MATHIOL
OPERA

Nicolaus Marchant

4141 (1)

15

A·H·C·

Bol

IN DEO SPES
A C H

89 L

Last 24 ll. of Index wanting

~~40. d.~~ 9237
2#2.

W
Bordeaux
18 Mar 03

Petri Andreæ

MATTHIOLI

SENENSIS

Sereniſsimi Principis Ferdinandi
Archiducis Auſtriæ &c.
Medici,

Nicolaus Marchant 1574

COMMENTARII SECVNDO AVCTI,

IN LIBROS SEX PEDACII DIOSCORIDIS
ANAZARBEI DE MEDICA
MATERIA.

Adiectis quamplurimis plantarum, & animalium imaginibus, quæ in priore
editione non habentur, eodem auctore.

*HIS ACCESSIT EIVSDEM APOLOGIA ADVERSVS
Amathum Luſitanum: quin & Cenſura in eiuſdem enarrationes.*

Cum Pont. Max. Cæs. Maieſtatis, Chriſtianiſs. Galliarum Regis, ac
Illuſtriſs. Senatus Veneti Gratia, & Priuilegio.

VENETIIS,
In Officina Valgriſiana,
MDLX.

WELLCOME INSTITUTE LIBRARY

SERENISSIMO
AC POTENTISSIMO
PRINCIPI FERDINANDO
ROMANORVM, PANNONIAE,

ET BOHEMIAE, ETC. REGI,

INFANTI HISPANIARVM, ARCHIDVCI AVSTRIAE, DVCI BVRGVNDIAE, ETC. Comiti Tyrolis &c. Domino ſuo clementiſsimo.

CVM vniuerſam medicinam non modò vetuſtiſsimi quique ſcriptores, Sereniſsime Rex FERDINANDE, ſed recentiorum quoque plerique Dijs immortalibus acceptam referant, eamque ob id non immerito ſcientiam antiquiſsimam, celeberrimam, & diuinam exiſtiment: tum eam præcipuè illius partem, quæ medicamentorum doctrinam pertractat, dignam eſſe cenſent, quæ Dijs ipſis accepta referatur, & planè diuina habeatur. Non enim fieri poſſe putant, vt homo ipſe per ſe abditas ſtirpium, aut animalium, aut foſſilium naturas facultatesque inueſtiget, adipiſcatur, & perſpectas habeat, niſi eas primùm à maximo omnium rerum opifice fuerit edoctus. Quamobrem non deſunt probatiſsimi authores, qui reiectis nugis poetarum, & aliorum, qui fabulosè de medicinæ inuentoribus ſcripſerunt, certò credunt, ac rationibus comprobant, Deum opt. max. plantarum & reliquarum rerum omnium, quas terra procreat, facultates Adæ primo humani generis propagatori indicaſſe, eique illarum cognitionem infudiſſe, ſimulatque illi è terra conformato, vitæ lumen inſpirauit. A quo ſubſecutam ætatem volunt, rerum omnium notitiam hauſiſſe, ac ſubinde, induſtria adaucta, res altius diligentiusque exquirere cœpiſſe: ita vt hinc primùm rei medicæ plurimum cognitionis ac ornamenti acceſſerit. Quod cùm poſtea animaduertiſſent innumeri ſapientes viri, nouiſſentque maximam eſſe huiuſce facultatis præſtantiam atque vtilitatem, eius voluptate capti, ipſi etiam rei herbariæ, & cæteris, de quibus illa tractat, inueſtigandis ac cognoſcendis ſtudium impenderunt. Id quod abunde teſtantur Pythagoras, Ariſtoteles, Theophraſtus, Democritus, Zoroaſtres, Xenophon, Amphilochus, Athenæus, Philiſthenes, Apollodorus, Ariſtander, Hipparchus, Ariſtomachus, Bion, Agathocles, Diodorus, Diocles, Caryſtius, Epigenes, Euagoras, Praxagoras, Crateuas, Eraſiſtratus, Metrodorus, Niceſius, Pamphilius, Mantias, Herophilus, Hippocrates, Dioſcorides, Galenus, Plinius, & alij antiquorum plurimi, quorum nomina, ne longior

ſim; quàm deceat, conſultò prætereo. Iiſiquidem nobilitate ac iucunditate huius ſcientiæ ducti, ſtudio item poſteritatis iuuandæ, & perpetuæ ſibi conciliandæ famæ, non dubitarunt varijs ſeſe vitæ periculis committere, dum permultas ignotas peragrarent regiones, vt veram legitimamque ſimplicium medicamentorum cognitionem conſequerentur. Porrò quòd plantarum peritia, aut inuentio, præter eam quam maximam ſecum adfert voluptatem & vtilitatem, gloriam quoque & laudem pariat ſempiternam, nouerunt non tantùm vniuerſi orbis ſapientes, diligentiſsimi rerum indagatores, ſed ſummi etiam ac potentiſsimi reges. Quippe illorum claritatem, quæ hinc potiſsimùm ortum habuerat, admirati, rati in hac antiquiſsima facultate ſummum ſplendorem, ſingularemque præſtantiam eſſe, tantum otij ac ſtudij ad eam percipiendam, & illuſtrandam contulerunt, vt eorum plerique de plantarum hiſtoria & viribus libros condiderint. Nonnulli generoſa antidota compoſuerunt, vt ita ſuæ, & aliorum mortalium vitæ vſuique conſulerent. Alij etſi ex rebus conſilio & armis præclarè geſtis ſe illuſtres reddidiſſent, cùm tamen illuſtriores effici ſe poſſe cernerent, ſi clariſſimam ſtirpium facultatem ipſi quoque ſuo eſſent ſtudio proſecuti, è remotiſsimis terrarum regionibus raras nobilesque plantas ingenti pecunia conquiſitas, ad ſe transferri curarunt, ut certam ac veram earum hiſtoriam deſcriberent. Neque illud certè hos latuit, quòd ſi hac in re ſtudioſè diutiùs verſati, egregium quicquam inueniſſent, aut ſcriptis tradidiſſent, ſuum nomen eſſet nullis non ſeculis celebre duraturum. quandoquidem herbæ, quæ ſingulis annis reuiuiſcunt, repullulant, & reuireſcunt, eos perpetuò in hominum memoriam reuocant, qui illas inuenerunt, vel de ipſarum hiſtoria & viribus aliquid poſteritatis memoriæ prodiderunt. Qua in re eos minimè deceptos comperimus. nam ſatis perſuaſum eſt omnibus, Gentianam herbam à Gentio Illyriorum rege inuentam, ab eo quidem appellationem mutuatam eſſe, illi verò claritatem, & immortalitatem retribuiſſe. Similiter Lyſimachia (vt Plinius eſt author) Lyſimachum Macedoniæ regem, qui eam inuenit & nominauit, perpetuis laudibus celebrat. Scordium item, Mithridatem magnum illum Ponti regem, à quo Mithridatiæ herbæ nomen accepit: quin & Eupatorium, eundem Eupatorem cognominatum, à quo herbam hanc inuentam & dictam eſſe volunt, nominis æternitati commendant. Clymenos præterea herba Clymeno regi inuentori ſuo, Euphorbium Iubæ Mauritanorum, Telephium Telepho Myſiæ regibus, Echium & Anchuſa Alcibiadi Athenienſium duci, famam largiuntur æternam. Hinc etiam clarent, Attalus Pergami, & Euax Arabum reges. ſiquidem hic de ſimplicium medicamentorum viribus ad Neronem Imperatorem multa conſcripſit: ille verò, dum plura (vt Galenus perhibet) aduerſus venena, & animalium virus eiaculantium ictus conficeret antidota, plurimum laboris inſumpſit, vt legitimas plantas nanciſceretur. His accedunt Archelaus Cappadociæ, Maſiniſſa Numidiæ, Agamemnon Argiuorum reges, quorum nomina nulla vetuſtate extingui poterunt, ob eam quam in cognoſcendis prodendisque

ſtirpibus

ſtirpibus curam ac diligentiam adhibuerunt. Omittam Philometora, Hieronem, & alios plurimos magni nominis reges, ne verboſius, quàm oporteat, rem hanc proſequi videar, qui vel ipſi ex hoc immortalem gloriam retulerunt, quòd rei plantariæ ſtudioſi extiterint, in eaque de poſteris præclarè ſint meriti. Sunt etiámnum poetæ quàm plurimi, in quorum poematibus Sole clarius lucet, rem herbariam & antiquam fuiſſe, & ſemper laudibus decantatam. qua in re & ipſi nedum inſigne, ſed etiam perpetuum nomen ſibi conciliarunt. Ex Græcis quidem produntur Orpheus, Muſæus, Heſiodus, Homerus, Alcæus, Rufus Epheſius, quem teſtatur Galenus, libros quinque de herbis, verſibus ſcripſiſſe. ex Latinis autem ſunt Virgilius; Ouidius, & Aemilius Macer, qui plura de plantis notatu digna, & nunquam interitura, carminibus cecinerunt. Herbarum gloriam mulieres quoque affectaſſe, & aſſecutas eſſe, vt quæ multum curæ ac ſtudij earum viribus inueſtigandis impenderint, non modò poetæ, ſed etiam hiſtorici tradunt. Etenim ob id Circen, à qua Circæa herba dicta eſt, poetæ Solis filiam fuiſſe fabulantur. Sed hæc re vera eam demum exquiſitam herbarum notitiam adepta eſt, vt non temerè ob eius admirabilia facta illis ſeculis diuina potius, quàm humana ſit habita. Talis quoque Medea fuit, quæ tantam herbarum notitiam habuit, vt cùm compoſitis ex ijs medicamentis, pluribus ſenectutem retardaſſet, Aeſonem poetæ finxerunt vltimo affectum ſenio, ab hac iuuentuti fuiſſe reſtitutum. Helena ad hæc Helenio herbæ, quam primùm, vt quidam volunt, ſeuit, ſuum nomen impertita eſt: atque ideo in ea nunc etiam nominatiſsima viuit. Artemiſia verò Mauſoli Cariæ regis vxor, alioquin præclari nominis mulier, vel ex hoc memorabilis & immortalis reddita eſt, quòd ſuum nomen herbæ inditum reliquerit. Illud inſuper ſatis eſſe poſſet, vt quenque ad plantarum cognitionem capeſſendam inuitaret, quòd hæc tantum in ſe vtilitatis habeat, vt etiam animalia ipſa, natura docta plurimarum herbarum vires cognoſcant, easque mortalibus indicarint. Quandoquidem cerui dictamnum herbam, quòd vulnerati, eius paſtu telum eieciſſent, ſagittarum vulneribus mederi oſtenderunt. Item ceruæ ſeſeli herbam demonſtrarunt: teſtudines cunilam, muſtelæ rutam, accipitres hieracium, columbæ verbenacam, hirundines chelidonium, ciconiæ origanum, & alia denique animalia alias innumeras herbas inuenere ac monſtrauere. Quocirca ſi ad prædicta mentem animumque homines conuerterent, ſi medicæ materiæ primordia ſpectarent, vtpote cùm plantæ ſuis diuinis præditæ viribus, ſtatim ab elementis conditis, è terra emerſerint, nullum mihi dubium eſt, quin omnes faterentur, hanc facultatem antiquitate, nobilitate, & diuinitate cæteras antecellere. Neque ob id ſolùm illi tantum laudis, admirationis, ac gloriæ debetur, quòd eius cognitio iucunda & delectabilis ſit, ſed etiam quia vtilis ac neceſſaria exiſtit. Ea nanque ſanitatem (qua nihil homini exoptatius eſſe poteſt) tuetur, varia innumeraque morborum genera fugat, ferarum virus euincit, & venenorum vim demolitur. quinetiam homines in vita diutius ſeruat, & ſæpe deploratos, quorum ſcilicet ſalutis nulla ſpes reliqua eſt, ad vitam reuocat. Quod

cùm

cùm rectè quidem æſtimaſſent Romanorum imperatorum nonnulli (vt libro primo de antidotis teſtis eſt Galenus) etſi in republica adminiſtranda, & prouincijs gubernandis ac tutandis plurimùm eſſent occupati, eos tamen non mediocre ſtudium tenuit colendæ atque illuſtrandæ rei herbariæ. Quippe vt legitimas plantas conſequerentur, vtque veris aromatibus potirentur, in multis ac longinquis regionibus herbarios magnis ſumptibus alebant, muneribusque donabant: hac præterea animi inductione, vt inde non minus gloriæ quàm vtilitatis referrent, quòd ita quoque ſtuderent mortalitatem beneficio demereri. Sanè memorabili ſuorum maiorum exemplo ducebantur, qui non ſolùm exuuias regum, quos in bello vicerant, trophæis dicatas, in triumphis portare, ipſosque reges victos ante ſe ducere ſolebant, ſed etiam peregrinas plantas, & generoſa aromata, quibus raræ præclaræque dotes inerant, in eiſdem magno cum honore ferebant. Nec putabant ij, ſe minorem laudem ac gloriam adeptos eſſe ex plantis illis, quas poſtea diligenter ſuis in hortis ſerebant, itemque ex aromatibus, quæ inter ſua alia pretioſa reponebant, in ſuum & aliorum commodum, quàm ex trophæis, ſimulacris, & arcubus, quæ omnia erigi curabat ſenatus populusque Romanus in perpetuam rerum geſtarum memoriam, & eorum gratiam, qui ſe tali laude dignos exhibuerant. Magno etiam apud Romanos honore habiti ſunt ij, qui de plantarum hiſtoria & viribus ſcripſerunt, inque hac facultate claruerunt. Argumento ſatis manifeſto, quòd expugnata Carthagine, omnes bibliothecas, quas inuenerant, varijs regibus ac principibus donauerint, præter duo & triginta volumina de re herbaria & agricultura tantùm, à Magone Pœno ſcripta, quæ Romam attulerunt, & vt in Latinam linguam verterentur, mandarunt: tantam nimirum ſolus cum Romanis inijt gratiam Mago ille rei herbariæ, & agriculturæ peritus. Verùm enimuero etſi medica materia nullis olim non ſeculis celebris, nec ſolùm tractata, ſed etiam exculta fuerit, accidit tamen vel regnorum euerſionibus, vel ſeditionibus, & bellis tum ciuilibus, tùm externis, vel graſſantis peſtilentiæ ſæuitia, vel medicorum qui nos præceſſerunt incuria, vt tam præclara diuinaque facultas ſuperiori noſtro ſeculo obſoleta, intentata, & inculta iacuerit, adeò vt perpauci reperirentur medici, qui alias ferè plantas, quàm olera, quorum frequens eſt in cibis vſus, cognoſcerent. Qua quidem re animaduerſa, complures ætatis noſtræ clariſsimi viri, & rei medicæ diligentiſsimi indagatores, Latini & Græci ſermonis peritiſsimi, Hermolaus Barbarus, Nicolaus Leonicenus, Ioannes Manardus, Ioannes Ruellius, Marcellus Vergilius, Leonhartus Fuchſius apud Germanos claræ eruditionis medicus, Antonius Muſa in academia Ferrarienſi doctrina celebris, Otho Brunfelſius, Iacobus Syluius Aloyſius Mundella, & alij, ſtrenuam nauarunt operam, vt diſcuſſa ſuperioris ſeculi caligine, medicam materiam è tenebris eriperent, & ſuæ luci reſtituerent. Quos equidem eo quo potui maiori ſtudio atque induſtria ſecutus, cùm multis iam annis animaduertiſſem in vniuerſis Italiæ pharmacopolijs cùm à ſeplaſiarijs ipſis, tum maximè à medicis huius facultatis ignaris, quàm

plurimos

plurimos errores, eosque graues & deteſtandos, committi in humanæ vitæ diſcrimen, ac ſæpe in eiuſdem perniciem, vt illorum errores tollerentur, habita noſtrorum pharmacopæorum ratione, quorum pauci ſatis Latinè ſciunt, Dioſcoridem Anazarbeum & Græcum, & antiquiſsimum ſcriptorem, ac in ſimplicium medicamentorum hiſtoria, & viribus reddendis facile principem, in Italicam linguam vertendum, & Italicis item commentarijs, vt poſſem, illuſtrandum ſuſcepi. In quos vtique, quantum ingenio, quantum labore ac cura, quantum denique iudicio conſequi potui, contuli, vt legitimas quas puto plantas proderem, meamque ſimiliter, de cæteris ſimplicibus medicamentis proferrem ſententiam. Qua in re coacti fuimus non modò ſeplaſiariorum, & medicorum ſuperioris ætatis, qui hanc medicinæ partem neglexiſſe videntur, errata paſsim explodere, ſed recentiorum quoque, qui tamen materiam hanc diligentiſsimè tractarunt, opiniones ſæpenumero refellere. Nec certè mirum, quòd viri alioqui doctiſsimi, & ſumma laude digni impegerint, lapſique fuerint, vel in tanto rerum diſcrimine vacillantes, vel interdum humana caligine cæcutientes: quod quidem & nobis aliquando accidiſſe hoc opere non dubitamus. Porrò plantarum & animalium hiſtoriam latè, quantum res poſtulare viſa eſt, complexus ſum. In viribus autem recenſendis, eas cuique plantæ ex Galeno in fine reddidi, eoque ferè ſemper contentus fui, niſi quando quid ipſe prætermiſit. Prætereà cùm plura ſint plantarum, aromatum, & aliorum ſimplicium medicamentorum genera, quæ frequentem in medicina vſum obtinent, partim à Mauritanis, partim ab alijs, qui per ſingulas ætates claruerunt, inuenta, de quibus nuſquam, quod extet, meminerunt Dioſcorides, Galenus, alijque veterum Græcorum authores, ea omnia noſtris commentarijs inſeruimus, ipſorumque hiſtoriam & vires, ea qua potuimus diligentia, deſcripſimus. Hoc opus vbi ad vmbilicum perduxiſſem, vel amicorum hortatu edidi, eo in primis animo, vt aliqua ex parte induſtria mea hominum vitæ prodeſſem, deque ea bene meritus exiſtimarer. Aſſecutus hoc ſim necne, noſtrum non eſt, ferre iudicium. Niſi temerè fortaſſe à nobis dictum videretur, illud certè teſtari poſſem, me ex eo conieciſſe, non ingratum opus Italis, neque inutile fuiſſe, quòd paucis poſt annis tertiò, & quartò, & quinto (ni fallor) fuerit excuſum & venditum. Adderemque non vulgare de eo doctorum virorum iudicium, ex quo etiam cognoui, me non oleum nec operam planè luſiſſe. Id profectò me mouere debebat, vt ſi quid de exteris quoque gentibus promereri poſſem, tentarem, ne viderer in hoc Italis ſolis natus. Sed illud prætereà huc acceſsit, quòd ex illis etiam aliquos noſtris commentarijs, quanuis Italicè conſcriptis, delectatos eſſe, ex ijsque fructum aliquem cæpiſſe intellexerim. Cuius rei illud mihi ſatis manifeſto indicio fuit, quòd ex recentioribus tàm Germanis, quàm Gallis ſcriptoribus inuenerim, quibus placuit noſtras qualeſcunque ſententias interpretari, ſuiſque ſcriptis interſerere, neque eas tantùm nobis ingenuè acceptas referre, ſed de nobis etiam (quæ eorum fuit humanitas) admodum honorificè loqui. Quorum erga nos vo-

luntatem

luntatem vt augerem, & ſtudium omnium externorum, ſi poſſem, adiuuarem, vtque illis gratiam aliquam rependerem, & cum alijs omnibus inirem, nulla mihi commodior ratio viſa eſt, quàm vt Italicos noſtros commentarios in Latinam linguam transferrem. Hos itaque vt primùm potui, Latinos feci, in quibus tamen plura mutaui (quod maxima rei difficultas tulit) plura auxi, & omnia quodammodo illuſtraui. Adiecimus inſuper quamplurimas plantarum & animalium imagines, quanto fieri potuit diligentius, ad naturæ imitationem expreſſas, magnis cum laboribus, tum ſumptibus; non alia mehercle ratione, quàm vt ijs, qui terras peragrare non poſſunt, nec præceptores habent, quaſi hortulum exhiberemus, in quo omni tempore, nullo cultu adhibito, viuas ferè ſtirpium effigies ſpectarent. Quinetiam huic ſecundæ editioni quamplurimas adiecimus imagines, quæ partim plantas, partim verò animalia nonnulla referunt: de quibus præter ea, quæ Dioſcoridi tradita ſunt, in hiſce commentarijs peculiariter diſſeruimus. Aucta ſunt vel ipſa commentaria innumeris ferè locis, vt facilè conijcient ij, qui diligenter priorem editionem perlegerunt. Enimuero, Sereniſsime Rex FERDINANDE tanto ſemper cognoſcendæ materiæ medicæ, & iuuandæ poſteritatis deſiderio exarſi, vt facilè impulſus ſim per varias ire ſolitudines, loca tum amæna, tum horrida perluſtrare, & abditas terræ fibras ſcrutari, vt res ipſas oculata fide cognoſcerem: quas modò, vel cum vitæ meæ periculo, in præruptis montium locis quæſiui, modò impenſis & aſperis ſyluis, modò in conuallibus opacis, modò in collibus apricis, nunc in paludibus & lacubus, nunc in fontium & fluminum ripis, nunc in littoribus maris, aliàs in campeſtribus aruis, pratis, & vinetis, aliàs in clariſsimarum vrbium viridarijs, aliàs in ruderibus, & collapſis ædificijs, aliàs in ſpeluncis, & longis terræ meatibus, aliàs in ſubterraneis metallorum fodinis, & eorum fornacibus. Ex quibus ſanè locis plura mecum detuli ſimplicia medicamenta, quæ ab adulterinis (quorum eſt in officinis vſus) maximè diſtant. Nec me certè labores aut pericula deterruiſſent à magnis longiſque itineribus, quòd Galeni exemplo mare traieciſſem, & Cyprum, Cretam, Lemnum, Syriam, Aegyptum, aliaſque regiones peragraſſem, vt multa præclara ſimplicia, quæ hodie deſiderantur, eſſem conſecutus, ad mortalium cognitionem & vſum transferenda, niſi meæ animi propenſioni obſtitiſſent negotia domeſtica, ægros curandi pietas, & corporis imbecilla ſatis conſtitutio, quæ me quidem maris, & longæ peragrationis incommoda ferre non diu permiſiſſet. His tamen noſtris ſecundis conatibus magnam opem tulerunt (nec enim me pudet uerum apertè fateri) nonnulli huius ætatis medici clariſsimi, & rei herbariæ peritiſsimi, quorum alij plantarum miſsione, alij conſilio, alij rerum inuentarum communicatione, mihi multùm profuerunt. Inter quos potiſsimùm non grauarer hoc loco commemorare, ſi poſſem illis ex beneficij accepti commemoratione aliquam referre gratiam, Lucam Ghinum Forocornelienſem, Medicum, ingenij & doctrinæ ſingularis, Piſis magna cum omnium laude rem herbariam profitentem: item Gabrielem Faloppium Mutinenſem, medicum eruditione &

ne & experientia clarum, qui Patauij honoratiſsimè humani corporis fabricàm pariter & materiam medicam profitetur: necnon Andream à Lacuna Secobienſem medicum præſtantiſsimum: præterea Bartholomæum à Maranta Apulum medicum apprime eruditum: Vlyſſem quoque Aldrouandum Bononienſem honeſtiſsimi generis, probatæ doctrinæ, & magnæ expectationis medicum. Quibus omnibus eò magis me deuinctum eſſe intelligo, quòd ij pro ſua tantùm humanitate ac liberalitate, me, quem non nouerunt nec viderunt vnquam, amore & officio proſequantur: niſi fortè eorum in nos beneuolentia ex eo orta ſit, quòd iam aliquam de nobis conceperint opinionem ex noſtris Italicis commentarijs. Non defuerunt etiam amicitia & affinitate nobis coniuncti, quorum ſtudio ac diligentia, mihi licuit hoc tempore non aliter peragrandi, ex diuerſis locis plures plantas conſequi, earumque picturas edere. Sed præſertim in hoc pro nobis aſsiduam nauauit operam Io. Odoricus Melchiorius Tridentinus medicus ſpectatæ eruditionis, & magnæ ſpei iuuenis, qui me in patris loco ſemper habuit. Et qui ob ſuam præclaram eruditionem à Sereniſsima Bohemiæ Regina in ſui, & aulæ ſuæ commodum in medicum honorificè aſcitus eſt. Sanè is tum Patauino, tũ Venetijs complures ſtirpes non vulgares ad nos perferri curauit. Adiuuit nos quoque mirum in modum Georgius Liberalis iuuenis artis pingendi peritiſsimus, qui dum aſsiduè plantarum & animalium imagines deliniaret, nulli quidem labori ac diligentiæ pepercit. Eſt præterea ſumma probitate, & vitæ integritate vir Franciſcus Parthinus Roboretanus, cuius egregiæ doctrinæ, ſingularisque in re medica experientiæ tanta eſt apud multos huius ætatis Principes opinio, vt eorum nonnulli, præcipuè verò Cardinales Tridentinus, & Auguſtanus, cuius aliquot annis Phiſicum egit, magnæ ſibi laudi duxerint, quòd talem hunc virum ampliſsimis muneribus, varijsque ornamentis decorauerint. Quo poſtea factum eſt, vt nunc in Sereniſsimi Regis Bohemiæ Medicum meritò euectus fuerit. Eſt etiam Hieronimus Donzelinus Brixianus, vtraq; lingua, eruditione, & iudicio ſummo clariſsimus medicus; qui quidẽ modis quàm plurimis labores hoſce noſtros adiuuantes, maximo nobis fuerunt ornamento. Potuiſſem equidem hæc omnia diſsimulare, & mihi ſoli vniuerſam laudem vendicare. ſed abſit omnis inanis gloriæ cupiditas. Etenim benignum eſt (vt Plinius in epiſtola ad Veſpaſianum ſcitè inquit) & plenum ingenui pudoris, fateri per quos proficimus. Cæterùm quandoquidem Dioſcorides non modò quinque libris tradidit vniuerſam medicam materiam, quæ plantis, animalibus, & metallicis comprehenditur, ſed his etiam ſextum attexuit, in quo ad mortalis generis vſum de antidotis diſeruit, quibus venena omnia arcentur, ac omnium venenoſorum animalium morſus ictusque curantur, ideo nos ipſum ſecuti in hunc quoque commentarios ſcripſimus, in quos plura regeſsimus, quæ vitæ hominum profutura ſperamus. Nam præterquàm quòd improborum veneficorum inſidijs pateant cùm vniuerſum genus humanum, tum maximè reges ac principes, non de-

ſunt etiam innumera animalium genera, quæ morſu vel ictu homines ex tempore interimunt. Quippe ſcorpiones, ſtelliones, phalangia noſtris in domibus viuunt oberrántque, quæ animalia cùm nullam habeant perſonarum aut locorum rationem, vbique ſeſe recipiunt, & latebras nidosque parant. quo fit, vt interdum ab hominibus inſcientibus moleſtata, ictu venenum inferant, & ictos in perniciem agant. Latent præterea modò in hortis & uiridarijs, modò in vinetis, modò in pratis, alijsque in locis inter flores & herbas, aſpides, viperæ, & alia venenoſa reptilia, quæ vel ſi tantillum quidem pede premantur, aut excitentur, illicò exitioſum vulnus infligunt: ex quo ſtatim, vel paulò pòſt icti commoriuntur, niſi eis quàm primùm antidotis ſuccurratur. Eſt & canis, qui etſi homini familiariſsimus ſit, tamen cùm in rabiem agitur, quos momorderit, in horrendum mortis genus plerunque deducit. Quod cùm diligenter examinaſſent rectéque expendiſſent complures veterum ſapientum, quorum ſuperius meminimus, plantarum, aromatum, & aliorum quoruncunque ſimplicium medicamentorum vires altiùs perſcrutati, varia aduerſus venena & virulentorum animalium morſus antidota compoſuerunt. Quorum veſtigia ſecutus Mithridates magnus ille Ponti & diuerſarum gentium rex, cuius etiam antè mentionem fecimus, cùm non magnam ſatis ſibi gloriam ex eo comparaſſe iudicaſſet, quòd mortalium ſolus (vt tradit Plinius) duabus & viginti linguis loqueretur, adeò vt de ſubiectis gentibus nullum hominem per interpretem compellaret, nec quòd plurimis potitus eſſet victorijs, ad maiorem adhuc immortalémque ſuam gloriam medicinæ peculiariter curioſus fuit, & rei herbariæ percipiendæ maximum ſtudium impendit. Quorum vtrunque planè aſſecutus videtur: nam ex herbarum cognitione antidoti genera inuenit, ex quibus vnum compoſuit, quod nomen etiam eius retinet, & ſuum authorem famæ immortalitati conſacrat. Huius antidoti vſu adeò corpus ſuum rex ille firmauerat, tutumque à venenis reddiderat, vt cùm ipſe vitam finire mallet, quàm Romanorum ſeruitutem pati, id ſæpius fertur fruſtrà veneno tentaſſe. Mithridatem imitatus eſt Andromachus doctiſsimus pariter & elegantiſsimus Neronis imperatoris medicus. Is ſiquidem theriaces compoſitionem inuenit, quæ, Galeni teſtimonio, à venenis ſeruauit non ſolùm plurimos Romanorum imperatores, ac innumeros principes, ſed & alios quosque, qui eam opportunè ſumpſerunt. quapropter Galeni tempore, ab ipſo magnificè ac ſplendidè, ita iubentibus imperatoribus, hæc parabatur antidotus. Præteribo Attalum Pergami regem, de quo etiam à nobis antè dictum eſt, quem quoniam idem ſtudium tenuit antidota conficiendi, ideo is ab ipſo Galeno maximis laudibus celebratur. Verumtamen noſtra hæc ætas ex horum antidotorum vſu non eum fructum neque vtilitatem capit ſentitque, quàm ſenſit antiquitas. Nam etſi eorum nomina monumentis tradita habeamus, atque etiam antidota ipſa in ſeplaſiariorum officinis parata reperiantur, non eos tamen effectus viresque hæc præſtant, quas ſuis nominibus

minibus pollicentur, quasque illa præſtare veteres memoriæ prodiderunt. Cuius diſcriminis illud nimirum in cauſa eſt, quòd plura à nobis deſiderentur generoſa & pretioſa aromata, quæ legitima ac omnium præſtantiſsima ſuis antidotis immiſcebant Mithridates, Attalus, Andromachus, Galenus, & alij complures veterum: quæque ingenti pecunia, ſummo ſtudio ac labore, ab Arabum, Aethiopum, Troglodytarum, aliarumque diuerſarum gentium regionibus, illius florentiſsimæ ætatis imperatores Romam adferri curabant. Vbi tamen nemini, præterquàm medicis imperatorijs (quod fatetur Galenus) licebat veram ac legitimam theriacen conficere: niſi quis fortè potentiorum fauore, ab Imperatoribus eſſet ijs præclaris donatus aromatibus. Id quod maximè facit, ne miremur, ſi theriace noſtri vſus, itémque antidotus Mithridatica non perinde pollent viribus, atque earum nomina promittunt, & veterum ſcripta teſtantur. At certè in hoc ſatis infœliciter actum eſſe conſtat cum vita hominis, vtpote quæ iacturam fecerit maximorum remediorum aduerſus venena, aliáque grauiſsima incommoda, quibus obnoxia eſt, ac ſæpe affligitur. Quamobrem hac noſtra ætate, in qua quidem reliqua ferè omnia in priſtinum candorem reduci, & ſuæ integritati reſtitui videntur, glorioſus & verè fortunatiſsimus dici poſſet ſummus ille Pontifex, inuictiſsimus ille Imperator, sereniſsimus ille Rex, magnanimus ille Princeps, ſapientiſsimus ille cuiuſcunque reipub. Senatus, qui proprijs animi dotibus Romanos illos imperatores, & alios potentiſsimos reges imitatus, nullis ſineret ſe vel ſumptibus, vel laboribus grauari, ſed omne ſtudium omnem operam, omnem denique ſuam facultatem adhiberet, vt iamdudum deperdita aromata, quæ omnino nobis deſunt ad antidota conficienda, in lucem reuocarentur. Enimuero ſi horum aliquis id faceret, vel ſi omnes idem facere contenderent, non ſuæ tantùm & aliorum mortalium vitæ conſulerent, deque poſteris præclarè mererentur, ſed præterea hinc famam aſſequerentur æternam. ſiquidem beneficium id poſteri ſumma cum laude proprijs authoribus perpetuò acceptum referrent. Equidem ſi id mihi non licuit, id ſaltem quod potui, omni ſtudio induſtriaque mea præſtare conatus ſum. nam cùm viderem huius noſtræ ætatis homines in ijsdem quæ priſcæ, atque etiam in maioribus vitæ periculis uerſari, nobis tamen deeſſe vera illa ac generoſa veterum antidota, ob ea quæ hodie in ijſce deſiderantur legitima ac præclara ſimplicia medicamenta, tentare volui, poſséntne ex legitimis quæ habemus, compoſita fieri medicamenta, quæ illorum vicem penſarent. Feci id quidem magno meo labore, longoque rerum vſu & experientia: ſed aſſecutus ſim nécne quod contenderam, ignoro. Illud certè fateri poſſem, ea ſemper mihi uiſa eſſe longè felicius theriacæ & Mithridaticæ antidoti vires præſtare, quàm quæ paſsim hac tempeſtate, earundem nomine conficiuntur. Verùm non omiſi, quin in hoc, ſicut in reliquis aliorum potius eſſet iudicium, quàm meum. quandoquidem eo promerendi animo, quem ſemper habui, in noſtris commentarijs in ſextum Dioſcoridis li-

brum, non ſolùm Dioſcoridem ipſum, quantum potui, illuſtraui, ſed quædam etiam antidota nobis inuenta deſcripſi. Cæterùm cùm veterem & vſitatum ſcriptorum morem ſecutus, patronum quærerem, qui hoſce noſtros commentarios ab inuidis, maleuolis, & vitilitigatoribus protegeret ac tueretur, cuius item amplitudine, authoritate, & ſplendore maiores illi quodammodo, grauiores, & illuſtriores redderentur, prima omnium mihi occurrit Sereniſsima maieſtas tua, Potentiſsime Rex FERDINANDE, vt quæ pro ſua ſumma virtute atque immenſa clementia, neminem vnquam iniquè depreſſum non extulerit, aut iniuria aliqua affectum non defenderit. Præterea mihi admodum condecens viſum eſt, vt opus, in quo ea tractatur materia, cuius ſtudio olim reges ſummopere delectati (quod ſuprà retulimus) perpetuum nomen ſibi conciliarunt, non alij quàm Regi dicetur, eique præſertim, quem mira naturalis philoſophiæ & rei medicæ voluptas tenet. Quarum facultatum dignitatem & excellentiam quia Sereniſsima maieſtas tua ſummo ſtudio & amore proſequitur, ideo iure aliquo hos noſtros commentarios illi dedicandos eſſe putaui. Illud quoque me adduxit, vt potiſsimùm tuæ Sereniſsimæ maieſtati eos nuncuparem, quòd certò ſciuerim, eam hilari admodum vultu, ſummaque humanitate cuiuſque conditionis hominum munera ſuſcipere; id quod chriſtianæ charitatis, ac religionis maximum præbet indicium. Huc etiam accedit immenſa erga ſtudioſos quoſque Sereniſsimæ maieſtatis tuæ benignitas, quæ eos perpetuò promouet, fouet, ac tuetur: ſed maximè in medicos, quos ea præ cæteris præcipua benignitate complectitur, vtpote qui diuinam potius, quàm humanam profiteantur facultatem. Quod etiam apud Hebræos teſtatum reliquit Ieſus Syrach diuino ſpiritu afflatus, dum ſic inquit. Ab altiſsimo orta eſt medicina, & à rege accipiet munera. medicamenta de terra creauit dominus, & vir prudens non contemnit illa. diſciplina medici exaltabit caput eius, & in conſpectu magnatum collaudabitur. hæc ille. Porrò illud omnibus mirum videri poſſet, quòd Sereniſsima maieſtas tua, etſi in grauiſsimis negotijs, ſui imperij functionibus, & curis dies ferè noctesque verſetur, præſertim cùm ea ſola in vniuerſa repub. chriſtiana aduerſus immaniſsimas Turcarum gentes iugiter firmiſsimum ſeſe offerat propugnaculum, nunquam tamen prætermittere ſoleat, quin ſucciſiuis quibuſdam horis, varijs ſcientiarum ſtudijs vacet. Sed quid plura referam de tanto Rege? cuius nimirum religionem, iuſtitiam, prudentiam, pietatem, generoſitatem, liberalitatem, beneficentiam, humanitatem, ac probitatem admirantur non modò vniuerſæ reip. chriſtianæ principes ac populi, ſed aliæ quoque gentes, quando nullis hominum præconijs præclariſsimæ animi illius dotes ſatis explicari poſsint. Reliquum igitur eſt, vt Sereniſsimam maieſtatem tuã humillimè rogem, vt hoc ſui mancipij munuſculum, qualecunque ſit, in ſeruitutis meæ teſtimonium læta fronte accipiat, foueat, & tueatur. Id quod eam maximè facturam ſpero. nam ſi munus hoc quaſi chartaceum perpendet, exiguum quidem, nec tanto rege dignum videbitur:

debitur: at ſi animum donantis reſpiciet, maximum dicet, atque hoc nomine me (quæ illius erit immenſa benignitas) ſuo fauore complectetur. Quod ſi ipſa, vt ſpero, fecerit, prætèrquàm quòd quàm plurimos ſtudioſos doctosq́ue viros excitabit, me quidem eò inuitabit atque alliciet; quòd maiora fortaſſe atque exoptatiora, quæ noſtra in officina continuè cuduntur, diutius latere non ſinam. Quæ ſi in lucem quandoque prodibunt, ea vniuerſa poſteritas Sereniſsimæ maieſtati tuæ accepta feret. Cui non ſolùm hæc, ſed & meipſum, & ſeruitutem meam dedico, dono, ac voueo. Goritiæ, Calen. Ianuarij, M. D. LIIII.

Sereniſs. Maieſtatis tuæ.

Mancipium

Petrus Andreas Matthiolus medicus.

PET. ANDREAE MATTHIOLI ad medicæ materiæ ſtudioſos,

Præfatio.

SI VELLEM eorum morem ſequi, qui antequàm opus ſuum aggrediantur, illud in primis profitentur, nihil ſibi maiori curæ ac ſtudio eſſe, quàm vt vitæ vſuiq́ue mortalium conſulant, hoc ipſe quoque ingenuè facere poſſem. Nam ea animi propenſione ab ipſa iuuentute, quantum mihi otij ab artis medicæ exercitatione, & cura familiari impetrare licuit, id totum ad bonorum authorum libros euoluendos, ad ſimplicium medicamentorum cognitionem aſſequendam, ac demum ad ſcribendum contuli. Qua in re, vt certè apud omnes teſtatum relinquerem, me hac mente animoq; elaboraſſe, vt quantum ſtudio, labore, atque induſtria conſequi poſſem, humanæ vitæ prodeſſem, deq; ea optimè meritus exiſtimarer, Dioſcoridi omnem meam operam ac diligentiam adhibui, vt quantum in me eſſet, illuſtrior redderetur, atque omnium manibus tereretur. Ad quod ea mihi viſa eſt ratio commodiſsima, vt ipſum Dioſcoridem in noſtram Italicam linguam transferrem, in eumq́; commentarios à nobis Italicè item conſcriptos adijcerem. quod tunc nos priuatum ſtudium maiorq́; cura ſubiret Italos adiuuandi, quàm cæteros. Etenim pauci admodum ſunt in Italia pharmacopolæ, ad quos tamen potiſsimum hæc de medica materia tractatio ſpectat, qui Latinam linguam norint. Hoc opus, quod ſumma animi alacritate ſuſceperam, vbi abſoluiſſem emiſi vel hortantibus amicis, vt quem fructum antea ex meis laboribus mihi propoſueram, eum poſtea mortalibus percipiendum, ac omnibus æſtimandum exhiberem. Verùm an is talis fuerit, qualis vt eſſet, contenderam, malim aliorum eſſe iudicium, quàm meum. Illud certò ſcio (ſi tamen id abſque vitio nobis teſtari licet) à multis in Italia, quorum iudicium cæteris omnibus antepono, eo animi candore ſcripta noſtra æſtimata ac commendata fuiſſe, quo ipſi illa ſcripſimus, atque etiam Italis non inutilia, neque iniucunda fuiſſe. Quorum ſanè exemplo, deq; noſtris commentarijs iudicio non potui non mihi ipſi gratulari, ac omnibus, quibus illos legendos tradidimus. Acceſsit interea mihi non minor inde cupiditas externos quoque demerendi. eamq́; cupiditatem illud auxit, quòd intellexerim ijs pergratum fore, ſi noſtri commentarij Latini fierent. Hac igitur ratione adductus, vt etiam ab externis gratiam aliquam inirem, vtq́; omnibus in vniuerſum ſtudio, cura, induſtriaq́; mea prodeſſem (quod ego quidem antiquum ſemper habui, & præcipuum) noſtros commentarios ex paruo, quod nobis ſupereſt otio, Latinos reddendos atque illuſtrandos ſuſcepi. Quo in opere quid præſtiterim, planè ignoro. vos, in quorum gratiam, tantum in eo laboris inſumpſi, quòd iam abſolutum quidem ipſum, ſed mihi non decoctum emitto, legendo iudicabitis. Neque aliud ab omnibus petitum velim, quàm vt hos noſtros commentarios ea animi ſynceritate, & æquitate æſtiment, qua ſuos ab alijs æſtimari & perpendi vellent: vel qua ipſi aggreſsi ſumus illos conſcribere. Nam etſi multorum eruditorum ſententias refellere auſus ſum, atque non pauca fortaſſe nimis acriter inſequi, corrupta ſcilicet, quæ indoctorum pertinacia nunquam ſatis explodi poſſunt; id tamen eo conſilio feci, ut quantum ingenio perficere, quantum mente elaborare, quantum denique iudicij in re medica ex ſtudijs, laboribus, ac uigilijs mihi comparare potui, liberè in publicum ad mortalitatis fructum & utilitatem proferrem. Sed certæ in hoc longius, quàm ſtatueram, digreſſa eſt oratio noſtra: eò enim (neſcio quo modo) irrepſit, ut partem aliquam aperirem noſtri ſcribendi inſtituti. Quod tamen non prorſus alienum fuiſſet, niſi eius conſilij ratio cùm alibi, tum præcipuè ſuperius in epiſtola nuncupatoria à nobis latius expoſita eſſet, atque à pluribus, opinor, comprobata, quàm vt hoc loco paucis attingi debuiſſet. Quare iam ad id nobis accedendum eſt, quod in primis medicæ materiæ ſtudioſos admonendos eſſe putamus, vtpote quod nonnihil priuatim ad rem præſentis operis facere videatur. Cùm enim ab eo tria potiſsimùm comprehendantur, Dioſcoridis contextus, noſtri in eum commentarij, & plantarum imagines, de ſingulis aliqua nobis reddenda ratio eſt, vt qualem me in vnoquoque geſſerim, quod confitendum ſit, non diſsimulem. De contextu itaquæ Dioſcoridis, quem nequaquam prætermittendum cenſuimus, ob plures cauſas, quas hîc referre nimis longum eſſet, quæret aliquis, cur Ioannis Ruellij Galli medici erudititiſsimi interpretationem prætulerim, dignamq́; exiſtimauerim, quæ præ cæteris in noſtris commentarijs legatur; cùm tamen duo alij viri ſummi pariter & doctiſsimi, Hermolaus Barbarus, & Marcellus Virgilius Florentinus in idem ſtudium nauiter incubuerint. Fateor ingenuè me Ruellij uerſionem ſecutum eſſe, ſed non propterea aliorum præclaros conatus contempſiſſe unquam: quin potius utriuſque ſtudium ſemper admiratum, quippe quòd uterque in eo maximam laudem promeruerit. Illud autem me magis mouit, ut Ruellium admiſerim, quòd eius conuerſio omnibus facta ſit uulgatior, ac frequen-

tior

tior in ſtudioſorum manibus verſetur. Adde etiam, quòd hæc communi omnium ferè, medicorum præſertim, iudicio præferatur; cui nimirum nobis quoque libuit ſuſcribere. Non tamen illud me certè latuit, Ruellium nimis fortè in ea religioſum fuiſſe. quippe qui interdum maluerit ipſum Dioſcoridem deſerere, quàm Plinium, modò Latini ſermonis nitore captus, modò etiam rei cognitione incertus. Qua re à nobis perſpecta, Ruellij quidem interpretationem recepi, ita tamen vt nonnuſquam auſus ſim ab eo deſciſcere, vel vetuſtiſsimorum probatiſsimorumq; exemplarium, & vnius Oribaſij codicis fidem ſecutus, vel certa rei experientia fretus. Eorum autem quæ immutaui, nonnulla obeliſco adnotata reliqui, nonnullis etiam ſignum ſuppreſsimus. Sanè plura eiuſmodi, pluresq; inſuper varias lectiones exhibuiſſem, ſi maius otium & tempus nobis ſuppetijſſet. quæ tamen, Deo concedente, aliquando ad communem vtilitatem, & ampliorem medicæ materiæ diſquirendæ campum, dabuntur. Hinc factum eſt, vt Ruellij nomen contextui præſcribendum non duxerim, ne viderer cum eo nomine conuenire, re autem ſæpe ab eo diſſentire. Satis enim fore putaui, ſi hic ſtudioſos certiores facerem, me Ruellio Dioſcoridis conuerſionem acceptam referre: ſi præterea rationem reddidiſſem, cur illi non ſemper addictus eſſe voluerim. Quod quia abunde, vt arbitror, præſtitimus, iam ad alterum nobis propoſitum, quod de noſtris commentarijs erat, progrediamur. De quibus profectò mihi melius eſſet tacere, quàm pauca dicere, ſi vellem naſutulis & vitilitigatoribus occurrere. Frequens nanque hodie eſt, indiesq; magis pullulat huiuſmodi genus hominum in Italia (neſcio quid fiat in alijs regionibus) qui nullum in toto vitæ ſuæ curſu fructum ſeménue proferunt, alienos tamen auidè carpunt, mox lacerant, & pedibus obterunt. Sed hos nunc miſſos faciam: alius enim locus, aliud ſtudiorum noſtrorum otium poſtulabit, vt cum ijs ſermonem conferamus, vel eos ab hac mala mente deterrendi, vel ad ſua quoque proferenda excitandi cauſa. Verùm ad candidos, & æquos quibus hæc ſcribimus, noſtra ſeſe conuertat oratio. Neminem uelim moueat, lectores optimi, nec id à nobis factum quiſquam admiretur, ſi nobis noſtris ſecundò auctis commentarijs, velut & in prioribus, me inueniat plantas aliquas non incognitas prodidiſſe, tam quarum meminit Dioſcorides, quàm quæ à nobis adiectæ ſunt, neque tamen earum imagines pictura expreſsiſſe. Hoc (mehercule) factum eſt, non ſolùm quòd plantæ nobis cognitæ, dum eas depingi curarem, non omnes nobis in promptu eſſent, ſed quòd etiam deeſſent ſculptores, qui pictas iam in tabulis plantas inciderent. His acceſsit magna negotiorum moles, quæ ſtudia noſtra adeò impedierunt, ut nullus ferè fuerit reliquus lucubrandi locus. Siquidem poſteaquàm à Sereniſsimo Romanorum Rege Ferdinando in eius Sereniſsimi filij Ferdinandi Archiducis Auſtriæ Medicum aſcitus ſum, quum non ſolùm quotidiè præter opinionem multa emergant negotia, vt medicis quibuſcunque aulicis plurimùm euenire ſolet, & longa quandoque itinera ſeſe offerant, & bella quò Medicos ſuos oporteat ſequi Principes; factum ſanè eſt, quum hæc omnia exequi me oportuerit, ut hiſce negotijs impeditus, non potuerim per omnia, & vobis, & mihi ſatisfacere. Atqui non nobis parum feciſſe videmur, ſi inter tot aulica, & bellica incommoda, ingraueſcente admodum etiam ætate, commentarios noſtros vobis nunc damus, non ſolùm ſexcentis ferè locis auctos, ſed quàm plurimis plantarum, & animalium imaginibus inſignitos, de quibus nos in iiſdem commentarijs ſpeciatim diſſeruimus, quinetiam quibuſdam, de quibus egit Dioſcorides, quæ in priori editione non habentur. Quæ uerò nunc omiſimus cogentibus cauſis præſcriptis, ea fortaſsè aliquandò prodemus, niſi quid nobis humanitus accidat. Nec pigebit vnquam, ſi forte fortuna ſucceſſiuas aliquas horas nactus ero, quin totum id temporis in ueſtrum, & totius reipublicæ impendam commodum. Cæterùm, vt de imaginibus quoque ſeorſum aliquid dicam, equidem aliàs abhorrui ab hoc dicendi genere, ratus neminem vnquam poſſe ex iconibus tam veram, & exactam ſimplicium medicamentorum peritiam aſſequi, vt eorum varietas poſsit unica pictura comprehendi. Siquidem non ea eſt pullullanti herbæ facies, quæ adultæ; neque adultæ, quæ iam ſeneſcenti. Quòd ſi eiuſmodi herbarum mutationes omnes ſingulis picturis deberent repræſentari, quis dubitet id opus futurum infiniti laboris, ac immenſi ſumptus? Verum enimuerò quum vidiſſem tales aliorum conatus ab omnibus propemodum commendari, atque in dies creſcere ſtudium virorum rerum effigies in publicum edentium, ne ſolus viderer in diuerſam ire ſententiam, re ipſa tandem melius perpenſa, & aliter comperta, ac aliud docente ipſa experientia, nolui huic optimo, & minimè infrugifero deeſſe ſtudio. Huc accedebat, quod non mediocriter ad hoc me incitaret, Typographi cuiuſdam Mantuani vanitas, qui noſtris operibus Italicè prius editis furtim quaſdam inſeruerat imagines minimè à nobis adiunctas, quę quoduis potius, quàm rem ipſam referrent. Gaudebam id adhuc me ſuperſtite contigiſſe, vt turpem notam falsò mihi inuſtam ipſe delerem. Ideò vt & aliorum conatus, adiuuarem, & malitioſi huiuſce calcographi temeritati occurerem, ipſe quoque experiri volui, ſi quid hac in re pręſtare poſſem, non tantùm, vt mea in medium proferrem, ſed & vt de vobis ſtudioſis, ſi poſſem, benemererer. Sed quàm res hęc nobis difficilis fuerit, non eſt, quòd pluribus explicem omnes enim ſciunt, quàm difficilè inueniantur homines, qui res ipſas, ita ut ſunt, ad viuum depingant, & qui depictas diligenter inſculpant. Quorum maior adhuc inopia eſt. id quod etiam facilè dijudicabitis ſtudioſi, qui in hoc opere nonnullas effigies affabrè ſatis, nonnullas uerò non ſatis ſolerter ſculptas offendetis. Sanè quod in rem communem nauare potui, licet illud exiguum eſſe intelligam, in eo non commiſi, ut meum ſtudium, opera, aut diligentia à vobis deſideretur. Quid autem profecerim neſcio, ueſtrum erit iudicium. Sed

longè

longè aliter quàm nos videtur feciſſe Cornarius, vir alioqui in vtraque lingua doctiſsimus, & qui inter omnes alios fortè ſingularis haberi velit. Is enim ſuo in Dioſcoride, quem nunc primùm uertit, & emblematibus quibuſdam auxit, non ſolùm nullas appinxit imagines, ſed eos etiam acriter damnat, qui eas ſuis inſeruerunt commentarijs. Sed an liuore potius, uel ratione ductus, uos iudices eſſe uelim, ſi quandoque illius boni uiri legeritis præfationem, & eius animum diligenter explorabitis. Nam etſi Galeno dictum ſit (id quod & nos ante Cornarium ſcripſimus) plantarum imagines parum conferre ad earum indagandam cognitionem, non tamen ob hoc accuſandi ſunt, qui plantarum, & animalium icones in ſuos conferunt libros. Quippè quoniam nuſquam inuenerim damnaſſe Galenum plantarum imagines, quę in libris appingi ſolent, ſed eos, qui exiſtimant ſe rei plantarię peritiſsimos euadere poſſe, non ſolùm imaginum inſpectione, ſed & librorum quoruncunque lectione, licet fuerint ij à ſummis, grauiſsimiſq; authoribus conſcripti. Quamobrem non parum mirari ſubit, Cornarium alioqui virum apprimè doctum Galeni verba non modò non intellexiſſe, ſed in reprobum quoque diſtraxiſſe ſenſum. Quo fit, vt hinc facilè ſuſpicari quis poſsit, quòd quum viderit Cornarius omnium ultimus Dioſcoridis interpres, nullum ſibi reliquum iam eſſe locum, quò noui aliquid de plantarum imaginibus afferre potuerit, id ſibi conſilij aſciuiſſe, ut eos acriter deteſtaretur, qui plantarum picturas in ſuis libris habent, ratus fortaſsè hoc deteſtandi genere, non ſolùm plurimum ſibi laudis comparare, ſed etiam ſuum obtegere infortunium, ſuamq; (quod eius pace dicam) in plantarum hiſtoria imperitiam. Quę enim ſit alia ratio, cur aliorum damnat induſtriam? quaſi poſteris non ſit id licitum, vt & ipſi aliquid ſuo ingenio, & ſtudio excogitent, quod ab antiquis arte non ſit animaduerſum. At non damnaſſe Galenum plantarū imagines, nec libros de plantarum hiſtoria conſcriptos, ſed eos, qui horum tantùm inſpectione poſſe quenquam rei plantarię fieri peritum crediderant, id manifeſto fuerit argumento, quòd ipſemet Galenus libro primo de alimentorum facultatibus poſteritatis memoriæ prodidit, cùm inquit, Comparatos nobis eſſe hoſce libros, ut nobis ſint eorum, quæ antè didicimus monumenta, non vt rudes & ignari per illos doctrinam perfectam aſſequantur. Quòd ſi qui ſint qui præceptoribus careant, velintque ijs, quę luculentè ac copioſè ſunt ſcripta diligenter incumbere, magnum indè fructum eos accepturos teſtatur idem Galenus, præſertim ſi ea relegere non grauentur. Quibus palàm eſt longè magis deteſtandos eſſe eos, qui clariſsimorum hominum laboribus inuidentes, nil aliud, quàm blaterare, ac carpere ſciunt, quàm eos, qui reipublicæ commodis ſemper prodeſſe cupientes, nil aliud agunt, quàm ut boni ſemper aliquid, & noui in publicum uſum promant. At qua re imagines, & non libros damnauerit Cornarius, cùm non minus ex Galeni ſententia eorum lectione, quàm imaginum inſpectione, quis neutiquam proficere ualeat, non ſatis animaduerto. Cur tantum laboris, ſi nihil profuerit, in uertendo Dioſcoride adiectis etiam emblematibus incaſſum ſuſcepit? Hócne ei erat ſtudium, húncne capiebat animum, ut in uanum laboraret? Porrò nil aliud vobis dandum, dicendumq; ſupereſt. Spero tamen ab ijs, qui grati ſint (ingratos, maleuolos, ac inuidos nihil ſanè moror) me gratiam initurum, quandoquidem mihi communis utilitatis cupidiſsimo hoc opus non aggrediendi uoluntas defuerit, ſed perficiendi facultas, quam tamen omni ſtudio conſequi aſsiduè conamur. Bene ualete, & noſtra boni conſulite.

Vincentius Valgriſius

Candido Lectori S.

PRAESAGIT mihi animus, candide Lector, multos fore, qui uno ore inſtitutum hoc meum damnent, & iam odioſas eorum voces audire mihi videor, qui coniuratis animis aduerſum me nouum querelę genus inſtituant, Perperam enim & ineptè me facere, qui hoſce Matthioli Commentarios toties excuſſos, toties interpollatos mutatis non ſolùm plantarum imaginibus, uerùm etiam additis pleriſque rurſus in publicum emittam, meq; in cauſa eſſe, ut ſtudioſi bonarum artium tot inanes, & ſuperuacaneos ſumptus faciant. Porrò longè ſatius fuiſſe, ſi in aliquot annos editionem diſtuliſſem. Quis enim ambigat authorem ipſum hoc temporis ſpacio plenis (quod aiunt) uiribus ad eam rem fuiſſe acceſſurum, & ſummam manum tanquam Colophonem ſemel abſoluto operi impoſiturum. Nunc uerò nihil aliud à nobis agi, quàm quòd nouis ſubindè editionibus eos obruimus, ut eò ſpecioſius ab ipſis pecunias extorqueamus. Hæc & ſimilia de me fortaſsè aliqui. Quibus quid eſt quod interim reſpondeam, niſi quòd conatus hic noſter eorum gratia non ſuſcipitur, quos auaritię ſtudium tranſuerſos agit? Ab his enim tantum abeſt, ut lucellum aliquod expectem, vt ſim potius illis vltrò etiam magnas gratias habiturus, ſi tabernam noſtram nunquam ſalutarint. Alijs uerò, quos inſignis animi liberalitas, excellenteſq; virtutes præ cæteris exornatos reddunt, noſter omnis labor, & induſtria dicata eſt, neque vlla eſt res tanta, quam horum cauſa non & libenter, & ſtudioſè ſim facturus. Hæc tamen nequaquam eò dixerim, quaſi ſordidum lucrum communi hominum vtilitati præferre uidear uelle, id quod à me tan-

tùm

tùm abeſt, ut nihil abeſſe longius poſsit. Sed ut intelligas ſtudioſe Lector, nullam eſſe tam modeſtam fœlicitatem, quæ malignitatis aculeos effugere poſsit; quanquam nolim totius defenſionis meæ cardinem, ac vim in hoc ſolo verſari, cùm longè aliæ & iuſtiſsimæ quidem ſint cauſæ, quæ me ad edendos rurſum hoſce commentarios induxere. Etenim quis eſt, qui neſciat, ſi editionem hanc in aliud tempus reieciſſem, euenturum omninò fuiſſe, vt quàm plurimi ſtudioſi huius artis, (me authore) iacturam in ſtudijs facerent, præſertim cùm abhinc annum nulla exemplaria Venetijs reliqua fuerint; quo tempore confluebant turmatim ad me vndique ſtudioſi homines, qui quotidianis propè conuicijs à me eoſdem Commentarios efflagitabant. Id quod cùm multis alijs exploratiſsimum eſt, tum uerò vel maximè mihi ipſi ſatis ſuperq; cognitum: qui ſingulis horarum momentis adeò ab iſtis exagitabar, vt penè obſurduerim ad eorum querelas. Itaque operæpretium me facturum exiſtimaui, ſi rurſus hoſce commentarios excuderem; alioqui videbam mihi eodem tempore duplex crimen ſuſtinendum. Nam & multorum ſtudioſorum animos hac de cauſa à me alienaſſem, & rationem nullam habuiſſem eorum, qui Matthioli commentarios vel non viderunt, vel non legerunt. Quorum alterum priuatis meis rationibus plurimùm obfuiſſet, alterum etiam inhumanum videri poterat, eos ſcilicet huius lectionis fructu diutius priuari, qui minimè omnium debebant. Quamobrem nullum iam ex ſtudioſis futurum arbitror, qui mihi vitio uertat, quòd hoſce commentarios ita auctos, & locupletatos adiectis quàm plurimis plantarum & animalium imaginibus, quæ in alijs editionibus deſiderabantur, rurſus imprimendos ſuſceperim. Nam cùm huius artis cognitio longè, lateq; pateat, neque ullis cancellis ſit concluſa; non video, cur ei qui in hoc argumenti genere aliquid ſcripſerit, aut lucubrarit, non liceat ſuo quaſi iure quotidiè aliquid addere, immutare, inducere, breuiter ſcripta ſua facere meliora: id quod authorem ipſum in hiſce commentarijs feciſſe manifeſtum eſt. Quinimò auſim hoc planè affirmare, olim permoleſtum ſtudioſis omnibus futurum, ubi viderint illum alijs ſtudijs impeditum ſtationem hanc, quam diu tueri cepit, aliquando deſerere, neque quicquam amplius in hoc genere meditari, quod in hos commentarios conferat, cùm ueriſimile ſit ipſum & multa & præclara adhuc habere, quæ ad hanc præſtantiſsimam ſimplicium cognitionem ſpectent, in qua ille (uti ego ab omnibus doctis paſsim circumferri audio) non poſtremum inter alios ſibi locũ vendicat. Illud ſatis conſtat multos acerrimi iudicii homines pleraque ex illius commentarijs mutaſſe, & ſcriptis ſuis inſeruiſſe, nonnullos etiam ex illius laboribus quoſdam veluti centones conſarcinaſſe: vt vel hinc coniectari liceat, qua eruditione, qua doctrina vir ille polleat. His igitur de cauſis hunc librum denuò in manus aſſumpſi, eumque (vti antea dixi) tot ſimplicium & animalium imaginibus auctum, multoq; magis quàm antea locupletatum, typis excudendum cenſui. Adiecimus præterea tabulam comprehendentem vim & naturam omnium ſimplicium ad omnes corporis morbos applicatam, ex qua uix dici poteſt quantum vtilitatis & fructus ſint ſtudioſi percepturi. An igitur quisquam me reprehendat, quòd hanc prouinciam imprimendi præclari huius operis toties ſuſcipiam? Quòd ſi iuſtos iudices ſortiri mihi contingat, quiq; ratione potius quàm liuore & odio moueantur, nihil addubito quin omnibus calculis pro me ſententiam ferant. Porrò quoniam ſuperioribus annis receperam, me in lucem daturũ Apologiam Matthioli contra Amathum Luſitanum, vnà & Cenſuras in illius enarrationes, ne fortè quis fidem meam hac in re deſideraret, viſum eſt eam hiſce commentarijs adnectere. Quamquàm verò author ſemper eo animo fuerit, vt libellus non diuulgaretur, quòd exiſtimaret non eſſe magnoperè glorioſum (ut ipſe ait) uincere eum hominẽ, qui ſe iam paſsim omnibus, vt verbis ipſius vtar; deridendum propinarit, palamq; omnibus fecerit impudentiam ſuam; tamen, ne quis me læſæ fidei reum in iudicio ſiſteret, nihil non feci, ut author precibus meis locum daret. Et iam omni prorſus ſpe cadere cæperam, niſi acerrimi iudicij homines quotidiano propè conuicio id à Matthiolo efflagitaſſent. Aiebant illi plurimùm referre, ut ea ſcripta ederentur; fore enim ut hinc omnis poſteritas apertè intelligat, non ſolùm quàm ille omni culpa in eo uacet, in quo falsò accuſatur, uerùm etiam ut Luſitani (uti ipſi addebant) arrogantiam & inuidentiam perſpectam & exploratam habeat, cuius exemplo cæteri admoniti ab hac prouincia poſthac abſtineant, neque in probos & doctos viros tam contumelioſè debacchentur. Huc accedit quòd non parum emolumenti, & frugis hinc ad ſtudioſos omnes ſit peruenturum, ob uariam & multiplicem doctrinam, quæ in hiſce ſcriptis comprehenſa eſt. Quid multis? Annuit Matthiolus, paſſusq; eſt Apologiam unà cum Cenſuris in lucem edi. Exilui mehercule prę nimio gaudio, quòd tandem id eſſem aliorum opera conſequutus, quod tantoperè ſemper optaueram. Sed mirum eſt quàm difficilem ſeſe hac in re author pręſtiterit. Reliquum eſt, ſtudioſè lector, vt ad hanc præclariſsimam ſimplicium cognitionem te horter; non enim dubito, quin uberiores & ſuauiores fructus in dies ex ea percipias. Vale, ac labore noſtro fruere.

EXEMPLVM PRIVILEGII PONTIFICII.

MOTV PROPRIO &c. Cùm, ſicut dilectus filius Vincentius Valgriſius bibliopola, & typographus Venetus nobis nuper exponi fecit, ad communem omnium ſtudioſorum vtilitatem, ſua propria impenſa, Commentaria dilecti filij Petri Andreæ Matthioli medici Senenſis in ſex Pedacij Dioſcoridis Anazarbei libros de medica materia, nunc primum ab ipſo in Latinum conuerſa & aucta, cum innumeris plantarum, & animalium figuris, quæ ad idem opus ſpectant: item Almanachum ſiue Ephemeridas ſupputatas per dilectum filium Nicolaum Simum Bononienſem mathematicum: necnon Dialogos ſeu Colloquia dilecti filij Marci Mantui Bonauiti Patauini Iuriſconſulti: adhæc Secundam partem philoſophiæ naturalis per dilectum filium Alexandrum Picolomineum Senenſem Hetruſco ſermone conſcriptam: item Carmina dilectorum filiorum Io. Baptiſtæ Pignæ, & Reuereñ Cælij calcagnini, & Ludouici Areoſti Ferrarienſium: præterea Centuriam conſiliorum Io. Baptiſtæ Montani Veronenſis: inſuper libros Ioannis Schoneri mathematici de iudicijs natiuitatum, in Italicum ſermonem per Io. Baptiſtam Carellum conuerſos, hactenus non impreſſa, imprimi facere intendat, dubitetq; ne huiuſmodi opera poſtmodum ab alijs abſque eius licentia imprimantur, quod in maximum ſuum præiudicium tenderet. Nos propterea eius indemnitati conſulere volentes, Motu ſimili, & ex certa ſcientia eidem Vincentio, ne ſupradicta opera per ipſum imprimenda, per decem annos, poſt dictorum operum impreſsionem à quocunque ſine ipſius licentia imprimi, aut vendi, ſeu venalia teneri poſsint, concedimus, & indulgemus, inhibentes omnibus, & ſingulis tam in Italia, etiam in Fulginateñ, & Raccanateñ ciuitatibus, quàm extra Italiam exiſtentibus, bibliopolis, & librorum impreſſoribus ſub excommunicationis latæ ſententiæ. In terris uerò S. R. E. mediatè vel immediatè ſubiectis, ſub ducentorum ducatorum auri, pro vna, fiſco cameræ Apoſtolicæ, & pro alia medietatibus, eidem Vincentio eo ipſo applicandis pœnis: & inſuper amiſsionis omnium librorum, quoties contrauentum fuerit ipſo facto, & abſque alia declaratione incurrendis, ne intra decennium ab impreſsione dictorum operum reſpectiuè computandum, dicta opera ſine eiuſdem Vincentij expreſſa licentia imprimere, vendere, ſeu venalia habere, aut proponere quomodolibet audeant. Mandantes vniuerſis venerabilibus fratribus minoris, Archiepiſcopis, Epiſcopis, eorumq; Vicarijs in ſpiritualibus generalibus, & in ſtatu C. S. R. E. etiam Legatis, & Vicelegatis ſedis Apoſtolicæ, ac ipſius ſtatus gubernatoribus, vt quotiens pro ipſius Vincentij parte fuerint requiſiti, vel eorum aliquis fuerit requiſitus, eidem Vincentio efficacis defenſionis præſidio aſsiſtentes, præmiſſa ad omnem ipſius requiſitionem contra inobedientes, & rebelles per cenſuras Eccleſiaſticas etiam ſæpius aggrauandos, & per alia iuris remedia, auctoritate Apoſtolica exequantur. Inuocato etiam ad hoc ſi opus fuerit auxilio brachij ſecularis, non obſtantibus conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, priuilegijs quoque, indultis, & literis Apoſtolicis quibuſcunque, & præſertim dictis Fulginateñ, & Raccanateñ ciuitatibus, ſuper libertatibus, & exemptionibus mercatorum quorumlibet, tempore nundinarum eorundem ciuitati, ac aliâs quomodolibet editis, conceſsis, confirmatis, & innouatis etiam iteratis vicibus. Quibus omnibus illorum veriores tenores pro ſufficienter expreſsis habentes, hac vice duntaxat, ſpecialiter, & expreſsè pari motu derogamus, cæteriſq; contrarijs quibuſcunque. Et inſuper quia difficile admodum eſſet præſentem motum proprium ad quælibet loca deferri, volumus & Apoſtolica auctoritate decernimus, ipſius tranſumptis, uel exemplis plenam, & eandem prorſus fidem vbique tam in iudicio, quàm extra haberi, quæ preſenti originali habeatur: & quod præſentis motus proprij, abſque eo quòd publicetur, aut in eo data apponatur, ſola ſignatura ſufficiat, & vbique fidem faciat in iudico, & extra, regula contraria non obſtante.

EXEMPLVM PRIVILEGII GAESAREI.

CAROLVS Quintus, Diuina fauente clementia, Romanorum Imperator Auguſtus, ac Rex Germaniæ, Hiſpaniarum, vtriuſque Siciliæ, Hieruſalem, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ &c. Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Brabantiæ &c. Comes Habſpurgi, Flandriæ, Tyrolis &c. Notum facimus tenore præſentium uniuerſis. QVVM ſyncerè nobis dilectus Vincentius Valgriſius bibliopola, & chalcographus Venetus, nobis reuerenter exponi fecerit, ſe conſtituiſſe in communem omnium, & præcipuè rei medicæ ſtudioſorum vtilitatem, ſuis proprijs impenſis imprimere, & imprimi facere Commentaria hactenus non impreſſa in ſex libros Dioſcoridis Anazarbei, de ſimplicium hiſtoria & viribus latinitati reddita per honorabilem, doctum, noſtrum & Imperij ſacri fidelem dilectum Petrum Andream Matthiolum Senenſem, artium & medicinæ Doctorem, cum figuris omnium plantarum, animalium, aliarumq; rerum eidem operi ſpectantium. Vereri autem ne eiuſmodi Commentaria & figuræ, poſtquàm ab ipſo magno labore ac ſumptu impreſſa fuerint, ab alijs chalcographis aut bibliopolis temerè imprimantur & diſtrahantur, in non modicum ipſius damnum & detrimentum. A nobis proinde humiliter petendo, vt ipſum Priuilegio ac Edicto noſtro aduerſus eam iniuriam munire vellemus. Nos igitur cupientes in primis illorum indemnitati conſultum, qui magnis ſuis impenſis & laboribus vtilitati publicæ prodeſſe ſtudent. Iccirco tenore præſentium, ex certa noſtra ſcientia, & pro ea autoritate, qua tam ratione Imperialis dignitatis, quàm aliâs fungimur, edicimus, ſtatuimus, & diſtrictè inhibemus, ne quis typographus ſeu impreſſor, aut quiuis alius cuiuſcunque ſtatus & conditionis exiſtat, per totum Romanum Imperium, & ciuitates, terras, ac loca nobis & eidem Romano Imperio, mediatè vel immediatè ſubiecta, tam in Italia, quàm in Germania, & vniuerſa Ditione noſtra, prædicta Commentaria in Dioſcoridem, per præfatum Vincentium Valgriſium imprimenda, infra decennium ab illarum prima editione, ab illarum prima editione, abſque ipſius Vincentij expreſſa licentia imitari vel imprimere, ſeu albi impreſſa ſeu excuſa, intra fines ſacri Romani Imperij, & Ditionis noſtræ importare, adducere, ac vendere audeat & præſumat. Quátenus præter noſtram, & Imperij ſacri grauem indignationem, & amiſsionem librorum, ſic per æmulationem

mulationem impreſſorum (quos eidem Vincentio, vbicunque nactos, per ſe vel agentes ſuos ad ſe recipiendi, & in vſum ſuum uertendi ius eſto.) pœnam quoque ſex Marcharum auri puri, Fiſco noſtro Cæſareo, & ipſi Vincentio, ex æquo, quotiescunque contrafactum fuerit, irremiſibiliter applicañ, cupiant euitare. Harum teſtimonio literarum, manu noſtra ſubſcriptarum, & ſigilli noſtri impreſsione munitarum. Datæ in ciuitate noſtra Imperiali Auguſta Vindelica, die vigeſima prima menſis Februarij. Anno Domini milleſimo quingenteſimo quinq uageſimo primo, imperij noſtri trigeſimo primo, & Regnorum noſtrorum trigeſimo ſexto.

EXEMPLVM PRIVILEGII GALLIARVM REGIS.

HENRY par la grace de Dieu Roy de France: Aulx Preuoſtz de Paris, Baillitz de Rouen, Senechaulx de Lyon, Tholouſe, & Bordeaulx; eſt a touts noz aultres Iuſticiers, officiers, ou leurs lieutenants quil appartiendra ſalut. Noſtre cher & bien aime Vincent Vaugrys libraire & Imprimeur demourant à Venize; Nous a faict entendre par lettres que nous a eſcriptes noſtre aime & feal conſeillier maiſtre des requeſtes de noſtre hoſtel, eſt noſtre ambaſſadeur deuers la Seigneurie de Venize; Que auecq grandz fraitz peines ſoinz & labeurs, Il ha faict traduire le liure de Dioſcoride auecq les figures au naturel, eſt les commentz latins du docteur Filoſofe & medecin Maiſtre Pierre Andre Mathiol Senoys, & pareillemẽt les figures de touts les ſimples qu'il ha faict porctraire & deſigner au naturel, pour le benefice cõmung de tout le monde, eſt pour l'ayde & ſupport des corps humains leſquelz il ha faict Imprimer alla dicte Venize, & pour aultant qu'il crainct que aulcuns libraires eſt Imprimeurs de noſtre Royaulme ne s'ingerẽt & entremettent de faire Imprimer, eſt porctraire ledict liure, & parce moyen le fruſtrer de ce qu'il pretend du fruict de ſon labeur. Nous ſuppliant & requerant a ceſte cauſe luy vouloir ſurce pourueoir. Pource eſt il que Nous inclinans à la requeſte que noſtre dict ambaſſadeur nous ha faicte pour ledict Vincent Vaugrys. Et voulants luy ſubuenir en ceſt endroict auons de Noz certaines ſciences, plaine puiſſance & auctorite Royal; prohibe & deffendu, prohibons & deffendons, à touts libraires Imprimeurs de noſtre Royaulme, eſt aultres perſonnes quelz qu'ilz ſoient. Que durant le temps & terme de dix ans enſuyuans, & conſecutifz: Commenceans au iour & dacte de ces preſentes, ilz n'ayent à Imprimer ne faire Imprimer, mettre ne expoſer en vente leſdictes œuures & traductions dudict liure de Dioſcoride, ne auſsi les portraictz & figures de touts les ſimples. Sinon celluy ou ceulx qui auront charge d'en vendre, eſt expoſer en vente de la part du dict Vaugrys ſur peine d'amende arbitraire a nous à applicquer, & de confiſcation de touts les dicts liures, eſt œuures qui ainſi ſe trouuerront Imprimez ſans charge ne commiſsion dudict Vincent Vaugrys. Si uous mandons cõmettons, eſt a vn chaſcun de vous endroict, ſoy & ſi comme a luy appartiendra. Que ſelon & enſuyuant ce que deſſus uous faictes ou faictes faire expreſſes Inhibitions & deffences de par Nous, ſur les peines que deſſus ia dictes, eſt aultres que uerrez eſtre à impoſer a touts les dicts Imprimeurs, libraires, demourans en voz iuriſdictions & deſtroictz. Que parcy apres ilz n'ayent aulcun d'eulx, ny aultres (que celluy ou ceulx qui auront charge expreſſe de ce faire dudict Vincent Vaugrys,) ayent à Imprimer ne faire Imprimer, mettre ne expoſer en uente ledict liure traduction & figures deſſuz dictes; Eſt ſi apres leſdictz commandements faictz vous trouuez aulcuns contreuenants à iceulx vous procedez a lencontre d'eulx par condemnation deſdictes peines, & aultres, ainſi que uerrez eſtre à faire ſelon lexigence des cas; Nonobſtant oppoſitions, ou appellations quelcõcques & ſans preiudice d'icelles; par leſquelles ne uoulons eſtre differé. Car tel eſt noſtre plaiſir de ce faire, uous auons donné & donnons plain pouuoir puiſſance auctorité, & mandement eſpecial; Mandons & commandons à touts noz Iuſticiers officiers & ſubgectz à uous en ce faiſant eſtre obey. Donné a Sainct Germain en Leez, le XXIX Iour de Mars. Lan de grace, Mil cinq cens cinquante deux auant Paſque, eſt de noſtre Regne le Sixieſme.

Par le Roy Duthier

EXEMPLVM PRIVILEGII ILLVSTRISS. SENATVS VENETI.

SERENISSIMO Principe & Illuſtriſs. Signoria. Supplica il fedeliſsimo Seruitore di V. Sublimità Vincenzo Valgriſio libraro & inſieme ſtampator di libri, che hauendo deliberato di far ſtampar à honore, & vtile di queſta inclita città, i commentari Latini dell'Eccellentiſſimo medico meſſer P. Andrea Matthioli ſopra Dioſcoride, libro non men utile, che deſiderato da molti. Et hauendo per maggior intelligentia della materia, che in eſſo libro ſi tratta, fatto diſſegnar & intagliar infinite piante. Per il che ha fatto una grandiſsima ſpeſa, ne quella ſolamente è ſtata in far ritrarre, & intagliare le dette piante da valẽtiſsim'huomini, ma in farſi trouar, & portar quelle piante (che ſono molte) che qui non naſcono, da diuerſi paeſi, tutto con ſperanza di mandarle inſieme co'l libro in luce, mercè però del fauore, che aſpetta dalla bontà di V. Sublimatà, ſi per honore & gloria di queſta Clariſsima città, come per vtilità, & beneficio del corpo humano. Et perche dubita il detto ſupplicante ſtampando il ſopradetto libro con le dette figure ſenza'l priuilegio di voſtre Sublimità, che altro Libraro, ouer Stampatore non gli toglia la fatica, & le ſpeſſe inſieme, cauando'l diſegno dalle ſue figure, facendole poi intagliare, & vltimamente ſtampandole, prẽdendo nel reſto il ſuo libro per eſſemplare, il che gli ſaria non ſolamente perdita delle fatiche, & ſpeſe fatte intorno à queſta opera, ma cagion grande di ſua ruina. Per queſto egli hora ricorre alli piedi di V. Sublimità, & à quelle con l'Eccellentiſsimo Conſeglio di Pregadi humilmente ſupplica d'eſſergli conceſſo in ſpecial gratia, che altri, che egli, ouer chi da lui hauera auttorità, non poſſa ſtampar, ò fare ſtampar, pigliando queſto ſuo Dioſcoride per eſſemplare, & da eſſo cauando le figure delle piante, ne da altri in alcun modo ſtampato vendere il detto libro per ſpatio di anni quindici, ſotto pena à chi contrafarà, di ducati ſeicento, & di perder tutti i libri, & i diſſegni che fuſſero ſtati fatti, & di pagar ducati dui per ciaſcuna opera, che fuſſe ſtata contrafatta. Et ſe ſarà alcun'habitante in queſta inclita

città,

città, che lo faceſte ſtampare, ouero fuſſe cauſa, che ſi ſtampaſſe, in terre aliene, che ſaria danno di V. Sublimità, & di eſſo ſupplicante, trouandoſi queſti tali s'intendano incorrer nelle ſopradette pene. delle quali vn terzo vada all'hoſpital dell'incurabili, l'altro all'acuſator, & l'ultimo all'officio, il qual farà l'eſſecutione, & che ogni officio, ouer magiſtrato poſſa far la detta eſſecutione, doue ſarà fatta la conſcientia.

Supplica ancora il medeſimo per le ſottoſcritte opere nella forma iſteſſa, che quella di ſopra, & queſto tutto domanda in gratia à voſtre Sublimità, allequali humilliſsimamente ſi raccomanda.

Almanach, ouero Ephemeride per xv. anni, calculato per l'Eccellentiſsimo M. Nicolò Simo Bologneſe.

Colloquia, ſeu Dialogi iuris &c. dell'Eccellentiſsimo M. Marco Mantoa Patauino.

La Seconda parte della Philoſofia naturale di M. Aleſſandro Piccolomini, volgare.

La Poeſia Latina di M. Giouan Battiſta Pigna, di Monſignor Celio Calcagnino, & di M. Lodouico Arioſto Ferrareſi.

1553. Die. 29. Septembris in Rogatis.

Che al ſopraſcritto ſupplicante ſia conceſſo quanto'l domanda, eſſendo obligato di oſſeruar tutto quello, che diſpoſto in materia di ſtampe.

Raphael Cornelins Ducalis Notar. &c.

INDEX EORVM, QVAE IN HOC OPERE CONTINENTVR.

Cuius primus numerus paginam, ſequens verò paginæ lineam denotat.

A

ABIETIS hiſtoria 80.40
Abietis lacryma 80.56
Abietis lacrymæ uires 81.17
Abrotonum Dioſcoridi 369.56
abrotoni conſideratio 370.9
abrotoni maris genera duo ibid.
abrotoni fœminæ conſideratio 370.11
abrotoni uires ex Galeno 370.32
Abſinthium Dioſcoridi 367.9
abſinthium marinum Dioſcoridi 367.44
abſinthium ſantonicum Dioſcoridi 367.56
abſinthij conſideratio 368.1
abſinthium Ponticum 368.2
abſinthij marini conſideratio 368.42
abſinthij ſeriphij conſideratio ibidem
abſinthij uires ex Galeno 369.10
Abſque ſimplicium medicamentorum notitia rectè mederi nemo poteſt 3.4
Acacalis Dioſcoridi 109.42
acacalis conſideratio 109.46
Acacia Dioſcoridi 129.7
acacia altera Dioſcoridi 129.30
acaciæ conſideratio, & hiſtoria 129.38
acacia officinarum factitia 129.55
acaciæ alterum genus 130.30
acaciæ uires ex Galeno 130.35
Acanthium Dioſcoridi 360.4
acanthij conſideratio 360.8
Acanthus ſatiuus Dioſcoridi 360.24
acanthi ſatiui conſideratio. 360.40
acanthi uires ex Galeno 361.11
acanthus ſylueſtris Dioſcoridi 360.34
acanthi ſylueſtris conſideratio 361.10
Acarnæ hiſtoria ex Theophraſto 428.35
Acetum Dioſcoridi 645.51
acetum è betonica Dioſcoridi 651.56
acetum mulſum Dioſcoridi 646.35
acetum ſcillinum Dioſcoridi 647.23
acetum ex ſtœchade Dioſcoridi 651.50
aceti conſideratio 646.7
acetum contrarijs conſtat facultatibus 646.8
aceti ſcillini uires mirabiles ex Galeno 647.39
Achatæ lapidis hiſtoria, & uires 700.6
Achillea Dioſcoridi deſcripta 506.33
achilleæ conſideratio 506.46
achilleæ uires ex Galeno 507.14
Achras Dioſcoridi 154.34
Acida muria Dioſcoridi 647.4
acidæ muriæ uſus exoleuit 647.10
Acinos Dioſcoridi 387.4
acini conſideratio 387.8
Aconitum Dioſcoridi 537.28
aconitum alterum Dioſcoridi 538.12
aconiti genera, & conſideratio 538.25
aconiti hiſtoria ex Theophraſto 538.51
aconiti uires ex Galeno 540.59
aconiti uenenum, & eius remedia Dioſc. 730.29
aconiti ueneni noxa, & eius curatio 730.39
Acontiæ hiſtoria 770.40
acontiæ morſus notæ, & eius cura 770.48
Acorum Dioſcoridi deſcriptum 19.40
acori conſideratio 19.54
acorum legitimum 20.50
acori uires ex Galeno 21.5
Acuta ſpina Dioſcoridi 113.30
acutæ ſpinæ conſideratio 113.39
acutæ ſpinæ uires ex Galeno 116.38
acutam ſpinam non eſſe berberim uulgi 114.1
Adami Loniceri errata, & ſententiæ improbatæ 90.50. & 111.61. & 119.37. & 143.8. & 301.11
Adami poma 153.61
Adarces Dioſcoridi 694.11
adarcæ conſideratio 694.17
adarcæ uires ex Galeno 694.32
Adeps omnis Dioſcoridi 234.11
adipis, & pinguedinis uires ex Galeno 235.59
adipis in cibis facultas 237.27
Adiantum Dioſcoridi 581.50
adianti conſideratio 582.40
adianti hiſtoria ex Theophraſto 582.40
adianti uires ex Galeno 583.5
adianti uires ex Meſue 583.11
Aegilops Dioſcoridi 584.4
ægilopis conſideratio 584.10
ægilops hordei uitium 584.40
ægilopis uires ex Galeno 584.49
Aeris flos Dioſcoridi 657.54
æris floris hiſtoria 658.5
æris floris uires ex Galeno 658.13
Aeris ſquama Dioſcoridi 658.20
æris ſquamæ conſid. & uires ex Galeno 658.41
æris ſquamæ lethifera uis, & eius remedia 744.34
Aerugo raſa Dioſcoridi 660.28
ærugo ſcolecia Dioſcoridi 660.40
æruginum conſideratio 661.1
æruginum uires ex Galeno 661.5
æruginis uenenum, & eius remedia 745.51
Aes uſtum Dioſcoridi 657.30
æris uſti conſideratio 657.43
æris uſti uires ex Galeno 657.46
Aethiopis Dioſcoridi 563.4
æthiopidis conſideratio 563.17
æthiopidis uires 563.22
Aëtites lapis Dioſcoridi 705.16
aëtitæ lapidis hiſtoria, & uires 705.23
Agallochum Dioſcoridi 48.18
agallochi conſideratio 48.25
agallochi fabuloſa uulgi opinio 48.36
agallochi hiſtoria ex Serapione 48.45
agallochi facultates ex Auicenna 49.20

Agaricum Dioſcoridi 341.26
agarici conſideratio 451.60
agarici uires ex Galeno. 342.12
agarici facultates ex Meſue 342.24
agarici nigri noxa,& eius remedia Dioſc. 747.57
agarici nigri noxa,& eius curatio 748.32
Ageraton Dioſcoridi 522.54
agerati conſideratio 522.59
agerati uires ex Galeno 523.1
Agnus Dioſcoridi 130.59
Agria arbor 112.51
Agrifolij conſideratio 112.33
Aiuga Dioſcoridi 479.50
aiugæ conſideratio 480.34
aiugæ uires ex Galeno 480.40
Alabaſtrites lapis Dioſcoridi 702.15
alabaſtritæ lapidis conſideratio 702.18
alabaſtritæ uires ex Galeno 702.25
Alberti Magni lapſus 212.36.& 213.60
Alcea Dioſcoridi 473.30
alceæ conſideratio 473.39
alceæ uires ex Paulo 473.51
Alcibiadion Dioſcoridi 500.20
Alcyonium Dioſcoridi 693.24
alcyonij hiſtoria,& conſideratio 693.39
alcyonij uires ex Galeno 693.54
Algæ conſideratio 558.15
Albaſſer quid ex Serapione 245.29
Aliſma Dioſcoridi 476.42
aliſmatis conſideratio 476.55
aliſmatis uires ex Galeno 477.11
Alliariæ herbæ conſideratio,& uires 443.51
Allium Dioſcoridi 308.6
allium ſylueſtre Dioſcoridi 309.11
allij conſideratio 309.37
allij ſylueſtris conſideratio 309.51
Alni conſideratio,& hiſtoria ex Theophr. 102.50
alni uſus,& uires 103.1
Aloë Dioſcoridi 365.15
aloës conſideratio 365.54
aloës uires ex Galeno 366.11
aloës uires ex Meſue 366.54
Alphaſaſat Aphris quid 305.31
Alſine Dioſcoridi 549.19
alſines conſideratio 549.29
alſines uires ex Galeno 549.36
Althæa Dioſcoridi 472.47
althææ conſideratio 473.9
althæa Theophraſto duplex 473.13
althææ uires ex Galeno 473.18
Alumen Dioſcoridi 684.22
aluminum omnium conſideratio 684.48
aluminis rupei faciendi ratio 685.6
alumina cognita,& iam in lucem reddita 685.54
aluminum uires ex Galeno 686.15
aluminum facultas calida,non frigida, ut quidam contendunt 686.21
Alypon Dioſcoridi 618.25
alypi conſideratio 618.34
alypi uires ex Paulo 618.54
Alyſſon Dioſcoridi 426.58
alyſſi conſideratio 427.6
alyſſi hiſtoria uaria ibidem
alyſſum Aëtij 427.23
alyſſum Plinij 427.9
alyſſum Galeni 427.31
alyſſi uires ex Galeno 427.41
Amaracum Dioſcoridi 385.22
amaracum quid 385.35
amaracini conſideratio 63.58
Amaranti purpurei hiſtoria 521.2
Amati Luſitani errata 77.13.& 128.54
Ambari hiſtoria 47.56
ambari genera,& uires 48.4
Ambroſia Dioſcoridi 447.3
ambroſiæ conſideratio 447.13
ambroſiæ uires ex Galeno 447.34
Amelli mentio Vergilio 573.13
Amiantus lapis Dioſcoridi 703.20
amianti lapidis conſideratio 703.24
amianto lapide fraus impoſtorum 703.31
Ammi Dioſcoridi 399.33
ammios conſideratio 399.45
ammios uires ex Galeno 400.8
Ammoditæ hiſtoria,& uenefica uis 769.57
ammoditæ morſus ſigna,& eius curatio 770.8
Ammoniacum Dioſcoridi 423.11
ammoniaci conſideratio 423.24
ammoniaci hiſtoria ex Plinio 423.29
ammoniaci lachryma duplex. 423.30
ammoniaci uires ex Galeno 423.36
Amomis Dioſcoridi 38.46
Amomum Dioſcoridi 38.34
amomi conſideratio 38.51
amomum ſpurium 39.1
amomi uires ex Galeno 39.51
Ampelitis terra Dioſcoridi 708.48
ampelitidis terræ conſideratio 708.54
Ampelopraſſon Dioſcoridi 307.19
ampelopraſi conſideratio 307.24
ampelopraſi uſus ex Galeno 307.31
Amphisbænæ ictus notæ,& curatio Dioſcoridi 771.5
amphisbænæ conſideratio 771.10
amphisbænam bicipitem eſſe,falſum 771.26
amphisbænæ morſus ſigna,& curatio 771.38
Amurca Dioſcoridi 133.52
amurcæ uſus 134.39
Amygdalæ amaræ Dioſcoridi 162.26
amygdalæ dulces Dioſcoridi 162.47
amygdalarum conſideratio 162.52
amygdalarum uires ex Galeno 162.59
Amygdalini parandi ratio 55.50
amygdalini uires 56.5
amygdalorum gummi Dioſcoridi 163.42
Amylum Dioſcoridi 258.14
amyli conſideratio 258.26
amyli uires ex Galeno 258.29
Anacardiorum mentio,& uires 166.23
anacardiorum ueneni ſigna,& curatio 729.41
Anagallis Dioſcoridi 333.50
anagallidis conſideratio 333.59

anagallidum uires ex Galeno 334.34
Anagyris Dioſcoridi 474.50
anagyris conſideratio,& genera 474.58
anagyris uires ex Galeno 476.3
Anchuſa Dioſcoridi 500.14
anchuſarum conſideratio 501.1
anchuſarum uires ex Galeno 501.10
Andacocha Mauritanis quid 441.2
Andreæ Lacunæ literæ 387.54
Androſaces Dioſcoridi 462.36
androſacis conſideratio 463.1
androſacis uires ex Galeno 463.6
Androſæmon Dioſcoridi 478.32
androſæmi conſideratio 478.58
androſæmi uires ex Galeno 479.25
Anemone Dioſcoridi 331.57
anemones conſideratio 332.46
anemones uires ex Galeno 333.14
Anethum Dioſcoridi 397.42
anethi conſideratio,& uires ex Galeno 397.51
Angelicæ hiſtoria,& uires 571.7
Anguium ſenecta.Dioſcoridi 193.21
anguium ſenectæ conſideratio 193.37
Animalia ex ouis naſcentia 210.44
animalia alia præter canem rabie tentantur 754.53
Aniſum Dioſcoridi 396.49
aniſi conſideratio,& uires ex Galeno 397.1
Anonis Dioſcoridi 361.20
anonidis conſideratio 361.35
anonidis uires ex Galeno 362.3
anonidis hiſtoria ex Theophraſto 361.48
Anthemis Dioſcoridi 466.4
anthemidis conſideratio 466.30
anthemidis uires ex Galeno 466.37
Anthyllis Dioſcoridi 465.24
anthyllidis conſideratio 465.35
anthyllidis uires ex Galeno 465.52
Antidota contra uenena,& eorum deſcriptio 722.58. & deinde
Antidoti è ſanguinibus deſcriptio 724.38
antidoti è ſcinco deſcriptio 724.46
antidoti è terra Lemnia deſcriptio 725.23
antidotorum actio 715.20
Antipathes Dioſcoridi 695.43
antipathes ubi uiſum 696.10
Antirrhinon Dioſcoridi 580.10
antirrhini conſideratio 580.17
antirrhini uires ex Galeno. 580.28
Antiſpoda Dioſcoridi 656.1
Aparine Dioſcoridi 426.33
aparines conſideratio 426.43
aparines uires ex Galeno 426.49
Aphaca Dioſcoridi 305.38
aphacæ conſideratio 305.42
aphaca intybi genus 305.55
aphacæ & uiciæ uires ex Galeno 305.48
Apiaſtrum Dioſcoridi 435.49
apiaſtri conſideratio 435.58
apiaſtri uires 436.9
Apiaſtri facultates ex Galeno 436.26
Apios Dioſcoridi 614.35
apij conſideratio 614.47
Apium hortenſe Dioſcoridi 403.4
apij hortenſis conſideratio 404.9
apij omnis generis uires ex Galeno 405.5
apium paluſtre 404.25
apium montanum 404.32
apium riſus 331.34
Apocynon Dioſcoridi 543.33
apocyni conſideratio 543.44
apocyni uires ex Galeno 544.3
Apollinaris herba Dioſcoridi 529.11
apollinaris herbæ conſideratio 529.54
apollinaris herbæ uires ex Galeno 530.7
Apri iecur Dioſcoridi 207.10
apri urina 241.59
Apum conſideratio 246.57
apum rex & regimen 247.2
apes quibus gaudeant 247.16
apum mira prudentia 247.24
apum mira in opere induſtria 247.26
apum reparatio ex Virgilio 247.47
apum ictus curatio Dioſcoridi 763.55
apum ictus,& eius remedia 763.60
Aqua Dioſcoridi 644.9
aquarum differentia,& facultates 644.14
aquarum non potabilium facultates 644.50
aquæ frigidæ noxa,& curatio Dioſcoridi 750.7
aquæ aurificum noxa,& curatio 745.44
aqua ex humano ſtercore 240.35
Aquæ pauor quouſq; exoriatur in demorſis à cane rabioſo. 759.12
aquæ pauor quando,& quibus curetur 759.25
Aqua marina Dioſcoridi 645.30
aqua mulſa Dioſcoridi 643.22
aquæ mulſæ parandæ ratio uaria 643.35
aquæ ſtillatitiæ quæ cæteris præſtantiores 127.2
Aquifoglium 112.44
Aquilina,ſiue aquileia 337.10
Aquoſa quæ ament loca 9.25
Arabicum gummi non eſſe acaciæ 129.61
Arabicus lapis Dioſcoridi 701.22
Arabis Dioſcoridi 313.52
arabidis conſideratio 313.59
Arabum lapſus 309.55
Araneus piſcis 189.36
araneus Dioſcoridi 222.16
aranei conſideratio 222.40
aranei muris conſideratio 227.1
Arbores quæ plantæ ſcandant. 10.4
arboribus quæ innaſcantur 10.2
Arbutus Dioſcoridi 161.45
arbuti conſideratio 161.52
arbuti deſcriptio 162.2
arbuti uſus & uires 162.18
Arction Dioſcoridi 563.37
arctij conſideratio 563.42
arctij uires ex Galeno 563.48
Arena Dioſcoridi 706.36
Argemone Dioſcoridi 333.26
argemones conſideratio 333.33

argemones caput adulterinum 333.36
argemones uires ex Galeno 333.44
Argentina herba 323.43
Argenti recrementum Dioſcoridi 666.3
argenti ſcoriæ conſideratio 666.7
Argenti ſpuma Dioſcoridi 666.19
argenti ſpumæ conſideratio 667.1
argenti ſpumæ uires ex Galeno 667.18
argenti ſpumæ noxa,& curatio Dioſc. 743.53
argenti ſpumæ mala 743.60
argenti ſpumæ ſumptæ curatio 744.8
Argentum uiuum Dioſcoridi 673.51
argenti uiui conſideratio 674.1
argenti ſublimati parandi ratio 674.42
argenti uiui noxa,& auxilia Dioſc. 744.45
argenti uiui pernicialis natura 744.48
argenti uiui ſumpti curatio 745.14
Aria arbor 112.52
Arida loca quæ plantæ ament 9.40
Ariſarum Dioſcoridi 325.4
ariſari hiſtoria 325.8
ariſari uires ex Galeno 325.14
Ariſtolochia clematitis Dioſc. 348.1
ariſtolochia longa Dioſcoridi 347.57
ariſtolochia rotunda Dioſcoridi 347.55
ariſtolochiæ conſideratio 348.12
ariſtolochiæ clematitis examen 348.29
ariſtolochiam longam uulgarem à Plinij piſtolochia non differre 349.43
ariſtolochiæ uires ex Galeno 349.58
Ariſtotelis lapſus 218.54.& 221.56
Ariſtotelis de lapidum generatione opinio 630.35
Armeniaca mala Dioſcoridi 149.32
armeniacorum malorum conſideratio 152.47
Armenius lapis 669.46
armenij lapidis conſideratio 669.8
armenij lapidis uires ex Alexandro 669.35
armenij lapidis uires ex Aëtio 669.57
armenij lapidis uires ex Galeno 670.5
Armeniæ terræ uires ex Galeno 678.10
Armoracia Dioſcoridi 267.55
Aron Dioſcoridi 323.54
ari conſideratio 324.1
ari uires ex Galeno 324.11
Arſenici ſublimati uenenum,& curatio 745.42
Artemiſia Dioſcoridi 445.4
artemiſia tenuifolia Dioſcoridi 445.23
artemiſiæ conſideratio 445.31
artemiſiæ uires ex Galeno 446.51
Arundo Dioſcoridi 106.3
Arundinum conſideratio,uide Harundinum
Aſarum Dioſcoridi 29.19
aſari conſideratio 29.33
aſari uires ex Meſue. 29.56
aſari facultates ex Galeno 30.5
Aſclepias Dioſcoridi 427.51
aſclepiadis conſideratio 427.56
aſclepiadis uires ex Galeno 428.14
Aſcyron Dioſcoridi 477.53
aſcyri conſideratio 478.58
aſcyri uires ex Galeno 479.25
Aſininum iecur Dioſcoridi 207.7
aſini ungula Dioſcoridi 208.16
Aſius lapis Dioſcoridi 696.48
aſij lapidis conſideratio 696.60
aſij lapidis hiſtoria,& uires ex Galeno 697.11
Aſpalathus Dioſcoridi 45.23
aſpalathi conſideratio 45.31
aſpalathi uires ex Galeno 45.50
Aſparagus Dioſcoridi 279.61
aſparagorum uires 280.21
Aſphodeli conſideratio,& hiſtoria 325.47
aſphodeli uires ex Galeno 325.58
Aſpidis ictus notæ,& curatio Dioſc. 774.54
aſpidis pernicioſus ictus,& genera 775.1
aſpidum hiſtoria,ictus ſigna,& cura 775.10
Aſplenum Dioſcoridi 463.18
aſpleni conſideratio 463.31
aſpleni uires ex Galeno 463.56
Aſſa fœtida 419.58
Aſter Atticus Dioſcoridi 572.49
aſteris Attici conſideratio 573.1
aſteris Attici uires 573.26
Aſtragalus Dioſcoridi 524.11
aſtragali conſideratio 524.21
aſtragali uires ex Galeno 524.30
Athera Dioſcoridi 253.3
atheræ conſideratio 253.6
Atractylis Dioſcoridi deſcripta 428.20
atractylidis conſideratio 428.26
Atramentum librarium Dioſcoridi 709.16
Atramentum ſutorium Dioſcoridi 679.4
atramenti ſutorij conſideratio 679.20
atramenti ſutorij hiſtoria, & uires ex Galeno 679.52
Atriplex Dioſcoridi 273.56
atriplicis conſideratio 274.34
atriplicis uires ex Galeno 275.32
atriplicis alia genera 274.47
Auellana nux Dioſcoridi 166.56
auellanarum nucum conſideratio 167.4
auellanarum uires ex Galeno 167.10
Auena Dioſcoridi 253.27
auenæ conſideratio 253.34
auenæ facultates 253.39
Auerrois uana calumnia contra Galenum 343.11
Auerrois locus reſtitutus 390.42
Auicennæ lapſus 73.2.& 153.56.& 735.9
Auicenna contra Galenum 401.15
Auicennæ defenſio 160.50.& 390.27.& 539.58
Auicennæ de generatione lapidum opinio comprobata 631.4
Aurantia poma 153.61
Auri hiſtoria,& præſtantia 674.58
auri uires ex Auicenna 675.30
Auricula muris Dioſcoridi 338.49
auriculæ muris conſideratio 338.56
auriculæ muris facultates 339.5
Auripigmentum Dioſcoridi 683.28
auripigmenti conſideratio 683.47

auripigmenti uires ex Galeno 684.10
auripigmenti noxa, & remedia Dioſc. 745.29
auripigmenti uenefica uis, & curatio 745.35
Azadaracht arboris uenenum, & remedia 733.49
Azaroli arboris deſcriptio 156.1

B

BACCAE *lauri* Dioſcoridi 79.9
Baccharis Dioſcoridi 387.28
baccharis conſideratio 387.48
baccharis uires ex Paulo 388.25
Balaninum oleum Dioſcoridi 56.15
balanini olei conſideratio 56.19
balanini olei uires 56.21
Balauſtium Dioſcoridi 144.43
balauſtij conſideratio 144.44
Ballote Dioſcoridi 435.15
ballotes conſideratio 435.27
Balſamina herba quæ 621.51
balſaminæ hiſtoria 621.55
Balſamum Dioſcoridi 43.17
balſamum cur in Syria non reperiatur 44.4
balſami conſideratio, & hiſtoria 43.48
balſami uiridarium in Memphi 44.7
balſami hiſtoria ex Theophraſto 44.13
balſami fructum non legitimum officinis 44.33
balſami uires ex Galeno 44.40
balſami loco quid ſupponendum 44.45
balſami factitij confectio 45.3
Barbula hirci Dioſcoridi 302.2
barbulæ hirci conſideratio, & uires 312.78
Baſiliſci ictus notæ, & curatio Dioſc. 775.41
baſiliſci uaria hiſtoria 775.47. *& in ea plura fabuloſa* 776.12
Bdellium Dioſcoridi 69.43
bdellium plantæ genus 70.23
bdellij conſideratio 69.54
bdellij uulgaris genera 70.5
bdellij hiſtoria ex Plinio 70.9
bdellij uires ex Galeno 70.15
Behen album & rubrum 602.22
Bellis, & eius hiſtoria, & uires 467.27
Belzoinum quid 419.24
Beneficium à Dioſcoride in poſteros collatum 712.31
Beta Dioſcoridi 278.46
betæ conſideratio 278.54
betæ facultates ex Galeno 278.58
beta ſylueſtris 279.6
Betonica Dioſcoridi 481.24
betonicæ conſideratio 481.56
betonicæ uires ex Antonio Muſa 481.58
betonicæ uires ex Galeno 482.31
Betulæ arboris conſideratio 103.7
betulæ cortex bituminoſus 103.17
betulæ uires 103.29
Bezahar lapidis hiſtoria & uires 678.31
Biſlingua herba 579.48
Biſtorta herba quæ 482.55
biſtortæ uires 483.38
Bitumen Dioſcoridi 87.28
bituminis conſideratio 87.52
bituminis hiſtoria, & uires ex Galeno 90.2
Blatta piſtrinaria Dioſcoridi 206.9
blattarum conſideratio 206.12
blattariæ herbæ hiſtoria, & uires 562.31
blattæ biſantis 181.55
Bliton Dioſcoridi 272.10
bliti conſideratio 272.13
bliti uires ex Galeno 272.34
Bœotica myrrha 68.25
Boli Armenij uires 678.10
Bonifacia 579.48
Borraginis conſideratio 577.42
Botrys Dioſcoridi 447.42
botryos conſideratio 447.50
botryos uires ex Paulo 448.2
Branca urſina 360.42
Braſauoli lapſus, & eiuſdem opiniones non acceptæ 20.19. & 25.30. & 28.54. & 42.37. & 67.20. & 73.37. & 84.59. & 88.46. & 102.19. & 102.44. & 265.9. & 283.45. & 293.56. & 300.29. & 309.58. & 317.20. & 332.49. & 341.42. & 357.58. & 362.55. & 374.55. & 382.1. & 388.15. & 401.33. & 404.49. & 411.18. & 418.1. & 445.55. & 449.32. & 479.13. & 564.25. & 581.30. & 606.54. & 656.48. & 663.51. & 680.38. & 681.57. & 684.58
Braſſica Dioſcoridi 276.34
braſſicæ ſatiuæ conſideratio 277.2
braſſicæ uires ex Galeno 277.35
braſſicam quæ oderunt 15.34
braſſica ſylueſtris Dioſcoridi 276.54
braſſicæ ſylueſtris conſideratio 277.32
braſſica marina Dioſcoridi 276.58
braſſicæ marinæ conſideratio 277.58
Britannica Dioſcoridi 482.42
britannicæ conſideratio 482.46
britannicæ hiſtoria ex Plinio 482.49
britannicæ uires ex Galeno 483.47
Bromus Dioſcoridi 584.57
bromi conſideratio 585.1
Brunfelſij lapſus 317.60. & 557.4. & 579.32
Bryon Dioſcoridi 46.7
Bryonia Dioſcoridi 620.10
bryoniæ conſideratio 620.42
bryoniæ noxa, & curatio 748.56
Bubuli ſtercoris uires 240.41
Buccina Dioſcoridi 177.55
buccini conſideratio 178.29
Bugloſſum Dioſcoridi 577.37
bugloſſi conſideratio 577.42
bugloſſi deſcriptio ex Auicenna 577.59
bugloſſi uires ex Galeno 578.9
Bulbus eſculentus Dioſcoridi 326.8
bulbus uomitorius Dioſcoridi 326.23
bulborum conſideratio 326.26
bulborum uires ex Galeno 326.38
Bunium Dioſcoridi 575.50
bunij conſideratio 576.1
bunij uires ex Galeno 576.11
Buphthalmum Dioſcoridi 467.42

buphthalmi conſideratio 467.51
buphthalmi uires ex Galeno 468.18
Bupreſtes Dioſcoridi 220.12
bupreſtium conſideratio 220.39
bupreſtis ſumptæ notæ,& auxilia Dioſc. 727.37
bupreſtium uenenum eiusque curatio 727.45
Burſa paſtoris,& eius uires 313.30
Butyrum Dioſcoridi 229.46
butyri fuligo Dioſcoridi 229.55
butyri conſideratio 230.59
Buxi arboris conſideratio 128.45
buxi uſus 128.50

C

CACALIA Dioſcoridi deſcripta 575.30
Cacaliæ conſideratio 575.35
cacaliæ uires ex Galeno 575.42
Cachrys Dioſcoridi 413.48
cachrys quid 414.25
Cactus cardui genus 359.7
Cadmia Dioſcoridi 653.50
cadmiæ conſideratio 654.23
cadmiæ hiſtoria ex Galeno 654.27
cadmiæ hiſtoria ex Plinio 654.49
cadmiæ facultates ex Galeno 654.38
Cæciliæ ictus notæ,& curatio Dioſcoridi 771.5
cæciliæ morſus ſigna,& remedia 771.38
Cæruleus,uide Cœruleus
Calamus odoratus Dioſcoridi 41.3
calami odorati hiſtoria ex Theophraſto 42.14
calami odorati uires ex Galeno 42.59
calamus odoratus officinarum ſpurius 42.50
Calamintha Dioſcoridi 381.33
calaminthæ conſideratio 381.56
calaminthæ uires ex Galeno 382.32
Calcifraga Dioſcoridi 619.10
Callorum equi uires 209.1
Calthæ conſideratio,& uires 628.46
Calx uiua Dioſcoridi 692.4
calcis uiuæ conſideratio 692.13
calcis uires ex Galeno 692.20
calcis noxa,& remedia Dioſcoridi 745.29
calcis malefica uis,& curatio 745.35
Canabel Aphris quid 368.40
Cancamum Dioſcoridi 49.45
cancami conſideratio 49.52
Cancellorum conſideratio 185.43
Cancri Dioſcoridi 184.3
cancrorum conſideratio 184.27
cancrorum uires ex Galeno 184.53
cancri fluuiatiles in Hetruria frequentiſſimi 185.24
Canis rubus Dioſcoridi 116.46
canis rubi conſideratio 116.53
canis rubi uires ex Galeno 117.25
Canis rabidi iecur Dioſcoridi 207.11
canis rabioſi ſigna Dioſcoridi 754.5
canis rabioſi uenefica natura,& ſignæ 754.23
canes quibus cauſis rabie exagitentur 754.41
canis morſus neglecti diſcrimina 755.13
canis rabidi morſus indicia ſalutifera 755.40
canis rabioſi morſus curatio Dioſcoridi 756.5
canis rabioſi morſus curatio 756.27
canis rabioſi morſus remedia ſuſpecta 757.10
canis rabioſi morſus auxilium religioſum 757.26
caninum ſtercus,& eius uires 241.4
Cannabis Dioſcoridi deſcripta 474.3
cannabis conſideratio 474.16
cannabis uires ex Galeno 474.35
Cannella 34.44
Cantharides 220.3
cantharidum conſideratio 220.36
cantharidum uires ex Galeno 221.3
cantharidum noxa,& remedia Dioſcoridi 725.35
cantharidum malefica uis 725.59
cantharidum ueneni curatio 726.21
Caphuræ hiſtoria,& genera 82.50
caphuræ probatio,& conſeruatio 83.26
caphuræ temperamentum,& uires 83.13
Capnos Dioſcoridi 565.22
capni conſideratio,uide Fumariæ conſideratio
Capparis Dioſcoridi 327.57
capparum conſideratio 328.13
capparum ſatio 328.27
capparis uires ex Galeno 328.33
Capræ ungula Dioſcoridi 208.16
caprinum iecur Dioſcoridi 207.8
caprini ſtercoris uires 240.47
Caput lactis 231.8
Carcioſi 359.12
Cardamomum Dioſcoridi 23.13
cardamomi conſideratio 23.22
cardamomi officinis genera plura 23.24
cardamomi Mauritanis genera duo 23.30
cardamomi genera ex Plinio 24.11
cardamomi uires ex Galeno 24.17
Cardiacæ conſideratio, & uires 554.45
Carduus Dioſcoridi 358.55
carduorum conſideratio,& genera 358.59
cardui uires ex Galeno 359.51
carduus pinea 359.25
carduus benedictus,& eius uires 429.25
Carlina 354.17
Carnes quo modo diutius aſſeruentur 15.55
carnes noxiæ,& earum remedia 750.18
Carpaſi ſucci noxa,& remedia Dioſcoridi 734.4
carpaſi conſideratio 734.7
Carpeſij conſideratio 31.18
carpeſij uires ex Galeno 31.16
Carpobalſimi conſideratio 44.32
carpobalſami loco quid ſupponendum 44.50
Cartamum 625.38
Carum Dioſcoridi 397.18
cari conſideratio 397.23
cari officinarum ibidem
cari uires ex Galeno 397.32
Caryophyllatæ uires 497.26
Caryophyllorum conſideratio,& hiſtoria 315.52
caryophylli floris mentio 316.11
Caryotæ Dioſcoridi 141.22
caryotarum uires ex Galeno 143.28
Caſeus Dioſcoridi 229.35
caſei conſideratio,& uires 231.11

Caſſia

Caſſia Dioſcoridi 32.60
caſſiæ odoratæ conſideratio 33.45
caſſiam odoratam non eſſe caſſiam coronariã 33.57
caſſiam in cinnamomum mutari 34.54
caſſia fiſtula Græcis quid 34.57
caſſiæ odoratæ deſcriptio ex Plinio 35.8
caſſiæ odoratæ hiſtoria ex Theophraſto 35.18
caſſia lignea 35.23
caſſiæ uires ex Galeno 37.30
caſſiæ ſolutiuæ conſideratio 37.50
caſſiæ ſolutiuæ uires 38.2
Caſſuthæ ſiue cuſcutæ hiſtoria,& uires 617.52
Caſtanea Dioſcoridi 137.33
caſtanearum conſideratio 137.39
caſtanearum uires 137.54
caſtanearum uires ex Galeno 138.2
Caſtorium Dioſcoridi 197.46
caſtorij conſideratio 198.21
caſtorij uires ex Galeno 198.52
caſtorei uires ex Plinio 199.19
caſtorei uirulenta uis, & curatio 742.45
Catanance Dioſcoridi 580.42
catanances conſideratio 580.49
Cataputia 609.22
Catoblepas 776.3
Caucalis Dioſcoridi 298.16
caucalidis conſideratio 298.22
caucalidis uires ex Galeno 298.30
Caudæ cerui uenenum,& eius ratio 742.32
caulium in plantis differentia 12.33
cauſa metallorum efficiens 632.33
Cauterij utilitas 757.57
Cedria Dioſcoridi 94.4
cedrides Dioſcoridi 94.19
cedri hiſtoria 94.55
cedri & cedriæ uires ex Galeno 96.47
cedromela Dioſcoridi 150.1
cedrus Dioſcoridi 94.4
Celticum nardum Dioſcoridi 27.14
celtici nardi conſideratio 27.40
celtici nardi uires ex Galeno 28.25
Cenchri ictus notæ,& remedia Dioſcoridi 774.17
cenchri conſideratio 774.24
Centaurium magnum Dioſcoridi 351.14
centaurij magni conſideratio 351.38
centaurij magni uires ex Galeno 352.2
Centaurium minus Dioſcoridi 352.20
centaurij minoris conſideratio 352.52
centaurij minoris uires ex Galeno 352.58
Cepa Dioſcoridi 307.58
ceparum conſideratio,& hiſtoria 308.18
ceparum uires ex Galeno 308.54
Cepæa Dioſcoridi 476.15
cepææ conſideratio 476.21
cepææ uires ex Paulo 476.32
Cera Dioſcoridi 246.10
ceræ uires ex Galeno 246.28
Ceraſia Dioſcoridi 146.59
ceraſorum conſideratio 147.1
ceraſorum ſatiuorum genera 147.10
ceraſorum acidorum genera plura 147.29
ceraſorum uires ex Galeno 147.49
Ceraſtæ ictus notæ,& eius curatio Dioſcoridi tradita 774.32
ceraſtæ morſus exitialis auxilia 774.39
Cerretta herba 484.43
Ceruinum cornu Dioſcoridi 217.27
cerui genitale Dioſcoridi 208.6
ceruorum hiſtoria 217.51
ceruis uita longa 218.20
cerui dictamni herbæ inuentores 218.57
cerui fel non habent 218.59
cerui uenenum atrociſſimum in cauda habẽt 219.3
eius remedia 742.32
Ceruiſia 251.25
Ceruſſa Dioſcoridi 667.3
ceruſſæ conſideratio 667.55
ceruſſæ uires ex Galeno 667.60
ceruſſæ noxa,& curatio Dioſcoridi 739.48
ceruſſæ lethalis natura 739.57
ceruſſæ ueneni remedia 740.9
Ceſtron Dioſcoridi 481.24
Chalcanthi genera,& hiſtoria 679.20
calcanthi uires,& hiſtoria ex Galeno 679.52
Chalcitis Dioſcoridi 681.4
chalcitis conſideratio 681.51
chalcitis hiſtoria,& uires ex Galeno 682.15
Chamæ Dioſcoridi 180.16
chamarum conſideratio 180.35
Chamæacte Dioſcoridi 613.42
Chamæciſſos Dioſcoridi 576.18
chamæciſſi conſideratio 576.24
chamæciſſi uires ex Galeno 576.37
Chamædaphne Dioſcoridi 589.60
chamædaphnes conſideratio 590.35
chamædaphnes uires ex Galeno 590.40
Chamædrys Dioſcoridi 431.50
chamædryos conſideratio 432.1
chamædryos hiſtoria,& uires ex Theophr. 432.12
chamædrios uires ex Galeno 432.25
Chamæleo albus Dioſcoridi 353.50
chamæleo niger Dioſcoridi 354.4
chamæleonis utriuſque conſideratio 354.17
chamæleonis utriuſque hiſtoria,et uires ex Theophraſto 355.18
chamæleonis nigri uenenum,& remedia 739.35
Chamæleontis hiſtoria 225.61
chamæleontis uires 226.9
Chamæleuce Dioſcoridi 576.42
chamæleuces conſideratio 576.45
chamæleuces uires ex Galeno 376.55
Chamæmelon 466.30
chamæmeli conſideratio. ibidem
chamæmeli uires ex Galeno 466.38
Chamæpitys Dioſcoridi 479.50
chamæpityos conſideratio 480.34
chamæpityos uires ex Galeno 480.40
Chamæſyce Dioſcoridi 610.17
chamæſyces conſideratio 610.26
chamæſyces uires ex Galeno 610.29
Chamelæa Dioſcoridi repreſentata 611.45
chamelææ conſideratio 612.38

chamelææ uires ex Galeno 612.59
chamelææ noxa,& curatio 748.57
Characias tithymalus Dioſcoridi 606.7
Chelidonia herba ab hirundine inuenta 215.18
chelidonium maius Dioſcoridi 336.41
chelidonij maioris conſideratio 336.60
chelidonij maioris uires 337.17
Chelidonium minus Dioſcoridi 337.33
chelidonij minoris conſideratio 337.46
chelidonij minoris uires 338.20
Cherſydri natura,morſus,& curatio 774.3
Cherue oleum 55.27
Chia terra Dioſcoridi 707.57
Chinæ radicis conſideratio,& uires 125.4
Chondrilla Dioſcoridi 291.4
chondrillæ utriusq; conſideratio 291.15
chondrillæ uires ex Galeno 291.20
Chryſanthemon Dioſcoridi 521.33
chryſanthemi conſideratio 521.42
chriſanthemi lectio reſtituta 522.5
Chryſobalanus 602.15
Chryſocolla Dioſcoridi 668.18
chriſocolla factitia 242.9
chryſocollæ conſideratio,& hiſtoria 668.28
chryſocollæ uires ex Galeno 668.48
Chryſocome Dioſcoridi 519.60
chryſocomes conſideratio 520.4
chryſocomes uires ex Galeno 520.8
Chryſogonon Dioſcoridi 520.15
chryſogoni conſideratio 520.20
Chymiſtarum de chelidonio uanitas 337.3
Cicadæ Dioſcoridi 212.3
cicadarum conſideratio 212.22
cicadarum uires ex Galeno 212.41
Cicer ſatiuum Dioſcoridi 259.58
ciceris conſideratio,& uires ex Galeno 160.10
ciceris uires ex Aëtio 260.30
cicer arietinum Dioſcoridi 260.61
cicer ſylueſtris Dioſcoridi 261.7
Cichorion Dioſcoridi 287.20
cichorij uires ex Galeno 290.8
Cici Dioſcoridi 603.51
Cicini olei conſideratio 55.27
cicini olei uires ex Meſue 55.32
Ciconiæ ſtercus 241.25
Cicuta Dioſcoridi 542.13
cicutæ conſideratio 542.32
cicutæ uires ex Galeno 542.43
citutæ potæ noxa,& curatio Dioſcoridi 732.19
cicutæ uenefica uis 732.28
cicutæ ſumptæ remedia 732.47
Cimices Dioſcoridi 205.11
cimicum conſideratio 205.28
cimices ſylueſtres 205.35
Cimolia terra Dioſcoridi 708.9
Cinis ſarmentitius Dioſcoridi 692.54
cineris omnis uires ex Galeno 693.1
Cinnabaris Dioſcoridi 671.46
cinnabaris conſideratio 671.57
Cinnamomum Dioſcoridi 33.18
cinnamomi conſideratio 35.30
cinnamoni hiſtoria ex Galeno 35.37
cinamoni penuria unde 36.9
cinnamomi optimi notæ 35.56
cinnamomi uulgaris aqua ſtillatitia 37.35
cinnamomi differentiæ ex Theophraſto 36.49
cinnamomi uires ex Galeno 37.27
Cionia Dioſcoridi 177.58
Circæa Dioſcoridi 451.11
circææ conſideratio 451.18
circææ uires ex Galeno 451.26
Circuuforaneus floris uenenati olfactu interemptus 714.20
Circunforaneorum uenena innoxiè ſumere profitentium fraudes 721.49.& deinde
Circunforaneorum diui Pauli ſtirpem mentientium fraus 762.53.& deinde
Cirſium Dioſcoridi 572.21
cirſij conſideratio 572.30
Ciſtus Dioſcoridi 119.48
ciſti conſideratio 119.60
ciſti uires ex Galeno 120.57
Citria mala Dioſcoridi 150.1
citriorum mira facultas 153.19
citriorum uires 153.30
citrij mali uires ex Galeno 153.43
Clematis Dioſcoridi 486.53
clematis altera Dioſcoridi 487.35
clematidum conſideratio 487.39
clematidum uires ex Galeno 488.9
Clinopodium Dioſcoridi 430.37
clinopodij conſideratio 430.43
clinopodij uires ex Galeno 430.46
Clymenon Dioſcoridi 493.15
clymeni conſideratio 493.21
Cneori conſideratio,& deſcriptiô ex Theophraſto 34.27
Cnicus Dioſcoridi 625.19
cnici canſider.tio 625.36
cnici uires ex Galeno 625.48
cnici ſylueſtris hiſtoria ex Theophraſto 428.30
Coagulum Dioſcoridi 233.36
coaguli conſideratio 233.50
coaguli facultates ex Galeno 233.56
Coccum Gnidium Dioſcoridi 611.53.& 612.4
coccum infectorium Dioſcoridi 515.28
cocci infectorij conſideratio 515.38
cocci infectorij uires ex Galeno 516.5
Cochleæ Dioſcoridi 182.52
cochlearum conſideratio 183.6
cochlearum uires ex Galeno 183.23
cochleæ pomatiæ quæ 183.17
cochleæ marinæ 183.48
cochleæ ſine teſta 183.49
cochlearum lapis,& eius uires 183.52
Cæruleus lapis Dioſcoridi 670.19
cærulei lapidis conſideratio 670.23
cærulei uires ex Galeno 671.2
Colchicon Dioſcoridi 547.3
colchici & ephemeri conſideratio 547.19
colchici & ephemeri uires ex Galeno 548.28
Colocaſia Dioſcoridi 261.59

colocaſiæ

coloсaſiæ conſideratio 262.24
Colocynthis Dioſcoridi 615.10
colocynthidis conſideratio 615.29
colocynthidis læſiones 615.32
colocynthidis noxa,& curatio 748.55
colocynthidis uires ex Meſue 615.39
colocynthidis uires ex Galeno 615.48
Colophoniæ reſinæ conſideratio 85.8
Columellæ lapſus 171.52
Coluteæ colyteæ conſideratio 410.54
Colymbades oliuæ Dioſcoridi 132.61
Communis curatio in omnes ictus uirulentos Dioſcoridi 759.51
Conſiligo herba 593.50
Conſolida regalis 399.5
Conyza Dioſcoridi 452.33
conyzæ conſideratio 452.53
conyzæ uires ex Galeno 453.7
Corallium Dioſcoridi 695.35
corallij conſideratio 695.47
corallij facultates 696.11
Corallina,& eius uires 557.31
Cordi errata 39.17.& 317.55.& 510.16
Coriandrum Dioſcoridi 400.17
coriandri facultas ex Galeno 400.30
Coriandri ſeminis uſus 401.5
coriandri uires ex Auicenna 401.15
coriandri epoti noxa,& curatio Dioſcoridi 731.46
coriandri uenefica natura 731.53
coriandri ueneni remedia 731.60
Coria ueteramentaria Dioſcoridi 209.10
coriorum ueteramentariorum uires 209.13
Coris Dioſcoridi 478.47
coris conſideratio 478.58
Cornarij errata, & eius opiniones damnatæ 136.44.& 138.40.& 151.22.& 151.58.et 359.51.et 545.56.et 694.37
Cornu cerui Dioſcoridi 217.27
cornu cerui uires 219.8
Cornus Dioſcoridi 157.48
corni conſideratio 157.53
cornorum uſus in cibis 158.12
cornorum uires ex Galeno 158.17
Coronopus Dioſcoridi 285.12
coronopi conſideratio 285.17
coronopi ſylueſtris uires 286.19
coronopi hortenſis uires ex Galeno 286.25
Corpora icta fulmine non putreſcunt 15.56
Corrago Apuleio quid 578.7
Corruda Dioſcoridi 279.61
Cortices quando ſiccandi,et reponendi 7.47
Corydalis herba 566.14
Cos Naxia Dioſcoridi 706.49
Coſtus Dioſcoridi 39.57
coſti conſideratio 40.8
coſtum quæ ſuppleant 40.30
coſti uires ex Galeno 40.44
Cot Aphris quid 305.33
Cotonea mala Dioſcoridi 149.1
cotoneorum malorum conſideratio 151.3
cotoneorum malorum genera 151.4
Cotyledon Dioſcoridi 552.43.& 552.52
cotyledonis utriuſque conſideratio 552.57
Cratæogonum Dioſcoridi 455.33
cratæogoni conſideratio 455.38
Creſpini forma & uires 115.23
Crimnon Dioſcoridi 252.19
crimni conſideratio 252.22
Crithmum,ſeu crithamon Dioſcoridi 284.43
crithimi conſideratio 284.51
crithimi uires ex Galeno 285.5
Crocodili animalis hiſtoria 225.39
crocodili animalis genera,& uires 225.49
Crocodilion Dioſcoridi 355.39
crocodilij conſideratio 355.44
crocodilij uires ex Galeno 355.56
Crocomagma Dioſcoridi 51.58
Crocum Dioſcoridi 51.25
croci conſideratio 52.3
crocum optimum mittit Vienna Auſtriæ 52.7
croci uires ex Galeno 52.10
crocum Saracenicum 625.36
Croton Dioſcoridi 603.51
Cruciatæ conſideratio 347.1
cruciatæ uires 347.8
Cryſtalli hiſtoria 704.23
cryſtalli uires 704.41
Cubebarum conſideratio 31.60
cubebarum uires 32.1
Cucumis ſatiuus Dioſcoridi 292.54
cucumeris conſideratio 293.36
cucumeris uires ex Galeno 294.34
Cucumis ſylueſtris Dioſcoridi 595.18
cucumeris ſylueſtris conſideratio 596.8
cucumeris ſylueſtris uires ex Galeno 596.43
Cucurbita Dioſcoridi 291.30
cucurbitæ conſideratio 291.42
cucurbitarum uaria genera 291.3
cucurbitæ facultates ex Galeno 292.8
cucurbita ſylueſtris 620.42
Culta quæ plantæ ament 9.47
Cuminum ſatiuum Dioſcoridi 398.42
cumini ſatiui conſideratio 399.1
cuminum ſylueſtre Dioſcoridi 398.51
cuminum ſylueſtre alterum Dioſcoridi 398.57
cumini ſylueſtris examinatio 399.1
cumini uires ex Galeno 399.24
Cunila Dioſcoridi 373.15
Cupreſſus Dioſcoridi 90.16
cupreſſi hiſtoria,& conſideratio 90.38
cupreſſus liquidam reſinam fundit 90.59
cupreſſus puſilla 91.1
cupreſſi uires ex Galeno 91.8
Cur pauci,cur multi lapides fiant 633.7
Curatio uirulentorum ictuum ſecundum quendam eremitam 763.38
Curmi Dioſcoridi 251.20
curmitis conſideratio 251.24
Cyani mentio 29.2
Cyclaminus Dioſcoridi 320.12
cyclaminus altera Dioſcoridi 320.47
cyclamini utriuſque conſideratio 320.54

cyclamini uires ex Meſne 321.1
cyclamini uires ex Galeno 321.8
cyclamini noxa,& curatio 748.32
Cynocrambe Dioſcoridi 627.2
cynocrambes conſideratio 627.12
Cynogloſſon Dioſcoridi 578.20
cynogloſſi conſideratio 578.29
Cynoſorchis Dioſcoridi 456.22
Cypariſſias tithymalus Dioſcoridi 606.40
Cyperus Dioſcoridi 22.9
Cyperi conſideratio,& genera 22.31
cypirus arbor 22.52
cyperi uires ex Galeno 23.4
Cyphi compoſitio Dioſcoridi 51.8
cyphi caput in Dioſcoride adſcititium 51.18
Cytinus Dioſcoridi 144.42
cytini conſideratio 144.42
Cytiſus Dioſcoridi 567.59
cytiſi conſideratio 568.4
cytiſus frutex eſt,non herba 568.18
cytiſi hiſtoria ex Columella 568.37
cytiſi hiſtoria ex Plinio 568.53
cytiſi uires ex Galeno 569.21

D

DAMASCENA pruna Dioſc. 159.5
Damaſonium Dioſcoridi 476.42
Daphnoides Dioſcoridi 589.51
daphnoidis conſideratio 590.35
daphnoidis uires ex Galeno 590.49
Daucum Dioſcoridi 408.51
dauci conſideratio 409.1
daucum à ſylueſtri paſtinaca differre 409.5
dauci uires ex Galeno 409.31
Delphinium Dioſcoridi 409.46
delphinij conſideratio 409.54
Dendroides tithymalus Dioſcoridi 606.43
Deuteria Dioſcoridi 642.27
Diapenſia 511.55
Dictamnum Dioſcoridi 376.35
Dictamnum Cretenſe 376.57
dictamni conſideratio 377.1
dictamnũ caulem,florem,& fructum ferre 377.20
dictamni uires ex Galeno 377.45
dictamni albi conſideratio 99.44.& 377.40
dictamni albi uires 99.53
Difficilè unum uni ueneno proprium inuenire ſignum Dioſcoridi 712.4
Dioſcorides in ſimplicium medicamentorum materia primas tenet 5.33
Dioſcorides à Galeno maximè commendatus 5.24
dioſcorides à calumnia defenditur 8.14
dioſcoridi uaria ſimplicium nomina adulterina 8.34
dioſcoridis lectio in agallocho reſtituta 48.28
dioſcorid. lectio in lentiſcino oleo deprauata 58.27
dioſcoridis lectio in thure tribus in locis caſtigata 75.4.& deinde
dioſcoridis lectio in pice reſtituta 87.23
dioſcoridis lectio quibuſdam codicibus in meſpilo deprauata 156.3
dioſcoridis locus in thlapſi reſtitutus 313.13
dioſcoridis lectio in moly reſtituta 391.30
dioſcoridis lectio in oreoſelino reſtituta 404.32
dioſcoridis locus in aſclepiade reſtitutus 428.5
dioſcoridis codex in leucade diminutus 432.45
dioſcoridis locus in leucoio ſuſpectus 455.6
dioſcoridis locus in aconito ſuſpectus 538.32
dioſcoridis locus in ſquama ſtomomatis deprauatus 659.51
dioſcoridis locus in alcyonio ſuſpectus 693.51
dioſcoridis locus in Braſſica ſuſpectus 278.1
dioſcoridis lectio caſtigata in lacte intus coagulato 743.33
Diphryges Dioſcoridi 682.52
diphrygis conſideratio 683.5
diphrygis hiſtoria,& uires ex Galeno 683.10
Dipſacum Dioſcoridi 356.2
dipſaci conſideratio 356.18
dipſaci uermiculus 356.28
dipſaci uires ex Galeno 356.54
Dipſadis morſus notæ,& remedia Dioſc. 772.24
dipſadis hiſtoria,morſus ſigna,& curatio 773.12
Domeſtica nobis noxia Dioſcoridi 750.7
domeſticarum rerum noxa 750.14
domeſticarum rerum noxæ remedia 750.25
Dorella quid 571.47
Doronici conſideratio 303.19
Dorycnion Dioſcoridi 534.29
dorycnij conſideratio 534.38
dorycnij uires ex Galeno 534.42
dorycnij ſumpti noxa,& remedia Dioſc. 730.4
dorycnij ueneni conſideratio 730.12
Draba Dioſcoridi 313.52
drabæ conſideratio 313.59
Draco marinus Dioſcoridi 188.48
draconis marini conſideratio 189.17
draconis marini ictus notæ, & remedia Dioſcoridi 767.22
Dracunculus maior Dioſcoridi 321.49
dracunculus minor Dioſcroridi 322.7
dracunculorum conſideratio 322.36
dracunculi ſpecies plures 322.54
dracunculi uires ex Galeno 322.56
dracunculus hortenſis 323.4
dracunculi ſeminis noxa,& auxilia 731.27
Dryini ictus notæ,& remedia Dioſc. 771.50
dryini hiſtoria,& eius ictus ſigna 771.55
dryini morſus curatio 772.13
Dryopteris Dioſcoridi 624.57
dryopteridis conſideratio 625.1
dryopteridis uires ex Galeno 625.9
Dulcis radix Dioſcoridi 350.18
dulcis radicis conſideratio 350.34
dulcis radicis uires ex Gal. 350.60

E

EBENVS Dioſcoridi 122.12
Ebeni conſideratio 122.28
ebeni genera duo 122.29
ebeni uires ex Galeno 122.49
Ebulum Dioſcoridi 613.42
ebuli,& ſambuci genera,& uires 613.55
ebuli

ebuli uires ex Galeno 614.11
Ebur Dioſcoridi 215.32
eboris conſideratio 215.51
eboris uires 216.51
Echinus marinus Dioſcoridi 174.26
echini marini conſideratio,& hiſtoria 174.44
echinometra 174.52
echinorum uires ex Galeno 175.11
Echinus terreſtris Dioſcoridi 175.40
echini terreſtris conſideratio 175.43
echini terreſtris facultas 175.52
Echion Dioſcoridi 502.3
echij conſideratio 502.16
echij uires ex Paulo 502.45
Elaphoboſcon Dioſcoridi 407.18
elaphoboſchi conſideratio 407.30
elaphoboſchi uires ex Galeno 407.50
Elaterion Dioſcoridi 385.35
elaterij uires ex Meſue 596.26
elaterij noxa,& remedia Dioſcoridi 747.57
elaterij noxa & curatio 748.32
Elatine Dioſcoridi 506.53
elatines conſideratio 508.58
Electarij in cura cantharidum deſcriptio 727.18
Electrum Dioſcoridi 100.42
Elæomeli Dioſcoridi 54.60
elæomelitis conſideratio 55.6
Eleliſphacos Dioſcoridi 378.35
Eleoſelinum Dioſcoridi 403.45
eleoſelini conſideratio 404.26
Elephantorum hiſtoria 215.52
Elichryſon Dioſcoridi 520.27
elichryſi conſideratio 520.41
elichryſi uires ex Galeno 520.59
Elleborine Dioſcoridi 565.33
elleborines conſideratio 565.6
Elleborum album Dioſcoridi 590.58
elleborum nigrum Dioſcoridi 591.51
ellebori utriuſque conſideratio 592.14
ellebori utriuſque uires ex Meſue 594.10
ellebori utriuſque uires ex Galeno 594.28
ellebori albi noxa,& remedia Dioſcoridi 747.57
ellebori albi noxa,& curatio 748.32
ellebori nigri noxa,& cura 748.45
Empetron Dioſcoridi 619.10
empetri conſideratio 619.14
empetri uires ex Galeno 619.20
Encelij lapſus 200.3.& 242.24
Ephemeron Dioſcoridi 547.14
ephemeri,& colchici conſideratio. 547.19
ephemeri,& colchici uires ex Galeno 548.28
ephemeri colchici noxa, & remedium Dioſcoridi 729.15
ephemeri colchici uenenum,& curatio 729.27
Epimedion Dioſcoridi 498.10
epimedij conſideratio 498.16
epimedij uires ex Galeno 498.30
Epipactis Dioſcoridi 565.3
epipactidis conſideratio 565.56
Epithymum Dioſcoridi 615.57
epithymi conſideratio 616.1
epithymi diſputatio 616.22
epithymum ubi plurimum 617.10
epithymi uires ex Meſue,& Galeno 617.44
Equiſetum maius Dioſcoridi 514.51
equiſetum minus Dioſcoridi 514.57
equiſeti utriuſque conſideratio 515.1
equiſeti utriuſque uires ex Galeno 515.15
Equorum lichenes Dioſcoridi 208.43
Eretria terra Dioſcoridi 707.11
Erica Dioſcoridi 109.4
ericæ conſideratio 109.7
ericæ facultas ex Galeno 109.30
Erigeron Dioſcoridi 556.47
erigerontis conſideratio 557.1
erigerontis uires ex Galeno 557.6
Erinus Dioſcoridi 503.20
erini conſideratio 503.28
erini uires ex Galeno 503.47
Eruca Dioſcoridi 288.38
erucæ conſideratio,& uires 298.47
Erucæ olerum Dioſcoridi 219.21
erucarum olerum hiſtoria 219.23
erucarum generatio 219.39
erucæ quomodo fugentur ibidem
Erucæ pinorum Dioſcoridi 120.12
erucarum pinorum conſideratio 120.40
erucarum pinorum dolores, & remedia Dioſcoridi 727.29
erucarum pinorum uenenum,& curatio 727.45
Eruum Dioſcoridi 294.44
erui conſideratio 265.5
erui uires ex Galeno 265.22
Eryngium Dioſcoridi 364.39
eryngium marinum non eſſe crocodilium 364.57
eryngium marinum 364.54
eryngij conſideratio 364.58
eryngij uires ex Galeno 365.8
Eryſimon Dioſcoridi 314.10
eryſimi conſideratio 314.24
Erythrodanum Dioſcoridi 471.35
erythrodani conſideratio 471.47
erythrodani uires ex Galeno 471.23
Eupatorium Dioſcoridi 509.17
eupatorij conſideratio 509.30
eupatorij uires ex Galeno 510.51
eupatorium Auicennæ quid 509.48
eupatorium Meſui quid 510.1
Euphorbium Dioſcoridi 421.45
euphorbij conſideratio 421.60
euphorbium quis primùm inuenerit 422.8
euphorbij uires ex Aëtio,& Actuario 422.10
euphorbij uires ex Meſue 422.16
euphorbij uires ex Galeno 422.31
euphorbij potio noxia,& eius curatio 748.53
Euphragiæ deſcriptio,& uires 512.32

F

FABA Dioſcoridi 260.46
Fabarum conſid.& uires ex Gal. 261.8
faba Aegyptia 261.49
fabæ Aegyptiæ conſideratio 262.5

Fæx Dioſcoridi 691.40
fæcis,& tartari dicti conſid.& uires 691.54
Fagus Dioſcoridi 134.54
fagi conſideratio 136.16
Farris conſideratio 254.55
farris,& halicæ differentia ibidem
Fel Dioſcoridi 238.11
fellis uires ex Galeno 238.35
fellis bubuli lapis,& eius uires 238.45
fellis pardi uenenum,eiusq; remedia 741.49
fellis uiperæ uenefica uis,& auxilia 741.57
fellis canis piſcis uenenum,& cura 742.5
Felis,eiusq; cerebri maleficium,& remedia 742.8
Ferri rubigo Dioſcoridi 661.23
ferri rubiginis conſideratio 661.34
Ferri ſtercus Dioſcoridi 661.31
ferri ſtercoris conſideratio 661.34
ferri ſcobis noxa,& curatio 744.15
ferri ſquamæ noxa,& cura ibidem
ferri recrementi noxa,& cura ibidem
Ferula Dioſcoridi 415.15
ferulæ,in brutorum cibis uarius effectus 15.40
ferulæ conſideratio 415.27
ferulæ & ferulaginis hiſtoria ex Theophra. 415.33
ferulæ uires ex Galeno 415.55
ferulæ ubi maximæ 415.53
ferula tacta muræna confeſtim moritur 415.53
Fiber Dioſcoridi 197.46
fibrini teſtes Dioſcoridi 197.47
fibri conſideratio. 198.21
fibros ſibi teſtes amputare,uanum. 198.32
fibri teſtium adulteratio 198.32
fibri teſtium uires ex Galeno 198.55
Ficus Cypria 169.2
Fici Dioſcoridi 169.20
ficorum conſideratio 170.13
ficorum facultates ex Galeno 170.19
ficus agreſtis. 171.2
fici præcoces 171.4
ficus cinis Dioſcoridi 170.1
Fidicula Theodoro 582.55
Filicula Dioſcoridi 623.53
filiculæ conſideratio 623.60
Filipendula,& eius uires 451.54
Filix mas Dioſcoridi 623.4
filix fœmina Dioſcoridi 623.15
filicis utriuſque hiſtoria 623.23
filicis utriuſque uires ex Galeno 623.40
Fimum Dioſcoridi 239.35
fimi uires,uide Stercoris uires
Flammulæ hiſtoria,& uires 487.55
flammulæ noxa,& curatio 731.4
Flores quo tempore decerpendi,ac recondendi 7.16
flores ſicci quandiu durent 7.24
florum in plantis uarietas 13.33
Flos æris Dioſcoridi 657.54
floris æris hiſtoria 658.5
floris æris uires ex Galeno 658.13
Fos ſalis Dioſcoridi 688.48
Flos punicæ Dioſcoridi 143.58
flos ſylueſtris punicæ Dioſcoridi 144.6
Fluminibus quæ plantæ adnaſci gaudeant 9.18
Fœniculum Dioſcoridi 407.57
fœniculum erraticum Dioſcoridi 408.13
fœniculi utriuſque conſideratio 408.25
fœniculi uires ex Gal. 408.38
Fœnum græcum Dioſcoridi 258.52
fœni græci conſid.& uires ex Galeno 259.4
Foliorum in plantis uarietas 4.31
foliorum in plantis comparatio, & ſimilitudo inter ſe 11.13
foliorum in coloribus diſcrimen 12.5
Fomes ignis ex tuſſilagine 444.46
Fontium in riguis quæ plantæ proueniant 9.38
Foſſilium facultates 636.10
Fragariæ,& fragorum conſid.& uires 512.19
Fraxinus Dioſcoridi 99.3
fraxini ſpecies 99.38
fraxini conſideratio,& hiſtoria 99.12
fraxini uires ex Plinio 99.40
Fructus quando decerpendi,& quomodo conſeruandi 7.36
Frutices 8.47
Fuchsij errores,eiusq; ſententiæ reprobatæ 20.34. & 23.55.& 28.29.& 32.42.& 37.7.& 39.21.& 41.52.& 42.55.& 44.54.& 48.9.& 49.3 et 50.41.et 69.14.et 73.25.& 74.36.& 83.3.& 88.33.& 96.18.& 120.43.& 127.24.& 140.19.& 160.11.& 166.19.& 181.49.& 216.48.& 255.21.& 242.4.& 244.6.& 245.34.& 257.47.& 265.9.& 267.3.& 268.33.& 294.31.& 317.56.& 320.4.& 332.53.& 338.16.& 342.5.& 349.43.& 357.35.& 368.44.& 390.27.& 404.60.& 415.4.& 429.1.& 449.17.& 438.10.& 446.27.& 458.29.& 459.53.& 461.46.& 465.37.& 487.52.& 488.52.& 506.8.& 510.24.& 515.12.& 522.14.& 533.13.& 539.18.& 539.33.& 547.61.& 548.10.& 553.4.& 555.41.& 562.13.& 564.22.& 564.51.& 579.2 & 581.33.& 608.43.& 621.41.& 684.58.& 689.54.& 697.19.& 699.34.& 702.35.
Fucus marinus Dioſcoridi 558.3
fuci marini conſideratio 558.10
fuci marini uires ex Galeno 558.28
Fuligo è myrrha,reſina,ſtyrace Dioſcoridi 72.3
fuligo liquidæ picis Dioſcoridi 76.24
fuligo pictoria Dioſcoridi 709.11
fuligo thuris Dioſcoridi 71.55
fuliginum omnium uires 87.8
Fumaria Dioſcoridi 565.22
fumariæ conſideratio 566.1
fumariæ alterum genus 549.52
fumariæ genera ex Plinio 566.4
fumariæ uires ex Meſue 566.20
fumariæ facultates ex Galeno 566.35
Fungi Dioſcoridi 544.56
fungorum conſideratio,& genera 545.23
fungorum alia genera 545.41
fungi lucernarum 545.53
Fungi corporis affectus 545.11

fungorum

fungorum uires ex Galeno 546.15
fungorum ſtrangulatus,& remedia. 740.18
fungorum uenefica natura 740.26
fungorum præparatio 740.34
fungorum ueneni remedia 740.46

G

GAGATES lapis Dioſcoridi 699.21
Gagatæ lapidis conſideratio 699.28
gagatæ lapidis hiſtoria,& uires ex Galeno 699.48
Galactites lapis Dioſcoridi 701.31
galactitæ lapidis hiſtoria 701.40
Galangæ conſideratio,& genera 21.11
galangæ uires 21.19
Galaxias lapis Dioſcoridi 701.56
Galbanum Dioſcoridi 422.42
galbani conſid. 422.58 eius uires ex Gal. 423.3
Galega quid,& eius uires 390.59
Galeni nauigationes 2.45
Galeni lectio in thure reſtituta 72.40
Galeni in prunis defenſio contra Braſauolũ 159.26
Galeni de piſtaciorum uiribus opinio ab Auicenna reprobata 164.1
Galeni,& Dioſcoridis in Seripho,& Santonico abſinthio ſententia uaria 369.18
Galenus in coriandro à Dioſcoride diſſentit 400.31
Galeni locus ſuſpectus de aſpleno 464.2
Galenus notatur in argento uiuo 674.42
Galeni ſñia de trifolio aſphaltite damnata 441.16
Galeni liber de theriaca ad Piſonẽ ſuſpectus 441.46
Galerita Dioſcoridi 214.16
galeritæ conſideratio 214.35
Galion Dioſcoridi 556.22
galij conſid. 556.31. eius uires ex Galeno 556.37
Galiopſis Dioſcoridi 555.22
galiopſeos conſideratio 138.14
Galla Dioſcoridi 138.14
gallarum conſid. 138.33.& uires ex Gal. 134.12
galla omphacitis 138.38
Gallarum præſagium 139.5
Galli,& gallinæ Dioſcoridi 209.33
gallorum,& gallinarum conſid.& uires 210.16
Gallitricum quid 378.46
Gammarorum lapilli 185.52
Garum Dioſcoridi 204.53
gari conſideratio 205.1
Gattaria herba 382.3
Geniſtæ conſideratio 599.45
geniſtæ hiſtoria,& uires 599.50
Genitale cerui Dioſcoridi 208.6
genitalis cerui conſideratio 208.8
Gentes tutæ à ſerpentibus eorumq; ictibus medentes 762.36
Gentiana Dioſcoridi 346.37
gentianæ conſi. 346.52. eius uires ex Gal. 346.56
Gentiana minor 347.3
Geodes lapis Dioſcoridi 706.55
geodæ lapidis conſideratio 706.58
Georgij agricolæ lapſus 228.1
Geranium Dioſcoridi 448.41
geranij conſideratio 448.46
Geſneri lapſus 475.40.& 538.40.& 541.10.& 566.58.& 568.31.& 569.7
Gingiber Dioſcoridi 316.59
gingiberis conſideratio,& hiſtoria 317.7
gingiberis uires ex Galeno 317.24
Gingidion Dioſcoridi 296.52
gingidij conſid. 296.57.& uires ex Galeno 297.3
Gith Dioſcoridi. 417.42
gith conſideratio 417.54
Gladiolus Dioſcoridi 498.38
gladioli conſi. 498.55. eius uires ex Galeno 499.12
Glandes Dioſcoridi 134.54
glandiferarum arborum conſideratio 135.38
glandiferarum arborum uires ex Galeno 137.12
Glans unguentaria Dioſcoridi 600.19. eius conſid. 600.29
glandis unguentariæ uires ex Meſue 601.4
glandis unguentariæ uires ex Galeno 601.18
Glaſtum ſatiuum Dioſcoridi 339.13
glaſtum ſylueſtre Dioſcoridi 339.20
glaſti utriusq; cõſid. 339.27. et uires ex Gal. 340.4
Glaucium Dioſcoridi 424.15
glaucij conſid. 424.20. eius uires ex Galeno 424.31
Glaux Dioſcoridi 585.14
glaucis conſid. 585.19 & uires ex Galeno 585.40
Gleucinum Dioſcoridi 63.25
gleucini conſideratio 63.31
Glirium hiſtoria,& uires 227.48
Gluten piſcium Dioſcoridi 424.46
Glutinum Dioſcoridi 424.39
glutinis conſideratio,& uires 424.50
Gnaphalion Dioſcoridi 448.54
gnaphalij cõſi. 448.57.& uires ex Galeno 450.37
Gnidium granum Dioſcoridi 611.53
Gnidium oleum 56.60
Gobius Dioſcoridi 202.59
gobiorum conſideratio 203.29
gobij facultas ex Galeno 203.32
Gobij fluuiatiles 203.36
Goßipij conſideratio 450.19
Gramen Dioſcoridi 503.56
gramen arundinaceum Dioſcoridi 504.1
gramen Parnaſi Dioſcoridi 504.3
graminis conſideratio & hiſtoria ex Plinio 504.17
graminis uires ex Galeno 504.46
Grandinis impetum quæ arceant 25.51
Gratiolæ hiſtor. & uires 372.14
Großi Dioſcoridi 169.55
Guaiaci ligni conſideratio 122.53
guaiaci genera tria 122.58
guaiaci cortices 123.42
guaiaci planta 123.50. eius facultates 123.53
Guaiacium lignum præſtantius 123.11
Gummi amygdalæ Dioſcoridi 162.42
Gummi cerasi Dioſcoridi 146.59
Gummi elemi facult.& conſideratio 234.35
Gipſum Dioſcoridi 692.31
gypſi conſid. 692.34.& uires ex Galeno 692.40
gypſi ſtrangulatus remedia Dioſcoridi 740.56
gypſi ueneficium,eiusq; curatio 741.1

H

HAEMATITES lapis Dioſcoridi 698.4

hæmatitæ lapidis conſideratio 698.20
hæmatitæ lapidis uires ex Galeno 698.28
hæmatitæ lapidis uires ex Alexandro 698.41
Hæmorrhoi ictus notæ,& curatio Dioſcori. 772.24
hæmorrhoi pernicioſus ictus,& hiſtoria 772.42
hæmorrhoi morſus notæ,& remedia 773.1
Halica Dioſcoridi 254.17
halicæ conſi.254.24.& uires ex Galeno 254.46
halicæ,& farris differentia 254.55
Halicacabum ſolanum Dioſcoridi 531.58
Halimus Dioſcoridi 111.25
halimi conſideratio 111.32
halimus Mauritanis molochia 111.41
halimi uires ex Galeno 112.2
Handachocha Arabicis quid 569.48
Harundo Dioſcoridi 106.3
harundinum conſideratio 106.19
harundinum genera plura 106.21
harundinis,& filicis odium 106.41
harundinis uires ex Galeno 106.46
Haſtula regia Dioſcoridi 325.20
haſtulæ regiæ conſideratio,uide in Aſphodelo
Hedera Dioſcoridi 335.37
hederæ conſideratio,& genera 335.55
hederæ facultas 336.24
Hedychroon Dioſcoridi 64.13
hedychroi compoſitio ex Galeno 64.16
Hedyſaron,uide Securidaca
Helcyſma Dioſcoridi 666.3
Helenium Dioſcoridi 52.21
helenij conſideratio 52.45
helenium alterum Dioſcoridi 52.38
helenij Aegyptij conſideratio 53.2
helenij uires ex Galeno 53.13
Helichryſon,uide ſuprà in Elichryſo
Helioſcopius tithymalus Dioſcoridi 606.35
Heliotropium magnum Dioſcoridi 628.3
heliotropium paruum Dioſcoridi 628.18
heliotropij utriuſq; cōſid.628.23.& uires 628.25
Helleborine uide Elleborine
Helleborum uide Elleborum
Helxine ciſſampelos Dioſcoridi 508.18
helxines conſideratio 508.24
helxines uires ex Galeno 508.44
Helxines altera Dioſcoridi 548.49
helxines conſi.549.2 uires ex Galeno 549.7
Hemerocallis Dioſcoridi 453.50
hemerocallis conſideratio 453.36
hemerocallis uires ex Galeno 454.38
Hemionitis Dioſcoridi 646.17
hemionitidis cōſi.464.23.& uires ex Gal. 465.16
Herba mirabilis ad excitandam uenerem 458.48
Herbarum formæ deſcriptæ parum conferunt ad cognoſcenda ſimplicia 3.59
herbæ quo pacto legendæ,ſiccandæq; ſint 6.50
herbas colligere certis temporibus non eſt ab re 6.35
herbæ quæ 8.51
herbæ quæ in alias proſiliunt plantas 10.6
Herba Paris,& eius hiſtoria,& uires 539.11
Hermodactyli coniectura 547.49
Hermolai lapſus,& opiniones improbata 25.27
& 31.42.& 55.7.& 65.48.& 81.22.& 173.12.& 302.16.& 314.47.& 329.51.& 428.26.& 449.23.
Hermolaus à calumnia uindicatur 536.49
Hieracium magnum Dioſcoridi 401.57
hieracium paruum Dioſcoridi 401.61
hieracij utriuſq; conſid.& uires ex Plinio 402.35
Hieropili lapſus 592.31
Hiericuntam non eſſe Amomum 39.13
hiericuntæ uires 33.19
Hippocampus Dioſcoridi 176.6
hippocampi conſideratio 176.45
hippocampi uires ex Galeno 177.25
hippocampi uires ex Aeliano 177.29
Hippogloſſon Dioſcoridi 579.41
hippogloſſi conſi. 597.49. eius uires 579.55
Hippolapathon Dioſcoridi 271.9
hippolapathi conſideratio 271.23
hippolapathi facultates 271.29
Hippomarathron Dioſcoridi 408.14
hippomarathri deſcriptio,& uires 408.34
Hippophaes Dioſcoridi 603.21
hippophais conſideratio 603.39
Hippophæſton Dioſcoridi 603.33
hippophæſti conſideratio 603.39
Hippopotami teſtes Dioſcoridi 197.26
hippopotami hiſtoria 197.28. eius uires 197.38
Hippoſelinon Dioſcoridi 403.59
hippoſelini conſideratio 404.47
hippoſelini uires ex Galeno 405.7
Hirci barbula Dioſcoridi 302.3
hirci barbulæ conſideratio 302.7
Hirculus Dioſcoridi 27.23
Hirudinum deuoratarū remedia Dioſcoridi 747.28
hirudinum deuoratarum noxa 747.34
hirudinum deuoratarum curatio 747.40
Hirundines Dioſcoridi 215.4
hirundinū hiſt 215.13.earū uires ex Gal. 215.13
Hiſtoria ruſtici à ſerpente haſta transfixo infecti 113.53
hiſtoria ruſtici ſuctu morſus fære perempti 714.24
hiſtoria fraudis circunforanei uenenum innoxiè ſumere profitentis 721.36
hiſtoria caſus ex cicuta ſumpta 732.32
Holoſtium Dioſcroridi 491.37
holoſtij conſi. 491.42.eius uires ex Gal. 492.29
Hordeum Dioſcoridi 249.55
hordei conſideratio 250.15
hordei facultas 250.34
Horminum Dioſcoridi 459.14
hormini conſideratio 459.53
horminum cereale 460.7
Humani ſtercoris uires 240.15
Hyacinthus Dioſcoridi 524.42
hyacinthi conſid.524.52. eius uires ex Gal. 525.2
Hydri hiſtoria,morſus,& curatio 773.53
Hydromeli Dioſcoridi 643.32
hydromelon Dioſcoridi 648.59
Hydropiper Dioſcoridi 318.14
hidropiperis conſideratio 318.25
hydropiperis uires ex Galeno 319.6

Hyoſcyminum Dioſcoridi 56.38
hyoſcyamini olei uires 56.50
hyoſcyamini parandi ratio 56.58
Hyoſcyamus Dioſcoridi 529.11
hyoſcyami conſid. 529.55. eius uires ex Gal. 530.7
hyoſcyami noxa, & auxilia 734.50
hyoſcyami noxia uis 734.58
hyoſcyami utriuſq; noxæ curatio 735.12
Hypecoon Dioſcoridi 528.54
hypecoi conſideratio 528.57
hypecoi uires ex Galeno 529.2
Hypericon Dioſcoridi 477.38
hyperici conſi. 478.58. eius uires ex Galeno 479.25
Hypociſtis Dioſcoridi 120.31
hypociſtipis conſideratio 119.60
hypociſtidis uires ex Galeno 120.57
Hyſſopum Dioſcoridi 370.59
hyſſopi conſid. 371.16. eius uires ex Galeno 371.59
hyſſopi uires ex Meſue 371.69
Hyſtricis mentio 175.57

I

IACEA herba 574.60
Iacobi Syluij in acacia opinio improbata 130.23
Iaſminum Dioſcoridi 95.36
iaſmini unguenti conſideratio 65.42
Iaſpis Dioſcoridi 704.51
iaſpidum genera plura, & uires 404.57
Iaſpidum natura 705.2
Iaſpidis uires ex Galeno 705.6
Iberis Dioſcoridi 172.4. eius conſid. 172.13
iberis, & lepidium idem 172.32
iberis à Damocrate carmine deſcripta 172.34
iberis altera 173.5
Ibiſcus, uide Althæa
Ichthyocolla Dioſcoridi 424.44
Ictuum uirulentorum communis curatio Dioſcoridi 759.51
Idæa radix Dioſcoridi 513.28
Idææ radicis conſideratio 513.33
idææ radicis uires ex Galenô 513.35
Iecur apri Dioſcoridi 207.10
iecur aſininum Dioſcoridi 207.7
iecur canis rabidi Dioſcoridi 207.11
iecur caprinum Dioſcoridi 28.70
iecur mergi Dioſcoridi 207.14
iecinorum diuerſorum conſideratio 207.33
Ieſemin unde dictum 66.2
ieſemini uires ex Serapione 66.8
Ilex Dioſcoridi 134.54
ilicis conſideratio 136.26
Imperatoriæ cõſideratio, hiſtoria, & uires 406.50
Impia herba Plinij 450.3
Impoſtores quandoque etiam peritos decipiunt 4.11
Indica harundo 107.27
Indicum Dioſcoridi 671.12
indici conſideratio 671.18
Intybus Dioſcoridi 287.28
intybi conſideratio 288.40
intybi uires ex Galeno 290.8
Ioannis de uigo lapſus 66.18
Iouis glandes Dioſcoridi 137.34
Irini unguenti conſideratio 93.17
Irio Dioſcoridi 314.10
irionis conſideratio 314.24
Iris Dioſcoridi deſcripta 17.34
iridis conſid. & genera 17.54. eius uires 18.51
iris cognomine aſtragalitis 18.57
iridis mentio à Galeno 19.9
Iſopyron Dioſcoridi 574.4
iſopyri conſideratio 574.9
Iua muſcata 442.38
Iudaicus lapis Dioſcoridi 703.4
iudaici lapidis uires ex Galeno 703.9
Iuglandes nuces 164.23
iuglandium conſideratio 164.43
iuglandium uires ex Galeno 164.52
Iuglandes conditæ 165.8
Iuncus Dioſcoridi 517.54
iunci conſideratio, & uires 518.8 & deinde
Iuncus odoratus Dioſcoridi 40.57
iunci odorati conſideratio 41.9
iunci odorati uires ex Galeno 41.52
Iuniperus Dioſcoridi 91.22
iuniperi conſideratio 91.39
iuniperi caput in Dioſcoride deprauatum ibidem
iuniperi domeſticæ 91.52
iuniperi gummi 19.57. eius uis 92.8
iuniperi uires ex Galeno 92.20
Ius galli ueteris Dioſcoridi 209.37
Ius piſcium Dioſcoridi 204.59
Ixia Dioſcoridi 353.50
ixiam nigri chamæleonis radicibus innaſci 354.52
ixia uenenum mortiferum 355.29
ixiæ uenenum, & remedia Dioſcoridi 739.4
ixiæ uenefica natura 739.29

K

KALI Mauritanorum mentio 274.53
Karabe Mauritanorum 202.19
Kieri quid 455.3
Kepris quid 100.48
Kerua quid 604.9

L

LABRVM Veneris Dioſcoridi 356.1
Labri Veneris conſideratio 356.18
labri Veneris uires ex Galeno 356.56
Labruſca Dioſcoridi 637.8
Lac Dioſcoridi 228.56
lactis conſideratio 230.21
lactis probatio 230.32 eius facult. 230.40
lactis bibendi ratio 230.46
lactis facultates ex Galeno 232.3
lactis coagulati uires 230.51
lac humanum Dioſcoridi 229.25
lac ſchiſton Dioſcoridi 229.13
lactis ſeruum Dioſcoridi 229.10
Lactis intus coagulati noxa, & auxilia Dioſ. 742.58
lactis coaguli conſideratio 743.4
lactis in uentriculo coagulati noxa 743.14
lactis in uentriculo coagulati curatio 743.30
Lacca, & de ea Arabum opinio uaria 50.1
lacca infectorum eſt Arabum lacca 50.2
laccæ factitiæ genera 50.34

Lacerta Dioſcoridi 223.42
lacertarum conſideratio 224.22
lacertarum Chalcidicarum *conſideratio* 224.26
Lacrymæ, reſinæ, & gummi 8.5
Lactuca Dioſcoridi 295.40
lactuca ſylueſtris Dioſcoridi 295.49
lactucæ conſideratio 295.58
lactucæ ſylueſtris conſideratio 296.1
lactucæ uires ex Galeno 296.11
Ladanum Dioſcoridi 221.19
ladani conſideratio 221.44
ladani uires ex Galeno 221.53
Lagopus Dioſcoridi 497.17
lagopi conſideratio 497.20
lagopi uires ex Galeno 497.47
Lagrimo uulgò quid 80.58
Lamium herba 555.60
Lampſana Dioſcoridi 271.49
lampſanæ conſideratio 271.53
lampſanæ uires ex Galeno 272.1
Lana Dioſcoridi 232.51
Lanaria herba Dioſcoridi 319.41
lanariæ herbæ conſideratio 319.49
lanariæ herbæ uires ex Galeno 320.1
Lapathum Dioſcoridi 269.56
lapathi conſideratio 271.12
lapathi uires ex Galeno 271.26
Lapides cur pauci, cur multi fiant 633.7
lapidum colores unde varij 633.20
lapidum diuerſa diſcrimina 634.18
Lapis plumbarius 662.30
lapidis plumbarij conſideratio 662.48
Lapis bezahar Arabum 678.31
lapidis bezahar hiſtoria, & uires ibidem
lapis in felle bubulo repertus, & eius uires 238.45
lapis in oculo ceruorum natus 678.50
Larix arbor, & eius hiſtoria 79.38
larix agaricum profert 80.4
larigna reſina 80.28
Laſer Dioſcoridi 418.55
laſeris conſideratio 419.23
laſeris uires ex Galeno 420.46
Laſerpitium Dioſcoridi 418.50
laſerpitij conſideratio 419.23
laſerpitij hiſtoria ex Theophraſto 420.11
laſerpitij uires ex Galeno 420.46
Laſſulata 380.35
Lathyris Dioſcoridi 609.3
lathyris conſideratio 609.22
lathyris uires ex Actuario 609.27
lathyris uires ex Galeno 609.32
lathyris noxa, & curatio 748.56
Lauanda uulgò quæ 26.54
Lauer Dioſcoridi 281.58
laueris conſideratio 282.1
laueris uires ex Galeno 282.23
Laurus Dioſcoridi 97.2
lauri baccæ Dioſcoridi 97.10
lauri hiſtoria 97.20
laurini olei conſideratio 58.2
laurini olei uires 58.4
Laurus lapidea 97.58
lauri uires ex Galeno 98.2
laurus ex ſe ignem producit 97.53
laurus Alexandrina Dioſcoridi 588.47
lauri Alexandrinæ conſideratio 588.55
lauri Alexandrinæ uires ex Galeno 589.45
Ledon Dioſcoridi 121.18
Lemnia terra Dioſcoridi 676.21
lemniæ terræ conſideratio 676.28
lemniæ terræ hiſtoria ibidem
lemniæ terræ uires 677.18
lemnia terra quid cenſeatur 677.45
lemniæ terræ adulterandæ fraus detecta 677.59
Lens Dioſcoridi 262.37
lentium uires ex Galeno 263.5
Leus paluſtris Dioſcoridi 550.5
lentis paluſtris conſideratio 550.9
lentis paluſtris uires ex Galeno 550.11
Lentiſcini olei parandi ratio 58.14
Lentiſcus Dioſcoridi 81.52
lentiſcina reſina Dioſcoridi 82.5
lentiſci conſideratio 82.13
lentiſci uires ex Galeno 82.32
Leoniceni errata, ac eius opiniones dilutæ 285.46. & 348.25. & 388.15. & 438.10. & 464.24. & 773.39
Leontopetalon Dioſcoridi 430.51
leontopetali conſideratio 430.58
leontopetali uires ex Galeno 431.1
Leontopodion Dioſcoridi 579.23
leontopodij conſideratio 579.29
Lepidium Dioſcoridi 339.38
lepidij conſideratio 339.43
lapidium Plinij 339.46
Leptocarya Dioſcoridi 166.56
Lepus marinus Dioſcoridi 193.52
leporis marini conſideratio 194.20
Leporis marini hauſti notæ, & curatio Dioſcoridi 746.4
leporis marini ſumpti indicia 746.14
eius noxæ remedia 746.26
Lepus terreſtris Dioſcoridi 194.1
leporis terreſtris conſideratio 194.28
lepores ubi candidi 194.33
lepores ubi bina habent iecinora 194.50
leporis facultates 194.56
Leporinum coagulum Dioſcoridi 233.36
Leucacantha Dioſcoridi 362.13
leucacanthæ conſideratio 362.20
leucacanthæ uires ex Galeno 363.4
Leucas Dioſcoridi 432.38
leucadis conſideratio 432.42
Leucoion Dioſcoridi 454.50
leucoij conſideratio 451.1
leucoij uires ex Galeno 451.14
Libri explodendi 5.43
Libyſticum Galeno liguſticum 393.46
Lichenes equonum Dioſcoridi 208.43
lichenum equorum uires 209.1
Lichen Dioſcoridi 518.30

licheni

lichenis conſideratio 518.37
lichenis genera ex Plinio 518.4
lichenis uires ex Galeno 519.14
Lignum aloës 48.25
Lignorum marcor Dioſcoridi 105.39
lignorum marcoris uires 105.55
Liguſticum Dioſcoridi 393.19
liguſtici conſideratio 393.44
liguſtici,ſeu libyſtici uires ex Galeno 393.44
Liguſtrum Dioſcoridi 117.30
liguſtri conſideratio 117.44
liguſtri uires ex Galeno 118.15
Lilium Dioſcoridi 433.43
lilij conſideratio 434.1
lilij hiſtoria ex Plinio 434.5
Lilia quomodo in totum annum uiridia ſeruentur 434.24
lilia quomodo diuerſis temporibus floreant 434.27
lilia alba quomodo purpurea fiant 434.20
liliorum uires ex Galeno 434.40
Lilium conuallium non eſt hemerocallis 454.1
lilij conualij hiſtoria,& uires 454.12
Limonium Dioſcoridi 496.54
limonij conſideratio 496.59
limonij uires ex Galeno 497.10
Limonia poma 153.61
limoniorum pomorum aqua ſtilatitia quibus conferat 154.9
Linaria herba 586.9
Lingua ceruina eſt phyllitis 437.54
lingua ceruina non eſt hemionitis 438.11
Lingua ſerpentina 323.42
linguæ ſerpentinæ deſcriptio,& uires ibidem
Linozoſtis Dioſcoridi 625.60
linozoſtis conſideratio 626.38
Linum Dioſcoridi 259.13
lini conſideratio 259.29
lini uires ex Galeno 259.49
lini ſeminis oleum,& eius uires 259.33
Lithargyros Dioſcoridi 666.19
lithargyri conſideratio 667.1
lithargyri uires ex Galeno 667.18
Lithocolla Dioſcoridi 706.12
Lithoſpermon Dioſcoridi 469.51
lithoſpermi conſideratio 470.31
lithoſpermi hiſtoria ex Plinio 470.48
Lixiuij ſaponis noxa,& curatio 745.43
Locuſtæ Dioſcoridi 213.3
locuſtarum conſideratio 213.8
locuſtarum ingens numerus quando Italiam inuaſit 213.20
locuſtæ in cibis 213.23
Lolium Dioſcoridi 257.30
lolij conſideratio 257.40
lolij uires ex Galeno 258.5
Lonchitis Dioſcoridi 472.3
lonchitis altera Dioſcoridi 472.16
lonchitis conſideratio 472.22
lonchitis uires ex Galeno 472.36
Loniceri lapſus,uide Adami Loniceri errata
Lora Dioſcoridi 642.27
loræ parandæ ratio ex Galeno 642.37
Lotus arbor Dioſcoridi 156.49
loti arboris conſideratio 156.53
lotus Italica 157.13
loti arboris uires ex Galeno 157.37
Lotus Aegyptia Dioſcoridi 569.27
loti Aegyptiæ hiſtoria ex Theophraſto 569.33
loti Aegyptiæ mentio ex Galeno 569.51
Lotus ſylueſtris Dioſcoridi 566.52
lotus urbana Dioſcoridi 566.47
loti ſylueſtris,& urbanæ conſideratio 566.58
loti herbæ utriuſq; uires ex Galeno 567.49
Lunaria minor 465.3
lunariæ minoris uires 464.50
Lupinus Dioſcoridi 265.39
lupinorum conſideratio 266.1
lupinorum facultates 266.4
Lupinorum fimum 241.9
Lupus ſalictarius 587.51
lupuli hiſtoria,& uires ex Meſue 587.53
Lychnis coronaria Dioſcoridi 432.57
lychnis ſylueſtris Dioſcoridi 432.58
lychnidis utriuſque conſideratio 433.1
lychnidis facultas ex Galeno 433.34
Lycium Dioſcoridi 127.47
lycij conſideratio 128.13
lycij uires ex Galeno 432.57
Lycopſis Dioſcoridi 501.42
lycopſis conſideratio 501.48
lycopſis uires ex Galeno 501.32
Lygos Dioſcoridi 130.47
Lyncurium ex urina lyncis coaleſcere, uanum putatur 242.14
Lyſimachia Dioſcoridi 483.59
lyſimachiæ conſideratio 484.37
lyſimachiæ uires ex Galeno 484.54

M.

MACER Dioſcoridi 103.60
Maceris conſideratio 104.1
macerem non eſſe officinarum macim 104.20
maceris facultates ex Galeno 104.14
Macis Arabum conſideratio 165.34
Mæmæ Dioſcoridi 202.21
mænarum,& ſmaridum conſideratio 202.47
Magnes lapis Dioſcoridi 700.44
magnetis lapidis hiſtoria 700.48
magnetis lapidis uires ex Galeno 701.15
magnetis uenefica uis,& remedia 744.39
Magudaris Dioſcoridi 418.60
Mala inſana 536.52
malorum inſanorum uires 537.5
Mala aurea Italis quæ 537.9
Malabathrum Dioſcoridi 32.9
malabathri conſideratio 32.22
malabathri uice quid ſupponendum 32.40
malabathri uires ex Auicenna 32.54
Malicorium Dioſcoridi 144.47
Malua Dioſcoridi 144.47
malua miræ magnitudinis 273.24
maluæ uires ex Galeno 273.35

Malum Dioſcoridi 148.43
malorum conſideratio 150.50
malorum genera plura ibidem
Mala Armeniaca Dioſcoridi 139.32
malum cotoneum Dioſcoridi 149.1
malum dulce Dioſcoridi 148.59
malum Medicum Dioſcoridi 150.1
malorum Medicorum conſideratio 152.56
malum orbiculatum,ſiue Epiroticum Dioſc. 148.60
malum Perſicum Dioſcoridi 149.32
malum Punicum Dioſcoridi 143.50
mali Punici conſideratio 144.12
mali punici genera tria 144.18
mala Punica acria quomodo dulcia fiant 144.27
mala Punica quomodo diutius incorrupta ſeruentur 144.35
Mali punici uires ex Galeno 144.53
Manardi Ferrarienſis errata,ac eius opiniones confutatæ 25.6.& 69.8.& 244.6.& 245.8.& 264.33.& 304.45.& 329.51.& 387.16.& 438.10.& 511.40.& 600.48.& 656.27.& 675.61.& 737.34
Mandragoras Dioſcoridi 534.50
mandragoræ utriuſque conſideratio 535.59
mandragoræ humanam formam referentes factitiæ 536.1
mandragoræ uires ex Galeno 537.12
mandragoræ ſumptæ ſigna, & curatio Dioſcoridi 735.21
mandragæ noxia uis 735.28
mandragæ noxæ curatio 735.36
Manna thuris Dioſcoridi 71.40
mannæ thuris conſideratio 73.4
Mannæ cœleſtis hiſtoria,& genera 73.11
manna cœleſtis Mauritanis duplex 73.31
mannæ hiſtoria ex Theophraſto,Galeno,& Plinio 73.43,& deinde
manna in comitatu Goritienſi,& Foro Iulij quo tempore abbundantiſſima reperta ſit 74.1
manna ſeſto fraxini cortice manans 74.16
mannæ cœleſtis temperamentum,& eius uires 74.30
Marcelli Secretarij Florentini lapſus,& opiniones reiectæ 65.48.& 117.10.& 118.6.& 146.51 & 152.39.& 195.37.& 252.36.& 264.24.& 371.28.& 404.50.& 639.36
Marcor lignorum Dioſcoridi 105.39
Margaritarum hiſtoria 178.54
margaritarum uires 179.11
Marium,& fluminum litora,quæ plantæ ament 9.32
Marrubium Dioſcoridi 446.44
marrubij conſideratio 437.1
marrubij hiſtoria ex Theophraſto 437.2
marrubij uires ex Galeno 437.6
Marrubium nigrum Dioſcoridi 435.14
marrubij nigri conſideratio 435.26
Martagon,lilij genus 434.30
Marum Dioſcoridi 386.27
mari conſideratio 386.32
mari mentio ex Galeno 386.32
marum Italiæ peregrinum 386.51
Maſtiche Dioſcoridi 82.5
maſtices conſideratio 82.27
maſtiches uires ex Galeno 82.40
maſtichini parandi ratio,& uires 58.39
Matricariam non eſſe artemiſiæ genus 445.46
Matriſylua 493.51
Matthæi Syluatici errata 278.7.& 356.49.& 491.42.& 497.22.499.38
Mauritanorum & ſequacium error 547.21
Mauritanorum tutela in Ceruleo lapide 670.41
Meconium Dioſcoridi 526.25
meconij mentio 527.12
meconij ſumpti noxa,& remedia Dioſcoridi 736.18
meconij uenefica natura 736.33
meconij noxæ curatio 736.48
Medica herba Dioſcoridi 305.18
medicæ herbæ conſideratio 305.24
Medica mala Dioſcoridi 150.1
medicorum malorum conſideratio 152.56
Medicamēta adulterabantur ēt Galeni tempore 2.55
medicamenta ſimplicia uenenis aduerſantia 721.10
medicamēta compoſita uenenis aduerſantia 721.39
Medicorum error 638.33
Medium Dioſcoridi 497.58
medij conſideratio 497.60
medij uires ex Galeno 498.2
Medulla Dioſcoridi 237.37
medullæ uires ex Galeno 237.47
medullæ in cibis facultas 238.1
Mel Dioſcoridi 242.55
mellis conſideratio 243.35
Mel Heracloticum uenenoſum 243.49
mellis Heracliæ uenenum, & eius remedia Dioſcoridi 731.35
mellis Heracleotici noxa,& curatio 731.39
mellis genera non roſcida 243.52
Mel frugum 569.14
Melanteria Dioſcoridi 681.31
melanteriæ conſideratio 581.51
Melanthium Dioſcoridi 417.42
melanthij conſideratio 417.54
melanthium ſylueſtre 418.11
melanthij uires ex Galeno 418.27
melanthinum oleum 57.5
Melchioris guidaldini Boruſſi exploſa temeritas 541.40
Melia terra Dioſcoridi 708.32
meliæ conſideratio 608.39
Melicæ conſideratio,& uſus 255.58
Melilotus Dioſcoridi 385.59
meliloti conſideratio 386.7
meliloti uulgaris uſus illegitimus 386.9
meliloti uires ex Galeno 486.14
Melimela Dioſcoridi 148.59
Melini conſideratio 60.10
Meliſſophyllon Dioſcoridi 435.49
meliſſophylli conſideratio 435.58
moliſſophylli uires ex Arabibus 436.8
meliſſophylli facultates ex Galeno 436.26
Melitites lapis Dioſcoridi 701.37
melititæ lapidis hiſtoria 701.40
Melomeli Dioſcoridi 648.53

Melopeponum conſideratio 194.13. eorum uires ex Galeno 194.57
Memphites lapis Dioſcoridi 704.6
memphitæ lapidis conſideratio 704.20
Mentha Dioſcoridi 379.45
menthæ conſideratio 379.56
menthæ uires ex Galeno 380.2
mentha ſylueſtris Galeno calamintha dicitur 380.20
Mentha græca 380.33
menthæ græcæ uires 380.54
Menthaſtrum Dioſcoridi 379.53
Meon Dioſcoridi 21.30
mei conſideratio 21.45
mei uires ex Galeno 22.1
Mercurialis Dioſcoridi 625.60
mercurialis conſideratio 626.38
mercurialis hiſtoria,& uires ex Plinio 626.42
mercurialis uires ex Galeno 626.57
Mergi iecur Dioſcoridi 207.14
Meſuis errata 392.47.& 411.15
Meſpilus Dioſcoridi 155.48
meſpilorum conſideratio 155.55
meſpilus altera 156.20
meſpilorum uires ex Galeno 156.28
Metallorum differentiæ plures 633.36
Metopium unguentum Dioſcoridi 64.34
Milium Dioſcoridi 255.18
milij uires ex Galeno 255.23
milium Indicum Plinio quid 256.10
milium Solis 470.31
Millefolium Dioſcoridi 569.57
millefolij conſideratio 570.32
millefolij,ſeu myriophylli uires ex Galeno 570.43
Millemorbia herba 555.29
Millepedæ Dioſcoridi 205.41
millepedarum conſideratio 205.60
Minium Dioſcoridi quid 673.12
Miſy Dioſcoridi 681.23
miſyos conſideratio 681.51
miſyos hiſtoria,& uires ex Galeno 682.15
Mituli Dioſcoridi 179.34
mitulorum conſideratio 179.59
Moly Dioſcoridi 391.8
moly conſideratio,& hiſtoria ex Theophraſto, & Plinio 391.13
moly,ſeu myles uires ex Galeno 391.25
Molybdæna Dioſcoridi 665.25
molybdænæ conſideratio 665.33
molybdænæ uires ex Galeno 665.53
Molybdoides Dioſcoridi 662.3
molybdoidis conſideratio 662.33
Momordica 449.38.& 621.53.& 622.24
Monachorum,qui Meſuem commentati ſunt, lapſus, atque opiniones exploſæ 21.3.& 23.46.& 41.34.& 56.52.& 74.8.& 104.27.& 111.10.& 117.10.& 140.15.& 173.1.& 300.22 & 354.30.& 363.42.& 368.51.& 382.30. et 389.20.& 397.17.et 399.10.& 400.6.et 446.24.& 458.36.& 479.22.& 515.52.& 548.22.& 617.27.& 691.18
Montes quæ plantæ ament 9.15.58
Morochthus lapis Dioſcoridi 701.53
morochthi lapidis conſideratio,& uires ex Galeno 701.60
Morſus diaboli deſcriptio,& uires 334.42
Morus arbor Dioſcoridi 167.20
mori arboris conſideratio 167.42
mori arboris,& fructus uires ex Galeno 167.50
Moſchi odorati hiſtoria 47.3
moſchi odorati uires 47.29
Mullus piſcis Dioſcoridi 196.41
mulli piſcis conſideratio 197.1
mulli piſcis facultas ex Galeno 197.5
Mulſum Dioſcoridi 643.13
Mumia ſepulcrorum 89.27
mumiæ conſideratio 88.51
mumiæ uires 89.45
Muria Dioſcoridi 688.43
Mures Dioſcoridi 227.14
murium conſideratio 227.34
murium mirum 227.39
murium montanorum conſideratio 228.4
murium alia genera 228.39
Mus araneus Dioſcoridi 226.44
muris aranei conſideratio 227.1
muris aranei morſus notæ,& remedia Dioſc. 767.59
muris aranei morſus ſigna 768.14
muris aranei morſus curatio 768.19
Muris auricula Dioſcoridi 338.49
muris auriculæ conſideratio 338.56
Muſæ arboris,& fructus conſi.& hiſtoria 142.15
Muſcus Dioſcoridi 46.7
muſci arborei conſideratio 46.16
muſci arborei uires ex Galeno,& alijs 46.45
Muſcus marinus Dioſcoridi 557.25
muſci marini conſideratio 557.30
muſci marini uires 557.53
Muſtela Dioſcoridi 199.40
muſtelæ conſideratio 199.57
muſtelæ natura,& uis 200.27
Myagron Dioſcoridi 571.37
myagri conſideratio 571.42
myagri uires ex Galeno 571.49
Myle,moly Galeno 391.25
Myrica Dioſcoridi 107.48
myricæ conſideratio 108.4
myricæ uires ex Galeno 108.21
Myrobalanorum Arabicorum genera 601.34
myrobalanorum omnium uires ex Meſue 601.61
Myrrha Dioſcoridi 66.27
myrrha Bœotica Dioſcoridi 66.54
myrrhæ conſideratio 66.57
myrrha officinarum illegitima 66.58
myrrhæ hiſtoria ex Plinio 67.32
myrrhæ hiſtoria ex Theophraſto 67.47
myrrhæ arboris hiſtoria 67.35.50
myrrhæ uires ex Galeno 68.11
myrrhæ uice quid ſupponendum 68.18
myrrhæ Bœoticæ mentio 68.25
Myrrhis Dioſcoridi 570.51
myrrhidis conſideratio 570.60
myrrhidis uires ex Galeno 571.28

Myrteum oleum,& eius uires 57.11
myrtei olei parandi ratio 57.38
Myrtidanum Dioſcoridi 146.2
myrtidani conſideratio 146.41
Myrtus ſatiua Dioſc. 145.3
myrti conſideratio 145.42
myrtus exotica,& Tarentina 146.6
myrti uſus 146.37
myrti uires ex Galeno 146.47
Myrtus ſylueſtris Dioſcoridi 588.15
myrti ſylueſtris conſideratio 588.30
Myxa,& myxaria quid 160.2
myxorum conſideratio ibidem

N

NAHPTA Dioſcoridi 87.40
Naphthæ conſideratio 88.41
Napelli conſideratio,& hiſtoria 539.42
napelli uis lethalis 539.46
napelli uenenum,eiusq; remedia 738.21
Napus Dioſcoridi 267.23
napi conſideratio 267.27
Narcaphthon Dioſcoridi 49.27
narcaphti conſideratio 49.30
Narciſſus Dioſcoridi 602.46
narciſſi hiſtoria ex Theophraſto 603.1
narciſſi uires ex Galeno 603.13
Nardum Indicum Dioſcoridi 24.25
nardum Syriacum Dioſcoridi ibidem
nardi Indicæ conſideratio 24.54
nardi Syriacæ conſideratio ibidem
nardi Indicæ uires ex Galeno 27.3
nardum Celticum Dioſcoridi 27.14
nardi Celtici conſideratio 27.40
nardi Celtici uires ex Galeno 28.25
Nardus Italica 26.21
nardi Italicæ uires 26.54
Nardum montanum Dioſcoridi 28.33
nardi montani conſideratio 28.38
nardi montani lectio in Dioſcoride deprauata 28.40
nardi montani uires ex Galeno 28.59
Nardinum unguentum Dioſcoridi 65.22
Naſturtium Dioſcoridi 312.7
naſturtij conſideratio 312.16
naſturtij uires ex Galeno 312.20
Natrix,& eius ictus curatio Dioſcoridi 773.46
natricis hiſtoria,morſus ſigna,& remedia 773.53
Naxius lapis Dioſcoridi 706.49
naxij lapidis conſideratio 706.58
Nepeta Dioſcoridi 381.37
nepetæ mentio 381.59
Nerion Dioſcoridi 544.12
nerij conſideratio 544.26
nerij uires ex Galeno 544.41
nerij malefica natura 733.30
nerij ſumpti noxæ curatio 733.44
Nitrum Dioſcoridi 690.28
nitri ſpuma Dioſcoridi 690.30
nitri,& eius ſpumæ conſideratio 690.44
nitri,& aphronitri uires ex Galeno 691.21
Numularia herba 465.1
numulariæ uires ibidem
Nux auellana Dioſcoridi 166.56
nucis auellanæ conſideratio 167.4
nucis auellanæ uires ex Galeno 167.10
Nux Indica,& eius hiſtoria,& conſideratio 165.13
nucis Indicæ uires 165.21
nucis Indicæ oleum,& eius uires 165.23
Nux Iuglans Dioſcoridi 164.23
nucum Iuglandium conſideratio 164.43
nucum Iuglandium uires ex Galeno 164.52
Nux metella,& eius hiſtoria 166.2. & deinde
nucis metellæ ſumptæ noxa,& eius curatio 736.2
& deinde
Nux myriſtica,& eius hiſtoria 165.28
nucis myriſticæ uires 165.46
Nux pinea Dioſcoridi 76.3
nucleorum pineorum uires 164.11
Nux uomica,& eius hiſtoria 166.2
Nymphæa Dioſcoridi 461.10
nymphæa altera 461.23
nymphææ conſideratio 461.44
nymphææ uires ex Galeno 462.24

O

OCHRA Dioſcoridi 671.29
Ochræ conſideratio 671.34
Ochros legumen 254.30
Ocimaſtrum Dioſcoridi 502.53
ocimaſtri conſideratio 502.58
ocimaſtri uires ex Galeno 503.9
Ocimum Dioſcoridi 300.3
ocimi conſideratio 300.13
ocimi degeneratio 300.43
ocimi uires ex Galeno 300.50
ocimi ab ocymo differentia 300.56
Oenanthe herba Dioſcoridi 451.38
œnanthes herbæ conſideratio 451.43
Oenanthe uitis ſylueſtris Dioſc. 339.10
œnanthes uitis ſylueſtris conſideratio 339.21
Oeſypum Dioſcoridi 233.2
œſypi mentio 233.17
Officinarum lapſus,& abuſus 3.15.27.& 7.5.
& 58.40.& 553.1
Olea ſylueſtris Dioſcoridi 132.43
oleæ ſylueſtris conſideratio 134.1
oleæ,& quercus odium 134.23
Oleæ Aethiopicæ lacryma Dioſcoridi 133.43
oleæ Aethiopicæ lacrymæ conſideratio 134.2
Olei uires Dioſcoridi 53.28
olei conſideratio 54.9
olei uſus apud ueteres qualis 54.14
olei facultates ex Galeno 54.30
olei omnis generis parandi ratio 57.31
Oleum amygdalinum Dioſcoridi 54.36
olei amygdalini parandi ratio 55.50
olei amygdalini uires 56.5
Oleum balaninum Dioſcoridi 56.15
olei balanini conſideratio 56.19
olei balanini facultates 56.22
Oleum caryinum Dioſcoridi 56.18
olei caryini,ſiue è nucibus Iuglandibus 56.31

oleum cicinum Dioſcoridi 55.16
olei cicini conſideratio 55.28
oleum cnicinum Dioſcoridi 56.42
olei cnicini conſideratio 57.2
oleum ex humano ſtercore 240.40
oleum Gnidinum Dioſcoridi 56.42
olei Gnidini conſideratio 56.66
Oleum hyoſcyaminum Dioſcoridi 55.38
olei hyoſcyamini uires 56.50
olei hyoſcyamini parandi ratio 56.58
Oleum laurinum Dioſcoridi 57.53
olei laurini conſideratio,& uires 58.1
oleum lentiſcinum Dioſcoridi 58.9
olei lentiſcini parandi ratio,& uires 58.14
Oleum maſtichinum Dioſcoridi 58.34
olei maſtichini parandi ratio 58.49
oleum melanthinum Dioſc. 56.45
olei melanthini conſideratio 57.5
oleum melinum Dioſc. 248.54
oleum myrteum Dioſcoridi 57.11
olei myrtei conſideratio 57.22
olei myrtei parandi ratio 57.38
Oleum ex ouorum luteis 211.40
oleum ex lini ſemine,& eius uires 259.33
Oleum œnanthinum Dioſcoridi 60.15
oleum oliuæ ſylueſtris Dioſcoridi 53.41
olei oliuæ ſylueſtris facultas ex Galeno 54.46
oleum omphacinum Dioſcoridi 53.27
oleum omphacinū quomodo arte parari poſſit 543.7
oleum picinum Dioſcoridi 86.16
Oleum raphaninum Dioſcoridi 56.43
olei raphanini conſideratio 57.4
Oleum ſeſaminum Dioſcoridi 56.16
olei ſeſamini conſideratio,& uires 56.29
oleum ſicyonium Dioſcoridi 53.55
oleum ſinapinum Dioſcoridi 56.46
olei ſinapini conſideratio 57.6
oleum ſtyracinum Dioſcoridi 68.58
oleum ſuſinum Dioſcoridi 61.41
olei ſuſini mentio 62.10
Oleum terebinthinum Dioſcoridi 58.11
olei terebinthini conſideratio,& uires 58.23
olei noſtri de ſcorpionibus deſcriptio, & eius uires 723.60
Oliuarum genera plura 134.11
oliuarum uires ex Galeno 134.43
Olera quo pacto ab erucarū iniuria uīdicētur 219.46
Oloſchœnos Dioſcoridi 517.59
Oluſatrum Dioſcoridi 403.59
Olyra Dioſcoridi 252.31
olyræ conſideratio 252.34
Omphacium Dioſcoridi 639.52
omphacij conſideratio 640.1
omphacij uires ex Galeno 640.8
Omphacomeli Dioſcoridi 649.4
Onagra Dioſcoridi 571.55
onagræ conſideratio 571.60
onagræ uires ex Galeno 572.13
Onobrychis Dioſcoridi 477.20
onobrychis conſideratio 477.24
onobrychis uires ex Galeno 477.29
Ononis Dioſcoridi 361.20
ononidis conſideratio 361.35
ononidis uires ex Galeno 362.3
Onoſma Dioſcoridi 460.48
onoſmatis conſideratio 460.56
onoſmatis uires ex Galeno 461.3
Opacis locis quæ plantæ lætentur 9.44
Ophiogloſſon 323.46
Ophioſcorodon Dioſcoridi 309.12
ophioſcorodi conſideratio 309.51
Ophites lapis Dioſcoridi 705.38
ophitæ lapidis hiſtoria 705.43
ophites marmor 705.49
ophris deſcriptio,& uires 594.35
Opium Dioſcoridi 526.5
opij facultas 527.2
opium,quo utimur,adulterium 527.10
opij uenefica natura 736.33
opij ueneni curatio 736.48
Opobalſamum Dioſcoridi 43.21
opobalſami uis ex Galeno 44.42
opobalſamum factitium 45.3
Opocalpaſum Galeni quid 734.16
opocarpaſi conſideratio 734.7
Opuntia Plinij 36.558
Oreoſelinum Dioſcioridi 403.45
oreoſelini conſideratio 404.33
oreoſelini uires ex Galeno 405.5
Origanum Heracleoticum Dioſc. 373.51
origanum onitis Dioſc. 373.25
origanum ſylueſtre Dioſc. 373.26
origani hiſtoria uaria 374.45
origani Heracleotici,& onitidis conſideratio 375.4
origani ſylueſtris conſideratio 375.1
origani uires ex Galeno 375.9
Ornithogalum Dioſc. 302.26
orinithogali conſideratio 303.1
Orobanche Dioſcoridi 301.23
orobanches conſideratio 301.33
orobanches facultas ex Galeno 301.55
Oryza Dioſcoridi 253.59
oryzæ conſideratio 254.1
oryzæ facultas ex Galeno 254.5
Oſſifragus Dioſcoridi 213.37
oſſifragi conſideratio 213.40
Oſtracites lapis Dioſc. 706.16
oſtracitæ lapidis conſideratio,& uires 706.21
Oſyris Dioſcoridi 586.4
oſyridis conſideratio 586.9
oſyridis uires ex Galeno 586.35
Othonna Dioſcoridi 338.30
othonnæ conſideratio 338.41
Ouorum natura Dioſc. 210.27
oui candidum Dioſc. 210.30
ouorum conſideratio 210.51
ouorum partes,& coctura uaria 211.22
ouorum uires ex Galeno 211.35
ouorum lutei oleum 211.46
oua teſtudinum 211.53
Oxalis Dioſcoridi 269.61
oxalidis conſideratio 271.20

Oxalmæ

Oxalmæ Dioſcoridi 647.4
Oxycedri conſideratio 95.38
Oxylapathum Dioſcoridi 269.61
oxylapathi conſideratio 271.14
Oxymel Dioſcoridi 646.35
oxymelitis confectio triplex Galeno 646.41
oxymelitis confectio ex Meſue. 646.51
Oxys Plinio 440.9

P

PAEDEROTA, acanthus Dioſcoridi 360.24
Pæonia Dioſcoridi deſcripta 468.54
pæoniæ conſideratio 469.18
pæoniæ uires ex Galeno 469.44
Paliurus Dioſcoridi 112.10
paliuri conſideratio 112.16
paliurus diuerſi generis apud anthores ibidem
paliuri uires ex Galeno 113.21
Palma Dioſcoridi 141.11
palmæ conſideratio 141.53
palmarum uires ex Galeno 143.15
palmarum facultas ex Galeno 143.25
Palma elatæ Dioſcoridi 141.42
palma elate quæ pars in palma 143.1
palma elate Galeno duplex 143.5
palmæ Indicæ uinum fundentes 142.39
palmæ Thebaicæ 141.22
Palmæ Chriſti conſideratio 458.5
palmæ Chriſti genera duo 458.8
palmæ Chriſti uires 458.17
Panaces Aſclepij Dioſcoridi 392.18
panaces Chironium Dioſcoridi 392.32
panaces Heracleum Dioſcoridi 391.45
panacis omnis generis conſideratio 392.38
panacis cuiuſque uires ex Galeno 392.58
panacis lacrymæ facultas ex Meſue 393.8
Pancration Dioſcoridi 327.28
pancratij conſideratio 327.35
Panicum Dioſcoridi 255.50
panici uires ex Galeno 255.53
Panis optimi conficiendi ratio 249.43
panis hordeaceus 250.57
panis ſiligineus omnium ſynceriſsimus 251.49
Pannum in larice naſcens 80.34
Papauer corniculatum Dioſcoridi 527.52
papaueris corniculati conſideratio 528.12
papaueris corniculati uires ex Galeno 527.40
papaueris corniculati noxa, & auxilia Dioſcoridi 736.30
Papauer erraticum Dioſcoridi 525.43
papaueris erratici conſideratio 526.31
papauer ſatiuum Dioſcoridi 525.54
papaueris ſatiui conſideratio 526.41
papaueris lachrymæ facultas 527.1
papauerum uires ex Galeno 527.12
Papauer ſpumeum Dioſcoridi 528.3
papaueris ſpumei conſideratio 528.29
Papyrus Dioſcoridi 106.58
papyri conſideratio 107.4
papyri conficiendi ratio 107.15
papyri nouum genus 107.20
papyri uires ex Galeno 107.30
Paralios tithymalus Dioſcoridi 606.31
Parietaria herba 549.1
Paronychia Dioſc. 519.34
paronychiæ conſideratio 519.39
paronychiæ uires ex Gal. 519.45
Parthenium Dioſc. 466.55
parthenij conſideratio 467.1
Paſſum Dioſcoridi 640.28
Paſtinaca herba Dioſc. 393.59
paſtinacæ herbæ conſid. 394.40
paſtinacæ uires ex Gal. 395.3
Paſtinaca marina Dioſc. 195.6
paſtinacæ piſcis conſid. 195.28
paſtinacæ piſcis, & eius radij uires 195.42
paſtinacæ marinæ ictus notæ, & eius curatio Dioſc. 767.22
paſtinacæ marinæ ictus ſigna 767.31
paſtinacæ marinæ ictus remedia 767.40
Pauli Iouii errata, ac eius opiniones refutatæ 174.55 & 179.60. & 201.39
Pecten Veneris 298.5
Pedicularis herba Dioſc. 596.59
Pelecinon Dioſc. 460.19
pelecini conſideratio 460.27
Peplis Dioſcoridi 609.58
peplos Dioſcoridi 709.44
pepli, & peplidis conſid. 610.4
pepli, & peplipis uires ex Gal. 610.7
Pepo Dioſcoridi 292.57
peponum, & melopeponum conſid. 293.13
peponum uires ex Gal. 293.49
Periclymenon Dioſc. 493.32
periclymeni conſid. 493.50
periclymeni uires ex Gal. 494.14
Periſtereon, uerbenaca Dioſc. 523.19
Perſea arbor Dioſc. 171.13
perſeæ arboris conſid. 171.20
perſeæ arboris mentio, & uires ex Gal. 171.42
Perſica mala Dioſc. 149.52
perſicorum malorum conſid. 151.49
Perſonata Dioſc. 563.57
perſonatæ conſid. 564.1
perſonatæ uires ex Gal. 564.29
perſonata, Plinio perſolata 564.14
Petaſites Dioſc. 564.44
petaſitis conſid. 564.49
petaſitis uires ex Gal. 564.56
Petri Bellonii errata 76.20. & 78.29. & 81.20 & 89.36. & 93.22. & 95.51. & 116.32
Petri Criniti errata 74.26. & 140.29
Petroſelinum Dioſc. 403.53
Petroſelini conſid. 404.44
petroſelini uires ex Gal. 405.5
Pettimborſa 347.14
Peucedanum Dioſc. 416.4
peucedani conſideratio 416.37
peucedanum officinarum ſuppoſititium 415.52
peucedani uires ex Gal. 416.57
Phalangium herba Dioſcoridi 438.31
phalangii herbæ conſideratio 438.38

phalangij

phalangij herbæ uires ex Galeno 438.48
Phalangiorum animalium conſideratio,& genera 222.40.48.223.2
phalangiorum morſus notæ,& curatio Dioſ. 764.16
phalangiorum genera ex Aëtio 223.2.& 764.30
phalangiorum genera,& morſus notæ ex Nicandro 764.44
phalangiorum morſus ſigna,& curatio 765.10
Phalaris Dioſcoridi 469.58
phalaridis conſideratio 470.35
phalaridis uires ex Galeno 470.57
Pharicon,& eius ueneni notæ,& curatio Dioſcoridi 737.4
pharici ueneni conſideratio 737.10
Phaſioli Dioſcoridi 263.53
phaſiolorum conſideratio 263.56
Phellodrys arbor quæ 137.8
Phillyrea Dioſcoridi 118.25
phillyreæ conſideratio 119.1
Phœnix Dioſcoridi 513.33
phœnicis conſideratio 513.12
Phrygius lapis Dioſcoridi 696.36
Phrygij lapidis conſideratio 696.34
phrygij lapidis uires ex Galeno 696.36
Phu Dioſcoridi repreſentatum 30.51
phu conſid. 30.60 & uires ex Galeno 31.13
Phycus marinus Dioſcoridi 558.3
Phyllitis Dioſcoridi 437.46
phyllitidis conſideratio 437.54
phyllitidis uires ex Galeno 438.22
Phyllon Dioſcoridi 455.47
phylli conſideratio 455.54
phylli mentio ex Theophraſto 456.8
Phyteuma Dioſcoridi 579.10
phyteumatis conſideratio 579.14
Picea arbor Dioſcoridi 75.50
piceæ conſideratio,& hiſtoria 80.40
Picinum oleum Dioſcoridi 86.14
picis liquidæ fuligo Dioſcoridi 86.22
Picis fuliginis conſideratio 86.44
Piloſellæ deſcriptio,& uires 491.51
Pimpinellæ genera,& uires 516.43
Pineæ nuces Dioſcoridi 76.3
pinei nuclei 164.12
Pinorum erucæ Dioſcoridi 220.12
pinorum erucarum hiſtoria 220.40
pinorum erucarum hauſtarum notæ,& remedia Dioſcoridi 727.29
pinorum erucarum uenenum,& curatio 727.45
Pinus Dioſcoridi 75.50
pini hiſtoria,& genera 76.10
Piper Dioſcoridi 314.55
piperis conſideratio 315.17
piperis planta in Italia 315.41
piperiferæ plantæ uariæ 315.46
piperis uires ex Galeno 315.47
piper Indicum 23.57
Piſcinum ius Dioſc. 204.59
Piſaſphaltos Dioſcoridi 87.36
piſſaſphalti conſideratio 88.27
Piſſelæon Dioſcoridi 86.16
Piſtacia Dioſcoridi 163.22
piſtaciorum conſideratio 163.55
piſtaciorum uires ex Galeno 163.59
Piſtacia ſylueſtria quid 164.7
Piſtolochia 348.54
Pityuſa Dioſcoridi 608.12
pityuſæ conſideratio 608.24
pityuſæ uires ex Galeno 608.55
Pix liquida Dioſcoridi 86.3
pix ſicca Dioſcoridi 86.33
picis conficiendæ ratio 86.49
picis facultates ex Galeno 86.60
Plantago Dioſcoridi 280.44
plantaginis conſideratio,& genera 281.35
plantaginis uires ex Galeno 281.40
Plantæ quæ colligi poſtulant,dum florent 6.57
plantarum degeneratio 8.55
plantas melioreſcere cœli clementia, & loci amicitia 9.10
plantarum ſitus naturales 9.15
plantarum in radicibus uarietas 10.3
plantæ pro locorum ac climatum differentia,facultates uariant 354.54
Platanus Dioſcoridi 98.12
platani conſid. 98.20. eius uires ex Galeno 98.47
Platearij in caphura error 83.9
Plinij lapſus,& ſententiæ non probatæ 18.6.& 25.53.& 63.38.& 63.18.& 78.53.& 79.11.& 79.26.& 79.57.& 99.20.& 100.57.& 105.11.& 119.30.& 120.55.& 121.51.& 143.8.& 152.37.& 179.14.& 191.27.& 191.52.& 213.60.& 216.23.& 218.54.& 282.18.& 315.25.& 348.15.& 350.43.& 351.61.& 374.50.& 378.58.& 437.33.& 442.44.& 444.28.& 445.39.& 451.27.& 460.3.& 460.31.& 479.8.& 502.15.& 528.33.et 578.57.& 581.41.& 582.50.& 586.30.& 617.24.& 619.19.& 631.20.& 658.55.& 672,32.& 673.2.& 696.3.& 699.58.& 704.25
Plinius à Braſauoli impugnatione uindicatur 29.41
Plinius à Dioſcoride in Gladiolo diſſentit 499.8
Plinius à Dioſcoride in malabathro diſſentit 32.32
Plinius in colligendo balſamo à Theophraſto, et Dioſcoride diſcordat 44.27
Plinius in perſonata defenditur 564.20
Plumbago Dioſcoridi 665.25
plumbaginis conſideratio 665.33
Plumbum elotum Dioſcoridi 661.52
plumbum uſtum Dioſcoridi 662.7
plumbi recrementum Dioſcoridi 662.21
plumbi ſcoriæ conſideratio 662.33
plumbi facultates ex Galeno 662.55
plumbi ſcobis noxa,et curatio 744.13
Pnigitis terra Dioſcoridi 707.17
Polemonia Dioſcoridi 488.37
polemoniæ conſideratio 488.45 eius uires ex Galeno 488.55
Polentæ conſideratio 250.59
Polion Dioſcoridi 441.57
polij conſideratio 442.34

polij uires ex Galeno. 442.48
Polycnemon Dioſcoridi 429.49
polycnemi conſideratio 429.54
polycnemi uires ex Galeno 429.58
Polygala Dioſcoridi 585.50
polygalæ conſideratio 585.56
Polygonaton Dioſcoridi 486.11
polygonati conſideratio 486.21
polygonati uires ex Galeno 486.42
Polygonon Dioſcoridi 485.35
polygoni utriuſque conſideratio 485.48
polygoni utriuſque uires ex Galeno 485.51
Polypi piſcis mira magnitudo 196.12
Polypodium Dioſcoridi 623.53
polypodij conſideratio 623.60
polypodij uires ex Galeno, & Actuario 624.43
Pomatæ conficiendæ ratio 237.13
Pompholyx Dioſcoridi 655.15
pompholygis conſideratio 656.12
pompholygis, & ſpodij hiſtoria ex Galeno 657.3
pompholygis uires ex Galeno 657.12
Populus alba Dioſcoridi 100.34
populus nigra Dioſcoridi 100.39
populi utriuſque conſideratio 100.46
populi lacrymam non eſſe ſuccinum 101.23
populnei unguenti examinatio 101.5
Porrum capitatum Dioſcoridi 306.33
porri conſideratio 306.57
porri facultates ex Galeno 307.5
porrum quo mangonio capitatum fiat 307.3
porri agreſtis conſideratio 307.23
Portulaca Dioſcoridi 279.16
portulacæ conſideratio 279.34
portulacæ uires ex Galeno 279.37
Potamogeton Dioſcoridi 558.34
potamogetonis conſideratio 558.55
potamogetonis uires ex Galeno 558.58
Potentilla 510.37
Poterion Dioſcoridi 359.41
poterij conſideratio 359.48
poterij uires ex Galeno 359.54
Pratis quæ plantæ lætentur 9.50
Præcipitati uocati facultas 758.11
Propolis Dioſcoridi 246.39
propolis conſideratio 246.44
propolis uires ex Galeno 246.50
Pruna, & prunus Dioſcoridi 159.3
prunorum conſideratio 159.15
prunorum uires ex Galeno 159.22
prunorum uſus 159.55
Pſeudobunion Dioſcoridi 575.59
pſeudobunij conſideratio 576.8
Pſeudodictamnum Dioſcoridi 376.49
pſeudodictamni conſideratio 377.37
Pſeudomelanthium 418.12
Pſoricon Dioſcoridi 681.11
Pſyllion Dioſcoridi 530.24
pſyllij conſideratio 530.44
pſyllij uires ex Galeno 531.7
pſyllij facultates ex Meſue 530.50
pſyllij epoti ſigna, & remedia 732.7
pſyllij ueneni noxa, & curatio 732.10
Ptarmica Dioſcoridi 319.14
ptarmicæ conſideratio 319.23
ptarmicæ uires ex Galeno 319.31
Ptiſanæ conſideratio 250.50
Pulegium Dioſcoridi 375.20
pulegij conſideratio 375.39
pulegij Plinio genera duo 375.44
pulegij uires ex Galeno 375.54
Pulmo marinus Dioſcoridi 206.26
pulmonis marini conſideratio 206.28
Pulmones animalium Dioſcoridi 206.36
pulmonum animalium conſideratio 206.55
Pulmonariæ hiſtoria, & uires 518.59
pulmonariæ alterius deſcriptio, & uires 519.2
Pulſatillæ hiſtoria, & uires 332.54
Pumex Dioſcoridi 687.40
pumicis conſideratio 687.40
pumicis uires ex Galeno 687.52
Purpura Dioſcoridi 177.54
purpurarum conſideratio, & hiſtoria 178.19
Pycnocomon Dioſcoridi 614.20
pycnocomi conſideratio 614.27
Pyra Dioſcoridi 154.31
pyrorum conſideratio 154.31
pyrorum genera 154.43
pyrorum facultates 154.61. & inde
pyrorum uires ex Galeno 155.3
Pyraſter Dioſcoridi 164.34
Pyrethrum Dioſcoridi 412.20
pyrethri conſideratio 412.30
pyrethri uires ex Galeno 412.50
Pyrites lapis Dioſcoridi 697.30
pyritæ lapidis conſideratio 697.39
pyritæ lapidis uires ex Galeno 697.49

Q

QVERCVS Dioſcoridi 134.54
Quercus conſideratio 135.38
quercus plura alia fert præter fructum 135.55
quercus uires ex Galeno 137.11
quercus, & oleæ inimicitia 15.30
Quinquefolium Dioſcoridi 510.57
quinquefolij conſideratio, & genera 511.24
quinquefolij uires ex Galeno 512.10
Quirici Auguſti lapſus 390.17

R

RADICES quando effodiendæ 5.56
Radicum optimarum notæ 6.7
radices quomodo mundandæ, ſiccandæ ac conſeruandæ 6.13
radices quibus in locis reponendæ 6.24
radicum differentiæ in coloribus, & ſaporibus 10.41
Radicula Dioſcoridi 319.41
radiculæ conſideratio 319.49
Radix Dioſcoridi 267.40
radicis conſideratio 267.59
Radix dulcis Dioſcoridi 350.18
radicis dulcis conſid. 350.34. & uires ex Galeno 350.60
Radix ſylueſtris Dioſcoridi 267.55

Rana

Rana Dioſcoridi 200.40
ranarum conſideratio 201.1
ranarum partus 201.8
ranæ paluſtris ſumptæ noxa, & remedia Dioſcoridi 746.36
ranæ paluſtris uenenum 746.58
ranæ maleficæ ſigna, & curatio 747.10
Ranunculus Dioſcoridi 331.4
ranunculi conſideratio 331.22
ranunculi uires ex Galeno 331.44
Raphanus Dioſtoridi 267.40
raphanus ſylueſtris Dioſcoridi 267.55
raphani Theophraſto plura genera 268.39
raphani conſid. 267.59. *& uires ex Galeno* 268.44
Raphaninum oleum 56.43
Rapum Dioſcoridi 266.37
rapi conſideratio 266.48
rapi uires ex Galeno 267.5
Ratio commentariorum in librum ſextum 712.50
Recocta quid, & uires 231.45
Recrementum argenti Dioſcoridi 666.3
Remedia ad uaria medicamẽtorum noxiorum ſymptomata 749.12
Remedia ad conuulſiones 749.45
Res quæ uenena produnt, iiſque ſuſpenſæ aduerſantur 718.45
Reſina lentiſcina Dioſcoridi 82.5
reſina liquida è pinu, & picea Dioſcoridi 84.6
reſinæ aliæ Dioſcoridi ibidem
reſina terebinthina Dioſcoridi 83.54
reſinæ terebinthinæ conſideratio 84.49
reſinarum omnium conſideratio 84.56
reſinarum omnium uires ex Galeno 85.26
Reſta bouis 361.41
Rha Dioſcoridi 342.41
Rhabarbarum Italicum 345.60
Rhamnus Dioſcoridi 110.36
rhamni conſideratio 110.49
rhamni uires ex Galeno 111.13
Rhaponticum Dioſcoridi 342.41
rhapontici conſideratio 342.55
rhapontici, & rhabarbari diſcrimen 343.30
rhapontici uires ex Galeno 344.10
Rheon Dioſcoridi 342.41
rhei Barbarici nomenclatura unde 344.46
rhei Barbarici, ſeu rhabarbari uires ex Meſue 345.27
rhei Indici nominatio 344.31
rhei Turcici nomenclatio 344.14
Rhodia radix Dioſcoridi 513.49
rhodiæ radicis conſideratio 513.53
rhodiæ radicis uires ex Galeno 513.12
Rhododendron Dioſcoridi 544.12
rhododendri conſid. uide Nerij conſideratio
Rhus Dioſcoridi 139.35
rhois conſideratio 139.59
rhois uires ex Galeno 140.58
Ribes Mauritanis quid 116.4
ribis officinarum conſideratio 116.6
Ricinus Dioſcoridi 603.51
ricini conſideratio 604.1
ricini uires ex Meſue 604.15
ricini uires ex Galeno 604.22
ricini ſumpti noxa, & curatio 748.56
Ricini olei conſideratio 55.27
ricini olei uires ex Meſue 55.31
Riſagalli uenenum, & curatio 745.56
Roſa Dioſcoridi 125.22
roſarum conſideratio 125.57
roſarum genera plura ibidem
roſarum ſuccus, & dilutum 126.8
roſarum dilutum abſq; noxa aluum deijcere 126.11
roſæ ſylueſtres 126.26
roſæ aureo colore 126.30
roſarum differentiæ, & genera ex Plinio 126.31
roſarum partes, & earum uires 126.45
roſarum aqua ſtillatitia quæ præſtantior 127.2
roſarum facultates ex Galeno 127.38
Roſaceum Dioſcoridi 58.54
roſacei conſideratio 59.38
roſaceũ num conueniat in noxa mãdragoræ 735.43
Roſaceum omphacinum 59.42
roſacei omphacini uires 59.46
Roſei paſtilli Dioſcoridi 125.45
Roſmarinum Dioſcoridi 412.59
roſmarinum coronarium Dioſcoridi 413.55
roſmarini conſideratio 414.1
roſmarini hiſtoria ex Theophraſto 414.9
roſmarini uires ex Galeno 414.20
Rubeta, & eius noxæ remedia Dioſcoridi 746.36
rubetæ ueneni ſigna 746.58. *eius curatio* 747.10
Rubia Dioſcoridi 471.35
rubiæ conſid. 477.48 *& uires ex Galeno* 471.53
Rubigo ferri Dioſcoridi 661.23
rubiginis ferri conſideratio. 661.34
Rubrica fabrilis Dioſcoridi 676.7
rubricæ fabrilis conſideratio 676.11
Rubrica Sinopica Dioſcoridi 675.42
rubricæ Sinopicæ conſideratio 675.49
Rubus Dioſcoridi 507.23
rubi conſideratio 507.49
rubi uires ex Galeno 508.1
Rubus canis Dioſcoridi 116.46
rubi canis conſideratio 116.53
rubi canis uires ex Galeno 117.25
Rubus Idæus Dioſcoridi 507.40
rubi Idæi conſideratio 507.56
Ruellij errata, ac eius opiniones reprobatæ 23.55. & 25.57. & 31.42. & 45.41. & 57.22. & 79.26 et 82.22. et 101.5. et 110.60. et 157.32. et 173 22. et 255.55. et 278.4. et 314.41. et 318.28. & 320.55. et 329.51. & 333.9. & 343.55. & 358.32. et 362.32. et 382.20. et 394.46. et 399 56. et 404.29. et 406.30. et 407.41. et 410.36. et 427.42. et 428.26. & 429.10. et 438.10. & 446.12. et 449.3. & 459.53. et 484.40. et 484 50. et 495.15. et 506.11. et 562.13. & 564.49 & 579.2. & 580.53. & 585.29. & 627.11
Rumex Dioſcoridi 269.56
rumicis conſideratio 271.12
rumicis facultas ex Galeno 271.26
Ruſcum Dioſcoridi 588.15
ruſci conſideratio 588.30

Ruta Dioſcoridi 338.33
ruta montana Dioſcoridi 389.4
ruta ſylueſtris Dioſcoridi 389.11
rutæ ſatiuæ,& ſylueſtris conſideratio 389.15
rutæ utriuſque uires ex Galeno 389.40
Ruta ſylueſtris altera Dioſcoridi 389.53
rutæ ſylueſtris alterius conſideratio 390.1
rutæ ſylueſtris alterius uires ex Galeno 390.52
Ruta capraria,& eius uires 390.58

S

SABINA Dioſcoridi deſcripta 92.29
Sabinæ conſideratio 92.40
ſabinæ uires ex Galeno 93.40
Saccharum Dioſcoridi 243.13
ſacchari conſideratio 243.59
ſaccharum antiquorũ à noſtrate non differre 244.17
ſacchari factitij inuentio 244.39
ſaccharum candidum 245.61
Sacra herba Dioſcoridi 523.19
Sagapenon Dioſcoridi 421.4
ſagapeni conſideratio 421.14
ſagapeni uires ex Meſue 421.19
ſagapeni facultates ex Galeno 421.33
Sal Dioſcoridi deſcriptus 688.9
ſalis omnis generis conſideratio 688.58
ſalis facultates ex Galeno 689.61
Sal Ammoniacus Dioſcoridi 688.10
ſalis Ammoniaci conſideratio 689.24
ſal Armeniacus officinis 689.28
Sal Indus quid Paulo,& Auicennæ 245.48
ſalis Indi conſideratio 689.33
Salis flos Dioſcoridi 688.48
ſalis floris conſideratio 689.44
Salis ſpuma Dioſcoridi 688.38
ſalis ſpumæ conſideratio 689.41
Salnitri uſus 689.39.& 690.5
Salamandra Dioſcoridi deſcripta 221.21
ſalamandræ conſideratio 221.42
ſalamandram igni non abſumi,falſum 221.56
ſalamandra aquatica 222.8
ſalamandræ hauſtæ ſigna,& remedia Dioſc. 727.55
ſalamandræ uenefica natura 728.1
ſalamandræ ueneni curatio 728.17
Saliua humana,& eius facultates 242.34
Saliuaris herba,Pyrethrum Dioſcoridi 412.20
Saliunca,& eius conſideratio 28.15
Salix Dioſcoridi 172.53
ſalicis conſid. 132.1.eius uires ex Galeno 132.21
Salſa parilla quid,& uires 125.14
Saluia Dioſcoridi 378.34
ſaluiæ conſideratio 278.43
ſaluiæ uires ex Galeno 378.59
ſaluiæ ſylueſtris conſideratio 378.44
ſaluiæ Theophraſto duæ ſpecies 378.51
ſaluiæ uires ex Aetio 378.61
Saluia Romana 380.34
ſaluiæ Romanæ uires 380.54
Sambucus Dioſcoridi 613.38
ſambuci,& ebuli genera 613.55
ſambuci,& ebuli uires 614.1
ſambuci utriuſque facultates ex Galeno 614.11
Samia terra Dioſcoridi 707.13
ſamiæ terræ conſideratio 707.37
Samius lapis Dioſcoridi 707.33
ſamij lapidis conſideratio 707.50
Sampſuchum Dioſcoridi 385.20
ſampſuchi cõſid. 385.36.eius uires ex Gal. 385.49
Sampſuchinum Dioſcoridi 60.40
ſampſuchini conſideratio 60.50
Sandaracha Dioſcoridi 683.39
ſandarachæ conſideratio 683.47
ſandarachæ uires ex Galeno 684.10
Sãdarachæ potæ noxa,et eius remedia Dioſc. 745.29
ſandarachæ malefica uis,& curatio 745.35
Sandaracha gummi 91.57.& 682.55
ſandaracha ceraginoſi mellis genus 92.15.& 684.4
ſandarax Arabum quid 92.1.& 683.57
Sandyx Dioſcoridi 657.50
ſandycis conſideratio 667.55
ſandycis facultas ex Galeno 668.2
Sanguinaria mas Dioſcoridi 485.35
ſanguinaria fœmina Dioſcoridi 485.43
ſanguinariæ conſid.& uires,uide in Polygono
Sanguis Dioſcoridi 138.53
ſanguinis conſideratio 239.9
ſanguinis quorundam animalium uires peculiares à Galeno improbatæ 239.12
Sanguis taurinus,eiusq; epoti notæ, & curatio Dioſcoridi 731.14
ſanguinis tauri uenenata potio 731.24
ſanguinis menſtrui uenenum,et eius remedia 741.41
Saniculæ,genera,& uires 490.47
ſanicula,quinquefolij ſpecies 512.7
Santalorum conſideratio,& genera 45.54
ſantalorum uires 45.56
Sapa Dioſcoridi 640.29
Sapphirus lapis Dioſcoridi 703.40
ſapphiri conſideratio 703.43
ſapphirus noſtri uſus ſuſpectus 703.46
Sarcocolla Dioſcoridi 423.45
ſarcocollæ conſideratio 423.48
ſarcocollæ uires ex Arabibus 423.58
ſarcocollæ facultates ex Galeno 424.7
Sardianæ glandes Dioſcoridi 137.33
Sardoniæ herbæ noxa,& remedia Dioſcoridi 734.26
ſardoniæ herbæ uenenum,eiusq; curatio 734.33
Sarmentitius cinis Dioſcoridi 692.54
Satureia Dioſcoridi 383.58
ſatureiæ conſideratio 384.1
ſatureiæ uires ex Paulo 384.21
Satyrium Dioſcoridi 457.44
ſatyrium erithronium Dioſcoridi 457.58
ſatyrij conſid. 457.57.eius uires ex Galeno 459.2
Saxifraga Dioſcoridi 495.42
ſaxifragæ conſideratio,& uires 495.49
ſaxifragæ nomen pluribus plantis commune 496.6
ſaxifraga alba 496.10
Saxoſis locis quæ plantæ gaudeant 9.41
Scabioſæ conſideratio 492.45
ſcabioſæ uires 492.60
Scammonia Dioſcoridi 610.37

ſcammoniæ

ſcammoniæ,& eius ſucci conſid. 610.59
ſcommonium officiarum uitiatum 611.14
ſcammonij læſiones ex Meſue 611.20
ſcammonij uires ex eodem 611.39
ſcammonij noxa,& eius curatio 748.55
Scandix Dioſcoridi 297.27
ſcandicis conſid.297.31.eius uires ex Gal. 297.57
Scariola quæ ſpecies intybi 288.53
Schiſtum lac Dioſcoridi 229.13
Schiſtos lapis Dioſcoridi 699.3
ſchiſti lapidis conſideratio 699.19
ſchiſti lapidis uires ex Galeno 699.11
Scilla Dioſcoridi 329.57
ſcillæ conſid. 327.35. eius uires ex Gal. 327.54
ſcillæ præparatio 327.48
ſcillæ uenenoſæ noxa,& curatio 730.51
Scillinum acetum Dioſcoridi 647.23
ſcillini aceti uires admirabiles ex Galeno 647.39
Scincus Dioſcoridi 224.48
ſcinci conſideratio 224.54
ſcinci Vicentini 224.59
ſcinci mentio,& uires ex Plinio 225.32
Scolopendra Dioſcoridi 189.46
ſcolopendræ marinæ conſideratio 189.49
ſcolopendræ ictus notæ, & curatio Dioſc. 765.45
ſcolopendræ uenenoſæ conſideratio 765.52
ſcolopendræ morſus remedia 766.1
Scolopendrion Dioſc. 463.17
ſcolopendrij conſideratio 463.31
Scolymos Dioſcoridi 358.55
Scordion Dioſcoridi 442.57
ſcordij conſideratio 443.10
ſcordium ubi optimum 443.33
ſcordij uires ex Galeno 443.41
Scoria ferri Dioſcoridi 661.31
ſcoriæ ferri conſideratio 661.34. eius uires ex Galeno 661.40
Scoria plumbi Dioſcoridi 662.21
ſcoriæ plumbi conſideratio 662.33
ſcoriæ omnis uires ex Galeno 661.40
Scorodopraſum Dioſcoridi 310.13
ſcorodopraſi conſideratio 320.19
Scorpænæ piſcis conſideratio 188.28
Scorpioides Dioſcoridi 636.4
ſcorpioidis cōſid. 629. 8. eius uires ex Gal. 629.20
Scorpiurus herba Dioſcoridi 416.47
Scorpius marinus Dioſcoridi 188.9
Scorpius marinus conſideratio 188.28
ſcorpionis marini ictus notæ,et curatio Dioſ. 767.26
Scorpius terreſtris Dioſcoridi 187.3
ſcorpionis terreſtris conſideratio 187.23
ſcorpionum genera 187.23
ſcorpiones aligeri 187.44
ſcorpionum facultates 187.54
ſcorpionū oleū miræ facultatis 187.56.et 723.54
ſcorpiones aliquibus admotis ſtupidi reddūtur 15.61
ſcorpiones quibus admotis reuiuiſcant 16.2
ſcorpionis ictum prohibentia 16.4
ſcorpionis ictus notæ,& curatio Dioſc. 766.11
ſcorpionum genera ex Nicandro 766.30
ſcorpionum ictuum indicia,& remedia 766.50
ſcrophularia 555.29.eius uires 556.10
Secale frumenti genus 252.36
Secacul Arabum 364.59
Securidaca Dioſcoridi 460.19
ſecuridacæ conſid. 460.27
ſecurdiacæ uires ex Galeno 460.37
Sedum Dioſcoridi 550.50
ſedi conſideratio,& genera 551.34
ſedi uires ex Galeno 551.60
Selago quid 92.47
Selenites lapis Dioſcoridi 704.12
ſelenitæ lapidis conſideratio 704.18
Selinuſia terra Dioſcoridi 708.4
Semperuiuum maius Dioſcoridi 550.50
ſemperuiuum minus Dioſcoridi 551.4
ſemperuiui tertium genus Dioſcoridi 551.12
ſemperuiui conſideratio,& genera 551.33
Semen ſanctum 368.34
Semina quomodo demetenda 7.26
ſeminum,& fructuum in plantis diſcrimina 14.25
Sena herba,& eius hiſtoria 410.19
ſenæ, & eius diluti uires 411.53
ſenæ diluti præparatio 411.61
ſenæ uinum 411.5
ſenæ folliculorum uires 412.13
Senecta anguium Dioſcoridi 193.22
ſenectæ anguium conſideratio 193.37
Senecio Dioſcoridi 556.49
ſenecionis 557.1 eius uires ex Gal. 557.5
Sepia Dioſcoridi 195.52
ſepiarum conſideratio 195.58
ſapiarum facultates 196.22
Seplaſiariorum lapſus 27.61.& 50.49.& 55.57.& 58.40.& 280.21.& 390.14
Seps Dioſcoridi 224.3
ſepis feræ conſideratio 224.29.& 770.17
ſepis morſus ſigna,& remedia 770.32
Serapionis errata 22.56.et 31.57.et 39.7 et 74.28 & 156.25.& 507.8.& 547.35.& 573.5
Serica Galeno quid 160.38.& 161.13
ſerici conſideratio,& uires 168.2
Seris conſideratio 287.28
ſeridis conſideratio 288.40
Serpens marina Ariſtoteli quid 189.24
Serpillum Dioſcoridi 384.32
ſerpylli conſideratio 384.52
ſerpylli uires ex Galeno 385.23
Sertula Campana Dioſcoridi 385.59
ſertulæ Campanæ conſi.uide Meliloti conſid.
Seruij Grammatici error 110.12
Serum lactis Dioſcoridi 229.10
ſeri uires ex Galeno 231.50
ſeri uires ex Meſue 231.55
Seſamum Dioſcoridi 256.20
ſeſami conſideratio 257.1
ſeſami uires ex Galeno 257.16
Seſamoides magnum Dioſcoridi 594.55
Seſamoides paruum 595.4
ſeſamoidis utriuſque conſideratio 595.9
Seſeli Aetiopicum Dioſcoridi 395.49
ſeſeli Creticum Dioſcoridi 395.58

ſeſeli Maſſilienſe Dioſcoridi 395.43
Jeſeli Peloponnenſe Dioſcoridi 395.52
ſeſelis omnis conſideratio 396.1
ſeſelis uires ex Galeno 396.20
Sicyonium oleum Dioſcoridi 553.55
Sideritis prima Dioſcoridi 505.36
ſideritis ſecunda Dioſcoridi 505.49
ſideritis tertia Dioſcoridi 505.58
ſideritis omnis conſideratio 506.1
ſideritis uires ex Galeno 506.25
Signa in commune ueneni ſumpti 719.50
Siliquæ Dioſcoridi 148.3
ſiliquarum cōſid. 148.8 & uires ex Gal. 148.30
Silurus Dioſcoridi 201.20
ſiluri piſcis conſideratio 201.39
Silybum Dioſcoridi 600.9
ſilybi conſideratio 600.13
Simplicium peritia acquiri non poteſt ex librorum tā tum lectione 3.54
Simplicium peritia à præceptoribus, non ex libris cō- paratur 4.4
Simplicium nomina uaria Dioſcoridi adulterina 8.34
Sinapi Dioſcoridi 310.39
ſinapi conſideratio 310.55
ſinapi uires ex Galeno 310.61
Sion Dioſcoridi 281.58
ſij conſideratio 282.1
ſij uires ex Galeno 282.23
Siſer Dioſcoridi 269.34
ſiſeris conſideratio 269.37
ſiſeris uires ex Galeno 269.42
ſiſeris forma 269.47
Siſon Dioſcoridi 396.30
ſiſonis conſideratio 396.37
Siſymbrium Dioſcoridi 283.4
ſiſymbrij conſideratio 283.20
ſiſymbrij in mentham mutatio 283.32
ſiſymbrium aquaticum 283.43
ſiſymbrij utriuſque uires ex Galeno 283.60
Smarides piſces Dioſcoridi 201.59
ſmaridum conſideratio 202.43
Smilax hortenſis Dioſcoridi 304.18
ſmilacis hortenſis conſideratio 304.28
Smilax aſpera Dioſcoridi 586.43
ſmilacis aſperæ hiſtoria ex Teophraſto 586.59
ſmilax læuis Dioſcoridi 589.52
ſmilacis læuis hiſtoria 587.43
ſmilacis utriuſque uires ex Galeno 588.1
Smilacis glandiferæ conſideratio 136.35
Smyris lapis Dioſcoridi 706.31
ſmyridis conſid. & uires ex Galeno 706.39
Smyrnion Dioſcoridi 405.44
ſmyrnij conſid. 406.4. eius uires ex Galeno 406.33
Sodomeus lacus 87.57. & 88.22
Solanum halicacabum Dioſcoridi 531.58
ſolanum hortenſe Dioſcoridi 531.14
ſolanum manicum, ſeu furioſum Dioſcoridi 532.51
ſolanum ſomniferum Dioſcoridi 532.39
ſolani omnis generis conſideratio 533.1
ſolani hiſtoria ex Theophraſto 533.32
ſolani uires ex Galeno 533.49
ſolani manici noxa, & curatio 730.16
Solbaſtrella, & eius uires 516.56
Soldanella quæ 277.60
Solidaginis minoris, & mediæ uires 490.37
Solidago regalis 490.54
Sonchus Dioſcoridi 287.4
ſonchi conſid. 287.22. eius uires ex Galeno 287.17
Sorba Dioſcoridi 158.33
ſorborum conſid. 158.30
ſorborum uires ex Galeno 158.51
Sory Dioſcoridi 681.38
ſoreos conſideratio 681.51
ſoreos hiſtoria, & uires ex Galeno 682.15
Sparganion Dioſcoridi 499.22
ſparganij conſid. 499.28. eius uires ex Gal. 499.46
Spartion Dioſcoridi 598.41
ſpartij conſideratio 568.48
ſpartij uſus ex Plinio 598.60
ſpartij uires ex Galeno 600.2
Spatha Dioſcoridi 141.42
Sphacelus 378.51
Sphondilium Dioſcoridi 414.40
ſphondilij conpd. 414.57. eius uires ex Gal. 415.7
Sphragis ægos Dioſcoridi 676.23
Spinacia 274.41
Spina acuta Dioſcoridi 113.29
ſpinæ acutæ conſideratio 113.38
ſpinæ acutæ uires ex Galeno 116.39
ſpina acuta legitima quæ 114.35
Spina alba Dioſcoridi 357.4
ſpinæ albæ conſideratio 357.19
ſpinæ albæ uires ex Galeno 358.14
Spina Arabica Dioſcoridi 357.22
ſpine Arabicæ conſideratio 358.26
ſpinæ Arabicæ uires ex Galeno 358.47
Spodium Dioſcoridi 655,15
ſpodij, & pompholygis conſideratio 656.12
ſpodij, & pompholygis hiſtoria 657.3
Spongiæ Dioſcoridi 694.43
ſpongiarum hiſtoria ex Ariſtotile 694.56
ſpongiarum uires ex Galeno 659.17
ſpongiarum lapides Dioſcoridi 705.60
Spuma nitri, uide Nitri ſpuma
Spuma ſalis, uide Salis ſpuma
Spuma argenti, uide Argenti ſpuma
Squama æris uide Aeris ſquama
Squama ſtomomatis Dioſcoridi 658.20
ſquamæ ſtomomatis conſideratio 658.41
ſquama ſtomomatis quæ legitima 659.13
Squillarum conſideratio 185.31
Squinanthum 41.9
Stachys Dioſcoridi 437.18
ſtachyos conſi. 437.27. eius uires ex Galeno 437.39
Stacte Dioſcoridi 64.50
Stactes conſideratio 64.55
Staphis agria Dioſcoridi 596.58
ſtaphidis agriæ conſideratio 597.14
ſtaphidis agriæ uires ex Galeno 597.19
ſtaphidis agriæ noxa, & curatio 729.52
Staphylodendron 164.8
Stellariæ hiſtoria, & uires 583.32

Stellionum conſideratio 728.29
ſtellionum morſus remedia. 729.3
Stercoris uires 240.10.& inde
Stercus ferri, uide Ferri ſtercus
Stibium Dioſcoridi 663.33
ſtibij conſideratio 663.44
ſtibij uires ex Galeno 664.5
ſtibij uis deiectoria 660.8
Stimmi, lege ſuprà Stibium
Stœbe Dioſcoridi 492.25
ſtœbes conſid.492.29. eius uires ex Gal. 493.4
Stœchas Dioſcoridi 372.36
ſtœchadis conſideratio 372.45
ſtœchadis uires ex Galeno 372.56
ſtœchadis uires ex Meſue 373.3
Stomoma Dioſcoridi 658.38
Stramonia herba 533.49
Stratiotes Dioſcoridi 559.4
ſtratiotæ conſideratio 559.9
Stratiotes millefolium Dioſcoridi 559.16
ſtratiotæ millefolij conſideratio 559.54
ſtratiotæ millefolij uires ex Galeno 560.4
Strigmenta balnearum 54.2
Struthium Dioſcoridi 319.41
ſtruthij conſi.319.49. & uires ex Gal. 320.1
Styrax Dioſcoridi 68.32
ſtyracis conſideratio 69.1
ſtyrax calamita unde dicta 69.3
ſtyracis uires ex Galeno 69.30
Suberis conſideratio, & hiſtoria 136.52
ſuberis uires 137.4
Succedanea quando admittenda 725.2
Succi quomodo exprimendi ſeruandiq́; ſint 7.50
Succinum Dioſcoridi 100.41
ſuccini hiſtoria uaria 101.44
Sudoris animalium uirus, & remedia 742.38
Suffrutices qui dicantur 8.48
Suillus pulmo Dioſcoridi 206.36
ſuillus talus Dioſcoridi 216.58
Sulphur Dioſcoridi 686.45
ſulphuris conſideratio 686.58
ſulphuris faciendi ratio 687.10
ſulphuris uires ex Galeno 687.23
Sycomorus Dioſcoridi 168.21
ſycomori hiſtoria 168.46
ſycomori conſideratio, & uires ex Galeno 168.56
ſycomorus Italiæ adulterina 169.8
ſycomoro ficus Cypria ſimilis 169.2
ſyluas quæ plantæ adament 10.1
Sympathia, & antipathia rerum 19.25
Symphyton petræon Dioſcoridi 489.35
ſymphyti petræi conſideratio 489.51
ſymphytum alterum Dioſcoridi 489.41
ſymphyti alterius conſideratio 489.57
ſymphyti utriuſque uires ex Galeno 491.1
Symphoriani Campegij lapſus 152.39
Syrupus uiolaceus 575.18

T

TALVS ſuis Dioſcoridi 216.58
Talli ſuilli conſideratio 216.20
Tamarix Dioſcoria. 107.48
tamaricis conſideratio 108.4. eius uires 108.21
Tamarindorum conſideratio 142.46
tamaridorum uires 142.55
Tanacetum 467.23
Tarantulæ conſideratio 223.16
tarantulæ ictus mirabiles effectus ibidem
tarantulæ ictus muſica remedium 223.28
tarantulæ uenenum, & eius auxilia 765.39
Tauri ſanguis, uide Sanguis taurinus
Taxus Dioſcoridi 542.55
taxi conſideratio 543.4
taxi hiſtoria ex Theophraſto 543.10
taxi hiſtoria ex Plinio 543.20
taxi uires ex Galeno 543.20
taxi noxa & eius remedia Dioſcoridi 732.55
taxi uenefica natura 732.58
taxus utrum calida, uel frigida 733.12
Tedæ conſideratio 78.58
Telephium Dioſcoridi 340.14
telephij conſid.340.20. eius uires ex Galeno 340.26
Tellinæ Dioſcoridi 179.40
tellinarum conſideratio 179.59
Tembulum Arabum 32.36
Terebinthus Dioſcoridi 83.44
terebinthi conſideratio, & hiſtoria 84.29
terebinthi uires ex Galeno 85.2
Terebinthina Dioſcoridi 84.5
terebenthinæ reſinæ conſideratio 84.48
Terra omnis Dioſcoridi 707.6
terrarum breuis enarratio 635.33
terra fornacum Dioſcoridi 708.28
terras alias quære in ſuis proprijs nominibus
Terrantula Italis quid 224.38
Teſta fornaceæ Dioſcoridi 708.23
Teſticulus Dioſcoridi 456.22
teſticulus alter Dioſcoridi 457.35
teſticulorum conſideratio 457.58
teſticulorum uires ex Galeno 458.54
Teucrium, Teucris Dioſcoridi 431.11
teucrij conſideratio 431.20
teucrij uires, & hiſtoria ex Plinio 431.28
teucrij facultates ex Galeno 431.40
Thalaſſomeli Dioſcoridi 645.44
Thalictron Dioſcoridi 557.12
thalictri conſideratio 557.25
thalictri uires ex Galeno 557.18
Thapſia Dioſcoridi 597.33
thapſiæ conſideratio 598.11
thapſiæ radices turpeti uicē illegitimè explēt 598.21
thapſiæ uires ex Galeno 598.25
thapſiæ noxa, & remedia Dioſcoridi 747.57
thapſiæ potionis ſigna, & curatio 748.32
Theamedes lapis, & eius mira natura 701.12
Theodori lapſus 153.4
Theophraſti ſententiæ non probatæ 105.11. & 201 54. & 426.3
Theophraſti locus in corni hiſtoria ſuſpectus 158.6
Theophraſti de generatione lapidum opinio 636.53
Theriacæ componendæ ratio deprauata 64.28
theriaca laudibus à Galeno celebrata 762.12

Thlaſpi Dioſcoridi 312.31
thlaſpi conſideratio 312.45
thlaſpi uires ex Galeno 312.56
Thracius lapis Dioſcoridi 766.27
thracij lapidis mentio ex Galeno 700.30
Thunnus Dioſcoridi 204.7
thunni conſideratio 204.14
thunnorum captura,& nomina uaria 204.32
thunnorum in cibis facultas 204.41
Thus Dioſcoridi 71.12
thuris conſideratio,& hiſtoria 72.6
thuris facultates ex Galeno 72.31
thuris cortex Dioſcoridi 71.40
thuris fuligo Dioſcoridi 71.54
thuris manna Dioſcoridi 71.49
thus mannæ conſideratio 73.4
Thyites lapis Dioſc. 702.31
Thymelæa Dioſc. 611.53
thymelææ conſideratio 612.38
thymelææ,noxa,& eius curatio 748.57
thymoxalme Dioſc. 647.15
Thimum Dioſc. 383.4
thymiama.49 *thymi hiſtoria* 383.20
thymi genera duo 383.34
thymi uires ex Galeno,& Aëtio 383.37
Thymbra Dioſcoridi 383.58
*thymbræ conſid.*384.1.*eius uires ex Paulo* 384.22
Tigname officinis quid 49.34
Tiliæ conſid. 119.1.*eius uires* 119.42
Tithymali omnes Dioſcoridi 606.4
tithymalorum omnium conſid. 606.49
tithymali cogniti 607.13
tithymali Theophraſto tria tantùm genera 607.31
tithymalorum uires ex Meſue 607.42
tithymalorum uires ex Galeno 607.50
tithymalorum noxa,& remedia 748.56
Tordilium Dioſcoridi 395.58
Tormentillæ deſcriptio,& uires 483.34
Torpedo piſcis Dioſcoridi 189.57
torpedinis conſideratio 189.60
torpedinis mira facultas 190.20
torpedinis uires ex Galeno 190.36
Toxicum,& eius ueneni curatio Dioſc. 737.21
toxici conſideratio 737.30
toxici ſumpti notæ ex Nicandro 737.56
toxici,& napelli diſcrimen 738.5
Tragacantha Dioſc. 363.11
*tragacãthæ conſid.*363.38.*& uires ex Gal.* 364.2
Tragium Dioſcoridi 516.15
tragium alterum Dioſcoridi 526.23
tragij conſid. 516.27.*& uires ex Gal.* 517.9
Tragoriganum Dioſcoridi 374.35
tragorigani conſideratio 375.9
Tragos Dioſcoridi 253.15
tragis cerealis conſideratio 253.18
Tragum Dioſcoridi 517.22
tragi herbæ conſideratio 517.33
Traſi,& eorum deſcriptio,& uires 303.11
Tribulus Dioſcoridi 494.57
tribuli utriuſque conſideratio 495.8
tribuli utriuſque uires ex Galeno 495.25
Trichomanes Dioſcoridi 582.36
trichomanis conſideratio 582.40
trichomanis hiſtoria ex Theophraſto 582.51
trichomanis uires ex Galeno 583.5
Trifolium Dioſcoridi 438.58
trifolij omnis generis conſideratio 439.49
trifolij acuti hiſtoria ex Scribonio 440.2
trifolium pratenſe tempeſtates prænunciat 440.52
trifolium odoratum 440.43
trifolium acetoſum 440.8
trifolij uires ex Galeno 441.8
Trinitas herba,& eius hiſtoria,& uires 440.55
Tripolion Dioſcoridi 581.4
tripolij conſid. 581.10.*& uires ex Gal.* 581.44
Triſſago Dioſc. 431.50
triſſaginis conſideratio, 432.1
triſſaginis hiſtoria,& uires ex Theophraſto 432.12
triſſaginis uires ex Galeno 432.25
Triticum Dioſc. 248.14
tritici genera ex Theophraſto 248.46
triticum Italicum optimum 249.8
tritici electio 249.18. *& uires ex Gal.* 249.43
tritici oleum 249.41
Tubera Dioſcoridi 303.28
tuberum conſideratio 303.47
tuberum uires ex Galeno 304.5
Turbit Arabum 481.15
Turpetum, & eius conſideratio, & hiſtoria ibidem, & 618.35
turpeti noxa,& curatio 748.55
Tuſſilago Dioſcoridi 444.9
*tuſſilaginis conſid.*444.21.*& uires ex Gal.* 444.49
Typha Dioſcoridi 450.45
typhæ conſideratio 450.51
typhæ uſus,& uires 450.56

V

VALERIANA *maior* 31.1
Valeriana minor 31.9
Varia de generatione lapidum ſententia 603.31
uaria de metallorum ortu ſententia 631.58
Veneficorum doli Dioſcoridi 710.33
Venena præcauendi modi Dioſcoridi 710.31
uenena quot modis mortem adferant 713.40
uenena petunt diuerſa membra 715.40
uenena calida nõ poſſunt in nutrimentũ uerti 717.3
uenena præcauendi modus 717.51
Venena curandi ratio generalis Dioſcoridi 711.3
uenena crrandi ratio uniuerſalis 719.27
uenena incognita uomita deprehenduntur Dioſcoridi 711.24
Venenata animalia Dioſcoridi 750.36
Veneni operatio qualis 713.13
ueneni humidi exemplum 714.47
ueneni ſumpti in commune indicia 719.5
uenenis,quorum nulla cognitio,quæ opitulentur Dioſcoridi 711.13
Venenorum genera unde 713.26
uenenorum effectus à diuerſis cauſis 714.28
uenenorum præcautio quædam exploſa 727.54
uenenorum præcautio ex medicamentis 719.12

uenenorum

uenenorum remedia in generali 720.41
uenenorum animalium diuerſi gradus, & affectus 760.56
Venenum quandoque morbis, & alteri ueneno remedium eſt. 717.34
uenenum ſerpentium frigidum eſſe, falſum 761.10
Veneris pecten 298.5
Veneris umbilicus Dioſcoridi 552.43
ueneris umbilicus alter Dioſc. 552.52
ueneris umbilici utriuſque conſideratio 552.57
ueneris umbilici utriuſque uires ex Galeno 553.17
Veratrum album, lege ſuprà in Elleboro albo.
ueratrum utrunque triginta perdurat annos 6.30
Verbaſcum Dioſcoridi 560.16
uerbaſci conſideratio, & genera 562.9
uerbaſci uires quædam 562.23
uerbaſci genera, & uires ex Galeno 562.47
uerbaſci ſylueſtris mentio 572.9
Verbenaca Dioſcoridi 523.5
uerbenacæ utriuſque conſideratio 523.36
uerbenacæ uires ex Galeno 523.56
Vermes terreni Dioſcoridi 226.18
uermium terrenorum uires 226.22
uermium terrenorum oleum 226.26
uermium in lignis enaſcentium uſus 105.46
Veronicæ herbæ hiſtoria, & uires 370.22
Veſicaria ſolani genus 533.3
ueſicaria altera 533.43
Veſparum ictus curatio Dioſcoridi 763.55
ueſparum ictus, & remedia 763.60
Vgonis Solerij de nigro ueratro opin. exploſa 593.1
Viburnum quid, & eius deſcriptio 140.46
Viciæ uires ex Galeno 305.48
Victus ratio in morſu rabioſi canis Dioſc. 768.24
uictus ratio demorſorum à cane rabioſo 758.56
uictus ratio eorum, qui uenena ſumpſerunt 720.24
Vincetoxicum, & eius deſcriptio 428.2
Vina marina Dioſcoridi 648.34
uina picata Dioſcoridi 640.37
uina reſinata Dioſcoridi ibidem
Vinetis quæ plantæ lætè naſcantur 9.52
Vini natura, & genera Dioſc. 640.15
uini facultates uariæ pro modo uſus 641.18
uini uſus cui ætati conueniat 641.40
uini uſus moderatus quantum proſit 641.25
uini uſus immoderatus quantum obſit 641.30
uinorum factitiorum conſideratio 653.30
Vinum abiegnum Dioſcoridi 650.55
uinum abrotonites Dioſc. 652.8
uinum abſinthites Dioſc. 651.19
uinum acorites Dioſcoridi 652.52
uinum adynamon Dioſc. 642.32
uinum anethinum Dioſcoridi 652.56
uinum apijtes Dioſcoridi 649.11
uinum aromatites Dioſcoridi 652.14
uinum aſarites Dioſcoridi 652.37
Vinum bunites Dioſcoridi 651.59
Vinum calaminthites Dioſcoridi 652.8
uinum catorchites Dioſcoridi 650.23
uinum cedrinum Dioſcoridi 650.55
uinum cedrites Dioſcoridi 651.2
uinum è Celtica nardo Dioſcoridi 652.32
uinum ceſtrites Dioſcoridi 651.51
uinum chamædryites Dioſcoridi 651.46
uinum è camelæa Dioſcoridi 653.3
uinum chamæpitynum Dioſcoridi 653.6
uinum è conyza Dioſcoridi 652.10
uinum cupreſſinum Dioſcoridi 650.55
uinum cydonites Dioſcoridi 648.48
uinum daucites Dioſcoridi 652.45
uinum dictamnites Dioſcoridi 651.61
uinum è dulci radice Dioſcoridi 652.52
Vinum è flore ſalis Dioſc. 652.57
Vinum guaiacum, & eius conficiendi, exhibendiq; ratio 124.25
uinum gypſatum Dioſcoridi 640.36
Vinum helleborites Dioſcoridi 652.59
uinum hyſſopites Dioſcoridi 651.37
Vinum ex iride Dioſcoridi 652.28
uinum iuniperinum Dioſcoridi 650.55
Vinum è labruſca Dioſcoridi 642.54
uini è labruſca uires 642.57
uinum laurinum Dioſcoridi 650.55
uinum lentiſcinum Dioſcoridi 650.5
Vinum malabathrinum Dioſc. 652.32
uinum mangradorites Dioſc. 653.7
uinum marathrites Dioſc. 642.56
uinum è marrubio Dioſc. 652.1
uinum melites Dioſc. 648.48
uinum melitites Dioſc. 643.4
uinum melomeli Dioſc. 648.53
uinum è myrrha Dioſc. 652.27
uinum myrſinites Dioſc. 649.57
uinum myrtites Dioſc. 649.49
Vinum è nardo ſylueſtri Dioſc. 652.39
uinum nectarites Dioſc. 652.30
uinum nouum Dioſc. 640.17
Vinum œnanthinum Dioſc. 649.17
uinum omphacomelites Dioſc. 649.4
uinum omphacites Dioſc. 642.19
uinum origanites Dioſc. 652.7
Vinum palmeum Dioſcoridi 650.12
uinum panacites Dioſc. 652.59
uinum paſſum Dioſc. 640.28
uinum è petroſelino Dioſc. 652.56
uinum phthorion Dioſc. 652.59
uinum picatum Dioſc. 651.10
uinum pineum Dioſc. 650.55
uinum pucinum, & eius uires 641.57
uinum è pulegio Dioſc. 652.8
uini ex punicis malis uaria confectio 649.28
Vinum reſinatum Dioſc. 650.38
uinum rhodites Dioſc. 649.42
uinum rhœtes Dioſc. 649.23
Vinum ſaluiatum Dioſc. 652.47
uinum è ſatureia Dioſc. 652.6
uinum ſcammonites Dioſc. 652.59. & 653.26
uinum ſcillinum Dioſc. 648.7
uini ſcillini uires ex Galeno 948.20
uinum ſtœchadites Dioſc. 651.48
uinum ſtrobilites Dioſc. 650.48
uinum è ſycomoris Dioſc. 650.33

uinum è ſyriaca nardo Dioſcoridi 652.32
Vinum terebinthinum Dioſcoridi 650.5
uinum thymites Dioſcoridi 652.35
uinum è thymelæa Dioſcoridi 653.1
uinum tragoriganites Dioſcoridi 651.57
Vinum uetus Dioſcoridi 640.15
uinum Vipacum, & eius uires 641.58
Viola alba Dioſcoridi 454.50
Viola purpurea Dioſcoridi 574.16
uiolæ purpureæ conſideratio 574.52
uiolarum uires ex Meſue 575.3
uiolarum uires ex Galeno 575.20
Vipera ex hominis uentre fugata 209.22
uiperæ Aegyptijs cibus 193.12
uiperæ uino delectantur 192.21
uiperæ ictus notæ, & curatio Dioſcoridi 768.35
uiperarum conſideratio 192.11
uiperarum facies ſexusq; diſcrimen 191.40
uiperarum morſus indicia 768.57
uiperarum morſus remedia 769.17
uiperarum uenatio, & earum paſtilli 192.28
Viperinæ carnes Dioſcoridi 190.60
uiperinæ carnis uires ex Galeno 191.57
Virga aurea, & eius hiſtoria, & uires 506.14
uirga paſtoris, & eius conſideratio 356.33
Virulentorum ictuum, uel morſuum curatio 761.10
Viſcum Dioſcoridi 425.4
uiſci conſideratio 425.31
uiſci utilitas in Hetruria 425.39
uiſci uires ex Galeno 426.17
Vitex Dioſcoridi 130.47
uiticis conſideratio 131.1
uiticis uires ex Galeno 131.11
Viticellæ herbæ hiſtoria 622.5 eius uires 622.4
Vitis alba Dioſcoridi 620.10
uitis albæ conſideratio 620.42
uitis uires ex Galeno 620.56
Vitis nigra Dioſcoridi 621.8
uitis nigræ conſideratio 621.20
uitis nigræ uires ex Galeno 621.48
Vitis ſylueſtris Dioſcoridi 619.33
uitis ſylueſtris conſideratio 619.43
uitis ſylueſtris uires ex Galeno 620.3
Vitis uinifera Dioſcoridi 636.51
uitis uiniferæ conſideratio 637.25
uitis, & braſſicæ odium 15.31
Vitruuij in larice error 79.57
Vlmus Dioſcoridi 104.44
ulmi conſideratio, & hiſtoria 104.57
ulmi facultates 105.19
ulmi uires ex Galeno 105.30
Vlua quæ 558.21
Vmbilicus Veneris, uide ſuprà Veneris umbilicus
Vnedo, Arbutus, ideo quære in Arbuto.
Vnguentorum ratio Dioſc. 58.46
unguentorum conſideratio 59.29
Vnguentum abrototinum Dioſc. 61.28
unguentum amaracinum Dioſc. 63.47
unguentum anethinum Dioſc. 61.34
Vnguentum butyrinum Dioſc. 62.40
Vnguentum cinnamominum Dioſc. 65.9
unguentum crocinum Dioſc. 62.28
unguentum cyprinum Dioſc. 62.42
Vnguentum elatinum Dioſc. 59.52
Vnguentum gleucinum, uide Gleucinum.
Vnguentum hedrychroon, uide Hedychroon
unguentum iaſminum, uide Iaſminum.
unguentum irinum Dioſc. 62.58
Vnguentum lilinum Dioſc. 61.41
unguenti lilini conſideratio 62.10
Vnguentum malabathrinum Dioſc. 65.31
unguentum megalinum Dioſc. 64.5
unguentum melinum Dioſc. 59.59
unguenti melini conficiendi ratio 60.10
unguentum mendeſium Dioſc. 64.44
unguentum metopium Dioſc. 64.34
Vnguentum narciſſinum Dioſc. 62.15
unguentum nardinum Dioſc. 65.24
unguentum Nicandri 763.2
Vnguentum ociminum Dioſc. 61.18
unguentum œnanthinum Dioſc. 60.15
unguentum onychinum Dioſc. 62.38
Vnguentum roſaceum, lege Roſaceum.
Vnguentum ſampſuchinum Dioſc. 60.40
unguenti ſampſuchini conſideratio 60.50
unguentum ſtyracinum Dioſc. 62.38
unguentum ſuſinum Dioſc. 61.41
Vnguentum telinum Dioſc. 60.14
Vngula aſini, & capræ Dioſc. 208.16
ungularum animalium uires 208.36
Vnguis odoratus Dioſc. 180.44
unguium odoratorum conſideratio 180.52
Vniones qui præſtantiſſimi 179.12
unionum uires 179.25
volubilis 589
Vrina Dioſc. 241.37
urinarum facultates 241.55
Vrtica Dioſc. 553.59
urticæ conſideratio 554.16
urticæ uires ex Galeno 554.24
urtica lactea 555.50
urticæ ſeminis noxa, & curatio 731.17
Vſtio auxilium contra uirulentos ictus Dioſ. 757.42
uſtionis utilitas 757.57
Vtrum uenena in ſtatum diem interimere poſſint 715.60
Vtrum quis aſſueſieri poſſit, ut uenena innocuè ſumat 716.43
Vtrum animalia, quæ cibis uenenoſis uictitant, exitioſam uim retineant 717.10
Vua Dioſcoridi 637.14
uuæ conſideratio 637.25
uuarum uires ex Galeno 637.44
Vua paſſa Dioſc. 638.4
uuæ paſſæ conſideratio 638.12
uuæ paſſæ uires ex Galeno 638.47
Vua ſpina, & eius uſus 115.56
uua taminia quæ 621.22
Vulpinus pulmo Dioſc. 206.37

X

XANTHION Dioſc. 583.30
Xanthij conſideratio 583.30

PETRI ANDRAE MATTHIOLI MEDICI Senenſis Commentarii,

IN LIB. PRIMVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

Præfatio Dioſcoridis.

QVANQVAM, amiciſsime Aree, complures non ueterum modò, ſed recentiorum quoque, de medicamentorum compoſitione, uiribus, atq; probatione ſcripſerunt; nobis tamen nec uanum, nec à ratione abhorrentem impetum animi ad hoc opus inceſsiſſe, tibi oſtendere tentabimus. propterea quòd eorum nonnulli abſolutum nihil ediderunt, alij plurima, ut ex narratione acceperant, ſcriptis tradiderunt. Siquidem Bithynus Iolas, & Heraclides Tarentinus, omiſſa prorſus herbarum tractatione, rem ipſam paucis perſtrinxerunt. neque uerò omnes illi de metallicis quicquam rebus, aut odoramentis memoriæ prodiderunt. Crateuas autem herbarius, & Andreas medicus, qui cæteris diligentius hac in parte uerſati uidentur, radices multas apprimè utiles, herbaſque aliquas haud quaquam adnotatas reliquerunt. Veruntamen priſcorum ſubſcribere oportet ſententijs: quos, etſi pauca ipſis referantur accepta, magnam tamen impendiſſe diligentiam conſtat. Iunioribus minus aſſentiendum: è quibus eſt Iulius Baſſus, & Niceratus, & Petronius Niger, & Diodotus, Aſclepiadæ omnes, qui medicinalem materiam uernaculam, cognitamque uulgo, dignam cenſuerunt, quæ ab ipſis literis exactè mandaretur: & ut medicamentorum uires, probationeſque curſim complexi, ſic nullo experimento eorum effectus colligentes, inani uerò reddendarum cauſarum ſtudio uerba fundentes, alia interdum pro alijs ſcriptitando, † rem in aceruum, congeriemque controuerſiarum extulerunt. Siquidem qui inter eos egregius habetur Niger, euphorbium naſcentis in Italia chamelææ ſuccum eſſe contendit: androſæmonque eandem herbam cum hyperico eſſe: quinetiam aloen in Iudæa foſsilem naſci: & pleraque his ſimilia falſò exponit, quæ prorſus ueritati refragantur. Quibus coniectura colligi poteſt, ea non oculata fide, ſed narratione potius ab alijs accepiſſe. In ordine præterea ijdem ipſi aberrarunt, partim eorum diſcrepantes, nullaque cognatione coniunctas uires collidentes: partim per elementa literarum ſcripta in ordinem digerentes, quò facilius memoriæ mandarentur, genera & eorum effectus à ſua cognatione diſiungentes. Nos uerò ab ineunte, ut ita dicam, iuuenta, iugi deſiderio cognoſcendæ materiæ allecti, multis regionibus peragratis (nec enim neſcis nos militarem uitam exegiſſe) tuo hortatu commemorationem in ſex libros contulimus. Quod opus tibi dicamus, Aree, animi gratitudine obſequentes, ob eum quo nos proſequeris affectum. Etenim natura cùm in omnes eruditione excultos, tum uero in eos, quibus cum tibi eiuſdem artis neceſsitudo intercedit, pronus ad amicitiam eſſe ſoles, in nos etiam aliquando peculiarius. Enimuero non parum præbet tuæ probitatis argumentum, optimi uiri Licinij Baſsi ſingularis erga te amicitia: quam unà nobiſcum degentes nouimus, cum mutuam inter uos beneuolentiam æmulatione dignam intueremur. Admonitum autem te uelim, eoſque qui in hoſce commentarios incident, ne in uerbis facultatem noſtram æſtimetis, ſed potius adhibitam rebus cum peritia curam. Etenim plurima uiſu ipſi exactiſsimè cognouimus: quædam etiam ex ea, de qua inter omnes conuenit, hiſtoria, percunctationeque rerum apud ſingulos uernacularum, diligenter accepimus. Dabimus igitur operam, ut differenti ab alijs ordine tradito, genera ſingularum medicinarum, uireſque deſcribantur. Quòd autem neceſſaria ſit medicamentorum doctrina, nemo eſt fermè qui ignoret: quòd ea & toti arti coniuncta ſit, uniuerſiſque eius partibus efficax adminiſtret auxilium. Quare per medicamentorum compoſitiones, atque miſturas, & facta in morbis pericula extendi, & incrementum capeſſere poteſt, plurimum conferente ſingulorum medicaminum cognitione. Quinetiam uernaculam, familiaremque materiam complectemur, ut perfecta ſit, quæ à nobis relinquetur, doctrina. Verum in primis curam impendere oportet, ut ſuis temporibus ſingula & de-

metantur,& recordantur. certè pro horum ratione, medicamenta aut ualent uiribus, aut euanido nulloque munere funguntur. Serena igitur cæli conſtitutione demetenda ſunt. magni ſiquidem refert inter colligendum, ſi uel ſqualores, uel imbres infeſti ſint: quemadmodum ſi loca, in quibus prodeunt, cliuoſa, & uentis expoſita ſint, & perflata, frigidaque, & aquis carentia: in his enim locis uires eorum longè ualidiores intelliguntur. Contra, quæ in campeſtribus, riguis, & opacis, cæteriſque locis à uento ſilentibus enaſcuntur, plerunque degenerant, & minus uiribus ualent: multoque magis, ſi non ſuo tempore, nec opportunè colligantur, aut ſi per imbecillitatem intabuerint. Neque ignorandum, hæc ſæpe pro peculiari loci natura, aut anni clementia, maturius, aut ſerius adoleſcere. nonnulla propria ui hyeme florent, & folia pariunt: quædam bis anno florifera. Quare cui in animo eſt horum peritiam aſſequi, neceſſe eſt eum prima germinatione ſolo emergentibus, adultis, & ſeneſcentibus adeſſe. Nam qui pullulanti herbæ duntaxat adſtiterit, adultam cognoſcere non poteſt: neque qui adultam tantùm inſpexerit, nuper erumpentem noſcet. Quo fit, ut propter mutatam foliorum faciem, caulium proceritates, florum ſeminiſque magnitudinem, & id genus alias peculiares notas, nonnulli, qui olim has rerum uarietates non perſpexerunt, magno in errore uerſentur. Quæ cauſa etiam nonnullis ſcriptoribus impoſuit, qui herbas quaſdam, uerbi gratia, gramen, quinquefolium, & tuſsilaginem emittere florem, fructum, & caulem negant. Ergo qui ſæpius ad uiſendas herbas, & earum natales ſe contulerit, earum cognitionem maximè conſequetur. Scire etiámnum conuenit, ſola ex herbaceis medicaminibus ueratri genera, nigrum, inquam, & candidum, multis edurare annis: reliqua à trimatu inutilia. Quæ uerò fruticoſa ſunt, ſicut ſtœchas, triſſago, polium, abrotonum, ſeriphum, abſinthium, hyſſopum, & alia id genus ſemine prægnantia demetantur. Flores quoque antea, quàm ſponte ſua decidant. Fructus autem, ut maturi decerpantur, neceſſe eſt: & ſemina, ubi ſiccari cœperint, priuſquàm defluant. Herbarum ſuccus, & foliorum elici debet, germinantibus tum primum cauliculis. Lac, & lachrimæ excipiantur, inciſo per ſummum adoleſcentiæ uigorem caule. Radices, & liquamenta, corticéſue ut recondantur, eximere conuenit, cùm herbæ ſuis folijs exuuntur. ſiccantur etiam expurgatæ inibi, locis aſperginem non redolentibus: ſed quæ luto, aut puluere ſunt obſitæ, aqua elui debent. Flores, & omnia, quæ iucundum odorem efflant, arculis tiliaceis, nullo ſitu obductis, reponantur. Nonnunquam charta, aut folijs ſemina, ut perennent, aptè inuoluuntur. Liquidis medicaminibus denſior materia, argentea, uitrea, aut cornea conuenit. Fictilis etiam, ſi modò rara non ſit, accommodatur: & lignea, præſertim è buxo: ſed ænea uaſa ocularijs medicamentis, liquidiſque, & omnibus ijs, quæ aceto, pice liquida, aut cedria componuntur. Adipem autem, & medullas ſtagneis uaſis recondi conuenit.

COMMENTARIVS MATTHIOLI.

QVANTVM oporteat Medicos omnes, qui legitimum in arte nomen ſibi comparare ſtudent, ſimplicium quoruncũq; medicamentorũ, quæ medicinæ uſui competunt, cognitionem, ac facultatem ſenſibus exactè conſequi, non modò hac præfatione declarat Dioſcorides Anazarbeus in hac materia cæteris facilè princeps; ſed id quoq; poſt Dioſcoridem admirabili doctrina pluribus in locis memoriæ prodidit grauiſſimus auctor Galenus: qui hac in re præ cæteris Dioſcoridẽ ſecutus (ut eius lucułẽtiſſima monumẽta paſſim atteſtantur) in ſimpliciũ medicamentorũ uiribus, ac facultatib. indagãdis, relicta (hoc etiam ipſe fatetur) Dioſcoridi hiſtoriarũ palma, omnes, qui in hac materia ſcripſerunt, longè admodum ſuperauit. Quippe tanta animi propẽſione oblectationeq; cognoſcendorum ſimplicium captus fuit (ſciebat enim non poſſe ritè ſe dici medicum ſine eorum ſcientia) ut nullo magni laboris metu, nullis periculis deterritus, in Lemnũ, Cyprum, Syriam nauigauerit, atq; alias plurimas peragrauerit regiones, ea demum cauſa, ut quæ legitima & ſyncera, quæq; ſpuria & adulterata eſſent medicamenta, certò dignoſcere poſſet.

Galeni nauigationes, ut legitima cognoſceret ſimplicia.

Quapropter lib. III, de medic. comp. per genera ita ſcriptũ reliquit. Hinc enim puto bonæ indolis iuuenes incitatum iri, ut medicamentorũ materiã cognoſcant, ipſimet inſpiciẽtes, non ſemel aut bis, ſed frequẽter: quoniam ſenſibilium rerum cognitio ſedula inſpectione perficitur, cui rei euidentiſſimum eſt indicium, quòd gemini per omnia ſimiles eſſe nobis uideantur, differentes autem ijs, qui ipſos inſpicere conſueuerunt. Itaq; herbarum, fruticum, & arborum materiam, priuſquàm è terra eximantur, contemplari pulcherrimũ eſt, dum fructus uidelicet futuri ſunt, dum eduntur, dum augeſcunt, & dum uigent. Hæc ſiquidem continua eorum ſpeculatio docebit te, quando potiſſimùm ipſos commodè decerpas, ac in ſiccis domunculis repoſitos cuſtodias. Vos ergo admoneo, amici, ut in hoc quoq; me ſequamini, ſi artis opera pulchrè obire uolueritis. Nouiſtis enim, quomodo ex omni natione præſtantiſſima quotannis mihi afferantur medicamẽta, eo quòd perditi illi omnigenarum rerum coemptores (Græci ῥιϖπωπώλας uocant) uarijs modis ea contaminant. Præſtiterat forſan non hos ſolùm, ſed multò magis etiã mercatores, qui illa aduehunt, incuſare, atq; his multò magis ipſos herbarios. item nihil minus eos, qui radicũ liquores, ſuccos, fructus, flores, & germina ex montibus in urbes conferunt: hi ſiquidem omnium primi in eis dolum exercent.

Medicamenta adulterabãtur etiam Galeni tempore

Quiſquis igitur auxiliorum undiq; copiam habere uolet, omnis materiæ ſtirpium, animaliũ, & metallorum, tum aliorum terreſtrium corporum, quæ ad medicinæ uſum ducimus, expertus eſto, ut ex eis et exacta, et notha cognoſcat. Niſi enim hoc modo inſtructus ad præſentis operis præſidia ueniat, uerbótenus quidem medendi methodum ſciet, opus uerò nullũ ipſa dignum perficiet. Et primo

de

de antidotis: Medicus autem(inquit) omnium ſtirpium,ſi fieri poteſt, peritiam habeat,conſulo:ſin minus plurium ſaltem, quibus frequenter utimur. Earum genera quiſquis *toto ætatis illarum decurſu nouerit,multis in partibus orbis terrarum reperiet.ut ego in* Italia *multis in locis inueni: quæ nec quando pullulant, nec quando creſcunt, nouerunt iſti, qui ſiccas ſtirpes tantummodo congnoſcunt.* Hæc Galenus. *Ex quibus ſatis medicis omnibus perſpicuum eſt,non poſſe quenquam ſine certa ſimplicium medicamentorum cognitione,nec morbis ratione mederi, neque artem recta methodo exercere, nec niſi fortuna quadam, uel naturæ ipſius robore ægros ſanare.* Neque *enim ullo pacto eis adſtipulandum cenſeo (ut medicorum plerique faciunt, & ii ſæpe,qui primas ſibi deferri exiſtimant) qui compoſitis tantum officinarum medicamentis, ipſiſq; admodum uulgaribus contenti ſunt.* Nam *cùm ſatis ſibi fore perſuadeant, ſcire* Diacatholicum *omnes in uniuerſum humores deijcere,* Deiectorium *è ſucco roſarum flauam bilem,* Diacnicum *pituitam,* Diaſenam, & Catapotia *ex cæruleo atram bilem,* Coccia *caput & cerebrum expurgare; ſicuti, quæ* Lucida *nuncupant, oculis, & quæ ex hermodactylis dicuntur,ac quæ fœtida uocantur, arthriticis eſſe peridonea, nihil ultra requirunt: quin potius ſcire negligunt, è quibus ea ſimplicibus componantur medicamenta, & an iis eæ inſint uires, quæ ſuis nominibus pollicentur. an ſimplicia, quibus conflantur,legitima ſint an ſpuria, ſyncera an adulterata, recentia an exoleta, ſicca an humore, uel ſitu corrupta, an ſuo tempore, & opportunè decerpta, ſole ſiccata an umbra, an igne, ut ſæpius in temporis anguſtia officinis fieri ſolet.* Neque *unquam animaduertunt, quòd deiectoriis medicamentis, quæ noſtro æuo parantur ad bilem deiiciendam, ſemper Scammonium lacte tithymalorum, ac pityuſa adulteratum, magno ægrorum detrimento immiſcent.* Iis *uerò, quæ pituitam ducunt, ſæpe legitimi* Turpeti *loco, modò pityuſæ, modò thapſiæ, modò pæoniæ radicum cortices imponunt, quæ impoſtorum mangonio ita* Turpetum *referunt, ut non ſeplaſiariorum modò, ſed etiam medicorum quorumcunque oculos ſæpenumero fallant, niſi fraus guſtu, & legitimi* Turpeti *ſcrutinio, & collatione deprehendatur.* In *Catapotiis deinde, quæ ex hermodactylis uocant, ephemerum* Colchicum *legitimi hermodactyli uice, in* Fœtidis *uerò cicutæ ſemen pro agreſtis rutæ ſemine,quorum utrunque mortiferum eſt medicamentum, omnes iniiciunt.* Adde *præter hæc,quòd ſæpenumero medicamenta ex iis ſimplicibus componunt,quæ ætate exoleta, nihil uiribus præſtant. quo fit, ut penitus euanida, ac inualida reperiantur.* Quod *etſi quandoque malitia, ac propria artificum impoſtura fiat; id tamen plerunque accidit, ex ipſorum tum incuria,tum etiam imperitia. nam pauci,uel potius nulli habentur pharmacopolæ (eos ſemper excipio, qui ſimplicium hiſtorias amplexantur) qui ſuppoſititiis, ipſiſq; innumeris non utantur ſimplicibus.* Nanque *aſaro utuntur pro bacchare, cytiſo pro trifolio, ſylueſtri loto pro ſertula* Campana, *colutea pro ſena, acoro odorati calami uice,cypero pro galanga,hieracio pro ſoncho,ſphondylio pro acantho,chondrilla pro cichorio, agreſti lactuca pro intubo, ophioſcorodo pro ſcordio, quibuſdam arborum lacrymis pro ſuccino.thapſia pro turpeto, pice pro piſſaſphalto, reſina larigna pro abiegna, & legitima terebinthina, phyllitide pro aſpleno,obſcuris quibuſdam radicibus pro meo,peucedano, & coſto.* Ad *hæc caſiam pro cinnamomo uſurpant, ſantala pro aſpalatho,laccam ex braſilio & cocco infectorio confectam pro cancamo,* Rhodium *oleaſtrum pro agallocho, oſſa & carnem humanam pro mumia, macim pro macere, chartam pro papyro,creſpinum (ſic enim uulgò uocant aculeatam quandam plantam) pro oxyacantha, conuoluulum, ſiue læuem ſmilacem pro liguſtro,agreſtium prunorum ſuccum pro acacia,ſuccum uerò baccarum liguſtri, & periclymeni pro lycio,nuces, quas* Arabes *uomicas appellant,pro metellis ita uocatis,cancros pro gammaris,ranunculum pro coronopo, ſaponariam uulgò dictam pro ſtruthio,carduum,quem benedictum nominant,pariterq; chamæleonem album pro leucacantha, parthenium pro artemiſia,cotulam fœtidam appellatam pro parthenio,canis teſticulos(ſic enim radices quædam nominantur)pro ſatyrio,polium pro chamæpity,paronychiam,& trichomanem pro adianto.* Cadmia *præterea officinis ferè omnibus pompholygem refert, ærugo æris florem, æris ſquama ſtomomatis(quod chalybem dictum putamus) ſquamam, ſandix minium,terra quædam mangonizata ſphragidem lemniam, ſalnitrum nitrum, & aphronitrum.* Alia *denique plura, ac diuerſa ſimplicia medicamenta ſunt, quæ ubique locorum apud uarias nationes, huius, uel illius uice nulla penitus ratione indifferenter ſubijciuntur, ubi tum prauum,tum ſpurium ſibi iandiu uendicant uſum.quæ ne uerboſius rem hanc proſequi uideamur,ſilentio prætermittenda cenſemus.* Hæc *autem pluribus in locis non euenirẽt, ſi medici omnes ueram, & exquiſitam ſimplicium rerum doctrinam conſequerentur,quam maximè, & iure conſequi deberent.* Quippe *materiæ huius peritiam aſſecuti, & errorum cognitionem nacti, ne ſeplaſiarij in eiuſmodi uerſarentur ſcandalis, obſtarent: neque eis ulla unquam medicamenta confici permitterent, niſi ſibi prius perſpectis cognitis,ac probatis ſimplicibus, quæ in ipſis componendis expetuntur.* Dent *itaque iam operam imperiti,ut huiuſce materiæ cognitionem exactè conſequantur. quandoquidem artifici nihil quidem execrabilius,ac turpius eſſe poteſt, quàm ſuæ artis ſubiectum,& inſtrumenta ignorare.* Quod *ſanè unicuique medico uſu euenire comperimus,qui nõ modò alienis utitur miſturis,ſed nec ſimplicia quidem,nec eorum facultates nouit.* Proinde *ſcitè à* Galeno *dictum eſt lib.* VII. & VIII. *de compoſit.medic.ſecundum locos, quòd non poterit is, ex quo ordine eiuſdem generis medicamentorum compoſitum ſit, cognoſcere, num ex molliſsimo,an uehemẽtiſsimo, aut medio, aut alio aliquo inter hunc,& alios intermedio,qui ſingulorum ſimplicium poteſtatem exactè antea nõ perceperit.* Verũtamen *nemo in hac materia ſe peritum euadere confidat aſsidua tantùm librorum lectione, etſi eos quidem grauiſsimi conſcripſerint auctores,niſi ſæpius ad uiſendas ſtirpes ſe contulerit,& quod à præceptore in herbarum agnitione diu exercitato,digiti demõſtratione prius fuerit doctus, ac oculorum ſenſu,guſtatuq;,uariis anni temporibus omnia hæc diligẽter omni ex parte perpendat.* Id *enim,cùm maximè perpendiſſet* Galenus *(ut ſexti libri de ſimpl. med· facul. præfatione legitur)inquit.* Equidem *non poſſem non accuſare & illos quoque,qui primi herbarum formas ſcriptis docere ſunt conati,cùm melius exiſtimem ab ipſo præceptore oculis diſcere,ac non adſimilari ijs,qui ex libris prodeunt gubernatores. nam ſic & uerior,& manifeſtior eſſet doctrina,non herbarum modò,& fruticum,arborumq;,ſed & aliorum om-*

Sine ſimplicium cognitione manca eſt medendi ratio.

Officinarum lapſus.

Officinarum abuſus & ignorantia.

Simplicium peritiam nemo pôt adipiſci ex librorũ lectione.

Herbarũ formæ deſcriptæ parũ cõferũt

Scripta quorum commẽdet Galenus.

nium medicaminum. Verùm enimuero ſi omnino libris eſt opus,quis adeò miſer eſt,ut præteritis ſcriptis Dioſcoridis, Nigri,Heraclidis, Crateuæ, & aliorum innumerorum, qui in arte ipſa conſenuerunt,libros grãmaticos ſcribẽtis incantationes,transformationes,& decanorum, demoniorũq; herbas ſacras perferat? Et libro primo de alimentorum facultatibus: Optima(inquit)illa doctrina eſt,quæ uiua uoce traditur. neq; enim quiſquam ex libro nauclerus,aut alterius artis artifex euadit. In hoc nanq; comparati ſunt libri,ut nobis ſint eorum,quæ antè didicimus,monumenta,nõ ut rudes & ignari per illos doctrinam perfectam aſſequamur. Quòd ſi qui ſint,qui præceptoribus careant, uelintq; ijs,quæ luculentè, ac copioſè ſunt ſcripta(qui nobis ſcribendi mos eſt)diligenter incumbere, magnum ij fructum capient, præſertim ſi eadem relegere identidem non grauentur. Et primo de antidotis: Quòd ſi nullo (ait)monſtrante ex libri alicuius lectione,quales ſunt commentarij Heraclidis,Crateuæ,Dioſcoridis,aliorumq; quorundam in ſimplicium medicaminum cognitionem peruenire aliquis uelit, longè maiore ipſi opus eſt inſpectione,ut exactè ſingularum medicinarum uirtutes, ac uitia dijudicare ſciat. Nam qui ſimplices medicinas diuendunt, tam callidè illarum quaſdam concinnant adulterantq;, ut etiam exercitatiſsimos in eis decipiant. Quare idem Galenus lib. I X. de ſimpl. medic. facultatibus in diphrygis mentione ita ſcriptum reliquit. Adijciam huic, qui de illo habetur,ſermoni, rem non modò de diphryge ſcitu utilem,ſed & de Lemnia ſphragide, & pompholyge,& opobalſamo,& lycio Indico. Nam etiamnum adoleſcens didici hæc ita præparare,ut à ueris natiuisq; nihil differre uiderentur. Erat autem qui me docebat ingenti mercede,homo curioſiſsimus, non in his tantùm, ſed & alijs ſimilibus. Itaq; in Lemnum, in Ciprum,in Palæſtinam Syriam eo ſtudio nauigaui, ut medicamentorum iſtorum cuiusq; multam copiam,quæ in omnem uitam meam ſatis foret,reponerem. Sed & Lycium Indicum cum aloe Indica id temporis commodum accipere contigit, cùm à Palæſtina iter reflecterem: cùm perſuaſum haberem, eo quòd à camelis cum tota ſarcina aduectum eſſet, proculdubio id eſſe Indicum: quòq; adulteratum haud noſci ab ijs, qui portaſſent, poſſet, propterea quòd materia, ex qua id præparatur, illis in locis haud naſceretur. Porrò ſatius uiſum eſt mihi illegitimorum compoſitiones haudquaquam adſcribere, utpote cùm homines ſcelerati in lucro ponant talia poſſe diſcere. Nec enim neceſſarium eſt cum uerorum ac germanorum notis ac indicijs, adulterandorum noſſe compoſitiones,cùm nihil ad ea diſcernenda conferant: imò optem, ſi queam,quæ à maioribus me perperam conficiendorum atque adulterandorum medicaminum proditæ ſunt compoſitiones, omnes prorſum delere atque extirpare.hactenus Galenus. Ex cuius uerbis manifeſte percipi poteſt, ex libris duntaxat non poſſe in ſimplicium agnitione peritum fieri quenquam, etiam ſi in ipſis ſtirpium imagines uirentibus perſimiles omni exquiſito artificio fuerint adiectæ. Siquidem(ut hac in præfatione ſcribit Dioſcorides, & locis iam citatis aſſerit Galenus)qui in ſtirpium hiſtoria peritiſsimus euadere cupit,illum quidem uiuas omnium plantas non ſemel tantùm,ſed diuerſis anni temporibus inſpicere oportet. Quandoquidem plantæ ipſæ folia aliàs exhibent, cùm prima germinatione emergunt,aliàs cùm adoleſcunt, & caulẽ edunt,aliàs ubi flores erumpunt, & aliàs ubi ſicceſcentes maturum geſtant ſemen. Videmus enim apertè populum nigram,ſicuti ricinum,per initia folia explicare rotunda, quæ tamen poſt tempus huic platani, illi uerò triangulari ſectione laciniata uiſuntur. Sed contrà hederæ euenit.quippe huic prima ſtatim inuenta triquetra folia inſunt,quæ uetuſtiora iam facta quadantenus rotundantur. Siſymbrij aquatici folium cùm primum erumpit,rotundum eſt,cùm uerò adoleuit, in erucæ modum laciniatur. Lepidio, & naſturtio folia primo exortu circinata,ac circunquaque apij ferè modo laciniata emergunt: at cùm pubeſcunt,prælonga oleaceis ſimilia euadunt. Quo etiam modo hortenſe noſtrum uulgò petroſelinum uocatum cum ſuis ludere cernimus. Lathyris amygdalinis folijs caulem ueſtit,quæ in cacumine ita prioris formæ obliuiſcuntur,ut in ariſtolochiæ, aut hederæ folia degenerent. Nouellus acanthus folio lactucæ longiore uireſcit erucæ inciſuris diuiſo:at ſenior effectus quædam circa totum caulem folia promit tam crebra, acuta,implicita,denſa,ac minuta, ut nucamẽti ſpeciẽ quandam referant. Sunt & aliæ nonnullæ, quæ has foliorum mutationes per tempora oſtendunt, quarum nomina breuitati conſulentes nunc prætereunda cenſemus. At fieri quidem nequit, ut huiuſcemodi ſtirpium uariationes ex libris, in quibus figuræ expreſſæ,atque etiam coloribus exornatæ habentur,omnes obſeruari poſsint.quandoquidem plantæ ipſæ appictæ ex tot uarijsq; unam nobis duntaxat imaginem repræſentant. Huc etiam illud accedit,quòd ea,quæ picturæ artificio fiunt, etſi ex optimi artificis penicillo emergant,nunquam tamen naturalium rerum lineamenta ad unguẽ referre,ac exprimere queunt,quanuis etiam naturam exactiſsimè imitentur. Eadem ratione putauerim ex cuiuslibet grauiſsimi auctoris commentarijs,qui ſtirpium hiſtoriam continent,neminem abſolutam earum notionem unquam adepturum eſſe,quæ maximè medicis requiritur.quippe quòd ij ſuis ſimplicium monumentis,ac foliorum,caulium,& reliquarum partium hiſtoriis,non niſi unam lineamentorum, ac ſimilitudinum enarrationem tradiderint. Quæ tametſi uera ſint,nullum tamen præbent mutationis exemplum,ut ſæpe ac ſæpeius plantis compluribus uariis totius anni curriculis tum in foliis,tum in caulibus, reliquisq; particulis euenire comperimus. Quo fit,ut hæc uariandi ſeries nullo alio pacto addiſci poſsit, quàm longą oculorum exercitatione,dum ætate tota plãtæ ipſæ ſolo educatæ uireſcunt. Cæterùm ubi ſcriptores in ſuis hiſtoriis ſtirpium notas explicant, illi quidem ferè ſemper ſimilitudinibus utuntur, ac orũ exempli gratia,xyridem,gladiolumq; iridi ſimilem reddentes: Meon præterea anetho, cyperum porro, aſarum hederæ,phu ſmyrnio, & hoc illi,& illud huic ſæpiſsimè comparantes. Vnde fieri non poteſt,quin aliquis,non prius perſpectis unà cum doctiſsimis ac exercitatiſsimis præceptoribus plantis quibuslibet,cum quibus aliæ iniiſſe tum ſimilitudinem,tum etiam cognationem narrant auctores; & non habita hoc modo earum ratione, poſsit unquam ex ſolis libris cum ſtirpium imaginibus,uel ſine eis editis,in ſummum & perfectum herbarium euadere. Quamobrem etſi ſtirpium imagines,quæ magno tum pictorum,tum typographorum ſtudio libris excuduntur,inſpicientium oculos blandè admodum detineant,atq; illas prius à nobis cognitas in memoriam reuocent;magni tamen eas eſſe emolumenti iis non crediderim, qui uiſu & præceptoris auxilio numeroſam earundem partem non acceperint prius: quanquam fortaſſe ſecus uulgus exiſtimet. Adhibeant igitur curam ii,quibus in animo eſt rei herbariæ peritiã adipiſci,ut in primis uiros

Simpliciũ peritia à præceptoribus, nõ ex libris cõparatur.

Impoſtores quandoque etiã peritos decipiunt.

Stirpes folia immutantes.

Stirpiũ imagines parum, uel nihil proſunt ad ſimplicia dignoſcenda.

huius

huius rei non imperitos ſibi præceptores aſciſcant: deinde ut aſſueſcant per diuerſa temporis interſtitia, montes adire, ualles, ſyluas, ac cætera terræ loca, ubi oculis, reliquisq́; ſenſibus ſimplicia medicamenta inſpicere, & cognoſcere ualeant. Quos nec pigeat ſe conferre ad fodinas, ubi metallica, & foſſilia medicamenta tam diligenter contemplentur, ut legitima quæque deinde ab adulterinis diſcernere ſciant. Neque ſolũ in fodinis ipſis uerſari debent, ſed etiam in fornacibus, ubi metalla funduntur. nam ibi & diphrygem, & pompholygem, & ſpodium, & cadmiam, & argenti ſpumam, & alia nonnulla dignoſcere poterunt: quæ hac noſtra ætate factitia, ſpuria, & adulterata in myropolijs ferè omnibus habentur. Quin & ad magna emporia, luculentiſſimasq́; ciuitates ſe conferant, ubi peregrina undiq́; importata ueneunt. At certè ridiculi ſunt, qui inter legendum tum herbas, tum etiam radices uana ducti religione, quibuſdam uerborum, carminum, & ſuffimentorum ſuperſtitionibus uti præcipiunt, quaſi uires, & facultates medicamentorum uerba, & carminum incantationes infundere, augere, et diminuere ualeãt, ut ſtulti, et ſuperſtitioſi falsò credere, & affirmare non erubeſcunt. Quos tamen lib. VI. de ſimp. med. facul. ſuperius citato acerrimè damnauit Galenus, ſic inquiens. Et Pamphilus eum in modum tractatum de herbis cõpoſuit, uerùm is ad fabulas uerſus aniles eſt, ſimulq́; præſtigiaturas quaſdam, iunctis nõnullis incantationibus, quas, cùm herbas colligunt, admurmurant. Et ſanè utitur ijs πρός περίαπτα, id eſt, ad quæ ſuſpenduntur, & ad alias manganeias non ſolùm curioſas, & à medicina alienas, ſed etiam falſas uniuerſas. Ex hac Galeni ſententia omnibus palàm fit, quòd ſi modò commentarios aliquos admittamus, omiſſis omni ex parte ſuperſtitioſis, eos tantùm legere debeamus, atq; in ijs nauare operam, in quibus uera, & exculta ſimplicium doctrina nitet. Quos præſertim poſteritati donarunt ij, qui exactam eorum peritiam indefeſſis laboribus ſunt cõſecuti: inter quos omnium primus eſt Dioſcorides. Ideoq́; iure quidem eodem loco cæteris à Galeno præfertur, cum inquit. At Pamphilus, is ſcilicet, qui libros de herbis compoſuit, planè ex ijs, quæ uel ipſe ſcribit, præ ſe fert grammaticum, indicatq́; ſe nec conſpexiſſe herbas, quas exponit, nec uires earum expertum, ſed ijs, qui ante ipſum ſcripſere, fidem habuiſſe citra ullam explorationem. Hic ſanè libros exſcripſit fruſtrà annexo ad unamquanque herbam nominum aceruo: deinde etiam exponens, ſi qua ex homine ferebatur transformatio: tum incantamenta, & libationes, atque thymiamata, quæ in colligendis illis adhibeantur, adſcribens: necnon & alias eiuſmodi præſtigiaturas nugaces. At Dioſcorides Anazarbenſis quinque libris materiam omnem utilem abſoluit, non herbarum tantùm, ſed et arborum, & fruticum, & ſuccorum, & liquorum: memorans inſuper & metallica omnia, & partes animalium. Et mihi utiq; uidetur omnium perfectiſſimè tractatum de materia medicamentorum confeciſſe. Nã licet à maioribus multa de illis benè ſcripta extent, tamen à nemine omnium æquè de omnibus. Cæterùm quæ ſcripta reliquit Heraclides Terentinus, & Crateuas, & Manteias, non in ordinem digeſtas, nec in unum omnia collecta uiſuntur, quemadmodum illa, quæ ſcripſit Dioſcorides. Et primo de antidotis uolumine: Ac de omni quidem (inquit) medica materia ſufficienter à Dioſcoride quinque libris traditum eſt, à quo tibi diſcere licet cùm alias omnes notas, tum guſtu, olfactuq́; perceptas, quibus maximè probatiora medicamenta à deterioribus cognoſcuntur & diſcernuntur. Hinc ergo auctoritate Galeni ſatis perſpicuum eſſe poteſt omnibus medicis, itemq́; ſeplaſiarijs, ad quos potiſſimùm ſpectat rei medicæ cognitio, in ea ſimp. medicamentorum facultate Dioſcoridem cæteros excellere, & facilè primas tenere. Quapropter ab ijs præclariſſimè ageretur, ſi eius ſcripta tantiſper legerent ac perlegerent, perpetuoq́; in ſinu geſtarent, donec eũ planè ſibi familiarem redderent. & hoc quidem eo præſertim tempore facerent, quo à peritiſſimis præceptoribus uera, ac legitima ſimplicia tum oculorum, tum guſtus, tum olfactus ſenſibus offeruntur. Quod eò citius ducet illos ad optatum finem, quò magis Dioſcoridis præclara ſcripta caſtigatiſſima, et à mendis quàm plurimis expurgata reperiẽt. Quinetiam noſtris commentarijs, qui præterea Galeno referunt acceptum ferè quicquid ipſe ſcripſit de ſimplicium medicamentorum materia, ita dilucidata & illuſtrata, ut maximam (ni fallor) ſecum adferant claritatem. Huic igitur ſoli ſe dedant, hunc ſolum ſequantur ob iam dictas rationes omnes ij, qui non modò ſtirpium, ſed & reliquorum ſimplicium medicamentorum doctrinam & facultatem conſequi uolunt. Ac contrà tum uulgo ſemper ignaro, tum ijs etiam, qui coaxantium ranarum inſtar, è ſordido paluſtrium aquarum limo caput exerere nequeunt, nugaces, ac penitus deprauatas Pandectas relinquant, unà cum tenebroſis officinarum Luminaribus, & reliquis mendacibus uoluminibus, ubi ſimplicium, & compoſitorum materia ab ijs tractatur, qui uix lactucam nouiſſent, niſi eorum cœnis frequentiſſima extitiſſet: pariterq́; urticam, niſi acerrime tangentes pupugiſſet. Quorum inſcitiam animaduerſus Galenus, contra eos locutus eſſe uidetur lib. VI. de ſimpl. med. facul. præfatione breuiter & ſcitè, ſic inquiens. Verùm abſtinendum eſt à multis mendacibus, multoq́; etiam magis fugiendus eſt Pamphilus, qui ne per ſomnium quidẽ herbas uidit, quarum aggreditur figuras perſcribere. nã id genus hominũ (quomodo aſſimilauit eos Heraclides Tarẽtinus) ſimillimum eſt præconibus, qui formam ac notas fugitiui mancipij, licet ipſi non uiderint unquam, præconio tamen publicant. notas enim ab alijs, qui norunt, accipiunt, & ceu cantilenam eas proferunt, ut ſi fortè is, quem præconio indicant, adſiſteret, agnoſcere tamen non poſſent. Hucusq́; Galeni uerba. Quæ longè ſatis ſufficere poſſunt ad eorum monitionem, qui ad ſimplicium materiam noſcendam per rectum oſtium introire cupiunt, & ſecuro totius itineris greſſu progredi. Verùm in primis, ut opportunè ſingula demetantur, noſſe oportet tempora, quibus maximè plantæ uiribus ualeant. Quapropeter à radicibus initium ſumentes, dicimus harum uires, ſicut etiam aliarum ſtirpium partium, nõ eodem anni tempore æquè in omnibus reperiri. quandoquidem aliæ hoc tempore, aliæ uerò illo humore prægnantes deprehenduntur. Tametſi non deſint, qui haud quaquam infirmis rationibus innixi, radices è terra eruendas aſſerant ſemper autumno, cùm ſcilicet folia decidunt, & caules contabeſcunt. alij uerò ineunte uere, priuſquàm folia concreſcant: ſiquidem hiſce temporibus ràdicibus maior uis ineſt, quàm cæteris partibus. Sed ut ingenuè in hac re fatear, quid ſentiam, crediderim ego omnino maiorem ſucci ubertatẽ inueniri in his, quæ uere effodiuntur. quippe quòd plantæ nondum caules, folia, neque flores emiſerint, à quibus omnis radicum ſuccus exhauritur. Sed & rationi conſonum mihi uidetur, autumnales radices omnes tum paucioris, tum imbecillioris eſſe ſucci, quàm uernales, quòd ſci-

Vanũ & ſuperſtitioſum incantationibus uti, dum plantæ effodiuntur.

Dioſcorides à Galeno maximè commẽdatur.

Dioſcorides in ſimpliciũ medica. materia primas tenet.

Libri explodendi.

Tempus, quo ſtirpiũ partes legendæ ſunt.

Radices quãdo effodiendæ.

licet pauco antè tempore & caules, & folia, & fructus ediderint. Non tamen inficiari uelim, quòd quæ uere leguntur, copioſiore, quàm par ſit, humore redundantes, illoq; longè minus concocto eo, qui in autumnalibus habetur, putredini & corruptioni non ſint magis obnoxiæ, præſertimq; ſi longo aſſeruentur tempore. Qua re à Dioſcoride animaduerſa, is ſanè iuſsit ſtirpium radices effodiendas eſſe, cùm ſtirpes ipſæ folijs exuuntur. Quod cùm uariis anni temporibus eueniat pro natura diuerſarum plantarum, curam impendere oportet, ut ſuo tempore unaquæq; radix integrè ſi fieri poteſt, cum omnibus ſuis adnatis euellatur, & iis in locis, atq; ſub ea cœli conſtitutione, quam maximè familiarem habent.

Radicũ optimarũ notæ.

Porrò radices abundè nutritæ ſint oportet, ac omni putredine, & imbecillitate uacantes: non ita tamen, ut præ nimio alimento ex pingui ſolo, ubi naſcuntur, accepto, debitam & humoris copiam, & corpulentiæ metam excedant, neq; ut eiuſdem alimenti inopia inanes, & rugoſæ reddantur. Quod cùm maximè perſpexiſſet Galenus de iridis radicibus diſſerens libro primo de antidotis: in uniuerſum (inquit) ex omni medicinarum genere illæ radices inutiles habentur, quæ inanes ſunt, & rugoſæ. Atq; illæ quidem deteriores ſunt mediocriter nutritis, & mediocrem magnitudinem nactis quæ craſsitudinis modum excedunt, & plus humoris in ſe continent, quàm illis uſu ueniat. Hæc Galenus.

Radices quo modo mundandæ, ſiccandæ, ac conſeruandæ ſint.

Cæterùm ubi radices è terra fuerint exēptæ, primùm quidem tandiu aqua clara elui debent, donec omni undiq; terra, uel limo penitus abſtergantur: mox deradi tū à fibris, tum capillamentis omnibus, quibus uniuerſim ferè omnes comantur: poſtremò ſiccari eas conuenit omni adhibita cura. Quòd ſi fuerint quales fœniculi, apij, aſparagi, ruſci, polipodij, rubiæ, intubi, & conſimilium, in umbra, ubi orientales uenti reſpirent, diligenter ſiccentur. At omnino cauendum eſt, ne ſole feriantur: quippe quoniam potior earum pars ab eis prorſus euaneſceret, utpote raris & tenuibus. Verùm enimuero ſi ex eis fuerint, quæ natura craſſæ ſunt, ueluti gentianæ, helenij, mandragoræ, bryoniæ, & id genus aliæ, & aer ſit nubilus, & hyems, ne in umbra ſitu tabeſcant, ac proinde marceſcant, in ſole ac uento tutò ſiccari poſſunt. Quod commodius fieri pōt, ſi fruſtatim diſſectæ ita tenui funiculo traijciantur, ut partes non ſe contangant, aut cratibus impoſitæ quotidie ſæpius manibus reuoluantur. Atqui curandum eſt, ante quàm ſiccentur, ut lignea matrix, quæ omnibus ferè radicibus includitur, ipſis in longum ſciſsis, integra eximatur: quippe omnino inutilis eſt, nullamq; uim obtinet. etſi gentiana, cyclaminus, ariſtolochia rotunda, iris, bryonia, centaurium maius, nymphæa, aliæq; complures abſq; matrice ſuas præ ſe ferant radices.

Radices quibus in locis exiccatæ ſint ponendæ.

Siccatis radicibus, quòd planè conſtet eas ſine tabe, & teredine per tempora adſeruari poſſe, iis reponantur in locis, ad quæ ſolares radij non penetrent, neq; fumo pateat aditus, & quæ neq; uliginoſa ſint, neq; puluerulenta. Sit igitur locus eminens, & ſiccus, ad ſeptentrionem uergens, uel etiam ad meridionalem plagam, quando ſcilicet radices ipſæ non prorſus exiccatæ reconderentur: adhibita tamen cura, ne eo tempore auſtri humidiſsimi flatus admittantur. Ita deniq; recondi, ac ſeruari poſſunt tot annis, quot ab inanitate, teredine, & tabe uindicari ualeant. Nam etſi quæ tenues ſunt, ut aſari, phu, aſparagi, ruſci, & id genus aliæ, anno duntaxat perennent: ueratrum tamen utrunq;, quanuis radicibus conſtet tenuibus, ad trigeſimum annum uſq; perdurat.

Veratrũ utrũque triginta edurat annis.

Ceterùm demetendi tempus, recondendi locus, perdurandi terminus non modò in radicibus obſeruandus, ſed & in cæteris tum ſtirpium, tum etiā animalium partibus, ut in hirci ſanguine, lupi iocinore, inteſtino, ac etiam ſtercore, uulpis pulmone, apri ueſica, anguium ſenecta, alijſq; cōſimilibus. Aſſumātur igitur hæc omnia eo demum anni tēpore, quo magis ſuis uiribus ſunt præditæ, nullo planè modo neglecta temporum ratione, quibus ſingula decerpi poſtulāt.

Non eſt ab re certis temporibus herbas colligere.

Neq; enim damnandi ſunt, qui in quibuſdam plantis colligendis quædā decreta tempora, nonnulloſq; errantium ſiderum aſpectus obſeruant: quippe quòd apud graues auctores ſcriptum inuenerint, peoniæ radices contra comitiales non eſſe euellendas, niſi decreſcente luna. Quæ quidem opinio non prorſus reprobanda uidetur, nec ad ineptias incantationum, aliarumq; uanitatum, quas ſtultè (ut Galenus inquit) prodidit Pamphilus, comparanda. Nam cùm inferiora terreſtria à ſuperioribus cœleſtibus gubernentur, & regantur, fieri maximè poteſt, ut luna, ut quæ cæteris errantibus ſideribus eſt nobis magis proxima, motuq; uelociſsima, maximam cum plantis omnibus, ac rebus quibuſuis alijs habeat rationem, tum cùm augetur, tum etiam cùm minuitur ſingulis menſibus. Quamobrem non temerè à Galeno proditum eſt, alyſſum herbam tantùm ſirio ardente ad canum rabioſorum morſus eſſe euellendam, ſicuti etiam fluuiatiles cancros ad idem peridoneos. Quo etiam tempore captamus ſcorpiones, atque anchuſa radice conſtat ſanguineo ſucco madente. Quemadmodum & ſtirpes, quibus facultas excalfaciens inſit, perpetuò in locis calidis, ac ſiccis demetere conuenit. Quocirca Hippocrates ad Crateuam ſcribens: Adnitere (inquit) quantum potes, ut nobis montanas maximè, & in altis collibus naſcentes herbas à radicibus reſeces: quandoquidem hæ firmiores, atque acriores ſunt iis, quæ aquoſioribus naſcuntur locis: idq;, quòd in montibus terra ſit denſior, & aer tenuior. nam quod attrahunt, frigidius eſt. Quinetiam dabis operam, ut flores ex his herbis etiámnum decerpas, quæ circa ſtagnantes aquas, paludes, fluuios, & fontes prodeunt, quas ſanè debiles, & exolutas, ac dulcis ſucci eſſe ſcio. Hæ Hippocrates.

Herbæ quo pacto legendæ, ſiccādæq; ſint.

Herbæ ſimiliter, atque radices, legendæ ſunt, ſiccandæ, ac aſſeruandæ, his tamen demptis, quæ tum in medicinæ uſu, tum in cibis, tum etiam in obſoniorū condimentis quotidie uirentes uſurpantur, ueluti lactuca, intubus tam domeſtica, quàm agreſtis (cichorium appellant) portulaca, bugloſſum, beta, atriplex, blitum, baſsica, uiola nigra, malua, helxine, linozoſtis, ocimum, apium, hyoſcyamus, ſedum, plantago, aſparagus, acanthus, & aliæ complures. Atq; non ſolùm refrigerantibus herbis, uerùm etiam excalfacientibus recentibus utimur: plerunq; enim ex calida poteſtate præditis uirides ſiccis præponimus, præſertim ubi minus calefacere ſit opus: ſiquidem humor in uirentibus exuberans earum calorificam facultatem haud parum demulcet. Cuius quidem claſsis habentur amaracus, eruca, naſturtium, mentha, abſinthium, thymus, ſatureia, ruta, calamintha, ſiſymbrium, pulegium, abrotonum, & id genus permulta.

Plantæ, quæ colligi poſtulant floribus ornatæ.

Sunt præterea & aliæ, quæ demetiri expetunt, cùm primùm floribus ornantur, ut centaurium minus, uiola purpurea, origanum, ſymphytum petræum, pulegium, ſerpyllum, amaracus, polium, tyhmus, chamædrys, chamæpitys, anthemis, chryſanthemum, ſtœchas, hyſſopum, fumaria, aliæq; conſimiles, plantæ, quas ne longior, quàm par ſit, eſſe uidear, ex induſtria prætereo. Hæc igitur omnia ſerena cœli conſtitutione, non nubibus, non imbribus infeſtis in primis colligantur oportet.

Deinde terra expurgata, atq; alijs aduentitiis excrementis amotis diligenter in umbra ſiccentur. Niſi ex eo genere habeantur, quæ caulis craßitudine, ut in acantho, uel foliorum lentore, craßitie, & humoris exurberãtia, ut in portulaca, & crithamo, omnino inſolari expetant. quandoquidem ſi eiuſmodi herbæ in umbra ſiccandæ reponantur, dubio procul ſitu obducentur, & putreſcent. Cæterùm cùm rectè ſiccatæ fuerint, decuſſo puluere, in ſacculis ex corio, uel ligneis capſulis recondantur, ac diligenter claudantur, ne earum uires euaneſcant. Qua in re errant ſeplaſiariorum plerique, qui herbas iam ſiccatas in faſciculos digerentes ad officinarum laquearia ſuſpendunt, ubi non ſolùm breui uiribus deſtituuntur, aeris ambientis exuſtione, ac uentorum perflatu, ſed etiam in mille ſordium ſentinam deſciſcunt: quandoquidem & puluere, & aranearum telis obſiduntur, ac inde muſcarum ſtercore, quæ illis die, noctuq; inſident, labefactatæ nigricant. Neque uerò planè laudibus efferendi ſunt ij, qui in linteis ſacculis, ipſisq; textura admodum raris eas trabibus appendere conſueuerunt: quippe æſtiuus aer in ipſos penetrans, quicquid boni ineſt, abſumit, & abolet. quinetiam puluere obſitæ corrumpuntur, & contabeſcunt. Idcirco ut tam herbæ, quàm radices ſuas integras aſſeruent facultates, nihil quidem præſtantius, quàm eas capſulis tiliaceis, uel piceis, uel fictilibus diligenter clauſis reponere, ut docet Hippocrates *ad* Crateuam *his uerbis ſcribens. Omnia medicamenta, quæ ſucci, & liquores fluidi ſunt, in uitreis uaſis ſerantur. quæ uerò folia, aut flores, aut radices ſunt in fictilibus nouis probè obturatis, ut ne uentis perflata, medicamenti uigorem, uelut in animi deliquium collapſa, amittant. Quod ſi* Hippocrates *in recentibus obſeruandum præcipit, id maximè in ſiccis fieri operæ pretium erit. Flores inſuper non ſecus, atque reliquæ plantarum partes, eo tempore colligendi ſunt, quo magis ſuo in uigore conſiſtunt, non autem cùm iam flacceſcentes decidui euaneſcunt. At capparum flores muria aſſeruandi, antea quàm ſe explicent, decerpuntur: roſarum uerò cùm non planè explicati uiſuntur: cæteri deinde cùm omnino expanſis folijs patent. Verùm cùm maiori ex parte omnes ferè flores ſint herbis fragiliores, molliores, & tenuiores; idcirco tantum abeſt, ut in ſole ſiccandi ſint, ut ne quidem in umbra, ſi calida, uel eminentia fuerint loca: quippe, ut ſolis feruore, ſic & aeris calore nimio exoluuntur. Siccentur igitur in locis temperatis, quo tempore ſæpius reuoluantur, ne ſitum contrahant, adhibita etiam cura, ne ſicci natiuum colorem deperdant. quandoquidem certum eſt flores, qui inter ſiccandum à proprio colore degenerant, nullius eſſe in medicina uſus. Flores itaq; in uniuerſum ſicci ad annum duntaxat, edurant, etſi anthemidis, centaurij, chryſanthemi, millefolij, ſpartij, & roſarum flores etiam longiori aſſeruentur tempore, ſi ligneis arculis optimè incluſi diligenter recondantur. Non minori etiam ſtudio ſunt colligenda ſemina tam ea, quæ ſuis in ſtirpibus nuda innaſcuntur, ut lithoſpermi, phalaridis, fœniculi, anethi, & cari: uel uaſculis, aut capitulis incluſa, ut papaueris, nimphææ, melanthij, hyoſcyami, & ocimoidis: aut ſiliquis tecta, ut fabæ, ciceris, phaſioli, dolichi, & lupini: aut corniculis recondita, ut fœni græci, ſertulæ Campanæ, ſinapis, & erucæ: aut uarijs inuolucris contenta; quàm ea, quæ circa medullam quorundam fructuum intus conduntur, quale eſt mali medici ſemen, aurantij, limonis, pyrorum, cydoniorum malorum, peponum, & melopeponum, cucurbitæ, & cucumeris. Veruntamen hæc aſſumere opertet, cùm fructus, à quibus eximuntur, ſuam maturitatem planè ſenſerint: illa uerò, ubi herbæ iam ſiccæ, non amplius uirent. Et quamuis multa reperiantur ſemina, quæ ad annum ultrà ſuas aſſeruent uires, ea tamen quotannis renouare ſatius, ac tutius erit: ſiquidem pauca ſunt, quæ inueterata rancorem non redoleant. quo fit, ut calorẽ nanciſcantur extraneum, & ſibi non congenitum. Vbi igitur ſicca fuerint ſemina, arculis ligneis reponantur in locis ſiccis: facilè enim contrahunt locorum humores. Cæterùm fructus, quemadmodum pruna, ſerica, myrti baccæ, cydonia mala, ceraſa (quæ uulgò maraſcas uocant) corna, ſorba, ficus, punica mala, & alia id genus, quæ in medicinæ uſum reponuntur, operæpretium eſt, ut maturi ex arboribus decerpantur: quanquam ſorba, ut ſiccentur, immatura decerpere conueniat. At animaduertendum eſt, quòd ubi adſtrictione, & repreßione ſit opus, fructus adſtringentes ut paululum potius immaturi, quàm ſecus, demetantur oportet. Porrò iuglandes, amygdalæ, piſtacia, nuclei pinei, & auellanæ non prius ex arboribus excutiantur, quàm planè ultimum maturitatis gradum ſenſerint. Id autem rectè cognoſcitur, cùm extima inuolucra ſponte ſua dehiſcunt, & arbore concuſſa unà cum fructibus decidunt, alioquin inſolatu contrahuntur, & ſiderantur. Ex his igitur, qui ſiccati aßeruantur, capſulis ligneis potius, quàm ſaccis recondantur, ne extraneos humores concipiant. Qui uerò per annum recentes reponuntur, aut maiori ex anni parte perdurant, in locis ſiccis minimè aſperginem redolentibus appendantur, ut aſſolet de uuis, pyris, malis cydonijs, & punicis: aut ſuper paleas expandantur, ut fit cum malis, ſorbis, ac meſpilis: aut hordeo, uel milio ſepeliantur, quemadmodum medica, & aurantia mala. Cortices præterea, qui fructibus auferuntur, ut citrijs, punicis, & cucurbitis: quiq; arboribus decerpuntur, ueluti thuri, ligno guaiaco, ſambuco, ac fraxino: qui item herbarum radicibus detrahuntur, ut capparum, mandragoræ, thapſiæ, alypiæ, pityuſæ, ac aliarum, non ſecus ſunt ſiccandi, atque radices: quinetiam ſimiliter reponendi. Succi quoq;, utpote in medicina admodum neceſſarij, omni prorſus diligentia, ac ratione ſunt conficiendi, atque ita aſſeruandi, ut toto anni curriculo putredinem non ſentiant. Ii igitur non ſolùm ab herbis eliciantur oportet, ſed etiam à radicibus, ac fructibus. Qui è radicibus exprimuntur, ut Cyrenaicus, & glycyrrhizæ, uere quidem parandi ſunt, cùm primum folia emergunt. Ex folijs uerò, ante quàm ſtirpes flores edant, & earum caules lignoſi fiant. Ex fructibus denique, quidam cùm ipſi ultimam maturitatem ſenſerint, cuiuſmodi eſſe debet malorum punicorum, citriorum, limonum, & ex myrti baccis: quidam uerò antequàm ad plenum maturuerint, ut ex iuglandibus, moris, pyxacantha, liguſtri baccis, & acacia: quidam ex immaturis adhuc uuis, ut omphacium. Horum omnium nonnulli diu inſolati, aut lento igne ſiccati reponuntur, ut aloes, ſylueſtris cucumeris, abſinthij, eupatorij, hypociſtidis, glycyrrhizæ, & huiuſmodi generis: aliqui uerò humidi, fluxibileſq; reconduntur. Atqui non omnibus eadem eſt conſeruandi ratio: quippe alij paululum primùm ad ignem feruefacti, moxq; diligenter defæcati, ut fieri ſolet de ſucco roſarum, intubi, bugloßi, oxalidis, lupulorũ, apij, & fœniculi. Alij uerò ignem non experti tantùm ſubſidere permittuntur, ac deinde uaſis tandiu transferuntur, do-*

Officinarum lapſus in herbis ſiccis reponendis.

Flores quo tempore ſint decerpẽdi, ſic ciccandi, ac recondendi.

Flores quandiu durent.

Semina quomodo demetenda.

Fructus quando decerpẽdi & quomodo conſeruandi.

cortices quõ ſiccandi, & reponendi.

Succi quõ exprimendi, cõſeruãdiq; ſint

nec

nec defæcati pelluceant. Quod fit de ſucco malorum punicorum, citriorum, limonum, cydoniorum, & mororum. Veruntamen diligenti admodum animaduerſione opus eſt (ut Galenus inquit lib. VI. *de medicamentorum compoſitione ſecundum locos) in ſuccis liquidis conſeruandis: quandoquidem facilè corrumpuntur, niſi ferue factis prius, & mox à fæcibus omnibus percolatis, olei parum ſuperponatur, ut optimè norunt ſolertiſsimi pharmacopolæ.*

Gũmi, lacrymæ, & reſinæ

Adhæc habentur uaria liquorum genera, quæ quàm plurimis ex plantis diſtillant, ac defluunt, quorum alij gummi, alij reſinæ, alij lacrymæ uocantur. In gummi genere ſunt opopanax, laſer, ammoniacum, ſagapenum, euphorbium, galbanum, bdellium, myrrha, thus, opocalpaſum, ſarcocolla, ſtyrax, & id genus alia. In reſinarum uerò cenſu ſunt terebinthina, lentiſcina, ſtrobilina, pinea, picea, larigna, & abiegna. In lacrymarum deniq; numero ſunt lac, quod ex papauerum uaſculis excipitur, propriè opium appellatum, ſcammonium, quodq; ex thapſia fluit, tithymalorum omnium lac, cancamum, tragacanthæ lacryma, quiq; defluit è uitibus liquor, ex pruno, amygdalo, & ceraſo. Quin & illud, quod uulgus Arabicum uocat gummi. quanquam non deſunt, qui tam hoc, quàm prunorum, ceraſorum, & amygdalorum lacrymæ malint in gummi potius referre, quàm in lacrymas. Sed quoquo modo res habeat, eò tantùm ſumma harum rerum ſpectat, ut exacta ſcilicet earum notitia habeatur. quippe non deſunt mangones, & impoſtores, qui eas adulterent, quemadmodum & medicamenta metallica.

Dioſcorides defenditur à calumnia.

Poſtremò ſi forſitan cuipiam naſuto uideretur Dioſcorides non parua erroris culpa ſuſpectus eſſe, quòd in hac præfatione abſolutè pronunciauerit, ex omni herbarum genere ſolum ueratrum multis edurare annis, reliqua uerò à trimatu inutilia eſſe, cùm tamen in pluribus locis eius ſententiæ reclamet Theopraſtus antiquiſsimus plantarum ſcriptor, dicimus, ut hos ab huiuſcemodi opinione diſtrahamus, quòd cùm Dioſcorides extiterit in hac facultate peritiſsimus, coſummatiſsimus, & omnium facilè princeps, grauiſsimo quoque Galeni teſtimonio, non modò non credendum uidetur, ſed ne cogitandum quidem, quòd non calluerit is omnes ſtirpium proprietates, quodq; haud ſtudiosè legerit ea, quæ ante ipſum trecentis, aut pluribus annis poſteritatis memoriæ mandauerat Theophraſtus, & aliorum ueterum plerique: præſertim cùm nobis perſpicuum ſit, quantum in his rebus deſcribendis fuerit ipſe apprimè fidelis, & diligens. Verùm omnibus perſuaſum eſſe debet, quòd ſicuti in quibuſdam locis huius uoluminis ſcriptura deficit, in alijs ſpurijs additionibus redundat, in alijsq; quandoque ſcatet mendis, ſcriptorum culpa, atque etiam eorum, qui in ſcribendis, uel excudendis auctorum uoluminibus plus, minùſue curæ impenderunt, quàm ſua intereſſet; ita etiam in hac præfatione eueniſſe facilè potuit. Quare pro certo crediderim, longe plura hic deſiderari, quàm ea, quæ hac in re tradiderit Theophraſtus, qui ueratrum ait triginta perdurare annis, ariſtolochiam quinque, uel ſex, chamæleonta nigrum quadraginta, centaurium maius decem, uel duodecim, peucedanum quinque, aut ſex, uitem ſylueſtrem unico duntaxat anno, elaterium centenis annis, ita ut repertum eſſe atteſtetur elaterium ducentorum annorum, quod optimum erat, & pretioſum. Harum itaque rerum hiſtorias omnes tantùm abſit, ut credamus non legiſſe, notaſſe ac monumentis tradidiſſe Dioſcoridem, ut ne imaginemur quidem, etſi ſcriptis ſuis non extent: quin potius locus iſte nobis ſuſpectus & deprauatus habeatur. Idcirco non Dioſcoridi, ſed ſcriptorum, & librariorum incuriæ id uitij adſcribendum eſt: quemadmodum additionum redundãtia accuſantur ij, qui ut earum auctores eſſent, ab re hoc opus augere, atq; illuſtrare exiſtimarunt, quales

Simplicium nomina uaria Dioſcoridi adulterina

ſunt ſpuriæ additiones illæ, quæ plura & Græcorum, & Hebræorum, & Arabum, & Chaldæorum, & Aegyptiorum, & Magorum, & Latinorum, aliarumq; linguarum nomina coaceruant, atq; in omni ferè plantarum hiſtoria in pluribus uoluminibus Græcis ſtatim occurrunt ſingulis capitibus. Quæ facilè ex Pamphilo deprompta fuerunt: argumento quòd (ut ſuperius dictum eſt) ei rem hanc uitio uertat Galenus, atq; ſine ulla ratione ſint in hoc Dioſcoridis uolumen importata. Cuius rei nobis poſtea præbuit teſtimonium, quòd in quibuſdam antiquis bibliothecis legitima Dioſcoridis uolumina reperta ſint Græcè pluribus centenis annis ſcripta, in quibus nullum prorſus ex his ſpurijs nominibus legebatur. Quorum uetuſtam auctoritatem ſimul cum doctiſsimo Ruellio ſecutus, in meis uerſionibus Italica lingua conſcriptis omnia illa nomina adulterina ab opere abdicaui, quemadmodum facturus ſum in hoc Latino Dioſcoride: etſi Hermolaus, & Marcellus uulgatis exemplaribus decepti, nomina illa ſuis interpretationibus reliquerint, tanquam Dioſcoridi legitima. Sed quoniam non minus utile, quàm neceſſarium duximus, ut omnes ij, quibus in animo eſt plantarum peritiam aſſequi, ſciant ad unguem, quo arbores à fruticibus diſsideant, frutices ipſi à ſuffruticibus, & ſuffrutices ab herbis, dixerim ego Theophraſti auctoritate, omnes illas ſtirpes arbores appellari debere, quæ ab radice ſtatim ſimplici caudice ſurculoſo, diſſolutuq; contumaci aſſurgunt, à quo per interualla tanquam brachia, exorti rami latius diffundũtur, uti olea, ficus, malus, pyrus, quercus, ilex, & id genus aliæ.

Arbores.

Frutices.

Frutices uerò, quæ ab radice caudice multiplici, ramoſoq; ſeſe attollunt, in quorum claſſe ſunt rubus, roſa, paliurus.

Suffrutices.

Suffrutices, qui inter herbarum genera annumerãtur, ab radice caulem emittunt, lignoſis adnaſcentibus ramulis, folijsq; minutis, quæ non uelut aliarum herbarum folia quotannis areſcunt, & decidunt, ſed perpetuis folijs toto anno uireſcũt, ut ſtœchas, ladanũ, ruta, hyſſopum, ſaluia, & eiuſdem generis alia.

Herbæ.

Herbarum deniq; generi ſubſcribunt reliquæ plantæ, quæ inter initia folia tãtùm ſine caule pandunt, ac deinde in caulem erectæ, flores, & ſemina ferunt, ut cerealium omnia genera, olera, quæ in hortis ad cibos ſeruntur, & ſylueſtrium ferè innumeræ, quæ ſponte ſua in pratis, campis, ac alijs compluribus locis proueniunt: tametſi ex eis nonnullæ habeantur, quæ neq; caulẽ, neq; flores, neq; ſemina gignunt, ut pyllitis, aſplenũ, cynogloſſum, hemionitis, onoſma.

Plantarũ degeneratio.

His ita determinatis, ſciendum præterea eſt, herbas aſsiduo quodam cultu, ac diligentia nonnunquam arboreſcere, quod maximè maluæ accidit. Hanc enim pluries uidi ſenis, ſeptenisue menſibus cultam, tanta caudicis longitudine, craſsitudine, & duritie proficere, ut haſtæ inſtar grandeſceret. Frutices quoq; aut temporis diuturnitate, aut cultorum mãgonio in arbores nõ pumilas exeunt, ut uitex, hedera, myrica, paliurus. Contrà ſimiliter fit, ut arbuſculæ quædam, ſi deſit alimentum, aut ſi nullo cultu adhibito dimittantur ſylueſcere, à ſua natura ita recedant, ut in frutices degenerent. Quandoquidem hi tum per adultam ætatem, tum per cultus rationem, uendicato ſibi robore, craſſos præduroſq; fundunt caudices, ac ramos. Illæ uerò, tanquam indomitæ ſurculis, ſtolonibus ac germinibus,

minibus,qui circa caudicem & radices adnaſcuntur, luxuriantes,ſolidos ita ramos debilitant, & infirmant,ſubrepto illis humore,ut in frutices ſenſim elangueſcant,ut myrto,lentiſco,& corylo quandoq; eueniſſe comperimus. Tantum enim in plantis naturæ germanitas poteſt,ut non ſolum ſæpe prædictos præſtet effectus; ſed etiam ut alteram in alteram ſtirpem facilè uertat,ut caſsia in cinnamomum,ſiſymbrium in mentham, triticum in lolium, hordeum in auenã,et ocimum in ſerpyllum. Porrò ex his omnibus herbarum generibus quædam ſatiuæ ſunt,quædam agreſtes.Has uolunt nonnulli priores fuiſſe ſatiuis, cùm earum permultas domita cultu feritate manſueſcere in hortis liquidò conſtet: etſi in permultis quoq; & ſylueſtre,& ſatiuum genus inueniatur. quarum aliæ fœcundæ ſunt,aliæ ſteriles: aliæ florent, aliæ floribus orbantur: aliæ perpetua fronde uirent,aliæ folia amittunt. Quod non aliunde prouenire ſcribit Theophraſtus,quàm à loco ipſo,ubi naſcuntur,ſicuti ab aere eas ambiente: tametſi id accidat interdum particulari radicũ uitio. Magni quippe refert,ut fœcundæ,floridæ, & perpetuò uirentes plantæ conſeruentur,ſi clemens cœli conſtitutio,ſitusq́; germanitas adſit. Quare nil mirum, ſi circa Memphim, & in Elephantio agro ficubus, ac etiam uitibus folia nunquam decidant,quòdq́; in inſulis,alijsq; regionibus nuper in Indijs occidentalibus à Luſitanis,& Hiſpanis repertis,nulla ſpectetur arbor,quæ ſempiterna coma non uireat. Neq; item admirandum,quòd reperiantur arbores proceriores,uirentiores,aſpectu pulchriores,& magis frondibus,& fructibus exornatæ in hoc loco, quàm in illo: nanq; aliæ hoc ſitu lætantur,aliæ illo pro ſuæ quæq; naturæ ratione. Proinde uidemus,quòd quæ montes amant,ut cedrus,larix,abies,pinus,picea,terebinthus,buxus,iuniperus,fagus,carpinus,ibi proceræ admodum,formaq́; inſigni proſiliunt. Quemadmodum in planitierum & collium nemoribus quercus,cerrus,ſuber,ilex,lotus,ulmus,acer,fraxinus, corylus maximè proficiunt. Iuxta flumina,& in aquoſis lætiores proueniunt platanus,alnus,populus utraq;, myrica, ſalix,harundo: etſi harum permultæ non æquè lætæ in montibus,uallibus,planis,& ſyluis exultent. Id quoq; diſcriminis in herbis,& fruticibus uiſitur. quædam enim paludibus enaſcuntur: aliæ in lacubus. & ſtagnantibus aquis exiliunt: aliæ litora,& fluuiorum ripas deſiderant: quædam humidos,aquoſos,uliginoſosq́; amant tractus: quædam aquas odere,& ob id arida,& ſaxoſa ſequuntur. Nec etiam deſunt quæ in humidis & ſiccis locis uitam ancipitẽ agant. Sunt deinde quæ in campeſtribus degere cupiãt,quæ uinetis lætentur,quæ pratis gaudeant: præterea quæ ualles, quæ colles, quæ deniq; editos quærant ſitus. Aliæ quoq; urbanioribus locis allectæ iuxta urbium,& oppidorum mœnia in macerijs,& ruderibus prodeunt. In paluſtribus, & humentibus locis, ac ſecus magnarum ſcrobium aggeres feliciter enaſcuntur plantago,coronopus,poterium,ſcordium,ranunculum,eleoſelinum,ſphondylium,lyſimachia, aliſma, chelidonium minus,epimedium,pentaphyllum,erinus,equiſetum,limonium,heliotropium paruum,uerbenaca,tuſsilago, hydropiper,onobrychis,conyza tertij generis. Et magis paluſtribus gaudent cyperus,typha,ſparganium,iuncus. At tam lacunoſis, quàm admodum paluſtribus innatant nimphæa, potamogetum, lotus Aegyptia, colocaſia, folijs & in aquis conditis, & extra eminentibus. Malabathrum ſimiliter in Indiæ paludibus naſcitur,atq; nobis in Italia oryza,hippolapathon, ac millefolium ſtratiotes. Tribulus æquè in lacubus, paludibus, fluminibus naſcitur, atq; in mari: quorum litoribus,ac ripis familiare ſpectatur nerium. Adianthum, itemq́; trichomanes uliginoſis ſpecubus gaudent, præſertim ſi ſecundum amnes exiſtant: aut aſperginoſas ſequuntur ripas,quæ præruptis locis inhærent. Vitex deinde,elichryſon,bubonium,botrys, rha fluminum ripas accolunt. Crithamum uerò,braſsica marina,chamæleo niger, androſaces, corniculatum papauer,dorycnium,ſolanum ſomniferum,glaux,hippophaes,hyppophæſtum, tragium, tithymalus paralius,peplis,alypon,abſinthium ſeriphum in maritimis tum litoribus, tum ſcopulis,tum etiam collibus emergunt. Tripolium etiam in maritimis exurgit,ubi ſcilicet allidit unda,iterumq́; recedit,modò in mari,modò in ſicco degens. Non niſi aquis proueniunt bryon thalaſsion,corallium,& alga. At in riguis fontium,præſertim quæ hyeme tepeſcunt, ſion, atq; aquaticum ſiſymbrium unà innatant, ut quaſi inuicem fraternam uideantur inijſſe amicitiam. Cæterùm ex his, quæ in co[illegible]enti naſcuntur,arida,& ſiticuloſa loca petunt eryngium,ſatureia,lythoſpermon, lycium,ſaluia, ſtachys, onoſma,lonchitis,cynogloſſum,echium,bugloſſum,chamepitys,ueratrum nigrum. Aridiſsimis, & ſaxoſis exurgunt capparis,libanotis,ſymphytum petræum,ſaxifragum,helxine,hemionitis, ſedi utrunq; genus,cotyledon, cymbalion, polytrichon, paronychia, aſplenum,clinopodium,circæa,lichen, ita ut harum pleræq; ſepius in ædificiorum ruinis, ac ſaxoſis admodum locis uireſcant. In opacis autem ſimul & aridis naſcuntur helenium,chryſocome,aſarum, uiola purpurea,aſtragalus,& cyclaminus. In humidis clematis prima,quæ & ſecus aggeres inuenitur, item phyllitis. Collium amœnitate capiuntur ſpartium,nepeta,ſylueſtre cuminum, chamedrys,etſi non oderit etiam aſpera, & ſaxoſa: item phalangium,thymum,quod etiam petroſo ſolo naſci uidemus: quin & holoſtium. Culta deinde uirent lagopode, elatine,ornithogalo,coriandro,hyacintho,hypecoo,apio alio ab hortenſi,chamæciſſo,ægilope,oſyride,aphaca,orobanche,melanthio, bupthalmo,anthemide, ſylueſtri papauere, xyphio, leontopetalo,phenice,hyperico,cyano. Inculta uerò uirent pſyllio,hieracio. Pratis lætantur trifolium,lotus ſylueſtris, anonis,daucus,carum,tragopogon,oxylapathum,centaurium minus,hemerocallis,colchicum,betonica: quanquam hac & colles, & montes abunde ſcateant. In uinetis aluntur telephium,portulaca ſylueſtris,peplus, helxine hederacea,ampelopraſum,capnos. Tam intra, quàm extra oppida,& urbes in plateis, monumentis, parietinis, ruderibus, propter muros, & hortorum ſepimenta uiſuntur uerbaſcum,blattaria,thlaſpi,iberis,malua,chelidonium maius,urtica,ebulus,ſambucus,eryſimum,ariſtolochia longa,marrubium,chryſanthemum,galiopſis,ſenecio,terreſtris tribulus,ſideritis,eupatorium,hyoſcyamus,cicuta,perſonata,xanthium, ſylueſtris cucumis. Campeſtria cardui omni genere horrent, atractyli, ferulis, ſylueſtri fœniculo, gramine,thalictro,bunio. Agrorum,& pratorum ſepibus hærent ruſcum, aſparagus, rubus, rhamnus liguſtrum, rubia. Ephemero autem,hippogloſſo, filice, planitierum ſyluæ uireſcunt. Montes adamant nardum tam Indicum, & Syriacum,quàm Celticum,& montanum,centaurium maius,mandragoras,haſtula regia,ſatyrium, gentiana, liguſticum, alyſſon, ſmyrnium, ueratum album, ruta ſylueſtris, polemonia, polygonatum, tithymalus characias, polium ptarmica.thymelæa,chamelæa, glycyrrhiza,aſclepias,narciſſus,thapſia,pæonia, æthiopis,clymenum, onagra, caca-

Stirpium mutatio.

Plãtæ melioreſcunt cæli clementia, & loci amicitia

Plantarum ſitus naturales ubi lætæ naſcuntur.

lia,aconitum,daphnoides, hyſſopum agreſte,peucedanum,chamædaphne.In ſyluis montanis emicat leucacantha, atq; inibi in præruptis locis petroſelinum, & Rhodia radix. Sunt præterea, quæ arboribus innaſci uelint, in quibus reſident,atq; ab iiſdem ſuſcipiunt alimentum,ut agaricum,uiſcum,ſphagnos,polypodium, dryopteris, lichen. Aliæ quidem in arboribus conſpiciuntur, aliæ uerò prius è terra exortæ, per arbores repunt, quemadmodum labruſca, uitis nigra,bryonia,hedera,clematis altera, ſmylax tam læuis, quàm aſpera, lupus ſalictarius, conuolulus, periclymenum.Non deſunt etiam herbæ,quæ ſine radicibus in aliis herbis proſiliant,neq; alibi,quàm in illis reperiantur,ut caſſutha, epithymum, epithymbrum, & epiſtœbe. Veruntamen illud ſcire conuenit, quòd etſi harum omnium quæque ſua natura felicius proueniant in prædictis locis, ſuoſq; unaquæq; ſequatur ſitus; nihil tamen obſtat,quin eædem modò in montibus,modò in planis,nunc in collibus,ſæpe in uallibus,nonnunquam in agris, & pratis, ac etiam in aliis uariis locis nullo diſcrimine inueniri poßint. Et hæc ſatis ſint quantũ ad natalem plantarum ſitum. Cæterùm ut, quantum per me fieri poteſt,harum rerum non minus utilis,quàm neceſſaria doctrina excitetur, augeaturq;, iam ad ſingulas herbarum partes noſter ſe conuertet ſermo,& de radicibus,foliis,caulibus,floribus,ac ſeminibus differemus, primò à radicibus,ueluti à baſi aliarum partium, rem ipſam exordientes.

Plãtarum in radicibus uarietas.

Frumentacea igitur omnia multis nituntur radicibus, iiſq; tenuibus. Legumina uero ſingulas habent radices præter fabam,eaſq; ſurculoſas,& duras. Sic & olera ferè omnia ſingulari radice cohærent, ut lactuca, apium, beta,bugloſſum,intubus,cichorium. Quinetiam radice ſingulari ſuſtinentur ſylueſtris ruta,quam harmalam uocant, peplos, crateogonum, ephemerum, & ſæpius uerbenaca. Contra numeroſis radicibus donantur aſarum,phu, baccaris, ueratri genus utrunq;, capparis, crithamum, haſtula regia,chelidonium minus,aſclepias,circæa,alcea,æthiopis,gramẽ,filix fœmina, muris auricula altera,plãtago, chryſocome,aſparagus,ruſcus,hippogloſſum,panaces Heracleum, hemionitis, pæonia fœmina,aliſma. At nardi Indici, & Celtici radix in ſpicæ modum capillatur. Prægrandi, firmaq; radice exurgunt helenium, bryonia, mandragoras, ſcammonium,ſylueſtris cucumis,uitis nigra,rapum,nimphæa,colocaſia, radix Rhodia, & China nuper ex Indiis occidentalibus importata,dracunculus,aloe,centaurium maius,libanotis,ſphondylium,œnanthe, ſymphitum ſecundum, papauer corniculatum,raphanus, carduus, periclimenum, ſolanum ſomniferum, ſmilax aſpera,thapſia, hippophaes, hippophæſtum,tithymalus characias, pityuſa. Contrà exiguam, tenuemq; radicem gignunt hydropiper, catanances genus ſecundum, ranunculum,panaces Aſclepium,& Chironium,phalangium,trifolium,anthyllis,bechium, onobrychis, holeſtium,britanica,epimedium,onagra,tragium ſecundum,leontopodium, uerbenaca ſupina, phyteuma, pãcratium,aconiti tertium genus,chamæciſſos,aſarum, utrunq; ueratrum,plantago minor, coronopus, ſeſamoides, origanum ſylueſtre,alypon,atractylis,heliotropium maius,onoſma,rubia,cepæa,aliſma,betonica,chameſyce, meon, gingidium,centaurium minus. Radices in lignum dureſcunt æthiopidi, ſmilaci aſperæ,poterio,laucacanthæ, aſtragalo, tithymalo characiæ,cypero,rhododendro. At molli, lentaq; radice conſtant althæa,acanthus, alcea,malua. Geniculatæ ueluti arũdinibus,ſunt iridi,acoro,polygonato,ruſco,nymphææ,xyridi,hippogloſſo,gramini,lauro Alexãdrinæ,colocaſiæ,galangæ,gingiberi,radici Chinæ nuper inuentæ,& Rhodiæ. Radicem digiti craßitudine fundunt orobanche, eryngium,polygonatum,pæonia mas,pyrethrum,daucus,paſtinaca ſylueſtris,ſymphytum petræum, dorycnium, ebulum,echium,crithamum,elaphoboſcum. Bulbuſæ autem inſunt cæparum modo,lilio,hemerocalli,cæpis,bulbis, haſtulæ regiæ,allio,porro,croco,narciſſo,xiphio,teſticulorum omni generi,ſatyrio,ornithogalo, utriſque ephemeris,ariſaro, hyacinto,dracunculo,ampelopraſo,ſcorodopraſo, moly. In globum extuberant radices ariſtolochiæ rotundæ, cyclamini,apii uomitorii,leontopetali,œnanthes, pæoniæ fœminæ,rapi,chryſogoni,periclymeni,cyperi, argemones, catanances ſecundæ, pycnocomi. Inſuper radices inter ſe dißident,tum colore, tum odore,tum ſapore:quæ diſcrimina ſi rectè cognoſcantur ab his,qui breui hanc fecultatem aſſequi deſiderant,non parum inde haurient utilitatis. Sicuti & maximè confert ſcire,quæ ſint radices magnæ uel paruæ, quæ duræ uel molles, quæ numeroſæ uel paucæ, quæ cæparum uel tuberculorum effigiẽ,quæ denique geniculatæ,de quibus hucuſq; abunde diſſeruimus.

Radicum differẽtiæ in coloribus & ſaporibus.

Sed iam de coloribus agamus. Nigricat foris chyſogoni radix,etſi candicet intus: item papaueris cornuti,nardi montani, helenii ſecundi, cyclamini,chamæleonis,cardui,haſtulæ regiæ,libanotidis,rhapontici,quanquam huius interna rubeſcant, peucedani, leontopetali, epimedii, nymphææ eryngi, ſymphiti ſecundi, ſmirnii, echii, ueratri nigri, aſtragali,anemones, mandragoræ,aconiti tertii generis,thapſiæ,perſonatæ,filicis maris,uitis nigræ,ariſtolochiæ utriuſque, quarum tamen interna buxeo colore pallent,pæoniæ fœminæ: tametſi huic, ſicut etiam thapſiæ,& mandragoræ delibrata exalbeat. Contrà è candida proueniunt radice plantago,polygonatum,dracunculus,arum,ariſarum,ranunculum,ueratrum album,anonis,ligusticum,aſparagus,ruſcus,hippogloſſum,elaphoboſcum,libanotis, ſphondylium rapum, radix,circæa, alcea,holeſtium,tragum,trifolium,narciſſus,allium,porrum,gingidium,iberis,hippoſelinum, tripolium, iris, panaces Heracleum,tragium,ſomniferum ſolanum,arction,onagra,chamæciſſos,ſcammonium, althæa,pityuſa. At non prorſus albæ,ſed ſubalbidæ radices tributæ ſunt aro, polemoniæ,helenio primo. Rubent rubiæ, centaureo magno, rhapontico, rhabarbàro, tametſi tria hæc exterius nonnihil nigricent: item pentaphyllo,heptaphyllo,betæ tertii generis,blito,carotæ,anchuſæ,licopſi,onoſmati,chyſogono, quanquam exterius nigricant. Non planè rubra, ſed ſubrubra radice ſunt acanthus,phu,ſatyrium,erythronium,xyris,radix Rhodia, ſolanum ſomniferum, alypum, coſtus. Ex atro rubeſcunt filici fœminæ,cypero, pycnocomo, ephemero Colchico. Rubro colore purpuraſcunt radices ſymphyti petræi,cæparũ,ſcillæ, pãcratii. Flaua intus radice ſunt ariſtolochia rotunda,glycyrrhiza,lapathum, hippolapathum,cyperus Babylonicus,argemone,chelidonium maius,gentiana. At herbaceo colore inſunt polypodio, phalãgio, ſmyrnio,& imperatoriæ. Odorata radice fragrant iris,acorus,meon,cyperus,galanga,zedoaria,nardum tam Gallicum,quàm Indicum,aſarum,phu,caryophyllata,baccharis,liguſticum,paſtinaca, angelica,ſeſeli Maßilienſe, hyppoſelinum, ſmyrnium,libanotis,aſclepias,circæa,aliſma,tripolium. quin & radix Rhodia odorem expirat non iniucundum. Dulcedinẽ guſtui præbẽt glycyrrhiza,tragopogonis radix,centaurii maioris,chamæleonis albi,elaphoboſci,geranii,

ranij, arctij, polipodij. Amaritudinem uerò gentianæ, ranunculi, helenij, dictami candidi, leucacanthæ, panacis Heraclei, hippophais, pancratij, ſcillæ, cichorij, aſparagi, ruſci, centaurij minoris, chelidonij maioris, aſphodeli, cyclamini. Acri autem radice deprehenduntur gingiber, acorus, galanga, zedoaria, imperatoria, crocodilium, angelica, panaces Chironium, ſmyrnium, pyrethrum, aliſma, tripolium, raphanus tum ſatiuus, tum ſylueſtris, utraque iberis, naſturtium, thlaſpi, argemone, hydropiper, arum, dracunculus, eryſimum, ophioſcorodon, ampelopraſum, ſcorodopraſum, cæpa, allium, porrum, ſcandix. Quo fit, ut, ſi exacta notitia differentiarum habeatur, quæ in radicibus forma, numero, colore, odore, ac ſapore notantur, maximum inde percipiant emolumentum ij, qui magna animi delectatione in hac ſimplicium medicamentorum facultate operam impenderint. Ac præterea plurimùm ijſdem contulerit, ſi omnes ſtirpium delineationes, ſimilitudinesq́; (de ijs intellige, quæ ſcriptis tradi poſſunt) tum earum pariter & odores, & ſapores aſſequantur, eo inquam modo, ac ratione, quo hic à nobis adnotata reperiuntur. In primis igitur à ſimilitudine, quam inter ſe ineunt plantæ, exorſus, pro uiribus enitar, ut quæ plurimis ignota ſunt, ijs, quæ omnibus ſanè uulgares apparent, rectè comparentur. quapropter ab hædera primùm, ut quæ neminem lateat, rem ipſam auſpicabor.

Foliorum in plantis comparatio, & ſimilitudo inter ſe.

Hæderam igitur folijs æmulantur, etſi quædam maiora, quædam uerò minora cernantur, ſcammonium, aſarum, uterq; cyclaminus, ſmylax aſpera, læuis, & hortenſis, uitis nigra, marina braſſica, Aethiopicum ſeſeli, periclymenon, ariſtolochia utraq;, aſclepias, epimedium, gramen parnaſi, apocynum, uiola purpurea, chamæciſſos, helxine cognomento ciſſampelos, cynocrambæ, hortenſe ſolanum, halicacabum, circæa, cucumis tam ſylueſtris, quàm ſatiuus, utraq; clematis. Vitigineum folium repræſentant platanus, acer, lupinus, ricinus, bryonia, ueratrum nigrum, balſamina, colocynthis, cucumis, quem Veneti anguriam uocant. Alba ſpina, & acanthium ſimili uirent folio: ſicuti abrotonum fœmina, & abſinthium ſeriphum uocatum folijs ſe inuicem imitantur. Vitex; & anagyris & folijs, & ramis conueniunt. Apij folia referunt caucalis, ſecundum dauci genus, laſerpitium, ſmyrnium, bunium: Amygdalæ fronde ueſtiuntur perſicus, rhododendrum ebulus, ſambucus ſtaphylodendron, lathyris, quam officinæ cataputiam nominant. Aniſum deinde iſopyro folijs adſtipulatur, anagallis antyrrhino, atriplex xanthio. Vtriuſq; rubiæ folia imitatur aparine, ac galium: quanquam illis maiora, huic uerò minora ſpectentur. Porri, bulbiq́; folia præ ſe ferunt hyacinthus, narciſſus, allium, colchicum, cyperus, haſtula regia, ampelopraſon, ſcorodopraſon, canini teſticuli, lonchitis. Buxus, & lycium conſimili comantur fronde. Vitis alba amomo folijs correſpondet, pyrethrum ſylueſtri dauco, hemionitis dracunculo, coris ericæ. Fœniculi folia emittunt altilis aſparagus, panaces Aſclepium, ſeſeli, daucum Creticum, anthemis, libanotis, buphthalmos, anethum, thapſia. Anethi folijs aſſurgit meon. Plantagini nō diſſimilia ſunt folia candidi ueratri, gentianæ, aliſmatis, & clymeni. Phœnij folium geranium exprimit. Filicem folio æmulantur ſideritis ſecundum genus, polypodium, dryopteris. Ferula cicutam foliorum imagine refert, hæc uerò myrrhidem. Bugloſſum, uerbaſcum, & cirſium conſimili modo foliantur. Graminis folium proferunt moly, holoſtium, gramen arundinaceum, coronopus. Huius uerò folia habent catanance, pſyllium. Cichorium, chondryllæ utrunq; genus, & quod quibuſdā dens caninus dicitur, cōſimili ſunt folio. Cnico atractylis folio aſſimilatur, chamæleoni nigro crocodilium, chamæloni albo ſilybum. Glaſto tripolium ſimile eſt. Coriandri folijs comantur parthenium, adianthum, ſideritis tertia, omnia ranunculi genera (quorum tamen quædam propius, quædam longius eius ſpeciem ſequuntur) uterq; daucus, thalictrum, capnos. Helxines folia produnt anagallis, alſine, muris auricula: cannabis, aut quinquefolij eupatorium, ſed quæ quadripertitò diuidantur. Cotonei mali frondem exhibent capparis, ſolanum ſomniferum. Smyrnij folium præſtant phu, lauer. Cupreſſi effigiem promit ſabina: iuniperi cedrus. Hypericum, androſæmum, aſcyrum, folio non diſcrepant. Ciſtus, & ladanus ſicuti in ſpecie, ita & in folijs conueniunt. Cyclamini folium pandit aconitum primum: ciceris teucrium, ſecuridaca: cumini ſylueſtris ſtratiotes millefolium: cucurbitæ perſonata: lolij phœnix: iuglandis centaurium maius, pæonia mas, gentiana; etſi huic magis cum plantagine conueniat. Iridis folia reddunt acorum, medion, ſylueſtris iris: item gladiolus, niſi hic breuiora, anguſtioraq́; folia ſibi uendicaſſet. In iunci ſpecie collocandum eſſet utrunq; equiſetum, ſed inani caule aſſurgit. Lenticulæ folium ſimulant aphaca, onobrychis, chamæſyce, helenium alterum, anonis, trichomanes, polygala, glaux. Laurea fronde uirent polygonatum, clematis prima, daphnoides, nerium, chamædaphne. Lilij folia ſpargunt hemerocallis, pancratium, ſatyrium, martagon (ſic enim appellant lilium quoddam agreſte) ephemerum, onagra. Lentiſcum referunt glycyrrhiza, tragus. Nec lepidium arabis diſſimulat. Lactucæ effigie folia ferunt dipſacus, ſylueſtris lactuca, lycopſis, anchuſa, ſylueſtre glaſtum, mandragoras fœmina. Linguæ bubulæ ſimilia ſunt ſymphyti alterius folia. Myrti folia ruſcus habet, tithymalus fœmina, & canirubus. Mentham ſatiuam folio exprimunt ſiſymbrium, hydropiper, pentaphyllon. Marrubij effigie aſſurgit apiaſtrum, ballote, horminum, ſideritis prima. Mercurialis folio uirent helxine, elatine, cynocrambe. Naſturtij folijs iberis nō refragatur. Oleam æmula foliorum facie repræſentant halimus, ptarmica, phillyrea, liguſtrum, uitex, conyza, thelygonum, caninus teſticulus, lithoſpermum, dorycnium, hyppophaes. Platanum folio imitantur ricinus, nigrum ueratrum, ſphondylium, aconitum cynoctonum. Verbaſci folia fundunt helenium, æthiopis, arctium, bugloſſum, & tithymali genus latifolium. Paſtinaca, & gingidium folijs inter ſe non diſſident. Portulacæ folio aſſimilantur telephium, cepæa, crithamum, terreſtris tribulus, tithymalus helioſcopius. Trifolio correſpondent lotus ſylueſtris, medica, cytiſus, ſertula Campana. Thymum, ſtœchadem, ſatureiam ſimile comat folium. Acuta ſpina, & meſpili primum genus ſimili uirent folio. Nec diſſimili pulegio, dictamum & calamintha comantur. Myricæ ſabina, & cupreſſus: ſerpylli clinopodium: ſaluiæ ſideritis prima, horminum, uerbaſcum ſylueſtre, folijs ueſtiuntur. Piceæ foliū ferunt polygonum, & pityuſa: quercus uerò chamædrys, teucrium, ſcordium, betonica, ſideritis prima. Neq; à rutæ folijs diſſident acacia, centaurium minus, ſerpyllum ſylueſtre, ambroſia, polygonum primum, androſæmum, polemonia, peplus, paronychia, hypericum, apios. Aloæ, & ſcillæ ſimilia tributa ſunt folia. Sampſuchi folium oſtendunt marum, et panaces chironium. Solani folio germinant circæa, halicacabus. Rumicis folia æmulantur arum, phyllitis, bri-

tanica,

tanica, & quæ uulgò biſtorta dicitur. Foliorum *ſimilitudine inter ſe certant ruſcus, hippogloſſum, laurus* Alexandri*na.* Aſpleni *imaginem præbent muris auricula altera, & altera lonchitis: ſicuti ſemperuiui minoris tertia aiugæ ſpecies, ariſtolochia clematitis.* Salicis *fronde prouenit lyſimachia, ſertulæ Campanæ liguſticũ.* Silybus, *chamæleo albus, carduus, alba ſpina, ſeſe folijs imitantur.* Ex *his igitur facilè quiſq; herbarum germanitatem, cognationem, ſimilitudinemq; perdiſcere poterit. quæ omnia in dignoſcendis ſtirpibus non paruam adferunt utilitatem.*

Foliorum in coloribus diſcrimen.

Cæterùm *plantarum omnium folia non modicam in coloribus differentiam habent, tametſi folia ipſa coloribus adeò perſpicuis, uti flores haud quanquam ſplendeant.* Niger *ſanè color in nullis reperitur herbis, neque arboribus. quanuis nonnullæ atro quodam uirore ſint ſuffuſæ, ita ut paulùlum nigricent, ſicut phillyrea, buxus, liguſtrum, hortenſe ſolanum, nigra uiola, oſyris, hyoſciamus, utraque clematis.* Contrà *nec folia habentur, quæ niueum candorem exprimant. uerùm pleraque, quæ incana ſunt, ſubalbicant, ut crithamo, echio, ranunculo, abrotono, abſinthio, ſaluiæ, calaminthæ, maro, periclymeno, corniculato papaueri, ſtachy, menthaſtro, althææ, polio, uerbaſco, utriq; lychnidi, & mandragoræ mari; quæ omnibus ſuperne candicant, quemadmodum infernè roſmarino coronario, bechio, oleæ, populo, artemiſiæ, & alijs multis.* Rubent *punicæ malo, amygdalo, lentiſco, terebintho, rhoi, cyclamino, botry, cori, androſæmo, aſcyro, lonchiti, oſyri, blito, amaranto, phyco marino, ſeſamæ, irioni, atriplici, alypo,* Celtico *nardo, & cuidam betæ generi.* Folia, *quæ lanugine pubent, inſunt dictamno, uerbaſco, lychnidi, gnaphalio, acanthio, althææ, menthaſtro.* Aſpera *ſunt ſymphyto alteri, marrubio, fico, ſaluiæ, ballotæ, & hormino.* Aculeis *horrent folia bugloſſi, echij, urticæ, eryngij, ruſci, lycij, atractylis, ſonchi, chamæleonis utriuſque, dipſaci: quinetiam cardui omne genus.* Humi *iacent panacis folia, coronopi, anchuſæ, mandragoræ, utriuſque anagallidis, cynogloſſi, glauci, catanancæ ſecundi generis.* Reptant *etiam humi lithoſpermi, graminis, onoſmatis, canis teſticuli, albiq; chamæleonis.* In *uniuerſum plantæ omnes, quæ caule & floribus orbantur, folia per terram ſpargunt.* Acuta *folia, ut quæ olfactu nares feriant, data ſunt allio, cæpis, naſturtio utrique tam aquatico, quàm terreſtri, ſinapi, erucæ, lepidio, gingidio, hydropiperi, eryſimo, clematidi ſecundæ, thlaſpi, ſerpyllo, thymo, thymbræ, ſiſymbrio, pulegio, calaminthæ, dictamno, dracunculo, aro, flammulæ, origano. quæ omnia non modò olfactu, ſed magis etiam guſtu acrimoniam præbent.* At *amaritudinem poſſident chondrylla, cichorium, gentiana, ruta, abſinthium, aphaca, abrotonum, ſcandix, aloe, ſantonicum, ſeriphum, chamædrys, marrubium, ſcordium, glaucium, chamelæa, empetrum, & quæ uulgò gratia* Dei *deiectoriæ facultatis herba dicitur.* Odorata *folia ſunt aſaro, ſio, ſiſymbrio, menthæ, menthaſtro, calaminthæ, pulegio, ſaluiæ, ladano, hyſſopo, ſampſucho, origano, thymo, ſerphyllo, ſatureiæ, ſymphyto petræo, roſmarino, liguſtico, ſtachy, malabathro.* Nec *inſuauem efflant odorem chamædrys, baccaris, artemiſia minor, & herba illa, quam aliqui ſclaream, nonnulli herbam ſancti* Ioannis, *& plerique matriſaluiam nuncupant.* Nec *deſunt ſtirpium folia, quæ ab alijs tum plantis, tum liquoribus odorem emendicaſſe uidentur, ut ſcordium ab allio, trifolium à ruta, & bitumine, cytiſus ab eruca, apiaſtrum à citreo malo, chamæpytis à pino, xanthium à naſturtio: ita denique hydropiper à pipere mutuatur odorem.* Grauiter *olent abſinthium, abrotonum, ſeriphum, ballotæ, polium, ebulus, botrys, ariſtolochia, cannabis, anagiris, galiopſis, cicuta, mandragoras, apocynum, glaucium.*

Caulium in plantis differentiæ.

Non *parum quoque diſcriminis in plantarum tum caulibus, tum ſtolonibus reperitur. quandoquidem ex eis quædam ſingularem, ſimplicemq; caulem proferunt: aliæ numeroſos cauliculos edunt, quibuſdam craſſi caules inſunt: alijs tenues aſſurgunt: alijs inanes, & uacui eriguntur, fiſtularum, & arundinum inſtar: alijs pleni conſpiciuntur: quibuſdam item longus proſilit caulis, quibuſdam uerò breuior: nonnulli caules geniculis ſcatent, alij enodes exeunt, alij læuore, alij ſcabritia, alij duritia, alij lentore notantur.* Nec *deſunt, qui lanugine ueſtiantur, & qui ſpinis, & aculeis rigeant.* Quibuſdam *plantis teretes ſunt, nonnullis quadranguli, & aliquibus ſtriati.* Alij *denique ſurſum eriguntur, allij per terram ſerpunt, ac repunt.* Diſſident *præterea inter ſe ſtirpium caules colore, rectitudine, & curuitate: tanta fuit naturæ in plantis formandis uarietas, atque ſolertia.* Plures *igitur caules ab una tantùm radice exiliunt glaſto ſylueſtri, ptarmicæ, plantagini, muris auriculæ, telephio, ariſtolochiæ utrique, rutæ ſylueſtri, hyperico, elatinæ, phœnici, trago, ſolano ſomnifero, & manico, minori ſedo, chamæciſſo, glauci, oſyri, tithymalo paralio, & helioſcopio, thymelææ, heliotropio magno.* Ramoſo, *ac pariter ſurculoſo caule fruticant ſaluia, ſatureia, thymum maius, origanum, hyſſopum, abſinthium, abrotonum, ruta, ſtœchas, ocimum, amaracum, ſymphytum petræum: & ut ſummatim rem complectar, omnes deniq; plantæ, quæ ſuffrutices appellantur.* Craſſum *caulem mittunt dracunculus, chamæleo niger, œnanthe, helenium, ſymphytum alterum, hyoſcyamus, perſonata, ſedum maius.* Contrà *proditur tenuis ornithogalo, thlaſpi, polemoniæ, ranunculo, limonio, anemonæ, liguſtico, panaci* Aſclepio, *peucedano, artemiſiæ, phyllo, cynocrambæ, buphtalmo, aliſmati, betonicæ, echio, eupatorio, plantagini, chelidonio maiori, muri auriculæ, ariſtolochiæ utriq;, ſeripho, tragorigano, menthæ, ſiſymbrio, lyſimachiæ, rutæ ſylueſtri, delphinio, melanthio, agreſti cumino, aparinæ, chamedry, ſcordio, teucrio, trifolio, hyperico, ſideriti ſecundæ, elatinæ, pentaphyllo, ueneris umbilico, chamædaphnæ, tithymalo helioſcopio, thymelææ, alypo.* Inanes *in uniuerſum, ac fiſtoloſos caules habent frumenta, legumina, & olera.* Particulatim *uerò cauis emicant colliculis phu, apium montanum, ſonchus, ueratrum album, gentiana, equiſetum narciſſus, ricinus, cicuta, lathyris, hieracium maius, ſymphitum ſecundum, ſpina alba, cæpe, porrum, hippoſelinum, thapſia, ferulæ omne genus, omneſq; plantæ ferulaceæ, qualis cicuta, panaces, laſerpitium, ſeſeli* Peloponnēſe, *& quæ guttatim ſtillant ſagapenum, galbanum, & ammoniacum.* Geniculatum *culmum gerunt cerealia omnia: quin & ebulus, ſambucus, phu, cyclaminus ſecundus, gentiana, panaces* Aſclepium, *polycnemon, crategonum, polygonum, equiſetum, ferula, cicuta, meon, odoratus iuncus, pityuſa, arundinum omne genus. hydropiper, liguſticum, xyphium, & omnes deniq; plantæ, quæ fœniculaceo caule aſſurgunt, ut elaphoboſcum, anethum, ſeſeli* Maſſilienſe, *pyrethrum, ſpondylium, peucedanum.* Læui *conſtant caule dracunculus, haſtula regia, typha, nymphea, ſideritis tertium genus, chryſanthemum, aconitum lycoctonum, gentiana, acanthus, aloe, iberis, hya-*

cynthus,

cinthus,millefolium,chamædaphne. Dodrantali *caule exeunt chamæleo niger,tripolium, hyacinthus,arum, ſeſamoides,daucum* Creticum,*caucalis,caninus teſticulus,epimedium,hypericum,ſideritis tertium genus, centaurium minus, anonis, ſylueſtre cuminum, tuſsilago, œnanthe,anthyllis,anthemis, coris,ocimoides,achillea,elatine,pentaphyllũ,tragus,ageratum,papauer ſpumeum,pſyllium,aconitum primum,colchicum, ſemperuiuũ minus, umbilicus ueneris, ſtratiotes millefolium,chamæciſſos, glaux, polygala, laurus* Alexandrina,*tithimalus myrſinites, paralius, helioſcopius, & cypariſsias : item chamælea, & uerbenaca.* Duum *uerò palmorum longitudine caules extollunt phalaris, thlaſpi melanthium, pæonia, ueratrum album, cynocrambe.* Caulis *cubiti altitudine adoleſcit petaſitæ, plantagini minori, ranunculo, phu, roſmarino,chelidonio maiori, bacchari,panaci* Aſclepio,*ſphondylio, ſatyrio, alſinæ, betonicæ, fabæ* Aegyptiæ,*cirthamo,arabidi, aſphodelo,lepidio,xyridi,eupatorio, ſylueſtri papaueri, aconito tertio, ſemperuiuo maiori, ſenecioni, uerbaſco fœminæ,cytiſo,xanthio,ruſco,daphnoidi, chamædaphnæ, lathyri,primo filicis generi, cnico, gladiolo,aſcyro,lyſimachiæ.* Interdum *cubiti longitudinem caule excedunt aliſma, cyperus, tithymalus characias,pityuſa.* At *horminum ſemicubitali caule contentum eſt.* Binûm *cubitorum longitudinem caule æquant dracunculus,gentiana, ſpina alba,acanthus,conyza maior,althæa, ſymphytum ſecundum,helenium, glaſtum, glycyrrhiza, centaurium maius,dipſacum,carduus,ſeſeli* Aethiopicum, *lycopſis, ſideritis ſecunda,manicum ſolanum, ſylueſtris lotus, cirſium.* Quaternum *cubitorum caulis exit moly : tricubitalis uerò* Medio. Duris *lignoſisq; nituntur cauliculis hypericũ,chamædrys, teucrium, ſymphytum petræum,androſæmum, aſcyrum, ſatureia, thymum, origanum, millefolium, eupatorium, aſter* Atticus, *hyſſopum, ſtœchas.* Lentore *& mollitia caules langueſunt irioni, poterio,maluæ, ſmilacibus omnibus,cucurbitis, peponibus, & melopeponibus,cucumeribus,lupino,periclymeno,bryoniæ, uiti nigræ,uiciæ,helxinæ,quam ciſſampelon cognominant, ſcammonio, iunco,typhæ,althææ, alceæ, ſolano ſomnifero, oſyri,ruſco, daphnoidi.* Spinis *horridum gerunt caulem dipſacum,poterium,agriacantha, ſcolymos, paliurus,rubus,canirubus,hieracium maius,ſtœbe,roſa.* Spinoſa *prorſus lanugine obducuntur urticæ caules,echij,anchuſæ,lycopſis,bugloſsi.* Hirſutus *caulis uiſitur menthaſtro,orobanchæ,helenio, ocimoidi,eupatorio, herbæ quam piloſellam uocant, ſecundo ſymphyti generi.* Lanugineum *caulem nutriunt acanthium,gnaphalium,uerbaſcum,lychnis utraq;,tuſsilago,althæa, anemone, panaces* Heraclium. Scabritia *& aſperitate caulium ſunt paſtinaca,rubia utraque,lupus ſalictarius, aparine, baccharis, ſylueſtris cnicus,æthiopis,equiſetum,ueratrum nigrum,papauer ſylueſtre,& corniculatum.* Humi *cauliculis repunt polygonum,lithoſpermum,anagallis,clematis prima,holoſtium,tribulus terreſtris,peplos.* Caules *edunt quadrãgulos ſideritis prima,apiaſtrum,marrubium,ballote,cyperus,centaurium minus,mentha, calamintha, baccharis,horminum, aparine, rubia,chamædrys, ſtachys, ſcordium, teucrium,betonica, ſymphytum ſecundum, clymenum,uerbenaca,urtica, galiopſis,æthiopis,lotus* Aegyptia,*bunium,xànthium,ebulus,pycnocomum.* Triangulares *inſunt cirſio, & quandoq; etiam cypero.* Cæterùm *caules albicant moly,utriq; iberidi,naſturtio,cnico,cacaliæ,cynocrambæ.* Rubeſcunt *minori hieracio, ſoncho,artemiſiæ,hyperico,aſcyro, phu, uirgæ aureæ, helxinæ, ſenecioni, myriophyllo, orobanchæ.* Caule *deſtituuntur chamæleo albus, phyllitis, filix,cynogloſſum,dryopteris,polypodium,onoſma,trichomanes, aſplenum,hemionitis,lichen, paronychia,adiantum,hyppophæſtum,chamæſyce.*

Florũ in plãtis varietas.

Ad *hæc non parum quoq; in ſtirpibus dignoſcendis utilitatis præſtat florum tum coloris, tum fɼrmæ cognitio. quippe cùm nulla ſit earum pars,quæ prius noſtris ſeſe offerat oculis uerè,& æſtate, quàm flores, uaria colorum pictura, quæ in eis refulget.* Quapropter *non abre fuerit,horum differentias edocere,quæ in coloribus ita ſe habent.* Plantæ *igitur,quæ flore candido decorãtur, ſunt ut oxyacantha,liguſtrum,orneogloſſum, fraxinus, roſæ,quibus tum ruber,tum etiam purpureus erumpit.* Item *olea, myrtus,ceraſus,malus,pyrus, meſpilus,prunus,arbutus,iberis,raphanus, ſiſer,cucurbita,caucalis,eruca, ocimum, ornithogalum,cyclamini ſecunda ſpecies,haſtula regia,capparis, poterium,thymus,moly, aparine,phalangium, trifoliũ, ſed cui flos quandoq; rubeſcat,polium,œnanthe, alba uiola, nymphæa prima, althæa, polygonatum, clematis altera, ocimaſtrum, erinus,achillea,helxine ciſſampelos dicta,conuoluulus,dorycnium,ephemerum ſecundum, ſtratiotes millefolium,lotus* Aegyptia,*chamæſice ſeſamoides magnum,narciſſus, ſcammonia,thymælea, ſambucus, ebulus, angelica, filipendula,uiburnum, flammula, fragaria,imperatoria,lilium conuallium dictum,et uincetoxicum.* Rubri *flores emicant roſis,in quibus tamen uariant,nam alij candidi,alij purpurei,alij lutei reperiuntur : item malis punicis, fabæ* Aegyptiæ,*rumici,oxylapatho,oxalidi,blito,aphacæ, ophioſcorodo, anemonæ primo generi, argemonæ, anagallidi maſculæ, papaueri ſylueſtri, ſolano ſomnifero,onagræ,& caryophyllis uocatis,quem florem recentiores quidam, neſcio qua auctoritate ducti,uetonicum appellant. quanquam & hi purpurei emergant,& quandoque uaria colorum miſtura inficiantur.* Flores *menthæ, ſiſymbrij, & hydropiperis colore ſubrubro apparent.* In *purpura albicantes inſunt phu,roſis,perſico,amygdalo,eruo, bacchari, trifolio,alceæ, periclymeno, rhododendro, pæoniæ.* Purpurei *exeunt aſaro,croco,uitici,uiciæ,cyclamino primo,larici,centaurio minori,albæ ſpinæ, origano, pulegio, ſaluiæ, calaminthæ, thymo ſatureiæ ſimili, thymbræ, ſerpyllo, ſed qui in album quandoq; uarient, pſeudomelanthio, chamædry,lichnidi, ſcordio, uiolæ purpureæ, canis teſticulo, onobrychi, betonicæ,ſymphyto utriq; : etſi ſecundum modò candido, modò luteo flore lætetur.* Item *medio,gladiolo,anchuſæ,lycopſi,echio, ſideriti tertiæ,uerbenacæ,aſtragalo,hyacintho, cirſio,capno, bubonio, ſed cuius interna flaueſcant,antirrhino,acanthio,glauci,ueratro nigro : tametſi quandoq; huic punicei,herbacei,candidi,& in purpuram albicantes flores reperiantur.* Item *ſeſamoidi maiori,ricino, amaranto, galegæ,perſonatæ, xanthio, hormino, martago (ſic uocant recentiores lilium quoddam) ſcrofulariæ maiori, geranio.* At *in purpura nigricantes inſunt uiolis, leontopodio,delphinio, napello, pulſatillæ.* Aureis *floribus coronantur helenium,cornus,rapum,napus,lampſana,braſsica,crithamum, ſonchus,aphaca cichorij genus, tragopogon, cucumis tã erraticus, quàm ſatiuus,pepo, lactuca,irio,ranunculus,anemone ſecunda, aconitum lycoctonon, chelidonium utrunque, ſertula* Campana,*ruta,hieracium,atractylis,tuſsilago,conyza,hemerocallis,uiola aurea,nymphæa ſecunda, anagyris,aliſma,hypericum,aſcyrum,androſæmum,chamæpitys, ſpartium,lyſimachia, eupatorium, pentaphyllon, chry=*

ſocome, chryſogonon, chryſanthemum, ageratum, papauer corniculatum, hyoſcyamus, galium, ſenecio, uerbaſcum, lotus urbana, & ſylueſtris, bunium, oſyris, colocynthis, cnicus, uirga aurea, balſamina, blattaria, caltha, colutea, tanacetum, & quã falsò oxyacantha recentiores nuncupant, abrotonum fœmina, piloſella, potentilla, ſena, ſinapi. Anthemidi flores exoriuntur in medio lutei, circinato orbe candidi, ſicuti et parthenio, buphthalmo, bellidi, & cotulæ fœtidæ. Cæruleum florem edunt linum, intubus, cichorium, chondrilla, anagallis fœmina, muris auricula, clematis prima, bugloſſum, melanthium, eryngium, ſcabioſa, & quæ à uulgaribus morſus diaboli appellatur: item cyanus, & quæ trinitas recentioribus dicitur. Hyacinthino colore placent flores centaurij maioris, chamæleonis nigri, cinaræ: & & uaria cardui genera. Vario colore inficiuntur iridi, tripolio, maluæ, euphragiæ. Spicati inſident blito, plantagini, hyſſopo, menthæ, menthaſtro, ſiſymbrio, hydropiperi, ſaluiæ, ſampſucho, ſtachy, betonicæ, amarãto, uirgæ aureæ, ſtœchadi, ladano, lauendulæ utriq́;. Floris effigie lilium æmulantur hemerocallis, martagon, ornithogalum, nymphæa alba, helxine cognomento ciſſampelos, lotus Aegyptia, narciſſus, crocus, conuoluulus, ephemerum primum. Flores, qui roſæ referant ſimilitudinem, proſiliunt malo cydoniæ, meſpilo, althææ, rhododẽdro, pæoniæ, ueratro nigro, colocaſiæ, corniculato papaueri. Echinatis capitulis flores condunt uterq; chamæleo, centaurium maius, crocodilium, ſpina alba, dipſacus, ſpina Arabica, poterium, acanthium, cinara, leucacantha, atractylis, cnicus, & reliqua carduorum genera. Muſcoſos geſtant flores laurus, labruſca, myrica, erica, liguſtrum, olea, quercus, caſtanea, cornus, galium. Flores in umbellas radiantes, uel muſcarijs emicantes inſunt Meo, ſiſaro, crithamo, caucalidi, origano, panaci, liguſtico, paſtinacæ, ſeſeli omni, ſiſoni, aniſo, caro, anetho, cumino, ammi, coriandro, apio, ſmyrnio, elaphoboſco, fœniculo, dauco, pyrethro, libanotidi, ſphondylio, ferularum omni generi, peucedano, laſerpitio, ſagapeno, galbano, panaci, ammoniaco, achilleæ, chryſocomæ, agerato, cicutæ, ſtratiotæ millefolio, myrrhidi, thapſiæ, ſambuco, ebulo, angelicæ, filipendulæ, uiburno, imperatoriæ, eiq́; pimpinellæ generi, quæ nonnullis hircinum ſaxifragum uocatur, quòd hircum maximè oleat. Cytini imaginem repræſentant flores aſari, hyoſciami, ciſti, arbuti. Corymbis ſimiles racematim cohærent botry, ambroſiæ, anagyri, urticæ, lunariæ minori, hippophai. Lanugine quadam obducuntur, atque in pappos euaneſcunt flores omnium carduorum, ſonchi, tragopogoni, centaurij maioris, utriuſq; chamæleonis, utriuſq; hieracij, ſenecionis, cirſij. Stellarum, ſoliſq́; flore imaginem referunt eryngium, aſter Atticus, anthemis, parthenium, buphthalmus, bellis, hypericum, pentaphyllum, intubus utraq; cyanus.

Seminũ, & fructuũ in plãtis diſcrimina.

Præterea exquiſitam prorſus plantarum cognitionẽ quis aſſequi poterit, ſi ſeminis, fructuſq́;, quos plantæ ferunt, delineationes habeat. quare non inutile fuerit earum tum figuras, tum diſcrimina, tum etiam ſimilitudines proſequi. Fructus itaque racemoſos proferunt terebinthus, lentiſcus, populus utraq;, oxyacantha, uitis nigra, uitis alba, cyclaminus ſecunda. Corymbaceos uerò hedera, periclymenus, ſolanum hortenſe, & manicum, ſmilax aſpera, polycnemon, hippophaes. Semina autem racematim cohærent artemiſiæ, ambroſiæ, botry, urticæ noſtrati, mercuriali fœminæ, hydropiperi, ricino. Acinoſa ſunt aſaro, taxo, ueſicariæ, aſparago, ruſco, lauro Alexandrinæ. Semen folliculari ſpecie ineſt fraxino, rhamno, ſed quod uerticilli referat imaginem, naſturtio, thlaſpi, androſacæ. At in ſquamoſis folliculis occluditur gentianæ, cumino ſylueſtri, atriplici, ſphondylio, œnanthæ, ferulæ, & thapſiæ. Pineam nucem imitantur, & ueluti nucamẽta ſunt fructus piceæ, laricis, & cupreſſi. Baccas gerunt olea, laurus, zizyphus, cornus, roſa, capparis. Oblongæ, & quæ magnitudine cedant oliuis, uiſuntur myrto, thymelææ, polygonato. Rotundæ ſunt liguſtro, iunipero, hederæ periclymeno, lycio, cedro, oxyacanthæ, ſabinæ. Cæterùm fructum ſemenq́; ſiliquis includunt acacia, anagyris, geniſta, ſiliquæ arbor, caſia nigra, dorycnium, apocynum, ſtaphis agria, delphinium, cicer, faba, lens, phaſiolus, lupinus, piſum, eruum, ſena, ſmilax hortenſis, medica, aphaca, uicia, pæonia, leontopetalon, xyris, ſolanum ſomniferum, & tertium aconiti genus. In folliculis uerò abditur halicacabo, coluteæ, colchico, & ſtaphylodẽdro: ſuumq́; in corniculis modò aduncis, modò rectis ſeruant delphinium, fœnum græcum, lotus ſylueſtris, rapa, napus, raphanus, lampſana, braſſica, eruca, ſinapi, eryſimum, circæa, leucoium, hedyſarum, papauer corniculatum. Capitibus ſemina condunt colocaſia, anemone, argemone, melanthium, ocimoides, papauer tam ſatiuum, quàm erraticum, hyoſcyamus, lotus Aegyptia, xyris. At capitulis paruis concipiuntur lino, ptarmicæ, cumino ſylueſtri, ſparganio, pſyllio, uerbaſco, ſcrofulariæ, iſopyro, ricino, tithymalo paralio, & helioſcopio. Semina in flocci modum concluſa afferunt porrum, ampelopraſum, ſcorodopraſum, cæpa, allium, et ſi prius folliculo quodam claudantur. Vmbellis nuda reſident ſemina omnibus panacis generibus: itemq́; ſeſeli, liguſtico, apij omni generi, aniſo, caro, anetho, cumino ſatiuo, ammi, elaphoboſco, dauco, ſphondylio, peucedano, elichryſo, cicutæ, mirrhidi, angelicæ, imperatoriæ, thapſiæ, coriandro, ſmyrnio, fœniculo, pyrethro, ferulis omnibus, achilleæ, agerato, ſtratiotæ millefolio, ſambuco, ebulo. Semen ueluti ſpicis cõtinetur origano tam ſatiuo, quàm ſylueſtri: quin & ſampſucho. Papaueris imaginem ſemine repræſentant phyllum, nymphæa alba, hyoſciamus, lotus Aegyptia, peplis, peplos, chamæſice. Piperis ſimilitudinem exhibent ſemina tum lycij, tum etiam uiticis. Compreſſo, atq; rotundo ſemine habentur malua, althæa, alcea, ſmilax læuis. Neque ſeminis effigie ab epithymo diſſidet alypon: à lolio phœnix: à uiola alba chamæciſſos: à ſaluia horminum. Hirſuto ſemine, ac aſpero, adeò ut id tactum ueſtibus adhæreat, ſunt perſonata, eupatorium, aparine, helxine, xanthium, & uulgare cynogloſſum. Capiti uiperarum ſimile fert echium, & uituli non diſſimile antirrhinum. Mucronatum oſtendunt tragos, ſpinachium ſic uulgò uocatum, tribulus tam aquaticus, quàm terreſtris. A fœni greci ſemine non deſciſcit ſemen myagri, item & loti ſylueſtris. Semen fœniculi modo ferunt liguſticum, ſiſon, cicuta, cuminum, carum. Aniſi uerò ſemina, apij, & ammi conſimilem nacta ſunt formam. Cnici ſemen ſuam impartitur imaginem minori centaurio, utriq; chamæleoni, ſpinæ albæ, & Arabicæ, atractyli, cinaræ, Medio, nigro ueratro, & omnibus ferè cardui generibus. Milij ſemine conſtant circæa, crateogonum, panicum, ſeſamum, lithoſpermum, lotus Aegyptia, ſeſamoides. Erui ſemen poſſident catanance, tithymalus paralius aphaca. Semine marrubium æmulantur ballote, clinopodium, ſideritis prima, pycnocomum. Conſimili naſcuntur ſemine libanotis, & crithamum: ut etiam ſemine conueniunt linum, ſatyrium erythronium, & quoddam urticæ genus.

Semine

Semine caudæ ſcorpionis effigie cernitur ſcorpioides: & uerrucarum modo pendet minori heliotropio. Semina, quæ fructibus carnoſis tam arborum, quàm herbarum deliteſcunt, geſtant aluo mala, cotonea, pyra, citria, limones, aurantia, punica, meſpila, cucurbita, pepones, melopepones, cucumeres, colocynthis: item balſaminæ uulgò uocatæ fructus, mandragoræ, ariſtolochiæ, halicacabi. quin & mala inſana conſimili modo ſuum recondunt ſemen. Minutum habent ſemen ruta, iberis, cupreſſus, circæa, pſyllium, mandragoras, apios, cynocrambe, papauer, hyoſcyamus, ocimum. Differunt etiámnum colore inter ſe ſemina: ſiquidem albicant dauco, roſmarino, circææ, lactucæ, papaueri ſatiuo, & ſpumeo, cucurbitæ, peponi, cucumeri, ſeſamæ, litoſpermo. Vt fructu rubent oxyacantha, terebinthus, cedrus, cornus, zizyphus, roſa, punica, arbutus, taxus, ceraſus: Ita ſimiliter ſemine rubeſcunt aſparagus, halicacabus, ruſcus, hippogloſſum, rumex, dracunculus, arum, acanthium, pæonia, rubia, tragus, iuncus, coccum infectorium, aſpera ſmilax, chamedaphne, ſeſamoides. Succo ſanguineo manant aſcyri, androſæmi, & hyperici grana. Nigrum ineſt liguſtro, & lycio, myrto, oleæ. Quin & ſemina nigricant ocimo, hirci barbulæ, porro, allio, cæpis, ampelopraſo, hyacintho, ſcorodopraſo, ophioſcorodo, ſaluiæ, rutæ, hormino, liguſtico, ſeſeli Aethiopico, ſiſoni, hippoſelino, ſmirnio, melanthio, phalangio, rubiæ, ſideriti primæ, uerbaſco, laureolæ, narciſſo, ſyluestri cucumeri. In longum uerò protenſum proferunt ſemen ſeſeli Maßilienſe, liguſticum, ſiſon, hippoſelinum, cuminum, narciſſus, fœniculum. Quadratum ſpectatur ſeſeli Maßilienſi, & libanotidi: triquetrum uerò ſtaphidi agriæ, & lathyri. Geminatum ſemen ferunt tordylium, alyſſon, æthiopis, mercurialis altera. Dißident etiam ſapore ſemina: nanq; acre id proferunt porrum, cæpæ, allium, ampelopraſum, ſcorodopraſum, ſinapis, naſturtium, eryſimum, ſtruthium, cyclaminus altera, dracunculus, origanum, panax Herculeum, ſeſeli Maßilienſe, tordylium, aniſum, hippoſelinum, fœniculum, pyrethrum, peucedanum, cardamomum, clematis ſecunda, ſmilax aſpera, thlaſpi, hydropiter, ptarmica, arum, lepidium, liguſticum, & ſiliquaſtrum, quod Indicum appellant piper. Odorato ſemine pollent omnia cardamomi Arabici genera, panaces Herculeum, meon, carum, panaces Aſclepium, elaphoboſcum, liguſticum, hippoſelinum, ſmyrnium, fœniculum, daucus, paſtinaca ſylueſtris, melanthium, iſopyrum, bunium, origanum, ammi, libanotis. Amarum ſemen ineſt Aethiopico ſeſeli, omni abſinthiorum generi, abrotono, chamæciſſo, gentianæ, ſeſamoidi. In magnam deniq; duritiem ſemen coaleſcit aſparago, periclymeno, & ruſco. Harum itaque rerum, qui exactam cognitionem fuerit adeptus, is in hac prſtantißima facultate abſque ullo impedimento poterit peritiſsimus euadere.

Sympathia, & antipathia rerũ quarundã pro ſimpliciũ materia.

Verùm enimuero ne quid intactum relinquatur, quod in hac facultate tum utile, tum neceſſarium exiſtimari poßit, ob id ſcire conuenit, quòd permulta creauit natura rerum omnium parens, quæ inter ſe uel maximè conſentiunt, uel admodum diſſentiunt. Quo fit, ut nihil hac re admirabilius ſit in tota natura, nihilq; ſcitu exoptatius. Quapropter nec ab re quidẽ fuerit hæc etiam cæteris adnectere, paucisq; perſtringere, & de his præſertim agere quæ ad ſimpliciũ medicamentorũ materiã ſpectant. Tã igitur pertinaci odio ſeſe proſequuntur quercus, et olea, ut non ſolùm non uiuant, neque germinent, ſi altera effoſſa, in eius ſcrobe altera implantetur; ſed etiam altera alteram interficiat, ſi forte propè oriantur. Nec minor inter braßicam, & uitem antipathia cernitur: quandoquidem obſeruatum ſit, uitem, ad cuius radices aßita fuerit braßica non paruo interuallo ſponte ſua refugere. Ideo nil mirum, ſi tantum braßicam contra temulentiam pollere credant, quódq; Germani quotidianis menſis id olus ſemper apponant, ut uini noxam effugiant. Nec ſecus braßicam oderunt origanum, ruta, & cyclaminus, atque illa uites: quippe perſpectum eſt, quòd ſi ſeratur braßica iuxta quamlibet explicatarum, confeſtim cadit, totáq; contabeſcit. Scilla adeò ueneficiis, & admurmurantium incantationibus aduerſatur, ut in limine ianuæ domus integra ſuſpenſa ab omni eorum noxa eos, qui inhabitant, uindicet. Quocirca non temere à doctißimis rerum naturalium inueſtigatoribus memoriæ proditum eſt, omnes in uniuerſum ſtirpes, quibus ſcilla adſita proſiliat, non modò aſſeruari ab omni aeris intemperie, animaliumq; noxa; ſed etiam lætiores, feracioresq; euadere. Ferula in pabulo aſinis gratißima eſt, eosq; mirificè alit: quæ tamen, ſi ab equis, uel bobus edatur, ueneni præſentanei modo eos interficit: tametſi nulla prorſus noxa ea quoque ab hominibus edatur prima foliorum germinatione. Rhododendri flores, & folia mulis, canibus, aſinis, & quadrupedum plurimis uenena ſunt: hominibus uerò contra ſerpentium morſus præſidia. Cicuta eſitata homines enecat: item & quadrupedes. nihilominus ſturni innocuè eius ſemine ueſcuntur. Cucumeres aquam ita diligunt, ut ſi uas aquæ plenum, dum plantis inhærent, illis ſubijciatur, admodum longiores effecti, mirè in illam deſcendunt. Contrà oleum ſuppoſitum ſic refugiunt, ut in hamos recuruentur. quandoquidem in uniuerſum oleum omnibus, quæ ſeruntur plantis, inimicum eſt. Quo fit, ut planta quælibet, quæ fuerit eo peruncta, facilè perareſcat, & moriatur. Ob id enim admirandum non eſt, ſi arbores, quæ oleum ferunt, ac reſinam mittunt, cæterarum inſitiones aſpernantur: quemadmodum eas non reſpuunt aliarum nonnullæ, quæ nec oleum nec reſinam fundunt. ſiquidem ſæpe conſpecta eſt quercus pyra ferre, platanus poma, myrtus punica mala, oxyacantha meſpila. At nunquam uiſæ ſunt pinus, larix, picea, abies, olea, inſitionis adminiculo, alios ferre fructus, quàm proprios. Grandinis impetum, item & fulminis ictum arcet pellis hyenæ, crocodili, hippopotami, & uituli marini: neq; fulmine iciuntur ficus, & laurus. Caprificorum groſsi domeſticis ficis appenſi, nõ ſolùm eorum fructus decidere prohibent, ſed etiam caducos ad maturitatem uſque remorantur. Apium tantò celerius adoleſcit in hortis, quanto magis atteritur, & calcatur: cum tamen ſecus, & contrà eueniat de reliquis plantis. Tenereſcunt galli, eſuiq; aptiores redduntur, qui iugulati prius in arbore fici pependerint. Carnes putredine diutius illæſæ aſſeruantur, quibus æneus clauus fuerit infixus. Corpora icta fulmine, etſi exiccentur, nunquam tamen putreſcunt. Quare non immeritò poeta ille damnatur, qui Phaethontem cecinit de cælo tactum quibuſdam in uallibus computruiſſe. Sed maiore miraculo nobis illud ſeſe offert, quòd ſcilicet fulminis ictu è loculis aurum adimatur illis illæſis, ac ne confuſo quidem ceræ ſigno: pariterq; ex dolio uinum euaneſcat, dolio nullibi fracto. Quid enim hoc mirabilius? Martia princeps Romanarum grauida icta fulmine, partu exanimato, ipſa citra ullum aliud incommodum uixit. Mentha lacti impoſita denſari ipſum in caſeum non ſinit. Murenæ piſces ferula tactæ ſtatim moriuntur. Scorpiones item admota delphinio herba, aut

lychnide ſylueſtri, aut aconiti radice, quod pardalianches uocant, adeo torpeſcunt, & ſtupidi redduntur, ut potius mortui, quàm uiui exiſtimentur: ueruntamen albi ueratri contactu mirificè excitantur, uireſq; deperditas recuperãt. Succo cotulæ manus illitæ apum, ueſparumq; aculeo non infeſtantur. Quod item malua præſtat oleo contuſa, corporiſq; membris illita. Qui polemoniæ radicem geſtauerit, à ſcorpionibus non icitur: etſi ictus ſit, nulla neque moleſtia, neque noxa afficitur. Porrò tanta eſt arundinis, & filicis diſcordia, ut arundine uomeri annexa, filices in agro enatæ penitus deperdantur. At contrà magnam inter ſe ineunt amicitiam arundines, & aſparagi; quippe in arundinetis ſati longè lætiores, quàm alibi adoleſcunt: quemadmodum & uites, quæ ulmos, populoſq; ſcandunt. Magna inſuper conueniunt amicitia myrtus, & olea: item hæc, & ficus. Orobanche ſola præſentia legumina ſtrangulat. Metellarum nucum eſu peculiarius enecantur canes, quàm cætera animalia. Cimices lectularii ſi uiui deuorentur, non ſolùm quartanis febribus remedio ſunt, ſed etiam percuſsis ab aſpide proſunt. Martyres, feles, & muſtelæ gallinas non attingunt, quæ rutæ ſucco fuerint perunctæ: neque uulpes eas inuadunt, quæ pulmonem uulpinum comederint. Vipera fagi ramulo obuiam facta greſſum ſiſtit, & ueluti attonita manet. quod item facit arundine etiam leuiter percuſſa. Furens elephas ariete tantùm conſpecto manſueſcit: nec eſt taurus tam ferox, qui fico arbori adalligatus non miteſcat. Magnes lapis mirè ferrum ad ſe trahit: at ſi allio confricetur, id neutiquam agit, niſi ſanguine hircino lotus uim ab allio obſeſſam redimat. Succinum paleas, & feſtucas ad ſe trahit: nihilominus oleo illitum eas reſpuit. Equi, quos lupus momorderit, & pernici curſu, & prolifica probitate pollebunt: at ſi luporum ueſtigia calcauerint, cruribus obſtupeſcunt, ac conuelluntur. Carnes ouillæ à luporum morſibus dilaniatæ, cæteris teneriores, & guſtatu ſuauiores exiſtunt: at earum lana ueſtibus contexta, pediculos creat. Leo animal ferociſsimum præſentẽ gallum mirum in modum ueretur, ac magis terrore concutitur audito eius cantu. Gallinacei pulli elephantem, bouẽ, & equum minimè metuunt: atqui ſi umbram tantùm milui in aere uolantis coſpexerint, ad matrẽ maximè perterriti confugiunt. Nec ſecus agunt oues, & agni lupo conſpecto. Idem lupus ſcillæ bulbo contacto quàm primum ſideratur. Hyenæ umbra contecti canes obmuteſcunt. item hyenæ ipſius lingua à latratu, ac morſu canum etiam mordaciſsimorum ferentem uindicat. Polypodium herba cancro animali admota efficit, ut is paruo temporis tractu tum integentes cruſtas, tum ungues è pedibus abijciat. Ciconiæ platani folijs nidos implent, ut inde ueſpertiliones abigant, quibus cum ingens odium gerunt. Hirundines àpium comportant, ut tineas, & blattas nidis inimicas arceant: item & chelidonium maius, quò obcæcatis pullis uiſum reſtituant. Cæterũ lauri folia nidulis important palumbes, accipitres hieracium, corui arum, upupæ adiantũ, cornices ſupinam uerbenacam, turdus myrtum, perdix arũdinem, ardeola carum, aquila callitricum, galerita gramen, cygni uiticem, ut à diuerſis animalium iniurijs ſe uindicent, aut ab alio quocunque, quod noxam adferre poſsit: tam admirabilis in uolatilibus, & quadrupedibus habetur ipſius naturæ inſtinctus, circa rerum uires abſconditas. Catus quadam herba adeò gaudet, ut illi catariæ nomen recentiores indiderint. Ranæ iuncum, ranunculum, & ſtœbem diligunt. Teſtudines, & ciconiæ origanum adamant. Serpentes fœniculi affricatu uiſum recuperant. Leo deuorata ſimia febrem efficaciſsimè diſcutit. Ceruæ, & feræ capræ non modò dictami pabulo illata uulnera in Creta inſula ſanant, ſed & infixa tela uenatoribus reijciunt. Vrſi formicas deuorant, ubi mandragoram deguſtauerint, quibus mirificè ſanantur. Elephantes deuorato chamæleonte animali oleaſtri frondes depaſcuntur, quibus incolumes euadunt. Anſeres, anates, ac reliquæ aquaticæ aues ſiderite tantùm herba ſuis incommodis medentur: ſicuti gallinæ helxinem deuorant, grues iuncos, pantheræ humanum ſtercus, apri hederam, & cinaram ceruæ. Præterea rhabarbaro flaua bilis è corpore deijcitur, itemq; manna, & ſcammonio: pituita colocynthide, & turpeto: bilis uerò atra helleboro, & Armenio lapide: ſicuti & uenena theriaca ſuperantur. Oculorum ægritudines curant ſolo contactu ſapphiri & anthraces. Ebrietas amethyſto lapide arcetur. Sanguinis defluxus iaſpide ſiſtitur. Topatio appenſo uenus infirma redditur: item & uitice lecto cubantibus ſtrata. Formicæ alis ueſpertilionis, & upupæ corde fugantur. Quin & ſerpentes ueterum calciamentorum ſuffitu abiguntur: ut blattæ, & papiliones hircino iocinore incenſo. Torpedo piſcis non modò manu, ſed & longiori haſta contacta tãgentis brachium ſtupidum reddit, quanuĩs ualidiſsimis muſculis conſtet. Catablepha quemcunque oculo conſpexerit, enecat, & ſi per mille paſſus diſtet. Nec inter homines deſunt, qui laudibus, & oculorum intuitu conſpectos effaſcinent. Cæterùm ſi cæterarum uolatilium pennæ aquilinis permiſceantur, breui carie contabeſcunt: quemadmodum teſtudinum chordæ contactæ diſrumpuntur, ſi una tantùm ex lupi inteſtino parata inter eas reſonet. Eodem pariter modo tympana ouina pelle conſtructa franguntur, ſi tympanum lupina membrana contectum inter alia pulſatur. Tanta muſicis, tibijs, cæteriſq; id genus inſtrumentis facultas aduerſus tarantulæ uenenum ineſt, ut languentes etiã inuitos non modò ad choreas, ſaltationeſq; alliciat, ſed etiam perſanet. Quinetiam tanta ui pollent Marſi, ac Pſylli contra ſerpentes, ut eos ſolo contactu enecent. Taurus perunctis roſaceo naribus ſtatim uertigine corripitur. Lapis Thracius aqua madens igni admotus præter rerum naturam flammam ſtatim concipit, nec reſtinguitur, niſi affuſo oleo. Sed de his hactenus: quãdoquidem breuitati ſtudentes plura adhuc ſilentio prætereunda duximus.

† Hic locus (ut mihi retulit excellentiſs. medicus Auguſtinus Gadaldinus) in antiquo codice ita legebatur: εἰς ὄγκων διαφορὰς ἕκαστον αὐτῶν ἀναφέροντες. Id eſt: in tumorum differentias unumquodque ipſorum referentes. Quæ lectio non ſolùm ob id magis probari poſſet, quàm uulgata, quòd dogmatica ſit, illudq; dogma innuat, quod facultatum medicamentorum cauſam in tumores, & meatus referebat; ſed quòd etiam eius dogmatis meminerit Galenus libro primo de ſimpl. medicamentorum facultate cap. primo, his uerbis. τινὲς μὲν γὰρ εἰς τε τὰ μεγέθη, καὶ τὰ σχήματα, καὶ τὰς θέσεις τῶν ὄγκων τε καὶ πόρων ἀναφέρουσιν. Hoc eſt: Quidam enim in magnitudines, figuras & ſitus tumorum & meatuum referunt. 1. liber de aliquot herbis fruticibus et arboribus

IRIS DOMESTICA.

IRIS SYLVESTRIS.

Iris. Cap. I.

IRIS à cœleſtis arcus ſimilitudine nomen accepit. Folia fert gladioli, ſed maiora, latiora, & pinguiora. Flores † in ſummitate cuiuſque caulis, æqualibus inter ſe ſpatijs diſtant, incurui, uarij: ſiquidem candidi, pallentes, lutei, purpurei, aut cærulei conſpiciuntur: qua diuerſi coloris ſpecie, quædam cœleſtis arcus imago repræſentari uidetur. Radices ſubiacent geniculatæ, ſolidæ, odoratæ: quæ fruſtatim diſſectæ, in umbra ſiccantur, & traiectæ limo reconduntur. Melior eſt Illirica, & Macedonica: & inter has laudatiſsima, quæ mutila ferè, & denſa conſtat radice, frangenti contumax, ſubrufo colore, guſtu amaro, odore perquàm grato, & ſyncero, ita ut nullum prorſus ſitum redoleat: quæ dum tunditur, ſternutamenta mouet. Secundum locum habet Africana, candicans guſtuque amara. Teredines in uetuſtate ſentiunt; tunc tamen odoratiores reddi ſolent. Vis omnibus excalfactoria, extenuans, contra tuſsim efficax: humorum, qui ægrè reijciuntur, craſsitiem digerunt: bilem, craſſamque pituitam ex hydromelite drachmis ſeptem epotæ purgant: ſomnum conciliant, lacrymas ciunt, torminibus medentur. Eædem potæ ex aceto auxiliantur ſerpentium ictibus, lienoſis, cònuulſis, perfrictionibus, horroribus, & quibus genitura effluit: menſes ex uino potæ pellunt. Decoctum earum, fœminarum fotibus utiliter imponitur, ad emolliendos locos, laxandaque in eis uenarum ſpiracula: iſchiadicis infunditur: fiſtulas, ac ſinus carne explet. Radices ex melle glandis modo ſubditæ, partus extrahuunt: quinetiam coctæ & illitæ, ſtrumas, ueteresque duritias emolliunt. Siccæ quoque ulcera replent, & cum melle purgant: nudata oſſa corpore operiunt: doloribus capitis cum aceto, & roſaceo magna utilitate illinuntur. Admotæ cum albo ueratro, & duabus mellis partibus, lentigines & uitia cutis in facie à ſole contracta emaculat. Peſsis, malagmatis, & acopis inferuntur. In uniuerſum magni ad omnia uſus.

Iridis genera eiusq; conſideratio.

IRIS *in uniuerſum ſatiua eſt, & ſylueſtris. Hæc duorum eſt generum: altera ſatiuæ, & uulgari ſimilis, folijs tamen, flore, caule, radiceq; paulò minoribus.* ALTERA *folijs gladioli longioribus: radice tenui, lignoſa, geniculata, ſubrufa, inodoraq;: caule breui: flore cæteris longè minori, odore Armeniaci mali. conſtat hic folijs nouem purpureis, quorum extima, ſuperiore tantùm parte, aureis pinguntur lineis. Sunt qui hanc legitimam Illyricam putent, Illyricam ab Italica differre exiſtimantes. In quorum ſententiam etſi iampridem deuenerim; tamen longè aliter rem ſe habere poſtmodum comperi. Qundoquidem præferri Illyricam nouerim, non quòd genere, uel ſpecie à noſtrate differat,*

IRIS SYLV. ALTERA.

ferat, ſed quòd cæli, ſoliq́; illius conuenientia, præſtantioribus polleat facultatibus: ut abſinthium, quod in Ponto naſcitur: acorum, quod in Colchide, & Galatia: cyperus, qui in Syria, & Cycladibus inſulis: coſtus, qui in Arabia: crocus, qui in Coryco monte: myrrha, quæ apud Troglodytas, & Minæos legitur: & alia quàm plurima præferũtur à locis, quorum dote ſelectiſsima, præſtantiſsimaq́; proueniũt. Id enim apertè teſtatur grauiſsimus auctor Galenus lib. primo de antidotis, his uerbis. Omnes itaq; herbarij unanimes ſcripſerunt Irim in Illyrio natam optimã eſſe: petroſelinum uerò, quod in Macedonia prouenit: bitumen è Iudæa aduectum, item & opobalſamum. Idem & in reliquis fecerunt, quorum dotes à regionibus acceptas, cùm priuatim de unoquoq; loquemur, ne omittemus. Hæc Galenus. Docuit id etiam ante Galenum Teophraſtus lib. IX. cap. VII. de hiſtoria plantarũ, ſic inquiẽs. In Europa nihil præter irim inueneris, quæ optima apud Illyrios exit, non tamen parte maritima, ſed mediterranea, magiſq́; ad ſeptentrionem ſita. Verùm loci à locis differunt, ita ut producere meliorem poſsint. Quibus palàm eſt, Illyricam Irim non genere, & facie, ſed uiribus tantùm à noſtrate diſiungi. Satiua (ut arbitror) ex agreſti originem duxit, quemadmodum plantarum aliarum pleræque, cultu tamen uegetior grandiorq́; effecta. Seritur iam & altera, quam flore & folijs minorem eſſe diximus, quæ etiam in hortis frequens eſt, tum ipſius floris amœnitate, tum odoris præſtantia, tum etiam quòd nouis floribus delectentur homines. adeò ut iam tot ſatiuæ, quot ſylueſtris habeantur genera.

Opinio reprobata.

Sunt tamen, qui putent nullam Irim domeſticam reperiri, quòd ſcripſerit Theophraſtus loco antè citato, nullum Iridi cultum accommodari. Sed ij, meo quidem iudicio, decipiuntur. quandoquidem Theophraſtus eo in loco nõ de omni in uniuerſum Iride diſſerit, ſed de Illyrica tantùm: quæ cùm loci ac cœli clementia in Illyrico tractu optima ſponte proueniat, nõ eſt neceſſe, ut colatur. Præterea cùm hodie Iris domeſtica paſsim in Italiæ hortis læta, uirens, pulchraq́; ſpectetur: ſylueſtris autem in plurimis montibus ſponte naſcatur, floribus & folijs ſatiuæ longè minoribus, radice tenuiore, breuiore, & aridiore; nulli quidem abſurdum uideri debet, ſi nos utranque depingi curauimus. Quinetiam compertum habeo, ueteres quoque Iridis ſylueſtris mentionem feciſſe, non ſolùm Marcelli medici auctoritate cap. XXIIII. qui præterea Irim domeſticam cultamq́; illis fuiſſe oſtendit; ſed Galeni quidem teſtimonio. is enim Iridis ſylueſtris meminit lib. X. de comp. medic. ſecundum locos, dum nephriticas compoſitiones ab Aſclepiade conſcriptas recenſet. Sylueſtris utriuſque generis plurima oritur in Goritienſi agro Saluatino monte, & Iapidiæ collibus inter ſaxa, odore non ingrato: quanuis etiam ambas uiderim in campeſtribus non longè à Sontij ripis. Eſt præterea in ſatiuarum genere, quæ flores niuei candoris proferat (hanc in pluribus Hetruriæ locis uidimus) cuius radix odoris fragrantia, & uirium robore Illyricam ferè æqueat. Iridis meminit Plinius lib. XXI. cap. VII. ſic inquiens. Iris radice tãtùm commendatur, unguentis, & medicinæ naſcens. Laudatiſsima in Illyrico: & ibi quoque non in maritimis, ſed in ſylueſtribus Drilonis, & Naronæ. Proxima in Macedonia: longiſsima hæc, & candicans, & exilis. Tertium locum habet Africana, ampliſsima inter omnes, guſtuq́; amariſsima. Illyrica quoque duorum generum eſt; raphanitis à ſimilitudine, quæ & melior: rhizotomos ſubrufa. Et cap. XX. eiuſdẽ libri: Iris rufa (inquit) melior eſt, quàm candida.

Plinii contradictio.

Quibus in locis ſibi manifeſtè repugnare uidetur Plinius: quod ſuperius raphanitem, quæ candicat, rhizotomo, quæ ruſeſcit, antepoſuerit, hìc uerò contrà. Dioſcoridi præſtat, quæ ſubrufo conſtat colore, qualis Plinio rhizotomos. Cæterũ (ſi Theophraſto, & Plinio credamus) non omnis Illyrica præſtat, ſed quæ tantùm in ſylueſtribus naſcitur. ſiquidem quæ in maritimis foditur, humore prægnans improbatur, quòd ſubinde flacceſcens contrahatur in rugas. Succus hydropicis propinandus, quoniam recenti Illyrica deſtituimur, è noſtrate elicitur, ducitq́; abunde aquas. Excalfacit Iris ordine ſecundo completo, uel tertio inchoante, & pariter ſiccat.

Iridis uires præter traditas à Dioſco.

Atque præter uires, quas illi adſcribit Dioſcorides, alijs pluribus pollet, quandoquidem compertum eſt, manſam oris halitum commendare: dentium dolores mulcere, ſi radicis decocto ijdem foueantur. coquit item, abſtergit, digerit, reſoluit, lenit, reſerat, expurgat, & deijcit: uulnerarijs medicamentis immiſta ſarcotica eſt. Radicis expreſſus ſuccus bilem flauam, pituitam, & aquas cutem ſubeuntes pellit: hæmorrhoidas fotu elicit. Radix ipſa contrita, & ex aceto bibita, omnibus aduerſatur uenenis. Succus naribus infuſus, cerebrum à pituita mirificè purgat: uentriculo tamen nocet, cùm per ſe tantùm bibitur. ideoq́; à peritis medicis exhiberi non ſolet, niſi admiſta mulſa, & Indica nardo.

Iris cognomento aſtragaliris.

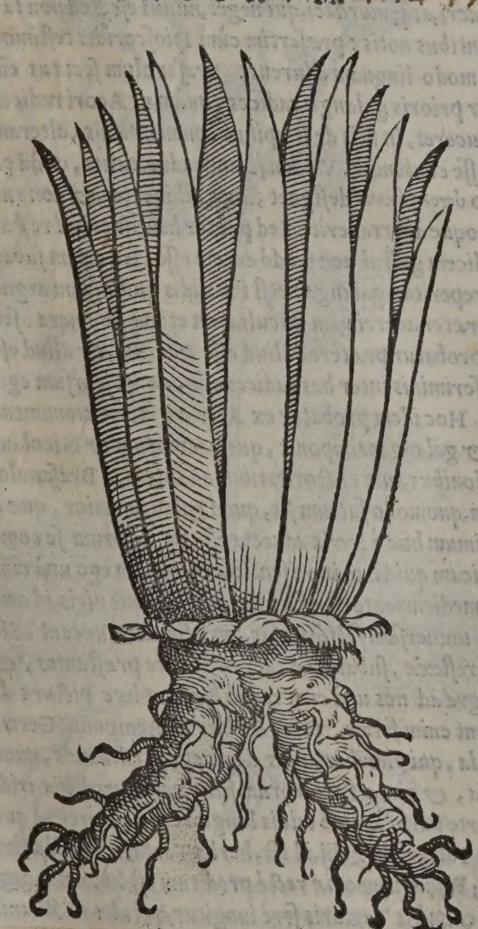
Reperio quodam eſſe Iridis genus, quæ Aſtragalitis cognomine dicitur. Id enim oſtendit Galenus lib. I. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos cap. primo ex Sorano tranſcribens: item Aetius lib. XIII. cap. III. qui quibuſdam in emplaſtris Irim aſtragalitidem imponunt. Veruntamen cùm antiquorum, uel recentiorum repererim neminem, qui in ſimplicium medicamentorum libris huiuſce Iridis meminerit, quid certi de hac re proferam, ſanè non habeo. Cæ-

terùm

terùm Cornarius, qui in prædictos Galeni libros commentarios edidit, Irim aſtragalitem, & aſtragalum idem eſſe exiſtimat: hoc argumento ductus, quòd Plinius Iridem duplicẽ eſſe tradiderit; alteram, quæ raphanitis à ſimilitudine; alteram, quæ rhizotomos dicitur. At cùm aſtragalus radicem raphani modo ferat, inde Iridem aſtragalitem Aſtragalum eſſe conijcit. quin & Plinio per Iridem raphanitem, aſtragalum intelligi cenſet. Sed mea quidem ſententia rectius fortaſſe rem hanc explicaſſet, ſi per eam Iridem, quæ à ſimilitudine raphanitis uocatur, aſtragalitem ideo deſignari dixiſſet, quòd ut aſtragalus, raphani modo radicem gerat: ſiquidem Plinio Iris raphanitis aſtragalus non eſt, ſed altera Iridis Illyricæ ſpecies. Quamobrem ita Iridem aſtragalitim à Galeno cognominatam eſſe putauerim, quòd radice referat aſtragalum: quemadmodum raphanitis à Plinio dicta eſt, quòd radice raphanum repræſentet. Iridem memoriæ proditam fuiſſe Galeno in libris ſimplicium medicamentorum ſanè nuſquam reperi: tametſi libro primo de antidotis eius poſtmodum meminerit his uerbis. Andromachus roſis Iridem Illyricam adiungit. quæ uerba non fruſtrà, negligenterq; excipienda ſunt, ueluti nec cùm aliis medicinis patriæ nomen apponit, de quibus paulò pòſt differentes, quid quoque in genere optimum ſit, demonſtrabimus. Polium ergo, & chamædrys Romam afferuntur, natis in Italia paulò meliora. in alquot ſiquidem Italiæ locis haud multò deteriora proueniunt illis annis, quibus uer totum humidum non fuerit, ſed ſicuti ſæpe contingit, æſtiuo tempori ſimile. Quòd ſi ueris conſtitutio ſiccior obuenerit, multa, quæ in Italia naſcuntur, pluribus Creta allatis paria erunt, aut non multò inferiora, ueluti chamædrys, chamæpitys, hypericum, gentiana, thlaſpi, ueratrum nigrum, & id genus alia. At uerò, quod ad Irim pertinet ſecus ſe res habet: ſi enim Iris Lybica, quæ plurima ex Africa Romam affertur, Illyricæ comparetur, tantum ipſi cedet, quantum cadauer uiuo corpori: non tamen alijs in gentibus orta tam multum ab Illyrica degenerare Iris uidetur. Irim igitur, uelut & reliquas medicinas, odoratiorem eligito: nam unumquodque optimum eſt, quod proprium ſui generis odorem uehementiſſimum habet, qui quidem ex multorum inſpectione manifeſtus unicuique ſit. Ac de guſtu quidem perceptis qualitatibus eodem modo cenſendum eſt: id enim optimum medicamentum eſſe conſtat, in quo id, quod ſuo generi proprium eſt, exuperat: peſſimum uerò quod ſui generis aliis & tenuius, & exilius eſt. Meliora nanque ſunt omni in ſpecie, quæcunque nec rugoſa, nec exilia fuerint: ſicut quæ conuenientem ſibi magnitudinem exceſſere, peiora ſunt iis, quæ benè nutritam, & aſtrictam habent ſubſtantiam. Quamobrem, ut dixi, multa ſæpius inſpexiſſe operæpretium eſt, & maximè optima, & quæ longo iam tempore ſui experientiam ipſis naſcendi initijs præbuere, quæque uno ore à peritis medicæ materiæ ſunt commendata. Omnes igitur herbarij unanimes ſcripſerunt Irim in Illyrio natam optimam eſſe. Hæc Galenus. Iridis mẽtio ex Galeno.

Planta, quæ Græcis Ἶρις, Latinis item Iris nominatur: Arabibus, Aſmeni iuni, ſiue Aierſa: Italis, Iride, Giglio azurro, aut Giglio Cœleſte: Germanis, Blauu gilgen, Blauu ſchuuertel, Veiel uurtz, Himel ſchuuertel: Hiſpanis, Lirio cardeno: Gallis, Glaieul, aut Flambe. Nomina.

A C O R V M. 41.4.99

† *Malui hoc in loco Marcelli interpretationem ſequi, quemadmodum alibi quandoque facturus ſum, quàm Ruellij, cui non ſemper addictus ero: quòd in aliquot Græcis codicibus legatur ἐπὶ καυλα, quæ uox in ſummitate cuiuſque caulis ſignificare uidetur, quòdq; natura in planta ipſa illud manifeſtè demonſtret.*

Acorum Cap. II.

ACORVM folia iridis, habet, anguſtiora tamen: radices non diſsimiles, complicatas, non in rectum, ſed obliquum actas, & ſummo ceſpite ſparſas, geniculis interceptas, albicantes, guſtu acres, odore non ingratas. Optimum eſt denſum, candidum, plenum, carie non exeſum, odoratum: cuiuſmodi Colchidicum, & Galaticum, quod aſpletion dicunt. Radici uis calfactoria. Decoctum potu urinam cit: prodeſt lateris doloribus, & iocineris, atque thoracis: item torminibus, uulſis, ruptis. lienem abſumit: urinæ ſtillicidio, & ſerpentum ictibus auxiliatur: inſidentibus ad muliebres affectus, iridis modo, utiliter imponitur. oculorum caligines ſucco diſcutit. Antidotis radix magno uſu commiſcetur.

FECIT *diuturna rei herbariæ ignorantia, ut hactenus non in Italia ſolũ, ſed in quocunque terrarum loco, ubi ſeplaſiarij, & medici habeantur, in legitimi Acori locum rufa quædam radix ſucceſſerit, quæ paſſim in paluſtribus, & uliginoſis locis inutilis, & inodora plurima naſcitur eo ſanè argumẽto, quòd folia, et radices iridis proferat; quãuis hæ colore rufæ, illa uerò iridis longiora ſpectentur. Hæc itaque radix apud omnes, qui plantarum hiſtorias neglexerunt, in hoc uſque æuum legitimi Acori* Acori cõſide ratio.

ACORVM FALSVM.

munere functa eſt : à qua quantum tum qualitatibus,tum facultatibus recedat,ex Dioſcoride patet. quandoquidem paluſtris hæc nec candicans, nec guſtu ſit acris, nec ullo prorſus commendetur odore. At quanuis hac tempeſtate à peritis rei herbariæ medicis non parum improbentur ij, qui non in hac tantùm ſtirpe,ſed etiam in alijs quàm plurimis defecere,cùm tamen ipſi probatiſsimos auctores nuſquam legerint, potius excuſandi ſunt, quàm quidã fortaſſe ætatis noſtræ ſcriptores,tam Græcæ, quàm Latinæ linguæ peritiſsimi ; quibus res ſole clariores propoſitæ ſunt, quiq; in ſimplicium medicamentorum cognitione cæteris præſtantiores haberi uolunt, & ij longius nihilominus(ut arbitror)aberrant, quàm cæteri. E quorum numero eſt Braſauolus Ferrarienſis,uir ſanè doctrina,& fama clariſsimus : qui dum innumera ſimplicia medicamenta declarare, explicare, & palàm facere in ſuo ſimplicium examine ſtudium impendit,etſi id in plurimis aſſecutus fuerit ; in hoc tamen,alijsq; nonnullis (ut ſuis locis in his noſtris commentarijs oſtendemus) in tanto illuſtrium auctorum lumine mihi magis cæcutire uidetur, quàm qui ante ipſum in tenebris errauerũt. Is enim conſtanter aſſerit, Acorum à Dioſcoride deſcriptum aliud

Braſauoli error.

non eſſe,quàm eam acerrimam, & odoratam radicem, quam officinæ Mauritanos ſecutæ Galangã uocant, adeò ut maluerit cum Leoniceno errare,tantũ fuit præceptori ſuo addictus, quàm cum Manardo benè ſentire. Sed quantum eius opinio à ueritate,quantumq;ab Acori hiſtoria receſſerit,perquàm facilè probari poteſt. Quippe galangã folia iridis proferre apud Syrios nullo nobis teſtimonio conſtat: uerùm quia cum cypero adeò conuenit,ut is ſylueſtris Galanga nonnullis dicatur; ideo non ab re credendum fuerit, galangam potius cyperi,quàm iridis folio prouenire. Præterea quòd galanga radices habeat iridis, nec mihi quidem uidetur, nec ullum id affirmare exiſtimo. neque illud etiam uidere poſſum, quòd eædem aliqua ex parte ſubalbicent, ut de Acori radicibus ſcribit Dioſcorides : quin potius tam intus, quàm extra non obſcurè ruſeſcunt. Quòd autem guſtu ſint acri,atq; mordaci,qui neget,nullus eſt. Sed non tamen ob id dicendum erit,galangam eſſe Acorum,alijs non concurrentibus notis : præſertim cùm Dioſcoridis teſtimonio Acorum eſſe debeat acre, non autem acerrimum, nec galangæ modo linguam adurens. Braſauolum ſecutus eſt

Fuchſij error

Fuchſius medicus clariſsimus. is, cùm ſibi nimis pumilæ uiderentur prioris galangæ radices, quàm ut Acori radices referrent, atque propterea Braſauoli ſententiam non probandam duceret, in ſuis de ſtirpibus commentarijs, alteram craſsiorem galangam, quæ iampridem in Italiam fertur, Acorum eſſe contendit. Verùm ſi animaduertatur, quòd ea non ſit iridi ſimilis, multoq; magis ruſeſcat, quàm quòd hæc dictio ὑπολεύκους deſignet, quæ albicantes,& non rubentes denotat, facilè palàm fiet, quòd unà cum Braſauolo ipſe quoque aberrauerit. Sed præter hæc ijs etiam refragatur Galenus lib. VI. de ſimp. med. facult. quòd aſſerat Acori radicem guſtui non modò acrem eſſe, ſed etiam ſubamaram : quæ tamen modica amaritudo neque in hac, neque in illa reperitur galanga : etſi inualidis quibuſdam argumentis ſuo ultimo examine contendat Braſauolus, quòd galanga præter acerrimam facultatem etiam ſit amara. ſed uereor,ne is tunc bile perfuſus ſuam deguſtauerit galangam. Comprobatur præterea aliud eſſe Acorum, & aliud eſſe galangam Serapionis teſtimonio : qui, cùm ſciret non parum diſcriminis inter has radices eſſe, de ijs ſeorſum egit per propria capita, utpote de rebus genere & facultate diuerſis. Hoc idem probatur ex Actuarij etiam monumentis. ſiquidem is in compoſitione aureæ Alexandrinæ & Acorum,& galangam imponit, quemadmodum & Nicolaus Myrepſicus, tanquam inter ſe genere diuerſa. His itaque tum rationibus,tum auctoritatibus adductus, à Braſauolo, & Fuchſio diuerſus eſſe cogor. Nec equidem intellexerim unquam,quomodo factum ſit, quòd galanga maior, quæ à minore non genere,& facultate, ſed tantùm ſpecie differt,cùm primum huc è Syria aduecta eſt, in Acorum ſe commutauerit. ſed qui hæc intelligunt, dijudicent. Cæterum, ut dicam quid hac in re ſentio,crediderim ego unà cum

Acorum legitimum.

Manardo Ferrarienſi, alijsq; nonnullis huius ætatis in ſimplicium medicamentorum facultate doctiſsimis uiris,id omnino legitimum eſſe Acorum,quod non modò ſeplaſiæ,ſed omnes in uniuerſum falsò Calamum odoratum uocant. Siquidem radices primùm iridi perſimiles ſunt, geniculis diſtinctæ, reflexæ, ſubalbidæ, acres, odore præſtantes, & (ut inquit Galenus) etiam ſubamaræ. inſuper & folia, quæ integra ad nos unà cum radicibus (ut hæc pictura demonſtrat) è Conſtantinopoli allata ſunt, id apertius affirmant : ſunt enim ferme iridis. Ad hæc ut Aeniponti(Germani Iſpruch dicunt) retulit mihi clariſsimus medicus Ioannes Merula, qui pluribus annis degit apud Lituanos, quod paſsim calamum aromaticum uocant, frequentiſsimum in Lituania, & circa Tartarorum fines,naſcitur : folijs iridi æmulis : flore etiam ſimili,colore roſeo purpuraſcente,nulla ex parte uario : caule iridis longiore gracilioreq;,à quo tamen nullus exoritur calamus : uocaturq; ab incolis ſuo idiomate Tattarſchi zelij,id eſt, herba Tartarica, quòd fortaſſe à uicinis Tartaris in Lituaniam primùm fuerit allata. Ideoq; Plinio memoriæ rectè proditum eſt lib. XXV. cap. XIII. optimum id eſſe Acorũ,quod ex Ponto aduehitur. Pontus enim his Tartaris ferè iungitur,qui ultra Lituaniã inhabitant,

inhabitant, ubi apud probatiſſimos auctores nuſquam legitur, odoratum calamum oriri. Quamobrem non potui nõ maximè Braſauolum admirari, quòd ſibi tam facilè perſuaſerit, uulgarem calamum legitimum, & odoratum calamum eſſe, à Dioſcoride, Theopraſto, Galeno, & Plinio non in radicum, ſed in arundinum genere deſcriptum. nam (ut ſuo loco de calamo odorato agentes latius explicabimus) is arundinea eſt fiſtula, non autem radix. Sed de his hactenus. Acori meminit Galenus lib. VI. *de ſimplicium medicamentorum facul. ſic inquiens. Acori utimur radice, quæ guſtu acris eſt, & modice amara, odoreq; non iniucunda. Vnde conſtat, quòd facultatis calidæ eſt, & conſiſtentiæ tenuis. Huic conſentaneum eſt, ut urinam moueat, & lienes induratos iuuet, tum ceratoidis craſſitiem detergeat, ſimulq; extenuet. Sed ad hoc melior eſt ipſius ſuccus. Omnino uerò ſiccificum eſſe clarum eſt. Et ſanè ordinis eſto tertij in utroque, in calfaciendo ſcilicet, & deſiccando. Hæc Galenus. Sed quando hic aliquid dicere de Galanga occurrerit, cùm à Dioſcoride, alijsq; antiquioribus Græcis nihil de ea memoriæ proditum ſit, differam ego de hac, quæ à Mauritanis, & alijs ſum conſecutus. Eſt itaque* GALANGA *duplex: maior altera, altera minor. Minor tenuis eſt radix, interius & exterius in purpura rufeſcens, geniculata, internodijs quibuſdam reflexa, odorata, ſapore admodum acri, adeò ut manſa piperis, & gingiberis modo linguam, & fauces exurat, odore formaq; cypero ſimilis, quapropter quibuſdam cyperus Babylonicus dicitur. In Italiam nanq; tam ex Memphi, quàm ex Syria transfertur. Optima quæ fuerit grauis, denſa, ſaturatè rufa, odorata, & guſtu acerrima: Non deſunt tamen impoſtores, qui cyperi radices contorquentes, aceto, & pipere macerent, & pro Galanga uenditent. uerùm fraus facilè deprehenditur: quippe abraſo exteriori cortice, nulla in radicis ſubſtantia acredinis nota, nullusq; galangæ ſapor percipitur. At maior, tametſi longè craſſior ſit radix, ignauior tamen eſt, & uiribus infirmior, colore etiam dilutior, minusq; odorata. Galanga calfacit, & ſiccat ordine tertio. Proinde uentriculum roborat, & eius dolores tollit; ſi tamen à frigore, uel flatu proueniant. Naribus admota frigefacto cerebro utilis eſt: ore retenta anhelitum commendat. Facit & ad cordis palpitationem, ſi è plantaginis ſucco bibatur: cœliacos ſanat, & coli dolores mulcet, qui à flatu oriuntur. Prodeſt flatuoſis uteri affectibus: uenerem roborat: renes refrigeratos calefacit in ſumma frigidis morbis omnibus ſuccurrit. Cæterùm omnino explodenda eſt Monachorum in Meſue ſcribentium opinio, qui contra Braſauolum & Fuchſium quaſi uelle uidentur, Galangam potius odoratum iuncum eſſe, quàm Acorum: quod tamen planè falſum omnibus iam compertum eſſe non dubitamus. Quod Græce* ἄκορον, *Latinè etiam Acorum appellatur: Arabicè, Vage, ſeu Vgi: Italicè, Acoro: Vulgo medicorum, & ſeplaſiariorum Calamus aromaticus.*

Acori uires ex Galeno.

Galangæ cõſideratio.

Monachorũ opinio falſa.

Nomina.

Meon, Cap. III.

MEON, quod Athamanticum uocant, in Macedonia, & Hiſpania plurimum gignitur, anetho folijs & caule ſimile, ſed craſsius: binum ferme cubitorum altitudine attollitur: ſparſis in obliquum, rectumque radicibus, longis, tenuibus, odoratis, linguam excalfacientibus. Quæ feruefactæ ex aqua, uel tritæ citra coctionem, præcluſorum renum, ueſicæque farctæ uitia potu leniunt: urinæ difficultati medentur: ſtomachi inflationes diſcutiunt. Torminibus, affectæ uuluæ, articulorum doloribus, atque fluxionibus pectoris, tritæ cum melle in eclegmate auxiliantur. Sanguinem per menſtrua pellunt, deſeſsionibus feruefactæ: infantibus autẽ illitæ imo uentri, urinas mouent. Quòd ſi plus quàm deceat, ex his bibatur, caput dolore afficiunt.

CREDIDIMVS *ſuperioribus annis, legitimum Meon non oriri in Italia, nec eò aliunde aduehi: primùm quòd Mei uice uterentur ſeplaſiarij quibuſdam albicantibus radicibus, ſapore paſtinacæ ſimili: deinde quòd etiam Plinij tempore rarũ eſſet in Italia. quippe qui ſcripſerit non ſeri in Italia Meon, niſi à medicis, ijsq; admodum paucis. Quod procul dubio indicare uidetur, uſque ad Plinij æuum peregrinum in Italia fuiſſe Meon. Sed cùm herbariorum quorundam diligentia, quædam nuper reperta ſit planta quæ folijs conſtat anethi, caule, bicubitali, radicibus nigricantibus, longis, & in obliquum, rectumq; ſparſis, grauiter odoratis, acribusq;, quam legitimum eſſe Meum, omnes ferè rei herbariæ periti unanimes affirmant, ne uidear mordicus tenere opinionem, facere equidem non poſſum, quin in eorum ſententiam deueniam: tametſi in contrarium aliqua ſeſe offerat ratio, quòd ſcilicet huiuſce plantæ radices odorem non uſque adeò gratum ſpirent, ſed quádantenus grauiter oleant, nec tenues cernantur, ut Dioſcorides inquit. Plinius Meo folia aniſo ſimilia reddidit, uocum fortaſſe ſimilitudine deceptus. ſiquidem Dioſcorides anethi folijs Meum oriri tradidit. Nobilius quod Athamanticum uocant, ita dictũ, quòd*

Mei conſideratio.

Mei uires ex Galeno. *Nomina.*

ab Athamante Aeoli filio inuentum ſit, uel quòd præſtantiſsimum in Athamante Phthiotidis proueniat. *Meminit Mei Galenus lib.* VII. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Mei radices perutiles ſunt, calidæ tertio ordine, ſiccæ ſecundo: proinde urinam, menſesq; ciere uolentes hoc utuntur pharmaco. Sed ſi pluſculum ſumatur, capiti dolorem mouet, utpote cùm pluſculum ſit calidum, quàm ſiccum. quippe quòd eius caliditas humiditatem crudiorē etiámnum, & flatuoſiorem ad caput deferat; atque ita ipſum afficiat lædatq;.* Μῆον *ita Græcis uocatum, Latinis Meum dicitur: Arabibus, Mu: Italis, Meo: Germanis, Baer uurtz, ſeu Hertz uurtz: Hiſpanis, Pinillo.*

Cyperus. Cap. IIII.

CYPERVS, quem aliqui eryſceptrum, ut aſpalathum appellant, folia fert porraceis proxima, ſed longiora, & exiliora: caulem odorati iunci cubitalem, aut maiorem, anguloſum: in cuius cacumine minuta folia cum ſemine exoriuntur: radices, quarum in medicina eſt uſus, cohærentes inter ſe, oleis oblongis ſimiles, aut rotundæ, nigro colore, ſuaui odore, amaro guſtu. In lacunoſis, paluſtribus, & cultis enaſcitur. Optima eſt grauiſsima, denſa, fractu contumax, plena, & aſpera, odoris cum quadam acrimonia iucundi: qualis eſt Cicilia, Syriaca, & quæ à Cycladibus inſulis petitur. Huic calida uis ineſt. Venarum ſpiracula laxat: urinam ciet: ad calculos, aquamque ſubter cutem utiliſsimè bibitur: aduerſus ſcorpionum ictus remedio eſt: perfrictionibus uuluæ & præcluſionibus fotu prodeſt: pellit menſes. Contra ulcera oris etiam ſi depaſcant, uorentque, farina eius efficax eſt. Malagmatis calefacientibus, & unguentorum ſpiſſamentis benè adijci ſolet. Aliud Cyperi genus tradunt in India naſci, gingiberis effigie: quod manducatum croci uim reddit, guſtu amaro ſentitur, & illitum præſentem pſilothri uim exhibet.

Cyperi genera, & conſideratio.

TAMETSI *unum tantùm Cyperi genus memoriæ prodiderit Dioſcorides, cuius radices inter ſe cohærentes oblongas referunt oleas, aut omnino rotundæ ſunt; uiſitur tamen Cyperus in pluribus Italiæ locis, qui radicibus cōſtat lōgis, geniculatis ſummo ceſpite uagantibus, colore in purpuram nigricante. Naſcitur hoc Cyperi genus laudatiſsimum prope Timaui fontes circumſtātibus paluſtribus locis in Iapidiæ finibus, galangæ uocatæ (ut paulò ante diximus) perſimile, non tantùm facie, ſed etiam odore. Commendatur etiamnum odore is, qui in Hetruria prouenit, radicibus ferè filipendulæ æmulis. ſed non ob id illi fuerit præferendus, quem Syria mittit, quandoquidem hic longè odoratior eſt, & ſubamarus. Cyperi meminit Plinius lib.* XXI. *cap.* XVIII. *ubi de iuncis egit, ſic inquiens. Quidam etiámnum unum genus faciunt iunci trianguli, cyperon uocant. Et paulò inferius: Cyperos, ait, iuncus eſt, ut diximus, anguloſus, iuxta terram candidus, cacumine niger, pinguisq;: folia ima porraceis exiliora, in cacumine minuta, inter quæ eſt ſemen: radix oliuæ nigræ ſimilis, quam, cùm oblonga eſt, cyperida uocant, magni in medicina uſus. Reperitur Cyperus quandoque etiam quadrangulari caule. unde non mirum, ſi quadratum iuncum eum uocauerit Cornelius Celſus lib.* III. *cap.* XXI. *At Dioſcorides in hac facultate præclariſsimus, utranque differentiam colligens, nec triangulum, nec quadrangulum Cyperum dixit, ſed anguloſum. Optimus defertur ad nos ex Syria, & Alexandria Aegypti, in cuius defectu Italicum ſupponunt officinæ. Non deſunt, qui differentiam ponant inter Cyperum, & Cypirum Plinium ſecuti, qui libro, & capite citatis, Cypirum gladiolum eſſe affirmat, Cyperum uerò anguloſum odoratum iuncum. Sunt tamen Dioſcoridis interpretes, qui utroque uocabulo pro eodem indifferenter utantur, eo quòd (ut rectè Hermolaus adnotauit) penultimam Cyperi quandoque diphthongo longam, quandoque uocali breuem Græci ſcribant. Eſt apud Plinium & cypirus arbor ocyſsime creſcens, & pſeudocypirus frutex, ut lib.* XVII. *cap.* XIII. *ipſe ſcriptum reliquit.*

Curcuma cyperi genus.

Cæterùm id Cyperi genus, gingiberis effigie, quod India mittit, eam eſse radicem peritiores medici putant, quam officinæ Mauritanos ſecutæ Curcumam uocant. Nempe præ ſe fert hæc notas ſanè omnes, quas Indico Cypero reddidit Dioſcorides. quandoquidem gingiberi ſimilis eſt, eius odorem ferme redolet, guſtu ſubamareſcit, & manſa croci modo inficit. Quibus illud etiam accedit, quòd depilatorijs medicamentis quibuſdam immiſcetur.

Lectio Serapionis deprauata.

Veruntamen ſciendum eſt, hanc non eſſe Curcumam à Serapionis interprete pro chelidonio deſcriptam: ipſe enim nil aliud pro curcuma intelligit, quàm Dioſcoridis chelidonium. quo fit, ut non deſit ſuſpicio erroris, uel interpretis, uel ſcriptoris, cùm curcuma neque Mauritanum, neque Græcum ſit uocabulum: Aphri enim chelidonium Kauroch appellant. unde palàm eſt, Curcuma pro Kauroch in Serapione deprauate legi. Quo factum eſt, ut priores tum medici, tum ſeplaſiarij, qui nunquam hæc perpenderunt, fuerint hallucinati. quippe cùm eos lateret, cuiúsnam plan-

tæ

tæ radicem Indica Cyperus referret,chelidonij maioris radicem eſſe crediderunt ob crocei ſucci ſimilitudinem . Itaq́; Serapionis deprauatam lectionem ſecuti , Indicum Cyperum curcumam uocauere . Indici cyperi meminit Serapio Dioſcoridem ſecutus , proprio capite de Cypero . Ex quo apertè conſtat , curcumam Serapioni deprauatè inſcriptam , ſeplaſiarum curcumam , quæ procul dubio Indicus eſt Cyperus , eſſe nequaquam . Cyperum recenſuit Gal. lib. VII. *ſimplicium med. ubi ſic inquit . Cyperi radices maximè uſui ſunt , excalfacientes pariter & exiccantes abſque mordacitate . Itaq; ulceribus , quæ præ nimia humiditate cicatricem difficulter admittunt , mirificè proſunt : habent enim quiddam etiam adſtringens : quapropter ulceribus item oris conueniunt . Quin & incidendi uim quampiam illis ineſſe teſtificandum, qua & calculo uexatis congruunt , & urinam , menſesq́; prouocant . Planta , quæ Græca uoce* κύπειρος, *Latina Cyperus nuncupatur : Arabica, Saherade : Germanica,Vuilder galagan : Hiſpanica , Iuncia de olor , & Iuncia auellanda : Gallica , Souchet .*

Cyperi uires ex Galeno.

Nomina.

Cardamomum. Cap. V.

CARDOMOMVM optimum eſt , quod ex Comagene , Armenia , Boſphoroq́ue deuehitur . in India quoque,& Arabia prouenit . Eligi debet plenum , frangenti contumax , occluſum , farctumq́ue (quod enim huiuſmodi non eſt , exoletum iudicatur) & guſtu acre , ſubamarum , & odore caput tentans . Excalfactoriam uim habet : potumq́ue ex aqua facit ad comitiales , iſchiadicos , tuſſes , neruorum reſolutionem : item ad rupta, uulſa, tormina:latas uentris tineas excutit . Ex uino autem potum , renibus,difficultati urinæ, à ſcorpione ictis,neque nõ omnibus uenenum uibrantibus, auxilio eſt. Cum cortice radicis lauri epota drachma, calculos comminuit : partus ſuffitu enecat : ſcabiem ex aceto illitum adimit . Et ad unguentorum ſpiſſamenta additur .

LEGITIMVM *Cardamomum noſtra tempeſtate nec cognoſci , nec minus à mercatoribus , qui ex Syria, uel Aegypto aromata ad nos conuehunt , deferri compertum habeo . Quo fit , ut medici, ac pharmacopœi in componendis medicamentis æquè errent in Cardamomo, atque in alijs compluribus , quòd Cardamomi loco uarijs quibuſdam ſeminibus, odoratis tamen, indifferenter utantur . Quorum primum Cardamomum maius : ſecundum Nigellam,quod melanthij eſt genus : tertium uerò Meleghettas , uel grana paradiſi nuncupant ; cùm tamen eorum nullum nec Græcum , nec Mauritanum ſit Cardamomum . quandoquidem aliud Græci , aliud uerò Afri pro Cardamomo intelligunt , ut apertiſsimè teſtatur Serapio , qui quàm plurima ſimplicia medicamenta ex Dioſcoride , & Galeno tranſcripſit . Is enim (ut ſua declarant monumenta) Dioſcoridis Cardamomum Cordumenum appellat . deinde auctore Iſach Arabo ſui Cardamomi peculiare caput inſtituit,idq́; Saccolam ſua lingua nominat : quin & duum eſſe generum tradit , alterum maius,alterũ uerò minus . quorum nullum non modò Dioſcoridis Cardamomo reſpondet , ſed nec etiam ulli eorum, quibus officinæ indifferenter utuntur. Probatur itaque primùm,quòd omne officinarum Cardamomum Dioſcoridis Cardamomum eſſe nõ poßit , pluribus tum notis , tum etiam qualitatibus . quippe quòd hæc in uniuerſum parum , uel ferè tantillum denſa ſint , frangenti non contumacia, & guſtui nihil amaroris relinquant. Quòd præterea ab Arabicis diſtent , ſi cum illis comparentur , facilè diſparitas deprehenditur . ſiquidem Serapioni maius Cardamomum ſemen eſt plantæ, quod oblongis quibuſdam concluditur capitibus, ijs ſanè ſimilibus,quæ è roſis prodeunt,granis obnigris,rotundis , pipere longè maioribus , in quibus minuta ſemina concluduntur , angulosa,farcta , & odorata : minus uerò nullo contegitur capitulo maioris modo,quanquam colore conueniant. Quod planè indicat , omne officinarum Cardamomum nec Arabum eſſe, nec pariter Græcorum,ſed potius ab utriſque maximè differre . Quare putauerim , illud falsò ſibi perſuaſiſſe Monachos , qui in Meſuem ſcripſere,quòd Arabum Cardamomum minus illud ſemen ſit,quod ſeplaſiæ Meleghettas uocant, Andreæ Bellunenſis , qui Auicennã mendis expurgauit,auctoritate freti. Sed cùm Bellunenſis id aſſerat uulgari tantùm opinione ductus; cùmq́; notæ minimè eorũ ſententiæ adſtipulentur,erraſſe Monachi facilè deprehenduntur. Semina enim,quæ Meleghettas appellant (ut omnibus planè conſtat) capitulis excepta ſuboriũtur , qđ minori Serapionis Cardamomo nõ euenit. Crediderunt,Ruellius in ſuis de natura ſtirpiũ libris, & Fuchſius in ſua methodo,id omnino Mauritanorum eſſe Cardamomum,quod nos* PIPER IMDICVM, *alij ſiliquaſtrum appellant . uerùm cùm planta hæc folijs exeat hortenſi ſolano ſimilibus floribus luteolis,fructu longo corniculorũ inſtar,qui primo exortu uireſcat,maturus uerò adeò ruſeſcat, ac læuore quodã ita pelluceat,ut corallium referat,& in quo concludatur pumilũ ſemen,*

Cardamomi conſideratio.

Monachorũ error.

Ruellij & Fuchſij lapſus.

Piperis Indici mentio.

PIPER INDICVM.

lentium

lentium modo compreſſum,uſque adeo acre, ut ori tantùm admotum maximè linguam, & palatum exurat, exulceretq́;, ambo hac in re lapſi deprehenduntur. Nam etſi Indicum piper in hiſce corniculis roſarum ferè modo ſuum includat ſemen, reliqua tamen Serapionis Cardamomo nullis notis correſpondent: hoc enim ſuis in uaſculis globulos quoſdam concludit, non lenticulis ſimiles, ſed rotundos, & pipere craßiores, qui intra ſe minutum quoddam ſemen continent. Huc etiam accedit, quòd cùm hoc piper corniculatum, tum ſemine, tum corniculis ipſis tanta ſit acrimonia præditum, ut non modò manſum, ſed ori tantùm admotum ſtatim quaſi ignis exurat, abſurdum utique fuerit credere Serapionis Cardamomum eſſe, cùm dixerit ipſe magis adſtrictoria facultate pollere, quàm acri. Cæterùm ſcribit Auicenna maius Cardamomum grana ciceribus atris, minus uerò lentibus minora proferre. Quod cùm fortaſſe Ruellius haud rectè percepiſſet, ei errandi anſam præbuit. quippe minori Cardamomo, non autem maiori ſemina lentium modo naſci ait Auicenna: quanquam Ruellius, ut ſuam tueatur ſententiam, ſecus fortè legerit Auicennam.

Cardamomi genera ex Plinio.

Plinius lib. XII. cap. XIII. quadruplex eſſe Cardamomi genus ſcribit, ſic inquiens. Simile eſt amomo Cardamomum & nomine, & frutice, ſemine oblongo. Metitur eodem modo & in Arabia. Quatuor eius genera. uiridißimum ac pingue, acutis angulis, contumax fricanti, quod maximè laudatur, proximum è rufo candicans: tertium breuius, atque nigrius: peius tamen uarium, & facile tritu, odoriſq́; praui, quod uerius coſto uicinius eſſe debet. Hoc & apud Medos naſcitur. hactenus Plinius. Sed neſcio quos auctores ſit ſecutus. quandoquidem tam Dioſcoridi, quàm cæteris Græcis, unum tantùm extet Cardamomi genus. In cuius defectu ſupponit Galenus aut myrtum, aut cyperum.

Cardamomi uires ex Galeno.

Qui præterea Cardamomi meminit lib. VII. ſimpliciũ medic. his uerbis. Cardamomum eſt ſanè facultatis admodum calidæ, non tamen uſque adeò, ut naſturtium; ſed quantò ſuauius, magiſq́; fragrans eſt naſturtio, tantò & imbecillior ei calida facultas ineſt: nec enim ulcerare idoneum eſt uel ipſum per ſe illitum. Porro adiunctum habet quiddam etiam amaritudinis, qua lumbricos interficit, & cum aceto ualenter pſoras detergit.

Nomina.

Cardamomum, καρδάμομον, quod non ſecus Latinè atque Græcè uocatur: Arabibus Cardameni: ſeu Cordumeni: Germanis, Cardamomelin.

Nardus Indicus. Cap. VI.

Dvo Nardi genera: unum Indicum, alterum Syriacum appellatur, non quòd in Syria proueniat, ſed quòd montis, in quo oritur, pars una ad Syrios, pars altera ad Indos flectitur. Ex hoc Syriaci genere, precipuum eſt recens, & leue, largam gerens comam, flauum colore, perquàm odoratum, ac cyperum redolens, breui ſpica, amaro ſapore, linguam ſiccante, quod diu in ſua odoris gratia permaneat. Ex Indico autem Nardo quoddam Gangitis uocatur, à fluuio Gange, apud quem enaſcitur, montem præterfluente: quod genus ob multam loci, in quo prodit, uliginem uiribus infirmius eſt, atque procerius adoleſcit, plures ferens ſpicas, ab unica radice comoſas, unàque conuolutas, ac grauiter olentes. Montanum autem odoratius, ſpica breui ac mutila, odore cypero uicino, cæteras habens Syriaci dotes. Eſt & genus quoddam, cui Sampharitico nomen locus indidit, frutice breui, in magnas ſe ſpargentes ſpicas, candidiore interim medio caule, hircorum uirus ſupra modum redolente: quod improbatur. Madefactum uendi ſolet. quod uitium ex eo deprehenditur, quòd candida ſit ſpica, & ſquallida, ſuaque careat lanugine. Adulteratur ſtibio cum aqua, aut palmeo uino, inſpiſſationis ponderiſque cauſa inſpirato. Intueri autem oportet, ſi lutum radicibus inſideat, & incerniculo puluerem excutere, eluendis manibus utilem. Vim habent excalfactoriam, & exiccantem. Vrinam mouent: aluum potu ſiſtunt: uuluæ profluuia, ſaniemque appoſita ſupprimunt. Nauſeæ ex aqua frigida auxiliantur, & ſtomachi roſionibus, inflationi, iecinori, regio morbo, renum uitijs. Aquæ autem incoctæ fotu ad inſeſſum, uluuæ inflammationibus medentur. ad glabras oculorum genas ualent: ſiquidem eas ad denſiorem pilum reducunt. perfuſis humore corporibus inſparguntur. Miſcentur antidotis, & in fictili nouo non picato ad ocularia medicamenta reconduntur, trita in farinam, & cum uino in paſtillos coacta.

Nardi Indicę & Syriacę cõſideratio.

Nardvs officinæ Nardi ſpicam appellant. Sed non deſunt, qui credant Indicam nardum in Italiam non aduehi ob regionis diſtantiam, Syriacam opinantes eſſe, qua noſtro æuo ſeplaſiarij utuntur: tametſi (ut inquit Dioſcorides) in Syria non oriatur, uerùm ideo Syriacam dici, quòd ea montis parte proueniat, quæ flectitur ad Syrios. At cùm inter Indos, & Syrios amplißimæ interponantur regiones, nempe deſerta Arabia, Perſis, Carmania, Gedroſia, Darangia, aliæq́; non nullæ, quæ ultra quatuor milla milliariorum continent, neſciuerim profectò, quónam pacto fieri poßit, ut mons ille ad Gangem poſitus, altera parte Syriam tam facilè reſpiciat, ut Nardus ea parte proueniens Syriaca dici mereatur. Quo fit, ut quandoque mecum diſquirere licuerit, eam potius à Syraſtene regione, quæ ad Indicum fluuium eſt, Syrij nomen ſibi aſciuiſſe, quàm à Syria. quandoquidem, ſi Ptolemeus uera refert, mons

in

in India uiſitur, qui à Gange fluuio ad Syraſtenem extenditur. Abſurdum enim eſſet credere, Nardum ad nos non deferri ex India, cùm in Syria nuſquam proueniat, cùmq; multa Indiæ aromata, nulla diſtantiæ habita ratione, per carouanas (ut uocant) in Alexandriam Aegypti conferantur: cum quibus nec temerè credendum eſt, quin Nardum etiam conuehant mercatores; præſertim cum certò ſciam, Nardum Venetias ex Alexandria afferri: nec eam alibi, quàm in India naſci, Dioſcoridis teſtimonio ſatis apertè monſtretur; etſi Plinius contrà ſcribat naſci in Syria Nardum, præter eam quam India mittit Syriacam Dioſcoridi appellatam. Cæterùm Manardus Ferrarienſis, officinarum nardum nec Indicam, nec Syriacam eſſe cenſet. In cuius ſententiam non equidem pedibus eo, etſi medicæ materiæ is clariſſimus fuerit indagator. quippe quoniam Venetijs pluribus in locis Nardi ingentem copiam uidi, leuis, comoſæ, perquàm odoratæ, cyperum redolentis, flauæ, ſubamaræ, & manſæ non modò linguam exiccantis, ſed odorem etiam non iniucundum per os aſpergentis, nulliſq; deficientibus notis, quibus optima nardus ex Dioſcoridis ſententia explorari poteſt. Sed plerunq; accidit, dum per Indicum, & Arabicum mare in Alexandriam defertur, & inde Venetias, ut aſcito ſibi maris humore (id nanq; facilè fit, quòd Nardus ſit ſicciſſima) uel ſitum contrahat, uel ſubputreſcat: unde poſtea amiſſa ſuaueolentia, grauiter oleat. Quo fit, ut hac in re Manardum longè hallucinatum crediderim: qui ſi rectè perpendiſſet, quæ Nardi pars ſit ſpica, atq; in emporijs, ubi numeroſa, præſtantiſſimaq; uiſitur, accuratius ipſam expendiſſet, non equidem uereor, quin aliter de ea ſcripſiſſet. Verùm enimuero cùm planè ignoraſſet, quæ nardi pars ſpica eſſet, ſelectamq;, & incorruptam Nardum minime nouiſſet lib. VI. epiſt. III. ſcribit, Galenum de nardi ſpica, quæ antidotis admiſcetur, loquentem, radicem quidem, non ſpicam intelligere. Et utinam, inquit, quæ nobis affertur, legitima eſſet: ſed quòd ea ipſa non ſit, cognoſcitur, quòd nulla odoris ſuauitate commendetur. Et lib. VIII. epiſt. I. inquit. Galenus lib. I. de antidotis in theriacæ compoſitione Nardi radicem tantùmmodo admiſcet, eo quòd uiribus ipſa præſtantior ſit: ſpicam uerò paruipendit, & pro nihilo habet. Quod ſanè declarat, Manardum hanc Galeni ſententiam perperam accepiſſe, atque etiam Nardi hiſtoriam ignoraſſe. quandoquidem nardi radix nil aliud eſt, quàm ſpica, ut ipſemet teſtatur Galenus eodem de antidotis libro, ſic inquiens. Iubet Andromachus adijcere nardum Indicam: ea uerò eſt, quam ſpicam uocant, non quòd ſpica ſit, radix etenim eſt; ſed quòd ſpicæ formam referat. Quibus palàm eſt, idem eſſe nardi ſpicam, & nardi radicem, ut etiámnum declarat idem Galenus lib. IX. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos in Philonis antidotum ſcribens; dum inquit. Quin & nardi ipſius drachmam unam conijciendam cenſet, quam falſi nominis radicem dixit, quandoquidem ſpica nardi nominatur. Quapropter idem lib. VIII. ſimp. medic. de Nardo caput facturus, illud inſcripſit Nardi ſpica, utpote quæ pars ſit in tota ſtirpe præſtantior, minimè quidem ignorans, ſe radicem nardi deſcribere. Nam ſi ſenſiſſet, ſpicam à radice differre, eam planè ſilentio præterijſſet tanquam inutilem, & capiti nomen indidiſſet aut generaliter ab ipſa Nardo, aut à radice tantùm, uti uiribus præſtantiore.

Manardi opinio reprobata.

In hoc, ac longè maiori uerſatur errore Braſauolus. ſiquidem ſuo de ſimplicium examine Nardi ſpicam non modò non eſſe radicem cenſet, ſed nullius uſus eã exiſtimat, ſic inquiens. Venetijs ſpicam, caulem, & radicem emes, quanuis & ipſi adulterent. Iubeo autem radicem, & caulem emere, quoniam hæc apud antiquos auctores, ut Dioſcoridem, & Galenum magis in uſu medico ſunt, quàm ſpica: quippe folia abijcit Dioſcorides; ad nos tamen ſpica non defertur, ſed radix. Hæc ille. Sed mehercule quantum ex Dioſcoridis ſcriptis percipere potui, nunquam hactenus ſum conſecutus, quòd ipſe ex omnibus nardi partibus aliam præferat, quàm ſpicã. Quòd autem crediderit ipſe ſpicam in Nardo uiribus magis præſtare, quàm cæteræ eius partes; quòdq; cùm de Nardo ſcribit, tantùm de ſpica intelligat, apertè oſtendit, cùm inquit. Ex nardo Syriaca dicta melior eſt recens, & leuis, largam gerens comam, &c. Quippe leuitas, ac comæ magnitudo, nullis nardi partibus, præter quàm ſpicæ competunt; præſertimq; cùm ipſa non uacet cæteris notis, quas illi tribuit Dioſcorides. Ad hæc nulli ſanè incompertum exiſtimo, Dioſcoridem huiuſce libri initio in probandis tantùm radicibus, quæ odore commendantur, operam impendere, nempe iridis, acori, mei, nardi, phu, aſari, & huiuſmodi ſtirpium generum, non autem in efferendis caulibus, floribus, folijs, ac ſpicis, quæ caulium ſummitatibus innaſcantur. Quo fit, ut etiam fateri liceat, Braſauolum ignoraſſe ſpicam ipſam eſſe nardi radicem: quin potius pro certo credidiſſe in plantæ ipſius nardi cacumine, non in radice oriri ſpicam, quæ tamen Galeno teſte radix eſt, & cæteris nardi partibus præſtantior. quandoquidem ſi aliter res ſe haberet, commoda longè plura radicibus ex more redderet Dioſcorides, quàm ſpicæ. Quòd præterea Galenus plus laudauerit Nardi caules, quàm ſpicam (ut aſſerit Braſauolus) nuſquam compertum habeo. Cæterum quanta ſententiæ inconſtantia Nardi hiſtoriam idem deſcripſerit, ex ſuo poſteriori ſimplicium examine, in quo ultimam manum impoſuiſſe fatetur, facilè conijcitur, dum ſenem ſecum colloquentem inſtruit, his uerbis. Ne igitur in his montibus nardum quæras, ſed Venetijs ſpicam, caulem, & radicem emes. At ſui ipſius ſtatim oblitus uidetur non multis poſt lineis, cùm inquit. Aliud uerò ſunt ſpica, & flos, quæ ad nos non afferuntur. Ex quo facilè crediderim, ipſum non modò Nardi hiſtoriam confudiſſe, atque etiã, quod peius eſt, corrupiſſe; ſed etiam ſibi ipſi, uel potius ſeni uerba dediſſe. primùm nanque ait Venetijs ſpicam, caulem, & radicem reperiri: mox ſpicam ad nos aduehi negat.

Braſauoli error.

Sed ante hos hac in re Plinium quoque grauiter hallucinatum inuenio: quippe qui libro & capite XII. in Nardi ipſius hiſtoria longè diſſideat à Dioſcoride & Galeno, quin & à cæteris materiæ medicæ auctoribus, dum ita ſcribit. Nardum frutex eſt graui, & craſſa radice, ſed breui, ac nigra, fragiliq;, quanuis pingui, ſitum redolente, cyperi odore, aſpero ſapore: folio paruo, denſoq;. Cacumina in ariſtas ſe ſpargunt: ideo gemina dote Nardi ſpicas, ac folia celebrant. hæc Plinius.

Plinij lapſus.

Cuius doctrinam ſecuti, non modò Ferrarienſes illi, ſed Hermolaus, & Ruellius, ipſi quoque pariter aberrarunt. ſiquidem Ruellius (ut puto) nulla alia de cauſa aſſerit, ſe in officinis Nardum uidiſſe, cui inerant dotes omnes illi à Plinio redditæ, quàm ut Plinianam tueretur lectionem. Quod tamen falſum eſſe arbitramur. Ego enim tametſi Nardi quàm plurimum in Venetis officinis diligenter examinauerim, ac ſelegerim; aliud tamen, quàm ſpicam uidere mihi non licuit. Quapropter nullum inueniri Nardum exiſtimo,

Ruel. & Hermolai error.

quod in caulium cacumine ſpicas proferat, quemadmodum tradidit Plinius, *aſſerit* Ruellius,*&* *contendit* Braſauolus, *contra* Galeni, *&* Dioſcoridis *ſententiam*. Qui Nardum *deſcribit plures ferre ſpicas, non quidem à caulibus, ſed ab una tantum radice prouenientes: non tamen quòd alia radix uiribus præſtans ſpicis ipſis ſubſit, ſed quoniam, cùm plures in radice ſint ſpicæ, neceſſe eſt, ut baſi, uel firmamento aliquo conſiſtant, à quo originem trahant, ut in allio & lilij radicibus conſpicitur*. Quod pro explorato *confiteri poſſum, cùm ſæpenumero* Venetijs Nardi *ſpicæ ceſpites uiderim, tum figura, tum etiam ſpicarum connexu allium referentes, ut unuſquiſque pro arbitrio experiri poterit*.

Dilutio cuiuſdam obiectionis.

Verùm *enimuero ut probè reſponſum ſit omnibus ferè obiectionibus, dicimus, quòd ſi fortè reperirentur, qui aſſererent illas eſſe proprias* Nardi *radices, quæ capillaceis fibris à ſpicarum baſi oriuntur, ut in allio, cæpis, ac bulbaceis omnibus uiſitur, & ea propter ſpicas ijs adnexas non eſſe* Nardi *radices, ſed per ſe partes ab his admodum differentes, poteſt eorum obiectio facilè dilui* Theophraſti *teſtimonio. Siquidem is lib. primo cap.* x. *de plantarum hiſtoria apertè declarat, in allio, cæpis, bulbis, lilijs, ac alijs eius generis, & per conſequens in ſpica non ſolum dici radices ea capillamenta, quæ bulbaceis illarum plantarum capitibus ſubijciuntur, ſed etiam id bulbaceum totum, quod terra reconditur*. Et *ut res ipſa clarior omnibus ſit, generali regula expreſſum uoluit, quòd totum id in quauis planta, quod ſub terra obruitur, radix commodiſsimè dicatur*. Proinde *uidetur* Nardum *ipſam inter radices idem memoraſſe* Theophraſtus *lib.* IX. *cap.* VII. *de plantarum hiſtoria, his uerbis*. Quibus *ad unguenta utuntur, hæc ferè ſunt, caſia, cinnamomum, cardamomum, nardus, nærum, balſamum, aſpalathus, ſtyrax, iris, narta, coſtus, panaces, crocum, myrrha, cyperus, iuncus, calamus, ſampſuchum, lotus, anethum*. Horum *alia radices, alia cortices, alia rami, alia ligna, alia ſemina, alia lacrymæ, alia flores*. Quibus *palàm eſt, non poſſe* Nardum *niſi inter radices recenſeri, cùm nec corticis, nec ligni, nec rami, nec floris, nec ſeminis, nec tandem lacrymæ ſpeciem præ ſe ferat*. Quod *cùm rectè ſciuiſſet* Galenus *tum lib.* I. *de antidotis, tum* IX. *de comp. medic. ſecundum locos*, Nardi *ſpicam radicem eſſe declarauit*. Verùm *longè ab omni* Nardo *diſtat* NARDVS ITALICA, *quæ noſtris uulgò uocatur* Spigo.

NARDVS ITALICA.

LAVENDVLA.

Nardi Italicæ genera, & uires.

Cuius *etiam generis ea eſt planta, quam aliqui uulgò appellant* Lauanda, *alij uerò* Lauendula. *adeò ut hæc fœmina, illa uerò mas in eo genere à quàm plurimis uocitentur*. Mas *folio conſtat latiore, longiore, craſsiore, robuſtiore, albidioreq́;, quàm fœmina*. Sed *utraque planta fruticoſa, & roſmarini modo, innumeris referta eſt folijs: è quorum medio iuncei exeunt cauliculi, quadranguli, tenues, dodrantalem longitudinem excedentes: in quorum cacumine flores exeunt ſpicati, colore purpureo, quanuis in fœmina dilutiores, patentioresq́;, odore fragrantes, uerùm uſqueadeo acuto, ut nares feriat*. Excalfaciunt, *& exiccant ambo ordine ſecundo completo, uel tertio inchoante, uiribus à* Nardis *omnibus non longè recedentibus*. Conferunt *omnibus cerebri ægritudibus à frigido prouenientibus: conuulſis, reſolutisq́; auxiliantur; uentriculũ roborant, & iecur ab infarctu liberant: quin & obſtruſos lienes iuuant: ute-*

rum

rum calefaciunt, & menſes, & ſecundas educunt. Fit è floribus ſtillatitium oleum uitreis organis, quod propriè unguentarij uulgò uocant olio di Spigo, odoris adeò acerrimi, ut cætera odoramenta ſuperet. quo fit, ut extra officinas illud aſſeruent, ne moſchi, ambari, zibetti, aliorumq; unguentorum, & aromatũ ſuauitatem intercipiat. Nardi Indicæ uires ſcripſit Galenus lib. VIII. *de ſimplicium medicamentorum facultate, ſic inquiens. Nardi ſpica excalfacit exceſſu primo, & deſiccat ſecundo iam completo. Compoſita eſt ex adſtringente ſufficienter ſubſtantia, & acri calida non multa, & quadam leuiter amara. Ex his conſtans facultatibus radix & ad iecur, & ad ſtomachum rationabiliter conuenit tum pota, tum extrinſecùs impoſita. Vrinam ciet, morſus ſtomachi ſanat: in uentre, ac inteſtinis conſiſtentes fluxiones deſiccat, ad hæc & eas, quæ in capite, & thorace. Valentior eſt uocata Indica, nigriorq;, quàm Syriaca uocata.* Νάρδος, & Νάρδου στάχυς, *ſic Græcis dicitur, ut Latinis Nardum, & Nardus, ſeu Nardi ſpica: Mauritanis, Stumbel, aut Seubel: Germanis, Edelfrembd, Vuolriechent, Spicken nardi: Hiſpanis, Azumbar, aut Eſpiga ſil: Gallis, Aſpic do ultremer.*

Nardi Indicæ uires ex Gal.

Nomina.

Nardum Celticum.

Cap. VII.

CELTICVM Nardum naſcitur in Liguriæ alpibus, aliungia patrio nomine appellatum: prouenitque in Iſtria. Exiguè fruticat, & cum radicibus in manuales faſciculos componitur. Folia habet oblonga, colore in flauum languido: florem luteum. Caulium, & radicum duntaxat vſus eſt, & odoris ſuauitas. unde pridie faſciculos aqua abluere expedit, & exempta terra, pauito ſolo atque humenti, ſubiecta charta reponere: poſtridie repurgare. ſiquidem utile, cum aceroſo alienoque propter humoris uim, non excutitur. Adulteratur impoſita herba ſimili, quæ hirculus uocatur, ab odoris grauitate. Sed facilis cognitio: nanque herba candidior eſt, ſine caule, minus oblongis folijs, radice neque amara, neque odorata, uti uerum Nardum eſt. Itaque radices, atque cauliculi, abiectis folijs, triti ſecernuntur, uino excipiuntur, digerunturque in paſtillos, & ita fictili nouo diligenter operto, aſſeruari debent. Laudatur maximè, recens, iucundi odoris, radice numeroſa cohærens, plenum, nec fragile. Ad eadem, quæ Syriacum, pollet: ſed uehementius urinam cit. & ſtomacho utilius eſt. Inflammationibus iecinoris, & felle ſuffuſis auxilatur. Contra ſtomachi inflationes, cum abſinthij decocto bibitur: item aduerſus lienem, renum & ueſicæ uitia, & uenenatos ictus, ex uino. Additur in malagmata, potiones, & calfacientia unguenta.

TANTA *fuit ueterum, qui nos præceſſerunt, negligentia, ne dicam ignorantia, ut non modò in ueram ſimplicium medicamentorum cognitionem, quæ peregrina ex longinquis terrarum partibus aduehuntur, probatiſſimorum auctorum ope, uenire non elaborauerint; ſed ne minimam quidem curam adhibuerint, communi reipublicæ beneficio, ut de his ſaltem, quæ in quàm plurimis Italiæ locis, ac alijs non longè diſtantibus inueniuntur, quicquàm lucis aſſequerentur, ac poſteris relinquerent. quin potius in ſuis multò uidentur negligentiores, quàm in alienis. Naſcitur Celtica nardus in Liguriæ alpibus, naſcitur & in Iſtria, pariterq; in montibus non longè à Villaco Carinthiæ oppido, & Iudemburgio Stiriæ: attamen non ob id legitima in multis uiſitur officinis: nec fortaſſe in ijs uideretur, niſi his noſtris lucubrationibus annis ſuperioribus Italico ſermone editis, pharmacopolæ plures diligentiores redditi, medicam materiam accuratius expendere cœpiſſent. Sed id magis deteſtandum uidetur, quod ijs in regionibus, ubi Celtica nardus naſcitur, magis hallucinentur homines, quàm alibi. ſiquidem Genuæ, quæ Liguriæ eſt ciuitas (niſi iam admoniti reſipiſcant) alijsq; finitimis locis, ubi Celtica nardus facilè haberi poteſt, tam medici, quàm ſeplaſiarij aliorum ignorantiam ſecuti, illius loco, Lauanda ſic uocata, uel noſtrate Nardo paſſim utuntur. Quæ quantum in hiſtoria omnibus notis, non dicam uiribus, à Celtica nardo diſcrepent, quicunque primùm rem optimè perpenderit, ac deindè notas, & qualitates illi à Dioſcoride redditas, cum Lauandæ, noſtratiſq; Nardi notis comparauerit, manifeſtum eorum lapſum facilè incuſare poterit. quippe Celtica nardus in breuem, exiguamq; plantam conſurgit: Lauanda uerò, & ſocia nardus magno exoriuntur ceſpite, ramuſculis proceris, denſiſſimisq;, comantibus folijs. Illa folia fert ſubrubea, & flores flauo colore: hæ autem folijs conſurgunt incanis, floribus ſpicatis, & colore purpuraſcentibus. Illius caule, & radicibus utimur, quòd hiſce partibus maximè polleat: harum uerò tantum flores commendantur. Quod ſatis clarè demonſtrat, quàm facilè decipiantur, qui tam leuibus & falſis feruntur opinionibus. Verùm quanquam (ut in ſuperioris Nardi mentione diximus) communi omnium ſententia compertum ſit, Lauandæ, ſpicæq; noſtratis facultas ad omnia Nardi genera propius accedere; hoc tamen eos ab errore non uindicat, qui Lauandam Celticam nardum eſſe contendunt. Præterea non deſunt pharmacopolæ rei herbariæ penitus ignari, qui*

Nardi Celticæ conſideratio.

Seplaſiariorũ quorundã error.

pro Celtica nardo plantam quandam incognitam emant arbores ſcandentem, caule longo reflexoq́;, cuius folia, quæ colore ſubflauo conſtant, adeò denſa ac minuta ſunt, ut potius muſcoſam arborum, & lapidum materiam, quàm aliud repræſentent. At quòd in ueſtiendis caulis ipſius ramuſculis, eos tam densè circundat, ut ferè ſpicæ effigiem præ ſe ferant, pro Celtica nardo ab impoſtoribus uenditur: ſed hæc haud amareſcit, nec ulla odoris præſtantia commendatur. Cæterùm ingens legitimæ nardi Celticæ prouentus habetur in Stiria Auſtriæ, & Carinthiæ contermina, ubi Iudemburgenſia rura ſuis è montibus quotannis innumeros comportant faſciculos, quibus magnos admodum replent ſaccos, & mercatoribus uendunt, qui in Syriam, & Aegyptum mercimonia conuehunt. Siquidem (ut ferunt) Syrijs, & Aegyptijs Celtica nardus maximè expetitur, ut balneis eam imponant, quibus frequenter utuntur. Celticam nardum ad me primùm miſit Petrus Salicetus clariſsimus medicus ex Grazio Stiriæ oppido: in cuius plantis & ſpicæ in radicibus, & folia, & flores in caule (ut appicta figura demonſtrat) nullo impedimento cernebantur, adeò ut à Dioſcoridis hiſtoria nulla ex parte recederent: nec ulla tamen ſpica in eius cacumine uidebatur, uti Ruellius & Braſauolus in Indica naſci ſcripſerunt. Quamobrem nobis quoque iam liceat literis memoriæq́; mandare, Celticam nardum non modò in Liguria, & Iſtria prouenire; ſed etiam in Stiria, Carinthia, ac etiam alijs fortaſſe locis. quippe ſuperiore anno ego huius nardi nonnullas inueni plantas in quodam Vipaci monte, qui tantùm uiginti millia paſſuũ à Goritia diſtat. Verùm ſi eo deſtituantur medici, commodè Indicam ſupponere poterunt. An uerò Celtica nardus ſit Saliunca, aut non, de qua Virgilius, & Plinius ſcripſere, etſi hæc inter ſe nullam habere cognationem pluribus comprobare poſſem; cum tamen ea parum, uel nihil rei medicæ conferant, ſilentio inuoluenda duximus. quanquam eruditiſsimus Leonicenus non animaduertens Dioſcoridem Aliungiam, non Saliuncam Celticam nardum appellaſſe, Plinium accuſat, qua in re ipſe potius deceptus fuiſſe uidetur: quemadmodum & Fuchſius, uir alioqui noſtræ ætatis clariſsimus. Is quidem in ſuo libro de componendis medicamentis, quem ultimo loco auctum edidit, ubi Diathamaron expendit, Celticam nardum à Saliunca nihil differre exiſtimat. Plinius tamen locis ſeparatis de utraque, tanquam herbis inter ſe differentibus tractauit. Neque eæ notis tantùm diſsident apud antiquos auctores, ſed etiam natali ſolo. Dioſcoridi enim Celtica nardus in Liguriæ alpibus, atque in Iſtria prouenit. Plinio uerò Saliunca in Pannonia, & Noricis naſcitur. Itaqua Fuchſius ut Ruellij ſententiam ſecutus, qui Celticam nardum Dioſcoridi Saliuncam appellari affirmat, ita mihi & à ueritate defeciſſe, & unà cum illo erraſſe creditur. quandoquidem Celtica nardus Dioſcoridi ἀλιούγγια, non σαλιούνκα uocatur. Meminit Celticæ nardi Galenus lib. VIII. de ſimpl. med. facul. his uerbis. Nardus Celtica iam dictis nardis ſimilis quadantenus in genere facultatis eſt. Cæterùm ad omnia imbecillior, præter quàm ad prouocandam urinam. ſiquidem calidior illis eſt, ſed minus adſtringit. Quæ planta Græcis νάρδος κελτικὴ, Latinis item Nardus Celtica: ſeu Nardum Celticum appellatur: Italis uerò Nardo Celtico.

Leoniceni, & Fuchſij opinio.

Nardi Celticæ vires ex Galeno.

Nardum montanum. Cap. VIII.

MONTANVM Nardum, quod ab aliquibus thylacitis, & niris appellatur, in Cilicia, & Syria naſcitur: caule & folijs eryngio ſimilibus, minoribus, minimè tamen ſpinoſis, aſperisque. Radicibus binis nititur, aut pluribus, nigris, odoratis, ceu haſtulę regiæ, ſed longè gracilioribus, † & longè minoribus. † Neque caulem, neque fructum, neque florem profert. Ad eadem, ad quæ Celticum efficax.

Nardi montanæ conſideratio.

VIDETVR *in hoc capite Dioſcorides non parum à ſe ipſo diſſentire, quòd ſcripſerit primùm montanam Nardum caule, & folijs eſſe eryngio ſimilibus: mox prope capitis calcem eam ſcribat neq; caulem, neq; fructum, neq; florem proferre. Quapropter exiſtimant tum Ruellius, tum etiam Marcellus id facilè accidiſſe ſcriptorum incuria, qui uocum uicinitate decepti καυλοὺς pro κλάδους, uel κλῶνας ſcripſerunt. Verùm cùm hæ dictiones ramos, uel ſurculos deſignent, quæ nomina potius arboribus conueniunt, quàm herbis, ſintq́; idem rami in arboribus, quod caules in herbis; idcirco non uidetur hic locus, ut illi fortaſſe putant, à mendis uindicatus. Cæterum non crediderim ego, Dioſcoridem, qui eſt hac in facultate facilè princeps, & quem antiqua, & ſecuta ætas tantopere commendat, in tam paucis ſui oblitũ, adeoq́; turpiter lapſum fuiſſe. quinimo nobis relinquitur ſuſpicio, quòd omnino in altera capitis parte uitium aliquod acceſſerit, non harum uocum uicinitate, ſed potius ſcriptorum dormitantium negligentia, uel uigilantium temeritate. Quo factum eſt, ut hactenus incertus dubiusq́; fuerim, an hæc planta in Italia proueniat, uel aliunde eò afferatur. Quidam tamen ex his, qui rei herbariæ dant operam, ad nos hoc anno ſtirpem miſit, cui binæ inhærebant radices aſphodeli figura, ſed longè minores, phu, uel nardum redolentes: adeò ut hac parte montanam Nardum pulchrè præ ſe ferre uiderentur. Sed quoniam folia, & caulis phu potius referebant, quàm eryngium, quemadmodum & umbella, cur eam montanam Nardum fuiſſe comprobem, ſanè non habeo: cum planè ſciri non poſsit, an in priori, an in poſteriori, an in alia huius capitis parte lateant mendæ. Itaque ſi fortè aliquod ad manus eſſet medicamentum, quod Montanum nardum exciperet, ſupponant audacter pharmacopolæ Indicam, uel Celticam. Tametſi in ſuo de ſimplicium examine aſſeueret Braſauolus Ferrarieſis Indicæ nardi uice montanæ plurimum ad nos afferri è Cilicia; eamq́; propriè montanam exiſtimat, cuius paſsim in officinis eſt uſus. Sed qua ratione ductus nouam hanc protulerit opinionem, ipſe certè neſcio: Nardus enim montana radices habet aſphodelo ſimiles, non utique ſpicatas, leues, comoſas, quemadmodum ea, qua utimur ex India aduecta. Niſi fortaſſe Braſauolus uoluerit Indicam nardum ideo montanam appellare, quòd in montibus oriatur. Ita quidem eius ſententiam ueram eſſe putarem, non tamen à rei herbariæ peritis acceptam iri. Nardi montanæ uires ſcripſit Galenus lib. VIII. ſimp. med. ſic inquiens. Nardus Montana, quæ & thylacitis, & pyritis nuncupatur, plurima in Cilicia naſcitur: ſed prædictis debilior eſt. Νάρδος ὀρεινὴ Græcis, Nardus montana, ſiue Nardum montanum Latinis, Nardo montano Italis nominatur.*

Braſ. opinio non accepta.

Nardi mont. vires ex Gal.

Nomina.

† In Oribaſio, qui ſimplicium deſcriptiones Dioſcoridi acceptas refert, legitur λευκότεραι, hoc eſt, candidiores. quòd Nardus montana conſtet radicibus aſphodelo non ſolùm minorib. & gracilioribus, ſed etiam candidioribus.

† Nulla quidem diſsimulanda eſt ratio, qua probatiſsimi quique ſcriptores ueteres à mendis, quæ eorum ſcripta tẽporum iniuria, & multorum imperitia contraxerunt, uindicari poſsint. In hoc capite Dioſcoridem deprauatum eſſe, ita ut etiam à ſeipſo diſsideat, manifeſtum eſt: in qua autem parte uitium lateat, quodq́; illud ſit, dubiæ feruntur opiniones. Verùm etſi nos quoque eius rei incertos eſſe antea ſcripſimus; nunc tamen inclinat animus, ut in hoc loco mẽdum ſubeſſe, illudq́; ex malo unius uocis Græcæ intellectu ortum eſſe arbitremur. Siquidem uerbum φέρει non pro fert, ſe pro συμφέρει, id eſt confert, accipiendum fuit. Itaque non οὔτε δὲ καυλὸν, οὔτε καρπὸν, οὔτε ἄνθος φέρει, ut uulgati codices habent, & legerunt interpretes, ſed οὔτε δὲ καυλὸς, οὔτε καρπὸς, οὔτε ἄνθος συμφέρει, hoc eſt, Neque caulis, neque fructus, neque flos confert, prodeſtue, legendum eſſe iudicamus. Etenim radicis, utpote odoratæ, uſus præcipuè commendatur, non aliarum partium, quæ ut odore carent, ita etiam inutiles habendæ ſunt. Et certè facilis potuit eſſe error librarij Græci imperiti, uel potius temerarij, caſus nominum mutantis ad ineptam ac incongruam huic loco uerbi illius ſignificationem. Subſcribunt huic noſtræ caſtigationi cùm alij rei herbariæ ſtudioſi, tum Gabriel Falloppius Mutinenſis uir & ingenio & doctrina celebris, tum etiam Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus, medicus non uulgaris eruditionis.

Aſarum. 220

Cap. IX.

ASARVM, quod & ipſum aliqui ſylueſtre nardum appellant, hederæ folijs, minoribus multò, rotundioribusq́ue: floribus cytino hyoſcyami ſimilibus, purpureis, inter folia proximè radicem emicantibus, odoratis: in quibus ſemen acinoſum. † Cauliculos habet anguloſos, aſperos, & molles: radices numeroſas, geniculatas, tenues, obliquas, gramini non diſsimiles, longè tamen graciliores, odoratas, excalfacientes, & quæ linguam uehementer mordent. Excalfactoriam uim habet: urinam cit: hydropicis, & uetuſto coxendicum dolori prodeſt. Radices ſenis drachmis ex aqua mulſa potæ, menſes trahunt: & ueratri albi modo purgant. In unguenta additur. Vmbroſis montibus prouenit: ſed plurimum in Ponto, Phrygia, Illyrico, & Italiæ Iuſtinienſi agro.

Aſari conſideratio.

NVLLAM noſtris temporibus officinæ ponunt differentiam inter Aſarum, & baccharem: quinimo uno ore ferè omnes Aſarum Baccharam appellant, adeò ut & nomina hæc corrumpant, & res ipſas confundant. At quantum notis, & uiribus inter ſe differant, his rectè iudicet, qui harum ſtirpium hiſtorias accuratius perpenderit: differunt enim inter ſe admodum Aſarum, & baccharis, ut diffuſius libro tertio diſſeremus. Aſarum itaque procul dubio illa fuerit planta, quæ uulgò Bacchara falsò appellatur, cum nullis ab hiſtoria diſsideat notis. Cæterùm Braſauolus immeritò in Plinium ſpiculum contorſit, cùm dicat ipſum eo etiã in errore uerſari, ut Aſarum baccharem eſſe exiſtimauerit. Sed profectò neſciuerim ego, qua ratione illud Braſauolus in Pliniũ ſcripſerit. quippe qui libro XXI. cap. VI. eos acerrimè arguat, qui baccharem, & ſylueſtrem nardum idem eſſe contendunt, his uerbis. Sed eorum quoque error corrigendus eſt, qui bacchar ruſticum nardum appellauere: eſt enim alia herba ſic cognominata, quam Græci Aſaron uocant, cuius ſpeciem, figuramq́; diximus in nardi generibus. hæc Plinius. Quibus palàm eſt, Plinium ſeipſum à Braſauolo defendiſſe. Porrò ſi etiam Plinij ætate non deerant, qui Aſarum baccharem uocitarent, non mirum fuerit, ſi in hunc uſque diem protracta hæc ſit appellatio. In qua fortaſſe perſeuerantes ueterum nonnulli Dioſcoridis Aſaro eas ferè omnes facultates reddidere præter auctoris mentem, quas ipſe libro tertio bacchari adſcripſit. quod facilius ad credendum uulgus allexit, Aſarum, & baccharem nomine tantùm differre. Verùm cùm recentiorum quorundam diligentia ac doctrina id totum Dioſcoridi additum deprehenſum ſit, eo quòd diuerſis tum libris, tum capitibus ipſe de his diſſeruerit; cùmq́; Serapionem uiderint de Aſaro ex Dioſcoride ſcribentem, adulterinam hanc lectionem non admittere, id totum, quod eò acceſſerat præter auctoris ſententiam, tanquam illegitimum abdicarunt. Aſari uires ſcripſit Meſues inter deiectoria medicamenta, ubi ſic habet. Excalfacit Aſarum ordine ſecundo, & ſiccat tertio. Attenuat, reſerat, reſoluit, & prouocat; adſtrictione tamen non uacat. Bibitum non modò uomitiones ciet, ſed & per aluum ducit, & per urinam. Pituitam, & bilem deijcit. Roboratur tamen admiſto caprino ſero, aut nardo, aut hydromelite. At manifeſtius pituitam, quàm bilem educit. quo fit, ut coxendicum cæterarumq́; compaginum dolore uexatis non obſcurè opituletur: præſertim ſi ſero maceretur, uel decoquatur. Facit mirum in modum ad iocinoris & lienis infarctus, ſcirrhoſoſq́; tumores.

Plinij tutela aduerſus Braſauolum.

Aſari uires ex Meſue.

Quamobrem ſubeuntibus cutem aquis, fellisq́; ſuffuſtionibus datur maximo iuuamento uino maceratum. Confert item diuturnis febribus, iiſq́; præſertim, quæ ex contumaci infarctu proueniunt. Oleum macerationis ipſius admiſto ladano, dorſi ſpondylis inunctum ſudorem commouet: leuiter tamen coqui debet, nam ſi diu ferueat, uim ferè omnem deperdit. neque etiam diuturna indiget contritione: diutius enim contritum facilius uomitiones, quàm aluum ciet.

Aſari uires ex Galeno.

Aſari meminit Galenus lib. VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Aſari radices utiles ſunt, facultate ſimiles radicibus acori, intenſiores tamen. Itaque ex iis, quæ de illis prodita ſunt hìc facienda coniectura. Hactenus Galenus. A' cuius ſententia (ſit tamen cum uenia dictum) maximè diſſentio. ſiquidem cùm nulla in acoro deiectoria ſit facultas, & Aſarum, ut Dioſcorides inquit, Meſues fatetur, & nobis experimento compertum eſt, ueratri modo expurget, & bilem, pituitamq́; & supernè, & infernè propellat, non uideo ſanè, cur acoro in omnibus ſuis facultatibus tam facilè comparari poßit.*

Nomina.

Planta Græcis ἄσαρον *ac etiam* νάρδος ἀγρία *uocata, Latinis Aſarum, & Nardum ſyluestre appellatur: Arabibus, Aſaron: Italis Aſaro, & Bacchara: Germanis, Haſel uurtz: Hiſpanis, Aſara baccara: Gallis, Cabaret.*

† Hæc uerba ut in Ruellio inuenimus, ita reliquimus. Sed admonendum eſſe lectorem duximus, ea non legi in Græcis noſtris codicibus, neque à Serapione referri. quod argumento eſt illa Dioſcoridi accreuiſſe. Suſpicionem augere, uel potius ita eſſe confirmare poteſt Oribaſius, qui Dioſcoridem tranſcripſit, & hæc uerba non habet. Sunt tamen Græcè ſic ſcripta: ἔχον καυλία γωνιοειδῆ, ὑποτραχέα, ἀραιά. *Id eſt: Habens cauliculos anguloſos, ſubaſperos raros.*

Phu magnum.

Phu paruum.

Phu. CAP. X.

PHV, quod & aliqui ſylueſtrem nardum appellant, naſcitur in Ponto: folio oluſatri, aut elaphoboſci: caule cubitali, aut altiore, læui, cauo, molli, in purpuram uergente, geniculis intercepto: floribus narciſſo proximis, maioribus, tenerioribus, & ex albicante purpureis: radice ſuperius ad digiti minoris craſsitudinem, ex obliquo uilloſa in nigri ueratri, aut iunci odorati modum: capillamentis inuicem contextis, flaueſcentibus, odoratis, cum quadam odoris grauitate nardum æmulantibus.

Excalfacit: vrinam mouet, ſi ſicca potui detur. Decoctum eadem præſtare poteſt. ad lateris etiam dolorem efficax: menſes cit. antidotis inſeritur. Adulteratur radice ruſci admiſta. Sed maleficium deprehenditur: quoniam hæc dura eſt, & frangenti contumax, ſine ulla odoris gratia.

Phu conſideratio.

NON poſſum non fateri, eos omnes bene ſentire, qui maiorem Valerianam ſic uocatam, quæ paßim in Italia naſcitur, legitimum eſſe Phu aſſerunt. Quippe radices primùm forma, odore, colore, ac cæteris in uniuerſum notis ab iis,

ijs,quæ ſibi Phu ipſum adſciſcit, haud quaquam recedunt. Indicant idem & folia, & caules: illa enim oluſatro non ſunt diſsimilia: hi uerò adoleſcunt cubitali menſura proceriores,leues,inanes,molles,geniculati,& in purpuram uergentes. Flores tamen obſtare uidentur,qui in Phu lilij,uel narciſsi effigiem præ ſe ferunt,non autem umbellæ,uel muſcarij ſpeciem,ut in maiori Valeriana uiſuntur: quanquam floſculi per ſe omnes,qui umbellam conficiunt, forma narciſsinos referant,in purpuram albicantes. Quo fit,ut cum Ruellio exiſtimandum putauerim,hæc de floribus uerba eſſe à ſcriptoribus in Dioſcoride deprauata. Nanque uidetur noſtras Valeriana, omnibus tum notis, tum qualitatibus adeò cum Phu conuenire, ut re uera dici poſsit, non aliud, quàm ipſum Phu ad unguem referre. Etſi non deſint (ut audio) qui profiteantur Phu alterum à Valeriana ſe inueniſſe, quod floribus narciſsi proueniat. At quia id pro certo compertum non habeo,& quia non deſunt,qui talia fabulentur,non eſt,quid hac in re certi affirmare poſsim. Eſt & Valerianæ alterum genus, quod minus appellant, cuius caulis iuxta folia, quæ quadantenus maioris ſimilitudinem referunt,molli lanugine pubet, reliqua uerò parte maiori non abſimile aſſurgit, floribus ſubpurpureis, in umbellã ſimul coeuntibus. Radices mittit hæc tenues, quæ in multifidas conglomerantur fibras, odore miſto inter iridem, & nardum. Vtraq; odore commendatur: proinde eas ueſtibus quidam interponunt. Phu (ut ſcriptum reliquit Galenus lib. VIII. *ſimplicium med.) odoratum quodammodo eſt. Huius herbæ radix nardo uiribus ſimilis,ſed tamen ad pleraq; infirmior. Vrinam plus mouet,quàm aut Indica, aut Syriaca nardus: ſimiliter autem ut Celtica. Simile Phu aſſerit ipſe Galenus eſſe Carpeſium,cuius cùm nullibi meminerit Dioſcorides, ut rectè ſciri poſsit quidnam ſenioribus Græcis fuerit Carpeſtum, in primis Galeni teſtimonio eius uires & formam deſcribam: is enim lib.* VII. *ſimpl.med. ſic habet.* CARPESIVM *ſimile eſt uocato Phu,non guſtu tantum, ſed & facultate. Sed plus habet tenuitatis:proinde magis eo etiam uiſcerum obſtructiones extergit,& urinam mouet,reneſq; calculis degrauatos expurgat. Nõ tamen eatenus tenuium eſt partium, ut liceat loco cinnamomi, ſi non ad manum ſit, uſurpare, ſicuti faciebat Quintus. Præſtantius eſt Carpeſium ponticum laertio: non tamen uel ipſum cinnamomi uiribus uicinum eſt,imò non paruo deterius optima caſsia. Nuncupatur utrunq; à montibus quibuſdam Pamphiliæ, in quibus naſcitur. Ingenſq; eius prouentus eſt in Syria. Et primo libro de anlidotis inquit. Quintus (ut aiunt) quoties cinnamomum deerat, Carpeſium, ut quod uiribus nihil ab optima caſsia differret,in theriacæ compoſitione imponebat. Ego idcirco eius plurimum mecũ attuli ex ea peregrinatione, qua orientis prouincias adij,diligenterq; repoſitum nunc uſq; multum ſeruo: quod odorem etiámnum & ſaporem, ſi non qualem prius habebat, certè nondum exoletum retinet. Eſt autem Carpeſium herba phu appellato genere ſimilis, ualentior tamen, atq; odoratum quiddam ſpirans. Plurimum hoc in Sida Pamphiliæ naſcitur, emiturq; propterea illic uiliſsimo pretio. Quocirca ſi quis ueſtrum illuc acceſſerit, Carpeſij plurimũ emat, cùm id ſibi longo tempore duraturum nouerit. Tenuia autem ſunt ſarmenta, cinnamomi uirgultis ſimilia. Eius duo reperiuntur genera; unum quod laertium;alterum,quod ponticum cognominatur, à monte, in quo naſcuntur, utraq; nomen adepta, ſed poticum melius eſt. Quòd cùm eius nõ parum haberem, permultis medicamentis admiſcui, in quibus phu uocata imponi debuerat. Eſt enim Carpeſium phu ſimile,ualentius tamen, & in quo (ut dixi) nonnihil odoratæ qualitatis guſtu odoratuq; ſentitur. hactenus Galenus. Verùm quid hac tempeſtate ſit Carpeſium, arduum ſanè fuerit explicare & mihi,& cæteris materiæ medicæ ſcriptoribus. Tametſi Hermolaus,Ruellius, Fuchſius,ac etiã Monachi Meſuem exponentes pro certo exploratum habeant, Auicennæ, Serapionis, & Actuarij auctoritatibus innixi,fructus piperi ſimiles,qui uulgo Cubebæ uocantur,legitimum eſſe carpeſium. Siquidem Serapio quod Galeno carpeſium uocatur, ſub cubebæ nomine ipſius Galeni teſtimonio ſic deſcribit. Cubebe eſt medicina facultate, & ſapore Phu non abſimilis,quanuis longè tenuior. quare obſtructiones totius corporis aperit,urinam ciet, & calculos renum pellit. In hac ferè ſententia uerſatur & Auicenna cubebas carpeſium appellans: quemadmodum & Actuarius, qui Mauritanorum nomina ſecutus, in quibuſdam medicamentis Carpeſium imponit,quod à barbaris κομβέβας uocari ait. Quibus auctoritatibus luce clarius patet, quòd Galeni carpeſium, & Arabum cubebæ nulla ex parte differũt.*

Veruntamen illud animaduertendum eſt,quòd eos in errore uerſari exiſtimem,qui credunt (ut Hermolaus, Ruellius,& Fuchſius) uulgares ſeplaſiariorum cubebas illas referre, de quibus ſcripſere Serapio, Auicenna, & Actuarius. quandoquidem qui dixerit cubebas plantæ fructum,uel ſemen eſſe, eorum reperio neminem: nec minus probari poſſe putem, id uſquam dixiſſe Galenum. qui carpeſium deſcribit his uerbis. λεπτὰ δέ ἐςι τὰ κάρφη, παραπλήσια τοῖς ἀκρέμοσι τοῦ κιναμώμου. hoc eſt. Sunt autem tenuia ſarmenta, cinnamomi uirgultis ſimilia. Ipſumq; Phu & odore, & facultatibus adſimilat. Quapropter cùm tantùm Phu radices in uſum medicum ueniant,facilè dici poteſt,carpeſium Galeno potius radicum eſſe ſarmenta,quàm caulium; & præcipuè cùm aſſerat diu aſſeruari poſſe. quandoquidem ſolidiores ſunt radices, quàm caules, qui facilè in omni herbarum genere flacceſcunt, & pereunt. Præterea cùm Galenus aliàs cinnamomi uirgulta ellebori radicibus comparauerit, hìc mirum uideri non debet,quòd idem contrà ſarmentoſas carpeſij radices cinnamomi uirgultis ſimiles fecerit. Adde etiam, quòd in plantis non ſolùm caules ſarmentoſi, uerùm etiam radices plures ſarmentoſæ Dioſcoridi appellantur. Quo fit,ut crediderim Fuchſium in ſuis Paradoxis immeritò impugnaſſe Leonicenum. Ad hæc guſtantibus nobis uulgares officinarum cubebas,nullum prorſus Phu ſaporem deprehendimus. Quod manifeſtè indicat uulgares cubebas, nec Arabum cubebas eſſe, nec Galeni carpeſium. Ob id igitur, ubi apud Græcos carpeſium medicamentis admiſtum reperitur, & cubebæ apud Mauritanos, phu eorum uice, cùm ſit carpeſio in omnibus perſimile, uel caſsia, potius quàm cubebæ uulgaris uſus,erunt ſubijcienda. Iacobus Syluius inter recentiores apprimè doctus,quanquam nouit cubebas noſtrates carpeſium non eſſe; non tamen animaduertit, nec etiam Serapionis, aliorumq; Arabum eſſe cubebas. Aberrauit in cubebarum hiſtoria etiam Serapio. quippe quicquid Dioſcorides de ruſco ſcriptum reliquit, is cubebis perperam reddit. Cuius autem ſtirpis fructus uulgares CVBEBAE ſint, quid affirmare poſsim non habeo, cùm ex orientali plaga nobis peregrinæ afferantur. Etſi eas dixerim odoratas eſſe baccas, racematim cohærentes, corymborum hederæ modo: qui guſtui

Valeriana maior.

Valeriana minor.

Phu uires ex Galeno.

Carpeſii conſideratio.

Quorundam opinio.

Hermo. Ruellii & Fuchſii error.

Serapionis lapſus.

Cubebarum uulgariũ conſideratio.

guſtui præter odoris gratiam, acrimoniam & amaroris tantillum relinquunt. Quibus conſtat, quòd excalfacere ualeant tertij ordinis initio, & ſiccent in fine eius. Quamobrem languentem ex pituita uentriculum, uel etiam ex flatu roborant: pectus à lentis craßisq; humoribus expurgant. Lienem iuuant, flatus diſcutiunt, & frigidis uteri affectibus auxiliantur. Diu cum maſtiche manſæ, pituitam à capite trahunt, & cerebrum roborant.

Nomina. *Quod* φοῦ *Græcis omnibus, aliquibus etiam* ἀγρία νάρδος *dicitur: Latinis, Phu, & ſylueſtris Nardus: Arabibus, Fu: Italis, Valeriana: Germanis, Baldrian: Hiſpanis, herua benedicta: Gallis, Valeriane.*

Malabathrum Cap. XI.

MALABATHRVM arbitrantur aliqui eſſe Indici nardi folium, falſi quadam odoris cognatione: permulta enim nardum olent, quemadmodum phu, aſarum, niris. Secus autem res ſe habet: nanque Malabathrum folium ſui generis eſt, quod Indicæ gignunt paludes, lentis paluſtris modo innatans aquis, ſine radice. Id collectum ſtatim lino tranſuitur, & ſiccatum reconditur. Tradunt ſiccatis æſtiuo feruore aquis, humum aridis fruticibus uri: quod ubi non euenerit, ne amplius quidem renaſci. Laudatur recens, ex candido nigricans, integrum, nec fragile, odore caput feriens, quod diu in ſua ui odore permaneat, & nardum ſapore imitetur, nullo ſalis guſtu. Infirmum uerò, & minutum contuſum, præſertim ſi carioſum uirus olet, uitioſum eſt. Eaſdem nardo ſortitur uires: ſed efficacius omnia preſtat. Vrinam uehementius ciet, ac ſtomacho magis prodeſt Malabathri uis. Lippitudinibus, inflammationibusque tritum, & in uino feruefactum commodè illinitur. Subditum linguæ, oris halitum, & ſuauitatem commendat. Veſtium quoque odorem interpoſitum ſeruat, & ab eroſione tuetur.

Malabatri conſideratio. MALABATHRVM, *quod pleriq; folium Indicum uocant, qui hac ætate uiderit, habeo neminem. Naſcitur (ut Dioſcorides inquit) in India paluſtribus tantùm locis, aquis abſq; radice innatans, lenticulæ aquaticæ modo. Sed nec inde amplius ad nos aduehitur, quòd fortaſſe indigenarum culpa perierit in India, quemadmodum & balſamum in Syria. Etenim Dioſcorides refert, Malabathrum non renaſci, niſi ſiccatis æſtiuo feruore aquis, humus aridis fruticibus peruratur. Quod cùm iandiu fortè non ſit à natura factum, uel potius ſit ab indigenis omiſſum ob eorum negligentiã, facilè poſtea euenire potuit, ut Malabathri genus omnino deperditum ſit. Plinius lib. XII. cap. XXVI. duorum meminit generum, quorum alterum arboris cuiuſdam Syriacæ folium eſſe ait, his uerbis. Dat & Malabathrum Syria, arborem folio conuoluto, arido colore, ex quo exprimitur oleum ad unguenta. Fertilior eſt eiuſdem Aegyptus: laudatius tamen ex India uenit. In paludibus ibi gigni tradunt lentis modo, odoratius croco, nigricans, ſcabrumq;, quodam ſalis guſtu. Minus probatur candidum. Celerrimè ſitum in uetuſtate ſentit. Sapor eius nardo ſimilis eße debet ſub lingua. Odor uerò in uino ſubferuefacti antecedit alios. hactenus Plinius. Qui tamen præter Dioſcoridis ſententiam præſtantius Malabathrum duxit, quod ſalſum eſt, non quod inſulſum. Cæterùm non deſunt, qui Indici folij loco, caßiæ odoratæ, uel cinnamomi folia ſuppeditent, quæ eſſe caryophylli exiſtimat Braſauolus. Nonnulli præterea, quædam arborum folia, ex Alexandria aduecta, quæ lauri, uel arbuti frondes referunt, in Malabathri uſum uendicant.*

Hermolai, Ruel. & Braſ. opinio. *Hæc Hermolaus, Ruellius, pariterq; Braſauolus eos ſecutus, nulla (quod equidem ſciam) auctoritate, Nigritarum Tembulum eſſe arbitrantur. Verùm cùm adhuc eorum, qui Tembuli hiſtoriam, & notas ſcribant, inuenerim profectò neminem, quanuis de eo Auicenna breuiter ſcripſerit; idcirco illa potius aſſeram arborum folia eſſe nobis penitus incognita, quàm horum ſequar opinionem. Nullo itaq; modo hæc ad uſum ueniunt admittenda. ſiquidem cùm eorum facultates nos lateant, non eſt cur ea comprobare ualeamus. Sed ubi Malabathro opus ſit, caßiam odoratam, uel Indicam nardum ſupponendam putamus, Galenum ſecuti. qui ita decreuit tum in ſuccidaneis, tum etiã lib. VII. & VIII. ſimplicium medicamentorum.*

Fuchſii opinio exploſa. *Quanquam Fuchſius in libro, quem de compoſitione medicamentorum nouißimè edidit, dum ea perpendit, quæ Auream Alexandrinam conficiunt, Malabathri loco Atractylim ſtatuit ſubijciendam, Galenum (ut inquit) in libello de ſubſtitutis medicamentis ſecutus. Sed certè non ſatis poſſum mirari Fuchſium, uirum alioqui doctrina & iudicio clarum, in hac re (ut mihi quidem uidetur) manifeſta, minus rectè ſenſiſſe. Nam ut omittã, in libro illo de medicamentis, quæ inter ſe commutari poſſunt, qui tamen liber Galeno adſcriptus cenſetur, me nuſquam legiſſe, quòd atractylis Malabathri uicem ſuppleat, ſed caßia odorata, & nardi ſpica; eſt Dioſcorides hoc loco, eſt Galenus locis antè citatis in ſimplicium cenſu: qui uno quaſi ore fatentur, eandem uim habere malabathrum, quam nardum. Quorum equidem auctoritati grauißimæ longè ſatius adhærendum exiſtimo, quàm ut temere fortaſſe ſit atractylis in malabathri locum ſubſtituenda, præſertim cùm nobis non deſit copia nardi, & caßiæ odoratæ: atractylis autem uera hactenus, mea opinione, deſideretur, ut libro tertio ſuo loco latius oſtendemus. Quòd etſi concedamus, hanc aliquibus compertam eſſe, tamen quis audebit ea uti pro malabathro? etenim nullus, quod ſciam, atractylim odore commendauit: at malabathrum Dioſcorides non ſolum odoratum facit, ſed etiam idipſum* ἐν τῇ εὐωδίᾳ *hoc eſt, in odoris bonitate permanere affirmat. Excalfacit Malabathrum (ut auctor eſt Auicenna) ſiccatq; ordine ſecundo.*

Nomina. Μαλάβαθρον, καὶ φύλλον *ſic Græcè, Latinè autem Malabathrum, & Folium appellatur: Italicè, Malabathro, & Folio Indiano.*

Caſsia. Cap. XII.

CASSIA, cuius complura ſunt genera, iuxta odoriferam Arabiam gignitur, craſsi corticis ſarmento: folijs piperis. Eligenda eſt fulueſcens, pulchri coloris, corallij æmula, perquàm anguſta, lon-

ga,

ga, craſſa, & fiſtuloſa, guſtu mordens, & cum aliquanto feruore aſtringens, aromatica, uinoſo odore: cuiuſmodi eſt, quæ ab incolis achy appellatur, ab Alexandriæ negotiatoribus daphnitis. Huic præfertur craſſa, purpurea, & nigricans, zigir cognomine, quæ roſam odore imitatur, præcipui in medicina uſus. Secundum locum tenet antedicta. Tertia, cui Moſylitico blaſto, id eſt, germini cognomen eſt: Reliquæ uiles, ut quæ aſyphemum dicitur, nigra, inſuauis, cortice tenui, ac rimoſo: & quæ darca, & citto uocitatur barbaro nomine. Similior huic eſt pſeudocaſsia, quàm ut explicari poſsit, quæ guſtu coarguitur, cùm nec acris, nec odorata ſit, hærentemque medullæ corticem habeat. Inuenitur etiam lata quædam fiſtula, mollis, leuis, ſurculoſa, quæ antedictæ præfertur. Damnatur candicans, ſcabra, hircinum uirus redolens, & quæ tenui fiſtula, & ſcabra cute ſit. Vim obtinet calfaciendi, urinam ciendi, ſiccandi, & leniter adſtringendi. Conuenit ad medicamenta oculorum, quæ præſtandæ claritatis gratia concinnantur, & ad malagmata: lentigines tollit cum melle illita: menſes trahit: contra uiperarum ictus pota auxiliatur: aduerſus inteſtinas inflammationes omnes, & renum uitia, pota proficit: fœminis in ſolio deſidentibus, aut ſuffimentis, prodeſt ad dilatationem uuluæ. Et duplo pondere medicamentis miſta, cinnamomi uicem ſupplet, ſi ipſum deſit: nam eoſdem effectus præbet: Ad plurima perquàm utilis eſt.

Cinnamomum. Cap. XIII.

CINNAMOMI genera plura, patrium ſibi nomen uendicantia. Prçfertur tamen Moſyliticum, quòd caſsiæ, cui moſyliti nomen eſt, aliquam referat effigiem: ſed in eo genere recens, nigrum, ex uinoſo in cinereum uergens, læue, tenuibus ramulis, ac frequentibus nodis cinctum, perquàm iucundè olens. Optimi fere indicium, iucundi odoris proprietate conſtat: inuenitur enim cum optimo, eoque quod peculiare eſt, odor rutæ, aut cardamomo proximns. Inſuper acre, mordens, & cum calfactione quadántenus ſalſum, quod non citò confricanti aſperum, aut frianti lanuginoſum, læuibus tamen internodiis appareat. Si certior fieri uoles, uellito ab radice ſurculum. facilis eſt huiuſcemodi probatio: nanque fragmenta miſcellanea quædam eſſe uidentur. Quæ autem melius ſpirant, ſuo halitu, cùm nares primum conſuluntur, olfactum explentia, deterioris dignotionem impediunt. Eſt etiam montanum, craſſum, pumilum, fuluеſcens admodum. Tertium à Moſylitico, perquàm ſuauiter olet, nigrum, fruticoſum, paucis intercedentibus geniculis. Quartum fungoſum, candicans, aſpectu tuberoſum, uile, ac friabile, magnam habens radicem, quæ caſsiam planè repræſentat. Quintum genus odore nares feriens, ſubrufum, & cortice fuluæ caſsiæ ſimile, tangenti firmum, minus neruoſum, denſa radice firmatum. Iis, quæ thuris, caſsiæ, myrti, aut amomi odorem ſpirant, minus ſuauitatis ineſt. Deligito ſcabrum, album, rugoſum: at læue, & lignoſum circa radicem, ut inutile, reijcito. Eſt etiámnum ſimile aliud, cui pſeudocinnamomo cognomen eſt, uile, inualidi odoris, ſolutarumque uirium. Vocatur etiam zingiber, cùm tamen ſit xylocinnamomum, præbens quandam cinnamomi faciem. Eſt autem lignoſum cinnamomum, ſarmenta longa robuſtaque ferens, odore longè cinnamomo inferiore. Sunt qui xylocinnamomum à cinnamomo genere differre dicant, quòd à natura eius abhorreat. Cinnamomum omne excalfacit, emollit, & concoquit: urinam ciet: tamenſes, quàm partus potum, aut ex myrrha impoſitum pellit: contra beſtias, quæ uirus eiaculantur, uenenaque conuenit: caliginem pupillis oculorum obuerſantem diſcutit: craſsitiem extenuat: lentigines, & uitia cutis in facie ex melle illitum detergit: contra tuſſes, defluxiones, aquam ſubter cutem fuſam, renum uitia, & urinæ difficultatem efficax eſt. Vnguentis pretioſis inſeri ſolet. Et in ſumma, magni ad omnia uſus. Tritum uino excipitur, umbraque ſiccatum, quò diutius duret, reconditur.

NATVRA *omnium rerum parens in hoc terrarum orbe quædam ſtirpium genera adeò inexorabilia procreauit, ut ne quàm plurimis quidem delicijs, blanditijs, officijs, obſequijsq; ea apud nos quiſpiam retinere potuerit. Siquidem ſtirpes ipſæ uiuere coactæ in hortis, uiridarijs, mitioribusq; Italiæ locis, ceu Tempe, omni amœnitate refertis. quemadmodum alpini homines delicias urbium, & maieſtatem aſpernantes, politicis moribus omnino neglectis, non alibi, quàm in ſuis mapalijs hilariter, ac iucundè uiuere poſſunt: ita & ipſæ relicta cæli clementia, hortorumq; amœnitate, ſpreto item fontium oblectamento, omniumq; urbanarum ac familiarium ſtirpium conſortio in deſerta, ſolitudinesq; ſuas, à quibus primam duxerunt originem, ſe tandem recepere. tantum patriæ, natalisq; ſoli amor in rerũ natura poteſt. In quarum genere Caſsia connumeranda uenit: quæ tametſi in maiore illa Romanæ gentis fortuna multis ac uarijs hortorũ locis conſita habebatur; nullibi tamen hac ætate (quod nouerim) in Italia, ne in tota dicam Europa inuenitur. Sed hæc de Caſsia dixiſſe uolumus ſimplicium medicamentorum peritiſsimos ſecuti, qui (ut eornm teſtantur uolumina) nihil inuicem differre cenſent, Caſsiam, quæ in arborum genere Dioſcoridi, & Galeno recenſetur, & eam, quæ antiquis inter coronarias numerabatur herbas, quæq; olim paſsim circa apum aluearia ſerebatur in Italia, quòd ea maximè apes delectentur, & in hortis, & uiridarijs coronis maximè expetita. Verùm enimuero longè aliter hæc res intelligi poſtulat, quòd aliam repererim fuiſſe Caſsiam (ut Dioſcorides inquit) è felici Arabia allatam ex arbore (auctore Theophraſto) uiticis magnitudine, ab hac longe diuerſam, quam apibus, & coronis ſerebat antiquitas. quandoquidem fuerit hæc herba, illa uerò arbor: præſertim cùm nullus (quod ſciam) extet auctor, qui poſteritatis memoriæ mandauerit, Caſsiam adeò copioſam in Romanorum triumphis ex Arabia conuehi ſolitam, ut inde*

Caſsiæ con-deratio.

Caſsiæ odoratæ, & coronariæ diſcrimen.

uulgari

uulgaris facta, ubiq; paſsim & reperiretur, & ſereretur ab omnibus. Quod ſi fortè eueniſſet, nunquam tamen mihi perſuaſerim, quòd Galenus hac in ſcientia, & facultate omnium diligentiſsimus, & qui Romæ diu uitam duxit, Italicæ Caſsiæ hiſtoriam ſilentio inuoluiſſet. Plinius lib. XXI. cap. IX. nonnullas memorans herbas, quorum folia odoris gratia in uſum coronarum uenerant, inquit. Ergo in coronamenta folio uenere malothron, ſpireon, trigonon, cnereon, quod caſiam Higinus uocat. Id quod ante ipſum palàm fecerat Virgilius Caſiam inter coronarias herbas recolens in Bucolicis ecloga ij. his uerſibus.

Tum caſia, atq; alijs intexens ſuauibus herbis,
Mollia luteola pingit uacinia caltha,

Et in Georgicis lib. II.

Vix humiles apibus caſias, roremq; miniſtrat.

Item Georgicorum lib. IIII.

Nec circum caſiæ uirides, & olentia latè
Serpylla, & grauiter ſpirantis copia thymbræ
Floreat, irriguumq; bibat uiolaria fontem.

Hæc Maro. Quibus palàm eſt, Caſiam coronariam, & qua tantopere delectantur apes, herbam, non arborem fuiſſe. Quod etiam teſtatur Plinius libro ſuperius citato cap. XII. his uerbis. Verùm hortis coronamentisq; maximè aluearia, & apes conueniunt, res præcipui quæſtus, compendijq;, cùm fauit. Harum ergo cauſa oportet ſerere thymum, apiaſtrum, roſam, uiolas, lilium, cytiſum, fabam, eruilium, cunilam, papauer, conyzam, caſiam, melilotum, meliſſophyllum (lego myriophyllum) cerinthen. Hactenus Plinius. His itaq; rationibus, auctorumq; ueterum teſtimonijs innixus Theodorus cneoron Theophraſto caſiam appellat. Quamobrem potius fuerit credendum, cneoron Græcis uocatum antiquis coronariam fuiſſe Caſiam apibus gratiſsimam, quàm eam, quæ in India & felici Arabia prouenit, cinnamomo perſimilis, odoramentis & antidotis expetita, & qua per longas ætates cinnamomi uice uſi ſunt medici. Neque tamen propterea opinioni noſtræ refragari putamus Columellam lib. III. cap. VIII. de re ruſtica, ubi ita ſcriptum reliquit. Iudæam & Arabiam pretioſis odoribus illuſtrem haberi, ſed nec noſtram ciuitatem prædictis egere ſtirpibus: quippe cùm pluribus locis urbis iam caſiam frondentem conſpicimus, iam thuream plantam, florentesq; hortos myrrha & croco. Nam quanuis concedi poſsit Columellæ, caſiam ex Arabia allatam urbis illuſtrandæ gratia Romæ ſuo tempore conſpicuam fuiſſe in hortis procerum & imperatorum; hoc tamen non prohibet, quin caſia, quam prope apum aluearia paſsim ſeuit antiquitas, alia fuerit planta: præſertim cùm hæc inter herbas coronarias, illa uerò inter arbores odoratas recenſeatur.

Cneori deſcriptio.

CNEORON autem deſcribit Theophraſtus lib. VI. cap. II. de plantarum hiſtoria, his uerbis. Cneori duo genera, aliud enim candidum, aliud nigrum. Candido folium cutaneum, oblongum, figura quaſi oleagineum: nigro quale tamarici, carnoſum. Candidum magis ſe humi ſpargit, odoratumq; eſt: nigrum odore caret. Radix ambobus, quæ altè deſcendit, grandis: ramiq; permulti, craſsi, ſurculoſiq; ab ipſa protinus tellure, aut paulò ſuperius ſparſi, lenti admodum conſtant. Quamobrem hiſce ad colligandum iunci modo utuntur. Germinant, florentq; poſt æquinoctium autumni, & multum deniq; temporis florent. Hæc Theophraſtus. Sed quænam plantæ oriantur in Italia, uel aliunde eò afferantur, quæ Cneoron referant, quid ueri referam ſanè non habeo. Sed iam ad Caſsiam odoratam redeamus. ob cuius cognitionem poſtmodum factum eſt, ut recentioribus medicis, in ea recuperanda, inueſtigandaq; multum negocij acceſſerit.

Medicorũ, & ſeplaſiariorũ error.

Nanq; hactenus tum medici, tum ſeplaſiarij (etſi plures iam reſipiſcant) odoratæ caſsiæ loco quædam incognitæ arboris ſegmenta, nec odore, nec uiribus prædita ſemper capeſſerunt. Veruntamen poſtquàm nonnulli ætatis noſtræ doctiſsimi uiri, ſtirpium hiſtorias diligenter examinarunt, detecta fraude, mercatores ex Alexandria mercimonia Venetias comportantes, cùm ſuam impoſturam deprehenſam cernerent, à negocio deſciſcentes in aliud nouum Caſsiæ genus ſegmenta illa commutarunt. Quæ ſanè præter odorem, pariterq; ſaporem, quibus ferè penitus exoleta ſentitur, caſsiæ à Dioſcoride deſcriptæ admodum habetur conſimilis. Quapropter nec eos erraſſe crediderim, qui dicerent, hanc Dioſcoridis pſeudocaſsiam eſſe. quippe & craſſo cortice conſtat, & in eius cauitate lignoſa etiam uiſitur materies, paululumq; eſt odorata, minimeq; acris. Nonnulli hac nõ contenti, quædam uocati cinnamomi fragmina Caſsiæ uice uſurpant: quæ cum nullo odore ſaporeq; commendentur, potius quercum, uel fagum, quàm Caſsiam referunt.

Caſsia legitima.

Cæterum, ut dicam quid ego ſentio, ſi quis fiſtulam, quam Cinnamomum perperam appellamus, & uulgò Cannella, Caſsiæ generibus rectè comparauerit, facilè nouerit uulgaris uſus cinnamomum legitimam Caſsiam procul dubio referre. quinimo diligenter inquiſituris, iudicijq; trutina examinaturis huiuſmodi cinnamomi ingentem copiam, quæ magnis ſaccis Venetijs in mercatorum repoſitorijs aſſeruatur, nimirum omnia illa Caſsiæ genera, quæ à Dioſcoride deſcribuntur, facilè ſeſe offerent. quandoquidem mercatores (ut ſemper aſſolent) ad expediendas deteriores merces bonarum lenocinio, quas illis admiſcent, pro uirili utuntur. Galenus itaq; libro primo de antidotis multa Caſsiæ genera racenſuit, ubi ſanè Dioſcoridem ſecutus, eam cæteris præſtare fatetur, quæ zigi cognomine dicitur, hancq; aſſerit cinnamomum uſqueadeò æmulari, ut eſſent, qui ſuo æuo eam cinnamomi loco uenderent. Quo fit, ut admirari non liceat, ſi hodie quoq; tot annis hac deducta, protractaq; conſuetudine, ubique caſsia pro cinnamomo uenundetur. Nec quidem longè aberrarent, ſi modò optimam ſeligerent: quandoquidem Galenus eodem loco palàm prodit, Caſsiam ſæpenumero in cinnamomum tranſmutari, fateturq; ſe iam uidiſſe eximiæ Caſsiæ ramulos omni ex parte cinnamomum referentes. Contrà pariter inſpexiſſe cinnamomi ſurculos Caſsiæ prorſus perſimiles: adeò ut aſſerat pro qualibet cinnamomi parte in componendis medicamentis duas electæ caſsiæ adhiberi poſſe. Deſcribit item Galenus quoddam aliud deterioris Caſſiæ genus, quod tradit iuniorem Andromachum Caſsiam fiſtulam nominaſſe, cùm fiſtularum modo, inanis cauaq; ſit, & craſsi corticis: cuiuſmodi in uulgari cinnamomo frequentiſsima conſpicitur. Huius ſanè ea uidetur eſſe generis, quam in ſuo conficiendorum pharmacorum libello præfert Cordus, quòd uelit caſsiam, præter Dioſcoridis & Galeni ſententiam, lubrici eſſe guſtus. Porrò Caſsiæ odoratæ fruſtulum cum cortice & ligno ſuo interiore nuper dono mihi dedit Sereniſsimus Princeps

Ferdinandus

Ferdinandus Archidux Auſtriæ dominus mihi clementiſſimus, ab integro ramulo abſciſſum, quem ille inter plures alias res non minus prætioſas quàm raras, reconditum habet. Huius cortex colore quidem cinereo à noſtro uulgari *cinnamomo diſſidet, non tamen odore ac guſtu: quandoquidem mãſus idipſum, quod uulgus Cannellam uocat, orin plane repreſentat. At lignum, quod cortice contegitur, fragili conſtat materie, neq; ullo prorſus odore, ſaporeq; commendatur. Quare hinc facilè colligi poteſt, corticis tantùm eius uſum eſſe: atq; etiam Theophraſtum non ab re memoriæ prodidiſſe, huius uirgas in fruſta ſecari, recentiq; bouis corio hæc conſui, ut uermiculis, qui ex eo naſcuntur, lignũ illud inutile erodatur. Cæterum odoratæ caſſiæ meminit etiam Virgilius præter coronariã lib. II. Georg. ubi cecinit hoc carmine.* Nec caſia liquidi corrumpitur uſus oliui. *Quin & Plinius Caſſiæ meminit lib. XII. cap. XIX. his uerbis.* Frutex & Caſſia eſt, iuxtaq; cinnamomi campos naſcitur, ſed in montibus, craſſiore ſarmento, tenui cute, uerius quàm cortice: quem contrà atq; in cinnamomo leuari, & exinaniri pretium eſt. Amplitudo fruticis trium cubitorum. Colos triplex: cùm primùm emicat, candidus pedali menſura: deinde rubeſcit addito ſemipede: ultra nigricans. Hæc pars maximè laudatur, ac deinde proxima: damnatur uerò candida. Conſecant ſurculos longitudine binum cubitorum: mox præſuunt recentibus corijs quadrupedum ob id interemptarum, ut ijs putreſcentibus, uermiculi lignum erodant, & excauent corticem tutum acrimonia, & amaritudine. Probatur recens maximè, & quæ ſit odoris molliſſimi, guſtuue quàm maximè feruens, potius quàm lento tepore leuiter mordens, colore purpureo, quæq; plurima minimum ponderis faciat, breui tunicarum fiſtula, & non fragili. *Hæc Plinius, quorum plura à Theophraſto tranſcribit, Qui caſſiæ hiſtoriam tradidit lib. IX. cap. V. de hiſtoria plantarum, eamq; fruticem eſſe amerinæ magnitudine ſcribit: quæ cùm nullo pacto decorticari poſſit à ligno, cortexq; tantùm utilis ſit, ob id hominum induſtria inuentum eſſe ait, ut corijs quadrupedum conſuta, interius lignum uermiculis deuoretur. Cæterùm planè hallucinantur ij, qui Caſſiæ fiſtulæ loco, ſiliquam Aegyptiam, ſiue Caſſiam ſolutiuam uulgò dictam, atra medulla, ſemine duro, lignoſiſq; membranis confarctam, medicamentis admiſcent Mauritanos ſecuti.*

Error quorũdam.

ſiquidem Serapio, Auicenna, pariterq; Meſues, ſiue ſit ipſorum, ſiue interpretum lapſus, pari conſenſu Caſſiam nigram Caſſiam fiſtulam uocauere: legitimam uerò Caſſiam, de qua hic differit Dioſcorides, Caſsiam ligneam. Quamobrem certò crediderim, quòd citra omnem cenſuram dici poſsit, in omnibus ijs medicamentis à Mauritanis inuentis, quæ Caſsiam fiſtulam expetunt, ſolutiuam illam eſſe inſerendam. Si uerò in Græcorum monumentis (excipio Actuarium, & Nicolaum Myrepſicum, qui à Mauritanis multa acceperunt) Caſſia fiſtula inuenta fuerit, uel in Mauritanorum compoſitionibus à Græcis trãſcriptis, Caſſiam odoratam, à Dioſcoride & Galeno deſcriptam, ſemper adhibendam exiſtimo. Niſi medici ſecus intelligentes in eum errorem labi uelint, in quem Leonicenus quoſdam ætatis noſtræ medicos (quæ profectò imperitia multorum eſt) temerè incurriſſe teſtatur, qui ad commouendos menſes, difficiles partus, remorantesq; ſecundas, Caſſiæ deiectoriæ corticibus, odoratæ loco uſquequaq; utebantur. CINNAMOMVM *uerò, quod legitimum ſit,*

Cinnamomi conſideratio.

quanquam diu multumq; tum Venetijs, tum Neapoli, & apud mercatores, qui ferè quotannis in Alexandriam nauigant, diligenter conquiſiuerim, nuſquam id tamen mihi uidere licuit, neq; etiam percipere potui, num hoc tempore apud magnos negociatores, qui è Luſitania Indiam, & felicem Arabiam claſſe paratiſsima petunt, uel apud quempiam principem, regem, uel imperatorem legitimum reperiri poſsit. Qua de re minimè demiror, cùm & Galeni tempore huius magna in Italia fuerit penuria, adeò ut Cinnamomum nullibi reperiretur, niſi apud Imperatores, qui admirabili cuſtodia inter alia pretioſa illud aſſeruari curabant. Cuius rei hiſtoriã in medium affert Galenus libro primo de antidotis, ſic inquiens. De Cinnamomo contraria ijs, quæ de opobalſamo narrauimus, compertum habeo. perſuaſum nanq; mihi eſt, ipſum omnium cognitu facillimum eſſe illis, qui ſæpe optimum cinnamomum uiderint.

Cinnam. hiſt. ex Galeno.

Optimum uerò conſequi nemo poteſt, niſi repoſitum ab imperatoribus intueatur, ſex generibus quodammodo diſtributum. ſiquidem & in hoc ipſo, uelut & in caſsia, optimi ad deterrimum tam magna differentia eſt, ut optima caſsia à peſsimo cinnamomo parum diſtet. Neq; uerò Cinnamomi uirtus ad uſum apta longo tempore durat: ad triginta ſiquidem annos, quam à principio uim habuit, integram non conſeruat. nugantur autem, qui Cinnamomũ ex hiſce medicinis eſſe dicunt, quæ ſenectutem non ſentiant. Atqui ego non centum, neq; ducentum annorum interuentu, ſed paucíorũ, ſi quis ad tantum numerum conferat, iam aliquam mutationem uetuſtiori cinnamomo factam obſeruaui. Quo tempore ſiquidem Antonino imperatori theriacam paraui, uaſa lignea, in quibus eiuſdem generis Cinnamomum inerat, multa conſpexi, alia Traiani, quædam Adriani, nonnulla Antonini, qui poſt Adrianum imperator fuit, ætate repoſita: omniaq; hæc ſeſe & ſaporis, & odoris imbecillitate, uehementiaq; tantum planè ſuperabant, quantum & tempore differebant. Olim è barbarorum terris arca cubitos quatuor & medium longa, Romam perlata cùm fuiſſet, in qua Cinnamomi primi generis integra arbor erat, ex eoq; Marco Antonino imperatori antidotũ quandam compoſuiſſem, ipſam cæteris multum præſtare, deprehendi, adeò ut Imperator quoq; ea deguſtata medicinæ concoctionem, uelut in alijs fieri ſolet, expectare noluerit, ſed ſtatim ea uſus ſit nondum integræ duobus menſibus elapſis. Antonino ſubſecutus eſt Commodus, qui nec theriacæ, nec cinnamomi curam ullam habuit, ſub quo non ſolùm arboris illius, quod ſuperfuerat, omne diſsipatum eſt, uerùm etiam quodcunq; poſt Adriani tempora comportatum fuerat. Quo factum eſt, ut nunc imperator noſter Seuerus, cùm me ſibi antidotum eo modo conficere iuſsiſſet, quo Antonino confeceram, ex Cinnamomo Traiani, & Adriani tẽpore repoſito ſumere coactus ſim, imbecillioraq; planè mihi uiſa ſunt, & tamen nondum anni triginta interceſſerant. *Hìc nos optimi Cinnamomi notas quaſdam neceſſarias ſubijcere uolumus, ipſum*

Cinnamomi optimi notæ.

ſcilicet ſummopere benè olere, inexplicabilemq; præ cæteris bonum quendam odorem ſpirare, ac calidum guſtantibus ſe multùm exhibere, non ita tamen ut mordicando triſtitiam palato inferat: colorem deniq; talem habere, qualem ſi quis lacti nigrum colorem admiſceat, atq; cærulei, quem uocant, aliquantulum addat. Ex hoc igitur quantum uolebam, ut mos mihi fuit, cùm accepiſſem, ramuſculos paucos apud me repoſui in ea apotheca, in qua res meas omnes pretioſas ſeruabam. uerùm ipſa combuſta, qua tempeſtate & delubrum pacis incenſum eſt, & hæc & aliæ quinq; Cin-

namomi ſpecies, quas mihi conquiſieram, periere. Nunc itaq; cùm imperatori noſtro Seuero theriacam componerem, ex Cinnamomo Adriani tempore repoſito, quod optimum uiſum eſt elegi, de quo etiam utile quiddam lecturis ſubdere, cum poßim, id facere non grauabor: Superſunt adhuc ibi multa uaſa lignea, quæ omnia habent plurium radicum, uel piurium ramorum, uel ut quiſpiam dicere uelit, Cinnamomorum differentias: nullum tamen ueluti truncus, in ramos plures diuiſus attollitur, ſed ueratri utriusq; figuram præ ſe fert, atq; etiam magis damaſonij uocati, quod è Creta ad nos adfertur. Quæuis autem Cinnamomi ſpecies ab una radice, ceu frutex quiddam paruus conſurgit, emittitq; hæc ſex, illa ſeptẽ uirgulta, uel paulò plura, paucioráue, non æquali tamen omnia longitudine ſunt: uerùm quod maximum eſt, pedis Romani dimidium non excedit. Vniuerſa autem Cinnamomi natura ſimilis eſt quodammodo optimæ caßiæ. Hactenus di Cinnamomo Galenus.

Cinnamomi penuria unde fit.

Cuius uerba hic recenſere libuit, ut omnibus palàm ſit, quòd cùm ſub ijs tam magnis Imperatoribus, qui toti ferè orbi imperabant, tanta eſſet Cinnamomi penuria, admirari non debeamus, ſi ſe nobis penitus incognitum, rarißimumq; reddiderit. Sed potius id mirum fuerit, quòd cùm hac ætate caßiæ plurimum afferatur, quæ, ut Theophraſtus, & Plinius *inquiunt, naſcitur iuxta cinnamomi campos, ſed in montibus, Cinnamomi tamen nihil importetur. Quare non deeſt ſuſpicio, quin omne ferè Cinnamomi genus deperierit in* Arabia, *quemadmodum & balſamum in* Iudæa. *Quandoquiem ſcripſerit* Plinius *lib.* XII. *cap.* XIX. *combuſtas iam eſſe plurimas Cinnamomi ſyluas, his uerbis. Cinnamomi pretia fuere quondam in libras denariorum mille. Sed poſtea actum id parte dimidia eſt, incenſis (ut ferunt) ſyluis ira barbarorum. Id acciderit ne ob iniquitatem præpotentium, an forte, non ſatis conſtat. Auſtros ibi tam ardenter flare, ut æſtatibus ſyluas accendant, inuenimus apud auctores. Quo fit, ut facilè credi poßit à* Plinij *æuo id, quod Cinnamomi reliquum erat, pariter uel barbarorum bello, uel igneis flatibus deperijſſe.* Nam *ſi aliter res ſe haberet, qui caßiam ad nos deferunt, cum moltò plus lucri ex cinnamomo, quàm ex caßia ſe conſecuturos ſciant, Cinnamomum etiam unà cum caßia ueherent. Hæc autem dixiſſe uolui, non ut hac in re certi aliquid, exploratiq; habeam, cùm tantùm coiecturis agam, ſed ut alijs ulterius explorandi latius pateat iter. Cæterùm* Strabo *non modò cum* Theophraſto, Dioſcoride, Galeno, Plinioq; *cinnamomum in* Arabia *naſci ſcribit, ſed etiam in* India, *ea ſcilicet parte, quæ ad auſtrum uergit. quippe cùm hæc* Arabiæ, & Aethiopiæ *ſole perſimilis ſit, ea omnia (ut ipſe ait) gignit aromata, nempe cinnamomum, caſsiam, & alia, perinde ac illæ. Veruntamen cur nec inde ad nos afferantur, an quod etiam ibi perierit, an aliam ob cauſam, ij manifeſtius referant, qui hoc tempore liburnicis eò ad aromata conquirenda quotidie nauigant. Sed uidetur* Galenus *ſatis perplexè de Cinnamomo ſcriptitaſſe. quippe primum arcam* Romam *delatam prodidit è barbarorum regione longitudine cubitorum quatuor cum dimidio, in qua integra cinnamomi arbor erat. quibus omnino denotat Cinnamomum eſſe arborem. Deinde uerò unamquanq; Cinnamomi ſpeciem ſcribit, ab una radice, ceu frutex quidam paruus conſurgere, adeò ut maiora eius uirgulta dimidium* Romanum *pedem non excedant. quibus procul dubio fatetur, Cinnamomum eſſe in paruorum fruticum genere. Vnde certè neſciuerim ego explicare, quid ſibi hac in hiſtoria uoluerit* Galenus; *præſertimq; cùm tam tenui ipſum ſarmento eſſe tradiderit, ut ueratri, uel damaſonij radicibus comparauerit. Sed illud etiam mirum mihi uidetur, quòd ex caßia (ut ipſe ait) Cinnamomum oriatur, ſpectenturq; nonnunquam caßiæ arbores integræ, in quibus aliqua cinnamomi uirgulta è caßiæ ramis prodeant, cùm tamen cinnamomum, & caßia diuerſæ inter ſe ſint plantæ. Niſi fortaſſe inter utranque tanta ſit generis cognatio, ut aliquando inuenta ſint caßiæ uirgulta tanta odoris ſaporisq; fragrãtia, ut omni ex parte cinnamomum referrent, etſi legitima fuerit caßia.*

Opinio quorundam falſa.

Præterea non deſunt, qui putauerint hac Galeni *auctoritate freti, caſsiam & cinnamomum ex una, & eadem arbore prouenire, quæ dum pumila ſit, cinnamomum edat, dum uerò adoleuerit, caſsiam. Sed cùm dicat* Galenus, *caſsiam mutari in cinnamomum, non autem cinnamomũ in caſsiam, cadit eorum ſententia. Quibus etiam refragatur* Theophraſtus *lib.* IX. *de plantarum hiſtoria cap.* V. *ubi caßiam, & cinnamomum oſtendit diuerſas eſſe plantas: licet de earum forma, & proceritate nihil certi exploratiq; affirmet. Quandoquidem initio capitis non ex ſua, ſed aliorum ſententia ſcribit, cinnamomum & caßiam frutices eſſe magnitudine amerinæ: deinde uerò alios etiam ſecutus auctores, cinnamomum fruticoſum facit. Cæterùm cùm ſcribat* Strabo Arabas *cinnamomo, & caßia uti ad ignem parandum, cæterorum lignorum loco, uidentur hæ plantæ nõ eſſe adeò pumilæ, ut quidam ſcribunt. Quod de caſsia facilè dici poteſt. ſiquidem* Venetijs *caſsiæ* Cannellæ *uocatæ fiſtulæ uiſuntur tantæ craſsitudinis, lõgitudinisq;, ut facilè quiſq; iudicare poſsit eas è ramis, ſeu uirgultis nõ ſanè breuibus fuiſſe decerptas. Cinnamomi deniq; ſex genera eſſe produntur à* Dioſcoride, & Galeno: *ſed is nullibi (quòd ſciuerim) præterquàm in libro de theriaca ad* Piſonem, *quem tamen librum ſpurium putamus, ea per genera deſcripſit, fortaſſe (ut ſolet)* Dioſcoridi *ſe remittens, qui etiam tantùm à locis, ubi naſcuntur, plus minúſue præſtantiæ huic, quàm illi reddidit.*

Cinnamomi differẽtiæ ex Theoph.

At Theophraſtus *citato nuper loco longè aliter cinnamomi differentias haberi ait, his uerbis. Cinnamomum decerptum in quinas partes diſcerni narrant, & eſſe præcipuæ bonitatis, quod germinibus proximum fuerit, idq; ad palmi longitudinem cædi, aut paulò maius. Secundum, quod ſequitur, quod etiam minus ceſura eſt. Tertium deinde, & quartum notatur. Vltimum uerò, quod deterrimum, proximúmque radici: hoc enim minimum corticis habet, in quo ſumma gratia eſt, non in ligno. qua de cauſa præferri cacumina ſolent, quòd corticis plurimum habeant. Quidam ſic aiunt. Alij uerò Cinnamomum fruticoſum enarrant, eiusq; genera duo, alterum nigrum, alterum candidum. Hæc* Theophraſtus. *Veruntamen cùm nec is hac in hiſtoria aliquid conſtanter, affirmanterq; ſcribat, Imperatorem, Regémue quempiam deſiderarem, qui humanam rempublicam miſeratus, explorandi Cinnamomi gratia in* Arabiam, & Indiam *mitteret, magnanimosq; illos imitaretur Imperatores, qui ipſius* Galeni *æuo ex iiſdem regionibus ſibi Cinnamomum comparabant. Id enim* Cæſar *noſter* Carolus quintus, *ſi illi* Deus opt. max. Chriſtianam *remp. pacatam redderet, commodè conſequi poſſet. uel fortaſſe commodius* Rex Luſitanus, *qui in orientalem* Indiam *ſæpe ad aromata conquirenda ſuas liburnicas mittit, quo in itinere uniuerſas felicis* Arabiæ *oras explorare poſſet: quemadmodum & uniuerſam* Indiæ *partem, quæ ad auſtrum ſpectat, ubi inquit* Strabo

Cinnamomum

Cinnamomum pariter naſci. Sed ò clariſsimi Luſitaniæ medici, ſi res medica uobis cordi eſt, ſi noſtram cupitis ditare facultatem, medicumq; nomen extollere, ſi charitas uos tenet, ſi naturalis humani generis iuuandi amor uobis inſitus eſt, iamiam prouinciam hanc ſuſcipite. Quippe ſi princeps ueſter hinc ſibi immortale nomẽ, uniuerſæ uerò reipublicæ commodum perquàm maximum comparare poſſe à uobis intellexerit, cùm omni pietate ac magnanimitate (ut audio) præditus ſit, nulli dubium eſt, quin omne ſtudium, auxiliumq; impendat, ut non modò Cinnamomum ipſum reuocetur in lucem, ſed & alia fortaſſe pleraq; medicamenta, quibus antiqua medicorum familia ſuas illuſtrauit antidotos.

Fuchſij, & Amati opiniones reprobatæ.

Porrò tametſi hactenus illud mihi abunde probatum eſſe uideatur, quòd caſsiam ueram habeamus, deſideremus autem optimum & legitimum Cinnamomum; ſunt tamen hac ætate ſcriptores, qui non caſsiæ ſolùm, ſed etiam cinnamomi genera inueniri tradunt. inter quos extat Fuchſius uir clariſsimus, qui libro illo de compoſitione medicamentorum, quem locupletatum poſtremò edidit, de cinnamomo differens, ita ſcribit. Sed haud dubiè in capſis cannella refertis & caſsiæ, & cinnamomi genera reperiuntur, quare delectu opus erit, qui illa diſtinguere uelit: diſtinguet autem notis utriuſque diligenter expenſis. His nimirum uerbis Fuchſius cinnamomum nobis uerum nõ deeſſe aſſeuerat. Sed quibus id rationibus, aut auctoritatibus comprobet, non uideo: niſi hoc acceptum referat Amato Luſitano, qui eò amentiæ deueniſſe uidetur in ſuis enarrationibus, quas in Dioſcoridem ſcripſit, ut apud nos cinnamomi genera inueniri, atque etiam illud aroma notiſsimum eſſe contendat. Verùm huius ineptias ac uanitates plurimas alibi perſequimur, ubi nos ab eius calumnijs defendimus. hîc enim quod de materia medica ſentimus, & ingenuè profiteri poſſumus, libenter ſcribimus. Quare ea ſit noſtra de cinnamomo ſententia, quæ à nobis antea fuſius probata eſt, quàm modò oporteat pluribus Fuchſium refellere. quem tamen doleo maiorem fidem præſtitiſſe Luſitani illius ineptijs & mendacijs, quàm uirum peritum deceat. Cæterùm illud tantùm addam, quòd nobis, qui cinnamomum lignum non corticem eſſe oſtendimus, mirari quidem ſubit Fuchſium, qui libro ſuprà citato eodem loco paulò pòſt contrarium ſcripſit, ut eius uerba, quæ ſubijciam, apertè teſtantur. Cinnamomum, inquit, quod nobis Zeilam inſula mittit, cortex eſt arboris quatuor ferè cubitorum altæ, craſsitudinis brachialis, ſex uel ſeptem è trunco mittentis ramulos, qui ſingulis annis amputantur, atque iterum pullulant: quorum cortex, qui cinnamomum eſt, ſit tenuis, odoratiſsimus, guſtatu acris, & ualde mordax, non tamen adeò ut moleſtè rodat, manſum rutam oleat, &c. In hanc, meo quidem iudicio, uanam opinionem Fuchſius non ſecus atque in ſuperiorem ueniſſe deprehenditur ſecutus Amatum Luſitanum: qui eandem ferè prius, quam ille pòſt cinnamomo effigiem reddidit, quanquam eam à quodam accepiſſe fatetur.

Cinnamomi vires ex Galeno.

Cinnamomi uires ſcribit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Cinnamomum ſummè tenuium eſt partium, non ſummè tamen calidum, ſed ex tertio ordine. Nihil autem æquè deſiccat eorum, quæ pari ſunt excalfaciendi facultate propter tenuitatem ſcilicet eſſentiæ. At Cinnamomis eſt uelut imbecillũ cinnamomum: nonnulli ipſam pſeudocinnamomum nuncupant.

Caſsiæ vires ex eodem.

Meminit & Caſsiæ eodem libro citato, ubi ſic habet. Caſsia exiccat, & excalfacit tertio quodammodo ordine, ſed & tenuium admodum eſt partium, guſtu uerò plurimùm in ſe acris deprehenditur, leuiter quoque nonnihil adſtringens. Quamobrem ob hæc omnia incidit, ſimulq; digerit, quæ in corpore ſunt recrementa, & ad hæc robur etiam inſtrumentis addit. Idoneum uerò etiam ſuppreſsis menſibus, cùm uidelicet à copia ſimul & craſsitudine excrementorum, quod ſufficiat, euacuari nequit. hactenus Galenus.

Cinnamomi vulgaris aqua ſtillatitia.

Cæterùm ex uulgari cinnamomo fit aqua ſtillatitia, quæ & odore & ſapore idipſum pulchrè repræſentat. eam autem extrahendi ratio hæc eſt: Sumito dicti cinnamomi quantum licet optimi libram, idq; leuiter contuſum in uas uitreum uel æneum, quod matulæ formam referat, conijcito: dein aquæ roſarum ſtillatitiæ libras quatuor, & uini albi odorati ſelibram infundito. uas illud in balneum aquæ tepentis, & non feruentis imponito, atque inibi ore uaſis prius obturato, uiginti quatuor horis macerari ſinito. poſt id tempus uitreo organo roſtrato, quod ab effectu galerum uocant, uas antedictum cooperito, & igne fornaci ſuccenſo, per balneum aquæ feruentis aquam ſtillatitiam elicito. Verùm canna ſtagnea, uel uitrea, quæ duorum circiter cubitorum longitudinem expleat, organi uitrei roſtro admouenda inſerendaq; eſt. illi poſtremò uas uitreum ſubijcito, quod manantem aquã excipiat. inſuper prouidendum eſt, ut omnia uaſorum orificia diligenter obſtruantur, ne quid expirare poſsit. Hæc aqua contra omnes ægritudines, quas frigus excitauerit, efficax eſt: utpote quæ pituitam humorumq; lentitiam digerat, incidat, & abſumat, flatusq; diſcutiat. Priuatim uerò uentriculum, iecur, lienem, cerebrum, neruosq; iuuat & roborat: animi deliquio, cardiacisq; affectibus præſentano remedio ſuccurrit: uenenis uenenoſorumq; animalium morſibus aduerſatur: menſes pellit, & urinam ciet: cœliacis auxiliatur: nauſeam ſedat, & faſtidium abigit. uteri morbis perquàm utilis eſt: prodeſt ſuſpirioſis, reſolutis, conuulſis, & comitiali morbo laborantibus: guſtui gratiſsima eſt, atque oris halitum commendat. In ſumma ubi excalfacere, aperire, incidere, digerere, & roborare ſit opus, huius aquæ uſus maximam præſtat utilitatem.

Caſsiæ ſolutiuæ conſideratio.

Veruntamen quoniam nec Dioſcorides, nec ueterum Græcorum quiſquam meminit CASSIAE SOLVTIVAE dictæ, qua hoc tempore ad citandam aluum frequentiſsimè utuntur medici, quamq; Aegyptiam ſiliquam recentiorum quidam appellant; ne hæ noſtræ lucubrationes tam nobili, tam præſtanti, tamq; humanæ ſaluti neceſſario medicamento deſtituantur, differam hîc de eo, quicquid ex Mauritanis compertum habeo. Aegyptiæ itaq; ſiliquæ arbor inter ualde proceras annumerari poteſt. Huius materies ſolida, cõpactaq; uiſitur, corticetenus buxeo colore, medullitus uerò nigra, non ſecus ac ebenum, ſiue guaiacum. Recens grauiter olet, ſicca tamen minimè. Folio conſtat ſiliquæ, ſed magis in acutum tendente, cortice cineritio, radicibus magnis iuglandis modò. A ramis ſiliquæ pendent prælongæ, teretes, denſæ, & cùm maturitatem ſenſerint, colore in rubrum nigricante. Hæ nigra, dulciq; replentur medulla, leni ac lento cremori ſimili, non tamen ut in oſsibus continua, ſed crebris lignoſisq; membranis diſtincta. Inhæret unicuique membranæ ſemen durum, ſiliquarum ſemini adeò ſimile, ut alterum ab altero diſcerni non poſsit. ex quo eum non erraſſe putauerim, qui crediderit, has plantas eſſe congeneres. Eligenda eſt, quæ ex Memphi, & Alexandria Aegypti conuehitur, non admodum craſſa, pellucens,

CASSIA SOLVTIVA.

recens, grauis, farcta, & quæ concuſſa, incluſis ſeminibus minimè conſtrepit. Pulpa excalfacit, & humectat ordine primo. Eadem lenit, reſoluit, ſanguinem mundat, bilisq́; feruorem extinguit: aluũ item cõmodiſsimè citat, eiusq́; uis uentriculum non pertranſit. quapropter ſecuriſsimè datur à medicis inchoãtibus febribus, alijsq́; calidis morbis ante uenæ ſectionẽ, quòd tantùm uentriculũ repurget, et aluũ emolliat. Nocet tamẽ inteſtinorũ imbecillitate affectis. et ijs, qui admodũ lubrici ſunt: aliàs omnino habetur innoxia. Tollitur id noxæ admiſtis myrobalanis, rhabarbaro, nardo, et maſtiche. Conſtipatis ſi detur, augenda eſt eius facultas ijs, quæ magis eadem ui pollent: proinde ſunt, qui addant amygdalinum oleum, & pſyllij ſpiſſamentum. Vrinæ difficultatibus mirificè auxiliatur, ſi cum urinam cientibus medicamentis hauriatur, uel deuoretur. Aegrè aluum excernit: eaq́; propter nonnulli roborant eius uires, addito hyſſopo, uel caprino ſero. Bilem, & pituitam excernit, nullo ſanè incommodo: pectus, & fauces mulcet, & eorum inflammationes reſoluit: renes à calculis, & ſabulo expedit; præſertim ſi cum glycyrrhizæ decocto, alijsúe medicamentis urinam cientibus bibatur. quinetiam frequenter deuorata calculos renaſci prohibet. Admodum præter hæc calidis confert febribus. Cæterùm exterius illita eryſipelas extinguit, cæterasq́; inflammationes, quæ cutètenus emergunt. Sunt è recentioribus medicis, qui eam nunquam ſuis ægrotantibus exhibeant, niſi picræ puluerem admiſceant. quod conſultè factum exiſtimo: præſertim ubi uentriculi, & inteſtinorum imbecillitas adſit.

Nomina. *Quæ Græcis* κασία, *Latinis item Caſsia nominatur: Arabibus, Selicha, Selche, aut Selihacha: Italis, Caſsia, atque etiam Italorum uulgo Cannella: Germanis, Zimmet, ſeu Zimmet roerlim: Hiſpanis, Canela: Gallis, Canelle. Quod uerò Græci* κιννάμωμον, *Latini quoq; Cinnamomum dicunt: Arabes, Darſeni: Itali, Cinnamomo.*

Amomum. Cap. XIIII.

AMOMVM exiguè fruticat, ex ligno ſe conuoluens in racemi modum: flore, ceu candidæ violæ, paruo: folijs bryoniæ ſimilibus. Laudatur quàm maximè Armeniacum, colore ad aurum uergens: ligno ſubrufo, abunde odorato. Medicum, quoniam in campeſtribus, & aquoſis enaſcitur, infirmius eſſe conſtat: eſt autem magnum, ſubuiride, tactu tenerum, frutice uenoſo, odore origani. Ponticum uerò ſubrufum, paruum, fragile, racemoſum, fructu turgens, & odore nares feriens. Deligito recens, candidum, uel ſubrubrum, quod nec adſtrictum cohæreat, nec conuoluatur, ſed ſolutum diffundatur: ſemine plenum, uuis paruis ſimile, graue, ualde odoratum; modò cariem non contraxerit, acre, guſtu mordens, ſimplici colore non euariante. Vim habet calfaciendi, adſtringendi, exiccandi. Somnum allicit: & illitum fronti, doloris ſenſum aufert: inflammationes, & meliceridas concoquit, diſcutitq́;: iuuat quos ſcorpius percuſsit, ex ocimo illitum: & podagricis confert: inflammationes oculorum, uiſcerumq́; lenit ex uua paſſa: ad uuluarum uitia in peſsis, aut inſeſsionibus utile eſt. Decoctum iocineri, renibus, podagræ, potu conuenit. Antidotis immiſcetur, & pretioſiſsimis unguentis. Adulteratur Amomum herba ſimili, quæ Amomis uocatur, ſed ſine odore, ſine fructu. Naſcitur in Armenia, flore origani. Quare in huiuſcemodi rerum probationibus fragmenta fugienda ſunt: eligenda autem, quæ ab una radice ſuos integros ſurculos emittunt.

Amomi conſideratio. TANTA *medicorum, qui nos præceſſerunt, in ſimplicium medicamentorum hiſtoria, & facultatibus ignorantia, ſegnitiaq́; extitit, ut niſi Deus opt. max. acerrimi, & ferè diuini ingenij uiros, hac ætate nobis produxiſſet in lucem, qui præter id, quòd uniuerſam medicam facultatem ab erroribus ſanè innumeris expurgauerint, eandemq́; illuſtrauerint, uera quidem ſimplicia medicamenta inueſtigarunt; minimè profectò uerendum fuerat, quin paruo tẽporis tractu ars medica penitus ſubuerſa, extinctaq́; remanſiſſet. Et certè ſi longiori tempore res ita ſe habuiſſet, nulli dubium eſt, quin huiuſce facultatis cognitio in auram euolaſſet. quandoquidem hæc peſtis radices tam in altum fixerat, ac tam latè ſe diffuderat, ut tametſi nonnulli ingenio, & doctrina præſtantes plurimùm inſudauerint, omneq́; ſtudium, & operam quàm diligentiſsimè impenderint, quo errores, qui ignauia & negligentia emerſerant, à re medica excluderentur, eos tamen hactenus radicitus euellere nequiuerunt. Siquidem non deſunt, qui (quanuis haſce percipiant rationes) malint ſuos proſequi abuſus, omni ex parte deteſtandos, quàm candidiſsimæ inhærere ueritati. Quo fit, ut unà cum alijs innumeris ſimplicibus medicamentis etiam legitimo Amomo careamus. Cuius uice quidam*

dam ſtirpium impoſtores ex Gargano Apuliæ monte profecti, pumilum quoddam ſemen ſupponunt, colore nigro, odore melanthij. Quod cùm tantillum aromatis reſipiat, & guſtu acri deprehendatur, excogitarunt, ut facilius ipſum corraderent, in hominum animis inducere, id procul dubio legitimum eſſe Amomum. Quod tamen (ſi Dioſcoridi fides eſt adhibenda) ſemen edit uuarum racemis ſimile, non autem minutum, quale illud uiſitur. Inſuper mihi ſanè non conſtat, Dioſcoridem ſemen in Amomo approbaſſe, ſed potius ligneam arbuſculæ materiem, ut in cinamomo & caßia uidere eſt. quo fit, ut legitimum Amomum lignum potius, quam ſemen exiſtimauerim. Sed & turpiter aberrant, qui Serapionis interprete decepti, herbam Pedem columbinum quibuſdam uocatam, quæ geranij præ ſe fert ſpeciem, Amomum eſſe contendunt, & in Amomi locum ſubſtituunt, nullam de his hiſtoriam inquirentes. Cæterùm Amomum, quod iure probari poßit, nullibi (quòd ſciuerim) in Italia prouenit, nec eò aliunde translatum hactenus uidere potui. Neq; propterea uulgare pro eo ſupponendum eſſe cenſeo: quippe de incognitis periculum facere nec decens eſt, nec tutum. Sed potius Galeno mos gerendus fuerit, qui acoro, & Amomo uires conſimiles tribuit. Acorum itaq; locum Amomi ſupplere poterit. Porrò & hi omnino explodendi ſunt, qui pro certo aſſerere non uerentur, eam ſtirpem eſſe Amomum, quam Hiericuntam à Hierico Palæſtinæ oppido appellant. Plantam hanc plerunque ad nos è Hierico deferunt ij, qui ad ſanctißimum REDEMPTORIS noſtri ſepulchrum peregre proficiſcuntur. Ea enim eſt, quàm noſtrates mulieres roſam diuæ Mariæ uocant. Conſtat hanc Amomum non eſſe, quòd folia albæ uitis non proferat, nec ullo ſpiret odore. Legitimum enim ualde odoratum eſt, adeò ut nares feriat primo ſtatim occurſu, origanumq; reſipiat. Cordus libello de conficiendis pharmacis ſatis inconſtanter de Amomo diſſeruit. quippe in compoſitione aureæ Alexandrinæ pro certo aſſerit Amomum uerum eſſe roſam Hiericuntis: in compoſitione uerò theriacæ, ſui ipſius oblitus habere nos Amomum negat. Vtuntur Hiericunta noſtrates mulieres tempore partus ad inueſtigandam pariendi horam. quandoquidem (ut ipſæ fatentur) in aquam demiſſa non prius fatiſcit, quàm fœtus naſci incipiat: tanta inter chriſticolas irrepſit ſuperſtitio. Fuchſius medicus hac noſtra ætate celebris in libro de componendis medicamentis, quem nuper locupletatum edidit, dum ea ſimplicia examinat, quæ Theriacam ingrediuntur, eò productus, ubi Amomi racemoſi carmine meminit Andromachus ſenior, omnes Galeni interpretes inſimulat his uerbis. Botryos) Græcè eſt βότρυος. In hac uoce interpretanda omnes Galeni, qui hanc compoſitionem tradit, interpretes hallucinati ſunt. Siquidem Andernacus libro primo de antidotis, uuæ conuertit: alij omnes, & cum ijs Cordus, racemoſi, βότρυος uocem cum Amomi dictione, quæ præcedit, coniungentes, quaſi uero Andromachus de Amomo racemoſo locutus ſit: quod certè Dioſcorides non βότρυν, ſed βοτρυῶδες appellat. Separandæ igitur hæ duæ dictiones per interiectum coma erunt, hoc nimirum modo, ἀμώμου, βότρυος, ut nos conuertimus: ut intelligamus Andromachum de duobus inter ſe differentibus herbis eſſe locutum, nempe Amomo, & botry. hæc ille. Ex quibus utique abunde liquet Fuchſium ſenſiſſe, botryn quoq; herbam, de qua Dioſcorides, agit libro tertio, in theriacam addendam eſſe. Veruntamen in hoc nos à Fuchſio, uiro alioqui doctißimo, planè diſſentimus: quandoquidem Andromachum non botryn, ſed amomum racemoſum intellexiſſe putamus, idq; non ſine rationibus, & coniecturis. Et ne longè progrediamur, in primis Andromachus ipſe ſenior Fuchſio apertè refragatur: illum enim non inuenio in ſuis carminibus, quæ libro primo de antidotis in Galeno leguntur, aliter de amomo ceciniſſe, quàm καὶ βοτρυόεντος ἀμώμου. quæ quidem duæ dictiones non ita ſeparari poſſunt, ut Fuchſius opinatur: neque prior illud unquam ſignificabit, quod idem perperam accipit. Ad hæc non minus, quàm ſenior, noſtræ ſententiæ adſtipulari deprehenditur iunior Andromachus: utpote qui in tradenda theriacæ compoſitione, quam ſoluta oratione deſcripſit, nuſquam (quod equidem legerim) botryn commemoret, ſed amomum tantùm. Quòd etſi Damocrates in eadem antidoto deſcribenda carminibus, quæ loco citato à Galeno referuntur, cecinerit Βότρυός τ' ἀμώμου; hæ tamen duæ dictiones non ſunt temere, meo iudicio, ſeparandæ: nam eas auctor conſultò coniunxiſſe uidetur. Quid præterea de Galeno dicemus? etenim is quanquam libro ante dicto ſigillatim enumerat, ac diligenter expendit ſimplicia medicamenta, quæ in theriacam adduntur; tamen nuſquam (quantum inuenerim) botryos mentionem facit: neq; etiam eius meminit de theriaca ad Pamphilianum ſcribens. quid, ſi eandem plantam apud Galenum in ſimplicium medicamentorum cenſu deſiderari omnibus notum eſt. Addam illud poſtremò quòd inter recentiores Græcos Paulus, & inter Arabas Auicenna botryn herbam theriacis non inſerunt ſuis. Quæ ſanè omnia noſtram augent, & confirmant opinionem. Cui ſi illud obijciat Fuchſius quòd Nicolaus Myrepſicus in ſua theriaca botryn Gallicam habeat; reſpondebo ego, quòd Nicolai codex Græcus deprauatus eſt, & innumeris ſcatet mendis: id quod ipſe Fuchſius non negabit, quòd idem de Nicholai codice ſæpenumero polliceatur. Ex his itaq; ſatis manifeſtum fieri arbitror, quòd ut Fuchſij ſententia, quæ theriacæ botryn adijcere contendit, refellenda eſt; ita Galeni interpretes, qui Amomum racemoſum uertunt, probandi ſunt, ut qui ſint cum Andromacho Dioſcoridem ſecuti. is enim Amomi Pontici notas perſtringens, ipſum racemoſum fecit, ut ſuprà in eius mentione legitur. Amomi meminit Galenus lib. VI. ſimpl. med. ſic inquiens. Amomum acoro ſimilem facultatem obtinet: niſi quòd acorum ſiccius ſit, maiore autem concoquendi facultate Amomum. Hoc Græco nomine ἄμωμον dicitur: Latino item Amomum: Arabico, Hamemis, aut Hamama: Italico, Amomo.

Amomũ ſpurium.

Serapionis interpretis lapſus.

Error quorũdam.

Fuchſij opinio reprobata.

Amomi uires ex Galeno.

Nomina.

Coſtus Cap. XV.

PRAECELLIT Arabicus, candidus, leuis, eximia odoris ſuauitate. Secundum locum ſibi uendicat Indicus, leuis, uber, ut ferula niger. Tertius eſt Syriacus, grauis, colore buxeus, & odore feriens. Optimus eſt recens, albus, abunde plenus, denſus, aridus, à teredinibus non eroſus, ſine graueolentia, guſtu calidus ac mordens. Vis ei excalfactoria: urinam ciet: menſes pellit: uitijs, quæ uuluam malè habent, tam impoſitu, quàm fotu, & ſuffitu auxiliatur. Contra uiperarum morſus

d 2 ſextan-

ſextantem bibere prodeſt: item aduerſus pectoris dolores, conuulſa, inflationesque ex uino & abſinthio: uenerem ex mulſo ſtimulat: latas uentris tineas ex aqua pellit: horroribus ex oleo ante febrium acceſsiones, & neruorum reſolutionibus oblinitur: uitia cutis in facie, cum aqua, uel melle illitus, emendat. Additur in antidota, & malagmata. Sunt, qui, admiſtis helenij Comageni præduris radicibus, adulterent. Quod deprehenſu facile eſt: ſiquidem neque guſtu feruet helenium, neque ualidum odorem uibrat, ut caput tentare poſsit.

Coſti conſideratio.

COSTVS, *quo uſæ ſunt officinæ per longas ætates, in amarum, & dulcem diuidi ſolet, tametſi tum Dioſcorides, tum etiam Plinius nec dulcis, nec amari meminerint, ſed nigri duntaxat, & albi. Galenus quidem ſcribit leuiculam Coſto ineſſe amaritudinem: ſed qui inter Græcos ſcripſerit Coſtum inueniri dulcem, hactenus compertum non habeo: quanuis Mauritani, & eos ſecuti, dulcis, & amari quandoq; mentionem fecerint. Qui in myropolijs paßim habetur, adulterinus eſt. quippe nec ulla odoris ſuauitate commendatur; nec guſtu adeò acri deprehenditur, ut admotus exulceret, ut Galenus inquit. Proinde medicamentis, quæ Coſtum excipiunt, non erit, meo iudicio, imponendus, cùm præterea nos planè lateat, cuiusnam plantæ ſit radix. Porrò non deſunt hodie impoſtores, qui ex Gargano Apuliæ monte quotannis ad nos conuehunt Pſeudocoſti cuiuſdam radices, amari ſaporis, quæ facie quadantenus Rhodiam radicem repræſentant. Eas autem pro legitimo coſto uendunt noſtratibus pharmacopœis, ijs præſertim, qui in rei herbariæ cognitionem negligentius incumbunt. Plantam nos habere, atq; etiam depingi curauimus (ea enim alioqui non eſt uulgaris iudicanda) ut ex eius imagine, quam hic damus, diſcant imperiti cuius plantæ ſint radices illæ. Hinc fortaſſe fiet, ut ſi illi impoſturam hanc omnibus cognitam eſſe intelligent, eam deſinant poſthac facere.*

PSEVDOCOSTVS.

Coſti quæ vi cé ſuppleat.

Inuenitur Coſtus (ut audio) apud quoſdam Venetijs, ſed admodum rarus, quem legitimi notas habere aiunt. Verùm cùm hactenus talem non uiderim, non eſt, cur eum probem, uel improbem. Cæterùm ſeplaſiarij, ſi legitimum conſequi nequeunt, à pſeudocoſtis abſtineant. & Galenum, uel auctorem illum ſequantur: qui, ſi Coſtus defecerit, ammoniacum, uel helenium ſupponi iubet. erit enim eis hoc ſatius, quàm uti adulterino. Sed quidam adeò ſuis pandectis, & luminaribus addicti ſunt (quæ eſt eorum tum inſcitia, tum pertinacia) ut nullis unquam auctoritatibus, atq; rationibus ſuaderi poßint, ut ueterem ſemitam penitus deteſtandam linquere uelint, quæ plerunq; eſt ægris detrimento, & ſibi, & medicis dedecori. Sunt inſuper, qui Coſti loco Angelicam recentioribus uocatam ſupponendam exiſtiment. quorum ſententiam magis probandam cenſerem, quàm eorum, qui pſeudocoſtis utuntur. Coſtum enim hæc radix non obſcurè refert: quandoquidem eximia illa odoris ſuauitate tam iucundè ſpirat, ut angelicæ nomen ſibi meritò uendicaſſe uideatur. Acris præterea eſt, nec amaroris omnino expers. Quapropter eos haudquaquam damnandos putauerim, qui Angelicam Coſti genus eſſe crediderint.

Coſti vires ex Galeno.

Coſti uires ſcribit Galenus lib. VII. *de ſimplicium medicamentorum facultatibus, ſic inquiens. Coſtus leuiculam planè amaram, plurimam autem acrem, & calidam in ſe qualitatem ſimul & facultatem continet, adeò ut etiam exulceret. Vnde ipſo cum oleo perfricant corpus ante acceßionem in rigoribus per circuitus redeuntibus. Sic uerò etiam in reſolutis, & iſchiadicis, atque in ſumma in quibus excalfacere partem quamuis, aut ex alto in ſuperficiem extrahere aliquem humorem eſt opus, ad coſtum confugitur. Eadem de cauſa urinas, menſesq; prouocat: & ad rupta, conuulſa, ac laterum dolores conuenit. Porrò ob amaritatem, quæ illi ineſt, lumbricos latos enecat. Ob eandem & ad contractas uelut ex ſole maculas, ἐφήλεις Græci uocant, cum aqua, aut melle uſurpant. Ineſt item flatuoſa quædam illi temperiei humiditas, per quam & uenerem excitat cum uino mulſo.*

Nomina.

Κόςος ita Græcè nominatur, quemadmodum Latinè Coſtus, Arabicè Koſtos, ſiue Chaſt, & Italicè Coſto.

Iuncus odoratus. Cap. XVI.

ODORATVS Iuncus in Africa, & Arabia naſcitur. Laudatiſsimus ex Nabathæa; proximus Arabicus, quem aliqui Babylonium cognominant, alij teuchitin: peſsimus ex Africa. Eligendus eſt rufus, recens, floribus refertus, tenuis, rubentibus fragmentis, qui manibus confricando roſæ odorem emittit, igneæ mordacitatis ad linguam. Floris, culmorum, radicisque eſt uſus. Vim urinæ ciendæ habet: menſes pellit, diſcutit inflationes, caput aggrauat, modicè adſtringit, comminuit, excoquit,

IVNCVS ODORATVS.

excoquit, ac uenarum ſpiracula laxat. Flos eius in potu utilis ſanguinem reijcientibus : doloribus ſtomachi, pulmonis, iocineris, & renum. miſcetur antidotis. Radix adſtringentior eſt : ideo faſtidijs ſtomachi, hydropicis, conuulſis, drachma una cum pari pondere piperis, per dies aliquot datur. Decoctum uuluæ inflammationibus ad deſidentium fotus, utile eſt.

Iunci odorati conſideratio.

Ivncvs *odoratus officinis Squinanthum uocatur. Quæ uox, quanuis deprauatè, ex plantæ, & floris nomine componitur, in unam utriſq; iunctis dictionibus. Nanque ſquinanthum ſi ad rectā etymologiam referatur, nō aliud inferet, quàm duas haſce Græcas dictiones σχόνου & ἄνθος, quæ Latinè florem iunci ſignificant : σχοῖνος enim iuncum, ἄνθος uerò florem Græcis deſignat. Veruntamen flos ad nos non importatur. quod tamen mirum non eſt, cùm etiam Galeni tēpore nō haberetur. Proinde inquit libro primo de antidotis. His præterea Iuncum odoratū ex Arabia allatum immitti præcipit, quem neſcio quomodo ſchœni anthos, id eſt, iunci odorati florem multi uocent, cum nobis floris copia non adeò ſuppeditet. Nam etſi tota aduehatur herba, ſunt tamen eius ſuperiores partes à camelis ſæpe depaſtæ : ueſcuntur enim ea, & delectantur maximè. hæc Galenus. Quæ (ſi licet nobis dicere quod ſentimus) potius ridenda, quam probanda uidentur. Arduum quippe fuerit credere, tam ingentem eſſe camelorum numerum, qui locuſtarum modo in uniuerſum ſchœni flores depaſcātur, ut nulla penitus ſuperſit planta, cui flos non deuoretur. Referunt quidam naſci odoratum Iuncum etiam in Apulia. quin & in Campania prouenit, ut Braſauolus inquit Plinij auctoritate. Sed uereor, ne hallucinentur, quòd nec inde flores afferantur, nec paleæ : neque etiam id Plinius affirmanter aſſerat. Is, quo Seplaſiarij paßim utuntur, non affertur aliunde, quàm ex Alexandria. Cæterùm non parua quidem diligentia, dum emitur, adhibenda. quandoquidem non deſunt impoſtores, qui ad merces augendas, ſchœnum palearum, et herbarum quibuſdam ſurculis adulterent. Præterea uidendū eſt, ne uetuſtate exoleuerit : facilè enim (ut in libro de antidotis docuit Galenus) ab hoc uis omnis euaneſcit.* Scribunt Monachi illi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, odoratum Iuncum, quo paßim officinæ utuntur, ſpurium & illegitimum eſſe, cùm hæ paleæ (ut eorum uerbis utar) Dioſcoridis ſchœnum minimè referant. Siquidē radices primùm medicinæ uſui congruas illi non ineſſe contendūt, ſed capillorum modo tenues: deinde paleas ipſas nullam guſtantibus acrimoniam relinquere, nulloq; roſarum odore fragrare, ſi manibus confricentur : nec poſtremò iuncum aliquem proferre, ſed calamos geniculis interceptos tritici, uel hordei modo. Qua in re (pace eorum dixerim) duplici errore notantur, primùm quòd Dioſcoridem oſcitāter legerint: deinde quòd illud affirment, quod experimento procul dubio falſum eſſe deprehenditur. Quòd autem Dioſcoridē oſcitāter legerint, cùm dicunt ſchœnum iuncum proferre, non calamum, facilè patet. quandoquidem contrarium ſcribit Dioſcorides, ubi ſchœni uſum reddit his uerbis. χρῆσις δὲ τοῦ ἄνθους, καὶ τῶν καλάμων, καὶ τῆς ῥίζης. id eſt. Vſus eſt floris, calamorum, & radicis. Præterea quòd communis uſus ſchœnos acrimoniam non habeat, pariter falſum eſt. quippe, ut experimento quotidie comprobari poteſt, qui nō longo tempore conſenuerit, linguam manſu uellicat. Quibus palàm eſt, Monachos uel nunquam ſchœnum deguſtaſſe, uel ſi deguſtarunt, illum adeò uetuſtate exoletum fuiſſe, ut (quemadmodum Galenus inquit) omnē acrimoniam, odoremq; amiſerit. Quòd autem noſtri ſchœni radices tenues ſint, nihil ad hiſtoriam refert: ſiue enim tenues ſint, ſiue craſſæ, eas non deſcripſit Dioſcorides. Schœni flores ex Alexādria unà cum integra planta allatos ego in manibus habui, qui digitis attriti roſarum odorem emittebant. Quamobrem non temerè contra Monachorum ſententiam affirmandum putauerim, communis uſus ſchœnum legitimum, et probatißimū eſſe. Sed ij quidem adhuc magis reprehendendi uidentur (nō tamen ut eorum dignitati aliquid derogetur) quòd in Diagalangæ compoſitione ſcripſerint, radicem galāgam uocatam legitimum eſſe ſchœnum, ipſamq; galangā ad nos afferri. quod prorſus à ueritate alienum deprehenditur. Cæterum & in hoc pariter Fuchſium erraſſe crediderim. quippe qui ſcripſerit ſua in methodo, ſchœni anthi ſtipites nullam acrimoniam manſu relinquere, Schœni uires prodidit Galenus lib. VIII. ſimp. med. ubi ſic habet. Schœni anthos modicè calfacit, modiceq; etiam adſtringit, nec planè à tenuitatis natura alienus eſt. Quocirca his de cauſis urinam mouet, menſesq; ciet adhibitum ſiue in fomentationem, ſiue in potionē. prodeſt & iecoris, & ſtomachi, ac uentris inflammationibus. Magis eo aſtringit radix. Quod uerò florem uocant, calidius eſt. Porrò in omnibus ſui partibus, in alijs magis, alijs minus, guſtantibus apparet adſtrictio : proinde medicinis, quæ hæmoptoicis, ſiue ſanguinem reijcientibus exhibentur, commiſcetur.* Σχοῖνος ἀρωματικὸς, *Græcis : Iuncus odoratus, Latinis : Adcher, Arabibus : Giunco odorato, & Squinantho, Italis: Ramelſtro, Germanis: Paya de la Mequa, ſiue Paya de chamellios, Hiſpanis : Paiſture di chameaulx, Gallis nominatur.*

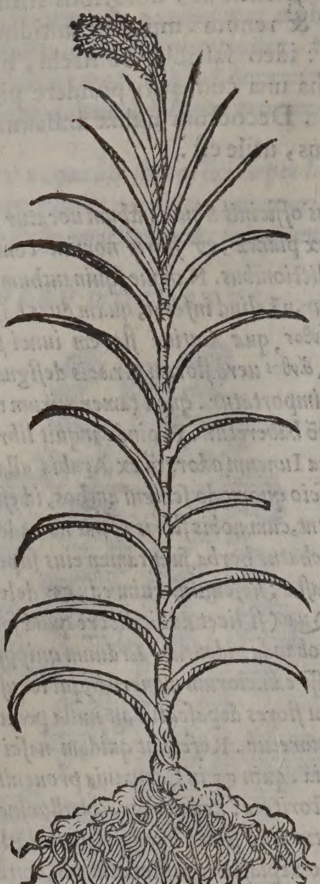
Monachorū opinio exploſa.

Fuch. lapſus.

Iunci odorati uires ex Gal.

Nomina.

Calamus odoratus.

Cap. XVII.

CALAMVS odoratus in India naſcitur. Melior eſt fuluus, denſè geniculatus, & qui aſſuloſè frangitur, plena araneorum fiſtula, albicãs, lentus in mandendo, & adſtringens, cum aliquanta acrimonia. Vrinam potu ciet: quare cum graminis, aut apij ſemine coctus, in aquæ ſubter cutem fuſæ morbo, renum uitijs, ſtillicidio urinæ, ruptisq́; commodè bibitur: menſes & potu, & appoſitu pellit: tuſſi ſuffitu medetur per ſe, aut ex reſina terebinthina, hauſto per arundinem fumo: ad muliebres inſeſſus decoquitur, & clyſteribus imponitur. Malagmatis, & ſuffitionibus odoris gratia commiſcetur.

Calami odorati hiſtoria ex Theo.

CALAMVS, & Iuncus odoratus (ut Theophraſtus eſt auctor lib. IX. cap. VII. de hiſtoria plantarum) trans Libanum montem, inter ipſum Libanum, & alium quendam montem paruum ualle minima exeunt: non, ut quidam dixere, inter Libanum atq; Antilibanum. Inter quos campus ampliſſimus, & pulcherrimus eſt, quem Aulonem appellant. Quà uerò calamus, & iuncus proueniunt, lacus in amplum ſpatiatur, iuxtaq; eum paluſtribus ſiccatis iſti aſſurgunt. Occupant locum plus quàm triginta ſtadia. Virides nequaquam eſſe uidentur, ſed ſicci: forma uerò nihil ab alijs differunt. Locum ingredienti protinus odor aſpirat, nõ tamen lõgius ſpirat, ut quidam referũt. Hic enim locus à mari plus eſt, quàm ſtadia centum quinquaginta. Sed in Arabia aſpirationem agri odoratiſſimam eſſe inter omnes conſtat. hæc de Calamo Theophraſtus. Cui etiam ſubſcribit Plinius libro XII. cap. XXII. ubi ſic habet. Calamus quoq; odoratus in Arabia naſcens communis Indis, atq; Syriæ eſt: in qua uincit omnis à noſtro mari cẽtum quinquaginta ſtadijs. Inter Libanum montem aliumq́; ignobilem, non (ut quidam exiſtimauere) Antilibanum in conualle modica iuxta lacum, cuius paluſtria æſtate ſiccantur, tricenis ab eo ſtadijs calamus & iuncus odorati gignuntur. Nihil ergo à cæteris ſui generis differunt aſpectu. Sed Calamus præſtantior odore ſtatim è longinquo inuitat, mollior tactu, melioŕq; qui minus fragilis, & qui aſſuloſè frangitur. Ineſt fiſtulæ araneum, quod uocant florem. Præſtantior eſt, cui numeroſius: reliqua probatio, ut integer ſit. Damnatur alibi. Melior quo breuior, & craſſior, lentusq́; in frangendo. hactenus Plinius. Sed certè ſatis palàm eſſe arbitror (ut in acori commentarijs diximus) quàm magno ducatur errore Braſauolus Ferrarienſis, quòd tam facilè ſibi perſuaſerit, legitimum odoratum Calamum illam eſſe radicem, quæ temerè omnibus in pharmacopolijs illius uicem explet, quamq́; uerum eſſe acorum ſuperius pluribus rationibus comprobauimus. Quandoquidem primùm ex ipſa Calami appellatione, deinde ex eo, quòd dixerint Theophraſtus, & Plinius non differre hunc forma à reliquis ſui generis, id eſt, ab omni arundinum genere, utique conſtat odoratum Calamum genere, & forma arundinem præ ſe ferre, odoratam tamen, non autem eſſe radicem. Quocirca Plinius Dioſcoridem fortaſſe ſecutus, dixit. Fiſtulæ (hoc eſt cauitati) ineſt araneũ, quod uocant florem: non autem radici, ut falsò contendit Braſauolus, araneum illud inueniri in uulgari illo officinarum. Ad hæc Plinius lib. XXIIII. cap. XI. dum plura arundinum genera, & uires recenſet, idem apertiſſimè oſtendit, his uerbis. Arundinis genera XXIX. demonſtrauimus, non aliter euidentiore illa natura, quàm continuis ijs uoluminibus tractauimus. Et quoniam plura genera fecimus, illa, quæ in India Syriáq; naſcitur, odorum unguentorumq́; cauſa, urinam mouet cum gramine, aut apij ſemine decocta: cit & menſtrua admotu: medetur conuulſis duobus obolis pota, iocinori, renibus, hydropi, tuſſi etiam ſuffitu, magisq́; cum reſina. hæc Plinius. Sed præterea uulgares calami radices, quas acori eſſe cenſemus, aſſuloſè nequaquam frangi poſſunt, ſed tranuerſim, quemadmodum & iridis. Quo fit, ut eorum innoteſcat lapſus, qui Calamum odoratum radicem eſſe contendunt, qui tamen (ut apertè oſtendimus) nil aliud eſt, quàm arundo. Cæterùm ſi quiſpiam dixerit, has radices, quarum eſt uſus, eſſe calami odorati proprias, non acori, illud ſanè argumentum deſtruit, quod intuentibus euidenter apparet. quandoquidem etſi complures illius acori radices habeantur, quæ ſicca gerunt in cacumine folia, iridi omni ex parte ſimilia; nulla tamen uſquam inuenta eſt, quæ ſecum arundinis trunculum cacumini annexum deferat. nempe acori proprium, non odorati calami eſt, iridis folia ferre. His itaq; rationibus Fuchſij quoq; ſententia improbanda mihi uidetur. quippe qui putauerit in ſua methodo, uulgarem officinarum calamum ueri odorati calami eſſe radicem. Porrò minimè quidem compertum habeo, Dioſcoridem, nedum Galenum, qui ex odoribus, ac ſaporibus uires æquè, ac qualitates omnium ſimplicium medicamentorũ accuratiſſimè inueſtigauit, dixiſſe aliquid odorato Calamo ineſſe amaritudinis, quã tamẽ in acoro haberi Galenus prodidit. Qui Calami odorati uires pluribus deſcripſit lib. VIII. ſimpl. medicamentorum, ſic inquiens. Calamus odoratus leuiculam quandam adſtrictionem, ac minimam acrimoniam poſſidet: magna ex parte eſſentia eius terrena eſt, & aerea, in caliditatis frigiditatisq́; coniugatione temperata. Quamobrem moderatè urinam mouet, & facultatibus,

Braſauoli error.

Fuch. opinio improbata.

Calami odorati uires ex Galeno.

bus, quæ iecori, & ſtomacho imponuntur, miſceri poteſt. tum in fomenta quoque uteri, quæ phlegmones gratia, aut irritandis menſibus aſſumuntur, utiliter admiſcetur. Ponatur itaq; , habeaturq; ſecundi oridinis eorum, quæ excalfaciunt, & deſiccant: ualentius tamen deſiccent, quàm excalfaciant. Ineſt quoq; ei quædam partium tenuitas, uelut alijs omnibus odoratis. Cæterùm illorum compluribus tenuium partium plurimum, calamo uerò non multum adeſt. hæc Galenus. Quibus facilè patet, Calamum officinis uocatum, legitimum eſſe nequaquam: maior enim illi ineſt acrimonia, quàm ſuo referat Galenus. Eaq; propter legitimo calamo odorato nos eſſe hoc æuo deſtitutos fateri non dubitauerim: id quod etiam aliquibus ſatis perſuaſum eſſe puto. Nam propterea ſunt qui libellum ſecuti de ſubſtitutis medicamentis falsò (ut mea quidem fert opinio) Galeno adſcriptum, ſphagnum, id eſt, muſcum arboreum, calami odorati loco ſupponendum eſſe uelint. Quam equidem ſententiam ut hactenus probaueram, ita etiam literis mandaueram. Nunc autem quoniam illud mihi abſurdum uidetur, quòd ea menicamenta inter ſe commutari debeant, quæ contrariam facultatem ſortita ſunt, cuiuſmodi eſſe deprehenduntur calamus odoratus & ſphagnos; ideo non temerè cogor mutare ſententiam, atq; ab illis deſciſcere. Sed quid pro calamo odorato rectè ſubſtitui poſſe credamus, alibi, Deo concedente, explicabimus. Eius nomen Græcum eſt Κάλαμος ἀρωματικὸς: Latinum, Calamus odoratus: Arabicum, Haſabel, aut Caſab aldatira: Italicum, Calamo odorato. Nomina.

Balſamum. Cap. XVIII.

BALSAMVM arbor albæ uiolæ, lycij, ſiue pyracanthæ magnitudine conſpicitur. Folium rutæ proximum, longè candidius, perpetuò uirens. In Iudæa ſolùm quadam ualle, & Aegypto naſcitur: his differens modis, ſcabritia, proceritate, gracilitate. Quod igitur tenui, & capillacea coma eſt, theriſtum uocant, quaſi demeſsile: fortaſsis quoniam ob gracilitatem facile demetatur. Aeſtiuis ſub ortu canis ardoribus, arbos unguibus ferreis inciditur, manatque è plaga ſuccus, quem Opobalſamum uocant: ſed tam exiguo ſtillatu, ut annis ſingulis, ne plures quidem, quàm ſeni ſepteniue congii cogantur: inibique pondus duplo rependitur argento. Succi probatio eſt, ut ſit recens, ualidi odoris, ſyncerus, non ad acorem uergens, dilui facilis, læuis, adſtringens, ac modicè mordens guſtu. Sed uariè uitiatur, miſto ab aliquibus terebinthi, cypri, lentiſci, balani unguento: item ſuſino, metopio, melle, aut Cypria cera liquida. Quod maleficium facilè deprehenditur: nanque merus in laneam ueſtem fuſus, neque maculam facit, neque ſi eluatur, notam relinquit: uitiatus autem inhæret, & lac inſtillatus coagulat, quod adulteratus non efficit. Quinetiam ſyncerus in aqua, aut lacte celerrimè liquatur, coloreque lacteſcit: uitiatus uerò olei modo innatat, ſe conuoluens, aut in ſtellæ modum diffundens. Syncerus ſeneſcens craſſeſcit, deteriorque redditur. Hallucinantur, qui aqua concretum peſſum ire, & ad ima ſidere arbitrantur: poſtea diſsipatum ſupernatare. E ligni genere, quod Xylobalſamum uocant, probatur recens, ſarmento tenui, fuluum, odoratum, quadantenus oppobalſamum ſpirans, longè neceſſarius etiam ſeminis erumpit uſus: quare eligatur flauum, plenum, grande, ponderoſum, mordens guſtu, feruens in ore, modicè opobalſamum olens. Adulteratur ſemine hyperico ſimili, quod à Petra oppido defertur. Sed coarguitur magnitudine, inanitate, uirium ignauia, ſapore piperis. Efficaciſsima uis ineſt ſucco, & quàm maximè calfaciens: abſtergit quæ tenebras oculorum pupillis offundunt: medetur perfrictionibus uuluæ cum roſaceo cerato appoſitus: menſes quoque, ſecundas, & partus extrahit: horrores illitu diſcutit: ulcera ſordida expurgat, & cruda concoquit: urinam potu ciet: ægrè ſpirantibus prodeſt: datur in lacte contra aconitum hauſtum, aut ſerpentium ictus. Miſcetur acopis, malagmatis, & antidotis. In ſumma præcipua authoritas ſucco, ſecunda ſemini, minima ligno. Semen commodè potui dàtur doloribus lateris, pulmonum uitiis, tuſsi, iſchiadicis, comitialibus, uertiginoſis, orthopnicis, urinæ difficultati, torminibus, ac ſerpentium morſibus: ad muliebres ſuffitus perquàm utile eſt: uuluam aperit in deſeſsionibus balnearum decoctũ, & humorem euocat. Lignum eaſdem habet uires, aliquantò minores. Ex aqua potum cruditatibus, torminoſis, uulſis, uenenatorum ictibus opitulatur: urinam cit: ad capitis uulnera cum ſicca Iri conuenit: ſquamas oſsium extrahit. & ad unguentorum ſpiſſamenta additur,

ANTIQVITVS Balſamum (ut Plinius lib. XII. cap. XXV. eſt auctor) in duobus tantùm hortis, utroque regio, altero iugerum uiginti non amplius, altero pauciorum uni terrarum Iudææ conceſſum erat. Sed poſtea propagata admodum fuit ſpecies, cùm Iudæa ipſa ſimul cum balſamo Romani potiti ſunt. Qui ueluti politicarum prætioſarumq; rerum propagatores, tam dignam, claramq; ſtirpem raram eſſe non tulerunt. Itaq; eam malleolis ſerendo, atq; iterando non ſecus ac uites in collibus propagantur, latius accreuerunt. Quocirca Iuſtinus quoq; hæc de Balſamo memoriæ prodidit. Opes genti Iudaicæ ex uectigalibus opobalſami creuere, quod in his tantùm regionibus gignitur. Eſt nanq; uallis, quæ continuis montibus, uelut muro quodam cincta ad inſtar caſtrorum clauditur. Spatium loci ducenta millia iugera, nomine Hierico dicitur. In ea ualle ſylua eſt & ubertate, & amœnitate arborum inſignis, ſiquidem palmeto, & opobalſamo diſtinguitur. quanquam ſpecies huius inſignis, ac pretioſæ arboris plurimùm adaucta ſit. hæc Iuſtinus. Scripſit Balſami hiſtoriam etiam Strabo lib. XVI. ſuæ geographiæ, ubi ſic habet. Hiericus eſt campus à montana quadam circundatus, quæ in theatri ſpeciem ad ipſum declinat. Hoc in loco eſt palmetum palmis abundans ſpatio ſtadiorum centum, & totum irriguum, & habitationibus plenum, ubi & regia eſt, & Balſami uiridarium. Quæ arbor odorata eſt, & fruticoſa, cytiſo, & terebintho perſimilis. Eius corticem uulnerantes, ſuccum in uaſis ſuſcipiunt tenaci lacti perſimilem. Sed alibi etiam, quàm in Iudæa naſci Balſamum eodem libro idem teſtatur,

Balſami conſideratio.

præter Plinij, & Solini ſententiam, cùm inquit. Et apud Sabæos thus, & myrrha, & cinnamomum naſcitur: in ora etiam Balſamum, & quædam alia planta ualde odorata. hæc ille. Oriri etiam Balſamum in Arabia teſtis eſt Pauſanias in Beoticis magnitudine fruticis myrti, folijs amaraci, ſub cuius umbra innumeræ apricantur uiperæ, & ſuauiſsimo eius liquore aluntur. Sed quónam modo ſit factum (ut in Syriam peregrinantes uno ore fatentur) quòd hoc tempore omnibus ſanè Balſami plantis Iudæa ſit penitus deſtituta, cùm olim ſola Balſami ferax à compluribus crederetur, quid certi dicam, & quibus auctoritatibus id comprobem, ſanè non habeo. Verùm cùm certò ſciam probatiſsimorum uirorum teſtimonio, qui ex Italia ſoluentes pluries in Aegyptum nauigarunt, Memphi Balſami uiridarium extare, illud fortaſſe eueniſſe putandum eſt, quod è Iudæa ab Aegypti regibus, quibus uniuerſa ſubijciebatur Syria, omne in uniuerſum Balſamum eò fuerit translatum, quò decoris inde plurimum regiæ accederet. Quanquam Balſamum in Aegypto quoq; prouenire antiquorum monumentis mandatum eſt, ut ex ipſo Dioſcoride conſtat, atq; etiam ex Galeno libro primo de antidotis, cap. IIII. ubi de melle agit componendis antidotis idoneo. Veruntamen diu eſt, quòd in Italiam, ne in totam dicam Europam, neq; lacryma, neq; ſemen, neq; lignum, neq; cortex importantur, niſi adulterijs, & impoſturis uitiata. Cæterùm non modò fuit id ætatis noſtræ adulterium, ſed & antiquorũ, ut auctor eſt Theophraſtus: qui hæc de Balſamo lib. IX. cap. VI. de hiſtoria plantarum poſteritatis memoriæ mandauit. Balſamum in ualle Syriæ prouenit. Eius hortos duos tantùm affirmant, alterum uiginti iugerum, alterum multò minorem. Arboris magnitudo, quæ malo punicæ magnæ: rami multi: folium rutæ ſimile, candidum tamen, perpetuò uirens: fructus ſimilis terebintho tam magnitudine, & figura, quàm colore. Is quoq; admodum odoratus eſt, & magis quàm lacryma. Colligi lacrymam in caudice, & parte ſuperna tradunt, facta inciſura unguibus ferreis ſub ſydere, cùm æſtus maximè angit. Collectum uerò æſtate fieri tota. Sed quod manat, multum non eſſe: uix enim toto die concham poſſe impleri: odorem tamen inferri eximium, & copioſum, adeò ut ex paruo ſpatium per longum odor ualeat permeare. Verùm ſyncerum ad nos nullum aduehi, ſed quod miſtum colligitur: plurimis enim miſtionibus uitiari, quodq; Græciæ uenditur. Ideoq; Galenus lib. primo de antidotis narrabat, cùm non ignoraret, opobalſamum diuerſis modis adulterari poſſe, ita ut difficulter ementi diſcerni queat, ſe proprio oculorum intuitu cernere uoluiſſe, & quomodo creſceret Balſamum, & quomodo lacrymam mitteret: uoluitq; ſyncerae eius lacrymæ partem habere, ueluti regulam ad dignoſcendum alios Balſami liquores, qui per orbem ab impoſtoribus uitiati circunferebantur. Modus autem incidendi corticis, ut inde liquor effluat, apud auctores ſanè uarius eſt. quandoquidem Theophraſtus, & Dioſcorides arborem dixerunt unguibus ferreis ſcalpi, ut inde uulnerato cortice fluat lacryma. Plinius uerò contrà, ſi ferro incidatur, ſtatim ſiccari, atq; emori ſcribit: ob idq; qui opobalſamum colligunt, inquit, uitro, lapide, oſſeiſq; cultellis ad corticẽ uulnerandum utuntur, deinde ſuccum lana excipientes in corniculis colligunt. Cæterùm cùm mecum ſæpius cogitauerim à tot impoſturis, quæ indies fiunt, nos cauere non poſſe, non alienum fore duximus id in hominum memoriam reuocare, quòd ſi unquam opobalſamum uenale inueniatur (tametſi in Italia per longas ætates non amplius ipſum uenturum putem) non ematur, niſi prius de eo omne fiat periculum, quo clarè cognoſcatur omnibus ſuppræſtare tum notis, tum facultatibus, quæ illi ab auctoribus tribuuntur.

Carpobalſamum non legitimum.

Ad hæc Balſami fructus, ſiue ſemen, quod Carpobalſamũ uocant, ab eo quidem longè differt, quod his temporibus ex Alexandria comportatur. Siquidem optimum legitimũq; flauum ſit oportet, farctum, ponderoſum, guſtu mordens, & feruens in ore: non autẽ nigrum, leue, inane, non acre, & nullum ſpirans odorem, quale, quod circunfertur, deprehenditur. Quo fit, ut non aliud ſuſpicandum ſit, quàm quòd hoc idem ſit ſemen hyperico ſimile, quod etiam Dioſcoridis æuo à Petra Palæſtinæ oppido deferebatur. Hoc idẽ ligno euenit, quod Xylobalſamum uocant officinæ Græcos ſecutæ. quippe quod paſſim in ijs habetur, potius myrtũ, quàm Balſamum refert. Corticis non meminit Dioſcorides, quanuis dixerit Plinius libro & cap. ſuperius citatis, ipſum quoq; in uſu medentium eſſe.

Balſami uires ex Gal.

Balſamum memoriæ prodidit Galenus lib. VI. de ſimplicium medicamentorũ facultatib. ſic inquiens. Balſamum deſiccat, & excalfacit ſecundo exceſſu. Eſt autem tenuiũ partium, adeò ut odoratum ſit. Sed liquor eius ſubtiliorum etiam partium eſt, quàm ipſa planta, non tamen adeò calidus, ut quidam exiſtimant tenuitate partium falſi. Porrò fructus eius perſimilis genere facultatis eſt, cæterùm longè in ſubtilitate partiũ inferior. Placet eidem Galeno (ut in libello de ſuppoſititijs medicamentis illi adſcripto legitur) ut Balſami uice ſtacte myrrhæ, aut oleum irinum, in compoſitis medicamentis commodè inſeri poſſit: xylobalſami uerò loco leucoij radix. Porrò quid carpobalſami uice ſupponendum ſit, nullibi apud eundem reperi. tametſi in quodam incerti auctoris libello, quem ſeplaſiarij Quid pro quo nuncupant, pro opobalſamo oleum terebinthinum, uel laurinum, uel gummi hederæ, ſubijciatur; pro carpobalſamo hederæ corymbus; & pro xylobalſamo hederæ ipſius lignum: tantam ille hederæ tribuit auctoritatem. Sed alia eſt opinio noſtra: nam ipſe libentius pro opobalſamo oleum myriſticæ nucis, uel ſtyracinum ſuppoſuerim, quàm terebinthinum, uel laurinum; pro xylobalſamo agallochum; & pro carpobalſamo uulgares cubebas. Quòd autem Carpobalſami locum cubebæ rectè ſupplere poſſint, pleriq; rei medicæ ſtudioſi id mecũ ſentiunt. Sed addam præterea, quòd ſi eæ mandantur, dentibúſue conficiantur, mordent guſtum, feruentes in ore percipiuntur, & aromatis non modicum reſipiunt. quas nimirum qualitates Balſami fructui ineſſe Dioſcorides teſtatur.

Fuchſij opinio improbata.

Hinc igitur fit, ut in hoc à Fuchſio, uiro alioqui doctiſſimo, planè diſſentiamus. nanq; is in libro, quẽ de compoſitione medicamentorum nuper auctum edidit, Carpobalſami loco leucoij radicem ſupponendam cenſet: eo quidẽ argumento (ut inquit) quòd ita ſcriptum repererit in eo Galeni libro, cui titulus eſt de ſubſtitutis medicamentis. Verùm cùm ipſe nuſquam (quod equidem legerim) in legitimis Galeni libris inuenerim, hunc auctorem, ſi deſit Carpobalſamum, ſubſtituere, uel uiribus proximam facere leucoij radicem, cui nulla prorſus ineſt qualitas, neq; facultas, quæ Carpobalſamo reſpondeat, non eſt, cur in hoc Fuchſij probem ſententiam. Cæterùm affertur iam (ut audio) ex occidentalibus Indijs liquor odoratiſſimus liquido ſtyraci admodum ſimilis, quem qui deferunt, appellant Balſamum, quòd notas nonnullas Balſami præ ſe ferat. Veruntamen cùm teſte Strabone Balſami lacryma lacteo colore ſit,

crediderim

crediderim potius nouum liquorem hunc, ueram eſſe ſtactem, uel ſtyracis liquorem, quàm Balſami *: ob idq; non eſſe penitus ab re, ſi quiſpiam eo* Balſami *loco uteretur. Quidam recentiores cùm ſe* Opobalſamo *deſtitutos conſpicerēt, illud artificio quodam non ſanè damnando componunt.*

Balſami factitij conficiēdi ratio.

Faciendi modum ſic habeto: ego enim hac ratione pluries ipſum mihi confeci. Sumito reſinæ terebinthinæ, abiegnæ, cuiusq; libram: thuris albi, ladani, cuiusque unc. ſex: nardi Indicæ drac. duas: radicum phu, iridis, acori, aſari, cyperi, ſingul. drachmam: maſtiches, galangæ, caryophyllorum, caßiæ odoratæ, zedoariæ, cuiuſq; drach. ſex: nucum myriſticarum unc. quatuor: macis unc. unam: agallochi unc. duas: gummi elemi unc. ſex: aloes hepaticæ, myrrhæ, cuiuſq: unc. unam & ſemis. caſtorei drach. decem: oſſium cariotarum, ſtyracis calamiti pinguis, laſeris odorati, ſing. unciam: lacrymæ ſanguinis draconis ſexunciam: florum lauendulæ unc. quatuor: olei unguentariæ glandis unc. ſex. Quæ ex his atterenda ſunt, in puluerem conterito, liquoribusq; admiſceto, & uitreo organo (ſi neſcis, Chymiſtas conſulito) diligentißimè ui commenſurati ignis oleum elicito. Primùm enim clarißima tenuißimaq; emanat aqua, tenuißimarum utiq; partium, quæ igni admota modo quodam admirabi flagrat: hæc aqua Balſami *dicitur. Deinde defluit oleum colore aureo, & ſubſtantia inter tenuē, & craſſam, quod oleum* Balſami *uocant. Poſtremò uerò id manat, quod* Balſamum *uocant, ruſo colore. Aqua, quæ prius fluxit, uentriculi imbecillitate affectos hauſta mirum in modum iuuat: ſiquidem tum pituitam, tum flatum ualenter conſumit. ſed quòd acerrima ſit, dari ſanè per ſe nequit, niſi uino, aut iure aliquo admiſta. Liquor deinde, qui ſecundo ſtillicidio fluxit, quem quidam cæteris præferunt, mirificè neruorum uulneribus, compaginum cruciatibus, conuulſis, reſolutis, comitialibusq; ſuccurrit. Vltimum uerò oleum hæc omnia ſimiliter præſtat, uerùm debilius. Pollent hi liquores & ad alia innumera corporis incommoda, quæ breuitati conſulentes ſilentio inuoluenda duximus.*

Nomina.

Βάλσαμον *ſic Græcè dicitur, ut Latinè etiam* Balſamum *: Arabicè,* Balaſem, Boleſma, *aut* Belſan *: Italicè,* Balſamo.

Aſpalathus. Cap. XIX.

ASPALATVS, aliis eryſiſceptron, frutex eſt ſurculoſus, multis ſpinis horrens. Naſcitur in Iſtro, Niſyro, Syria, & Rhodiorum inſula: quo ad unguentorum ſpiſſamenta pigmentarii utuntur. Optimus eſt grauis, detracto cortice rubeſcens, aut in purpuram uergens, denſus, odoratus, guſtatu amarus. Eſt & alterum eius genus candidum, lignoſum, ſine odore: quod deterius habetur. Vim calfaciendi cum adſtrictione obtinet. Vnde decoctum cum uino ad tetra oris ulcera colluenda conuenit: ad nomas genitalium, & ſordida ulcera infunditur: ſubiectum in peſſo, partum extrahit. Aluum ſiſtit eius decoctum: & ſanguinis reiectionem potu cohibet: urinæ difficultatem, inflationesque diſcutit.

Aſpalathi cõſideratio.

ASPALATHVS *quidem ex Creta, Rhodo, uel Syria ad nos (quod ego ſciam) non aduehitur: etſi exiſtimauerint nonnulli ſantalum rubrum uocatum eſſe* Aſpalathum. *Quorum errorem* Serapio *manifeſtè prodidit: quandoquidem de ſantalo agens, nullum (ut aſſolet) affert* Dioſcoridis *teſtimonium, ſed tantùm ſuæ gentis nititur auctoritatibus. Quod maximo argumento eſt, ſantalum rubrum nihil cum* Aſpalatho *habere cognationis. Meminit tamen* Serapio Aſpalathi *ſub* Arabico *nomine* Darſiſahan, *ubi leguntur omnia, quæ de ipſo tradidit* Dioſcorides. *Huic alia ualidior accedit ratio. ſiquidem* Aloiſius Cadamuſtus, Columbus, & Pinzonus *in ſuis nauigationibus ad orirntales Indias aliasq; ignotas terras, continuas ſantalorum recta proceritate ſyluas unanimiter uidiſſe narrant. Quod longè abeſt ab* Aſpalatho, *qui frutex humilis eſt ſuauiter odoratus, amarulento guſtu, quæ in rubro ſantalo non deprehenduntur, rubrum enim ſantalum odoratum non eſt. Quòd ſi quandoque odoratum ſentitur, id (ut optimè norunt periti myropolæ) non euenit, quòd ex ſe tale ſit, ſed quòd, dum unà cum albo, & flauo importatur, quæ odorata ſunt ex illis ſibi odorem aſciuerit, qui tamen tractu temporis facilè euaneſcit.*

Ruellius errore notatur.

Porrò Ruellius *mediocri cenſura non uacat, quòd pro certo aſſerat, id legitimum eſſe* Aſpalathum, *quod* Rhodium *oleaſtrum nonnulli uocāt: quo item quondam agallochi uice utebantur myropolia. Cuius materiem cùm & in ſeplaſijs, & apud artifices, qui precatorias (ut ita dicam) coronas ad Deiparæ uirginis ſalutationes torno conficiunt, diligentißimè ſim perſcrutatus, ea ſanè nigra partim, partim uerò ex nigro, flauoq; uenoſa mihi ſeſe obtulit. Rubram autem, & ſubrubram (ut* Ruellius *inquit) nuſquam me uidiſſe ingenuè fateri poſſum. Adde etiámnum, quòd ſit (quemadmodum* Rhodij *narrant) hæc planta ex olearum genere* Rhodio *tractu abunde proueniens, quæ oliuas etiam proferat, ſed nec multis ſpinis horrens, nec detracto cortice rubeſcens. Quamobrem (ut mea fert opinio)* Aſpalathus *non erit* Rhodium *oleaſtrum, neq; ſantalum rubrum. Itaq; cùm nobis* Aſpalathus *deſit, qui tamen facilè ex* Rhodiorum *inſula afferri poſſet, ſuppleat eius locum uiticis ſemen: ſic enim in* Galeni *ſuccidaneis ſcriptum reperio.*

Aſpalathi uires ex Gal.

Meminit Aſpalathi Galenus *lib.* VI. *ſimp. med. ſic inquiens.* Aſpalathus *guſtu quidem acris ſimul & aſtringens eſt: facultate uerò ex dißimilibus conſtat, nempe partibus ſuis acribus excalfaciens, partibus uerò alijs, auſteris ſcilicet, refrigerans. Itaq; utriusq; ratione deſiccat, & proinde ad putredines, & fluxiones eſt utilis. hactenus* Galenus. *Cæterùm quò etiam hi noſtri commentarij* Santala *redoleant, poſteaquàm antiquiores* Græci *eorum non meminerunt, de his hic diſſerere non alienum duximus.*

Santalorum conſideratio, & uires.

SANTALVM *itaq; in utraq;* India *ſyluis denſißimis, ingentißimisq; naſcitur. Cuius tria numerantur genera: quorum præfertur pallidum, ſecundum locum habet album, poſtremum rubrum, quòd nullo commendetur odore. priora duo ſuauiter ſpirant. Quapropter* Mauritanorum *ſententiam minimè probandam putauerim, qui* Santalum *tertio ordine frigefacere, ſiccare uerò ſecundo memoriæ prodiderunt. Rubrum (ut ipſi aſſerunt) priuatim defluxiones prohibet: incandeſcentibus inflammationibus, podagrisq; ex ſucco ſolani, aut ſedi, uel portulacæ utiliter illinitur. Candidum, ac pallidum, ex roſarum aqua fronti impoſita, capitis dolores mulcent. Aduerſantur omnia calidis febribus: epota æſtuanti uentriculo mirificè auxiliantur. Fiunt ex ijs, & aqua roſarum epithemata, quæ uentriculo illita eius feruo-*

rem in ardentiſsimis febribus extinguunt. Ad hæc (ut auctor eſt Auicenna libro de uiribus cordis) Santalum non modò cordi efficaciſsimè lætitiam affert, ſed & robur non paruum addit. Quare his immiſcetur medicamentis, quæ cordi, & cordis palpitationi maximam opem præſtant.

Nomina.

Quod ἀσπάλαθος *Græcis, Latinis item Aſpalathus uocatur: Arabibus, Darſiſahan: Italis, Aſpalatho.*

Muſcus. Cap. XX.

BRYON, id eſt, Muſcus, à quibuſdam ſplachnon appellatur. In cedro arbore, populo alba, & quercu inuenitur. Optimum eſt cedrinum, proximum populneum: in quo genere candidum, & odoratius præſtat: nigricans improbatur. Adſtringendi uim habet. Decoctum inſidentium uuluis utile. Vnguento balanino, oleiſque inſpiſſandi gratia inſeritur: thymiamatum, acoporumque compoſitionibus conueniens.

Muſci arborum hiſt.

GALENVS *lib. VI. de ſimplicium med. facultate, & poſt ipſum Paulus, non modò Muſcum, qui cedris innaſcitur, intactum non reliquere; ſed præterquàm quòd populnei, & querni meminerint, de eo etiámnum, qui in picea arbore abieti cognata oritur tradiderunt. A qua ipſe quidem in uallis Ananiæ montibus ſupra Tridentum muſcum admodum uilloſum proprijs manibus, quàmpluries decerpſi, multò ſanè odoratiorem, pulchrioremq́;, quàm qui in populo, & quercu prouenit. Nec minus piceo ſuauiter olet abiegnus, quo in eorundem montiũ ſyluis, abietes innumeras adeò uilloſas, incanasq́; mihi uidere ſæpius contigit, ut prima ſtatim facie crediderim uillos frondium loco ijs in arboribus genitos eſſe. Sortitur arboreus Muſcus uaria, ac diuerſa nomina: quippe & muſcus, & bryon, & ſphagnos, & ſplachnon, & hypnon appellatur. Meminit huius Plinius lib. XII. cap. XXIII. ſic inquiens. Sphagnos in Cyrenaica prouincia maximè probatur: alij bryon uocant. Secundum locum obtinet Cyprius, tertium Phœnicius. Fertur & in Aegypto naſci: quin & in Gallia non dubitauerim. Sunt enim hoc nomine cani arborum uilli, quales in quercu maximè uidemus, ſed odore præſtantes. Laus prima candidiſsimis, atq; altiſsimis: ſecunda rutilis: nulla nigris. Et in inſulis, petriſq́; nati improbantur, omnesq́;, quibus palmarum, atq; non ſuus odor ineſt. hactenus Plinius. Cæterùm in eo genere, quod in Italia prouenit, is & nobilior, & odoratior apparet, qui in larice naſcitur: quapropter & uiribus fortaſſe præſtantior erit. Nimirum recordor me non parum eo quandoq; fuiſſe oblectatum, dum nocturno tempore quibuſdam in montibus ſuper fœno recumberem, ex conquiſitis plantis defatigatus, ubi larices innumeræ erant omni ex parte uilloſo muſco incanæ. Quandoquidem paſtores, ut nos ueluti re noua, & uoluptuoſa reficerent, quodam paruo ignis lumine hos uillos incendebant, qui tanto flagrabant impetu, & crepitu, ut nobis quidem uiderentur tormentorum puluerem facilè ſuperare. Quippe flammæ unà cum ingenti fauillarum copia, in obſcuræ noctis ſilentio ad aſtra tolli uidebantur, relicto ſui odoris oblectamento. Vnde illud exiſtimauerim, quòd Galenus, cùm bryon in quercubus, & piceis inueniri tradiderit, non ſolùm de picea intellexerit, ſed etiam de congeneribus plantis, nempe abiete, larice, & pinu.*

Muſci arborei uires ex Gal., & Arabibus.

Is autem lib. VI. ſimpl. med. citato, ita de eo ſcriptum reliquit. Bryon, quidam uerò ſplachnon. Inuenitur autem in quercubus, & piceis, & populis albis. Vim habet aſtringentem, inualidam. Nec enim multùm eſt frigidum, ſed propinquum ferme medijs; quia uidelicet & digerendi, & emolliendi facultatis eſt particeps, maximè quod in cedrinis lignis reperitur. Muſcum officinæ Arabas ſecutæ Vſneam uocant. Inter quos Serapio epotum uinum retulit, in quo diebus aliquot uſnea maduerit, altum ſomnum inducere, uentriculum roborare, uomitiones compeſcere, & aluum ſiſtere. Ad hæc Muſcus (ut Auicenna inquit) utiliter inter cordis medicamenta inſeritur, quòd odoris fragrantia animi defectus iuuet. Sed quoniam arboreus muſcus odoratiſsimum Moſchon mihi in memoriam redegit, qui ab oriente, & occidente, quibuſdam piloſis utriculis concluſus defertur, etſi Dioſcoridis Galeniq́; æuum hunc ſilentio præterierit; nos tamen haud quaquam diſsimulanda putauimus, quæ ad hanc rem pertinere arbitramur. Siquidem hi noſtri commentarij meritò de me conqueri potuiſſent, ſi eos tanta odoris ſuauitate deſtitutos reliquiſſem; præſertim cùm omnibus palàm ſit ubiq; terrarum Moſchum inter pretioſa odoramenta primam ſibi comparaſſe ſedem. Quippe non modò collo, auribusq́; ſuſpenſus, ueſtimentis interpoſitus, chirothecis illitus, crumenis concluſus, ore retentus, & barbæ & ſupercilijs inunctus defertur Moſchus, quò alarum, nariumq́; tædia, ſudoris graueolentia, & inſuaues corporis halitus occulantur, laſciuiæ oblectamenta augeantur, molliorq́; politia fiat; ſed etiam ut odoris ſuauitate Deiparam uirginem concilient, ne dicam, ut hac fucata hypocriſi laſciuiam diſsimulẽt (eò enim uanitatis peruentum eſt) Moſchum ipſum in orbiculos componunt, quibus funiculo traiectis agelicas ſalutationes in cælum eructant. Omnia deniq;, quibus miſcetur Moſchus, ſua odoris iucunditate commendat. Quòd ſi hæ lucubrationes eo

forte

ſortè caruiſſent, uerendum quidem erat, ne cum illis gratiam iniſſent, qui mira undique odoramentorum fragrantia redolent. Quamobrem ut & ij ſibi unguenta omnium præſtantiſſima, odoratiſſimaq; comparare ualeant, Moſchi primùm, deinde uerò liquoris Zibetti uocati, & Ambari denique hiſtoriam, & facultates deſcribam. MOSCHVS *itaq; (ut Ruellius ex Aetio tranſcribit, ſi tamen ea Aetij legitima ſunt, cùm potius Symeonis Sethi eſſe uideantur) plura habet genera.* Moſchi odorati hiſtoria. *Præfertur qui in municipio quodam naſcitur, quod magis, quàm Choraſa ciuitas ad orientem uergit: hoc barbaro nomine Pat dicitur, colore ſubflauo. Secundam ſibi ſedem arrogat, qui ab India defertur, priori bonitate cedens, colore ſubnigro. Eo infirmior cenſetur, qui à Sinarum agro mittitur. At Moſchus omnis in umbilico cuiuſdam animalis gignitur, quod capreæ ſimile eſt, unico armatum corno, prægrandi corpore. Huic cùm in uenerem agitur, furoris uehementia umbilicus intumeſcit, fitq́; uomica prægnans congeſto inibi craſſiore ſanguine: quo tempore & pabulo, & potu ferum animal abſtinet, humiq; crebrò uoluitur: qua uerſatione umbilicum lutoſo, fæculentoq́; ſanguine turgentem exprimit. Cæterùm emiſſa ſanies poſt aliquod tempus ſibi magnam odoris ſuauitatem adſciſcit. De Moſcho inter Arabas ſcripſit diligenter acurateq́; Serapio, his uerbis. Animalia capreis non abſimilia, quæ moſchum gignunt, in Tumbaſcorum, & Sinarum agro potiſſimùm habentur, loca inuicem contermina. Tumbaſcinus Sinico longè præſtantior eſt, quòd capreæ moſchum gignentes & nardum, & alias odoratiſſimas plantas depaſcantur. Quod Sinis non euenit. nam etſi hæ quoq; odoratis ueſcantur herbis; eæ tamen odoris, & facultatis præſtantia, nardum, & cæteras Tumbaſci plantas non æquant. Quinetiam in cauſa eſt demetendi ratio. quippe Tumbaſcini è uomicæ folliculo ſaniem nunquam eruunt, quò adulteria permiſceant, & non niſi ſereno cælo ſyncerum legunt. Sinici uerò uomicæ utriculum exprimunt, & excluſa ſanie impoſturas quaſdam admiſcent, nubilo parumq́; arridente cælo, & alabaſtris recondunt. Is cæteris præſtat, qui maiore odoris fragrantia redolet, & qui è uomica maximè matura eruitur. Sunt & inter hæc animalia, quæ ab alijs moſchum ferentibus nullo diſcrimine differunt, præterquàm caninis uocatis dentibus: quippe hæc uerrium modo exortos palmi longitudine dentes habent, & pariter moſchum præſtantiſſimum gignunt. Moſchus præcox tetro, & inſuaui odore diſplicet. uerùm uenatores immaturi folliculos excutientes, tantiſper eum libero aëre ſuſpendunt, dum abacto prorſus fœtore maturuerit. Is enim aëris coctione perfecta, miram ſibi conciliat odoris ſuauitatem. Veruntamen præcipuus habetur, qui ſuapte natura in animalis utriculo ſibi maturitatem cōparauerit. Hunc incolæ per ſaxa metunt, & arborum truncos. nanq; animal cùm uomicam maturam eſſe præſentit, ſaxis & truncis ſeſe magno oblectamento affricat, donec facto uomicæ emiſſario tota ſaniei uis effundatur. Hic cæteros ſanè antecellit, tanquam ſolis coctione, & cæli benignitate maturitatem ultimam conſecutus. Hunc itaq; moſchum inde uenatores colligentes eorum animalium utriculis aſſeruant, quæ aliàs uenatione captauerant. Iſq; ille moſchus eſt, quo reges & donantur, & utuntur.* Moſchi odorati uires. *Moſchus excalfacit ordine ſecundo, ſiccat uerò tertio. Cor frigidum, ac tremulum roborat, & omnibus ipſius affectibus opem præſtat potus, atq; illitus. Detergit tenues oculorum albugines, & humidas defluxiones exiccat: cerebrum roborat, & diuturnum capitis dolorem mulcet, ſi tamen pituitæ redundantia proueniat. Coles ex eo cicino oleo macerato perunctus, promptius in uenerem excitatur. Probant nonnulli an Moſchus legitimus ſit, hoc modo. Pondus libra examinatum in labellum humore perfuſum immittunt, tum paulò poſt iterum æqua lance ponderant. Quòd ſi ſuperferatur, ſyncerum & legitimum exiſtimant: ſin cedat, ſpurium, & adulteratum putant. Huic ſimile aliud quodpiam habemus, ſed præterquàm quòd mirum in modum oleat, primo ſtatim occurſu odoris uehementia nares admodum ferit.* Zibetti hiſtoria, & facul.

ANIMAL ZIBETTVM PROFERENS.

Hoc uulgari ſermone uocamus ZIBETTO, *unguentarijs maximè expetitum ad ea odoramenta componenda, quæ propriè miſturas appellant. Gignitur id in exteriori teſticulorum utriculo cuiuſdam animalis, feli, qui ueteribus ædificiorum ruinis oberrat, non abſimilis. Catos hæc animalia uocant, quos ſæpius Venetijs uidi ex Syria delatos. Eſt autem Zibettum tanquam ſudor inter huiuſce animalis teſticulos concreſcens, calidæ, humidæq́; facultatis. Id cauernulæ umbilici impoſitum uuluæ ſtrangulationibus mirificè prodeſt: proinde nec mirum eſt, ſi eo uiri peni circumlito magnum mulieribus in coitu afferant ſolatium. Porrò ex quo* AMBARVM *aliud odoramenti genus gignatur, quod nos uulgò uocamus Ambracane, uarij uariè opinantur.* Ambari hiſtoria uaria. *Alij nanq; tradunt ipſum in maris alueo non ſecus, atq; in terra fungos oriri, ac deinde ſæuientibus procellis, è profundo elici, & in litus expui. Nonnulli uerò referūt piſcem Azelum nomine Ambarum hoc auidiſſimè proſequi, cuius eſu necem ſibi ſtatim conſciſcere. Quod cùm ſciant piſcatores huius rei periti piſcem hunc mortuum, undiq; fluctuantem coniectis uncis & funibus extrahunt: & Ambarum ſciſſo animalis uentre eruunt. Quod uerò (ut perhibent) proximè dorſi ſpinam inuenitur, id maximè præfer-*

tur

tur alio. Quidam præterea in fontibus quibuſdam Ambarum natare ſcribunt, qui bituminis modo illud eructant. Huius ſententiæ è recentioribus Græcis inuenio Symeonem Sethi, qui Ambarum deſcribit his uerbis. Ampar, quod & Ambar appellatur, in diuerſis locis ſcaturit. Sunt enim eius fontes ut bituminis, & ſulphuris, & rerum ſimilium.

Ambari genera, & uires.

Tria Ambari faciunt genera. Præfertur colore fuluum è Selachito Indiæ petitum. Aliud ſubalbidum, quod è Sinchrio felicis Arabiæ oppido aduehitur. Tertium atrum, & cæteris uiribus imbecillius. Excalfacit Ambarum, & ſiccat: cerebrum, & cor olfactu roborat. Senibus, & natura frigidis opem mirificè præſtat. Quare iiſdem potius, quàm iuuenibus chirothecæ Ambaro imbutæ concedi deberent. Vino infuſum temulentos efficit. Cæterum ex antedictis quæ ſit Ambari hiſtoria ut uerior accipienda, non equidem auſim decernere, quòd nihil adhuc certi atq; explorati habeam.

Fuchſij opinio.

Neq; etiam libet ſubſcribere ſententiæ Fuchsij, quanuis uiri eruditiſsimi: qui in libro de componendis medicamentis, quem ultimo loco auctum edidit, Ambarum noſtri uſus factitium eſſe cenſet, atq; legitimum Ambarum, de quo ſcripſerunt Mauritani, quodq; ipſe ſuccini generi adſcribit, deſiderari. Siquidem non uideo, quibus rationibus, uel auctorum teſtimonijs hanc ſuam comprobet ſententiam.

Nomina.

Muſcus arboreus βρύον, ἢ σωλάγχνον Græcis appellatur: Muſcus, Latinis: Axnech, aut Vſnee, Arabibus: Moſco, Italis: Mooſz, Germanis. At Moſchus odoratus μόσχος Græcis recentioribus nominatur: Moſchus, Latinis: Miſch, ſeu Meſch, Arabibus: Muſchio, Italis.

Agallochum. Cap. XXI.

AGALLOCHVM lignum eſt, quod ex India, atque Arabia deportatur, thuiæ ligno ſimile, maculatum, odoratum, guſtu adſtringens cum quadam amaritudine: cute uerius quàm cortice ueſtitur, aliquantulum uerſicolore. Manditur, aut decocto os colluitur, commendandi halitus gratia: ſudores arcet toto corpori inſparſum: pro thure ad ſuffimenta ſubſtituitur. Radix epota drachmæ unius pondere, humida ſtomachi uitia, & imbecillitatem, feruoremq; mulcet: ſi lateris, iocineriſue dolor excruciat, ſi dyſenteriæ, aut tormina infeſtant, ex aqua bibere prodeſt.

Agallochi cõſideratio.

AGALLOCHVM à Græcis, & Latinis recentioribus, ſicuti ab Aphis Lignum aloes appellatur. Optimũ à Luſitanis è Calecut Indiæ emporio ad nos conuehitur. Etſi etiam Venetias hac ætate ex Alexandria Aegypti præſtantiſsimum afferatur: ſiquidem igni accenſum ſuauiſsimum, ac periucundum ſpirat odorem. Nec ob id putandum hoc illegitimum eſſe, quòd ἐστιγμένον, id eſt punctis maculatũ non ſit: quoniam Oribaſius non legit ἐστιγμένον, ſed ἐστὶ μὲν ὄυν ἐνῶδες, id eſt. Eſt igitur odoratum &c. Quemadmodũ nec id etiam legit Serapio, qui nec punctorum, nec macularum meminit: ſicuti nec Paulus. Cæterum non diu eſt, quòd legitimum importari cœpit: nam licet antea, quibuſdã nõ deeſſet Agallochum uerum; nihilominus, quòd rariſsimum eſſet, officinæ ferè omnes eius loco, ut ſuperius diximus, oleaſtrum Rhodium ſuppeditabant: quem falsò exiſtimauit Ruellius aſpalathum eſſe. Naſcitur Agallochum (ut Luſitani per meridiem in orientẽ nauigantes teſtantur) in inſula Taprobana, alijsq; confinibus locis, cuius integros truncos in Luſitaniam, & Hiſpaniam ijdem ſecum attulere, qui non modò incenſi, ſed manuum tantùm attritu ſuauiter (ut aiunt) redolent. Porrò ubiq; pretioſum Agallochum eſt: nam & in locis, ubi naſcitur, plurimi penditur. Verum Agallochum, quod tantopere præſtet, hactenus mihi uidere non licuit.

Agalloc. fabuloſa opinio.

Sunt, qui ſomniantes dixerint, Agallochi arborem uidiſſe neminem, cùm terreſtri tantùm paradiſo proueniat: illudq; ferri fabulantur fluminibus, quæ (ut ſacra teſtantur monumenta) ex eo manant. Atqui prò comperto habetur (ut paucis innuit Serapio) Gangem Indiæ ampliſsimum fluuium quàm plurima ſecum Agallochi fragmina uehere, quæ tamẽ in ipſum ducuntur aliorum fluminum curſu, qui in eum confluunt. Quippe cùm fluuij transluant loca, ubi Agallochum prouenit, aquarum inundationibus turgentes, huius truncos, fragmina, ac ramenta rapiunt unà cum alijs uarij generis lignis, & in Gangem transferunt: quemadmodum in noſtris etiam fluminibus ſæpe ac ſepius uiſitur. Cuius rei indicium affert illud, quod Venetijs uenditur, utpote quod longo aquarum diſcurſu omni ex parte laceratum, exeſum, comminutumq; ſpectetur. Quamobrem mirum non eſt, ſi dum manibus tractatur, id odoris non præſtet, quo illud fragrare prædicant ex natali ſolo in Luſitaniã aduectum.

Agallochi hiſtoria ex Serap. & Sym.

Eius plura numerantur genera, ſi Serapioni fides eſt adhibenda, qui ex Abohanifa Arabo ita tranſcribit. Dicunt Agallochum in Arabia nunquam oriri; tametſi quædam ibi creſcat planta neuig uocata, quæ quadántenus Agallochum refert. Verùm præſtantiſsimum India mittit; & quanuis hoc genere differat (plura enim Indis Agallochi ſunt genera) id tamen quod uiribus cætera præcellit per excellentiam Indum peculiariter uocant, quemadmodum nigra myrobalana, quòd cæteris præſtent, Inda pariter appellant. Indum in quadam Indiæ inſula inuenitur, quæ Fimua nominatur. Selectiſsimum eſt nigrum, quod uarium oſtendat colorem, ſucci plenum, ponderoſum, duritie compactum, craſſum, non albicans, & quod accenſum ægerrimè flagret. Secundæ bonitatis eſt Mondunum à Mondel Indiæ urbe denominatum. Tertium eſt Seificum, quod non obſcuræ bonitatis præſumitur, quòd ſua præſtanti ui, ac grauedine in aqua coniectum, non innatet, ſed ſtatim ſubſidat. porrò ex hoc genere id magis præſtat, quod craſſum eſt, & plurimo humore prægnans. Poſtremam ſedem habet Alcumericũ Seifico bonitate cedens: tametſi Alcumeri non longius à Seifi diſtet, quàm itinere triduano. Præſtat in Alcumerici genere nigrum nulla albedine uarium, graue, ignium flammis diu reſiſtens, ueruntamen uiribus Seifico infirmius eſt. Item ex auctoritate Chealfetebeni idem ita ſcribit. Ferunt preterea, quod incolæ Agallochum ſtatim ab arbore diſſectum integro anno ſepeliunt, ut ita terra obrutum marceſcat cortex, lignumq; tatùm purum remaneat, adeò ut è ligno nihil erodatur. Ferunt inſuper illis in regionibus collabentes ex Agallochi arboribus ramos, raptos à fluminum inundationibus per circumſtantes regiones deferri. hæc Serapio. Cui ſubſcribit è recentioribus Græcis Symeon Sethi, cauſam etiam reddens, cur annua ſepultura diſſectum Agallochum recondatur, cùm inquit. Non alias odoratius futurum exiſtimant, niſi prius marcorem aliquem

& teredinem

& teredinem ſenſerit: proinde harum regionum incolæ diſſectum ſub terra condunt, ſuoq́; tempore eximunt, & negotiatoribus uedunt. Nicolaus Myrepſicus ſæpius in ſuis componendis medicamentis Agallochi crudi meminit, ubi Fuchſius prima de antidotis ſectione, ſic adnotauit. Sæpe Agallochi crudi metionem facit Nicolaus, ideoq́; hoc loco, quæ noſtra de illo ſit ſententia, exponemus. Per crudum itaq; lignum intelligo, quod non putruit: nam (ut teſtis eſt Symeon Sethi) eius regionis, in qua prouenit, incolæ idipſum concidunt, & ſub terra multo puluere obruunt, & poſt aliquod temporis ſpatium, quantum ſcilicet ſufficere uidetur, ligni partes educunt, & mercatoribus uendunt. crudum itaq; erit, quod terra non obruitur, ſed ſtatim ab arbore exciſum ad uſum rapitur. hæc Fuchſij ſententia.

Fuchſii ſentẽtia improbata.

A quo tamen nos pace ſua diſſentimus. nam ſi in componendis medicamentis præſtantiora ſimplicia ſemper expoſcimus, ſitq́; Agallochum illud præſtantius, odoratiusq́; (ut etiam Symeon ille refert) quod terra, uel puluere fuerit ſepultum, non uideo, cur potius inſepultum, & ſtatim ab ipſa arbore exciſum (id enim ob locorum diſtantiam recens habere nequimus) crudum uocauerit Nicolaus, præſtantiusq́; exiſtimauerit. Puluere enim uel terra conditum coqui non poteſt, quòd nullus ibi ſit ignis, neq; calor, ſed potius recrementitia humiditate exui, quæ fortaſſe odorem eius obtundit. Verùm crediderim potius, per crudum Agallochum Nicolao illud deſignari, quod non fuerit antea elixum: quòd inde fortaßis odoratißima lauacra ex Agallochi decocto ſibi conficiant Indi, aliaq́; odoramenta in regales præparent uſus, ut etiam cum rhabarbaro fieri narrant. Vel fortè per crudum illud intelligit Nicolaus, quod impetu fluminum, longoq́; eorum ductu per regiones non defertur. In his nanque calorificis regionibus aquæ à ſolibus non obſcurè calefactæ non modo illud omni ex parte diluunt, ſed etiam elixant. Illud præterea addiderim, quòd cùm non modò crudum, ſed etiam bonum addiderit Nicolaus, nullum aliud expetere uidetur, quàm quod ſepultum præſtantißimum euaſerit.

Agallochi facultas.

Cæterùm Agallochi omne genus excalfacit, & exiccat ordine ſecundo. Facit, ut Auicenna ſcribit, ad cordis affectus: ob idq́; inter ea medicamenta, quæ cordi præſidio ſunt, Agallochum recenſuit. Huius non reperio meminiſſe Galenũ alibi, quàm in ſuccidaneis, ubi centaurium ſupplet pro Agallocho.

Nomina.

Lignum, quod Græci ἀγάλλοχον, Latini ſimiliter Agallochum dicunt. Verùm recentioribus Græcis ξυλάλοη nominatur, ut officinis Lignum aloës: Mauritanis, Hoad, Agabian, Agalungin, aut Agalugen: Italis, Agallocho, & Legno aloe: Germanis, Aloes holtz, ſeu Kreuz holtz: Hiſpanis, Lin aloe.

Narcaphthum Cap. XXII.

NARCAPHTHVM ex India defertur, corticoſum, ſimile ſycomori libro: quod iucundi odoris gratia ſuffitur. Miſcetur thymiamatis compoſitis. Conſtrictionibus uuluæ ſuffitu prodeſt.

Narcaphthi conſideratio.

TAM *breuiter, tamq́; parcè de Narcaphtho ſcripſit Dioſcorides, ut nimirum mihi perdifficile ſit explicare, quidnam hac ætate ad nos ex India afferatur, quod legitimum Narcaphthum referat. Eoq; magis quòd nihil de hoc (quod equidem ſciam) Theophraſtus, & Plinius ſuis monumentis poſteriatatis memoriæ prodiderunt. Attamen non deſunt indicia, quæ præ ſe ferant (ſi modò ad nos deferatur) id omnino eſſe Narcaphthum, quod uulgò officinæ uocant Tigname.*

Tigname.

nam tigname non aliud integrat, quàm thymiama apud Græcos, quod apud Latinos ſuffimentum ſignificat. Proinde cùm huius in ſuffimentis frequentißimus ſit uſus, nil mirum ſi nouum ex uſu ſibi uendicauerit nomen, quod eſt thymiama. Id quod corrumpentes poſteri tigname pro thymiamate dixere. Ad hæc (ut Dioſcorides inquit) iucundi odoris gratia per ſe ſuffitur, ac etiam alijs ſuffimentis inſeritur. Quod in Tigname facile probatur. quippe id tantùm uſu uenit in cõpoſitis odoramẽtis, quæ ad ſuffiendum parantur, ita ut præterquàm quòd per ſe id muneris præſtet, raræ quoq; fiãt ſuffimentorũ compoſitiones, quæ ipſum non recipiant. Quare admirari ſinamus, ſi relicto proprio ſuæ arboris nomine, ſibi aſcititiam nomenclaturã ex ſuffimentis uſurpauerit. Serapio Narcaphthũ Laſabaten uocat: & illud odorati calami uice ſupponi poſſe autumat.

Nomina.

Νάρκαφθον Græcè, ſicut Narcaphthum Latinè appellatur: Arabicè, Nabach, ſiue Laſabaten: Italicè, Tigname, ueluti ſeplaſiarum uulgo.

Cancamum. Cap. XXIII.

CANCAMVM Arabici ligni lacryma eſt, myrrhæ quodammodo ſimilis, uiroſi guſtus, quam ad ſuffimenta uſurpant. Veſtes eo, additis ſtyrace, & myrrha, ſuffiuntur. Vim proditur obtinere extenuandi obeſos, ſi ternûm obolorum pondere ex aqua, aut mulſo aceto pluſculos dies ebibatur: lienoſis datur, comitialibus. & ſuſpirioſis: menſes cum aqua mulſa pellit: oculorum cicatrices confeſtim emendat: uino madefactum medetur eorundem hebetudinibus. aduerſus gingiuas humore prægnantes, doloresque dentium, non aliud efficacius.

Cancami cõſideratio.

CANCAMVM, *quod notis omnibus Dioſcoridis hiſtoriam referat (ut recentiorum ferè omnium medicæ materiæ ſtudioſorum fert opinio) nec ex Arabia, nec aliunde ad nos aduehitur. Quidam tamen pro Cancamo gummi quoddã rufum, ac pellucens oſtendunt, quod ſurculos incognitæ arboris undique circumueſtit, myrrhæ quadántenus ſimile. Verũtamen quòd nulla (ut Dioſcorides inquit) in eo manſo ſaporis uiroſitas deprehendatur, alij id potius mentiri, quàm eſſe legitimum Cancamum uolunt. Expetitur hoc gummi genus hoc tempore maximè infectoribus ad inficienda ſerica ſtamina, idq́; uulgari ſermone quidam in Italia appellant Lacca, quidam diminutè Lacchetta. Cuius duo habentur genera, quæ tantũ (ut opinor) bonitate differunt. Præſtantius uulgò appellant Lacca ſumetri: quod uerò deterius eſt, Lacca comberti, cognomentis fortaſſe à locis Arabum, à quibus deferuntur, acceptis. Primum ſurculis perpetuò obuolutum uiſitur: alterum abſque ſurculis in glebas concretum myrrhæ modo, quod etiam uiliori pretio uendunt. Hinc itaq; factum eſt, ut crediderint illi Serapionis auctoritate freti, hoc legitimum eſſe Cancamum: nempe*

Laccę Arabũ opinio varia.

quòd is Cancamũ Laccam appellet, & quòd arboris ſit gummi, uel lacryma myrrham quadantenus referens: quòdq; etiam eius meminerit Serapio, poſtquàm de Dioſcoridis & Pauli Cancamo egit, his uerbis. LACCA (ut inquit Iſac amran) res quædam eſt rubea, quæ tenuibus lignorũ ſurculis inhæret, ſapore nõ ingrato. Coquitur hæc, & inficiuntur inde panni rubeo colore, quam infecturam chermes appellant. Quod uerò poſt infecturam ſubſidet, & infectoribus remanet, pariter Laccam uocant. Cæterùm Lacca ex Armenia defertur exiccans, & excalfaciens ordine ſecundo. Ventriculum, & iecur roborat, eorumq; infarctus expedit, ictericos iuuat, & aquas pellit. Eluitur ad medicamenta hac ratione. Ramuli, qui hoc ſcatent gummi, diligenter franguntur, ac ſubinde aqua perfundũtur, in qua odoratus iuncus ariſtolochiaq; inferbuerint, deinde piſtillo agitantur, cùm autem ab agitatione reſederint, aqua leuiter abijcitur. quòd ſi una tantum lotione non pelluceat, ſecundò item repurgetur, demum ſiccetur in umbra, & recondatur in uaſe uitreo. hæc Serapio. Quibus palàm eſt, gũmi, quod infectoribus uulgò Lacca dicitur, Laccam eſſe Arabum, & à Græcorum Cancamo differre: quòd Dioſcoridi Cancamum lacryma ſit Arabicæ arboris, uiroſi guſtus: Serapioni uerò res quædam rubea, ex Armenia, non ex Arabia allata, tenuibus lignorum ſurculis inhærens, ſapore non ingrato. Item Dioſcoridi Cancamum obeſos extenuat, lienoſos iuuat, ſuſpirioſis, & comitialibus prodeſt; menſes pellit, oculorum cicatrices delet, & hebetudinem curat, tumentes gingiuas cohibet, & dentium dolores tollit. Serapioni autem tantùm obſtructiones aperit, uiſcera imbecilla roborat, iecoris dolores mulcet, & regium morbum, & hydropem ſanat. quæ omnia medicamentorum diuerſitatem præ ſe ferunt. Quo fit, ut non ab re exiſtimauerint peritiores medici, nos omnino Dioſcoridis Cancamo eſſe deſtitutos.

Cãcamum & lacca quòd idẽ ſint, probatur.

Veruntamen non deſunt rationes, nec probatiſſimorum auctorum teſtimonia, quibus etiam probari poſſit, Græcorum Cancamum, & Arabum Laccã idem eſſe. Nam & ſi hæc, quæ allata ſunt, omni ex parte uera uideantur; ſi quis tamen Dioſcoridis codicem hoc capite ſcatere mendis animaduerterit, & rem omnem accuratius, diligentiusq; perpenderit, certior fortaſſe fiet, nos Cancamo non omnino deſtitui. Ego enim cùm Paulum, qui in omni ſimplicium cenſu omnia ex Dioſcoride tranſcripſit, accuratius perlegerem, inueniſſemq; illi Cancamum lacrymam eſſe Arabicæ arboris, myrrhæ ſimilem, odore grato, & quòd nullius uiroſi guſtus meminerit, illico orta eſt ſuſpicio, quòd ea particula Dioſcoridi illegitimè acceſſerit. Auxit deinde ſuſpicionem hanc Serapio: quippe qui capite de Lacca de Cancamo agens, dum (ut aſſolet) ex Dioſcoride tranſcribit, nuſquam huius particulæ mentionem fecerit. quòd fortaſſe Dioſcoridis codex, à quo tranſcripſit, hac menda facilè uacarit. Sed illud adhuc magis rem ita ſe habere mihi perſuaſit, quòd primùm legatur in Dioſcoride, Cancamum uiroſi eſſe guſtus, quod fœtoris, non ſuaueolentiæ indicium eſt: mox cum ſtyrace, & myrrha ad ſuffiendas ueſtes expeti, ut grato cõmendentur odore. quæ ut inter ſe maximè repugnant, ita etiam deprauatæ lectionis præbent ſuſpicionem. His itaq; rationibus, & auctoritatibus non ab re adductus eſſe uideor, ut quaſi crediderim Dioſcoridis codicem hoc in loco uitiatum fuiſſe. Vnde poſtea factum ſit, ut eius Cancamũ ab Arabico diuerſum ſeſe oſtenderit. Neq; ſanè huic opinioni illud obſtare uidetur, quòd plura in morbis curandis Cancamo aſſignauerit Dioſcorides, quàm Serapio. ſiquidẽ nulli dubium eſt, quin ea medicamenta, quæ obeſos extenuant, lienoſos iuuant, & menſes cient, poſſint pariter uentriculũ & iecur roborare, eorumq; infarctus expedire, & cutem ſubeuntes aquas, & felle ſuffuſos ſanare. Hæc autem ſilentio inuoluenda non duximus, non ut noſtra hæc probetur, uel improbetur opinio, ſed ut alijs ueritatis inueſtigandæ pateat aditus.

Laccæ factitiæ genera.

Sunt etiam factitiæ Laccæ plura genera: quæ ex diuerſarum infectionum ſedimento pictoribus tantùm parantur. Alia nanque conficitur ex pimpinellæ bacca, quam uulgò uocant Cremeſe, & Cremeſino: ex infectorio cocco alia: alia ex natiua Serapionis lacca: alia denique ex ligno, quod braſilium uocant, omnium deterrima. quarum nulla ad medicamenta admittitur. Non tamen deſunt, qui credant, chermeſinum infectoribus uocatum eſſe arboris gummi: imò illud idem, quod Serapio, auctore Iſac, rem rubeam (ut paulò antè diximus) eſſe ait, quæ tenuibus lignorum ſurculis inhæreat, & quòd ea inficiantur panni rubeo colore, quem chermes appellant.

Fuchſii opinio improbata.

quandoquidem huius ſententiæ reperio fuiſſe Fuchſium. Sed meo iudicio nõ exactè rem exploraſſe uidetur. quippe chermeſinum, quo puniceo, & purpureo colore ſerica ſtamina inficiuntur, eſt (ut Itali optimè norunt) pilula, uel bacca exigua pimpinellæ radicibus in orientalibus regionibus adnaſcens, non autem gummi, uel roſcidum, uel aliud per ſe manans, ab eo perquàm longè diuerſum. Siquidem hoc nil aliud eſt, quàm natiua Serapionis lacca, quam propriè Itali uocant uulgò lacca & lacchetta, infectoribus tantùm expetita ijs inficiendis ſericis, quæ uiliori uenunt pretio. Nec obſtat, quòd dixerit Serapio, quẽ hic ſecutus eſt Fuchſius, huiuſce laccæ infecturã uocari chermes: quippe proprio capite de chermes, nil ſanè aliud per chermes intelligit, quàm coccum infectorium Dioſcoridis. quo fit, ut exiſtimauerim in eo capite de lacca omnino ſubeſſe mendam, uel auctoris, uel interpretis: & fortè melior hæc eſſet lectio. Coquitur hæc, & inficiuntur inde panni rubeo colore, adeò ut coccinei uideantur: uel adeò ut ijs ſimiles ſint, quorum infecturis inijcitur chermes.

Pharmacopolarum error.

Aberrant præterea pharmacopolarũ quàm plurimi Dialaccam antidotũ componentes, quòd legitimæ Armeniacæ laccæ loco, quam Arabes prodidere, factitias, & pictoribus tantùm dicatas immiſceant. Sed caueant, quæſo, ne hunc errorem corrigentes in alterum non minus deteſtandũ incidant: id nanq; ijs facilè continget, ſi Monachis, qui in Meſuem ſcripſerunt, morẽ gerent.

Monachorũ lapſus.

Hi enim iam rei medicæ profeſſores aſſerere non dubitarunt, immiſcendam eſſe loco cancami, ſeu laccæ in magnã dialaccæ antidotum eam Aphricæ arboris lacrymam, quam ſeplaſiæ ſanguinem draconis appellant, quæq; Dioſcoridis cinnabaris ab omnibus eſſe cenſetur. Sed certè ij magis hallucinantur, quàm ut refelli debeant, quòd ea lacryma in compluribus facultatibus cancamo aduerſetur. Quippe Arabicum Cancamum, quod potiſſimè antidotus illa expoſcit, tanquam à Mauritanis inuentum, præterquàm quòd uentriculum, & iecur roborat; adeò eorum infarctus, & obſtructiones expedit, ut ictericos quidem, & aqua intercute laborantes iuuet. Contrà uerò draconis lacryma propria ui efficaciter adſtringit, ita ut ſcriptum reliquerit Dioſcoridis, eam lacrymam ijſdem pollere uiribus, quibus hæmatites lapis: cuius tamen uis eſt, ut menſium profluuia ſiſtat, non autem ut eliciat, Cancami modo, præſertim ubi uaſorum infarctu remorentur. ob idq; maximè expetitur ad ſanguinis emanationes, ad uulnera cohibenda, & oſſium fracturas ferruminãdas.

Sed

Sed monachos miſſos faciamus : & ſeplaſiarios admoneamus, ut ſi noſtro conſilio uti uelint, non aliud pro lacca in eam antidotum imponant, quàm laccam ipſam Serapionis. quæ natiua ex Armenia ad ſericorum uellerum infectum copioſiſsima ad nos deſertur. ſiquidem de hac intellexerunt Mauritani: quos ſecutus Nicolaus Myrepſicus in ſua Dialaccæ confectione laccam infectorum immiſcuit. Quod καγκαμον *Græci, Latini item Cancamum uocant: Arabes, Sach, ſiue Lach: Itali, Cancamo: uulgus officinarum, Lacca.*

Ciphi. Cap. XXIIII.

CYPHI odorati ſuffimenti compoſitio eſt, dicata dijs: qua abunde Aegyptij ſacerdotes utuntur. In antidota miſceri ſolet: ſuſpirioſis datur in potu. Permultæ componendi rationes, quarum una hæc eſt. Sumito cyperi dimidium ſextarium, cum pari baccarum iuniperi adultæ modo: uuæ paſſæ pinguis, exemptis uinaceis, minas duodecim: reſinæ purgatæ minas quinque: calami, & iunci odoratorum, & aſpalathi, ſingulorum minam: myrrhæ duodecim: uini ueteris ſextarios nouem, cum duabus mellis minis. Vuam paſſam, detractis vinaceis, tuſam cum uino, & myrrha ſubigito: cætera tuſa, & cribrata adijcito: die vno humorem combibere ſinito. dein mel coquito, dum ſibi glutinis adſciſcat craſsitudinem: eliquatam reſinam accuratè permiſceto cum reliquis diligenter contritis, & in fictile uas recondito.

NON omnes ſanè Dioſcoridis codices, præſertimq; uetuſtiores hoc Cyphi caput recipiunt. Quo fit, ut crediderim cum pleriſque rei medicæ peritis, id illegitimè huc acceſsiſſe. ſiquidem non rationi conſentaneum eſſe uidetur, Dioſcoridem hîc de ſimplicium materia ſcribentem, compoſita medicamenta tam inconſultè, ac præter rem ſimplicibus inſeruiſſe: præſertim cùm id nulli ſuperiorum commodè adnecti poßit, quemadmodum eſt de multis alijs compoſitionibus. Vt κῦφι *Græcis, ita etiam Latinis, & Italis, Cyphi appellatur.*

Cyphi caput adſcititium.

Nomina.

Crocum. Cap. XXV.

CROCVM optimum in medendi vſu Coryceum, recens, & boni coloris, paulum candidi gerens in capreolo, oblongum, omnibus ſuis partibus conſtans, non fragile, plenum, à quo detractum eſt nihil, quod madefactum manus inficit, nec ſitum rèdolet, aut cariem ſentit, ſubacre: ſin huius generis non eſt, aut uetus, aut humore perfuſum creditur. Secundus locus datur Coryceo, è tractu Lyciæ contermino. Tertius Lycio, è monte Olympo. Dein ex Aegibus Aetoliæ. Cyrenaicum & Centuripinũ inter Sicilica omnia uiribus infirmius eſt. Omnium natura oleracea. Itali tamen ob ſucci copiam, & coloris venuſtatem, tingendis mortarijs dicauerunt: quibus de cauſis magno venditur. Vtiliſsimum in medicina quod antè deſcripſimus. Adulteratur immiſto crocomagmate tuſo, atque etiam ſapæ ſublitu: contrita, quò pondus adijciatur, ſimul argenti ſpuma, aut plumbagine. Sed maleficium declarat inſidens puluis, præſertim ſi defrutum in odorando ſubolet. Theſſalus ipſum tantùm odoratum eſſe uoluit. Alij exitioſum, tribus drachmis ex aqua potis. Procul dubio vim coquendi, emolliendi, atque ſubſtringendi habet: vrinam cit: elegantem colorem præſtat: qui ex paſſo biberint, crapulam non ſentient: oculorum fluxiones illitum cum humano lacte cohibet: additur in potiones, quæ interaneorum cauſa temperantur: ad vuluæ etiam, ſediſque cataplaſmata, vtiliter inditur: venerem ſtimulat: vergentes ad ignem ſacrum inflammationes mulcet: auricularijs collectionibus utile. Quò facilius conteratur, in calido fictili ſole ſiccari oportet, celeriterq; verſari. Vrinam mouet radix ex paſſo pota.

Crocomagma. Cap. XXVI.

CROCOMAGMA fit expreſsis unguenti crocini odoramentis, & in formas digeſtis. Optimum eſt odoratum, modicè myrrham olens, graue, nigrum, ligni expers, læue, ſubamarum, quod madefactum croci colorem reddit, guſtatumque uehementer dentes ac linguam inficit, multis durans annis: quale eſt quod à Syria deſertur. Habet ſuas uires ad delenda, quæ caliginem oculis obuerſant:

vrinam cit, calfacit, concoquit, & emollit: Vires croci proportione quadá ntenus repræſentat: quandoquidem plurimam croci partem ſibi Crocomagma uendicat.

Croci conſideratio.

CROCVM quidem ubique terrarum cognoſcitur. In Italia, & præſertim in Hetruria, Mauritanorum modo uulgò uocatur Zaffarano: quanquam non deſunt rura in agro noſtro Senenſi, quæ corrupto à Croco uocabulo ipſum appellant Gruogo. Cæterùm crocum Coryceum, & Lycium in Olympo monte decerptum (quod ſciam) ad nos non aduehitur. Quapropter quod ab Aquila Veſtinorum urbe affertur, primum ſibi locum uendicat in Italia. Conſtat optimum eſſe, & Aquilano longè præſtantius, quod in Germania oritur, è Vienna Auſtriæ metropoli deuectum. Sed huiuſcemodi ſanè perexiguum eſt, idq; difficulter tranſit ad Italos, ob eius frequentiſsimum in cibis uſum apud Pannonios, & Germanos. Floret Crocum (ut Theophraſtus auctor eſt) uergiliarum occaſu, paucisq; diebus: confeſtim uerò cum folio florem quoque expellit. Gaudet calcari, & melius ita euadit.

Croci uires ex Galeno.

Croci meminit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Crocus paululum etiam adſtringens quid obtinet, quod terreum, frigidumq; oſtendimus. Sed ſuperat in eo calfaciens & qualitas, & facultas, ut tota eius eſſentia ſecundi ſit ordinis excalfacientium, & primi exiccantium, proinde concoquendi quoque uim quandam habet, adiuuante ſcilicet in hoc & pauca adſtrictione. Quippe quibus medicamentis, cùm non admodum excalfaciant, paucula adeſt adſtrictio, ea parem facultatem habent eſſentijs emplaſticis uocatis, quæ cùm iunctas eſſe caliditati non uehementi contigerit, concoquentes eſſe oſtendimus. Et lib. II. de comp. med. ſecundum locos: Crocum, ait, ſuo odore caput ferit, & mentem tentat, peucedani, & fructuum lentiſci modo.

Nomina.

Κρόκος, Græcè: Crocus, Latinè nominatur: Zahafaran, aut Zafaran, Arabicè: Zaffarano, Italicè: Saffran, Germanicè: Azafran, Hiſpanicè: Saffran, Gallicè. Κροκύμαγμα idem nomen retinet apud Græcos, Latinos, & Italos.

Helenium. Cap. XXVII.

HELENIVM folia habet verbaſci anguſtioris folij, aſperiora, oblonga: caulem quibuſdam in locis non emittit: radicem ſubalbidam, interdum ſubrufam, odoratam, ſubacrem, vegetam, magnam: ex qua agnatæ propagines liliorum, aut ari modo ſeruntur. Montanis, vmbroſis, & ſiccis locis prouenit. Foditur æſtate radix, particulatimque diſſecta ſiccatur. Potum radicis decoctum menſes, & vrinas ciet. Ipſaq; in eclegmate ex melle prodeſt tuſsi, orthopnœæ, ruptis, conuulſis, inflationibus, & ſerpentum morſibus. In ſumma excalfaciens eſt. Folia eius ex uino cocta utiliter iſchiadicis illinuntur. Helenij radix & ſtomaco vtilis eſt in paſſo condîta: ſiquidem ſalgamarij paululum ſiccatam eam, mox decoctam, & frigida aqua madefactam, in ſapam conijciunt, & ad vſus recondunt. Trita, potaque ad cruentas excreationes efficax eſt. Alterum Helenii genus in Aegypto gigni Crateuas tradit. Herba eſt cubitalibus ramulis, ſerpylli modo per humũ repentibus. folijs lẽticulæ circa ramos, ſed lõgioribus crebriſq;: radice pallida, digiti minoris craſsitudine, per ima tenui, ſupernè craſsiore, cortice nigro. Naſcitur in maritimis, collibuſq;. Radix vna in uino epota, contra ſerpentium ictus auxiliatur.

Helenij conſideratio.

HELENIVM, quod Latinis etiam Inula dicitur, planta eſt uulgaris notitiæ. Quod autem in Italia prouenit, folio eſt longè maiore, quàm tradiderit Dioſcorides. Quippe non ſolùm uerbaſco anguſtifolio Inulæ Italicæ maiora inſunt folia; uerùm etiã ea magnitudine longè ſuperant, quæ latifolio exoriuntur. Quod tametſi pro locorum uarietate euenire facilè poſsit, crediderim tamen hoc in loco Dioſcoridis codicem pluribus ſcatere mendis. Siquidem teſtatur Marcellus Florentinus uir quidẽ apprimè doctus, ſe habuiſſe Dioſcoridis uetuſtiſsimum, ac probatiſsimum codicem, in quo longe plura legebantur, quàm in cæteris ferè cunctis Græcis exemplaribus. Sed præſertim in hoc capite hæc de caule, floribus, & ſemine habebantur. Caulẽ ex ſe mittit Helenium craſſum, hirſutum, cubitalem, & aliquando maiorem, anguloſumq;: flores luteos: & in his ſemen uerbaſco ſimile, tactu pruritum faciens. Quare mirum non eſt, ſi etiam alia hic deſiderari poſſint, cùm non facilè adducar, ut credam, Dioſcoridem Helenij radicis, cuius tantùm eſt in medicamentis uſus, tum amaritudinem, tum formam ſubticuiſſe. Meminit Inulæ Plinius lib. XIX. cap. V. ubi ſic habet. Siſer his ſeritur menſibus, februario, martio, aprili, auguſto, ſeptembri, octobri. Breuior his eſt, ſed toroſior amariorq; Inula, per ſe ſtomaco inimiciſsima. Eadem dulcibus miſtis ſaluberrima. Illuſtrata maximè Iuliæ Auguſtæ quotidiano cibo. Superuacuum eius ſemen, quoniam oculis ex radice exciſis, ut arundo ſeritur. Item lib. XX. cap. V. Inula quoque inquit, à ieiunis commanducata dentes confirmat, ſi ut eruta eſt, terram non attingat. Condîta tuſsim emendat. Radi-

cis

ecis uerò decoctæ ſuccus tineas pellit. Siccatæ autem in umbra farina, tuſsi, & conuulſis, & inflationibus, & arterijs medetur. Venenatorum morſus abigit. Folia ex uino lumborum dolori illinuntur. hactenus Plinius. Cæterùm Aegyptium helenium, quod Crateuæ auctoritate memoriæ prodidit Dioſcorides, ad nos (quod ego ſciam) non defertur, nec in Italia prouenit. Hoc à noſtrate non diſtinxit Auicenna, ſed utrunque ſimul confudit. Meminit huius etiã Plinius lib. XXI. cap. X. his uerbis. Helenium è lacrymis Helenæ dicitur natum: & ideo in Helena inſula laudatiſſimum. Eſt autem frutex humi ſe ſpargens, dodrantalibus ramulis, folio ſimili ſerpyllo. Item lib. eodem cap. XXI. Helenium, inquit, ab Helenæ lacrymis (ut diximus) natum, fauere creditur formæ: cutem mulierum in facie, reliquoq; corpore nutrire incorruptam. Præterea putant uſu eius quandam gratiam ijs, ueneremq; conciliari. Attribuunt & hilaritatis effectum eidem potæ in uino, eumq; quem habuerit nepenthes illud prædicatum ab Homero, quòd triſtitia omnis aboleatur. Eſt autem ſucci prædulcis. Prodeſt & orthopnoicis radix eius in aqua ieiunis pota. Eſt autem candida intus, & dulcis. Bibitur & contra ſerpentium ictus ex uino. Mures quoque contrita dicitur necare. hæc Plinius. Quibus ſatis conſtat, non modo in Aegypto hoc Helenij genus prouenire, ſed etiam in Helena Aegæi inſula præſtantiſsimum haberi. Helenij uires ſcripſit Galenus libro VI. ſimpl. medic. ſic inquiens. Helenij herbæ radix maximè utilis eſt, non primo ſtatim occurſu excalfaciens: ac proinde nõ dicenda eſt calida, & ſicca exactè, ceu piper tum atrum, tum candidum, ſed cum recrementitio humore. Quapropter ecligmatis, quæ faciunt ad educendos ex thorace, & pulmone craſſos, lentosq; humores idoneè commiſcetur. Rubrificant quoq; ea partes frigidis, ac diuturnis uexatas affectibus, cuiuſmodi ſunt nonnullæ coxarum paſsiones, iſchiadas uocant, & exiguæ aſſiduæq; articulorum quorundam præ humiditate procidentiæ, ac luxationes. hæc ille. Cæterùm ſunt, qui dicunt (ut etiam teſtatur Galenus libro de theriaca ad Piſonem, ſi tamen liber ille Galeni legitimus eſt) quòd ſi Helenij ſucco tela uenatoria inficiantur, uenenata efficiuntur, idq; in Dalmatia fieri narrant, ut feras omnino perdant. Quod tamen potius fabuloſum, quàm hiſtoricum crediderim. Planta, quæ Græco nomine ἑλένιον, Latino Helenium & Inula dicitur: Arabico, Iaſim, ſiue Raſen: Italico, Lella, Enoa, aut Enola: Germanico, Alant: Hiſpanico, Raiz de alla: Gallico, Aulnee.

Helenij Aegypt. conſid.

Helenii uires ex Gal.

Fabuloſum.

Nomina.

Omphacinum, & omne Oleum. Cap. XXVIII.

OLEVM, quòd ex immaturis oliuis exprimitur, ad multos uſus rectè valentibus accommodatiſſimum eſt. omphacinum id appellatur. Præſtat recens, odoratum, quod non mordeat. Tale vnguentorum compoſitionibus idoneum intelligitur. Stomaco utile eſt, quòd aſtringat: gingiuas contrahit, dentes firmat, ſi contineatur in ore: ſudores cohibet. quò autem uetuſtius, ac pinguius, eò ad medicamenta aptius eſt. Et (ut reliqua in commune dicantur) omne oleum calfacit, emollit uentrem, à perfrictionibus corpus tuetur, ipſumque promptius ad obeunda munera reddit. aluum emollit, vlcerantium medicamentorum uires permiſtum hebetat: contra uenena datur, aſsiduè potum, redditumque uomitionibus: ſoluit aluum heminæ menſura cum pari ptiſanæ ſucco, aut aqua potum: ad tormina calidum ſimul decocta ruta tribus ſextarijs in potu datur: ventris animalia pellit: idem maximè ilei inteſtini morbo laborantibus infunditur. Vetus magis calfacit, & uehementius diſcutit: oculorum claritati ſublitum confert. Si uetuſti non ſit occaſio, in uaſe decoquitur ad mellis craſsitudinem, vt uetuſtatem repræſentet.

Oleum ſylueſtris oliuæ. Cap. XXIX.

OLEVM, quod ſylueſtres oliuæ fundunt, uehementer aſtringit, & ad ſanorum uſus ſecundum ſibi locum vendicat. In doloribus capitis vtiliter pro roſaceo ſubſtituitur: ſudores arcet, defluentes capillos inhibet: furfures, vlcera capitis manantia, ſcabiem, leprasque abſtergit: tardius canitiem ſentiunt, qui eo quotidie perunguntur. Candidum oleum fit hoc modo. Album colore, nec anniculo vetuſtius, in nouum fictile oris patuli funditur, centum heminarum menſura, & ſub ſolem media quaque die concha refunditur, ex altoque demittitur, vt aſsidua deuolutione, ictuque agitatum reſpumet: octaua die fœnum græcum mundum quinquaginta denariorum pondere, calida aqua madefactum, donec emolleſcat, in ſupradictum oleum deijcitur, ita ne extillet aqua: poſtea tedæ præpinguis piceæ, aſſulatim cæſæ æquale pondus adijcitur, & tranſactis octo diebus, oleum concha mouetur. Vbi candorem contraxerit, in uas nouum uetere uino affuſum recondi debet, ſubſtratis ſertulæ Campanæ corollis drachmas vndecim pendentibus, cum pari iridis pondere. ſin minus, rurſus ſoli mandandum, & idem munus obeundum, vſque dum inalbeſcat.

Sicyonium oleum. Cap. XXX.

SICYONII componendi ratio hæc eſt. In lebetem oris lati, ſtanno inductum, funditur noui olei albi, quod crudæ oliuæ reddiderunt, congius vnus: aquæ ſemicongius. Leui id igne coquitur, leniter mouendo: at vbi bis efferbuit, & ſubtracto igne refrixit, innatans oleum concha decapulatur, & adiecta noua aqua conferueſcit, & reliquis, vt diximus, peractis reponitur. In Sicyonia maximè fieri cõſueuit, Sicyonij inde accepto cognomine. Calfactoriam ad quendam uſque modum vim habet. Febri, ac neruorum vitijs prodeſt. fœminæ ad commendandum faciei nitorem eo vtuntur.

Strigmentum. Cap. XXXI.

STRIGMENTA à balneis calfaciunt, molliunt, diſcutiunt: ad ſedis rimas, & condylomata illinuntur. Illa verò, quæ ex palæſtris puluerem ſibi adſciuerunt, in ſordis ſpeciem redacta, articulorum nodos impoſita adiuuant: iſchiadicis in fotus, aut malagmatis locum, calida commodè ſufficiuntur. Deraſæ gymnaſiorum parietibus, ſimulacriſque ſordes, calfaciunt: tubercula, quæ ægrè ad coctionem producuntur, diſsipant: deſquamatis, & ulceribus antiquis proſunt.

Olei conſideratio.

MVLTO quidem artificio ueteres utebantur ad componendum multifariam oleum, ut ex Dioſcoride *ſatis ſuperq; conſtat. Quod tamen hac tempeſtate à nobis fieri non ſolet: quanuis fortaſſe apud* Græcos *eiuſmodi parandi olei conſuetudo minimè exoleuerit. Quippe id tantùm in communi omnium uſu apud nos habetur, quod è maturis oliuis exprimitur: tametſi quidam, quòd & guſtatu iucundius, & ſanitati conducibilius ſibi oleum comparare uelint, id ab immaturis oliuis exprimant, quas eo tempore legunt, cùm ipſæ iam plenè flauæ tantillum ſubrubeſcere cœperint.*

Olei uſus apud veteres.

Cæterùm non mirum eſt, ſi ueteres & illud candidum reddere, & multis parare modis curabant: ſiquidem non modò in ciborum condimentis oleo frequenter utebantur; ſed etiam ut agiliores, promptiores, ac expeditiores euaderent ad obeunda corporis munera, frequentius ſibi totum corpus oleo perungebat. Qua de cauſa & balneas frequentabant, & thermas. nanq; olei contracta ſordes, ut corpora ſæpius perluerentur, maximè expetebat. Obibant autem id muneris ſerui in balneis, qui non modò corpus totum intrantibus abluebant; ſed & ipſum quibuſdã ſtrigilibus abradebant ad hoc opus aptiſsimis, quas alij ex auro, nonnulli ex argento; quidam ex ferro, aliqui ex ebeno, ac etiam ex præclaris lapidibus ſibi comparabant, deniq; pro nobilitate, & facultate eorum, qui ad balneas confluebant. Quapropter dum ſe in ipſis balneis abradere, ſudoremq; emanantem detergere curabant, olei ſtrigmenta, quo ſe prius perunxerant, in balnei aquam decidebant: quorũ hìc meminit Dioſcorides. *Fuit præterea in magno, ac præcipuo uſu apud ueteres oleum ad perungendos athletas, qui in theatris palæſtræ nudi luctabantur, non ſolùm ut eorũ corpora agiliora, expeditioraq; in certamine redderentur, ſed ut etiam ij difficilius ſeſe manibus comprehenderent. Cùm autem ibi puluis ob pedum frequentiorem motum concitaretur, athletæ ipſi oleo affatim peruncti, illũ in ſe facilè contrahebant; ac multò magis cùm in terram alter alterum conſternebat. Quare balneum ingreſsi, ſtrigilibusq; abraſi cœnoſa ſtrigmenta relinquebãt, quibus artuum affectibus* Dioſcorides *mederi tradidit. Sed cùm plurimi athletæ oleo copioſè peruncti inter luctandum palæſtræ parietibus, ac ſtatuis lapideis ſeſe ſæpius affricarent, contacta loca olei pinguedinem contrahebant. quo facile fiebat, ut adueniente puluere cœnoſum quoddam unguẽ parietibus inhæreſceret: de quo etiam* Dioſcorides *diſſeruit.*

Olei facultates ex Gal.

Olei facultates fuſius proſecutus eſt Galenus *lib.* VI. *de ſimpliciũ medic. facult. ſic inquiens. Oleum, quod ex oliuis cõficitur, quod ſanè proprijſsimo nomine oleum appellamus, cuiuſmodi ſit temperaturæ, ſuperioribus libris definitum eſt. quippe humectatorium eſſe, & moderatè calidum oſtendimus. Eiuſmodi eſt, quod eſt dulciſsimum, fitq; potiſsimùm ex oliuis, quas* Græci δρυπετεῖς *uocant, nos drupas. Cæterùm quod omotribes, & omphacinum nuncupant, id quantũ in ſe habet adſtrictionis, tantum etiam illi ineſt frigiditatis. Porrò oleum uetus, quod quidem ex dulci inueterato efficitur, & calidius eſt, & magis diſcuſſorium. Quod uerò ex immaturo, id dum reliquum quippiam ſeruauerit adſtrictionis, miſtæ permanet facultatis: ubi uerò illam prorſum abiecerit, reliquo fit ſimile. Quinetiã quicunq; in præparando germina inijciunt, ij & ipſi omphacino ſimile oleũ efficiunt. Cæterùm rogandum non eſt, quo pacto ſit præparatum, ſed guſtandum eſt potius: ac ſi præferat adſtrictionis quippiam, eatenus etiã frigidum eſſe exiſtimandum, ceu illud, quod ab* Iberia *portatur, quod* Spanũ, *id eſt* Hiſpanicum *nominant. Quod ſi nequaquã guſtantibus adſtringere appareat, ſed adamuſsim uideatur dulce, id modicè eſſe calidũ putandum. Porrò ſi tenue quoq; cernatur (tale eſt, quod purũ eſt, quodq; intuenti tranſlucidum uidetur) ac modicum eius latiſsimè per cutem extenſum ſibi maneat continuũ, celeriterq; à cute combibatur, id utiq; pro optimo ducendũ, ac olei uirtute quàm maximè pollere, quale eſt* Sabinum. *Porrò quòd oleũ lotum maximè expers ſit mordacitatis, ſuprà poſitum eſt. Cæterùm quo potiſsimùm modo id probiſsimè laues, in ſequẽti tradam opere, quod inſcribetur de medicaminum cõpoſitione, ubi & de* Sicyonio, *& ſi quod eius generis præterea oleum eſt, agetur. nunc ſimplicia proſequor, adijciamq; & de alijs olei ſpeciebus ſermonem.*

Oleum ſyluestre.

Iam quod ex agreſti oliua oleum exprimitur, non ſimplicem temperaturam obtinet; ſed extergit, ſimulq; adſtringit. Squalidiſsimum id eſt ex omni olei genere, & poſt Iſtricum *quoq;: deinceps illis eſt* Hiſpanum. *Pinguiſsimum eſt* Libycum, *et* Cilicium: *ſimul autem pingue, & tenue* Sabinum. *In medio comprehẽſorum omnium ſunt tum id, quod per* Cyclades *inſulas naſcitur, tum quod per* Græciam, Aſiamq;. *Porrò oleum pingue æſtimatur, iudicaturq; uiſcoſitate: tenue uerò ſi perluceat, ſi purum ſit, ſi plurimum à minima eius portione inungatur, ſi facilè à cute combibatur. Ex dictis cognoſcere iam liceat & de alijs olei generibus, quæ æquiuocè ipſis dicuntur unguentis, puta roſaceo, melino liliaceo, & quæcunq; id genus floribus, fructibus, germinibus, folijs in oleo maceratis conficiuntur. Horum quodq; ubi unà cum aromatibus præparantur, unguentum efficitur. Pro cuiusq; iniectorum natura oleum uariari contingit. Ex ijs ergo, quæ in toto hoc opere de quoque inijciendorum generatim diſces, ſigillatim quoq; confectum ex ijſdem oleum cognoſcere dabitur.*

Nomina.

Quod Græci ἔλαιον, *Latini Oleum dicunt. id* Arabibus *Cait, ſeu Zait nominatur:* Italis, *Olio:* Germanis, *Oel:* Hiſpanis, *Azeyte:* Gallis, *Huyle.*

Elæomeli. Cap. XXXII.

IN PALMYRIS Syriæ, quod elæomeli uocant, ex quodam caudice manat, oleum melle craſſius, ſapore dulci. Bilem, cruditateſque detrahit, ſextario cum una aquæ hemina dato. Sed qui ſumpſere,

pſere, torpeſcunt, & uiribus deficiuntur. quod minimè uerei oportet: uerùm crebro excitare, ne ueterno preſsi ſomnos captent. Fit & oleum è pinguitudine ſurculorum. Optimum uetus, craſſum, pingue, non turbidum. Calfacit: priuatim caliginibus oculorum illinitur: lepras, neruorumque dolores illitum emendat.

Hermolai lapſus.

QVANQVAM *quotidie plura,uariaq; mercimonioru genera nobis ex Syria coueheuntur; Elæomeli tamē (quod ſciam) non modò non conuehitur, ſed ne ullum quidē unquam audiui, qui ipſum uiderit, uel nouerit. Cæterùm Hermolaus uir quidem præſtantiſsimus dubitat,utrum elæomeli ſit manna,elæomelitis, & aeromelitis,quod mel aeris ſignificat,uicinitate deceptus. Quapropter non poſſum non admirari,doctiſsimum uirum hac in re dubitaſſe, cùm tum Dioſcorides, tum etiam Plinius, quibus cum longam contraxerat conſuetudinem, communi ſententia ſcribant, elæomeli oleum eſſe è quodam arboris caudice manans in Syriæ Palmyris, non mel aereum, neque rorem, qui ab æthere cadat. Eoq; magis, cùm addiderit Dioſcorides, non modò elæomeli per ſe ex arbore manare, ſed & factitium haberi tuſis, expreſsiſq; arboris ſurculis.*

Cicinum Oleum. Cap. XXXIII.

CICINVM oleum hoc modo temperatur. Maturi ricini, qua uoles quantitate, torrido ſole flacceſcunt, & aliorum more cratibus inſtrati tantiſper inſolantur, dum ueſtiens cortex fractus decidat. Caro colligitur, & coniecta in pilam diligenter tunditur: poſtea in lebetem ſtanno illitum,qui aquam habeat, demittitur, ſubiectoq; igni feruefcunt: & ubi inſitum prorſus humorem reddiderunt, ſublato ab igni vaſe, innatans oleum concha tollitur, & reconditur. Sed in Aegypto, ubi largior increbuit uſus, longè ſecus fieri ſolet. Nam repurgatos ricinos molæ mandant, & accuratè mollitos per ſportulā torculo exprimunt. Tum quidem ematuruerunt ricini, cùm continentibus orbiculis exuuntur. Cicinum oleum ad pſoras, & ulcera capitis manantia ualet: prodeſt ſedis inflammationibus, uuluis conuerſis, atque præcluſis: item indecoris cicatricibus, & aurium doloribus: emplaſtra efficaciora reddit additum: potu aquam aluo extrahit: ventris animalia pellit.

Ricini olei conſid.

RICININVM, *ſiue Cicinum oleum, Cheruæ oleum officinis dicitur; quanuis rarioris ſit uſus. Nanque ſemen plantæ, quam Dioſcorides ricinum appellat, Arabum eſſe cheruam nemo eſt, qui ignoret: quod etiam Serapio pentadactylum uocat,ut diffuſius ſuo loco libro quarto explicabitur. Cæterùm ricinus animalculum eſt fœdum, liuidū, & ſanguine plenum,quod Italis zecca uocatur, ſuibus, canibus,capellis, & id genus animalibus infeſtiſsimum. Cui cum hoc ſemen forma, & colore ſit quàm ſimillimum; idcirco Ricini nomen ſibi comparauit. Meminit huius olei etiam Meſues,qui præter uires ei à Dioſcoride redditas,addidit,id ualidè craſſas coercere inflationes. Proinde uentriculi, laterum, coliq; doloribus prodeſſe illitum, & infuſum.*

Ricinus vnde dictus.

Amygdalinum Oleum. Cap. XXXIIII.

AMYGDALINVM oleum, quod aliqui metopium uocant, hoc fit modo. Semodius ex amaris nucibus repurgatis, ſiccatiſque, in pila ligneo piſtillo leniter tunditur in offas, aquæ, quæ ferbuerit, ſextarius adijcitur, & ubi dimidia hora humorem hauſerit, uehementius quàm antea tunditur: mox tabellis premitur, & quod digitis hæſit, concha excipitur. Preſsis nucibus rurſum hemina aquæ inſpergitur, & poſtquàm ebiberint, idem opus proſequendum. ſingulas heminas reddunt ſinguli modij. Contra uuluarum dolores, ſtrangulatus, conuerſiones, & eorundem locorum inflammationes efficax eſt: vitijs renum, calculoſis, difficili urinæ, ſuſpirioſis, lienoſiſque proficit: dolores capitis, grauitatem auditus, ſonos incertos, tinnituſque diſcutit. maculas, & uitia cutis tollit è facie: & eam erugat cum melle, radice lilij, & Cypria cera, aut roſaceo cerato: & oculorum hebetudines emendat. ulcera capitis manantia, & furfures cum uino abſtergit.

Amygdalini parādi ratio.

CVM *amarum omnino dulci ſit temperandum, delinquere ſanè exiſtimarem, ſi oleum ex dulcibus amygdalis expreſſum(etſi illud Dioſcorides ſilentio inuoluerit)ex amaris confecto non adijcerem,rectumq; conficiendi modum nō explicarem: præſertim cùm noſtræ ætatis medicis maximo ſit uſui, & pauci ſint myropolæ,qui ipſum rectè probeq; conficiant. Parandi igitur rationem(ut Meſues tradidit) ſic habeto. Præſtantiores,dulcioreſq; amygdalæ,qua lubet quātitate,ab utriſq; corticibus repurgatæ,optimè in lapideo mortario tundūtur,et in loco calido reponuntur,quinq; horarum ſpatio. dein parum interum contunduntur: mox prælo tandiu premuntur,quouſque omne,quod continent, effluat oleum. Elicitur etiam hoc modo. Collocantur delibratæ, contuſæq; amygdalæ in uitreo, uel ſtanneo uaſe, infunditurq; uas in balneo calentis aquæ. eximitur deinde tribus peractis horis, extrahunturq; amygdalæ, & ſtatim prælo calentes ſubijciuntur: itaq; oleum copioſius excipitur. Tritæ rurſum amygdalæ, & repurgatæ in ſacculis panno duplicato inuolutis ſub arena, cinereue calido reconduntur, & poſtquàm efferbuerint, prælo oleum elicitur. Sed noſtrates ſeplaſiarij plurimum negligentiæ, ſegnitiæq; indulgentes non modò amygdalas non repurgant, neq; delibrant; ſed & amaras, & rancidas commiſcet, & omnes ſimul conterentes, in æreum cacabum inijciunt, igniq; admouent affuſo aquæ tantillo, ne penitus torreantur: deinde in ſacculum conijciunt, et prælo ſummittunt, et quod inde fluit oleū excipiunt.quod plerunq; exuſtionis nidorem tantum obolet,ut haurientibus illico euomendi pariat nauſeam. Qui autem ſic parant oleum amygdalinum,eius lenientem facultatem peruertunt, ac deſtruunt: ſiquidē contuſis*

Myropolarū ignauia, & lapſus.

tuſtis amygdalis non delibratis,oleum inde confectum corticum uires aſſeruat. Proinde & conſtipat,& exaſperat,& ſcabritiē inducit. id quod etiam adauget ignis uiolentia,dum in lebetibus amygdalæ torrentur. Hoc itaq; diligenter animaduertens optimus Meſues Amygdalini faciundi rationem prodidit, ut uidelicet, cùm purgatæ, contuſæq; eſſent amygdalæ, calore quodam ſuaui, ac lento leniter calefierent, ſicut diximus,non autem carbonibus ardentibus. quemadmodum hodie ij faciunt myropolæ,qui etiam alia pleraq; confundunt. Amygdalini uires. *Amygdalinum igitur, ſi rectè, probeq; cōficiatur, mirificè lenit. quare potum ad libræ dimidium aluum leniter deijcit: aſperæ arteriæ, pulmonis, ac pectoris ſcabritias tollit: duritias omnes emollit: & compaginum,& membrorum omnium ſiccitates humectat. quocirca hecticis plurimùm conducit. Contra uuluarū dolores illitum & potum facilè præſtat: ſicuti ueſicæ crutiatibus eſt efficax, ſi argentea fiſtula coniectum impulſorio inſtrumēto inijciatur. Quod autem ex amaris amygdalis exprimitur, dulci in omnibus efficacius habetur. Idcirco in prouocandis lapillis,conciliandisq; uiſcerum crutiatibus à flatu craſſiore genitis, dulci longè præſtantius reperitur. Nimirum & obſtructiones aperit, & interaneorum tineas enecat.*

Balaninum Oleum. Cap. XXXV.

SIMILI modo fit Balaninum oleum. Quod repurgat maculas, lentigines, varos, & cicatrices nigras: aluum ſoluit, ſtomaco aduerſatur: contra aurium dolorem, ſonos, & tinnitus auxilio eſt, cū anſerino adipe inſtillatum. Similis ſeſaminum ex ſeſamo conficiendi ratio. Fit etiam è nuce iuglande oleum, quod caryinum uocant. Eandem uim habet, quam balaninum.

Balanini conſideratio. *OLEVM unguentariæ glandis, quod Balaninum uocant, à pharmacopolis, & unguentarijs oleum de Ben appellatur: quoniam myrobalanum, quod Latini unguentariam nucem dicunt, ex qua hoc conficitur oleum, Mauritani Ben appellant,ut latius libro quarto diſſeremus. Conſimili modo id Meſues fieri tradit.* Balanini facultates. *Et (ut idem etiam eſt auctor) abſtergit, mundat, & obſtructiones aperit. Illitum ſtrumas diſſoluit, durosq; tumores. Frigidis tum iocineris, tum lienis affectibus opem mirificè præſtat: facit & ad frigidas neruorum conuulſiones,& compaginum cruciatus. Sed illud ſibi peculiariter adſciuit, quòd etiam ſi diu ueteraſcat,haud quaquam rancidum euadit. Ideoq; unguentarijs ex petitur ad ſuauiſſima odoramenta excipienda; præſertim cùm moſcho,& ambaro chirothecas illinunt. quo fit,ut nullo temporis tractu rancorem unquam reſipiant, ut facilè eueniret, ſi alio quouis oleo eo in opere uterentur. Quamobrem mirari non licet, ſi ueteres fructum, à quo elicitur hoc oleum, glandem unguentariam nominauerint.* Seſaminū, & eius uires. *Seſaminum uerò (ut Meſues inquit) amygdalini modo exprimitur. Quippe ſeſami repurgatum ſemen primò cōtunditur, deinde eodem artificio calefactum prælo ſupponitur, tandiuq; premitur: quouſq; oleum reddat. Id (ut idem teſtatur) pingue miniſtrat alimentum: ſemen adauget, aſperitates quaſcunq; lenit, ſed præcipuè gulæ: uocem expedit, & dura apoſtemata mollit. Adijcitur Seſaminum plerisq; unguentorum compoſitionibus,quorum in officinis eſt uſus.* Oleum è nucibus iuglandibus. *Verùm quod è iuglandibus nucibus elicitur,nullius in medicina uſus eſſe reperio,etſi lucernis, & lampadibus, qui parſimoniæ ſtudent,id maximopere expetant. quippe ignis funiculo non tam citò conſumitur,quàm id,quod ex oliuis paratur. Præfertur etiam pictoribus eo, quod è lini ſemine exprimitur. ſiquidem hoc ceruſſæ admiſtum tractu temporis colorem immutat, illud uerò incorruptum perpetuò aſſeruat.*

Hyoſcyaminum Oleum. Cap. XXXVI.

HYOSCYAMINVM ſic fit. Semen candidum, recens, ac ſiccum tunditur, & calida aſpergitur aqua, ut in amygdalino diximus: dumque inſolatur, ſiccatæ, quæ ſub manu ſunt, partes cum reliqua maſſa permiſceantur: hoc autem fieri oportet, dum nigreſcat, & grauiter oleat: mox preſſum, atque excolatum reconditur. Ad aurium dolores efficax eſt: peſsis miſcetur, ad emolliendum utile. Fit & è grano gnidio purgato, & tuſo. Vis ei aluum ſoluere potu. Non ſecus cnicinum oleum temperatur. cui facultas eadem eſt, quæ facto è gnidio grano, uerùm inualidior. Rhaphaninum è rhaphani ſemine fieri ſolet, cæterorum more. Phthiriaſes mala ualetudine contracta tollit: ſcabritias cutis in facie emendat. Ad obſonia utuntur Aegyptij. Melanthinum idem, quod rhaphaninum poteſt, eodemque modo paratur. Tritum ſinapis ſemen, & calida aqua madefactum, adiecto poſtea oleo exprimitur. Id ad diuturnos dolores efficax eſt: transfert humores, qui in aliqua parte concreuerunt.

Hyoſcyamini uires. *TAMETSI perpauci reperiantur medici, qui Hyoſcyaminum oleum nouerint, ne dum in uſum receperint unquam; ego tamen idipſum pluries confeci. Siquidem ad tollendos omne genus dolores,ubi cætera præſidia non iuuerint,efficaciſsimum eſt medicamentum,præſertimq; inflammationibus pudendorum utriusque ſexus. Item acutiſsimis aurium doloribus medetur cum caſtoreo, uel croco inſtillatum. Prohibet præterea gonorrhœam,renibus & teſtibus illitum. Menſium exuberantiam cohibet,& albicantia uteri profluuia,tum pubi & lumbis perunctum,tum peſsis infuſum. Mammis à partu inflammatis utiliter illinitur. Dentium dolores mirificè mulcet, ſi tepidum in ore contineatur. Pilorum exortum admodum retardat, alijs quibusdam additis, ita ut euulſi pili integro anno non renaſcantur, ſi eodem depilata loca ſæpius perungantur.* Hyoſcyami. parādi ratio. *At ipſe in eo faciundo Dioſcoridem minimè ſecutus ſum, ſed aliam parādi rationem adinueni,quæ hæc eſt. Sumito nouum, ſiccumq; hyoſcyami ſemen,tundito deinde,ponitoq; in ſtanneo,uel uitreo uaſe,ardenti aqua, quæ è uino fit, parumper prius affuſum. His factis ponito uas in calentis aquæ balneo die, ac nocte,demum adhuc feruens ſacculis imponito,& prælo ſubijcito, ſicq; oleum habeto.* Gnidinum. *Quod autem è grano Gnidio,quod ruſtici Ananienſes montanum piper appellant,paratur,receſsit hoc æuo à medicorū uſu, eo quòd in deijcienda aluo*

da aluo uiolentiſsimum ſit medicamentum, ruſticis tamen aptiſsimum, cùm ſæpius, ne medicos conſulant, coccum Gnidium deuorent: quo etiam ſæpius morte occumbunt. Porrò Cnicinum (ut Meſues inquit) potum aqua intercute laborantibus, uiſcerum obſtructionibus, uentriculi, & coli cruciatibus à flatuoſitate genitis, efficax eſt. Suſpirioſis mirificè prodeſt, & uocem clarificat. Epotum pituitam tum uomitionibus elicit, tum per inferna ducit. Rhaphaninum præterea, & Melanthinum aboleuerunt, ſicuti etiam Sinapinum: etſi ubi ad ſummum excalfacere opus fuerit, maximam opem præſtare ualeant. Sinapinum uerò non niſi collacrymantibus oculis exprimi poteſt: tanta enim eſt uaporis acrimonia, ut concepto uapore, illico prodeant lacrymæ. Miſcetur quandoq; cum eo, quod è piſtaceis nucibus elicitur: perunguntur q; eo genitalia in frigidis, ut fœlicius coeant, addito laſere, & moſcho.

Cnicinum.
Rhaphaninū.
Melanthinū.
Sinapinum.

Myrteum Oleum. Cap. XXXVII.

MYRTEI faciundi ratio hæc eſt. E' myrto nigra ſylueſtri, aut ſatiua, foliorum molliſsima quæque tuſa premuntur: ſucco pares omphacini olei portiones adijciuntur, ſubiectisque carbonibus inferueſcunt, donec concoquantur: innatans oleum deraditur. Sed longè facilior hæc compoſitio. Tenera folia contuſa coquuntur in oleo & aqua, & quod innatat, eximitur. Priuatim alij deiecta in oleum folia in ſole macerant: alij prius oleum inſpiſſant malicorio, cupreſſo, cypero, & iunco odorato. Efficacius eſt amarum guſtu, & oleoſum, uiride, translucens, & olens myrtum. Aſtringit, & indurat: ideo medicamentis miſcetur, quæ cicatricem obducunt: prodeſt ulceribus in capite manantibus, ambuſtis igni, & papularum eruptionibus. Facit ad attrita, & furfures, ſedis rimas, condylomata, articulos laxatos: corporis ſudores compeſcit: & ad omnia ualet, quæ aſtrictionem, inſpiſſationemque deſiderant.

MYRTEVM *myropolæ ferè omnes non quidem ex tenellis myrti frondibus, Dioſcoridis more, conficiunt, ſed è fructibus tantùm, nulla ſeruata parandi ratione. Quandoquidem myrti baccas contundentes, oleo, nigroq; uino immiſcent, & in æneum cacabum transferunt, ſubduntq; (ut citius opus expediant) ignitos carbones, ibiq; tandiu inferueſcere ſinunt, donec uinum totum abſumatur: mox ab igne tollunt, percolant, & aſſeruant. Neq; animaduertunt conficiendi regulam à Meſue explicatam. ſiquidem is in calentis aquæ balneo, non quidem uiolento carbonum igne Myrteum parari iubet: ex oleoq; omphacino fieri, non (ut ipſi parant) ex maturis oliuis expreſſo. Nanq; ut balnei humenti, ac leni calore olei compoſitio mirificè digeritur ac eius omnes conſeruantur partes: ſic contrà uiolento igne ſubdito peruertitur, & deſtruitur tota rei compoſitio. Sed quoniam reipublicæ beneficio (ut etiam ab ipſo exordio pollicitus ſum) decreui non prætermittere quicquam, quò errores, qui indies contingunt, è medio tollantur, dico, oleum omne, quod officinæ ad medicamenta uſurpant (illud excipio, quod ab arborum reſinis, ſtirpiumq; aliarum gummi, uitreis organis per ſublimationem, ut chymiſtæ uocant, elicitur) uaſe uitreo, uel ſaltem ſtanneo in balneo calentis aquæ fieri debere: & inibi primùm impoſitis imponendis tribus diebus macerari: poſt tertium uerò diem expreſsis cunctis prius impoſitis, & recentibus infuſis pari temporis ſpatio, eodem in balneo, eadem macerari. Itaq; tandiu opus proſequendum, donec ſibi oleum ampliſsimas exceptorum medicaminum comparauerit uires. Verùm ingens hominum lucri auiditas, auriq; ingluuies, ut admodum ſuperlucrentur, arcamq; auro ad ſummum uſq; impleant, non patitur myropolas neceſſarium tempus impendere ad medicamenta exactè paranda: eos, inquam, qui continuè magis crumenis intendunt, & inhiant, quàm ut uitæ ægrotantium ſatagant. Probi tamen, & diligentes hæc mea uerba boni conſulant, his uerò mali errores emendēt ſuos. Idcirco Myrteum oleum, quod myrti præſtantiam ad plenum referat, hoc modo temperatur. Sumito fructuum myrti libram, foliorum eius recentium uncias decem, uini nigri adſtringentis libras duas, olei omphacini libras quinque: deinde contuſis baccis, ac folijs omnia oleo excipito, & uaſe uitreo, uel ſtanneo reponito, tectoq; uaſis ore in balneo calentis aquæ immergito, & poſt tres dies extrahito, ac percolato. Rurſus aſſumptis recenter baccis, folijs, & uino, ut antea oleo exceptis, in eodem balneo omnia recondito ad tertium uſq; diē. At poſtremò uaſis ore detecto, tandiu id apertum ſinito, donec balnei feruore uinum totum exiliat, & oleum tantùm remaneat. Nec audiendi ſunt ij, qui Dioſcoridis teſtimonio, æneo cacabo (ut ſuprà dictum eſt) ſubſtratis carbonibus Myrtinum conficiunt. Quippe Dioſcoridis tempore ars medica non adeo exculta erat, quin nec ſeplaſiaria, ut noſtra hac ætate eſſe uiſitur. Quamobrem putandum, quòd ſi huius balnei artificium Dioſcoridi innotuiſſet, ipſum haudquaquam ſilentio præterijſſet, ueluti nec illud Meſues, nec alij complures præterierunt, qui ſummo ſtudio, & diligentia medicam facultatem excoluerunt, & in ordinem redegerunt.*

In myrteo officinarū lapſus.
Olei omnis generis parādi ratio.
Myrtei parādi ratio.

Laurinum Oleum. Cap. XXXVIII.

LAVRINVM fit hoc modo. Lauri baccæ cùm maturæ ſunt, in aqua coquuntur: ſiquidem ex obducto cortice quandam pinguitudinem reddunt, quæ manibus ſubacta, concha excipitur. Alij omphacinum prius oleum cypero, iunco odorato, & calamo inſpiſſant, deinde tenera lauri folia concoquunt. alij etiam baccas, donec oleum odorem contraxerit. alij ſtyracem, & myrtum addunt. Optima laurus ad id latifolia, & montana. Oleum laurinum utilius, quò recentius, quoque uiridius colore, amariſsimum, & acre. Vis ei excalfactoria, emolliens: uenarum ſpiracula aperit, laſsitudines diſcutit: omnibus neruorum uitijs, algoribus, deſtillationibus, aurium doloribus, malis renum frigore contractis, illitum non aliud iuuantius: attamen potum nauſeam parit.

Laurini conſideratio.

Laurini uires ex Meſue.

LAVRINI conficiendi rationem aliter à Meſue inſtitutam legimus, ſed tamen ab hac parum recedentem. Ideoq; quòd id parum, uel nihil referat, rem ipſam ſilentio prætereundam duximus: præſertimq; quòd non me latet, Laurinum, cuius eſt uſus in officinis, à ſeplaſiarijs nequaquam fieri, ſed ab alijs confectum emi, qui lecta magna lauri baccarum quantitate ipſum eliciendi artem exercent. Meſues præter facultates à Dioſcoride traditas, id ſummè laudauit & ad iocineris dolores, & ad hemicraniam, quæ frigidis contrahitur ſuccis. Quin & ad uentriculi dolores, coli, uuluæ, & lienis efficax eſſe tradidit.

Lentiſcinum Oleum. Cap. XXXIX.

SIMILIS Lentiſcini ratio. Nam è maturo fructu temperatur, factis prius ſpiſſamentis, ut in laurino diximus. Hoc ſcabiem iumentorum, canumque ſanat: utiliſsimum peſsis, acopis, & leprarum medicamentis: ſudores cohibet. Nec ſecus Terebinthinum fieri ſolet: quod † refrigerat, & aſtringit.

Lentiſcini parádi ratio, & uires.

Terebinthini conſideratio, & uires.

LENTISCINVM pluribus in locis Hetruriæ conficitur, ſed præſertim in agro noſtro Senenſi, Ilua, & Gilio Tyrrheni inſulis, non longè à continenti noſtra diſtantibus. Fit autem ab incolis hoc modo. Racemoſas lentiſci baccas aſſumunt, & à putaminibus cunctis expurgant, permittuntq; aliquot diebus ſimul flacceſcere: deinde magnum in ahenum collocant, affuſa aqua: & igni tandiu feruent, donec baccæ dehiſcant: demum eas extrahunt, & ſaccis includunt, præloq; ſubijciunt, expreſſumq; aſſeruant oleum. Quod & quibuſdam Adriatici inſulis hac ſimiliter ratione confici audio, abſque alterius cuiuſuis olei adminiculo: ſiquidem fructus is per ſe olei ſatis emittit. Incolæ (ut experimento comprobatum affirmant) ad acuendam oculorum aciem, caligineſq; delendas, illud cibis commiſcent. At ego eo ſæpius uſus ſum magno ſanè iuuamento in dyſentericis, non quidem potu exhibito, ſed clyſteribus infuſo. Lentiſcinũ ſummis laudibus extulit Galenus lib. v. de compoſ. medic. ſecundum locos, ad gingiuarũ, & linguæ inflammationes, ſi os eo colluatur. Quod autem fit è fructibus terebinthi, quos Mauritani grana uirida nuncupant, non fit in Italia, neq; ad nos (quod equidem ſciam) aliunde conuehitur: proinde non uenit in uſum. Hoc tamẽ (ut Meſues inquit) uulnera conſolidat. Medetur item conuulſis, opiſthotonicis, neruorumq; duritijs, & creberrimè cataplaſmatis admiſcetur.

† In his uerbis mendũ ſubeſſe putamus, ut etiam doctiſsimè adnotauit Manardus Ferrarienſis lib. VIII. epiſt. prima. Aliàs ſiquidem ſibi ipſi repugnaſſet Dioſcorides, cùm ſcripſerit in Terebinthi mentione eius fructus excalfacere; hic uerò dicatur, oleo ex eiſdem parato ineſſe refrigerandi facultatem. Huic deprauatæ lectioni illud quoq; refragatur, quod ſint nobis Græci Dioſcoridis codices, in quibus uerba illa de Terebinthini olei facultatibus non leguntur, ſed de eius tantùm conficiendi ratione mentio habetur.

Maſtichinum Oleum. Cap. XL.

MASTICHINVM è trita fit maſtiche. Quod contra omnia uuluæ mala efficax eſt: mediocriter calfacit, aſtringit, & emollit. Aduerſus prominentes ſtomachi duritias, cœliacorum, dyſentericorumque cruciatus utile: faciem emaculat, & colorem nitidum facit. optimum in Chio inſula componitur.

Seplaſiariorũ lapſus.

MASTICHINI parandi rationem, ſanè quàm paucis Dioſcorides perſtrinxit. quippe è trita tantùm Maſtiche fieri tradidit, nulla alia explicata conficiendi ratione. Seplaſiarij autem nonnulli prorſus obliti, ſcripſiſſe Meſuem in balneo calentis aquæ Maſtichinum confici debere, communi oleo, albo uino permiſto: maſtichen admiſcẽt, & æreo uaſe carbonum igni admouent, ibiq; tanto tempore efferueſcere ſinunt, quoad uinum prorſus exiliat, ac inde uſui aſſeruant. At ipſe uitreis organis è puriſsimo tantùm maſtiche illud ſæpius confeci.

Vnguentorum compoſitio. Cap. XLI.

DE RATIONE vnguentorum conſequẽter tractandum exiſtimauimus: quandoquidem ea in nonnullis corporum uitijs, aut medicamentis miſta, aut corporis perfuſa, aut naribus obiecta, plurimùm proſunt. in quorum probationibus conſulere nares oppotet, an ea oleant, ex quibus temperantur. Optimum huiuſcemodi indicium. quod tamen in quibuſdam planè obſeruari non poteſt, propter ea, quæ admiſcentur, odore cæteris præualentia: ut in amaracino, & crocino, telino, & pleriſq; alijs, quæ crebra circa hæc meditatione experiri conueniet.

Roſaceum. Cap. XLII.

ROSACEVM ſic fit. Iunci odorati quinque libras & beſſem tundito, & ſubactas aqua in uiginti olei libris, & quincunce ſubinde mouendo, coquito: dúmque percolaueris, in olei libras uiginti, & quincuncem, adijcito roſas non madefactas numero mille, & manibus melle perunctis identidem moueto, interdiu premens, ſinito nocte tota macerari, poſtea exprimito: & ubi recrementum peſſum ierit, mutato uaſe, in craterem melle illitum recondito. Cæterùm roſas, quæ antea preſſæ fuerunt, in labellum demittito, & affuſis octo libris & quadrante ſpiſſati olei, iterum premito, eritque ſecundarium oleum. Quòd ſi tertias uſque, quartáſue perfuſiones infundens exprimere uoles, ſe-

cundarium

ROSACEVM 125.

cundarium fiet, tertiarium, & quartarium vnguentum. Sed quoties id feceris, vaſa melle oblini debent. Si uerò ſecundam infuſionem inſtituere libet, in expreſſum oleum, numero pari recentes roſas, nullo humore imbutas inijcito: manibus melle præmadefactis agitans premito: & iterum tertiò, aut quartò ſimili modo exprimẽs facito: totiesque recentes roſas detractis unguibus immittito: fiet enim ita oleum multò validius. nam ſepties oleum roſarum infuſionem admittit, nec amplius. Prælum melle perungatur, oleum à ſucco diligenter ſecerni oportet: nam ſi minimum quid relinquatur, vnguentum corrumpet. Alij autem detractis vnguibus, roſas tantùm oleo macerant in ſole hoc modo. Roſæ, quæ ſelibrã pondere æquant, in ſextario olei diebus octo madeſcunt, & uſque tertiam perfuſionem quadraginta diebus inſolantur, & ſic oleum reconditur. Alij calamo, aut aſpalatho prius olei ſpiſſamenta faciunt. Alij coloris cauſa anchuſam admiſcent, & ſalem, quò minus oleat. Vim aſtringendi, & refrigerandi obtinet: fomentis, & cataplaſmatibus utile. Potum ſoluit aluum: ſtomachi ardorem reſtinguit: vlcera caua replet, & mulcet, quæ cacoethe uocantur: vlceribus in capite manantibus, atq; feruidis eruptionibus illinitur: caput dolens eo perfunditur: dentes inter initia doloris collui prodeſt: ad genarum duritias illitum efficax eſt. ad laceſsita interanea, & concitatas vuluas vtiliſsimè ſubijcitur.

H O C *ſub olei nomine comprehendit* Dioſcorides *oleum omne, quod per ſe tantùm, nulla alterius olei admiſtione, aut ex arborum fructibus, aut herbarum diuerſorum generum ſeminibus, aut ſtirpium reſinis elicitur. Sed unguenti appellatione intelligit oleum omne genus, cui & odoramenta, & alia ſimplicia medicamenta admiſcentur, ut in præſentia de* Roſaceo *agẽs, & deinde in ſequentibus manifeſtè oſtendit. Quo fit, ut apud* Dioſcoridem *oleum uocetur, quod ſimpliciter expreſſum ſit: unguentum uerò oleum quodlibet, cuius componendi ratio pluribus conſtet medicamentis. Quapropter Galenus lib.* VI. *ſimpl. medicamentorum de oleo agens, ſic inquit.* Ex *dictis cognoſcere iam liceat, & de alijs olei generibus, quæ æquiuocè ipſis dicuntur unguentis, puta roſaceo, melino, liliaceo, & quæcunque id genus floribus, fructibus, germinibus, folijs in oleo maceratis conficiuntur.* Horum *quodque ubi unà cum aromatibus præparantur, unguentum efficitur. Cæterùm oleum roſaceum, quod hoc tempore officinæ cõpletum appellant, à* Dioſcoridis *roſaceo longè diſsidet, quòd etiam eo præſtantius exiſtimandum eſt, ſummum ob artificium, quod in ipſa parandi ratione diligentiores adhibent myropolæ. Quod eorum tamen perpauci (ita ut ingenium eſt multorum à labore procliue ad ignauiam) illud ſecundum Meſuem temperant; tametſi plures ab eo optimi roſacei conficiendi modum ſint conſecuti.* Vnguẽtorum conſidet. Roſacci conſideratio.

Fit etiámnum roſaceum roſis non affatim debiſcentibus in omphacinum demiſsis, modò calentis balnei uiribus (ut in quibuſdam alijs ſuperius adnotauimus) modò inſolatu perquàm longo. Sunt & qui, ut magis uiribus præſtet, oleum prius ex aqua roſacea lauent, deinde pluſculo temporis ſpatio ter, aut quater roſas infundant, quæ haud penitus fatiſcant: demum expreſsione peracta, immaturarum roſarum ſuccum adijciunt, ac inde diu inſolant. Poſtremò oleum à ſucco ſecernunt, & diligenter aſſeruant. Hoc *inflammationes diſcutit, roborat, adſtringit, fluxionesq;, cohibet, ne ad ægras defluant partes. Potum torminibus dyſentericis medetur. Capitis uulneribus aptiſsimum eſt, quòd roboret, ſiccet, reſoluat, inflammationesq; non modò prohibeat, ſed etiam extinguat. Quocirca hac in re maximè probatur Galeno lib.* II. *de comp. medic. ſecundũ locos, ubi de dolore capitis ſcribit, qui uel ex uulnere, uel caſu excitatur. Cuius etiam meminit lib.* X. *ſimp. medic. de ſanguine agens.* Roſaceũ omphacinum. Roſacei omphacini uires

Elatinum. Cap. XLIII.

F R A C T A elate, tuſa, & ſcarificata, in labellum deijcitur: omphacinum oleum triduo infunditur, mox per ſportulam exprimitur: uerùm pares eſſe debent utriuſque portiones. dein mundo uaſe ad uſus reconditur. Viribus roſaceo proportione reſpondet: aluum tamen non mollit.

E L A T I N V M, *quod ex Dactylorum inuolucris antiquitus parabatur, hac noſtra tempeſtate abſoleuit.*

Melinum. Cap. XLIIII.

M E L I N V M hoc modo temperatur. Olei congius decem aquæ ſextarijs admiſcetur. Adijcitur elatæ palmarum fractæ quadrans, & iunci odorati uncia: quæ die uno macerata coquuntur, mox

mox in uas oris patuli oleum excolatur, & indita arundinacea crate, aut rara tegete, cotonea mala ſuperponuntur, & ueſtimentis operta tantiſper inibi reſident, dum malorum uires ad ſe oleum alliciat. Aliqui cotonea decem dierum ſpatio operimentis inuoluunt, ut contineatur odoris ſuauitas, nec euaneſcat: poſtea biduo macerata oleo exprimuntur, oleumq́ue reconditur. Id vim refrigeratoriam, & aſtringentem habet. Contra ſcabioſa ulcera, & quæ ſerpunt, ac furfures, perniunculoſque effectum præbet: exulceratis uuluis infunditur: citatam urinam ſiſtit infuſum: ſudores cohibet: contra cantharidas, bupreſtim, pinorum erucas, bibitur. Laudatur maximè quod cotonea mala olet.

Melini conſideratio.

Melinvm *oleum ad hodiernum officinarum uſum hoc modo conficitur. Cotonea nondum planè matura in taleolis diſſecta omphacino oleo macerantur, & uino ex eis expreſſo ſuperadditoinſolantur. Deinde in calentis aquæ balneo iterum, atque iterum perfunduntur, & extrahuntur, ut in alijs ſuperius oſtendimus.*

Oenanthinum. Cap. XLV.

Oenanthe è labruſca, optimè olens poſtquàm emarcuit, deiecta in omphacinum oleum mouetur, uoluiturq́ue: & cum biduo manſerit, exprimitur, & reconditur. Aſtringit, proximum roſaceo effectum præbens: ſed aluum non reſoluit aut mollit. Probatiſsimum eſt, quod odore œnanthen refert.

Oenanthinvm *nullam à nobis requirit explanationem: quoniam à Dioſcoride tam apertè proditur eius parandi ratio, ut non ſi opus, illud pluribus explicare.*

Telinum. Cap. XLVI.

Foeni græci libræ quinque, calami libra una, cyperi libræ duæ, olei libris nouem ſeptenis diebus macerantur, quotidie ter mouentur, poſtea premuntur, & reponuntur. Aliqui pro calamo cardamomum ſubſtituunt, & cyperi loco xylobalſamum macerant. Alij oleo antea his odoribus ſpiſſato fœnum græcum macerantes exprimunt. Hoc telinum abſceſſus emollit, & concoquit: omnibus uuluarum duritijs magnopere conuenit, fœminis difficilè parientibus ſubijcitur, vbi præ excretis humoribus loci ſiccitatem contraxerunt: ſed is inflammationes lenit, teneſmo ſubditum prodeſt: vlcera capitis manantia, furfureſque expurgat: ambuſtis, & pernionibus addita cera proficit: vitia cutis in facie emendat: pigimentis ad conciliandum faciei nitorem inſeritur. Eligi oportet recens, quod non vehementer fœni græci odorem præ ſe ferat, & manus abſtergat, ſapore ex dulci in amarũ inclinato: tale enim optimum iudicatur.

Officinarvm *Luminaria ex Raſis auctoritate aliam, quanuis exoletam, Telini componendi rationem tradunt, in quo calamo odorato, & cypero elaterij beſſem adijciunt.*

Sampſuchinum. Cap. XLVII.

Serpylli, caſsiæ, abrotoni, florum ſiſymbrij, frondium myrti, ſampſuchi ſingulæ portiones, quadam pro uiribus ipſorum coniectatione, unà tunduntur, atque is omphacini olei modus adijcitur, qui madentium uires non euincat: hæc poſt quatriduum exprimuntur. denuo noua alia ſimili menſura, & æquali tempore macerata premuntur: ita enim ualidius reddi ſolet. Eligi oportet ſampſuchum colore ex atro uiridi, plurimùm redolens, mediocriter acre. Vim habet acrem, calfactoriam, extenuantem: aduerſus vuluæ præcluſiones, conuerſioneſque efficax eſt: menſes, & ſecundas, & partus extrahit: vuluæ ſtrangulatus recreat: lumborum, inguinumq; dolores lenit: ſed cum melle uti eo præſtat; quandoquidem vehementi aſtrictione locos indurat. Laſsitudines illitum diſcutit: in opiſthotonicorum, vulſorumq́ue cataplaſmata utiliſsimè additur.

Sampſuchini conſid.

Qvanqvam *ex Theophraſti, Dioſcoridis, & Plinij ſententia idem eſſe conſtat ſampſuchum, & amaracum: cùm tamen Galenus, & Paulus de his diuerſis capitibus ſeorſum ſcripſerint, eorumq́; temperamenta per gradus diſsidere tradiderint; non ab re credidere nonnulli aliud eſſe ſampſuchum, aliud uerò amaracum. Quorum opinionem auxit etiam Dioſcorides, quòd in his unguentorum compoſitionibus Sampſuchinum, & Amaracinum diuerſis capitibus digeſſerit. Quod facilè pleroſq; ad credendum induxit, has ſtirpes tum facie, tum uiribus differre, hac ratione freti, quòd ſi alterum ab altero nõ diſtaret, omnino præter rationem de his uarijs in locis ſcripſiſſet Dioſcorides, alterũ unguentum Amaracinum, alterum uerò Sampſuchinum appellans.*

Solutio controuerſiæ.

Porrò ut huiuſmodi controuerſia tollatur, ſciendum eſt, ſtirpem eam, quæ Galeno, & Paulo amaracum appellatur, id ſanè amaracum non eſſe, quod Theophraſtus Dioſc. & Plinius ſampſuchũ uocauere, ſed potius (ut ego exiſtimo) marũ, id quod etiã ſentiunt clariores noſtri ſeculi ſimplicium indagatores. Nanq; mari nec Galenus, nec item Paulus quicquam prorſus in ſimplicium medicamentorũ libris meminerunt. Quare non deeſt ſuſpicio. quin librariorum culpa, in Galeno Mari titulus in amaracum abierit: quandoquidem in eius tum gradibus, tum facultatibus aſsignandis Galenus à Dioſcoridis maro non longè receſſerit.

Sunt

Sunt & qui uelint apud Paulum, & Galenum id amaracum dici, quod Dioſcorides parthenium uocat : quippe & hoc quibuſdam amaracum uocatur. Cuius rei indicium eſſe exiſtimant, quòd tam Galenus, quàm Paulus nullibi in ſimp. medic. libris aliquid de parthenio poſteritatis memoriæ prodiderunt. quorum opinio non omnino reprobanda uidetur. Cæterùm licet Dioſcorides Sampſuchini, & Amaracini diuerſis per ſe capitibus meminerit; non obſtat propterea, quò minus idem eſſe poßint ſampſuchum, & Amaracum. Siquidem duabus de cauſis ut alterum ab altero diſtingueret, Dioſcorides facilè impulſus fuit. quarum altera eſt, quòd ſi diligenter animaduertantur utrorunq; compoſitiones, utiq; Amaracinum tum multò odoratius, tum Sampſuchino pretioſius iudicabitur. Ideoq; auctor, eo quòd nolebat unguentum hoc apprimè nobile intactum relinquere, quòdq; ob eius claritatem id particulari deſcriptione dignũ cenſebat, ut præſtantiæ diſcrimen faceret, utq; etiam minus probatum à probatißimo dignoſceretur, homonymiam immutauit, ipſumq; non quidem Sampſuchinum, ſed Amaracinum appellare uoluit: nam ſi id non feciſſet, quódnam altero præſtantius eſſet, diſcerni non potuiſſet. Huc accedit alia ratio, qua alterum Sampſuchinum, alterum uerò Amaracinum Dioſcorides appellauerit: quòd (ut libro tertio proprio capite legitur) in Cyzico ſampſucum amaracum appellabatur, unde hoc unguentum inſigne petitur. Et quoniam à Cyzicenis claris illius compoſitoribus ex eorum more Amaracinum uocabatur, talem nomenclaturam Dioſcorides haud quaquam permutandam cenſuit. Quare ipſum in eadem reliquit appellatione, quam ſecum ex Cyzico tulerat.

Opinio quorundam.

Ociminum. Cap. XLVIII.

OCIMINVM oleum fit ut cyprinum. Ocimi folia decerpta librarum undecim, & beſsis pondo, die noctuq; uiginti olei libris macerato, premito, colato: cùmq; exhauſeris quallum, rurſus parem olei modum fundito, & exprimito. Vocatur autem id ſecundarium: nam tertiæ perfuſionis non eſt capax. Deinde recens ocimum æquali pondere, ut in roſaceo diximus, rurſus maceratur, & cùm tanto temporis ſpatio maduerit, exprimitur, & oleum reconditur. quòd ſi in animo fuerit ter, aut quater madefacere, ſemper ocimum recens addes. Poteſt ex omphacino confici: ſed illo modo melius. Idem quod ſampſuchinum poteſt, ſed inefficacius.

Abrotoninum. Cap. XLIX.

OLEI cyprini odoribus imbuti libris nouem & quincunce, foliorum abrotoni libras octo die noctuq; madefactas, premito. Quòd ſi in longum tempus oleum uelis aſſeruari, eiectis prioribus folijs, noua appones, & macerata exprimes. Calfacit: ad uuluæ duritias, præcluſionesq; efficax eſt: menſtrua, & ſecundas pellit.

Anethinum. Cap. L.

OLEI libris octo & dodrante, florum anethi libras undecim & beſſem, maceratas in oleo die una, manibus premito, & recondito. Quòd ſi iterum perfundere uelis, recentes anethi flores conſimiliter madefacito. Vuluarum duritias emollit, uenarum ſpiracula laxat, contra horrores febrium circuitu redeuntes auxiliatur: calfacit enim, & laſsitudines diſcutit: prodeſt articulorum doloribus.

Suſinum. Cap. LI.

SVSINVM, quod alij lilinum appellant, ſic temperatur. Olei libræ nouem cum quincunce, calami libræ quinque & quadrans, myrrhæ unciæ quinque, permiſto odorifero uino decoquuntur, & colato oleo, cardamomi tuſi & cœleſti aqua madefacti libræ tres & ſemis macerantur, premunturque, tres libræ cum ſemiſſe ſpiſſati olei aſſumuntur. mille lilia decerptis folijs, in latum, non tamen profundum, labellum demittuntur: iniectum oleum manibus melle perunctis agitatur: die noctuque conquieſcunt, & in pyxidem matutinis exprimuntur. quod defluet oleum, protinus ab aqua, quæ ſimul expreſſa fuerat, colo incerni oportet: non enim, ut roſaceum moram tolerat; nam concalfactum feruet, & computreſcit: quare ſæpius decapulandum. Vaſa melle illinenda, tenuis ſal inſpargendus, & ſi qua ſordes uaſis faucibus hæſit, eximenda. Odoramentis iam expreſsis ex quaſillo in labellum transfuſis, rurſum olei prius odoribus imbuendi, quod primum pondus æquet, & cardamomi tuſi drachmæ decem conijciuntur. Hæc manibus ſcitè preſſa, interiecta breui mora exprimuntur: quod profluit, repurgatur. Tertiò eadem infunduntur, adiecto cardamomo, & ſale, & manibus melle madefactis. Longè optimum erit, quod prius exprimitur: ſecundum, quod ſequitur: tertium locum ſibi uendicat, quod nouiſsimum prodit. Denuo in mille lilia euulſis folijs expreſſum primò oleum infunditur: tum eadem ratione proſequendum, idemque faciendum, ut prius: addito cardamomo, dein expreſſo, fac eadem in ſecundo, & tertio, ut dictum eſt; & quò frequentius recentia lilia maceraueris, eò ualidius unguentum efficies. Denique cum factum abunde uidebitur, ſingulis compoſitionibus miſcere conuenit myrrhæ quàm optimæ duas & ſeptuaginta drachmas, & croci decem, cardamomi quinque & ſeptuaginta. Croci uerò, & cinnamomi pares portiones tunduntur, & cribratæ in lutram cum aqua demittuntur, expreſſumq; primò vnguentum infunditur, & paulò poſt excipiuntur uaſculis ſiccis, myrrha, aut gummi antea per-

fuſis, & croco, & melle, & aqua madefactis. Eadem fiunt in altera, aut tertia expreſsione. Aliqui ſimplex ex balanino, alioúe oleo, & lilijs componunt. Optimum eſſe conſtat in Phœnice, mox Aegypto factum. ſed cum primis laudatur, quod lilia redolet. Excalfacit, emollit: uuluæ præcluſiones, & collectiones aperit: utiliſsimum ad muliebria mala. ulcera in capite manantia, feruidas eruptiones, uaros, furfuresq; emendat: uibices, cicatricesq; celerrimè ad colorem reducit, ita ut ſæpe fallant. In ſumma extenuat: potum bilem per aluum extrahit, urinam ciet; ſed ſtomacho alienum eſt, & nauſeam parit.

Hoc, *quod ex lilijs temperatur: illud item, quod ex ocimo, abrotono, anethoq; conficitur oleum, cùm uniuſcuiuſque parandi ratio per ſe clara ſit, ideo noſtris explanationibus non indigent.* Cæterùm *Suſini compoſitio mihi quidem pluribus in locis librariorum potius, quàm auctoris incuria deprauata uidetur.*

Narciſsinum. Cap. LII.

Narcissini ſpiſſamenta ita fiunt. Sex libræ aſpalathi cum ſextante tunduntur, olei eloti libræ ſeptuaginta cum uncijs quinque aſſumuntur. Aſpalathus aqua madefactus in tertia olei parte coquitur: quo exempto, calamus quinque libris & beſſe adijcitur, cum myrrhæ gleba contunditur, cribrataque ac uino ueteri odorato immiſta, decoquitur: ſimul ac autem cum ijs efferbuerit, eximitur. refrigeratum oleum excolatur, cuius portio in labellum mittitur, flores narciſsi quàmplurimi coniiciuntur, qui bidui ſpatio (ut in ſuſino dictum eſt) permoti exprimuntur. Oleum ſubinde decapulandum: ſiquidem celerrimè putredinem ſentit. Valet hoc ad emolliendas uuluæ duritias, præcluſionesq;: ſed capitis dolores facit.

Narcissinvm, *quod ego ſciam, non paratur noſtratibus myropolis. quod mirum non eſt, cùm id etiam Plinij ætate parari desijſſet, ut ipſe libro* xiii. *cap. primo memoriæ prodidit.*

Crocinum. Cap. LIII.

Cvm Crocinum componere uoles, prius olei, ut in ſuſino diximus, ſpiſſamenta facies, eiſdem ponderibus, & menſuris: cuius olei libras tres & ſemiſſem, croci unciam unam aſſumes, identidem quotidie moueto, & ſexta die, quàm hoc aſsiduò peregeris, oleum à croco colis incernito, eidem croco parem olei modum adiicito, moue triduo, dein contuſæ myrrhæ, atque cribratæ drachmas quadraginta permiſceto, & in pila agitatum recondito. Aliqui oleo aromatibus ad cyprinum imbuto in crocini compoſitione utuntur. Optimum eſt, quod abunde crocum ſpirat, in medendi uſu expetitum. Proximum quod myrrham refert. Calfacit, ſomnum allicit; quare perſæpe phreniticis ſubuenit perfuſum; aut naribus admotum, aut illitum; pus mouet, ulcera purgat; contra uuluæ duritias, atque præcluſiones, & ulcera, quæ cacoethe uocantur, prodeſt cum croco, cera, medulla duplicato olei pondere, concoquit enim, emollit, humectat, & permulcet. ad oculorum glaucitates ex aqua illinitur. huic autem proportione reſpondent butyrinum, onychinum, & ſtyracinum, quæ etſi nominibus diſtant, uiribus, & compoſitione cognata ſunt.

Cyprinum. Cap. LIIII.

Olei omphacini eloti pars una, aquæ cœleſtis tantundem cum ſemiſſe, cuius una parte oleum diluitur, altera adijciendis odoramentis admiſcetur. Dein aſſumptis aſpalathi libris quinque & ſemiſſe, calami libris ſex & ſemiſſe, myrrhæ libra una, cardamomi libris tribus & dodrante, olei libris nouem & uncijs quinque, aſpalathus tuſus, & aqua affuſus decoquitur in oleo, donec conferueſcat: myrrha autem uino uetere odorifero ſubacta, contuſusq; ſimul calamus, digeruntur in offulas, quæ exempto aſpalatho immittuntur, & ubi efferbuerint, ſublato aheno oleum percolatur. Cardamomum tuſum reliqua aqua aſperſum infunditur, ſpatha agitatur, nulla, dum refrixerit, interpellatione. Poſt hæc colato oleo in uiginti octo libras olei, floris liguſtri, quod cyprum uocant, ſex & quadraginta libræ cum beſſe inſtillantur, quæ ſufficienter madefactæ per ſportulam exprimuntur. Quòd ſi copioſius deſideretur, idem recentium florum pondus iniectum ſimili modo prematur: & iterum aut tertiò, ſi quis uelit, madefacere poterit, & ita reddetur efficacius. Eligi oportet bonum, quod cum odoris ſuauitate nares feriat. Aliqui cinnamomum addunt. Calfacit, emollit: ora uenarum adaperit: uuluæ, neruorumq; uitijs conuenit, pleuriticis, fractisq;, per ſe, uel cerato immiſtum. malagmatis imponi ſolet, quæ opiſthotonicis, angina laborantibus, inflammationiq; inguinum opitulantur: item in acopa adiicitur.

Irinum. Cap. LV.

Spathae quàm minutiſsimè contuſæ ſex libras cum beſſe, in tribus & ſeptuaginta libris & quincunce olei, æreo uaſe, additis decem aquæ heminis incoquito, quoad odorem acceperit: poſtea in capulam melle oblitam colato: ex eo aromatibus imbuto oleo, irinum primò temperatur, iride ex oleo

inſpiſſato,

inſpiſſato, macerata, ut ſcripſimus. Sed alia eſt componendi ratio. In olei ſeptuaginta libris & quincunce, xylobalſami (ut dictum eſt) contuſi libras quinque & ſextantem excoquito: poſtea detracto xylobalſamo, tuſi odorati calami nouem libras & dextantem adiicito, & myrrhæ glebam uetere uino odorato perfuſam, & in olei ita odoribus imbuti quatuordecim libris, totidem tuſæ iridis, binis diebus ac noctibus madefacito, ſtrenuè, & uehementer diſtringito. Quòd ſi uis ualidius fieri, par pondus iterum ac tertiò ſimiliter maceratum exprimito. Longè optimum eſt, quod ſolam irin olet, quale illud eſt, quod in Perga Pamphiliæ, & Elide Achaiæ componitur. Vim habet calfactoriam, atque emollientem: cruſtas adimit, ſordida ulcera & putrida purgat. confert fœminis uuluæ cauſariis: item inflammationibus eiuſdem, atque præcluſionibus: partus eiicit, hæmorrhoidas recludit: contra aurium ſonitus ex aceto, ruta, & amaris amygdalis, prodeſt. diuturnis deſtillationibus, naribus illitum, & contra grauеolentia earum ulcera, quas ozænas uocant, auxiliatur: aluum purgat cyathus epotus: facit ad ilei cruciatus, urinam mouet: difficiles uomitiones adiuuat, perunctis eo digitis & immiſsis, uel iis, quæ ad uomitum ciendum induntur: anginæ etiam illinitur, aut ex aqua mulſa gargarizatur: item contra arteriæ ſcabritiam. datur etiam iis, qui cicutam, coriandrum, aut uenena fungorum hauſerunt.

Qᴠᴀɴqᴠᴀᴍ *Irini præparatio (eſt enim per ſe clara ſatis) non magis, quàm Crocini, & Liguſtrini explanari expoſtulat: illud tamen ſilentio minimè prætereundum uidetur, quòd non Iridis flores, ſed radices, cùm hæ odore fragrent, illi uerò malè oleant, in hoc olei ſpiſſamento imponi debent. Quod etſi Dioſcorides non explicauerit; cùm tamen unguenta odorum iucunditate commendentur, de Iridis radice, non de floribus intellexiſſe Dioſcoridem exiſtimandum. Quippe quæ & ſuauiter oleant, & ad unguentorum ſpiſſamenta floribus præſtantiores habeantur.* Irini conſideratio.

Gleucinum. Cap. LVI.

Gʟᴇᴠᴄɪɴᴠᴍ abſolutè conſtat omphacino oleo, iunco odorato, calamo, Celtica nardo, ſpatha, aſpalatho, ſertula Campana, coſto, & muſto: circundatis interim uinaceis uaſi, quod aromata, uinum, & oleum conceperat. Tricenis diebus, bis in die mouetur, poſtea expreſſum oleum reconditur. Calfacit, emollit, remittit, horroribus, & neruorum, uuluæq; uitiis auxiliatur. omni acopo iuuantius, quippe quòd emolliat.

Mɪɴɪᴍᴇ̀ *quidem mirari licet, quòd Gleucini parandi rationem ſimplicem appellauerit Dioſcorides. Siquidem aliæ habentur unguentorum compoſitiones, quæ multò pluribus ſimplicibus conſtant odoramentis, ſicuti Columella lib.* XIII. *capite* L. *apertè indicat. Cæterùm non poteſt Gleucinum (ſi rectè admiſta ſimplicia conſiderentur) non uehementer excalfacere: tametſi Plinius lib.* XXIII. *cap.* IIII. *id tum adſtringere, tum refrigerare ſcripſerit. Quod euidenti argumento eſt, aut Plinij gleucinum, ſiue muſteum, ab hoc Dioſcoridis, & Columellæ diuerſum eſſe, aut Plinium non exactè illius temperamentum perpendiſſe. Verùm cùm is lib.* XV. *cap.* VII. *ſcribat, gleucino muſtum incoqui in uapore lento, non ut alia admoto igne, ſed circundatis uinaceis per ſe calentibus; uidetur non parum cum Dioſcoride conuenire. Quamobrem crediderim potius Plinium, cùm dixit gleucinum refrigerare, lapſum fuiſſe, quàm ſecus, Nam etſi oleum omphacinum, cum quo muſteum conficitur, tantum (ut Galenus inquit) frigiditatis, quantum adſtrictionis habeat: cùm tamen ſit aliarum qualitatum ſuſceptiuum, fieri quidem non poteſt, quin admiſtis calidis odoramentis, puta cypero, calamo odorato, Celtica nardo, dactylorum operimento, aſpalatho, meliloto, & coſto, ualdè calidum euadat. Quippe eadem ratione aqua, cùm frigida admodum ſit, temperamentum permutat (ut Galenus aſſeruit, & experimento comprobatur) cùm calida in ea macerantur medicamenta: quandoquidem & ipſa facilè alias recipit qualitates.* Gleucini cõſideratio. Plinij lapſus.

Amaracinum. Cap. LVII.

Aᴍᴀʀᴀᴄɪɴᴠᴍ longè optimum in Cyzico fieri ſolet ex omphacino oleo, & balanino: ſpiſſamentis è xylobalſamo, iunco odorato, & calamo factis: conditiſq; amaraci, coſti, amomi, nardi, caſsiæ, carpobalſami, & myrrhæ odoribus. aliqui, quò pretioſius fiat, cinnamomum addunt. Mel autem, & uinum aſſumuntur: hoc in uaſorum illitionem, illud ad cogendas tuſorum aromatum offas. Amaracinum calfacit, ſoporem mouet, uenarum ſpiracula aperit, emollit, feruorem excitat, urinam cit: putrilaginibus, ac fiſtulis perquàm utile: necnon humentibus herniis, poſtquàm medica manus operam ſuam impenderit: cruſtas, & tetra ulcera, quæ theriomata uocant, rumpit: difficili urinæ illita ſede, & eius inflammationibus auxiliatur, hæmorrhoidas illitu ſoluit, uuluæ ſubditum menſtruos curſus euocat, duritias, ac uuluæ tumores diſcutit, uulneratis neruis, & muſculis confert, laneo centunculo modicè madefactum, & impoſitum.

Sᴠᴘᴇʀɪᴠs *in ſampſuchini commentario abunde de Amaracino à nobis dictum eſt, Quo fit, ut hic de eo plura ſcribere non ſit opus. Huius meminit Galenus libro primo de antidotis, dum hedycroum explicat, quod theriacæ admiſcetur, ubi diffuſius de eo agens ſcribit, quòd ſui temporis unguentarij amaraci loco, ex quo in Cyzico antiquitus parabatur, marum imponebant, ut maiorem expiraret odorem. Cæterùm ſe iusſiſſe ait, ut legitimum experiretur ama-* Amaracini conſideratio.

racinum, id ſibi ex ſolo amaraco præparari, quod etſi odoris fragrantia uideretur inferius, non tamen uiribus imbecillius fuiſſe teſtatur.

Megalinum. Cap. LVIII.

FACTITABATVR olim Megalinum, ſed nunc compoſitio exoleuit, & prorſus obliterata eſt. Cuius ad hiſtoriæ complementum meminiſſe non fuit alienum. Miſtura cum amaracino eadem erat, ſed reſina exuperabat, hac tantùm ratione differens. Quare leuiter emollit. Reſina unguentis, neq; tutelæ, neque uoluptatis gratia adijcitur, ſed coloris, craſſamentiq; cauſa. Ea tantiſper coquitur, dum deſinat olere: cuius coquendæ ratio declarabitur, cùm de reſina differemus.

Hedychroum. Cap. LIX.

QVOD Hedychroon uocant, in Co fieri ſolet: eiſdem præditum uiribus, & miſturis, quibus amaracinum, ſed ſuauius ſpirat.

Hedichroi cõpoſitio ex Galeno.

HEDYCHROI *compoſitionis meminit Galenus libro primo de antidotis, cùm omnia, quæ continet, odoramenta uino ſabacta Andromachi theriaca recipiat. Cæterùm etſi hedychroi parandi rationes plures dicat reperiri, unam tamen elegit, quam hoc modo deſcripſit. Hedychroum habet mari drachmas duas: aſari, amaraci, aſpalathi, ſchœni, calami odorati, phu pontici totidem: xylobalſami uerò, & opobalſami, cinnamomi, coſti, ſingulorum drachmas tres: myrrhæ drachmas ſex, totidem folij malabathrini, nardi Indicæ, croci, caßiæ: duplo autem plus amomi, aduectæ uerò ex Chio abundante plurimis fontibus inſula maſtiches drachmam unam: uino falerno omnia excipe. Cùm igitur hæc miſcueris, fac trochiſcos ſimiles theriacis, et ſcillinis, quos exiccabis eo modo, quo diximus. Productus fuit Galenus, ut hunc parandi modum deſcriberet, tum quòd Andromachus hedychroum (ut inquit) nullibi literis mandauerit: tum etiam ut rei medicæ imperitos doceret, quidnam eſſet hedychroum in theriacæ præparatione, ne in eum errorem caderent, in quem ſua ætate medicum quendam Romæ lapſum fuiſſe commemorat: qui compoſiturus antidotum, quærebat apud myropolas Hedychroum; exiſtimans eſſe herbam, aut radicem, aut quodpiam ſimplex medicamentum. id quod etiam hac noſtra tempeſtate quàm plurimis eueniſſe comperimus. Auicenna, & cæteri Arabicæ familiæ ſcriptores in ſua theriacæ compoſitione hedychroum trochiſcos Alindaracaron appellauere: tradentes uarias eorum cõpoſitiones, in ſimplicibus medicamentis, pondere, & menſuris à Galeni doctrina plurimùm differentes.*

Theriacæ deprauatio.

Quare mirari non licet, ſi tandiu legitima Theriacæ compoſitio infeliciter ſucceſſerit; cùm & ab Arabibus, & à myropolis, adulterinis medicamentis fuerit deprauata.

Metopium. Cap. LX.

FIT in Aegypto unguentum, quod Metopion patrio nomine appellatur, propter galbani miſtionem: nam lignum, in quo galbanum enaſcitur, metopion uocant. Conſtat amygdalis amaris, omphacino oleo, cardamomo, odorato iunco, calamo, melle, uino, myrrha, balſami ſemine, galbano, & reſina. Probatur pingue, graui odore, quod magis cardamomum, & myrrham, quàm galbanum reſipiat. Calfacit uehementer, & adurit, atque extrahit: ora uenarum aperit: ulcera purgat, extrahitq;: ad præciſos neruos, & muſculos, ad hernias humore contractas, cum erodentibus medicamentis efficax eſt. ceratis, & malagmatis inſeritur: horroribus, conuulſiſq;, præſertim quibus ceruix in ſcapulas deiecta, & retrorſum contracta eſt, utile habetur: ſudores ciet, uuluæ ſpiracula recludit, & eiuſdem duritias laxat. In ſumma molliendi naturam habet.

Mendeſium. Cap. LXI.

MENDESIVM conſtat balanino oleo, myrrha, caſsia, & reſina. Aliqui tamẽ poſt ſingulorum pondera, cinnamomi exiguum addunt, nullo compendio: nam quæ ſimul excocta non fuere, uim nullam exhibent. Similem metopio uim obtinet, ſed inferiorem multò.

Stacte. Cap. LXII.

STACTE uocatur pinguitudo recentis myrrhæ cum exigua aqua tuſæ, & organo expreſſæ. Ea perquàm odorata, ac pretioſa eſt, atque unguentum per ſe facit, quod Stacte nominatur. Maximè probatur, quæ nullam olei miſtionem admiſit, cuius minima portio compos eſt uirium plurimarum. Vim calfactoriam, myrrhæ, & calidis unguentis reſpondentem habet.

Stactes conſideratio.

Styrax liquidus.

Medicam. peregrina cur adulterẽtur.

STACTE *Serapioni, quemadmodum & reliquis Mauritanis, pariterq; officinis Styrax liquidus appellatur, cuius copia non ſolum Venetijs ubiq; uenalis habetur, ſed & in omnibus ferè officinis reperitur, quæ medicamentorum componendorum artem exercent. Quòd autem Stacte myrrhæ ſit liquidus uocatus Styrax, facilè probat Serapio. quippe qui capite de Styrace calamita, liquidum ſtyracem ex myrrha primùm aqua conſperſa, ac deinde expreſſa, fieri tradidit: qua in re Dioſcoridem ad unguem imitatur. Cui quidem ſententiæ illud adſtipulatur, quòd liquidus ſtyrax (de legitimo ſanè loquor) ſit perquàm odoratus, & guſtui non obſcurè amarus. Porrò animaduertendum eſt, quòd hoc æuo ſyncerum haud facilè inuenias, ut fermè euenit cùm cæteris medicamentis, quæ ex Alexandria Aegypti, uel*

Syria

Syria ad nos conuehuntur. Siquidem cùm omnia hæc per Mauritanorum, Turcarum, Iudæorumq́; manus tranſeant, qui nobis Chriſticolis ſemper dolos, fraudesq́; moliuntur, Dijs ſacrificium facere ſibi perſuadent, cùm nos aliqua in re fallere poſſunt. Cæterùm, ut redeam, unde diuerteram, mea quidem fert opinio, ſi ſynceram ſtacten nanciſci poſſemus, non alienum fore, ipſam in myrrhæ locum ſubſtituere. Sed certè perquàm difficile erit legitimam inueniri. niſi fortè uera ſtacte ſit liquor ille, de quo ſuperius in balſami commentatione diximus.

Cinnamominum. Cap. LXIII.

CINNAMOMINVM confit è balanino oleo: & xylobalſami, calami, iunci odorati ſpiſſamētis: atq; cinnamomi, & ſeminis balſamini ſuauitate conditur, quadruplaque myrrhæ ad cinnamomum portione: mel ad cogenda omnia adijcitur. Laudatur non acre, molli odore, planè myrrham redolens, craſſum, odoratum, guſtu perquàm amaro. Id non à reſina, ſed myrrha craſsitudinem obtinuit: reſina enim neque amaritudinem præbet, neque ullam odoris gratiam adijcit. Vim habet admodum acrem, amaram, & calfacientem. Itaque ora uenarum aperit, calfacit, diſcutit, diffundit: humores & ſpiritus attrahit, caput aggrauat: contra vuluæ uitia cum duplo oleo, cera, & medulla efficax eſt. Ita enim ferè multum acrimoniæ exoleſcit, & quædam emolliendi uis contrahitur: alioqui adurit, & præ omnibus craſsis unguentis indurat. Facit mirum in modum ad fiſtulas, & ulcera, quæ putredinis uitium ſenſerunt: item ad hernias humidiores, carbunculos, gangrænasq́; cum cardamomo: quin & ad febrium horrores, & tremores: aduerſus ſerpentium morſus illinitur: ſcorpionum, & phalangiorum ictibus, cum tritis groſsis imponitur.

Nardinum. Cap. LXIIII.

RATIO Nardini faciundi euariat. Nam aut malabathrino folio, aut ſine eo fit: plerunque autem balanino oleo, aut omphacino. Iuncus odoratus ſpiſſamēti gratia adijcitur: ſicuti propter odoris ſuauitatem, coſtus, amomum, nardum, myrrha, balſamum. Laudatur tenue, non acre, nardi aridæ, aut amomi odorem referens. Vis ei extenuans, acris: expurgat, calfacit, abſterget humores, rarefacit. Hoc liquidum eſt, nec habet ſtrigmenti craſsitudinem, niſi reſinam recipiat. Fit etiam ſimplex ex omphacino oleo, iunco, calamo, coſto, & nardo.

Malabatrinum. Cap. LXV.

MALABATHRINVM ſpiſſamenta nardini habet: inſuper myrrhæ pluſculum additur. Qua de cauſa calfacit, crocino, aut amaracino uiribus reſpondens.

Iaſminum. Cap. LXVI.

APVD Perſas fit, quod Iaſminum cognominatur, ex albis floribus violæ: quorum ſextans in Italicum ſextarium ſeſamini olei demittitur, uiolis, ut in lilino diximus, uiciſsim permutatis. Apud Perſas inter epulandum uſurpatur odoris cauſa. Quinetiam toti corpori conuenit; præſertim cùm in balneas deſcenſum eſt. Sed his opitulatur corporibus, quæ calfactionem, laxationemq́; deſiderant. grauius tamen ſpirat, quàm ut libenter à pleriſque recipiatur.

IASMINVM *unguentum non eo quidem ſilentio prætereundum duximus, quo aliqua in præcedentibus à nobis omiſſa ſunt: in illis enim nihil ſanè, in hoc uerò aliquid nobis ſe ſe offert declarādum. Itaq; primùm ſcire cōuenit, quòd Iaſme uocabulū apud Græcos, aliorum etiā teſtimonio, nil aliud ſignificat, quàm uiolaceum. Et certè cùm ſcribat* Dioſcorides, *unguentum hoc fieri* ἐκ τῶν ἀνθῶν τῶν λευκῶν τοῦ ἴου, *hoc eſt uerbum uerbo reddendo, ex floribus albis uiolæ, id* Violaceum *meritò appellari debet. Sunt tamen è recentioribus, qui pro certo ſibi perſuadeant, uocabulorum fortaſſe uicinitate decepti, illud ex floribus ijs perquàm odoratis fieri, quos in* Italia Gelſomini *uulgò appellamus.* Iaſmini conſideratio.

Quorum opinioni non parum ſuffragantur tum Hermolaus Barbarus, *tum* Marcellus Florentinus. *Qui præcipuè, ut ſuam comprobet ſententiam, ueteres aſſerit, præſertimq́;* Dioſcoridem, *inter leucoij genera noſtratem gelſiminum comprehendiſſe, illudq́; ſpeciatim gelſiminum intellexiſſe, quod floribus cæruleis prouenire nonnulli pro certo aſſerunt. Cuius ſententiam non modò non probandam cenſeo, ſed omnino refellendam exiſtimo. ſiquidem nullo pacto cogitandum eſt, nedum credendum, quòd* Dioſcorides, *qui in ſimplicium hiſtoria, & in eorum declarandis ſeparandisq́; generibus, omnium diligentiſsimus fuit, adeò imprudenter nullo diſcrimine exiſtimauerit cæruleum leucoium gelſiminum eſſe: cùm id folijs, uiticuloſo caule, radicibus, ramis, floribus, cæterisq́; notis ab omni leucoio diſsideat. Sed hoc uerum eſſe* Marcello *concedamus, etſi minus concedendum ſit, quánam ratione dicet unquam,* Iaſminum *unguentū fieri ex floribus gelſimini, quod cæruleum* Dioſcoridis *leucoium eſſe aſſerit, ſi* Dioſcorides *ipſe palàm prodit,* Iaſminum *ex albis uiolis temperari? Ad hæc differre gelſiminum à leucoio abunde oſtendit* Serapio, *qui non modò fuit* Dioſcoridis *imitator, ſed etiam interpres, cùm alterum ab altero diuerſis capitibus diſtinxerit, & de utriſq; tanquam de rebus diuerſis diſſeruerit. Quinimo de gelſimino agens capite centeſimo ſeptuageſimo ſexto nullam* Dioſcoridis, *nec* Galeni *auctoritatem affert, ſed tantùm ſuæ gentis monumentis inhæret, aſſeritq́; gelſiminum floribus tum albis, tum luteis, tum cæruleis reperiri, quale etiam ætate noſtra uiſitur. Quod nobis maximo argumento eſſe poteſt, ut cre-* Hermolai, & Marcelli opinio improbata.

Ieſemin vnde dictum.

GELSIMINVM.

damus, gelſiminum Dioſcoridi cæteriſq; ueteribus incognitū fuiſſe. Cæterùm cur Arabes ſtirpem hanc IESEMIN appellauerint, cauſa facilè aßignari poteſt: quòd cùm gelſimini flores odoratos, albicātesq; albæ uiolæ modo conſpicerent, Græcos barbaricè imitari uolentes, ipſi uiolæ nomen indidere, quod eſt Ieſemin: tametſi uernacula eorum lingua Zambach, ſiue Sambach uocitetur. Id autem ſicut odore fragrat, ita & uiribus pollet: ſiquidem Serapionis teſtimonio, excalfacit ordine ſecundo, humores diſcutit, pituitæ lentitiā ſenibus frigidis digerit, cruciatibuſq; ex pituitæ lentore prouenietibus mirificè prodeſt. Flores tam recentes, quàm ſicci, lentigines, & impetigines in facie abſtergunt. Paratur ex ijs etiam oleum Zambachinum appellatum, quod frigidis affectibus non obſcurum affert auxilium. Hoc unguentarij cū amygdalino oleo parant, hominum barbis odoris gratia perfundendum: quod tamen temperie calidis caput adeò excalfacit, ut quandoque è naribus ſanguinem eliciat. Hallucinantur, qui falſi uocabuli ſimilitudine Sambacinum, & Sambucinum idem eſſe exiſtimant, Inter quos errore implicatur Ioannes de Vigo chirurgicus noſtri temporis non obſcurus capite de Sambuco in ſuo paruo de ſimplicium libello. Non diu eſt, quòd Ieſeminum, ſiue (ut nos) Gelſiminum in Italiam allatum eſt: quanuis nunc ubiq; horti opere topiario tum albis, tum luteis, tum etiam cæruleis gelſiminis ornentur.

Ieſemini vires ex Serap.

Ioānis de Vigo lapſus.

Myrrha. Cap. LXVII.

MYRRHA lacryma eſt arboris, quæ in Arabia gignitur, Aegyptiæ ſpinæ nō diſsimilis: è cuius uulnere defluit lacryma in ſubiectas tegetes: alia circum caudicem cōcreſcit. Dicitur ex his aliqua pediaſimos præpinguis, qua expreſſa, ſtacte emittitur. Alia gabirea pinguiſsima, læto & pingui ſolo naſcens: ea copioſam ſudat ſtacten. Omnium prima eſt, quæ Troglodytica appellatur, accepto cognomine à loco, in quo prouenit, ſplendens, ſubuiridis, ac mordens. Quinetiam legitur tenuis quædam, quæ à Troglodytica ſecunda eſt, bdellij modo mollis, uerùm odore grauiuſcula, apricis naſcens. Alia caucalis cognominatur præter modum exoleta, nigra, & retorrida. Omnium deterrima, quæ ergaſima dicitur, pingui carens, cano ſitu obducta, acris, ad gummi imaginem vergens, & uiribus eius proxima. Improbatur aminnea cognomine. Ex ijs paſtilli fiunt, ſed è pinguibus pingues, & odorati: è ſiccioribus haudquaquam pingues, & inodorati. Minus odore pollet, quæ oleum non admiſit, cum in paſtillos digerebatur. Adulteratur macerato gummi aqua, in qua myrrha maduerit. Eligenda eſt recens, fragilis, leuis, undique concolor, quæ confracta uenas unguium modo candidas & læues oſtendat, minutis glebis, amara, acris, odorata, calfaciens. ſuperuacua, & inutilis eſt ponderoſa, coloris picei. Calfacit, cohibet, ſoporem gignit, glutinat, ſiccat, aſtringit, uuluam emollit, & præcluſam aperit: menſes & partus celeriter extrahit cum abſinthio, lupinorum cremore, uel ſucco rutæ admota: tuberculo fabæ deuoratur in uetere tuſsi, orthopnœa, in laterum pectoriſque doloribus, in alui profluuio, & dyſenteria: horrores diſcutit duabus horis ante febrium acceſsiones fabæ magnitudine pota cum pipere, & aqua: ſubdita linguæ liquataque, ſcabritiem arteriæ expolit: obtuſam vocem expedit, uentris tineas enecat, contra grauem oris halitum manditur, & aduerſus alarum tædia cum liquido alumine illinitur: gingiuas, & dentes ſtabilit colluto cum uino, & oleo ore: uulnera capitis illitu glutinat: medetur fractis auribus, ac oſsibus nudatis, peruncta cum cochleæ carnibus: item purulentis auribus, inflammatiſq; cum meconio, caſtorio, & glaucio: ad uaros autem cum caſsia, & melle illinitur: impetigines ex aceto purgat: defluentes capillos cum ladano, & uino myrteo illita, firmat: diuturnas deſtillationes lenit, † illitis penna naribus: oculorum ulcera complet, albugines tollit, caliginem diſcutit, ſcabritiem læuigat. Fit è myrrha, perinde atque thure, fuligo: & ut poſtea oſtendemus, ad eadem conueniens. Bœotica myrrha diſſecta radix eſt arboris cuiuſdam in Bœotia naſcentis. Melior eſt, quæ myrrham odoris ſuauitate repræſentat. Vis ei calfactoria ineſt, emollit, diſcutitq;: ſuffimentis commodiſsimè inſeritur.

Myrrhæ cōſideratio.

MYRRHA, quæ ex Alexandria Aegypti hac ætate ad nos affertur, admodum ſanè ab ea differt, quam inter præſtantißimas Myrrhæ ſpecies recenſuit Dioſcorides. Quippe uniuerſa ferè myrrha, quæ in officinarum uſu habetur, ijs omnibus qualitatibus, ac notis deſtituitur, quibus optima commendatur. Nanque ea (ut uidere eſt) minimè uireſcit, pinguis non eſt, non odorata, non undiq; concolor, nec confracta uenas unguium figura leues intus oſtendit, nec

ſapore acri deprehenditur;tametſi guſtui amaritudinem relinquat. Verùm ſi fortaſſe cuipiam uideretur & hæc inter Myrrhæ ſpecies eſſe recipienda(quod tamen non ſatis cõpertum habeo)aut caucalim, aut ergaſimam,eße crediderim, aut potius quam Plinius ex India deferri ait,cùm hæ cæteris deteriores habeantur,certoq; ſciamus ex India in Alexãdriam myrrham importari. Nam ea,quæ plurima ad nos affertur,non modò ſicca,nigraq; eſt,ſed etiam retorrida, macilenta,& cano quodam ſitu obducta: & quanquam inter huiuſcemodi globulos aliquod quandoq; reperiatur fragmẽtum,quod & clarum ſit,& pellucens, confractum tamen diuerſicolor apparet. Ecquid magis? nec guſtui inſigniter amarum,nec myrrhæ odore præditum ſentitur. Quo fit,ut credere liceat, eiuſmodi Myrrham aut è deterioribus eſſe, aut gummi alicuius,aliarumq; miſtionum adulterio minimè uacare: hac enim impoſtura (ut Dioſcorides inquit)myrrha adulterari ſolet. Sed hæc ita de illa conijcimus,quæ paßim uulgaris habetur. Cæterùm electam Myrrham iam ad nos aduehi ſcimus,quæ & legitima,& probatißima eſſe cenſetur. Verùm ea hactenus tam rara eſt,ut non niſi ad oſtentationem aſſeruetur,& ad aliarum dignoſcendarum regulam. Adulterabatur myrrha Galeni tempore opocalpaſo,

Myrrha adulterata opocalpaſo.

quæ calpaſi lethalis, uenenoſaq; eſt lacryma. Idcirco libro primo de antidotis. Opocalpaſum(inquit)exitiale eſt,multosq; nos ſorte quadam uidimus noſtræ ætatis decurſu mori, quòd inſcij myrrham,cui opocalpaſum admiſtum erat, aſſumpſiſſent. De induſtria nanq; nonnulli eorum,qui ipſam præparant,ut laudatißimam imponebant, eo quòd uiderent collyris inditam optimum eſſe medicamentum. Quippe quæ pus citra mordicationem diſcutiat, & interdum incipiẽtem oculorum ſuffuſionem ſubſtantia tenuem: ſiue autem in emplaſtrum, ſiue in ceratum,ſiue in aliquod digerens medicamentum,quod extrinſecus imponitur, huiuſmodi myrrham inijcias, uim ipſius augebis: at intra corpus aſſumptũ lethale eſt medicamentum. Hæc igitur fuſius dicta ſunt, tum quòd orationis ſeries ita expoſtularet, tum etiam quia hæc ſpeculari non eſt inutile. hactenus Galenus. Adhibenda itaq; diligentia eſt,ne & nos Myrrham quandoq; opocalpaſo adulteratam emamus. Ad hæc Braſauolo Ferrarienſi animus inclinare uidetur,ut exiſtimet Myrrham officinis uulgarem bdellium eſſe.

Braſauoli opinio improbata.

Cui haud quaquam aſſentiendum putauerim; ſiquidem myrrha hæc pellucens adeò non eſt, nec taurino glutino ſimilis, ut bdellium eſſe tradidit Dioſcorides. Et licet quædam noſtratis myrrhæ fruſtra quãdoq; translucida reperiantur; ſunt tamen potius hæc(ut dictum eſt) gummi adulteria,quàm myrrha,uel bdellium: nempe guſtu maleficium detegitur. Præterea bdelliũ incenſum (Dioſcoridis teſtimonio) odorem unguibus odoratis ſimilem ſpirat,quod in noſtrate myrrha nunquam, facto periculo, ſum conſecutus. Huic etiam alia accedit ratio, quæ magis ac magis Braſauoli animum immutare poterit: quòd ſcilicet bdellium diu digitis ductum,tractatumq; facilè lenteſcat, & confractum pingue ſpectetur. myrrha uerò,quæ officinis uenditur, digitorum attritu conteritur,& ſi frangatur perquàm arida ſeſe offert. Cæterùm improuauit Dioſcorides,omniumq; Myrrhæ ſpecierũ deterrimã iudicauit, quæ aliquibus minea,alijs aminnea uocatur,quam cùm Galenus probauerit libro primo de antidotis,omnibusq; Troglodyticis prætulerit, factum eſt,ut exiſtimauerint quidam,in hoc loco Dioſcoridis codici mendam ſubeſſe. Sed cùm in Dioſcoride Græco legatur aminnea,& in Galeno minæa,ego potius crediderim,eos non idem myrrhæ genus intellexiſſe. Plinius lib. XII. cap. XV. myrrhæ arboris faciem diligenter expreßit, his uerbis. Myrrham in iiſdem ſyluis, ubi & thus, permiſtam arborem naſci tradidere aliqui: plures ſeparatim.

Myrrhæ hiſtoria ex Pli.

Quippe multis in locis Arabiæ gignitur. Conuehitur & ex ſyluis laudata, petuntq; eam etiam à Troglodytis Sabæi tranſitu maris. Satiua quoque prouenit multum ſyluestri prælata. Gaudet raſtris,& ablaqueationibus: melior radice refrigerata. Arbori altitudo ad quinq; cubita,nec ſine ſpina: caudice duro,& intorto,craßiore quàm thuris,& ab radice etiam, quàm aliqua ſui parte: corticem læuem, ſimilemq; unedoni: ſcabrum alij ſpinoſumq; dixere: folium oliuæ,uerùm criſpius,& aculeatum: iuba olu ſatri. Aliqui ſimilem iunipero,ſcabriorem tantùm,ſpiniſq; horridam,folio rotundiore, ſed ſapore iuniperi. Nec non fuere qui è thuris arbore,utrunq; naſci mentirentur. Inciduntur bis & ipſæ thuris modo,iiſdemq; temporibus, ſed à radice uſq; ad ramos,qui ualent. Sudant autem ſponte priuſquàm incidantur, ſtacten dictã, cui nulla præfertur. Ab hac ſatiua, & in ſylueſtri quoq; melior æſtiua. Non dant ex myrrha portiones Deo, quoniam & apud alios naſcitur. Et ſequenti capite inquit. Adulteratur myrrha lentiſci glebis, & gummi: item cucumeris ſucco amaritudinis cauſa, ſicut ponderis argenti ſpuma. Reliqua uitia deprehenduntur ſapore gummi dente lenteſcentis. Facillimè autem adulteratur Indica myrrha,quæ ibi de quadam ſpina colligitur. Hoc ſolùm peius India affert,facili diſtinctione,tantò deterior eſt. hæc Plinius. Quo fit, ut facilè crediderim noſtri uſus myrrham Indicam eſſe. nanque per mare rubrum, & inde per carouanas(ut dicunt)Alexandriam importatur. Myrrhæ quoq; hiſtoriam non iniucundè ſcripſit Theophraſtus lib. IX. cap. IIII. de plantarum hiſtoria,ſic inquiens.

Myrrhæ hiſtor. ex Theophraſto.

Gignitur thus & myrrha regione Arabum media circa Saba,& Adramytta,& Citibæna, & Mamali: & exeunt thuris, myrrhæq; arbores aliæ ſuper montẽ, aliæ in pede montis culturis proprijs: quamobrem aliæ coluntur,aliæ uitam agunt incultæ. Montem iſtum prǽaltum affirmant, & ningi ſolitum: amnes quoq; de eo in plana fluere. Myrrhæ arborem thure altitudine minorem, fruticoſioremq; narrant; caudice duro,contortoq; iuxta terram, craßioriq; ſura hominis, cortice læui adrachnæ ſimili. Alij uerò, qui ſe uidiſſe affirmant, de magnitudine ferè conſentiunt. Neutram earum arborum magnam referunt, & minorem myrrhæ humilioremq;. Sed thuris folium laurinum, læueq;: myrrhæ aculeatum, non læue, ulmeo ſimile: criſpum tamen, extremò ſpina horridulum,ilignei modo. Iidem ea nauigatione, qua ex ſinu heroum uehementer egreſſos ſeſe aquam in monte quæſiſſe dixere,atq; ita uidiſſe has arbores,& lectionem notaſſe hoc modo ambarum: & caudices,& ramos inciſos quidem,ſed alios ueluti ſecuri percuſſos uideri, alios tenuiores inciſuras habere: & lacrymam aliam decidere, aliam arbori inhærere: nonnuſquam etiam ſubiectas tegetes ex palmis contextas, alibi ſolum tantummodo circumpauimentatum. Montem autem uniuerſum Sabæis diuiſum dixere: hos enim loci illius dominos eſſe,iuſtitiaque mutua degere,quamobrem nullum ſuas arbores cuſtodire: unde & thus,myrrhamq; ſeſe large ad naues ſolitudine deportaſſe narrarunt. Illud quoq; ſe audiuiſſe dixere,myrrhã,thuſq; collectum undiq; ad ſolis delubrum conuehi: quod Sabæorum eſſe ſanctißimũ inter omnia regionis illius, cuſtodeſq; Arabes armatos habere, quibus ſingulos ſuum thus

acervatum,& myrrham eodem modo relinquere, poſita ſuper acervum tabella, literis ſignificante numerum menſurarum,& pretium,quod pro ſingulis menſuris ponendum ſit.mercatores uerò,qui uenerint,tabellas aduertere,eiusq; quod placuerit,acta menſura pretium in eodem ponere loco,unde merces acceperint : ſacerdotem deinde uenire,parteq; tertia pretij Deo accepta,reliquum ibidem relinquere : idq; ſeruari tutiſsimè dominis,donec acceptum uenerint. Alij myrrhæ arborem terebintho ſimilem reddidere, ſed ſcabriorem,ſpinoſioremq; : folium paulò rotundius, guſtatu proximum terebintho : earum quoq; ueteres præſtantiores haberi. Naſci uerò hanc, & thus in eodem loco terra ſubargilia, & ſabuloſa. & aquas fonte fluentes raras admodum comperiri. Hæc ergo illis repugnant, uidelicet ningi,& imbribus perlui,& amnibus locum illum exhilarari. Sed hi quidem altera quoq; longe maiore ignorantia laborarunt : thus enim, & myrrham naſci ex eadem arbore putauerunt. Quamobrem uerisſimilius ipſi narrarunt, quos ex heroum oppido profectos naui retulimus. Myrrhæ aliud ſtillatitium, aliud fictitiũ conſtat. Probatur melior guſtu, eiusq; norma concolorem accipiunt. hactenus Theophraſtus.

Myrrhæ uires ex Gal.

Myrrhæ meminit Galenus lib. VIII. ſimpliciũ medic. ubi ita ſcriptum reliquit. Myrrha ſecundi ordinis eſt tum excalfacientium, tum deſiccantium. Itaq; capitũ uulneribus illita glutinare ea poteſt. Ineſt & amaritas non pauca,per quam fœtum, & lumbricos tum enecat, tum eijcit : adeſt hinc ei & abſtergendi potentia.Sic igitur ocularibus miſcetur facultatibus,utiq; quæ ad ulcera,& craſſas cicatrices præparantur. Eadem de cauſa inditur & medicamentis,quæ ad tuſsim ueterem,& aſthma, ſiue anhelationem exhibentur : non tamen arteriam exaſperat, ſicut abſtergentium nonnulla. Verùm adeò moderatam obtinet abſterſionem,ut nonnulli eam arteriacis quæ uocant medicamentis commiſceant, tanquam ſufficienter excalfaciens, & deſiccans medicamen : ſcilicet abſterſionem proficiſcentem ab amaritudine nihil uerentes. hæc Galenus.

Myrrhæ ſuccidanea.

Porrò ubi myrrha deſit, Galenus in ſuccidaneis (ſi tamen liber is Galeni eſt,nobis enim ſpurius cenſetur) odoratum calamũ ſupplet : Conſtantinus uerò amaras amygdalas eodem pondere. Sed equidem hic myropolas admonitos uelim, ut nullo pacto eorum ſequantur doctrinam, qui iubent, Auicennæ auctoritate malè intellecta, myrrhæ loco piper nigrum ſupponere. Nanq; Auicenna hanc ſententiam omnino refellit, cùm utatur his uerbis. Pro myrrha ſubſtituendum piperis nigri dimidium aliqui perhibent : ſed hoc falſum eſt. Poſtremò illud etiam notandum eſt,quòd (ut Galenus inquit lib. II. de comp.medic.per genera) myrrha ſemper medicamentis eſt commiſcenda,cùm ab igne tolluntur:quippe quæ coqui minimè patiatur, ueluti etiam thus, & aloe.

Bœotica myrrha.

De Bœotica autem myrrha, quid dicam non habeo,quòd ætate noſtra ſit (ut arbitror) omnibus incognita.

Nomina.

Σμύρνα ſic Græcis dicta, Myrrha Latinis appellatur : Ler, Mur, ſeu Mor, Arabibus : Mirrha, Italis : Mirrhen, Germanis : Mira, Hiſpanis : Myrrhe, Gallis.

† Exemplaria Græca typis expreſſa habent, διαχριομένη πτερῷ τῶν μυξωτήρων, id eſt, illita alæ nariũ. Quæ uerba inunctionem ad partem naſi referre uidentur, non autem ad inſtrumentum, quo debeat fieri inunctio. Siquidem, teſte etiam Galeno lib. XI. de uſu partium, πτερόν ſeu πτερύγιον pars quædam naſi uocatur.

Styrax. 543

Cap. LXVIII.

STYRAX lacryma eſt arboris malo cotoneæ ſimilis. Præfertur pinguis,flauus,reſinoſus, albicantibus grumis,quàm plurimùm in ſua odoris gratia permanens, qui dum mollitur, melleum liquorem reddit : qualis è Catabalis, Piſsidia, & Cilicia deuehitur. Deterior niger, furfuroſus, friabilis, canoq; ſitu obductus. Cæterùm lacryma inuenitur gummium ſimilitudine, perlucida, & myrrhæ æmula : uerum perpauca manat. Adulteratur ligni ſcobe, quam uermiculi erodentes excuſſerunt, melle, & iridis ſedimento, & quibuſdam alijs. Alij ceram, aut adipem odoribus imbutum, flagrantiſsimis ſolibus cum ſtyrace ſubigunt, & per laxa cribri foramina in frigida aqua ueluti uermiculos exprimunt, uænundantque. Styracem hunc, † quoniam in uermiculorum ſpeciem contrahatur, ſcoleciten cognominant, quem tanquam ſyncerum imperiti approbant, non animaduertentes ad præcipuam odoris fragrantiam:ſiquidem acer admodum eſt, qui adulterationis uitio caret. Styrax calfacit,emollit, & concoquit : medetur tuſsi, deſtillationibus, raucedini,grauedini, & interceptæ uoci : uuluæ præcluſæ, duritiáue laboranti conuenit : cit menſes potu, appoſituque; aluum leuiter mollit, ſi exiguum cum reſina terebinthina catapotii modo deuoretur. Miſcetur utiliter diſcutientibus malagmatis, acopisque. Adoletur autem, & igni torretur, ut fiat ex eo, ueluti ex thure, fuligo : ad eadem conueniens, ad quæ thuris fuligo. Ex eo etiam in Syria ſtyracinum oleum componitur, quod calefacit uehementer, & emollit : uerùm caput dolore afficit, aggrauatque, & ſoporem adfert.

Styracis conſideratio.

STYRAX paßim in Italia Storax calamita officinis appellatur, quod cognomen ex Galeno libro primo de antidotis acceptum crediderim. Nanq; ipſe de ſimplicibus medicamentis agens, quæ ad theriacæ compoſitionem faciũt, optimum iudicauit ſtyracem, qui in calamis è Pamphylia ferebatur: unde calamitæ cognomen ſibi facilè uendicauit. Itaq; cùm non alius habeatur ſtyrax, qui ſit hoc genere præſtantior, in uſu medentium eſt, ut dum pharmacopolis imperant fieri medicamenta, quæ ſtyracem excipiunt, calamitæ cognomen adijciant, quo indicent, ſe primum dotibus intelligere. Nec illud quidem ab re: quandoquidem Galenus eodem loco memoriæ prodiderit, hoc ſtyracis genus tantũ præſtare cæteris, quantum uinum falernum illud bonitate excellit, quod à cauponibus uenditur. Quo argumento fretus Manardus Ferrarienſis exiſtimauit, ubi in Dioſcoridis codice legitur τοιοῦτος ἐστιν ὁ καταβαλίτης, hoc eſt, talis eſt Catabalites, potius legendum eſſe, talis eſt calamites. Neq; probat lectionem mutandã eſſe in Gabaliten, quẽadmodum fecit Marcellus. Sed profectò hac in re (etſi Manardus fuerit uir ſumma doctrina præditus) mihi magis Marcelli ſententia probanda uidetur. Quippe quæ Plinij teſtimonio comprobatur lib. XII. cap. XXV. ubi ſic inquit. Styracem Syria Iudææ proxima ſupra Phœnicem gignit circa Gabala, & Marathunta, & Caßium Seleuciæ montẽ. Atq; etiã ei adſtipulatur Oribaſij codex manu ſcriptus, in quo lib. XII. legitur γαβαλίτης, & non καταβαλίτης.

Manardi lectio nõ probata.

Fuchſij opinio reprobata.

Porrò Fuchſius medicus noſtræ ætatis clarißimus, in libro, quem de compoſitione medicamentorum ſecundò condidit, ſtyracem calamiten liquidum fuiſſe cenſet, non alia (quantum equidem uideo) ratione fretus, quàm quòd in calamis adueheretur. Verùm in hoc Fuchſius (pace eius dixerim) à ueritate deſciſcit. quandoquidem Dioſcoridi ſtyrax lacryma eſt arboris malo cotoneæ ſimilis: cuius ille præſtat cæteris, qui flauus eſt, reſinoſus, grumos habet albicantes, & dum mollitur, melleum liquorem reddit. Ex quibus facilè conſtare arbitror, ſtyracem non fuiſſe liquidum, ſed in grumos concretum. Neq; certè mihi rationi conſonum uidetur, ex eo quòd Galeni tempore ſtyrax in calamis uehebatur, inferre ipſum fuiſſe liquidum. Nam (ut mea fert opinio) non alia de cauſa qui ſtyracis lacrymam colligebãt, eam ſtatim in calamis includebant, quàm ut ſuauis eius odor conſeruaretur. Id quod etiam cum dictamno faciebant ij (ut memoriæ prodidit Theophraſtus lib. IX. cap. XVI. de hiſtoria plantarum) qui ipſum in Creta legebant. ſiquidem ij dictamni manipulos in ferula, aut arundine intercludebant, ne uis eius expiraret. Præterea cùm apud ueteres Græcos nulla (quod legerim) extet liquidi ſtyracis mentio, haud quaquam poſſum huic Fuchsij ſentetiæ adhærere: quinimo cogor eam prorſus refellere, quòd rectius ſentire uidear cum Arabibus, & recentioribus, qui per liquidum ſtyracem non aliud intelligunt, quàm ſtacten myrrhæ. Cæterùm Plinio loco citato laudatur ſtyrax poſt ſupradicta ex Piſidia, Sidone, Cypro: è Creta uerò minimè. Reddidit Plinius cauſam, quare eſt, quòd Styrax plerunq; poluerulentus exiſtat, dicens, quòd in eum circa canis ortum aduolant pennati uermiculi erodentes, ob idq; ipſum in ſcobe ſordeſcere. Adulteratur etiam ſtyrax (ut idem ſcribit) cedri lacryma, uel gummi, melle, aut amaris amygdalis. quocirca retinendæ ſunt notæ, quibus Dioſcoridis auctoritate præſtantißimus cognoſci poteſt. Styracis arbor uiret Venetijs pluribus in locis, præſertimq; in uiridario clarißimi medici Maffei à Maffeo, Huius meminit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Styrax excalfacit, emollit, concoquit: quamobrem tußibus, catarrhis, pituitæ deſtillationibus, raucedinibusq;, quas κορύζας, καὶ βράγχους uocant, prodeſt. Tum menſes ſeu potum, ſeu admotum prolicit. Combuſti eius fuligo, thuris fuligini quodammodo eſt ſimilis. Στύραξ ut Græcè, ita etiam Latinè Styrax nuncupatur: Arabicè uerò Miha, Meha, Mehaha, ſeu Aſtarach: Italicè, Stirace: officinis, Storax calamita: Hiſpanicè, Eſtoraque.

Styracis uires ex Gal.

Nomina.

† quoniam in uermiculorum ſpeciem contrahatur. Hæc uerba non leguntur in Græcis codicibus: Sed ea (ut arbitror) à Ruellio interprete adiecta ſunt ob maiorem rei declarationem. Quæ hanc ob cauſam, lectore tamen admonito, nobis quoque relinquere placuit.

Bdellium. Cap. LXIX.

BDELLIVM alij bolchon appellant, alij madelcon: lacryma eſt † Saracenicæ arboris. Probatur guſtu amarum, translucidum, taurini glutinis in morem, intus pingue, liqueſcens facilè, ligni ac ſordis expers, † ſuffitu odoratum, ungui ſimile. Eſt etiámnum bdellij genus ſordidum, nigrum, uberioribus glebulis in offas conuolutum, aſpalathi odore, ex India aduectum. Defertur etiam à Petra oppido ſiccum, reſinoſum, liueſcens, ſed facultate ſecundum. Adulteratur gummi, ſed ita uitiatum non perinde guſtui amaritudinem repræſentat, nec uſqueadeò ſuffitionibus odoratum. Calfacit, & emollit: duritias, & turgentia guttura, humidasque hernias diſcutit cum ieiuna ſaliua dilutum: uuluæ ſpiracula laxat appoſitu, & ſuffitu: & partus, humiditatesque omnes extrahit: calculos potu comminuit, urinam mouet, tuſsientibus, & à ſerpente percuſsis utiliſsimè datur, ualet ad rupta, uulſa, laterum dolores, & diſcurſantes ſpiritus. Malagmatis inſeritur, quæ contra duritias, & neruorum nodos proſunt. Contuſum reſoluitur affuſo uino, aut aqua calida.

Bdellii conſideratio.

PRAESTANTISSIMVM Bdellium Dioſcoridi translucidum eſt, taurini glutinis in morem, amarum, tactu liqueſcens facilè, & quod incenſum odorem emittat ungui odorato ſimilem. Quod ſi modò noſtro tempore in Italiam importatur, adeò rarum eſt, ut (quemadmodum de myrrha diximus) ad oſtentationem tantùm aſſeruetur, uel ad adulterini, & reprobati dignoſcendi normam. Credidere quidam, hoc uulgare Bdellium, cuius paßim in officinis eſt uſus, conſtare partim ex nigro, quod India mittit, partim uerò ex eo Arabici genere, quod ſiccum, reſinoſum, liuensq; ex Petra defertur, utriſq; à mercatoribus ſimul miſtis. Quòd ſi ita res ſe haberet, non eſſet planè moleſtè ferendum, quòd ſaltem mediocre impertiretur, poſtquàm nobis optimo interdictum eſt. Verùm etſi hoc fieri poßit, cùm

tamen

tamen in eo parum, uel nihil amaroris ſentiatur,cùmq́; cæteris ferè omnibus tum notis,tũ qualitatibus ſit expers,quas ei Dioſcorides tribuit; eſt potius opinandum factitium id,& adulterinum eſſe,quàm legitimum. Hinc factum eſt, ut quidam recentiores ſimplicium indagatores, cùm nobis perſuadere uellent, Bdellium in officinis reperiri,licet nõ aduectum ex Saraca fœlicis Arabiæ ciuitate, unde aduehi conſueuerat,ſomniauerint,cõmunem myrrham legitimum eſſe bdellium,ut eorum ſententiam refellentes, in præcedenti commentario ſcripſimus.

Bdellij uulgaris genera.

Huius, quo paßim utimur, plura quidem habentur genera. Siquidem aliquod quandoque uidi nigrum, reſinoſum, odore fœtido laſeri quadántenus proximo: aliud traslucidum, utpote taurinum glutinum, ſed ſiccum, amaroris expers, nulloq́; odore præditum: quoddam uerò adeò uulgari myrrhæ perſimile,ut ab ea uix dignoſci poſſet. Quæ omnia genera tametſi illegitima cẽſeantur; officinis tamen tanquam legitima, & præſtantißima in medicamentis paßim temerè uſurpantur.

Bdellii hoſt. ex Plinio.

Bdellium ſcriptis tradidit Plinius lib. XII. cap. IX. his uerbis. Vicina eſt Bactriana, in qua bdellium nominatißimum. Arbor nigra eſt, magnitudine oleæ, folio roboris, fructu caprifici natura. Gummi alij brochon appellant, alij malachran, alij maldacon. Nigrum uerò, & in offas conuolutum hadrobolon. Eſſe autem debet translucidum, ſimile ceræ, odoratum,& cum fricatur pingue,guſtu amarum citra acorem. In ſacris uino perfuſum odoratius. Naſcitur & in Arabia, Indiáq́;, & Media,ac Babylone. Aliqui peraticum uocant ex Media aduectum: facilius hoc, & cruſtoſius,amariusq́;. At Indicum humidius, & gummoſum. Adulteratur amygdala nuce. hæc Plinius.

Bdellii uires ex Galeno.

Bdellij facultates prodidit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum,ſic inquiens. Bdellium quod Scythicum nominant,quod ſanè & atrius eſt, & reſinoſum magis, emollientis admodum, & efficacis uirtutis eſt. At alterum, nempe Arabicum, quod dilucidius eſt, magis deſiccat, quàm emolliat. Igitur recens,& humidum eſt, & contuſum facilè molleſcit, ad omnia, ad quæ Scythicum,idoneum. At quod antiquius eſt, & admodum guſtu amarum, & acre, & ſiccum, ab eorum,quæ indurata molliunt, mediocritate excidit. Vtuntur autem quiddam illis,& potißimùm Arabico,& ad gutturis ramices,& hernias aquoſas, ſaliua matutina,ieiunáq́; ſubigentes,ut emplaſtri conſiſtentiam accipiat. Porrò Arabicum & calculos renum in potu ſumptum frangere apparet, tum urinas ciere, & crudorum flatuum diſcurſus, præterea laterum dolores,& rupturas perſanare. hactenus Galenus.

Bdelliũ alterũ Serapioni palmę genus

Cæterùm inuenio Serapionem duobus capitibus Bdellij meminiſſe: quorum alterum appellauit Iudaicum,quod nimirum eſt ipſum Dioſcoridis bdellium: alterum uerò cuiuſdam plantæ palmæ ſimilis fructum eſſe tradidit. Hoc Neapoli frequentißimum uidimus, ijſq́; in officinis accepimus,ubi ſacchari arundines è Sicilia petitas uenundantur. Nam cùm illic eſſem cum Bernardo Cleſio Cardinali, & Principe Tridentino,qui apud Cæſarem Carolum V. inuictißimum Imperatorem agebat,multarum uidendarum rerum,quæ ad medicam materiam ſpectant, fuit mihi facultas. Hoc igitur palmæ genus (ut ab incolis accepi) ex Sicilia cum folijs palmeis, ac radice defertur cubitali, uel paulò ampliori longitudine. Vocantur hæ plantæ Neapoli uulgò CEFAGLIONI.

cefilionis cõſideratio.

quarum quoddam duntaxat germiculum comedunt, tenerrimum, ſapidum, & ori gratißimum. Includitur hoc mille quibuſdam inuolucris, tanquam totius plantæ corculum. Hoc quidem tuberibus,& carduis,carduorumq́; echinatis capitibus (carcioffi,& archichiochi Itali uulgò uocant) præferunt. quãdoquidem id ſecundis menſis pro bellarijs cum pipere, & ſale ſolenniter aſſumunt, tum quòd guſtui is cibus admodum arrideat, tum etiam quòd uenerem conciliet. Porrò illa uulgaris Ceſaglioni appellatio (quantum conijcere poſſumus) à Mauritanis accepta eſt: ſiquidem Serapio ſic inquit. Ceſilio eſt cor iſtius palmæ,& natura eius eſt,ſicut natura palmerij. Galenus inſuper lib. VIII. ſimplicium medic. de palma diſſerens,eius medullam encephalos appellari tradidit. Ex quo adducor,ut ſuſpicer, inde Arabes Græca uoce corrupta ſuum Ceſilionis nomen accepiſſe.

Nomina.

Quod Βδέλλιον *Græci, Bdellium ſimiliter Latini uocant: Mauritani, Molochil,Molochal, Mochol,aut Mochel: Itali, Bdellio: Hiſpani, Bedellio.*

† *Licet Saracenicæ arboris lectio admitti poßit, quòd Saraca, unde Saraceni dicti ſunt, urbs ſit in Arabia; non tamen improbanda uidetur lectio Arabicæ arboris. Quòd non ſolùm Plinius ſcribat bdellium in Arabia naſci,& Galenus alterum bdellij genus Arabicũ faciat; ſed etiam quòd Oribaſius lib. XI. legat* δάκρυον ἐςὶ δένδρου ἀραβικοῦ. *hoc eſt: lacryma eſt arboris Arabicæ.*

† *Hoc loco in uulgatis Græcis codicibus ſic legitur* εὐῶδες ἐν τῇ θυμιάσι, ἐοικὸς ὄνυχι. *hoc eſt, ſi uerbum uerbo reddamus: odoratum in ſuffitu, ſimile ungui. Eadem uerba ex Dioſcoride referunt inter Græcos Aetius & Oribaſius. Cæterum in ijs uerbis illud dubiam ſententiam facit,quòd non facilè colligi poßit, quid per* ὄνυχι *intelligat Dioſcorides. nam cùm hæc uox homonyma ſit, & plura ſignificet, cui potißimùm rei conueniat,auctor non explicauit.ut hinc uel aliquid deeſſe ſuſpicandum ſit, uel hac uoce diuinandum de nota illa bdellij optimi magis ſit,quàm aliquid certi ſtatuendũ. Auget difficultatem,quòd interpretes omnes,uiri doctißimi,uerba illa in diuerſum ſenſum trahant. Alij enim probatũ bdellium uolunt bene odoratum eſſe ſemper,ſed incenſum fieri ungui ſimile,ut Manardus libro ſuarum epiſt. octauo: alij dum incenditur, odore malunt ungui aßimilari,ut Hermolaus. quorũ tamen utrunq; conſtat de odorato ungue intellexiſſe. His adſtipulari uidetur Serapio inter Arabas,qui bdellij deſcriptionẽ Dioſcoridi acceptam ferens,uerba illa interpretatur in hunc ſenſum: cùm incenditur,bonũ ſpirat odorem,odori unguis odorati ſimilẽ. Sunt porrò qui bdellium ſuffitu odoratum faciunt,ungui ſimile,ut Ruellius. qui certè ea ſimplici uerborũ illorũ uerſione non minus ambiguũ reliquit illius notæ ſenſum,quàm in Græco reperiatur. Marcellus autem diuerſam ab antedictis ſententiã protulit,nam ita uertit illa uerba: cùm incenditur,odoratum,& humano ungui colore ſimile. Hæc utiq; Marcelli interpretatio plura habet,quàm in Græcis codicib. legãtur,ea fortaſſe ratione ab eo addita,ut nulla reliqua eſſet ambiguitas: quanquam in hoc à Manardo redarguitur. Mihi quidẽ hactenus placuit Serapionis interpretationi ſubſcribere,ut patet in principio huius commentationis. Nunc uerò quid mihi ſentiẽdum ſit,ferè incertus ſum. Videntur enim uerba illa Dioſcoridis ita diſtincta eſſe,ut duas bdellij optimi notas faciant: quarum altera eſt,ut odoratũ ſit, cùm ſuffitur: altera, ut ſit ungui ſimile. Sed relinquitur dubitatio, an unguis odoratus, aut humanus ſit intelligendus.*

dus. Eò tamen inclinat animus, ut putem humanum unguem intelligi, quòd Plinius lib. XII. cap. IX. de bdellio diſſerens, Bactriano ungues reddat candidos, cùm inquit. Bactriano nidor ſiccus, multiq; candidi ungues. Ex his nimirum uerbis liquet, bdelliũ illud albis maculis ungui humano ſimilibus refertum eſſe. Id quod etiam uidetur bdellio aſſignaſſe Damocrates in ſuis carminibus, quibus cypheos compoſitionem cecinit, & quæ à Galeno referuntur lib. II. de antidotis, dum ita ſcribit. Σχοίνου ιϛ΄. καὶ κρόκου μίαν, βδελλίου ὄνυχας δραχμὰς γ΄. ἀσπαλάθου ϛ΄ s. *Hæc duo carmina ſoluta oratione ad uerbum ſic uertemus. Iunci odorati duodecim, & croci unam, Bdellij ungues drachmas tres, aſpalathi duas ſemis. Sanè quòd Damocrates bdellij ungues in cypheos compoſitionem addat, me magis mouet, ut credam bdellium notam peculiarem habere, qua unguium effigiem repræſentat: aut quòd illud bdelliũ ſit præſtantius, cui ſint maculæ humanis unguibus ſimiles. Sed hæc fortaſſe fuſius, quàm deceat, ut quid alij, & quid ego ſentiam in illis Dioſcoridis uerbis, exponerem, ita tamen, ut malim eruditiorum quoq; iudicium eſſe.*

Thus. Cap. LXX.

THVS in ea gignitur Arabia, quæ thurifera cognominatur. Primatum tenet in eo genere maſculum, ſtagonias appellatum, ſuapte natura rotundum: tale autem † indiuiduum eſt, candidum, cùm frangitur, intus pingue, in ſuffitu ſtatim ardens. Indicum uerò fuleſcit, & colore liuet, ſed rotundum induſtria factitant: nam in quadrangulares formas diſſectum fictilibus uerſant, donec rotunditatem contrahat: uerùm huiuſmodi thus tempore flaueſcit, quod atomum, aut ſyagrum appellant. Secundum locum habet † Arabicum, & in Smilo naſcens, quod aliqui copiſcum uocant, minus multò, & fuluius. Eſt & genus aliud, cui amomite cognomen eſt, alioqui candidum: quod dum mollitur, maſtiches more digitis cedit. Adulteratur omne thus † in itinere pini reſina, & gummi. quod facilè deprehendi poteſt: ſiquidem ſuffitum gummi flammam non eiaculatur, & reſina in fumum euaneſcit, thus uerò ſtatim ardet: idem maleficium odor prodit. Ad calfaciendum, & aſtringendum pollet: oculorum caliginem diſcutit, caua ulcera complet, & ad cicatricem perducit: cruenta uulnera glutinat, infrænatque cunctas ſanguinis eruptiones, etiamſi cerebri membranis effluat: ulcera, quæ cacoethe uocantur, & ſedis, & reliquarum partium permulcet tritum cum eo & lacte linamentum: formicantes uerrucas inter initia, impetiginesque ex aceto, & pice illitum tollit: ambuſta igni, perniones que cum ſuillo adipe, aut anſerino, & ulcera in capite manantia cum nitro, ſi infricetur, ſanat: paronychijs cum melle, auribus fractis cum pice, medetur: ad reliquos aurium dolores cum dulci uino infunditur: inflammatæ à partu mammæ cum cimolia, & roſaceo magna utilitate perunguntur: additur ad arteriæ, uiſcerumque medicamenta: prodeſt ſanguinis excreationi potum. Sed in ſecunda ualetudine hauſtum inſaniam mouet, & largius cum uino potum interficit. In fictili mundo thus crematur, flagrante glebula ſuccenſum à lucerna, donec exuratur: poſt perfectam uſtionem operire oportet, uſquedum reſtinguatur: ſic enim in cineres non redigitur. Aliqui ollulam æneo uaſe cauo circa medium perforato cingunt ad excipiendam fuliginem, ut in eius mentione mox oſtendemus. Alii crudo fictili luto oblito, & in fornacem indito, cremant. Fictili etiam nouo uiuacibus prunis torretur, dum non amplius bullet, aut pinguitudinem, uaporémve emittat: facilè enim comminuitur, quod peruſtum non eſt.

Cortex thuris. Cap. LXXI.

PRAEFERTVR thuris cortex craſſus, pinguis, odoratus, recens, læuis, minimè ſcaber, ſine mẽbranis. Adulteratur admiſto pini, aut nucis eius cortice. ſed horum index ignis eſt: ſiquidem reliqui cortices ſuffiti nequaquam incenduntur, ſed ſine odore fumum eructant: thuris uerò cortex ardet, & cum odoris fragrantia uaporem eiaculatur. Thuris modo uritur: & uis eadem, quæ thuri, ſed ualidior, adſtringentiorque. Quare potu cruentis excreationibus, uuluis fluxione laborantibus in peſſo cõfert: ad cicatrices oculorum, & caua, ſordesque efficax eſt. toſtus ſcabris lippitudinibus auxiliatur.

Manna thuris. Cap. LXXII.

MANNA thuris probatur candore, micarum frequentia, & puritate. Vim habet eandem, quam & thus, ſed inualidiuſculam. Sunt qui cribrata pini reſina, ac polline, aut cortice thuris contuſi adulterant. Sed hæc igne deprehenduntur: neque enim æquè ſuffitu aerium uaporem, ſed fuliginoſum, & impurum expuit, & permiſtum ſuaueolentiæ halitus uirus habet.

Fuligo thuris. Cap. LXXIII.

FVLIGINEM thuris ſic facito. Forcipicula lucernis accenſas ſingulatim thuris glebas in nouam fictilem ollam concauam imponito: & æreo uaſe in medio perforato, deterſa diligenter ſorde, obtegito: alteram admoueto, ex altera eius parte, aut utraque ſubiectis quaternum digitorum altitudine lapillis, quò facilius perſpici queat, ſi urantur: & quà locus capax fuerit, glebulas alias ſopponito, & anteaquàm prorſus prior gleba reſtinguatur, aliam imponito, donec ſufficientem fuliginem uidearis coegiſſe. Continuò tamen externæ æramenti partes ſpongia, aqua frigida madefacta, abſtergantur: ita enim temperato æris feruore, fuligo omnis inhærebit, quæ alioqui per leuitatem decidua

thuris

thuris cineribus admiſcetur. Deraſa itaque fuligine, cinis cremati thuris ſeorſum ſubſtrahendus eſt. Idem opus, quoad ſatisfactum tibi uidebitur, obeundum. Oculorum inflammationes mitigat, fluxiones ſuſpendit, vlcera purgat, caua explet, carcinomata ſiſtit. Simili modo è myrrha, reſina, ſtyrace, reliquisque lacrymis fuligo excipitur, ad eadem conueniens.

Thuris hiſto. ex Theophr. & Plin.

CVM THVS, *Thuris cortex, manna, & fuligo ab una tantùm arbore proueniant, non alienum duxi de his omnibus unico commentario diſſerere. Sed primùm à thure exordiens, cùm* Dioſcorides *in eius ſcribenda hiſtoria, non latè ſe diffundat, ut eos uoti compotes faciam, qui eam audire deſiderant, hìc referam, quæ ex* Theophraſto *lib.* IX. *cap.* IIII. *quæq; ex* Plinio *libro* XII. *cap.* XIIII. *diligenter excerpſi. Gignitur itaque thus (ut illi prodiderunt) præter* Arabiam *nullis, ac ne* Arabiæ *quidem uniuerſæ, ſed priuatim cuidam loco in medio ferè regionis poſt* Atramitas *pago* Sabæorum, *qui caput regni eſt. Tractus is ſpectat ad orientem undiq; rupibus inuius, & à dextra maris ſcopulis inacceſſus. Syluarum, quæ thus proferunt, longitudo eſt centum millia paſſuum, latitudo autem dimidium eius: quas &* Minæi *attingunt alium pagum colentes, per quos thus euehitur uno tramite anguſto, à quibus etiam thus* Minæũ *olim dictum eſt. Siquidem hi primi fuere thuris repertores, eiusq; commercium primi fecere, maximeq; exercent. Cæteris interdictum eſt, his exceptis, uidere thuris arbores: ac ne* Minæorum *quidem omnes (ut perhibent) ipſas arbores uidere poſſunt. Ius enim in thus, ipſumq; legendi poteſtas, tricentum tantùmmodo eſſe familiarum dicunt, quæ per ſuceßiones id ſibi uendicant; quæ etiámnum ob id à propinquis populis ſacræ uocantur, quòd cùm uulnerant arborem, quò liquor defluat, aut cùm metunt, nec fœminarum, nec funerum congreſſu polluuntur: atq; ita religione merces augentur.* Quidam *promiſcuum ius* Minæis *omnibus eſſe tradunt, & unoquoq; anno inter ipſos diuidi. Cæterùm quanquam priſci* Romani *in* Arabia *bella geſſere; thuris tamen arboris facies à nullo (quod equidem legerim)* Latinorum *tradita eſt: neq;* Græcis *etiámnum auctoribus (etſi plures de ea conſcripſerint) de eius effigie ſatis inter ſe conuenit, licet dixerit* Theophraſtus, *quòd arbos thuris, quæ ſuper* Sardes *apud delubrum quoddam ſurrexit, fronde lauri conſtet.* Thus *duntaxat meti ſolebat inciſo arboris cortice, canis ortu, flagrantißimis æſtibus, quòd tunc eſſet humoribus maximè prægnans, quod poſtea legebatur ſequenti autumno. Verùm dulcedo quæſtus aliam uiam attulit, qua etiam primo uere ipſum legeretur, inciſis per hyemem arboribus.* Excipitur *quod ex arbore proſilit, atque diſtillat palmea tegete, ubi loci natura poſcit, alibi area circumpauita. Purius, & perlucidius illo modo, ſed hoc ponderoſius, minus pellucet, minusq; uiribus pollet. Vindemia uerna thus rufum emittit, nec comparandum priori: uires enim imbecilliores ſibi ſortitur. Creditur nouellæ arboris candidius eſſe, quàm ueteris. Quod hæſit in arbore, ferro depectitur, ideoq; corticoſum.* Tradidit Dioſcorides *præter* Arabicum *inueniri &* Indicum, *id tamen flaueſcere. quod indicat, thus & in alijs regionibus naſci præter illud, quod ex* Arabia *deuehitur.* Quod *cùm* Theophraſtus, & Plinius *ſatis compertum haberent, quanuis prius ſcripſiſſent, thus præter* Arabiam *nullis gigni; dixere tamen poſtea, quòd ex relatu acceperant, id etiam naſci in quibuſdam inſulis.*

Thuris facultates ex Gal.

Thus *(ut ſcribit* Galenus *lib.* VII. *ſimpl. medicamentorũ) excalfacit ordine ſecundo, deſiccat uerò primo, paululumq; adſtringit. Sed candido minimùm adſtrictio manifeſta.* Cortex *eius euidenter adſtringit: proinde ſanè ſtrenuè quoq; deſiccat, adeò ut ex ſecundo ſit ordine completo deſiccantium. Eſt autem craßiorum partium, quàm ipſum* Thus, *& minimè particeps acrimoniæ. Ob has igitur tum facultates, tum qualitates multus eſt eius uſus apud medicos in hæmoptoicis, ſtomachicis, cœliacis, & dyſentericis, non tantùm ijs, quæ extrinſecus applicantur, ipſum admiſcentes; ſed & ijs, quæ intrò in corpus ſumuntur.* Ramus *eius (lego fuligo eius, & infra rationem reddam) tum ſiccioris, tum calidioris eſt facultatis, quàm ipſum thus, adeò ut ad tertium uſq; exceſſum perueniat. Habet uerò etiam abſterſorium quiddam: itaq; eo nomine expurgare, & implere, quæ in oculis conſiſtunt ulcera, uidetur, uelut & myrrhæ, & ſtyracis. hæc* Galenus.

Galeni locus reſtitutus.

Verùm, *ne quiſpiam fortaſſe me perperam* Galeni *lectionem immutaſſe exiſtimet, illud ſciendum eſt, quòd in* Galeni *loco citato non ſolùm* Gerardi Gaudani *uerſio reprehendenda (quod tamen interpreti uitio minimè dandum eſt) ſed etiam in* Græcis *tum ipſius* Galeni, *tum* Pauli Aeginetæ *codicibus communis lectio deprauata uidetur. quippe ubi in thuris capite legitur apud* Galenum, ὁ δὲ θαλλὸς αὐτοῦ ξηροτέρας ἐστὶ, καὶ θερμοτέρας ἢ κατὰ αὐτὸν τὸν λιβανωτὸν δυνάμεως, *hoc eſt, ut uertit* Gerardus, Ramus *eius tum ſiccioris, tum calidioris eſt facultatis, quàm ipſum thus, rectius legendum putauerim,* ἡ δὲ αἰθάλη αὐτοῦ, *hoc eſt,* Fuligo *eius &c.* Quæ *quidem lectio primò* Dioſcoridis *teſtimonio comprobatur: qui præterquàm quòd ramorum non meminit, ipſi thuris fuligini, non ramis, tum expurgandi, tum implendi, quæ in oculis conſiſtunt ulcera, facultatem ineſſe teſtatur.* Deinde *id manifeſtè innuiſſe uidetur* Galenus *in prædicti capitis calce illa comparatione, cùm inquit, ueluti ex myrrha, & ſtyrace.* Nam *libro* VIII. *ſimpl. medic. de ſtyrace agens: ſtyracis combuſti fuligo, inquit, thuris fuligini quodammodo eſt ſimilis.* Et *libro* VII. *de fuligine ſcribens:* Primùm *enim, ait, thuris fuligine utuntur, in ocularias medicinas miſta, eas uidelicet, quæ ad oculos etiámnum phlegmone tentatos accommodantur, atq; etiam fluxione tentantur, & ulcera habent: nam & illa expurgat, & carne replet.* Ad *hæc uſurpant quoq; eam ad facultates, quas uocant calliblepharas.* Præterea *terebinthinæ, myrrhæq; fuligo moleſtia caret, non aliter, quàm thuris: ſed ſtyracis his quodammodo ualentior eſt. His igitur rationibus aſſerere non dubitauerim, hoc in loco uulgatos* Græcos *codices fortaſſe librariorum incuria uocum ſimilitudine deceptorum deprauatos eſſe: quòdq; loco huius uocis* αἰθάλη, *quæ* Latinè *fuliginem reddit, ſucceſſerit* θαλλὸς, *quæ ramum germenúe ſignificat.* Quod *etiam apertißimè confirmat* Serapio: *qui cùm hunc* Galeni *locum ſuo tempore legitimũ, & incorruptum haberet, quæ hoc* Galeni *loco noſtra ætate de thuris ramo leguntur, ea ipſe* Galeno *accepta referens, de thuris fumo, ſeu fuligine legit.* Quod *item apud* Aetium *uidere licet: tametſi* Paulus *hac menda non uacet, uel ſui ipſius fortaſſe, uel potius librariorum culpa.* Nam *aliàs non poſſem non admirari, quòd in* Galeno *lectionem hanc deprauatam eſſe non animaduertiſſet, quemadmodum hac in re noſtræ ætatis interpretes mihi quidem admiratione di-*

gni

gni uidentur. Cæterùm thus (ut Galenus ſcribit lib. IIII. de comp. medicament. per genera) concoquit, & pus mouet in temperatis corporibus, nam in humidis ſarcoticum eſt.

Auicē. lapſus.

Præterea cùm dixerit Dioſcorides, thus in ſecunda ualetudine hauſtum, inſaniam facere, & largius cum uino ſumptum interficere, hinc Auicennam erraſſe crediderim, qui & deprauatis ſenſibus, & abolitæ memoriæ thus opem præſtare tradit.

Māna thuris.

Porrò credidere nonnulli thuris Mannam apud Græcos eſſe, quam noſtra ætate è cælo collapſam ſuper arborum frondes colligimus, quamq; tanquam omni ex parte innocuum medicamentum, & utero gerentibus mulieribus, & pueris, & delicatis deijciendæ alui gratia propinamus. Verùm res quidem aliter ſe habet: nanq; Plinius, & alij complures produnt, Mannam thuris eſſe micas eius concuſſu eliſas, quod dum conuehitur, euenit. Quod etiam teſtatus eſt Galenus lib. IIII. de compoſitione medic. ſecundum locos. Sed quoniam thuris Manna mihi redegit in mentem Mannam hanc purgatoriam cælitus demiſſam, ut plenius legentibus ſatisfiat, cùm huius nuſquam meminerit Dioſcorides, de ea tradam, quæ ex Arabum monumentis deprompſi, quæq; ipſe etiam in Calabria uidi, ubi laudatiſsima colligitur.

Mannæ cæleſtis hiſtoria, & genera.

Eſt igitur MANNA quidam ros, ſiue liquor ſuauis qui ex aëre ueniens ſublucanis temporibus, arborum ramis, & frondibus, herbis, lapidibus, & ſolo interdum inuenitur hærere: qui breui temporis curriculo coaleſcens, grumoſus in gummi morem efficitur. Huius duo tantùm genera ipſe in Italia uidi, quorum alterum ab orientali plaga, alterum uerò à Calabris deſertur. Eius, quod ex oriente petitur, duplex habetur ſpecies; præſtantiſsima altera, quam Maſtichinam appellant, nomine à granorum maſtiches ſimilitudinem ſumpto: infirma uerò, & uilis altera, quæ Bōbycina nuncupatur. quippe quæ nil aliud eſt, quā aut euanida, & ſenio exhauſta Maſtichina, aut ſaccaro, alijsq; impoſturis adulterata. Calabrienſis plurimi penditur, quæ ſtirpium frondibus inſidens colligitur, proinde foliorum Manna cognominata, minutis granulis conſtans, tranſlucida, grauis, maſtiches granulis ſimilis, candida, guſtu dulcis atq; ſuauis. Secundas partes ſibi adſciſcit, quæ ramis inſidet: tertias uerò, quæ lapidibus, & ſolo inhæret: nimirum hæ granulis conſtant craſsioribus, & colore longè minus ſyncero. Ex ea, quæ nocte peracta è cælo ceciderat, Coſſentiæ, quæ eſt Calabriæ ciuitas, mihi facta fuit copia ſuper fraxineis frondibus, quæ iulapij perfectè cocti guttas prorſus referebat. Accepi inibi ab incolis, quod hæc mane legitur, priuſquàm ſol exortus admodum excalfaciat: nanq; poſtea ſole liquefacta, abſortaq; facilè euaneſcit. Quapropter pleriq;, ubi in magna deciderit copia, ſummo mane arborum ramos præſcindunt, & in opacis collocant, ubi concretam maiori commodo legunt.

Fuchſij opinio.

Hinc uerò fit, ut neſciuerim ego, qua ratione ductus Fuchſius uir eruditiſsimus ſcripſerit libro de componendis medicamentis, quem nuper auctum edidit, Mannam (ut ſuis uerbis utar) Calabrinam grano conſtare grandiori, floccorum lanæ & bombycis referente effigiem, candidiori, & ob id alio nomine Bombycinam uocari: quin & hanc uiliori pretio uendi. Atqui cùm is à nobis planè diſſentiat in Mannæ, quæ ex Calabria aduehitur, hiſtoria, ratus gnarusq; hanc, quam paulò antè reddidi, ueram eſſe, non plura adijciam: ſed relinquam in hoc fore iudicium eorum (ſint uel medici, uel pharmacopœi, uel mercatores) qui Mannæ illius naturam rectius norunt, atq; eam ſatis exploratam habent.

Mannæ Arabum.

Duo Mannæ genera etiámnum à Mauritanis diuerſis capitibus prodita reperio: quorum alterum Mannam, alterum uerò Tereniabin appellant. Tamen non aliam inter ea ſpecierum differentiam eſſe conſtat, quàm quòd alia liqueſcens, melli ſimilis, alia in grumos concreta uideatur: quæ profectò illa eſt, quæ ad nos aduehitur. Quam uerò ij Tereniabin uocant, Serapionis teſtimonio & ipſam eſſe Mannam manifeſtè oſtenditur. Nanque Abicis auctoritate, Tereniabin, inquit, febrium ardentium inflammationes mulcet, ſitim extinguit, aluum mediocriter emollit, pectori, & tuſsi opem præſtat, nec aliud eſt, quàm Manna.

Braſauoli lapſus.

Teſtatur Braſauolus Ferrarieſis, Nicolaum quendam Ferrariæ (ut arbitror) pharmacopolam emiſſe à quodam Mauritano uas plenum cuiuſdam Mannæ melli ſimilis, quæ in medicamentis non ſatis laudari potuit. Hanc equidem ex eo genere fuiſſe exiſtimauerim, quod Mauritani Tereniabin nominant: etſi Braſauolus ipſe contrarium ſenſerit, cùm uelit, Tereniabin Mauritanorum eam eſſe Mannā, qua communiter utimur: eorundem uerò Mannam eſſe huiuſce liquidæ ſpeciem. Quæ tamen ſententia Arabum ſcriptis prorſus refragatur. quandoquidem ipſe inuenerim apud Serapionem, quòd Tereniabin quidam ros eſt è cælo cadens melli grumoſo ſimilis, & quòd aliter mel roſcidum appellatur. Auicenna uerò de Manna agens, inquit, eam gummi modo concreſcere: à quo Meſuem nihil diſſentire comperio. Credidit Auerroes, & poſt eum alij quàm plurimi, Mannam ueteribus, præſertim Galeno, incognitam fuiſſe.

Mannæ hiſtoria ex Galen. Pli. & Theo.

Quibus illud reclamat, quod ipſe Galenus ſcriptis tradidit libro III. de alimentorum facultatibus, capite de melle, ſic dicens. Memini aliquando cùm æſtate ſuper arborum, ac fruticum, herbarumq; folia mel quàm plurimum fuiſſet repertum, agricolas uelut ludentes ceciniſſe, Iupiter melle pluit. Præceſſerat autem nox, ut per æſtatem, ſatis frigida (nam tum tempus anni æſtiuum erat) pridieq; calida, & ſicca fuerat aëris temperies. At qui peritis naturæ interpretibus, halitus è terra, & aquis prodeuntes, ſolis calore exactè attenuati ac cocti, à frigore ſecutæ noctis in unum coacti, ac denſati fuiſſe uidebātur: ſed apud nos rarò id accidit: in monte autem Libano quotannis perſæpe. Itaque coria ſuper terram extendentes, & arbores excutientes, quod ab eis defluit, excipiunt, & ollas, ac fictilia melle implent, uocantq; id roſcidum mel, & aërium. Hæc Galenus de Manna memoriæ prodidit. Ex quibus eorum error deprehenditur, qui putant hanc ei fuiſſe incognitam. Exiſtimandum igitur eſt, quòd hinc Arabes ſuum deduxerint Tereniabin; præſertimq; cùm ſcribat Serapio, hoc ab eis mel aërium appellari. Huius etiam meminit Plinius libro undecimo capite duodecimo his uerbis. Venit mel hoc ex aere, & maximè ſiderum exortu, præcipuéque ipſo ſirio explendente fit, nec omnino prius uergiliarum exortu ſublucanis temporibus. Itaque cum prima aurora, folia arborum melle roſcida inueniuntur. At ſi qui matutino ſub dio fuere, unctas liquore ueſtes, capillúmque concretum ſentiunt. Siue ille eſt cæli ſudor, ſiue quædam ſiderum ſaliua, ſiue purgantis ſe aeris ſuccus, utinam eſſet & purus, ac liquidus, & ſuæ naturæ, qualis defluit primò. hactenus Plinius. Sed tam antiqua Manna res eſt, ut ante Galenum, & Plinium, eius etiam meminerit Theophraſtus Heſiodi auctoritate, libro III. capite nono de plantarum hiſtoria, his uerbis. Sin autem auctore Heſiodo, mella, apesq; quercus ferat, magis

Manna in comitatu Gorienſi,& Foro Iulij.

quoq; illud confirmatur. Ergo naſcitur uel hic melleus humor é cælo cadens, in hac maximé inſidens. *Manna utriuſq; conſiſtentiæ é cælo demiſſam uidimus in Comitatu Goritienſi, uniuerſoq; Foroiulienſi agro, ac circumuicinis locis, Anno à* CHRISTO *nato* M. D. XLVI *maio, & iunio menſibus: fuitq; mihi ambarum colligendarum amplißima facultas. Siquidem ea, quæ fici, fraxini, & orneogloßi frondibus inhæſerat, gummi modo concreuerat, colore candida. At quæ ſuper amygdalæ, perſicæ, ac quercus folia deciderat, mellis modo liqueſcens ab arbore defluebat, flauo colore. Quo factum eſt, ut facilé crediderim, quód non ſui ipſius facultate gummi modo Manna concreſcat; ſed foliorum, in quibus delapſa recumbit. Qua re ab Arabibus diligentißimé perſpecta, utriusq; Mannæ hiſtoriam diuerſis per ſe capitibus ſuis monumentis prodidere.*

Monacorũ opinio exploſa.

Sed profectó non admittenda, quin potius explodenda uidetur ſententia Monachorum, qui in Meſuem commentarios ſcripſere, cùm pro certo aſſerant, ſirio ardente Mannam non ſolùm roris modo ſuper arborum, & herbarum folia reperiri aeris, & cæli clementia; ſed etiam ab arboribus, fraxino ſcilicet, & orneogloſſo abſq; aliquo cæli rore, gummium modo inciſo earum cortice in lacrymas concreſcere. Quod tamen ut à rei natura, ita etiam à ratione, & à ueritate abhorrere putauerim. Siquidem ea Manna, quæ inciſo harum arborum cortice in Apulia, & Calabrienſi agro hac ætate canicularibus diebus collacrymare cœpit, nullus quidem plantæ liquor eſt, ſed ipſa eadem Manna, quæ diebus ſuperioribus eaſdem in arbores ab aere deciderat. Nam cùm illis regionibus uſu ueniat, quód præ cæteris prædictæ arbores eo mellifluo rore affatim, abundeq; madeſcant, ſitq; cortex ſolis ardore nimio ſitiens, ac rimoſus magnam, liquoris quantitatem intra ſe abſorbet.

Manna ſecto arborum cortice manans.

Quo fit, ut poſtmodum exurente canicula inciſo eodem cortice idem liquor exiliat, & in grumos concreſcat: qui tamen cùm leues, fungoſiq; ſint ob arboris ſucci miſtionem, infeliciter operantur, nec alterius Mannæ uiribus correſpondent. Quód autem id tantùm fraxino, orneogloſſoq; eueniat, cùm melleus ille ros in uniuerſum omnes occupet plantas, in cauſa eſt harum arborum nobis occulta poteſtas, ut magnetis ad ferrum, & ſuccini ad paleas. quippe omnibus clarum eſt, apud Calabros, & Apulos ſolam fraxinum, eiq; congenerem orneogloſſum Mannam in ſe contrahere, retinere, denſare, ac cohibere: ex alijs ueró arboribus eandem ſtatim defluere, & in ſubiectas herbas, petras, ſolumq; diffundi. Quare ab his duntaxat arboribus inciſo cortice non ſané primo, & ſecundum naturam, ſed ex accidenti defluit Manna. Verùm optimi illi patres contenti (ni fallor) cortice, internas illarum arborum partes penetrare neglexerunt. At incolæ, qui ex maiori huius liquoris prouentu, plus auri referunt, rei naturam diligentius inueſtigarunt.

Petri Criniti error.

Cæterum ex his, qui thuris Mannam cæleſtem hanc eſſe crediderunt, unum Crinitum Florentinum fuiſſe comperio. In cuius cenſuram Manardus Ferrarienſis libro primo ſuarum epiſtolarũ peculiarem epiſtolam conſcripſit.

Serap. lapſus.

Veruntamen uenia illi danda eſt, cùm & Serapio, qui Mauritanis omnibus in ſimplicium medicamentorum hiſtoria præſtitit, thuris Mannam cum cæleſti inepté confundat. Meminit Mannæ inter alios Græcos etiam Actuarius libro de medicamentorum compoſitione, ibiq; de eius uiribus ac facultatibus diſſeruit.

Mannæ temperamentũ, & uires.

Manna tam Auicennæ, quàm Meſuis teſtimonio, æquali feré temperamento conſiſtit, licet ad calidum paululum inclinet: at Auerroi calida, humidaq; habetur Aluum deuorata, aut hauſta ciet, per ſe tamen imbecilliter. Ideoq; tum fœminis utero gerentibus, tum pueris ipſis tutó ſemper exhiberi poteſt. Alijs medicamentis addita uires eorum auget. Bilem facilé educit: ſitim extinguit, aperit, emollit, læuigatq; gulæ, pectorisq; partes. Quæ ex Alexandria Aegypti affertur Maſtichina uocata, uno duntaxat anno in ſuis uiribus perſiſtit: ſed quæ in Italia prouenit, præſertimq; Calabrienſi agro, pluribus annis incorrupta perdurat.

Fuchſij opinio reprobata.

Enimuero Fuchſius medicus noſtra ætate & doctrina, & rerum cognitione clarus, in libro de compoſitione medicamentorum, quem ſecundó auctum excudit, Mannam à medicorum uſu explodere conatur his uerbis. Manna leuem certé, ut feré nullam ſoluendi, aluumq; ſubducendi uim habet. Quod ijs compertum eſt, qui iuxta Libanium fuerunt. Nam referunt, indigenas eius montis, cùm abunde ea ſatientur, nihil tamen lædi, aut aluum ſibi quoquo pacto ſubduci ſentire, ſed ea tanquam obſonio nutriri. Quapropter cùm melli quodammodo ſimilem facultatem habere conſtet, facilé ea carere liceret, modó peregrinorum admiratione non ita duceremur: neq; ſtulti, contemptis noſtratibus, é longinquis regionibus allatis uti potius, quàm ijs, quæ noſtris in hortis proueniunt, mallemus. ſed ſtultitiæ noſtræ, temere ſumptus immodicos facientes, cõdignas damus pœnas. hæc Fuchſius. Quibus nimirum uerbis liquet eum uelle uſum Mannæ prorſus adimi, atque ipſum ad medicamenta deferri, quæ noſtris in regionibus proueniunt. utinam æqué commodé & tutó fieri poſſet iſta commutatio, ut ſaltem, quod ipſe uehementer cupit, immodicis ſumptibus parceremus. Sed quoniam rationes, quas affert, non ſunt eæ, quibus id perſuaderi poßimus, idcirco cogor in hoc eius ſententiæ refragari. Nam quód Manna aluum ſubducat, & eam quidem innocué, non ſolùm conuenit inter auctores, qui hactenus de illa ſcripſerunt, ſed id etiam quotidiana experientia docet. ſiquidem duarum & ſemis unciarum pondere data aluum perbellé deijcit, & priuatim bilem educit. Quód autem Libani mõtis indigenæ Manna non ut medicamento quod purget, ſed ut obſonio, quod nutriat, utantur, quis tam facilé ut Fuchſius, referentibus credet? cùm nos quotidie contrarium experiamur: aut ſi credat, non aliquam facti illius rationem adinueniet, qua, ut decet, experimentum tueatur. certé nullus, ſi recté iudico. Vt autem medicamenta peregrina aboleſcant, quæ mitißimam ſoluendi uim habent, inter quæ iandudum Manna principem feré locum obtinet, utemur noſtratibus, & fortaſſe lathyri, pityuſa, tithymalis, bryonia, & alijs huiuſmodi, quæ paßim naſcuntur in hortis & campeſtribus, atque uim lethiferam ac pernicioſam ſortita ſunt? abſit, meo quidem iudicio. Malim ergo in hoc ſequi exemplum Dioſcoridis, Galeni, & aliorum tum Græcorum, tum Arabum probatißimorum auctorũ, quàm alterius quicũq; ſit. illi enim non contenti ſimplicibus medicamentis, quæ ſuis in locis naſcebantur, peregrinis etiam uti uoluerũt. quos tamen tantum abeſt, ut ſtultos dicamus, ut etiam ſapientes iudicemus. Quare non potui ſatis mirari Fuchſium ita malé de Manna ſenſiſſe, quam omnibus, eo excepto, perſpicuum eſt ſine moleſtia uentrem purgare. Equidem optarem, ut ij, qui alicui medicamento uſum abrogare ſtudent, uel id æquius & modeſtius agerent, aut é noſtratibus ea proferrent, quæ eandem uim præſtare poſſent. neq; enim ego is ſum, qui peregrina noſtratibus præ-

ferre

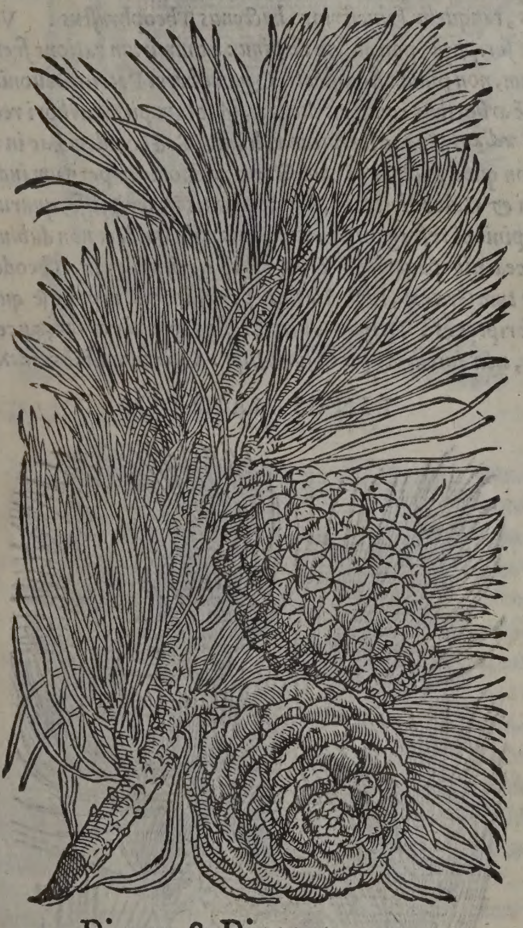
ſerre uelim, modò hæc cum illis uiribus certare ualeant. Λίβανος καὶ λιβανωτὸς *id Græcis dicitur, quod Latinis Thus: Arabibus, Ronder, Conder, aut Kateth: Italis, Incenſo: Germanis, Vueirauch: Hiſpanis, Encienſo, Gallicis, Encens.* Nomina.

† ἄτομος. *Hæc dicto hîc, & paulò pòſt legitur in uulgaribus Græcis codicibus: qua in primo loco thus natura rotundum inſignitur, in ſecundo uerò arte tale factum cognominatur. Sed quia abſurdum uidebatur Marcello, Dioſcoridem uſum fuiſſe homonymia, ideo mutauit lectionem, alterum ſcilicet* ἄτομον *in* ἔντομον, *ad rem nomen accommodans. Quam tamē lectionis mutationem minimè probat Manardus: qui præterea dubitat quo modo atomos Latinis ſit reddendus. Hæ difficultates mihi quidem uidentur ab Oribaſio ſublatæ lib.* XII. *ubi primò non* ἄτομος, *ſed* ἄτμητος *legitur, quæ uox ſine controuerſia illæſum, atq; non ſciſſum thus facit: ſecundò uerò nihil legitur. quod argumento eſt, atomum ſecundum accreuiſſe Dioſcoridi. Legitur autem* σύαγρος, *quæ uox ut eſt illius factitij thuris cognomentum, Oribaſio teſte, legitimum, ita non mutanda uidetur.*

† *Hîc uulgaris lectio habet,* ὁ ἀραβίας, καὶ ὁ ἐν σμίλῳ, ὃν ἔνιοι κοπίσκον καλοῦσι, *id eſt: Arabias, & in Smilo naſcens, quod aliqui copiſcum uocant. Marcellus non* ἀραβίας, *ſed* ὀρόβιας *legit. Cui lectioni adſtipulatur Oribaſius libro* XII. *ubi* ὁ ὀρόβιος *tantùm, reliqua uerò ut addititia non leguntur.*

† *Exemplaria Græca uulgata hoc in loco legunt* μεθοδευόμενος: *quæ uox, in itinere, à Ruellio, & artificioſè conformatum, uertitur à Marcello. Sed equidem eam aduentitiam putauerim, quòd non legatur ab Oribaſio.*

PINVS.

PICEA.

Pinus, & Picea. Cap. LXXIIII.

PINVS, ET PICEA generi eidem aſcribuntur, ſed quandam flagitant ſpecierum diſtinctionem. arbores vulgò cognitæ. Quarum cortex aſtringit: prodeſt tritus, & illitus intertrigini, vlceribus ſummum corpus occupantibus, ambuſtisque cum ſpuma argenti, & manna: vlcera delicatulorum acrimoniam recuſantium cerato myrtino exceptus ad cicatricem perducit: tritus cum ſutorio atramento ſerpentia cohibet: ſuffitu partus, & ſecundas eijcit: potus aluum ſiſtit, vrinam mouet. Folia eorum trita, & illita inflammationes leniunt, vulnera ab inflammatione uindicant: trita autem, & decocta in aceto feruenti collutione dentium dolores mulcent: hepaticis utilia ſunt drachmæ pondere in aqua, aut mulſa pota. Pineæ nucis cortex, & folia potu idem præſtant. Teda earum particulatim ſecta, ſi in aceto coquatur, & decocto dens colluatur, dolores leuat. Ex his etiam fit ſpatha acoporum, peſſorumque compoſitionibus idonea. Quinetiam earum crematarum fuligo ad librarij atramenti confectionem excipitur: ea circumlitionibus efficaciſcimè imponitur, quibus palpebras ornant, coloremque mentiuntur, calliblephara Græci vocant: arroſis oculorum angulis, calloſis, glabrisque

genis, & collacrymationibus opitulatur. Pityides appellantur pinorum, piceæque fructus, qui in conis inueniuntur. Vim aſtrictoriam habent, & aliquantulum excalfacientem: tuſsi, & pectoris vitijs auxiliantur, per ſe, aut ex melle ſumpti. Nuces pineæ cùm repurgatæ manduntur, aut cum paſſo, aut cucumeris ſemine bibuntur, urinam cient: acrimonias in renibus, & ueſica hebetant: ſtomachi roſiones leniunt: datæ cum portulacæ ſucco, uirium infirmitatem roborant, corruptorum quoque humorum labem obtundunt. Pineæ nuces integræ recenter arboribus decerptæ in paſſo franguntur, & decoctæ, uetuſtæ tuſsi, ac tabitudini conferunt, ſi quotidie ex eo liquore terni cyathi bibantur.

Pini hiſtoria, eiuſque genera.

NOSTRAE *nimirum negligentiæ adſcribendum foret, cùm nos aſsiduè habeant pinorum, abietum, picearum, & laricum ſyluæ, niſi harum omnium ampliſsimam, ueramq; hiſtoriam traderemus: eoq; magis ad hoc teneri uideor, cùm animaduerterim* Plinium, *recentiorumq; nonnullos eum ſecutos, in huiuſcemodi plantarum hiſtoria, quæ reſinas fundunt, longè ab eo diſſentire, quod in* Tridentinis *montibus noſtris oculis perſpectum, apud alios etiam teſtatum reliquere poſſumus. Rem itaque à* Pinu *exordiens, inuenio* Theophraſtum *libro* III. *cap.* X. *de plantarum hiſtoria, duas* Pini *ſpecies adnotaſſe; domeſticam alteram, alteram uerò ſylueſtrem: huiuſq; in maritimam, & montanam diſtinctionem feciſſe, hiſce uerbis.* Pinorum *aliam urbanam, aliam ſylueſtrem aſsignant. Sylueſtris binum ſtatuunt genus, quorum alterum* Idæam, *alterum maritimam uocant. Harum rectior, celſior, materieq; craſsior* Idæa: *folio imbecilliori, tenuioriq; maritima: & cortice læuiori, utiliq; ad coria. quod alteri minus. Nux maritimæ rotunda, breuiq; dehiſcens:* Idææ *oblongior, uiridis, minusq; hiſcens, tanquam ſylueſtrior. hactenus* Theophraſtus.

Petri Bellonij opinio exploſa.

Verùm non deſunt, qui contendant Theophraſtum *hæc de picea ſcripſiſſe, non autem de pinu: ea nimirum ratione freti, quòd* πεύκη, *de qua hìc diſſerit* Theophraſtus, Græcis *piceam, non pinum ſignificet. Quamobrem* Petrus Bellonius *Cenomanus communẽ* Græcorum *ſententiã ſecutus libro, quẽ arboribus coniferis dicauit, id totum piceæ arbori reddidit contra* Theodori *interpretationẽ, quod* Theophr. περὶ πεύκης *Græcè ſcriptum reliquit. Sed equidem hac in re* Bellonium *(pace uiri boni dixerim) hallucinatũ arbitror, non quòd propterea eum* Græci *ſermonis imperitum iudicem, ſed quòd mihi uideatur non diu uerſatus in* Theophraſti *&* Galeni *lectione, aut de plantis iis ſcripſiſſe, quarum non certam habuit cognitionem. nam plura ſunt, quæ eius opinioni refragantur. In primis mihi quidem non dubium eſt, quin ueteres* Græci πεύκην *pro pinu, &* πίτυν *pro picea uſurpauerint. Neq; certè ueriſimile eſt,* Theodorum Theophraſti *interpretem natione* Græcum, *& linguæ tum* Græcæ, *tum* Latinæ *peritſsimum, ignoraſſe quid per illa tam uſitata & trita uocabula intelligerent* Græci *ſcriptores. Deinde* Theophraſtus *ipſe* τῆς πεύκης *nucem* στρόβιλον *uocat. ex quo palam fit, eũ nomine* πεύκης *de pinu, non autem de picea ſcripſiſſe. Quandoquidẽ* στρόβιλος

PINVS SYLVESTRIS. I.

PINVS MARITIMA.

non

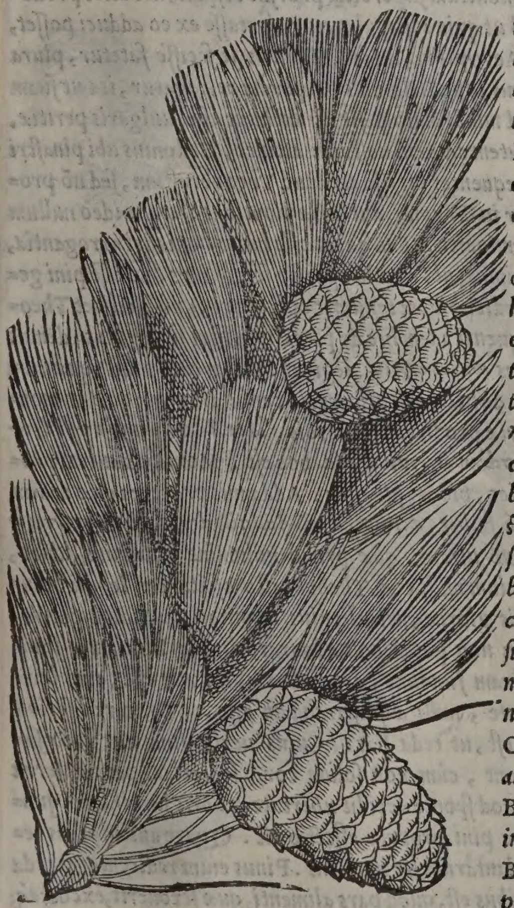
PINVS MARITIMA ALTERA.

PINVS SYLV. MVGO.

PINVS SYLV. CEMBRO.

non aliud deſignat, quàm nucem pineam, ut apertè declarat Galenus lib. II. *de alimentorum facultatibus his uerbis.* Nux pinea *boni ac craßi eſt ſucci, multumq; nutrit, non tamen facilè coquitur.* Appellant *autem nunc* Græci *ipſam non* κῶνον, *ſed* στρόβιλον. Idem *libro de cibis boni & mali ſucci, ita ſcribit.* His *ipſis plus craßi, non autem mali, ſucci habet nucleus pineus, qui* κῶνος *uocatur. ipſum uerò etiam* στροβίλους *ueteres appellant.* Item *lib.* VII. *de ſimplicium medicam. facultatibus, ſic inquit.* Coni *fructus, quem quidem & coccalon nominant, & ſtrobilon &c.* Adhæc *commentario quarto de uictus ratione in morbis acutis apud eundem hæc ſcripta leguntur.* Nempe κόκκαλος *ab* Hippocrate *dictus, non ita, ſed* κῶνος *magis ab antiquis* Græcis *appellatur, ueluti à recentioribus medicis propemodum omnibus* στρόβιλος. Galeno *deniq; adſtipulatur* Symeon Sethi, *utpote qui nucleos pineos* κωνάρια τοὺς στροβίλους *etiam nominet.* Ex *quibus utiq; conſtare puto contra* Bellonij *opinionem,* Theophraſtum *ſub* πεύκης *uocabulo pinum deſcripſiſſe, non piceam.* Nam *ſi* Theophraſto *peuce ſtrobilum profert, quem* Galenus *inter cibos connumerat, non uideo, quo modo is piceæ fructus eſſe poßit, cuius nuclei nõ ſunt edendo,* Bellonij *etiam teſtimonio.* Quòd *inſuper hoc loco per* πεύκην *pinum intelligat* Theophraſtus, *illud maximo eſſe poteſt argumento, quòd nuſquam picea uiſa ſit urbana, niſi fortè è ſylueſtrium ſemine ad ſpectaculum in hortis ſata.* Cuius *tamen contrarium deprehenditur in pinu, quæ domeſtica atq; urbana frequentißima conſpicitur.* Hinc *porrò factum eſt, ut* Bellonius *ſua ductus opinione, ex hoc in alium quoque errorem inciderit.* Quippe *illud falſum eſt, quòd ex teda piceæ fiat pix, ut* Bellonius *aſſerit, perperam, meo iudicio,* Theophr. *hoc loco interpretatus.* Siquidem *rara admodum eſt picea, quæ tedam habeat:*

atq; pix omnis, cuius eſt uſus, ex pinea tantùm teda conficitur in Italia, quemadmodum & in Bohemia, *ubi ingentiſſimæ ac frequentiſſimæ ſunt pinorum ſyluæ.*

Pinorum ſylueſtrium ſpecies. *Cæterùm his, quæ de ſylueſtrium pinorum generibus ſcribit* Theophraſtus, *in noſtro climate refragatur, quæ ſenſibus clariſſimè patet experientia. ſiquidem agreſtes, quæ plurimæ in maritimis noſtris* Senenſibus *proueniunt, fructum ferunt ſpithama oblongum, pyramidalem, firmum, ac ſolidum, nec per ſe facilè dehiſcentem. Quæ uerò numeroſæ uireſcunt in* Ananijs, *reliquisq;* Tridentinis *montibus fructu conſtãt paruo, breui, qui quàm primùm aruerit, affatim dehiſcit, & ex arbore decidit. Sed id euenire exiſtimamus, climatum, & regionum uarietate, uel etiam quòd maritimæ plura ſint genera. quandoquidem in maritimis* Piſarum *oris ſylueſtres proueniunt pini, qui breues nuces edunt, cupreſſi modo, non tamen rotundas, ſed acuminatas, ut pictura, quam hîc exhibemus, oſtendit. Quinetiam in eodem* Tridentino *agro iiſdem* Ananijs, *& uallis* Flemarum *montibus aliæ duæ ſylueſtrium uiſuntur ſpecies à prædictis longè figura diſſidentes: quarum unam uulgò* Mughi *incolæ uocant. quæ ſine ſtipite medio, ramos circumquaq; à radice fundentes, humi repunt ſpatio cubitorum decem, quindecimq;: quales etiam apud* Ananios Rouena *monte, & in alijs pleriſq; harum uallium locis apertè conſpici poſſunt. Proferunt hæ fructus paulò minores cæteris ſylueſtribus, ſed qui magis reſinam fundant. Harum ramis utuntur incolæ ad uaſa uinaria cingenda: ſunt enim tenaces admodum, & flexiles. Alterius uerò ſpeciei ſunt, quas* Cembri, *&* Cirmoli *uulgò uocant, quarum numeroſiſſimas plantas ipſe ſæpe ac ſæpius uidi, tum in* Gauia Phœbeæ *uallis, tum in* Flemenſibus, Vulturenæ, *&* Rhetinorum *montibus. Hæ quidem ſpecioſa proueniunt proceritate, ita ut ad tabulas parandas materiem non modò pulcherrimam præbeant, ſed etiam ſuauiter odoratam: attamen non tanta aſſurgunt altitudine, quanta cæteræ ſylueſtres. Ramos è caudice promunt, ceu & picea, qui pini frondibus uirent. Caudicis cortex non ut pino ſubrubet, ſed abietis modo ſubalbet.* Fructus *tam longitudine, quàm craſſitudine piceo æquè ſimilis eſt, breuior tamen, reſinoſus, colore in nigrum purpuraſcẽte: inter cuius nucamenta nuces recluduntur domeſticis ſimiles, minores tamen, triangulares, breues, fractu faciles, ut quæ dentibus facilè cedant: ſapore quadántenus domeſticas referunt, niſi quòd guſtui quandam penè inſenſibilem relinquant aſperitatem: quòd omnium ſylueſtrium proprium eſt.* Ex *quo facilè adducor, ut credam hoc nucum pinearum genus illud eſſe, quod* Plinius *libro* XV. *cap.* X. Tarentinum *uocat, digitis fragili putamine, auiumq; expoſitum furto in arbore. Etenim illæ ita fragiles ſunt, ut non difficulter ab auibus roſtro frangantur. Ab iiſdem pinis reſina tum alba, tum odorata, ueluti ab alijs ſui generis manat.* Tabulæ *ex his paratæ ad extruenda ædificia* Germanis *plurimi fiunt, non modò quòd pulchra uenarum ſerie placeant, ſed quòd etiam odoris fragrantia præſtent: id enim ad eorum hypocauſta paranda, quibus maximè ob frigidiſſimam regionis temperiem & indigent, & utuntur, plurimum affert ornamenti.*

Bellonij alia opinio exploſa. Bellonius, *cuius paulò antè meminimus, libro de arboribus reſiniferis hoc pini genus (quantum ex eius uerbis colligere potui) pinaſtrum eſſe cenſet. Sed non rectè, mea quidem ſententia. nanque pinaſter,* Plinio *lib.* XVI. *cap.* X. *auctore, nihil aliud eſt, quàm pinus ſylueſtris, mira altitudine, gignitu rq; non modò in montibus, ſed etiam in planis,* Bellonio *uerò contrà, pinaſter pino humilior eſt: & plana, & montium ſupercilia prorſus reſpuit, nec alibi prouenit, præterquàm in excelſiſſimis montium iugis. Huic profectò ut quis adſtipularetur, fortaſſe ex eo adduci poſſet, quòd peregrinationi, quam ille in* Aſiam, Græciam, Syriam, Aegyptum, *aliasq; regiones ſe feciſſe fatetur, plura tribuere uellet, quàm probatiſſimorum authorum ſcriptis, quibus ſæpe* Bellonius *perperàm refragatur, ita ut ſuam putet auctoritatem illis præferendam eſſe. Sed ego miror, quòd mihi relatum ſit uirum hunc eſſe uulgaris peritiæ, neq; tot loca peragraſſe, quot eius ſcripta perhibent. Quòd autem ad rem noſtram attinet,* Bellonius *ubi pinaſtri hiſtoriam exorditur, hanc pinaſtri uocem ex uerſione* Latina *frequenter legiſſe ait apud* Theophraſtum, *ſed nõ propterea* Theophraſtum *eam agnouiſſe plantam, quòd non naſcatur in* Græciæ, *aut* Aſiæ *montibus: atque ideo nullum eſſe ex* Græcis *authoribus, qui de pinaſtro, aut pinu ſylueſtri meminerit. Sed quanta ſit huius boni uiri arrogantia, & in* Græcorum *authorum lectione negligentia, antea explicauimus, ubi ex* Theophaſto *ſcripſimus duo eſſe pini genera, unum urbanum, alterum ſylueſtre. Veruntamen ſi is mordicus ſuam tenuerit opinionem, quòd ſcilicet* Theophraſto πεύκη *piceam ſignificet, non pinum, & quòd ex conſequenti idem hîc de picea ſylueſtri ſit locutus, demus illi ita eſſe, quid reſpondebit ad illa* Theophraſti *loca, in quibus* πίτυς ἀγρία *legitur? mehercule nihil, quantum reor. Subijciamus ergo quæ* Theophraſtus *lib.* III. *cap.* IIII. *de plantarũ hiſtoria in cenſu arborum quæ in montibus naſcuntur, contra* Bellonij *ſententiam poſteritatis memoriæ prodidit, ijs uerbis.* ἴδια δὲ τὰ τοιάδε τῶν ὀρεινῶν, ἃ ἐν τοῖς πεδίοις οὐ φύεται· περί τε Μακεδονίαν, ἐλάτη, πεύκη, πίτυς ἀγρία. *hoc eſt.* Montibus *autem propria ſunt illa, quæ in planis non proueniunt.* Macedoniæ, *abies, picea, pinaſter. Addamus præterea quæ eodem capite, ubi plantarum meminit, quæ perpetuò uirent, idem ſic habet.* ἀείφυλλα μὲν οὖν τῶν ἀγρίων, ἃ καὶ πρότερον ἐλέχθη, πεύκη, πίτυς ἀγρία. *id eſt. Ergo inter ſylueſtria perpetuò uirent, quæ primo uolumine retulimus, abies, picea, pinaſter. Ex his itaque manifeſtum fieri arbitror,* Bellonium *multa in* Theophraſto *oſcitanter legiſſe, plura etiam temere & falsò ſcriptis tradidiſſe: ut hinc ipſum inanis gloriæ, uel alicuius dignitatis cupidum potius, quàm ueritatis ſtudioſum fuiſſe facilè iudicem.*

Plinij lapſus. *Cæterùm non potui non admirari dixiſſe* Plinium, *ſcandulas è pino ad contegendas domos, ex omnibus, quæ reſinam fundunt, arboribus aptiſſimas eſſe, cùm laricem non ignoraret materiei præſtantia, duritie, & firmitate, nulli æquiparandam eſſe.*

Tedæ conſideratio. *Præterea ſcribit* Theophraſtus *(nos id quotidie uidemus) quòd pini interitus eſt, ut teda fiat. Cuius uerba ſunt hæc loco ſuprà citato. Morbum pinis accidere talem* Idæi *incolæ narrant, cùm non ſolùm cor, ſed etiam pars externa caudicis in tedam tranſiuerit, tunc ſtrangulari quodammodo. quod ſponte accidit ubertate arboris largiſſima, quoad quis coniectare poſſit: teda enim totum efficitur. Ergo hæc pini propria affectio eſt. Quare autem pinus teda fiat, ſcribit idem* Theophraſtus *libro* VI. *cap.* XV. *de cauſis plantarum, ſic inquiens.* Pinus *enim radicem agit teda totam refertam, ut antè dictum eſt.* Ratio *eadem, quæ in animalibus eſt, quòd pars alimenti, quæ ferbuerit, excoctaq;*

ſit,

ſit, quoniam purgatiſſima eſt, aſſidet: & collecta, denſataq; pinguedinem reddit. Reliquum uerò ſurſum tranſmiſſum, partes, quæ ſupra terram eminent, nutrit: non per illam pinguedinem ſubiens, ſed per alios quoſdam meatus. Nam quæ in tedam omni ex parte mutatæ ſint, obeſitate moriuntur, ut dictum eſt: cùm enim nullum tranſitum habeant, ſpiritus ſtrangulantur, ſicut animalibus accidit, quæ ultra modum pinguerint. hæc ille. Cæterum quòd teda opus ſit ad picem conficiendam, non defuit ſanè ratio, qua etiam arte fieri poſſit, ita ut pinus non ſua utiq; ſponte, ſed artificio teda fiat. Id enim idẽ docuit Theophraſtus libro IX. cap. II. de hiſtoria plantarũ, his uerbis. Idæi ubi arboris caudicem cortice diſpoliarint, quod parte ſolari, binis, aut ternis à terra cubitis facere conſueuere, confluxum iſtuc fieri non ſine teda uno cùm plurimùm anno affirmant. Idq; cùm ſecuri detraxerint, ſecundo iterum anno teda locum expleri: & tertio pari modo. Poſthac ob eam paulatinam inciſuram arborem extenuatam, putrefactamq; humi facilè à flatu proſterni, tum eius cor extrahi (hoc enim tedam maximè præfert) necnon & radicem effodi. hæc etiam ille. Quibus palàm eſt contabeſcente pino, tam ſponte, quàm arte fieri oririq; tedam.

Plinij error, & quorundã

Quamobrem putauerim hac in re non parum cæcutiſſe Plinium: quippe qui lib. XVI. cap. X. ubi reſiniferas enumerat arbores, tedam propriam, & per ſe eſſe arborem cenſet, cùm inquit. Sextum genus eſt teda propriè dicta, abundantior ſucco, quàm reliqua: parcior, liquidiorq;, quàm picea: flammis, ac lumini ſacrorum etiam grata. Et lib. eodem cap. XVIII. Nunc, ait, celeberrimis arborum dictis quædã in uniuerſum de cunctis indicanda ſunt. Montes amant cedrus, larix, teda, & cæteræ, è quibus reſina gignitur. hæc Plinius. Verùm ſi quis Plinij defenſor diceret, per tedam ipſum hoc in loco nõ aliud intelligere, quàm pinum, itaq; eum tueri uellet, hanc tutelam illud (ut puto) uanam eſſe oſtẽdit, quòd cùm eo capite Plinius reſiniferas arbores omnes per genera deſcribat, & primũ omnium genus pinum faciat, nullo pacto pinũ pro teda accepiſſe uidetur, cùm ſexto reſinarum generi tedam poſtea adſcripſerit. Hinc fortaſſe & Marcelli error defluxit, qui in hoc Dioſcoridis capite, pinum tedam interpretatur. In hoc etiam uerſatur errore Adamus Lonicerus Ruellium ſecutus in ſuo de plantarum hiſtoria uolumine, ubi fictam potius, quàm ueram arborem pro teda pinxiſſe uidetur. Sed animaduertendum eſt, non è pinu tantùm fieri tedam, ſed ex alijs etiam plantis reſinam fundentibus, nempe larice, & picea: à quibus nos in Ananienſibus ſyluis pinguiſſimam exciſimus. Quapropter dicebat Theophraſtus lib. IIII. cap. VI. de hiſtoria plantarum, quòd in Ponto ex ſylueſtribus deſint pinaſter, abies, atq; picea, & omnino quæ tedam in ſe gerunt. Quibus clarè patet, alias præter pinum arbores eſſe, quæ in tedam contabeſcunt. Sed quòd id morbi magis pino eueniat, quàm cæteris, propria pini affectio eſſe creditur.

Plinij & Ruellij error.

Quo fit, ut & in hoc Plinium erraſſe crediderim, qui non pini, ſed laricis morbum eſſe ait, ut teda fiat: ac eidem omnes attribuit tum uires, tum notas, tum qualitates, quas Theophraſtus pino reddidit. Quare cùm Ruellius eum ſibi familiriſſimum ab huiuſcemodi lapſu uindicare uellet, non mirum, inquit, quòd in hoc Plinius æquiuocatione ſit uſus, quando & perpetua fronde perinde ac pinus, ſit larix, & ſitus idem in montibus, eademq; facies, minimè animaduertens, quàm magno ipſe quoq; fuerit errore implicitus: quemadmodũ & recentiorum alij. Quandoquidem pro certo atteſtari poſſum, laricem me uidiſſe nunquam (etſi centenas laricum ſyluas uiderim) cui per hyemem folia non deciderent, & quæ tantam contraheret cum pino cognationem, quantam Ruellius tradidit. Itaq; ut uera eius quoq; promulgetur hiſtoria, hìc ea de larice diſſeremus, quæ & uidimus, & experientia comprobauimus:

LARIX.

Laricis hiſtoria.

LARIX igitur arbor eſt eximiæ proceritatis, cortice perquàm craſſo (non autem læuiori, quàm picea, ut Adamus Lonicerus ſcribit) in rimas undique dehiſcente, intusq; rubente: ramos gradatim circa ſtipitem totum emittens, adnatis compluribus ſalicis more lentis, colore luteo, odore non iniucundo: folijs circum ramulos prodeuntibus, denſis, oblongis, mollibus, comoſis, pineis anguſtioribus, minimè aculeatis, quæ aduentante hyeme dallida effecta ad caudicis radices decidunt, ibiq; marceſcunt: ita ut ſola larix inter cæteras reſinam fundentes arbores, ſpreta omni algoris immanitate, nuda per hyemem uitam tranſigat. Nouella cupreſſum prorſum æmulatur, non autem piceam, ut Ruellio placet. Eius coni (quanquam credidit Plinius laricem ſterilem eſſe) cupreſſinis admodum ſimiles ſunt, neq; ingratum efflant odorem. Veruntamen flores longè odoratiores ſunt, qui uere emergentes è ramuſculorum cacuminibus arborem uniuerſam mirum in modum condecorant. quippe cum in purpura ardenter rubeſcant, comantibusq; foliolis, miro quodam naturæ artificio annectantur, non parum uiatorum oculos remorantur. Ligni materies duriſſima, præſertimq; rubeſcens, & in caudicis meditullio ſita: eaq; propter in ædificijs omnibus extruendis, cæteras longè præcellit.

Plinij, & Vitruuij error.

Vanum profectò eſt credere (ut Plinius, Vitruuius, & recentiorum pleriq; perhibent) quòd nec flagret Larix, nec in carbones uertatur, ſed ueluti calcarium ſaxum in fornace exuratur. Quandoquidem haud rectè cum fornacibus ageretur, in quibus fit ferrum in Tridentinis montibus, & in ea præſertim ualle

Ananijs contermina, quam Solis nuncupant, ac alijs multis Camonicæ, & Eliotropiæ uallis fornacibus, in Brixienſi agro, ſi larigno carbone carerent, cuius inibi maxima conflagratur copia. Nanq;(ut referunt in hac arte periti) nullo alio carbone in fornacem indito, rude ferri metallum tam celeriter colliqueſcit, quàm lariceo. quin & lignum eius ſiccum, cùm abunde ſit raſinoſum, impetu flagrat perquàm uehementi. Quamobrem in Tridentinis montibus laricinis tantùm lignis furnos incendunt, tam eos, quibus panis coquitur, quàm quibus hypocauſta calefiunt.

Agaricu s larici innaſcẽs.

Cæterùm ſelectiſſimum Agaricum in larice prouenit. nanq; ipſe quidem ſæpius in Ananienſibus montibus præſtantiſſimum agaricum parua quadam ſecuri à laricibus compluribus deieci, emiq; ſæpius ab his, qui reſinas colligunt. Naſcitur etiam agaricum (ut prodit Plinius) in Gallia, non in larice duntaxat, ſed in alijs arboribus, præſertim glandiferis. Dioſcorides, ſicuti & Galenus, non ſatis compertum habet, an Agaricum fungus ſit, aut radix, licet aſſerat in cedro gigni. Braſauolus agaricum Comachij in ilicibus inueniſſe fatetur, necnon per Galliam equitans, id uidiſſe ait quercuũ caudicibus inhærere. Enimuero ipſe in tota Hetruria, in alijsq; quàm plurimis Italiæ locis, deniq; in multis Germaniæ, Carniolæ, Dalmatiæq; prouincijs, ubi ſyluæ quercubus, cerris, ilicibus, ſuberibusq; refertæ conſpiciuntur, non ſolùm nunquam uidi, ſed ne quidem audiui in his agaricum prouenire: tametſi illis inhærere uiderim fungos alios plurimos lignea materie concretos, duros, ac nigros: quibus ubiq; paſſim fomites fiunt ad ſuſcipiendum ignem, cùm è ſilice calybe excutitur: quinetiam ijs ignitis ad machinulas exonerandas uenatores frequentiſſimè utuntur. Ad hæc quanuis in Tridentinis montibus, præſertimq; Ananienſibus præter abietes, pinos, larices, & piceas, innumerabiles adſint quercus; in nulla tamẽ agaricum, præterquàm in larice, naſcitur.

Reſina larigna.

Porrò ex larice etiámnum præſtantiſſima illa reſina manat, quæ falsò officinis terebinthina uocatur, cùm terebinthina ex terebintho proueniat. Verùm cum mercatores præterito iam æuo terebinthinam ad nos minimè afferrent, ob idq; larigna eius loco uterentur tum medici, tum myropolæ, facilè factum eſt, ut larigna ex uſu ſibi terebinthinæ nomen uendicauerit. Et quòd larigna terebinthinæ nomen & locum antea paſſim ocupauerit, ut etiam hodie in officinis eiuſdem, ſi deſit, uicem ſuppleat, omnibus notiſſimum arbitror. Attamen Fuchſius uir alioqui doctiſſimus, in libro, quem ſecundò edidit de compoſitione medicamentorum, ſcribit pharmacopœos legitimæ terebinthinæ uice abietinam ſupponere. Qua in re apertè fallitur, quòd omnes (ut dixi) pro terebinthina larignam uſurpent. Atqui Galeni tempore liquida picea terebinthinæ loco uendebatur, ut ipſe libro tertio de comp. medic. per genera memoriæ prodidit, ſic inquiens. Ex harum genere eſt & larigna uocata, prædictis planè humidior: ſubſtantia uerò ſimilis liquidæ piceæ, quam loco terebinthinæ inſtitores uendunt ignorantibus eas diſcernere. eſt autem talis reſina odore guſtu, & facultate, quàm terebinthina acrior. Cum hac igitur, & terebinthina, larigna uocata perſimilem potentiam obtinet, ſed tenuiori ſubſtantia, maioreq; diſcutiendi uirtute prædita eſt. Hanc Tridentini, ac etiam qui ijs contermini ſunt, uernaculo ſermone Largà appellant, deflexa à larice, à qua emanat, appellatione. Hæc tamen ſponte ſua non defluit: ſed qui ipſam colligunt, magno, & longo terebro laricis caudicem ad medullam uſque per æſtatem perforant, & inde manantẽ reſinam uaſculis quibuſdam è piceo cortice paratis excipiunt. Splendidiorem mittunt iuuenculæ arbores, ſicuti de thure diximus: turbidiorem uerò annoſæ.

ABIES.

Pannũ in larice naſcens.

Reperitur præterea in annoſis laricum caudicibus prope medullam ipſam pannum quoddam albicans quãdoq;, cubiti amplitudine, corio, ex quo chirothecæ conficiuntur, adeò perſimile, ut uix alterum ab altero diſcerni poſſit. Vtuntur hoc incolæ ad uulnera glutinanda, & ad ſanguinis fluores compeſcẽdos.

Piceæ, & Abietis hiſtor.

Cæterùm admodum inter ſe ſimiles ex ijs, quæ reſinam fundunt, arbores ſunt PICEA, & ABIES, ita ut ſæpe etiam lignarios fabros fallant. Siquidẽ eadem utriq; proceritas: ambæ ijſdem ſunt folijs oblongis, duris, ac denſis: utriuſq; ramuſculi produntur crucis in morem, à duorum duntaxat ramorum lateribus exeuntes: quod & folijs euenit. Veruntamen hoc tantùm diſcriminis inter ſe habent, quòd piceæ folia colore ſint abiegnis longè nigriora, quin & paululũ latiora, molliora, læuiora, minusq; pungentia. Præterea piceæ cortex nigreſcit, tenax eſt, lentus, & lori modo flexilis: abieti uerò albicat, et ſi flectatur, facilè perfringitur. Piceæ rami plerunq; ad terram flectuntur: quod in abiegnis non uiſitur. Ligni deniq; materies piceæ multò ſpecioſior, ac etiam utilior: habet enim uenas rectiores, minusq; nodoſas. In picearum genere ſola fœmina fructus adfert, ſed in Ananienſibus, cæteriſq; Tridentinis montibus abies omnis infructifera eſt, etſi Plinius abietem fructiferam fecerit. Picea fert reſinam inter corticem, & lignum gummi modo concretam, licet nonnunquam ex ea defluat liquida, larignæ ſimilis.

Abietis lacryma.

Abies uerò inter corticem & corticem præſtantiſſimum liquorem illum concludit, quem uulgò LAGRIMO, quaſi abietis lacrymam, appellant: de quo ueteres nihil (quod equidem ſciam) poſteritatis memoriæ prodidere. Niſi quiſpiam dixerit, per abietis lacrymam intellexiſſe Galenum lib. III. de compoſitione medicamentorum per

genera

genera paulò antè citato, piceã illam liquidã reſinam, quam pro terebinthina inſtitores uendebant. Cuius rei illud indicium eſſe uidetur, quòd ſcribat ipſe, hanc et guſtu, & odore terebinthinæ eſſe perſimilẽ, quod in abiegna lacryma maximè notatur: et quod inſuper ſit quadántenus terebinthina acrior. nanq; huiuſmodi qualitates in liquida piceæ reſina minimè reperiũtur. Quo fit, ut ſuſpicandũ putauerim, in his Galeni uerbis librariorum fortaſſe culpa mẽdum aliquod ſubeſſe; licet conſtet antiquos ſcriptores in arborũ reſinas ferentiũ hiſtoria in quàm plurimis inter ſe differre, & alteram ſæpe pro altera (ut ſupra diximus) ſubſtituere. Auxit mihi ſuſpicionem hanc Galenus: quippe qui ſcripſerit deinde eodem libro in Euphorbij medicamento, inter reſinas cæteris odoratiores haberi terebinthinã, & abiegnam, hancq; illa calidiorem eſſe.

Error quorũ dam.

Falluntur autem, qui putant abiegnam lacrymam, clariſſimam eſſe larignam: quandoquidem illa inter abietis cortices uomicæ modo coaceruatur, & ſecto corio (ut in abſceſſibus ſanie uexatis fieri ſolet) elicitur: hæc uerò manat è laricis caudice ad medullam uſq; perforato, ut ego experientia doctus facilè atteſtari poſſum. Nam, ut rem omnem hac in hiſtoria exactius exploratam haberem, & à larice larignam, & ab abiete abiegnam per memet elicere libuit. Sunt qui huic illam admiſceant, ut hac impoſtura magis lucrentur, eo quòd omnes abiegnam pluri faciunt, quàm larignam. Nec deſunt qui percolatam larignam, & ad ultimam claritatem redactam pro abiegna uenditent, cùm rariſſimi reperiantur myropolæ, qui rectius alteram ab altera dignoſcant. Sed fraus cognoſci poteſt, quòd abietis lacryma ſubſtantia minus conſiſtat, odore præſtantiſſimo fragret, & guſtui larigna ſit amarior, ad annumq; aſſeruata quadántenus flaueſcat.

Abiegnæ lacrymæ uires.

Ea uulneribus recentibus maximum affert præſidium, quòd non ſolùm glutinet, ſed & mundet, & ſarcotica habeatur. Pota renum calculos eijcit, arthriticos dolores mulcet, coxendicumq; cruciatus lenit. Capitis uulnera mirificè ſanat, adeò ut hac ſola nonnulli utantur. Additur & in antidotis balſami uice. Affirmat Ruellius abieti croceum florem innaſci: uerùm in Tridentinis montibus, ubi undiq; ea montes ſylueſcunt, Abies omnis eſt & floribus, & fructibus infœcunda.

Bellonij opinio falſa.

Sed ut ad piceam noſtra redeat oratio, non ſatis compertum habeo, quam arborem pro Picea intelligat Petrus Bellonius: quanquam ex imagine, quam exhibuit, atq; etiã ex notis, quas ſuæ piceæ aſſignauit, aliquod pinaſtri genus intelligere uidetur. Cæterùm arbor, quam idem ſua tãtum auctoritate, ne dicam temeritate, ductus perperàm Sapinum uocat, ac abieti ſimilem facit, nõ eſt (quantum ego conijcere potui) niſi legitima picea. Quippe hæc abieti adeò ſimilis eſt, ut ſæpe ſyluanos homines, & lignarios fabros fallat, ut ſuprà dictum eſt. Idcirco Plinius lib. XVI. cap. XXIIII. eadem folia reddidit piceæ & abieti, ſic inquiens. Inſecta pectinum modo (intellige, folia ſunt) piceæ, abieti. Iis etiam idem Taxum ſimilem fecit eodem lib. cap. X. quemadmodum & Dioſcorides lib. IIII. Taxum autem (ut obſeruauimus) maximè folijs æmulatur picea, quam magno & pudendo errore Bellonius Sapinum appellat. nam Sapinus, teſte Plinio, pars tantùm eſt in abiete, ut eius uerba declarant lib. XVI. cap. XXXIX. ubi ita ſcribit. Abietis quæ pars à terra fuit, enodis eſt. Hæc, qua diximus, ratione fluuiata decorticatur, atq; ita Sapinus uocatur, ſuperior pars nodoſa duriorq; ſubſterna. Quibus utiq; Plinij uerbis palam eſt Sapinum non eſſe per ſe arborem, ſed tantùm abietis partem, ſicuti etiã Vitruuius teſtatur.

LENTISCVS.

Verùm Bellonius, quòd audiuerit tam piceam, quàm abietem indifferenter du Sapin ſuis Gallis nominari, hanc fortè uulgarem & confuſam nomenclationem ſecutus, ut eam uerã putauit, ita etiam Piceam Sapinũ appellauit. Sed is mihi quidem non uidetur in Plinio rectè cõſideraſſe reſiniferarum plãtarum hiſtoriam, neq; in Theophraſto cognouiſſe quod πεύκη & πίτυς ſignificarent, neq; etiam animaduertiſſe, quòd hæ duæ uoces ſæpe à Græcis una pro altera uſurpantur. Sed hîc fuſius, quàm deceat, aliquot Bellonij errata perſecuti ſumus. alius enim locus erit, niſi quid mihi humanitus accidat, ubi alia plura in hoc genere conſultò tractabimus.

Nomina.

Arbor, quæ pleriſq; Græcis πίτυς Latinis Pinus appellatur: Arabibus, Sonobar: Italis, Pino: Germanis, Hartzbaum, & Kynholtz: Hiſpanis, Pino: Gallis, Pin. Quæ autem Græcè πεύκη, Latinè Picea nominatur: Arabicè, Arz: Italicè, Pezzo: Germanicè, Rot dannenbaum: Hiſpanicè, Pino negro: Gallicè, Vnh abre du genre du pin. Quæ deinde Græco nomine λάριξ, Latino item Larix, Italico Larice, & Germanico Lerchenbaum uocatur. Quæ deniq; Græcis ἐλάτη, Latinis Abies dicitur: Italis, Abete: Germanis, Thannen, ſiue Thannembaum.

Lentiſcus. Cap. LXXV.

LENTISCVS nota arbor eſt. Cui toti uis ineſt aſtringendi: ſemini enim, folio, ramo, cortici, radicibusq; cognatæ inſunt vires. Liquamentum autem ita fieri ſolet. Folia, cortex, & radix in aqua coquuntur, & vbi abundè cocta, refrigerataque ſunt, folia abijciuntur: aqua denuo coquitur, donec mellis habeat craſsitudinem.

Lentiſcus ſua aſtringendi dote, valet aduerſus ſanguinis reiectiones, alui profluuia, & dyſenterias in potu: item contra eruptionem ſanguinis è vulua, & eiuſdem, aut ſe-

dis

dis procidentia. In totum acaciæ, & hypociſtidis uicem repræſentat. Idem facit ſuccus è tritis folijs. Decoctum fotu caua explet, & fracta oſſa ferruminat, uuluæ fluxiones ſiſtit, nomas arcet, vrinam pellit, motus dentium collutione ſtabilit. Virentes ſurculi calamulorum vice dentibus repurgandis affricantur. Fit è ſemine oleum aſtrictoriam vim habens: quod prodeſt, cùm quid aſtringi opus eſt. Lentiſcus reſinam gignit, quæ lentiſcina cognominatur, & ab aliquibus maſtiche. Pota vtilis eſt ſanguinem reijcientibus, & tuſsi veteri: ſtomacho auxiliatur, ſed ructum mouet. additur in dentifricia, & illitiones faciei, ad nitorem cuti conciliandum: palpebras oculis incommodas replicat: manducata halitum oris commendat, gingiuas contrahit. Optima, & copioſiſsima in inſula Chio prouenit. Præfertur, nitedulæ modo, reſplendeſcens, & candore Tyrrhenicæ ceræ ſimilis, adulta, retorrida, friabilis, odorata, ſtridorem edens. Viridis autem inferior eſt. Adulteratur thuris, reſinæque pineæ nucis miſtura.

Lentiſci conſideratio.

LENTISCVS in Italia frequentiſsima naſcitur, præſertimq; in Hetruria maritimis noſtris Senenſibus. Gignitur in collapſis Romanorum ædificijs, ac ruderibus. Quinetiam in tractu Tyrrheni ubiq; copioſa oritur, in Campania maximè. Cæterùm Lentiſci nonnullæ ſunt plantæ, quæ in arborem mediæ proceritatis aſſurgunt: nonnullæ uerò humiles, quæ nullo grādiore caudice à radicibus ſublato, ſed uirgultis, ſtolonibusq; innumeris corylorum ſylueſtrium modo diſsiliunt. ueruntamen Lentiſcus tum ramis, tum folijs denſior conſtat, magisq; uirgultorum cacuminibus ad terram deflectitur. Folijs utraq; eſt piſtacij graueolentibus, pinguibus, friabilibus, & in obſcurum uirentibus, in ambitu tamen rubent, ſicuti & quibuſdam uenulis. Perpetua fronte uiret. Cortice eſt ſubrufo, lēto, tenaci, flexibiliq;. Profert terebinthi modo, præter racemoſos fructus, folliculos corniculi modo intortos, in quibus includitur liquor limpidus: qui tandem ueteraſcens uertitur in beſtiolas ijs perſimiles, quæ ex ulmi, & terebinthi folliculis euolant. Tota planta grauiter olet: quapropter nonnulli, quòd olfactu caput aggrauet, ipſam deuitant.

Ruel. & Hermolai lapſus.

Sed Lentiſcum, quæ roboris magnitudine proueniat, folio ſorbi, acinis ſylueſtris punicæ rubentibus, ut Ruellius ſcribit, hactenus non uidi, nec id unquam me legiſſe memini apud probatos auctores. Idcirco Ruellium hac in re hallucinatū crediderim. quemadmodum & Hermolaum, qui ea eſſe lentiſci folia exiſtimat, quibus coriarij Venetijs pelles conficiunt, uulgò propriè appellata folia. Siquidem planta, à qua hæc folia decerpuntur, maximè à lentiſco differt; etſi cum terebintho aliquam habeat ſimilitudinem.

Maſtiches cōſideratio.

Fert etiam Lentiſcus Italica maſtichen, ut ipſe atteſtari poſſum: quanquam non ea copia, qua in Chio, & Creta Aegæi inſulis. Itaq; immeritò à nonnullis notatur Auicenna, quòd maſtichen Italicam memoriæ prodiderit. Quippe quòd ij, qui maiori in errore uerſantur, exiſtimauerint non alibi fortaſſe, quàm in Chio naſci. Indicam maſtichen è ſpinoſa quadam planta manare, non ſolùm Theophraſtus, ſed etiam alij tradidere, quemadmodum & Plinius. qui lib. XII. cap. XVII. non modo Chiæ maſtiches meminit, ſed aliarum quoq;, quæ in Arabia, Aſia, Græcia, Pontoq; proueniunt.

Lētiſci uires ex Galeno.

Lentiſci meminit Galenus lib. VIII. de ſimp. medicam. facultatibus, ſic inquiens. Lentiſcus facultate ex aquea eſſentia leuiter calida, & terrena frigida nō pauca compoſitus eſt, ob quam & moderatè adſtringit. Deſiccat igitur ſecundo ordine completo, aut tertio incipiente; in caliditatis, & frigiditatis differentia quodammodo eſt medius, & ſymmetrus. Similem omnibus ſui partibus adſtrictionem obtinet in radicibus, ramis, extremis turionibus, germinibus, ac folijs, præterea fructu, & cortice: ac ſi ſuccum ex folijs eius uiridibus exprimas, ſimilis hic ordinis eſt, moderatè adſtringens. Itaq; bibitur & per ſe, & cum alijs medicamentis, quæ dyſenterias, & alui affectus ſanant. quin & ad ſanguinis expuitiones, ſanguinisq; ex utero eruptiones, tum ſedis, uuluæq; procidentias idoneus eſt, utpote ad hypociſtida nonnihil propè accedens.

Maſtiches uires ex Gal.

Meminit idem & maſtiches libro VII. ſimpl. medic. his uerbis. Maſtiche candida quidem, & Chia conſueto more cognominata, quodammodo ex contrarijs compoſita facultatibus eſt, adſtringente uidelicet, & emolliente. Proinde ſtomachi, uentris, inteſtinorum, iecorisq; inflammationibus competit, utputa ſecundo ordine excalfaciens, & deſiccans. Nigra uerò, quæ Aegyptia cognominatur, tum magis deſiccat, tum minus adſtrictoriæ facultatis eſt particeps: quamobrem aptior eſt ad ea, quæ ualidiorem digeſtionem per halitum expoſcunt. hac igitur ratione & furunculis bonum eſt remedium. Porrò oleum, unguentumq; maſtichinuu ex Chia conficitur, non admodum ſanè ex Aegyptia. cæterùm ſimilis eſt & ipſum maſtichæ facultatis. Hæc de lentiſco, & maſtiche Galenus poſteritatis memoriæ prodidit. Sed cùm maſtiche mihi Caphuram in memoriam redegerit, quòd certò ſciam, eam maſtiche, ardenti aqua, zedoariaq; ab impoſtoribus adulterari, cùmq; Dioſcorides, Galenus, & cæteri illius ſeculi ſcriptores ipſam non ſolum non adnotauerint, ſed ne nouerint quidem, ſilentio minimè diſsimulandum fore putauimus, quò magis legentibus ſatisfiat, quantum tum à Serapione, tum etiam ab ijs, qui meridionalem plagam, & Indiæ ora hoc æuo nauigationibus perluſtrarunt, memoriæ proditum eſt.

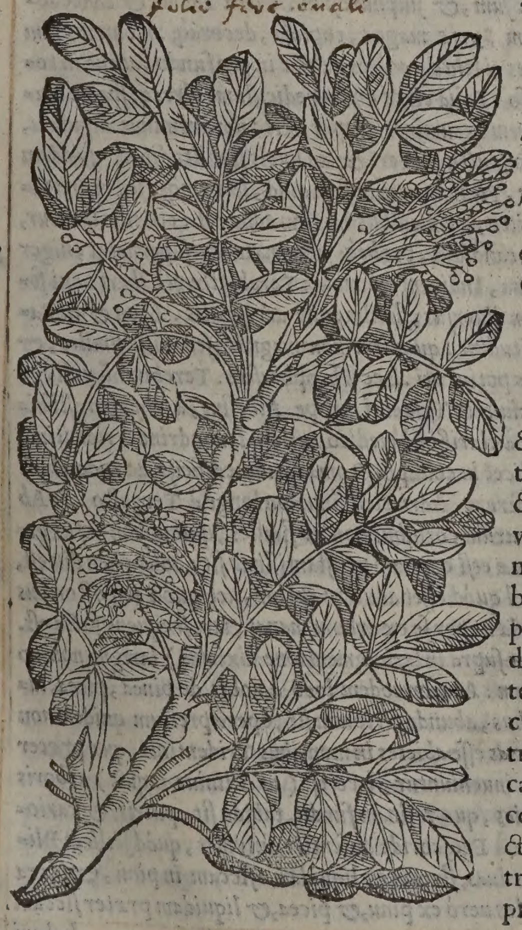
Caphuræ hiſtoria, & genera.

CAPHVRA igitur eſt gummi arboris cuiuſdam in India naſcentis tanta magnitudine, ac proceritate, ut ſub eius umbra hominum centuriæ recondi poſsint. Naſcitur hæc arbor in montibus mari propinquis, materie leui, ferulacea, qua prodit Caphura. Huius largioris prouentus augurium eſt, cùm frequentibus cælum fulgetris corruſcat, aut crebro tonitru conſtrepit, uel cùm terra motu concutitur. Huius multa traduntur genera. Vna in interuenijs ligni, lamellarum modo impacta figitur. Alia foras emergit cortice abrupto, ueluti reſinæ, illisq; gummi modo inhæret, maculis inter initia rubentibus, poſtmodum uel calore ſolis extoſta, uel ignium ui candeſcit. hanc ſumpto à rege quodam Riach illius loci nomine, indigenæ Riachinam appellant: quandoquidem is primus dealbandæ Caphuræ rationem adinuenit. Hæc cæteris & bonitate, & tenuitate præſtat, longioriq; perdurat tempore. Alia craſsior, nec pellucens, atro colore: proinde bonitate cedens. Tertia uilior reperitur, fuſco colore. Succedit huic impurior alia, quæ arboris ſcobe, ramentis, & aſſulis implicita, gummi more agglutinata lenteſcit, tuberculo amaræ nucis, aut fabæ, aut ciceris. Hanc pontificum, & ſacerdotum ſuffimentis

ſicut

ſicut thus, & myrrham, coſtumq́;, in templis dicant. Sed hæ omnes in duo tantùm faſtigia rediguntur, in rudem, & elaboratam. ſiquidem rudis eſt Caphura omnis ignem non experta: elaborata uerò, quæ ſolis, uel ignis ardore excocta, atq; purgata album contraxit colorem, utpote & cera. Fuch. opinio improbata. *Fuchſius lib. primo de componendis medicamentis, putat Caphuram eſſe bituminis Indici genus, quòd ſcripſerit Serapio auctoritate Almazodi, largioris Caphuræ prouentus augurium eſſe, cùm cælum crebris fulgetris corruſcat, aut plurimis ſtrepit tonitruis, uel cùm regio, in qua prouenit, terræmotu concutitur: argumento, quòd ſimiliter ex terræ concuſſu magna tum ſulphuris, tum bituminis copia profundi ſoleat. Sed diſſentit ab eo opinio noſtra: quandoquidem nec Serapionis, nec aliorum quoruncunq; hanc fuiſſe ſententiam exiſtimem: cùm tam ipſe, quàm cæteri, qui de Caphura ſcripſere, arboris cuiuſdam uaſtiſſimæ proceritatis gummi, uel reſinam Caphuram eſſe ſcribant.* Platearij error. *Nimirum oſcitanter de hac ſcripſiſſe uidetur Platearius Salernitanus: quippe qui Caphuram gummi arboris eſſe inficiatur, Dioſcoridis, & complurium teſtimonio, ex ſucco cuiuſdam herbæ fieri tradens. Quod profectò falſum eſt, cùm nullibi Caphuræ meminerit Dioſcorides. Eam autem eſſe gummi non ſolùm Auicennæ, & Serapionis teſtimonio probatur, ſed & Luſitanorum, qui noſtro æuo per meridiem ad Calicut orientalis Indiæ emporium nauigant.* Caphuræ tẽperamentũ, & uires. *Credidere Serapio, & Auicenna, Caphuram tertio abſceſſu & ſiccare, & refrigerare: quæ tamen cùm uehementer etiam in aquam proiecta conflagret, ſit perquàm odorata, & adeò tenuium partium, ut ſæpe per ſe in auram euaneſcat, illis reclamare uidetur. Quo fit, ut quis ſuſpicari poſſit, aut legitimam Caphuram ad nos non aduehi, aut hoc loco Arabum monumenta (ut in alijs quàm plurimis) eſſe uitiata. Capitis dolores (ſi tamen in hac parte credendum eſt Mauritanis) ex calore prouenientes Caphura illita mulcet, incandeſcentes inflammationes reſtinguit, præſertimq́; iocineris. Renes, & ſeminaria uaſa refrigerat, ſanguinemq́; cogit. Circumlitionibus imponitur ad cutis nitorem conciliandum, & ad arcendas tam uulnerum, quàm ulcerum inflammationes. Eryſipelas extinguit, & aduerſus gonorrhœam, & albas uuluæ fluxiones efficax eſt cum ſuccino, & aqua nymphææ hauſta. Idem præſtat pubi, ſeu imo uentri, teſtibus, renibusq́; illita: quæ tamen antea pſyllij ſeminis ſpiſſamento, aut omphacio, aut ſolani ſucco probè ſit macerata. Sanguinem è naribus profluentem ſiſtit, aut cum urticæ ſemine immiſſa, aut ex maioris ſedi, & plantaginis ſucco fronti circumlita. Collyrijs ad calidas oculorum lippitudines utiliter imponitur. Renibus, ac teſtibus illita uenerem extinguit. Corpora à putredine præſeruat: proinde commodè antidotis admiſcetur, quæ contra uenena, uenenoſorum animalium ictum, & peſtilentes affectus conficiuntur. In uniuerſum uiribus innumeris pollet, quas breuitati conſulentes prætermittimus.* Caphuræ probatio, & conſeruatio. *Legitimæ probatio talis eſt. In calido pane è furno recentiſſimè ſublato, bipartitoq́; manibus ſciſſo, Caphura ponatur. quòd ſi humore madeat, ſynceræ eſt argumentum: ſin contrà perareſcat, ſpuriæ ac factitiæ ſignum. Cæterùm niſi diligenter aſſeruetur, ex operculatis etiam capſulis nonnunquam euaneſcit: itaq; ſæpe deluduntur ſeplaſiarij. Aſſeruatur tamen ſecurè uaſe marmoreo, aut alabaſtrino, lini & pſyllij ſemine ſepulta. Nec deſunt, qui eam pipere felicius aſſeruari putent. quod nec planè comprobandum uidetur. Venetias Caphuram omnem rudem important, ibiq́; igne, & arte uitreis organis elaboratur, ſic ut candeſcat, atq; pelluceat.* Nomina. *Σχῖνος Græcis, Lentiſcus Latinis appellatur: Daru, Arabibus: Lentiſco, Italis: Mata, aut Arueira, Hiſpanis: Lentiſque, Gallis. Huius reſina μαςίχη Græcè uocatur: Latinè, Maſtiche, aut Reſina lentiſcina: Arabicè, Maſthec, Maſteche, ſiue Maſtoche: Italicè, Maſtice: Germanicè ac Gallicè, Maſtic: Hiſpanicè, Almaſtiga. Quod Arabibus Kaphor, ſeu Chafur, recentioribus Græcis κάφουρα, ut etiam Latinis Caphura nominatur: Italis, Camphora: Germanis, Campher: Gallis, Camphre.*

TEREBINTHVS.

Terebinthus. Cap. LXXVI.

TEREBINTHVS cognita arbor eſt. Cuius folia, & ſemen, & cortex aſtringunt, & ad eadem, ad quæ lentiſcus, conueniunt, ſimili parata modo, ſumptaque. Fructus eſui aptus eſt, ſed ſtomacho aduerſatur: excalfacit, vrinam mouet, venerem excitat: contra phalangiorum morſus conuenienter in vino bibitur. Reſina eius ex Arabia petræa defertur. Prouenit etiam in Iudæa, Syria, Cypro, Aphrica, & Cycladibus inſulis. Sed præualet candida, perlucida, vitreo colore, & in cæruleum vergente, terebinthum olens. Terebinthina reſinas omnes antecedit: proxima lentiſcina, & è pinu, & abiete: has ſequitur è picea, & pineis nucibus reſina. Natura omnibus calfacere, mollire, diſcutere, expurgare. Tuſsi, ac tabi conueniunt per ſe, aut in eclegmate ex melle: vitia pectoris expurgant, vrinam cient, cruda concoquunt, ventrem emolliunt, palpebras commodiſsimè replicant: lepras tollunt, cũ ærugine, ac ſutorio atramento, nitroque; auribus

auribus ſaniem emanantibus cum melle & oleo, item in pruritu genitalium utiles. malagmatis, acopiſque admiſcentur. Laterum dolorbius per ſe, illitu & appoſitu auxilio ſunt.

Reſinæ aliæ. Cap. LXXVII.

Liqida reſina è pinu, & picea, à Gallia, & Hetruria conuehi ſolet, atque olim à Colophone petebatur: hinc Colophoniæ ſibi cognomentum vendicauit. A Gallia quoque ſubalpina: quam vernaculo nomine larica, hoc eſt, larignam, appellant incolæ. Ea in linctu, & per ſe magnopere prodeſt tuſsi veteri. Colore inter ſe diſtant: ſiquidem alia candida eſt, alia oleoſa, alia mellei liquoris ſimilitudine, vt larigna. Cupreſſus etiam liquidam fundit reſinam, quæ ad eadem pollet. Quæ verò aridarum generi aſcribuntur, quædam ex pineis nucibus, aliæ abiete, aliæ picea, & pinu exierunt. Eligi debet longè omnium odoratiſsima, translucens, non retorrida, neque diluta, quandam ceræ faciem præbens, & friabilis. E`picea, & abiete reſinæ cæteras antecedunt: odoratæ enim ſunt, atque thus odore imitantur. Præſtantiores à Pityuſa inſula deferuntur, quæ ſecundum Hiſpaniam ſita eſt. Sed quæ è picea, nucibus pineis, & cupreſſo manarunt, nihil ad illas, nec tantis uiribus potiuntur. veruntamen eorundem gratia, quorum & illæ, ſumi ſolent. Lentiſcina terebinthinæ reſpondet. Vritur reſina omnis liquida in vaſe quadruplæ capacitatis ad humorem, qui infunditur. itaque reſinæ congius in duobus aquæ pluuiæ coquitur, ſubiectis leuibus prunis, reſina aſsiduè mouetur, donec omnis odor aboleatur, & friabilis, & retorrida reddatur, ac digitis cedat. Cæterùm vbi refrixit, in fictile non picatum, quod aconitum vocant, id eſt, non illitum, reconditur. Fiet etiam eximij candoris, ſi reſina omnis eliquata præcoletur, quò fæculenta ſordes excernatur. Vruntur quoque ſine aqua, primùm lento igne, & vbi coire cœperunt, maior carbonum ſtrues ſupponitur, & triduo citra intermiſsionem diſcoquuntur, vſque dum antedictas naturæ ſuæ notas exuerint: mox, vt dictum eſt, reponuntur. Aridas vnius diei ſpatio decoxiſſe ſatis eſt. Vſtæ odoratis malagmatibus, & acopis, & vnguentorum colorationibus magnopere utiles ſunt. E`reſina perinde atque thure, fuligo excipitur, ad circumlitiones idonea: quibus palpebras fucant, & colorem mentiuntur. prodeſt glabris genis, collacrymationibus, eroſisq; oculorum angulis. Ex ea fit atramentum ſcriptorum.

Terebinthi hiſtor. ex Theoph.

Terebinthorvm (*ut Theophraſtus memoriæ prodidit lib.* III. *capite* XV. *de hiſtoria plantarum*) *alia maſcula, alia fœmina. Maſcula ſterilis eſt, ob idq; ſexui maris adoptatur. Fœminarum alia fructum protinus ruſum promit, magnitudine lentis, qui concoqui nequit: alia uiridē editum, rufum poſtmodum tingit, & cum uua matureſcentem, nigrum nouißimè facit, magnitudine fabæ, reſinoſum, & ſulphuroſum. Circa Idam, & Macedoniam breuis, fruticoſa, contortaq; naſcitur: at apud Damaſcum Syriæ magna, copioſa, decoraq;: montem enim inibi terebinthis refertum, ut nil aliud habeat, referunt. Materies ei lenta, radices ualidæ in profundo, atque in totum incorrupta hæc arbos habetur. Flos oleæ, uerùm colore rufo. Folia circa unum pediculum, pleraq; ſpecie laurinorum, coniugatim, quemadmodum ſorbo, quòdq; parte poſtrema acuminet, impar exit: uerùm minus angulata, quàm ſorbo, ambituq; laurino ſimiliora, & pinguia cum uniuerſo fructu. Fert & ad nucis ſimilitudinem quædam concaua, ut ulmus: quibus beſtiolæ tanquam culices innaſcuntur. Fit in his reſinoſum quid, lentumq;: ſed reſina tamen non hinc legitur, ſed à ligno. Fructus reſinæ copiam non mittit, ſed manibus tantùm adhæret: etſi non lauetur, poſtquàm collectus eſt, inter ſe cohæreſcit: cùm uerò lauatur, candidus, probeq; non maturus ſupernatat, niger ſubſidit. Idem refert deinde lib.* IIII. *cap.* V. *hiſtoriæ plantarum, Indicam etiámnum Terebinthum haberi: cui folia, & rami, & reliqua omnia terebintho ſimilia: fructus autem diuerſus, ſimilis enim amygdalis. Nam & in Bactris terebinthum hanc eſſe, ferreq; nuces amygdalarum magnitudine: quoniam non magnas, ſed uiſu ſimiles, & ſuauitate amygdalis præſtantiores: & ideo loci illius incolas his potius uti. hæc Theophraſtus. Terebinthū uidi ego primùm in colle uulgò cognomine Caſtel Trento, non procul à ciuitate Tridenti prope Atheſim, à Theophraſti hiſtoria haud quaquam dißimilem, facta huius uidendi mihi copia à clarißimo medico Iulio Alexandrino Tridentino: reperiq; ipſam deinde in alijs compluribus Hetruriæ locis, uidelicet in collapſis Romanorum ædificijs, ac ruderibus: ſed frequentem admodum in Iapidiæ collibus prope Pucinum caſtrum, Adriatico ſinu non longè à Tergeſto.*

Reſina terebinthina.

Ab hac ſæpe, dum illac iter haberem, & fructus, & folliculos caprarum cornibus non abſimiles, quibuſdam intus beſtiolis culicis figuram præ ſe ferentibus, & reſinam decerpſi: quæ etſi omnium præſtantißima ſit; non tamen diu eſt, quòd Venetias defertur ex Cypro. Antea coctam afferebant, uel quòd eſſet aduectu aptior, uel quòd impoſtoribus ad adulterationem aditus hoc modo facilior fieret. Verùm liquida ut per ſe ex arbore manat, iam frequens facta eſt. Cæterùm quia terebinthina iandiu in Italiam nõ aduehebatur (ut ſuprà in laricis mentione diximus) larigna non modò terebinthinæ locum ſibi uendicauerat, ſed etiam cognomentum. At cùm eodem loco à nobis de pinea, picea, larigna, abiegnaq; reſina, & earum à quibus colliguntur arboribus, abunde ſcriptum ſit, operæpretium quidem non eſt, ut hìc iterum ea repetamus. Scire tamen conuenit, rarißimas eſſe abietes in montibus Tridentinis, quæ præter fluentem lacrymam, aridam fundant reſinam: ſed ſi quædam inueniuntur, hæc eſt (ut Plinius inquit) arboris morbus. Cuius rei manifeſtum argumentum eſt, quòd omnis abies, quæ reſinam fundit, tabida ſit, putris, & carioſa.

Braſ. opinio reprobata.

Braſauolus de reſinis differens, Plinium in earum hiſtoria à Dioſcoride diſſentire autumat, quòd ſcilicet Plinius libro XXIIII. *capite* VI. *tradiderit ſummas reſinæ ſpecies duas, ſiccam & liquidam: ſiccam in pinu, & picea fieri: liquidam è terebintho, larice, lentiſco, cupreſſo. Dioſcorides uerò ex pinu, & picea, & liquidam præter ſiccam*

haberi

haberi ſcriptum reliquerit. Quos tamen melius erat ſic conciliaſſe, quòd quanuis aſſerat Plinius, *ſiccas reſinas è pinu, & picea colligi; non propterea obſtat, quominus ferant pariter huiuſcemodi arbores & liquidas, & ſiccas reſinas. Quandoquidem in* Tridentino *tractu pluribus uarijsq; locis, è pinu, piceaq; antea longo tempore cæſis, ſolisq; ardore æſtuantibus liquidas reſinas exudare comperimus larignæ non abſimiles. Quod etiam ſæpe euenit in aſſeribus ex hiſce arboribus paratis, & in tignis, uel trabibus, quæ ædificijs coaptantur. Verùm enimuero malim dicere* Plinium *erraſſe, quòd liquidarum generi lentiſcinam adſcribat, quæ eſt noſtra maſtiche, cæteris profectò durior. Ad hæc ſcire etiam conuenit, quòd quæ in officinis* Colophonia, Hiſpanica, Græcaq; *dicitur, illius ſpecies eſt, quã conquere* Dioſcorides *edocuit. Conſtat hæc coloribus diuerſis, utpote cryſtallina, hyacinthina, ſaturatoq; colore, pro reſinarum ex quibus conficitur, uarietate. quippe (ut* Dioſcorides *ait) alia candida eſt, alia olei, alia mellis colore, qualis eſt larigna. Quæ uerò à* Colophone *Ioniæ urbe ſibi cognomentum comparauit, eſt (ut refert* Plinius *lib.* XIIII. *cap.* XX.) *præter cæteras fulua: neq; alia de cauſa uocatur &* Hiſpanica, & Græca, *niſi quòd ex iiſdem etiam regionibus aduehatur. Attamen animaduertendum eſt aliam ab hac, quæ neq; fricta, neq; excocta eſt, haberi* Colophoniam: *ſiquidem ſcribit* Dioſcorides *quòd pinea, piceaq; liquida, ac pinguis reſina ex* Colophone *afferebatur: ob idq;* Colophonia *per excellentiam uocabatur. Quod item teſtatur* Galenus *lib.* VII. *de compoſ. med. per genera, cùm inquit. Quoniam uerò piceam reſinam & frictam, & colophoniam appellare conſueuerunt, ſciendum uenit, aliã quandam eſſe colophoniam Chiæ maſtichæ perſimilem, molliens aliquid habens, quemadmodum illa, & thus. Et libro* II. *eiuſdem. Eſt, inquit, inter liquidas etiam colophonia thuris redolens, quæ nonnullis ſola uocatur colophonia, odoratu ſuauitatem quandam referens, ut abietina, & calore ſicut illa mediocri prædita. naſcitur admodum modica, atq; ob id pretioſa eſt. Porrò ſi quiſpiam diceret, non cognouiſſe* Plinium, *neque* Dioſcoridem, *liquidam abiegnam, quam ali qui lacrymam, nonnulli uerò abietis oleum nuncupant, eum ne tantillum quidem à ueritate deſciſcere putauerim: ſiquidem hi de liquida abiegna (quod legerim) nihil memoriæ prodiderunt.* Terebinthi, *& reſinarum meminit* Galenus *lib.* VIII. *de ſimplic. medicam. facultate, ubi ita ſcriptum reliquit. Terebinthi tum cortex, tum folia, tum fructus adſtrictorium quiddam obtinent: ſed & ſecundo ordine excalfaciunt. Itaq; quòd etiam deſiccent, manifeſtum eſt: recentes quidem etiámnum, humidiq; modicè; ſicci uerò, ordine ſecundo. Cæterùm fructus aridus propinquus eſt etiam tertio ordini deſiccantium: eſt enim adeò calidus, ut mandentibus protinus eius caliditas percipiatur. Itaq; etiam urinam prouocat, & lienibus prodeſt. Pauló ſuperius de reſinis differens, ſic inquit. Reſinæ omnes deſiccant, & excalfaciunt; Cæterùm inter ſe diſcrepant, quòd plus, ac minus habeant in guſtu quidem acrimoniæ, in facultate uerò caliditatis: tum quòd aliæ plus, aliæ minus ſortitæ ſunt partium tenuitatis: præterea quòd nonnullæ adſtrictionis ſunt participes, aliæ nequaquam. Primas meruit omnium non iniuria lentiſcina: eam uocant maſtichen. Nam præterquàm quòd paucula ei adeſt adſtrictio, adeò ut ſtomachi uentriſq; & iecoris imbecillitatibus, & phlegmonis conueniat, inſuper illi ineſt mordacitate uacans deſiccatio: minimùm enim acris eſt, & maximè tenuium partium. Inter alias præfertur terebinthina, manifeſtam quidem, non tamen ſimiliter atq; maſtiche, adſtrictionem poſſidens. Cæterùm adiunctam habet amaritudinem quandam, per quam magis etiam, quàm maſtiche digerit. Ob eandem qualitatem ineſt & abſterſio, tanta quidem, ut & pſoras ſanet. quinetiam quæ in profundo reſident, cæteris reſinis magis attrahit, uimirum cùm illis maiorem habeat partium tenuitatem. Attamen picea, & hac etiam magis ſtrobilina acriores quidem ea ſunt, ſed non magis tamen digerunt, neq; attrahunt. Mediæ inter has ſunt pinea, & abietina, acriores quidem quàm terebinthina, minus tamen, quàm aut picea, aut ſtrobilina. Habet porrò etiam emolliens quiddam terebinthina: ſecundum locum habet in emolliendo lentiſcina, ſicut & cypariſſina acrimoniæ. Et lib.* III. *de compoſitione medicamentorum per genera inquit. Etenim cera ad liquiditatem multo pingui indiget: at reſinæ, quæ quidem aridæ prorſus ſunt, modico: liquidæ & ſiccam quandam ſubſtantiam ad emplaſtri craſſitudinem aſſumere poſtulant. In ceris igitur non magna humiditatis, ac ſiccitatis differentia eſt: in reſinis, ſicut etiam in picis genere contrà, aridæ ab humidis permultum differunt. Omnium ergo reſinarum ſicciſſima eſt, quam nonnulli frictam, alij colophoniam appellant. Huic ſuccedit, quæ ex fictilibus impura, nec frixa ſumitur, quam ſi purges, in frictam mutabitur. His ambabus ſiccior eſt, quæ dicitur pityinon phyſema, ac ſi dicas pinea germinatio. Hanc ſanè, ceu ſqualidam in præſentis emplaſtri compoſitionem non eſſe idoneam ratus, abieci; uſus autem ſum fricta, & liquidis. Iam uerò ex his quoq; nonnullæ diutius liquidæ permanent, quemadmodum terebinthina, aliæ citò inareſcunt, ſicut ſtrobilina: media utriuſq; eſt abietina. Quinetiam facultate calidior eſt quidem ſtrobilina, mox uerò abietina. deinde terebinthina: cupreſſi reſinam miſcere non auſus ſum, ut quæ nonnihil adſtringeret. Putabit forſan aliquis nobiſcum diſſentire* Dioſcoridem Anazarbeum *in ſermone de reſinis hæc uerba ſcribentem, primo de medica materia commentario. Ex omnibus reſinis principatum terebinthinæ datur, poſt eam lentiſcinæ, tum ei, quæ de pinu raditur, & abiete, poſt quas picea, ſtrobilinaq; numeratur. In his enim* Dioſcorides *tanquam de infima ſtrobilina, optima uerò terebinthina ſentire uidetur. Verùm ego ex his tribus reſinis ſtrobilina, abietina, terebinthina, principem certè ſtrobilinam calore, ſecundam abietinam, poſtremam terebinthinam eſſe dixi. hactenus de reſinis* Galenus. *Sed hac in re animaduertendum eſt, quòd hoc in loco cæteris ſtrobilinam non aliter præfert* Galenus, *niſi quòd omnes caliditate tantùm antecellat: ſiquidem in uniuerſum in medicamentis componendis à* Dioſcoride *nequaquam diſſentit, uidelicet quòd inter omnes terebinthina primas occupet ſedes, ut paulò poſt declarauit, dicens. Inter reſinas optimam, tanquam medicamentum in multiplices uſus accommodatum, meritò terebinthinam affirmaueris, non tamen caliditate primas obtinere.* Arbor, *quæ Græcè* τέρμινθος, *Latinè* Terebinthus *appellatur:* Arabicè, Baton, Boton, Boſtin, *ſiue* Albotin: Italicè, Terebintho. *Reſina uerò ita* Latinis *uocata;* Græcis ῥητίνη *nuncupatur:* Arabibus, Ratin, *ſiue* Natig: Italis, Ragia: Germanis, Hartz.

Colophoniæ conſideratio.

Terebinthi uires ex Gal.

Reſinarũ vires ex Gal.

Nomina.

Pix liquida Cap. LXXVIII.

PIX liquida, quam alij conum uocant, è pinguiſsimis pini, piceæque lignis congregatur. Optima eſt ſplendens, ſyncera, læuis. Contra uenena, phthiſim, purulentam excreationem, tuſſes, ſuſpiria, & pectoris humores, qui difficilè extuſsiuntur, efficax eſt, eclegmate cyathi menſura cum melle dato: tonſillarum & uuæ inflammationes, anginæque utiliter perunguntur: purulentis auribus infunditur cum roſaceo, & illinitur cum trito ſale ſerpentium morſibus: adiecta uerò pari cera, ſcabros ungues extricat, impetigineſque emendat: uuluæ duritias, ac ſedis tubercula diſcutit: cum farinaq; hordeacea, & pueri impubis urina decocta, ſtrumas rumpit: cohibet ulcera, quæ ſerpunt, cum pineo cortice, aut ſulphure, aut furfuribus illita. Cæterùm cum thuris manna, & cerato profundos ulcerum ſinus conglutinat: rimis ſedis, & pedum magno auxilio illinitur: ulcera replet, & cum melle purgat: quin & cum uua paſſa, & melle carbunculos, & putrida ulcera emarginat, diſrumpitq;. Erodentibus medicamentis, quas ſeptas uocant, probè immiſcetur.

Picinum oleum. Cap. LXXIX.

E PICE fit quod piſſelæon appellant, ſeparato liquore aquoſo, qui ſupernatat pici, ſicut ſerum lacti. Nam expanſa, quandiu pix coquitur, ſupra cortinam uellera pura madeſcunt, acceptoq; halitu eius exprimuntur in uas, idq; tandiu fiat, donec pix coquatur. Quas pix liquida, præbet utilitates: alopecias capillo replet cum farina hordeacea illitum: quibus & liquida pix medetur: iumentorum ulcera, ſcabiemq; emendat.

Fuligo liquidæ picis. Cap. LXXX.

FIT HOC MODO è liquida pice fuligo. In lucerna noua, quæ ellychnium habeat, nonnihil picis incendito, lucernamq; fictili uaſe in clibani ſpeciem conformato, ſuperius in aguſtum fornicato, inferius perforato, ut clibani eſſe ſolent, operito, & adoleri finito: conſumptoq; liquore nouum infundito, quoad ſufficientem uſui fuliginem collegeris. Vis ei aſtringens, acriſq;. Vſui eſt ad pigmenta, quibus palpebras linunt, & venuſtant, & ad circumlitiones. Item ubi glabris genis pilos reſtitui oportet, ad imbecilles, lacrymoſoſq; oculos, inſuper ad eorundem ulcera non inutilis eſt.

Pix arida. Cap. LXXXI.

LIQVIDA pix decocta in ſpiſſam coit, quam uocant aliqui palimpiſſam. quo in genere quædam uiſci modo lenteſcit, boſcas cognominata, altera ſicca eſt. Probatur pura, pinguis, † odorata, ſubrufa, reſinoſa. Talis Brutia, & Lycia picis, reſinæque ſimul naturam habentes. Calfactoriam uim habet: dura emollit, pus mouet, tubercula panoſq; diſcutit, ulcera replet: uulnerarijs medicaminibus commodè permiſcetur.

Zopiſſa. Cap. LXXXII.

ZOPISSAM aliqui aiunt deraſam nauibus reſinam cum cera, quam alij apochyma appellant. Ea diſsipandi naturam habet: quoniam marino ſale macerata ſit. Alij pineam reſinam hoc nomine uocauerunt.

TAMETSI *de pluribus Picis generibus, de oleo, earumq; fuligine diuerſis, ac proprijs capitibus diſſerat Dioſcorides; cum tamen horum omnium hiſtoria notior ſit, quàm ut à nobis explicari debeat, operæpretium non eſt, ut de his pluribus agamus. Sed quoniam fortaſſe nonnullos delectabit audire, quónam modo pix ipſa conficiatur, ut illis & mihi ſit ſatisfactum, hic rem paucis aperiam, omniaq; de ea referam, quæ Tridentino tractu in Flemarum montibus coràm clarè perſpexi. Sic ergo picem, quæ paßim naualis dicitur, eo quòd picandis nauigijs ſit aptißima, artifices conficiunt.*

Picis cõficiẽdæ ratio.

Veteres pinos, quæ prorſus teda confectæ ſint, in particulas ſecuribus concidunt, ut ex aliarum arborum truncis ad carbonis opus fieri ſolet. Deinde uerò area ex creta pauitur in medio paululum elata, extremitatibus æqualiter dependentibus, ut liquor è teda reſudans in canalem totam aream ambientem facilius defluere poßit. Itaq; conciſam tedam in area ſtruis congerie locant, uelut in carbonis artificio: mox hac primùm abietum, picearumq; frondoſis ramis undiq; tecta circundataq;, tum demum terra ſepta, lutoq; obſtructa, ne quóuis modo fumo ac flammis pateat exitus, per foramen in cacumine paratum ignem ſuccedunt eadem quoq; ratione, qua & carbones coquuntur. Quare cùm deſit locus, per quem flamma erumpere poßit, ſentiatq; ob id congeſta moles maximum ignis ardorem, pix liquitur, & per areæ pauimentum confluens in canalem circumpoſitum defluit, qui per alios canales inibi artificiosè paratos picem fluentem corriuat in ſcrobes ligneis aſſeribus circundatas, ne terra defluxam picem cõbibat: unde poſtea & dolia, & cadi, & utres implentur. Operis perfecti ſignum, ſi rogus decumbat, ſubſidatq;, et liquor defluere deſinat. Sic enim picem fieri uidimus à ſyluicolis eam parantibus, qui quodammodo ſecuti uidentur Theophraſtum lib. IX. cap. III. de hiſtoria plantarum, ubi eadem ferè ratione Macedones picem urere latius tradidit.

Picis facultates ex Gal.

Picis facultatem memoriæ prodidit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Pix ſic-

ca

ea quidem deſiccat, & excalfacit ſecundo à mediocribus, ſiue ſymmetris exceſſu: ac plus deſiccare poteſt, quàm excalfacere. Humida uerò contrà, plus uidelicet calfacit, quàm deſiccat: habetq; nonnullam partium tenuitatem, qua & aſthmaticos, & purulentos adiuuat. ſatis eſt autem cyathi linxiſſe menſuram melli miſtæ. Sed & abſtergendi quandam uim habent, atq; concoquendi, digerendiq;: ueluti & in guſtu ſubamarum quid obtinent, & acre. Sic leproſos ungues eximunt miſtæ cum cera, lichenasq; detergunt: concoquunt item duros, & crudos tumores omnes cataplaſmatis inditæ. Ad ea omnia humida ualentior eſt: arida uerò pix tametſi ad hæc quidem deterior eſt, glutinandis tamen uulneribus magis congruit. Ex his itaq; clarum eſt, humidæ pici calidam humiditatem affatim eſſe admiſtam. Meminit item Galenus picis fuliginis lib. VII. eorundem ſimp. ubi ita de omni fuligine ſcriptum reliquit. Fuligo omnis exiccatoria eſt, ac proinde terreſtris eſt eſſentiæ, habens quaſdam etiam ignis, qui materiam combuſſit, reliquias: ſed id puſillum eſt. Porrò tota eius natura terrena eſt, tenuium partium. Sed quæ ſpeciatim in ea differentiæ ſunt, eæ pro uſta materia eueniunt: ex acriore, & calidiore, tali etiam proueniente fuligine: ex dulciore ſimili quoq; & hinc fuligine proueniente. Primùm enim thuris fuligine utuntur, in ocularias medicinas miſta, eas uidelicet, quæ ad oculos etiámnum phlegmone tentatos accommodantur, atq; etiámnum fluxione uexantur, & ulcera habent: nam & illa expurgat, & carne implet. Ad hæc uſurpant quoq; eam ad facultates, quas uocant calliblepharas. Præterea terebinthinæ, myrrhæq; fuligo moleſtia caret, non aliter quàm thuris: ſed ſtyracis his quodammodo ualentior eſt: magis etiam picis liquidæ, qua etiam magis cedri. Porrò acrioribus utuntur ad uitia palpebrarum uocata ptila, & eroſos oculorum angulos, humidosq; citra phlegmonem. At mollioribus, mitioribusq; tum ad hæc, tum ad ea, ad quæ cõpetere paulò ſuperius diximus thuris fuliginem. Πίσσα ὑγρὰ Græcis dicitur: Latinis, Pix liquida: Arabibus, Eerf, Ceſt, Zeſt, aut Kir: Italis, Pece liquida: Germanis pix omnis, Bech: ſicut etiam Hiſpanis, Pex negra: Gallis, Poix fondue, liquida tantùm. Πίσσα ξηρὰ, καὶ παλίμπισσα Græcè uocatur: Latinè, Pix ſicca: Italicè, Pece ſecca: Gallis, Poix ſeche. Quod Græci πισσέλαιον, Latini Picinum oleum dicunt: Arabes, Kepſen, ſeu Kapſe: Hiſpani, Azei de pez.

Fuliginum vires ex Galeno.

Nomina.

† Hoc loco non εὐώδης, id eſt, odorata, ut communis lectio habet, ſed ἰξώδης, hoc eſt, uiſcoſa legitur in Oribaſij codice manu ſcripto, libro XII. ſimplicium. Harum lectionum quæ ſit melior in probatione picis ſiccæ, aliorum ſit iudicium.

Bitumen. Cap. LXXXIII.

BITVMEN Iudaicum cæteris anteponitur. Cuius probatio eſt, ut purpuræ modo ſplendeat, ſitq; ponderoſum, ac ualidum odorem uibret. nigrum autem & ſordidum, uitioſum eſt. Adulteratur pice. Gignitur in Phœnice, Babilone, Zacyntho, & Sydone. Liquidum inuenitur in Agragantino Siciliæ, fontibus innatans: quo utuntur ad lucernarum lumina, olei uice. Hallucinantur, qui id Sicilicum oleum nominant: nanque liquidi bituminis genus eſſe conſtat.

Piſſaſphaltum. Cap. LXXXIIII.

NASCITVR in Apolloniatarum agro circa Epidaurum, quæ piſſaſphaltos appellatur. Ea Ceraunijs montibus deuoluta impetu fluminis rapitur, æſtuq; in litus expuitur, illic coacta in glebas, miſtam bitumini picem redolet.

Naphtha. Cap. LXXXV.

NAPHTHAM uocant Babylonij bituminis colamen, colore candidum: inuenitur etiam nigrum. Vis ei ignium rapax, ita ut ex ſpatio protinus in eam tranſiliant. Ad ſuffuſiones oculorum, & albugines utilis. Bitumen omne diſcutit, glutinat, emollit, ab inflammatione tuetur; uuluarum procidentia, ſtrangulationesq; olfactu, ſuffitu, impoſitu, emendat, comitiales morbos ſuffitum deprehendit, gagatæ lapidis more, purgationes mulierum cum uino, & caſtorio potum elicit; tuſsim ueterem, & anhelitum adiuuat, ſerpentium morſibus, coxendicum, laterumque doloribus auxiliatur, datur cœliacis in catapotio deuorandum, cum aceto potum diſcutit ſanguinem concretum, dyſentericis cum ptiſana liquatum infunditur, deſtillationibus ſuffitione medetur, mitigat dentium dolores oblitum. Cæterùm pilos incommodos ſiccum replicat, ſpecillo impoſitum, concalfactum autem, & cum farina hordeacea, nitro, & cera illitum, podagris, articulorum doloribus, lethargicisq; prodeſt, Piſſaſphaltos eadem, quæ pix, & bitumen, ſi miſceantur, poteſt.

LEGITIMVM *quidem Iudaicum Bitumen hoc æuo (quod ſciam) in Italiam non aduehitur: id nanq;, quo officinæ utuntur, impoſtura quædam eſt, pice, petroleo, & alijs nonnullis parata. Igitur mirari non licet, ſi id Dioſcoridis hiſtoriæ minimè reſpondere uideatur. Optimum in Iudæa prouenit in quodam lacu, quà Iordanis amnis influit, qui ab urbe Hierico quindecim tantùm millia paſſuum diſtat, ſi Brocardo fides habenda eſt, qui Palæſtinæ topographiam edidit. Nil uerò aliud bitumen eſt, quàm pingue quoddam lacus illius aquis ſupernatans, quod undis uentoq; agitatum in littore concreſcit, denſatur, coit, tenaciſſimumq; redditur. Nullum in hoc lacu (ut Galenus teſtatur lib. IIII. cap. XX. ſimpl. medicamentorum) animal, nullaq; ſtirpis innaſcitur, neq; uiſitur ob aquæ ingentem ſalſedinem. Imò cùm duo ingentia flumina in eum confluant, in quibus piſces innumeri, præſertim in eo, quod prope Ierichontem fluit, quod Iordanem appellant, nullus omnino piſcium fluminum oſtia excedit. Quinimo, eodem auctore, de his, quæ in eum proijciuntur, nihil mergitur, ſed inſtar nauis, ſuper aquam fertur. Quippe hoc eſſe uerum probari*

Bituminis cõſideratio.

faciléque poteſt experimento, quod ſenſibus patet: nam unaquæq; nauis leuius admodum marinis, quàm dulcibus fertur aquis. Proinde loco citato hæc ſcitè prodidit Galenus. At aqua, quæ ex lacu Syriæ Palæſtinæ, quem alij quidem mare uocant mortuum, alij ſtagnum bituminoſum, guſtantibus non ſalſa modò, ſed & amara eſt. Salem uerò etiam habet ex ſeſe natum, perinde ſubamarum, primoq; ſtatim aſpectu unà cum uniuerſo mari tum candidior, tum craßior apparet, ſalſugini meræ ſimilis: in quam ſi ſalem inijcias, ne liquari quidem etiam poßit: plurimum enim eius in ſe habet: ac ſi quis in eam ſe mergat, continuò ſale tenuißimo uelut conſperſus, undiq; emergere conſpicitur. Quapropter etiã aqua illa, quàm cætera marina grauior eſt, idq; tanto pondere, quanto fluuiali marina. Itaq; ſi uolueris te ipſum deijcere in profundum, ne ſic quidem poteris deorſum ferri: ita attollit, eleuatq́; aqua, nõ ſanè quia natura leuis ſit, quod quidam ueterum ſophiſtarum prodidit, ſed ut cenſuit Ariſtoteles, propter grauitatem inſtar luti, quæ leuiora ſunt, geſtans. Proinde ſi hominem ligatis manibus, pedibusq́; in ſtagni illius aquam conieceris, deorſum haud feretur. quin uerò ſicut naues in mari onera plura, quàm in fluuijs citra ſubmerſionem portare ualent, eundem in modum in ſtagno mortuo multò plura, quàm in mari. Tantò enim eſt, quæ in illo eſt aqua, marina grauior, quantò marina lacuſtri, aut fluuiali. ineſt enim ei ſalis ſubſtantia, quæ terrea, grauisq́; eſt. Ipſiq; tibi marinam, ſi lubet, efficere licet, ſale in aqua fluuiali colliquato, cognoſcereq́; quantò grauior reddatur aqua eiuſmodi, quàm ſit dulcis. Quin & modum iam inuenerunt, moderatam ad ſaliendum conficiendi ſalſuginem, ſi ouum in ea uideatur natare: nam ubi etiámnum ſidit, ac nõdum ſuper ſalſuginis ſuperficiem innatat, aquoſa magis eſt, & dulcis: grauiter uerò ſalſa eſt, ubi tanta eſt ſalis copia indita, ut amplius liquari, qui poſtea adijcitur, nequeat. quam aquam ſi pendere non grauaberis, omnium aquarum comperies grauißimam. Itaq; ego quandoq; inanem eſſe diuitis cuiuſdam ambitionem oſtendi, qui tantã in Italia maris mortui aquam deuexit, quæ ciſternam implere poſſet. Nam id ipſum ego expeditè præſtiti, ſale plurimo in aquam potabilem coniecto. hæc Galenus. Lacus iſte, quem aliqui mare mortuum uocant, ille quidem eſt, quem ſacra teſtantur monumenta exortum eſſe, ubi Sodoma, Gomorrha, aliæq́; finitimæ ciuitates cæleſti igne abſortæ, ſubuerſæq; fuere. Quod etiam Galeni auctoritate comprobatur, qui eodem loco citato lacum hunc Sodomeum appellari ſcribit. Eructat continuè is (ut quidam Patriarcha Hieroſolymitanus ſuis ſcriptis perhibet) nebuloſos quoſdam uapores fœtorem intolerabilem uibrantes, qui poſtea uentorum flamine per conualles olim fertilißimas exagitati, perpetuam ſterilitatem relinquunt, ita ut longo terrarum ſpatio nec herba, nec arbos, nec ullum deniq; germen proueniat, neq; uireſcat, niſi iuxta Hiericum, ubi ab Eliſei fonte irrigantur horti. Tradit Plinius hunc lacum longitudine centum millia

Piſſaſphalti conſideratio.

paſſuum excedere, latitudine maxima uiginti quinque millia paſſuum implere. Idem Piſſaſphalti inter picis genera meminit libro XXIIII. *capite* VII. *ſic inquiens. Eſt & Piſſaſphaltos miſta bitumini pice naturaliter ex Apolloniatarum agro: quidam autem ipſi miſcent. Affertur ex eodem agro etiámnum hoc æuo: ſiquidem ex Apollonia Epiri, quam uulgò Valonam nuncupant, Venetias piſſaſphaltum pro picandis nauigijs copioſum importatur: quippe quòd pineæ pici commiſtum, ualentißimè id muneris præſtet. Nuper ex Dalmatia afferri cœpit, ubi propè Leſinam non longè à Narenta foditur: cuius amicus quidam mihi copiam fecit. Foditur & in Pannonia, ubi id incolæ foßitiam ceram eſſe exiſtimant.*

Fuch.& quorundã lapſus.

Scribit Fuchſius libro primo de componendis medicamentis, piſſaſphaltum nunc etiam tribus ferè milliaribus ab Iſpruch reperiri, uocariq; Germanico ſermone Triſchemblut, cuius portionem aliquam adhuc ſe habere fatetur, ſibi à Georgio Collimitio tranſmiſſam, quæ ſuccenſa bitumen ac picem uerißimè redolet. Sed equidem uereor, ne ipſe quoque decipiatur, unà cum Georgio illo. Is enim lapidem gagatem, qui ferè tribus ab ea ciuitate Germanicis milliaribus (ut Fuchſius inquit) in litore cuiuſdam torrentis frequentißimus reperitur, pro piſſaſphalto oſtendebat. Sed illius error, dum ego in Iſpruch eſſem, à clarißimo Ioanne Petro Merendio medico Regio, & à me pariter deprehenſus eſt: quòd lapis Germanica lingua Triſchemblut uocatus, etſi lapidis gagatæ modo conflagret, & bitumen redoleat accenſus; nunquam tamen ut pix, & aſphaltus igne liqueſcit, ſed ligni, uel tedæ modo comburitur.

Naphthæ mẽtio.

Præterea ultimum bituminis genus, quod Naphtham uocant, Plinius libro II. *capite* CVIII. *in Auſtagenis Parthiæ inueniri prodidit, tantamq; eſſe huic ignium cognationem, ut tranſiliant protinus in ipſum undecunq; uiſum. Quod etſi in Italiam aliunde (quod ſciam) non inferatur; inibi tamen pluribus in locis id generis erumpit, quod eoſdem cum igne præſtat effectus: quale eſt, quod in agro Mutinenſi ſcaturit, petroleum, ſiue ſaxeum appellatum. Sed ut redeamus, unde digreßi ſumus, bitumen Sodomeum non niſi fictitium, uel*

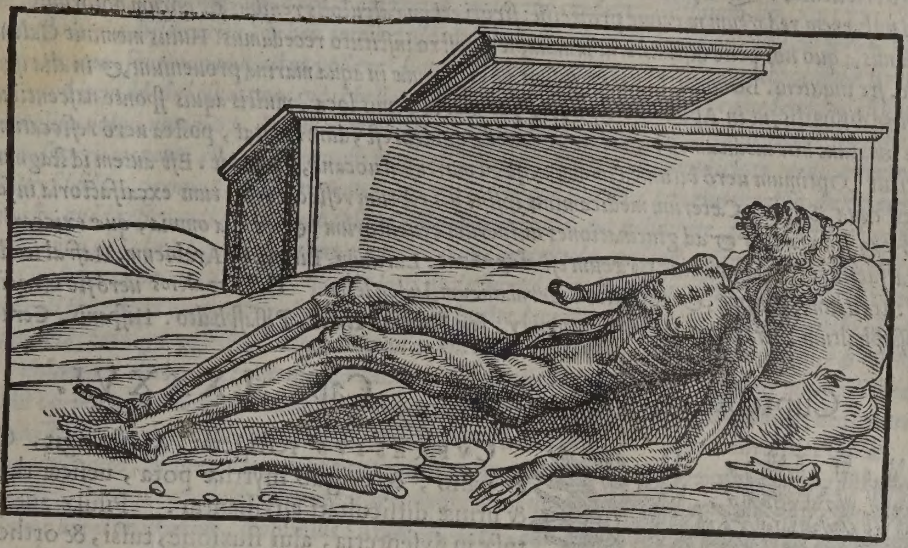
Braſa.opinio improbata.

impoſtorum malitia adulteratum aduehitur. Proinde Braſauolus in ſynceri defectu Mumiam à Mauritanis uocatam ſubſtituit, quòd certò crediderit, mumiam eſſe legitimum Palæſtinum aſphaltum. Quandoquidem exiſtimauit, ſiccatum Arabum, tum aliarum gentium corpora, quæ pro mumia ex Syria, & Aegypto Venetias deferuntur, cùm ſint ex infima illius regionis plebecula, uice aloes, myrrhæ, croci, & balſami ex more Iudaico, duntaxat aſphalto impleri: quòd eorum pauperies aromatum ſumptus non toleret. Hoc fundamentum hinc iecisse uidetur, quòd Strabo literis mandauerit bitumen Sodomei lacus in uſu eſſe ad tutanda hominum cadauera.

Mumiæ conſideratio.

Sed quantum ipſe ex Arabum ſcriptis deprompſi, apud eos MVMIA *potius eſt piſſaſphaltum, quàm aſphaltum: ſiquidem ſcribit Auicenna, mumiam eadem præſtare, quæ aſphaltus pice commiſtus. Ex quo facilè conijcere poſſumus, cadauera illa piſſaſphalto tantùm impleri. Cui etiam ſubſcribit Serapio, qui de Mumia diſſerens, ex Dioſcoridis auctoritate, eadem, quæ Dioſcorides de piſſaſphalto tradidit, ipſe uerbòtenus ad mumiam retulit, ſic inquiens. Mumia eſt in terris Apolloniæ: deſcendit nanq; ex montibus, qui ducunt flumina cum aqua, & eijcit eam aqua fluminis in ripis, & eſt coagulata, & fit ſicut cera, & habet odorem picis miſtæ cum aſphalto cum aliquo fœtore: & uirtus eius eſt, ſicut picis, & aſphalti miſtorum. Vnde potius aſſerendum putauerim, noſtram Mumiam eſſe piſſaſphaltum, quàm aſphaltum. Et quanuis dicat Strabo bituminis Iudaici uſum fuiſſe ad conſeruanda cadauera; non tamen negat, quin bitumini picem admiſceant, fiatq; piſſaſphaltum factitium. Verùm Serapio, & Auicenna has miſturas optimè nouerant, utpote quibus non modò Syri, ſed & ſuæ gentis Mauritani uterentur. Quo fit, ut Braſauoli ſen-*

MVMIA.

tentiam non probandam exiſtimem, quòd ſcilicet uulgaris Mumia bituminis loco in componendis medicamentis ſub-
ſtituatur. Nanque Mumia præterquàm quòd eſt (ut puto) ſyncerum piſſaſphaltum, uel aſphaltum pice miſtum,
concepit defluentem humorem, qui continuò è cadaueribus in ſepulcris liquatur. Ex quo credendum eſt, eam non
parum ſuam immutaſſe naturam. Porrò ſatius ducerem Galenum, & Paulum conſulere, qui in ſuccidaneis, ſi de-
ſit aſphaltus, picem liquidam ſubdunt. Cæterùm notare conuenit, Serapionem Mumiam Dioſcoridis piſſaſphalto ad-
ieciſſe, ut quæ aliquam inter ſe cognationem haberent, abinuicem non diſiungeret: non enim erat neſcius, huiuſce-
modi cadauera piſſaſphalto impleri, quemadmodum myrrha, croco, aloe, ac etiam balſamo ſimul admiſtis impleban-
tur: quæ ueram tractu temporis conficiebant mumiam, cuius meminit eiuſdem capitis initio, his uerbis. Mumia ſepul
crorum fit è myrrha, aloe, alijsq; rebus his additis, & humiditate, quam exudant humana corpora. Veruntamen hac
noſtra tempeſtate in Italiam haudquaquam aduehitur: quippe quòd hac miſtione nulla earũ regionum cadauera præ-
ter nobilium, ac diuitum condiantur: & hi quidem ſepulcra habent ſibi conſtituta, diligenterq; occluſa. Idcirco nõ
ita facilè iſtorum corpora ſurripi poſſunt à mercatoribus illuc profectis, ut minori tum difficultate, tum ſuſpicione au
ferri poſſunt pauperum, & ignobilium, aſphalto pice miſto, uel ipſo piſſaſphalto confarcta. Ideoq; apertiſsimè fallun-
tur, qui pro legitima Mumia arefactam iſtiuſmodi cadauerum carnem aſſumunt, non autem eorum infarctum, ueluti ſe-
plaſiariorum quàm plurimi, qui carnes & oſſa contundunt, eaq; medicamentis admiſcent, quæ mumiam expoſcunt.
Neceſſum igitur eſſet legitimam mumiam expetentibus, ut in hoſpitalibus noſtris cadauera obeuntium aloe, myrrha, &
croco repleri curarent, eamq; deinde ſuo tempore eximi. Hanc tamen noſtram ſententiã pluribus refellere contẽdit
Petrus Bellonius Cenomanus, uir ex eo fortaſſe peritus iudicandus, quòd profiteatur ſe Aſiam, Græciam, Syriam, Ae- Bellonij opinio exploſa.
gyptum, & Arabiam peragraſſe. Quippe qui putet, non aliam eſſe Mumiam apud Græcos, & Arabas, quàm piſſa-
ſphaltum. Sed quòd eius argumenta non ſint tanti momẽti, ut oppoſitum nobis perſuadere poſsint, et quòd potius idem
hallucinetur, in epiſtolis, quas conſcribere inſtitui, adiuuante Deo, latius oſtendam. Vbi etiam plurima eius errata
attexemus, quæ in libellis, quos tum de medicamentis cadauera ſeruantibus, tum de reſiniferis arboribus, tum etiam
de piſcibus condidit, legendo adnotauimus. Quandoquidem noſtrum in primis inſtitutum non eſt in his commentarijs
noſtras ad unguem tueri ſententias, atq; ab erroribus, quibus notati erimus, nos uindicare; ſed quantum poſſumus ma
teriam medicam à mendis expurgare, eamq; illuſtriorem reddere, & in piſtrinum candorem reſtituere conamur.

Porrò Mumia, de cuius uiribus iam nobis diſſerendum eſt, (ut Arabes tradunt) quàm plurimis pollet facultati- Mumiæ uires.
bus: ſiquidem ſecundo ordine tum ſiccat, tum excalfacit: capitis dolores frigiditate obortos abſq; humorum præſen-
tia mulcet. Medetur hemicraneæ, paralyſi, oris diſtractionibus, comitialibus, uertiginoſisq;, ſi ex amaraci aqua
naribus immittatur. Leucoij oleo, ſiue hyoſcyamino grani põdere ſubacta, ad aurium dolores frigidos utiliter in earũ
concauitatem infunditur. Prodeſt quatuor granorum pondere ex thymbræ decocto reſoluta, gulæ cruciatibus. Epo-
ta ex zizypharum, hordei, et myxorum decocto tribus diebus continuis, tuſsientibus opem non modicam præſtat. Gra-
norum item quatuor pondere ſumpta ex aqua menthæ cordis affectus remouet: cum decocto uerò cumini, ammi, &
cari, tum uentriculi, tum inteſtinorum flatus diſcutit. Bibitur utiliter ab alto deuolutis ex ſiliquæ Aegyptiæ medulla,
additis Lemnia ſphragide, & rubiæ radice. Hauſta trium, uel quatuor granorum pondere ſingultum inhibet, ſi tamen
ex cumini, & apij decocto aſſumatur. Erinis impoſita, additis moſcho, caſtoreo, caphura, & oleo balanino, naribus
commodè inditur ad diuturnos capitis dolores; præſertimq; cùm, adhibitis alijs, contumax morbus non ſoluitur. Gar-
garizatur cum oxymelite aduerſus anginam: & ad lienis affectus ex cari decocto utiliter bibitur: & contra lethalia
uenena ex decocto tribuli marini, et fœtidi laſerpitij gũmi iuuamento non modico ſumitur. item ex mero contra ſcor-
pionum ictus bibitur, ictisq; locis cũ recenti bubulo butyro utiliſsimè imponitur. Adſtringit mumia illita externa ſan
guinis profluuia, pota uerò interna: proinde perutilis ad cruentas excreationes. Ex caprillo lacte pota opitulatur
exulceratæ ueſicæ, internis penis deſquamationibus, & urinam ægrè continentibus. Non deſunt qui credant, huma-
norum cadauerum oſſa in puluerem redacta, & in potu exhibita uarijs corporis languoribus prodeſſe, os ſuum uni-

cuiq; membro tribuentes. Quod penitus refellendum non eſt: ſiquidem ipſe pluries uidi in comitiali morbo cranium humanum in puluerem redactum maximè profeciſſe, ſicuti etiam calculoſis renibus, & eorum doloribus. Sed ad Bitumen redeamus, à quo nos penè diſiunxerat mumia, ne à noſtro inſtituto recedamus. Huius meminit Galenus lib. XI. ſimpl. medic. ſic inquiens. Bitumen, unum & ipſum eſt ex ijs, quæ in aqua marina proueniunt, & in alia quapiam, quæ non eſt marinæ diſsimilis, ut in Apollonio Epiri, & per alia id genus loca, multis aquis ſponte naſcentibus, ceu ſpuma quædam innatans hoc medicamen reperitur, & molle quidem eſt, dum innatat, poſtea uerò reſiccatum pice ſicca durius efficitur. Optimum uerò bitumen in mari, quod mortuum uocant, prouenit. Eſt autem id ſtagnum ſalſum in cœle, hoc eſt caua, Syria. Cæterùm medicaminis ipſius uis eſt tum reſiccatoria, tum excalfactoria in ſecundo ordine. Meritò itaq; eo utuntur & ad glutinationes uulnerum cruentorum, & ad alia omnia, quæ exiccari debent cum modica excalfactione. Nomẽ eius Græcum eſt ἄσφαλτος: Latinum, Bitumen: Arabicum, Hafral ieudi, ſiue Chefr alibeud: Italicum, Bitume, & Aſphalto: Germanicum, Iuden leim. Πιττάσφαλτος uerò ſic Græcis dicitur, ut Latinis Piſſaſphaltum: Arabibus, Mumie, Mumiay, ſeu Mumia: Italis, Piſſaſphalto: Hiſpanis, Cera de minera.

Bituminis hiſtor. & vires ex Galeno.

Nomina.

Cupreſſus. Cap. LXXXVI.

Cvpressvs refrigerat, & aſtringit. Cuius folia ex paſſo, & exiguo myrrhæ pota, ueſicæ rheumatiſmis & urinæ difficultati auxiliantur. Pilulæ autem ex uino tuſæ in dyſenteria, alui fluxione, tuſsi, & orthopnœa, aut ſi reijciatur ſanguis, conuenientiſsimè bibuntur: earum decoctum eoſdem præbet effectus: tuſæ cum fico duritias emolliunt, nariumque polypo medentur: in aceto coctæ, & cum lupinis detritæ ſcabros ungues eijciunt: hernias inteſtinorum prolapſu erumpentes illitu reprimunt. Folia eadem præſtant. Pilulæ cum arboris coma ſuffitæ, culices abigere exiſtimantur. Folia trita, & impoſita uulnera conglutinant, ſanguinem ſupprimunt: trita ex aceto capillum tingunt: illinuntur per ſe, aut cum polenta ignibus ſacris, ulceribus quæ ſerpunt, carbunculis, & oculorum inflammationibus: admota cum cerato ſtomachum corroborant.

Tametsi Cupreſſus arbor notiſsima ſit in Italia: quin etſi uulgaris ſint notitiæ eius fructus, quos tam Græci, quàm Latini conos appellant; attamen cùm nihil de eius hiſtoria memoriæ prodiderit Dioſcorides, ut lectoribus undequaq; ſit ſatisfactum, hìc nobis diſſerendum eſt, quantum hac in hiſtoria à Plinio, alijsq; nonnullis edocti, cognoſcere quiuimus. Aduena igitur quondam fuit Italiæ Cupreſſus, & difficillimè naſcentium, natuq; moroſa, ut quæ in educatione plurimum diligentiæ expetat, & præſertim in locis, ubi ſuapte natura non prouenit. Tradiderunt ueteres cupreſſum Diti ſacram: & ideo funebri ſigno eius ramos ante domos ponere ſolebant, ubi aliquis defunctus iaceret. Ex quo more creditur eius umbra infauſta, nec quidem gratioſa. Duo habentur Cupreſsi genera, mas ſcilicet, & fœmina: hæc meta in faſtigium conuoluta: ille uerò ramos in latus ſpargens. Harum patria, ac proprium natale ſolum Creta inſula eſt. nanq; inibi quocunque loco terra moueatur, ſubactaq; ſit, niſi ſerantur alia, hæc ſua ſponte gignitur, atque protinus emigrat. In Idæis etiam montibus, qui ad Troadem ſpectant, non appellato ſolo, Cupreſſus numeroſa ſponte proſilit. Quod admiratione non uacat, alibi non niſi tempore, & perquàm diligenti cultura proueniens, & cultorem magnopere faſtidiens. Odere Cupreſsi flumina, lacus, omnesq; aquoſos tractus. quo fit, ut in eiuſmodi locis ſatæ confeſtim inareſcant. Quod ſi rectè ſciuiſſet Adamus Lonicerus, non tam facilè (ut puto) ſcripſiſſet, cupreſſum humidis gaudere locis. Aſpernantur & fimum, quo etiam, ſi circumfoſſura impleatur, non multo pòſt tempore pereunt. Mira eſt Cupreſsi fœcunditas: etenim trifera eſt. colliguntur eius coni menſibus Ianuario, Maio, & Septembri. Semen ijs innaſcitur, granis adeò puſillis, ac minimis, ut atomis comparari poſsit: ob id enim ægrè perſpicitur. Non omittendum naturæ miraculum, ex tam paruo ſemine gigni tam proceras arbores. Semen mirè formicis expetitur, ampliato etiam miraculo, tantuli animalis cibo abſumi natalem tantarum arborum. quo fit, ut fructiferæ Cupreſsi nunquam formicis ſint deſtitutæ. Cupreſſus perpetua coma uiret, eiusq; materies nec cariem, nec uetuſtatem ſentit, ut etiam cedri, ebeni, loti, taxi, buxi, & oleæ. Proinde ueteres non aliam ob cauſam ex cupreſsina materie ſimulacra ſculpebant, niſi quòd ad æternam diuturnitatem permanſura putarent, ueluti Romæ illud Iouis in arce. Fert & Cupreſſus liquidam reſinam larignæ ſimilem, ſapore uerò acerrimam. Reliqua ſemina tradunt, folijs cupreſsi tuſis ſi miſceantur, à uermiculis quibuſcunq; non tangi, neque erodi. Lignum autem (ut aiunt) nulla temporis diuturnitate ſuaueolentiam exuit. Sunt qui pu-

Cupreſsi hiſtoria.

Adami Loniceri lapſus.

ſillam

ſillam cupreſſum, nonnullis etiam Cipreſſo uulgò dictam, abrotonum fœminam uocent, à ſimilitudine, quam hæc cum arbore in multis habet. Idcirco nec fortaſſe aberraret, qui certò crederet, Plinium lib. XXIIII. capite XV. de chamæcypariſſo herba differentem, de hac intellexiſſe: præſertim cùm tradat, ipſam ex uino potam contra ſerpentium omnium uenena, ſcorpionumq; ictus pollere: ſiquidem & noſtra hac ætate pleriq; abrotonum fœminam ad idem uſurpant. Quod item ad alui tineas necandas bellarijs immiſcent, ut arte pueros ad comedendum alliciant. Hetruſci hanc Santolina uulgò nominant, de qua cùm libro tertio in abrotoni mentione nobis latius ſit diſſerendum, hic plura dicere ſuperuacaneum eſſet. Cupreſſi meminit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Cupreſſi folia, germina, pilulæ recentes, & molles magna uulnera conglutinant in duris corporibus: ex quo clarum eſt, quòd reſiccandi uim habeat abſque inſigni acrimonia, aut caliditate, ſicut certè & guſtus teſtificatur. Apparet enim in ea læuis quidem acrimonia, ſed plurima amaritudo, multoq; etiam plus acerbitatis in tota planta. Tanta ei ineſt acrimonia caliditasq;, quanta ſatis ſit deducendæ in altum acerbitati, ac nullam tamen mordicationem, aut caliditatem in corporibus efficiat. Proinde in alto latentes in flaccidis, putreſcentibusq; affectibus humiditates innoxiè, tutoq; depaſcitur, atque abſumit: cùm quæ excalfaciunt ſimul, deſiccantq;, eas quidem quæ contentæ ſunt, abſumant: cæterùm acrimonia, & caliditate alias attrahant. Sic enterocelicos iuuat: ſiquidem exiccat, roburq; addit corporis partibus præ humiditate laxis, utpote cùm adſtrictio in altum ſubeat, deducente ipſa caliditate, quæ admiſta eſt, eum ſeruante modum, ut deducere quidem ualeat, non tamen mordicare queat. Quidam ea utuntur ad carbunculos, & herpetes polentæ miſcentes, tanquam abſumat citra excalfactionem eos morbos facientem humiditatem. Sunt qui ad eryſipelata utantur, admiſta nimirum polenta cum aqua, aut oxycrato aquoſo. Κυπάρισσος Græcè uocatur: Latinè, Cupreſſus: Arabicè, Saro, aut Seru: Italicè, Cipreſſo. Germanicè, Cypreſſen: Hiſpanicè, Cipres: Gallicè, Cyprez.

Cupreſſus puſilla.

Cupreſsi uires ex Gal.

Nomina.

Iuniperus.

Cap. LXXXVII.

IVNIPERI genera duo: altera maior, altera minor. utraque acris eſt. Excalfacit, & urinam mouet: accenſa ſerpentes fugat. Baccarum nonnullæ nucis iuglandis magnitudine nonnunquam grandeſcere, aliæ nucem Ponticam æquare inueniuntur, rotundæ, odoratæ, in mandendo dulces, ſubamaræ, quæ arceuthides etiam, id eſt, baccæ Iuniperi, nominantur. Modicè calfaciunt, & aſtringunt, ſtomacho utiles: contra pectoris uitia, tuſſim, inflationes, tormina, & ſerpentium ictus efficaciſſimè bibuntur: urinam cient, unde ruptis, conuulſis, & uuluę ſtrangulatui ſubueniunt. Folia acrimoniam habent: ideo tam ipſa, quàm eorum ſuccum ex uino contra uiperarum morſus illini, aut bibi prodeſt. Corticis cinis cum aqua illitus, lepras eximit.

REPERIVNTVR Græci Dioſcoridis codices (ut etiã adnotatum reliquit Marcellus) in quibus Iuniperi caput prorſus deprauatum legitur, quibuſdam additis, quæ Dioſcoridis doctrinam minimè ſapiunt. Siquidem nec Galenum, nec item Paulum Aeginetam, minusq; Serapionem, qui tamen uerbotenus Dioſcoridis ſcripta per capita ſingula refert, illud uſquam poſteritatis memoriæ prodidiſſe conſtat, quòd ſcilicet ramenta ligni Iuniperi epota homines perdant; præſertim cùm eius baccæ contra ſerpẽtium ictus efficaciſsimè deuorentur: bibatq;, ac illinatur foliorum expreſſus ſuccus ad uiperarum morſus. Adde etiam quòd facto periculo id omnino falſum eſſe deprehendatur. Quare nõ modò non credendum, ſed ne cogitandum quidem, eiuſmodi ineptias à Dioſcoride ſcriptas: quin potius illi adſcriptas eſſe exiſtimandum. His ergo rationibus adductus, non temerè partem illam, utpote addititiam, ex hoc capite reſecandam duxi. Maior. & minor Iuniperi ſpecies in pluribus Italiæ locis reperitur. Tuſcia urbanas alit, quæ in proceram arborem aſſurgunt, uiſunturq; hæ frequentes in agro noſtro Senenſi: quarum fructus ſylueſtribus & craſsior, & dulcior habetur. Iuniperi materies ad centenarios annos incorrupta perdurat: proinde iuſsit Hannibal (ut Plinius tradidit libro XVI. cap. XL.) templum Dianæ Epheſiæ Iuniperinis trabibus extrui, quòd per multas ætates eſſet duraturum. Igitur mirari non licet, ſi chymiſtæ aſſeuerant, carbonem Iuniperinum accenſum, & ſuo cinere obrutum ignem integro anno fouere. Profert ex ſe Iuniperus gummi maſtichæ ſimile, quod & Sandaracham, & Vernicem appellant. Hoc primùm cùm metitur, candido ſplendeſcit colore: ſeneſcens uerò in rufum abit. Porrò haud ignorandum eſt, hãc Arabum ſandaracham à Dioſcoridis ſandaracha perquàm longè diſsidere. Nanq; Græcis ſandaracha eſt foſsilis ad arſenici, ſiue auripigmenti genera referenda, erodens, & exitiale medicamentũ, ut amplius in quinto libro, Deo duce, dicemus. Verùm hæc ſandarachæ nomenclatio in gum-

Iuniperi conſideratio.

Gummi Iuniperi.

mi Iuniperi inuecta fuit à medicis, qui Mauritanos ſecuti ſandarax Arabicum nomen (ſic enim Arabes Iuniperi gummi uocant) in ſandaracham conuerterunt. Quamobrem illud adnotandum eſſe uidetur, quòd ubi Arabes, ſandaracham medicamentis inſerendam eſſe præcipiunt, gummi Iuniperi immiſcendum intelligunt: ubi uerò à Græcis de ſandaracha fit mentio, foßilis illa rufa, & auripigmento ſimilis, eſt intelligenda. Non deſunt tamen qui uelint Mauritanorum Sandaracham non eſſe gummi Iuniperi, ſed Oxycedri. Quorum equidem iudicio auſim facilè ſubſcribere. etenim pauci admodum ſunt, qui non putent oxycedrum eſſe Iuniperum maiorem: adeò ut pleriq; uulgarium illam ab hac neſciant diſtinguere. Tradit Plinius lib. XIII. cap. XI. plura gummi genera, ubi gummi Iuniperinum ad nihil eſſe utile ſcribit.

Gummi Iuniperi uſus.

Cuius tamen frequens uſus in medicamentis contrariũ indicat. Quippe hoc ſyncero, & oleo ex lini ſemine preſſo, fit uernix liquidus: cuius eſt uſus ad illuſtrandas picturas, & ad nitorem ferri conciliandum: utilis etiámnum ad ambuſta, & præcipuus ad dolores, & tumores hæmorrhoidum. Siccus uernix, hoc eſt gummi Iuniperi (ut author eſt Serapio) deſtillationes ſuſpendit, menſium profluuia ſiſtit, ſinus exiccat immiſtus, hauſtus uerò pituitam, quæ uentriculo, & inteſtinis hæſerit: tineas & cætera uentris animalia necat. Neruorum reſolutionibus, quas humores frigidi contraxerint, opitulatur. Capitis deſtillationes ſuffitu diſcutit. Idem exceptus ſanguinis excreationes ſupprimit, & hæmorrhoidas fluentes illitus. Addito tum roſaceo, tum myrtino ſedis rimas coercet, & hiantibus frigore manuum, pedumq́; ſciſſuris illitu ſuccurrit. In ſumma calfacit, & ſiccat primo receſſu.

Sandaracha alia Plinii.

Eſt & Sandaracha ceraginoſi mellis genus apud Plinium, qui de ea libro XI. cap. VII. ita ſcribit: Præter hæc conuehitur Erithace, quam alij ſandaracham, alij cærinthum uocant. Hic erit apum, dum operantur, cibus, qui ſæpe inuenitur in fauorum inanitatibus ſepoſitus, & ipſe amari ſaporis: gignitur rore uerno, hactenus Plinius. Cæterùm oleum, quod ex Iuniperi materie (ut chymiſtæ dicunt) per deſcenſorium duobus aduerſis fictilibus, tum pariter uitreis inſtrumentis elicitur, calidum ore contentum dentium dolores mirificè mulcet, ſi tamen frigida defluxione afficiantur. Fit ex bacis hoc longè præſtantius, odore perquàm iucundo.

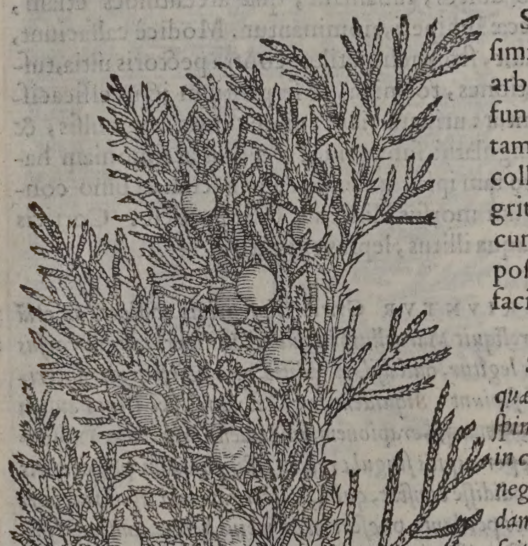
Iuniperi uires ex Gal.

Iuniperi meminit Gal. lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Iuniperus, calida, & ſicca utrinq; tertij ordinis. At fructus ſimiliter quidem calidus eſt, ſed non ſimiliter ſiccus, uerùm in hoc primi fuerit ordinis.

Nomina.

Arbor Græca uoce ἀρκευθὶς dicta, Latina Iuniperus appellatur: Mauritana, Arconas, aut Archencas: Italica, Ginepro: Germanica, Vuekholter, & Krametbaum: Hiſpanica, Enebro: Gallica, Geneure. Eius autem gummi Græci uocant κόμμι ἀρκευθίδος: Latini, Gummi iuniperi: Mauritani, Sandarax: Itali, Gomma di ginepro: Germani, Verns: Hiſpani, Verniz: Galli, Vernix.

Sabina.

Cap. LXXXVIII.

S A B I N A duorum generum eſt. Vna folijs cupreſſo ſimilis, ſpinis horridior, grauiter olens, acris, & feruens. arbor eſt coactæ breuitatis, quæ ſeſe magis in latitudinem fundit. huius foliis nonnulli pro ſuffitu utuntur. Altera tamarici folio ſimilis eſt. Vtriuſque folia nomas ſiſtunt, collectiones illitu mitigant, quin & cum melle illita nigritias, ſordesque repurgant, & carbunculos rumpunt, cum uino pota ſanguinem per urinam eliciunt: partus appoſita extrahunt, & ſuffitu idem præſtant. Vnguentis calfacientibus immiſcentur, & priuatim gleucino.

Sabinæ conſideratio.

S A B I N A planta eſt in Italia uulgaris notitiæ, illa ſcilicet, quæ à Dioſcoride primo generi aßignatur, folijs cupreſſo ſimilis, ſpinoſior. uerùm eius folia non adeò plenè uirent, ut Cupreßi, & in cacumine aculeata conſpiciuntur. Quod tamen ſæpe imperitis negotium exhibet: ſiquidem aliquando uidi pro ſabina aſſumi quandam herbam dodrantalem, quæ quibuſdam in montibus plurima naſcitur, folio tamaricis, licet nec odore, nec ſapore ſabinam referat.

Selago Plinij.

Hanc ſæpius exiſtimaui eſſe Selaginem à Plinio lib. XXIIII. cap. XI. commemoratam. Nanq; inibi ſelaginem eſſe affirmauit, ſabinæ ſimilem. Olim ſelaginem contra omnem perniciem habendam prodidere Druidæ Gallorum, & contra omnia oculorum uitia ſuffitam prodeſſe. At tanta extitit tunc temporis ſuperſtitionum magorumq́; uanitas, ueluti & hoc æuo apud plerasq; gentium turbas uiſitur, ut ij nunquam ad ſelaginem legẽdam accederent, niſi prius Dijs ſacra feciſſent. Quin & eam inualidam omnino cenſebant, niſi dextra manu; & nudis pedibus legeretur.

Opiniones quorundã reprobatæ.

Cæterùm non deſunt, qui plantam hanc, cuius hic imaginem damus, negent ligitimam Sabinam eſſe, hoc, ni fallor, argumento, quòd hæc baccas proferat, quarum in ſua Dioſcorides non meminit. Vnde factum eſt, ut quidam putauerint, eam maiorem iuniperum eſſe, alij uerò thuiam, quam Theophraſtus memoriæ prodidit lib. & cap. V. de hiſtoria plantarum. Verùm utriq;, meo iudicio, in errore uerſantur: illi quidem, quòd hæc planta nec folio, nec flore, neq; fructu, non materie, non odore, neq; ſapore, non cæteris deniq; notis iuniperum referat: hi uerò, quòd thuia, ut eſt auctor Theophraſtus, naſcatur apud Ammonis

monis delubrum,atq; in Cyrenenſi agro, forma cupreſſo ſimilis cùm ramis,tum folijs,caudice,fructuq́;, uel potius ceu cupreſſus ſylueſtris. præterea quòd, ut idem ſcribit, thuiæ materies omnino incorrupta perduret, nihil eius radice criſpius ſit, atq; ſimulacra ex ea antiqui ſculpere ſint ſoliti, quemadmodum ex cedro, cupreſſo, loto, & buxo. Hæc autem arbor conos ſeu galbulos non fert cupreßi modo,ſed baccas: caudice non attollitur longo, ſed eo breui contenta eſt: materie non conſtat incorrupta ſolidaq́;, ſed caduca & fungoſa: non ut thuia peculiaribus locis gaudet, ſed ubiq; ferè locorum naſcitur. ut hinc maius atq; euidentius diſcrimen in ijs plantis appareat, quàm ut illorum error, qui eas unam faciunt thuiam,pluribus explodi mereatur. Sed certè relinquitur, ut miremur eos, qui ſtirpem hanc, quam depictam exhibemus, ueram Sabinam eſſe inficiantur,cùm nullis careat notis ex ijs,quas illi Dioſcorides *reddidit. Ea enim arbor conſpicitur coactæ breuitatis,quæ in latitudinem magis effunditur, folijs cupreſſo ſimilis, ſpinoſior tamen: quin & grauius olet,& acris feruensq́; ſentitur. Atqui illud nobis obijciunt, quòd* Dioſcorides *in deſcribenda Sabina nullam baccarum mentionem fecerit. id mehercule, quod legatur,non fecit. Sed quid dicent ij, ſi in quàm plurimis plantis ex ijs etiam, quæ ab omnibus legitimæ habentur, plures notæ,& eæ quidem præcipuæ, nonnunquam deſiderentur? quas nimirum* Dioſcoridem *omiſiſſe credendum eſt, uel quòd plantæ eæ eſſet alioqui uulgo cognitæ, uel quòd omnes earum partes non ſatis exploratas haberet,uel alias ob cauſas, quas proſequi non eſt hîc locus. quarum omnium aliqua facilè potuit eſſe, cur Sabinæ baccas non adnotatas reliquerit. Addam & id fortaſſe ex eo eueniſſe,quòd Sabina frequentior ſterilis occurrat,quàm fructifera. Nam (ut equidem fateri poßum) inter innumeras Sabinæ plantas, quas uarijs in locis mihi uidere contigit, tres duntaxat memini me obſeruaſſe,quæ baccas ferrent,& eas quidem rubentes ac iuniperinis maiores.* Id quod me quandoq; adduxit, *ut putauerim in hoc Sabinæ genere marem & fœminam reperiri: atq; alteram raram eſſe in* Italia, *quemadmodum eam quoq; rarò uidimus, quam* Dioſcorides *ſecundo loco repræſentauit,tamarici folijs ſimilem,non autem aculeatam.* Ex *ijs igitur meritò colligendum eſſe arbitror, hanc noſtram Sabinam eſſe legitimam,ut quæ non ſolùm notis* Dioſcoridis *delineationi pulchrè reſpondeat,ſed etiam facultatibus.* Porrò Petrus Bellonius *de arboribus coniferis diſſerens, ijs ineptè ſatis, meo quidem iudicio,Sabinam admiſcet: atq; in ea deſcribenda,quam ſecundo loco ponit* Dioſcorides,*mihi non parum hallucinatus deprehenditur,quòd conſtanter affirmauerit ſe uidiſſe frequentißimum hoc Sabinæ genus in* Amano & Olympo Phrygiæ *montibus,tota facie iuniperum maiorem referens,magnitudine amygdalæ arboris maioris, folijs cupreſſo per omnia ſimilibus, baccis per maturitatem in cæruleo nigricantibus, & caudice reſinam ferente.* Etenim Dioſcorides *non tradit quæ ſit huius plantæ facies,& quæ magnitudo, ſed eam in folijs tantùm à priori uariare ſcriptum reliquit.* Quod *non alia de cauſa auctorem hunc feciſſe reor,quàm quòd ſciret nullum utriuſq; eſſe in reliquis notis diſcrimen.* Quare *quòd alterum Sabinæ genus tota facie iuniperum maiorem referat, magnitudine amygdalum arborem æquet, cupreſſum folijs proſus æmuletur, & ex caudice reſinam fundat, ut* Bellonius *ſuum depingit, mihi quidem planè abſurdum uidetur. Sed quòd rem hanc turpiter cunfuderit* Bellonius,*uel ex eo manifeſtum eſſe puto, quòd quam plantam nunc* Dioſcoridis *alteram Sabinam aſſerit, eandem paulò pòſt arborem illam conſtituit, quam* Plinius *lib.* XII. *cap.* XVII. *Brutam appellat, quaſi* Plinius *non meminerit utriuſque ſabinæ lib.* XXIIII. *cap.* XI. *Tantũ quidam ſuis peragrationibus tribuendum eſſe putant, ut eos non pudeat ſæpe abſurda,& fabuloſa, & quæ cum ſummis & probatißimis authoribus pugnent, narrare ac ſcriptis tradere.* Neq; certè id propterea dico, quòd peregrinationes damnem, quas ſemper,Galeni exemplo,utilißimas duxi ad legitima ſimplicia medicamenta cognoſcenda. Sed *optarem,ut ij, qui multas regiones peragrarunt, illa tantùm in medium proferrent,quæ eſſent rationi & ueritati conſona,& ueterum ſcriptorum auctoritate comprobata.* Quod *ſi à* Bellonio, *qui tot terras ſe peragraſſe profitetur, factum eſſet,nimirum eas laudes iure ſibi comparaßet, quæ rei medicæ inquiſitoribus maximæ debentur.* Atque *hæc obiter dicta ſint.* Quòd *autem idem* Bellonius *primum Sabinæ genus eam arborem ſuſpicetur, quam* Theophraſtus *thuiam nominat,non miror. nam & alij idem ſentiunt.* Verùm *quandoquidem hanc opinionem ſuperiùs abunde (ni fallor) improbauimus, ideo hic non eſt ut plura addamus,atq; idem repetere ſuperuacuum eſſet.* Reliquum *igitur eſt,ut Sabinæ ſuas uires reddamus: de quibus* Galenus *lib.*VI*.ſimplicium medicamentorum diſſeruit ijs uerbis. Sabina ex numero eſt fortiter exiccantium, idq́; ſecundum tres qualitates, quas in guſtu præ ſe fert,ſimiliter cupreſſo,niſi quòd ea & acrior eſt,& ut ſic dixerim,magis aromatica,ſeu odoratior.* Igitur *huius, quam modo dixi qualitatis eſt particeps,nempe acrimoniæ conſiſtentis in temperamento calido, præterea amaritudinis, & adſtrictionis obſcurioris,quàm in cupreſſo. Siquidem quantò magis acrimonia ſuperat, tantò etiam potentius digerit.* Itaq; *glutinare nequit ob ſiccitatis,& caliditatis robur. nam utriuſq; illi tantum ineſt,ut etiam tendat,& inflammationem afferat. At putredinibus ſimiliter cupreſſo accommodari poteſt, maximè ubi rebelliores fuerint, & diuturniores. nam hæ citra noxam uim medicamenti perferunt.* Quin *& quæ atra ſunt reddita, & admodum ſordida, ea cum melle expurgat: carbunculos item ſoluit.* Porrò *eſſentiæ tenuitate menſes quoque prouocat, ut ſi quid aliud, & ſanguinem per urinas mouet.* Fœtum *etiam uiuentem interficit, & mortuum eijcit.* Eſto *autem hoc medicamen tertij ordinis,tum excalfacientium,tum deſiccantium ex numero eorum, quæ uel maximè tenuium ſunt partium.* Et *hoc utiq; nomine unguentis inditur, & maximè gleucino, & in multas antidotos inijcitur.* Quidam *uerò etiam cinnamomi uice duplum eius ſubijciunt.* Eſt *enim extenuandi, & digerendi facultatis, ſi epotum fuerit.* Βρᾶθυς *Græcè, Sabina Latinè uocatur:* Arabicè, Abel, Abhel,*ſeu* Alharar*:* Italicè, *Sabina:* Germanicè, *Seuenbaum:* Hiſpanicè, *Sabina:* Gallicè, *Sauiniera, aut* Sauinier.

Petri Bellonij erratum.

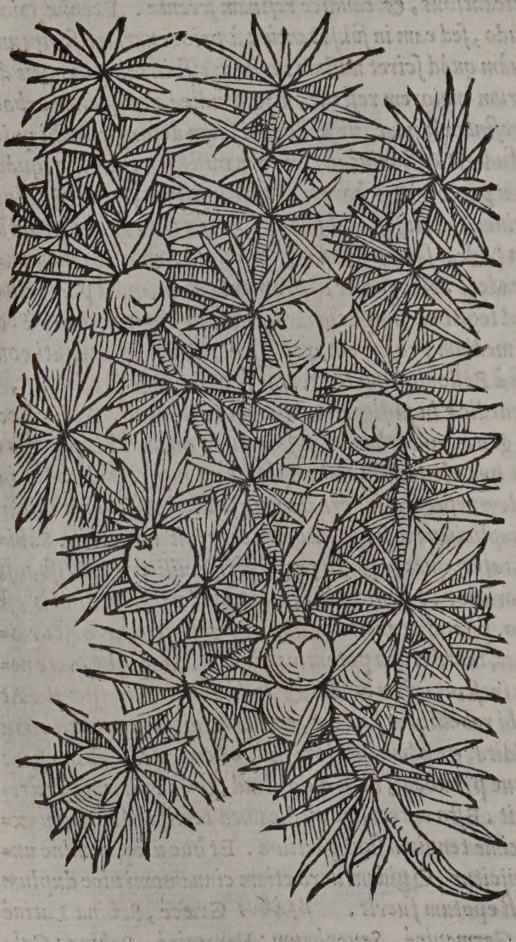
Sabinæ uires ex Galeno.

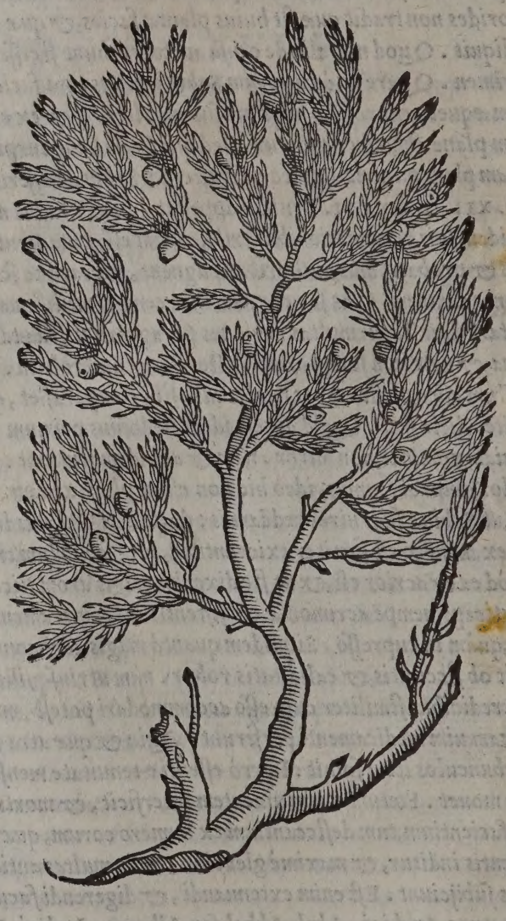
Nomina.

Cedrus. Cap. LXXXIX.

CEDRVS arbor magna eſt, ex qua picem colligunt, quæ cedria uocatur. Iuniperi modo baccas parit, baccarum myrti magnitudine, rotundas. Cedria optima eſt craſſa, perlucida, grauis odoris: quæ dum effunditur, guttatim non diſsipata coit. Cui ea uis ineſt, ut defuncta corpora conſeruet, & uiuentia corrumpat: qua ex cauſa mortuorum uitam aliqui eam appellauere. Veſtimenta quoque, & pelles eximia calfaciendi, & ſiccandi dote, corrumpit. magni ad ocularia medicamenta uſus: quippe illita oculis claritatem affert, albugines cicatricesque detergit: inſtillata autem cum aceto, uermes aurium necat: cùm hyſſopi decocto infuſa ſonitus, ſibilosque ſedat: cauis dentium indita eos frangit, & dolores leuat: idem facit cum ex aceto colluitur: peruncto ante coitum genitali, concipiendi uim adimit: anginæ ea perunguntur, tonſillarum inflammationibus auxilio eſt: lendes, pediculosq; illitu enecat: ceraſtæ morſibus cum ſale impoſita ſubuenit: contra hauſta leporis marini uenena, in paſſo ſumpta, auxiliatur: in elephantia aut linctu, aut perunctione proficit: pulmonum ulcera purgat, & ſi cyathus eius abſorbeatur, perſanat: uermes, & tineas ſubter indita necat, & partus extrahit. Fit & oleum à cedria ſeparatum dum coquitur, uel leribus ſupra halitum eius expanſis, ut in pice. Eiuſdem ad omnia uſus: priuatim uehementer per unctum, ſcabiem quadrupedum, canum, boumque perſanat: ijsque inhærentes ricinos enecat, & ulcera, quæ ex tonſura acceperunt, ad cicatrices perducit. Cedrides cedri fructus uocantur. Calfactoriam uim habent: ſtomacho aduerſantur: auxilio ſunt tuſsi, conuulſis, ruptis, ſtranguriæ: menſes ciunt ex polline piperis poti: contra hauſtum leporem marinum in uino ſumuntur: ſerpentes fugantur, peruncto ex adipe ceruino, aut medulla, corpore. In antidota adduntur. † Fuliginem, quomodo ex pice, congeri oportet: quæ eandem, quam picea fuligo, uim præbet.

CEDRVS PHOENICIA. CEDRVS LYCIA.

Cedri arboris conſid.

CEDRI arboris *Theophraſto, Plinio, & Galeno duplex eſt genus, nempe maius & minus. Maius omnibus arbor eſt eximiæ magnitudinis, & proceritatis, atque à minori planè differens materie, cortice, folijs, & fructu. Plinius maioris cedri duo genera facit lib.* XIII. *cap.* V. *ubi ita ſcribit. Et maioris cedri duo genera. quæ floret, fructum non fert: fructifera non floret, & in ea antecedentem fructum occupat nouus. ſemen eius cupreſſo ſimile. Quidam cedrelaten uocant. Ex hac reſina laudatiſsima. materiæ uerò ipſi æternitas, itaq; & ſimulacra deorum ex ea factitauerunt. Et libro* XXIIII. *cap.* V. *idem inquit. Cedrus magna, quam cedrelaten uocant, dat picem, quæ cedria*

dria uocatur. hactenus Plinius. Qui fortaſſe non inepte magnam cedrum cedrelaten appellauit, quoniam cedri arbores, quæ in monte Libano proueniunt (ut mihi retulerunt amici, qui uniuerſam fere Syriam peragrarunt) tota facie abietem referunt. Abies autem Græcis ἐλάτη dicitur. unde cedrelate poterit cedrabies Latine reddi. Arbor hæc (ut ijdem mihi narrarunt) adeò magna & procera eſt, ut nuſquam arborem ſe uidiſſe affirment, quæ cedrelaten magnitudine excellat. Cortice ueſtitur læui & glabro, ea parte excepta, quæ à terra ad primos uſq; ramos attollitur: hæc enim aſpera cernitur. corticis color eſt ceu loti arboris. Rami ab imo uſq; ad cacumen fere in rotæ modum per interualla caudicem cingunt, & ſpatiantur: qui tantò minores uiſuntur, quantò ſuperius erumpunt. hinc eſt, quòd eminus conſpecta arbor pyramidis faciem repræſentat. Folia illi capillata aßignant, ueluti larici, uel pino, breuiora tamen, & minime aculeata. id quod etiam teſtatur Plinius lib. XVI. cap. XXIIII. Conos profert piceis æmulos, uerùm longiores, duriores, & uegetiores, pediculo pertinaciter inhærentes. in quibus ſemen includitur cupreſſo ſimile, ut Plinius tradit. Caudex reſinã fundit albam, & liquidam: ſed tractu temporis, ſolis feruore in grumos concreſcit. Sunt qui aſſerant, hanc cedrum duplicem reſinam ferre: atque alteram intra corticem uomicæ modo coaceruari, ut abiegnam lacrymam in abiete oriri ſuperius diximus: alteram uerò extra corticem emanare. utranq; ab arbore cedriam nominant. Hæc ſunt, quæ de magna cedro à peregrinis accepi. In quibus utiq; admirari ſubit, quòd Theophraſtus, & hunc forte ſecutus Dioſcorides ſcripſerint indifferenter cedri genus omne fructum edere iuniperi baccis ſimilem, craßiorem. nam reuera Cedrus magna, de qua hic tantùm ſcribit Dioſcorides, conos parit piceis ſimiles. Porrò Cedrus cor habet durißimum, ac odoratum, colore perinde rubens atque larignum. Tota cedri materies durißima. quam ob cauſam credidere maiores, eam neq; cariem, neque uetuſtatem ſentire, ſed æternam eſſe. Qua etiámnum ratione ductus Salomon Hebreorum rex Dei optimi maximi templum Hieroſolymis ex cedri materie extruendum curauit. Ex ea quoq; priſci ſimulacra factitarunt, exiſtimantes tantam illis ineſſe diuturnitatem, quantam marmoreis, aut metallicis. Cedri materies optima nauigijs non modò extruendis, ſed & palatiorum, & arcium fabricis conueniens: quippe quoniam incorrupta quaſi in perpetuum perdurat. Cedrus ſaxoſis & frigidis locis gaudet, & montes amat præ cæteris tractibus. Perpetua coma uiret, qua ſi caſtretur, decacuminata demoritur, nec unquam inde regerminat, utpote & cupreſſus, pinus, larix, & aliarum plures. In Aegypto ac Syria (ut Theophraſtus & Plinius narrant) reges inopia abietis cedro ad claſſes feruntur uſi. Maxima ea in Cypro traditur ad undeciremem Demetrij ſuccisa, centum triginta pedum longitudinis, craßitudinis uerò ad trium hominum complexum.

Cæterùm minoris cedri binæ item ſpecies ſunt (ut prædicti auctores teſtantur) Lycia, & Phœnicia, iuniperi ſimilitudine. Differunt folio: nam Phœnicia folium habet iuniperi, durum, ſpinoſum, acutum, & ob id oxycedros appellatur. Lycia uerò folio conſtat minore, frequentiore, longe minus aculeato, ut ita iuniperum paruam quadantenus referat: cortice obducitur ſubrubro, & ramos emittit lentos, uitilium inſtar. Vtraque omni tempore fructum gerit: uerùm in oxycedro maior & pulchrior ſpectatur. Phœnicia cedrus frequentißima naſcitur in Iſtria, atque etiam in nonnullis Iapidiæ locis, iunipero admodum ſimilis, nec niſi fructu differens, maiore, rubente, ac dulci: quo tamen eam incolæ à iunipero neſciunt ſecernere. At cùm ipſe oxycedri ramuſculo eſſem donatus à Georgio Reffingero primario prouinciæ Carniolæ medico, qui illum ex Peſino Iſtriæ oppido ſecum attulerat, rubentibus baccis undique refertum, eaq; in memoria haberem, quæ apud Theophraſtum, Galenum, ac ueteres alios legeram, mihi quidem fructum intuenti ſtatim inclinauit animus, hanc plantam minorem eſſe cedrum. Etenim (ut memorant ſtirpium ſcriptores tum ueteres, tum recentiores) difficile admodum eſſet dignoſcere oxycedrum à iunipero, niſi huic cæruleus, pumilusq; illi uerò flauus rubénsue, ac grandior fructus ineſſet. Eam igitur plantam, quam in Iſtria naſci diximus, & cuius hic effigiem damus, non maioris cedri genus ullum, ſed minoris ſpeciem eſſe cenſemus, nimirum Phœniciam, quæ & oxycedros uocatur. De Lycia autem cedro quid ſentirem, uel quam plantam pro ea in medium proferrem, hactenus non habui, ut quæ mihi plane incomperta eſſet. Sed hoc anno, dum Pragæ Bohemorum ago, plantam mihi oſtendit Adamus Leonorus ſpectatæ doctrinæ, & magnæ ſpei iuuenis, ex quibuſdam Morauiæ montibus à quodam uulgari herbario pro Sabina allatam. Vt autem ille hanc ueram cedrum Lyciam adinuenit, & pro ea mihi demonſtrauit; ita mihi eius cognitionem illi acceptam referre iucundum eſt: atque ideo ipſam pictura, quam hic damus, exprimere curaui. Huius plantæ folia ſi digitis atterantur, ſuauißimum ſpirant odorem, illi quadántenus ſimilem, qui in pinorum ſtrobilis percipitur. Ea baccas profert, longe tamen minores quàm altera, quæ in ramuſculorum tantùm cacuminibus prodeunt. Hæ non ſecus ac illæ primo exortu uirent, mox flaueſcunt, denique rubent ubi plene maturuerint. Saporem habent ſubamarum, atque non obſcure odoratæ ſentiuntur. Manat ab arbore cedri (ut ſuprà dictum eſt) etiam reſina, quæ proprie Cedria dicitur, utilis ad multos in medicina uſus. Sed hanc ad nos non adferunt Cyprij, neque mercatores, qui ex Syria mercimonia conueunt: tametſi regiones illæ plurimis (ut aiunt) cedris maioribus ſcateant. Petrus Bellonius lib. III. de medicato funere, item libro de coniferis arboribus putat non modò cedrum Cedriam fundere, ſed & piceam, tedam, laricem, cupreſſum, iuniperum & betulam. Quinetiam idem ſuis male excogitatis cedrijs eas omnes facultates aßignauit, quas Dioſcorides, Galenus, & alij quàm plurimi auctores cedriæ duntaxat reddiderunt: adeò ut magno ac ridendo errore dixerit ſuas haſce cedrias defuncta corpora conſeruare, quemadmodum ea conſeruat legitima cedria. quaſi idem quoque uelit, quòd picea, pinus, larix, cupreſſus, iuniperus, & betula nullis prorſus inter ſe facultatibus differant. Neque certe alia uidetur mihi auctoritate uel ratione ductus, ut in hanc iuerit ſententiam, quàm hac, quòd ſcripſerit Plinius lib. XVI. cap. XI. picem in Syria cedrium uocari. Sed quòd Bellonius maxime hallucinetur, utpote qui Plinium non recte intellexerit, ex uerbis Plinij, quæ modo ſubijciam, ſatis, ut puto, manifeſtum fiet. Pix, inquit, liquida in Europa è teda coquitur naualibus muniendis, multóſque ad alios uſus. Lignum eius conciſum furnis undique igni extra circundato feruet. Primus ſudor aquæ modo fluit in canali. Hoc in Syria cedrium uocatur. cui tanta uis ineſt, ut in

Cedri minoris genera.

Bellonii opinio falſa.

Aegypto

Aegypto corpora hominum defunctorum ea perfuſa ſeruentur. Ex ijs Plinij uerbis non aliud (meo quidem iudicio) intelligi poteſt, quàm quòd Syri liquorem illum cedrium uocauerint, quoniam olim ij ex cedro tantùm picem ſuam conficiebant, ut ea in Europa è teda fit. Quòd autem pix ex cedro paretur, authores eſſe poſſunt Dioſcorides, Galenus, & Plinius: non tamen contrà, quòd cedria ab alijs reſiniferis plantis defluat. Adde quòd à ueteribus, nempe Theophraſto, Dioſcoride, & Galeno, nuſquam (quod equidem ſciam) memoriæ proditum eſt, reſinæ aut picis genus ullum defuncta corpora conſeruare, & uiuentia corrumpere, præter cedriam, de qua omnes illi id ſcriptis tradiderunt. Ex quo abunde conſtare arbitror, Plinium quidem loco citato de pice tantùm cedri ſcripſiſſe, Bellonium uerò in hoc ſimiliter hallucinatum fuiſſe, atque in alijs pluribus rebus, ut aliquando, Deo iuuante, latius oſtendemus. Cæterum uariat in Dioſcoridis codicibus de cedria lectio. Quippe uulgata βαρεῖα τῇ ὀσμῇ habet, id eſt grauis odore, cùm tamen antiquiſsimus codex manu ſcriptus habeat ἄτονος τῇ ὀσμῇ, id eſt uehemens odore. quod indicat cedriam eſſe uehementer odoratam, non autem grauiter olere. Quod etiam maximè teſtatur Virgilius libro VII. Aeneidos his uerſibus de Circe canens.

Proxima Circeæ raduntur litora terræ,
Diues inacceſſos, ubi ſolis filia lucos
Aſsiduo reſonat cantu, tectisq; ſuperbis
Vrit odoratam nocturna in lumina cedrum,
Arguto tenues percurrens pectine telas.

Fuchſii opinio.

Gummi cedri meminit Fuchſius uir eruditiſsimus libro illo de componendis medicamentis, quem poſtremò locupletatum excudit, in compoſitione antidoti Mithridatis: proq; eo, quando non poſsit inueniri, lacrymã abietis ſubſtituendam præcepit, ratus utiq; eandem utriq; facultatem ineſſe. At ego quidem Galenum ſecutus malim ladanum ſubſtitui, donec ab alijs aptiora proferantur, quorum meliori iudicio ſubſcribendum ſit. Neq; ineptè fortaſſe iuniperinum gummi illius uicem ſupplere poterit, quandoquidem conſtat omnibus rei herbariæ ſtudioſis tantam inter cedrũ & iuniperum eſſe ſimilitudinem, ut altera ab altera uix diſcerni poſſet, niſi ea eſſet differentia, quæ in baccis utriuſque manifeſta deprehenditur. De Citris autem, quibus aurea totius ferè Italiæ uiridaria exornantur, tam in Tyrrheni, quàm Benaci litoribus, in ſequentibus, capite de malis, ubi ipſorum mentionem facit Dioſcorides, adiuuante Deo, plura dabuntur. ſiquidem arbor illa ab hac, de qua nunc agitur, plurimùm differt.

Cedri & Cedreæ uires ex Galeno.

Cedri meminit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum his uerbis. Cedrus ſpecie duplex eſt, altera fruticoſa iuniperis adſimilis, altera arbor non exigua. Vtraque eſt calidæ, ſiccæq; temperaturæ tertij quodammodo ordinis ſecundum utrunque. Cæterùm Cedrea (uocatur ita cedri oleum) quartum etiam ordinem uidetur attingere, abunde calida ſimul, & tenuium partium. Molles itaq; carnes prompte citráq; dolorem putrefacit, ſicut alia omnia, quæ cùm eiuſdem ſint in calfaciendo ordinis, adiunctam etiam habent ſubſtantiæ tenuitatem. At in duris pluſculo tempore, & uix operatur. Porrò talia omnia medicamenta ſeptica uocantur, & ſepta: ſed inter ſeſe maioris, minorisq; ratione diſsident. Eſt autem in hoc genere medicamentorum ex primo, & infirmiſsimo ordine cedrea: pleraque enim eorum admodum ſunt efficacia. Talia itaque & mortuorum corporum carnes corrumpunt: at cedrea exiccat, ſimulq; à corruptione tuetur corpora demortua, utpote humiditates eorum ſuperfluas depaſcens, cæterùm ſolida corpora haud attingens. At in uiuentibus calor ipſe, qui in corporibus eſt, cedreæ uires adaugens, cauſa efficitur, ut teneræ ab ea carnes deurantur. Nec mirum uideri debet, ſi cùm tanta polleat potentia lendes, pediculos, & tineas, & in auribus natos uermes interficere ualeat, tum fœtum appoſita uiuentem quidem interimat, mortuum autem eijciat, ſicut ſanè etiam in coitu ſemen, pudendo circumlita. proinde conceptum impediens eſt medicamentum, ſi ſic utaris; nulli ſecundum: aliaq; multa eiuſmodi particulatim efficit. Itaque argumentum eſt, ipſum ualenter excalfacere, ſicut ubi dentium foraminibus inſtillatur: ſiquidem dolores eorum mitigat, ſed & ipſos confringit. Extenuat quoq; oculorũ cicatrices, & uiſus hebetudini ab humorum craſsitudine ortæ medetur. Porrò quod eius eſt pinguiſsimum, & ad unguem oleoſum, quod ſuſpenſis ſupra eam dum coquitur, lanis excipitur, ac colligitur, tota cedrea tenuius quidem eſt, ſed minus acre; quanquam non minus excalfaciens. Eandem quippe rationem habet ad id quod reliquum eſt cedreæ, craſsius illud uidelicet, quàm oleum ad amurcam. Proinde illud utpote craſsius, mordax eſt, & maiore aperiendi facultate præditum. Itaq; ulcera irritat, phlegmonenq; illis excitat. Porrò oleoſa illa cedrea adeò clementibus eſt uiribus, ut etiam plebeij experientia docti uulnera ouibus occaſione tundendi à forfice facta, illa illita ſanent, ſicut etiam pice humida. Vtuntur autem ea & ad ouium ſcabiem, & ricinos, Græci κρότωνας uocant. Porrò cedrides (nam ita fructum cedri nuncupant) moderatiores uires obtinent, adeò ut comedi quoq; poſsint. Attamen ſi liberalius ijs utare, capiti dolorem inferent, ardoremq;, ac morſum in uentre percipies.

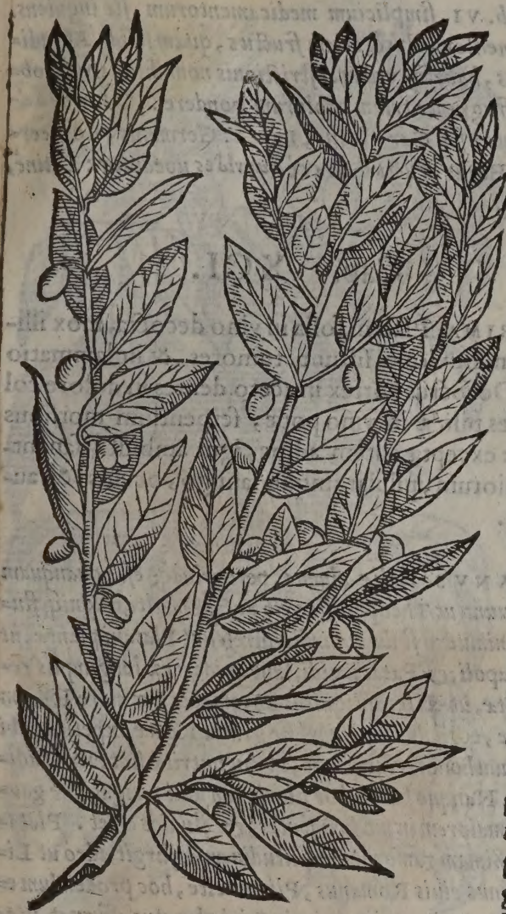
Nomina.

Quæ arbor Græcis κέδρος, Latinis item Dedrus nominatur: Arabibus, Serbin: Italis, Cedro. Eius autem liquor ut Græcè κεδρία, ita etiam Latinè Cedria dicitur: Arabicè, Kitran, ſiue Albitran: Italicè, Cedria.

† Hic lectorem admonitum uolumus, illa de fuligine Cedri uerba non legi in Græcis tum uulgatis, tum etiam antiquis quibuſdam codicibus. Quare cùm neq; à Marcello uertantur, qui plura exemplaria Græca habuiſſe fatetur, ea potius addititia, quàm legitima cenſenda uidentur.

Laurus. 539

Cap. XC.

LAVRVS quædam tenui folio conſtat,altera latiore. Vtraque excalfactoriam naturam habet,& emollientem. Vnde decoctum earum in muliebres inſeſſus additum, vuluæ, & veſicæ vitijs conuenit. Virentia folia ſenſim ſubſtringunt: illita quoque, ac trita ueſparum apumq́ue ictibus opitulantur: eadem cum polenta, & pane illita inflammationem omnem mitigant: ſed pota ſtomachum effundunt, & vomitiones mouent. Lauri baccæ magis, quàm folia calfaciunt. ergo in eclegmate tritæ cum melle, vel paſſo proſunt tabi, orthopnœæ, & omnibus thoracis rheumatiſmis: contra ſcorpionum ictus ex vino bibuntur: vitiligines emaculant. Succus baccarum vtiliſsimè aurium dolori, & grauitati inſtillatur cum uino uetere, & roſaceo. In medicamenta autem adijciuntur, quæ neruorum laſsitudines reficiunt, acopa vocant: & ad vnguenta,quæ calfaciunt, & diſcutiunt. Cortex radicis calculos rumpit, partus necat, hepaticis prodeſt, tribus obolis in uino odorato potus.

Lauri hiſtoria.

LAVRVS *tam tenui folia,quàm latifolia arbor odoratiſſima,& ſi antiquis credimus,Apollini lucidiſſimo ſacra: quinetiam à Ioue colitur. Vna quoque laurus Romæ antiquitus imperatorum pontificumq; domos exornare ſolebat. Quod ſimiliter, atq; alij complures gentilium mores, in hunc uſq; diem apud nos perdurat. Nanq; ubi dies feſtus aduenerit, laurus non modò templorum ualuas decorat, ſed & ubi dies geniales adfuerint,ingentium palatiorum eſt ianitrix. Quo fit, ut magnis aduentantibus principibus, lauri frondibus & columnæ, & arcus in pacis ſignum extruantur: ſiquidem pacifera laurus eſt, nõ ſecus ac olea. Ideo antiquitus etiam, ſi eius rami prætendebantur inter armatos hoſtes,firmum quietis erat indiciũ. Qua obſeruatione ductus* Bernardus Cleſius Cardinalis *ampliſſimus* Tridentinus, *tum pacis, tum quietis ſectator maximus, lauri, & palmæ floridæ ramum adnectebat, ut nitida marmora, præclara metalla, ſpecioſæ picturæ, aurea, & argentea uaſa, ac reliqua admiranda demoſtrant, quibus magna eius palatia fulgent.*Romanis *laurus ferebatur lætitiæ uictoriarumq; ſigno.* Idcirco *laurũ in templis in* Iouis *gremio reponebant, quoties* Romæ *lætitiam uictoria noua attulerat. Quinetiam grata* Apollini *dona unoquoq; anno mittere ſolebant in* Parnaſo *monte, quòd ibi laurus ſpectatiſſima creſceret. Cæterùm quòd laurus* Romæ *à* Ioue *è cælo miſſa fuerit, ut ea imperatores coronarentur, facilè perhiberi poteſt: nanq;* Liuiæ Druſillæ*, quæ poſtea* Auguſta *matrimonij nomen accepit, cùm pacta eſſet illa* Cæſari*, gallinam conſpicui candoris ſedenti in hortis aquila ex alto abiecit in gremium illæſam, intrepideq; miranti acceſſit miraculum, quòd teneret roſtro laureum ramum ſuis baccis onuſtũ. Quod audientes conſeruari alitẽ,& ſobolem iuſſere aruſpices, ramumq́; eum ſeri,ac ritè cuſtodiri. Quod factum eſt in uilla* Cæſarum *fluuio* Tyberi *impoſita,iuxta nonum lapidem flamminia uia,quæ ob id uocatur ad gallinas. Porrò tam creuit ranius laureus,tamq́; ſe propagauit (tametſi radicibus deſtitutus) ut breui tempore ibi mirè ſylua prouenerit.* Ex *qua triumphans poſtea* Cæſar *laurum in manu tenuit, coronamq́; in capite geſſit.* Ac *deinde imperatores* Cæſares *cuncti triumphantes lauro coronabantur, tenebantq́; in manu eiuſdem ramos. Quos poſt triumphos traditus eſt mos ferendi in eminentioribus locis in celebratis* Romæ *collibus. Quo factum eſt, ut plures laurorum ſyluæ* Romæ *uireſcerent, quæ ob id laureta uocabantur: qualis erat, quæ in monte* Auentino *multo ante alios tempore uiguit.*

Lauri natura

Nimirum indicat laurum dijs gratiſſimam eſſe arborem, quæ ſui habetur ab impetu fulminum ratio: ſiquidem nulla habita, cùm è cælo ruunt, nec diuinitatis, nec principum amplitudinis ratione, plerunque templorum turres iciunt, ſuperba mundi palatia dilacerant, ac ſæpius homines immaniter interimunt. hæc tamen ſola arbor fulmine non percutitur, niſi in futuræ calamitatis prodigium: ac ne quidem domus, in quibus adſint eius rami, de cælo tangantur,pro certo creditur. Proinde Tyberius Cæſar *fulminibus perterritus,tonante cælo lauro coronabatur. Laurus ex ſeſe uim habet ignem producendi: quippe ſi exiccatæ ramus ramo frequentius confricetur, ſuper aſperſo ſulphuris puluere, ignis ſtatim exiliet.* Eadem *perpetua fronde uiret, tantaq́; pollet ui, ut eius ramis in aruo defixis, rubigo, maxima ſegetum peſtis, abigatur, tranſeatq́; in earum folia ex aruis.* Poetæ *perfectionis ſigno lauro coronãtur, idq́; præmium eſt* Apollineorum *muſas colentium.* Coruus *occiſa chamæleonte, fronde lauri deuorata infeſtum uirus extinguit. Qua etiam palumbes, graculi, merulæ, & aliæ perplures aues annuum faſtidium purgant.*

Laurus lapidea.

Cæterùm lapideas lauros oriri in mari rubro ſcribit Theophraſtus *lib.* IIII. *cap.* VIII. *de plantarum hiſtoria, ſic inquiens.* In *ſinu autem* Heroo *cognominato, ad quem deſcendunt* Aegyptij*, laurus eſt, & olea, & thymum: uerùm non uiridia,ſed lapidis ſpecie parte à mari eminente,ſimilia tamen uiridibus tam folijs,quàm germinibus.*Colos *quoq;*

floris in thymo, tanquam nondum perfectè floruerit, liquidò deprehenditur. Longitudo arbuſcularum cubitorũ ternorum eſt. hæc ille. Lauri uires ex Galeno. *Laurum ſcriptis commendauit Galenus lib.* VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Lauri arboris & folia, & fructus deſiccant, & calfaciunt uehementer, plusq; etiam fructus, quàm folia. At radicis cortex minus quidem acris eſt, & calidus, plus tamen amarus, habetq; etiam adſtrictionis nonnihil. Quamobrem & calculos confringit, & iecori prodeſt. Bibitur ex uino fragrante trium obolorum pondere.* Nomina. *Arbor* δάφνη *ſic Græcis uocata*, Latinis *Laurus dicitur*: Mauritanis, *Gaur, ſeu Gar*: Italis, *Lauro*: Germanis, *Lorbeerbaum*: Hiſpanis, *Laurel, ſiue Loureiro*: Gallis, *Laurier*. *Huius fructus Græcè* δαφνίδες *uocantur*: Latinè, *Lauri baccæ*: Italicè, *Bacche di lauro*: Germanicè, *Lorbeer*.

Platanus. Cap. XCI.

TENERRIMA Platani folia in vino decocta, mox illita, oculorum fluxiones ſiſtunt: tumores, & inflammationes leuant. Decoctus cortex in aceto, dentes in dolore colluit. Virides pilulæ in vino potæ, ſerpentium morſibus auxiliantur: exceptæ autem adipe, igni ambuſta ſanant. Inſidens foliorum, pilularumque lanugo, oculos, & aures offendit.

Platani conſideratio. PLATANVS *Italiæ aduena, peregrinaq; eſt; quanquam regionem diluunt (ut* Theophraſtus *eſt auctor) multi, magniq; fluuij. Verùm enimuero ſi ibi nonnullæ uireſcunt* Platani *plantæ, ut quas ipſe* Neapoli, & Patauij *uidi, ſunt quidem ex longinquis regionibus allatæ, ut etiam antiquitus à* Romanis *per mare* Ionium *inuectæ fuere, eorũ duntaxat umbræ gratia* Romæ *expetitæ, ubi platanis tantum honoris increbuit, ut diu nutritæ ſint mero radicibus infuſo.* Nanque *hæc arbor plurimùm uini irrigatione gaudet: tametſi maiorem in modum fontes, & fluuios amet.* Platanus *ad ampliſsimam ramorum amplitudinem adſurgit, adeò ut* Licinius Mutianus *ciuis* Romanus, Plinio *teſte, hoc prodendum etiam poſteris putarit: qui prouinciæ* Liciæ *legatus affirmat, in ea fuiſſe platanum ſociam gelidi fontis amœnitate itineri appoſitam, octoginta atq; unius pedum ſpecu, numeroſo uertice, ſe uaſtis protegentem ramis arborum inſtar, & agros longis obtinentem umbris: ac ne quid deſit ſpeluncæ imagini, ſaxea intus crepidinis corona, muſcoſos complexa pumices: intra quam ſe epulatum cum duodeuigeſimo comite, largè ipſa toros præbente fronde, ab omni afflatu ſecurum, optantem imbrium per folia crepitus, lætiorem, quàm marmorum nitore, picturæ uarietate, laquearium auro, cubuiſſe in eadẽ.* In Creta *inſula ad* Cortyniam *platanus ſtetiſſe fertur apud fontem quendam, quæ folia hyeme non amitteret, ſub qua* Ioui *compreſſam* Europam *indigenæ fabulantur. Quæ in* Italiam *inuectæ fuerunt, climatis inclementia in magnam proceritatem non adoleſcunt: attamen ſunt cortice craſſo, fronde uitiginea, lata, longo rubroq; pediculo, floſculo paruo ac pallido, baccis rotundis, ſcabris, & lanuginoſis: ex quibus oleum fieri prodidit* Plinius *libro* XV. *capite* VII. Platani *umbra uſque eò delectatum* Xerxem *in terra* Lydia *ſcribit* Aelianus, *ut diem integrum ſub ea cum maximo exercitu conſumpſerit, floccipendens tam breui uoluptate tot copias remorari.* Platani *aduerſantur ueſpertilionibus. Earum pilulæ addito melle, & illitæ, lentigines, ueteresq; nigritias emendant.* Platani uires ex Galeno. *De platano diſſeruit* Gallenus *lib.* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens.* Platanus *humidioris, frigidiorisq; eſſentiæ eſt, non ita multò quàm ſymmetra. Proinde folia uiridia trita, & illita, non obſcurè phlegmonas naſcentes adiuuant. Cortex autem, & pilulæ magis deſiccantem uim obtinent, ut ille quidem in aceto coctus ad dentium adhibeatur dolores: pilulæ uerò cum adipe ad ulcera ambuſta. Sunt autem qui cortice combuſto medicamen deſiccatorium, & abſterſorium efficiunt, ut cum aqua lepras ſanet, per ſeſe autem illitum, ob humorem nimium, uetera, & ſordida. Vitandus eſt puluis folijs arboris inſidens: alioqui ſi ſpiritu attrahatur, arteriam offendit, ualenter deſiccans, & exaſperans, uocemq; lædit, ſicut ſanè etiam uiſum, & auditum, ſi in oculos, aut aures inciderit.*

Nomina. Πλάτανος *ut* Græcis, *ita pariter* Latinis *Platanus appellatur*: Arabibus, *Dulb*: Italis, *Platano*.

Fraxinus.

Cap. CXII.

FRAXINVS arbor nota eſt. Cuius foliorum ſuccus, & ipſa ex vino pota, & illita viperarum ictibus auxiliantur. Corticis cinis ex aqua illitus lepras eximit. Ligni ramenta, ſcobemq́ue potu perniciem afferre tradunt.

Fraxini hiſto ex Theophr.

FRAXINVS arbor eſt notiſſima. Eius (ut Theophraſtus memoriæ prodidit lib. III. cap. XI.) duo reperiuntur genera: quorum alterum excelſum, procerumq́; eſt, lignum habens candidum, craſſiuenium, neruatum, mollius, enodius, ac criſpius: alterum humilius, minus ductile, ſcabrius, durius, & flauius. Folia laurinis, lauri latifoliæ ſimilia, in acutius tamen coacta, & ambitu leuiter ſerrata. Ramulus totus, quem folium unum putaueris, quòd ſimul cuncta folia ferat, ſingulari pediculo, & ſingulis folijs coniugatim, ueluti per genicula, pendentibus cõſtat: amplo interuallo coniugationibus diſtinctis, perinde atque in ſorbo. Fert fructum in ſiliquis minutum, nucoſum, qualem amygdalæ, guſtu ſubamarum. Tradidit Plinius fraxini folia iumentis mortifera, cæteris ruminantium innocua. Quæ de taxo, non de fraxino Theophraſtus prodidit, inquiens. Si iumenta (ut ferunt) taxi folia comederint, emoriuntur: ſi ruminantia, nihil incommodi patiuntur. Sed nominum uicinitate Plinium deceptum eſſe crediderim: nam Græci fraxinus μελία, taxus uerò σμίλαξ, & μίλος appellatur. Vndè unum pro altero ſumens Plinius, facilè (ut diximus) in errorem incidit. Rei fides fuerit in hoc Plinium lapſum fuiſſe, clara in Italia experientia: ſiquidem taxi folijs, non fraxini iumenta non ruminantia necantur. Quinimò hæc ſalutare præſtant remedium lethalibus ſerpentium uenenis: quibus adeò inimica eſt fraxinus, ut ne matutinas quidem occidentésue umbras quam libet ſpatioſas ſerpens arboris huius attingat. Quapropter expertum proditur, ſi fronde ea gyro claudatur ignis & ſerpens, in ignem potius, quàm in fraxinum fugere ſerpentem. Mira naturæ benignitas, priusquàm hæ prodeant, florere fraxinum, nec ante conditas folia dimittere. Fraxini ſpecies ſunt Ornus, itemq́; Orneogloſſum dictum, quòd ferat ſemen illud, quod auis linguam appellant, ut ipſum quoq; fraxinus fert. De quo diſſerens Plinius libro XXIIII. cap. VIII. mederi id iocineris, & lateris doloribus in uino tradidit: aquam, quæ ſubit cutem, extrahere: corpus obeſum leuare onere, & ipſum ſenſim ad maciem reducere. Id quoq; in recentiorum medicorum uſu eſt ad ſtimulandam uenerem. Folia fraxineis ſimilia fert ſtirps illa apprimè celebris, quam uulgò DICTAMVM ALBVM nuncupant, ob idq́; à recentiorum nonnullis pumila fraxinus cognominatur. Hæc nullis tam Græcorum, quàm Arabum auctoribus (quod equidem legerim) uſquam deſcripta eſt. Quare non poſſum non admirari, quònam pacto ſibi dictami nomen uendicauerit. Ea eſt uiſu pulcherima, ſpecioſaq́;: floribus formoſis, impensè redolentibus, in purpura albicantibus, citrei arboris modo. Radix ei candida, odore hirci, amaro ſapore: proinde mirum non eſt, ſi uentris tineas perimat. Tradunt etiam ſuapte ui pollere aduerſus lethalia uenena, ac omnium uenenoſorum animalium morſum, ictumq́; nec minus aduerſus peſtilentiam. Prodeſt ſtomachicis, & ſuſpirioſis. Elicitur è floribus aqua, quæ naribus infuſa capitis morbos frigiditate obortos mirificè propellit. Quæ arbor Græcè Μελία, Latinè Fraxinus appellatur: Italicè, Fraſſino: Germanicè, Eſchern, Eſchebaum, Steyneſchern: Hiſpanicè, Freſno, & Frexo: Gallicè, Fraiſne.

Plinij lapſus.

Fraxini ſpecies ornus.

Dictami albi conſideratio.

Nomina.

DICTAMVM ALBVM.

POPVLVS ALBA

POPVLVS NIGRA.

Populus alba, & nigra. Cap. XCIII.

POTVS albæ populi cortex vnciæ vnius pondere, iſchiadicis, ac vrinæ ſtillicidio prodeſt. ſterilitatem inducere tradunt, ſi cum mulino rene bibatur. Folia quoque cum uino poſt purgationes pota idem præſtare produntur. Tepens foliorum ſuccus utiliter aurium dolori inſtillatur. Pilulæ, quæ primo foliorum partu exiliunt, tritæ & cum melle illitæ, oculorum hebetudini medentur. Memoriæ prodiderunt, corticem albæ populi, & nigræ particulatim cæſum, & ſulcis ſtercoratis mandatum, omni tempore anni edules fungos proferre. Populi nigræ folia cum aceto illita, magna utilitate podagricis doloribus illinuntur. Reſinam populus fundit, quę in malagmata additur. Semen potum ex aceto comitialibus utile eſt. Lacrymam populorum commemorant, quæ in Padum amnem defluat, durari, ac coire in ſuccinum, quod electrum uocant, alij chriſophorum. Id attritu iucundum odorem ſpirat, & aurum colore imitatur: tritum, potumque ſtomachi, uentriſque fluxiones ſiſtit.

Populorum conſideratio.

POPVLVS *Theophraſto triplici recenſetur genere lib.* III. *cap.* XIIII. *de hiſtoria plantarum, ubi ſic habet. Populus alba, nigraq; uniformes habentur: ambæ natura erectæ, ſed excelſior, læuiorq; nigra: figura foliorum adſimilis, & ligni materies albedine ſimilis uiſitur: utranq; ne florem quidem habere exiſtimant.* Κερκὶς *(quam quidam Alpinam, quidam Lybicam uertunt) populo albæ non abſimilis, cùm magnitudine, tum uerò quòd ramis albicantibus ſpargitur: folio hederæ, ſed parte altera ſine angulo, altera uerò oblongo, inq; angulum exeunte acutum: colore parte reſupina, pronaq; ferme ſimili: pediculo prolixo, tenuiq; annexo. quamobrem non erecto, ſed inflexo. Cortice aſperiori, quàm populus alba, ſcabriorq; ut pyrus ſylueſtris. hæc Thophraſtus. Priora omnibus paßim nota ſunt. Sed quænam arbos nobis ſit* κερκὶς*, non ſatis compertum habeo. quanquam in ſylua, quàm Goritienſes uulgò appellant il Panauizzo, arbor hæc, cuius hìc imaginem damus, creſcit betulæ æmula: quæ mihi quidem Lybicam populum repræſentare uidetur. Plinio hæc libro* XVI. *capite* XXIII. *minima folio eſt, ac nigerrima, fungisq; enaſcentibus laudatißima. Alba folio bicolor, ſupernè candicans, inferiore parte uiridi. Sed hìc Plinius apertè errore notatur, quòd hæc contrà ſupernè uireat, infernè uero albicet, candida efflo-reſcente lanugine, quæ tamen in nigra non uiſitur, ut Plinius exiſtimat, cùm indifferenter inquit. Populorum folijs grandißima lanugo. Sed & tertiò idem erraſſe deprehenditur: quippe qui ſcripſerit eodem libro capite* XXVI. *populum nec fructum, nec ſemen ferre, cum tamen utraque fructum ferat, uuarum ſpeciem præ ſe ferentem, intus alba lanugine refertum: atq; etiam ſcribat* Dioſcorides *ſemen ex aceto potum comitialibus prodeſſe. Sed quid opus eſt*

Plinij plures lapſus.

pluribus,

POPVLVS LYBICA.

pluribus, ſi Plinius ſeipſum accuſat? ſiquidem libro XXIIII. cap. VIII. populum & uuas, & ſemen ferre fatetur, illas utiq; unguentis, hoc uerò comitialibus præferens. Sed caueant myropolæ, ne ob id communis uſus unguentum populneum uocatum, ex populi uuis conficiant, ut Ruellius credidit à Plinio deceptus, & quòd ijs ad unguenta odorata uteretur antiquitas. Quandoquidem Nicolaus Myrepſicus non uuas, ſed germina, uere primo prodeuntia admiſcet: odorata enim ſunt, & ceraginoſa, cùm tamen nullus prorſus uuis ſit odor. Verùm enimuero an antiquitas populi uuas odoratis unguentis admiſcuerit, dubitandum ſanè eſt. Nam Plinio libro VII. cap. ultimo, ubi de unguentorum materia egit, nil aliud eſt populi uua, quàm bryon, Latinis muſcus uocatus. Quem etiam præter cedrinum, & quernum prætulere ad unguenta Dioſcorides, & Galenus, & inter alia odorata recenſuerunt. Quo fit, ut facilè credi poßit, Plinium errore ductum exiſtimaſſe, muſcum in populo naſcentem nihil ab eiuſdē uuis differre, cùm inquit. Eodem & bryon pertinet uua populi albæ. Optima circa Gnidum, & Cariam, in ſitientibus, aut ſiccis, aſperiſq; locis. Secunda in Lycia cedro. hæc ille. Sed cùm cedrus nullas ferat uuas, ſed muſcum perquàm odoratum, hinc Plinij error manifeſtè deprehenditur. Populus utraque frequentißima naſcitur in agro Mantuano, ac Ferrarienſi, non modò in Padi amplißimi fluminis litoribus; ſed & per agros, & prata in foſſarum aggeribus. Ideóque fabulātur poëtæ, icti Phaëtontis fulmine ſorores fletu mutatas in populos arbores iuxta Eridanum amnem, quem Padum uocant, ex corticis meatibus inſtar auratæ lacrymæ, electrum, ſiue ſuccinum fundere, ut adhuc uiuentes lacrymas effundebant: quæ noſtro tempore in orbiculos, quibus Deiparæ uirgini fœminæ ſalutationes enumerant, effinguntur, & uulgaribus & infimis mulierculis monilium uice, collo geſtantur decoris gratia. Quare Dioſcorides, qui poëtarum fabellis adhibere fidem haud quaquam cenſebat, noluit pro comperto fabuloſam ſuccini hiſtoriam, aſſerere, ſed dubiam, & ſuſpenſam tenere. Ideoq; inquit. Lacrymam populorum commemorant, quæ in Padum amnem defluat, durari, ac coire in ſuccinum, quod electrum uocant, alij chryſophorum. Ex quo facilè percipi poteſt, quòd cùm Dioſcorides aliquid de ſuccino ſuis monumentis mandare decreuiſſet, nullam eius certam tenens hiſtoriam. ipſum populi generi utrique adiunxit: ea tamen ratione id dijudicans, quòd non alio in huiuſce operis loco aptius ſuccinum accomodari poſſet. Quandoquidem in fabulis nactus eſſet poëtas ceciniſſe carminibus, ſuccinum populos fundere: tametſi non ignoraret, ſuccinum populorum gummi eſſe nequaquam. ſiquidem huic fabulæ datus eſt locus ob ſuccini innumeros globulos, qui olim filo traiecti ab Eridani accolis collo ſuſpendebantur. Quippe cùm plerique ipſorum, præſertim uerò fœminæ, ob nimis humidum regionis aërem in gulæ morbos, ac ſtrumas incurrerent, his exiſtimabant ſuccinum aduerſari. Quod fortaſſe non erat ab omni ratione alienum: nanq; cùm facultatem habeat ſuccinum ſiſtendi fluxiones, collo etiam geſtatum, facilè inhibere poterat, ne capitis deſtillationes in guttur defluerent. Quo fit, ut non demirer, ſi etiámnum Germani in oculorum defluxionibus magno ſucceſſu ſuccineos globulos occipitio adnectant. Reperio in enarranda Succini hiſtoria, auctores complures, ſed re uera admodum uarios: qui etſi grauius (ut hiſtoricos decet) hac de re loquantur, tamen cùm ipſi ſuccini originem nuſquam uiderint, & quicquid de eo ſcripſerunt, alijs acceptum referant, his nulla, aut ſanè pauca adhibetur fides. Philemon ſuccinum foßile eſſe dixit, & in Scythia erui duobus in locis, uno candidum, altero uero croceum. Sudines, & Metrodorus ſuccinum prodiderunt in Liguria arboribus effluere. quod Sotacus credidit in Britãnia euenire. Pythias tradidit eſſe locum in Britannia prope Gutones, ubi à fluctibus maris non procul ab Abalo inſula ſuccinū aduehitur: quo incolæ ad ignem pro ligno utuntur, ipſumq; Teutonis uendunt. Nicias hiſtoricus ſuccinum ſolis radiorum ſuccum eſſe uoluit: hic enim credit radios uehementius actos in terram pinguem ſudorem in ea parte relinquere, deinde æſtate ſiccari, & à fluctibus maris in Germanorum litora eijci. Idem & Aegypto naſci ſimili modo dixit. Item in India, gratiuſq; thure eſſe Indis. Non defuerunt etiámnum, qui ſuccinum naſci tradiderint iuxta mare Atlanticum in lacu Cephiſide dicto, qui ſole excalfactus è limo fundat electrum. Non deſunt præter hos plures, qui de ſuccino differentes in diuerſas iuerint ſententias, quas nunc, utpote non probandas, ſilentio inuoluam. Vnde iure dici poteſt, ſuccinum apud eos uel cereum, uel figulino luto ſimile haberi, cùm ipſum in tot uarias formas, ac imagines traſmutauerint. Sed ut tandem referam, quod pro comperto habetur, gignitur ſuccinum in inſulis ſeptentrionalis oceani. Id olim à Germanis Gleſum appellabatur: unde à nonnullis, qui erant cum Germanico Cæſare, ibi claßibus rem gerente, una inſularum ob ſuccini copiam, Gleſaria fuit appellata, quæ prius Auſtrauia à barbaris dicebatur. Hîc nimirum (ut Plinius inquit) naſcitur ſuccinū arboribus pinei generi defluens in terram, ubi poſtea denſatur. Cùm uerò intumeſcens æſtus fertur in proximas ſyluas, ex ijs in ſe rapiunt fluctus maris, & in Germanorum litora expuunt. Itaq; Cornelius Tacitus rectè ſcri-

Ruellij erratum.

Poetarum fabula.

Succini uaria hiſtoria.

ptum reliquit. Germanos huius maris accolas ſolos omnium ſuccinum habere, & legere. Quòd ſuccinum ſit arboris ex pinorum genere lacryma, olim Romanis teſtimonium perhibuit quidam eorum eques illuc miſſus ad id comparandum à Iuliano curante gladiatoriũ munus Neronis principis, qui ea litora peragrauit, ipſum uidit, ueram eius originem didicit, & ſecum ingentem copiam Romam inuexit. Præterea ſuccinum eſſe pineæ arboris gummi indicio eſt pineus in attritu odor, & quòd accenſum tedæ & reſinarum modo deflagret. Liquorem eſſe copioſè ſtillantem, tenacem, ac lentum, argumento ſunt quædam intus implicita, ut formicæ, culices, ac etiam lacertæ, feſtucæ, ac paleæ, quæ tranſparentia inſpiciuntur. Cùm enim hæc animalia, & alia ſtramenta humoris lentore facilè implicentur, dureſcente deinde materia, ueluti carcere includuntur. Hæc partim ex Plinio, partim uerò ex aliorum ſcriptis decerpſimus. Tametſi rationibus non ſpernendis probare nitatur Georgius Agricola, ſuccinum non aliud eſſe, quàm bituminis genus, quod à quibuſdam ſcopulorum crepidinibus erumpens in mare defluit, ubi aquarum ſalſedine dureſcit. Nam ſuccinum, quod nigerrimum eſt, ex quo etiámnum globuli ad angelicas numerandas ſalutationes conficiuntur, aliquid cognationis cum piſſaſphalto habere uidetur. Adde etiam quòd à pinu, neq; ab arboribus alijs reſinam per ſe fundentibus tam pullo colore nulla defluit lacryma. Succinum incoctum adipe lactentis ſuis expolitur, & redditur translucidum, quemadmodum tradit Archelaus, qui rubeum corticibus arboris, ex qua defluit, inhærens, ſe uidiſſe affirmat contra Agricolæ ſententiam. Quo fit, ut de ſuccini hiſtoria adhuc lis ſub iudice pendeat. Cæterùm compertum eſt, quòd ſicuti magnes ferrum reſpuit, ſi adſit adamas, uel ſi allio affricetur; ita nec ſuccinum ad ſe palleas allicit, quæ ſint oleo perfuſæ. Verùm eorum opinio uana eſt, qui ſuccinum tradiderunt peculiari dote ocimum reſpuere: nam ipſe ſæpe ac ſæpius huius rei periculum feci, & ſemper ſuccinum ad ſe ocimum trahere comperi. Officinæ communi nomine ſuccinum uocant Karabe Mauritanos ſecutæ.

Braſauoli opinio reprobata.

Licet Braſauolus Ferrarienſis in ſuo de ſimplicium examine deceptus exiſtimauerit, Arabum Karabe ſuccinum eſſe nequaquam, ſed uerum populi albæ gummi, Serapionis, & Auicennæ teſtimonio: etſi eorum neuter, ſicut nec Dioſcorides, quem illi ſequuntur, id quidem pro comperto aſſeuerauerit. Nanq; Serapio (ut in omnibus adſolet) quicquid de Karabe adnotauit, uerbòtenus ex Dioſcoride depromſit, ſic inquiens. Et dicitur, quòd gummi Haur romi, quod naſcitur iuxta fluuium, qui dicitur Eridanus, quando diſtillat in flumine illo, coagulatur ibi, & eſt illud, quod dicitur Alipton, id eſt electrum, & ſunt, qui nominant ipſum Arſopodon, & eſt Karabe. Eadem ſententia elicitur ex Auicenna: quippe qui capite de Haur, itemq; capite de Karabe, non aſſerat eam eſſe populorum gummi, ſed quòd ita perhibetur. Nec alia ratione duobus capitibus de Karabe diſſeruit, niſi ut oſtenderet, Karabe per ſe à populorum gummi differre. Præterea comprobat id eſſe Karabe apud Mauritanos, quod electrum apud Græcos, nominis ſignificatum: quandoquidem Karabe lingua Perſica, Auicenna auctore, non aliud deſignat, quàm rapiens paleas. Quod ſenſu comprehenditur proprium eſſe ſuccini, aut electri, non autem populorum gummi. Inſuper aſtringentes paſtillos, quos Galenus lib. VII. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, Paulus ſui uoluminis etiam ſeptimo, & Actuarius in ſuo de compoſitione medicamentorum, electri trochiſcos uocant, Arabes de Karabe appellant, eoſdem à Galeno, & Paulo aſſumentes. Quo fit, ut hac in re manifeſtè aberraſſe Braſauolus deprehendatur. Itaque dicendum eſſe putauerim, electrum idem eſſe apud Græcos, quod ſuccinum apud Latinos, & Karabe apud Arabes. Neq; etiam illud ideo populorum gummi eſſe crediderim, ut Braſauolus aſſeuerat, quòd Paulus quoque dixerit: Electrum populi albæ lacrymam dicunt, quæ iuxta Eridanum amnem diſtillat, & in ſpiſſitudinem coit, aureo colore. Nam his uerbis non probat electrum eſſe albæ populi gummi, ſed id tantùm refert ex aliorum opinione, quemadmodum fecit Dioſcorides, quẽ ſecutus eſt Paulus. Ex his igitur ſatis patere arbitror, falſum eſſe, quòd idem ſint electrum, gummi populi, & Karabe: quin potius clarum, ſuccinum, & gummi populneum eſſe inter ſe diuerſa. Credidit Demoſtratus fieri ſuccinum ex lyncis urina (quemadmodum credidere pharmacopolæ, & uulgus medicorum ex eadem fieri lapillos, quos lyncis appellant) ſuccinum aſſerens, quod flaueſcit, fieri ex orina maris, album uerò ex orina fœminæ. Quibus refragatur Plinius: quandoquidem ipſe manifeſtè dicat, hoc eſſe falſum. Quod cùm & Diocles, & Theophraſtus credidiſſent (non autem Dioſcorides, ut ei falsò Braſauolus imponit de lapidibus lyncis agens) eos eiuſdem crimini Plinius accuſat.

Braſauoli lapſus.

Quòd autem Diocles, & nõ Dioſcorides (ut Braſauolus putat) huius erroris accuſetur, oſtendit ipſe Dioſcorides libro ſecundo capite de urina, ubi in eandem Plinij ſententiam ueniens, hæc uerba protulit: Lyncis urinam, quam lyncurium appellant, ſimul ac excernitur, glaciari, coireúe in calculi duritiam, uulgo creditum eſt. quare quod de ea proditum eſt, uanum eſſe conuincitur. Eſt enim quod à nonnullis uocatur ſuccinum pterygophoron, ideo dictum quòd pennas ad ſe alliciat. At cùm Braſauolus minus fortaſſe accuratè Dioſcoridis uerba legendo percurriſſet, dixit de Karabe agens, ſenſiſſe Dioſcoridem electrum eſſe lapillum, in quem lyncis urina concreſcit. Quod tamen falſum eſſe facilè conſtat ex prædictis Dioſcoridis uerbis.

Alni hiſtoria & uires.

Cæterùm cùm non deſint etiam poëtæ, qui Phaëthontiadas nõ in populos, ſed in alnos mutatas fabulentur, Alni quoq; hiſtoriam, & uires, præcedentibus adnectere non ab re fore exiſtimauimus. Eſt itaque ALVNS (ut Theophraſtus eſt auctor lib. III. cap. XIIII. de plantarum hiſtoria) ſterilis & unigena natura, caudice recto: ligno, medullaq; molli, adeò ut graciliores uirgæ totæ concauentur: folio pyri, ſed ampliore, neruoſioreq; cortice ſcabro, rufoq; intus, qua de cauſa coria tingit: radice ſumma, nec maiore, quàm laurus. naſcitur in aquoſis, alio nullo pacto. hactenus Theophraſtus. Qui tamen eodem lib. cap. XV. non utiq; pyri folio alnum uireſcere tradidit, ſed ponticæ nucis. Nec eadem prodidit eſſe ſterilem libro eodem cap. VI. cum inquit. Terebinthus circa tritici meſſem, aut paulò ſerius ſemen reddit: fraxinus, atque acer æſtate: alnus, nux iuglans, pyrorumq; ſylueſtrium genus quoddam autumno. Quo fit, ut alterum omnino ſuſpicandum uideatur, aut ſibi ipſi Theophraſtum repugnare, aut eius codicem his locis mendis ſcatere. Alnus in Italia naſcens, folio eſt coryli craſſiore, neruoſioreq;, materie molli, rubente, in aquoſis ferè ſemper proueniens. Hetruſci uulgò appellant onio: alij uerò in Italia auno. Italica fructum fert uiridem, oblongum, moris forma ſimilem, ſquamis quàm plurimis in ſe compactis.

Matureſcit

Matureſcit autumno, minuto intus ſemine, colore in nigrum fuluo. Præfertur lignum ad ædificiorum fundamenta quæ in fluminibus, lacubus, paludibusq; fiunt, quòd in aqua nunquam putreſcat. Ob id enim expetitur maximè Venetis ad iacienda palatiorum, ædiumq; fundamenta, quòd crebrò fixa non modò ad æternitatem permaneat immortalis, ſed quòd ingentes admodum ferat moles. Recentia folia tumores impoſita diſſoluunt, & inflammationes reſtinguunt. Eadem nudis pedum plantis ſuppoſita uiatoribus itinere defatigatis leuamentum præſtant. Quin & rore matutino madentia cubiculis ad necandos pulices per æſtatem utiliter ſparguntur. Præſtat cortex tingendis corijs atro colore. Sed nec BETVLA ommittenda uidetur: quæ cùm cortice albo ſit albæ populo adſimilis, nunc nobis ſeſe offert deſcribenda. Hæc Theophraſto folio eſt caryæ ſic Græcis uocatæ quid autem ſit carya compertum hactenus non abeo) præterquàm quòd paulò anguſtiori, cortice autem uerſicolore, & materie læui, non niſi ad baculos utili. Plinio lib. XVI. cap. XVIII. Betula arbor eſt Gallica mirabili candore, atq; tenuitate: terribilis magiſtratuum uirgis: eadem circulis flexilis: item corbium ſportis. Bitumen ex ea Galliæ excoquunt. hactenus Plinius. Betula in Tridentino agro frequentiſsima prouenit, materie adeò tenaci, lentaq;, ut ad uaſa uinaria cingenda circuli ex ea parati omnium præſtantiſsimi habeantur. Ananij è ſuis Betulis nõ modò optimos conficiunt carbones, ad coquenda liquandaq; metalla, ſed è delibrato, contortoq; cortice, faces ad nocturna lumina parant, quæ quòd bituminoſa pinguitudine redundent, tedæ modo conflagrant, & reſinoſum quoddam picis colore reddunt. Nec fortaſſe alia de cauſa Betula dicitur, niſi quòd bitumine ſcateat. Hanc Tridentini corrupta uoce uulgò appellant Bedollo. Gaudet frigido tractu ac niuoſo: folio eſt nigræ populi, ſed parte prona aſperiori, uiridioriq;, per ambitum ſerrato, & minutiſsimis quibuſdam punctis, ipſisq; albicantibus in uniuerſum reſperſo. Sterilis hæc, nec fructum ferens. Huius caudex terebro perforatus ingentem aquæ copiam reddit, cui uim maximam ineſſe quidam aſſerunt ad comminuendos tam renum, quam ueſicæ calculos, ſi diutius bibatur. Eadem maculas in cute delet, nitoremq; conciliat: oris ulcera ſanat collutione ex ea facta. Foliorum ſuccus coagulo admiſtus, caſeos à carie, & uermibus uindicat. Sed iam ad Populos, & ad Succinum noſtra reuertatur oratio, in quibus medicinæ nobis reddenda ratio eſt, ut in omnibus ferè facere conſueuimus.

Betulæ cor deratio.

BETVLA.

Betulæ uires

Primùm igitur de uiribus Populi nigræ diſſeruit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Populi nigræ flores calidi facultate quidem ſunt in primo receſſu à temperatis: ſed in differentia, quæ habetur in ſiccando & humectando, paulùm à temperatis & medijs ad ſiccius deflexerunt: uerùm & ſubtiliorum potius, quàm craſsiorum ſunt partium. Et folia quidem ipſius quodammodo floribus ſimilia ſunt, niſi quòd ad omnia imbecilliora, minusq; efficacia. Sed & reſina eius floribus ſimilem facultatem obtinet, atque etiam calidiorem. Porrò ſemen tum reſina, tum floribus & ſubtiliorum eſt partium, & exiccantius: non tamen eſt admodum calidum. Deinde libro VII. eorundem ſimplicium idem Galenus Populi albæ uires deſcripſit his uerbis. Populus alba arbor miſtæ quodammodo temperaturæ eſt, ex aquea tepida, & terrena extenuata eſſentia. quamobrem & abſtergentis facultatis eſt particeps. hactenus Galenus de utriuſq; Populi facultatibus. Cæterùm non inuenio Galenum Succini meminiſſe in ſimplicium medicamẽtorum cenſu, qui tamen lib. VII. cap. IIII. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos paſtillum ex ſuccino confectum ab Aſclepiade tranſcripſit: quem quidem is hæmoptoicis, longo tempore tuſsientibus, & recenter phthiſicis, purulenta è pectore difficulter eijcientibus, ſuppuratis, cœliacis, dyſentericis, & inflatis conferre tradidit. Atqui referunt Prutheni, in quorum litora fluctus maris ſuccini plurimum expuunt, eius genus quoddam reperiri, quod planè cryſtallum repræſentat. Huic uim mirabilem ineſſe teſtantur, quò ſcilicet fœmina deprehendatur an uirgo ſit & incorrupta, nécne. Nam ſi ex uino ieiunæ exhibeatur, efficere aiunt, ut corrupta & uitiata protinus urinã reddere cogatur. id quod uirgini euenire negant. Arbor λεύκη Græcis dicta, Latinis Populus alba uocatur: Arabibus, Haur: Italis, Popolo bianco: Germanis, Bellen, Poppelbaum, & Sarbaum: Hiſpanis, Alamo blanco: Gallis, Peuplier. Quæ uerò Αἴγειρος Græco nomine, Latino Populus nigra uocatur: Mauritano, Haur romi: Italico, Popolo nero: Germanico, Aſpen, aut Poppel uueiden: Hiſpanico, Alamo nigrilho: Gallico, Tremble, & Peuplier. Quod Græcè ἤλεκτρον καὶ χρυσοφόρον, Latinè Electrum ſeu Succinum dicitur: Arabicè, Karabe ſiue Kakabre: Italicè, Succino, & Ambra gialla: Germanicè, Agſtein, aut Boernſtein: Hiſpanicè, Eſclarimente, aut Ambar: Gallicè, Ambra.

P r.

Succini uires

Nomina.

Macer. Cap. XCIIII.

MACER ex Barbaria aduehitur, cortex flaueſcens, craſſus, guſtu perquàm aſtringens. Qui contra cruentas excreationes, dyſenterias, & alui fluxiones bibitur.

Maceris, & Macis diſcrimen.

NVNQVID *officinarum Macis, quo myriſticæ nuces prætextus inſtar conteguntur, Dioſcoridis ſit Macer, non modò dubitandum eſt, ſed etiam credendum (ut ego arbitror) magnam inter utrunq; eſſe differentiam. Cùm enim Dioſcorides dicat: Macer, qui ex Barbaria aduehitur, eſt cortex craſſus, flaueſcens, & guſtu perquàm aſtringens: manifeſtè declarat, Macerem nõ eſſe officinarum macim, quòd hoc tenue ſit, guſtu feruens, acre, perquàm odoratum, amariuſculumq;. Adde quòd dixerit Plinius lib. XII. cap. VIII. Macir ex India aduehitur, cortex rubens, radicis magnæ, nomine arboris ſuæ: qualis ſit ea, incompertum habeo. Hanc etiámnum differentiam non ignorauit Serapio: nam poſtquàm tradidiſſet ex auctoritate Iſach, Macim eſſe nucis odoratæ operimentum, dixit ſecus eſſe, de quo loquebatur Dioſcorides: quippe quòd ſcriptum reliquerit, Macerem eſſe ligni corticem, ſiue corium. Quod cũ compertum haberet Auicenna, de utroq; ſeorſum tractauit, & Macim odoratæ nucis inuolucrum ad caput 456. relegauit. Macerem uerò radicis corticem capite 694. ſub titulo Thalisfar deſcripſit. Præterea maximo eſt argumento, quòd Macis & Macer utiq; inter ſe differant, quòd Dioſcorides, Galenus, & Paulus de odoratis nucibus, quorum Macis eſt tegumentum, nihil ſcriptis memoriæ reliquerint. Quippe ſi Macer, qui eis conuehebatur, Macis nobis uulgare extitiſſet, credendum ſanè eſt, quòd cum illo quoq; aduectæ eſſent myriſticæ nuces: quarum illi hiſtoriam, & facultatem, cùm ſint & in uiribus, & in odore admirabiles, nequaquam deſcribere prætermiſiſſent.*

Maceris facultates ex Gal.

De macere Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, hæc ſcriptis tradidit. Macer cortex eſt, qui ex India conuehitur, guſtu multùm acerbo, cum leuicula quadam acrimonia odorata, iucundum ſanè redolens, ut pleraq; aromata, ſiue odorata, quæ ex India conuehuntur. Videtur itaq; & ipſe ex miſta conſtare eſſentia, pleraq; terrena frigida, paucula uerò calida, & tenuium partium. Quamobrem ualenter deſiccat, aſtringitq;: proinde cœliacis, & dyſentericis miſcetur facultatibus: in tertio exiccantium conſiſtens ordine, in caloris, frigorisq; differentia neutrum inſigniter efficiens. hæc Galenus. Ex quibus haud obſcurè colligi poteſt, quòd Macer longè differat à Maci. nanq; ipſe guſtu non reperio hoc eſſe adeò acerbum, nec tam leuiuſculæ acrimoniæ: quin potius ſi deguſtetur, linguam, & fauces admodum uellicat: odorem iucundum perfundit, & leuiuſculum amarorem quadam cum ſiccitate relinquit. Quod facilè oſtendit, quòd Macis tantum calidi, quantum ſicci conceperit, uel fortaſſe plus calidi: & quòd pleraq; ipſius eſſentia ſit tenuiũ partium. Idcirco errare non crediderim, qui dixerint Macim odoratum excalfacere, & pariter ſiccare in fine ſecũdi, uel in principio tertij. Quamobrem id Macer eſſe non poteſt, cùm dicat Galenus conſtare macerem eſſentia pleraq; frigida terreſtri, paucula uerò calida. Quibus facilè concludi poteſt, quòd macer à Dioſcoride, & Galeno deſcriptus hoc æuo ad nos non aduehatur: ſiquidem nullus in officinis reperitur cortex, qui poßit maceris hiſtoriã explere.

Monachorũ opinio falſa.

Et quãuis Monachi illi, qui in Meſuem commentarios ſcripſere, nullam inter macim, & macerem ponendam eſſe differentiam pro certo affirment; nulla tamen auctoritate (quod equidem ſciam) aut ratione nituntur. Cæterùm haud ignorandum eſt nec Galeno, nec Plinio, quòd dixerint ex India aduehi macerem, Dioſcoridem repugnare, cùm ex Barbaria ipſe afferri dixerit: quoniam (ut Ptolomeus eſt auctor) quædã in Indo fluuio inſula, uel urbs ſita eſt, quæ Barbaria dicitur, ex qua facilè comportabatur macer. Vel quòd afferretur ex Arabia eo maris ſinu, qui à Barbaria inſula Barbaricus appellatur. Quãdoquidem (ut inquit Strabo) omnia, quæ in India proueniunt, ea ſcilicet parte, quæ ad auſtrum uergit, ſimiliter in Arabia naſcuntur.

VLMVS.

Nomina.

Μάκερ ut Græcis, ita Latinis Macer, atq; etiam Machir appellatur: Arabibus, Thalisfar: Italis, Macero. Quod Arabibus Bisbeſe, recentioribus Græcis Μάκις quemadmodum et Latinis, & Italis Macis nominatur: Germanis, Muſcaten blumen: Hiſpanis, Macias, & Macas.

Vlmus. Cap. XCV.

VLMI & folia, & cortex, & rami vim habent ſpiſſandi. Folia trita ex aceto ad lepras efficaciter illinuntur: vulnera glutinant, ſed multo magis corticis tilia, ſi faſciæ loco intorqueatur: nam in lori moré flecti poteſt. Craſſior cortex in vino, aut aqua frigida unciatim potus, pituitas trahit. fracta oſſa celerius ſolideſcunt, ſi decocto foliorum, corticis, aut radicis foueantur. Humor in folliculis enaſcens prima germinis eruptione, cuti illitus nitorem inducit, faciemque ſplendidiorem præſtat: quidum ſiccatur, in animalia abit, quæ culicum formam gerunt. Folia cùm tenereſcunt cocta, olerum more ad obſonia uſurpantur.

Vlmi hiſtoria.

TAMETSI *Vlmus notißima omnibus ferè ſit arbor; non tamen ob hoc ſilentio inuoluenda putauimus, quæ de ea poſteritatis memoriæ prodidit antiquitas. Vlmus itaq; (ut Theophraſtus eſt auctor lib. III. cap. XIIII. de plantarum hiſtoria) duobus diſtinguitur generibus: cuius altera mõtana, quam Græci* ὀρειπτε-λέαν

λέαν nocant : altera campeſtris,ulmus propriè uocata : fruticoſior hæc,illa uerò auctior : folium indiuiduum,leuiter
circunſerratum, oblongius quàm pyro, ſcabrum, non læue. Præſtat hæc arbor & amplitudine, & celſitudine, non
crebra circa Idam, ſed rara, irriguis amica : materies flaua, robuſta, neruoſa, deformis, ut quæ tota cor ſit. Vtun
tur ea ad fores lautiores : uiridis facilè cæditur,ſicca difficilè. Sterilis deniq; putatur : ſed gummi in petiolis gignit,
& animalia quædam culicea : cachryes peculiares gerit, autumno multas, minutas, nigras : cæteris uerò temporibus
quid ferat,minus animaduerſum eſt. hactenus Theophraſtus. Plinius uerò quatuor ulmi genera ſtatuit lib. XVI. cap.
XVII. ijs uerbis. Inter has atq; frugiferas,materie uitiumq; amicitia accipitur ulmus. Græci duo eius genera noue=
re : montoſam,quæ ſit amplior : campeſtrem,quæ fruticoſa. Italia attineas uocat,excelſiſſimas : & ex ijs ſiccanas il=
lis præfert,quæ non ſunt riguæ. alterum genus Gallicas. tertium noſtrates,denſiore folio,& ab eodem pediculo nu=
meroſiore. quartum ſylueſtre. Attineæ non ferunt ſamaram,ita uocatur ulmi ſemen : omnesq; è radicum plantis pro=
ueniunt,reliquæ uerò ſemine. hæc Plinius. Qui tamen unà cum Theophraſto erraſſe deprehēditur,quòd hic ulmum
cuiuſuis generis ſterilem eſſe ſcripſerit: ille autem,quòd attineam ſic Italis appellatam, ſemen nullū ferre prodiderit.
Quandoquidem Theophraſto præter id,quod experiētia nobis compertum eſt,repugnat Plinij authoritas: quippe qui
ulmos omnes præter attineam ſemine prouenire ſcribit. Plinio deinde,qui attineam ſemē ferre negat,refragatur Co=
lumella lib. V. cap. VI. cùm inquit. Vlmorum duo eſſe genera conuenit,Gallicum,& uernaculum:illud attinia,hoc no=
ſtras dicitur. Attiniam ulmum Tremellius Scrofa non ferre ſamaram(quod eſt ſemen eius arboris) falsò eſt opinatus.
Nam rariorem ſiue dubio creat,& idcirco plerisq; & ſterilis uidetur,ſeminibus inter frondem,quam prima germina=
tione edit,latentibus. Itaq; nemo iam ſerit ex ſamara, ſed ex ſobolibus. Eſt autem ulmus longè lætior,& procerior,
quàm noſtras, frondemq; iucundiorē bubus præbet. Sed ulmi facultates hæ ſunt. Folia,& cortex, & rami uim ha=
bent ſpiſſandi,& uulnera contrahendi. Corticis utique interior tilia,lepras ſedat,& folia ex aceto illita. Corticis de=
narij pondus potum in hemina aquæ frigidæ aluum purgat : pituitasq;,& aquas priuatim trahit. Imponitur & colle=
ctionibus lacryma: & uulneribus,ambuſtisq; decocto fouere prodeſt. Humor in folliculis arboris huius naſcēs cuti ni=
torem inducit, faciemq; gratiorem præſtat. Cauliculi foliorum primi uino decocti tumores ſanant,extrahuntq; per fi=
ſtulas. Idem præſtant è tilia cortices. Multi corticem commanducatum uulneribus utiliſſimū putant. Folia trita,aqua
aſperſa,pedum tumori. Humor quoq; è medulla caſtratæ arboris affluēs capillum reddit capiti illitus,defluentesq; cō
tinet. Hæc Plinij uerba de ulmi facultatibus lib. XXIIII. cap. VIII. Cæterùm humor in follicullis ulmi contētus (ut
ego experientia compertum habeo)medetur puerorū enterocelis, ſi ſplenia ſiue linteola in eo madefacta ſæpe inguini
partis ruptæ ſuper imponantur, atq; inibi ſubfemorali, quòd Italis uulgò brachiere appellatur, ſubligentur, & con=
ſtringantur. Quin & corticis radicum decoctum articulorum duritias emollit,& neruorum conuulſiones reſoluit, ſi
in fotus,uel balnei modū adhibeatur : itē tumores diſcutit,quos iugi attritus in collo boum excitauit. Vlmi memi=
nit Galenus lib. VIII. ſimpl. medic. ſic inquiens. Vlmi folijs quandoq; recēs uulnus glutinauimus,confidentes adſtrin=
gentem pariter & abſtergētem ineſſe illis facultatem. Cortex amplius etiam ſubamarus eſt,& adſtrictiorius : itaque
cum aceto & lepram ſanat. Porrò uiridis etiámnum ac recens, ſi uulneribus uinculi uice circumligetur, ea glutinare
poteſt. Radices eandem uim obtinent : nam & decocto earum quidam perfundunt fracturas,quæ topho, ſiue callo in=
ducto opus habent. Huius arboris nomen Græcum eſt πτελέα : Latinum, Vlmus : Arabicum, Didar, Dirdar, ſeu
Luzach : Italicum,Olmo: Germanicum,Ylmen,Riſtholtz,Lindbaſt,Yffenholtz: Hiſpanicū,Vlmo: Gallicum,Orme.

Theoph. & Plinij error.

Vlmi facultates ex Plin.

Vlmi uires ex Galeno.

Nomina.

Lignorum marcor. Cap. XCVI.

Ex caudicibus, lignisq; veteribus caries congeritur. quæ farinæ modo illita vlcera purgat, & ad cicatricem perducit: ſerpentia cohibet, ſi cum pari aniſo & vino ſubacta, linteiſq; impoſita illinatur.

NON ſanè prorſus negligenda eſt lignorum ueterum, & contabefactorum caries, cùm tanta facultate polleat, ut ulcera expurget, ſolidetq;,& eadem ſerpentia ſiſtat. Quod eò præſtat efficacius, ſi ex lignis arborum colligatur, quæ tum adſtringendi, tum etiam abſtergendi uim poſſident. Quo fit, ut ligni Guaiaci caries cæteris hac in re facilè præſtet : quippe quæ non modò ulcera, quæ contumacia non ſunt, ſanat ; ſed & quæ cacoëthe dicūtur, quæq; Gallica peſte contracta ſunt. Quare pudendorum exedentibus ulceribus inſperſa mirificè medetur. Cæterùm non modò lignorum marcor, ſiue caries in medicum uſum uenit, ſed & VERMES in carioſis lignorum caudicibus naſcentes, ſi Plinio credimus, qui libro XXX. cap. XIII. de his ſic ſcriptum reliquit. Coſſi,qui in ligno naſcuntur, ſanant ulcera omnia : nomas uero combuſti, cum pari pondere aniſi, & ex oleo illiti. Delicatiores fuiſſe hos olim & in cibis idem poſteritatis memoriæ tradidit lib. XVII. cap. XXIIII. cùm inquit. Vermiculantur magis,minúsue quædam, omnes tamen ferè, idq; aues caui corticis ſono experiuntur. Iam quidem & in hoc luxuria eſſe cœpit, prægrandesq; roborum delicatiore ſunt in cibo,coſſos uocant : atq; etiam farina ſaginati,hi quoq; altiles fiunt. Quapropter mirum non fuerit, ſi etiam antiquitas cicadas,quæ nondum alas deprompſerint, in cibis deuorauerit, Ariſtotelis teſtimonio, qui etiam addidit guſtantibus eſſe ſuauiſſimas. Sed cur illud admirandum fuerit, ſi noſtris etiam temporibus uermes, qui carioſis caſeis innaſcuntur, magna admodum cum uoluptate à compluribus deuorentur? Galenus cùm & ipſe ad arborem,ex qua caries decidit,particularem ſcopum habuiſſet,lib. VIII. ſimp. medic. ſic de illa ſcripſit. Caries lignorum,& maximè,quæ particeps eſt adſtrictionis ſimul,& abſterſionis,uelut ulmus,expurgat, impletq; ulcera humida. Σαπρότης ξύλων ita Græcè dicitur, quod Latinè Lignorum marcor, ſiue caries : Arabicè, Nucharer ueaſab : Italicè, Tarlatura del legno : Germanicè, Vuurm meel : Hiſpanicè, Carcoma.

Cariei lignorum conſid.

Vermium lignorū uſus.

Cariei uires ex Galeno.

Nomina.

Arundo. 42

Cap. XCVII.

I N Arundinum genere quædam naſtos, id eſt farctior
vocatur, ex qua ſagittæ factitari ſolent. Alia fœmina, qua
tibiarum ligulas efficiunt. Alia, quòd fiſtulis addicta ſit,
ſyringias: cui multum ineſt carnis, crebris cincta genicu-
lis,ad librorum conſcriptionem accommodata. Alia craſ-
ſa, concaua, apud amnes naſcens: quæ à quibuſdam cy-
pria, ab alijs donax appellatur. Alia phragmites, ſeu val-
latoria, gracilis, candicans, vulgò cognita: cuius trita ra-
dix per ſe, aut cum bulbis ſuis illita, ſpicula aculeoſque
corpore extrahit: luxata, lumborumque dolores cum a-
ceto mulcet. Virentia folia tuſa, & impoſita ignibus ſa-
cris medentur, & cæteris inflammationibus. Corticis ci-
nere perunctæ cum aceto alopeciæ ſanantur. Paniculæ la-
nugo, ſi aures intrauerit, exurdat. Eundem effectum
implet arundo, quæ cypria dicitur.

Arundinum conſid. A R V N D I N V M *quinque genera tantùm, ueluti notiora
hoc in loco à* Dioſcoride *produntur: licet* Plinius *lib.* XVI. *cap.*
XXXVI. *& lib.* XXIIII. *cap.* XI. *uiginti nouem arundinũ ſpe=
cies deſcripſerit: inter quas (ut ſuperius diximus) odoratam recẽ
ſuit, quæ* Græcis κάλαμος ἀρωματικὸς *appellatur, in* India,
Syriaq; *naſcens, odoris iucunditate unguentis accõmodata. Quod
aperte indicat calamum odoratum eſſe inter arundinũ genera re=
ponendum, nõ autem inter radices, ut uulgus medicorum, &* Bra=
ſauolus Ferrarienſis *contendunt, acori radices pro legitima odo=
rata arrundine aſſumentes. Illa, quæ naſtos dicitur, ſolida, far=
ctaq;, quanuis gracilis & leuis, in communem ſagittarum uſum à*
Syris *accepta, non oritur, quod ſciam, in* Italia, *niſi naſcatur (ut
tradidit* Plinius) *in* Rheno Bononienſi *amne. Illa etiam, quæ the=
lys, hoc eſt, fœmina appellatur, cuius tantùm eſt uſus ad tibiarum ligulas, hactenus mihi incognita eſt. Nanq; noſtra
tempeſtate fiunt eiuſmodi ligulæ ex communibus arundinibus, ex ea ſcilicet ſpetie, quam* Dioſcorides *uallatoriã nun=
cupat, qua noſtri in uiridarijs, ac hortis in topiarijs extruẽdis utuntur, ac palos uitibus aptißimos efficiunt. Quòd au
tem uallatoria ſit hæc noſtra communis, mihi aliquando dubitandi præbuit anſam* Dioſcorides: *quippe qui dicat, eam
eſſe gracilem, & candidam, cùm tamen communis noſtra ſit craßior. Verùm cùm poſtea inuenerim* Theophraſtum
ſcribentem lib. IIII. *cap.* XII. *de plantarum hiſtoria, craßiorem, firmioremq́; illam arundinem eſſe, quæ uallatoria
nominatur, facilè ſum ad credendum inductus, hunc* Dioſcoridis *locum eſſe deprauatum: eoq́; magis, quòd ſeptis, pa=
lis, & topiarijs operibus craſſæ ſunt tenuibus aptiores. Illa uerò, quæ ad ſcribendum uſurpatur, cui authoritatem
pennæ derogarunt, plurimis reperitur in locis, eſtq́; omnibus notißima: ueluti & ea, quæ* Cypria *uocatur, in paludi=*
Arundinis, & filicis odium. *bus naſcens, & apud amnes. Traditur à pluribus rei agrariæ auctoribus, tum etiam à* Plinio, *inter arundinem, &
filicem herbam inteſtinum eſſe odium: proinde arundinem uomeri illigatam filicem in agro deſtruere, ac enecare pro=
diderunt. At eò maior arundini cum aſparagis intercedit amicitia: nam ſi ſerantur in arundinetis, inibi mirificè pro=
ueniunt. Quidam præterea prodiderunt, arundines in* India *ad tantam aſſurgere molem, ut ſingula internodia naui=
giorum uicem præſtent per fluuios, & lacus, ternos homines capiente alueo. At ſi plura de arundinũ generibus quis
audire cupiat,* Theophraſtum *legat, qui longiori ſermone earum hiſtoriam literis memoriæq; mandauit. De arun=*
Arundinis uires ex Gal. *dine* Galenus *lib.* VII. *ſimpl. medic. hæc ſcripta reliquit. Calami phragmitis radicem cum bulbis aculeos, & ſtipites
ex alto extrahere quidam ſcripſere, ceu trahendi quædam uis ei ineſſet. Nos tamen eius rei periculum non fecimus:
uerùm quantum guſtu liceat conijcere, abſtergentem facultatem poßidet non paucam, minimeq; acrem. Cæterùm fo=
lia ipſa abſtergentis ſunt facultatis. Cortex uerò eius combuſtus admodum tenuium partium, & digerentis facultatis
efficitur, adiunctum habens abſterſorium quiddam, ut exicet, & excalfaciat tertio quodammodo ordine, plus tamen
deſiccet, quàm excalfacit. Vitandum autem eſt eius id, quod anthelen uocant: nam ſi in aures incidat, adeò tenaci=
ter adhærens affigitur, ut auelli non poßit, auditumq; uitiat: quamobrem ſæpißimè exurdat. Arundo ſic Latina*
Nomina. *uoce uocatur, ut Græca* κάλαμος: *Arabica,* Caſab: *Italica,* Canna: *Germanica,* Kor: *Hiſpanica,* Cannas: *Gal=
lica,* Vng roſeau.

Papyrius.

Cap. XCVIII.

P A P Y R V S, qua chartæ fiunt, nullis non cognita, præcipuæ in medicina vtilitatis ad laxandas
fiſtulas: madefacta lino inuoluitur, uſque dum inaruerit: conſtricta enim, atque immiſſa in hiatum
humore completur, & intumeſcendo fiſtulas aperit. Habet neſcio quid alimenti radix: itaque Aegy-
ptij eam mandunt, ſuccum tantùm deuorantes, & manſam expuunt. Ipſis radicibns pro ligno utun-
tur.

tur. Crematæ papyri cinis depaſcentia vlcera cùm omnium partium, tum oris maximè, cohibet: verùm melius id combuſta charta præſtat.

Papyri conſideratio.

QVALIS *Papyrus ſit, Italia neſcit: ſiquidem (ut Theophraſtus eſt auctor lib.* III. *cap.* IX. *de plantarum hiſtoria, & Plinius lib.* XIII. *cap.* XI.*) Papyrus in Italia non naſcitur, ſed in Aegypto quibuſdam in locis tantùm prope Nilum fluuium, quieſcentibus Nili aquis, ubi hæ euagatæ ſtagnant, duo cubita non excedente altitudine gurgitum: brachiali obliquæ radicis craßitudine, triangulis lateribus, decem non amplius cubitorum longitudine, in gracilitatem faſtigiatum, thyrſi modo cacumen includens: ſemine nullo, aut uſu eius alio quàm floris ad deos coronandos. Radicibus incolæ pro ligno utuntur, nec ignis tantùm gratia, ſed ad alia quoq; utenſilia uaſorum. Ex ipſo quidem papyro nauigia texunt: & è libro uela, tegetesq́;, necnon & ueſtem, etiam ſtragulam, ac funem. Mandunt quoq; crudum, decoctumq́;, ſuccum tantùm deuorantes. Naſcitur & in Syria, circa quem odoratus ille calamus lacum. Nuper & in Euphrate naſcens circa Babylonem. Papyrum intellectum eſt eundem uſum habere, quem chartæ: & tamen adhuc malunt Parthi literas ueſtibus intexere. Præparantur ex eo chartæ diuiſæ acu in prætenues, ſed quàm latißimas philuras. hæc Plinius. Qui deinde ſequenti capite fuſius docuit Papyri conficiendi rationem, his uerbis. Poſt hanc papyrum eſt, extremumq́; eius ſcirpo ſimile, ac ne funibus quidem niſi in humore utile. Texunturq́; omnes tabulæ madẽtes Nili aqua. Turbidus liquor uim glutini præbet, cùm primò ſupina tabula ſcheda adlinitur lõgitudine papyri, quæ potuit eſſe, reſegminibus utrinq; amputatis. Tranſuerſa poſtea crates peragitur: premitur deinde prælis, & ſiccantur ſole plagulæ, atq; inter ſe iunguntur. proximarum ſemper bonitatis diminutione ad deterrimas. Nunquam plures ſcapo, quàm uicenæ, magna in latitudine earum differentia* XIII. *digitorũ optimis. Hactenus de papyro Plinius.*

Papyri conficiẽdi ratio

Videntur & Papyri quoddam eſſe genus, tenuia, læuiaq́; illa folia è iuncea quadam planta prodeuntia, quæ ab inſulis diui Thomæ, Braſilij, & Mederæ, ad nos conuehuntur, ſacchareis ut uocant panibus inde delatis circũuoluta. Quandoquidem fragmentum retinemus à clarißimo medico Luca Ghino Piſis ad nos miſſum, nigris rubriſq; Arabicis characteribus manu ſcriptum. Quod clarißimum præbet indicium, earum inſularum incolas tenuißimis his folijs, pro papyro paßim uti. Veruntamen hoc non eſſe papyrum, è quo antiquitas ſuas confecit chartas, certò ſcimus, quòd hoc arte (ut Plinius eſt auctor) fieret, illud uerò tale à natura producatur, & proprium ſuæ ſtirpis ſit folium. Antiqui itaq; ex Papyro chartam factitabant, quemadmodum nos ipſam ex contritis linteis conficimus: unde hactenus antiquũ retinens nomen, etiámnum Papyrus apud pleroſq; dicitur. Credidere nonnulli, ueram eſſe Papyrum arundines illas, quas Indicas uocant, quibus imbecilles principes, atq; hierarchæ, prelati uulgò dicti, ad ægram ſenectutem fulciendam pro ſcipione utuntur, materiem auro, uel argento ſuccingentes. Quod tamen aſſerere non auſim, nec utiq; reprobare, cùm huiuſce rei certam cognitionem adhuc aſſequi non potuerim.

Indica arundo.

Papyri uires ex Galeno.

Papyri meminit Galenus lib. VIII. *ſimp. medicam. ſic inquiens. Papyrus ipſa quidem per ſe in uſum medicinalem non uenit: at macerata, aut uſta utilis efficitur. Igitur oxycrato, uinóue macerata, recentia ulcera glutinat, maximè in circulum circumpoſita. Verùm hìc quidem eſt, ceu materia, quæ medicamina ſanantia accipiat: at ubi uſta fuerit, medicamen eſt exiccatorium, uelut & chartæ combuſtæ cinis, niſi quatenus infirmior eſt, quàm papyri. hæc Galenus. Cæterùm animaduertendum eſt, quòd noſtri uſus charta, quæ ex ueteribus conficitur linteis, iiſdem non pollet facultatibus, quibus ea commendatur, quam ueteres ex papyro arbore parabant. Quo fit, ut dubium mihi ſit, quónam modo parari poßit illud Galeni medicamentum, quod de charta combuſta dicitur, ulceribus ſordidis, & ſinuoſis utilißimum: itemq́; paſtillus Fauſtini à Paulo lib.* VII. *traditus.* Πάπυρος *Græcis, Latinis pariter Papyrus appellatur: Arabibus, Burdi, ſeu Berdi: Italis, Papiro.*

Nomina.

MYRICA.

Myrica. Cap. XCIX.

MYRICA, ſeu tamarix, arbor vulgo cognita eſt, cùm apud pigras, & ſtagnantes aquas enaſcatur, fructum quaſi florem ferens, compage muſcoſum. Aegyptus, Syriaque alteram gignunt mitiorem, ſylueſtri cætera ſimilem. Fructum parit gallæ proximum, inæqualiter aſtringentem guſtu: quo conuenienter utimur uice gallæ in medicaminibus oculorum, oriſque. Datur cruentæ excreationi in potu, & cœliacis, & contra profluuia fœminarum, regium morbum, & phalangiorum morſus: illitus tumores inhibet. Cortex in eoſdem uſus adhibetur. Decoctum foliorum cum uino potum, lienem abſumit. ad dolorem dentium in collutionibus ſalutare, & mulieribus fluxione vuluæ opportunis in deſeßionibus: phthiriaſi, lendibuſque circumfuſum prodeſt. Abundantiam

fœminarum ſiſtit impoſitus arboris cinis. Potorios calices è caudice lienoſis moliuntur, quò datus in his potus proficiat.

Myricæ conſideratio.

VRBANA *Myrica,quòd ſciam, non naſcitur in Italia; quanquam in Aegypto, & Syria gignitur. Quæ uerò alicubi reperitur in hortis, & in quibuſdam uiridarijs mitior credita, non alia eſt, quàm ſylueſtris, in locos mitiores translata. Cuius rei certo ſunt indicio fructus, & flores, quos omnino ſylueſtribus ſimiles profert, non autem gallæ modo,ut domeſtica. Vmbra arboris inſigni proceritare ſæpe per æſtatem Romæ me oblectatũ fuiſſe recordor ad Tyberis ripas,in hortulo quodam hoſpitalis Sancti ſpiritus. quæ etſi domeſtica haberetur ab omnibus; florem tamen,& fructum ferebat ſylueſtri ſimilem. Hæc in fluminum ripis frequentiſsima naſcitur in Italia. Quare nõ potui non admirari Dioſcoridem:quippe qui dicat tantum naſci Myricam apud paludes,ac reſides aquas,cùm oppoſitum ſanè eueniat in Italia. Quod me ſæpius adduxit,ut crediderim,aut Dioſcoridis codicem hoc loco deprauatum eſſe,aut in Græcia ſecus,quàm in Italia myricam proxime ſtagna,ac paludes oriri.*

Myricæ medicinæ.

E myricæ trunco aluei excauantur (ut Columella ſcribit) aquaq́; replentur,ut ſubinde poſtea bibant ſues: nam hoc potu ſplenis incremento ſanantur, quo morbo æſtate maximè torquentur,dum,quæ eorũ eſt pabuli inſatiabilis auiditas, arborum fructus conſectantur, qui plurimi eo tempore propter ariditatem in terram decidunt. Porrò myricæ cinerem omnia ulcera ignis exuſtione contracta, efficaciter exiccare author eſt Serapio. Folia ſimul cum tota planta fotu frigidas collectiones inhibent,ac reprimũt. Elephantiaſim ex lienis uitio obortam myricæ radicum decoctum, & cum paſsis uuis epotum ſanare tradidit Alcanzius Arabs: id quod ſe uidiſſe ait in duabus mulieribus,quæ hac labe laborarũt. Ex quo mihi perſuaſum eſt,id nõ incongruum in Gallica peſte fore medicamentum,Guaiaco forſitan ligno nõ abſimile. Myricæ radices pro odorata caſia uenditabant impoſtores. Sed poſtquàm fraus à peritis medicæ materiæ uiris deprehenſa eſt, eius in officinis uſus penitus exoleuit.

Myricæ uires ex Galeno.

Meminit myricæ Galenus lib. VII. *ſimplicium medicamentorum,ubi ſic inquit. Myrica abſtergentis eſt, ac incidentis facultatis,abſq; perſpicua deſiccatione: habet uerò etiam adſtrictionem nonnullam. Has ob qualitates, facultatesq́; admodum prodeſt lieni indurato decocta cum aceto, aut uino,ſiue radice, ſiue folijs, ſiue extremis ramulis: ſanat porrò dentium dolores. Cæterùm fructus, & cortex non paucam ſortita ſunt adſtrictionem, adeò ut gallæ omphacitidi proxima ſint,niſi quòd acerbitas euidens eſt in galla, ſed myricæ fructui temperatura ineſt inæqualis: immiſta eſt enim naturæ eius multa partium tenuitas,atq; uis abſtergẽdi:quod ſanè gallæ non accidit. Attamen ubi galla fortè ad manum non erit,eo uti liceat ad omnia, ad quæ illa utimur: in eiſdem & cortice. Porrò myricæ combuſtæ cinis admodum deſiccatoriæ facultatis eſt, plurimam habens abſtergendi facultatem, pauxilam adſtringendi.*

Nomina.

Μυρίκη *arbor ita Græcè uocata, Latinè Myrica, & Tamarix nuncupatur: Arabicè, Tarfa, ſeu Carfa: Italicè, Tamarigio: Germanicè, Tamariſcken, aut Porſt: Hiſpanicè, Tamargueira, & Tamariz: Gallicè, Tamariſc.*

ERICA.

ERICA ALIA.

Erica Cap. C.

ERICA fruticoſa arbor, myricæ ſimilis, longè minor. cuius flore apes reprobum mel efficiunt. Tam flos, quàm coma ſerpentium ictibus illitu medetur.

Ericæ cōſideratio.

ERICA *ſtirps fruticoſa Aſiæ, Græciæq́; fruticibus aſcribitur. Hæc (ut plantarum ſcriptores aſſerunt) bis anno floret. quo fit, ut prima, & ultima habeatur, quæ inter ſylueſtres ſtirpes floreat. Plinius lib.* XXIIII. *cap.* IX. *ericam deſcribens inquit. Ericen Græci uocant fruticem non multum à myrice differentem, colore roris marini, & pene folio. Hanc aduerſari ſerpentibus tradunt. hæc Plinij uerba. Verùm non ob id facilè fuerit affirmare, quænam planta nobis legitimam Ericam præ ſe ferat, cùm tam paucis notis deſcribatur ab omnibus: tametſi hæc, cuius hîc figuram appinximus, nil aliud, quàm ericam deſignare uideatur. Siquidem fruticoſa eſt planta, ſemicubitalis, colore roris marini, folijs ferè myricæ, cui eam Dioſcorides aßimilat: uere primo & autumno floreſcens, quod huius fruticis proprium eſt, ſi rei herbariæ ſcriptoribus eſt adhibenda fides. Adde, quòd huiuſce flores autumno maximè depaſcantur apes, ea fortaſſe de cauſa, quòd non modò Erica prima ſit, & ultima ſylueſtrium, quæ floreat; ſed quòd etiam diutius floribus quàm plurimis ornetur, nempe autumno toto, & ad hyemem uſque. Vnde mel, quod ex ijs apes faciunt, ericeum (ut Plinius eſt author) antiquis appellatur, quod conuehi tradidit poſt primos autumni imbres, cùm erica ſola floret in ſyluis. Præterea cùm lib.* III. *ſcribat Dioſcorides, corim, hypericum aliquibus uocatum, fruticem eſſe folio ericæ, minore tamen, ſitq́; hæc cori folio admodum ſimilis, magis adhuc inclinauit animus ad credendum, hanc eſſe Dioſcoridis ericam. His ergo rationibus adductus non temerè factum putaui, pro legitima erica huius effigiem expreſſam dare. Oritur hæc frequentißima in Goritienſi agro eo præſertim tractu, quà à Diuo Andrea (ita appellatur uicus) ad Vipacum fluuium itur. incolæ uernaculo ſermone eam nominant Grione. Sed in Hetruria longè magis adoleſcit, fiuntq́; ex ea ſcopæ aptißimæ ad mundandas ædes, & ob id uulgo hæc planta propriè uocatur Scopa. Marcellus, neſcio qua ratione ductus, ericam magno errore geniſtæ ſpeciem putat. Ericam aliam, cuius etiam hîc imaginem exhibemus, ut quæ fortaſſe non minus, quàm antedicta, ueram referat, miſit ad me Gabriel Falloppius Mutinenſis medicus ſingularis ingenij & eruditionis, dum Patauij honorificè humani corporis diſſectionem & materiam medicam profitetur. Eam autem libenter depingi curauimus, atque in medium proferre libuit, ut rei herbariæ peritos in his, quemadmodum & in cæteris plantis, iudices conſtituamus: quorum ſanè iudicio ſubſcribent ſtudioſi, quibus nos quidem, quantum labore atque induſtria conſequi poſſumus, non grauamur prodeſſe.*

Mel ericeum

Ericæ facultas ex Gal.

Ericam paucis perſtrinxit Galenus libro VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Erica digerendi per halitum facultatem obtinet. Flore eius potißimum, ac folijs utendum. hæc Galenus. Cæterùm aqua, in qua Erica decocta ſit, ſumpta tepida tam mane quàm ueſperi triginta dies quinque unciarum pondere tribus horis ante cibum, ualet ad ueſicæ calculos comminuendos & expellendos. Verùm poſt id tempus malè affecti in balneum decoctionis eiuſdem plantæ ingredi, atque inibi dum morantur, ſuper Ericam decoctam ſedere debent: idq́; pluries repetendum eſt. Equidem noui aliquos, qui ſeruata recta uictus ratione, hoc tantùm potu ueſicæ calculum in minimas partes comminutum eiecerunt.*

Nomina.

Planta hæc, quæ Græcis ἐρείκη, *Latinis item Erica nominatur, pariter & Italis: Heyden, Germanis: Queiro, Hiſpanis: Bruyere, Gallis.*

Acacalis. Cap. CI.

ACACALIS fructus eſt naſcentis in Aegypto fruticis, ſeminis myricæ quadantenus ſimilis. Cuius aqua, in qua maduerit, ad collyria additur, quæ ad excitandam oculorum aciem conueniunt.

ACACALIM *Aegyptiæ arbuſculæ ſemen ad nos hac ætate conuehi non equidem arbitror. quippe quòd inter ſemina, quæ peregrina nobis importantur, nullum adhuc repererim, quod Acacalim legitimè referat.*

RHAMNVS PRIMVS.

RHAMNVS SECVNDVS.

RHAMNVS TERTIVS.

Rhamnus. Cap. CII.

RHAMNVS fruticat in ſepibus, ramos ferens rectos, & aculeos in acutæ ſpinæ modum: folijs paruis, oblongis, ſubpinguibus, teneris. Alterum ei genus candidius. Tertium nigrioribus, latioribusque folijs conſtat, & quadántenus rubentibus: cuius rami quinûm ferè cubitorum longitudinem implent, ſpinoſiores quidem, ſed infirmioribus, minusque rigentibus aculeis. Fructum edit latum, candidum, tenuem, folliculari ſpecie, verticillo ſimilem. Omnium folia igni ſacro, & ſerpentibus ulceribus, efficaciter illinuntur. Fama eſt ramos huius valuis, feneſtríſue impoſitos, ueneficia depellere.

Rhamnorum conſideratio.

RHAMNI tria genera facit Dioſcorides. Primum, & tertium ubique in Hetruria fruticant. Illud priuatim in ſepibus naſcitur, quo noſtrates mulieres utuntur ad inſolandas ficus: ſiquidem eas adhuc recentes longis huiuſce fruticis aculeis perforant, & ad ſolem appendunt. Fert aculeos in acutæ ſpinæ modum: folia oblonga, mollia, ſubpinguia: corticem habet admodum album. Hoc, quod nigrius eſt (ut etiam Dioſcorides inquit) quinûm ferme cubitorum altitudine attollitur, infirmioribus aculeis: fructu tenui, folliculari ſpecie, rotundo, uerticillo non abſimili. Secundum uerò genus, quod cæteris candidius eſt, ad nos miſit clariſsimus medicus Lucas Ghinus, cuius etiam hîc effigiem damus.

Ruellij error

Cæterùm Ruellium deceptum eſſe crediderim. quippe qui Rhamni genus eam eſſe ſtirpem arbitretur, quam nos uulgari

ſermone

SPINO MERLO ITALICE.

ſermone SPINO merlo, Longobardi Venetiq́; Spin ceruino, Foroiulienſes uerò Spin guerzo appellant. Hæc enim folijs eſt latis, pyri quadántenus modo: fructu liguſtri effigie, baccarum inſtar, cuius ſucco utuntur pictores, ubi colore uiridi inficere ſit opus: alij uerò ad reſoluendam aluum cum ſaccharo decoquunt: eijcit enim atram bilem, & pituitam. quæ ſanè notæ Rhamnis minimè correſpondent. Aberraſſe præterea Ruellius deprehenditur, quòd Theophraſti teſtimonio ea de Rhamni fructu tradiderit, quæ ſtatim Theophraſtus abſoluta rhamni hiſtoria de paliuro diſſeruit. Sed in errore longè maiore uerſantur Monachi, qui in Meſuem commentarios edidere, cùm Rhamnum exiſtimauerint rubum quendam, qui humi repens, incultisq́; proueniens, mora cæruleo potius, quàm nigro colore profert. Rhamni meminit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Rhamnus deſiccat, & digerit exceſſu ſecundo, refrigerat in primo completo, aut ſecundo incipiente. proinde herpetes ſanat, & eryſipelata non magnopere calida. Cæterùm ad hæc teneris utendum eſt folijs. Huic plantæ nomen Græcum ῥάμνος: Latinum, Rhamnus: Mauritanum, Nauſig, ſiue Nauſegi: Italicum: Rhamno, & Marruca: Hiſpanicum, Scambrones.

Monachorũ error.

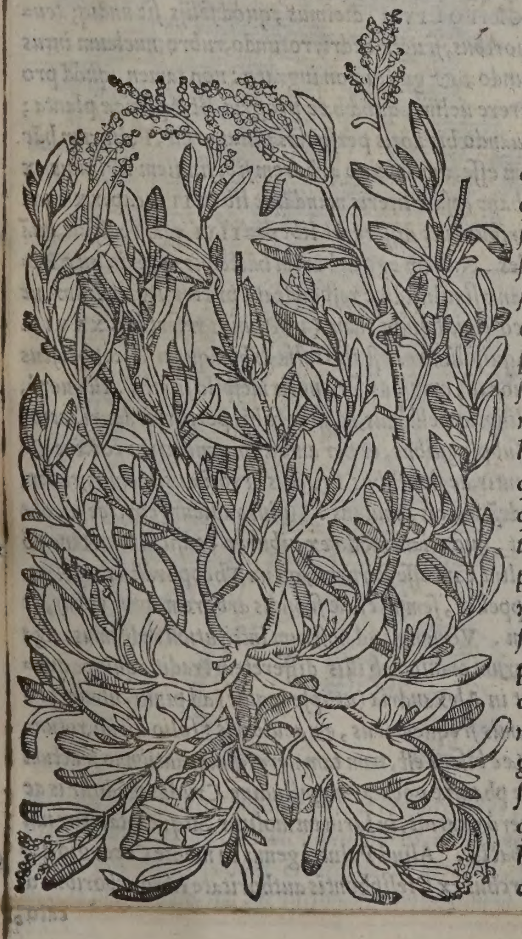
Rhamni vires ex Gal.

Nomina.

Halimus. Cap. CIII.

HALIMVS frutex eſt ſepimentis idoneus, ſimilis rhamno, ſine ſpinis, folijs oleæ, ſed latioribus. Naſcitur in ſepibus, & maritimis. Folia decoquuntur ciborum gratia. Radix conuulſa, rupta, torminaq; mitigat, drachmæ pondere in aqua mulſa pota: eadem lactis ubertatem facit.

HALIMVS VVLGARIS.

EST profectò et Halimus planta, cuius uariæ ſunt inter auctores ſententiæ. Alij enim (ut Plinius auctor eſt lib. & cap. XXII.) halimum fruticem eſſe dicunt, Dioſcoridem ſecuti. Alij maritimum olus, ſalſo ſapore. Tertium quoq; genus addidit Crateuas ſub hedera tantùm naſci, longioribus folijs, hirſutioribusq́; odore cupreſſi. Quæ autem à Dioſcoride hoc loco deſcribitur, etſi alicubi fortaſſis proueniat; in Italia tamẽ qui illam mihi oſtẽderet, adhuc reperi neminem. Verùm, ſi Ruellio credimus, frequens in Gallia naſcitur in ſepibus. Solinus plurimam in Creta naſci tradit, mirabili, ſi credamus, effectu, quòd ea tantum admorſa fames arceatur. unde ſi nomen adinueniſſet, ea procul dubio ſine aſpiratione ſcribenda eſſet. Halimus Mauritanis molochia, & atriplex marinus appellatur. Cuius hiſtoriam referens Serapio, narrat, quòd eam uenalem circumferentes in manuales faſciculos componunt, & per Babyloniam clamitant, molochia, molochia. Quod manifeſtè indicat, Halimum apud Mauritanos herbam potius eſſe, quàm fruticem, uel arborem, eamq́; fortaſſe, quam Plinius maritimam, ac ſalſam prodidit. Quo fit, ut ſalſam quandam herbam (incolæ Bidone uulgò appellant) quæ frequentiſſima in litoribus Venetis prouenit, hanc eſſe putauerim: quippe quòd ea inſtar oleris in ciborum uſum recipiatur. Hæc nimirum (ut eius pictura, quam hîc damus, apertè demonſtrat) folia fert oliuæ ſimilia, craſſiora tamen, ac perinde ferè pinguia, ut portulacæ, ſubalbida, læuia, ſapore ſalſo. Caules emittit albicantes, tenues, & lentos, in quorum ſummitate ſemen profert minutum, racematim cohærens. Naſcitur frequens prope Tergeſti mœnia circa ſalinas, ubi etiam ſeparatim, nec minus copioſa uiſitur atriplex marina, quæ ſylueſtrem maximè æmulatur. quanquã apud Mauritanos atriplex marina idem eſſe uidetur cũ halimo. Sed quòd inter ſe differant, manifeſtum fiet libro ſecundo in atriplicis commentatione. Cæterùm putat Adamus Loni-

Halimi conſideratio.

 cerus,

cerus, Halimum eam eſſe plantam uuas ferentem, quàm uulgò Ribem uocant. Sed cùm huius folia non reſpondeant oleaginis, ſed potius uitigineis, eum planè hallucinatum eſſe conſtat.

Halimi vires ex Galeno.

Halimi meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Halimum, hæc planta frutex eſt plurimo in Cilicia præcipuè prouentu, ubi & germina eius recentia eſitant, & reponunt quoq; in poſterum futura uſui. Semen pariter, & lac planta ipſa generat, eſtq; guſtus ſalſi, & ſubadſtringentis. Ex quibus omnibus palàm eſt, ipſam eſſe diſsimilarem. Maior autem pars eius ſubſtantiæ calida eſt temperatè, cum humiditate inconfecta, & leuiter flatuoſa.

Nomina.

Quæ planta Græcè ἅλιμος, Latinè ſimiliter Halimus dicitur: Arabicè, Molochia: Italicè, Halimo.

Paliurus. Cap. CIIII.

PALIVRVS frutex cognoſcitur, aculeatus, durus: cuius ſemen, pingue, & fuliginoſum inuenitur. Quod potum tuſsi opitulatur, ueſicæ calculos comminuit, ſerpentium ictibus aduerſatur. Folia & radix aſtrictoriam uim habent: quorum decoctum potu aluum ſiſtit, urinam trahit, contra uenena, & ſerpentium morſus auxiliatur. Radix recentia tubercula, tumoresque omnes diſcutit, trita, & impoſita.

Paliuri conſideratio.

ADEO inter ſe in quibuſdam plantarum hiſtorijs diſcrepant ſcriptores, ut perſæpe eorum mentes maximè perturbent, qui rerum ueritatem indagare ſtudent. Id autem diſcriminis nimirum euenit de Paliuro. Nam quæ huiuſce ſtirpis à Dioſcoride traditur hiſtoria, omnino differt ab ea, quam diuerſis generibus protulit Theophraſtus. Hæc autem non conuenit cum ea, quam memoriæ prodidit Agathocles: neque huic illa correſpondent, cuius Plutarchus eſt auctor: & hæc à prædictis omnibus prorſus diſſentire uidetur. Paliurus Dioſcoridis (ut ab eo primùm exordiar) eſt frutex ſpinoſus, durus, omnibus notus: cui ſemen pingue, & fuliginoſum. Paucis eius hiſtoriam perſtrinxit Dioſcorides, nulla habita de folijs mentione, quòd ſuperuacaneum exiſtimauerit pluribus agere de Paliuro, utpote planta apud ſuas regiones notiſsima. quòd nobis eſt impedimento, quò minus ueram Paliurum, de qua ipſe intellexit, cognoſcere ualeamus. Theophraſto deinde lib. III. cap. XVII. de plantarum hiſtoria plura ſunt Paliuri genera, quæ omnia in ſiliquis ſemina terna, aut quaterna proferunt, lentorem præ ſe ferentia, ut lini ſemen. Amat naſci locis aridis, quemadmodum & rubus, nec minus quoque dilutis. Cæterùm ab hac non parum differre uidetur & illa, cuius idem meminit inferius libro, & capite quarto: ſiquidem hanc plurimam naſci teſtatur in Aphrica folijs ei, quæ in Græcia naſcitur, non abſimilem. Quæ quanuis folio Græcam æmuletur; fructu tamen diuerſo prouenit, ut qui nõ latus, neq; folliculari ſpecie; ſed rotundus, ruberq; ſit, cedri fructibus magnitudine ſimilis: cui & nucleus ineſt acinorum punici modo, qui nõ manditur. Fructus uerò per ſe iucundus habetur, atq; ſi quis uinum infundat, tum ipſum ſuauiorem, tum uinũ ſuauius reddi aiunt. Ex quo aliquãdo mihi perſuaſi, eum non longè aberrare, qui dixerit, hãc illam eſſe ſtirpem,

AGRIFOLIVM.

Agrifolium. paliurus

quam nos AGRIFOLIVM dicimus, quòd folijs ſit undiq; aculeatis loto maioribus, fructu cedri, rotundo, rubro, nucleum intus habente, iucundo, & guſtui non ingrato: non tamen, quòd pro certo hoc aſſerere uelim, quòd hæc propria ſit Aphricæ planta; ſed quòd aliquando his notis perſuaſus putauerim, Paliurum hãc aut Agrifolium eſſe, aut omnino arborem ſibi ſimilem. Plinius ex Theophraſto hanc ipſam literis mandauit lib. XIII. cap. XXVII. Sed cum de uiribus eius differeret lib. XXIIII. eam recẽſuit, quã & Dioſcorides. Nullam ego arborem hactenus reperi, quæ Paliuro Aphricanæ ſimilitudine reſpondeat, præter Agrifolium, ut dixi.

Aquifolium.

Non dico Aquifolium: nam (ut Plinius refert lib. XXVII. cap. VIII.) Aquifolium ea eſt in Italia arbor, quam Theophraſtus Crateogona uocat, omnibus ferè notis meſpilo ſimilis. Illa uerò, quam Agrifolium appellamus, conſtat folijs perpetuis, lauri, latioribus tamen, ſubpinguibus, et per ambitum aculeatis: cortice uiridi: ramis lentis, ac flexilibus. Fructus ei rotũdus, lucidus, ruber, ruſcum & cedrũ baccis æmulans. Huius radicum cortice incolæ uiſcum parant, quo etiam modo ex uiburno conficiunt. Hanc nõ deſunt, qui uelint eam eſſe ſtirpem, quam Theophraſtus Agriam, ſiue Ariam appellat, ſempiternæ frondis arborem, inter robur, et ilicem mediam. Verùm ut ad noſtrum inſtitutum redeamus, Agathocles Paliurum omnino ab illis differẽtem tradit: quippe quoniam aſſurgat in Alexandria (ut ipſe inquit) ad pinus, ulmiq; proceritatem, ramis frequentibus, & aculeatis: folio uiridi, rotundo, tenui. Hæc bifera eſt, nam tam uere, quàm autumno fructum profert, oliuæ phauliæ uocatæ magnitudine. Crudus mãditur is ac uirens: ubi uerò exaruit, in farinam molitur, atq; ea ita eſtur nullo liquore ſubacta. Aliud Paliuri genus in monte Coccygio naſci prodit Plutarchus ex Cteſiphontis authoritate libro arboribus dicato.

cato.

cato, cui ſi auis, aut aliud animal uolucre ſidat, uelut inueſcatum cohæret, præter cuculum, cui ſoli parcit, ſi tamen his fides eſt adhibenda. Quare cùm de Paliuro, tot ac diuerſæ ferantur ſententiæ, & habeantur hiſtoriæ, facilè crediderim, Paliurum eſſe nomen ad nationum placita uarijs, ac diuerſis aculeatis ſtirpibus impoſitum. etſi Ioſephus Salandius medicus apprimè doctus, & in ſtirpium hiſtoria non imperitus, dum Veneta claſſe in Græciam traieciſſet, Dioſcoridis Paliurum ſe uidiſſe mihi pro certo affirmauerit, ſemine fuliginoſo, ac pingui: atq; inibi proprium adhuc nomen retinere. Sunt tamen è recentioribus, qui putent Paliurum Dioſcoridis eam eſſe arborem, quam nos ſequenti capite oxyacantham eſſe pluribus comprobabimus. Sed profectò non placet eorum opinio, quòd planta, quàm oxyacantham cenſemus, arbor ſit, non frutex: quòdq; fructum proferat myrti magnitudine, confertum, fragilem, rubrum, oſsiculos intus habentem, & in racemi modum cohærentem. Paliurus uerò non fructum, ſed ſemen ferat fuliginoſum, pingue, & ut Theoph. inquit lib. III. cap. XVII. de hiſtoria plantarum) in ſiliquis concluſum, lentum, pingueq;, lini ſeminis inſtar. Verùm ij fortaſſe Theodorũ Theophraſti interpretem ſequentes, hac in re decipiuntur. Siquidem is lib. primo cap. XVI. ſic uertit: Quædam folia cùm extremo, tum etiam lateribus ſinuata concidunt, ut ilicis, roboris, ſmilacis (glandiferæ ſcilicet, & ilici ſimilis) rubi, paliuri, & aliorum. Vbi animaduertendum eſt, eum perperam uertiſſe παρακανθίζοντα ſinuata, cùm ea dictio Græca nil aliud Latinè ſignificet, quàm ſpinis horridula. Error præterea ex eo manifeſtè deprehenditur, quòd omnibus ſenſu pateat, ilicem, ſmilacem, rubum folia non proferre aliqua parte ſinuata, uti ea eſſe cernuntur, quæ plantæ illi exeunt, quam nos acutam ſpinam arbitramur; ſed longa, & per ambitum ubiq; tenuiſsimis, ac crebris aculeis circumſepta, in eiuſdem capitis progreſſu idem oſtendit Theophraſtus, cùm inquit. Simili modo nonnulla ex his caulem primo mitem, poſt horridulum ſpinis gerunt, ut lactuca, & cuncta folia ſpinoſa redduntur, atq; etiam magis in fruticum genere, ut rubus, paliurus. Quibus palàm fit, plantam, quam nos uulgò uocamus Bagaia, alij uerò Amperlo, non eſſe Paliurum, ſed potius acutam ſpinam ijs tum rationibus, tum auctoritatibus, quæ ſequenti capite à nobis adducentur. Galenus Paliuri à Dioſcoride deſcripti meminit lib. VIII. ſimp. med. his uerbis. Paliuri folia, & radix adeò non obſcuram habent adſtringendi facultatem; ut & uentrem fluentem cohibeant: adeò digerunt, ut & phymata curent, quæ quidem non admodum phlegmonode ſunt, & calida. Fructus porrò tantam obtinet incidendi uim, ut & calculos ueſicæ comminuat: & pectoris, pulmoniſq; excretionibus auxilietur. Παλίουρος Græcis, Paliurus Latinis, Paliuro Italis pariter appellatur.

Recentiorũ opinio reprobata.

Paliuri vires ex Galeno.

Nomina.

Acuta Spina. Cap. CV.

Acvta ſpina, quam pyrinam, aut pityanthem aliqui uocant, arbor eſt pyraſtro ſimilis, ſpinoſa ualde, & minor: baccas profert myrti, plenas, rubras, fragiles, & intus nucleum: radicem multifidam, altè deſcendentem. Huius baccæ potu, aut cibo, alui profluuium, & abundantiam fœminarum ſiſtunt. Radix illita aculeos, & ſpicula extrahit: abortum fieri tradunt, ſi ter radice uenter aut ſenſim feriatur, aut perungatur.

Habet *pro comperto tota recentiorum medicorum familia, quòd arbor Dioſcoridi ὀξυάκανθα, id eſt, acuta ſpina, uocata, quam Mauritani Berberim dixere, ea ſit nimirum arbuſcula ſpinis horrens, quam rura Tridentina, ubi in ſepibus, ſyluis, & conuallibus frequentiſsima naſcitur, Creſpino uulgò nominant: medicorum uerò uulgus, ac officinæ Arabes ſecutæ Berberim appellant, ita eſſe certò credentes, ut opinione ducuntur. Veruntamen ſi rectè delineationes, notæq; perpendantur, quas oxyacanthæ reddidit Dioſcorides, creſpini notis prorſus acuta ſpina reclamare conſtabit. Qua potiſsimum ratione adductus, quò magis ueritas eluceat, erroriſq; nebula tollatur, non dubitaui eorum opiniones refellere, qui inter recentiores medicos de ſtirpibus commentaria conſcribentes, Creſpinum uocatum legitimam oxyacantham eſſe aſſeuerant. Neque me fugit, non parum ſuſcepiſſe negotij, ut eos à concepta iandiu opinione in ſententiam noſtram, quam ueram putamus, uenire compellam, cùm magna admodum ſit tum medicorum, tum ſeplaſiariorum turba, quæ hac in hiſtoria longo uſu aberrat. Verùm cùm compertum habeam, quòd ueritas ſit niue candidior, ſoleq; ſplendidior, & eorum tum uera, tum fida comes, qui uirtutibus, ac probitate præſtant, duxi meas rationes multorum auctoritate comprobatas, nullam horum doctiſsimorum uirorum auribus moleſtiam allaturas, qui nolentes aberrarunt: quinimo ijs, utpote ueri defenſoribus, fore iucundiſsimas, atq; gratiſsimas. Nam qui, ut ſibi placeant, malunt errare quàm ueritati, & æquo cedentes, errores cognoſcere, eoſq; corrigere, non ſunt in philoſophorum, ac rationabilium hominum numero recipiendi. Sed ne apologeticis uerbis tempus conteratur,*

Acutæ ſpinæ conſideratio.

Acuta ſpina non eſt offic. Berberis, ſiue Creſpinus.

ratur, rem inſtitutam aggredior. Dioſcorides acutam ſpinam arborem eſſe pyraſtro ſimilem ſcribit, minorem tamen,
magiſq; aculeatam, fructumq; gerere myrti ſimilitudine, plenum, fragilem, rubentem, & intus nucleum, cui radi-
ces ſubſint multifidæ, alteq; deſcendentes. Ex quo palàm eſt, ipſum non alias acutæ ſpinæ notas expreßiſſe, quàm
proceritatis, craßitudiniſq;, ſtipitis, ramorum, radicum, ac fructuum, omiſſa foliorum, florum, & corticis hiſto-
ria. Quæ omnia ipſe accuratè perpendens, in primis Creſpinum omnibus notis pyraſtro reclamantem comperio, cui
tamen prorſus adſtipulari acutam ſpinam Dioſcorides eſt auctor. Siquidem ſylueſtris pyrus, quemadmodum et oxya-
cantha, ſimplex è ſolo proſilit, atque unico duntaxat caudice attollitur, ac inde tam in longum latumq; creſcit, ut
ad communem arborum proceritatem aſſurgat. Creſpinus uerò, cuius ſanè innumeræ mihi præ oculis quotidie ſeſe
offerunt plantæ, nullum ab radicibus mittit caudicem, ſed pluribus, ac diuerſis aculeatis ſtolonibus fruticat, qui uir
garum modo in altum ſe attollunt, nec unquam arboreſcunt, niſi rarò, & longo temporis tractu: quippe qui omniū
maiores habentur, pollicarem craßitudinem rarißimè excedunt, niſi ætate longa incrementum ſuſceperint. quin &
rara inueniuntur eius uirgulta, quæ hominis longitudinem æquent. Ad hæc pyraſter cortice conſtat aſpero, ſqua-
moſo, inæquali, craſſo, colore in nigro ruſtſcente. Creſpinus uerò cortice ueſtitur albo, læui, & admodum tenui:
quo fit ut non adeò leuiter ferro, uel lapide tangi poßit, quin ſtatim cortex frangatur, & crocea ligni materies de-
tegatur. Præterea pyraſter prunorum modo aculeata conſpicitur, aculeis ſingulis ex eodem loco erumpentibus,
licet rami frequentißimis horreant ſpinis, iiſq; nigris, ualidis, candidi rhamni modo mucronatis. At creſpinus ter-
nis per interualla armatur aculeis, ſimul ex uno, eodemq; puncto prodeuntibus, adeò ut trifurcato ordine prodeāt,
duobus ſcilicet utrinque ſe pandentibus, tertio uerò medium occupante, albis, planis, non quidem rotundis, fragili-
bus, & admodum pungentibus. Illud inſuper diſcriminis addam, acutam ſpinam fructum afferre myrti magnitudi-
ne. Creſpinum uerò racematim in uuæ modum, cuius oblongi acini tritico paulò maiores, uiuidi, ac rubentes, ele-
ganterq; racemis adnexi, puniceos acinos quadantenus repræſentant: quanquam minores, oblongiores, acidiores,
& colore etiam multò uiuaciores habeantur. Creſpini deinde folia minimè pyraſtrum referunt, ſed potius punicam
malum, quanuis latiora, nec adeò in mucronem deſinentia, per ambitum ſpinis tenuißimis, frequentißimiſq; horri-
da. Radices etiam, quæ profectò æquè flauæ ſunt, ac ſi croco eſſent infectæ, etſi plures ſint, atque exiles; nihilo-
minus altè non deſcendunt, ueluti acutæ ſpinæ, ſed in latus ſummo ceſpite uagantur. Flos denique pyraſtro admodum
refragatur: nanque melinus ex racemo uuæ ſimili erumpit, ſui fruticis interno colore, à quo dum explicatur, atq;
dehiſcit, perquàm ſuauem ſpirat odorem. Quibus euidentißimè colligi poteſt, & oxyacantham Græcis, & berbe-
rim Arabibus non eſſe creſpinum, cuius communis eſt uſus apud medicos, & ſeplaſiarios. Sed præter hæc illud
etiam certò credendum eſt, quòd ſi Dioſcorides per acutam ſpinam creſpinum intellexiſſet, nunquam ſilentio dißi-
mulaſſet folia mirabili opere per ambitum aculeata: neque fructum, quem ramis pendulum gerit, acinis inter ſe
racematim cohærentibus, myrti baccis aßimilaſſet: nec ſcriptum reliquiſſet, radices in profundum agi: nec denique
flauum earum colorem unquam reticuiſſet, quo inſigniter natura infectæ ſunt. Non prætermiſiſſet etiam ſpinarum
hiſtoriam, utpote quæ ternæ ſuis uirgis innaſcantur, à pede ad uerticem: non corticis candorem, non tenuitatem:
non item, quòd ſæpius ſine caudice, uariis ueluti ſtolonibus fruticet: non denique ipſam pyraſtro prorſus ſimilem

Legitima oxyacantha.

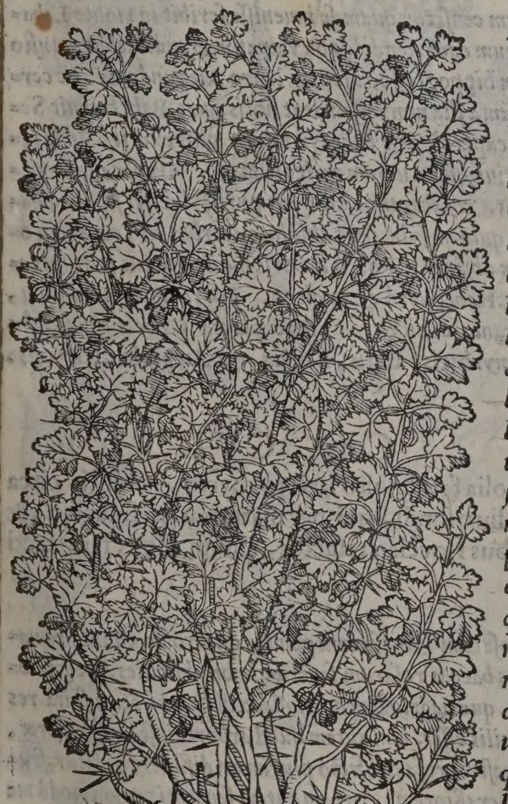
reddidiſſet, à qua profectò non minus dißidet, quàm quercus ab olea. Ceterùm ſi modo dicendum eſt, Oxyacan-
tham naſci in Italia, eam equidem aculeatam arborem eſſe crediderim, ſtipite, cortice, ramis, floribus, proceritate,
ac ligni materie planè pyraſtrum referentem, quam in Hetruria rura noſtra Senenſia Bagaia uulgò nominant, Ana-
nienſes, & cæteri Tridentinarum uallium incolæ quidam Amperlo, quidam uerò Pan d'orſo uernaculis nominibus
uocant, & Goritienſes Barazzo bianco uulgari ſermone appellant: quippe quæ omnibus notis, ac lineis acutam ſpi-
nam referat. Primùm enim hæc manifeſto indicio eſſe poſſunt, arboris ſcilicet ſtipes, rami in qualibet parte acu-
tißimis, firmiſq; aculeis armati, ligni materies, ſubſcaber ſquamoſuſq; cortex, ueluti pyraſtro. Tum ita eſſe com-
probant, radices in profundum deſcendentes, & fructus, quem fert myrti craßitudine, uiſu iucundus, rubeſcens, ple-
nus, fractu facilis, ori ſubauſterus, in quo modò unus, modò plures concluduntur nuclei. Flos etiam, quem album edit,
pyraſtro admodum adſtipulatur: quippe quòd ſit illi haud quaquam abſimilis. Porrò folia duntaxat à pyraſtro diſ-
ſidere uidentur: nam diſſecta ſunt apij modo, paululumq; longiora. Verùm mihi quidem illud non uidetur ob multas
rationes aliqua ex parte noſtræ repugnare ſententiæ: conuenientias enim pluribus ex partibus peti certum eſt, non
autem ex paucioribus. Quali ergo acuta ſpina uireat fronde, hìc non explicauit Dioſcorides; ſed tantùm dixit, eam
eſſe arborem pyraſtro ſimilem: quòd magis ad ſtipitis, ramorum, corticis, florum delineationem, & ligni materiem
reſpiceret, quàm ad folia, quæ nihilominus laciniata conſtant apij modo: tametſi hoc in loco id adnotare prætermiſe
rit Dioſcorides. Hoc autem probatur manifeſto ipſius Dioſcoridis, ac etiam Theophraſti teſtimonio. Nam Dioſcori
des, cùm de meſpilo ageret, duo meſpilorum genera conſtituit, & relicta in capitis calce uulgata, quæ frequens, &
communis uiſitur in Italia, illam in primis deſcripſit, quæ Neapoli noſtra tempeſtate uulgò Azarolo uocatur, &
ueteribus aronia dicta eſt, ſic inquiens. Μέσπιλον τὸ δένδρον, ὃ παρ' ἐνίοις ἀρωνία καλεῖται, ἀκανθῶδές ἐστιν.
ὅμοιον τοῖς φύλλοις ὀξυακάνθῃ. καρπὸν φέρον μικρῷ μήλῳ ὅμοιον, ἡδύν. id eſt, uerbum ex uerbo. Meſpilus ar-
bor, quæ à nonnullis aronia uocatur, ſpinoſa eſt, ſimilis folijs oxyacanthæ: fructum ferens exiguo malo ſimilem,
ſuauem. Quibus autem folijs conſtet illa meſpilus Azarola uocata, Theophraſtus lib. III. cap. XII. demonſtrauit his
uerbis. Huius folia diſſecta ſunt, extremitateq; apio ſimilia. Ita fit, ut concludamus oporteat, ſi meſpilus aronia folio
oxyacanthæ prouenit, eoq; ſciſſo (ut Theophraſtus prodidit) apij inſtar, hanc ſpinoſam arborem Bagaia uulgò di-
ctam, eſſe procul dubio acutam ſpinam. quandoquidem eius folia in modum apij diſſecta ſunt, meſpili aroniæ modo.
Theophraſtus lib. VI. cap. ultimo de hiſtoria plantarum ſcribit, oxyacanthæ fructū fuiſſe antiquis in coronarum uſu.
Quod etiam non paruo eſt argumento, illam legitimam eſſe oxyacantham, quam in medium attulimus. Quandoquidem

fructus

CRESPINVS.

VVA SPINA.

fructus eius, qui autumno toto, et ad mediam hyemen uſq; perdurat, adeò læuore quodam pellucet, ruboreq́; decoratur, ut globulos è præſtantiori corallio paratos referat: id quod in coronis maximè præſtaſſe crediderim. Hæc eſt noſtra de oxyacantha ſententia, à nobis ſatis, ut arbitror, tum rationibus, tum auctoritatibus comprobata. Quam tamen quòd infirmare uideatur Theophraſti auctoritas lib. I. cap. XV. & lib. III. cap. IIII. de hiſtoria plātarum, ubi oxyacantha connumeratur inter eas arbores, quæ perpetua fronde uirent, cum noſtræ folia decidant, non eſt qui nō facilè intelligat. Sed ego quidem non poſſum huic auctoritati alioqui grauiſſimæ aſſentiri, quin potius adducor, ut ſuſpicer codicem iјs in locis deprauatum eſſe. Suſpicionem nobis facit illud, quod ibi tilia, myrica, quercus, & terebinthus ſempiterna coma prodantur. quod ut falſum deprehendetur ab omnibus, qui hiſce plantis folia decidua eſſe obſeruabunt, ita quoq; oxyacanthæ contigiſſe cognoſcent, atq; in omnibus mendum codici ſubeſſe. Eandem ſuſpicionē auget nobis Plinius, qui lib. XVI. cap. XX. & XXI. dum arbores enumerat, quæ perpetuò uirent, nullam tiliæ, nec quercus, neque oxyacanthæ mentionem facit: attamē is reliqua Theophraſto accepta referre poteſt. Reliquum igitur eſt, ut dicamus, Creſpinū aliud eſſe ab Oxyacātha, plantamq; ideo fuiſſe ueteribus incognitam, quòd eorum nullus, qui de plantarum hiſtoria ſcripſerunt, huius aculeatæ ſtirpis (quod ego ſciam) meminerit. Porrò CRESPINVS frutex potius, quàm arbor eſt, è terra uirgultis plurimis aſſurgens, ueluti corylus: è quibus non deſunt, quæ quandoq; longo temporis tractu, ægrè tamen, arboreſcant. Hæc ab imo ad ſummum ſpinis quibuſdā acutiſſimis horret longis, compreſſis, albicantibus, fractuq; minimè cōtumacibus, quæ (ut ſuprà dictū eſt) per interualla ternæ ex eodem prodeunt puncto. Cortex toti plantæ candidus, læuis, ac tenuis: cui ſubeſt ligni materies flaua, fragilis, atq; fungoſa. Numeroſis tota uirgultorum congeries nititur radicibus impensè flauis, quæ per ſumma terræ diuagantur: folijs ferè punicæ, tēuioribus tamen, latioribus, minusq́; in mucronem extenſis, per extremū ambitum minutiſſimis ſpinis circumſeptis. Flores emittit ineunte maio luteos, racematim cohærētes in uuæ ferè modum, odore non ingrato. Quibus poſtea ſuccedit fructus acinis oblongis, racemo pendulis, qui maturitate maximè rubent, punicæ mali acinis haud quaquam abſimiles, quanquam figura lōgiores, guſtu acido, & ſubauſtero, paruis recōditis intus nucleis. E fructu poſt uindemias incolæ uinū exprimūt, quod falsò de Berberi uocāt officinæ: cui auſteritatis aciditatisq́; longè plus ineſt, quàm mali punicæ ſucco. Quod ſi in acutis, pernicioſisq́; febribus, uti cauſus, & quæ peſtilens eſt, iulapo uiolaceo commiſtū, ac aqua ægrotantibus exhibeatur, non modò ſitim reſtinguit, ſed bilioſas, peſtilentesq́; exhalationes ſupprimit. Datur utiliter cœliacis, cibum reiјcientibus, & dyſentericis, & ubi bilis à iocinere in uentriculum regurgitās cholericos excitauerit affectus. Non ſecus tam ſumptum, quàm inditum menſium profluuia cohibet. Tineas uentris enecat, præſertim ſi bibatur ex aqua graminis, uel portulacæ, uel abrotoni, addito ſacchari tātillo. Prodeſt cruentis excreationibus: firmat commotos dentes, ſi eo ſæpius foueantur: quinetiā gingiuas roborat, & gargarizatu fauciū, uuæq́; inflammationes diſcutit, atq; deſtillationes eò confluētes reprimit. Vulnera recentia in carnis ſuperficie glutinat, & ulcera uetera deſiccat. Nihilominus nocet iјs, qui ex flatu, ac frigiditate laborāt uentriculi doloribus, atq; etiā ægrè ſpirantibus. Cæterùm poſtquàm acutæ ſpinæ hiſtoria eò me deduxit, ut de nonnullis alijs aculeatis ſtirpibus diſſeruerim, non erit ab re, ut plantarum facultas augeatur, ſi illam addiderim plantam, quæ folio etiam apij cōſtat, & undiq; ſpinis riget, ab aliquibus VVA SPINA, à nonnullis Vua marina, & à pluribus Vua creſpina uocata. Planta hæc anti-

Creſpini forma, & uires.

Vuæ ſpinæ mentio.

quis fortaſſe incognita fuit, nunc autem omnibus notior eſt, quàm ut à me pluribus deſcribi debeat. Huius baccæ in uſu ciborum ſunt uuæ omphacis loco. Quæ & febrientibus iuſculis incoctæ non ſine utilitate exhibentur. In ſumma mulieribus utero gerentibus magnopere expetuntur.

Ribis officin. conſid.

Error quorundam.

Huic accedit & altera planta ueteribus, quantum reor, incognita & ſilentio inuoluta, quam aliqui falsò Mauritanorum RIBEM eſſe contendunt. Ea fruticoſa eſt, folio paruo, uitigineo, perinde ac albæ populo. Ramuli ſunt ei lenti, ac flexibiles: è quibus fructus paruarum uuarum modo, ut in creſpino, racematim dependent, rotundis, ſimulq́; cohærentibus acinis magnitudine piperis, qui maturitatem adepti, maximè rubent, ſapore ſubacido, admiſto etiã dulci. Vulgaris eſt planta, in hortisq́; frequens: quippe quoniam ad ſepiendos hortorum puluinos eleganter ſeratur. Verùm eos hallucinari abunde conſtat, qui putant, hanc arbuſculam eſſe Arabum Ribem. Sìquidem, ut poſteritatis memoriæ prodidit Serapio, Ribes eſt arbor proferẽs capreolos colorę uiridi rubeſcente, & folia lata, magna, & rotunda. Quas ſanè notas huic non reſpondere ſatis notum eſt: neq; enim fert hæc capreolos, neq; eiuſmodi folijs uiret. tametſi fructu Ribem admodũ referat, quòd is guſtui ſit acidus ſimul & dulcis, qualem eſſe Ribis baccam auctor eſt Serapio. Quamobrem is ad ea, quæ ille iure poterit uſurpari, utpote quòd febribus acutis opituletur, æſtuantẽ uentriculum refrigeret, ſitim reſtinguat, nauſeam & uomitiones ſiſtat, cibi appetentiam incitet, cœliacos, & lientericos iuuet, & bilioſis defluxionibus uexatos: ſangninis feruorem demulceat, bilis acrimoniam retundat, impetumq́; domet. Quare non damnandi, quin potius laudandi uidentur ſeplaſiarij, qui ex huiuſce arbuſculæ fructu uinum exprimunt, & per annum aſſeruant, ut illud Ribis loco medicamentis immiſceant. Non deſunt, qui id eſſe hanc plantam arbitrentur, quod Galenus lib. VII. de compoſitione medicament. ſecundum locos Vrſi uuam appellat. Quorum error ſatis ab ipſomet Galeno refellitur eodem loco: quando quidem aſſerit huiuſce uuæ plantam memæcyli folio uireſcere.

RIBES VVLGARIS.

Bellonii opinio improbata.

Bellonio uerò in libro de arboribus coniferis Ribes Serapionis planta quædam cenſetur, quam ſe inueniſſe ſcribit in monte Libano ad ſupremum cacumen, folijs oxylapathi, grandioribus retuſioribusq́;: è quorum medio racematim exeunt baccæ rubentes, ut in hippogloſſo, ruſco, & lauro Alexandrina. At certè ego non audeo, nec poſſum Bellonij iudicio ſubſcribere, quòd planta illa non reſpondeat notis, quas Ribi tribuit Serapio. Ea enim folia non fert rotunda, ſed oxylapathi, non habet capreolos, & baccas è medijs folijs exerit. Vnde facilè adducor, ut putem eius Ribem falſam & adulterinam eſſe potius, quàm ueram & legitimam.

Oxyacanthæ uires ex Gal.

Oxyacanthæ meminit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Oxyacanthus, arbor ut pyro ſylueſtri ſimilem habet ſpeciem, ita & uires non diſsimiles. quin & ipſi fructus, pyri quidem ſylueſtris abſolutè acerbus eſt, cæterùm oxyacanthæ, & tenuium eſt partium, & paulum quiddam inciſiuum obtinet. Porrò arboris huius fructus pyri ſylueſtris fructui ſimilis non eſt, uerùm myrtis, ſcilicet rubens & rarus. Habet uerò & nucleos. Porrò non eſus tantùm, ſed & bibitus affectus omnes fluxionum, quos ῥοώδεις Græci uocant, cohibet.

Nomina.

Hæc planta Græcis ὀξυάκανθα nominatur: Latinis, Acuta ſpina: Arabibus, Amirberis, ſeu Amyrbaris: Italis, Bagaia, & Amperlo: Hiſpanis, Pirlitero, & Piliriteros.

Rubus canis. Cap. CVI.

FRVTEX eſt arboris inſtar, rubo longè maior. Folia fert multò latiora myrto, robuſtis circa ramos ſpinis, flore candido: fructu oblongo, nucleo oliuæ ſimili, qui per maturitatem fulueſcit, & flocculos intus continet. Fructus exemptis interioribus floccis arefactus, aluum ſiſtit: ferueſacti enim ij in uino, mox poti, arteriam infeſtant.

Rubi canis conſid.

NON EQVIDEM putauerim eſſe Rubum canis illud roſarum ſylueſtrium genus, quæ roſas edunt ijs quadántenus ſimiles, quas Moſchette uulgò uocamus; quæq́; rubentes baccas roſarum fructibus non abſimiles, licet minores, proferunt: nec etiam quoduis aliud ſylueſtre roſarum genus, quemadmodum nonnulli exiſtimant. Nam ſi ita res ſe haberet, ſat erat Dioſcoridi dicere, quòd canis Rubus roſæ ſimilis eſſet, non autem quòd arboris inſtar aſſurgeret, rubo longè maior, quòdq́; folia ferret myrto latiora, à quibus ſylueſtris roſa profectò plurimum diſsidere uidetur, fructumq́; mittere non modò oliuarum nucleis, ſed oliuis ipſis multò craſsiorem. In eam autem ſententiam non modò me pluries deduxit, ſed etiam confirmauit Plinius: quandoquidem ipſe lib. VIII. cap. XLI. peculiari nomine roſam ſylueſtrem cynorrhodon appellat, id eſt, caninam roſam, non cynosbaton, id eſt, caninum rubum, cuius radicem ad canis rabidi morſum miris laudibus extulit. Quod iterum aſſeruit lib. XXV. cap. II. ubi illud etiam addidit, quòd apud

ueteres

ueteres nil aliud cynorrhodon erat, quàm ſpongiola illa, quæ medijs ſyluestrium roſarum ramis oboritur. Cæterùm cùm de cynosbato, hoc eſt, canirubo idem diſſereret, eum à roſa ſylueſtri longè diuerſum fecit, ut uidere eſt libro XXIIII. *cap.* XIIII. *ubi ait, cynosbaton folio eſſe ueſtigio hominis ſimilem. Huc illud etiam accedit, quod poſteris ſcriptum reliquit Theophraſtus lib.* III. *cap.* XVIII. *de plantarum hiſtoria, ubi ſic inquit. Canirubus fructum ſubrubrum parit malo punico ſimilem: eſt inter arborem & fruticem medius, & punicæ proximus, folio uiticis. Ex quibus palàm eſt, non parum inter ſe habere diſcriminis canirubum, & ſylueſtrem roſam, de qua poſtea libro & cap.* VI. *particularem tradidit hiſtoriam. Vbi cùm primùm ſatiuas roſas longa proſecutus fuiſſet oratione, de ſylueſtri ita paucis diſſeruit. Sylueſtres roſæ domeſticis aſperiores tum uirgis, tum folijs conſtant, & florem minus odoratum, minuſque coloratum, nec tanta magnitudine ferunt. Quare pro comperto habetur, aliud genus eſſe roſam ſylueſtrem à canirubo, quorum alterum κυνόῤῥοδον, alterum κυνόσβατος à Græcis appellatur. Quocirca manifeſto in errore fuiſſe deprehenditur Marcellus Dioſcoridis interpres, & commentator: quippe qui idem eſſe crediderit cynosbaton, & cynorrhodon, non animaduertens, quàm illa inter ſe diſsimilia fecerit Plinius ſibi familiariſsimus. Hunc forſitan ſecuti Monachi in Meſuem ſcribentes, ipſi quoq; in eundem lapſum inciderunt, credentes ſylueſtrem roſam legitimum eſſe canirubum. Quibus præterea animo exciderat, Dioſcoridem ſcripſiſſe rubi canis fructum oliuarum nucleis eſſe ſimilem: quandoquidẽ ipſi illum pyris compararunt. Ex quo aliquis facilè iudicabit, hos nullam canis rubi cognitionem habuiſſe. Ad hæc non reperio, quòd dixerit Dioſcorides, canis rubi fructum ſemen aliquod includere, quo tamen roſarum ſylueſtrium fructus refertus inuenitur: ſed lanoſum quoddam continere dixit. Accedit his Serapionis authoritas, qui de canino rubo inter alia rubi genera egit, non autem inter roſas: quòd omnino compertum haberet, hũc à roſis quàm plurimùm differre. Illud inſuper addiderim, quòd cùm roſæ ſylueſtres ferè omnes non leuiter ex albo purpureſcant, cynosbato uerò flos perpetuò ſit candidus, non eſt legitimè aſſerendum, ſylueſtrem roſam eſſe cynosbaton. Ex ijs igitur omnibus ſatis (ut arbitror) liquet, canirubum à ſylueſtri roſa longè abeſſe: tantoq; magis, quòd memoriæ prodiderit Theoph. lib. & cap.* IX. *de plantarum hiſtoria, caninæ ſentis fructum auerſo flatu colligendum eſſe, alioqui periculum oculis imminere. Quod apertè demonſtrat, ſuper eo uel tenuem quandam lanuginem, uel quid puluerulenti inſidere, quod ſi à uento expellatur in colligentium oculos, facilè ijs cæcitatem inducat. quod tamen in ſylueſtrium roſarum fructibus nunquam uiſitur. Meminit Rubi canis Galenus lib.* VII. *ſimpl. medic. ſic inquiens. Huius fruticis fructus, non ſegniter adſtringit, folia uerò mediocriter. Itaq; particularis eius uſus haud ignotus eſt. Cauendum ab eo, quod in fructu eius lanæ ſpeciem habet, ceu arteriæ infeſtum. Frutex is Græcè κυνόσβατος uocatur: Latinè, Rubus caninus: Arabicè, Sent: Italicè, Rouo canino.*

Marcelli, & Monachorũ lapſus.

Rubi canis uires ex Gal.

Nomina.

Liguſtrum.

Cap. CVII.

LIGVSTRVM, arbor eſt oleæ foliis circum ramos ſimilibus, latioribus, mollioribus, & colore uiridioribus: flore candido, muſcoſo, odorato: ſemine ſambuci, nigro. Optimum naſcitur in Canope & Aſcalone. Folia aſtrictoriam uim habent: quare comanducata ulceribus oris medentur: illita feruidis inflammationibus, carbunculiſque proſunt: decocto eorundem igni ambuſta fouentur: capillum rufant trita folia, quæ in radiculæ ſucco maduerint. Flos ex aceto fronti illitus, capitis dolorem ſedat. Cyprinum oleum, quod ex eo fit, odoratum, excalfacit, emollitque neruos; ſi quæ feruenti natura prædita ſint, aſſumat.

LIGVSTRVM *in Hetruria Guiſtrico corrupta uoce uulgus noſtrũ appellare conſueuit. Quod inibi etiam aliqui Oliuetta, nonnulli Oliuella, quidam Chambroſſene uulgò uocant. Mauritanis uerò Alcanna nominatur. Naſcitur frequens in ſepibus ſecus uias paſsim in Italia. Floret abeunte uere, & ineunte æſtate, flore muſcoſo, uel (quandoquidẽ Oribaſius legit βοτρυώδη racemoſo, candido, odore ſuaui, ſed qui decerptus ſtatim flacceſcat. Oriuntur ex eo baccæ in cacumine racematim cohærentes pyramidis modo, hæderæ baccis minores, læuiores, ac nigriores, quarum in medicamentis eſt uſus. Sunt qui has baccas à Virgilio, uacinia uocari putent. Sed meo quidem iudicio non rectè planè ſentiunt. Quemadmodum nec Fuchſius, qui rubi mora, quoniam Græcis βάτινα, uacinia eſſe putat: ſiquidem uacinium florem, non fructum eſſe pluribus conſtat. Cæterùm in nothis Dioſcoridis ſtirpium nomenclaturis legitur, hyacinthum uaciniũ Romanis fuiſſe uocatum. Ex quo facilè crediderim, uacinium Virgilio nil aliud deſignare, quàm hyacinthum. Neq; mirum eſt, quòd Virgilius hyacinthum uacinij nomine nigrum appellauerit: nam hyacinthus facilè cum uiolis colore purpureo certat, purpureus autem color à compluribus ni-*

Liguſtri conſideratio.

vacinii uarię opiniones.

ger intelligitur. Hanc noſtram ſententiam comprobat Virgilius: quippe qui ſemper uacinia floribus admiſcet, iiſ= demq; cōparat, nō autē fructibus. Quod manifeſtè declarauit in Bucolicis, ubi de uacinio ſic cecinit, primò Eclog. II.

Alba liguſtra cadunt, uacinia nigra leguntur. — *Deinde in eadem.*
Mollia luteola pingit uacinia caltha. — *Item in ultima.*
Et nigræ uiolæ ſunt, & uacinia nigra.

Marcelli opinio reprob. *Nec placet præterea Marcelli opinio, qui pluribus comprobare nititur, uaciniū eſſe Irim. Siquidem præterquàm quòd nunquam legerim Irim in coronis ueniſſe, color non æquè promptè correſpondet, quòd uarius adeò ſit, ut non aliunde ſibi nomen comparauerit, quàm à cæleſtis arcus colorum uarietate. Adde etiam, quòd cùm Iridis flos omnium fragiliſsimus caduciſsimusq; ſit, poeta nullo pacto hunc liguſtro prætuliſſet. Quidam Liguſtrum eam conuoluuli ſpeciem eſſe autumant, quæ ſepibus, fruticibus, & arbuſtis ſe circumuoluit, ac etiam ſæpius uitium palis in uinetis, flore candido, lilij, ſeu calathi effigie, quam ego læuem eſſe ſmilacem nunquam dubitaui. E quorum numero fuit* Seruii gram. lapſus. *Seruius Grammaticus Virgilij commentator Ecloga ſecunda Bucolicorum. Nempe falſus (ut arbitror) quòd neglexerit in hac hiſtoria Plinium conſuluere, Dioſcoridem, & alios de ſtirpium natura differentes. Non defuerunt etiā qui exiſtimauerint liguſtrum eſſe Mauritanorum caprifolium quod ſanè nil aliud eſt, quàm Dioſcoridis pyxacantha, ſeu lycium, non autem periclymenon, ut Ruellio placet. Se, iſti quoque à ueritate deſciſcunt.* Liguſtri uires ex Gal. *Liguſtri meminit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Cypri ſeu liguſtri folia, ſummaq; germina in uſum ueniunt, & facultatis, & temperamenti maximè miſti: habent enim quiddam digerens cum aquea ſubſtantia modicè calida, habentq; etiam adſtrictorium quiddam ex terrena ſubſtantia frigida. Itaque eorum decocto quidam ambuſta fouent. Vtuntur uerò etiam aduerſus igneas phlegmonas, & carbunculos. Nam abſq; moleſtia & morſu deſiccant. Quinetiam ſpontè prouenientibus in ore ulceribus aphthodeſt, & ipſis puerorum aphthis commanſa accommoda ſunt.* Nomina. *Κύπρος arbor ita Græcis, Latinis uerò Liguſtrum appellatur: Mauritanis, Kenne, Henne, ſeu Hanne: officinis, Alcanna: Italis, Guiſtrico, Oliuella, Oliuetta, & Chambroſſene: Germanis, Rheinuueiden, Beynhoeltzlin, & Mundholtz: Hiſpanis, Alfena, ſiue Alhena: Gallis, Du troeſne.*

Fhillyrea. Cap. CVIII.

PHILLYREA arbor eſt liguſtri magnitudine, folijs oleæ nigrioribus, & latioribus: fructu lentiſci, nigro, ſubdulci, racematim cohærente. aſperis naſcitur. Huius folia aſtringunt: ad eadem utilia, ad quæ oleaſter, cùm aſtrictione eſt opus: maximè ad oris ulcera commanducata, aut ſi decocto colluantur: pota urinam, ac menſes cient.

PHILLYREA.

TILIA.

RECEN=

Phillyreæ,& Tiliæ conſid.

RECENTIORES Dioſcoridis interpretes, ut Hermolaus, Ruellius, & Marcellus Florentinus, Phillyreã hic deſcriptam à Dioſcoride, eam eſſe arborem certò credidere, quæ Tilia dicitur, nimirum falſi nominis ſimilitudine. Quandoquidem tilia Græcis φιλύρα, non autem φιλλυρέα dicatur. Quod cùm nullus horum animaduertiſſet, alter alterum ſecuti concordes phillyream tiliam appellarunt, ita Græcum nomen malè, meo quidem iudicio, in Latinum uertentes. Quo factum eſt, ut multis ſit perſuaſum, uel quòd Dioſcorides tiliam nunquam uiderit, uel quòd illi à uulgari tilia alia eſſet longè diuerſa, utpote quæ omnibus notis tiliæ refragatur. Sed quòd Dioſcorides tiliã ſeorſum à phillyrea cognouerit, uel ſaltem in ijs plantis diſcrimen poſuerit, ſatis perſpicuum fieri arbitror in huius libri præfatione circa finem, ubi hæc uerba leguntur. Flores, & omnia, quæ iucundum odorem efflant, reponantur ἐν κιβωτίοις φιλλυρίνοις. Quæ ſenè uoces Græcæ non ſolùm quòd rectè uertantur ab interpretibus, in arculis tiliaceis, ſed quòd poſtrema quidem non à φιλυρέα, ſed à φιλλύρα, quæ Latinis tilia eſt, deduci poßit, abunde declarant, has plantas diuerſas eſſe in hoc ipſo auctore. Porrò hinc facilè comprehendi poteſt, quòd illi non ſolùm nomina, ſed etiam rem confuderint: nam ſi tiliam cognouiſſent, nulli dubium eſt, quin phillyream Dioſcoridis proprio nomine ſeparaſſent à philyra, hoc eſt tilia Theophraſti, qui eam libro III. cap. X. de plantarum hiſtoria his uerbis memoriæ prodidit. TILIA quædam mas eſt, quædam fœmina. Diſtant inter ſe tum materie, tum totius corporis forma, & quòd altera ſit fructifera, altera uerò ſterilis. Nam materies mari dura, flaua, nodoſior, ſpißiorq́; : fœminæ candidior, & cortex mari craßior, detractusq́; inflexibilis propter duritiam eſt: fœminæ candidior, flexibiliorq́;, ex quo ciſtas faciunt, item fœminæ odoratior. & mas ſterilis, nulloq́; flore eſt: fœmina & florem, & fructum gignit. Flos calycula intectus præter folij pediculum, amentumq́; futurum, pediculo altero annexus, uiridis, dum in calycula eſt, detectus autem leuiter flauus: floret cum urbanis. Fructus oblongus, orbiculatus, magnitudine fabæ, ſimilis hederæ acino, quinis angulis, ueluti neruis eminentibus, inq́; acutum, cum ſeſe contrahentibus partitus, qui ſcilicet maiuſculus eſt, minutiuſculus autem confuſior conſtat: cùm ille maiuſculus ſcabitur, paruula quædam, ac prætenuia ſemina, quanta atriplicis emittit. Folium, & cortex dulcia, ſuauiaq́; : folium forma hederaceum, niſi quòd in angulum acutiorem rotundatur: & quanquam iuxta pediculum curuatius; tamen de medio in acutius coactum prætendit, ſeq́; prolixius protrahit, criſpum in orbem leuiter, atq; ſerratum. Medullam exiguam materies continet, nec multò reliquo molliorem corpore: nam & reliquum ligni molle eſt. Hæc de tilia Theophraſtus. Quibus ſanè notis adamußim reſpondet noſtra tilia. Sed eas, mea quidem ſententia, non inuenias in phillyrea Dioſcoridis: ſiquidem hæc folio conſtat oleæ, illa uerò hederæ: huic fructus lentiſco ſimilis, racematim cohærens, rubens, granis, quæ uocat paradiſi, non abſimilis; illi uerò oblongus, orbiculatus, ad fabæ magnitudinem, quinis angulis, ueluti neruis, diſiunctus, cui intus ſemen atriplicis inſtar. Quod apertè oſtendit earum diſcrimen. Id etiam declarat tiliæ proceritas, amplitudoq́;, ac ramorum denſitas: nam phillyrea Dioſcoridi arbor eſt pumila, liguſtri magnitudine. Et quanquam tradat Plinius, tiliam arborem eſſe proceritate perquàm modica; tamen cùm ſenſibus, & experimento contrarium conſtet, credendum certè putauerim, Plinium quoq; deceptum propinquitate uocabuli & Theophraſti philyram, & Dioſcoridis phillyream ſimul confudiſſe: à quibus facilè ea, quæ de tilia ſcripſit, accepit. In quam ſententiam hæc quoq; ratio me deducit, quòd Plinius uni tantum ſpeciei, ſcilicet noſtræ uulgari tiliæ, uires attribuit, quibus pollere phillyream Dioſcorides eſt auctor, præter alias plures, quæ ipſi tiliæ ſunt propriæ, quemadmodum fecit & Ruellius illum ſecutus. Eſt itaq; Phillyrea arbor longè diuerſa à tilia, multis cognita, quoniam in Italia prouenit aſperis tantùm montibus, quibus maximè gaudet. Adamus Lonicerus in ſuo de ſtirpium hiſtoria libro conſtanter aßerit, nulla tamen huc allata ratione, nec authoritate, liguſtrum, & phillyream unam & eandem eſſe plantam: contenditq́; caput hoc omnino Dioſcoridis ſpurium eſſe. Verùm is ideò hallucinatus uidetur, quòd primùm phillyreæ delineatio à liguſtro, quod Græcis κύπρος dicitur, non parum diſſentiat: ſecundò quòd non ſolùm codices Dioſcoridis Græci, & ij quidem probatißimi, habeant phillyream; ſed etiam Oribaſij codex manu ſcriptus, in quem ipſe ex Dioſcoride ſimplicia tranſtulit: quemadmodum eam etiam habent Paulus, & Serapio, qui Arabico ſermone phillyream Mahaleb appellauit. Tiliæ cortex commanſus, ac inde illitus uulneribus agglutinandis efficax eſt. Folia uerò trita, & aqua conſperſa pedum tumores diſcutiunt. Humor è medulla caſtratæ arboris defluens capiti illitus capillos reddit, defluentesq́; continet.

Interpretum Dioſco. lapſus.

Tiliæ hiſtoria.

Plinii lapſus.

Adami Loniceri error.

Tiliæ uires.

Nomina.

Arbor, quæ Græcis φιλλυρέα, Latinis item Phillyrea uocatur: Arabibus, Mahaleb: Italis, Phillirea. Quæ uerò Græcè φιλύρα, Latinè Tilia, pariter & Italicè nominatur: Germanicè, Linden.

Ciſtus. Cap. CIX.

CISTVS quem aliqui citharon, aut ciſſaron uocant, ramoſus frutex eſt, ſed improcerus, folioſus: ſaxoſis locis naſcens: foliis rotundis, acerbis, hirſutis. flos † maſculo ut mali punicæ, fœminæ albet. Vis aſtringens: unde flores in uino auſtero bis in die poti, proſunt dyſentericis, & nomas per ſe illiti cohibent: uetuſtati ulcerum, & igni ambuſtis cum cerato medentur. Hypociſtis rhobethron, aut cytinus à nonnullis cognominata, iuxta ciſti radices naſcitur, floris punici ſimilitudine. Quædam rufa, † altera herbacea, tertia candida. Liquatur acaciæ modo. Aliqui tamen exiccant, fractamque macerant, & incoquunt, reliquaque ut in lycio proſequuntur. Vires acaciæ habet, uerùm aliquantò magis ſiccat, & aſtringit. Prodeſt dyſentericis, cœliacis, ſanguinem excreantibus: fœminarum profluuio & pota, & indita.

Ciſti, & hypociſtidis cõſideratio.

NASCITVR uterq; Ciſtus, è cuius radicibus Hypociſtis proſilit, in pluribus aſperis Hetruriæ locis, & præſertim in Apennino monte. Quare probi quidem, ac diligentes ſeplaſiarij omni ſtudio, atq; ope niti deberent, ut ſibi

utrunque

CISTVS MAS.

CISTVS FOEMINA.

HYPOCISTIS.

utrunque genus cum hypociſtide[uel]ex[,]Apennino ipſo,uel aliunde comportaretur: quandoquidem ſine legitima hypociſtide legitima non poßit fieri theriaca, nec præterea alia quædam, quæ in medicinæ uſum ueniunt,antidota,ac medicamenta. Nanq; hypociſtin,qua paßim utuntur officinæ, ex hirci barbæ radicibus impoſtores conficiunt,ſuccum inde exprimentes, at ut concreſcat, inſolantes. Errandi tamen, ac ſimul impoſturam faciendi cauſam dederunt Arabes, quòd ciſtum hirci barbulam appellent. Quo factum eſt, ut ij omnino aberrauerint, qui officinis hypociſtidem parant, ſibi perſuadentes hirci barbam, quam Græci τραγοπώγωνα uocant, illam eſſe ſtirpem, de qua Arabes intelligunt. Quo errore ducti non modò ſeipſos decipiunt,ſed etiã alios, qui paßim adulterina hypociſtide utuntur. Atqui Fuchſius in libro de componendis medicamentis,quem ſecundò edidit, ubi paſtillos ex ſuccino perpendit, non ſine magno errore (pace uiri eruditi dixerim)putat hypociſtim fungum eſſe. Quandoquidem hypociſtis non fungus eſt,ſed ueluti germen,quod è ciſti radicibus pullulat,effigie ferè punicorum cytinos repræſentans,ut optimè ſciunt ij, apud quos ciſti plantæ copioſæ proueniunt.

Fuchſij error

Hypociſtidis locum ſupplere acaciam tradidit Dioſcorides, ut etiam habetur in Galenicis ſuccidaneis: qua illius uice uti poſſent officinæ, ſi modo & ea careret adulterio. Poſt etiámnum, ſi deſit hypociſtis, aſſumi eius loco floris agreſtis punicæ ſuccus: quippe qui eadem præſtet,quæ hypociſtis, auctore Dioſcoride.

Hypociſtidis ſuccidanea.

Plinius deceptus uocabulorum germanitate ineptè ſatis,meo iudicio,commiſcet ciſti, & cißi hiſtoriam: quamobrem non immeritò eum damnauit doctißimus Leonicenus. Ciſti meminit Galenus lib. VII. ſimp.medic.ſic inquiens.Ciſtus,aut Ciſtarus frutex eſt guſtu adſtringens,omnibusq; particulatim operibus. Attamen folia,& parua germina trita adeò deſiccãt,adſtringuntq;, ut uulnera glutinare ualeant.At flores magis ſunt efficaces,adeò

Plinii lapſus.

Ciſti, & hypociſtidis uires ex Gal.

ut cum

ut cùm uino poti dyſenterias, uentris imbecillitates, fluxusq́;, ac humiditates ſanent: cataplaſmatis ritu illita ulcerum putredinoſa iuuant. Eſt enim eorum facultas non inſtrenuè deſiccans, ſereq́; ſecundi exceßus à temperatis abſoluti. Adeò uerò frutex hic frigidus eſt, ut tepidi caloris ſit particeps. Porro Hypociſtis, *quam uocant, multò eſt magis adſtrictoria, quàm folia, admodum efficax remedium ad omnes fluxionum affectus, puta ſanguinis reiectiones, profluuia muliebria, cœliacos, dyſentericosq́; affectus. Quin ſi quam partem roborare conſilium ſit, quæ uidelicet pluſculo humore exoluta fuerit, robur, ac firmitatem illi non imbecilliter addit. Sic ſanè ſtomachicis epithematis, hepaticisq́; commiſcetur, & ex uiperis confecto antidoto inditur, nimirum quò corpora confirmet, ac roboret.*

Nomina.

Frutex Κίσος, κίθαρον, *aut* κίσσαρον Græcis *dictus*, Latinis *quoque* Ciſtus *appellatur*: Arabibus, Kaniet, Altheis, *ſeu* Lhaie althis: Italis, Ciſto: Hiſpanis, Cerguacos. Hypociſtis *uerò ſic* Latina *uoce, quemadmodum* ὑποκισὶς Græcè *dicitur*: Arabicè, Taratith: Italicè, Hipociſto: Hiſpanicè, Pultegras.

† Hæc *dictio nō legitur in* Græcis *codicibus. Sed eam huc ad clariorem (ut puto) ſenſum ex* Plinio *tranſtulit* Ruellius: *quòd uerbum illud à* Dioſcoride *ſtudio fortaſſe breuitatis omiſſum, ſatius addendum eſſe duxerit, quàm ſubintelligendum. quod etiam* Hermolaus *fecit.*

† *Nil mirum eſſe debet, quòd* Plinio *duo tantùm hypociſtidis genera prodantur, coloribus ruſo, & candido diſtincta: quandoquidem ijs duntaxat* Oribaſius *quoque contentus fuiſſe uidetur lib.* XII. *ubi genus* χλώρον, *hoc eſt, herbaceum, ut uulgati codices habent, non legitur.*

Ladanum. *ſeu Ledum* Cap. CX.

LEDVM. 117 *ſeu Ladanum*

ESTET alterum ciſti genus, Ledon à nonnullis appellatum, frutex ſimili modo naſcens, longioribus folijs, & nigrioribus: quæ uerno tempore quiddam cōtrahunt pingue. Foliorum uis aſtringens, ac eoſdem, quos ciſtus, effectus præbens. Fit ex eo quod Ladanum dicitur. ſiquidem cùm ciſti frondes paſcuntur capræ, hirciq́;, pinguitudinem conſpicuè barba carpunt, & ſuo lentore uilloſis cruribus adhæreſcentem reportant: quam depectentes incolæ, colantesq́ue cogunt in offas, & ita recondunt. Alij uerò attractis funiculis, inſidentem fruticibus lentorem abſtergunt, conglomerantq́; in ladanum. Maximè probatur odoratum, ſubuiride, facilè molleſcens, quod arenas nō collegit, nec ſqualore obſitum eſt, reſinoſum, quale in Cypro gignitur. Arabicum verò, Libicumq́ue uilius. Natura ei ſpiſſandi, calfaciendi, molliendi: ora uenarum patefacit: capillum fluentem continet, addito uino, myrrha, & myrteo oleo: cicatricibus decorem reddit, cum uino illitum: medetur aurium doloribus, cum hydromelite, aut roſaceo infuſum: ſuffitu ſecundas eijcit: peſsis immiſtum uuluæ duritiem ſanat. In medicamenta, quæ aurium dolorem, tuſsimq́ue finiunt, & malagmata utiliter inſeritur: aluum ſiſtit cum uino uetere potum, & urinam ciet.

Ladani conſideratio.

LADANVM, *quòd uulgò alij appellant* Laudano, *alij uerò* Odano, *tametſi plerunq; impoſtorum malitia adeò ſabulo, & alijs adulterijs ſit uitiatum, ut nihil ualoris præſtet; ego tamen præſtantiſsimum ſæpius* Venetijs *emi ab unguentarijs, qui odoramenta conficiunt. Verùm apud pharmacopolas, qui medicamenta nobis parant,* Ladanum, *quod ſyncerum, purumq́; ſit, rariſsimè reperitur: cùm eorum plurimi potius curent, ut rem minoris emant, quàm ut ſeligant legitima ab adulterinis. quòd tamen iniquum eſt, inhumanum, ac deteſtabile crimen. Arbuſcula, è qua* Ladanum *colligitur,* Ledum *appellatur, & inter ciſti genera recenſetur.* Cæterùm Plinius *uocabulorum uicinitate deceptus (ut etiam in ſuperiori commentatione dictum eſt) ex ciſſo, id eſt, hedera, non autem ex ciſto ladanum colligi dixit. Ex quo item multis falsò perſuaſum eſt, quòd non à ciſto, ſed ab hedera* Ladanum *legeretur.* De Ladano *plura memoriæ prodidit* Galenus *libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens.* Ciſtus, *aut* Ladanum. *In calidioribus regionibus hic* Ciſtus *prouenìens, tametſi haud alius ſit genere, quàm qui apud nos naſcitur; eximium tamen à regione, ac peculiarem, digerentemq́; caliditatem nactus eſt: atq; utroq; à noſtrate differt, tum quia frigiditatem depoſuit, tum quia calorem aſſumpſit. Itaq; cætera quidem huius ciſti, illis quæ in noſtrate uiſuntur, ſimilia ſunt. Verùm* Ladanū, *quod uocant, ex eo prouenit, medicamentum primo exceſſu iam quodammodo completè calidum, ut uidelicet & ſecundum attingat, habens etiam adſtrictionis paululum. Ad hæc ſubſtantia tenui, ac proinde emolliens, ſiue malacticum, pariterq́; moderatè digerens, ac uidelicet etiam* συμπεπτικὸν, *hoc eſt concoquens. Itaq; mirandum non eſt, ſi peculiariter ad uteri uitia conueniat: quandoquidem ad dicta paulum quiddam adſtrictionis obtinet. Quocirca diſ-*

Plinij lapſus.

Ladani vires ex Galeno.

fluentes capillos retinet. Nam quicquid ad radices eorũ praui humoris ſederit, id omne abſumit: tum meatus, quibus infixi ſunt, contrahit, & conſtringit adſtrictione. Cæterùm alopecias, & ophthalmias ſiue lippitudines, ſanare non poteſt, utpote magis diſcuſſorias uires, quàm quæ Ladano inſunt, poſcentes. quippe proueniunt hæ ex prauis ſuccis, lentis, craßisq́;, quos ſecantia, ac digerentia medicamenta potißimùm euocant, atque euacuant. Cæterùm tenuium partium ſint facultatis oportet, & minimè aſtringentis: non tamen uſque adeò tenuium partium, & deſiccatoriæ, ut nimio plus deſiccent, unaq́; cum collectis inibi ſuccis præter naturam, naturalem quoq́; humiditatem incrementa pilis ſuppeditantem abſumant. nam ſic non tantùm alopecia liberabunt, ſed & caluiciem afferent. Sed hæc ad curandi rationem pertinent.

Nomina. Arbuſcula, quæ Græcè λῆδον, Latinè ſimiliter Ledum nominatur, Arabicè Chaſus. Quod uerò λάδανον Græci, Latini item Ladanum uocant: Mauritani, Ieden, ſiue Laden: Itali, Laudano, & Odano: Hiſpani, Xara.

Ebenus. Cap. CXI.

EBENVS optima habetur Ethiopica, & nigra, nullos habens uenarum diſcurſus, factitij cornus læuore: cùm frangitur, denſa apparet, mordens guſtu, atque aſtringens. Suffitur iucundo odore ſupra carbones, ſine fumi tædio. Recens autem ad ignem prolata, ob pinguitudinem accenditur, & trita ad cotem rufeſcit. Altera eſt Indica, internatis ſegmentis candicantibus, & modicè fuluis, item frequentibus maculis. cæterùm prior bonitate antecedit. Apud quoſdam ſeſamina, aut ſpinea ligna conſimilia pro ebeno uæneunt. Quod diſcernitur ex eo, quòd fungoſa ſunt, & in purpureas aſſulas reſoluuntur, nihil mordacitatis in guſtu, nec redolentiæ in ſuffitu præferentia. Caliginem oculorum abſterget: ad ueteres deſtillationes, puſtulaſque mirum in modum pollet: ſi quiſpiam facta ex eo coticula collyrijs utatur, melius proficiet. Ad oculorum medicamenta efficax eſt, ſi ſcobes, ramentáue uino Chio die, noctuque macerata, in collyria digerantur. Nonnulli prætèrita ipſa excolant. reliquaque eundem in modum peragunt. Alij pro uino aqua utuntur. Vritur in fictili nouo, donec in carbones redigatur. Lauatur plumbi uſti modo, & ita ſiccis, ſcabriſque lippitudinibus conducit.

Ebeni conſideratio. CREDIDIT Theophraſtus in India tantùm naſci Ebenum libro IIII. cap. V. de hiſtoria plantarum, ubi ſic habet. Ebenus quoque eius regionis uernacula eſt. Huius duo genera conſtant: alterũ materie laudatum, pulchrumq́; alterum uile, & uitiatum. Rarum, quod præſtantius: reliquum permultum habetur. Colorem commendatum, non recondita, ſed ſtatim ſua natura capeſcit. hæc Theophraſtus. Quod etiam ſenſiſſe uidetur Virgilius in Georgicis libro II. ita canens.

Sola India nigrum
Fert ebenum, ſolis eſt thurea uirga Sabæis.

Plinius etiam lib. XII. cap. IIII. Ebenum nuſquam alibi, quàm in India naſci ſcriptum reliquit: nec eam tamen Indiã uniuerſam mittere, ſed exigua ſui parte gigni, præter quoddã fruticoſi genus cytiſi modo, in tota India diſperſum. Herodotus uerò (eodem auctore) Ebenum Aethiopiam ſolam ferre intellexiſſe uidetur: quippe qui de Indica nullam fecerit mentionem. Veruntamen ex hoc Dioſcoridis capite palàm eſt, naſci Ebenum in ambabus his regionibus. Indi quidem non niſi ex ebeno Deorum ſimulacra fingunt, regesq́; ex eo tantùm ſceptrum ſumunt. Item pocula, craterasq́; ex ebeno factitant, quòd ſanè credant contra maleficia efficaciſsimum eſſe, & quicquid ueneficij fuerit, tactu eius auerti. Itaque nihil mirum, ſi quod peregrinum in Italiam importatur, ſummo ſit in pretio, cùm etiam ab ipſis, quibus prouenit, maximo honore habeatur. Ebenum ex India Romæ primùm magnus Pompeius Mithridatico triumpho oſtendit, cuius materies denſiſsima omnium conſtat. Quo fit, ut quanuis multis annis exareſcat, non fluitet in aquis, ſed tota mergatur. Ebeni ſiccatos truncos maximè hac ætate nouit Italia: nanque innumeri uiſuntur in eorum officinis, qui pectines conficiunt ad explicandos, aptandosq́; capillos: itemq́; apud illos, qui globulos funiculo traijciendos ad mulierum preces numerandas torno in orbiculos expoliunt. Ebeni uires ſcripſit Plinius lib. XXIIII. cap. XI. his uerbis. Non omittam propter miraculum ebenum. Scobem eius oculis unicè mederi dicunt: lignoq́; ad cotem trito cum paſſo caliginem diſcutit, ex aqua uerò & radice albugines oculorum. Item tuſsim pari modo cum melle, ac dracunculi adiecta radice. Ebenum medici & inter erodentia aſſumunt.

Ebeni vires ex Galeno. Ebeni meminit Galenus lib. VI. ſimp. med. ſic inquiens. Ebenus ex ijs lignis eſt, quæ trita cum aqua in ſuccum ſoluuntur, ut lapidum nonnulli. Vis ei ineſt excalfaciẽdi, extergendi, & tenuium partium. Quamobrẽ quæ pupillas offuſcant, extergere creditur: miſcetur alijs remedijs ocularibus, quæ ad ulcera uetera, fluxiones, & bullas, ſiue puſtulas accommoda ſunt. hactenus Galenus.

Guaiaci conſideratio. Sunt qui lignum ex Indijs petitum, quod quidam GVAIACVM, nonnulli Guaiacanum, pleriq; uerò Lignum ſanctum appellant, cuius aduerſus Gallicam luem præcipuus eſt uſus, ebeni genus eſſe crediderint. Quod quidem nec aſſerere, nec negare auſim: quandoquidem nuſquam inuenerim apud quenquam tum ueterum, tum recentiorum ſcriptorum, quas frondes, quos flores, quosq́; fructus proferat ebenus. Illud tamen omnibus perſpicuum eſt, Guaiacum nihil, niſi ſumma nigritia, ab ebeno dißidere, quæ in hoc ſummo ſplendore nigricat, in illo albeſcit: cæteris uerò qualitatibus id maximè cum ebeno certat. Tria ad nos Guaiaci genera afferuntur, ut in ſuis Epiſtolis doctißimè annotauit Manardus Ferrarienſis: quod & nobis iandiu planè compertum eſt, cum hæc omnia ſæpius nobis præ manibus fuerint. Primum itaque genus craßiori, uegetioriq́; mole conſtat, quo reſecto materies apparet interiore parte nigra, exteriore uerò ſubpallida, & ueluti perplexis lineis quibuſdam ad fuſcum tendentibus per longum interſecta. Alterum caudice

minori,

minori, nec adeò uegetiori habetur, cuius extimæ partes maiore ambitu ſe diffundunt; intimæ uerò, quæ pariter nigricant, minore ſatis orbe concluduntur. Tertium, quod propriè ſanctum appellant, caudice cæteris exiliore uiſitur, intrinſecusq; & extrinſecus albicans, cuius materies lineis admodum exilibus in longum actis perplexè diſtinguitur: eſtq; hoc longè cæteris, & acrius, & odoratius. Cæterùm credendum non eſt eiuſmodi ligna, etſi colore, magnitudine, ac pondere inter ſe diſcrepent; idcirco diuerſarum eſſe plantarum, diuerſorumq; generum, ut quidam fortaſſe exiſtimant. Nam quòd hoc tam intus, quàm extra candicet, illud uerò interiore ſui parte nigricet, non aliunde prouenit, quàm quòd hoc magis, illud uerò minus adoleuerit, uel conſenuerit. Quippe eò ſanè nigrius cernitur lignum Guaiacum, quò ad maturiorem ætatem peruenerit arbor, à qua deciſum fuerit: & per conſequens tantò magis album apparet, quantò minus adoleuerit illa, quemadmodum conſpicitur in noſtris nonnullis Italiæ arboribus, & præſertim in moro, nuce, & anagyri. Veruntamen illud cuique perſuaſum ſit, ætatem uni plus, quàm alteri uirium addere, ac demere. Qua de re uerba facturi, dicamus, cùm illud, quod planè omni ex parte albicat, odoratius, acrius, & amarius habeatur, cùmq; eius decoctum craßius, & cæterorum decocto pinguius ſit, & acrimonia, & amarore admodum refertum, ut ipſa me docuit experientia, nil mirum eſſe crediderim, ſi in eo, utpote iuniore, uis inſit uegetandi præſtantior, ac propterea plus in ſe ſucci contineat: quin & cæteris uiribus præſtet. Eaq; propter putauerim ego, hoc illis in uſu perpetuo fore, quibus ob Gallicam luem ulcera emerſerint depaſcentia, contumaciaq;: oſſa uerò carioſa ſint, ac putrilagine conſumpta, & tumores in oſſeam penè duritiem occalluerint: & quibus denique perpetuus articulorum cruciatus, diuturnusq; capitis dolor inhæſerit, eoq; magis, quò patiens iunior extiterit, fortior, & natura robuſtior. Huic illud ſuccedere exiſtimamus, quod medium obtinet locum: ſiquidem hoc & odoratius eſt, & acrius eo, quod nigrius, ac craßius inuenitur: neq; illud quidem ab re, quandoquidem id minus eſt ætate confectum, & maiore humoris copia redundat. Quocirca commodißimè hoc uti poterunt, qui natura delicatiores ſunt, & temperamento imbecilliores, atque etiam ij, in quorum artus huiuſce luis furor nondum graſſari cœperit. Poſtremò illud minus cæteris præſtat, uiribusque infirmius habetur, quod nigrius, craßius, & annoſius reperitur. Nanq; quælibet conſeneſcens planta (quemadmodum etiam cunctis animalibus euenit) continuò exareſcit, humidoq; priuatur. Cuius rei certißimum eſt argumentum, quòd in annoſarum arborum truncis maior appareat nigredo, quàm in alijs uel iunioribus, uel ætate tenellis: nigredo enim ſiccitatis indicium eſt, quinetiam deperditi caloris innati, & humidi naturalis: id quod tam in plantis, quàm in animalibus locum habet. Nihilo tamen ſecius illud diligenter animaduertendum eſt, quòd Guaiacum albicanti prorſus colore præditum, recens, incorruptumq; ſit: quippe cùm cæteris exilius ſit, citius ac facilius exareſcit, & ob humoris redundantiam uelocius cariem ſentit, atq; fraceſcit. Quam ob cauſam ſatius quandoq; foret uetuſtiore recenter cæſo uti, quàm iuniore, quod multo ante tempore fuerit ab arbore deciſum. Sunt quoq; recentiorum nonnulli, de quorũ numero unus eſt Alphonſus Ferreus, qui de ligni guaiaci decocto elegans admodum opuſculum edidit, qui tantùm Guaiacum illud præferunt, quod è plantarum ramis ætatis mediæ deſumptum fuerit. Quorum opinio non planè refellenda uidetur: nam quicunque rem naturalibus expenderit rationibus, ramos antiquioris à caudice mediocris ætatis parum differre cognoſcet: item ramos huius à caudice iunioris. quippe plus humoris ad ſe trahit ramorum auctrix facultas, quàm caudicis. Idcirco non alia de cauſa plantæ reiuueneſcunt, cùm earum rami implantantur, ſeruntur, & propagantur, niſi quòd illud idem humidum innatum intra ſe continẽt, & eodem uigent temperamẽto, quo qui adoleſcunt: etenim ſurculi, atq; rami ſunt caudici, perinde atq; filij, & propterea animalibus ætate tenellis non abſimiles. Atqui mihi longè magis iunioris caudicis placeret uſus: ſiquidem in hunc immediatè à terra humor, & alimentum defertur, ac præterea quoniam is fortaſſe nullum adhuc fructum protulerit: quandoquidem fœtus à plantis, ut etiam ab animalibus, multum uirium aufert. Præſtantißimum itaq; lignum Guaiacum illud erit, quod ex iuniori caudice recenter cæſum fuerit, tam exterius, quàm interius albicans, rimis carens, denſum, ponderoſum, minimè carioſum, odoratum, guſtui, & acre, & ſubamarum. Cæterùm quoniam noſtra ætate æquè cortices, atq; lignum in uſum ueniunt, eandem in ijs rationẽ ſeruandam cenſeo, ut quinam meliores, præſtantioresq; ſint, dignoſci poßint, quam nos in eligendo optimo ligno in medium attulimus, ut ſcilicet illi eligantur, & probatißimi habeantur, qui à præſtantiori caudice detracti fuerint. Importatur Guaiacum tam ex occidentalibus, quàm orientalibus Indijs: nam & Hiſpani è ſuis regionibus nouiter repertis, & Luſitani ex Calicut, Taprobana, & Iaua inſulis, & Mauritani, Aegyptij, Arabes, ac Perſæ à mari rubro per camelorum carouanas (ut aiunt) Guaiacum ad nos conuehunt: quin & ex Aethiopia, ut quidam narrant. At cùm omnibus compertum ſit, ea in medicamentorum genere longè magis cætera præcellere, quæ ex orientali plaga comportantur, ob id omnino cenſendum fuerit, Hiſpanicum uiribus eſſe imbecillius, quàm quod ex Luſitania, uel Alexandria in Italiam importatur. Guaiaci planta (ut ij referunt, qui eam in ſyluis ſe uidiſſe teſtantur) ad fraxini proceritatem, & ad hominis mediocris habitus craßitudinem plerunq; aſſurgit. Folia fert quadántenus plantaginis æmula, dura, ac breuia. Flores eius produntur lutei: fructus uerò iuglandis magnitudine, qui eſu aluum ſubducit: cortex annoſis niger, iuuenibus uerò ſubrutilus. Porrò ſi Guaiaci uires, ac qualitates recte perpendantur, procul dubio liquidò conſtabit, ea præſtare poſſe, quæ in arcenda Gallica lue requiruntur: nam cùm id ex partibus admodum calidis, ac tenuibus conſiſtat, itemq; ſiccis, habeatq; ſibi reſinæ plurimum admiſtum, nimirum etiam poteſt ſuis uiribus ea efficaciter exiccare, attenuare, liquefacere, atq; expurgare, quæ humores infecerint: quinetiam ſudorem ciere. Huc accedit etiam, quòd parte reſinoſa, quam poßidet, contagioni, atq; putredini mirificè reſiſtit: quæ quidem incommoda hanc peſtem comitari ſolent. Cæterùm eo tempore, quo primùm in Italiam Guaiacum inferri cœpit, necnon etiam multis poſt annis, non ſine ſummo timore dabatur potandum. Etenim ferebatur illi manifeſtum necis periculum imminere, qui rectam exquiſiti uictus rationem per panis, & uuæ paſſæ modicum non ſeruaſſet, quique non perſtitiſſet in curatione ad quadrageſimum diem uſque in tenebris incluſus, ita ut ne aëris qui-

Guaiacium lignum præſtātius.

Guaiaci corticis electio.

Guaiaci planta.

Guaiaci facultates.

dem claritatem inſpiceret, nedum pedem è cubiculo efferret: ijs inſuper carnium eſu, & uini potu interdictum erat, non ſecus atque ueneno. Verùm enimuero cùm ſæpius eueniſſet, ut ante conſtitutum tempus quidam ob tenuißimam uictus rationem ita imbecilles, ac uiribus deſtituti conſpicerentur, ut penè ſpiritus, & uita deficerent, ij ne in tam manifeſto uitæ diſcrimine uerſarentur, à conſanguineis, & aßidentibus perſuaſi, caporum, gallinarumq; iura, ac contuſas carnes in cibum ſumere, tantum inde percipiebant iuuamentum, ut uitam quaſi deperditam recuperarent. Quo poſtea medici experimento edocti, uanam illorum doctrinam ridentes, qui tam grauem ægris legem imponebant, paulò pleniori uictu uti iuſſerunt, nempe iuuenum gallinaceorum carnibus, ac maiore panis portione. At nullus tamen adhuc auſus erat uinum exhibere. Qua re à me ſæpius animaduerſa, ego primus (ni fallor) inter Italos medicos rationibus non obſcuris adductus tentare uolui, poſſet ne uinum dari ex Guaiaci maceratione ijs maiori cum iuuamento, qui Gallica lue correpti eſſent. Quod cùm mihi in frigidis morbis fœlicius ceßiſſet, quàm ex aqua tantùm lignum decoquere, id potißimùm me adduxit, ut hanc uini potandi rationem ad commune omnium commodum literis, poſteritatisq; memoriæ mandarem. id quod feci pluribus iam annis elapſis, quo ſcilicet tempore Dialogus noſter de morbo Gallico Bononiæ excuſus prodijt in lucem, ubi eodem anno Carolus V. inuictißimus Imperator à Clemente VII. Pontifice maximo Imperiali diademate fœliciter eſt coronatus. Ex quo poſtea factum eſſe audiui, ut plerique medici ex illis noſtris lucubrationibus, breui temporis tractu plurimum laudis, ac gloriæ ſibi comparauerint, utpote qui uinum Guaiaci ad ſuam praxim uertiſſent, proſpero admodum ſucceſſu. Licet fuerint, qui alijs perſuadere conati ſint, ſuum illud eſſe inuentum: qui ut rem facilius prætexerent, omnibus huiuſmodi uini præparationem dißimulabant, & occultabant: uel id facerent, ut rem ita plurimi facientes, inde maiorem quæſtum conſequi poſſent.

Vini Guaiaci cóficiendi, & exhihendi ratio.

Sed cauendum profectò eſt à quibuſdam impoſtoribus, qui cùm ſint earum rerum ignari, quæ ad medicæ facultatis contemplationem ſpectant, dum lignum, uel eius cortices ex uino decoquunt, cyclaminum, bryoniam, pityuſam, colocynthidem, & turpetum admiſcent, atque alios mille cacodæmones, qui eos de medio tollant. Quippe nulla habita temperamenti, ægritudinis, temporum anni, ſexus, nec ætatis ratione, ſingulis diebus huiuſce decocti tepidi cyathum omnibus indifferenter præbent potandum. Quo fit, ut ſi forte quadam unum quandoque perſanant, decem poſtea iugulent, tanquam improbi carnifices. Verùm ut quiſq; horum manus euitare, atque effugere poßit, operæpretium uiſum eſt, uini Guaiaci conficiendi rationem ſubiungere, ac ſubinde hauriendi modum addere. Sumito igitur ligni Guaiaci præſtantißimi lima in ſcobem tenuißimam attriti, aut tornatili inſtrumento minutim conciſi libras quatuor: corticum eiuſdem libras duas: cardui benedicti libram unam & ſemis: adianti, aſpleni, florum utriuſq; bugloßi, cuiuſque libram: caßiæ odoratæ drachmas ſex: ſeminis aniſi ſeſcunciam; ſacchari libras quinq;. Deinde conijciantur omnia in cado uinario mundo aptæ capacitatis, deſuper affuſis uini albi quàm optimi, & feruentis, libris centum, & quinquaginta, mox diligenter uas operculetur, omniaq; ſic macerari triduo dimittantur. Poſt triduum uerò linteo percolentur, aſſerueturq; huiuſce macerationis uinum in alio uaſe ad ægrotantium potum. Siquidem bibitur hoc tam in prandio, quàm in cœna ſecundi Guaiaci decocti loco: non mane, neq; ueſperi ſerapij uice, quemadmodum temerè multi facere conſueuerunt. Hoc idem uinum longè etiam melius, & maiore quantitate uindemiarum tempore confici poteſt, admiſtis ligno, cortice, cæteriſq; alijs, recentibus uuis albis in muſtum compreßis: ibiq; tandiu dimißis, quouſq; muſtum efferueſcere deſinat, & pellucidum, clarumq; reddatur: ueruntamen multiplicanda ſunt omnia, quæ conueniunt medicamenta, pro uuarum quantitate. Præter huius uini potum cibis aſſociandum, bis in die mane ſcilicet, & ueſperi tribus, aut quatuor horis, antea quàm ſumatur cibus, ægrotantibus exhibeo decocti ligni ex aqua ſecundum communem medicorum uſum ſenas uncias, admiſtis uncijs duabus liquoris hoc modo parandi. Sumito primùm adianthi, lupi ſalictarij, fumariæ, aſpleni, ſenæ, ſingulorum manipulos tres: radicum centaurij magni, glycyrrhizæ, filiculæ, utriuſq; bugloßi, ſingularum uncias quatuor: ſeminis aniſi, melanthij, florum ſatiui, & erratici bugloßi, omnium ſantalorum, caßiæ, quam cinnamomum uocant, ſingulorum drachmas quinq;. Hæc ex aquæ libris uigintiquatuor decoquantur ad tertias, demum colentur. Sumito deinde præſtantißimæ ſenæ libras duas, conijcitoq; in uas fictile oris anguſti, demum percolatum decoctum feruens ſuperimponito, ac inde obturato fictilis ore puluinari anſerinis plumis farcto, igniq; prius calefacto fictile inuoluito, et loco calido collocato, itaq; per diẽ, ac noctem reponito. Poſtridie uerò manibus ſena premitur, mox dilutum percolatur: cui adijciuntur diluti roſarum efficaciter aluum ſubducẽtis libræ ſex, ſacchari libræ octo: efferueſcunt deinde ſimul ſubiecto igne, quouſq; tertia pars euaneſcat. quo facto additur electißimi Rhabarbari minutim conciſi uncia, ac ita iterum feruent omnia donec iulapij modo conſiſtat liquor. Poſtremò percolatur linteolo, & uaſe uitreo reconditur. At ſi ægrotantes multa pituita redundent, decocto præſcripto optimi turpeti uncia utiliter addi poteſt. Supereſt uictus ratio, quæ ægro talis præſcribenda eſt, ſcilicet ut tam in prandio, quàm in cœna edat panis ternas tantùm uncias, ſitq; is ſimilaceus, ac probè in clibano coctus: item totidem carnis pullorum gallinaceorum, perdicum, attagenarum, turdorum, ac auicularum in ſyluis, uineis, ac montibus uictitantium, aſſatæ potius, quàm lixæ: quin & uuæ paſſæ modicum. Bibat autem oportet præſcripti uini æquam cum cibo menſuram. Quòd ſi quis purum id bibere non poſſet, diluatur aqua, quæ in phialis uitreis addita Guaiaci unceola breui temporis ſpatio efferbuerit. Tempus autem huic curationi aptißimum profectò uer eſt martio, aprili, & maio menſibus. quòd ſi hoc tempore fieri non poßit, fiat menſe ſeptembri in autumno: nam ſicuti æſtiuis ardoribus, & exurente iam ſirio non modò diuturna pharmaca, ſed ne quidem breuia tolerant homines; ita nec brumali tempore, dum ingenti frigore ſæuit hyems. Interea ægris ſine metu noxæ indulgere licet, modò cæli ſerenitas adſit, ut quandoq; in proximis hortis, ac uiridarijs ſolatij cauſa lẽto gradu deambulent: quippe quoniam eiuſmodi hortorum amœnitate animus plurimùm leuari ſolet. In hac etiam curandi ratione quoſdã magis, alios minus perſeuerare oportet, pro morbi neceßitate, & ſalutis menſura. Hac ergo ratione uinum Guaiaci exhibitum nõ modò medetur cuiq; acerrimo Gallicæ peſtis incommodo; ſed etiam diuturnis articulorũ, capitis, neruorum, uen-

triculi,

triculi,iocineris lienisq; morbis pituita genitis mirificè ſuccurrit. Nec minus etiam podagra laborantibus opem fert, modò diuturna admodum non fuerit ægritudo. Porrò in hoc illud etiam obſeruandum eſt, quòd ego Guaiaci uinum iis tantùm potandum exhibeo,quibus pituita redundet: uel ſaltem non exuperet bilis. Siquidem billioſis ſecundum,ac tertium ligni ex aqua decoctum, uini loco ſemper cum cibis præbendum cenſui,ut communiter ab alijs fieri ſolet.

Chinæ radicis confideratio.

Non deſunt præterea hoc tempore, qui radicem illam,quam alij CINAM, alij Chinam uocant, Guaiaco præferant, etſi Veſſalius admirabilis humani corporis fabricæ profeſſor oppoſitum ſenſerit. Huius radicis iandudum apud Hiſpanos inualuit uſus contra podagras, maximeq; apud inuictißimum Imperatorem Carolum V. cui meritò præclaram laudem acceptam referre poteſt. Aduehitur hæc (ut audio) tam à Luſitanis, quàm ab Hiſpanis ex regionibus æquinoctiali proximis, legiturq; in litoribus maris è terra euulſa. nàm in paludibus exorta, ac inde maris fluctibus rapta, in litus reijcitur. Radix eſt fungoſa, perinde ac arundinacea, leuis, colore ruſeſcente, Rhodiæ radicis admodum æmula. Præfertur recens, firma, & quæ neque teredinem, neque cariem ſenſerit, & quæ magis rubeſcat. Damnat eam acriter Veſalius, ut dixi. Sed quibus ualidis rationibus id faciat, compertum ſatis non habeo, præſertim cùm illud certò ſciam Cæſarem inuictißimum nunquam ea toties uſum fuiſſe, niſi ex ea plurimum adiumenti percepiſſet.

Salſæ parillæ conſideratio.

Sunt & qui radici illi, quam nuper aliqui SALSAM, aliqui Spartam parillam nuncupare cœperunt, tum guaiaci, tum etiam ipſius chinæ uires, & facultates tribuant. Hæc ebuli tam ad unguem æmulatur radices, ut quandoque crediderim Spartam parillam, & ebulum eſſe idem: tamen id aſſerere non auſim, cùm hactenus eius folia non uiderim. Sed iam ad Ebenum redeamus, atque de nominibus agamus.

Nomina.

Eius nomen Græcum eſt ἔβενος, ueluti & Latinum ebenus: Arabicum, Abanus, ſeu Abenus: Italicum, Ebeno. Quod uerò Latini Lignum Guaiacum, Lignum ſanctum, aut Lignum Indum uocant, Italis, Legno ſanto, Guaiaco, & Guaiacane appellatur: Germanis, Frantzoſem holtz: Hiſpanis, Legno ſanto, & Legno dellas antilhas: Gallis, Linſaint.

Roſa. Cap. CXII.

ROSA refrigerat, & aſtringit, ſed ſicca magis aſtringit. Succus recentibus folijs exprimitur, deſectis forfice unguibus (ſic appellantur candidæ foliorum partes) reliquum in pila premi, & teri debet in umbra, donec cogatur, & ita ad oculorum circumlitiones recondi. Siccantur etiámnum folia roſarum, continuo uerſata, ne muceant, néue ſitus in ijs inſideat. Aridis roſis, & in uino decoctis expreſſus liquor, facit ad dolores capitis, aurium, oculorum, gingiuarum, ſedis, recti inteſtini, ac uuluæ penna illitus, aut infuſus. Eadem ſine expreſsione tuſa, præcordiorum inflammationibus, humidis ſtomachi uitijs, igni ſacro illini prodeſt: ſiccis, ac tritis femina aſperguntur. Miſceri ſolent uulnerarijs antidotis, atque compoſitionibus, quas antheras uocant. Folia uruntur in calliblephara. Flos, qui in medijs roſis inuenitur, ſiccatus, gingiuarum fluxionibus efficaciter inſpergitur. Capita pota citam aluum, & cruentas reiectiones ſiſtunt.

Roſei Paſtilli. Cap. CXIII.

PASTILLI, quos rhodides uocant, hac ratione conficiuntur. Roſarum uiridium, quæ nullo antea humore madefactæ extabuerint, drachmæ quadraginta, Indicæ nardi drachmæ decem, myrrhæ drachmæ ſex, tritæ digeruntur in paſtillos, qui trium obolorum pondus æquent: ſiccatique in umbra in fictili non picato, atque obturato reconduntur. Alij adijciunt coſti drachmas duas, iridis Illiricæ totidem, & uinum Chium cum melle miſcent. Mulieribus monilium uice collo circundato uſui ſunt, ad retundendum graue ſudoris uirus. Tritis etiam utuntur ad illitiones, & diapaſmata, quæ fiunt ad ſudores coercendos, ita ut à balneis inareſcant corpora, dein frigida aqua abluantur.

Roſarum cõſideratio.

MVLTA quidem ſunt Roſarum genera, quæ in uſum medicum ueniunt. At uulgatißimæ in Italia ſunt, albicantes, puniceæ, & quæ ex albo ruſeſcunt, quas uulgò appellant incarnate. Præſtantißimæ, quæ puniceo colore rubent: proxima laus ijs, quæ in rufum candicant: uilißimæ albicantes, in quarum tamen genere eæ odoratißimæ excipiuntur, quæ Hetruſcis Damaſcenæ, & aliis Moſchette uulgò dicuntur. Siquidem non modò cæteras excellunt, quòd odore admodum ſuaui fragrent, ſed quòd etiam magis aluum ſubducant, id quod indicat earum iucundißimus odor.

Roſæ diuerſis partibus conſtant. quo fit, ut pro diuerſis tam internis, quàm externis particulis, diuerſum quoq; temperamentum ſibi aſciſcant. Primùm itaq; terreſtribus, & aqueis partibus, quæ tamen in ipſis mediocriter ſe habent, ſubſtantiam, & adſtrictoriam facultatem acceptas referunt. Ab aëreis uerò & ſubdulcem, & odoratum ſaporem aſſumunt. Ex his demum, quæ ignis naturam ſequuntur, amarorem concipiunt, ac etiam coloris rubedinem, quæ ſcilicet rubicundæ ſpectantur. quo fit, ut plus inſit caloris puniceis, quàm ſubrubentis. In recentibus adſtrictioni præſtat amaritudo, in ſiccis uerò minimè: eaq; propter compertum eſt, earum deijciendæ alui facultatem, quam priores Græci non animaduerterunt, tantùm ex amaritudine prouenire, cùm recentes aluum ſubducant, ſiccæ uerò nequaquam.

Roſarum ſuccus, & dilutũ. Succus medicamentis componendis expetitus, præſtantior è puniceis elicitur, item ex ſubrutilis, uerùm huic infirmior facultas. Dilutum Græcis ἀπόβρεγμα, è quo rhodopharmacum aluum innoxiè deijciens conficiunt, plerunque ex ſubrubeſcentium maceratis aqua folijs paratur: etſi hac in re ijs Damaſcenæ Hetruſcis uocatæ longè præſtent: quippe ex earum uicenis deuoratis folijs facilè quidem, & citra noxam ſubducitur aluus. Roſarum ſuccus reſerat, diſcutit, abſtergit, & deijcit: quapropter & bilem trahit, & ſanguinem bilioſum expurgat. Idem felle ſuffuſis, & uentriculi, iocinerisq; obſtructionibus opem myrificè præſtat. Cor item corroborat, eiusq; palpitationi ſalutare eſt remedium: nam illos deiicit humores, qui cordi officiunt. Facit & ad bilioſas febres, cuiuſmodi ſunt cuiuſuis generis tertianæ. Ad hæc roſarum dilutum, ex quo conficitur rhodopharmacum, quod pharmacopolæ Sirupum roſatum ſolutiuum appellant, in eorum medicamentorum genere recentiores medici recenſent, quæ quoniam abſque aliqua noxa aluum ſubducant, ſuo more Benedicta nuncupant. Albicantes deinde roſæ (Damaſcenas tamen exceptas uelim) non alium in medicina ſibi uendicant uſum, quàm ut ex ſe aquam ſtillent: ſiquidem iis deiectoria uis, qua pollent puniceæ, ac ſubrutilæ, multò infirmior ineſt. Quamobrem uidetur Manardus Ferrarienſis, uir alioqui doctiſsimus, immeritò id Meſui uitio uertiſſe. Nam albæ, quas Damaſcenas appellamus, etſi maiore deiiciendi ui cæteris præſtent; credendum tamen eſt, de his non intellexiſſe Meſuem, quòd eas illi facilè incognitas fuiſſe exiſtimem; uerùm de iis albis tantùm, quibus paſsim roſeta florent. Cuius rei illud maximo argumento eſſe poteſt, quòd Damaſcenæ Hetruſcis uocatæ nuper in Italia florere cœperint, quòdq; eas ueteribus cognitas fuiſſe (quod ſciam) memoriæ prodiderit nemo: ni fortaſſe eas credamus eſſe, quæ Plinio ſpineolæ appellantur. Sanè roſæ magnificandæ ſunt, ſummoq; in pretio habendæ, non modò quòd uiridariis, & hortis ſint ornamento, ac aſpectu perquàm iucundo; ſed etiam quòd in præclariſsimis medicamentis conueniant, quibus humanæ uitæ ſuccurritur. Sylueſtres maiore adſtringendi facultate ſunt præditæ, quàm ſatiuæ, ſed minori fragrantia redolent, atque deiiciendæ alui ne tantillum quidem facultatis retinent. Idcirco Theophraſtus libro, & cap. VI. de hiſtoria plantarum: Sylueſtres, inquit, roſæ domeſticis aſperiores tum uirgis, tum foliis conſtant: florem præterea ferunt, quo ab illis odore, colore, atq; magnitudine ſuperantur. hæc Theophraſtus. Cæterùm quædam etiam roſæ naſcuntur in Italia, quæ aureo colore fulgent, ſed odore ſunt admodum ingrato, atq; inſuaui.

Roſarum genera ex Plin. Roſarum differentias longa hiſtoria proſequitur Plinius libro XXI. cap. IIII. ubi ſic inquit. Contrà roſæ genera noſtri fecere celeberrima, Præneſtinam, & Campanam. Addidere alii Mileſiam, cuius ſit ardentiſsimus colos, non excedentis duodena folia. Proximam ei Trachiniam, minus rubentem. Mox Alabandicam uiliorem, albicantibus foliis. Vtiliſsimam uerò plurimis, ſed minutiſſimis ſpineolam. Differunt enim multitudine foliorum, aſperitate, læuore, colore, odore. Pauciſsima quina folia, ac deinde numeroſiora. Cùm ſit genus eius, quam centifoliam uocant, quæ eſt in Campania Italiæ, Græciæ uerò circa Philippos, ſed ibi non ſuæ terræ prouentu. Pangæus nanq; mons in uicino fert, numeroſis foliis, ac paruis: inde accolæ trāsferentes conſerunt, ipſaq; plantatione proficiunt, non autem talis odoratiſsima eſt, nec cui latiſsimum, maximumq; folium: breuiterq; indicium eſt odoris ſcabritia corticis. Cyrenis odoratiſsima eſt: ideoq; ibi unguentum pulcherrimū. Carthagine Hiſpaniæ hyeme tota præcox. Refert & cæli temperies: quibuſdam enim annis minus odorata prouenit. Præterea locis ſiccis, quàm humidis, omnis eſt odoratior. Seri nec pinguibus uult, nec argilloſis locis, nec riguis, contenta raris, proprieq; ruderatum agrum amat. Præcox Campana, ſera Mileſia, nouiſsimè tamen deſinit Præneſtina. Roſa ex ſpina naſcitur. Germinat primo incluſa granoſo cortice, quo mox intumeſcente, & in uirides alabaſtros faſtigiato, paulatim rubeſcens dehiſcit, ac ſeſe pandit, in calycis medio ſui ſtantis complexa luteos apices. hactenus Plinius.

Partes in roſa, earumque uires. Partes in Roſa ſex antiqui adnotarunt, quæ omnes ſunt & ſcitu dignæ, & in medicina utiles; etſi pauci habeantur ſeplaſiarii, qui ſeparatim eas reponant. Primùm quidem duæ partes inueniuntur in foliis: quarū altera eſt, ubi calyci folia inſeruntur, unguium modo albicans, ob idq; roſarum ungues hæ extremitates appellantur: altera uerò foliorum reliquum. His aliæ duæ ſuccedunt, in iis floſculis, qui ueluti minuta ſemina tenuiſsimis capillis annexi flaueſcunt in roſarum umbilico: horum enim partem faciunt granula, partem uerò capilli. Poſtremo quæ reliquæ ſunt, in ipſo Roſarum alabaſtro continentur, una ſcilicet in cacumine, altera in fundo. Folia cor, uentriculum, iecur, & retentricem inſuper facultatem corroborant: dolores ex caliditate prouenientes leniunt, & inflammationes auferunt. Vngues etſi propriam à ſcriptoribus non receperint dotem; inſeruntur tamen utiliter lotionibus, & clyſteribus ad inhibendas fluxiones. Floſculi medii cum ſuis capillis gingiuarum defluxiones cohibent, quinetiam, auctore Plinio, alba fœminarum profluuia mirificè inhibent. Calyx deniq;, quem caput etiam aliqui dicunt, cum reliqua parte baſis, alui fluores, & cruentas excreationes ſiſtit. Cæterùm præter has, quæ in florentibus roſis cōſiſtunt, tres etiámnum in fructu comperiuntur partes, ubi rubeſcit is, & maturitatem ſenſit, uidelicet, ſubſtantia carnis, ſemen, & lanugo concluſa: quibus non obſcura ineſt adſtringendi uis. Idcirco & ipſæ remedio ſunt contra alui fluores, & fœminarum abundantiam qualencunque item contra gonorrhæam, in qua præcipuè pollent.

Quorundam lapſus. Sunt, qui floſculos capillis appenſos, qui uerò alabaſtros, antheram eſſe exiſtiment. Sed re uera hac in re planè hallucinantur: etenim anthera Celſo, Galeno, & Paulo nuſquam ſimplex eſt medicamentum, ſed quædam ex pluribus rebus compoſitio, cuius frequens erat uſus apud antiquos ad oris ulcera: item ad pedum rimas, digitorumq; pterygia. Cuius etiam

parandi

parandi rationem adnotatam reliquit Galenus lib. VI. *de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, de oris ulceribus diſſerens.* Ex Roſis ui ignis fit aqua pluribus, ac diuerſis inſtrumentis: ueruntamen ea cæteris præſtantior, ac odore fragrantior habetur, quæ per balneum calentis aquæ uitreis organis elicitur, cuiuſmodi & aliæ ſunt, quæ eodem modo ad uniuerſum medicinæ uſum confici ſolent. Quandoquidem inter has, & illas, quæ plumbeis inſtrumentis lignorum, uel carbonum igne extrahuntur, tanta deprehenditur differentia, quanta inter plumbum, & aurum deprehendi poteſt. Quippe quæ fiunt in balneo calentis aquæ uitreis roſtratis organis, ab herbis, & floribus, à quibus manat, nec ſapore, nec odore diſſentiunt, adeò ut non ſolùm proprias plantarum qualitates ſecum referant, ſed nc etiam tantillum quidem tum fumi, tum rei aduſtæ reſipiant. Quod quidem in ijs non inuenias, quæ uulgo plumbeis, & æreis inſtrumentis eliciuntur: has enim nunquam, uel rariſſimè guſtaueris, quin tibi fumidum uirus, nidoremq́; reddant. Quæ res non modò ægris ingentem moleſtiam afferunt, & nauſeam plerunq; mouent, ſed & plurimum noxæ pectori, uentriculo, iocineri, uiſceribusq́; omnibus inferunt: quòd à metallicis organis, à quibus diſtillant, malam eorum qualitatem ſibi uendicent, ut libro tertio in abſinthij commentatione, annuente Deo, latius explicabimus. Qua re hac ætate perſpecta, doctiſſimi, ac peritiſſimi medici ueteres ſecuti, decoctis, ac dilutis tantùm uti cœperunt. Quæ tametſi uiribus aquas qualeſcunq; ſublimatas (ita enim ſtillatitias uocant) præcellant; eæ tamen, quæ calentis aquæ feruore (ut ſupra diximus) fiunt, cùm proprios tum odores, tum ſapores herbarum, ac florum, à quibus extrahuntur, ſecum trahant, iure quidem decoctis non modò ipſas æquipollere, ſed etiam præſtare crediderim: non tamen, quòd uiribus præcellere dixerim, ſed quòd guſtui ſuauiores, & uiſui iucundiores habeantur: quod non parum ſolatij ægrotantibus affert. Nos quidem alijs aquis non utimur, quàm his, ad quas eliciendas nobis organum affabrè parari fecimus, cuius ope haſce ſtillatitias, ac præſtantiſſimas aquas ſuo tempore conficimus. Quarum aliæ ſapore conſtant amaro, aliæ uerò acri, aliæ auſtero, aliæ acido, aliæ deniq; inſipido pro uarijs ſimplicium medicamentorum qualitatibus, à quibus eliciuntur. Quapropter ſeplaſiarii, & medici, quos magis decet humanam charitatem colere, quàm aurum & argentum, dent operam, ut iam plumbea, & ærea organa aboleantur, & balnea, de quibus diximus, in eorum locum ſuccedant. quippe in hoc etiam (quanuis plus laboris, minus uerò emolumenti ſuſcipiant) & Deo, & hominibus ſimul rem gratam facere poterunt. Cæterùm Fuchſius medicus noſtræ ætatis clariſſimus in libro de compoſitione medicamentorum, quem nuper edidit, unicè cauendum præcipit in ſuccis ſtillatitiis eliciendis, ne eius uaſculi fundum, in quo ſtirpes continentur, aquam in cacabo bullientem attingat, ſed ſolo uapore ab ea eleuato incaleſcat. Qui in re ſecutus potius uidetur fuiſſe Manardum uirum de arte medica præclarè meritũ, qui ita ſcriptum reliquit in ſuis epiſtolis, quàm rei experimentum. Verùm ipſe non poſſum omnino eorũ ſententiæ ſubſcribere, ut qui iudicem non eſſe ſemper ea exquiſita ratione procedendum in herbis diſtillandis, quòd certò ſciam nihil referre, quando etiam uaſculum herbas recipiens in aquam in maiore uaſe bullientem immergatur. Nam etſi aquæ quas illi uolunt ex herbis uapore tantùm ab aqua bulliente eleuato extrahi, cæteris præſtantiores habeantur; tamen quæ ex herbis eliciuntur uaſculo impoſitis, quod aqua bulliens circumluat, parum certè, aut ferè nihil illis bonitate cedunt. quod mihi compertum eſt in ijs aquis, quas ſæpiſſime libuit utroque modo elicere & experiri. Attamen aliquis illud diſcrimen eſſe dicet, quòd illo modo aquæ ex herbis extrahantur, quæ tenuiores partes retinent, quòd uaporis illius caliditas imbecillior ſit, quàm ut poſſit totam herbæ ſubſtantiam conficere: hoc autem modo aquæ eliciantur, quæ omnes herbarum partes ſecum referunt. Hæc ſanè differentia, quæ facilè concedi poteſt, non eſt, meo iudicio, tanti momenti, ut illa regula perpetuò ſit obſeruanda, hæc uerò euitanda: quin potius facit, ut hæc mihi uideatur probanda, illa uerò reijcienda tanquam cautio nimis religioſa. Roſarum uires collegit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Roſarum uis, atque facultas ſuperioribus libris pluribus uerbis expoſita eſt, nempe quòd ex aquea ſubſtantia calida miſta duabus alijs qualitatibus, adſtringenti uidelicet, & amara, compoſita ſit. Quinetiam cuins ſit naturæ utraque, amara ſcilicet, & adſtringens, in horum commentariorum quarto declarauimus. Flos earum magis etiam ipſis roſis adſtringit, ac proinde ſanè etiam exiccatorius eſt. Roſa, quam ita Latini uocant, Græcis ῥόδον dicitur: Arabibus, Nard, Naron, ſeu Vard: Italis, Roſa: Germanis, Roſen: Hiſpanis, Roſas: Gallis, Vne roſe.

Aqua roſarũ præſtantior.

Fuchſij opinio non probata.

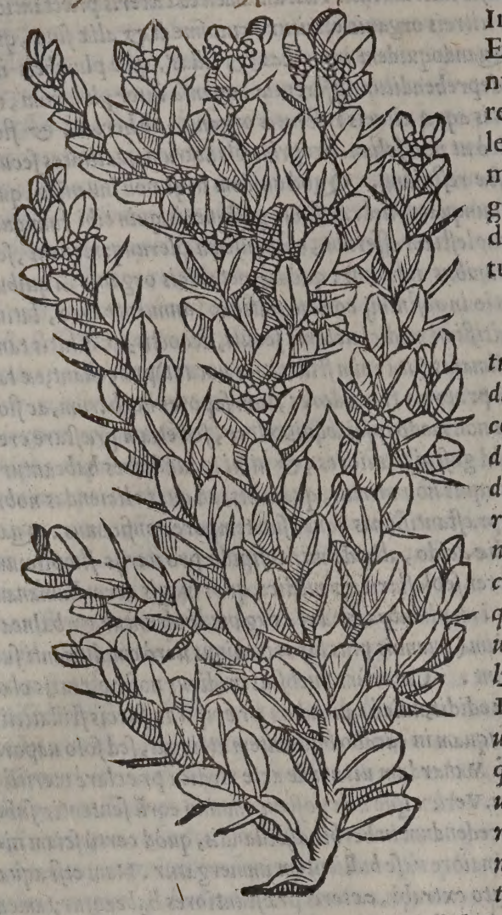
Roſarum facultas ex Gal.

Nomina.

Lycium. Cap. CXIIII.

LYCIVM quod aliqui pyxacantham uocant, arbor eſt ſpinoſa, ramis trium cubitorum, aut longioribus: foliis buxi, denſis: fructu piperis, nigro, læui, amaro, denſoque: cortice pallido, non diſsimili lycio madefacto: radicibus multis, obliquis, lignoſis. Naſcitur plurimum in Cappadocia, Lycia, & pleriſque aliis locis. aſpera loca amat. Succi extrahendi ratio hæc eſt. Rami cum radiculis tuſi, & antè per multos dies macerati coquuntur, tum abiectis lignis, itidem liquor coquitur, donec mellis craſsitudo fiat. Adulteratur id lycium, adiecta decoctioni amurca, aut abſinthii ſucco, aut felle bubulo. Innatans ſpuma inter coquendum exempta, oculorum medicamentis additur: reliquo ad alia utuntur. Simili modo fit lycium ſemine expreſſo, & inſolato. Optimum, quod uri poteſt, reſtinctumque rubentem ſpumam oſtendit, glebis intrinſecus nigris, intus, cùm fregeris, rufis, odore minimè uiroſo, cum amaritudine aſtringens, crocino colore: cuiuſmodi Indicum eſt, cæteris præſtans, & efficacius. Lycium adſtringit, caliginem oculorum diſcutit: genarum ſcabiem, pruritus, ueteresque fluxiones ſanat: facit ad purulentas aures, exulceratas gingiuas, tonſillas, labiorum fiſſuras, ſedis rimas, attritusque illitum: cœliacis, dyſentericis, potum, inditumque conuenit: datur ſanguinem excreantibus, & tuſsi ex aqua: contra rabioſi canis morſus in catapotio deuoratur, aut in aqua bibitur: flauos facit pilos: reduuiis, ulceribus, quæ ſerpunt, aut putrent, medetur: fœminarum pro-

LYCIVM.

fluuia appoſitum ſiſtit: rabioſorum ictibus ex melle potum, aut uice catapotii deuoratum, anxiliatur. Tradunt Indicum fieri Lycium, ex frutice lonchitide appellato. Ea ſpinarum generi aſcribitur, ramos rectos habens, ternum cubitorum longitudine, maioréſue, rubo craſsiores, à radice numeroſos: fractus cortex rubeſcit: folia oleæ ſimilia. Herba in aceto decocta proditur lienis inflāmationibus, & regio morbo mederi, & fœminarum purgationes elicere. Aſſeuerant etiam crudam in potu, eoſdem effectus præſtare: ſemen cyatho dimidio potum, pituitam expurgare, uenenis quoque auxilio eſſe.

Lycii conſideratio.

Lycivm *medicamentum, quo hodie officinæ paßim utuntur, nimirum notis illi plurimùm reclamat, quod nobis hic reddidit Dioſcorides. Siquidem illud officinarum igni admotum non accenditur, nec intus rufeſcit, nec ullam guſtantibus affert amaritudinem. quæ omnia certo ſunt indicio, id omnino impoſturis, & adulterijs non uacare. Tradidere, quidam hoc ab impoſtoribus fieri è liguſtri fructu, alij id tribuunt periclymeni baccis, alij ſanguineæ uirgæ corymbis, alij porro ex his omnibus ſimul contuſis elyci produnt, ac inde inſolari. At legitimum, & quod ſyncerum ſit, quoquomodo ſe res illa habeat, compertum eſt, hoc æuo ex Lycia, unde illi nomen, ad nos non importari.*

Lyciū in Italia naſcens.

Veruntamen & in Italia lycij arbor naſcitur: quandoquidem (ut Braſauolus teſtatur) in Liguriæ alpibus frequens illa uiſitur. Eadem & in Dalmatia prouenit, unde nuper eius ramuli ſuis baccis onuſti mihi allati fuerũt. quippe (ut mihi retulerunt) uia, qua ex Zara itur Nonam, ubiq; uireſcit. Sed, quæ maxima tum ſeplaſiariorum, tum etiam medicorum incuria, ac negligentia eſt in ijs exquirendis, quæ ad artem medicam ſpectant plerunq; fit, ut ne illud quidem, quod nobis ſpōte natura tribuit, cognoſcatur, nedum recipiatur in uſum. Lycij uices Dioſcoridi explet amurca in cupreo uaſe decocta, aut etiam rhus decoctus, quouſq; eius liquamentū mellis craſſitudinem acquirat.

Lycii uires ex Galeno.

Lycij meminit Galenus lib. VII. *ſimplicium medicamentorum ſic inquiens. Lycion, ſiue pyxacanthon, arbor ſpinoſa, ex qua lycium, quod uocant, conficitur: id uidelicet medicamentum liquidum, quo ad ſugillata utuntur, & ſedis, oriſq; phlegmonas, ulcerationesq;, tum herpetas, putredines, & ulcera contumacia, & aures pure fluentes, & intertrigines, ac paronychias. Eſt autem facultatis exiccatoriæ, compoſitum ex diuerſi generis ſubſtantijs, quas* ἑτερογενεῖς *Græci uocant: altera quidem tenuium partium digerente, atq; calida: altera terreſtri, & frigida, ex qua adſtrictionem obtinet. Porrò hæc qualitas puſilla medicamento ineſt, digerit uerò, & deſiccat non parum, nempe in ſecundo receſſu, in calore autem medijs, & ſymmetris proximum eſt. Proinde ad diuerſos affectus hoc utuntur medicamine, ut abſtergente quidem ad ea, quæ pupillas obtenebrant: ut contrahente uerò, cœliacis, dyſentericis, ac muliebri profluuio adhibentes. Lycium hoc in Lycia, & Cappadocia plurimum prouenit: alterum uerò Indicum ad omnia ualentius eſt. Et primo de antidotis, non facilè adulterinum lycium à legitimo dignoſci idem memoriæ prodidit. hæc Galenus.*

Buxi conſideratio.

Cæterùm quoniam Pyxacantha, quo nomine lycium ab aliquibus appellatur, mihi Buxum, quæ Græcis πύξο *dicitur, in memoriam redegit, non omittendum duximns, quin de ea etiam aliquid dicamus.* Bvxvs *itaq; nobis notißima eſt planta, quòd plurima in Italia proueniat, folio myrti minore, craſſiore, uiridiore; ac ſubrotundiore: uiret perpetua coma, eaq; propter topiario operi accommodatißima: flore herbaceo: ſemine rufeſcente, omnibus animantibus inuiſo. Craßißima in Corſica, flore non ferendo: quæ cauſa amaritudinis mellis. Frigidis gaudet, & apricis. Materies buxo honorata, rarò criſpanti, nec niſi radice: cæterò lenis quies materiæ, ſilentio quodam, & duritie, ac pallore commendabilis. Eadem ſpißißima, & denſißima, atq; ponderoſißima, adeò ut in aquis non fluitet, nec cariem ſentiat.*

Quorundam opinio reprobata.

Hæc etſi nullius ſit in medicina uſus, ut ueteres prodidere; non deſunt tamen è recentioribus, qui uelint non aliud eſſe Italis buxum, quàm Indis lignum, quod guaiacum appellant: ea tantùm ratione ducti, quòd pluries experimento compertum ſit, eius decocto etiam felicius eos ſanatos eſſe, qui Gallica lue affecti erant. Quòd etſi experientiæ concedi poßit, illud buxi lignum præſtare, attamen quod buxus in Italia naſcens, & guaiacum ab Indis petitum una, & eadem ſint planta (ut in ſecunda centuria Amatus Luſitanus aſſerere uidetur) nunquam profectò crediderim. Siquidem guaiacum pingue, reſinoſumq; uiſitur: materie intus nigra ebeni ferè modo: quin & ſapor huic amarior, & acris. quibus omnibus notis ſiccam buxi materiem carere conſtat. Quinetiam guaiaco (ut narrant ij, qui ab Indis ad nos redeunt) folia inſunt plantaginis, breuiora, craßiora, durioraq;: lutei flores, & fructus iuglandis magnitudine. Buxus uerò folia fert myrti, breuiora: flores herbáceos, & fructum myrto nuſquam grandiorem. Quo fit, ut omnino exiſtimem eos hallucinari, qui putant, buxum quæ in Italia naſcitur, idem eſſe cum Indico guaiaco, ut nuper ſenſiſſe uidetur Luſitanus loco antedicto. Sed quàm ab eo ieiunè, ne dicam imprudenter actum ſit de ſimplicium medicamentorum cognitione, eorum facilè iudicium futurum ſpero, qui

non

non mediocriter in re herbaria uerſati fuerint, & huius ſcripta legent, atq; etiam legere non grauabuntur apologiã, quam nos aduerſus illum ſcripſimus, cui plurima errata attexuimus, quæ in eiuſdem in Dioſcoridem enarrationes adnotauimus. Lycium *Latini ſimiliter atq; Græci* λύκιον *nominant: Arabes, Hadhadh, Hadad, Kilulem, ſiue Felzakarag: Itali, Licio.* Quæ *uerò planta Græcis* πύξος, *Latinis Buxus appellatur: Italis, Boſſo.* Nomina.

Acacia. Cap. CXV.

Acacia in Aegypto naſcitur, ſpina inſtar arboris, fruticoſa, non ſe in rectum attollens. Florem habet candidum, & ſemen lupino ſimile in folliculis: ex quo ſuccus expreſſus ſiccatur in umbra, niger ex maturo ſemine, ſubrufus ex uiridi. Eligatur modicè rufus, & odoratus, ut in hac arbore eſſe poteſt. Aliqui exprimunt ex foliis, & ſemine ſuccum. Manat & gummi ex ea ſpina. Vis ei ad ſpiſſandum, refrigerandumq́ue efficax. Succus oculorum medicamentis utilis: ualet ad ignem ſacrum, ulcera quæ ſerpunt, perniones, pterygia, & oris ulcera: procidentes oculos reprimit: menſium abundantiam ſiſtit, prociduam uuluam cohibet: citam aluum ſupprimit, aut potus, aut ſubter inditus: capillos denigrat. Lauatur oculorum medicamentis, trito in aqua, mox effuſo, quod concreuerat, donec pura extet aqua: & ita cogitur in paſtillos. Vritur etiam in cruda fidelia, donec fictile fornacibus percoquatur: torreturq́; in carbonum halitu perflata. Spinæ decoctum ſolutos artus fotu committit. Præfertur eius ſpinæ gummi, quod in uermiculorum ſpeciem contrahatur, & uitri modo perluceat, ligni expers, proximum eſt candidum: ſordidũ uerò, ac reſinoſum inutile. Cutis meatus obſtruit, & medicamentorum, quibus admiſcetur, acrimoniam hebetat: ambuſtis ex ouo illitum, puſtulas non patitur erumpere. Alterum Acaciæ genus in Cappadocia, Pontoq́ue prouenit, Aegyptiæ ſpinæ ſimilitudine, longè minus, tenerius, humile: aculeorum uallo munitur, folia habens rutæ: ſemen lenticula minus fert autumno, in loculis connexis, ternûm, quaternumúe capacibus. Succus eius adſtringit, uiribus inferior, & ocularibus medicamentis inutilis.

Acaciæ hiſt. ex Theophr.

Arbor, *quæ Dioſcoridi Acacia uocatur,* Theophraſto *Spina ſimpliciter dicitur lib.* IIII. *cap.* III. *de plantarum hiſtoria, ubi de ea ita ſcriptum reliquit. Spina ex eo nomen accepit, quòd tota arbos aculeis horret, excepto caudice: nam & ſuper germina, foliaq; aculeos gerit. Magnitudine excellit, materies quippe duodenorum cubitorum. tectis idonea cæditur. Eius duo genera ſunt: quædam enim candida, quædam nigra: & altera imbecillis, facileq; putreſcens: nigra autem robuſtior, atq; incorrupta, ob id in nauium fabrica ad coſtas, uentriſq; compagines ea utuntur. Erecta non ualde aſſurgit. Fructum fert in ſiliqua, leguminum modo, quo incolæ coria perficiunt uice gallæ. Flos & pulcher aſpectu, ut coronas ex eo facerent: & medicamentis perutilis, qua de cauſa colligi à medicis ſolet. Fit & gumma ex ea: manat hæc tum arbore percuſſa, tum ſponte ſine ulla plaga: cùm autem cæſa fuerit, anno tertio protinus reſurgit. Copia huius arboris largè habetur, & ſylua ingens circa agrum* Thebanum *eſt, ubi & robur, & perſea, & olea quoq; eo loco emigrat, non aquis fluuij riguo (diſtat enim plus, quàm trecentis ſtadijs) ſed ſuis fontibus, qui circa eum tractum permulti exiliunt. Materies arboris dura, & cæſa colorem celtis utiq; repræſentat. hactenus* Theophraſtus. *A quo* Plinius *non diſſentiens, ipſe quoq; eius hiſtoriã memoriæ prodidit lib.* XXIIII. *cap.* XII. *cuius ſic uerba ſonant. Eſt & acaciæ ſpina. Fit in* Aegypto *alba, nigraq́; arbore, item uiridi, ſed longè melior è prioribus. Fit & in* Galatia *tenerrima, ſpinoſiore arbore. Semen omnium lenticulæ ſimile, minore eſt tamen & grano, & folliculo. Colligitur autumno, quoniam antè collectum nimio ualidius. Spiſſatur ſuccus ex folliculis aqua cæleſti perfuſis, mox in pila tuſis: exprimitur organis, tum denſatur in ſole mortarijs in paſtillos acacia dicta, arboris uidelicet ſuæ nomine. Fit & ex folijs per ſe minus efficax. Ad coria perficienda ſemine pro galla utuntur. Foliorum ſuccus, &* Galaticæ *acaciæ nigerrimus improbatur: item qui ualde rufus eſt. hæc* Plinius. *Succus è recenti ſemine expreſſus, ac poſtea longa inſolatione concretus* Græcis *nomine ſuæ arboris* Acacia *nuncupatur. In cuius defectu ſupponunt tum officinæ, tum medicorum uulgus ſuccum e ſyluestribus prunis expreßum in tenues quaſdã placentulas in ſole denſatum: ſiquidem legitima acacia ad nos non affertur. Vbi acacia defecerit, licet (ſi* Dioſcoridi *credimus) eius uice tum rhois arbuſculæ folia, tum lentiſci foliorum ſuccum, tum etiam hypociſtidem medicamentis immiſcere. Quamobrem his potius ſeplaſiarij uti deberent, quàm ſuppoſitio ſyluestrium prunorum ſucco. Scire etiámnum conuenit, gummi, quod ab arbore acaciæ manat, ideo* Serapioni *Arabicum nuncupari, quòd ab* Arabia *regione*

Ex Plinio.

Acacia officinarum.

Gummi Arabicum.

gione Aegypto contermina ſuo tempore importaretur. Sed animaduertere oportet, quòd Arabicum uulgaris uſus gummi longè quidem ab illo differt, quod ab acacia colligitur: nanq; illud non contractis uermiculis ſimile, ſed in grumis uerſicoloribus conſpicitur, quorum alij ſuccinum, alij topatium, alij chryſopatium, alij beryllum colore, & nitore referunt. Quòd autem nobis gummi Acaciæ deſit, illud argumento eſſe poteſt, quòd ipſa quoq; legitima acacia hactenus, quod ſciam, non defertur. Nam ſi hoc, quo utimur, ſyncerum, legitimumq; acaciæ eſſet gummi, procul dubio ipſa quoq; acacia ad nos conueheretur, cùm longè magis in paranda theriaca, alijsq; componendis medicamentis expetatur, quàm gummi. Hinc itaq; facilè quiſq; conijcere poteſt, gummi ex Aegyptia ſpina defluens ab eo ſanè plurimum differre, quod Arabici gummi nomine officinarum uulgus habet. Hoc igitur uulgare gummi illud equidem eſſe exiſtimauerim, quod Græcis gummi ſimpliciter uocatur. In quam ſententiam me adduxit Galenus, ſiquidem libro VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquit. Gummi lacryma eſt congelata, concretaq; in truncis arborum ipſam fundentium, uelut reſina quoque in multis uiſitur plantis, quæ reſinam fundere poſſunt. Cæterùm quòd exiccatoriæ, emplaſticæq; ſit facultatis, conſtat. hæc Galenus. Ex cuius uerbis palàm eſt, gummi ſic in uniuerſum Græcis appellatum, noſtrum gummi eſſe uulgò Arabicum dictum. Quod quidem (quantum ſenſuum iudicio conſequi poſſumus) ex pluribus arborum gummi miſcellaneum eſt. Cuius rei manifeſto indicio ſunt cùm grumorum formæ diuerſitas, tum colorum uarietas. Huc etiam accedit, quòd Galenus unica nomenclatione omnia earum arborum gummi comprehendit, quæ reſinam non proferunt.*

Quorundam lapſus.

Quamobrem omnino explodenda uidetur eorum ſententia, qui ubi Græci gummi abſolutè ſcriptum reliquerunt, illud gummi intelligendum eſſe contendunt, quod è ſpina Aegyptia manat. Non deſunt præterea, qui gummi ſpinæ Aegyptiæ illud eſſe opinentur, quod gummi Dragaganti, hoc eſt, tragacãthæ officinis appellatur, propterea quòd effigie contractos uermiculos referat, quo nihil certè melius illi competere poſſet. Sed tamen hoc etiam illud non eſt, ut ſuo loco dicemus. Galenus lib. VII. *de compoſitione medicamentorũ per genera, Acaciæ gummi* κόμμι θηβαϊκόν *uocat: hoc fortaſſe argumento, quòd ſcripſerit Theophraſtus (ut ſuprà dictum eſt) ingentem huiuſce ſpinæ ſyluam eſſe in agro Thebano. Sed cùm ad nos non perferatur acacia (ut paulo antè ſcripſimus) nec etiam eius gummi importari credendum eſt.*

Iacobi Syluii opinio reprobata.

Gummi Acaciæ meminit Iacobus Syluius uir ſanè ætatis noſtræ ingenio & doctrina celebris, ſuo de natura ſimplicium medicamentorum libello, his uerbis. Gummi acaciæ non meminit Galenus in Acacia libro ſexto ſimplicium, uti nec acaciæ mentionem facit paulò poſt in Acantha Aegyptia, ſeu Arabica, quo nomine ſolo Dioſcoridi uocatur. Vnde colligas licet, acaciam, & acantham Aegyptiam, ſeu Arabicam, diuerſas eſſe in Aegypto ſpinas arbores. hæc ille. Sed mea quidem ſententia, Syluius manifeſtè aberraſſe deprehenditur: quandoquidem Galeno acantha Aegyptia arbor utiq; non eſt, ſed herba è carduorum genere, quemadmodum & Dioſcoridi libro tertio, ἀκάνθῃ λευκῇ, *hoc eſt, ſpinæ albæ ſimilis, quam Mauritani ſuchaa appellant. Quocirca eo capite acaciæ meminiſſe Galenum omnino fuiſſet abſurdum.*

Acaciæ alterum genus.

Cæterùm alteram Acaciam, quam in Cappadocia, Pontoq; prouenire tradit Dioſcorides folijs rutæ, quamq; hic depictam damus, accepimus hoc anno à quodam ex ijs, qui rei herbariæ dant operam. Et quoniam ea Dioſcoridis hiſtoriam perbellè repræſentare uiſa eſt, non potuit animus non inclinari ad credendum hanc ſecundam eſſe Acaciam. Eſt enim aculeis horrida, folio rutæ, ſemine lenticula minore, in ſiliquis ternùm quaternùmue capacibus, quod autumno profert, guſtu etiam adſtringente: color ſiliquis aureo quodam fulgore reſperſus, adeò ut in ſole auri modo pelluceat.

Acaciæ uires ex Galeno.

Acaciæ uires adnotatas reliquit Galenus lib. VI. *ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Acaciæ & planta ipſa acerba eſt, & fructus, & ſuccus, qui lotus quidem & imbecillior, & minus mordax redditur, utpote acrimoniam quandam per lotionem deponens. Porrò ſi parti alicui ſanæ illinatur, protinus eam & ſicciorem, & contractam efficiet, nullum quidem caloris ſenſum inuehens, ſed nec frigoris admodum ualentem. Vnde conſtat medicamen id eſſe frigidum, & terroſum, immiſta quadam etiam eſſentia aquea. Et ſanè coniectura eſt, non eſſe ſimilare, uerùm quaſdam in ſeſe diſperſas habere partes tenues, & calidas, quæ in ipſa ablutione ſegregentur. Eſtoq; & hoc tertij ordinis exiccantium, & ſecundi refrigerantium, ubi quidem elotum fuerit, illotum uerò primi.*

Nomina.

Nomen, quod ἀκακία *habet apud Græcos, idem, quod eſt Acacia, retinet apud Latinos & Italos. Ea autem Arabicè Aehachie appellatur.*

Vitex. Cap. CXVI.

VITEX ſiue lygos, frutex eſt in arborem aſſurgens. Naſcitur in fluminum ripis, aſperisque locis, ac torrentium alueis: ramos gerit longos, fractu peruicaces: folia oliuæ, ſed molliora. Duo genera eius: una harum album florem mittit cum purpureo: altera tantùm purpureum, & ſemen, ut piper. Excalfactorias uires habet, & aſtrictorias. Semen eius potum uenenatis ictibus, aquæ quæ cutem ſubiit, lienoſisque auxiliatur: lac euocat: menſes ciet, drachmæ pondere in uino potum: genituram exoluit: caput tentat, & ſoporem affert. Decoctum herbæ, & ſeminis in deſeſsione, mulieribus uuluæ malo opportunis opitulatur: item inflammationibus. Purgationes mouet ſemen cum pulegio potum, etiam ſuffitu, uel appoſitu: capitis dolorem diſſoluit illitum: inſtillatur cum aceto, & oleo capiti in lethargo, & phrenitide. Folia ſuffitu, aut ſubſtratu fugant uenenata, illita quoq; ſerpentium morſibus auxiliantur: teſtium duritias, cum butyro, & foliis uitium emolliunt. Rimas ſedis ſemen cum aqua illitum mitigat: & cum folijs medetur luxatis, uulneribusque. Virgam qui manu teneat, dum iter facit, negatur intertriginem ſentire. Agnum, quaſi dicas caſtum, uocant Græci, quoniam matronæ in Theſmophorijs Athenienſium caſtitatem cuſtodientes, folijs huius cubitus ſibi ſternunt. & lygon, quaſi uimen, propter inuictam ferè ramorum flexilitatem.

VITEX.

V**ITEX** *ſiue Salix Amerina, quam uulgus herbariorum Agnum caſtum appellat, arbuſcula eſt in Italia uulgaris notitiæ. Duo eius genera recenſet Plinius lib.* XXIIII. *cap.* IX. *Maior in arborem ſalicis modo aſſurgit: minor ramoſa, folijs candidioribus, lanuginoſis. Prima album florem mittit cũ purpureo, quæ & candida uocatur: nigra, quæ tantùm purpureum. Naſcuntur in paluſtribus campis. Non multùm à ſalice utilium uſu diſtat uitex: foliorum quoq; aſpectu, niſi odore gratior eſſet. Græci lygon uocant, alij agnon, quoniam matronæ in Theſmophorijs Athenienſium caſtitatem cuſtodientes ijs folijs cubitus ſibi ſternunt.* Viticis conſideratio. *Vitex, ut ſcriptum reliquit Galenus lib.* VI. *ſimpliciũ medicamentorum, caliditatis, & ſiccitatis claſſem tertiam ſortita eſt, uerùm ea eſt multum tenuis ſubſtantiæ, tum guſtu acris ſimul & adſtringens: ipſas tamẽ uitices ad medicinam habet inutiles: cæterùm folia, ſemenq; calida, ſiccaq; facultate ſunt, ſubſtantia uerò tenui. Nam & utentibus ita apparet, & guſtantibus acre ſimul & ſubadſtringẽs percipitur tum folium, tum flos, tum ſemen. Edendo tamen etiam ſemen eſt, uerùm tam perſpicuò calfacit, ut capiti hoc nomine dolorem pariat. At ſi frigatur (nam & ſic editur cum bellarijs) minus caput tentat. Porrò flatus uentris diſcutit & cum non frictum, & multò magis cum frictum fuerit. Cohibet præterea ſemen impetus in uenerem tum frictionis expers, tum etiam ipſam expertum. Folia item, floresq; ipſius fruticis idipſum præſtare poſſunt. Itaq; non tantùm eſa, potaq; ad caſtitatem conferre creduntur, uerùm etiam ſubſtrata. Hinc eſt, quòd Athenis in Theſmophorijs, hoc eſt, ſacris Cereris, mulieres totum ſibi fruticem ſubſternunt: hinc illi quoq; nomen inditum agni, hoc eſt, caſti. Ex quibus omnibus manifeſtum eſt, ſi quidem memoria teneamus, quæ ſuperioribus commentarijs ſunt dicta, agnum calfacere, ſimulq; exiccare, tum omnium maximè flatus diſcutere. Porrò quòd exactè tenuium ſit partium, facultas eius indicio eſt. Nam quòd caput tentat, non magis à multitudine uaporum ab eo prognatorum, quàm à caliditate eius, ac ſubtilitate partim fieri rationabile eſt. Nam ſi flatuoſum ſpiritum procreare poſſet, ſanè & uentrem inflaret, & uenerem ſtimularet, perinde ut eruca. Verùm cùm non tantùm non excitare, imò etiam reprimere queat, fuerit profectò ſecundum rutæ maximè facultatem tum in excalfaciendo, tum in reſiccando: non tamen illi par eſt, nam utroq; paulò eſt inferior: ſiquidem ruta tum magis eſt excalfactoria, tum magis deſiccatoria. Differt etiam qualitatis ſimul, ac facultatis miſtione. Nam agni ſemen, ac germina modicam ferunt adſtrictionem: at ruta ubi aruerit, exactè amara eſt, & acris; ubi uerò humida, ſubamara. Non tamen auſteritas, aut acerbitas illi ineſt: aut ſi cui uideatur ineſſe, ea utiq; omnino obſcura, ſcio, uidebitur, nec par ei, quæ eſt in agno. Quocirca & ad iecur, & lienem indurata, & obſtructa agni ſemen potis, quàm rutæ competit. Sed hæc ad curandi iam methodum pertinent, quam ut omnino non attingam de medicamentorum pronuncians facultatibus, fieri non poteſt: uerùm celeriter ad rem propoſitam reflectere, uiri eſt utiq; temperati. Magisq; etiam idipſum in ſequentibus medicamentis efficere conabor, hoc eſt, ubi ex quibuſdam paucis euidentibus generalem facultatem collegero, particulares poſtea actiones omittam. Nam in præſens id ſolùm nouiſſe ſufficit, quòd agnus calidus eſt & ſiccus facultate, idq; non mediocriter, ſed tertio exceſſu, tum admodum tenuium partium. Hæc qui norit, ac poſtea methodum curandi didicerit, ipſemet inueniet, quo pacto menſes hinc cieat, quo pacto partes induratas digerat, quo pacto laßitudinem ſoluens, ſeu acopum, & excalfactorium ex eo unguentum præparetur. hactenus Galenus.* Viticis uires ex Gal. *Huius plantæ nomen Græcum eſt* ἄγνος καὶ λύγος*: Latinum, Agnus, Vitex, & Salix amerina: Arabicum, Famancheſt, Samancheſt, ſeu Bengiecheſt: Italicum, Vitice, & uulgare, Agno caſto: Germanicum, Schaffs mulle, & Keuſchlamp: Hiſpanicum, Gattillo caſto.* Nomina.

Salix. Cap. CXVII.

S**ALIX** uulgo nota eſt. Cuius ſemen, folia, cortex, & ſuccus ſpiſſandi uim habent. Trita folia cum exiguo pipere, & uino pota, ileoſis ſubueniunt: ſumpta per ſe, & cum aqua præſtant mulieribus, ne concipiant. Salignum ſemen in potu ſanguinem expuentibus prodeſt. Cortex eoſdem præbet effectus. corticis cinis admiſto aceto maceratus, illitu clauos, & callos tollit. Ex folijs, & cortice ſuccus cum roſaceo in calyce punici calfactus, aurium doloribus auxiliatur. Decocto eorum podagras foueri utiliſsimum: furfures purgat in corpore. Excipitur ſuccus, qui manat ex ea, cùm floret, exciſo cortice: in plaga enim concretus humor inuenitur, qui ad purganda, quæ obſtant oculis, ſuam uim præbet.

Salicis conſideratio.

S A L I X.

Q V A N V I S de Salice, ut una tantùm agat Dioſcorides; eius tamen plura traduntur genera tum à Theophraſto lib. III. cap. XIII. de plantarum hiſtoria, tum etiam à Plinio lib. XVI. cap. XXVII. Nam quædam in tantam proceritatem aſſurgunt, ut ex eis in Liguria fiant & perticæ, & pali maximi uſus ad uitium pedamenta. Aliæ non tam proceræ creſcunt, colore ruſeſcentes, ſequacis lentitiæ, quæ ligandis cadorum uinariorum circulis commodè finduntur. Rurſus aliæ firmiores corbibus, & ruſticanæ ſuppellectili admodum expetitæ. Aliæ denique ſunt minuſculæ, ac ſpactabili tenuitate, texendis caniſtris, ciſtellis, ac calatis aptiſſimæ. Salycis lacrymam trium generum eſſe prodidit Plinius libro XXIIII. cap. IX. tametſi unius tantùm generis meminerit Dioſcorides. Vnam arbor ipſa ſponte exudat: altera manat in plaga, cùm floret, exciſo cortice trium digitorum magnitudine: tertia eſt detruncatione ramorum autumni tempore à falce diſtillans. Cæterùm qui Salicis albicantem ſpumam adnotatam reliquerit, inuenio neminem: quæ delapſis ſtatim floribus è ramuſculis uuæ modo dependet, donec uentis arrepta huc, & illuc plumæ modo impellitur. Salix citò ſeneſcit, ac breui uitæ ſpatio perdurat. Eius materies ideò ſcutis faciundis apta, quòd lenta admodum ſit, tenax, & leuis.

Salicis uires ex Galeno.

Salicis uires memoriæ prodidit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum his uerbis. Salicis folijs ad cruenti uulneris glutinationem quis uti poſſet. Verùm floribus eius maximè propè omnes utuntur medici ad exiccantis emplaſtri præparationem: eſt enim uis eorum ita deſiccatoria, ut morſu abſtineat: habet uerò etiam quandam aſtrictionem. Sunt uerò etiam, qui ſuccum ex ea expreſſum, medicamen ſeruent mordacitatis expers, & exiccatorium, ad multas res utile. Haud enim inuenias quid ad plures res utilius medicamento citra mordacitatem exiccante, quod paulùm etiam adſtringat: ſicut in opere de medicamentorum compoſitione exactius demonſtrabitur. Porrò arboris cortex ſimilem facultatem obtinet tum floribus, tum folijs, niſi quòd temperaturæ ſit ſiccioris, uelut omnes cortices. Sed hunc quidam comburunt, eiusq; cinere utuntur ad omnia, quæ ualenter deſiccare oportet. Nam clauos quos uocant, callos Græcis τύλους, myrmeciasq; tollunt, aceto acri ipſum macerantes. Nonnulli autem dum floret ſalix, corticem eius incidunt, & ſuccum quendam colligunt, utunturq; ad ea, quæ pupillas offuſcant, extergente uidelicet, ſimulq; tenuium partium medicamine. Vti uerò illo ad multa alia quis poſſet, ſiquidem talis fuerit,

Nomina.

Salix ita Latinis dicta, Græcis ἰτέα: Arabibus, Bulef, Bhulles, Saffaf, aut Chaliſ nominatur; Italis, Salice, & Salcio: Germanis, Vueiden, & Felbinger: Hiſpanis, Salce, aut Salgueiro: Gallis, Saulz.

Sylueſtris olea. Cap. CXXIII.

S Y L V E S T R I S oleæ, quam aliqui cotinon, id eſt, oleaſtrum appellant, alij Aethiopicam oliuam, folia aſtringunt: trita autem & impoſita ignem ſacrum, ulcera quæ ſerpunt, epinyctidas, carbunculos, reduuias, nomasque cohibent: cruſtas emarginant cum melle illita: quinetiam ſordida ulcera repurgant: inflammationes, panosque cum melle impoſita diſcutiunt: cutem à capite uulſam conglutinant: oris ulceribus, & priuatim infantium commanducata medentur. Succus, & decoctum eoſdem habent effectus: ſanguinis eruptiones, ac muliebre profluuium, admotus ſuccus inhibet: uuæ oculorum, puſtulisque prodeſt: ulcera, & ueteres defluxiones ſiſtit: quapropter in collyria additur, ad palpebrarum eroſiones perquàm utilis. Exprimitur ſuccus tuſis foliis, affuſo uino, aut aqua, ſiccatusque ſole in paſtillos digeritur: ſed longè ualidior ad recondendum ſuccus habetur, qui cum uino, quàm cum aqua expreſſus eſt. auribus ſubuenit, ſiue ulcerentur, ſiue pus effluat. Folia conuenienter cœliacis cum farina hordeacea illinuntur. Vruntur cum floribus folia, ut ſpodij uicem cinis præſtet, in cruda olla, oblito ore luto, uſque dum figlinum percoquatur: reſtinctaque uino, & rurſus ſubacta, eodem modo uruntur: poſtremò ceruſæ modo elota coguntur in paſtillos. Huiuſcemodi cinerem in medicamentis oculorum, conſtat ſpodio non cedere, ſed eiſdem uiribus præditum eſſe putandum eſt. Foliorum ſatiuæ oleæ eadem uis intelligitur, ſed aliquantò inferior: unde ocularibus medicamentis ob ſuam mitiorem uim conuenientior eſt. Sudor ligni uirenti accenſo manans, illitu ſanat lichenas, furfures, & ſcabiem. Oleaginum ſemen illitum medetur furfuribus, & ulceribus, quæ depaſcunt, uorantque: quod autem intra nucleum eſt, ex adipe, & farina ſcabros ungues excutit. Colymbades tritæ, & ambuſtis illitæ, puſtulas gigni prohibent: ſordida ulce-

ra

OLEA SYLVESTRIS.

OLEA SATIVA.

ra purgant. Muriæ ſuccus collutas gingiuas contrahit, & motus dentium firmat. Oliua flaua, & recens ſtomacho vtilior eſt, ventri difficilis: nigra autem, & matura corruptioni opportuna eſt, ſtomacho aduerſatur, oculis non conuenit, capitis dolorem mouet: arefacta illitu depaſcentia vlcera ſiſtit, & carbunculos emarginat. Oleum ſylueſtris oliuæ gingiuis putri uligine laborantibus colluitur, dentium mobilitates ſtabilit: calfacti fotus gingiuis fluxione laborantibus vtilis eſt: lanam enim ſpecillo circumligatam oleo madefacere oportet, & gingiuis admouere, donec albæ ſpectentur.

Lacryma æthiopicæ oleæ. Cap. CXIX.

Lacryma, quam Aethiopica olea ſtillat, ſcammonio ſimilis quadántenus eſt, fulua, ſtillis exilibus conſtans, mordax. Quæ autem ammoniaci, aut gummi ſimilitudinem refert, colore nigricans, nec guſtu mordens, ſuperuacua eſt. Noſtrates oleæ, oleaſtrique ſimilem lacrymam ſudant, quæ commodè ad oculorum hebetudines illinitur: cicatrices, albuginesque illitu emendat: urinam, & menſes ciet: cauis dentium impreſſa ad dolores efficax eſt. Inter uenena ſcribitur, partus pellit: lepras, & impetigines ſanat. Appellatur autem Aethiopica, & agreſtis olea.

Amurca. Cap. CXX.

Amvrca expreſſæ oliuæ recrementum eſt. Decocta in cupreo uaſe ad craſsitudinem mellis, adſtringit, cæteros præbens lycij effectus. Inſuper dentium dolori, & vulneribus cum aceto, vino, aut mulſo commode illinitur: additur in medicamenta ocularia, & meatus inductu ſuo obſtruentia. Vetuſtate meliorem fieri conſtat. Vtiliter infunditur ſedis, genitalium, ac vuluæ exulcerationi. Si uerò cum omphacino recoquatur ad mellis craſsitudinem, carioſos dentes extrahit: iumentorum ſcabiem cum decocto lupini, & chamæleonte illitu ſanat. Cruda, & recenti amucra podagras, articulariosque dolores foueri, vtiliſsimum: peruncta in uilloſa pelle, & hydropicis impoſita, tumoris molem reprimit.

Oleæ ſylueſtris conſideratio.

C V M oliuæ, oleum, oleæ Aethiopicæ lacryma, & amurca ex una tantùm arbore proueniant; non ab re duximus de his omnibus ſimul pertractare, & ita ſingulis partibus unica commentatione, quantum opus erit, ſatisfacere, & quicquid ad eas ſpectat, ſimul perſtringere. Naſcuntur ſylueſtres oleæ copioſæ in agro noſtro Senenſi, alijsq; Hetruriæ locis: naſcuntur & in Dalmatiæ tractu, & in quàm plurimis Adriatici inſulis. uerùm domeſticis longè minores, folijs breuioribus, aculeatisq; ramis. Earum baccæ etſi numeroſa fœcunditate uincant; magnitudine tamen ſatiuis cedunt: quin & ori ſapidiores exiſtunt. Cuius rei certo ſunt teſtimonio turdi, merulæ, ac ſturni: quippe quoniã ſylueſtres oliuas libentius deuorant, quàm ſatiuas. Incolæ, qui ducupijs delectantur, agreſtes oleas ſummo ſtudio, ac induſtria ab auibus tuentur, nempe quòd confecta ſatiuarum uindemia, auiculæ ad has aduolant, ubi menſe decembri, & ianuario uiſco innumeræ capiuntur, præſertimq; turdi. Pauci admodum ſunt in Hetruria, qui oleaſtri baccas legant, ut oleum inde exprimant: nam ea demum magna ſatiuarum copia eſt, quæ facit, ut inibi omnino paruipendantur ſylueſtres.

Oliuarum genera plura.

Oliuarum genera decem in antiquorum notitiam perueniſſe reperio, pauſias uidelicet, algianas, licinianas, ſergias, neuias, culminias, orchites, regias, circites, murteas: etſi Virgilius trium generum tantùm meminerit, quemadmodum etiam plura non nouit hac noſtra ætate Hetruria, preſertimq; noſter Senenſis ager. Primum harum genus eas noſtri faciunt, quæ licet à minoribus olearum plantis proferantur; ſunt tamen ſpectata forma, & magnitudine Bononienſibus non quidem inferiores. His tantùm muria aſſeruatis utuntur in cibis: quandoquidem oleo minus aptæ ſunt, quòd multò plus amurcæ, quàm olei fundãt. Proximæ tũ colore, tũ magnitudine præſtãtes, quã uis prædictis longè minores ſint; ſunt tamen omnium aptiſſimæ ad olei conficiendi uſum. quippe quòd oleum ex eis expreſſum, ſit non modò flauum, dulce, pellucidum, ac cæteris præſtans; ſed etiam copioſum. Gignuntur hæ à proceriſſimis oleis, prægrandibus, iuglandium nucum inſtar, ramos in altum, latumq; ampliſſimè fundentibus. eas rura noſtra Oliuaſtre uulgò uocant. Tertij uerò, ac poſtremi generis eæ deniq; ſunt, quæ paſſim in uniuerſa Italia naſcuntur, & omnium uulgariſſimæ habentur. Laudatiſſimæ oleæ Bononienſibus, & noſtratibus craſſiores muria aſſeruatæ Romam, Venetias, & ad alias complures Italiæ clariſſimas urbes, ubi magnificæ, opiparæq; parantur menſæ, ex Hiſpania importantur.

Oleæ, & quercus odium.

Cæterùm olea, & quercus tam partinaci odio inter ſe diſſident (ſi rei agrariæ ſcriptoribus fides eſt adhibenda) ut altera prope alteram depacta breui tempore pereat. Oleæ item ſi primo germinatu à capra depaſcantur, adeò ſterileſcunt, ut nullo remedio in poſterum prolificæ fiant. At ſi alia de cauſa raras admodum, uel nullas proferant baccas, nudatas earum radices à circumſtante terra hybernis algoribus opponere, certiſſimum eſt remedium.

Aethiopicæ oleæ lacryma.

Sylueſtris, ſeu Aethiopicæ oleæ lacryma, licet multis polleat uiribus; eius tamẽ in Italicis officinis nullus eſt uſus: neq; quòd ea ad nos afferatur, adhuc compertum habeo. Sunt, qui hanc putent illud eſſe gummi, quod medici recentiores, & officinæ gummi elemi appellant. Verùm illud certo argumento eſt, oleæ Aethiopicæ lacrymam gummi elemi non eſſe, quòd guſtatu mordax non ſit, neq; linguam uellicet: tum etiam, quòd omnibus perſpicuum ſit, eam lacrymam (etſi impropriè gummi appelletur) non in gummi quidem; ſed uerius in reſinarum genere eſſe recipiendam: cùm igni expoſita ſtatim colliqueſcat, & diffundatur, quemadmodum & reſinæ, quæ è pinu, picea, & alijs reſinam fundentibus plantis colliguntur: licet nobis prorſus ignota ſit planta, à qua in oriente defluit. Siquidem nullum gummi genus, (quod ego ſciam) igne colliqueſcit, niſi addito aceto, uel uino: quin potius ſtatim comburitur. Eſt & alia oleæ maris rubri lacryma, ex qua (ut Theophraſtus inquit lib. IIII. cap. VIII.) medici ſiſtendo ſanguini medicamentum componunt.

Gũmi elemi.

Cæterùm quanuis ætate noſtra obſcura admodum ſit gummi Elemi origo; eius tamen uires clariſſimæ apud chirurgicos, & uulnerarios medicos reperiuntur: nam in caluariæ fracturis, ac uulneribus mirificè unguentis, & emplaſtris additur, adeò ut præſtantiſſimum ſit in his ſanandis medicamentum.

Amurca olei.

De Amurca olei poſtremò nil aliud dicendum eſt, niſi quòd ſit admodum utilis (ut memoriæ prodidit Cato) apotecharum, & officinarum fabricis, ubi lanei, uel ſericei panni reconduntur. Nam ſi calci admiſceatur, & ex ea inde parietes incruſtentur, oblinanturq; item laquearia, & pauimenta non modò parietes contractos, uel aduentitios humores nunquam collacrymant, & ſitum minimè contrahunt; ſed nec blattæ, nec aranei, nec cuiuſuis generis uermiculi ibidem gigni poſſunt.

Oliuæ uires ex Galeno.

Oliuæ uires prodidit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Oliuæ rami quantum habent adſtrictionis, tantæ & frigiditatis participes ſunt. Fructus uerò, ſi quidem ad unguem maturuit, moderatè calidus eſt: ſin immaturus eſt, magis tum adſtringit, tum refrigerat.

Nomina.

Olea ſatiua, ſic Latinè, ut ἐλαία ἥμερος Græcè uocatur: Arabicè, Zaiton, ſeu Caiton: Italicè, Oliuo domeſtico: Germanicè, Oelbaum; Hiſpanicè, Oliuo, & Azeytuno: Gallicè, Oliuer. Sylueſtris autem Græcis Ἀγριελαία, ἢ κοτίνος appellatur: Latinis, Oleaſter, & Olea ſylueſtris: Italis, Oliuo ſaluatico: Germanis, Vuilder oelbaum: Hiſpanis, Azebuche: Gallis, Oliuier ſauuage.

Quercus, glans, fagus, ilex. Cap. CXXI.

QVERCVS omnis adſtrictoriam uim habet, præſertim liber, qui cortici, & ligno intercedit: quinetiam tunica putamini glandis ſubiecta. Decoctum ex ijs datur dyſentericis, cœliacis, ſanguinem excreantibus. Trita in peſſo fœminis fluxione uuluę laborantibus ſubijcitur. Glandes eoſdem effectus exhibent: vrinam ciunt: capitis dolorem, & flatus in cibum ſumptæ pariunt: reſiſtunt eſitatæ uenenatorum ictibus. Decoctum earum, & corticis cum lacte uaccino potum, prodeſt contra toxica. Intritæ crudæ inflammationes illitu leniunt: ad duritias, quas cacoethe uocant, & malefica ulcera cum ſalſa axungia conueniunt. Ilignæ glandes uiribus quernas antecellunt.

Fagus, & Ilex quercus generi aſſignantur, & conſimile munus obeunt. Ilignex radicis cortex cum

QVERCVS.

FAGVS.

ILEX.

aqua coctus, dum mollitus intabeſcat, & tota nocte illitus, denigrat capillos, prius cimolia terra purgatos. Folia omnium tuſa, & trita tumoribus proſunt, & imbecillas membrorum partes corroborant.

Glaudiferarũ arborum cõſideratio.

SVNT & aliæ glandiferi generis arbores, præter Quercum, Ilicem, *&* Fagum: *inter quas numerantur* Cerrus, Suber, Aeſculus, *& aliæ nonnullæ, quæ ſuo more rura noſtra appellant, quarum omnium exacte rationem reddere poteſt uniuerſa* Hetruria. *Quippe quòd & in maritimis noſtris* Senenſibus, *&* Faliſcorum *agro, ac etiam* Romano *tractu, omnia hæc glandiferarum genera adeò numeroſa in uaſtiſsimis ſyluis proueniant, ut glandibus innumerabiles porcorũ greges incolæ ibi quotannis ſaginent. Verùm ne aliquis exiſtimet, harum non meminiſſe* Dioſcoridem, *quòd fortaſſe eas non cognouerit, ſciendum eſt, eũ, meo quidem indicio,* δρύος *nomine cõprehendiſſe in uniuerſum omnes glandiferas arbores, non ſolùm quòd ſciret, una uoce omnia illa genera cõtineri poſſe, ſed etiã ut breuitati conſuleret:* δρῦς *enim apud* Græcos *nõ modò quercum particulatim ſignificat; ſed uniuerſim quancunque glandiferam arborem.* Quo *fit, ut dixerit ipſe:* Δρῦς πᾶσα συπτικὴν ἔχει δύναμιν, *id eſt,* Quercus *omnis adſtrictoriam uim habet, ac ſi dixiſſet, arbor omnis glandifera adſtringit. Porrò mirum eſt (ut* Theophraſtus *eſt auctor lib.* III. *cap.* VIII. *&* IX. *de plant. hiſtoria) quòd alia plurima præter fructum ferat quercus. Nam gallam gignit paruulam, atq; alterã reſinoſam, & nigrã: quin & aliud ſpecie ueluti morum, ſed durum, & fractu admodum difficile: id tamen rarum. Ad hæc aliud effigiẽ colis repræſentans. Cùm uerò perficitur, durum quid parte emicante, & perforatum, & tauri caput quodammodo æmulãs*

Quercus quæ proferat.

 profert.

profert, quod præruptum nuclei oleæ ſpeciem intus oſtendit. Fert & quod quidam pilum appellant. Id pilulæ eſt comam gerens lanaceam, mollem, nucleo durior, qua in lucernarum luminibus utuntur. Flagrat etenim probè, ut galla nigra. Fert & alteram comigeram pilulam, cæterùm quidem inutilem, uerno autem tempore ſucco melligeno inficiẽtem tum tactu, tum guſtatu. Inq; ramorum alis pilulam aliam gignit ſine pediculo, concauoq; ſeßilem, peculiarem certè, uerſicoloremq;. Nam eminentes quoſdam umbilicos candicantes, uel paßim uariantes nigris maculis habet: partem mediam grani tinctura infectam, ſplendidamq; oſtendit, aperta, nigra, & putricans cernitur. Lapillum quoque puniceum magna ex parte gignit, quanquam rarò. Item aliam eò rariorem pilulam è folijs conuolutam, cõpreſſam, atque oblongam. Super folijs uerò tergo adhærentem pilulam fert candidam, aquoſam, dum tenera eſt: hæc etiam interdum muſcas intus continet, ueniensq; ad incrementum iuſtum in modum læuis paruulæ gallæ indureſcit. Fungos omitto, qui è radicibus, & iuxta radices erumpunt: communes enim eos cum cæteris habet arboribus. Quinetiam uiſcum taceo, quippe cùm in alijs quoq; proueniat. Sed nihilominus (ut dictum eſt) ferax hæc arbor habetur plurimarum. hactenus Theophraſtus. Cæterùm non dubitandum eſt, quin omnes ij partus ſuos habeant uſus, ſuisq; polleant uiribus. Stillatitia aqua, quæ in balnei calentis aquæ uitreo organo à tenellis quercus folijs primo ipſarum exortu decerptis elicitur, iocineris defluxiones ſiſtit, renum calculos cõminuit, & mulierum alba profluuia cohibet. Ad hæc eius echinatæ pilulæ ſiccæ, ac tritæ uim apprimè adſtrictoriam poßident: eaq; propter efficacißimo ſunt remedio contra omnes alui fluxiones. In ſumma præſtant, ubi ſupprimere ſit opus.

Fagi con ſideratio.

Fagus quoq; glandiferis arboribus adnumeratur, tametſi fructus effigies glandibus prorſus reclamet. Hic enim extima parte calyculo includitur rotundo, quadántenus echinato, hiſpido, ac ſcabro: interius uerò triangulari forma nuclei ſunt, qui tenui, & læui cute, caſtanearum modo, in atrum rubeſcente obteguntur. Horum ſapor dulcis, & ſubadſtringens. Glires hoc pabulo maximè delectantur, ac pingueſcunt. Quamobrẽ cùm eius aduenit maturitas, innumeri capiuntur glires in Carniolæ, Stiriæ, & Carinthiæ ſyluis: quippe ijs in locis incolas mane inſpexeris, qui ſaccos gliribus plenos ferant una tantùm nocte captis. Delectantur fagi fructu etiam mures: ſiquidem è longinquis regionibus natura ducti gregatim ſyluas ingrediuntur. Item & ſciuris gratißimus eſt cibus, ac etiam turdis, merulis, alijsq; compluribus uolatilibus. Quin & obſeſſos hoſtibus homines in oppido Chio ea tantùm glande uictitaſſe, Cornelius Alexander eſt auctor, donec ſe obſidione liberaſſent. Fagi folia eſitata labiorum, gingiuarumq; uitijs mirificè opitulantur: tuſa, illitaq; torpentia membra corroborant. Glandis fagineæ cinis renum calculis utiliter illinitur.

Ilicis conſideratio.

Ilex inſuper arbor eſt in Italia notißima, ſpectatæq; proceritatis, cortice in rufum nigricante. Materies eius denſa admodum eſt, ac robuſta, in atrum rubeſcens. Folijs laurinis, ac perpetuis uiret: ſed quæ externè candicent, ſcabræq; ſint; internæ uerò uireſcant, læuesq; cernantur: quin & in toto ambitu adeò ſerrata ſunt, ut ſpinarum ſpeciem præ ſe ferant. Glandes profert quernis minores, quæ & in reliquis minus præſtant. Iligneus carbo Hetruſcis in pretio eſt, non modò quòd ignem diu foueat, ſed etiam quòd (ut aiunt) uapore caput minimè tentet. Hæc præter glandes, pilulas quaſdam rubentes gignit, quæ tritæ cũ aceto uulneribus recẽtibus, & cruentis oculis utiliter imponuntur.

SVBER.

Smilacis conſideratio.

In Ilicis genere (ut memoriæ prodidit Theophr. lib. III. cap. XVI. de plant. hiſtoria) eſt arbor illa, quam Arcades Smilacem uocant, ilici ſimilis (ea autem non eſt taxus, quæ etiã ſmilax dicitur, quoniam de taxo capite X. eiuſdem libri diſſeruit Theophraſtus) folio tamen non aculeato, ſed molliori, profundioriq;, differentijsq; pluribus diſtinguendũ: nec materie, ut illa, ſolida, ſpiſſaq; ſed ſoluta, molliq; in opere. Meminit huius Gal. lib. VI. ca. III. de cõp. med. ſecundum locos in columellæ remedijs, ſic inquiens. His fortiora ſunt myrti, ac baccarũ eius decoctum, & ex acerbis cotoneis malis, & uirgultorũ tenerorum ilicis, arbuti, ſmilacis, ac fagi.

Cornarij lapſus.

Super quo loco dubitat Cornarius, quomodo fieri poteſt, quòd ſmilax (taxum, uel eius ſpeciẽ intelligit) quæ ab omnibus uenenoſa deſcribitur, ponatur à Gal. inter gurgulionis remedia. In dubij uerò ſolutione nil aliud determinat, niſi quòd, cùm nõ ubique (ſic ipſe putat) taxus ſit uenenoſa, ex eo genere ſumi debeat, quæ lethali careat noxa. Sed ſi Cornarius Theophr. ſibi alioquin familiarẽ conſuluiſſet, qui ſmilacẽ quandam (ut paulò antè oſtendimus) in arborẽ ilici ſimilem refert, rectius, meo quidẽ iudicio, & paucioribus rẽ hanc explicaſſet.

Suberis conſideratio.

SVBER deniq; arbor eſt fructu, et folio ilicis, perpetua ſimiliter coma uirens, quanquam id negat Theophraſtus, ſed craßißimo cortice ueſtitur, atq; ilici magnitudine cedit, ut ij quidẽ atteſtari poſſunt, qui Baccano Romã profecti ſunt: eo enim in itinere innumeræ Suberũ plantæ uiſuntur. Hæc cortice exuta minimè areſcit, quẽadmodum reliquæ arbores: quandoquidem natura haud ignara, quòd ſæpißimè cortice expolianda eſſet, materiẽ duplici cortice muniuit. Inter plures, ac uarios corticis ſuberei uſus, q in rebus domeſticis celebrãtur, ille præcipuus eſt, & uulgaris, quòd ſutoribus maximè ſit expetita ad crepidas cõficiendas.

ciendas. Quin & globis ex ea factis utuntur piſcatores, quòd ea nunquam aquis mergatur, ſed ſupernatet ſuſtinẽdis retibus, plumbeis glandibus in altum ductis. Ideoq; *Plinius lib.* XVI. *cap.* VIII. *ſcriptũ ſic reliquit. Suberi minima arbor, glans peßima, raraq; : cortex tantùm præcraſſus, ac renaſcens, atq; etiam in denos pedes undiq; explanatus. Vſus eius anchoralibus maximè nauiũ, piſcantiumq; tragulis, & cadorum obturamentis: præterea in hiberno fœminarum calceatu. quamobrem non infacetè Græci mulieres cortices arborum appellant. Sunt qui Suberem fœminam ilicem uocent, atq; ubi non naſcitur ilex, pro ea ſubere utuntur, in carpentarijs præcipuè fabricis, ut circa Elin, & Lacedæmonem.* Nec *in Italia tota naſcitur, nec in Gallia omnino.* Et *eodẽ libro, cap.* XL. *inquit. Eius materies tardißimè uetuſtatem ſentit, ſicut robur, larix, caſtanea, iuglans. hæc Plinius. Eſt & alia arbor glandifera, quam, quòd folia ferat ſuberis, corticem uerò, & ligni materiem cerro non abßimilem, Hetruria uulgò appellat Cerroſuguaro, quaſi Cerriſuberem dicas. Id quod etiam feciſſe uidetur antiquitas: quandoquidem Theophraſto loco ſuperius citato ea Phellodrys dicitur. Suberis cortex tritus ex aqua calida potus ſanguinem fluentem ex utralibet parte ſiſtit. Eiuſdem cinis ex uino calido ſanguinem excreantibus magnopere laudatur.*

Phellodrys.

Galeno tam quercus, quàm quarundam aliarum glandiferarum arborum medicinæ commemorantur libro VI. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Quercus partes omnes adſtringentis qualitatis participes ſunt. Sed plus tamen habet, quæ in trunci cortice membrana ſubeſt, tum quæ ſub glandis ipſius calyculo, ea uidelicet, quæ fructus carnem conueſtit. Quamobrem ad profluuium muliebre, & ſanguinis expuitiones, tum dyſenterias, & diuturnos uentris fluxus commodam eſſe credunt. Maximè uerò ea utuntur decocta. Valentius tamen adſtringunt, fagus, & ilex, ſeu quis eas ſpecies eſſe roboris uelit, ſeu toto genere diuerſas. Quin & folia harum plantarum tenella illita non inſtrenuè deſiccare ualent, minus autem quæ ſunt alterius roboris, nimirum quantò minus ſortita ſunt adſtrictionis. Siquidem ego quandoque glutinaſſe me uulnus memini falce inflictum, cùm nullum adeſſet ad manum medicamen præter ipſius quercus folia: triui ea in læui petra, & uulnus, omnemq; uicinum locum contexi. Eandem uim folijs habet & fructus roboris, eoq; medici nonnulli ad incipientes, & creſcentes utuntur phlegmonas. nam quæ iam uehementes ſunt, adſtringentia reſpuunt. Sed talia ad curandi potius rationem, quàm præſentem tractatum attinent. Cæterùm in præſentia nouiſſe, quòd eatenus adſtringentem, quatenus dictum eſt, facultatem quercus obtineat, ſufficit: ac proinde deſiccandi, atq; adſtringendi: excalfaciendi autem paulò infra media, in genere ſcilicet eorum, quæ (ut ſic dicam) tepida ſunt.*

Glandiferarũ arbourm uires ex Gal.

Arbor, quæ δρῦς *Græcis, Quercus Latinis appellatur: Chullot, Hullet, aut Beluth, Arabibus: Quercia, Italis: Eychbaum, Germanis: Robre, Hiſpanis: Cheſne, Gallis. Quæ uerò* φηγὸς *Græcè, Fagus Latinè dicitur: Arabicè, Chinaos, aut Chiachas: Italicè, Faggio: Germanicè, Buochbaum: Hiſpanicè, Haia: Gallicè, Faus. Quæ deniq; Græca uoce* πρῖνος, *Latina Ilex nominatur: Arabica, Barbes, ſiue Carmas: Italica, Elice: Hiſpanica, Anzina, & Anzinheira.*

Nomina.

Caſtaneæ.

Cap. CXXII.

SARDIANAE glandes, quas aliqui Caſtaneas, aut lopima, aut glandes Iouis appellant, adſtringunt & ipſæ, ſimilesque effectus præbent: præſertim tunica, quæ carnem, & corticẽ media intercurſat. Caro his, qui ephemerum biberunt, conueniens eſt.

CASTANEAE *nuces ſunt in tota Italia uulgò notißimæ: item & earum arbores haud quaquam incognitæ. Antiqui caſtanearum complura fecerunt genera, nominibus plerunque inditis à locis, unde importabantur. Sed duo tantùm in Hetruria habentur genera, ſatiuum ſcilicet, & ſylueſtre. Mitiores facilè purgantur, harumq; illæ principem locum tenent, quas uulgus Marroni appellat: quippe quòd cæteris ſint maiores, ſapidiores, ſpecioſioresq;. In montanis, ubi quotannis aliarum frugum annona deficit, incolæ caſtaneis per hyemem uictitant. Nanq; eas in cratibus fumo prius exiccatas ab utroque cortice repurgãt, molũtq; in farinam, ac deinde cogunt in panem. Materies arboris ædificijs, atque alijs domeſticis utenſilibus admodum apta eſt: ſiquidem non modò ex ea fiunt trabes, tigna, aſſeres, & pedamenta; ſed & cadorum coſtæ, & eorum cinctus: uerùm igniarijs inepta. Montibus, & opacis gaudet magis, quàm campeſtribus, & apricis.*

Caſtanearum conſideratio.

Caſtaneæ uehementer ſiſtunt tum alui, tum uentriculi fluxiones, idq; maximè ſiccæ: quin & ſanguinem excreantibus proſunt. Tritæ cum ſale, melleq; ſubactæ rabidorum canum morſibus utiliter imponuntur: & cum hordeacea polenta, & aceto illitæ mammarum duritias diſcutiunt. Venerem excitant, eo quòd flatum gignant. Largius in cibis ſumptæ capiti dolorem inferunt, inflant, aluum adſtringunt, ac ægrè concoquuntur. Attamen quæ cineribus obrutæ torrentur, uulnerato prius in la-

Caſtanearum uires.

tere cortice, crudis, & elixis innocentiores redduntur, præſertim ſi cum pipere, & ſale, uel ſaccharo edantur.

Caſtanearum uires ex Gal.

De caſtaneis differens Galenus libro ſecundo de alimentorum facultatibus, ſic inquit. Caſtaneæ omnium glandium ſunt præſtantiſsimæ. Sunt qui hos fructus λοπίμυς *appellent: hi nanq; & ſoli inter fructus agreſtes alimentum memorabile corpori præbent. hactenus Galenus. Illud porrò in his uerbis animaduertendum, quòd Caſtaneæ, quanuis eas Galenus plurimùm nutrire prodiderit; non tamen in cibis commendantur, ſi comedantur frequenter. Nanque, ut idem auctor eſt libro de tenui uictus ratione, ſint illæ in aqua coctæ, ſint toſtæ, ſint etiam frixæ, ſemper eſitantibus noxam inferunt, multoq; magis, ſi crude edantur. Quod etiam libro de cibis boni, & mali ſucci memoriæ mandauit.*

Nomina.

Caſtaneæ ita Latinis uocatæ, Græcis κάσανα, σαρδιάναι βάλανοι, ἢ δίος βάλανοι, ἢ λοπίμα *dicuntur: Arabibus, Sadianalach, Caſtal, & Stebulot: Italis, Caſtagne: Germanis, Keſten: Hiſpanis, Marones: Gallis, Caſtaignes.*

Galla. Cap. CXXIII.

GALLA fructus eſt quercus. Aliqua omphacitis appellatur, parua quidem, ſed † articulorum manus modo rugoſa, ſolida, nullo foramine peruia. Altera plana, leuis, perforata. Eligi debet omphacitis, quæ efficacior eſt. Vtriuſque uis uehementer adſtringere. tritæ excreſcentia in carne, fluxiones gingiuarum & vuæ, atque oris ulcerationem cohibent. Nucleus dentium cauernis inditus, dolorem ſedat. Crematæ carbonibus, donec igne flagrent, & uino, aut aceto, aut acida muria extinctæ, ſanguinem ſupprimunt. Decoctum quibus inſidere expedit, efficax eſt, & contra vuluas procidentes, fluxionesque. Capillos denigrant, aceto, aut aqua maceratæ: dyſentericis, cœliacisque cum uino, aut aqua tritæ conuenienter illinuntur, aut bibuntur: obſonijs addi debet, aut integræ in aqua præcoqui, in qua nonnihil excoquendum eſt, quod his affectibus conferat. In ſumma his utendum ad adſtringenda, aut ſiſtenda, aut ſiccanda, quæ opus ſunt.

Gallarum cōſideratio.

GALLAE uulgò notiſsimæ ſunt, easq; ferunt arbores omnes (ut Plinius auctor eſt) quæ & glandem. Naſcuntur ſole de geminis exeunte: & ſi æſtu nimio excipiuntur, areſcunt protinus, nec amplius adoleſcunt. Quercus in Italia præter glandes duo Gallarum genera ferunt. Minores quæ rugoſa cute ſpectantur, fullonibus, & coriarijs expetitæ, quæ Græcis omphacitides dicuntur. Maiores uerò, quæ læuiores habentur.

Cornarij opinio reprobata.

Cæterùm neque in hoc Cornario adſtipulandum eſſe iudico, quòd ſuis in Galenum commentarijs tam primo, quàm ſexto libro de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, acriter contendat, nil aliud omphacitidem gallam eſſe Dioſcoridi, & Galeno; quàm calycem illum, quo glandes in arboribus continentur. Hoc tantùm argumento ductus, quòd Paulus capite de dyſenteria in quodam clyſteri ſcribat, ὀμφακίδος κεκαύμενης. ἔςι δὲ τὸ κοῖλον, ἐξ ἔ ἐκπέφυκεν ἡ τῆς δρυὸς βάλανος, ὅπερ οἱ βυρσεῖς χρῶνται. *id eſt: omphacidis uſtæ. eſt autem cauum illud, ex quo glans quercina enaſcitur, quo coriarij utuntur. Vbi ipſe non omphacidos, ſed omphacitidos putat legendum, uulgatam lectionem immutans. Ex qua poſtea non aliud omphacitidem gallam (ut diximus) eſſe exiſtimat, quàm cauum illud, in quo glandes inſeruntur, quod recentiores cupulam uocant. ſtatuitq; nunquam à ſua opinione recedere, niſi quis planè corruptum apud Paulum locum docuerit, aut* ὀμφακίδα *ab eo ſubſtantiuè pro eo, quod calycem Plinius dixit, & uulgò cupula glandis uocatur, dictum oſtendat. Sed equidem non poſſum non admirari, quòd is, quem alioquin ſuorum ſcriptorum teſtimonio, acutiſsimi ingenij, ſaniſsimiq; iudicij uirum ſemper exiſtimaui, in re tam, meo iudicio, clara, tam facilè aberrauerit. Nam ſi Paulus non putaſſet, quòd* ὀμφακὶς *Græcum uocabulum ob ſui raritatem permultis fuiſſet obſcurum, quemadmodum & Cornario fuiſſe uidetur, ei certè non fuiſſet opus per circumlocutionem illud declarare, ut fecit, cùm inquit. Eſt autem* ὀμφακὶς *cauum illud, ex quo glans querna enaſcitur, quo coriarij utuntur. Quòd præterea Paulus pro omphacitide galla glandium calycem non acceperit, illud manifeſto argumento eſſe poteſt, quòd ipſe libro ſeptimo de gallis, non autem de glandibus differat, duoq; gallarum genera conſtituat, quarum alteram omphacitidem appellat; alteram uerò magnam, flauo colore, uiribusq; inferiorem eſſe ſcribit. Quod etiam antea Dioſcorides, & Galenus fecere. qui omphacitidem gallam glandium calycem eſſe nuſquam, quod ſciam, tradidere: quòd non ignorauerint (ut Cornarius ingnoraſſe uidetur) & genere, & ſpecie à gallis differre glandes. Adde, quòd Galenus, Dioſco-*

rides

rides, & Paulus nuſquam, quod equidem legerim, uſi ſunt hoc uocabulo ὀμφακῖτις *pro galla, niſi adiectiuè, & cum ſuo ſubſtantiuo* κηκὶς. *Quare concludendo putauerim, in Paulo legendum eſſe,* ὀμφακίδος, *non* ὀμφακίτιδος, *ut contendit Cornarius: quinetiam crediderim Græcis glandium calycem* ὀμφακίδα *propriè appellari. Tametſi Cornarius, & Andernacus, qui in Paulo uocem illam acerbam uuam interpretatur, Græcæ linguæ peritiſsimi, hæc nõ cognouiſſe, neq; animaduertiſſe deprehendantur.* Illud peculiare ſibi maiores gallæ uendicauere, ut quotannis aut annonæ fertilitatem, aut ſterilitatem, aut peſtilentem auram prænuncient: nam ſi rumpantur integræ, & quæ perforatæ non ſunt, aut muſcam, aut araneum, aut uermiculum exponent. Si muſca uolat, futuri belli; ſi repit uermiculus, annonæ penuriæ; ſi currit araneus, peſtilentium morborum præſagium eſt. Neque cuiquam mirum uideatur, quòd ex omnibus gallis iſta excoriantur animalcula: etenim ego huius rei ſæpius periculum feci, nullamq; unquam ſum conſecutus, prius non perforatam, quæ ex tribus animalibus unum intra ſe non contineret: nam foramine conſpecto facilè indicium ſummi poteſt, iam animal exijſſe. Dicamus igitur licet, quercum & fructum, & animal gignere. Cuius rei haud ignari ueteres illi patres, non ſine cauſa quercum dixerunt Ioui ſummo eſſe dicatam.

Gallarũ præſagium.

Gallarum uires memoriæ prodidit Galenus lib. VII. ſimpl. medicamentorum, ſic inquiens. Galla, quæ omphacitis nuncupatur, admodum acerbum eſt medicamen, pleraq; ſui parte eſſentiæ terrenæ, & frigidæ: per quam deſiccat, & repercutit fluxiones: ad hæc conſtringit, contrahitq; partes laxas, ac languidas: omnibusq; fluxionum affectibus ſtrenuè reſiſtit. Eſt uerò tertij in deſiccando, ſecundi autem in refrigerando ordinis. Altera autem galla, flaua illa, & magna, laxaq;, & ipſa deſiccat quidem, ſed tantò minus, quantò minus acerbæ qualitatis eſt particeps. Cocta itaq; ipſa per ſe, ac deinde trita, cataplaſma eſt non inſtrenuum ſedis phlegmonarum, ac procidentiarum. Porrò coquenda eſt, ſi modica opus ſit adſtrictione, in aqua: ſin uehementiore, in uino. Ac ſi augere inſuper adſtrictionem ſit opus, uino utare auſteriore. Hanc ruſtici noſtrates ὀινοκηκίδα, quaſi uini gallam dicas, nominant. Deniq; gallæ combuſtæ ſanguinis reprimendi facultatem acquirunt, ac nimirum etiam calorem, & acrimoniam ex uſtione aſſumunt: ſuntq; ijs, quæ ignem expertæ non fuerint, tum ſubtiliorum partium, tum maiore deſiccandi poteſtate. Cæterùm cùm ad ſanguinis ſuppreſsionem præparare eas uoles, carbonibus impoſitas, dum undequaq; candeant, aceto, aut uino extinguere oportebit.

Gallarũ uires ex Galeno.

Quercus fructus κηκὶς Græcè dicitur: Galla, Latinè, pariter & Italicè: Hafs, aut Hafus, Arabicè: Galloepffel, & Eycho epffel, Germanicè: Galha, & Bugalha, Hiſpanicè: Noix de galle, Gallicè.

Nomina.

† *Hoc loco Græci codices habent* κονδυλώδης. *Qua uoce conſtat, iudicio meo, Dioſcoridem gallæ omphacitidis figuram deſignaſſe, cùm prius magnitudinem expreſsiſſet. Attamen ex interpretibus Marcellus manifeſtè eam etiam ad magnitudinem retulit. Ruellius autem, cùm eam tuberoſam interpretetur, ipſe quoq; magnitudinem innuiſſe uidetur. Quocirca nobis ſatius uiſum eſt, omphacitim rugoſæ parti articulorum in digitis, cùm extenduntur, ſimilem reddere: quòd non ſolùm id innuat Græcum uocabulum; ſed multò etiam magis omphacitides ipſæ apertiſsimè demoſtrent.*

RHVS.

Rhus. Cap. CXXIIII.

RHVS, quæ obſonijs aſpergitur, ab aliquibus erythros appellata, ſemen eſt coriarij fruticis, ſic uocati, quoniam coriorum infectores eo vtuntur ad inſpiſſandas pelles. Arbuſcula eſt in petris naſcens binum ferè cubitorum altitudine: folijs oblongis, ſubrubentibus in ambitu ſerratis † ilicis modo: acino vuarum gracilium, denſo, magnitudine terebinthi, quadántenus lato: cuius corticoſa tunica perquàm utilis eſt. Folia uim habent adſtringendi, & acaciæ effectus præbent. Decoctũ capillos denigrat: dyſentericis infunditur, & in potus eorum, inſeſſusque adijcitur: inſtillatur auribus purulentis. gangrænas, & pterygia cohibent folia ex aceto, aut melle illita. Liquamentum fit ex aridis folijs, ad craſſitudinem mellis in aqua decoctis, ad eadem, vt lycium, conueniens. Semen eoſdem effectus exhibet: cœliacorum, dyſentericorumque obſonijs inſpergitur: fracta, deſquamata, liuidaque illitum ex aqua, ab inflammatione vindicat: linguæ aſperitates cum melle abſtergit: candida fœminarum profluuia ſiſtit: hæmorrhoidas ſanat, cum querno carbone intrito admotum. Aqua, in qua ſemen maduit, decocta cogitur, coitque, efficacior quodammodo ipſo ſemine. Gummi defert, quod dentium cauis imprimitur, ad dolores finiendos.

RHVS *Græcorum, cui (ut ſcribit Plinius libro XXIIII. cap. XI.) Latinis non eſt inditum nomen, Sumach officinis uulgò uocatur, uocabulo nimirum à Mauritanis accepto, ut in alijs*

Rhois conſideratio.

quàm plurimis ab illis fieri ſolet. Hac in condimentis pro ſale utebantur antiqui: idcirco Dioſcoridi in ipſius capitis fronte, Rhus dicitur, quæ obſonijs aſpergitur. Cuius uſus, ut audio, & apud Syros, & apud Aegyptios in hunc uſq; diem perdurat, ubi rhus prouenit præſtantior. Naſcitur & in Italia Apennino monte pluribus in locis, ijs omnibus plane notis, quæ illi à Dioſcoride tribuuntur. Huius aridis folijs hircorum, caprarumq; pelles illæ ſpiſſantur, criſpantur, concinnanturq;, quas uulgò Somachi nuncupant. Cæterùm illud non uidetur præterundum, quòd etſi Galenus tum alibi, tum præcipuè lib. VI. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, plura Rhois nomina, & genera explicaſſe uideatur, ut qui id modò Syriacum appellet, modò Ponticum, modò obſoniorum, modò coriarium, modò rubrum; non tamen propterea cenſendum eſt, Rhois arbores inter ſe genere, uel ſpecie differre. Quandoquidem nobis conſtat, unum tantùm genus Dioſcoridi hoc loco deſcriptum eſſe, quemadmodum & Galeno libro VIII. ſimpl. med. Atqui hac in re ſcire conuenit, quòd Rhus obſoniorum nil aliud eſt, quàm ſemen: coriariorum uerò nil aliud, quàm folia, & fruticis ramuſculi. Noſtræ enim ſententiæ ſubſcribit Dioſcorides, qui ſcriptum reliquit. Rhus ſemen eſt exiguæ plantæ, qua coriarij ad inſpiſſandas pelles utuntur. Quod etiam Galenus confirmat loco citato. Rhus uerò rubens nil aliud eſſe comperitur, quàm eius ſemen immaturum, cui maior adſtringendi uis ineſt, quàm maturo, cuius acini quadántenus nigricant. Syriaca præterea, atq; Pontica rhus, etſi in alijs naſcatur regionibus, à quibus nomẽ inuenit; nihil tamen genere diſtat ab Italica, atq; Iberica, niſi illa magis, hæc uerò minus uiribus præſtet.

Monachorum error.

Ideoq; Monachos illos, qui in Meſuem commentarios edidere, longè hallucinari crediderim: nempe qui ſibi perſuaſerint, Rhoëm Ponticam alterius eſſe generis ab ea, cuius extitit uſus apud antiquos in obſonijs. Qua in re & Plinius deceptus eſſe uidetur, cùm de coriario particulariter ſcripſerit, ipſumq; diuiſerit ab eo, quo in ciborum condimentis antiquitus utebãtur.

Fuchſij opin. damnata.

Fuchſius uerò medicus ſingularis eruditionis, non contentus duobus Rhois generibus Plinij imitatione, tertium adinuenit. Etenim is in libro de componendis medicamentis, quem ſecundo loco edidit, Rhoëm Syriacum non ſolùm differre ſcribit ab eo, qui tum culinis, tum coriarijs expetitur; ſed peculiarem quidem Syriacæ arbuſculæ ſuccum eſſe cenſet, quòd Galenus lib. VI. de compoſitione medicamentorũ ſecundum locos ſuccum rhois Syriaci in quoddam medicamentum addat. Sed errat Fuchſius in hoc, mea quidem ſententia. quandoquidem non uideo, quomodo ex mentione ſucci rhois Syriaci à Galeno facta, colligi poßit, rhoën Syriacum eſſe genus ſeparatum. nam ego potius adducor, ut credam, ita eum cognominatum fuiſſe à Galeno, quòd apud Syros cœli & ſoli illius temperie proueniat cæteris præſtantior. Et quanuis Theophraſto lib. III. cap. XVIII. Rhus duplex reddatur, mas ſcilicet, & fœmina, quòd alia ſterilis, alia fructifera ſit; non tamen ob hoc poſteritatis memoriæ prodidit, quòd altera cibis, altera corijs naſceretur, ſed ambas ad coria inficienda deſtinauit: quòd coriarij folia, & ramuſculos tantùm accipiãt, non autem ſemen.

Petri Criniti lapſus.

Rhoëm, quæ in Cornelio Celſo ros Syriacus deprauatè legitur, Mannã, quæ ex Syria nobis aduehitur, eſſe putauit Petrus Crinitus Florentinus capite ſeptimo libri ultimi de honeſta diſciplina, falſus uocũ ſimilitudine, quòd ros, quæ dictio rhos Græcè legenda eſt in Celſo, aëris rorem ſignificare crediderit: etenim manna ros quidam eſt. Veruntamen eius ſententiam acriter exploſit Manardus Ferrarienſis libro epiſtolarum ſuarum primo. Theodorus in Theophraſto, Rhois uocabulum fluidam interpretatur, quod nomen Græci etymum ſecutus ſibi Latinè finxit: quippe (ut Plinius eſt auctor) rhus Latinum nomen non habet. Id quod mihi errãdi præbuit anſam, cùm iandudum pro certo exiſtimauerim, fluidam Theophraſto eam arbuſculam eſſe, quæ uulgo Lantana uocatur, è cuius radicibus uiſcum quidam conficiunt. Verùm cùm accuratius Græcũ Theophraſti codicem perlegiſſem, Theodoriq; nouum uocabulum non ſine bile examinaſſem, erroris mei cauſam facilè deprehendi. Quo factum eſt, ut iam fateri libeat, fluidam Theodori nil aliud Theophraſto deſignare, quàm Rhoëm, & ob id Lantanam ſic à uulgaribus uocatam, ut prius credideram, non eſſe.

VIBVRNVM.

Viburnum.

Quæ tamẽ (ut mea fert opinio) potius VIBVRNVM imitatur, quòd maximè lenta, obſequioſa, flexuq; inuicta ſit. Tale enim eſſe uiburnum Virgilius in Bucolicis cecinit hoc carmine.

Quantum lenta ſolent inter uiburna cupreßi.

Exit hæc ramulis digitali craßitudine, bicubitalibus, folijs ulmeis, incanis, & piloſioribus, quæ paribus internodijs aduerſis pediculis coniugatim adhærent, per ambitum tenuißimè ſerrata. Florem edit album, umbellæ modo cohærentem: à quo acini prodeunt lentium modo, preßi, qui primo ſtatim exortu uirides, deinde rubri, demum uerò nigri ſpectantur: radice per ſumma ceſpitum uagante. Hanc Ruellius rhoën exiſtimat, cùm tamen alia Dioſcoridi, et Galeno rhus ſit planta, Hetruſcis notißima, quòd plurima oriatur eo Apennini tractu, qui Hetruriam reſpicit.

Rhois uires ex Galeno.

De Rhoë hæc, quæ ſequuntur, nobis ſcripta reliquit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Rhus fruticoſa planta adſtringit, deſiccat. Nam & coriarij ad deſiccandum, & adſtringendum

gendum pelles planta utuntur: ac proinde βυρσοδεψικὴ, hoc eſt, excoriaria appellata eſt. Porrò medicis in uſu ſunt in primis fructus eius, & ſuccū multùm auſteræ qualitatis. Conſentaneus eſt uſus particularis ipſi guſtus ſenſui. Fuerit itaq; & hoc medicamen ex tertio ordine exiccantium, ex ſecundo uerò refrigerantium. Ῥοῦς ut Græcis, ita etiam Latinis Rhus nominatur: Sumach, Adurion. Rosbar ſadiſticos, ſeu Rhoſaidicos, Arabibus: Rhu, & Somacho, Italis: Sumach, & Sumagre, Hiſpanis. Nomina.

† *In uulgatis Græcis codicibus hic legitur πρινοειδῶς, hoc eſt, ilicis modo. Hæc dictio qua ratione ab interpretibus Ruellio, & Marcello omiſſa fuerit, certè neſcio. Sed mihi quidem uiſa eſt non omittenda, quòd non modò eam quoque Oribaſius legat, ſed quòd etiam Rhus folijs pulchrè Ilicem æmuletur.*

Palma. Cap. CXXV.

PALMA in Aegypto gignitur. Ea medio maturitatis uigore, autumno decerpi ſolet, Arabici myrobalani ſimilis, pomatis cognomine, colore viridi, & odore mali cotonei: quòd ſi ad maturitatem peruenire ſinatur, phœnicobalanus fiet. Palma acerba eſt, & adſtringens: contra alui, fœminarumque profluuia, in uino auſtero bibitur: hæmorrhoidas ſiſtit: vulnera glutinat illitu. Phœnicobalani recentes plus ſiccis adſtringunt: capitis dolorem afferunt: copioſiores in cibo inebriant. Sicciores ſanguinem excreantibus, ſtomachicis, & dyſentericis utiles in cibo: illinuntur cum cotoneo, & cerato œnanthino ueſicæ uitijs. Caryotæ, præſertim eſu, faucium aſperitati medentur. Thebaicarum decoctum potu æſtuationem ſedat: vires recreat cum hydromelite ueteri ſumptum: cibo idem faciunt. Fit ex eis vinum ad eadem conueniens. Decoctum per ſe potu, & gargarizatione magnopere adſtringit, & cohibet. Nuclei palmarum, cœterorum more, cremati in crudo fictili, & vino reſtincti, cinere loto, ſpodij uicem efficiunt, miſcenturque in calliblephara. quòd ſi non iuſtam uſtionem acceperint, denuo cremandi. Vim adſtringendi habent, & ſpiracula cutis obductu ſuo claudunt: contra oculurum uuam, & puſtulas, palpebrarum defluuia, cum nardo effectum præbent: corporis excreſcentia cum uino reprimunt: ulcera ad cicatricem perducunt. Sed inter primas utiles ex palmis humilibus Aegyptiæ.

Palma Elate. Cap. CXXVI.

PALMA, quam aliqui elaten, aut ſpathan appellant, fructus palmarum adhuc florentium inuolucrum eſt, calyxque: quo in ſpiſſamenta unguentarij utuntur. Optima habetur odorata, adſtringens, ponderoſa, præcluſa, intus pinguis. Vis ei adſtrictoria: ſiſtit ulcera, quæ depaſcunt: laxatos artus committit: trita miſcetur cataplaſmatis, & malagmatis: prodeſt præcordijs, imbecilli ſtomacho, & iocineri affecto, miſta conferentibus cataplaſmatis. Eius decoctum ſubinde deterſum, capillos denigrat: datur bibendum congruè renum, ueſicæ, & uiſcerum uitijs: uuluæ, ac uentris fluxiones ſiſtit: ſcabiem cum reſina, & cera ſanat, ſi uiginti diebus recens apponatur. Inuolutusque in ea elate fructus, quem ſuo amplexu fouet, elate etiam uocari ſolet, & ab aliquibus boraſſus. Adſtringit, & ſpathæ effectus pręſtat, non ſic unguentis expetitus. Alba medulla caudicis recens in cibo, aut decocta, eadem facit, quæ boraſſus.

TAMETSI *in compluribus Italiæ ciuitatibus, nempe in hortis, uiridarijs, & monachorum clauſtris dictis, reperiantur Palmæ inſigni magnitudine, ac ſpecioſa proceritate; cùm tamen climatis noſtri temperies earum naturis inclementior ſit, fructum nobis non proferunt, ſed ſteriles conſeneſcunt. In Hiſpania tamen maritimis quibuſdam locis fructū edunt, uerùm immitem, et qui nunquam matureſcat. Quæ in Creta proueniunt, fructum ſanè percoquunt, ſed magis admodum Cypriæ. Principem locum tenent, & palmulas omnium præſtantiſsimas ferunt, quæ in Iudæa proueniunt, & inter has maximè (ut inquit Galenus) quæ in Hiericunte naſcuntur. Venetias palmarum fructus, qui nonnullis palmulæ, aliquibus cariotæ, quibuſdam uerò dactyli dicuntur, ex Syria, & Alexandria Aegypti aduehuntur, ac etiam ex Neapoli illuc prius ex Numidia importati. Ex recentibus ab arbore ſtatim decerptis, quibus Italia caret, uinum fieri auctor eſt Plin. lib. XIIII. cap. XVI. quo Parthi, & Indi utuntur, ac cæteri, qui orientalem plagam incolunt. Et ut idem refert lib. XIII. cap. IIII. Palmæ fœminæ fructum non proferunt, niſi prope* Palmæ conſi ratio.

marem

marem conſerantur: quo exciſo, aut exiccato, uiduæ poſtea ſterileſcunt. Nec tamen ob id putandum, quòd mares fructum non ferant. Quandoquidem ſcribit Theophraſtus lib. II. cap. VIII. de hiſtoria plantarum, quòd ex fructiferis (plures enim ſunt, quæ fructum non ferunt) tam mares, quàm fœminæ fructus edunt. Quorum plures ſunt differentiæ, quoniam alij ſine oſſe, alij duro oſſe, alij molli proueniunt. Colore quoq; inter ſe diſcrepant: alij enim candidi, alij nigri, alij flaui: ad ſummum non pauciores, quàm ficorum colores, neq; abſolutè pauciora genera ſtatuunt. Ad hæc differre magnitudine, figuraq; uolunt: quoſdam enim rotundos eſſe in modum malorum: magnitudineq; tantos, ut quatuor tantùm in ſpicam teneantur, alios minutos cicerum magnitudine. Saporibus item plurimùm differre inquiunt, ſed optimum tam inter nigros, quàm inter candidos, genus, quod regium uocant, cùm magnitudine, tū uirtute, ſed rarum id eſſe. Quædam non fructu modò, uerùm & arbore ipſa, longitudine, formaq; reliqua diſtant: non enim magnæ, excelſæq;, ſed breues fœcundiores, quàm cæteræ, trimæ protinus fructificātes. Tales etiam in Cypro, in Syria quoq;, Aegyptoq; palmæ proueniunt, quæ quadrimæ, aut ut plurimùm quinquennes fructificant, hominis altitudine aſſurgentes. Genns aliud eſt in Cypro, quod & folium amplius habet, & fructum multò ampliorem, diſcrimineq; peculiari diſcretum, magnitudine mali punici, figura oblongum: nō tamen ſapidum, tanquam cæteræ; ſed radicibus ſimilem, ut non deuoretur, ſed ſucco tantùm expreſſo expuatur. hæc de palmis hiſtoria ex Theophraſto.

Muſæ plantæ hiſtoria, & uires.

Sunt præterea, qui palmarum generi adſcribant plantam in Aegypto, Cyproq; naſcentem, quam Veneti inde redeuntes MVSAM appellant, & Muſas ſimiliter fructus. Adoleſcit hæc (ut referunt) ad quinūm, ſenūmúe cubitorū proceritatem è ſtolonibus alterius ſata: folio eſt arundineo, quod tamen perquàm longo, latoq; ambitu ſe diffundit, adeò ut in longum trium cubitorum menſuram quandoq; excedat: in latum uerò ſeſquicubitum ſpatietur, lata, craſſaq; per medium excurrente coſta. Torreſcunt folia æſtate ſui natura, uel etiam fortaſſe ſolis ardore, adeò ut menſe ſeptembri eorum coſtæ prorſus nudæ cernantur, decidente foliorum materia, quòd amodum ſit tenuis. Caulis ſquaroſo foliorum cortice ueſtitur, palmæ, uel arundinis modo. Ramos habet nullos, ſed caudice tantùm conſiſtit. E uertice germen emergit materie molli, longitudine ferè cubitali, à quo alia ab origine, ad ſummum prodeūt germina ternūm, quaternūmúe digitorum inuicem diſtantia: è quibus circumeminent fructus, parui cucumeris magnitudine, qui per maturitatem quadántenus flaueſcunt, cortice fici, qui eodem modo digitis detrahitur. Subſtantia pulpæ conſiſtit melopeponum modo, nullo intus oſſe, neq; ſemine. Primum guſtantibus fructus inſipiditatem quandam præ ſe ferre uidentur, adeò ut primo ſtatim guſtu non placeant, uerùm qui eſui aſſueſcunt, ijs indies magis delectantur: quippe qui quadam occulta ſaporis ſuauitate allecti, quæ niſi tractu temporis cum palato init gratiam, nunquam ſaturi uideātur. Ita Muſam mihi deſcripſere qui ex Aegypto, & Cypro ad nos reuertuntur. Sed quænam antiquis Muſa fuerit planta, quid referam non habeo. Inclinat tamen animus eam eſſe, quæ Theophraſto in palmarum genere recenſetur: quā idem in Cypro naſci tradidit, folio cæteris ampliore, & fructu longè maiore, magnitudine mali punici, & figura oblongo. Muſæ ex Arabibus Serapionem inuenio mentionem feciſſe inter ſimplicia, ubi de eius uiribus in hunc ſenſum diſſeruit. Muſa excalfacit in medio primi abſceſſus, humectat autem in eius fine. paucum præbet alimentum. Priuatim prodeſt thoracis, pulmonis, ac ueſicæ ardoribus. aluum emollit. Verùm liberalior eius uſus ſtomacho aduerſatur, ac iecur obſtruit. Quamobrem ſi quis, cum frigidi ſit temperamenti, ea copioſius ueſcatur, ſubinde aquam mulſam, oxymel; aut gingiber conditum ſumat neceſſe eſt. Fœtum in utero alit, renibus opitulatur, urinam ciet, & uenerem ſtimulat. hactenus Serapio. Palmas plurimas gignunt maritima noſtra in uallis Almæ cāpeſtribus, ſed pumilas, & quæ cubitalem menſuram nunquam excedant. Paulò his maiores & illæ habentur, quæ ex Sicilia Neapolim inuehuntur, quas uulgò, uocabulo ab Arabicis accepto, Ceſaglioni appellant, de quibus ſuprà in Bdellij commentario abunde diximus. Palmæ genus India profert (ut Ioſephi Indi nauigationes perhibent) è cuius truncis, exciſis conſultò ramis menſe auguſto, diſtillat liquor, quem incolæ uaſis excipiunt, ebibuntq; ſuauiter uini uice: ueruntamen niſi excoquatur, poſt triduum in acetum acerrimum deſciſcit. Eaq; propter illum decoquunt, ut nos defrutum, fitq; hoc modo, uelut mel ſuauiſsimum, quod poſtmodum ex aqua reſoluunt, & diebus uiginti artificio quodam percolant, donec optimè ſit defæcatum, atque pellucidum: quo artificio iucundiſsimus redditur potus, diuq; perennat. Porrò Palmulæ, quas Dioſcorides Thebaicas uocat, quantum ex pluribus auctoribus comperi, adeò tractu temporis inſolatæ ſicceſcunt, ut molitæ cogantur in panem.

Tamarindorum conſi.

Eſt & aliud ab his palmularum genus, quod officinæ Mauritanos ſecutæ TAMARINDOS appellant, Græci uerò à ſaporis acrimonia oxyphœnica: ſiquidem Mauritani per Tamar dactylos ſignificant: quare Tamarindorum uocabulo idem intelligunt, quod noſtri palmulas Indicas. Indici igitur dactyli producuntur (ut inquit Serapio) à quibuſdam plantis, quæ folijs longis, acuminatiſq;, ſalignis ſimilibus uirent: licet à nonnullis exiſtimentur Tamarindi fructus agreſtium palmarum. Sed equidem malim adſtipulari Serapioni, quàm illis; præſertim cùm non conſtet è ueteribus, qui de Tamarindis quicquam memoriæ prodiderit. Ex ijs, qui ad nos importantur, nulli, uel pauci admodum integri reperiuntur. Nam plerunq; contriti, & in maſſam quandam compacti deferuntur, quam ſi diſieceris, flauos nucleos inuenies, uarias formas referentes. Præſtant, qui in obſcuro rubeſcunt, molles, recenteſq;, & qui neruoſis quibuſdam uillis farcti inueniuntur. Adulterantur ab impoſtoribus prunis, ſed deprehenditur fraus tum colore, tum etiam guſtu: quippe nec admodum ſunt acidi, nec tam ſaturato colore nigricant.

Tamarindorum uires.

Refrigerant, ac deſiccant (ut ſcribit Meſues) ordine ſecundo, tametſi Auerroi tertio adſcribantur. Aluum cient, quapropter poti bilem facilè ſoluunt: item & præaſſatos humores leniunt, & inſaniam, & furorem mulcent. Dantur obſtructis, aqua intercute affectis, arquatis, & lienoſis utiliter. Faciunt & ad ſcabiem, lepras, uitiligines, & lichenas: quin & contra omnes cutaneas exulcerationes, quæ à ſanguine præaſſato emerſere. Officiunt tamen frigidum uentriculum habentibus: ſed noxa tollitur, admiſtis maci, maſtiche, caſsia, aut Indica nardo. Aegrè munus obeunt ſuum, ſed roborantur, ſi admiſto caprino ſero, aut fumariæ, aut lupi ſalictarij ſucco bibantur. In ſumma palmarum uaria, ac diuerſa ſunt genera. Quare curioſum remittemus ad Theophraſtum loco ſuperius citato.

tato, & ad Plinium libro XIII.cap.IIII.ubi de his latiſsimè ſcripſit. Cæterùm quid in palma illud ſit, quod aliqui elaten, aliqui ſpathan uocant, manifeſtè declarat Dioſcorides, cùm inquit. Palma, quam aliqui elaten, aliqui ſpathan appellãt, fructum palmarum adhuc florentium inuolucrum eſt. Cui adſtipulatur Theophraſtus loco iam citato, ubi ita ſcribit. Fructiferarum aliæ muſculæ, aliæ fœminæ. Intereſt autem, quòd mas primùm ſuper ſpathan floret: fœmina fructum oblongum illico præſtat. Sed elatæ, ſiue ſpathæ Galeno duo uidentur eſſe genera lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, alterum quod tenerum ſit palmæ germen, alterum quod eius ſit tegumentum. Primum uerò genus fortaſſe illud erit, quod in interiore parte inuolucri gignitur, antequàm flores prodeant. id, Dioſcoridis teſtimonio, ab aliquibus Boraſſus appellatur: atque etiam Elate dici ſolet. Verùm hac in re maximè cæcutiſſe Plinium illud aperitiſsimè oſtendit, quod ipſe libro XII.cap.ultimo ſcriptum reliquit, ſic inquiens. Eſt præterea arbor ad eadem unguenta pertinens, quam alij elaten uocant, quod nos abietem, alij palmam, alij ſpathen. Quibus palàm eſt, Plinium Palmæ adhuc florentis fructus inuolucrum cum abiete arbore confudiſſe, uocabulorum propinquitate deceptum: Græcis enim ἐλάτη Latinis abietem ſignificat. Quinetiam eundem putaſſe elaten palmam arborem eſſe, cùm tamen uel germen palmæ tantùm, uel florum ſit inuolucrum. Nec minus inter recentiores hallucinari deprehenditur Adamus Lonicerus Germanus, qui ſpatham in palma nil aliud eſſe cenſet, quàm folia, quòd enſiformia uideãtur.

Palma elate.

Plinij, & Loniceri lapſus.

De Palmarum uiribus petractans Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum ita ſcriptum reliquit. Phœnix arbor adſtrictoriæ facultatis omnibus ſui partibus eſt particeps. Igitur ramorum ſuccus auſterus eſt, ex aquea ſubſtantia tepida, & terrea frigida conſtans. Similis naturæ eſt encephalos, quem uocant, hoc eſt cerebrum, ſiue medulla, eſui aptus. At fructus eius, & maximè dulcis, non paucam obtinet caliditatem. Cæterùm cùm edendo ſit, multo eſt uſui, non tamen foris impoſitus, ubi quid roborare, & deſiccare, contrahere, ſtipare, denſareq; conſilium eſt; ſed & tanquam cibus ſumptus & ſimul cum alijs, & per ſe. Porrò quod elaten uocant, nempe tenerum illud palmæ germen, eandem cum cerebro eius facultatem poſsidet. Quod uerò uelut tegumentum eius eſt, adſtringentem & ipſum qualitatem habet: uerùm plus quàm dicta omnia exiccat, utpote quòd & eſſentiæ conſiſtentia illis ſiccius eſt, & minimè particeps eſt humiditatis. Itaq; iure utuntur illo ad ulcerum putreſcentia, miſcentq; medicamentis articulos plus iuſto laxatos contrahentibus: ad hæc facultatibus hepaticis, & ſtomachicis, ſeu intrò ſumantur, ſeu foris admoueantur. Sed & radix plantæ deſiccatoriæ citra morſum facultatis eſt, adiunctum habens & ipſa adſtrictionis quippiam. Et de Palmarum fructu differens libro ſecundo de alimentorum facultatibus, ſic inquit. Eſt autem non parua in Palmulis differentia: aliæ nanq; ſiccæ ſunt, & adſtringentes, ut Aegyptiæ: aliæ molles, & humidæ, & dulces, ut quæ caryotæ appellantur. Hæ autem præſtantiſsimæ in Syria Palæſtina naſcuntur in Hierichunte: reliquæ omnes palmulæ inter dicta duo genera mediæ cenſetur. Verùm concoctu difficiles ſunt, capitiq; dolorem inferunt: quarum aliæ quidem magis, aliæ minùs ſunt humidæ ac dulces, ſiccæ atq; adſtringentes. Sed conſtitutis extremis, iam omne quod in medio eſt, facillimè deprehendes. Nulla ergo ex ipſis eſt, quæ non dulcedinem quandam, & adſtrictionem habeat. Siquidem caryotæ leuiuſculè adſtringunt, & Thebaicis obſcura quædam ineſt dulcedo. At ſuccum quidem dulcem nutrire, auſterum autem gratum eſſe ſtomacho, & aluum ſiſtere oſtendimus. Omnes autem palmulæ, ſi largius ſumantur, concoctu ſunt difficiles, & capiti dolorem adferunt. Quædam etiam morſus cuiuſdam ſenſum ori uentriculi, quod medici ſtomachum uocant, inducunt. Succus autem ex ijs in corpus diſtributus, craſſus quidem omnino eſt, cum quodam etiam lentore, ubi pingues fuerint palmulæ, ut caryotæ. Cùm autem huic ſucco dulcedo etiam miſta fuerit, celerrimè quidem hepar ab eo obſtruitur: læditur autem maximè ab ipſorum eſu, quòd & inflãmetur, & ſcirrho obſideatur. Poſt hepar autem & lien obſtruitur: ac læditur. At multò ſanè maximè uirides palmulæ ad omnia ſunt noxiæ, ſi paulò larigus ſumantur. Perſpicuum porrò eſt, dulces quidem calidiore; adſtringentes uerò frigidiore ſucco præditas eſſe. Virides præterea palmulæ inflationes pariunt, ueluti & ficus: eadem nanq; palmularum uiridium ad alias eſt proportio, quæ ficuum ad caricas. Cæterùm in regionibus non admodum calidis, palmulæ non perfectè matureſcunt, adeò ut reponi queant. Quo fit, ut homines ipſis uiridibus ueſci coacti, crudis ſuccis impleantur, rigoribusq;, qui ægrè calefiant, & hepatis obſtructionibus prehendantur. Arbor, quæ φοῖνιξ Græcis, Latinis Palma uocatur: Arabibus Machla, aut Nachal: Italis, Palma: Germanis, Datthelbaum: Hiſpanis, Palmera: Gallis, Arbre de dattes. Huius autem arboris fructus, qui δάκτυλοι καὶ φοίνικες Græcis, Latinis Palmulæ & Dactyli dicuntur: Arabibus, Tamar: Italis, Dattoli: Germanis, Dattilen: Hiſpanis, Tamaras, & Datiles: Gallis, Dattes.

Palmarum uires ex Gal.

Palmularũ facultas ex eodem.

Nomina.

Malum Punicum. Cap. CXXVII.

MALVM PVNICVM omne boni ſucci eſt, ſtomacho utile, perexiguum ſufficiens alimentum. Dulcia ſtomacho utiliora habentur, ſed aliquantulum in eo calorem gignunt, inflationes pariunt, unde in febri abdicantur. Acida adſtringunt, æſtuanti ſtomacho auxiliantur, & multò magis contrahunt, ac urinam cient: ora, gingiuaſque lædunt. Vinoſa uerò mediam ſortiuntur naturam. Nuclei acinorum acidi punici in ſole ſiccati, & obſonijs inſparſi, concoctiúe, fluentem aluum, ſtomachumque ſiſtunt: cœleſti aqua madeſcunt, bibunturque commodè ſanguinem excreantibus: ad deſeſſus dyſentericorum, fœminarumque fluxione uuluæ laborantium utiles ſunt. Expreſſus nucleorum ſuccus coquitur cum melle, ad oris, uirilitatis, & ſedis ulcera, nomas, reduuias, & ea, quæ in corpore extuberant, aurium dolores, & narium uitia; præſertim acidorum. Huius flores cytini uocantur: qui adſtringunt, ſiccant, cohibent: ſanguinolenta glutinant: quas punicum, præſtant utilitates. humida gingiuarum uitia, mobileſque dentes decocto colluuntur: herniam prolapſu inteſtini erumpentem, cataplaſmate reppellunt. Memoriæ tradunt, qui tres quàm minimos cytinos deuorauerit

MALVM PVNICVM

uorauerit, nullam eo anno lippitudinem paſſurum. Eliquatur hypociſtidis exemplo. Malicorium aſperuin eſt mali punici putamen, quod aliqui ſidion appellant. Id ſpiſſandi vim habet, & quos cytini, præbet vſus. Decoctum radicis, potu latas ventris tineas pellit, & eaſdem euocat. Balauſtium ſylueſtris punicæ flos eſt, cytino ſimilis. Cuius complura genera reperiuntur, candidum, fuluum, colore roſaceo. Succus ex eo exprimitur, hypociſtidis modo: cui adſtrictoria uis ineſt, eadem faciẽs, quæ hypociſtis, & cytinus.

Punici mali conſid.

Pvnica mala in pluribus Italiæ locis uulgò, ſicut etiam Latinè Granata dicuntur, à multis intus concluſis granis: quãquam non deſunt, qui ita appellari uelint à Granata Hiſpaniæ regno, quòd inibi numeroſa proueniant. Sed quomodocunq; ſe res habeat, nuſquam non cognita ſunt in Italia: ſiquidem inibi & in hortis, & in uinetis, & in uiridarijs, eorum frequentiſſimæ uiſuntur arbores. Triplici (ut etiam ſcribit Dioſcorides) diſtingũtur ſpecie. quippe quòd alia dulcia ſint, alia acida, alia uinoſa. Vinolenta ea ſunt, quæ uulgò Valani uocat Hetruria, quæq; aliubi Shiaui, & alibi di mezo ſapore Italico ſermone appellantur. At Plinio lib. XIII. cap. XVII. quinq; enumerantur ſpecies, dulcia ſcilicet, acria, miſta, acida, & uinoſa. Verùm hæc omnia Dioſcorides in tria redegit faſtigia: utpote qui uni dulcia; alteri acria, & acida; tertio uerò generi miſta, & uinoſa adſcripſerit. Hæc omnia Italia habet, & celebrat: ſed & fructus, & acinorum magnitudine, tum liquoris copia excellunt dulcia, et uinolenta. Acida miteſcere, & dulcia fieri tradunt, ſi ſuillo, aut humano ſtercore foueantur arboris radices, & uetere urina ſæpius irrigentur. Cæterùm ne fructus in arbore dehiſcãt, remedio ſunt lapides tres, cùm ſeritur arbor, ad radices collocati: quin etſi iam conſita ſit, & fructum ferat, eadem ratione emendatur. Sed & hoc item præſtabitur, ſi ſcilla ſecundum radices conſeratur. Si florem arbor non continet, urinam ueterem cum pari aquæ menſura temperare, & ter per annum radicibus infundere, efficaciſſimum eſt remedium. Eundem præſtabis effectum, ſi arboris florentis truncum plumbeo concluſeris circulo, uel anguis corio inuolueris. Seruantur punica mala incorrupta anno toto, ſi cum ferè matura fuerint, petioli, quibus pendent, intorqueantur in arbore: uel ſi poſtquàm decerpta fuerint, argilla ex aqua reſoluta undiq; oblinantur, ac deinde pluribus diebus inſolentur. Sunt & qui, ut diu integra perennent, ea in feruentem aquam immergant, ſtatimq; eximant, & ſole ſiccanda exponant, octo dierum ſpatio. Vini ex omnibus conficiendi ratio hæc eſt. Acini maturi diligẽter à corijs, & membranis purgati prælo committuntur, ac exprimuntur: mox uinum ſaccis ad id accommodatis percolatur, & in uaſculis reponitur, quouſque fæx reſidat: defæcaturq; deinde, & clarum reponitur, affuſo deſuper oleo, ne corrumpatur, uel aceſcat. Sunt & qui ſine oleo illud in cadis aſſeruent, ſed id per æſtatem facilè aceſcit.

Cytinus, & balauſtium.

De floſculi nomine inter ſe diſcrepant auctorum ſententiæ. Dioſcorides florem ſatiuæ punicæ cytinum appellat, balauſtium uerò ſylueſtris. Plinio lib. XXIII. cap. VI. primus tam ſatiuæ, quàm ſylueſtris partus florere incipientis cytinus uocatur; balauſtium uerò flos utriuſq; in ipſo erumpens cytino. Laudatiſſimi ſatiuarum flores colore perquàm rubro ex Creta, & Cypro hoc æuo Venetias importãtur, aſpectu quidem ſpecioſo, & uiribus cæteris præſtantiores. Sed & mangonio fiunt in Italia peregrinis non diſſimiles, non tamen uſqueadeò præſtantes.

Malicorium.

Immaturus punici cortex ideo Malicorium antiquis dicebatur, quòd eo, ut Rhu ad perficienda coria uterẽtur. Dulcia punica, quæ apyrena alio nomine uocantur, uentriculo inutilia haberi, dentes gingiuasq; lædere, auctor eſt Plinius; etſi rectius fortè id Dioſcorides acidis attribuat. Puluis mali punici in olla noua operculò indito in furno toſti, potus fluẽtem aluum efficaciter ſiſtit. Sylueſtris uerò acinorum oſſiculi utiliter bibuntur triti ad aquam, quæ cutem ſubierit, ſiccandam. Cortice punici ex uino decocto, & impoſito perniones ſanantur. Punica, & myrtus, (ſi rei agrariæ auctoribus credimus) mutua conſuetudine mirum in modum oblectantur, ita ut etiam reddantur fertiliores, ſi altera in alteram inſeratur.

Mali punici uires ex Gal.

Malorum punicorum uires prodidit Galenus lib. VIII. ſimp. med. ſic inquiens. Malum granatum omne adſtringentem qualitatem obtinet, non tamen in omnibus ea exuperat. Sunt enim inter ea quædam acida, quædam plus dulcia, quàm auſtera: & ſanè quæ ab unoquoq; eorum procedit utilitas, ſecundum uincentem eueniat qualitatem neceſſe eſt. Dictum autem in quarto horum commentariorum eſt ſuper dulci ſapore, auſtero, & acido. Itaq; ex illis de malorum punicorum differentia liceat colligere. Porrò acini magis, quàm ſuccus tum adſtringunt, tum exiccant, his etiam magis putamina: uocantur autem ſidia. Adſimilem illis uim habent cytini.

Nomina.

Malum, quod Græcis ῥοιὰ, Latinis Malum punicum appellatur: Arabibus, Kuman, Ruman, ſeu Roman: Italis, Melagrano, & Pomo granato: Germanis, Granatoepffel: Hiſpanis, Granadas, & Romanas: Gallis, Pomme de granade, et Mygrenes.

Myrtus. Cap. CXXVIII.

MYRTVS ſatiua nigra vtilior eſt medicinæ, quàm candida, & in hoc genere multò magis montana: ſemen tamen imbecillius parit. Vis &'myrti, & ſeminis adſtringit. Semen viride, aut aridum in cibo datur ſanguinem excreantibus, & ueſicæ eroſionibus. Succus uirentibus baccis expreſſus, eoſdem effectus exhibet: ſtomacho utilis, urinam cit: prodeſt contra phalangij morſum, & ſcorpionis ictus in mero. Seminis decoctum capillum tingit. Ius decocti in uino ulcera in extremis membris nata ſanat: oculorum inflammationes illitum cum polline polentæ lenit: contra ægilopas illinitur: crapulam arcet præſumptum uinum, quod feruefacto aliquantùm eius ſemine exprimatur. aliàs enim acorem contraheret. Præſtat idem ſeminis effectus: utile procidentiæ vuluarum in deſeſsionibus, ſedis uitijs, & fœminis fluxione uuluæ laborantibus: purgat furfures, ulcera capitis manantia, atque eruptiones papularum: fluentes capillos continet. Additur quoque in medicamenta, quas liparas uocant, uti oleum, quod ex folijs eius factum eſt. Decoctum foliorum ad deſeſsiones balnearum conuenit, & contra laxatos artus, & malè ſolideſcentes: eo fracta ferruminationi repugnantia utiliſsimè fouentur: uitiliginem emendat, purulentis auribus infunditur, & capillos denigrat. Succus eorum eadem efficit. Trita folia, & ex aqua illita humidis ulceribus, & partibus omnibus fluxione laborantibus, cœliacisque proſunt: & admiſto omphacino oleo, aut exiguo roſaceo cum uino, ad ulcera ſerpentia, ignem ſacrum, teſtium inflammationes, epinyctidas, & condylomata. Arentium foliorum farina utiliter inſpargitur paronychijs, pterygijs, & contra alarum, feminumque perfuſiones: cardiacorum ſudores cohibet. Folia cruda, ſeu cremata cum cerato, ambuſtis, paronychijs, pterygijſque medentur. Exprimitur folijs ſuccus, adfuſo uetere uino, aut aqua cæleſti, cuius recentis uſus eſt: nam exiccatus planè cariem ſentit, & uires amittit. Myrtidanum dicitur, adnatum inæquabile, uerrucoſum, intumeſcenſque, & concolor: quod perinde quaſi manus, myrti caudicem amplectitur. Magis quàm myrtus adſtringit. Tuſum addito auſtero uino reponitur, coactumque in paſtillos ſiccatur in umbra: multò efficacius & folio, & ſemine, cerato, peſsis, inſeſsionibus, cataplaſmatis admiſtum; ubi aſtringendum aliquid eſt.

MYRTVS *arbor frequens in Italia naſcitur. Cuius duo produntur genera: ſatiuum, quod in candidum, & nigrum diuiditur: & ſylueſtre, quo uniuerſa ferè Tyrrheni litora uireſcunt, ac redolet. Siquidem in agro noſtro Senenſi in maritimis, ac in uniuerſo Liguriæ tractu, Romano, atque Neapolitano ubique Myrti ſponte proueniunt. Satiuæ in arbores facilè adoleſcunt, ramis flexilibus, ac lentis: rubro cortice: folijs longiuſculis, perpetuoq; uirentibus, punicæ æmulis; quanquam in nigris nigriora, in candidis candidiora ſpectantur. Flores omnibus inſident candidi, odorati: ideoq; aqua ex ijs confecta odoris ſuauitate unguentariis plurimùm expetitur. At cùm noſtras æquè ſit odorata, atque olfactu iucunda; eam tamen odoratiſsimam exiſtimauerim, quæ ex Aegyptia myrto elicitur: ſiquidem & odoratiſsimam, & iucundiſsimam in Aegypto naſci Myrtum memoriæ prodidit Theophraſtus. Satiuarum utrunque genus baccas fert oblongas, agreſtes oleas quadántenus referentes, multò ſanè ſylueſtribus maiores: etſi contrarium aſſeueret Marcellus. Quippe experientia compertum eſt, quòd ubicunque ſatiua Myrtus colitur, grandiores, uegetioresq; baccas edit, quàm ſylueſtris: cultura enim Myrti manſueſcunt, & longè magis humore replentur, utpote & aliæ ſatiuæ ſtirpes omnes: quod quidem indomita tellus ſylueſtribus denegat. Cæterùm, ne quis decipiatur, hîc lectorem admonendum eſſe duxi, cùm de ſylueſtri Myrto loquor, non me de ruſco intelligere, qui & Dioſcoridi, & Plinio ſylueſtris, & acuta myrtus appellatur; ſed de uera ſylueſtri myrto, quæ ſua ſponte in litoribus ſine cultu oritur: quæ item in mediterraneis, in collibus, ſyluis, ac campeſtribus prouenit. Hæc tametſi præter ruſcum à Dioſcoride non fuerit expreſſa; cùm tamen dicat initio capitis, Myrtus ſatiua, & reliq. his uerbis & ſylueſtrem eiuſdem generis myrtum tacitè dari fatetur. Porrò inter ſylueſtres alba quoque, & nigra reperitur, quemadmodum & inter urbanas. quandoquidem ipſe quàm plurimas ſylueſtres myrti plantas uidi in mille locis, quibus maturæ inerant baccæ, non ſanè nigræ, ſed in purpuram albicantes. Myrti montes non amant, quin & frigidos odêre tractus: tamen cùm in mediterraneis, nempe in hortis, uiridariis, uinetis, & campis maximè proueniunt; tum*

Myrti conſideratio.

Marcelli lapſus.

in maritimis præcipuè, atq; amœnis ſtagnorum, & lacuum ripis à natura nullo ſtudio editæ, mirificè proficiunt, uitamq; lætam agunt. Myrtidanum Quod Dioſcoridi Myrtidanum nominatur, uulgò notiſſimum eſt, ubi ſcilicet myrtus frequens naſcitur. Myrti alia genera. Sunt & alia ueteribus Myrti genera, nobis quoq; non ignota, nempe Tarentinum, & exoticum: quorum Plinius meminit lib. XV. cap. XXIX. his uerbis. Satiuarum genera topiarii faciunt. Tarentinam folio minuto,

MYRTVS TARENTINA.

MYRTVS EXOTICA.

noſtratem patulo, exoticam denſiſſimo, ſenis foliorum uerſibus. Hæc non eſt in uſu: ramoſa utraque alia. Myrti uſus. Myrti noſtratis in Hetruria coria ubique perficiuntur: quippe quòd ea pelles denſentur, criſpentur, atque craſſeſcant. Myrti baccis ultimam maturitatem adeptis, noſtrates mulieres utuntur ad ciborum intinctus, qui cum aſſatis carnibus eſitati maximam cum palato ineunt gratiam. Ideoq; Plinius loco ſuprà citato ita ſcriptum reliquit. Succorum natura præcipuam admirationem in myrto habet, quando ex una omnium olei, uiniq; bina genera fiunt. Item myrtidanum, ut diximus. Et alius uſus baccæ fuit apud antiquos, anteaquàm piper reperiretur, illius ob tinens uicem. Quodam etiam generoſi obſonii nomine inde tracto, quod etiámnum myrtatum uocatur. Eademq; originem aprorum ſapor commendatur, plerunque ad intinctus additis myrtis. hæc Plinius. Myrteum condimentum languidos uentriculos roborat: idcirco & cœliacis, & dyſentericis utile: quin & fœminarum fluxiones, qualeſcunque ſint, ualenter inhibet. Myrti frondes, itemq; baccarum ſemen tritum contra fungorum ſtrangulationes mirificè præſtant. Myrti uires ex Galeno. Myrtus (ut memoriæ prodidit Galenus libro ſeptimo ſimplicium medicamentorum) ex contrariis ſubſtantiis planta conſtat: uincit tamen in ea frigidum terrenum. Habet uerò etiam tenue quiddam calidum: unde ualenter deſiccat. Porrò tum folia, tum germina, tum fructus, tum ſuccus, non parum inter ſe in adſtrictione diſſident. Cæterùm quod ramis, & trunco adnaſcitur tuberoſum, quam quidam myrtada nuncupant, quantò dictis ſiccius eſt, tantò & deſiccat, & adſtringit uehementius. Quidam id tundentes reponunt, poſtea uino ſubigentes in paſtillos formant. Folia item arida uiridibus plus deſiccant: miſcetur enim uirentibus humiditas quædam. Porrò ſuccus non tantùm ex uirentibus folijs exprimitur, ſed & fructu. Reſtringendi uim hæc omnia habent tum foris impoſita, tum intro ſumpta in corpus, quòd ſcilicet nondum ullam deleteriam, aut purgatoriam ſubſtantiam habeant admiſtam. Nomina. Planta, quæ μυρσίνη Græcis, Latinis Myrtus nominatur: Arabibus, Aes, Alas, ſiue As: Italis, Myrto: Germanis, Vuelſch heydelbeer: Hiſpanis, Murta, aut Raiam: Gallis, Meurte.

Ceraſia. Cap. CXXIX.

CERASIA aluo vtilia ſunt, ſi uiridia ſumantur: eadem ſiccata illam ſiſtunt. Gummi, quod ceraſi reſudarunt, cum uino diluto, tuſſi uetuſtæ medetur: colorem commendat, uiſum exacuit, appetentiam inuitat: idem ex uino potum calculoſis auxilio eſt.

CERASIA.

Ceraſorum conſideratio.

NVLLA hodie arbor eſt in Italia, quæ uulgo notior ſit Ceraſis. Has ſcribit Plinius libro XV. cap. XXV. nouas, & peregrinas, nec antea uiſas è Ponto ſecum primùm aduexiſſe in Italiam Lucullum, poſtquàm debellato Mithridate is uictoria potitus Romam uenit. Sed poſtea tanta agro Italo amœniſſimo cum hac arbore interceſſit affinitas, & conſortium, ut non ſolum ager is ſatiuarum plantas ſeruauerit, propagauerit, & adauxerit; ſed & ueluti ex eius humore (quæ ſumma fuit inter ſe ſocietas) grauida terra facta, ſine alioquo ſemine in campis, in montibus, & ſyluis numeroſiſſimas plantas procreauerit, & ediderit.

Ceraſiorũ genera.

Satiuarum ſpecioſiſſimi fructus, qui Ceraſa, & Ceraſia Latinis etiam appellantur, diuerſorum ſunt generum: quo fit, ut diuerſa quoque ſortiantur nomina. Inter hæc illa principem ſibi locum uendicant, quæ Hetruſcis uulgò Marchiane, & duracine uocantur: tametſi horum alia maiora, alia minora, alia ſaturato colore rubeant, alia uerò potius albicent. Quæ autẽ Plinio Iuliana, nobis uerò uulgò Acquaiuole, hoc eſt, aquea dicuntur, in nullo ſanè habentur pretio: quandoquidem adeò ſunt tenera, & fragilia, ut niſi ſub arbore ſua comendantur, facilè geſtatu collidantur, & marceſcant: quin et ob aqueæ partis redundantiam inſipida ſunt, oriq; ingrata. Quæ autem, quòd admodum nigricent, Corbine nos uulgò uocamus, Plinius uerò actia, & cæciliana, cùm ſint duriſcula, & dulcia, guſtatu habentur non iniucunda: ueruntamen quòd manus, dentes, ac labra atro colore inficiant, diſcũbentesq; deturpent, menſis raro apponuntur. In ceraſiorum genere numerantur & illa, quæ Romæ Viſciole, Senis Amarine, & in alijs compluribus Italiæ locis Maraſche uulgò nuncupantur, à ſapore (ut puto) dicta, quòd non iniucundi amaroris tantillum reſipiant. Horum porrò uaria notantur genera, quæ etſi omnia ſibi acidũ aſciſcant ſaporem; hæc tamen eius plus, illa uerò minus habent. Rura Tridẽtina ea Maraſche uulgò nominant, quæ minus acida guſtu deprehendũtur, quorum genus quoddam eſt, quod ori admodum gratũ habetur: quippe quòd in ijs acido dulce ſit admiſtum, ob idq; illa palato maximè placeant. Quædam præterea inibi Marine, & Marinelle cognominantur, quæ minora, & rotundiora ſunt, & breuiori pediculo appenſa, guſtu nihil ferè prædictis reclamante. Eſt & horum tertium genus, quæ uulgus illud Verule nominat, longiore pediculo, bacca etiámnum cæteris craſſiore, guſtu acerbo, & admodum acido, colore perpetuò rufeſcente, nec unquam in atrum uergente. etſi cætera, ubi plenè maturuerint, in atrum rubeſcant. Omnia hæc ceraſiorum (ut ita dicam) Amarinorum genera aptiſſima ſunt, ut inſolentur, & ut ſaccharo condiantur. Quinetiam ſapore cõmendantur ad intinctus conficiendos, quibus non modò ſanis edulia iucundiſſimè condiuntur; ſed etiam ægrotantibus, præſertimq; bilioſis febribus uexatis. Siquidem illis non modò ſitim extinguunt, ſed oris inſuauitatem emendant, & cibi appetentiam conciliant.

Syluestria ceraſia.

Syluestre horum genus nulla adhibita cultura Ananienſibus in Tridentino agro ſponte prouenit, nihil prorſus tum colore, tũ etiam ſapore ab illis diſſidens, quæ inibi, ut diximus, Verule uulgò uocantur. Hæc breui pediculo pendent in arboribus admodum pumilis, tantæq; breuitatis, ut raræ, uel potius nullæ dodrantalem æquent menſuram. Quo factum eſt, ut crediderim (etſi id pro comperto aſſerere non auſim) hæc eadem eſſe, quæ Plinio Macedonica dicuntur. Syluestria, quibus, plerunq; ueſcuntur aues, raro in cibis admittuntur, præterquàm à ruſticis, tũ quòd plus oſſis, quàm carnis habeant, tum etiam quòd cum quadam acerbitate amara ſentiantur. Degenerant ceraſi quocunq; fimo radicibus admoto, id uſque adeò oderunt, & horrent. Contrà proficiunt, ſi ſui ipſius putamina falce conciſa circum radices ſepeliantur ibiq; marceſcant. Præcoces illæ fructus ferunt, quibus ante florum exortum calx uiua radicibus circumponitur: uel quibus aqua calida ſæpius pedes irrigantur, etſi poſtea paruo temporis tractu inareſcant.

Ceraſiorũ uires ex Galen.

Galenus habita Ceraſiorum omnis generis ratione lib. VII. ſimp. med. ea hiſce paucis perſtrinxit. Ceraſus arbor fructũ fert non paris adſtrictionis in omnibus particulatim plantis participem. Nam & in horum, ſicut etiam malorum granatorum, & malorum, quibuſdam auſtera qualitas, in quibuſdam uerò dulcis, in nonnullis autem acida exuperat. Quinetiam ipſorum dulciũ ea, quæ nondum cocta ſunt, ac matura, quædam admodum acerba ſunt, quædam ſimiliter moris acida. Sed in moris immaturis acida qualitas acerbam exuperat, in ceraſijs non ſemper. Ergo quæ dulciora ſunt, magis quæ in inteſtinis ſunt, ſubducunt, ſed minus utilia ſtomacho ſunt. contrà auſtera. Quæcunq; uerò acida ſunt, ea pituitoſis, excrementoſiſq; ſtomachis conueniunt: ſiquidem auſteris magis deſiccant, & nonnihil etiam incidunt. Porrò ipſius arboris gũmi commune omnibus uiſcoſis, & mordacitate carentibus medicamentis facultatem obtinet, quæ & ad arterias exaſperatas accommoda eſt. Propriè autem (ſi quidem uerum eſt quod quidam ſcribunt) calculis uexatos cum uino potũ adiuuat. Nam ſic illi tenuium partium quædam facultas ineſt.

Nomina.

Ceraſorum fructus, qui Græcis Κεράσια, Latinis item Ceraſia, & Ceraſa dicuntur: Arabibus, Saraſie: Italis, Ciregie: Germanis, Kirſen: Hiſpanis, Cerezas: Gallis, Ceriſe.

Siliquæ. Cap. CXXX.

SILIQVAE recentes ſtomacho aduerſantur, aluum ſoluunt: eædem ſiccatæ ſiſtunt, ſtomachoque utiliores fiunt: urinam ciunt, ſed præcipuè, quæ uinaceis condiuntur.

Siliquarũ cõſideratio.

SILIQVAE, quæ Græcis κεράτια *dicuntur, in Italia officinis uulgò Carobe, & Carobole appellantur. Naſcuntur arbores, quæ Siliquas ferunt, in regno Neapolitano, præſertim in Apulia, ac etiam in Campania, ut optimè ſciunt ij, qui Fundo Itrum, & hinc Molam iter faciunt: ſiquidem in illa ob læuigatos lapides inibi ſtratos laborioſa admodum uia, quam Appiam uocant, frequentiſſime conſpiciuntur. Incolæ has plantas Salequa uulgò nominant, uocabulo nimirum à Siliqua detorto. Arbores in ſpectatam ſatis proceritatem attolluntur, ramis in latitudinem potius, quàm in longitudinem protenſis: cortice cineritio ad cæruleum inclinante, loti arboris inſtar. Folio uirent fraxineo, latiore tamen, duriore, rariore, ac magis circinnato. Florent diſcedente hyeme, aut uere iam appetente: fructificant uerò æſtate, & autumno. Siliquæ recenter ab arbore decerptæ ingrato diſplicent ſapore, ſed tractu temporis in cratibus expanſæ, & ſiccatæ, adeò miteſcunt, ut & dulces euadant admodum, & guſtui ſuaues fiant. Aliud ſiliquarum genus, quod ficum Aegyptiam cognominant, ſcriptis tradiderunt Theophraſtus, & Plinius: de quibus mihi diſſerendum non propoſui, tum quòd Italis nuſquam (quantum equidem ſciam) naſcantur, neq; cognoſcantur; tum etiam quòd nullum habeant uſum in medicina.*

Siliquarũ uires ex Gal.

Siliquas in cibis damnauit Galenus lib. II. de alimentorũ facultatibus, his uerbis. Ceratia, quorum tertia ſyllaba per, t, literam & ſcribitur, & pronunciatur, nihil cum ceraſijs per, ſ, ſcriptis habent ſimilitudinis. Eſt autem praui ſucci edulium, ac lignoſum: unde neceſſariò ſequitur, ut concoctu ſit difficile: nihil enim quod lignoſum eſt, facilè coquitur. Præterea incommodum illud ipſis ineſt non paruum, quòd non celeriter deiiciantur. Proinde ſatius eſſet, ea ad nos non importari à regionibus orientalibus, in quibus naſcuntur. Sed de uiribus, quas & arbor, & ipſæ habent in medicina, idem Galenus diſſerens lib. VII. de ſimplicium medicamentorum facultate, ſic inquit. Ceratonia exiccantis eſt, & adſtringentis facultatis, ſicut & fructus eius, quæ ceratia uocant, nonnihil etiam dulcedinis continent. Accidit autem iſtis quiddam ſimile ceraſiis. Nam ſi humida ſumas, magis uentrem ſubducunt: ſicca uerò magis ſiſtunt: utpote cùm humiditatem expirent, & quod eſſentiæ eſt craſſioris, tantùm reliquum habeant.

Nomina.

Κεράτια Græcè, Latinè Siliquæ uocantur: Arabicè, Chanub: Italicè, Carobe & Carobole: Germanicè, S. Iohãnes brot: Hiſpanicè, Alfarobas: Gallicè, Carouge.

Mala. Cap. CXXXI.

FOLIA, flores, & germina cùm omnis mali, tum maximè cotoneæ adſtringunt. Pomis acerbis adſtringendi uis ineſt, maturis uerò longè ſecus. Ex ijs uerna bilem gignunt, neruos omnes lædunt, inflationes pariunt. Cotonea ſtomacho utilia, urinam cient: uerùm toſta mitiora habentur. Proſunt cœliacis, dyſentericis, purulenta extuſsientibus, colericis, præſertim cruda. Maceratorum liquor commodè in ſtomachi, aut uentris fluxionibus, potui datur. Succus crudorum aſſumptus orthopnoicis ſalutaris eſt. Decocto fouentur uuluæ, & ſedes, ſi procidant. Cotonea, quæ melle condiuntur, urinam mouent: mel autem ſibi conſtrigentem illorum uim, & inſpiſſantem adſciſcit. Quæ cum melle coquuntur, ſtomacho, atque ori gratiora ſunt, ſed minus inſpiſſant. Cruda cataplaſmatis adijciuntur, ad cohibendum aluum, aut ſi ſtomachus æſtuet, aut in uomitiones effundatur, ad mammarum inflammationes, præduros lienes, & condylomata. Fit uinum ex ipſis tuſis, expreſsiſque: ſed quò perduret, quindecim ſextarijs ſucci unus mellis adiungitur, alioquin in acorem degenerat. Prodeſt ad omnia, quæ dicta ſunt. Fit & oleum ex ijs, quod melinum uocauimus: quo utimur, quoties adſtringenti oleo eſt opus. Eligi oportet uera, quæ ſanè ſunt rotunda, parua, & odorata. quæ uerò ſtruthia dicuntur, magna quidem ſunt, ſed minus utilia. Flos & uiridis, & ſiccus cataplaſmatis imponitur: jis conueniens, quæ adſtrictionem deſiderant, inflammationibus oculorum, reiectionibusq; ſanguinis: contra citam aluum, & menſium impetus, in uino bibitur. Melimela uentrem molliunt, & ab eo animalia expellunt: ſtomacho negotium exhibent: æſtuationem faciunt. ea multis dulcia mala uocantur. Epirotica mala, quæ Latinè orbiculata dicuntur, ſtomacho utilia: ſiſtunt aluum, vrinas euocant: malis tamen cotoneis inualidiora. Syluestria mala ſimilia ſunt uernis,

MALVS.

COTONEA MALVS.

PERSICA MALVS.

ARMENIACA MALVS.

MEDICA MALVS.

AVRANTIA MALA.

LIMONIA MALA.

uernis, & adſtringunt. Sanè in hunc uſum immatura omnia opus ſunt. Perſica poma matura tam ſtomacho, quàm uentri utilia ſunt. acerba aluum cohibent, ſed ſicca uehementius. Decoctum è ſiccis alui, ſtomachíque fluxiones ſiſtit. Armeniaca, quæ à Latinis præcocia dicuntur, minora ſunt ſupradictis, & ſtomacho utiliora. Medica mala, perſicáue, aut cedromela, quæ Latini citria uocant, nemini non cognita. Arbor ipſa omnibus anni temporibus pomifera, alijs deciduis, alijs ſubnaſcentibus. Malum oblongum eſt, rugoſum, colore aurum imitans, cum grauitate odoratum. ſemen habet pyri. Id in uino potum uenenis reſiſtit, aluum mouet: oris ſuauitatem commendat, decocto eius colluto, aut ſucco: æſtur in malacia mulieribus. Veſtiarijs impoſitum ab eroſionis uitio ueſtes uindicare exiſtimatur.

Malorum cõſideratio.

IN MALORVM quoq; genere Dioſcoridi recenſentur Perſica, Præcocia, Cotonea, & Citria: quippe quòd eandem effigiem, & formam repræſentare uideantur. Sed nos primùm de uulgaribus malis agemus, reliqua ſubinde ſigillatim proſequemur. Eorum itaque (ut Galenus libro ſecundo de alimentorum facultatibus poſteritatis memoriæ prodidit) uarij, ac multiplices ſunt ſapores, quos etiam uariæ ſequuntur functiones. Alia nanque auſterum, alia acidum, dulcemúe ſaporem gerunt. Sunt etiam quæ ex ijs miſtum habeant, ita ut appareant & dulcia ſimul & auſtera. Quædam præterea cum dulcedine manifeſtè acida ſentiuntur; ad hæc alia cum acore acerba. Inuenias autem nonnunquam & quæ tres ſimul ſapores planè referant, dulcem ſcilicet,

ſcilicet, & acidum, acerbiq; nonnihil. Cæterùm mala quidem, quæ adſtringunt, ſuccum habent frigidum, ac terreũ. Quæ uerò acida apparent, frigidum quidem ſuccum habent, uerùm tenuium eſt partium. Mediæ autem temperaturæ ſunt dulcia, quæ ad calidius uergunt. Quemadmodum quæ omnis qualitatis ſunt expertia, inſipidáue, ac ueluti aquoſa, ad frigidius inclinant. Malis igitur uteris pro uincentiũ ſaporum facultatibus: auſteris quidem, cùm uentriculus uel propter calidam intemperiem, uel ob multam humiditatem fuerit imbecillus: acerbis autem, cùm hæc aucta admodum fuerint: acidis, cùm craſſum ſuccum, qui non magnopere frigidus ſit, ſuſpicaberis in ipſo eſſe collectum. Siquidẽ ſuccus frigidus non acida; ſed acria poſtulat. Vtraq; certè & acida & acria ſuccos craſſos incîdunt: in eo tamẽ diſſerunt, quòd hæc quidem cum refrigeratione; illa autem cum calfactione id præſtent. Porrò dulcis malorum ſuccus, cùm ſine acrimonia, & craßitie, hoc eſt, cùm ſolus exquiſite fuerit, celerius, quantum in ipſo eſt, diſtribuitur. Quòd ſi acrimoniam, aut craßitiem habuerit, citius ſubducitur. Cæterùm optima etiam genere mala uitanda ſunt, antequàm in arboribus maturuerint: quippe quoniam concoctu ſunt difficilia, & frigida, tardeq; permeant, & praui ſunt ſucci: ad hæc ſuccum habent frigidum, & leuiter craſſum. Quæ uerò bellè matura in hyemem, & uer proximũ aſſeruant, ea morbis ſæpenumero perquàm utilia ſunt, aut farina aqua ſubacta circumlita, aut calidis cineribus mediocriter aſſata, aut pulchrè in aquæ bullientis uaporibus percocta. Dare autem ipſa conueniet ſtatim poſt cibũ, aliquando etiam cum pane, ad uentrem, & ſtomachum roborandum, ijs qui cibum faſtidiunt, tardeq; concoquunt, quiq; uomitu, diarrhœa, ac dyſenteria infeſtantur. In hunc quoq; uſum apta ſunt acerba: nam parata, ut modò dixi, mediocrem retinent adſtrictionem. In Hetruria principatum obtinent, quæ Appiæ, & Mele roſe uulgò uocantur: quandoquidem hæc duo genera, cùm ſuauiter oleant, guſtuiq; arrideant, cum naribus, et palato maximam ineunt gratiam. Eaq; propter non longè eum aberrare putauerim, qui dixerit Appia eſſe Dioſcoridi melimela: Roſea uerò, quæ eidẽ epirotica, & Latinis orbiculata dicuntur. Quæ uerò adeò rubent, ut cruore perfuſa uideantur, & acido guſtu ſunt prædita, non alia de cauſa ita rubeſcunt (ſi rei agrariæ auctoribus credimus) niſi quòd ex mali, & mori nigræ inſitione ſuam traxerint originem. Cornarius ſua tantùm, ni fallor, opinione ductus, putat in ſuis commentarijs in Galeni libros de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, Ceſtiana poma eſſe arantia, ſiue aurantia mala, quæ in Citrei mali genere ab omnibus recenſentur. Nec eum potuit à ſua ſententia reuocare Plinius, qui libro XV. capite XIIII. apertißimè ſcribit à Ceſtio ceſtiana, à Matio matiana, à Manlio manliana, à Claudio claudiana, & ab Appio appiana mala per inuentorum nomina, à quibus habuerũt originem, Romanis fuiſſe cognominata. Quocirca eo loco ſcriptum reliquit Galenus ex auctoritate Apollonij, quòd in capitis dolore ex ebrietate ceſtiana mala ſic in urbe Romana appellata, in cibis cocta conferunt, quòd auſtera ſint facultate: non ut ſomniaſſe uidetur Cornarius, aurantia, quæ præterquàm quòd Apollonio, & Galeno incognita fuiſſe cenſentur, nuſquam gentium, quod equidem ſciam, cocta exhibentur. Quo fit, pace omnium dixerim, ut qui ſuæ ceruicis duritiam conſulunt, ſuas ſæpius reprobare ſententias audiant. Malos, quæ fructus ſuos tanquam ſteriles, dare recuſant, fœcundas effeceris, ſi plumbeo circulo earum caudicem altitudine pedis à terra ſtrictim cõcluſeris ante florum aduentum, & cùm mala cœperint adoleſcere, ſoluto uinculo eas libertate donaueris.

Cornarij opinio reprob.

Mala Cotonea primùm in Italiam aduecta fuerũt è Cydone Cretæ oppido, unde Græcis cydonia dicta ſunt. Horum tria in Italia inueniuntur genera. Palma illis, quæ peculiariter Mala cotonea cognominantur, preſſa, inciſuris interſecta, colore ad aurum inclinato, lanuginoſa, & longè cæteris odoratiora. Proximum locum ſortiuntur, quæ maiore admodum corporis mole proueniunt. Dioſcoridi, & Galeno ſtruthia uocata. Hetruſci hæc pyra cotonea uocant: quippe quòd forma magis pyra, quàm mala referant. Pulpa, ac ſucco cæteris præualent, colore tamen, ſuaueolentia, ac uiribus cedunt. Poſtremò Plinio miluiana ſunt, quæ nonnullis notha dicuntur, quòd tantùm proueniant ex cotoneis malis, quæ ſtrutheis inſitæ fuerint, uel ex ſtrutheis, quæ cotonearum ſurculos receperint. Hæc malis grandiora, pyris uerò, ſiue ſtrutheis minora uiſuntur: forma uerò, ac facultate inter utrunque media. Cæterùm ſanè hæc omnia, præcipuè mala, maximè officinis expetuntur in medicinæ uſum. Nempe quòd ex omnibus præter uinum, miuam, oleum, & quod Dyacidonium uocant, conficiantur & intinctus, & congelati liquores: quæ omnia non ægris modò apta ſunt, ſed etiam ſanis utilia æquè & grata. Galeni æuo (ut ipſe teſtatur in libris, quos de alimentorum facultatibus conſcripſit) Cydonite placenta, quàm officinæ Diacydonium nuncupant, ex Iberia, & Syria Romam conuehebatur, ex melle tantùm, & cotoneorum carne confecta, tam ad cibi, quàm medicamenti commodum. Quæ ſaccharo, uel melle condita reponuntur, perfectè matura legi debent, aliàs indureſcunt lignorum inſtar, ita ut dentibus confici nequeant. Quæ cruda per hyemem aſſeruantur, ſeorſum à penſilibus uuis reponenda ſunt, quòd uuas ſuo acerrimo ſapore adeò uitient, ut eæ ſtatim marcore conficiantur.

Malorum cotoneorum cõſideratio.

Perſicorum quoque plurimæ reperiuntur ſpecies. nam quædam rubent, alia aureo colore fulgent, alia uireſcunt, alia candida ſunt, alia ſanguinea, alia duracina, alia cotonea uocantur. Ad hæc quædam habentur dulcia, quædam acida, quædam uinoſa, quædam amariuſcula, & quædam etiam auſtera. Prima laus in cibis duracinis, ſic ex re dictis, quòd caro tam pertinaciter hæreat oßi, ut nullo pacto ab eo auelli queat. Præcipua autem in hoc genere illis laus, quæ ab aurei coloris nitore, odoreq; perquàm iucundo Cotonea cognominant. Secundas ſibi uendicant partes, quæ cortice detracto ſanguineum ſuccum fundunt, non propterea modò quòd ſint guſtu reliquis ſuauiora; ſed etiam quia magnitudine, & colore ſunt ſpecioſa. Proxima ſunt, nec prædicto generi fortaſſe cedunt, quæ à nucis ſimilitudine Nuciperſica cognominantur: hæc enim cùm colore, & ſapore non refragentur perſicis cotoneis, tum etiam non ingrata dentibus duritie, guſtum mira afficiunt uoluptate. Eſt & genus aliud Perſicorum in Hetruria, ac in alijs Italiæ locis agricolarum mangonio factum, quæ ideo Perſica amygdala appellant, quoniam perſicorum oßium uice dulces amygdalarum nucleos includunt.

Perſicorum conſid.

Cæterùm ſanè multis contendit Cornarius, in ſuis commentarijs in ſecundum Galeni librum de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, ubique corruptum eſſe Plinij codicem, ijs in locis, in quibus de duracinis perſicis tractat: quin & Pauli, & Palladij, &

Cornarij opinio reprobata.

Conſtantini Cæſaris libros corruptos eſſe, ubi in ijs de duracinis perſicis aliquid ſcriptum reperitur. Quandoquidem is, ubi in horum monumentis de duracinis perſicis factam fuiſſe mentionem legitur, ibi de rhodacenis, non autem de duracinis legendum eſſe cenſet. Verùm cùm inibi nulla uel ratione, uel auctoritate nitatur, quibus id comprobet, ſua tantùm ductus opinione uidetur: atque ob id facilè pronunciaſſe, horum omnium codicibus (quod tamen obſurdum eſſet credere) mendum ſubeſſe. Quamobrem in hoc potius Cornarium hallucinatum, quam libros deprauatos eſſe crediderim. Quinimo uirum alioquin doctiſsimum admiror, quòd rem per ſe claram obſcuram reddere conatus ſit, quódq; non intellexerit, quid Plinio, & Palladio duracina, quid Paulo δοράκια, quidue Aetio, & Conſtantino, ac alijs quibuſdam Græcis ῥοδάκηνα extiterint. Nam ſi animaduertiſſet, hæc inter ſe & nominibus, & re ipſa differre, facilius, meo quidem iudicio, rem dubiam explicaſſet, nec omnes in uniuerſum auctorum codices deprauatos pronunciaſſet: cùm, ut equidem arbitror, eorum nullus his in locis ſit uitiatus. Paulo enim δοράκια, ut uulgata habet lectio, non ῥοδάκηνα Cornarij modo, legendum ſemper exiſtimaui, quòd ipſe eo loco de præcocibus, & armeniacis tantùm malis diſſerat, non autem ſimpliciter de perſicis. Siquidem, ut Cornarius ipſe fatetur, Rhodacene non eſt alia, quàm malus perſica, quemadmodum Rhodacena nil aliud ſunt, quàm mala ipſa Latinis perſica uocata. id quod & nos ſine ulla controuerſia probamus. Sed Paulo δοράκια (ut diximus) genus eſt præcocis, ſiue armeniaci mali, ut ipſe declarat his uerbis. τὰ δὲ πραικόκιά τε καὶ δοράκια, καὶ ἀρμένια κρείττονα τῶν περσικῶν· οὔτε γὰρ ὀξύνεται, οὔτε ὡσαύτως διαφθείρεται. id eſt. Præcocia, doracia, & armenia perſicis præſtant: neque enim aceſcunt, neque ſimiliter corrumpuntur. Quibus palàm eſt in Paulo potius δοράκια, quàm ῥοδάκηνα eſſe legendum, quòd tantùm perſica malus Græcis ῥοδακηνη uocetur, non autem armenica, doracia, & præcox: quarum fructus, tametſi à quibuſdam inter perſica numerentur, quòd forma tantùm ijs ſimiles uideantur; non tamen uera ſunt ſimpliciter perſica, quæ propriè Græcis nonnullis ῥοδάκηνα μῆλα in uniuerſum uocantur, ut ipſe etiam Cornarius teſtatur. Quippe nugaretur ineptè Paulus, ſi uellet, quòd rhodacena perſicis præſtarent, cùm nil aliud ſint rhodacena, quàm perſica. His itaque rationibus liceat nobis dicere, δοράκια Paulo nec ῥοδάκηνα, nec duracina deſignare, ſed præcocis, ſiue armeniaci mali genus ſibi peculiare. Sed iam ad Plinium uenio, cui duracina perſica perſicorum ſpecies ſunt, quibus palma inter omnes, non autem genus, quemadmodum & duracina ceraſa, & uuæ etiam duracinæ inter uarias ceraſorum, & uuarum ſpecies eodem Plinio, & Palladio deſcribuntur. Quod maximè arguit, aliud eiſdem deſignare duracina, aliud uerò Græcis ῥοδάκηνα, quòd uerbum hoc uniuerſaliter de omni perſico prædicetur, non autem de aliqua particulari ſpecie. Neque, ut ait Cornarius, uocat noſtra ætas quædam perſica mala duracina, quòd oſſe cæteris duriora ſint, ſed antiquos ſecuta, quòd pulpæ conſiſtentia guſtui gratiora ſeſe offerant, & longiori tempore perdurent. Quod quidem palàm facit Plinius lib. XIIII. cap. III. cùm ait. Duracina uua ſine ullis uaſis in uite ſeruabilis eſt: tanta eſt contra frigora, æſtus, tempeſtateſq; firmitas. Hanc & Columella prætulit in cibis. Poſtremò quòd rhodacene arbor, perſicam arborem in uniuerſum ſignificet, cùm Cornarius ipſe id firmiter aſſerat, opus ſanè non eſſet, hoc pluribus comprobare. Sed ne fortaſsis putaret ſibi ipſi non eſſe adhibendam fidem, Aetium conſulat, Cõſtantinum Cæſarem, & Symeonem Sethi inter recentiores Græcos. Siquidem ij pluribus in locis manifeſtè demonſtrant, nil aliud per Rhodacenem ſe intellexiſſe, quàm ueram, legitimamq; perſici plantam. Perſicorum omne genus damnauit Galenus libro II. de alimentorum facultatibus, ut praui ſucci, & quæ facilè corrumpantur, ac noxam uentriculo inferant: quapropter Perſica primis menſis ſemper edenda præcipit. Quare ego certè neſcio, ex quorum ſcriptis deprompſerit Plinius, quòd innocua expetantur ægris. Niſi fortaſſe & ipſe pro perſico perſeum deceptus acceperit, quemadmodum fecere recentiorum nonnulli. Perſici flores eſu aluum deijciunt, itemq; uomitiones cient, ſed non abſq; labore, ac detrimento. Nõ defuerũt, ut Marcellus Florentinus, & Simphorianus Campegius in hiſtorialibus Galeni campis, qui exiſtimauerint eandem plantam eſſe perſicam, & perſeam, de qua agit Dioſcorides in huiuſce primi uoluminis calce. Quæ (ut tradunt) ea profectò eſt, quæ in Perſide exitioſa naſcitur, etſi translata in Aegyptum cœli illius clementia mortiferam in ſalutarem uerterit naturã, adeò ut in cibos recepta, tam ſanis, quàm morboſis prorſus habeatur innocua. Huius hiſtoriam latius proſequitur Theophraſtus lib. IIII. de plantarum hiſtoria (ut infrà ſuo loco dicemus) quã ſi quis perlegerit, hanc à noſtris perſicis plurimùm diſsidere comperiet. Manifeſto etiámnum argumento ſunt Dioſcorides, & Galenus, quòd hæ plantæ inter ſe differant: quandoquidẽ ij de his ut forma, & genere differentibus ſeorſum ſuis ſcriptis tradiderunt. Armeniaca præterea, quæ Latini, ut in Dioſcoride legitur, præcocia nominant, & Græci bericocia pronunciant, nos in Hetruria Græcos imitati uulgò Bacoche, & Moniache corruptis uocabulis appellamus, ac ſi diceremus Bericocia, & Armeniaca. Plura eorum uiſuntur genera magnitudine potius, quàm genere differentia. Quod euenit non modò cæli clementia, & terræ admodum frugiferæ dotibus; ſed & cultorum mangonio; nanq; ex multiplicata inſitione maximè proficiunt. Porrò omnia, ubi maturitatem ſenſerint, aureo colore ſplendent. Idcirco Romanis uulgò Griſomele, quaſi chryſomela dicuntur, eaq; præcipuè, quæ eo tractu cum perſicis magnitudine certant. Matureſcunt ineunte æſtate menſe iunio ante alios fugaces fructus, unde meritò Præcocia dicta. Ea parũ genere, & naturæ dotibus à perſicis diſsidere, teſtis eſt Galenus libro ſecundo de alimentorum facultatibus: ſed non itẽ in uentriculo, ut illa, tam citò corrumpi. quanquam recentiores medici ea longè magis, quàm perſica, corruptioni obnoxia experientia contendunt. Inſuper Medica mala, ut ex nomine cognoſci poteſt, ex Media primùm aduecta ſunt. hæc Latinis Citria, uel Citromala uocantur. Eorum arbor aurantiorum, ac limoniorum plantas magnitudine æquat. Folia, quæ perpetuò ei uireſcunt, aurantijs parum, uel nihil refragãtur, foraminibus uiſum ferè effugientibus ubiq; punctim traiecta. Quamobrem neſciuerim ego, qua ratione Theophraſtus (ut Theodorus interpretatur) ei folia aſsignauerit portulacæ, quæ illi nullis notis conſentiunt. Quo fit, ut admirari non liceat, ſi recentiorum pleriq; exiſtimauerint Theophraſti codicem hoc in loco ſcatere mendis, & quòd ubi legitur ἀνδράχνης id eſt, portulacæ, legi

Plinij lapſus.

Marcelli, & Simphoriani error.

Armeniacorum cõſideratio.

Medicorum malorum cõſideratio.

legi potius debeat ἀράχνης, id eſt, araneorum telæ. Quandoquidem ijs fortaſſe uidebatur, quòd, cùm mali Medicæ folia ſint ubique minutis admodum punctis perforata, ita ut linteoli ſpiſſioris modo ſint tranſparentia, facilè telis araneis comparari poſſent. In quorum ſententia ego quoque perſtiti, quouſque Plinius inde me reuocauit. Quippe cùm accuratius Plinium perlegiſſem, comperi Theodorum, alioquin uirum & Græcum natione, & Latinæ linguæ peritiſſimum, malè Theophraſtum hoc in loco fuiſſe interpretatum, & uocabuli ſignificatum minus rectè accepiſſe. ſiquidem, ut apertiſſimè declarat Plinius lib. XIII. cap. XXII. Adrachne arbor eſt arbuto admodum ſimilis. Inquit enim, Adrachnem omnes ferè Græci portulacæ nomine interpretantur, cùm illa ſit herba, & andrachne uocetur, unius literæ diuerſitate. Cæterùm adrachne eſt ſylueſtris arbor, neq; in planis naſcens, ſimilis unedoni, folio tantùm minore, & nunquam decidente. Hinc ergo facilè colligi poteſt, huic plantæ, quæ arbuti frondibus perpetuò uireſcit laurinis ſimilibus, Medicæ mali folia comparaſſe Theophraſtum. Citrea arbor omnibus horis pomifera eſt: alia nanq; matura cadunt, alia matureſcunt, alia uerò ſubnaſcuntur. Hæ Plinij æuo non erant in Italia, ut ipſe teſtatur lib. XII. cap. III. ubi inquit, ſæpius tentaſſe gentes, plantas è Media transferre ad ſe, quæ tamen ibi diu uiuere nequiuerunt, licet magna cultorum ſolertia fuerint enutritæ. Nunc uerò contrà translatitiæ factæ ſunt, atq; cum Italo ſolo tantam iniere gratiam, ut non modò in maritimis, ſed in mediterraneis quidem tum hortis, tum uiridarijs, tum etiam nobilium lacuum ripis frequentiſſimæ feliciter germinent. Poſtquàm cultu, & diligentia Palladij (is enim proditur primus artem adinueniſſe) factum eſt, ut ex Media in Italiam translatæ proſilierint, ac propagauerint. Theophraſti ætate Citria mala nondum in ciborum uſum uenerant, eorum teſtimonio, quæ ipſe lib. IIII. de plantarum hiſtoria memoriæ prodidit, ſed tantùm odoris gratia ueſtibus inſerebantur. Quin & eorum uſus erat antidoti loco cõtra uenena, ad quæ demolienda ſemen præcipuè efficaciſſimum habent. Refert Atheneus, quòd cùm princeps quidam Aegyptius maleficos quoſdam damnaſſet nebulones, quò ſuorum facinorum luerent pœnas, aſpidibus ſecundum Aegyptias leges in prædam exponendos, ij Citrium in itinere, dum ad beſtiarum pabulum ducerentur, comederunt, quod caupona quædam uicem eorum dolens, atq; miſeriam, illis dederat. Mox cùm in theatrum deſcendiſſent, & ab immanibus, ferociſſimiſq; feris demorſi eſſent, nihil ſanè moleſtiæ ſenſerunt. Qua de re præfectus non paruam cœpit admirationem, & à militibus diligenter inquirens, an antidotum aliquod præſumpſiſſent, certior factus eſt, citriũ tantùm ex integra ſimplicitate donatum, eos comediſſe. Poſtridie uerò iuſſit uni præberi, alteri denegari, & denuò in theatrum trudi ad ſupplicium. Quo facto, qui comederat, demorſus nihil incommodi paſſus eſt: alter uerò à fera ictus undiq; liuidus factus, confeſtim interijt. Narrat præterea Theopompus Chius duodequadrageſimo ſuarum hiſtoriarum uolumine, Clearchum Heracleotam Ponti tyrannum multos ueneno necaſſe: ſed ille, inquit, plures adhuc interfeciſſet, ſi populum præſtantiſſima citrij uis latuiſſet. Seruantur Citria mala diutius incorrupta, ſi hordei, uel milij aceruis obruantur.

Theodori lapſus.

Citriorũ mira facultas.

Sed habita medicinæ ratione, iam de eorum uiribus plenius diſſerendum eſt. Citria itaq; uenenis aduerſantur, eorumq; maximè ſemen. Citrij decoctum collutione, horis halitum commendat, ſuauitatemq; accerſit. Ipſa autem integra ueſtiarijs condita, ueſtes non modò gratiſſimo odore perfundunt; ſed eas etiam à tineis, & blattis uindicant. Si cruda tamen manduntur, non facilè coctioni obediunt: quin & craſſum generant ſuccũ: ob hocueſci ijs melle, aut ſaccharo conditis ſatius eſt, quòd uentriculum commodè calefaciant, ac roborent: quamuis hæc noſtra ætas gulæ nimiũ indulgens in cibis citria cruda præferat cum aſſatis carnibus eſitata. Citria aduerſus atram bilem, & morbos mœſtos, quos illa excitat, opitulantur. Semen priuatim ſcorpionum ictibus & potum, & appoſitum mirificè medetur. Acidus eorum ſuccus flauam reprimit bilem, arcetq; peſtis contagia. Proinde recentiores medici ad febres peſtilentes ſerapijs ex eo confectis feliciter utuntur. Ea principem in cibis obtinẽt locum, quæ in lacus Benaci ripis proueniunt; quæ etſi parum mala Limonia dicta magnitudine ſuperent; maiorem tamen cæteris ab ore ineunt gratiam. Quæ uerò ex Liguriæ uiridariis, & Adriatici, & Aegæi pelagi inſulis, aliiſq; locis afferuntur, etſi melopeponum modo craſſeſcant, ſpecioſaq; magnitudine excellant; cùm tamen inſipido guſtu non multùm placeant, in cibis non æquè ac illa, præſtant: uerùm quòd pulpa copioſiore conſtent, officinis expetũtur ſaccharo, uel melle aſſeruanda.

Citriorum uires.

Citrii mali meminit Galenus lib. VII. ſimplicium medic. ſic inquiens. Mali medicæ fructus non amplius malum medicum, ſed ab omnibus Citrium nuncupari adſolet. In ſemine quidem uincentem habet qualitatem acidam, & ſiccam; ut ipſum tertii ſit ordinis reſiccantium, refrigerantiumq;. In cortice uerò itidem deſiccantem tẽperiem eſt ſortitus, non parum tamen habentem acrimoniæ: proinde deſiccat hic ſecundo exceſſu, non tamen frigidus eſt, ſed aut temperatus, aut paulò infrà. Porrò caro eius pariter craſſi ſucci eſt, & pituitoſa, frigidaq;; nam & ipſa editur, ſicut & cortex. Semen omne edi ineptum eſt, tum humidum illud, & acidum, de quo primùm diſſerui: tum nucleus, qui in illo inuenitnr, id quod re uera ſemen eſt. Hic amarus eſt, & digerendi uidelicet, ſiccandiq; facultatem obtinens, ſecundo quodammodo ordine à temperatis recedens. Folia uerò deniq; exiccandi, ac digerendi uim obtinẽt: hactenus Galenus. Vbi animaduertendum eſt, quòd cùm initio capitis inquit, In ſemine quidem uincentem habet qualitatem acidam, & ſiccam; ut ipſum tertii ſit ordinis reſiccantium, ac refrigerantium, Galenus non de nucleis intellexit, neq; de uero eorum ſemine; ſed tantùm de acido Citrii ſucco, in cuius medio ubiq; includitur ſemẽ. Eam autem fuiſſe in hoc Galeni ſententiam, eius uerba in calce ferè capitis oſtendunt, quæ ita ſonant. Semen omne eſui ineptum eſt, tum humidum illud, & acidum, de quo primùm diſſerui: tum nucleus, qui in illo inuenitur, id quod re uera ſemen eſt. Hic amarus eſt, & diſcutit, hoc eſt calefacit, & exiccat ſecundo receſſu.

Citrij mali uires ex Gal.

Quam rem malè, meo quidem iudicio, aſſecutus Auicenna, utpote qui non rectè diſtinxerit, neque hac in re planè Galeni ſententiam acceperit, libro ſuorum canonum ſecundo ſemini Citrii ſecundam calidorum, & ſiccorum ſedem aſſignauit: tractatu uerò, quem cordis uiribus dicauit, eidem tertiam frigidorum, & ſiccorum claſſem adſcripſit, nullum quidem uerbũ faciens de acido Citrii ſucco, quem à Galeno ſub ſeminis nomine comprehenſum fuiſſe demonſtrauimus.

Auicenna notatur.

Nõ longè natura, & uiribus à citriis diſtant mala LIMONIA, & AVRANTIA dicta, & illa, quæ ADAMI poma uulgò uocantur.

Limonia, Aurantia, & Adami poma.

uocantur, nos uerò Lomie dicimus: tametſi Limonia, cùm ſint guſtu omnibus ijs ſpeciebus acidiora, ob id ſucco & frigidiora, & ſicciora eſſe, argumento duci poßit. Quin & Aurantia cortice calidiora cenſenda ſunt, quandoquidem is reliquis acrior, atq; amarior guſtatu deprehenditur. Aurantiorum (quemadmodum etiam de punicis ſuperius diximus) in Italia tria obſeruantur genera, dulcia, acida, & uinolenta, ſiue miſta. Dulcia in omnibus partibus excalfaciunt. Aliorum uerò ſuccus refrigerat, prout maiore, ſeu minore referta ſunt aciditate. Quocirca febricitantibus ad reſtinguendam ſitim, acida quidem, & uinoſa, non autem dulcia ſunt exhibenda. Fit è Limoniorum ſucco, ſicut & citriorum, ſerapium ad reſtinguendum bilis feruorem non inutile. Item & ad peſtilentes febres, & eas, quæ contagione non uacant. Aqua, quæ è Limoniorum ſucco calentis aquæ balneo, & uitreis organis extrahitur, præterquàm quòd mulieribus expetitur pro fuco ac faciem expoliendam, uitiligines ubicumq; ſint, & totius corporis maculas emendat, uaros delet, & acaros interimit. Serapijs admiſta febribus acutis, et contagioſis mirè ſuccurrit. Epota uentris tineas enecat: id quod etiam præſtat ſuccus recenter expreſſus, unciæ pondere potus. Cæterùm non parum laboris impendiſſe uidetur Braſauolus in præfatione ſui de ſimplicium examine libri, ut doceret, unde emanauerit Arantiorum uocabulum. Sed licet ibi plura de eius origine referat; ea tamen, meo quidem iudicio, nõ multùm nomini quadrant. Quandoquidem ego potius exiſtimauerim, uulgò Arantia, quaſi Aurantia, altera expuncta litera, dicta fuiſſe. Nam cùm hæc poma auri colore reluceant, ab auro meritò nomen accepiſſe uidentur: unde, quantum equidem reor, Aurantia, hoc eſt, aurea mala dicta fuere. Reliquum eſt, ut ſingulis malis ſua reddamus nomina. Mala ita Latinis dicta, Græcis μῆλα uocantur: Arabibus, Tuffa, ſeu Tufaha: Italis, Mele: Germanis, Oepffel: Hiſpanis, Manſanas: Gallis, pomes. Ea uerò, quæ Græcè κυδώνια μῆλα, Latinè Cotonea, & Cydonia mala dicũtur: Arabicè Saffargel: Italicè, Mele cotogne: Germanicè, Quitten, aut Kutten: Hiſpanicè, Membrilhos, & Marmellos: Gallicè, Conting. Quæ autem Græcum nomen habent μελίμηλα, ἢ γλυκύμηλα, eorum Latinum eſt Mellita, uel Dulcia mala: Arabicum, Melomella, & Galopomella: Italicum, Mele dolci. Mala, que περσικὰ μῆλα, καὶ ῥοδάκινα Græco nomine, Latino Perſica mala appellantur: Arabico, Sauch, ſeu Chauch: Italico, Peſche: Germanico, Pferſich: Hiſpanico, Pexegos: Gallico, Peſches. Μῆλα ἀρμενιακὰ, πραικόκκια, καὶ βερικόκκια quæ Græci, Latini Armeniaca mala, & Præcocia nominant: Mauritani, Mermex ſeu Mirmix, Mex, Meſmes, ſiue Miſmis: Itali, Armeniache, Bacoche, Moniache, & Griſomele: Germani, S. Iohans pferſich: Hiſpani, Albiricoques, Albarchigas, & Aluaricoques: Galli, Abricot. Mala deniq; Μηδικὰ μῆλα, ἢ κεδρόμηλα à Græcis uocata, Latinis ſimiliter Medica mala, aut Citromala, & Citra dicuntur: Italis, Cedri, & Citroni: Germanis, Citrin oepffel, Iuden oepffel, & Citronaten: Hiſpanis, Cidras: Gallis, ung Citron.

Nomina.

Pyra.

Cap. CXXXII.

PYRORVM multa genera. Quæ tamen omnia adſtringunt: proinde adduntur conuenienter in repellentia cataplaſmata. Decoctum è ſiccis, & cruda ipſa aluum ſiſtunt: ieiunos eſitata lædunt. Achras pyraſtri genus eſt, qnod tardiſsimè matureſcit. Vim pyro adſtringentiorem habet, & ad eadem conuenit. ſtringunt etiam eius folia. Ligni pyrorum cinis efficaciter his auxiliatur, quos fungi ſtrangulant. Aiunt fungos, ſi ſylueſtria pyra cum eis coquantur, innoxios fieri.

QVONIAM Pyra uulgatiſsima ſunt non modò in Italia, ſed ubiq; in tota Europa; ideo ſuperuacaneum duxi eorum arbores per hiſtoriam explicare. Multa, ac uaria apud nos Pyrorum numerantur genera, quemadmodum & apud antiquos. Qui, ut Plinius refert libro, & capite XV. celebrauere ſuperba, falerna, decumiana, dolobelliana, pompeiana, liceriana, ſeueriana, tyranniana, fauoniana, lateriana, anitiana, tiberiana, ſignina, purpurea, ſementina, laurea, amphorina, coriolana, cucurbitana, & alia, quorum enumeratio longa foret. Quas ſanè uarias appellationes mutuata ſunt, uel ab hominibus, qui primùm ea in ciborum uſum reuocarunt; uel à locis, unde uenerant; aut à notis, quas aliquibus fructibus acceptas referebant; aut à colore proprio; aut à tempore, in quo ab arboribus decerpebantur. In hoc itaq; noſtri quoq; Hetruſci antiquorum conſuetudinem ſecuti, uarijs nominibus à diuerſis inditis cauſis ſua Pyra uulgò appellãt moſchatelle, giugnole, ciampoline, roggie, ghiacciuole, ſpinoſe, quadrane, carouelle, papali, ſan Nicolo, durelle, zuccaie, campane, uernareccie, gentili, porcine, ſementine, & plura alia habent alijs nomẽclaturis appellata. Cæterùm ſi quis uellet in noſtratibus ueterum Pyra collatione aſſequi, operæpretium eſſet, ut unumquodq; eorum genus peculiarem, perſpicuamq; habuiſſet deſcriptionem: quandoquidem fieri non poteſt, ut ex ſola nomenclatura innoteſcant. Porrò in uniuerſum de eorũ uiribus

Pyrorum cõſideratio.

Pyrornm facultas.

uiribus differentes, dicamus, ſicuti etiam de malis diximus, quòd pyrorum facultates, ex ſaporibus guſtu dignoſcuntur: cùm dulcia natura diſtent ab acerbis, acidis, auſteris, & ab his, quæ unum, uel plures præ ſe ferunt ſapores: & contrà, hæc deinceps ab illis ſint diuerſa. Pyra (ut ſcriptum reliquit Galenus lib. v. ſimplicium medic.) eſu ſtomacho grata ſunt, quin & uim habent exiccandi. Atqui ſylueſtribus magis adſtringendi facultas ineſt: ob id etiam magis præſtant contra fluxiones. Et libro 11. de alimentorum facultatibus ita ſcribit. Quæ de malis diximus, ſi omnia ad pyra, & punica transferantur, nihil nouo alio ſuper his ſermone opus erit. Nam in iјs quoq; alia auſtera tantùm, uel acerba apparent: ueluti quædam acida, quædam dulcia, quædam deniq; ex horum miſtione compoſita: ſunt quæ nullam penitus huiuſcemodi qualitatem exuperantem habent: quo fit, ut cum aquea ſint, ac hebetia, nulla roborandi ui polleant. Talis igitur omnino pyrorum uſus, qualis malorum. At pyris, præſertimq; grandibus, quæ apud nos menatæ uocantur, aliqua alendi facultas donata eſt. Proinde ea ſecta in tenues orbiculos, ſiccatáq; reponunt. Quibus coctis per hyemem, & uer, cùm fames eſt, ciborum parum nutrientium uice ueſcuntur. Pyri fructus, qui ἄπια *Græcis, Latinis Pyra dicuntur: Arabibus, Humechte, Cirmetre, ſeu Kemetri: Italis, Pere: Germanis, Byren: Hiſpanis, Peras: Gallis, Poires.*

Pyrorum uires ex Gal.

Nomina.

MESPILVS PRIMA.

MESPILVS ALTERA.

Meſpilus. Cap. CXXXIII.

MESILVS, quæ à nonnullis aronia uocatur, ſpinoſa arbor eſt, folio † pyracanthæ, ſiue oxyacanthæ. Fert pomum ſuaue, exiguo malo non diſsimile, tribus intus oſsiculis: qua ex cauſa id nonnulli tricoccon appellauere. Tardè matureſcit, eſu adſtringit, ſtomacho gratum eſt, aluumque ſupprimit. Alterum meſpili genus in Italia naſcitur, quod aliqui ſetanium, alj epimelida uocant. Arbor folijs, mali, ſed minoribus. Pomum fert rotundum, eſui aptum, vmbilico latiore: quod adſtringit, ſeroque matureſcit.

MESPILORVM hic à Dioſcoride duo recenſentur genera: quorum illa, quæ foliis eſt pyracanthæ, ſiue oxyacanthæ noſtratibus haud quaquam adſtipulari uidetur. Quippe (ut ſenſu patet) noſtrates Meſpili foliis oblongis, laurinis ferè ſimilibus uirent, non autem apii modo per ambitum inciſis, ueluti oxyacantha. Fructum ferunt non quidem guſtatu ſuauem, ſed potius iniucundum, quòd acerbus ſit, & auſterus. Quin & is quina includit oßicula, non ſanè terna, ut primo Meſpilorum generi aßignat Dioſcorides. Cæterùm ſi fructum profert Italia, qui priori Meſpilo legitimè adſcribi poßit, eius nimirũ arboris erit, quæ Neapoli, ubi copioſa ſeritur in hortis, uiridariis, ac uineis, Azarolo uulgò nominatur. Huius plures plantas uidi ego primùm Neapoli in amplißimo uiridario Pompei Car

Meſpilorum conſid.

dinalis

Azaroli deſcriptio.

dinalis à Columna uia,qua itur ad poëtæ Maronis ſepulcrum,uel ut uulgò dicunt à Pedigrotta. Arbor eſt medioeris proceritatis, cortice, ac materia pruno haud abſimilis: ſpinis horrida, non tamen admodum acutis: folijs laciniatis, apij æmulis. Ex quo perſpici poteſt,eos Dioſcoridis codices hoc loco ſcatere mendis, in quibus deprauatè legitur, hanc arborem folijs eſſe pyxacanthæ, non autem, ut legitimè legi debet, oxyacanthæ. Nam (ut ſuperius ſuo loco explicauimus) oxyacantha folijs germinat diſſectis; pyxacantha uerò buxi modo oblongis. Cuius rei illud manifeſto eſt indicio,quod de hoc Meſpilorum genere poſteritatis memoriæ prodidit Theophraſtus lib. III. cap. XII. cùm inquit. Magnitudine arbor iſta excellit, gyroq; comatur. Folium magna ex parte infiſſum, quod uel apium parte poſtrema imitatur, ampliore figura, quodq; promiſſum, neruoſum,apio tenuius, oblongius, totumq; circuntuſum eſt, & pediculo tenui, ac longo dependet: antequàm decidat, uehementer rubet. Radice numeroſa, altaq; arbor cohæret: ob id diuturna, & inextirpabilis eſt. hactenus Theophraſtus. Quæ ſanè uerba certo ſunt argumento, eam Dioſcoridis lectionem planè deprauatam eſſe,quæ huic Meſpilorum generi pyxacanthæ frondes reddit. Quinetiam folium explicant oxyacanthæ à Dioſcoride eius in hiſtoria ſilentio diſsimulatum, quòd ſcilicet apij modo per ambitum ſit diſſectum. Sed illud etiam non ignorandum, tantam oxyacanthæ cum hac Meſpilo interceſsiſſe cognationem, ut ſi Meſpilus hæc oxyacanthæ inſeratur, omnium ſpecioſiſsima proueniat,& longè magis fructifera euadat. Sed ut redeamus eò,unde codicis mendæ, quæ librariorum incuria eſt, nos diduxerant, dicimus, quòd Azaroli uocatæ fructus nullis prorſus notis reclamant Meſpilis, quæ primo loco à Dioſcoride deſcripta ſunt. Siquidem ij exigui ſunt, terna includunt oſsicula alijs Meſpilis duriora; quanquam magnitudine, & forma diſsimili, ſeram ſentiunt maturitatem, ori grati habentur, ſtomacho non iniucundi, & reliquis deniq; notis, ac qualitatibus illorum ſpeciem adeò repræſentant, ut non aliud hac in re aſſerendum putauerim, quàm quòd idem ſint Azarola, & Dioſcoridis Meſpila à quibuſdam Aronia dicta.

Meſpilus altera.

Quæ porrò Meſpili aliquibus Setaniæ,& Epimelides appellantur, uulgaribus noſtratibus collatæ, nihil inter ſe diſſentire comperiuntur. Quapropter nil mirum ſcriptis mandâſſe, Dioſcoridem,alterum hoc Meſpili genus copioſum in Italia naſci. Veruntamen Galenum Epimelidis appellatione aliam arborem à noſtratibus Meſpilis diuerſam ſumpſiſſe, liquidò conſtat. Quandoquidem libro VI. ſimplicium medicamentorum ſcribit, eius fructum acerbum eſſe,& uentriculo noxium. Epimelida autem à ruſticis Italiæ unedonem nominari. Hoc inſuper illud confirmat, quòd Galenus de utroque Meſpilorum genere, ſeorſum diuerſis capitibus tradiderit.

Serap. lapſus.

In Meſpilorum hiſtoria Serapio apertè hallucinari deprehenditur: quippe qui ſorbi titulo omnia referat, quæ de utroque Meſpilorum genere ſcripſit Dioſcorides. Verùm etſi hac in re is quidem aberret; declarat tamen primum Meſpili genus nobis Italis Mauritanos ſecutis Azarolum eſſe: nanque is Arabico idiomate Meſpila Zaror appellat.

Meſpilorum uires et Gal.

Meſpilorum uires recenſuit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Meſpili fructum, alij tricoccum nominant, quòd tria intus in uniuerſum gerat grana, quorum unumquodq; arboris eſt ſemen, ceu ea, quæ in malis inueniuntur, ipſius mali; & acini, ipſius uitis; & ficus, minuta illa grana, quas cenchramidas Græci uocant. Arboris huius fructus admodum acerbus eſt, uixq; edi poteſt, uentrem ſtrenuè coërcens. Quin & in germinibus, & folijs acerba hæc qualitas non pauca reperitur. Et libro II. de alimentorum facultatibus ſic inquit. Horum eadem quoque prædictis eſt ratio. Ambo enim adſtringunt, ſed multò fortius Meſpila, quàm ſorba. Quamobrem aluo fluenti in cibo accommodatiſsimè exhibentur: ſorba tamen ipſis ſunt ſuauiora. Prorſus nanque nihil acerbi, uti Meſpila obtinent, ſed ſuccus eorum citra acerbitatem auſterus eſt. Illud porrò neminem puto latere, hæc omnia parcè, non affatim, ut ficus, uuaſq; eſſe comedenda: nequaquam enim eis, ut cibis, ſed ut medicamentis potius indigemus. Hæc nouiſſe longè tibi fuerit utilius, quàm ſi primam huius dictionis ὀυὼν ſyllabam ab antiquis Athenienſibus per, o, ſolùm prolatam, ſcriptamq; fuiſſe cognoſcas.

Nomina.

Arbor μέσπιλον, ἡ μεσπίλη Græcis, Latinis item Meſpilus, & Meſpila nominatur: Arabibus, Zaror, ſeu Zarur, & Alzarur: Italis, Neſpolo: Germanis, Neſpel: Hiſpanis, Neſperas: Gallis, Neſplier.

† Ne uideamur hîc temerè communem lectionem immutaſſe, quæ eſt pyxacanthæ, lectorem admonere non alienũ duximus, uariam eſſe huius loci ſcripturam in Græcis tum impreſsis, tum uetuſtis exemplaribus. Verùm ea nobis magis probanda uiſa ſunt, quæ habent pyrachantam, uel oxyacantham (idem enim eſſe putamus) innixi rationibus, quas in commentario adduximus.

Lotus Arbor. Cap. CXXXIIII.

LOTVS arbor eſt vaſtæ magnitudinis, ferens baccam pipere maiorem, dulcem, cibis gratam, ſtomacho facilem. Aluum ſiſtit baccis. Ramentorum ligni decoctum ſiue potu, ſiue infuſione dyſentericis, ac fœminis fluxione vuluæ laborantibus, auxilio eſt: rufat capillos: citam aluum cohibet.

Loti arboris hiſtoria.

LOTVS arbor Latinis Celtis uocatur. Differentiæ generum plures (ut libro & capite IIII. de plantarum hiſtoria prodidit Theophraſtus) eaq; maximè fructum uarietate inter ſe diſcreta produntur. Sed Loti proprium genus conſurgit pyri magnitudine, aut paulò minore: folijs per ambitum ſerratis, alioqui ilicis uiderentur. Fructum profert magnitudine fabæ, qui uuarum modo matureſcit, uariè colores immutans, guſtatu prædulcis, ſuauis, atq; etiã ſtomacho ſalubris. Gignitur alter abſq; interiore nucleo, qui non modò cæteris præfertur, quòd uentriculo ſuauior ſit; ſed etiam quòd uinum reddat. Numeroſa hæc arbor in Pharide inſula, ideo Lotophagia uocata, quòd inibi Loti fructu uictitent incolæ. Cæterùm non minor Lotorũ copia in continenti, ſed longè largior: plurima enim hæc in Africa, ubi tanta fructus & arboris copia narratur, ut diebus pluribus exercitum Ophelli cartaginem petentis in cõmeatuũ defectu, hoc tantùm fructu uictitaſſe, ex hiſtorijs habeatur. Scribit Plinius lib. XIII. cap. XVI. Lotũ arborẽ

etate

LOTVS. 147.161

ætate ſua extitiſſe Italiæ *familiarem, ac uulgò cognitam, licet mutato ſolo, cœliq; climate, unde nobis allata eſt, à grata illa fructuum dulcedine degenerauerit.* Dioſcorides *non alijs notis reddidit* Lotum, *quàm quòd arbor eſſet uaſtæ proceritatis.* Cui *ſubſcribens* Plinius *lib.* XVI. *cap.* XXX. *ſic inquit.* Lotus *præcipuè domibus expetitur, ramorum petulantia, latiſſima expatiantium umbra, & in uicinas domos ſæpe tranſilientium.* Item *eodem loco ita ſcribit.* Loti *fructus ſylueſtris quidem eſt, ſed ceraſorum penè natura, nulli breuior opacitas, nec aufert ſolem hyeme decidentibus folijs.* Nulli *cortex iucundior, aut oculos excipiens blandius.* Nulli *rami longiores, ualidioresq́;, aut plures, ut dixiſſe totidem arbores liceat.* Cortice *pelles tingunt, radice lanas.* Quamobrem *putauerim ego, ſi modo hodie* Loti *naſcuntur in* Italia, *eum non aberrare, qui ueram lotum, præſertim* Dioſcoridi, *&* Plinio, *eam eſſe arborem dixerit, quæ in* Tridentino, *&* Goritienſi *agro uulgò* Bagolaro *uocatur: in* Veronenſi *uerò, & in alijs quibuſdam* Italiæ *locis* Perlaro. Siquidem *licet harum arborum multæ pyri magnitudinem æquent; pleræque tamen conſpiciuntur, quæ longè pyrum proceritate uincunt.* Hæ *itaq; præterquàm quòd caudice conſtant craſſiſſimo, ramis latiſſimis in altitudinem ſe extollentibus; cortice ſpectantur læui, colore in cæruleum nigreſcente.* Quo *fit, ut is grato coloris aſpectu reſpicientium oculos mirum in modum ad ſe alliciat, ut tradidit* Plinius. Folijs *uirent ilici proximis, per ambitum ſerratis, aſperisq́;, quæ medio autumno flacceſcunt.* Fructus *eis ceraſorum ſimilitudine, qui ut illa, longiore pediculo pendet.* Is *primo uiret, mox in candidum flaueſcit, deinde per maturitatem rubeſcit: denique, poſtquàm maturuerit, nigricat, guſtu ſuaui, non ingrato.* Quæ *omnes huiuſce arboris delineationes, ac notæ* Theophraſti, Dioſcoridis, *&* Plinij *loto planè reſpondere uidentur.* Quare *non equidem diffitebor,* Lotum *quoq; hoc æuo* Italiæ *eſſe copioſam.* Cæterùm *neſciuerim ego, quorum teſtimonio, & auctoritate fretus* Ruellius *lotum exiſtimauerit plantam exiguam illam, quam* Hetruſci *uulgò* Agrifolio *dicunt: è cuius cortice (ut ſuperius de paliuro diſſerentes diximus) uti ex uiburno noſtro, uulgò uerò lantana, quidam uiſcum conficiunt, quo aues capiuntur.* Quæ *ſanè opinio tantùm abeſt ab hiſtoria loti, quam ex* Theophraſto, Plinioq; *retulimus, ut etiam ei prorſus aduerſetur.* Quippe *quoniam* Agrifolium *arbor eſt, perpetua uirens coma, foliis admodum per ambitum aculeatis, exigua proceritate, & cortice uiridi: quæ notæ penitus loti deſcriptioni repugnant.* Lotum *ſcriptis tradidit* Galenus *libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis.* Lotus *arbor non ita multæ adſtrictoriæ qualitatis eſt particeps, ſed & tenuium partium eſt, & exiccatoria.* Itaque *lignorum ipſorum ramenta muliebri accommodantur profluuio, & dyſenterijs, & cœliacis affectibus.* Decoquuntur *uerò interim in aqua, interim in uino, nimirum prout uſus popoſcerit, nec infunduntur tantùm, ſed & bibuntur.* Quinetiam *quòd pilos defluentes cohibeat, non paruum ſignum eſt ipſum adſtringentis eſſe cuiuſdam, ſimiliter mediocriter deſiccantis facultatis.* Dictum *quippe eſt & in ſermone de ladano, eiuſmodi eſſe facultatis oportere, quod fluentes capillos eſſet cohibiturum.* Planta, *quæ* Græcis λωτὸς δένδρον, Latinis Lotus *arbor, &* Celtis *appellatur:* Arabibus, Sadar, Sedar, *ſeu* Alſadar: Italis, Loto *albero:* Hiſpanis, Almez.

Lotus Italica

Ruellij error

Loti uires ex Galeno.

Cornus. Cap. CXXXV.

CORNVS dura arbor eſt, baccas ferens oliuæ modo oblongas, quæ primùm uirent, dein per maturitatem rubeſcunt, aut ceræ colorem repræſentant. In cibo adſtringunt: profluuio alui, atque dyſenteriæ ſalutares, ſiue in edulio, ſiue in defruto exhibeantur. Muria, ut oliuæ, condiuntur. Sanies, quam uirentia folia torrendo reſudarunt, impetigini conuenienter illinitur.

CORNVS *eſt uulgaris notitiæ.* Cæterùm *(ut lib.* III. *de plantarum hiſtoria, cap.* XII. *memoriæ prodidit* Theophraſtus) *ſexus in ea duplex inuenitur.* Nanq; *conſurgit mas duodecim cubitorum altitudine: folio amygdalæ, niſi quòd pinguius, craſſiusq́;: cortice neruoſo, & tenui: caudice non minus craſſo.* Fœmina *uirgas paruas, ſicut ſalix amerina, ſuo latere profert, & fruticoſior eſt.* Nodos *ambæ, perinde ac uitex, tum geminatos, tum inuicem congruos habent.* Materies *maris excors, totaq; ſolida, cornibus denſitate, firmitateq; ſimilis, unde illi nomen.* Fœminæ *uerò medullam continet, & mollior eſt, atque cauatur: ob id ad uenabulorum uſum inutilis.* Qui *Idam* Troianam *incolunt, marem ſterilem dicunt; fœminam autem fructuoſam.* Nucleum *fructus oliuæ ſimilem habet, guſtu dulcis, odoratuq; gratus.* Flos *oleæ, & floret, fructificatq; eodem modo, ut ſingulari pediculo plura proferat.* In Macedonia *uerò (ueluti etiam in* Italia) *ambæ fructiferæ ſunt: ſed mas per æſtatem, fœmina uerò per autumnum*

Corni conſideratio.

C O R N V S.

Theophraſti locus ſuſpectus.

baccas maturat, huius tamen baccæ tantum maſculæ bonitate cedunt, ut mandi uix poßint. Porrò cauendum eſt, ne Corni arbores prope aluearia conſerantur, uel à natura productæ ibidem permittantur: quandoquidem apes flore eius deguſtato aluo citata commoriuntur. At certè mirandum eſt, quòd ſcriptis mandauerit Theophraſtus, Cornum arborē amygdalæ folio uireſcere, cùm longè diuerſo prorumpat. Eaq; propter dixerim ego, aut in Theophraſti exemplaribus hoc loco mendum ſubeſſe, aut in Idæ monte prope Troiam tum ſoli, tum etiam cæli magis æſtuante natura, corno folia adeò reſtringi, ut amygdalæ quadántenus æmula uideantur: etſi, meo quidem iudicio, potius putandum ſit, Theophraſti lectionem hoc in loco deprauatam eſſe.

Cornorum uſus in cibis.

Fit ex baccarum pulpa quoddam obſonij genus cydonite non dißimile. Quin & ex eorum decocto, & ſaccharo liquor ignis opere, & coctura concreſcit, coagulaturq́;, qui præterquàm quòd gratißimo placeat guſtu, datur utiliter dyſentericis, ac fœminis menſium profluuio laborantibus.

Corni uires ex Galeno.

Corni uires memoriæ prodidit Galenus libro VII. de ſimplicium medicamentorum facultate, ſic inquiens. Corni arboris fructus admodùm acerbus eſt, eſui aptus. Itaque mirum uideri non debet, ipſum ualenter uentrem reſtringere, ſicut & meſpila. Folia quoque, & germina guſtu acerba ſunt, ualenterq́; deſiccant. Itaque maxima uulnera glutinare poſſunt, potißimùm durorum corporum: at paruis uulneribus, & mollioribus corporibus magis contraria ſunt. Nam nimium ea contendunt, ac plus ſatis deſiccant.

Nomina.

Arbor, quæ Græcis κρανία, Latinis Cornus uocatur: Italis, Corniolo, ueluti fructus eius Cornole: Germanis arbor, Cornelbaum, Kurbeerbaum, et Dierlem: fructus uerò Vuelſch Kirſen: Hiſpanis, Cornizolos, Gallis, Cornier.

S O R B V S.

Sorba. Cap. CXXXVI.

SORBA colorem luteum referentia, priuſquàm matureſcant, diſſecta, & ſole ſiccata manduntur, ut aluum ſiſtant. Eadem eſt functio molitorum farinæ, ſi polentæ loco ſumatur. Quod & decoctum eorum in potu præſtat.

Sorborũ conſideratio.

SORBA fructus ſunt in Italia uulgatißimi, nulliſq́; non cogniti. Veruntamen illud non duxi prætereundum (ut hic nonnulla perſtringam ex his, quæ de Sorbis latius tradit Theophraſtus libro III. cap. XII. de ſtirpium hiſtoria) quòd in ſorbo etiam maris, ac fœminæ differentia dignoſcitur, certo quidem argumento, quòd una ſterilis ſit; altera uerò fructifera. Quin etiam in pomis diſcrimen, quòd alia ſint orbiculata, & ſucco odoratiore, dulcioreq́; placeant: alia uerò ouata, ut quæ etiam pyri effigiem repræſentent, guſtui acidiora, & aſperiora prædictis, minuſq́; olentia. Sunt & ſyluatica Sorba, quæ maturitatem adepta ori non inſuauia habentur. Hæc adſtrictoria ui domeſticis longè excellunt; ſi tamen immatura inſolentur.

Sorborum uires ex Gal.

Sorba, teſtimonio Galeni tum libro VIII. ſimplicium medicamentorum, tum libro II. de alimentorum facultatibus, eandem adſtringendi naturam præſtant, quàm meſpila, ſed imbecilliore effectu. Vtraque tamen in medico uſu magis, quàm in cibis expetuntur, probanturq́;.

Nomina.

Sorbi fructus Græci Οὖα, Latini Sorba: Itali, Sorbe: Germani, Speierling, Sporoepffel, Sperbieren: Hiſpanis, Sorbas: Galli, Cormiera nominant.

Prunus

Prunus. Cap. CXXXVII.

PRVNVS arbor eſt nota. Cuius pomum eſtur, ſed ſtomachum malè habet, aluum mollit. Syriaca pruna, & præcipuè quæ Damaſci gignuntur, exiccata ſtomacho utilia ſunt: aluum adſtringunt. Folia pruni in uino decocta collutione, & gargarizatu, uuam, gingiuas, & tonſillas fluxione laborantes reprimunt. Præſtant idem ſylueſtrium Prunorum baccæ, poſt maturitatem exiccatæ: cum ſapa uerò decoctæ ſtomacho utiliores redduntur, aluumque magis adſtringunt. Gummi prunorum agglutinat potum in uino calculos comminuit: ex aceto quoque illitum, lichenas infantium ſanat.

Prunorũ cõſideratio.

PRVNORVM *differentiæ inexplicabiles ferè ſunt. Nam alia reperiuntur herbaceo colore perfuſa, alia rubeo, alia eburneo, alia luteo, alia purpureo: quædam deinde magna, quædam uerò parua, quædam mediocria: dulcia nonnulla, alia acida, alia uinoſa, alia dura, alia mollia: alia denique rotunda, alia oblonga, alia ouata conſpiciuntur. Cæterùm licet Dioſcorides pruna Damaſcena ſicca aluum ſiſtere prodiderit: Galenus tamen aliter ſenſiſſe uidetur ſeptimo ſimplicium cenſu, ubi ſic inquit. Pruni fructus uentrem ſubducit; recens quidem plus, aridus uerò minus. Sed haud ſcio, cur Dioſcorides pruna Damaſcena ſiccata uentrem ſiſtere dicat, cùm & ipſa perſpicuò ſoluant, minus tamen ijs, quæ importantur ex Iberia. hactenus Galenus. Atqui in hoc Braſauolus Ferrarienſis medicus noſtræ ætatis clariſſimus, apertè refragatur Galeno in ſimplicium medicamentorum omnium peritiſſimo æquè atque doctiſſimo, ſuo de ſimplicium examine, ubi Galenum ſcribit hac in re, non Dioſcoridem fuiſſe deceptum. Quippe quòd Galenus non animaduerterit, Dioſcoridem de ſiccis prunis Damaſcenis loqui: quæ præterquàm quòd ſicca ſunt, guſtu etiam acida ſentiuntur, & adſtringentia. Qua quidem in re Braſauolus potius (pace ſua dixerim) planè hallucinatus, & à recto ueritatis tramite lapſus deprehenditur. Quandoquidem non meminerit, quòd non ſolùm pruna Damaſcena ſicca; ſed etiam alia quàm plurima ſimplicia medicamenta deiectoriam ſimul & adſtringentem uim obtinent, ut manifeſto teſtimonio ſunt tamarindi, & myrobalana omne genus: item rhabarbarum, & alia pleraq;, quæ præter id quòd primùm aluum deijciant, poſtea illam adſtrictam relinquunt. Quam ſanè prunorum facultatem etſi Braſauolus non perpenderit; Galenus tamen optimè nouit, & expertus eſt. Idcirco cùm loco citato pruna Damaſcena ſicca aluum ciere tradiderit, eadem etiam adſtrictoria ui pollere, lib. II. de aliment. facultatibus his uerbis atteſtatur. Prunis æquè ac ficubus conceſſum eſt, ut uel exiccata utilia permaneant. Damaſcenis à Damaſco Syriæ monte, in quo naſcuntur, appellatis, prima laus bonitatis magna hominum opinione defertur. Proxima ijs, quæ in Iberia, & Hiſpania proueniunt. Verùm hæc quidem nihil adſtrictionis præ ſe ferunt: nonnulla uerò Damaſcenorum uel plurimum. Probatiſſima in his ſunt, quæ cum mediocri adſtrictione, magna, laxaq; ſunt. At parua, dura, acerbaq; & in cibo praua ſunt, & uentri ſubducendo minus idonea. hæc Galenus. Ex cuius uerbis ſatis conſtare arbitror, nulla ferè ratione, nec niſi inualidis admodum argumentis Braſauolum adductum fuiſſe, ut hac in re Galenum ipſum accuſaret, quaſi Galenus omnino ignorauerit, quam ſapores, quam odores, quam cæteræ denique non fructuum modò; ſed & omnium ferè ſimplicium medicamentorum qualitates naturam, & facultatem ſortitæ eſſent. De quibus omnibus adeò doctè, & copiosè diſputauit, ut parem unquam repererit neminem, ut omnibus perſpicuum eſt ex ſuis primis quinque libris, quos de ſimplicium medicamentorum facultatibus accuratiſſimè conſcripſit. Huic ſententiæ æquè & rationibus accedit quoque communis medicorum experientia: nempe quòd compertum ſit, pruna Damaſcena laudatiſſima, ijs ſimilia, quæ Galeno præferuntur, eſu uentrem ſoluere non inefficaciter, adſtricta aluo poſtmodum relicta, tamarindorum, & myrobalanorum modo. Sic igitur Galenum à Braſauoli reprehenſione ſeruaſſe uolumus. Sed ſi Dioſcoridem quoque tueri uelimus, nil aliud dicendum putauerim, quàm quòd pruna Damaſcena ſiccata aluum adſtringere tradiderit, ut referuntur ad alia, quæ minus adſtringunt: non tamen, quòd uoluerit, ea eſſe deiectoriæ facultatis expertia. Porrò pruna bilem deijciunt: proinde ea utiliter uſurpant medici ad febres, alioſq; bilioſos affectus. Quin & ſeplaſiarijs expetuntur: quippe qui ex ijs quotannis electaria, intinctus, liquoreſq; uarios parare conſueuerint, quibus non modò ſani guſtu non ingrato delectantur; ſed etiam qui languent, reſocillantur. Habetur & in Aegypto prunus (ut Theophraſtus eſt auctor lib. IIII. cap. III. de plantarum hiſtoria) inſignis magnitudinis, fructum ferens natura, & magnitudine meſpilis proximum; niſi quòd rotundum nucleum habet. Florere incipit menſe Iulio, fructum circa brumam perficit, nec folia dimittit. Qui circa agrum Thebanum habitant, propter arboris copiam fructum ſiccant, & oſſe exempto tundunt, offaſq; faciunt. Non diſſi-*

Galeni tutela contra Braſauolum.

Prunorum vſus.

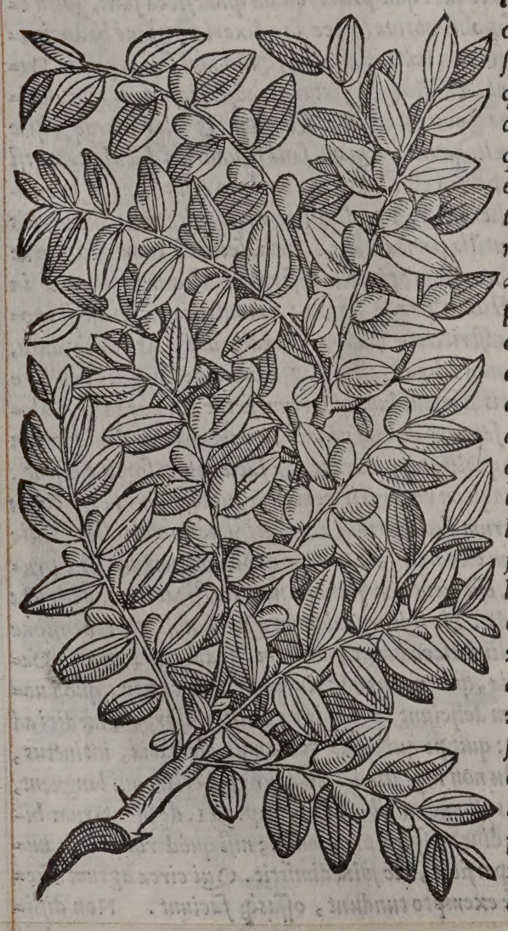
Sebeſten cõſideratio.

dent effigie à prunis, nec diſsimili admodum ſunt facultate fructus ij, quos officinæ Arabes ſecutæ SEBESTEN nominant, quiq; Græcis Myxa, & Myxaria uocantur. Quòd etſi Dioſcorides, & Galenus horum ſuis monumentis non meminerint; de ijs tamen à poſterioribus Græcis, nempe Paulo, Aetio, Pſello, & Actuario frequens facta fuit mentio. Arbores ſeri in Italia cœperunt Plinij ætate: nunc uerò non ubique familiares, ſed raris admodum hortis, & uiridarijs uirent. Arbor eſt pruno ualde ſimilis, ei tamen magnitudine cedens. Cortex caudici candicat, ramis uerò uiret. Folijs comatur rotundis, ac firmis. Fructus adoleſcunt exigui pruni magnitudine, nucleo intus triangulari forma, qui ſatis baccæ proportione reſpondet. Fructus maturitatem adepti, in atrum uireſcunt, guſtu ſunt prædulci, ac lenta, tenaciq; pulpa. Ex qua Syri, & Aegyptij uiſcum conficiunt, quod Venetijs Alexandrinum appellant, aucupijs commodiſsimum. Argumento ſunt nuclei, qui in eo reperiuntur, color, & dulcedo, quæ guſtatu deprehenditur. Pollent autem deiectoria facultate, non ſecus atque pruna, tam Græcorum, quàm Arabum teſtimonio: id quod etiam comprobatur quotidiana medicorum experientia.

Fuchſij opinio reprobata.

Tametſi contrarium ſenſerit Fuchſius medicus hac noſtra ætate celeberrimus: quippe qui ſuis in paradoxis cap. XXVII. ut fortaſſe in Arabes inueheretur, quos ubique ferè odiſſe uidetur, nullam Sebeſtenis deiectoriam eſſe facultatem contendit, quin potius ea adſtrictoria ui pollere. Sed longè diſſentit ab eo opinio noſtra, & uulgata, comprobataq; continua medicorum experientia. Quandoquidem quòd Sebeſtena aſſumpta in medicamentis aluum cieant, teſtis in primis eſt Paulus Aegineta, qui libro VII. de ijs uerba faciens, ſic inquit. Myxa arboris fructus eſt, minor quidem prunis, facultate uerò conſimilis. Ex quibus Pauli uerbis elicitur, quòd ita uentrem molliant Sebeſtena, quemadmodum pruna. de quibus idem diſſerens eodem libro Galenum ſecutus: Pruni fructus, inquit, uentrem ſubducit, recens quidem magis, aridus uerò minus. Neq; huius rei neſcius Actuarius hæc pluribus commiſcet medicamentis, quæ bilem eijciunt, ut uidere eſt ſuo de compoſitione medicamentorum compendio. Eorum inſuper deijciendæ alui facultatem maximè comprobat uulgaris experientia, clariſsimum omnium lumen. Siquidem (ut iam millies expertus ſum) eorum pulpa drachmarum decem pondere deuorata, aut ad ſummum duodecim, eoſdem ferè præbet effectus, quos Aegyptia ſiliqua caſsia uocata. His ergo rationibus, & auctoritatibus adducor, ut illam quoq; Fuchſii opinionem minus probem, quæ eſt, quòd electuarium de Sebeſten officinis dictum uentrem deijciat, non Sebeſtenorum facultate, ſed aliorum ſimplicium medicamentorum deiectoria ui præditorum, quæ ijs adduntur. Nam ſi id per ſe præſtant, ut oſtendimus, idem etiam alijs admiſta præſtabunt. Quare, ut ingenuè dicam quod ſentio, non Fuchſius tantùm, quem alioquin ſemper admiratus ſum, ut uirum doctiſsimum, & de medicina ampliſsimè meritum; ſed plerique alij, nunquam adeò Græcis addicti eſſe deberent, ut prorſus à Mauritana familia deſciſcentes, nonnunquam & rationes, & experimenta, firma noſtræ artis, & ueritatis præſidia, cogantur deſerere. Sed ut eò noſtra reuertatur oratio, unde diuerterat, dicimus auctoritatibus, & experientia freti, Sebeſtena deiectoriam uim habere. Quocirca utiliter dantur ex bile febricitantibus, atque (ut auctores ſunt Paulus, Aetius, Pſellus, & Actuarius) linguæ aſperitatem mirificè leniunt: quin & pectori, atque tuſsi opitulantur: uẽtris tineas pellunt: urinæ ardoribus à bile, uel ſalſa pituita prouenientibus maximam opem præſtant.

ZIZYPHA.

Zizyphorum conſideratio.

Cæterùm quoniam Sebeſtena nobis ZIZYPHA, quæ officinis Iuiubæ dicuntur, in mentem reuocarunt, cùm eorum Dioſcorides nuſquã, quod extet, meminerit, duximus non fore quidem ab re, hîc id de eorum uiribus diſſerere, quod à Galeno, qui ea Serica nominat (ſi tamen Serica eſſe Galeno Iuiubas aſſerere liceat) libro II. de alimentorum facultatibus proditur, ubi ſic ait. Ne his quidem, quid ad tuendam ſanitatem, morbóſue profligandos ualeant, teſtis eſſe poſſum. Nam ab inſolentibus, ac effrænatis pueris, & mulieribus cibo duntaxat expetuntur. Exiguum præbent alimentum, difficilè concoquuntur: ideo ſtomacho non ſunt utilia. Eandem ſententiam ex ipſo Galeno ſumptam reddidit Auicenna, cui tantùm illud addidit, quòd ea ad pectoris, atque pulmonis uitia conferant, & quòd quidam (ut ferunt) cùm maximè renum, tum etiam ueſicæ affectibus prodeſſe cenſeant.

Auicennæ defenſio contra Fuchſium.

Verùm quoniam (ut diximus) ſcribit Galenus, nullam ſe adinueniſſe in Sericis facultatem ad corporum affectus curãdos, hinc capta occaſione Fuchſius iterum digladiatur, honeſto quidem ſtudio, non modò cum Auicenna; ſed etiam cum cæteris Arabicæ familiæ auctoribus, aſſerens id omne, quod de zizyphis Arabes ſuis monumentis commendarunt, omnino falſum eſſe, & à ueritate alienum. In quo tamen ſi uitium aliquod Mauritanis adſcribendum eſt, illud quoque Græcis poſterioribus adſcribendum erit. Quandoquidem conſtat, Actuarium & Græcũ, & medicum peritiſsimum ſuo de compoſitione medicamentorũ uolumine, zizypha ad pectoris uitia compoſitis medicamentis compluribus admiſcere, ubi ſcilicet ex calidorum humorũ redundantia morbus emerſerit: item eadem in his uſurpare, quæ bilem deijciunt. Quod et Nicolaum Alexandrinum in ſuis compoſitis medicamentis,

cam̃etis, perſæpe fecíſſe comperio. Ideoq; nil mirum, ſi ad hæc omnia præſtare zizypha tradiderit Auicenna: nanq; ſuo lentore, ac ſua, quà ægrè permeant, craßitie (ut rei ueritas adſtruit) ſanguinem craſſum reddunt, qui flauæ bilis redundantia tenuior, quàm par ſit, redditur. Cùm itaque tradat Auicenna, zizypha & pectori, & pulmoni prodeſſe, non temerè quidem eum locutum eſſe crediderim (ut fortaſſe aliqui putant) ſed illud ea ratione ſcripſiſſe, ut in morbis tantùm calidis, & acutis intelligendum eſſet, in quibus medici utiliter zizyphis uti poßint & debeant. Id quod eius uerba apertè indicant, cùm dicat, quòd ſanguinem incraſſant. Neque enim erat Auicenna adeò ignarus, ut datis iam præmißis neſciret ſubinde concluſionem inferre. Sed certè pulchrum, atque tutum eſſe iudico, quòd quandoque cum mortuis luctemur. Et quoniam (ut ſæpe antea polliciti ſumus) nulli medicorum ſectæ, nec huic magis, quàm illi noſter animus erit addictus, ſed ueritati propagandæ, addam ex prædictis rationibus cum Auicenna, eos, meo quidem iudicio, labi, ac falli, qui zizyphis ſanguinem expurgari, ac abſtergi contendunt, quiq; ea ijs commiſcent medicamentis, quæ pectoris affectibus frigiditate obortis parari ſolent, ut recentiorum nonnulli: qui zizyphis nulla eorum habita ratione ad quóduis pectoris uitium indifferenter utuntur, & plerunque cum maximo ægrotantium diſcrimine. Cæterùm an Galeno Serica zizypha ſint, dubitandum ſanè fuerit, cùm aliud Plinio fuiſſe reperiantur lib. XV. *cap.* XIIII. *ubi ſic habet. Aequè peregrina ſunt zizypha & tuberes, quæ & ipſa non pridem uenere in Italiam. Hæc ex Africa, illa ex Syria Sextus Papinius, quem conſulem uidimus, primus utique attulit, diui Auguſti nouißimis temporibus in caſtrorum aggeribus ſata, baccis ſimiliora, quàm malis: ſed aggeribus præcipuè decora, quoniam & tecta iam ſyluæ ſcandunt. Tuberum duo genera, candidum à colore Sericum dictum. Et libro* XVI. *cap.* XXV. *Ab amygdala, inquit, proximè florent armeniaca, dein tuberes, & præcoces: illæ peregrinæ, hæ coactæ. Item libro* XVII. *cap.* X. *Et zizyphæ ait, grano ſeruntur menſe Aprili. Tuberes melius inſeruntur in pruno ſylueſtri, & malo cotoneo, & in calabrice, ea eſt ſpina ſylueſtris. hæc Plinius. Columella tamen tuberum nuſquam, quod legerim, meminit, ſed zizyphorum libro* IX. *cap.* IIII. *duo tradidit genera, quòd harum floribus maximè delectentur apes, nempe rutilum, & album. Quo fit, ut ſuſpicandum ſit, Plinij codicem hoc in loco deprauatum eſſe. Illud ſuſpicionem auxit, quòd inter Arabes Auicenna, & inter Græcos recentiores Symeon Sethi, duas zizyphi ſpecies ſcriptis mandauerint, & quòd tamen in Plinio una tantùm legatur zizyphus. Verùm cùm Actuario, Nicolao Myrepſico, & Symeoni Sethi* ζίζυφα, ζίνζυφα, καὶ ζίτζυφα *(tot enim modis ſcripta inueniuntur) ea eſſe uideantur, quæ Galeno Serica, eademq; Auicennæ, Serapioni, alijsq; pluribus Mauritanis, mihi quidem ſtatuendum uidetur, Galeno Serica non aliud deſignare, quàm zizypha. Ex his præterea omnibus maximum eſſe argumentum crediderim, in Plinio hîc ſubeſſe mendam, & illi de zizyphis id adſcribendum eſſe, quod de tuberibus deprauatè fortaſſe legitur. Fructus pruni, qui* κοκκύμηλα *Græcis, Pruna Latinis appellantur: Arabibus, Anas, Auas, ſeu Agias: Italis, Prune, & Succine: Germanis, Praumen, Pflaumen, & Kriechen: Hiſpanis, Prunas, Andrinas, & Amexeas: Gallis, Prune. Fructus uerò, qui Græcis recentioribus,* μύξαι, μύξα, καὶ μυξάρια, *Latinis ſimiliter Myxa, & Myxaria, atque etiam Sebeſtena Mauritanorum imitatione dicuntur: Arabibus, Sebeſten, Motheica, Mukeita, & Mokaita. Vulgo & officinis, Sebeſten: Gallis, Sebeſte. Fructus præterea, qui item recentioribus Græcis* ζίζυφα καὶ ζίνζιφα, *& Galeno* σηρικὰ, *Latinis Zizypha uocantur: Arabibus, Hunen, Zufalzef, ſeu Hanab: Officinis, Iuiubæ: Italis, Giuggiole: Germanis, Rot burſtbeerle: Hiſpanis, Azufeciſa, Gallis, Iuiubes.* Nomina.

ARBVTVS. 47/57

Arbutus. Cap. CXXXVIII.

ARBVTVS, ſiue vnedo, arbor eſt cotoneæ malo non diſsimilis, tenui folio: cuius fructus pruni magnitudinem implet, nullo intus nucleo, huic memæcylo cognomen eſt. Maturus aut flauet, aut rubeſcit: in eſu aceroſus, ſtomacho aduerſatur, capitiſque dolorem mouet.

Arbuti conſideratio.

ARBVTVS *in Hetruria frequentißima prouenit, ubi uel per hyemem perpetuis uireſcit frondibus. Hæc etſi Dioſcoridi reddatur malo cotoneæ adſimilis, magis tamen putauerim, ab eo arboris proceritatem repræſentari cotoneæ, quàm folia, & caudicis corticem. Vel deprauatus fortaſſe (ut magis ſuſpicor) eſt hoc in loco Dioſcoridis codex: quandoquidem Serapio, Dioſcoridis ipſius teſtimonio, Arbutum non deſcribit in uniuerſum cotoneæ malo ſimilem, ſed eam tantùm proferre folia malo cotoneæ minora. nec ſcribit tenuia habere folia, ut uulgata habet Dioſcoridis lectio. Siquidem, ut palàm eſt, Arbuto folia in-*

ſunt laurinis, & iligneis craſſiora. Meminit Arbuti Theophraſtus libro III. cap. XVI. de plantarum hiſtoria, ſic inquiens. *Arbutus, quæ pomum cibo idoneum ferat, magnitudine non nimium præſtat: corticem tenuem, tamarici ſimilem habet, folium inter ilicem, & laurum: floret menſe Iulio. Flores ſingulari appendice parte poſtrema racematim cohærent, ſpecie quiſque myrto oblongo ſimilis, & magnitudine tantus: non foliatus, concauus, tanquam ouum excalptum, ore aperto, cùm autem defloruerit, retinaculum perforatur: quodq; defloruerit, tenue, ſicut uerticillus circa fuſum. Fructus anno integro matureſcit, ut ſimul hunc haberi, atq; alterum flore ſponderi contingat.* hactenus Theophraſtus. Quæ in Hetruria naſcitur, folia profert laurinis, iligneiſue ſimilia, breuiora tamen paulò, craſſioraq;, colore potius pallido, quàm uiridi, in ambitu ubique ſerrata, rubra per medium excurrente coſta. Caudex cortice ueſtitur ſubrubro, aſpero, ſquamoſoq;, à quo rami prodeunt rubentiores, ac læuiores. Floret menſibus Iulio, & Auguſto, floribus candidis, paruis, lilij conuallij uocati figura, racematim dependentibus. E quibus fructus gignuntur rotundi, ſorborum ferè magnitudine: qui primo exortu uirent, deinde flaueſcunt, maturi uerò rubent, aſpero tactu, nullo intus oſſiculo, fragorum modo, quorum etiam effigiem referunt. Sapor his inſipidus, ſimul & auſterus: quinetiam dum eduntur, linguam, & palatum ſtimulant aceroſa quadam ſubſtantia, qua exterius conteguntur, ita ut planè aceroſi uideantur.

Arbuti vſus, & vires.

His maximè delectantur turdi, & merulæ. Quo fit, ut hyeme, quo tempore ipſa poma maturitatem ſentiunt, eiuſmodi aues inibi laqueis, retibus, alijſq; aucupij generibus facilè capiantur. Arboris folia coriarijs expetuntur. Sunt qui credant, arbutum maximam opem præſtare aduerſus peſtem. Quamobrem aquam, quæ ex folijs extracta ſit, admiſto oſſe in cerui corde reperto, ubi ſtatim morbus inuaſit, magno (ut ipſi aiunt) iuuamento ægrotantibus exhibent. Arbuti meminit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ubi paucis inquit. *Arbutus arbor ipſa qualitate acerba unà cum fructu eſt. eum memecylum nuncupant. Eſt autem hic, & infenſus ſtomacho, & capiti dolorem inferens.*

Nomina.

Huius arboris nomen Græcum eſt κόμαρος: Latinum, Arbutus: Arabicum, Hatiladib: Italicum, Albatro: Hiſpanis, Madronho, aut Madromeiro: Gallis, Arbouces.

Amygdalæ. 131

Cap. CXXXIX.

AMYGDALAE amaræ radicum tritarum decoctum uitia cutis in facie corrigit. Illitæ nuces idem munus præſtant: menſes admotæ ciunt: capitis dolori auxiliantur, illitæ fronti, aut temporibus cum aceto, uel roſaceo: epinyctidas ſanant ex uino: item putreſcentia ulcera, & quæ ſerpunt, & morſus canum cum melle. Earum autem eſu dolores finiuntur, aluum emolliunt, ſomnum faciunt, urinam cient: contra ſanguinis reiectiones cum amylo, † & mentha aſſumuntur: renum uitijs, & pulmonum inflammationibus ex aqua in potu, aut eclegmate cum reſina terebinthina dantur: calculoſis, difficilique urinæ in paſſo auxiliantur: & illinctu cum melle, & lacte hepaticis, tuſſi, & inflationibus coli, nucis auellanæ magnitudine. quinis, ſeptenisue præſumptis, ebrietatem non ſentiunt potores. Vulpes ſi cum quadam eſca eas uorauerint, emoriuntur. Gummi eius calfacit, & adſtringit: reijcientibus ſanguinem, potum auxilio eſt: impetigines, quæ ſummum corpus occuparunt, illitum cum aceto tollit: tuſſi uetuſtæ cum diluto uino potum medetur: calculoſis cum paſſo bibere prodeſt. E nucibus Græcis, dulces cibo idoneæ, ſed multò minus ualent in remedijs, quàm amaræ: attamen extenuant, urinam ciunt. Recentium ſeu cum ſuo putamine, humida ſtomachi uitia emendantur.

Amygdalorũ conſideratio.

AMYGDALAE *tam dulces, quàm amaræ fructus ſunt ubiq; uulgò notiſſimi. Differunt tamen inter ſe: nam amaræ maiore excalfaciendi, exiccandiq; facultate præditæ ſunt, quàm dulces. quo fit, ut etiam dulcibus longè præferantur ad craſſos, pituitoſoſq; humores expectorandos. Galenus dulces paucis perſtringens libro* II. *de alimentorum facultatibus, ſic inquit. Amygdalæ nihil prorſus adſtrictoriæ facultatis ſortitæ ſunt: ſola enim extenuandi, atque abſtergendi ui pollent: qua tum uiſcera purgant, tum humorum è pulmone, ac thorace excreatus moliuntur, ac promouent.* Et de utroque Amygdalarum genere differens libro VI. ſimplicium medicamentorum, primò amaras, deinde dulces proſequitur his uerbis.

Amygdalorũ vires ex Gal.

Amygdala, quæ quidem palàm amaræ ſunt, omnino extenuandi uim poſſident: quod & qualitas ipſa indicat, & experientia comprobat. Ac de amara quidem qualitate in quarto horum commentariorum proditum eſt. Cæterùm duo experientiæ exempla

proponi

proponi ſatis eſt, unde uim eorum poßis diſcere. Siquidem ephelin expurgant, & excreationibus pectore, pulmoneq́; craſſorum, lentorumq́; humorum impendio conferunt. Porrò hæc oſtenſa ſunt genere quidem incidentis, ſpecie uerò extergentis eſſe facultatis. Quin & quòd per accidens facultatem item habeant ab obſtructione liberandi, & ipſum ſuprà demonſtratum eſt, ſed & experientia monſtrat: nam in iecore craſſorum, uiſcoſorumq́; humorum in extremis uaſis impactorum obſtructiones abunde expurgant, expediuntq́;. Quin & laterum dolores ab huiuſmodi cauſa natos, & lienis, & coli, & renum ſanant. Porrò & ipſa arbor uniuerſa ſimilem ſortita uim eſt. Nam huius radices coctæ, atque illitæ epheleis purgant. Quotquot uerò ſunt amygdala dulcia, & ipſa leuiculam amaritudinem poßident, quæ tamen dulcedine ſuperante occultatur: cæterùm id temporis ſpatio clarum fit. Demonſtratum autem retrò eſt, qualitatem dulcem moderatè eſſe calidam. hactenus Galenus. Amygdalæ: ut Theophraſtus, & Plinius prodidere, ex amaris dulces fiunt, ſi circumfoſſo ſtipite, & ab ima parte circumforato, defluens undique humor abſtergatur. Et contrà, dulces amareſcunt, ſi primo germinatu tenellæ arbores à pecore decacuminentur. Amygdalæ (ut etiam tradidit Galenus) non multum ſuppeditant alimenti: quanquam eis plerique utuntur & ad roborandam uenerem, & ad reficiendas uires. Hæ ut Græcis ἀμυγδάλαι, ita etiam Latinis Amygdalæ uocitantur: Arabibus, Iauz, Kauz, ſeu Lauzi: Italis, Mandorle: Germanis, Mandelkern: Hiſpanis, Almendras, Gallis, Amandes. Nomina.

† *In uulgatis Græcis exemplaribus hic non legitur καὶ ἡδύοσμον, id eſt, & mentha. Verùm dictionem hanc uertit Marcellus ex antiquis codicibus, quos habuiſſe teſtatur. eam quoq; & Oribaſius, & Serapio ex Dioſcoride tranſcribunt. Quæ ut ueræ Dioſcoridis lectioni adſtipulantur, ita hoc loco mentham addendam eſſe putauimus.*

Piſtacia. Cap. CXL.

PISTACIA, quæ conſtat in Syria gigni, pineis nucibus ſimilia ſunt, & ſtomacho amica. Trita cum uino contra ſerpentium ictus proſunt, ſiue edantur, ſiue bibantur.

PISTACIA.

STAPHYLODENDRON.

PISTACIA, *quorum eſt communis in officinis uſus, ex Syria Venetias importari ſolent. Quæ & è Syria (ut Plinius auctor eſt) Lucius Vitellius cenſor in Italiam primus intulit, cùm legatus in ea prouincia fuiſſet, nouißimis Tiberij Cæſaris temporibus. Horum arbores Venetijs, Caietæ, Neapoli, & in alijs Italiæ locis uidimus, folijs lentiſci maioribus, colore ex uiridi in luteum inclinante, ac eodem ordine extremis ramuſculis emergentibus, è quibus racematim ſuis quæq́; pediculis pendent piſtacia.* Piſtaciorum conſid. *Hæc (ut libro 11. de alimentorum facultatibus ſcriptum reliquit Galenus) parum præbent alimenti; tametſi infarctas humore iocineri uias expediant, & à uitijs liberent. Porrò an ſtomacho noxia ſint, an utilia, an aluum molliant, an adſtringat, nullum huius rei certum habere teſtimonium* Piſtaciorũ uires ex Gal.

 ſcribit

ſcribit Galenus. Cuius ſententiæ refragatur Auicenna, qui cùm palàm, & nominatim Galenum refellere nollet, libro ſecundo hac dicendi ratione utitur, his ferè uerbis. Inquit quidam, non inuenio, quòd Piſtacia ſtomacho proſint, aut ſanè officiant. Ego autem dico, quòd nauſeam diſcutiunt, & uentriculi os roborant. Argumento eſt ſubamara, ſubauſteraq; qualitas, quæ guſtu in ijs deprehenditur. Hac igitur ratione freti medicorum nonnulli, non modò ad iocineris infarctus Galenum ſecuti piſtacia exhibent; ſed ad iecur ipſum, uentriculumq; roborandum, ea tam cibis, quàm medicamentis immiſcent. quin & ad conciliandam uenerem, & ad pinguedinem inducendam macie, & maraſmo affectis commendant. Quibuſdam in locis piſtaciorum ſylueſtrium nomine appellantur cuiuſdam arboris

Staphylodendron.

fructus, quam Plinius libro, & capite XVI. STAPHYLODENDRON *nominat, etſi à piſtacijs effigie, & ſapore plurimùm diſsideant. Planta hæc humilis eſt, folio ſambuci, materie admodum imbecilli, floribus albicantibus, racematim dependentibus, quemadmodum & fructus: qui folliculis prouenit, rufo colore, ciceris effigie, maior tamen: in quo ſubuirens nucleus includitur, ſapore dulcis, ſed nauſeam commouens.*

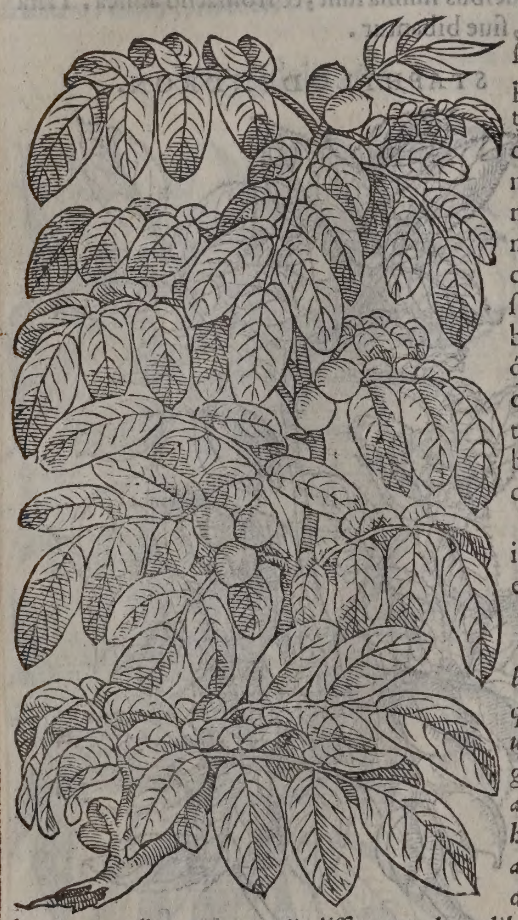
Nuclei pinei uires.

Sapore piſtacijs ſimiles ſunt Pinei nuclei, qui in ſtrobilis includuntur. Hi enim (ut loco citato tradidit Galenus) corpus alunt, bonum procreant ſuccum, ſed craſſum; tametſi ægrè concoquantur. Verùm, ſi Auicennæ etiam credimus, digerunt, leniunt, reſoluunt, ac impinguant. Proſunt præterea pulmonum uitijs, purulenta excreantibus, & tuſsi moleſtatis: ſed priuſquàm edantur, aqua calida macerare eos oportet, alioquin uentriculum lædunt. Semen augent, & uenerem excitant. Renes, & ueſicam non modò expurgant; ſed etiam roborant, eorumq; ulcera prohibent. Vrinæ ſtillicidio opem mirificè præſtant. Quam ob cauſam ſtrobilini nuclei apud recentiores medicos in frequentiſsimo habentur uſu ad huiuſcemodi affectus.

Nomina.

Quæ nuces Græcè Πιςάκια*, Latinè quoque Piſtacia, & Piſtacea appellantur: Arabicè, Puſtech, aut Feſtuch: officinis & Barbaris, Fiſtici: Italis, Piſtacchi: Germanis, Vuelſch Bimpernuſzlin: Hiſpanis, Alhocigo: Gallis, Piſtaches.*

Nux iuglans. Cap. CXLI.

NVCES Iuglandes, quas nonnulli Perſicas vocant, ſunt difficiles concoctu, ſtomacho inutiles, bilioſæ, capitis dolorem inferentes, tuſsientibus inimicæ: uomituris tamen ieiunis in cibo aptæ. Cum ruta verò, & caricis præſumptæ, & à ſummo cibo, venenis reſiſtunt, nec minus ſi à veneni hauſtu comedantur: largius eſitatæ, tineas latas pellunt: illinuntur mammarum inflammationi, abſceſsibus, luxatiſque, cum mellis exiguo, & ruta: cum cepa autem, ſale, & melle, canis, hominiſque morſui proficiunt: tormina, cum calyce ſuo peruſtæ, & vmbilico admotæ, ſedant. Putamen combuſtum, tritumque in oleo, & vino, infantium capite peruncto, nutrit capillum, alopecias replet. Siſtunt menſes nuclei uſti, ſi triti ex vino admoueantur: ijdem è veteribus illiti carbunculis, gangrænis, & ægilopijs medentur: alopecijs commanducati, & impoſiti præſenti ſunt remedio.

Nucibus tuſis oleum exprimitur. Recentes ſtomacho innocentiores ſunt, vtpote ſuauiores: itaque allio miſtæ eximunt acrimoniam. liuores in corpore illitu tollunt.

Nucum Iuglandium conſideratio.

NVCES *Iuglandes, quæ in communi ſunt uſu, itemq; arbores à quibus eduntur, omnibus uulgò in Italia notiores ſunt, quàm ut à nobis repræſentari debeant, cùm nulla arbor Nuce ubique frequentius occurrat. Hæ Latinis Iuglandes, quaſi Iouis glandes interliſis literis appellantur. Quo nomine primo mundi æuo eas appellatas eſſe, plures tradidere auctores. Quippe cùm homines primùm glandibus tantùm diu uictitaſſent, inuenta tandẽ arbore, quæ nuces ferebat, deguſtato nucleorũ ſapore, horumq; dulcedine mirum in modum allecti, nuces Iouis glandes ob excellentiam appellauere.*

Iuglandiũ uires ex Gal.

De ijs differens Galenus libro VII. *ſimplicium medicamentorum, ita ſcriptum reliquit. Nucis arbor tum in folijs, tum in germinibus adſtrictionem quandam poſsidet: cæterùm euidentẽ, multamq; in nucis putamine recenti pariter & ſicco. proinde eo tinctores quoque uti ſolent. At nos eius expreſsi ſucco ſimiliter, ut mororum, & ruborum in melle decocto, uice ſtomatici medicaminis utimur, & ad omnia reliqua adhibemus, ad quæ modò dicti ſucci conuenire cenſentur. Porrò nucis ipſius id, quod edendo eſt, oleoſum eſt, & tenue: itaq; ob id etiam facilè exprimitur, & quò diutius reconditum fuerit, magis tale efficitur. Quamobrem oleum ex eo inueterato exprimere liceat. Tunc ſanè admodum fit per halitum euaporatorium. Itaque quidam eo gangrænas, & carbunculos, & ægilopas ſanant, ac nonnulli ad* νευρότρωτα*, hoc eſt, neruorum uulnera utuntur. Et libro* II. *de alimentorum facultatibus ſic inquit. Habet Iuglans & adſtringentis qualitatis non exiguum, quæ temporis proceſſu marceſcit, degenerante tota eius ſubſtantia in pinguem ſuccum, adeò ut cibo prorſus fiat idonea, quòd ueteri oleo, ſua pinguitu-*

dine adſimilis appareat. Viridis autem,atque etiámnum humida, neq; adſtringentis qualitatis, neq; oleoſæ conſpicuè eſt particeps; ſed magis eſt quodammodo ἄποια, id eſt, qualitatis expers: quod ſaporis genus aqueum (ut dixi) uocare conſueuimus. Iuglans facilius, quàm auellana concoquitur, ſtomachoq; utilior eſt, & multò magis, ſi unà cum caricis edatur. Proditum autem eſt à pleriſq; medicis, ſi ambo hæc cum ruta ante alios cibos ſumantur, hominem non magnopere à lethalibus pharmacis lædi poſſe. Conſtat præterea humidas deiectioni magis, aridas uerò minus conuenire. Nonpauci quoque cum garo iuglandes præſumunt, uentris ſubducendi gratia. Ad hoc autem uirides aptiores ſunt, utpote quæ adſtringentis qualitatis minùs participes ſunt. Quin & aridarum quoq;, ubi prius in aqua fuerint maceratæ (ut nonnulli faciunt) ſimilis, ac uiridium facultas habetur. hæc Galenus. Cæterùm Iuglandes uirides decerptæ menſe maio, uel iunio appetente, antequàm earum putamina obduruerint, ſaccharo, uel melle aſſeruatæ ſtomacho utiles euadunt, & ori non ingratæ. Sed quoniam ſermo nobis eſt de nucibus, cùm Dioſcorides, Galenus, ac cæteri poſteriores Græci de Indicis, Myriſticis, Metellis, ac Vomicis nihil, quòd conſtet, memoriæ prodiderint, hic ea non diſsimulanda putaui, neq; alienum duxi recenſere, quæ de ijs ex Mauritanorum monumentis, & recentiorum quorundam hiſtorijs ſum conſecutus. Sed primò de Indicis dicamus. Nuces igitur INDICAE myropolijs omnibus uulgatiſsimæ, fructus ſunt arboris cuiuſdam (ut Mauritani auctores ſunt) palmæ effigie, prægrandes, magnorum melonum inſtar, ab arbore dependentes: nanq; magna inuolucrorum mole obteguntur. Cortex ijs extimus colore cõſtat in atrum ruſeſcente, ſubdurus, tenax, calloſusq;: intus uerò uilloſa materie compactus, quæ manibus extrita in capillamenta fatiſcit. Subtus eſt putamen triquetrum, uilloſum, barbatumq;, cornu inſtar prædurum, eiuſdem ferè coloris nucleum continens, oui anſerini magnitudine, intus concauum: ſubſtantia illi pinguis, craſsitudine ſemidigitali, duriuſcula, tenax, calloſaq;, albicans, ſapore dulci, butyrum referens, tenui ſed aſpero obtecta cortice, putaminis colore. Probantur recentes, eæq; præſertim, in cuius concauitate liquor quidam dulcis includitur: ſiquidem hoc argumento recentiores facilè cognoſcuntur. Excalfaciunt ſecundo abſceſſu, humectant uerò primò. In cibis ſumptæ, etſi noxium admodum ſuccum non gignant; uentriculo tamen laborem inferunt: ſemen augent, & uenerem excitant. Oleum, quod è nucibus Indicis exprimitur, utiliter hæmorrhoidibus inungitur, oleo præſertim admiſto, quod è perſicorum nucleis elicitur: per ſe illitum lumborum, & genuum dolores mulcet, & uentris animalia pellit. Quod uerò recentes nuces preſsæ ſtillauerunt oleum, denſum eſt, candidum, & pingue: in ſumma ſubſtantia, qualitate, ſapore, ac deniq; facultatibus butyro non diſsimile, ſed longè melius ſubminiſtrat alimentum. Nux Indica lætiore ſagina corpora reficit. Idcirco ſtrigoſas mulieres mirum in modum impinguat, & ad craſsitiem reducit. hactenus de Indicis.

Inglandes cõditæ.

Nucis Indicæ conſid.

Oleum ex nucibus Indicis

NVX MYRISTICA.

His ſuccedunt MYRISTICAE, quæ uulgò officinis ob odoris præſtantiam Muſcatæ, quaſi moſchatæ dicuntur. Hæ (ut referunt ij, qui Indica litora perluſtrarunt) proueniunt copioſiſsimæ in inſula quadam nomine Badan: ibiq; eas proferunt arbores quædam noſtratibus perſicis haud abſimiles, anguſtioribus tamen folijs, ac breuioribus. Hæ poſt foliorum germinationem, florem ſtatim emittunt, quem Macim Arabes uocant. Panditur is ſylueſtrium roſarum modò: è cuius medio nux erumpit, & proceſſu temporis perficitur, & ubi maturitatem ſenſerit, macis roſarum inſtar, expanſus eam circumplectitur: quam poſtea ſuo tempore cultores legunt certatim, & quàm quiſque poteſt uberius, quoniã ſunt ibi omnia communia. Arbores abſq; cultu, ſuppeditante tantùm natura, ſuos fructus edunt. Myriſticæ nuces ſuo maci, tanquã rete comprehenſæ, Venetijs in officinis quàm plurimis uiſuntur, duro putamine concluſæ, auellanarum modo, colore ſubnigro: quo fracto compactilis ſubeſt globulus, nuclei uice, & is eſt nux Myriſtica, quam uſurpare ſolemus. Præferuntur recentes, quæ nullam præſenſerint cariẽ: item ponderoſæ, farctæ, præpingues, humore redundantes, ita ut adacta acu confeſtim è uulnuſculo exeat humor. Siccant (ut Mauritani ſcribunt) & excalfaciunt ordine ſecundo completo. Adſtringunt, oris ſuauitatem commendant, & fœtentis animæ uirus cammanſæ abolent: lentigines in facie emendant, uiſum acuunt, uentriculum & iecur roborant: lienem abſumunt, urinam ciunt, fluentem aluum ſiſtunt, flatus diſcutiunt, & frigidis uteri affectibus mirificè proſunt: & ut in uniuerſum dicam, facultas eis eadem, quæ & caryophyllis. E recentibus prius contuſis, & in cacabo calefactis prælo exprimitur liquor, qui refrigeratus ceræ nouæ inſtar concreſcit, fragrantiſsimum ſpirans odorem, neruorum & articulorum diuturnis doloribus à frigore excitatis utiliſsimus: quin & ueneris inunctionibus maximè expetitur. Myriſticas nuces ueteribus Græcis ignotas fuiſſe illud fidem facit, quòd Theophraſtus, Dioſcorides, & Galenus earum, quod in ſuis monumentis legerim, nuſquam meminerint. Quare & hic quoque aſſerere non dubitauerim, macerem (ut in eius mentione diximus) Dioſcoridi, & Galeno myriſticæ nucis florem eſſe nequaquam. Nam ſi ad eos floris cognitio perueniſſet, ueri quidem ſimillimum

Nucis Myriſticæ conſid.

Myriſticarũ uires.

millimum eſt, quòd etiam fructus notitiam habuiſſent: quos, certò ſcio, ob ſuas admirabiles facultates, & naturæ dotes nunquam ſcriptis diſsimulaſſent. Præter odoratas, eas etiam nuces memorant Mauritani, quas VOMICAS, & METELLAS uocant. Sed tam officinæ, quàm medicorum uulgus has magno errore confundunt, quòd plerunq; legitimas uomicas metellarum loco uſurpent, & contrà metellas nonnunquam uomicarum uice. Nam Vomicas quidem eas appellant errore ducti, quæ lupinorum inſtar compreſſæ ſunt, & tenui quadam lanugine contectæ, quarum eſu canes necantur. Metellas uerò, quæ nonnihil extuberantes, quibuſdam nodis, ueluti paruis oculis, per ambitum ſunt refertæ. At eorum lapſus facilè deprehendi poteſt Serapionis teſtimonio, qui Abrahami auctoritate reddidit nucem Vomicam colore inter glaucum, & album, auellana paulò maiorem, nodoſamq;. Quibus notis eas eſſe præditas conſtat, quas ſeplaſiariorum uulgus metellas appellat, quæ nullo modo reſpondent legitimis metellis à Serapione deſcriptis, his uerbis. Nucis metellæ arbor, uomicæ arbori non diſsimilis, fructum gerit mandragoræ, oleoſum, hirſuto cortice, ſapore non iniucundo. Quæ notæ perſpicuò adſtipulantur ijs, quas Vomicas nuncupant: eæ ſiquidem corticem habent hirſutum, oleoſæ ſunt, & guſtui non ingratæ. quin & facultatibus, non autem notis (ut quidam falsò exiſtimant Serapionem intellexiſſe) mandragoræ fructus referunt, cum auctore Serapione, quarto refrigerent exceſſu, ita ut drachmarum duarum pondere eſitatæ interimant, minore uerò menſura temulentiam faciant. Quos quidem effectus præſtare uidemus non modò in canibus, ſed etiam in hominibus, quibus hæ datæ fuerint, quas uomicas eſſe contendunt. ſiquidem Serapio de Vomicarum facultatibus differens, nullam lethalem uim eis adſcribit, ſed quòd tantùm duarum drachmarum pondere cum anethi decocto, uel ſale hauſtæ, mirificè uomitum eliciant. Quamobrem dixerim ego, illas, quibus calloſa tubera ſupereminent, nodiq; uiſuntur, oculorum ferè inſtar, legitimas eſſe uomicas: metellas uerò, quæ preſſæ, & hirſutæ canibus necandis aptiſsimæ habentur. Cæterùm neſciuerim ego, qua ratione ductus Leonarthus Fuchſius ultimo libello, ubi tantùm ſtirpium imagines in exiguam formam contraxit, dixerit nuces metellas hiſpidos eſſe fructus peregrinæ illius plantæ, quam antea magno uolumine Stramoniam uocauerat. Quod prorſus reclamare uidetur Mauritanorum ſententiæ, à quibus harum hiſtorias accepimus. Sed quoniam ſcribenti mihi de Nucibus omnibus ANACARDIA ſeſe obtulere Græcis ueteribus ignota, cùm & ipſa in officinarum uſu expetantur, de eis quoq; uerba facere ex Arabum teſtimonio, non quidem ab re fore duximus. Sunt igitur Anacardia (ut teſtis eſt Serapio) fructus cuiuſdam arboris auicularum corculis non diſsimiles, unde & nomen, colore etiámnum cordis modo ruſeſcente, cùm ſcilicet ab arbore decerpuntur. Ineſt ijs liquor mellis craſsitie ſub cortice reſidens, ſanguinis modo rubicundus, ſub quo eſt & nucleus paruæ amygdalæ effigie. Naſcuntur in Siciliæ montibus, qui continuè igneas eructant flammas. Excalfaciunt, & exiccant tertio exceſſu. Præſtat in medicina liquor; etſi myropolæ communi errore & cortice, & nucleo utantur. Anacardia (ut aiut) labantes reuocant ſenſus, memoriæ iacturam reſarciunt, & neruorum, & cerebri affectibus, quos frigida cauſa attulerit, auxiliantur: nihilominus ſanguinem exurunt, & cutim ulcerant. Quare Anacardia iuuenibus noxia ſunt, cùm & adurant, & deleteria fecultate non uacent: cui tamen remedio eſt lac affatim potum, & oleum ex eorum nucleis expreſſum.

Nuces uomicæ, & metellæ

Multorum error.

Fuch. lapſus.

Anacardii mentio, & uires.

NVCES AVELLANAE.

Nomina.

Hactenus de uarijs nucibus, nunc earum nomina ſunt nobis reddenda. Nuces cummunis uſus Græci uocant κάρυα βασιλικά: Latini, nuces Iuglandes: Arabes, Ieuz, Leux, aut Giauzi: Itali, Noci: Germani, Nuſſen, & Vuelſch nuſz. Hiſpani, Nuezes: Galli, Noix. Nux uero, quæ ex India defertur, recentioribus Græcis κάρυν ἰνδικὸν appellatur: Latinis, Nux Indica: Arabibus, Neregil, Dabig, ſeu Giauzi albend: Italis, Noce d'India: Germanis, Indianiſch nuſz. Hiſpanis, Nuez de las Indias: Gallis, Noix d'Indie. Nux deinde, que μοσχοκάρυον, μοσχοκαρύδιον, κάρυον μυριστικὸν, ἢ κάρυον ἀρωματικὸν Græcè, Nux myriſtica, aut Nux moſchata Latinè dicitur: Ieuzbaue, Iusbague, ſeu Giauzi ban, Arabicè: Noce moſcada, Italicè: Muſchat nuſz, Germanicè: Nuez de eſpecie, Hiſpanicè: Nois muſcades, Gallicè. Nux præterea, quæ Arabibus Leuz alkei, ſeu alke, officinis ac Barbaris Nux uomica, & Italis Noce uomica nominatur. Nux deniq; Arabica uoce Leuz alrachaba dicta, Latina Nux metella, Barbara, Nux methel: Italica, Noce metella nuncupatur. Quod autem ἀνακάρδιον Græci, Latini item Anacardiũ dicunt: Arabes, Baladar, ſeu Beladur, Hiſpani: Anacardo.

Nuces auellanæ. Cap. CXLII.

NVCES auellanæ, quas & leptocarya uocant, ſtomacho infeſtæ ſunt: ipſæ tamen tritæ, & in aqua mulſa potæ, tuſsi ueteri medentur: toſtæ, & cum exiguo piperis potæ, deſtillationem concoquunt. Crematarum cinis cum axungia, aut adipe urſi perunctus, alopeciis capillum reddit. Aiunt nonnulli uſta earum putamina,

tamina, & in cineris ſpeciem redacta, cum oleo, cæſiorum oculorum pupillas infantibus denigrare, perfuſo ſincipite.

Auellanarum conſid.

Avellanae nuces ideo Græcis Ponticæ dictæ ſunt, quòd in Græciam (ut Plinius inquit) è Ponto primùm allatæ fuerunt. In Italia tamen & in urbanarum, & in ſylueſtrium genere numeroſæ reperiuntur. Cæterùm ex domeſticis aliæ oblongæ, aliæ rotundæ ſunt: ueruntamen oblongas & præſtantiores, & guſtui gratiores eſſe conſtat; & illæ præſertim, quæ putamine uehementer rubent, & fractu minimè ſunt contumaces, quales ſunt Vicentinæ. Oblongæ ſerius maturitatem ſentiunt, celerius uerò rotundæ. quapropter illæ uegetiori ſunt nucleo, diuq; perdurant. Syluestribus coryletis ferè innumeris ſcatent Tridentini montes, quæ oblongas pariter, & rotundas largiuntur nuces, tanta ubertate, ut eas rura ſaccis legant, ubi maturitatem ſenſerint. Auellanæ (ut memoriæ prodidit Galenus tum libro VII. ſimplicium med. tum ſecundo de alimentorum facultatibus) plus habent eſſentiæ terreſtris, ac frigidæ, quàm Iuglandes. quin & plus præbent alimenti: ſiquidem denſiores ſunt, & minus pingues. Diocles auctor eſt, Auellanas nuces minus amygdalis alere, cibis in uentriculo ſupernatare, largius eſitatas caput tentare; innocentiores tamen eſſe uirides, quàm aridæ. Nuces, quæ κάρυα ποντικά, καὶ λεπτοκάρυα Græcis, Latinis Nuces Ponticæ, nuces Præneſtinæ, & nuces Auellanæ dicuntur: Arabibus, Agileuz, ſeu Bunduch: Italis, Nocciuole, Auellane, & Nocelle: Germanis, Haſelnuſz: Hiſpanis, Auellanas: Gallis, Noyſette, & Melline.

Auellanarum uires ex Gal.

Nomina.

Morus. Cap. CXLIII.

Morvs arbor nota eſt. Cuius fructus aluum ſoluit, ſtomacho inutilis eſt, & facilè corruptionem ſentit. Hoc idem præſtat mori ſuccus: decoctus autem æreo uaſe, atque inſolatus, adſtringentior redditur. Facit ad fluxiones, nomas, & tonſillarum inflammationes, addito mellis exiguo. Sed inoleſcit uis eius adiecto ſciſſili alumine, galla, croco, & myrrha: item myricæ ſemine, iri, & thure. Immatura mori poma ſiccantur, tuſaque acinorum rhois uice, obſonijs miſcentur, ut cœliacos iuuent. Radicis cortex decoctus in aqua, & potus aluum reſoluit: latas uentris tineas excutit: his quoque auxiliatur, qui aconitum hauſerunt. Folia trita ex aceto illita, ambuſtis igni medentur: tinguntque capillum, uitium, & fici nigræ frondibus ſimul coctis in aqua cœleſti. Succus foliorum cyathi menſura potus, contra phalangiorum morſus auxilio eſt. Feruefacti corticis, & foliorum iure, dentes aptiſsimè in dolore colluuntur. Radix circiter meſſem inciſa, facto in ambitu ſcrobe, ſuccum emittit, qui poſtridie concretus inueniri ſolet. Is in dolore dentium efficax eſt: tubercula diſcutit, & aluum purgat.

Mori conſideratio.

Est et Mori utrunque genus album, & nigrum paßim uulgaris notitiæ in Italia; præcipuè his in locis, ubi bombyces ſericifici aluntur. Conſtat alba mororum poma adſtringentem facultatem longè minorem, quàm nigra eſſe adepta (etſi Dioſcorides, & Galenus alborum non meminerint) ex multa & perſpicua, ſed paululum inſipida dulcedine, quæ guſtatu deprehenditur: ſiquidem in maturis nulla adſtringendi uis planè percipi poteſt. Morus nouißima urbanarum germinat, foliaq; emittit: eaq; propter ueteribus dicta fuit arborum ſapientißima.

Mori uires ex Gal.

Mora (ut prodidit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, item ſecundo de alimentorum facultatibus) matura quidem uentrem ſubducunt, immatura uerò ubi aruerint, admodum reſtringunt. Itaq; ad dyſenterias accommoda ſunt, item ad cœliacas, & quaſcunque alias fluentes affectiones. Porrò quòd maturorum ſuccus ad oris medicamenta ſit utilis, propter eam uidelicet, quæ ineſt illi, adſtrictionem, neminem latet. Præterea ad alia complura particularia, quæ mediocrem expoſcunt adſtrictionem, competit. At immatura mora præter acerbitatem, ſortita ſunt & aciditatem, & tota adeò arbor in omnibus ſuis partibus miſtam aliquam uim obtinere uidetur, ex reſtringente, & purgante compoſitam. Attamen in radicis cortice purgatoria cum quadam amaritudine exuperat, adeò ut & latas interaneorum tineas perimat. In alijs autem partibus reſtringens uincit; in folijs tamen, & germinibus quodammodo media utriſque temperies eſt. Mora ubi primùm manſa fuerint, ingeſta citißimè tranſeunt, & alijs cibis ſuo ueluti ductu uiam ſtruunt. Verùm ſecundo loco ſumpta, celerrime alijs unà cum cibis corrumpuntur: id quod etiam faciunt, ſi cum eduntur, prauo in uentriculo humori occurrant. Quòd ſi corruptionem non ſentiant, corpus quidem humectant, ſed non planè refrigerant, niſi actu frigida aſſumantur. Paucißimum miniſtrant alimentum ſimiliter atq;

pepones: haud tamen uomitum cient, nec ſtomacho, ut illi aduerſantur. De Moris autẽ, quæ rubi ferunt, lib. IIII. in Ruborum commentatione, Deo fauente, latius diſſeremus. Sed quoniam mori folijs & ueſcuntur, & aluntur uermiculi, qui admirabili naturæ ſpectaculo nobis SERICVM uellus conficiunt, quo recentiores medici in his, quæ cordi conueniunt, medicamentorum compoſitionibus utuntur, ut, quantum per me fieri poteſt, omnibus rei medicæ ſtudioſis fiat ſatis, ea de Serici uiribus hic perſtringam (quandoquidem non inuenio è ueteribus Græcis, qui de hoc quicquam prodiderit) quæ Auicenna poſteritatis memoriæ commendauit tractatu, quem de uiribus cordis inſcripſit. Sericum itaq; (eodem auctore) mirificè exhilarat. qua in re crudum eo longè præſtat, quod ignem fuerit expertum; tametſi coctum quandoque in uſum ueniat, uerùm antequàm in infectorum cortinis immerſum inficiatur. Excalfacit ſericum, reſiccatq; ordine primo: exiccat, & attenuat ea naturæ dote, ut cor recreet, lætumq; efficiat. Quapropter laxat, firmat, purificat, & illuſtrat ſpiritus. neque eius facultas uni tantùm aſsignatur ſpirituum generi in una tantùm diſpoſitione; ſed ei proprium eſt, omnibus æquè ſpiritibus opem ferre, ita ut ſpiritus tam uitales, & animales, quàm naturales reficere ualeat. Cæterò quanuis negauerit Auicenna decoctum ſericum, & fullonum coloribus imbutum in medicos uenire uſus; Meſues tamen in eo ſerapio, quod de pomis inſcribitur, id ſericum admittit, quod cocco legitimè ſit infectum. Idq; ſimiliter inſerit in ea medicamenti compoſitione, quam Alchermes, ipſe nuncupauit.

Serici mẽtio & uires.

Abor, quæ μορέα, ἢ συκάμινος Græcè, Latinè Morus appellatur: Italicè Moro. Eius fructus Græcis συκάμινον, Latinis Morum dicitur: Italis, More. Arabes utrunque Tut, ſeu Thut nominant: Germani, Maulberbaum, & Maulber: Hiſpani, Moras del moral: Galli, Meurier & Meure.

Nomina.

Sycomorus. Cap. CXLIIII.

SYCOMORVS, aliqui etiam ſycaminũ, id eſt, morum, uocant, cuius fructus ſycomorum etiam, propter inefficacem guſtum, appellatur. Arbor eſt magna, fico ſimilis, frondoſa, multo lacte abundans: foliis mori: pomum ter, aut quater anno fert, non ramis, ut fico, ſed caudice ipſo, caprifico non diſsimile, dulcius groſsis, ſine granis interioribus: quod non matureſcit, niſi ungue, aut ferro ſcalpatur. Naſcitur plurimum in Caria, Rhodo, lociſque non multi tritici feracibus: ubi prouentu fœcundo, reſtibiliq; iuuamentum adfert, cùm annonæ caritas premit. Pomum aluo utile eſt, ſed perquàm exilem præbet alimoniam: ſtomacho aduerſatur. Succus primo uere tenera arbore antequàm fructum ferat, eximitur, lapidis ictu ſummo cortice deſquamato: ſi enim altiore plaga uioletur cortex, nihil effluet. Spongia, aut uellere lacryma excipitur, quæ ſiccata, & in paſtillos coacta, fictili uaſe reponitur. Vis ſucci emollit uulnera conglutinat, diſcutit collectiones coctioni repugnantes: bibitur etiam, aut illinitur contra ſerpentium morſus, duratos lienes, ſtomachi dolores, & perfrictiones. celerrimè teredinem ſentit. Gignitur & in Cypro arbor genere diſtans, quæ cùm ſit ulmus, prædita tamen eſt foliis ſycomori, fructu pruni magnitudine, multò dulciore, ſupradictis cætera ſimilis.

Sycomori hiſtor. ex Theophraſto.

SYCOMORVS (ut Theobraſtus eſt auctor libro IIII. capite II. de plantarum hiſtoria) arbor eſt moro noſtrati ſimilis, quippe folio, magnitudine, aſpectuq; proxima. Fructum præter cæteras peculiariter gignit: non enim germinibus, non ramis extremis, ſed caudice pomum parit magnitudine ficus, & uiſu proximum, ſucco atq; ſapore caprificis ſanè ſimile, uerùm longè dulcius, graniſq; internis omnino carens, multitudine numeroſius matureſcere nequit, niſi ſcalpatur. Scalpitur autem unguibus ferreis: & cùm ſcalpta poma ſunt, ad quartum diem matureſcunt: hiſce ablatis, alia, & alia ex eodem loco ſubnaſcuntur, terno ita, & quaterno partu copioſa. Lactuoſa arbor admodum eſt, & materies (quòd ſit ſolida, robuſta, & nigra) ad multa commoda exiſtit. Hæc inter cæteras arbores id ſibi propriũ uendicauit, quòd cæſa continuò uiret, neq; ſiccatur unquam, niſi aqua obruatur. Eaq; propter & lacubus, & ſtagnis demergitur madefactaq; in profundo ſiccatur, cùmq; ſicca omnino fuerit, ſuperfluitat, atq; innatat. hactenus Theophraſtus.

Sycomori mẽtio ex Gal.

De Sycomoro diſſeruit Galenus libro II. de alimentorum facultatis, ubi ita ſcriptum reliquit. In Alexandria Sycomori plãtam uidi unà cum fructu, paruæ, candidæq; ficui adſimilem. Is fructus nullam habet acrimoniam, exiguæ dulcedinis eſt particeps, eſtq; facultate humidior quodammodo, ac frigidior, ueluti mora. Quinimo inter mora, ac ficus medium iure quis ipſum collocarit, atque hinc nomen ipſi inditum eſſe mihi uidetur. Ridiculi nanq; ſunt, qui fructum hunc ob id aiunt ſycomora fuiſſe nominatum, quòd paruis ficubus aſsimiletur. Ipſius autem naſcendi ratio ab alijs arborum

fructibus

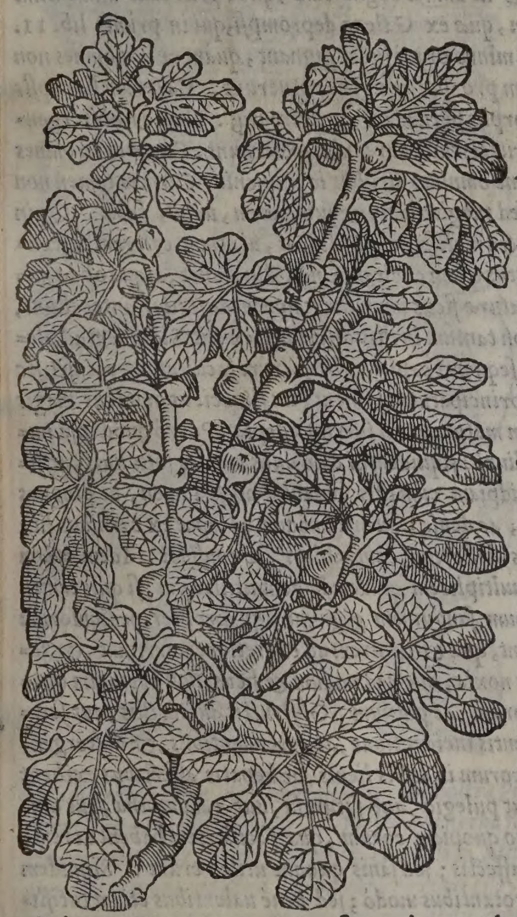
fructibus quodammodo eſt diuerſa: haud enim ex primoribus ramulis, ac germinibus, ſed ex prægrandibus ramis caudiceq; enaſcitur. hæc Galenus. Sycomoro *ſimilis eſt (ut loco citato memoriæ prodidit* Theophraſtus*) quæ in* Creta *uocatur* Cypria *ficus: nam & ipſa fructum edit, caudice, ramisq; craßißimis. Differt tamen à priore, quòd germen quoddam emittit ſine ullis folijs, radiculæ ſimile, cui fructus præpilatur. Caudex arboris magnus, & populo albæ proximus, eiusq; folia ulmum repræſentant. Quater anno fructum fundit, ſed nullum ad maturitatem perducit, niſi pomo ipſo immaturo inciſo, emiſſoq; lacte. Dulcedo ficubus non abſimilis, & interna großis planè conueniunt. magnitudo autem pruni eſt. hæc* Theophraſti *uerba. Quæ ſanè maximo ſunt argumento, hanc quoque plantam in* Sycomori *genere annumerandam eſſe. Cæterùm apertè hallucinantur ij, qui putant arborem* Sycomorum *eſſe, quæ plerunque uiſitur in monachorum clauſtris uulgò uocatis, & templorum plateis, ubi mortuorum cadauera humantur, è cuius baccis monachi uerticillos factitant, quibus mulieres ſuas numerant preces.* Hanc *(ut* Bellunenſis *caſtigauit)* Azadaracht *appellat* Auicenna, *quam deleteriæ facultatis participem eſſe prodit* Fen *ſexta quarti, ut latius libro ſexto dicemus.* Arbor, *quæ* Συκόμορος, *Græcis, Latinis* Sycomorus, *& ficus* Aegyptia *nominatur: Arabibus,* Mumeiz, Iumeiz, Aliumeiz, *ſeu* Giumeizi: *Italis,* Sicomoro, *&* Fico d'Egitto.

Ficus Cypria.

Vulgaris error.

Nomina.

Fici. Cap. CXLV.

Fici maturæ recentes ſtomachum lædunt, aluum ſoluunt, ſed facilè contracta ab eis fluxio ſiſtitur: ſudorem euocant papulasque, ſitim ſedant, calorem reſtinguunt. Siccis natura excalfaciendi, uires alunt, ſed ſitim magis ſtimulant, aluo utiles: rheumatiſmis uentris, & ſtomachi contraria: gutturi autem, arteriæ, renibus, ueſicæ, & ijs, quos longa ualetudo decolorauit, anhelatoribus, hydropicis, comitialibus aptiſsimæ. feruefactæ cum hyſſopo, & potæ, thoracem purgant: tuſſi ueteri, diuturnisque pulmonum uitijs conueniunt. aluum molliunt tuſæ cum nitro, & cnico, dein manducatæ. Decoctum arteriæ, & tonſillarum inflammationibus gargarizatu prodeſt. cum hordeacea farina cataplaſmatis miſcentur, & in muliebres fotus cum fænogræco, & ptiſana. Cæterùm cum ruta coctæ, torminibus infunduntur: coctæ, illitæque duritias diſcutiunt: parotidas, & furunculos emolliunt: panos ad maturationem perducunt, maximè nitro, iri, aut calce addita. Crudæ, ſi cum antedictis tundantur eadem efficiunt: cum malicorio, pterygia purgant: cum atramento ſutorio, deploratis ferè tibiarum fluxionibus, & cacoethicis ulceribus medentur: quin & cum uino dectotæ addito abſinthio, & hordeacea farina, utiliſsimè hypropicis illinuntur. Crematæ cum cerato ſanant perniones: prurigines, ſonitusque, ſi crudæ terantur, & ſinapi, liquoreque aliquo exceptæ auribus inſtillentur. Tam ſylueſtris, quàm ſatiuæ fici lacteus ſuccus coaguli modo lac contrahit, concretumque diſſoluit, ut acetum: exulcerat corpora meatus aperit. ſoluit aluum, uuluam recludit cum detrita nuce Græca potus: menſtrua ciet cum luteo oui appoſitus, aut Tyrrhenica cera: podagricorum cataplaſmatis cum farina fœnigræci, & aceto utilis: lepras, lichenas, uitiligines, uitia cutis in facie, pſoras, ulcera in capite manantia, cum polenta expurgat: inſtillatus plagæ, percuſsis à ſcorpione, uenenatorum ictibus, & rabioſi canis morſibus auxiliatur: prodeſt dentium dolori lana exceptus, & cauis eorum additus: uerrucarum informicationes tollit cum adipe, circumlita in ambitu carne. Hoc idem præſtat ſuccus è teneris ramis ſylueſtris fici, qui lacte prægnantes, ſilente adhuc oculo, tuſi exprimuntur, & ſiccatus in umbra reponitur. Et lac, & ſuccus imponuntur exulceratorijs medicamentis. Decocti cum bubulis carnibus ramuli ficulni, facilem afferunt decoctionem. Lac efficiunt, quod magis ſoluat, ſi inter coquendum ficulneo ſurculo, ſpathæ loco, moueatur. Groſsi, quæ erinei nonnullis uocantur, coctæ illitæ, ſtrumas, nodosque omnes emolliunt. Crudæ formicas, uerrucas, & thymos, nitro, farinaque additis, tollunt. Folia eadem poſſunt. Illita cum ſale, & aceto ulcera in capite manantia, epinyctidas, & furfures ſanant: ijs ficoſæ extuberationes, & palpebrarum ſcabritiæ perfricantur. Nigræ ficus, foliis, cauliculisque, candidæ uitiligines perunguntur: faciunt ad canum morſus, & ulcera, quæ ceria, id eſt, fauos, uocant. Groſsi cum ſylueſtris papaueris foliis oſſa extrahunt: furunculos cum cera diſcutiunt: contra muris aranei morſus, & ſcolopendræ uenena,

cum eruo, & uino illitæ, auxiliantur. Fit ex cinere ficus tam ſylueſtris, quàm ſatiuæ lixiuium, crematis ramorum cauliculis, quod ſubinde macerari opus eſt, & inueteraſcere: ſiquidem inter cauſtica intelligitur. Gangrænis prodeſt: nanque expurgat, & conſumit, quæ excreſcunt, eoquæ ſic utendum eſt: ſpongia aſsiduè hoc lixiuio imbuta ſuperponitur. Interdum dyſentericis, & in fluxiones uetuſtas, & ſinus cuniculatim exedentes, magnosque, inſtillari conueniet. Etenim purgat, conglutinat, carne replet, & oras committit, non ſecus atque emplaſtra, quæ cruentis vulneribus inijciuntur, enæma uocant. Bibitur ad diſcutiendum ſanguinem concretum, & contra præcipitationes, rupta, conuulſa, cum cyatho aquæ recenter colatum, addito olei exiguo: cæliacis, dyſentericis, per ſe cyathus datus prodeſt: neruorum uitijs, conuulſionibus, commodè illinitur ex oleo, utpote quod ſudores moueat: aduerſus gypſi potum, & phalangiorum morſus bibitur. Hæc eadem præſtant reliqua lixiuia, præſertim quernum: omnia tamen adſtringunt.

Ficorum conſideratio.

FICI fructus ſunt in Italia uulgò notiſsimi. Quarum etſi plura notentur genera in candicantium, & nigreſcentium diſcrimine; ſunt tamen omnibus notiores ob frequentiſsimum in autumno earum in cibis uſum, quàm ut nobis præſtantiores repræſentare, ac deſcribere ſit opus. Siquidem omnes ſatis guſtus edocuit, eas eſſe laudatiſsimas, quæ planè maturæ pinguedine, & ſapore cæteras antecellunt. Sed ut præter id quod à Dioſcoride proditum eſt, earum omnibus facultas innoteſcat, & temperamentum: quin & ut omnes cognoſcant, quod præbeant alimentum quamq; utilitatem, ac noxam inferre poſsint, ea paucis ediſſeram, quæ ex Galeno deprompſi, qui in primis lib. II. de alimentorum facultatibus ſic ſcriptum reliquit.

Ficorũ facultates ex Gal.

Ficus tametſi minus praui ſucci gignant, quàm cæteri omnes non modò fugaces, ſed etiam autumnales fructus; non tamen id uitium prorſus effugere potuerunt. Cæterùm hæc ipſis inſunt bona, nempe quòd commeabiles ſint, & facilè in totum corpus peruadant, penetrentq;. Nam & abſtergendi ui pollent haud obſcura: cuius gratia poſt ipſarum eſum nephritici multas arenulas excernunt. Cùm porrò omnes autumnales fructus exiguum corpori alimentum præbeant, minimè omnium ficubus id uſuuenit. Carnem tamen non compactam, neque firmam generant, ceu panis, & ſuilla caro, ſed turgidulam, & ſubinanem, ueluti fabæ. Quin uentrem flatibus implent & ipſæ, & non mediocrem hinc profectò moleſtiam intuliſſent, ni etiam celerem deſcenſum eſſent adeptæ, cuius beneficio, cùm celeriter peruadant, flatus quem excitant, non diu manet, atque ob id minus cæteris autumni fructibus lædere conſueuerunt. Cæterùm maturæ ficus immaturas non mediocriter antecellunt, quod & in alijs quidem omnibus cernitur fructibus: quanquam non tantum in illis diſcrimen exiſtit. Siquidem ad plenum maturæ ficus paulò minus omni prorſus noxa uacant. Et ſequenti capite, ubi uuarum facultates recenſet, ſic inquit. Ficus, & uuæ quemadmodum inter fructus autumnales principatum obtinent; ita fugacibus omnibus magis nutriunt, minimumq; praui ſucci habent, præſertim cùm exactam maturitatem fuerint adepta. Porrò quòd ipſa nutriant, maximo argumento ſunt ij, qui uinearum fructum cuſtodiunt: ſiquidem hi cùm duos menſes ſolis uuis, ac ficubus, quorum cuſtodiæ præſunt, ueſcantur (niſi fortè panis quidpiam cum illis addant) obeſi tamen, ac pingues fiunt. At caro, quæ ex ipſis gignitur, haud quaquam eſt firma, ac denſa; quemadmodum ea, quæ ex carnibus fit; ſed laxa eſt, ac præhumida: ob id celeriter etiam, cùm ueſci ipſis deſierint, contrahitur, ac conſidet. Idem etiam de Ficubus ſiccis differens loco prius citato ita ſcribit. Caricæ multiplicem quidem habent utilitatem; ſi quis tamen largiùs eſitauerit, ab eis offendetur: non admodum enim probum ſanguinem gignunt, quapropter pediculorum quoque agmen eas comitatur. Incidendi, extenuandiq; uim habent, qua & uentrem ad excretionem irritant, & renes expurgant. Iecori autem, lieniq; inflammatione obſeſsis ſunt noxiæ, quemadmodum & ficus, non peculiari quadam eximia facultate, ſed communi ratione dulcium omnium ciborum, ac potuum. Obſtructis autem illis, aut ſcirrho tentatis, ipſæ ex ſeſe nihil proſunt, nec obſunt: ſed medicamentis incidentibus, ac extenuantibus, & abſtergentibus miſtæ, non mediocriter auxiliantur. Ideoq; nonnulli medicorum in dictis lienis, ac hepatis affectibus exibent ipſa longè ante cibum cum thymo, aut pipere, aut zingibere, aut pulegio, aut ſatureia, aut calamintha, aut origano, aut hyſſopo. Ad eundem etiam modum, ſi caricæ cum alio quopiam eorum, quæ facultatem habent acrem, aut omnino incidendi, ac extenuandi aſſumantur, non ſolùm ſic affectis; ſed ſanis quoque utiles erunt. Siquidem iecoris meatus, per quos fertur alimentum, apertos eſſe non ægrotantibus modò; ſed benè ualentibus etiam tutiſsimum eſt. Proinde hoc pacto ficus cum ſale extenuante, aceto, & garo præparatas uulgò comedunt, quòd id utile eſſe experientia didicerint. Veriſimile autem eſt, ipſorum nonnullos medici cuiuſdam conſilio adductos, ficus hoc modò primùm comediſſe; deinde eam notitiam ad uulgus dimanaſſe. Qui uerò cum cibo aliquo ingraſſante ficus, & caricas edunt, non mediocriter offenduntur. Item libro VIII. de ſimplicium medicamentorum facultate idem Galenus ita ſcribit. Ficus aridæ uim habent excalfaciendi ordine primo etiam completo, aut ſecundo incipiente: habent uerò etiam partium tenuitatē quandam. Ex iſtis duobus idoneæ ſunt, quæ tumores duros concoquant: ſtatim uerò etiam ea diſcutiunt. Atque ipſæ per ſe illitæ eiuſmodi uim obtinent. Sed & decoctum earum eiuſdem utique naturæ eſt. Verùm ubi magis concoquere conſilium eſt, miſcenda eſt farina triticea: ubi uerò plus diſcutere, hordeacea. panis horum in medio eſt. Sed hæc magis ſunt propria tractatus de medicamentorum compoſitione, & rationis curandi. uerùm in præſentia hæc de caricis nouiſſe ſufficiat. Porrò ſcire oportet, quòd quæ pinguiores ſunt, magis poſſunt concoquere, quæ uerò guſtu acriores, magis tum extergere, tum diſcutere. Cæterùm quod ex ijs plurimùm in aqua coctis efficitur, ſimile eſt melli, non ſolùm conſiſtentia, ſed & facultate. Porrò ficus uirides comeſæ, propter admiſtam humiditatem, facultatis ſunt imbecillioris. ſubducunt tamen aluum utræque tum humidæ, tum ſiccæ. Ficus arbor calidæ, tenuiumq; partium temperaturæ eſt, ceu indicant tum liquor eius, tum foliorum ſuccus: ualenter enim eorum uterque calidus eſt. Itaque non mordicat tantùm, aut ab-

ſterget

ſterget uehementer; ſed & ulcerat, & ora uaſorum reſerat, & formicas, quas myrmecias uocant, eijcit: quinetiam purgare poteſt. Porrò ficus agreſtis, quam erineum Græcè (Latinè caprificum) nominant, tum liquor, tum ſuccus ad omnia quàm ſatiuæ ualentior eſt. Sed & cradæ, hoc eſt, rami earum adeò ſunt calidæ, tenuiumq; partium temperamento, ut carnes bubulas duras; ſi coquendis adijciantur, friabiles, ac teneras efficiant. hæc de ficubus Galenus. Democritus præcoces ficos fieri pollicetur, ſi oleo, & columbaceo fimo arbor illinatur. Et contrà, ſerotinas; ſi primæ groſſi, cùm fabæ magnitudinem exceſſere, detrahantur. Ficum arborem item atque laurum, è cælo fulminibus non ici compertum eſt. Fici fructus σῦκα Græcis, Latinis Fici, & Ficus appellantur: Arabibus, Sin, Fin, ſeu Tin: Italis, Fichi: Germanis, Feighen: Hiſpanis, Higos: Gallis, Figuier.

Fici præcoces.

Nomina.

Perſea. Cap. CXLVI.

PERSEA arbor eſt in Aegypto, fructum ferens cibo idoneum, ſtomacho utilem. in quo phalangia cranocolapta nomine inueniuntur, præſertim in Thebaide. Arida folia in farinam redacta, illitu ſanguinis eruptiones ſiſtunt. Arborem hanc prodiderunt aliqui in Perſide exitioſam eſſe, translatamque in Aegyptum, mutata natura in cibos receptam.

Perſeæ arboris conſideratio.

QVEMADMODVM *ſuperius in malorum commentatione prodidimus, Perſea arbor Aegyptia non eſt (ut putat Marcellus Virgilius Florentinus) noſtras Italica malus perſica, ſed planta plurimùm diſsidens ab ea, ut & Dioſcoridis, & Galeni teſtimonio facilè probari poteſt: quandoquidem ij utranque, ſed ut alteram ab altera diuerſam, diuerſis capitibus tradiderunt. Hæc (ut libro IIII. de plantarum hiſtoria cap. II. ſcribit Theophraſtus) arbor eſt Aegypti, aſpectu magna, formoſaq;: folio, flore, ramo totaq; figura potiſsimùm pyro uicina; niſi quòd altera folio perpetuo, altera deciduo eſt. Fructum abunde parit, omniq; tempore perficit: quippe nouus anniculum ſemper occupat. Maturitas anniuerſariorum afflatu conficitur: reliquum crudiorem auferunt, atque recondunt. Eſt magnitudine pyri, figura oblongus, amygdalæ modo, colore herbidus. Nucem intus habet, ut prunum: uerùm longè minorem, molliorem'q;. Caro eius ſuauis, ac prædulcis manditur, concoctuq; facilis, & innocua, etiam largiore cibo ſumpta. Radice arbor exuperat; tum longitudine, tum etiam craſsitudine, multitudineq;. Materie conſtat robuſta, dura, uiſuq; decora, ueluti lotus. Quapropter ex ea & ſimulacra, & lectulos, & menſas, & reliqua ſimilia factitant. Ex his igitur Theophraſti uerbis, ſi Perſeæ notæ, ac delineationes cum noſtra Perſica malo diligenter conferantur, liquido patere arbitror, has plantas inter ſe diuerſas eſſe. De Perſea uerba faciens Galenus lib. II. de alimentorum facultatibus, hæc memoriæ commendauit. Hanc etiam plantam uidi in Alexandria, quæ & ipſa magnis arboribus eſt annumeranda. Tradunt autem fructus huius apud Perſas adeò noxium eſſe, ut edentes interimat: in Aegyptum uerò translatum, in eſculentum miteſcere, & pyrorum, malorumq; modo, cum quibus & magnitudine conuenit, eſitari. Eadem recenſuit Galenus libro II. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, ubi de cephalææ curatione agens, ſic inquit. In ſola Alexandria perſeæ arborem uidi, at non in alia Romanis ſubdita gente. Quidam perſion ipſam appellant, aiuntq; in Perſis lethalem eius arboris fructum eſſe, cùm tamen is in Aegyptiorum regione innocuus exiſtat. hactenus Galenus. Ex cuius etiam uerbis palàm eſſe crediderim, perſeam à perſica malo prorſus diſsidere, cùm in tota ferè Europa perſica malus frequentiſsima proueniat. Quin & ex ijs facilè dixerim, Columellam erraſſe, quòd exiſtimauerit, perſica ea eſſe poma, quæ à Perſis ad Aegyptios allata perſea dicuntur, ut libro cultui hortorum dicato his uerſibus teſtatur.*

Perſæ mentio ex Gal.

Columellæ lapſus.

Tunc præcox bifera deſcendit ab arbore ficus,
Armenijsq;, & cereolis, prunisq; Damaſci
Stipantur calathi, & pomis quæ Barbara Perſis
Miſerat (ut fama eſt) patrijs armata uenenis.
At nunc expoſiti paruo diſcrimine lethi
Ambroſios præbent ſuccos, oblita nocendi.

Arbor, quæ περσέα Græcis, Latinis ſimiliter Perſea nominatur: Italis, Perſeo Græcè uocis imitatione dicetur.

Nomina.

Iberis. Cap. CXLVII.

† IBERIS, ſiue cardamantica, folia habet naſturtij, uere uirentiora: caulem cubitalem, aut minorem, in incultis naſcitur. Aeſtate lacteum florem promit, quo tempore efficacior eſt. Radices duas naſturtio ſimiles habet, calfacientes, & adurentes. Ipſæ enim iſchiadicis cum ſalſa axungia emplaſtri modo vtiles, quaternis horis alligatæ, vt dein in balneas deſcendatur, & poſtea oleo cũ lana locus perungatur.

Iberidis conſideratio.

VIDIMUS primùm Iberidem, quam nobis indicauerat Iulius Alexandrinus medicus Tridentinus, qui nunc ob præclara ſui ingenij, & doctrinæ dotes, apud Sereniſs. Ferdinandum Regem Roman. artem medicam exercet, extra ciuitatem Tridenti, ubi uulgò dicitur alle Laſte, effigie nimirum, qua deſcribitur à Dioſcoride, ac alijs pluribus Græcis auctoribus. Huius Gal. in ſimp. cenſu nuſquam ſeparatim meminit, ſed hanc, & Lepidium non niſi nomine differre prodidit. Quod etiam idem teſtatus eſt libro x. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos circa finem de coxendicum curatione agens, ubi ex Damocrate ſic inquit. Damocratis extat libellus, qui Clinicus inſcribitur, in quo uerſibus iambicis, quemadmodum ſolet, de tribus diſſerit medicamentis. Ac primò quidem de eo diſſerit, quod ex herba conſtat, quam ipſe Iberidem appellat, quod ad coxendicum dolores commendauit. In Iberide medicum quendam amicum ſuum curatum fuiſſe ait herba, quam (ut dixi) ipſe Damocrates Iberidem uocat, ut qui tantùm uiſu herbam cognouerit, nomen autem eius nullum audierit, cùm etiam id ipſum ignorauerit is, à quo eius uſum didicerat. Porrò ex notis, quibus eam repræſentat, uidetur iberidem appellare, quæ à Græcis lepidium nominatur, appellatione ducta à regione, in qua amicus eius curatus fuit. Deſcribit autem ipſius formam ijs carminibus.

Iberis, & lepidium idem.

Herba hæc ubiq; multaq; frequens naſcitur,
Monumenta iuxta antiqua, muros, & ueteres.
Tritasq; quondam publicè pedibus uias.
Quas iuxta aratrum duxit haud quis agricola.
Semper uireſcens, folijs naſturtii
Florentibus uere, attamen maioribus.
Caulem cubitalis longitudinis gerit
Paulò minorem, aut rurſus ampliorem: ab hoc
Aeſtate pendent folia, donec multa hyems
Sarmentitiam deducat hæc ad imaginem, &
Deiecta, & exiccata depereant gelu.
Adnata radici tamen cernes alia.
Aeſtate florem fert colore lacteo,
Multùm tenuem, uariumq; ualde, cauliculus.
Ad quem ſequitur ſemen penitus ſic exiguum,
Viſum ferè ut fallens, oculos quoque effugiat.
Odorem habet radix at indè acerrimum,
Verò ſimilem quàm maximè naſturtio.

Iberidis caput addititiũ.

Huc illud etiam accedit, quòd Galenus item loco citato, Hygieni Hipparchi auctoritate, Iberidem, & Lepidium idẽ eſſe teſtatur his uerbis. Si coxendicum dolores leuare eſt animus, herbam Iberidem, quam aliqui lepidium uocant, aut naſturtium ſylueſtre colligito. Ex cuius certè ſententia aſſerere non dubitauerim, Iberidem apud Græcos eandem eſſe cum Lepidio. Vnde perſpicuum eſt, hoc Iberidis caput huiuſce primi uoluminis calci accreuiſſe nimia uel librariorum, uel medicorum curioſitate. In quam ſententiam cum antedictis cauſis, ea ratio me potiſsimùm deducit, quòd conſtet, huius primi uoluminis calcem, non eſſe legitimum locum, in quo Iberidis hiſtoria fuerit collocanda: quandoquidem eiuſmodi herbas Dioſcorides lib. II. ordinatè diſpoſuit, ac de eis diſſeruit, ubi priuatim lepidio, quod Damocrati Iberidẽ exiſtimamus, propriam aſsignauit ſedem. Idcirco rectè Paulus Aegineta Lepidium Iberida etiam appellari ſcribit, & ex tertio excalfacientium ordine eſſe, ac naſturtio uiribus proximum. Et lib. III. in iſchiadis curatione: In totum, inquit, iſchiadicos reſtituit ſanitati iberidis herbæ uſus, quam lepidium quoque appellant.

Quare

Monachorũ lapſus.

Quare apertè hallucinari deprehenduntur monachi illi uenerandi, qui in Meſuem commentarios ſcripſere, cùm expreſsè contra Galeni, & Pauli auctoritatem, & contra rationes, quas ſuperius adduximus, aliud à lepidio iberidem eſſe contendant. Quos tamen excuſatos habeo, utpote qui fortaſſe maius ſtudium rebus diuinis impenderint, quàm ut certam ſimplicium medicamentorum cognitionem aſſequi potuerint. Cæterùm non ignorandum eſt, Paulum præter Iberidem, de qua nunc agimus, alterius etiam meminiſſe ab illa longè diuerſæ, eiusq; item uſum ad iſchiadas commendaſſe. Quod eius uerba demoſtrant, quæ eodem loco ita ſonant. Quæ uerò apud nos Iberis fruticoſa naſcitur ſimilibus lauri folijs, & multò amploribus, reſpondere multa experimenta teſtantur, non ſolùm in coxarum, ſed in alijs quoque diuturnis affectibus. Huic planè adſtipulatur Lepidium, quod Plinio lib. XIX. cap. VIII. his paucis deſcribitur. Exit lepidium in cubitalem altitudinem, folijs laurinis. Quibus ſanè notis ſatis apparet, hoc ſecundum Iberidis genus, uel lepidij dicamus, quod lauri folia mittit, eam eſſe ſtirpem, quæ hodie paßim in hortis frequens naſcitur, à quibuſdam Piperitis ob uehementem eius acrimoniã dicta. Itaque manifeſtè aberrarunt uiri alioqui clarißimi Barbarus, & Ruellius, cùm lepidium illud eſſe putauerint, quod uulgus herbariorum Raphanum ruſticanum appellant. Veruntamen folia, quæ huic raphano inſunt, uerbaſco maiora, & helenio æqualia, manifeſtè declarant, his legitimum non innotuiſſe lepidium, niſi forſan lepidium Raphani nomine acceperint. Plantæ, quæ ἰβερὶς, καρδαμαντική, καὶ ἀγριοκάρδαμον Græcis dicitur, nomen Latinum eſt Iberis, & Lepidium: Arabicum, Seitaragi, Aſceitaragi, ſeu Sitharegi, & Hauſab: Italicum, Iberide, & Lepidio: Germanicum, Vuilder kreſz: Hiſpanicum, Naſturtio monteſino: Gallicum, Chaſſe rage, Paſſeraige, & Naſitort ſauuage.

Iberis altera Paulo.

Barbari, & Ruel. lapſus.

Nomina.

† *Quòd caput hoc de Iberide accreuerit in Dioſcoride, eiq; adſcriptum ſit, illud maximè corroborat rationes in commentario allatas, quòd reperti ſint uetuſtißimi Græci codices, in quibus hoc caput non legebatur.*

LIBRI PRIMI FINIS.

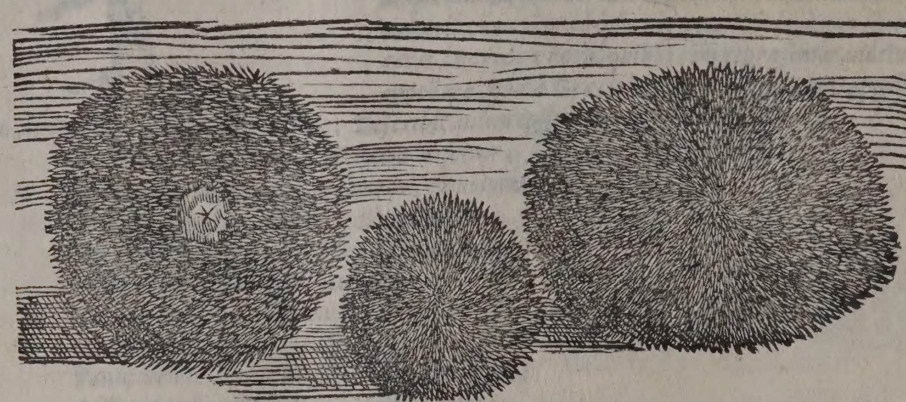
PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senenſis Commentarii,

IN LIB. SECVNDVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

IN PRIMO, *chariſsime Aree, libro, quem de medicinali materia condidimus, de aromatibus, oleis, vnguentis, arboribus, & naſcentibus ex eis ſuccis, lacrymis, ſeminibusque diſſeruimus. In hoc autem ſecundo de animantibus, melle, lacte, adipe, frugibus, atque oleribus explicabimus, ſubnexis herbaceis, quæ acri prædita ſunt facultate, vtpote quæ cum ipſis cognatione iuncta ſint: qualia allium, cepa, ſinapi intelliguntur. Idque ideo, ne cognatorum vires diſiunxiſſe videamur.*

Echinus marinus. Cap. I.

MARINVS Echinus ſtomacho, ventrique utilis eſt: urinam cit. Huius teſta cruda inaſſata commodè medicamentis admiſcetur, quæ pſoras abſtergunt. Crematæ uerò cinis ſordida ulcera expurgat, luxuriantem carnem reprimit.

Echini marini conſid. ECHINVS *marinus notiſsimus eſt, ijs præſertim, qui in* Italia *tam* Tyrrheni, *quàm* Adriatici *litora accolunt.* Ingentem *Echinorum numerum uidimus nos, dum placidis mare ageretur undis, in alueo magni portus* Ciuitatis *ueteræ in* Romano *litore, nigris horrentibus ſpinis. Alios uerò uidi ex* Pirano Iſtriæ *opdido allatos, his longè maiores, purpureo colore ſuffuſos, quos* Echinometras *appellauerim, quòd ſcripſerit* Ariſtoteles *libro* IIII. *de hiſtoria animalium capite quinto, hos cæteros magnitudine excedere.* Habentur *circa* Toronem *Echini marini candidi teſta, ſpina, & ouo: augeri forma productiore, quàm cæteri, ſoliti: ſpinis paruis, non rigidis, ſed mollioribus. Genera (ut idem inquit) Echinorum plurima ſunt.* Primum, *quod cibo idoneum eſt, in quo, quæ oua appellantur, magna, eſculentaq́; conſiſtunt, pariter in maiore corpore, & minore, nam nouelli adhuc, paruiq́; pleniuſculi illis cõſtant.* Secudum, *ac tertium ſpatagi, ac briſsi, quæ genera pelagia ſunt, raraq́; inuentu. Ad hæc, quæ Echinometra appellatur (quaſi matrem, aut matricem dixeris echinorum) quæ quidem omnes magnitudine excedit. Genus item aliud eſt minutum, ſpinis longis, præduriſq́;, gigni in alto gurgite ſolitum, quo nonnulli ad deſtillationes urinæ medicamento utuntur.*

Iouij error. *Quo fit, ut* Paulum Iouium *planè aberraſſe crediderim: quippe qui ſuo de* Romanis *piſcibus libello, Echinometram* Ariſtoteli *deſtillationibus urinæ opitulari, non autem huiuſce minuti genus, memoriæ prodiderit.* Corpus *Echinis clibani forma uiſitur, priore, atque nouiſsima parte ſpiſsum, & continens: cætera uerò non continuum, ſed ſimile laternæ, cui non obducta membrana eſt. Omnium maximè à natura muniti ſunt, utpote qui teſta undique ſpinis circumuallata celentur, quibus utuntur perinde ac pedibus: ijs enim nitibundi mouentur, ſedemq́; permutant. cuius rei argumentum eſt, quòd ſemper algam ſpinis implexam gerant.* Euenit *autem, ut quod caput appellant, & os, echinis uerſum in terram ſit: quod uerò ad excrementi exitum deputatum eſt, id ſupra habeatur.*

quod idem omnibus turbinatis, patelliſq; euenit: paſtus enim de imis petatur neceſſe eſt. Vnde fit, ut os inuerſum ad paſtum ſit, excrementum uerò ſuperius parte prona teſtæ contineatur. Dentes quini Echinis omnibus ſunt, caui intrinſecus: inter quos caruncula quædam interiacens linguæ officio fungitur, mox iungitur gula, deinde uenter in partes quinq; diſtinctus, perinde ac ſi plures numero uentres hoc animal habeat: ſunt enim omnes diſtincti, pleniq; uacantis materiæ, & ex uno ſtomacho dependent, in unumq; oſtium excrementi finiunt. Caro echinis circa uentrem nulla, ſicuti in uniuerſo corpore. Sed quæ oua appellantur, numeroſiora teſtæ adhærent, membranulis ſingula obuoluta, & paribus diſtincta interuallis: nigra etiam quædam circum ab ore fuſim ſparguntur, nomine adhuc nullo appellata. Sed cùm non unum, ſed plura genera Echinorum ſint, omnium partes quidem eas omnes ſortiuntur: ſed oua appellata, nec omnes cibo idonea, & parua admodum continent, exceptis ijs, qui uada incolunt. Tradunt ſæuitiam maris Echinos præſagire, correptiſq; operiri lapillis, mobilitatem pondere ſtabilientes. Quod ubi uidere nautici, ſtatim pluribus anchoris nauigia infrænant. hæc ex Ariſtotele. Meminit utriuſq; Echini Galenus, marini, ſcilicet, & terreſtris unico tantùm capite libro XI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Erinacei utriuſq; tum marini, tum terreſtris corpus totum uſtum cinerem efficit facultatis tùm extergentis, tum digerentis, tum detrahentis. Itaque eo quidam & ad excreſcentia, & ad ſordida uſi ſunt ulcera. Animal, quod ἐχῖνος θαλάσσιος Græcis, Latinis Echinus marinus appellatur: Hiſpanis, Erizo de la mar: Italis, Riccio marino.

Echinorũ uires ex Galen.

HYSTRIX. ECHINVS TERRESTRIS.

Echinus Terreſtris. Cap. II.

TERRESTRIS erinacei corium combuſtum alopecijs cum pice liquida aptiſsimè illinitur. Aſsicatum corpus, & cum aceto mulſo potum renum uitijs auxilio eſt: item aquæ, quæ cutem ſubijt, conuulſionibus, elephantiæ, & malè habitis, quos cachectos uocant: uiſcerum fluxiones exiccat. Eiuſdem iecur fictili ſolibus excocto arefactum, ad eoſdem uſus utiliſsimè reconditur.

Echini terreſtris conſideratio.

TERRESTRIS *Erinaceus uulgaris notitiæ animal in Italia eſt. Duplici conſtat genere, canino ſcilicet, ac ſuillo, quemadmodum & taſſus. Differentia dignoſcitur ex eorum roſtro. Id nanque alij ſuillum, alij uerò caninum habent. Raró ex cauernis exeunt, niſi noctu. quo fit, ut nocturno tempore à uenatoribus plerunque capiantur. Matureſcentibus uuis per æſtatem, & autumnum uineas petunt, ubi ad uuas, quæ ſolum attingunt, accedentes, acinos pedibus diducunt. His conſtratis in terra, in orbem ſe conglomerant, & ſuper eos ſe uolutant, itaq; ſpinis affixos portant in ſpecum. Eodemq; actu ſylueſtrium arborum poma à uentis decuſſa, aut maturitate decidua, in cauas arbores gerunt. Inter quadrupedes ſolus Erinaceus uolatilium more teſtes renibus hærentes habet: eaq; propter uelociſsimè coit, non quidem aliorum quadrupedum more ſuperueniens, ſed erectus coniungitur propter ſpinas. Vbi præſenſit uenantem, ſtatim in globum ſe contrahit, ne quid comprehendi poſsit præter aculeos: itáque oblatrantes deludit canes. Affuſa conglomerato aquâ, illico ſoluitur is, & ingreditur. Frigidi temperamenti animal Echinus eſt, excrementis compluribus redundans, quibus aculei nutriuntur. Idcirco eius carnes in medicamentorum potius, quàm in ciborum uſu ſunt expetendæ: terreſtres enim cùm ſint, ægrè concoquuntur, & minimum ſanè præbent alimenti. Vires longè plures ijs Echino reddidit Raſis libro de ſexaginta animalibus. Veruntamen quoniam illa, quæ ibi leguntur, potius apocrypha, quàm fide digna ſemper exiſtimaui; ideo hîc ea adnotanda non duxi: Cæterùm qui ſunt harum rerum cupidi, eò ſe conferre poterunt, ubi diffuſius tractantur. Erinaceorum generi adſcribitur* HYSTRIX, *quòd forma ſit illi non abſimilis, quanquam corpore longè maior: quin & longioribus aculeis, firmis tenuiſsimèue mucronatis undequaque riget: in ſpecubus moratur, & noctu magis, quàm interdiu ad paſcua exit. Latet hoc animal hyeme in cauernis, ut urſus, totidemq; diebus fert utero fœtum. Irata hyſtrix intendit cutem, & tunc ſuos iaculatur aculeos. Quo fit, ut non modo canes, ſed quandoque uenatores fe-*

Echini terreſtris facult.

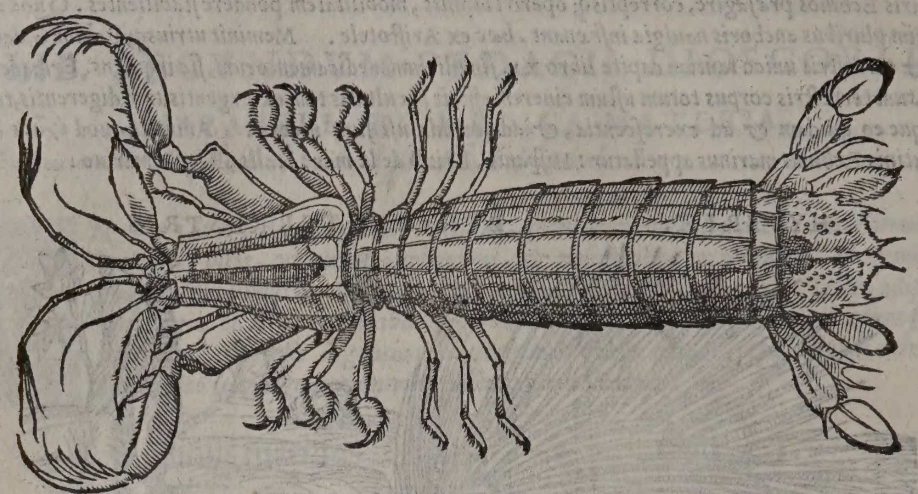
Hyſtricis mẽtio.

riat. Combuſti cinis potus (ut Plinius eſt auctor) partus conceptos continet. Animal, quod ἐχῖνος χερσαῖος *Græco ſermone, Echinus terreſtris Latino uocatur: Arabico, Ceuſud, ſiue Cauſed: Italico, Riccio terreſtre: Germanico, Hechel, aut Ygel: Hiſpanico, Erizo: Gallico, Heriſon.*

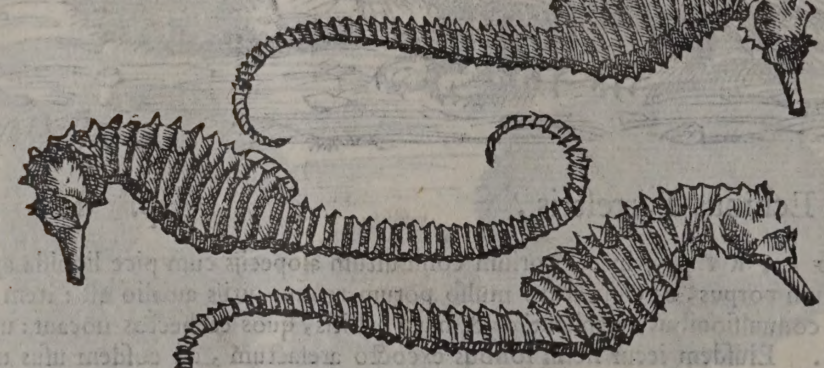
Hippocampus. Cap. III.

HIPPOCAMPVS marinum animal eſt exiguum. Cuius cremati cinis exceptus cum liquida pice, aut axungia, ſeu amaracino vnguento illitus, alopecias replet.

HIPPOCAMPVS, LOCVSTAE GENVS.

HIPPOCAMPVS, EQVVLVS MARINVS.

Hippocampi conſideratio, & opiniones.

Prima opin.

QVANQVAM *non deſunt ſcriptores, tam inter ueteres, quàm recentiores, qui in locuſtarum genere Hippocampum recenſeant, quiq; ad multos in medicinis uſus eum commendent; eorum tamen hactenus reperi neminem, qui peculiaribus notis eius hiſtoriá tradiderit, effigiemq; exprompſerit. Cæterùm ſunt, qui credant, Hippocampum id nominis ſibi aſciuiſſe ab erucis, quæ in hortis olera; in campis uerò herbas uniuerſas, & arborum frondes depaſcuntur, quasq; propriè Græci* κάμπας *uocant. quippe quòd illis fortaſſe forma, ac facie ſit perſimilis. Ad hæc non deſunt, qui Dioſcoridem mirentur, quòd ſcripſerit, Hippocampum exiguum animal eſſe, cum tamen nomen plerunque magnitudinem innuat:* ἵππο *enim Græcis grande ſignificat, ut hippoſelinum, hippolapathum, hippomarathrum clariſsimè demonſtrant. Veruntamen non ob id Dioſcoridem impugnandum exiſtimant, nec pariter alios, qui de eo idem ſcripſere. Quoniam licet comparatum hoc animal marinis beluis, alijsq; in aquatilium genere grandioribus, paruum uideatur; ſi tamen eo erucarum generi comparetur, quarum imaginem, formamq; reddit, & à quibus nomen accepit, grande ſanè fuerit. Vnde inclinauit quandoq; animus, eum eſſe Hippocampum, qui piſcatoribus Aquileienſibus uulgò uocatur Faloppa. Corpus huic ineſt locuſtæ modo in longitudinem protenſum: capite, & ceruice oblongis: chelis minimè bifidis, ſed acutiſsimis ſolidisq; aculeis rigentibus: pedibus ſexdenis, quorum decem, qui circum os habentur, ſcorpionum caudas extremitatibus referunt; cæteri uerò ut in locuſtis ſpectantur. Cornua capite gerit ſex, quorum poſtrema in latum funduntur. Dorſo eſt flexuoſo erucarum modo, adeò ut in ſicco earum ferè modo perambulet. Caudam gerit latam, alis pluribus ſe pandentem, rigentibus undiq; aculeis, maculis duabus purpureis naturæ artificio inſignitam: adeò ut his notis quaſdam uilloſas erucas referat in nigro rufeſcentes, quæ pari forma ſub terra degunt in hortis,*

hortis, & agris, olerum, & ſegetum radices erodentes. Has Tridentina *rura uocant uulgò* Cagne; *Ananienſes uerò, quòd uilloſæ ſint,* Orſolane. *Qua appellatione planè uidetur uulgus illud ſecutum* Columellam, *qui has erucas hirſutas nominat. Proueniunt hæ in* Tridentino *agro frequentiſſimæ, exeuntq́; è terra plerumque inbriū tempore: nam quæ prope herbarū radices in cauernulis ſe condunt, facilè aquarum ingreſſu ſuffocantur. Quapropter olitores ijs uenantur aduenientibus pluuijs, irrigantq́; hortos, ut poſtea exeuntibus mortem inferant. Quo fit, ut, ſi uera referunt, qui dicunt,* Hippocampum *è locuſtarum genere eſſe (id enim uidetur inter antiquos fateri* Plinius *lib.* XXXII. *cap.* XI. *& inter recentiores* Marcellus Dioſcoridis *interpres) nullum aliud marinum animal ſeſe offerat, quod illud magis referre ualeat, quàm id, de quo diximus.* *Sunt & alij, qui pro certo uelint,* Hippocampum *eſſe piſciculum illum, uel potius marinum monſtrum, qui quibuſdam* Dracunculus, *alijs uerò* Equiculus marinus *uocatur, cuius nullus in cibis uſus, flexuoſum equum* Hippocampum *uertentes. Viſitur plerunq; hic in piſcarijs foris inter minutiores piſciculos, ſemidodrantali longitudine: capite potius draconis, quàm equi: roſtro anteriori parte prominente, pectore arcuato, gibboſo dorſo, duplici utrinq; aculeorum proceſſu, rectis lineis à capite ad caudam uſq;. Gerit & in capite ſpinas adeò ſurſum porrectas, ut criſtæ ſpeciem præbeant, nec diſparibus aculeis torquis in modum collum præcingitur: è quibus alia oritur aculeorum ſeries medium interſecans pectus, duorum media, quæ utrinq; latera tranſcurrunt. Cauda illi tenuis, & unci modo reflexa. Horum opinionem, ſicut & aliorum, cum rationibus, aut auctoritatibus comprobem, cur item contrà reprobem, ſanè non habeo, cùm hactenus nuſquam in probatiſſimorum auctorū monumentis legerim, qui per notas ipſum delineauerit. Nam etſi* Plinius *libro* XXXVI. *cap.* V. *dum* Praxitelis, *& eius filij* Cephiſodori *admiranda percurrit marmora, uideri aſſerat in maxima dignatione* Cn. Domitij *delubro in circo* Flamminio Neptunum, Thetim, *atq;* Achillem, Nereidasq́; *ſupra delphinos, & hippocampos; cùm tamen hæc poetica fabuloſaq́; ſint, nullam certè ijs adhibendam eſſe fidem exiſtimauerim. Multa enim & pictorum, & ſculptorū adhuc extant figmēta, ubi locis innumeris marini uiſuntur equi piſcium in morem natantes, quibus tantùm equina ſit facies, reliquum uerò corporis partim numeroſis ſquamis contectum, alisq́; perquàm amplis ad natandum munitum piſcium modo, partim uerò ſerpentis inſtar prælongum ac ſinuoſum, magna quidem, non parua corporis mole. Quòd ſi, fabuloſa ſequamur, hos facilè* Plinio Hippocampos *eſſe probabimus. Quare potius dixerim ea, quorū hiſtoria ignoratur, omnibus fuiſſe, & eſſe cognitu difficillima, cùm aliàs coniecturis tantùm agatur.*

Opinio altera.

Hippocampi uires recenſuit Galenus *libro* XI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Et* Hippocampum *animal illud marinum ſi totum uſſeris, alopecijs prodeſſe proditum quibuſdam eſt, ipſumq́; uidelicet deſiccantis eſſe facultatis, & tenuium partium: aut certè eius cinerem: quem quidam unguento amaracino commiſcent, quidam pici liquidæ, alij ueteri adipi ſuillo. hæc* Galenus.

Hippocampi uires ex Gal.

Cæterum longè alias Hippocampi *uires retulit* Aelianus *lib.* XI. *cap.* LII. *de hiſtoria animalium, cuius uerba hìc ſubijciam. Rei peſcatoriæ ritè periti homines dicunt* Hippocampi *uentrem in uino decoctū ſi quis dederit cuipiam bibere, eum primò ex ea potione acerrimo ſingultu affici, deinde tuſſire, & ſicca quidem tuſſi uehementer torqueri. At enim nihil excreare, ſed & ſuperiorem ei uentrem intumeſcere, & calidos uapores in caput ſurſum efferri, ac inde per nares minutatim defluere, & puſculentum odorem reddere, ſimul & oculos eius ſanguine ſuffuſos ignei coloris flagrantia laborare, & eorundem oculorum genas inflari, & uomendi quidem cupiditate ardere ferunt, uerùm nihil emittere. Quòd ſi natura euicerit, hunc tamen, periclitata prius morte, in obliuionem, & dementiam incurrere. ſin in uentrem inferiorem delapſum fuerit, ipſum omnibus iam membris captum è uita excedere. Ex morte porrò qui euadunt, mente capti aquam ſummo ſtudio perſequuntur. hanc enim ipſam idcirco expetunt aſpicere, tum ſtillantem audire, quòd ſanè eis ægritudinis leuationem afferat, & ſomnum conciliet. Itaq; ad perennes fluuios, aut ad litora, aut iuges fontes, aut lacus commorationes eis gratæ ſunt, & iucundæ: cùm tamen non magnopere deſiderent bibere, ſed & ipſum natare, & pedes aqua alluere eis plurimum iucunditatis adfert. Sunt qui non hæc mala dicant huius beſtiæ uentrem creare, ſed* Hippocampum *algam acerbiſſimam, ex qua ita afficitur, depaſci. Veruntamen ſolertia ueterani piſcatoris, & ad res maritimas bene prudentis, ſalutaris etiam repertus eſt* Hippocampus. *is &* Cretenſis *erat, & filios admodum adoleſcentes piſcatores etiam habebat. Accidit autem, ut hic piſcator* Hippocampos *ſimul cum alijs piſcibus caperet, & peradoleſcentes à rabida canicula morderentur. Cùm eorum in* Methyna Cretenſi *ad litus iacentium uicem dolentes ſpectatores interficiendam caniculam cenſerent, & illius iecur medicamentum ad rabiem edendum iuuenibus dandum eſſe: alij conſulerent à* Diana *ſalutem petendam eſſe; ſenex piſcator eos de conſilijs, quæ afferrent, laudatos dimiſit, &* Hippocamporum *exenteratorum alios aſſos eis comedendum dedit, alios in acetum & mel contriuit, iisq́; morſus ulcera obligauit, atq; hominum adoleſcentium rabiem uicit, eosq́; ad incolumitatem tandem reſtituit. hactenus* Aelianus *de* Hippocampi *uiribus.*

Hippocampi uires ex Aeliano.

Hoc animal ut Græcis ἱππόκαμπος, *ita etiam Latinis* Hippocampus *appellatur: Italis pariter* Hippocampo.

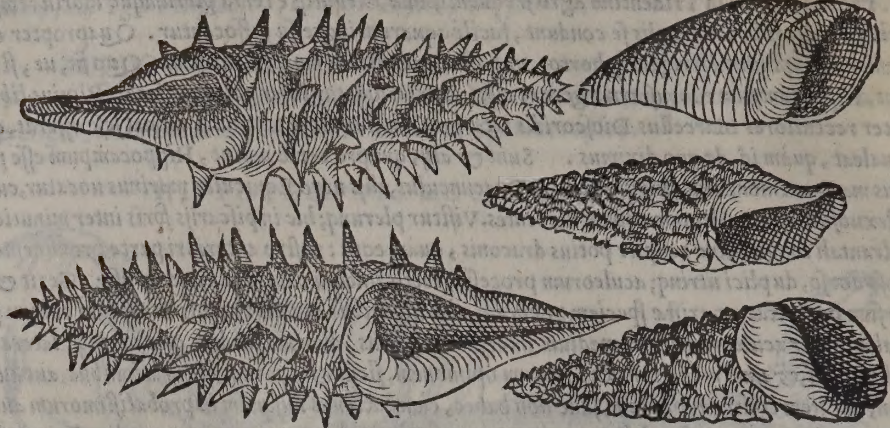
Parpura, Buccina, Cionia. Cap. IIII.

PVRPVRA uſta exiccat, dentes abſtergit, excreſcentias in carne cohibet, vlcera purgat, & ad cicatricem perducit. Eadem præſtant concremata Buccina, ſed vehementius vrunt. Siquis ſalis plena fictili crudo adurat, dentifricio conueniunt: ambuſtis utiliter illinuntur, quibus ſolui medicamentum non oportet: nam poſteaquàm vulnus cicatricem duxerit, ipſum in teſtæ modum induratum, ſponte ſua decidet. Fit etiam calx è buccinis, vt in eius mentione demonſtrabimus. Cionia uocantur purpurarum, buccinorumq́; mediæ partes, circa quas teſtæ uolumen clauiculatim intorquetur. Cremata ſimili modo, maiorē purpuris, buccinisq́; facultatem urendi conſequuntur, quoniam apprimendi naturam obtinet. Buccinorum carnes ori gratæ ſunt, & ſtomacho vtiles, ſed aluum non molliuut.

Nomina.

SVNT

PVRPVRAE. BVCCINA.

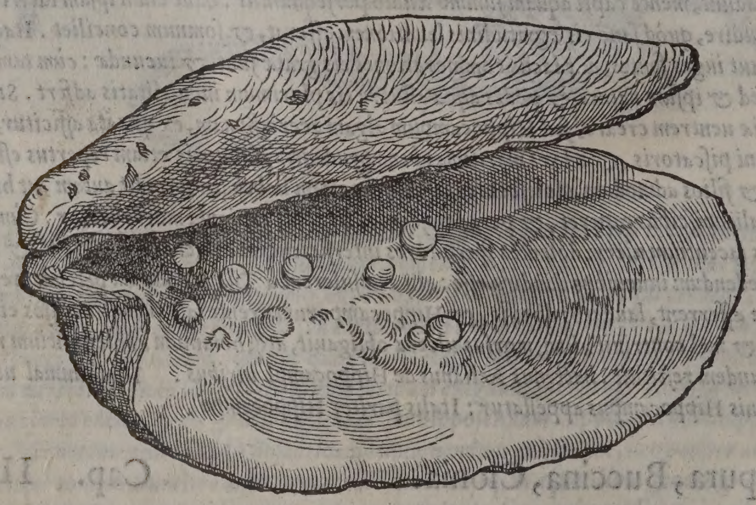

Purpurarum conſid.

SVNT & Purpuræ marini piſces, eius ſanè generis, quæ teſta integuntur. Hæ (ut auctor eſt Plinius lib. IX capite XXXVI.) illum magni prætij florem retinent, purpureum propriè dictum, tingendis regum ueſtibus expetitum. Hunc in medijs faucibus gerunt, candida quadam uena concluſum, colore nigricantis roſæ pellucidum. Viuas capere contendunt, quia cum uita ſua ſuccum illum euomunt. Latent circa canis ortum tricenis diebus. Congregãtur uerno tempore, mutuoq; attritu lentorem cuiuſdam ceræ ſaliuant. Lingua Purpuræ digitali longitudine, qua paſcitur perforando reliqua conchylia: tanta duritia aculeo eſt. Capiuntur autem purpuræ paruulis, rariſq; extu ueluti naßis, in alto iactis. Ineſt ijs eſca, cluſiles, mordaceſq; conchæ, quales mitulos uidemus. has ſemineces, ſed redditas mari auido hiatu reuiuiſcentes, appetunt purpuræ, porrectiſq; linguis infeſtant. At illæ aculeo extimulatæ claudunt ſeſe, comprimuntq; mordentia: ita pendentes auiditate ſua purpuræ tolluntur. Aqua dulci necantur, & ſicubi flumini immerguntur: alioqui captæ diebus quinquagenis uiuunt ſaliua ſua. Anno magnitudinem implent, celerrimeq; creſcunt, quemadmodum & conchylia omnia. Eſt in purpurarum genere & Buccinum ad ſimilitudinem eius buccini, quo ſonus editur: unde & cauſa nomini, & rotunditate oris in margine inciſa. Sed maior eſt purpura, cuniculatim procurrente roſtro, & cuniculi latere introrſus tubulato, qua proferatur lingua. Cui circùm orbes aculeati, qui buccino non inſunt, ſed utriſq; orbes totidem, quot habent annos. Buccinum non niſi petris adhæret, circaq; ſcopulos legitur. Purpuræ, buccinaq; ſimul, quemadmodum & reliqua conchylium genera longa ſanè narratione ſcriptis celebrata ſunt ab Athenæo. Ad eius igitur uolumina accedant ij, qui plura ſcire deſiderant. Sed quoniam

Buccinum.

MARGARITARVM CONCHA.

Margaritarũ, & earum conchæ hiſtoria.

MARGARITAE, quæ non modò ad mulierum, hominumq; decorem, ſed etiam ad medicamenta maximo luxu expetuntur, à marinis & ipſæ gignuntur conchis, hîc inter pretioſa conchylia eas recenſere non ab re fore duximus; præſertim quòd neq; Dioſcorides, neque Galenus de his quicquam, quod legerim, poſteritatis memoriæ prodiderunt. Naſci itaque animalia, quæ margaritas gignunt, in oceano Indico refert Plinius lib. IX. cap. XXXV. Fertilis admodum earum eſt Taprobane, & Torois, item Perimula promontorium Indiæ, circa Arabiam in Perſico ſinu maris rubri. Origo, atque genitura conchæ eſt haud multùm oſtrearum conchis differens, ut liquidò conſtat ex ijs, quas noſtri uulgò Madriperle appellant, quæ ad nos deferuntur. Has ubi genitalis anni ſtimulauerit hora, pandentes ſeſe quadam oſcitatione impleri roſcido conceptu tradunt, grauidas factas poſtea eniti, partumq; concharum eſſe Margaritas,

ritas, pro qualitate roris accepti. Nam ſi purus influxerit, candorem conſpici: ſi uerò turbidus, & fœtum ſordeſcere: eundem pallere cælo minante conceptum. Et ex eo quippe conſtare, cœliq; eis maiorem ſocietatem eſſe, quàm maris. Inde nubilum trahi colorem, aut pro claritate matutina ſerenum: ſi tempeſtiuè ſatientur, grandeſcere & partus: ſi fulguret, comprimi conchas, & pro ieiunij modo minui. Si uerò & tonuerit, pauidas, ac repentè compreſſas, quæ uocant Phyſemata efficere ſpeciem, uerùm inani inflatam ſine corpore. Cæterò in aqua molles ſunt Margaritæ, at exemptæ protinus dureſcunt. Quidam tradunt, ſicut apibus, ita concharum examinibus ſingulas magnitudine, & uetuſtate præcipuas eſſe, ueluti duces, miræ ad cauendum ſolertiæ. Quocirca has ſummo ſtudio petunt urinantes piſcatores: ſiquidem capto rege facilius cæteras palantes retibus includunt. Concha ipſa cùm manum uidet captioſam, comprimit ſeſe, operitq; opes ſuas gnara propter illas ſe peti, manumq; ſi præueniat, acie ſua abſcindit, nulla iuſtiore pœna, & alijs munita ſupplicijs. Captæ multo obruuntur ſale in uaſis fictilibus: nanq; eroſa carne, uniones, ſiue margaritæ puræ, & expurgatæ decidunt in ima uaſis. Dos omnis in candore, magnitudine, orbe, læuore, pondere; tametſi raræ admodum ſint Margaritæ, quæ his omnibus dotibus præſtent. Tradit Iuba Arabicis concham eſſe ſimilem pectini inſecto, hirſutam echinorum modo, ineſſeq; illi Margaritam grandini ſimilem. In conchis quaternos, aut ad ſummum quinos uniones reperiri Plinius ſcriptum reliquit. Verùm Americus Veſputius, qui noſtro æuo liburnicis omnem ferè auſtralem oceanum explorauit, talem ibi concham ſe quandoque habuiſſe teſtatur, in qua uniones ultra centum & triginta reperti ſunt. Quod non modò confirmant ij, qui poſt ipſum ad occidentales Indias nauigarunt; ſed etiam addunt numeroſiores ibi uniones in una tantùm concha naſci: præterea alia plura de Margaritarum hiſtoria referunt, quæ à Plinij ſententia plurimùm diſsident. Porrò certum eſt & naſci, & capi margaritas in oceano occidentali Scoto, & Anglico ſinu, ſed eas quidem paruas, nec adeò pellucidas, ut orientalibus comparari poſsint, è quibus contextum thoracem aſſerunt, quem Dianæ templo Iulius Cæſar dicauit. Ad hæc non in mari tantùm, ſed etiam in fluminibus aquæ dulcis conchæ proueniunt, quæ margaritas geſtant. Huius autem rei ego quidem teſtimoniũ perhibere poſſum, quòd iam mihi in Bohœmia degenti compertum ſit in Vuotauua flumine & reperiri & capi conchas, quæ pulcherrimos includunt uniones, magnitudine, forma, & candore præſtantes. Atq; certè mihi ſubijt quandoque mirari, cùm earum margaritarum copiam uidi tum apud Sereniſs. Principem dominum meum, tum etiam apud primarios Bohœmiæ homines. Margaritæ in medicum etiam uſum ueniunt: quandoquidem ſcribunt Serapio, & Auicenna, eas ad cordis affectus præcipuam opem ferre. Quinetiam collyrijs admiſtas oculorum nubeculas detergere, & aquam eò defluentem abſumere. Animal, quod πορφύρα Græcè, Purpura Latinè nominatur: Arabicè, Naporam, & Porphyra: Italicè, Porpora. Quæ uerò Latinis Buccina, κήρυκες Græcis dicuntur: Arabibus, Barcora, Cobros, ſeu Cobron: Italis, Buccine: Hiſpanis, Bozios: Gallis, Bios cornetos. Cæterùm quod Græci μαργαρίτας, Latini item Margaritas & Vniones uocant: Arabes, Hageralbato: Itali, Perle: Germani, Perlin: Hiſpani, Perlas.

Vniones præſtantiſsimi.

Plinij error.

Vnionum uires.

Nomina.

Mituli. Cap. V.

Mitvli laudatiſsimi in Ponto. Cremati eundem buccinis effectum præbent. priuatim plumbi more eloti, oculorum medicamentis cum melle utiles habentur: palpebrarum craſsitudines abſumunt, albugines purgant, & cætera, quæ oculis caliginem offundunt. Carnes eorum ad canis morſus vtiliter imponuntur.

Tellinæ. Cap. VI.

Recentes Tellinæ aluo utiles, ſed maximè ius earum. Salitæ uruntur, tritæque in cinerem, & cum cedria inſtillatæ, auulſos palpebrarum pilos renaſci non patiuntur.

Non deſunt, qui Mitulos, & Tellinas idem eſſe cenſeant. In quam ſententiam potiſsimùm ueniſſe comperio Paulum Iouium uirum apprimè eruditum: quippe qui libello, quem de Romanis piſcibus edidit, malit (etſi medicus eſſet) cum Athenæo errare, quàm cum Dioſcoride rectè ſentire. Ex cuius ſcriptis ſatis apertè conſtat, aliud eſſe mitulos,

Mitulorũ, & tellinarũ conſideratio. Iouij lapſus.

tulos, aliud tellinas: nam præterquàm quòd de his duobus diuerſis capitibus ipſe diſſeruerit, differentes etiam utriſque reddidit dotes, haud neſcius illis ineſſe differentiam. Idem ſimiliter ſenſit Galenus lib. x 1. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, ubi de uiperis diſſerens, eodem capite mitulorum etiam meminit; tellinarum uerò peculiari capite, ſingulis proprias, & diuerſas reddens facultates. Non ſecus ac illi, ſenſit Paulus Aegineta, fidelis nempe utriusq; ſectator. Quamobrem dicendum putauerim, differentes nimirum eſſe mitulos, & tellinas. Notiſſimæ ſunt in Italia Tellinæ, præſertim Romæ, ubi plurimæ uenales circunferuntur, quòd edendo ſint, & ori admodum gratæ, ſi tamen ab arena optimè repurgentur. Cæterùm quales Mituli ſint in Italia, qui hac noſtra tempeſtate explicauerit, hactenus inueni neminem, præter unum Maſſarium Venetum, qui eos mitulos putat, quos Adriatici accolæ uulgò appellant Muſcioli, quaſi muſculos dixerint. Cuius opinio nobis maximè probatur: quippe quòd & forma, & nomine conchylia ita uocata legitimos referant mitulos. Sunt enim tellinis paulò maiores, teſta exterius lineis quibuſdā ſcabra, intus uerò pellucida, & tota pondere leuis.

Nomina. Μύακες ita Græcis, Mituli Latinis appellantur, pariter & Italis: Arabibus uerò, Amarchas: Hiſpanis, Mixilbus. Τελλῖναι ut Græcè, ita etiam Latinè Tellinæ, & Italicè Telline dicuntur: Arabicè, Sedef, & Talſam: Hiſpanicè, Brignigois.

Chamæ. Cap. VII.

CHAMARVM, aliarumque conchularum in exigua aqua decoctarum ius, aluum ciet. id cum uino aſſumitur.

Chamarum conſideratio. QVANQVAM Chamæ inter cætera conchyliorum genera longa deſcriptione ab Athenæo referūtur; nihilo minus tamen tot huiuſmodi teſtaceorum habentur ſpecies, ut non facilè ſit, eas inter ſe diſtinguere. Cæterùm præter cæteras conchas, id ſibi peculiare aſciuere Chamæ, quòd plerumque in litore hiantes inueniuntur. Idcirco eas rectè Chamas dici poſſe putauerim, quæ in marinis oris, pandentes ſeſe læui teſta contectæ reperiuntur. Harum quàm plurimas ipſe uidi in Adriatici litore. Verùm quoniam nulla alia facultate ſunt præditæ, præter eas, quibus & reliqua concharum genera commendantur; ideo non eſt, ut plura de his dicamus.

Nomina. Quæ Græcis χῆμαι, Latinis Chamæ, Arabibus Hame, & Italis Chame nominantur.

Vnguis Odoratns. Cap. VIII.

VNGVIS, ſiue onyx conchylij tegumentum eſt, ei ſimile, quo purpura integitur: quod in Indiæ nardiferis paludibus inuenitur, ſuauem ideo ſpirans odorem, quòd conchylia inibi nardi pabulo ueſcantur. Colligitur poſteaquàm ſtagnantes aquæ æſtiuis ſqualoribus inaruerunt. Laudatiſsimus qui à rubro mari defertur, candicans, pinguis. Babylonicus nigreſcit, atque minor conſpicitur. Ambo odoris gratia ſuffiuntur, ſed aliquátenus caſtoreum olent. Iidem ſuffitu excitant fœminas uuluæ ſtrangulatu oppreſſas, comitialesque: poti uentrem molliunt. Crematum conchylium eadem efficit, quæ purpura, & buccinum.

Vnguium odoratorū cōſideratio. QVI diligenter caput hoc de unguibus odoratis legunt, & expendunt, non ab re fortaſſe mirantur Dioſcoridem, quòd ſcripſerit, onyches, id eſt ungues odoratos in Indiæ nardiferis paludibus inueniri. quando nuſquam à ueteribus & recentioribus memoriæ proditum ſit, nardum in paludibus naſci, ſed in montibus, arido & ſicco ſolo. Admirationi ſuæ illud non obſtare putant, quòd memoret Dioſcorides, Indici nardi genus eſſe, quod Gangitis uocatur, à fluuio Gange, apud quem enaſcitur, montem præterfluente. Neq; enim uolunt eam nardum in fluuio illo, aut in paludibus prouenire, ſed in monte, aut infima eius parte, quam flumen ipſum alluit. Præterea cùm ſcribat Dioſcorides, conchulas odoratas in Indiæ paludibus inueniri, illis planè abſurdum uidetur, quòd præ cæteris eas laudauerit, quæ à rubro mari deferuntur: quòd item Babylonici generis meminerit. Addunt inſuper, quòd cùm ungues ij, quorum in officinis pharmacopœorum communis eſt uſus, ſi uruntur, non ſuauem ſpirent odorem, ſed potius caſtoreum oleant, qui nimirum odor ab omnibus & iniucundus, & ingratus habetur, fieri non poteſt, quòd odoris gratia ſuffiantur

præſertim

VNGVES ODORATI.

præſertim quòd ijdem ſuffitu (ut Dioſcorides *tradit) excitant fœminas uuluæ ſtrangulatu oppreſſas, comitialesq́;. Sciunt autem, quòd qui huiuſmodi morbis tentantur, ab odoratis læduntur, & à fœtidis iuuantur. Verùm quia nitimur quantum poſſumus pro noſtra uirili parte* Dioſcoridem *defendere, & ab erroris ſuſpicione uindicare, quid mihi illa cogitanti occurrerit, nunc ediſſeram. In primis igitur non ita mihi mirum uidetur, quòd à* Dioſcoride *ſcriptum ſit, ungues odoratos in nardiferis* Indiæ *paludibus inueniri. Nam ſi, eodem auctore, aliqui arbitrati ſunt, malabathrum eſſe* Indici *nardi folium, falſi quadam odoris cognatione, facilè fieri potuit, ut ijdem rei herbariæ imperiti paludes, quæ malabathrum gignunt, nardiferas uocauerint, ſimili ratione decepti. Quorum fortè* Dioſcorides *appellationem ſecutus, eas paludes* Indiæ *nardiferas nominauit, in quibus ungues odorati inueniuntur. Deinde illud quoque mirum non eſſe debet, quòd ad nos adferantur conchulæ* Indicæ *ex mari rubro, ac* Babylone. *Etenim hoc non euenit, quòd inibi naſcantur, ſed quòd* Dioſcoridis *tempore non ſecus ac noſtro, mercimonia, quæ ex* India *in* Græciam *&* Italiam *conuehebantur, omnia prius per mare rubrum conueherentur in* Aegyptum, *nempe* Memphim, *aut* Alexandriam. *Sed quomodo fit, dicet aliquis, quòd raræ admodum reperiantur conchulæ* Indicæ, *quæ ſuauem ſpirent odorem, eoq́; nardum imitentur, atque odoris gratia ſuffiantur? Certè non aliam ob cauſam fieri puto, niſi uel quòd propter maximam locorum diſtantiam in longo itinere adſcititium illum malabathri odorem amittant, ut* Indicæ *nardo euenire libro ſuperiori in eius mentione diximus: uel quòd eæ, quæ ad nos adferuntur, in paludibus capiantur, quæ malabathro prorſus deſtituuntur. Nam quoniam multo iam tempore malabathrum ad nos non aduehitur, facilè adducor, ut credam id in* India *cultorum negligentia perijſſe, perinde ac balſamum in* Iudæa. *Quippe ut malabathrum renaſcatur (id quod* Dioſcorides *refert) neceſſe eſt, ut ſiccatis æſtiuo feruore aquis, humus aridis fruticibus uratur. Quod cùm ab* Indis *fortaſſe fuerit omiſſum & neglectum, facilè poſtea factum eſt, ut uniuerſum malabathri genus omnino deperditum ſit. Atque adeò hinc eſt, ut ungues ij, qui hodie ad nos adferuntur, nullo nardi odore commendentur. Poſtremò illud mihi haudquaquam abſurdum eſſe uidetur, quòd conchulæ* Indicæ *ſuffitu preſſas uteri ſuffocatione mulieres comitialesq́; reuocent.* Nanque, *quòd fieri potuerit, nos non negamus, onyches olim fuiſſe odoris grati atque iucundi, utpote qui malabathrum redolerent. Sed equidem exiſtimo odorem illum partibus ita tenuibus inhæſiſſe, ut igni impoſita teſta ille ſtatim exhalaret. Teſta uerò eadem relicta & incenſa, quid mirum ſi odorem fœtidum emiſerit, & caſtoreum oluerit? ex quo ſanè (ut experientia docet) mulieres uuluæ ſtrangulatione laborantes ſuſcitantur. Cæterùm cùm onyx unguem ſignificet (unde conchula* Indica *unguis odorati nomen accepit, quòd fortaßis unguis alicuius effigiem referat) cur ipſum purpuræ tegumento ſimilem fecerit* Dioſcorides, *mihi hactenus incompertum eſt. At certè, ut dicam quod ſentio, mihi non placet eorum opinio, qui non alia de cauſa hoc conchylij genus onychem appellari uolunt, quàm quòd eius tegumentũ ſit rugarum, concauitatis, aſperitatisq́; expers: læuore autem, ac candore præditum, humanorum unguium modo. Siquidem purpuræ teſta, cui onychem aßimilat* Dioſcorides *in uniuerſum aculeata conſpicitur: quin & inæquali, ſinuoſoq́; cortice obducitur. Porrò quòd uideam ungues odoratos, qui in myropolijs paßim habentur, brutorum quorundam ungues repræſentare, atque ſi urantur caſtoreum olere, facit ut ferè non dubitem affirmare eas legitimas eſſe.*

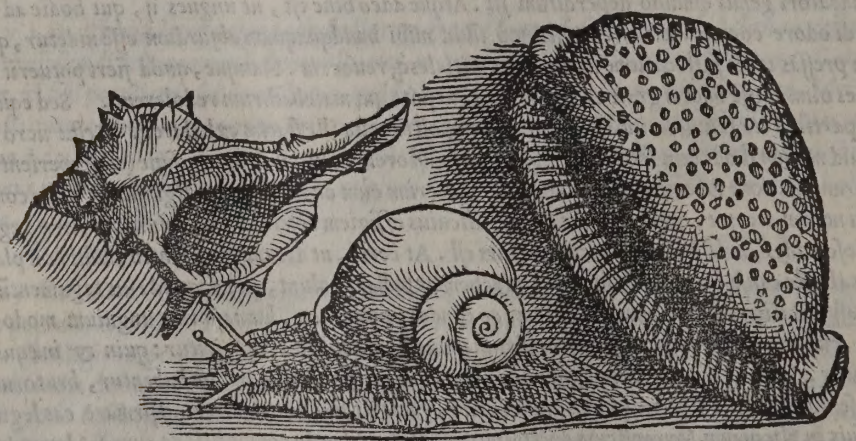
Fuchſius *in ſuis in* Nicolaum Myrepſicum *doctißimis annotationibus in compoſitione aureæ* Alexandrinæ, *ubi ipſo uertente legitur, oßis anterioris narium purpuræ, ſcribit id nil aliud* Nicolao *deſignare, quàm quod* Actuario, *& alijs poſterioribus* Blattium Byzantium, *ſiue byſantis dicitur, quòd in quibuſdam interpretationibus in* Nicolaum *legatur* βλάττιον βυζάντιον ὀστοῦν τῆς ῥινὸς τῆς πορφύρας. *Quin & differre inter ſe ait* Blattium *byzantium, &* Dioſcoridis *onychem, quòd onyx conchilij ſit tegumentum, blattium autem os anterius narium purpuræ. Quod etiã confirmauit libro primo de compoſitione medicamentorum, illud etiam addens, officinis hodie hoc os, quod in ore, aut naribus purpuræ reperitur,* Blattam *biſantiam uocari. Sed longè quidem ab eo dißidet opinio noſtra. Primum quòd* Serapioni, *&* Auicennæ, *quorum uocabula medicamentaq́; tam ſimplicia, quàm compoſita (ut ipſemet fatetur* Fuchſius) *recentiores* Græci *ſæpius uſurpant, nil aliud deſignat* Blattium *byzantium, quàm* Dioſcoridi *onyx,* Latinis *unguis odoratus dictus, ac pariter conchula* Indica. *Huic alia accedit ratio, quòd cùm hactenus non inuenerim, qui purpurarum os tam oris, quàm narium (ut* Fuchſio *placet) ſiue teſta earum tegumentum odore aliquo commendauerit, quiq́; inter odoramenta recenſuerit, atque antidotis inſeruerit; ſed qui tantùm ſcripſerint, earum crematarum cinerem exiccare, dentes abſtergere, excreſcentias in carne cohibere, ulcera purgare, & ad cicatricem perdu-*

Fuchſij opinio reprobata.

cere: contrà uerò conſtet omnibus odoratos ungues à Mauritanis præferri, quòd aroma quoddam reſipiant, & tenuium, atque adſtringentium ſint partium, ad uentriculi, iocineris, cordis, uteriq; affectus, non modò Fuchſij, ſed Nicolai quoque ſententia (modò huius codex non ſit deprauatus) inanis profectò, & planè refellenda uidetur. Quòd autem ad hos affectus odoratos ungues prætulerint Arabes, quibus recentiores Græci longè plura accepta referunt, teſtis eſt Serapio authoritate Meſehaæ, cùm inquit. Conchula Indica excalfacit, & ſiccat ordine tertio: quin & adſtrictionis, & tenuium partium eſt particeps: uentriculo, cordisq; palpitationi, iocineri, uuluæq; odoris fragrantia conferens. Quo fit, ut etiam facilè crediderim, Actuario nil aliud Blattium, ſiue blattum byſantium repræſentare, quàm Indicam odoratam conchulam, non ut Fuchſius arbitratur, os in ore, uel naribus purpuræ inuentum. Miſcetur itaque Indica conchula, uel eam uoces odoratum unguem, non ſine magna ratione, & auctoritate à poſterioribus Græcis in aurea Alexandrina, quòd ad cardiacos, & uiſcerum morbos ſit admodum utilis. Quin & in antidoto è margaritis, quòd omnem uirium imbecillitatem firmet, animi defectum ſiue à corde, ſiue à uentriculo originem ducat, maximè iuuet: longo morbo deiectos, & imbecillitate languentes recreet, & uteri ſtrangulatus in mulieribus auertat, ut Actuarius, & Nicolaus Myrepſicus teſtantur. Quæ omnia odorata conchula per ſe ferè præſtare poteſt, ſi primùm eius qualitates, demum uerò facultates perpenderimus, quarum nullæ (quod ſciam) purpuris aßignantur. Quare non immeritò Nicolaum damnauerim (ſi tamen error illi adſcribendus eſt) qui narium purpurarum oſſa excogitauerit his antidotis eſſe admiſcenda, cùm purpuræ in uniuerſum præter teſtam, qua conteguntur, oßibus careant. Niſi fortè is in purpuris narium os appellauerit, quod in anteriori teſtæ parte prominet, & roſtri potius, quàm narium ſpeciem repræſentat. Illud præterea falſum eſſe deprehenditur, quòd officinis hæc excogitata purpurarum oſſa Blattæ byzantiæ uocentur, cùm etiam quæ legitimæ in officinis habentur, propriè ſint odorati ungues. Poſtremò quæquæ ſint illæ in Nicolaum expoſitiones, quibus maximè nititur Fuchſius, eas noſtris rationibus, & auctoritatibus adductis haudquaquam obſtare poſſe putauerim, cùm fortaſſe incerti ſint auctoris, uel ſi certi, minimè probandi, quod is rationi, ac ueritati refragetur. Niſi quis dixerit, illum contrà quàm Fuchſius intellexerit, Nicolai uerba interpretatum fuiſſe, & lectores admonuiſſe, nil aliud Nicolai deſignare ὀστοῦν τῆς ῥινὸς τῆς πορφύρας, quàm βλάττιον βυζάντιον, id eſt, unguem odoratum. Siquidem cùm Nicolai uerba ſecundum Fuchſii interpretationem adeò per ſe clara ſint, ut nulla indigeant explanatione, non erat opus, ut ille interpres ea aliter exponeret; ſed potius, ut declararet, animaduerſa deprauata Nicolai lectione, pro eo purpurarum oſſe in Nicolai antidotis Blattum byzantium, id eſt, Indicam conchulam admiſceri debere. quod facilè ſciret, fabuloſum eſſe purpuras in naſo uel ore gerere oſſa. Quod etiam ſenſiſſe uidetur antiquus fragmentorum Nicolai interpres: quippe qui non purpurarum oſſa in aurea Alexandrina, & diamargarito ſit interpretatus, ſed byzantiam blattam, quam odoratum unguem eſſe, hactenus nos abunde demonſtraſſe exiſtimamus.

Nomina. Huius nomen Græcum eſt ὄνυξ: Latinum, Vnguis odoratus, & conchula Indica: Arabicum, Athfar ateb, aut Adſar altaib: Italicum, Vnghia odorata.

COCHLEAE.

Cochleæ. Cap. IX.

TERRESTRES cochleæ ſtomacho utiles ſunt, & non facilè corrumpuntur. Optimæ Sardonicæ, Aphricanæ, Aſtypaleicæ, & quæ in Sicilia, ac Chio gignuntur, & quæ in Liguriæ alpibus, pomatiæ, id eſt, operculares, cognominatæ. Marina ſtomacho idonea, & facilè aluo excernitur. fluuiatilis uirus olet. Quæ uerò uepribus, frutetisque glutinata cohæret, quam uocant nonnulli ſeſilon, uentrem, & ſtomachum turbat, uomitiones excitat. Crematæ omnium teſtæ excalfaciendi, & urendi naturam ſortiuntur: purgant lepras, vitiligines, dentesq;: emendant oculorum cicatrices, & uitia cutis in facie, albugines, ac uiſus hebetudines, ſi cum carne ſua uſtæ, tritæq; ex melle illinantur. Crudæ cum tegumentis impoſitæ, aquæ inter cutem tumores exugunt: ſed non antè ſoluantur, quàm omnis hauriatur humor. podagricas inflammationes leniunt: impactos corpori aculeos illitæ euocant: menſes tritæ, & admotæ ciunt. Carnes earum cum thure, & myrrha illitæ, cum uulnera alia, tum maximè

quę

quæ nerui acceperunt, conglutinant: tritæ in aceto, ſanguinem naribus erumpentem infrænant. Viuæ corpus, & præſertim Aphricanæ, cum aceto deuoratum, ſtomachi dolores mitigat. trita cum teſta, uino, & myrrha, ſi exiguum inde bibatur, coli, ueſicæq; cruciatus ſanat. Terreſtris pilos incommodos replicat, ſi quis abraſo acu lentore eius, pilum attingat.

Cochlearum conſideratio.

COCHLEAE uulgò notiſsimæ ſunt. Hæ licet albæ, nigræq; reperiantur, tum magnæ, tum paruæ, tum mediocres: omnes tamen eandem naturam in uniuerſum obtinent. Si uerò aliquo pacto inter ſe differunt, id natalis ſoli cauſæ aſcribitur: nam quæ in apricis admodum locis odoratis uictitant herbis, ijs ſanè præſtant, quæ in opacis degunt, ac in paluſtribus. Id enim guſtu facilè deprehenditur, quòd hæ uel inſipidæ habeantur, uel paluſtrem reſipiant limum; illæ uerò ſapidiores, eſuiq; gratiores exiſtant. Quandoquidem abſinthium depaſtæ amaritudinem reddunt, ſicuti quæ ſerpyllum, pulegium, calaminthам, origanum, aliasq; odoratas herbas aſſumunt, odoris gratia commendantur. In quarum numerum æquè referri poſſunt, quæ paulò lupinis maiores in agro Romano leguntur, ubi autumno quorundam carduorum caulibus aceruatim cohærentes innumeræ uiſuntur. Cochleas olim uſqueadeò cœnis expetitas memorat Plinius lib. IX. cap. LVI. ut ijs uiuaria à nonnullis fuerint inſtituta, diſtinctis quidem generibus earum, quò melius gulæ fieret ſatis: ſeparatim ut eſſent albæ, quæ in Reatino agro naſcuntur: ſeparatim Illyricæ, quibus magnitudo præcipua: Aphricanæ, quibus fœcunditas: Solitanæ, quibus nobilitas. Saginam quinetiam commentati ſunt ſapa, & farre, alijsq; rebus. qua eas alebant.

Cochleæ pomatiæ.

Non me fugit, quas Dioſcorides pomatias uocant, plurimas reperiri in montibus Tridentinis, uicinisq; alijs locis, & eas quidē præſtantiſsimas. Eruuntur enim è terra hyeme in ſepibus, et frutetis, uncis quibuſdam ferreis, prope fruticum radices terra circunfoſſa. Concluduntur hæ contra frigoris iniuriā, quodam albo operimento, duro, gypſi ſpeciem referente, ſicq; contectæ terra ſe condunt. Fit enim ob hoc, ut in cibis ijs lōgè ſuauiores, gratioresq; habeantur, quæ uere, & æſtate imbribus excitatæ hinc inde uagantur. Quod autem ſic hyeme recondantur, deliteſcantq; ſub terra circùm fruticum radices, Hetruria planè ignorat; cùm tamen & ibi eodem modo ab his eruantur, qui alibi artem didicerunt.

Cochlearum vires ex Gal.

Cochleæ ſi totæ cum teſtis urantur (ut Galenus memoriæ prodidit libro XI. ſimplicium medicamentorum) admiſta galla omphacitide, ſimulq; pipere albo, mirificè proſunt dyſenterijs, in quibus ulcera nondum putredinoſa ſunt. Conuenit autem ut piperis ſit pars una, gallæ uero duæ, quatuor cineris cochlearum. Hæc ubi ad unguem læuigaris, cibis inſpergito, bibendumq;, aut ex aqua, aut ex uino albo, & auſterò præbeto. Cæterùm abſq; gallæ miſtione cinis cochlearum admodum reſiccantis eſt facultatis, obtinens item nōnihil ex uſtione calidum. Porrò cochleæ, quæ uſtionem non ſunt expertæ, ſi tritæ unà cum teſtis imponantur, & toti uentri aqua inter cutem laborantium, & in arthriticis articulorum tumoribus, ægrè quidem diuelli poterunt, cæterùm impensè deſiccant. Et omnino inhærere ipſas ſinere oportet, quoad ſponte decidant. Idemq; faciendum in tumoribus ex ictu natis difficilè ſolubilibus, & ex contuſione facta in auribus. Deſiccant enim illos magnopere uniuerſos, etiamſi uiſcoſus, craſſusq; in alto humor contineatur. Idem libro citato, cùm de diuerſis carnibus uerba faceret, ſic de cochlearum quoq; carne diſſeruit. At cochlearum caro prius in mortario contuſa, ac poſtea ad læuorem redacta, omnium ualentiſsimè deſiccat partes ſuperfluo humore grauatas, adeò ut & hydericis conueniat. Ipſarum autem humor ſolus per ſe citra carnem ſumptus (uocatur autem is à multis μύξα κοχλίȣ, hoc eſt, mucus limacis) thuri miſtus, aut aloæ, aut myrrhæ, aut horum quibuſdam, aut omnibus, quoad habeat cerati craſſitiem, medicamentum fit glutinatorium, deſiccatq; pulchrè purulentos mucos aurium: ſed & fronti impoſitum inhæret, oculorum fluxiones reſiccans. Quidam etiam ad palos eximendos utuntur totis unà cum teſtis ad læuorem tritis: ſed & quidam ad ſiſtendos menſes. Et quidem ego aliquando in agro carnes ipſas ſolas in uulnus cum nerui uulneratione, & contuſione factum tritas impoſui, ipſumq; uulnus pulchrè glutinatum eſt, & neruus phlegmonem haud perpeſſus. Erat autem homo durus, & agreſtis: miſcui tamen illis contritis pollinem farinæ acceptum à pariete molæ proximo. Scripſere autem maiores me nonnulli medici, ad eiuſmodi uſum miſcendum ipſi thus, aut myrrham. Verùm horū habebam tum neutrum, ut qui tunc ab urbe abeſſem in uilla. Poſsis autem & reſinæ frictæ contritæ admiſcere, ſi adſit, quippiam. Porrò ubi multi muci cochlearum accipere uoles ſeorſum, ſtylo carnem earum pungito. Sed non ante multos dies uenatas eſſe expedit: alioqui enim tempore deſiccantur. Nam recentes plurimum habent uiſcoſæ illius humiditatis, quam ſtylo compunctæ effundunt. Humiditas hæc pilorum in palpebris præter naturam gluten eſt. hæc Galenus. Cochleæ tum crudæ, tum coctæ cum teſtis ſuis, aut ſine, contritæ emplaſtris concoquentibus, & ſaniem è uomicis fracta cute educentibus utiliter immiſcentur.

Cochleæ marinæ.

Marinæ in Italiæ mediterraneis perquàm raro in cibis ueniunt: quanquam ijs, qui maris litora inhabitant, frequentiori ſint uſui.

Cochleæ ſine teſta.

Sunt & in cochlearum genere, quæ tegumento, uel teſta carent, quæ nobis ſpeciatim Lumache uulgò appellantur, noctu potius, quàm interdiu ad paſcua exeuntes. Degunt hæ non modò in campis, & hortis; ſed in cellis uinarijs, & alijs ſubterraneis uliginoſiſq; ædium locis. Gerunt in capite lapidem (non tamen omnes) quem febribus tertianis adalligatum uulgus prodeſſe exiſtimat. At Plinius lib. XXX. cap. XV. auctor eſt, hunc lapidem adalligatum dentitionem facilem præſtare. Expetuntur hæ mulieribus ad expoliendam faciem: nanq; ex ijs in ſtillatorium uas coniectis, additis quibuſdam alijs, aquam eliciunt, qua inde earum elota facies læuorem mentitur. Quin & his Aphricā abundare ſcriptum reliquit Plinius lib. XXX. cap. XVII. & eas combuſtas dyſentericis utiliſsimas eſſe, dariq; ex eo cinere cochlearia bina in uino myrtite, aut quolibet auſtero.

Nomina.

Κοχλίαι ut Græcis, ita Latinis Cochleæ nominantur: Arabibus, Balzum, & Halzum; Italis, Chiocciole: Germanis, Schnecken: Hiſpanis, Caramuyos, & Caracoles: Gallis, Eſcargotz.

Cancri. Cap. X.

Cancrorvm fluuiatilium exuſtorum cinis, qui duo cochlearia expleat, adiecto dimidio radicis gentianæ modo, triduo potus cum uino, magnopere prodeſt canis rabioſi morſibus: rimas pedum ſedisque, perniunculos, & carcinomata, cum decocto melle lenit. Triti crudi, potiq; ex aſinino lacte, auxiliantur contra ſerpentium phalangiorumque morſus, atque ſcorpionum ictus. Decocti autem: & cum iure eſitati, ijs proſunt, qui tabe conficiuntur, aut leporem marinum hauſerunt. Necant ſcorpiones triti, & cum ocimo admoti. Poſſunt eadem marini, uerùm inefficacius omnia præſtant.

Cancrorum conſideratio.

Multorum error.

Hallvcinantvr, *qui credunt Cancros à Dioſcoride, & Galeno deſcriptos illos eſſe, quos uulgus Italorum Gambari nominat.* Καρκίνος *enim Græcè (ut hoc loco ſcribit Dioſcorides) non eum ſignificat cancrum perperàm uocatum, qui* ἀστακὸς *appellatur à Græcis; ſed qui rotundo corpore habetur, quem nos Hetruſci uulgari nomine dicimus Granchio. Is Venetijs, ubi marinorum numerus propè infinitus habetur, ubi cruſtã exuerit, à corporis mollitie uulgò uocatur Mollecca. E quorũ genere ſunt etiam quæ appellantur Macinette: nam & hæ ſuo tempore cruſtam exuunt. Hoc ita eſſe teſtatum reliquit Ariſtoteles libro* IIII. *cap.* II. *de hiſtoria animalium, ubi ſic inquit.* ὁ δὲ καρκίνος μόνος τῶν τοιούτων ἀνορροπύγιον, καὶ τὸ σῶμα τὸ μὲν τῶν καράβων, καὶ καρίδων πρόμηκες, τὸ δὴ τῶν καρκίνων στρογγύλον. *hoc eſt. Cancer ſolus ex cruſtaceis non regitur cauda, & corpus cùm quidem locuſtis, ſquillisq; longum ſit, cancris uerò rotundum eſt. Porrò aſtacos Oppiano ſpeciatim dicitur gammarus magnus ille marinus, quẽ Romani, & Tyrrheni litora incolentes Leonem appellant. Veneti autem, quaſi adhuc Græcum nomen retineant, cum uulgò Aſtaſe nominare conſueuerunt. Idem dictus eſt gammarus à Theodoro Ariſtotelis interprete: quippe quòd uulgaris gammari faciem repræſentent. Veruntamen (ni fallor) Ariſtoteli* ἀστακὸς *nil aliud eſſe crediderim, quàm quod Venetis aſtaſe, Romanis uerò leo nuncupatur: quandoquidem is paulò inferius poſtquàm de marinis, quæ cruſta integuntur, animalibus diſſeruiſſet, uidetur ſanè uulgares fluuiatiles gammaros deſcribere ſtatim poſt fluuiatiles cancros, cùm inquit.* ἔστι δὲ καὶ ἕτερον γένος μικρὸν μὲν, ὥσπερ οἱ καρκίνοι, τὸ δὲ εἶδος ὅμοιον τοῖς ἀστακοῖς. *hoc eſt. Genus item aliud eſt, quod quidẽ paruũ eſt ueluti cancri, facie uerò aſtacis ſimile. Hæc, meo quidem iudicio, declarant, Græcis fluuiatilem gammarum proprio carere nomine, utpote & paruorum cancrorum aliqua genera, ut ipſe eodem loco teſtatur Ariſtoteles, cùm inquit. Cæteri minutiores, & nullis penè nominibus annotati. Quo fit, ut putauerim ego gammaros Galeno appellari* γαμμαρίδες, *mutuato, cùm Romam ueniſſet, à Latinis uocabulo, quòd eo carerent Græci. Nanq; lib.* III. *de alimentorum facultatibus:* Ἀστακοὶ *(inquit)* καὶ πάγουροι: καὶ καρκίνοι τε καὶ κάραβοι, καὶ καρίδες, καὶ καμμαρίδες, ὅσα τἄλλα λεπτὸν ἔχει τὸ περιέχον ὄστρακον. *hoc eſt. Aſtaci, paguri, cancri, locuſtæ, carides, gammarides, & id genus alia tenui teſta concluduntur. Magisq; hoc affirmare non dubitauerim, quòd nomen hoc à Galeno Græcum factum, nec apud Ariſtotelem, nec apud quenquã repererim unquam. Quibus etiam ex uerbis palàm certè eſt, inter gammaros, & cancros manifeſtam eſſe differentiam. Quamobrem eos medicos hallucinari cenſemus, qui pro Cancris ad canum rabidorum morſus, itemq; ad tabidos, & maraſmo laborantes Gammaris utuntur: quandoquidem cùm Dioſcoridem, tum Galenum non de gammaris quidem, ſed de cancris intellexiſſe nobis compertum ſit. De Cancris Galenus libro* XI. *de ſimplicium medicamentorum, hæc fuſius ſcripta reliquit. At fluuiatilium cancrorum cinis, quanquam ſimiliter prædictis exiccatorius eſt; ſubſtantiæ tamen proprietate mirificè contra rabioſorum morſum efficax eſt, isq; tum ſolus, tum cum gentiana, & thure multò præſtantior. Thuris ſanè partem unam eſſe oportet, quinque autem gentianæ, porrò cancrorum decem. Et raro equidem aliter illis uſtis nos ſumus uſi: cæterùm ad eum modum plerunq;, quo Aeſchrion empiricus ille utebatur, medicamentorum peritiſſimus ſenex, conciuis, ac præceptor meus. Patella erat æris rubri, in quam impoſitos cancros uiuentes, hactenus urebat, dum facilè ad læuorem redigi poſſent. Hic Aeſchrion paratum promptum ſemper in ædibus hoc habebat medicamen, urens cancros tempore æſtiuo poſt ortum canis, quando Sol in Leonem tranſiſſet, luna decima octaua. Porrò bibendum hoc medicamen ijs, qui à cane rabido fuiſſent morſi, præbebat*

quotidie

quotidie uſq; ad diem quadrageſimum, menſura cochlearij ſatis magni aquæ inſperſum. At ſi non protinus ab initio, uerùm aliquot poſt dies curam cœpiſſet demorſi, tunc quotidie duo cochlearia aquæ inſpergebat. Ad ipſum uerò uulnus emplaſticum applicabat medicamentum, quod ex pice brutia, & opopanace, acetoq; conficitur, habens picis librã unam, unum aceti accerrimi ſextariũ Italicum, opopanacis uerò uncias tres. Hæc tametſi à præſenti inſtituto eſſent aliena, ſcribenda tamen cenſui, quia magnopere medicamento huic ipſe confiderem: nimirum cùm nullus unquam eorum, qui illo, ut dictum eſt, fuerunt uſi, ſit mortuus. Cæterùm ſeorſum alterum librum conſcribam aliquando de iјs, quæ proprietate ſubſtantiæ totius quid agunt, è quorum numero ſunt id genus omnia. Ignoſcendum itaque tum hoc in loco ſcribendi importunitati, cum ſicubi præterea id mihi hoc in opere contigit: nempe quia ex dictis ſumma proueniret utilitas, quam ſanè poſteris impertire uolebam, ſi forſan me prius, quàm quæ his deinceps ſunt opera, perfeciſſem, mors occupaſſet, propoſitum impediens. Cæterùm Pelops doctor meus, & ipſe omnium eiuſmodi cauſas reddere uolens, non abs re inquit. Cancer cùm animal ſit aquaticum, prodeſt à cane rabido morſis, quibus uidelicet metus eſt ne corripiantur affectu ſicciſsimo, nempe rabie: quamobrẽ ſanè etiam aquam metuunt. Ac fluuiatiles, non marinos conuenire cancros dictitabat, ſcilicet quòd animalia marina ob admiſtionem ſalis natura ſicciſsimi haud æquè exactam tuerentur eam, quæ eſt aduerſus rabiem, contrarietatem. Ac cùm quidam ſubieciſſet, cur non omnia, quæ in potabili aqua degunt animalia, perinde ut cancri, iuuare aſſolent? quia, inquit, ſimilem cancris præparationem non admittunt. Nam horum uſtorum cinerem, exiccatorius cùm ſit, canum mordentium uenenum abſumere, ſimulq; digerere profeſſus eſt. Hæc igitur Pelops dicebat ambitione magna iactitans, omnium ſe talium nouiſſe cauſas. At ego niſi planè me ſcire quippiam prius perſuaſum habeam, alijs perſuadere non tento. Itaq; nec Pelopis rationem, ut ueram accepi, ut quæ crebras habeat contradictiones: uerùm cancros opinor ex proprietate totius ſubſtantiæ prodeſſe. Quoniam autem nullum eorum mortuum ſciueram, qui fuerant illis uſi, totis utiq; corporibus, hoc aperiendum, recenſendumq; à me exiſtimaui, tametſi non eſſet huius inſtituti proprium: nam id non erat propoſitum. hactenus Galenus. Cæterùm gammarorum faciem referunt locuſtæ, & ſquillæ; quanquam hæ chelis careant.

Gammarorũ lapilli.

Gerunt gammari eo tantùm tempore, quo cruſtam exuunt, duos in capite lapillos albos, rotundosq;, quibus utuntur medici utiliter ad expellendos renum calculos: conterunt enim hos in puluerem, & ex uino potandos exhibent.

Cancri fluuiatiles.

Rotundis autem cancris marinis ſimilibus, quos Adriatici accolæ, maris & fœmine diſcriminæ uulgò Granci, & Macinette nuncupant, abundat maximè ubiq; ſuis in fluminibus, ac riuulis Hetruria. nam quemadmodum Inſubriæ, Tranſalpinarumq; regionum fluuij, ac lacus gammaros alunt; Ita Hetruria cancros, utpote & Græcia, ubi ab Aeſchrione, & Galeno à cane rabido demorſis ex eorum cinere ſaluberrima parabatur antidotus.

Quorundam error.

Sed & illi non minori in errore uerſantur, qui putant marinos minutiores (ut ita dicam) gammarulos, quas uulgò Gambarelli, & Gambaru ſoli appellamus, eos eſſe, quos tum Ariſtoteles, tum Galenus, tum Aelianus, tum Plinius cancellos nominant. quippe quòd hi gammaruli Ariſtoteli propriè ſquillæ paruæ dicantur.

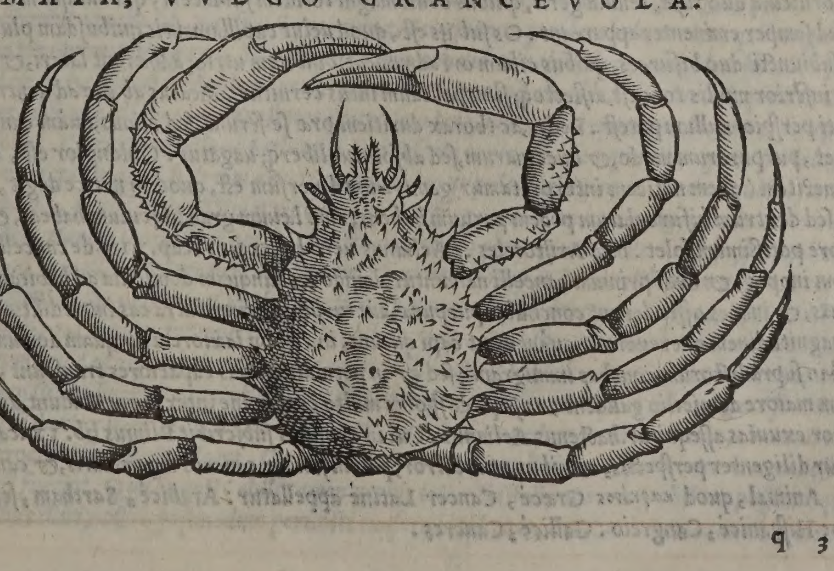
Squillarũ cõſideratio.

Siquidem iј, qui in hoc genere nunquam rufeſcunt, Venetis, alijsq; quàm plurimis populis proprium adhuc Squillæ retinent nomen: uulgò enim Schille dicuntur; quanquã in Hiſpania, præſertimq; in Cantabria omnes hi gammaruli Squille nulla differentia uocitentur. His, ut diximus, adſtipulatur Ariſtoteles lib. IIII. de partibus animalium cap. VIII. cùm inquit. Squillæ à cancrario genere differunt, eo quòd caudam habeant: à locuſtario uerò, quòd forcip…areant. Quibus ſanè claret, cancris nullam ineſſe caudam. quapropter omne cruſtatorum genus, cui cauda deſit, in cancrario genere fuerit recenſendum. Cuiuſmodi ſunt maiæ uulgò Granceuole, paguri uulgò Granciporri, marini ac fluuiatiles canchri uulgò Granchi appellati, & id genus plura. Nec aliam ob cauſam diximus, gammarulos paruas dici ſquillas, niſi ut omnibus notum ſit, eas etiam haberi his longè maiores, ut memoriæ prodidit Ariſtoteles lib. IIII. cap. II. de hiſtoria animalium, ſic inquiens. Squillarum enim genere continentur gibbæ, crangones, & paruæ, quæ maiores nunquam effici poſſunt. Quibus liquidò conſtat, uulgares gammarulos Ariſtoteli paruas facilè eſſe Squillas, cùm iј maiores nunquam euadant, quàm qui ſemper parui in piſcarijs habentur uenales. Quinetiam id ipſum affirmare non dubitamus, quòd iјs cauda ſit locuſtarum, & gammarorum modo, chelæ uerò, ſeu forcipes deficiant.

Cancellorũ conſid.

Qui autem, qualéſue CANCELLI ſint, nomine

MAIA, VVLGO GRANCEVOLA.

PAGVRVS, VVLGO GRANCIPORRO.

CANCELLI.

ipſo paruulos cancros deſignantes, ſcripſit Galenus libro tertio de alimentorum facultatibus: Cancelli, inquiens, animalcula ſunt perexiguis cancris ſimilia, colore flauo. Afferuntur enim cancelli inter minutulos piſciculos duplici ſanè genere, ut quarto tum libro, tum capite de animalium hiſtoria retulit Ariſtoteles his uerbis. Quem autem cancellum appellant, communis ferè ſocius cruſtatorum, & teſtatorum generum eſt. quippè qui natura locuſtis ſimilis ſpectetur, naſciq; ſeorſum per ſe ſolitus ſit. Verùm quòd teſtam deinde petit, quam ingreſſus uitam traducat, hinc ſimilis teſta contectis animantibus eſt. quapropter is in ancipiti eſſe, genusq; ſibi uendicare utrunq; uidetur. Forma tamen (quod ſimplicius dixerim) ſimilis araneis eſt; niſi quòd partem capiti, & pectori ſubditam ampliorem, quàm aranei habeat. Cornicula duo rufa, tenuia gerit, quibus oculi magni totidem ſubiacent, qui nunquam intrò recedant, ut cãcrorum, ſed ſemper eminentes appareant. Os ſub iis eſt, quod uelut capillamentis quibuſdam pluribus circundatur. Iis pedes ſubiuncti duo bifurces, quibus cibum ori admoueat: bini item utriq; adhærent lateri, & tertius paruus. Thoracis pars inferior mollis tota eſt, diſiectoq; ſinu pallidum intus cernitur. Meatus ab ore ad uentrem pergit. foramen excrementi perſpici nullum poteſt. Pedes, ac thorax duritiem præ ſe ferunt, ſed minus, quàm cancri. Nexu nullo teſtis adhæret, purpurarum modo, & buccinarum, ſed abſolutus liberq; uagatur. Oblongior eſt, qui turbinem ſubit, quàm qui neritem (quem naticem interpretamur) genus enim diuerſum eſt, quod in natice degit, cætera quidem non abſimile: ſed dextrum bifurculatum pedem paruum habens, cùm læuum grandiuſculum habeat, & ingredi eodem ipſo grandiore potiſſimùm ſolet. hæc Ariſtoteles. Aelianns uerò lib. XIII. cap. XIX. de cancellis ita ſcribit. A conchis quidem inopes, & nudi primùm cancelli naſcuntur, deinde eas tanquam domicilia ad habitandum deligunt. Cùm enim uacuas, & inanes offenderunt conchulas purpuræ, aut turbinis, primò intra eas ingrediũtur: deinde cùm in ampliorem magnitudinem excreuerunt, quàm iis ut capi queant, in teſtam laxiorem tanquam domum alteram demigrãt, neq; modò in ſupradictorum conchas immigrant; ſed & in permultas alias capaciores tranſeunt, & ampliorẽ nacti, ea tanquam maiore domicilio gaudent, ac ſæpe de ſpoliis multo certamine inter ſe contendunt, uiribusq; inferiore repulſo, uictor exuuias aſſequitur. hactenus Aelianus. Cui in omnibus ſubſcribit Plinius lib. IX. cap. XXXI. et XLII.

Nomina.

His igitur diligenter perſpectis, omnibus, ut arbitror, palàm fiet, & cancros à gammaris, & cancellos à ſquillis differre. Animal, quod καρκίνος Græcè, Cancer Latinè appellatur: Arabicè, Sartham, ſeu Sarthan: Italicè, Granchio: Hiſpanicè, Cangreio: Gallicè, Cancres.

Scorpio Terreſtris. Cap. XI.

TERRESTRIS Scorpio tritus crudus, & impoſitus, ſuæ plagæ remedium eſt. Quin eſtur aſſatus, ad eadem.

Scorpionum conſid.

TERRESTRES *Scorpiones animalia ſunt uulgò nota, quòd in quacunque domo, non modò in cubiculis, & cellis uinarijs; ſed ubiq; paßim reperiantur: adeò eſt hominum uita periculis obnoxia. Licet autem ſint in Italia minus uenenoſi, minusq; nocui, quàm alijs in regionibus, quæ ſub meridie ſitæ ſunt; ipſe tamen complures uidi in Hetruria à Scorpionibus ictos, qui ſæuißimas perpeßi ſunt exacerbationes, & quaſi ad mortem redacti. Contrà in regionibus frigidis minus nocui ſunt. In agro Tridentino à ſcorpionibus icti nihil noxæ percipiunt. Quod tamen euenire affirmant gratia peculiari ſibi à Deo impertita precibus diui Vigilij epiſcopi, quem & patronum præcipuum habent, & aduocatum apud Deum. Hoc idem aſſerit Ariſtoteles lib. VIII. cap. XXIX. de animalium hiſtoria, ubi ſic inquit. Morſus beluarum ex locorum diuerſitate plurimùm differunt, ut in Pharo, locisq; alijs, ſcorpiones non lædunt. At in alijs locis, & præcipuè in Scythia, multi & magni nocui ſunt, & uel hominem, uel quámuis beſtiam percuſſerint, interimunt: nec ſues euadere poſſunt, quanquam cæteros uirulentos ictus minimè ſentiunt.*

Scorpionum genera.

Plinius, Auicenna, Albertus, Aelianus, & aliorum plerique nouem Scorpionibus genera aßignant, diuerſis duntaxat coloribus diſtincta, nimirũ quòd alij ſint flaui, alij rufi, alij cinerei, alij ferruginei, uirides alij, alij lutei ſubatraq; cauda, alij uinoſi, alij albi, alij deniq; fuliginis colore. Præter nigros, & ferrugineos, uirides quàm plurimos me uidiſſe, legiſſeq; recordor, in comitatu Arci non longè à Sarca flumine, quadam in ſyluula nouellis quercubus conſita apud ſacellum diui Pauli, ubi paruo admodum tempore, ſirio ardente, ego, & eremita quidam, de his qui ſub ſaxis latebant, plus quàm mille, & quingentos collegimus, craſſos, & plurimùm factos. Plures inter eos fœminas inuenimus, quæ ſuos nuper editos fœtus albos, pediculi magnitudine, ſub uentre ſecum ubique gerebant, ſinguli ſingulis cruribus adhærentes. Quapropter non ab re prodidit Ariſtoteles lib. V. cap. XXVI. de hiſtoria animalium, quòd terreſtres Scorpiones uermiculos ouorum ſpecie pariant complures, & incubent: mox ut prolem perfecerunt, pellantur ab ea ipſa, & interimantur à ſuis liberis magno numero: ſæpius enim undenos pariunt. Plinius auctor eſt, Scorpinum ictum multò magis fœminis pernicialem eſſe, quàm uiris; præſertim uirginibus, quibus ſemper lethalem eſſe ait. Quibus ſepteni in cauda internodij numerantur, longè ſæuiores habentur, quàm ij, quibus tantùm ſeni inſunt.

Scorpiones aligeri.

Nonnulli præterea literis mandarunt, quibus ſubſcribit Strabo lib. XV. ſuæ Geographiæ, Scorpiones quoſdam habere alas, quibus per aera uolitantes de una in aliam regionem deferuntur. Hoc enim credere non uidetur abſurdum, cùm idem formicis ſimiliter eueniat: quandoquidem & hæ ijſdem ferè coloribus diſtinguuntur. Tantoq; magis credendum eſt, quòd in Caſtella Hiſpaniæ regione ſæpius agricolæ aliquos terræ ceſpites aratro ſcindant, ubi formicarum more innumeri ſcorpiones gregatim hyeme deliteſcunt. Citra Cynamoluos Aethiopas latè deſerta regio eſt, à ſcorpionibus gente ſublata, ſi Plinio credimus. Qui præterea tradit, quòd, ſi decem cancri cum ocimi manipulo adalligentur, omnes, qui ibi ſunt ſcorpiones, ad eum locum coibunt. Quod tamen Dioſcoridi manifeſtè refragari uidetur. nam ſuperius in cancris ita ſcriptum reliquit Dioſcorides. Cancri ſcorpiones necant, ſi triti cum ocimo admoueantur. Ferunt à ueſpis, apibus, & crabronibus eos non ici, qui prius à ſcorpione percußi fuerint. Quinetiam narrat Plinius lib. XXV. cap. X. Scorpiones mortuos reuiuiſcere, admoto albo ueratro.

Scorpionum facultates.

Quidam medici utuntur Scorpionum cinere, qui uiui ſint exuſti, ad urinam ciendam, ijs præcipuè, qui renum, aut ueſicæ calculo obſtruuntur. Quo fit, ut in hunc uſum commendauerit Meſues oleum ex ijs paratum, quod officinæ habent, renibus & pubi illitum. Hoc idem commendauit Auicenna ad aurium dolores.

Olei ex ſcorpionib. uires

Ego tamen illud uſu exploratum habeo, quòd oleum per me factum, in quod ſanè magnus ſcorpionum ingreditur numerus, cordi duntaxat, & pulſantibus temporum, manuum, & pedum arterijs illitum, ab omnibus liberat uenenis, dummodo erodenti facultate uacent. Quin & eos ſanat, qui tam à uiperis, quàm cæteris uenenoſis animalibus uel icti, uel demorſi fuerint. Qua de re ij (abſit tamen uerbis iactantia) teſtimonium perhibere poſſunt, qui prius oleo ſancto à ſacerdotibus illiti, noſtro poſtmodum peruncti euaſere incolumes. Præſtat item maximè hoc oleum, cùm in ho

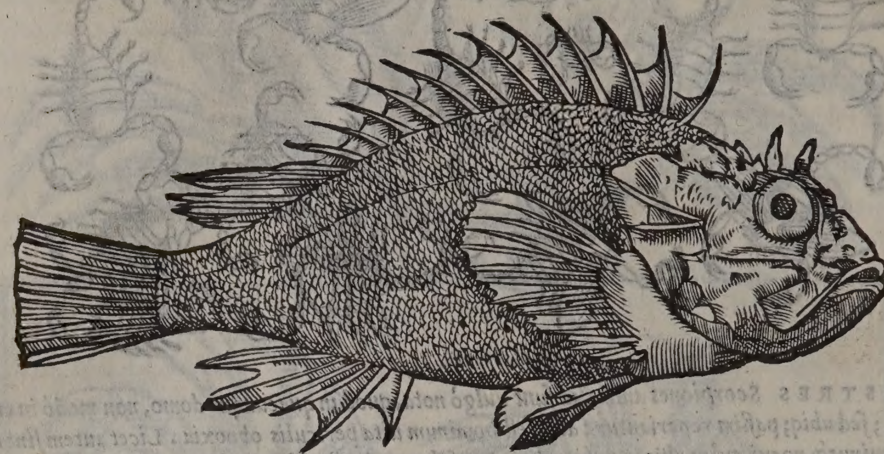
mines

mines peſtilentia ſæuit: quippe quòd non modò peſte infectos iuuet, ſed & ſanos præſeruet. Præſtat deniq; *ad omnes interaneorum uermes, omnesq; dolores mulcet ex flatu, uel ex frigore genitos, præſertim uentriculi, coli, ac uteri. Eius parandi rationem trademus (Deo concedente) libro ſexto, ubi de uenenorum remedijs, ſiue antidotis latius diſſeremus.* Σκορπίος χερσαῖος *Græcis, Latinis Scorpio, & Scorpius uocatur: Arabibus, Harrab, ſeu Hacharab: Italis, Scorpione terreſtre: Hiſpanis, Alacran.*

Nomina.

Scorpio marinus. Cap. XII.

MARINI Scorpionis fel conuenit ad ſuffuſiones oculorum, albugines, & habetudines.

Scorp. marini, & ſcorpænæ confid.

CREDIDERE *quidam marinum Scorpionem, & Scorpænam uocatam, nihil inter ſe differre. Veruntamen quòd ſcorpæna ſit marinus ſcorpio, nemo non ibit inficias, qui & Ariſtotelis, & Athenæi auctoritate nitatur: uterque enim ad inuicem diſtinxit illos. Porrò Scorpæna in dorſo ſpinam gerit uenenatam, qua imprudentes piſcatores ſæpius icit: neq; iam defuerunt, qui eius ictu ſint interempti. Proinde exiſtimarunt nonnulli, ictuum ſimilitudine falſi, inter ſcorpænam, & marinum ſcorpionem nullum prorſus intereſſe diſcrimen. Cæterùm Scorpio, & Scorpæna (ut equidem arbitror) eiuſdem ferè generis ſunt, ſed in ſpecie & forma, inter ſe pluribus differunt. Siquidem Scorpius è pelagijs piſcibus eſt, ſcorpæna longè maior; adeò ut octonas, nouenasq; quandoq; ponderet libras. Scorpæna uerò piſcis, eſt litoralis, ſcorpione multò minor. Scorpius item uniuerſo corpore rubet: cornua bina in capite gerit, ſed mollia: & acutos in ore dentes, minutulos tamen: pinnis conſtat aculeatis, tam his, quæ per medium excurrunt dorſum; quàm ijs, quas anteriore, & poſteriore parte gerit, ſed ijs tantùm aculeis icit, qui dorſo annectuntur: quorum tamen uis ijs, qui ſcorpænæ inſunt, imbecillior eſt. Hunc ſunt, qui uulgò uocent Peſce cappone, ſed in Hetruriæ maritimis quibuſdam locis uocatur Cerna. Scorpæna autem, quæ ſuum apud omnes retinet nomen, nec cornua habet, nec dentes adeò acutos gerit tamen in dorſo aculeos ſcorpij modo, ſed eminentiores, ac duriores, nec uſqueadeò pinnatos: in cæteris uerò pinnis ijs omnino caret, præterquàm circa branchias, ubi duos prælongos habet aculeos, & nonnullos circa caput: corpore eſt in nigro uireſcente. Sunt tamen, qui indifferenter ſcorpium ſcorpænam uocent quòd quadantenus ſibi inuicem correſpondeant non modò figura, ſed & carnis bonitate.* Σκορπίος θαλάσσιος *Græcè, Scorpio marinus Latinè, Scorpione marino Italicè dicitur.*

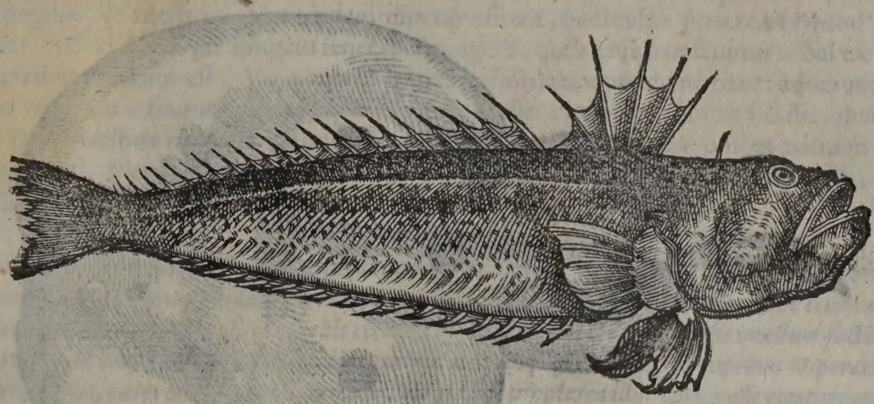
Nomina.

Draco marinus. Cap. XIII.

DRACO marinus diſſectus, & apertus, impoſitusque ictus ſpinæ ſuæ, qua ferit, medela eſt.

DRACO MARINVS ALTER.

Draconis marini conſid.

VARIAT *auctorum ſententia in marini Draconis hiſtoria. Quandoquidem Alberto marinus draco ingens eſt beſtia, ſerpentis faciem referens, alis non amplioribus, quàm quæ ad natandum ſufficiant, ſed ob uirium præſtantiam omnium aquatilium uelociſsimus cenſetur. quapropter breui admodum tempore ingentia metitur maria. Quin & uenenoſum eſt illi animal, adeò ut quoſcunque piſces, uel alia quæcunq; animalia dente uulnerauerit, interimat. Piſcatorum præterea artificio captus, ſtatim ut in arenam ſeſe protrahi cernit, mira celeritate ſcrobem in litore fodit, qua ſe condere poſsit. hæc Albertus. Qui etſi ex Ariſtotele, & Plinio (ut opinor) tranſcribat; plura tamen addere uidetur, quibus an multa ſit adhibenda fides, quid ſtatuam non habeo. Siquidem hoc animal Ariſtoteli tanta admiratione non præſtat, nec draco appellatur, ſed ſerpens, ut is poſteritatis memoriæ commendauit libro* IX. *cap.* XXXVII. *de hiſtoria animalium his uerbis. Serpens marina colore, & corpore congro proxima eſt, ſed obſcurior, atq; acrior. Hæc ſi capta dimittatur foris, in arenam roſtro quàm primùm adacto terebrat, ſubitq; tota. Eſt ore acutiore hæc, quàm terreſtres. Et lib.* II. *cap.* XIIII. *Sunt etiam (inquit) maris indigenæ ſerpentes terreſtribus ſimiles; niſi quòd caput habeant congri. Et quidem genera earum plura ſunt, colore numeroſæ uarietatis, Naſci eas non in altiſsimis gurgitibus certum eſt. Plinius hoc animal non ſerpentem, ſed draconem marinum pariter cum Alberto uocat lib.* IX. *cap.* XXVII. *ſic inquiens. Rurſus draco marinus captus, atq; immiſſus in arenam, cauernam ſibi roſtro mira celeritate excauat. At hic, mea quidem ſententia, Draco marinus haud quaquam fuerit, de quo ſcribit Dioſcorides, ſed per ſe maris ſerpens. Quandoquidem Ariſtoteli lib.* VIII. *cap.* XIII. *draco marinus piſcis eſt litoralis, quemadmodum dentex, ſcarabeus, cernua, aurata, mugilis, mullus, turdus, pulcher, gobius, atq; alij complures, & omne ſaxatile genus. Proinde dicebat Plinius lib.* XXXII. *cap.* XIII. *Extra has ſunt rotundæ in oleario uſu cochleæ, cucumis, cynopus, cammarus, cynosdexia, draco. quidam uolunt eſſe dracunculum. Eſt autem graculo ſimilis: aculeos in branchijs habet ad caudam ſpectantes. Huic ſanè non parum correſpondere uidetur is, quem Veneti piſcatores, itemq; Aquileienſes, & Tergeſtini Araneum uocant, & uulgò Peſce ragno. Quippe qui inter litorales aculeos circùm branchias habeat, caudam uerſus ſpectantes, & alios in dorſo adeò uenenatos, ut ab eo icti, niſi curam admiſcerint, facilè interimantur. Itaq; & is uidetur Plinio fuiſſe draco, uel dracunculus, quem libro* IX. *cap.* XLVIII. *ipſe araneum quoq; uocauit, cùm inquit. Aequè peſtiferum animal araneus, ſpinæ in dorſo aculeo noxius. Præſertim cùm lib.* XXXII. *capite ultimo inter litorales, & maris magis peculiares piſces non aliter araneum recenſere uideatur, quàm draconem Ariſtoteles.* Δράκων θαλάσσιον *Græcis ita dicitur, ut Latinis Draco marinus, & Italis Drago marino.*

Piſcis araneus.

Nomina.

Scolopendra. Cap. XIIII.

SCOLOPENDRA marina in oleo decocta ſi illinatur, auellit capillos: ſed contactu pruritus facit.

Scolopendræ conſid.

SCOLOPENDRA *marina animal eſt exiguum: atque, ut prodidit Plinius libro* IX. *capite* XLIII. *ea eſt terreſtri non diſsimilis, quam etiam Hetruria centipedam appellat. Dicunt hanc (ſi tamen ijs auctoribus eſt adhibenda fides) ſtatim, deuorato hamo, omnia interanea innocuè euomere, ac deinde, eo ab inteſtinis explicato, ſua eadem reſorbere uiſcera. Quocirca mecum ſæpius cogitaui, non iniucundum fore, eius uiſcerum ſpeculari anatomen. Sed nec ipſam haſtenus mihi uidere licuit. Ea Græcè* σκολόπενδρα θαλάσσια *appellatur: Latinè, Scolopendra marina, pariter & Italicè.*

Nomina.

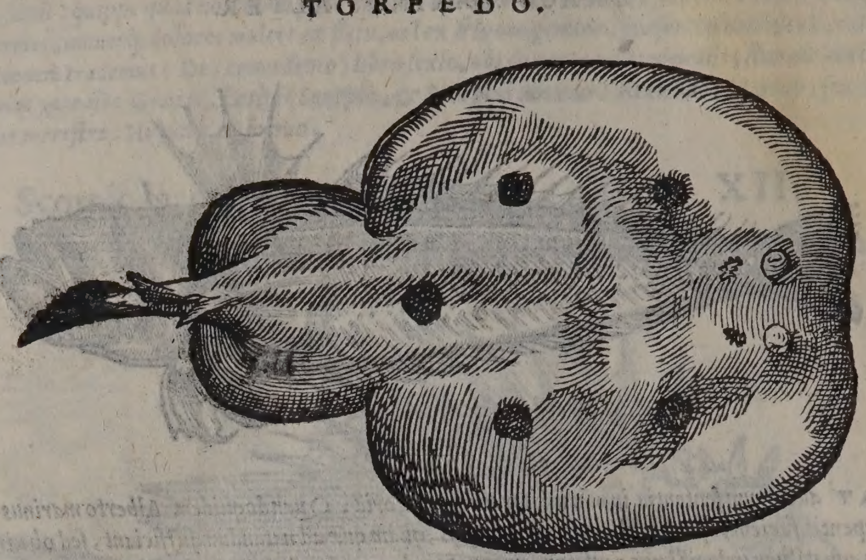
Torpedo. Cap. XV.

MARINA Torpedo diuturnis capitis doloribus admota, cruciatus uehementiam mulcet. eadem appoſita euerſam ſedem, prociduamque coercet.

Torpedinis conſid.

TORPEDO *in chartilagineorum, planorumq; piſcium genere ab auctoribus recenſetur, perinde ac raia, læuiraia, rhombus, ſolea, paſtinaca, & alia id genus plura. Hæc dorſo rubeſcit, maculis quinq; nigris (quod in adultis*

TORPEDO.

Torpedinis mira facultas

tantùm uiſitur) interiectis, oculis ſimilibus: ſupina uerò parte albicat. Tanta huic uis peculiaris ineſt, ut retibus capta, anteaquàm manu attingatur, & manus, & lacertos piſcatoris ſtupore non modico afficiat: id quod etiam fit, ſi capiatur hamo. Talis nanque huius facultas per ſetas, & haſtam inſenſibili quodam modo permeans, ad manum piſcatoris tandem tranſuecta, celeriter torporem inducit. Idcirco Galenus libro VI. de locis affectis: Ea (inquit) potentia torpedo prædita eſt, ut ſi fuſcina attingatur à piſcatore, tranſmiſſa qualitate per haſtam ad manum, eam repentè obſtupefacit. Idem poſtea retulit Plinius libro XXXII. cap. I. ſic inquiens. Torpedo etiam procul, & è longinquo uel ſi haſta, uirgáue attingatur, quàmuis præualidos lacertos torpeſcere facit, & pedes quam libet ad curſus ueloces alligat, & retinet. Et lib. IX. cap. XLII. ita ſcribit. Nouit torpedo uim ſuam: ipſa enim non torpens, merſaq; in limo ſe occultat, piſces, qui ſecuri adnatantes obtorpuere, corripiens. Quod ante ipſum prodiderat Ariſtoteles lib. IX. cap. XXXVII. de hiſtoria animalium. Cæterùm proprietas hæc uiuis duntaxat ineſt: nam ſi eadem in exanimatis perſiſteret, comeſtæ (ueniunt enim frequenter in cibis) uniuerſum corpus ſtupidum redderent.

Torpedinis uires ex Gal.

Quamobrem Galenus libro XI. ſimplicium medic. de ea ita ſcriptum reliquit. Sed & Torpedinem totam (dico autem animal marinum) capitis dolores ſanare capiti admotam, ſedemq; euerſam coercere, à quibuſdam eſt proditum. Verùm ego cùm utrunq; eſſem expertus, neutrum facere comperi. Eam igitur cùm cogitaſſem, adhuc uiuam eſſe applicandam, cui caput doleret (poſſe enim fieri, ut hoc medicamen anodynon ſit, hoc eſt, dolore liberet, ſimiliter alijs, quæ ſenſum obſtupefaciunt) ita habere comperi. Putoq; eum, qui primus eſt uſus, tali quapiam motum ratione uti aggreſſum. hæc Galenus. Venetijs piſcis hic ab effectu, uulgò Tremulo appellatur: ſiquidem membro ſtupefacto, ſubinde tremorem incutit. Romani uerò (me quidem latet, unde id nomen traxere) eundem uulgari nomine Batti potta, & Fotterigia dicere conſueuerunt.

Nomina.

Quæ νάρκη Græcis, Torpedo Latinis nominatur: Arabibus, Tead: Italis: Torpedine: Hiſpanis, Hugia: Gallis, Turpilles.

VIPERA.

Vipera. Cap. XVI.

VIPERINAE carnes ſi coctæ edantur, claritatem oculis afferunt: neruorum uitijs auxiliantur: increſcentes ſtrumas reprimunt. Detracta autem cute, caput caudaque, quoniam carne uacant, amputari

amputari debent. quippe commentitium eſt quod præcipitur, certam utrinque menſuram præcidi oportere. Reliquum uerò corpus exemptis interaneis elotum, diſſectumque diſcoquitur cum oleo, uino, ſalis exiguo, & anetho. Aiunt ijs qui uiperas eſitent, pediculos procreari: quod planè à ueritate abhorret. Adiiciunt aliqui longam ſenectutem agere, qui eo cibo ueſcuntur. Sal ex eis ad eadem conficitur, ſed inefficacior eſt. Viua autem uipera in fictile nouum demittitur: adiiciuntur ſalis, caricarumque tritarum, ſingulatim quinque ſextarij, mellis cyathi ſex, mox fictilis operculum luto oblinitur, & fornacibus inaſſatur, donec ſal in carbones redigatur, qui poſtea tritus in pulueris faciem, reconditur. Plerunque, ut ori gratior fiat, immiſcetur ſpica, aut folium nardi, aut malabathri momentum.

Viperarum confid.

IAMPRIDEM *cœptum eſt ueras Viperas nanciſci in Italia. Earum enim partus eas indicarunt: quandoquidem recentiorum medicorum quidam Viperas ſummo ſtudio indagantes, ut Galeni more, hoc etiam æuo legitimam poſſent parare theriacam, inito conſilio cum his circunforaneis, qui ſerpentibus alendis quæſtum factitant, Viperas ipſas prægnantes ſunt conſecuti, quæ in capſulis concluſæ catulos peperere, quòd proprium Viperarum ſit animal edere, non quidem oua, cæterorum ſerpentium more. Nec tamen propterea illud uerum eſſe compertum eſt, quòd naſcentes Viperæ uiſcera abrodant, occiſa parente, ut libro de theriaca ad Piſonem prodidit Galenus (ſi tamen is liber legitimus eſt) ex Nicandri auctoritate, & Plinius libro* X. *cap.* LXII. *Qui Ariſtotelis uerba perperam interpretari deprehenditur, à quo Viperæ hiſtoriam ipſum accepiſſe liquidò conſtat. Cuius ſententiam non tantùm explodit, quod experimento compertum eſt; ſed & Ariſtoteles ipſe: quandoquidem nuſquam dixerit, uiperinos fœtus parentis uiſcera, aut uterum abrodere, ſed quòd qui tardius eduntur catuli (tardius enim ideo illi excludũtur, quòd Vipera ſingulos ſingulis diebus parit) abrodunt membranam quandam, qua in matris utero obuoluuntur, ut citius prodeant in lucem. Qua in re, ut hoc omnibus palàm ſit, ſic lib.* V. *de hiſtoria animalium capite ultimo, ſonant Ariſtotelis uerba.* τῶν δὲ ὄφεων ὁ μὲν ἔχις ἔξω ζωοτοκεῖ, ἐν αὐτῷ πρῶτον ᾠοτοκήσας. τὸ δὲ ᾠὸν, ὥσπερ τῶν ἰχθύων, μονόχρουν ἐστὶ, καὶ μαλακόδερμον. ὁ δὲ νεοττὸς ἄνωθεν περιγίνεται, καὶ οὐ περιέχει φλοιὸς ὀστρακώδης, ὥσπερ οὐδὲ τὰ τῶν ἰχθύων. τίκτει δὲ μικρὰ ἐχίδια ἐν ὑμέσιν, οἳ περιῤῥήγνυνται τριταῖοι. ἐνίοτε δὲ καὶ ἔσωθεν διαφαγόντα αὐτὰ ἐξέρχεται. τίκτει δ᾽ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ καθ᾽ ἕν. τίκτει δὲ πλείω ἢ εἴκοσιν. *id eſt. Vipera è ſerpentibus animal edit, cùm intra ſe primùm oua pepererit. Ouum hoc unius coloris, & molli cutæ contectum, ut piſcium eſt. Fœtus ſupernè gignitur, nec duro cortice continetur, ſicut nec piſcium quidem. Parit paruas uiperuras membranis obuolutas, quæ tertia die rumpuntur. Euenit interdum, ut qui in utero ſunt, abroſis membranis prorumpant. Singulos diebus ſingulis parit, pluresq́; parit, quàm uiginti. hæc Ariſtoteles. Cuius ſententiam (ut dictum eſt) peruertens Plinius, ubi ei dicendum fuerat, quòd ultimæ uiperulæ adhuc in matris utero degentes, ſua abrodunt inuolucra, anteaquàm prorumpant, dixit cæteras tarditatis impatientes, perrumpere latera, occiſa parente. Porrò huic exploſæ ſententiæ etiam Philoſtratus refragatur. nam in uita Apollonij Tyanei narrat, Apollonium ipſum uiuam, ac incolumen uidiſſe Viperam, quæ ſuos catulos nouiſſimè excluſos lingebat. Marſi præterea, qui ſerpentium domitores ſe prædicant, quiq́; falsò ex diui Pauli proſapia ſe originem duxiſſe gloriantur, Viperam Maraſſo uulgò appellant, utq́; maiorem cum ſpectatoribus ineant gratiam, ſæpiſſimè uiperinos dentes, longos, acuminatos, atq; mortiferos oſtentant, conditos (ut Plinius inquit libro* XI. *cap.* XXXVI.) *gingiuis, atque membranula quadam circundatos, lethali ueneno referta. Quin & uiperarum nuper editos fœtus oſtendunt, quos Viperæ ſuis alunt in capſulis, quibus eas deferunt: nec tamen illi matris uiſcera ſcidunt. Cæterùm quòd Viperæ primùm intra ſe oua pariant, mox animalia gignant, Theophraſtus quoque auctor eſt libro* VII. *cap.* XIIII. *contra eos, qui ſecus ſentiunt. Viperæ (ut ſcribit Auicenna libro quarto, ubi de uenenis agit) caput habent preſſum, latumq́;, ubi ceruici annectitur, quæ peculiariter illis tenuis eſt: nec corpore admodum ſunt longo, utpote nec cauda. Ad hæc Galenus, cum ſcriptis tradere uellet, quibus notis mares Viperæ à fœminis diſtent, eo libro, qui de theriaca ad Piſonem inſcribitur, ſic inquit. Viperæ fœminæ ſubrufæ ſunt, & perquàm agiles, ceruice elata: oculis ſubrubentibus, inuerecundis, atque intuitus feri: ijs caput latius, quàm mari, quem etiam excedunt uniuerſa corporis mole, earumq́; excernens meatus ſuum proprius caudam obtinet ſitum. Mari duo tantùm inſunt canini dentes; fœminæ uerò plures. Proinde igitur Nicander cecinit his uerſibus.*

Plinii lapſus.

Viperarũ facies, & ſexus diſcrimen.

Τοῦ μὲν ὑπερκυνόδοντε δύοχροῖ τεκμαίρονται,
Τὸν ἐρευγόμενοι, πλέονες δέ τοι αἰὲν ἐχίδνης. Hoc eſt ſolutà oratione.

Maſculi quidem ſuprà canini dentes duo colore notantur, uenenum eructantes: at plures ſemper fœminæ inſunt. Illud inſuper addiderim, Ariſtotelem memoriæ mandaſſe lib. VIII. *cap.* XV. *de hiſtoria animalium, quòd licet hyeme cæteri ſerpentes cauernas ſubeant terræ; uiperæ tamen ſub ſaxis condantur. Ex quo palàm eſt, Plinium hoc etiam loco non rectè intellexiſſe Ariſtotelem: quippe quòd tradiderit lib.* VIII. *cap.* XXXIX. *Viperam ſolam terra condi; cæteras arborum, aut ſaxorum cauis. Illud item reticuit Ariſtoteles, quod Plinius poetas ſecutus retulit, fœminã ſcilicet in coitu mari caput abrodere uoluptatis dulcedine. Sed ut iam Viperis uires ſuas, ac facultates reddamus, hîc ea nunc referam, quæ de ijs libro.* XI. *ſimplicium medic. tum libris de antidotis pluribus poſteritatis memoriæ prodidit Galenus. Viperarum igitur carnes palàm uidere eſt excalfacientes, & deſiccantes, ubi condiuntur ceu anguillæ, nempe oleo, ſale, anetho, porro, & aqua, ſeruato nimirum modo. Quòd autem totum corpus per cutim purgẽt, diſcere tibi liceat uel ex ijs, quæ ego iuuenis etiámnum in Aſia noſtra ſum expertus: quæ ſingulatim deinceps narrabo. Homo quidam morbo, quem elephanta cognominant, laborans aliquouſq; cum ſodalibus conuerſabatur, donec ex ipſius conſuetudine conuerſationeq́; quidam noſtrûm morbi inficerentur contagione: ille iam graueolens erat, ac deformis.*

Plinii lapſus

Viperinæ carnis uires ex Galeno.

deformis. Conſtructo igitur illi tugurio proximè uicum in iugo collis propter fontem. illic hominem collocant, tantum illi quotidie ciborum ferentes, quãtum uictui ſuppeteret. Cæterùm ad canis exortum, cùm fortè meſſoribus haud procul inde metentibus uinum eſſet allatum in fictili ſanè quàm fragrans, is quidem, qui attulerat, depoſito illo propè meſſores, abijt. Verùm ubi eius bibendi aduenìſſet tempus, ſublato fictili adoleſcens, ut pro more impleto cratere, competente aqua uinum temperaret, in cratera uinum effudit, & unà excidit uipera mortua. Qua re attoniti meſſores, ueriti ne quod, ſi ebibiſſent, inde ſibi malum eueniret, ſuam quidem ſitim aquæ potione ſedare maluerunt. Cæterùm cùm illinc diſcederent, quaſi præ humanitate ac miſericordia, homini illi elephanti obnoxio uinum largiũtur, rati expedire illi potius mori, quàm uiuere in ea miſeria. At ille, ubi ex hoc bibiſſet, admirabili quodã modo ſanitati reſtitutus eſt. Nam tuberoſum illud omne cutis totius non aliter, quàm animalium à teſtis mollitie nuncupatorum malacoſtracωn, tegmen decidit. Quantum autem reliquum erat, molle admodum apparuit, inſtar cutis cancrorum, & locuſtarum (carabos Græci uocant) ubi extima teſta exciderit. Alterum quoq; eiuſmodi non diſsimili caſu in Myſia Aſiæ, non procul ab urbe noſtra accidit. Vir quidam elephanto laborans profectus eſt ad aquarum calidarum ſponte naſcentium uſum, ſperans inde nonnihil ſe commodi adepturum. Erat illi ſcortum ancilla, iuuencula ſanè formoſa, compluribus amatoribus ambita. Profectis igitur illis, cùm aquis uteretur, in ædibus, quibus uicinus erat locus ſqualidus, & uiperarum plenus, fortè fortuna ex illis una in urceum uini incidit negligentius poſitum: extinctaq; eſt. Ac ſcortum quidem in lucro id reputans quod ſors eueniſſet, hero id uini propinat. Cæterùm ille, ubi ebibiſſet, ad eum modum, quo ille, qui degebat in tugurio, perſanatus eſt. hæc Galenus. Qui etſi alia è uiperis experimenta ibidem ſcripſerit, unde ſimiliter alij incolumes euaſere, ut eius firmior redderetur ratio, quòd ſcilicet uiperarum eſu elephantiaci ſanentur; attamen breuitati conſulentes, ea hoc loco ſilentio inuoluenda duximus. Verùm enimuero nil mirum alicui fuerit, Viperas ambas, quarum meminit Galenus, ſe tam facilè immerſiſſe uino: ſiquidem

Viperæ uino delectantur.

illis natura comparatum eſt, ut uino ſummopere delectentur. Quamobrem narrat Ariſtoteles lib. VIII. cap. IIII. de hiſtoria animalium, quòd ideo uiperas aliqui uino cum fictilibus ad ſepes diſpoſito uenantur, quia uini incontinẽtes ſunt: ebriæ enim capiuntur. Id quod etiam dixit Dioſcorides in ſexti libri præfatione de uenenis, uenenatiſq; agens. Quinetiam uiperæ (ut ad Piſonem ſcribit Galenus) bupreſtes, & cantharides deuorant. Item Ariſtotelis teſtimonio lib. VIII. cap. XXIX. de hiſtoria animalium, ſcorpium deuorari à uipera certum eſt: ob idq; (ut idem eſt auctor) eorum uenenatorum morſus grauiores ſunt, quæ alijs animalibus uenenatis ueſcuntur: quod profectò faciunt uiperæ. Hæ theriacen ingrediuntur: at non omnes, nec omni tempore captæ probantur. Proinde Galenus li-

Viperarũ uenatio, & earũ paſtilli.

bro primo de antidotis rem hanc ſcitè & apertè declarauit, ſic inquiens. Viperas non ut aliqui faciunt, æſtate media, neque ſtatim, ubi cauernas egreſſæ fuerint, uenari conuenit: æſtate ſiquidem earum caro ſitim excitat, ſtatimq; ab egreſſu frigida eſt, ſicca, & extenuata. Optimum itaque tempus eſt, quod ijs medium intercedit, quod & Andromachus ipſe ſignificauit, quo tempore & qui Baccho ſacra faciunt, uiperas dilacerare ſolent, uere quidem finiente, nondum tamen æſtate incboata. Vel ſi uer ad magnam ſui partem hyemale fuerit, circa principium æſtatis, non multo tempore poſt pleiadum ortum. Viperas autem, quæ prægnantes ſunt, reijcere oportet: aliarum uerò caput, ac caudam abſcindere. nam præterquàm quòd hæ particulæ uirulentiores eſſe uideantur, etiam duræ, & parum carnis habent. Sufficit autem in magnis uiperis, id, quod utrinque amputatur, quatuor digitos æquare. Totum uerò reliquum corpus, inteſtinis exemptis, pelleq; detracta, aquis primo abluendum, atque in uas fictile conijciendum eſt: deinde aqua pura ſuperinfuſa, uiridiq; anetho (tunc enim uiget) ollæ prunas, ut coquatur ſubijcere conuenit; uel arida ligna, quæ, quòd fumum non emittant, ἄκαπνα uocant; uel quod melius adhuc eſt, uitium ſarmenta. Salis autem, ſi quidem ſuo tempore uiperas ceperis, tantillum immittere oportet: ſin æſtate iam incipiente, nihil. Porrò obſeruandum eſt, ne illæ capiantur, quæ in maritimis locis, quæue in aliqua ſalſa aquarũ lacuna degunt: antidotus enim quæ ex huiuſmodi uiperis confecta fuerit, ſitim excitabit. Cùm igitur Viperæ probè coctæ fuerint, ac ſi quis comedere uellet, eas ex aqua eximere oportet, deinde carnes ita à ſpinis auellere, ut nihil ex ſpinis ſimul auferatur: atq; his exquiſitè contritis, panis ex puriſsima farina optimeq; confecti, qui præcipuè & benè fermentatus ſit, & in furno, nõ ſub clibano coctus, modicum quiddam admiſcere. Nonnulli tamen in commiſcendo panem Viperis hanc menſurã ſeruandam præcipiunt, ut panis pondus uiperinarum carnium dimidio minus ſit: alij ne tertiam partem excedat malunt. Ego uerò quandoq; quartam, quandoq; & quintam panis impoſui. Cæterùm niſi probè coctus fuerit, periculum eſt, ne aliquid aciditatis medicamentum contrahat. At ſatius eſt, panem hunc ita coctum per aliquot dies loco aliquo ſicciori prius exiccaſſe. Verùm cùm uiperas, & panem coniunxeris, diligenterq; adeò ſubegeris, ut nulla uiperinæ carnis particula non contuſa remanſerit, paſtillos ex ea maſſa conficito, qui tenues ſint: nam craſsi cùm difficulter ſicceſcere ſoleant, & carnem putrere, & panem acceſcere ſinunt. Quamobrem panem quoq; antè ſiccatum terere melius eſt, & non, quemadmodum ante nos qui Cæſari theriacam faciebant, uiperarum iure maceratum: id quod ipſe quoq; diu feci, ſed mihi poſtea melius eſſe uiſum eſt, panem antea contritum uiperarum carnibus exactè iam ſubactis admiſcere: citius nanque paſtilli ſiccantur, qui ſiccum panem, non madidum acceperint. Sit autem cella, in qua paſtillos ſiccabis, in ſuperiori domus parte, ad meridiem conuerſa, uel ſaltem ad ſeptentrionem non reſpicat, ut ſolis radios tota penè die admittat. tali enim in loco commodè ſicceſcent. Statim ubi fuerint conformati, ea parte collocentur, qua ſolares radij peruenire non poſsint. Frequenter autem ipſos conuertere opus erit, ut æqualiter utraque ex parte ſiccescant. quod facere ſi quis omiſerit, ſuperior quidem pars celeriter areſcet; inferior autem humida diutius permanebit, periculumq; erit ne marceſcant. Poſtea uerò quàm exiccati fuerint, maneant adhuc aliquot diebus eadem in cella longius, quàm prius à ſolis radijs, ſæpeq; denuo conuertantur. Sufficient autem ad hæc omnia quindecim dies ad ſummum: poſt quod tempus donec theriacam conficere uolueris, recondi debent in uaſe ſtanneo, aut uitreo, aut etiã aureo. Vitrum ſiquidem, & aurum nullam fraudem admittit: ſtannum autem plumbi miſtura adulteratur. quod ui-

tare

tare conueniet, non ſolùm in hac; ſed & in quibuſcunque alijs antidotis: quemadmodum & argentum, ſi purum non fuerit: uaſa nanque ex eo fabricata celerrimè rubiginem contrahunt, purum autem argentum, Romani candidum uocant. Cæterùm longè melius eſt, haud multò pòſt, quàm paſtillos confeceris, ipſis uti. quanquam non multum detrimenti capiunt, etiamſi peracto anno, atque etiam multo poſt eis utaris. Rectè nanque à principio ſiccati, ad tertium, quartumq́; annum integri perſeuerant, dummodo tamen aptè reponantur, & ſubinde puluiſculus quidam, qui ipſis obnaſci conſueuit, mundis linteis interdum abſtergatur. Is nanque ſi diutius inhæreat, paſtillos perforabit. Perſpicuum eſt autem eos inutiles euadere, qui perforati fuerint. quemadmodum antequàm hoc ipſis accidat, etiamſi multum tempus interceſſerit, utiles permanent. Hæc Galenus de conficiendi paſtillos Vipereos ratione, quò optimi & præſtantiſsimi habeantur. Cæterùm illud Dioſcoridi ridiculum uidetur, quòd qui uiperas eſitent, pediculos procreent. Cui tamen reclamat Galenus libro XI. ſimplicium medicamentorum, ubi id certò ijs euenire aſſerit, quibus plurimum mali ſucci in corpore exuperat. Narrat Plinis libro XXX. cap. XIII. quòd Antonius Muſa Cæſaris Augusti medicus cùm incidiſſet inſanabilia ulcera, uiperas edendas dabat, miraq́; celeritate perſanabat. In Aegypto Aegyptios ipſos uiperis, alijsq́; ſerpentibus ſimiliter, atque anguillis uictitare, prodidit Galenus lib. III. de alimentorum facultatibus. Quibus item eos ueſci traditum eſt, qui occidentales, nouiterq́; repertas Indias incolunt, perinde ac ij, qui orientales inhabitant, ut libro VII. auctor eſt Plinius. Vipera ita Latinis dicta Græcis ἔχιδνα uocatur: Arabibus, Labane alfabay: Italis, Vipera, Germanis, Arantſchlagen: Hiſpanis, Biuora, & Bicha: Gallis, Viperes.

Aegyptijs uiperæ cibus.

Nomina.

Senecta anguium. Cap. XVII.

SENECTVS anguium in uino decocta dolori aurium, infuſu: & dentium, collutione auxilio eſt. Addunt eam in medicamenta oculorum, ſed præcipuè uiperinam.

NVLLIS non cognita anguium Senecta: quippe quæ ſepe in campeſtribus inter ſaxa, & ſtirpes inueniatur. De hac cùm diſſereret Ariſtoteels lib. VIII. de hiſtoria animal. cap. XVII. ſic inquit. Serpentes ſenectam exuunt tum uere, cùm egrediuntur, tum entiam autumno. Vipera etiam exuit tam uere, quàm autumno. Cùm ſerpens exuere incipit, ab oculis primùm detrahi aiunt, ita ut obcæcari uideatur ijs, qui rem non intelligunt. Tum caput exuitur: glabrum enim hoc omnium antequàm reliquum corpus, apparet: atq; una ferè nocte, & die ſenectus tota exuitur à capite orſa ad caudam: & cute altera intus ſubnaſcente, ipſa remouetur. Vt enim fœtus inuolucro ſecũdarum, quo contentus prodierit, exuitur; ſic iſta ſenectute detracta renouantur. Porrò de ea nil aliud memoriæ prodidit Galenus libro XI. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, quàm quòd in aceto decocta dentium dolori medetur.

Senectæ anguium cõſid.

Τῆρας ὄφεος Græcè, Senecta anguium Latinè uocatur: Alchalha, & Selach albaie, Arabicè: Spoglia delle Serpi, Italicè: Schlangen balck, Germanicè: Pelle de la culebra, Hiſpanicè.

Nomina.

Lepus mar. & ter. Cap. XVIII.

LEPVS marinus loligini paruæ ſimilis eſt: qui per ſeſe tritus, aut cum urtica marina illitus capillos euellit. Terreſtris leporis inaſſatum cerebrum manditur, iuuandis tremoribus, qui ualetudine contracti ſunt: affrictu, aut cibo facilem infantibus dentionem præſtat: exuſtum caput, & cum adipe urſino, aut aceto illitum, alopeciarum inanitatibus medetur. Leporinum coagulum poſt triduum à concubitu potum, conceptum adimere, partusque ſpem intercipere proditur: uuluæ, & alui fluorem ſiſtit: comitiales iuuat: contra uenena ex aceto bibitur, præſertim aduerſus concretum lac, & uiperarum morſus. Sanguis eius ſi calidus illinatur, uitia cutis in facie, uitiliginem, lentigenesque ſanat.

LEPVS TERRESTRIS.

Leporis marini conſid.

MARINVS Lepus (ut nonnulli memoriæ prodidere) ſic primùm appellari cœpit, quòd terreſtris leporis faciem referat. Quapropter hæc de eo à Plinio produntur libro IX. cap. XLVIII. Lepus, inquit, qui Indico mari naſcitur, etiam tactu peſtilens, uomitum, diſſolutionemq́; ſtomachi protinus creat. In noſtro offa informis, colore tantùm lepori ſimilis: in Indis & magnitudine, & pilo duriore tantùm. nec uiuus ibi capitur. hæc Plinius. Ex quibus facilè conijci poteſt, Dioſcoridem potius de noſtratium marium Lepore intellexiſſe, quàm de ijs, qui in Indico innatant pelago, argumento quòd paruæ loligini ſimilem marinum leporem reddiderit. Albertus auctor eſt, tertium Leporis marini genus reperiri, communi piſcium magnitudine, ſed capite lepori non abſimili, dorſo rufeſcente, eſculentum: tametſi à nonnullis explodatur, utpote & quòd & concoctu contumax ſit, & elephantiaſim gignat.

Leporis terreſtris conſid.

Ceterùm terreſtris Lepus notiſſimum animal eſt, & curſu uelociſſimum. Solùm hoc inter cætera terræ animalia, quæ utrinque dentata ſunt (ut ſcriptum reliquit Ariſtoteles lib. III. de partibus animalium, cap. XV.) & quæ unicum tantùm continent uentrem, coagulum habet. Sunt & lepores albi, quales etiam Plinius lib. VIII. cap. LV. refert in Alpibus inueniri. Hi hyberno tempore admodum albicantes in ſummis uallis Ananiæ montibus frequentes reperiuntur; eo præſertim tempore, quo ij niuibus altiſſimis ueſtiuntur; qui tamen adeò magni non ſunt, nec ita in cibum parati cum palato ineunt gratiam, ut qui in campeſtribus capiuntur. Ceterùm candidi hyeme tantùm conſpiciuntur: nam liqueſcente niue ſubrubeſcunt, quemadmodum & cæteri. Cuius rei indicio ſunt illi, qui cùm non perfectè priores pilos exuerint, partim candidi, partim ſubrutili uiſuntur. Lepores apertis oculis dormiunt, nec (quæ ſua maxima timiditas eſt) alio quàm fuga ſe tutari ſciunt. Huic ſoli pilos in bucca intus, & ſub pedibus eſſe adnotauit Ariſtoteles libro III. de hiſtoria animalium, cap. XII.

Vana opinio.

Archelaus auctor eſt, cui etiam ſententiæ plerique ſubſcribunt, Leporibus utrunque ſexum, & utranque gignendi uim ineſſe, & omnes lepores æque gignere, ac ſi eſſent hermaphroditi. Quod ita facilè poſſe pati naturam, nullo pacto crediderim: ſed potius ridiculam hanc opinionem in hominum mentibus inſitam putauerim, quòd uiderint, Lepores, quanquam plurimi quotidie capiantur, etiam quodammodo fœcundius procreare. Veruntamen id non euenit, quoniam mares ipſi pariant; ſed quia (teſte Ariſtotele libro VI. de hiſtoria animalium, cap. XXXIII.) ſuperfœtant, dum adhuc utero gerunt, ſimiliterq́; ſtatim à partu concipiunt, ita quòd ſingulis menſibus generant. Sed fœtus edunt non uniuerſos: interpoſitis enim diebus, quot res tulerit, peragunt partionem. Vnde tam innumera fœcunditas: nam etſi fœmina lac nuper natis præbeat; nil tamen prohibet, quin eadem repetat coitum, & lactans, gerensq́; utero, denuo concipiat fœtum. Mares (ut loco citato idem prodidit Ariſtoteles) auerſi coeunt cum fœminis: retro enim ijs genitale membrum à natura datum eſt, ut apparet, dum urinam reddunt. Ex quo etiam multis perſuaſum eſt, mares fœtum concipere: ſiquidem cognitu perquàm difficilè eſt, an mares, an fœminæ ſint, ut etiam cuniculis contingit: qui cùm fœcundius etiam prolificent, quàm lepores; non ob id tamen mares unquam parere uiſi ſunt, quanuis quolibet menſe fœminæ pariant. Tradit Plinius libro XI. cap. XXXVII. bina iecinora Leporibus ineſſe circa Briletum, & Thernem, & in Cherroneſo ad Propontidem: at translatis aliò alterum ſtatim abſumi. Id quod ante ipſum memoriæ prodiderat Ariſtoteles libro II. de hiſtoria animalium, capite XVII. Item libro III. de partibus animalium, cap. VII. ubi hoc leporum genus pluribus in locis reperiri teſtatur, ſpeciatim uero in Sycino agro, circiter Bolbam lacum. In Ithaca inſula (ut idem tradidit libro VIII. de hiſtoria animalium, cap. XXVIII.) Lepores ſi aliunde illati dimittantur, uiuere nequeunt; ſed eòdem reuerſi, unde maris introierint inſulam, moriuntur.

Leporis facultates.

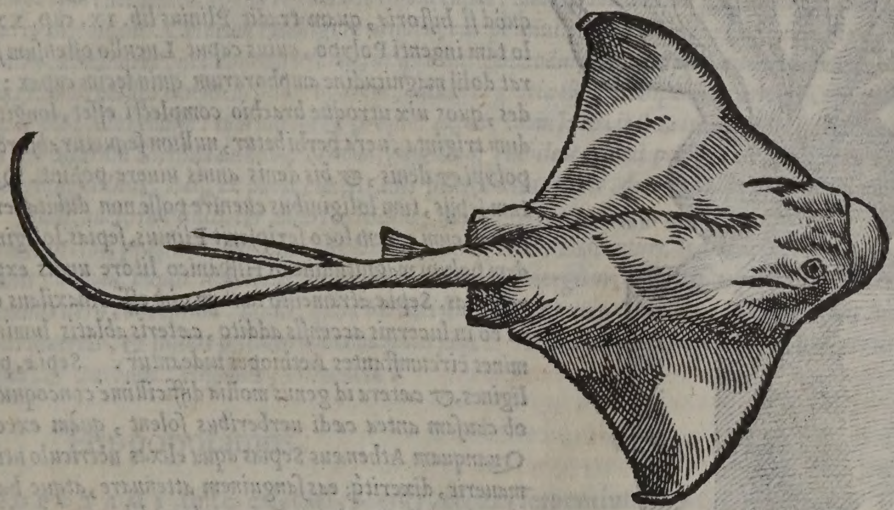
Leporinæ carnes in cibis eſitatæ præter id quòd ægrè concoquuntur, craſſum, atrabilioſumq; generant ſuccum. Veruntamen (ut inquit Raſis libro de LX. animalibus) dyſentericis conferunt, ſi aſſatæ ſumantur. Iecur uerò arefactum, iecinoroſis utiliter exhibetur potandum. Integer cum pelle Lepus, operculato fictili impoſitus, in clibanoq́; igne ſuccenſo tandiu dimiſſus, ut penitus exuratur, urinæ uitijs mirificè opitulatur, adeò ut calculos eijciat, tam in renibus, quàm in ueſica genitos. Leporinum fel ſaccharo exceptum, oculorum argemas, nubeculasq́; delet. Leporinum ſtercus (ut aiunt) mulieribus geſtatum, conceptum impedit. Sed illud experientia compertum eſt, quòd

uuluis

uuluis earum immiſſum, & menſium defluxiones cohibet, & humentem exiccat uterum. Nomina. *Animal* λαγὼς θαλάσσιος *Græcis, Lepus marinus Latinis nominatur: Italis, Lepre marina. Quod uerò* λαγὼς χερσαῖος *Græcè, Lepus terreſtris Latinè dicitur: Arabicè, Arneberri: Italicè, Lepre terreſtre: Germanicè, Haſe: Hiſpanicè, Lieure: Gallicè item Lieure.*

Paſtinaca Marina. Cap. XIX.

MARINAE Paſtinacæ radius, qui eius cauda enatus aduerſis ſquamis reflectitur, dentium dolorem mitigat: nam eos frangit, & euocat.

PASTINACA *marina ſimiliter atque raia, & alia id genus, in piſcium planorum, & chartilagineorum genere collcatur.* Paſtinacæ piſcis coſiſid. *Hanc quidam uulgò uocan Peſce colombo. Gerit hæc in cauda ſupernè radios duos præduros, acutos, & utrinq; minutiſſimè dentatos, quorum uenenato ictu piſcatores grauiter afficiuntur. Quam ob cauſam memoriæ prodidit Aetius lib. III. quòd qui à marina paſtinaca percuſſi ſunt, his uulneris locus manifeſtè apparet. Sequitur autem dolor pertinax, & totius corporis ſtupor: acutum enim, & firmum habet aculeum, quo uehementiſſima ui in altum impulſo nerui ſauciantur. Quapropter in aliquibus mors derepentè totũ conuellens corpus comitatur. Idcirco non abſque forti ratione Plinius libro IX. cap. XLVIII. ita ſcriptum reliquit. Nullum uſquam execrabilius uenenum, quàm radius ſuper caudam eminens trigonis, quam noſtri Paſtinacam appellant, quincunciali magnitudine, arbores infixus radici necat. Arma ut telum perforat & ferri, & ueneni malo. Latet piſcis hic: & ut idem auctor eſt libro citato, cap. XLII. latrocinatur ex occulto, tranſeuntes radio figens.* Marcel. ignoratio. *Marcellus Virgilius, nimirum cupidus ineundi rationem, qua paſtinacæ radio uti poſſet, dentium doloribus ſedandis, quippe quòd id ſilentio inuoluerit Dioſcorides, fatetur, etſi diligenter, ut conſentaneum eſt, inquiſiuerit; nunqnam tamen apud antiquos ſcriptores eam ſe conſecutũ fuiſſe. Qua in re apertè declarat, ſibi cum Plinio parum interceſſiſſe conſuetudinis: quãdoquidem Plinius lib. XXXII. cap. VII. nos abunde docuerit modum, quo eo radio in dentium doloribus uti ualeamus, ſic inquiens. Paſtinacæ quoq; radio ſcarificare gingiuas, & in dentium dolore utiliſſimum. Conteritur is, & cum helleboro albo illitus, dentes ſine uexatione extrahit.* Paſtinacæ, & eius radij uires. *Quapropter mirari non licet, ſi quandoq; in plateis circulatores, dentium extractores cernimus, qui dentes abſq; ferreis inſtrumentis, nullo illato dolore extrahant. Idem radius equos perſanat, qui ſubcutaneis uermibus exeduntur, ſi eo ulcera ſcarificentur, punganturq;. Paſtinacæ iecur oleo incoctum non modò hominum ſcabiem ſanat; ſed etiam brutorum. Piſcis tamen eſculentus eſt, ſi abſciſſis in uniuerſum cauda & capite, decoquatur.* Nomina. Τρυγὼν θαλάσσια *ita Græcis, ut paſtinaca marina Latinis, pariter & Italis nuncupatur.*

Sepia. Cap. XX.

SEPIAE coctæ dum eſtur atramentum, ægrè concoquitur: aluum mollit. Collyrijs è teſta factis conuenienter genarum ſcabritiæ perfricantur. Vſtum in ſua teſta, donec id, quod cruſtoſum eſt, abſcedat, poſtea tritum, expurgat uitiligines, furfures, dentes, & uitia cutis in facie. elotum in medicamenta oculorum addi ſolet: contra albugines, oculis iumentorum efficaciter inſpiratur: pterygia oculorum abſumit, cum ſale tritum, & iniectum.

SEPIAE *in omnibus Italiæ piſcarijs, proprium retinent nomen, uenalesq; habentur, in ijs inquam, in quibus marini ueneunt piſces.* Sepiarum cõſideratio *Hæ polypis ſimiles ſunt, præterquam quòd hi innumeris pedibus excellunt, illæ uerò maiore corporis mole. Eſt Sepijs in dorſo os candidum, ſuperiori parte durum, ac læue: inferiori autem fungoſa quadam medulla repletum, quæ & leuiter aſpera, & ligni modo frequentibus uenis diſtincta uiſitur. Expetuntur Se-*

SEPIA.

piæ oſſa aurifabris: facilè enim in partem illam fungoſam anulorum, cæterarumq; rerum formas inprimas, quæ metallis igne colliquatis expleri ſolent. Sepiæ ſuo etiam aſtu non uacant: ubi enim piſcantem ſenſere effuſo atramento, quod pro ſanguine his eſt, infuſcata aqua abſconduntur. Id quod etiam faciunt aduenientibus uoracioribus piſcibus. Pariunt (ut prodidit Plinius lib. IX. cap. LI.) omnibus menſibus, plerumque autem in terreno inter arundines, aut ſicubi enata fuerit alga: neque his bimatu longior eſt uita. Id quod de polypis retulit Ariſtoteles lib. IX. de hiſtoria animalium, cap. XXXVII. Qua in re dixerim, quòd ſi hiſtoria, quam tradit Plinius lib. IX. cap. XXX. de illo tam ingenti Polypo, cuius caput Lucullo oſtenſum fuiſſe narrat dolij magnitudine amphorarum quindecim capax; atque pedes, quos uix utroque brachio complecti eſſet, longitudine pedum triginta, uera perhibetur, nullum ſequetur abſurdum, quin polypi & denis, & bis denis annis uiuere poßint. Quod etiam tum ſepijs, tum loliginibus euenire poſſe non dubitauerim; præſertim cùm eodem loco ſcripſerit Plinius, ſepias, loliginesq; eiuſdem polypi magnitudine in Hiſpanico litore undis expulſas eſſe repertas. Sepiæ atramento tantam uim eſſe Anaxilaus eſt auctor, ut eo in lucernis accenſis addito, cæteris ablatis luminibus, homines circumſtantes Aethiopes uideantur. Sepiæ, polypi, loligines, & cætera id genus mollia difficillimè concoquuntur. quã ob cauſam antea cædi uerberibus ſolent, quàm excoquantur. Quanquam Athenæus Sepias aqua elixas uẽtriculo utiles exiſtimauerit, dixeritq; eas ſanguinem attenuare, atque hæmorrhoidas ciere. Cæterùm (ut Galeno placet lib. III. de alimentorum facultatibus) duræ ſunt carnis, ægrè conficiuntur, & ſucci crudi plurimum gignunt. Attamen ijs, quibus probè concoquuntur, non parum corpori præbent alimenti. Quin & eius teſta exuſta (ut libro XI. ſimplicium medicamentorum, idem ſcriptum reliquit) ad uitiligines, lentes, & ſcabiem uſum utilem præſtat: miſta præterea foßili ſali, in oculis exiſtentes ungues eliquat: & antequàm uratur frictione dentibus ſplendorem affert, & illitione ulcera deſiccat. Sepiæ oua in cibis ſumpta urinam ciere Plinius commemorat, renumq; lentorem diſijcere. Sepijs nucibus, & allio paratis quidam ueſcuntur, ut ſalaciores in uenerem prorumpant. Quæ σηπία Græcis, Sepia item Latinis, & Italis appellatur: Arabibus, Sarathan, & Sarthan: Germanis, Blacfich: Hiſpanis, Siba: Gallis, Seche.

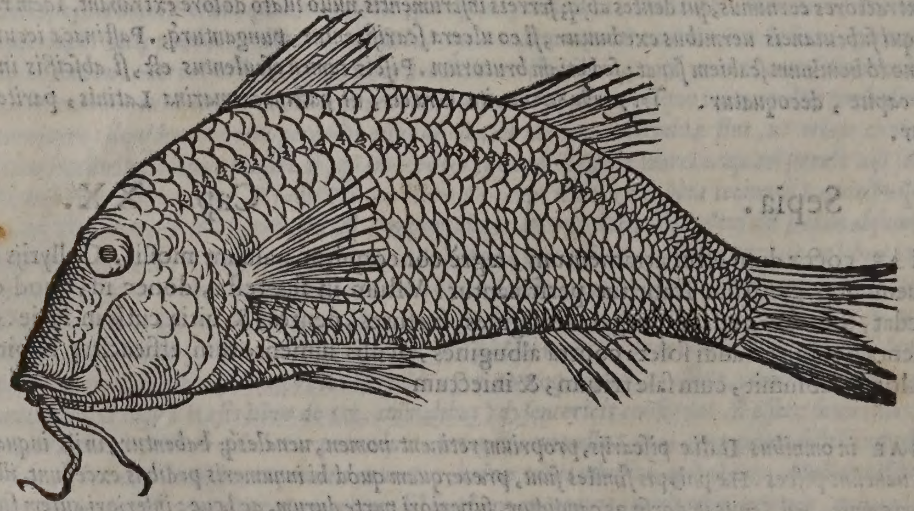
Polypi mira magnitudo.

Sepiarum facultates.

Nomina.

Mullus piſcis. Cap. XXI.

MVLLORVM aſsiduo cibo, aciem oculorum hebetari conſtat. Is marini draconis, aranei, ac ſcorpionis morſibus medetur: ſi crudus, atque diſſectus admoueatur.

MVLLVS piſcis Latinis olim ſic dictus, relicta mulli appellatione, hodie Græcorum more Latinè etiam Trigla & Italicè triglia nominatur. Huic magnitudo non ampla, color ſubrufus, ueluti purpureus. Antiquis is magno expetebatur pretio, precipuè ganeonibus: cùm ex fide dignis conſtet monumentis, Mullos ſæpenumero à priuatis etiam hominibus argenti libra ſingulos ueniſſe: tanta cum eorum iecore, & capite gratia interceſſerat gulæ. Quamobrem Galenus lib. III. de alimentornm facult. de eo hæc memoriæ prodidit. Mulli iecur à guloſis mirabilem in modum uoluptatis nomine commendatur. Quidam uerò ipſum ne per ſe quidem ſolùm edendum cenſent, ſed garelæo, quod uocant, in uaſe præparato, cum pauxillo uini uiſcus in eo tantiſper diſterunt, dum ex uniuerſa eius ſubſtantia, & præparato liquamine unus, ac ſimilaris ſuccus, quantum ſenſu poſsis iudicare, factus eſſe uideatur, in quo intincta mulli carne ueſcuntur. At mihi profectò nequaquam tantæ ſuauitatis uiſum eſt, ut eum honorem mereatur, neq; tam inſignem corpori utilitatem conferre, uti nec ipſum caput: quanquam hoc quoq; laudant ganeones, ac ſecundas poſt iecur ferre prædicant. Cæterùm intelligere nequeo, cur permulti grandiſsimos mullos emptitent, cùm nec adeò ſuaui ſint carne, ut minores: nec concoctu facili, ut quæ dura admodum eſt. Itaque cùm aliquando quendam ingenti pecunia prægrandes mullos ementem interrogarem, cuius rei gratia illos tantopere expeteret, reſpondit ſe primùm propter hepar illos tanti emiſſe: tum autem & propter caput. Idem loco citato, circa capitis initium ita ſcribit. Mullus omnium ferè aliorum duriſsimam habet carnem, impedioq; friabilem: quod perinde eſt, ac ſi dicas, nihil in eo eſſe lentoris, neq; pinguedinis. Eaq; ex parte cunctis alijs præſtantius nutrit, dummodo probè concoquatur. hactenus Galenus. Mulli, auctore Plinio, ter anno fœtificant: tantaq; ijs ingluuies, ut etiam hominum cadaueribus ueſcantur. Ii Cæteris in cibis præſtant, qui inferiori labro, utrinq; barbati habentur. Romani Neapolitanis, & Venetis longè præſtant. Vinum, inquit Athenæus, in quo mullus uiuus immergitur, hauſtum, uenerem uiris mirùm in modum inhibet: fœminis uerò conceptum. Mulli, quòd barbati ſint, Venetis uulgò dicuntur Barboni, non autem Spari, ut aliàs diximus incertis, & infidis piſcatorum nominibus falſi. Piſcis τρίγλα Græcis, Mullus Latinis uocatur: Italis, Triglia, & Barbone: Hiſpanis, Salmoneta.

Mulli conſideratio. Mulli facultas ex Gal. Nomina.

Hippopotamus. Cap. XXII.

HIPPOPOTAMI teſtes exiccati, ac triti, contra ſerpentium morſus bibuntur.

HIPPOPOTAMVS eſt (ut Plinius narrat lib. VIII. cap. XXV. et XXVI. belua, quæ in Nilo editur crocodilo altitudine maior: ungulis bifidis, quales bubus: dorſo equi, & iuba, & hinnitu: roſtro reſimo, cauda torta, & dentibus aprorum aduncis, ſed minus noxijs: tergoris ad ſcuta, galeasq; impenetrabilis, præterquàm ſi humore madeat. At Ariſtoteles lib. II. de hiſtoria animalium, cap. VII. huic beluæ dentes exertos reddidit, non apri: ſed caudam quidem apri eam habere prodidit, magnitudinem aſini, hinnitum equi, & tergoris craſsitudinem tantam, ut ex eo uenabula fiant: quin & interiora omnia equo, & aſino ſimilia. Segetes hoc animal aſtu magno depaſcitur deſtinatione ante determinatas in diem: nempe ex agro ferentibus ueſtigijs, ne quæ reuertenti inſidiæ comparentur. Primus eum uiuum, & quinq; crocodilos, Romæ ædilitatis ſuæ ludis M. Scaurus temporario euripo oſtendit. Hippopotamus in quadam medendi parte etiam magiſter exiſtit. Aſsidua nanq; ſatietate obeſus exit in litus, recentes harundinũ cæſuras perſpeculatus, atq; ubi acutiſsimum uidet ſtipitem, imprimens corpus uenam quandam in crure uulnerat: atq; ita profluuio ſanguinis morbidum aliàs corpus exonerat, & plagam limo rurſus obducit. Huius corij cinis cũ aqua illitus panos ſanat. Adeps frigidas febres: item fimus ſuffitu. Dentes è parte læua dolores dentium, ſcarificatis gingiuis. Pellis eius è ſiniſtra parte frontis in inguina adalligata, uenerem inhibet. Eiuſdem cinis alopecias explet. Teſticuli drachma ex aqua contra ſerpentes bibitur. Belua, quæ ἱπποπόταμος Græcis, Hippopotamus item Latinis, & fluuiatilis equus appellatur: Italis, Hippopotamo.

Hippopotami hiſtoria. Hippopotami uires. Nomina.

Fiber. Cap. XXIII.

FIBER ancipitis vitæ animal, plerunque cum piſcibus, & cancris ex aqua uictum capeſsit. Huius teſtes ſerpentium uenenis aduerſantur, ſternutamenta mouent, & in uniuerſum uarios obtinent uſus. Siquidem menſes, ac partus ciunt, duabus drachmis cum pulegio poti: partus, ſecundasque eijciunt: contra inflationes, tormina, ſingultus, uenena, ixiamque ex aceto bibuntur: lethargicos, & utcunque ueterno obdormiſcentes excitant infuſi: cum aceto autem, & roſaceo olfactu, & odoris ſuffitu, idem faciunt: poti & illiti proſunt tremulis, conuulſis, & omnibus neruorum uitijs. In ſumma calfactoriam uim habent. Eligi debent teſtes, qui ex uno ortu connexi ſunt (fieri enim non poteſt, ut gemini folliculi in una membrana coniuncti reperiantur) liquore intus ueluti ceroſo, odore graui, & uirus redolente, guſtu acri, mordente, ac friabili, naturalibus tunicis circundato. Quem fraude aliqui corrumpunt, conijcientes in follem gummi, aut ammoniacum cum ſanguine, & caſtorio ſubactum, & ita exiccantes. Vanum eſt, quod traditur, teſtes ab ipſis euelli, & à ſeſe abijci, cùm uenatu urgentur: ſiquidem tangi nequeunt, ita, ut in ſue, ſubſtricti. Operæ autem pretium eſt, diuiſa pelle melleum liquorem cum eueſtiente tunica aſſumere, & ſiccatum † potui dare.

Fibri conſideratio.

QVEMADMODVM *in ſuperiore ſpectatur Germania, ubicunque* Rhenus *influit: quin & in* Auſtria, *atque* Pannonia, *ubi* Danubius, *in alijsq; finitimis prouincijs, ubi* Drauus, *&* Sauus *diſcurrunt,* Fiber *ſanè, quem* Græci *κάστορα appellant, animal eſt (ut* Dioſcorides *inquit) quod ex amphibio habetur genere: quippe quod & terris, & aquis uitam ducat: ibi nanq; uidetur modò in fluminibus natare, modò in litore uagari, modò in propinquis ſyluis ſpatiari.* Fiber *lutræ ferè faciem refert, maior tamen.* Pedes *huic ſunt poſteriores anſerinis ſimiles; anteriores uerò ut taſſus habet.* Cauda *eſt illi glabra, lata, piſcium ferè modò ſquamoſa.* Eſtur *hæc, quòd guſtatu piſciũ carnes planè ſapiat, ijs etiam diebus, quibus nobis carne interdictum eſt à lege. In cæteris deniq; corporis partibus parum, aut ferè nihil à lutra diſsidet.* Quo *factum eſt, ut crediderint medicorum nonnulli eaſdem lutræ teſtibus ineſſe uires, quæ fibrorũ teſticulis inſunt.* Dentes Fibris *anteriores ferociſsimi, atq; acutiſsimi ſunt, quibus arborum ramos, ut ferro, cædit, quos poſtea miro coaptat artificio, ſibiq; domum conſtruit pluribus tabulatis in riparum cauis, ubi iuxta flumina degit.* Animal *eſt horrendi morſus: nam hominis parte comprehenſa, non ante, quàm fracta concrepuerint oſſa, morſu reſoluit.*

Vana opinio.

Vanum *profectò eſt (ut etiam ſcribit* Dioſcorides, *itemq;* Seſtius *medicinæ diligentiſsimus) credere* Fibros *ſibi teſtes dentibus amputare, cùm uenatu urgentur, ob hoc ſe peti gnari.* Quandoquidem *id nunquam in his compertum ſit, qui noſtra ætate capiuntur.* Plinius *huius facti anceps id affirmauit lib.* VIII. *cap.* XXX. *quod tamen poſtea negauit lib.* XXXII. *cap.* III.

Fibri teſtium adulteratio.

Cæterùm *diligenter animaduertere oportet, ne ab impoſtoribus adulterati* Fiborum *teſtes emantur: nanq; pauci admodum habentur ex ijs, qui uenales* Venetias *importantur, qui quidem adulterio careant.* Cuius *manifeſto eſt indicio nimia eorum magnitudo, cùm legitimi parui admodum ſint.* Quinetiam *preſtantiæ indicium præbet concluſus liquor in recentibus mellis inſtar, in diutius uerò aſſeruatis, ceræ modo concretus.* Adulterantur *contritis eiuſdem animalis renibus, farctis inde teſtium folliculis.* At *mihi quidẽ ſepius contingit & uidere, & habere ex* Auſtria, Stiria, *& carniola* Fibri *teſtes, qui omni prorſus adulterio uacant: quos magnitudine, colore, odore, guſtu, atq; etiam uiribus longè ab ijs diſsimiles eſſe comperimus, quibus officinarum utitur uulgus.* Plinius *libro* XXXII. *cap.* III. *eos* Caſtoris *teſtes efficaciſsimos putat, qui è* Ponto *afferuntur.* Cui *tamen refragatur* Strabo *lib.* III. *ſuæ* Geographiæ *his uerbis.* Producit *Capreas* Hiſpania, *equosq; ſylueſtres affatim.* Quibuſdam *in locis lacus incrementa ſuſcipiunt.* Cygni, *& eius generis aues plurimæ: ſimiliter & otides aues.* Fluuij *quidem ferunt* Caſtoras: *ſed* Caſtoreum *non eam, quam* Ponticum, *habet uim.* Pontico *enim proprium eſt, ut uenenoſum ſit, ut in alijs permultis. hæc* Strabo. Ex *quibus facilè conſtat plurima in* Ponto *uenenoſa naſci.* Id *quod etiam in* Bucolicis *teſtatur* Virgilius *his uerſibus.*

Has herbas, atq; hæc Ponto *mihi lecta uenena*
Ipſe dedit Mœris: *naſcuntur plurima* Ponto.

Hinc *uerò fit, ut neſciam ego, cur iuſſerit* Damocrates *caſtorium* Ponticum *addi in* Mithridatis *antidotum, cùm tamen* Andromacho *in theriaces compoſitione eligantur teſtes illi, quos caſtor* Iſtrius, *hoc eſt, ad* Danubium *uiuens, protulit.*

Caſtorei uires ex Gal.

Horum *meminit* Galenus *libro* XI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens.* Teſticulos *caſtoris nuncupant* Caſtorium, *medicamentum & celebre, & multi uſus, adeò ut* Archigenes *de* Caſtorij *uſu totum conſcripſerit librum.* Atque *ille ſanè particulares eius facultates expoſuit, nos uerò uelut in alijs medicamentis fecimus, ita & in hoc quoque generalem modò facultatem dicemus: ad quam ſi quis reſpiciat, ipſe per ſe particulares inuenire poterit.* Itaque *quòd excalfaciat, manifeſtum eſt. nam ſi uoles ipſum ad unguem læuigatum oleo maceratum particupiam illinire, & infricare, euidenter illam incaleſcere percipies.* Porrò *calfacientia omnia, ubi contactæ ſubſtantiæ quippiam digerunt, continuò etiam illam deſiccant; niſi ſi quid natura fuerit humidum, ceu oleum & aqua; atque aduentitiam qualitatem calidam, non facultatem aſſumpſerit: ſicut certe hæc ipſa igni, & ſoli æſtiuo admota.* Itaque *cùm* Caſtorij *conſiſtentia quoque ſit ſicca, & calfaciendi potentiam habeat adiunctam, meritò deſiccat.* Atque *hoc illi cùm multis alijs medicamentis commune exiſtit.* Porrò *quoniam impensè ſubtilium eſt partium; ob id*

plus

plus ualet, quàm alia, quæ ſimiliter ut ipſum & calfaciunt, & deſiccant. Nam quæ tenuium ſunt partium medicamenta, ijs quæ ſunt craſſarum, plus ſunt efficacia, etiamſi parem ſortita fuerint facultatem, nimirum quia penetrent, & in altum ſubeant admotorum corporum, potiſsimùm ſi ea denſa fuerint, uelut neruacea. Palàm igitur talia ob cauſam poſitam magnificè iuuantur à caſtorio. Cæterùm falluntur medicorum plerique in uſu Caſtorij, cùm id modò conſiderant, partem quampiam aut tremere, aut conuelli, aut ſenſu motúue priuatam, aut ægrè ſentire: haud ſcientes id genus ſymptomata ad diſsimiles ſequi corporis affectus. At tu ab Hippocrate doctus, ex plenitudine pariter, & inanitione conuulſionem fieri, ubi quidem quæ in neruis continentur præter naturam, euacuare conſilium eſt, ibi & bibendum exhibe, & foris cuti caſtorium impone. Vbi uerò ex ſiccitate nimia obuenerit conuulſio, ſcito hoc medicamen illic eſſe aduerſiſsimum. Ad eundem modum, ijs qui præ plenitudine tremunt, utiliſsimum: aduerſiſsimũ uerò ijs, quibus huiuſmodi affectus accidit ab inanitione. Ad portionem modò dictorum affectuum, ubi ſingulatus euenerit ſtomachi, perſcrutato prius, inuentoq; illius affectu, ac diſcreto, ſi quidẽ à plenitudine ipſum ægroti perpetiantur, ad caſtorij uſum accedito. Sin autem à ſiccitate, & euacuatione, aut acrium humorum morſu prouenerit, medicamen hoc fugito. Sanè ſi odori, guſtuiq; aduertas animum, ſuſpicaberis humano corpori aduerſiſsimam habere ſubſtantiam: tametſi in natura nihil efficere comperiatur eorum, quæ talia facere aſſolent. Siquidem alia ſtomachũ uitiant, alia uentrem, alia caput, alia aliam quámuis partem lædunt. At hoc medicamen ſiue corpori huimdo applices reſiccationem poſcenti, ſiue frigido excalfactionem, ſiue humido ſimul frigidoq; excalfactionem pariter & reſiccationem requirenti, magnam utiq; oſtendit utilitatem: nec ullam parti cuiquam noxam imprimit, potiſsimùm ſi febri uacet, aut non admodum calidam perpetiatur homo febrem, ſed ut ſic dicam tepidam, qualis accidit in cataphoris maximè, & lethargis. Ac multis ſanè Caſtorium exhibuimus unà cum pipere albo, utrunq; menſura cochlearij ex melicrato bibendum præbentes: nec quiſquam ullam ſenſit noxam. Sed & menſibus retentis, ubi per uenam, quæ in talo eſt, modicè euacuaſſem, oblato caſtorio unà cum pulegio, aut calamintha, ſemper medicamen hoc expertus ſum purgationem ciere, abſque ut fœminam læderet. Præterea locos morantes eijcit. eaq; omnia ex melicrato potum efficit. At quibus ita uenter flatu diſtenditur, ut ægrè curationem admittat, aut torminibus uexatur, atq; ſingultu, idq; ob frigidos, uiſcoſosq; humores, aut craſſos, flatulentosq; ſpiritus, eos ex oxycrato potum adiuuat. Quæ porrò iuuat in corpus intrò ſumptum, ijs prodeſt quoq; cuti impoſitum cum ſicyonio, aut ueteri oleo. Quæ uerò ampliori caliditate indigent, ijs etiam per ſeſe infricari debet. Iuuat etiam, ſi quis ſuffitũ eius in prunis impoſiti inſpiratione hauriat, maximè humidos, & frigidos affectus in pulmone, aut cerebro conſiſtentes. Attamen lethargicos, & cataphoricos affectus, qui quidem adiunctam habent febrem, præſtat non dictorum oleorum quopiam macerantes curare; ſed potius ex roſaceo capiti, colloq; im ponere. hactenus de caſtoreo Galenus. Cæterùm, ut Plinius eſt auctor libro XXXII. *cap.* III. *Caſtoreum ſumptum comitialibus auxiliatur. Medetur & dentibus ex oleo in aurem infuſum, à cuius parte doleant. Aurium doloribus melius, ſi cum meconio infundatur. Vrina quoq; Fibri reſiſtit uenis, & ob id in antidota additur. Aſſeruatur autem optimè in ſua ueſica, ut aliqui exiſtimant. Animal, quod* κάστωρ *Græcè, Fiber Latinè dicitur: Arabicè, Inchiam alginde beduſter, Giendedeſtar, ſeu Giendibideſtar: Italicè, Caſtoreo: Germanicè. Eyber: Hiſpanicè, Biuaro, & Biuerio: Gallicè, Bieure.*

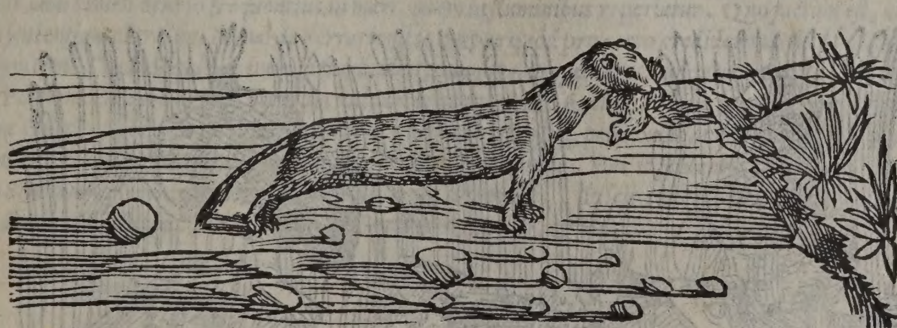
Caſtorei uires ex Plin.

Nomina.

† *Cum in impreßis hoc loco legatur* ποτίζειν, *id eſt, potui dare: tamen in codice manu ſcripto, in quem Oribaſius (ut alias diximus) Dioſcoridis uerba retulit, legitur* ἀποτίθεσθαι, *id eſt, reponere. Quæ lectio ideo uerior eſſe uidetur, quòd caſtorium (teſte Dioſcoride) non ſolùm potui detur; ſed etiam infundatur, & ſuffiatur.*

Muſtela vulgaris. Cap. XXIIII.

MVSTELA, quæ in domibus noſtris oberrat, ambuſta exenterarur, & inueterata ſale, in umbra ſiccatur. Ea binis drachmis cum uino pota, aduerſus omnia ſerpentium uenena præſentaneo eſt remedio: toxico, ſimili ſumpta modo, reſiſtit. Eius uentriculus coriandro farctus, inueteratusque, percuſsis à ſerpente, & comitialibus potu auxiliatur. Cremata in fictili podagricis confert, cinere ex aceto illito. Sanguine perunctæ ſtrumæ iuuantur: comitialibus etiam prodeſt.

MVSTELA *uulgaris notitæ in Italia, animal eſt miræ ſagacitatis, & quanquam corpore paruum; animo tamen inuicto conſtat, atq; feroci. Muſtelarum duo genera eſſe auctor eſt Plinius lib.* XXIX. *cap.* IIII. *Alterum ſylueſtre, quod in agris, & uepribus uitam agit. Alterum domeſticum, quod in domibus noſtris oberrat. Vtræque adeò cupidè catulos ſuos diligunt, ut eos hinc aliò transferant, uerentes ne ſibi ij ſurripiantur. Quo factum eſt, quemadmodum memoriæ prodidit Ariſtoteles lib.* III. *de generatione animalium, cap.* VI. *ut cùm uidiſſent quidam, Muſtelas catulos*

Muſtelæ conſideratio.

Vana quorũdam opinio.

Encelij lapſus.

catulos ſuos, quos paruos admodum parit, ore ſuſceptos transferre, falsò opinati ſunt, eas ore parere. Quorum opinionibus adſtipulatur Ouidius: cui tamen uenia danda eſt, cùm poetis quælibet audendi ampliſsima ſit poteſtas. Non eſt ſimiliter in eo audiendus Chiſtophorus Encelius, uir alioquin eruditus, quòd lib. III. cap. LIIII. de foßilium natura, uulgi fortaſſe ſententiæ addictus magis, quàm Ariſtotelis & aliorum probatiſsimorum auctorum, ſepias, loligines, locuſtas, & ſquillas ore coire ac parere, ridenda hiſtoria ſcriptum reliquerit. qui prætera coruos & ſylueſtres gallinas ore concipere magno errore tradidit.

Martes, & earum hiſtor.

Cæterùm in muſtelarum genere recenſentur quæ MARTES appellantur, quarum duæ in Italia habentur ſpecies. Vna nanq; pilo ueſtitur fuluo nigricante, excepta gutturis parte, quæ albicat. hanc nos uulgò dicimus Faina. Hoc animal oderunt rura, quòd ſæpe domos illorum ingrediatur, ubi non modò gallinas, quas inuenit, iugulat, ſanguine plerunq; exucto; ſed etiam oua exhaurit & exorbet. quin & in turres aſcendit, atq; inibi columbas (modò eas comprehendere poßit) earumq; pullos enecat. Altera ſyluas incolit, raròq; illas deſerit. hæc propriè Mars uocitatur. Differt ab illa, quòd corpore conſtet aliquantulùm longiore, gutture ſit luteo, & pilo contegatur clariore, tactuq; molliore. ut uel his nominibus eius generis pelles magnatibus expetantur ad hyemales ueſtes ſuffulciendas. Sunt qui putent, poſtremam hanc duorum eſſe generum: alterum quidem, quod in fageis, quernis, iligneisq; ſyluis uerſatur: alterum uerò, quod in piceis & abiegnis tantùm oberrat, pulchrius nimirum aſpectu.

Zobellæ hiſtoria.

Muſtelarum quoq; generi adſcribitur quod Germani ZOBELLAM, nos uerò Zibellinum uocamus. Hæc corporis tum forma, tum magnitudine parum differt à marte, quanuis paulò minor ſit. Totum corpus habet pilis fuluis ueſtitum, præterquàm guttur, quod ex albo nigricat. Zobellis referta eſt Moſcouia, & Lituania, atque etiam ijs abundant finitimæ aliæ regiones, à quibus eorum pelles ad nos conuehuntur. Væneunt magno pretio in locis etiam, ubi capiuntur. quo fit, ut uenatores quandoq; ditiſsimi fiant.

Viuerra.

Porrò & VIVERRA inter muſtelas annumeratur. Ea autem animal eſt ſciuri magnitudine, pilo ſubluteo, audax admodum, & animantibus ferè cunctis inimicum, præſertim cuniculis, quos ſæpe gregatim ſuis ex antris pellit. Oblectatur ſanguine mirum in modum, adeò ut ſanguine potius, quàm carnibus uictitet. Inueniuntur præterea (ut audio) in Germania, Polonia, & uicinis locis alia Muſtelarum genera: quæ quoniam hactenus ipſe non uidi neque explorata ſunt mihi, ideo quid de ijs ſcribam, non habeo. Verùm quòd nunc in Bohœmia uitam agam, equidem futurum ſpero fauore atq; auxilio Sereniß. Ferdinandi Archiducis Auſtriæ Principis, & domini mihi colendiſsimi, ut non ſolùm mihi liceat tractu temporis hæc & alia animalia uidere & cognoſcere, quæ in hac boreali plaga proueniunt; ſed & multa rara conſequi, quæ ad rem tum herbariam, tum metallicam ſpectabunt.

Muſtelę natura, & uis

Muſtelæ ſerpentes acriter perſequuntur, dimicantq; deuorata prius ruta. Baſiliſco muſtelæ uirus exitio eſſe auctor eſt Plinius libro VIII. cap. XXI. adeò naturæ nihil placuit eſſe ſine pari. Inijciunt enim eas cauernis facilè cognitis, ſola tabe. Necant illi ſimul odore, moriunturq;, & naturæ pugnam conficiunt. Muſtelæ etiam oculis punctu erutis aiunt uiſum reuerti, eademq;, quæ in lacertis, & annulis faciunt. Muſtelæ cuiuslibet fimus moſchum nonnihil reſipit. Is melle exceptus, addita lupinorum aut fœni græci farina, ſtrumas, cæterosq; pituitoſos tumores diſcutit. Muſtelarum felle cũ ſucco fœniculi utuntur quidam ad oculorum argemas & nubeculas. quinetiam idem lentigines, & alia huiuſmodi cutis uitia emaculare perhibent, ſi cum melle, uitis albæ radicis, aut ari farina illinatur. Nec deſunt, qui putent Muſtelarum pulmonem ad omnes pulmonis morbos efficacem eſſe. Muſtelarum combuſtarum cinis aqua ſubactus illitu capitis dolores mulcet: oculis uerò iniectus ſuffuſiones emendat.

Nomina.

Hoc animal Γαλῆ Græcis dicitur: Latinis, Muſtela: Italis, Donnola.

Ranæ. Cap. XXV.

CONTRA omnium ſerpentium venena pro antidoto ſunt Ranæ, ſi ex ſale & oleo decoctæ edantur, iusque earum itidem ſorbeatur: contra inueteratos tendinum rigores pollent. Illitus earum cinis, profluentis ſanguinis impetus ſiſtit: explendis alopeciarum inanitatibus ex liquida pice illinitur. Viridium ranarum cruor auulſos genis pilos renaſci prohibet, in ueſtigia euulſorum inſtillatus. decoctæ in aceto, & aqua, dentium dolores collutione leniunt.

RANAE *Italis, præſertimq́; Inſubriæ populis frequentiſſimæ. Genere ſanè differunt, quemadmodum magnitudine, colore, ac natura. Aliæ nanq; ex putredine gignuntur æſtiuis imbribus puluere madefacto, quibus ſic ortis breuis eſt uita, nullusq; earum uſus. Aliæ uerò ritè, & ſecundum naturæ ordinem, proueniunt in mari, fluuijs, paludibus, ac lacubus. Sunt & terreſtres, quæ in frutetis, & rubetis plerunque uictitant, ob idq; Rubetæ Latinis dicuntur. Nec deſunt in hoc genere, quæ etiam Calamitæ dicantur, quòd in arundinetis uitam agant. Verùm utræque & uenenatæ, & lethales habentur. Cæterùm illæ in fluuijs, paludibus, & lacubus uerſantur, & degunt, quarum nobis in cibis inualuit uſus, colore uiridi, aut ſubrutilo, cinereóue. tametſi & inibi quandoq; ex his cernuntur, quæ nõ tutò edi poſſunt: utpote quæ à rubetis non multum pernicie diſtent. Pariunt Ranæ, ut Plinius tradit lib. IX. cap. LI. & experientia quotidie comprobari poteſt, minimas carnes, nigras, quas gyrinos uocant, oculis tantùm, & cauda inſignes, mox pedes figurantur, cauda findente ſe in poſteriores. Mirumq́; ſemeſtri uita reſoluuntur in limum nullo cernente, & rurſus uernis aquis renaſcuntur, quæ fuere natæ, perinde occulta ratione, cùm omnibus annis id eueniat. hæc Plinius. Cui tamen ſententiæ prorſus refragatur experientia: quippe quòd in paludibus maritimis, quæ glaciem nunquam hyeme contrahunt, quocunque anni tempore ranas conſpicere liceat. Quapropter dicendum fuerit, Plinium eas tantùm quotannis in limum reſolui exiſtimaſſe, quæ ex ipſius aquæ, & terræ putredine gignuntur. Βάτραχοι ſic Græcè, Ranæ Latinè uocantur: Arabicè, Difdaba, ſeu Dafda: Italicè, Rane: Germanicè, Froſch: Hiſpanicè, Ranas: Gallicè, Granoille, & Raine.*

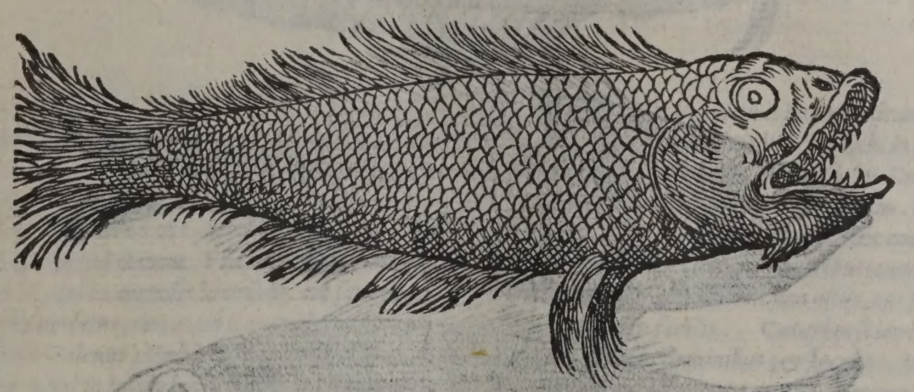
Ranarũ conſideratio.

Ranarum partus.

Nomina.

Silurus. Cap. XXVI.

SILVRVS recens in cibo nutrit, & facilem præbet aluum: ſale uerò conditus, minimum ſuppeditat alimentum. arteriam expurgat, & uocem expedit. Illita ſaliti caro, aculeos, & infixa corpori ſpicula extrahit. Muria eius incipientibus dyſenterijs prodeſt, ſi in deſidentium fotus adijciatur: fluxiones ſiquidem ad ſumma cutis elicit. iſchiadicis infuſa medetur.

EXISTIMAT *Paulus Iouius in libello de Romanis piſcibus, Silurum eum eſſe piſcem, quem uulgus Sturionem appellat. Veruntamen ſi Ariſtoteli, & Plinio eſt adhibenda fides, liquidò conſtabit, aliud piſcis genus eſſe Silurum, aliud Sturionem. Nanq; Ariſtoteles Siluro dentes aſſignat adeò firmos, atq; acutos, ut ijs hamos etiam ferreos frangere ualeat. Plinius item lib. IX. cap. XV. tradidit, Silurum ubicunq; ſit, graſſari, omneq; animal appetere: idcirco innatantes equos ſæpe demergere, præcipuè in Rheno Germaniæ amne prope Lisboum, & in Danubio. At Sturiones etſi prægrandes ſint, edentuli penitus habentur. Ad hæc Silurus Ariſtoteli, & Plinio fluuiatlis ſemper deſcribitur piſcis, cùm tamen Sturio frequentius in mari, quàm in fluminibus reperiatur. Quo factum eſt, ut facilè deductus ſim in ſententiam clariſſimi Manardi Ferrarienſis: quippe quòd pro certo crediderim, Silurum Italis haudquaquam eſſe cognitum. Quandoquidem inibi in fluminibus, quanquam ingentibus, nunquam (quod ſciam) Silurus fuerit repertus. Pannoni Danubij accolæ Silurum uulgari ſermone uocãt Acchia: Rheni uerò litora inhabitantes Germanica lingua Bolich appellant: ſiquidem is maximè graſſatur, morſuq; petit omne animal, quod ſibi obuiam fit. Is effigie gobium refert capite magno, ore amplo, & dentibus ferociſſimis. Hac in ſententia me quoque Plinius confirmat: is enim Silurum & in Rheno, & in Danubio naſci auctor eſt. Piſcis, qui σίλουρος Græcis, Silurus Latinis appellatur: Arabibus, Harbe: Italis, Siluro: Germanis, Bolich, & Balich.*

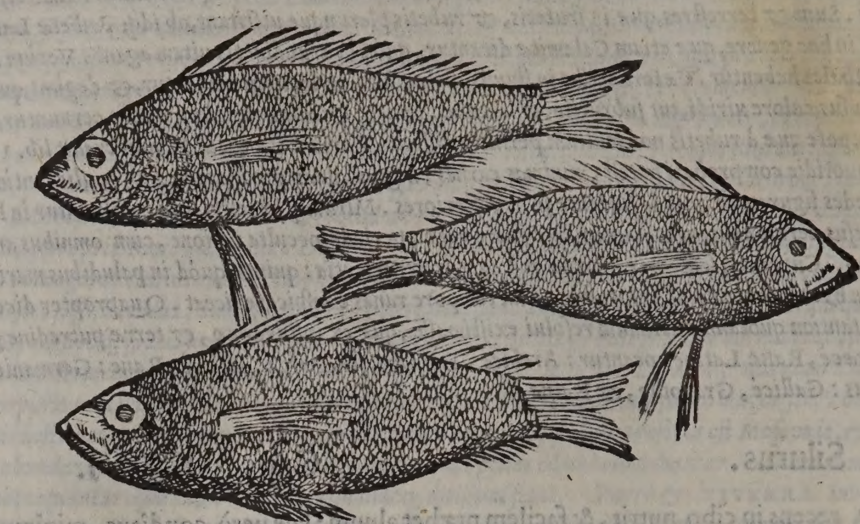
Pauli Iouij opinio improbata.

Nomina.

Smarides. Cap. XXVII.

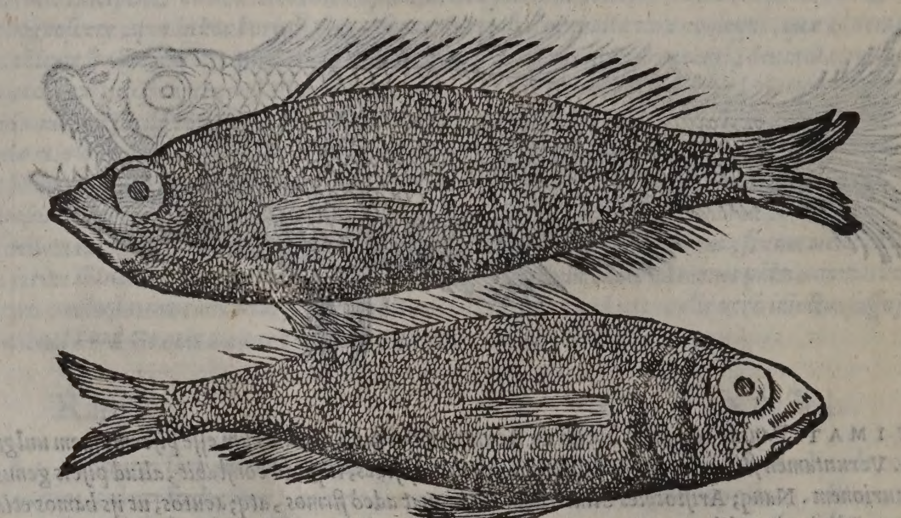
SMARIDIS piſcis ſaliti caput exuſtum, excreſcentes ulcerum oras, puluillosq́ue reprimit nomas cohibet: thymos, clauosq́ue abſumit. Caro non ſecus atque ſalſamentum prodeſt à ſcorpione percuſsis, aut à cane demorſis.

SMARIDES.

Mænæ. Cap. XXVIII.

MAENARVM ex capitibus cinis, ſi illinatur, calloſas ſedis rimas abolet. Eius etiam garum oris putrilagines collutione ſedat.

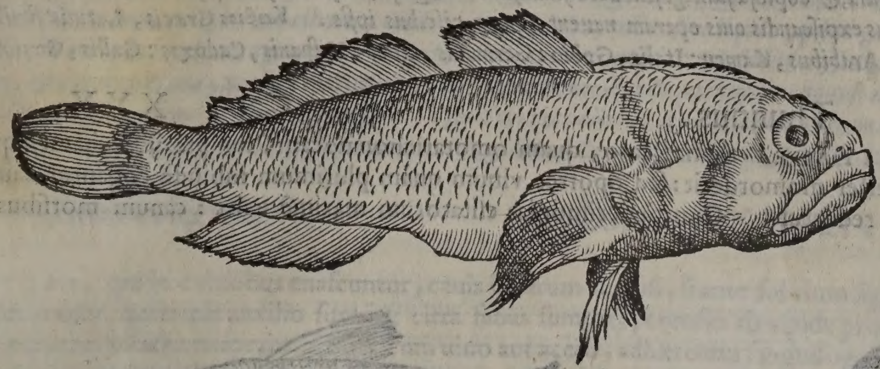
Smaridis conſideratio.

ETSI ſtudij, ac diligentiæ plurimum impenderim, ut quinã piſcis ſit Smaris, certior fierem; nunquam tamen, apud Ariſtotelem, nec Plinium, nec deniq; ueterum quenquam aliquid certi n. ctus ſum, ita ut planè Smaridem cognoſcere, ac deſcribere poſſem. Illud tantùm inueni, ijs Smaridem eſſe piſciculum, mænis facie ſimilem. Ex quo facilè adductus ſum, ut eos non longè aberrare putauerim, qui Smarides eos piſciculos dixerit, quos uulgò Veneti appellant Giroli: nanque hi præter id quod corpore minores ſunt, mænas notis omnibus repræſentant. Mænæ. *Cæterùm cùm Mænæ, quæ uulgò Menole dicuntur, ſint uulgaris notitiæ, non eſt, cur plura de eis diſſeram.* Nomina. *Σμαρίδες ita Græcis ut etiam Latinis Smarides nominantur: Arabibus, Abſamaris: Italis, giroli. Quæ uerò Græcè μαινίδες, Latinè Mænæ dicuntur: Italicè, Menole: Hiſpanicè, Pandelhas.*

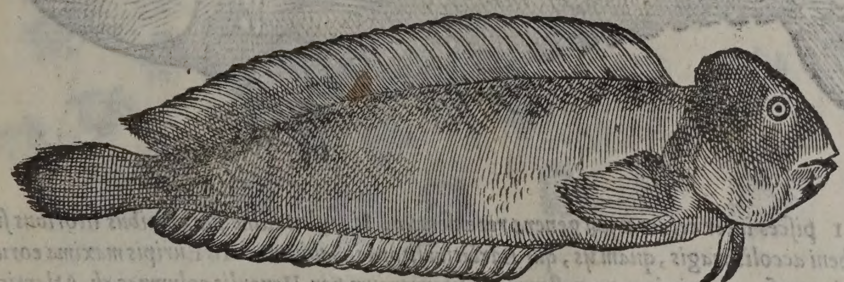
Gobius. Cap. XXIX.

GOBIVS recens in ſuillum uentrem coniectus, ſi conſuta rima in duodecim aquæ ſextarijs, donec duo ſuperſint, decoquatur, excolatus & ſub diuo refrigeratus potui detur, aluus ſine moleſtia deijcitur. Illitus contra ſerperntium, canumque morſus auxilio eſt.

GOBIVS.

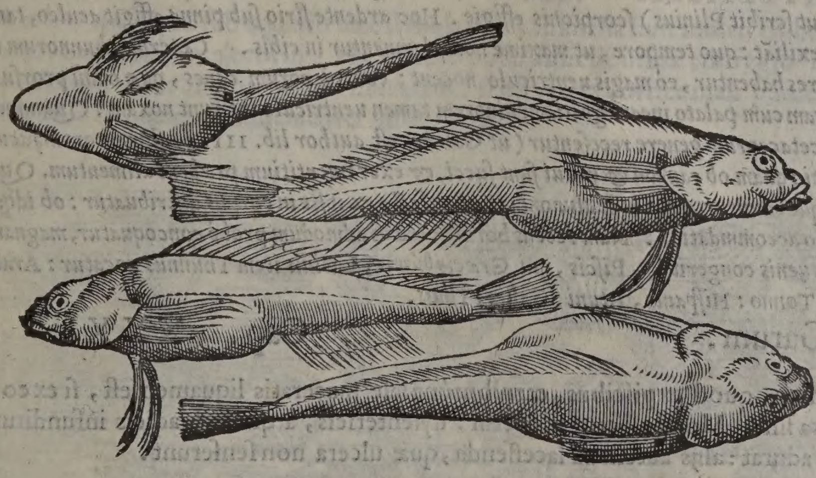

GOBII ALIVD GENVS.

GOBII in Venetis ichthyopolijs frequentiſsimi conſpiciuntur, quòd inibi in finitimis lacunis mirum in modum fœtificent, ac numeroſi proueniant. Quare non immeritò prodidit Ariſtoteles in marinis litoribus, ubi in profundum non labatur aqua, ſumma cum uoluptate morari Gobios. Hos Veneti detractis poſterioribus ſyllabis Go uulgò uocant. Capite ſunt amplo, guſtuq; perſuaues, quòd carnem habeant tum pinguem, tum etiam friabilem. Proinde de his diſſerens Galenus libro III. de alimentorum facultatibus, ſic inquit. Gobius litoralis eſt piſcis, ex eorum numero, qui parui perpetuò manent. Præſtantiſsimus autem ad uoluptatem, coctionem, ſimul ac diſtributionem, & ſucci bonitatem eſt is, qui in arenoſis litoribus, aut ſaxoſis promontorijs uiuit. At qui in fluminum oſtijs, aut ſtagnis, aut ſtagnis marinis uerſatur, non æquè ſuauis eſt, neq; probi ſucci, neque concoctu facilis. Cæterùm ſciendum eſt (ut etiam annotauit Galenus) Gobios non in mari tantùm reperiri; uerùm etiam in fluminibus, & lacubus, quemadmodum teſtantur ij, qui in Lario lacu, itemq; Verbano capiuntur, laudatiſsimi quidem, propterea quòd eorum iecur ma- Gobiorum conſideratio. Gobij facultates ex Gal. Gobij fluuiatiles.

GOBIVS FLVVIATILIS.

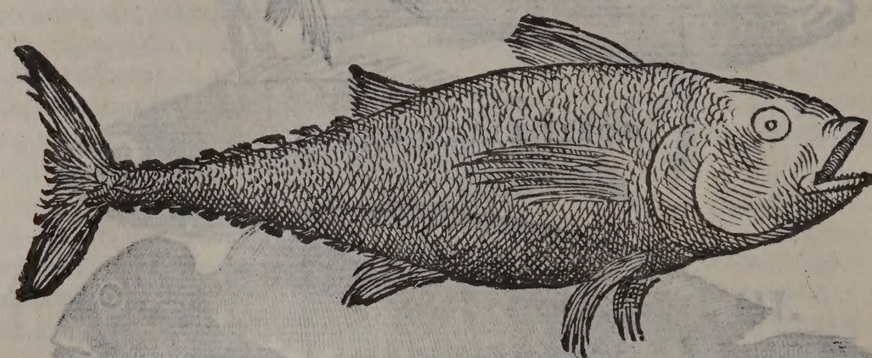
ximam cum palato ineat gratiam. In fluuijs uniuerſim minores exiſtunt, quanquam ex ijs etiam nonnullos inuenias, qui duas, aut tres uncias pendant. In agro Tridentino pauci admodum ſunt fluuij, qui Gobios non alant: nanque & Atheſis & Noſius, & Lauiſius, & Sarca ijs refertiſsimi ſunt. Hos inibi quidam uulgò uocant Capitioni, quidam uerò Marſoni: at in Hetruria, ubi tamen rariſsimi habentur, corrupto à Gobijs uocabulo, uulgò dicuntur Ghiozzi. Sunt

hi piſciculi non modò concoctu facillimi;ſed & ori ſuauiſsimi, atq; gratiſsimi, præſertim cùm ouis turgent: hæc enim in his & pinguia,& copioſa ſunt,guſtui uerò ſuauiſsima. Quo fit, ut ſolertiſsimi piſcatores horum fœturas obſeruantes, non minus expiſcandis ouis operam nauent, quàm piſcibus ipſis. Κωβιὸς Græcis, Latinis ſimiliter Gobius appellatur: Arabibus, Kamen: Italis, Gobio: Germanis, Goeb: Hiſpanis, Cadozes: Gallis, Gouiones.

Nomina.

Thunnus. Cap. XXX.

CONDITANEI thunni caro, quam omotarichon uocant, ſumpta ijs axiliatur, quos uipera nomine preſter momorderit: ſed oportet vinum quàm plurimum ſubinde cogantur haurire, ita vt uomitione reddatur. Contra acrimonias eſitatorum maximè ualet: canum morſibus utiliſsimè illinitur.

Thunni conſideratio.

THVNNI piſces inter cetaceorum genera recenſentur. Ii multitudine ſua omnibus litoribus ſunt noti, præſertimq; Tyrrheni accolis magis, quàm ijs, qui Adriatici litora inhabitant. In Euripis maxima eorum eſt captura. Irrumpunt maio menſe, ac iunio in mare noſtrum mediterraneum per Herculis columnas ab Atlantico oceano, cogentibus xiphijs, hoc eſt, ſpathis piſcibus, qui enſe à roſtris prominente inſtructi, eos toto mari perſequuntur: ſunt enim xiphiæ immanes beluæ. Nam (ut Plinius inquit libro XXXII. cap. II.) mucronato roſtro tam ualidè naues perfodunt, ut in oceano mergantur, præſertim ad Mauritaniæ locum, qui Cotta uocatur, non procul à Lixo flumine. Thunni igitur cùm piſcium ſimpliciſsimi, timidiſsimiq; ſint, non aliter in fugam à xiphijs gregatim aguntur, quàm ouium greges à lupis. Quam ob cauſam uel inanibus terriculamentis acti facilè uadis, atque litoribus intruduntur.

Xiphia piſcis

Thunnorum captura,& nomina.

Porrò ſumma ſpectantium uoluptate maio; & iunio menſibus Thunni à Gaditanis non longè ab Herculeo fretu capiuntur, ad quam piſcationem uniuerſus concurrit populos, maximo clamore,tympanorum ſonitu, ac bellicis puluere, & igne concrepitantibus terriculamentis. Hæc enim eorum capturam faciliorem reddunt: quandoquidem ſtolidi cùm ſint, uocibus, & ſtrepitu territi, concitantur ad uada: quo in loco poſtea gregatim retibus capiuntur,maximoq; omnium plauſu trahuntur in litus. Thunni diuerſa ſortiuntur nomina; nãque primus thunnorum fœtus ab ipſo ſtatim ouo Cordilla dicitur, qui mox in Limarias euadit: ex limarijs autem adoleſcentibus Pelamides fiunt, ſic à luto dictæ: cùm uerò hæ pedalem exceſſere menſuram, in Thunnos abeunt. Athenæus hos diu uiuere ait,& in prægrandes euadere piſces. Sed huic opinioni uidetur aduerſari Ariſtoteles, cùm aſſeueret,eos biennio uitam finire. Animal eſt paruum (ut ſcribit Plinius) ſcorpionis effigie. Hoc ardente ſirio ſub pinna affigit aculeo, tantoq; infeſtat dolore, ut in naues exiliãt: quo tempore, ut maximè noxij damnantur in cibis. Cæterùm thunnorum uentres, quò in cibatu ori gratiores habentur, eò magis uentriculo nocent: contrà eorum canes, quæ omni prorſus pinguedine carent,etſi non tantam cum palato ineant gratiam;minorem tamen uentriculo inferunt noxam. Quanquam huiuſcemodi piſces, qui in cetaceorum genere receſentur (ut Galenus eſt author lib. III. de alimentorum facultatibus) dura carne ſunt præditi: quam ob cauſam & praui ſunt ſucci, & excrementitium præbent alimentum. Quapropter ſale macerata plerunque eduntur, quòd inde alimonia tenuior facta ex ipſis in corpus diſtribuatur: ob idq; ſit coctioni, & ſanguini faciendo accommdatior. Nam recens horum caro ni admodum probè concoquatur, magnam crudorum, ſuccorum copiam in uenis congerit. Piſcis, qui Græcis θύννος, Latinis item Thunnus uocatur: Arabibus, Keſam & Aliena: Italis, Tonno: Hiſpanis, Atuni: Gallis, Thun.

Thunnorũ in cibis facul.

Nomina.

Garum. Cap. XXXI.

GARVM omne, quod expiſcibus, carnibusque ſale maceratis liquamen eſt, ſi ex eo fotus fiat, depaſcentia ulcera ſiſtit. Morſus à cane medetur. dyſentericis, atque iſchiadicis infunditur: nonnullis, vt exulcerata adurat: alijs autem ad laceſſenda, quæ ulcera non ſenſerunt.

Ius Piſcium. Cap. XXXII.

RECENTIVM piſcium ius, modò per ſe, modò ex uino potum, aluum ſubducit. Priuatim ad hunc uſum conficitur è phycidibus, & ſcorpionibus, & iulidem, è percis, & recentibus alijs ſaxatilibus, nec uirus reſipientibus, ſimpliciter cum aqua, oleo, & anetho.

GARVM *dictum eſſe à ueteribus tradidit* Plinius *lib.* XXXI. *cap.* VII. *quòd olim conficeretur ex piſce, quem Græci garon uocabant, inteſtinis illius ſale maceratis, ac eliquatis. Quod item poſteà è ſcombri extis confici cœptum eſt.* Fuit olim Garum complurium ciborum condimentum, *adeò ut nullus ferè liquor, qui ad gulæ luxum magis præſtaret, ab antiquis fuerit excogitatus.* Veruntamen de hoc non intellexit Dioſcorides; *ſed generatim de omni piſcium, & carnium muria, qua hæc diutius aſſeruari ſolent. Cæterùm de piſcium iure non eſt cur pluribus agam, cùm ſatis ab ipſo auctore de eo proditum ſit.* Quod Græci γάῤῥον, Latini ſimiliter Garum dicunt: Arabes, Muri, ſiue Almuri: Itali, Garo, & Salamuoia. Quod uerò Græcis ζωμὸς ἰχθύων, Latinis Ius piſcium dicitur: Italis, Brodo de peſci. Gari conſideratio. Nomina.

Cimices lectularij. Cap. XXXIII.

CIMICES, qui in cubilibus enaſcuntur, cauis fabarum incluſi, ſi ante febrium ſignificationes ſepteni deuorentur, quartanis auxilio ſunt: & citra fabas ſumpti, percuſsis ab aſpide proſunt: uuluarum exanimationes olfactu reuocant. Poti cum uino aut aceto, adhærentes ſanguiſugas abigunt: triti, & urinariæ fiſtulæ impoſiti, urinæ anguſtias leuant.

INTER *omnes nocturnos hoſtes, qui nobis dulcem ſomni quietem intercipiunt, nulli quidem nocentiores, infeſtioresq; habentur, quàm* Cimices: *quippe qui non ſolùm morſu dilacerent, quo & ſomnum interturbant, & ſanguinem nobis adimunt; ſed etiam fœtorem adeò deteſtabilem, abominandumq; nobis ex ſe relinquunt, ut eo longè magis ſenſus, ſpiritusq; lædantur, quàm uniuerſæ corporis partes, quæ ab ijs fuerint ictæ. Cæterùm tametſi infeſtiſſima, fœtidiſsimaq; ſint animalia; noluit tamen eos genuiſſe natura omnium rerum parens, quin ſuum haberent in medicina uſum.* Vtuntur ijs recentiores quidam ad ciendam urinam, *uiuis in penis organum immiſsis, non autem mortuis, & tritis,* Dioſcoridis *modo. Quod mihi magis conſentaneum eſſe uidetur: ſiquidem in meatum urinarium inditi, ingreſſu titillationem exicitant, & urinæ uim expultricem proritant.* Sunt & ſylueſtres Cimices, *qui ex herbis uictum, & locum habent, lectularijs maiores, colore uiridi, æquè ac illi fœtidi. Sed hi nullum, quod ſciam, obtinent in medicina uſum.* Cimices ita Latinis, κόρεις Græcis appellantur: Italis, Cimici: Germanis, Vuantzen: Hiſpanis, Chiſmes, Chimeſas, & Parauelhos: Gallis, Puneſes. Cimicum cõderatio. Cimices ſylueſtres. Nomina.

Millepedæ. Cap. XXXIIII.

MILLEPEDAE, quæ ſub aquario uaſe ſtabulantur, animalia ſunt multis edibus nitentia, quæ contacta manu contrahuntur in orbem. Hæ ex uino potæ difficili urinæ, & regio morbo auxiliantur. Millepedæ cum melle anginis utiliter illinuntur. tritæ, & in cortice mali punici calfactæ, doloribus aurium, addito roſaceo, conuenienter inſtillantur.

MILLEPEDAE, *quas uulgò appellamus* Porceletti, *animalia ſunt exigua, & omnibus uulgaria. Proinde non operæpretium duxi, ut plura de eis in præſentia referam, quàm tradiderit* Dioſcorides. *Cæterùm animalcu-* Millepedarũ uſus.

la hæc Galeno commendata ſunt libro II. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos ad diuturnos capitis dolores, ubi ſic inquit. Maximè etiam proſunt ſub aquario uaſe naſcentes aſelli, millepedæ appellati, ſi oleo incoquantur. Quamobrem neſciuerim, cur dixerit Plinius lib. XXIX. cap. ultimo, Millepedam animal eſſe è uermibus terræ piloſum, multis pedibus, arcuatim repens. Animalia, quæ Græcè ὄνοι, Latinè Millepedæ, Aſelli, & Multipedæ uocantur: Arabicè, Harna: Italicè, Millepedi, & Porcelletti: Germanicè, Eſel: Hiſpanicè, Gallmilha: Gallicè, Cloporte.

Blatta. Cap. XXXV.

BLATTAE eius, quæ in piſtrinis inuenitur, interanea trita, aut cum oleo decocta, aurium dolores inſtillatu mitigant.

Blattarũ cõſideratio.

BLATTARVM plura eſſe genera, auctor eſt Plinius lib. XXIX. cap. ultimo. Verùm hæ, quarum in Hetruria aliquibus locis ingens eſt multitudo, & quæ uulgò uocantur Piattole, noctu magis, quàm interdiu in cellis uinarijs apparentes circa latrinarum ora, in piſtrinis, balneis, uliginoſisq; ædium partibus, fœdiſsima quidem, nauſeoſaq; ſunt animalia. Gryllos hæ, qui noctibus æſtate ſtrident, quadantenus referunt: planiores tamen, cruribus exiámnum tenuioribus araneorum modo: proinde fugæ citiſsimæ. Lux iſtis aduerſiſsima, ita ut, ſi nocte lumen repentè inferatur humentibus locis, in quibus degunt, celerrimo curſu refugiant. De his igitur, utpote quæ multùm in piſtrinis uerſantur, intellexiſſe Dioſcoridem credendum eſt: non autem de illis uermiculorum modo oblongis, quæ in apum aluearijs, & in carnibus diu ſale inueteratis enaſcuntur: quanquam & hæ Blattæ nomen ſibi uendicauerint. Nobis hæ uocantur uulgò Barbeggie, alijs uerò Carpe. Blattarum uires, quas pluribus Plinius conſcripſit, ſilentio inuoluimus, rati gratioribus, ſalubrioribusq; remedijs morbos poſſe ſanari, quàm ijs, qui à tam fœtidis, atq; execrandis ſumuntur animalibus. Quæ Græcis σιλφη, Latinis, pariter & Italis Blatta nominatur: Germanis, Grillen, & Heymichen: Hiſpanis, Rapa coua.

Nomina.

Pulmo marinus. Cap. XXXVI.

PODAGRAS, pernioneſque emendat pulmo marinus recens, tritus, & illitus.

Pulmonis marini conſid.

PVLMONES marini animalium pulmonibus non abſimiles habentur. His (ut Plinius eſt auctor libro IX. cap. XLVII.) eadem quæ frutici ineſt natura, perinde ac ſpongijs, urticis, ſtellis, & olothyris. Conſpiciuntur marini pulmones plerunque undis ſupernatantes, futuram maris procellam præſagientes. Mirum, quòd ſi ijs uirgæ baculiq; perungantur, nocte facium accenſarum modo lucem edunt. πνεύμων θαλάσσιος ita Græcis. Latinis uerò Pulmo marinus appellatur: Italis, Polmone marino: Hiſpanis, Natura de uieya, & Capacha de uelha.

Nomina.

Pulmones. Cap. XXXVII.

SVILLVS, & agninus, urſinuſque plumo impoſitu, attritus à calceamentis contractos, ab inflammatione tuetur. Vulpinus uero ſi arefactus bibatur, ſuſpirioſos adiuuat. Adeps quoque liquefactus, infuſuſque aurium dolores finit.

MVLTA præterea ſunt horum animalium membra, de pulmonibus quorum diſſerit Dioſcorides, quæ medicamenti uim poſsident, de quibus poſtea ſpeciatim ſuis locis dicetur. Verùm cùm hæc animalia nemini non ſint cognita, non opus eſſe exiſtimo, ut de ijs plura dicamus. Quanquam illud ſilentio non diſsimulandum, quòd ſcilicet Vrſarum partus non ſit plurimis membris indiſcretus, cruribus præſertim, & undique rudis, ac informis: nec quòd parentis linctu formam tandem recipiat urſinam, ut nonnuli ſcriptis commendarunt, & credit uulgus. Quandoquidem in ualle Anania ſupra Tridentum uidimus nos prægrandem Vrſam prægnantem, ab ipſis uenatoribus exenteratam, cuius catuli adhuc in utero exiſtentes, omnibus ſuis membris diſtinctis, ac formatis reperti ſunt, non autem informes,

Vana de urſæ partu opinio.

ſormes, ut plerique exiſtimant, magis fortaſſe Ariſtotelis, & Plinij auctoritatibus freti, qui ita eſſe memoriæ prodiderunt, quàm ſenſibus, & experientia. πνεύμονες *Græcè, Pulmones Latinè dicuntur: Arabicè, Rich, & Riche: Italicè, Polmoni: Hiſpanicè, Leuianos: Gallicè: Polmon.* Nomina.

Iocinera. Cap. XXXVIII.

ASINI IECVR inaſſatum eſu comitialibus prodeſt: ueruntamen ieiunis edendum præcipitur. Capræ uerò inaſſati decidua ſanie, inungi luſcioſos prodeſt: & dum coquitur apertos oculos halitu eius uaporari. prodeſt in cibo toſtum ad eadem. Tradunt hircini iocineris cibo comitiales deprehendi. Aprinum recens ſi areſactum teratur, ex uino potum, contra ſerpentium, † uolucrumque morſus auxilio eſt. Iecur canis, qui rabie exagitatur, toſtum, & in cibo ab emorſis ſumptum, ne tententur metu aquæ tueri creditur. Vtuntur autem ad arcendos aquæ pauores dente eo, qui caninus dicitur. hunc à cane, qui momordit, exemptum, & folliculo inditum, pro amuleto brachio adnectunt. Inueteratum autem ſale mergi iecur, ex hydromelite binis ligulis potum ſecundas pellit.

PRAETER *Aſini, Capræ, Hirci, Apri, rabidi Canis, & Mergi iecur, eſt & Lupinum, quo utuntur medicorum nonnulli, qui primas tenent in uniuerſa Italia. Siccant enim lupinum iecur, mox in puluerem conterunt, & tanquam præcipuum medicamentum ijs exhibent, qui iocineroſis afficiuntur fluxionibus: ijſq; ſimiliter, qui aqua inter cutem laborant.* Iocineris lupi conſid. *Quanquam id probare non uideatur Galenus lib.* XI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Iecur lupinum ſæpenumero in medicamentum indidi hepaticum, quod ex eupatorio conficitur; nec tamen quod memoria dignum ſit, amplius præſtare comperi, ad illud uidelicet comparans, quod ſine ipſo componitur. Secus autem Galenus de iecore lupino ſcripſit poſtea lib. & cap.* VIII. *de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, ubi iecinoris medicamenta recenſet, cùm ſic inquit. Cochlearum terreſtrium carnem ualde probè terito, & affuſis uini nigri cyathis tribus calfacito, ac bibendum dato. Videntur autem hæc iuxta totam ſubſtantiam efficacia eſſe, nõ ſecundum unam aut alteram qualitatem. Quale eſt & Lupinum hepar, cuius abunde experimentum habemus. Vſus autem ipſius conſimilis cochleis eſt. teritur enim exactè hepar lupinum, & datur drachma una cum uino aliquo dulci, qualia ſunt theræum Creticum, & ſcybelites, ac dulcè protropum. Benigna enim hæc ſunt uiſceri, ipſum nutrire potentia, & media iuxta calidi & frigidi oppoſitionem: & ob id talia pharmaca omnibus intemperaturis conuenire uidentur, ut quæ ex ſubſtantiæ proprietate commoditatem de ſe exhibent, & neq; calidas, neq; frigidas intemperies lædant. hactenus Galenus. Cæterùm idem in ſimplicium medicamentorum cenſu, libro paulò antè citato, Canis rabidi iecur non ijs præſtare uiribus, quibus aliquorum fert opinio, ſcriptum reliquit his uerbis. Iecur rabientis canis, ſi aſſum edatur, remedium exiſtere ijs, qui ab ipſo fuerint demorſi quibuſdam memoriæ eſt proditum. Ac ſcio certè quoſdam, qui ipſum ſumpſere, manſiſſe ſuperſtites, uerùm non illo ſolo.* Canis rabidi. *Siquidem alijs præterea remedijs uſi ſunt, quorum fecimus periculum in rabioſorum morſibus. Audiui uerò quoſdam, cùm illi ſoli fidem habuiſſent, poſtea mortuos. De iecore Mergi in aqua degentis, tametſi Galenus nihil literis mandauerit; Paulus tamen id renum calculos eijcere tradidit. Dioſcorides uerò ſecundas, non autem calculos pellere protulit. Quo fit, ut Pauli codicem depreuatum eſſe crediderim. At uentris quidem Mergi meminit Galenus citato loco, eorum opinionem ut uanam explodens, qui uentriculo roborando ipſum exhibent.* Mergi iecur, & uenter. *Eoſq; item deridet medicos, qui ad idem uſurpant, internas uentriculorum gallinarum tunicas: ſiquidem ait, ſe utrunque expertum fuiſſe, nec inde quicquam conſecutum emolumenti. Quod tamen cùm ignorent recentiorum quidam, cùm ſeplaſiarijs ad uentriculum roborandum aliquid præcipiunt, nihil frequentius habent in ore, quàm illud, Recipe ſtomachi gallinarum, longè magis uulgum quàm Galeni dogmata ſecuti: quanquam in hoc Galenus ſua experientia fretus, apertè Dioſcoridi refragetur.*

Quod Græci ἧπαρ, *Latini item hepar, & iecur uocant: Mauritani, Bedib: Itali, Fegato: Germani, Leber: Hiſpani, Figado.*

† Sunt qui hoc loco non πτηνῶν, quod eſt uolucrum, legant; ſed κτηνῶν, id eſt, quadrupedum, priore tantùm mutata litera. Certè facilis hic fuit librariorum lapſus: tamen quæ ſit uera Dioſcoridis ſcriptura, non facilè intelligi poteſt, cùm Plinio aues etiam dentatæ prodantur.

Genitale cerui. Cap. XXXIX.

GENITALE cerui tritum, & in uino potum, à uipera demorſis auxiliatur.

Genitalis cerui uires. *RASIS auctor eſt, Genitale cerui, præter uim quam ſibi natura comparauit contra uiperarum morſus, ut etiã ſcribit Dioſcorides, auxilio eſſe remorantibus urinis, ac coli cruciatibus affectis, ſi ubi aqua probè fuerit elotum, ipſa ſtatim ablutionis bibatur aqua. Aiunt in puluerem tritum, & ijs medicamentis inditum, quæ uenerem exitant, ea ualentiora efficere. Quin & dyſentericis mederi magno ſucceſſu à nonnullis expertum eſt.* Nomina. *Quod αἰδοῖον ἐλάφου Græcis, Genitale cerui Latini dicunt: Itali, Verga del ceruo.*

Vngulæ aſini, & capræ. Cap. XL.

VNGVLARVM aſini cinis per dies multos binis cochlearibus potus, proditur comitiales adiuuare, eædem oleo ſubactæ ſtrumas diſcutiunt: & illitæ pernionibus medentur. Caprinarum cinere perunctæ ex aceto alopeciæ ſanantur.

Vngularum uires. *NON ſolùm Aſini, & Caprarum ungulæ in medicum ueniunt uſum; ſed & Vaccarum ex prioribus tantùm pedibus exutæ, ut auctor eſt Raſis libello de LX. animalibus. Siquidem harum combuſtarum cinerem potum, nutricibus lactis copiam præbere exiſtimat, Mularum uerò mulieres infœcundas reddere. Quinetiam mures earum ſuffitu fugari, ipſis carbonibus impoſitis, & accenſis.* Nomina. *Earum nomen Græcum ὄνυχες, Latinum Vngues, & Vngulæ: Arabicum, Chaſit, Stes, & Dalef: Italicum, Vnghie: Hiſpanicum, Vnhas de animal: Gallicum, Ongle.*

Lichenes equorum. Cap. XLI.

LICHENES ſunt in equorum genibus, & ſuper ungulas indurati calli. qui triti, & in aceto poti, comitialibus mederi traduntur.

DE

DE CALLIS, *qui equorum cruribus innaſcuntur, meminit Plinius libro* XXVIII. *capite* XI. *&* XV. *iiſq; tritis, & per aurem cum oleo infuſis, dentium dolorem mulceri ſcribit, diebusq; quadraginta ex uino aut mulſo potis calculos expelli. Cæterùm Galenus, cui etiam ſubſcribit Paulus, addidit hos quibuſdam uſurpari ad quemlibet animalium morſum.* Λειχῆνες ἵππων, *ita Græcis, Latinis uerò Lichenes equorum nominantur: Arabibus, Zeide: Italis, Calli de caualli: Hiſpanis, Impigenes dellos cauallos: Gallis, Cal del iambes des chenas.*

Callorũ equi uires.

Nomina.

Coria veteramentaria. Cap. XLII.

VETERIS corij cremati illitus cinis ambuſta igni, intertrigines, necnon calceamentorum attritus ſanat.

CORIA *uetera, quæ uidelicet ueteramentorum ſunt, uſta (ut Galenus memoriæ prodidit libro* XI. *de ſimplicium medicamentorum facultatibus) ad attritiones commodari calceamentorum ſcriptum à quibuſdam eſt, tanquam ſcilicet hoc faciant ex antipatheia quadam. Certè quæ phlegmone obſidentur, haudquaquam iuuantur: uerùm ubi ſedata fuerit phlegmone, non iniuria iuuantur, nempe quia reſiccantur. hæc Galenus. Cæterùm ueteramenta prunis accenſa fumo naribus accepto, efficaciſsimum conſtat eſſe remedium ad uuluæ ſtrangulatus, ut mihi quoque experientia comprobatum eſt: quandoquidem hoc tantùm remedio ego deploratas in eo affectu mulieres incolumes pluries reddidi. Iis ſimiliter accenſis ſerpentes efficaciter fugari compertum eſt, neque eos modò, qui in domibus noſtris oberrant; ſed eos etiam, qui in hominum corpora ingrediuntur, dum homines per æſtatem alto ſomno oppreſsi, ore aperto in campeſtribus obdormiunt. Quod ſcriptis tradidit Marcus Gattinaria noſtræ ætatis medicus non contemnendus, accidiſſe ſuo tempore cuidam homini; cui cùm fruſtrà adhibita eſſe innumera medicamenta, ipſaq; alioquin efficaciſsima; illud tamen magnificè præſtitit ueteramentorum fumus traiectorio in corpus hauſtus. Siquidem cùm primùm immanis fera (erat enim uipera non parua) fumi nidorem præſenſit, uiſa eſt à circumſtantibus egredi per anum non ſine magna omnium admiratione.* Καττύματα *ſic Græci, quæ Latini Coria ueteramentaria uocant: Arabes, Geldalatiche: Itali, Scarpe uecchie: Hiſpani, Zepatos uiegos.*

Veteramẽtorum uires ex Galeno.

Vipera ex homine fugata.

Nomina.

Gallinæ, & galli. Cap. XLIII.

DISSECTAE gallinæ, & adhuc calentes appoſitæ, ſerpentium morſibus auxiliantur: ſed identidem alias ſufficere oportet. Earum cerebellum in uino bibendum datur contra ſerpentium morſus: ſanguinem à cerebri membrana profluentem ſiſtit. Quæ interiore uentriculi galli ſinu reſidet membrana, ſecti in laminas cornus ſpecie ſimilis (ea uerò inter coquendum abijci ſolet) ſiccatur, tritaque in uino conuenientiſsimè ſtomachicis datur in potu. † Ius è uetere gallinaceo aluum deijcit. Abiectis itaque interaneis ſalem conijci oportet, & conſuto uentre decoqui in uiginti ſextarijs aquæ, donec ad tres heminas redigantur: totum id refrigeratum ſub diuo, datur. Aliqui incoquunt olus marinum, mercurialem, cnicum, aut filiculam. Crudos humores, craſſosque, atram bilem, & ſtrigmenta elicit: prodeſt longis febribus, ſuſpirijs, articularijs morbis, & inflationibus ſtomachi.

Gallorum, & gallinarũ uires ex Gal. & aljis.

TAMETSI *Gallinarum ius ſimplex (ut Galeno proditum eſt libro* XI. *ſimplicium medicamentorum) retinendi uim habeat; gallorum tamen ueterum cum ſale diutius decoctorum, ſubducendi facultatem obtinet. Aduerſus ſerpentium morſus tam gallinis, quàm gallinaceis utuntur medici, non tantùm ipſis diſſectis, & appoſitis (ut docet Dioſcorides) ſed uiuentibus adhuc plumas detrahunt ab ano, eumq; demorſis partibus apponunt: attrahunt enim hæc animalia cucurbitularum modo in ſe uenenum, quo mox interficiuntur. Quamobrem alios gallinaceos uiuos cõtinuò apponere neceſſe eſt, donec iniectum uirus penitus abſumatur. Vtuntur præterea gallinarum adoleſcentium iure, ad æquandos corporis humores, poſt febrium diſceſſum, cum ſaccharo, ſerapij modo. Ad hæc gallorum cum gallinis nondum coeuntium teſtes, deperditas in morbis uires mirificè reſtituunt: quàm ob cauſam hecticis, & maraſmo laborantibus, morborumq; diuturnitate macrefactis utiliter exhibentur. Inſuper gallinaceorum teſtes ſemen prolificum ſuppeditant, & uenereas roborant uires. Plinius cùm de gallinis diſſereret lib.* XXIX. *cap.* IIII. *hæc inter cætera memoriæ prodidit. Non præteribo (inquit) miraculum, quanquam ad medicinam non pertinens: ſi auro liqueſcenti gallinarum membra miſceantur, conſumunt illud in ſe. Ita hoc uenenum auri eſt. At gallinaceis ipſis circulo è ſarmentis addito collo non canunt. In quibus illud quoq; ſibi à natura datum, non eſt non ſummopere admirandum, quòd noctis horas diſtinguant ſuo cantu: qua in re nunquam adeò ſomno capiuntur, quin ſtatis horis cantent; etſi per anni circulum noctes modò breues, modò maximæ fiant.*

Nomina.

Gallinæ ſic Latinis, ἀλεκτορίδες *Græcis uocantur: Arabibus, Degedi, ſiue Giaziudiuch: Italis, Galline: Germanis, Han, & Hennen: Hiſpanis, Gallinas: Gallis, Gallines, & Coque.*

† *Codices Græci typis expreſſi hoc in loco habent.* ὁ δὲ ζωμὸς τοῦ νέου ἀλέκτορος μάλιστα δίδοται εὐκρασίας χάριν φαυλοτήτων, καὶ ἐπὶ τῶν στόμαχον πυρουμένων λιτῶς σκευασθεὶς. *hoc eſt ad ſenſum. Ius galli iunioris maximè datur ad contemperandos humores uitioſos, & in ardoribus ſtomachi ſimpliciter paratum. Verba illa Ruellius, cuius interpretationem alioquin ſequimur, uel neglexit, uel illegitima iudicauit. Nos uerò huc ea afferenda duximus, non ſolùm quòd in uulgatis codicibus, ac antiquiſſimo (teſte Marcello) legantur; ſed quia etiam à Serapione referuntur. Quibus etiam ſubſcribere uidetur uerborum ſeries, & communis rei uſus.*

Ouum. Cap. XLIIII.

OVVM molliculum plus alit ſorbili, & durum plus molli. Luteum oui contra oculorum dolores utile eſt: inaſſatum ſedis inflammationibus prodeſt, cum croco, & roſaceo: & condylomatis, cum meliloto: cùm uua autem fruticis eius, quem rhoa dicunt, aut galla in patinis frigitur, ut cibo aluos ſiſtat: per ſe etiam offerri ſolet. Candidum oui crudum refrigerat: ſpiramenta cutis occludit: inflammationes oculorum infuſum lenit: ambuſta, ſi ſtatim eo perungantur, puſtulas non ſentiunt: faciem à ſolis aduſtione tuetur: fronti impoſitum cum thure fluxiones arcet, auertitque: inflammationes oculorum lana exceptum, addito roſaceo, melle, & uino mitigat: utiliter contra hæmorrhoidis ſerpentis morſus crudum ſorbetur: ſummè tepidum prodeſt ueſicæ roſionibus, renum exulcerationibus, gutturis ſcabritiæ, reiectionibus ſanguinis, deſtillationibus, & thoracis rheumatiſmis.

Ouorum conſideratio.

DE GALLINARVM *tantùm ouis hìc locutum fuiſſe Dioſcoridem, credendum eſt: quippe quæ ſint cæteris præſtantiora, eorumq; ſit tum in cibis, cùm in medicinis præcipuus uſus. Nam quemadmodum teſtatur Galenus lib.* III. *de facultatibus alimentorum, & Iſach Arabicus in ſuis diætis, gallinarum oua gratioris ſunt ſaporis, ori iucundiora, pluſq; afferunt alimenti, quàm cætera. Alunt hæc, & breui reficiunt tempore, recreant, ſemen prolificum augent, & uires ad coitum ſuppeditant. Quæ omnia eò præſtant efficacius, quò recentiora ſunt; & à gallinis edita, quæ prius admiſſarios gallos ſuſceperint: quandoquidem (ut Galenus inquit) recentia ueteribus plurimùm præſtant: quippe optima ſunt recentiſſima, peſſima autem uetuſtiſſima. Secundum locum ſibi uendicant à perdicibus, & phaſianis edita, quanquam gallinacea uiribus non excellant. Deteriora uerò ſunt anatum, anſerum, gruum, & reliquarum aquatilium: aggrauant enim uentriculum, ſuccum craſſum gignunt, & ægrè concoquuntur; tametſi plurimum præbeant alimenti, ubi à ualidis, robuſtiſq; uentriculis optimè conficiantur. Columbarum oua admodum calida ſunt, potius in medicamentorum, quàm ciborum uſum expetenda. Pauonum autem, ac ſtruthiocamelorũ peſſima ſunt,*

ſaporis

ſaporis horrendi, concoctu contumacia, & humanæ temperaturæ inimica.

Ouorum partes, & coctura uaria.

In ouis luteum candido longè præſtat: nempe quòd illud temperatum conſtat, ori non ingratum, boni ſucci, & concoctu minimè contumax: hoc uerò frigidum eſt, pituitam gignit, ægreq; concoquitur. Oua uarijs, & diuerſis modis decoquuntur. quo fit, ut etiam diuerſum afferant nutrimentum, & ob id diuerſos in corpore pariant ſuccos. Probantur, quæ cum putamine decoquuntur, & horum præ cæteris, quæ tremula uocant, quòd lactis ſemicoagulati inſtar tremant. Sorbilia, quæ ut uelocius hauriantur, breuiorem cocturam experiuntur, minus ſanè nutriunt. Quæ autem cum putamine longiore elixatione indureſcunt, difficillimè concoquuntur, craſſos generant ſuccos, obſtruunt, in uentriculo marceſcunt: arenulas, & calculos gignunt: & coli, & uentriculi excitant cruciatus. Porrò ex ijs, quæ extra putamina coquuntur, ea cæteris præſtant, quæ integra in feruentem immerguntur aquam. hæc à noſtris, quòd quaſi diſpergantur, uulgò Sperdute uocantur. Veruntamen curandum, ne hæc quoq; indurentur: ſiquidem ubi duritiem contraxerint, non ſecus atque alia diutius cocta, redduntur noxia. Quæ deinde ex oleo, aut butyro integra friguntur, uentriculum lædunt, ructus commouent, ægrè conficiuntur, conſocium corrumpunt cibum, malum præbent alimentum, & putridas pariunt exhalationes. Quæ demum ſuper prunis torrentur, aut ignitis figulinis tegulis inaſſantur, aluum cohibent, difficileq; concoquuntur. Et hæc ſufficiant ad ouorum in alimentis facultates.

Ouorum uires ex Gal.

Cæterùm quibus, quantisq; oua in medicamentis polleant uiribus, retulit Galenus libro XI. *de ſimp. medicam. facultatibus, ſic inquiens. Ouorum album & tenue illud, quo item ad ophthalmias utimur, ex numero eſt medicamentorum minimè mordicantium. Itaq; utendum eſt oui albumine non tantùm ad oculos; uerùm etiam ad alia omnia, quæcunque medicamenta requirunt maximè expertia mordacitatis, ut ſunt omnia ſedis, ac pudendorum ulcera maligna. Miſcetur quoq; utiliter medicamentis profluuium ſanguinis ex cerebri membranis ſupprimentibus, quæ nimirum citra morſum illinuntur, atque adſtringunt. Sed & ad ulcera rebellia miſcetur ijs, quæ abſq; morſu ea poſſunt deſiccare: cuiuſmodi eſt medicamen pompholyx elota, & metallicorum quædam elota, de quibus priuatim ſuprà diſſeruimus. Porrò & ipſe uitellus adſimilis eſt naturæ, ac proinde miſcetur ceratis morſus expertibus, ouis uidelicet aut lixis, aut aſſis. Verùm id tamen manifeſtum eſt inter hæc leuiculam exiſtere differentiam, quòd paulò plus deſiccent quæ ſunt aſſa: ac quantum huius accipiunt facultatis, tantum deperdant de mitigandi potentia. Miſcetur, & cataplaſmatis phlegmonem arcentibus, ut ijs quæ ex meliloto conſtant, ſedi applicandis. Crudo uerò ouo toto utimur admiſto roſaceo ad palpebrarũ, aurium, mammarumq; phlegmonas, quæ ſcilicet aut ictis illis, aut alio quóuis modo euenerint, aut extiterint in neruoſis corporibus, puta cubito, & digitorum tendonibus, aut articulis, idq; in pedibus pariter, & manibus. Porrò in aceto coctum ouum ſi edatur, fluxiones uentris deſiccat. At ſi etiam quippiam eorum, quæ ad dyſenteriam, aut cœliacum affectum conueniunt, illi miſcueris, atq; in igne modico, fumiq; experte (qualis eſt qui ex prunis conſtat) in ſartagine frixeris, edendumq; ita præbeas, non minimè ſanè laborantes adiuueris. Aptiſſima talem ad miſtionem ſunt omphacium, rhus, tum ipſe qui cibis adſpergitur erythros nuncupatus, tum ſuccus ipſius, galla, ſidia, hoc eſt mali granati putamina, cinis cochlearum integrarum uſtarum. Apta quoq; & uuarum acini, & myrta, & meſpila, & corna. Magis iſtis medicamentoſa ſunt balauſtium, hypociſtis, cytini, ſiue mali punici flores. Sed & ad ambuſtiones protinus crudum impoſitum eſt utile, ſiue quis ſeorſum albumen duntaxat ipſum molli lana excipiat, ſiue etiam cum uitello totum commiſcens applicet. Etenim mediocriter refrigerat, & citra morſum deſiccat. Nam medicamentis, quæ humiditates deſiccant, aut lixum, aut aſſum, aut in ſartagine frictum miſcetur: ijs uerò, quæ craſſa in pectore, pulmoneq; incidunt, ſorbile quod uocãt: id quod in aqua eo uſque lixari debet, dum incaluerit. Eiuſdem ipſius naturæ nomine & ad eos, quibus fauces aut ex uociferatione, aut ex humorum acrimonia exaſperatæ ſunt, aſſumitur: tum ſcilicet quòd affectis partibus illinitur, atque cataplaſmatis modo inhæret: tum quòd ſubſtantiæ ſuæ lenitate eas mitigat, ſanatq;. Eadem ratione ſtomachi, uentris, inteſtinorum, ac ueſicæ medetur aſperitatibus. hæc Galenus.*

Oleum ex ouorum luteis.

Cæterùm oleum, quod è uitellis diu in ſartagine frixis elicitur, illitum aſperitatibus cutaneis mirificè prodeſt: ſerpigines, & uitiligines emendat: rimas labiorum, manum, ſedisq; ſanat. Quinetiam ulcerum dolores, & articulorum cruciatus mulcet. Prodeſt & aurium doloribus, atq; ulceribus: item ambuſtis utiliter illinitur: cerebri contuſas membranas putrilagine affectas mirum in modum à partibus ſanis ſegregat, ut nos compluries magno cum honore periculum fecimus.

Animalia ex ouis orta.

Ex ouis præterea omnibus uolucribus generatio euenit, quanquam & aquatilibus ferè omnibus, præterquàm phocæ, delphino, & alijs nonnullis. Gignuntur item ex ijs & è terreſtribus quædam, ut crocodili, lacertæ, teſtudines, ſtelliones, & alia: & è reptilibus omnia, uipera excepta. Verùm, ut Hippocrates auctor eſt libro de natura pueri, ſeu fœtus (niſi fortaſſis librariorum culpa eo in loco codex ſit deprauatus) pullus ex uitello naſcitur, informaturq;; ex albumine uerò alimentum, & augmentum capeſſit. Cui ſanè ſententiæ illud prorſus refragatur, quod de pullorum creatione longo ſatis ſermone poſteritatis memoriæ prodidit Ariſtoteles lib. VI. *cap.* III. *de hiſtoria animalium. Illud inſuper eam refellit ſententiam, quod experientia ſæpe à mulierculis compertum eſt, quæ ſuis gallinis oua incubanda ſubijciunt. Siquidem exempto quandoq; fœtu, die uno, atque duobus ante tempus excluſionis, fractis pulli uiſceribus magnam uitelli partem inuenerunt in corpus aſſumptam.*

Oua teſtudinum.

Teſtudinum oua, quanquam diutius elixantur; nunquam tamen eorum album concreſcit, quãuis luteum admodum dureſcat. Præterea experimento compertum habeo, teſtudines ſtatim oua non edere cùm teſta obducuntur, quemadmodum uolucres, ſed poſtquàm omnia, quæ in corpore fuerint, teſtaceum contraxerint putamen: nanq; mihi quandoque contingit diſſecuiſſe teſtudinem, quæ utero ſeptena gerebat oua, ſuo putamine obductà, quod & ſerpentibus euenire quidam exiſtimant.

Nomina.

Ouum quod Latini, ὠὸν, Græci uocant: Arabes, Naid, Beid, ſeu Baid: Itali, Vouo: Germani, Ein, & Ey: Hiſpanis, Hueuo, & ouo: Gallis, Oeuf.

Cicadæ. Cap. XLV.

CICADAE, quæ inaſſatæ manduntur, ueſicæ doloribus proſunt.

Cicadarũ cõſideratio.

CICADAE paßim in Italia cognoſcuntur, atq; adeò inibi uulgaris notitiæ ſunt, ut ſæpe æſtate aßiduo cantu meſſores, agricolas, ac uiatores in campeſtribus obtundant. Cæterùm, quemadmodum tradidit Ariſtoteles libro V. *cap.* XXX. *de hiſtoria animalium, & Plinius lib.* XI. *cap.* XXVI. *qui certè ea omnia Ariſtoteli accepta referre poteſt, Cicadarum duo ſunt genera: aliæ enim minores, quæ primæ prodeunt, & nouißimæ pereunt. Aliæ maiores, quæ canunt, eædemq; nouißimæ prodeunt, & primæ intereunt. Sunt quæ canunt præcinctu diuiduæ, ſiue minores, ſiue maiores ſunt: quæ autem non canunt, indiuiduæ ſunt. Pariunt in aruis ceſſantibus, excauantes fœturæ locum aſperitate præacuta, quam parte habent poſteriore, quemadmodum & bruci. Quinetiam in arundinibus, quo adminiculo uites eriguntur, nidum fœturæ excauant. Proueniunt largè copia imbrium. Creſcit primò in terra uermiculus, deinde fit ex eo, quæ tettigometra uocatur parentis nomine, quo tempore guſtu ſuauißimæ ſunt, anteaquàm cortex rumpatur. Poſtmodum circa ſolſtitia noctu exeunt, ſtatimq; rupto cortice prodeunt cicadæ ex matrice illa cicada, quam modò tettigometram dixi. Mares canunt in utroq; genere, fœminæ uerò ſilent. Vnum hoc animal ex ijs, quæ uiuunt, ſine ore eſt. Pro eo quiddam aculeatum linguis ſimile habent, & hoc in pectore, quo rorem lambunt. Pectus ipſum fiſtuloſum, unde illis redditur cantus. Oleas maximè amant, ut minus umbroſas, quanquam & cæteras non aſpernantur arbores: proinde ubi arbores deſint, naſci non poſſunt. Loca præterea frigidiora oderunt: quamobrem in umbroſis nemoribus eſſe nequeunt, nec in frigidis etiámnum regionibus.*

Alberti lapſus.

Quo factum eſt, ut crediderit Albertus cognomento magnus, gryllos, qui noctu ſtrident, cicadas eſſe: quippe quòd in Germania, qua fuit oriundus, frigidißima regione ad articum ſpectante, tametſi frequentes habeantur grylli eſtate in campeſtribus, hyeme uerò ad hypocauſtorũ fornaces plerunq; ſtabulantes; cicadæ tamen deſunt. Parthi Cicadis ueſcuntur, quemadmodum & gentes ad orientem. Idcirco mirum non eſt, quòd dixerit Ariſtoteles, eas eſſe guſtu ſuauißimas, anteaquàm tettigometræ rum patur cortex.

Cicadarũ uires ex Gal.

Cicadarum uires deſcripſit Galenus libro XI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Sed & cicadis ſiccis quidam utuntur ad colicos affectus, cum paribus numero piperis granis, dantq; aut tres, aut quinque, aut ſeptem, per intermißionem uidelicet, & ipſos etiam paroxyſmos. Porrò alij aſſas edendas offerunt, quibus affecta ueſica eſt.*

Nomina.

Τέττιγες Græcis, Cicadæ Latinis dicuntur: Italis, Cicale: Hiſpanis, Ciguattregas: Gallis, Sigale.

LOCVSTAE

Locuſtæ. Cap. XLVI.

LOCVSTAE odoris ſuffitu vrinæ difficultates adiuuant, præſertim quæ fœminas malè habent: earum carnes nullo ſunt in uſu. Eſt & quoddam genus locuſtæ, quæ aſiracos, aut onos dicitur, ſine pennis, prælongis cruribus. Exiccata autem ſi ex uino bibatur, contra ſcorpionis morſus magnopere proderit. Hac abunde ueſcuntur Aphri, qui Leptin incolunt.

Locuſtarum conſid.

LOCVSTAE omnibus notæ, uaria pro morum, & locorum diuerſitate ſortiuntur nomina. Verùm herbis, & ſegetibus infeſtiſſimæ, quòd ſæpius quibuſdam in regionibus paucis admodum diebus uniuerſa terræ germina abſumant. Harum, quemadmodum tradidit Ariſtoteles libro V. cap. XXVIII. de hiſtoria animalium, qui mares ſunt, fœminis magnitudine cedunt. Pariunt in terra fixo cauliculo, quo mares uacant: ac uniuerſæ, & loco eodem fœtum deponunt, ita ut quaſi fauus eſſe uideatur. Hinc uermiculi ſpeciem oui gerentes oriuntur, qui terra quadam prætenui tanquam membranula ambiuntur: qua diſiecta emergunt locuſtæ, ac euolant. Tam mollis fœtura hæc eſt, ut ad tactum leuiſſimum dilabatur, & pereat. Pariunt exitu ueris, & ſtatim à partu moriuntur, uermiculis circa collum innaſcentibus tempore partus, qui eas ſtrangulent. Mares quoq; eodem tempore obeunt. Locis montanis, aut tenuibus locuſtæ non fiunt, ſed planis, rimoſiſq;: pariunt enim in rimis ſua oua. Tranſeunt Locuſtæ immenſa maria, immenſoſq; tractus permeant (ut Plinius inquit) diraq; meſſibus contegunt nube, multa cõtactu adurentes, omnia uerò morſu erodentes. Italiam ex Aphrica maximè coortæ infeſtant, tanta ſanè multitudine, ut ſolem obumbrent ſollicitè ſuſpectantibus populis, ne ſiſtentes ſuas operiant terras. quòd non modò uniuerſas cùm ſegetes, tum herbas deuorẽt ad radicem uſque; ſed & radices ipſas regerminare prohibeant. Huius rei teſtimonio fuere inaudita Locuſtarum agmina, quæ noſtro tempore uoluente anno domini M. D. XLII. ex paludibus Mæotidibus profectæ, nõ ſolùm uniuerſam Pannoniam, maximamq; Germaniæ partem; ſed totam etiam Italiam occuparunt, non ſine magna omnium è terra naſcentium pernicie: ſiquidem omnem ſegetem, omnemq; uirentem herbam radicitus deuorarunt. Hæ Parthis in cibo gratæ. Quamobrem admirandum non eſt, ſi ſacris literis mandatũ ſit, ut Leuitici XI. capite legitur, à Moſe probatas eſſe in cibis. Nec mirum etiam, diuum Ioannem Baptiſtam ijs et ſylueſtri melle uictitaſſe in deſerto: tametſi non deſint interpretes, qui uelint pro locuſtis quaſdam herbarum radices intelligi: alij uerò nonnullas arborũ ſummitates. At mehercule in horum ſententiam deuenire nunquam potui: quin potius certò crediderim, ipſum nempe legis Moſaicæ ſectatorem acerrimum, hiſce Locuſtis animalibus uictitaſſe, quemadmodum etiam ſentit diuus Auguſtinus, exponens diui Pauli epiſt. ad Romanos. In Cyrenaica regione (ut Plinius eſt auctor) lex eſt ter anno debellandi Locuſtas, primò oua obterendo, deinde fœtum, poſtremò adultas, deſertoris pœna in eum, qui ceſſauerit. Et in Lemno inſula certa menſura præfinita eſt, quam ſinguli enecatarum ad magiſtratus referant. Necare & in Syria militari imperio coguntur: tot orbis partibus uagatur id malum. In India ternûm pedum longitudinis eſſe traduntur, adeò ut fœminarum crura ſerrarum uſum præbeant, cùm inaruerint. Earum nomen Græcum ἀκρίδες: Latinum, Locuſtæ: Italicum item Locuſte: Hiſpanicum, Lagoſtas de tierra, & Gafanhotes grandes: Gallicum, Locuſte.

Locuſtæ in cibis.

Nomina.

Oſsifragus. Cap. XLVII.

VENTER eius auis, quam Latini oſsifragum appellant, particulatim potus, calculos cum lotio pellere proditur.

Oſſifragi cõſideratio.

VARIA admodum eſt inter ſcriptores Oſſifragi hiſtoria. Siquidem Ariſtoteli uolucris eſt aquila maior, colore cinereo, albicante. Probè hæc fœtificat, & uiuit. Pia, & benigna eſt: non enim ſuos tantùm nutricat pullos; ſed & aquilæ. Cùm autẽ illa ſuos è nido eiecerit, anteaquàm adoleſcãt, quòd inter ſe cibi auiditate dimicẽt, hæc recipit eos, & educat. Parum Oſſifragus oculis ualet: nubecula enim oculos habet læſos. At Plinio lib. X. cap. III. Oſſifragus in aquilarum genere annumeratur, iſq; ab eodem proditur ex haliaeto, hoc eſt, aquila marina natus. Marinam hanc ſuum genus non habere, ſed ex diuerſo aquilarum coitu naſci, idem auctor eſt. Alberto præterea Oſſifragus ea uidetur auis, quam idem lib. XXIII. Arabica uoce appellat Kirij, cùm ſic inquit. Kirij auis eſt præda uictitans bonæ pullificationis, & diligenter pullos nutriens non ſolùm ſuos, ſed et ab aquila abiectos tædio nutriendi. hæc ille. Qui uel clarius meminit Oſſifragi inter aquilarum genera, ubi ita ſcribit. Quintum autem aquilæ genus eſt paruulum ualde, & à quibuſdam uocatur frangens os, eò quòd quando carnes comedit, oſſa in altum defert, & ſuper lapidem cadere permittit, ut ex ijs confractis medullam ſugat. hactenus Albertus. Verùm is ab Ariſtotele diſſentire manifeſtè cognoſcitur, quòd Ariſtoteli Oſſifragus nõ ſit genns aquilæ minimum,

Alberti, & Pli. lapſus.

læ minimum, ſed auis maior aquilis, dempta Germana. Quo fit, ut in hac hiſtoria Albertum hallucinatum eſſe credã, quemadmodum & Plinium in eadem deceptum puto. Nanq; marina illa clariſsima aquila uocata (ut Ariſtoteles tradit) oculorum acie maximè pollet, ac pullos adhuc implumes cogit aduerſum intueri ſolem: tum cuius oculi prius lacrymarint, hunc occidit, reliquum educat. Id quod abunde oſtendit hac in re Plinium erraſſe, atq; oſcitanter fortaſſe Ariſtotelem legiſſe. quippe cùm marinæ aquilæ pulli acerrimi omnino ſint uiſus, nullam ij cum Oſsifrago cognationẽ habere uidentur, quòd hic potius quadantenus cæcitate laboret. Cæterùm, quòd nobis eſſet Alberti codex librariorum culpa deprauatus, in quo oſsifraga pro oſina legebatur, iandudum credidimus oſsifragum apud Albertum eam auem eſſe, quæ in maritimis noſtris Senenſibus circa Herculis portum, & Orbetelli ſtagnum frequens uiſitur, cygno maior, roſtro longo, inferiori parte ſacculi inſtar ampli. Hæc autem incolis uulgò uocatur Agrotto. Sed cùm poſtea animaduertiſſem Albertum in hac hiſtoria apertè Ariſtoteli refragari, atq; aliud Alberti exemplar nactus eſſem, in quo oſina, non oſsifraga, ut uitiosè in alio, ſcriptum erat, cœpi eos acriter accuſare librarios, quorum negligentia in cauſa fuit, ut in hoc mihi ipſi hactenus imponerem, ſecutus deprauatam Alberti lectionem.

Nomina. *Auis, quæ Græcis φίνις, Latinis Oſsifragus nominatur.*

Galerita. Cap. XLVIII.

GALERITA auicula eſt parua, apicem in uertice, pauonis modo, geſtans. Hæc aſſa, & in cibo ſumpta, cœliacos adiuuat.

Alaudarum hiſtoria.

ALAVDARVM (*ut memoriæ prodidit Ariſtotiles libro* IX.*cap.*XXV.*de hiſtoria animalium) duo ſunt genera. Alterum terrenum, criſtatum, Galerita à criſta appellatum. Alterum gregale, nec ſingulare, more alterius, uerùm colore ſimile: quanquam magnitudine minus, & galero carens. Campeſtres ambæ ſunt aues, uermiculis uictitantes, decidentibusq; ſeminibus. Mares ſuauiter canunt, primæq; ſunt aues, quæ æſtatem cantu pronunciẽt. Porrò Alaudæ adeò ad aucupes aues expaueſcunt, ut ſæpe, dum ſentiunt ſe perſequi, in hominum gremia confugiant, ne rapiantur. Mares in caueis diutius retenti, altero ſæpius obcæcantur oculo.*

Nomina. *Quæ auis Græcè* κορυδαλλός, *Latinè Galerita, & Alauda uocatur: Arabicè, Hanabroch, ſeu Kanabroch: Italicè, Lodola: Germanicè, Vualdt lerch: Hiſpanicè, Cucuyada: Gallicè, Alouette.*

HIRVNDO

Hirundo. Cap. XLIX.

DISSECTIS creſcente luna pullis hirundinis, qui primo partu excluſi ſunt, in uentre eorum lapillos offendes: è quibus duos, unum colore uarium, alterum purum eximes: ij priuſquàm terram attigerint, in iuuencæ corio, aut ceruina pelle brachio, aut collo adalligati, comitialibus proderunt, & ſæpe prorſus eos recreabunt. Hirundines, uti ficedulæ, in cibo, aciei uiſus medicamentum præbent. Tam pullorum, quàm matrum in fictili olla crematarum cinis cum melle oblitus, oculis claritatem adfert: anginæ eo commodè perunguntur: vuæ & tonſillarum inflammationibus hoc cinere ſuccuritur. Et ipſæ, & pulli exiccati, ſi drachmæ pondere ex aqua bibantur, hos iuuant, qui anginæ morbo conflictantur.

Hirundinum hiſtoria.

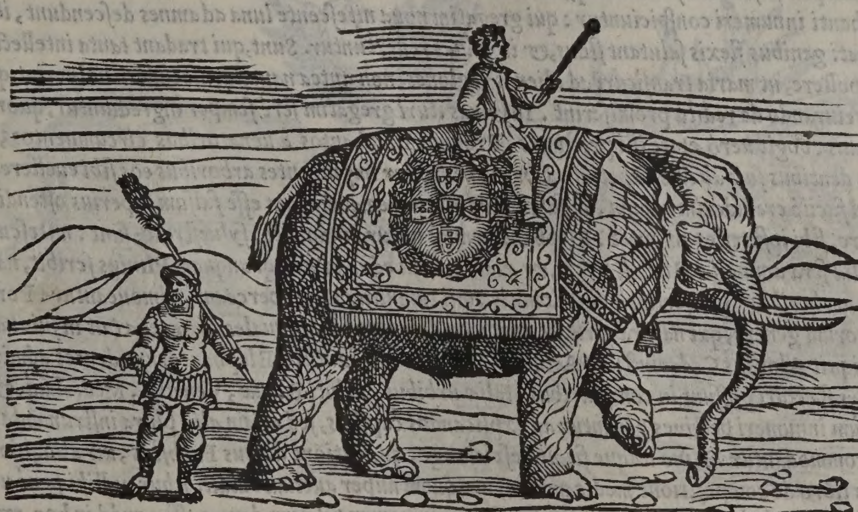
HIRVNDINVM tria habentur genera: unum noſtra tecta ſubit: alterum uetuſtorum ædificiorum muros, cauernulas, & montium ſcopulos expetit: tertium uerò nidificat in altis fluminum ripis. Hæ quotannis (ut Plinius auctor eſt) ex Aphrica maria tranſeuntes, appetente uere ad nos aduolant, & martio plerunq; menſe noſtras ingrediuntur ædes: ibiq; è luto, & quibuſdam ſtramentis ſibi conſtruunt nidos, in quibus bis oua pariunt, & bis pullos excludunt, tantum humanæ fidunt benignitati: atq; ubi ultimos educauerint partus, æquinoctij autumnalis tempore in ſuas remigrant regiones. Chelidonia. *Chelidoniam herbam ab his iuuentam tradunt, unde illi nomen eſt inditum. Hanc ſuis obcæcatis pullis deferunt in nidum, hoc tantùm medicamento ijs uiſum reddentes. Quinetiam experientia compertum eſt, quòd ſi data opera pullorum hirundinum oculi acu perforentur, ſanantur paucis diebus, allata à matre chelidonia herba. Hinc igitur edocti medici ad oculorum claritatem chelidonium adhibent. Hirundinum uerò ſtercus oppoſitum præſtat: excæcat enim, ſi calidum in oculos decidat. Quod etiam ſacra teſtantur monumenta, in quibus, Tobiam hoc ſtercore excæcatum fuiſſe, legitur.* Hirundinum uires ex Gal. *Cæterùm uires Hirundinum recenſuit Galenus lib. XI. de ſimpl. medic. facultatibus, ſic inquiens. Hirundinibus quoq; uſi ſunt multi, comburentes uidelicet, & cineri mel admiſcentes, ac deinde ſynanchicos inunguentes, & in totũ omnes quicunque in faucibus atq; columella cum tumoribus conſiſtunt affectus. Vtuntur & ad acuendum uiſum hoc cinere nonnulli. Alij uerò eas arefactas drachmæ pondere bibendas exhibent.*

Nomina.

Auis χελιδὼν *Græcis, Hirundo Latinis appellatur: Arabibus, Thartaf, Chatas, aut Chataf: Italis, Rondine: Germanis, Schuualb: Hiſpanis, Golandrina, & Andorinha: Gallis, Arondelles.*

Ebur. Cap. L.

EBORIS ſcobe illito, paronychia ſanantur. Vim adſtringendi ebur obtinet.

Elephãtorum hiſtoria.

OMNIBVS ſanè perſpicuum eſt, nil aliud Ebur eſſe, quàm Elephantinorum dentium materies, multis apta operibus. Elephantorum meminit Plinius longa admodum hiſtoria initio libri octaui pluribus capitibus: tametſi nõ omnia, quæ ſcribit, probanda putauerim. Elephantos fert Aphrica ultra Syrticas ſolitudines, item Mauritania, & Aethiopia: ſed maximos India mittit. Ii quanquam magnitudine cætera excedant quadrupeda, Ariſtotelis tamen teſtimonio adeò cicurantur, ut omnium ferarum mitiſſimi, & placidiſſimi euadant: quippe qui per multa officia & erudiantur, & intelligant. Corio Elephanti integuntur bubalino ſimili, ut is uerum præbuit exemplum, quem Roma uidit Leonis decimi Pont. Max. æuo, etſi rariſſimis horreat pilis. Caput eis magnum, collum breue, aures uerò undique duũm palmorum amplitudine: naſum, quem peculiariter in Elephanto promuſcidem appellant, longiſſimum habent, concauum, grandis tubæ inſtar: hic infra anteriores dentes ad terram ferme promittitur, quo pro manibus utuntur. Os gerunt pectori proximum, ut quod cum ſuillo ineat ſimilitudinem: è cuius ſuperna parte dentes dũo prominent præcipuæ magnitudinis (quales plurimi uenales conſpiciũtur Venetijs in publico foro uulgò Marceria dicto,

ac in alijs Italiæ emporijs) qui proni cuſpide deorſum uergunt. Pedibus nituntur rotundis, diſci inſtar, latitudine duûm, triumúe palmorum, quos calloſa materia obducit: ungulis quinque circùm, rotundis, mediocrium concharum magnitudine.

Error quorũdam.

Crura ijs magna, ac fortia, neque (ut quidam imperiti exiſtimant) uno tantùm oſſe conſtant indiuiſa, ſed genua flectunt, utpote & cætera quadrupeda. Quamobrem Elephanti (ut refert Aloiſius Cadamuſtus, qui claſſe in Aethiopiam, & ad Calicut nauigauit) ut eos, qui deferri uolunt, ſuſcipiant, genua ſubmittunt, ſeſeq; erigunt deinde. Elephantis cauda bubali, trium palmorum circiter longitudine, rariſſimis ſetis referta. Quocirca haud facilè ſe tueri poſſent à muſcarum iniuria, niſi aliam illis induſtriam natura tribuiſſet, qua ab ijs ſe uindicent: quandoquidem ferientibus muſcis, cutim, quam cancellatam obtinent, contrahunt. Quo fit, ut arctatis in rugas repentè cancellis, muſcas comprehenſas enecent. Hominibus non niſi laceſſiti nocent. Veruntamen irritati homines promuſcide comprehenſos, adeò in ſublime iaciunt, ut priuſquàm in terram decidant, ſuffocentur, & pereant. Ad hæc nullus hominum tantæ pernicitatis inuenitur, quem mox Elephas non comprehendat, etiam non currens, ſed gradatim incedens. Id efficit uaſta animalis moles: quandoquidem ſui greſſus longitudine, humanam omnem pernicitatẽ euincat. Victitant arborum tam frondibus, quàm fructibus: neq; ulla tam ingens eſt arbos, quam ij promuſcide non proſternant, frangant, ac dilacerent. Adoleſcunt ad ſexdecim palmorum altitudinem. quapropter qui eos conſcendere non aſſueuere, non ſecus faſtidio afficiuntur, ac illi, qui nauibus non aſſueti maria ſulcant. Effrenes præterea adeò natura Elephanti ſunt, ut nullis habenis cohiberi poſſint. quo fit, ut liberi incedere dimittantur: uerùm cùm maximè gubernantibus ſuarum regionum hominibus pareant, & eorum ſermonem intelligant, idcirco uerbis facilè reguntur. Adeò conſpectum ignem expaueſcunt, ut eo territi à fuga reuocari non queant. Qua re ab ijs non cognita, qui eius Elephanti curam gerebant Romæ, in cuius dorſo oppidulum conſtruxerant, eo die, quo Iulianus Medices Pontificis Max. frater uxorem è Gallia duxit, in magno ſanè diſcrimine uerſati ſunt: nam ubi bellica tormenta ignem eructantia conſpexiſſet, magnumq;, ac terrificum ſonum ſenſiſſet, tantæ ſe fugæ dedit, ut nunquã cohiberi uoluerit, donec unà cum concluſis in oppidulo hominibus in Tyberim ſeſe commiſerit.

Plinij lapſus.

Elephanti nõ coeunt, neque gignunt, niſi annum uigeſimum agant, ut auctor eſt Ariſtoteles lib. VI. cap. XXVII. de hiſtoria animalium. Qua in re Plinij error manifeſtus deprehenditur: quippe qui marem quinquennem, fœminam decennem generare memoriæ prodiderit. Elephanti nulla nouere adulteria: nam unius tantum fœminæ coitu utuntur, eamq; cùm uterum gerentem uiderint, non amplius tangunt. Quantum uerò temporis unaquæq; fœmina utero gerat, haudquaquam ſciri poteſt: quòd Elephanti pudore nunquam niſi in abdito coeant. Idcirco alij eis annum & ſex menſes ſtatuerunt, alij biennium, alij denique triennium. Pariunt fœminæ cum dolore, quemadmodum & mulieres. Pullum editum ore lambunt, qui ſtatim cùm natus eſt, cernit, & ambulat. Viuere Elephantos (ut inquit Ariſtoteles) tradunt quidam annos ducentos: ſed florere ætate circa ſexageſimum, uel ſeptuageſimum narrant. Iidem hyemis, ac frigoris impatientes ſunt. Gaudent amnibus maximè, circaq; fluuios uagantur, quos intrant libenter bubalorum more. Cæterùm Elephanti ingenio, & intellectu hominibus proximi ſunt: ſiquidem patrios ſermones intelligunt, ſummam præſtant obedientiam, prudentiã ſeruant, & religionem præ ſe ferunt: ſolem nanq;, ac lunam uenerantur. Cuius rei auctores ſunt Mauritani, in quorum regionibus Elephanti innumeri conſpiciuntur: qui gregatim noua niteſcente luna ad amnes deſcendunt, ibiq; lauantur: mox purificati genibus flexis ſalutant ſidus, & in ſyluas reuertuntur. Sunt, qui tradant tanta intellectus ſagacitate Elephantos pollere, ut maria tranſituri ad alienas regiones, non antea naues conſcendere uoluerint, quàm ij, qui eos ducebant, iureiurando de reditu promiſerint. In ſyluas ituri gregatim ferè ſemper ingrediuntur, quorum agmen ducit natu maximus: cogit uerò ætate illi proximus. Produnt Elephantos à uenatoribus circumuentos, cùm ſciant prædam ſolùm in dentibus ſuis ab illis expeti, dentibus uehementer impingentes arboribus eos ſibi euellere, prædaq; ſe redimere. Quod facilè crediderim uanum, ac fabuloſum eſſe: quemadmodum eſſe falſum ſuperius oſtendimus, quòd fiber uiſo uenatore, ſibi ipſi teſtes amputet. Elephanti omnes natura indomiti, ſylueſtresq; ſunt: miteſcunt autẽ arte, ut pleraque alia fera animalia. Item ſi parui, & ætate tenelli educantur: quanquam Plinius ſcribit, natu grandes domari fame, & uerberibus; præſertim ſi alijs domitis, qui tumultuantem coerceant, admoueantur. Porrò non deſunt in Elephantorum genere, qui naturæ feritate nunquam domari poſſint, quales in Senega (ut in ſuis nauigationibus ſcriptum reliquit Aloiſius Cadamuſtus) Aethiopiæ regno reperiuntur. Elephantorum dentes admirabilis magnitudinis uenales ſpectari poſſunt in compluribus Italiæ urbibus, ueluti Romæ, Venetijs, Mediolani, & Neapoli: è quibus non ſolùm innumeri pectines parantur ad explicandos capillos, ſed etiam alia plura inſtrumenta, quæ ad humanum uſum accommodantur.

Fuchſij error.

Hinc itaque fit, ut neſciam ego, qua ratione ductus Fuchſius, uir alioqui rerum peritus, ſcripſerit in libro de compoſitione medicamentorum, quem nuper auctum edidit, Ebur nullibi penè uerum reperiri: atque illud, quod uulgò eius uice in officinis proſtat, marinorum piſcium dentes eſſe. quòd in hoc erret euidentius eſt, quàm ut à nobis oſtendatur.

Eboris uires.

Præſtat Ebur ad albas mulierum fluxiones, ſi tamen in tenuiſſimum puluerem, lapide porphyreo redigatur, propineturq; ex lactucæ ſeminis cremore, aqua, in qua chalybs extinctus fuerit, prius macerato ſemine.

Nomina.

Quod Græcis ἐλέφας, Latinis Ebur nominatur: Italis, Auorio: Germanis, Helffantheyn: Hiſpanis, Diente de elefante, aut Marfil: Gallis, l'Yuoire.

Suillus Talus. Cap. LI.

SVIS talus comburitur, dum è nigro albeſcat: qui tritus, & potus inflationibus coli, longiſque torminibus medetur.

TALVS

SVILLVS TALVS.

TALVS *in animalibus os illud ultimum pedis eſt, quod tibiæ cruris annectitur. Id Græcis* ἀστράγαλος, *uulgò autem os claviculæ appellatur, de quo non operæpretium eſt, ut plura dicamus. Nomina ſubijciam. Græcum eſt* ἀστράγαλος ὑός, *Latinum Talus Suillus: Italicum, Talone del porco: Hiſpanicum, Tornizuelo de pie de puerco: Gallicum, Talon de porceau.* Nomina.

Ceruinum cornu. Cap. LII.

CERVINI cornu cinis elotus, binis ligulis epotus, prodeſt dyſentericis, excreantibus ſanguinem, cœliacis, regio morbo, & ueſicæ doloribus cum tragacantha: fœminis fluxione uuluæ laborantibus, cum liquore huic rei accommodato. Cerui cornu contuſum, crudo fictili, luto circumlito, & in furnum indito, uritur donec albeſcat. Id cadmiæ modo elotum, ulceribus oculorum, & defluxionibus ſalutare eſt, infrictum dentes expurgat. Crudi cornu ſuffiti nidore ſerpentes fugantur, ferueſactum in aceto, ſi eo gingiuæ colluantur, maxillarum à dentitione dolorem adimit.

CERVI *animalia ſunt notiſsima. Sed quoniam eorum natura non omnibus cognita eſt, ut candido cuiq; lectori fiat ſatis, ea de Ceruis hic referam, quæ Ariſtoteles tum* VI. *&* IX. *de hiſtoria animaliũ libris, tum* IIII. *de partibus eorundem poſteritatis memoriæ prodidit. Cerui itaque ſylueſtrium animalium genere conſtant, magnitudine aſinorum, curſu uelociſsimi, & ingentibus armati cornibus. Ii cùm turgente iam uenere coitum appetunt, adeò rabie libidinis ſæuiunt, ut inſaniant, & maximo cum ſtrepitu, & clamore uagentur in ſyluis. quo fit, ut conualles, & montium cauitates, eorum boatu reſonent. Tanto impetu, tantaq; rabie mares feruntur in coitum, ut ſæpe inter coëundum fœminas declinent, atque proſternant in terram. Cùm autem maris genitale utpote durum, ſuſtinere non poſſint, fœminæ euntes, & currentes coëunt, & concipiunt. Mares non in eadem immorantur, ſed mutant, & hircorum modo, breui interpoſito tempore aliam, atq; aliam ſupergrediuntur. Si fortè fortuna in unam tantùm fœminã concurrant plures, imis cornuum adminiculis ſtatim ſupra frõtem enatis, acriter inter ſe pugnant ad mortem uſque. Cùm mares impleuerint fœminas, ſeparantur per ſe ipſi, & propter libidinis graueolentiam quiſque ſolitarius ſcro-* Ceruorom hiſtoria.

bes fœdit. Fœtent ut hirci: facies quoq; eorum nigreſcit aſpergine, ut hircorum. Degunt ita quouſq; imber accedat: tum paſcua repetunt. Hæc ideo ceruo accidunt, quia ſalax animal ſuapte natura eſt, atque etiam quia pingui abundat: pingueſcunt enim æſtate ſupra modum. Quamobrem nec currere quidem poſſunt: ſed ſecundo, aut tertio curſu capiuntur ab ijs, qui pedibus inſectantur. Quo fit, ut ubi ſe præpingues ſenſere, latebras quærant, fatentes incommodum pondus. Coitus eſt ab arcturo, menſe auguſto, & ſeptembri. Implentur ceruæ paucis diebus, & ab eodem multæ. Vtero ferunt octo menſes. Pariunt magna ex parte unum: ſed nonnullis etiam geminos ceruam peperiſſe perſpectum eſt. Ferarum quadrupedum Cerua maximè prudentia præſtare uidetur, tum quia circa ſemitas pariat, quò ſcilicet beluæ rapaces propter homines minus accedunt: tum etiam quia cum peperit, inuolucrum primum exedit, quòd ad multa (ut nonnulli aſſerunt) in medicamentis expetatur. Redeunt mox ad prolē, deuorata à partu ſeſeli herba. Anniculis maribus nondum cornua naſcuntur, niſi quoad indicij gratia ſit initium quoddam prætuberans, quod breue, hirtumq; eſt. Bimis cornua primùm oriuntur ſimplicia, & recta ad ſubularum ſimilitudinem: quamobrem Subulones per id temporis eos uocant. Trimis bifida exeunt. Quadrimis trifida, atque deinceps ad hunc modum (ut Ariſtoteles inquit) procedit numerus uſq; ad annum ſextum. Ab hoc ſimilia ſemper prodeunt, ita ne ſit dignoſcere ætatem ramorum numero. Verùm in Italia (ſit tamen cum Ariſtotelis uenia dictum) uſque ad undenarium numerum ramificant. quod & Albertus teſtatur ſe uidiſſe in Germania, quemadmodum & nos uidiſſe fatemur. Addam præterea, quod certò ſcimus, Gulielmum Bauariæ ducem inter res ſuas pretioſas habuiſſe bina cerui cornua, quorum ſingulus unum & uiginti ramos fundebat. Hæc admiranda cornua poſtea dono, utpote raro ac ſingulari, data fuerunt Sereniſſimæ Pannoniorum Reginæ Mariæ, Caroli v. Imperatoris, & Ferdinandi Romanorum Regis ſorori.

Vulgaris opinio uana.

Vanum eſt credere Ceruorum ætatis annos dignoſci poſſe ramorum numero, quòd ſingulis annis unum ſuperaddant: quippe cùm longæui admodum ſint, ſi quotannis ramorum numerus augeretur, profectò ijs, qui ultra cētum annos uixiſſe narrant auctores, cornua quercubus, & pinis maiora fuiſſent. Cæterùm (ut Ariſtoteles ſcribit) duplici indicio ſenes cognoſcimus, tum quòd dentes aut nullos, aut paucos habeant: tum quòd adminiculis careant, qui imis cornibus prominent ante frontem. Nam ijs in pugna utuntur iuniores, ſed in ſenibus non renaſcuntur, cùm prælijs omnino ceſſerint. Cerui (ut etiam Theophraſtus inquit libro, & capite primo de hiſtoria plantarum) quotannis cornua amittunt: ideo ſub ipſa die quàm maximè inuia petunt. Latent amiſsis uelut inermes, ſed & ipſi bono ſuo inuidentes. Fit hoc menſe aprili, ſtatuto tempore. Idq; opacis faciunt locis, ut muſcarum tædio uacent. Paſcuntur per id tempus noctu quaſi uerecundantes, donec recipiant cornua. Decidua amittunt difficilibus, & inacceſsis locis, & qua inueniri nequeant. unde illud prouerbium ortum. Qua cerui amittunt cornua. Quaſi enim ſua amiſerint arma, cauent ne inermes reperiantur. Cornu ſiniſtrum compertum eſſe (inquit Ariſtoteles) à nemine adhuc fertur: occulunt enim id tanquam quodam medicamento præditum: etſi Plinius, & Albertus occuli dextrum memoriæ prodiderint. A phalangio demorſi, uel à quouis generis eiuſdem, cancros edunt: quod idem homini etiam prodeſſe putatur: ſed nō carent faſtidio. Cerui ſibilo, & cantu uenantium, paſtorumq; fiſtulis capiuntur: mulcentur enim alliciunturque ea uoluptate, ita uc alter uenantium cantet palàm, aut ſibilet, alter clam feriat à tergo, ubi ſocius iam tempus eſſe ſignificarit. Nanque animal ſimplex ceruus eſt, & omnium rerum miraculo ſtupens, intantum ut equo, aut bucula, accedente proprius hominem iuxta uenantem non cernat, aut ſi cernat, arcum ipſum ſagittasq; miretur. Si ceruus erectas auriculas teneat, acerrimè ſentit, nec latere inſidiæ poſſunt; ſin demiſſas, facilè interimitur. Maria tranant gregatim natantes porrecto ordine, & capita imponentes præcedentium clunibus, uicibusq; ad terga redeuntes. Hoc maximè notatur à Cilicia Cyprum traijcientibus. Nec uident terras, ſed in odore earum natant. Ceruorum fœminæ cornua non habent: nec maribus naſcuntur, ſi cùm per ætatem nondum cornua gerunt, caſtrentur: ſed ſi cornigeris teſtes exciduntur, non decidunt cornua, & magnitudine eadem ſeruantur. Ceruas tamen cornigeras, non ſine naturæ miraculo, quandoq; inuentas eſſe compertum habeo. Huius autem miraculi fidem facere poſſunt illa cornua ceruæ, quæ ſunt Auguſtæ Vindelicorum apud Antonium Fuggerum nobiliſsimum diuitem, in quorum ſingulo ſex rami conſpiciuntur. Atq; idipſum confirmari poteſt non diſsimilibus ceruæ cornibus, quæ argento laborato ornata conſeruat Dux ille Banariæ, de quo à nobis paulò antè facta eſt mentio. Vita Ceruis (ut Plinius memoriæ prodidit lib. VIII. cap. XXXII.) in confeſſo longa: quandoquidem poſt cētum annos quidam capti ſint cum torquibus aureis, quos Alexander magnus addiderat, adopertis iam cute in magna obeſitate. Cæterùm quòd uita tam longa ſint cerui, quanta eos eſſe ferunt, non uidetur approbaſſe Ariſtoteles libro VI. de hiſtoria animalium, ubi ſic inquit. Vita eſſe quàm longa hoc animal fertur. Sed nihil certi ex ijs, quæ narrantur, uidemus: nec geſtatio, aut incrementum hinuli ita euenit, quaſi uita eſſet prælonga. hæc Ariſtoteles. Qui re uera nihil certi nanciſci potuit ex his, qui centum annos poſt Alexandrum capti ſunt cum torquibus aureis. Nec etiámnum ex Cæſaris Auguſti cerua, quæ ſimiliter innumeris elapſis annis poſt eius imperium capta, nunquam iugulari potuit, prohibente torque argenteo tēporis diuturnitate cute quaſi contecto, in quo ſcripta legebantur uerba hæc. Noli me tangere, quia Cæſaris ſum. Monte Aſtæ Elapho nomine apud Arginuſam, quo loco Alcibiades mortem obijt, ceruæ omnes ſciſſa aure ſunt, qua nota uel alibi ſi loca mutauerint, dignoſcuntur.

Ariſtotel. & Plinij lapſus.

Mirum quippe eſt dixiſſe Ariſtotelem lib. VIII. cap. XXVIII. de hiſtoria animalium, Aphricam nec ceruos, nec apros gignere. Cui etiam ſubſcribit Plinius lib. VIII. cap. XXXIII. Cùm tamen palàm omnibus ſit, & aprorum, & ceruorum greges in Aphrica haberi. Niſi forſan poſteriori æuo aliunde eò fuerint illati. Dictamnum herbam extrahendis ſagittis (ut Plinius auctor eſt lib. VIII. cap. XXVII.) cerui monſtrauere percuſsi eo telo, paſtuq; eius herbæ eiecto. Quod tamen Dioſcorides capris attribuit telo in Creta uulneratis. Cerui manifeſto fel in iecore non habent, quemadmodum equi, aſini, muli, cameli, damæ: & in natatilium genere delphinus, & phoca: ſed id in uenulis continent, quæ per inteſtina ſparguntur: quo fit, ut eorum uiſcera non modo in cibis minimè recipiantur; ſed nec à canibus quidem edantur, niſi præpinguia ſint: ama-

reſcunt

reſcunt enim bile, qua ſuffunduntur. At ceruis Achainis cognomine, fel contineri in cauda creditur, auctore Ariſtotele. Eſt quod ibi contineri aiunt, colore quidem ſimile felli, ſed non ita ut fel humidum, lieni ſimile parte interiore. Hoc deguſtantibus atrociſſimum eſt uenenum, adeò ut breui temporis ſpatio hominem è medio tollat. Vermes in capite cerui. *Vermes cerui omnes continent in capite uiuos, qui naſci ſolent ſub lingua in concauo circiter uertebram, qua ceruici innectitur caput, magnitudine haud minores ijs, quos maximos carnes putres ediderint. Gigni uniuerſi, atq; contigui ſolent numero adeò circiter uiginti.* Cerui uſus in medicina. *Ceruinus ſanguis (ut Raſis inquit libro ſexaginta animalibus dicato) clyſteribus infuſus inteſtinorum ulcera ſanat, & diuturnas alui fluxiones cohibet: ex uino uerò ſumptus, uenenatis ſagittis reſiſtit. Eius cerebrum neruorum, & compaginum collectiones mundat. Cornu ad candorem uſq; exuſtum, ex melle hauſtum, alui tineas pellit. Iuuenum ceruorum tenerrima cornua, quæ adhuc lanuginoſa cuticula operiuntur (auctore Scribonio Largo) in taleolis conciſa, & nouo fictili indita, ac inde operculo argilla circumlito, in clibanum impoſita, donec adeò areſcant, ut in puluerem facilè conteri poſſint, additis pipere, & myrrha, coli cruciatibus mirificè medentur. Os præterea, quod in ceruorum corde reperitur (tametſi Veſalius uir alioqui clariſſimus libro, quem de humana fabrica edidit, nullum inibi os reperiri falsò contendat) omnibus cordis affectibus confert. Quin & contra omnia uenena mirificè præſtat, antidotiſq; admiſcetur, quæ peſtilentiæ aduerſantur. Sed cauendum eſt, ne huius loco ſeplaſiarij bubulam tracheam arteriam accipiant in compoſitionibus, ut facere conſueuerunt.* Nomina. *Quod Græci* ἐλάφου κέρας, *id Latini Ceruinum cornu uocant: Itali, il Corno del ceruo: Germani, Hirtz horn: Hiſpani, Cuerno de cieruo, & punta de cieruo: Galli, Corne de cerf.*

Erucæ. Cap. LIII.

ERVCIS, quæ in oleribus gignuntur, cum oleo peruncti, à uenenatis beſtijs feriri negantur.

Erucarum hiſtoria.

ERVCAE, *quibus olitores maximè inimicantur, animalcula ſunt uulgaris notitiæ, ſed hortis admodum noxia, quòd quandoq; adeò numeroſæ proueniant, ut inuitis olitoribus olera cuncta una tantùm deuorent nocte. Gignuntur (ut memoriæ prodidit Ariſtoteles libro* V. *cap.* XIX. *de hiſtoria animalium) ex uirentibus herbarum folijs, maximeq; ex braſſica. Primùm minus quid milio conſiſtit in folio: mox uermiculi inde contrahuntur, & augentur: tum intra triduum eruculæ afformantur. Hæ tempore ſeneſcentes motu ceſſant, ſuaq; forma immutantur, durioriq; cortice integuntur, cuius color auro fulget: ob idq; (ut Ariſtoteles prodit, & poſt ipſum Theophraſtus lib.* V. *de cauſis plantarum) appellantur tantiſper chryſalides, quaſi aurelias dixeris. Dum eo putamine integuntur, ad tactũ tantùm mobiles ſunt: & palpitantes, meatibus araneoſis obductæ: non os, non aliud ex membris, quod conſpicuum ſit, poſſidet. Longo poſt tempore putamine obrupto, euolant inde animalia pennigera, quos papiliones uocamus. Itaque primùm dum Erucæ ſunt, cibo aluntur, atq; excrementum emittunt: at uerò cùm in aurelias tranſierint, nihil uel guſtant, uel excernuut. Harum, dum adhuc puer eſſem, ingentem copiam quodam anno peperit Hetruria, adeò ut pueri omnes mirabili quadam oſtentatione numeroſas in plateis geſtarent aurelias, ita aureo nitore fulgentes, ut ex puro auri metallo factas quiſque credidiſſet, niſi deprehenſæ fuiſſent palpitantes. Fuit eo anno tanta Erucarum multitudo, ut uniuerſas eroſerint herbas. Quo poſtmodum factum eſt, ut ubiq; ſtirpium folia, ac rami, ædificiorumq; parietes, ijs ueluti uiuo ac palpitanti fulgerent auro. Facies eis quaſi humana, capite bicorni, corpore infantuli modo faſcia obducti: id quod ſilentio diſſimulauit Ariſtoteles. Hæ quærentibus quotanuis ſeſe offerunt circa urbium mœnia, & ædificiorum muros, circa eos præſertim, quibus adiacent horti, ac uiridaria: plerunq; enim in ædificiorum cauis capite ad terram uerſo reperiuntur appenſæ.* Erucarũ generatio. *Cæterùm etſi dixerit Ariſtoteles, Erucas ex herbarum, oleumq; præſertim folijs ex ſeſe gigni, abſque animalis ſemine; uiſuntur tamen hoc æuo papiliones ex aurelijs exorti, auerſis olerum folijs oua parere ſubalbida, milio minora, ex quibus erucæ tandem prodeunt, ut ſericino Erucarum generi euenire comperimus. Vnde mihi quidem dubitandum uidetur, an rem hanc diligenter perpenderit, uel exquiſitè tractauerit Ariſtoteles. Quanquam minimè negauerim, quin & ex putri quodam humore per ſe Erucæ naſci poſſint, quemadmodum & mures, angues, uermes, aliaq; complura generantur. Plinius grana illa ex rore fieri putat, ſoleq; addenſari. quod tamen naturæ ſpeculatores non ita facilè comprobant.* Remedia cõtra erucas. *Erucis olera non erodi auctor eſt Plinius, ſi palo imponantur in hortis oſſa capitis ex equino genere fœminæ duntaxat. Aduerſus quas & cancrum fluuiatilem in medio horto ſuſpenſum auxiliari narrant. Sunt etiam qui ſanguineis uirgis tãgunt ea, quæ uolunt his obnoxia eſſe. hæc Plinius. Columella præterea libro* XI. *de re ruſtica circa calcem, necandis prohibendiſq; erucis hæc in medium protulit. Vbi uerò apricis regionibus poſt pluuias noxia inceſſerunt animalia, quæ à nobis appellantur Erucæ, Græcè autem* κάμπαι *nominantur, uel manu colligi debent, uel matutinis temporibus frutices olerum concuti. Sic enim dum adhuc torpent nocturno frigore, ſi deciderint, non amplius ſuperiorem partem prorepunt. Id tamen ſuperuacuum eſt facere, ſi ante ſationem ſemina ſucco herbæ ſedi macerata ſunt: nihil enim ſic medicatis nocent erucæ. Sed Democritus in eo libro, qui Græcè inſcribitur* περὶ ἀντιπαθῶν, *affirmat, has ipſas beſtiolas enecari, ſi mulier, quæ in menſtruis eſt, ſolutis crinibus, & nudo pede unamquanque aream ter circumeat: poſt hoc enim decidere omnes uermiculos, & ita emori. Sed poſtrema hæc, quæ à Columella referuntur, ſuperſtitioſis ſunt relinqueda.* Nomina. Κάμπαι *ita Græcè, Latinè Erucæ uocantur: Arabicè, Riapſa: Italicè, Bruchi: Germanicè. Raup, ſeu Holtz uurm: Hiſpanicè, Bruchi.*

Cantharides. Cap. LIIII.

E FRVMENTIS congeſtæ Cantharides ad recondendum idoneæ ſunt, quæ fictili uaſe non picato conduntur, & raro mundoque linteo obligato ore, & deorſum conuerſo ſuſpenduntur ſuper aceti feruentis quàm acerrimi halitum, donec æſtu exanimentur: poſtea lino transfixæ reponuntur. Potentiſsimæ omnes uariæ, luteis lineis, quas in pennis tranſuerſas habent, promiſſoque corpore, craſſæ, ac blattarum modo perpingues: ſed inertes, ac imbecillæ, quæ unius ſunt coloris.

Bupreſtes, & Pinorum Erucæ. Cap. LV.

SIMILI modo reconduntur bupreſtes, genera quædam cantharidum, & pinorum erucæ: quæ ſupra cribrum ſuſpenſum feruenti einere pauliſper intoſtæ, reponuntur. Vis omnium communis erodere, ulcerare, calorem elicere: qua de cauſa admiſcentur medicamentis, quæ lepras, feroſque lichenas, & carcinomata ſanant. menſes ciunt peſsis emollientibus additæ. Aliqui cantharidas antidotis impoſitas, aquæ ſubter cutem auxiliari prodiderunt: argumento, quòd urinam moueant. Alij pennas, pedeſque contra potarum ueneficia, remedio eſſe tradiderunt.

Cantharidũ conſideratio.

CANTHARIDES uulgata ſunt animalia, nomine à canthar o, qui Latinè ſcarabeus eſt, deducto, ac ſi eas dixeris paruos ſcarabeos. Sunt in Italia frequentiſſimæ, calidioribus præſertim regionibus, ubi non modò in frumentis inueniuntur; ſed in fraxinis quoq; ſtabulantur. Præſtant quæ ſolidæ, recenteſq; ſunt, nam ueteraſcentes facilè cariẽ ſentiunt, unde inutiles fiunt in medicamentis.

Bupreſtes.

Bupreſtes autem (ut Plinius inquit lib. XXX. cap. IIII.) non perinde in Italia ſunt uulgares, & frequentes; ſunt tamen ſcarabeis ſimiles, quanquam minores.

Pinorum erucæ.

At pinorũ erucæ numeroſæ ſanè habentur in Tridentinis montibus, quòd inibi pinorum perpetuò uireant ſyluæ, Ananienſi præſertim tractu, ac Flemarum conuallibus. In extremis arborũ ramis, & ijs plerunq;, qui in earum cacumine attolluntur, innumerabiles Erucæ rufeſcentes, ac piloſæ miro artificio nidificant, quibuſdã tenuiſſimis uelleribus innumeris inuolucris cõtextis. Latent in his hyeme, ita frigoris noxam euitantes. Nidi magnitudo adeò ampla eſt, ut nonnunquam concluſi uermiculi millenarium numerum excedant. Inuolucri materies, qua concluduntur, tenuiſſima ſerici uelamina maximè æmulantur, tenuior tamen eſt. Hæc ſanguinis manationibus amptiſſima eſt: quare impoſita confeſtim fluorem ſiſtit. Sed de his hactenus.

Error multorum.

Cæterùm ſunt medicorum quàm plurimi Mauritanos præcipuè ſequentes, qui quotieſcunq; Cantharidas medicamentis miſcent, præcipiunt capita, alas, & pedes abijci, tanquã partes cæteris nocentiores. Quod tamen Galeni ſententiæ omnino repugnat. Quippe qui lib. XI. ſimp. med. integras cantharidas medicamẽtis addendas præcipit, quemadmodum & ijs integris ipſe perpetuò fuerat uſus. Sed ſi reſponderint ij, illud nec eorum eſſe inſtitutum, nec Mauritanorum, ſed Hippocratis lib. IIII. de uictus ratione in morbis acutis, audiant quæſo quibus uerbis eodem loco Hippocratis ſententiam declaret Galenus, cùm inquit. Quidam dictionis huius mentem haud quaquam intelligens audax medicus, prædictas partes à cantharidibus abiecit, deditq; hydropi: cui cùm à primo die abſceſſus in ſura comparuiſſet, poſt tres alios dies ſectus eſt, effuſaq; copioſa aqua, curatus eſſe uiſus eſt: quòd pars tumoris præter naturam plurima ſtatim ad moderationem redacta ſit, ueruntamen non multis pòſt diebus obijt. Quam ob cauſam medico quidam crimen ingeſſit, perperàm data eſſe cantharidum corpora inquiens. Nempe propinanda, ablatis corporibus, tum caput, tum pedes, tum alas, idq; eſſe quod in dictione enunciaretur. Quare non cunctatus audax ille medicus, hydropi alteri ita propinauit: moxq; facto ſimiliter in femore abſceſſu, ſectoq;, multis pòſt diebus hominem mori contigit. quanquam urinarum prouocatorio medicamento ex cantharidibus confecto, quidam citra bibentium incommodum uſi ſint. hæc Galenus. Ex quibus facilè cognoſcitur, Arabes non rectè Hippocratem intellexiſſe. Quamobrem dicendum eſſe exiſtimauerim, quòd ablatis cantharidum extremitatibus, exuantur antidoto, quo

natura

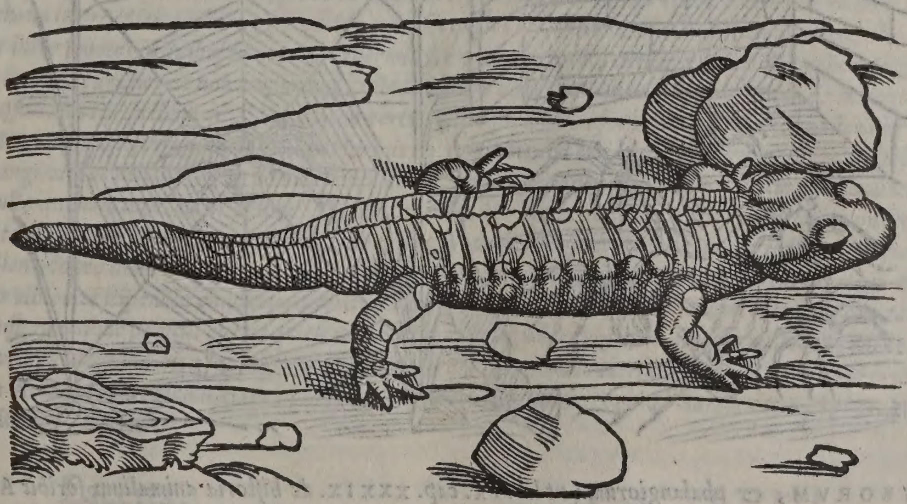
natura ſunt prædítæ in proprij ueneni remedium. Quod cùm accuratè perpendiſſet Galenus, eas integras ſuis medicamentis ſemper admiſcuit; ut facilè atteſtantur quæ libro XI. *de ſimplicium medicamentorum facultatibus memoriæ prodidit, ſic inquiens. Veruntamen ſufficientem habemus de cantharidibus experientiam, quòd in ungues pſorodeis cum idoneis ceratis, aut emplaſtris impoſitæ, ſic illos educunt, ut toti cadant. Miſcuimus eas etiam facultatibus pſoris, & lepris congruentibus, necnon quibuſdam ſeptis, atq; interim etiam ijs quæ clauos, quos uocant, eijciunt. Porrò præceptorum meorum quidam earum paulũ quiddam in medicamenta urinam cientia inijciebat. At quidam ſolas alas, & pedes inijciunt, quæ aiunt eſſe alexiteria ijs, qui corpora ipſorum bibiſſent. Alij contrà. At nos totas indimus. Cæterùm aptiores ſunt ad ea, quæ expertum me dixi, eæ cantharidum, quæ inuentæ in frumento, lutea tranſuerſim in alis cingula obtinent, potiſsimùm ſi inijciantur in uas fictile nouum, deinde ori uaſis linteum obductũ ſit rarum, & uas ita teneas inuerſum, ut linteum, quod cãtharidibus ſubeſt, uaporem ab aceto ſurſum elatum excipiat, donec emoriantur ipſæ cantharides. Et de bupreſtibus agens, ita ſubdit. Sic Bupreſteis quoq; reponere expedit. Sunt autem & ipſæ animalis quoddam genus cãtharidibus tum ſpecie, tum uiribus adſimile. Mox de pinorum erucis: quin & erucæ (inquit) quæ in pinis naſcuntur, meritò nuncupatæ pityocampæ, huius ſunt facultatis.* Κανθαρίδες *ut Græcis, ita etiam Latinis Cantharides appellantur: Arabibus, Dherarie, ſiue Carariha: Italis, Cantarelle: Germanis, Goldt keffer: Hiſpanis pariter & Gallis, Cantharides.* Βουπρήστεις *Græcè, item Latinè Bupreſtes nominãtur: Arabicè, Xoſoſtis: Italicè, Bupreſti: Germanicè, Knoelſter: Hiſpanicè, Arebenta buei.* Πιτυοκάμπαι *Græci, Pinorum erucæ Latinis dicuntur: Bruchi de pini, Italis: Pytoirapſa, Arabibus: die uum uon fichten, Germanis: Guſanos del pino, Hiſpanis.*

Cantharidũ uires ex Gal.

Nomina.

Salamandra. Cap. LVI.

SALAMANDRA lacertæ genus eſt, iners, varium, quod fruſtrà creditum eſt, ignibus non uri. Vim habet erodentem, calfactoriam, exulcerantem. Additur, vt cantharis, in medicamenta, quorum uis eſt exeſſe, & lepras abolere: ſimiliqúe modo reconditur. Liquefacta in oleo pilos euellit. Exenterata, detractis pedibus, & capite, in melle ſeruatur ad eundem uſum.

SALAMANDRAE *in agro Tridentino copioſæ inueniuntur, Ananienſi præſertim ualle, iuxta ſemitas, & in opacis, uliginoſiſq; locis. Incipiunt enim apparere uerno tempore, atq; etiam autumno, cælo maximè pluuio. Sed æſtate ob ſolis feruores; itemq; hyeme ob urgentiſsima frigora, ſuis è latebris non exeunt. Salamandra corporis magnitudine, formaq; lacerto ſimilis eſt; uerùm capitis, ac uentris craſsitudine excellit, breuiore tamen cõſtat cauda. Illa etſi altioribus nitatur cruribus, ad greſſum tamen ignauior eſt, hic uerò contrà agilis, celerq; conſpicitur. Color illi niger, lutei non minimis infectus maculis, quadam læuitate pellucidus. Viſu Salamandræ horribiles, atque abominandæ ſunt, ita ut facilè eorum aſpectus hominibus nauſeam pariat. De hac differens Plinius lib.* X. *cap.* LXVII. *ſic inquit. Salamandra animal lacerti figura ſtellatum, nunquam niſi magnis imbribus prouenit, et ſerenitate deficit. Huic tantus rigor, ut ignem tactu extinguat, non alio modo, quàm glacies. Quod quidem facit prunis ſuperpoſita, non ſecus atque cæteræ animalium carnes, quæ prunis aſſandæ traduntur. Veruntamen in medium magni ignis, ubi flamma ualentius agit, uel in fornacem proiecta, ſtatim comburitur. Vanum eſt ergo credere (ut etiam Dioſcorides inquit) igne eam minimè abſumi poſſe, eoq; uictitare, ut chamæleon aere: quandoquidem facto periculo, igne exuſtam breui ſalamandram uidimus. Quo fit, ut ſcripſerit Galenus lib.* III. *de temperamentis, Salamandram ad certum uſq; temporis ſpatium ab igne nihil pati: uri tamen, ſi ea longius igni ſit admota. Quod poſtea effecit, ut explicare neſciam, quo argumento, quáue ratione prodiderit Ariſtoteles lib.* V. *cap.* XIX. *de hiſtoria animalium, Salamandram igne minimè comburi, ſed per eum inambulantem flammas, et prunas extinguere: cùm contrarium experientia facilè probari poſsit. Illud præterea mihi dubium eſt; an idem eodem capite uera retulerit, cùm aſſerit in Cypro inſula ærarijs fornacibus, ubi chalcites lapis ingeſtus compluribus diebus crematur, in medio igne exoriri pennatas beſtiolas, paulò muſcis grandibus maiores, quæ per ignem ſaliant, atque ambulent, amotoq; igne ſtatim emoriantur. Quippe quòd maximè id naturæ operibus repugnet. Adde etiam quòd ſi hæc uera eſſent, ea nunquam reticuiſſet Galenus, qui*

Salamandræ conſideratio.

Vana opinio.

Ariſtot. uanæ opiniones.

diligentiſſimè omnia Cypri metalla inueſtigauit, ac nouit, pariterq́; metallorum fornaces, cùm fuerit ipſe harum memorabilium rerum accuratiſſimus indagator. Vidi ego in Germania ærarias complures fornaces, à quibus utranque cadmiam, pompholygem, ſpodium, æris florem, & alia mecum retuli; ſed muſcas per ignem obambulantes mihi nunquam uidere licuit. Qua in re neſciuerim, quónam pacto Ariſtoteles ſeruari poßit. Niſi dixerimus, ipſum hoc in loco non ſuam, ſed aliorum hiſtoriam recenſere. Sed de his hactenus. Cæterùm Salamandræ nihil gignunt (ut Plinius tradit) neq; eſt in eis genus maſculinum, fœmineumúe. Naſcuntur enim ex putri quodam humore terræ. Morſu uenenum inferunt, ſerpentium modo. Quinetiam fructus, & herbas quadam oris ſaliua ueneno inficiunt, maxima deguſtantium iactura. quandoquidem non pauci reperti ſunt, qui hoc ueneno interiere.

Salamandra aquatica.

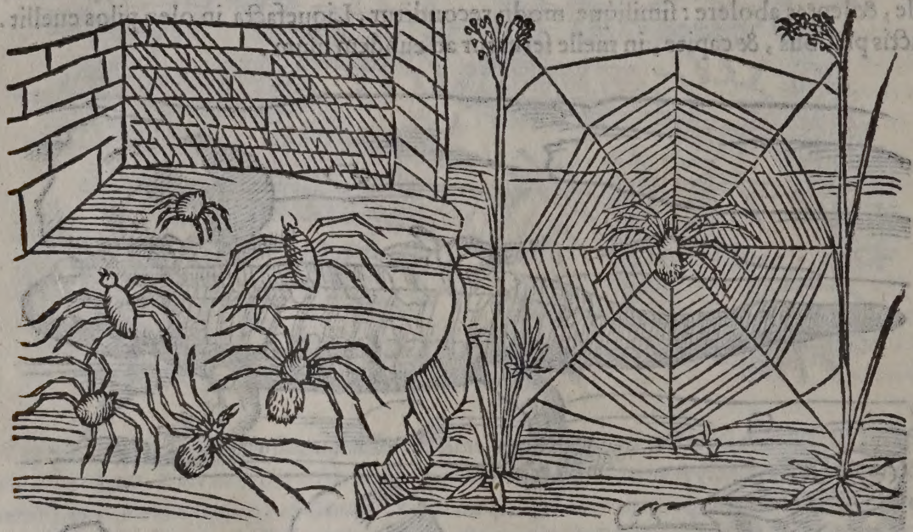
Eſt & Salamandræ aquaticum genus Vtinenſibus frequentiſſimum, capite terreſtribus breuiore rotundioreq́;, cauda anguillarum modo, nigro undiq; dorſo, uentre autem ruſeſcente, luteis maculis reſperſo, horrendo aſpectu, æquè atque terreſtre.

Nomina.

Animal, quod Græcis σαλαμάνδρα, Latinis ſimiliter Salamandra nuncupatur: Arabibus, Adhaya: Italis, Salamandra: Germanis, Olm ſiue Molch: Hiſpanis, Salamantegua: Gallis, Salamandre.

Araneus. Cap. LVII.

ARANEVS, quem holcum, alij lycon, id eſt lupum uocant, ſubactus cum ſplenio, & linteo illitus, prolatusque utriuſque temporibus, aut fronti, tertianos circuitus perſanat. Tela eius impoſita ſanguinem ſiſtit, vulnera, quæ ſummam cutem occuparunt, ab inflammationis iniuria uindicat. Eſt & alterum aranei genus, qui candidam, tenuem, denſamque telam orditur. quem in aluta ligatum, & lacerto appenſum, quartanis circuitibus mederi narrant. Decoctus ex roſaceo, & infuſus aurium doloribus auxiliatur,

Araneorũ, & phalãgiorum genera.

ARANEORVM, & *phalangiorum (ut lib. IX. cap. XXXIX. de hiſtoria animalium ſcribit Ariſtoteles) plura ſunt genera. Mordax, quod in duo diſtinguitur, alterum ſimile ijs, que lupos appellant, eſt paruum, uarium, procax, ſalax, pulex nuncupatum. Alterum maius, coloris nigri, cruribus prioribus nigris, tardum, & lentè ambulans, nec uiribus ualens, neque ſaliens. Cætera, quæ medicamentarij proponunt, aut nullum, aut certè exilem inferunt morſum. Genus ſecundum, quod lupi nomen accepit, partim exiguum eſt, quod non texit: partim maius, quod aſperam, paruamq́; telam apud terram, aut ſepes orditur, bucculis intexere ſolitum primordijs intus poſitis obſeruatur, dum aliquid in tela offendens commouerit, mox accurrit, ut capiat: partim uarium eſt, quod paucam uilemq́; telam ſub arboribus facit. Tertium genus, quod ſapientiſſimum, lautiſſimumq́; omnium eſt, noſtris ædificijs latiſſimas contexit telas. Huius, ut equidem arbitror, hìc meminit Dioſcorides.*

Phalãgiorum genera ex Pli.

Plinius araneos, qui ictu, uel morſu uenenum inferunt, phalangia nominat, quorum hiſtoriam libro XXIX. cap. IIII. diffuſius enarrauit his uerbis. Phalangium eſt Italiæ ignotum, & plurium generum. Vnum ſimile formicæ, ſed multò maius, rufo capite, reliqua parte corporis nigra, albis intercurſantibus reſperſum guttis. Acerbior huius, quàm ueſpæ ictus. Viuit maximè circa furnos, & molas. Aequè phalangion Græci uocant inter genera araneorum, ſed diſtinguunt lupi nomine. Tertium genus eſt eodem phalangij nomine araneus, lanuginoſus, grandiſſimo capite. Quo diſſecto inueniri dicuntur intus uermiculi duo, qui ceruina pelle concluſi, & mulieribus adalligati ante ſolis ortum, præſtant, ne concipiant. Vocatur & rhagio, acino nigro ſimilis, ore minimo ſub aluo, pedibus breuiſſimis, tanquam imperfectis. Dolor à morſu eius, qualis ſcorpione. Vrina ſimilis araneis textis. Idem erat aſtertion, niſi diſtingueretur uirgulis albis. Huius morſu genua labefactantur. Peior utroque eſt cæruleus, lanugine nigra, caliginem concitans, & uomitus araneoſos: etiamnum deterior, à crabrone penna tantùm differens. hic & ad maciem perducit. Myrmecion capitæ formicæ ſimilis. aluo nigra, guttis albis diſtinguentibus. ueſparum dolore torquet. Tetraganthij duo genera habent, peior medium caput diſtinguente linea alba, & tranſuerſum altera: hic oris tumorem facit. At cinereus poſteriori parte candicans, lentior. Minimè autem noxius,

Phalangiorũ genera ex Aetio.

Tarantulæ conſideratio.

Tarantulæ remedium.

xius,eodẽ colore,qui telas muſcis in parietibus latiſsimè pandit. Hactenus de araneis,& phalangijs Plinius. Cui ſubſcribens Aetius lib. XIII. cap. XVIII. Phalangiorũ genera, inquit,plura ſunt. Quæ uerò apud eos,qui de noxijs beſtijs ſcripſerũt,referuntur, ut plurimum ſex numero exiſtunt. Vnum quidem ex eis rhagium, alterum lupum,tertium formicarium, quartum cranocolaptes, quintum ſclerocephalon, ſextum ſcolecion appellatum. Ac primùm quidem rhagium,id eſt acineum, figura rotundum eſt,colore uerò nigrũ,acini uuæ nigræ ſimilitudine, unde etiam appellationem accepit: & os quidem iuxta medium uentrem habet, pedes uerò ex utraq; parte quàm breuiſsimos. Alterũ uero lupus appellatũ,muſcas perdit,eiſq; paſcitur: ac corpus quidem habet latum, ac uolubile,partes uerò circa eius ceruicem inciſæ ſunt: amplius autem,& os eius eminentias tres habet. Tertium autem myrmecium,hoc eſt, formicarium dictũ,quòd formicis maximè aſsimilteur,colore eſt fuliginoſum: corpus uerò eius uelut aſtris quibuſdam inſignitum,præſertim circa dorſum. Quartum deinde cranocolaptes,oblongum eſt,& uiride,ſtimulumq; iuxta collum habet, atq; ſi in aliquem irruat, locos circa caput petit. Quintum ſclerocephalum dictum, caput habet ſaxeum, & obduratum: lineamenta uerò per omne corpus ſimilia animalibus illis, quæ lucernas noctu circumuolitant. Sextum poſtremò ſcolecium,ſiue uermicarium appellatum, ſublongum eſt, & ſubmaculoſum, maximè circa caput. Atq; hæ quidem ſpecies phalangiorum enumerantur. Hæc de phalangijs Aetius. Ego autem aſſerere non dubitauerim, omnia hæc phalangiorum genera haberi in Italia: quippe quæ à me ſæpius ſint uiſa. quanquam ſcribat Plinius,phalangia in Italia non oriri. Quin potius præter prædicta genera,inibi & alterum reperitur omnium pernicioſiſsimum,quod à Taranto Apuliæ ciuitate,ubi innumera æſtate tota uagantur in campis, Tarantulam appellant. Icti uerò ab his uariè,ac diuersè torquentur: ſiquidem alij perpetuò canunt, alij rident, alij plorant, alij clamitant, alij dormiunt, alij uigilijs afficiuntur,pleriq; uomitionibus laborant, nonnulli ſaltant, ſunt qui ſudant, alij tremebundi ſiunt,quidam pauoribus infeſtantur,& alij alia patiuntur incommoda, fiuntq; phreniticis,lymphaticis,ac maniacis ſimiles. Quæ quidem ſymptomata tam uaria, ac diuerſa non aliunde prouenire dicendum eſt, quàm aut ex uario horũ animalium ueneno,aut ex demorſorum hominum temperamentis. Nam atra bile tentatis,pro eorum temperaturis omnia hæc accidiſſe conſpeximus: tametſi non deſint, qui putent Tarantulæ uenenum dietim, uel horatim immutari, fieriq; ob hoc, ut tam uarijs ſymptomatibus uexentur,qui ab ea iciuntur. Habentur Tarantulæ etiámnum in maritimis noſtris Senenſibus Tyrrheno litori adiacentibus, & Romano agro frequentes: ueruntamen non perinde ac in Apulia numeroſæ. Degunt hæ inter ſegetes in quibuſdam terræ cauernulis, è quibus interdiu exeuntes, ſæpe eos meſſores iciunt, qui huius inſidiæ ignari,crura ocreis non munierunt. Ictos uidi ego nonnunquam in plateis iacentes,& in xenodochijs, qui prædictis affectibus torquebantur. Sed mirum certè, quàm facilè huiuſce ueneni uis muſica mulceatur. Quandoquidem (ut equidem atteſtari poſſum) auditis lyricis inſtrumentis,uel tibiarum ſono,primo ſtatim occurſu icti à Tarantula à languoribus ceſſant, & in medium tripudiare, & ſaltare incipiunt, tamq; diu rem proſequuntur,ac ſi ſani eſſent,& nullo unquam tenerentur dolore. Quòd ſi eueniat,ut tibicines tantillum conquieſcant, ac interponant, non multo pòſt tempore in terram concidunt, & ad priſtinos redeunt languores: niſi tandiu indeficiente ſonitu ſaliant, atq; tripudient,donec ueneni uirus,partim inſenſibiliter per cutis meatus,partim per ſudorem exeat,& diſcutiatur. Ob id igitur tibicines ſtipendio conducuntur,alternatimq; mutantur,ut abſq; ulla ſonitus intermiſsione,tandiu tripudient demorſi, quouſque penitus curati quieſcant: cùm tamen, dum hæc aguntur, ſint, qui antidotis eos corroborent, nimirum theriaca, mithridatico, ac alijs, quæ uenenoſorum morſibus aduerſantur. Nomen ἀράχνη Græcum eſt, ut Latinum Araneus: Arabicum,Hamdebut, ſeu Hanchebut: Italicum, Ragno: Germanicum, Spinn: Hiſpanicum, Arana: Gallicum, Areine.

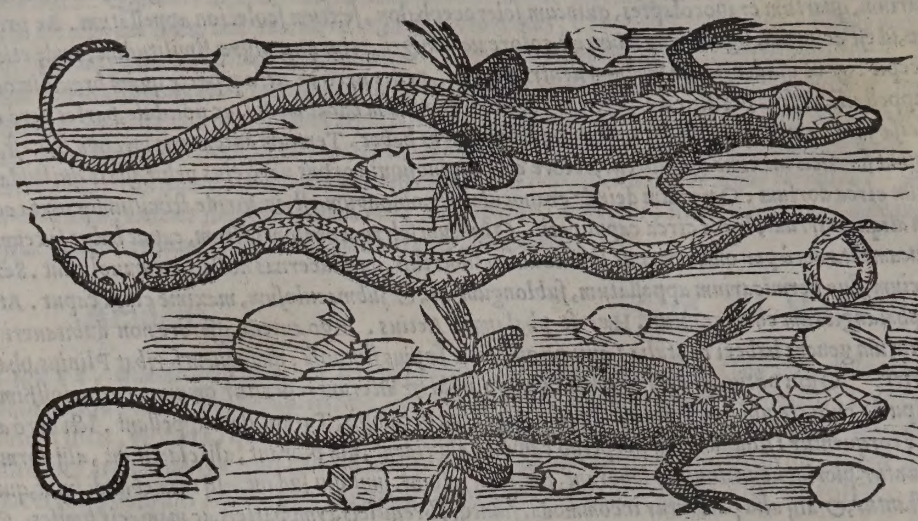
Lacerta. Caa. LVIII.

LACERTAE caput intritum, & appoſitum, aculeos, & omnia corpori infixa extrahit: uaros, formicantes uerrucas, & penſiles, quas acrochordonas uocant, tollit. Iecur exeſis dentibus coniectum dolores finit. Si diuulſa admoueatur, ictis à ſcorpione leuamentum præſtat.

Seps. Cap. LIX.

Sᴇᴘs, quam aliqui lacertam chalcidicam uocarunt, in uino pota, morſus ſuos ſanat.

Lacertarum conſideratio.

Chalcidicarũ conſideratio.

Lᴀᴄᴇʀᴛᴀᴇ, quæ ubiq; uulgares oberrant, oua quemadmodum ſerpentes pariunt, & cochleis maximè inſidiantur. In Arabia (ut Plinius eſt auctor) cubitalem æquant menſuram: & in Mauritania, auctore Strabone, bicubitales reperiuntur: in India uerò Niſa monte, ſi Plinio credimus, ad XXIIII. *pedum longitudinem lacerti reperiuntur, colore fului, aut punicei, aut cærulei. Eſt & Inſula Capraria lacertis maximis referta, ut referunt, qui ad fortunatas nauigarunt inſulas. Cæterùm, quæ Chalcidicæ uocantur, in Libya, & Cypro copiosè prouenientes, non habentur in Italia. Morantur hæ plerunque in locis aridis, & inter ſaxa. Varia eſt harum hiſtoria apud auctores: nam quidam noſtratibus lacertis ſimiles ipſas fecere, quidam uerò inter ſerpentium genera recenſent. Nicander Dioſcoridi ſubſcribit: quippe qui in theriacis ſuis dicat. Vitabis & Sepem corpore humilibus lacertis ſimilem. Veruntamen Aetius libro* XIII. *Sepam iter mortiferos recolit angues, ſic inquiens. Serpens, qui Seps appellatur, longitudine quidem duorum cubitorum reperitur, ex craſſo autem in tenuem abit: recta uerò, ac tardè proſerpit. Caput habet latum, os acutum, uniuerſum autem corpus multis albis notis reſperſum. Cæterùm ij, qui ab eo percußi ſunt, intra tres, aut quatuor dies pereunt. hæc Aetius. Pauſanias porrò aliter ſentire uidetur: inquit enim. Aegyptum Arcadiæ quondam regem in uenatione occupatum, & imprudentem Seps oppreßit. Viperæ ſimilis eſt minimæ, cineris colore, maculis ex interuallo uarius, lato capite, anguſta ceruice, aluo maiori, cauda breui, obliquo inceſſu, quaſi cancer, quod & ceraſtæ ſerpenti proprium eſt. Quamobrem credendum putauerim, aut fabuloſam eſſe lacertæ Chalcidicæ hiſtoriam, aut pluribus hoc nomen conuenire ſerpentibus. Verùm minimè reticendum duximus, reperiri in Hetruria, in Romano agro, ac etiam in Apulia quoddam lacertarum genus Terrantola uulgò dictum, quoniam ſub terra deliteſcat. Quæ cùm homines morſu perimat, fecit, ut mecum quandoque cogitauerim, an ea fortaßis Nicandro, ac Dioſcoridi Chalcidica eſſet lacerta: aut Stellio, quòd ſtellis maculata, inſignitaq; cernatur. Sed hæc libro ſexto, duce Deo, latius explicabimus, ubi de his, quæ morſu, uel ictu uenenum emittunt, ſermonem faciemus. Que Græcis σαῦρα, Latinis Lacerta nominatur: Italis, Lucertola: Germanis, Heidex: Hiſpanis, Gartixa. Quæ uerò σήψ Græcè, Latinè Seps, & Lacerta Chalcidica uocatur: Italicè, Sepa.*

Terrantola.

Nomina.

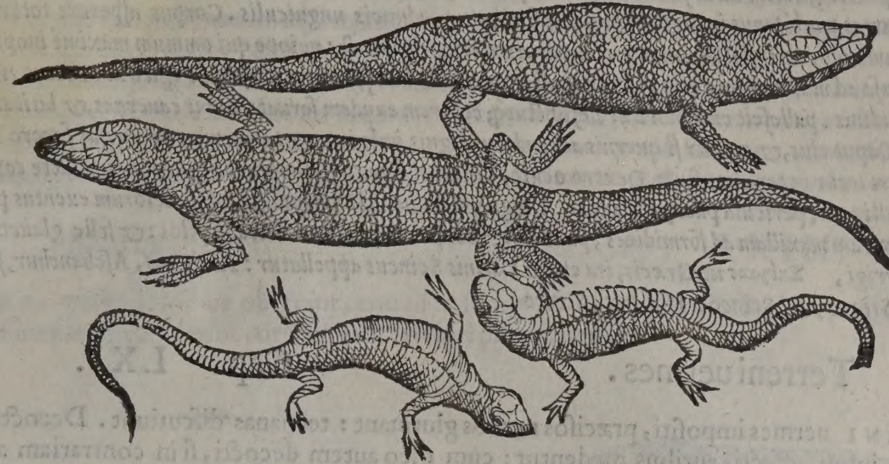
Scincus. Cap. LX.

Sᴄɪɴᴄᴠs aut Aegypti, aut Indiæ, aut rubri maris alumnus, quanuis inueniatur in Lydia Mauritaniæ. Eſt autem terreſtris crocodilus, ſui generis, ſale inueteratus cum naſturtio. Aiunt carnes, quæ renes amplectantur, id ſibi uirium uendicaſſe, ut ſi drachmæ pondere bibantur, uenerem accendant. Verùm decocto lentis cum melle, aut ſemine lactucæ cum aqua poto, ueneris cupiditates inhibentur. additur in antidota.

Scinci conſideratio.

Scinci Vicentini.

Tᴀᴍᴇᴛsɪ ſcribat Dioſcorides, Scincum eſſe terreſtrem crocodilum, ſui generis; aquatile tamen animal eſt. Quandoquidem qui Venetias importantur, in mari rubro, & in Aegypto Nilo flumine capiuntur. Hi quanuis forma crocodilos referant; magnitudinem tamen longè minorem habent: nanq; qui ad ſummum adoleuerunt, noſtrates lacertas magnitudine non excedunt. Squamis ueſtiuntur ſubluteis, cæſia à capite ad caudam diſcurrente linea. At non eadem crocodilis tunica: quippe qui nigro natura ſunt dorſo. Pauſanias in Libya bicubitales reperiri Scincos tradidit: ueruntamen ij ad nos non deferuntur. Sunt in agro Vicentino lacus quidam, qui Scincos etiam gignunt. ſed minutulos, ac nigricantes, quibus ſæpius utuntur ſeplaſiarij deficientibus marinis, non ſine magno fortaſſe hominũ diſcrimine. Reprobat hos Fuchſius quoq; libro primo de compoſitione medicamentorum, ſic inquiens. Scincus animal

mal eſt in aquis degens, lacertæ magnæ ſimile, ſed uentricoſius : cauda lata, ut anguilla, ad natandum apta. Quapropter quos officinæ ſubijciunt, cum duabus caudis, ueri non ſunt, ſed ex Vicentino agro allati. hæc ille.

Fuchſij error

Qui tamen dũ aliorum errorem meritò damnat, ipſe (pace uiri alioquin clariſsimi dixerim) in alterum nõ minorem mihi quidem incidiſſe uidetur, quòd exiſtimauerit, legitimum Scincũ, cuius effigiem damus, regi lata cauda ad natandũ, anguillæ modo. Quandoquidem Fuchſij Scincus, quo Foroiulienſis ager, & quæ circum Vtinum ciuitatem ſtagnantes ſunt aquæ maximè ſcatent : & cui lacertæ magnæ corpus, tumidus uenter, ac maculis uarius, rotundum quadántenus caput, anguillæ cauda, nigrumq; dorſum eſt, Scincus uerus non eſt : ſed potius animal ſalamandræ generi adſcribendum, quòd terreſtrem ſalamandram non paucioribus referat notis, quàm aquatiles teſtudines terreſtres repræſentant. ob id itaque rectè Vtinenſes hoc animal Salamandram aquaticam uocant, abhorrentq; maximè, quòd inter uenenata omnino reputent. Huic ſanè cùm Aegyptio ſcinco nulla eſt cognatio : quippe Aegyptius capite conſtat longo, dorſo quadántenus elato : uentre lacerta nõ maiore : corio ſquamis ſubluteis, numeroſis, minimisq; in uniuerſum referto: cauda lacertæ modo tereti, breuior tamen : cæſiaq; à capite ad caudam diſcurrente linea. Talis nimirũ Scincus eſt, qui quotannis ab Alexandria Aegypti Venetias numeroſus conuehitur. Scincorum meminit Plinius libro XXVIII. *cap.* VIII. *ubi ita ſcribit. Ex chamæleontis ſimilitudine eſt Scincus, quem quidam terreſtrem crocodilum eſſe dixerunt: candidiore autem, & tenuiore cute. Præcipua tamen differentia dignoſcitur à crocodilo aquatico ſquamarum ſeta à cauda ad caput uerſa. Maximus Indicus, deinde Arabicus. Afferuntur ſalſi. Roſtrum eius, & pedes in uino albo poti, cupiditates ueneris accẽdunt. Vtiq; cum ſatyrio, & erucæ ſemine ſingulis drachmis omnium, ac piperis duabus admiſtis, ita ut paſtilli ſingularum drachmarum bibantur. Per ſe laterum carnes obolis binis cum myrrha, & pipere pari modo potæ efficaciores ad idem creduntur. Prodeſt & contra ſagittarum uenena, antè poſteaq; ſumptus. In antidota quoq; nobilia additur. hæc Plinius.*

Crocodili hiſtoria.

Porrò CROCODILVS *(ut refert Ariſtoteles in libris de hiſtoria, & partibus animalium) animal eſt magnum, ad quindecim uſq; cubita creſcens : quanuis ad duodeuiginti ſcripſerit Plinius. Hic animal non parit, ſed ouum anſerini magnitudinem non excedens : idq; in terra, non autem in aquis. Parit cùm plurimùm ſexaginta, uiuitq; diu, maximũq; animal minima hac origine euadit : nanq; fœtus ex ouo excluſus proportione reſpondet, lacertorum magnitudinem æquans. Linguam adeò indiſcretam habet, ut omnino ea carere uideatur. Cuius rei cauſa eſt, quòd idem & terreſtris, & aquatilis quodammodo eſt. Ergo ut terreſtris, locum obtinet linguæ, ut uerò aquaticus elinguis. Piſces enim aut nullam habere linguã uidentur, niſi ualde reſupinentur, aut inexplanatam habent. Solus inter cætera ſuperiorem mouet mandibulam, minimeq; inferiorem. cauſa eſt, quòd pedes ad capiendum, retinendumq; inutiles habet. Oculi crocodilo ſuilli, dentes exerti, & ungues in pedibus acutiſsimi, coriumq; duriſsimum, telis, ac ſagittis minimè cedens. Interdiu plerunq; terram incolit, noctu uerò aquis ſe mergit, innatatq; flumine.*

Crocodili genera, & uires.

Duo eius eſſe genera Plinius eſt auctor loco citato. Vnum maius, de quo diximus : alterũ minus illi ſimile, multum infrà magnitudinẽ, in terra tantùm, odoratiſsimisq; floribus uiuit. Ob id inteſtina eius diligenter exquiruntur, iucundo nidore farcta. Crocodileam uocant, oculorum uitijs utiliſsimam, cum porri ſucco inunctam, & contra ſuffuſiones, uel caligines. Illita quoque ex oleo cyprino moleſtias in facie enaſcẽtes tollit. Ex aqua uerò morbos omnes, quorum natura ſerpit in facie, nitoremq; reddit. Lentigines tollit, ac uaros, omnesq; maculas. Et contra comitiales morbos bibitur ex aceto mulſo binis obolis. Felle inunctis oculis contra ſuffuſiones nihil utilius prædicant. Maiores dentes è dextra maxilla adalligati dextro lacerto (ſi credimus) coitus ſtimulant. Corij utriuſq; cinis, ex aceto illitus his partibus, quas ſecari opus ſit, aut nidor cremati, ſenſum omnẽ ſcalpelli aufert. Sanguis utriuſq; claritatem uiſus inũctis donat, & cicatrices oculorum emendat. Cor annexum in lana ouis nigræ, cui nullus alius color incurſauerit, & primo partu genitæ, quartanas abigere dicitur. Corpus ipſum, excepto capite pedibusq; elixum manditur iſchiadicis. hæc Plinius. Veruntamen quæ is alterius inteſtinis aſsignauit, ea Dioſcoridem fimo tribuiſſe conſtat.

Chamæleõtis hiſtoria.

Cæterùm cùm Scincus Chamæleontem, cuius formam refert, mihi in mentem reuocauerit, uenatq; & ipſe in medicum uſum, nõ ab re fore duxi, eius tum hiſtoriam, tum etiam facultates enarrare. CHAMAELEON *igitur (ut Ariſtoteles memoriæ*

prodidit

prodidit lib. XI. *cap.* XI. *de hiſtoria animalium) figura totius corporis lacertam planè repræſentat. Latera deorſum ducta uentri iunguntur, ut piſcibus: & ſpina modo piſcium eminet. Roſtrum ſimiæ porcariæ ſimillimum: cauda prælonga in tenue deſinens, & longis implicata in ſe orbibus. Elatior à terra eſt, quàm lacerta. Pedes ſinguli bipartitò ſecantur, parteſq; talem inter ſe habent ſitum, qualem pollex ad manus, reliquam partem obiectam. Sed ipſe etiam reliquæ partes paulótenus in digitos quoſdam finduntur, aduncis unguiculis. Corpus aſperum totum, crocodilo. Mutat ſuum colorem inflatus. Omnium ouiperorum tenuiſsimus eſt: quippe qui omnium maximè inopia ſanguinis rigeat. Cauſa ad mores animæ eius referenda eſt: præ nimio nanq; metu moltiformis efficitur. Motus ei piger admodum, ut teſtudinis. palleſcit cùm moritur, defunctuſq; colorem eundem ſeruat. Subit cauernas, & latitat more lacertarum.*

Chamæleõtis uires.

Caput eius, & guttur ſi quernis accendatur lignis, imbrium, & tonitruum concurſus facere Democritus narrat. Item iecur in tegulis uſtum. Dextro oculo, ſi uiuenti eruatur, albugines oculorum cum lacte caprino tolli. Lingua adalligata, pericula puerperij adimi. Linguam, ſi uiuenti exempta ſit, ad iudiciorum euentus pollere dicunt. Item dextram maxillam ad formidines, pauoreſq;: corpore uero illito detrahi pilos: & felle glaucomata, & ſuffuſiones corrigi,

Nomina.

Σκίγκος *ut Græcis, ita etiam Latinis Scincus appellatur: Arabibus, Aſchanchur, ſiue Scanchur: Italis, Stinco, & Scinco: Hiſpanis, Stinco.*

Terreni uermes. Cap. LXI.

TERRENI uermes impoſiti, præciſos neruos glutinant: tertianas diſcutiunt. Decocti cum anſerino adipe, infuſi, affectis auribus medentur: cum oleo autem decocti, ſi in contrariam aurem inſtillentur, dentium doloribus præſtant auxilium. Triti in potu ex paſſo urinam ciunt.

Terrenorum uermium, & eorum olei uires.

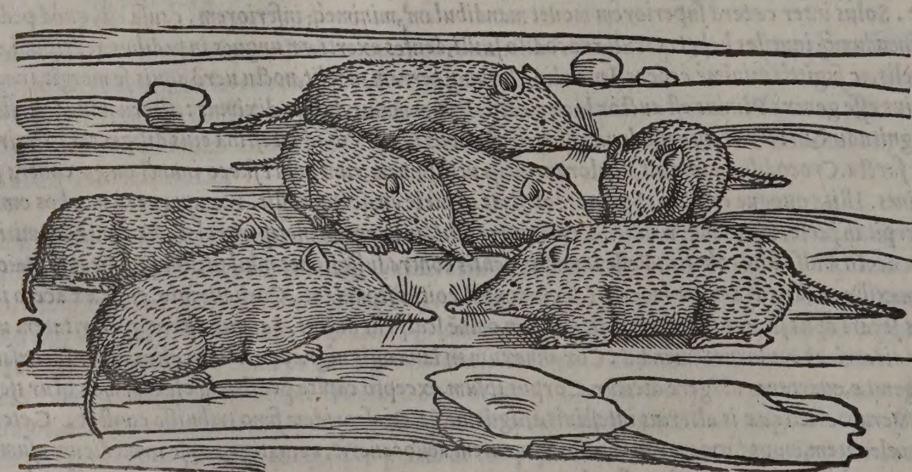
TERRENI *uermes etiam in medicum uſum ueniunt. quādoquidem oleo incoquuntur ad articulorum, neruorumq; cruciatus. Veruntamen aberrant plerunq; myropolæ in olei conficiendi ratione. Imponunt enim uermiculos in æneũ cacabum, & affuſo inde oleo igni ferueſaciunt: quo fit, ut paruo momento ij non modo inaſſentur; ſed penitus cõburantur, nullo in oleo humore relicto. Fit autem rectius, cùm uaſe uitreo excipiuntur, & diutius calore balnei macerantur, oleo innatantes: nanq; hoc modo eorum ſuccus elicitur, cõburiq; nequeunt. Præſtat hoc oleum ita paratum, præſertim ſi uermes roſaceo macerentur, ad podagricorum dolores, à calidis defluxionibus prouenientes. inunctis prius locis dolẽtibus oleo, ac mox ſuperpoſitis uerminibus in eo elixis, tuſis, admiſtiſq; cũ æquali cerati põdere, quod triapharmacum uocant, ex argẽti ſpuma oleo, & aceto conflatum. Quibus etiam commendauit Plinius lib.* XXX. *cap.* IX. *ipſorum uermium cinerem cum melle triduo emplaſtri more impoſitum. Quin & ipſos uermes in oleo ueteri elixos, & ſeperpoſitos. Ad hæc terreſtres uermes prius uino albo eloti, ac per ſe abſq; oleo uaſe uitreo excepti, operculato uaſis ore, ne qui expirare poſsit, in balneum calentis aquæ immerguntur, tandiuq; afferueſcere permittuntur, donec in liquorem oleo ſimilem uertantur. Præferunt quidam hoc, quòd maximè præſtet neruorum, & inteſtinorum uulneribus glutinandis. Quod longè efficacius efficit, ſi factitio balſamo, de quo libro primo diximus, fuerit admiſtũ: aut oleo, quod uitreis organis è larigna, ſiue abiegna lacryma elicitur. Nanq; his additis uniuerſa corporis recentia uulnera breui tẽpore glutinat, ijs exceptis, quæ capiti inferuntur. Dantur utiliter terreni uermiculi igne cremati, & in puluerẽ contriti felle ſuffuſis, ex marrubij, uel abſinthij decocto: adduntur'q; in electuarijs ad idem paratis, ut Galenus docuit libro de theriaca ad Piſonem. Triti, ac roſaceo ſubacti (ut idem author eſt) podagricorum inflammationes extinguunt.*

Nomina.

Γῆς ἔντερα *Græcis, dicuntur: Latinis, uermes terreni: Arabibus, Charatin; Italis, uermi terreſtri, & Lombrichi: Germanis, Regen uurm: Hiſpanis, Lumbrizes de tierra: Gallis, Vers de terre.*

Mus araneus. Cap. LXII.

MVS araneus diſſectus, & impoſitus ſui morſus ueneficia luit.

Aranei muris conſideratio.

ARANEVS mus (ut Aetius inquit) colorę quidem muſtelæ ſimilis eſt, magnitudine autem muri. Os uerò ſublongum habet, & exiguam caudam. Dentes ei tenues, duplici ordine nati, in utraque maxilla: quo fit, ut quatuor dentium ordines habeat. Quibus utiq; notis abunde reſpondent ij, à quibus picturam, quam hîc damus, mutuati ſumus. Meminit muris aranei Nicander in ſuis theriacis, dixitq; perire in rotarum orbita, ſi progrediens in eam inciderit. Quod tamen fabuloſum, poeticumq; cenſemus: tametſi non deſint, qui terra è plauſtrorum rotis excuſſa, huiuſce ſuccurrant morſibus. Scribit Plinius lib. VIII. cap. LVIII. mures araneos ultra Apenninum non haberi, cùm tamen hoc æuo in uniuerſa reperiantur Italia. In Ananienſibus montibus, Tridentino agro frequentes uiſuntur. Nihilominus incolæ inter uenenata non habent: id quod fortaßis & cæli, & ſolis temperamento euenit. Siquidem nec ſcorpiones ibidem exorti ictu uenenum relinquunt, ut in eorum mentione ſuperius diximus. Μυογάλη Græcè, Mus araneus Latinè appellatur: Italicè, Topo ragno: Germanicè, Ziß mauß: Hiſpanicè, Murganho.

Nomina.

Mures. Cap. LXIII.

MVRES, qui in domibus oberrant, conciſos ſcorpionum plagis utiliſsimè imponi, in confeſſo eſt. Si inaſſatos infantes ederint, oris ſaliuam exiccari promittunt.

Murium conſideratio.

MVRES diuerſorum ſunt generum; ſiquidem domeſtici, ſylueſtres, ac montani reperiuntur: ſunt etiámnum aquatiles marini. Verùm primùm de ijs differentes, qui noſtris in domibus oberrant, quiq; etiam in agris in magnam ſegetum perniciem morantur, Ariſtotelis uerba referã, qui lib. VI. de hiſtoria animalium, cap. ultimo ſic habet. Murium generatio mirabilis præter cætera animalia, maiorem in modum eſt, tum numero, tum celeritate. Iam enim fœmina prægnante in uaſe miliario aliquando occupata, paulò pòſt reſerato uaſe, muſculi numero uiginti & centum reperti ſunt. Mirum etiam percipimus ortum redundantis agreſtis murium generis. Locis enim compluribus agri, tam inaudito modo oriri ſolent, ut parum ex uniuerſo frumenti reliquatur: tam cito abſumitur, ut nonnulli mediocres agricolæ, cùm pridie metendum ſtatuerint, poſtridie mane cum meſſoribus accedentes ad ſegetem, abſumptam inueniant totam. Interitus autem minimè euenit ratione: paucis enim diebus omnino abolentur: quanquam ſuperiore tempore homines uincere, uel ſuffiendo, uel ſues, ut latibula effoderent, admittendo, non poſſent. Quinetiam uulpes eos uenantur, & cati ſylueſtres in primis: ſed tamen ſuperare copiam, & celeritatem prouentus nequeunt. Nec aliud quicquam omnium uincit, niſi imbres: ijs enim quàm primùm intereunt. Terræ Perſicæ parte quadam mure fœmina reſciſſa, fœtus fœminini prægnantes comperiuntur. Sunt qui uehementer confirment, Mures, ſi ſalem lambant, impleri ſine coitu. Aegyptijs muribus prædurus, ferè ut erinaceis, pilus eſt. Habentur in murium genere & GLIRES. Idcirco (ut Plinius auctor eſt libro XXXVI. cap. primo) apud Romanos cenſoriæ extabant leges, Glires in cœnis apponi uetantes. Verùm hoc æuo ganeonibus maximè expetuntur in cibis, non modicam palato iniuriam fieri putantes, ſi tam pingui priuetur alimento. Sed ij minimè perpendunt, uel potius negligunt, quòd glires pinguedinis exuberantia uentriculi appetentiam deſtruant, lentum ac frigidum gignant ſuccum, concoctuq; contumaces exiſtant. Notatum non congregari glires, niſi populares eiuſdem ſyluæ, & ſi miſceantur alienigenæ, amne, uel monte diſcreti, interire dimicando. Genitores ſuos feſſos ſenecta alunt inſigni pietate. Senium finitur hyberna quiete. Conditi enim & hi cubant, rurſus æſtatæ iuueneſcunt. Montibus Goritienſi agro conterminis, & in Carniolæ, Carinthiæ, ac Stiriæ alpinis ſyluis maxima eſt horũ quandoq; fœtura. Quo fit, ut numeroſi à uenatoribus capiantur, præſertim cùm fagina glandæ abundant ſyluæ. Exeunt uenatum nocte, & arbores ſuffientes, in quibus ſtabulantur, ſic eos ſtupefactos innumeros capiunt, adeò ut ijs repletis ſaccis domum plerunq; redeant, quos poſtea excoriant, & impoſitos præ nimia copia cadis ſale, & muria aſſeruant, quemadmodum piſces. Horum caro ijs utiliter eſtur, qui canina laborant fame: nanq; exuberante pinguedine obtunditur appetentia, & tollitur morbus. Diſcoquitur Gliris caro detracta pelle, & inteſtinis exemptis melle in fictili nouo, addito nardo ad tertias, atq; ita aſſeruatur, quòd conſtet deplorata auriũ uitia eo remedio ſanari.

Glirium conſideratio.

Georgius

Agricolę error.

Georgius Agricola, uir alioqui doctiſsimus, & acerrimus rei metallicæ indagator, quòd fortaſſe ueros glires non uiderit neque cognouerit, non ſine magno errore putat in libello, quem ſubterraneis animalibus dicauit, Sciuros à uilloſa cauda, qua ſe operiunt & inumbrant, ita uocatos, Glires eſſe. Sed quòd hæc duo animalia inter ſe maximè differant, omnibus notius eſſe arbitror, quàm ut pluribus exponi debeat.

Murium mõtanorum cõſideratio.

Porrò MONTANI *mures cuniculos magnitudine æquant, ac etiam nonnunquam ſuperant, cruribus non uſqueadeò longis. Capite leporem referunt: uerùm tam breuibus auribus ſunt, ut uix ſupra pilos appareant. Pilo ueſtiuntur uario taſsi modo, oblongo.*

MVS MONTANVS.

Villoſam habent caudam, & pedes acutis unguibus armatos. Hyeme admodum pingueſcunt, & obeſi fiunt, ita ut aliquando monſtroſè intumeſcant. Hi Ananienſibus, Phœbeiſq; montibus, in Tridentino agro frequentes habentur, uocanturq; uulgò corrupto uocabulo Marmontane, quaſi Mures montanos dixerint. Eriguntur ſæpius urſi modo, anterioribus pedibus ueluti manibus, cibum ori miniſtrantes. Dentes anteriores quatuor habent leporis inſtar, ſed longiores, atque acutiores, quibus ſæuiſsimè mordent. Sed mirum eſt (ego enim qui periculum feci, id certò teſtari poſſum) quòd ſi acutis forcipibus ſecentur, una tantùm nocte renaſcuntur. Domi retenti ſi iuuenes ſint, ex uta quadantenus feritate miteſcunt, ſed utenſilibus damnum inferunt: quippe qui omnia, quibus obuiant, erodant, & deſtruãt. Hyeme deliteſcunt, fœno ac paleis, in aceruum congeſtis plerunq; ſe condentes. Dormiunt integris menſibus, quemadmodum & glires. In montibus uiuunt. Stramenta in cauernas comportant, quibus à frigore ſe tueantur. Exterrefacti acutiſsimè uociferantur, ac ſibilant, & ad tumulos confugiunt. Horum carnes ſylueſtri, & graui quodam odore adeò ſpirant, ut quibuſdam nauſeam moueant. Quo fit, ut ſale, & muria aſſeruati tum odoris grauitatem, tum etiam exuperantem humiditatem ob pinguendinis copiam exuant: cùm tamen tam recentes, quàm ſale conditi concoctu admodum contumaces exiſtant, uentriculo laborem inferant, corpuſq; uniuerſum excalfaciant. Horum pinguedo medicis expetitur, quòd contractos molliat & reſtituat neruos.

Murium alia genera.

Sunt uero & alia quoque murium genera, nempe Ponticum, Laſsicum, Noricum, Pannonicum, Indicum, à regionibus prouincijſq; cognominata. Ponticus pilo eſt niue candoris, ſed ſuperiore caudæ parte ſaturatè nigricat: ea enim digiti longitudinem non excedit. corporis magnitudo illi ut ſciuro. inſectatur aues & mures. Hunc ſanè id eſſe cenſemus, quod Armellinum uocamus. Laſsicus pilis ueſtitur in cinereo candidis, uentre tamen albicante: eſt Pontico paulò maior. hunc Varium appellamus. Norcius corporis mole domeſticam muſtelam æquat; pilis leporinis ferè ſimilibus. breui conſtat cauda. caret auribus, non tamen foraminibus; quæ habet aurium inſtar. Pannonicus, cui color ſubuiridis, muſtelæ ſpeciem refert, uerùm magnitudine domeſticos mures non ſuperat. Poſtremò Indicus colorem habet ferè murium mõtanorum, albis tamen compluribus intercurſantibus pilis. capite eſt & ore in longum porrectis, quin & auriculis breuiuſculis: cauda ab ipſis clunibus craſsiore in exilitatem ad imum prolixè defluente: cruribus dodrantalibus. Corpore felem æquat, pedibus aliquantò breuioribus, ac pilo hiſpidiore, præſertim ſi aduerſo tractu mulceas. Atque hactenus de murium generibus. Cæterùm murium ſtercus (ut in libro de theriaca ad Piſonem legitur) aceto ſubactum, capillis defluentibus utiliter illinitur. Quinetiam per ſe potum, ueſicæ lapidem comminuit.

Nomina.

Μῦες ita Græcis, Latinis uerò Mures appellantur: Italis, Topi: Germanis, Mauß: Hiſpanis, Ratones: Gallis, Sorizes.

Lac. Cap. LXIIII.

LAC generatim omne boni ſucci eſt, corpus alit, aluum emollit: ſtomachum, & inteſtina † inflatione uexat. Vernum tamen dilutius æſtiuo habetur, & è uiridi pabulo aluum magis emollit. Probatur autem candidum, æquali craſsitudine, quod ungui inſtillatum cogitur. Aluum minus tentat caprinum: quoniam pecus hoc adſtringentibus pabulis, robore, lentiſco, & oleaginis frondibus, & terebintho magna ex parte ueſcitur: inde ſtomacho accommodatiſsimum reddi ſolet. Ouillum autem dulce, craſſum, & præpingue: non autem uſqueadeò utile ſtomacho. Bubulum tamen,

men, aſininum, & equinum, uentri magis idonea: ſed ipſum turbant. Quibus in locis pecora, ſcammoniam, ueratrum, clematidem, aut mercurialem paſcuntur, lac omne uentrem, & ſtomachum ſubuertit: quale in Iuſtinis montibus eſſe, à nobis proditum eſt. Siquidem capræ, quibus candidum ueratrum pabulo fuerit, primo foliorum partu euomunt: & eorum lac hauſtum nauſeam creat, & ſtomachum in uomitiones effundit. Ventrem adſtringit lac omne decoctum, præcipueq; candentibus calculis marinis exuſtum. Et in ſumma, omnibus auxiliatur internis exulcerationibus; præſertim faucium, pulmonis, interaneorum, ueſicæ, & renum: foris uerò contra pruritum cutis, eruptiones papularum, & uitiatos corporis ſuccos, recens cum melle crudo, addito ſale, datur exigua aqua dilutum. Minus inflat quodcunque ſemel feruefactum. Decoctum cum calculis marinis ad dimidias, ulceroſas uentris fluxiones adiuuat. Lac quodcunque ſerum continet implicitum, quod ubi diſceſsit à lacte, multò potentius ad purgationes redditur. Datur quibus ſine acrimonia uolumus deiectionem moliri, ut melancholicis, comitialibus, lepris, elephantijs, & erumpentibus toto corpore papulis. Ex omni lacte fit, quod ſchiſton, id eſt ſciſsile, appellant. Lac autem fictili nouo feruet, ramoque ficulneo recenti mouetur, inſparſis, poſtquàm bis, aut ter efferbuerit, totidem aceti mulſi cyathis, quot ſunt heminæ lactis: ita enim ſereſcens liquidum ab eo diuiditur, quod in caſeum concreuit. Sed cùm feruet, ne ſuperfundatur, conueniet ſpongia ex frigida continuò fictilis labrum detergere, ſextariumque argenteum frigidæ aquæ plenum demittere. Bibitur heminis per interualla ſingulis, uſque ad quinas, ita ut intercedentibus ſpatiis, potantes ambulent. Lac autem recens efficax eſt contra roſiones, uſtionesque, ab exitialibus medicamentis factas: uti à cantharidibus, aut ſalamandra, bupreſte, aut pinorum eruca, hyoſcyamo, dorycnio, aconito, aut ephemero: præſertim bubulum ad id eximiè confert. gargarizatur autem exulceratis faucibus, tonſillisque. Aſininum peculiariter collutos dentes, gingiuasque ſtabilit. Fluxiones alui, ſi ulcera ſentiantur, teneſmosque, ouillum, bubulum, aut caprinum, cum marinis lapillis decoctum, ſiſtit. per ſe autem, & cum hordeacea ptiſana, aut halicaceo cremore infuſum magnopere inteſtinorum roſiones mitigat: exulceratæ uuluæ immittitur.

Humanum lac dulciſsimum eſt, & maximè alit: mammis autem exuctum, prodeſt tabi, & ſtomachi roſionibus: contra hauſtum leporem marinum præſidio eſt: oculis cruore ex ictu ſuffuſis, cum thuris polline inſtillatur: podagricis utile eſt, cum meconio, & cerato illitum. Lac omne reſpuendum ſplenicis, hepaticis, comitialibus, uertiginoſis, & neruorum uitio laborantibus, febriculoſis, & capite dolentibus: niſi ſi quis interdum purgationis gratia, ut oſtendimus, ſchiſtum præbeat. Primiparæ canis lacte perunctos narrant glabreſcere: potum contra uenena antidoti uicem obtinet: abortus mortuos expellit.

Caſeus. Cap. LXV.

CASEVS recens ſine ſale ſumptus alit, ſtomacho utilis eſt, & facilè in membra delegatur: carnem facit, aluum modicè emollit: alius tamen alio præſtantior, pro natura lactis, à quo conficitur. Decoctus autem, & expreſſus, deinde inaſſatus, aluum ſiſtit. illitus, oculorum inflammationibus, & ſugillatis prodeſt. Qui uerò recens ſalitus eſt, minus alimenti præbet. carnem aptè minuit, ſtomacho aduerſatur, negotium uentri, interaneisque exhibet. Vetuſtiore ſiſtitur aluus. Sero, quod à caſeo manauit, quàm optimè canes aluntur. Quod hippacen uocant, caſeus eſt equinus: ea uirus redolet, magnopere alit, bubuloque proportione reſpondet. Nec deſunt, qui hippacen, equinum coagulum appellarint.

Butyrum, & eius fuligo. Cap. LXVI.

E LACTE pinguiſsimo probatum fit butyrum, quale ouillum eſt. Fit & ex caprino, agitato in uaſis lacte, donec pingue ſeparetur. Butyrum natura oleoſum eſt, & emolliens: unde largius epotum, uentrem reſoluit: prodeſt, ubi oleum non adfuerit, contra uenena. Cum melle ſi infricetur, dentitiones adiuuat: gingiuarum pruritus, & oris ulcera infantibus emendat. Illitum foris capaciora alimentorum facit corpora, & ab albidis puſtulis per ſumma ſcatentibus aſſerit. Contra inflammationes, & duritias uuluæ, quod nec uirus reſipit, nec uetuſtatem ſentit butyrum efficax eſt: dyſentericis, & coli exulcerationibus infunditur. In medicamenta addi ſolet, quæ pus mouent: utile præſertim cùm nerui, aut cerebri membranæ, ueſicæ ceruix, uulnera acceperit. Id autem purgat, replet, carnem creat: ab aſpide percuſsis utiliſsimè imponitur. Recens obſoniis additum olei uicem penſat, & adipis uice fungitur in bellariis. Colligendæ ex eo fuliginis ratio hæc eſt. Butyrum in lucernam nouam ingeſtum accenditur, fictilique operculato, quod ſupernè in ſiphunculi ſpeciem deſinat, & infima parte cuniculos clibani modo habeat, crematur, & ſubinde aliud in abſumpti locum ſufficitur, dum coaceruetur fuliginis modus, quem facere inſtitueris: penna pòſt deraditur ad uſus. Eius effectus eſt in medicamentis oculorum, exiccare, & adſtringere: fluxiones cohibet, & ulcera celeriter ad cicatricem perducit.

Lactis conſideratio.

L A C eſt benigni alimenti ſuperfluum in fœminarum mammillis ex bina ſanguinis coctione progenitum. Conſtat autem id tribus diuerſis eſſentijs : nimirum caſeoſa, butyroſa, ac feroſa, quæ abinuicem ſeparatæ, uariam conſequuntur temperiem. Sed à lacte primùm rem exorſus, de eo tantùm facultates diſſeram, cuius hac tempeſtate tã in cibis, quàm in medicamentis eſt uſus. Tale autem eſt humanum, caprinum, ouillum, bubulum, bubalinum, et aſininum. Et quanuis ueteres uſi fuerint tum camelino, tum etiam equino; cum tamen in Italia, ac in alijs conterminis regionibus, quòd ſciam, eorum nullus ſit uſus, hæc tanquam ſuperuacanea omnino reticenda cenſemus. Præcellit igitur humanum, quòd temperatum ſit in omnibus ſuis partibus. Hoc ſequitur caprinum, etſi aliquantò ſiccius ſit. His craßius eſt ouillum, minusq́; ſeroſum. Bubulum deinde, ac bubalinum, præter id quòd admodum ſit craſſum, cæteris longè pinguius habetur. Quamobrem lib. X. ſimplicium medicamentorum dicebat Galenus. Miror autem quo pacto Dioſcorides ex ouillo, & caprino butyrum confici referat. Ego nanq; ex bubulo fieri noui, ac proinde nuncupatũ eſſe butyrum exiſtimo. hæc Galenus. Porrò aſininum ſicut lac omne ſeri exuberantia ſuperat, ſic cæteris pinguedine cedit.

Lactis probatio.

Probatur in uniuerſum lac colore, odore, ſapore, ac ſubſtantia. Ob id igitur præfertur quod colore perquàm albo uiſitur, pellucidum, ac clarum, non uiride, non luteum, nõ nigrũ, nec aliquo liuore ſuffuſum : odore ſuaui, ſyncero, minimè graui, aut uiroſo : ſapore quidẽ dulci, non amaro, acri, acido, aut ſalſo : ſubſtantia media inter craſſum, & tenue, ità ut eius gutta ungui inſtillata non defluat, ſed in ſua ſphærula permaneat. Quod autẽ tale fuerit, omniũ ſanè præſtantißimum erit, & in cibis optimum. Contra peßimum præbet alimentum, uentriculum, ac totum corpus ſubuertit, quod contrarias notas habuerit, quodq́; ex morboſis animalibus emulſum fuerit, uel etiámnum ab ijs, quæ reprobatas, ueneноſaſq́; plantas depaſcuntur. Quocirca memoriæ prodidit Galenus lib. III. de facult. alimentorum, quòd ſi capræ, aut alterius cuiuſpiam animalis ſcammoniam, aut tithymalum depaſti, lac cibi loco quis ſumpſerit, omninò aluus illi fluet.

Lactis facultates.

Optimum datur utiliter ætate conſiſtentibus, ſenibus non naturaliter frigidis, bilioſis, & maraſmo affectis, et deniq; ubi uentriculus excrementis uacet. Nocet lac potum contrà febriẽtibus, capitis dolore affectis, ophthalmicis, reſolutis, conuulſis, fluxione tentatis, calculo oppreßis, pituitoſis, adoleſcentibus, obſtructis, & ijs præſertim, qui lacte, & edulijs lacte paratis, cœnas & prandia claudunt : tantoq́; maior inde ſequitur noxa, quãtò craßius lac aſſumptum extiterit. Eaq́; propter citato loco inquit Galenus. Lac, quod ſeri plurimum habet, etiamſi ſemper eo utare, nullum prorſus periculum adfert. Quod uerò huiuſcemodi humiditatis exiguum habet, caſeoſæ autem craßitudinis multum, omnibus qui ipſo frequentius utuntur, eſt periculoſum.

Lactis bibendi ratio.

Cæterùm ut lac, quod bibendum eſt, proſit, hæc præterea adſint oportet, lac nimirum recenter ſit mulſum : aliquid mellis, ſacchari, aut ſalis admiſtum ſit, ne in uentriculo concreſcat : tantùmq́; ex eo ſumatur, quantum concoquere ualeat uentriculus. A cibis etiam omnibus, & uino, poſtquàm aſſumptum fuerit, abſtinendum eſt, quouſq; à uentriculo ſeceſſerit, minimeq́; exercitio utendũ eſt. At quoniam lac dẽtes inficit (etſi Dioſcorides contrariũ de aſinino ſcripſerit) eo ſtatim ebibito, uino, aut hydromelite os abluere oportet.

Lactis coagulati vires.

Quod autem immiſto coagulo concreuit, quanquam uerno, ac æſtiuo tempore, menſis frequentißimè expetatur; tamen anguſtiam parit, uentriculum opprimit, caput uaporibus replet, ægrè concoquitur, & craſſum gignit ſuccum. Quamobrem ſi quandoq; in cibum ueniat, primum omnium ingeratur : ſiquidem ultimo loco ſumptũ (ut fieri adſolet) aut ſtatim putreſcit, aut ſubſidentem cibum ſecum ad ima incoctum trahit. Lac omne, humanum præſertim, cerebrũ auget, corpus impinguat, ſiccam & aſperam tußim lenit, uenerem roborat, urinæ ardoribus ſubuenit, diſſoluta corpora reficit, probi multiq́; eſt alimenti, bonam facit aluum, facilè in ſanguinem uertitur, carnem auget, pectus dilatat, & cæteris alimentis maius adfert nutrimentum. Quòd autem lac primiparæ canis perunctos glabreſcere faciat, potum uerò emortuos educat fœtus, ut nonnullis proditum eſſe ſcribit Dioſcorides, reprobat Galenus lib. X. ſimp. medic.

Butyri vires ex Galeno.

Butyrum præterea (ut loco citato ſcribit Galenus) facultatis eſt concoquentis, paulum habens etiam digerendi potentiæ, in medijs nimirum corporibus ſecundum duritiem, ac mollitiem. Corporum etenim planè durorum tumores præter naturam hoc nequit medicamen digerere : at quæ in mollibus ſunt phlegmonæ, eas & concoquit, & digerit

& digerit perfacilè. Nam parotides, & bubones, & oris phlegmonæ, aliæq; partes complures illo prorſus ſolo curantur, nimirum in pueris, ac mulieribus. Sed & dentientium puerorum gingiuis illitum, nihilo imbecillius melle gingiuas extenuat, per quas exitus eſt dentibus: & alios omnes in ore affectus phlegmonoſos, poſteaquàm fluxio reſtiterit, digerit pariter & concoquit. Proinde cataplaſmatis inditur, quæ extrinſecus imponuntur parotidibus, hypochondrijs, & bubonibus. Sed & in uentrem deuoratum, & ex eo diſtributum, magnificè confert expuitionibus ex pulmone, idq; in pleuriticis, & peripneumonicis affectibus, cum hoc, quòd eos etiam concoquat. Atque ſi ſolum lingatur, magis quidem concoquit, uerùm minus educit: plus uerò ſi cum melle, & amaris amygdalis, ſed minus concoquit.

Caput lactis.

Fit ex bubuli præſertim lactis pinguedine id, quod uulgò Romæ, ac in uniuerſa ferè Italia Capo di latte appellant, menſis plurimùm expetitum, quòd guſtui, ac palato maximè arrideat. Verùm enimuero ob pinguedinis copiam, præterquàm quòd uentriculum relaxat, & cuncto ſupernatat cibo; nutrimentum eijcit, anteaquàm concoquatur, uapores in caput mittit, & craſſum generat ſuccum.

Caſei conſideratio, & facultates.

Caſeus autem fit ex craſsiore cuiuslibet lactis ſubſtantia, admiſto coagulo, & expreſſo inde ſero. Præfertur in cibis recens, quòd noxam uentriculo non inferat, concoquaturq; facilius, quàm qui diutius aſſeruatur. Nanque uetus, qui quòd linguam parumper uellicet, quàm plurimis gratior redditur, omnium peſsimus eſt: quippe qui cæteris magis adurat, ſitim excitet, & difficilius concoquatur. Quin & calculos in renibus gignit, iecur obſtruit, aluum cohibet, & in calefactis corporibus atram bilem gignit. Quo fit, ut plus damni ex eius ſucci prauitate, & feruenti qualitate inferat, quàm quò humores craſſos attenuando compenſare poſsit. Fugiendus igitur iſtiuſmodi caſeus eſt, cùm neque ad concoctionem, neque ad mouendam urinam, neque ad ciendam denique aluum, quicquam boni conferat, quemadmodum neque ad ſucci probitatem. De hoc autem ediſſerens Galenus libro x. ſimplicium medicamentorum, ſic inquit. Itaque cum mihi olim caſeus allatus eſſet bubulus, quem ex odore acrem eſſe conijciebam, abieci, & iam à famulis abſumptum putabam: uerùm illi talia ſeruare ſoliti, longo pòſt tempore ex promptuario proferentes, quidnam de illo fieri iuberem, rogant. Cùm igitur edendo non eſſet propter acrimoniam, ludicrum nobis problema extitit, proponentibus, cui rei quis illum utiliter poſſet accommodare. Intereà cùm ad me arthriticus quiſpiam in curru conuectus eſſet, tophos, quos Græci πώρους nuncupant, in articulis habens, ſubijt mihi crure ſuillo ſalſo decocto caſeum eo decocto macerare, ac probè in mortario ſubigendo unitum, tophis imponere. Et ſanè arthriticus ab hoc medicamine magnificè adiutus eſt. nam rupta ſponte ſua cute, abſque inciſione uidelicet, emergebant quotidie citra dolorem tophorum particulæ. Vbi autem totus, qui apud me erat caſeus, fuiſſet abſumptus, talem ſibi alium comparans arthriticus in poſterum ſeruauit, & poſtea rurſum uſus eſt inueterato: atque ubi tunc quoque idem percepit commodum, ſæpius deinceps uti perſeuerabat, & quoſdam amicos ſimiliter affectos docuit. Atque id quidem nos excogitauimus: cæterùm comprobauit, ac confirmauit experientia. hactenus Galenus. Ex quo palàm fit, eiuſmodi caſeum eſſe omnino in cibis reprobandum. Qui uerò nec recens, nec uetuſtus fuerit, cùm & ipſe non ſit expers læſionis; minore tamen conſtat noxa. Præſtat cæteris ouillus. Verùm ſicuti Pergamenum caſeum Galenus in laudem ſuæ patriæ præ cæteris commendauit libro III. de alimentorum facultatibus; ita nec mihi ſanè uitio uertendum exiſtimauerim, ſi Hetruſcum cæteris Italicis præferam, eum præſertim, qui in noſtro Senenſi agro, ac etiámnum Florentino ex ouillo lacte conficitur, qui uulgò appellatur Caſcio marzolino, guſtu dulcis atque ſuauis, quòd lac, ex quo paratur, coagulo non ſit concretum, ſed cinaræ floribus, qui paſsim uniuerſæ ferè Hetruriæ coaguli uicem præſtant: quo fit, ut ſeneſcens nunquam acris euadat. Cui nec alter cedit, qui in noſtro agro præſtantiſsimus fit ex caprarum lacte, menſe Septembri, recensq; eſtur. Hunc uulgò Rauaggiuolo appellamus. Defertur is Romam, quòd à Præſulibus, alijſq; primatibus ſummopere expetatur. Quippe qui odoratas redoleat herbas, quibus ubique noſtrates referti ſunt colles, iiq; præſertim, qui non longè diſtant ab urbe noſtra. Bubulus præterea caſeus, etſi plus cæteris nutriat, pinguiorq; exiſtat; eſt tamen reliquis concoctu difficilior. Caprinus uerò quanquam ex temperatiori lacte ſit confectus; inueteratus tamen reliquis caſeis eſt deterior, cùm ſtatim exiccetur, & friabilis fiat. Bubalinus denique in globos illos iunceis uinculis conſtrictus conformatur, qui noſtris Mozze, Romanis autem Priuature uulgari ſermone dicuntur. Is caſeus, quo paſsim Hetruſci ueſcuntur, ori quidem gratiſsimus eſt, & dulcis, ſed ægrè concoquitur, quòd ſubſtantiam habeat admodum pinguem ac lentam.

Recoctæ vires.

His accedit, quæ uulgò nobis Recotta dicitur. Fit hæc ex ſeroſa lactis parte ad ignem decocta. Recens (ſi Auicennæ, Raſi, & Iſach credimus) minus uentriculum uexat, quàm caſeus omnis recenter preſſus. Confert calidis defluxionibus obnoxijs, ſitim ſedat, ſomnum conciliat: ueruntamen obeſt uentriculum frigidum habentibus, & neruorum morbis. Inueterata autem ægrè concoquitur, ſitim excitat, parum nutrit, aluum cohibet, & flatus procreat.

Seri vires ex Galeno.

Reliquum eſt Serum, quod lactis aquoſa eſt ſubſtantia. Hoc (ut Galenus inquit lib. x. ſimplicium medicamentorum) extergendi potentiam poſsidet; ſumiturq; ſubducendi uentris gratia, ac per clyſteres inijcitur, extergens, & abluens ſine mordacitate inteſtinorum acrimoniam. Præterea ſi quis ulcera, quæ ſanie infeſtantur acri, uice aquæ ſero colluat, optimè ſanè fecerit. Præterea quæcunque medicamenta digerere ſolent ecchymomata, & atra, ea præſtat ſero, quàm aqua diluere. Sic etiam eo utimur ad ſugillata, & hypoſphagmata, peculiaribus ad hæc medicamentis commiſcentes.

Ex Meſue.

Prætulit Meſues ſerum, quod ex nigrarum caprarum lacte elicitur, deinde quod ex ouillo, ſic inquiens. Aqua lactis macerationis materia eſt, & per ſe quidem innocuum medicamentum. Præfertur, quæ fit ex lacte nigrarum caprarum, in laudatis paſcuis uictitantium, recenterq; fœtarum. Excalfacit hæc, atque ſiccat ordine primo completo, & uſque ad ſecundum. Quinetiam attenuat, abluit, abſtergit, & nitroſa, qua referta eſt facultate, aluum abſque aliqua mordacitate leniter ſubducit. Bilem tum flauam, tum atram ab exuſtis humoribus genitam deijcit: quo fit, ut mirificè conferat maniacis, & melancholicis. Præſtat item ad uiſcerum infarctus, & morbis inde prouenientibus opitulatur; nimirum aqua inter cute laborantibus, felle ſuffuſis, & lienoſis. Datur utiliter febrien-

tibus ex bile, & uiſcerum, ac uaſorum obſtructionibus. Competit etiámnum uitijs in cute à bile, & peruſtis humoribus emergentibus. Quare lichenibus, uitiliginibus, alphis, pſoris, lepriſq; admodum conuenit. hæc Meſues.

Lactis facultates ex Gal.

Lactis autem facultates memoriæ prodidit Galenus loco nuper citato, ubi ita ſcribit. Lac ubi aliam quampiam exiccantem facultatem habuerit adiunctam, optimum eſt remedium dyſenteriæ, & omnium uentris acrium fluxionum. Eam accipit à lapidibus, qui prædecocto ipſi inijciuntur igniti. Porrò eos eſſe oportet, quos uocant κάχληκας. *Et lac eouſque decoqui debet, dum pleraque ſeroſi in eo humoris abſumpta pars fuerit. At nos iniectis ferreis in ipſum cylindris candentibus eandem, aut etiam meliorem facultatem efficimus. Porrò lac totum ad acres oculorum fluxiones tum per ſe, tum cum mollium collyriorum quopiam eſt utile: præterea ad hypopia, & hypoſphagmata. Quinetiam palpebris extrinſecus, ubi ophthalmia laborant, ſomno ſeſe dabunt, impoſitum ſimul cum roſaceo, & ouo, phlegmonas eorum concoquet. Sed hoc eſto lac mulieris recens ex mammillis expreſſum. Infundimus ipſum & utero ulcerato tum per ſeſe, tum ijs medicamentis commiſcentes, quibus miſceri poteſt, utique citra morſum curantibus, & ubi in ſede ulcera mitigamus præ ſaniei acrimonia dolentia, aut phlegmonas, aut rugas perpetienda. Sic & ad ulcera pudendorum utimur, & omnia quæ leniri poſtulant, ſiue ob inflammationem, ſiue morſum, ſiue ob malignitatem. Eaq; propter & cancroſis applicatur ulceribus, medicamentis anodynis commiſtum, qualia ſunt, quæ ex pompholyge conſtãt. Et quid attinet commemorare, quòd ore contentum, collutum, gargarizatumq; uel maximè phlegmonas eius mitigat? Sed & tonſillas, & columellam, & antiadas phlegmone affectas admodum mitigat, & proinde anginam. Atque ut ſemel dicam, medicamentum eſt leniens, totam quidem ſubſtantiã habens mordacitatis expertem: ſed multò magis, ubi concoctione moderata potiſſima pars ſeroſi humoris abſumpta eſt. Sic mihi uidentur etiam medici ad uenena, quæ eroſione interimunt, lac dari ſuadere, uelut & lepus marinus interficit, & cantharis. Sed & ſunt, qui exhibent ijs, qui aconitum, & thapſiam ſumpſerint. Sed hæc ex ratione fecerunt.*

Nomina.

Quod Græci γάλα, *Latini Lac dicunt: Arabes, Leben: Itali, Latte: Germani, Milich: Hiſpani, Leche: Galli, Laict. Caſeus uerò ita Latinis,* τυρὸς *Græcis uocatur: Arabibus, Lubon, ſeu Gieben: Italis, Caſcio: Germanis, Keſen: Hiſpanis, Queſo: Gallis, Fourmage. At Serum Latinè dictum, Græcè* ὀῤῥὸς γάλακτος *appellatur: Italicè, Siero: Germanicè, Molkeu: Hiſpanicè, Suero de leche: Gallicè, Ser du laict. Quod nique Græci* βούτυρον, *Latini ſimiliter Butyrum nominant: Arabes, Zebd: Itali, Burro: Germani, Butter, & Anchen: Hiſpani, Manteca: Galli, Beurre, & Buyre.*

† Illud hoc loco non pretereundum duxi, quòd in Græco codice manu ſcripto non φυσητικὸν, *hoc eſt inflationem pariens, ſed* φυσικὸν, *id eſt, naturale legatur. quòd lac potius ſtomachum iuuet, quàm inflatione uexet: id enim innuit uerbum naturale. Hanc lectionem ſecutus fuiſſe uidetur Serapio: quippe qui ex Dioſcoride ita tranſcribat. Et lac confert ſtomacho. Quin & facilis potuit eſſe librariorum lapſus ob uocum ſimilitudinem.*

Lanæ, & œſypus. Cap. LXVII.

SVCCIDAE lanæ molles è collo, feminibusque laudatiſsimæ habentur. Subueniunt inter initia vulneribus, percuſsis, deſquamatis, liuidis, oſsibus fractis, aceto, oleo, aut uino imbutæ: ſiquidem facilè ſuccos combibunt, quibus immerguntur, & ob pecudum ſordem (ſic enim œſypum vocant) emolliunt. capitis, ſtomachi, aliarumque partium doloribus, cum aceto, & roſaceo efficaciter imponuntur. Crematarum lanarum cinis cruſtas obducit, excreſcentias in carne cohibet, & vlcera ad cicatricem perducit. Mundæ autem, & carptæ, in fictili crudo, cæterorum more, vruntur. Nec ſecus fimbriati marinarum purpurarum flocculi cremari ſolent. Aliqui cum ſordibus lanas carpunt, & melle irrigant, eodemque modo urunt. Alij in fictili oris patuli, verucula inter ſe diſtantia componunt, & concerptas carminataſque lanas, oleo ita ſuffuſas, ut ne ſtillare quidem poſsint, aſſulis tedæ ſubiectis, & eiſdem, laniſque permutatim interſtratis, leuiter ſuccendunt, & vſtas tollunt. Quòd ſi è teda pix, pinguitudóue ulla profluit, collecta reconditur. Lauatur

uatur

uatur ad oculorum medicamenta. cinerem in labellis, aqua addita, manibus confricant, & conſidere patiuntur: idque ſæpius, mutantes aquam, donec linguam adſtringat, nec mordeat. Oeſypum vocant Græci, ſuccidarum lanarum pinguitudinem: cuius parandi ratio hæc eſt. Succidæ molles, radicula non curatæ, calida aqua lauantur, & quibuſcunque ſordibus expreſsis, & in labellum oris ampli coniectis, aqua infunditur, magnoque impetu ligula, uti reſpumet, agitatur, aut lignea rude ualidiuſculè conturbatur, quo largius ſordida ſpuma colligi poſsit, deinde marina reſpergitur: & conſidente pingui, quod ſupernatabat, collectoque in altero fictili uaſe, denuo aqua in labellum fuſa agitatur: ſpuma iterum mari perfunditur, & demum eximitur. hoc tantiſper fieri ſolet, dum conſumpta pinguitudine, nihil prorſus ſpumæ extet. Collectum œſypum manibus emollitur, & ſi qua inſedit ſpurcitia, confeſtim demitur: excluſaque ſenſim omni aqua, recentique affuſa, manibus miſceatur, donec admotum linguæ œſypum adſtringat leuiter, nec mordeat, atque pingue, candidumque ſpectetur: tum in fictili uaſe conditur. uerùm omnia feruido ſole fiant. Nonnulli excolatum pingue frigida aqua eluunt, & manibus, non ſecus atque ceratum mulieres, confricant: ita enim candidius redditur. Alij elotis lanis, & ſordibus quibuſcunque exemptis, ac lento igni in æneo uaſe ex aqua decoctis, pingue, quod ſupernatat, collectum aqua, ut diximus, lauant: colatumque in fictilem patellam, quæ calidam aquam contineat, linteo operiunt, atque ſoli mandant, donec candidum fiat, & ſatis craſſum. Alij bidui ſpatio aquam effundunt, nouamque adijciunt. Melius eſt læue, radicula non curatum: quod ſuccidarum virus oleat, & ſi manu in concha fricetur cum aqua frigida, albeſcat, nihil in ſe duri, aut concreti habens: ueluti quod cerato, aut adipe adulteratur. Oeſypum excalfacit, explet vlcera, & emollit; præſertim ſedis, ac vuluæ, cum meliloto, & butyro. In vellere appoſitum menſes, & partus euocat: ulcera non aurium modò ſanat, ſed & genitalium cum anſerino adipe: contra eroſos angulos oculorum, ſcabioſoſque, genas quæ occalluerunt, & ciliorum defluuia, efficax eſt. In teſta noua torretur, donec redactum in cinerem pinguitudinem amittat. Ex eo etiam fuligo colligitur, uti demonſtrauimus: quæ in oculorum medicamenta commodè addi ſolet.

Cvm *Lanæ ſuccidæ, & earum ſordida pinguitudo, quam Græci Oeſypum appellant, & officinarum uulgus Iſopum humidam uocat, pleniſsimè à Dioſcoride deſcripta ſint, nihil nobis hîc relictum eſt, quod declarandum, uel adijciendum eſſe putemus. Ceterùm* ἔριον *quod Græcis, Lana Latinis dicitur, pariter & Italis: Arabibus, Sauf, aut Suf: Germanis, Schmutziguuolen: Hiſpanis, Lana: Gallis, Laine. Quod uerò Græcè* οἴσυπος, *Latini item Oeſypus nominatur: Arabicè, Senferatab, ſiue Iuſaratab: Italicè, Eſipo: Hiſpanicè, Iſopilho humido; Gallicè, Greſſe de la laine ſorge.*

Coagulum. Cap. LXVIII.

Leporis coagulum tribus obolis ex uino, uenenatorum morſibus, cœliacis, dyſentericis, & fœminis fluxione uuluæ laborantibus, ac reiectionibus à pectore, auxiliatur. ſanguinem in grumos concretum diſcutit. Poſt menſtruas purgationes appoſitum uuluæ cum butyro, præſtat mulieribus, ut concipiant: potum uerò partus enecat, & à puerperio, pariendi ſpem adimit. Equi coagulum, quam hippacen aliqui uocant, priuatim cœliacis, dyſentericisque conuenit. Hœdi, agni, hinnuli, capreæ laticornis, & dorci, apri, cerui, vituli, bubalique coagula, ſimiles naturas ſortiuntur: contra aconiti potum in uino, & concretum lac in aceto conuenienter aſſumuntur. Hinnuli priuatim triduo à purgationibus admotum, partus ſpem intercipit. Vituli marini, caſtorei vires repræſentat: comitialibus, ſtrangulatis uuluis, potu conferre exiſtimatur. Sed ſi ſit uituli marini, hoc experimentum eſt: aqua inſpergitur, qua pauliſper cùm alterius animantis, tum præcipuè agni coagulum, maduerit: nam ſi erit ſyncerum, ſtatim liqueſcit in aquam: ſin minus, conſimile permanet. Excipitur autem catulis, qui nondum natare poſſunt. In ſumma, coagulum omne diſsipata cogit, & coacta diſſoluit.

Animalivm *coagulum (ut Ariſtoteles memoriæ prodidit lib.* III. *cap.* XXI. *de hiſtoria animalium) lactis ſubſtantia eſt: quippe quod in eorum uentriculo, quæ adhuc lactent, contineatur. Eſt ergo coagulum lac ignem habens intra ſeſe, quod cùm animalis tepore concoqueretur, caſeum traxerit. Habent coagulum omnia ruminantia, & inter dentata utrinque lepus. Quò uetuſtius coagulum eſt, eò præſtantius: tale enim profluuio alui mederi præcipuè poteſt: atque etiam quod leporis eſt. Sed laudatiſsimum hinnuli. hæc Ariſtoteles. Quòd autem leporinum coagulum ſanguinem reijcientibus conueniat, ut* Dioſcorides *ſcribit, minimè quidem probare uidetur* Galenus *lib.* X. *ſimp. medicamentorum ubi ſic inquit. Coagulum omne acris, ac digerentis potentiæ eſt, ac nimirum etiam exiccatoriæ: nam neceſſariò id ſuperiora comitatur. Ac leporis quidem coagulum comitialem morbum, ſi cum aceto ebibatur, præterea profluuium muliebre ſanare proditum eſt: ſed & lac in uentre coagulatum diſſoluere: quod certè & nos experti ſumus, non ſolùm in leporino; ſed etiam in aliorum animalium coagulo. Attamen leporinũ omnium eſt præſtantiſsimum. Sed & ſanguinem in uentre concretum ſimili modo epotum diſſoluit, ac efficacius fortaſſe cæteris leporinum: uerùm non ſolum, quod quibuſdam ſcriptum legitur, ſed & hoc commune eſt omni coagulo. Qui-*

Coaguli conſideratio.

Coaguli facultates ex Galeno.

dam autem ſanguinis ex thorace reiectiones leporinum coagulum epotum ſupprimere prodiderunt. cæterùm nec aliũ quenquam eo uſum noui, nec ipſe ſum auſus acri uti remedio ad affectum adſtrictionem poſcentem. Porrò coagulum equinum ad dyſentericos, et cœliacos accommodari ſcripſerunt nonnulli. At phocæ coagulum eximiè aptum eſſe quidam prædicant, tanquam uires obtineat caſtorij. Verùm quæcunq; proditum eſt, quodque coagulum ſecundum eſſentiæ totius præſtare proprietatem, non eſt nunc tempus exponere.

Nomina. *Eius nomen Græcum πιτύα: Latinum, Coagulum: Arabicum, Anſea, Anſhae, ſeu Anſhaa: Italicum, Caglio: Germanicum, Lypp, Kymn lypp, & Kaeß lypp: Hiſpanicum, Coalho: Gallicum, Preſſeure.*

Adeps. Cap. LXIX.

ADEPS anſerinus, aut gallinaceus recens, & ſine ſale condîtus, ad uuluæ uitia proficit. Sale inueteratus, & qui temporis ſpatio acrimoniam concepit, uuluæ inimicus eſt. Recens exemptis membranis in fictilem ollam demiſſus, quæ altero tantopere capacior ſit, quantus ſit modus adipis, quem curare inſtitueris, obſtructo diligenter uaſe, flagrantiſsimo ſoli exponitur: eliqueſcens inde humor in fictile alterum excolatur, donec adeps omnis abſumatur: mox loco uehementer frigido reconditur, & ad uſus digeritur. Alij fictile fulciunt ſuper aquam, calidam, aut tenuem & elanguidam prunam, quæ ſolis uicem penſet. Eſt & alia curandi ratio. Exemptis membranis teritur, coniectusque in ollam eliquatur, adiecto minuti ſalis momento: mox lineo colo transfuſus reponitur. Vtiliter in medicamenta additur, quæ laſsitudines, & fatigationes leuant. Suillus adeps, & urſinus hoc curantur modo. Recens, præpinguis, renibus potiſsimùm detractus, in largiore aqua cæleſti, & quàm frigidiſsima, exemptisque tunicis, diligentiſsimè manibus confricatur, & exprimendo ferme ſiccatur, ſubindeque noua aqua abluitur: cæterùm fictili capacitatis duplæ inditus, in aquam demergitur, & ſubditis leuibus prunis ſpatha mouetur: eliquatusque, colo transfunditur in aquam. Vbi verò refrixit, & guttatim aquam omnem excluſit, in prælotum fictile demittitur, & infuſa aqua leniter eliquari debet, & manu deprimi, quò facilius fæculentum uirus peſſum eat: poſtea in pilam ſpongia madefactam transfunditur. ubi coire cœpit, reſidens in imo ſordes eximitur. Tertiò citra aquam eliquatur, repurgatusque, fictili bene operculato, perquàm frigidis locis reponitur. Hircinum ſeuum, ouillum, ceruinumque ita curato. Elotum ex his quodcunque tunicis (ut in ſuilli mentione dictum eſt) exemptis, pilæ emolliendum tradito, ac manibus fricato, affuſa paulatim aqua, donec ne amplius quidem cruentum uirus excernatur, aut pingue aliquod innatet, ſed nitida ſpectetur. Deinde in ollam fictilem conijcito, & adiecta aqua, ut ſupereminet, leui pruna liquefacito, & moueto, atque in aquam colato: cùmq; refrixerit, iterum in loto fictili eliquato, & quæ antè diximus, facito. Tertiò ſine aqua liquefactum, in perfuſam liquore pilam colato, refrigeratumque, ut in ſuilli ratione diximus, recondito.

Bubulum autem ſeuum, renibus maximè detractum, exemptis membranis, aqua marina ex alto petita eluendum eſt: mox in pila tundendum diligenter, affuſa maris aqua. Cùm uerò diſſolutum fuerit, in fictilem ollam conijciendum, & marina aqua, quæ non minus dodrante ſupereminеat, proluendum. decoquendum, donec omnis aboleatur odor, additis ad ſingulas ſeui Atticas minas, quaternis Tyrrhenicæ ceræ drachmis: excolatumque, detractis quæ peſſum ierant ſordibus, in nouo fictili reponendum, opertumque ſoli interdiu credendum, ut ad candorem reducatur, & odoris uirus euaneſcat. Priuatim taurorum pingue ſic curari debet. Renibus euulſum pingue profluente amnis aqua abluito, detractisq; tunicis, fictili nouo, poſtquàm exiguum ſalem inſperſeris, liquefacito: dein in nitentem aquam excolato: & ubi concreſcere cœpit, manibus iterum confricando vehementer lauato, aqua ſæpius infuſa, refuſaque, donec quàm optimè elotum uideatur. Rurſus in olla cum pari modo uini odorati decoquito, cùm iterum efferbuerit, dempto ab igni uaſe, ibidem ſinito pernoctare: poſtridie ſi grauiter adhuc oleat, noua olla repetitum, uino odorato perfundatur, eadem quæ prius, fiant, dum omne uirus euaneſcat. Colliquatur & ſine ſale, præſertim affectionum earum cauſa, quibus ſal aduerſari ſolet: ſed ita paratum non magnopere albeſcit. Eodem modo pardorum, ac leonum pinguia curari oportet. Taurinum autem, & uitulinum pingue, necnon ceruinum, atque etiam huius animalis medulla, odoramentis imbuitur, hac ratione. Pingue, quod odoratum reddi debet, demptis, quo diximus modo, membranis, elotum, & uino quàm odoratiſsimo, nulla maris aqua dilutò, feruefactum, pernoctare ſinitur: alterum id genus uinum eadem menſura infunditur, colliquatur, & exquiſitè colatur: nouemque eius heminis, iunci Arabici ſeptem drachmæ adijciuntur. Quòd ſi ipſum odoris fragrantioris fieri uoles, quadraginta floris eiuſdem drachmæ, cum paribus palmæ, calami, & caſsiæ modis adduntur: & xylobalſami, aſpalathi ſingulæ drachmæ: cinnamomi, cardamomi, & nardi, ſingulæ unciæ. omnia exactius tunduntur, & affuſo vino odorato, in vaſe operto, quod ſupra carbones firmiter collocatum ſit, ter efferueſcunt, & ſemoto ab igni vaſe inibi pernoctant. poſtridie vinum effunditur, aliudque generis eiuſdem adijcitur. Ter ſimili modo bene conferueſcat: deinde matutinis exempto adipe vinum effundatur, & abluto uaſe, ſi quid imo ſubſidens hæſit, detergatur. poſtremò eliquatum pingue, & excolatum, ad uſus reconditur. Hoc autem modo odoramentis imbuitur, quod antea curatum eſt. Verùm

antè

antè dicta prius inſpiſſari ſolent, quò facilius ſibi odoramentorum uires adſciſcant. Itaque aſſumens quodcunque horum uoles, cum uino feruefacito, impoſitis unà myrti ramulis, ſerpyllo, cypero, item aſpalatho plenius tuſo. Aliqui tamen ad hunc uſum, uno duntaxat horum contenti ſunt. Cùm autem ter efferbuit, exemptum leniter, & linteo colatum, aromatis, uti expoſitum eſt, imbuitur.

Adipibus ſpiſſamenta ſic fiunt (quemcunque acceperis, oportet, ut recens tundatur.) Syncerus, & ſanguinis expers adeps, reliquas habens notas, quas ſæpe retulimus, in ollam nouam demittitur, infuſo uino albo, uetere, odorato, quod ſemipedis altitudinem ſuperet: lento igni ferueſcat, dum uernaculus odor aboleatur, planeque uinum redoleat. At ubi depoſito uaſe refrixit, duæ adipis minæ in ollam mittuntur, & duo uini eiuſdem ſextarij, & ſeminis loti, eius inquam, cuius è ligno ludicræ tibiæ factitantur, tuſi minæ quatuor adijciuntur: lento igni ſubinde miſcendo decoquuntur: cùmque odoris uirus euanuerit, excolatusque adeps refrixerit, una contuſi aſpalathi mina, cum amaracini floris minis quatuor, & uetere uino ſubigitur. Nocte una hæc odorem rapiunt, combibúntue: poſtridie in fictilem ollam tricongialem ea omnia cum adipe iniecta, additis ſextarijs tribus uini, una ferueſcunt, quouſque & uim, & odorem ſpiſſamentorum adeps ipſe contraxerit: qui eliqueſcens colatur, & reponitur. Quòd ſi maiorem odoris fragrantiam efflagites, drachmas octo quàm pinguiſsimæ myrrhæ uino maceratæ, quod multos in annos aſſeruatum eſt, miſceto. Gallinaceus, anſerinusque ſic odoribus imbui ſolent. Cuiuſuis eorum percurati ſextarij duo fictili olla excipiuntur: eryſiſceptri, xylobalſami, palmæ elatæ, & calami planè contuſi, ſingulorum ſeſcuncia admiſcetur: uini Lesbii ueteris cyathus unus adiicitur: ea ter efferueſcunt prunis, mox uaſe ſublato ab igne, die, noctuque refrigerantur: poſtridie liquata per linteum craſſum mundum in uas excolantur. ubi uerò adeps coierit, concha excipitur, fictilique nouo denſius operto perfrigidis locis reponitur. Hyberno tempore id inſtituere oportet: æſtate ſiquidem pinguia non coguntur. Nec deſunt, qui Tyrrhenicæ ceræ momentum adiiciant, quò facilius in unum corpus omnia coaleſcant. Eadem ratione ſuillus adeps, & urſinus, cæterique id genus, odoramentis imbuuntur. Verùm ſampſuchi odorem adeps ipſe repræſentabit hoc modo. Curati quàm optimè adipis, præſertim taurini, mina una, tempeſtiuique ſampſuchi exquiſitè confracti ſeſquimina miſcentur, & inſperſo largiore uino digeruntur in offas, quæ in uaſe cooperto nocte quieſcunt. Matutinis in fictili olla leuiuſculo igni, affuſa aqua leuiter coquuntur: dumque ſuum adeps odorem exuerit, defæcatus, ac bene opertus, nocte tota permanet. poſtero die deterſa ſorde, quæ peſſum ierat, ſampſuchi, ut dictum eſt, contuſi iterum ſeſquimina priori paſtillo adijcitur, eodemque modo in offas cogitur: aliis quæ diximus peractis, decoquitur, & colatur, & ſiqua fundo hæſit ſpurcitia, deraditur, & frigido loco reconditur. Si quis tamen incuratum adipem anſerinum, gallinaceum, aut uitulinum à putredine tueri uelit, ita faciundum eſt. Quemuis adipem diligenter elotum, & ſiccatum in umbra ſuper cribrum, per lintea munda manibus uehementer exprimat, linoque conſutum umbroſo in loco ſuſpendat, & poſt multos dies noua charta inuolutum, frigido loco recondat. Pinguia antem indito melle uindicantur à putredinis uitio. Vis omnium eſt excalfacere, mollire, rarefacere. Taurinus adeps, bubulus, & uitulinus aliquantum adſtringunt. Earundem uirium compos leoninus: nam reſiſtere eum aiunt ijs, qui inſidias moliuntur. Ceruino, elephantinoque perunctos, ſerpentes fugiunt. Adſtringentior eſt caprinus: qua ex cauſa decoctus cum polenta, rhoe & caſeo dyſentericis datur, & cum ptiſanæ ſucco infunditur. Ius decocti phthiſicis in ſorbitionibus prodeſt, datur quoque utiliter ijs, qui cantharidum uenena hauſerunt. Hircinus, ut qui ualidiſsimè diſcutiat, podagricis auxiliatur, cum fimo capræ, & croco impoſitus. huic proportione reſpondet ouillus. Suillus uerò contra uuluæ, & ſedis uitia idoneus eſt: ambuſtis igni medetur. E ſue uetuſtiſsimus quiſque ſale conditus excalfacit, & emollit: elotus uino pleuriticis prodeſt: cinere, aut calce exceptus inflammationibus, fiſtulis, ac tumoribus ſuccurrit. Aſininum tradunt cicatrices corpori concolores reddere. Anſerinus, gallinaceusque conueniunt muliebribus malis, & ad labiorum rimas, ad mangonizandam faciem, & contra aurium dolores. Vrſinum conſtat raptos uitia alopeciæ capillos reſtituere, pernionibus ſubuenire. Vulpinus medetur aurium doloribus. Fluuiatilium piſcium pinguia perunctis oculis claritatem afferunt, ſi in ſole liqueſcant, & melli admiſceantur. Viperæ adeps contra oculorum hebetudines, ſuffuſionesque efficax eſt, addita cedria, melle Attico, & pari oleo uetere: pilos alis euulſos perunctis radicibus recens, & per ſe illitus obliterat, atque renaſci non patitur.

TAMETSI *de adipibus, ſeuis, & pinguibus, quæ in medicum uſum ueniunt, copioſè, & abundanter locutus ſit* Dioſcorides*: utpote qui non eorum modò facultates & uires tradiderit; ſed etiam rationem docuerit, qua illa curentur, ſpiſſa & odorata reddantur, & à putredine uindicentur; tamen cùm de eorum natura, & facultate accuratius (meo quidem iudicio) copioſius etiam, & particularius diſſeruerit* Galenus, *nec uanum, nec à noſtro inſtituto alienum duximus, hic ea omnia referre, quæ ab ipſo memoriæ prodita ſunt libro* XI. *ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit.* Pinguedo, *& adeps & hæc quoque communiſsima ſunt inter animalium partes. Nam omnia, quæ benè nutriuntur, aut pinguedinem, aut adipem obtinent. Quæ uerò macilenta ſunt, maleq; nutriuntur, ſæpe omnino ne habere quidem apparent, ſæpe uerò adeò pauculum, idq; ſiccum, ut ægrè uti poſ-* Pinguedinis uires ex Gal.

ſis . Porrò differt à pinguedine adeps craßitiæ : ac propterea animantibus totam naturam terroſiorem habentibus
adeps prouenit,uelut humidioribus pinguedo . Proinde pinguedo celeriter ab igne liqueſcit,nec facilè,ubi liquata fue
rit , rurſum concreſcit , cogiturúe . At adeps nec facilè funditur,liqueſcitúe , & fuſus celerrimè coit, ac conglacia=
tur, multoq; apparet pinguedine durior . Sus enim bene nutritus, paſtusúe multam habet pinguedinem, ob naturalem
temperamenti humiditatem . At boues , & capræ , & quæcunq; id genus cornigera , ob ſiccitatem adipem plurimum
generant . At tu ſi uoles,oleoſam , & pinguem in animalibus ſubſtantiam omnem adipem appellato , ut pleriq; medici.
Sed & pinguedinem appellare totum hoc genus tibi licet.Non tamen licet tibi citra mendacium adipem caprinum hu-
midiorem eſſe dicere , quàm ſuum . Nam hic omnium ferme aliorum eſt humidißimus , ac proinde actione ſua uicinam
oleo uim poßidens , quanquam oleo magis tum emolliat , tum concoquat : ac proinde cataplaſmatis, quæ ad phlegmo=
nas accommodantur,commiſceri ſolet. Qui uerò mordicationes perpetiuntur aut in recto inteſtino,aut in colo,ijs po=
tius caprinum adipem, quàm ſuillum inijcimus : non quòd acrimonias plus obtundat(nam ex natura ſua ſuillus obtun=
dit magis , ac proinde miſcetur medicamentis ulcera curantibus , cuiuſmodi eſt, quod uocant parygrum)ſed quod ca=
prinus ob craßitiem citius concreſcat , ſuillus autem inſtar olei defluat : proinde ipſum potius dyſentericis , & tineſ=
moſis iniicimus, quando morſum eorum mitigare conſilium eſt . Porrò ob tenuitatem partium nonnulla acrimonias ma
gis retundunt , ubi nimirum in alto mordicatorum corporum , quod moleſtum eſt , hæſerit . Nam quod craſſarum eſt
partium, minus; magis autem quod ſubtilium partium eſt , tota corpora penetrat , & omnibus ipſum ſaniebus mordi=
cantibus permiſcetur . Hac ratione adeps anſerinus , quæ in alto corporum mordicant , magis obtundit : ſed & ſuillo
calidior eſt . Horum tamen in medio eſt gallinaceorum adeps , ac gallinarum . Porrò calidior ſemper , ac ſiccior eſt
maſculorum animalium , & horum ipſorum exectorum minus tum calidus,tum ſiccus . Quippe mas caſtratus eiuſdē
ſemper generis fœminæ aßimilatur . Hoc autem ſermonis caput commune eſt , cuius meminiſſe oportet:Pro animaliū
temperatura ſemper exiſtere differentias eius,quæ in illis eſt,pinguedinis , aut adipis, aut quocunque modo appellare
libebit totum hoc genus corporis in animantibus oleoſi, & pinguis.Igitur cùm ſus omnibus propè quadrupedibus ani
malibus in caliditate , ac ſiccitate inferior ſit ; proinde pinguedinem quoque minus habet calidam , magisq; humidam.
Omnis igitur pinguedinis facultas eſt humectatoria, & excalfactoria humanorum corporum . Huius enim meminiſſe
perpetuò oportet in principijs huius operis dicti. At differentiæ,quæ ſunt cuiuſq; ſingulatim,in maioris,minorisq; ra
tione ſunt . Nam pinguedo ſuis, ut ad nos quidem , largius humectare poteſt,ſed non æquè excalfacere, ut oleum : ue=
rum pinguedinis ſuum talis eſt caliditas,qualis ſpectatur in nobis . Porrò taurorum adeps ſuillo multò calidior eſt,&
ſiccior . Rurſum id & hic memoria repetentibus nobis, marem fœmina eſſe tum calidiorem , tum ſicciorem : marem
autem caſtratum aßimilari fœminæ,uelut quicquid iuuenilis eſt ætatis . Et inter iuuenilia fœmina mare humidior eſt,
& minus calida . Sic & adeps uitulinus , taurino minus tum calidus eſt , tum ſiccus : & hædorum , quàm caprarum:
ſed & caprarum minus,quàm hircorum . Et rurſum taurorum minus,quàm leonum : nam horum adeps omnium pro=
pè quadrupedum adipe potentius digerit . nam & ipſorum calidißimus eſt,& maximè tenuium partium . Itaq; ſi ip=
ſum medicamentis ad ulcera, & phlegmonas conuenientibus commiſceas , non modò nihil adiuueris; uerùm etiam læ=
ſeris,nimirum addita maiori, quàm conueniat acrimonia . Inueteratis tamen tumoribus atque ſcirrhi in morem indu=
ratis, tum neruorum curuaturis (ἀγκύλας Græci uocant) & in ſumma quæcunque ſcirrhoſa ſunt , ijs aptißimus eſt ,
in quibus ſanè inefficacißimus apparet ſuillus . Taurinus autem ab utroq; ex æquo diſtat,ut quantò calidior,ſicciorq;
ſuillo eſt , tantò ſuperetur à leonino . Itaque tanquam in medio conſiſtens, meritò utrique medicamentorum miſcetur
generi,& ijs ſcilicet,quæ ſcirrhoſis medentur , & ijs , quæ phlegmonas concoquunt , cuiuſmodi eſt tetrapharmacum
quod uocant, ex cera , reſina, pice,& adipe conſtans . Nam ſiue in hoc taurinum,ſiue uitulinum , ſiue hircinum , ſiue
caprinum , ſiue ſuillum indideris , ſemper puri mouendo aptum, & concoctorium medicamen effeceris . Sed ſuillus ſi
addatur , in pueris,& fœminis, & ut breuiter dicam,omnibus, quibus caro eſt mollior , competit . Sin taurinum adie
ceris,foſſoribus,& meſſoribus , & omnibus carnem duram habentibus , ſiue ob naturalem temperiem , ſiue ex ratio=
ne, ac forma uitæ , conueniens effeceris . Ceterùm adeps omnis dum inueteraſcit , ſe ipſo & calidior , & tenuior effi=
citur , ac proinde quoque magis diſcuſſorius . Verùm id omnibus ferè inueteraſcentibus accidit,quæ quidem putruſce
re non anticipent . Nam uinum , mel , acetum, frumentum , butyrum,lana ſuccida , oleum omne,ſiue lentiſcinum, ſiue
cicinum, ſine raphaninum, ſiue ipſum quod ex oliuis conficitur , uetuſtate & calidiora, & tenuioris eſſentiæ efficiun
tur , ac proinde guſtantibus apparent acriora,& ad induratos, ægreq; ſolubiles affectus omnes adhibentibus poten=
tius digerentia . Atq; ego ſanè guſtantibus acriora uideri dixi . At quidam , quibus ſtudium eſt nominum ſignificatus
corrumpere, non acria , ſed adſtringentia uocant id genus omnia , aduſque piper : tanquam interſit nihil , aſtringens ,
an acre dixeris . Etſi denuo illos roges de galla , myrtis , meſpilis , mali punici putaminibus , quæ ſidia uocant , rhoe ,
& omphacio,& hæc dicunt adſtringere : tametſi aduerſißimum ex illis ſenſum percipiamus ei,qui in nobis fit à pipe-
re , pyrethro , napy , euphorbio , cepa , allio , & adarce . Igitur ſi quemadmodum aſtrictionis uocabulum de utroque
affectu,quem guſtu percipimus,communiter efferunt,ſi ipſos quoq; affectus unam habere naturam exiſtimant , quid=
uis aliud potius habendi ſunt,quàm homines, ut qui ſoli proprios ſenſus obtineant . At ſi omphaca,rhoa,gallam,balau
ſtium, hypociſtida contrahere , conſtringereq; noſtram fateantur ſubſtantiam : ſecernere uerò , modicare , ac pene=
trare, piper,napy, pyrenthrum, improprie adſtringentia nuncupant , quæ mordicant , & excalfaciunt : cæterùm in
cognoſcendis ipſis medicamentis non peccant . Verùm ſi oportet coniectantem dicere , an in uocabulis , aut in rebus
hallucinentur,equidem in uocabulis potius falſos uiros illos dixerim,& maximè quibus Græca lingua inſueta eſt,qua
lis eſt Dioſcoridis Anazarbenſis . qui profectò multa bene dixit eorum,quæ de materia medica memoriæ prodidit,cæ=
terùm ſignificata Græcanicarum uocum non ſatis pernouit . Hic ergo cùm ait magis eſſe adſtrictorium adipem capri=
num ſuillo : ſi quidem acriorem ſignificare uelit , per magis adſtrictorium , accipimus ſermonem ceu uerum. At ſi il=
lud,

lud, talem habentem qualitatem, & facultatem, qualem rhus, rheon, hypociſtis, balauſtium, haud uerum eſſe ſermonem dicemus. Porrò quoniam uiperarum adipem, ubi radicitus pilos ſub alis euulſeris, prohibere illos recreſcere illitum referunt, uiſum eſt mihi eius facere periculum eſſe ſatius: at ubi prout iubent, feciſſem, mentitos comperi, ſicut etiam quòd initia ſuffuſionum ſanet. Verùm urſorum adipem alopecias curare ueré ſcripſerunt: cùm tamen probatiora habeamus ad eum affectum remedia. Porrò cùm dicant tamen uulpinum adipem dolores aurium ſanare, abſque ut explicent, quos aurium dolores dicant, ceu nõ noſcentibus ipſis diſtinguere, quæ dicunt, attendendum non eſt. Alij piſcium adipem laudant, tanquam ad ſuffuſiones, aut quemcunque alium affectum nominare uelint, congruat. Alij non ſimpliciter piſcium, ſed addunt fluuiatilium: alij uerò potius marinorum, quò uidelicet aliquid plus ſcire uideantur, quàm uulgus. hæc Galenus. Cæterùm de Taßi pinguedine, quæ (ut experimento manifeſto conſtat) contractos neruos, & articulorum duritias emollit, & diſcutit, nihil poſteritatis memoriæ prodiderunt Dioſcorides, Galenus, & Paulus. Nec præterea Galenus pinguedinis curandæ, ac parandæ rationem ullam, quod ſciam, tradidit: nec quibus odoramentis ueteres pinguedinem imbuerent, & in unguenti morem conficerent. quemadmodum hac noſtra ætate unguentarij illam parant, quam uulgò POMATA uocamus. Ea autem hoc modo paratur. Sumunt ceruini adipis, aut hædi binas libras: ſuilli uerò recentis uncias ſex: deinde exemptis membranis, uino albo lauant, exprimuntq; tandiu, donec uinum omne exeat. Poſt hæc elotam pinguedinem in fictile nouum, uitro, uel plumbo oblitum conijciunt, additis nardi Indici granis tribus, caryophyllorum ſemuncia, nucis myriſticæ drachmis duabus, malis appianis, uel ſylueſtribus ſemicontuſis ſenis, uel ſeptenis. Hæc omnia in ſufficienti aquæ roſaceæ quantitate macerant die una: deinde lento igne tandiu decoquunt uas operculo contegentes, & rudicula ſæpius miſcentes, quouſque uniuerſa ferè aqua euaneſcat. Percolant deinde linteolo ſpißiori ſubdito uaſe mundo, aqua roſarũ madente, dimittuntq; concreſcere. Quo facto in fictile nouum iterum conijciunt, adiectis olei amygdalini dulcis uncijs ſex, ceræ albæ uncijs quatuor, & ad ignem colliquant, ac poſtmodum linteolo percolant in nitidißimum catinum aqua roſarum affuſa: ſinuntq; concreſcere. Demum eadem aqua moſchum experta, aut alijs refragrantibus aquis, tandiu lauant rude miſcentes, donec unguentum illud ad ſummum albeſcat. Tunc enim extrahunt, & uitreo uaſe recondunt, ſeruantq; in frigido loco, ne rancorem contrahat. Hoc in Italia frequentißimum obtinet uſu ad labiorum, manuum, & mammillarum rimas, tam à frigore, quàm ab acri ſucco factas. Vtuntur eo præterea ad deſquamatam cutem, & ad cruſtoſas papulas, quæ pueris in capite enaſcuntur. Sunt qui ei corallia porphyreo lapide leuigata admiſceant, ut melius, citiusq; rimæ occludantur. Alij uerò cinnabarin addunt, ut flammeum referat colorem. Porrò (ut libro tertio de facultate alimentorum ſcribit Galenus, & Iſach Arabicus in diætis) Adeps omnis in cibis ſumptus uentriculum effundit, appetentiam deijcit, pituitam auget, parum nutrit, ſuccum illaudabilem gignit, alui fluxiones commouet, retentricem uentriculi facultatem imbecillem reddit: ſenſus, & intellectum hebetat, ſomnolentiam inducit, & in uentriculis facilè in bilem uertitur, & in uapores caput petentes. Quare adeps eſt potius in ciborum condimentis, quàm in alimentis expetendus. Στέαρ Græcis, Latinis adeps, & pinguedo appellatur: Arabibus, Menim, Vxaham, ſiue Saham: Italis, Graſſo: Germanis, Fettigkeit, & Schamaltz: Hiſpanis, Gordura: Gallis, Greſſe.

Pomatæ parãdæ ratio, & uſus.

Adipis in cibis facultas.

Nomina.

Medulla. Cap. LXX.

LAVDATISSIMA eſt ceruina, mox uitulina, poſt hanc taurina, dein caprina, & ouilla. Colliguntur æſtatis exitu, cùm appetit autumnus: qui quippe cùm aliis anni temporibus concremẽtum ſanguinis, & ueluti caro friabilis, in oſsibus inueniatur: nec facilè cognoſci poteſt, ni quis eam oſsibus extrahat, & recondat. Omnes medullæ molliunt, calfaciunt, rarefaciunt, ulcera explent. Ceruina perunctos uenenata fugiunt. Curantur recentes, adipis modo, aquæ reſperſu ſubactæ, ſelectiſque oſſibus tantiſper elotæ, & in linteum expreſſæ, donec aqua ſyncera emanet; & deterſa ſorde pinna, ſiqua innatet, liquatæ in duplicato uaſe in pilam exprimuntur: & ubi coiere, omni fæce, quæ ad ima ſidit, deraſa, fictili nouo reponuntur. Quòd ſi libet incuratas reponere, facito omnia, quæ de anſerum, & gallinarum adipe demonſtrauimus.

MEDVLLA, ut ſcriptum reliquit Galenus libro. XI. ſimplicium medicamentorum, uim habet indurata, & ſcirrhoſa corpora emolliendi, ſiue muſculis, ſiue tendonibus, ſiue ligamentis id accidat, ſiue etiam uiſceribus. Optimam ſemper expertus ſum ceruinam: deinde ipſorum iuniorum boum, quos uitulos etiam nominant, ac proinde medullam eorum uitulinam appellitant. At hircorum, & taurorum tum acrior eſt, tum ſiccior. Itaq; durities ſcirrhoſas diſſoluere nequit, ſiqua etiam memoria manet eorum, quæ in quinto libro de his ſunt prodita. Ex uitulina igitur, & ceruina medulla peßi componuntur uteros emollientes. Et extrinſecus uteris medicamenta imponuntur, quæ ex medulla præparantur, uim habentia emolliendi. Accipitur autem non ſolùm medulla ex oßibus, quæ ſanè re uera eſt medulla; ſed & ex ſpina, quam & ipſam medullam nominant, ſpinalem uidelicet: quæ tum durior, tum ſiccior eſt, quàm alia. Illa enim mollior eſt & pinguior: ac proinde ego ſpinalem ſeorſum per ſeſe abſq; illa repono. Sed ea mihi utriuſque medullæ cura eſt, ne aut putreſcant, aut ſitum colligant. Itaq; in hyeme primùm eas capio, uelut & adipem, deinde in ædibus ſiccis, atque editis, planè humoris expertibus, cum folijs lauri ſiccis repono. Nam quæ recentia ſunt & humida, multum etiam qualitatis ſuæ illis impartiunt, ut acriores fiant medullæ. At ſi quando ambiente calido, & auſtrino medullas, aut adipem uoles reponere, paratum ſit in hoc cubiculum neque calidum, qualia ferè ſunt quæ meridiem ſpectant (putreſcunt enim in talibus) nec humo proximum, atque humidum (nam in talibus ſitum contrahunt) ſed ſupernum atque excelſum, & ad aquilonem obuerſum, paruas habens feneſtras apertas, ut tam no-

Medullæ uires ex Gal.

ctu,

ctu, quàm interdiu ab Arcto ſpirantes uentos accipiat. hactenus Galenus. In uſu uerò ciborum ſpinalis medulla id nutrimenti corporibus exhibet, quod cerebrum. Idcirco pituitoſum, ac craſſum generat ſuccum, ægrè concoquitur, uentriculo nocet, nauſeam concitat: robuſtis tamen uentriculis concocta, bonum præbet alimentum. Porrò quæ ex oſsibus elicitur medulla, quanquam largius ſumpta uentriculi appetentiam deſtruat, pituitamq; gignat: ſi tamẽ probè conficiatur, ualentiſsimè nutrit, magisq; ori placet, quàm ſpinalis, quòd hæc ſapidior ſit in omnibus ſuis partibus. Μυελὸς Græcè, Medulla Latinè uocatur: Arabicè, Mochial halhadam, ſeu Moch ſimpliciter: Italicè, Midolla: Germanicè, Marck: Hiſpanicè, Tuetanos, & Tutanos: Gallicè, Moelle.

Fel. Cap. LXXI.

FEL omne reponitur hoc modo. Recens præligato ore folliculi lino tandiu demiſſum in feruentem aquam, dum quis ſpatium trium ſtadiorum percurſaret, mox exemptum ſiccatur vmbroſo loco, aſperginem non redolente. Sed quod ad oculorum medicamenta adijci ſolet, ligatum lino in vitreum vas, quod mel habeat, immittitur: circumuoluto ad os vaſis lini principio, & aperto vaſe reconditur. Eſt autem omnis fellis uis acris, & excalfaciens: intenſis tamen, & remiſsis uiribus differunt. Siquidem præſtantius in effectu eſſe uidetur fel marini ſcorpionis, & piſcis qui callionymus appellatur, marinæ teſtudinis, hyænæque: item perdicis, aquilæ, gallinæ candidæ, & ſylueſtris capræ. quod priuatim prodeſt contra ſuffuſiones incipientes, & oculorum caligines, argemas, & genarum ſcabritias. Ouillo, ſuillo, hircino, atque urſino, taurinum multò efficacius. Felle omni perfacilem, præſertim infantibus, deiectionem quis molietur, ſi intinctum eo tomentum, aut fimbriam ſedi ſubijciat. Priuatim taurino anginæ cum melle perunguntur: ſedis ulcera ſanat, & ad cicatricem uſque perducit. Idem auribus fractis, & purulentis cum muliebri lacte, aut caprino inſtillatum, medetur: & ſibilo earundem ex porri ſucco. Admiſceri inſueuit vulnerarijs emplaſtris, & circumlinitionibus, quæ contra venenata parantur: phagedænicis ulceribus, colis, & ſcroti doloribus ex melle prodeſt: lepras, furfures cum nitro, & terra cimolia quàm optimè purgat. Ouillum, & urſinum contra eadem pollent, verùm inefficacius hæc præſtant. Vrſinum eclegmate comitiales adiuuat. Fel teſtudinum anginis, & in ore infantium nomis, prodeſt: naribus inditum comitiales erigit. Sylueſtrium caprarum felle peculiariter peruncti luſcioſi ſanantur. Hircinum idem obit munus: thymia abolet, & luxuriantes elephanticorum extuberationes illitu reprimit. Suillum autem contra aurium ulcera, reliquaque omnia magno uſu aſſumitur.

QVANVIS de fellis reponendi ratione, atq; etiam de eius uiribus abunde ſcripſerit Dioſcorides; non tamen ob hoc prætermittenda exiſtimaui nonnulla, quæ à Galeno libro x. ſimplicium medicamẽtorum de fellis facultatibus ſcitè memoriæ ſunt commendata.

Fellis uires ex Galeno.

Eſt igitur fel (auctore Galeno) ſuccorum, qui in quoque ſunt animalium, calidiſsimum. Itaq; ſicuti ſanguinem, & carnes diſsimiliter temperata obtinent animalia, eadem ratione & fel. Quocirca calidiſsimorum fel, aliorum quoq; animalium fel excellere neceſſe eſt: & quæ illis minus ſunt calida, proportione & hunc humorem illis ineſſe minus calidum, quantò ſcilicet & in alijs ſunt inferiora. Cæterùm hæ differentiæ habentur non modò pro diuerſo animalium genere, quòd hæc magis, illa uerò minus calida ſint: uerùm etiam pro diuerſo eiuſdem generis animalium temperamento, ac etiam irritamento. Quandoquidem fel tauri interfecti, qui funibus adalligatus, uiolenterq; diu tractus, & curſu, & canum latratu defatigatus, & ſitim, famemq;, & multum laborem perpeſſus fuerit, ab eius felle plurimùm differre inuenietur tum ſubſtantia, tum colore, tum facultate, qui in paſcuis lætus, liberq; uitam deſidem, ac quietam duxerit. Nam defatigati, ac uexati animalis fel ſubſtantia craſsius erit, colore nigrius, aut uiridius, aut magis cæruleum, magisq; erugini ſimile: ob idq; etiam longè calidius erit, quàm alterius, qui in pace, & otio degerit. Ideoq; fel animalium quantò tenuius eſt, ac colore conſtat dilutiore, tantò minus ſpiſsioribus & magis colore ſaturatis excalfacit.

Fellis bubuli lapis, & eius uires.

Gignitur in bubulo felle lapis quidam nonnunquam oui magnitudine, croceo colore, facileq; friabilis, cuius Dioſcoridem, & Galenum meminiſſe non reperio. Hic (ut plerique perhibent auctores) potus, ueſicæ calculos comminuit. Naribus inditus uiſum mirificè acuit, & aquam in oculos fluentem inhibet. Tritus lentis quantitate, & betæ ſucco commiſtus, & in erinis naribus attractus, comitialibus ſubuenit. Non deſunt etiam qui idem magno ſucceſſu ex uino exhibeant potandum felle ſuffuſis. Denique auratæ, lupi piſcis, perdicis, & galli gallinacei felle mirificè delectantur in coitu fœminæ, ſi uiri penis eo perungatur.

Nomina.

Quod Græcis χολὴ, Latinis, Fel appellatur: Arabibus, Saratec, aut Merara: Italis, Fiele: Germanis, Goll: Hiſpanis, Hiel: Gallis, Fiel.

Sanguis. Cap. LXXII.

SANGVIS anſeris, anatis, & hœdi, utiliſsimè in antidota miſcentur. Palumbi autem, turturis, & columbæ, necnon perdicis, oculis cruore ſuffuſis, & recentibus eorum uulneribus, luſcioſisque illinuntur. Peculiariter columbæ ſanguis, cruorem membranis cerebri erumpentem inhibet. Hirci, capræ, cerui, & leporis ſanguis inaſſatus ſartagine, dyſenterias, & cœliacorum profluuia ſiſtit: in uino potus contra toxica efficax eſt. Leporinus ſanguis ita ut tepet illitus, uitia cutis in facie, lentiginesque emaculat. Caninus commodè ab his bibitur, quos efferata in rabiem beſtia momorderit: contra epotum toxicum auxilio eſt. Teſtudinis terreſtris ſanguinem epotum tradunt prodeſſe.

diſſe comitialibus. Marinæ autem teſtudinis cum uino, & leporis coagulo, cuminoque contra ſerpentium morſus, & hauſta rubetæ uenena conuenienter bibitur. Taurinus cum polenta illitus, duritias diſcutit, emollitque. Sanguis equarum, quæ admiſſuram expertæ ſunt, in medicamenta additur, quæ erodunt, ſeptica uocant. Sanguine chamæleonis genarum palpebras euelli creditum eſt. Hoc idem uiridium ranarum ſanguine præſtatur. Menſtruus ſanguis fœminarum, circumlitu conceptum inhibere exiſtimatur: aut ſi omnino mulier menſtrua ſupergrediatur. leuat podagræ dolores, & ignem ſacrum illitus.

Sanguinis cõſideratio.

DISSERENS *di ſanguine Galenus, ſtatim initio libri* x. *de ſimplicium medicamentorum facultatibus, etſi minimè eat inficias, quin animalium ſanguini aliquid inſit, quod medicamentorum uſui rectè competat, ut Dioſcorides, & pleriq; alij, qui de eius uiribus ſcripſerunt, liquidò affirmarunt: declarat tamen, multa de ſanguinis uiribus à ſcriptoribus eſſe prodita, quæ facto periculo fabuloſa potius, & uana reperiuntur, quàm uera. Siquidem, ut idem refert Galenus, falſum ſanè eſſe omnibus in confeſſo eſt, quòd epotus noctuæ ſanguis difficulter ſpirantes ſanitati reſtituat. Veſpertilionum uerò perunctis uirginum mammis, eas extuberare non ſinat: piloſq; renaſci inhibeat, ijs partibus illitus, unde recenter ipſi euulſi fuerint. Falſum ſimiliter eſſe aſſerit, comitiales ebibito agni ſanguine curari: piloſq; è papebris euulſos renaſci prohiberi uiridium ranarum cruore. Quibus facilè conijcere poſſumus, hoc in loco Dioſcoridis codicem librariorum fortaſſe culpa mendoſum eſſe. Quippe quòd ibi legatur, oculorum palpebras ranarum uiridium ſanguine depilari, cùm potius Galeni teſtimonio (etſi ſententiam hanc non approbet) euulſi in palpebris pili harum ſanguine renaſci prohibeantur. Quin & aliud huic capiti mendum ſubeſſe uidetur: quod hic ea, quæ de admiſſariorum equorum ſanguine prodidit Galenus, de equarum ſanguine, quæ admiſſuram expertæ ſunt, legantur. Niſi fortè interpretum uitium ſit, qui ſexum in Dioſcoride perperàm mutarint. Præterea inquit Galenus. Tametſi non deſint, qui turturis, uel columbæ ſanguinẽ præferant in perforata caluaria, ubi roſaceo melius inuenire nihil poßis: nonnulli uerò laudibus extollant gallorum, gallinarumq; ſanguinem ad ſanguinis florem è cerebri membranis: crocodili uerò terreſtris ad roborandam oculorum aciem: admiſſariorum equorũ, quòd ſepticus ſit, ad exulcerandam ubiq; cutim: domeſticorumq; murium ad ἀκροχορδόνας Græcis uocatas; id tamen nunquam experiri uolui. Metuebam enim (inquit) ne curioſus, uel ſtolidus uiderer, ſi tantis, tamq; probatis remedijs ſemel præteritis conſiderem, ſanguinem horum animalium illis plus poſſe præſtare. Quòd ſi quis hæc experiri uolet, certò ſcio, damnabit non modò, qui talia ſcripſerunt, ſed & ſe deluſum facto periculo reperiet. Taurinus autem ſanguis epotus antea quàm concreſcat, inter deleteria recenſetur medicamenta, quòd haurientem protinus ſtrangulet, ut ſexto uolumine diffuſius dicetur. Eius nomen Græcum αἷμα: Latinum, Sanguis, Arabicum, Dem: Italicum, Sangue: Germanicum, Bluot: Hiſpanicum, Sangre: Gallicum, Sang.*

Vana ſanguinis experimẽta.

Nomina.

Fimum. Cap. LXXIII.

ARMENTARIAE bouis fimum, ſi recens admoueatur, uulnerum inflammationes mitigat: foliis autem inuoluitur, & calfactum cinere feruenti ſuperponitur. coxendicis cruciatus fotu compeſcit: illitum ex aceto duritias, panos, & ſtrumas diſcutit. Priuatim ſuffitu fimi, quod à maſculo boue redditum eſt, procidentes uuluæ reprimuntur: accenſi nidore culices abiguntur. Fimum caprarum, præſertim in montibus degentium, potum in uino, regium morbum emendat: menſes cit cum odoramentis hauſtum, & partus euocat. Tritum in farinam, & impoſitum lanis cum thure, fœminarum profluuia ſiſtit, cæteroſque ſanguinis impetus ex aceto cohibet. Medetur alopeciis exuſtum, & cum aceto, aut oxymelite illitum: cum axungia uerò impoſitum his, qui podagra tentantur, auxilio eſt. Caprillum in aceto decoctum imponitur ſerpentium morſibus, ulceribus quæ ſerpunt, igni ſacro, & parotidibus. Vtilem iſchiadici uſtionem hunc in modum accipiunt. In eo interſtitio, ubi pollex brachiali committitur, caua ueluti lacuna ſubſidet, in qua lana oleo imbuta ſubſternitur, deinde ſigillatim feruentes ſtercoris caprini pilulæ imponuntur, dum uapor per brachium ad coxam ſentiatur peruenire, & coxendicis dolorem mitigare. aduſtio id genus Arabica appellatur. Ouillum ex aceto illitum ſanat epinyctidas, clauos, penſiles uerrucas, thymos, & ambuſta igni, roſaceo cerato exceptum. Fimum ſuis ſylueſtris aridum, in aqua, aut uino potum, reiectiones ſanguinis ſiſtit: uetuſtum lateris dolorem mulcet: ad rupta, & conuulſa ex aceto bibitur: luxatis cum cerato roſaceo medetur. Tam aſinorum, quàm equorum fimum, ſiue crudum, ſiue crematum, addito aceto, ſanguinis eruptiones cohibet. Armentarii, qui herba paſcitur, ſiccum fimum liquatum in uino, mox potum, contra ſcorpionum ictus magnopere auxiliatur. Columbinum uehementius & excalfacit, & urit: cum hordeacea farina miſtum, ſtrumas ex aceto diſcutit: carbunculos emarginat, tritum cum melle, lini ſemine & oleo: ambuſtis igni medetur. Gallinaceum uerò omnia eadem, ſed inefficacius præſtat: priuatim tamen contra uenena fungorum, & coli cruciatus ex aceto, aut uino bibitur. Ciconiæ fimum, ſi ex aqua hauriatur, comitialibus prodeſſe credunt. Vulturini fimi nidore partus excuti produntur. Murinum detritum cum aceto, & illitum, alopecijs medetur: cum thuræ, & mulſo calculos expellit: ſubditæ infantibus muſcerdæ, alui deiectionem promouent. Caninum, quod flagrantiſsimo canis ſydere fuerit exceptum, cum uino, aut aqua potum, ſiſtit aluum. Humanum ſtercus illitum, uulnera ab inflammatione uindicat, & obiter intumeſcere non patitur:

ſed

ſed ea ſtatim glutinat. ſicco ex melle anginæ perungi commodiſsimè traduntur. Terreſtris crocodili fimum, crocodileam vocant, quæ mulieribus colorem nutrit in facie, nitoremque ſeruat. Optima eſt candidiſsima, & friabilis, amyli modo, minimè ponderoſa, in humore ſtatim eliqueſcens: quæ cùm teritur, fermenti acorem quadàntenus refert. Adulterant eam ſturnorum fimo, quos captos oryza paſcunt, ipſumque non diſsimile vendunt. Alij amylum, aut cimoliam miſcent, & adſcito anchuſæ colore per rarum cribrum paulatim exprimunt, ut ſe contrahat in vermiculorum ſpeciem: qui ſiccati pro crocodilea væneunt. Inter omnes conuenire inuenio, humanum ſtercus, caninumque gutturi impoſitum, anginis auxiliari.

Stercoris uires ex Gal.

S T E R C V S, *ut poſteritatis memoriæ prodidit Galenus libro* x. *ſimplicium medicamentorum, uim habet uel maximè digerentem. Verùm humanum ob fœtorem abominandum eſt. At bubulum, caprinum, crocodilorum terreſtrium, & canum, ubi oßibus duntaxat ueſcuntur, neq; grauiter olet, & multa experientia non tantùm nobis; ſed & alijs medicis me natu maioribus comprobatum eſt. Siquidem Aſciepiades, cui cognomentum erat Pharmace ωn, & alia omnia compoſita medicamenta collegit, ut multos impleret libros, & ſtercore ad multos ſæpe affectus utitur, non modò medicamentis, quæ foris imponuntur commiſcens; ſed ijs quoque, quæ intrò in os ſumuntur. Cæterùm humani ſtercoris hoc habeo experimentum.*

Humani ſtercoris experimentum.

Aßiduè quidam à phlegmonis ad fauces exiſtentibus uexabatur, adeò uehementer, ut ſuffocationis ſubiret periculum, & ſanè ob hoc periculum uenam ſecare cogebatur. In hunc cùm fortè quis incidiſſet, pollicitus eſt ſe præbiturum medicamenti experimentum, & ſe uocari, ſi quando rurſus aliqua in parte gutturis emicuiſſet phlegmone, ante ſanguinis mißionem præcepit. Itaq; uocatus, medicamento illito, ſtatim hominem curauit. Vt autem iterum profecit, non in ipſo tantùm; ſed & in alijs, qui ſimiliter erant affecti, rogabat is, qui aßiduò ſuffocari periclitabatur, data mercede, ut ſe medicamentum illud doceret. Erat enim ille & locuples, & in pecuniæ ſumptu liberalis. Porrò ubi conuentum eſſet de pretio, is qui uendebat ſcripturam: Hoc medicamentum, inquit, per antipatheιan quandam utilitatem obtinet. Eſſe autem eam antipatheιan, ut qui curatur neſciat, unde conficiatur. Iußit itaq; alium daret, qui pro ipſo diſceret, quiq; iureiurando reciperet, ſeſe nulli eius medicamenti facturum copiam, priuſquàm ipſe, qui dediſſet, foret defunctus. Itaque à morte eius, qui indicarat, non tantùm ille qui didicerat, ſuum hominem; ſed & alios ſanabat: & mihi ne petenti quidem medicamenti exemplum uolens ac lubens obtulit. Erat autem ſtercus pueri ſiccum, cum melle Attico ad læuorem tritum. Victitabat autem puer, cuius ſtercus accepturus erat, ut ipſe qui medicamentum dederat oſtendit, lupinis, illis uidelicet, qui ex more edi ſolent cum pane bene cocto in clibano, modicum ſalem, & fermentum habente. Præbebat autem bibendum uinum uetus: atq; hæc omnia mediocri in quantitate, modò ut perfectè ea puer poſſet concoquere. Itaq; cùm primo die eo uictu eſſet uſus, poſtero tamen die nondum ſtercus capiebat, ſed in eo quoq; die rurſum eodem alebat uictu, ac tertio demum excretum ſumebat: ac poſtea arefacto utebatur, ſimiliter ut ſtercore canino, ut antè dictum eſt. Dicebat autem illum, qui docuerat, fugitantem alios cibos ob fœtorem, prætuliſſe lupinos: ſeſe uerò experimenti gratia, carnes gallinaceas, aut perdicum ex aqua, aut tenui iure bene coctas perſæpe exhibuiſſe, & medicamentum nihilo minus operatum. Atque ego ſanè hæc tibi de humano ſtercore narrare poſſum. hæc Galenus.

Aqua, & oleũ ex humano ſtercore.

Cæterùm fit ex humano ſtercore uitreis organis aqua, præſertimq; ex eo, quod homo rufus excreuerit, quæ cuniculoſis, exedentibus, ſinuoſis, & contumacibus ulceribus mirificè opem præſtat. Delet & oculorum argemas, ac nubeculas. Quinetiam carcinomata ſanat exterius adhibita. Intus uerò ſumpta comitiales iuuat: lapidem in renibus, & ueſica comminuit: aqua intercute laborãtibus prodeſt: item & ijs auxiliatur, qui non modò à cane rabido demorſi ſunt; ſed etiam ab omnibus alijs animalibus icti, quæ uenenum eiaculantur. Porrò oleum, quod poſt eius ſtillatitiam aquam ab organo emanare ſolet, carcinomata, ſinus, aliaq; ulcera, quæ Græcis cacoethe dicuntur, etiam ualentius ſanat.

Bubuli ſter. uires ex Gal.

Bubulum deinde ſtercus (ut idem Galenus citato loco ſcriptum reliquit) exiccantis, attrahentisq; & ipſum eſt facultatis, ut palàm facit, dum apum ueſparumq; morſus iuuat. Atq; hæc ut à proprietate ſubſtantiæ totius iuuentur, fieri poteſt. Cæterùm humidum illud uere collectum, cùm boues herbas depaſcuntur, impoſitum ruſticorum phlegmonas diſcutit, & aqua intercute laborantes iuuat. Scire tamen oportet, omnia id genus medicamenta duris ugreſtium hominum corporibus aptari, nempe foſſorum, & meſſorum, & qui opus obeunt adeò ualidum. Quæ & ad eorum ſcirrhoſos tumores aceto in cataplaſmatis formam compoſita illinuntur.

Caprini ſter. uires ex Gal.

Caprinum præterea digerentis, & acris eſt facultatis, adeò ut induratis ſcirrhorum in modum tumoribus congruat, nec tantùm lienis, ad quos creberrimè medici non pauci huiuſmodi ſtercora applicant; ſed etiam aliarum partium. Siquidem ego (inquit Galenus) eo uſus ſum ad genu tumorem habens inueteratum, & ægrè ſolubilem, iuſſo fieri cataplaſmate ex farina hordeacea per oxycratum, indito uidelicet hoc ſtercore, & mirificè homo ille fuit adiutus. Erat autem ruſticus, in quo id factum eſt. Et iam etiam alius ruſticus, cùm ſic uſus eſſet, non tantùm in genu; ſed etiam alijs in partibus ad tumores ſimiles, perinde adiutus eſt. Nam acrius eſt medicamentum, quàm ut mulieres urbanas, aut pueros, aut omnino qui molli ſunt carne, ſanare poßit. Quin & ad aquam intercutem, & ad ſplenicos uariè caprino ſtercore utimur. Sed & uſtum tenuiorum quidem partium, uerùm haud manifeſtò redditur acrius. Quamobrem ſanè ad alopecias congruit, & omnia adeò quæ extergentia medicamenta deſiderant, ut lepras, pſoras, lichenas, & hoc genus alia. Miſcetur & digerentibus cataplaſmatis, qualia ſunt quæ accommodantur ad parotidas, & bubonas diuturniores. Eſt enim uis eius cuiuſq; etiam uſti, abſterſoria, & digerens, nec eam paruam habet digerendi potentiam. Nam medicus quiſpiam ex ijs, qui in agris, & uicis medicinam exercent, utebatur eo ex aceto ad uiperarum morſus, & multò ſanè etiam magis aliarum beſtiarum, ac profectò ex ijs complures ſeruauit. Et hic ipſe quoq; medicus arquatis potandas ipſas σπυράθους, hoc eſt, pilulas caprinas ex uino præbuit, & ad profluuium muliebre cum thure appoſuit. Quæ omnia ſanè optimus medicus ignorare non debet: cæ-

terùm

terùm potiora eligere potiſsimùm ad urbanos, & honoratos, alicuiusq; exiſtimationis uiros: in quibus equidem ego tali nunquam ſum uſus medicamine, cùm multò meliorum ſuppeteret copia. Attamen exiſtit nonnunquam talium uſus, aut in itinere, aut in uenatione, aut ruſticatione, cùm ſcilicet meliorum nihil adfuerit, aut homo ruſticus perinde fuerit carnis duræ, ac aſinus. Nam eiuſmodi multos in agris reperias dignos, qui bibant ſpyrathos. Cæterùm è canibus oſſa comedentibus ſtercus, præterquàm quòd cæteris tum præſtantius, tum candidius habeatur, fiſtula gutturi inſufflatum anginam curat: ſicuti & dyſenteriam ex lacte caprino hauſtũ, in quo prius igniti calculi fuerint extincti, aut ignitũ ferrum, quod Græci στόμωμα uocant. Quinetiam periodicas, circularesue fugat febres, ſi cochlearis menſura in acceſſu ex uino præbeatur bibendum inſcio patiente. Prodeſt & malignis ulceribus inſperſum, uel emplaſtris ad id facientibus commiſtũ.

Canini ſtercoris uires.

Pollet etiam ſuis uiribus Lupinum: idcirco id magnis laudibus extulit Galenus citato loco, ſic inquiens. Lupinum ſtercus quidam colicis potandum dabat, non tantùm in ipſis paroxyſmis: ſed etiam in interuallis, ſi quidem phlegmone uacarent. Quorum ego quoſdam uidi non amplius hoc affectu correptos, & correptos non amplius id grauiter paſſos, ſed nec poſt paucum temporis. Accipiebat autem ille albius potius luporum ſtercus, quale ubi oſſa ederint, ſolent excernere. Verùm illud etiam in eo mirabar, quòd uel ſuſpenſum euidenter ſæpenumero iuuiſſet. Itaq; hic ſtercus capiebat, quod non decidiſſet in terram: id quod non erat inuentu difficile. Ea enim eſt luporum natura, quæ canum, ut ſuſpenſo altero poſteriorum crurum, & meiant, & cacent in eminenti quopiã loco ex terra. Itaq; in ſpinis ſæpe æſtate ſtercus lupinum reperitur, & fruticibus, uepribus, herbisq; procerioribus. Inuenitur porrò in ſtercore illorum & nõnihil oſsium deuorati animalis, quod ut effugit commanſionem, ita & concoctionem: quod & ipſum contundens, ac conterens, bibendum præbuit colicis: ac ſi homo eſſet puritatis amans, miſcebat & ſalis quippiam, ut piperis, aut quippiam eiuſmodi. Vt plurimùm autem ex uino albo conſiſtentiæ tenuis bibendum præbebat: interim uerò etiam ex aqua. Hoc ergo ſtercoris, quod patientibus ilibus applicandum eſſet, iubebat ſuſpendi uinculo confecto ex lana nõ cuiuslibet ouis, uerùm multò præſtabat eam eſſe ouis à lupo laniatæ, unde quod ad hũc uſum accommodaretur, eſſet conficiendum. Quòd ſi talis non adeſſet lana, ex pelle ceruina, & lorum quod cingeret ilia, & in quo ſtercus contineretur, parari præcipiebat. At nos ollulam ad magnitudinem maximæ fabæ confecimus, quam experiundi gratia indito ſtercore quibuſdam ſuſpendimus, nec potuimus non mirari, cùm plurimos ipſorum uideremus adiutos: cæterùm ad ollulam duas ceu aures affiximus, per quas lorum tranſmitti poſſet.

Lupini ſterc. uires ex Gal.

Quòd autem ciconiæ fimum comitiales iuuet, planè refellit Galenus, aſſerens eos eſſe redarguendos, qui talia ſcripſerunt. De ouillo, columbino, gallinaceo, murino, & crocodilino, cùm ſatis ſuperq; diſſeruerit Dioſcorides, nec plura à Galeno, & alijs deſcripta repererim, quæ medicinæ magis competere poſsint, non eſt quid amplius addendum exiſtimem. Veruntamẽ animaduertendum eſt, quòd, quemadmodum etiam de animalium fellibus diximus, ſtercora ipſa inter ſe plurimùm differunt temperamenti, & uictus animalis ratione. Quippe quòd alterum ſit altero plus, minúsue calidum, pro animalium diuerſorum generum temperie, aut pro alimentorum temperamẽto in eiuſdem ſpeciei animalibus.

Ciconiæ ſtercus.

Quod Græcè ἀπόπατος, Latinè Stercus & fimum uocatur: Arabicè, Hebel, Zebel, aut Bhar haiuan: Italicè, Sterco: Germanicè, Drecken: Hiſpanicè, Eſtiercol: Gallicè, Fiante.

Nomina.

Vrina. Cap. LXXIIII.

HVMANAM vrinam ſuam cuique bibere, contra uiperæ morſus, ac uenena, incipientemq́ue aquam inter cutem proderit: ſcorpionis, viperæ marinorum, draconisq́ue morſus, ea conuenientiſsimè fouentur. Canina ad perfundendos canis morſus idonea eſt: pruritus, & lepras nitro addito expurgat. Sed uetus ulcera capitis manantia, furfures, pſoras, & feruidas eruptiones, multò magis abſtergit: nomas, & præcipuè genitalium, cohibet: auribus infuſa manans pus ſupprimit: decoctaq́ue in calyce mali punici, earum uermiculos abigit. Pueri impubis reſorpta urina, orthopnoicis auxiliatur: decocta in æreo uaſe cum melle emendat cicatrices, argema, caliginesq́ue. ex ea, & cupro idoneum auri ferrumen conficiunt. Quod in urina ſubſidit, illitu ignem ſacrum mitigat: feruefactum cum cyprino, inditumq́ue, vuluæ dolores mulcet, ſtrangulatus leuat, genas deterget, oculorum cicatrices expurgat. Taurina ſi cum myrra inſtilletur, aurium dolores lenit. Aprina uiribus eiſdem prædita eſt: priuatim comminuit ueſicæ calculos, & potu expellit. Caprina ad aquam quæ cutem ſubijt, cum nardi ſpica quotidie binis cyathis cum aqua bibitur, vrinamq́ue per aluum extrahit: aurium doloribus inſtillata medetur. Aſinina traditur renum uitijs mederi. Lyncis urinam, quam lyncurium appellant, ſimulac excernitur, glaciari coiréue in calculi duritiam, uulgo creditum eſt. quare quod de ea proditum eſt, uanum eſſe conuincitur. Eſt enim quod à nonnullis uocatur ſuccinum pterygophoron, ideo dictum, quòd pennas ad ſe alliciat. Id potum ex aqua ſtomacho, aluoq́ue fluxione laboranti conuenit.

VRINAE *omnes quidem, ut ſcriptis tradidit Galenus lib. X. ſimplicium medicamentorum, facultate ſunt calidæ: ſed plus tamen animalium calidorum, minus autem frigidorum. At urina hominis omnium propè aliarum urinarum eſt imbecillima, exceptis porcis domeſticis, quibus exempti ſunt teſtes. Nam illorum ſimilis eſt totius corporis temperatura temperiei hominum, & urina ſimiliter debilis. Verùm montanorum aprorum ualida eſt, ut etiam ex odore apparet, qui utiq; acerrimus eſt.*

Vrinarũ facultes ex Gal.

Hac utuntur Hetruſci ad puerorum uermes, oleum ſuo in utriculo urinæ admiſcentes, et in fumo tandiu ſuſpendentes, donec craſſeſcat ad mellis ſpiſsitudinem: deinde illud diligenter aſſeruãt, eoq; puerorum nares, tempora, & umbilicum inungunt magno ſanè ſucceſſu: nam & ego ſæpe periculum feci. Sed

Vrina ſapri.

X quanuis

Vrinæ medicinas cõtẽpſit Galenus.

Chryſocolla factitia.

Vana de lyncurio opinio.

Encelij opinio uana.

Saliuæ uires ex Galeno.

Nomina.

quanuis Dioſcorides complurium urinarum uires deſcripſerit, ut quas uarijs, ac diuerſis morbis utiles eſſe existimauerit; Galenus tamen urinarum medicamenta paruipendiſſe uidetur. Quippe qui crediderit (quemadmodum & de ſanguinibus differens inquit) cùm parata reperiantur ualentiora medicamenta, ac experimento comprobata, ijs præcipuè morbis congruentia, quibus urinam conferre nonnulli autumant, earum medicinas ad curioſos ſuperſtitioſosq; ſpectare magis, quàm ad peritos medicos, qui hæc nauſeoſa, incertaq; remedia nunquam probatis, expertisq; præponunt. Quòd autem puerorum urina ægrè ſpirantibus conferat (ut Dioſcorides auctor eſt) minimè probat Galenus, cùm loco citato inquit. Vrinam pueri orthopnoeæ uocatæ gratia ebibere neceſſarium non eſt, cùm ſint & alia medicamenta, quæ huic medeantur affectui. Quin cùm bibiſſet quidam, affectu liberatus non eſt, ut non eximium quid præter alia poſſideat. Chryſocollæ conficiẽdæ rationem, quam fieri ex puerorum urina prodidit Dioſcorides, quamq; ſeplaſiarij, & aurifices uulgò Borrace nominant, duobus in locis ſcriptam reliquit Galenus lib. IX. ſimplicium medicamentorum, ubi de ea ſpeciatim egit, & lib. X. eorundem de urinis differens. Et quanuis (ut libro quinto dicetur) legitima, probataq; chryſocolla foſsitia habeatur; fit tamen artificio ex pueri urina in ardentiſsimis ſolis caloribus æreo mortario, atq; etiam piſtillo æreo tandiu circumacta, donec mellis ſpiſsitudinẽ aſſequatur. Præfertur, quæ hoc modo parata ſit, ad contumacia ulcera ſananda, exedentiaq; coercenda. Illud profectò uanum, ac fabuloſum eſſe manifeſtè deprehenditur (ut hìc Dioſcorides ſcribit, & nos eum ſecuti ſuperiori libro in ſuccini mẽtione oſtendimus) quòd urina lyncis, ſimulac excernitur, duretur, coeátue in lapidem illum, quem Lyncurium uocant. Quippe quòd is inter ſuccini genera ab omnibus fide dignis auctoribus recenſeatur, quòd ſuæ proprietate naturæ pennas ad ſe trahat, quẽadmodum & cætera ſuccini genera paleas, feſtucas, ac leuiſsima quæq; alliciunt. Quantum uerò à legitimo lyncurio uulgaris ille lapillus differat, qui officinis lapis lyncis appellatur, & cuius eſt uſus apud ſeplaſiarios, & medicos, qui ſimplicium medicamentorum ſcientiam negligunt, ij dijudicent, qui ſimplicium hiſtorias, & facultates optimè norũt. Quandoquidem is, quem pro fabuloſo lapide lyncis uenditant impoſtores, lyncurium ſuccini genus haudquaquam eſt, nec alius quiuis lapis ei uiribus reſpondens, nec ſi quidem urinam cieat, & renum, ueſicæq; calculos comminuat, ut ſeplaſiariorum & medicorum uulgus opinatur: qui parum Dioſcoridis, aliorumq; in re medica bonorum auctorum familiaritatem curant. Cæterum hinc ſatis conſtare arbitror, Chriſtophorum Encelium (pace uiri alioquin docti dixerim) planè hallucinari, quòd lib. III. cap. XXVII. de re metallica, poetarum fortaſſe, & aliorum quorundam fabulis addictus magis, quàm ueris probatiſsimorum auctorum teſtimonijs, probare contendat, Lyncurium ex urina lyncis coaleſcere, atq; ex maris urina fuluum fieri, ex fœminæ uerò urina album. Hanc autem opinionem ſuam ex eo comprobare uidetur, quòd aliquando in ueſica apri, itemq; ſuis domeſtici lapillos inuenerit. Ex quo poſtea colligit, mirum non eſſe, quòd lyncis quoque urina in lapillos concreſcat. Sed quàm leuis & infirma ſit hæc ratiocinatio, ut comprobet quod contendit, quàmq; uana ſit opinio hæc, eorum ſit iudicium, qui magnis laboribus, multis ſtudijs, ſummaque diligentia rerum ſimplicium peritiam ſunt aſſecuti. Atque hactenus de urinis, & lyncurio. Reſtat modò, ut etiam de Saliua aliquid in medium afferamus. Itaq; cùm eius non meminerit his libris Dioſcorides, poſsitq; nonnullis humani corporis morbis opitulari, ea de eius uiribus, & facultatibus hìc referam, quæ à Galeno libro X. ſimplic. medic. memoriæ produntur his uerbis. Sielon, ſiue ſialon, ſiue ptyelon appellare libet, nihil intereſt. Verùm id ſciendum eſt, uim eius eſſe differentem, tum in animalium ſpeciebus, tum in eorum unoquoque ſano, aut ægroto, ieiuno aut ſitibundo, aut cibo potúque ſumpto. Etenim ut urina, & bilis, & ſudor: ſic etiam ſaliua ſumpto quidem cibo imbecilla eſt: ualida & acris eorum, qui ingenti aut inedia, aut ſiti premuntur. In medio utriuſque eſt eorum, qui probè concoxere quidem, nondum tamen cibum potúmue ingeſſerunt. Hac ergo ſaliua nutrices puerorum lichenas curant, paruum uidelicet digitum rigantes, ac deinde cutem affectam confricantes. Idq; faciunt ſubinde, tanto ſcilicet interuallo, dum ſaliuæ uires in lichene perdurent, ac nondum ſint extinctæ. Sed & triticum mandentes ruſtici non pauci furunculis imponunt. Nam celeriter eos & digerit, & concoquit: cùm ſi macerarent aqua, non æquè prodeſſet. Ex quo liquet, ſaliuam ipſam auxilij robur adferre. Atq; corporibus mollibus, & puerorum, panem, non triticum imponunt ore commanſum. Porrò omnia ſic commanſa digerunt, & ſugillata, cæteráque ecchymomata, maximè ubi panis ſimul cum pauco radiculæ fuerit commanſus. Porrò tota ſubſtantia uel maximè aduerſa eſt ſaliua beſtijs hominem interficientibus, ceu alicubi etiam Nicander poeta refert. Pollicitus autem mihi quidã incantationem ſeſe oſtenſurum, quæ ſcorpios interficeret: ubi illam ſemel dixiſſet, in ſcorpium expuit: inde rurſum eam obmurmurans iterum ſcorpium conſpuit: ac ubi tertiò dixiſſet, atq; expuiſſet, mortuus eſt ſcorpius. At poſtea ego abſq; incantatione à ſola ſaliua morientem uidi ſcorpium, idq; celeriter paſſum à ſaliua eſurientium, aut ſitientium: tardè autem ab illis, qui cibo, potuq; fuerant mipleti: in alijs autem proportione. Quod οὖρον Græcis, Latinis, Vrina, & Lotium nominatur: Arabibus, Baul: Italis, orina. Quod uerò σίελον, σίαλον, & πτύελον Græcè, Saliua Latinè, pariter & Italicè uocatur: Arabicè, Buſach, Bezach, & Lhab.

Mel. Cap. LXXV.

PRINCIPEM locum obtinet mel, quod Atticæ regionis eſt: præcipuè ex Hymetto, mox Cycladibus inſulis, & è Sicilia, cognomine hyblæum. Magis probatur dulcius & acre, odoratius, ſubflauum, nec humectum, graue, & minimè fluxum, quod ob ſequacem lentitiam non facilè abrumpitur, tractumque reſilit in digitos. Mel abſtergendi uim habet: ora uenarum aperit, humores euocat. qua ratione in ſordida ulcera, ſinusque, commodiſsimè infunditur. Decoctum, atque impoſitum, abſcedentem carnem glutinat: medetur impetigini coctum cum liquido alumine, & illitum: item aurium ſonitui, & dolori cum foſsili ſale trito, tepidum inſtillatur: lendes, & fœda capi-

tis

tis animalia illitum necat: nudam glandem recutitis operit, præſertim quæ circunciſione aperta non eſt, ſi melle præputium à balneo triginta diebus emolliatur: oculorum caliginem diſcutit: faucibus, tonſillis, anginæ collutum, gargarizatúmue medetur: urinam ciet: auxiliatur tuſsi, & à ſerpente percuſsis: contra hauſtum meconium, cum roſaceo calidum aſſumitur: aduerſus uenena fungorum, & rabioſi canis morſus linctum, aut potum proficit. crudum tamen aluum inflat, tuſsim laceſsit, & ea de re deſpumati uſus aptior eſt. Priuatum tenet in mellis genere uernum, deinde æſtiuum: hybernum uerò, utpote quod craſsius conſtet, deterrimum reputatur, ceragini faciundæ idoneum. Quod in Sardinia gignitur mel, amarum eſt: quoniam apes inibi abſinthio ueſcantur. quo uitia cutis in facie, & maculæ aptiſsimè perunguntur. Heracliæ in Ponto quibuſdam anni temporibus, propria quorundam florum dote, mel conflatur: quod qui edêre, mente abalienantur, ac ſudore diffluunt. Remedio ſunt eſitata ruta, & ſalſamenta, aut epotum mulſum, reſumpta, quoties uomitione reijciuntur. Acre autem eſt, & olfactu ſternutamenta mouet. Quod cum coſto illitum, fœminarum cutem emẽdat, & cum ſale ſugillationes rapit. Eſt & aliud concreti mellis genus, quod ſaccharon nominatur. In India uerò, & felici Arabia in arundinibus inuenitur. ſalis modo coactum eſt, dentibus, ut ſal, fragile: aluo idoneum, & ſtomacho utile, ſi aqua dilutum bibatur: uexatæ ueſicæ, renibusque auxiliatur. Illitum ea diſcutit, quæ tenebras oculorum pupillis offundunt.

Mellis conſideratio.
Mel Heracleoticum.
Mellis genera nõ roſcida.
Sacchari conſideratio.

MEL, *quod apes colligunt, omnibusq; uulgariſsimum eſt (auctore Galeno lib.* III. *de alimentorum facultatibus)oritur in plantarum folijs: earumq; neq; ſuccus, neq; fructus, neq; pars, ullo pacto dici poteſt, ſed eiuſdem cum rore generis eſt: non tamen aſsiduè, nec copioſe, ut ille, prouenit: repertumq; eſt aliquando æſtate ſuper arborũ, ac fruticum, herbarumq; folia mel quàm plurimum, adeò ut agricolæ uelut ludentes canerent, Iupiter melle pluit. Cui ſubſcribens Plinius lib.* XI. *cap.* XII. *ſic inquit. Mel ex aere uenit, & maximè ſiderum exortu, fitq; præcipuè ipſo ſirio explendente, nec omnino prius uergiliarum exortu ſublucanis temporibus. Itaq; cum prima aurora arborum folia melle roſcida inueniuntur. At ſi qui matutino ſub dio fuere, unctas liquore ueſtes, capillumq; concretum ſentiunt. Siue ille eſt cœli ſudor, ſiue quædam ſiderum ſaliua, ſiue purgantis ſe aeris ſuccus, utinam eſſet & purus, ac liquidus, & ſuæ naturæ, qualis defluit primò. Nunc uerò è tanta cadens altitudine, multumq; dum uenit ſordeſcens, & obuio terræ halitu infectus. Præterea à fronde, ac pabulis potus, & in uterculos congeſtus apum: ore enim uomunt. Ad hæc ſucco florum corruptus, & alueis maceratus, totiesq; mutatus: magnam tamen cæleſtis naturæ uoluptatem affert. Ibi optimus ſemper, ubi optimorum doliolis florum conditur. Atticè regionis hic, & Siculæ Hymetto, & Hybla ab locis, mox Calydna inſula. Hactenus de melle Plinius citato loco. Verùm enimuero (ut idem auctor eſt libro* XI. *cap.* XIIII.) *mel, quod in Creta Carnia monte colligitur, muſcæ non attingunt, nec eo in monte eædem uſquam reperiuntur. Porrò uenenatum mel, quod in Heraclia Ponti prouenit, cuius hìc meminit Dioſcorides, Plinius quoque recenſuit libro antè citato, cap.* XIII. *Subiunxitq; & alterum eodem in Ponto gigni gente Sannorum, quod ab inſania, quam gignit, Mænomenon uocant. Id exiſtimatur contrahi flore rhododendri, quo ſcatent ſyluæ. Habentur præterea & alia mellis genera, quæ roſcida non ſunt, ſed ex plantis naſcuntur, ut illud, quod ex anacardijs fluere Arabes ſcribunt, & inter Græcos Strabo Geographicorum libro* XV. *ex arborum ſiliquis, quas arbores proferunt, denorum digitorum longitudine, mellis plenas, quod qui ederint, non facilè euadant. Quinetiam refert Pomponius Mella tertio de ſitu orbis, tam pinguis alicubi, & tam feracis ſoli Indiam eſſe, ut in eo mella ex arborum frondibus defluant. Exprimitur etiánum è uulgaribus ſiliquis, quæ Græcis* κέρατια *dicuntur, quo tam Indi, quàm qui Troglodyticam Arabiam incolunt, gingiberis radices recentes uirideſq; aſſeruant, ac etiámnum myrobalana omne genus. Quod facilè conijcitur ex ijs, quæ ex Alexandria Aegypti Venetias quotannis comportantur. Cæterùm non deſunt inter recentiores medicos, qui diſputent, an Saccharum, quod ſub mellis genere ſcripſerunt ueteres, præſertim Dioſcorides, & Galenus in India, & felici Arabia naſci, idem cum noſtrate Sacchara dici poſsit. Et quãuis plerique reperiantur, qui dubio procul exiſtiment, ac pro certo affirment, communis uſus ſaccharum, & quod ab antiquis de-*

ſcribitur, unum & idem eſſe, quòd ex eadem proueniant planta; tamen Manardus Ferrarienſis, & Leonardus Fuchſius ipſum ſecutus, maximam inter ea ponunt differentiam, omnino opinantes in alio arundinum genere concreuiſſe antiquorum ſaccharnm, de quo inter mellis genera ſcripſere Dioſcorides, & Galenus: concreſcereq; ad hanc diem uſq; ex cœleſti rore, quemadmodum & id, quod mannam uocamus: non autem in ijs arundinibus, è quibus in aqua decoctis huiuſce ætatis ſaccharum in Medera, Sicilia, Creta, Rhodo, & Cypro inſulis, ac etiam in Aegypto exprimitur.

Manardi, & Fuch. opinio reprobata.

Qua in re eos uiros alioqui doctiſſimos, planè hallucinatos crediderim, quòd nullo, ut puto, auctorum probatorum teſtimonio ducti ſibi perſuaſerint, mannæ in modum ex rore concreſcere antiquorum ſaccharum ſolis ardore ſuper harundinum folia tam in India, quàm in felici Arabia. Quippe quòd nuſquam repererim ſcripſiſſe Dioſcoridem, Galenum, nec ueterum, uel recentiorum quenquam, concreſcere ſaccharum in arundinum folijs ex rore ſolis feruore concreto, ſiue potius exiccato, quemadmodum in quibuſdam arborum frondibus manna per ſe concreſcit. Quo fit, ut mihi refellenda uideatur eorum ſententia. Nam ſi uerum illud eſſet, ut ipſi imaginantur, non modò non eſt credendum, ſed ne cogitandum quidem, Dioſcoridem, qui diligentiſſimè ſimplicium medicamentorũ hiſtorias literis, memoriæq; mandauit, ſilentio præteriſſe tam pulchrum, & admirabile, ſcituq; dignum naturæ opus in ſaccharo conficiendo. Nec minus id reticuiſſet Galenus naturæ operum maximus indagator, quemadmodũ nec reticuit lib. III. de alimentorum facultatibus, aerei mellis hiſtoriam, quod nos mannam uocamus, quodq; ſua ætate in monte Libano, alijsq; locis ſuper arborum frõdes repertum ſcribit.

Antiquorum ſaccharum.

Quãmobrem magis ueritati conſonũ uidetur, ut dicamus, nil aliud ueteribus ſaccharum extitiſſe, quàm noſtratis ſacchari arundinum lacryma, ſeu liquor, qui nimia ſucci copia aperto in latere calamo, perinde ac gummi, exterius cõcreuerit. Huic noſtræ opinioni ſubſcribit Plinius lib. XII. cap. VIII. ſic inquiens. Saccharon & Arabia fert, ſed laudatius India. Eſt autem mel in arundinibus collectũ gummium modo, candidum, dentibus fragile, ampliſſimum nucis auellanæ magnitudine. hæc Plinius. Ex quibus facilè cognoſci poteſt, quòd non ex rore, ut mannæ euenit, coaleſceret antiquorum ſaccharum ſuper arundinum folia, ſed quòd fractis calamis earum internodijs cohæreret collacrymans, è quibus uulgare noſtrum conficitur. Quandoquidem hoc modo reſinæ, gummæq; omnes ſciſſo ſui arboris cortice emanant. Alia præterea huc accedit ratio, quæ (ut equidem arbitror) Manardi, ac Fuchſii ſentẽtiæ prorſus aduerſatur. Nam quemadmodnm in Apulia, & Calabria manna à ſole tacta, dum arborum inhæret folijs, paruo temporis interuallo in auram euaneſcit (ut libro primo diximus in mannæ mentione) eadem ſanè ratione id ſaccharo eueniſſet, ſi ex rore (ut ipſi contendunt) concreſceret. Siquidem à ſole tactum, rarefactumq; facilè difilijſſet in auram, nec gummium modo concreuiſſet. Eoq; magis, quòd nuſquam legerim in Dioſcoride, nec Galeno ſaccharum è folijs arundinum colligi, ſed in ipſis calamis concretum reperiri. Quod etiam teſtatur Strabo libro XV. Geographiæ, ubi aperte ſcribit, in India arundinẽ mel ſine apibus gignere; non autem quòd ex rore in arundine fiat, ut quidam peruicax, ignarúſque medicus mecum contendere, atque etiam, ut ſuam mordicus teneret opinionem, Strabonis codicem corrumpere non eſt ueritus. Præterea cùm memoriæ prodiderint Dioſcorides, Galenus, & Plinius, antiquorum ſaccharum durum eſſe, ſalis modo coactum, album, dentibus fragile, ex his coniectare licet, è rore ſaccharum nequaquam fieri. Quippe quoniam manna, quæ eodem modo è rore concreſcit, ſal minimè refert, nec dentibus fragilis deprehenditur, ſed potius mandentibus tenax, & ceræ modo lenteſcens. Quare crediderim antiquis ſaccharum fuiſſe tenuiorem, ac præſtantiorem illius partem in arundinum ſacchariferarum medulla, quæ per internodiorum fiſſuras exiens ſolis calore concreuerat, ut & ſaccharum noſtrum calore ignis arte concreſcit, & addenſatur. Quod cùm accuratiſſimè perpendiſſent homines, liquoriſq; præſtantiam agnouiſſent, à natura edocti hoc arte ſe facturos exiſtimarunt.

Factitij ſacchari inuẽtio

Neque id incaſſum attentaſſe uidentur. quandoquidem ſacchari integros calamos aſſumentes, minutimq; incidentes, ignis calore tandiu decoxerunt, donec uniuerſus liquor, abſumpta igni aqua, diu efferueſcens in ſaccharum ſalis modo in uaſis fundo concreuerit. Verùm etſi ſacchari arte facti nihil meminerint Dioſcorides, & Galenus; non deſunt tamen qui dicant, hoc etiam ante eos factum eſſe, Solini auctoritate freti, qui in Indiæ paluſtribus arundinem ita craſſam progigni ait, ut fiſſis internodijs lembi uice uectitet nauigantes, è cuius radicibus dulcem etiam exprimunt humorem ad mellis ſuauitatem.

Aliquorum lapſus.

At qui liquorem hunc, qui ex harum cannarum radicibus elicitur, ſaccharum noſtri uſus fuiſſe exiſtimant, procul dubio falluntur. quòd Indi non modò ex decoctis cannarum; ſed aliarum quoque arborum radicibus ſibi potus parent, cùm illius cœli & ſoli clementia frequentiſſimæ ſint plantarum radices, quæ mellea dulcedine imbuuntur, ut Strabo teſtis eſt loco nuper citato, ubi ſic inquit. Nullus annus in India inuenitur utroque tempore ſine pluuia. Quapropter contingit annum feracem eſſe, cùm ſemper terra ſit fœcunda: fructus autem arboreos multos gigni, arborúmque radices, præſertim magnarum arundinum, & natura, & decoctione dulces eſſe, aqua à ſolibus tepefacta, tam cæleſti, quàm fluuiali. Adeò quòd ea, quæ apud alios & fructuum, & ſuccorum maturitas dicitur, apud illos concoctio eſt: quæ tantùm ad dulcedinem operatur, quantum ea, quæ per ignem fit. Sententiæ noſtræ Lucanus quoque ſuffragatur, illud explicans hoc carmine.

Quiq; bibunt tenera dulces ab arundine ſuccos.

Quinetiam Marcus Varro, qui eodem ferè tempore claruit, his tribus uerſibus atteſtatur, dum inquit.

Indica non magna nimis arbore creſcit arundo,
Illius & lentis premitur radicibus humor,
Dulcia cui nequeant ſucco contendere mella.

Ex ijs palàm eſt, hos omnes de factitijs Indorum potionibus, quæ ijs uini loco ſunt, fuiſſe locutos: non autem quòd ex illis cannarum radicibus ſaccharum aliquod pararetur. Quandoquidem & nos è glycyrrhizæ radicibus, quin & è decoctis, preſſiſq; ſiliquis, ſicut & alij è dactylis, dulces elicimus ſuccos ad uarij uſus potationes. quemadmodum & occidentales

occidentales Indi è pluribus dulcibus arborum fructibus ſuos ſibi parant potus. Sed nõ ob id dicendum hos liquores, quòd mellis dulcedinem præſtẽt, eſſe mel, neq; ſaccharum. Nec *mirum ſanè ſi* Indicæ *arundines radicibus dulciſsimũ præbeant ſuccum nõ modo illæ magnæ; ſed etiam quæ ibi naſcuntur noſtris fortaſſe non multò grandiores: cùm etiam noſtrates recentes manſæ quadántenus ori dulces ſentiantur.* Quòd *autẽ minores arundines in* India *radicibus dulces præbeant potus, ſuperioribus carminibus explicauit abunde* Marcus Varro *: cui nõ magna nimis eſt arbor. In hoc tamen à* Solino *diſſentit: cui arundines, quarum meminit, uaſtiſsimæ ſunt proceritatis.* Hinc *ergo eorũ ſententia explodẽda uidetur, qui credunt ex illarum magnarum arundinum radicibus, ſaccharum noſtro ſimilius factitaſſe* Indos, *quòd nõ quidem ſaccharum, ſed dulces inde potus uini loco ſibi conficiant.* Sed *ut ſuam opinionem auctoritatibus fulciret* Manardus Ferrarienſis, *utq; lucidius comprobaret antiquorum ſaccharum, perinde ac mannam, ex rore fieri, lib.* IX. *epiſt.* V. *Auicennam etiam admittit, quem tamẽ aliàs ubiq; reiecit, ac reprobauit, aſſerens, quòd cùm ipſe huius fuerit ſententiæ, ultimo capite libri ſecundi antiquorum ſaccharum mannam uocauit, cùm inquit. Zuccharũ albuſar eſt manna cadens ſuper albuſar, & eſt ſicut fracta ſalis. At nos, qui huic opinioni minimè adſtipulamur, dicimus Albuſar, ſiue Alhaſſer (ut* Bellunenſis *caſtigauit) nullo pacto* Arabica *lingua arundinem ſignificare, ſed aliam* Aegypti, & *Arabiæ arborem, ſic ab eius loci indigenis appellatam: quandoquidem* Arabes *(ut teſtatur* Serapio*) arundinem caſab dicunt.* Quod *manifeſtè declarat zuccharum alhaſſer apud* Auicennam *huiuſce arboris eſſe mannam, uel gummi, non autem* Græcorum *ſaccharum in calamis concretum. Illud inſuper noſtram comprobat ſententiam, quod eodem loco addidit* Auicenna, *ſic inquiens.* Et *in zuccharo quidem albuſar eſt cum abſterſione pauca, ſtipticitas, & amaritudo. Siquidem auſteritatis, & amaritudinis, quæ in antiquorum ſaccharo fuerint, nuſquam meminere* Dioſcorides, & Galenus *: nec item quòd conferret id pulmoni, & aquæ intercuti, ut paulò infrà uoluit* Auicenna. Qui *etſi dixerit deinde zuccharum hoc oculorum morbis, pariterq; renum, & ueſicæ uitijs auxiliari; non tamen ob hoc dici poteſt, zuccharum alhaſſer eſſe antiquorum ſaccharum. Sed rectè quidem contra* Manardi *ſententiam,* Auicennæ *teſtimonio (cùm & ipſe hoc in loco* Auicennæ *auctoritate nitatur) probari poteſt, quòd antiquorum ſaccharum gummi modo collacrymans in arundinibus concreſceret, nõ autem ex rore.* Quippe *quòd is de zuccharo agens loco nuper citato, ibiq; antiquorum ſaccharum recenſens, inquit. Aſſumptũ ſicut gummi ab arundine abſtergit oculum.* Quibus *palàm fit, antiquorum ſaccharum, perinde ac gummi, ab interiori medulla exterius emanaſſe, ibiq; poſtmodum ſolis ardoribus concreuiſſe.* Verùm *enimuero quòd alhaſſer apud* Arabes *ſui generis arbor ſit, & ab arundine maximè differat, & quòd eius zuccharum, quanuis ab* Auicenna *manna dicatur, quòd fortaſſe granulis concreſcat mannæ ſimilibus, ex rore haudquaquam fiat, ſed gummium modo ab arbore deſtillet, manifeſtè oſtendit* Serapio *capite de ſaccharo his uerbis.* Alhaſſer *habet lata folia, & habet zuccharum, quod egreditur ab oculis ramorum ſuorum, & à locis foliorum eius, & colligunt de eo homines rem conuenientem, & in zuccharo eius eſt amaritudo, & egrediuntur ab hac planta mala quædam, ſicut teſticuli camelorum, è quibus liquor quidam emanat adurens, ſtipticæq; facultatis, ad cauteria peridoneus.* Et *lignum quidem* Alhaſſer *eſt leue, craſſum, rectum, pulchrumq;, & ideo aſsimilauerunt cantilenarij in cantilenis ſuis brachia, & crura dominarum ligno eius. hæc* Serapio. Ex *quibus facilè et* Manardum, & Fuchſiũ, *uiros alioqui doctiſsimos, hac in re hallucinatos putauerim.*

Manardi ratio infirma.

Alhaſſer quid ex Serap.

Cæterùm Fuchſius, *ut probaret antiquorum ſaccharum è roſcido cæli ſucco in calamis concreſcere, utq; illud à noſtrate diuerſum oſtenderet, dicit, quòd cùm noſtri uſus ſaccharum, perinde ac mel, calidum reperiatur, ſitimq; facilè concitet, antiquorum ſaccharum eſſe non poteſt, eo quòd* Galenus *ſuæ ætatis ſaccharum id efficere non prodiderit.* Cuius *tamen ſententia (pace ſua dixerim) experimento minimè reſpondet: à quo non diſcedens* Galenus *lib.* VII. *ſimpl. medic. de ſaccharo ita ſcribit.* Sacchar, *quod ex* India, *atq; felici* Arabia *conuehitur, in calamis, ut aiunt, concreſcit, et ipſum mellis eſt ſpecies: minus certè noſtrate dulce, ſed adſimiles ei uires obtinens, quod ad abſtergendum, deſiccandum, & digerendum attinet.* Porrò *quatenus nec inimicum ſtomacho eſt, ceu noſtras, nec ſitim afferens, eatenus ab illo ſubſtantia differt.* Quibus Galeni *uerbis clarum eſt, quòd cùm ſaccharum melle minus ſit dulce, minus etiam calidum ſit neceſſe eſt. Eaq; propter aſſerit* Galenus, *ſaccharum non perinde ac mel, ſitim excitare: non autem quòd nulla ab eo ſitis excitetur, uti* Fuchſius *interpretari uidetur.* Qui *etiam idem* Galenus *lib.* VIII. *cap.* IIII. *methodi medendi, ſaccharũ inter ea connumerat, quæ febrientibus exhiberi poſſunt. His igitur rationibus, & auctoritatibus adductus ſum, ut certò crediderim, antiquorum ſaccharum ab iiſdem arundinibus emanare, à quibus uulgare noſtrum exprimitur: ſed hanc tantùm inter ſe differentiam eſſe, quòd à natura factum ſit noſtrate factitio longè tenuius.* Ideoq; Auicenna *: Zuccharũ (inquit) tabarzed frigidius eſt, & ſubtilius.* Hoc *laudibus extulit* Paulus, & *poſt ipſum* Auicenna Archigenis *auctoritate* Sal Indum *ipſum appellans, ad linguæ ſcabritiem, ariditatemq; in acutiſsimis febribus.* Sed *eo nos hac ætate caremus, quòd amplius non afferatur. quanquam ego non ita pridem à uiris fide dignis accepi, qui diui* Thomæ *inſulam, itemq;* Mederam *luſtrarunt, adhuc iis in locis ſaccharum inueniri in arundinibus ſacchariferis concretum (illi non diſsimile, quod arte fit, & candidum cognominatur) poſtquàm ab illis ſponte emanarit gummi modo.* Quòd *autem adferri deſierit, non aliud in cauſa eſſe exiſtimamus, quàm quòd hodie paucum admodum proueniat.* Siquidem Dioſcoridis, *et* Galeni *tempore, quo ad eos copioſum conuehebatur, cùm adhuc non innotuiſſet exprimendi ratio, neceſſe quidem erat, ut arundines ſacchari liquore prægnantes, cùm annis compluribus adoleuiſſent, & falcem nunquam expertæ eſſent, per ſe liquorem exudarent, ueluti innumeris arboribus gummi, & reſinæ emanant.* Proinde *non mirum, ſi eius à natura facti antiquis fuerit ubertas.* Sed *poſtquàm lucri dulcedo, fulgentiſq; auri ſitis docuit homines artem modumq;, quo ſaccharum conciſis, decoctis, preſsiſq; arundinibus copioſius elicerent, factum eſt ut* Indi *quotannis uniuerſos inciderint calamos, ac iterum quotannis ſeuerint.* Hinc *igitur euenit, ut nullis remanentibus, quæ ſaccharo plurimum annorũ ætate turgeant, naturæ impedita ſit operatio, deperditũq; hac de cauſa ſit antiquorũ ſaccharũ.* Cuius *uice eo recentiores utuntur, quod officinæ candidum cognominant, arte factum, pellucidum, ſalis*

Fuchſij opin. reprobata.

Sal Indum.

foßitij modo, dentibusq; fragile, ut antiquorum ſaccharum undequaq; referat. Competit perinde ac illud, ſcabritiei linguæ, pectorisq; aſperitatibus. Verùm ad hæc id præſta tius eſt, quod in fictilibus, ubi uiolaceum Iulapium aſſeruatur, æſtate concreuit: eo quòd uiolarum diluti facultate humectet, leniatq; magis. Quod Græcis μέλι, Latinis Mel appellatur: Arabibus, Hael, ſeu Haſſel: Italis, Mele: Germanis, Honig: Hiſpanis, Miel: Gallis, Myel.

Nomina.

Quod autem Græcè σάκχαρον, Latinè quoq; Saccharum dicitur: Arabicè, Zuchar: Italicè, Zucchero: Germanicè, Zucker; Hiſpanicè, Azucar: Gallice, Succre.

Cera. Cap. LXXVI.

CERA optima eſt ſubfulua, ſubpinguis, pura, odorata, & halitum quadántenus melleum referens, natione Pontica, aut Cretica. Secundum locum obtiuet candicans, & ſuapte natura pinguis. Candida fit hoc modo. Ex ea radunt album, ſyncerumque, atque transfundunt in uas, quod ſatis habeat marinæ ex alto petitæ, inſperſoque nitri momento, decoquunt: cúmque iterum, tertióue inferbuit, ſeparatum uas refrigerant, ac ceræ paſtillum eximunt, deterſa ſorde, ſiqua fortè adhæſit: tum denuo indita noua maris aqua feruet, uti retulimus: & uaſe dempto ex igne, fundum ollulæ nouæ aqua frigida madefactum, in ceram ſummam ſuſpenſa manu intingunt, quò celerius concreſcat, & quàm minima portio extrahatur. Suſcepto primo ceræ orbiculo, iterum uaſis imum aqua refrigeratum, tantiſper in ceram immitti debet, dum tota excipiatur. Orbiculi lino conſuti, interuacante ſpatio ſuſpenduntur, & interdiu continuò ſub ſole, noctu ſub luna aſperguntur, uſque dum perfectè albeſcant. Verùm ſi eximius ille candor deſideretur, eadem factitari, & identidem recoqui operæpretium eſt. Nec deſunt, qui pro marina, in muria quàm acerrima ſemel, aut iterum excoquant: dein laguncula tenui, rotunda, anſam habente extrahunt: poſtea orbiculos ſubſtrato affatim ceſpite herboſo, inſolant, donec candorem ſummum contraxerint. Præcipiunt hoc obeundum munus vere, cùm ſol remiſſa uehementia humorem pariat, ut non facilè liquetur. Cera omnis mollit, calfacit, modicè explet corpora; datur in ſorbitione dyſentericis, ac milij magnitudine decem grana ceræ hauſta, lac in nutricibus non patiuntur coagulari.

Ceræ uires ex Galeno.

CERA, *ut Galenus ſcriptis mandauit libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, medio quodammodo tenet calfacientium, refrigerantium, humectantium, & deſiccantium. Habet uerò quiddam etiam craſſarum partium, atque emplaſticum. quamobrem non modò exiccare; ſed & per accidens humectare uideri fortaßis poterit, perſpirationes uidelicet prohibens. Quapropter aliorum medicamentorum tum excalfacientium, tum refrigerantium materia eſt. Ipſa autem per ſe ex genere fuerit debiliter concoquentium: nec tamen intrò in corpus aſſumpta, ſed foris impoſita. Siquidem paulum quiddam digerentis, calidæq; facultatis retinet, que plurima melli inerat.*

Nomina.

Eius nomen Græcum κηρὸς: *Latinum, cera: Arabicum, Hamaha: Italicum, cera: Germanicum, Vuachs: Hiſpanicum, Ciera: Gallicum, Ciere.*

Propolis. Cap. LXXVII.

PROPOLIS eligi debet flaua, odorata, ſtyracem referens, in vehementi ariditate mollis, & maſtiches more ductilis. Magnopere calfacit, & euocat: aculeos, & omnia infixa corpori extrahit: in uetere tuſsi ſuffita proficit, impetigines admota tollit. Ea in aluealiorum foribus, ceroſæ naturæ inuenitur.

Propolis cõſideratio.

QVANQVAM, *ut hìc Dioſcorides inquit, & Marcus Varro libro tertio de re ruſtica, Propolis ea eſt ceroſa materia, quæ in aluearijs præ foribus reperitur, ſeu, ut apertius dicam, præ ſpiraculis, ubi intrandi, exeundiq; apibus patet aditus: tamen Plinius libro* XI. *cap.* VII. *ita ſcriptum reliquit. Prima fundamenta comoſin uocant periti, ſecunda piſſoceron, tertia propolin. Inter coria, ceraſq; magni ad medicamina uſus. Comoſis cruſta eſt prima, ſaporis amari. Piſſoceros ſuper eam uenit picantium modo, ceu dilutior. Ceræ initium, plerunque è mitiore gummi. Propolis craßioris iam materiæ, additis floribus, nondũ tamen cera, ſed fauorum ſtabilimentum, qua omnes frigoris, aut iniuriæ aditus obſtruuntur: odore & ipſa etiámnum graui, ut qua plerique pro galbano utantur.*

Propolis uires ex Gal.

Huius etiam meminit Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Propolis extergentis, non ita ualentis eſt facultatis, cæterùm admodum ualenter attrahentis: eſt enim eſſentia tenui. Porrò excalfacit receſſu ſecundo completo, aut certè tertio incipiente. Et ut idem quoque ſcribit libro* III. *de compoſitione medicamentorum ſecundum genera, Propolis ualentius attrahit, quàm cuiúſuis generis reſina. Quamobrem illis in neruorum uulneribus medendis propolin admiſcet. Cæterùm cùm propolis, cera, & mel, de quibus hìc diſſeruit Dioſcorides, medicamenta ſint omnia miro artificio ab apibus conflata, non ab re his quoque addendam fore duximus Apum hiſtoriam.*

Apum conſideratio.

APES *igitur (ut Plinius auctor eſt) ſunt & ruſticæ ſylueſtresq;, horridæ aſpectu, multò iracundiores, ſed opere ac labore præſtantes. Sunt & urbanæ, quarum duo genera. Optimæ breues uariæq;, & in rotunditatem compactiles. Deteriores longæ, & quibus ſimilitudo ueſparum, etiámnum deterrimæ ex ijs piloſæ. Apes odêre fœdos odores, proculq; fugiunt, ſed & infectos. Itaq; unguenta redolentes infeſtant. Icientes pereunt: relicto enim aculeo interiora diſrumpunt. Quin & morbos ſuapte natura ſentiunt. Index eorum triſtitia torpens:*

& cùm

& cùm ante fores in teporem ſolis promotis aliæ cibos miniſtrant: cùm defunctas progerunt, funerantiumq́; more comitantur exequias. Reges habent, pluresq́; inchoantur, ne deſint. Poſtea ex his ſoboles cùm adulta eſſe cœpit, concordi ſuffragio deterrimos necant, ne diſtrahant agmina. Duo eorũ genera: melior rufus, quàm niger, uariusq́;.

Apum rex, & regimen.

Omnibus forma ſemper egregia, & duplo quàm cæteris maior: pennæ breuiores, crura recta, ingreſſus celſior: in fronte macula quodam diademate candicans. Multùm etiam nitore à uulgò differunt. Cùm rex procedit, una eſt totum examen, circaq́; eum conglobatur, cingit, protegit, cerni non patitur. Reliquo tempore cùm populus in labore eſt, ipſe opera intus circuit, ſimilis exhortanti, ſolus immunis. Circa eum ſatellites quidam, lictoresq́; aßidui cuſtodes auctoritatis. Procedit foras non niſi migraturo examine. Id multò intelligitur antè aliquot diebus murmure intus ſtrepente, apparatus indice diem tempeſtiuum eligentium. Si quis alam ei detruncet, non fugiet examen. Cùm proceſſere, ſe quæq; proximam illi cupit eſſe, & in officio conſpici gaudet. Feſſum humeris ſubleuant: ualidius fatigatum ex toto portant. Si quà laſſatus deficit, aut fortè aberrauit, odore proſequuntur. Vbicunq; ille conſedit, ibi cunctarum caſtra ſunt. Duce prehenſo totum tenetur agmen: amiſſo dilabitur, migrantq́; ad alios. Eſſe utique ſine rege non poſſunt. Inuitæ autem interimunt eos, cùm plures fuere, potiusq́; naſcentium domos diruunt. Rege conſumpto, mœret plebs ignauo colore: non cibos conuehunt, non procedunt, ſed triſti tantùm murmure glomerantur circa corpus eius. Subtrahitur itaq; deducta multitudine: aliàs ſpectantes exanimem luctum non minuũt. Tunc quoq; ni ſubueniatur, fame moriuntur.

Apes quibus gaudeant.

Gaudent Apes æris plauſu, ac tinnitu, amœnißimisq́; locis, & fragrantibus herbis. Harum ergo cauſa prope aluearia oportet ſerere thymum, apiaſtrum, roſam, uiolas, lilium, cytiſum, fabam, eruilium cunilam, papauer, conyzam, caſiam, melilotum, meliſſophyllum (malim legere myriophyllum) cerinthen. Eſt autem cerinthe folio candido, incuruo, cubitalis, capite concauo, mellis ſuccum habente. Horum florum auidißimæ ſunt, atque etiam ſynapis. quod miremur, cùm oliuæ florem ab his non attingi conſtet. Ideoq́; hanc arborem procul eſſe melius eſt, cùm aliquas quàm proximè ſeri conueniat: quæ & euolantium examina inuitent, nec longius abire patiantur. Cornum quoq; arborem caueri oportet: nam flore eius deguſtato (etſi is nobis profluuia ſiſtat) aluo concita moriuntur. Remedium ſorba contuſa è melle præbere ijs, uel urinam hominum, uel boum, aut grana punici mali amineo uino conſperſa. Amant & geniſtas circumſeri aluearijs, ijsq́; gratißimum.

Mira apum in opere ſuo induſtria.

Mira apum prudentia, earumq́; operis obſeruatio, ut annotauit Ariſtomachus Solenſis, quem admirabili admodum diligentia duodeſexaginta annis, apum amore captum, nihil aliud egiſſe tradunt. Ratio autem operis ita ſe habet. Interdiu ſtatio ad portas more caſtrorum: noctu quies in matutinum, donec una excitet omnes gemino, aut triplici bombo, ut buccino aliquo. Tunc uniuerſæ prouolant, ſi dies mitis futurus eſt. Prædiuinant enim uentos, imbresq́;, & tunc ſe continent tectis. Itaq; temperie cœli (hanc enim inter præſcita habent) cùm agmen ad opera proceßit, aliæ flores aggerunt pedibus, aliæ aquam ore, guttasq́; lanugine totius corporis, quibus eſt. Quarum adoleſcentiores ad operam exeunt, & ſupradicta conuehunt: ſeniores intus operantur. Quæ flores comportant, prioribus pedibus feminam onerant, propter id natura ſcabra, pedes priores roſtro, totæq́; onuſtæ remeant ſarcina pandatæ. Excipiunt eas ternæ aut quaternæ, atq; exonerant. Sunt enim intus quoq; officia diuiſa: aliæ ſtruunt, aliæ poliunt, aliæ ſuggerunt, aliæ cibum comparant ex eo, quod allatum eſt. Neq; enim ſeparatim ueſcuntur, ne inæqualitas operis, & cibi fiat, & temporis. Struunt orſa ea concameratione aluei, textumq́; uel uſque ad ſumma tecta deducunt, limitibus binis circa ſingulos arcus, ut alijs intrent, alijs exeant. Faui ſuperiore parte affixi, & paululum etiam lateribus ſimul hærent, & pendent unà. Alueum non contingunt, nunc obliqui, nunc rotundi, qualiter poſcit alueus, aliquando & duorum generum, cùm duo examina concordibus populis dißimiles habuere ritus. Ruentes ceras falciunt, pilarum intergerinis à ſolo fornicatis, ne deſit aditus ad ſarciendum. Primi ferè tres uerſus inanes ſtruuntur, ne promptum ſit quod inuitet furantem. Nouißimi maximè implentur melle: ideoq́; auerſo alueo faui eximuntur. Gerulæ ſecundos flatus captant. Si cooriatur procella, apprehenſi ponduſculo lapilli ſe librant. Quidam in humeros eum imponi tradunt. Iuxta uerò terram uolant in aduerſo flatu uepribus hebetato. Mira obſeruatio operis. Ceſſantium inertiam notant, caſtigant, mox & puniunt morte. Mira munditia. Amoliuntur omnia è medio, nullæq́; inter opera ſpurcitiæ iacent. Quin & excrementa operantium intus, ne longius recedant, unum congeſta in locum, turbidis diebus, & operis ocio egerunt. Cùm adueſperaſcit in alueo ſtrepunt minus, ac minus, donec una circumuolet, eodem quo excitauit bombo, ceu quietem capere imperans; & hoc caſtrorum more. tunc repentè omnes conticeſcunt.

Apum reparatio ex Virgil.

Si fortè fortuna apum uniuerſum deperderetur genus, facilè reparari poſſet ex bienni uitulo, ut libro IIII. Georgicorum clarè docuit Virgilius, ita canens.

Exiguus primùm, atque ipſos contractus ad uſus
Eligitur locus: hunc anguſtiq́; imbrice tecti,
Parietibusq́; premunt arctis: & quatuor addunt
Quatuor à uentis obliqua luce feneſtras.
Tum uitulus bima curuans iam cornua fronte
Quæritur: huic geminæ nares, & ſpiritus oris
Multa reluctanti obſtruitur: plagisq́; perempto
Tunſa per integram ſoluuntur uiſcera pellem.
Sic poſitum in clauſo linquunt: & ramea coſtis
Subijciunt fragmenta, thymum, caſiasq́; uirentes.
Hoc geritur zephyris primùm impellentibus undas,
Ante nouis rubeant quàm prata coloribus, antè
Garrula quàm tignis nidum ſuſpendat hirundo.
Interea teneris tepefactus in oßibus humor

Aeſtuat: & uiſenda modis animalia miris,
Trunca pedum primò, mox & ſtridentia pinnis
Miſcentur: tenuemq; magis, magis aëra carpunt:
Donec, ut æſtiuis effuſus nubibus imber,
Erupêre: aut ut neruo pulſante ſagittæ,
Prima leues ineunt ſi quando prælia Parthi.

Nomina.

De reparatione Apum hactenus Virgilius. Cæterùm etiam apes in medicina uſum habent: ſiquidem ſiccæ & in puluerem contritæ, ijs admiſtæ, quæ ad id faciant, ex oleo, & cera inunctis alopecijs capillum reſtituunt. Πρόπολις *ut Græcis, ita etiam Latinis Propolis appellatur: Arabibus, Mum, uel Iaſach alcut: Italis, Propoli: Germanis, Vorſtoſz: Hiſpanis, Betum de colmena.*

Triticum. Cap. LXXVIII.

OPTIMA è tritici generibus ad ſecundæ valetudinis uſus habentur, quæ recentia, & iam perfectè adulta, colorem luteum referunt. dein ſequuntur trimeſtria, quæ nonnullis ſitania nominantur. Itaque cruda in cibis teretes tineas gignunt: canum morſibus proſunt, manſa & impoſita. Confectus eorum ſimilagine panis, plus alit, quàm cibarius. E trimeſtrium farina panis, leuiorem cibum præbet, & qui facilè in membra demandetur. Farina eorum cum hyoſcyami ſucco illinitur aduerſus neruorum fluxiones, quas Græci rheumatiſmos vocant: item contra interaneorum inflationes: lentigines ex aceto mulſo tollit. Furfures autem in acri aceto decocti, turgentes mammas ſedant: viperarum ictibus auxiliantur: & torminoſis proſunt. Farinaceum fermentum calfaciendi, extrahendiq́ue vim habet: priuatim callos pedum, clauoſq́ue extenuat: & cætera tubercula furunculoſq́ue ex ſale concoquit, & aperit. Sitaniorum farina, contra venenatos ictus cum aceto, aut vino commodiſsimè illinitur: eadem ſi decocta in glutini modum delingatur, cruentis excreationibus proderit: contra tuſsim, & exaſperatas arterias, cum mentha & butyro decocta, efficax eſt. Tritici pollen ſi ex aqua mulſa, aut hydrelæo decoquatur, omnem diſcutit inflammationem. Panis & crudus, & coctus cum aqua mulſa inflammationes omnes illitu mulcet, cùm emolliat, & quadántenus refrigeret: ſed herbis, ſuccíſue huic rei accommodatis admiſceatur. Vetus panis aridus, adiectis conuenientibus, citam aluum cohibet. Recens muria maceratus, illitu vetuſtas impetigines ſanat. Glutinum ex ſimilagine, & pollonie, quo chartæ glutinantur, ſanguinem excreantibus prodeſt, ſi liquidius, ac tepidum cochlearis menſura detur ſorbendum.

Tritici genera ex Theophraſto.

TRITICI genera (ut Theophraſtus auctor eſt lib. VIII. cap. IIII. de plantarum hiſtoria) plura notantur, cognomina ex locis ſortita, ut Aphricum, Ponticum, Thracium, Aßyrium, Aegyptium, Siculum. quæ & colore, & magnitudine, & ſpecie, & proprietate inter ſe differunt. Quædam uel aliunde cognomina ſortiuntur pro ſuis uiribus tum alijs, tum uel maximè quæ ad cibum pertineant, ut cachrydias, ſtlengys, alexandrinus. quorum omnium differentias in ſupradictis colligere licet. Nec uerò ab re fuerit, ſi illa quoque pro differentijs capies: & aliud præcox, aliud ſerum: & aliud auctu amplum multumq; reddens, aliud ieiunum quoddam parumq; ferens: & aliud ſpicam grandiorem effundens, aliud paruam: & aliud diu in folliculo manens, aliud aptum breui abſolui, ut Aphricum: & aliud culmo tenui conſtans, aliud craſſo. quod etiam ipſum Aphrico datum eſt: craſſo tamen & cachrydias dictum conſiſtit. Item aliud tunicis paucis, aliud multis ueſtitur, ut Thracium: & aliud unicalamum, aliud multicalamum, & magis, minusq;. Adde etiam ſi quid aliud his, aut prædictis, ratione uirium proximum eſt: eiuſmodi nanque differentiæ naturaliores profectò appareant. Quibus & trimeſtrium annumerari genus par eſt, & bimeſtrium, & ſi quid intra pauciores dies ualeat conſummari, ut in Eubœa genus quoddam intra quadraginta dies craſſari, perficiq; poſſe affirmant, idemq; firmum eſſe, ac ponderoſum, nec trimeſtris modo leue. Quamobrem famulis id præberi inquiunt: etenim nec multum in hoc furfuris eſſe uolunt. Igitur genus id celerrimum quidem ad conſummationem, ſed inuentu rarißimum eſt. Et bimeſtria uerò quædam habentur, quæ ex Sicilia & in Achaiam aduecta ſunt: ſed hæc paucum reddunt, parumq; fœcunda habentur: quanquam cibo facilia, & iucunda ſunt. Naſcuntur & alia quædam ge-

nera

nera in Eubœa, & præcipuè apud Cariſtum. Trimeſtria uerò permulta, & ubiq; habentur: leuia hæc, & parum fœcunda, unicalama ſunt, atq; in totum infirma. Leuiſſimum igitur triticum, quoad ſimplici ratione agere licet, Ponticum eſt: ponderoſius ex ijs, quæ in Græciam aduehi ſolent, Siculum datur. Sed eo ponderoſius, quod Bœotia fert. Indicium aſſerunt, quòd athletæ, qui Bœotiæ ternos ſemiſextarios uix poſſint conſumere, cùm Athenis fuerint, facilè quina conſumunt. Leue ſatis & quod in Laconico agro conficitur. Horum igitur cauſa in terris cœloq; intelligi debet. Nam & Aſiæ ultra Bactra quodam in loco adeo grande frumentum fieri tradunt, ut nucleis oliuæ ſua æquipa rent magnitudine grana ſingula. In Piſſoris autem dictis adeò firmum naſci affirmant, ut ſi quis plus comederit, diſrumpatur neceſſe ſit. Hactenus de tritici generibus Theophraſtus. Cæterùm Plinius Italicum noſtrum omnibus prætulit libro XVIII. cap. VII. his uerbis. Tritici genera plura, quæ fecere gentes. Italico nullum equidem comparauerim candore, ac pondere, quo maximè decernitur. Montanis modò comparetur Italiæ agris externum. Hæ fuere ſententiæ Alexandro magno regnante, cùm clariſſima fuit Græcia, atq; in toto terrarum orbe potentiſſima: ita tamen, ut ante mortem eius anni ferè centum quadraginta quinque Sophocles poëta in fabula Triptolemo frumentum Italicum ante cuncta laudauerit, ad uerbum translata ſententia.

Triticum Italicum.

Et fortunatam Italiam frumento canere candido.

Quæ laus peculiaris hodie Italico eſt. Quo magis admiror, poſteros Græcorum nullam mentionem huius feciſſe frumenti. hæc Plinius. Nec ſanè mirum uideri debet, quòd Græcus ille Sophocles Italicum frumentũ cæteris prætulerit. Quandoquidem natura Italos adeò præ cæteris adamauit, & moribus, ac legibus, omniq; ornatu ad politicè (ut ita dicam) uiuendum inſtituit, ut merito etiam frumentum omniũ præſtantiſſimum in eorum alimentum procrearit: quemadmodum & alia multa, quibus Italia pleraſq; ſuperat gentes. Triticum autem, ex quo omnium optimus fit panis, eligi debet fractu contumax, denſum, graue, colore aureum, lucidum, læue, trium menſium, maturum, mundum, pinguiq; terra ortum. Nam plerunque euenit (teſte etiam Galeno libro primo de alimentorum facultatibus) ut quod foris flauum, denſumq; apparet triticum, intus rarum, laxum, albumq; conſpiciatur, quod utiq; plurimum furfuris habet. Quo fit, ut panes furfuracei inde confecti infirmum non modò præbeant alimentum; uerùm etiam uentriculum ipſum excrementis repleant. Farina porrò ea cæteris præſtat, quæ non ad ſummum molita, non noua, non longi temporis, & craſſi furfuris fuerit. Nam quæ ſuperfluè molitur, furfuraceos facit panes: & quæ recentior eſt, adſcititiam molæ caliditatem retinet: quæ uerò iandiu molita fuit, puluere, ſitu, carie, aut uiroſo aliquo odore labefactatur. Hæc deinde, dum fit panis, optimæ eſt aſſocianda aquæ, eaq; ſubigenda, quæ fluxerit è laudatiſſimis fontibus, pellucida ſit, non paluſtris, neq; cœnum, aut limum redoleat. Quinetiam fermentum admiſcendum fuerit triticeum, non antiquum, mediocris quantitatis, ne inde ipſius abundantia panis acorem contrahat. Inijciendum eſt & ſalis albi parum, ut panis ſapidior efficiatur. Poſt hæc farina ita ſubacta, optimè manibus pinſitur: mox maſſa illa in panes mediocris magnitudinis digeritur, qui poſtquàm abunde creuerint, et fermentati fuerint, in clibanum prius æqualiter calefactum, dein à cineribus, & prunis expurgatum decoquendi immittuntur. Sed furnus iuſtæ capacitatis ſit oportet, ita ut quantitati panis proportione reſpondeat. Quippe quemadmodum modica panum quantitas in amplũ clibanum miſſa exiccatur, ac comburitur: & ita magna in anguſto ſimul comprimitur, & decoqui nequit. Quamobrem panes (dicebat Galenus citato loco) ad concoctionem probatiſſimi ſunt, qui plurimum fermentati, & probè elaborati in clibano igne moderato percoquuntur. Nam profuſior ignis primo ſtatim occurſu adurens, exteriorem ſuperficiem in teſtæ modum indurat, crudis incoctiſq; remanentibus interioribus partibus. Vnde accidit, panem hunc uiſu iniucundum fieri, & duplici nomen prauum. quòd internè crudus ſit, atq; illaboratus: externè uerò ſiccus, & præaſſatus. Qui autem longiore ſpatio undiq; æquabiliter præaſſatur, hic & probè in uentriculo concoquitur, atque ad actiones quæ coctionem conſequuntur, accommodatiſſimus redditur. Triticum in agris facilè degenerat in lolium: præſertim cùm annus pluuius, frigiduſq; aduenerit, ut in lolij mentione latius dicemus. Fit è tritici granis inter ferri laminas igne calefacti compreſſis oleum, quod ad ulcerum ſinus commendant. Sunt etiámnum, qui eo utantur ad pedum, & manuum rimas, quas frigus excitauerit: item ad aſperam cutim læuigandam. Meminit tritici Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Triticum medicamentum foris impoſitum, primi eſt ordinis excalfacientium: non tamen nec reſiccare, nec refrigerare manifeſtò poteſt: habet uerò etiam quiddam uiſcoſum, & obſtruens. Porrò quod ex eo conficitur amylum, eo tum frigidius eſt, tum ſiccius. Quod uerò ex pane fit cataplaſma, uim habet magis digerentem, quàm quod ex tritico: nimirum cùm ſalem, & fermentum panis adiuncta habeat: quippe cùm fermentum uim habeat attrahendi, digerendiq; ea, quæ in alto reſident. Et primo de facultate alimentorum: In cibum aſſumptum (inquit) ægrè concoquitur, flatus excitat, laborem uentriculo infert, & caput uaporibus tentat. Triticum ſic Latinè dicitur: πυρὸς Græcè: Henta, Henca, ſiue Hantha Arabicè: Grano, Italicè: Tueyſſen, Germanicè: Trigo: Hiſpanicè: Fourment, Gallicè.

Tritici electio, & panis optimi conficiendi ratio.

Oleum è tritico.

Tritici vires ex Galeno.

Nomina.

Hordeum. Cap. LXXIX.

HORDEVM eſt candidum, purumque. Id minus, quàm triticum alit. Ptiſana tamen ob cremorem in decoctione redditum, plus alimenti præbet, quàm polenta ex hordeo facta. contra acrimonias, atque gutturis ſcabritias, exulcerationeſque pollet: quibus etiam triticea ptiſana præſidio eſt: ſed plus alit, magiſque vrinam mouet. Lac abunde ſuppeditat, ſi cum fœniculi ſemine decocta ſorbeatur. Hordeum abſterget, vrinam ciet, inflationem parit, ſtomacho aduerſatur, tumores concoquit. Farina hordeacea decoquitur in mulſa aqua cum fico, vt inflammationes, collectioneſque diſcutiat: duritias cum reſina, & fimo columbarum concoquit: cum meliloto autem, & papaueris

calyce

HORDEVM.

calyce dolores finit, qui latus excruciant: aduerſus inteſtinorum inflationes cum lini ſemine, fœnogræco, & ruta illini iuuat: ſtrumas cum pice liquida, cera, oleo, & impubis pueri urina, ad concoctionem perducit: & cum myrto, aut uino, aut malicorio, aut ſylueſtribus pyris, aut rubo, alui profluuia ſiſtit podagricis inflammationibus cum cotoneis, aut aceto prodeſt: decocta in acri aceto, modo quo hordeaceum cataplaſma, & calida impoſita, lepris medetur. Cremor uerò farinæ ex aqua, atq; cum pice, & oleo decoctus, puri mouendo eſt: cum aceto ſubactus, itidem & cum pice contra articulorum fluxiones prodeſt. Farina ex his aluum cohibet, inflammationesque mitigat.

Hordei conſideratio.

N O N *minus* Hordeum *in* Italia *uulgaris notitiæ eſt, quàm triticum.* Eſt *autem (ut* Theophraſtus *libro* VIII. *cap.* IIII. *de plantarum hiſtoria memoriæ prodidit) in hordei genere differentia. quippe quòd aliud binis uerſibus, aliud ternis, quaterniſq;, cumq; plurimùm ſenis: eſt enim uel eiuſmodi quoddam genus.* Quod *uerò pluribus conſtruitur uerſibus, hoc ſemper ferè ſpiſſius, poſituq; arctius conſtat.* Magnam *&* Indicum *differentiam facit: quandoquidem ramis natum ſit brachiari, ut propoſui.* Et *ſpicæ uerò alijs grandiores, varioresq; conſtant: alijs minores, frequentioresq;: & alijs diſtantiores à folijs, alijs proximiores, ut* Achilleis *cognomine.* Et *hordeorũ ipſorum aliud rotundius, minusq;: aliud oblongius, maiusq;, atq; in ſpica rarius.* Item *aliud candidum, aliud accedens ad purpuram, quod & farinam reddere copioſius creditur: & contra hyemem, & flatus, & in totum cõtra cæli mutationes candido ualidius eſſe uidetur. hactenus* Theophraſtus. Oritur *& in* Gallia *hordeum, quod cantherinum dici putauerim, quia folliculo caſtratũ enaſcitur.* Galli *qui ſerunt, mundum uocant hordeum, quòd ſponte granum gluma concidat, in reliquo autem non niſi ægrè deglubitur.* Hordeum *magis, quàm triticum, rubiginem ſentit, minusq; tolerat imbrium impetus.* Siquidem *infeſtis imbribus, aut uliginoſis locis, aut longiore pluuia dilutis ſatum in lolium degenerare affirmant.*

Hordei facultates ex Gal.

Hordei meminit Galenus libro VII. *ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit.* Hordeum *primi eſt ordinis in exiccando, & refrigerando: habet etiam pauxillum abſterſionis.* Paulò *etiam plus deſiccat, quàm farina fabacea, cui nõ inſint cortices: cætera uerò ſimilia ſunt foris utentibus.* In *cibo autem hoc fabis præſtat, quod flatuoſam naturam exuat: fabis, quantumcunq; coxeris, flatuoſa natura remanet: ſunt enim craſſioris eſſentiæ, quàm hordeum. quamobrem eo plus etiam alunt.* Porrò *quoniam utrunq; paulùm à medio receſſit, multo ſunt uſui.* Nam *talia medicamenta multis alijs miſcentur, ceu materiæ quædam: itaque etiam cera, & oleum, non paucis medicamentis coniunguntur.* Alphiton *uerò, hoc eſt polenta, multò plus hordeo deſiccat.* Et *primo de facult. alimentorum ſic inquit.* Hoc *item ſemen in uſu frequenti apud homines eſt, quod non eandem cum tritico habet facultatem.* Siquidem *aliud palàm calfacit, hoc uerò non modò non calfacit (quo modo nonnulla, quæ in medio ſunt calefacientium, & refrigerantium, uti amylum, & elotus panis) ſed quoquo modo ipſo utare, ſiue panes ex ipſo feceris, ſiue ptiſanam coxeris, ſiue polentam parau eris, uim quandam refrigerandi habere cernitur.* Diſſidet *præterea ſucci ſpecie à tritici natura hordeum: nam ex ſuccis, quos utrunque ſemen gignere natum eſt, qui quidem è tritico in nobis prouenit, craſſus, & uiſcoſus eſt: qui ab hordeo, tenuis, ac nonnihil deterſorius.* Nulla *igitur apparandi ratione hordeum unquam calfacit: ſed uariè pro modo præparationis humectat, ac deſiccat.* Etenim *manifeſtè cernimus, polentam ex toſto hordeo factam ſiccare: ptiſanam contrà humectare, ſi quidem ut decet fuerit parata, hoc eſt, cùm in coctione quàm plurimùm intumuerit, poſtea igne lento per multum otium in chylum fuerit redacta. hæc* Galenus.

Ptiſanæ conſideratio.

Cæterùm *cum recentiores medici Galeni ptiſanam non ritè, & ad unguem parare nouerint, eius uice integrum deglubitum hordeum accipiunt, & tantiſper decoquunt, dum pultis ſpeciem referat: tunduntq; deinde, & tenui incerniculo percolant, modò ſaccharum, modò dulcium amygdalarum, modò melopeponum, ac papauerum ſeminis cremorem, pro morborum ratione addentes.*

Manardi opinio.

Manardus *uerò* Ferrarienſis *ætate noſtra acutis morbis minimè competere antiquorum ptiſanam, minusq; recentiorum exiſtimat: quòd, ut ipſe aſſerit,* Itali *huic cibo à teneris non aſſueuerint, quòdq; noſtri uſus hordeum antiquorum hordeo facultate ſit longè infirmius.* Cuius *tamen ſententiæ non uulgari ratione ducti medici* Hippocraticam, *Galenicamq; doctrinam ſequentes, minimè adſtipulantur.*

Panis hordeaceus.

Porrò *hordeaceus panis præter id, quòd uentriculo laborem inferat, frigidos, lentosq; ſuccos generet, parum nutrit, flatusq; gignit: quanquam aſſerunt nonnulli podagricis hordeaceum panem peridoneum eſſe.*

Polentæ conſideratio.

Sed *cùm polenta ſpeciatim ex hordei farina fiat, interponaturq; ſæpius à* Dioſcoride *ſimplicibus medicamentis, ut omnibus palàm ſit, quidnam extiterit polenta apud antiquos, non alienum duximus hìc de ea diſſerere.* Polentam *ueteres pluribus modis faciebant, ut* Plinius *eſt auctor lib.* XXIII. *cap.* VII.

Græci enim perfuſum aqua hordeum nocte una ſiccabant, ac poſtero die frigebant: deinde molis frangebant. Erant *& qui uehementius toſtum rurſus exigua aqua aſpergerent, ſiccarentq; prius quàm molirent. Alij uerò uirentibus ſpicis decuſſum hordeum recens purgabant, madidumq; tundebant in pila, atq; in corbibus eluebant: ſiccatumq; in ſole rurſus tundebant, & purgatum molebant. Quocunq; autem genere præparato uicenis hordei libris, ternas ſeminis lini, & coriandri ſelibras, ſalisq; acetabulo, torrentes ante omnia miſcebant in mola. Itali uerò ſine perfuſione hordeum toſtum in ſubtilem formam molebant, ijsdem additis, atq; etiam milio. hæc ex* Plinio. *Cæterùm aliam rationem parandi polentam prodidit* Galenus *libro primo de alimentorum facultatibus.* Vbi *non ex alijs ſeminibus admiſtis, ut* Plinius *tradit; ſed ex hordeo tantùm recenti, ac nouo mediocriter toſto landatiſſimam fieri polentam ſcribit. Quare crediderim, ijs medicamentis, quæ* Dioſcoridis, *&* Galeni *ſcriptis polentam expetere inueniuntur, eam legitimè imponendam eſſe, quæ ex recenti, & uiridi adhuc hordeo modicè toſto, & in farinam redacto parari debeat: quòd de hac utrunque intellexiſſe non dubitem.* Hordeum quod Latinis *κριθὴ* Græcis *appellatur:* Arabibus, *Xabaer, aut Shair:* Italis, *orzo:* Germanis, *Gerſten:* Hiſpanis, *Ceuada:* Gallis, *Orge.*

Nomina.

Zythum. Cap. LXXX.

Ex hordeo potus fit, cui Zytho nomen eſt. Is urinam cit. renes, & neruos tentat: membranis, præſertim cerebrum ueſtientibus, officit. Inflationem parit, uitioſum ſuccum creat, elephantiaſin gignit. Perfuſum zytho ebur, obſequioſum, & operi tractabile redditur.

Curmi. Cap. LXXXI.

Fit et ex hordeo potus, quem Curmi nominant, eoque ſæpe potu pro uino utuntur: uerùm dolorem capitis mouet, malum ſuccum gignit, neruis nocet. Conſimilia etiam potus genera ex tritico fieri ſolent, in Iberia, quæ occidentem ſpectat, & Britannia.

Zythi, & curmitis conſide ratio.

Zythvm, *quantum ex* Dioſcoride *colligi poteſt, potus ſanè fuerit ex macerato hordeo, uel tritico paratus, illi maximè ſimilis, qui aquilonaribus regionibus* Ceruiſia *appellatur. Siquidem huius rei teſtis eſt* Plinius *lib.* XXII. *capite ultimo, ubi ſic inquit.* Et *frugum quidem hæc ſunt in uſu medico.* Ex *ijſdem fiunt & potus: zythum in* Aegypto: *cælia, & ceria in* Hiſpania: *ceruiſia, & plura genera in* Gallia, *alijsq; prouincijs. hæc* Plinius. A' *zytho parum differt* Curmi, *quòd & ipſum paretur è frugibus, nimirum hordeo, triticoq; in aqua maceratis, bibaturq; uini loco. Quamobrem credendum eſt, nil aliud zythum, & curmi fuiſſe antiquis, quàm* Ceruiſia, *quam loco uini bibit hoc æuo uniuerſa regio ſeptentrionalis: nempe* Germania, Bohemia: Polonia, Cimbria, Gallia, *& aliæ algentes* Europæ *regiones.* Nec *aliam inter zythum, & curmi crediderim eſſe differentiam, quàm in conficiendi ratione, cùm eorum utrunque fiat ex eadem fruge. Siquidem conficiendi ratio uno, uel altero modo adhibita, rerum facultates & auget, & imminuit, cùm plus, uel minus cocturæ adhibent artifices, quemadmodum etiam hac tempeſtate in* Germania *euenit.* Nam *etſi omnes illi potus ex hordeo, uel tritico parentur; diuerſa tamen eſt apparandi ratio, cùm ſaporibus inter ſe differant.* Aliæ *nanq; dulces, grateq; guſtui ſunt: aliæ uerò amare, auſteræq; habentur. quinetiam aliæ turbidæ, aliæ claræ pellucidæq; cernuntur.* In Bauaria *antequàm potus ſuos conficiant, hordeum, & triticum macerant lupulorum decocto. Quo fit, ut non leui plectatur pœna, qui lupulos ſecuerit, uel deperderit. Serunt enim* Bauari *lupulos, coluntq; hanc ob cauſam, ut nos uites, demetuntq; eorum flores, & fructus ſtatutis temporibus: quandoquidem eorum decocto maceratæ fruges, non modò fermentantur; ſed & uini ſpeciem induunt. Quapropter potus, inde confectus guſtatu gratior euadit.* Inebriat *is largiùs ſumptus, quemadmodū & uinū, perduratq; eius temulentia lōgè diutius, quòd craſſior, concoctuq; difficilior ſit, quàm uinum.* Ζύτος *ſic* Græcè, *ut* Zythum *item* Latinè, *&* Italicè *Zitho uocatur.*

Nomina.

ZEA.

Zea. Cap. LXXXII.

Zea duorum generum eſt. una ſimplex: altera in geminis putaminibus grana bina iuncta gerit; ob id dicoccos appellatur. Plus quàm hordeum alit, ori grata. digeritur in panificia, minus quàm triticum alens.

Zeæ conſideratio.

Nisi *Zea, de qua hic diſſerit* Dioſcorides, *illud fuerit frugis genus, quòd* Itali *partim Spelta, partim Pirra uulgò dicunt; aliam quidem frugis ſpeciem prouenire in* Italia *non facilè crediderim,*

derim,quæ legitimam referat zeam. Verùm enimuero quòd zea,Italica ſit ſpelta,facilè ex Dioſcoride coniectari poteſt, quòd ſcripſerit duplicem eſſe zeam, quarum una ſimplex, altera dicoccos appellatur; eo quòd in geminis putaminibus grana bina gerat. Nam & Spelta apud Italos duûm eſt generum: una ſpicas profert ſimplicibus granorum uerſibus: altera uerò iis duplicibus conſtat, in quibus ſingulus folliculus quo concludit grana. Zeam hanc quidam, ut Foroiulienſes, Pirra farra uulgò appellant, quòd ex ipſius deglubitis granis farris modo halicam conficiant. Plinius præterea libro XVIII. *cap.* VIII. *zeam eſſe Italiæ in Campania maximè, & ſemen uocari ait. Id quod manifeſtè oſtendit, cùm zea fuerit copioſa fruges in Italia, facilè in hunc uſque diem eius perdurare prouentum. Quod cùm ita eſſe certò credam, nil aliud antiquorum zea eſſe poteſt, quàm ſpelta nobis uocata. Hanc Hetruſci antiquos quadántenus ſecuti appellant uulgò biada. Nam quemadmodum hoc nomen ſemen, omnibus ſeminibus eſt commune: ita biada, quæ idem eſt, quod ſeges, cunctis ſegetibus, & frugibus communiter aptari poteſt. Sunt & apud Inſubres, qui Speltam, algam quaſi alicam uocent, quod facilè atteſtatur hanc eſſe zeam. Siquidem & ueteres deglubitam zeam halicam appellauere.*

Zeæ uires ex Galeno.

Zeæ meminit Galenus lib. VI. *ſimpl. medicamentorum ſic inquiens. Zea uniuerſa ſua facultate quodammodo in medio eſt tritici, & hordei. Itaq; ex illis cognoſcatur.*

Nomina.

Eius nomen Græcum ζειὰ, *Latinum, pariter & Italicum zea: Arabicum, Hais: Germanicum, Speltz, S. Peters korn, Kin, korn, & Dinckelkorn: Hiſpanicum, Spelta: Gallicum, Eſpeltra, & Eſpeautre.*

Crimnon. Cap. LXXXIII.

CRIMNON craſsior eſt ex zea, triticoque farina, ex qua pultem faciunt. Abundè alit, † ſed ægrè conficitur: aluum uehementius adſtringit, ſi zea, ex qua fit, prius torreatur.

Crimni conſideratio.

CRIMNVM *craßior zeæ, aut tritici farina extitit apud antiquos, qua ad pultem conficiendam utebantur: quaq; loco panis diutius uictitarunt, ut Plinius eſt auctor libro* XVIII. *cap.* VIII.

Nomina.

Κρίμνον *id Græci,quod etiam Latini Crimnum, & Hiſpani Farina atorcolata, aut Rolum uocant.*

† *Neque Ruellium, neque communem, uulgatamq; Græcam lectionem hìc ſecuti ſumus: ſed Marcellum,qui probatißimi codicis teſtimonio non* εὐκατέργαςον, *quòd facilè conficiatur; ſed* δυσκατέργαςον, *quòd ægrè concoquatur, legendum putat.*

Olyra. Cap. LXXXIIII.

EIDEM zeæ generi † olyra adſcribitur, ſed minus aliquantò nutrit. In panes, ut zea, cogitur. Fit quoque ex olyra craſsior farina, quam Græci crimnon uocitant.

Olyræ conſideratio.

OLYRAM *zeæ eſſe ſpeciem, Dioſcoridis teſtimonio, ambigit nemo; tametſi hac ætate non ſeratur in Italia. Ideoq; Galenus iiſdem Olyram pollere facultatibus ait, quibus & zea: is enim utranq; inter triticũ, & hordeũ medium tenere temperamentum aſſeruit.*

Marcelli, & multorũ opi. reprobata.

Adducitur autem Marcellus, ut ferè credat, olyram à Secale uulgò uocato, è quo ruſtici alpium cultores panem conficiunt, minimè differre. Qua in re Plinium ſibi alioqui familiarem oſcitanter legiſſe demonſtrat,cùm non animaduerterit ſeorſum, ac differenter ſcripſiſſe Plinium de olyra, & ſecale, quod ſpeciatim farraginem appellauit lib. XVIII. *Nam cap.* X. *ex arinca, quam Græci olyram uocant, fieri dulcißimum panem ſcribit. At* XVI. *ex ſecale deterrimum, & tantùm ad arcendam famem utilem. In eodem uerſatur errore Otho Brunfelſius eo compendio,in quo ſibi omnia Dioſcoridis ſimplicia medicamenta declaraſſe, nobis autem confudiſſe uidetur. Siquidem is inter alias ineptias aſſerit olyrã omnino eſſe ſecale. Adhæc non poſſum non admirari Hermolaum, Manardum, & Ruellium alioqui doctißimos uiros: quippe qui uno ore fateantur, olyram Plinio ſiliginem nuncupari,cùm is ſpeciatim de ſiligine, et olyra, tanquam de rebus inuicem diſcrepãtibus ſcripſerit lib.* XVIII. *capite octauo,nono,& decimo. Quandoquidem is pro Siligine intelligit quoddam præſtantißimi frumenti genus, ex cuius farina ueteres panem candidißimum,leuißimumq; conficiebant: pro Olyra autem aliam frugis ſpeciem, ex qua dulcis fiebat panis, uocatq; hanc Arincam, ſicuti etiam libro* XXII. *capite uigeſimo quinto, non (ut ij quidem aſſerunt) Siliginem. Horum ſententiam refellit etiámnum Galenus libro primo de alimentorum facultatibus,ubi de pane agens, inquit. Panis quidem ſyncerißimus cùm à Romanis,tum ab omnibus ferè,qui illorum ſubiacẽt imperio, ſiligineus uocitatur. Nam ſilignis, quæ Latina inflexione ſiligo dicitur, Græca uox non eſt, nec apud illos alia habetur. Quod minimè dixiſſet Galenus, ſi olyra, & ſiligo idem fuiſſent: cùm olyra Græca planè ſit uox. Ex quibus colligi poteſt, quòd ſi olyra, & ſiligo idem extitiſſent, nequaquam affirmaſſet Galenus, ſiliginem apud Græcos carere nomine. Hallucinantur itaq; non ſolùm qui putant ueterum ſiliginem,& olyram eſſe idem; ſed & qui exiſtimant olyrã eſſe ſecale, quam Plinius farraginem,nos uerò uulgò Segala appellamus. Siquidem præter rationes; & auctoritates à nobis adductas, id etiam experimento falſum eſſe manifeſtè deprehenditur,quòd panis ſiligineus Galeno purißimus, candidißimus,& omnium ad alendum aptißimus reddatur. Apud nos uerò impurißimus ſit, nigerrimus, & ad alendum imbecillimus, qui ex ſecale, uel farragine conficitur.*

Nomina.

Zeæ ſpecies ὄλυρα *Græcis, Olyra ſimiliter Latinis appellatur,quemadmodum & Italis: Germanis,Rocken, & korn: Hiſpanis,Centeno blanquo: Gallis, Seigle blanche.*

† *Ne quis fruſtrà quærat Siliginis caput, lectorem admonitum uolumus, hìc nos minimè ſecutos eſſe Ruellium, qui* ὄλυραν *ſiliginem uertit: ſed Græcam uocem retinuiſſe, quòd olyram à ſiligine planè differre cenſeamus, ut in commentario oſtendimus.*

ex

Athera. Cap. LXXXV.

ATHERA ex zea fit tenuiſsimè molita. Eſt autem ſorbitio, quaſi liquida pulticula, infantibus conueniens, & cataplaſmatis efficax.

Atheræ conſideratio.

CVM *Dioſcorides, ſatis ſuperq; declarauerit, quid ſit Athera, neceſſarium quidem non duximus de ea plura ſcribere. Veruntamen illud ignorandum non eſt, quòd nonnulli auctores ſunt, qui Atheram etiam fieri aſſerant ex tritico, olyra, & amylo. Hæc Germanis uulgò Moſa nuncupatur: utunturq; ea plurimùm non modò infantulorum lactentium cibis, quemadmodum nos pane in aqua decocto; ſed & quotidianis menſis, quam ex farina, lacte, & butyro parant, ut ij quidem norunt, qui diu in Germania uerſati ſunt.* *Nomina.* *Quæ* ἀθήρα *Græcè, Athera item Latinè, & Italicè nominatur: Germanicè, Muos: Hiſpanicè, Papas.*

Tragos. Cap. LXXXVI.

TRAGOS quandam halicæ frugis figuram gerit. Multò minus, quàm zea nutrit, quòd multum aceris habeat: quare ægrius conficitur, aluumq; magis emollit.

Tragi conſideratio.

TRAGOS, *quem aliqui halicam, nonnulli uerò far notis referre aſſerunt, hac ætate, quod ego ſciam, non prouenit in Italia. At quoniam (ut Plinius inquit lib.* XVIII. *cap.* X.*) ex oriente peregrinus nobis inuectus erat, unde noſtro etiam æuo innumeræ deferuntur plantæ; mirum quidem non eſt, ſi tam longo temporis tractu, relicto Italico cultu, in proprium redierit ſolum, ex quo primùm ad nos aduehi cœpit, ut in alijs quàm plurimis eueniſſe comperimus.* *Nomina.* *Nomen eius Græcum* τράγος*, Latinum quoq; Tragus: Arabicum, Sult: Germanicum, Hamelkorn: Gallicum, Duble turguet.*

Auena. Cap. LXXXVII.

AVENA genicula quædam habet: folio, & ſtipula triticum imitatur: & in cacuminibus dependentes paruulas ueluti locuſtas bipedes gerit, in quibus ſemen continetur, utile ad cataplaſmata, uti hordeum. Pulte huius aluus ſiſtitur. prodeſt tuſsientibus in ſorbitione ſuccus.

Auenæ conſideratio.

TAMETSI *Auena, uulgaris notitiæ ſeges, edita ſit à natura in equorum potius, quàm hominũ alimentum; in Germania tamen ab aceribus repurgata, & iure pinguium carnium elixa, frequenter in cibis ſumitur, quemadmodum in Hetruria far, & oryza. Quin & pulticulam Germani ex ea parant eadem ratione, quam in Athera paulò ſuperius retulimus.* *Auenæ facultas ex Gal.* *Bromos, id eſt, Auena (ut Galenus memoriæ prodidit libro* VI. *ſimplicium medicamentorum) unum eſt ex leguminibus: uerùm ut medicamentum ſimilem hordeo uim obtinet. Nam illitum deſiccat, & digerit mediocriter, & ſine morſu. Temperiem autem habet paulò frigidiorem. Nonnihil etiam adſtrictionis obtinet, ut uẽtris profluuia iuuet. Et primo de alimentorum facultatibus: Hoc ſemẽ (inquit) in Aſia perfrequens eſt, & potiſsimùm in Myſia, quæ eſt ſupra Pergamum, ubi & typhæ, & olyræ uberrimus eſt prouentus. Iumentorum autem eſt alimentum, non hominum: niſi utique aliquando extrema fame, ad panes ex eo quoque ſemine conficiendos compellantur. Citra famem autem coctum, ex aqua eſtur cum uino dulci, aut ſapa, aut mulſo. Cæterùm Auenæ farina (ut Plinius adnotauit lib.* XXII. *cap.* XXV.*) decocta in aceto næuos tollit.* *Nomina.* *Seges hæc, quæ* βρῶμος *Græcè, Auena Latinè uocatur: Arabicè, Cartamum, ſiue Churtal, Italicè, Vena: Germanicè, Habern: Hiſpanicè, Auena, & auea: Gallicè, Auoyne.*

Oryza. Cap. LXXXVIII.

ORYZA frugum generis eſt: in paluſtribus, riguisq́ue naſcens. Mediocriter alit: ſed aluum ſupprimit.

ORYZA.

Orizæ facultas ex Gal.

ORYZA adeò omnibus in cibis familiaris, frequensq́; eſt, ut nulla prorſus explanatione in ea deſcribenda ſit opus. Quinetiam de eius uiribus nil aliud explicandũ relinquitur, quàm quod literis mandauit Galenus. qui libro VIII. de ſimplicium medicamentorum facultate, ſic de ea paucis ſcribit. Oryza habet adſtrictorium quippiam: quare mediocriter uentrem ſiſtit. Et lib. primo de alimentorum facultatibus: Semine hoc, inquit, omnes in ſiſtenda aluo utuntur, ipſum eodem modo, quo halicam decoquentes. Difficilius tamen quàm halica conficitur, & minus alit, ceu utiq; & in edendi ſuauitate ab ea quàm plurimùm deficit.

Nomina.

Vt ὄρυζα Græcis, ita etiam Latinis oryza nominatur: Arabibus, Arz ſeu Arzi: Italis, Riſo: Germanis, Reiſz: Hiſpanis, Atroz: Gallis, Ris.

Halica. Cap. LXXXIX.

HALICA fit ex zea, quam dicoccon appellauimus. Plus alit, quàm oryza: aluum magis cohibet: ſtomacho longè vtilior. Decocta in aceto, illitaque lepras tollit: vnguium ſcabritias extricat: incipientibus ægylopijs medetur. Decoctum dyſentericis, quos exeruciat dolor, infuſum, idoneum eſt.

Halicæ conſideratio.

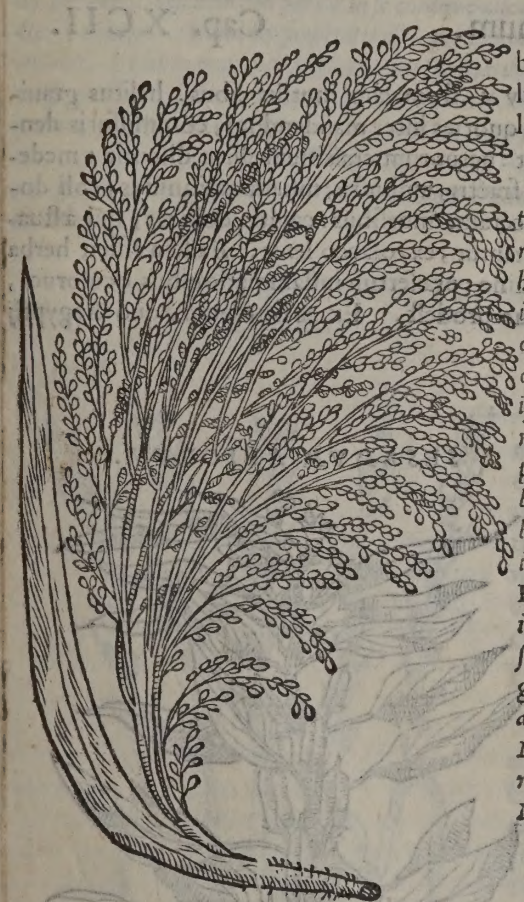
HALICAM antiquitus parabant ex zea, cretam, & gy=
pſum admiſcentes. Huius rei auctor eſt Plinius lib. XVIII. cap.
XI. ſic inquiens. Halica fit è zea, quam ſemen appellauimus.
Tunditur granum eius in pila lignea: nam lapidis duritia conte=
ritur. Nobilius, ut notum eſt, pilo uinctorum pœnali opera. Pri=
mori ineſt pyxis ferrea, excuſſis inde tunicis. Iterum iiſdem ar=
mamentis nudata conciditur medulla. Ita fiunt halicæ tria gene=
ra, minimum, ac ſecundarium, grandiſſimum uerò apherema ap=
pellant. Nondum habent candorem ſuum, quo præcellunt. Iam tamen Alexandrinæ præferuntur. Poſtea, mirum di=
ctu, admiſcetur creta, quæ tranſit in corpus, coloremq́;, & teneritatem affert. Inuenitur hæc inter Puteolos, &
Neapolim in colle Leucogeo appellato. Halica adulterina fit maximè è zea, quæ in Aphrica degenerat. Latiores
eius ſpicæ, nigrioresq́;, & breui ſtipula, pinſunt cum arena, & ſic quoq; difficulter deterunt utriculos. Poſteaq; gy=
pſi pars quarta inſpergitur, atq; ut cohæſerit, farinario cribro ſubcernunt. hactenus Plinius. Ex quo non ſatis admi=
rari poſſum, quòd ueteres & cretam, & gypſum in cibis ſimul cum Halica citra noxam eſitaſſent, cùm procul dubio
compertum ſit, gypſum in corpus aſſumptum adeò ſpiritibus meatus obſtruere, ut facilè homines ſtrangulet. Niſi for
taſſe dixerimus, quòd quanquam aliqui cretam, alij uerò gypſum halicæ commiſcerent, ut candidior, & mollior eua=
deret: ablutionibus tamen prius eam expurgabant, quàm decoquendam traderent. Nanq; et hoc tempore gingiberis
radices fabrili rubrica inficiunt, ut illas à carie, & teredine uindicent: quæ tamen & abluitur, & deraditur, & cri=
bro excutitur, cùm in ciborum condimentis, uel medicamẽtorum miſturis eæ expetuntur. Hoc enim mihi uiſus eſt in=
nuiſſe Galenus libro primo de alimentorum facultatibus, cùm ait. Cæterùm diligentiſſimè, dum ex halica elota ſor=
bitiones parantur, animaduertere oportet. Quippe cum Halicam ad ſorbitiones parandas elui præcipiat, id ſanè fa=
cere uidetur, ut repurgetur à creta, & gypſo, quibus inficiebatur. Quòd autem in cibum non ſumeretur Halica, quæ
ab omni mangonio non eſſet purgata, oſtendit idem Galenus loco nuper citato, cùm inquit. Halica ex genere eſt tri=
tici, quæ ualenter nutrit, ſuccumq́; lentum habet, ſiue in aqua duntaxat coctam cum mulſo, aut dulci uino, aut etiam
adſtringente ſumas, ſiue ex oleo, ſaleq́; conditam. Qui autem per ſanitatem ob uehementem uentris mordicationem,
ſiue à biliosi humoris copia, ſiue aliunde profectam, ſorbitione egent, ijs halicam affatim coctam, quoad teneram
flaccitatem adepta colliqueſcat, deinde conditam, & colatam, ut ptiſanæ colato cremori perſimilis ſit, ſorbendam
exhibeto. Hæc Galenus. qui certè tot laudibus hac in re Halicam non commendaſſet, ſi creta, uel gypſo admiſtam
aſſumpſiſſent in cibum. Fiebat antiquitus Halica non modò ex zea, quæ dicoccos dicitur; ſed etiam ex tritico, &
alijs frumentaceis, ut ex Galeno, Paulo, Aetio, & alijs intelligi facilè poteſt. Fit & hoc tempore in uniuerſa Ita-
lia, quanuis eam non Halicam, ſed Far falsò appellitent. Nanque far ab halica longè diuerſum putamus. Quòd
autem Far à chondro, ſiue halica differat, ſitq; per ſe frumenti, uel tritici proprium genus, antiquis Adoreum no=
catum, è quo Far ipſum paratur, id ſanè ex plurium probatiſſimorum auctorum ſcriptis apertiſſimè conſtat. Siqui=
dem id primùm declarat Plinius lib. XVIII. cap. VIII. ſic inquiens. Frumenti genera non eadem ubiq;, neque ubi ea
dem, ſunt iiſdem nominibus. Vulgariſſimum far, quod Adoreum ueteres appellauere. Quin & eodem capite, ut for-
taſſe palàm faceret, aliud eſſe zeam, è qua fit halica; aliud uerò far: Qui zea utuntur, inquit, non habent far. Item
cap. VII. eiuſdem libri: Populum Romanum, ait, farre tantùm è frumẽto trecentis annis uſum Verrius tradidit. Quo
tempore Romanis nullus fuit halicæ uſus, ut ipſe teſtatur Plinius lib. XXII. cap. XXV. cùm inquit. Halica res Roma=
na eſt,

Halicæ vires ex Gal.

Farris, & halicæ differẽtia.

na eſt, & non pridem excogitata, neq; arbitror Pompei magni ætate in uſu fuiſſe. His accedit Aſclepiadis, & Galeni auctoritas lib. VII. *de compoſitione medicamentorum ſecundum locos in quodam eclegmate ad cruenta ſputa, ubi ſic habet. Farris Cluſini appellati ſextarij dimidium, decocti marrubij uiridis ſextarium unum. Hæc in uas uitreũ coniecta per diem, & noctem macerari ſinito. Sequenti die pharmacum mollito, quemadmodum halicam maceramus. hæc Galenus. Quibus palàm eſt à farre differre halicam. Galeno deinde ſubſcribit Aetius lib.* IX. *cap.* XLV. *ubi ex Archigene hæc habet. Quod uerò Latinè in regionibus Romæ uicinis far appellant, hoc modo paratur. Frumentum modico tempore aqua madefacito: indeq; extractum, ac in pilam coniectum, ueluti ptiſanam, à cortice repurgato. Vbi uerò corticem exuerit tollito, atq; in ſole ſiccato: deinde manibus tritum, donec penitus à cortice fuerit mundatum, craſſiſſimè molito, ita ut granum unum in quatuor, aut quinq; partes redigatur, & ſiccum aſſeruato. Vſus autem tempore halicæ modo coquitur, & à ſanis in cibo ſumitur. Pro ægris uerò uariæ apparatur, et epithematis quoq; admiſcetur. Quidam ſpicas frumenti adhuc uirides tollunt, ex ipſiſq; far concinnant, quo modo & ſuauius, & iucundius redditur. hactenus Aetius. Ex cuius, & ſupradictorum teſtimonio, illud planè omnibus patere arbitror, quòd far ab halica diſſideat. qua de re etiam plura, duce Deo, dicemus in epiſtolis noſtris. Quod Græcis* χόνδρος, *Latinis pariter & Italis Halica nuncupatur: Arabibus, Chandaros.* Nomina.

Milium. 470 — Cap. XC.

MILIVM in panes coactum, minus cæteris frugibus alit: ſiſtit pulte ſua aluum, urinam cit. Torretur milium, ferueneſque in ſacco ponitur, ut torminibus, reliquiſque doloribus, ſi foueatur, auxilio ſit.

MILIVM, *ut libro* VII. *ſimplicium medicamentorum prodidit Galenus, primo ordine refrigerat, exiccat uerò tertio exoluto, aut certè ſecundo intenſo. paulùlum etiam habet tenuitatis. Ex hac tum conſiſtentia, tum temperatura inſtar quidem edulij comeſtum, planè inter omnia frumentacea edulia minimum confert nutrimenti: ſed & uentrem deſiccat. Porrò foris impoſitum in ſacculis idoneum eſt fomentum ijs, quæ citra morſum exiccari poſtulant: & cataplaſmatis modo illitum exiccare poteſt. attamen admodum friabile eſt, proinde difficilis eſt eius in cataplaſmatis uſus. Quibus omnibus ea prorſus adſtipulantur, quæ idem de Milio tradidit libro primo de alimentorum facultatibus, cùm inquit. Milio item in pane nonnunquam utuntur, urgente frugum penuria. Panis tamen ex eo exigui eſt alimenti, & refrigerans. Conſtat inſuper præaridum, & inſtar arenæ, aut cineris friabilem eſſe: nihil enim in ſe habet pinguitudinis, & lentoris. Iure ergo aluum humentem deſiccat. Agricolæ huius farina cocta, admiſto adipe ſuillo, & oleo ueſcuntur.* Κέγχρος *Græcè, Milium Latinè dicitur: Arabicè, Ieuers, Geguers, ſiuè Giaures: Italicè, Miglio: Germanicè, Hirſz: Hiſpanicè, Milho, et Miyo: Gallicè, Millet.*

Milij vires ex Galeno.

Nomina.

Panicum. — Cap. XCI.

PANICVM frumentaceis ſeminibus annumeratur, milio ſimile, eodemque modo in panes ſubigitur. Eoſdem habet uſus; minus tamen & nutrit, & ſtringit.

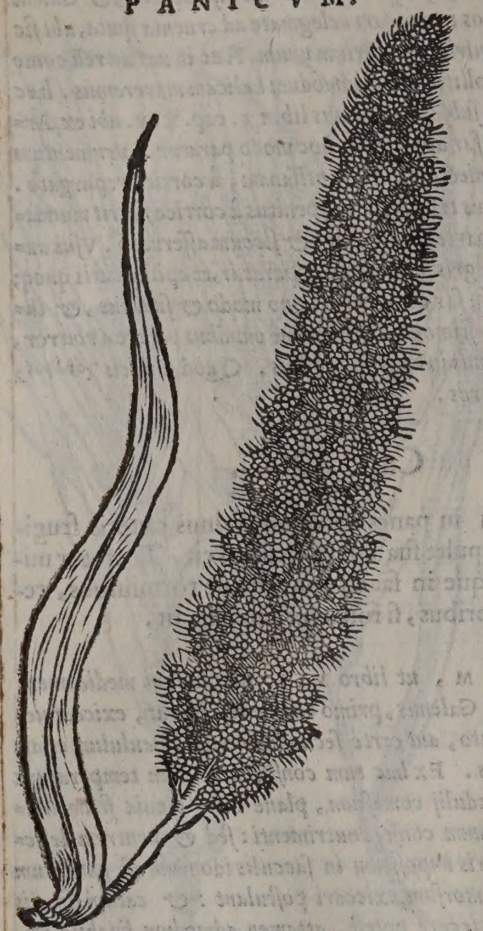
PANICVM, *ut ſcriptum reliquit Galenus lib.* VI. *ſimplicium medicamentorum, ex leguminum genere eſt, milio ſpecie ſimile, facultate certè pauci nutrimenti, & exiccatoria. Siſtit quoq; nonnihil uentris fluxus, ceu ipſum etiam milium. Si uerò foris illinatur, exiccat, atq; refrigerat. hæc Galenus. Cæterùm ſcribit Ruellius ſecundo de natura ſtirpium uolumine, Panicum in Italia Melicam appellari. Qua in re apertè hallucinatur: nanq; melica, quæ apud Inſubres uulgò Melega nominatur, illud genus frugis eſt, quam noſtrum uulgus in Hetruria Saggina uocat. Alij uerò in Italia populi Sorgo appellant. Nec uſquam, quod ſciam, in Italia panicum melica uocatur.* MELICA *autem (ut utar hoc nomine) frugis eſt genus tam forma, quàm proceritate arundinem referens, adeò ut campi, in quibus ad maturitatem uſque adoleuerit, arundineta repræſentare uideantur. Eius tamen calamus non ut uulgarium arundinum, inanis eſt, ſed ſacchariferarum arundinum modo, alba farctus medulla. Paniculæ, quas ad Cybelis*

Panici uires ex Galeno.

Ruel. lapſus.

Melicæ conſideratio.

PANICVM.

pomorum magnitudinem ſummis proferunt culmis, quædam cùm maturitatem ſenſerint, in nigro ruſeſcunt: quædam uere nigredinem in uniuerſum contrahunt, granis compluribus onuſtæ. Depe*ctitur granum à ruſticis, moliturq́; in farinam, & inde in agreſtem cogitur panem: etſi in* Hetruria *potius ad columbarum, gallinarumq́; feratur ſaginam, quàm ad hominum alimentum.* Hoc Plinio *libro* XVIII. *cap.* VII. *milium eſt* Indicum. *quod tamen non animaduertit* Ruellius *alioqui maximus* Plinij *ſectator.* Plinius *enim ſic habet.* Milium *intra hos decem annos ex* India *in* Italiam *inuectum eſt, nigrum colore, amplum grano, arundineum culmo. Adoleſcit ad pedes altitudine ſeptem, prægrandibus culmis, lobas uocant, omnium frugum fertiliſſimum.* Quod ἔλυμος Græcis, Panicum Latinis *appellatur:* Arabibus, Dochon: Italis, Panico: Germanis, Pfenich, Heydelpfenich pray, Fuchsſchuuantz: Hiſpanis, Panizo, *&* Paniſo: Gallis, Paniz.

Nomina.

Seſamum. Cap. XCII.

SESAMVM ſtomacho inutilis cibus. halitus grauitatem facit, quoties inter mandendum, commiſſuris dentium inhæſit: neruorum craſsitiem illitu diſcutit: medetur auribus fractis, ambuſtis, inflammationibus, coli doloribus, & ceraſtæ morſibus: capitis dolores, qui æſtuatione concitantur, ex roſaceo lenit. Eadem efficit herba decocta in uino: præſertim inflammationibus oculorum, doloribusque prodeſt. Ex ea fit oleum, quo Aegyptij vtuntur.

SESAMVM QVORVNDAM.

SESAMVM ALIORVM.

TAMETSI

Seſami conſideratio.

TAMETSI *Seſami ſemen, à quo copioſum exprimitur oleum, officinis notiſsimum ſit: pauci tamen reperiuntur ſeplaſiarij, qui Seſami plantas uiderint unquam, cùm nullum, uel rariſsimum, quòd agros ſteriles reddat, ſeratur in Italia. Siquidem quod in myropolijs habetur, ex Græcia, & Peloponneſo ad nos conuehitur. Prouenit (ut Theophraſtus eſt auctor) caule milio ſimili, craßiore tamen, ac altiore: folijs rubentibus: flore uiridi, herbaceo: ſemine uaſculis incluſo, papaueris modo. Seſamum, teſte Plinio, ab Indis primùm aduectum eſt. Ibi enim copioſiſsimum ſeritur, cùm oleum inde maximo prouentu conficiant, non modò ad lucernarum uſum: ſed ad ciborum condimentum, quemadmodum nos ex oliuis. Non temerè ſcripſiſſe uidetur Ruellius, nihil ita, ut Seſamum, emacrare ſolum, utpote cui craßior, & multiplicior arundo ſit, quàm milio, & radix quoq; numeroſior. Siquidem id legimus Theophraſto proditum eſſe lib. VIII. cap. IX. de plantarum hiſtoria, ubi ſic inquit. Omnium, quæ æſtiuis ſementibus ager recipit, Seſama terræ moleſtißima eſſe, plurimumq; poſſe extenuare putatur, utpote quæ multipliciori craßioriq; calamo, & numeroſiore conſtet radice, quàm milium. hactenus Theophraſtus. Cæterùm duas diuerſas imagines pro Seſamo exhibuimus, quòd uaria quoq; ſit hoc tempore herbariorum de eo ſententia: alij enim hāc plantam, illam alij pro legitimo Seſamo demonſtrant. Mihi quidem (ut ingenuè fatear) neutra placet, quòd utraq; hiſtoriæ refragetur, quàm de Seſamo Theopraſtus & Plinius tradiderunt. Has tamen plantas hîc depingi curauimus, ea ſaltem ratione, ut illud lectores admonerem, quòd eæ, meo iudicio, notis ueri Seſami non reſpondeant: quòdq; in manifeſto errore uerſentur, qui ſecus opinantur.*

Seſami vires ex Galeno.

Seſami meminit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ita ſcribens. Seſamon non parum in ſe continet uiſcoſum, & pingue: quare emplaſticum eſt, & emolliens, ac modicè calidum. Eiuſdem facultatis eſt, quod ex eo conficitur oleum: & herbæ quoque decoctum ſimilem uim obtinet. Et libro primo de alimentorum facultatibus: Seſami ſemen, inquit, pingue eſt, ideoq; repoſitum celerrimè fit oleoſum: quamobrem & eos, qui ipſo ueſcuntur, celeriter implet, & ſtomachum ſubuertit, tardè concoquitur, & pingue corpori præbet alimentum. Liquet ergo quòd uentris partibus uigorem, ac robur addere nequit, quemadmodum neque aliud quóduis pingue. Eſt autem craßi ſucci, ideoq; non celeriter peruadit.

Nomina.

Σήσαμον Græci, pariter & Latini Seſamum dicunt: Arabes, Semſem, aut Senſera: Itali, Seſamo: Hiſpani, Iorgilim, & Alegria: Galli, Iugioline.

Lolium. Cap. XCIII.

LOLIVM, quod inter ſegetes naſcitur, molitum nomas, putreſcentia ulcera, gangrænaſque compeſcit cum raphanis, & ſale illitum: & ex aceto, & ſulphure viuo feros lichenas, & lepras ſanat: ſtrumas quoque diſcutit, cum fimo columbino, & lini ſemine decoctum in vino: rumpit, quæ ægrius ad coctionem perducuntur. Decoctum ex aqua mulſa utiliſsimè iſchiadicis illinitur: ſi cum polenta, thure, myrrha, aut croco ſuffiatur, conceptionem adiuuat.

Lolij conſideratio.

LOLIVM *omnibus notiſsimum eſt. Naſcitur in aruis è tritico, & hordeo corruptis uligine ſeminibus, aut per hyemem imbre nimio madidis, ut ſuperius quoque in tritici, & hordei commentatione dictum eſt. Verùm etſi non deſint, qui Lolium uere tantùm exoriri putent; prouenit tamen (ut Theophraſtus memoriæ prodidit libro VIII. capite VII. de plantarum hiſtoria) hyeme ineunte, folio anguſto, piloſo, & pingui, eiuſq; peculiare pinguitudo notatur.*

Fuchſij error

Credidit Leonardus Fuchſius (ut declarauit in ſuis clariſsimis de ſtirpium hiſtoria commentarijs) Pſeudomelanthium, quod inter ſegetes frequens naſcitur, legitimum eſſe Lolium. Id quod (pace ſua dixerim) non modò communi doctiſsimorum uirorum, qui in ſtirpium doctrina diu uerſati ſunt, ſententiæ refragatur; ſed & ueterum ſcriptis, qui Lolium in ſpica, non calyce, non capitulis melanthij, uel papaueris modo incluſum, ſemen proferre tradiderunt. Et quanuis Theophraſti auctoritate nitatur, ut ſui Lolij effigiem repræſentet, plura tamen ex eo reddidiſſe uidetur, quàm ipſe uſquam in Theophraſto legerim. Qua in re mihi quandoque iocandi fuit occaſio, ut dixerim Fuchſium ideo in lolio tam manifeſtè lapſum fuiſſe, quòd fortè eo tempore, quo hæc ſcribebat, contigerit ei lolium in pane comediſſe. Quòd autem id legitimum ſit Lolium, quod rei herbariæ peritis, agricolis etiam, & omnibus ferè uulgò cognitum eſt, teſtis eſt Dioſcorides lib. IIII. cap. de

phœnice, ubi phœnicem ſpicam lolio ſimilem proferre prodidit. Ex quo palàm fit, lolium in ſpica, non autem in ca- pitulis pſeudomelanthij, & papaueris modo ſemen ferre. Ex uulgata quoque Lolij facultate Fuchſij error depre- bendi poteſt. Siquidem panis, in quo lolium fuerit, ſtupiditatem quandam, & ueluti temulentiam eſitantibus parit cum inexpugnabili ferè ſomno. Quamobrem ubiq; locorum incerniculis à tritico, alijsq; cerealibus ipſum ſeparant, qui eius noxam ſenſere.

Lolij uires ex Galeno.

Lolium, ut ſcriptum reliquit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, deſiccat, & excalfacit efficaciter, ut propinquum ſit acribus, magis quàm iris. ſed non eſt perinde ut illa ſubtilis eſſentiæ, uerùm multum in hoc deficit. Secundum hoc ponat ipſum quiſpiam in principio tertij ordinis excalfacientium, ſecundi uerò extremò exiccantium.

Nomina.

Eius nomen Græcum αἶρα: *Latinum, Lolium: Arabicum, Sceilem, ſeu Zeuen: Itali- cum, Loglio, & Gioglio: Germanicum, Tuualch treſpe, Rueuueyſſen, & Lulch: Hiſpanicum, Yoio: Gallicum, Iuayra, & Yuroie.*

Amylum. Cap. XCIIII.

AMYLVM ex eo appellatum eſt, quòd ſine mola fiat. Optimum ex trimeſtri, natione Creticum, aut Aegyptium. Ratio faciundi amyli hæc eſt. Purgatum trimeſtre triticum madeſcit quinquies die, & ſi fieri poteſt, nocte, cùm emollitum fuerit, effunditur ſenſim ſine agitatione aqua, quò mi- nus cremor utilis unà excludatur. ubi molliſsimum eſſe uidetur, mutata aqua, pedibus calcari opor- tet: rurſus infuſa, teri; tum demum enatantes ibi furfures incerniculo eximendi. reliquumque qual- lo ſportisque ſiccatum tegulis nouis confeſtim torreatur flagrantiſsimo in ſole; nanque ſi pauliſper vdum maneat, acorem concipit. Contra fluxiones oculorum, puſtulas, cauaque ulcera efficax eſt; ſanguinis reiectiones potu cohibet, exaſperatas fauces lenit. lacti, atque obſonijs admiſcetur. Fit etiam amylum ex zea, quæ maceratur, ac eluitur uno, aut altero die, & ſubactæ farinæ modo mani- bus ſubigitur; preſſaque feruentiſsimo in ſole, ut antè retulimus, exiccatur. Nullus in medicina uſus, ad alia tamen conueniens.

Amyli conſideratio.

AMYLVM, *quod uulgò Amidum officinis uocatur, omnibus quidem notum eſt. Probatur autem, auctore Plinio lib. XVIII. cap. VII. leuitate, ac læuore, atq; ut recens ſit, & candidum. Cæterùm etſi prætulerit Dioſcorides Amy lum, quod è Creta aduehitur; Plinius tamen longè magis Chium, cui inſulæ (ut ipſe ſcribit) Amyli inuentio debetur, præſtare aſſerit.*

Amyli uires ex Galeno.

Amylum, ut memoriæ prodidit Galenus lib. I. de alimentorum facultatibus, ex tritico conficitur, læuigandi exaſperatas partes uim obtinens: quæ communis eſt omnibus ſubſtantijs conſiſtentia ſiccis, quæ neque ad- ſtrictionem, neq; acrimoniam, neq; aliam quàmuis facultatem ha- bent inſignem. quas ſubſtantias iure ἄποιους, *id eſt, qualitatis, quæ ſenſu deprehendi queat, expertes appellant: qualis inter hu- midas ſubſtantias eſt aqua. Cæterùm amylum ſimilem lotis pani- bus habet facultatem: nam, ut illi, minus quàm panes non loti, corpori præbet alimentum, & non calfacit, cùm cæteri panes cal faciant. Quòd uerò ad triticum in aqua elixum attinet, cum ea amylum ne conferendum quidem eſt, cùm palàm id tum calfaciat, tum ualenter nutriat, ſi coctum fuerit: id quod factu (ut di- ximus) eſt difficilè. Porrò Amylon (ut Plinius tradit lib. XXII. cap. XXV.) hebetat oculos, & gulæ inutile, contrà quàm credi- tur. Item ſiſtit aluum, epiphoras oculorum inhibet, & ulcera ſa- nat. Item puſtulas, & fluxiones ſanguinis. genas duras emollit. Datur cum ouo his, qui ſanguinem reiecerint: in ueſicæ uerò do- lore ſemuncia amyli cum ouo, & paßis tribus, ſufferuefacta à balneo.*

Nomina.

Quod Græci ἄμυλον, *Latini ſimiliter Amylum uo- cant: Mauritani, Nixe: Itali, Amido: Germani, Amlung: Hi- ſpani, Amydon: Galli, Amydum.*

FOENVM GRAECVM.

Fœnum Græcum. Cap. XCV.

FOENI Græci farina uim habet emolliendi, diſcu- tiendique; in aqua mulſa decocta aduerſus tam internas, quàm externas inflãmationes, efficaciter illinitur; lienem cum aceto, & nitro trita extenuat. Succus decocti eius fœ minarum malis ſubuenit, & ſiue tumor, ſiue præcluſio ſit vuluæ, fouentur, & inſident. Fœni græci in aqua decocti cremor expreſſus, capillos, furfures, & manantia capitis ulcera purgat, locos dilatat, & emollit, ſi cum anſerino adipe peſsi uice ſubijciatur. Viride cum aceto utiliſsimũ imbecillibus locis, & vlcera ſentientibus. Decoctũ eius prodeſt

prodeſt aduerſus teneſmos, fœtidamque dyſentericorum proluuiem. Oleum, quod ex eo exprimitur, & myrto, capillos, & genitalium cicatrices abſterget.

Fœni Græci uires ex Gal.

FOENI *Græci ſemen profert planta trifolio ſimilis, corniculis quibuſdam incluſum: unde illi Buceras nomen impoſuit Theophraſtus. Huius meminit Galenus libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Fœnum Græcum calidum eſt ſecundi ordinis, deſiccat primo: proinde feruentes phlegmonas irritat, acerbatq́; . quæ uerò minus ſunt calidæ, & magis duræ, eas digerendo curat.* Τῆλις, & βούκερως *id Grecè dicitur, quod Latinè Fœnum græcum: Arabicè, Olua, Helbe, ſeu Hebbe: Italicè, Fien græco: Germanicè, Fenigrec, & Bockshorn: Hiſpanicè, Alforuas & Alholuas: Gallicè, Fenigrec, & Senegreue.*

Nomina.

Linum. Cap. XCVI.

LINVM uulgò notum eſt. cuius ſemen eaſdem, quas fœnum græcum, uires habet. Diſcutit, & emollit omnem intus, foriſque inflammationem, cum melle, oleo, exiguaque aqua decoctum, aut melle cocto exceptum: uitia cutis in facie, uaroſque crudum tollit: illitum cum nitro, & ficulneo cinere, parotidas, duritiaſque diſcutit: ulcera, quæ ſerpunt, fauoſque cum uino decoctum expurgat: ungues ſcabros eximit, cum pari modo naſturtij, & mellis: uitia pectoris extrahit, ſi ex melle in eclegmatis uicem ſubſtituatur: tuſsim lenit, uenerem ſtimulat, ſi farina piperis, & melle exceptum, pro placenta largius adſumatur. Huius decoctum interaneorum, uuluæque eroſionibus immittitur, alui excrementa euocat, ad uuluæ inflammationes in deſeſsionibus perquàm utile.

Olei ex lini ſemine uires.

CVM *Linum, & eius ſemen ſint non modò medicis omnibus; ſed etiam cæteris, & præſertim agricolis, uulgò notiſſima, ſuperuacaneum quidem foret, pluribus eorum hiſtoriam perſequi; etſi ſeminis uſus, & uires minimè ſilentio ſint prætereundæ. Exprimitur ex ſemine oleum, quod non ſolùm medicis, & ſeplaſiarijs expetitur; ſed etiam pictoribus, lapicidis, lignarijs, cæmentarijs, ac ferrarijs fabris. Præſtat & ad lucernarũ uſum, quòd diutius igni reſiſtat, quàm quod ex oliuis exprimitur. In medico autem uſu neruorũ conuulſionibus peridoneũ eſt. Quinetiam ad eorum emolliendas duritias, & ad oſſium compagines explicandas mirificè prodeſt. Perutile eſt omnibus ſedis affectibus, nempe hæmorrhoidibus, condylomatibus, rimis, ac doloribus: fœminarum induratos locos mollit. Nymphææ, aut roſarum ſtillatitia aqua ablutum, ambuſtis auxiliatur. Sunt & qui hoc bibendum magno ſucceſſu ijs exhibeant, qui laterali dolore uexantur. uerùm recens ſit oportet: quandoquidem inueteratum, contracto rancore nonmodò excalfacit, plus quàm par ſit; ſed & nauſeam commouet. Cæterùm quoniam (ut Plinius inquit lib.* XIX. *capite primo)* XYLON, *ſiue Goſſipium, quod nos uulgari ſermone Bambagia, alij Cotone appellant, inter lini genera nonnulli annumerant, cùm eius, quod ſciam, nuſquam meminerint Dioſcorides, & Galenus, non diſſimulandum duxi, quòd Xyli ſemen, quod tamen rancorem non ſenſerit, tuſſi, & pectoris uitijs opitulatur. quinetiam excalfacit, & emollit, & ſemen auget. Candidiſſima uerò eius lanugo ſanguinem è uulneribus manantẽ ſiſtit, præſertim ſi prius paululum exuratur. Sed plura de xylo dicemus libro ſequenti in gnaphalij mentione, ubi eius quoq; effigiem dabimus. Lini ſeminis facultates memoriæ prodidit Galenus lib.* VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic ſcribens. Lini ſemen eſum flatuoſum eſt, etiam ſi frigatur: adeò ſanè excrementitia humiditate plenum eſt. Eſt uerò etiam in primo ordine quodammodo calidum, ac humiditatis, & ſiccitatis quodammodo in medio eſt ſitum. Quod Græci* λίνον, *Latini item Linum appellant: Arabes, Bazarichichen, ſiue Bezerchetan: Itali, Lino: Germani, Lein, & Flachs: Hiſpani, Lino: Galli, Lin.*

Xyli mentio, & uires.

Lini uires ex Galeno.

Nomina.

Cicer. Cap. XCVII.

CICER ſatiuum aluo idoneum eſt, urinam ciet, inflationem parit, colorem commendat, menſes ac partus expellit, lac auget. Cum eruo decoctum illinitur ad inflammationes teſtium, uerrucoſas informicationes: ad ſcabiem, ulcera capitis manantia, impetigineſque, item contra carcinomata, & ulcera, quæ cacoethe uocantur, cum melle, & hordeo prodeſt. Alterum genus arietinum nomi-

CICER.

natur . Vtrunque cit urinas, dato cum rore marino hydropicis, aut regio morbo laborantibus, eorum decocto . Lædunt ea exulceratam ueſicam, & renes . In uerrucarum formicantium, penſiliumque genere, prima luna ſingulis granis ſingulas tangunt, eaque grana linteolo deligata abijci poſt ſe præcipiunt, ita decidere eas arbitrantur . Syluestre cicer, folijs ſatiuo ſimile eſt, odore acri, ſed ſemine diſcrepat . Idem quod ſatiuum præſtat.

Ciceris conſideratio, & uires ex Gal.

In CICERVM *genere habetur candidum, quod & Columbinum uocatur . Eſt & rubeum Venereum dictum, quòd ad excitandam uenerem mirificè præſtet . Habetur item & nigrum cæteris minus, quod Arietinum appellant . Horum meminit Galenus primo de aliment. facultatibus, ſic inquiens. Cicer non minus quàm faba inflationes excitat, ſed ualentius nutrit . Venerem ſtimulat, creditumq; eſt etiam ſimul ſemen generare : cuius gratia admiſſarijs equis quidam ipſum exhibent . Ineſt præterea Ciceribus facultas abſtergendi maior, quàm fabis : adeò ut quædam ex ipſis contractos in renibus calculos euidenter frangant, atq; comminuant . Nigra autem ſunt ea, & exigua in Bithynia præcipuè naſcentia, Arietinaq; uocata . Huius ex aqua decoctum potare præſtiterit. Veſcuntur & uirentibus adhuc ciceribus homines ante adeptam maturitatem, quemadmodum & fabis . hactenus Galenus . Nigrum uocari Aretinum tradidit Plinius, quòd arietum capita ſua imagine repræſentet . Theophraſto quoq; Cicerum plures ſunt differentiæ lib.* VIII. *cap.* V. *de hiſtoria plantarum, ubi ſic habet . Cicer & magnitudine, & ſapore, & odore, & forma, pleraſq; differentias oſtendit, ut arietinum, & columbinum. Candida inter omnia dulcedine præſtant .*

Ciceris uires ex Aetio.

Ciceris facultates recenſuit etiámnum Aetius, ſic inquiens. Cicer flatuoſum legumen, ac alimentoſum, uentri accommodatum, urinam, ac menſes euocat, & lac, & ſperma copioſè generat . Huius decoctum, præſertimq; nigri, calculos renum frangit. Alterum uerò genus, quod Orobiæum uocatur, attrahit, diſcutit, incidit, & abſtergit. Iecur, lienem, & renes expurgat : ſcabiem, & impetigines exterit : parotidas, ac teſticulorum durities diſcutit. affertq; ad ulcera maligna præſidium non pœnitendum . hactenus Aetius . Cæterùm ſyluestre omnibus ferè notum eſt . & ſi Plinio fides eſt adhibenda, uentrem ſubducit : ſed flatus, & inteſtinorum dolores gignit.

Nomina.

Græcis ἐρέβινθος, *Latinis Cicer nominatur : Arabibus, Chemps, Hamos, ſeu Alhamos : Italis, Ceci : Germanis, Kichern, Kichererbs, & Ziſer erbs : Hiſpanis, Grauancos : Gallis, Cices.*

FABA.

Faba. Cap. XCVIII.

FABA inflationem excitat, ægrè concoquitur, tumultuoſa ſomnia facit, tuſsi confert, carnem gignit, media calidi, frigidique natura . Decocta in poſca, & cum ſuo cortice eſitata, dyſenterias & cœliacorum profluuia ſiſtit : contra uomitiones conuenienter manditur . Inflatio leuior contrahitur, ſi aqua prior inter coquendum abiiciatur . Viridis plus negotii ſtomacho exhibet, maioremque flatum parit . Lomentum eius & per ſe, & cum polenta illitum, inflammationes, quas uulnus excitauit, mitigat : cicatrices concolores facit : turgentes grumoſo lacte mammas, etiam ſi inflammatione tententur, adiuuat : lac reſtinguit : furunculos, ſugillata, parotidasque cum fœni græci farina, & melle diſcutit : cum roſa autem, thure, & oui candido, procidentes oculos, tumores, uuasque reprimit : ſubactum uino, ſuffuſiones, & ictus oculorum recreat . Manducata ſine cortice faba, ad auertendas

auertendas fluxiones, fronti illinitur: decocta in uino teſtium collectiones ſanat: quò tardius pubes erumpat, pueris imo uentri illinitur: uitiliginem purgat. Fabarum cortice illiti capilli, qui poſt euulſionem renaſcuntur, gracilescunt, & minus alimenti capeſſunt: cum polenta, ſciſſo alumine, & uetere oleo impoſiti cortices, ſtrumas diſcutiunt. Decocto earum lanæ inficiuntur. Faba dempto cortice in illas partes diuiſa, in quas ſuapte natura ſcinditur, imponi ſolet ſanguinis defluxionibus ab hirudine concitatis: nanque eas ſupprimit, ſi ſemiſecta apprimatur.

Fabarum cõſideratio, & uires ex Gal.

F A B A E *omnibus notiſsimæ ſunt. & ut memoriæ prodidit Galenus libro* V I I. *ſimplicium medicamentorum, in exiccando, & refrigerando ſecundum utrunque ad medium temperamentum propinquiſsimè accedunt. Caro Fabæ paulum quid abſtergentis facultatis continet, ſicut cortex nonnihil adſtringentis. Idcirco medicorum nonnulli totam fabam cum oxycrato decoctam dyſentericis, cœliacis, & uomentibus, quos* ἐμετικοὺς *nominant, exhibuerunt. Porrò ut edulium, flatulenta eſt, ac coctu difficilis, ſi quid aliud: excreationibus ex thorace, & pulmone idonea. Vt medicamentum uerò foris impoſita, ſine moleſtia deſiccat. In podagricis ea ſæpenumero uſi ſumus ex aqua decocta, & deinde adipi ſuillo admiſta. Ad neruorum tum contuſiones, tum uulnerationes, farinam eius cum oxymelite impoſuimus. Ad eos, quos ex ictu iam phlegmone occupauerat, cum polenta. Sed & teſtium, & mammarum aptum eſt cataplaſma. Nam hæ partes cùm phlegmone tenentur, moderatè refrigerari amant, maximè cùm mammæ ex lacte ipſis concreto phlegmonem patiantur. Quin lac quoq; ab eo cataplaſmate extinguitur, ſicut puerorum pubes farina fabacea illita plurimo tempore glabra permanet. Et libro primo de aliment. facultatibus, ſic inquit. Inflat is cibus quocunq; modo apparetur: nec per quámuis longam decoctionem id uitij poteſt amittere, quod ptiſanæ minimè negatum eſt: deponit enim per illam quicquid habet flatulenti. Qui porrò affectus ſingulos cibos ſequi natos, animaduertere, & mente conſequi uolet, quandam totius corporis tenſionem, quaſi à flatulento ſpiritu perſentiſcet, maximeq; qui ad huiuſmodi eſculentum non fuerit aſſuefactus, aut ipſum minus rectè coctum aſſumpſerit. Habent autem fabæ non denſam, nec grauem, ſed fungoſam, leuemq; ſubſtantiam: quæ tamen ipſa nonnihil abſterſoriæ poſsidet facultatis, ſimiliter ptiſanæ. Etenim manifeſtè fabacea farina cutis ſordes detergere conſpicitur. Quod intelligentes mangones, ac mulierculæ, in balneis quotidie hac utuntur, uelut alij nitro, atq; aphronitro, & in uniuerſum ijs, quæ abſtergent. Illinunt præterea & faciem hac, quemadmodum ptiſana: nam quæ in ſumma cute eminent lentes, exterit, & maculas uelut ex ſole contractas. Huius ergo facultatis nomine ne in alui quidem tranſitu diu cunctatur, ſicut quæ glutinoſa, & craſsi ſucci ſunt ſine ulla abſtergendi facultate, qualia halicam, tragum, ſimilaginem, & amylum eſſe perhibuimus. Cùm porrò ferculum ex freſa faba paratum, quod* ἔτνος *Græci nuncupant, flatibus non careat, multò amplius integræ fabæ inflabit cibus. quanquam fricta (nam hoc modo aliquando pro bellarijs ſumunt) flatum deponit, ſed tum concoctu perdifficilis, tardoq; deſcenſu incommodior redditur, & craſsi ſucci alimentum in corpus diffundit. Quòd ſi uiridis, immatura, nondumq; arefacta edatur, commune omnium fructuum, quos ante perfectam maturitatem ingerimus, rationem obtinens, corpori humidiorem alimoniam exhibebit, ac proinde maiorem excrementorum uim non tantùm in uijs inteſtinorum; ſed etiam per uniuerſum corporis habitum producet. Meritò igitur minus quoq; nutriet, ſed promptius deijcietur. Pleriq; autem hominum non crudas ſolas fabas comedentes, unà eas cũ ſuilla carne decoquunt, ueluti olera conſueuerunt: ruri uerò etiam cũ caprina, & ouilla. Alij fabas inflare ſentientes, cepas admiſcent, cùm in ollis pulmentum ex illis ſtruunt. Sunt qui nõ ſimul elixatas, ſed cum pulmento cepas ingerant crudas. In omnibus nanq; dapibus quicquid flatuoſum continetur, per calfacientia, & extenuantia corrigi comparatum eſt.* Κύαμος *ſic Græcis, Latinis uerò Faba uocatur: Arabibus, Hachille, Haballe, ſiue Bachale: Italis, Baua: Germanis, Bonen: Gallis, Fabue.*

Nomina.

FABA AEGYPTIA.

Faba ægytia. Cap. XCIX.

A E G Y P T I A Faba, quam aliqui Ponticam uocant, in Aegypto plurima prouenit, in Aſiæ etiam, Ciliciæque lacubus inuenitur. Folia habet ampla, † etiam ſi ad arborum frondes comparentur: caulem cubitalem, digiti craſsitudine: florem roſeum, dupla papaueris amplitudine, & ubi flore exuitur, fert folliculos ueſparum fauis ſimiles, in quibus faba ſupra operculum, bullantis ampullæ modo, prominet. Ciborion, aut Cibotion, id eſt arculam, ideo nominant, quoniam feratur ipſa, humenti glebæ mandata, & ita in aquam demiſſa. Radice firmatur arundine craſsiore, quæ cruda coctàue eſtur. ei Colocaſiæ nomen eſt. Faba uirens manditur, & exiccata nigreſcit: uulgarem magnitudine ſuperat. Adſtringendi facultatem obtinet, & ſtomacho utilem: dyſen-

tericis,

tericis, cœliacisque prodeſt, inſparſo polentæ uice, lomento: datur quoque in pulte. Cortices in uino mulſo decocti, ſi terni inde cyathi bibantur, magis proficient. Facit ad aurium dolorem, quod in earum medio uiride ſpectatur, guſtu amarum, ſi tritum, & cum roſaceo coctum inſtilletur.

Aegyptię fabæ conſid.

Svnt qui Aegyptiam fabam ſuæ radicis appellatione Colocaſiam nuncupent. Hanc primùm Tridenti anno 1538. *oſtendit mihi Odoardus Polonus, qui alias quoq; plantas, & eas quidem raras, ſecum deferebat ex Syria & Aegypto. Cæterùm eos equidem in errore uerſari crediderim, qui putant plantam illam ex Aegypto allatam, quæ ari ſpeciem repræſentat, eſſe fabam Aegyptiam. ſiquidem illa florem non edit dupla papaueris magnitudine, non profert fabas, nec radicem habet, quæ cruda mandi poßit ob uehementem eius acrimoniam. Huius tamen ari folia uidētur eſſe fabæ Aegyptiæ. Et certè hanc adeò æmulantur, ut aliquando exiſtimauerim eas ſtirpes nihil inter ſe differre. Sed poſtquàm rem hanc diligentius examinaui, earum diſcrimen cognoui, atq; illos planè falli iudicaui, qui arum Aegyptium non diſtinguunt ab Aegyptia faba. Meminit huius Theophraſtus lib.* IIII. *cap.* X. *de plantarum hiſtoria, ubi ita ſcribit. Faba Aegyptia in paludibus, ſtagnisq; exit. Caulis eius, qui longißimus, quaterna cubita perficit: craßitudo digitalis eſt, ſimilis calamo molli, non geniculato. Rimas intrinſecus habet tendentes per totum, lilij modo. Caput in cacumine orbiculatum, ueſparum fauo non abſimile. Inq; ſingulis cellis, ſingulæ fabæ continentur, paulò ſuper id eminentes, multitudine plurimùm terdenæ. Flos papauere duplo maior, colore roſeus in plenum caput. Super aquam folia ad ſingulas fabas amplexa exeunt. Fabam quanq; conterenti amarum illud, ex quo pilula fit, inflexum pateſcit. Fructus ita ſe habet. Radix illi craßißima, arundine plenior, rimas ſimiliter atq; caulis habens: manditur & cruda, & elixa, & aſſa: eoq; cibo, qui incolunt paludes, utuntur. Naſcitur itaq; ſponte uel plurima, cæterùm & ſeritur in limo paleis largè admiſtis, ut deſcendat, incorruptaq; maneat: ſicq; fabeta faciunt. Si autem ſemel apprehenderit, perpetuò manet. Radix enim ualida eſt, nec procul arundinum ſtirpibus, uerùm ſpinis ſubhorrens. Quamobrem eam crocodilus refugit, ne occurrens oculo offendatur, quoniam acutè non uidet. Naſcitur hæc etiam in Syria, Ciliciaq;. hactenus Theophraſtus.*

Colocaſia ex Plinio.

Hanc amplißima emittere folia tradidit Plinius lib. XXI. *cap.* XV. *ubi ſic inquit. In Aegypto nobilißima eſt Colocaſia, quam cyamon uocant aliqui. Hanc à Nilo metunt: caule, cùm coctus eſt, araneoſo in mandendo: thyrſo autem, qui inter folia emicat, ſpectabilis: folijs latißimis, etiam ſi ad arbores comparentur, ad ſimilitudinem eorum, quæ perſonata in noſtris amnibus uocamus. Adeoq; Nili ſui dotibus gaudent, ut implexis Colocaſiæ folijs in uariam ſpeciem uaſorum potare gratißimum habeant. Seritur iam hæc in Italia. hæc Plinius. Aegyptia faba (ut Galenus auctor eſt libro primo de alimentis) ſicuti noſtratem magnitudine longè præcellit, ita & naturam humidiorem, magisq; excrementitiam ſortita eſt.*

Nomina.

Planta, quæ κύαμος αἰγύπτιος *Græcè, Faba Aegyptia Latinè dicitur: Italicè, Faua d'Egitto: Hiſpanicè, Inhame.*

LENS.

† *Græci codices hoc loco habent* ὡς πέτασον, *id eſt, inſtar galeri. Quæ autem horum loco affert Ruellius ex Plinio ſumpſit loco citato. Vbi uerbis, quæ illa ſequuntur, rectius fortè hunc Dioſcoridis locum interpretari uidetur.*

Lens. Cap. C.

Lens frequenti cibo aciem oculorum obtundit, ægrè concoquitur, ſtomachum malè habet, eumque & inteſtina inflat: ſed aluum cum cortice cocta ſiſtit. Præſtat in cibo, quæ facillimè coquitur, nihil atri in maceratione reddens. Vim habet adſtringendi: qua ex cauſa aluum cohibet, ſi detracto antea cortice diſcoquatur accuratè, primáque aqua inter coquendum effundatur (quippe primum id decoctum uentrem reſoluit.) Somnia tumultuoſa excitat: capiti, neruis, ac pulmoni inutilis: melius ſuo fungetur munere contra alui fluxiones, addito cum aceto intybo, aut portulaca, aut beta nigra, aut baccis myrti, aut putamine punici, aut aridis roſis, aut meſpilis, ſorbisúe, pyris Thebanis, aut malis cotoneis, aut cichorio, aut plantagine, aut gallis integris, quæ poſt decoctionem abiiciuntur, uel rhoe, quæ obſonijs inſpargitur: uerùm acetum cum ea diligenter percoqui debet, alias aluum conturbat. Contra ſubuerſionem ſtomachi, triginta grana lentis delibrata deuorari proderit. Decocta cùm polenta, & illita, podagras lenit: ſinus cum melle glutinat, cruſtas rumpit: ulcera purgat. Decocta in aceto duritias, & ſtrumas diſcutit: cum cotoneo, aut meliloto medetur inflammationibus oculorum, ſedisque, addito roſaceo: ſed in amplo ſinu, aut inflammationibus ſedis, quæ maius remedium exigunt, cum putamine punici, ac ſiccis roſis, adiecto melle, decoquitur:

nomis quæ in gangrænam euaſerunt, adiuncta maris aqua: puſtulis, & his quæ ſerpunt, igni ſacro, pernionibusque, ut antea dictum eſt: contra mammas in quibus lac in grumos coiit, & præ nimia ſui copia profunditur, cocta in aqua maris, & illita auxiliatur.

Lentiũ uires ex Gal.

LENTES, *quemadmodum libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum ſcriptum reliquit Galenus, ualenter adſtringunt: in caliditate uerò, & frigiditate medium tenent; deſiccant tamen in ſecundo ordine. Ipſum itaque earum corpus deſiccat, & ſiſtit uentrem: cæterùm decoctum prouocat: proinde etiam prior aqua abijcitur, ubi retentionis cauſa adhibentur. hactenus loco citato Galenus. Cæterùm aſſerenti Dioſcoridi Lentes aluum cohibere, ſi detracto antea cortice diſcoquantur accuratè, primaq; aqua inter coquendum effundatur, omnino refragatur Galenus, qui libro primo de alimentorum facultatibus ſic ſcribit. Ne ex lente quidem panem quis tentauerit: præarida enim ſine pingui, & friabilis eſt. Cortex eius uehementer aſtringit, carnea ſubſtantia tenuiter, quæ & craßi ſucci, & terreſtris eſt. Succus porrò lentis, ſicut antè retulimus, aſtringenti eſt contrarius. Quocirca ſi elixæ in aqua iuſculum ſale, garo, oleoq; conditum bibatur, aluum deijciet. At quod ex bis decocta lente ad eum modũ, quem retulimus, ferculum apparatur, contrariam ſucco uim obtinet. Nam quæ uentri obueniunt, fluxiones deſiccat, os uentriculi, inteſtina, & totum deniq; uentrem corroborans. Quamobrem cœliacis, & dyſentericis accommodatus eſt cibus. Lens uerò decorticata, ut illam adſtringendi uehementiam, cumq; hac alia uidelicet omnia, quæ conſequuntur, amittit: ita alibilior, quàm integra illa efficitur, craſſum, prauumq; ſuccum gignens, tardè cõmeans: alui tamen fluores haud deſiccat, uti ea quæ cortice non eſt ſpoliata. Iure igitur qui modum in hoc edulio non ſeruant, elephantiaſim quam uocant, & cancrum incurrunt. Siquidem craſſa, ſiccaq; cibaria facilè in melancholicos humores uertuntur. Quare ijs duntaxat, quibus uitioſa eſt habitudo ob aquam in carne diffuſam, lens cibo utiliter præbetur: ceu aridis, & ſqualentibus admodum damnoſè. Eandem ob cauſam uiſum integrum, & inculpatum hebetat, immoderatè exiccans. Ei uerò, qui contrario modo ſe habet, humidiori uidelicet, opitulatur. Menſtruis purgationibus inepta eſt: craſſum enim, & tardifluum ſanguinem facit. At muliebri appellato profluuio conuenientißima. Cùm porrò lens, & ptiſana contrariæ inter ſe ſint facultatis, ex amborum commiſtione præſtantißimum edulium componitur, quod nos in Aſia phacoptiſanam nuncupamus. Verùm non æqua utriuſq; portio eſſe debet: minus enim ptiſanæ adijciendum, ut quæ per decoctionem in cremorem latè diffunditur, & in magnam attollitur molem: lens autem cocta exiguum quendam tumorem aſciſcit. Sed enim huius edulij eadem ac ptiſanæ eſt confectio, præterquàm quòd ſatureia, & pulegio adiectis, iucundius & paratius concoctioni efficitur: cùm ptiſana illis minimè gaudeat, ſed ſolo anetho, porroq; ſit contenta. Deterrima eſt lentis conditio, quam diuitum coci ſapa inficiunt, minimè enim incraſſantia ſibi uult admiſceri, ſed liquida potius, & craßitudinem incidentia. Cui uerò ſapa cõmiſcetur, iecoris obſtructiones gignere nata eſt, et ipſius uiſceris, atq; unà lienis inflammationes inaugere, niſi addito melle corrigatur. Illud præterea non arbitror obſcurum, dureſcẽtes uiſceris utriuſq; affectus, quos ſcirrhos uocant, hoc epulo exacerbari. Quòd ſi ſuillam ſimul libeat incoquere, ptiſanæ recentem, lenti ſale aſſeruatam congruere deprehendes: ceu utiq; quæ inter has media eſt, quam νεαλῆ, id eſt, recenter ſalitam appellant, phacoptiſanæ percommodè & ad ſuauitatem, & concoctionem immittitur. Magis tamen lens cum ſalſis carnibus eſitata, craſſos humores augebit. Nam hæ quoq; ſanguinem craßiorem, & melancholicum magis generant. Quapropter neq; iſtis affatim, ſæpeq; uti expediet, præſertim cui corpus melancholico præcraſſo, & omnino prauo humori obnoxium eſt. Hæc eadem & de regionibus, anni temporibus, & aeris conſtitutionibus in unoquoque edulio intelligere oportet. Ac autumno quidem melancholicis, ac ſiccantibus cibis abſtinendum: hyeme uerò eis utendum: uti ſanè in æſtate humectantibus, & refrigerantibus: in uere medij temperamenti, mediæq; facultatis epulas offerendum. Eſt porrò mediorum non una, nec ſimplex ſpecies: quædam enim huiuſmodi ſunt, quoniam cum extremis nihil habent commune: quædam ex duorum contrariorum æquo interuallo à medio diſtantium miſtione ſunt mediocritatem adepta: ut ſi quis iuxta id, quod paulò antè dixi, ptiſanam lenti commiſceat. Sic & teutlophacen, quæ ex beta, & lente nomen apud Græcos inuenit, Heraclides Tarentinus non ſanis modò, uerùm etiam laborantibus exhibebat. Eſt enim & hoc ex pugnantibus compoſitum edulium: quamobrem etiam tardius, quàm beta; citius uerò, quàm lens per aluum deſcendit. Eſt & illud perſpicuum, huius ſuccum in corpus diſpartitum, ex amborum uirtute, lentis uidelicet, ac betæ, eſſe permiſtum. hactenus Galenus. Ex cuius uerbis facilè colligi poteſt, Lentes in frequenti ciborum uſu minimè eſſe recipiendas; præterquàm ab ijs, quibus morbi alicuius ratione, ut medicamenta potius, quàm ut cibus conueniant.* φακός *Græcis eſt, quæ Lens Latinis: Hades, Arabibus: Lenticchia, Italis: Linſen, Germanis: Lenteyas, Hiſpanis: Lentile, Gallis.*

Nomina.

Phaſioli. Cap. CI.

PHASIOLI inflant, ſpiritus cient, ægrè coquuntur. Virides cibo aluum emolliunt: ad uomitiones idonei.

Phaſeolorũ conſid.

PHASIOLI *ſunt in Italia uulgares, & in hortis, ac aruis frequentes. Diuerſa eorum habentur genera, uarijs coloribus diſtincta: nam & candidi, & rubeſcentes, & melini, ac diuerſis reſperſi maculis reperiuntur. Quos ſuperiori quoq; ætati cognitos fuiſſe putauerim, etſi nonnulli eos nuper in Italia ueniſſe exiſtiment. Candidi, quibus granum cæteris minus eſt, cæterorum leguminum more, in aruis ſeruntur. At rubeſcentes, melini, ac uarij ſeminantur in hortis alijsúe locis, ubi umbra æſtiua fuerit opus. Siquidem præterquàm quòd fructum ſuo tempore demetendum profrunt, ſuis etiam inuolucris, ac ſequaci foliorum, clauicularumq; reptatu, teſtudines, attegias, mapalia,*

tuguria,

tuguria, cameras, pergulas, ſcenas, ac tabernacula è lignis cancellatim fabricata opacant, ac ueluti topiario opere contexunt: ſolaresq; radios inhibent, non ſecus quàm uitis, lupus ſalictarius, bryonia, colocynthis, clematis, periclymenum, & ſtirpium id genus, quæ arbores, & ſepes ſcandunt, perreptant, implicant, ac conueſtiunt. Quo fit, ut crediderim ego, illos à ueritate haudquaquam deſciſcere, qui dixerint, hoc Phaſeolorum genus hortenſem eſſe ſmilacem, hoc etiam libro à Dioſcoride deſcriptum: quippe quòd illi maximè reſpondeat, ut in ſequentibus dicetur. Quãobrem longè aberraſſe uidetur Marcellus in carpendo Hermolao tantopere auidus, cùm dixerit ſibi parum ueriſimile uideri ad eam altitudinem, & foliorum copiam poſſe legumen aliquod augeri, ut ſcenas, & tabernacula ueſtiens inumbret. Quandoquidem non modò huic refragatur Dioſcorides; ſed & ipſius ſmilacis numeroſus plantarum prouentus, quæ in quàm plurimis hortis, ac uiridarijs longiſſimos ſcandunt palos, & cancellata tecta conueſtiunt. Cæterum nec eos quidem hallucinari putauerim, qui pro certo aſſeruerint, Phaſiolos ſupradictis coloribus infectos, quos equidem nihil ab hortenſi ſmilace differre exiſtimo, Dolichos eſſe, quorum meminit Theophraſtus lib. VIII. *cap.* III. *de plantarum hiſtoria: & Galenus libro primo de facultate alimentorum: & ipſum ſecutus Paulus. Quippe quoniam dolichi (ut adiuuante Deo infrà in ſmilacis hortenſis mentione dicemus) non ſunt illud piſorum genus, quod Auſonijs uulgò dicitur Rouiglione, Tridentinis uerò Arabeia, ut Manardo Ferrarienſi placet. Quandoquidem hanc ſub Ochri nomine, tam Galenus, quàm Paulus deſcripſere, ut eo, quem modò citauimus, loco patebit. Porrò in hoc præſenti capite Dioſcorides de candidis tantùm, ac uulgaribus phaſiolis diſſeruit, non de eruilia Arabeia uulgò uocata: in ſequentibus uerò capite de hortenſi ſmilace, eorum mentionem fecit, qui uel rubentes, uel lutei, uel uerſicolores enaſcuntur. Ita* φασίολοι *Græcè, ut etiam Phaſioli Latinè dicuntur, Italicè, Fagiuoli.*

Marcelli error.

Manardus notatur.

Nomina.

ERVVM.

Eruum. Cap. CII.

ERVVM paruus frutex omnibus cognitus, anguſto folio, tenuis, ſemina in ualuulis habens: è quibus farina fit, nomine eruina, ad medendi uſus conueniens.

Eruum capiti oneroſum eſt: aluum eſu turbat: ſanguinem per urinam extrahit: elixo boues ſaginantur.

Parandæ farinæ ratio hæc eſt. Vberiora grana candidaque deliguntur, permiſcendoque aqua reſperguntur, donec ſufficienter combibant: poſtea torrentur, uſque dum hians cortex diſrumpatur: molitaque, farinario cribro incernuntur: poſtremò farina reconditur. Hæc aluo utilis eſt: urinam ciet: meliorem colorem efficit: ſanguinem per ueſicam, aut aluum cum torminibus elicit, ſi largius in cibo, aut potu aſſumatur: ulcera cum melle purgat: lentigines, & uitia cutis in facie, & maculas, totumque corpus emendat: nomas, gangrænas, duritiasque, ſerpere non patitur: mammarum duritias emollit: atra ulcera, quæ theriomata uocant, fauoſque emarginat: carbunculos rumpit: cum uino ſubacta illitu morſibus

morſibus uiperarum, canum, hominumque medetur: urinæ difficultates, teneſmosque ex aceto mitigat. Eruum tabidis, qui alimentum non ſentiunt, toſtum, & ad nucis magnitudinem melle exceptũ, ſumptumque conuenit. Eius cremor perniones, & pruritus in toto corpore, ſanat fouendo.

Erui conſideratio.

ERVVM officinæ, Græcorum more, Orobum appellant. Cæterùm quod ex Alexandria, Syriaq; Venetias conuehitur, aliud nimirum ſemen repræſentare cenſemus, quàm Erui, quod frequentiſſimum in Hetruria naſcitur, ac ſeritur. Folia mittit Eruum, quod uulgò Mocho uocamus, lathyri, uel cicerculæ uulgò uocatæ æmula: florem piſorũ modo, admodum rufeſcentem: ſiliquas forma teretes, et oblongas, in quibus ſemen, colore in aliquibus pallido, in nõnullis cãdido, in quibuſdam uerò rufeſcente. Porrò cùm hoc ignoraret Braſauolus, credidit Eruiliam, quæ Theophraſto, Galeno, ac Paulo ochros appellatur, legitimum eſſe Eruum, nominis uicinitate fortaſſe deceptus. Qua in re Fuchſius quoq; hallucinatus deprehenditur, quòd ſuo de plantarum hiſtoria uolumine Cicerculam uulgò uocatam, ſatiuum Eruum eſſe exiſtimauerit: etſi cicerculam omnes rei herbariæ periti Galeno lathyrum appellari non dubitent. In cicercula enim, ut periculum facientibus clariſſimum eſt, haudquaquam eæ reperiuntur facultates, quibus pollere Eruũ tradidit Dioſcorides. Quandoquidem præter id, quòd omni prorſus amaritudine uacat, largius eſitata nunquam ſanguinem per ueſicam, & aluum cum torminibus elicit, ut de orobo fatentur Dioſcorides, & Galenus. Ex quo planè conſtat tam Braſauolum, quàm Fuchſium, utriuſq; pace, hac in re deceptos eſſe. Sed ignorandum non eſt, quòd etſi Eruum ab agricolis ſeratur; habetur tamen & inter ſponte naſcentia: nanque & per ſe inter ſegetes frequens oritur. Verùm cùm à paucis cognoſcatur, illud inter uiciæ ſpecies annumerant. Animaduertendum præterea eſt, quòd quanquam ad Eruinam farinam conficiendam eligit Dioſcorides candidius Erui ſemen: Galenus tamen lib. I. de facultate alimentorum, candidum pallido, ac rufeſcente, longè minus præſtare ſcribit. Quapropter Braſauolus Galeni rationem minimè habuiſſe uidetur, cùm ſibi ex Dioſcoridis tantùm ſententia perſuaſerit, album erui ſemen in medicamentorum uſu tam rufum, quàm pallidum uiribus antecellere. Erui uires prodidit Galenus lib. VIII. ſimplicium medic. ita inquiens. Orobus deſiccat quidem exceſſu ſecundo intenſo, calfacit uerò primo. Porrò quatenus amaritudinis eſt particeps, eatenus incidit, extergit, atque obſtructiones expedit. Cæterùm ſi ſumatnr copioſè, ſanguinem per urinas euocat. Et libro I. de alimentorum facultatibus ait. Boues apud nos, ut apud alias pleraſque gentes, Eruo in aqua edulcato paſcuntur. Hominum cibis prorſus hoc ſemen damnatur. eſt enim & inſuauiſſimum, & praui ſucci. Cæterùm in magna fame nonnunquam, ſicut Hippocrates quoq; ſcripſit, neceſſitate coacti homines ad id etiam confugiunt. Nos eruo inſtar lupini præparato ex melle utimur, ut medicamento craſſos polmonis, thoracisq; humore expurgante. Candidum minus eſt medicamentoſum, quàm id, quod ad flauum, aut pallidũ colorem tendit. Eruum bis elixum, & in aqua identidem condulcefactum, inſuauitatem certè deponit, ſed unà cum ea & abſtergendi, & incidendi uim, ut ſola in eo relinquatur terreſtris ſubſtantia. Itaque citra amaritudinis intellectum deſiccans fit eſculentum. Id Græcis ὄροβος, quod Latinis Eruum nominatur: Arabibus, Herbum, Keiſene, ſiue Kerſene: Italis, Eruo: Germanis, Eruen: Hiſpanis, Ieruos: Gallis, Ers.

Braſauoli, & Fuch. lapſus.

Erui uires ex Galeno.

Nomina.

LVPINI.

Lupini. Cap. CIII.

SATIVVS Lupinus notus eſt. Cuius farina cum melle delinctu, aut potu, uentris animalia expellit. Ipſi quoque macerati, & cum ſua amaritudine eſitati, eadem efficiunt. Decoctum eorum idem munus præſtat, cũ ruta, & pipere potum: quare lienoſis prodeſt. eodem ulcera tetra, quæ theriomata uocant, gangrænas, incipientem ſcabiem, eruptiones puſtularum, ulcera in capite manantia, uitiligines, maculasque fouere utiliſsimum: menſes, & partus extrahit, cum myrrha, & melle ſubditum in uellere. Eorum farina cutem, liquoresque corrigit. inflammationes cum polenta, & aqua mitigat: tubercula, & coxendicum cruciatus, ex aceto lenit: ſtrumas in aceto cocta, illitaque diſsipat: carbunculos rumpit. Decocti cœleſti aqua, donec in cremorem lenteſcant, faciem abſtergunt. medentur pecorum ſcabiei, cum radice nigri chamæleontis, ita ut tepente decocto abluantur. Cit urinam radix cum aqua cocta. Lupini triti, vbi maceratu dulceſcere cœperint, cum aceto poti, faſtidium detrahunt, & cibi auiditatem faciunt. Gignuntur & ſylueſtres Lupini, ſatiuis ſimiles, ſed omnino minores: qui eadem quæ ſatiui poſſunt.

Lupinorum conſideratio.

SERVNTVR *in Hetruria Lupini non modò ad alimentorum uſum, ſed ad agros impinguandos. Cæterùm præter ſatiuos Lupinos, ſylueſtrium in Hetruria innumeræ exoriuntur plante, quæ maio menſe in campeſtribus uiſuntur, floribus roſeo colore ruſeſcentibus. Satiui dulcorantur in Italia, ibiq; frequenter eduntur cum ſale.*

Lupinorum facul. ex Gal.

Lupinus (ut ſcriptum reliquit Galenus lib. I. de alimentorum facultatibus) multi uſus legumen cenſetur. Elixus enim, ac deinde in aqua dulci, donec omnem ſibi ingenitam exuat inſuauitatem, commadefactus, ita editur cum garo, ac oxygaro, uel ſine his etiam, ſale modico conditus: non uelut hordeum, & alia multifariam inſtructa. Lupini dura, ac terreſtris ſubſtantia eſt. Quocirca neceſſariò concoctioni repugnat, & craſſum gignit ſuccum: ex quo non probè in uenis confecto, crudus propriè appellatus ſuccus aceruatur. Et libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquit. Lupinus editur coctus, multis ante diebus in maceratione in aqua amaritudinem deponens: fitq; tunc nutrimentum ſucci craßi. Cæterùm ut medicamentum ita præparatus ex genere eſt emplaſticorum. At qui natiuam amaritudinem habet, is etiam extergendi, digerendiq; uim obtinet. Interficit lumbricos tum illitus, tum addito melle linctus, tum ex poſca epotus. Quin & decoctum eius lumbricos eijcere poteſt. Tum etiam foris identidem perfuſum, uitiligines, achoras, puſtulas, exanthemata Græci uocant, pſoras, gangrænas, ulcera maligna, quæ cacoethe uocant, iuuat, partim extergendo, partim citra mordacitatem digerendo, ſiccandoq;. Expurgat iecur, & lienem cum ruta, & pipere ſuauitatis gratia aſſumptum. Elicit menſes, ac fœtum cum myrrha, & melle impoſitum. Porrò Lupinorum farina ſine mordicatione digerit: nec enim liuida tantùm, ſed & chœradas, & dura phymata curat: ſed tunc in aceto, aut oxymelite, aut poſca coquatur oportet, idq; pro laborantium temperamento, & affectus diuerſitate, quod ex uſu eſt eligendo. Sed nõ eſt præſentis inſtituti talia diſtinguere. Digerit item quæ liuida ſunt. Et quæcunq; modò diximus præſtare poſſe decoctum, eadem omnia efficit & farina. Sunt uerò etiam qui eam iſchiadicis cataplaſmatis modo illinũt. Lupinus agreſtis amarior eſt, et ad omnia ualẽtior domeſtico, eiuſdem genere cum ipſo facultatis.

Nomina.

Lupinus ſatiuus ſic Latinis, Græcis θέρμος ἥμερος *appellatur: Mauritanis, Tarinus, Arinus, ſeu Tormus. Italis, Lupino domeſtico: Germanis, Vuickbonen, Feigbonen, Vuolffaſckbonen: Hiſpanis, Entramuces, & Entramocos: Gallis, Lupinis. Lupinus uerò agreſtis Latinis,* θέρμος ἄγριος *Græcis, & Italis Lupino ſaluatico dicitur.*

Rapum. Cap. CIIII.

DECOCTA Rapi radix alit, inflationem paritq;: humentem ac fluxam carnem creat, uenerem ſtimulat. Decocto podagræ, pernioneſque fouentur: contritoque rapo, atque impoſito iuuantur. Si excauatæ radici roſaceum ceratum adigatur, & feruenti cinere eliqueſcat, exulceratis pernionibus proficiet. Cymæ eius decoctæ manduntur, & urinam ciunt. Semen antidotis, & theriacis, præſertim quæ ſenſum doloris auferunt, anodyna uocãt, idoneum eſt: potum contra uenena ſalutare eſt: uenerẽ concitat. Rapum muria conditum, minus alimenti ſufficit: ſed multò magis appetentiam recreat. Syluestre rapum in aruis naſcitur. † Frutex eſt in cubiti altitudinem aſſurgens, ramoſus, læuis in cacumine. Folia fert læuia, digitali latitudine, aut maiora: & fructum in ſiliquis calyculatis: cùmque eorum inuolucra aperiuntur, alia intus ſiliqua ſpectantur, quæ quandam capitis ſpeciem præbet. in qua ſemina paruula concipiuntur, foris nigra, intus alba. Additur in medicamenta, quibus ad detergendã cutem in facie, totoque corpore, utimur: præſertim quæ ex lupini, aut erui, tritici, aut lolij farina, fieri ſolent.

Rapi conſideratio.

RAPVM *in Italia uulgò notißimum eſt, præſertim apud Inſubres, ubi ſtatim poſt meſſem æſtate, iunio, ac iulio menſibus, in aruis ſecundò ſeritur: deinde menſe octobri, cùm radix ad ſummum extuberauerit, è terra eruitur. Satiuum in triplici recenſetur genere, ſeßile, longum, & rotundum: tametſi literis mandauerit Plinius libro XVIII. cap. XIII. longum erraticum eſſe. Non omittendum naturæ miraculum, ex tam paruo ſemine tribus penè menſibus gignitur tã magna radix, ut ea aliquibus in locis plus quàm centenas libras pendat. At librarum triginta pondere nos ſepius innumera rapa uidimus in Ananienſi agro, longa, & colore purpurea. Rapum, & radix (ut Theophraſtus eſt auctor lib. VII. cap. IIII. de plantarum hiſtoria) gaudent frigoribus: & ſic ea dulceſcere putant, ſimulq; incrementum in radicem, non in folia uerti. Auſtrinis, atq; ſerenis temporibus celeriter cauleſcunt. Nurſinis Plinio palma, quòd eo fortaſſe ſolo magnitudine, & dulcedine cæteris præſtent. Alpinis, quibus rara ſeges, rapa utilia admodum, ac neceſſaria habentur, tam in hominum alimentum, quàm iumentorum pabulum. Quæ æſtate ſeruntur, uindicantur ab erucarum iniuria, quæ ple-*

runque tenella folia in uniuerſum erodunt, commiſta ſationis tempore ſemini fuligine: aut maioris ſedi ſucco per noctem macerato ſemine. Siquidem Columella rem hanc ſibi experientia comprobatam aſſerit. Syluestribus rapis ſcatet ubiq; Hetruria, nullis reclamantibus notis. Quare in hoc cogor Fuchſij ſententiæ refragari, qui manifeſto errore, in ſuis de ſtirpium hiſtoria doctiſsimis commentarijs, putat Rapum ſylueſtre eſſe Rapunculum uulgò dictū: quippe quòd illi minimè reſpondeat. Rapi uires recenſuit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ita inquiens. Rapi ſemen uenerem excitat, utpote ſpiritum flatuoſum procreans. Sic & radix concoctu difficilis eſt, inflatq;, & ſemen generat. Et libro ſecundo de alimentorum facultatibus, inquit. Rapum ſiue γογγυλίδα, ſiue βουνιάδα appellare uelis, quod eius extra terram eſt, oleraceum cenſetur. Radix, quæ terra continetur, ante elixationem & dura eſt, & cibo aliena: in aqua autem decocta, mirum ſi aliqua ex congeneribus plantis minus nutriat. Hanc quoque ipſam multifariam homines parant: nam & in muria, & in aceto reponunt, quò in totum annum uſui eſſe poſsit. Succus ex ea in corpus digeſtus, temperato craſsior eſt: ideoq; ſi quis ultra modum eſitauerit, & maximè ſi perfectè conficere eam nequeat, crudum ſuccum in uenis congeret. Ad alui deiectionem nec conferre quicquam, nec officere dixeris, potiſsimum quando benè fuerit percocta, ut quæ longam elixationem requirat, optimaq; ſit bis decoctionem perpeſſa, ad eum modum uidelicet, quem antea in hac præparandi ratione docuimus. Sin crudior ingeratur, concoctu eſt difficilior, ac flatulenta, ſtomachoq; noxia: nonnunquam autem & uentrem mordicat. Γογγύλη id Græcè uocatur, quod Latinè Rapum: Arabicè, Seliem, Selgem, Selgiem, ſiue Alſegiem: Italicè, Rapo: Germanicè, Rueben: Hiſpanicè, Nabo: Gallicè, Raue, ſeu Naueau blanc de iardin.

Fuch. lapſus.

Rapi uires ex Galeno.

Nomina.

† Quod in Græco hic legitur θάμνος, Ruellius uertit fruticoſum. Quæ uox eſt potius ab eo ex Plinio lib. XX. cap. III. repoſita, quod etiam aliàs ſæpenumero facit, quàm Græcè Latina reddita. Nos fruticem uertimus, licet hac, ut alijs plerisque uocibus, Dioſcoridem impropriè uſum fuiſſe exiſtimemus.

Napus.

Cap. CV.

COCTA Napi radix inflat, modicum alit. Semen eius potum uenenorum uires hebetat: antidotis admiſcertu. Conditur ſale radix.

NAPI in raporum genere recenſentur. Plura Theophraſto, & Plinio produntur genera: quanquam hac tempeſtate duo tantùm repererim, nempe album, & flauum. Flaui tametſi albos craſsitudine ſuperent, magisq; colore placeant; ſunt tamen inſipidiores, & guſtui ob id minus grati. In Aegypto frequentius ſeruntur, quòd inibi ex eorum ſemine copioſum exprimant oleum. Βουνιάς, nomen Græcum eſt: Napus, Latinum: Italicum, Napo: Germanicum, Steckrueben: Hiſpanicum, Nabicas: Gallicum, Nauet.

Naporū conſideratio.

Nomina.

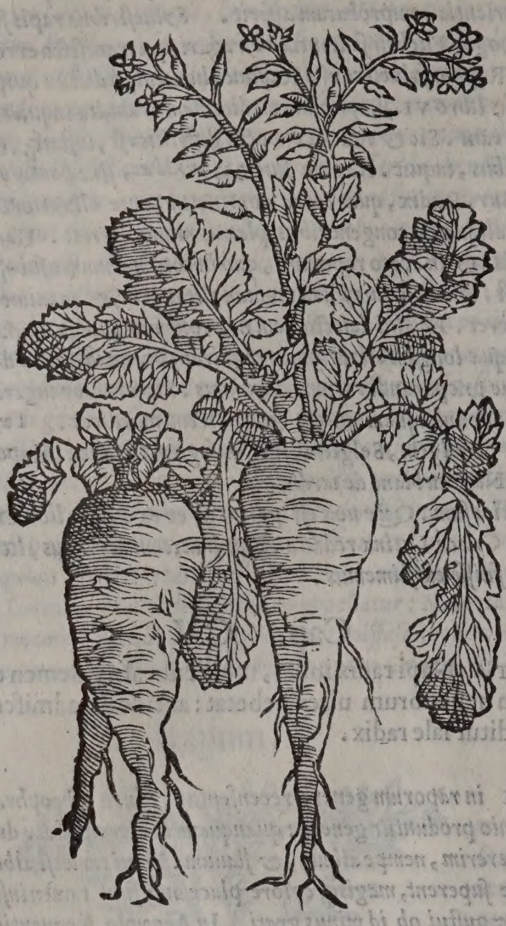
Raphanus. Cap. CVI.

RADIX, quæ Græcis raphanus dicitur, excalfacit, flatus gignit, ori ſuauis eſt: ſed ſtomacho aduerſatur, ructus ciet, urinam pellit, aluo aptior: ſummo tamen cibo ſumi debet, quò magis eius diſtributionem adiuuet: cùm autem præſumitur, cibum ſuſpendit: quare uomituris commodiſsimè datur ante cibum: ſenſuum aciem excitat. Decocta contra ueterem tuſsim, & pituitæ craſsitiem in pectore, efficax eſt. Cortex ex aceto mulſo, celerius uomitiones mouet: hydropicis commodiſsimè illinitur: lienoſis vtilis: ſugillata cum melle rapit, & nomas admolitur: contra uiperarum ictus auxiliatur: alopecias ad pilum reducit: lentigines cum loliacea farina emendat: his qui fungis ſtrangulantur, tam cibo, quàm potu ſalutaris eſt: menſes cit. Semen, uomitiones facit, urinam mouet, lienem extenuat: cum aceto illitum gangrænas ualidiſsimè emarginat: coctum cum aceto mulſo, anginis perquàm utiliter gargarizatur: contra ceraſtis morſus, potum ex uino, auxilio eſt. Sylueſtris raphani, quam Romani armoraciam uocant, folia ſatiuo ſimilia, ſed magis lampſanam imitantur: radix gracilis, tenera ſubacris. Tam folium, quàm radix in olera recipitur: ſed hæc excalfacit, vrinam concitat, æſtuoſa eſt.

RAPHANVS Græcis dictus, Latinis Radix appellatur. In Hetruria, quòd Latinum nomen imitentur, Radice uulgò uocant: quemadmodum & Romani ſuam antiquam Raphani ſylueſtris appellationem retinent, qui ipſum primæ literæ metatheſi Ramoraciam appellant. Cæterùm cùm ſylueſtris, ſatiua longè du-

Raphani conſideratio.

RAPHANVS.

RAPHANVS VVLGARIS.

rior, acriorq́; deprehendatur, Dioſcoridis codex hîc,ut in alijs pleriſq; locis, mendi ſuſpitione non uacat, utpote qui Armoraciæ radicem reddat teneram mollemúe, & ſubacrem. Leonardus Fuchſius, medicus ætatis noſtræ clariſſimus, Armoraciam eam eſſe ſtirpem putat, quam Raphanum ruſticum nonnulli uocauere, folijs oxylapatho maioribus, radicibus acerrimis, quibus utitur uniuerſa Germania, & Pannonia ad carnium intinctus. Qua in re eũ, alioqui peritum, facilè hallucinatum crediderim, acerrimo fortaſſe illius plantæ ſapore fretum. Quòd ſi is uel Romam unquam profectus eſſet, uel cæteras notas accuratius perpendiſſet, nunquam (ut arbitror) in eum errorem incidiſſet.

Fuchſij error.

Raphani Theophraſto lib. VII. cap. IIII. de hiſtoria plantarum, plura ſunt genera: nempe corinthium, cleoneum, liothalaßium, bœotium. Adoleſcit amplißimè Corinthium, quod uel radice conſtet detecta. Hoc enim ſurſum uerſus protruditur, non ut cætera in terram ampliari ſolitum eſt. Liothalaßium, quod Thracium uocant, ualidißimũ aduerſus frigora traditur. Bœotium dulcißimum eſt, & figura rotundum, nec ut Cleoneum prælongum. Quibus folia læuia, dulciora, ſuauioraq́; ſunt: quibus autem ſcabra, acriora. Genus præterea redditur, quod folijs erucæ ſimile conſtat. Raphanus (ut lib. VIII. ſimplicium medicamentorum ſcribit Galenus) excalfacit quidem exceſſu tertio, deſiccat uerò ſecundo: agreſtis autem in utroqu e efficacior eſt. Quin & ſemen ipſum planta efficacius eſt. Facultas ei ineſt digerendi. Itaq; ad ſugillata, & alia id genus liuida ob talem facultatem accommoda exiſtunt. Meminit item Galenus Raphani libro II. de alimentorum facultatibus, ſic inquiens. Radiculam ſolam, crudamq́; urbani homines ut plurimùm prima menſa ex garo ſumunt, alui ducendæ gratia: pauci autem acetum admiſcent. Ruſtici uerò frequenter cum pane eſitant, non ſecus ac alia, quæ nobis natura non ars parauit obſonia: in quibus eſt origanum uiride, naſturtium, thymum, ſatureia, pulegium, ſerpyllum, mentha, calamintha, pyrethrum, eruca. Quippe hæc omnia uiridia, eduliorum ſunt obſonia, unà cum illis ſumpta, ſuntq́; herbacei generis plantæ. Radiculæ caulis quoq;, & folia nonnunquam eduntur, ſed neceßitate magis, quàm ſponte. Radix in eorum numero eſt, quibus obſonij potius, quàm nutrimenti nomine aßiduè ueſcimur. Vim extenuatoriam gerit, cum qua conſpicuè unà calfacit: acris enim in ea qualitas exuperat. Verno tempore caulem in altum aſſurgentem producere ſolet, ceu alia, quæ nata ſunt excauleſcere. Hic elixus eſtur ex oleo, garo, & aceto, ut rapæ caulis, ſinapiq́;, & lactucæ: nutritq́; magis caulis iſte, quàm cruda radicula, ut qui acrimoniam in aqua deponat: quanquam minimam ſanè & ipſe alendi poteſtatem habet. Quidam non ſolum caulem; ſed unà ipſas radiculas elixantes comedunt, raparum modo. Cæterùm cùm medicos, tum idiotas illos mirari ſubit, qui à cœna crudas eas edunt, concoctionis iuuandæ gratia. Ipſi quidem id ſe experientia abunde compertum habere dicunt; nullus tamen eos citra damnum potuit imitari. Radix, quæ Græcis ῥαφανὶς, Latinis item Raphanus & radix appellatur: Arabibus, Fugel, ſiue Fegiel: Italis, Raphano, & Radice: Germanis, Rettich: Hiſpanis, Rauano, & Rauanillo: Gallis, Refort.

Raphani uires ex Gal.

Nomina.

SISER

SISER.

SISER ALTERVM.

Siſer. Cap. CVII.

SISER uulgò cognitum. Cuius radix decocta ori grata eſt, & ſtomacho utilis: urinam ciet, & appetentiam inuitat.

Siſeris conſideratio.

Non deſunt, qui crediderint, album quoddam Carotarum uocatarum genus, quæ naporum modo carnium iuri incoquuntur, legitimum eſſe Siſer. Cæterùm eos hallucinari putauerim, Plinij teſtimonio ductus, qui lib. XIX. cap. V. hæc habet. Ineſt Siſeribus longitudine neruus, qui decoctis extrahitur, amaritudinis tamen magna parte relicta. Id quod in hiſce Carotarum radicibus haudquaquam reperire licet: quippe quæ nec neruum concludant, nec guſtui amaritudinem relinquant; ſed dulcedinem potius quandam præ ſe ferant. Quòd præterea Siſer ſapore ſit ſubamaro, facilè ex Galeni ſententia comprobari poteſt lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic ſcribit.

Siſari uires ex Galeno.

Siſari radix cocta ſtomacho grata eſt, & urinam mouet, ſecundo ordine excalfaciens, adiectā habens amaritudinem quandam, cum leuicula adſtrictione. hæc Galenus. Ex quibus facilè colligi poteſt, Siſera ab hiſce carotis plurimùm recedere. Sciendum igitur eſt, quòd Siſer in Italia non ſeritur; tametſi in Germania, Rheni præſertim fluminis accolæ, ſuis in hortis ſiſera frequentiſsima habeant, quæ & ſerunt, & colunt. Ideoq; Maguntiæ uenalia abunde reperiuntur, à Tincao agro illuc allata.

Siſeris forma.

Siſer folio eſt oluſatri, caule, & umbella paſtinacæ ſimili, radicibus dodrantalibus, neruoſam intus matricem continentibus, ſubamaris, & colore ſubcroceo, & quæ guſtatu gratiam cum palato non modicam ineant. Quarum in cibis præſtantia allectus Tiberius Cæſar (ut citato loco tradit Plinius) omnibus annis à Germania aduehi ſiſera curauit ex Gelduba caſtello Rheno impoſito, ubi generoſitas præcipua.

Nomina.

Quod Græci σίσαρον, Latini quoq; Siſer uocant: Mauritani, Culcas, Fiſarum, ſiue Seiſaron: Itali, Siſaro: Germani, Gierlin, & Girgelin: Hiſpani, Chiriuias: Galli, Cheruy, & Gyroles.

Lapatum, ſiue Rumex. Cap. CVIII.

EX GENERIBVS rumicis, oxylapathum uocant, quod in acutum tendit, dura habens extrema, in paluſtribus naſcens. Alius eſt ſatiuus, † illi diſsimilis. Tertium genus ſylueſtre, paruum, plantagini proximum, humile, & molle. Quartum eſt, quod alij oxalida, alij anaxirida, aut lapathon uocant. Folia eius ſylueſtri, ac exiguo rumici ſimilia: caule non magno: ſemine ſubacuto, rubente, acri, in caule, & agnatis appendicibus, emicante. Omnium decocto olere aluus emollitur. Crudi illitu, meliceridcs, roſaceo, aut croco adiecto, diſcutiuntur. Sylueſtris, & oxylapathi, & eius, quam oxa-

OXYLAPATHVM.

OXALIS.

OXALIS ALTERA.

HIPPOLAPATHVM.

lida nominant, ſemen ex aqua, aut uino utiliter bibitur, contra dyſenterias, & cœliacorum affectus, ſtomachi faſtidia, ſcorpionum ictus. Quòd ſi quis in potu præſumat, nihil molſti ex ictu prtietur. Radices ex aceto coctæ, aut illitæ, crudæ, lepras, impetigines, & ſcabroſos vngues perſanant: ſed antea locus aceto, & nitro in ſole perfricandus eſt. Pruritus corporis, decoctum earum ſedat, ſi foueatur, aut in ſolijs balnearum confricetur. Coctæ in uino, & inſtillatæ, aurium, dentiumque dolorem mulcent: ſtrumas, parotidasque diſcutiunt: lienem cum aceto extenuant. Aliqui amoliendis ſtrumis radicum geſtamine utuntur, eas collo appendentes. Tritæ, & admotæ fœminarum profluuia ſiſtunt: cum uino autem potæ regio morbo medentur, calculos ueſicæ comminuunt, menſes cient, ſcorpionum ictibus auxiliantur. Hippolapathon olus eſt magnum, in paludibus naſcens. Eaſdem habet uires, quas ſuprdicta rumicis genera.

Rumicis conſideratio.
Oxylapathū.

TAMESTI Rumex, qui & Lapathum, nomine à Græcis mutuato, appellatur, hodie in hortis non ſeratur; in ijs tamen ſponte frequentiſſimus naſcitur, nullis deficientibus notis, quibus, ſatiuus delineatur. Lapathum, quod in paludibus naſcitur, Dioſcoridi Oxylapathum uocatur, non quidem quòd guſtu acutum, ſeu acidum ſentiatur, ut oxalis, quam uulgus officinarum Acetoſam appellat, ſed quòd folijs proueniat in acutum deſinentibus. Siquidem ὀξὺ Græcorum appellatione, modò ſignificat acutum ſaporis reſpectu, modò mucronatum reſpectu formæ. Ad quod non aduertentes Auicenna, pariterq; Serapio Lapathum omne nullo diſcrimine Acetoſam nominant, perperàm id ad ſaporem referentes, quod ad foliorum figuram retulit Dioſcorides in primo lapathi genere. Plinius lib. XX. cap. XXI. Oxylapathon non niſi in paluſtribus naſcens, ſatiuo ſimilius eſſe ſcribit, cùm tamen alterum alteri diſſimile faciat Dioſcorides. Illud uerò, quod ab acido ſucco ὀξαλὶς Græcis dicitur (etſi id ſilentio inuoluat Dioſcorides) duorum eſt generum, maius nimirum, & minus. Illi folia ſunt hortenſi ſimilia: huic uerò ſagittarum figura, mollia, læuia, quibuſdam ueluti capillamentis ſubrubentibus inſperſa, ſuccoſa, folijsq; maioris acidiora. Semen utrique idem, præterquàm quòd maiori maius, minori uerò minus. Hippolapathum porrò non ſolùm in paluſtribus prouenire uidemus; ſed etiam in montibus, ijs præſertim in locis, ubi pecudes diutius ſtabulari ſolent, & ubi eorum fimo pingueſcit ſolum, illi plantæ omnino reſpondens, quæ ſub Rhabarbari nomenclatura, paſſim hodie in hortis, ac uiridarijs plantatur.

Oxalidis conſideratio.
Hippolapathum.
Lapathi uires ex Galeno.

Lapathi meminit Galenus lib. VII. ſimpl. medic. ſic inquiens. Lapathum moderatè digerentem ſortitum facultatem eſt, at oxylapathum miſtam: nam ſimul cum eo quòd digerit, nonnihil quoq; repercutit. Semen eorum manifeſtam quandam etiam adſtrictionem obtinet, adeò ut & dyſenterias, & diarrhœas, ſiue profluuia ſanet, & maximè oxylapathi. Porrò hippolapathum, quod in totum in paludibus prouenit, eaſdem dictis facultates obtinet, ſed imbecilliores. Et libro ſecundo de alimentorum facultatibus: Rumicem, ait, uti antè diximus, ſylueſtrem betam poſſit quis appellare, cùm non guſtu ſolùm; uerùm etiam facultate hortenſi betæ perſimilis ſit. Quoniam autem beta iucundior eſt rumice, idcirco ea magis homines ueſcūtur. Quare nec nos quoq; prolixius hîc de rumice ſcribere oportet, cùm in beta omnia ad rem facientia expoſuerimus.

LAMPSANA.

Nomina.

Planta, quæ Græcis λάπαθον, Latinis etiā Lapathum & Rumex appellatur: Arabibus, Humadh, Hunadh, eu Hamad: Italis, Rombice, & Lapatio: Germanis, Ampffer: Hiſpanis, Labaca: Gallis, Lampe. Quæ uerò Græcè ὀξαλίς, oxalis item Latinè dicitur: Germanicè, Sauer ampffer: Hiſpanicè, Azederilha: Gallicè, Ozeille, Vinette, & Sallette.

† Nihil fortaſſe Plinius à Dioſcoride diſſentiet ſi in hoc loco ſequamur lectionem Oribaſij lib. XI. ſimplicium: qui habet οὐ κατὰ πᾶν ὅμοιον τῷ πρώτῳ, id eſt, non prorſus ſimile primo. Nam ex hac patere arbitror, non tantum priora lapathi genera inter ſe differre, quantum uulgata lectio innuere uidetur.

Lampſana. Cap. CIX.

LAMPSANA ſylueſtre olus eſt. Plus alit, quàm rumex, & ſtomacho utilius. Cuius folia, caulesque coquuntur in cibo.

Lampſanę cōſideratio.

QVANVIS hîc inter olera, quæ in alimentorum uſum uenere, Lampſana recenſeatur à Dioſcoride; nullis tamen notis ab ipſo deſcribitur, quòd fortaſſe ſuis in regionibus notiſſima haberetur. Id quod nobis Italis non euenit. Quamobrem dixerim unà cū Plinio lib. XX. cap. IX. inter ſylueſtres braſſicas lampſanam eſſe, pedalis altitudinis, hirſutis folijs, napi ſimillimis, niſi candidior eſſet flore. Naſcitur hæc frequentiſſima in Hetruria, Apulia, ac pleriſq; Italiæ locis, ijs præſertim campis, qui aratrum eo anno minimè ſenſere: tametſi nobis hac tempeſtate non fuerit, niſi forſan ur=

Lampſanæ uires ex Gal.

gente annonæ penuria, in alimentorum uſum recepta. Meminit huius Galenus libro VII. *ſimplicium medicamentorum, his paucis uerbis. Lampſana eſa ſuccos prauos procreat. Cæterùm illita abſtergendi nonnullam, digerendiq́; facultatem poßidet.*

Nomina.

Olus hoc ut Græcis λαμψάνη, *ita Latinis, & Italis* Lampſana *nominatur.*

BLITVM.

Blitum. Cap. CX.

BLITVM eſtur oleris modo. aluo utile eſt; nullius in medicina uſus.

Bliti conſideratio.

BLITVM *duorum eſt generum, rubrum nimirum, & album. Vtrunq; notum, in hortis, & campis naſcens. Rubro caulis, & folia adeò rubeſcunt, ut coccineo colore infecta uideantur, etſi temporis tractu tandem purpureſcant. Folia amarantum referunt, ſicut etiam caulis. Quin & radix ſanguineo ſucco madet. Album prouenit ijsdem folijs, latioribus tamen, & colore ſubalbidis. Flores & ſemen racematim cohærentes, tenuibus inſident ramuſculis, ex alarum cauis prodeuntibus, panicularum effigie, ſylueſtris panici modo. Hoc olus Tridentina rura* Biedone *uulgò appellant, recipiturq́; nonnullis in cibum. Id nanque aqua prius decoquunt, demum affuſo oleo, uel butyro in ſartagine frigunt, additis allio, & omphacio, uel aceto. Veruntamen cibus is nonnunquàm (ut ego ex uiſu teſtari poſſum) uomitiones mouet, uentriculi & inteſtinorum tormina facit, & alui fluxiones ciet, excitata bile. Eaq́; propter* Plinius *lib.* XX. *cap.* XXII. *ita de eo ſcriptum reliquit. Blitum iners uidetur, ac ſine ſapore, aut acrimonia ulla. Vnde conuitium fœminis apud Menandrum faciunt mariti. Stomacho inutile eſt. Ventrem adeò turbat, ut choleram faciat aliquibus. Dicitur tamen aduerſus ſcorpiones potum, è uino prodeſſe, & clauis pedum illini. Item lienibus, & temporum dolori ex oleo.* Hippocrates *menſtrua ſiſti eo cibo putat. hactenus* Plinius.

Bliti uires ex Galeno.

Bliti meminit Galenus *libro* VI. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Blitum olus eſt eſculentum, humidæ, frigidæq́; temperaturæ, in ſecundo maximè exceſſu à temperatis. Item ſecundo de alimentorum facultatibus: Qui Porrò, inquit, atriplicis, blitiq́; guſtabilem qualitatem intelligit, braßicæq́; ſaporis commeminit, lactucam in braßicæ, ac horum olerum medio eſſe non diffitebitur: ſiquidem illa egregiè deſiccat, hæc contra planè humida, aquoſaq́; ſunt. Quapropter non ex ſolo oleo, garoq́;, ſed addito aceto ſæpius, meliusq́; aſſumuntur: aliàs nanq; ſtomacho infeſta ſunt. Diximus autem iſtiuſmodi olera non nihil ad læuigandam aluum momenti afferre, maximè ſi cum humiditate glutinoſam lubricitatē ſortita ſint, hæc* Galenus. *Quo fit, ut mirari liceat, ſi* Plinij, & Galeni *ſcripta perpendamus, quòd dixerit* Dioſcorides, *Blitum aluo utile eſſe, & nullius in medicina uſus.*

Nomina.

Eius nomen Græcum eſt βλῖτον: *Latinum,* Blitum: *Arabicum,* Bachala iamenia, *ſiue* Bachale alimanie: *Italicum,* Blito: *Germanicum,* Mayer: *Hiſpanicum* Bredos: *Gallicum,* Poree rouge.

MALVA.

Malua. Cap. CXI.

MALVA ſatiua eſui longè aptior ſylueſtri. ſtomacho aduerſatur: aluum iuuat, ſed multò magis caules: interaneis, & ueſicæ utilis. Cruda folia cum ſalis exiguo manducata, ægilopas ex melle ſanant: uerùm cùm cicatricem trahere cœperint, ea demum citra ſalem utédum eſt. Contra aculeatos apium, ueſparumque ictus, illita efficax eſt: eadem cruda cum oleo trita peruncti

non

MALVA ARBOREA.

non feriunt: vlcera manantia in capite, furfuresq; cum urina ſanat. Sacris ignibus, & ambuſtis decocta folia, tritaque, utiliſsimè ex oleo imponuntur. Eius decoctum vuluas inſeſsione mollit: prodeſt eroſionibus ueſicæ, & inteſtinorum, uuluæ ſediſque, clyſtere infuſum. Ius decoctæ cum radice ſua contra omnia uenena auxiliatur, ſi continuò à bibentibus reuomatur. contra phalangiorum morſus remedio eſt. lac euocat. Semen in uino potum, addito loti ſylueſtris ſemine, ueſicæ cruciatus lenit.

Maluæ conſideratio.

MALVA *uulgaris adeò notitiæ eſt, ut nulli ferè reperiantur, qui eam non nouerint. Plura eius genera: ſed ea, quæ aliquibus locis in Italia arboreſcit, nil aliud eſt, quàm ſatiua cultorum mangonio in tantam magnitudinem aſſurgens, ut libro primo de plantarum hiſtoria cap. V. prodidit Theophraſtus, cum inquit. Quædam etiam comperta ſunt ob culturam diuerſa effici, atq; à ſua natura diſcedere, ut Malua in altum ſe attollens, atque in arborem tranſiens. Quippe ita fit neque tempore longo, ſed menſibus ſenis, aut ſeptenis, ita ut longitudine, craſsitudineq; inſtar haſtæ poſsit grandeſcere: quapropter commodè ad uſum baculi uenit. Tempore uerò longiore exacto, pro ratione magis quoque incrementa capeſsit. hactenus Theophraſtus. Plinio libro XIX. cap. IIII. præter eam, quæ in Arabia ſeptimo menſe arboreſcit, & baculorum uſum præbet extemplo, eſt & Malua arbor in Mauritania Lixi oppidi æſtuario, ubi Heſperidum horti fuiſſe produntur. Ipſa altitudinis pedum uiginti, craſsitudinis quã circumplecti nemo poſsit. In ſimili genere habetur & canabis. Maluam, quæ in arborem degenerauerat, uidi ego primùm Grignani ad Benaci ripas in quodam monachorum cœnobio, ubi eorum otio, & cultu tantam ſibi aſciuerat amplitudinem. Eſt & ea inter maluarum genera recenſenda, quæ in hortis ac uiridarijs folio exit magno, rotundo: caule tricubitali: floribus roſarum effigie rubentibus, candidis, uel ſubrubeis, nullo tamen odore fragrantibus. Nam ſi ut roſæ nares conciliarent, quemadmodum oculos hilari forma, ac coloris uiuacitate alliciunt, nulli dubium eſt, quin de præſtantia, ac pulchritudine cum ipſis roſis certare potuiſſent.*

Maluæ uires ex Galeno.

Maluæ meminit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Malua agreſtis quidem digerentis paululum, & emollientis leuiter eſt facultatis. Hortenſis uerò quantò plus habet aqueæ humiditatis, tantò facultate imbecillior eſt. Fructus eius tantò ualidior eſt, quantò & ſiccior. Porrò huius generis eſt & ea, quæ anadendromalache nuncupatur, ſed efficaciſsima comprehenſarum in digerendo. Appellatur etiam althea. Et libro II. de alimentorum facultatibus: Eſt, inquit, ab hac hortenſi alia quædam ſylueſtris malua, ceu à lactuca eſt θριδακίνη, id eſt lactuca ſylueſtris. Inter uerò has congeneres plantas id eſt diſcriminis, nempe quòd ſicciora ſint ſylueſtria, ſatiua humidiora. Permiſtum quoq; eſt maluæ ſucco aliquid glutinoſum, quo lactuca caret. A' refrigerandi facultate manifeſtè abeſt, ut etiam ante ſumptionem cernere licet, ſi ex ambobus uiciſsim oleribus cataplaſma ad calidum quempiam affectum, quale eſt eryſipelas, componas: id quod factitare homines conſueuerunt, molliuſcula folia perquàm diligenter tundentes, donec ad læuorem exactiſsimum redacta ſint. Tum nanque cognoſces lactucam manifeſtò refrigerare: maluam uerò modicum, & quaſi tepidum quendam calorem obtinere. Facilè hoc olus deorſum labitur, non tantùm quia humidum eſt; ſed etiam quia glutinoſum, præcipuè cùm oleum, garumq; affatim unà hauritur. Ad concoctionem mediocriter ſe habet. Si horum trium oleorum, ſuccos inter ſe compares, tenuis & abſterſorius betæ, maluæ craſsior glutinoſiorq;, lactucæ in utriuſque medio ſtatuetur.

Nomina.

Herba, quæ Μαλάχη Græcè, malua Latinè uocatur: Arabicè, Chubeze, ſeu Chabazi: Italicè, Malua: Germanicè, Pappel: Hiſpanicè, Maluas: Gallicè, Malue.

Atriplex. Cap. CXII.

ATRIPLICEM aliqui chryſolachanon vocant. cognitum olus eſt. Duo eius genera, ſylueſtre, & ſatiuum. Coctum eſtur, ut olus: aluum mollit. Panos diſcutit, ſiue crudum, ſiue coctum illinatur. Semen cum aqua mulſa potum, regium morbum ſanat.

ATRIPLEX SATIVA.

ATRIPLEX SYLVESTRIS.

Atriplicis cõſideratio.

ETSI in Hetruriæ hortis rara admodum ſit Atriplex; frequentiſsima tamen apud Inſubres ſeritur, quòd ex ea præſertim rura ſibi quoddam placentæ genus conficiant hoc modo. Incidunt enim acutiſsimo cultello Atriplicis folia, & caſeo in ſcobem attrito, butyro, ac ouis commiſcent, & in ſartaginibus folioſa paſta ſubſtrata, decoquunt, comeduntq; abunde, perunctis undiq; labijs. Hæc inter olera ocyſsimè aſſurgit: nam & ſeritur, & manditur decimo quinto à ſatu die. Folia promit caule tenus lata, in mucronem tamen deſinentia, ſagittarnm inſtar, pinguia, ſucoſa, colore ex uiridi in luteum langueſcente. Caulis, qui illi rubet, multis undiq; adnatis, ad quatuor cubitorum menſuram adoleſcit: ſemine preſsis, tenuibusq; folliculis concluſo. Præſtat Atriplex in cibis uere tantum: ſiquidem ut ocyſsimè creſcit, ita & uelociſsimè ſeneſcit, & deperditur.

Recentiorũ quorundã opinio tepro.

Credidere recentiorum quidam Atriplicem, & Spinaciam uulgò dictam, eiuſdem eſſe generis. Verùm ij, meo quidem iudicio, falluntur apertiſsimè. quippe præter id quòd Spinacia nouum in Italia olus eſt, & foliorum, & caulis, & ſeminis forma, atq; colore ab atriplice maximè differt, ſicuti & ſapore. Nanq; ſuſpicatur Manardus Ferrarienſis, neſcio tamen qua ratione ductus, Atriplicem, & Spinatiam chryſolachani ſpeciem eſſe. Sed eius ſententiam minimè probandam cenſeo: chryſolachanon enim Latinis aureum olus ſignificat. quod tametſi Atriplici competere poſsit; non tamen ob id Spinaciæ conuenire uidetur, quæ folijs, caule, flore, ac ſemine perpetuò uireſcit.

Atriplicis alia genera.

Cæterùm duo alia Atriplicis genera habentur, unum ſylueſtre, alterum maritimum. Illud in campeſtribus, atque etiam alibi ſponte prouenit: hortenſi omnibus propè notis reſpondet, præter quàm folijs, quæ albidiora ſpectantur. herba uulgò cognita eſt. Atriplex uerò in maritimis naſcens, cuius nulla (quod equidem ſciam) facta eſt mentio à Dioſcoride & Galeno, ijs facilè ſeſe offeret, qui non grauabuntur, ut hanc & alias maritimas herbas cognoſcant, maris litora peragrare. Eam nos copioſam inuenimus Tergeſti ad ſalinas in maris litore, nimirum diuerſam ab halimo olere maritimo, ut eius imago, quàm hîc damus, aperte declarat.

Kali Mauritanorum mẽtio.

Inibi quoque plantam illam nobis contigit uidere, quæ KALI. Mauritanis appellatur, cuius cinere utuntur fabri uitriarij ad uitrum conficiendum: ex decocto autem eiuſdem herbæ paratur ſal illud, quod Alkali ijſdem dicitur. Hæc cùm primùm terra emergit, folium eſt tereti forma, minori ſedo non abſimile: atque deinde creſcens, caule erecta geniculato, non multo pòſt tempore in digitalem fermè longitudinem attollitur. Cùm uerò amplius adoleuerit, è geniculis folia emittit pinguia ac craſſa, in medio caua, & ex lata origine mucronata. Vbi deniq; planta adulta ſeneſcit, folia in caulium cacuminibus longè minora exilioraq; conſpiciuntur, colore rufo: ex quorum ortu pilulæ prodeunt rotundæ ac paruæ: quibus exile ſemen includitur. Caules habet pingues & rufos. Sapor uniuerſæ plantæ ſalſus, ueluti crithmo. Hanc quidam alteram Dioſcoridis Anthyllidem eſſe cenſent. Sed errant, meo quidem iudicio, ut latius dictum eſt in ſequenti libro, tum etiam in ea Apologia, quam in Amathum illum Luſitanum ſcripſimus. Atriplex, ut

memoriæ

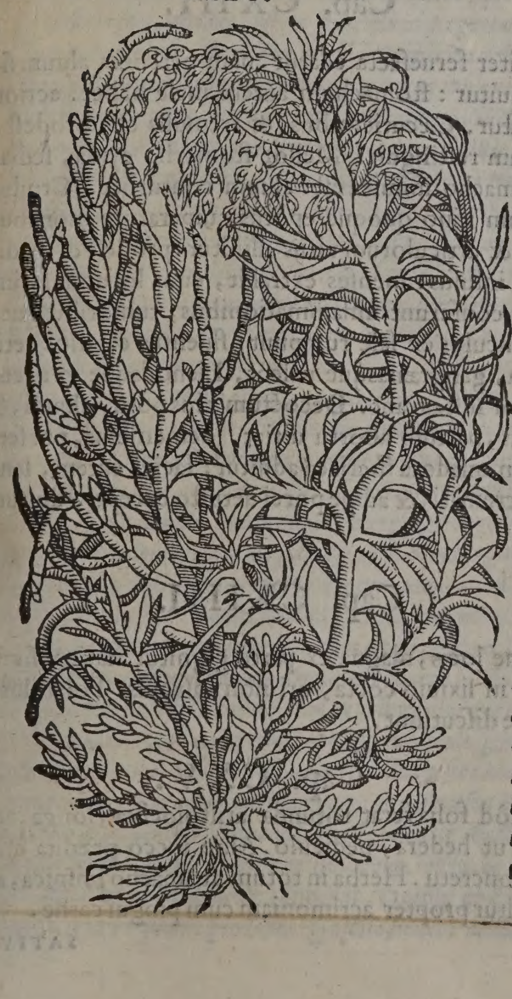
SPINACIA.

ATRIPLEX MARINA.

KALI.

Atriplicis uires ex Gal.

memoriæ prodidit Galenus libro VI. *ſimplicium medicamentorum, humida, & frigida temperie eſt, humida quidem ſecundi ordinis à medijs, frigida uerò primi, quam utique tepidam eſſe caliditatem poſuimus, cuiuſmodi roſis ineſt: non tamen adſtrictionis eſt particeps, ſed aquea eſt, & minimum terrena, ſimiliter maluæ. Quin & uentrem celeriter permeat, ut illa, ob lubricitatem. Porrò paululũ omnino eius eſt, quod digerendi obtinet potentiam. Hortenſes autem atriplex, & malua, quàm agreſtes tum humidiores ſunt, tum frigidiores. Proinde phlegmonis, & phygethlis incipientibus, gliſcentibusq́;, & mollibus etiámnum, ac uelut feruentibus hortenſes: uigentibus autem, & declinantibus, ac indureſcentibus commodiores ſunt agreſtes. Semen eius abſtergendi uim habet: itaque ad morbum regium ex pituitæ (rectius fortè hepatis tegendum) infarctu prognatam utile eſt. hæc Galenus. Scribit Serapio Raſim uidiſſe hominem quendam, qui ex Atriplicis ſemine duarum drachmarum pondere ſumpto, crebris tum uomitionibus, tum alui deiectionibus uexatus fuit, adeò ut ad extremam uirium imbecillitatem deuenerit. Quod mihi quidem mirum non eſt: quandoquidem noui ego pharmacopolam quendam, qui ad ruſticos purgãdos Atriplicis tantùm ſemen exhibebat: quod ijs non ſine moleſtia magna aluum abunde ciebat, atque etiã ſimul crebos prouocabat uomitus. Quæ tamen facultas paucis, ut puto, hactenus innotuit.*

Nomina.

Atriplex ſic Latinis, Græcis ἀτρά φαξις, *&* χρυσολάχανον *uocatur: Arabibus, Cataf, ſeu Caraf: Italis Atriplice: Germanis, Molten & Milten: Hiſpanis, Armoles: Gallis, Follete, & Femes.*

BRASSICA CRISPA.

BRASSICA CAPITATA.

Braſsica. Cap. CXIII.

BRASSICA ſatiua aluo idonea eſt, ſi modò leuiter feruefacta edatur. nam percocta aluum ſiſtit, ſed multò magis bis cocta, aut quæ in lixiuio coquitur: ſtomachum autem malè habet. acrior eſt æſtiua. In Aegypto propter amaritudinem non eſtur. Cæcutientibus, & tremulis eſſe prodeſt. Summo cibo ſumpta crapulam diſcutit, & uini noxam reſtinguit. Melior ſtomacho cyma, ſed acrior, & ad ciendum urinam ualidior. ea condîta ſtomacho inimica eſt: aluum conturbat. Crudus ſuccus cum nitro, & iri deuoratus, aluum emollit: cum uino quoque epotus, uiperarum morſibus auxiliatur: cum fœni græci farina, & aceto, podagris, & articulorum uitijs illinitur: prodeſt & ſordidis ulceribus, & uetuſtis illitus: caput purgat naribus infuſus: menſes extrahit, cum loliacea farina inditus. Folia per ſeſe illita, aut cum polenta trita, conferunt inflammationibus, tumoribusque: epinyctidas, ignem ſacrum, leprasque ſanant. carbunculos ex ſale rumpunt: fluentes capillos retinent. Cocta addito melle aduerſus depaſcentia ulcera, gangrænasque ualent. Lienoſisque ex aceto cruda proſunt. Manſa, deuorato ſucco, retuſam uocem inſtaurant. Decoctum eius potu, aluum, & menſes ciet. Flos poſt conceptionem in peſſo ſubditus, partum abortu uitiat. Semen eius, præſertim quæ in Aegypto naſcitur, potum tineas repellit. In antidota theriaca additur: faciei cutem, lentiginesque expurgat. Virentes cauliculi cum radice cremati, & adipe porci uetuſto excepti, diuturnos laterum dolores mitigant.

Braſsica ſylueſtris. Cap. CXIIII.

SYLVESTRIS Braſsica, maritimis præruptisque locis, magna ex parte gignitur: ſatiuæ ſimilis, ſed candidior, hirſutiorque, amara. Cuius cyma in lixiuio cocta, ori non inſuauis. Folia illitu uulnera conglutinant, & inflammationes, tumoresque diſcutiunt.

Braſsica marina. Cap. CXV.

MARINA Braſsica à ſatiua prorſus abhorret, quòd folia ferat rotundæ ariſtolochiæ, longa, tenuia: ſingula à ramulis rubentibus exeunt, ſingulari, ut hedera, pediculo. Albo ſucco prædita eſt, ſed pauco, ſalſo guſtu, & aliquantum amaro, pingui concretu. Herba in totum ſtomacho inimica, acris: vehementiſsimè aluum ciet in cibo cocta. Coquitur propter acrimoniam cum pingui carne.

BRASSICA MARINA.

Braſsicæ ſatiuæ genera.

SATIVA Braßica, Theophraſto, & Plinio auctoribus, in multiplici recenſetur genere. Id quod & horti in Italia atteſtantur: nam in ijs multiplex, & uaria creſcit Braßica. Cato braßicæ tria fecit faſtigia. Vnam grandibus latisq; folijs, caule magno tonſili cymarum luxuria. Alteram criſpo folio, quam ab apij ſimilitudine apianam uocant. Tertiam propriè uocatam crambem, minutis caulibus, tenerioribus folijs, læuem, teneram, tenui ſucco, acerrimam quidem omnium, & magis medicamentoſam. Verum Plinius libro XIX. cap. VIII. Braßicæ (ut diximus) complures enumerauit ſpecies. Inter quas eam Sabellicam appellari tradidit, quæ criſpis admodum folijs, lactucæ modo in ſe concluditur, intus albicans, tenera, ſubdulcis, & quæ hac ætate omnium præſtantißima habetur. Ait enim, Sabellicæ uſque in admirationem criſpa ſunt folia, quorum craßitudo caulem extenuat, ſed dulcißima perhibetur ex omnibus. Eſt & capitata conglomeratis undique in orbem folijs, Plinio lacuturris appellata, qui loco citato ſic inquit. Nuper ſubiere lacuturres ex conualle Aricina, ubi quondam fuit lacus turriſq;, quæ remanet, capite prægnandes, folio innumeri. Alij in orbem porrecti, alij in latitudinem toroſi. Nec plus capitis ullis poſt tritianum, cui pedale aliquando conſpicitur: & cyma nullis ſerior. Quæ omnia noſtratibus braſſicis capitatis, quæ uulgò Capucci dicuntur, pulchrè reſpondēt.

Eſt inſuper ex ijs, quæ noſtris Italiæ hortis proueniunt, alia quædam, cuius caulis rapi in morem extuberat, manditurq; ſubinde medulla, pingui iure incocta raporum modo. Huius non reperio meminiſſe Plinium, nec eo uetuſtiores alios, qui de hortorum ſationibus ſcripſere: ſicuti nec illius, quæ folijs admodū per ambitum laciniatis, minutimq; interciſis aſſurgit. Pernicialia porrò Braßicis omnibus cum uitibus odia ſeruantur. Vitemq; uiuam oleris huius odore fugari Theophraſtus, & Plinius affirmant: aßitamq; ad olus diffugere Varro tradidit. Quo argumento uſus Androcides, Braßicam contra temulentiam pollere credidit. Sed cur crapulam ſedet, id cauſæ reddidit in problematibus Ariſtoteles, quòd ſcilicet dulcem nimirum ſuccum, abſtergentemq; contineat.

Braſsicæ ſylueſtris cōſid.

Sylueſtris in maritimis noſtris Senenſibus Argentario promontorio, alijſq; tum Tyrrheni, tum Adriatici litoribus frequens naſcitur. Hanc non longè à Terracina urbe, uia qua itur Neapolim, plurimā uidimus, folijs domeſticæ ſimilibus, ſed hyoſcyami modo hirſutis, amaro ac inſuaui guſtu. Ex ſemine Braßicæ ueteris (ut Plinius eſt auctor lib. XIX. cap. X.) rapæ fiunt, atq; inuicem.

Braſsicæ uires ex Gal.

Braßica ſatiua, & eſculenta, ut memoriæ prodidit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, deſiccandi uim habet tum eſa, tum foris impoſita, non tamen etiam admodum acrem. Alioqui & ulcera glutinat, & maligna ulcera ſanat: præterea phlegmonas iam induratas, ac ægrè ſolubiles, & id genus quoque eryſipelata. Eadem facultate epinyctidas, & herpetes ſanat. Habet quiddam etiam in ſe abſterſorium, quo lepras curat. Porrò ſemen eius potum lumbricos interficit, maximè braßicæ Aegyptiæ, quanto ea ſcilicet temperatura ſiccior eſt. Sanè amaræ qualitatis particeps ſemē eſt, ſicut uidelicet omnia alia medicamenta, quæ ad lumbricos idonea ſunt. Secundum eandem facultatem ephelidas, & lentes, & quæcunq; alia modicam abſterſionem poſtulāt, adiuuat. Caules braßicæ combuſti, cineres efficiunt admodum deſiccantes, ut uidelicet iam adurentem uim participent. Hac ratione ei ueterem adipem commiſcentes, ad inueteratos laterum dolores, & ſi quid eius fuerit generis, adhibent. Nam ualenter digerens medicamentū efficitur. Braßica uerò agreſtis quodammodo calidior, ſicciorq; domeſtica eſt, ceu alia propemodum omnia agreſtia ſui generis, domeſticis ſecundum utranq; hanc facultatem ualentiora ſunt. Quamobrem neque intra corpus citra noxam ſumitur, ut quæ longius ab humana receſſerit temperatura. Eadē de cauſa, & guſtantibus amarior eſt, quàm domeſtica: quanquàm domeſtica quoq; ſubamarū quiddam, & acre contineat: ſed utranq; habet agreſtis ualidam. quare etiam extergit, & digerit quàm domeſtica ualentius. Marina autem braßica ſuprà quàm quòd uentrē deijciat, utpote ſubſalſa, & ſubamara guſtu, fuerit ſanè etiam ad externos corporis uſus, & ad omnia ea, ad quæ tales qualitates accommodantur, idonea. Et lib. II. de aliment. facultate: Braßica quoque, inquit, à multis ut obſonium eſtur: medici autem, ut deſiccante medicamento, ea utuntur. Diximus de hac quædam cùm de facultatibus medicamentorum ageremus, tum etiam in libro ſuperiore: quæ nunc ſummatim perſtringemus. Ergo braßicæ ſuccus purgandi uim quandam obtinet: contrà ſolidum eius corpus ſiccitatis ratione cohibere magis, quàm incitare deiectionem poteſt. Proinde cùm expellere alui excrementa propoſitum erit, aheno, in quo elixa unà cum aqua fuit, propius admoto, ipſam eximere confeſtim, uaſculoq; in quo paratur, oleum cum garo inijcere oportebit: ſi ſalem pro garo ſumas, nihil refert. At humentem aluum ſiccare uolentes, cùm mediocriter bullijſſe uidebitur, priore aqua effuſa repentè, aliam calentem inijcimus: ac ita rurſus in ea diſcoquimus, uſq; dum tenera flaccidaq; euaſerit. quod non facimus, cùm uentris ſubducendi gratia ſumitur. hactenus Galenus.

Braſsicæ marinæ conſideratio.

Cæterùm licet Dioſcorides prodiderit marinam braßicam folia ferre rotundæ ariſtolochiæ, longa, ac tenuia; ea tamen non ab re ab omnibus eſſe cenſetur, quam uulgus officinarum Soldanellam appellat. Quippe quæ in maritimis naſcatur, folijs lacteo ſucco madeat, ramulis conſtet rubentibus, è quibus prodeunt ipſa folia, hederæ modo, quæ guſtu ſalſa, & amara, & quadántenus acria ſentiuntur.

Locus Dioſcor. ſuſpect'. Ruellij error. Syluatici error. Nomina.

Quamobrem Dioſcoridis codicem hoc in loco, ſicut & in alijs permultis, mendi ſuſpicione non uacare putamus. Facile enim eueniſſe crediderim librariorum incuria, ut folia μακρὰ, id eſt, longa, pro μικρὰ, id eſt, parua; hoc loco ſucceſſerint: & certè facilis fuit unius literæ lapſus. Siquidem Soldanella uocata omnibus notis marinam braßicam repræſentat, exceptis folijs, quæ ſunt ariſtolochiæ rotundæ minora. Ruellius uir doctißimus, etſi in hoc nobiſcum cæteriſq; conſentiat, quòd marina braßica hæc ſit herba, quæ uulgò Soldana, & Soldanella dicitur, nulla etiam (ut inquit) reclamante nota; in eo tamen manifeſtè aberraſſe deprehenditur, quòd Soldanæ folia ariſtolochiæ longæ, atq; etiam prælonga reddiderit. Errat præterea in hac plãta Matthæus Syluaticus pandectarum auctor, quòd crediderit Arabum Chachile Soldanellam eſſe. Cuius error apertè conuincitur ipſius Serapionis teſtimonio: quippe qui Cachile ſuum uſneæ ſimile fecerit, folioq; non ariſtolochiam, ſed naſturtium imitari tradiderit. Marinam braßicam in litoribus Venetis, Aquileienſibus, ac Tergeſtinis, ubi copioſa naſcitur, nos ſæpius uidimus, ac legimus. Κράμβη ita Græcis, Braßica Latinis appellatur: Mauritanis, Corumb, ſiue Karumb: Italis, Cauolo, & Verza: Germanis, Koel: Hiſpanis, Colhes, & Coues: Gallis, Choils.

BETA NIGRA.

BETA CANDIDA.

Beta. Cap. CXVI.

Beta duorum generum eſt. E quibus nigra coquitur cum lenticula, vt uentrem ſiſtat: quod magis radice eius præſtatur. Candida aluo utilis eſt. Vtraque tamen propter nitroſum humorem, quem habet in ſe, noxij ſucci eſt. Vnde ſuccus earum, cum melle naribus inditus, caput purgat: aurium doloribus auxiliatur. Decoctum radicis, & foliorum, furfures, lendesque deterget: perniones fotu mitigat. Crudis folijs uitiligines, nitro antea perfrictas: alopeciarum inanitates, ſcalpello prius exaſperatas: atque depaſcentia ulcera, illini prodeſt. Eruptionibus papularum, igni ſacro, ambuſtisq; cocta medetur.

Betæ conſideratio. Betę facultates ex Gal.

Beta *tam candida, quàm nigra in Italiæ hortis frequentißima naſcitur. In Germania tamen habetur & rufa, non modò folijs; ſed etiam radice, quæ illi raporũ oblongorum magnitudine extuberat: colore adeò rufeſcente, ut eius ſuccus uiuum ſanguinem referat. Hanc Germani hyeme cineribus calentibus obrutam coquunt, ſubinde corticibus exuunt, & in acetarijs aſperſo pipere concinnant ad eſum, carotæ uulgò uocatæ modo. Sed & illis dulcior eſt, & guſtui gratior. Betæ facultates adnotauit Galenus lib.* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Beta nitroſæ facultatis particeps eſt, qua tum digerit, tum extergit, & per nares purgat. Cæterùm cocta nitroſitatẽ omnem exuit, fitq; facultatis phlegmonis aduerſæ, leuiter digerentis. Porrò ad detergendum, digerendumq; ualidior eſt beta alba. Nam nigra adiunctum habet adſtrictionis quippiam, & magis in radice, quàm alijs partibus. Et libro* II. *de alimen-*

torum

torum facultatibus inquit. Betæ abſterſorius ineſſe ſuccus conſpicitur, adeò ut aluum ad excretionem extimulet, & nonnunquam ſtomachum demordeat, præſertim ijs, quibus natura ſenſu exactiore præditus eſt: ob idq́; largius commanſa, ſtomachum infeſtat. Huius, ceu aliorum olerum, exigua eſt alimonia. Iecoris obſtructionibus, quàm malua, aptius accommodatur: magis autem ubi cum ſinapi eſtur, aut aceto. Lienoſos item ſimiliter mãducata mirificè iuuat. Iure enim quis ipſam medicamentum potius, quàm alimentum dixerit, ubi hoc modo manditur. hactenus Galenus. Inueniri ſylueſtrem Betam tradidit Plinius libro XX. cap. VIII. eamq́; uocari Limonium, quod deſcribitur à Dioſcoride libro quarto, à Galeno uerò libro VII. ſimplicium medicamentorum. Cuius ſententiæ refragatur Galenus libro II. de alimentorum facultatibus, cùm inquit. Equidem non ſatiuam ſolùm maluam; ſed agreſtem quandam etiam eſſe perbibuimus, quemadmodum & lactucam. At agreſtis Beta nulla eſt, niſi utiq; quis lapathum ita nominare uelit. Candida beta, Plinio loco nuper citato auctore, cocta, & cum allio crudo ſumpta, alui tineas enecat. Succus à fæcibus expurgatus (ut ipſe ſæpius periculum feci) clyſteribus infuſus, ad indurata alui euocanda excrementa mirum in modum pollet, præſertimq́; ubi lenientia clyſmata nihil profecerint. Olus Græcè Τεῦτλον, Latinè Beta uocatur: Arabicè, Decka, & Celb: Italicè, Bietola: Germanicè, Mangolt, & Pieſſen: Hiſpanicè, Aſelgas: Gallicè, Porree. Beta ſylueſtris Plinio.

Portulaca. Cap. CXVII.

PORTVLACAE vis adſtringit. Capitis doloribus, inflammationibus oculorum, cæteriſque, cum polenta imponitur: ardoribus ſtomachi, ſacro igni, veſicæ doloribus, auxilio eſt: commanducata dentium ſtupores ſedat: ſtomachi, & inteſtinorum æſtuationem, fluxioneſque mulcet: renes, & veſicam adiuuat. etiam ſi eroſionem ſentiant: veneris impetus exoluit. Succus epotus ſimili effectu prodeſt, in febribus ualens. Contra teretes uentris tineas, cruentam excreationem, dyſenteriam, hæmorrhoidas, & profluuia ſanguinis, percocta efficax eſt: item contra ſepis morſus. Ocularibus medicamentis utiliſsimè commiſcetur: interaneis fluxione laborantibus, atque vuluarum eroſionibus, infunditur: contra dolores, quos æſtus excitauit, caput ex roſaceo, & oleo fouetur: eruptiones popularum in capite, cum uino emendat: vulneribus, quæ ad ſyderationem ſpectant, ex polenta illinitur.

PORTVLACA omnibus uulgariſsima eſt. Duo eius habentur genera. Vnum ſatiuum, cui folia inſunt latiora, et caulis craſsior in altum ſe attollens. Alterum uerò ſylueſtre humi repens, minoribus, tenuioribus, ac crebrioribus folijs. Portulacæ meminit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcribit. Portulaca frigida, & aquea temperamento eſt, paucæ cuiuſdam particeps auſteritatis. Proinde fluxiones repellit, & maximè bilioſas, & calidas, cum eo, quòd eas mutet, et in qualitate alteret, magnopere refrigerans. Et fuerit ſanè in refrigerandi quidem facultate tertij exceſſus à temperatis, ac medijs: in humectandi uerò ſecundi. Hac ratione & æſtuantes, ut ſi quid aliud, adiuuat tum uentris oſculo impoſita, tum totis hypocondrijs, potiſsimum in febribus hecticis. Præterea dentium ſtuporem ſanat, nempe quæ ab acidorum ſuccorum contactu, aſperè exiccata fuerant, leniens, atque replens, utpote cùm uiſcoſam habeat humiditatem. Similiter uerò & ſuccus eius. Itaq; non foris modò impoſitus; ſed epotus quoq; refrigerat. Hoc ſanè & toti herbæ comeſæ accidit. Quoniã autem ſubaſtringit, utiliter dyſentericis editur, & muliebri profluuio, & ſanguinis reiectionibus. Sed ad hæc quidem multò eſt, quàm herba, ſuccus ipſius efficacior. Portulacę genera. Portulacæ uires ex Gal.

Et lib. II. de alimentorum facultatibus: Portulaca (inquit) quidam ut cibo utuntur: ſed imbecillem præbet alimoniam, eamq́; humidam, frigidam, & glutinoſam. Vt medicamentum autem, dentium ſtupori medetur ob lentorem ſuum morſus expertem. de ea diffuſius in opere de facilè parabilibus ſumus locuti. Hæc ipſa, ut tradidit Plinius lib. & cap. XX. emplaſtri modo imponitur umbilico prociduo. Sanat & mammarum, & podagræ inflammationes, cum melle, aut cimolia creta. Prodeſt in uniuerſum omnibus calidis affectibus. Huius herbæ nomen Græcũ eſt ἀνδράχνη Latinum, Portulaca: Arabicum, Bakleancha, ſeu Bachele albanicha: Italicum, Portulaca, Procacchia, & Porcellana: Germanicum, Burtzelkraut, & Portzelkraut: Hiſpanicum, Verdolagas, & Baldroegas: Gallicum, Pourpier, & Pourchaille. Nomina.

Aſparagus. Cap. CXVIII.

CORRVDA, ſiue ſylueſtris aſparagus, vulgaris eſt notitiæ. Huius caliculi in cibo cocti, ventrem

A 2 emolliunt,

ASPARAGVS.

emolliunt, urinam cient. Radicis decoctum contra vrinæ difficultatem, regium morbum, renum vitia, & coxendicum cruciatus, in potu proficit: cum vino autem, phalangiorum morſibus auxiliatur. Si decocti ſuccus ſuper dente contineatur, eius dolori medetur. Semen potum ad eadem valet. Canes, ut aiunt, ſi decoctum bibant, emoriuntur. Aſparagum etiam naſci prodiderunt, arietis cornibus contuſis, atque defoſsis. quod, quantum equidem ſentio, planè à ueritate abhorret. † Altilis autem aſparagus, multis ramis fruticat, folijs fœniculi, longis, numeroſis: radice rotunda, grandi, ſpongiam habente. Huius teneri cauliculi triti in uino albo, renum dolores ſedant. Aſſus autem, coctúsue, urinæ ſtillicidium, difficultatemque, ac dyſenterias mitigat. Radix cum uino, aut aceto cocta, luxatos artus mulcet. Decocta cum ficis, aut ciceribus, ſumpta, regium morbum ſanat: coxendicis cruciatus, ſtranguriamque leuat. Alligata radix, aut hauſtum eius decoctum, conceptum adimit, & ſterilitatem adfert.

Aſparagorũ vires ex Gal.

Asparagi *tam ſatiui, quàm ſponte naſcentes, in Italia notiſsimi ſunt. Meminit horum Galenus libro* VI. *ſimplicium medicam. ſic inquiens. Aſparagus petræus, aut myacanthinus abſtergendi uim habet, idq́; citra manifeſtam aut caliditatem, aut frigiditatem. Hinc renes, ac iecur infarctu liberat, & maximè herbæ ipſius radices, & ſemen. Quin & dentium dolores ſanat ſiccitatis nomine, quam uel maximè dentes requirunt. Et lib.* II. *de aliment. facultatibus: Inſuper (inquit) aſparagorum alius regius in hortis naſcens, alius* ἕλειος *id eſt, paluſtris appellatur, ceu alius ab ijs, qui à bryonia oritur. Omnes autem ſtomacho utiles ſunt, urinam cient, & parum præbent nutrimenti. Si tamen ij probè concoquantur, olerum aſparagis magis alunt, nimirum quantò illis ſunt ſicciores. hæc Galenus.*

Ex Plinio, & Auicenna.

Aſparagi in cibo ſumpti, ut ſcribit Plinius lib. XX. *cap.* X. *oculis claritatem afferunt: pectoris, & ſpinæ doloribus proſunt. Venerem ſtimulant, & uentrem leniter molliunt. Aſparago trito cum oleo perunctos, pungi ab apibus negant. hactenus Plinius. Ceterùm, ut memoriæ prodidit Auicenna Fen ultima libri quarti, Aſparagi in cibis ſuaui odore corpus totum commendant: uerùm urinam fœtidam trahunt.*

Nomina.

Græcis ἀσπάραγος, *Latinis Aſparagus nominatur: Mauritanis, Halion, ſiue Helium: Italis, Aſparago: Germanis, Spargen: Hiſpanis, Eſparagos: Gallis, Eſparge.*

† Licet in Græcis non planè conſtet, hîc altilis, uel ſatiui aſparagi mentionem fieri; tamen non uideo, quomodo hæc ad ſylueſtrem quoq; referri poſsint, ut aliqui referenda cenſent. Cùm enim hunc notum eſſe antea dixiſſet Dioſcorides non aliam, ut ſolet, eius ſubieciſſet deſcriptionem. Quo fit, ut hæc potius ad ſatiuum referenda putemus, uel ſaltem mendum ſubeſſe ſuſpicemur.

Plantago. Cap. CXIX.

Dvo Plantaginis genera. Minor folia habet anguſtiora, minora, molliora, læuiora, & tenuiora: cauliculo anguloſo, in terram inclinato: floribus pallidis: ſemine ſummis caulibus emicante. Altera maior, lætior, uirentiorque, latis conſtans folijs, oleracei generis: cuius caulis cubiti altitudinem petit, anguloſus, ſubruber, à medio ad uerticem tenui ſemine circundatus: radicibus nititur teneris, hirſutis, candidis, digitum craſsitudine æquantibus. Naſcitur in lacunoſis, ſepibus, & locis humidis. Multò utilior magna eſt. Vim habent folia exiccatoriam, conſtringentem. quare omnibus malignis ulceribus, & fluxioni opportunis, atque elephanticis, ſordidiſque illita proſunt: profluuia ſanguinis, vlcera quæ ſerpunt, epinyctidas, carbunculos, nomaſque cohibent: uetera ulcera, & inæqualia cicatrice obducunt: chironia ſanant: ſinus conglutinant: morſibus canis, ambuſtis igni, inflammationibus, panis, parotidibus, ſtrumis, ægilopijs, illita cum ſale proſunt. Coctum cum aceto & ſale olus, dyſentericis, cœliacisque, ſumptum ſubuenit. Datur & in locum betæ cum lenticula coctum. & ad aquam intercutem, cui leucophlegmatiæ nomen eſt, datur & herba decocta poſt aridas epulas, ſic ut media antecedat. comitialibus, & ſuſpirioſis data proficit. Foliorum ſuccus, colluta ſubinde oris ulcera, purgat: cum cimolia, aut ceruſa igni ſacro medetur: fiſtulis infuſus prodeſt: lippitudinibus, & aurium doloribus idem ſuccus inſtillatur. additur quoque in oculorum collyria. gingiuis cruore ſuffuſis, & ſanguinis reiectionibus, potu confert: clyſtere dyſentericis infunditur: contra tabem datur in potu: aduerſus ſtrangulationes vuluæ, in uellere ſubijcitur, etiam ſi uulua fluxione laboret. Semen ex vino potum alui fluxiones, & ſanguinis excreationes ſiſtit. Decocta radix, & manducatu, & collutione,

PLANTAGO MAIOR.

PLANTAGO MINOR.

& collutione, dentium dolores ſedat: cadem cum folijs, vlceribus renum, & ueſicæ in paſſo datur. Ferunt tres radices, cum tribus uini cyathis, & pari aquæ modo, tertianis auxiliari: & quatuor, quartanis. Sunt qui radicis geſtamine, diſcutiendis ſtrumis utantur.

Plantaginis conſideratio.

QVANQVAM *à Dioſcoride, Plinio, Apuleio, alijsq́; omnibus antiquis authoribus, duo tantùm* Plantaginis *genera recenſentur, maius nimirũ, et minus; eam tamen, quam uulgus, quòd lanceæ cuſpidis formam referat,* Lanceolã *appellat, eſſe tertiam quandam* Plantaginis *ſpeciem, nemo eſt qui ambigat.* Hetruſcis plantago Centinerbia *uulgò uocatur, corrupto à* Quinqueneruia *uocabulo. Maior, eo quòd eius folia, quæ latiora ſunt, fibris ſeptem tanquam neruis diſtinguuntur,* Septineruia *appellatur. Media, quoniam in eius folijs quinq; apparent coſtæ,* Quinqueneruia *dicitur. Minima uerò, quòd eius folia, quæ leuiter hirſuta ſunt, tres tantùm habeant neruos,* Trineruia *dici poteſt.* Plantago *(ut ſcriptum reliquit* Galenus *lib.* VI. *ſimp. medic.) miſtæ eſt temperaturæ: habet enim quiddam aqueum frigidum: habet uerò & auſterum quiddam, id quod terreum eſt, ſiccum, frigidũ. Itaq; refrigerat ſimul, et deſiccat, et in utroq; ſecundi exceſſus à medijs eſt.* Porrò *medicamenta, quæ cum hoc quòd refrigerant, unà etiam ſicca ſunt, ea & ad ulcera rebellia omnia, & ad fluxiones, & putredines conueniunt, ac proinde & ad dyſenterias: nam & ſanguinis profluuia ſiſtunt, & ſi quid aduratur, refrigerant: tum ſinus quoq; glutinant, & alia ulcera recentia ſimul & uetera. In omnibus ferè id genus medicamentis primas tenet, aut certè nulli ſecunda eſt plantago, idq́; temperaturæ ſymmetria, et conuenientia. Nam ſiccitatem obtinet morſus expertem, & frigiditatem, quæ nondum obſtupefaciat. Semen eius, & radix ſimilis ſunt facultatis, niſi quòd ſiccioris, & minus frigidæ. Sed ſemen etiam ſubtilium eſt partium: radices uerò craßiorum. Ipſa autem herbæ folia exiccata tenuioris, & minus frigidæ facultatis fiunt: nempe difflato ex eo, ac digeſto excremento aqueo. Hac ratione & radicibus utuntur ad dentium dolores tum mandentes, tum collutionibus ipſorum incoquentes. Præterea ad iecinoris, & renum obſtructiones, non has tantùm adhibent; ſed folia quoq;, et multò magis ſemina. Hæc enim quandam in ſe abſtergendi facultatem obtinẽt: quam & in herba uiridi ineſſe ſatis conijci poteſt, uerùm ab humiditatis copia uinci.* Herba, *quæ* Græcis ἀρνόγλωσσον, Latinis Plantago *uocatur:* Arabibus, Liſen, *aut* Leſan albamel: Italis, Piantagine: Germanis, Vuegerich: Hiſpanis, Lhantem, Tamehagem: Gallis, Plantain.

Plãtaginis vires ex Gal.

Nomina.

Sium, ſeu Lauer. Cap. CXX.

SION in aquis inuenitur, frutice pingui, recto, folijs latis, oluſatro ſimilibus, ſed minoribus, & odoratis. Quæ cruda, coctaq́; eſu, calculos rumpunt, atque excernunt, vrinas cient, menſes, & partus extrahunt, dyſentericis in cibo auxiliantur. De ſio Crateuas tradit, herbam eſſe fruticis ſpecie, pauca folia ferentem, rotunda, maiora quàm menthæ, nigra, & ad erucam accedentia.

SIVM.

Sij conſideratio.

SIVM in ſcaturientium fontium riuis, quorum aquæ hyeme calent, æſtate uerò frigeſcunt, plerunq; naſcitur. Cæterùm falluntur apertiſsimè, qui pro Sio herbam Creſcione uulgò uocatam, tam ſcilicet dulcem lactucæ ſimilem, quàm acrem, ac ſubamaram, cui naſturtij ſapor, & erucæ folia inſunt, in medicamentis uſurpant. Quippe quòd ea non alia ſit planta, quàm ſiſymbrium aquaticum ſequēti capite à Dioſcoride deſcriptum, nō legitimū Sium, quod noſtratibus Senenſibus uulgò uocatur Gorgoleſtro. Hoc enim à Dioſcoridis Sio nullis prorſus diſsidet notis: quandoquidē pinguis eſt planta, caule recto: folijs latis, in ambitum ſerratis, olu ſatro ſimilibus, ſed minoribus, & odoratis: floribus candidis: ſemine corniculis incluſo. Rari admodum ſunt fontiū riuuli, quibus aquaticum ſiſymbrium innatet, qui Sium etiā non habeant.

Plinij lapſus.

Plinius lib. & cap. XXII. Sium cum aquatico ſiſymbrio confudiſſe uidetur: quòd Sio ſiſymbri aquatici uires aſsignauerit, nominis fortaſſe communitate deceptus. Nam Dioſcoridis teſtimonio, ſiſymbrium hoc, quod aliqui cardaminam uocant, nonnulli etiam ſium appellāt. Vnde quòd forté exiſtimauerit Plinius Sium, & cardaminā unam, & eandem plantam eſſe, uni tantùm Sio utriuſq; facultates reddidit: etſi prius lib. XX. cap. XXII. ſpeciatim de ſylueſtri ſiſymbrio in riguis proueniente diſſeruerit. Serapio Sium Senacion uocat: Verùm ſenecio Dioſcoridi alia eſt planta, ut lib. IIII. in eius mentione explicabitur.

Sij vires ex Galeno.

Sij meminit Galenus lib. VIII. ſimp. med. ſic inquiens. Sium quantum guſtu odoratum eſt, tantum etiam excalfacientis facultatis eſt particeps. Digerit autem, & urinā mouet, & calculos renū frangit, & menſes euocat.

Nomina.

Quod Græci Σίον, Latini quoq; Sium uocant: Mauritani, Ror eathalmi, & Inhamehanella, ſeu Hamehanella: Itali, Sio, & Gorgoleſtro: Germani, Vuaſſermerck: Hiſpani, Rabacas: Galli, Berle.

SISYMBRIVM HORTENSE.

SISYMBRIVM AQVATICVM.

SISYMB. AQV. ALTERVM.

Siſymbrium. Cap. CXXI.

Sisymbrivm (alii ſerpyllum ſylueſtre uocant) in ſolo inculto naſcitur, menthæ hortenſis ſimilitudine, odoratius, latiore folio. Inſeritur coronis. Calfaciendi uim habet. contra ſtillicidia urinæ, calculosque, ſemen ex uino bibitur: tormina, & ſingultus ſedat. Folia in capitis dolore, fronti, aut temporibus illinuntur. item cōtra ueſparum, apumque ictus. Vomitiones potu cohibet.

Alterum ſiſymbrii genus, aliqui cardaminā, alii ſion appellant. Ea herba riguis gaudet, & eiuſdem in locis, quibus ſion, prouenit: quæ ideo nonnullis cardamina nominatur, quòd guſtu cardamum, id eſt naſturtium repræſentet. Folia primùm rotunda prodeunt, adulta erucæ modo finduntur. Id excalfacit, urinas mouet. crudum eſtur. Purgat lentigines, cutisque uitia in facie, noctibus impoſitum matutinisque detractum.

Siſymbrii cōſideratio.

Tametsi *prodiderit* Dioſcorides *Siſymbriū in ſolo inculto naſci,* Theophraſtus *tamen lib.* VI. *cap.* VII. *de plantarum hiſtoria, & lib.* V. *cap.* VIII. *de earum cauſis, ſatiuum etiāmnū Siſymbrium in hortis reperiri poſteritatis memoriæ commēdauit. Quod ſanè eam herbā eſſe crediderim, quæ hodie in omnibus ferè hortis prouenit, quam noſtrates officinæ* Balſamitam, *uulgus uerò mentham* Romanam, *uel criſpam appellat. Quippe quòd hæc proferat folia circinata, & uulgaris menthæ latiora, criſpa tamen: caulem quadrangulum, rubentem, uirentemq́; : & odore, guſtuq́; mentha longè acrior ſentiatur. Cuius rei illud etiam, præter aſſignatas notas, manifeſtum indicium facit, quòd* Balſamita *hæc facilè in mentham degeneret, niſi diligens admodum adhibeatur cultura. Quod libro de plantarum cauſis paulò antè citato, apertè teſtatur* Theophraſtus *his uerbis. Siſymbrij mutatio in mentham, uelut prædictis oppoſita ſcilicet eſt, cùm ex neglectu eueniat. Fit enim cùm quis non excolit, neque curam ſolitam adhibet, ut radices amplius deducantur, quàm in partem ui tota conuerſa, debilior pars ſuperna conſiſtit, odorisq́; ſui uehementiam amittit, quaſi ex ambobus illis, germine, atque odore ſimilitudo proueniat. Quippe acritudine exoleſcente, reliquus odor, quia mollis quidam, remiſſusq́; eſt, proximè ad mentham accedit. Quamobrem transferre ſæpenumero iubent, ne iſtud eueniat. Hæc Siſymbrij cauſa eſt. hactenus* Theophraſtus. *Sed equidem non putauerim* Dioſcoridis *Siſymbrium ſponte in incultis naſcens, cum* Theophraſti *Siſymbrio conuenire: quin potius alterum ab altero longè diſſidere crediderim. Sylueſtre enim in* Ananienſi *agro in incultis natum compluribus locis uidimus, ac legimus, nullis deficientibus notis illi à* Dioſcoride *tributis. quod mihi quidem ſatiuo effigie planè reclamare uiſum eſt. Huc alia accedit ratio, qua facilè probari poteſt, ſylueſtre Siſymbrium à ſatiuo plurimùm differre. Quandoquidem ſi idem eſſent, cùm Siſymbrium culturæ negligentia in mentham degeneret, fieri quidem non poſſet, ut ſylueſtre aliter uſquam inueniretur, quàm in mentham permutatum, cùm nulla hominum cultura naſcatur. Quo poſtmodum fieret, ut locus, in quo Siſymbrium primò adoleuiſſet, breui temporis tractu ubique mentha ſcateret. quod tamen nuſquam hactenus factum reperi. Cæterùm* Braſauolus, *cùm hæc fortaſſe non perpendiſſet, credidit* Balſamitam, *quam ipſe* Florentinam *mentham appellat, tam ſatiuum, quàm ſylueſtrem Siſymbrium indifferenter explere poſſe. Qui præterea fatetur ſe uidiſſe (quòd potius eum oculos feſelliſſe putauerim)* Balſamitam *deſciuiſſe in calaminth†am,* Plinium *quidem, non* Theopraſtum *ſecutus. Siquidem* Theophraſtus *in mentham, non in calaminthām Siſymbrium deſciſcere prodidit.* Plinij *uerò codices nonnulli libro* XIX. *cap.* X. *ſcriptum quidem habent, quòd Siſymbrium in calaminthām degenerat, quam lectionem accepit* Braſauolus: *ſed ea lectio deprauata cenſetur. Idcirco factum eſt, ut ij, qui* Plinium *caſtigarunt, eam reſtituerint, quòd compertum habuerint* Plinium *ex* Theophraſto *hiſtoriam ſumpſiſſe. Itaque iam eius loci uera, & legitima lectio eſt, ut in caſtigatis codicibus legitur, quòd Siſymbrium in mentham deſciſcat, non in calaminthām. Symbrium uerò, quod (ut* Dioſcorides *inquit) aliqui* Cardaminam, *alij* Sium *appellant, ea nimirum herba eſt, quàm uulgò noſtri* Creſcione *appellant, acri ſapore prædita, de qua etiam diximus in præcedenti capite, de* Sio *differentes. Siquidem ea in fontium riuis diſcurrentibus comite* Sio *naſcitur, folijs primo exortu rotundis: cùm uerò adoleuerint, erucæ modo diſſectis: odore, ac ſapore ſatiuo naſturtio proximis. Meminit huius* Plinius *libro* XX. *cap.* XXII. *quanuis libro* XIX. *cap.* VIII. *aliud Siſymbrij genus commemoret his uerbis. Siſymbrium ſimili modo ſeritur. lætiſſimum naſcitur in puteorum parietibus, & circa piſcinas, & ſtagna. Hinc quidam exiſtimarunt,* Plinium *de uulgari menthaſtro, quod in aquoſis paſſim prouenit, diſſeruiſſe. Siſymbrij utriuſque mentionem fecit* Galenus *libro* VIII. *de ſimplicium medicamentorum facultate, ſic inquiens. Siſymbrium tenuium partium, digerentis, excalfacientis,*

Siſymbrii in menthā mutatio.

Braſamoli error.

Siſymbrium aquaticum.

Siſymbrii utriuſq; uires ex Gal.

tis, & exiccantis facultatis eſt, & temperaturæ in tertio ordine. Sed & ſemen eius tenuium partium eſt, & calidum. Quocirca ipſum quidam cum uino exhibent ſingultientibus, & tormina patientibus. Siſymbrium uerò, quod quidam Cardaminem uocant, quandoquidem cardamo, hoc eſt, naſturtio ſimile quiddam guſtu præfert, cùm ſiccum eſt, tertij eſt ordinis excalfacientium, & deſiccantium: cùm humidum, & uiride, ſecundi.

Nomina. *Vt Græci σισύμβριον, ita etiam Latini Siſymbrium dicunt: Arabes, Siſnabarion, ſeu Siſnasbar: Itali, Siſembro, & Menta Romana: Germani, Vuaſſermuntz, & Bachmuntz: Hiſpani, Hierua buena de agua: Galli, Menthe aquatiche.*

Quod uerò σισύμβριον ἕτερον, Græcis, Siſymbrium alterum Latinis appellatur: Italis, Siſembro aquatico, & Creſcione: Germanis, Brunkreſſen, & Vuaſſerkreſſen: Hiſpanis, Berros, & Agriois, Gallis, Creſſon.

CRITHMVM. CRITHMI MARINI SPECIES.

Crithmum.

Cap. CXXII.

CRITHMVM, ſeu, ut aliqui, Crithamon, fruticoſa, & undique folioſa herbula eſt. cubiti altitudinem ferè petens. Naſcitur in maritimis, & petroſis: foliis pinguibus, numeroſis, albicantibus, ueluti portulacæ, latioribus, & longioribus, ſalſo guſtu: flores candidi ſunt: & ſemen, ceu roſmarini, odoratum, molle, rotundum, quod ſiccatum rumpitur: habet intus tritici modo nucleum: radices digiti craſsitudine, tres, aut quatuor, grati odoris, & iucundi. Radix, ſemen, & folia incocta uino, potu urinæ difficultati, & regio morbo auxiliatur: menſes ciet. Eſtur crudum, coctúmue in olere. ſeruantur etiam in muria.

Crithmi conſideratio. *NASCITVR Crithmum non modò in omnibus Tyrrheni promontorijs, ſcopulis, ac rupibus, præſertim Argentario monte in maritimis noſtris Senenſibus, & uniuerſo circum Italiam litore; ſed etiam in Adriatico ſinu, ubi ſcopuloſa, & prærupta ſuperſtant litora: quemadmodum nobis contigit uidere eo tractu per quem à Timauo fonte Tergeſtum nauigatur: nanque inibi illa ſcopuloſa litora crithmo referta ſunt. Crithmum Romæ, & in uniuerſa ferè Hetruria Fœniculum marinum dicitur: etſi in alijs quàm plurimis Italiæ locis, ubi à maritimis in hortis, ac uiridarijs translatum uireſcit, herbam ſancti Petri appellitet uulgus. Quo nominis argumento non deſunt, qui exiſtiment, ptantam hanc legitimum eſſe Empetron, libro IIII. à Dioſcoride deſcriptum inter ſimplicia medicamenta, quæ deiectoria pollent facultate.*

Quorundam lapſus. *Inter hos inuenio Pandulphum Collinutium in defenſionibus Plinij contra Leonicenum. qui Empetron corrupto uocabulo Sanpetram herbam uocari putat, nulla habita facultatis, notarumq; ratione. Cuius ſententiæ maximè refragatur experientia, quòd Crithmum, quanquam abunde, copioſeq; ingeſtum, nec pituitam, nec bilem, nec aquam intercutem trahit, quemadmodum empetro reddidit Dioſcorides. qui propte-*

rea illud inter ea, quæ aluũ deijciunt, medicamẽta locauit. Quommodo autẽ Empetron quis idem cum herba ſancti Petri rectè dixerit, ſi empetron nullis alijs à Dioſcoride repræſentatur notis, quàm quòd naſcatur in montibus, & maritimis, ſalſo, & amaro ſapore? Verùm enimuero non modò putandum; ſed etiam pro certo, meò quidem iudicio, affirmandũ erit, herbam hanc Crithmum eſſe. Quippe quòd ea notis omnibus, quæ radicibus, folijs, caulibus, ac ſeminibus, & uniuerſæ deniq; plantæ tribuit Dioſcorides, Crithmũ planè referat. Crithami uires recenſuit Galenus lib. VI. *ſimplicium medicamentorũ, his uerbis. Crethmum guſtantibus ſalſum quodammodo eſt, cum paucula amaritate. quamobrẽ uis eius eſt exiccatoria, & abſterſoria. Vtraq; tamẽ imbecillior in eo eſt, quàm in amaris.* Κρίθμον *Græci, Crithmũ item & Crithamum Latini uocant: Itali, Crithamo, Finocchio marino, & herba di ſan Pietro: Germani, Bacilen, & Meerfenchel: Hiſpani, Perexil de la mar, & Vnhas de agnula yerua: Gallis, Bacille, & Fenoil marin.*

Crithmi uires ex Gal.

Coronopus. Cap. CXXII.

CORONOPVS oblonga herbula eſt, per terram ſtrata, fiſsis foliis. coquitur in olere. Radicem habet tenuem, adſtringentem, quæ in cibo cœliacis facit. Prouenit in aggeribus, & locis incultis, & ſecus uias.

Coronopi cõſideratio.

VARIAS, *ac diuerſas reperio eorum fuiſſe ſententias, qui non parum laboris, ac ſtudij impenderunt, ut plantarũ hiſtoriam à mendis omnibus expurgatam priſtinæ, ac propriæ redderent integritati, in inueſtigando, quænam inter tot plantas legitimè Coronopus dici poßit. Quorum unus extitit Nicolaus Leonicenus uir quidem ingenio, & doctrina præclarus, qui longa uerborum ſerie hac de re ſcripſit, concluſitq; tandem, Coronopum eam herbam eſſe, quam ipſe uernacula ſua lingua Capriola, nos uerò noſtra Sanguinella appellamus, quòd eã pueri æſtate naribus indant, ut inde ſanguinem eliciant. Verùm cùm eius ſententiã minime probandam exiſtimauerit Manardus Ferrarienſis, hac in re magis Dioſcoridi addictus, quàm Plinij, ac Theophraſti placitis, qui Coronopum inter aculeata recenſent, his magis adſtipulandum eſſe iudicauit, qui uolunt Coronopum Dioſcoridi eam eſſe herbã, quæ uulgò dicitur Herba ſtella, omnibus Italiæ hortis uulgaris, ac admodum frequens, quòd in acetarijs paßim uſurpetur, quàm ijs, qui Capriolam, ſiue Sanguinellam dictam Coronopum eſſe cenſent. Quandoquidem hæc nuſquam, quod ſciam, in cibis ſumitur, ſed in brutorum tantùm uenit pabulum. Nec deſunt præterea, qui firmiter aſſeuerent, quòd quæ inter plantas uulgò nonnullis Pes coruinus uocatur, aliquibus uerò Pes gallinaceus, qua utũtur nonnunquam medici ad exulcerandas corporis particulas, ubi id expoſtulet neceßitas, legitimus ſit Coronopus. Inter quos nõ modò deprehenſi ſunt commentatores Auicennæ, quos nullam rei herbariæ peritiam habuiſſe conſtat; ſed & recentiorum quidam, præſertim ex eorum numero, qui de ſtirpium hiſtoria, & facultatibus ſcripſere commentarios. Nanq; Otho ille Germanus cognomine Brunfelſius, tametſi non ignoraret, eos à probatißimis uiris refelli, qui in hanc uenerunt ſententiam: tamen (quæ multorum eſt pertinacia) maluit cum rei herbariæ imperitis errare, quàm cum doctis, & peritis rectè ſentire. Quippe Pes coruinus uulgò uocatus (ut in ſequentibus ſuo loco diſſeremus) Coronopus non eſt, ſed proculdubio ranunculus, qui Græcis* βατράχιον *appellatur, cuius uariæ Dioſcoridi produntur ſpecies: inter quas uulgaris Pes coruinus ſuam retinet ſedem. Quòd autem Leoniceni Capriola Coronupus ſit Dioſcoridis, ego quidem cum Manardo nunquam affirmauerim. Nam & ſi gerat hæc herba in ſui culmi faſtigio quinq; ueluti graciles ſpicas, quæ cùm manibus dilatantur, cornicis, uel alterius uolucris formam pedis repræſentat; cùm tamen (ut etiam Manardus inquit) in hominum cibum non expetatur, folio exeat nullis inciſuris diſſecto, non ſeratur in hortis, & arida tanquam fœnum aſſurgat, nullo pacto aſſerendum cenſeo Capriolam eſſe Coronopum. Cæterùm ſi modò quis in eo Pliniũ ſequi uelit, quòd dixerit lib.* XXI. *cap.* XVI. *(quod tamẽ ex Theophraſto ſumpſit) aculeatarum caules aliquarum per terram ſerpere, ut eius, quam Coronopum uocant; fruſtrà, meo quidem iudicio, probare contendet, Sanguinellam, ſiue Capriolam eſſe Coronopum. quòd eius caulis culmi modo geniculis interſectus, humi minimè repat, ſed rectus in altum aſſurgat, & culmorum in morem ſpicas ferat. Verùm eos non aberrare putauerim, qui dixerint Capriolam hanc aculeatum eſſe gramen, cuius meminit Plinius lib.* XXIIII. *cap.* XIX. *his uerbis. Sunt qui & aculeatum gramen uocant trium generum, cùm in cacumine aculei ſunt plurimùm quini, dactylon uocãt. Hos conuolutos naribus inſerunt, extrahuntq; ſanguinis ciendi gratia. Neq; uſquã, quod equidem legerim, expreßit Plinius (ut Ruellius teſtari uidetur) gramen hoc aculeatum eſſe coronopum. Illud præterea animaduertere oportet, quòd Dioſcorides non ſcribit Coronopum aculeatam plantam eſſe, neq; eum inter aculeatas libro tertio recenſuit, ſed hic inter olera, quæ in ciborum uſum ueniunt. Quanuis contrarium fecerit Theophraſtus, quòd fortaße ad foliorum formã alluſerit, qui laciniarũ tenuitate coronopo aculeata uidentur; cùm tamen pungere*

Quorundam opinio damnata.

Leoniceni opinio reprobata.

Gramen aculeatũ Plinii.

non

CORONOPVS SYLVESTRIS

non ualeant, ut cum acanthinis pariter luſit Dioſcorides. *Quare facilè adducor, ut credam, Coronopum tam Theophraſto, quàm Dioſcoridi idem eſſe.* Ideoq; *Plinius libro* XXI. *Theopraſtũ ſecutus, Coronopum aculeatum facit: libro uerò* XXII. *Dioſcoridem fortaſſe imitatus, aculeorum haudquaquam meminit. Sed et illud ſilendum nõ duximus, quòd ex illo graminis genere, quo pueri ludentes ſanguinem è naribus eliciunt, Sclaui Carniolæ incolæ, item Goritienſes ſemen colligunt, deglubuntq; in pilis, & milij, uel panaci modo carnium iure decoquunt, granulis oblõgiuſculis panico minoribus, guſtui nõ ingratis, adeò ut Germani himeldauu uocent, hoc eſt, cæleſtem mannam. Huius plantam Sclaui cornicis pedem appellant. Quo fit, ut quaſi certò crediderim, quòd Leonicenus ab ijs fortaſſe doctus, putauerit hanc plantam eſſe* Dioſcoridis Coronopum. *Qui cùm Coronopum ſcribat ſpinis nullis rigere ſeriq; in hortis in ciborũ uſum, eos nihil falli exiſtimauerim, qui nobiſcum ſenſerint eam plantam legitimum eſſe Coronopum, quæ uulgò nobis Herba ſtella uocatur. Nempe nullam hactenus plantam uidi, quæ perinde ac illa adamuſsim Coronopum referat.*

Coronopi ſyueſtris mé-tio, & uires.

Inuenitur hæc etiam ſponte naſcens diluto extenuatoq; ſolo in comitatu Goritienſi, nõ longè à Sontij fluminis ripis, & in loco, qui dicitur in collibus. Eam inibi uulgò Serpẽtinã appellant, quòd eius radix in uino pota uiperarum, aliorumq; uenenoſorum animalium morſibus maximè aduerſetur, ſitq; præcipuum remedium, ita ut ipſa ſola (quod equidem experientia compertum habeo) liberet de morſos.

Coronopi uires ex Gal.

Coronopi uires paucis perſtrinxit Galenus lib. VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Coronopodis radix cœliacis prodeſſe creditur manducata.*

Nomina.

Eius nomen Græcum κορωνόπους, *item & Latinum Coronopus: Italicum, Coronopo, & herba ſtella: Germanicum, Kraenfuoß: Hiſpanicum, Guiabelha: Gallicum, Capriole.*

SONCHVS ASPERVS.

SONCHVS LAEVIS.

Sonchus

Sonchus. Cap. CXXIIII.

Sonchi duo genera. Syluestrior quidam eſt, & magis ſpinis horret. Alter teneritate quadam molleſcit, cibis expetitur. Caule conſtat anguloſo, † inani, interdum rubente: folijs in ambitu per interualla diſſectis. Vtriuſque uis refrigerat, modicè adſtringit. unde æſtuanti ſtomacho, & inflammationibus illiti proſunt. Succus eorum ſtomachi roſiones ſorbitione mitigat: lac elicit. in uellere appoſitus, ſedis, ac uuluæ collectionibus opitulatur. Tam herba, quàm radix illita, uibratis à ſcorpione ictibus ſubuenit. Alter ſonchus tenerior, arboris inſtar eſt, latis conſtans foliis: caulem in ramos exeuntem folia diſtinguunt. ſed ad eadem pollet.

Sonchi conſideratio.

Sonchvs in Hetruria, ubi Latinum nomen adhuc perdurat, Cicerbita uulgò uocatur. Viſuntur in hortis, campis, & uineis duo ſonchi genera. Sed tertium illud genus, de quo in fine capitis diſſeruit Dioſcorides, non ſolùm non inuenitur in Italia, ubi non recordor me hactenus uidiſſe plantam, quæ Sonchum arboreſcentem referat; ſed neq; etiam de eo quicquam, quod equidem legerim, memoriæ prodiderunt Theophraſtus, & Plinius. Soncho noſtri utuntur hyeme in acetarijs, præſertimq; eius radicibus, quæ cùm teneræ ſint, manſuq; dulces, frequenter menſis expetuntur. Sonchi uires ex Galeno. *Sonchi uires nobis deſcripſit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Sonchus ubi adoleuerit, ex ſpinoſis plantis eſt. Cæterùm uiridis etiámnum, & tener eſtur, perinde ut cætera olera ſyluestria. Temperamentum eius quodammodo miſtũ eſt: conſtant enim ex aquea, terreaq; eſſentia, utraq; leuiter frigida. Nam & adſtrictionis cuiuſdam eſt particeps: & ſiue cataplaſmatis in morem illinatur, ſiue edatur, manifeſtò refrigerat: poſtea uerò quàm planè reſiccatus fuerit, terreſtre eius temperamentum redditur, modicam habens caliditatem.*

Σόγχος ſic Græcè, ut etiam Latinè Sonchus appellatur: Italicè, Soncho, & Cicerbita: Germanicè, Vuilder haſenkoel, Gens dyſtel: Hiſpanicè, Serraya, & Serralha: Gallicè, Latteron, & Palais an lieure.

† Hæc dictio κενός, quæ uacuum, & inanem ſignificat, hìc non legitur in uulgatis Græcis. Sed tamen eam habent uetuſti codices, quibus etiam adſtipulatur Oribaſius. Ergo non erit, ut aliqui putant, ex Plinio duntaxat repoſita.

Seris, ſiue intibus. Cap. CXXV.

Seris duum generum eſt. Altera ſylueſtris, quæ picris, & cichorion uocatur. Altera ſatiua, latioribus foliis conſtat, ſtomacho quàm hortenſis utilior. Quæ iterum in duas ſpecies digeritur.

INTYBVS HORTENSIS.

INTYBVS HORT. ALTER.

INTYBVS SYL. SIVE CICHORIVM.

CICHORIVM SATIVVM.

una folio latiore prodit, lactucarum ſimillima: altera anguſtiore eſt folio, & guſtu amara. Vtraq; refrigerat, & adſtringit, ſtomacho utiliſsima: aluum ſiſtit cocta, ſi cum aceto adſumatur. Syluestres ſtomacho meliores: quandoquidem æſtuantem ipſum, & quem imbecillitas uexet, cibo leniunt. Cardiacis per ſe, aut cum polenta, utiliter illinuntur: podagris, & oculorum inflammationibus auxilio ſunt. Herba cum radice illita, percuſsis à ſcorpione ſubuenit: igni ſacro cum polenta medetur. Succus cum cerusa, & aceto, ualet ad illitus eorum, quæ refrigerationem deſiderant.

Seridis, ſiue Intybi, conſideratio.

QVONIAM *in Græcis uulgatis codicibus initium iſtius capitis & in uerbis nonnullis, et in Seridis generibus deprauatum, & confuſum legitur; ideo ex libro Oribaſij ſimplicibus dicato, atque etiam ex antiquißimis Dioſcoridis codicibus manuſcriptis, illud legitimè, & ordinatè legendum putamus, hoc modo.* Σέρις ἀγρία, καὶ κηπαία. ὧν ἡ μὲν ἀγρία διοσὴ. ἡ μὲν γὰρ πικρὶς, ἡ καὶ κιχώριον καλεῖται. ἡ δὲ ἥμερος πλατυφυλλοτέρα, καὶ εὐςομωτέρα τῆς κηπαίας. τῆς δὲ κηπαίας διττὸν εἶδος. ἡ μὲν γὰρ ἐςὶ θριδακωδέςερα, καὶ πλατύφυλλος. ἡ δὲ ςενόφυλλος, καὶ ἔμπικρος. *id eſt. Seris ſylueſtris, & hortenſis. Sylueſtris quidem duplex: altera picris, quæ & cichorion uocatur: altera ſatiua latioribus folijs, & ori gratior, quàm hortenſis. Hortenſis uerò duplex genus: una folio latiore, lactucæ ſimilior: altera folio anguſtiore, & guſtu amara. Huic lectioni maximè adſtipulatur Serapio. quippe qui ex Dioſcoride tot habeat ſylueſtris Seridis ſpecies, quot domeſticæ. Idquod etiam ex uſu clarißime patet, cùm tam ſatiua, quàm ſua ſponte naſcens Seris quotidie ſit præ manibus, & ſumatur in cibis. Satiua quidem ubiq; ferè in Italia in hortis colitur, folio erraticæ ampliore, læuioreq;, ab hortenſi anguſtifolia Seride non longè dißimilis: quin & ori erratica gratior. Ea uerò, quæ ſponte prouenit, paßim ferme uireſcit, folijs in ambitu longè magis laciniatis, anguſtioribus, aſperioribus, & amarioribus. Sunt qui pro certo habeant, Scariolam à domeſtica latifolia Seride nihil differre, quòd ita eſſe comprobet Serapionis ſcriptura. Alij Scariolam uocant alterã domeſticæ ſpeciem, quæ anguſtiore eſt folio, & guſtu amarior. Sed animaduertendũ eſt, Scariolam in Serapione, Serapionis non eſſe, ſed interpretis, cui nulla, mea quidem ſententia, in hoc fuerit adhibenda fides. Quippe cùm ſciuerit is Scariolam, corrupta à barbaris uoce, nil aliud ſignificare, quàm Seriolam, Serimq; nõ aliud eſſe Græcis, quàm Latinis Intybum, huius genus latifolium (perperàm tamen) Scariolam appellauit. Qua in re eorũ equidem ſententiam magis laudauerim, qui anguſtifoliam Serim, quòd latifolia ſit minor, Scariolam, ſeu potius Seriolam, ac ſi paruã Serim dixeris, uocant: tametſi in ſylueſtriũ quoq; genere, ea etiam Seriola dici poßit, quæ paßim in hortis colitur, quòd domeſticæ Seriolæ nõ longè ſit abſimilis. Omnes itaq; in Italia uulgaris ſunt notitiæ, quòd noſtratibus mẽſis frequentißimè in acetarijs apponantur. Quamobrem olitores has hyeme terra, & ſabulo in hortis obruunt, quoniam*

hoc

DENS LEONIS.

hoc artificio mirum in modum albeſcunt, & tenerrimæ euadunt, & in totam aſſeruantur hyemem, artem hanc à natura docti, quòd uiderint ſæpius in campeſtribus Cichorium aquarum inundationibus terra, uel arena obrutum, & tenerrimũ, & candidißimum reddi, exuta omni ex parte amaritudine. Verùm quanuis aſſerat Dioſcorides ſylueſtrem Intybũ, quemadmodum & ſatiuum duorum tantùm eſſe generum; Chondrillam tamen, cuius hiſtoriam ipſe ſub duplici ſpecie ſequenti capite deſcribit, inter Cichorij genera eſſe reponendam, nemo eſt qui ambigat. Quemadmodum & tertiam illam, quæ Theophraſto lib. VII. *cap.* XI. *de plantarum hiſtoria Aphaca uocatur. Hæc enim illi inguſtabilis, & amara eſt: feſtinanter hæc floret, ſed celeriter flos ſeneſcit, atq; in pappos euaneſcit. Tum alius iterum prouenit, atq; iterum alius, idq́; tota hyeme, uereq́; toto uſq; æſtatem factitatur. Flos melini ſpeciem gerit. hæc ille. Huic per omnia in uniuerſum reſpondet, quæ nonnullis* DENS LEONIS, *alijs Dens caninus, quibuſdam Caput monachi, aliquibus Roſtrum porcinum, pleriſq; uerò Ambubeia uocatur. Tametſi Plinio Cichorium ipſum propriè Ambugia, uel Ambubeia dicatur. Sed profectò maxima eſt ſeplaſtariorum multorum negligentia, atq; ignauia, qui cùm in hortis numeroſißimum, præſtantißimumq́; habeant Intybum, & in campeſtribus Cichorium ubiq; frequentißimum, harum plantarum loco modò hieracium, modò ſylueſtrem lactucam ſuo lacte refertam ſubijciunt, atq; ex ijs aquam, quam nomen de Endiuia mentiri faciunt, ſuis plumbeis eliciunt organis. Quod maximè deteſtandum eſt: nam etſi hieracio, ſylueſtriq́; lactucæ uis frigida inſit: tamen præterquàm quòd nullam cum iocinere habeant conuenientiam, lac, quo eo potißimùm tempore turgent, quibuſdam ſuis partibus calorificum adeò eſt, ut linguam exurat,*

Seplaſiariorũ negligentia.

CYANVS MAIOR.

CYANVS MINOR

B de

ac uellicet: quibuſdam uerò adeò ſomnificum, ut non deſint, teſtè infrà Dioſcoride*, qui illud meconio permiſceant.*

Cyani mentio.

Sunt præterea qui Intybaceo *generi herbam adſcribant, quæ à flore cyaneo* CYANVS *Plinio dicitur, aliquibus uerò uulgò* Battiſecula*, uel* Battiſuocere*, nobis autem fior* Campeſe*, quòd in campis inter ſegetes, maio, & iunio menſibus numeroſus proueniat.* Expetitur *hic maximè ruſticanis puellis, ſuis contexendis coronis, quibus per æſtatem caput & tempora cingunt. Sed quibus notis, quibúsue rationibus inter* Intybacea *annumerari poſsit, quid dicam, non habeo.* Huiuſce *uires nullus antiquorum, quod ſciuerim, ſcriptis mandauit. quanquam* Placentinus*, quòd affirmauerint aliqui* Cyanum *peſtilentibus morbis propria dote aduerſari, ſuo de* Cichorea *ſerapio, quod ad peſtilentes febres maximè commendauit,* Cyanum *etiam inſeruit.*

Intybi, & Cichorij uires ex Galeno.

Intybi*, &* Cichorij *uires recenſuit* Galenus *libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens.* Intybus *olus eſt ſubamarum, & magis quod agreſte eſt, quod ob id ipſum picrida, hoc eſt amaram, quidam nuncupant, quidam uerò* Cichorium *appellant.* Eſt *autem ea ſiccæ, frigidæq; temperaturæ, utrunque ſecundo exceſſu.* Porrò *domeſtica magis etiam quàm agreſtis refrigerat. Sed & humiditatis multæ admiſtio ſiccitatem extinguit: uerùm utraque adſtringentis qualitatis eſt particeps, uelut & chõdrilla: nam & ipſa eſt ſeridis, ſeu intybi ſpecies.* Et libro VIII. *de compoſitione medicamentorum ſecundũ locos:* Cichorium*, inquit, &* Seris *cibarij generis exiſtunt: apud nos nanque rurales ambo hæc edunt & cruda, & cocta.* Facultas *horum olerum ſubfrigida eſt, & ſubamara, ac moderate adſtringens: & propter has qualitates, optima pharmaca calidis intemperaturis ipſius hepatis exiſtunt.* Vltra *hoc enim, quòd moderatè refrigerant, amplius & robur uiſceri addunt per adſtrictoriam facultatem: inſuperq; commiſſuras oſculorum uenarum in ſima uiſceris parte ad eas, quæ in gibba ſunt, extergent.* Neque *uerò frigidas intemperies magnopere lædunt, quemadmodũ quæ frigidam humiditatem abſque adſtrictione, aut amaritudine poſsident, facere ſolent.* Iuuare *etiam uiſcus talium olerum ſubſtantia poteſt, etiam ſi citra ſeroſum, aut aliorum humorum uitiationem intemperies fiat per ſe, & cum humiditatis cuiuſcunque complexu: ex miſtura enim mellis humiditatem per urinam educunt.* Quapropter *etiam ſi ſiccatu tuſa, qui potioni inſpergat, itidem iuuant.* Quin *& decoctorum decoctum potatum multum commodi affert.* Si *uerò non calida aliqua intemperies infeſtet, aut ſi obturatio quædam ſit circa uiſcus, magnopere auxiliantur ex uino albo tenui potata cum his, quæ urinam ciunt.* Vtilis *autem non ſolùm ſuccus ipſorum eſt tum recens, tum exiccatus; ſed & ipſa olera exiccata, tuſaq;, ac trita potui inſperſa, & eorum decoctum in potu acceptum, auxiliantur.*

Nomina.

Planta, quæ σέρις Græcis*,* Intybus *ſatiuus* Latinis *dicitur:* Mauritanis, Dumbebe, Hundebe*, ſeu* Endeba*:* Italis*,* Endiuia*:* Germanis*,* Endiuien*:* Hiſpanis*,* Endiuia*:* Gallis*,* Endiuie*.* Quæ *uerò* σέρις ἀγρία κιχώριον*, &* πικρὶς *Græcè,* Cichorium *Latinè uocatur; Italicè,* Cichorea*: Germanicè,* Vueguueiſs*, &* Vueguuartz*: Hiſpanicè,* Almerones*, &* Cichoria*: Gallicè,* Cichoree*.*

CHONDRILLA PRIMA.

CHONDRILLA ALTERA.

Chondrilla. Cap. CXXVI.

CHONDRILLA, quam aliqui cichorion, alij ſerin appellant, caulem, flores, & folia habet cichorio ſimilia. qua ex cauſa nonnulli ſyluestris intybi ſpeciem eſſe pronunciarunt, uerùm tenuior tota eſt. In cuius ramulis, gummi maſtiches ſimillimum, magnitudine fabæ inueniri ſolet: quod cum myrrha tritum, & linteo appoſitum, inſtar oliuæ, fœminarum menſes trahit. Tuſa cum radicibus herba, adiecto melle, diuiditur in paſtillos: qui nitro admiſti uitiligines emaculant. Gummi inordinatos pilos replicat. Quod item tenera radix efficit, ſi intincta ſucco acus, pilis admoueatur: contra viperas in uino pota proficit. Succus decoctæ, in uino, aut per ſeſe potus, aluum ſiſtit.

Aliud habetur chondrillæ genus, folium ferens oblongum, circumroſum, humi ſparſum: caulis. & folia concoquendi uim habent. Succus incommodos palpebrarum pilos reflectit. Naſcitur in lætis, & cultis.

NIMIRVM ſyluestris cichorij ſpecies Chondrilla eſt: gracilioribus tamen folijs, caule, floribus, ac ſemine. Frequentiſsima hæc non modò in Hetruria; ſed etiam in uniuerſa Italia in cultis locis, ſcrobium aggeribus, & ſecus uias uireſcere, ac ſuo tempore floreſcere conſpicitur: nec minus etiam, quàm cichorium, in acetarijs recipitur, quãuis amarior ſit. Viſitur & alterum genus huic non longè diſsimile, folijs tamen non ita in ambitum laciniatis, nec adeò in mucronem deſinentibus. Hæc à lactis ubertate, quo in omni parte, præſertimq; radice redundat, à noſtris uulgò Lattaiuola uocatur. Rura eam ſuis acetarijs pro cichorio indifferenter admiſcent. Chondrillæ uires ſcripſit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi ſimul de intybo, & cichorio differuit, nihilq; ei peculiare reddidit, præterquàm quòd intybi ſit ſpecies. Veruntamen libro II. de facultatibus alimentorum non ſanè intybo, nec cichorio, ſed lactucæ Chondrillam ſimilem fecit. Huic nomen Græcum χονδρίλλη: Latinum, pariter & Italicũ Chondrilla: Arabicum, Candarel, Cadaron, ſeu Amiron: Hiſpanicum, Leitugas, & Lechugas dentre los planos: Gallicum, Lettron.

Chondrillæ utriuſq; conſideratio.

Nomina.

Cucurbita. Cap. CXXVII.

CVCVRBITA eſui apta. Cruda, trita illitu tumores, & abſceſſus mitigat. Ramenta eius infantibus contra capitis ardorem, quam ſyrianſi uocant, in ſincipite illinuntur: oculorum inflammationes, pudagrasque refrigerant. Succus è ramentis tuſis per ſe, aut cum roſaceo infuſus aurium doloribus auxiliatur: aduſtiones cutis in ardenti febre illitu adiuuat. Totius ferueſactæ, & expreſſæ ſuccus, cum melle exiguo, & nitro potus, aluum leniter reſoluit. Vinum in cucurbitam recentem excauatam, infuſum, ſi miſtum ſub diuo teneatur, potum aluum læuigabit.

CVCVRBITA ſatiua, quæ per æſtatem in cibum frequentiſsimè uario ſumitur apparatu, in triplici cenſetur genere, nempe longa, rotunda, & ſeſsilis. Sed quanquam Cucurbitæ inter ſe forma diſsimiles habeantur; non tamen propterea uiribus, & natura ſibi inuicem repugnant. Siquidem (ut Columella tradit, & Plinius refert libro XIX. cap. V.) forma uaria in cucurbitis arte, & mangonio fieri facilè poteſt. Nam ſemina, quæ proxima collo fuerint, proceras pariunt: item ab imis, ſed non comparandas ſupradictis: quæ in medio, rotundas: quæ in lateribus, craſſas, breuiores, ac ſeſsiles, aptiſsimas quidem ad recipiẽdum tum uinum, tum oleum; tum alios quoslibet liquores, urceorum, et cadorum uice. Si uero cordi ſit, ut fiant corpore uaſtiores, de media cucurbitæ parte ſemen inuerſo feratur cacumine. Sed diligenter cuſtodiendum eſt, ne eò mulieres accedant: nanq; earum contactu facilè elangueſcunt incrementa uirentium. tantòq; magis, ſi eis fluxerint menſes: tunc enim ſolo oculorum intuitu tenellos enecant fœtus. Quæ autem ad ſemina ſeruantur, è primo ſeligantur prouentu, pendeantq; in ſua uite ad hyemem uſq;: deinde ſublatæ inſolentur, aut ponantur in fumo, donec penitus ſicceſcant: aliter facilè earum ſemina, aſcita putredine, depereunt. Amant Cucurbitæ mirum in modum aquas: nam ſi propè in patens uaſculum aqua ſubijciatur, à quinq; uel ſex digitorum interuallo, ante paſterum diem

Cucurbitæ conſideratio.

CVCVRBITA INDICA.

adrepentes cognoſcentur deſcendiſſe. Sine ſemine naſcentur, ſi per triduum antea, ſpargenda ſemina oleo ſeſamino macerentur.

Sunt et alia Cucurbitarum uaria genera Italiæ peregrina, quæ diu per hyemem recentes aſſeruari poſſunt. Ferunt has ab occidentalibus Indijs in Italiam ueniſſe: unde Indicæ à pluribus uocitantur. Sapor ijs ſubdulcis, non ut noſtratibus uſque adeò inſipidus: uerùm guſtui inſuaues ſunt, niſi præcipuis condimentis ſaturentur.

Cucurbitæ facultates ex Galeno.

Cucurbitæ facultates ſcriptas reliquit Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentornm his uerbis. Cucurbita humidæ, frigidæq́; temperaturæ eſt, utraque qualitate ſecundi ordinis. Quocirca ramentorum eius ſuccus ad aurium dolores cum phlegmone iunctos, cum roſaceo utentibus utilis eſt. Sic tota quoque illita calidas phlegmonas mediocriter refrigerat. Comeſta autem humida eſt, & ſitim propellens. Et libro* II. *de alimentorũ facultatibus: Cucurbita, inquit, cruda cibo inſuauis eſt, ſtomacho pernicioſa, & concoctu planè inexpugnabilis: adeò ut ſi quis alterius cibi inopia ingerere eam compellatur, ceu quidã iam auſus eſt, pondus cum algore uentriculo incumbere ſit ſenſurus, ſtomachumq́; euertet, & ad uomitum concitabit, quo ſolo ab urgentibus ſymptomatibus poterit uindicari. Hanc igitur, aliaq́; ex fugacibus complura, aut mox quàm elixata eſt, aut frictam in ſartagine, aut aſſam omnes homines eſſe conſueuerunt. Cucurbita uerò, de qua dicere cœpimus, elixa nullam euidentem ſaporis qualitatem habet: niſi quis eum quoque ſaporem nominare uelit, qui neq; acris, neque ſalſus eſt, nec acerbus, nec amarus, nec id genus quippiam manifeſtè repreſentat, ueluti nec ipſa aqua. At huiuſmodi cuncta communi nomine omnes ἄποια, id eſt, qualitatis expertia uocitare ſolent (Latini fatua, aut inſipida dicunt) quo quo modo nos quoque clarioris doctrinæ gratia appellabimus. Talis ergo cùm ſit cucurbita non immeritò uarios apparandi modos admittit, utpotè quæ in medio omnis exceſſus conſtituta eſt, ob idq́; ad quemuis exceſſum ex æquo duci poteſt. Proinde cucurbita, quantum in ſe eſt, humidum, frigidumq́; corpori alimentum præbet, omnium humidorum ciborum ratione; qui ſcilicet citra adſtrictionem tales ſunt. Nec ſanè infeliciter concoquitur, modò non anteuertat corruptio. Nam ea illi ſolet nonnunquam accidere, cùm aut uitioſè fuerit præparata, aut prauos humores in uentriculo aceruatos offenderit. Eſt aliquando ob nimiam in eo moram: quod alijs quoque omnibus fugacibus, quæ humido ſunt temperamento, euenire ſolet. Nam in uentriculo corrumpuntur & ipſi, ni celeri deſcenſu id mali effugiant. Quemadmodum ergo cucurbita pura, & ut in ſe ipſa eſt, ſuccum in totum corpus alendi gratia digeſtum, expertem qualitatis guſtabilis obtinet: ita cùm alicui uehementem habenti facultatem fuerit iuncta, facilè illi adſimilatur; ut ſi cum ſinapi ſumatur, ſuccus ex utroque in membra diffuſus acris efficietur cum manifeſta caliditate. Eadem ratione, ſi cum ſalſo quopiam eſitetur, ceu nonnulli in patinis cum ſalſamento inſtruunt, ſalſum in corpore humorem generabit. Eſt porrò ſic apparata cibus longè ſuauiſſimus, ſi ſalſamentum ex ponticis illi fuerit, quæ μύλλα appellantur. Quòd ſi cum malis cotoneis elixa, decenterq́; condita fuerit, ſuccum auſterum in diſtributione habebit præpollentem. Aſſa autem, uel in ſartagine fricta, ut propriæ permultum humiditatis deponit; ita reliqua eius pars nullam ſibi ualentem uim adſciſcit, uti nec cùm in iure ſimplici paratur. Cæterùm ob aqueam qualitatem ſibi innatam non immeritò origano iungi gaudet. Quæcunque enim talia ſunt, acribus, aut acidis, auſteriſue, aut ſalſis permiſceri ſaporibus poſtulant, ſi quis & cum uoluptate ea ſumere, & nauſeam cupiat euitare.*

Nomina.

Cucurbita Latinis dicta, Græcis κολοκύνθα ἐδώδιμος appellatur: Arabibus, Haraba, Hara, ſeu Charba: Italis, Zucca: Germanis, Kurbß: Hiſpanis, Calabaca: Gallis, Vne courge.

Cu cumer Satiuus. Cap. CXXVIII.

SATIVVS Cucumis aluo, & ſtomacho perquàm utilis habetur: refrigerat, qui corruptionem non ſentit: ueſicæ prodeſt: olfactu reuocat, quos ani mus liquerit. Semen modicè urinam mouet: cum lacte, aut paſſo, ueſicæ exulcerationibus ſubuenit, Illita cum uino folia, morſus canum ſanant: & epinyctidas, cum melle. Peponis caro in cibis, urinam cit: inflammationes oculorum illita ſedat. Ramenta eius contra aduſtionem infantium, quam ſyriaſin uocant, ſincipiti imponuntur: fronti admota oculorum fluxiones auertunt. Succus cum ſemine, adiecta farina, ſiccatus in ſole cogitur in ſmegmata, quæ faciem repugant, & nitorem afferunt. Radix ſicca, & ex hydromelite pota, drachmæ pondere, uomitionem mouet. Si quiſquam moderatè ſecundum cœnam uomere cupiat,

CVCVMERES.

MELONES.

ANGVRIAE.

cupiat, geminis obolis ſit contentus. Sanat quoque illita cum melle, ulcera concreta in modum faui, quæ ceria uocant.

Cucumeris conſideratio.

Qvanqvam *Græci (ut Galenus eſt auctor libro* II. *de alimentorum facultatibus) omnia tam Cucumerum, quàm Melopeponum genera Pepona nominant: tamen σίκυος nomine, quo præſens caput inſcribitur à Dioſcoride, id tantùm omnes ferè comprehendi uolunt, quod Latinis cucumis appellatur. Verùm non ob id plane decerni poteſt, an hîc reddat Dioſcorides noſtratis Hetruſci Cucumeris uires, qui alijs Italiæ populis Anguria uulgò nũcupatur, an alterius, qui propriè Inſubribus, et Venetis Cucumis dicitur, Hetruſci uerò Citrulus, omnibus notiſsimus. Siquidem non ex Dioſcoride, ſed nec ex alijs ueteribus hactenus quenquam reperi, qui Cucumis Græcis propriè σίκυς appellatus, notis ullis repræſentet. Sed quòd Græci σίκυος uocabulo noſtratem Citrulum, & Inſubrium Cucumerem ſignificent, facilè conijci poteſt ex ipſo Dioſcoride. Quippe qui lib.* IIII. *Cucumerem ſylueſtrem aſſerat fructu ſolo, quem oblongis glandibus non diſsimilem parit, à ſatiuo diſsidere, cùm aliàs folijs, floribus, ac ſarmentis ſatiuum prorſus referat. Verùm cùm huic ille per omnia reſpondeat, quem nos Citrulum, alij uerò Cucumerem dicunt, non poſſum non liberè pronunciare, Dioſcoridem hic citruli nobis uocati, non autem anguriæ uires deſcripſiſſe.*

Braſauoli lapſus.

Quamobrem hac in hiſtoria apertè hallucinari Braſauolum putamus, quòd procul dubio exiſtimauerit, ueteres Græcos, præſertimq; Dioſcoridem, σίκυος appellatione anguriam, uel Hetruſcorum cucumim repræſentaſſe. Quandoquidem aſsignatis iam rationibus accedit & Plinij auctoritas, qui lib. XIX. *cap.* V. *Cucumeres, ait, in Italia uirides, & quàm minimi: in prouincijs*

quàm maximi, & citrini, aut nigri. Placent copioſißimi Aphricæ, grandißimi Mœſiæ. Viuunt hauſti in ſtomacho in poſterum diem. Quod proprium eſt citruli nobis uocati, non autem anguriæ uulgò Inſubribus appellatæ. Anguriæ enim in Italia in magnam extuberant molem, & cùm aqueæ ſint ſubſtantiæ, ac prædulces, quæ maturitatem ſenſere, ingeſtæ facilè à uentriculo labuntur. Quod noſtratibus citrulis, & Inſubrium cucumeribus non euenit. Nam cùm glutinoſo, frigidoq; ſucco referti ſint, ob idq; concoctu perquàm contumaces habeantur, non niſi poſt longum tempus à uentriculo deſcendunt. Ad hæc (ut citato loco ſubdit Plinius) Cucumeres, in fiſtula flore demiſſo, mira longitudine creſcunt. Atque ijdem in tantum odêre oleum, ut ſi è uite pendentibus uas olei ſubijciatur, adeò refugiunt, ut in hamum curuentur. quod angurijs, quæ ſphericam formam referunt, minime euenire poſſe comperio. Videmus præterea Citrulos noſtrates adhuc florentes in fiſtulas coniectos mira longitudine creuiſſe. E quorum ſemine qui poſtmodum orti ſunt, eandem retinuerunt formam, adeò ut in uite pendentes anguium modo contorti uiderentur. Seruantur Cucumeres (ut Plinius auctor eſt) uſque ad alios penè prouentus: & id quidem non ſolùm muria fit, ſed & ſcrobe opaco in loco arena ſubſtrato, fœnoq; ſicco opertos, ac deinde terra obrutos: ita enim uirides ſeruari tradunt.

Peponum, & melopeponũ conſideratio.

Quid autem ueteribus fuerint, quidue nobis ſint Pepones, ac Melopepones, non equidem facilè auſim decernere: etſi non deſint, qui dicant Melopepones Galeno libro II. de alimentorum facultatibus, communes noſtros Melones eſſe: Pepones uerò, quos in eo genere Veneti corrupta inde uoce uulgò Pipone uocant. Verùm enimuero cùm aſſerat Galenus, quòd pars intima carni ſemen incluſum tangens, cùm in Peponibus edendo non ſit, in Melopeponibus paßim ab hominibus manditur, mihi animum adeò dubium reddit, ut aliquid in hac re certi ſtatuere nequeam, neque inuenire poßim, quid Pepones, & Melopepones Galeno extiterint. Quippe quoniam utriuſque generis, tam ſcilicet Peponum, quàm Melopeponum carnea pars ſemen continens eſtur, & non eſtur, prout fructus ij, plus, minúsue maturitatis fuerint adepti: nam utriſque, cùm ultimam ſenſerint maturitatem, id ſupremæ carnis unà cum ſeminibus in medium fructus concidit. quod cùm euanidum, & inſuaue reperiatur, nuſquam comeditur. Quod tamen utriſque minus maturis, non euenit: eáq; propter extractis prius ſeminibus eſtur tota eorum caro. Hæc igitur tametſi me (ut dixi) dubium reddant; inclinat tamen animus ad credendum, per Melopepones Galenum noſtrates Melones intellexiſſe, ſi modò ipſe eorum unquam habuit notitiam. Sed quid per Pepones intellexerit, nihil prorſus (ut ingenuè fatear) quod proferam, hactenus non habeo. Veruntamen cum illis mihi non facilè conuenit, qui Venetas Piponas dictas Galeno Pepones eſſe exiſtimant. Minus adhuc illis aſſentior, qui Pepones Angurias eſſe dicunt. Nanq; Serapio cùm primùm ex Galeni auctoritate de Peponibus, & Melopeponibus diſſeruiſſet, dein peculiare de Anguria caput fecit, quam Arabica lingua Dullaba nuncupauit. In cuius reddendis uiribus nullum affert Græcorum teſtimonium, ſed tantùm ſuæ gentis auctoritatibus innititur. Hinc facilè adducor, ut credam angurias ueteribus Græcis penitus ignatas fuiſſe.

Fuchſij error.

Eas equidem nunquam uidiſſe, uel non cognouiſſe demonſtrat Fuchſius medicus clarißimus. quippe qui ſuis de ſtirpium hiſtoria commentarijs non ſine mago errore putat cucumeres, quos citrulos Hetruſci uominant, angurias eſſe. Nam etſi Heteuria angurias uocitet cucumeres, non tamen contrà cucumeres uulgares uocat angurias, ut perperàm, meo quidem iudicio, Fuchſius & intellexiſſe, & ſcriptis mandaſſe uidetur.

Cucumeris uires ex Gal.

Cucumeris uires memoriæ prodidit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Cucumis eſculentus maturus quidem tenuioris eſſentiæ eſt, qui uerò immaturus eſt, craßioris. Sed & abſtergendi, & incidendi facultate participant. quare & urinam mouent, & corpus ſplendidum reddunt: ac magis quoque ſi quis ſemine arefacto, contuſoq;, atque cribrato, uice pulueris abſterſorij utatur. Superat in eis humida, frigidáq; temperies, non tamen magnopere, ſed quaſi in ſecundo cenſetur ordine. Attamen ſi quis aut ſemen, aut radicem arefaciat, haud etiam humidæ fuerit naturæ, ſed iam deſiccantis, idq; in primo quodammodo ordine, aut etiam in ſecundo incipiente. Eſt & in iſtis maior abſtergendi facultas, quàm in fructus ipſius carne. Et libro II. de alimentorum facultatibus idem de Cucumeribus ita ſcribit. Vrinam quidem & ipſi, quemadmodum pepones, cient, ſed minus quàm illi, quòd ipſorum ſubſtantia minus eſt humida: ideoq; non facilè, ut illi, in uentriculo corrumpuntur. Ergo quibus cucumeres bene concoquere datum eſt, dum in hoc fiſi, intrepidè, affatimq; ijs ſe explent, longi temporis tractu, gelidum, & utcunque craſſum humorem in uenis aceruari contingit, qui per eam, qua uenæ funguntur, concoctionem, haud facilè in probum ſanguinem poteſt conuerti. Proinde omnibus praui ſucci edulijs, quantúmuis probè à nonnullis conficiantur, abſtinere in totum conſuluerim. Clam enim ſenſimq; poſt longum tempus prauus in uenis ſuccus ex ipſis ſuggeritur, atque accumulatur: qui uel leuicula putredinis arrepta occaſione, febres ſæuißimas, & mirè contumaces excitabit.

Peponum uires ex Gal.

Et paulò anteà de Peponibus ſcribens: Vniuerſa (inquit) peponum natura frigidior cum larga humiditate exiſtit: habent & quandam abſtergendi uim: ideoq; urinam cient, & deorſum expeditius, quàm cucurbita, & melopepones rapiuntur. Quòd porrò abſtergeant, diſcere licet ſordidam cutem defricando. Quamobrem etiam maculas calore ſolis factas, & lentes faciem occupantes, atque in ſuperficie alphos extergere poſſunt. Sed ſemen, quod in eorum ueluti carne continetur, ad hoc efficacius, adeò ut renibus etiam calculo infeſtatis ſit accommodatum. Gignit pepo in corpore uitioſum humorem, potißimùm quando non probè concoctum fuerit. Tum uerò morbum etiam, qui cholera dicitur, inducere conſueuit. Etenim priuſquàm ad corruptionem peruenit, uomitioni quoque idoneus eſt: largiusq; ingeſtus, niſi quis aliquid eorum, quæ probi ſunt ſucci, ſupermandat, omnino uomitum concitabit.

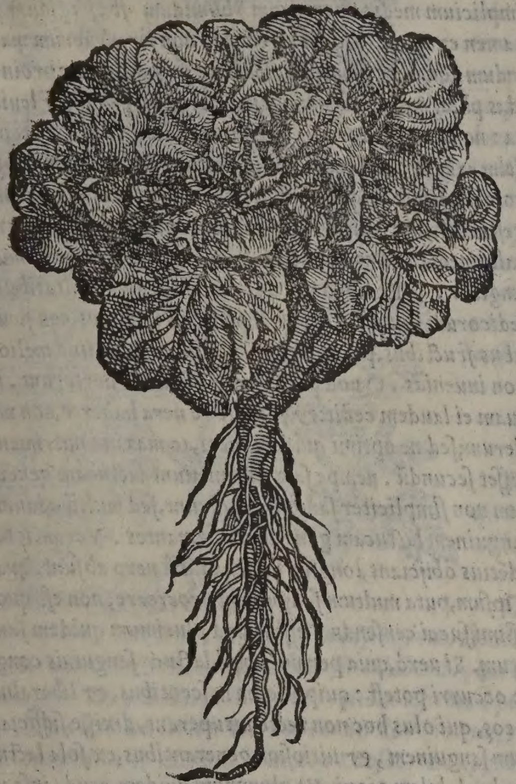
Melopeponũ facultates ex Galeno.

Et de Melopeponibus agens: Melopepones (ait) & minus humidi quàm pepones ſunt, nec adeò praui ſucci: minus item urinam prouocant, tandiuſq; deorſum deſcendunt. Ad uomitum uerò excitandum non eandem uim peponibus obtinent, ſicut nec celeriter adeò ut illi in uentriculo corrumpuntur, cùm prauus humor in eo collectus fuerit, aut alia quæpiam corruptionis cauſa ipſum prehenderit. Cæterùm tametſi in iuuando ſtomacho autumnalibus fructibus longè ſunt inferiores, haudquaquam tamen ei,

ut

tu pepones, officiunt. Σίκυς ἥμερος *Græca uoce, Cucumer ſatiuus Latina uocatur: Arabica, Chathe, ſeu Chetha: Italica, Cocomero, & Cedruolo: Germanica, Cucumeru: Hiſpanica, Cogombro: Gallica, Cocombre. At* πέπων *Græcis, Pepon item Latinis appellatur: Mauritanis Batheca, ſeu Bathiech: Italis, Mellone: Germanis, Pfeben, & Melaon: Hiſpanis, Melon: Gallis, Melons. Anguria ita & Latinè, & Italice nominatur: Arabicè, Dullaba: Germanicè, Gurchen: Hiſpanicè, Cogombro: Gallicè, Cogombre.* Nomina.

LACTVCA CRISPA.

LACTVCA FLORIDA.

Lactuca. Cap. CXXIX.

LACTVCAE ſatiuæ, quibus natura refrigeratrix ineſt, ſtomacho gratæ habentur, ſomnum conciliant, aluum emolliunt, lac euocant: uerùm decoctæ magis alunt. Stomachicis illotas eſſe prodeſt. Epotum ſemen, aſsiduas libidinum imaginationes in ſomno compeſcit, & ueneri refragatur. Ipſæ verò frequentiores in cibo, claritati oculorum officiunt: inflammationibus, & ignibus ſacris opitulantur. Muria condiuntur. Cùm in caulem exierunt, vim quandam nanciſcuntur ſucco, aut lacti ſylueſtris lactucæ ſimilem.

Lactuca ſylueſtris. Cap. CXXX.

SYLVESTRIS Lactuca ſatiuæ ſimilis eſt, ſed longior caulis, & candidiora folia, graciliora, & aſperiora. Amaro guſtu eſt. & uiribus aliquantum papaueri ſimilis, unde lacteum eius ſuccum aliqui meconio permiſcuerunt. Aquam per aluum elicit, potus in aceto mulſo ſuccus ad duos obolos: argema, caliginemque repurgat: contra aduſtiones efficaciter illinitur, cum lacte mulierum. In ſumma ſomnum allicit, doloris leuamentum præſtat, menſes trahit: contra ſcorpionum, & phalangiorum ictus bibitur. Semen non aliter quàm ſatiuæ libidinum imaginationes in ſomno amolitur, ác uenerem arcet. Succus ad eadem ualet, ſed uiribus infirmior. Reponitur in fictili nouo lac eius, antea, ut in aliis liquaminibus moris eſt, inſolatum.

LACTVCA *ſatiua herbarum ferè omnium uulgò notiſsima eſt. Cuius etſi plura, ac diuerſa in Italia reperiantur genera, ut in hortis, & olitoriis foris æſtate tota conſpici poteſt; non ob id tamen exiſtimandum eſt, quòd ea uiribus, & facultatibus inter ſe differant: quanquam non negauerim ego, alteram alteri in cibi præſtare. Eam ſiquidem, quæ conglobatis in orbem foliis criſpa, teneraq; inuenitur, quis neget maiorem cum palato inire gratiam, quàm* Lactucæ conſideratio.

Lactuca ſylueſtris.

LACTVCA SYLVESTRIS.

quæ dura, patula, ac lacteſcens habetur. Sylueſtris in campeſtribus naſcens, facilè dignoſcitur, quòd caule, floribus, ſemine, & folio ſatiuam iam flores, & ſemina proferentem æmuletur: uerùm guſtu amara eſt, & lacte copioſiore referta. Meminit huius Theophraſtus libro VII. cap. VI. de plantarum hiſtoria, ſic inquiens. Sylueſtris lactuca folio breuior, quàm ſatiua eſt, idq; conſummatum aculeatur, & caule ſimili modo breuior perficitur: ſuccum acrem, ac medicatum habet. Naſcitur in aruis. Lac eius extrahunt per meſſem tritici, & purgare aquam intercutem dicunt, & caliginem arcere ab oculis, & argemam auferre, cum lacte mulieris.

Lactucæ uires ex Gal.

Satiua (ut memoriæ ſcriptum reliquit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum) humidum eſt, frigidumq; olus, non tamen extremè (ſiquidem edendo non foret) uerùm maximè ſecundum aquæ, ut ſic dicam, fontanæ frigiditatem: proinde ad calidas phlegmonas accommodum eſt, & ad parua, & leuia eryſipelata: non tamẽ maioribus ſatisfacere idonea eſt. Eſt etiam edulium ſitim arcens. At ſemen potu genituræ profluuium cohibet: quamobrem etiam ijs, qui libidinoſis ſomnijs uexantur, datur. Sic & agreſtis lactucæ ſemen. Cuius quoq; colligitur ſuccus, argema, & caliginem expurgãs: ad aduſtiones etiam cum lacte mulierum inungitur. Et libro II. de alimentorum facultatibus: Pleriq; medicorum (inquit) reliquis omnibus hoc olus, ceu ficus autumnalibus fructibus, prætulerunt. Nã inter ipſa aliud melioris ſucci non inuenias. Quod porrò nonnulli uitio uerterunt, id in præcipuam ei laudem cedit: & ſi ita ſe re uera haberet, non modò nulli olerum; ſed ne optimi quidem ſucci, ac maximi nutrimenti edulijs eſſet ſecundũ. nempe ſanguinem aiunt lactucam generare. Quidam non ſimpliciter ſanguinem dicunt, ſed multũ addunt, multum ſanguinem lactucam generare affirmantes. Verùm ij tametſi prudẽtius obijciant, longius tamen alijs à uero abſunt. quanquam hoc ipſum, puta multum ſanguinem procreare, non eſt quod meritò quis damnet. Conſtat enim huiuſmodi edulium laudatiſsimi ſucci cenſendum eſſe, quòd plurimum quidem ſanguinis, aliorum uerò ſuccorum nullum producere ſit comparatum. Si uerò, quia permultum è lactuca ſanguinis congeratur, idcirco damnandam eam cenſeant, facillimè huic malo occurri poteſt: quippe cùm ueſcentibus, & liberalius exerceri, & ea parcius uti integrum eſt. Hæc ergo aduerſus eos, qui olus hoc non rectè uituperant, dixiſſe ſufficiat. Illud porrò nouiſſe conuenit, omnibus alijs oleribus pauciſsimum ſanguinem, & uitioſum generantibus, ex ſola lactuca non multum quidem, nec uitioſum, haud tamen omni ex parte laudabilem gigni. Vt plurimùm quidem cruda ipſa ueſcuntur. Aeſtate autem, cùm in ſemen iam proruptura eſt, in aqua dulci præcoquentes, cum oleo, garo, & aceto aſſumunt, aut cum aliquo ex condimentis, obſonijsúe, præſertim ijs, quæ caſeo conſtant. Pleriq; etiam antequàm excauleſcat, in aqua elixa utuntur: ut ego iam facio, ex quo dentes mihi deteriores eſſe cœperunt. Nam amicus quidam meus, cùm olere hoc à longo tempore me ut familiari cibo uſum fuiſſe ſciret, uideretq; poſt mandi à me citra magnam moleſtiam non poſſe, cocturæ rationem indicauit. Etenim in iuuentute, quoniam aſsiduò os uentriculi bile efferueſcebat, æſtus moderandi gratia lactucis utebar. Cùm autem ad prouectam ætatem perueniſſem, olus hoc contra quàm in iuuentute, ſomnum iam ſtudio, & induſtria accerſenti mihi, auxilio fuit. Quippe qui etiamnum iuuenis lucubrandi gratia uigilijs dedita opera me aſſueféceram, declinante iam ætate, ipſa ex ſe inſomni, grauius hoc incommodo moleſtabar. Aduerſus quod unicum mihi præſentiſsimum remedium lactuca ueſpere commanducata ſemper fuit.

Nomina.

Lactuca ſic Latinis, θρίδαξ Græcis appellatur: Mauritanis, Cherbas, ſeu Chas: Italis, Lattuca: Germanis, Lactuck: Hiſpanis, Lechuga, aut Alfalſa: Gallis, Laictue.

Gingidium. Cap. CXXXI.

GINGIDIVM, aliqui lepidion, in Syria, & Cilicia plurimum naſcitur. Herbula eſt ſylueſtri paſtinacæ ſimilis, tenuior, & amarior: radice parua, candicante, ſubamara. Olus hoc crudum, coctum, conditúmue eſtur, magna ſtomachi utilitate: urinam cit. Decoctum ex uino potum ueſicæ prodeſt.

Gingidij conſideratio.

HVIVSCE ſententiæ eſſe comperiuntur Ruellius, & Fuchſius uiri clariſsimi (licet ille non planè adſtipuletur) necnon etiam recentiorum alij, qui ſtirpium cognitionem profitentur, in hoc conſentiunt, quòd Gingidium ea ſit herba, quàm nos uulgò Cerofolio uocamus, illi uerò Chærefolium. Veruntamen cùm hæc radice nitatur, quæ nihil amara ſentitur, ſed potius acris, & odorata, quemadmodum & folia; idcirco eorum opinionem non equidem (ut dicam quod ſentio) probandam putauerim. Quinimò crediderim uel Gingidium hactenus in Italia non eſſe repertum, uel

inibi

CHAEREFOLIVM.

inibi facilè non oriri: præſertim cùm Dioſcorides, & Plinius aſſerere uideantur, peculiare olus eſſe Gingidium tam Syriæ, quàm Ciliciæ hortis. Meminit Gingidij Galenus libro VI. *ſimplicium medicamentorum his uerbis. Gingidiũ ſicut guſtu amaritudinem, & adſtrictionem præfert, ſic temperamento quoq; ipſo caliditatem, & frigiditatem. Secundum uerò utranq; qualitatem deſiccatorium eſt. Sed enim ſtomacho amicum eſt, utpote non paruam obtinens adſtrictionem. Quamobrem non admodum conſpicuam caliditatem poßidet: ſecundo autem receſſu deſiccat. Et lib.* II. *de alimentorum facultatibus, ſic inquit. Plurimum in Syria Gingidium naſcitur: eſturq́; ſimiliter ac ſcandix apud nos. Stomacho mirè utile ſiue crudum, ſiue elixum libeat ſumere: longioris autem decoctionis impatiens eſt. Nonnulli ipſum cum oleo, & garo mandunt. Alij uinum etiam, aut acetum adijciunt, ac multò magis ita ſtomachum iuuat. Cum aceto ſumptũ faſtidioſos ad cibum inuitat. Perſpicuum uerò eſt, quòd hæc herba medicamentum potius eſt, quàm alimentum. Quippe quæ adſtrictionis, & amaritudinis non obſcuræ, nec exiguæ particeps eſt. hæc Galenus. Ex quibus facilè comprobari poteſt, Chærefolium non eſſe Gingidium, quòd in ipſo eæ amaroris, & adſtrictionis qualitates guſtu haud manifeſtæ deprehendantur. Quod Græcis* γιγγίδιον, *Latini ſimiliter Gingidium uocant: Itali, Gingidio: Germani, Koerffel, & Kerbelkraut: Galli, Cerfueil.*

Gingidij uires ex Gal.

Nomina.

Scandix. Cap. CXXXII.

SCANDIX, ſylueſtre olus eſt, amarum, ſubacre: quod crudum, coctúmue manditur: ſtomacho, & uentri utile. Decoctũ potu, ueſicæ, renibus, & iecinori confert.

QVANQVAM *Scandix antiquis rei herbariæ ſcriptoribus ſtirps fuit notißima, ut quæ ab ijs in frequenti ciborum uſu haberetur alijs admiſta oleribus; cùm tamen hactenus eorum repererim neminem, cui fides ſit adhibenda, qui Scandicẽ notis aliquibus, uel lineamentis deſcripſerit, neſciuerim profectò quónam pacto, quáue ratione affirmari poßit & in Italia Scandicem naſci, & pariter dignoſci à compluribus. Cæterùm ſcribit Hermolaus uir doctißimus, & in ſtirpium hiſtoria omnium ſuæ ætatis facilè primus, ſe uidiſſe Scandicem in exemplari Græco Dioſcoridis appictam folijs fœniculo proximis, floribus luteis, ſiue albis, corniculis caule ſummo emergentibus. Hanc ipſam nos quoq; ſæpius uidimus maio, & iunio menſibus inter ſegetes, præſertimq́; in agrorum marginibus. Sed quanuis tradiderit Hermolaus eam fœniculi folijs eſſurgere; mihi tamen magis fumariam, & quadantenus anthemidem referre uidetur, quàm fœniculum. Flores gerit hæc chærefolio proximos, albicantesq́;, è quibus tandem prodeunt cornicula tenuia, longiuſcula, recta, acuminata, acubus, quæ in geranio emicant, non dißimilia, quemadmodum & in chærefolio uiſuntur, licet huic longè tenuiora, & fragiliora innaſcantur. Quo fit, ut rectè intuentibus ſpecie tantùm, non autem genere differre hæ plantæ haud dubiè appareant: id quod etiam indicat eorum ſapor. Quamobrem qui chærefolium ſcripſerunt eſſe gingidium, id non ſine ratione fecerunt. Cùm enim certò crederent, hanc, de qua in præſentia diſſerimus, plantam legitimam eſſe Scandicem, facilè etiam hinc perſuaderi potuerunt, ut aſſererent chærefolium eſſe gingidium. quoniam Dioſcorides conſueuit ſtirpes per cognationes deſcribere. Quapropter in eorum ſanè irem ſententiam, ſi hæc, quam Scandicem putant, tantum acrimoniæ, & amaroris guſtantibus relinqueret, quantum in Scandice ueteres inueniri prodiderunt. Verùm cùm eas non obſcuras quidem qualitates, quas ueteres ueræ Scandici aßignant, in hac, ut ita dicam, noua Scandice nunquam ego repererim, ſicuti nec in chærefolio, quæ ueteribus gingidio tribuuntur, cogor omnino eorum ſententiæ refragari, & ab ipſis diſſentire. Quapropter niſi regionis, & climatis ratione, & locorum mutatione eueniat, ut hæ ſtirpes omnem tum acrimoniam, tum amarorem exuerint, non facilè quidem adduci potero, ut credam harum alteram gingidium, alteram uerò ſcandicem eſſe. Neq; ab hac mea me detterret opinione Hermolaus, quòd uiderit is Scandicem hanc in Græco Dioſcoridis codice appictam: quippe cùm inter omnes rei herbariæ ſcriptores nullus, quod equidem ſciam, reperiatur, qui per notas aliquas Scandicem deſcripſerit, neſciuerim ego quánam hiſtoria, & ratione fretus aliquis unquam illam pictura expreſſerit. niſi fortaſſe Dioſcorides ipſe manu propria eo in libro ipſam appinxerit. Plinius Scandicem anthriſco ſimilem reddidit. Sed cùm ignotum per ignotius deſcripſerit, nihil nobis luminis his in tenebris affert. Scandicem commemorat Galenus lib.* VIII. *ſimp. medicamentorum his uerbis. Scandix ex agreſtium olerum genere eſt, ſubacre, & amarum, adeò ut in ſiccando, & excalfaciendo ſecundi ſit ordinis intenſi. Vrinam ualenter ciet, & uiſcera obſtructione liberat, ex dictis qualitatibus conſtans. hæc Galenus. ex quibus etiam manifeſtè colligi poteſt, plantam, quam pro Scandice accepit Hermolaus, quamq́; pro eadem pleriq; recentium herbariorum hodie oſtendunt, nullo pacto legitimam eſſe Scandicem. Quandoquidem ea non tantam acrimoniam, nec amaritudinem gu-*

Scandicis conſideratio.

Scandicis uires ex Gal.

ſtu

PECTEN VENERIS.

ſtui ræpreſentat, ut dici poßit primum caliditatis, & ſiccitatis, gradum excedere. Cæterùm ſi ulla eſt planta, cui hæc comparari poßit, eam adamußim mihi quidem referre uidetur, quam Plinius lib. XXIIII. cap. XIX. à pectinum ſimilitudine, VENERIS pecten appellat. Siquidem hæc radice nititur candida, cauliculis ſemipede maioribus: folijs ſylueſtris paſtinacæ, uel ferè anthemidis, exilibus: floribus albis, tenuibus, emicantibus ſummatum ab eodem capitello compluribus acuminatis roſtellis, inter ſe disiunctis, quæ pectines planè referuntur, quibus linum mulieres concinnant. Quæ certè omnia reperiuntur in hac uulgari Scandice. Quæ herba σκάνδιξ Græcè, Latinè Scandix ſimiliter nominatur: Italicè, Scandice.

Nomina.

Caucalis. Cap. CXXXIII.

CAVCALIS, quam alij ſylueſtre daucum vocant, cauliculo eſt dodrantali, aut maiore, ſubhirſuto: folijs apio ſimilibus, fœniculi modo per extrema multifidis, hiſpidisque: candida in cacumine umbella, ſuauiter olēte. Crudum, coctúmue olerum modo eſtur: vrinam mouet.

Caucaldis cõſideratio.

VISITVR Caucalis in Hetruriæ campeſtribus, inculto præſertim ſolo, ut & Ananienſi tractu in Tridentino agro, nullis reclamantibus notis. Rura noſtra hanc Petroſello ſaluatico uulgò appellant. Quippe quòd folia, quæ per ima prope radicem exeunt, apium quadántenus effigie referant, quod uulgò Petroſello dicunt. Etſi quæ ſuperiore parte prodeunt, per ambitum ſint fœniculi modo capillamentis diuiſa. Caulem mittit paſtinacæ: in cuius cacumine umbellam gerit floribus candicantem, odoratam, dauco non abſimilem. Quapropter Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ita de ea ſcriptum reliquit.

Caucalidis uires ex Gal.

Caucalidem quidam daucum ſylueſtrem nuncupant: eſt enim ei adſimilis guſtu ſimul ac uiribus. Nam excalfacit ut ille, & deſiccat, urinam ciet, & muria ad repoſitionem conditur.

Nomina.

Vt Græcis καυκαλὶς, ita etiam Latinis Caucalis appellatur: Italis, Caucalide.

CAVCALIS.

Eruca. Cap. CXXXIIII.

CRVDA ERVCA uenerem largiore cibo concitat. Semen eius idem præſtat, urinam cit, Concoctioni prodeſt, aluo perquàm accommodata. Semine ad condimenta utuntur: quod, uti in longum tempus aſſeruetur, adiecto lacte, aut aceto, digerunt in paſtillos. Gignitur etiámnum ſylueſtris eruca, maximè in Iberia; quæ occidentem ſpectat. Cuius ſemine pro ſinapi incolæ utuntur. Vrinam uehementius pellit, & multò ſatiua acrior.

Erucæ conſideratio, & uires.

VVLGARIS admodum planta eſt Eruca tam ſatiua, quàm ſponte naſcens, quòd frequentißimè in cœnis acetarijs inſeratur. Excalfacit olus hoc (ut teſtatur Galenus libro II. de alimentorũ facultatibus) perquàm manifeſtè, adeò ut non facilè ſolum abſque iunctis lactucæ folijs edatur: nam ita immodico calori par frigus admiſtum exceſſum temperat. Quinetiam genitale ſemen augere creditur, & in uenerem ſtimulos addere. Caput etiam magis dolore afficiet, ſi ſolum edatur. Semen (ut ſcribunt antiquorum nonnulli) muris aranei morſibus medetur. Ventris tineas enecat, lienemq; extenuat. Tritum, & cũ felle bubulo miſtum, nigras ulcerum cicatrices ad candorem reducit. Cum melle uerò perunctum, uitia cutis in facie emendat, & lentigines emaculat. Herba, quæ Græcis εὔζωμον, Latinis Eruca uocatur: Mauritanis, Iergir, Ergit, ſeu Giargit: Italis, Ruchetta, & Rucula: Germanis Vueiſz ſenff: Hiſpanis, Oruga, & Arugua: Gallis, Roquette.

ERVCA SATIVA.

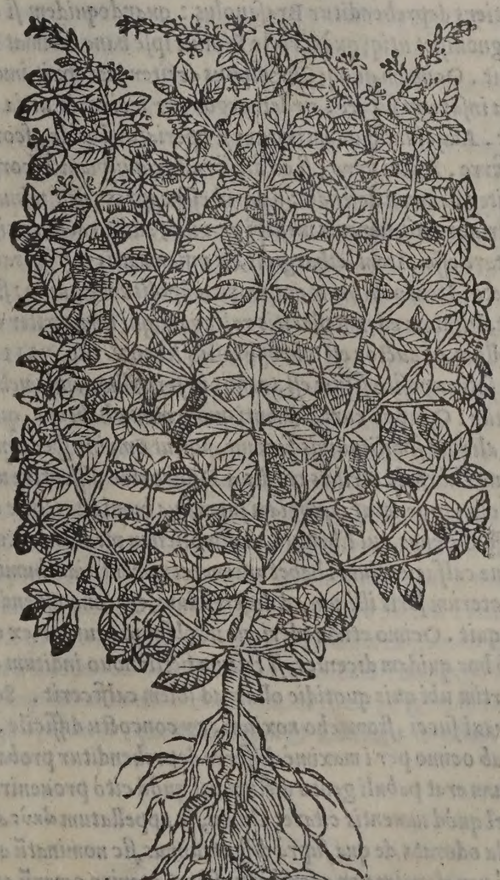
ERVCA SYLVESTRIS.

OCIMVM MAGNVM.

OCIMVM PARVVM.

Ocimum. Cap. CXXXV.

OCIMVM uulgò cognitum. Id copioſiore cibo oculorum aciem hebetat, aluum mollit, ſpiritum mouet, urinam pellit, lac euocat: ægrè tamen conficitur. Illitum cum polline polentæ, aceto, & roſaceo, pulmonum inflammationibus auxilio eſt. Draconis marini, & ſcorpionis ictibus per ſe prodeſt: & cum uino Chio, oculorum doloribus. Succus uiſus caliginem abſtergit: deſtillationes exiccat. Semen potum conuenit atram bilem gignentibus, difficili urinæ, inflatisque: naribus hauſtum, ſubinde mouet ſternutamenta. quod idem herba efficit. Sed oculos premi neceſſum eſt, cùm ſternutamentum urget. Sunt qui in cibis abdicandum cenſeant: quandoquidem manducatum, & in ſole poſitum uermiculos creat. Aphri autem adijciunt, ſi feriantur à ſcorpione, qui ocimum ederint, nullo conflictari dolore.

Ocimi conſideratio.

OCIMVM quemadmodum odoratiſſimum, ita & omnibus notiſſimum eſt. Nanq; perraræ ſunt ubiq; ædium feneſtræ, perraráque cœnacula, ac uiridaria, quæ Ocimo non redoleant, utpote quod frequens ſeratur, & foueatur in figulinis uaſis. In Italia hoc æuo Ocimi tria habentur genera. Quorum primum folijs aſſurgit amaranto longè maioribus, latis, longis, ac craſſis, citriæ malo ſimilibus, à quorum effigie ipſum facilè uocarunt Arabes Ocimum citratum, quo modo ipſum Meſues nominat. Secundum folijs exit, ac ramulis, dicto longè minoribus. Tertium, quòd folijs conſtet minutis atq; anguſtis, ſitq; cæteris odore fragrantius, Italis uulgò appellatur Baſilico gentile. Horum omnium meminit Serapio, uocauitq; medium hîc à Dioſcoride deſcriptum, Ocimum non garyophyllatum: garyophyllatum uerò, quod cæteris tum minutius, tum odoratius habetur. Demum illud Citratum à foliorum ſimilitudine nuncupauit, quod citri folijs æmulum eſſe diximus, ut facilè omnibus perſpicuum eſſe poteſt, qui Serapionis monumenta perlegerint de Ocimo diſſerentis. Idcirco uideant quæſo patres illi reuerendi, qui in Meſuem commentarios ſcripſere,

Monachorũ iactantia.

quo iure, quáue ratione in electuario de gemmis ſe iactent Ocimum garyophyllatum hac tempeſtate primos adinueniſſe, cùm hoc Serapioni folijs exeat paruis, & caule quadrangulari: monachis uerò folijs meliſſophyllo maioribus, per ambitum ſerratis, & caule minimè anguloſo. Qua in re eos, pace ſua, apertè hallucinatos putauerim. Nec equidem credendum arbitror, quòd de alio ocimi genere intellexerit Meſues, quàm de tertio illo genere in delicijs habito, de quo diximus. Nam cùm cæteris odoris fragrantia longè præſtet, nulli dubium eſt, quin in roborandis cordis ipſius uiribus cæteris ſit longè aptius, atq; etiam præſtantius, ut quod in electuarium de gemmis addatur ad cordis affectus.

Braſauoli lapſus.

Scribit Braſauolus ſuo de ſimplicium examine Romæ primùm excuſo libro, tantam de ocimi uiribus inter Pliniũ, & Dioſcoridem eſſe controuerſiam, ut alterum ipſorum erraſſe dicendum ſit. Quippe ex Aphris tradit Dioſcorides, quòd ſi à ſcorpione feriantur, qui ocimum ederint, nullo dolore afficiuntur. Contrà uerò Plinius, qui libro XII. cap. XX. ſi eo die, inquit, feriatur quiſpiam à ſcorpione, quo ederit ocimum, ſeruari non poſſe. Qua in re lectionis impatiens deprehenditur Braſauolus: quandoquidem ſi eo loco Plinium de Ocimo diſſerentem, patienter perlegiſſet, cognouiſſet utiq; quàm rectè Plinius ipſe hanc dirimat controuerſiam, ijsq; reſpondeat, qui ocimum accuſant, cùm inquit. Ocimum quoq; Chryſippus acriter increpuit, inutile eſſe dicens ſtomacho, urinæ, & oculorum claritati. Præterea inſaniam facere, & lethargos, & iecinoris uitia. Ideoq; capras id aſpernari, hominibus quoq; fugiendum cenſet. Adijciunt quidam tritum ſi operiatur lapide, ſcorpionem gignere. Commaducatum, & in ſole poſitum uermes afferre. Aphri uerò, ſi eo die feriatur quiſpiam à ſcorpione, quo ederit ocimum, ſeruari non poſſe. Secuta ætas alacriter ocimum defendit: nam id eſſe capras, nec minus, quàm mentham, & rutam ſcorpionum terreſtrium ictibus, marinorumq; uenenis mederi ex uino, addito aceto exiguo. Vſu quoq; compertum deficientibus ex aceto odoratu ſalutare eſſe. Item lethargicis, & inflammatis refrigerationi. Illitum capitis doloribus cum roſaceo, aut myrteo, aut aceto. Item oculorum epiphoris, impoſitum ex uino; ſtomacho quoq; eſſe utile. hæc Plinius. Ex quibus clariſſimè patet, Plinium eorum placitis refragari, qui tam acriter ocimum damnarunt.

Ocimi degeneratio.

Degenerat quandoque Ocimun in ſerpyllum, ut auctor eſt Theophraſtus libro V. cap. VIII. de plantarum cauſis, ubi ſic inquit. Ocimum autem, quod loco ſoli expoſito ſitum eſt, tranſit in ſerpyllum, quia uehementer ſiccatur. Folio nanq; minus, odoreq; uehementius redditur. Quippe cùm alimenti quoq; minus habeant, quæ ſicca ſunt. Sed huiuſmodi mutationes ita euenire putandum ut aliquid ſimilitudinis faciant, non ut omnino ſpeciem exprimant alienam. hactenus Theophraſtus. Cæterùm Auicenna libro de uiribus cordis à Dioſcoride diſſentire uidetur. Nam ocimum, ſcribit, ſanguinem turbidum, & melancholicum generat, quoniam ſuperflua humiditas, quæ eſt in ipſo, parit inflationem in uenis.

Ocimi uires ex Gal.

Nec aliter uidetur ſenſiſſe Galenus, qui libro VIII. ſimplicium medicamentorum de ocimo ita ſcriptum reliquit. Ocimum ex ſecundo eſt ordine calfacientium: habet autem recrementitiam humiditatem: proinde nec commodum eſt, quod in corpus ſumatur. Cæterùm foris illitum, ad digerendum, & concoquendum utile eſt. Item libro II. de alimentorum facultatibus, cùm inquit. Ocimo etiam plerique ut obſonio utuntur, ex oleo, & garo eſitantes. Vitioſi autem eſt ſucci. Admentiuntur ob hoc quidam dicentes, ſi tritum fictili nouo inditum operiatur, celerimè intra paucos dies ſcorpiones gignere, præſertim ubi quis quotidie ollam ad ſolem calfecerit. Sed hoc ſanè à uero abeſt. Id porrò uerè de eo dixeris, olus eſſe

Ocimi ab ocymo differentia.

praui ſucci, ſtomacho noxium, & concoctu difficile. Sed illud in Ocimo non ignorandum puto, quòd ocymum per y ab ocimo per i maximè differre deprehenditur probatiſſimorum auctorum teſtimonio. Siquidem apud antiquos Ocymum erat pabuli genus dictum uel quòd citò proueniret: uel primum inter cætera pabuli genera è terra erumperet: uel quòd iumentis citaret aluum, ſic appellatum ὠκὺς ab Græca uoce, quæ Latinis ualet citò. Ocimum uerò herba eſt illa odorata, de qua ſuprà diſputauimus, ſic nominatũ ab ὄζω uerbo Græco, quod redolere ſignificat. Vnde rectius fortè per z, quàm per c ſcribẽdũ eſſet. Cæterùm ocymũ antiquis quibuſdã boum pabulũ erat ex ſecta uiridi ſegete, priuſ-

quàm

quàm indureſcerent culmi: uel ex ſeminibus pluribus ſimul in agro ſatis. Nempe *é fabarum modijs decem, uiciæ duobus, & eruiliæ tantundem una in iugero ſatis, & ante maturitatem reciſis. Catoni tamen é uicia, fœno græco, faba, eruoq; in unum, commiſtis, et exinde ſatis ocymum eſt. Quo fit, ut putauerim ocymum antiquis, non modò herbaceam, uiridemq; fuiſſe ſegetem, é pluribus ſeminibus unà in agro ſatis in primum iumentorum pabulũ; ſed etiam ex uno tantùm cerealium genere, nempe hordeo, auena, uicia, eruo, alijsq; his cognatis, quòd eiuſmodi pabulo uerno tempore, nõ modò alantur boues, ac etiam equi; ſed etiam repurgentur. Id quod noſtra quoq; ætate fit pluribus in locis in* Italia, *præſertim cum hordeo, eruo, & uicia.* Nec *placet eorum ſententia, qui ſibi nulla, ut arbitror, ratione, nec auctoritate perſuadent,* Ocymum *plantam eſſe ſui proprij generis. quòd é ueteribus nullum hactenus inuenerim (quantũ equidem uidi, & legi) qui ocymi herbæ hiſtoriam literis memoriæq; mandauerit: ſed comperi quidem, quòd uocabulũ hoc non magis uni, quàm alteri conueniat. quandoquidem unicuiq; pabuli generi, quod primo ſtatim uere citò proueniat, accommodari poteſt.* Quare *planè explodenda uidetur* Adami Loniceri *opinio, quòd non ſine errore ridendo frumentum* Turcicum, *ſiue, ut alijs placet,* Saracenicum, *quod* Tridentina *rura uulgò appellant* Formentone, & Foroiulienſia *à pullo ſeminis colore* Saracino, *ocymum eſſe firmiter exiſtimet.* Quinetiam *is turpiter aberraſſe deprehenditur, quòd huic plantæ, quæ ſuum* Ocymum *eſt, omnes odorati ocymi facultates reddiderit.* Nec *alia ratione motus frumentum* Saracenicum *ocymum eſſe cenſet, quàm quòd ſatum tertia à ſatu die erumpat.* Verùm *ocymũ non ea de cauſa nomen hoc (mea quidem ſententia) ſibi comparauit, ſed quòd citius cæteris pabulorum generibus uere primo adoleſcat: nam innumera eſſent ocymi genera, ſi id omne, quod ſtatim ferè à ſatu oritur, ocymum uocari debeat.* Quod ὤκιμον *(ut antè dictum eſt)* Græci, *ocimum item* Latini *appellant:* Mauritani, Berendaros, & Bedarog: Itali, Baſilico: Germani, Baſilien, & Baſilgram: Hiſpani, Albahaca: Galli, Baſilich.

Adami opinio vana.

Nomina.

Orobanche. Cap. CXXXVI.

OROBANCHE cauliculus eſt ſeſquipedalis, & interdum maior, ſubruber, hirſutus, tener, ſine folio, pinguis: flore ſubalbido, aut in luteum vergente: radice digiti craſsitudine, & cùm ariditate flacceſcit caulis, fiſtuloſa. Hanc inter quædam legumina naſci conſtat, & ea ſtrangulare: unde orobanche ſibi cognomentum uſurpauit. Eſtur, ut olus, cruda, & in patinis, aſparagi modo decocta. Legumentis addita concoctionem accelerare creditur.

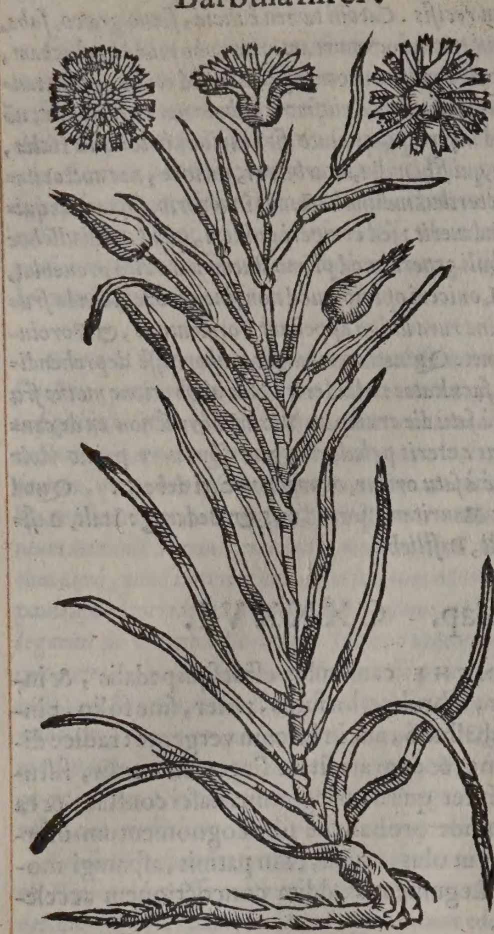
OROBANCHEN, *quæ omnibus notis legitimæ* Dioſcoridis *reſpondet, uidimus primùm in* Ananienſi *agro ſupra* Tridentum, *ac deinde ubique ferè in* Italia *naſci comperimus, in campis non modò inter omnia leguminum genera, ſed et inter ſegetes, cannabim, linum, & in uijs ſecus agrorum ſepes.* Cæterùm *etſi ſcriptis mandauerit* Theophraſtus *lib.* VIII. *de hiſtoria, &* V. *de cauſis plantarum,* Orobanchem *eruum necare amplexu; complexuq; ſuo; ea tamen, quæ hìc à* Dioſcoride *repræſentatur, & à* Plinio *lib.* XXII. *cap. ultimo, nullo ſanè complexu, ſed ſua tãtùm præſentia, legumina, ſegetes, cannabim, & linum interimit, quæ prope ipſam oriuntur.* Quam *ob cauſam* Ananienſes, *quòd uicinas ſtrangulet, ac deuoret plantas,* Herba lupa *uulgò orobanchẽ appellant.* Proſilit *hæc (ut inquit* Dioſcorides*) nullis unquam folijs, ſed uno tantùm aſſurgit cauliculo, aſparagi inſtar, colore ſubrubro, hirſuto, molli, pinguiq;, & qui ſeſquipedalem non excedat longitudinem.* Flos *é quibuſdam pateſcit globulis in cacumine congeſtis, ſubalbidus.* Radix *digitali uiſitur craßitudine, fungoſa, ac fragilis.* Hæc *planta nonnullis etiam uulgò* Coda di leone *appellatur, alijs uerò* Herba tora *uocatur, quòd uaccæ eà deguſtata (ut paſtores facto periculo teſtantur) ſtatim taurum adeant.* Sunt & *qui (ut loco citato ſcribit* Plinius*) cynomorion eam appellent à ſimilitudine canini genitalis.* Ex *quibus omnibus nõ temerè dicendum exiſtimauerim, uel* Theophraſtum *(pace ſua) hac in re deceptum eſſe, uel aliam à* Dioſcoride, & Plinio *orobanchem concepiſſe.*

Orobanches conſideratio.

Orobanche, *ut* Galenus *eſt auctor libro* VIII. *de facultate ſimplicium medicamentorum, eſt ſiccæ, frigidæq; temperaturæ in primo ordine.* Huius *plantæ nomen* Græcum *eſt* ὀροβάγχη, *quemadmodum &* Latinum Orobanche, *necnon* Erui angina: Italicum, Orobanche.

Orobanches facultas.
Nomina.

Barbula hirci.

Cap. CXXXVII.

BARBVLA hirci, quæ ab alijs come vocatur, breui eſt caule: folijs croci: radice longa, dulci: magno ſuper caulem calyce: è cuius ſummo ſemen nigrum dependet, vnde nomen inditum eſt. Herba eſui apta eſt.

Barbulæ hirci conſideratio.

HIRCI *barbula, quam* Hetruria *uulgò appellat Saſſefrica, uulgaris admodum eſt notitiæ.* Radix, *quòd guſtu dulcis, iucundaq́; ſit, eſtur hyeme frequẽter in acetarijs.* Folijs *exit hæc croci, latioribus tamẽ, ac longioribus: flore aureo, roſtro porcino uocato non abſimili, maiore tamen, qui calyce continetur.* Is *ſereno cælo fatiſcit, nubiloſo uerò contrahitur, occluditurq́; calyce, quemadmodum & chamælonis echinus.* E *concluſo calycis uertice barba dependet incana, prolixaq́;.* Vnde *nomẽ accepit, ut* Theophraſtus *prodidit lib. & cap.* VII. *de plantarum hiſtoria. Sed certè neſciuerim ego, qua ratione ductus negauerit* Hermolaus, *hãc* Theophraſto, *et* Dioſcoridi *legitimam* Hirci *barbulã eſſe, cùm illa pulchrè huius notis reſpondeat. Glutinat hæc recentia uulnera, ſi foliorum ſuccus, uel eius ſtillatitia aqua ſplenijs, & attritis linteolis ſuperponatur.* Τραγοπώγον *ita* Græcis, Latinis *uerò* Barbula *hirci uocatur:* Italis, Barba di becco, & Saſſefrica: Germanis, Bocks barth, & Gauch brott: Hiſpanis, Barba de cabron.

Hermolai error.

Nomina.

Ornithogalum. Cap. CXXXVIII.

RNITHOGALVM cauliculus eſt tener, candicans, tenuis, ſeſquipedalis, tribus aut quatuor in cacumine mollibus agnatis: à quibus flores prodeunt foris herbacei, & cum hiantes ſe pãdunt, lactei viſuntur: inter quos diſſectũ, cachrios modo, capitulum emicat. Coquitur cum pane, vt melanthium. Radix bulboſa, cruda, & cocta manditur.

ORNITHOGALVM. 352

TRASI.

Ornithogali conſideratio.

ORNITHOGALVM adeò inter ſegetes frequens oritur, ut ſi maio menſe in aruis requiratur, perpenſis prius notis illi à Dioſcoride attributis, facilè ab omnibus inueniatur. Ruellius in Gallia ornithogalum copioſum naſci ſcribit, pueris non incognitum, qui propter aſtantes, cùm ab agricolis aratro terra proſcinditur, aut in latiores porcas ſulcatur, ornithogali radices uomere erutas colligunt: & cùm ſint caſtaneis ſuauiores, ijs & crudis, & in cineribus incoctis ueſcuntur, odore iucundiſsimo, os mirum in modum commendante. Radices in orbem ferè collectæ ſunt: cortice pullo: candidiſsima intus carne, perquàm odorata: uere, uel æſtate cùm fronde uirent, hyeme uel autumno cùm exarantur agri, radicitus uelluntur. Diu ſeruari poſſunt, & ubi annonæ premit inopia, plebis ruſticæ famem, & ieiunia caſtanearum more ſatiant. Mirè ſuibus expetuntur, qui roſtro ſcrobiculos excauant, & harum capti dulcedine, gregatim ad has eliciendas, radicitusq́; uellendas aduolant. Cæterùm cùm ornithogali radices ſuauitatis ſuæ præſtantia, in mentem mihi reuocauerint illas, quæ in agro Veronenſi, ubi tantùm, neq; alibi, quod ſciam, naſcuntur in Italia, uulgò uocantur TRASI, ſaporis dulcedine caſtaneis proximè accedentes, recentioribusq́; quibuſdam in medicamentis eædem expetantur, eas hîc recenſere non ab re fore duximus. Sunt igitur Traſi radiculæ figura, ac forma perſimiles ſericinis erucis, quæ feruenti balneo elixæ contrahuntur, dum ſerica ſtamina inde mulieres conglomerant. Harum cremore pectoris, & laterum uitia expurgantur. quo fit, ut tuſsientibus opem non modicam præſtent: tunduntur enim, macerantur q́; carnium iure, deinde per linteolum exprimitur cremor: quem etiam uenereis potionibus miſcent recentiorum nonnulli. Sunt radices hæ, ut experientia compertum eſt, & ex dulcedine conijci poteſt, in calfacientium, & humectantium genere, ſed flatus quodammodo gignunt. Planta germinat uere, & æſtate folijs farragini ſimilibus, cuius radicibus Traſi cohærent.

Traſorũ mentio, & vires.

Has uerò ſatis repræſentare uidentur radices illæ, quas DORONICOS uulgus officinarum nominat. Quas quidem in primis commendarunt Arabes, & præſertim Auicenna ad cordis affectus, contra uenena, & deleteria medicamenta. Plantam, cuius hæ ſunt radices, hactenus non uidimus: quanquam aſſerit Ruellius folijs eſſe ferè acuti rumicis. Alij uerò ea leucoio ſimilia eſſe uolunt. Doronicus Actuario carnabadium dicitur. Affertur ex Alexandria Aegypti, & ex Gargano Apuliæ, ſed uiribus longè infirmior.

Doronici cõſideratio.

Quod ὀρνιθόγαλον Græci, Latini pariter Ornithogalum nominant: Itali, Ornithogalo.

Nomina.

Tubera. Cap. CXXXIX.

TVBERA rotundæ radices ſunt, ſine caule, ſine folijs, flaueſcentes, vere fodiuntur. Cruda, & cocta eduntur.

Tuberum cõſideratio.

TVBERA, quæ occulta quadam facultate terra in ſe parit, & conglobat, numeroſa in Hetruria à ruſticis effodiuntur, quòd magnatibus maximè expetantur in cœnis. Duo eorum in Romano agro habentur genera. Quorum alteri candida, pulla uerò alteri pulpa ſubeſt. Rimoſus utriſque cortex, ac niger. Eſt & tertium genus in Ananienſi, & Tridentino tractu proueniens leui cortice, colore ſubrufo, cæteris longè minus, inſipidum, & guſtu iniucundo. Tuberum meminit Plinius lib. XIX. cap. II. ſic inquiens. Et quoniam à miraculis rerum cœpimus, ſequemur eorum ordinem, in quibus uel maximum eſt aliquid naſci, aut uiuere ſine ulla radice. Tubera uocantur hæc, undiq; terra circundata, nullisq́; fibris nixa, aut ſaltem capillamentis, nec utiq; extuberante loco, in quo gignuntur, aut rimas urgente, neq; ipſa terræ cohærent. Cortice etiam includuntur, ut planè nec terram eſſe poſsimus dicere, neq; aliud, quàm terræ callum. Siccis hæc ferè, & ſabuloſis locis, frutetoſisq́; naſcuntur. Excedunt ſæpe magnitudinẽ mali cotonei, etiam librali pondere. Duo eorum genera arenoſa, dentibus inimica, & altera ſyncera. Diſtinguuntur & colore rufo, nigroq́;, & intus candido. Laudatiſsima quæ Aphricæ creſcunt. An ne uitium id terræ? neq; enim aliud intelligi poteſt: malum ne id ea protinus globetur magnitudine, qua futurum eſt, & uiuat ne, aut non, haud facilè arbitror intelligi poſſe. Putreſcendi enim ratio cõmunis eſt ijs cũ ligno.

Hiſtoria ex Plinio.

Lartio Licinio prætorio uiro iura reddẽti in Hiſpania Carthagine paucis his annis ſcimus accidiſſe, mordenti tuber, ut deprehenſus intus denarius primos dentes inflecteret. Quo manifeſtum erit terræ naturam in ſe globari. Quod certum eſt ex ijs, quæ naſcuntur, & feri non

poſſunt. Et libro eodem capite tertio: De tuberibus (inquit) hæc traduntur peculiariter. Cùm fuerint imbres autumnales, ac tonitrua crebra, tunc naſci, & maximè è tonitribus, nec ultra annum durare, tenerrima autem uerno eſſe. Quibuſdam locis acceptantur riguis, & ſeruntur, ſicut Mitylenis. Negant naſci, niſi exundatione fluminum inuecto ſemine ab Tiaris. Eſt autem is locus, in quo plurima naſcuntur. Sunt & in fungorum genere à Græcis dicti pezicæ, qui ſine radice, aut pediculo naſcuntur. Hactenus de tuberibus Plinius.

Tuberum uires ex Gal.

Tubera (ut memoriæ prodidit Galenus libro II. de alimentorum facultate) radicibus, aut bulbis ſunt annumeranda, ut quæ nullam euidentem habẽt qualitatem. Qui ergo his utuntur, ad excipienda condimenta tanquam materiam habent, ceu alia qualitatis expertia, & innoxia, guſtuq; aquoſa ſunt. Quibus omnibus commune eſt, ut alimentum nulla inſigni facultate conſtans, corpori præbeant, ſed frigidiuſculum duntaxat, craßitudine tale, quale id ipſum eſt, quod ingeſtum fuerit: ex tuberibus quidem craßius, ex cucurbita liquidius & tenuius. In alijs eadem eſt proportio.

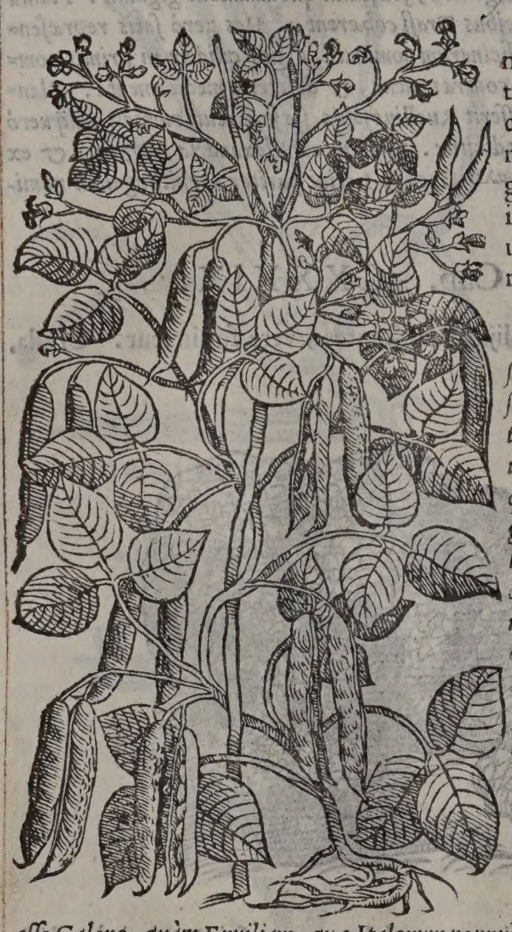
Ex Auicẽna.

Sed longè aliter de his ſcripſit Auicenna, cùm inquit. Tubera terrena magis, quàm aquea ſunt, omniq; prorſus ſapore expertia. Atrabiliares, & craſſos gignunt humores, magis quàm cætera ciborum genera. Quo fit, ut frequenter deuorati apoplexiam, & paralyſim concitent. Ad hæc concoctu contumacia ſunt, & uentriculum aggrauant.

Nomina.

Quæ Græcè ὕδνα, Tubera Latinè dicuntur: Arabicè, Ramech, Alchamech, Tamer, & Kema: Italicè, Tartuffi: Germanicè, Hirtz brunſt: Hiſpanicè, Turmas de tierra: Gallicè, Truffle.

Smilax hortenſis. Cap. CXL.

HORTENSIS Smilax frutex eſt, cuius ſemen à nonnullis lobia vocatur. Folia habet hederæ, molliora tamen: tenues caules, & capreolos vicinis fruticibus circumuolutos: qui tantum adoleſcunt, ut topiarias ſcenas repræſentare videantur: ſiliquas fœni græci profert, longiores, toroſiores: in quibus ſemina renum ſimilia, ſed inæquali colore, recluduntur: quæ quadam ex parte fulueſcunt. Siliqua cocta, cum ſemine in oleribus aſparagi modo eſtur. Vrinam ciet, & tumultuoſa ſomnia facit.

Smilacis hortenſis conſideratio.

HORTENSIS Smilax (ut ſuprà nobis dictum eſt in Phaſeolis, ſub quorũ appellatione falsò credidit Manardus de eruilia ſcripſiſſe Dioſcoridem) nil aliud, mea quidem ſententia, eſſe poteſt, quàm ea Phaſedlorum genera, uarijs coloribus depicta, quæ uulgò Italis dicuntur Fagiuoli Turcheſchi. Siquidem præter id, quòd rubentes, uerſicolores, & (ut Dioſcorides inquit) renum figura cernantur, folijs exeunt hederaceis, caule tenui, è quo capreoli prodeunt, quorum reptatu non modò palos, & arbores ſcandunt, ac uinciunt; ſed in hortis attegias, pergulas, teſtudines, ſcenas, & tentoria inumbrant, & opacant. Hos Galenus lib. primo de alimentorum facultatibus, ex auctoritate Theophraſti dolichos appellat, ſic inquiens. Dolichus adacto longo palo conſurgit, & fructum gerit: ſin hoc adminiculo careat, uitioſus fit, & rubigine tentatur. Quod quotidie uiſitur in hoc phaſiolorum genere. quippe quòd nullo ſuſtentaculo in altum euecti, humi repunt, & contracto tractu temporis humore, ſitu, ac rubigine depereunt. At ubi longißimo inhæſerint pedamento, breui temporis ſpatio, ad culmen uſque illi ſe circumuoluunt.

Manardi error.

Quo fit, ut longè aberraſſe Manardum exiſtimẽ, quòd aſſerat lib. I. epiſt. III. Dolichos nil aliud eſſe Galeno, quàm Eruiliam, quæ Italorum nonnullis uulgò appellatur Rouiglione, alijs uerò Arabeia, cùm tamen Galenus, itemq; Paulus Eruiliam appellitent Ochrum. Nec nobis obſtat, quòd Eruilia (ut ipſe aſſerit) rubiginẽ contrahat, cùm adminiculis caret, quibus à terra ſubleuetur, quòdq; huiuſce tantùm leguminis ſiliquæ unà cum ſemine comedantur, ut Galenus libri II. de aliment. facult. præfatione, & Paulus Dolichos mandi teſtantur. Nam etſi aliquando Eruiliæ ſecti arborum rami apponantur, ut illos implicent; nunquam tamen longißimi adfiguntur pali, quòd ea minimè illos ſcandere ualeat, uerſicolorum phaſiolorum modo. Ad hæc Eruilia, quæ humi ſerpat, rubigine minimè deperit, ut Tridentinus ager ubiq; teſtari poteſt. Quippe quòd ibi frequentißima ſeratur, dimittaturq; nullo propè fixo pedamento humi accumbere. Nec obſtat præterea (ut ipſe Manardus ſcribit) quòd ſola Eruilia inter legumina cum ſiliquis comedatur. Nam quanuis decocta unà cum ſiliquis menſis apponatur; nunquam tamen aliquem me uidiſſe fateri poſſum, qui ſiliquas ſimul cum granis deuorauerit: eſt enim eruiliæ inuolucrum ſuibus potius, quàm hominibus in cibum exhibendum. Vnde equidem omnes, quod uiderim, Eruiliam mandentes, ſemina dentibus extrahunt, & membranoſas, exhauſtasq; ſiliquas dentium attritui prorſus repugnantes, in patinis ſuibus relinquunt. Secus autem cum huiuſmodi phaſiolorum corniculis euenit: quandoquidem cùm tenella adoleſcunt, anteaquàm conſeneſcant, aqua prius elixa, non modò in acetarijs integra, nulliſq; abiectis putaminibus, aſſumuntur in cibum, ſed butyro, uel oleo frixa addito gingibere, & omphacio, iucundißimè deuorantur. Hinc itaq; fit, ut certò potius credam,

hoc phaſiolorum genus dolichos eſſe, quàm eruiliam Manardo uocatam. Illud inſuper hac in re ſentit Manardus, quòd Dioſcorides phaſiolorum appellatione, de quibus ſuprà mentionem fecit, non quidem communes, ac triuiales, ſed Eruiliam ſignificauerit: Smilacis uerò hortenſis nomine, de qua hic ſermo, uulgares illos phaſiolos repræſentauerit. Qui (ut ſuam tueatur ſententiam) conſentaneum minimè uideri inquit, quòd duobus diuerſis capitibus eodem libro de phaſeolis ſcripſerit Dioſcorides. Sed haudquaquam à ratione, & ueritate eum alienum exiſtimarem, qui reſponderit, primùm tractaſſe Dioſcoridem de uulgaribus, & candidis phaſeolis, qui paßim in campis aliorum leguminum more ſeminantur, ubi de omni ſegete, & leguminibus diſſeruit. Deinde uerò de uerſicoloribus, qui in hortis, & uiridarijs ad opera topiaria explenda ſeruntur, inter ea, quæ in hortis, & uiridarijs coluntur. Quamobrem ut hortenſes à campeſtribus ſecerneret, inquit: Hortenſis Smilax frutex eſt, &c. Quod manifeſtè declarat, eum hìc de hortenſibus, illic uerò de ijs, quæ in campis proueniunt, intellexiſſe, atq; eos ita ſeiunxiſſe. Qua in re non potui non quãdoq; admirari Manardum medicum alioquin ingenio, & doctrina inſignem, quòd tam facilè adductus eſſet, ut aſſeueraret dolichos eſſe eruiliam, cùm eum legiſſe exiſtimandum ſit, Galeno, & Paulo eruiliam ochrum uocari. Planta, quæ σμίλαξ κηπαία Græcis, Smilax hortenſis Latinis appellatur: Arabibus, Lubia: Italis, Smilace de gli horti, & Fagiuolo Turcheſco: Germanis, Vuelßch bonen: Hiſpanis, Feyones: Gallis, Faſeoles, & Fabes painctes. Nomina.

Medica. Cap. CXLI.

MEDICA, cùm recenter prodijt, folijs, & caule trifolio pratenſi ſimilis eſt: procedens uerò folia contrahit, caules edens trifolij, & ſiliquas corniculorum modo intortas, in quibus ſemen lentis magnitudine dependet. Id ſiccatum, iucundi ſaporis gratia, conditaneo ſali admiſcetur. Viride, quibus refrigeratione opus eſt, illitu ſuffragatur. Herba tota pro gramine vtuntur, qui pecora alunt.

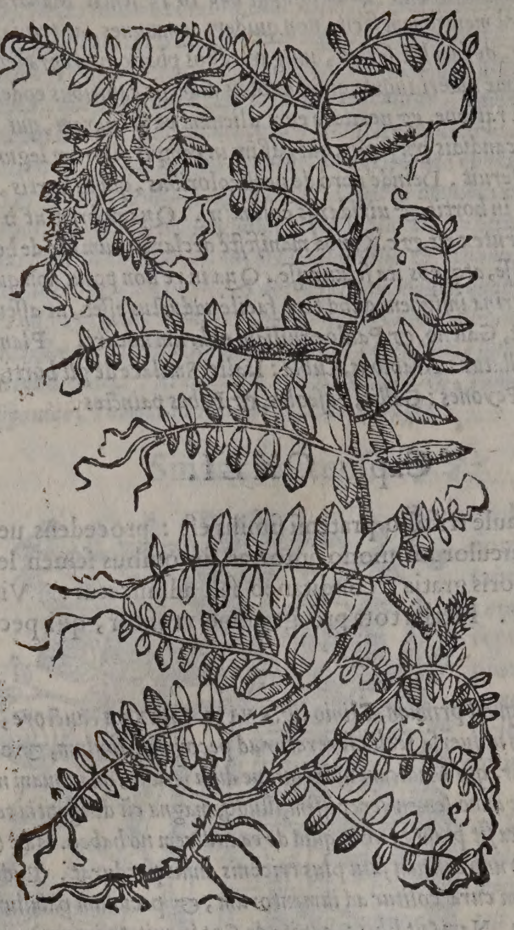
MEDICAM *inde nominationem inueniſſe certum eſt, quòd primùm, Plinio lib.* XVIII. *cap.* XVI. *auctore, ex Media in Italiam aduecta fuerit. Verùm etſi hæc quondam in uniuerſa Italia ſereretur ad pecorum pabulum, & omnibus ferè cognoſceretur; nunc tamen pauci ſanè reperiuntur, qui Medicam uiderint, ne dum ſerant, quanquam non deſunt, qui eã ſe conſecutos exiſtiment. Sed cùm ab amicis hoc anno ſemen accepiſſem, illudq; magna cũ diligentia terræ mandaſſem, accidit, ſolo forſitan repugnante, ut nulla exorta ſit planta: unde quid de ea iudicem nõ habeo. Hæc (ut Plinius tradit loco citato, & antiquorum plerique teſtantur) uno tantùm ſatu plus tricenis annis perdurat. Eadem (ut quidam referunt) abundat Hiſpania, ubi magna admodum cura colitur ad iumentorum, & pecudum pabulum: eamq; Alfalfa uocant, nomine ab Arabicis corruptè mutuato. Nam (ut lib.* II. *capite de Cot inquit Auicenna) uocatur etiámnum Aphris Alfaſaſat. Naſcitur & in Gallia, ſi Ruellio credimus, ibiq; maius trifolium appellatur.* Medicæ conſideratio. *Medica ſic Latinis, & Italis, ut Græcis μηδική nominatur: Mauritanis (ut modò dictum eſt) Cot, & Alfaſaſat: Hiſpanis, Alfalſe, Eruaye, & Alfalfa.* Nomina.

Aphaca. Cap. CXLII.

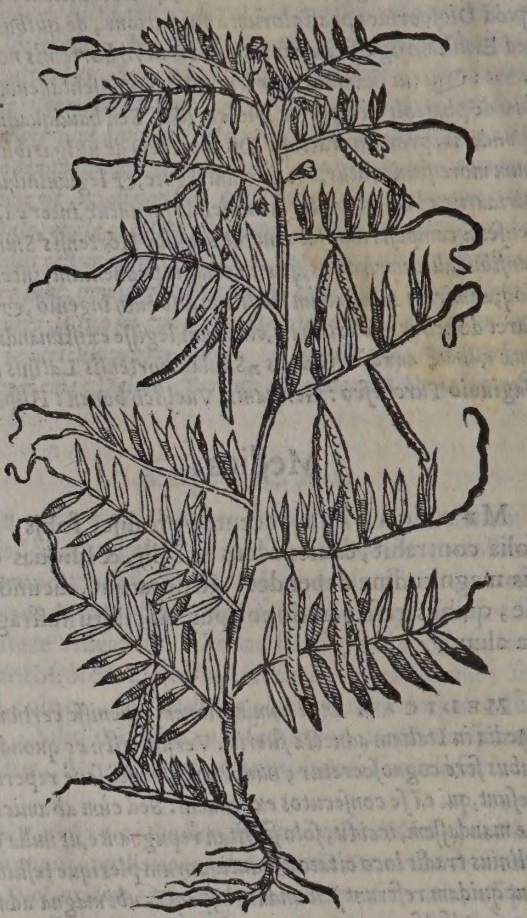
APHACA in aruis naſcitur, altior lente, tenuibus folijs: ſiliquas lenticula maiores fert, in quibus terna, quaternáue ſemina nigra, lente minora, continentur. Quæ adſtringendi vim habent. quare torrefacta, ſtomachi, aluiq; fluxiones ſiſtunt, ſi freſa lentis more decoquantur.

NON *ſolùm in uniuerſis Italiæ locis Aphaca ſponte naſcitur, ſed & à multis in campis ſeritur leguminum, & erui modo ad columbarum ſaginam. Folio germinat uiciæ maiore, craßioriq;, quadrangulari caule, flore ſubrubeo, ſiliquis inde dependentibus piſorum inſtar, breuioribus tamen, ſed lenticulæ maioribus, in quibus includitur ſemẽ, uiciæ quadántenus maius. Goritienſi agro frequentißima naſcitur inter ſegetes, & prope ſepes.* Aphacæ conſideratio. *Quo fit, ut maxime aberrent, qui cenſent Aphacam nihil à uicia differre, quæ inter ſegetes ubiq; copioſè prouenit. Quippe quòd hæc minori ſit folio, tenuiori caule, flore in purpuram rubeſcente, ſiliquis longioribus, gracilioribus, ac rotundioribus.* Quorundam lapſus. *Eaq; propter de Aphaca, & Vicia differens Galenus lib.* I. *de alimentorum facultatibus, ita ſcribit. Aphacæ, & uiciæ ſeminũ figura non rotunda eſt, ueluti fabarum, ſed aliquantò latiuſcula, ſimiliter lenti. Hæc quoq; cum ſua planta, & ualuulis integra ruſtici reponunt, ut brutis pecudibus pabulo ſint. Per famem tamen quoſdam noui, qui hæc quoq; comederint, potißimum uere, cùm etiámnum uirent, quemadmodum fabas, & cicera eſitare conſueuerunt. Semina autẽ hæc non ſolum inſuauia ſunt, ſed concoctu etiam difficilia, & aluum retinentia. Perſpicuum ergo eſt, cùm huiuſmodi naturam obtineant, alimoniam quoq;, quæ ex ipſis in corpus permanat, improbi, craßiq; ſucci eſſe, idoneam ad humoris melancholici generationem. hactenus Galenus. Cæterùm illud animaduertendum eſt, quòd Theophraſtus lib.* VII. *cap.* VII. *&* XI. *de plantarum hiſtoria, Aphacam inter intybacea, uel cichorij genera connumerat.* Aphaca intybi genus. *Quare mirandum non eſt, ſi etiam in alijs quibuſdam à Dioſcoride diſcrepet, quemadmodum in coronopo, orobanche, ac alijs nonnullis oſtendimus. Nec mirum etiam Plinium hac in hiſtoria uariaſſe: nam lib.* XXVII. *cap.* V. *Dioſcoridis Aphacam ad uerbum retulit: libro uerò* XXI. *Theophraſtum ſecutus, eam inter cichoracea repoſuit. Quæ Græcis ἀφάκη, Latinis item Aphaca, & Aphace nuncupatur: Arabibus, Apaki, Afaki, ſiue Albikia: Italis, Aphaca: Germanis, Vuilde uuicken, & Vogels uuicken.*

APHACA.

VICIA.

Porrum capitatum.

Cap. CXLIII.

CAPITATVM porrum inflationem facit, noxium ſuccum creat, tumultuoſum ſomnium parit, vrinam ciet, aluo accommodatur, extenuat, oculorum aciem hebetat, menſes pellit: ſed lædit exulceratam ueſicam, renesque. cum ptiſana uerò coctum, eſu pectoris uitia extrahit. Coma eius in aqua maris, & aceto cocta in deſeſſionibus ad præcluſiones uuluæ, & duritias, utilis habetur. Porrum bis aqua mutata coctum, tum frigida maceratum, dulceſcit, & multò minus inflat. Semen acrius eſt, & quandam adſtrictoriam vim habet. quare ſuccus cum aceto, addito thure, aut manna, ſanguinis profluuia ſiſtit, maximè ſi naribus erumpat. Venerem ſtimulat: contra omnia thoracis vitia, tabemque, pro delinctu efficax eſt: arteriam eſu purgat: ſed ſi aſsiduè eſtur, uiſus obſcuritatem inducit: ſtomacho aduerſatur. Succus ex melle potus, aut illitus, contra beſtiarum morſus auxilio eſt. Ipſum quoque cum aceto aut thuris polline, lacte aut roſaceo, vtiliter aurium doloribus, & ſonitui inſtillatur. Varos tollunt folia illita cum rhoe, qua ad obſonia utuntur: epinyctidi medentur: cruſtas ex ſale illita rumpunt. Veteres ſanguinis reiectiones cohibent, ſeminis drachmæ binæ, cum æquali baccarum myrti pondere potæ.

Porri conſideratio.

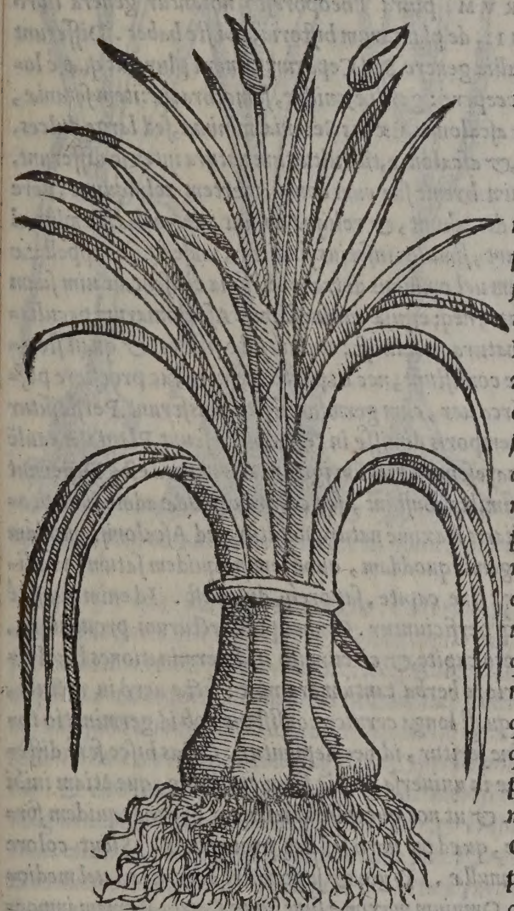
PORRVM, *quod copioſum quadrageſimalis noſtri ieiunij tempore plerunq; in foris olitorijs unà cum oleribus uenale reperitur, omnibus notiſsimum eſt. Cæterùm etſi magnopere laborent hortorum cultores, ut eorum porri, longi, craſsi, candidi, ac teneri euadant; neſciunt tamen eos capitatos efficere, ceparum inſtar;*

inſtar: quamuis ij apud ueteres in frequentiſsimo uſu fuiſſent, quòd longis, qui propriè ſectiui appellantur, ſapidiores, guſtuiq; gratiores haberentur. De his igitur tanquam præſtantioribus ſcripſit Dioſcorides, *nõ tamen quod à ſectiuis genere differrent, è quibus mãgonio capitati fiunt, tegula in tranſplantatione ſuppoſita, inciſis prius ante medullã folijs, ne adolendi facultas in ſublime feratur, nec ad radices, ſed in ipſo capite conſideat: uel ſarculo conuelluntur radices, ut delumbatæ alant, neque diſtrahant, ut ſcriptum reliquit* Plinius *lib.* XIX. *cap.* VI. *Porri facultates recenſuit* Galenus *lib.* II. *de alimentorum facultatibus, ubi ſimul etiam de allio, & cepis agens, ſic inquit.* Harum *plantarum radicibus percrebrò ueſcuntur homines, rarius caule, folijsq;, acri admodum facultate præditis pro radicum portione.* Corpus *excalfaciunt, & craſſos in eo humores extenuant, glutinoſosq; incidunt.* Bis *tamen, aut ter in aqua decocta, acrimonia ſpoliantur: quanquam ne ſic quidem uim perdunt extenuandi.* Verùm *facultatem quandam obſcuriſsimam alendi corporis exinde acquirunt, cuius antea, quàm decoquerentur, nihil proſus obtinebant.* Cæterùm *allium non modò ut obſonium, uerùm etiam ut medicamentum ſanitati accommodum, quòd obſtructa ſoluere, & diſcutere poſsit, uſurpatur.* Aliquantiſper *elixum, uſque dum acritudinem abijciat, uiribus quidem ſuis imbecillius fit, ſed ſucci prauitatem non amplius ſeruat, quemadmodum nec porri, nec cepæ, cùm bis fuerint decocta.* Πράσον κεφαλωτὸν *id uocant* Græci, *quod* Latini Porrum *capitatum:* Arabes, Curat, *ſeu* Kurat: Itali, Porrò *capitato:* Germani, Lauch: Hiſpani, Puerro: Galli, Poureau.

Porri facultates ex Gal.

Nomina.

Ampelopraſum. Cap. CXLIIII.

AMPELOPRASVM ſtomacho magis, quàm porrum aduerſatur: plus autem excalfacit: urinam, & menſes uehementius ciet. Id contra ſerpentium morſus eſſe conuenit.

PROVENIT *agreſte porrum plerunq; in uineis, unde à natalibus* ἀμπελόπρασον, *quaſi uineale porrum,* Græcis *appellatur.* Naſcitur *hoc in uniuerſa* Hetruria *non ſolùm in uinetis ſed etiam frequens admodum in agrorum marginibus, & in amœnis collium locis.* Rura *noſtra ipſum uulgari ſermone appellant* Porrandello. *Eſtur à ruſticis, & agricolis in acetarijs crudum, recentis allij uice: quanquam manſu durius ſit, guſtu acrius, & concoctu difficilius.* Eſt *præterea* Ampelopraſum *(ut lib.* VI. *ſimplicium medicamentorum prodidit* Galenus*) acrius, & ſiccius domeſtico, ſicut agreſtia omnia reliqua domeſticis: ac proinde ſtomacho, quàm illud nocentius: ſed & craſſos, ac lentos humores potentius incidit, ualentiusq; infarcta organa obſtructione liberat.* Hac *quoq; ratione urinas, & menſes ſæpe prouocauit, ubi à craſsis, & lentis retinebantur humoribus.* Adeò *uerò eſt calidum, ut illitum cataplaſmatis modo exulceret.* Dictum *eſt autem antè, quòd quæ eum in modum ſunt calida, extremi ſint ordinis. hactenus* Galenus. Cæterùm *illud ſilentio haud diſsimulandum puto, quòd* Galenus *minus fortaſſe rectè id tribuerit* Ampelopraſo, *quod nominis ſignificationi reclamat, et potius ſcorodopraſo cõpetere uidetur, cùm loco citato inquit.* Si *inter allium, & porrum medium quiddam concipias, facultatem ampelopraſi inueneris.* Quandoquidem *ſcorodopraſum, teſte infrà* Dioſcoride, *ut allij, et porri uires; ita & nomen ſibi uendicauit: ampelopraſum uerò dictum eſt, quòd in uinetis naſcatur.* Id *quod ipſemet* Galenus *confirmat libro* VIII. *ſimp. medicamentorum his uerbis.* Scorodopraſon *ſicut guſtu, & odore mediam allij, & porri qualitatem poſsidet, ita & uires.* Et *libro* II. *de alimentorum facultatibus:* Ampelopraſi *(inquit) à porro tanta eſt differentia, quanta in allijs congeneribus plantis inter ſylueſtria, & ſatiua inuenitur.* Sunt *qui hoc in totum ſequentẽ annum reponant, aceto condientes, haud aliter quàm cepas, eaq; ex parte cibo commodius, & prauo minus ſucco obnoxium efficitur.* Quod ἀμπελόπρασον Græci, Latini Porrum *agreſte, &* Ampelopraſum *dicunt:* Mauritani, Nabati: Itali, Porro *ſaluatico, &* Porrandello: Germani, Vuild lauch: Hiſpani, Ayos, & Puerros *de las uinhas:* Galli, Pource de chien.

Agreſtis porri conſid.

Nomina.

Cepa. Cap. CXLV.

CEPA longa acrior eſt, quàm rotunda, item flaua quàm candida, & ſicca quàm uiridis, & cruda quàm cocta, aut ſale condita. Omnes tamen mordent, flatus gignunt, appetentiam inuitant, ſitim mouent, & extenuant, faſtidium pariunt, & expurgant: aluo utiles ſunt. Ex detractis purgamentis in oleum coniectæ, hæmorrhoidas, reliquosque excretionum exitus reſerant, ſubditæ pro balanis.

CEPA.

Succus cum melle illitus, oculorum hebetudinibus, argemis, nubeculis, & incipientibus ſuffuſionibus auxiliatur: anginæ eodem perunguntur: ſuppreſſos menſes pellit: caput purgat, naribus infuſus: canis morſibus cum aceto, ruta, & melle illinitur: cum aceto autem perunctas in ſole uitiligines ſanat: & cum pari ſpodio, ſcabras lippitudines ſedat: uaros cum ſale reprimit: contra calceamentorum attritus, cum gallinaceo adipe utilis eſt: citæ aluo prodeſt: in auribus ſonitum, ac grauitatem emẽdat: ad purulentas aures, & eliciendam earundem aquã, ualet: alopeciæ earum ſucco perfricantur, qui celerius quàm alcyonium pilos euocat. Largiore cibo cepa capitis dolores ciet, coctaque uehementius urinam pellit: eos lethargicos efficit, qui ualetudinibus aduerſis, ea etiam cocta, plus æquo ueſcantur. elixa, & cum paſsis uuis, & fico illita tubercula concoquit, & celerrimè rumpit.

Ceparum hiſtoria ex Theophraſto.

CEPARVM *plura Theophraſto notantur genera libro* VII. *cap.* IIII. *de plantarum hiſtoria, ubi ſic habet. Differunt & cepæ, & allia genere. Sed Ceparum genera plura, ut quæ è locis nomina accepere: gardiæ, cnidiæ, ſamothraciæ: item ſetaniæ, & fiſsiles, & aſcaloniæ, Ex his Setaniæ minimæ, ſed large dulces. Fiſsiles uerò, & aſcaloniæ, tũ cultu, tum natura inter ſe differunt. Fiſsilem etenim hyeme ſua cum coma, inertem relinquunt, uere externa folia detrahunt, & reliqua colunt: detractis his folijs, altero germinant, ſimulq; inferius finditur, unde fiſsiles appellatæ ſunt. Quidam uel omnibus detrahenda folia cenſent, ut uim ſuam imo contineant, neq; effuſæ ſemineſcant. Aſcaloniarum peculiaris quædam natura notata eſt: etenim ſolæ fiſsiles, & quaſi ſteriles, ab radice conſiſtunt, nec ea parte creſcere, ac procfiere poſſunt. Quamobrem non eas deponunt, ſed ſemine ſerunt: deinde circa uer, cùm germinatũ ſit, transferunt. Perficiũtur adeò celeriter, ut cum cæteris, aut etiã prius euelli poſsint. Plus temporis dimiſſæ in terra, putreſcunt. Plantatæ caulẽ edunt, ſemenq; tantummodo fundunt: tum exinaniuntur, atque inareſcunt. Harum igitur talis natura eſt. Differunt & colore nonn llæ: etenim apud Iſum cætera quidem candidis ſimiles conſtant, ſed colore candidæ admodum proueniunt, Sardianisq; ſimiliter ferre affirmant. Cretenſium peculiaris maximè natura notatur, ſed Aſcalonijs quodám modo proxima, ni fortè uel eadem dici debeat. Eſt enim in Creta genus quoddam, quod ſemine quidem ſatum in radice craſſatur; depoſitum uerò, in caulem, ſemenq; totum funditur: ſine capite, ſaporeq; dulce eſt. Id enim quaſi è contrario cæteris habet; omnes nanque depoſitæ melius, celeriusq; perficiuntur. Omnes poſt arcturum proueniant, tepido adhuc ſolo, ut depoſitas imbres occupent. Seruuntur & toto capite, & circunciſo, ſed germinationes haud ſimiles fieri ſolent. Parte nanque inferiore cepæ naſcuntur, ſuperiore herba tantùm erumpit: ſectæ uerò in rectum, germinare omnino nequeunt. Gethyum dictum ſine capite eſt, & quaſi longa ceruice conſiſtens: ob id germinatio tota in fronde, ſæpiusq; retondetur, ut porrum. qua de cauſa ſemine ſeritur, id nec deponitur. Cepas hiſce ferè differentijs diſcernere licet. hactenus Theophraſtus.* Naſcuntur Cepæ in uniuerſa Italia frequentiſsimæ, que etiam inibi multiplici ſignantur genere, ut refert Plinius lib. XIX. cap. VI. & ut nos quotidie uidemus. Quandoquidem forma aliæ maiores, aliæ minores, quædam longæ, quædam rotundæ, quædam uerò ſeſsiles proueniunt. Sicut colore rubentes, & ſubrubentes aliæ, quædam uirides, & candidæ nonnullæ. Quin & ſapore uel acerrimæ, uel mediocri acrimonia præditæ ſunt, aut nihil penitus acres inueniuntur. Omnium maximæ ſunt, quæ Caieta Romam importantur. Hæ tametſi ad ſummum rubeſcant, ac craſsioribus tunicis compactæ ſint; leuiuſcula tamen acrimonia pollent, manſuq; tenerrimæ comperiuntur: ob idq; in cibis cæteras antecellunt. In Hetruria eæ minus acres notantur, quæ magis rubent. Contrà uerò albæ, quippe quæ omnium ibi acerrimæ proueniant. Quam ob cauſam ad medicamenta potius, quàm ad cibos ſeruantur: quanquam ſecus fortaſſe in Græcia eueniat, quòd flauas candidis acriores eſſe memoret Dioſcorides. Connumerantur etiámnum inter ceparum genera (ut locis ſupra citatis Theophraſtus, & Plinius teſtantur) quæ Aſcaloniæ ab Aſcalone Iudææ oppido appellantur, & quæ his ſimile ſunt Theophraſto ſectiles nominatæ, nobis uerò in Hetruria uulgò Cipolle maligie.

Ceparum uires ex Gal.

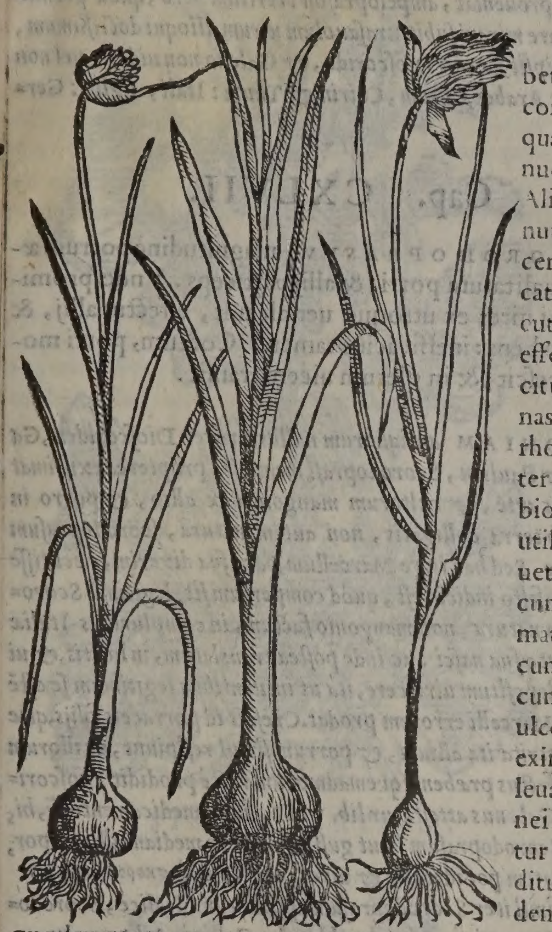
Cepa (ut memoriæ prodidit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum) ex quarto eſt ordine excalfacientium: eſſentia autem eius potius craſſarum eſt partiũ, Vnde etiam hæmorrhoidas aperit tum appoſita, tum cum aceto inuncta. In ſole alphos abſtergit, tum alopecijs attrita pilos alcyonio citius reſtituit. Porrò ſi ſuccum eius exprimas, quod reliquum eſt, admodum terreæ ſubſtantiæ eſt, eiusq; calidæ: at ſuccus aqueæ, aereæq; caliditátis. Hic igitur ijs, qui ſuffuſi ſunt, aut aciem oculorum obtuſam præ craſsitudine humorum obtinent, inunctus prodeſt. Ex huius temperatura tota cepa flatuoſa eſt manducata. Itaq; quæ temperatura ſunt ſicciore, minus flatuum generant. hæc Galenus. Quod autem Cepæ corporibus præbeant alimentum, ſuprà in porri mentione retulimus ex ipſo Galeno, qui de ijs ſimul diſſeruit libro II. de alimentorum fu-

cultatibus.

cultatibus. Κρόμμυον Græcè, Cepa & Cepe Latinè uocatur: Arabicè, Baſil ſeu Baſſal: Italicè, Cipolla, Germanicè, Zuuibel: Hiſpanicè, Cebolha: Gallicè, Fiboule, & Oignon. Nomina.

Allium.

Cap. CXLVI.

ALLIVM quoddam ſatiuum, atque hortenſe habetur. quod in Aegypto, ſingulari ut porrum, capite conſtat, dulce, in purpureum uergens, paruum: reliqua uerò magna & candida, ex pluribus coagmentantur nucleis, quos aglithas, id eſt ſpicas, Græci nominant. Aliud eſt ſylueſtre, quod ophioſcorodon, id eſt anguinum, uocant. Vis allij acris eſt: excalfacit, mordet, excernit, aluum turbat, inflationes facit, ſtomachum exiccat, ſitim gignit, flatum permouet, ſummam corporis cutem exulcerat: aciem oculorum eſu hebetat. Eoſdem effectus præbet anguinum, quod & elaphoſcorodon dicitur: latas uentris tineas in cibo ſumptum abigit, urinas detrahit: contra uiperarũ ictus, & priuatim hæmorrhoi, prodeſt, ita ut non aliud magis, ſi cum uino iugiter aſſumatur, aut tritum in eodem ebibatur: contra rabioſorum morſus, & illitu, & cibo ualet. Magnæ & allio utilitates contra aquarum mutationes: uocem clarificat: ueterem tuſsim crudum, coctúmue lenit: potum autem cum origani decocto, pediculos, & lendes enecat: cremati cinis illitus ſugillationibus cum melle, & alopecijs cum nardino unguine, medetur: eruptiones papularum cum oleo, & ſale ſanat: uitiligines, lichenas, lentigines, ulcera capitis manantia, lepras, & furfures, cum melle eximit: cum thure, & teda decoctum, dentium dolorem leuat, ſi in ore contineatur: contra uenenatos muris aranei morſus, cum ficulneis frondibus, & cumino illinitur. Feruefactæ comæ ius, fœminarum deſeſsionibus ad ditum, menſes, & ſecundos partus extrahit. Allium eiuſdem gratia ſuffitur. Factum ex eo, & nigra oliua intritũ, quod myttoton uocant, eſu ciet urinam, ora uenarum patefacit, hydropicis utile.

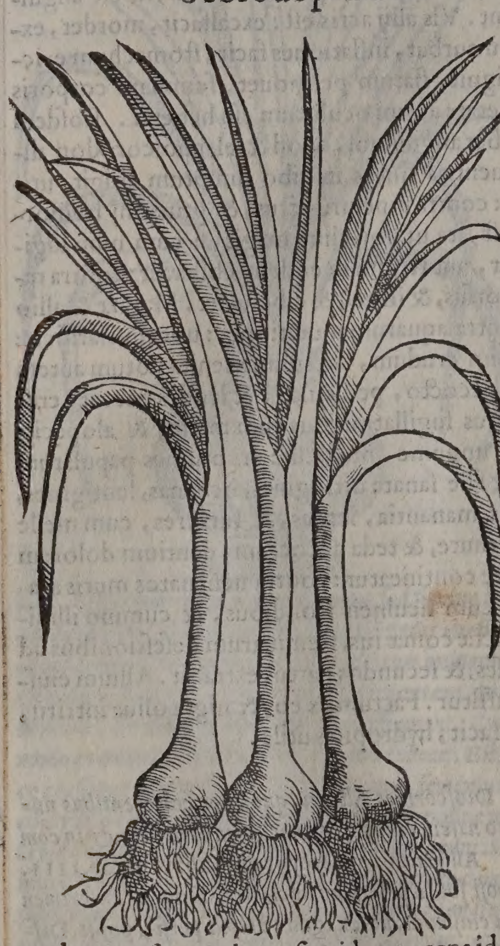
ALLIVM *uulgaris eſt notitiæ. Cæterùm quanquam ſcribit Dioſcorides Allium, quod non cohærentibus nucleis, ſiue ſpicis, ſed ſingulari, & ſolido capite conſtat, in Aegypto naſci; eiuſmodi tamen & in Hetruria, & in compluribus alijs Italiæ locis prouenit, ibiq; Allium mas appellatur. Allij meminit Theophraſtus lib.* VII. *cap.* IIII. *de plantarum hiſtoria, ſic inquiens. Allium ante ſolſtitia, aut paulò poſt ſolſtitia ſeritur nucleatim diuiſum. Diſcrimen eorum, quòd aliud præcox, aliud ſerotinum: eſt enim genus quoddam eiuſmodi, ut ſexaginta diebus perfici poßit. Differunt præterea magnitudine ſingulari. Cyprium uocatum maximè tale eſt, quod non decoquunt, ſed in myttotis utuntur: & cùm tunditur, mirum quam ſpuma increſcat. Quin & illud differentiam facit, quòd quædam non nucleis coagmentantur. Dulcedo autem, & odor, & craßitudo, eorumq; cauſa, tempore, cultuq; penè uidentur contingere, ut etiam aliorum. Perfici etiam ſemine poteſt, ſed tardè: primo etenim anno caput accipit porri, ſequente diſcerni in nucleos incipit, tertio redditur perfectum, nec quicquam deterius, ſed etiam quidam uel depoſito melius id exiſtimant. Radicis autem allij, aut cepæ haud ſimilis ortus fieri ſolet: allij nanque cum nucleus extumuerit, tota intorquetur: & hinc aucta in nucleos rurſus diſcernitur, atq; ex uno plura efficiuntur, dum caput conſummatur. At cepæ continuò ab radice aliud, atque aliud obducit, ut & bulbus, & ſcylla &, eiuſmodi omnia. Etenim allia, & cepæ, ſi non euellantur, plura indies fiunt. Super fiſtula quoq; & allium capitari poſſe, & cepe affirmant. hactenus Theophraſtus de allio domeſtico.* Allii conſideratio.

Sylueſtre uerò, quod Græci ὀφιοσκόροδον, id eſt, anguinum allium uocant, ubique, in montibus præſertim, & collibus naſcitur, nullis diuiſum nucleis, ſatiuo longè minus, ſed odore, & ſapore illi per ſimile: folijs anguſtioribus, gracili caule: in cuius cacumine flos emicat, ex rubeo purpuraſcens, à quo nigrum gignitur ſemen. Hoc, cùm aliquando in montibus legerem unà cum aliis herbarijs, nobis occaſionem præbuit loquendi de errore deteſtando, in quo turpiter uerſati ſunt Arabes, & eos ſecuti: quòd pro ſcordio herba, quæ triſſaginem folijs æmulatur, de qua Andromachus, & Galenus intellexerunt, allium ſylueſtre in paſtillos theriacos addiderint, & in illius locum ſuffecerint, non minus uocabulorum uicinitate, quàm imperitia decepti, ut ſequenti libro in ſcordij mentione (Deo fauente) latius explicabimus. Porrò illud hic ſilentio non diſsimulandum duxi, ne fortè ſeplaſiarijs imponat, quòd Braſauolus apertè falli deprehenditur libro ſuo de ſimplicium examine Romæ prius excuſo, ubi ſylueſtre allium ampeloprason, ſiue ſcorodopraſon à rei medicæ auctoribus appellari ſcribit. Qua in re non uno tantùm, meo quidem iudicio, ſed duplici, pace eius dixerim, notatur errore. Primùm quòd exiſtimauerit, allium ſylueſtre ſcorodopraſum, Allium ſylueſtre. Arabũ lapſus. Braſauoli error.

dopraſum,uel ampelopraſum eſſe. Deinde quòd certò crediderit, ampelopraſum, & ſcorodopraſum unam & eandem plantam eſſe. Hi Braſauoli errores manifeſtè redarguuntur Dioſcoridis auctoritate. Siquidem is non ſolùm eas plantas nominibus,ſed etiam capitibus, & facultatibus diſtinxit: quem etiam ſecutus eſt Galenus, licet, ut in ampelopraſo diximus, huic tribuerit, quod ſcorodopraſo tribuendum erat. In his igitur palàm fit, allium ſylueſtre ophioſcorodum appellari: ſylueſtre porrum: quòd in uineis proueniat, ampelopraſon: tertium uerò, quòd promiſcuas allij, & porri facultates obtineat, ſcorodopraſum. Quare mirari ſubit Braſauolum uirum alioqui doctiſsimum, quomodo is, qui ſimplicium medicamentorum examen conſcripſit, hæc in Dioſcoride, & Galeno non uiderit, uel non animaduerterit.

Nomina. *Σκόροδον Græci, Latini Allium dicunt: Arabes, Chaum, Cairin, & Thum: Itali, Aglio: Germani, Knoblauch: Hiſpani, Ayos: Galli, Ail, & Aux.*

Scorodopraſum. Cap. CXLVII.

SCORODOPRASVM magnitudine porrum æquat, qualitatum porri, & allij particeps. Vnde promiſcuas ſibi uires ex utroque uendicauit, effectus allij, & porri præbens: inefficacius tamen. Coctum, porri modo, dulceſcit, & in olerum uicem tranſit.

QVONIAM *antiquorum nullus, præter Dioſcoridem, Galenum, & Paulum, Scorodopraſi meminit, propterea exiſtimat Marcellus arte, & cultorum mangonio ex allio, & porro in unum ſub terra colligatis, non autem natura, ſcorodopraſum prouenire. Sed hac in re Marcellum, pace ſua dixerim, cæcutiſſe illud manifeſto indicio eſt, quòd compertum ſit, legitimũ Scorodopraſum natura, non mangonio factum, in compluribus Italiæ locis ſponte ſua naſci: ac inde poſtea translatum, in hortis, & uiridarijs depoſitum uireſcere, ita ut intuentibus legitimum ſe oſtẽdat, & Marcelli errorem prodat. Creſcit id porraceis folijs, quæ digitis attrita ita allium, & porrum ſimul reſipiunt, ut illorum etiam effectus præbent, quemadmodum rectè prodidit Dioſcorides, & Galenus atteſtatur lib. VIII. ſimp. medicamentorũ, his paucis. Scorodopraſum ſicut guſtu & odore mediam allij & porri qualitatem poſsidet, ita & uires. Id Græcè σκοροδόπρασον. Latinè ſimiliter Scorodopraſum appellatur: Italicè, Scorodopraſo: Germanicè, Aber knoblauch: Gallicè, Ail porreau.*

Sinapi. Cap. CXLVIII.

SINAPI hortenſe, aliqui napi uocant. Eligi debet adultum, ualde rufum, non magnopere ſiccum, ſed quod fractum internè uireſcat, & ueluti quodam ſucco madeat, cæſium colore: ſiquidem recens id genus, tempeſtiuum habetur. Ad calfaciendum, extenuandum, extrahendum, efficax eſt. Ad eliciendam capitis pituitam manditur: contra præduros tonſillarum tumores, ac ueterem, calloſamque arteriæ ſcabritiem, ſuccus ex aqua, & melle conuenienter gargarizatur: ſternutamenta ciet, tritum, & naribus admotum: comitialibus quoque auxialiatur: fœminas uuluæ ſtrangulatu oppreſſas excitat: lethargicis, deraſo capite, illinitur. Cum ficis admiſtum, donec rubeſcat locus, & ad coxendicum cruciatus impoſitum, ad lienes, & omne genus dolores confert, cum permutandæ ualetudinis cauſa ex alto uitia extrahenda ſunt: alopeciis illitum medetur: faciem purgat: ſugillata cum melle, adipe, aut cerato rapit: feræ impetigines, & lepræ, eo cum aceto perunguntur, contra febrium circuitus aridum bibitur, aut potui, polentæ modo inſpargitur: extrahentibus emplaſtris, ſcabiemque extenuantibus, utiliter admiſceri ſolet: tritum grauitati aurium, & ſonitui cum fico impoſitum prodeſt. Succus ad hebetudines oculorum, & genarum ſcabritias magna utilitate cum melle illinitur. Expreſſus recenti ſemine ſuccus in ſole ſiccatur.

Sinapi conſideratio. SINAPI, *Plinio libro XIX. cap. VIII. auctore, trium eſt generum. Quorum unum gracili aſſurgit folio: alterum rapitiam frondem exprimit: tertium erucæ folio laciniatur. Hæc omnia Sinapis genera obſeruantur in Italia: illud ſiquidem, quod tum folio, tum etiam ſemine tenui naſcitur, erraticum eſt. Quod uerò rapi fronde conſtat, cæteris maius, hortenſe eſt, eiusq; in officinis uſus. Tertium deinde & ipſum ſatiuum eſt, ſemine albo, minusq; acri. Tritum hoc, muſtoq; recenti commiſtum, diutius eius dulcedinem tuetur, atq; eam deficere prohibet, quòd ebullitionem reprimat. Eaq; propter qui ex Tridentino agro in Germaniam muſtum comportant, hoc Sinapis genere cadis impoſito, dulcedinem muſti conſeruant.*

Sinapi uires ex Gal. *Sinapis temperamentum tantùmmodo expreſsit Galenus libro VIII. ſimplicium*

SINAPI PRIMVM.

SINAPI SECVNDVM.

SINAPI TERTIVM.

NASTVRTIVM.

plicium medicamentorum, ſic inquiens. Sinapi calfacit, & deſiccat quarto ordine. Nomina. *Huic nomen Græcum* σίνηπι, & νᾶπυ *: Latinum quoque Sinapi, & Sinapis: Arabicum, Cardel, aut Chardel: Italicum, Senape: Germanicum, Seneff: Hiſpanicum, Moſtaza: Gallicum, Seneue.*

Naſturtium. Cap. CXLIX.

NASTVRTIVM optimum conſtat eſſe Babylonicum. Omnium ſemen eſt acre: excalfacit, ſtomacho aduerſatur, aluum turbat, tineas excutit, lienem imminuit, partus exanimat, menſes cit, uenerem ſtimulat, ſinapis, & erucæ ſimile intelligitur: lepras, & impetigines abſterget. Illitum cum melle lienem extenuat, fauos expurgat: pulmonum uitia extrahit, ſorbitionibus incoctum: ſerpentium uenenis potum reſiſtit, atque eas ſuffitu fugat: capillorum defluuia cohibet: carbunculos ad ſuppurationem perducit, & rumpit: coxendicibus cum polenta commodè ex aceto illinitur: tumores, collectionesque diſcutit: emittit furunculos illitum cum muria. Herbæ ad omnia eadem effectus, licet minor.

Naſturtii cõſideratio. NASTVRTIVM *hortis familiaris, & frequens herba eſt, tenuis: folijs paruis, laciniatis: caulæ tenui, ſeſquipedali: flore albo: ſemine in rubeum nigricante, folliculis rotundis, ac preßis contento, thlaſpi modo. Plinius author eſt lib.* XX. *cap.* XIII. *album, & nigrum reperiri. Verùm cùm Naſturtium uenerem inhibere ſcribit, uel codicem eo in loco deprauatum, uel Plinium ipſum Naſturtij naturam non rectè nouiſſe, & ideo in hoc deceptum eſſe crediderim, quòd experimento, & Dioſcoridi repugnet.* Naſturtii uires ex Gal. *Naſturtij ſemen (ut libro* VII. *de ſimplicium medicam. facultate memoriæ prodidit Galenus) adurentis facultatis particeps eſt, ſicut ſinapi. Proinde coxendicis, & capitis dolores atq; adeo quodcunq; aliud rubrificationem poſtulat, eo perinde atq; ſinapi excalfaciunt. Miſcetur quoq; remedijs, quæ exhibentur aſthmaticis, tanquam ſcilicet id, quod craſſos ſuccos ualenter incidere ualeat, uelut & ſinapi: nam omnino ei ſimile eſt. Porrò & herba arefacta ſimilem ſemini uim poßidet. Humida uerò adhuc, & uiridis propter aqueæ humiditatis admiſtionem, multò ſemine inferior eſt: adeoq; ſic mordacitas eius moderata eſt, ut cum pane ea uti liceat, ceu obſonio.* Nomina. Κάρδαμον *Græcis, Naſturtium Latinis uocatur: Mauritanis, Norf alchef, ſeu Narf: Italis, Naſturtio, & Agretto: Germanis, Kreſſen, & Gartenkreſſ: Hiſpanis, Naſturcyo, & Malpica: Gallis, Creſſon de iardin, & Naſitort.*

Thlaſpi. Cap. CL.

THLASPI herbula eſt anguſtis folijs, digitali longitudine, in terram uerſis, ſubpinguibus: binûm dodrantum cauliculo, tenui, non ſine adnaſcentibus ramis: fructu circa ipſum totum, ab extremo in latius ſe pandente: ſemine naſturtij, incluſo uaſis in cacumine diuiſis, † lenticulæ effigie, niſi quòd infringitur: unde nomen accepit. flos albicat. Naſcitur in ſemitis, & ſepibus, foſsisq;. Semen aſperi guſtus, excalfaciens: bilem utrinq; extrahit, potum acetabuli menſura: prodeſt iſchiadicis infuſum: ſanguinem potu educit, internas ſuppurationes rumpit: menſes ciet, ſed partus enecat. Alterum thlaſpi tradit Crateuas, quod aliqui Perſicon ſinapi uocant, latis foliis, radicibus magis: utile iſchiadicorum infuſioni.

Thlaſpi cõſideratio. TAMETSI *non deſint, qui exiſtimauerint, Thlaſpi, & Burſam paſtoris uulgò dictam unam, & eandem eſſe plantam; cùm tamen huiuſce Burſæ paſtoris folia, quæ per ambitum ſinuatim laciniata uiſuntur, ſemenq; his, quæ de Thlaſpi memoriæ prodidere Dioſcorides, & Galenus, minimè conueniant, eorum ſententia prorſus explodenda uidetur. Cæterùm legitimum reperiri in Italia certum eſt: ſiquidem eo maximè abundant & Goritiẽſis ager, & Gradiſcæ mœnia, ea parte qua Sontius alluit. Naſcitur frequentißimum, & acerrimum in Pago ſancti Petri non longè à Goritia, alijsq; circumſtantibus locis, ſemine perquàm acri, in folliculis incluſo, in cacumine diuiſis, lenticulæ effigie, ſuperna parte preßis, ut Dioſcorides inquit.* Thlaſpi uires ex Gal. *Meminit Thlaſpi Galenus libro* VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Thlaſpi ſemen habet & ipſum facultatem acrem, adeò ut internos abſceſſus potum diſrumpat. Menſes ciet, & fœtus enecat. Per ſedem infuſum ſanguinolenta euacuans, iſchiadibus prodeſt. Eſt enim alioqui tum ſupernè, tum infernè bilioſorum humorum euacuatorium, acetabuli menſura potum. Et libro primo de antidotis: Vtuntur Thlaſpi (inquit) quòd è Creta affertur,*

quodq;

BVRSA PASTORIS.

ARABIS.

quodq́; ubiq; naſcitur, colore inter luteum, & flauum mediũ, figura rotundum, exiguum adeò, ut multoties grano milij cedat. Melius eſt autem è Cappadocia comportatũ thlaſpi imponamus. Hoc ad nigredinem inclinat: figuram nõ exactè rotundã habet, & antedictum magnitudine permultùm ſuperat, atq; ab uno latere paruam quandam, ueluti compreßionem præ ſe fert, unde et nomen obtinuit. Prouenit autem ut hoc, ita & illud in Cappadocia quàm plurimùm. Ideoq́; non abſolutè quod inde aſportatur, optimum cenſendum eſt, ſed quod peculiariter in Sauro naſcitur, nec Cretico, nec paßim naſcenti ſimile. Hæc de thlaſpi Galenus. Ex quibus ſatis cõſtat, Italicũ thláſpi illi, quod Cappadocia profert, non eſſe uiribus comparandum. Porrò illud animaduertendũ eſſe duximus, quòd hoc in loco legitur in Dioſcoride: Θλάσπι βοτάνιόν ἐστι στενὸν τοῖς φύλλοις, ὡς δακτύλου μῆκος, πεπτωκόσιν ἐπὶ τῆς γῆς, ἀκροσχιδέσιν, ὑπολιπάροις. id eſt. Thlaſpi herbula eſt anguſtis folijs, digitali lõgitudine, in terrã uerſis, in cacumine diuiſis, ſubpinguibus. Atqui diuiſuræ eæ in noſtrati non uiſuntur in folijs, ſed in folliculorum cacumine. Quo fit, ut planè ſuſpicer hoc loco Dioſcoridis codici mendum ac uitiũ ſubeſſe, ut in alijs compluribus: & quòd fortaſſe nota hæc, quæ propria folliculorum eſt, librariorum incuria in folia tranſierit, præſertim quòd in cæteris notis noſtrũ Dioſcoridis, et Galeni deſcriptioni prorſus adſtipulatur. Hac igitur ratione is locus, nobis uiſus eſt, qui reſtituatur, & legatur, quemadmodũ nũc in textu legi poteſt. Reliquum eſt, ut de BVRSA PASTORIS, cuius ſuperius neminimus aliquid in medium afferamus. Sed cùm ueteres nihil de hac poſteritatis memoriæ mandauerint, ea tantùm recenſebo, quæ à recentioribus de eius uiribus adnotata inuenio, cùm planta ipſa omnibus uulgò notißima ſit.

Dioſcoridis locus reſtitutus.

Eſt igitur Burſa paſtoris ex refrigerantium, exiccantium, & adſtringẽtium genere. Quapropter prodeſt attrita, & emplaſtri more impoſita inflammationibus, et ſacris ignibus. Decoquitur pluuiali aqua cũ plantagine, et Armenio luto, bibiturq́; eius decoctũ ad inteſtinorum difficultatem, & ad cruentas excreationes. Herbæ ſuccus recentia uulnera glutinat, et auribus purulẽtis infuſus medetur. Siſtit menſium abundantiam, ſi eius, & perſicariæ decocto inſideant mulieres. Eſturq́; ad idem, & contra deniq; omnes ſanguinis fluxiones efficax eſt tenui pulticula circumlita, & in oleo frixa. Additur in emplaſtris, quæ ad capitis uulnera componuntur, & in unguentis compluribus.

Burſæ paſtoris uires.

Quæ herba θλάσπι Græcis, Thlaſpi quoq; Latinis dicitur: Barbaris, Naſturtium tectorum: Italis, Thlaſpi: Germanis, Biſemkraut: Hiſpanis, Panique ſo de flor blanquo: Gallis, Seneue Sauuage.

Nomina.

† Hoc loco Ruellius legiſſe uidetur φακοειδές, quòd uerterit lenticulæ effigie: nec temerè, quòd Thlaſpi ſemen illi pulchrè reſpondeat. Verùm uulgati Græci codices habent δισκοειδές, hoc eſt, diſci figura.

Arabis, ſiue Draba. Cap. CLI.

DRABA herba ad cubiti altitudinem aſſurgit, tenues ſpargens ramos, & ex utroque latere folia, ceu lepidij, ſed molliora, & candidiora. In cacumine uerò ſambuci umbellam gerit, candidos flores habentem. Herba hęc cũ ptiſana coquitur, in Cappadocia maximè. Semen aridum pro pipere obſonijs admiſcetur.

NASCITVR in Ananienſi agro, præſertimq́; in campeſtribus, & agrorum marginibus, cubitalis planta, folijs lepidio non dißimilibus, & umbella ferè ſambuci, Drabam adamußim re-

Drabę conſideratio.

ferens. quemadmodum et in Gallijs naſci Ruellius teſtatur in noualibus, & ſæpe cultis. Cæterùm quoniã Serapio in naſturtij mentione, de Draba etiam diſſerit, eamq́; Naſturtium orientale nominat, quod inſignis eius acrimoniæ indicium eſt: & quoniam in noſtrate leuiuſcula ſentitur acrimonia, idcirco an hæc, quæ in Italia naſcitur, Serapionis ſaltem ſit Draba, ego profectò affirmare non auſim: niſi fortè in Drabæ accidat pro regionum diuerſitate, quemadmodum Aro, euenire inferius dicetur ex Galeni auctoritate.

Nomina.

Herba, quæ ἀραβὶς, *&* δράβη *Græcè, Arabis item & Draba Latinè, pariter & Italicè appellatur: Barbaricè, Naſturtium orientale: Gallicè, Draue.*

Irio. Cap. CLII.

ERYSIMON, Latini Irionem uocant, iuxta urbes, rudera, hortoſque naſcitur: folijs erucæ ſylueſtris: cauliculis in lori modum lentis, & obſequioſis: floribus luteis; ſiliquis in cacumine gracilibus, ut fœno græco, corniculatis: ſemine naſturtij, exiguo, urentis guſtus. Contra thoracis fluxiones efficax eſt, & ſi purulenta extuſsiuntur: regio morbo, & coxendicibus prodeſt: contra uenena in delinctu cum melle datur. Illinitur ex aqua, aut melle utiliter cæcis carcinomatis, parotidibus, duritijs mammarum, & teſtium inflammationibus. In totum extenuat, & excalfacit. Mitius multò ad clyſteres fiet, ſi aqua madeſcat, atque torreatur, vel linteo illigatum, pinſita farina oblitum peraſſetur.

Eryſimi, ſeu Irionis conſideratio.

QVANQVAM *Theophraſtus, & antiquorum alij Eryſimon inter cerealia commemorant: & ſeſamo ſimile faciunt: quod tamen à Dioſcoride repræſentatur, folijs erucæ æmulis, tanquam ab illo admodum diſsimile, hîc inter acerrimas plantas, non inter frumentacea, ubi de ſeſamo diſſeruit, ab eo repoſitum eſt. Eaq́; propter facilè dici poteſt, Eryſimon aliud deſignare Theophraſto, aliud uerò Dioſcoridi. Ideoq́; Plinius utriſque in Eryſimi hiſtoria adſtipulari uidetur, Nanq; lib. XVIII. cap. VII. ac X. Theophraſtũ ſecutus, ipſum frugibus adſcribit, ſeſamoq́; ſimile facit. Et lib. XXII. cap. XXV. Dioſcoridem imitatus, folijs erucæ paulò anguſtioribus, & ſemine naſturtij Eryſimum eſſe prodidit. Hoc idem palàm eſt feciſſe Galenum: quippe qui lib. VI. ſimplicium medicamẽtorum, Eryſimum plantis comparauit, quæ acrimonia præditæ ſunt, uti naſturtium, & ſinapi. Et lib. I. de alimentorum facultatibus ipſum inter fruges retulit, quæ in cibum ueniũt, unà cum ſeſamo, ſic inquiens. Vt porrò milio panicum adſimile eſt quodammodo, ſed ad omnia deterius, ita & ſeſamo Eryſimum corporis ſubſtantia nonnihil affine: ſed manſum inſuauius eſt, & tenuioris alimenti, adeò quòd in omnibus illo deterius exiſtit.*

Ruelli, & Hermolai lapſus.

Cæterùm Ruellius, quòd dixerit Plinius Eryſimum, & ſeſamum rubentibus prouenire folijs, item ipſis uirentibus nullum animal ueſci, illud frugis genus autumat Eryſimum eſſe, quod uulgò Tridentina rura appellãt Formentone, Foroiulienſes uero, quòd pullo ſit colore, nominant Saracino. Verùm hac in re Ruellius deceptus deprehenditur, quòd nullis notis reſpondeat hoc Eryſimo, quod Theophraſto, & Plinio deſcribitur: quandoquidẽ, quod uulgò appellatur Formentone, caule tantùm rubet, non folijs, à nulloq́; pecude reſpuitur, ſed ab omnibus auidiſsimè depaſcitur, nec ulla ex parte ſeſamum æmulatur. Porrò ſciendum eſt, Dioſcoridis Eryſimum non eſſe ſylueſtrem erucam illam, quam nos nobilem appellamus, ut credit Hermolaus, itemq́; Ruellius ipſum ſecutus, ſed ſtirpem eſſe, quæ paſsim in plateis ædificiorum areis, & ruderibus, & ſecus uias oritur, folijs erucæ, floribus luteis, paruis: è quibus cornicula prodeunt, tenuia, acuminataq́;: ſemine naſturtij, minore tamen, & acri.

Nomina.

Id Græcis ἐρύσιμον *dicitur, quod Latinis ſimiliter Eryſimum, & Irio: Italis, Eriſimo, & Irione: Germanis, Hederich, & Vuilder ſenff: Hiſpanis, Rinchaon: Gallis, Velar, ou de la tortelle.*

Piper. Cap. CLIII.

PIPER in India naſci, breui arbore traditur. quæ inter initia, prælongum fructum, ueluti ſiliquam, promit, quod longum piper eſt: habet intus aliquid tenui milio ſimile, quod tandem in perfectum piper euadit. Id autem ſuis temporibus dehiſcens, pandenſque ſeſe, racemos emittit, grana ferentes qualia uidemus. Ea acerba candidum piper faciunt, aptum ocularibus remedijs, antidotis, & medicaminibus, quæ contra uenenata parantur, theriaca uocant. Longum uerò uehementius mordet: & quoniam priuſquàmematureſcat, decerptum eſt, ſubamarum relinquitur, antidotis, & theriacis medicaminibus expetitum. Nigrum uerò, vtpote quod tempeſtiua maturitate collectum

lectum, ſit odoratum eſſe conſtat, candido ſuauius, acrius, & ori gratius, necnon ad condimenta vtilius. ſed candidum, & adhuc in acerbum uergens, antedictis infirmius eſt. Eligi oportet grauiſsimum, plenum, nigrum, ſine multis rugis, recens, ac minimè furfuroſum. Inueniuntur etiámnum in genere nigri ſemina nutrimento defecta, caſſa, inania, minimique ponderis, quod uocant braſma.

Vis omnium excalfacit, vrinam ciet, concoquit, extrahit, diſcutit, abſterget caliginem, quæ oculis obuerſatur. Piper febrium horroribus circuitu repetentibus, ſiue potu, ſiue illitu ſubuenit: ſerpentium morſibus auxiliatur: partus extrahit: conceptum adimere creditur, ſtatim à concubitu ſuppoſitum: tuſsi, omnibusque pectoris uitijs, ſiue eclegmate, ſiue potu ſuccurrit: anginæ eo, & melle conuenienter perunguntur: potum cum recentibus lauri folijs, tormina diſcutit: cum uua paſſa manducatum pituitam à capite elicit: ualetudinem tuetur, dolores finit, appetentiam mouet, concoctionem adiuuat. ad intinctus eſculentorum additum: ſtrumas cum pice diſcutit; uitiligines ex nitro emaculat. Fictili nouo, † vt aiunt, motum torretur. Non eſt huius arboris radix gingiber, ut aliqui exiſtimauere, ſicuti paulò pòſt oſtendemus. Nanque piperis radix coſto ſimilis eſt, ora guſtantium accendit, ſaliuam ciet. Hæc lienem reprimit, cum aceto illita, aut pota: caput etiam purgat, manducata cum ſemine pedicularis herbæ, quam ſtaphidem agriam uocant.

Piperis,& plãtę eius hiſtor.

LVSITNAI *nauigationibus ſuis hoc æuo confectis per oceanum* Atlanticum *uerſus auſtrum primò, & hinc deinde in orientem ad Calecut, Taprobanam, aliasq; Indici pelagi inſulas: item Hiſpani liburnicis uecti ad occidentales Indias, Peru, atque alias complures regiones, quæ antiquos* Geographos *penitus latuerunt, non modò Pipere, & huiuſmodi odoratis ſimplicibus uniuerſam repleuerunt* Europam*; ſed & ſtirpium hiſtorias, à quibus oriuntur, poſteritatis memoriæ prodiderunt. Quod poſtea fecit, ut nobis planè ignoraſſe uideantur* Theophraſtus, Dioſcorides, *&* Plinius*, aut ob regionum diſtantiam (indigenam potius in hoc fidem ſecuti, quàm quòd fortè ea uiderint, quæ de pipere ſcriptis tradiderunt) aut ob aliam quámuis cauſam, plantæ illius formam, ac notas, quæ piper in India gignit, ac quónam modo piperis planta ſuum edat fructum, an ſcilicet racematim, an corymborum modo, an in ſiliquis incluſum, an bacciferarum arborum more. Siquidem* Plinius *lib.* XII.*cap.* VII. *ita ſcribit. Arbores quæ paſsim piper gignunt, iuniperis noſtris ſunt ſimiles. Quanquam in fronte Caucaſi ſolibus oppoſita gigni tantùm eas*

Plinij lapſus.

aliqui tradidere. Semina à iunipero diſtant paruulis ſiliquis, quales in phaſiolis uidemus. Hæ priuſquàm dehiſcant, decerptæ, toſtæq; ſole, faciunt, quod uocatur piper longum. paulatim uerò dehiſcentes per maturitatem, oſtendunt candidum piper, quod deinde toſtum ſolibus colore, rugisq; mutatur. hæc Plinius. *Quibus à* Dioſcoride *non longè diſsidere uideretur, niſi piperis plantam ſimilem iunipero reddidiſſet: nanq;* Dioſcorides *nullis eam notis repræſentauit, neq; alicui ſimilem fecit.* Theophraſtus *præterea quanquam ſcriptum reliquit lib.* IX.*cap.* XXII. *de plantarum hiſtoria,* Piperis *duo eſſe genera unum rotundum, alterum oblongum; eius tamen arboris effigiem ſilentio præterijt. At hi, qui ſuis liburnicis immenſa traiecerunt maria, propriasq; perluſtrarunt regiones, ubi piperis utriuſque plantæ innumeræ uireſcunt, nigrum, ac rotundum gigni narrant à quibuſdam infirmis uiticulis uicinas arbores altiore complexu ſcandentibus, acutæ clematidi non diſsimilibus, folio tamen malum* Aſſyrium *æmulantibus. Quin & racematim proferri uuarum labruſcæ modo, confertius tamen, deinde menſe octobri per maturitatem decerpi, & ſub feruenti ſole tegetibus palmeis expanſum torreri, quouſque nigreſcat, & rugoſum euadat: quod tridui ſpatio plerunque fit. Longum autem, ut ijdem teſtantur, aliæ ferunt arbores, eſtq; uelut nucamentum quoddam, exilibus granulis ſquamatim compactum, quod uelut iulus in pontica nuce, cui pulchrè adſtipulatur, uermiculoſa facie dependet, piperato guſtu: nunquam tamen in album, uel nigrum piper coaleſcit.* Galenus *indigenam fidem, &* Dioſcoridem *ſecutus, eandem plantam tam rotundum, quam longum piper edere credidit.* Piperis *fruticem*

Piperis plãtę in Italia.

uidimus nos Neapoli, *qui* Luſitanorum *deſcriptioni maximè reſpondere uiſus eſt, quòd uiticuloſo caule eſſet, clematidis acutæ modo. Sed & aliam arbuſculam piper racematim proferentem uidi* Venetijs, *quæ prorſus illius plantæ faciem exprimit, quam uulgus* Ribem *appellat. Viret hæc in horto clariſsimi medici* Maphei *à* Mapheo, *in quo plurima ſimplicia notatu digna uiſuntur. Quo fit, ut mirum non ſit, ſi in piperis hiſtoria uariant auctores. Quandoquidem cùm uariæ in* Italia *piperiferæ habeantur arbuſculæ, facilè credendum eſt, uarietatis longè maioris eas in* India *reperiri.* Piperis *meminit* Galenus *lib.* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens.* Piperis

Piperis uires ex Galeno.

radix uires coſto ſimiles potiſsimùm obtinet. Porrò fructus eius nuper quidem admodum germinantis, longum piper eſt: quare etiam maturo humidius eſt. humiditatis eius indiciũ eſt, quòd facilè repoſitum perforetur, ac non protinus mordicet, ſed pòſt paulò incipiat, uerùm pluſculum duret. Porrò fructus, qui uelut omphax eſt, piper album eſt, nigro quidem acrius. Nam illud iam quaſi ſuperaſſatum eſt & ſuperexiccatum. Verùm utrunque ualenter tum excalfacit, tum deſiccat. Cæterùm quoniam Dioſcorides *inter ſimplicia de* CARYOPHYLLIS, *quæ mihi piper in mentem*

Caryophyllorum hiſt.

redegit, nihil poſteritatis memoriæ mandauit, cùm ea ex eiſdem afferantur regionibus, ſintq; in præcipuo medicorum uſu, adeò præſtantiſsimum, odoratiſsimumq; medicamentum, ſilentio non diſsimulandum duxi. Prouenit igitur Caryophyllorum *arbor in orientali plaga, quibuſdam* Indici *pelagi inſulis, non longè à* Badan. *Huius caudex buxo ſimillimus eſt, eademq; materies. Folia uerò cinnami uulgaris inſtar habet: ſed rotundiora. Fructu eſt paruo, ex atro rufeſcente, in claui modum capitato, exertis in aduerſum quatuor denticulis ſeſe ſtellatim decuſſantibus, prominulo apice, quadrati alueoli ſinu medio umbilicatim prodeunte. Cultores arundinibus flagellant arborem, conſtrato prius circunquaq; tegetibus palmeis ſolo.* Caryophylli *meminit* Plinius *libro* XII.*cap.* VII. *his uerbis. Eſt etiámnum in* India *piperis grani ſimile, quod uocant* Caryophyllon, *grandius, fragiliusq;. Tradunt in* Indico *luco id gigni. Aduehitur odoris gratia. Horum nuſquam inuenio mentionem feciſſe* Galenum*: tametſi* Serapio *ex* Galeni *au-*

ctoritate plura de Caryophyllis tradiderit ſuo de ſimplicium medicamentorum uolumine. Quamobrem crediderim aut Galeni librum, in quo de Caryophyllis diſſeruit, periiſſe, aut Pauli potius, quàm Galeni teſtimonio de his ſcripſiſſe Serapionem. Nam de Caryophyllis prius Paulus iiſdem, quibus poſtea Serapio, uerbis tractauit, libro VII. *ubi hæc habet. Caryophyllon, quaſi dicas nucifolium, non eam habet ſubſtantiam, quæ nomine prætenditur, ſed ex India ueluti flores cuiuſdam arboris feſtucacei, & nigri ſunt, longitudine ferè digitali, odorati, acres, ſubamari, calidi, & ſicci in tertio propemodum ordine: qui multiplicis uſus ſunt, tum ad obſonia, tum ad alia multa medicamenta. Caryophylli, ut ſcribit Serapio, iecinori, ſtomacho, & cordi auxiliantur. Concoctionem adiuuant, & alui fluxiones cohibent. Quinetiam eorum puluis quatuor drachmarum pondere cum lacte ſumptus, uenereas uires adauget. Exacuunt præterea, Auicenna auctore, oculorum uiſum, & eorum nubeculas, argemasq; exterunt. Atque hactenus de hiſtoria & uiribus Caryophylli ſeminis aromatici.*

Caryophylli floris & eius mentio.

Cæterùm quoniam in Caryophylli nomen incidimus, hîc non prorſus intactos reliquemus flores illos, qui ab odore ſimiliter CARYOPHYLLI, *& Garofoli*

CARYOHPYLLVM FLOS ALTILIS.

CARYOPHYLLVM FLOS SYLVESTRIS.

uulgo uocantur. Hi quidem non fuerunt, quod ego ſciam, à ueteribus cogniti, etſi nobis hodie ſint adeò celebres, uulgares æquè ac iucundi, ut ſuperuacaneum putem & plantam, & flores eos deſcribere. Quare ſatis fore duxi, ſi hoc loco eorum imagines duntaxat exhibuero. Cùm igitur duo ſint eorum ſumma genera, nos primò Caryophyllum florem altilem ſeu ſatiuum, deinde ſylueſtrem depingi curauimus, ut ex duplici effigie, quam damus, apertè cognoſcitur.

Nomina.

Quod Græci πέπερι, *id Piper Latini uocant: Mauritani, Fulfel, ſeu Fulful: Itali, Pepe: Germani, Pfeffer: Hiſpani, Pimienta: Galli, Poyure. Quod uerò Græcis* καρυόφυλλον, *Latinis pariter Caryophyllum appellatur: Mauritanis, Carunfel, ſeu Charunful: Barbaris, Gariofilus: Italis, Garofano: Germanis, Naegel: Hiſpanis, Clauo de e ſpecia, ſiue Clauel: Gallis, Giroples.*

† *Ex Græcis uulgatis codicibus aliqui hoc in loco ſcriptum habent* ὡς φασιν, *quod ſonat, ut dicunt: alij uerò* ὡς φακὴ, *id eſt, ut lenticula. Vnde etiam ex interpretibus alij hanc, alij illam ſecuti ſunt lectionem. Oribaſius uerò nec hoc, nec illud legit: qui præterea alia multa & hîc, & alibi non deſcribit, quæ fortaſſe non temerè quis illegitima iudicare poßit.*

Gingiber. Cap. CLIIII.

GINGIBER ſui generis planta eſt, in Troglodytica Arabia magna ex parte naſcens. Qua uirente ad multa, perinde atque nos ruta, utuntur: & primis potibus, & edulijs admiſcent. Huius radices, cyperi modo, paruæ ſunt, candicantes, & odoratæ, atque piper ſapore imitantur. Eligi debent,

debent, quæ teredines non nouerunt. A multis tamen ob id condiuntur, quòd celeriter cariem ſentiant: & fictilibus in Italiam aſportantur. Gingiber cibo conueniens eſt, & cum condimento aſſumitur. Excalfactoriam uim, & excoquentem habet: aluum leniter emollit: ſtomacho utilis eſt: efficax aduerſus ea, quæ oculis caliginem offundunt. in antidota addi ſolet. In ſumma, piperis uiribus reſpondet.

Gingiberis hiſtoria.

GINGIBER (*ut referunt Luſitani, qui plurimum ſe uidiſſe fatentur in India) radix eſt, quæ geniculatis repit internodijs, folijs arundinaceis, quæ bis, terúe in anno reuiuiſcunt, ac reuireſcunt, ſed quæ in cacumine faſtigiantur graminis amplitudinem non excedere aiunt, nec quicquam in ea regione frequentius inueniri. Subdunt nonnihil ſubeſſe diſcriminis in ſapore cùm præcox eruitur. Opportunum demetendi tempus, cùm folia inaruerint, alioquin & teredini obnoxium eſt, & carie tentatur. Eruiturq; nonnunquam eius radix libræ pondo. ſed non omnibus eadem eſt amplitudo. Plus in profundum non agitur, quàm ad ternos, quaternosúe palmos. Cùm eruitur, radicis internodium in ſcrobe foſſores relinquunt, terramq; illi aggerunt, ceu eius radicis ſemen, proximo anno eruturi fructum, id eſt, regerminatas radices. Aduehitur gingiber in Italiam copioſum ex Calecut magno Indiæ emporio, atque ex Troglodytica Arabia non ſolùm tractu temporis exiccatum, ſed & ſaccharo recentiſſimum aſſeruatum, uel quodam mellis genere, quod quibuſdam è ſiliquis exprimunt. Id ſanè longè magis Veneto præſtat: cùm hoc officinarum mangonio ex aridis fiat radicibus, longo temporis tractu modò acerrimo lixiuio, calce, quernóque cinere parato; modò muria; modò dulci aqua maceratis, & edomitis, quibus non modò odor deperditur, ac euaneſcit; ſed & ſapor, & acrimonia ſubtrahitur. Illud uerò cùm ſtatim è terra effoſſum nulla ferè maceratione condiatur, uires & facultates non exuit, ſed eas ſeruat.*

Braſauoli error.

Quanquam Braſauolus non rectè, meo quidem iudicio, uelle uideatur, quòd Venetijs mangonizatum Gingiber guſtantibus plus acrimoniæ relinquat, quàm illud, quod recentiſſimum in India ſiliquarum melle, aut ſaccharo conditum aſſeruatur, & cum alijs aromatum generibus ad nos conuehitur. Quod quantum à ueritate, & ratione diſſonet, ij iudicare poterunt, qui diu in myropolijs uerſati, rem omnino exploratam habent.

Gingiberis uires ex Gal.

Gingiberis uires memoriæ prodidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Gingiberis radix utilis eſt, quam utique ex Barbaria ad nos conuehunt. Excalfacit potenter, ſed non primo ſtatim occurſu, uelut piper: unde ſanè & minus eſſe ſubtilium partium, quàm piper, exiſtimandum. ſiquidem in tenues ſolueretur partes, & celerrimè actu ut illud fieret calidum. Apparet enim illaborata, & craſſior adhuc quædam ei ineſſe ſubſtantia, nec ea ſicca, & terreſtris, ſed humida potius atque aquea. Quo fit, ut facilè perforetur, cùm ſcilicet recrementitia inſit humiditas. Neque enim quicquam eorum, quæ aut planè ſicca ſunt, aut humida, ſed elaboratam, & familiarem continentia humiditatem, huic uitio obnoxia ſunt. Idem uſu uenit piperi longo. Atque hinc eſt, quòd diutius perſeuerat, quæ proficiſcitur à gingibere, aut pipere longo caliditas, quàm quæ ab albo, aut nigro. Nam ſicut ab aridis calamis flamma ſimul celerrimè accenditur, & undequaque diſpergitur: eundem in modum, quæ à ſiccis poteſtate medicamentis editur caliditas. At quæ prodit ab humidioribus, ceu ligna ſunt uiridia, & tardius accenditur, & durat diutius. Ex quo fit, ut utriuſque medicamenti diuerſus ſit uſus. Siquidem ubi totum corpus celeriter excalfacere conſilium eſt, ea tum exhibenda ſunt, quæ & celeriter à caloris noſtri contactu incaleſcant, & celeriter quocunque ferantur. Verùm ubi partem quámuis refrigeratam recalfacere ſtudemus, contrà agendum, nimirum quæ tardè caleſcentia plurimo tempore perdurent, ea offeruntur. Cæterùm licet gingiber, & piper album hac ratione à nigro pipere differant; non magna tamen eſt differentia. At naſturtium, napi, thapſia, & agreſtium columbarum ſtercus maiori tempore perfectè accenduntur, & plurimo tempore perdurant. hactenus Galenus.

Zedoariæ hiſtor. & uires.

Faciem gingiberis repræſentat radix illa, quam Mauritani, & officinæ ZEDOARIAM *appellant, odoratior tamen, amariuſcula, neque adeò ut gingiber acris. Huius nuſquam, quod ſciam, meminere ueteres Græci, etſi recentiores ab Arabicis edocti, nempe Aetius, & Actuarius eam ſuis medicamentorum compoſitionibus admiſceant. Zedoaria (ut cap.* CLXXII. *teſtis eſt Serapio) conuehitur è Sinarum regione ultra extremas Indiæ oras. Excalfacit, & ſiccat ordine ſecundo. Flatus diſcutit, & pinguedinem auget propria quadam facultate, non quidem elementari. Poſt ſumpta graue uirus animæ, quod allium, cepa, uel uinum excitauit, abigit. uenenoſorum animalium morſibus opitulatur: alui fluxiones ſiſtit, uteri abſceſſus reſoluit, uomitiones reprimit, & coli cruciatus tollit, itemq; uentriculi. Alui tineas quaſcunque enecat, & in antidotis additur. Ideoq; dixit Auicenna, nihil eſſe ea præſtantius ad ebibitum napellum.*

Arnabo, & Zurumbet hiſtoria.

Non deſunt, qui crediderint, quòd ARNABO, *de quo ſcribit Paulus, & Mauritanorum zedoaria unum, & idem referant medicamentum. Verùm Serapionis teſtimonio cap.* CCLXXI. *Arnabo apud Græcos nihil aliud deſignat, quàm Zurumbet apud Arabes: quippe quòd hoc loco de zurumbet eadem ſcribat Serapio, quæ de arnabo ante ipſum adnotauit Paulus. Eſt autem Arnabo, ut ex Serapionis authoritate memoriæ prodidit Iſach, arbor procera, in oriente proueniens: folijs longis, colore uiridi, in luteum langueſcente, ſalicis modo, ſicuti & ramorum cortex. Infrugifera eſt, citreum odorem ſpirans. Quibus facilè patet, arnabo non modò zedoariam non eſſe, ſed nec in Europam ad nos aduehi.*

Cordi, Fuchſij, & Brunfelſij errores.

Quo fit, ut Cordus aberraſſe deprehendatur: quippe qui zurumbet zedoariæ genus exiſtimet. Hunc fortaſſe ſecutus Fuchſius medicus doctiſſimus, in libro de compoſitione medicamentorum, quem locupletatum nuper edidit, non ſine magno errore putat zurumbet & zedoriam idem eſſe. Qui non minus in Arnabo quoque erraſſe cognoſcitur, quòd uelit Doronicum orientale id eſſe, quod Paulo Arnabo. atqui res hæc aliter ſe habet, ut ex antè dictis ſatis colligi poteſt. Hallucinatur etiam hac in re Brunfelſius: quòd is ſcripſerit ſuo de medicis uocabulis onomaſtico, quòd arnabo unguentum eſt odoriferum. Verùm eius lapſus non aliam cauſam fuiſſe arbitror, quàm quòd oſcitanter Paulum legerit: nam Paulus

apertiſsimè aſſerit, Arnabo unguentis expeti, quòd ſuauiter oleat, non autem unguentum eſſe, ut Brunfelſius ſomniaſſe uidetur. Id ζιγγίβερ, ζιγγίβερις, & γιγγίβερις *Græcè, quod item* Latinè Zingiber, & Gingiber *nominatur* : Arabicè, Lengibel, *ſeu* Zingibel : Italicè, Gengeuo : Germanicè, Ingber : Hiſpanicè, Gengiure : Gallicè, Gingimbre. *Quod uero* ζούδαρ, ζάδουρ, & ζάδερα *poſterioribus* Græcis, Zadura, & Zedoaria Latinis : *pariter &* Italis *appellatur* : Germanis, Zituuen : Gallis, Cretonart.

HYDOPIPER.

Nomina

Hidropiper. Cap. CLV.

HYDROPIPER apud aquas naſcitur, quæ ſtagnant, aut pigro lapſu repunt. Caulem edit geniculatum, ſolidum, multis alis concauum: folia menthæ, maiora, molliora, candidioraque, guſtu piperis, acri, citra tamen ullam odoris gratiam: fructum acrem, in ſurculis paruis, prope folia racematim cohærentem. Folia cũ ſemine illita tumores, veteresque duritias diſcutiunt, ſugillata delent: quæ poſtquàm inaruerunt, tuſa pro pipere in obſonijs admiſcentur. Radix parua, nullius in medicina uſus.

Hydropiperis conſid.

Ruel. lapſus.

TAMETSI *pro uirili parte contendat* Ruellius, *ut non minus doctis, quàm elegantiſsimis uerbis comprobet, eam non ſpernendam ſtirpem, quam uulgus officinarum* Eupatorium *appellat, legitimum eſſe* Hydropiper; *is tamen hac in re apertè hallucinari deprehenditur, quanuis alioqui fuerit non modò in medica materia peritus, ſed &* Latinis, & Græcis *literis apprime doctus. Siquidem* Dioſcoridi Hydropiper *folia edit menthæ maiora, molliora, candidioraq́;, guſtu piperis, acri, citra tamen ullam odoris gratiam: non autem amaro ſapore, ut* Ruellius *ait,* Dioſcoridis *uerba peruertens, quò facilius ſuam aſtruat ſententiam. Vulgare uerò* Eupatorium *folijs creſcit cannabinis, duris, hirſutis, amaro guſtu, non quidem acri, ut piperis: quinetiam adeò odoratis, ut hac de cauſa herbam eſſe uiribus inſignem, quãuis ab antiquis ſilẽtio prætermiſſam, ſemper exiſtimauerim, cùm tamen odoris fragrantiã in hydropipere reperiri neget* Dioſcorides. *Præterea hydropiperi caulis ineſt geniculatus, ſolidus, à foliorum, & adnatorum exortu alis plurimis concauum: ſemine etiámnum acri, in ramuſculis prope folia racematim cohærente.* Pſeudoeupatorio *uerò caulis eſt procerus, minimè geniculatus, in cuius ramis nullum apud frondes racematim cohæret ſemen: ſed in cacumine flores gerit ſubrubẽtes, qui diuiſi muſcarij facie, ſylueſtris origani modo, per maturitatem in pappos euaneſcant: è quibus ſemen prodit amarum totius plantæ ſapore; quanquam eſſe hoc acrimonia præditum non rectè* Ruellius *aſſeueret. Qui quoniã uulgare* Eupatorium *plerunq; in aquoſis oriri conſpexerit, id omnino legitimum eſſe* Hydropiper *pro certo aſſerere nõ dubitauit, nulla prorſus habita ratione, an aliæ inter ſe reſponderent notæ. Quamobrem, ut ex dictis rationibus clariſsimè patet,* Ruellius *hac in re nõ ita maturè mihi uidetur ſenſiſſe, ut eius clara doctrina, ingenijq́; præſtantia expoſcere uidebatur. Quandoquidẽ cùm uulgare hoc* Eupatoriũ *primo ſtatim occurſu guſtui amarorẽ relinquat haudquaquam obſcurum, facilè hinc indiciũ conſequi potuiſſet, hoc non eſſe hydropiper, quo unà cum ſale in ciborum cõdimentis piperis uice priſca ætas utebatur: nam quæ amara ſunt, præterquàm quòd piperis uicem explere minimè ualent in cibis addita, ab omnibus reſpuuntur tanquam naturæ inimica.* Cæterùm *ſi in* Italia Hydropiper *naſcitur, illa meo*

PERSICARIA.

quidem iudicio eſt perſicariæ (ut uocant) ſpecies, quæ in alterius diſcrimen, cui folia inſunt pullo colore emaculata, nullis ſimilibus inficitur notis, ſed folio tantùm uiridi adoleſcit. Quippe quæ folijs proueniat oblongis, menthæ maioribus, mollioribus, ac candidioribus : caule admodum geniculato, duroq;, alis concauo : è cuius adnatis rufum ſemen racematim prodit, acri admodum guſtu, ita ut linguam uehementer uellicet. Illud inſuper hãc opinionem corroborat, quòd prope ſtagnantes aquas hæc planta plerunq; uireſcat, ubi eam Dioſcorides naſci teſtatur. Meminit Hydropiperis Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Hydropiper à locis, in quibus naſcitur & à ſimilitudine, quæ illi cum pipere in guſtu eſt, nomen ſortitum eſt. Cæterùm calidum eſt, ſed non tantum, ut piper. Attamen herba ipſa etiámnum uiridis cum ſemine, cataplaſmatis in modum impoſita, ſugillata, & tumores induratos digerit. Herba, quæ Græcis ὑδροπέπερι, Latini ſimiliter Hydropiper uocatur : Italis, Hidropepe, & Pepe acquatico : Germanis, Vuaſſer pfeffer, & Mucken kraut : Hiſpanicè, Hierua pexiguera ſin manchas.

Quæ Perſicaria ſit Hydro piper.

Hydropiperis uires ex Gal.

Nomina.

Ptarmica. Cap. CLVI.

PTARMICA exiguus frutex eſt, ſurculos habens paruos, multos, & rotundos, abrotono non diſsimiles: & circa eos folia oleæ, longa, multa: & in cacumiue capitulum, uti anthemidis, paruum, rotundum. quod ſuo acri odore ſternutamentum excitat : unde nomen accepit. Folia cum floribus illita, ſugillationes rapiunt. Flores ſternutamenta efficaciſsimè mouent. Naſcitur in montibus, & petroſis.

PTARMICA in Hetruria frequentiſsima prouenit. Naſcitur & in Tridentino agro, præſertim Ananienſi tractu, ſurculis frequentibus, paruis, rotundis, abrotono non diſsimilibus: è quibus plurima prodeunt folia incana, oleæ modo oblonga : unde & Oliuella à multis uulgò nominatur. Gerit in ſurculorum cacuminibus capitulum, chamæmeli deflorentis modo : cui quemadmodum & herbæ, uis quædam adeò acris ineſt, ut olfactu ſtatim ſternutamenta excitet. Rura noſtra ex Ptarmica ſcopas, quibus pauimenta uerruntur, conficiunt, nec in alium colligunt uſum. Huiuſce meminit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorũ his uerbis. Ptarmicæ flores ciendæ ſternutationis uim obtinent : eſt enim temperies eius calida, & ſicca, uiridis etiámnum ordine ſecundo, ſiccatæ tertio. Eius nomen Græcum πταρμική : Latinum item Ptarmica, & Sternutamentaria : Italicum, Ptarmica.

Ptarmicæ hiſtoria.

Ptarmicæ uires ex Gal.

Nomina.

Radicula, ſeu lanaria herba. Cap. CLVII.

STRVTHIVM herba vulgò nota. qua purgandis lanis utuntur, qui eas eluunt. Huius radix eſt acris, urinam ciet : prodeſt tuſsi, iocinoroſis, orthopnœæ ex melle ſumpta, cochlearis menſura : aluum ſoluit. Eadem cum panace, & capparis radice, calculos frangit, & cum urina exturbat: duritiam lienis abſumit: menſes impoſita trahit: partus efficaciter enecat. Cum polenta autem, & aceto illita, lepras tollit: tubercula diſcutit, cum farina hordeacea, & uino decocta. Miſcetur & malagmatis, & ocularibus collyrijs, claritatis cauſa. Sternutamenta mouet: per os purgat, trita cum melle, & naribus infuſa.

STRVTHION, ſeu Radicula, adeò olim uulgaris notitiæ fuit, quòd purgandis lanis ea uterentur, ut Dioſcorides eam notis ullis repræſentare ſuperuacaneum duxerit. Sed cùm tractu temporis huius exoleuerit uſus, eius quoq; notitia ſimul abolita uidetur. Quo fit, ut arduum ſit nobis nunc dijudicare, quænam planta Italis Struthion iure dici poſſit. Mauritanis, & officinis Condiſi ea nominatur, quam illi frequenter medicamentis admiſcent, quibus naribus inditis ſternutamenta cient. Nec propterea uſquam in officinis reperitur, quanuis medicorum compoſitionibus ſæpius inſeratur. Quamobrem aſſerere non auſim, an Struthion naſcatur in Italia : quippe quòd hactenus ipſum non modò non uiderim, ſed neminem, qui illud cognoſceret, & oſtenderet, adinuenerim. Theophraſtus inter folio aculeatas ſtruthium habet lib. VI. cap. III. de plantarum hiſtoria. Plinius uerò libro XIX. cap. III. his uerbis ſtruthiũ deſcribit. At quæ uocatur Radicula, lauandis demum lanis ſuccum habet : mirum quantum conferens candori, mollitiæq;. Aequè naſcitur ſatiua ubiq;, ſed ſponte præcipua in Aſia, Syriaq; ſaxoſis, & aſperis locis. Trans Euphratem tamen laudatiſsima, caule ferulaceo, tenui, & ipſo cibis indigenarum expetito, & tingenti quicquid ſit, cum quo decoquatur : folio oleæ, ſtruthion Græci uocant. Floret æſtate, grata aſpectu, uerùm ſine odore, ſpinoſa, & caule lanuginoſo. Semen ei nullum. radix magna, quæ conciditur ad quem dictum eſt uſum. Struthij uires adnotauit Gale-

Struthij conſideratio.

Struthij uires ex Gal. *nus libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Struthij radice potiſsimùm utimur, utpote guſtu acri, & calida, ſiccaq; temperamento, ex quarto quodámmodo ordine. Sed & abſtergit, & irritat: proinde quoq; ſternutationem prouocat, ceu cætera omnia, quæ calida ſunt temperie, & guſtu acria. Ex his omnibus palàm fit* Fuch. lapſus. *Fuchſium uirum alioqui doctiſsimum, in hoc erraſſe, quòd in ſuis de ſtirpium hiſtoria clariſsimis commentarijs, plantam uulgò Saponariam uocatam legitimum Struthium eſſe cenſeat, eamq; pro Struthio depingat. Hæc enim folio plantaginis exit, non oleæ; læui, non aculeato: caule geniculato, non lanuginoſo: guſtu potius inſipido eſt, quàm adeò acri, ut quartum excalfacientium ordinem attingat.* Nomina. *Quæ herba* ϛρούϑιον *Græcè, Struthium, Radicula, & Herba lanaria Latinè dicitur: Arabicè, Condes, Chundes, ſeu Kunder: Barbarè, Condiſi: Italicè, Radicetta, & Herba lanaria.*

Cyclaminus. 29 Cap. CLVIII.

CYCLAMINVS folia habet hederæ, purpurea, varia, in quibus ſuprà infraque albicant maculæ: caule nudo, quaternos digitos æquante: floribus in eo purpureis, roſarum effigie: radice nigra, & aliquantum lata, vt rapum videri poſsit. Quæ cum hydromelite pota pituitam, aquamque detrahit: menſes potu, appoſitúue ciet. Tradunt, ſi prægnans radicem tranſgrediatur, abortum fieri. partum appenſa accelerat: contra venena, præſertim leporis marini, ex vino bibitur: illita contra ſerpentium ictus remedio eſt: immiſta vino inebriat: regium morbum diſcutit, tribus drachmis pota, cum paſſo, aut diluto mulſo. Sed oportet eum qui ebibit, multis veſtibus contectum, loco calido, & à perfrictionibus tuto, recumbere, quò facilius exudet: eiecti autem ſudores fellei colore inueniuntur. Succus eius ad purgandum caput, naribus infunditur: ad deijcienda quoque alui excrementa, in vellere ſedi ſubijcitur: illito umbilico, & imo ventre coxarum tenus, aluum emollit, & abortum efficit: ſuffuſionibus, & retuſæ oculorum aciei, oblitus cum melle ſuccus prodeſt. medicamentis abortum inferentibus admiſcetur. Succus cum aceto illitus, prociduã ſedem reſtituit. Exprimitur tuſa radice ſuccus, & ad mellis craſsitudinem decoquitur. Radix cutem purgat, eruptiones papularum reprimit: uulneribus ex aceto per ſe, aut cum melle medetur, lienem abſumit, vitia cutis in facie, & alopecias emendat. Eius decocto luxata, podagras, & capitis vlcuſcula, pernionesque foueri congruum eſt: ipſaque in oleo vetere ferueſacta, illito oleo vlcera ad cicatricem perducit. Cauata radix oleo expletur, & cine re feruenti imponitur, adiecto interdum Tyrrhenicæ ceræ momento, ut ſtrigmenti craſsitudinem vnguentum contrahat, cum primis vtile pernionibus. Radix, ſcillæ modo, conciſa reponitur. Narrant, ad amatoria aſſumi contuſam, & in paſtillos diuiſam. Naſcitur in umbroſis, maximè ſub arboribus.

Altera cyclaminus. Cap. CLIX.

EST ET altera cyclaminus, quam ciſſanthemon, aut ciſſophyllon vocant: folijs hederæ, ſed minoribus: geniculatis caulibus, craſsiſque, circa vicinas arbores, capreolorum modo ſe voluentibus, flore candido, odorato: acinis hederæ mollibus, lenti guſtus, aliquantulum acris: radice ſuperuacua. Naſcitur in aſperis. Huius acini, drachmæ vnius pondere poti, cum uini albi cyathis duobus, quadraginta diebus, lienem per vrinam, & aluum abſumunt: ad orthopnœam bibitur: reliquias à partu purgat.

Cyclamini conſideratio. TAMETSI *Cyclaminus prima, quæ uulgò Panis porcinus dicitur, planta ſit uulgaris notitiæ; ſecundam tamen hucuſq; mihi uidere non licuit in Italia: quanquam aſſerit Ruellius, hanc illam eſſe ſtirpem, quam herbariorum,* Ruel. lapſus. *& officinarum uulgus Sigillum ſanctæ Mariæ uocat. Et cùm plures ſint herbæ, quæ ab imperitis eo nomine appellantur, polygonatum ſcilicet, Serapionis ſecacul, & tertia, quæ hydropiperi ſimilis eſt; harum Ruellius nullam eſſe Cyclaminum putat, ſed aliam ab his longè diuerſam, cuius facies, ut ipſe delineat, nil aliud repræſentare uidetur, quàm uitem nigram à Dioſcoride libro quarto deſcriptam, quam nos in Hetruria uulgò uocamus Tamaro. Hanc ſcribit ipſe Sigilli ſanctæ Mariæ nomen ſibi aſciuiſſe, quòd eam Mauritani Bothomarien nominent. Qua in re Ruellius, eius pace dixerim, apertè fallitur: quandoquidem tota Mauritanorum familia primum tantùm genus, non autem alte-*

ram

ram Cyclaminum Bothomarien *nuncupat. Cyclamini primi generis duæ (ut* Meſues *auctor eſt) reperiuntur ſpecies, maior, & minor. Hæc radice prouenit parua, nucis auellanæ, cicerumq; magnitudine. Illa uerò magna conſtat radice, in rapi modum extuberante, pullo colore: quæ (ut diximus) uulgaris admodum eſt, & paßim in ſyluis, & umbroſis naſcens. Minorem uidi ego in agro ſolùm* Tridentino *in uallis* Ananiæ *montibus, ubi copioſa naſcitur. Cyclaminus (ut idem* Meſues *memoriæ prodidit) tam hauſta, quàm clyſtere infuſa pituitam uiſcoſam mirificè detrahit. Coli cruciatus tollit à pituita progenitos, aut ab induratis excrementis. Succus in erinis additur ad expurgandum cerebrum, quòd diuturnos finiat capitis dolores, frigidisq; conueniat hemicranijs. Item reſolutis opitulatur, ac omnibus cerebri, & neruorum affectibus à frigiditate prouenientibus. Cyclamini meminit* Galenus *lib.* VII. *ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcribit. Cyclaminus uarias uires obtinet: nam & abſtergit, & incidit, & ora uenarum aperit, & attrahit, & digerit. Clarum uerò id eſt ex particularibus operibus. Adeò uehemens eius facultas eſt, ut abdomine illito, uentrem ſubducat, fœtum interimat.* Κυκλάμινος *herba ſic* Græcis, Latinis *quoq;* Ciclaminus, & Rapum terræ *uocatur:* Mauritanis, Buchormarien, Buthermarien, *ſeu* Bothormariæ: Barbaris, Cyclamen, Panis porcinus, & Arthamita: Italis, Ciclamino, & Pan porcino: Germanis, Schuueinbrot, Erdapffel: Hiſpanis, Pan de puerco: Gallis, Pain de pourceau.

Cyclamni genera, & uires ex Meſ.

Cyclamini uires ex Gal.

Nomina.

DRACVNCVLVS MAIOR.

DRACVNCVLVS MIMOR.

Dracunculus maior. Cap. CLX.

DRACVNCVLVS maior in vmbroſis circum ſepta gignitur. Caulem habet rectum, læuem, duum cubitorum, baculi craſsitudine, verſicoloribus draconum maculis, purpureis tamen euincentibus: folia rumicis, ſibi inuicem implicita. Fructum ſummo caule facit, racemoſum, coloris primùm cineracei, mox per maturitatem in crocum, & purpuram vergentis: radicem prægrandem, rotundam, candidam, cortice tenui veſtitam. Colligitur, dum matureſcit, & ſuccus exprimitur, ſiccaturq; in umbra. Radix quoque meſsibus effoditur, elotaque particulatim conciditur, & funiculo transfixa ſiccatur in vmbra. Vis ei calfaciendi cum diluta vini potione. Crudam, coctámve cum melle delingi prodeſt contra orthopnœas, rupta, conuulſa, tuſsim, & deſtillationes: pota cum uino venerem ſtimulat: ulcera, quæ cacoethe uocantur, atque phagedænica expurgat, præſertim cum uite alba. ex ea, & melle collyria ad fiſtulas, & partus euocandos componuntur. ad vitiligines cum melle, efficaciter illinitur: polypos, & carcinomata abſumit. Succus ad oculorum medicamenta, item contra nubeculas, caliginem, albuginesq; effectum præbet. Herbæ, radicisque odor teneros conceptus abortu uitiat, item ſi triginta grana eius in poſca bibantur. Sunt, qui eius ſuccum cum oleo, au-

rium

rium doloribus infudere: quinetiam folia, utpote quæ adſtringant, uulneribus recentibus impoſuere, & cocta in uino pernionibus. Qui folia manibus affricuerit, aut radicem exemerit, poſſe à uipera feriri inficiantur.

Dracunculus minor. Cap. CLXI.

DRACVNCVLVS minor folio conſtat hederaceo, magno, candidis notis inſigni: caule recto, bicubitali, uerſicolore, maculis reſperſo purpureis, ita ut anguem planè referat, baculi craſsitudine: fructus ſummo caule recematim cohæret, colore primùm herbaceo, & cùm ematuruit, croceo, guſtu feruens, mordaxque, radice aliquantulum rotunda, bulboſa, aro non abſimili, tenui obducta cortice. Naſcitur in ſepibus umbroſis. Seminis ſuccus cum oleo inſtillatus, aurium dolorem mitigat: naribus etiam ex lana impoſitus, polypum abſumit: carcinomata illitu ſiſtit: triginta eius grana, ſi in poſca bibantur, abortus inferunt. Odorem aiunt, poſtea quàm flaccidi flores emarcuerunt, conceptus adhuc teneros enecare. Radix excalfacit: orthopnœis, ruptis, uulſsis, tuſsi, deſtillationibus auxiliatur: humores pectoris excreatu faciles reddit, ſiue cocta, toſtaq; cum melle, aut per ſeſe edatur, ſiue farina eius ex melle delingatur. urinam pellit, uenerem excitat, cum uino pota: phagedænas ulcerum, & quæ cacoethe uocantur, trita cum melle, & bryonia alba expurgat, & ad cicatricem perducit: collyria ex ipſa ad fiſtulas, & eijciendos partus fieri ſolent. qui radice ſua manus perfricuerunt, à uiperis feriri negantur, illita ex aceto uitiligines emaculat. Folia recentibus uulneribus linamentorum uice, conuenienter imponuntur: decocta in uino pernionibus appoſuiſſe prodeſt. Caſeus folijs inuolutus, à putredine defenditur. Succus radicis ad nubeculas, albugines, & oculorum caligines conuenit. Radix cocta, crudáue, ad ſanorum uſus, pro olere recipitur. In Gymneſijs inſulis, quæ Baleares vocantur, coctam radicem cum melle multo, in conuiuijs placentarum loco offerunt. Radix meſsibus effoditur, lotaque fruſtatim conciditur, & lino traiecta, ſiccatur in umbra, & ita reconditur.

Dracunculorum conſideratio.

LICET *in uetuſtis quibuſdã Dioſcoridis codicibus maioris, minoriſq; Dracunculi hiſtoria ſpeciatim diuiſis capitibus adnotata reperiatur: attamen cùm altera ab altera parum diſsidere uideatur, cumq; etiam Galenus, Paulus, & Serapio, qui in ſimpliciũ materia Dioſcoridem ad unguem ſecuti ſunt, eiuſq; dicta bona fide retulerunt, unius tantùm Dracunculi meminerint; non ab re credidère recentiorum nonnulli, horum alterum ex alterius auctoris officina prodijſſe, & alicuius curioſitate hìc hiſtoriæ Dioſcoridis accreuiſſe. Quamobrem ego quoq; cogor eiſdem adductus rationibus, aliquatenus in eorum ire ſententiam. quanquam ingenuè fateri poſſum, me utrunq; Dracunculum Tridenti, ac Venetijs uidiſſe. Alterũ quidem, qui maior eſt, ari, ſiue rumicis folijs, ſibi inuicem implicitis: caule bicubitali, baculi craſsitudine, uerſicolore, maculis in purpuram nigricantibus reſperſo, adeò ut angui ſimilis uideatur. Alterum uero, qui & minor, & omnibus uulgaris eſt, folijs hederaceis, albis, quibuſdam maculis conſperſis: caule, ac fructu maiori ſimilibus. Quippe quòd longam ex ſe uaginam emittat externa parte herbaceam, interna uerò nigricanti purpura infectam, è cuius medio corniculum proſilit purpuraſcens, à quo demum racemoſum oritur ſemen (ut Dioſcorides inquit) cinereo primùm colore, per maturitatem uerò aureo ruſeſcent. Quinetiam in cæteris totius plantæ notis, à maioris Dracunculi hiſtoria nihil ferè differre conſpicitur. Quapropter etſi prædictæ recentiorum ſententiæ non auſim refragari, quòd rationibus ſatis euidentibus nitatur, & doctiſsimorum conſenſu confirmetur; cùm tamen ſæpius maiorem & minorem Dracunculum uiderim, non prorſus alienum eſſe mecum quandoq; cogitaui, ſi quis ſuſpicetur duo ut ſunt dracunculi genera, à Dioſcoride fuiſſe duplici etiam hiſtoria repræſentata. Hanc quoq; illi ſuſpicionem augere poterit Plinius, qui non tantùm duas, ſed quatuor enumerat Dracunculi ſpecies lib. XXIIII. cap. XVI. ſic inquiens.*

Dracunculi ſpecies ex Plinio.

Id autem quod Græci Dracontion uocant, triplici effigie mihi demonſtratum eſt, folijs betæ, non ſine thyrſo, flore purpureo. hoc eſt ſimile aro. Alij radice longa, ueluti ſignata, articuloſaq; monſtrauere, tribus omnino cauliculis. Tertia demonſtratio fuit folio maiore, quàm cornus, radice arundinacea, totidem (ut affirmabant) geniculata nodis, quot haberet annos, totidemq; eſſe folia. Quarti uerò generis meminit ipſe in ſequentibus lib. XXV. cap. II. cùm inquit. Eadem Luſitaniæ prouincia cognoui in agro hoſpitis nuper ibi repertum dracunculum appellatum, caule pollicari craſſitudine, uerſicoloribus uiperarum maculis, quem ferebant contra omnium morſus eſſe remedium. Alij ſunt, quos in priori uolumine eiuſdem nominis diximus: ſed huic alia figura. Aliudq; miraculum exeuntis è terra ad primas ſerpentium uernationes bipedali ferè altitudine, rurſuſq; cum iiſdem in terram ſe condentis: nec omnino occultato eo apparet ſerpens. hæc Plinius. Huc etiam accedat Theophraſti auctoritas, qui libro VII. cap. XI. de plantarum hiſtoria ſecundum dracunculi genus inter ari genera conſtituit, his uerbis Dracunculi autem radix (ſunt enim qui genus quoddam ari dracunculum appellent, quòd eius caulis uarietatem habeat quandam) cibo inepta penitus eſt, & medicis tantùm commoda. Ex his igitur, & Plinij uerbis perſpicuum omnibus fieri puto, plura eſſe Dracontij, ſiue Dracunculi genera, ut etiam Venetijs oculata fide cõprobari poteſt in horto clariſsimi medici Maphei à Mapheo, ubi præter Arum duo uirent æſtate Dracunculi genera.

Dracunculi uires ex Gal.

Dracunculus, ut Galenus teſtatum reliquit lib. VI. ſiplicium medicamentorum, quiddam Aro perſimile obtinet, tum folijs, tũ radice. cæterùm illo tum acrius eſt, tum amarius: ac proinde calfactorium magis, & tenuioribus partibus. Habet etiam leuem quandam adſtrictionem, quæ quandoquidem cum prædictis duabus qualitatibus, acri ſcilicet, & amara, coniuncta eſt, medicamentum factum eſt utiq; maximè efficax. Nam radix uiſcera omnia expurgat craſſos potiſsimùm, & lentos ſuccos extenuans: optimumq; remedium eſt contumacium ulcerum, quæ κακοήθη nuncupant, hæc Galenus. Cæterùm de Dracunculo differens Meſues inter cætera ſimplicia

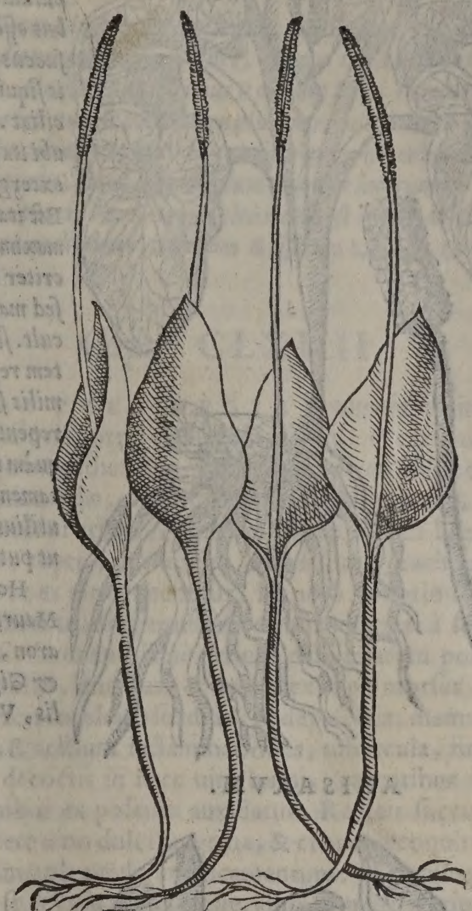
medicamenta,

medicamenta, quæ deiectoria ui pollent, ſcripſit, eo hauſto deijci è corpore pituitam. Qua in re à Manardo acriter reprehenditur: quippe quód ubi dixerit Galenus, ac etiam Paulus ipſum ſecutus, Dracunculum omnia corporis uiſcera expurgare, non quód deijciat, id agere intelligunt, ſed quód obſtructiones aperiat, craſſam pituitam attenuet, & uaſa detergat. Ab omnibus his forma maximè differt HORTENSIS *Dracunculus, quo in acetarijs ueſcimur,*

DRACVNCVLVS HORTENSIS.

OPHIOGLOSSVM.

Dracunculus hortenſis.

utimurq; ad intinctus acerrimo guſtu, folio oblongo, radicibus humi repentibus, graminis modo. Sunt qui aſſerãt hanc plantam cultorum mangonio factitiam eſſe, & non ſui natura prouenire: eam ſiquidem naſci putant lini ſemine excauatis cepis impoſito, ac deinde terra recondito. Sed hos falli crediderim, quód facto periculo, operam quidam perdiderint. Huius nec Græci, nec etiam Mauritani, quod ſciam, meminere. Verùm perpenſa eius acrimonia, qua maximè linguam uellicat, eorum eſſe medicamentorum, quæ ualentiſsimè excalfaciunt, facilè conijci poteſt.

Lingua ſerpẽtina, ſiue Ophiogloſſon.

Habetur præterea & alia herba, quam inter Dracunculi ſpecies, quidam recenſent, quód LINGVA *Serpentina nonnullis dicatur, etſi non deſint, qui Lucciolam, & Argentinam ipſam appellitent. Naſcitur hæc in pratis, ſed ocyſsimè deperditur. Proſilit enim menſe maio, ſed cùm tenerrima ſit, pauco pòſt tempore euanida flacceſcit, ac ſubinde nuſquam apparet. Mittit unum tantùm folium, pingue, plantagini aquaticæ uocatæ haud diſsimile, è cuius inferiore ſinu cauliculus exit, pallidam ſerpentis ligulã in cacumine gerens: unde Græcorum uoce Ophiogloſsi nomen inuenit. Præſtat hæc maximè ad recentia uulnera glutinanda. Quo fit, ut eam quidam mirificè extollant ad enterocelas. Maceratur in oleo, quo utuntur chirurgici ad prædicta felici (ut aiunt) ſucceſſu.*

Nomina.

Δρακόντιον *quod Græci uocant, Latinis Dracunculus appellatur: Arabibus, Luf, & Alluf: Italis, Dragontea: Germanis, Natter uurtz: Hiſpanis, Taragontia: Gallis, Serpentine.*

Arum. Cap. CLXII.

ARON, apud Syros lupha uocitatum, folia emittit dracunculi, ſed longiora, & paucioribus diſtincta maculis: caulem ſubpurpureum dodrantalem, piſtilli ſpecie, à quo croceum ſemen exit: radice dracunculi alba. quæ decocta eſtur, utpote cùm minus acris ſit. Folia ad eſum condiuntur, & arida per ſe, decocta manduntur. Radix, ſemen, & folia dracunculi uires habent. Priuatim radix ex fimo bubulo podagris illinitur. & dracunculi more reponitur. In totum, ob mitiorem eius acrimoniam, in cibum expetitur.

ARVM.

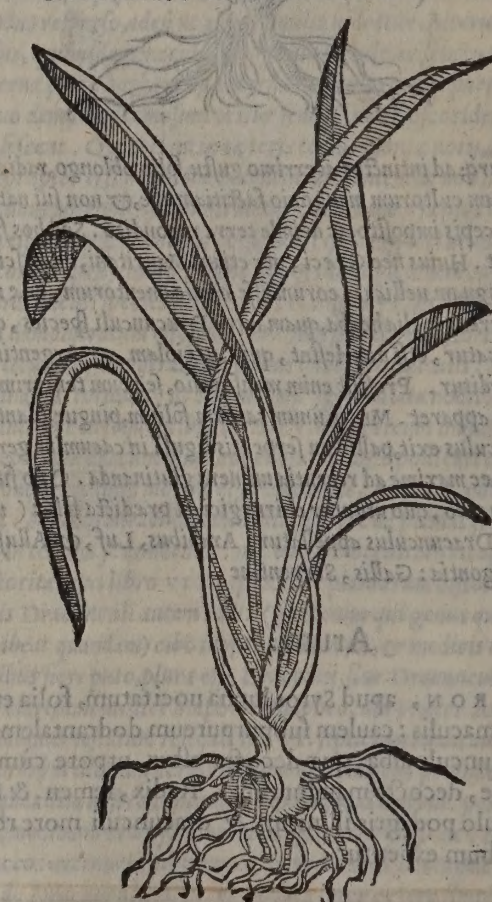
Ari conſideratio. ARVM in Hetruria, item in agro Goritienſi, frequentiſſimum prouenit, in campeſtribus, in uineis, in ſcrobium marginibus, & paſſim in ſemitis propter ſepes, præſertimq́; in maritimis noſtris Senenſibus, ubi uulgò ipſum uocant Gigaro ad Iarum alludentes: quo modo officinis Arum corrupto uocabulo appellari ſolet. Noſtrates mulieres ex Ari radicibus ſtillatitias aquas ad fucũ parant, quas ad faciem erugandam, illuſtrandamq́; magnis laudibus efferunt. Id quod etiam efficaciter præſtat inſolatus radicum ſuccus, ceruſſæ ſpeciem referens, quem Gerſa uulgò nominant: is ſiquidem mirum in modum carni ſplendorem, & candorem conciliat. Ari uires ex Galeno. Ari uires memoriæ prodidit Galenus lib. XI. ſimp. med. ubi ita ſcribit. Arum terrena eſſentia conſtat, ſed calida: proinde extergendi uim poſſidet, uerùm non ualentem, ſicut dracontium. Eſt itaq; in exiccando, & calefaciẽdo primi ordinis. Radices eius maximè ſunt utiles: ſiquidem comeſæ craſſitiem humorum mediocriter incidunt, adeò ut & excreationibus ex pectore idoneæ ſint: ſed magis tamen aptum eſt dracontium. Et lib. II. de aliment. facult. ſic inquit: Ari radix rapi modo manditur. In quibuſdam autem regionibus acrior quodámmodo naſcitur, ut dracontio ferè ſimilis ſit. Dum rectè parare uoles, prioris decoctionis aqua effuſa, repente in alteram calidam inijcere conuenit. Cyrenis contrà, quàm in noſtra regione, Arum ſe habet: nam illic minimum medicamentoſi, minimumq́; acrimoniæ poſſidet, adeò ut uel rapis ſit utilius. Idcirco radicem quoq; in Italiam comportãt, ut quæ abſq; ut putreſcat, aut regerminet, longo tempore perdurare poſſit.

Nomina. Herba, quam Græci ἄρον, & Latini ſimiliter Arum dicunt Mauritanis Iarus & Sara uocatur: Barbaris, Aron, Barba aaron, Dragontea minor, & Serpentaria minor: Italis, Aro, & Gigaro: Germanis, Clein natter uurtz: Hiſpanis, Yaro: Gallis, Vid de chien.

ARISARVM.

ARISARVM ALTERVM.

Ariſarum. Cap. CLXIII.

ARISARVM exigua herbula eſt: cuius radix oleæ magnitudinem implet, longè maioris quàm aron acrimoniæ. Vnde illitu nomas ſiſtit. Fiunt collyria ex ea, ad fiſtulas efficacia. Illitu radicis, genitale animalis cuiuſcunque in perniciem agitur.

Ariſari hiſtoria.

ARISARON, Plinio lib. XXIIII. cap. XVI. auctore, in Aegypto naſcitur, ſimilis aro, minor tantùm, minoribusq; folijs, & utique radice, quæ tamen oliuæ grandis magnitudinem implet. Huius duo hodie ab herbarijs oſtenduntur genera: quorum utrunque ad me primùm miſit Aloiſius Anguillarius Romanus horti Patauini præfectus, diligentiſſimus rei herbariæ inquiſitor. Qui præterea teſtatus eſt, Ariſarum plurimum naſci in agro Romano, non longè ab urbe. Hæc eadem Ariſari genera poſtea ab alijs etiam accepimus. Vtriuſque picturam exhibere libuit, non quòd utrunque probemus (alterum enim non uerum putamus) ſed ut de ijs aliorum etiam ſit iudicium. Meminit Ariſari Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum his paucis. Ariſarum multò minus eſt aro. Radicem habet oliuæ magnitudine. Eſt autem multò ipſo acrius. Vt Græcis ἀρίσαρον, ita etiam Ariſarum Latinis, & Ariſaro Italis nominatur.

Ariſari vires ex Galeno.

Nomina.

Aſtula regia. 499.19.41 Cap. CLXIIII.

HASTVLA REGIA vulgaris notitiæ eſt: folijs maioris porri: caule læui, ferente in cacumine florem, quem anthericon appellant: radices ſubiacent oblongè, rotundæ, glandibus ſimiles, guſtu acres. Quæ excalfaciunt: urinas, & menſes epotæ ciunt: lateris doloribus, ruptis, conuulſis, & tuſsibus, drachmæ pondere potæ ex uino medentur. Ea uerò uomitiones adiuuat, ludicri tali magnitudine commanducata: à ſerpente demorſis datur aptiſsimè, trium drachmarum pondere, verùm folijs, floribus, & radice ex uino morſus illinire oportet: item vlcera ſordida, & depaſcẽtia: mammarum quoq;, & teſtium inflammationes, tubercula, furunculosq;: decoctis in fæce uini bulbis, recentibus inflammationibus ex polenta auxiliatur. Radicis ſuccus adiecto uetere uino dulci, myrrha, & croco decoquitur, fitq; perquàm utile oculis medicamentum: ad purulentas aures per ſe, & cum thure, melle, vino, & myrrha tritus, prodeſt: in contrariam aurem infuſus, dentium dolorem mitigat. Cinis è radice illitus, alopecias ad pilum reducit. oleum in excauatis radicibus igni decoctum, illitu exulceratis pernionibus, & ambuſtis igni, conducit: & ſurditati inſtillatum in aurem auxiliatur. Candidam uitiliginem, linteo antea perfrictam in Sole, illita radix emendat. Semen, floresque in uino poti, ſcolopendræ, & ſcorpionum venenis, mirum in modum reſiſtunt: aluum purgant.

Aſphodeli hiſtoria.

HASTVLA regia, quæ Græcis dicitur ἀσφόδελος, planta eſt non ignota. Huius caulem (ut Plinius eſt auctor libro XXI. cap. XVIII.) Theophraſtus, & ferè Græci omnes cubitalem, & ſæpe duûm cubitorum, anthericum uocauere: radicem uerò, id eſt, bulbos, aſphodelon. Latini autem illud albucum, & aſphodelum haſtulam regiam dixere. Planta hæc ſpectatu mira, & iucunda eſt, cùm integra effoditur, ob ingentem bulborum numerum, qui circunquaq; dependent: quippe quòd aliquãdo eius aliquam uiderim bulbis ultra centum radici cohærentibus. quanquam loco citato tradit Plinius, Aſphodeli radicem alijs numeroſiorem eſſe, ut quæ octoginta ſimul aceruatis ſæpe bulbis reperiatur. Vermes Albucum creat (ut Theophraſtus ait) qui in uolucres beſtiolas floſculorum ſpecie degenerant: ij tandem cùm flacceſcens inaruerit ſcapus, eroſo conceptaculo prouolant. Mandebatur antiquitus, Heſiodo teſte, huiuſce plantæ tum caulis in cinere toſtus, tum bulbus cum ſemine, oleo, & ſale addito: quinetiam cum ficis, mira uoluptate. Extulit magnis laudibus Aſphodeli radices Nicander in ſuis theriacis, ad ſerpentium morſus, & ſcorpionum ictus. Meminit earum quoq; Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Aſphodeli radix utilis eſt, ſicut ari, aſari, & dracontij, nempe extergentis, & diſcutientis facultatis. Vſtæ autem cinis calidior, & exiccantior, ſubtiliorq;, ac digerere potentior efficitur, ac proinde & alopecias ſanat. hæc Galenus. Cæterùm aſphodeli radix mirificè commendatur Aetio libro primo ad cien-

Aſphodeli vires ex Gal.

dos menſes, his uerbis. Aſphodeli radix in uino albo uetere decocta, & uino calido meraco cyathi menſura hauſto, menſes ſuppreſſos celerrimè ciet. Nomina. *Planta, quæ* ἀσφόδελος *Græcè, Haſtula regia Latinè uocatur: Arabicè, Cheunce, Bhunte, Biruacb, Abg, ſeu Axeras: Italicè, Aſphodelo, Amphodillo, & Haſtula regia: Germanicè, Gold uurtz, & Heidniſch: Hiſpanicè, Gamones, Gamonites: Gallicè, Aphrodiles.*

Bulbus eſculentus. Cap. CLXV.

ESCVLENTVS bulbus vulgò cognitus, à nobis eſtur. Stomacho, & aluo utilis rufus, & qui ex Aphrica defertur. Amarus uerò, & ſcillinus, ſtomacho aptior eſt, & concoctionem adiuuat. Bulbi omnes acrimoniam habent, excalfaciunt, venerem ſtimulant, linguam, tonſillasque exaſperant, multũ alimenti præbent, carnes creant, inflationem pariunt. luxatis, fractis, articulorum doloribus efficaciter illinuntur: ſpicula extrahunt: gangrænas, & podagras ex melle, aut per ſeſe hydropicorum tumores, & canum morſus cum melle, & piperis polline illiti cohibent: ſudores compeſcunt: ſtomachi dolores mitigant: furfures, & ulcera, quæ in capite manant, cum toſto nitro abſtergunt. ſugillata, varosque per ſe, aut ex oui luteo, & lentigines cum melle, uel aceto, emendant: fractis auriculis, vnguibusque, ex polenta medentur. Iidem calidis cineribus torrefacti, tollunt ficus: item cum cinere è mænarum capitibus, impoſiti. Cremati uerò, & cum alcyonio miſti, uitia cutis in facie, atrasq; cicatrices, in ſole illiti emaculant. faciunt ad rupta, ſi cum aceto cocti edantur. Sed copioſiore eorum cibo abſtinendum, quoniam neruos tentant.

Bulbus vomitorius. Cap. CLXVI.

BVLBVS, quem vomitorium vocant, folia habet lentiora multò, & longiora; quàm bulbus eſculentus: radicem ſimilem, cortice nigro. Ea radix manſa, aut decoctum eius potum, ueſicæ malis medetur: uomitiones mouet.

Bulborũ cõſideratio.

BVLBORVM *genera, eſculentum, & uomitorium, antiquis uulgò notiſsima fuiſſe ex eo maximè conſtat, quòd eorum faciem non repræſentauerit Dioſcorides. Nobis uerò Bulbi eam ob cauſam, uel quòd iandiu exoleuerint, hodie omnibus tum medicis, tum herbarijs adeò incogniti ſunt, ut neminem hactenus inuenerim, qui eos legitimè demonſtret. Veteribus autem fuerunt in frequentiſsimo ciborum uſu; his præſertim admiſti, quæ ueneris conciliandæ gratia parabantur, utpote qui uenerem ſtimulent. Quòd autem ad id expetiti, & commendati fuerint, Martialis apertè teſtatus eſt in Xenijs ſuis dum cecinit.*

Cum ſit anus coniunx, cùm ſint tibi mortua membra,
Nil aliud bulbis quàm ſatur eſſe potes.

Multorum error.

Cæterùm non defuere, qui crediderint Bulbum eſculentum eſſe Aſcalonium cepe, aut fiſsile illud ceparum genus, quod Hetruſcis uulgò uocatur Cipolla maligia. Sed horum error manifeſtè deprehenditur ex Theophraſto, qui Aſcalonium, fiſsileq; cepe inter ceparum genera libro VII. *cap.* IIII. *de plantarum hiſtoria recenſuit, non autem inter Bulbos, de quibus ſpeciatim diſſeruit libro* VII. *cap.* XIII. Bulborum vires ex Gal. *Bulborum meminit Galenus libro* VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic ſcribens. Bulbus eſculentus frigidior, & craſsior eſt, lentumq; ſuccum procreat. Nam & coctu difficilis eſt, & flatuoſus, & uenerem prouocans. Attamen illitus ob amaritatem, ſimul & aſtrictionem, abſtergit, ſimul & glutinat, & nimirum etiam exiccat. Eſt enim oſtenſum, amaritudinem in extergentibus eſſe ſubſtantijs, adſtrictionem uerò in glutinantibus. At ſiccitas utranq; conſequitur. Bulbus autem uomitorius multò eſt calidioris temperaturæ, quàm prædictus bulbus. Et libro* II. *de alimentorum facultatibus, ſic de bulbis ſcribit. Bulbi genere cum prædictis conueniunt. Nam horum quoque radix direptis folijs manditur: in uere interdum ipſe etiam coliculus. Amaram, auſteramq; uim euidenter bulbi in ſe habent: quamobrem elangueſcentis ſtomachi aliquatenus excitant auiditatem. At uerò neque ijs aduerſantur, quibus è thorace, atque pulmone pus conuenit expuere: quanquam craſsiore, ac glutinoſiore ſunt corporis ſubſtantia. Etenim amaritudo craſsitudini reluctatur, lenta, craſſaq; nata incidere, quemadmodum in commentarijs de medicamentis prodidimus. Quapropter bis elixi uberiùs quidem alent, ſed excreare uolentibus aduerſabuntur, utpote omni amaritudine exuti. Tum uerò ex aceto, oleo, garóque miſtis, eſitare ſatius fuerit: nam ita magis profectò oblectabunt, ac nutrient, minusq; inflabunt, ac facilius concoquentur.* Nomina. Βολβὸς *qui Græcis* ἐδώδιμος, *Latinis Bulbus eſculentus cognominatur: Mauritanis, Baſar alzir: Italis, Bulbo che ſi mangia. Qui uerò Græcis* βολβὸς ἐμετικὸς, *Latinis Bulbus uomitorius dicitur: Mauritanis, Zir: Italis, Bulbo uomitorio.*

Scilla. Cap. CLXVII.

SCILLA uim acrem, atque feruentem habet. aſſatam ad multa utiliorem eſſe conſtat. Polline ad cruſtam ſubacto, aut luto oblita, in clibanum conijcitur, aut carbonibus obruitur, donec obducens cruſta ſufficienter intoſta fuerit; qua exempta, ſi non emolleſcat, altero polline ſimili, aut luto circumlinitur, & eadem, quæ prius, fiunt; nam quæ ita non aſſatur, interaneis maximè noxia eſt. Torretur item in olla, indito operculo, quæ in furnum demittatur. Sumi etiam ſolet

quod

SCILLA.

quod maximè eſt medium, direptis viuótenus tunicis quod fruſtatim confectum coquitur,mutata ſæpius aqua donec ipſa nec amaritudinem, nec acrimoniam habeat: traiectaque lino fruſta ſiccantur in umbra, ita ut ne ulla quidem parte ſe contingant. His ſcillæ ſegminibus ad oleum, uinum, aut acetum ſcillinum utimur. Ad rimas pedum, interna pars crudæ ſcillæ in oleo ferueſacta,aut cum reſina liquefacta, imponitur. decocta in aceto demorſis à uipera, cataplaſma eſt. Ad ſingulas aſſæ partes adiectis octonis toſti ſalis, cochlear unum, aut alterum damus ieiunis, ad emolliendam aluum in potu autem, & odoratis medicaminibus, & quibus urinam ciere uolumus, hydropicisque, & ſtomachicis, quibus innatat cibus, regio morbo, torminibus, in tuſsi uetere, ſuſpirioſis, & ore reijcientibus, tres obolos in delinctu ex melle ſumpſiſſe ſatis eſt. Coquitur cum melle, & eſtur eorundem gratia, maximè ut concoctionem adiuuet: ſtrigmenta per aluum extrahit. Cocta, & ſimili ſumpta modo, eoſdem præbet effectus: ſed cauendus ſcillæ uſus his, qui inteſtinum ſentiunt ulcus. ad penſiles uerrucas, & perniones, toſta efficaciter illinitur. Tritum ſemen, & in carica, aut melle deuoratum, aluum emollit. Scilla tota in limine ianuæ ſuſpenſa, mali medicamenti noxam arcet.

Pancratium. Cap. CLXVIII.

PANCRATIVM, quod aliqui ſcillam appellant, radice eſt magni bulbi, ſubrufo colore, aut ſubpurpureo guſtu amaro, ac feruente: folijs lilij, ſed longioribus. Scillæ uires, & præparationem habet, eodemq; pondere in morbis efficaciter aſſumitur: cui tamen mitior, quàm ſcillæ facultas ineſt. Radicis ſuccus cum erui farina digeritur in paſtillos, qui hydropicis, ſpleniciſq; cum hydromelite, commodiſsimè dantur.

SVPERIORIBVS annis credidimus, Scillas, quarum in Italia omnibus tum medicis, tum ſeplaſiarijs communis eſt uſus, legitimas eſſe: in hanc autem opinionem ueneram pluribus coniecturis ac rationibus fretus. In primis enim Plinium inueneram lib. XIX. cap. V. Scillæ maiorem quàm cæteris bulbaceis radicibus amplitudinem reddidiſſe. quare cùm ſæpe uidiſſem ex ijs Scillis, quibus paſsim utimur, nonnullas ad tantam magnitudinem creuiſſe, ut ferè caput hominis æquarent, non poteram non exiſtimare illas eſſe ueras. Deinde legeram apud Theophraſtum lib. VII. cap. XII. de plantarum hiſtoria, Scillam prius caulem floreſq; gignere, quàm folia. Id quod in noſtratibus cùm manifeſte deprehendatur, mihi quidem non uidebatur eſſe diſcedendum à vulgari opinione. Adde quòd ſæpenumero quaſdam Scillas uidi paruas, pyro paulò maiores. has equidem putabam Pancratium eſſe: illas uerò communis uſus, Scillas, idq; eò magis, quòd Dioſcorides tribuit Pancratio radicem magno bulbo ſimilem: horum autem radix mediocris potius, quàm eximiæ craſsitudinis cenſetur. Verùm cum poſtea aliquantò accuratius harum plantarum hiſtoriam expendiſſem, inueni Aloes folium, Dioſcoridis & Plinij teſtimonio, Scillæ ſimilitudinem habere. Quod nimirum refragatur Scillæ communis uſus, ut quæ folia ferat non aloe, ſed lilio proxima: inter quæ non parua quidem intercedit differentia. Quinetiam legi in Theophraſto, & Plinio, quòd Scilla floret ter in anno. hoc item non euenit noſtris vulgaribus Scillis. Hinc itaque iure quodam factum eſt, ut de Scilla non vlterius uulgarem illam tenuerim, ſed in dubiam uenerim ſententiã, an ſcilicet Scillæ communis uſus legitimæ & ſint, et dici mereantur: aut aliæ reperiantur, quæ foliis aloe ſimilibus proueniant. Cæterùm dum adhuc in hac re dubius uerſarer, à quibuſdam medicis Hiſpanis accepi in Hiſpaniæ maritimis Scillas innumeras oriri noſtratibus duplò maiores, foliis aloen æmulantibus, ſed minus craſsis: quæ amaritudine acrimonia, ac uirium præſtãtia communes noſtras Scillas longè uincunt. Iam ergo non dubitauerim aſſerere prædictas Hiſpaniæ Scillas, ueras eſſe, noſtrates uerò legitimum eſſe Pancratium Dioſcoridis. huic enim pulchrè reſpondent folia, quæ lilii ſunt, uerùm longiora. Nec obſtat, meo quidem indicio, quòd Dioſcorides ſcripſerit, Pancratium radicem eſſe magno bulbo ſimilem. nanque bulbus hoc loco genus, non ſpeciem denotat. Atque adeò hinc fortaſſe fit, ut Scillæ, quarum eſt communis uſus, non ea præſtent efficacicer, quæ legitimæ pollicentur: quòd Pancratio (ut Dioſcorides teſtatur) mitior, quàm Scillæ facultas inſit. Quidam ætatis noſtræ medici in cerebri, & neruorum frigidis affectibus, Scillam crudã ab inuolucris repurgatam minutim ſecant, & cum melle plurimo in uas uitreum coniiciunt, inſolantq; per æſtatem, ardente præſertim ſirio. Demum percolato melle utuntur ad comitiales, & alias cerebri ægritudines, à frigiditate excitatas. Sed alia longè diuerſa fuit Galeni ad hos uſus ſcillæ parandæ ratio. Quippe qui conciſam Scillam nunquam melle commiſtam expoſuit inſolandã; ſed ut ab ea ſuccum ſole colliquatum in diebus canicularibus eximeret, in fictile, uel uitreum uas, in quo primùm mel fuiſſet, diſſectam ſcillam immittebat: deinde tantiſper inſolabat, donec ſolaribus radiis ipſa liqueſceret. Ex quo palàm fit, quòd plerique à Galeni inſtituto prorſus aberrant, ut qui ſcillinum mel conficiant ſcillæ liquoris uice. Scilla (ut memoriæ ſcriptum reliquit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum) admodum incidentem facultatem obtinet, non tamen admodum calidam. Sed ſecundum hoc eam quiſpiam ſecundi ordinis cenſeat excalfacientium. Præſtat autem aut aſſam, aut elixam ſumere: ſic enim uirium eius uehementia exoluitur. Nomen illi Græcum eſt σκίλλα: Latinum item Scilla: Arabicum, Haſpel, Hauſel, Aſchil, ſeu Alaſchil: Italicum, Scilla: Germanicum, Meer Zuuibel: Hiſpanicum, Cebolla albatrana: Gallicum, Stipoulle, Charpentaire, & Oignon marin.

Scillæ, & Pancratij conſideratio.

Scillæ præparatio.

Scillæ vires ex Galeno.

Nomina.

CAPPARIS. Cap. CLXIX.

CAPPARIS aculeatus frutex eſt, qui in terra ſtratus magis in orbem euagatur. Spinas, vt rubus, habet in hami modum aduncas: folia mali cotoneæ, rotunda: fructum oleæ ſimilem, qui cûm dehiſcens panditur, florem candidum promit: quo excuſſo, nonnihil glandis oblongæ figura inuenitur, quod apertum grana acinis punicorum ſimilia oſtendit, parua, rubicunda: radices lignoſas ſpargit, grandes, numeroſaſq;. Tenui plerunq; ſolo, aſperiſq; locis, in inſulis, & iuxta rudera naſcitur. Caulis, & fructus, cibi gratia cōdiuntur. aluum turbat, ſtomacho aduerſatur, ſitim gignit: co-

CAPPARIS.

ĉta tamẽ ſtomacho, quàm cruda utilior eſt. Fructus drachmis duab' in uino potus, quadraginta diebus, lienem abſumit, & uriná, cruentumq́; excrementum emittit: bibitur utiliſsimè in coxarum doloribus, & neruorum reſolutione, item ruptis, & conuulſis: menſes ciet, caput purgat. Dentium dolorem ſedat ſemen ex aceto decoctum, colluto inde ore. Aridus radicis cortex ad eadem proficit: vlcera omnia vetera, & ſordida, & quæ occalluerunt, expurgat: lienoſis cum farina hordei illinitur: dente demorſa, dolori eius auxiliatur: cum aceto trita, vitiligines albas abſterget. Radix, foliaq́; intrita, ſtrumas, ac duritias diſcutiunt. Aurium vermiculos infuſus ſuccus enecat. Aphrica & præſertim Marmarica capparis, vehementer inflat. Apula vomitus facit. & quæ à Lybico, & quæ Rubro mari, defertur, mirum in modum acris eſt: ſiquidem in ore puſtulas excitat, gingiuasq́; oſſe tenus exeſt. quare in cibis non ab re damnatur.

Capparũ cõſideratio.

CAPPARIS *frutex eſt in* Italia *uulgaris ſatis notitiæ. Floribus enim, & fructibus muria aſſeruatis frequentiſsimè in cibis utimur.* Ex *ijs ſuauiores, & qui cum palato maiorem ineant gratiam, ſunt recentes acerrimo aſſeruati aceto, quod pleriq; faciunt in* Hetruria. *Præſtantiſsimæ cappares ex* Alexandria *Aegypti* Venetias *aduehuntur. Eſt & in* Apulia *capparum prouentus, unde etiam plurimæ deferuntur, uerùm longè deteriores his, quæ ex* Aegypto *importantur.* Vomitiones *cappares haudquaquam cient, ut* Dioſcorides *inquit: niſi fortaſſe hac facultate ſint præditæ, dum recentes, ac uirides comeduntur, anteaquam muriam experiantur, & inde elixentur.* •Proueniunt *etiam* Romæ *in collapſis ædificiorum parietibus, ruderibusq́;, præſertim circa* Pacis *templum: itemq́;* Senis, *quæ quidem* Apulis *ſaporis præſtantia minimè cedunt.* In *cultis naſci cappares negat* Theophraſtus *lib.* VI. *cap.* V. *de plantarum hiſtoria.* Seruntur *tamen hac ætate, coluntur q́; perinde ac ſegetes, & legumina, quemadmodum &* Plinij *tempore. qui ſerendi rationem lib.* XIX. *cap.* VIII. *his uerbis explicauit.* Quippe *cùm capparis quoque ſeratur, ſiccis maximè, area in defoſſu cauata, ripisq́; undiq; circumſtructis lapide, aliâs euagatur per agros, & cogit ſolum ſterileſcere.* Floret *æſtate: uiret uſque ad* Vergiliarum *occaſum.* Sabuloſis *familiariſsimum.*

Capparũ ſatio.

Capparis uires ex Gal.

Capparis uires reddidit Galenus *libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens.* Capparis *radicis cortex uincentem habet qualitatem amaram, proximam acrem, deinde acerbam.* Ex *quo liquet, quòd diuerſis, pugnantibusq́; conſtet facultatibus. quippe abſtergere, purgare, incidere poteſt amaritudine: excalfacere, incidere, digerere acrimonia: porrò contrahere, denſare, conſtringere acerbitate.* Idcirco *lienes induratos, ſi quid aliud, hoc medicamentum iuuare ualet, tum foris idoneis illinendis remedijs admiſtum, tum intrò in corpus aſſumptum; ſiue decoctum in aceto, aut oxymelite, & id genus, ſiue aridum contuſum, illisq́; permiſtum.* Quippe *cùm apertè craſſos, lentosq́; humores hoc pacto ſumptum euacuet, nec eos tantùm per urinas; ſed & per uentrem: ſæpe etiam ſanguinolentos defert, unde & lienes adiuti ſunt, & coxarum dolores.* Quinetiam *menſes promouet, & ex capite purgat, detrahitq́;, auxiliaturq́; ruptis, atq; conuulſis.* Cæterùm *cuinam ipſum potioni in quoque affectuum miſceri conueniat, non eſt præſentis inſtituti perſequi.* Porrò *radicis eius cortex ulceribus malignis cataplaſmatis modo impoſitus, non malum eſt remedium, ut qui illa extergere ualeat, nec ſegniter deſiccare.* Præterea *dentium labores prædictarum qualitatum ratione adiuuat, interim cum aceto coctus, interim cum uino, ſæpe etiam ſolus dentibus manſus, ac morſus.* Ex *dictis ergo clarum eſt, incidendi quandam ei facultatẽ ineſſe, itemq́; extergendi, digerendi, contrahendi.* Vitiligines *ſiquidem cum aceto detrahit, & chœradas, & duros tumores digerit, idoneis ad ea medicamẽtis miſtus.* Radicis *cortici, fructus proportione uirium reſpondet, niſi quòd ad omnia ſit imbecillior.* Imò *& folia, & caules eius, ſimilem uim obtinent. meminiq́; me folijs quandoq; paucis diebus duritiẽ chœradis naturam referentem diſcuſsiſſe.* Sed *admiſcemus ſcilicet illis quippiam, quod eorum uirium obtundat uehementiam.* Nec *mirum eſt, quòd aurium uermes ſuccus amaritate occidat ſua.* Porrò *capparis, quæ in admodum feruentibus regionibus prouenit, ut quam fert* Arabia, *multò eſt noſtrate acrior, adeò ut plurimum etiam habeat facultatis adurentis.* Et *lib.* II. *de aliment. facultatibus, ſic de* Cappare *ſcribit.* In Cypro Capparis *plurima prouenit.* Facultas *eius tenuium admodum eſt partium: proinde minimum alimenti in corpus eorum, qui ipſa ueſcuntur, diſtribuit. quemadmodum & alia omnia, quæ tenuibus conſtant partibus.* Vtimur *autem fructu huius plantæ magis, ut medicamento, quàm ut alimento.* Importatur *ad nos etiam ſale conſperſus, quia ſolus aſſeruatus putreſcit.* Clarum *ergo eſt, quòd capparis adhuc uiridis, anteaquàm ſale condiatur, plus habet nutrimenti: nam ex ſalitura permultum eius amittit, niſi ſal abluatur, prorſus haud quicquam nutriet: aluum tamen ſubducet.* Verùm *ablutus, & demaceratus, donec omnem ſalis naturam exuat, ut minimi ſanè alimenti cibus eſt, ita obſonium, & medicamentum, cùm ad excitandum proſtratum appetitũ, tum ad deradendam, deijciendamq́; pituitam uentri adhæreſcentem accommodatum erit, ac deniq; ad lienis, iecorisq́; amoliẽdas obſtructiones.* Verùm *in hos uſus cum oxymelite, aut oxelæo ante alias omnes dapes ſumi oportet.* Tenellis *porrò capparis germinibus homines, ut terebinthi turionibus ueſcuntur: cùmq; ad-*

buc

huc uirent, in oxalme, & aceto, non ſecus atq; hos, reponunt. Planta, quæ κάππαρις *Græcè, Capparis ſimiliter Latinè dicitur: Arabicè, Cappar & Kappar: Italicè, Capparo: Germanicè, Kappren: Hiſpanicè, Alcaparras: Gallicè, Capprez.* Nomina.

LEPIDIVM DIOSC. 172

LEPIDIVM PAVLI, ET PLIN.

Lepidium. Cap. CLXX.

LEPIDIVM, aliqui gingidium vocant, herbula vulgò nota. muria cum lacte ſeruatur. Vis foliorum acris, & exulcerans. quapropter iſchiadicis trita, præſentiſsimum eſt auxilium, ſi cum helenij radice, quarta parte horæ, illinatur: lienoſis ſimili modo prodeſt, lepras eximit. Radix appenſa collo, dolore dentium liberare exiſtimatur.

CVM *ſatis ſuperq; à nobis oſtenſum ſit, in primi libri calce, in Iberidis commentatione, Iberidem nihil à Lepidio differre, ſuperuacaneum eſſet, hìc ea repetere quæ ad Lepidij hiſtoriam explicandam loco citato diffuſius adduximus. Siquidem eò quiſq; facilè accedere poteſt, qui ea, quæ ibi diximus, ſcire deſiderat. Veruntamen illud ſilentio non inuoluendum duxi, quòd Plinius in Lepidij hiſtoria prorſus à Dioſcoride diſſentire deprehenditur. Quippe qui ſcipſerit lib. XIX. cap. VIII. Lepidium cubitali longitudine aſſurgere, folijs laurinis, non autem naſturtij, ut Dioſcorides inquit. Quod ſanè nobis inſinuare uidetur, Plinij Lepidium eam eſſe Iberidis ſpeciem, quam ſcribit Paulus lib. III. de coxendicum dolore agens, folia lauri proferre. Hæc enim (ut libro ſuperiore diximus) ea facilè fuerit, quam uulgus herbariorum ideo Piperitim nominat, quòd acerrimo guſtu linguam mirum in modum uellicet. Cæterùm non poſſum non admirari, quòd tam facilè crediderint Hermolaus, Manardus, ac Ruellius illos ſecutus, Lepidium eam plantam eſſe, quæ uulgò in Italia appellatur Raphano. Nam cùm hæc folijs ſit helenio paulò minoribus, & uerbaſco maioribus, nullo pacto Dioſcoridis Lepidium referre poteſt, ut quod tenuis admodum ſit herba. Nec item Plinio adſtipulari uidentur, qui Lepidium prodidit laurinis folijs exire in cubitalem altitudinem: niſi fortaſſe ij clariſsimi uiri noſtratem Piperitim, quæ procul dubio Plinianum refert Lepidium, Raphanum uocauerint. Quod* λεπίδιον *Græci, Lepidium quoq; Latini uocant: Mauritani, Seitaragi, Hauſab, Aſceitaragi, ſeu Sitharegi: Itali, Lepidio: Germani, Gauchbluon, & Vuilder kreſz: Galli, Paſſeraige, & Naſtort ſauuage.*

Lepidij conſideratio.

Lepidiũ Plinij.

Lapſus Hermolai, Manardi, & Ruellij.

RANVNCVLVS PRIMVS.

RANVNCVLVS SECVNDVS.

RANVNCVLVS TERTIVS.

RANVNCVLVS QVARTVS.

RANVNCVLVS QVINTVS. Cap. CLXXI.

COMPLVRA Ranunculi genera. uis tamen omnibus una, acris, & uehementer exulcerans. Nam unum coriandri folijs conſtat, latioribus, ſubalbidis, pinguibus: flore luteo, interdum purpureo: caule gracili, cubitum alto: radice alba, exigua, amaraque, multis capillamentis, hellebori modo, fibrata. naſcitur in limitibus humidis. Alterum lanuginoſius, longiori caule, pluribus foliorum inciſuris, plurimū in Sardinia proueniens, quàm acerrimum, quod ſylueſtre apium appellant. Tertium minimum, odore graui, flore aureo. Quartum huic ſimile, flore lacteo. Folia, flores, & cauliculi recentes, illitu exulcerant, & cruſtas non ſine dolore gignunt. quare ungues ſcabros extricant, ſcabiem eximunt, ſtigmata delent: formicantes uerrucas,& penſiles, alopeciasque pauliſper illita tollunt. Tepente decocto perniones fouentur. Sicca radix, tritaque ſternutamenta ciet,naribus admota: dentium dolorem appenſa leuat, ipſos tamen frangit.

RANVNCVLVS, qui Græcis βατράχιον dicitur, uulgus herbariorum in Italia, & alibi etiam Pedem corui,& Pedem galli, quanuis perperam,uocant, ut ſuperius quoque in coronopi mentione diximus. Planta eſt uulgò nota, pluribus tamen,& diuerſis generibus diſtincta. Et quanuis quatuor tantùm generum meminerit Dioſcorides:nos tamen & quintum,& ſextum genus ſæpißimè uidimus. Ex his,quorum particulatim non fecit mentionem Dioſcorides,unum genus eſt,quod nobis quinto loco aßignabitur, quod quidem folijs primo proximis prouenit, ſed cui inter complures, quibus nititur,radices,tuberoſa quædam pendeat radix nucis iuglandis magnitudine, rapi modo albicans,acris tamen,& exulcerans, qua per hyemem, areſcentibus iam folijs, utuntur quidam,ubi exulcerandi ſit opus. Illud porrò genus lanuginoſius,uel,ut Plinius ait, folioſius copioſißimum in Sardinia naſcens pluribus foliorum inciſuris, altiore caule, acerrimo guſtu, pleriq; ideo Apium riſus nominant, quòd quibuſdam memoriæ proditum ſit,eos tãquàm præ lætitia ridentes interire, qui ipſum comederint. Sed rem ſe aliter habere crediderim, & alijs potius adſtipulandum eſſe. Siquidem Pauſanias auctor eſt, herbam hanc, ſi edulio fuerit, ueſcentibus neruos contrahere, rictuq; ora diducere,ita ut qui mortem oppetunt, uelut ridentium facie intereant. Quod & Saluſtius confirmat, qui huius uenenatæ herbæ meminit, ſic inquiens. In Sardinia quædã herba naſcitur, quæ Sardoa dicitur,agreſti apio ſimilis. Hæc ora hominum, & rictus dolore contrahit, & quaſi ridentes interimit. Ideoq; Dioſcorides libro VI. Sardoniam ranunculi genus eſſe teſtatur, quæ ueſcentibus mentem adimat, & quadam neruorum diſtentione dehiſcere in rictus ora cogat,ita ut imaginem ridentium præbeat. Ob id Sardonius riſus in adagium ceßit. Cæterùm quàm magno in errorre uerſentur,qui exiſtimant Ranunculum eſſe Coronopum,ſuperius in Coronopi commentatione latius explicauimus. Ranunculi meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum,ubi ita ſcriptum reliquit. Batrachium, id eſt, Ranunculus,quatuor habet ſpeciatim differentias. Omnia uerò uehementer acrem facultatem poßident, adeò ut cum dolore exulcerent. Hac itaq; ratione, ſi moderatè utare,pſoras, & lepras excoriant, & ungues leproſos diuellunt, & ſtigmata diſcutiunt, & acrochordonas, & myrmecias detrahunt. Quin & alopecias iuuant, pauco tempore admota. Nam ſi diutius inhæreant,non excoriatur ſolùm ipſa cutis; ſed & in cruſtam uritur. Atq; igitur hæc omnia caulis, & foliorum ſunt opera, ſi imponas uirentia. Porrò radix arefacta ſternutatorium eſt medicamentum ſimiliter alijs omnibus, quæ ualenter deſiccant. Sed & dentium dolores iuuat, ut & frangat eos ualenti ſcilicet exiccatione, & ut ſemel dicam,calida, & ſicca ualde eſt tũ radix, tum uniuerſa adeò herba. Βατράχιον ita Græcis, Latinis uerò Ranunculus appellatur: Italis, Ranuncolo, & Pie coruino: Germanis, Hanen fuosz: Hiſpanis, Hierua belida: Gallis, Bacins.

Ranũculi cõſideratio.

Apium riſus.

Quorundam error.

Ranunculi uires ex Gal.

Nomina.

Anemone. Cap. CLXXII.

DVO Anemones genera, unum ſylueſtre, alterum in cultis naſcens. Cuius multæ ſpecies: una phœniceum florem profert: altera candicantem, aut lacteum, aut purpureum. Harum folia coriandro ſimilia,cæterùm ſciſſa tenuius in terram inclinantur: caules lanuginoſi, tenues, in quibus flores, ut papaueris, & in medio capitula nigra, aut cærulea: radix oleæ magnitudine, aut amplius paulò grandeſcit, ac ueluti geniculis quibuſdam cingitur. Sylueſtri amplitudo prorſus maior, latioraque

folia, & duriora: oblongius caput: flore puniceo: tenuibus, & multis radicum capillamentis. Acrior eſt, quæ nigra habet folia. Vis utriuſq; acris. ea de cauſa ſuccus naribus infuſus purgat caput. Commanducata radix pituitam trahit. decocta in paſſo, & illita, medetur oculorum inflammationibus: cicatrices eorundem, & hebetudines emendat: ſordida ulcera abſtergit. Folia, & caules, ſi cum ptiſana decocti edantur, copiam lactis præbent: menſtrua ciunt, uellere appoſita: illita quoque lepras eximunt. Sunt qui errore ducti argemonem nominari eupatorium putent: quoniam à ſylueſtri Anemone, argemonem, & papauer, quod rhœada appellant (de quo inter papaueris genera referemus) propter colorum cognationem in floribus diſtinguere non poſſunt. Verùm papauer, & argemone colore minus ſaturato ſpectantur, & utraque tardius floret. Quinetiam argemone croceum ſuccum, guſtu admodum acrem, reddit: rhœas uerò candidiorem, & acrem. Inſuper anemone, & rhœadi capitula ſylueſtris papaueris ſimilia inſunt, ſed in anemone ſupernè craſsiuſculum, in rhœade ſubanguſtius. Anemones genera ſuccum remittunt, nec calyces habent, ſed quaſi aſparagi cacumen. In aruis illa ſæpius enaſcuntur.

ANEMONE.

ANEMONE ALTERA.

Anemones conſid.

Braſauoli lapſus.

Fuch. lapſus.

Pulſatillæ hiſtoria.

NON DESVNT profectò, qui credant, Anemonem, & ſylueſtre papauer idem eſſe: ſin minus, ſaltem eiuſdem eſſe generis. Sed ij, mea quidem ſententia, falluntur, & prorſus aberrant à Dioſcoridis *propoſito. Quandoquidem ſi hoc idem ſenſiſſet* Dioſcorides, *alterum ab altero diuerſis capitibus non diſtinxiſſet, neque, ut legitur in huius capitis calce, differre* Anemonem *à ſylueſtri papauere tradidiſſet. Tametſi exiſtimet* Braſauolus, Dioſcoridis Anemonem *id omnino eſſe ſylueſtris papaueris genus, quod flore prodit cæteris rubentiore: minimè animaduertens, quòd ſi huius cauliculi frangantur, ſtatim lac ipſum diſtillant. Quin nec illud quidem animaduertiſſe uidetur, quòd hoc longa conſtet radice, non autem oliuæ modo rotunda: capitulumq; ferat papaueris, non aſparagorum cacuminibus ſimile. Fuchſius præterea in eo libello, in quo tantùm ſtirpium imagines expreſſit,* Anemones *purpureæ loco, illam depingit herbam, quæ pleriſque* PVLSATILLA *cognominatur, etſi nullam, quantum equidem ſentio, habeat cum* Anemone *cognationem. Illa nanq; cùm primùm erumpit, folia mittit admodum hirſuta, minutimq; laciniata, quæ ſapore ſunt perquàm acri, adeò ut non minus exulcerent, quàm ranunculus, & flammula uulgò dicta. Flos, qui in ſtellæ modum, ſimiliter hirſutus, ineunte uere dehiſcit, anteaquàm folia erumpant, nigricanti ſplendet purpura: è cuius medio quidam aurei floſculi emicant eos admodũ æmulantes, qui roſis innaſcuntur: in quorum umbilico floccus quidam purpureus uiſitur, ſericinum referens opus. Exteriori uerò parte in ipſius caulis cacumine circa floris baſim uilloſus alter circunquaq; ſe pandit floccus, colore cinereo, ſericino ſtamini mollitia, ac læuore minimè cedens. Semen capilloſo, incanoq; capitulo, iuglandis ferè magnitudine, continetur. Radix illi ſubeſt pe-*

dali

PVLSATILLA.

dali longitudine, exeſa, nigri chamælonis modo: cui ſapor quidem ſubdulcis, non autem acris: ueluti folijs, & caulibus. Sunt qui hanc miris laudibus efferant contra peſtilentiam, & ad hauſta uenena, itemq; contra omnium uenenoſorum tum morſus, tum ictus: quamobrem in antidotis additur. Cæterùm legitimam utriuſque generis Anemonem legimus nos in Ananienſi agro, quæ, ut arbitror, Dioſcoridis deſcriptioni nihil prorſus reclamant. Eas itẽ poſtea uidi Vinetijs, in horto clariſsimi medici Maphei à Mapheo. Scribit Ruellius Anemonem in Gallia copioſam naſci, eamq; eſſe plantam, quam herbarij Herbam uenti uocant. Verùm ſi herba uenti helxine fuerit, uel ſolidago minor, ut Simon Ianuenſis interpretatur, aberraſſe Ruellius manifeſtè deprehenditur: ſin aliter, quid dicam neſcio, cùm me omnino lateat, quid Ruellius per herbam uenti intelligere uoluerit. Meminit Anemones Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcribit. Anemonæ omnes acrem, extergendi, attrahendi, & ora uaſorum reſerandi facultatem obtinent. Itaq; radix commanſa pituitam euocat: & ſuccus ex naribus purgat, & oculornm cicatrices extenuat. Inſuper ſordida ulcerum anemonæ expurgant, & lepras detrahunt, menſesq; appoſitæ eliciunt, & lac trahunt. Vt Græcis ἀνεμώνη, ita Latinis, pariter & Italis, Anemone uocatur: Arabibus, Iackaik alnahamen, ſeu Sakaik anheamen.

Ruel. lapſus.

Nomina.

Argemone. Cap. CLXXIII.

ARGEMONE in totum ſylueſtri papaueri ſimilis eſt. Folia habet anemones, diuiſa: florem puniceum: caput in cauliculo papaueris rhœadis, oblongius, & ſummis partibus latum: radicem rotundam: ſuccum croci colore, acrem dimittit. Argema, & nubeculas expurgat. Folia illitu inflammationes compeſcunt.

Argemones conſid.

EXTANT nonnulli Dioſcoridis codices, in quibus duo Argemones genera diuerſis capitibus leguntur, nonnulli uerò hoc tantùm habent, quod nos legitimum eſſe credimus, non diſſentientes à compluribus doctiſsimis uiris, qui alterum huc illegitimè acceſsiſſe cenſent: præſertim cùm Galenus, & Paulus illius nuſquam meminerint. Veruntamen, ut ſatisfactum omnibus ſit, alterius quoq; Argemones hiſtoriam hic adijciendam duximus, quæ ſic habet. Argemone altera folijs ſylueſtri papaueri ſimilis eſt. Vis ei ineſt, ſi recens trita imponatur, interciſiones ſanare, & oculorum inflammationes mitigare. Pota cum aqua dyſentericis auxiliatur, uulnera conglutinat, & inflammationibus utilis eſt. Conuulſis, & uellicatibus impoſita medetur: contra ſerpentium morſus utiliter cum uino bibitur. Plinius libro XXV. cap. VIII. Argemones tria fieri genera memorat, idq; demum probari, cuius radix thus redoleat. Prouenit argemone frequentiſsima in Hetruria, præſertim in agro noſtro Senenſi: ſicut & in quibuſdam locis uallis Ananiæ Tridentini tractus, quæ nullis, quantum equidem iudico, notis Dioſcoridis deſcriptioni refragatur. Quamobrem in maximo errore fuiſſe deprehenduntur ueteres noſtri tum medici, tum ſeplaſiarij, quòd Eupatorium Argemones uice acceperint, ſuo Agrimoniæ nomine, de qua libro quarto ſuo loco, Deo duce, latius differemus. Argemones uires ſanè quàm paucis perſtrinxit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Et huius herbæ facultas abſterſoria eſt, & digerens. Ea Græcè ἀργεμώνη, Argemone item Latine, atq; Italicè dicitur.

Caput Argemones adulterinum.

Veterum noſtrorũ error.

Argemones uires ex Gal.

Nomina.

Anagallis. Cap. CLXXIIII.

DVO ſunt Anagallidis genera, quæ tantùm flore diſtant. nam quæ cæruleo flore eſt, fœmina dicitur: mas quæ phœniceo. Frutices ſunt parui, in terra iacentes: folijs in quadrangulo caule puſillis, ſubrotundis, ad helxinæ folia accedentibus: ſemine rotundo. Vtraque mitigandi uim habet, inflammationem arcet, adactos corpori aculeos extrahit, nomas cohibet. Succus earum gargarizatus, capitis pituitam purgat: & naribus infuſus, dolorem dentium lenit, ſi in aduerſam narem inijciatur: argema cum melle Attico emendat: retuſæ oculorum aciei auxiliatur: contra uiperarum morſus, iecinoris, & renum uitia, ſi ex uino bibatur prodeſt. Tradunt eam, quæ cæruleum edit florem, procidẽam ſedem reprimere: quæ uerò phœniceum, illitu euocare.

Anagallidis conſid.

ANAGALLIS tam mas, quàm fœmina, quæ officinis uulgò Morſus gallinæ dicitur, notiſsima eſt. Cæterùm planè, meo quidem iudicio, hallucinantur, qui Anagallidem eam eſſe plantam putant, quæ in Hetruria uernaculo nomine Centone uocatur, Inſubribus uerò Pauarina. Nam hæc florem fert candidum, & caulem rotundum, Anagalli-

dum

ANAGALLIS MAS.

ANAGLLIS FOEMINA.

MORSVS DIABOLI.

dum uerò alteri flos eſt cæruleus, alteri puniceus, & quadrangulus utriſq; caulis. Anagallidum uires recenſuit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Anagallis utraq; tam ea, quæ ceruleum habet florem, quàm ea, quæ purpureum, admodum extergentis ſunt facultatis. Habent uerò quendam etiam calorem attractorium, ita ut et infixos corpori aculeos extrahãt. Succus earum ex naribus purgat eadem de cauſa. In ſumma autem deſiccandi uim habent citra mordicationem: quamobrem & uulnera glutinant, & putrida adiuuant. hæc Galenus. Verùm cùm Morſus gallinæ eam ſtirpem in mẽtem mihi reuocauerit, quã uulgus herbariorum MORSVM diaboli, alij Succiſam appellãt, cùmq́; putem me, quàm plurimis fortaſſe rem gratam facturum, ſi his noſtris commentarijs ipſam quoq; inſeram, hic locus uiſus eſt, ubi commodè de ea aliquid dicam. Morſus igitur diaboli herba eſt locis incultis proueniens, ſaltibus, ac etiam interdum pratis, & dumetis. Folijs conſtat plantagini, quam uulgò lanceolam uocãt, ſimilibus, læuioribus tamen, & quæ circa caules, qui ad binum cubitorum longitudinem aſſurgunt, exeant breuiora, anguſtiora, leniterq́; per ambitum laciniata. Floret æſtate, ſcabioſæ uocatæ modo. Multifidas habet radices, nigricantes, ſucciſas, & circumroſas: unde ſuperſtitioſum nomen inuenit. Siquidem ſcripſerunt nõ nulli ſuperſtitionibus dediti, quos credulum uulgus ſequitur, cacodæmona ob tantæ efficaciæ radicem inuidere hominibus, atq; hac de cauſa, ubi ſuccreuerit, ſtatim eam undequaq; dentibus ſuccidere, & circumrodere: tanta eſt hominum ſuperſtitio. Herba hæc ſi uiridis cruda, tritaq́; carbunculis peſtiferis imponatur, præſentaneo remedio (ut aiunt) eos ſanat, aut ſi uinum, in quo decocta fuerit, bibatur. Radix per ſe eſtur, aut eius decocti uinum utiliter bibitur non modò ad uteri dolores; ſed etiam ad peſtilentem auram arcendam. Guſtu admodum amara eſt: ex quo perſpicuum

Anagallidum uires ex Gal.

Morſus diaboli hiſtor. & uires.

Opinio ſuperſtitioſa.

eſſe

eſſe poteſt, eam eſſe calidæ, & ſiccæ facultatis. Siccatæ puluerem præbent pleriq; ad alui tineas necandas, ac eadem ſugillata illitu emendant. Herba, quæ ἀναγαλλις Græcè, Anagallis quoq; Latinè uocatur: Italice, Anagallide: Germanicè, Gauch heyl: Hiſpanicè, Muruges: Gallicè, Morgelline, & Mouron. Nomina.

HEDERA HELIX.

HEDERA ARBOREA.

Hedera. Cap. CLXXV.

HEDERA differentias multas in ſpecie ſortitur, ſummas autem genere tres. Nam quædam candida eſt, altera nigra, tertia helix. Candida fructum fert candidum: nigra nigrum, aut croci æmulum, quam uulgus Dionyſiam uocat. Helix fructum non gignit, ſed tenues habet uiticulas, & folia parua, anguloſa, & † rubra. Hedera omnis acris eſt, & adſtringens. neruos tentat. Flos trium digitorum carptu, facit ad dyſentericos, in uino bis die potus: ambuſtis cum cerato tritus illinitur. Recentia folia ex aceto cocta, aut cruda cum pane detrita, lienes ſanant. Foliorum, & corymborum ſuccus cum irino unguento, melle, aut nitro, naribus infunditur: & contra ueteres capitis dolores, caput eo cum aceto, & roſaceo perfundi utile eſt: purulentis auribus, aut dolentibus, cum oleo medetur. Nigræ hederæ ſuccus, aut epoti corymbi, corpus infirmant, mentemque turbant largius ſumpti. Acini quinque triti, calfactique in punici mali cortice cum roſaceo, ſi inſtillentur à contraria aure, dolorem dentium mitigant. Denigrant capillum illiti corymbi. Folia in uino decocta illinuntur omnium ulcerum generi, etiam ſi cacoethe ſint. uitia cutis in facie, & ambuſta ſanant, uti antea diximus, decocta. Mouent menſes triti, & ſubditi corymbi: iidem poti, poſt purgationes fœminarum, drachmæ pondere, concipiendi ſpem adimunt. Pediculus foliorum melle irrigatus, ac uuluæ inditus, menſtrua, & partus extrahit. Inſtillatus ſuccus putrida tædia narium, graueolentiamque emendat, & ſanitati reſtituit. Lacryma hederæ pſilothrum eſt: illitu pediculos enecat. Succus radicum in aceto potus, contra phalangia prodeſt.

HEDERA, *cuius hic tria tantùm ſumma genera fecit Dioſcorides, etſi plures eius in ſpecie differentias eſſe teſtetur, planta eſt uulgaris notitiæ. Verùm ſi quis Hederæ plura genera noſſe deſiderat, non fortaße Plinio cõtentus, licet de ipſis abunde diſſeruerit lib.* XVI. *cap.* XXXIIII. *legat Theophraſtum lib.* III. *cap.* XVIII. *de plantarum hiſtoria, ubi hederæ ſigillatim ſpecies diligentiſsimè perſequitur, & de ijs copioſiſsimè petractat: uel potius ipſum audiat, nam hæc, quæ ſequuntur, ipſi ad uerbum accepta referimus, qui loco citato ſic habet. Hedera quoq; multigena eſt: quædam enim humi repens, quædam ſe in excelſum attollens: & excelſarum genera plura, ſed trina ſumma pateſcunt, candida, nigra, tertiaq; helix, id eſt clauicula. Horum item ſpecies plures: quippe alia fructu tantùm* Hederę conſideratio, & genera.

candida,

candida, alia etiam folijs: rurſus fructum tantùm candidum ferentium, alia maiuſculum, denſum, & uelut in globum circumactum fructum profert, quam corymbiam quidam uocarunt, Athenienſes acharnicam riguam eam appellant: alia minorem, ſparſioremq́; , modo nigræ. Habet nigra differentias, ſed non hunc in modum conſpicuas. Sed helix differentijs maximis diſcernitur: etenim folijs plurimùm diſtat, cùm paruitate, tum quòd angulata, concinnioraq́; ſint: cùm hedera rotundiora, ſimplicioraq́; habeat. Diſtant etiam internodiorum longitudine, atq; etiam ſterilitate, quoniam fructum quædam non ferant: quòd non in hederam transfigurentur, ut quidam uolunt: at uerò ſi omnes hedereſcant, ut alijs placet, ætatis certè, diſpoſitionisq́;, non generis erit diſcrimen, quemadmodum pyri ad pyraſtrum. Tamen eius quoq; folium multùm ab hedera diſtat, uerùm id rarum, & in paucis euenit, ut uetuſtate permutetur, ceu in populo alba, & crotone. Ergo helicis plura genera, ſed quæ conſpectiora, ſummaq́; occurrant, tria ſunt. Herbacea, quæ plurima eſt: ſecunda candida: tertia uerſicolor, quam Thraciam quidam appellant. Et harum quæq́; diſtare uidetur, quippe herbaceæ quædam folio tenuiori, oblongiori, atq; etiam denſiori: quædam minus hæc omnia habens. Et in uerſicoloris genere, alia folio ampliori, alia minori, macularumq́; habitu diuerſa: pari modo & magnitudine, coloreq́; diſtant. Auctu perfacilis herbacea, inq́; plurimum uenit. Manifeſtam eſſe quæ hedereſcat, affirmant, non tantùm folijs, quæ maiora, latioraq́; habet, uerùm etiam germinibus: protinus enim erecta gerit, non inflexa gracilitate, & longitudine. Herbacea uerò craßiora, breuioraq́;. Ac hedera, ut ſemē proferre incepit, germen ſublime, rectumq́; edit. Eſt quidem uniuerſa hedera radice numeroſa, denſa, flexuoſa, ſurculoſa, craſſa, nec nimis alta, ſed præcipuè nigra, & inter candidas, quæ aſperrima, immitißimaq́; habetur. quamobrem eius amplexus arbores omnes infeſtat, omnes enim necat, & exiccat, ablato alimento. Craſſatur hæc maiorem in modum, atq; arboreſcit intantum, ut per ſe ipſa hederæ arbor fiat. Attamen ex maiore parte ſemper ſuper aliud uitam degere ſolet, atq; (ut ita dixerim) amplexicaulis eſt, ita pro ſua natura, uel quiddam eiuſmodi illico gerit. Nam è germinibus radiculas aßiduè inter folia mittit, quibus arboribus, murisq́; obrepit, quaſi de induſtria à natura exhibitis: atq; ita humorem auferens, exhauriensq́; arefacit. Et ſi inferius ſuccidatur, nihilo minus uiuere, durareq́; poteſt. Habet uel aliud diſcrimen nō mediocre in fructu: nam alius dulcis, alius uehementer amarus, tam in candida, quàm in nigra. Indicium, quòd alium aues mandunt, alium minimè attingunt. Hedera ita ſe habet. Hactenus Theophraſtus de hederæ generibus.

Hederæ facultates. *Hedera (ut auctor eſt Galenus lib. VII. ſimpl. medic.) ex contrarijs compoſita eſt facultatibus: habet enim quiddam adſtringentis ſubſtantiæ, quam terrenam, & frigidam eſſe oſtendimus: habetq́; etiam nonnihil acris, quam calidam eſſe uel guſtus comprobat. Nec deeſt tertia: aqueam nanq; ſubſtantiam quandam tepidam obtinet, certè ſi uiridis ſit. Siquidem dum areſcit, hæc prima exhalet neceſſe eſt, manetq́; quæ terrea eſt, & frigida, adſtringens, & ea quæ calida, & acris.*

Nomina. *Hedera, quæ ita Latinis, Græcis κισσὸς nominatur: Mauritanis, Cuſſus: Italis, Hedera: Germanis, Mauer, Epheuu baū, Ephuu: Hiſpanis, Edera, Era, Gallis, Lierre.*

† Non ab re quidem ſuſpicandum eſt (ut doctißimè adnotauit Marcellus) huic loco in Dioſcoride mendum ſubeſſe, & quòd non ἐρυθρὰ, hoc eſt, rubra, ut habent uulgati codices, legendum ſit, ſed εὐθυμότερα, id eſt, cōcinniora. Nam præter alias rationes: huic lectioni adſtipulatur Theophraſtus, qui li. III. ca. XVIII. de plantarum hiſtoria eo nomine hederæ helicis folia depingit.

CHELIDONIVM MAIVS.

Chelidonium maius. Cap. CLXXVI.

CHELIDONIVM maius, caule eſt gracili, cubitali, aut altiore, agnatis folioſis: foliis ranunculi, mollioribus tamen, & colore cæſiis: flore uiolæ albæ, ſecundum ſingula folia prodeunte. In eo ſuccus croci, mordax, acris, & aliquantulum ſubamarus, grauiter olens. Radix ſupernè ſingularis, infernè in multa crocea capillamenta fibratur. Siliqua, ceu corniculati papaueris, tenuis, in metæ figuram longa: in qua ſemen papauere maius recluditur. Succus in æreo uaſe, cum melle prunis decoctus, oculis claritatem adfert. Folijs, caule, radice, ſuccus exprimitur ineunte æſtate, & ſiccatus in umbra digeritur in paſtillos. Radix cum aniſo, & uino albo pota, medetur regio morbo, & ulceribus quæ ſerpunt: impoſita cum uino, aut manducata, dentium dolorem ſedat. Hoc nomen ſibi uidetur uendicaſſe, quòd aduentu hirundinum exoriatur, & diſceſſu emarceſcat. Sunt qui narrant, hirundines matres excæcatis pullis, admota herba, uiſum reſtituere.

Chelidonii maioris conſideratio. CHELIDONIVM, *quod maius cognominatur, uulgò in Hetruria Celidonia dicitur. At imperiti, præſertim chymiſtæ, quæ*

AQVILINA.

Chelidonium minus.

quæ multorum ſtultitia eſt, quòd Græci nominis uim ignorent, non Chelidonium, quod Latinè nil aliud, quàm hirundinariam ſignificat, ſed Cæli donum appellitant. Qua poſtea falſa nominis præſtantia freti, ex hac herba quandam quintam eſſentiam fieri prædicant, non modò ſuis uanis alchymicis imaginationibus accommodatiſsimam; ſed ad tuendam etiam hominum ſanitatem, morboſq; quàm plurimos profligandos utilem. Vanitas chymiſtarum. *Prouenit Chelidonium ubique in Italia propter ſepes, in ſcrobium ripis, ſecus uias, inter rudera, & in ædificiorum ruinis, ſeu parietinis. Sunt, qui Chelidoninm maius uocent herbam, quam aliqui* AQVILINAM, *alij Aquilegiam nominant: folijs ferè chelidonij maioris, paulò tamen rotundioribus, ac mollioribus, caule cubitali, recto, tenuiq;ue: in cuius cacumine flos emicat purpureus, à quo quatuor exeunt cornicula, reflexa, ac intus undiq; concaua: ſemine atro, in capitulis recluſo, melanthij modo. Sed quibus hæc uiribus prædita ſit, hactenus neq; mea, neq; aliorum experientia compertum habeo.* Aquilina. *Chelidonij maioris meminit Galenus libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi hæc ſcribit. Chelidonium maius extergentis admodum, & calidæ facultatis eſt. Sed & ſuccus eius ad acuendum uiſum commodus eſt, utiq; in quibus craſſum quiddam in pupilla colligitur, digeſtione, atq; diſcuſsione indigens. Vſi ſunt quidam radice eius ad morbum regium à iecoris obſtructione proficiſcentem, in uino albo eam potui exhibentes cum aniſo. Pari modo manſa dentium doloribus confert.* Chelidonij maioris uires ex Galeno, *Id χελιδόνιον μέγα Græci, quod Latini Chelidonium maius, uocant: Mauritani, Kauroch, Chalidunium, Chilodomontoma, & Memiram: Itali, Celidonia: Germani, Scheluurtz, & Schelkraut: Hiſpani, Celiduenha, & yerua de las golundrinhas: Galli, Chelidonie, & Eſclere.* Nomina.

Cap. CLXXVII.

CHELIDONIVM minus, quod triticum ſylueſtre aliqui nuncuparunt, herbula pediculis ab radice pendens, ſine caule: folijs hederæ, multò rotundioribus, & minoribus, teneris, & ſubpinguibus. radices habet ex eodem callo complures, puſillas, in granorum tritici modum aceruatim congeſtas: quarum tres, aut quatuor in longitudinem exeunt. Iuxta aquas, & lacus naſcitur. Vis ei acris, & anemones modo ſummam cutem exulcerat. pſoras, & ſcabros ungues eximit. Succus radicibus expreſſus ad purgandum caput, naribus infunditur. Decoctum eius ex melle gargarizatum, magnificè id præſtat, & omnia pectoris uitia extrahit.

PLANTA, *quam omnes ferè rei herbariæ periti Chelidonium minus appellant, omnibus Italiæ locis, uerno duntaxat tempore, frequens gignitur uliginoſo præſertim ſolo, & in ſcrobium, foſſarumq; marginibus: folijs hederæ minoribus, rotundioribus, ac ſubpinguibus, ſine caule: flore luteo, etſi eius non meminerit Dioſcorides, tenui pediculo appenſo. Radicibus nititur compluribus, ex eodem callo prodeuntibus, puſillis, in granorum tritici modum aceruatim congeſtis, quarum nonnullæ tantùm in longitudinem progrediuntur. Herba hæc breui deperditur: quippe quæ uere & naſcatur, & areſcat. Sunt qui hanc Scrophulariam minorem appellent, à radicum ſimilitudine, ut quæ multis granorum tritici grumulis, ueluti ſtrumis, quæ Græca imitatione ſcrophulæ uocantur, coaluiſſe uideantur. quanquam alij ex hoc potius ſic dictam putant, quòd ſtrumis, ſiue ſcrophulis (ut quidam aſſerunt) impoſita medeatur. Noſtris eã in Hetruria uulgò uocari Fauoſcello putauerim, quòd fabarum modo folia ſubpinguia proferat. Nec ea* Chelidonij minoris conſideratio.

aliunde ſibi Chelidonij nomen uēdicaſſe exiſtimatur, auctore Theophraſto lib. VII. cap. XIIII. de plant. hiſtor. quàm quòd hirundinum aduentu florem excitet, quemadmodum & chelidonium maius. Verùm an hæc ſit Chelidonium minus, cuius meminere Dioſcorides, & Galenus, non parua uidetur eſſe dubitatio: quòd nullam prorſus nec folijs, nec radicibus præ ſe ferat acrimoniam, cùm tamen acerrima, & mordax eſſe deberet, longeq́; magis, quàm chelidonium maius: quandoquidem, Galeno teſte, Chelidonium minus cutem exulcerat, & excalfacit ordine quarto. Id quod ſatis manifeſtè oſtendere poſſet, hanc non eſſe Chelidonium minus: niſi quis in hoc illud dixerit, quod de Aro ſcriptum reliquit Galenus libro II. de alimentorum facultatibus. Nam facilè contingere poteſt, quòd quemadmodum arum Cyrenis minimum medicamentoſi, minimumq́; acrimoniæ poßidet, adeò ut in cibis uel rapis utilius habeatur; in Italia uerò, ac minori Aſia contrà adeò acre, ut medicamentis duntaxat expetatur: ita & Chelidonium minus, quod in Italia naſcitur, minimum acrimoniæ ſortiatur; quod uerò in Græcia prouenit, acre admodum ſentiatur. Siquidem excepta acrimonia tantùm, noſtrati nihil præterea deeſſe uidetur, quin legitimum Chelidonium minus dici queat. Ex quo facilè adductus ſum, ut credam, quòd quanuis in Italico deſideretur acrimonia; non tamen id eſſe Chelidonium minus diffitendum eſt: tametſi inficias ire non liceat, noſtrum Chelidonium minus, quòd omnino acrimoniæ ſit expers, ijs morbis haudquaquam conuenire poſſe, quibus illud conferre, quod in Græcia gignitur, tradiderunt Dioſcorides, & Galenus. Nam hac deficiente qualitate, neceſſe quidem eſt, ut & uires, quæ illam conſequuntur, deficiant, & pereant.

Fuchſij opinio reprob.

Hinc igitur fit, ut non poßim ego ſubſcribere iudicio Fuchsij uiri alioquin eruditißimi, qui in libro de compoſitione medicamentorum, quem auctum ſecundò excudit, Chelidonium minus cenſet alteram Malacocißi ſpeciem. Quinimo eius opinio mihi refellenda uidetur, quòd planta illa nullis ferè notis aliquam mollem hederam referat. Ea quidem folijs hederam quodámmodo æmulatur, ſed quod magis attendendum erat uiticulas non profert, quibus humi repat: id quod hederæ cuiq; natura tributum eſt.

Chelidonij minoris uires ex Gal.

Minoris chelidonij uires memoriæ prodidit Galenus lib. VIII. ſimpl. medic. ſic inquiens. Chelidonium minus, cùm acrius ſit maiore, celeriter illitum cutem exulcerat, unguesq́; ſcabros eijcit. Succus eius per nares purgat, utpote admodum acer. Itaq; hæc herba quarti ordinis fuerit abſoluti iam, idq́; tum in calfaciendo, tum in ſiccando.

Nomina.

Herba hæc Græcis χελιδόνιον μικρόν dicitur.: Latinis, Chelidonium minus: Mauritanis, Mamiten, & Chilodomon: Italis, Celidonia minore, & Fauoſcello: Germanis, Feiguuartzen, Blanterkraut, Pfaffenhoedlin, & Meienkraut: Hiſpanis, Scrofulária menor: Gallis, Caullons des preſtes, & Eſclere petite.

Othonna. Cap. CLXXVIII.

OTHONNAM aliqui maioris chelidoniæ ſuccum eſſe aiunt: quidam glaucij: alij ſuccum floribus corniculati papaueris expreſſum. Alij permiſtos cæruleæ anagallidis, hyoſcyami, & papaueris ſuccos eſſe contendunt. Alij Troglodyticæ cuiuſdam herbæ ſuccum, quæ othonna uocatur: naſciq́; eam in eo Arabiæ tractu, qui ad Aegyptum ſpectat. Othonna folijs erucæ, perforatis cribri modo, & ueluti à tinea deroſis, ſqualore obſitis, paucis: flore croci: latifolio: quare quidam anemones ſpeciem eſſe putauerunt. Extractus ſuccus oculorum medicamentis adijcitur, ubi expurgare eſt opus: mordet enim, & abſterget omnem caliginem, quæ oculis offunditur. Tradunt humorem quendam ex herba emanare, qui elotus, ſemotis calculis, in paſtillos ad eadem digeritur. Aliqui tamen affirmant, lapidem eſſe Aegyptium, in Thebaide naſcentem, exigua magnitudine, æreo colore, guſtu cum feruore quodam, & aſtrictione, mordaci.

Othonnæ cõſideratio.

OTHONNAM Dioſcoridi fuiſſe incognitam, illud nobis manifeſto argumento eſſe poteſt, quòd nihil ex ſe de ea certi ſcribat, ſed omnia alijs accepta referat, ex quorum tantùm opinione famaq́; hæc de Othonna memoriæ prodidit. Quare mirari non licet, ſi noſtra quoque ætate Othonna minimè cognoſcatur. Hanc cùm admiſceat Paulus ſuis medicamentis, aſſerit quibuſdam in locis maioris chelidonij ſuccum eſſe, eorum fortaſſe opinionem ſecutus, qui ita ſcripſerunt, ut refert Dioſcorides.

Nomina

Eius nomen Græcum ὀθόννα, Latinum item, & Italum Othonna.

Auricula muris. Cap. CLXXIX.

MVRIS auricula, quam myoſotida uocant, herba eſt caulibus pluribus ab vna radice, aliquatenus ab imo rubentibus, & concauis: folijs anguſtis, oblongis, dorſo acuto, elato, nigricantibus, per interualla aſsiduè geminatis, atque in mucronem deſinentibus, & tenuibus caliculis ex alarum ſinu prodeuntibus: floſculo, vt anagallidis, cæruleo: radix digitali craſsitudine, multis capillamentis fibrata. Radix illita ægilopia ſanat. Sunt qui alſinem, muris auriculam vocitant.

Auriculæ muris conſid.

REPERIVNTVR quidam Dioſcoridis codices, qui hoc loco alſinem habent, quæ libro quarto poſt helxinem deſcribitur, quòd & ipſa nonnullis Muris auricula appelletur. Qua forſitan nominis cognatione adducti, poſteriorum quidam, ex quarto Dioſcoridis uolumine in hunc locum ipſam tranſtulere, ubi ſui generis, uel potius nominis alteram repræſentauit Dioſcorides. Sed quoniam ipſa Dioſcoridis ſcribendi ſeries clarißimè demonſtrat, Alſinem ſtatim poſt helxinem ſequi debere, quòd ei adeò ſimilis ſit, ut tradat Dioſcorides eandem fuiſſe cum helxine, niſi humilior eſſet; idcirco libro quarto de ea nobis dicendum erit, quòd inibi eius legi-

timam

AVRICVLA MVRIS.

timam ſedem eſſe exiſtimemus. Cæterùm hæc, de qua hîc mentio eſt, paſſim menſe maio floribus ornata uiſitur, nimirum in pratis, in campis, in hortis, ſecus uias, & ubique ferè locorum. Huiuſce uires paucis perſtrinxit Galenus lib. VII. *ſimp.med. ſic inquiens. Auricula muris deſiccat ordine ſecundo: cæterum nullam euidentem caliditatem poſſidet. Ea Græcè* μυὸς ὠτίον *uocatur: Latinè, Auricula muris: Italicè, Orecchia di topo: Germanicè, Vualdt mangolt mit blauuen bluomen: Hiſpanicè, Oreya de raton yerua: Gallicè, Orelge du ratte.* Nomina.

Glaſtum. Cap. CLXXX.

SATIVVM Glaſtum, quo infectores lanarum utuntur, folium habet plantagini ſimile, uerùm pinguius, nigriusque: cuius caulis duum cubitorum altitudinem excedit. Illita folia tumores omnes diſcutiunt, cruenta uulnera glutinant, ſanguinis profluuia ſiſtunt: ignem ſacrum, phagedænas, putreſcentia ulcera, & quæ ſerpunt, ſanant. Sylueſtre glaſtum ſatiuo ſimile eſt. Folia fert maiora, lactucaceis proxima: caules tenuiores, multifidos, quadamtenus rubentes: in quorum cacumine folliculi multi dependent, quandam linguarum effigiem referentes, in quibus ſemen: flore tenui, luteo. Eadem, quæ & ſuprà dicta, præſtat, potu, & illitu lienoſis auxiliatur.

ISATIS *ſatiua, quam in Hetruria uulgò Guado appellamus, tingendis lanis fullonibus, & infectoribus maximè expetitur, quòd lanarum infectus, quibus cum admiſcetur, firmet, & nunquam deperdi patiatur. Huiuſce maximus habetur prouentus* Iſatidis, ſeu Glaſti conſideratio.

ISATIS SATIVA.

ISATIS SYLVESTRIS.

in Vmbria circa Noceram, ubi oppidum eſt Guadum ideò appellatum, quòd ibi Iſatis frequentiſsima ſeratur. Glaſtum ſylueſtre Plinio inter ſylueſtres lactucas recenſetur lib. XX. cap. VII. quippe quòd illi non ſit abſimile. Fit ex Iſatide cæruleus ille color pictoribus expetitus, quem Indicum uocant, de quo diffuſius lib V. ſuo loco diſſeremus.

Iſatidum uires ex Gal.

Meminit utriuſq; Iſatidis Galenus lib. VI. ſimpl. medic. ſic inquiens. Iſatis ſatiua, qua utuntur tinctores, facultatis eſt ualenter exiccantis, nondum tamen mordentis: eſt enim ſimul amara, atque adſtringens. At Iſatis ſylueſtris manifeſtè iam acre quiddam tum guſtu, tum actione præfert. Proinde quàm ſatiua ualentius deſiccans, ualentius etiam humidis putredinibus obſiſtit.

Nomina.

Planta Græcis ἰσάτις ἥμερος, Latinis Glaſtum ſatiuum nominatur: Italis, Guado domeſtico. Quæ uerò Græcis ἰσάτις ἀγρία, Latinis Glaſtum ſylueſtre, & Italis Guado ſaluatico appellatur. Vtrunq; Glaſtum uocant Mauritani Dili, Dileg, Veſme, Chate, Chatis, ſeu Alchat, Adlen, aut Adhlen, & Nil: Germani, Vueidt: Hiſpani, Paſtel: Galli, Paſtel de languedoc.

Telephium. Cap. CLXXXI.

TELEPHIVM herba portulacæ ſimilis, & caule, & folijs: alas binas in ſingulis foliorum geniculis annectit: ramuli à radice ſeni, ſepteniue prodeunt, folijs referti cæruleis, craſsis, lentis, carnoſis: flore luteo, aut candido. Naſcitur in cultis, & maximè inter uites tempore uerno. Folia ſenis horis illita albam uitiliginem ſanant: ſed poſtea hordeacea farina illini debet. perunctam ex aceto etiam in ſole uitiliginem tollunt: ſed ubi inaruerunt, abſterguntur.

Telephij conſideratio.

QVANQVAM non deſunt rei herbariæ periti, qui exiſtiment, Telephium eam eſſe ſtirpem, quam quidam Fabariam, alij Fabam pinguem ſeu craſſam, quidam uerò Fabam inuerſam appellant: cùm tamen nulla reperiatur qualitate prædita, qua abſterſoriæ, ſiccantiſq; facultatis particeps dici poſsit, ut Galenus Telephium eſſe teſtatur, foliaq; proferat portulacæ longè maiora, eorum ſanè ſententiæ planè adſtipulari non auſim: tametſi ea compluribus notis Telephium referre uideatur.

FABARIA.

Telephij uires ex Gal.

Telephij uires memoriæ prodidit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcribit. Telephium exiccandi, & detergendi facultate eſt, non tamẽ inſigniter calida: uerùm in hoc forſan quiſpiam ipſum primi eſſe ordinis cenſeat. Deſiccat tamen ſecundo ordine intenſo, aut certè principio tertij: proinde ad putrida ulcera conuenit, & leucas, & alphos cum aceto ſanat. hactenus Galenus. Cæterùm illas quidem Telephij qualitates haud reperies in Fabaria noſtrate; etſi hæc (ut paulò antè diximus) notis pluribus proximè ad Telephij hiſtoriam accedat, ut eius pictura, quam hîc damus, apertè ſatis demonſtrat. At ſi facultates tantùm obſtant, quò minus ea planta Telephium & eſſe & dici mereatur, in hoc illa ratio non parum ponderis habitura eſt, qua ſuperius oſtendimus, uerum Chelidonium minus herbam illam eſſe, quam in eius mentione depictam exhibuimus. Nam ſi Arum, teſte Galeno, ijs caret facultatibus in Italia, quibus in Græcia præditum eſt, nil mirum uideri debet, quòd & aliæ plantæ cum ſolo uires mutauerint ſuas, ut illi plantæ, & huic Fabariæ dictæ facilè eueniſſe ſuſpicandum eſt. Velim tamen in his, ut in alijs quoq; dubijs plantis, ſuum cuiq; eſſe iudicium.

Nomina.

Herba, quæ τηλέφιον Græcè, Telephium item Latinè dicitur.

LIBRI SECVNDI FINIS.

PETRI

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senenſis Commentarii,

IN LIB. TERTIVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

*S*VPERIORIBVS, *chariſsime Aree, commentarijs, tradidimus de aromatibus, vnguentis, oleis, arboribus, earum fructibus, & lacrymis: item de animalibus, cerealibus, oleraceis, & herbis acrimonia præditis. In hoc autem tertio radices, ſuccos, ſemina, herbas, & quæ vernacula, & inter ſe cognata cenſentur, quæque pluribus ſcatent remedijs, proſequemur.*

Agaricum. Cap. I.

AGARICVM radix fertur laſerpitij ſimilis, ſed facie ſumma ſolutior, & rariore, fungoſoque tota contextu. Duo eius genera: fœmina, quæ præfertur, rectis intus uenarum diſcurſibus conſtat: mas rotundus eſt, & vndique compactior. Vtrique guſtus in initio dulcis, mox ex diſtributione in amaritudinem tranſit. Gignitur in Sarmatiæ regione, quæ Agaria dicitur. Sunt qui radicem eſſe plantæ affirment: alij ut fungos naſci in arborum caudicibus, quadam putredine. Gignitur in Galatia Aſiæ, & Cilicia in cedris, ſed friabile, & infirmum.

Adſtringendi, calfaciendique naturam habet. efficax eſt contra tormina, cruditates, & rupta: prodeſt itidem contuſis, & ab alto deuolutis. Datur duobus obolis in uino mulſo febrim non ſentientibus: febriculoſis uerò in aqua mulſa: arquatis quoque, ſuſpirioſis, iocineris, renumque vitio laborantibus, dyſentericis. Item ſi urina ægrè reddatur, ſi uuluæ ſtrangulatus urgeat, ſi pallor membra decoloret, drachma una dari ſolet: ſi tabes infeſtat, ex paſſo: ſi lien negotium exhibet, ex aceto mulſo: ſi diſſolutio ſtomachi eſt, ita ut cibi tenax non ſit, manditur, & ſine ulla humoris ſorbitione deuoratur: ſimili modo acida ructantibus propinatur. ſanguinis reiectiones ſiſtit, tribus obolis ex aqua ſumptum. Facit ad coxendicum, & articulorum dolores, & comitiales morbos, ſi cum aceto mulſo, pari pondere aſſumatur: menſes ciet: fœminis, quas inflatio vuluæ uexat, utiliter æquali modo datur: horrores ſoluit, datum ante febrium acceſsiones: aluum purgat, drachma vna, aut altera, ſi cum aqua mulſa bibatur: venenorum antidotum eſt denarij inſtar, cum diluta potione ſumptum: ſi ſerpentes ictum uibrarunt, morſumque ſubfixerunt, tribus obolis ex uino potum, mirè auxiliatur. In ſumma, internis omnibus uitijs conuenit, pro uiribus, & ætate datum, nunc ex aqua, nunc ex uino: ijs ex aceto mulſo, alijs ex aqua mulſa.

AGARICVM *fungus eſt in arboribus naſcens. Plura de eo diximus libro primo in laricis arboris hiſtoria. Præſtantiſsimum habetur in Tridentinis montibus, ubi ſæpiſsimè proprijs manibus illud diuulſimus, adacta ſecuricu-* Agarici conſideratio.

la. *Cæterum tametſi Plinius lib.* XVI. *cap.* VIII. *omnes glandiferas arbores Agaricum ferre tradit; in Tridentinis tamen ſyluis, ac etiam in reliquis Italiæ locis, quod equidem uiderim, ſoli tantùm larici innaſcitur. In cedro Agaricum gigni, tum in Aſiæ Galatia, tum in Cilicia ſcribit Dioſcorides, nulla, eius mentione facta, quod in larice ipſa, ac glandiferis (ut Plinius inquit) arboribus prouenit.* Fuch. lapſus. *Fuchſius medicus ætate noſtra celebris in libro de compoſitione medicamentorum, quem nuper auctum excudit, Agaricum ex Sarmatia per Illyriam Venetias afferri tradit, & ex Galatia & Cilicia Alexandriam, & ab Alexandria Venetias. eo fortaſſe argumento ductus, quòd Dioſcorides auctor ſit agaricum naſci in Sarmatiæ regione, in Galatia Aſiæ, & Cilicia. Verùm iampridem deſijt ex illis locis importari, ut teſtantur mercatores & pharmacopœi. Equidem compertum habeo, omne ferè agaricũ, quod Venetijs uenditur, partim deferri ex Tridentinis montibus, in quibus ſunt ſylue laricibus refertæ, partim ex Vulturenæ agro, & alijs finitimis locis, partim ex Norico tractu. Neque certè unquam, dum ego Venetijs agerem, intelligere potui, quòd agaricum aliunde conueheretur. Quare adducor, ut putem, Fuchſium uirum alioquin eruditiſsimum, in hoc planè deceptum eſſe.*

Agarici uires ex Galeno. *Agarici meminit Galenus ſub quodam radicis genere lib.* VI. *de ſimplicium medicamentorum facultate, ubi ſic inquit. Agarici radix, hoc eſt, quæ trunco innaſcitur, primo quidem guſtu dulcis, ſed paulò pòſt ſubamara apparet: & acrimoniæ quandam ſpeciem temporis ſpatio inducit, leuiculæq; adſtrictionis. eſt & conſiſtentia laxa. Ex quibus omnibus manifeſtum eſt, ſi quidem quæ ſuperioribus commentarijs dicta ſunt, meminerimus, quòd medicamentum hoc compoſitum eſt ex ſubſtantia aerea, & terrea à caliditate extenuata: porrò minimum habet ſubſtantiæ aqueæ. Hac ratione, & digerendi, & calfaciendi uim habet, & craſsitudinem incidendi, tum infarctus uiſcerum expurgandi. Proinde regio morbo laborantes ſanat, eos utique, qui ſic ab infarctu iecoris laborant. Iuuat & morbo comitiali obnoxio eadem facultate, tum rigores per circuitum recurrentes ex craſsis, aut uiſcoſis humoribus natos ſanat. Iuuat & morſos à beſtijs frigore lædentibus, aut compunctos, tum foris in affecta parte impoſitum, tum intrò in corpus ſumptum pondere drachmæ unius cum uino diluto. Eſt & purgatorium. Et lib. primo de antidotis idem Galenus inquit. Agaricum fraudem nullam admittit. optimum eſt læuiſsimum: denſum uerò, & graue, & lignoſum deterrimum. Quod autem inter hæc medium eſt, quantum ſignis, tantum & uiribus ab utriſque diſtabit. hactenus Galenus.*

Ex Meſue. *De uiribus Agarici Meſues quoque ſcripſit, ſic inquiens. Agaricum deijcit utranque bilem, ac etiam pituitam ipſam: craſſos, lentos, putreſcenteſq; humores expellit. Eius propria facultas eſt cerebrum, omniumq; ſenſuum organa, ac muſculos expurgare: excrementa, quæ ſpinali medullæ pariter & neruis inhæſerint, educere: pulmonem, ac pectus à lentis, ac putreſcentibus humoribus detergere, ac deinde uentriculum, iecur, lienem, & renes, & mulieribus uterum mundare. Præter hæc ſoluit Agaricum compaginum omnium contumacem materiam. Quapropter non mirum uidetur, uocaſſe Democritum agaricum familiarem medicinam, cùm ad omnes corporis partes conformitatem habeat. Nam non imbecilles poſsidet uires ad pleroſque tum capitis, tum cerebri, tum eiuſdem membranarum morbos: nempe diuturnum dolorem, comitialem morbum, apoplexiam, uertigines, maniam, atram bilem, & cerebri inflammationes. Eſt etiam morborum omnium, quorũ cauſa fuit obſtructio, medicina admodum ſingularis. quo fit ut regio morbo affectis, aqua inter cute laborantibus, ac liene uexatis leuamentum præſtet. Vrinam quoq; pellit, ac menſes commodè ciet. Coloris nitorem Agarici uſus toti corpori commendat. Ventris tineas tum necat, tum deijcit. Coxendicum doloribus conuenit, & diuturnas febres diſcutit.*

Nomina. *Quod Græci* ἀγαρικὸν, *Latini quoq; Agaricum dicunt: Mauritani, Garichum, ſeu Garicum: Itali, Agarico: Germani, Dannen ſchuuam: Hiſpani, Agarico: Galli, Agaric.*

Rhaponticum. Cap. II.

RHA, aliqui rheum, Latini rhaponticum uocant, prouenit in ijs, quæ ſupra Boſphorum ſunt, regionibus, ex quibus affertur. Radix nigra, centaurio magno ſimilis, ſed minor, & rufior, fungoſa, aliquantum læuis, ſine odore. Optimum habetur, quod teredines non ſenſit, ſi guſtatu cum remiſſa adſtrictione lenteſcat, manducatumque colorem reddat pallidum, aut ad crocum inclinantem. Id epotum facit ad inflationes, ſtomachi imbecillitatem; & omne genus dolores, ad conuulſa, rupta, lienoſos, hepaticos, tormina, & renum, ueſicæ, & pectoris uitia, aduerſus intenta præcordia, & uuluæ mala, coxendicum dolores, ſanguinis excreationes, ſuſpiria, ſingultus, dyſenterias, & cœliacorum affectus, contrà febrium circuitus, & uenenatorum morſus. Datur in ſingulis ualetudinibus eodem, quo agaricum pondere, & cum eiſdem liquoribus: ſi febri careant in mulſo: ſin aliter ex aqua mulſa: ſi tabem experiuntur, ex paſſo: ſi lienis exercet, in aceto mulſo: ſi diſſolutio eſt ſtomachi, id eſt, cum cibi tenax non eſt, manditur, & ſine ſorbitione ulla deuoratur. Liuentia, lichenaſq; tollit, cum aceto illitum. Inflammationes omnes ueteres ex aqua oblitum diſſipat. Summa eius uis adſtringens, cum aliquanto calore.

Rhapontici cõſideratio. RHAPONTICVM *officinæ Rheuponticum uocant. Quod nomen ſibi aſciuiſſe uidetur à Rha fluuio regionem quandam Ponto conterminam præterluente, in cuius fluminis ripis numeroſum naſcitur. Cuius rei teſtis eſt Ammianus Marcellinus lib.* XII. *ſuarum hiſtoriarum, ubi ſic ſcribit. Tanais, qui inter Caucaſias oriens rupes per ſinuoſos labitur circunflexus, Aſiamq; ab Europa diſterminans, in ſtagnis Mæoticis deliteſcit. Huic Rha uicinus eſt amnis, in cuius ſupercilijs uegetabilis quædam eiuſdem nominis gignitur radix, ad multiplices medelarum uſus proficiens. hæc Ammianus. Legitimũ paucis abhinc annis ad nos aduehi cœpit. Nã multo antea tempore Rhapontici uice maioris centaurij radix in medicinæ uſum irrepſerat. Qua etiam noſtra ætate non deſunt, qui Rhapontici loco utantur,*

Quorundam error.

tur, recentiorum inuenta reſpuentes, cùm hactenus legitimum Rhaponticum neq; nouerint, neque uiderint: tanta eſt quorundam pertinacia. Credidere ad hæc peritiſſimorum medicorum quidam, præterito nuper æuo, Rhabarbarū à Rhapontico Dioſcoridis nullo diſcrimine differre. Quippe quoniam eorum temporis curriculo legitimum Rhapōticum Italia non uiderat. Quod cùm paucos poſt annos ad nos eſſet allatum, non defuere qui priorum reuocauerint ſententiam. Id quod maximè palàm facit Manardus Ferrarienſis in ſuis epiſtolis. Quandoquidem is lib. VI. epiſtola II. firma hac, & ſtabili ducebatur opinione, uulgares noſtri uſus Rhabarbarum, & Dioſcoridis Rhaponticum et idē eſſe, & nihil inter ſe cognatione differre. Veruntamen cùm poſtea legitimum conſpexiſſet Rhaponticum è Moſchouia allatum, quod Dioſcoridis hiſtoriam notis omnibus referret, nouam ſtatim induit opinionem, & priorem, quam habuit, reuocauit, ultima quinti libri epiſtola ad Leonicenum ſcribens. Rhaponticum primùm uidi ego Venetijs in officina ad medici inſignium è Conſtantinopoli allatum, ac deinde alijs pluribus in locis etiam ex Alexandria conuectum: quod nullis reclamantibus notis, uerum antiquorum Rhaponticum refert.

Vana Auerrois calūnia contra Gal.

Inuehitur Auerroes lib. V. ſuarū collectanearum tum in Galenum, tum in reliquos, qui dixerunt Rhabarbarum facultate tantùm adſtringenti pollere, quod purgatoriam, quæ illi ineſt, facultatem minimè compererint: cùm tamen Auerroes ipſe ſit maximopere carpendus, quòd neque Galenus, neque cæteri ſeniores Rhabarbari noſtri uſus uſquam meminerint, nec quicquam de eo poſteritatis memoriæ prodiderint, tametſi de Rhapontico à Dioſcoride deſcripto plura tradiderint, inter cuius facultates nulla penitus, quæ purgando ſit, inueniri poteſt. Rhapontici meminere, ſub Rhabarbari tamen titulo, niſi interpretis (ut ferè ſuſpicor) ſit lapſus, cùm Serapio, tum etiam Auicenna. quandoquidem non plures ſuo Rhabarbaro aſſignauere facultates, quàm qui eos præceſſerunt, Rhapontico aſſignauerint. Quippe quòd eorum neuter ſcripſerit, ſuum Rhabarbarum deiectoria facultate pollere. Id quod uerum indicium præbet, ſcripſiſſe hos de Rhapontico, non autem de Rhabarbaro. Quo fit, ut non ab re putandum ſit, id eueniſſe interpretum ignorantia Rhaponticum in Rhabarbarum permutantium. Cognouit tamen legitimum (ni fallor) ætatis noſtræ Rhabarbarum Paulus Aegineta, cùm ipſius meminerit libro VII. cap. XI. in quibuſdam medicamentis aduerſus podagras, quorum cognomina ſunt diacorallion, compoſitio Agapeti, & compoſitio atactos. Verùm non propterea credidit ipſe, Rhaponticum à Rhabarbaro differre. Cuius rei auctor is fidem manifeſtam facit libro primo cap. XLIII. ubi ſcribit, quòd deuorata terebinthina reſina oliuæ quantitate dormituris aluum leniter mollit, & quòd id præſtatur efficacius, ſi Rheipontici momentum admiſceatur. Ex quibus palàm fit, per Rhaponticum Paulo Rhabarbarum deſignari, quòd fo[illegible]ſe inter hæc exiſtimauerit nullam intercedere cognationis differentiam. quemadmodum credidere recentiorum quidam, de quibus paulò antè diximus. Paulo enim ſi Rheipontici, & Rheibarbari aliqua interceſſiſſet differentia, ubi peculiariter de ſimplicibus medicamentis agit, de utrorumq; facultate ſpeciatim ſcripſiſſet. Sed cùm ibi tantùm Pontici meminerit, indicium haud dubium eſt, illi Barbari, & Pontici nullam fuiſſe differentiam.

Rhapontici, & rhabarbari diſcrimen.

Cæterùm Ruellius eos acriter reprehendit, qui inter Rhaponticum, & Rhabarbarum noſtrum diſcrimen faciunt, cùm ſua ferat opinio, alterum ab altero minimè diſsidere: atque ſi qua differentia reperiatur, eam non aliunde prouenire, quàm regionum, ubi gignitur, diuerſitate, clementia, uel inclementia cæli. Neque alia ratione aſſerit, Ponticum nullo odore commendari, quàm aquilonarium regionum, in quibus oritur, immani frigiditate: cùm tamen Pontica regio non uſqueadeò ſit frigida, ut Ruellij ſententia admitti debeat, ſed ut potius tanquam inanis reprobanda uideatur. Quandoquidem ſequeretur, quòd cætera ſtirpium genera, quæ tam in oriente, quàm in meridie odoris fragrantia commendatur, in aquilonari plaga: & in ipſa Ponti regione penitus inodoræ reperirentur. Quod tamen falſum eſſe ſemper crediderim: nam quanuis ſtirpes omnes, quæ in aquilonaribus regionibus oriuntur (de his, quæ natura odoratiores habentur, intelligo) ex climatum, & aeris algore, ſint odore, ac cæteris qualitatibus imbecilliores; non ob id tamen harum qualitatum adeò expertes deprehenduntur, ut diſcerni nequeant: quin & in quemlibet uſum, ubi ſcilicet conferant, non recipiantur ſuis in regionibus. Quippe ſi ob frigoris, ac regionum inclementiam ſuas innatas qualitates penitus exuerent, adeò ut ſola tantùm forma remaneret, propriam omnino peruerterent ſpeciem. Quod tamen nulla ratione, nec auctoritate probatur. Siquidem compertum iampridem apud nos eſt, quòd quanquam Celtica nardus, quæ à quibuſdam Carinthiæ, & Stiriæ alpibus nobis affertur, à quibus penè quatuor, uel quinque totius anni menſibus, nix colliquata labitur; itemq; acori radix, quæ noſtro æuo ex Sarmatia Europæ glacie, & niuibus maiore anni parte ſemper obducta, aduehitur in calami odorati uſum, odore tam ualido, naresq; feriente fragrare non deprehenduntur, quemadmodum Celtica illa nardus, quæ ex Liguria, & Iſtria defertur, & acorum, quod ex Ponto, Syria, & Aegypto petitur; non tamen ob hoc euenit unquam, quin ſuis proprijs ac naturalibus fragrent odoribus. Quo fit, ut infirma admodum, quantum equidem conijcio, ſit Ruellij ſententia. Quare hinc nobis concludere liceat, Rhaponticum odoris expers non eſſe, aeris, ſoli, & regionis algore, ſed quòd alia à Rhabarbarico, uel Indico ſit planta. Declarant præter hæc, Rhabarbarum à Rhapontico plurimùm diſtare purgatoria uis, quam natura ipſa Rhabarbaro largita eſt, odor nares feriens, compacta ſimul ſubſtantia, aureus color, ariditas, amaritudo, quæ guſtu percipitur, & ponderis grauitas. Quandoquidem Rhaponticum nullo odore commendatur, minimè deiectionem molitur, cùm potius adſtringat; non eſt amarum, ſed ſubacre; non aridum, ſed lentum; non compactum, ſed rarum; non ponderoſum, ſed admodum leue.

Ruellij, & aliquorū error.

Quibus rationibus fretus nō temerè aſſerendum putauerim, Ruellium hac in re magnopere hallucinatum fuiſſe, præſertimq; cùm dicat, nullo alio diſcrimine Rhabarbarum à Rhapontico differre, quàm odore tantùm. Vanum quippe uidetur argumentari, Rhabarbarum, & Rhaponticum unam & eandem eſſe radicem, quòd forma, colore, ac ſpecie nihil inter ſe diſtare oculorum ſenſibus appareant, cùm tam in facultatibus, quàm qualitatibus, maximè inter ſe differant. In ſimili errore uerſantur etiam ij (ſunt enim qui ita ſentiant) qui ſibi falsò perſuadent, abietis lacrymam à larigna nihil diſsidere, ac unam & eandem lacrymam eſſe, eo quòd in colore, in ſubſtantia, ac in cæteris notis, in quibus perpendendis oculi tantùm iudices ſunt, adeò per-

ſimiles uideantur,ut uiſibili facultate altera ab altera diſcerni non poßit. Verùm ſi quis rem cæteris ſenſibus experiri aggrediatur,diſcriminis certior fiet : nanq; olfactu odoris fragrantiam haud inſuauem,guſtu uerò amarorem in abietis lacryma comperiet,quibus larigna caret. Et quisnam iuniperi reſinam à lentiſcina ſecerneret,niſi rei ipſius incorruptus iudex fuerit guſtus ? Quis à ſtrobolina reſina, & à quibuſdam gummi globulis thus ipſum agnoſceret, niſi adulterium tum igne,tum guſtu deprehenderetur ? Tanta præterea intercedit ſimilitudo inter piſtacium & unguentariam glandem, ut niſi hæc amaritudinem guſtui relinqueret ; illud uerò dulcedinem , difficillimum ſanè fuerit alterum ab altera diſtinguere . Quid porrò inter ſe ſimilius reperitur,quàm caßia,& cinnamomum,etſi hæc omnino ſpecie non conueniant ? Hinc facilè adductus ſum , ut nullius momenti eorum argumenta ſemper exiſtimauerim , qui res ſecundum quaſdam tantùm qualitates dijudicant, quibus etiam ſæpe decipiuntur, ut ij,qui hac leui ratione ducti,Rhabarbarum , & Rhaponticum idem eſſe contendunt .

Rhapõtici uires ex Gal.

Meminit Rhapontici Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita ſcriptum reliquit . Rheum,quidam ipſum Rha nuncupant : miſtam habet tum temperaturam, tum facultatem . Habet enim quiddam terreſtre frigidum, ceu indicio eſt adſtrictio, & adiuncta eſt quædam illi caliditas : ſiquidem ſi pluſculum mandatur,ſubacre conſpicitur. Quinetiam aereæ cuiuſdam ſubſtantiæ ſubtilis eſt particeps,quod indicat tum laxitas,tum leuitas : uerùm non minimè & opera . Ob id enim licet adſtringens, tamen non tantùm conuulſis , ſed & ruptis , & orthopnœæ prodeſt . Sic quoq; liuentia , & lichenas ſanat cum aceto illitum . Porrò quòd adſtrictionis opera haud inſtrenua ſunt , hinc diſcere liceat , quòd ſanguinem expuentibus, cœliacis, & dyſentericis conferat : nec enim reluctatur terreſtri frigido tenue aereum, imò eo quòd deducat,et in altum perducat, ualentioris affectus cauſa exiſtit . Et in libro de antidotis primo : In Rheo, inquit , quoque fraus committitur : nam quibus in locis naſcitur, ſimul atq; euulſum eſt , ipſum elixant ; quò ſuccum remittant , ac tam ſuccum , ut ſyncerum, & aquæ impermiſtum, quàm Rheum exiccatum,ut non elixum ad nos poſtea mittunt . Idcirco ſcire oportet adulteratum dignoſcere . quòd facillimè ab his deprehenditur , qui Rheum ſua ſponte naſcens uiderunt . hactenus Galenus . Cæterùm adulterium,quod in Rheo fieri prodidit Galenus, id (ut paulò poſt dicturi ſumus) de Rhabarbaro tradidit Meſues . Cui tria Rhei conſtituuntur genera, nempe Turcicum, Barbarum,& Indicum, quod & Sceniticum uocat, omnia à regionibus,à quibus conuehuntur,cognominata,uel in quibus proueniunt .

Rhei Turcici noméclatio .

Quippe Turcicum nil aliud illi deſignatur,quàm Ponticum, uel quòd è Ponto ad Turcas uicinos deferatur, uel quòd ab ijs ſaltuoſis conuallibus, in quibus ultra Tanain fluuium priores Turcæ, Pomponij Melæ , & Plinij teſtimonio , uenationibus ferè uixere tantùm , iampridem in Pontum fuerit delatum . Siquidem ab his non longè diſtat Rha fluuius, circa quem Rha , quod Ponticum poſteri uocauere , probatißimorum auctorum teſtimonio , oriri certò ſcimus , fluminis illius nomine pariter appellatum . Quo fit,ut hac in re non dubitauerim erraſſe etiam Meſuem. quippe qui inter Rhei genera aluũ ducentia Ponticum admiſcuerit, à cæteris tum ſpecie , tum facultate diuerſum , quanuis fortaſſe rectius id Turcicum appellauerit, quàm Ponticum .

Rhei Indici nominatio .

Porrò Indicum ab India dictum, ubi frequentißimum prouenit, nemo eſt qui ambigat . Sed quánam ratione Sceniticum,& Indicum idem eſſe dixerit Meſues,hactenus compertum non habeo : niſi fortaſſe Sinicum rectius legendum fuerit,quòd à Sinis extremæ Indiæ populis (ut arbitror) deferatur, cum plura quoq; aromatum genera ea regio mittat . Id quod manifeſtè idem declarat Meſues : quippe qui Scenicum , uel Sceniticum Indum eſſe affirmat . Scenitæ enim (ut infrà dicemus) Indiæ populi non ſunt, ſed potius Sini, à quibus Sinicum,non Scenicum, ut uulgata habet lectio, mea quidem ſententia,uocari debet . Sunt tamen qui uelint Scenicum,nec Indicum eſſe , nec à Sinarum regione oriundum, quod à Mauritanis non Sinicum, ſed Scenicum dicatur . Quamobrem eorum quidam, ut Adamus Lonicerus,in Arabia hoc naſci cenſet,& à Scenitis illius regionis populis Scenicum, ſiue Sceniticum uocari putat . Fuchſius uero Meſuis opinionem ſecutus,nullam inter Indicum,& Scenicum facit differentiam. quippe qui ſcripſerit libro primo de compoſitione medicamentornm , Rheum Indicum eſſe uocatum , quòd ex India , aut locis Indiæ proximis, nempe à Scenitis populis , ut auctor eſt Stephanus de urbibus Perſidis , deferatur . Verùm cùm Scenitæ deſertæ Arabiæ populi omni aromatum genere ſint deſtituti , cùmq; aſſerat Meſues Sceniticum rheum , & Indicum idem eſſe, cadit, peritq; Loniceri opinio . Velim tamen ſi poſſem Fuchſij ſententiã probare . Verùm cùm Scenitæ etiam Straboni populi ſint è Parthorum collegio Arlæ , & Martyanæ montes incolentes, diſtentq; ab Indiæ finibus milliaribus pluſquàm mille & quingentis , neſcio profectò , quónam modo Indicum rheum à Scenitis Parthorum populis Sceniticum dici poßit . quo fit,ut etiam Fuchſij opinionem longius ſuſtinere nequeam .

Rhei Barbarici nomenclatura .

Ad hæc de Barbarici nomenclatura uaria admodum eſt recentiorum medicorum ſententia. Quandoquidem ſunt qui uelint ſic dictum à Barbaria Aphricæ prouincia, ſic uulgariter appellata, ubi olim Carthago clarißima habuit ſedem . Horum opinionem ſequitur Fuchſius, quòd ſcripſerit libro primo de compoſitione medicamentorum , id uerum fuiſſe Rhabarbaricum, quod ſuperioribus annis ſecum adduxere milites,qui cum Carolo Imperatore Tunetem expugnauere . Alij Barbaricum uocari credunt,quod à Barbari Indiæ ciuitate, quæ intra Indi fluuij fauces eſt ſita, deuehi cenſent , rati Indicum, & Barbaricum idem eſſe . Alij autem à Barbaria Erythræi pelagi inſula, ſic appellatum exiſtimant,quòd Indiæ naues , ac liburnicæ aromata deferentes magnum ſuæ mercis ibi iampridem habuerint emporium , à quo per Arabicum ſinum,traiecto prius anguſto mari de Mecha,aromatum omne genus in Aegyptum per alias deferebatur nationes . Sed aliter ſe habet opinio noſtra : quippe quòd ſemper exiſtimauerim , Rhabarbarum ex Troglodytica Aethiopiæ regione ad nos deferri,et ibi etiam oriri,quòd ea regio Barbarica antiquis fuerit appellata. Siquidem inuenio Galenum ſcripſiſſe tum lib.VI. de ſimplicium medicamentorum facultate,tum lib.IIII.cap.VI. de tuenda ſanitate gingiber ex Barbaria ad nos conuehi : quod tamen Dioſcorides ſuperiore libro,& Plinius lib.XII.cap.VII. à Troglodytis deferri,& in eorum regione naſci tradunt . Quinetiam reperio,glandem unguentariam,quam Galenus ex Barbarica regione adferri ſcribit, Dioſcoridem libro ſequenti in Aethiopia,ubi eſt Troglodytica regio,& Plinium libro XII. cap. XXI. Troglodytis naſci poſteritatis memoriæ prodidiſſe . Ex quibus ſanè liquidò conſtare puto, Troglo-

dyticam

dyticam regionem, & Barbaricam antiquis unam & eandem fuiſſe. Huc præterea accedit alia Plinij auctoritas, qui libro iam bis citato, cap. XIX. ubi raritatis cinnamomi cauſam reddit, id accidiſſe ſcribit, incenſis ſyluis Barbarorum ira. Nam cùm, ipſo inibi teſte, oriatur cinnamomum in Aethiopia Troglodytis connubio permiſta, non alias utiq; gentes Barbaras appellaſſe credimus, quàm Troglodytas. Quamobrem & myrrham Troglodyticam appellauit Barbaram cap. XVI. eiuſdem uoluminis. Nec ab re quidem Galeno, & Plinio Troglodytæ Barbari ſpeciatim dicũtur, cùm ſcripſerit Pomponius Mela grauiſſimus auctor libro primo de ſitu orbis, eos magis ſtridere, quàm loqui, ſpecus tantùm ſubire, & ali ſerpentium carnibus. Quæ ſanè omnia ita in mea me firmant opinione, ut certò credam, Rheum illud uerè eſſe Barbaricum, quod ex Troglodytica afferatur regione. Sententiam noſtram magis adhuc confirmare uidetur Strabo, quòd lib. XV. ſuæ Geographiæ apertè teſtetur, ea omnia in aromatum, & plantarum genere oriri in Arabia, & Aethiopia, quæ in India auſtrali proueniunt, quòd hæ regiones ſole perſimiles ſint. Non placet igitur, ut dicam liberè quod ſentio, Fuchſij opinio ob prædictas tum rationes, tum auctoritates, tum etiam quoniam apud nullum uſquam legerim ex ea Aphricæ parte, quæ uulgò dicitur Barbaria, Rha aliquod afferri, quod ibi prouenerit. Quin nec aliorum ſententias comprobauerim, quoniam nec illud, quod à Barbari Indiæ ciuitate, nec illud, quod à Barbaria Erythræi pelagi inſula aduehitur, rectè Barbarum dici poteſt, cùm ex India utrunq; petatur, & quòd nullus extet auctor, qui à Barbari ciuitate Rhabarbarum ſcribat ſuam duxiſſe originem. Quare illud legitimum eſſe Rhabarbarum mea demum firma ſententia eſt, quod ex Troglodytica Aethiopiæ regione fuerit aduectum. Quod facilè fortaſſe Veneti, qui quotannis in Alexandriam nauigant, ſeligere poſſent ab Indico: quod certò ſciam, multa aromatum genera præter Indica eò ex Aethiopia, & felici Arabia per carouanas (ut uocant) comportari. Cæterùm, antequàm de Rhabarbari uiribus agamus, illud in primis ignorandum non eſt, quòd falſa, ac uana ſit uulgarium, & aliorum quorumlibet opinio, qui ſibi firmiter perſuadent, Rhabarbarum uiolentum admodum eſſe medicamentum, & quòd propterea à medicis non exhibeatur, niſi in deploratis ferè morborum affectibus. Siquidem (ut inferius clariſſimè patebit) illud haud dubiè tutò & pueris, & utero gerentibus mulieribus omni tempore, & ætate exhiberi poteſt. Atqui in eiuſmodi hominum mentibus inualuit hæc inanis opinio: quoniam elapſis temporibus tanta Barbaricæ huius radicis extitit penuria (æquali enim cum auro pondere uẽdebatur) ut ad prætij magnitudinem euitandam, eam tunc non dediſſent medici, niſi ubi morbos uel mortis periculo, uel diuturnis languoribus non uacare, certis ſignis conieciſſent. Quo factum fuit, ut paſſim hac reprobanda opinione ducerentur homines ad credendum, quòd in morbis curandis ualentiſſimum, imò uiolentiſſimum omnium medicamentorũ eſſet Rhabarbarum.

Opinio falſa.

Huius uires cæteris diligentius, latiusq; deſcripſit Meſues, ſic inquiens. Rhabarbarum innocens, clemens, & excellens eſt medicamentum, multas dotes medicamento purgante maximè expetitas complexum. Præcellit in omni genere Indicum, quod recens ſit, colore ſubnigro ruſeſcente, ponderoſum, quanuis ſua ſubſtantia rarum, & quòd cùm frangitur, ruſo, & glauco colore alternante ſpectatur: item quod manſum croceo inficit colore. Adulteratur autem, quod omnino te animaduertere cautius oportet, hoc modo. Accipiunt impoſtores Rhabarbari multum, totumq; aqua macerant quinq; diebus, exemptum deinde ſiccant, ſubtractaq; ui, & quaſi anima uendunt. Aquam uerò, qua maduit, igne, uel ſole ſimiliter ſiccant, & in paſtillos conformant ad regales uſus. Fraus cognoſcitur, quòd ſyncerum non uehementer adſtringat, ſubſtantia rarius ſit, & colore croceo inficiat. Adulteratum uerò contrà ſe habet, coloris interni uarietatem amiſit, & ſubnigricat. Calefacit, ac ſiccat ſecundo ordine, etſi nonnulli primo tantùm dicant. Conſtat tum aqueis, tum terreis qualitatibus, quæ adſtringentem ei facultatem tribuunt, & eius ſubſtantiam conſeruant. Eſt & aereis raritatem ſubſtantiæ conferentibus particeps. Nec igneis quidem expers eſt, à quibus amaritudinem, concurrentibus etiam terreis qualitatibus, acquirit. Ac ipſa terreſtris qualitas in imo deliteſcit: ignea uerò in ſublime fertur. quo fit, ut eius diuidantur qualitates cùm aqua, aut uino perfunditur. Operatur autem in obſtructionum affectibus igneis tantùm facultatibus: terreis uerò, ubi adſtrictione ſit opus. Omni penitus noxa uacat, daturq; omni tempore, & ætate, adeò ut pueris ætate tenellis, & prægnantibus facilè exhiberi poſſit. Auget Rhabarbari uires caprinum ſerum, uel ſi maceretur intubi, uel apij, aut plantaginis decocto. Nulli memoria excidat, quin ſemper Indicæ nardi tantillum ipſi commiſceatur, cùm maximopere conferat. Addendum etiam ſemper erit uini albi odorati modicum, præſertimq; ubi ad obſtructiones reſerandas paratur. Illud præterea memoriæ retinendum eſt, quòd ſcilicet in adulterato nulla deiectoria reperitur facultas. Synceri macerati expreſſio probè conuenit, ubi tantùm abſterſione, deiectione, ac infarctus liberatione ſit opus. Quod ſi poſt haſce functiones, uiſcera adſtrictione roborante egerint, ipſum quidem in puluerem contritum exhibendum fuerit. At illud, quod igne torreſcit, uehementer operatur, ac uehementius quod comburitur. Purum, ſelectum, ac ſubſtantia compactum, abſq; iactura in tenuem puluerem conteri poteſt. Rarum uerò, ac laxum minimè, quoniam ex uehementi, ac longiori contritione facilè euaneſcit, ac deperditur. Reſoluitur item eius uis, cùm aqua, uel uino decoquitur. Deijcit Rhabarbarum non modò bilem, ſed etiam pituitam ipſam. Eiq; propria facultas ineſt cùm abſtergendi, tum etiam roborandi tam uentriculum, quàm iecur, & eorum compunctiones amouendi. Clarificat Rhabarbarum ſanguinem, obſtructiones aperit, ac omnes pariter affectus ſanat, quos generant obſtructiones: nempe aquam intercutem, regium morbum, lienis craſſitiem, ac diuturnas febres. Sanguinem reijcientibus, ac eius à qualibet parte manationibus qualitate, ac facultate ſubſtantiæ prodeſt. Datur etiam ab alto deuolutis, ruptis, & tam internè, quàm externè fractis maximo iuuamento, præſertimq; ſi uino auſtero drachmæ pondere commiſceatur, addito ſynceræ mumiæ momento, ac etiam erythrodani radicis tantundem. Singultientibus opitulatur, dyſenteriam cohibet, præſertim quod igne ſit torrefactum, addito tamen adſtringente uino, & plantaginis ſucco. Vindicatur à carie, & teredine annis tribus, uel quatuor. Verùm ſi cera oblinatur, uel in melle reponatur, uel pſyllij ſemine, uel milio ſepeliatur, diutius integrum, & ſyncerum ſeruari poterit.

Rhabarbari Vires ex Meſ.

In Italia quoque Rhabarbarum quoddam in hortis, & uiridarijs paſſim reperitur, à peregrino non abſimile. quod etiam (ut

Rhabarbarũ Italicum.

à medicis

Nomina. *à medicis fide dignis mihi relatum eſt) bilem deijcit, quanuis peregrino ſit longè infirmius.* Radix, quæ ῥᾶ, & ῥῆον Græcis, Rhaponticum Latinis appellatur: Arabibus, Raued, ſeu Rauend: Italis, Rhapontico.

GENTIANA.

GENTIANA MINOR.

Gentiana. Cap. III.

GENTIANAE inuentio prima aſsignatur Gentio Illyriorum regi, à quo cognomentum habuit. Folijs partim proximè radicem, iuglandi, plantaginiue ſimilibus, ſubrubris: partim à medio caule, & præſertim iuxta cacumen, paulùm diſſectis. caule cauo, & læui, digiti craſsitudine, geniculato, & ex interuallis maioribus foliato, binum cubitorum altitudine. ſemine in calycibus lato, leui, glumoſo, ſatis ad ſphondilij ſemen accedente. radice longæ ariſtolochiæ, longa, craſſa, amara. Naſcitur in ſublimibus montium iugis, vmbroſis locis, aquoſisque. Vis radicis excalfactoria, & adſtringens: contra morſus ſerpentium, duabus drachmis, cum pipere, ruta, & vino pota auxiliatur. Extracti ſucci drachma, laterum doloribus, & ex ſublimi deturbatis, ruptis, & conuulſis prodeſt: hepaticis, & ſtomachicis, pota cum aqua ſubuenit. Radix collyrij modo ſubdita, partus eijcit: impoſita, vt lycium, vulneraria eſt, & vlcerum cuniculatim depaſcentium medela. Succus præcipuè eodem effectu prodeſt: oculis inflammatione laborantibus illinitur: pro meconio collyrijs acribus immiſcetur. Radix vitiliginem abſterget. Succi extrahendi ratio hæc eſt. Contuſa radix quinque diebus aqua maceratur: poſtea in eadem tantiſper decoquitur, dum extent radices: & vbi refrixit aqua, linteo excolatur: mox diſcoquitur, dum mellis craſsitudo fiat, fictilique reconditur.

Gentianæ cõſideratio. GENTIANA *planta eſt uulgaris notitiæ. Frequentiſſima excelſis Tridentinis montibus prouenit, præſertimq; in Ananijs, in quorum cacuminibus ſæpius eius effodi radices brachiali craſſitudine, & bicubitali longitudine. Hanc à Gentio Illyriorum rege inuentam, unde illi nomen, non modò Dioſcorides; ſed aliorum etiam ueterum monumenta teſtantur. Plinio lib.* XXV. *cap.* VII. *ea eſt omnium præſtantiſſima, quæ in Illyrico naſcitur, ubi fortaſſe primùm inuenta eſt.* *Gentianæ uires.* *Gentianæ uires paucis admodum perſtrinxit Galenus lib.* VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Herbæ Gentianæ radix ualde efficax eſt, ubi extenuatione, purgatione, abſterſione, obſtructionis liberatione opus ſit. Nec mirum, ſi hæc poſſit, cùm impensè ſit amara. Hæc (ut Auicenna ait) excalfacit ordine tertio, ſiccatq; ſecundo. Vrinam, & menſes ciet, & aduerſus ſcorpionum ictus cæteris antidotis præſtat. Eius aqua, præſertim quæ uaſe duplici balnei uapore uitreis organis elicitur, febres (ut ego ſæpius expertus ſum) ab infarctu tum uiſcerum, tum uaſorum excitatas mirificè pellit. Alui tineas necat, maculasq; in facie qualeſcunq; detergit, ſi ea frequentius*

quentius maculæ abluantur. *Eſt præterea quædam uulgaris etiam planta, aliquibus* CRVCIATA *dicta, quæ non paruam cum Gentiana cognationem habere uidetur: quandoquidem & notis, & facultatibus illi plurimùm reſpondeat. Vnde eos, non longè aberrare crediderim, qui hanc Gentianam minorem appellauerint. Hæc in incultis præcipuè locis naſcitur, caule rotundo, dodrantali, ac etiam maiore, in cacumine rufeſcente, paribus ferè interuallis ab imo ad ſummum geniculis interſecto: è quorum ſingulis alis bina prodeunt folia ſuppinguia, longa, uulgaris dictæ Saponariæ æmula, & Gentianæ foliolis in ſummitate erumpentibus ſimilia. Flores, qui purpureo colore nitent, in ſummo circum caulem in orbem exeunt. Radix illi alba, longa, amariſsimo guſtu, locis pluribus ab utroq; latere crucis inſtar perforata: unde illi Cruciatæ nomen indiderunt.* *Sunt etiam in hoc genere duæ aliæ plantæ: ſed longè minores, tenuibus radicibus, & caule admodum paruo. Harum, & prædictæ radices recentioribus magnis laudibus efferuntur contra peſtilentiam, & uenenoſorum animalium ictus. Cæterùm ego quidem illud experientia cõpertum habeo, quòd radice tuſa, & uentri emplaſtri modo impoſita, uermes, qui in inteſtinis fuerint, procul dubio necantur: & ulceratæ ſtrumæ ſanantur, ſi ijs eodem modo contuſa, quæ nuper effoſſa ſit, uel ſicca, & in puluerem contrita adhibeatur. In ſumma non deſunt, qui aſſerant, has ea omnia præſtare poſſe, quæ Gentiana. quod ex prædictis facilè probari poteſt.* *Ananienſia rura Cruciatam uulgò uocant Pettimborſa. Ex quo quis conijciat, ſi lubet, hanc illis indigenis, corrupta Italica uoce Metti in borſa, ideo Pettimborſa nominari, quòd tot uiribus commendetur, ut perinde ac gemma, crumenis aſſeruari mereatur: aut quòd tantum uiribus excellat, ut medici ea utentes ingentem argenti, & auri copiam crumenis ſint repoſituri.* Γεντιανὴ *planta ſic Græcis, Gentiana ſimiliter Latinis uocatur: Mauritanis, Gẽtiana, Genthiana baſilica, ſeu Baſateca: Italis, Gentiana: Germanis, Entzian, Bitter uurtz, ſiue Creutz uurtz: Hiſpanis, Gentiana: Gallis, Gentianne.*

Cruciatę conſideratio.

Cruciatæ uires.

Nomina

ARISTOLOCHIA ROTVNDA.

ARISTOLOCHIA LONGA.

Ariſtolochia. Cap. IIII.

ARISTOLOCHIA nomen ex eo ſibi adoptauit, quòd exiſtimetur optimè puerperis opitulari. Tria eius genera traduntur. Rotunda, quæ fœmina uocatur, folijs hederaceis, præſtanti odore cum acrimonia, mollibus, ſubrotundis, multis ab vna radice germinibus, prælongisque palmitibus: floribus candidis, pilei ſimilitudine, in quibus quod rubrum eſt, grauiter olet. Longa maſcula appellatur, nonnullis dactylitis: longiore quàm rotunda folio tenuibus ramulis, dodrantalibus: flore purpureo, grauiter olente, qui marceſcens in pyri ſimilitudinem turbinatur. Radix rotundæ in orbem conglobata, rapi modo: longè uerò digiti craſsitudinem, & dodrantis longitudinem implet, nonnunquam paulò maiorem. Ambæ colore intus buxeo, guſtu amaro, & graui.

Eſt etiámnum tertia longa, quæ clematitis uocatur, ramulos habens tenues, refertos folijs ſubrotundis, minori ſemperuiuo ſimilibus: flores rutæ: radices longiores, tenues, craſſo cortice, odoratoque veſtitas, priuatim vnguentorum ſpiſſamentis conuenientes. Rotunda cæteris venenis reſiſtit. Longa uerò aduerſus angues, & venena, drachmæ pondere ex vino bibitur, & illinitur. Pota cum pipere, & myrrha menſes, partus, & omnia vuluarum onera eijcit: eadem efficit ſubdita in peſſo. Rotunda ad eadem pollet: inſuper ſingultibus, ſuſpirijs, horroribus, lieni, conuulſis, laterum doloribus, pota cum aqua, ſingulariter auxiliatur. Aculeos, & ſpicula extrahit: oſsium ſquamas illitu adimit: vlcera putrida exeſt, & ſordida expurgat: caua cum iri, & melle explet: gingiuas, & dentes extergit: Clematitis ad eadem pollere creditur: viribus tamen inferior eſt.

Ariſtolochiæ conſid.

A R I S T O L O C H I A E, *quam officinæ Ariſtologiam uocant, tria ſtatuuntur genera, nempe rotunda, longa, & clematitis. Hæc rara admodum, & paucis nota: illæ uerò omnibus ferè rei herbariæ ſtudioſis notiſsimæ. Quæ rotunda uocatur, etſi non ubiq; in Italia proueniat: in agro tamen Goritienſi plurima, pulcherrimaq; naſcitur, præſtanti odore. Vtraque flores edit, & fructus: qui in longa pyri imaginem referunt, ſuntq; iuglandibus longè maiores: in rotunda uerò rotundiores, pauloq; minores ſpectantur.*

Plinij, & Leoniceni lapſus.

Qua in re non potui non maximè Plinium admirari, quòd lib. XXV. cap. VIII. utranq; ferre bacculas paruas ueluti cappares tradiderit. niſi quis illud dixerit, quòd Plinio contigerit, Ariſtolochiæ utriusq; fructus uidiſſe, priuſquàm ad ſummum adoleuiſſent. Sed certè is eodem in loco excuſari, meo iudicio, non poteſt, quin manifeſtè hallucinatus, & Græci ſermonis non admodum peritus deprehendatur, cùm Ariſtolochiæ nomen dediſſe grauidas, tradat. Quandoquidē non ab utero gerentibus mulieribus, ſed à puerperis Ariſtolochia (ut Dioſcorides ſcribit) id nominis ſibi comparauit. Cuius rei non modò indicium præbet nomen ipſum ἀριστολοχία, quod nil aliud denotat, quàm optima puerperis, non (ut Plinius inquit) grauidis; ſed etiam ipſius facultas, quæ ad remorantes à partu ſecundas, menſesq; ciendos magnopere commendatur. Quapropter fuerit hæc prægnantibus procul dubio exitiale potius, quàm ſalubre medicamentum, cùm ea ſanè omnia, quæ ſecundas, & menſes educunt, fœtum etiam trahant, & quandoq; interficiant, præſertim cùm fuerint amara Ariſtolochiæ modo. Nec minus præterea Leonicenum uirum alioqui noſtræ ætatis doctiſsimum, ſatis admirari poſſum, quòd dum nimio fortaſſe aliorum errata corrigendi ſtudio, uel auiditate ductus, de cyclamino, & ariſtolochijs Plinium accuſat, in eandem, in qua Plinius, foueam ceciderit, aſſerens cum Plinio Ariſtolochiā prægnantibus ſibi nomen adinueniſſe. Quod ne ſine auctore pronunciaſſe uideretur, Dioſcoridem quidem adducit, ſed eius hiſtoriam, quantum equidem ſentio, corrumpit, ac peruertit.

Opinio quorundā reprobata.

Sunt è recentioribus Cordus, Adamus Lonicerus, & monachi illi, qui in Meſuem cōmentaria edidere, qui ſibi certò perſuadent, eam eſſe Dioſcoridi Ariſtolochiam clematitim, quæ officinis omnibus paſsim longa cognominatur: argumento quòd hæc radices proferat admodum longas, & ſarmentorum modo prætenues. Quin & ut ſuam tueantur, ac magis roborent ſententiam, hoc in loco Dioſcoridis codicem omnino deprauatum eſſe contendunt: & ubi uulgata lectio habet, κλωνία ἔχουσα λεπτά, φύλλοις ὑποστρογγύλοις, ἀειζώου μικροῦ ἐοικόσι, hoc eſt ad uerbum, ramulos habens tenues, folijs ſubrotundis, ſemperuiuo paruo ſimilibus, non ἀειζώου μικροῦ, ſed ἀσάρου μικροῦ, quòd aſaro paruo ſimilia ſint folia, legendum eſſe cenſent. Horum ſanè ſententiam nunquam probare potui, neq; probandam arbitror, pluribus cùm rationibus, tum auctoritatibus adductus. quandoquidem Oribaſij lectio aliter non habet, quàm communis hæc Dioſcoridis, nec aliter legunt Serapio, & Auicenna. Id quod manifeſtè oſtendit, hoc in loco Dioſcoridi nullam ſubeſſe mendam. Adde, quòd cùm unum tantùm Dioſcoridi ſit aſarum, nec minoris aſari is uſquam, quod legatur, meminerit, abſurdum ſanè uideretur, quòd minori aſaro Ariſtolochiam clematitim comparaſſet. Accedit & alia ratio, quòd cùm uulgaris Ariſtolochia longa rutæ flores non edat, clematitis eſſe non poteſt. Præterea ſi Dioſcoridis lectionem accuratius perpēdamus, nil aliud eſſe uidetur longa officinarū, quàm longa Dioſcoridis: aut fortaſsis eius ſpecies, cuius nulla, quod extet, ab antiquis facta ſit mentio. Quippe quòd proferat hæc folia longiora, latioraq;, quàm rotunda: ramulos dodrantales: florem grauiter olentem, qui fructum edat pyri modo turbinatum. Nam quòd fructum ferat clematitis, non ſcribit Dioſcorides: nec folia longa, lataq;, ut uulgaris habet Ariſtolochia, ſed ſubrotunda, & minori ſemperuiuo ſimilia. At ſi contrà dixerit quiſpiam, longam uulgarem Dioſcoridis longam non eſſe, quoniam flos illi purpureus non ſit, ſed melinus, & radix non palmaris, nec digiti craſsitudine, ſed longior admodum, & longè tenuior. Huic facilè reſponderi poterit, id locorū regionumq; uarietate euenire poſſe, & quòd natura cum florum coloribus in quàm plurimis ludat: quòdq; uidimus etiam nos Ariſtolochiæ longæ plantam à Calabris allatam, radice (ut in theriacis ſcribit Nicander) cubitali longitudine, pollicari craſsitudine: cui folia erāt, quæ à noſtrate longa nullo diſcrimine differebāt. Ad hæc Clematitidis radix Dioſcoridi, & Plinio craſſo contegitur cortice: quod tamen in longa officinarum, noſtrateq; non uiſitur, cùm tenui cortice perpetuò ueſtiatur, odore potius graui, quàm odorato. Quamobrem inclinare nunquam potuit animus, ut crederem, Ariſtolochiam longam, cuius hîc effigiem appinximus, eſſe clematitim.

Piſtolochia.

Sed potius eò deductus ſum, ut ſuſpicarer hanc fortaſſe eſſe Piſtolochiam ſic Plinio uocatam, quòd & ipſa puerperis commendetur. Nam præterquàm quòd hæc illi quarto Ariſtolochiæ generi aſsignetur, tenuior eſt, quàm clematitis, denſis radicis capillamentis, iunci plenioris craſſitudine. Illud mihi ſuſpicionem auxit, quòd uiderim etiam præter hanc aliam, quæ radice palmari, & craſsitudine digitali conſtabat: ſed in omnibus alijs partibus alteri adeò perſimilis, ut nullam inter eas intercedere differentiam cōpererim.

Alia opinio refutata.

Sunt præterea recentiorum quidam rei herbariæ & ſtudioſi, & periti, quibus perſuaſum eſt, non tamen ſine aliqua ratione, quòd Ariſtolochiæ longæ præter clematitim duo habeantur genera: quarum altera ſit radice (ut Dioſcorides inquit) digiti craſsitudine, & dodrantis lōgitudine: altera uerò tenui ac longiore, quæ (ut aiūt) ab Andromacho & Gal. lib. I. de antidotis ἀριστολοχία λεπτὴ, hoc eſt Ariſtolochia tenuis appellatur. quin & hanc affirmant eā

longam

longam eſſe, cuius hîc imaginẽ exhibuimus, cuiusq; paßim eſt uſus. Quo fit, ut pro certo exiſtiment hanc eſſe eã Ariſtolochiam, quæ in Andromachi theriacam addi debeat, Andromachi iunioris, et Damocratis teſtimonio innixi, quòd ij in theriaces cõpoſitione huiuſce tenuis tantùm meminerint. Id quod (ut dicunt) præ ſe ferre uidetur, alterũ etiámnum ipſius Ariſtolochiæ longæ genus eſſe præter clematitim, radice conſtans tenuiore ac longiore. Hoc autem comprobatũ fuiſſe putant à Galeno lib. antè citato, ubi docens quomodo nõnulla, quæ ab Andromacho ſeniori obſcurè tradita ſunt, explicari debeant, ita ſcribit. Si quid adhuc aliud ſupereſt, quod minus dilucidè ſit ab Andromacho ſeniori elegiacis uerſibus dictum, planum fiet theriacam legentibus ab eius folio ſoluta oratione deſcriptam. Quod enim ille Cecropium mel obſcurius appellat, hic Atticum apertè nominat. Centaurium ille nulla adhibita diſtinctione in carmine pronunciat, hic uerò in proſa tenue apponit, eo quòd aliud quoque centaurium extet craſſum appellatum. Idem & in ariſtolochia fecit, cùm præter tenuem ariſtolochiam, alia quoque reperiatur, quæ craſſam radicem habeat, & rurſus tertia, quæ rotundam. hactenus Galenus. Quibus nimirum uerbis illi credunt ſuam ſatis firmaſſe ſententiam. Sed ego quidem aliter ſentio, ut qui putem, Ariſtolochiam tenuem non aliud Andromacho, & Galeno fuiſſe, quàm clematitim cognominatam. Etenim ut omittam, quòd Dioſcorides & Galenus non plura, quantum inuenerim, quàm tria Ariſtolochiæ genera commemorant, nempe rotundam, longam, & clematitim; clematitis priuatim à Dioſcoride Ariſtolochiæ longè ſubſcribitur, & quodammodo eius ſpecies conſtituitur, ramulis tenuibus, radicibus etiam tenuibus ac longioribus. Vt hinc facilè nobis liceat conijcere, Andromachum & Galenum non aliud ſupradicto loco per tenuem Ariſtolochiam intellexiſſe, quàm clematitim. Adde quòd ſi ad omnium qualitates & facultates ſpectes, ſanè clematitis dignior eſt, quæ in theriacam recipiatur. Hæc enim radicem habet, Dioſcoride teſte, cortice odorato ueſtitam, unguentorum ſpiſſamentis conuenientem. Plinius deinde lib. XXV. cap. VIII. clematitim cæteris prætulit ijs uerbis. Tertium longiſſimæ tenuitatis, uitis nouellæ, cui ſit præcipua uis, quæ clematitis uocatur, ab alijs Cretica. Et paulò pòſt idem ait. Odor omnium medicatus, ſed oblonga radice tenuiorią; gratior. hæc ille. Quibus utique adſtipulari uidetur etiam Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi de Ariſtolochiarum uiribus diſſeruit, ut infrà patebit in earum commentatione. Quare non eſt, meo quidem iudicio, aſſerendum, quòd Ariſtolochia λεπτὴ Andromacho & Galeno ſit aliquod quartum Ariſtolochiæ genus ita uocatum. quandoquidem λεπτὰ hîc nullum facit per ſe genus: neque ſolùm tenuem indicat, ſed etiam minorem. atque certè in longarum genere huiuſmodi eſt clematitis. Cæterùm ſi Ariſtolochia Græcis λεπτὴ nominata eſſet aliud genus per ſe, neceſſariò ſtatuendum foret eſſe tertium quoque centaurij genus præter magnum & minus, quod peculiariter Græcis λεπτὸν uocatur. Sed hoc dupliciter falſum eſſe conuincitur. Primò quòd apud Dioſcoridem, Galenum, aliosq; antiquiores, qui de plantarum hiſtoria ac uiribus ſcripſerunt, nuſquam plura, quod equidem legerim, quàm duo centaurij genera ſcripta reperiantur, ſcilicet maius & minus. Secundò quòd conſtet, Plinio lib. XXV. cap. VI. centaurium cognomine lepton nullum per ſe genus eſſe, ſed ea appellatione illud tantùm centaurium deſcribi, quod à Dioſcoride & Galeno minus appellatur. quinetiam idem de huius centaurij uiribus ea omnia tradidit, quæ illi centaurio minori reddiderunt. Sed quid tot uerbis opus erat, quibus noſtram tueremur, & aliorum refelleremus ſententiam? cùm huic difficultati ſatis ferè facere poſſint uerba ipſius Dioſcoridis, quibus Ariſtolochiæ clematitidis radices expreſſit in hunc modum. ῥίζας μακροτέρας (μακροτάτας, quod eſt, longiſſimas legit Oribaſius) λεπτάς. id eſt, radices longiores, tenues. Vt uel ex his intelligi poſſit, haud abſurdum eſſe, quòd aliquis Ariſtolochiam clematitim etiam tenuem nominet, quemadmodum ab Andromacho ſeniori, & iuniori uocatam fuiſſe exiſtimamus. Ex his itaq; omnibus colligendum eſſe arbitror, quòd Ariſtolochia tenuis dicta ab Andromacho, non ſit genus diſtinctum ab alijs, ſed eadem cum clematitide: & quòd ſub Ariſtolochiæ tenuis nomine clematitim intellexerint Andromachus, & Galenus. Erit igitur, mea quidem ſententia, Ariſtolochia clematitis, utpote tenuior, odoratior, & præſtantior, in theriacæ compoſitionem addenda: non autem illa longa, quam hîc depictam dedimus. Quæ tamen à nobis, fortè rectius, Plinij Piſtolochia cenſetur, ut ſuprà dictum eſt: aut certè aliud Ariſtolochiæ genus ueteribus incognitum.

Fuch. opinio reiecta.

Veruntamen Fuchſius medicus clariſſimus, ſuis de plantarum hiſtoria commentarijs, aliam plantam Piſtolochiam putat: quæ tamen (eius pace dixerim) à Plinij Piſtolochia prorſus abhorret. Eſt enim Piſtolochia Fuchſio mollis in uniuerſum planta, quæ uere primo unà cum chelidonio exoritur, & Maio, uel ad ſummum Iunio contabeſcit. Creſcit hæc tenellis, ſubalbidisq; folijs, coriandro, uel ranunculo primi generis proximis: radice tuberoſa, inferiori parte ſeſſili, ſuperiori uerò monticuli inſtar elata, intus ubique concaua, nigro exterius cortice, buxea interius pulpa, odore ariſtolochiæ, & guſtu amara. Quapropter Germanis hæc, quòd uera Ariſtolochia rotunda ſint deſtituti, eius uicem infeliciter explet. Non tamen ob id cenſendum eſt hanc eſſe Piſtolochiam, quæ à Plinio deſcribitur. Siquidem hæc illi tuberoſa, & inani radice non conſtat: ſed clematitide tenuior eſt, denſis (ut dictum eſt) radicis capillamentis, iunci plenioris craſſitudine. Sed rectius, ueriusq; quantum equidem ſentio, dici poſſet, hanc plantam eſſe Plinio fumariæ alterum genus, quod ab eo lib. XXV. cap. XII. ijs depingitur uerbis. Alia eſt Capnos fruticoſa, prætenera, folijs coriandri, cineracei coloris, flore purpureo. Naſcitur in hortis, & ſegetibus. De hac etiam Aetium locutum fuiſſe exiſtimauerim lib. X. cap. II. in curatione obſtructi iecinoris, ubi chelidonij Capni meminit, eo quòd (ut diximus) unà cum chelidonio primùm erumpat hirundinum aduentu, ut libro quarto latius diſſeremus, ubi conſultò fumariæ hiſtoria tractabitur. Porrò quòd huius plantæ radix Ariſtolochiæ rotundæ uicem ſupplere poſſit, atque in huius penuria illa uti liceat, adnotatum reliquit Fuchſius in libro de componendis medicamentis, quem nuper locupletatum edidit, in theriaca dia teſſaron. Attamen ſi Galenum ſequi uolumus, pro Ariſtolochia rotunda longam ſubſtituemus.

Ariſtolochiæ vires ex Gal. & Meſue.

Ariſtolochiæ genera memoriæ prodidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi eorum uires explicauit ijs uerbis. Ariſtolochiæ radix ad medicationes utiliſſima eſt, amara, & ſubacris. Sed ex illis omnium ſubtiliſſima eſt rotunda, ad omnia efficacior. Aliarum uerò duarum, quæ Clematitis appellatur,

tur, fragrantior eſt. Itaque ea ad unguenta utuntur unguentarij: ſed ad ſanationes infirmior. At longa minus quidem tenuitatis obtinet, quàm rotunda, ſed nec ipſa inefficax eſt: uerùm abſtergendi, atq; excalfaciendi potentiam poßidet, minus quidem quàm rotunda abſtergit, ac digerit, ſed non minus calefacit, imò forſan plus quoq;. Itaq; in quibus uſus eſt modicæ abſterſionis, commodior eſt longa, puta in carnium exulcerationibus, & fomentationibus uteri. At in quibus craſſum humorem ualidius extenuare oportet, illic uſus eſt rotundæ. Proinde dolores ab infarctu, aut craßitie crudorum flatuum natos magis curat rotunda, & ſpicula extrahit, & putredines ſanat, & ſordida ulcera repurgat, ac dentes, gingiuasq; candidas efficit. Auxilio eſt & aſthmaticis, ſingultientibus, comitialibus, podagricis, ſi cum aqua bibatur: tum ruptis, & conuulſis, ut ſi quod aliud medicamentum, idonea eſt. hactenus Galenus. Ariſtolochiæ uim purgatoriam ineſſe (quod tamen ſilentio prætererierunt Dioſcorides, & Galenus) auctor eſt Meſues, qui ita ſcribit. Ariſtolochiæ radix pituitoſos per inferna ducit humores, atq; etiam ut nonnulli aſſerunt, bilioſos. Pulmonem, ac pectoris particulas ab humorum lentore, ac putredine efficaciter mundat. cuius rei indicium eſt, quòd aſthmaticis maximum adferat iuuamentum.

Nomina. Quæ Græcè ἀριστολοχία, Ariſtolochia quoque Latinè dicitur: Arabicè, Zaraund, Maſmocra, ſeu Zaraued: Italicè, Ariſtologia: Germanicè, Oſterlutey: Hiſpanicè, Aſtronomia: Gallicè, Foterlle, aut de la Saraſine.

Dulcis radix. Cap. V.

DVLCIS radix plurima gignitur in Cappadocia, & Ponto. Fruticoſa eſt, ramis binûm cubitorum altitudine aſſurgentibus: folijs lentiſci, denſis. pinguibus, tactuque gummoſis: flore hyacinthi: fructu pilularum platani magnitudinis, aſperiore, qui ſiliquas lentium modo habet rufas, & paruas: radicibus longis, ut gentianæ, coloris buxei, ſubacerbis, & dulcibus: quæ denſantur in ſuccum, lycij exemplo. Is in arteriæ ſcabritia efficax habetur: verùm oportet, ut linguæ ſubditus eliqueſcat: æſtuanti ſtomacho, thoraci, ac iocineri conuenit: ſanat ueſicæ ſcabiem, & renum dolores, cum paſſo potus: idem eliquatus ſitim ſedat: vulneribus illitus accommodatur: commanducatus ſtomacho prodeſt. Recentis radicis decoctum ad eadem conuenit. Eiuſdem farina pterygijs commodiſsimè inſpargitur.

Dulcis radicis conſider. DVLCIS Radix, quam Græci Glycyrrhizam, & officinæ Græcum nomen corrumpentes, uel potius Barbaros ſecutæ, Liquiritiam uocant, & Hetruſci uulgò Regolitia, planta eſt paucis non cognita. Abundat hac Apulia, præſertim Gargano monte, unde quotannis ſuccus in paſtillos condenſatus ad nos conuehitur, & radicum quàm plurimum. Viſitur etiámnum in uiridarijs pluribus locis in Italia, non modò ad ſpectaculum ſata; ſed & ad medicamentorum uſum. Siquidem radix recenter effoſſa, ſicca longè magis præſtat, & ori gratior in medicamentis habetur.

Plinij lapſus. Sed non poſſum non ualde admirari Plinium, quòd Glycyrrhizam inter aculeatas numerauerit plantas lib. XXII. cap. IX. ſic inquiens. Glycyrrhiza ſine dubio inter aculeatas eſt, folijs echinatis, pinguibus, tactuq; gummoſis. Et lib. XXI. cap. XV. dum catalogo quodam aculeatas, commemorat ſtirpes: Spinoſarum, inquit, multæ ſpecies. In totum ſpinoſa eſt aſparagus, ſcorpio, nullum enim folium habet. Quædam ſpinoſa foliata, ut carduus, eryngion, glycyrrhiza, & urtica. Iis enim omnibus folijs ineſt aculeata mordacitas. hæc ille. Quo fit, ut ſine controuerſia dici poßit, Plinium Glycyrrhizam minimè nouiſſe, cùm certè nuſquam gentium, quod equidem ſciam, aculeatis folijs proueniat, ſed (ut Dioſcorides ſcribit) lentiſci æmulis, denſis, pinguibus, tactuq; gummoſis. Cuius erroris cauſa illud facilè eſſe potuit, quòd ſui potius Græci codicis fidem ſecutus fuerit, quàm rei ueritatem, in quo fortaſſe facili, lubricoq; librariorum non aduertentium lapſu ἐχίνῳ pro σχίνῳ ſcriptum legebatur: uel quòd Grææ linguæ non exactè peritus uocabulorum, uocumq; ſimilitudine deceptus (ut alibi quandoque demonſtrauimus) Plinius in hoc errauerit. Nam huiuſcemodi opinio adeò firmiter ueritati cohæret, ut facilè ij quoque deprehendi poßint à ueritate deſciſcere, qui credunt Glycyrrhizam olim ſpinis fuiſſe præditam, ſed mangonio longi cultus edomito rigore ſpinarum aculeos amiſiſſe, & tandem mitigatam eſſe: cùm ea etiam, quæ hoc æuo ſponte per ſe naſcitur, nullibi aculeata ſpectetur. Dulcis hæc radix à Theophraſto libro IX. cap. XIII. Scythica appellatur, eo quòd Scythæ hac contenti abſque alio alimentorum præſidio decem, duodecimq; dies degant. Nam (ut idem teſtatur) circa Meotim paludem plurima naſcitur.

Glycyrrhizæ vires ex Gal. Glycyrrhizæ meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Huius fruticis radicum ſuccus in primis utilis eſt, ſimiliter ut eius radices

dulcis,

dulcis, cum leui quadam adſtrictione. Proinde aſperitates lenire poteſt, nec modò in arteria; uerum etiam ueſica ſcabra, idq; temperaturæ mediocritate. Quocirca fuerit ſanè natura eius familiaris noſtræ temperaturæ: nam tale monſtratum eſt eſſe id quod dulce eſt. Sed cùm adſtrictio quædam adiuncta ſit, uniuerſum eius temperamentum, quantum ex caliditate, & adſtrictione eſt, tepidæ potiſſimùm caliditatis fuerit, quàm proximè accedens ad ſymmetrum, ſiue temperatum. Porrò quoniam temperie quoq; humidum eſt, quod modicè dulce eſt, iure ſanè etiam ſitim extinguens medicamentum eſt, nimirum modicè humidum, ſimul & humana natura frigidius. Refert Dioſcorides, radicem ſiccam ad læuorem redactam, pterygiorum illitu idoneum eſſe remedium. Γλυκύῤῥιζα *ſic Græcis dicta, Latinis Glycyrrhiza, & Dulcis Radix appellatur: Arabibus, Sus: Italis Regolitia: Germanis, Leckritz, ſiue Sueſzholtz Hiſpanis, Regaliza: Gallis, Recliſſe, ſeu Reygaliſſe.* Nomina.

Centaurium magnum. Cap. VI.

Centavrivm magnum folia habet iuglandis, oblonga, uiridi braſsicarum colore, ſerrata in ambitu: caulem, ceu rumicis, binum, aut ternum cubitorum, multis ab radice adnatis, in quibus capita, ceu papauerum, in rotunditate oblonga. Flos cæruleus: ſemen cnico ſimile, ceu laneis quibuſdam inuolutum. Radix craſſa, grauis, ſolida, tripedalis, ſucco prægnans, cum adſtrictione aliqua, & dulcedine acris, & rubeſcens. Amat ſolum pingue, & apricum, ac ſyluas, & colles. Copioſiſsima eſt in Lycia, & Peloponneſo, in Arcadia, Helide, & Meſſenia, pluribusque locis circa Pholoen, Lyciam, & Smyrnam. Radix conuenit ruptis, conuulſis, pleuriticis, ſpirandi difficultati, ueteri tuſsi: ſanguinem expuentibus, drachmis duabus tria datur, ſi febris ſit, in aqua; cæteris in uino: item ad tormina, & uuluæ dolores. Ramenta eius in collyrij formam vuluæ ſubdita, menſes, atque partus extrahunt. Succus eadem præſtat. Vulneribus prodeſt: nam recens tuſa, aut arida antè madefacta, ea glutinat, & coniungit. Carnes coaleſcunt, ſi tuſa ſimul decoquatur. In Lycia ſuccum exprimunt, quo pro lycio vtuntur.

Centavrivm *magnum (ut in Rhapontico ſuperius diximus) nil aliud, mea quidem ſententia, eſt, quàm illa inſignis admodum radix, quam præterita nuper ætas Rhaponticum eſſe credidit: quamq; etiam hoc tempore eodem nomine quidam appellant, qui cum imperitis ſuperioris ætatis errare malunt, quàm cum peritis recentioribus uera cognoſcere ſimplicia medicamenta. Cæterùm contendat licet Muſa Ferrarienſis medicus clariſſimus, radicem, qua Rhapontici loco plerunq; officinæ utuntur, Centaurij magni radicem non eſſe; is tamen hac in re decipi (pace eius dixerim) manifeſtè depræhenditur, cùm ea radix, quæ uulgaribus Rhapontici uicem explet, omnibus ſanè notis Centaurium magnum repræſentet. Quippe quòd craſſa ſit, grauis, compacta tripedalis, & rubeo ſucco prægnans, qui guſtui non modò quadantenus ſit acris; ſed etiam cum aliqua adſtrictione dulcis. Adde quòd & folia, caulis, capitula, flores, & ſemina illi prorſus ſint eadem, quibus conſtare Centaurium magnum Dioſcorides, & Galenus memoriæ prodidere. Ea, quæ hodie ad nos conuehitur, Gargano præclariſſimo Apuliæ monte numeroſa naſcitur: quin & in alijs Italiæ locis, nempe in Veronenſi agro Baldo monte, quem Benaci alluit unda, ſed infirma radice, ſi ad Apulam compares. Non deſunt præterea hac tempeſtate rei herbariæ ignari nebulones, qui bonis quibuſdam ſeplaſiarijs perſuadere conentur, eam plantam eſſe Centaurium magnum, quæ in aquoſis prouenit, caule quadrato, bicubitali: folijs ſalicis modo longis: flore rubenti, ſpicato, quam quidam pro lyſimachia accipiunt. Neque alio, quod ſciam, argumento nituntur, quàm quòd hæc planta flore ſit rubro, & caule quadrangulari, quemadmodum & Centaurium minus. Sed quantum iſti hallucinentur, quantaq; in erroris caligine uerſentur, ij quidem iudicent, qui in ſtirpium hiſtoria multùm ſtudij, & temporis conſumpſerunt.*

Cētaurij magni conſider.

Braſauoli lapſus.

Quorundam hallucinatio.

Porrò utriuſque Centaurij uno tantùm capite mentionem facit Meſues: ſed adeò alterum cum altero miſcet, ac confundit, ut mirandum non ſit, ſi à nonnullis ætatis noſtræ diligentiſſimis rei herbariæ inquiſitoribus acriter fuerit accuſatus: quemadmodum & Auicenna, qui cum illo pariter errat, & cum utriſq; Serapio. Siquidem is ſcripſit ex auctoritate Aben Meſuai, Centaurij magni radicem lentam trahere pituitam, ſimul & bilem, & coxendicum doloribus opitulari. Quæ tamen facultates Centaurij maioris non ſunt, ſed minoris, ut ſequenti capite explicabimus. Cæterùm neq; Plinius ab errore uindicari poteſt, qui tametſi in Centaurij magni hiſtoria lib. XXV. cap. VI.

Arabũ lapſus

Plinij error.

inmnibus ferè Dioſcoridi *ſubſcribat; in facultatibus tamen erraſſe uidetur, quòd Centaurio maiori amaritudinem cum quadam dulcedine tribuerit: cùm amaritudo non in minori, ſed in mairi tantùm deprehendatur.*

Centauri magni vires ex Galeno. *Centaurij magni meminit Galenus lib.* VII. *ſimplicium medicamentorum, de eius uiribus ijs differens uerbis. Centaurij magni radix ſicut guſtu contrarias qualitates, ita in uſu contrarios effectus demonſtrat. Guſtu itaque acris ſimul, adſtringensq; apparet cum leuicula quadam dulcedine. At in actionibus acrimonia quidem caliditatis opera oſtentat, menſes prouocans, & fœtum mortuum euellens, uiuumq; corrumpens, atq; eijciens. Adſtrictio uerò, opera craſſæ, terreneæq; frigiditatis, cùm uulnera glutinet, & ſanguinem reijcientibus proſit. Exhibentur autem eius drachmæ duæ, febrientibus quidem cum aqua, febri uerò liberis cum uino. Porrò ſecundum omnium ſimul qualitatum actionem, ruptis, conuulſis, dyſpnœæ, ſiue ſpirandi difficultati, tum inueteratæ tuſsi conuenit. Nec enim in talibus euacuare ſolùm quod præter naturam eſt, oportet; ſed partem quoq; euacuatam roborare, ac confirmare. Vacuationi itaque accommoda eſt acrimonia, utiq; cùm non ſola ſit, ac pura, ſed aut dulcedini iuncta, aut certè non prorſum amaritudini: ſiquidem uehementiam tunc, atque uiolentiam, miſta illi temperata quadam ſubſtantia, cuiuſmodi eſt dulcis, non obtinebit. Porrò ad ea, quæ euacuata ſunt, roboranda, contrahendaq;, adſtrictione eſt opus. Eadem quæ radix, & ſuccus ipſius efficit: utunturq; eo medicamento quidam uice lycij.*

Nomina. *Græci* κενταύριον μέγα *id uocant, quod Latini Centaurium magnum: Mauritani, Chantaurion kibir, Sacurion habre, ſeu Canthurium: Itali, Centaurea maggiore: Germani, non ſine errore, Reupontic: ut etiam Hiſpani, Ruipontico: & Galli, Rhepontico.*

Centaurium minus .302 — Cap. VII.

CENTAVRIVM minus, limneſion aliqui uocauere, quoniam rigua amet loca. Herba origano, aut hyperico ſimilis, caule anguloſo, palmum excedente: flore lychnidis, è puniceo in purpuram uergente: folijs rutæ, prælongis, & paruis: fructu tritico ſimili: radice puſilla, læui, & ſuperuacua, quæ guſtanti amaritudinem adfert.

Herba recens tuſa ſuo illitu vulnera conglutinat: uetera ulcera purgat, & cicatrice obducit. Bilem, craſſosq; humores per aluum exigit, ſi decocta deuoretur. Ius decocti iſchiadicis conuenientiſsimè infunditur: trahit enim ſanguinem, & dolorem leuat. Succus oculorum medicamentis perquàm utilis: ſiquidem cum melle caliginem oculorum expurgat, in uellere appoſitus, menſes, & partus extrahit: epotus peculiariter neruorum uitijs ſuccurrit. Succi extrahendi ratio. Legitur herba ſemine prægnans, & diebus quinque madefacta, decoquitur, donec ſupereminеat aquæ: mox ubi refrixit, linteolo exprimitur, & eiecta herba, iterum decoquitur, uſque dum mellis craſsitudinem habeat. Nonnulli eam recentem, grauidamq; contundunt, atque ſuccum fictili non picato exprimunt, & in ſole, lignea rude aſsiduè mouentes, inſpiſſant. quòd ſi quid concretum faucibus uaſis adhæreſcat, deradunt, reliquoque humori permiſcent, noctu diligenter operiunt: nanque ros nocturnos liquores coaleſcere non ſinit. Quæ autem ſiccis radicibus, aut herbis, liquamenta exprimuntur, decocta (ut in gentianæ mentione retulimus) præparantur. Sed quæ ex corticibus humidis, aut contuſis herbis factitantur, in ſole, uti antè dictum eſt, coguntur. Sic è thapſia, ſic è mandragora, reliquisque ſimilibus ſuccus: ſic ex acerbis vuis melligo elicitur. Lycium tamen, & abſynthium, hypociſtis, & conſimilia, decocta, eo quo diximus modo, coguntur.

Centaurij minoris conſideratio. CENTAVRIVM *minus nullis ferè non cognitum, in Hetruria uulgò Biondella nuncupatur: quoniam abſtergendis, dealbandisq; mulierum capillis ex lixiuio plurimùm præſtat. Quod paſsim in officinis habetur, uerum, & legitimum Centaurium minus eſſe, omnibus, ut arbitror, exploratius eſt, quàm ut à nobis oſtendi debeat. Quippe quòd nullis in uniuerſum notis Centaurij minoris hiſtoriæ refragetur. Galenus ob ingentes, miraſq; eius facultates, de ipſius uiribus integrum librum conſcripſit, Papiæq; dicauit. Detrahit hoc bilem, & pituitam, qua ſanè facultate Centaurium maius planè carere deprehenditur. Quo fit, ut non parum aberrauerint inter Mauritanos Meſues, Auicenna, & Serapio, quòd Centaurij minoris uires cum maiori turpiter confuderint.*

Centaurij minoris uires ex Galeno. *Galenus præter ea, quæ de Centaurio minori ad Papiam ſcripſit, eius quoque meminit libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Centaurij minoris radix prorſus inefficax eſt. Sed ramuli eius, & potiſsimùm folia, quæ illi inhærent, & flores, utiliſsima ſunt. Vincit in eis qualitas amara, paululum habens & adſtri-*

ctionis.

ctionis, atq; ob eiuſmodi temperamẽtum admodum exiccatorium eſt medicamen, expers mordacitatis. Porrò quod omnia talia utiliora ſint, ſuprà commonui, & nunc nihilo ſecius tamen nos repetere tempeſtiuum eſt, omnes eius particulatim actiones memorantes. Vulnera itaque magna herbæ ipſius recentis illitu glutinantur: & uetuſta, quæque ægrè ad cicatricem perduci queunt ulcera, cicatrice eodem modo utentibus obducuntur. Arefacta uerò glutinatorijs, & deſiccatorijs miſcetur facultatibus, ijs uidelicet, quæ ſinus, & fiſtulas ſanare ſunt natæ, ueteresq; duritias emollire, tum ulcerum maligna, quæ cacoethe uocantur, ſanare. Miſcetur etiam ijs, quæ rheumaticis affectibus medentur: in quibus ea medicamenta optima ſunt, quæ uehementer deſiccantia, cum quadam adſtrictione nullam habent mordacitatem. Decoctum herbæ quidam iſchiadicis infundunt, ceu bilioſa, & craſſa ducens: nam & talia purgat. quanquam cùm adeò uehementer operabitur, ut cruenta euacuet, tunc plus prodiderit. Succus porrò eius, cùm adſimilis ſit facultatis, hoc eſt, exiccatoriæ, & abſterſoriæ, & cætera iam dicta pulchrè efficere poteſt: & cum melle oculis illinitur, menſesq;, & fœtum appoſitus euocat. Sunt qui ipſum præbeant & ijs, quibus nerui affecti ſunt, ut qui euacuet, & deſiccet innoxiè quæ impleta ſunt. Quippe cùm iecinoris quoque obſtructiones optimè expediat, bonumq; ſit lieni indurato remedium, foris impoſitum, nec ſecius, ſi quis bibere ſuſtineat. Κενταύριον μικρὸν ſic Græcè, Latinè uerò Centaurium minus dicitur: Arabicè, Chanturion ſege, et ſegir, ſeu Katarion ſages: Italicè, Centaurea minore: Germanicè, Tauſent guldent kraut, Fieber kraut, Erdtgall, ſeu biber kraut: Hiſpanicè, Fel de tierra: Gallicè, Centauree, aut Fiel de terre. Nomina.

CHAMAELEON ALBVS.

CHAMAELEON NIGER.

Chamæleon albus. Cap. VIII.

CHAMAELEON albus, ixia ideo aliquibus uocatur, quòd quibuſdam in locis uiſcum circa radices eius inueniatur: quo pro maſtiche utuntur mulieres. Folia habet ſilybo, aut ſcolymo ſimilia, aſperiora, acutiora, uigroq; chamæleone ualidiora. Caulem non promit, uerùm ex medio ſpinas, echini marini, aut cinaræ modo, erigit. Flores purpureos, ueluti papporum lanugines emittit: ſemen cnico ſimile: radicem in lætis collibus craſſam, in montoſis verò graciliorem, in profundo albam, aliquátenus aromaticam, graui odore, dulcem. Quæ pota acetabuli menſura, latas interaneorum tineas pellit: bibitur autem in uino auſtero cum origani freuefacti ſucco. Hydropicis commodiſsimè drachma in uino datur: etenim eos extenuat. Contra difficultatem vrinæ decoctum propinatur. Hauſta in uino, ſerpentium uenenis reſiſtit: occîdit canes, & ſues: mures item necat, ſubacta cum polenta', aut aqua, & oleo madefacta.

Chamæleon niger. Cap. IX.

CHAMAELEON niger folijs ſcolymo ſimilis eſſet, niſi minora, tenuioraque, ac rubro diſtincta uiderentur. Caulem emittit dodrantalem, craſsitudine digitali, ſubrubrum: & in umbella flores ſpinoſos, tenues, hyacinthi æmulos, uerſicolores: radice craſſa, nigra, denſa, interdum exeſa, quæ diſſecta flaueſcit, & commanducata mordet. Prouenit in campeſtribus, ſiccis, & cliuoſis tractibus, & maritimis. Radix trita, addito atramenti ſutorij exiguo, cedrino oleo, & axungia, ſcabiem abigit: eadem, cùm ſibi ſulphur, & bitumen aſciuit, & cocta in aceto illinitur, impetigines abſterget. Decoctum collutione, dentium dolorem mitigat. Cum pari pipere, & cera oblita radix, dolenti denti auxiliatur. Radice conciſa, & in aceto decocta, dentes fouentur: eos quoque frangit, ſi ſcriptorio ſtylo feruens admoueatur: uitia cutis in facie, uitiligineſq; cum ſulphure emendat. erodentibus medicamentis admiſcetur: phagedænas, tetraque ulcera illitu ſanat. Quare chamæleon uocetur, à uarietate foliorum euenit: mutant enim cum terra colorem: hic uiridia, illic albicantia, alicubi cœrulea, nonnuſquam rubra inueniuntur.

Chamæleontis vtriuſque conſideratio.

CHAMAELEON *albus tam ab Hetruſcis, quàm cæteris ferè Italiæ incolis uulgò Carlina uocatur. quòd credat uulgus (ut facilè ſolet) herbam hanc magno olim Carolo regi ad fugandam ſui exercitus peſtem ab angelo demonſtratam fuiſſe, tanquam antidotum omnium præſtantiſsimum. Quo argumento freti uulgares quàm plurimi, ad arcendam peſtilentiam huiuſce plantæ radices miris, magniſq; laudibus commendant. Nec quidem ab re: quandò enim pota radix (ut Dioſcorides, & Galenus teſtantur) latas interaneorum tineas interimat, et ſerpentium uenenis reſiſtat, mirum utiq; non fuerit, quòd eadē in peſtilentia opem ferre ualeat.*

Quorundam error.

Falluntur nimirum, qui putant, ſtirpem illam pternici non abſimilem (noſtri eam Carciofo uulgò appellant) aculeis horrentem, cuius flore coaguli uice Hetruria utitur, album eſſe Chamæleonem. Nam eorum error ex eo maximè diluitur, quòd hæc contra Chamæleontis albi deſcriptionem, in longo admodum caule echinatos ſuos proferat fructus. Porrò Chamæleonem album nunquam Fuchſium (pace uiri alioqui eruditiſsimi dixerim) uidiſſe exiſtimauerim: quòd libro ſuo de plantarum hiſtoria primùm ſcribat, nullum hunc edere caulem, ſubinde huius fortè oblitus, eodem in loco eundem procero ſatis caule depingat. Quin nec nigrum idem nouiſſe uidetur, cùm depictus ab eo, quem tamen planè non probat, nullis notis legitimo, meo quidem iudicio, reſpondeat. Naſcitur niger in Tridentino agro, Ananienſibus admodum frequens tum montibus, tum collibus, nullis reclamantibus notis.

Monachorũ opi. exploſa.

Qua in re hallucinantur monachi reuerendi, qui Meſuem commentati ſunt, cùm certò ſibi perſuadeant, Carlinam (ut eorum utar diſtinctione) caulem proferentem, quam legitimum Chamæleonem nigrum Dioſcoridis ſemper exiſtimauimus, eiuſdem eſſe ſpinam albam, quam Græci ἀκάνθαν λευκὴν dicunt, Mauritani uerò Bedeguar: item Carlinam alteram caule uiduam eſſe ſpinam Arabicam ab Aphris Suchaa uocatam. Quippe cùm ſpina alba (ut Dioſcorides eſt author) bicubitali ſit caule, ipſoq; albicāte, unde fortaſſe nomen traxit, & inani, flore uerò purpureo niteſcat; Carlina uerò hæc caule ſit dodrante paulò maiore; pleno, non inani; ſubrubro, non albicante, floribus hyacinthi æmulis, nulla ratione dici poſſe putauerim, Carlinam hanc eſſe ſpinam albam, ſed potius rufam. Cùm nec ſimiliter monachi unquam probare poſsint, Carlinam alteram caule uacantem Arabicam eſſe ſpinam: quòd nuſquam Dioſcoridem ſcripſiſſe inuenerim, ſpinam Arabicam caule uacare, ſed ſpinæ albæ potius eſſe perſimilem. Ex quo rectè, (ut arbitror) concludi poteſt, quòd cùm ſpina alba procul dubio caulem edat, eundē quoq; Arabica promat.

Quorundam opinio reprobata.

Sunt etiam qui uelint, Carlinam caulem gerentem nihil differre ab altera, quæ caulem non fert, niſi ſexu, nempe quòd altera mas, altera uerò fœmina fortaſſe fuerit: negantq; omnino has plantas eſſe Chamæleones, illamq; præſertim nigrum Chamæleonem eſſe nolunt, quæ caulem rufum gerit. Hocq; argumento nituntur, quòd ſcripſerit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, Chamæleontis nigri radicem lethale quiddam obtinere: eamq; ob cauſam in extrinſecis tantùm uenire medicamentis. Sed cùm raphani uice à compluribus copioſè cum acetarijs edatur nullo penitus incommodo, nec eſſe hanc nigrum Chamæleonem, nec eius ſpeciem probant. Quibus facilè reſpondi poteſt, quòd fortaſſe hac in re (ſit tamen cum uenia tanti medici dictum) errauerit Galenus, cùm omnibus in confeſſo ſit, quòd ſi in altero duorum aliqua deleteria uis inſit, ea potius in albo, quàm in nigro eſſe poſsit. Quandoquidem non modò ſcribit Dioſcorides Ixiam lethale medicamentum in albo tantùm Chamæleonte naſci; ſed quòd eius radix canes, & ſues, ac mures necet, ſi ab eis deuoretur. Quæ ſanè euidens argumentum faciunt, quòd potius albus, quàm niger lethale quiddam obtineat: præſertim cùm nigro nullam lethalem uim aſsignauerit Dioſcorides. Verùm enimuero, ne cui temeritatis nomine ſuſpectus ſim, quòd à Galeno audeam diſſentire, concedamus, non præter rationem id ſcripſiſſe Galenum, quòd Ixia etiámnum oriatur in nigri radice, ut Cretenſes affirmant, qui ex utriuſq; Chamæleonis radicibus Ixiam colligunt ad pennas ſagittis conglutinandas, quòdq; ſcriptum reliquerit Theophraſtus, Chamæleonis nigri radice canes pariter necari. Alia nobis ſeſe offert ratio, qua rectius, ut puto, illis reſpondere poſſumus. Siquidem facilè fieri poteſt, quòd in Græcia, fortaſſe in Ponto, alijſq; conterminis regionibus Chamæleontis nigri radix ſit uenenoſa, & in Italia ſalubris, exuta ob cæli huius clementiam lethali facultate, quemadmodum & Perſea, quæ tametſi Perſis ſemper fuerit lethifera; Aegyptijs tamen innocua facta eſt, ſoli & cæli bonitate. In Ponto enim non modò mel uenenoſum eſt, ſed & plantæ quàm plurimæ lethiferæ ſunt: imò & animalium partes (quod ſcribat Strabo Ponticum caſtoreum uenenoſum eſſe.) quæ tamen omnia nobis ſalubria ſunt. Arum præterea Cyrenis adeò mitis eſt, ut rapi modo in ciborum uſum ueniat; cùm tamen in Græcia, & Italia adeò acerrimum ſit, ut nec coctum, nec crudum edi poſsit. Quin & ſcorpiones in compluribus terrarum orbis partibus ictos interficiunt; in aliquibus uerò, ut in Tri-

dentino tractu, nullum ictu uenenum reliquunt: quo etiam in loco nigrum ueratrum nulla deiectoria ui pollet. Cæterùm illud præter dicta me maximè ad credendum inducit, Carlinam caulem fundentem eſſe Chamæleonem nigrum, quòd hæc planta omnibus in uniuerſum notis nigrum Chamæleonem referat. Quandoquidem folijs conſtat ſcolymo minoribus, tenuioribusq́; ſubrubra per medium excurrente coſta; caule item dodrantali, craßitudine digitali, ſubrubro: floribus in imbella ſpinoſis, uerſicoloribus: radice craſſa, exterius nigra, denſa, & aliquando corroſa, quæ fracta intus flaueſcit. In qua certè delineatione hæ plantæ ita adamußim conueniunt, ut nemo, niſi ſenſibus & ingenio obtuſus fuerit, Carlinam, quæ caulem mittit, Chamæleonem nigrum eſſe non uideat, & perſpicuè intelligat. Id quod equidem certior ob diligentiorem inquiſitionẽ factus, hoc tempore aſſerere nõ dubitaui, licet alias aliter ſenſerim. Hacq́; in ſententia permanere decreui, donec aliquis rei herbariæ diligentißimus æquè & doctißimus indagator alios à Carlinis Chamæleones oſtendat in Italia, qui rectius ſuis notis Dioſcoridis hiſtoriã repræſentent: tunc enim in hoc, ut in alijs quoq;, non grauabor mutare ſententiam.

Arabum trupis error.

Explodendi ſunt Arabicæ factionis ſcriptores, ut qui non ſine deteſtando errore, Græcorum uocabulorum uicinitate decepti, Chamæleam, quam ſua lingua Mezerion appellant, cum Chamæleone confundant. Nam Auicenna de Mezerio dißerens libro & tractatu 2. cap. 464. circa finem, ſuum errorem prodidit ijs uerbis. Mezerion bibitur cum uino ad morſum uermium uenenoſorum, & eſt propriè nigrum, uenenum mortiferum. Et quando miſcetur cum ſauic, & coniungitur cum aqua, & oleo, interficit mures, & canes, & porcos. hæc ille. In quibus duplici notatur errore: primò quòd Mezerio eas tribuerit uires, quas albo Chamæleoni reddidit Dioſcorides: deinde quòd nigrum, non utiq; album ea præſtare crediderit contra Dioſcoridis ſententiam.

Chamæleonum hiſtor. ex Theophraſto.

Meminit utriusq; Chamæleonis Thophraſtus lib. IX. cap. XIII. de plantarum hiſtoria, ubi ſic habet. Chamæleonum, unus candidus, alter niger. Vires autem radicum inter ſe diſtant, & ipſæ etiam radices ſpecie differunt. Candidi enim candida eſt, & dulcis, & craſſa, & grauiter olens. Vtilis traditur ad fluxiones, cum confecta orbiculatim modo raphani decocta eſt, iunco transfixa in ſeriem. Valet & ad interaneorum animalia lata, cùm paſſa uua comeſa acetabuli menſura è uino bibitur auſtero. Occidit & canes, & ſues: canes in farina hordeacea ſubacta cum aqua, & oleo: ſues cum braßica. Etſi hominem ægreſcentem experiri uolueris, an uiuire poßit, lauandum ea radice triduo iubent. Hoc enim ſi tolerauerit, moriturum nequaquam exiſtimant. Naſcitur æquè omnibus locis, folio ſcolymo ſimili, uerùm ampliori, & terræ proximo: capite magno, acano ſimili, unde quidam acanum eum uocarunt. Niger folio conſtat adſimili, præterquàm quòd minori, leuioriq́;. Tota autem herba umbraculi ſpeciem repræſentat: radice craſſa, & nigra extrinſecus, ſubflaua intrinſecus nititur. Loca gelida, humidaq́; amat. Lepram, & uitiliginem abolet trita cum aceto, & ramentis illita: necnon & canes occidere poteſt. hactenus Theophraſtus. Illud inſuper non ignorandum eſt, uiſcum ſcilicet, quod Ixiam appellant, in Chamæleonis albi radice naſcens, uenenum eſſe mortiferum, cùm tamen modica tantùm quantitate ſumptum ſomnolentos uigilantes reddat. Quamobrem Cretenſes mulieres ſuarum lucubrationum gratia, ne ſomnum ineant in opere, ex eo tantillum, aut modicum à cœna nullo incommodo aſſumunt. Huius plerisq; locis meminit Plinius, & de eo nuſquam non intellexit, ubi contra ſumptum uiſcum aliquod remedium protulit.

Nomina.

Χαμαιλέων λευκὸς ſic Græcè, Latinè uerò Chamæleon albus appellatur, Mauritanis, Chemelon leute, ſeu Chamalium: Italis, Carlina, & Chamelone bianco: Hiſpanis, Cardo pinto: Gallis, Carline. At planta, quæ χαμαιλέων μέλας Græcis, Chamæleon niger Latinis uocatur: Arabibus, Chemeleon melamos: Italis, Chameleone nero: Germanis, Eber uurtz: Hiſpanis, Cardo pinto: Gallis, Chardonette.

Crocodilium. Cap. X.

CROCODILIVM chamæleontis nigri figuram habet. Naſcitur in ſyluoſis, radice longa, leui, aliquantulum lata, odore, ut naſturtii, acuto. Feruefacta in aqua, & pota radix, ſanguinem copioſum per nares pellit. datur lienoſis, eos euidenter adiuuans. Semen ei rotundum ineſt, duplex uti ſcutum: quod ſuapte ui urinam ciet.

Crocodilii confid.

Opinio exploſa.

SVNT qui uelint, Carlinam uulgò uocatam, eam inquam, quæ caulem profert, legitimum eſſe Crocodilium. Sed eorum opinio mihi quidem nullo modo ſatisfacere poteſt. Siquidem (ut præcedenti capite retulimus) Carlina, quæ caulem emittit, adeò omnibus in uniuerſum notis chamæleontem nigrum repræſentat, ut uix unquã perſuaderi poſſim, eam eſſe Crocodilium: præſertim cùm facto periculo ijs ſanè uiribus careat, quibus Crocodilium præſtare ſcribunt. nempe quòd radicis decoctum potum ſanguinem per nares copioſum trahat. Adde quòd Crocodilio radix ſit lõga, leuis, aliquantulum lata, & odore, ut naſturtij, acuto. Illi uerò Carlinæ generi craſſa, nigra, denſa, exeſaq́;: non autem lata, nec leuis, nec naſturtij odorem ſpirans.

Alia opinio reprobata.

Non deſunt alij, qui Eryngium marinum Crocodilium exiſtiment. Verùm cùm illud in litoribus maris naſcatur, chamæleoni nigro ſit abſimile, nec ſanguinem è naribus eliciat; Crocodilium uerò proueniat in ſyluoſis, compluribus alijs reclamantibus notis, ijs etiam haudquaquã adſtipulari poſſum. O quàm magnifacerent medici Crocodilium, ſi in Italia naſceretur, ubi tamen hactenus ipſum uidere non licuit, cùm eius radicis decoctum tanta ſit facultate præditum, ut potu tantùm ſanguinem copioſum per nares pellat. Crocodilij meminit Plinius lib. XXVII. cap. VIII. non tamen plura tradidit, quàm Dioſcorides, à quo illa omnia accepiſſe uidetur: quanquam in hoc ab eo diſſentit, quòd Crocodilium in ſabuletis naſci prodiderit, cùm tamen in ſyluoſis naſci ſcribat Dioſcorides.

Crocodilii uires ex Gal.

Huius facultates lib. VII. ſimplicium medicamentorum memoriæ prodidit Galenus, ſic inquiens. Crocodilijs ſemen acre eſt, atque odoratum, urinam, menſesq; ciens. Itaq; facultatem habuerit calidam, digerentem, & exiccantem. Succus tum caulis, tum ſeminis, ut quæ ſimilis ſint facultatis, nephriticos adiuuant. Radix pectoris excreationibus ualenter conducit, minus quidem quàm ſemen acris, non tamen minus amara. Trahit uerò etiam per nares ſanguinem.

Nomina.

Quod κροκοδείλιον Græci, Latini quoq; Crocodilium dicunt: Itali, Crocodilio,

DIPSACVS, SIVE LABRVM VENERIS. CAP. XI.

DIPSACVS aculeatarum generis eſt. Caulem habet altum, ſpinis horridum: foliis lactucæ, ſpinoſis, binis, genicula ſingula complectentibus, prælongis, ceu quaſdam bullas intus, & extra aculeatas, in dorſi medio habentibus, concauo alarum ſinu, in quo imber, aut ros aſſeruetur: unde dipſaci, quaſi ſitientis, nomen traxit. In cacumine caulis, ſingula ſurculis capitula inſunt, oblonga, echinata ſpinis: quæ arefacta, candida ſpectantur, diſſectaque medulla tenus, uermiculos oſtendunt. Sanat rimas ſedis, fiſtulasque, ſi tuſa, & decocta in uino radix, uſque dum ſit craſsitudo ceræ, immittatur. Medicamentum ærea pyxide recondendum. Aiunt formicationibus, uerrucisque penſilibus remedio eſſe. Vermiculi capitulorum in folliculo alligati collo, aut brachio appenſi, produntur quartanis febribus remedio eſſe.

Dipſaci conſideratio.

DIPSACVS, *quem Latini Labrum Veneris uocant, in Italia uulgaris eſt planta, ijs præcipuè locis, ubi lanificia exercentur. Siquidem echinato eius capitulo mangones rudem adhuc pannum pectunt, expoliunt, detractisq; floccis concinnant. In Hetruria Dipſacum uulgò appellant Cardo da cardare, Foroiulienſes uerò Garzo. Seritur is hodie in compluribus Italiæ locis, præſertimq; in agro Bononienſi, ſingulari à cultoribus adhibita diligentia. Sed & ſylueſtris quoq; ſponte in campeſtribus, in agrorum, & ſcrobium aggeribus, in uijs iuxta ſepes frequentiſſimus naſcitur, nullis prorſus repugnantibus notis, quas illi reddidit Dioſcorides. Inuenitur autumni tempore (ut experientia quenque docere poteſt) in eius capitulo iam exarefacto, medullitusq; diſſecto uermiculus ille, quem collo adalligatum quartanis febribus remedio eſſe produnt, piſcatoribus hamo affigendus maximè expetitus: etſi Marcellus Dioſcoridis interpres, & commentator, uermiculum hunc nunquam ſibi compertum fuiſſe ſcribat.*

VIRGA PASTORIS MINOR.

Virga paſtoris duplex.

Dipſacus officinis, & herbariorum uulgo Virga paſtoris maior nominatur. Quippe minorem etiam illius æmulam oſtendunt; quanquam non adeò ſtriato caule, ac ſpinis horrido conſtet, folijs item infirmioribus ſit, et capitibus multò minoribus, ut quæ oliuæ magnitudinem non excedant. Sunt autem huius capitula tenuibus capillis referta, ita ut ſericis uiridi colore infectis floccis ſimilia uideantur. Cæterùm animaduertendum eſt, neutrum Dipſaci genus, quod tum Serapioni, tum Auicennæ deſcribitur, eſſe Virgam paſtoris. Quandoquidem ijs, quantum ex eorum ſcriptis colligere potui, Paſtoris uirgam nil aliud eſſe putauerim, quàm polygonum, cuius tam fœminæ, quàm maris hiſtoriam libro quarto tradidit Dioſcorides. Quapropter illud mihi ſemper perſuaſum uelim, quòd non à Mauritanis Dipſaco Virgæ paſtoris nomen inditum ſit, ſed à ſeplaſiarijs ijs, qui ſuis potius pandectis, quàm cæteris caſtigatiſſimis, & probatiſſimis ſcriptorum monumentis, fidem præſtare conſueuerunt.

Syluatici hallucinatio.

Nanq; Matthæus ille Syluaticus pandectarum auctor, Dipſacum Virgam paſtoris appellat: qui deinde in grauiorem errorem lapſus, Dipſacum ipſum cum polygono turpiter confundit, utpote qui illud aſſequi non potuerit, quòd Arabum Paſtoris uirga, eſſet Dioſcoridis polygonum, non autem Dipſacus: qui quidem tantum à polygono differt, quantum lepores ab urſis.

Dipſaci uires ex Gal.

Dipſaci meminit Galenus lib. VI. ſimpl. med. his paucis. Dipſaci ſpinæ radix ſecundo ordine exiccatoria eſt, habetq; nonnihil abſterſorium.

Nomina.

Planta, quæ Græcis δίψακος, Latinis Labrum Veneris nominatur: Mauritanis, Dibſacos: Italis, Cardo, & Diſſaco: Germanis, Kartendiſtel, Garden kraut, Buobenſtrel, & Vueber Karten: Hiſpanis, Cardencha, Cardo penteador: Gallis, Cardon à carder, & Verge à bergier.

Spina alba. Cap. XII.

SPINA alba naſcitur in montibus, & ſyluoſis. Folia fert albi chamæleonis, anguſtiora, candidiora, aliquantum hiſpida, & aculcata: caulem ſupra bina cubita altum, pollicari, aut ampliore craſsitudine, albicantem, intus cauum: in cacumine capitulum ineſt ſpinoſum, echini marini æmulum, ſed minus, & oblongum: flores purpurei, in quibus ſemen, ceu cnicum, ſed rotundius. Huius radix pota, cœliacis, ſtomachicis, & iis, qui cruenta extuſsiunt, efficax eſt: urinam cit: tumoribus illinitur. Decocto eius dentes in dolore colllui prodeſt. Epotum ſemen conuulſis infantibus, & à ſerpente demorſis auxiliatur. Geſtatum pro amuleto ſerpentes abigere traditur.

Spinæ albæ conſid.

SPINAM albam ſeplaſiarij Arabas (ut plerunq; ſolent) imitati, Bedeguar appellant. Sed non parua inter hos, & medicos oritur contentio, quænam in aculeatarum genere, quas plurimas genuit natura, Spina alba legitimè, notis omnibus adſtipulantibus, appellari poßit. Verùm etſi tantam litem tranſigere nequeant; interim tamen pro Spina alba alij alias herbas oſtentant, & quiſq; ſuam ueram exiſtimat. Quandoquidem ſunt eorum complures, qui ſibi certò perſuadent, Spinam albam eam aculeatam herbam eſſe, quam aliqui Carduum benedictum uocant, alij uerò uulgò herba Turca. Sunt alij, qui Carlinam uocatam id eſt album chamæleontem, Spinam albam eſſe contendant. Inter quos inuenio monachos, qui in Meſuem ſcripſerunt, quorum ſententiam, ſuperius in chamæleontis utriusq; mentione, ut falſam reprobauimus. Sunt præterea, qui Spinam albam eſſe uelint echinatam illam, ac ſpinis rigentem herbam, quæ Hetruſcis in lacte cogendo coaguli uicem explet. Non deſunt inſuper qui unam, uel alteram ſylueſtrem, ac ſpinis horrentem plantam, pro Spina alba nullo diſcrimine accipiant. Quo fit, ut omnes ij nullo ueritatis lumine ducti, in huiuſmodi tenebris oberrent. Errat, meo quidem iudicio, hac in re Leonardus Fuchſius ætatis noſtræ medicus alioqui clariſsimus: quippe qui ultimo ſuorum paradoxorum capite, Spinam albam eam aculeatam herbam appellat, quæ omnium in uniuerſum aculeatarum plantarum generum ampliſsimis conſtat folijs, latè humi ſe ſpargentibus, ac crebris, albisq; ſeu lacteis tota conſperſa maculis. Vnde apud quoſdam Lactariæ herbæ nomen adinuenit, etſi à quàm plurimis, præſertim mulierculis, Carduus diuæ Mariæ dicatur. Hallucinatur inquam, pace eius dixerim, eo quòd non animaduerterit, hanc folijs albi chamæleonis triplo, quadruploq; maioribus in campeſtri planitie naſci, ut noſtra teſtatur Hetruria, ubi paßim ferè frequens naſcitur, non autem in montibus, ac ſyluis, ubi Spina alba Dioſcoridis teſtimonio prouenit. Ego uerò, qui à Dioſcoride ne latum quidem unguem recedere ſoleo, in ſyluoſis montium iugis ſpinam albam legitimam oriri, mihiq; inibi compertam fuiſſe exiſtimo, folijs albi chamæleonis ſimilibus, anguſtioribus tamen, ac candidioribus, ſubhirſutis, ſpinis rigentibus: caule uerò bicubitali, pollicari, uel ampliore craßitudine, ſubalbo, & inani: in cuius cacumine echinus ſubalbidus inſidet, ſed minor, & oblongior, purpureis intus floribus, & ſemine cnico ſimili. Huic planè deſcriptioni, quæ etiam Dioſcoridis eſt, adſtipulantur frequentißimæ plantæ, quæ ſuis echinis, ac ſpinis rigentes, in excelſioribus Ananiæ uallis montibus lariceis, abiegnis, & piceis ſyluis refertis Iulio menſe uiſuntur. Quapropter, ut quæ ad eos pertinent, rectè agant ſeplaſiarij, uideant, ſciantq; non in planitie, & conuallibus Spinam albam prouenire, ſed in montibus: quorum ſi quandoq; tum cacumina, tum ſyluas adire non grauabuntur, procul dubio non magno etiam labore ipſam nanciſcentur, quemadmodum & ego inibi eam ſæpißimè reperi. Hæc enim non modò ſeplaſiarijs maximè conducet, ut legitimam Spinam albam ſuis compoſitis medicamentis immiſceant; uerùm & eorum errorem deprehendent (in hoc etiam Ruellius uerſatur) qui ſibi perſuadent, Spinam albã illud eſſe cardui genus, quod à Tuſcis, eo quòd (ut paulò antè diximus) coaguli uicem præſtet, uulgò uocatur Preſura. Error autem ijs facilè deprehendetur, ſi illud adnotare uoluerint, quòd aculeata hæc planta in hortis paßim ſeratur, folijs albo chamæleonti longè maioribus: & capitula ferat, quæ marinum echinum non parum excedant. Commiſcuit Meſues ſpinam albam, ac etiam Arabicam, quarum alteram ſuo idiomate Bedeguar, alteram uerò Suchaa appellauit, ſyrupo de eupatorio uocato, quem miris laudibus extulit ad diuturnas febres finiendas, ad eas præſertim, quibus naturalia uiſcera, nempe uentriculus, & iecur imbecillia ſint reddita; & ubi à ſua naturali temperie receſſerint. Cuius tamen ſententiæ non parum refragatur Muſa Ferrarienſis: quippe qui longo ſermone contendat, nec Arabicam, nec albam ſpinam huic ſyrupo admiſcendam eſſe, quòd utraq; adſtrictoria ui polleat, quæ (ut ipſe ait) ſyrupi huius intentionibus admodum repugnat, cùm ad diuturnas obſtructiones tantùm reſerandas, ſemper huius apud medicos fuerit uſus. Qua in re non

Fuch. lapſus

Quorundam error.

Braſauoli calumnia contra Meſuem.

ſolùm oſtendit Muſa auctoris mentem non percepiſſe, ſed nec etiam in hoc (pace uiri alioqui clariſsimi dixerim) exactám curandorum morborum rationem calluiſſe. Nam cùm Meſues ſyrupum hunc compoſuiſſet ad illas curandas febres, quibus naturalia uiſcera imbecilla ſunt reddita, optima componendi methodo tam Spinam albam, quàm Arabicã illi inſeruit, utpote quæ adſtrictoria ui, qua pollent, languida illa, ac infirma membra, plurimùm roborarent. quibus incommodis ſolent periti, ac docti medici ijs medicamentis occurrere, quæ odore fragrantia adſtrictoria facultate commendantur. Hinc itaque facilè intelligi poſſe crediderim, quàm abſurda, explodendaq; ſit hæc Muſæ ſententia. Quin nec illud conſilium eius ſeplaſiarijs accipiendum putauerim, quòd ſpinæ albæ, & Arabicæ loco, filiculæ radicem, ac ſabinæ folia huic ſyrupo ſubſtituere poſsint, & debeant, ut magis atq; magis tũ uaſa, tum uiſcera laxet. Quippe quòd ſi tantùm laxandi, ac reſerandi facultate hoc medicamentum debuiſſet eſſe præditum, non modò harum ſpinarum radicibus carere debebat; ſed etiam roſis, lentiſcina reſina, Indica nardo, & malabathro expoliari: cùm tamen hæc omnia maturè, diligenterq; examinata, non ſine methodo, ut quæ robur his uiſceribus allatura ſint, ab ipſo Meſue huic ſyrupo fuerint admiſta, ne ſcilicet natura diuturna febre imbecillis facta, & à relaxantibus, ac admodum reſerantibus medicamentis uexata, totam humorum molem alui profluuio ob contentricis facultatis amiſſum robur, tanquam uiribus omnibus deſtituta ad mortem uſq; demitteret. Meminit Spinæ albæ Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Spinæ albæ radix deſiccatoria eſt, & modicè adſtringens. Quamobrem & cœliacos, & ſtomachicos iuuat, & ſanguinis reiectiones cohibet, & œdemata illita contrahit, ac dentibus dolentibus prodeſt, ſi decocto eius colluantur. Semen tenuis eſſentiæ, & calidæ facultatis eſt. Itaq; potum ijs, qui conuelluntur, conuenit.

Spniæ albæ uires ex Gal.

Nomina.

Quæ planta ἄκανθα λευκή Græcè, Spina alba Latinè dicitur: Arabicè, Bedeguard: Italicè, Spina bianca.

Spina Arabica. Cap. XIII.

ARABICAM ſpinam natura albæ ſpinæ ſimilem eſſe conſtat. Ipſa ſiquidem ſtringit. Ad ſanguinis reiectiones, menſium abundantiam, cæterasque fluxiones radix etiámnum ualet. Prouenit in aſperis.

Spinæ Arabicæ conſid.

ERRASSE eos nimirum crediderim, qui ſibi perſuaſerunt, Arabicam ſpinam, cuius hic meminit Dioſcorides, eam aculeatam Arabiæ eſſe arborem, quam Acaciam uocant. Cuius erroris illud in primis indicium eſt, quòd nuſquã conſueuerit Dioſcorides alicuius ſtirpis hiſtoriam diuerſis capitibus repetere, nec etiam arbores herbis commiſcere. Nam cùm longa hiſtoria Acaciam arborem, quæ etiam Aegyptia ſpina uocatur, primo libro inter arbores deſcripſerit, abſurdum quidem uideretur, ſi eandem præter morem hic inter aculeatas herbas repeteret. Ad hoc indicium & illa ratio accedit, quòd ſi ſeorſum harum plantarum hiſtoriam tradidit Dioſcorides, diuerſas quoq; plantas eſſe neceſſe eſt. Quamobrem non parum Ruellius hallucinatus deprehenditur, quòd non animaduerterit, in ſua huiuſce Arabicæ ſpinæ mentione, Dioſcoridem hoc loco aculeatam quandam Arabicam herbam albæ ſpinæ in uniuerſum æmulam intellexiſſe, non autem (ut ipſe putat) acaciam nuncupata. Qua in re non ſatis uirum hunc admirari poſſum. quippe qui non modò & Græcis, & Latinis literis ſit habitus peritiſsimus, ac inter eos, qui hac noſtra ætate de ſtirpium hiſtoria ſcripſere, facile princeps; ſed qui etiam Plinij hiſtoriæ fuerit ſtudioſiſsimus, quem tamen ſi accuratius perlegiſſet, ac ſequi uoluiſſet, nunquam arbitror in eum errorem incidiſſet. Quãdoquidem Plinius lib. XIIII. cap. XII. alteram ab altera ſeparauit. Et primò huius, de qua agimus, mentionem faciẽs, ſic inquit. Spinæ Arabice laudes in odorum loco diximus: & ipſa ſpiſſat, ſtringitq; diſtillationes omnes, & ſanguinis excreationes, menſiumq; abundantiam, etiámnum radice ualentior. Quæ à Dioſcoride uerbotenus tranſtuliſſe perſpicuum eſt. Mox meminit Arabicæ alterius ſpinæ, quæ in arborem aſſurgit, his uerbis. Eſt & Acaciæ ſpina. Fit in Aegypto alba, nigráq; arbore, item uiridi, ſed longè melior eſt prioribus. Eiſdem meminit etiam lib. XIII. cap. IX. poſtquàm Perſeæ arboris materiẽ miris laudibus commendauit, ubi hæc habet. Nec minus Aegyptia ſpina celebratur in eadem gente, duntaxat nigra, quoniam incorrupta etiam in aquis durat: candida uerò facilè putreſcit. Quibus ex locis palàm eſt, non credidiſſẽ Plinium, unam tantùm Arabicam, uel Aegyptiã eſſe ſpinam, quanuis Ruellius non ita rem acceperit. Qui item Galeni ſententiam hac in re non animaduertiſſe uidetur: ſiquidem Galenus lib. VI. ſimplium medicamentorum ita ſcribit. Spinæ Arabicæ radix profluuium muliebre iuuat, & alia quæcunq;, quibus auxilio eſt quæ apud nos naſcitur ſpina: ſed efficacius tamen omnia iuuant tum radix, tum fructus ipſius. Hic uerò & columellæ prodeſt, & ijs, quæ in ſede inflata ſunt: tum ulcera ad cicatricem ducit, mediocrem habens, & non moleſtam aſtrictionem. hæc Galenus. Qui ut has plantas diuerſas habuit; ita etiam ſeorſum de earum uiribus diſſeruit.

Ruellii hallucinatio.

Spinæ Arabicæ nires ex Galeno.

Nomina.

Planta ἄκανθα ἀραβικὴ Græcis dicta, Spina Arabica Latinis pariter & Italis appellatur: Mauritanis, Suchaba.

Carduus. Cap. XIIII.

CARDVVS Græci ſcolymon uocant, folia chamæleonis habet, & albæ ſpinæ, nigriora, & craſsiora: caulem longum edit, folioſum, capite ſpinoſo: radice nigra, & craſſa. Quæ illita graueolentiam alarum, totiusque corporis emendat: item ſi decocta in uino bibatur. copioſam autem urinam, fœtidamque expellit. Herba cùm recens tenereſcit in olera, aſparagi modo, tranſit.

Carduorũ cõſideratio, & genera.

ETSI unius tantùm Cardui breuiter etiam hoc loco meminerit Dioſcorides; Theophraſto tamen, Plinio, ac alijs probatis auctoribus, plura Cardui genera traduntur. Verùm ut primùm de his, qui natura cultrice ſponte proueniunt,

niunt, ſermo, ſcire ſanè conuenit, quòd eorum diuerſa ſunt genera: quorum tamen nomina propria, quod ſciam, non habentur. Atqui Plinio lib. xx. cap. xxiii. duo tantùm eorum genera produntur: unum fruticoſius ſtatim à terra: alterum uerò unicaule, & craßius. Satiuorum autem, qui tum in hortis, tum in agris ſeruntur, multiplex eſt genus. Horum principem locum tenent, qui Hetruſcis uulgò uocantur Cardoni. Nanque ij diligenti cultura adeò teneri, fragiles, albiq; euadunt, ut magno quidem apparatu, ſecundis cœnis pro bellarijs cum ſale, & pipere expetantur. Quo argumento ductus, equidem putauerim de his uerba feciſſe Theophraſtum lib. vi. cap. iiii. de plantarum hiſtoria, cùm ita ſcribit. Quæ autem Cactus nuncupata eſt, in Sicilia tantùm naſcitur, Græciæ nuſquam habetur. Sui generis planta: hæc enim ſtatim ab radice caules repentes in terram mittit, folio lato, atq; ſpinoſo. Caules hos cactos appellant: deſquamati cibo idonei ſunt, paulò amaricantes: & reſeruare eos aqua ſalſa conditos conſueuerunt. hæc Theophraſtus. Noſtrates, quibus ubiq; nunc Hetruria ſcatet, eò ex Neapoli allati fuerunt, Neapolim uerò (ut audio) ex Sicilia. Quapropter noſtri cum hoc Theophraſti genere maximè conuenire uidentur, quòd ſcripſerit, Cactum Siciliæ peculiarem eſſe plantam. Continentur præterea in Carduorum genere etiam ij, quos in Italia Hetruſcum uulgus appellat Carcioffi, alijs uerò inibi Archichiochi dicuntur. quorum item meminit Theophraſtus eodem loco, cùm ſubdit. Alium uerò caulem erectum producit, quem pternicem uocant. Is quoq; cibis aptus excreſcit, ſed reſeruari non patitur. Fructus, in quo ſemen, echinata ſpecie eſt. Verùm exemptis lanuginoſis ſeminibus, is quoq; ueſcendus relinquitur, & cerebro palmæ ſimilis eſt. hactenus Theophraſtus. Qui pro palmæ cerebro illud quantum equidem reor, intelligit, quod Galenus encephalon pluribus in locis appellari tradidit, & quod nunc corrupta uoce Neapolitanis, & Siculis uulgò uocatur Ceſaglione, de quo libro primo in Bdellij mentione abunde diſſeruimus. Carduorum autem, quos uulgò Carcioffi uocari diximus, nobis plura ſunt genera, uaria capitis forma diſtincta. Siquidem proferunt omnes echinata capitula, ſed aliqui ſpinis ſurſum reſpicientibus conſtant, alij uerò ad terram uerſis, nonnulli etiam aculeis uacant. Sunt præterea in hoc poſtremo genere, quibus echini in longum faſtigientur, quibus uerò in globum extuberent, dehiſcentibus in altero ſquamatim ſpicis, in altero ijſdem ſquamis, ueluti corticoſis unguibus in unum compactis, & coagmentatis, nucis pineæ inſtar. Ex quo facilè in eam ſententiam deductus ſum, ut crediderim, hanc Cardui ſpeciem poſtremam nucis pineæ æmulam, eſſe Carduum pineam Theophraſto uocatam, quòd is loco antè citato ita de ea ſcribat. Eſt Carduus pinea ab radice foligera: qua de media ſeminalis acanus, ueluti malum, extuberat. hæc ille. Cæterùm Cardui aculeati genus & illud eſt, cuius echinati capitis floribus Hetruſci coaguli uice utuntur, etſi Cardui ſatiui omne genus idem ſuis floribus præſtet. Spinis carebunt, ut hortorum cultores teſtantur, Carduorum capitula, ſi priuſquàm feratur ſemen, acuminata eius latera retundantur. Sine aculeis etiam naſcentur, ſi delibratis lactucæ radicibus, & diſſectis ſemina integra condantur. Vnde illud facilè potuit factum eſſe, ut ij, qui aculeis non rigent, humano cultu mitiores euaſerint, cùm natura Carduorum omne genus ſpinis uacare nequeat. Cardui meminit Galenus lib. viii. ſimplicium medicamentorum: nec tamen plura de eius uiribus tradidit, quàm fecerit Dioſcorides. Sed de temperamento differens, ei caliditatis ſecundum ordinem completum, aut tertium incipientem; ſiccitatis uerò ſecundum aßignauit. Et libro ii. de alimentorum facultatibus, Carduum Cinaram appellauit, ac alimentum, quod corpori præbet, meritò damnauit, quòd melancholicum ſuccum generet. Σκόλυμος ea planta eſt Græcis, quæ Latinis Carduus, Cinara, & Strobilus nominatur: Arabibus, Raxos, Harxos, ſiue Sacolomas: Italis, Cardo, & Carcioffo: Germanis, Strobildorn: Hiſpanis, Cardo de comer, ſeu Cardos: Gallis, Artichault, & Charchiophe.

Cardui Carcioffi.

Cardui uires ex Gal.

Nomina.

Poterium. Cap. XV.

POTERIVM, Iones neurada uocant, largè fruticat, cortice obductum tenui, ſpinis horridum, lanugine ſpiſſa, ramulis longis, mollibus, lentis, tenuibus, tragacanthæ proximis: folijs paruis, rotundis: flore exiguo, candidi coloris: ſemine nullius uſus, ſed guſtu acuto, & odorato. Naſcitur in aquoſis, & collibus. Radices demittit binum, ternúmue cubitorum, neruoſas, & firmas: quæ proximè terram reciſæ, dant ſuccum gummi ſimilem. Tuſæ, præciſis neruis, & uulneribus glutinandis illinuntur. Decoctum quoque eius neruorum affectibus prodeſt.

Poterij conſideratio.

EX REI herbariæ peritis hactenus neminem reperi, qui Poterium in Italia naſci dixerit, atque ipſum oſtenderit. Quamobrem facilè crediderim, quòd illud non procreet Italia. Nam ſi inibi naſceretur, fieri quidem non potuiſſet, quin hæc ætas, quæ rerum cognitioni maximè dedita eſt, ipſum adinueniſſet: præſertim cùm Dioſcorides, cæteriq; ſcriptores Poterij faciem clare ſatis deſcriptam reliquerint. Sed hic ſubit nobis mirari Cornarium uirum alioqui ætatis noſtræ inſignem, quòd prunum ſylueſtrem putauerit uerum Poterium eſſe. Quæ certè ſententia ut eſt, meo iudicio, abſurda: ita non immeritò à Fuchſio medico clariſsimo refellitur. Cæterùm etſi nobis hactenus incompertum eſt Poterium; non tamen omittendæ ſunt eius uires, de quibus ſub titulo Neuradis Galenus diſſeruit lib. viii. ſimplicium medicamentorum, ijs uerbis. Neuras, quidam poterium uocant, deſiccandi abſq; morſu facultatem poßidet, adeò ut & neruos inciſos glutinare credatur. Radices eius potißimùm ſunt eiuſmodi. quin & decoctum earum quidam exhibent ijs, quibus affecti ſunt nerui. Id Græci ποτήριον quod item Poterium Latini uocant: Itali, Poterio.

Cornarii opinio falſa.

Poterii uires ex Gal.

Nomina.

Acanthium. Cap. XVI.

ACANTHIVM albæ ſpinæ ſimile, foliis aculeatis per extremitates, † & lanugine araneoſa obductis, ex qua collecta, & neta, ueſtes bombicinis ſimiles texunt. Folia, uel radices ad remedia opiſthotoni bibuntur.

Acanthii cõſideratio.

QVOD Acanthium, cuius hic inter aculeatas herbas meminit Dioſcorides, in Italia naſcatur, equidem affirmare non auſim. Quandoquidem hactenus neminem inueni, qui folia alicuius aculeatæ herbæ mihi oſtenderit, quæ adeò araneoſa, ac ſubtili lanugine obducta ſpectarentur, ut ex ea neta ueſtes bombicinis ſimiles texere quis potuiſſet, ut hic Dioſcorides, & lib. XXIIII. cap. XII. teſtatur Plinius.

Quorundam erorr.

Quamobrem ingenuè aſſerere non dubitauerim, eos magno in errore uerſari, qui pro Acanthio quandam Cardui montani ſpeciem, echino lanugine quadam obducto, demonſtrant. Nam præterquàm quòd hæc folia habeat nulla lanugine uelata, nullo pacto quæ echinatum capitulum circumueſtit, depecti, uel neri poteſt, utpote quæ tenuiſſima ſit, ſine uillis, fragilis, ac omnis lentoris expers.

Nomina.

Quod Græci ἀκάνθιον, Latini ſimiliter Acanthium, & Itali Acanthio dicunt.

† Verba illa de lanugine non leguntur in Græcis Dioſcoridis exemplaribus: quæ tamen hic deſiderari oſtendit abruptus auctoris ſermo. Vnde ea non temerè ex Plinio adiecerunt interpretes, eius tantùm, ut puto, auctoritate freti. Nos uerò eò audacius illa addenda putamus, quòd ea legantur in Oribaſij codice manu ſcripto, in quo ex probatiſſimo Dioſcoridis libro ita tranſcripta inueniuntur. καθʼ ἃ ἀραχνοειδὴς ἐςὶ χνοῦς, quæ ad uerbum ſonant. Circa quæ araneoſa eſt lanugo.

Acanthus. Cap. XVII.

ACANTHVS, Romani pæderotam uocant, naſcitur in hortis, petroſis, & riguis. Folia habet multò lactucaceis latiora, & longiora, erucæ diuiſura, nigricantia, pinguia, læuia: caulem binum cubitorum, digitali craſsitudine, læuem, prope uerticem ex interuallis circundatum foliolis, ceu nucamenta quædam oblonga referentibus, ſpinoſis, è quibus flos prodit albus: ſemen oblongum, luteum: caput thyrſi ſpecie: radicibus nititur longis, mucoſis, rubris, & glutinoſis. Quæ uſtis igni, & luxatis artubus illitæ ſubueniunt: potæ urinam ciunt, ſed aluum cohibent: ruptis, conuulſis, tabem ſentientibus, mirè proſunt. Naſcitur & ſylueſtris Acanthus, ſcolymo ſimilis, aculeatus, breuior quàm ſatiuus, & is qui in hortis prouenit. Cuius radix ad eadem ad quæ ſuperior efficax.

Acanthi conſideratio.

CREDVNT *omnes ferè huiuſce temporis rei herbariæ ſtudioſi, Acanthum eam eſſe plantam, quæ nobis uulgò uocatur Branca orſina. Quorum ſententiæ nec prorſus refragari, nec planè adſtipulari poſſum. Nam etſi in eorum opinionem multis adducar rationibus, non ſolùm quòd ij magnæ ſint apud me auctoritatis; ſed etiam quòd ipſe uiderim hanc, quæ Branca urſina dicitur, folijs lactuca latioribus, longioribusq́;, erucæ modò laciniatis, nigricantibus, ac molli quodam læuore pinguibus: caule item læui, bicubitali, pollicari craſſitudine, per interualla ſub ipſum uſq; uerticem foliolis quibuſdam oblongis, ueluti nucamentis, circundato: è quibus flos prodit candidus, & inde ſemen oblongum, luteumq́;: atq; etiam radice eadem conſtet, qua Acanthus: aliqua tamen relinquitur dubitatio, an Branca urſina legitimus ſit Acanthus, cùm foliola, quæ nucamenti inſtar illius caulem cingunt, nullis ſpinis horrida conſpiciantur, plantaq́; ipſa uideatur topiarijs operibus inepta: ad quæ Acanthus olim (ut Plinius libro & cap. XXII. auctor eſt) conueniens habebatur: ac etiam ea hodie ab omnibus ferè negligatur, & ueluti ignobilis planta, in perpaucis tum hortis, tũ uiridarijs ſeratur, cùm apud antiquos Acanthus celebris, & in magno honore habitus ſit, ac plurimis laudibus fuerit decantatus. Neq; illud ſuſpicionem noſtram diluit, quòd dixerint aliqui Acanthina folia, quæ in quibuſdam Italiæ locis marmoreis columnis, præſertimq́; Corinthias imitantibus, inſculpta reperiuntur, nulla prorſus linea à Brancæ urſinæ folijs differre. Siquidem contrà ijs quiſpiam facilè reſpondere poſſet, quòd etſi utraq; eandem retineant formam, non ob id tamen neceſſariò unam & eandem ſpeciem repræſentant. Quare quemadmodum dubium eſt aſſerere, Brancam urſinam ab Acantho non differre; ita idem negare uitium eſſe uidetur. Cæterùm ad hãc tollendam dubitationem*

illud

illud non parum, meo iudicio, facit, quòd iiſdem facultatibus Branca urſina prædita ſit, quibus pollere Acãthum Dioſcordies, & Galenus memoriæ prodiderunt. Illud inſuper addiderim, quod etſi dicat Dioſcorides, oriri Acanthum caule foliolis ſpinoſis, ceu nucamentis, prope uerticem uſq; ex interuallis circumueſtito; poteſt tamen intelligi, quòd non re uera foliola illa aculeis horreant; ſed quòd adeò acuminata erumpant, ut ſanè ſpinis perſimilia uideantur. Id quod facilè credi poteſt, cùm cæteris omnibus notis Branca Vrſina Acantho à Dioſcoride repræſentato adamuſsim reſpondeat. Neq; impedit, quòd loco citato aſſerat Plinius, Acãthum in hortis crepidines marginum, aſſurgentiumq; puluinorum toros ueſtire. Quanuis enim necti haud facilè ex ſe ualeat; tamen tum caulis, tum folia ob eorum mollitiem, lentoremq; adeò flecti queunt, ut uimineo aliquo nexu topiario operi etiam non incommodè aptari poſsint. His itaq; rationibus innixus, eos equidem non aberraſſe exiſtimo, qui Acanthum, & Brancam urſinam, unam & eandem plantam eſſe ſcriptis tradiderunt. Reperitur & ſylueſtris Acanthus carduo (ut Dioſcorides inquit) ſimilis, ſpinoſus, folijs tamen domeſtico anguſtioribus. Quocirca non ab re Plinius quoq; duo Acanthi genera conſtituit. Acanthi meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Acanthos, alij quidem Melamphyllum nominant, alij uerò Pæderota. Folia quidem mediocriter digerentem facultatem obtinẽt. At radix exiccatoria eſt, & leuiter inciſoria, & tenuium partium. — Acãthi facultas ex Gal. *Planta, quæ Græcè ἄκανθος, Latinè ſimiliter Acanthus nominatur: Italicè, Acantho, & Branca orſina: Germanicè, Beren klauu: Hiſpanicè, Yerua giguante, & Branqua urſina: Gallicè, Branize urſine. Quæ uerò Græcis ἄκανθα ἀγρία, Latinis Acanthus ſylueſtris uocatur: Italis, Acantho ſaluatico.* — Nomina.

Anonis, ſiue ononis. Cap. VIII.

ANONIS, quam aliqui ononida appellant, ramos habet fruticoſos, dodrantales, aut maiores, frequentibus geniculis cinctos, cauis alarum multis, capitibus rotundis, folijs lenticulæ, tenuibus, puſillis, ad rutæ, aut pratenſis loti folia accedentibus, ſubhirſutis, odoratis, non iniucundè olentibus. Muria condîtur, antequàm ſpinoſa fiat, cibis gratiſsima. Rami acutioribus ſpinis, & ueluti ſpiculis firmioribus horrent. Radicem mittit candidam. Quæ excalfacit, & extenuat. huius cortex ex uino potus urinam ciet, calculos comminuit, margines ulcerum erodit. Radix cùm decoquitur in poſca, dolorem dentium collutione mitigat. Decoctum eius potu hæmorroidas ſanare creditur.

NASCITVR Anonis in pratis, cultis, atq; etiam incultis locis, arido præſertim ſolo: folijs tenuibus lentis modo, puſillis, quæ ad rutæ, uel pratenſis loti effigiem proximè accedunt, ac cæteras omnes notas refert, quibus à Dioſcoride depingitur. Ruſticis ob id notiſsima eſt, quòd non modò ſuo ramorum, ac radicum implexu, aratra inuitis bubulcis in medijs agrorum ſulcis ſæpius remoretur, unde Reſta bouis compluribus nominatur; ſed quòd etiam meſſoribus, & fœniſecis ſpinis ſuis acutis admodum ſit infeſta. Nam etſi prædura, calloſaq; ſit eorum cotis; eam tamen ſuis perforat aculeis, quibus quaſi ſpiculis, cùm maturuerit, horrida conſpicitur. Inſubres hanc uulgò Bonaga uocant. Cæterùm quanuis floris eius nihil meminerit Dioſcorides; conſtat tamen flore plerunque purpureo ſubalbicante, interdum tamen aureo. Sed hæc quibuſdam in locis aculeis uacat. — Anonidis cõſideratio. *Meminit Anonidis, ononidis nomine, Theophraſtus libro VI. cap. V. de planturum hiſtoria, ſic ſcribens. Ononis ramis aculeigerum eſt, anno tantùm perdurans, folio rutæ ſimilis, ſed per totum caulem appoſito, ut ueluti coronam ex interuallis tota ſpecies repræſentet. Florem minutulum, & in ſiliqua non undique ſeptum edit. Naſcitur glutinoſo, lætoq; ſolo, & præcipuè in ſegetibus, atque cultis: qua de cauſa agricolis inimica exit. Viuax admodum eſt. Cùm enim altam nacta tellurem fuerit, protinus ſua infima pellit, & ſingulis annis, ſurculis in latus emiſsis, rurſus poſtero anno deorſum uerſus pellere ſolita eſt. Ideoq; effodienda tota, extirpandaq; penitus eſt. Incipit germinare æſtate, perficiturq; autumno. hactenus Theophraſtus.* — Anonidis hiſtor. ex Theophraſto. *Huius quoque mentionem fecit Plinius lib. XXVII. cap. IIII. ubi ſic inquit. Anonim, quidam ononida malunt uocare, ramoſam, ſimilem fœno Græco, niſi fruticoſior, hirſutiorq; eſſet, odore iucundo: poſt uer ſpinoſa. hæc Plinius. Qui tamen hac in re erraſſe deprehenditur: ſiquidem non poſt uer Anonis ſpinoſa redditur, ſed (ut Theophraſtus auctor eſt) in autumno. Id quod etiam experimento comprobatur. Anonidis radix uim maximam præſtat ad renum calculos comminuendos, expellendosq;, obſtructis præſertim urinæ meatibus. quod multorum teſtimonio compertum eſt qui calculo affecti, ubi tantùm radices corticũ puluerẽ ex uino diutius bibiſſent, priſtinã ſanitatem recuperarunt. Noui ego*

quendam, qui huiuſce radicis puluere duntaxat pluribus menſibus ſumpto, carnoſum ramicem abſumpſit, & ſanatus eſt: licet à medicis nullo alio medicamento, quàm ſola ſectione, uſtioneq; hanc curari poſſe antea ſtatutum eſſet. Anonidis uires deſcripſit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Ononis radicem habet tertio quadantenus ordine excalfacientem. Cortex eius maximè eſt utilis, habens quippiam & abſterſorium, & inciſorium. Proinde non tantùm urinas prouocat; ſed & lapides confringit. Eadem facultate & cruſtas cito detrahit. Vtuntur porrò ea quoque & ad dentium dolores, in oxycrato decoquentes, & collui decocto iubentes.

Anonidis uires ex Gal.

Huic plantæ nomen Græcum eſt ἀνωνὶς, & ὀνωνίς: Latinum item, Anonis, & Ononis: Italicum, Anonide: Germanicum, Hauubechel, & Stallkraut: Hiſpanicum, Gatilhos, & Gathinos: Gallicum, Bugraues, & Bugrundes.

Nomina.

Leucacantha. Cap. XIX.

LEVCACANTHA, prædita eſt radice cyperi, ualida, & amara. Quæ manducata dolorem dentium ſedat: ueteri laterum dolori, atque iſchiadicis prodeſt, decocto cyathis tribus ex uino poto. Eadem ruptis, & conuulſis medetur. Radicis epotus ſuccus eoſdem præbet effectus.

Leucacanthæ conſid.

IN manifeſto errore uerſantur, qui ſentiunt, Leucacãtham, hoc eſt, albam ſpinam, de cuius hiſtoria, & uiribus hoc capite tractatur, ab Acantha leuce, id eſt, ſpina alba, de qua paulò ſuperius diſſeruimus, nullo pacto differre. Qua in ſententia, uel potius errore, fuere nonnulli ex recentioribus, alioqui rei herbariæ periti. In quorum etiam numero Ruellius fuiſſe ex eo maximè deprehenditur, quòd cùm debuiſſet, more ſuo, poſt Anonidis tractationem, cuius titulo ſpinam albam quoq; adiunxerat, quam tamen albam ſpinam nominaſſe rectius fortè erat, eiuſdem albæ ſpinæ hiſtoriam referre, ex induſtria eam ſilentio præterijt. Nam cùm exiſtimaſſet, alteram ab altera non diſtingui, non opus eſſe iudicauit, earũ hiſtoriam in Alba ſpina repetere, quam antea in Spinæ albæ mentione tradiderat. Quo tamen in loco ab errore uindicari non poteſt: quippe quoniam poſtquàm ſpinæ albæ, quam Mauritani Bedeguar appellant, meminerit, alteram eius nominis ſpinam ſubdidit, quæ cùm in arbuſtum undiq; aculeis armatũ aſſurgat, ſepibus extruendis ruſticis noſtratibus maximè expetitur. Non tamen ob id declarat ipſe hanc eſſe Leucacantham: ſed lubrico quodam lapſu, quaſi ſui ipſius, & cuius ſpinæ albæ mentionem faceret, oblitus, in capitis calce aculeatæ illius arbuſculæ radicibus, quæ (ni fallor) candida eſt Dioſcoridis rhamnus, omnes tribuit facultates, quibus legitima ſpina alba à Dioſcoride commendatur. Qui quidem Ruellij error omnibus euidentior eſt, quàm ut pluribus refelli poſtulet. Quòd autem differant inter ſe Acantha leuce, & Leucacantha, non modò Dioſcorides inter cæteros ſimplicium medicamentorum ſcriptores facilè princeps oſtendit: ſed Galenus etiam, & Paulus. qui præterquàm quòd alteram ab altera diuerſis capitibus diſtinxerunt, earum ſingulam differentibus facultatibus præditam eſſe tradiderunt. Quorum ſententiæ ſubſcribit Plinius: nã de Acantha leuce diſſerens lib. XXIIII. cap. XII. ſic inquit. Spinæ albæ ſemen cõtra ſcorpiones auxiliatur. Corona ex ea impoſita capitis dolores minuit. Sed uires longè alias ab his Leucacanthæ idem retulit lib. XXII. cap. XVI. ubi ſic habet. Leucacantham alij phyllon, alij iſchiada, alij polygonaton appellant, radice cyperi, quæ commanducata dentium dolorem ſedat. Item laterum, & lumborum (ut Hiceſius tradit) ſemine poto drachmis octo, aut ſucco. Eadem ruptis, conuulſisq; medetur. hæc Plinius. Quæ quidem uidiſſe debuerat Ruellius, alioqui Plinianæ hiſtoriæ ſtudioſiſſimus: aut certè Hermolao doctiſſimo uiro credidiſſe, à quo (etſi nunquam illum citet) integra quãdoq; capita, imò (pace eius dixerim) integrũ ferè ſurripuit opus, ita ut is omnibus illud ſuum feciſſe uideatur. Siquidem Hermolaus, cùm in Leucacantha, tum aliâs ſæpenumero commonuit in ſuo Corollario, hanc ab acantha leuce differre. Porrò illud etiam nobis ſilentio nõ diſſimulandum, ut ingenuè quod ſentimus de ſimplicibus dicamus, quòd Leucacantha herba eſt, non autem arbuſcula ſepibus conficiendis idonea, ut falſò, mea quidem ſententia, Muſa Braſauolus ſuo de ſyrupis libello in eupatorij ſyrupo exiſtimat. Nam hoc loco de herbis tantùm, & non de arbuſculis ſcribit Dioſdorides: qui nimirum in ſtirpium hiſtoria peritiſſimus, arbuſculam illam ſuprà libro primo inter Rhamni genera deſcripſit, & ſub candido, ut puto, complexus eſt. Cæterùm cùm nec Dioſcorides, nec Plinius tradãt, quibus folijs, quo caule, flore, ac ſemine Leucacantha proueniat, difficilè quidem fuerit inter tot aculeatarum ſtirpium genera, unam ſecernere, quæ uerè Leucacanthã repræſentet. tametſi damnandus uſquequaq; non eſſet, qui dixerit Leucacantham eſſe fortaſſe aculeatum illum Carduum, de quo in Acantha leuce diximus, cuius folia albis quibuſdã maculis

Ruel. lapſus.

Braſauoli error.

lis

lis depinguntur. Nam præterquàm quòd coniectura quadam dici poſſet, eam à maculis illis albicantibus ſibi Leucacanthæ nomen adinueniſſe, radicis etiam ipſius tum durities, tum amaritudo, etſi forma cyperinas non æmuletur, conſentire uidentur. Sed hoc potius diſputandi, quàm aſſerendi gratia proponimus: cùm adhuc nihil certi nobis compertum ſit. Nomina.

Leucacanthæ uires paucis perſtinxit Galenus lib. VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Leucacanthon, quidam autem polygonaton, alij iſchiada nuncupant. Huius amara radix eſt, ac proinde incidit, & exiccat in tertio ordine: in calfaciendo autem ex primo eſt ordine.* Leucacanthę uires ex Gal.

Λευκάκανθα *quæ Græcis, Alba ſpina Latinis appellatur: Italis, Bianca ſpina.*

Tragacantha. Cap. XX.

TRAGACANTHAE radix lata, & lignoſa ſummo ceſpite nititur: unde ſurculos humiles, roburſtos, latiſsimè fundit: in quibus minuta folia, multa, nonnunquam tenuia exoriuntur: quæ ſub ſe ſpinas albas, rectas, & firmas occulunt. Eſt etiámnum tragacantha lacryma, quæ uulnerata radice manans, concreuit. Præſtat pellucens, gracilis, læuis, ſyncera, & ſubdulcis. Cutis ſpiracula, ut gummi, obſtruit. Huius increbuit uſus ad oculorum medicamenta, ad tuſsim, exaſperatas fauces, retuſas uoces, cæterasque deſtillationes, cum melle in delinctu: ſubdita quoque linguæ liqueſcit. In paſſo madefacta, drachmæ pondere bibitur, contra renum dolorem, & ueſicæ roſiones, miſto cornu cerui uſto, & eloto, aut ſciſsi aluminis momento.

TRAGACANTHAE *plantam, à qua effigiem, quàm hìc exhibemus, deprompſimus, iampridem ad nos miſit quidam rei herbariæ ſtudioſus, qui illam attulerat ex Apulia Gargano monte. Ea certè eſt, quæ nullis prorſus notis à Dioſcoridis hiſtoria diſſentiat, ut ex eius pictura omnibus liquidò conſtare poteſt.* Tragacanthę conſideratio. *Cæterùm lacryma è uulnerata radice manans, quam ſeplaſtarij uulgò uocant Gomma draganti, paßim in officinis concreta uiſitur, è Creta, Aſia, & Græcia aduecta. At non modò hæc (ut Dioſcorides inquit) è uulnerata prius radice manat; ſed etiam ſponte (ut Theophraſtus eſt auctor) ab ea ſciſſo in latere cortice diſtillat. Sed hanc, qua utimur, Monachi illi reuerendi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, ueram eſſe Tragacanthæ lacrymam negant, quòd legitima linguæ ſubdita facilè, Dioſcoridis teſtimonio, colliqueſcat: hæc uerò nunquam, cum linguæ ſuppoſita adeò lenta, tenaxq; euadat, admiſta ſaliua, ut nullo ferè temporis tractu diſſolui liquariq; poßit.* Monachorū erratum. *Qua quidem in re ij (pace eorum dixerim) toto cœlo aberrant, ut qui Dioſcoridis ſententiam perperàm acceperint. Siquidem Dioſcorides non de ſola lacryma linguæ ſubdita, ſed in eclegmate cum melle conformata, illud fieri ſcribit, cùm inquit. Vſus eius ad oculorum medicamenta, ad tuſſes, exaſperatas fauces, retuſas uoces, cæterasq; deſtillationes, cum melle in delinctu: liqueſcitq; ſubiecta linguæ. hæc Dioſcorides. Ex quibus palàm eſt uoluiſſe Dioſcoridem Tragacanthæ lacrymam non ſolam, & per ſe tantùm, ſed in eclegmate cum melle paratam linguæ eſſe ſubijciendam, ut clarißimorum medicorum inſtitutione fieri adſolet cum bechicis catapotijs, & diatragacanthæ trochiſcis, quibus ipſa commiſcetur. Quippe cùm oporteat medicamenta, quibus aſpera arteria, pulmo, ac pectus uniuerſum expurgari debent, quadam temporis diuturnitate ore retenta, uel linguæ ſubdita ſenſim, leniterq; liqueſcere, ut commodè in tracheam percolentur arteriam, uoluit hìc Dioſcorides eclegmatis uſum recta methodo deſcribere. Nam ſi huiuſmodi medicamenta deuorarentur, nihil prorſus proficerent, cùm ita non in pectus & pulmones deferantur, ſed in uentriculum. Huic & alia accedit ratio, quòd ſi intellexiſſet Dioſcorides lacrymam per ſe tantùm linguæ ſubmittendam, ſubiunxiſſet, quidem, ut ſui moris eſt, quibus in morbis id factitandum eſſet. quandoquidem planè abſurdum uideretur ſcribere, quòd aliquod gummi linguæ ſubijciatur, paulatimq; liqueſcere cogatur, ac deinde ſilentio inuoluere, quibus in morbis id faciendum. His itaque rationibus non modò rectè, meo quidem iudicio, intelligi poteſt uoluiſſe Dioſcoridem eclegma, quod Tragacanthæ lacrymam exceperit, linguæ ſubijciendum eſſe, non ipſam tantùm lacrymam; ſed, etiam Monachos in hoc, ut aliàs ſæpe, deceptos eſſe. Tragacanthæ uires ſcriptas reliquit Galenus libro* VIII.

Tragacanthe vires ex Gal. *ſimplicium medicamentorum, his paucis uerbis. Tragacantha ſimilem gummi uim obtinet, emplaſticam quandam, & acrimoniam hebetiorem (legunt aliqui, quæ acrimoniam obtundit.) Et ſanè ſimiliter illi deſiccat.* **Nomina.** Τραγάκανθα *ſic Græcè, ut etiam Latinè, & Italicè, Tragacantha uocatur: Arabicè, Chitira, Itica, Chateth, Alcuted, ſeu Alchathad: Germanicè, Dragant: Hiſpanicè, Alquetira.*

ERYNGIVM.

ERYNGIVM MARINVM.

Eryngium. Cap. XXI.

ERYNGION aculeatarum generis. Cuius folia in principio, ſale condîta, in cibos recipiuntur. Lata autem ſunt, & extremo ambitu aſpera, guſtu aromatica: ſed ubi adoleuerunt, circa complures caulium eminentias in ſpinas aculeantur. in quorum ſummitatibus globoſa capitula, durarum, acutiſsimarumque ſpinarum ambitu ſtellatim circumuallantur, quorum colos aliàs uiridis, aliàs albus, interdum cœruleus inuenitur. Radix oblonga, lata, foris nigra, internè candida, pollicis craſsitudine, odorata. Naſcitur in aſperis, & campeſtribus. Vim habet calfactoriam. Pota menſes, & urinas pellit: tormina, inflationesque, diſcutit: contra iocinerum uitia, ſerpentium, morſus, & hauſta uenena, cum uino prodeſt: bibitur aduerſus plurima, cum ſeminis paſtinacæ drachma una. appenſa, illitáue, tubercula diſcutere proditur. Pota cum hydromelite radix, opiſthotonicis, & comitialibus medetur.

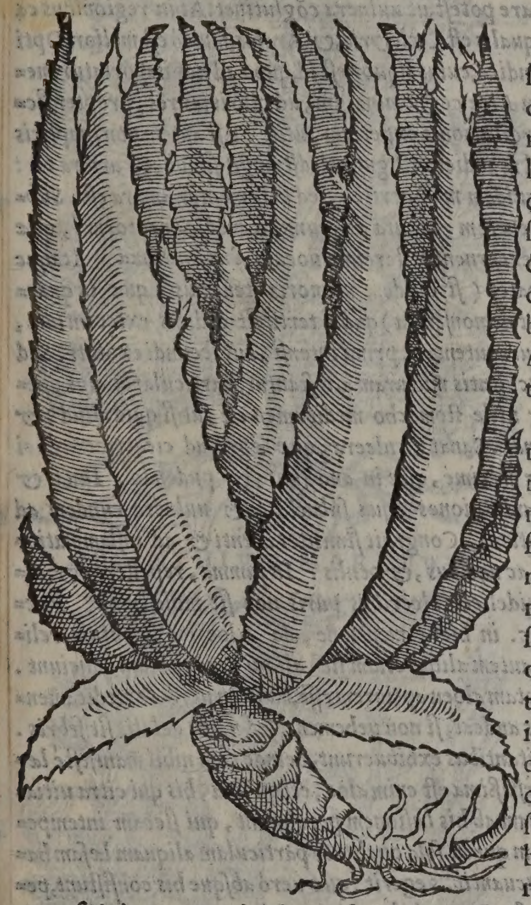
Eryngij conſideratio. LONGE' *quidem aberrant ſeplaſiarij Senenſes in Eryngij cognitione, utpote qui pro Eryngij radicibus aſſumant aculeatæ cuiuſdam ſtirpis radices, quam Cacatreppola uulgò uocant. Hinc error omnibus facilè deprehenditur, quòd nulla penitus illius plantæ nota eryngio reſpondeat. Legitimum Eryngium, quod meo iudicio, Dioſcoridis deſcriptioni nihil refragetur, frequens inuenitur prope Tridentina mœnia, ac in Goritienſi agro, quin & in compluribus Italiæ locis. Eſt & Eryngium marinum, quo Veneta litora undiq; referta ſpectantur. Aſſurgit hoc folijs altero latioribus, circinato ambitu ſpinoſis: radicibus longioribus, mollioribusq;, ſaccharo aſſeruandis longè magis idoneis, quàm alterius. Huius tametſi non meminerit Dioſcorides; Plinius tamen lib. XXII. cap. VII. utriuſque hiſtoriam tradidit.* **Quorundam errores.** *Quo fit, ut eorum ſententiam minimè probauerim, qui Eryngium marinum Crocodilium eſſe exiſtimant, ut in crocodilij mentione ſuperius diximus. Sunt & qui credant, Eryngium Mauritanis à Secacul non differre. Veruntamen ij quoque hallucinantur: nam cùm Serapio in capite de Secacul, neque Dioſcoridem, neque Galenum citet, quos maximè in ſimplicium hiſtoria ſequitur, quorumq; dicta bona fide refert, ſed tantùm ſuæ gentis auctoribus nitatur, clariſsimum præbet indicium, Secacul diuerſum fuiſſe, & plantam Græcis incognitam*

gnitam. Siquidem ſi pro eryngio Secacul ſcripſiſſet Serapio, ei ſanè non fuiſſet opus, paulò inferius de eryngio tractare ex Dioſcoridis, & Galeni ſententia, magno uirium & notarum diſcrimine. Quamobrem non parum falluntur, qui Secacul ab eryngio ſecernere neſcientes, Eryngij radices tum ſaccharo, tum melle aſſeruatas uenereis infeliciter commiſcent auxilijs, ut qui ederint, fortiores, ſalacioresq; reddantur. Quippe hac facultate Eryngium præſtare nuſquam hactenus apud Dioſcoridem, & Galenum mihi reperire licuit, qua tamen pollere Secacul memoriæ prodiderunt Arabes. Cæterùm animaduertendum eſt Serapionem Aſtera Atticum, ſiue Bubonium cum eryngio, confudiſſe, ſtellarum ſimilitudine deceptum, qua cœruleo colore ſe inuicem æmulantur: etſi quæ Bubonio inſunt nullis aculeis horreant. Meminit Eryngij Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Eryngium caliditate quidem aut parum, aut nihil, quæ temperata ſunt, ſuperat. Siccitatem uerò in tenui eſſentia conſiſtentem non paruam obtinet. Eius nomen Græcum ἠρύγγιον: Latinum item, Eryngium: Italicum, Eringio, & Iringo: Germanicum, Brachendiſtel, Manſtreuu: Hiſpanicum, Cardo corredòr: Gallicum, Panicault.

Eryngij uires ex Galeno.

Nomina.

Aloe. Cap. XXII.

ALOES folium ſcillæ ſimilitudinem habet, craſſum, pingue, modicè latum, rotundum, retrorſus pandum: folia gerit curta, quæ utrinque ex obliquo longioribus interuallis ſtriantur, & in ſpinulas deſinunt. Caulis emittitur non diſsimilis antherico: flos albus: fructus haſtulæ regiæ cognatus: graui tota eſt odore, & guſtu amariſsima: radice una, ceu palo, in terram depacta. Plurima, præpinguisque in India gignitur, ex qua coactus ſuccus adfertur. Naſcitur etiam in Aſia, & Arabia in locis quibuſdam maritimis: & in inſulis (ut in Andro) non ualde ſucco extrahendo idonea, ſed ad glutinanda uulnera ſanè quàm utilis, ſi detrita illinatur.

Duo ſucci genera: quoddam arenoſum, quod ſedimentum puriſsimæ eſſe uidetur: alterum ad iecinoris imaginem uergit. Eligi debet boni odoris, ſyncera, quæ nihil doli ſenſit, nitida, calculorum expers, rufi coloris, friabilis, ac iecinoris modo coacta, facilè liqueſcens, eximiæ amaritudinis. Improbatur nigra, & fractu contumax. Gummi eam adulterant: quod deperhenditur guſtu, amaritudine, & ualido odore: eoque argumento, quòd digitis friata non ad minima uſque fruſta reſoluitur. Nec deſunt, qui acaciam immiſceant. Natura eius eſt ſpiſſare, exiccare, ſomnum allicere, & corpora denſare, aluum reſoluere. Stomachum repurgat binum cochlearium menſura, in aqua frigida, aut egelida pota: ſanguinis reiectiones ſiſtit: regium morbum purgat, tribus obolis ex aqua, aut drachmæ pondere in potu: deuorata cum reſina, aut cum aqua, uel melle cocto ſumpta, aluum ſoluit: purgationis perfectæ cauſa tribus drachmis ſumitur. alijs purgatorijs medicaminibus admiſta, præſtat, ut minus ſtomachum infeſtent: ſicca glutinandis vulneribus inſpargitur: ulcera ad cicatricem perducit, cohibetque. Eadem peculiariter exulceratis genitalibus medetur, & diſrupta puerorum præputia iungit: condylomata, rimasque ſedis ex paſſo ſanat: hæmorrhoidum abundantiam, & ſanguinis eruptiones ſiſtit: pterygia ad ciatricem ducit: liuores, & inſignita ex melle tollit. Priuatim ſcabras lippitudines, pruriginesque angulorum permulcet: dolorem capitis ſedat, temporibus & fronti illita, ex aceto & roſaceo: capillum fluentem continet cum uino: tonſillis, gingiuis, & omnibus oris ulceribus, cum melle & uino proficit. Oculorum medicamentis torretur in munda, & candenti teſta, pennaque ſubinde uerſatur, ut poſsit æqualiter torreri. Lauatur, ut quod ſit arenoſiſsimum, tanquam inutile ſubſidat, & læue, ac pinguiſsimum aſſumatur.

NON *dubium eſt, quin ea legitima ſit Aloe, qua paßim officinæ utuntur. Nam electißima, ac purißima (adulterata enim quandoq; etiam inuenitur) omnes præſtat tum notas, tum uires, quæ ſyncerißimæ à Dioſcoride aßignantur.* Aloes conſideratio. *Aloe ætate noſtra in quàm plurimis Italiæ locis uireſcere conſpicitur, præſertim Romæ, & Neapoli, ubi ſuper ædium feneſtris, ac atrijs in fictilibus uaſis terra plenis alitur, ac fouetur ad ſpectaculum potius, quàm ad medicum uſum. Quemadmodum & herba Plinio* OPVNTIA *dicta, folio Aloe longè craßiori, ac ampliori. Mirum quòd ex huius folio tantùm plantato radices fiunt, atq; ea ita non ſecus naſcitur, ac ſi tota planta ſereretur.* Opuntia Plinij. *Illud etiam eam ſpectantibus permirum accedit, quòd temporis ſpatio fructus proferat ficis ſimiles. unde à pleriſq; Ficus Indica nominatur.* Meſues à calumnia uindicatus. *Inuehuntur acerrimè in Meſuem Manardus Ferrarienſis, & Fuchſius ipſum ſecutus, quòd affirmauerit*

OPVNTIA.

ille, Aloen per os ſumptam uenarum oſcula adeò reſerare, ut inde poſtea ſanguis facilè exiliat, cùm id (ut ipſi aiunt) tum Dioſcoridis, tum Galeni placitis maximè repugnet. Verùm quàm longè ij, quorum pace dictum ſit, à ueritate deſciuerint, non multo quidem labore demonſtrare poſſem, ni præter inſtitutum noſtrum id eſſe cenſerem, niq; compertum haberem, illis prius rectè, meo iudicio, reſponſum fuiſſe à Iacobo Syluio clariſsimo ætatis noſtræ medico in Meſuem ſcribente, et à Grationopolitano quodã: qui tam probatiſsimis rationibus Meſuem tuentur, ut non amplius Manardo, ac Fuchſio hic eum lacerandi locum relictum eſſe putem.

Aloes uires ex Galeno.

Aloes meminit Galenus lib. VI. ſimpl. medic. ubi ſic habet. Hæc herba non admodum apud nos prouenit: & quæ naſcitur in magna Syria, aquoſior eſt, & facultatis imbecillioris: attamen uſq; adeò deſiccare poteſt, ut uulnera cõglutinet. At in regionibus calidioribus, qualis eſt Cœleſyria, & Arabia, multò eſt melior. Optima autem Indica, cuius liquor eſt id, quod ad nos importatur, medicamentum Aloe cognominatum, ad plurimas res, propter ſiccitatem mordicationis expertem, utile. Eſt autem non ſimplicis naturæ, ſed ut indicio eſt guſtus, adſtringit ſimul, & amara eſt: adſtringit quidem mediocriter, ſed uehementer amara eſt. Subducit & uentrem, utputa ex numero medicamentorum, quæ Græci ab excernendo ſtercore uocant ἐκκοπρωτικά. Itaque ex dictis patet (ſi quidem memoria tenemus, quæ in quarto libro ſunt demonſtrata) quòd tertij ſit ordinis exiccantium, calfacientium autem aut primi intenſi, aut ſecundi exoluti. Sed & ipſius facultatis miſturam atteſtantur particularia eius opera: nam & utile ſtomacho medicamen eſt, ut ſi quid aliud: & ſinus glutinat. Sanat & ulcera, quæ ægrè ad cicatricem duci poſſunt, & maximè, quæ in ano ſunt, & pudendo. Iuuat & eorum inflammationes aqua ſubacta, & uulnera eundem ad modum glutinat. Congruit ſimiliter utenti & ad inflammationes in ore, ac naribus, & oculis. In ſumma, repellere, & digerere ſimul poteſt, cum hoc, ut paulùm extergat, quantum uidelicet ulceribus puris non ſit moleſtum. Præterea idem Galenus libro VIII. de compoſitione medic. loc. in hieræ mentione, de Aloe ita ſcriptum reliquit. Atqui ipſam aloen Andromachus quidem lotam, ex alijs autem aliqui etiam ſic, aliqui uerò illotam adijciunt. Verùm iam noſſe operæpretium eſt, ad uentris ſubductionem illotam aloen aptiorem eſſe, multum uerò de medicamentaria ui deponere lotam, quam etiam febricitantibus dare aliquis audeat, ſi non uehemens, ſed ualde debilis ſit febris. Quidam uerò etiam ex illota aloe pharmacum multis ſic febricitantibus exhibuerunt, deinde cùm nihil manifeſtè læſiſſent, in alijs rurſus maximum experti ſunt nocumentum. Infeſtiſsima eſt enim aloe, etiam lota, his qui citra uitiatos humores ex intemperie calida & ſicca affliguntur. Proximam ab his læſionem percipiunt, qui ſiccam intemperiem habent, etiam cum frigiditate coniunctam. & in uniuerſum qui ex ſola qualitate particulam aliquam læſam habent. Etenim in humoribus intemperaturæ, pharmacis ipſas euacuantibus egerit. quæ uerò abſque his conſiſtunt, penitus in tabem deueniunt ex pharmaci huius ex aloe conſtantis uſu. Itaq; ubi humiditas uitiata tunicas uentris perrigat, ex aloe picra utilis eſt, expurgans humiditatem. Omnino autem ſic affectis acceſsio nauſeæ plus aut minus adeſt. Euacuatio igitur affligentis humoris per ſolam aloen contingit, quæ purgatoriã uim non fortem habet; ſed ut ea, quæ circa aluum ſunt, quæ etiam contingit, purgare poſsit. Et ſi aliquando ampliori pondere exhibeatur, uſque ad locos circa hepar conſcendit. non tamen totius corporis purgatoria aloe exiſtit. Cæterùm ex his quæ ei admiſcentur, maſtiche ut ſtomacho commoda & odora, & quæ medicamentariam aloes uim frangere queat, admiſcetur. Cinnamomum uerò eadem gratia, & præterea quòd tenuiſsimarum partium eſt, ut aperire uentris meatus poſsit, extergereq; ac attenuare, ſi quid uiſcoſum aut craſſum in humoribus feratur. Craſſos enim humores ob purgatoriæ facultatis imbecillitatem, aloe trahere non poteſt. Quapropter bilioſarum uentris affectionum optimum pharmacum eſt, adeò ut in uno die ſæpe multos ſtomachicos creditos perſanet. Iuuat autem & hos, & alios omnes affectus ex uitiatis humoribus ortos, cinnamomum admiſtum: utpote quod alterantem habet facultatem uitioſarum qualitatum in id quod ſecundum naturã habet. Hactenus de aloe ex Galeno locis citatis.

Ex Meſue.

Deijcit Aloe (ut Meſues auctor eſt) non modò bilem: ſed & pituitam ipſam. Caput, uentriculumq; mundat, quorum etiam cruciatibus maximè ſuccurrit. Inflammato, æſtuantiq; bilis redũdantia uentriculo auxilio eſt. Quotidianus eius uſus à mortiferis morbis tuetur. Vindicat à putredine, addita myrrha, non modò uiuentium; ſed etiam defunctorum corpora. Cum draconis ſanguine, & myrrha ulcera contumacia ſanat, quòd ſine morſu aliquo exiccare poſsit. Senſus omnes, intellectumq; acuit, iecur ab infarctu purgat, & regio morbo medetur. Hæmorrhoidibus tamen, ac cæteris ſedis inflammationibus nocet: quãobrem ijs ab eius aſſumptione abſtinendum eſt, qui aliquam in illis partibus noxam patiuntur. hæc Meſues. Cæterùm necat Aloe uentris tineas ex lacte, uel melle ſumpta: aut umbilico tenus appoſita, bubalo felle, & aceto ſubacta.

ABSINTHIVM.

Planta, quæ Græcis ἀλόη, Latinis etiam Aloe uocatur: Mauritanis, Saber, Paber, ſiue Sabar: Italis, Aloe: Germanis, Alepatic, & Bitter aloes: Hiſpanis, Hierua baboſa: Gallis, Aloes, ſeu Perroquet. Nomina.

Abſinthium. Cap. XXIII.

ABSINTHIVM, aliqui bathypicron, herba uulgò cognita. Præſtantius in Ponto, & Cappadocia, in mõte Tauro naſcitur. Vim habet calfaciendi, & adſtringendi. Bilem expurgat, quæ & ſtomacho, & uentri inhæſit: vrinam cit, & crapulam præſumptum arcet. ad inflationes uentris, & ſtomachi dolores prodeſt, cum ſeſeli, & nardo Gallico potum: faſtidia diſcutit, & arquatos ſanat madefacti dilutum, aut decocti ius, quotidie tribus cyathis hauſtum: menſes cit potum, aut cum melle appoſitum. Contra fungorum ſtrangulationes conuenienter ex aceto bibitur: aduerſatur ixiæ uenenis cum uino: item cicutæ, & muris aranei morſibus, & draconi marino. Anginæ eo cum melle, & nitro perunguntur, & epinyctides ex aqua. Ad ſugillata, & oculorum caligines, ex melle illinitur: item auribus, ſi manat ſanies. Dentium, auriumque dolores decoctum vaporis ſuffitu compeſcit. Decoctum in paſſo dolentibus oculis oblinitur: item præcordijs, & iecinori, tritum cum cerato cyprino: ſtomacho quoque longa ualetudine laboranti cum roſaceo: cum ficis autem, aceto, & loliacea farina, aquæ inter cutem, lienoſisque ſubuenit. Vinum ex eo fit, quod abſinthiten uocant, præſertim in Propontide, & Thracia, quo ad antè dicta vtuntur, cum febri carent: alioquin in æſtate propinant, & acceptam huic vino incolumitatem referunt. Inſparſum arcis abſinthium, veſtes ab erodentium iniuria vindicat: culices ex oleo perunctum abigit, & à corpore arcet: atramentum librarium diluto eius temperatum, literas à murium eroſione tuetur. Exiſtimatur liquamentum eoſdem præſtare effectus: attamen potionibus improbatur, quoniam ſtomachum malè habet, & capitis ciet dolorem. Sunt qui cocta amurca, liquamentum adulterant.

ABSINTHIVM MARINVM.

Abſinthium Marinum. Cap. XXIIII.

ABSINTHIVM marinum, quod aliqui Seriphium vocant, copioſiſsimum in Tauro monte, iuxta Cappadociam, & in Taphoriſi Aegypti gignitur: quo Iſiaci pro oliuæ ramo utuntur. Herba eſt tenuis, abrotoni parui ſimilitudine, referta minutulis ſeminibus, ſubamara, ſtomacho inimica. Ea grauiter olet, & cum quadam calfactione adſtringit. Per ſeſe, aut cum oryza cocta, interaneorum animalia, teretesque tineas, adiecto melle enecat. aluum læuigat: cum edulio autem, vel lenticula decocta, eadem præſtare poteſt. Pecora maximè pingueſcunt hoc pabulo. Tertium genus abſinthio aſſignatur, quo Gallia alpibus finitima ſcatet. Id patrio nomine Santonicum uocant, regionis, in qua naſcitur, cognomento, abſinthio non diſsimile: verùm ſubamarum eſt, non adeò ſeminis fœcundum. Eadem quæ ſeriphium poteſt.

Abſinthiorũ cõſideratio.

ABSINTHII genera tria hîc à Dioſcoride traduntur, nempe uulgare noſtrum, marinum, quod Seriphium uocant, & Santonicum, quo Gallia alpibus finitima abundat. Abſinthium, quod in Ponto naſcitur, cæteris præſtare ad iecinoris, & uentriculi inflammationes libro undecimo capite decimoſexto Methodi medendi prodidit Galenus, ſic ſcribens. Cùm autem duplex in omnî Abſinthio facultas, & qualitas ſit, ueluti in libris de medicamentis eſt traditum, utique in Pontico adſtringendi qualitas non parua eſt. In reliquis omnibus amara quidem qualitas eſt uehementiſſima, adſtrictio uerò (quam ſaltem guſtu agnoſcas) aut planè obſcura, aut prorſus nulla ſentitur. Proinde Ponticum ad iecinoris, & uentris phlegmonas eligi præſtat. Porrò id eſt tum folio, tum flore longè quàm cætera abſinthia minore. Odor quoque huic non modò non inſuauis; uerùm etiam aromatum quid præferens: reliquis omnibus eſt fœdus. Quare hæc fugere conueniet, & Pontico ſemper uti. hæc Galenus.

absynthiũ ponticum

Quorundam errores.

Cuius auctoritate freti credidere recentiorum nonnulli, Ponticum abſinthium à communi noſtrate ſpecie non parum differre, quemadmodum Seriphium, & Santonicum. Sed equidem nullo alio diſcrimine alterum ab altero diſsidere crediderim, quàm quòd Ponticum ſit climatis illius temperie, & folijs, & floribus noſtrate longè minoribus: quin & eam ob cauſam adſtrictoria facultate, ac etiam odore præcellat. Quod abunde declarauit Galenus libro VI. ſimplicium medic. ubi de Abrotono agit, cùm inquit. Abrotoni duæ ſunt ſpecies, altera quam marem, altera quam fœminam nuncupant. quod ipſum definitum eſt, tum apud Dioſcoridem, tum apud Pamphilum, aliosq; innumeros. At aliud eſt ab eo Abſinthium, cuius rurſum tres ſtatuendæ ſunt ſpecies, quarum unam eodem cum genere ipſo nomine appellitant, cuiuſmodi potiſſimùm eſt Ponticum, alterum Seriphum, tertium Santonicum. hæc ille. Quocirca rectè quidem ſenſiſſe uidetur Dioſcorides, quòd in uulgaris Abſinthij genere Ponticum præ cæteris commendauerit. Ex his igitur palàm eſſe puto, ſpecie quidem à noſtrate non differre abſinthium, quod in Ponto gignitur; ſed quibuſdam tum facultatibus, tum qualitatibus tantùm. Abſinthium autem huiuſmodi, quod cæteris præſtantius ſit, non ſolùm in Ponto naſcitur, uerùm etiam in Hungaria, Tranſyluania, & Bohemia. Huic omnibus planè notis cum eo conuenit, quod Galenus deliniauit. Etenim id folio, caule, flore, ac ſemine conſtat longè, quàm commune noſtrum Abſinthium, minoribus. Saporem habet amariuſculum, cui non parua adſtringendi uis coniuncta eſt. Odorem etiam ſpirat (ut Galenus teſtatur) non inſuauem, ita ut odorati nonnihil reſipiat. Meſues, ut Syluius doctiſſimè adnotauit, neſcio tamen qua ratione ductus, Ponticum, Romanum appellat. Monachi uerò, qui in Meſuem commentarios ſcripſerunt, putant magno quidem errore, id Meſui Romanum abſinthium eſſe, quod non modò in agro Romano, ſed etiam in uniuerſa Italia prouenit. Plinius lib. XXVII. cap. VII. Ponticum ſcribit multò Italico amarius eſſe. in quo ſanè Galeni ſententiæ & refragatur, & errat. Ponticum abſinthium efficacem uim obtinet ad aquam intercutem, ut mihi iam ſæpius experimento compertum eſt. Equidem quoſdam noui hydropicos quaſi deploratos, qui ex longo eſu comarum eius, quæ ſaccharo adſeruatæ fuerant, ſanitati reſtituti ſunt.

absynthium ponticum saccharatum

Parandi ratio hæc eſt: Sumito comarum recentium abſinthij Pontici libram unam: ſacchari albiſſimi libras tres. Comas illas tundito in mortario lapideo: deinde ijs optimè tuſis ſaccharum in puluerem tritum adijcito: rurſus omnia ſimul tantiſper tundito, donec in unum corpus redigatur: mox ad uſum recondito. Ex abſinthio ita ſaccharato ſemuncia quotidie aſſumitur tribus horis ante cibum.

Sunt porrò qui putent ſemen illud, quod officinæ Sanctum cognominant, quodq; ſaccharo circundatũ contectumq; necandis interaneorum uermibus præbent, Abſinthij marini eſſe ſemen. Attamen, ut fatentur rei herbariæ periti, qui ex Gargano Apuliæ monte inter multa ſimplicium genera, ſemen hoc ad nos comportant, à planta quadam profertur Abſinthio noſtrati paululum abſimili. Ex quo facilè (ut mea fert opinio) conijci poteſt, id potius eſſe Santonici abſinthij ſemen, quàm Seriphij: præſertim quòd Sanctum illud nomen non aliunde, quàm à Santonico deductum eſſe uideatur. Cæterùm procul dubio hallucinari deprehenduntur qui Canabel Serapionis ſemen ſanctum interpretantur, cùm longè admodum hæc inter ſe differant. Quippe Serapioni nil aliud eſſe Canabel conſtat, quàm terra tenuiſſimo ſabulo perſimilis: quæ (ut ipſe ait) unà cum pluuia è cælo decidit, cuius non modò apud Arabes ad interaneorum tineas necandas; uerum & ad fictilia fracta conglutinanda increbuit uſus.

Fuch. lapſus.

Abſinthium marinum, ſiue Seriphium, in quàm plurimis tam Tyrrheni, quàm Adriatici pelagi litoribus prouenit, præſertimq; Aquileienſibus, & Tergeſtinis. Sed Fuchſium ſuſpicor illud non cognouiſſe: ſiquidem quod in ſuis clariſſimis commentarijs magno uolumini appictum ſpectatur, abſinthium marinum non eſt. Quod cùm fortaſſe & ipſe animaduertiſſet, in paruo ſimplicium libello ſententiam mutauit. Veruntamen non prius ab hoc errore ſeſe uindicauit, quàm in alium inciderit: quippe quòd eandem plantam pro ſyluestri naſturtio perperàm, meo iudicio, depinxerit. Marinum itaq; abſinthium cùm primùm è terra erumpit, folio eſt abſinthio ſimili, craſſiore tamen. Sed poſtquàm adoleuerit, & caules ediderit, mutatis in longum foliolis, ijsq; præſertim quæ ubiq; caulem ambiunt, abrotonum æmulatur, non tamen folijs eſt adeò par uis. Semen profert exiguum, copioſumq;, abrotoni modo inter folia erumpens, atq; in ſummitate caulis ferè racemoſum, ut hæc pictura eius demonſtrat, amari, & adſtringentis guſtus.

Monachorũ opinio falſa.

Volunt patres illi reuerendi, qui Meſuem cõmentati ſunt, tantùm ſuperficie tenus Abſinthium uulgare amareſcere, imis uerò partibus dulceſcere, ob idq; guſtui gratum eſſe. Vnde etiam aquam, quæ ab eo ignium ui diſtillat, dulcem potius, quàm amaram ſentiri contendunt. Qua in re ij parum rem naturalem callere deprehendũtur. nam quòd Abſinthij ſtillatitia aqua ſit dulcis, non ex eo fit (quãtum equidem ſentio) quòd Abſinthium ipſum conſtet extima parte amarum, medullitus uerò dulce; ſed quoniam cùm exteriores illæ partes, quibus amaror ineſt, admodum ſint tenues, ac in uaporem facilè reſolubiles, ignis calore tenuiores factæ, non magno quidem labore reſoluuntur: euenitq; ob hoc, ut ſtillatitia, quæ inde fluit aqua, omnis ſit amaritudinis expers. Præterea dulcedo, quæ in ipſa inuenitur, non ab intimis Abſinthij partibus emanat, ſed eam tantùm à plumbeis inſtrumentis, quibus conficitur (ut diuturna docet experientia) prouenire comperimus. Nam ipſius dulcedinis qualitas non modò in Abſinthij ſtillatitia aqua ſentitur, ſed etiam in quáuis alia, quæ ex herbis temperamento calidis extrahatur. Siquidem cùm plumbeum inſtrumentum huiuſcemodi herbarum uaporibus tum actu, tum

potentia

potentia excalfacientibus, terrena quadam ſubſtantia ſuperficie tenus inficiatur, quæ actutum in dulciſſimam uelut ceruſſam conuertitur, nõ mirum quidem uidetur, ſi aquæ inde manantes aſcititia dulcedine imbutæ, guſtu dulces percipiantur. Quod quidem ijs non euenit abſinthij ſtillatitijs aquis, quæ duplici uaſe uitreis organis, calentis aquæ balneo conficiuntur. nam hæ ſufficienter amareſcere cognoſcuntur, nec tantillum quidem dulcedinis guſtantibus præbent. Euenit ſanè hoc, quoniam balneum ſuæ ipſius aquæ humiditate, partes tenuiores illas retinet, conſeruat, ac cohibet. Quo fit, ut non adeò in uaporem uertantur, quemadmodum cum illis fieri ſolet, quæ carbonum, & lignorum uiolento igne in auram euaneſcere coguntur. Dulcedine præterea carent, eo quòd à uitreis organis, quibus eliciuntur, nullam aſcititiam qualitatem recipiant. Quare ſatius, mea quidem ſententia, eſſet, ut otium, quod ſupereſt, conſumerent monachi in re chriſtiana, & medici in re medica, & ſinguli de arte ſua bene mereri diſcerent: uel ſaltem quiſq; quam rectè inſtituit, uitam ſequeretur.

Abſinthij meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Abſinthium adſtrictoriam, & amaram, & acrem ſimul qualitatem poßidet, excalfaciens pariter, & extergens, & roborans & deſiccans. Proinde bilioſos uentris humores per egeſtionem infernam propellit, ac per urinas euacuat. Magis autem quod in uenis eſt bilioſum, per urinas expurgat. Ob hæc contentam in uentre pituitam, oblatum nihil adiuuat. Sic neq; ſi in thorace, aut pulmone contineatur: nam adſtringens in eo facultas, quàm amara, ualentior eſt. Porrò quòd inſit quoq; acrimonia, idcirco maiori portione calidum eſt, quàm frigidum. At ſi opus eſt generatim comprehenſam eius temperiem ſecundùm primas circumſcribere facultates (etſi anomœomeres & diſſimilare ſit) calidum ipſum dixerim primi exceſſus, ſiccum tertij. Succus autem eius longè quàm herba ipſa, calidior eſt. Sed cùm de Abſinthio marino, ſiue Seripho ageret lib. VIII. ſimplicium medicamentorum: Seriphum, inquit, ſpecie, & guſtu abſinthio ſimile eſt. Id quod de Santonico ſcripſit Dioſcorides, cùm tradiderit magis cum abrotono conuenire Seriphium, quàm cum abſinthio. Quamobrem relinquitur ſuſpicio, quòd aut Dioſcoridis, aut Galeni ſcriptura ſit hoc loco librariorum incuria deprauata. Abſinthij uires ex Gal.

Herba, quæ Græcis ἀψίνθιον, Latinis item Abſinthium appellatur: Arabibus, Aſſinthium: Italis, Aſſenzo: Germanis, Vuermuot, Eltz: Hiſpanis, Aſentios, Aloſna: Gallis, Aluyne, & Abſince. Nomina.

ABROTONVM MAS.

ABROTONVM FOEMINA.

Abrotonum. Cap. XXV.

ABROTONVM duorum eſt generum. Fœmina quadam arboris ſpecie fruticans, candicat, circum ramulos folijs, ſeriphi modo, minutim inciſis: floribus referta eſt, comantibus in ſummo, fulgore auri, corymbis. quod per æſtatem prodijt, ſuauiter olet, cum grauitate quadam, & amaro guſtu. Id genus Siculum eſſe conſtat. Alterum mas uocatur, ſarmentoſum, gracilibus ramulis uti abſinthium.

ſinthium. Plurimum in Cappadocia gignitur, & Galatia Aſiatica, atq; in Syriæ Hierapoli. Vtriuſque ſemen crudum tritum, & feruefactum ex aqua, in potu auxiliatur orthopnoicis, conuulſis, ruptis, coxendicibus, vrinæ anguſtijs, menſibus ſuppreſsis, aut remorantibus. In uino potum exitialium uenenorum antidotum eſt: horroribus ex oleo illinitur. Serpentes & ſubſtratu, & nidore fugat: contra ictus eorum cum uino potum prodeſt, priuatim efficax contra ſcorpionum, & phalangiorum uenena. Oculorum inflammationibus commodè illinitur cum cotoneo cocto, aut pane. tritum cum farina hordeacea, decoctumque tubercula diſcutit. Irini compoſitionibus admiſcetur.

Abrotoni cõſideratio.

Quorundam error.

ABROTONVM *mas planta eſt uulgaris notitiæ. Cuius duo obſeruauimus genera, hortenſe, & per ſe in campeſtribus naſcens, tenuioribus folijs, & minutiore ſemine. Quod uerò fœmineo generi adſcribitur, non omnibus notum eſt: non ideo, quòd & ipſum frequentiſsimum non ſeratur in hortis; ſed quòd à paucis pro Abrotono fœmina cognoſcatur. Quandoquidem id alij Cypreſſum, alij Santolinam uulgò appellant, alij uerò marinum eſſe abſinthiũ exiſtimant. Sed ij profectò falluntur: quippe Santolina uulgò uocata, nil ſanè aliud eſt, quàm Abrotonũ fœmina. Quòd primùm (ut Dioſcorides inquit) arboris ſpeciem quandam repræſentet, unde & à quàm plurimis Cypreſſus uulgò dicta eſt. Deinde quòd candicantibus conſtet folijs, circum ramulos minutim inciſis, floribus aureis, orbiculatis, caulem ſummum, æſtatis & autumni tempore, corymborum modo comantibus. Poſtremò quòd in uniuerſum ſuauiter oleat cum grauitate quadam, & amaro guſtu. Ex hac equidem delineatione adducor, ut decernere non dubitem, hanc plantam, quàm uulgus Cypreſſum, ſiue Santolinam appellat, eſſe Abrotonum fœminam. Hinc itaq; Fuchſium alioqui rei herbariæ gnarum erraſſe crediderim, quòd pro fœminei generis Abrotono plantam ſubiecerit ab eo longè diuerſam. Qui etſi Santolinam ſeorſum poſtea depinxit; non tamen eam Abrotoni fœminæ nomine agnouit, ſed herbariorum, ut arbitror, uulgum ſecutus, eam Chamæcypariſſum, hoc eſt, pumilam cupreſſum nuncupauit, eiuſq; nullam à Græcis factam fuiſſe mentionem falsò credidit.*

Veronicæ cõſideratio.

Cæterùm quòd Goritienſes Abrotonum marem Veronicam appellent, ea ſanè planta mihi in mentem uenit, quæ recentiorum quibuſdam VERONICA *uocatur, magnis (ut aiunt) inſignita uiribus. Hæc duum eſt generum. Mas, quæ humi repit, caule eſt dodrante maiori, rubeſcente, lanuginoſoq;: folijs oblõgis, nigricantibus, hirſutis, & in ambitu ſerratis. Flores edit purpureos circa ſummum caulem emicantes, & ſemen in ſiliquis, loculi formam referentibus. Radice nititur tenui, quæ in plures diuaricatur partes. Fœmina caule exit lanuginoſo, folijs rotundioribus, minimè laciniatis, ſubpinguibus. Flores profert in luteo purpuraſcentes: ſemen in uaſculis rotundis incluſum: radicem uerò maris æmulam. Naſcitur in locis aſperis, & incultis. floret Iunio menſe. Guſtu quidem adſtringens, & amara eſt: unde conijcere licet, eam eſſe tum excalfaciendi, tum ſiccandi ui præditam. Medetur cruentis uulneribus, ac etiam diuturnis ulceribus. Sunt, qui dicunt quendam Francorum regem elephantiaſi laborantem à uenatore ſuo hac tantùm herba fuiſſe ſanatum. Tumores præterea in uniuerſum diſcutit, præcipuè qui in ceruice emergunt. Nec deſunt, qui illam ſummis laudibus efferant ad peſtiferas febres, ad tabidos, & iocineris, & lienis infarctus.*

Abrotoni uires ex Gal.

Sed ut noſtrum ſequamur inſtitutum, iam Abrotono medicinæ reddendæ ſunt ex Galeno, qui lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ita de eius uiribus poſteritatis memoriæ ſcriptum reliquit. Abrotonũ calidum, & ſiccum facultate, in tertio ordine ſeu receſſu poſt media ſitum eſt. Inueniemus autem eius temperamentum non minimè quidem & ex guſtu ducta coniectura, ut pote cùm ſit admodum amarum. Porrò ſaporem eiuſmodi, cùm terrenæ ſit eſſentiæ, à largo calore extenuatum oſtendimus. Itaq; non inſtrenuè & excalfacit, & deſiccat. Nam ſiue comam cum floribus (reliqua enim eius palea inutilis eſt) contuſam ulceri puro illinas, mordax, & irritans uidebitur: ſiue eo in oleo macerato, caput, aut uentrem perfundere uoles, admodum calefacere reperies. Quin & ſi qui per circuitum rigoribus capiuntur, eos ante inuaſionem rigorum hoc uoles confricare, minus utiq; rigore concutientur. imò & ſenſus quidem protinus ubi admotum fuerit, ipſum calfacere percipit. Porrò quòd lumbricos interimat, par eſt, nimirùm cùm ſit amarum. Scies autem protinus, quòd & digerendi, & incidendi quandam uim habeat: ſed & quòd magis quàm Abſinthio id ipſi neceſſariò inſit, in promptu erit colligere. Primùm quidem ex guſtu: pauciſſimæ ſiquidem acerbitatis particeps Abrotonum eſt, non paucæ uerò Abſinthium. Deinde ex eo quòd inimicum ſit ſtomacho Abrotonum, uelut etiam Seriphum: gratum uerò, & amicum Abſinthium. Siquidem de iſtis ſuprà oſtenſum eſt, quòd amarum ipſum per ſe omnifariam infenſum ſit ſtomacho: auſterum uerò, aut acerbum, aut in ſumma adſtringens ſtomacho utile & amicum. Porrò ubi qualitates hæ inuicem permiſtæ fuerint, quæ uehementior fuerit, ea utiq; uicerit. Cæterùm Abrotonum uſtum calidum, & ſiccum facultate eſt, magis adhuc quàm cucurbita ſicca uſta, & anethi radix. Illa enim ulceribus humidis ſimul & citra phlegmonem callo induratis conueniunt: ac proinde maximè ulceribus, quæ in pudendorum præputijs ſunt, competere uidentur. At cinis Abrotoni ulceribus omnibus mordax eſt: ac idcirco cum oleo tenuium partium, cicino ſcilicet, aut rhaphanino, aut ſicyonio, aut ueteri, & maximè Sabino, ad alopecias accommodatur. Barbam quoq; ſegnius tardiuſq; enaſcentem cum aliquo dictorum oleorum elicit: ſed nec minus illis, lentiſcino maceratum. Quippe pro eo quòd tenuium eſt partium, rarefaciendi uim obtinet, et mordax eſt, & calidum. quas utiq; maximè eius facultates nouiſſe oportet, nec quicquam præterea particulare in hoc tractatu requirere.

Nomina.

Id Græci ἀβρότονον *dicunt, quod etiam Latini Abrotonum: Mauritani, Catſum, Keſum, ſeu Gaiſſum: Itali, Abrotano: Germani, Stabuuertz, Scheſzuuertz, & Gertuuurtz: Hiſpani, Abrotano, & Hierua lombriguera: Galli, Auron, Auronne, & Garderobbe.*

Hyſſopum. Cap. XXVI.

HYSSOPVM, herba nulli non cognita, duum generum eſt, montanum, & hortenſe. Optimum eſt Cilicium. Vim habet extenuandi, & calfaciendi. Decoctum cum ficis, aqua melle & ruta, po-

tumque

HYSSOPVM.

tumq́ue peripneumonicis, diuturnæ tuſsi, ſuſpirioſis, deſtillationibus, & orthopnoicis auxiliatur: tineas enecat. Idem facit, ſi cum melle delingatur. craſſum humorem per aluum extrahit, decoctum ex aceto mulſo epotum. Ad ſubducendam aluum cum ficis viridibus detritis manditur: vehementiusq́ue addita iri, cardamomo, aut irione, deijcit: colorem in corpore fouet. Lieni, & aquæ inter cutem, cum fico nitroq́ue, inflammationibus quoque ex vino illinitur: cum feruente aqua impoſitum, ſugillata diſcutit. cum decocto ficorum, optimè anginis gargarizatur. Decoctum cum aceto dentium dolorem in collutione ſedat: inflationes auricularum uaporis ſuffitu diſcutit.

Hyſſopi conſideratio.

Opinio reprobata.

Non modò ſunt, qui dubitent, an uulgare Hyſſopum legitimum appellari poßit; ſed & qui certò credant, id ipſum cum Dioſcoridis Hyſſopo nullam habere cognationem. Horũ opinionem ſequuntur Monachi illi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, argumento quòd ſcripſerit Dioſcorides (ut Marcellus interpretatur) origanum Heracleoticum folio eſſe hyſſopi, non tamen habere umbellam hyſſopi modo rotæ figura in orbem circumactã, ſed multifidam, & ueluti diuiſam. Quæ quidem nota non uiſitur in noſtrate Hyſſopo, ut quod flores ſpicatos proferat, non autem digeſtos in umbellam rotæ modo circumactam. Quo fit, ut non ab re illi dubitauerint, an uulgare Hyſſopum legitimum ſit; hi uerò crediderint, eo omnino nos eſſe deſtitutos.

Marcelli mala interpretatio.

Cæterùm mihi iam compertum eſſe puto, hos omnes in dubio, & errore uerſari peruerſa Marcelli interpretatione deceptos. quandoquidem ſe aliter habet uulgata Dioſcoridis lectio (cui etiam Oribaſius, & uetuſti quidam Græci codices adſtipulantur) quàm uerterit Marcellus: ita enim Græcè legitur. Ὀρίγανος ἡρακλεωτική, οἱ δὲ κονίλην καλοῦσιν, φύλλον ἔχει ἐμφερὲς ὑσσώπῳ. σκιάδιον δὲ οὐ τροχοειδές, ἀλλ' ὥσπερ διηρημένον. *id eſt. Origanum Heracleoticum, quod alij Cunilam uocant, folium habet hyſſopo ſimile: umbellam autem non in rotæ ſpeciem orbiculatam, ſed ueluti multifidam. hæc Dioſcorides. Ex quibus palàm eſt, non comparaſſe Dioſcoridem origani flores ipſius hyſſopi floribus, ut perperàm Marcellus uertit, cùm abſolutè dixerit, nulla facta cum Hyſſopo comparatione, Origano umbellam eſſe non in rotæ modum orbiculatã, ſed ueluti multifidam. Illud inſuper hac in re non paruam ambigendi anſam præbuit, quòd Dioſcorides libro IIII. in Chryſocomes capite prodidit, cùm inquit. Chryſocome palmi altitudine fruticat, comam habens ſpecie corymborum, hyſſopo ſimilem. Veruntamen ſi quis præſtanti iudicio Dioſcoridis uerba accuratè perpenderit, illa ſanè nihil eorum ſententiæ refragari comperiet, qui Hyſſopum, quo paßim utimur, legitimum eſſe contendunt. Siquidem in plantis coma, probatißimorum auctorum teſtimonio, non ſolùm de floribus, & corymbis intelligitur; ſed etiam de folijs, & ramuſculis, dummodo hæc hilari quadã uenuſtate plãtam totam, uel ſumma eius exornent. Vnde rectè Plinius lib. XII. cap. XXV. balſamo folium proximum rutæ, perpetua coma reddidit. Item Virgilius lib. IIII. Georgicorum perpulchrè cecinit.*

Ille comam mollis iam tum tondebat acanthi.

Ex his perſpicuum fieri arbitror, Chryſocomen coma, hoc eſt folijs, & ramuſculis hyſſopo eſſe ſimilem, non autem ipſis corymbis, quibus fortaſſe in uniuerſum ſcatet. Quamobrem hìc nullus, quãtum equidem ſentio, relinquitur amplius dubitandi locus. Sed quòd Hyſſopum communis uſus, uerum, legitimumq; ſit, nobis manifeſtè demonſtrat Symphytũ petræum à me (ut ſpero) proximis annis repertum, quòd folia uulgari hyſſopo ſimilia proferat. Nam cùm ſcribat Dioſcorides, Symphytum petræum folio eſſe origani, Origanum uerò folia habere hyſſopi, clarißimum præbet argumentum, quòd hyſſopum, quo paßim utimur, ſit uerum. Quinetiam cùm idem auctor tradiderit, Hyſſopum duorum eſſe generum, nempe montanum, & hortenſe, & utrunq; genus in noſtrate paßim habeatur omnibus notis ſimile, non modò opinionem auget, hoc legitimum eſſe Hyſſopum; ſed omnem quoq; litem dirimit. Huc præterea alia accedit ratio, quòd cùm Dioſcorides congeneres, uel ſimiles plantas ſeriatim coniunctéq; deſcribere conſueuerit, ſtatimq́; poſt hyſſopum ſtœchadem repræſentauerit, quæ folio, & ſpicato flore hyſſopum noſtrum admodum æmulatur, oſtendit quidem hallucinari eos, qui hyſſopum hoc non legitimum eſſe hactenus iuerunt inficias. Adde etiam quòd idem (ut experiẽtia comprobat) ijs omnibus polleat uiribus, quas illi reddidit Dioſcorides. Hyſſopum montanum in comitatu Goritienſi Saluatino monte frequentißimum naſcitur, facie, floribus, & coma hortenſi non abſimile, rudiore tamen folio, & guſtu amariore, nec uſqueadeò acri. Miteſcit tamen, ſi tranſplantetur in hortis, fitq́; hortenſi ſimile, exuta ſylueſtri natura.

Hyſſopi uires ex Galeno, & Meſue.

Hyſſopi paucis meminit Galenus lib. VIII. ſimpl. medicamentorum, ſic inquiens. Hyſſopum deſiccat, & excalfacit ordine tertio: ſed & tenuium eſt partium. Hyſſopi quoq; uires deſcripſit Meſues, ita ad ſenſum ſcribens. Hyſſopum hortenſe pituitam facilè deijcit, quanuis dixerint aliqui, quòd & atram bilem educit addito foßili ſale, aut Indo.

GRATIOLA.

Indo. At ipſum pituitam purgare manifeſto experimento conſtat, præſertim quæ in pectore, ac pulmone continetur. Facit hyſſopum ad pituitoſos tum cerebri, tum neruorũ affectus: quòd non modò mundet; ſed quòd etiam roboret. Quin & pectus, & pulmonem detergit, præſertim ſenibus, quorũ pectus lenta, craſſaq; pituita refertum eſt: quo fit, ut aſthmaticis, & tuſſientibus opituletur. Diſcutit hyſſopi uſus contumaces inflationes, cibi appetentiam inuitat, menſes & urinam ciet, & febrium horrores excutit: uiſum acuit. Melle commiſtum interaneorum tineas necat, nitri tamen addito momento. Oleum, quod tum folijs, tum floribus paratur, neruos algore affectos inunctum ſanat, & roborat. Poteſt eadem & montanum, atque etiam hæc omnia efficacius præſtat. hactenus Meſues.

Gratiolæ hiſtor. & uires.

Cæterùm nonnulli crediderũt herbam illam, quæ uulgò ab aliquibus GRATIOLA uocatur, ab alijs Gratiadei, à quibuſdam etiam, ut à Foroiulienſibus, Stanca cauallo, quòd equi eius pabulo mirè defatigentur, eſſe Hyſſopum illud montanum, de quo Meſues in ſuis ſcriptis mentionem fecit. Sed ij, omnium ferè iudicio, euidentius hallucinati ſunt, quàm ut pluribus demonſtrare ſit opus. Quoniã uerò in Gratiolæ herbæ ſic dictæ ſermonem incidimus, hic locus poſtulat, ut de ea aliquid dic.amus. Naſcitur hæc in locis humidis, præcipuè in pratis uliginoſis, prouenit etiam in paluſtribus. Herba eſt, quæ dodrantalem altitudinem excedit, caule quadrangulari, folijs hyſſopi latioribus, & longioribus. florem fert in purpura albicantem, inter folia erumpentem quæ caulem ambiunt. Guſtu herba hæc amariſſima eſt, quo etiam quadántenus adſtringens ſentitur. Aluum uehementer purgat, tam recens quàm ſicca ſumpta bilem, pituitamq; tr.hit. Vulneribus celeriter medetur, trita & ſuperpoſita.

Nomina.

Herba ὕσσωπος Græcis dicta, Latinis Hyſſopum appellatur: Arabibus, Cyfe, Iufa, ſeu Iabes: Italis, Hiſſopo: Germanis, Firch hyſſop, & Hoſter hyſſop: Hiſpanis, Hiſſopo hierua, et Hiſſopilho hierua: Gallis, Hiſſope.

STOECAS.

Stoechas. Cap. XXVII.

STOECHAS, iuxta Galliam inſulis eiuſdem nominis è regione Maſsiliæ gignitur: vnde cognomentum accepit. Herba tenuibus ſurculis, coma thymi, longiore folio, ſubamara guſtu, & aliquantùm acris. Cuius decoctum, hyſſopi modo, ad pectoris uitia efficax eſt. Antidotis utiliter miſcetur. Viſcera omnia, & uniuerſum animantis habitum extenuat, confirmat, & ab obſtructionibus & farctu liberat.

Stœchadis cõſideratio.

STOECHADEM officinarum uulgus Sticados appellat. Naſcitur hæc non modò in Gallia (ut Dioſcorides ſcribit) ex aduerſo Maſſiliæ in inſulis illis, quas Stœchadas uocant; ſed & in Arabia, unde cum alijs mercimonijs, quæ ex Alexandria aduehuntur, Venetias cõportatur. Quapropter tam à medicis, quàm à ſeplaſiarijs, indito ab Arabia cognomento, hodie Arabica nuncupatur: etſi Maſſilienſis pelagi ſtœchas plerunque Arabicæ uicem expleat. Prouenit præterea in nonnullis Italiæ locis, uerùm ea cæteris in Italia præſtat, quæ ex Gargano Apuliæ monte aduehitur. quanquam omnium probatiſſima eſt peregrina, quæ ex Arabia defertur: hanc deinde ſequitur, quæ in Stœchadibus inſulis naſcitur, à quibus primùm nomen adinuenit.

Stœchadis uires ex Gal.

De Stœchade uires ſcripſit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Stœchadis guſtu quidem qualitas amara eſt, & mediocriter ſubadſtringens. Cæterùm temperies compoſita, nempe ex terrena eſſentia frigida exigua, unde ſanè adſtringit: & ex attenuata altera terrena copioſiore, à qua utiq; amara eſt.

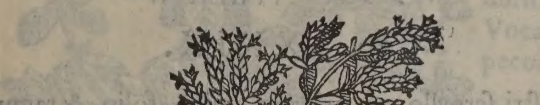
Ob utrorunque uerò conuenientiam & coitum, obſtructione liberare, extenuare, extergere, roborareq́; tum uiſcera omnia, tum totius corporis habitum eſt nata. Suprà nanque oſtenſum eſt, quòd quæ ex eiuſmodi eſſentijs conſtant medicamina, dictos effectus reddere poßint. Huius quoque meminit Meſues, ita de eius uiribus diſſerens. Sthœchas deijcit tum pituitam, tum atram bilem: cerebrum, neruos, ac ſenſuum omnium organa mundat, ac roborat. Prodeſt contra frigidos morbos qualeſcunque ſint, ideoq́; comitialibus conueniens remedium habetur, addita Scilla, aut eius aceto. Balnea, fomenta, ac laconica, quæ ex ipſius tum decocto, tum uapore fiunt, occluſos narium meatus aperiunt: neruorum, & compaginum cruciatus mitigant: ac interna uiſcera frigido humore affecta roborant. Abſtinendum tamen ab ea bilioſis eſt, præſertim ſi eorum uentriculus ſit bile refertus: nam eos maximè turbat, nauſeam commouet, ſitim accendit, & calore quodam moleſtißimo uniuerſum afficit corpus. Ex Meſue.

Quæ planta Græcè ϛοιχὰς, *Latinè item Stœchas nominatur: Arabicè, Aſtochodos, Aſtuhorados, ſiue Aſtuchudes: Italicè, Stechade: Germanicè, Stichas kraut: Hiſpanicè, Cantueſſo: Gallicè, Stechados.* Nomina.

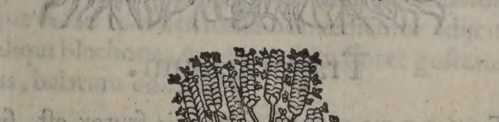
Origanum. Cap. XXVIII.

ORIGANVM Heracleoticum, quod & cunilam uocant, folium habet hyſſopo non diſsimile: vmbellam autem non in rotæ ſpeciem orbiculatam, ſed ueluti multifidam: ſemine in ſummis uirgis haudquaquam denſo. Excalfacit: unde decoctum cum uino potum demorſis à ſerpente conuenit. qui autem cicutam, aut meconion hauſerunt, ijs ex paſſo: ſi uerò gypſum, aut ephemeron, ex aceto mulſo propinatur. ruptis, conuulſis, hydropicis cum fico eſui datur. Aridum acetabuli menſura potum in aqua mulſa, atros humores per aluum extrahit: menſes ciet, & tuſsi cum melle linctum medetur. Ad pruriginem, pſoras, regiumque morbum, decocti ius in balneis prodeſt. Succus uirentis, tonſillas, vuam, & oris ulcera ſanat, & per nares ex oleo irino infuſum trahit. aurium dolores cũ lacte mulcet. Conficitur ex eo, & cepis, & rhoe, quo ad obſonia utuntur, uomitorium medicamentum, his omnibus in cupreo uaſe per dies bis uicenos inſolatis, dum caniculæ ſydus flagrat. Herbæ autem ſubſtratu ſerpentes fugantur. Quæ onitis appellatur, candidiore eſt folio, & hyſſopo ſimilior. Semen ueluti coniunctos corymbos habet. Vis ei origani Heracleotici, ſed multò inefficacior. Syluestre origanum, aliqui panaces Heraclion, alij cunilam uocant, ex quibus eſt Nicander Colophonius. Folijs eſt origani: ramulis tenuibus, dodrantem altis: in quibus umbellæ anethi inſunt, flores candidi: radix tenuis, ſuperuacua. Peculiariter percuſsis à ſerpente: folia, & flores ex uino poti auxiliantur.

ORIGANVM HERACLEOTICVM.

ORIGANVM ONITIS.

ORIGANVM SYLVESTRE.

TRAGORIGANVM.

Tragoriganum. Cap. XXIX.

TRAGORIGANVM tenuis frutex eſt, ſyluestri ſerpyllo, aut origano ſimilis, folio, & ramulis. Quibuſdam in locis lætius, uirentiusq; inuenitur, & latioribus folijs. ſatis glutinoſum. Alterum exilibus ſurculis, ac tenuibus folijs, quod aliqui praſium uocauere. Optimum eſt Cilicium, & Cretenſe, & Smyrneum, & in Chio, Cooq; proueniens. Omnia excalfaciunt, urinam cient, aluo accommodantur. Decocto poto bilem deijciunt: lienoſis ex aceto bibere prodeſt: contra pota ixiæ venena in uino bibuntur: menſes trahunt: peripneumonicis, tuſsientibus, ex melle in eclegmate dantur. Grata, ac mitis eorum potio eſt: quare cibum faſtidientibus, & ſtomacho acida ructanti, imbecilloque præbetur: item ſi à maritima iactatione nauſea, & æſtus præcordiorum excitetur. Tumores uerò cum polenta illita diſcutiunt.

Origani hiſtoria varia. *VARIA, ac confuſa eſt apud antiquos rei herbariæ auctores Origani hiſtoria. Quandoquidem Theophraſtus lib.* VI. *cap.* II. *de plantarum hiſtoria duo tantùm conſtituit Origani genera, nigrum ſterile, & candidum fructuoſum. Plinius uerò lib.* XX. *cap.* XVII. *poſt Onitidis origani, & Tragorigani mentionem, Heraclium origanum ſubiunxit, quod tria habere genera prodidit. Vnum nigrius, latioribus folijs, glutinoſum. Alterum exilioribus, mollibusq;, ſampſucho non diſsimile, quod aliqui praſion uocauere. Tertium inter hæc medium, minus quàm cætera efficax.*

Plinij lapſus. *In quibus uerbis Plinius deprehenditur non ſine errore Tragoriganum cum Origani generibus confudiſſe, quòd Heraclij nomine, quod conſtat Origani genus eſſe, duas illas Tragorigani ſpecies, quæ à Dioſcoride redduntur, huius ferè imitatione expreſſerit: licet tertium quoque addiderit ex alio fortè auctore. niſi dixerimus, quòd & hanc pro aliquo Origani genere ſumpſerit, & ſimul confuderit. Sed dimiſsis aliorum placitis, & Dioſcoridem, quem nobis ducem, & auctorem propoſuimus, duntaxat ſecuti, dicimus tam Heracleoticum, quàm Onitim appellatum Origanum aut in Italia non oriri, aut inibi hactenus, quod ſciam, à nemine fuiſſe repertum.*

Braſauoli opinio reiecta. *Etſi Braſauolus Ferrarienſis medicus noſtræ ætatis clariſsimus aſſerere uideatur, Heracleoticum illud herbæ genus eſſe, quod in Italia paſsim naſcitur, quodq; perperàm Origanum uulgò ab omnibus uocitatur. Verùm huic (pace eius dixerim) nunquam aſſentiri potui: quin potius eam plantam ſyluestris Origani genus eſſe ſemper exiſtimaui, quòd ſua ſponte in campeſtribus, aſperis, cliuoſisq; locis, & montibus proueniat, purpuraſcenti admodum umbella. Nam quanuis à Dioſcoride una tantùm ſyluestris Origani ſpecies deſcribatur, floribus candidis; nil tamen obſtat, quin in alijs quoq; à Græcia regionibus una, uel altera eius ſpecies floribus differens gigni poſsit. Siccum origanum, quod Venetias è*

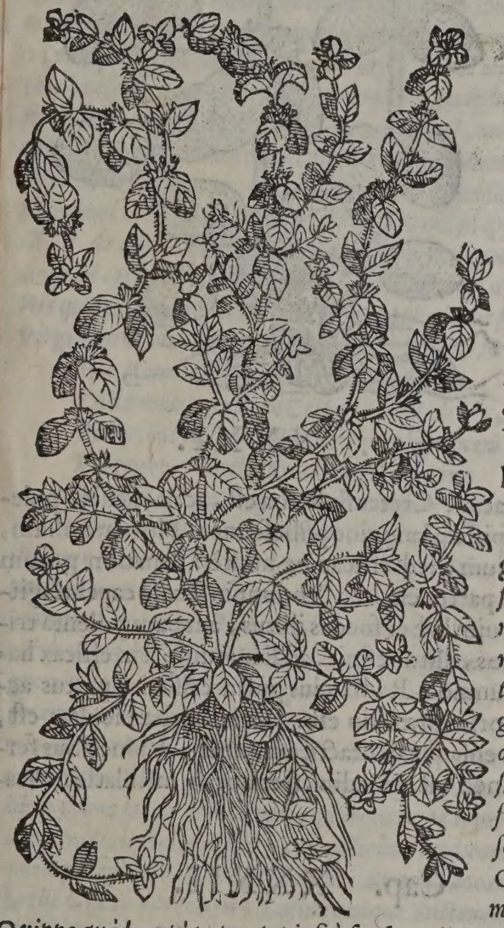
Cret

Creta aduehunt, flore eſt albo, acerrimo guſtu, fragrantiq; odore. Quo fit, ut hoc eſſe putem ſylueſtre Dioſcoridis origanum (quanquam apud pleroſq; Heracleotici, uel alterius nomen ſibi falsò uendicet) non ſolùm quòd floribus ſit candicantibus; ſed etiam quòd guſtatu linguam admodum uellicet. Siquidem hinc facilè conijci poteſt, ſylueſtrē origanum cæteris (ut Galenus teſtatur) ualentiorem eſſe. Heracleoticum origanum, itemq; Onitim miſit ad me hoc anno clariſsimus medicus Lucas Ghinus (quæ mihi ſunt eius non ſolùm præſtantis doctrinæ; ſed etiam ingenui, ac liberalis animi certa ac firma indicia) utrunq; è Creta (ut ad me ſcripſit) allatum. Quæ duo Origani genera quòd ſatis Dioſcoridis hiſtoriæ reſpondeant, hic pictura exprimenda duximus. Tragoriganum uerò, cuius etiam plantam pictā exhibemus, frequens naſcitur in Foroiulienſi agro, folijs ſerpylli æmulis, ſed guſtu pulegij. Vnde non ab re ſtatim poſt ipſum pulegij meminit Dioſcorides. De omni tam Origani, quàm Tragorigani genere diſſerens Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquit. Origanus, Heracleotica quidem efficacior eſt onitide: ſed agreſtis, quàm quidam panaces Heraclium, alij conylem cognominant, ualentior utraq; eſt. Omnes uerò incidendi, extenuandi, calfaciendiq; facultatem poſsident: hæcq; tertio exceſſu obtinent. Porrò ea, quam Tragoriganum appellitāt, aſſumpſit etiam adſtrictionis quippiam. hæc Galenus. Ex cuius doctrina patet, rectè cum ijs agi, qui ſylueſtre ex Creta petitum ſuis medicamentis inſerunt. Planta Græcis ὀρίγανος, Latinis pariter Origanum uocatur: Mauritanis, Fandenigi, Fudenegi, ſeu Faudenegi: Italis, Origano: Germanis, Vuolgemuot, Rottdoſten, & Coſtentz: Hiſpanis, Oreganos: Gallis, Origan, aut Mariolaine baſtarde.

Origani vires ex Gal.

Nomina.

Pulegium. Cap. XXX.

PVLEGIVM herba vulgaris notitiæ. Extenuat, calfacit, decoquit: potum menſtrua, ſecundas, ac partus eijcit. Pulmonis uitia ex melle, & aloe potum extrahit, & conuulſis auxiliatur. nauſeas, ſtomachiq; eroſiones ex poſca permulcet. atram bilem per aluum exigit. Bibitur in uino utiliſsimè contra ſerpentium morſus: defectos animo recreat, cum aceto naribus obiectum: gingiuas areſacti cinere corroborat. Illitum cum polenta inflammationes omnes ſedat: podagris per ſe ſubuenit, impoſitum uſq; dum rubeſcat locus: cum cerato uaros extinguit: lienoſis cum ſale utiliter illinitur. Decoctum eius ablutas prurigines mitigat: cōuerſas uuluas corrigit: contra inflationes, duritiasque vuluæ in deſeſsiones conuenienter adijcitur. Vocant aliqui blechona, quoniam dum floret guſtatum à pecoribus, balatum concitat.

Pulegij conſideratio.

ETSI *dubitauerint recentiorum quidam, an uulgare Pulegium legitimum ſit, quòd ob eius uulgarem notitiam, nullis foliorū florumq; notis eius faciē deſcripſerit Dioſcorides; non deſunt tamen rei herbariæ periti, qui uelint Pulegium uulgaris uſus Dioſcoridis, aliorumq; antiquorum eſſe pulegium. Hocq; argumento nituntur, quòd non modò experientia compertum ſit, uulgare Pulegium omnibus ijs uiribus eſſe præditum, quas ſuo tribuit Dioſcorides; ſed quòd etiam Plinianæ hiſtoriæ maximè reſpondeat. Plinio ſiquidem lib. XX. cap. XIIII. duo Pulegij produntur genera: fœmina, cui purpureus flos: mas, cui albus. Horum utrunq; fert ſolum Italicum, utrunque in Hetruria præſtantiſsimum gignitur. Quapropter eos apertè hallucinari crediderim, qui Pulegium cōmunis uſus unam, uel alteram calaminthæ ſpeciem eſſe contendunt. Quippe quòd certò putem (ut infrà ſuo loco dicetur) omnia calaminthæ genera, quorum meminit Dioſcorides, à nobis iandiu fuiſſe reperta. Quin & illud Pulegium noſtrum legitimum eſſe oſtendit, quòd folio ſit Cretenſi dictamno ſimile, cui folia pulegio ſimilia reddidit Theophraſtus, item Dioſcorides, qui tamen illa maiora fecit. Germanicæ mulieres Pulegium in hortis ſerunt, ac etiam in figulinis uaſis fouent diligenti admodum cultura, ſuis affectibus eo conſulentes. Vbi lætius tota coma conſpicitur, & ſecundo calaminthæ generi (hanc enim illi aſsimilauit Dioſcorides) folio ſimile, acerrimo guſtu, quadantenus amaro. Quamobrem rectè quidem Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, de Pulegio diſſerens, ita ſcriptum reliquit. Pulegium cùm acre, & ſubamarum ſit, ualde tum excalfacit, tum extenuat. Porrò quòd excalfaciat, abunde magnum eſt ſignum, quòd illitum rubrificat, & quòd ſi quis diutius toleret, exulcerat quoque. Quòd uerò extenuet, ſatis indicat, cùm humida, craſſa, & lenta ex thorace, & pulmone excreatu facilia faciat, menſeſq; moueat. Γλήχων herba ſic Græcis, Pulegium Latinis dicitur: Mauritanis, Alnam, Alnegen, ſeu Aluegen: Italis, Pulegio: Germanis, Poley, & Hertz poley: Hiſpanis, Poleio: Gallis, Pulege, & Poulliot.*

Quorundam error.

Pulegij vires ex Galeno.

Nomina.

DICTAMNVM. PSEVDODICTAMNVM.

Dictamnum. Cap. XXXI.

DICTAMNVM, aliquibus ſylueſtre pulegium uocatur. Cretenſis herba eſt, acris, læuis, pulegio ſimilis, ſed maioribus folijs, quæ tomento quodam, ſpiſſaq; lanugine pubeſcunt. Florem nullum, aut ſemen profert. Præſtat omnia, quæ ſatiuum pulegium, ſed efficacius multò: nam non potum modò, ſed appoſitum quoque, aut ſuffitum, defunctos partus eijcit. Produnt in Creta capras ſagittis percuſſas, huius herbæ paſtu eas excutere. Purgandi uim habet ſuccus illitus, aut cum polenta tritus. Herba impactos pedibus, reliquóue corpori aculeos, illitu refigit. ad lienis dolorem efficax habetur: ſiquidem ipſum imminuit. Metunt æſtate, & autumno. Radix eius guſtu calfacit: partus accelerat. Succus cum vino potus, contra ſerpentium morſus præſidio eſt. Tanta herbæ facultas eſt, ut olfacta abigat beſtias, quæ venenato ictu ſæuiant, appenſaque contactu exanimet. Vulneribus ferro illatis, & uenenatis morſibus infuſus ſuccus, præſentaneo eſt remedio, ſi etiam ab inſtillatione ſtatim in potu aſſumatur.

Pſeudodictamnum. Cap. XXXII.

QVOD Pſeudodictamnum uocant, multis in terris naſcitur, antè dicto ſimile: ſed minus, quàm illud acre. Eoſdem effectus præbet, ſed inefficacius multò.

Dictamnum alterum. Cap. XXXIII.

DEFERTVR à Creta alterum dictamni genus, folijs ſiſymbrij, ramis maioribus: in quibus flores ſylueſtris origani, nigri, molles. Odor foliorum inter ſiſymbrium, & ſaluiam, iucundiſsimus. Efficax ad eadem, ſed minus nares ferit. Miſcetur emplaſtris, & medicaminibus, quæ aduerſus ſerpentium iniurias confinguntur, theriaca uocant.

DICTAMNVM *legitimum, ac probatiſsimum in* Creta *inſula tantùm gignitur : neque tamen inibi paſsim, ſed in anguſto loco duntaxat prouenit, ut auctor eſt* Theophraſtus. *qui lib.* IX. *cap.* XXVI. *de plantarum hiſtoria* Dictamnum *poſteritatis memoriæ prodidit, his uerbis.* Dictamnum *Cretæ inſulæ proprium eſt, ui mirabile, & ad plura perutile, ſed ad partum mulierum potiſsimùm pollet.* Folio *pulegio ſimile conſtat, nec ſapore abſimile eſt : ra- mulis tenuioribus conditur.* Vſus *foliorum, non ramorum, nec fructus eſt : ualent enim ad multa, & præcipuè ad difficiles partus mulierum, ut dictum eſt : aut enim facilè poſſe parere faciunt, aut certè dolores penitus ſedant.* Dan*tur bibenda ex aqua.* Rara *hæc herba : locus enim, qui fert, exiguus admodum eſt, eumq́; capræ depaſcunt capeſ- ſendæ cauſa uoluptatis.* Quod *etiam de telis fertur, uerum eſſe affirmant : capras enim ſagitta transfixas dictamno deuorato telum eijcere.* Dictamnum *tale eſt, uireſq́; eiuſmodi poſsidet.* Falſum *dictamnum folio quidem ſimile con- ſtat, ſed ramulis minus, & uiribus longè inferius. quanquam enim eiſdem in rebus proſit; tamen multò deterius, atq; debilius.* Vis *dictamni in ore percipi continuò poteſt : excalfacit enim ex paulo uehementer.* Manipulos *in ferula, aut canna intercludere ſolent, ne expiret : eſt enim imbecillius, cùm expirauerit.* Non *deſunt, qui naturam* Dictamni, *& falſi* Dictamni *eandem eſſe exiſtiment.* Sed *quod locis lætioribus exeat, degenerare, falſumq́; cognominari, ſicuti etiam alijs pluribus euenit, ut uiribus deterioribus ex loco reddantur.* Dictamnum *enim aſperum ſolum uehementer amare inquiunt.* Eſt *etiam aliud* Dictamnum *ueluti æquiuocè appellatum : nec enim ſpeciem, nec uim habet eandem. quippe quod folio ſimili ſiſymbrio conſtet, & ramis condatur maioribus.* Vſus *item, & uis non eiſdem conueniunt.* Hoc *igitur (ut dictum eſt) mirum, ſimulq́; proprium* Cretæ *inſulæ dicitur. hæc* Theophraſtus. Cæterùm *ut ætati quoque noſtræ* Dictamni *rationem aliquam reddamus, ut in omnibus ferè plantis facere conſueuimus, nõ diu quidem eſt, quòd ex* Creta *inſula* Venetias *legitimum* Dictamnum *adferri cœptum eſt.* Siquidem Manardus Ferrarienſis, *uir non ſolùm ingenio & doctrina celebris; ſed etiam ſimplicium medicamentorum acerrimus indagator, lib.* VI. *epiſt.* III. *inquit.* Dictamno, *niſi eam rurſus* Venus *ab* Ida *ſylua deportet, omnino deficimus.* Sed *certè (ut ingenuè fa- tear) neſcio, qua auctoritate, uel ratione ſcripſerit* Dioſcorides, Cretenſe Dictamnum *nec florem, nec ſemen pro- ferre, cùm id, quòd è* Creta *ad nos aduehitur, unà cum floribus deferatur, nullis præterea deficientibus notis, quæ in legitimo requiruntur. niſi dicamus hunc locum deprauatum eſſe, ut fermè ſuſpicor.* Quòd *autem fructum ferat* Cretenſe Dictamnum, *& ex conſequenti etiam florem, uidetur ſuprà declaraſſe* Theophraſtus, *cùm dixit.* Vſus *eſt foliorum, non ramorum, nec fructus.* Atqui *id ipſum non obſcurè à* Damocrate *explicatum eſt, ut in* Galeno *legitur lib.* V. *de compoſitione medicamentorum per genera, cap.* X. *in emplaſtro ex dictamno, quod acceptum refert* Da*mocrati.* Hic *nimirum dictamno* Cretico *florem aſsignauit in illis* Græcis *uerſibus, quos ſolutis uerbis ſic uertimus.* His *quoque omnibus addito dictamni herbæ læuis ſiccæ florem habentis drachmas uiginti.* Hoc *idem etiam credimus* Virgilium *carminibus expreſsiſſe lib.* XII. *ſuæ* Aeneidis, *ubi ita cecinit.*

> *Hìc* Venus *indigno nati concuſſa dolore,*
> Dictamnum *genitrix* Cretæa *carpit ab* Ida,
> Puberibus *caulem folijs, & flore comantem*
> Purpureo *: non illa feris incognita capris*
> Gramina, *cùm tergo uolucres hæſere ſagittæ.*

Plinio Dictamnum *non modò flore, & fructu caret; ſed etiam caule. quod tamen experientia, & antè dictorum te- ſtimonio planè falſum eſſe deprehenditur.* Pſeudodictamnum *porrò hodie paucis (ut arbitror) notum,* Piſis *hoc tẽ- pore ad me miſit clariſsimus medicus* Lucas Ghinus, *caule dodrantali, lanuginoſo, albicanteq́; : cui folia è caulibus erumpunt ex interuallis bina, dictamni tomento pubeſcentia : è quorum omniũ medio flores purpurei prodeunt, mar- rubij, uel melyſſophylli modo, ſapore pulegij, minus tamen acri.* Vulgare *autem* Dictamnum, *album uulgò co- gnominatum, quod folio fraxineo, floribus odore fragrantibus, citreis æmulis, radice alba, hircinum uirus olente, & amara prouenit, nullis prorſus notis aliquod* Cretenſis *dictamni genus repræſentat.* Viribus *tamen quàm pluri- mis, præſertimq́; antidotis conficiendis, ſummopere commendatur.* Quo *fit, ut non ſatis admirari poſsim, quòd ue- teres rei herbariæ peritiſsimi, huius inſignis plantæ nuſquam, quod ſciam, meminerint.* De *eius hiſtoria, ac uiribus libro primo latius diſſeruimus. quare nunc ea repetere ſuperuacaneum eſſe duximus.* Dictamni, *ac falſi* Dictamni *uires tradidit* Galenus *lib.* VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens.* Dictamnum *tenuiore eſſentia conſtat, quàm pulegium : cætera illi ſimile.* At *quod uocant pſeudodictamnum, ad omnia imbecillius dictamno eſt.* Quæ *herba* Græcè δίκταμνος, Latinè *quoque* Dictamnum *appellatur :* Arabicè, Meſcatremefir, Alnegem *araba, ſiue* Bari : Italicè, Dittamo : Germanicè, Vuilden poley : Hiſpanicè, Ditamo, & Ditamo real. Quod *uerò* Græci ψευδοδίκταμνον, Latini *item* Pſeudodictamnum, *& falſum* Dictamnum *dicunt :* Itali, Falſo Dittamo.

Dictamni cõſideratio.

Dictamnum fert flores.

Pſeudodictãnum.

Vulgare Dictamnum.

Dictamni vires ex Gal.

Nomina.

† *Hic locus illi prorſus eſt ſimilis, qui in uulgatis* Dioſcoridis *exemplaribus legitur libro primo in capite* Nardi *montani.* Idcirco *in hoc ſimiliter, atq; in illo adnotauimus, mendum ſubeſſe arbitramur.* Ergo *communis quoq; erit utriuſque loci ratio, qua uterque ſuæ, ut ſpero, integritati reſtituatur.* Et *quoniam ſuperuacuum eſſet ea referre, quæ alibi à nobis dicta ſunt, nunc dicam tantum quomodo hìc legendum cenſeam.* Vulgata *& ea quidem deprauata lectio, quam ſecuti ſunt interpretes, habet* ὄυτεδὲ ἄνθος, ὄυτε καρπὸν φέρει. At *illa, quam nos ueram putamus, eit.* ὄυτε δὲ ἄνθος, ὄυτε καρπὸς φέρει. *quæ uerba ita Latinè reddemus :* Neque *uerò flos, neq; ſemen confert.* Ex *hac caſtigatione illud facilè fiet, quòd* Dioſcorides *auctor grauiſsimus non ſolum erroris ſuſpicione non condem- nabitur, ſed etiam maximè commendabitur, quòd ea ſcriptis tradiderit, quæ cum alijs ueteribus conueniunt.*

SALVIA MAIOR.

SALVIA MINOR.

Saluia. Cap. XXXIIII.

SALVIA, ſiue elelifſphacon, frutex eſt ramoſus, longus, virgas habens quadrangulas, & canas folia mali cotonei effigie, ſed longiora, aſperiora, craſsiora, & quæ ſenſim attritarum quaſi ueſtium ſcabritiem referant, hirſuta, ſubalbida, perquàm iucundo odore, ſed graui: ſemen ſummis in caulibus ſylueſtri hormino ſimile gerit. In aſperis naſcitur. Menſes cit, & urinas decoctum foliorum, ramorumq; potum, & partus extrahit, & paſtinacæ marinæ ictibus auxiliatur. Capillos denigrat, vulnerum ſanguinem cohibet, tetra ulcera purgat. Teſtium pruritus ſedant rami foliaq; , ſi eorum decocto cum uino foueantur.

Saluiæ conſideratio.

ADEO eſt uulgaris notitiæ Saluia hortenſis, ut nulli prorſus reperiantur horti, in quibus hodie frequens paſſim non ſpectetur. Eſt etiam præter hanc Saluia ſylueſtris, quæ in campeſtribus, aſperis, incultis, & montibus prouenit folijs domeſticæ ſimilibus, candidioribus tamen, et hirſutioribus. Quo fit, ut longè aberrent, qui pro ſylueſtre Saluia, agreſtem Sclaream ſic uocatam uſurpant, quam ſeplaſiarij Centrum galli, & Gallitricum etiam appellant. Verùm animaduertendum eſt, quòd illa, quam ſylueſtrem appello, ea ſanè non eſt, quæ in Hiſpaniæ campeſtribus, & aſperis locis, ac in Maſsilienſi agro unà cum noſtrate nardo, & lauendula frequentiſsima naſcitur. Quandoquidem hæc non ſylueſtris Saluia eſt, ſed ea ipſa, quam domeſticam uocant: nam quæ in hortis habetur alia non eſt, quàm campeſtris in hortos translata. Ideoq; nõ ſcribit Dioſcorides, Saluiã in hortis naſci, ſed in aſperis tantùm locis. Cæterùm Theophraſto duo Saluiæ prodũtur genera lib. VI. cap. II. de plant. hiſtor. ubi ſic inquit. Sphacelus, et ſaluia inter ſeſe diſtant, quaſi alterũ urbanum, alterũ genus ſylueſtre dixeris. Sphacelo foliũ læuius, contractius, minusq; ſqualens: ſaluiæ ſcabrius. hæc ille. Porrò genera hæc Saluiæ, quæ à Theophraſto redduntur, in Italia quoque in hortis quàm plurimis inueniuntur: in eaq; ſum ſententia, ut exiſtimem ſphacelum marem eſſe, ſaluiam uerò fœminam. In Creta, ac etiam in quibuſdã Apuliæ, et Calabriæ locis Saluia in cacumine gignit tubercula quædã, gallarũ inſtar, ſubalbida: quorum aliàs mihi copiam fecit Ioannes Baptiſta Rhamnuſius Illuſtriſs. Senatus Veneti ſecretarius, uir moribus, ac doctrina præclarus: is enim (quæ ſua eſt humanitas) cum ea ex Creta ſibi allata eſſent, mihi uidenda tradidit.

Plinij lapſus.

Saluiam Græci elelifſphacon uocant. Vnde factum eſſe puto, ut Plinius lib. XXI. cap. XXV. uocabulorũ cognatione deceptus, quod Græcis lens phacos appelletur, crediderit magno errore elelifſphacon lentis ſpeciem eſſe.

Saluiæ vires ex Galeno, & Aëtio.

Saluia Galeno lib. VI. ſimp. medic. teſte, temperamento eſt euidenter excalfaciente, ac leuiter adſtringente. De eius uiribus copioſius diſſeruit Aetius, ſic ſcribens. Saluia manifeſtè calefacit, & leniter adſtringit. Tradunt quidam, ſuffitã ſa-

uin

uiam menſes immoderatè fluentes, & omnino muliebre profluuium compeſcere. Agrippa ſacram herbam uocauit, quam prægnantes mulieres, ſi fluidæ, laxæq́; fuerint, utiliſsimè comedere prodidit: continet enim conceptum, uitalemq́; reddit. Ac ſi ſucci huius heminam cum modico ſale, quarto à ſecubitu die, mulier potauerit, deinde uiro miſceatur, procul dubio concipiet. Aiunt in Copto Aegypti poſt ſæuas peſtilentias, ab his qui ſuperfuerunt, ad eum ſuccum bibendum mulieres coactas fuiſſe, plurimosq́; inde productos fœtus. Dato, inquit Orpheus, ſanguinem expuentibus ſucci ſaluiæ cyathos duos, ieiunis cum melle bibendos, & ſanguis illico cohibebitur. Tabidis pilulæ in hunc modum parantur. Sumito ſpicæ nardi, gingiberis, ſing. drachmas duas: ſeminis ſaluiæ aſſati, triti, & cribrati drach. octo: piperis longi drach. duodecim, & cum ſucco ſaluiæ pilulas conficito, & mane ieiunis drachmam unā exhibeto, eodemq́; modo in ueſpere, ac poſtea aquæ puræ quippiam propinato. Saluia Latinis dicta, Græcis ἐλελίσφακος nominatur: Mauritanis, Aeliſfacos, ſeu Eliſacos: Italis, Saluia: Germanis, Salbey: Hiſpanis, Saluia, & Salua: Gallis Saulgs. Nomina.

MENTHA.

MENTHA ALTERA.

Mentha. Cap. XXXV.

MENTHA cognita herba eſt. Calfaciendi, adſtringendi, atque exiccandi uim habet. Siſtit ſanguinem, poto ex aceto ſucco: tineas in uentre teretes enecat: uenerem ſtimulat. Singultus, uomitiones, cholerasque ſedant terni ramuli cum acidi granati ſucco poti. Suppurationes diſcutit, ſi cum polenta illinatur. Impoſita fronti capitis dolores mulcet: mammas ſi tendantur, aut lacte turgeant, compeſcit: cum ſale canum morſibus illinitur: aurium doloribus cum aqua mulſa ſubuenit: uuluæ ante coitum admota conceptioni reſiſtit: linguæ ſcabritiem confricta læuigat. Lac coire, denſarique in caſeum non patitur, ſi folia potionibus lactis immergantur. In ſumma ſtomacho utilis eſt, & in condimentis peculiarem gratiam habet. Syluestris mentha, Latini menthaſtrum uocant, hirſutiore eſt folio, & prorſus maiore, quàm ſiſymbrij, grauiori odore. quare minus ad ſanorum uſus expetitur.

MENTHA *cùm hortenſis, tum etiam ſyluestris, quam Hetruſci noſtri Latinum nomen retinentes uulgò Mentaſtro appellant, adeò omnibus uulgaris, notaq́; eſt, ut ſine uitio eius delineationem ſilentio prætermitti poſſe putauerim. Et quanuis plures, quàm hic ſcribat Dioſcorides, in hortis ſint Menthæ ſpecies (una enim breuioribus, & criſpioribus cōſtat folijs, alia rubenti caule, & flore, alia uerò albicante) huiuſmodi tamen ſpecierum differentiæ nō ſunt, meo iudicio, plurimi faciendæ. Viuax Mentha admodum eſt: nam in hortis ſemel tantùm ſata, tam reſtibili fertilitate durat, ut uix in poſterum extirpari poſsit, quin renaſcatur. Venereis uoluptatibus Mentha commendata eſt:* Menthæ conſideratio.

MENTHASTRVM.

menthę uires ex Gal.

ætſi Plinius non ſine errore lib.xx. cap. XIIII. planè contrarium ſcriptis tradiderit. Huius menthæ facultatis cauſam ſcitè reddidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi de ea ijs diſſerit uerbis. Hedioſmos, alij uerò minthen odoratam nuncupant. Eſt enim & alia quædam minthe non odorata, quam calaminthen uocant. Vtraq; guſtu acris, & facultate calida eſt, ex tertio ordine excalfacientium. Infirmior tamen eſt mentha odorata, quàm calamintha, & minus excalfacit. Vt enim in uniuerſum dicam, hæc ceu ſylueſtris quædam eſt, illa ceu domeſtica. Quamobrem ſanè ob eam, quæ ex cultu accedit, humiditatem, mediocriter item ad uenerem excitat. Id quod omnibus commune eſt, quæ humiditatem ſemicoctam, & flatuoſam continent. Ob talem ipſius herbæ temperaturam in abſceſſibus ea quidam cum polenta miſta utuntur. Id quod in Calamintha facere nequeas, propterea quòd ualentius cùm excalfaciat, tum deſiccet, quàm id genus poſcant. Habet uerò etiam quiddam amarum in ſe, & acerbum: & amaro quidem lumbricos interficit; acerbitate uerò ſi cum oxycrato bibatur, recentes ſanguinis reiectiones reprimit Subſtantia eſt, ut ſi qua alia herba, tenuium partium. hæc Galenus. Verùm animaduertendum eſt, hoc loco Galenum per ſylueſtrem Mentham non intellexiſſe legitimam Calamintham, quòd is de odorata Calamintha (ut ſequenti capite dicturi ſumus) initio ſeptimi libri de ſimplicium medicamẽtorum facultatibus copioſè tractauerit. Ex quo facilè conijcere licet, Galenum in hoc non ſuam, & ueram appellationem retuliſſe, ſed aliorũ, & fortè Græci uulgi, qui ſylueſtrem mentham calaminthæ nomine appellare conſueuerit: id quod etiam Galani locutio confirmare uidetur.

Menthæ grecæ mentio.

Cæterùm eſt & herba paſſim in hortis creſcens, folio ſaluiæ longiore, latioreq́;, betonicæ æmulo, in uiridi albicante: caulibus cubitalibus, & aliquando maioribus, in quorum cacumine flores exeunt corymbacei, colore melino, tanaceti modo. Planta in uniuerſum amara eſt, ſubadſtringens, & grauiter odorata. Goritiẽſibus hæc uulgò uocatur MENTHA græca: in Hetruria uerò Saluia romana, quò potius folijs ſaluiam referat, quàm mentham: quin & herbam diuæ Mariæ nominant. Sunt etiam, qui Laſſulatã appellent: ſed unde apud hos id ſibi nomen aſciuerit, neſcio, ipſi dicant. Porrò Valerius Cordus in ſuo diſpenſatorio, in unguento Marciati magno, duas profert Menthas, nempe criſpam, & Saracenicam: pro Saracenica autẽ mentha hanc, de qua præſens mentio, imponendam eſſe cenſet. Sed quoniam id nulla comprobat authoritate, uel ratione, eius quidem ſententiæ adſtipulari nõ tutum eſſe arbitror: præſertim cùm Nicolaus nuper à Fuchſio latinus factus, nullam huiuſce Saracenicæ menthæ mentionem faciat, ſed rubeæ, & agreſtis tantùm. Id quod facilè nobis indicat, ut liberè dicamus, Cordi diſpenſatoriũ quàm plurimis ſcatere mendis. quippe quòd non omnes medicamentorum deſcriptiones ex bonorum auctorum fonte hauſerit. Plantam hanc (ut ipſe ſcribit) Germani uocant Vnſer frauuen muntz, id eſt, mentha ſanctæ Mariæ. Verùm Fuchſius aliam eodem nomine ab hac longè diuerſam oſtẽdit Qui uerò horum errauerit, in hoc Germanicæ linguæ peritiores iudices erunt. quanquã ſi Hetruſcis Germanica, uel Germanicis Hetruſca nomina reſpondent, Cordo potius (quantum ad uocabulum ſpectat) quàm Fuchſio acceſſerim, quòd, ut modò diximus, herbam diuæ Mariæ eã uocẽt in Hetruria. Huius epotus ſuccus alui tineas, & lumbricos enecat: frigido utero ſubuenit. Ventriculũ roborat, tam hauſtus, quàm illitus, & uomitiones compeſcit. Tota planta tam ſubſtratu, quàm ſuffitu ſerpentes fugat, & eorum uenenis reſiſtit. quin & infarctus expedit, & capiti robur addit.

MENTHA GRAECA.

Nomina.

Ea Græcis ἡδύοσμος Latinis, pariter & Italis Mentha uocatur: Arabibus, Nahanaha: Germanis, Muntz: Hiſpanis, Hierua buena, & ortelana: Gallis, Mente.

CALAMINTA MONTANA.

CALAMINTHA ALTERA.

Calamintha. Cap. XXXVI.

Ex CALAMINTHAE generibus quædam montibus familiaris, folia ocimi habens, incana: ſurculos,& caules anguloſos, purpureum florem. Altera pulegio ſimilis eſt, ſed maior: quam ſylueſtre pulegium ideo appellarunt, quòd odore ipſum æmuletur. nepetam Latini uocitant. Tertia menthaſtro cognata eſt, folijs oblongioribus, caule & ramis maioribus, quàm ſuperiora, ſed uiribus inefficacior. Omnium folia guſtu impensè feruentia, & acria: radix ſuperuacua. Naſcitur in campeſtribus, aſperis, & aquoſis. Potu, aut illitu demorſis à ſerpente opitulatur. Decoctum potu menſes, & urinas expellit: ruptis, conuulſis, orthopnœæ, torminibus, choleris, horroribusque auxiliatur: regium morbum expurgat. Præſumpta in uino uenenis reſiſtit: tineas, cæterasq; interaneorum animalia cum ſale, & melle pota, enecat, nec ſecus cocta, crudáue, ſi teratur. Elephanticos eſitata adiuuat, ſi poſtea ſerum lactis ebibatur. Folia detrita, ſi in uellere ſubiiciantur, menſes extrahunt, & partus enecant: accenſa,aut ſubſtrata, ſerpentes fugant: nigris cicatricibus candorem reddunt,in uino cocta, & illita:ſugillata tollunt. Calamintha iſchiadicis imponitur, ut ex alto humores euocet, ſummam cutem exurens. Vermes necat ſuccus auribus inſtillatus.

CALAMINTHA *officinis Calamentum dicitur, cuius tres numerantur ſpecies. Sed eius frequentior eſt uſus, quæ Latinis* Nepeta *uocitatur, ſecundo loco hic à* Dioſcoride *tradita.* No*men hæc apud* Hetruſcos *in hunc uſq; diem retinet: ſiquidem noſtrates eam, corrupto tamen nomine, uulgò appellant* Nipotella. Calaminthæ conſid.

Cæterùm

Braſauoli error.

Cæterùm hac in re Braſauolus *(pace eius dixerim) apertè hallucinari deprehenditur, quòd pro certo exiſtimet Calaminthum ſecundo loco à* Dioſcoride *deſcriptam illam herbam eſſe, quam, eo quòd catti magna eius capiantur uoluptate, Gattaria quidam uulgò nominant.* Error *hinc manifeſtè proditur, quòd* GATTARIA, *cuius hic imaginem damus, ſit herba folijs urticæ, aut apiaſtro ſimilibus, quæ quantum à pulegij folijs deſsideat, non modò cæteris notis; uerùm etiã odore, in quo* Braſauolus *nititur, ij dijudicent, qui has differẽtias rectius norunt. Sunt tamen è uulgaribus, qui* Gattariam *etiam* Nepetam *appellent, quorum nomenclaturam magis fortaſſe ſecutus* Braſauolus, *quàm plantæ ipſius notas, hallucinatùs deprehenditur.* Nepeta *itaq;* Dioſcoridi *nil aliud unquam, mea opinione, fuerit, quàm uulgaris calamintha, qua officinæ utuntur, quamq; nos uulgò uocamus* Nipotella. *quandoquidem uulgaris uſus* Calamintha, *non modò folijs pulegium æmulatur; ſed etiam ſapore, & odoris fragrantia.* Quo *fit, ut mirum nõ ſit, ſi* Dioſcoridis *teſtimonio, à quibuſdam ſyluestre pulegium uocata fuerit: nõ enim odore tantùm (ut* Braſauolus *uelle uidetur)* Nepeta *pulegiũ imitatur; ſed & folijs, & caule.* Quamobrem *dicamus licet, nullo pacto exiſtimandum eſſe,* Gattariam *herbam eſſe* Nepetam *ſecundam* Calaminthæ *ſpeciem.* Neq; *etiam putandum, eandem tertiã eſse, quemadmodum falsò credidit* Ruellius. Quippe *quoniam fecerit hanc* Dioſcorides *menthaſtro ſimilem, non autem meliſſophyllo, aut urticæ, quas (ut paulò antè diximus)* Gattaria *repræſentat.* Quapropter *nõ modò ea de cauſa eius ſententiam explodendam putauerim; ſed etiam quòd ſæpius ipſe in locis aquoſis repererim tertiam* Calaminthæ *ſpeciem, menthaſtri æmulam, ſubalbidioribus tamen folijs, ac guſtu acriori.* Non *ſecus & montana mihi frequens olim occurrebat in excelſis uallis* Ananiæ *montibus, folijs albicantibus, ocimo ſimilibus, caule quadrangulo, & flore in purpura ruſeſcente.* Quanquam *in hoc errore, mea quidem ſententia, uerſantur* Monachi *illi reuerendi, qui in* Meſuem *commentarios ediderunt, ut aſſerere non dubitent, montanã hanc* Calaminthum *legitimam eſſe* Nepetam. Calaminthæ *meminit* Galenus *lib.* VII. *ſimplicium medicamentorũ, ſic de eius uiribus diſſerens.* Calamintha *eſſentia eſt tenui, & calida, ſiccaq; temperie, ex tertio quodammodo ordine utraq; qualitate.* Horum *manifeſta ſunt indicia, partim guſtu apparentia, partim experientia cognita.* Guſtu *ſiquidem acris, & palàm calida eſt, ac paulum omnino ſubamari habet.* Periclitantibus *autem, & corpori admouentibus extrinſecus impoſita, primùm quidem ualde excalfacit, & mordicat, cutemq; laniat, poſtremò etiam ulcus efficit.* In *corpus autem intrò aſſumpta, tum ipſa per ſeſe ſicca, tum etiam cum melicrato, perſpicuò calfacit, & ſudores ciet, omneq; corpus tum digerit, tum exiccat.* Ea *ratione ducti quidam ipſam contra rigores per circuitum repetentes adhibuerunt, foris quidem oleo incoctam toti corpori inungentes cum frictione non ſegni, intrò uerò aſſumentes, ſicuti eſt dictum.* Quinetiam *& coxendicibus eam quidam in ægritudinibus iſchiadicis, tanquam ſtrenuum remedium illinunt.* Trahit *enim quæ in profundo hærent ad ſuperficiem externam, totumq; adeò articulum excalfacit, cutemq; non obſcurè adurit, menſesq; tum epota, tum appoſita admodum efficaciter prouocat.* Bonum *etiam elephanticorum remedium, non eo tantùm, quòd ſtrenuè tenues humores digerat; uerùm etiam quia extenuet, & incidat ualenter craſſos, quales ſunt qui hunc morbum procreant.* Sic *& cicatricibus atris candorem reddit, & ſugillata digerit.* Sed *in talibus in uino coctam cataplaſmatis modo imponere uiridem magis, quàm ſiccam præſtat.* Quippe *arefacta uehementior redditur, & ad urendum promptior.* Porrò *talis cùm ſit ad uenenatarum beſtiarum morſus aſsumitur, uelut etiam cauteria, & quæcunq; medicamenta calida ſunt, & acria tenuiumq; partium, quæq; facilè ex alto ad ſeſe circumiacentem omnem qualitatem poſſunt attrahere.* Cæterùm *quæ illi ineſt amaritas, planè exigua eſt: uerùm ad quædam ita efficaciter agit, ut quæ ualentiſsima eſt, nimirum cùm coniuncta ſit uehementi calori cũ tenui eſſentia.* Quare *& aſcaridas, & lumbricos ſuccus eius aut infuſus, aut epotus enecat.* Eadem *ratione aurium uermes, aut ſi alicubi in corporis parte ſinuoſa, aut implicata, quæ putredine tentetur, talis prouenerit affectus.* Sic *& conceptum ſeu pota, ſeu admota interimit, & eijcit.* Igitur *incidendi quidẽ ei uis adeſt, propter calorem eius, tenuitatem, & amaritudinem: abſtergendi uerò propter unicam amaritudinem.* Itaq; *aſthmaticis ob omnia antè dicta prodeſt: ictericis uerò, ſiue regio morbo laborantibus potiſsimùm ob amaritudinem, ſicut alia ferè omnia amara, utpote abſtergentia, & expurgantia in iecinore prouenientes obſtructiones.* Ad *omnia iam dicta efficacior eſt montana.*

Ruellii erratum.

HERBA GATTARIA.

Monachorũ lapſus.

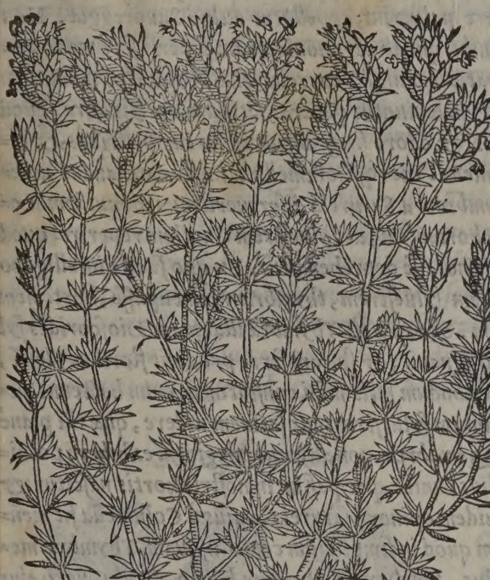
Calaminthæ uires ex Gal.

Nomina.

Καλαμίνθη *herba ſic Græcè, ut etiam* Calamintha *Latinè dicitur:* Arabicè, Calamentum: Italicè, Calamintha, & Calamento: Germanicè, Vuilden poley: Hiſpanicè, la Neuada: Gallicè, Poulliot ſauuage.

Tymum

Thymum. 478,473 Cap. XXXVII.

THYMVM ab omnibus cognoſcitur, ſurculoſus frutex, exilibus foliis, multis, & anguſtis circundatus: capitulis in cacumine, flore purpuraſcente refertis. Gracili ſolo, & petroſo prouenit. Vim habet hanc, ut cum ſale, & aceto potum, pituitam per aluum detrahat. Decocti ius prodeſt orthopnoicis, & anhelatoribus: tineas uentris exigit: menſes, partus, & ſecundas pellit: urinas ciet. Cum melle in eclegmate faciles facit excreationes: recentes tumores diſcutit, cum aceto illitum: concretum ſanguinem diſſoluit. uerrucas thymi colorem reddentes, penſileſque tollit. Iſchiadicis cum uino, & polenta impoſitum ſubuenit: hebetibus oculis in cibo prodeſt. Perquàm utile pro condimento, duntaxat ad uſus eorum, qui recte ualent.

THYMVM *duorum generum eſſe teſtatum reliquit* Theophraſtus *lib.* VI. *cap.* II. *de plantarum hiſtoria, ubi de eo diſſeruit his uerbis.* Quin *&* thymum candidum, nigrumq; reddunt. Serò id admodum floret: nam circa æſtiuum ſolſtitium incipit. Mel apes hinc capiunt, *&* hoc augurio apiarij conſtare affirmant, an probè melletur, nec ne. Etenim ſi aliter defloruerit, mellatio minus probè ſuccedit. Deſtruitur, peritq; flos, ſi imber inceſſerit. Semen fœcundum ſatureiæ, atque etiam magis origani manifeſtò ſentitur: thymi uerò nullum oſtendi poteſt, ſed floribus quodam permiſcetur modo. Flores etenim ſerunt, itaque oritur thymum. *hactenus* Theophraſtus. *Cæterùm nunc thymum in Italia notiſsimum eſt. Præſtat autem quod ex Apulia fertur: quanquam laudatiſsimum eſt, quod è Creta inſula, alijſq; nonnullis Græciæ locis aduehitur. Vnius tantùm thymi, minoris uidelicet, meminit hîc* Dioſcorides. *Verùm cùm is libro quarto in epithymi hiſtoria, Epithymum florem eſſe ſcribat è thymo duriore, ſatureiæ ſimili, haud dubiè oſtendit ſe non ſecus ac* Theophraſtum, *duo Thymi genera obſeruaſſe. Vnum, quod mittit ſurculos complures exilibus folijs, anguſtis, & numeroſis circundatos: in quorum cacumine ſunt capitula flore purpureo referta. Alterum uerò lignoſius, fruticoſius, ac durius, ſatureiæ ſimile. Thymo hoc duriore paſsim ferè ſcatet Goritienſis ager, eius præcipuè colles: in eoq; (ut libro quarto ſuo loco dicetur) legitimum epithymum oritur. Thymi meminit* Galenus *lib.* VI. *ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita ſcribit.* Thymum incidit, *&* calfacit manifeſtè: ob id *&* urinam, *&* menſes ciet, fœtum euellit, *&* uiſcera potum expurgat: educendis ex thorace, *&* pulmone confert. Itaq; in excalfaciendo, *&* exiccando in tertio ordine ſtatuendum eſt. *Præter has autem à* Galeno *de ſcriptas, alias quoq; Thymo uires reddidit* Aetius *ſermone primo, ſic inquiens.* Hæc uerò experimentis de Thymo cõperta ſunt. Dato ieiunis articulari morbo laborantibus, Thymi aridi minutiſsimi drachmas quatuor cum oxymelitis cyatho. Bilem enim, reliquoſq; humores, atq; acrem ſaniem euacuat: facit *&* ad ueſicæ affectus. Ventre autem inflato, ubi ſcilicet intumeſcere cœperit, drachmam unam dato ieiunis cum cochleari aquæ mulſæ. Ad lumborum coxendicumq; dolorem, laterisq; *&* thoracis, ac hypochondriorum ſuſpenſiones ac inflationes, pondere trium drachmarum cum oxymelite temperato menſura cochlearij ieiuno exhibeto. Similiter etiam *&* melancholicis, *&* mente turbatis, timoreq; detentis drachmas tres cum oxymelitis temperati cochleari præbeto. Dato item ieiunis, *&* ante cœnam aduerſus lippitudinem, *&* uehementem oculorum dolorem. Præterea contra podagram, etiam quæ motum omnino interceperit, cum uino utiliſsimè propinatur. Poſtremò ad tumefactos teſtes ieiunis trium drachmarum pondere exhibeatur. *Verùm ab atro thymo aſtinere oportet: corrumpit enim temperamentum, bilemq; gignit. Eligendum quod purpureo flore eſt, præſtantius tamen quod album illum habet.* Planta, *quæ Græcis* θύμος, *Latinis item* Thymus, *&* Thymum *appellatur:* Mauritanis, Haſce: Italis, Thimo, Germanis, Romiſcher quendel, *&* Vuelſcher quendel: Hiſpanis, Tomilho ſalſero: Gallis, Thym, ſeu Mariolaine d'Angleterre.

Thymi hiſtoria.

Thymi uires ex Galeno, & Aetio.

Nomina.

Satureia. Cap. XXXVIII.

SATVREIA triuialis notitiæ eſt. Gignitur in aſperis locis, & tenui ſolo, thymo ſimilis, minor tamen, & tenerior: defert ſpicam florum plenam, coloris herbacei. Eadem poteſt, quæ thymum, ſi modo conſimili ſumptitetur. Aptus ſanis uſus. Eſt etiámnum quædam ſatiua, ſylueſtri prorſus minor. quæ propter mitiorem acrimoniam commodius in cibos recepta eſt.

SATVREIA.

Thymbræ cõſideratio.

THYMBRA Græcis dicta, & Satureia, Cunilaq; Latinis, nobis in Hetruria, corrupto à Cunila nomine, uulgò uocatur Coniella. In Alijs tamen pleriſq; Italiæ locis, quòd à Satureia uocem corrumpere maluerint, appellatur uulgò Sauoreggia. Non deſunt etiam inibi, qui ab acrimonia, quam piperis ferè modo guſtui repræſentat, eam uulgò Peuerella, quaſi Piperellã nominent. Thymbræ duo inueniuntur genera, ſatiuum, & ſylueſtre, quod & guſtu acrius, & odore fragrantius eſt, in campeſtribus, & ſabuloſis prouenien̄s. Ideoq; Columella minimè damnandus uidetur, quòd Thymbram à Satureia diſcreuerit: quandoquidem is optimè nouerat hortenſem, ac ſylueſtrem Cunilam reperiri. quod & Plinius ſatis notaſſe deprehenditur. Ex quo facilè intelligi poteſt, Columellam ſylueſtrem, thymbram nuncupaſſe, hortenſem uerò Satureiam. Sed quæ ſit Thymbra illa, quam Dioſcorides ſylueſtri generi aſsignauit, & ſpicam ferre prodidit floribus plenã, coloris uiridis, nondum ſatis mihi conſtat. neq; enim hactenus mihi contigit plantam ſylueſtrem aut ſatiuam uidere, quæ illi planè reſpondeat. Quamobrem non alterius imaginem exhibere potuimus, quàm illius cunilæ, quæ paſsim in noſtris hortis naſcitur: & hæc eſt (ut equidem opinor) ſatureia, cuius à Columella fit mentio.

Thymbræ uires ex Paulo.

Cæterùm quòd in ſimplicium cenſu uſquam Thymbræ meminerit Galenus, nondum compertum habeo. Paulus uerò eius mentionem fecit libro VII. ubi de utraque ſpecie ijs paucis diſſerit. Thymbra ſyueſtris eadem quæ thymum præſtat. Hortenſis autem altera quidem imbecillior eſt, ſed ad ciborum uſum gratior & accommodatior.

Nomina.

Quæ herba θύμβρα Græcè, Thymbra, Cunila, & Satureia Latinè uocatur: Arabicè, Sabater, ſeu Shatar: Italicè, Thimbra, Coniella, Sauoreggia, & Peuerella: Germanicè, Kunel, Zuuibel hyſop, & Saturey: Hiſpanicè, Segurelha: Gallicè, Sauoreie, Sariette, & Satrea.

Serpyllum.

Cap. XXXIX.

SERPYLLVM duorum generum eſt. Hortenſe odore ſampſuchum imitatur, atque in coronas addi ſolet. cui à ſerpendo nomen inditum eſt: quoniam ſi qua eius particula terram attingat, inibi radices demittet. Folia, & ramulos origani habet, ſed candidiores. in macerijs multò procerius aſſurgit. Sylueſtre, zigis appellatum, non ſerpit, ſed in altitudinem increſcit, ramulos edens tenues, ſurculoſos, foliis refertos longioribus, quàm rutæ, & durioribus, anguſtis. Flores iucundè olent, guſtanti acres. Radicis nullus uſus. Naſcitur in petris, ſatiuo efficacius, atque magis excalfaciens, & ad medendi uſum aptius. Menſes trahit, & urinam potu ciet: torminibus, ruptis, uulſis, & iecinoris inflammationibus auxiliatur: & aduerſus ſerpentes potu, illitúue prodeſt. capitis dolores mulcet coctum, adiecto roſaceo, & madefactum in aceto: maximè uerò phreniticis, & lethargicis conuenit. Cruentos uomitus ſedat ſuccus, drachmis quatuor ex aceto potus.

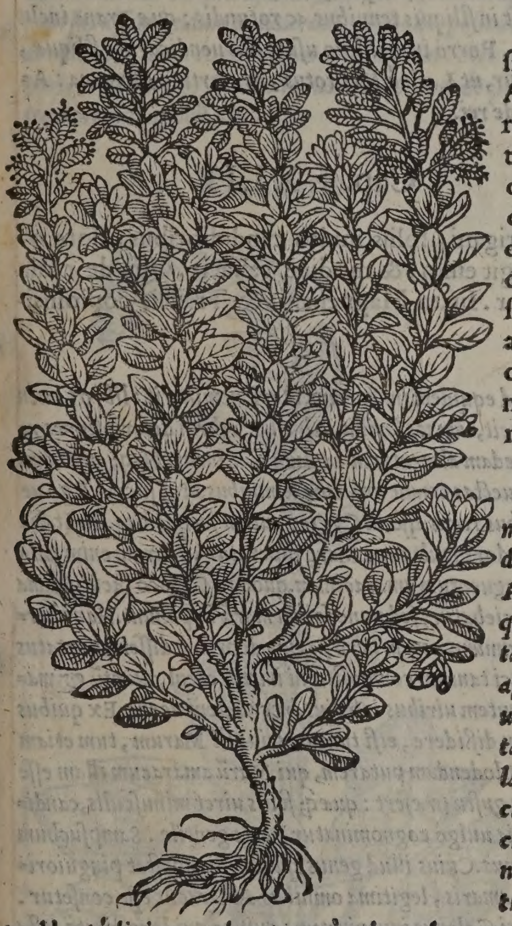
Serpylli conſideratio.

SERPYLLVM hortenſe in Hetruria haud negligitur, ſed in hortis ſeritur, & magna admodum diligentia colitur, quod etiam inibi (ut Dioſcorides inquit) in coronamenta additur. Sylueſtre duorum eſt generum: unum flore candido, odore citrei mali: alterum uerò flore purpureo, guſtu perquàm acri ſatureiæ ſimili. Vtrunq; copioſiſsimè naſcitur apud Goritienſes Saluatino monte, quo mihi hactenus lætius nuſquam uidere contigit, nec itẽ odoratius. Serpyllum à Theophraſto, cui hortenſe nil aliud eſſe cenſeo, quàm ſylueſtre in hortis ſatum, deſcribitur lib. VI. cap. VII. de plantarum hiſtoria, ubi de eo diſſerit ijs uerbis. Serpylli

ſylueſtre

ſylueſtre etiam genus eſt, quod deferentes ex montibus ſerunt, ut apud Sycionem fieri ſolet, atque etiam Athenis ex monte Hymetto: apud alios uerò, ut in Thracia, montes, & plana omnia Serpyllo ſcatent. Peculiaris huic auctio germinum: quippe cum in quantúmuis longitudinis procedere ualeat, nactum ſcilicet adminiculum, aut iuxta ſepes aliquas ſatum. Genera urbana reddere non eſt, ut retulimus: ferocia eſſe affirmant. Hoc enim in montibus, tum ſatureiatum quoddam, atque uehementiſsimum: tum gratum odore, molliusq́; comperiri. Tempus ſerendi plurimum autumnus: hoc enim primum ſerere nimirum properant. hactenus Theophraſtus. Ex cuius etiam uerbis ſatis perſpicuè colligi poteſt, duo eſſe ſylueſtris Serpylli genera. Quare etſi palàm unius tantùm generis mentionem fecerit Dioſcorides; duorum tamen obſcurè meminiſſe potuit, cùm inquit. Syluestre, zygis appellatum, non ſerpit, ſed in altitudinē aſſurgit. Nam ſi unum tantùm ſylueſtris Serpylli genus Dioſcoridi notum fuiſſet, ei ſanè neceſſarium non erat addere zygis cognomen differentiæ cauſa. Satiuum radicibus quidem ſerpit, ſed ramulis attollitur, amaraci modo, quemadmodum ſylueſtris altera ſpecies, quæ malum citreum olet. Proinde ſcitè Plinius lib. XX. cap. XXII. ita de eo memoriæ prodidit. Serpyllum à ſerpendo putant dictum. quod in ſylueſtri euenit, in petris maximè. Satiuum non ſerpit, ſed ad palmi altitudinem increſcit. Serpylli uires paucis perſtrinxit Galenus lib. VI. ſimpliciū medicamentorum, ſic inquiens. Serpyllum uſqueadeò excalfacit, ut & menſes, & urinas moueat. eſt autem & guſtu admodum acre. Eius nomen Græcum, ἕρπυλλος: Latinum, Serpyllum: Arabicum, Hemen: Italicum, Serpillo: Germanicum, Quendel, & Huener koel: Hiſpanicum, Serpollio, & Serpam: Gallicum, Serpoulet. Serpylli uires ex Gal. Nomina.

Sampſuchum. Cap. XL.

SAMPSVCHVM in Cypro, & Cyziceno laudatiſſimum. Secundum ſibi locum uendicauit Aegyptium. Amaracum gens Sicula, & Cyzicena appellat. Herba eſt ramoſa, per terram repens: folijs eius calaminthæ, quæ tenui folio conſtat, hirſutis, & rotundis. ſuauiſsimum odorem ſpirat: ideo coronis inſeritur. Vis eius excalfaciens. Succus decocti potus, conuenit incipientibus hydropicis, & ijs quos urinæ difficultas, aut tormina excruciant. Illita ex melle arida folia, ſugillata tollunt: menſes ſubdita in peſſo trahunt: contra ſcorpionis ictum ex aceto, & ſale illinūtur: luxatis, tumoribusque cerato excepta, imponuntur: aduerſus oculorum inflammationes, cum polline polentæ, illini prodeſt. Acopis, malagmatisque calfaciendi gratia commiſcetur.

CVM ſuperius libro primo in Sampſuchini unguenti commentatione, Sampſuchum, & Amaracum idem eſſe latius oſtenderim, etſi Galenus, & Paulus diuerſis capitibus Sampſuchi, & Amaraci meminerint, eadem hìc repetere ſuperuacaneum duxi: quòd ea huc facilè transferre poſsint ij, qui rem hanc ſe aliter fortaſſe habere exiſtimant. Sampſuchum in Italia Hetruſcis uulgò appellatur Perſa, quòd fortè illis è Perſia fuerit allatum: cæteris uerò inibi Maiorana, nomine à Latinis mutuato. Herba hæc tantam cum mulieribus iniuit gratiam ſui odoris iucunditate, ut nullæ ferè reperiantur, quæ ſuis in hortis, aut fictilibus uaſis Amaracum non ſerant, uel plantas non transferant, ac diligenti admodū cultura foueant. Quo fit, ut putauerim ego, ex eo Maioranæ ſibi nomen adinueniſſe, quòd maiori cura, ac diligentia ſeratur, colaturq́;, quàm cæteræ plantæ. Neq; id ea ſolùm ratione, quòd, ut paulò antè diximus, odore perquàm iucundo commendetur; ſed quòd etiam perpetua uireat coma. Sampſuchi meminit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Sampſuchum tenuium partium, & digerentis eſt facultatis: deſiccat enim, & excalfacit ordine tertio. Id Græcis σάμψυχον, & ἀμάρακον, Latinis quoque Sampſuchum, Amaracus, & Maiorana uocatur: Arabibus, Merzenius, ſeu Morſangius: Italis, Maiorana, & Perſa: Germanis, Meyeron, Maiorana, & Meyram: Hiſpanis, Maiorana: Gallis, Marone, & Mariolaine. Sampſuchi conſid. Sampſuchi uires ex Gal. Nomina

Melilotus, ſiue Sertula Campana. Cap. XLI.

SERTVLA campana laudatiſsima in Attica, & Cyzico, & Chalcedone nata: cuius color uicinus eſt croco, boni odoris. Naſcitur & in Campania circa Nolam, colore in luteum languefcente, odore infirmo. Vim habet adſtrictoriam. Inflammationem omnem emollit, præſertim quæ in oculis, vul-

K ua,

ua, ſede, aut teſtibus erumpat, ſi ex paſſo cocta illinatur: interdum autem addito oui luteo aſſato, aut fœni græci farina, lini ſemine, aut polline, aut capitulis papaueris, intybóue. Recentes meliceridas per ſe cum aqua, & ulcera manantia in capite illita cum creta Chia, vino, aut galla ſanat: ſtomachi dolores, & cruda, & cocta cum aliquo ex antè dictis leuat: doloribus aurium mitigandis cruda ex paſſo inſtillatur: in aceto, aut roſaceo madefacta, capitis dolorem lenit.

Meliloti conſideratio.

PROBATISSIMA, legitimaq; Melilotus non modò in pluribus Campaniæ locis; ſed etiam Gargano Apuliæ monte prouenit. Cuius ſemen in tenuibus corniculis incluſum nuper Venetias afferri cœpit. Quo factum eſt, ut iam cognouerint medici uulgaris uſus Melilotum illegitimam eſſe, potiusq; lotum urbanam referre, cuius hiſtoriam libro quarto tradidit Dioſcorides. Meliloti meminit Plinius lib. XXI. cap. IX. ubi ita ſcriptum reliquit. Ergo in coronamenta folio uenere apiaſtrum, meliloton, quod Sertulam campanam uocamus. Eſt enim in Campania Italiæ laudatiſſima, Græcis in Sunio, mox Chalcidica, & Cretica, ubicunque uerò aſperis, & ſylueſtribus nata. Coronas ex hac antiquitus factitatas, indicio eſt nomen Sertulæ, quod occupauit. Odor eius croco uicinus eſt, & flos.

Meliloti uires ex Gal.

Ipſa cana placet, maximè folijs breuiſſimis, atque pinguiſſimis. Melilotum, ut Galenus memoriæ prodidit libro VI. ſimplicium medicamentorum, miſtæ facultatis eſt: habet enim quiddam adſtringens, ſed & digerit, & concoquit: copioſior enim in eo eſt ſubſtantia calida, quàm frigida. hactenus Galenus. Cæterùm neminem inuenio è Græcis auctoribus, qui explicauerit, quæ Meliloti pars in uſum medicinæ recipiatur, an folia, aut radices, aut caulis, an flores, aut cornicula, aut ſemen. Quod tamen docuerunt Mauritani, præſertim Serapio, qui ex auctoritate Iſaac Eben amram de Meliloto ſcribit in hunc ſenſum. Melilotus herba eſt; quæ folia fert rotunda, & uiridia: ramulos emittit admodum exiles, in quibus folia rara. Semen gerit in ſiliquis tenuibus, ac rotundis: quæ grana includunt pauca, glauci coloris, rotunda, infra ſinapis magnitudinem. Porrò in meliloto uſum ſibi uendicarunt ſiliquæ, & ſemina, quæ in eis continentur.

Nomina.

Μελίλωτος ita Græcè dicitur, ut Latinè Melitotus, & Sertula campana: Arabicè, Alchilelmelich: Italicè, Meliloto: Hiſpanicè, Corona de rei.

Marum. Cap. XLII.

MARVM herba cognita uulgò, ſurculoſa, flore origani, folijs multò candidioribus, flore odoratiore. Vim habet ſiſymbrio conſimilem: ſubſtringit enim, & modicè calfacit. Qua de cauſa illitu ſerpentia ulcera ſiſtit, & in calidas illitiones additur. Iuxta Magneſiam, & Tralleis copioſiſsima gignitur.

Mari mentio ex Galeno.

ETSI Galenus inter ſimplicia medicamenta nuſquam, quod equidem inuenerim, Mari meminerit: libro tamen primo de antidotis in Hedychroi compoſitione eius mentionem fecit, cùm ita ſcribit. Aliæ hedychroi deſcriptiones reperiuntur, quæ neq; Amaracum, neq; Marum prorſus habent: quædam alterutrum tantùm continent. Neq; enim duo hæc omnes noſcunt unguentarij, eo quòd herbas ſolum è Creta aduectas emant unà cum ſeminibus, atq; ſuccis. Ego uerò & eaſdem herbas ſcio in Aſia naſci, ac in alijs quidem regionibus raras eſſe, in Cyzico autem frequentes. In Italia quoq; ut & alias quaſdam herbas, ita & Amaracum uidi, quæ odore multum à Maro ſuperatur. Marum enim ualdè redolet, putaretq; aliquis ſola nominis appellatione ductus, unguentum amaracinum, quod in Cyzico faciunt, amaraci plurimum capere, ſicq; forſitan ab antiquis unguentum conficiebatur, ſed nunc ſolùm marũ imponunt. Hanc herbam aliquoties cùm ipſe deguſtaſſem, ac eam amaram quidem plurimùm, acrem uerò parum deprehendiſſem, hortatus ſum quendam eorum, qui Amaracinum conficere ſolent, ut amaraci tantum compoſitioni immitterent, quantũ & mari. Ac mihi uiſum eſt id unguentum minus quidem odoratum, nihil autem uiribus inferius. hæc Galeni uerba. Ex quibus palàm eſt, Marum ab amaraco uiribus, & facie parum admodum diſſidere, etſi tum amarius ſit Marum, tum etiam odore fragrantius. Quapropter non planè eorum ſententiam explodendam putarem, qui Marũ amaracum illam eſſe arbitrantur, quæ maiorẽ ſpirat odorem, maioremq; amaritudinem guſtu præfert: quæq; folijs uiret minuſculis, candidioribus, & tenuioribus: unde non immeritò à noſtris in Hetruria uulgò cognominatur Perſa gentile. Sampſuchum enim, ſiue Amaracum, inibi Perſa uulgò uocari ſuperius indicauimus. Cuius illud genus, quod folijs conſtat pinguioribus, latioribus, uiridioribus, guſtuq; acrioribus, minus tamen amaris, legitima omnibus Amaracus eſſe conſetur. Illorum inquam ſententiæ fermè adſtipularer, niſi eidem aduerſari Galenus inueniretur: quippe qui loco citato teſtatus ſit, ſe in Italia amaracum uidiſſe, nulla quòd inibi Marum uiderit, facta mentione, ſed tantùm quòd hoc in alijs ab Aſia regionibus rarum oriatur. Hinc itaq; facilè adducor, ut exiſtimem Marum non naſci in Italia. Auget nobis opinionem Plinius, qui quaſi Galeno ſubſcriberet, Marum duxit eſſe rarum inuentu, & Italiæ peregrinum. quare ipſum collocauit lib. XXII. cap. XXIIII. inter ea duntaxat odoramentorum genera, quæ ab externis regionibus in Italiam conuehebantur, ſic inquiens. In Aegypto naſcitur & Maron peius quàm Lydium, maioribus folijs, ac uarijs: illa breuia, ac minuta, & odorata. hæc Plinius. Cæterùm non ob id eos errare crediderim, qui graciliorem amaracum Mari loco ſubſtituunt. Quandoquidem teſtatur Galenus, quòd unguentum illud, in quo Amaracum pro Maro admiſceri iuſſit, etſi minus quidem odoratum uideretur; non tamen uiribus inefficacius erat.

Marũ Italiæ pregrinum.

Nomina.

Quod Græci μάρον Latini pariter Marum nominant.

ACINVS

Acinus. Cap. XLIII.

ACINOS, aut aconos à Græcis dicitur, tenui, ſiccoque ramulo herba, ocimo ſimilis, odorata, ſed hirſutior: qua coronæ factitantur. à nonnullis olitoribus colitur. Menſes, & aluum pota ſiſtit. Illita panos, ignemque ſacrum ſanat.

De Acino opinio quorũdam exploſa.

QVANQVAM ſunt aliqui, qui Acinum eam ocimi ſpeciem eſſe exiſtimant, quæ anguſtioribus conſtat folijs, quæq; iucundum efflat odorem, cuius gratia, atque etiam umbræ gratæ uirentis æſtiuo tempore paßim in figulinis uaſis fouetur extra feneſtras ædium, & in atrijs, quam nos ob eius gracilitatem uulgò uocamus Baſilico gentile; horum tamen opinioni apertißimè refragatur Plinius lib. XXI. cap. XV. ubi Acinum ſcribit nunquam florere. Id quod minori ocimo non euenit: ſiquidem hoc æſtate, & autumno floret, floribusq; ornatur albis, ac odoratis. Illud præterea illis etiam reclamat, quod idem Plinius ſcriptum reliquit lib. XXI. cap. XXVII. cùm ait. Acinon & coronarum cauſa, & ciborum Aegyptij ſerunt, eademq; erat, quæ ocimum, niſi hirſutior ramis, ac folijs eſſet, & admodum odorata. Ex his Plinij uerbis abundè palàm fieri poteſt, Acinum non eſſe ocimum tenuifolium, cùm hoc nec folia, nec caulem hirſuta proferat. Cæterùm Manardus Ferrarienſis, uir acri ingenio, & præſtanti doctrina, nil aliud Acinum putauit eſſe, quàm herbam quandam, quæ in incultis prouenit locis, ſed præcipuè in agrorum, & uiarum aggeribus, ocimo hirſutior, ac ſatis ſuauiter olens. quæ quòd ocimum admodum æmuletur, à quibuſdam ſylueſtre Ocimum appellatur. Quibus ſanè notis aliâs adductus ſum, ut Manardo prorſus aſſentiendum putauerim. Sed cùm poſtea animaduerterim, herbam hanc flores emittere contra Plinij authoritatem, nunc cogor mutare ſententiam. Nec me pœnitet, quòd noſtra, aut aliorum diligentia futurum ſperem, ut de hac, & de alijs rebus dubijs quandoque certiora proferantur. Manardi opinio non accepta. *Herba, quæ Græcis ἄκινος, Latinis item Acinus appellatur.* Nomina.

Baccharis. Cap. XLIIII.

BACCHARIS herba fruticoſa, quæ in coronas additur. cuius folia aſpera ſunt, media uiolæ, & uerbaſci magnitudine: caulis anguloſus, cubiti altitudinẽ petens, aliquantulum aſper, non ſine appendicibus adnatis: flore purpureo, ſubalbicante, odorato: radicibus ueratro nigro ſimilibus, quibus odor ineſt cinnamomo proximus. Aſperum, ſqualidumque ſolum amat. Radix in aqua decocta ruptis, uulſis, ex alto præcipitatis, ſpirandi difficultati, ſalutaris: item diuturnæ tuſsi, & urinæ difficili: menſes pellit: contra ſerpentium morſus utiliſsimè datur in uino. Recens radix appoſita partum extrahit. Puerperis eius decoctum in deſeſsionibus prodeſt. In diapaſmata utiliter inſeritur iucundi odoris gratia. Folia, utpote quæ adſtringant, capitis doloribus illitu proſunt: oculorum inflammationibus, mammis tumẽtibus à partu, ægilopijs incipientibus, ignibusque ſacris auxiliantur. Odor ſomnum gignit.

Baccharis cõſideratio.

DVM EAM de Bacchari ſententententiam, quam ſuperioribus annis lingua Italica expreſſeram, nunc demum his noſtris Latinis commentarijs repetitam, excudendam tradidiſſem, confeſſus ingenuè me nuſquam hactenns ueram Baccharim reperiſſe, aut ab alijs repertam uidiſſe; accidit interea temporis, ut eam ad me Roma miſerit Andreas Lacuna Secobienſis, medicus hac noſtra ætate clarißimus. Cuius literas hic referre libet, quòd eæ ſint, quæ mihi maximum faciant argumentum humanitatis & beneuolentiæ ſuæ, atque etiam rei fidem addant. Literæ autem eius ſunt ita ad me ſcriptæ.

And. Lacunæ literæ.

Etſi nos eidem, cui tu, negotio illuſtrandi, locupletandiq; Dioſcoridem nauemus aßiduam operam, ob idq; nobis ex uſu ſit hanc ad rẽ extorquere facultates alienas potius, quàm dißipare noſtras; uolumus tamen tibi & amico, & de materia medica quàm optimè merito communicare uerã Dioſcoridis Baccharim, quam haud ita pridem in hiſce Romanis agris reperimus, quò poßis illam ad uiuam formã expreſſam, in uſum humanæ ſalutis inſerere tuis luculẽtiſsimis commentarijs, quos iam (ut fama eſt) primùm Latinè ſcriptos edere inſtituis. Eam itaque chartæ alligatam ad te mitto, adeò per omnia reſpondentem deſcriptioni Dioſcoridis, ut in ipſa nulla nota poßit deſiderari. Quippe folia eius ſunt aſpera, media uiolæ & uerbaſci magnitudine: caulis anguloſus, cubiti altitudinem petens, aliquantulum

aſper : radices nigro ueratro ſimiles, quæ odore, & ſapore imitantur exquiſitiſſimum cinnamomum. Porrò flores, quos per inclementiam temporis nunc mittere ad te non licet, in nonnullis locis purpurei, in alijs lutei uiſuntur : ita ut huius ſtirpis eſſe duæ ſpecies uideantur, uel ſi meminerit unius tantùm Dioſcorides. Poſtremò huius plantæ uires, & facultates ſunt omnino eædem, quas ſuæ Bacchari diuus tribuit Dioſcorides. Hìc amicus literis ſuis finem impoſuit. Sed certè illud mihi permirum acceſſit, quòd eadem die, & ferè hora, qua Baccharim Roma accepi, eandem Arimino ad me miſit Iulius Moderatus diligentiſſimus pharmacopola, herbarumq; ſtudioſus : id quod apertè teſtatur hortus eius apud herbarios Italiæ non uulgaris, ut qui ſit uarijs ac nobilibus plantis refertus. Hanc ſanè comperi nullis prorſus reclamantibus notis, Dioſcoridis Baccharim repræſentare. Nam præterquàm quòd conſtaret, ut illa, folijs aſperis, magnitudinem inter uiolam & uerbaſcum referentibus, caule anguloſo, cubitali altitudine, aliquantulùm aſpero; habebat etiam in caule ſua adnata folia, non coliculos. Hinc obier ſuſpicor legendum eſſe παραφυλλάδας, *non* παραφυάδας, *ut uulgati Græci codices habent : quandoquidem illi lectioni adſtipulatur etiam Oribaſij manu ſcriptus codex. Præterea flores, quibus illa carebat, huic in purpura candicabant, odorati. Eius deniq; radices erant ueratro nigro ſimiles, & odore cinnamomo proximæ. Huius igitur plantæ delineatione, quæ adamuſſim hiſtoriæ Dioſcoridis reſpondet, ut eius quoque effigies, quam pictam damus, affabrè demonſtrat, facilè adducor, ut affirmare non dubitem, hanc eſſe ueram, & legitimam Baccharim.*

Leoniceni,& quorūdā opi. reprobata.

Cæterùm Leonicenus, & Braſauolus ipſum ſecutus, eam plantam magno errore putarunt Baccharim eſſe, quam quidam Sclaream, nonnulli uerò Matriſaluiam appellant. Sed cùm huius radices nō ſint ueratro nigro ſimiles, neq; minimum quidem odore cinnamomum imitentur, planè eorum ſententia improbanda uidetur : præſertim quòd ueram Baccharim eam eſſe cenſeamus, de qua ſuperius diſſeruimus. Non defuerunt etiam, qui crediderint, Baccharim Dioſcoridi accreuiſſe, caputq; hoc adulterinū eſſe, eo fortaſſe argumento, quòd eam hactenus inuenire non potuerint. quorum ſuſpicionem augere potuit Galenus : quippe qui in ſimplicium cenſu de Bacchari quicquam, quod equidē legerim, memoriæ nō prodiderit. Vnde ij in eam ſententiam deuenerunt, ut Baccharem eandem eſſe cum aſaro certò putarent. Verùm horum quoq; error iam omnibus euidentior factus eſt, quàm ut hìc à me explodi debeat. Neq; enim ea ſolùm ratione proditur, quòd pridem legitima Baccharis reperta ſit; ſed etiam quòd legitimum hoc Dioſcoridis caput eſſe cōprobet Oribaſius, in quo illud ex Dioſcoride tranſcriptum legitur.

Baccharis uires ex Paulo. Ex Meſue.

Quinetiam idem confirmat Paulus Aegineta, qui Baccharis meminit lib. VII. atque ea ſcribit, quæ facilè, ſi conferantur, Dioſcoridi accepta ferrentur : ſic enim inquit. Baccharis odorata eſt herba, odore cinnamomo proxima, coronaria, acris. Huius radicis decoctum meatus obſtructos aperit, urinam, & menſes citat. Folia ipſius, cùm ſint adſtringentia, fluxionibus opitulantur.

Nomina.

Huic herbæ nomen Græcum eſt βάκχαρις, *Latinum quoque Baccharis.*

Ruta.

Cap. XLV.

RVTA montana, ſylueſtriſque, ſatiua, & hortenſi acrior eſt, & in cibis damnata : ſatiua uerò, quæ ſub ficu arbore enaſcitur, magis in cibos admittitur. Vtraque urit, calfacit, exulcerat, vrinam ciet, menſtrua pellit, aluum ſiſtit potu, cibóue. Lethalium medicamentorum antidotum eſt, ſi ſemen ex uino acetabuli menſura ebibatur. Folia per ſe præſumpta, aut cum nucibus iuglandibus, aridiſque ficis, inefficaces uenenorum vires reddunt : contra ſerpentes ſimili modo ſumere conuenit. Genituram cibo, potúue extinguit : cum anetho ſicco decocta, tormina ſedat. Facit ad pectoris, laterumque dolores, difficultatem ſpirandi, tuſſes, pulmonis inflammationem, coxendicum, articulorumque cruciatus, & horrores febrium circuitu repetentes, pota, ut antè dictum eſt. Item ad inflationes coli, vuluæ, rectique inteſtini cum oleo decocta, & infuſa. Fœminas uuluæ ſtrangulatu liberat, ſi à genitali ſedétenus cum melle ſubijciatur. Feruefacta ex oleo, & pota, uentris tineas excutit : articularijs doloribus ex melle, aquæ inter cutem cum ficis illinitur : eiſdem in potu auxiliatur : decocta in uino ad dimidias partes, & oblita. Cruda, condîtaq; cibo, uiſus aciem excitat : dolores oculorum illita cum polenta lenit : doloribus capitis cum roſaceo, & aceto illita, auxiliatur : profluentem naribus ſanguinem ſiſtit trita, & indita. Teſtium inflammationibus cum laureis folijs impoſita, & eruptionibus papularum cum myrto, & cerato prodeſt : cum pipere autem, vino, & nitro affricta : albæ uitiligini medetur : cum eiſdem illita formicationes tollit, & uerrucas, quæ thymi floré repræſentát.

contra

contra impetigines cum alumine, & melle utiliſsimè imponitur. Succus in mali punici calyce calfactus, aurium dolori efficaciter infunditur. Idem oculis, qui hebetudinem ſenſere, cum fœniculi ſucco, ac melle inunctus, opitulatur. Ignem ſacrum, ulcera quæ ſerpunt, aut in capite manant, cum aceto, roſaceo, & ceruſſa illitus perſanat. manſa alliorum, ceparumque acrimoniam domat. Montana ſi copioſius eſtur, interficit. Dum florem promit, & ad murias colligitur, cutem inflat, & rubore quodam inficit, cum pruritu ac uehementi inflammatione. oportet itaque eam unctis antea manibus, & facie colligere. Tradunt ſuccum gallinaceis pullis inſparſum, feles arcere. Adijciunt eam, quæ in Macedonia circa Haliacmon amnem prodeat, comedentes interimere. Montoſus autem is locus, viperis ſcatet. Semen eius potum contra inteſtina uitia efficax eſt. In antidota commodè additur. Contra incontinentiam vrinæ toſtum ſemen ſeptenis diebus potui datur. Radix huius montanum moly uocatur. Sylueſtris ruta ſatiuæ ſimilis eſt. Prodeſt comitialibus, & coxendicum doloribus: menſtrua mouet, partus enecat. Acrior eſt uiribus, quàm hortenſis, & ualidior. Sylueſtris, ut pote noxia, cibis abdicatur.

Rutę conſideratio.

RVTA *utraque planta eſt uulgaris notitiæ, tam ſatiua inquam, quàm ſylueſtris. Non tamen uelim de illa ſylueſtri intelligas, de qua capite proximo diſſerendum eſt, ſed de ea tantùm, cuius meminit Dioſcorides in præſenti capite, quàmq; in eius calce ſatiuæ ſimilem fecit: ſiquidem hæc ab illa plurimum differt. Naſcitur hæc ſylueſtris Ruta in Goritienſi agro copioſiſſima, adeò ut qui circumſtant montes, ea ubique ſcateant; præſertimq; Saluatinus mons, qui eadem fermè ueſtitur. Facie hæc hortenſi perquàm ſimilis eſt, graciliori tamen folio, & guſtu acriori, amarioriq;.*

Monachorũ hallucinatio.

Id quod Monachorum in Meſuem ſcribentium (pace tamen eorum dixerim) ineptijs prorſus refragatur. quippe qui aſſerant nullam ferè eſſe differentiam inter hanc, & androſæmum, ſiue hypericum, ut quæ in alterius locum ſubſtitui poſſint. Qua in re manifeſtè deprehenditur magna eorum inſcitia: quandoquidem hîc (ut equidem arbitror) in triplici uerſantur errore. Primùm quòd exiſtimauerint, turpi nimirum lapſu, ſylueſtrem Rutam ab androſæmo, & hyperico non diſſidere. Deinde quòd putauerint hallucinati etiam, androſæmum, & hypericum unum & idem eſſe, cùm tamen Dioſcorides de his ſeorſum, tanquam de differentibus plantis tradiderit. Huc tertius accedit error, & is quidem, mea ſententia, deteſtandus, quòd prodiderint, hanc ſylueſtris Rutæ hiſtoriam bis à Dioſcoride deſcriptam reperiri, magnamq; habere cum hyperico cognationem. Quod potius ſomniaſſe, quàm libero ſenſuum iudicio ſcripſiſſe uidentur Monachi, cùm non huius Rutæ caput ſit illud, in cuius fronte in quibuſdam codicibus, ijsq; non probatis, illa legantur, quæ doctiſſimorum teſtimonio hîc aſcititia, hyperici autem propria cenſentur; ſed quod proximè ſequitur, in quo alterius ſylueſtris Rutæ, quam alij Moly, alij Harmalam, alij uerò Beſaſan appellant, tractatur hiſtoria. Quare caueant pharmacopolæ, qui fortaſſe horum patrum ſcripta ſequuntur, ne unà cæcutientes ſæpe ducantur in uarios errorum labyrinthos. Seritur Ruta (ut auctor eſt Plinius lib. XIX. cap. VIII.) fauonio, & ab æquinoctio autumni. Odit hyemem, & humorem, ac fimum. Apricis gaudet, & ſiccis, terraq; maximè lateritia: cinere uult nutriri, hic & ſemini miſcetur, ut careat erucis. Sub fici umbra libentius aquieſcit. cuius rei cauſam ſuis in problematis reddidit Ariſtoteles. Muſtela cum ſerpente dimicatura, in murium uenatu Rutam prius edendo ſe munit, gnara hanc contra uenena pollere. Vtuntur & ipſa hoc noſtro tempore ad cacodæmones depellendos, fortaſſe quòd contra faſcinationes eam commendauerit Ariſtoteles in problematis. Planta Rutæ mirabilis magnitudinis uiſa eſt (Flauo Ioſepho auctore) Macherunti, quod olim fuit munitiſſimum Iudææ oppidum. Is enim lib. VII. cap. XXV. de bello Iudaico ita ſcriptũ reliquit. Erat autẽ in ipſa regia Ruta mirabilis magnitudinis: à nulla enim ficu uel celſitudine, uel magnitudine uincebatur. Ferebant autem eam ex Herodis temporibus perſeueraſſe: manſiſſetq; ulterius profectò, ſed à Iudæis, qui locum ceperunt, exciſa eſt.

Rutæ uires, ex Galeno.

Rutæ ſylueſtris, & ſatiuæ meminit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Ruta agreſtis ex quarto eſt ordine excalfacientium: domeſtica uerò ex tertio. Eſt autem non ſolùm guſtu acri; ſed & amaro. Ex quo etiam ſanè digerere, atq; incidere craſſos, lentoſq; humores poteſt. Ob eandem uim & urinas mouet. Quin & tenuium eſt partium, flatusq; extinguit. Quare ad inflationes competit, ac ueneris appetitum cohibet: digeritq;, atque exiccat ſtrenuè. Eſt enim eorum ex numero medicamentorum, quæ ualenter deſiccant. Porrò quod ſuperius Moly, & Beſaſan nominari diximus, & ipſum utique fuerit ruta ſylueſtris.

Nomina.

Πήγανον Græcis herba eſt, quæ Latinis, pariter & Italis Ruta nominatur: Mauritanis, Sadeb, ſeu Sedab: Germanis, Raut, & Vuein raut: Hiſpanis, Arruda: Gallis, Rue.

Ruta Sylueſtris. Cap. XLVI.

VOCANT etiámnum ſylueſtrem Rutam, quod in Cappadocia, & Galatia Aſiæ finitima moly dicitur. Frutex eſt, qui ab una radice multos emittit cauliculos: folijs multò, quàm alterius rutæ longioribus, tenerioribusque, odore graui: flore candido: capitulis in cacumine paulò maioribus, quàm ſatiuæ rutæ, quæ tribus maximè partibus conſtant: in quibus triangulum ſemen, ſubrufum, guſtu amarum recluditur. cuius eſt uſus. Semen autumno matureſcit. quod cum melle, vino, croco, & fœniculi ſucco, ac gallinaceo felle, teritur contra retuſam oculorum aciem. Sunt qui eam harmalam uocent, Syri beſaſan: qui Cappadociam incolunt, moly, quoniam quandam cum moly ſeruet ſimilitudinem: radice nigra, flore candido. In collibus, & læto ſolo prouenit.

Rutæ ſylueſtris alterius conſid.

Inveniuntur ex Græcis codicibus Dioſcoridis, item ex Latinis illorum fidem ad unguem ſecutis, qui uel maximo librariorum lapſu, uel potius eorum temeritate, qui nimis ſcioli uideri uolunt, plura de hac altera ſylueſtri Ruta in capitis fronte ſcripta oſtendunt, quæ doctiſsimorum quorunq; conſenſu adiectitia ſunt, & hyperico legitimè debentur. Hac deprauata, imò addititia lectione decepti quidam rerum, literarumq́; parum gnari, turpiter aberrarunt, certò credentes ſylueſtrem hanc Rutam ab hyperico nihil differre. Quorum error ſimul deprehenſus eſt, atque Dioſcoridis lectio reſtituta à peritiſsimis uiris, qui rei diſcrimen exactiſsimè nouerunt, & uetuſtiſsima Græca exemplaria conſuluerunt, in quibus nihil tali offenderunt: quemadmodum neq; id ſeſe offert lectitandum in Oribaſij codice manu ſcripto, herbarum deſcriptiones Dioſcoridi acceptas referente. Quo fit, ut nullus amplius ſuperſit ambigendi locus, quin ea aſcititia ſint, & ex hyperico, cuius propria ſunt, hic perperàm repetita. Sed hæc iam miſſa faciamus, & conſtituamus duplicem eſſe ſylueſtris Rutæ ſpeciem: unam domeſticæ ſimilem, de qua diximus in præcedenti capite: alteram uerò, de qua nunc agimus, quam quidam Harmalam uocant. Hanc, ut ingenuè fatear, hactenus non uidi: non deſunt tamen, qui eam demonſtrare promittant in Italia, ac etiam iam oſtendatur (ut audio) in publico horto Patauij. Quod non equidem negauerim, tametſi fuerit hæc peculiaris Cappadociæ, & Galatiæ planta. Aphri corrupta à Græcis appellatione Harmel pro Harmala dicunt.

Seplaſiariorũ grauis error.

Verùm enimuero grauiſsimo errore ducuntur ſeplaſiarij, qui Luminis apothecariorum ſcripta ſecuti, huius Rutæ, ſiue Harmel loco, fœtidis, & aggregatiuis dictis catapotijs, alijsq́; compoſitis medicamentis cicutæ ſemen admiſcent. Quod non ſolùm ſuis tum qualitatibus, tum facultatibus Harmalæ omnino repugnat; ſed etiam uenenum lethale exiſtit. Errandi cauſam præbuit Quiricus Auguſtus Tortonenſis: quandoquidem is, ubi in conficiendis fœtidis catapotijs, quid ſit Harmel explanare contẽdit, ait Syluatici Pandectarum auctoris teſtimonio, quòd quotieſcunq; reperitur Harmel cum aſpiratione nil aliud apud Arabes deſignat, quàm ſemen cicutæ: ſine uerò afflatu, Rutæ ſylueſtris ſemen. Quod euidens, ac execrandum eſt mendacium: ſiquidem Harmel tam afflatum, quam nudè ſcriptum Mauritanis perpetuò agreſtem Rutã ſignificat, ut Serapionis, & Auicennæ auctoritate facilè probari poteſt ſuis in libris, in quibus ſimplicium hiſtorias, et facultates poſteritatis memoriæ prodiderunt. Nam quæ illi de Harmel ſcripſerunt, Dioſcoridi, & Galeno Rutam hanc deſcribentibus prorſus adſtipulantur. Cæterùm Auicenna ipſius Harmel etiam meminit libro quarto ſui Canonis, ubi uiperarum morſus curationem tradens, ſic inquit. Ruta ſylueſtris (& non eſt alharmel, ſecundum quòd exiſtimauerunt quidam, imò eſt ſpecies rutæ ipſius) confert morſibus uiperarum. hæc ille.

Fuch. lapſus, & Auicennæ defenſio.

Sed ne fortè quis Auicennam non rectè intelligens, in his uerbis decipiatur, ut ſuis in Paradoxis Fuchſium, uirum alioqui expertiſsimũ, in Auicennam acriter agẽtem, deceptum fuiſſe deprehendimus, ut qui illum, ut puto, minus intellexerit, ſciendum profectò eſt (quemadmodũ etiam antea aliquoties retulimus, & nunc, quoniam ad rem faciat, idipſum repetere non alienum erit) quòd non eiuſdẽ utiq; generis eſt ſylueſtris Ruta, de qua unà cum domeſtica ſuperius tradidit Dioſcorides, & hæc, quam Græcorum quidam Harmalam, Mauritani uerò Harmel, ſiue Alharmel appellant. Ex hac omnibus perſpicua Rutæ ſylueſtris diſtinctione, quãtum equidem reor, liquido patebit, Auicennam haudquaquam erraſſe, ut errorem immeritò illi iniungit Fuchſius. Quippe cùm inquit Auicenna, Ruta ſylueſtris (& non eſt alharmel, ſecundum quòd exiſtimauerunt quidam, imò eſt ſpecies rutæ ipſius) confert morſibus uiperarum, ijs uerbis declarat ſe illam hîc ſylueſtrem Rutam intelligere, quæ domeſticam æmulatur: non autem illam, de qua hoc loco diſſerit Dioſcorides, quamq́; ſuæ Arabicæ familiæ auctores Harmel, ſiue Alharmel uocant. Eius tamen loco citato, paulò antè meminerat, ſic inquiens. Et alharmel eſt de medicinis liberantibus. Vbi per Alharmel eam ſanè Rutam ſylueſtrem intelligit, de qua præſens ſermo eſt. ob cuius differentiam, poſtea alterius Rutæ ſylueſtris mentionem faciens, ſubiungit illa uerba, quæ iam bis citauimus. Vt hinc palàm faceret, ſe non modò de alio ſylueſtris Rutæ genere intellexiſſe; ſed etiam occurriſſe, ne quis, ſi ſine diſtinctione locutus eſſet, ſe idem fruſtrà repetiiſſe calumnietur.

Quorundã error, & locus Auerrois reſtitutus.

Porrò non deſunt qui ſuſtinere contendãt, Harmel eſſe Cicutam, Auerroem in medium adducentes, quem lib. V. ſuarum collectanearum ita ſcriptum reliquiſſe uolunt. Harmel, id eſt Cicuta, calida eſt, & ſicca in tertio gradu, incidit craſſos humores, & prouocat urinam, & menſes. & ualet dolori ſcapularum, & purgat phlegma. Hac iſti nituntur auctoritate. Quibus ita facilè reſponderi poteſt, quòd cùm Cicutæ hoc loco eas Auerroes tribuat facultates, quas etiam Harmalæ, nomine tamen Moly, reddidit Galenus, manifeſtè deprehenditur Auerrois codex librariorũ incuria fuiſſe deprauatus. Neq; difficilis lapſus fuit, quòd ij uocum ſimilitudine decepti Cicutam pro Ruta legerint, ac ſcripſerint. Adde etiam illud (hoc enim medicorum neminem latet) quòd tantum abeſt, ut Cicuta tertium caliditatis gradum obtineat, cui illam aſsignat deprauata Auerrois lectio, ut ne primum quidem attingat, cùm Dioſcoridis, & Galeni teſtimonio, in quarto frigiditatis ordine collocetur: ob idq́; eam lethale uenenum eſſe affirment. Quapropter quàm peſsimè agatur ab ijs, qui Cicutæ formidandũ ſemen ijs compoſitis medicamentis addunt, quorum uſus eſt ad deijciendos, incidendos, extenuandosq́; lentos humores, ij dijudicent, qui ueritatis ſtudio dediti huiuſmodi cauillationes, quæ ſæpe hominibus perniciem pariunt, tolerare non poſſunt.

Rutę ſylueſtris alterius uires ex Gal.

Rutam hanc ſylueſtrem appellat Galenus Moly lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ubi de ea diſſerit his uerbis. Moly, hoc quidam uocant peganon agrion, hoc eſt, Rutam ſylueſtrem, nonnulli harmolan, Syri beſaſan, ſicut Cappadoces moly, quia radicem habeat nigram, & florem lacteum. Vis eius tenuium eſt partium, & calida tertio abſceſſu: unde craſſos humores ſecat, ac digerit, & urinam mouet. Hæc Galenus de altero Rutæ ſylueſtris genere. Cui conſtat & primum ſylueſtris Rutæ genus perpulchrè reſpondere. Ex quo crediderim, quòd ſine ullo errore ſeplaſiarij alteram alterius loco ſubijcere poſsint, quoties Arabum harmel in ſuis compoſitis medicamentis admiſcendum reperiunt.

Rutæ caprariæ mentio, & uires.

Eſt & alia Rutæ ſpecies, quæ recentioribus quibuſdam CAPRARIA cognominatur, quibuſdam uerò Galega dicitur, noſtrates eam uulgò appellant Lauaneſe. Paſsim hæc in ſcrobium aggeribus, humentibusq́; locis prouenit, fœno græco perſimilis. Magnifaciunt ipſam nonnulli ſuis experimentis nixi non modò aduerſus peſtilentiam, & lethalia medicamenta; uerùm etiam contra ferarum omnium, quæ dentibus, aut aculeo uenenum emittũt,

tum

tum morſus, tum ictus: in quem uſum herbam, uel eius ſuccum bibendum præbent, ac etiam emplaſtri modo uulneratis partibus imponunt. Laudant aliqui ſuccum ſeſquiunciæ pondere hauſtum pueris comitiali morbo uexatis. Cæterùm apertiſsimè falluntur, qui putant Rutam hanc caprariam dictam Polemoniam eſſe, ut latius libro quarto ſuo loco dicemus. Quæ planta πήγανον ἄγριον Græcè, Ruta ſylueſtris Latinè dicitur: Arabicè, Harmel: Italicè, Ruta ſaluatica.

Nomina.

Moly. Cap. XLVII.

Moly folia habet graminis, latiora, humi ſparſa: florem albæ uiolæ ſimilem, ſed minorem, magnitudine uiolæ purpureæ æmulum, lactei coloris: caulem candidum, quaternum cubitorum: in cuius cacumine ineſt aliquid, quod allij ſpeciem referat. Radix parua, bulboſa, quæ mirum in modum ualet ad uuluæ apertiones, ſi trita cum irino unguento, in peſſo ſubijciatur.

Moly hiſtor. ex Theophr. & Plinio.

Moly, ut ſcriptum reliquit Theophraſtus libro IX. cap. XV. de plantarum hiſtoria, apud Pheneum exit, atq; apud Cyllenam eſſe (quemadmodum Homerus dixit) affirmant: radice rotunda, non abſimili cepæ, folio ſcillæ. Vſum eius contra ueneficia ſumma: non tamen effodi difficulter, ut ait Homerus. Moly quoque meminit Plinius lib. XXV. cap. IIII. ita ſcribens. Laudatiſsima herbarum eſt, Homero teſte, quam uocari à dijs putant Moly. Aſt inuentionem eius Mercurio aſsignat, contráq; ſumma ueneficia demonſtrat. Naſci eam hodie circa Pheneum, & in Cyllene Arcadiæ tradunt, ſpecie illa Homerica, radice rotunda, nigráq;, magnitudine cepæ, folio ſcillæ: effodi autem difficulter. Græci auctores folium eius luteum pinxere, cùm Homerus candidum ſcripſerit. Inueni è peritis herbarum medicis, qui & in Italia naſci eam dicerent, afferríq; Campania mihi aliquot diebus effoſſam inter difficultates ſaxeas, radicis triginta pedes longæ, ac ne ſic quidem ſolidæ, ſed abruptæ. hæc Plinius. Ex cuius ſanè uerbis facilè cognoſci poteſt, Moly ab eo ſecundo loco redditum, quod in Campania effoſſum, & ſibi allatũ ſcribit, ab illo plurimùm diſsidere, quod Homerus, & Dioſcorides notis non planè conſentientibus repræſentarunt. Moly, cui Dioſcoridis delineatio reſpondeat, hactenus in Italia reperire non potui, neq; ab alijs inibi repertum, aut aliunde aduectum ſcio.

Moly uires ex Galeno.

Cæterùm herbam Moly Dioſcoridi appellatam, eandem nimirum eſſe putauerim cum illa, quæ Galeno lib. VII. ſimpl. medic. Myle uocatur, cùm inquit. Myles radix paruo bulbo ſimilis eſt, facultatis contrahentis. nam cum farina ærina, (hoc eſt lolij) appoſita apertam uuluam ſanare ſcribit Dioſcorides. His uerbis Galenus non ſolùm quidem Mylen ſuam Dioſcoridis Moly acceptam refert; ſed etiam nos commonet mendi cuiuſdã, quod hucuſq; latuit in codicibus Græcis Dioſcoridis.

Dioſcoridis locus caſtigatus.

Quippe quòd ubi in huius capitis calce legitur μετὰ ἰρίνου μύρου, quod eſt, cum irino unguento, Galeni teſtimonio, legendum ſit μετὰ αἰρίνου ἀλεύρου, id eſt, cum farina loliacea. Et certè in id uitium facile librarij quadam ſcripturarum uicinitate labi potuerunt. Sed addamus rationem, qua uulgaris lectio deprauata manifeſtè deprehendetur. Nam ſi unguentum irinum efficaciter aperit, non uideo quid Moly radix cum eo præſtare poſsit πρὸς ὑςέρας ἀναςομώσεις, hoc eſt, ad uuluæ apertiones. Sic enim ex Græco rectius reddendum puto, quàm ad aperiẽdas uuluas, ut uerterunt Marcellus & Ruellius. qui tamen ſecus facere non poterant, ſi unguenti irini rationem habere uolebant. Id μῶλυ Græci dicunt, quod Latini item Moly.

Nomina.

PANACES HERACLEVM.

Panaces heracleum. Cap. XLVIII.

Panaces nonnullis Heracleum dicitur: ex quo opopanax colligi ſolet. Plurimum in Bœotia, & in Phocide Arcadiæ naſcitur: ibique compendij, & quæſtus, qui ex eo liquore factitatur, gratia, ſtudioſè colitur. Folijs eſt aſperis, in terra iacentibus, herbacei coloris, multùm ad ficulnea accedentibus, in ambitu quinquepartitò diuiſis: caule, ut ferulæ, altiſsimo, qui lanugine quadam incaneſcit, folijs etiam minutioribus obſitus: muſcarij, ceu anethi, in cacumine: flore luteo, & ſemine odorato, feruenteque. Radices habet multas ab origine una, candidas, graueolentes, craſsi corticis, & ſubamari guſtus. Naſcitur in Cyrene Libyæ, & Macedonia. Excipitur ſuccus inciſa radice, recenti caulium pullulatu. Ea candidum ſuccum emittit, qui ſiccatus in ſumma cute croceum colorem contrahit. Effluentem autem ſuccũ excipiunt, folij excauato ſolo ſtratis, quæ ſiccata tolluntur. Simili modo caule meſsibus inciſo, profluentem ſuccum eximunt. Meliores ex radicibus, albæ, rigentes, di-

ſtentæque, ſiccæ, quæ cariem non ſentiant, aromaticæ, feruentes guſtu. Fructus ex media ferula cibo idoneus eſt: ſed ex agnatis ſtolonibus, ab uſu cibario abhorret. Maximè in hoc ſucci genera probatur, quàm amariſsimus, internè albus, aut ſubfuluus, foris ad croci colorem inclinans, læuis, pinguis, friabilis, tener, ſtatim in aqua eliqueſcens, graui odore. Niger improbatur, ac mollis. Adulteratur ammoniaco, aut cera. Sed ſynceri experimentum eſt, ſi digitis in aqua friatus reſoluatur, & lacteſcat.

Excalfacit, mollit, extenuat: horroribus febrium, circuitibusque, vulſis, ruptis, laterum dolori, torminibus, ſtillicidio urinæ conuenit. Contra ueſicæ ſcabiem ex aqua mulſa, aut uino bibitur: menſes trahit, fœtum enecat. Inflationes, quæ uuluam malè habent, duritiasque, ex melle dilutus, diſcutit: iſchiadicis illinitur. acopis, & capitis medicaminibus admiſcetur: carbunculos rumpit. Podagricis, cum uua paſſa illitus ſubuenit: dolore dentium liberat, cauis inditus: oculorum aciem illitu excitat. Ex eo, & pice optimum fit emplaſtrum contra beſtiarum morſus, quæ in rabiem efferantur. Radix in ramenta conſciſſa, uuluæ admota, partus extrahit: ad uetera ulcera efficax eſt. nudata oſſa corpore operit, ſi trita cum melle illinatur. Semen cum abſinthio ſumptum, menſes pellit: cum ariſtolochia, prodeſt aduerſus animalia, quæ venenum eiaculantur: & contra vuluæ ſtrangulatus in uino bibitur.

Panaces aſclepium. Cap. XLIX.

PANACES Aſclepij caulem à ſolo emittit tenuem, cubitalem, geniculatum: circa quem folia funduntur fœniculo ſimilia, maiora tamen, & hirſutiora, odorata: in cacumine vmbella, ubi flores emicant aurei, acris guſtus, & odorati. radix parua eſt, & tenuis. Auxiliarem vim habet flores, & ſemina, contra vlcera, phagedænas, & tubercula, ſi trita cum melle imponantur. aduerſus ſerpentes ex uino bibuntur, & cum oleo illinuntur. Aliqui panaces ſylueſtre origanum vocant, alij cunilam, de qua in origani mentione diximus.

Panaces chironium. Cap. L.

PANACES Chironium in Pelio monte maximè prouenit. folium eius amaraco ſimile: flos aureus: radix parua, quæ non altè demittitur, guſtu acris. Pota radix ſerpentium ueneno reſiſtit. Illita coma, eadem præſtat.

Panacis conſideratio.

PANACES Heracleum in Apulia frequens naſcitur, quemadmodum in Apennini iugis, & in Argentario promontorio in noſtris maritimis Senenſibus. Habetur & in quàm plurimis Italiæ uiridarijs, ubi ſumma diligentia colitur ab his, qui ſimplicium medicamentorum ſtudioſi, ad ſuum aliorumq; commodum innumera plantarum genera ſuis in hortis, ac uiridarijs ſerunt, ac colunt. Verùm non ob id affirmauerim, eius lacrymam, quam officinæ Opoponacum uocant, excipi in Italia. Nam quæ Venetijs uenalis reperitur, ex Alexandria Aegypti conuehitur. Legitima nõ deſit, etſi adulteratæ frequentior ſit uſus apud eos, qui ex quáuis herba manipulos colligunt.

Meſ. lapſus.

In Panacis hiſtoria apertiſsimè aberrauit Meſues: quippe qui initio capitis omnia eius genera confundat. Quod omnibus iam notius eſt, quàm ut à nobis oſtendi debeat. Panaces Aſclepium nuper uidimus, eiusq; effigiem hìc appinximus. Sed Chironium non prouenit, quod ſciam, in Italia. Quanquam non deſunt, qui pro Chironio panace oſtendant plantam, quæ folium habet oblongum, hyſſopi ferè modo: florem pentaphylli, ſed maiorem, aureo tamẽ colore: ſurculos numeroſos, tenues, lignoſosq;: radicem item lignoſam, ruſeſcentem, guſtu adſtringentem. Verùm quòd Dioſcorides panaci Chironio tribuerit folia amaraco ſimilia, & radicem guſtu acrem, non uideo quomodo ingenuè poſsim eorum ſentẽtiæ ſubſcribere. Panacis genera ab inuentoribus cognominari tradunt. nempe Aſclepium ab Aeſculapio, Chironium à Chirone, & Heracleum ab Hercule: quare & Herculeum à pleriſq; eſt, appellatum, cuius tantùm lacryma hoc tempore officinæ utuntur. Semen enim, ac radix, etſi in pluribus ualeant affectibus; ad nos tamen, quod uiderim, non adferuntur. In quorum defectu optimi chirurgi, cùm denudata oſſa carne explere uolunt, radicum ſegmenta, quæ lacrymæ compacta reperiuntur, quæcquæ illa ſint, non paruo labore ſeligunt, & ad hunc uſum in puluerem redigunt.

Panacis uires ex Galeno, & Meſue.

Panacis uires deſcripſit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Panaces Heraclium, inquit, ex hoc fit uocatus Opopanax, radicibus eius, & caulibus exciſis. Porrò opopanax ipſe longè eſt ad plurimos uſus aptiſsimus utpote excalfaciens, emolliens, & digerens: ponatq; ipſum quiſpiam in calfaciendo tertij ordinis, in deſiccando uerò, ſecundi.

ſecundi. Cortex radicis exiccatorium ſimul, & excalfactorium eſt medicamentum: ſed minus quàm ſuccus. quin & nonnullam habet abſtergendi facultatem. Quare eo quoq; utimur & ad oſſa denudata, & ad ulcera maligna, & contumacia. Sufficienter enim talia carnem procreant, ſcilicet abſtergendo ſimul, & deſiccando, nec ita magnopere calfaciendo: quæ omnia ad carnem generando neceſſaria ſunt, uelut in libris de curandi ratione oſtendimus. Fructus calidus & ipſe eſt, ac menſibus mouendis medicamen accommodum. Cæterùm neſcio, quo pacto nunc ferè omnes ex more non panaces, ſed panaca herbam hanc uocitent. Panaces autem Aſclepium minus eſt calidum ſuprà dicto panace: quamobrem eo, & floribus eius, & ſemine melli miſtis ad ulcera, phymata, & phagedænas utuntur. Panaces uerò Chironium & ipſum ſimilem prædicto facultatem poſsidet. hæc Galenus. Porrò deijcit Panacis lacryma (ut auctor eſt Meſues) à remotis corporis partibus, præſertimq; ab articulorum compaginibus, lentam, craſſam, contumacemq; pituitam. Cerebrum, & neruos expurgat, præcipuè cùm frigidis torquentur morbis. **Nomina.** *πάνακες ἡράκλειον ſic Græcis, ut etiam Latinis Panaces Heracleum, nominatur: Arabibus, Steuſir, Ieuſir, ſiue Giauſir: Italis Panace Heracleo. Huius gummi Græcis ὀποπάναξ dicitur: Latinis item Opopanax: Italis, Opoponaco: Hiſpanis, Opoponaque. πάνακες uerò ἀσκλήπειον ſic Græcè uocatur, ut Latinè ſimiliter Panaces Aſclepium: Arabicè, Panax Aſchilibet: Italicè, Panace Aſclepio. πάνακες denique χειρώνειον ita Græcis, Latinis pariter Panaces Chironium appellant: Mauritanis, Panax caromon: Italis, Panace Chironio.*

Liguſticum. Cap. LI.

LIGVSTICVM, quod alij panaceam, alij panaces uocant, plurimum in Liguria naſcitur, in monte Apennino Alpibus contermino: unde nomen traxit. Panaces incolæ non ab re appellant, quoniam & radice, & caule Heracleotico panaci ſimile ſit, & uiribus eiſdē prędītum. Gignitur in altiſsimis, aſperisque montibus, ac umbroſis, maximè iuxta fluenta. Cauliculum fert anethi, geniculatum, tenuem, & in circuitu folia ſertulæ Campanæ, molliora, odorata, prope uerticem gracilio-ra, & longè magis diuiſa: in cacumine muſcarium, in quo ſemen dependet nigrum, ſolidum, & oblongum, fœniculo proximum, guſtanti acre, & aroma olens: radix candida, Heracleotici panacis ſimilis, odorata. Radicis, feminisque uis excalfactoria, concoquens. Prodeſt ad inteſtinos dolores, tumores, conco&tiones, item ad inflationes, præſertim quibus ſtomachus turgeat: & contra ſerpentium ictus: urinas, & menſes potu trahit. Eoſdem præſtat effectus appoſita radix. Semen cum radice oxyporis, & medicamentis decoquentibus admiſcetur. ori perquàm utile: quare pro pipere utuntur eo indigenæ ad obſonia. Adulteratur ſemine quodam ſimili: quod facilè guſtu diſcernitur: amarum enim eſt. Alij ſemen fœniculi, aut ſeſelis admiſcentes, liguſticum dolo uitiant.

FALLVNTVR *apertè, ut mea quidem fert opinio, qui herbam uulgò hodie Leuiſticum nominatam, quam legitimum hipposelinum cenſemus, putant eſſe Liguſticum hîc à Dioſcoride repræſentatum, quod Galenus unius literæ mutatione Libyſticum appellauit. Siquidem hoc caule aſſurgit tenui, & folijs ſertulæ Campanæ ſimilibus. Illud uerò caulem profert altum, craſſum, concauum, & geniculatum: folia apij paluſtris æmula, maiora tamen, ac etiam craſsiora. Cæterùm quanuis legitimum, ac uerum Liguſticum in Liguria, cuius Genua metropolis eſt, unde etiam nomen inuenit, frequentiſsimum proueniat, ſitq; inibi adeò uulgaris notitiæ, ut eius ſemine paſsim utantur incolæ in ciborum condimentis; non ob id tamen per cætera Italiæ loca hactenus, quod ſciam, deferri cœpit. Naſcitur in Ananienſibus montibus, quin & in Goritienſibus. Venetijs etiam uideri poteſt in horto Maphei medici clariſsimi.* **In Liguſtico quorundam error.** *Galenus de Libyſtico diſſerens libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic breuiter inquit. Libyſtici radix, & ſemen ex genere excalfacientiū ſunt, adeò ut menſes cieant, & urinas prouocent, flatusq; diſcutiant.* **Libyſtici uires ex Gal.** *Quod Græci λιγυστικὸν, Latini ſimiliter Liguſticum, & Libyſticum dicunt: Itali, Liguſtico.* **Nomina.**

Paſtinaca. Cap. LII.

PASTINACA ſylueſtris folia gingidij habet, latiora, ſubamara: caulem rectum, ſcabrum: umbellam ſimilem anethi: in qua flores inſunt candidi, & in medio purpureum quiddam, ferme croceum. radix digiti craſsitudine, dodrantalis, odorata, quæ cocta manditur. Semen potum, uel impoſitum, menſtrua

PASTINACA SATIVA.

PASTINACA SYLVESTRIS.

CAROTAE.

menſtrua mouet. Iis conuenit in potione, quos vrinæ difficultas torquet, aut lateraiis dolor excruciat, aut ſi aqua cutem ſubijt: ſerpentium morſibus, ictibusque prodeſt. præſumentes id, nulla affici iniuria à ſerpentibus traduntur: conceptus adiuuat. Radix urinam pellit, venerem ſtimulat, partus appoſita eijcit. Folia tria, & cum melle impoſita, phagedænas ulcerum purgant. Satiua ad eadem pollet, inefficacior tamen, & cibo aptior.

Paſtinacæ cõſideratio.

VVLGARES *admodum ſunt in Italia tam ſatiuæ, quàm ſyluestris Paſtinacæ radices, ut quæ paßim quadrigeſimalis ieiunij tempore non ingratè in ciborum uſum recipiantur. Ceterùm quoniam fortaßis in Gallia nõ ſeruntur in hortis, Ruellius manifeſto errore putauit, Carotas nobis uulgò uocatas, quas coctas, ſale, oleo, & aceto additis, hyeme uſurpamus in acetarijs, ſatiuas eſſe Paſtinacas. Vt hinc maximè admirari ſubeat Ruellium, uirũ alioqui doctißimum. Siquidem hactenus neminem inueni è rei herbariæ ſcriptoribus tam Græcæ, quàm Arabicæ familiæ, qui memoriæ prodiderit, Paſtinacam ſatiuam radice niti adeò rufa, ut ſanguineo ſucco madeat, qualis Catotæ dictæ ineſſe deprehenditur. Satiua in Italia frequentißima ſeritur in hortis. Erratica uerò nonnunquam in campis ac incultis ſua ſponte naſcitur. Vtraque albicantibus cõſtat radicibus, quæ in locis quàm plurimis coctæ manduntur. nanque eæ in quadrageſimo præſertim ieiunio cũ farina, & oleo friguntur, & ita ſæpe, ubi deſunt piſces, eorum uicem ſupplent: licet pro ieiunantium inſtituto, eſſent potius eorũ cibis abdicandæ: uenerem enim non obſcurè ſtimulant. Falluntur præterea, qui Dauci loco, agreſtis Paſtinacæ ſemen accipiũt, illius ſcilicet, in cuius florentis umbellæ medio exiguum quid purpurei emicat. Aliud enim eſt à Paſtinaca erratica Daucus, ut paulò inferius ſuo loco dicetur, ubi eius tres ſpecies à Dioſcoride redduntur.*

Ruellij erratum.

Quorundam error.

duntur. Nam quanuis tam ex illius, quam Galeni ſententia libris tum de ſimplicium medicamentorum, tum de alimentorum facultatibus, Daucus à ſylueſtri Paſtinaca parum, uel potius nihil uiribus differat, ob idq; alterum alterius uice in medicinæ uſu capi poßit; non tamen rectè dici poteſt, Daucum erraticam eſſe Paſtinacam. Paſtinacæ meminit Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Paſtinaca ſatiua imbecillior: agreſtis ad omnia potentior eſt. Vrinas mouet, & menſes prouocat cùm herba quidem tota, tum maximè ſemen, ac radix. Habet porrò etiam abſterſorium in ſe quippiam. quamobrem ulcera phagedænica quidam folijs eius uiridibus cum melle, quò pura reddant, illinunt.* Paſtinacæ uires ex Gal. *Planta, quæ Græcè σταφυλῖνος, Latinè, pariter & Italicè Paſtinaca uocatur: Arabicè, Iezar, Gezar, ſeu Giezar: Germanicè, Paſteney, & Paſtinachen: Hiſpanicè, Canaoria blanqua: Gallicè, Paſtenades.* Nomina.

SESELI MASSILIENSE.

SESELI AETHIOPICVM

Seſeli. Cap. LIII.

Seseli Maſsilienſe folia fœniculi habet, craſsiora: caulem uegetiorem: umbellam anethi, in qua ſemen oblongum, anguloſum, deguſtanti ſtatim acre: radix longa eſt, iucundi odoris. Semen, & radix excalfaciendi uim habent. Potu ſtranguriæ, & orthopnœæ medentur: ſuffocationibus mulierum, comitialibusque proſunt: menſes, & partus trahunt: ad omnia interna mala pollent: tuſsim ueterem ſanant. Semen cum uino potum, concoquit, & tormina diſcutit: epialis febribus utile. contra perfrictiones in itineribus, cum pipere, & uino bibitur. Capris, cæteriſque pecudibus datur in potu, quò facilius ſuos fœtus enitantur. Aethiopicum ſeſeli, folia habet hederæ, minora. & ad periclymeni modum oblonga. frutex nigricat, palmitibus in bina cubita extenſis: ramis ſeſquipedalibus: capitulo anethi: ſemine in tritici morem denſo, nigro, amaro, Maſsilenſi odoratiore, & acriore, multum ſuaui. Peloponnenſe folia habet cicutæ, latiora, & craſsiora: caulem ſupra Maſsilienſis magnitudinem, ferulaceum: & latam in cacumine umbellam, in qua ſemen latius, odoratum, & carnoſius pendet. Eiſdem uiribus præditum eſt. Naſcitur in aſperis, riguis, & collibus. inuenitur etiamnum in inſulis.

Creticum Seſeli. Cap. LIIII.

Tordylivm, quod aliqui Creticum ſeſeli uocant, iuxta Ciliciam in Amano monte naſcitur, herbula ſurculoſa, ſemine duplici, rotundo, ſcutulorum effigie, odorato, ſubacri. Contra urinæ difficultatem bibitur: potu cit menſes. Succo ſeminis, caulisq; uirentis, ternis obolis ex paſſo decem diebus hauſto, renes ſanantur. Efficax eſt radix ad ciendas pectoris excreationes, in delinctum cum melle.

SESELI

SESELI PELOPONNENSE.

Seſelis conſideratio.

SESELI Arabibus Siſileos dicitur. Officinæ uerò id Siler montanum appellant. Legitimum Seſeli Maßilienſe in omnibus ferè Tridẽtinis montibus legitur. Sed maximè animaduertendum eſt, quòd quanquam in quibuſdam Italiæ pharmacopolijs, uerum ſit reperire Seſeli; in quàm plurimis tamen quoddam ſemen Seſelis uicem explens uenditur, quod nulli prorſus Seſeli à Dioſcoride deſcripto reſpondet: quippe quod amaritudine tantùm ſit præditum, & olfactui cimicum fœtorem repræſentet. Porrò Seſeli Aethiopicum, ac Peloponnenſe, quæ prius in Italia non uideram hoc anno à me, ut ſpero, reperta ſunt. Cæterùm aliquando credidimus, Tordylium, ſiue Creticum Seſeli in quodam noſtro hortulo natum eſſe, quòd eius ſemen (ita enim aiebant) è Patauino ſimplicium uiridario allatum, terræ commiſiſſem. Verùm cùm poſtea accuratius eius faciem contemplatus eſſem, itemq; ſaporem examinaſſem, id à legitimo longè admodum dißidere cognoui. Seſelis monſtratio prima aßignatur ceruis fœminis. Siquidem tradit Ariſtoteles lib. IX. cap. V. de hiſtoria animalium, ceruas ſtatim à partu Seſelium herbam petere, & cùm eam ederint, ad prolem redire.

Seſelis uires ex Galeno.

Seſeli omne genus in uniuerſum memoriæ prodidit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcribit. Seſeli & radix, atq; etiam ſemen uſque adeò excalfacit, ut admodum urinam mouere queat. Sed & medicamentum eſt tenuium partium, ut & comitiali morbo, & orthopnœæ competat.

Nomina.

Quæ herba Græcis σέσελι, Latinis, ut etiam Italis Seſeli nuncupatur: Arabibus, Siſalios Barbaris, Siſileos: Germanis, Steinbrech: Gallis, Sermontain.

Siſon. Cap. LV.

SISON exiguum ſemen eſt, in Syria natum, apio ſimile, oblongum, nigrum, feruentis naturæ. Contra lienis uitia bibitur: urinæ difficultatem potu emendat, remoratos menſes citat. Eo in condimentis, cum cucurbita, & aceto indigenæ utuntur. In cacumine granula multa gerit.

Siſon ſemen incognitum.

SISON, ut hic Dioſcorides teſtatum reliquit, ſemen eſt in Syria proueniens, nobiſq; incognitum: quandoquidem plantam, quæ illud profert, apud ullum auctorem ſuis notis deſcriptam non inuenio: nec ſemen ipſum, quod equidem ſciam, ad nos è Syria defertur. Quapropter illius patriæ gentibus relinquendam duximus, ubi eius notitia, & ſeminis uſus. Nam præterquàm quòd difficile ſit, etiam periculoſum iudico, de rebus peregrinis, quarum delineationes latent, aliquam proferre ſententiam.

Nomina.

Id σίσων Græcè dicitur, quod Latinè quoq; Siſon.

ANISVM.

Aniſum. Cap. LVI.

ANISVM in ſumma excalfacit, exiccat. oris halitum iucundiorem facit, doloris leuamentum præſtat. Vrinam ciet, diſcutiendi uim habet hydropicis potum ſitim extinguit. Animalium uenenis aduerſatur: ualet ad inflationes: aluum, & alba fœminarum profluuia ſiſtit: lac ad mammas elicit: uenerem ſtimulat. dolores capitis leuat, ſuffitum naribus. cum roſaceo tritum, inſtillatumque fractis auribus medetur. Melius ſemper recens, plenum, non furfuroſum, odore præſtans. Inter prima laudatum eſt Creticum, proximo loco Aegyptium.

ANISVM

C A R V M.

ANISVM *uulgaris omnibus ferè notitiæ planta eſt, nihilq; ſecius uulgò eius ſemen notum. Quamobrem longiori ſermone eius hiſtoriam proſequi non operæpretium duximus. Cæterùm ut noſtrum ſequamur inſtitutū, non ſunt à nobis ſilentio prætereunda, quæ de eius uiribus ſcriptis tradidit Galenus lib.* VI. *ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Aniſi ſemen maximè utile eſt, acre, ſubamarum, ut propè ad urentium accedat caliditatem. Eſt autem & in ſiccando tertij ordinis, ſicut & in calefaciendo. Proinde & urinam ciet, & digerit, atque etiam uentris inflationes ſedat.* Anisi conſideratio, & vires ex Galeno. *Planta, quæ Græcis ἄνισον, Latinis item Aniſum appellatur: Mauritanis, Aneiſum, ſeu Anexiſſum: Italis, Aniſo: Germanis, Aniſz, & Eniſz: Hiſpanis, Matahalua, & Yerua dulce: Gallis, Anis.* ce qui ſe dict a paris anis ceſt anet Nomina.

Carum. Cap. LVII.

CARVM, ſemen eſt uulgaris notitiæ. Excalfacit: urinam concitat, ſtomacho utile, os commendat, concoctionem adiuuat. Vtiliter miſcetur antidotis, & oxyporis. aniſi uicem præbet. Radix cocta, paſtinacæ modo, manditur.

CARVM *officinis uulgò Carui dicitur. ſemen omnibus notiſsimum. Planta naſcitur in pratis, et collibus. Semen paſsim Germani pani ſuo ſubigunt, ciborumq; condimentis indunt, quemadmodum nos aniſum, & fœniculum.* Cari conſideratio. *Sed maximè, meo quidem iudicio, redarguendi ſunt Monachi illi, qui in Meſuem commentarios ediderunt: quippe qui non ſine magno, & aperto errore crediderint, Carum ſemen eſſe rubentis illius radicis, quæ uulgò Carota uocatur. Quandoquidem Carotarum ſemini nulla Cari qualitas ineſt: id enim adeò acre non eſt, ut tertio calfacientium, ac exiccantium ordini adſcribi poſsit.* Monachorũ error. *Quod tamē de Caro teſtatur Galenus lib.* VII. *ſimplicium medicamētorum, ſic ſcribens. Cari ſemen calfacit, & exiccat tertio quodammodo ordine, moderatè acrem qualitatem poſsidens. Itaq; & flatus extinguit, & urinas ciet, non ſemen tantùm; ſed & planta.* Cari vires ex Galeno. *Cuius nomen Græcum eſt κάρος: Latinum, Carum: Arabicum, Caruia, Karauia, ſeu Karui: Italicum, Caro: Germanicum, Mattkumich, & Kim: Hiſpanicum, Alcarauea: Gallicum, Carui.* Nomina.

A N E T H V M.

Anethum. Cap. LVIII.

ARIDI Anethi comæ, ſeminiſque decoctum, potu lac euocat: inflationes, & tormina ſedat: aluum, vomitioneſque ſiſtit: vrinas ciet, ſingultus lenit. oculorum aciem hebetat, genituram reſtinguit, aſsiduè potum. Decoctum eius fœminis vuluæ malo opportunis, ad deſeſsiones utile. Condylomata illitus ſeminis cremati cinis tollit.

ANETHVM *hortis omnibus frequentiſsimum, omni adeò ex parte fœniculum æmulatur, ut ſæpius colligentes fallat, niſi guſtum conſulant.* Anethi cōſideratio, & uires ex Gal. *Cæterùm Anethum, ut auctor eſt Galenus lib.* VI. *de ſimplicium medicamentorum facultatibus, adeò excalfacit, ut habendum ſit aut ſecundi ordinis intenſi, aut tertij remiſsi. Exiccantium uerò ordinis eſt ſecundi incipiētis, aut primi finientis. Itaq; meritò in oleo decoctum digerit, dolorem ſedat, ſomnũ conciliat, & crudos, & incoctos humores concoquit. Fit enim ex eo oleum, cuius propinqua ſit tēperies pus mouentibus, et concoquentibus uocatis medicamentis: niſi quatenus paulò illis tum calidius, tum tenuiorum partium eſt, ac proinde digerēdi faculta-*

te præditum. Vſtum autem tertij ordinis tum excalfacientium, tum deſiccantium fit: & propterea ulceribus nimis humidis, mollibusq; prodeſt, potiſsimùm ijs, quæ in pudendis cõſiſtunt. At quæ in præputio ſunt inueterata, ea probè cicatrice includit. Cæterùm uiride humidius eſt, & minus calidum: itaq; magis quàm ſiccum concoquit, & ſomnum conciliat, ſed minus digerit. Idcirco mihi uidentur ueteres in conuiuijs uſi eſſe coronis ex eo concinnatis. Nomina. *Planta, quæ Græcis ἄνηθον, Latinis item Anethum appellatur: Mauritanis, Xebet, Iebet, ſiue Sebet: Italis, Anetho: Germanis, Dyllen, & Hochkraut: Hiſpanis, Eneldo: Gallis, Anet.*

CVMINVM SATIVVM. 468. 466.520 CVMINVM SYL. ALTERVM.

Cuminum ſatiuum. Cap. LIX.

CVMINVM ſatiuum ori gratum eſt, ſed multò magis Aethiopicum, quod Hippocrates regium appellauit. Secundum locum tenet Aegyptium. reliqua ſequuntur. Prouenit in Galatia, in Aſia, Cilicia, & Terentia, & plerisq; alijs tractibus. Excalfacit, adſtringit, exiccat. ad tormina, inflationesq; conuenit, coctum, & cum oleo inditum, aut cum hordeacea farina illitum. orthopnoicis datur in poſca: demorſis à ſerpente, in vino. teſtium collectionibus auxiliatur, impoſitum cum uua paſſa, aut lolij farina, ceratóue: menſium abundantiam inhibet. Contritum autem in aceto, & naribus obiectum, ſanguinis profluuia ſiſtit. Colorem bibentium, aut perunctorum mutat in pallorem.

Cuminum ſylueſtre. Cap. LX.

SYLVESTRE Cuminum, plurimum, efficaciusque in Lycia, & Galatia Aſiæ, atque Carthagine Hiſpaniæ gignitur: frutice paruo, dodrantali caule, ac tenui: quaternis, aut quinis folijs, tenuibus, ueluti ſerratis, & gingidij diuiſura. In cacumine capitula quina, aut ſena habet, mollia, rotunda: in quibus eſt ſemen aceroſum, guſtu ſatiuo acriore. naſcitur in collibus. Bibitur ſemen ex aqua, aduerſus tormina, inflationesque: item contra venenatas beſtias ex uino. Singultus ex aceto ſedat: ſtomacho utile, quem humor uexat. Sugillata tollit, ſi manducatum cum melle, & uua paſſa illinatur: teſtium inflammationibus, adiectis eiſdem, illitum medetur. Eſt & aliud ſylueſtris Cumini genus, ſatiuo non diſsimile, quod à ſingulis floribus elata promit cornicula, in quibus ſemen eſt melanthio ſimile. Quod potum omnium ſerpentium morſibus præſidio eſt. Calculoſis, & ijs, qui urinæ ſtillicidio uexantur, aut concretum ſanguinem cum lotio reddunt, auxiliatur. ſed apij ſemen feruefactum poſtea bibendum eſt.

Cumini conſideratio.

Sᴀᴛɪᴠᴠᴍ *Cuminum omnibus notum eſt. Sed an ſylueſtre, idq; præſertim, quod primo generi à Dioſcoride aßignatur, in Italia proueniat, ego quidem affirmare non auſim: quòd nec illud uiderim, aut repererim unquam, neque præterea ab alijs repertum, uel ex Lycia, Galatia, & Hiſpania allatum audiuerim. Quod uerò ſecundo aſcribitur generi, ſi in Italia gignitur, id equidem cum Ruellio, & Geſnero, uiris doctißimis, eam plantam eſſe putauerim, quã Germani uulgò Ritterſporn, hoc eſt, Equitis calcar, & Conſolidam regalem uocant. Quandoquidem planta hæc naſcitur in ſegetibus. Caulẽ profert ſimplicem, ramulis multis, tenuibus, longis, diuiſis, ſylueſtris nigellæ modo. Flores edit purpureos, nigræ uiolæ æmulos: ex altera quorum parte prodeunt cornicula ſurſum ſpectantia, quæ ueterum calcaris formam exprimere uidentur: unde & illi nomen à Germanis inditum. Semen fert melanthio ſimile in paruis corniculis concluſum. Vt ex hac deſcriptione exiſtimem, uix aliam reperiri poſſe plantam, quæ magis, quàm hæc, poſtremum Cumini genus referat. Cæterùm Monachi illi reuerendi, qui in Meſuem ſcripſere, flaui coloris Melanthium, quod officinæ Nigellam citrinam uocant, primùm ſylueſtris Cumini genus eſſe contendunt. Sed ij, mea quidem ſententia, in magno & aperto errore uerſantur. Nam, ut unuſquiſq; ſanæ mentis per ſe cognoſcere poteſt, Nigella citrina ſic ſeplaſiarijs uocata, nil aliud unquam fuerit, quàm flaui coloris Melanthium: cùm omnibus palàm ſit, non in alio Nigellam hanc, & Melanthium inter ſe ſpecie differre, quàm in ſeminis colore: cætera nanq; in forma, magnitudine, ſapore, ac omni deniq; facultate illis maximè conſentiũt. Sed quid multa? nónne hoc idem in papauerum ſemine quotidie comperimus? in quibus tamen uarius ſeminis color nõ prohibet, quin omnia ſint papauera. Id quod etiã perſpicuum eſt, in hyoſcyamo, lactuca, & alijs pluribus plantis: quarum ſemina etſi alba & nigra inueniantur, non tamen aliud ab illis plantæ genus conſtituunt. Hinc fit, ut in huiuſce ſylueſtris Cumini hiſtoria patres illi, et qui eos ſequuntur, planè hallucinari deprehendantur. Quippe primi generis ſylueſtris Cumini ſemen in capitulis mollibus, ac rotundis aceroſum gignitur, fortaſſe (ut opinor) uulgaris pimpinellæ modo, non autem in capitulis melanthij inſtar, durum, ſolidum, fractuq; contumax, quod in pimpinella uulgò uocata non uiſitur. Satiuum folijs ferè fœniculum repræſentat: unico exit caule, pluribus adnatis ramuſculis: floret in umbella, ueluti fœniculum, in qua copioſum profert ſemẽ: radix ei albicans eſt, ſummo ceſpite repens. Tractu gaudet calido, & putreſcibili: quamobrem frequentißimum in maritimis naſcitur. Cymini uires ſcriptas reliquit Galenus lib. VII. ſimp. medic. ſic inquiens. Cymini ſemine potißimùm utimur, quemadmodum aniſi, liguſtici, cari, & petroſelini. Eſt autem & facultatis excalfacientis, ſicut illorum unumquodq;, tum urinam mouentis, & flatum diſcutientis: ex tertio ordine excalfacientium.* κύμινον ἥμερον *quod Græcis, Ciminum & Cuminum ſatiuum Latinis dicitur: Italis, Cumino domeſtico: Arabibus, Camum, ſeu Kemum: Germanis, Kimmel: Hiſpanis, Comino: Gallis, Comin. Quod uerò Græci* κύμινον ἄγριον, *Latini Cuminum ſylueſtre nominant: Itali, Cimino ſaluatico.*

Monachorũ error.

Cumini uires ex Gal.

Nomina.

Ammi.

Cap. LXI.

Aᴍᴍɪ Aethiopicum cuminum appellant. Plerique hoc natura diuerſum eſſe ab illo exiſtimant. Vulgò notũ eſt, ſemen exile, multò minus cumino, origanũ reſipiens. Eligendum eſt purum, minimè furfuroſum. Vis ei excalfactoria, feruens, & exiccans. Facit ad tormina, urinæ difficultatem, ſerpentium ictus, cum uino potum: menſtrua ciet. Miſcetur derodentibus cantharidum medicamentis, quæ ecdoria uocãt, ut inde exortis urinæ difficultatibus reſiſtat. Sugillata cum melle tollit. colorem potu, aut illitu mutat in pallorem. Suffitum cum vua paſſa, aut reſina, uuluas purgat.

Ammios conſideratio.

Qᴠᴀɴǫᴠᴀᴍ *uaria, ac diuerſa ſemina uiderim, quæ legitimum Ammi mentiuntur; nullum tamen ex ijs hactenus mihi ſeſe obtulit, quod animum ad credendum alliceret, uerum Ammi ex Alexandria Aegypti ad nos deferri. Quod Ameos nomine in officinis paßim habetur, cùm probatißimum, Plinio teſte, cumino ſit candidius, id nigricat, adeoq; uulgaris petroſelini ſemen æmulatur, ut uiſu ab eo dignoſci minime poßit, ſed in hoc guſtum conſulere oportet. Nam cùm haud leuiter ſit acre, facultatis diſcrimen guſtu facilè deprehenditur. Præterea cùm hoc nullum origani ſaporem guſtui repræſentet, quem tamẽ referre uerum Ammi Dioſcorides eſt auctor, adhuc clarius fit, id non eſſe legitimum. Veruntamen contrariũ ſenſiſſe uidetur Ruellius: quippe qui minus fortaſſe accuratè ea examinauerit, quæ de Ammi, Hippocratis teſtimonio, ſcriptis tradidit Plinius, ei alioqui familiarißimus lib. XX. cap. XV. cùm inquit. Eſt Cumino ſimillimum quod Græci uocant Ammi. Quidam uerò Aethiopicum Cuminum id eſſe exiſtimant. Hippocrates regium appellat, uideli-*

Ruel. lapſus.

cet quia efficacius in Aegypto iudicauit. Plerique alterius naturæ in totum putant, quoniam ſit exilius, & candidius. Similis autem & huic uſus: nam & panibus Alexandrinis ſubigitur, & cum alimentis interponitur. hæc Plinius. Cæterùm non equidem negauerim, Ammi in Italia naſci, etſi in officinis hactenus uerum non reperiatur. Siquidem Aloiſius Anguillarius Romanus in herbarum cognitione diu uerſatus, ex Patauio, ubi horti publici curam gerit, nuper ad me miſit legitimum Ammi, nulla prorſus reclamante nota. Verùm enimuero huic ſanè illud non adſtipulari certum eſt, quo magno, ut arbitror, errore ducti Monachi illi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, ſe uſos fuiſſe aſſeuerant. nam præter rationes, error ſatis ex ſuis ſcriptis exploditur, utpote qui ſuum Ammi nullo origani ſapore commendari fateantur. Herbæ, quam uocant Ammi, ſemen, ut Galenus teſtatum reliquit libro VI. *ſimplicium medicamentorum, maximè eſt utile. Facultatis eſt excalfactoriæ, & deſiccatoriæ, tenuiumq; partium: ſed & guſtu ſubamarum eſt, & acre. Et clarum eſt, quòd & digerat, & urinam moueat. Fuerit autem in calfaciendo, deſiccandoq; ex ordine tertio intenſo. Planta, quæ Græcè* ἄμμι, *Latinè item Ammi uocatur: Arabicè, Nanochach, Anazue, Nanachua, ſeu Nanachue: Italicè, Ammi, ut etiam Hiſpanicè: Germanicè, Amey.*

Monachorũ error.

Ammios vires ex Gal.

Nomina.

Coriandrum.

Cap. LXII.

CORIANDRVM, aut coriannum uulgaris eſt notitiæ: uim refrigeratoriam habens. Quare illitum cum pane, aut polenta, ignibus ſacris, & vlceribus, quæ ſerpunt, medetur. Epinyctidas cum melle, uel uua paſſa, teſtium inflammationes: carbunculosque ſanat: cum faba freſa, ſtrumas, & tubercula diſcutit. Tineas interaneorum expellit ſemen, cum paſſo modicè potum, & genituram adauget: largiùs tamen ſumptum, mentem non ſine periculo mouet. quare cont nuo, & copioſiore uſu abſtinendum. Succus cum ceruſſa, ſpumáue argenti, necnon aceto, & roſaceo illitus, ardentes ſummæ cutis inflammationes emendat.

Coriandri facultas ex Gal.

CORIANDRVM *omnibus notiſsimum eſt. In cuius facultate indaganda Galenus productus eſt, ut longũ ſermonem faceret contra Dioſcoridis ſententiam lib.* VII. *ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcribit. Coriannon, ſiue Corion, aut utcunque uocare lubet. Vetuſtiores Græci Coriannon nominant: at recentiores medici omnes Corion appellitant, ſicut & Dioſcorides, refrigeratoriam eſſe herbam dictitans, ſed perperàm. Siquidem ex contrarijs facultatibus componitur, plurimum habens eſſentiæ amaræ, quam oſtendimus eſſe tenuium partium, & terrenam. Nec parum etiam aqueæ humiditatis obtinet, quæ tepentis eſt facultatis. Habet autem & adſtrictionis pauxillum. Ex quibus omnibus uariè quidem agit ea quæ ſcribit Dioſcorides, & nõ tantùm ex refrigeratione. Cæterùm ego cuiuſq; particulatim actionis cau am enarrabo, tametſi propoſitũ fuerat, mei unius duntaxat hoc in libro ſententiam expromere. Sed fortè nihil obſtabit: imò, ſi uerum fatendum eſt, proderit nõnihil, ſuperiores methodos, quæ ad hunc modum in paucis medicamentis ſunt dictæ, hìc repetere. Primùm ergo non Dioſcorides tantùm, ſed & alij complures medicorum indeterminatè de morbis pronunciat, ſicut ſanè hac quoq; tempeſtate non paucos inuenias medicos uel inſignes, præter alia, hac in re maximè hallucinantes. Interdum enim atra, liuida, frigidaq; reddita parte, quæ eryſipelas habuit, nec amplius refrigerantia poſcente medicamenta, ceu antea, ſed ea quæ infixũ parti præter naturam humorem euacuent, ij tamen refrigerare perſeuerant. Aliquando autem ad digerentia quidem tranſeunt: cæterùm eryſipelas ſanare dicunt. Et ſanè ſcribunt, incipientibus etiámnum, & creſcentibus eryſipelatis, alia eſſe medicamenta, alia uerò iam declinantibus, ac flacceſcentibus. Sed ita res non habet. Neque enim eryſipelas etiam uocari debet, poſteaquàm inflammatio eius, & feruor, ac bilioſum illud abierint: neq; quæ facultate ſunt frigida, neq; quæ huiuſmodi affectus ſanãt, remedio eſſe putandũ eſt: ſed uelut ſi uel initio protinus aut percuſsis, aut alia de cauſa quáuis tumor in parte quapiam aut liuidus, aut niger extiterit, eum eſſe frigidum affectum exiſtimabis, & quæ digerãt excalfaciantq; medicamenta poſcere. Ad eundem modum, ſi calida affectio in frigidam reciderit, negligenda quidem prior eſt, ſed ſecunda alio appellanda nomine: aut ſi diſplicet nominis mutatio, ſaltem ſicut quidam alia ſcribunt principij, alia declinationis remedia, haud frigida eſſe autumantes declinationis remedia, concedendum ſanè eſt, ſi cui ita placet, ut talis affectio etiam eryſipelas uocetur: ſed eam etiam calidam dicere, ubi iam refrigerata eſt, id uerò neutiquam concedendum. Itaq; ne quod tunc ei auxilio eſt, refrigeratorium eſſe credamus, ſicut Dioſcorides Coriandrũ, quod ut ipſe inquit, cum pane, aut polenta illitum, eryſipelas curet. Nam quod exquiſitum eſt eryſipelas, quod utiq;*

inflammatum

inflammatum eſt, & flauum, haud unquam ſanare poterit cum pane Coriandrum, ſed illud quod iam refrigeratum eſt. Proinde nos ſuperioribus uoluminibus, cùm determinata, ac definita experientia, cuiuſq; medicamenti facultatem explorandum cenſuimus, quàm maximè fieri poſſet, ſimpliciſſimum eligi affectum conſuluimus. At pleriq; medici neque quòd uel plurimi morborum protinus ab initio compoſiti inuadant, norunt: neq; quòd alius affectus ſit eryſipelas exactum, alius uerò is, qui uocatur ab omnibus nobis uſitatè, ut à ueteribus quoq;, phlegmone: alij autem inter hos medij plurimi, partim, ut ſic dicam, eryſipelata phlegmonode, partim phlegmonæ eryſipelatodes. Ac inuenias nonnunquam ubi neutrum uincat, ſed ad unguem paria ſint. Quinetiam nonnunquam œdematodes eſſe eryſipelas conſpicitur, ſicut aliud ſcirrhodes, ut compoſitorum morborum non paruus aceruetur numerus. De quibus copioſius, cùm alibi diſſeruimus, tum in libris de curandi ratione. Dicetur autem & nunc quoad ſaltem eorum meminiſſe neceſſe eſt, quòd exactũ eryſipelas haud unquam ab antè dicto cataplaſmate curari poſſit. Voco autem exactum, cùm à biliosa fluxione pars impleta fuerit. Porrò quòd longè à refrigeratione abſit Coriandrum, uel ex ijs, quæ ipſe ſcribit Dioſcorides, diſcere licet. Nam ſtrumas, inquit, cum lomento diſſoluit. Quòd uerò nullum refrigerantium medicamentorum idoneum ſit diſſoluendis ſtrumis, uel ipſum Dioſcoridem non dubitaturum arbitror: quippe qui ſexcenta ſcripſerit medicamenta ſtrumas ſanare potentia, quæ omnia tum temperie calida, tum actionibus digerentia eſſe confeſſus eſt. Hactenus Galenus à Dioſcoride in Coriandri facultate diſſentiens.

Coriandri facultas ex Auicenna.

Porrò uerò ac in re Galeno maximè refragatur Auicenna, qui in ipſum apertè inuehitur lib. II. cap. CXLIIII. ſic inquiens. Scripſit Galenus Coriandrum eſſe compoſitum ex diuerſis facultatibus, etſi terrea facultas in eo cæteris excellat, ſimul cum aquea quadam tepida, & adſtrictoria pauca. Verùm, ut ego conijcio, aqueitas, quæ in ipſo reperitur, abſq; dubio frigida, non quidẽ tepida exiſtit: niſi ei forſan admiſceatur aliquid excalfacientis ſubſtantiæ, quæ ſui tenuitate uelociter in aurã euaneſcat. Quapropter dixit Hunaym, remouet Galenus frigiditatem à Coriandro, & Dioſcoridi repugnat. At ego quidem aliter ſentio, cùm frigidæ eius ſubſtantiæ meminerint Archigenes, Rufus, & aliorũ poſteriorum nonnulli. Frigidum igitur eſt Coriandrum natura in fine primi, & uſq; ad principium ſecundi, & ſiccum in ſecundo. quanquam, ſententia mea, & ſiccum eſt, & ad caliditatem aliquo modo uergit. Sed Galenus ipſe ſentit, Coriandrum eſſe ex omni parte calidum. Id quod fortaſſe eueniſſe putandum ex ea caliditatis particula, quæ dum bibitur, aut comeditur, ab ipſo diſperditur. Aliter nec neceſſarium foret, ſi homines ſua frigiditate interficeret, ut in multa exhiberetur quãtitate. Illud præterea ſubdidit Galenus, ſi Coriandrum ſtrumas diſſoluit, quónam igitur pacto frigidum erit? Cui facilè reſponderi poteſt, id agere Coriandrũ ſua quadam occulta facultate, ac forma: aut quòd reperiatur in eo aliqua tenuis facultas, quæ in profundum penetrare poſſit, frigida ſubſtãtia exterius relicta. Sed cùm bibitur caliditas illa reſoluitur. quo fit, ut ſola frigida remaneat, & in corporibus agat. Hæc Auicenna in Coriandro Galeni dicta refellens. Quæ etſi aliquid in ſe rationis, ac ueritati habere uideantur; tamen cùm omnibus compertum putem, Galeno nemiem adhuc parem extitiſſe, qui diligentius ſtirpium tum naturas, tum facultates inueſtigauerit partim ſaporis guſtu, partim odoris olfactu, partim ſubſtantia, et coloribus, partim deniq; ex longa experientia profundiſſimæ philoſophiæ coniuncta, operæpretium eſt eius potius acquieſcere ſententiæ, quàm reliquorum omnium.

Braſauoli error.

Veruntamen Braſauolus in hoc maluit fortaſſe cum Auicenna errare, quàm cum Galeno rectè ſentire. Qui præterea cùm neſciuerit, Coriandrum in Hetruria paſſim in pratis, & campeſtribus ſua ſponte naſci, aſſerit in ſuo ſimplicium uolumine, ſatiuum tantùm reperiri Coriandrum.

Coriandri ſeminis vſus.

Cæterùm quòd in hoc capite Dioſcorides auctor ſit, Coriandrum ſumptum mentem non ſine periculo commouere, quòdq; alij tum ex Græcis, tum ex Mauritanis memoriæ prodiderint, eiuſdem ſuccum potum interimere: ideo factum eſt, ut multi, quorũ ego ſententiam ante hac ſecutus ſum, coriandri uſum prorſus damnauerint. Sed id nunc certè mihi uidetur iniuſtè factum. ſiquidem Coriandrum mentem non commouet, niſi largius et immoderatè ſumatur. Quid quæſo mirum erit de coriandro copioſius ſumpto, ſi uinum etiam, cuius tamen eſt uſus quotidianus, liberalius epotum, dolores, morbos graues, ſtrangulatus, & mortem deniq; inferat? quod ſi moderatè bibatur, præter alias utilitates, quas humano corpori præbet, uentriculum roborat, concoctiones adiuuat, excrementoſa pellit, cor exhilarat, intellectum acuit, ſpiritus claros reddit & uiuificat. Quare non equidem uideo, quid obſtet, quò minus ſimili ratione credamus, tantum abeſſe, ut Coriandri ſemen noceat, ut etiam maximè proſit, ſi tamen parcè & modicè ſumatur. Quippe ab eius uſu moderato non abhorruiſſe Galenum puto: nam lib. VIII. cap. IIII. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos ex Archigene refert, ructu acido affectis coriandrum cochlearij menſura exhibendum eſſe. Galeno autem apertiſſimè adſtipulatur è recentioribus Græcis Symeon Sethi, utpote qui in coriandri mentione ſcribat, id ſtomacho bonum eſſe, & eundem corroborare: cibum in uentriculo retinere, donec probè concoquatur. Quæ auctorẽ hunc de temperato coriandri uſu tradidiſſe, nulli dubium eſt. Ex his igitur facilè colligamus licet, quòd nõ ſit admittenda, ſed potius explodenda illorum recentiorum opinio, qui coriandri uſum omnino fugiendum eſſe cenſent. nos enim iam non omnem eius uſum, ſed immoderatum tantùm, ut nocuum, uitandum eſſe exiſtimamus.

Nomina.

Id Græcis κόριον, *&* κορίαννον *appellatur: Latinis, Coriandrum: Mauritanis, Rusbor, Rasbera, Kuzbara, ſeu Kuzibara: Italis, Coriandro: Germanis, Coriander, & Coleander: Hiſpanis, Culantro, & Ciliandro.*

Hieracium. Cap. LXIII.

HIERACIVM magnum caulem emittit aſperum, ſubrubrum, ſpinoſum, cauum: folia ex interuallis rariuſculè diuiſa, ſimilia ſoncho per ambitum: luteos flores, in oblongis capitulis. Vim refrigerandi habet, & modicè ſubſtringendi: unde illitum, ſtomacho æſtuanti, inflammationibusque prodeſt. Succus eroſionem ſtomachi ſorbitione mitigat. Herba cum radice illita, uibratis à ſcorpione ictibus auxiliatur. Hieracium paruum, folia ex interuallis habet, diuiſa in ambitu: cauliculos

teneros, uirentes: in quibus lutei flores orbem circinantes, emicant. Vim ſuam ad eadem, ad quæ ſuperior impendit.

HIERACIVM MAIVS.

HIERACIVM MINVS.

Hieracij conſideratio, & uires ex Plin.

HIERACIVM *tam maius, quàm minus frequentißimum ubiq; in Italia naſcitur, ſoncho non admodum dißimile. Horum autem non reperio Galenum mentionem feciſſe, nec etiam Paulum, in libris de ſimplicium medicamentorum facultatibus. Meminit tamen eorum Plinius lib. XX. cap. VII. inter lactucarum agreſtium genera, ſic inquiens. Sunt, qui herbam Hieraciam uocent, quoniam accipitres ſcalpendo eam, ſuccoq; oculos tingendo, obſcuritatem cùm ſenſere, diſcutiant. Succus omnibus candidus, uiribus quoq; papaueri ſimilis. Carpitur per meſſes inciſo caule. Conditur in fictili nouo ad multa præclarus. Sanat omnia oculorum uitia cum lacte mulierum. Arcet nubeculas, cicatrices, aduſtionesq; omnes, præcipuè caligines. Imponitur etiam oculis cum lana contra epiphoras. Idem ſuccus aluum purgat, in poſca potus ad duos obolos. Serpentium ictibus medetur in uino potus. Et folia toſta, thyrſiq; triti ex aceto bibuntur. Vulneri illinuntur maximè contra ſcorpionum ictus. Verùm contra phalangia commiſto uino ex aceto. Alijs quoque uenenis reſiſtunt, exceptis quæ ſtrangulando necant, aut ijs quæ ueſicæ nocent, item pſimmythio excepto. Imponuntur & uentri ex melle, atq; aceto ad detrahenda uitia alui. Vrinæ difficultates ſuccus emendat. Crateuas eum & hydropicis obolis duobus in aceto, & cyatho uini dare iubet. Peculiares earum uires partim iam dictæ ſunt, ſomnum faciendi, ueneremq; inhibendi, æſtum refrigerandi, ſtomachum purgandi, ſanguinem augendi. Nunc nõ paucæ reſtant, quoniam inflationes diſcutiunt, ructus lenes faciunt, concoctiones adiuuant: cruditatem ipſæ nequaquam faciunt. Nec ulla res in cibis auiditatem incitat, inhibetq;: eadem in cauſa alterutrinq; modus eſt. Sic & aluũ copioſiores ſoluunt, modicæ ſiſtunt, lentitiam pituitæ digerunt, atq; ut aliqui tradiderunt, ſenſus purgant. Stomachi diſſoluti utilißimè adiuuantur, in eo uſu, & oxypori obolis aſperitatem addito dulci ad intinctum aceti temperantes. Si craßior pituita ſit, ſcillite, aut uino abſinthite: ſi & tußis ſentiatur, hyſſopite admiſto. Dantur cœliacis cum intubo erratico, & ad duritiam præcordiorum. Dantur & melancholicis candidæ copioſiores, & ad ueſicæ uitia. Praxagoras & dyſentericis dedit. Ambuſtis quoq; proſunt recentibus, priusquàm puſtulæ fiant cum ſale illitæ. Vlcera etiam, quæ ſerpunt, coercent, initio cum aphronitro. mox in uino tritæ igni ſacro illinuntur. Conuulſa, & luxata caulibus tritis, cum polenta ex aqua frigida leniunt: eruptiones papularum ex uino, et polenta. In cholera quoq; coctas patellis dederunt: ad quod utilißimæ, quàm maximè caule, ſed amaræ. Quidam lacte infundunt. Deferuefacti ij caules & ſtomacho utilißimi traduntur. Has omnes Plinius tam Hieracijs, quàm ſylueſtribus Lactucis uires contribuit.*

Nomina.

Quod Græci ἱεράκιον, Latini ſimiliter Hieracium uocant: Itali, Hieracio.

Apium hortenſe. Cap. LXIIII.

HORTENSIS Apii herba ad eadem, ad quæ coriandrum conuenit. Inflammationibus oculorum cum pane, aut polenta illinitur: æſtuantem ſtomachum mulcet: mammarum duritiam ex lacte concreto contractã, reprimit. Vrinam ciet, ſiue crudum, ſiue coctum edatur. Decoctum eius, radicisque potum, uenenorum noxæ reſiſtit, cùm uomitiones excitet: aluum cohibet. Semen uehementius urinam pellit: contra ſerpentium uenena, aut epotam argenti ſpumam auxiliatur: inflationes diſcutit. Admiſcetur medicamentis, quæ dolorum leuamenta præſtant, theriacis quoq;, ac tuſsis remediis. Eleoſelinum in humidis naſcitur, ſatiuo grandius, & ad eadem efficax. Oreoſelinum caule eſt dodrantem alto, ab radice tenui exeunte, per cuius ambitum rami, & capitula cicutæ, multò tamen tenuiora: ſemine cumini oblongo, acri, & odorato, tenui. Naſcitur in petroſis, & montibus. Vrinam ciet, ſemine, ac radice in uino potis: menſes trahit. antidotis, necnon medicamentis urinam cientibus, & excalfactoriis, inſeritur. Nec hallucinari nos oportet, exiſtimantes oreoſelinum eſſe, quod in ſaxis prouenit: aliud enim eſt petroſelinum. Petroſelinum in Macedonia prouenit, in præruptis locis, ſemine ammii, odoratiore, ſapore acri, aroma olente. Vrinam cit, ac menſtrua: contra ſtomachi, & coli inflationes, & tormina prodeſt. Laterum, renum, & ueſicæ doloribus, in potu ſubuenit. Admiſcetur antidotis urinam cientibus. Hippoſelinum Latini oluſatrum appellant, aliqui ſmyrnion, quamuis aliud ſit, quod propriè ſmyrnion dicitur, ut paulò poſt referemus. Eſt autem maius:

APIVM PALVSTRE.

HIPPOSELINVM.

& ſatiuo apio candidius: caule alto, cauo, molli, habente ueluti lineas: foliis latioribus, in puniceum uergentibus: coma roriſmarini, florum plena: dependentibus in cacumine corymbis antequàm deflorescat. Ea ſemine turget nigro, oblongo, acri, ſolido, aromatico. Radix dimittitur tenuis, odorata, candida, quæ os commendat. In umbroſis, & paluſtribus enaſcitur. olerum generis, ut apium. Radix cruda, coctáue eſtur. Folia cum caulibus, decocta manduntur, & per ſe aut cum piſcibus præparantur, crudaq; muria condiuntur. Vim hanc habet, ut poto ſemine ex mulſo uino menſes cieat: algentes calfacit potu, aut illitu: urinæ ſtillicidio auxiliantur. Radix eoſdem præſtat effectus.

Apii hortēſis conſid.

PVTANT *dubio procul omnes ferè ætatis noſtræ medici, ijq; præſertim, qui diu uerſati ſunt in ſimplicium medicamentorum inquiſitione, quiq; multum laboris ac ſtudij impenderunt, ut hanc medicinæ partem penè abolitam reſtituerent, nil aliud apud antiquos ſatiuum fuiſſe Apium, quàm uulgare noſtrum Petroſelinum, hodie hortis omnibus frequentiſſimum. Quorum equidem ſententiam nunquam auſim improbare: cùm noſtrum hoc notis omnibus ſit præditum, quibus conſtare Apium ueteres tradidere. Plinius ſiquidem libro* XX. *cap.* XI. *naturalis hiſtoriæ ita ſcribit. Apio gratia uulgò eſt: nanq; rami largis potionibus per iura innatant, & in condimentis peculiarem gratiam habent. Hoc etiámnum confirmare uidetur Galenus lib.* II. *de alimentorum facultatibus, cùm inquit. Apium inter cætera familiariſſimum eſt, & ori, ſtomachoq; gratiſſimum. Quæ ſanè omnia in uulgari noſtro Petroſelino cernuntur: quippe quod nobis omnium olerum familiariſſimum in ciborum condimentis perpetuò habeatur. Cæterùm quanuis id uarios noſtrarum menſarum cibos frequentiſſimè commendet; ſcripſere tamen tum Chryſippus, tum etiam Dionyſius (ut Plinius auctor eſt) Apium ad cibos non admittendum, imò omnino nefas: nam id defunctorum epulis feralibus dicatum. Ipſius quoq; uiſus claritati inimicum. Caule fœminæ uermiculos gigni. Ideoq; eos, qui ederint, ſterileſcere mares, fœminasq;. In puerperijs uerò ab eo cibo comitiales fieri, qui ubera hauriunt. Innocentiorem tamen eſſe marem. Eaq; cauſa eſt, ne inter nefaſtos frutices damnetur. hæc Plinius. Quare mirum non fuerit, ſi recentiores quoq; Apio comitialibus interdixerunt.*

Eleoſelini cōſideratio.

Cùm igitur his tum rationibus, tum auctoritatibus, notis præterea ſuffragantibus, conſtet uulgare Petroſelinum legitimum eſſe Apium, putandum quidem fuerit, quin potius affirmandum, id quod officinis omnibus ſatiui Apij uicem explet, nil aliud eſſe, quàm Paludapium, ſiue Apium paluſtre, Eleoſelinum Dioſcoridi uocatum. Quandoquidem hoc in humentibus, & paluſtribus locis naſcitur, caule, & folijs ſatiuo maioribus, rarioribusq;. Eaq; propter Theophraſtus lib. VII. *cap.* VI. *de plantarum hiſtoria, de eo differit his uerbis. Paludapium, quod apud aquæ ductus, & in paludibus prouenit, folio raro, nec hirſuto conſiſtit, ſed ſimile quodammodo Apio eſt, odore, ſapore, figuraq;.*

Ruellii opin. non accepta.

Hinc itaq; fit, ut Ruellio minimè adſtipulandum cenſeam, qui plantam nobis Italis Macerone uulgò appellatam, Paludapium eſſe putat. Quippe (ut paulò pòſt, atq; etiam in proxima Smyrnij commentatione dicetur) non parua ſanè inter uocatum Maceronem, Eleoſelinum, & Hippoſelinum intercedit differentia.

Oreoſelini conſid.

Apij porrò in montibus naſcentis, quod ideo Græcis Oreoſelinum dicitur, nulla à Dioſcoride redditur foliorum delineatio, niſi in eo ſcriptura fuerit deprauata, ut fermè ſuſpicor. Verùm Theophraſtus, & Plinius Oreoſelinum deſcripſerunt folijs cicutæ, radice tenui, & ſemine unus, alter uerò caule anethi, minutiore tamen. Vnde factum eſt, ut nonnulli crediderint Theophraſtum hoc in loco deprauatum eſſe, & quòd ubi in Græcis codicibus legitur, καὶ τὰ φύλλα ἔχει κωνείῳ ἐμφερῆ, *id eſt, folia habet cicutæ ſimilia, legendum ſit,* κεφάλια ἔχει μηκωνείῳ ἐμφερῆ *hoc eſt, capitula habet papaueri ſimilia. In quam opinionem hos facilè potuit adduxiſſe uulgata Græca Dioſcoridis lectio, in qua nimirum capitulorum papaueris, non autem foliorum cicutæ mentio eſt. Veruntamen ego potius (ut modò dixi) Dioſcoridis lectionem uitiatam putauerim, quàm Theophraſti, licet contrà ſenſerit Hermolaus. Nam præterquàm quòd Theophraſto ſubſcribat Plinius, eſt Oribaſij codex, in quo non* μηκωνίῳ, *ſed* κωνείῳ *legitur. Præterea ipſe ſæpenumero uidi Apium in montibus naſcens, quod à Theophraſti, & Plinij pictura nullis prorſus notis diſſidet. Prouenit enim folijs cicutæ, radice tenui, & ſemine in umbella anethi modo: quæ omnia Apij generi maximè adſtipulantur. Illud inſuper addiderim, quòd Apij longè magis proprium eſt folijs conſurgere cicutæ modo per ambitum laciniatis, ſemine in umbella anethi inſtar, quàm capitulis papaueri ſimilibus incluſo.*

Petroſelinū.

Sed an legitimum Petroſelinum Macedonicum uocatum, in Italia proueniat, nō equidem aſſerere auſim, etſi Monachi illi, qui in Meſuem ſcripſere, ſe in Romanis quibuſdam montibus illud adinueniſſe teſtentur. quod tamen (ſi uera referunt) Romanum quidem, non Macedonicum appellandum fuerit.

Hippoſelini conſid.

Quod uerò Hippoſelinum uocatur, nil certè aliud eſſe opinor, quàm quod nonnulli hodie Leuiſticum nominant, grandius planè inter omnia apiorum genera, adeò ut meritò Hippoſelinum dicatur. Id ſane notis omnibus refert Hippoſelinum: licet Braſauolus Ferrarienſis herbam Maceronem uulgò uocatam falsò Hippoſelinum exiſtimet, à peruerſa fortaſſe Marcelli interpretatione deceptus, qui præter Dioſcoridis ſententiam, Hippoſelino radicem intus candidam, foris uerò nigram reddidit, cùm tamen in Græcis Dioſcoridis exemplaribus nulla nigredinis fiat mentio.

Marcelli, & Braſa. lapſus.

Quo quidem argumento Maceronem Hippoſelinum non eſſe, ſatis ſuperq; comprobatur, præſertim cùm hæc coloris radicum oppoſita qualitate inter ſe diſcrepent. Huius Marcelli lapſus illud cauſam fuiſſe arbitror, quò legerit apud Theophraſtum, naſci Hippoſelinum folijs paludapio proximis: caule magno, ac hirſuto, radice raphani modo craſſa, ſed nigra: nigroq; etiam ſemine, magnitudine eruo ampliore. Qua fortaſſe auctoritate fretus Marcellus, nigram Hippoſelino radicem ineſſe addidit in Dioſcoride. Sed animaduertendum eſt Theophraſtum eo loco non deſcripſiſſe Dioſcoridis Hippoſelinum, cùm alterum ab altero pluribus differat notis, ſed Smyrnium potius. Id quod ex eo conijci poteſt, quò Dioſcorides, itemq; Galenus aſſerant, nonnullos inueniri qui Hippoſelinum à Smyrnio non ſeparent. Quibus uerbis nil mirum inter eos, qui ita ſentirent, Theophraſtum quoque ab illis comprehenſum fuiſſe.

Fuch. error.

Cæterùm hac in re etiam Fuchſius, cuius tamen pace dixerim, apertè hallucinatur: quippe qui legitimum Hippoſelinum Leuiſticum uulgò uocatum, ſmyrnij loco in ſuis clariſſimis de ſtirpium hiſtoria commen-

tarijs

tarijs depinxerit. Idem prætereà erraſſe deprehenditur in libro de compoſitione medicamentorum, quem nuper auctum edidit. Nam etſi primùm rectè ſcribat, illud quo officinæ hodie pro apio hortenſi utuntur, non eſſe niſi eleoſelinum, id eſt apium paluſtre; tamen poſtea perperàm (meo quidem iudicio) ſcriptis tradidit, petroſelini ſemen ſeplaſijs apij ſemen uocari, atq; in eius locum uſurpari. Etenim eleoſelini ſemine, non petroſelini, quod nobis hactenus deſiderari exiſtimo, apij ſeminis loco utuntur omnes ferè pharmacopœi, idq; etiam apij ſemen nuncupant.

Apii generũ uires ex Gal.

Apij meminit Galenus libro VIII. *ſimpl. medic. ſic inquiens. Apium uſqueadeò calidum eſt, ut & urinas, & menſes cieat. Flatus quoq; diſcutit, & magis ſemen, quàm herba ipſa. Sed & oreoſelini, & hipposelini ſimilis uis eſt: uerùm hipposelinon imbecillius eſt, oreoſelinum ualentius. Eodem quoq; libro ſuperius tamen, de Petroſelino diſſeruit his uerbis. Petroſelini ſemen maximè uſui eſt, cùm tota etiam herba unà cum radice ſimilem, ſed imbecilliorem, facultatem ſortiatur. Eſt autem ut guſtu acre cum amaritudine, ſic & in operibus calidum, unà cum incidendi effectu. Hinc menſes, & urinas largè prouocat. Flatus quoq; diſcutit. Fuerit itaq; & ipſum tertij ordinis tum excalfacientium, tum deſiccantiũ. Sed de Petroſelino Macedonico fuſius diſſerens libro primo de antidotis, ita ſcribit. Quod ad Petroſelinum attinet, laudatiſſimum Macedonicum eſt omnibus cognitum: quod Eſtreaticum etiam quidam appellant, à loco in quo naſcitur, nomen imponentes. Verùm exiguum eſt prorſus quod ibi prouenit, cùm & præruptus, & anguſtus is locus ſit. Eſtreaticum itaq; Macedonicum hoc, quod à Macedonibus in omnes gentes affertur, paucum & ipſum in Macedonum terra gignitur. Sed idem in petroſelino Macedonico accidit, quod in Attico melle, & uino Falerno contingit. Mercatores ſiquidem in omnem ferme orbis terram, ut mel Atticum, uinum Falernum, ſic petroſelinum Macedonicum aduehunt, cùm tamen in Macedonia petroſelini tantum non oriatur, quantum gentibus omnibus ſatis eſſe queat. Verùm in Epiro petroſelinum plurimum gignitur, quemadmodum in Cycladibus inſulis mel: atq; ut mel ex inſulis Athenas affertur; ſic petroſelinum ex Epiro prius in Macedoniam comportatur, plurimumq;, & propè totum in Theſſalonicam: inde uerò tanquam Macedonicum exportatur. Idem in uino Falerno contingit. nam cùm in exiguo quodam Italiæ agro Falernum proueniat, complura alia uina in Falerni ſpeciem à uini magiſtris concinnantur, quæ perinde atq; Falernina, in omnes prouincias Romano imperio ſubiectas importantur. Tibi uerò ſi petroſelinum Eſtreaticum quandoq; deerit, ne peiorem exiſtimes theriacam futuram, ſi alium impoſueris. Non enim ſi mortiferis uenenis, ſi uenenatorum morſibus aliud ab Eſtreatico petroſelinum minus congruit, proptereà reliquis etiam morbis, ut torminibus, uentriculo debili, aquæ inter cutem, & id genus alijs, ſegnius opitulatur, quos in primis ſanare theriaca non promittit. Ad hæc Eſtreaticum petroſelinum theriacam planè amariorem facit, præſertim cùm recens adhuc imponitur. differt enim ab alijs petroſelinis, quòd ut acerrimum, ita quoq; amariſſimum eſt.*

Nomina.

Σέλινον κηπαῖον *id Græci, quod Latini Apium hortenſe, nominant: Mauritani, Charſs, Carſi, ſeu Chares: Itali, Apio domeſtico, & Petroſello: Germani, Peterſilien, & Peterlin: Hiſpani, Perexil: Galli, Perſil de iardin. Id uerò* ἐλεοσέλινον *Græci dicunt, quod Latini, Apium paluſtre, & Paludapium: Mauritani, Aſalis: Itali, Apio paluſtre: Germani, Epſſich, & Eppich: Hiſpani, Perexil dagoa, & Apio: Galli, Perſil de leau. Quod autem* ὀρεοσέλινον *Græci, Apium montanum Latini uocant: Mauritani, Acraſelinum: Itali, Apio montano, Hiſpani, Perexil monteſino: Galli, Perſil des montaigne.* Πετροσέλινον *deinde id Græcis dicitur, quod item Latinis Petroſelinum, & Italis, Petroſelino.*

Poſtremò ἱπποσέλινον *id Græcè uocatur, quod etiam Latinè Hippoſelinum: Arabicè, Salis: Italicè, Hippoſelino: Germanicè. Liebſtockel: Gallicè, Ache, & Ache large.*

SMYRNIVM.

Smyrnium. Cap. LXV.

SMYRNIVM, quod in Cilicia petroſelinum uocant, plurimum in Amano monte gignitur. Caulem habet apij, & ſtolones multos: folia latiora, ſuppinguia, ad terram infracta, robuſta, odore medicato, cum quadam acrimonia iucunda, colore in luteum langueſcente: capitibus caulium orbiculatis, ut anethi: ſemine braſsicæ, rotundo, nigro, acri myrrhæ ſapore, ita ut alterum alterius loco cedat. Radix quoque odorata, guſtu acri. fauces mordet ſuccoſa, mollis. Cortex eius foris niger, intus uiridis, aut ſubalbidus. Naſcitur in ſaxoſis, & collibus, atque ſqualidis, & limitibus terrenis. Vis radicis, herbæ, & ſeminis excalfacere. Foliis muria maceratis ad obſonia utuntur: aluum ſiſtunt. Radicem contra ſerpentium ictus bibere conuenit: tuſſes, & orthopnœas mitigat: urinæ difficultati medetur. Illita recentes tumores, collectiones, duritiasq; diſcutit: uulnera ad cicatricem perducit. partus abortu uitiat, ſi ferueſacta ſubiiciatur. Semen lienis, renum, & ueſicæ uitiis prodeſt: menſes, &

ſecundas

ſecundas pellit. commodè datur iſchiadicis in uino: inflationes ſtomachi lenit: ſudores ciet, & ructus. Peculiariter datur hydropicis in potu, & contra febrium circuitus.

Smyrnii conſideratio.

SI SMYRNII *ſingulæ notæ, quæ illi à* Dioſcoride *tribuuntur rectè, diligenterq; expendantur, facilè quidem perſpici poterit, Smyrnium ei herbæ ſimillimum eſſe, quæ à noſtris in* Hetruria *uulgò uocatur* Macerone. *Siquidem hanc naſci clarum eſt caule apij, ſtolonibus multis referto: folijs latioribus, ſubpinguibus, robuſtis, ad terrã uerſis, odore medicato, cum quadam acrimonia iucundis, colore in luteum langueſcente. Præterea in caulium cacuminibus umbellam gerit anethi modo: ſemine braſsicæ maiore, oblongo tamen, nigro, acri, odore myrrham referente. Radice deniq; nititur odorata, acri, ſuccoſa, ac molli, quæ exteriore cortice nigricat, interiore uerò parte ex albo uireſcit. Quas quidem notas ferè omnes conſtat Smyrnio* Dioſcoridem *reddidiſſe. Verùm quiſpiam, cui fortè hæc noſtra ſententia minus arrideat, obtrudet nobis ſemen, ut quod* Maceroni *noſtro non inſit rotundum, braſsicæ modo.* Huic *illud reſponſum uolumus, quòd cùm cæteræ in uniuerſum notæ illi reſpondeant, facilè in ſeminis delineatione mendum ſubeſſe poteſt. Vel quòd non in rotunditate, ſed in alio uni cum altero ſemine intercedat ſimilitudo. Porrò quanuis memoriæ nõ prodiderit* Dioſcorides, *quòd Smyrnium ſeratur in hortis, in quibus hodie noſtrum illud ſeritur, ſed quòd ſponte in* Amano Ciliciæ *monte gignatur, tum etiam in collibus; incultis, ac ſaxoſis locis;* Plinij *tamen ætate paſsim in hortis ſerebatur. Id quod ipſe* Plinius *manifeſtè demonſtrat lib.* XIX. *cap. ultimo, ubi Smyrnium inter hortenſia referens, inquit.* Et *Smyrnium olus iiſdem locis ſeritur, myrrhamq; radice reſipit.* Idem *quoq; teſtatur* Galenus, *quòd ipſum inter olera connumeret libro* II. *de aliment. facultatibus, & de eo ſcribat in hũc modum: Smyrnim non eſt inſuaue.* Ideoq; Romæ *plurimum uenit. Multò autem acrius eſt, & calidius, quàm apium: quin & odorati quidpiam habet.* Quapropter *efficacius urinam ciet, quam apium, hippoſelinum, & ſion: & mulieribus menſes mouet.* Veris *tempore caulem producit, qui crudus edendo eſt haud aliter quàm folia, quæ ſola per hyemem inerant plãtæ, nondum caulem habenti, ſicut neq; tum apium habet. Poſtea uerò caule accedente, tota planta iucundior redditur, ſiue quis crudam ipſam, ſiue coctam mandat, ſiue ex oleo, & garo, ſiue uinum, ſiue acetum uelit adijcere.* Nonnulli *cum aceto, & garo tantùm edunt, ueluti apium: alij uerò paulùlum olei ijs adijciunt. hæc* Galenus. Ex *cuius ſanè uerbis liquidò apparet, Smyrnium ueteribus etiam inter olera fuiſſe receptum.* Galeno *nimirum adſtipulantur ea, quæ de Smyrnio mihi retulerunt* Siculi. *nanq; ij affirmant, plantam* Maceronem *appellatam paſsim coli in ſuis hortis, atq; eam ueris tempore (ut etiam* Galenus *perhibet) caulem tenerrimum emittere: qui non ſolùm edendo ſit, ſed gratiam quoque ineat cum ore, præſertim ſi cum ſale & pipere cinaræ modo comedatur.* His *itaq; fortaſſe, uel etiam ualidioribus rationibus adductus* Manardus Ferrarienſis, *uir quidem ingenio, & doctrina celebris, Smyrnium eſſe noſtrum dictum* Maceronem *conſtanter aſſeruit.*

Ruellii opin. improbata.

Quo *fit, ut minus dubitem* Ruellij *opinionem improbandam eſſe, quòd ſuſpicetur (ut proxima commentatione diximus)* Maceronẽ *eſſe* Paludapium. *Smyrnium uerò eam eſſe ſtirpem certò putet, quam in* Gallijs *uocant uulgò* Leuecchia.

IMPERATORIA. 391. 405

Smyrnii uires ex Gal.

Smyrnij *tum hiſtoriã, tum facultates deſcripſit* Galenus *lib.* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens, Smyrnium quidam* Hippoſelinum *agreſte cognominant.* Ex *eodem genere & ipſum cum apio eſt, & petroſelino; fueritq; apio quidem ualidius, petroſelino autem imbecillius.* Menſes *itaq;, & urinas mouet, calidum, ſiccumq; tertio ordine.* Cilices *petroſelinum nominant, quod in* Amano *monte naſcitur.* Eſt *quidem & ipſum Smyrnium, minus uerò petroſelino, & ſmyrnio acre.* Proinde *& ulceribus imponi poteſt, quia uidelicet ſine moleſtia deſiccet.* Sed *& digerere, quæ indurata ſunt, ualet.* Reliqua *uis eius apio, & petroſelino ſimilis eſt.* Quocirca *et ſemine eius utimur ad menſes, urinas, & aſthmata, ſiue anhelationes. hactenus* Galenus.

Quorundam hallucinatio.

Cæterùm *non deſunt ex recentioribus, qui hallucinantes contendant, plantam* Imperatoriam *uulgò uocatam legitimum eſſe Smyrnium, argumento quòd eius radices exterius nigreſcant, interius uerò uireſcant.* Verùm *ij ex eo apertè decepti deprehenduntur, quòd non animaduerterint, an hæ plantæ cæteris inter ſe notis conueniant.* Sed *poſteaquàm de* Imperatoria *herba incidit mentio, ob ſui nominis maieſtatem, uiriumq; præſtantiam, prætereundum ſanè non duximus, quin hic eius tum hiſtoriam, tum facultates ediſſeramus.*

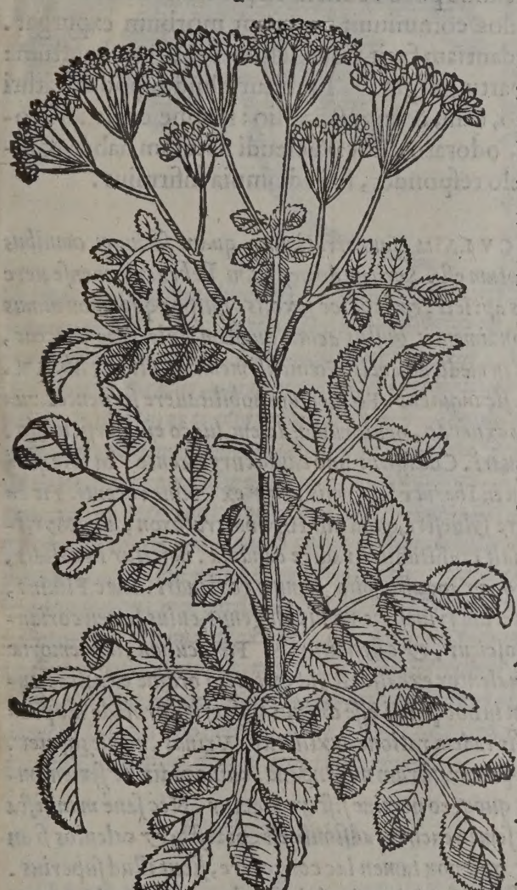
Imperatoriæ plantæ deſcriptio, & uires.

Præſtantiſsima igitur IMPERATORIA *in* Ananienſibus *montibus ſupra* Tridentum *frequentiſsima naſcitur, folijs ſphondylio minoribus, ſolo accubantibus, robuſtis, hirſutis, ac aſperis: caule bicubitali, purpuraſcente, rotundo, hirſutoq;: in cuius cacumine umbella floribus candidis ornatur: è quibus poſtea ſemen prodit ſeſelis modo acutum, pariterq; odoratum.* Radix *ineſt ei non longa, mediocriter craſſa, rugoſa, dura, lignoſaq;, quæ foris nigra eſt, intus uerò ſubuiridis.* Ea *guſtu admodum acris deprehenditur, ac mordax, ſubmara.*

amara, & odorata. Ex quo non temerè aliquis conijcere poteſt, Imperatoriæ radicem excalfacere tertio exceſſu completo, uel quarto inchoante: ſiccare uero ſecundo. Diſcutit hæc mirificè tum uentriculi, tum inteſtinorum, tum etiã uteri flatus. Quapropter coli cruciatibus ac uentriculi torminibus maximè utilis eſt. Cit item menſes, atq; urinam. Fouentur eius decocto utiliter in dolore dentes, præſertim ſi in uino auſtero radix decoquatur. Eadem ex uino pota uteri ſtrangulationibus prodeſt. conceptum adiuuat, quem frigiditas intercipit: concoctionem roborat. Commanſa eſt ueluti præſtantiſsimus apophlegmatiſmus, ut quæ efficaciter cerebri pituitam expurget. In puluerem contrita, uinoq; ſubinde pota, frigidis occurrit morbis. Quamobrem reſolutis, comitialibus, conuulſis, auxilio eſt. Aiunt nonnulli quartana eos ſanari, qui pulueris cochlearij dimidium hora una ante acceſsionem, ex mero biberint. Oris halitum commendat, & omnes roborat ſenſus. Epidemijs morbis, uenenis ferè omnibus, ac uenenoſorum animalium tum morſibus, tum ictibus opem præſtat. Aſthmaticos, ſeu anhelos iuuat, obſtructiones aperit, aqua intercute laborantes ſanat, itemq; liene affectos. In ſumma excalfacit uniuerſas corporis partes, quas frigus occuparit. Vt hinc palàm fiat, herbam hanc non immeritò ſibi Imperatoriæ nomen aſciuiſſe, cùm tot tantiſq; uiribus prædita ſit. Σμύρνιον id Græci, quod Latini item Smyrnium, & Oluſatrum, nominant, Mauritani, Seniruion: Itali, Smirnio, & Macerone: Hiſpani, Apio Macedonico.

Nomina.

Elaphoboſcum. Cap. LXVI.

ELAPHOBOSCO fœniculaceus caulis eſt, aut rorimarino ſimilis, geniculatus: foliis duum digitorum latitudine, ut terebinthi, prælongis, aliquantum aſperis, circunfractis. Adnata multa habet, ferentia umbellas anethi ſimiles, & ſemina eiuſdem: florem ſubluteum: radice ternum digitorum longitudinis, & craſſitudinis unius, candida, dulci, eſui apta. Caulis tener pro olere manditur. Contra ſerpentium ictus, datur ſemen in uino. Fama autem eſt, hoc pabulo ceruas ſerpentium morſibus reſiſtere.

Elaphoboſci conſid.

QVANQVAM aliqui profitentur, ſe Elaphoboſcum in Italia inueniſſe, atq; etiam quibuſdam in hortis oſtendere; herba tamen, quam pro eo demonſtrant, folia profert inciſuris multis diuiſa, læuiaq;. Adeò ut hinc perſpicuè intelligi poßit, eam à legitimo Elaphoboſco plurimùm diſsidere, ſi Dioſcoridi magis, quàm Plinio fides eſt adhibenda. Plinius ſiquidem libro, & cap. XXII. Elaphoboſcum folijs ſmyrnij, & ſemine corymbaceo depinxit his uerbis. Elaphoboſcum ferulaceum eſt, geniculatum, digiti craßitudine: ſemine corymbis dependẽtibus, ſimili effigie, ſed non amaris: folijs oluſatri. & hoc laudatum in cibis. hæc Plinius. In quibus uerbis, quòd ea planè à Dioſcoride diſſentiãt, Manardus Ferrarienſis Plinij codicem deprauatum eſſe exiſtimat. Cæterum Ruellius tradit Elaphoboſcum legitimũ paucis hodie cognoſci, etſi frequens ubiq; reperiatur, illudq; eſſe cẽſet, quod uulgò officinis ſimul & herbarijs Gratia dei nominatur, è qua ſui nominis unguentum conficiunt. Sed hanc Ruellij ſententiam non admittendam, quin potius explodendam putauerim, ſi per Gratiam dei eam plantam intelligit, de qua nos ſuperius diſſeruimus in hyſſopi commentatione, & qua officinæ utuntur. Quippe quòd hæc caule, & folijs hyſſopo ſit perſimilis, non autem fœniculo, ac terebintho. Quamobrem aut aliam in Gallia plantam eſſe eodem nomine appellatam, aut Ruellium omnino deceptum exiſtimauerim. Ipſe equidem herbam quandam ſæpius uidi, tum in Tridentino, tum in Goritienſi agro, cuius etiam hic picturã damus, quæ ita notis omnibus Elaphoboſco reſpondet, ut non potuerit animus non inclinari ad credendum, hanc legitimum eſſe Elaphoboſcum. Paucis admodum Elaphoboſci facultates perſtrinxit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Elaphoboſcus facultatis eſt calidæ, & tenuium partium, ac proinde exiccatoriæ ſecundo maximè exceſſuum ordine. Eius nomen Græcum eſt ἐλαφόβοσκον: Latinum ſimiliter Elaphoboſcum, & Cerui ocellum: Italicum, Elaphoboſco.

Ruellii opin. ſuſpecta.

Elaphoboſci facul. ex Gal.

Nomina.

Fœniculum. Cap. LXVII.

FOENICVLVM, ſi herba edatur, aut ſemen cum ptiſana bibatur, mammas lacte replet. Comæ decoctum in renum doloribus ſubditum proficit, quippe quod urinam excitet. contra ſerpentium ictus in uino conuenienter bibitur: menſes ciet. in febribus nauſeam, & ſtomachi feruorem ex aqua frigida potum ſedat. Contritæ radices, & cum melle illitæ, morſibus canum medentur. Succus cau-

le, &

FOENICVLVM.

le, & foliis exprimitur, & in ſole ſiccatus, in medicamenta adiicitur, quæ ad excitandam oculorum aciem commodè temperantur. Extrahitur ſuccus ad eadem ualens, etiam ſemine uiridi, ramulisque, & radicibus prima germinatione inciſis. In Iberia, quæ ad occidentem ſpectat, ſuccum reddit gummi ſimilem. Caulem medium, dum herba floret, ruſtici demetunt, igniq́ue admouent, quò facilius ui caloris exudans, gummi remittat; quod efficacius ſucco eſt, ad medicamenta oculorum.

Fœniculum erraticum. Cap. LXVIII.

Est & ſylueſtre fœniculum, magnum: fert autem ſemen cachryi ſimile. Cuius radix iucundè olet, potaque ſtranguriæ medetur: menſes impoſita ciet. Ventrem ſiſtit, radice, aut ſemine poto: contra ſerpentium morſus auxiliatur, calculos comminuit, regium morbum expurgat. Lactis abundantiam facit, decoctum foliorum hauſtum: fœminas à partu purgat. Traditur aliud hippomarathri genus, longo, exili, & anguſto folio: ſemine coriandri, rotundo, acri, odorato. Excalfaciendi naturam habet, & uiribus fœniculo reſpondet, ſed ad omnia infirmius.

Fœniculi conſideratio.

Foenicvlvm *tam erraticum, quàm ſatiuum omnibus in Hetruria notum eſt. Seritur domeſticum* Februario *menſe uere ineunte, locis apricis, & modicè ſaxoſis. quippe quod non minus in ciborum condimentis guſtui acuta quadam dulcedine placeat, quàm utile ſit in medicamentis.* Fœniculi *meminit* Plinius *lib.* XX. *cap.* XXIII. *ſic inquiens.* Fœniculum *nobilitauere ſerpentes, guſtatu ſenectam exuendo, oculorumq; aciem ſucco eius reficiendo. Vnde intellectum eſt, hominum quoq; caliginem præcipuè eo releuari. Colligitur hoc caule turgeſcente. In ſole ſiccatur, inungiturq; ex melle. Vbiq; hoc eſt: laudatiſſimum tamen in* Iberia *è lacrymis fit, & ex ſemine recenti. Fit etiam è radicibus prima germinatione inciſis. Eſt & in hoc genere ſylueſtre, quod alij* Hippomarathron, *alij* Myrſineum *uocant, folijs maioribus, guſtu acriore, procerius, brachiali craſſitudine, radice candida. naſcitur in calidis, ſed ſaxoſis.* Diocles *& aliud* Hippomarathri *genus tradit, longo, & anguſto folio, ſemine coriandri.* Hæc Plinius, *qui ea ferè omnia à* Dioſcoride *mutuatus eſſe uidetur. Porrò alterum ſylueſtris* Fœniculi *genus, cuius ſemen coriandri effigiem refert, à nemine hactenus, quod ſciam, in* Italia *cognoſcitur, & oſtenditur.*

Fœniculi uires ex Gal.

Fœniculum, *ut memoriæ prodidit* Galenus *libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, tam ualenter excalfacit, ut ex tertio ordine excalfacientium cenſeri poſſit. Deſiccat uerò non æquè, ſed ipſum quiſpiam in hoc primi eſſe ordinis poſuerit, proinde lac procreat. quod ſi admodum deſiccaret, non ſanè generaret. Suffuſis eadem ratione auxiliatur.* Vrinas, *menſesq; ciet. Eſt & alterum* Fœniculum *ſylueſtre, quod præ magnitudine hippomarathrum nuncupant, cuius radix ac ſemen amplius quàm domeſtici, deſiccandi uim obtinet. quocirca uentrem quoq; eo nomine ſiſtere uidetur. Nec ſanè manifeſta illis ineſt adſtrictio. Huius non radix modò; ſed & multò magis ſemen cachryi adſimile eſt, poteſtq; & calculos frangere, & auriginoſos ſanare, menſesq; mouere, & urinam excitare: non tamen lac congerere, ſicut illud ſuperius. Aliud eſt* Hippomarathrum, *cuius ſemen rotundum eſt, & acre, ſimile ſemini coriandri, facultate quidem hippomarathro ſimile, ſed debilius.*

Nomina.

Planta Græcis μάραθρον, *Latinis* Fœniculum *appellatur: Arabibus,* Raienigi: *Italis,* Finocchio: *Germanis:* Fenchel: *Hiſpanis,* Hinoio, *&* Funcho: *Gallis,* Fenoil.

Daucum. Cap. LXIX.

Davcvm aliqui daucium uocant. Creticum foliis fœniculo ſimile, minoribus, & tenuioribus: caule dodrantali, umbella coriandri, flore albo: ſemine acri, candido, hirſuto, ſuauiſsimi odoris in mandendo. Radix digitali craſsitudine, & dodrantis longitudine adoleſcit. In ſaxoſis naſcitur, & locis ſole illuſtratis. Aliud eius genus, ſylueſtri apio ſimile, acre, odoratum, aroma olens, feruentis guſtus. Probatiſsimum Creticum. Tertium aſsignatur genus foliis coriandri, floribus albis, capite, & ſemine anethi, muſcario paſtinacæ: ſemine oblongo, ceu cumini, acri. Omnium ſemen excalfacit. potum urinam, menſes, & partus extrahit: torminibus liberat, ueterem tuſſim mitigat. phalangiorum morſibus potũ in uino, auxiliatur: tumores illitu diſcutit. Seminis duntaxat in aliis generibus inualuit uſus: in Cretico etiam radicis, quæ maximè contra uenenatorum iniuriam in uino bibitur.

TAMETSI

DAVCVM.

TAMETSI nonnulli inueniantur plantarum exploratores, qui Daucum ab erratica paſtinaca nihil prorſus differre contendant, affirmantes, hoc idem ſenſiſſe Galenum, & poſt ipſum Paulum; ij tamen quantum equidem ſentio, manifeſtè falli deprehenduntur. Nam etſi rectè dici poßit, Daucum eſſe ſyluestris paſtinacæ genus; non ob id tamen illa, meo iudicio, fuerit unquam ſyluestris paſtinaca, cuius paulò ſuperius meminit Dioſcorides. Quandoquidem ſi unam, & eandem plantam eſſe Daucum, & agreſtem paſtinacam credidiſſet Dioſcorides, de ijs ſanè ſeorſum non diſſeruiſſet, neq; alterum ab altera proprijs capitibus diſiunxiſſet. Cæterùm cùm non deſint, quibus uideatur Galenus inter has plantas nullam facere differentiam, uidendum eſt, an ita ſe res habeat. Mihi quidem inter eas diſcrimen fieri uoluiſſe Galenum, illud maximum argumentum eſt, quòd Dioſcoridem ſecutus, & ipſe uarias utriſq; tribuerit uires, eaſq; diuerſis locis deſcripſerit Dauci ſiquidem libro VI. Paſtinacæ uerò lib. VIII. mentionem fecit in ſimplicium cenſu. Hinc itaq; fit, ut apertè conijciam, Galenum inter illa diſcrimen nouiſſe: atq; eos decipi, qui in hoc Marcellum, & Ruellium ſecuti, contrarium aſſerunt. Quorum præterea ſententiam, ipſius Galeni teſtimonio, facilè explodi poſſe putauerim, nec ſolùm quòd diuerſis capitibus utriusq; uires ſpeciatim tractauerit; ſed quia libro VI. ſimplicium medicamentorum, Daucum non eſſe paſtinacam clarißimè oſtendit, cùm inquit. Daucus, quem quidam ſtaphylinum nominant, agreſtis quidem domeſtico minus eſt eſui idoneus. In quibus ſanè uerbis Galenus perſpicuè ſatis declarare uidetur. Daucum nõ ſibi, ſed alijs paſtinacam agreſtem appellari. Quamobrem cum Dioſcoride non modò dixerim; ſed etiam affirmauerim tria Dauci genera inueniri. quorum illud Italis frequentius eſt, quod ſylueſtrem paſtinacã æmulatur. Hoc enim in Senenſi agro, præſertim in maritimis, frequentißimum naſcitur. Creticum autem legitimum ex Creta tantùm afferri exiſtimauerim. Porrò Daucus, qui coriandri folijs prouenit, & ſemine cumino ſimili, in quàm plurimis etiam Italiæ locis reperitur. Dauci uires tradidit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum ſuprà citato, ubi ita ſcribit. Daucus, quẽ quidam ſtaphylinum nuncupant, agreſtris quidem domeſtico minus eſt eſui idoneus, cæterùm in omnibus uehementior. At domeſticus comeſtilis quidem, ſed imbecillior. Acrem, & calefaciendi facultatem obtinet, ac proinde etiam extenuandi. Certè radix præter iam comprehenſa flatuoſum quiddam obtinet, ac uenereum. Semen autem domeſtici quidem & ipſum quandam ad uenerem ſtimulandi potentiam poßidet. Agreſtis uerò planè flatu caret, quod ἄφυσον uocant: ac proinde urinam, menſeſq; ciet. Atque hactenus de facultatibus dauci Galenus. Qui ſubinde de ſemine eiuſdem ſcripſit, eiq; ſeorſum uires ſuas reddidit his uerbis. Dauci herbæ ſemen excalfaciendi uehementer facultatem habet, ut inter prima efficax ſit tum urinæ mouendæ medicamen, tum menſibus prouocandis. Multum etiam digerere per halitum poteſt, foris impoſitum. Ipſa uerò herba ſimilem quidem uim obtinet, tamen ſemine infirmiorem, nimirum ob aqueæ humiditatis miſturam. quanquam utique & ipſa calida ſit temperie. Δαῦκος ita Græcis ut etiam Daucus Latinis appellatur: Mauritanis, Ducu, Gezar, ſeu Ciezar: Italis, Dauco: Germanis, Beruurtz: Hiſpanis, Dauco Cretico: Gallis, Carote ſauuages.

Dauci conſideratio.

Quorundam error.

Dauci uires ex Galeno.

Nomina.

Delphinium. Cap. LXX.

DELPHINIVM ſurculos emittit à radice una ſeſquipedales, aut maiores: à quibus folia exeunt parua, tenuia, diuiſa, prælonga, quæ delphinorum effigiem repræſentat: unde tractum nomen eſt. Flos uiolæ albæ non diſsimilis, purpureus: ſemen in ſiliquis, milio proximum: quò non aliud utilius bibi poteſt, ab ſcorpione percuſsis. Aiunt enim obiecta herba, ſcorpiones reſolui, atque ignauos torpeſcere: ſemota uerò ea, ſeſe recolligere. Prouenit in aſperis, & apricis. Alterum eſt delphinium, quod Romani buccinum uocant, ſuperiori ſimile, ſed folijs, & ramis longè gracilius. Viribus eiſdem pollet, ſed non ita efficacibus.

QVANQVAM ſcribit Ruellius, herbam in Gallia naſci, cui rura nullam adhuc nomen impoſuerunt, quæ omnibus prorſus notis Delphinio reſpondet; in Italia tamen nemo hactenus, quod ſciam, legitimum oſtendit. Ex quo tantum abeſt, ut putauerim unquam, illud Ruellij uerum ac legitimum fuiſſe Delphinium, ut etiam ſim plerunque ſuſpicatus, hoc Delphinij caput in Dioſcoride ſpurium ac aſcititium eſſe. Nec temere, ut arbitror: nam ſuſpicio inde ortum ſuum habuit, quòd Delphinium nuſquam, quantum equidem legerim, deſcribatur à Galeno, Oribaſio, & Paulo: cùm tamen horum alius hiſtoriam, alius uires plãtarum ex Dioſcoride bona fide in ſuo quiſq; ſimplicium cenſu referat. Cæterùm non deſunt etiam qui uelint, eam plantam Delphinium eſſe, quam Germani uulgò uocant Ritterſporn, id eſt, Equitis calcar, herbariorum uerò uulgus Conſolidam regalem: quam nos inter ſylueſtris Cumini ge-

Delphinij cõſideratio.

Quorundam opiniones reprobatæ.

nera ſuperius retulimus. Verùm cùm hæc unum tantùm emittat à radice caulem, non autem plures ſurculos; folia non ferat delphinorum effigie, nec flores albæ uiolæ æmulos, horum ſententiam cur probem, non habeo. Fuchſius ætatis noſtræ medicus præſtanti eruditione & rerum peritia, antedictorum opinionem ſequitur in libro de componendorum medicamentorum ratione, quem iam recens locupletatum excudit. Sed ipſe quoque (ſi rectè ſentio) unà cum illis in errore uerſatur. quandoquidem non ſolùm (ut diximus) nuſquam, quod ego inuenerim, Delphinij meminerunt illi præſtantiſsimi medicinæ auctores, quos nominaui, qui tamen ſimplicia ex Dioſcoride tranſcribunt, & mutuatur; ſed neque etiam eius caput legitur in antiquiſsimo Dioſcoridis codice Longobardis literis ſcripto, cuius ſæpe fidem citat & probat Marcellus Virgilius, ut mihi licuit uidere in eo, cuius copiam mihi fecit Viennæ clariſſimus iuriſconſultus Ioannes Albertus Vuidmanſtadius Auſtriæ orientalis cancellarius. Quod certè manifeſto ſatis argumento eſſe poteſt, Delphinij hiſtoriam planè fabuloſam eſſe, uel ſaltem Dioſcoridi adſcriptam & illegitimam. Non defuere præterea, qui Senam Mauritanis uocatam, ſiliquarum conuexitate freti, & decepti, Delphinium eſſe crediderint. Quorum grauis error ita euidens eſt, ut iam ab omnibus explodatur. Idq; non iniuria, quòd in Delphinio (demus eius caput legitimum eſſe) folia, non ſiliquæ, quæ delphinorum formam repræſentent, requirantur: foliaq; ſint tenuia, longa, diuiſa: flores uerò purpurei: & tota denique Delphinij facies ea depingatur, quæ cum Sena quàm maximè pugnet, ut mox patebit. Nam quoniam Delphinij occaſione in Senæ ſermonem incidimus, cùm huius nuſquam, quod inuenerim, meminerint Dioſcorides, Galenus, Paulus, & ueterum Græcorum alij, ſitque in repurgandis humoribus non modò innoxium, ſed etiam ſummè utile medicamentum, hunc locum non tranſeundum duximus, quin de Sena diſſeramus, eiusq; hiſtoriam, & uires cùm ex alijs, tum ex eo quod nobis compertum eſt, deſcribamus.

Senæ delineatio.

Conſtat itaq; SENA, Mauritano nomine dicta, folijs glycyrrhizæ craſsis, ſuppinguibus, fabarum ſapore: caule cubitali, à quo ramuli exeunt in lori modum flexiles. Flores ei emicant aurei, ueluti braſsicæ, purpureis intercurſantibus uenulis: quibus ſuccedunt folliculi falcati, adeoq; natura compreßi, ut ſuperior membrana inferiori cohæreat: in quibus ſemen continetur in nigro ſubuireſcens, uuarum uinaceis uſque adeò ſimile, ut non facilè primo oculorum intuitu alterũ ab altero diſcernatur. Folliculi è ramuſculis prominent, tenui pediculo appenſi. quo fit, ut matureſcentes, paruo uentorum flatu facilè decutiantur. Planta eſt frigoris impatiens. ob idq; ſeri uult maio, nec ultra autumnum perdurat. ſiquidem (ut pluries expertus ſum) prius ſata, facilè frigore deperditur, ſerius uerò hyemem ſimiliter non tolerat. Meminit Senæ Serapio in ſuo de ſimplicium medicamentorum uolumine, ubi ſic habet ex auctoritate Abohanifa. Sena aſſeruatur ſicca, ſiliquas lunatas, & oblongas profert: in quibus ſemina in ordinem digeſta clauduntur. Siliquæ tenui pediculo pendent: ob idq; facilè uentorum impetu deturbantur. Caducas opiliones colligunt. hæc Serapio.

SENA.

Ruellij hallucinatio.

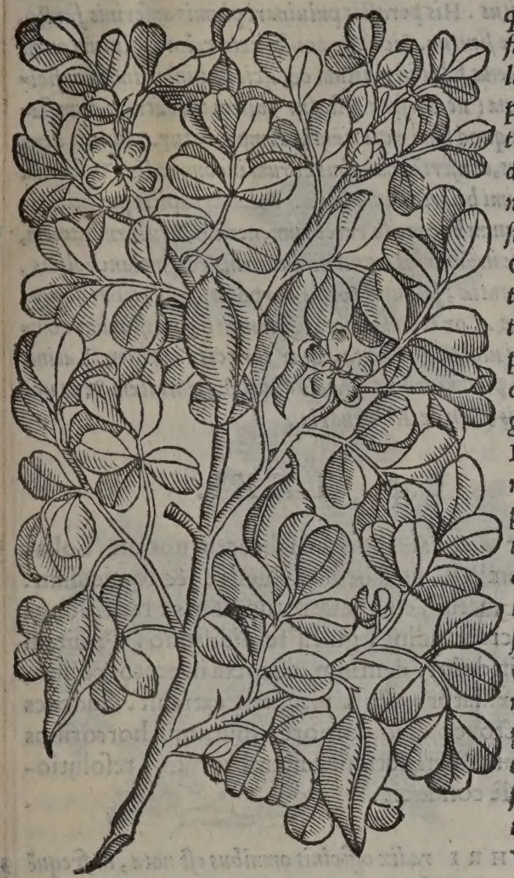
Cuius poſtremis uerbis fortaſſe deceptus Ruellius, Senam eam eſſe arborem exiſtimauit, quã Theophraſtus lib. III. ca. XVII. de plantarum hiſtoria Coluteam appellat. quandoquidem hæc antiquis paſtoribus fuit ſaginandis ouibus expetita. Vnde facilè Ruellius, qui nunquam forſitan in Hetruria fuerat, ubi paſſim legitima Sena ſeritur, præſertim in Florentino agro, magno errore putauit, Senam non herbam eſſe, ſed arborem Coluteam uocatam, ratus eaſdem plantas eſſe. Sed eius error hinc præterea apertiſsimè diluitur, quòd Colutea ſiliquas proferat colore in purpuram primùm uergentes, mox albicantes, flatu turgentes, quæ ſi premantur, crepitum magnum edunt: ſemine intus paruo, rotundo, lentis effigie. Sena uerò ſiliquatur folliculis lunatis, qui nullo ſpiritu tumido diſtenduntur, quibus ſemen includitur uinacearum inſtar. Adde etiam, quòd Colutea arbor ſit multis perdurans annis, Sena uerò non niſi paucis menſibus uiuat. Quo fit, ut iam omnibus palàm ſit, Ruellium hac in re manifeſtè cæcutiuiſſe, & inter Senam, & Coluteam non paruam intercedere differentiam. Et quanuis aſſerat Fuchſius in ſuis de plantarum hiſtoria commentarijs, has plantas facultate inter ſe minimè differre; eum tamen in errore uerſari putauerim, quòd certò ſciam Coluteæ ſemen non minus, quàm geniſtæ uomitiones ciere.

Colutæ, & Colyteę mẽtio.

COLVTEA, ut de ea quoq; hîc aliquid dicamus, Theophraſto auctore loco paulò antè citato, Liparæ propria traditur. arbos magnitudine præſtans, fructum in ſiliqua ferens, magnitudine lentis, quo oues mirum in modũ pingueſcunt. Naſcitur ſemine; & fimo præcipuè ouillo. Tempus ſerendi cùm Arcturus occidit. Serendum ſemine præmadefacto, cùm iam in aqua pullulare inceperit. Folium habet non abſimile fœno græco. Germinat primo unicaulis, triennio maximè: ſpargitur deinde in ramos, quartoq; anno arboreſcit. hæc Theophraſtus. Ex quibus ſanè uerbis liquidò apparet, quam maximè à Colutea differat Sena. Fuchſius & medicinæ, & Græci ſermonis peritiſsimus, plantam hanc non Colyteam, ſed Coluteam à ſuo ſe errore uindicans, appellandam cenſuit. Et rectè quidem, meo iudicio. nam

Colytea

COLVTEA.

Colytea longè alia eſt ab illa, Theophraſto teſte loco modò citato. ubi eam ijs depingit uerbis. Arbor circa Idam proueniens, quam COLYTEAM uocant, genus aliud eſt. Eſt autem fruticoſa, ramoſa, aloſa, inuentu rara, non crebra: folio laurino, lauri latifoliæ, ſed rotundiori, ampliorię́; ut uel ulmeo ſimile appareat, oblongius tamen, colore parte altera herbido, tergo autem albido, neruoſoq́;: cortice non læui, ſed quaſi uitigineo: radicibus per ſumma gracilibus, & ſolutis, uerùm uibratis, & admodum flauis. Fructu, floreq́; carere putatur. Ex his Theophraſti uerbis perſpicuũ eſt, Colyteam à Colutea plurimùm differre. Quæ tamen etſi Theophraſti æuo Liparæ peculiaris fuerit; hoc tamen tempore pluribus in locis ſponte natam uidimus, præſertimq́; in Tridentino agro apud Ananios, ubi ego primùm eã quàm plurimis oſtendi. Sed ut eò, unde digreſſa eſt, iam noſtra redeat oratio, credidit Meſues Senæ folliculos in deijcienda aluo folijs lõgè præſtantiores eſſe. Huic uerò reclamat non ſolùm Manardus Ferrarienſis uir doctiſsimus; ſed etiam diuturna medicorum experientia: etſi Braſauolus, qui Meſuem tueri uidetur, contrarium putet. Cæterùm ne quis ex altercationibus confundatur, dicam ingenuè quid hac in re ſentio, nec quicquam ab eo recedam, quod experimento plureis comprobaui. Sciendum igitur eſt, Senæ folliculos, qui ſiccati aſſeruantur, duũm eſſe generum: alterum per ſe caducum, & in plantam arefactum, à quo ſemen eximunt, nigrũ, & prorſus euanidum: alterum uerò, quod ante maturitatem demetitur, craſſum, ponderoſum, ſucco prægnans, & tegetibus expanſum in umbra ſiccatur, ſed hoc uenundatu rarum. Cui ſanè, ut iam millies periculũ fecimus, non minor deiectoria uis ineſt, quàm folijs. Primum uerò genus, quo Venetijs omne ferè officinæ ſcatent, non modò minorem huiuſmodi uim habet; ſed propè nullam. Vt hinc planè colligere liceat, Meſuem hic non eſſe ſine limitatione damnandum: quandoquidem is, ut arbitror, de folliculis decerptis intelligat, non autem de caducis, quibus tantùm utuntur ij, qui Meſui falsò reclamant. In quorum numerò ego quoq; quandoq; fui. uerùm cùm poſtea integrum Senæ campum ſeuiſſem, ut folliculos decerptos uirentes, & ſucco prægnantes, mox ſiccatos experirer, rem aliter facto periculo ſe habere facilè comperi. Quare noſtro exemplo, qui folliculis uti uoluerint, Senam ſerant, ut folliculos optimos habeant, uel ſaltem probatiſsimos emant, ſi tamen eiuſmodi reperiri poterunt: ſin minus folijs tutius, & efficacius utantur. Obeſt Sena (ut idem Meſues inquit) non nihil uentriculo. quamobrem ut hæc tollatur noxa, & eius roboretur facultas, gingiber addendum præcipit: quin & ea, quæ cor, & uentriculum corroborant. Veruntamen non deſunt, qui hanc reprobent ſententiam: quòd deguſtatis Senæ folijs, aliquid adſtrictionis, nonnihil ſiccitatis, atque etiam tantillum amaritudinis perceperint. quæ omnia potius Senam roborare uentriculum indicant, quàm ipſum perturbare, ac imbecillum reddere. In quorum ſententiam ego quoque pedibus eo: nam etſi quibuſdam, præſertimq́; mulieribus, quandoque contingat, ut epoto Senæ diluto, eorum inteſtina torminibus uexentur, id nunquam ex Senæ facultate prouenire exiſtimaui, ſed ex craſsis, pituitoſisq́; excrementis, ab hoc pharmaco eò impulſis, quæ ſua craſsitie inteſtinorum meatus adeò replent, ut in eis non paruam extenſionem faciant, dum uiam ad exitum quærunt. Neque tamen me unquam aliquem inueniſſe memini, qui diceret ſe epota Sena, uentriculi dolore laboraſſe. Proinde Actuarius, qui ſolus, quantum extat, inter Græcos Senæ uires deſcripſit, ſenam citra noxam bilem, & pituitam deijcere memoriæ mandauit. Id quod non ſine erubeſcentia ſilere coegit quendam Philippum de Set medicum, qui (ni fallor) ut ſuam potius tueretur ſententiam, quàm ueritatem, pharmacum quoddam improbauerat ex Senæ diluto, rhabarbaro, atque agarico conflatum quod cuidam Illuſtriſs. ac Reuerendiſs. Cardinalis, ac Principis Tridentini nepoti in quadã quotidiana febre dederat clariſsimus medicus Andreas Gallus Tridentinus. Is autem pharmacum illud damnandum eſſe cenſebat, quoniam Senæ dilutum, agaricum excipiebat, argumento quòd hæc duo (ut ipſe aſſerebat) maximè uentriculum læderent, immemor, ne dicam ignarus, quantum præſtantiæ, ac uiriũ agarico tribuerint in febribus diuturnis finiendis, à pituitæ præſertim infarctu exortis, Dioſcorides, Galenus, & Meſues, quantisq́; laudibus Senam extulerit Actuarius.

Mefuis, & Braſauoli lapſus.

Cæterùm è Sena, ea magis, præſtat, quæ ex Alexandria Aegypti, uel ex Syria affertur, quanuis è noſtrate adhuc in agro uirente, & roſarum diluto ego quotannis Syrupum parare conſueuerim. qui tutò, largeq́; omnes purgat humores. Daturq́; commodè prægnantibus, & pueris, & cuiuſcunq; ætatis hominibus. Dilutũ tamen magis præſtat, quàm decoctũ, quòd nulla ex parte exhalet: cuius unciæ quinq;, uel ſex aluum modeſtiſsimè, & ſine moleſtia ſoluunt. Quòd tutò dari poſsit prægnantibus, & pueris, experientia docuit, cui ſubſcribit Actuarius, qui Senam citra noxam purgare tradidit. Redditur medicamentum hoc in deijcienda aluo præſtantius, atque ualentius, ſi caſsiæ nigræ, aut mannæ, aut rhabarbaro, aut roſarum diluto, aut rhodopharmaco, quod officinæ Syrupum roſatum ſolutiuum uocant, commiſceatur, aut ſi maceretur Sena caprino ſero. Præſtantiſsimum dilutum hoc modo paratur. Sumuntur foliorum electiſsimæ Senæ drachmæ

Senæ, & eius diluti uires.

Diluti præparatio.

ſex, gingiberis, aut cinnamomi contriti drachma una, florum bugloßi drachmæ duæ: miſcenturq; omnia, & fictili uitro circũlito, ſiue ſtagneo uaſe anguſti orificij excipiuntur, & affuſis feruentis aquæ, aut ſeri caprini uncijs decem, uaſis oſculũ adeò occluditur, ut nullus penitus ſpirandi pateat exitus. His peractis puluinari plumis anſerinis farcto, igniq; calefacto uas inuoluitur, reponiturq; in arca, ubi pernoctare ſinitur. Sic enim conſeruato calore dilutum omnẽ facultatem in ſe recipit. Sunt præterea, qui uindemiæ tempore Senæ folia in muſtum conijciant, uinum inde conficientes, quod alui deiectoriam uim obtinet. Seng uires ex Meſ. & Serap. *Educit Sena per inferna (ut Meſues teſtatur) bilem tum atram, tum flauam, & (ut Actuarius ait) non bilem tantùm, ſed etiam pituitam: quod ſanè experientia comprobatur. Mundat Sena cerebrum, cor, iecur, lienem, pulmonem, & omnes corporis ſenſus, confertq; omnibus eorum incommodis. Viſcerum obſtructiones aperit, auget iuuentutem, ſeniumq; retardat, & animi hilaritatem affert. Folia in capitis perfuſionibus utiliter decoquuntur, præſertim addita anthemide. Roborat enim hoc modo cerebrum, neruos, oculorum aciem, & auditoriam facultatem. Optima demum in uniuerſum eſt medicina morbis omnibus diuturnis, & melancholicis. Quamobrem Serapio, Sena, inquit, mirificè prodeſt delirio, amentiæ, ſciſſuris totius corporis, reſolutioni neruorum, phthiriaſi, cephalalgiæ, ſcabiei, puſtulis, pruritui, & epilepſiæ. Cor etiam roborat, ſi tamen ijs potißimùm commiſceatur medicamentis, quæ ipſum maximè confirmant, ueluti uiola.* Nomina. *Planta, quæ Græcis* δελφίνιον, *Latinis quoque Delphinium appellatur: Italis, Delphinio. Quæ uerò poſterioribus Græcis* σένα, *Latinis item Sena uocatur: Arabibus, Sene: Italis, Sena: Germanis, Senet: Hiſpanis, Sen de Alexandria.*

Pyrethrum. Cap. LXXI.

PYRETHRVM Romani ſaliuarem uocant. Folia, caulemque emittit, ut daucum ſylueſtre, & fœniculum: umbellamq; anethi, circinatæ rotunditatis. radix longa eſt, pollicis craſsitudine, guſtu feruidiſsimo. Pituitam elicit: ideo in dolore dentium, decocta in aceto, colluto inde ore, auxiliatur: manſa pituitam extrahit. Sudores ciet, perunco ex oleo corpore, diuturnis horroribus efficax. contra perfrictiones membrorum, reſolutioneſque eximiè conducit.

Pyrethri conſideratio. PYRETHRI *radix officinis omnibus eſt nota, in frequẽtiq; uſu habetur, præſertim in dentium cruciatibus. Naſcitur Pyrethrum in quibuſdam quidem Italiæ montibus, ſed non adeò acre, ut quod ex Orientalibus regionibus Venetias aduehitur. Huius plantas uidi primùm ego in Bauſano Tirolenſiũ emporio in hortulo quodam Blaſij Sbaicher medici in ſimplicium facultate peritiſsimi, quæ folijs, caule, radiceq; nullis diſcrepantibus notis Dioſcoridis Pyrethrum referebant. Veruntamen non illis erant umbellæ anetho ſimiles, quales Pyrethro reddidit Dioſcorides, ſed potius flores anthemidis modo ſpectabantur. id quod etiam teſtatur Ruellius de Pyrethro, quod in Gallia prouenit. Ex quo facilè adductus ſum, ut ſuſpicandum putem, aut hoc in loco Dioſcoridis codicem librariorum negligentia deprauatum eſſe, aut plura Pyrethri genera reperiri. Cæterùm ſunt ex rei herbariæ prudentibus, qui nouum quoddam Pyrethrum oſtendãt, paßim ferè in pratis, ac incultis naſcens, folijs hortenſi paſtinacæ proximis. Cuius radix etſi primo ſtatim guſtu acris non ſentiatur; poſtea tamen cùm diutius manditur, tum linguam, tum fauces ſua feruenti acrimonia mordet, ac quodammodo incendit. Sed tamen huius acrimonia non eſt (niſi fallatur guſtus) cum legitimi Pyrethri ſapore comparanda: quippe qui & amarior, & multò acrior, & feruentior percipiatur.* Pyrethri uires ex Gal. *Pyrethri meminit Galenus lib. VIII. ſimplicium medic. ubi eius uires ijs deſcripſit uerbis. Pyrethri radice potißimè utimur, cauſticam, urentémue facultatem obtinente: qua utique etiam dentium refrigeratorum dolores lenit: & ad rigores ante periodum cum oleo confricatur. Ad hæc ſtupidos quoq;, quos* νάρκωρεις *uocant, & reſolutos adiuuat.* Nomina. Πύρεθρον *ſic Græcè, Latinè uerò Pyrethrum, & Saliuaris herba uocatur: Arabicè, Macharcaraha, ſeu Hacharcharha: Italicè, Pirethro: Germanicè, Bertram: Hiſpanicè, Peliter: Gallicè, Pyrethre.*

Roſmarinum. Cap. LXXII.

DVO Roſmarini genera. Vnum fœcundum, frugiferumque, cuius ſemen cachrys uocatur. Folia fœniculi habet, craſsiora, & latiora, in rotæ ſpeciem, humi ſparſa, iucundè olentia: caulem cubitali altitudine, aut maiorem, multis concauum alis: in cacumine umbellam, in qua ſemen copioſum,

ROSMARINVM, 570

ROSMARINVM CORONARIVM.

pioſum, candidum, ſphondylio ſimile, rotundum, anguloſum, acre, reſinaceum, quod in mandendo linguam exurit. radix thus redolet, candida, prægrandis. Eſt & alterum omnino conſimile, ſemen ferens latum, nigrum, uti ſphondylion, odoratum, minime exurens: radice foris nigra, intus ſi frangatur, alba. Verùm id quod ſterile dicitur, illorum planè ſimilitudinem refert: ſed neque caulem, neque florem, neque ſemen promit. Naſcitur in ſaxoſis, & aſperis. Trita omnium herba communiter hæmorrhoidum profluuia ſiſtit: ſedis inflammationes, & condylomata mitigat: concoquit ſtrumas, & abſceſſus, qui ad maturationem ægrè perducuntur. Siccæ radices cum melle ulcera purgant: torminibus medentur cum uino potæ, & contra ſerpentium morſus conueniunt: menſes, & urinas cient: ueteres tumores illitu diſcutiunt. Tam radicis, quàm herbæ ſuccus, adiecto melle, illitus oculorum aciem exacuit. Potum ſemen ad eadem pollet: ſi comitiale malum ſentiatur, aut uetus pectoris uitium, auxilio eſt. regio morbo laborantibus cum uino, & pipere datur: ſudores mouet; cum oleo perunctum: ruptis, & conuulſis prodeſt. podagris, cum loliacea farina, & aceto tritum, illinitur: purgat uitiligines, addito aceto quàm acerrimo. Semine in potionibus utendum, eius quidem quod cachryn non ferat: quippe illud ſua acrimonia arteriam exaſperat. Roſmarinum cum erica naſci, folijs lactucæ ſylueſtris amaræ aſperioribus, candidioribusque, radice breui, Theophraſtus auctor eſt: potuque idipſum alterutra parte purgare. Cachrys uim habet excalfaciendi, & uehementer exiccandi. Quare abſtergentibus medicamentis inſeritur, contra oculorum fluxiones capiti illinitur, ita ut tertio die ſoluatur.

Roſmarinum coronarium. Cap. LXXIII.

Rosmarinvm, quo coronarij utuntur, ramos mittit tenues, & circa eos folia minuta, denſa, longa, exilia, ſubter incana, ſupernè uirentia, grauiter odorata. Excalfactoria ui præditum eſt. Regium ſanat morbum, ſi decoctum in aqua, ante exercitationes bibatur: & ubi laborans exercitationi ſe crediderit, in balnea deſcendat, & merum potet. Acopis, gleucinoque unguento admiſceri ſolet.

Roſmarinorum conſid.

PRIMVM, *ac ſummum Libanotidis, ſiue Roſmarini genus, quod mas appellant, ſub duplici differentia à Dioſcoride repræſentatum, aliquoties uidi Venetijs in horto amœniſsimo Maphei medici excellentiſsimi, nullis ſanè deficientibus notis, quas illi Dioſcorides aſsignauit. Idem quoque frequens ſatis naſcitur in agro Goritienſi Supra Salicanum in monte Gargaro, in uſa qua ad ædem diuæ Virgini ſacram aſcenditur. Verùm alterum genus, quod fœminam dicunt, hactenus in Italia nuſquam mihi uidere licuit, tametſi id inibi naſci non negauerim. Sed certè Cordum in ſuo diſpenſatorio hallucinatum crediderim: quippe qui exiſtimauerit ſylueſtrem Angelicam eſſe Libanotim. Porrò Roſmarinum, quo (ut Dioſcorides inquit) coronarij utuntur, noſtras nimirum uulgare eſt, quod in hortis, ac uiridarijs paſsim, & in uineis alicubi plantatum conſpicitur. Id in frequentiori uſu eſt, notiusq; omnibus, quàm ut de eo plura dici debeant. Cæterùm uariat, mea quidem ſententia, in Roriſmarini deſcriptione Theophraſtus, qui libro IX. cap. XII. de plantarum hiſtoria, de Roſmarinis hæc poſteritatis memoriæ prodidit. Roſmarini genera, inquit, duo, alterum ſterile, alterum fertile: & alterum tam fructu, quàm folio utile, alterum tantùm radice. Fructus cachrys uocatur. Fertile folium habet paluſtri apio ſimile, ſed multò maius: caulem ad magnitudinem cubiti, aut maiorem: radicem magnam, craſſam, candidam, & ueluti thus redolentem: fructum candidum, ſcabrum, oblongum. Naſcitur potiſsimùm ſolo ſqualido, atque ſaxoſo. Radix medicamento ulcerum utilis, & menſibus pota in uino nigro auſtero. Fructus ad urinæ ſtillicidia, & aures, & argemam, & ad oculorum morbum lippitudinem nuncupatum, & lactis ubertatem mulieribus facit. Sterile illud folio lactucæ amaræ conſtat, ſed ſcabriori, candidiorìq; radice breui. Naſcitur id quoq; prædicto ſolo (aliàs, ut Hermolaus legendum cenſet, & hîc à Dioſcoride commonemur, ubi erica) lætiſsimum. Radix partim ſuperius, partim inferius purgat. Quod enim germen uerſus cõſiſtit, ſuperius purgat: quod terram uerſus, inferius. Probibet & ueſtibus interpoſita uermiculos noxios. Colligitur per meſſem tritici. hæc Theophraſtus.*

Roſmarini uires ex Gal.

Libanotidis, ſiue Roſmarini tum hiſtoriam, tum facultates deſcripſit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Libanotides tres ſunt, una ſterilis, duæ fructum ferentes: omnes uerò eiuſdem facultatis, emollientis, & digerentis. Succus tum radicis, tum herbæ miſtus melli obtuſam oculorum aciem ab humorum craſsitudine curat. Porrò eius libanotidis, quæ ad coronas eſt utilis, quam Romani roſmarinum nuncupant, decoctum, regio morbo laborantes potum adiuuat, Omnes enim libanotides abſtergentis, & incidentis facultatis participes ſunt. hæc Galenus.

Cachrys quid.

Cæterùm Cachrys non modò Roſmarini ſemen, ſignificat; ſed etiam quarundam arborum nucamenta, uel potius excrementa, quòd nec fructus, nec flores propriè dici poſsint: quæ tamen ante fructus erumpunt, & decidunt, qualia uiſuntur in corylo, cui ſunt longo piperi ſimilia, item in nuce, ac quercu. Niſi inter hæc ueteres Græcos auctores aliquam nouiſſe differentiam ſit iudicandum, quòd apud pleroſq; non cachrys, ſed canchrys, pro Roſmarini ſemine ſcriptum reperiatur. quæ tamen uoces hactenus à recentioribus confundi inuenio.

Nomina.

Planta, quæ λιβανωτὶς Grecis, Libanotis & Roſmarinum Latinis dicitur: Mauritanis, Xaier almeriem, Alpinalfach, & Cachola: Italis, Roſmarino. Quæ uerò λιβανωτὶς ςεφανωματικὴ Græcè, Roſmarinum coronarium Latinè uocatur: Arabicè, Elkialgeber: Italicè, Roſmarino coronario: Germanicè, Roſzmarin: Hiſpanicè: Romero: Gallicè, Roſmarin.

SPHONDDYLIVM.

Sphondylium. Cap. LXXIIII.

SPHONDYLIVM folia quadantenus platani, & panacis habet: caules fœniculaceos, cubitali altitudine, aut amplius aſſurgentes: in quorum cacumine ſemen duplex, ſeſeli ſimile, ſed latius, candidius, & magis paleaceum, grauis odoris: flores eius albi, aut pallentes: radice raphani, candida. Naſcitur in paluſtribus, & aquoſis. Potum ſemen pituitam per aluum extrahit. medetur iecinoris uitijs, regio morbo, comitialibus, orthopnoicis, uuluarum ſtrangulationi: ueternoſos ſuffitu reuocat. Cum oleo commodè infunditur capitibus phreneticorum, & lethargicorum, item capitis doloribus: cum ruta illitum, ſerpentia ulcera cohibet. Datur radix contra regium morbum, & iecinoris uitia: circũraſa eadem; & iniecta callos fiſtularum derodit. Recentis floris ſuccus exulceratis auribus, purulentiſque accommodatur. qui cæterorum ſuccorum mori exprimi, dein recondi ſolet.

Sphõdilij cõſideratio.

RARA *admodum ſunt prata, uligine madentia, quæ inter alias complures herbas, innumeras quoq; Sphondylij plantas non habeant: eaq; precipuè, quæ in montibus potius, quàm in planitie uirent. In his ſanè Sphondylium copioſum naſcitur, folio platani, aut panacis: caule fœniculi, cubitalem longitudinem excedente;*

dente; in cuius cacumine umbella inſidet, albis floribus referta: è quibus ſemen prodit, ſeſeli non abſimile, latius tamen, ac ſquamoſum, ſapore iniucundo, ut quod cimices fermè reſipiat. Radicem *profert albam, raphani æmulam, guſtu non ingrato. Huius ſemine utuntur quidam ſeſelis uice, quòd alterum alterius effectus præſtare exiſtiment.*

Porrò Fuchſius *non uidetur ſatis* Sphondylium *nouiſſe, quòd ipſum unà cum* Acantho *depingat, uocetq; Acanthum* Germanicam. *Cui facilè impoſuerunt officinæ* Germaniæ, *quæ foliorum ſimilitudine deceptæ, pro* Branca urſina *Sphondylium uſurpant.* Fuch. error.

Sphondylij facultates memoriæ prodidit Galenus *libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Sphondylij fructus acris, & ſecantis eſt facultatis. Itaque ad aſthma, & comitialem morbum aptum eſt medicamentum: prodeſt & regio morbo. Et radix nimirum abſimilis facultatis, ad eadem accommodatur. Sed & inſuper fiſtularum callos tollit: cæterùm imponere eam oportet circumraſam. Porrò floris etiam ſuccus ad diuturniora aurium ulcera conueniens reponitur.* Sphondylij uires ex Gal.

Quod Græci σφονδύλιον Latini *ſimiliter* Sphondylium *uocant:* Itali, Sphondilio. Nomina.

Ferula, 40 x.

Cap. LXXV.

E VIRIDI Ferula medulla pota vtilis eſt ad eruentas excreationes, cœliacosque: contra viperarum morſus in vino datur: erumpentem naribus ſanguinem indita ſiſtit. Semen potum torminoſis auxiliatur: ſudores ciet, vncto ex oleo corpore. Caules ſi edantur, capitis dolores faciunt: muria condiuntur. Ferula itaque caulem profert ternûm ſæpe cubitorum: folia fœniculi, longè aſperiora, & latiora. qua ab imo caule vulnerata ſagapenum efficitur.

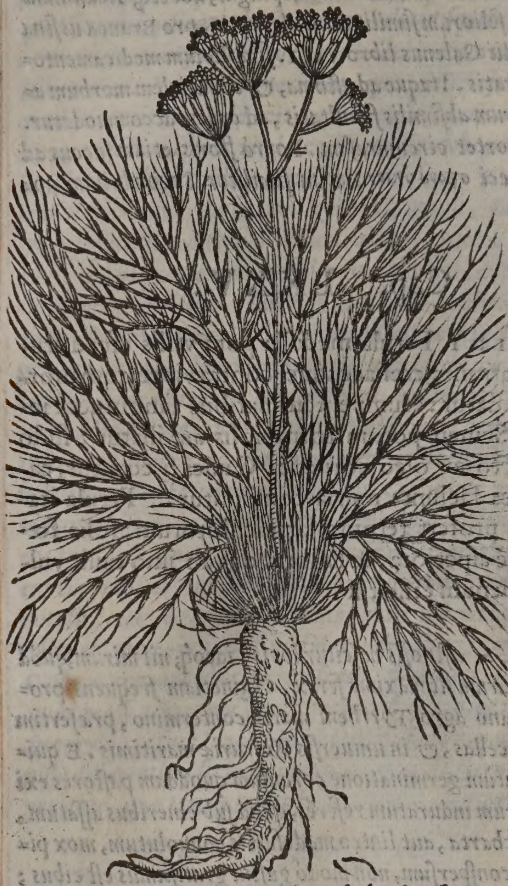
FERVLA *æſtuoſis naſcitur locis: ideoq; nil mirum, quòd* Apulia Ferularum *ſit maximè ferax. Quinetiam frequens prouenit in* Romano *agro* Tyrrheni *maris contermino, præſertim apud* Centumcellas, *& in uniuerſis* Hetruriæ *maritimis. E quibus prima tantùm germinatione corculum quoddam paſtores eximunt oui luteum induratum referēs, quod ſub cineribus aſſatum, prius tamen charta, aut linteo madefactis conuolutum, mox pipere, & ſale conſperſum, non modò guſtui gratiſſimus eſt cibus; ſed etiam ad excitandam uenerem ualentiſſimus.* Ferulæ hiſtoria.

De Ferulis *latius diſſeruit* Theophraſtus *libro* VI. *cap.* II. *de plantarum hiſtoria ubi ita ſcribit.* Ferulaceum *genus in plures ſpargitur ſpecies. Sed primùm de eo, quod commune omnium conſtat, dicendum eſt, ſcilicet de* Ferula, *atq;* Ferulagine: *ſeu idem genus ambabus, differens magnitudine tantùm: ſeu etiam alterum ſit, ut nonnulli putarunt.* Ergo *natura earum, quæ conſpici poſſit, conſimilis certè ſentitur, præterquàm ratione magnitudinis.* Ferula *enim grandis admodum ſurgit,* Ferulago *autem humilis. ſed unicaules ambæ, & geniculatæ ſunt.* Folia, *& cauliculi quidam, geniculis erumpunt, ac alternatim exeunt folia: alternatim inquam, quòd non ex adem parte geniculorum, ſed permutatim, caulem magna ex parte amplexa, ſicuti arundineæ proueniunt, niſi quòd deflexa hæc magis, mollitiæ, magnitudinisq; cauſa.* Folium *enim grande, molle, multifidum, ut capillamenti modo ferè inſpectetur: maxima, quæ terræ proxima ſunt, & reliqua ſubinde ad portionem.* Flos *melinus: ſemen obſcurum, anetho ſimile, ſed maius.* Finditur *cacumine, & in ſtipites quoſdam haud magnos diſpergitur; quibus flos, ſemenq; inſidet. nec flore, fructúue laterales caules carent, ſed anethi modo ferunt.* Annuo *caule conſtat, & germinatio in uere primùm foliorum, tum caulis, ut etiam in cæteris fieri ſolet.* Radice *altè deſcendit, eademq; ſingulari innitur.* Talis Ferula *eſt. hæc* Theophraſtus. Porrò Ferulæ *(ut* Plinius *eſt auctor lib.* XXIIII. *cap. primo) aſinis gratiſſimæ ſunt in pabulo, cæteris uerò iumentis præſentaneo ueneno. qua de cauſa id animal* Libero *patri aſsignatur, cui & ferula.* Natura Ferularum *(ut idem* Plinius *libro* XX. *cap.* XXIII. *teſtatur) murænis infeſtiſſima eſt: tactæ ſiquidem ea moriuntur. In inſula quadam ex fortunatis nomine* Morion, *ferulas in arborum amplitudinem grandeſcere, ſcripſere quidam.* Apuli *lignorum uice, quibus maximè carent, ferulis ad ignem utuntur.*

Ferulæ *meminit* Galenus *libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens.* Ferulæ *ſemen excalfacit, & attenuat. At interna eius pars recentis adhuc, quod medullam uocant, adſtringentem qualitatem participat. Cuius nomine ſanguinem ſpuentibus, & cœliacis conuenit.* Ferulæ uires ex Gal.

Νάρθηξ *Græcis ea planta uocatur, quæ Latinis* Ferula: Italis, Ferola: Hiſpanis, Cananheia. Nomina.

Peucedanum. Cap. LXXVII.

PEVCEDANVM caulem emittit tenuem, gracilentum, fœniculo ſimilem: comam habet ſtatim ab terra copioſam, ſpiſſamque: flore luteo: radice nigra, craſſa, graui odore, ſuccoſa. gignitur in montibus opacis. Tenera radix cultello conciditur, profluensque è plaga ſuccus vmbræ mandatur: in ſole ſiquidem confeſtim euaneſcit. Colligitur capite prius, & naribus roſaceo perfuſis, ne capitis dolor premat, & vertigo ſentiatur. Aſſatione radix inutilis fit. Tam lac, quàm ſuccus radice, & caulibus extrahi ſolet, ſicuti è mandragora: verùm inefficacior ſucco lacryma habetur, & velocius expirat. Interdum etiam concreta inuenitur lacryma, thuris ſimilitudine, caulibus, radicibusque adhærens. Præfertur ſuccus è Sardinia, & Samothrace, colore rufo, odore graui, feruens guſtu. Ex aceto, & roſaceo illitum Peucedanum prodeſt lethargicis, phreneticis, vertiginoſis, comitialibus, & longis capitis doloribus, reſolutis, iſchiadicis, conuulſis. omnibus, in vniuerſum, vitijs neruorum, ex oleo, & aceto illitum, prodeſt. Eius olfactu reſpirant vuluæ ſtrangulatus, & veternoſi reuocantur. Incenſum ſerpentes abigit. Aurium doloribus conuenienter ex roſaceo inſtillatur: cauernis dentium inditum, mitigat dolorem. contra tuſſim efficaciſsimè ex ouo aſſumitur: ſuſpirijs, torminibus, & inflationibus ſubuenit. Ventrem leniter emollit, lienem abſumit, difficiles partus mirè adiuuat. Facit ad veſicæ cruciatus, & renum diſtentiones potum: vuluam aperit. Radix ad eadem vtilis eſt, ſed inefficacior: eius decoctum bibitur. Farina eius, ſordida vlcera purgat, & vetera cicatrice obducit: ſquamas oſsium exatabit. In cerata, & calfacientia malagmata additur. Radix eligi debet recens, quæ cariem non ſenſerit, firma, odoris plena. Succus ad potiones amaris amygdalis, aut ruta, aut pane calido, aut anetho reſoluitur.

Peucedani conſid.

QVONIAM *nullis prorſus foliorum, ac ſeminis, & paucis admodum floris notis* Peucedanum *repræſentauit* Dioſcorides, *utpote plantam, quæ omnibus fortaſſe ſuo tempore notior erat, quàm ut longiorem deſcriptionem poſtularet; idcirco nobis quidem perdifficile eſſe iudico, decernere quódnam genus herbæ hodie in medium afferri poßit, quæ legitimum* Peucedanum *referat: præſertim cùm* Theophraſtus, Plinius, Apuleius, *ac antiquorum alij, qui ſimplicium hiſtorias deſcripſerunt, plura, quod legerim, de* Peucedano *memoriæ non prodiderint. Veruntamen cùm ſcribat* Dioſcorides, Peucedanum *naſci coma ſtatim à terra copioſa, ac ſpiſſa, hinc planè coniectandum uidetur,* Dioſcoridem *ipſum innuere, quòd* Peucedanum *conſtet multis folijs, capillaribus, tenuibus, ac longis, fœniculi, aut anethi effigie. Huic coniecturæ illud etiam accedit, quòd cùm* Peucedanum, Dioſcoridis *teſtimonio, florem proferat melinum, ſiue luteum, non temerè credendum arbitror, hunc non in alio, quàm in umbella ſuſtineri, cùm omnes ferulaceæ ſtirpes, & quæ fœniculo, & anetho ſimiles habentur, cuiuſmodi ſunt, quæ hoc in loco à* Dioſcoride *recenſentur, umbellas in caulium cacuminibus gignere conſpiciantur, è quibus ſemen prodit fœniculi modo. Quòd ſi ita ſe res habet (ut equidem exiſtimo) aſſerere non dubitauerim, me ſæpenumero* Peucedanum *uidiſſe in* Ananienſibus *montibus, ubi huiuſmodi plantæ frequentißimæ proueniunt, quæ non ſolùm prædictis notis* Peucedano *adſtipulantur; ſed etiam radice, quam habent nigram, craſſam, ſucci plenam, grauiterq; olentem. In hac itaq; ſententia perſiſtam, ut hanc herbam, quam etiam pictam damus, uerum* Peucedanum *putem, donec aliam nactus ero, quæ certioribus notis illud exprimat. Cæterùm radices, quibus pro* Peucedani *radicibus uulgò officinæ utuntur, legitimas ementiuntur. nam præter id quòd exteriore parte non nigricent, nulla graueolentia, nullaq; acri facultate ſunt præditæ. Cuius uerò plantæ hæ ſint radices, ego quidem proferre non poſſum: eas ſiquidem hactenus non niſi ſiccas, & ſine caule, ac folijs mihi uidere licuit. Prætulit* Dioſcorides *Sardonium* Peucedanum, *quod non magno quidem negotio ad nos aduehi poſſet, cùm frequens, nec longa ſit mercatoribus in Sardiniam nauigatio. Vnde ſeplaſiarijs, ſi rerum legitimarum ſtudio caperentur, facilè* Peucedani *radices conueherentur.*

Peucedani uires ex Gal.

Peucedani *meminit* Galenus *lib.* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus differit in hunc modum.* Peucedani *radice quidem maximè, ſed tamen etiam ſucco, & liquore utimur. Sunt autem hæc omnia eiuſdem ſpecie facultatis: ſed ualentior ſuccus, admodum excalfaciens, & digerens. Quare affectibus omnibus circa neruos conſiſtentibus conuenire creditur, tum morbis in pulmone, & thorace ex craßitudine, & uiſcoſitate humorum prouenientibus. Atque intrò quidem in corpus ſumptus, ſed tamen*

etiam

etiam olfactu prodeſt. Porrò quòd incidat, & extenuet, ſæpe etiam dentium perforatorum dolores cauitati impoſitus protinus ſedauit, quia uidelicet tenuium eſt partium, & excalfactorius. Quinetiam lienes induratos iuuat, nempe incidendo, digerendo, atque extenuando craſſos humores. Sed & radice ad hæc uti licebit: quæ & ſquamas celerrimè ab oſsibus detrahit, quia uidelicet ualidè deſiccat, minus tamen quàm ſuccus excalfaciens. Et ulceribus malignis remedium eſt optimum arida illita: ipſa enim expurgat, carnem gignit, & ad cicatricem perducit. Excalfacit quidem ordine ſecundo iam completo: deſiccat uerò tertio iam incipiente. Planta, quæ πευκέδανος Græcè, Peucedanum Latinè dicitur: Arabicè, Harbatum: Italicè, Peucedano. Nomina.

MELANTHIVM SATIVVM.

MELANTHIVM SYLVESTRE.

Gith, ſeu Melanthium. Cap. LXXVIII.

GITH exilibus ſurculis fruticat, ſæpe binos dodrantes excedens: folijs, vt ſenecionis minutis, ſed multò tenuioribus: capitulo in cacumine tenui, paruo, ceu papaueris, oblongo, intercurſantibus intus membranis: quibus ſemen includitur nigrum, acre, odoratum, quod panibus inſpargitur. Capitis doloribus illitum fronti, ſubuenit. diſcutit recentes oculorum ſuffuſiones, tritum ex irino, & infuſum naribus: tollit lepras, lentigines, duritias, tumoreſque vetuſtos, cum aceto illitum: circumſcarificatos clauos excutit, cum vetere vrina impoſitum. Dentium doloribus, cum aceto, & teda decoctum, & collutum prodeſt. teretes ventris tineas expellit, peruncto ex aqua umbilico. deſtillatione laborantes adiuuat, tritum in linteo, & olfactum. Vrinam, & menſtrua ciet, multis diebus ſumptum, & lac extrahit: difficultatem ſpirandi cum vino potum, leuat: phalangiorum morſibus ex aqua, drachmæ pondere, hauſtum auxiliatur. Incenſo ſerpentes fugantur. Tradunt largiùs epotum enecare.

GITH, *quod Græci Melanthium appellant, officinis Nigella uocatur. Legitimum folijs eſt minutim inciſis, ramulis tenuibus, capitulis in ſummitate oblongis: in quibus ſemen includitur nigrum, intercurſantibus membranis diſtinctum, acre, ac odoratum. Seritur in hortis, & uiridarijs, atq; etiam in alijs locis ſatum prouenit. Quod cùm ante nos probè animaduertiſſent Hermolaus, & Ruellius, aſſeruerunt omnino hallucinari eos, qui putant eam ſtirpem legitimum Melanthium eſſe, quæ inter ſegetes in aruis paſsim naſcitur, folijs ferè porri: caulæ prælongo, hirſutoq; flore purpureo, roſæ paruæ effigie. Et rectè, mea quidem ſententia, iudicarunt: ſiquidem herba illa cum Dioſcoridis hiſtoria quàm maximè pugnat, utpote quæ folijs, caule, ac floribus, nulla ex parte Melanthium referat, ſicuti neque etiam ſemine. quod etſi nigrum Melanthij modo gignatur; non tamen guſtui aliud repræſentat, quàm amaritudinem* Melanthij cõſideratio.

ſimul

Braſauoli erratum. *ſimul & aſperitatem. Hinc itaq; perſpicuum eſſe poteſt, Braſauolum, alioqui medicum clariſsimum, in ſuo ſimplicium uolumine Romæ excuſo manifeſtè cæcutiuiſſe. quippe qui affirmare non dubitauerit, illud uerum, legitimumq; eſſe Melanthium, quod in ſegetibus paßim ſua ſponte naſci ſuperius diximus, quodq; uulgò Gittone à Ferrarienſibus appellari ſcribit. Cuius error non ſolùm prædictis rationibus; ſed ea quoq; herbæ appellatione facilè deprehenditur, quòd etiam ij, qui ita eam appellant, illegitimum eſſe Melanthium exiſtiment. Quandoquidem nil aliud Italis hoc nomen Gittone denotare uideatur, quàm ſpurium Gith, quod ideo Githago, & pſeudomelanthium uocari poteſt. quemadmodum & id, quod rura Tridentina appellant formentone, nil aliud ſignificat, quàm ſpuriam tritici ſpeciem. Quod cùm poſtea ipſe Braſauolus animaduerteret, noſtris fortaſſe, aut aliorum commentarijs admonitus, ſuam reuocauit ſententiam. Quare poſthac Braſauoli quoq; ſententia, ij damnandi erunt, qui in hac perſiſtent opinione. Iam igitur conſtituamus licet, uerum Gith in hortis, & uiridarijs ſatum prouenire, in quibus frequentiſsimum ſeritur in Germania.*

Melanthium ſylueſtre. *Ceterùm eſt & ſylueſtre Melanthium, quod in Hetruria reperitur, hortenſi non admodum diſsimile, capitibus tamen grandioribus, & ſemine minus odorato.*

Pſeudomelanthium. *Ex quo quidem planè colligere poſſumus,* PSEVDOMELANTHIVM *ſponte inter ſegetes naſcens, quod uocant uulgò Gittone, cuius hîc effigiem damus, nullo modo ſylueſtre Melanthium eſſe. Sed longè minus id fuerit Lolium, ut apertiſsimè hallucinatus credidit Fuchſius, medicus alioqui peritiſsimus: cuius error à nobis exploſus eſt libro ſecundo in lolij mentione. Porrò & illud ſemen odoratum, ſubrubrumq;, quod aliqui pro minori Cardamomo perperàm uſurpant. ſeplaſiarijs Nigella citrina uocatum, Melanthij genus eſt. quippe ipſa ſeminis forma, odor, ac ſapor nihil prorſus à Melanthio diſcrepant. Verùm ſi modò in aliquo diſsidēt, color eſt, qui in altero niger, in altero uerò ſubflauus conſpicitur. Quo fit (quod etiam ſuperius de Cumino differentes diximus) ut magno in errore uerſentur Monachi illi, qui in Meſuem commentarios edidere, quòd præter rationem aſſerere ſint auſi, Nigellam ſubflauam, nil aliud eſſe, quàm Cuminum ſylueſtre primo generi à Dioſcoride aßignatum.*

PSEVDOMELANTHIO.

Melanthij uires ex Gal. *Melanthij meminit Galenus libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Melanthium excalfacit, atque deſiccat tertio ordine. Videtur etiam tenuium eſſe partiū̃: unde etiam deſtillationes ſanat, calidum in linteo admotum, atque aßiduò olfactum. Quinetiam ſi intrò in corpus ſumatur, uel maximè flatus extinguit. Hinc conſtat eſſentiæ ipſum eſſe ſubtilis, & ad unguem à caliditate elaboratæ. Propterea ſanè etiam amarum eſt. Oſtenſum uerò in quarto horum uoluminum eſt, quòd cùm ad extremam tenuitatem, atque elaborationem terrena pertingit ſubſtantia, amara proueniat qualitas. Itaq; mirum non eſt, ſi lumbricos interimat non eſum modo, ſed etiam foris uentri impoſitum. Siquidem & id præſtare poſſe ſaporem amarum monſtratum eſt. Neque ſanè etiam mirandum, ſi lepras, clauos, myrmecias eijciat, ei præſertim, qui in ſuperioribus libris comprehenſorum haud eſt immemor. Sic uerò etiam orthopnœam iuuat, & menſes prouocat, qui utique ob craßitiem, aut uiſcoſitatem humorū̃ retenti fuerint. In ſumma, ubi inciſione, exterſione, deſiccatione, excalfactione eſt opus; præſtantiſsimum id remedium eſt.*

Nomina. Μελάνθιον *ſic Græci, Melanthium quoque & Gith Latini dicunt: Mauritani, Xamin, Sunis, ſeu Sunizi: Itali, Melanthio: Germani, Schuuartz roemiſch, & Schuuartz coriander: Hiſpani, Neguillia, & Alipiure: Galli, Pourelle, & Nielle.*

Laſerpitium. Cap. LXXIIII.

LASERPITIVM in Syria, Armenia, Media, & Libya naſcitur: caule ferulaceo, quem maſpetum uocant: folijs apio ſimilibus: lato ſemine. Radix excalſacit, in cibis ægrè concoquitur, ueſicæ noxia. Sugillatis illita cum oleo, & ſtrumis, ac tuberculis cum cerato, medetur: iſchiadicis conuenit cum irino, aut cyprino cerato: excreſcentibus circa ſedem tollendis illinitur, cum putamine mali punici, & aceto decocta. Venenis pota reſiſtit: os commendat, cibis, aut ſali permiſta.

Laſer è radice, atque caule ſcarificatis colligitur. Præfertur autem rufum, translucens, myrrhæ æmulum, non porraceum, odore ualens, ſuaui guſtu, quod dilutum facilè albeſcit. Cyrenaicum ſi quis deguſtauerit, humorem toto corpore ciet: blandiſsimo odore, adeò ut ne os quidem guſtanti niſi paululum ſpiret. Medicum, & Syriacum minus viribus valent, & magis uiroſum reddunt odorem. Laſer omne antequàm ſicceſcat, adulteratur ſagapeno, aut fabæ lomento. quod maleficium deprehenditur guſtu, odore, uiſu, & dilutione. Caulem aliqui ſilphion, radicem magudarin, & folia maſpeton uocauere. Efficaciſsimum laſer, mox folia, poſtremò caulis. Acrem uim habet, inflationes facit:

cit: perunctas cum aceto, pipere, & uino alopecias ſanat. oculorum aciem exacuit: & incipientes ſuffuſiones, illitum cum melle, diſsipat: cauernis dentium in dolore inditur, aut cum thure in linteo circumligatur, aut cum hyſſopo, & ficis coctis in poſca, os colluitur. ijs prodeſt, quos beſtia in rabiem efferata momorderit, vulneribus immiſſum. Valet aduerſus venena telorum, & animalia omnia, quæ uirus eiaculantur, potum, aut illitum: ſcorpionum plagis oleo dilutum circumlinitur. gangrænis præcoercitis immittitur: & cum ruta, nitro, & melle, vel per ſe carbunculis. Clauos, calloſque prius circumraſos uellit, cerato, aut aridorum ficuum carne præmollitum. Recentes lichenas ex aceto ſanat: & excreſcentia in carne, polyposque, ſi aliquot diebus cum atramento ſutorio, aut ærugine illinatur. extuberantia cum forfice extrahit. Veteribus faucium ſcabritijs opitulatur: grauem, ſubitoq; irrauceſcentem uocem, dilutum aqua, ſorbitione confeſtim expedit: vuam illitum cum melle reprimit: anginis ex aqua mulſa vtiliſsimè gargarizatur. Veſcentes lætiore colore mangonizat: tuſsi commodè in ſorbili ouo datur, & pleuriticis in ſorbitionibus: in fellis ſuffuſione, & aqua inter cutem, cum aridis ficis. Horrores diſcutit cum uino, pipere, & thure potum. neruorum contractionibus, opiſthotonicisque datur oboli pondere deuorandum. hærentes gulæ hirudines, gargarizatum cum aceto decutit. Ad lac intus coagulatum bibitur: comitialibus ex aceto mulſo proficit: menſes ciet, cum pipere, & myrrha potum: cœliacos adiuuat, in acino vuæ ſumptum: cum lixiuio autem potui datum, repentè conuulſis, ruptisque prodeſt. ad potiones reſoluitur amygdalis amaris, aut ruta, aut calido pane. Foliorum ſucco eadem præſtantur, ſed multò inefficacius. Cum aceto mulſo manditur, ad expediendam arteriam, maximè cùm uox retunditur. Eo cum lactucis utuntur, exitque in uicem erucæ.

Fertur & altera magudaris in Libya naſci, radix laſerpitio ſimilis, ſed minus craſſa, acris, & fungoſa, ex qua non profluit ſuccus. Eiuſdem cum laſerpitio facultatis.

Laſerpitij ſeu Laſeris conſideratio.

CREDIDIMVS *iandudum Laſerpitij lacrymam nihil aliud eſſe, quàm illud iucundi ac ſuauis odoris gummi, quod pharmacopœis atq; unguentarijs Belzoinum nominatur. Neque certè hactenus præter rationem in ea perſtitimus opinione. nam cùm id mihi deprehenderetur odoratum, rufum foris, intus candidum, translucens, & quod dilutum albeſceret, non poteram non adduci, ut crederem hoc eſſe legitimum Laſer. Huc illud quoq; accedebat, quòd complures erant uiri docti & rei medicæ ſtudioſi, qui idem mecum ſentiebant. Verùm cùm poſtea cœpiſſem Laſerpitij ac Laſeris hiſtoriam diligentius examinare, atq; plura ex Strabone, Theophraſto, Dioſcoride, Galeno, & Plinio collegiſſem, quæ priori noſtræ opinioni apertè aduerſari uidebantur, facilè in aliam deductus ſum ſententiam. etenim ſic animum induxi meum, ut malim ueritati cedere, quàm pertinaciter (quod multi faciunt) falſa tueri. Strabo itaq; libro ultimo Geographiæ teſtatur, Silphium ſuo uſq; tẽpore Cyrenis defeciſſe, his uerbis. Cyrenis finitima eſt regio, quæ Silphium gignit, & Cyrenaicum ſuccum, quem Silphium poſterius effert. Id propemodum defecit, cùm aliquando barbari odio quodam ingruiſſent, ac radices eius penè omnes eruiſſent. Fuerunt hi Nomades uiri. hæc ille. At Plinius Cyrenaici ſucci defectum non in barbaros ut Strabo, ſed in publicanos quoſdam refert lib. XIX. cap. III. ubi de eo ita ſcribit. Ab his proximum dicetur auctoritate clariſsimum Laſerpitium, quod Græci ſilphion uocant, in Cyrenaica prouincia repertum: cuius ſuccum uocant Laſer, magnificum in uſu, medicamẽtisq;, & ad pondus argentei denarij penſum. Multis iam annis in ea terra non inuenitur, quoniam publicani, qui paſcua conducunt, maius ita lucrum ſentientes depopulantur pecorum pabulo. Vnus autem caulis noſtra repertus memoria, Neroni principi miſſus eſt. hactenus Plinius. Huic uerò cum Theophraſto fermè conuenit, quòd hic ſcribat pecus ſilphio purgari, pingueſcereq; uehementer, & carnes mirabilem in modum ſuaues reddi. Cùm igitur Strabonis & Plinij teſtimonio conſtet, Silphiũ Cyrenis eorum uſq; ætate defeciſſe, neque inibi inueniri, nil mirum uideri debet, ſi noſtra etiam tempeſtate defecerit, atque nullum iam ad nos aduehatur, quod legitimum dici poſsit. Quare id gummi, quod ſeplaſiæ Belzoinum dicunt, meo quidem iudicio, uerum ſilphij liquorem mentietur potius quàm ſit. Sed his illud quoque addamus, quòd Strabo auctor eſt, Silphium adeò Cyrenenſibus olim cuſtodibus fuiſſe aſſeruatum, ut inde aliò deferri non potuiſſet, niſi clam à mercatoribus, qui uinum aſportabant. Plinius item Silphium ad pondus argenti pendi ſolitum tradit. quin & tanti factum fuiſſe à Cæſare, ut illud inter aurum argentumq; protulerit ex ærario. Ex quibus omnibus haud infirmum argumentum ſumi poteſt, quòd Belzoinum noſtrum non ſit Silphij liquor. quandoquidem id quotidie copioſum importatur non ſolùm in Italiam, ſed in uniuerſam ferè Europam. Ad hæc cùm Dioſcorides Cyrenaico ſucco uim acrem tribuat, atq; Galenus eundem & calidiſsimum, & maximè tenuium partium faciat, non equidẽ uideo, quomodo uulgare Belzoinum poſsit legitimum Laſer exprimere: quoniam illud nullam prorſus guſtantibus acrimoniam relinquit. Præterea ualidi cortices, qui plerunq; Belzoino implicati reperiuntur, arguunt id arboris magnæ potius, quàm ferulaceæ plantæ lacrymam eſſe. Quod etiam nuper retulit mihi quidam medicus Cyprius, qui Belzoinum noſtrum in Cypro ex arbore ſatis procera manare affirmauit: ubi tamẽ Silphium naſci qui memoriæ prodiderit, hactenus inueni neminem. quemadmodum neque in Ionia, neque in Peloponneſo id gigni, ſed prope Cyrenas tantùm, literis mandauit Hippocrates. Atqui illud nobis obijciet aliquis, quòd Laſerpitium non modò in Cyrenenſium agro quondam prouenerit; ſed etiam (ut ſcribunt Theophraſtus, Dioſcorides, & Plinius) in Perſide, Media, Syria, & Parnaſo monte: & quod ob id ad nos aduehi poſsit. Nos huic ita facilè reſpondebimus, quòd Silphij illius liquor ad nos adfertur quidem, ſed qui fœtidus ſit, uireſiq; odoris: atq; eum eſſe dixerim, quem officinæ medicorum Aſſam fœtidam uocant. Nanq; Laſer (ut Dioſcorides teſtatur) Medicum, & Syriacum minus uiribus ualet, & magis uiroſum reddit odorem. quinetiam, eodem teſte, Laſer omne antequàm ſicceſcat, adulteratur ſagapeno, aut fabæ lomẽto. id quod poſt ipſum ſcriptis tradidit Plinius libro ſuperius citato. Quocirca mibi quidem uidetur non temerè colligendum eſſe, quòd præſtantiſsimũ*

Laſer,

Opinio quorundam exploſa.

Laſer,quale Cyrenaicum habebatur,à nobis omnino deſideretur. Cæterùm quid ueteribus fuerit gummi illud elegantiſſimum,quod Belzoinum appellant, mihi hactenus incompertum eſt. In qua certè re non poſſum eorum opinioni ſubſcribere,qui id in putant eſſe probatiſſimam myrrham. Hæc ſiquidem,quæ optima ſit(ut Dioſcorides inquit)præter alias notas eſſe debet undique concolor,quæ confractas uenas unguium modo candidas & læues oſtendat, minutis glebis,amara,& acris. quas tamen notas in Belzoino haudquaquam reperies. Nam etſi undique maculis conſpergatur,tamen fractas amygdalas repræſentat magis,quàm unguium quorumuis imaginem. Quin & maculæ illæ tam interiores,quàm exteriores partes obſident, adeò ut Belzoini gleba nihil aliud referat, quàm delibratarum amygdalarum aceruum, copioſo melle exceptum. Adde inſuper, quòd nuſquam, quantum equidem inuenerim, memoriæ proditum eſt, myrrham in Cypro & Syria ſuis è plantis emanaſſe, ſed in Arabia duntaxat (ut perhibent Theophraſtus, Dioſcorides,& Plinius) ijs in ſyluis,in quibus thus etiam prouenit. quanquam Plinius myrrham quandam ex India adferri tradit, quæ omnibus myrrhæ generibus deterior eſt.

Laſerpitij hiſtor. ex Theophaſto.

Sed quoniam non iniucundam, quanuis longam, de Laſerpitio hiſtoriam tradidit Theophraſtus lib. VI. cap. III. de plantarum hiſtoria ideo eius uerba hîc ſubijciam. De Laſerpitio, inquit, nunc indicandum eſt. Laſerpitio radix multa, craſſáq; : caulis quantus ferulæ, & craſſitudine ferè proximus : folium,quod maſpetum uocant, apio ſimile eſt : ſemen latum, foliaceũ, quale quod folium appellatur : caulis annuus, ſicut ferulæ. Ergo uere ineunte maſpetum hoc exit, & pecus eo purgatur, pingueſcitq; uehementer, & carnes mirabilem in modum ſuaues redduntur. Poſthac caulem edit hominum cibo idoneum omnibus modis, elixum, aſſumq;. corpora eo quoque purgari ferunt, quadraginta diebus. Succus capitur duplex,alter ex caule,alter ex radice : qua de cauſa alterum ſcaparium,alterum radicarium uocant. Radix nigro cortice tegitur,eumq; detrahere ſolent. Suntueluti certæ menſuræ cædendæ radicis, quibus quantum conferre putetur ad futuram cæſuram reſeruantes, reliquum abſcindunt. Nec enim deuiè,neq; plus conſtituto cædere licet : corrumpitur enim, putreſcitq;, ſi diu manſit. Præparant id, conficiuntq; in Pyræeum portum aduectum hoc modo. Cùm in uaſis coniecerint, farinamq; admiſcuerint,quatiunt longo ſpatio temporis : hinc etiam colorem capeſſit,& conditum iam incorruptum perdurat. Præparatio,cæſuráq; ita ſe habet. Locum Aphricæ amplum occupat, ampliorem, quàm quatuor ſtadiorum millia in hortis Heſperidum ferunt. Sed maiorem partem colligi apud Syrtes. Peculiare huius culta fugere loca proditur : quamobrem, ſi colatur miteſcatq; ſolum, deuiat, atque omnino degenerat : utpote natura culturæ aſpernans, ferocitatiſq; conſtans uernaculum. Cyrenenſes annis ſeptem prius, quàm ipſi urbem habitarent, Laſerpitium extitiſſe affirmant. Habitant uerò annos maximè trecentos uſque ad Simonidæ Athenis magiſtratum. Illi ſic referunt. Alij radicem Laſerpitij cubitalem fieri tradunt,aut paulò maiorem. Hanc in medio extuberare in caput,quod ſublime penitus extat, ut ferè ſuper terram eſſe appareat. Vnde primum quod lac appellant, erumpit : dein caulis aſſurgit, ex quo magydaris, & quod folium dicitur,exeunt. Folium id ſemen eſt, quod cùm auſter ingenuè poſt caniculam flauerit,diſcutitur : atque ita Laſerpitium naſcitur,eodemq; anno radix conſummatur,& caulis. Sed hoc haud quicquam peculiare notetur : nam alijs quoque idem tribuitur. ni dixeris,quòd diſcuſſum id protinus naſci poteſt,ortum peculiarem ſortiri, ſupradictiſq; propterea diuerſum accipi poſſe. Ad hæc circunfodiendum id annuum cenſent. Nam ſi relinquatur ſemen omne,caulemq; totum proferri,& deteriora tam hæc,quàm radicem reddi exiſtimant : defóſſa autem fieri meliora, ſcilicet ſolo ſubacto,beneq; gluto. Sed huius contrarium illi uolunt, qui culta recuſare id inquiũt. Mandi quoque radices in aceto recens deciſas referunt. Folium colore aurum æmulatur. Contrarium etiam,quòd pecora folio eſitato purgari minimè indicant. Nam & uere, & hyeme, pecus ad montem dimitti affirmant; cibus non ſolùm hoc ; ſed etiam altero quodam abrotono ſimili adminiſtratur. Vim ambo calefactoriam ſortiri planè uidentur, & purgare quidem nequaquam ualere : exiccare autem, & concoquere unicè poſſe. Quòd ſi qua pecus ægreſcens, aut aliàs minus bene ſe habens ingreſſa ſit,mox eam ſanari, aut emori aiunt, ſed magna ex parte poſſe ſeruari. Hæc igitur utro tandem ſint modo,quærendum. Quod uerò Magydarim uocant,nimirum à Laſerpitio differt : tenerius enim, minuſq; uehemens, & ſine Laſere eſt. necnon & aſpectu manifeſta experto homini conſtat. Naſcitur in Syria : nam apud Cyrenam, & monte Parnaſo largè prouenire eandem affirmant. Sed quidam Laſerpitium id appellant. An culta id quoq;, modo Laſerpitij fugiat,quærendum. Quin & ſi quid ſimile, aut proximum habeat, ad folij, cauliſq; rationem,& ſi quam ullo pacto emittat lacrymam, id inueſtigandum. Ergo naturam ferulaceam, hiſce contemplari oportet. hæc Theophraſtus.

Laſeipitij uires ex Gal

Meminit Galenus Laſerpitij libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Laſerpitij ſuccus calidiſſimis eſt. Verùm enimuero & folia, & caulis, & radix ſat ſtrenuè excalfaciunt. Sed omnia flatulentæ magis eſſentiæ ſunt,ac proinde concoctu difficilia. Foris tamen impoſita corpori efficaciora,et omnium potiſſimùm ſuccus, admodum trahentem facultatem poſſidens. Attamen & excreſcentias amoliendi, & liquandi uim quandam propter prædictam eius temperiem obtinet. Laſeris quoque mentionem fecit, idem Galenus libro citato, ſed antea ſeorſum, & ſub abſoluto ὀποῦ, hoc eſt, ſucci titulo,ita ſcribens. Opus, ſiue ſuccus Cyrenaicus quidem omnium & calidiſſimus,& maximè tenuium partium eſt : ac proinde omnium maximè diſcutit. quanquã ſanè & reliqui admodum calidi ſunt, & ſpirituoſi : ſiquidem plurima eorum pars eſſentiæ aeriæ eſt, & igneæ. Porrò complures habentur ſucci : quauis nanque radice inciſa, aut caule, quod ex ſectione craſſum,ac lentum effluit, ſuccus eſt. Cæterùm ſpecialius,& uelut per excellentiam quandam Cyrenaicum ita nuncupant,& Medicum,& Syriacum.

Nomina.

Planta, quæ Grecis σίλφιον, Latinis Laſerpitium appellatur : Mauritanis, Silfion : Italis, Laſerpitio. Eius caulis μάσπετον Græcis dicitur : Arabibus, Maſcaſtes. Folia uerò quandoque μάσπετα Græcè dicuntur : Arabicè, Anuiden, & Maſcaſten. Liquor ſeu lacryma Græcis λάσερος; Latinis Laſer nominatur. Radix μαγυδάρις Græcis uocatur.

Sagapenum. Cap. LXXIX.

SAGAPENVM ferulaceæ herbæ ſuccus eſt, quæ in Media naſcitur. Optimum eſt tranſlucens, fuluo forinſecus colore, & intus albo, neſcio quid inter laſer, & galbanum redolens, guſtu acri. Prodeſt laterum, & pectoris doloribus, tuſsibus uetuſtis, conuulſis, & ruptis. craſſam pulmonis pituitam expurgat. Datur comitialibus, opiſthotonicis, lienoſis: item contra neruorum reſolutionem, perfrictiones, & febrium circuitus in potu. In unguenta probè admittitur. menſes pellit, ſed fœtum exanimat, cum hydromelite potum. Prodeſt ex uino hauſtum, ſerpentium ictibus. olfactum ex aceto uuluarum ſtrangulatus excitat: oculorum cicatrices, offuſam caliginem, hebetudines, ſuffuſionesq́; detergit. Reſoluitur ut laſer, ruta, aqua, & amaris amygdalis, aut melle, aut calido pane.

Sagapeni cõſideratio.

SAGAPENVM officinæ interpolato uocabulo Serapinum appellant. Cæterùm etſi eius adulterati frequentior, & communis ferè ſit uſus: tamen Venetijs præſtantiſſimum quoq; uenditur, idq́; illi præcipuè comparant ſeplaſiarij, qui honorem diuitijs anteponunt. Ferulaceas plantas, è quibus Sagapeni lacryma emanat, etiam in Apulia naſci auctor eſt Muſa Ferrarienſis. Id quod equidem hactenus compertum non habeo. Ex orientalibus ſiquidem regionibus allatum, ut conſtat, cæteris præſtat. Arabicæ familiæ auctores inter deiectoria medicamenta Sagapenum referunt: quanquam ea Sagapeni facultas, quantum extat, à Græcis ſilentio prætermiſſa eſt.

Sagapeni uires ex Meſue

Sagapenum itaque (ut Meſues tradit) craſſos, lentosq́; humores deijcit, craſſamq́; pituitam, & aquam intercutem educit. Porrò facultate quidem propria cerebrum mundificat, ac neruos, craſſaq́; ab his excrementa detrahit. Confert item eorum morbis frigidis, nempe doloribus capitis diuturnis, hemicranijs, comitialibus, uertigini, paralyſi, orisq́; diſtentioni. Pectus ualentiſſimè expurgat, eiusq́; ac etiam lateris dolores tollit, præſertim ſi bibatur ex helenij, aut rutæ decocto. Foris emplaſtri modo impoſitum, aut intus aſſumptum tuſſi diuturna uexatis, ac difficulter ſpirantibus, opem maximam fert. Aqua intercute laborantibus ſingulare remedium eſt, ſi tamen flauis myrobalanis duplicato pondere additis exhibeatur. Diſcutit compaginum duritiam emplaſtri modo impoſitum, addito aceto, & capparum ſucco. Rutæ ſucco, et auium rapacium felle diutius maceratum, & in collyrijs additum oculorum caligines disijcit, aquamq́; in eos defluentem cohibet. Palpebrarum item hordeolos uocatos ſanat, ſi cum aceto ſuperponatur. Articulorũ compaginibus quomodolibet admotum, dolores eorum mirificè ſedat: quippe quoniam ualentiſſimè humorum lentores in his cruciatus excitantes radicitus euellit, etiam ſi in coxendicum aliarumq́; partium remotis, profundisq́; locis ij deliteſcant. Potum, aut clyſteribus inditum coli doloribus à frigiditate, ac flatibus prouenientibus maximè auxiliatur. Menſes cit, ſed fœtum interficit, tam hauſtum, quàm ſuppoſitum: contra uteri dolores, ſtrangulatusq́; prodeſt. Ventriculo tamen officit: uerùm noxa corrigitur lentiſcina reſina, & Indica nardo.

Sagapeni uires ex Gal.

Sagapeni meminit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus diſſerit ijs uerbis. Sagapenum liquor eſt calidus, et tenuium partium, ſicut & alij liquores. Sed & abſterſionem quandam poſſidet, qua oculorum cicatrices expurgat, atq; extenuat. Quin & ſuffuſionibus, & hebetudinibus oculorum, quæ ob humorum proueniunt craſſitiem, non malum eſt medicamentum. Porrò planta ipſa, ex qua prouenit, ferulæ aſſimilis, imbecilla, & inutilis eſt. Sanè ipſa primùm Sagapenum appellatur. At liquor eius abuſiuè hoc nomen obtinet, ceu alia quoq; multa ex nominis defectu per abuſum nuncupamus. Perfectius nanque foret ipſum cognominare non Sagapenum, ſed Sagapeni ſuccum.

Nomina.

Id σαγάπηνον Græcis dicitur, quod Latinis etiam Sagapenum: Arabibus, Sachabenigi, ſiue Sechbinegi: Seplaſiarijs, pariter & Hiſpanis, Serapino: Italis, Sagapeno.

Euphorbium. Cap. LXXX.

EVPHORBIVM Libyca arbor eſt, ferulæ ſpeciem habens, quæ in Tmolo iuxta Mauritaniam inuenitur. Ea acerrimo ſucco turget. Cuius eximium feruorem expaueſcentes incolæ, ouillos uentres elutos, arbori circumligant, & eminus caulem contis incidunt, confeſtimque è plaga, perinde atque uaſe quodam, in uentriculos copioſus lactis humor effluit, præter id quod humi ſparſum, uulnus eiaculatur. Duo ſucci genera: vnum orobi magnitudine, ſarcocollæ modo emicat: alterum in uentriculis concreſcit, atque uitreum ſpectatur. Eligendum eſt tranſlucens, & acre. Euphorbium adulteratur ſarcocollæ, & glutini miſtione. Sed difficile quidem experimentum: quippe cùm leui guſtu, os accenſum diu detineat, adeò ut quicquid ori obijciatur, planè Euphorbium reſipiat. Eius inuentio tempore Iubæ regis Libyæ cognita extitit. Succus illitu ſuffuſiones diſcutit. potus tota die exurit: quare melli, collyrijsque pro acrimoniæ ratione admiſceri debet. Coxarum doloribus prodeſt in odorifera potione hauſtus. ſquamas oſsium eadem die eximit: uerùm eo utentes, neceſſe eſt linamentis, aut ceratis communire corpus, quo oſſa conueſtiuntur. Aliqui memoriæ prodiderunt, percuſſos à ſerpente nihil moleſti paſſuros, ſi inciſa oſſe tenus capitis cute, intritus ſuccus infundatur, uulnusq́; poſtea conſuatur.

Euphorbij conſideratio.

NON equidem dubitandum cenſeo, quin illud legitimum ſit Euphorbium, quo paſſim officinæ utuntur, cùm tam guſtu, quàm olfactu acerrimum deprehendatur: ob cuius uiolentiſſimam acrimoniam nunquam, niſi inuito animo, à ſe-

plaſtarijs tunditur. Quandoquidem tametſi ſibi nares, & os omni prorſus ingenio goßipio, & linteis aqua roſarum madefactis muniant; tanta tamẽ eſt acrimoniæ uis tenuißima, ut omnibus unà cum aere penetratis munimentis, in eorum tandem perueniat nares, ubi moleſtißimum excitat ardorem, qui non facilè tollitur: quanquam etiam medicamentis admodum refrigerantibus ſuccurratur. Quo fit, ut ſolertißimi pharmacopolæ baiulis, ac alijs uictum quærentibus hominibus id muneris obeundum tradant: interim tamen certò ſciunt, non abſq; conuitijs, & maledictis opus hoc ab illis peragi poſſe. Quamobrem mirum ſanè non fuerit, ſi qui ab arbore recentem colligunt, eximium acrimoniæ ſeruorem expaueſcentes, è longinquo corticem feriant. Hanc plantam (ut Plinius quoq; teſtis eſt) adinuenit primùm Iuba Libyæ rex in monte Atlante ultra Herculis columnas, appellauitq; Euphorbiam medici ſui nomine, & fratris Muſæ, à quo diuus Auguſtus fuit conſeruatus. Euphorbio deiectoria ineſt facultas. cuius nuſquam, quod equidem inuenerim, meminere Dioſcorides, & Galenus: tametſi eam minimè ſilentio inuoluerint Aetius, & Actuarius, qui concordes de eo his uerbis diſſeruerunt.

Euphorbij uires ex Aetio, & Actuario.

Euphorbium nõ modò pituitam trahit; ſed etiam aquam, hancq; ualidius educit: Eſt autem acerrimum omnium, quæ ego nouerim, ardentißimumq;: propterea colicis, & uentrem frigidiorem habentibus datur. cæteros uehementer cõturbat: ſitim maximè ciet. Nonnihil ex odoratis ſeminibus ei eſt commiſcendum. Modus triobolaris, ex aqua mulſa. Præſtat tamen cum melle coctò ipſum in catapotia redigere. Id quod etiam Paulus annotauit libro ſeptimo, ubi inter ea Euphorbium recẽſuit, quæ aquam, et pituitam deijciunt. Verùm in ſimpliciũ cenſu, Dioſcoridem, Galenumq; ſecutus, de hac deiectoria facultate ipſe quoque nihil memoriæ prodidit.

Euphorbij uires ex Meſue.

Cæterùm inter Arabes Meſues fuſius Euphorbij uires tradidit in ſoluentium medicinarum mentione, ubi ita, ad ſenſum ſaltem ſcribit. Euphorbium gummi eſt, quod uſqueadeo excalfacit, extenuatq;, ut in hoc cætera gummi genera præcellat. Excalfacit enim ordine quarto: quo fit, ut exulceret, ruborem, inflammationemq; inferat, penetret, & uiolenter abſtergat. Euphorbium noxium admodum eſt medicamentum, ita ut non ſine labore, animi defectu, ac ſudore frigido aluum deijciat. Iecineri ob id, uentriculoq; ſua ingenti acrimonia magnam infert noxiam. Quapropter exhiberi minimè debet, niſi prius ijs commiſceatur medicamentis, quæ acerrimam eius uim retundere ualeant. Extrahit potum à profundis corporis partibus tum craſſam, tum lentam pituitam, mundatq; compaginum cauitates à craßis contumacibúsue excrementis, qua in re omnium ualentißimum eſt medicamentum. Neruos expurgat ab infarctis iandiu humoribus. Proficit ad hæc reſolutis, conuulſis, ſtupidis, tremulis, oriſq; diſtentionibus, & cæteris neruorum morbis à frigore obortis, ſi ex leucoij oleo læuigatum exterius inungatur. Iocineri, lieniq; inunctum, mirificè eorum dolores tollit à frigore, & flatu prouenientes. Sternutamenta ualentißimè cit. Occipiti autem confricatum, ueternoſos, obliuioſoſq; iuuat. Aquam intercutem facillimè extrahit duorum obolorum pondere potum. Sed drachmarum trium pondere hauſtum (ut Serapio, & Auicenna ſcriptum reliquerunt) potantem interficit, trium dierum ſpatio eroſis ab eo inteſtinis, & uentriculo. Euphorbium, teſte Meſue, quatuor edurat annis: neque eo prius utendum eſt, quàm annum integrum conſenuerit. nanq; recens ob ingentem acrimoniam reprobatur. Seruatur commodè milio, aut fabis, aut lentibus ſepultum.

Ex Galeno.

Euphorbij facultates paucis perſtrinxit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Euphorbium cauſticæ, ſiue urentis, & tenuium partium facultatis eſt, alijs ſuccis ſimiliter. Et lib. II. de compoſitione med. localium, cap. III. tradens curam hemicraniæ, idem de Euphorbio ita ſcribit. Porrò de euphorbij facultate iam mihi relatum eſt, quòd citò exoluatur: quare in eiuſmodi pharmaca non uetus conijcere oportet. Dictũ etiam recens albidius eſſe: quod uerò inueteratum eſt, flauioris aut pallidioris coloris reddi.

Nomina.

Planta, quæ Græcis εὐφόρβιον, Latinis item Euphorbium nominatur, quemadmodum ſuccus eius: Mauritanis, Euforbion, ſeu Farbium. Italis, Euphorbio: Hiſpanis, Alforuiam, Alforfion, & Euforuio: Gallis, Euphorbe.

Galbanum. Cap. LXXXI.

GALBANVM ſuccus eſt naſcentis in Syria ferulæ, quod nonnulli metopium uocant. Maximè laudatur cartilaginoſum, merum, thuris effigiem præbens, pingue, minimè lignoſum, retinens nonnihil adiecti ſeminis, & ferulæ, graui odore, neque ualde humidum, neque nimis aridum. Adulteratur faba freſa, reſina, & ammoniaco. Galbanum excalfacit, urit, extrahit, diſcutit: menſes, ac partus trahit appoſitu, uel ſuffitu. Lentigines aceto, & nitro perunctas tollit. Deuoratur ad tuſsim ueterem, difficultatem ſpirandi, ſuſpiria, rupta, conuulſa. Aduerſatur toxicis, potum cum uino, & myrrha: ſimili modo ſumptum mortuos partus extrahit. Imponitur lateris doloribus, & furunculis: comitiales, & uuluæ ſtrangulatus, & uertiginoſos olfactu ſuſcitat. Si uratur, fugat nidore ſerpentes, & perunctos feriri non patitur. Serpentes cum oleo, & ſphondylo circumpoſitum, necat: dentium dolorem oblitum, aut cauernis inditum, mitigat. vrinæ difficili prodeſſe exiſtimatur. Reſoluitur ad potiones amaris amygdalis, aqua, aut ruta, aut calido pane, mulsáve: aliàs meconio, ære uſto, aut felle liquido. Si purgare Galbanum uoles, in feruentem aquam demittito. nanque cùm liquefactum fuerit, eius ſordes fluitabunt: quas hoc modo facilè ſeparabis. Mundo linteo, raroque alligatum in fictili, aut ærea pyxide ita pendeat, ut imum uaſis ne tangat: opertoque uaſe in feruidam aquam demittito: ſic enim ſyncerum, ueluti per colum eliqueſcet, & lignoſum in linteo remanebit.

Galbani cõſideratio.

QVANVIS legitimum, optimumq; Galbanum in pluribus Italiæ locis, præſertimq; Venetiis uenale reperiatur; id tamen quo paßim officinæ utuntur, nihil, uel ſanè parum Galbanum refert, quod in laudatißimi genere à Dioſcoride repræſentatur. Siquidem illud non modò ab impoſtoribus adulteratum eſt; ſed etiam lignorum ferularumq; ramentis, lapidibus, ac alijs compluribus recrementis uitiatum. Quærant itaq; probi ſeplaſiarii, quod optimum eſt:

alii

alij uerò, qui parſimoniæ, ne dicam auaritiæ ſtudent magis, quàm honori, ut qui probatiſſimum uix nunquam aſſequi poſſint, id ſaltem, quod impurum eſt, purgare deberent à Dioſcoride edocti. quippe quòd ea ratione, facilè ab aduentitijs ſordibus expurgari poſſit. Galbani uires tradidit Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Galbanum ſuccus eſt plantæ ferulaceæ, molliendi, & digerendi ui. Fueritq; ſanè ex tertio ordine excalfacientium incipiente, aut ſecundo completo: in deſiccando uerò ex ſecundo incipiente. Id Græcè* χάλβανη, *Latinè Chalbanum, & Galbanum appellatur: Arabicè, Chene, & Bezard: Italicè, pariter & Hiſpanicè, Galbano.*

Galbani uires ex Galeno.

Nomina.

Ammoniacum. Cap. LXXXII.

AMMONIACVM ferulæ ſuccus eſt, quam iuxta Cyrenen Aphrica gignit: cuius fruticem cum radice agaſyllim uocant. Probatur bene coloratum, ligni & calculorum expers, thuris ſimilitudine, minutis glebis, denſum, ſyncerum, nulla ſorde ſpurcatum, caſtoreum odore imitans, guſtu amarum. Hoc genus thrauſma, id eſt, friaturam appellant: quod uerò terram, & calculos collegit, phryama. Gignitur in Aphrica iuxta Ammonis oraculum, ſuccum ſtillante ferulacea arbore. Mollit, extrahit, calfacit: tubercula, duritiasq; diſcutit. potum aluum ſoluit, partus extrahit: lienem conſumit, drachmæ pondere hauſtum: articulorum, coxendicumq; doloribus liberat. Auxilio eſt anhelatoribus, orthopnoicis, comitialibus: item quibus humor in pectore coit, ſi cum melle delingatur, aut cum ptiſanæ ſucco ſorbeatur. Cruentam urinam pellit, albugines oculorum abſterget, genarum ſcabritiam abſumit: tritum autem cum aceto, & impoſitum, iecineris, lieniſq; duritias ſedat. diſcutit tophos, qui in artubus concalluerunt, cum melle, aut cum pice illitum. Laſſitudines, & coxendicum dolores eo perungi utile eſt, cum nitro, & cyprino oleo, uice acopi.

AMMONIACI *lacrymam officinæ, mutata una litera, Armoniacum uocant. Cuius tamen ſynceriſſimæ parum ad nos conuehunt, qui ex Alexandria Aegypti cum mercimonijs Venetias redeunt. Quandoquidem rariſſimum Ammoniacum uiſitur, quod ſuis minutis glebis thus referat. Nam omne ferè, quo officinæ utuntur, piceæ reſinæ modo in maſſam compactum cernitur, impurum, ac quàm plurimis impoſtorum adulterijs uitiatum. Vt hinc facilè dici poſſe putauerim, hoc uel illegitimum, uel ſaltem deterius eſſe, idq; fortaſſe, quod Dioſcoridi phyrama nuncupatur. Cuius etiam meminit Plinius lib.* XII. *cap.* XXIII. *ubi de Ammoniaco ita ſcribit. Ergo Aethiopiæ ſubiecta Aphrica Ammoniaci lacrymam ſtillat in arenis ſuis. Inde etiam nomen ab Ammonis oraculo, iuxta quod gignitur arbor, quam Metopion uocãt, reſinæ modo, aut gummi. Genera eius duo, thrauſton maſculi thuris ſimilitudine, quod maximè probatur: alterum pingue, & reſinoſum, quod phyrama appellant. hæc Plinius. Cæterùm Ammoniaco uſi ſunt antiqui (ut Paulus eſt auctor) in ſacrificiorum odoramentis, ac ſuffimentis. In quem ſanè uſum illud ab ijs receptum fuiſſe conijciendum eſt, quod electiſſimum, & thuri perſimile extitit. Huius rei illud maximo eſt argumento, quòd ab ipſo Paulo, itemq; Aetio in ſuis medicamentis Ammoniacum thymiama, hoc eſt, ſuffimentum cognominatur, quaſi Ammoniacum præſtantiſſimum ita intelligere uoluerint. Ammoniaci meminit Galenus lib.* VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Ammoniacum liquor eſt ferulæ cuiuſdam. Hoc habet emolliendi facultatem intenſam, adeò ut et articulorum tophos diſſoluat, & lienes induratos ſanet, & chœradas diſcutiat. Quod Græci* ἀμμωνιακὸν, *Latini item Ammoniacum dicunt: Mauritani, Raxach, ſiue Aſſach: Itali, Ammoniaco, & Armoniaco: Hiſpani, Aguaxaque, & Armoniaque.*

Ammoniaci conſideratio.

Ammoniaci vires ex Gal.

Nomina.

Sarcocolla. Cap. LXXXIII.

SARCOCOLLA lacryma eſt arboris in Perſide naſcentis, pollini thuris ſimilis, rufa, guſtu amara. Vulnera glutinat, oculorum fluxiones inhibet. emplaſtris inſeritur. Adulteratur admiſto gummi.

LACRYMAM *hanc Sarcocollam dixere Græci, quoniam ſicuti glutinum lignum, ita hæc ſauciatam, exulceratámue corporis carnem agglutinet. Quæ autem ad nos aduehitur, non omnis legitima eſt: quippe quòd ea plerunq; (ut de alijs quoq; pluribus lacrymis, reſinis, & liquoribus fieri ſuperius diximus) gummi, & alterius generis lacrymis adulterata referatur, & talis in officinis inueniatur. Verum fraus guſtu facilè deprehenditur. quandoquidẽ quæ amara non eſt, adulterium ſenſit. Plinius lib.* XIII. *cap.* XI. *albam cæteris prætulit, ſic inquiens. Fit & ex Sarcocolla (ita uocatur arbor) gummi utiliſſimum pictoribus, ac medicis, ſimile pollini thuris: & ideo candidum, quàm rufum melius. Et lib.* XXIIII. *cap.* XIIII. *idem ita ſcribit. Sunt qui & Sarcocollã ſpinæ lacrymam putent, pollini thuris ſimilem, cum quadam acrimonia dulcem. Cum uino tuſa ſiſtit fluxiones: illinitur infantibus. Vetuſtate & hæc maximè nigreſcit. melior quo candidior. hæc Plinius. Qui tamen in Sarcocollæ hiſtoria à Dioſcoride, & Galeno maximè diſſentit, cum hi Sarcocollam guſtantibus amaritudinem relinquere aſſerant, ille uerò contrà dulcedinem.*

Sarcocollæ conſideratio

Sarcocolla Mauritanis pituitoſas cruditates, ac craſſos, & glutinoſos deijcit humores, præſertim qui in compaginum, & coxendicum cauitatibus deliteſcunt. Cerebrum mundat, item neruos, & pulmones: proinde tuſſientibus, & difficulter ſpirantibus auxiliatur. Eſt etiam ex medicamentis, quæ ſenes iuuant, præcipuè pituitoſos. Calueſcunt tamen, qui frequentius ea utuntur. Præſtat mirum in modum ad oculorum albugines, nubeculas, cicatrices, & id genus

Sarcocollæ vires ex Arabibus.

impedimenta, ſi in cratere uitreo aſinino lacte maceretur quinq; diebus: interea tamen nouum lac quotidie eſt infundendum, priore effuſo. Vulneraria præterea penicilla hydromelite prius madefacta, ac inde Sarcocollæ puluere circumlita auribus exulceratis utiliter imponuntur. Cruentis uulneribus, ac diuturnis ulceribus mirificè medetur: quippe quæ proprio ſuo munere ea à ſordibus mundet, carne repleat, cicatriceq; obducat. Aluũ tardè deijcit, perturbatq; eos, quorum uentriculus bile redundat: quare cauendum eſt, ne ijs exhibeatur. Roboratur eius deiectoria facultas, gingibere, & cardamomo additis. Hæc ex Arabibus deprompſimus. quæ ſanè tam antiquis, quàm recentioribus incognita fuerunt, utpote qui ea nuſquam, quod equidẽ legerim, ſcriptis tradiderunt. *Ex Galeno.* Sarcocollæ uires retulit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. Sarcocolla lacryma eſt arboris Perſicæ. miſtam uim habet ex emplaſtica quadam ſubſtantia, & paucula amara. Itaq; citra morſum deſiccat, ac proinde glutinare uulnera ualet. *Nomina.* Lacryma, quæ σαρκοκόλλα Græcis, Sarcocolla item Latinis, & Italis appellatur: Arabibus, Anſarot, Anazaron, ſeu Auzurut: Hiſpanis, Lancarotes: Gallis, Sarcocolle.

Glaucium. Cap. LXXXIIII.

GLAVCIVM ſuccus eſt herbæ, quæ ad Hierapolim Syriæ naſcitur, folijs ferè corniculati papaueris, pinguioribus tamen, in terram ſparſis, odoris tetri, guſtus amari. tota croceo ſucco madet. Folia in oſſa fictili ſemifrigidis clibanis calfaciunt indigenæ, uſque dum flacceſcant: deinde contuſis ſuccum exprimunt. Cuius eſt uſus ad oculorum medicamenta, utpote cùm inter initia refrigeret.

Glaucij conſideratio. GLAVCIVM medicorum, & officinarum uulgo, qui barbarorum, & Arabum nomina uſurpare ſolet, Serapionis, & Auicennæ modo, Memithe dicitur. Id autem, quo paſſim ſeplaſiarij utuntur, meo quidem iudicio, uerum ſyncerumq; Glaucium eſt. Quippe quod omnibus ferè notis, & facultatibus legitimo reſpondeat. Præter id enim, quòd facto periculo, oculorum uitijs opitulatur; forinſecus ruſeſcit, intus uerò croceo colore ſpectatur, et guſtu amaro ſentitur cum quadam graueolentia. tametſi pharmacopolas nonnullos quandoq; deprehenderim, qui è maioris chelidonij ſucco Glaucium conficiunt. Sed animaduertendum eſt, quòd in Serapionis codice, præter proprium Memithæ caput, quod Dioſcoridis eſt Glaucium, legitur etiam in capite de Curcuma (niſi fortaſſe interpretis fuerit lapſus) Chelidonium minus uocari Memithe. Quòd in Serapione uel interpretis, uel alterius culpa, mendum ſubſit, inde mihi quidem orta eſt ſuſpicio maxima, quòd Dioſcorides, cuius uerba ad unguem refert Serapio, Glaucij non meminerit in Chelidonijs. Quo factum eſt, ut illi ſeplaſiarij deprauata Serapionis lectione decepti, in hunc & alterũ errorem inciderint: quòd non ſolùm ex chelidonijs ſuum Glaucium eliciant; ſed etiam maius chelidonium minoris loco ſumant, quandoquidem illud ſuccum croceum mittat Glaucio ſimilem. *Glaucij uires ex Galeno.* Glaucij facultates memoriæ prodidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Glaucium adſtringit cum quodam faſtidio. Tum adeò manifeſtè refrigerat, ut ſolum ſæpe eryſipelata, utiq; ſi ualentia non fuerint, curare poſſit. Miſtura eius compoſita eſt ex aquea terreaq; ſubſtantia: utraque ſanè frigida, uerùm non ſummè, ſed ceu aqua fontana. *Nomina.* Γλαύκιον ſic Græcè, ut etiam Glaucium Latinè dicitur: Arabicè, Memithe.

Glutinum. Cap. LXXXXV.

GLVTINVM, quod xylocollan, alij taurocollan uocant, præſtantiſſimum Rhodiacum, quod ex bubulis corijs conficitur. Id candidum eſt, & tranſlucens. Nigrum uerò minus probatur. Reſolutum in aceto, impetigines, leprasque cutis delet: ambnſtis igni ex aqua calida dilutum, illutumque puſtulas erumpere non patitur. Vulneribus prodeſt melle, aut aceto madefactum.

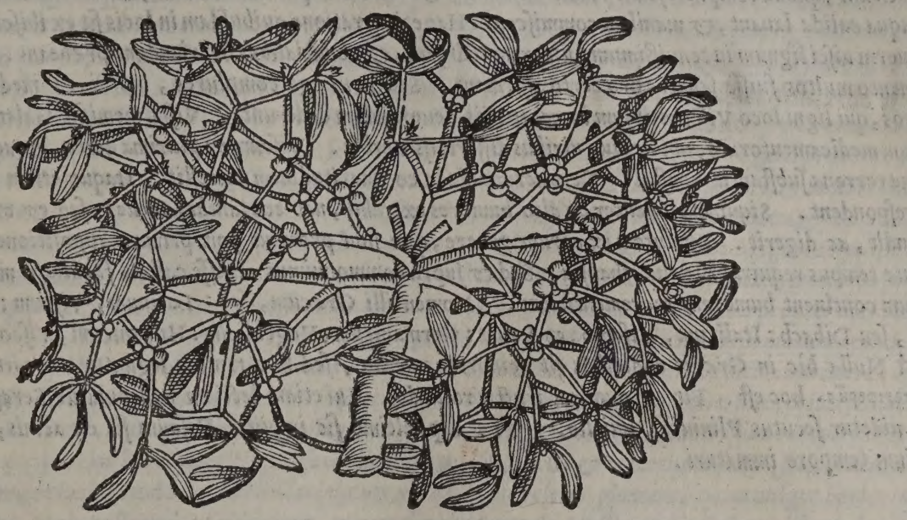
Piſcium Glutinum. Cap. LXXXXVI.

PISCIVM gluten, uenter eſt piſcis cetacei. Preſtat candicans, natione Ponticum, ſubaſperum, minimè ſcabrum, & quod celerrimè liqueſcit. Vtile emplaſtris capitis, & leprarum medicaminibus, & tetanothris, quæ cutem faciei erugant, & extendunt.

Glutini conſideratio. NEMO eſt, qui taurinum, & piſcium Glutinum non cognoſcat: quare hac in re non pluribus uerbis opus eſt. Verùm ſciendum, quòd Glutinum taurinum hac ætate non modò è taurinis corijs conficitur; ſed ex omnium quadrupedum pellibus. Huius, neq; alterius non reperio meminiſſe Galenum in ſimplicium cenſu. quanquam inibi libro VII. illius glutinis librarij mentionem fecerit, quod ex polline farinæ, & muria paratur, ſic ſcribens. Gluten, quod ad libros præparant ex ſimilagine, & garo, emplaſticæ, concoctoriæq; facultatis eſt, quibuſcunque ipſum partibus illinas. Cæterùm illud gluten, quod è piſcibus fit, inter cætera ſimplicia Paulus quidem retulit, ſed ea tantùm ferè de eo ſcribit, quæ Dioſcoridi accepta referri poſſunt. *Nomina.* Id Græcis κόλλα, ξυλοκόλλα, & ταυροκόλλα uocatur, quod Latinis Gluten & Glutinum: Italis, Colla di carniccio: Hiſpanis, Colla, & Grudel. Quæ uerò Græcè ἰχθυόκολλα, Piſcium glutinum Latinè dicitur: Italicè, quemadmodum & Hiſpanicè, Colla di peſce: Arabicè utrunque gluten Zire, ſeu Gara nominatur: Germanicè, Leim: Gallicè, Colla.

Viſcum. Cap. LXXXVII.

VISCVM optimum eſt recens, intus porraceum, extrà fuluum, quod aſperi nihil, aut furfuroſi conceperit. Fit † acinis in quercu naſcentibus, buxeo fruticis folio. Contuſum acinum lauant, & poſtea in aqua decoquunt. Sunt qui commanducando ipſum efficiant. Gignitur quoque in malo, pyro, & pleriſque alijs arboribus. quinetiam inuenitur in quorundam fruticum radicibus. Emollit, diſcutit, extrahit. parotidas, tubercula, cæteraſque collectiones ad maturitatem perducit, cum reſina & pari cera miſtum: epinyctidas in ſplenio ſanat: uetera ulcera, abſceſſuſque, quos cacoethes uocant, ex thure mollit. Lienem cum calce, gagate, aut Aſio lapide coctum, & impoſitum abſumit: cum ſandaracha, aut auripigmento illitum, ungues extrahit. miſtum cum calce, & uini fæce, ſuam uim intendit.

VISCVM *fit pluribus, ac diuerſis modis. Verùm omnium præſtantiſsimum eſt, quod è grauis in quercu naſcentibus conficitur. Huius præter id, quod inualidum in pyris, maliſq; naſcitur, ingens in Hetruria prouentus. Siquidem inibi non modo in quercu laudatiſsimum prouenit, ſed etiam in cerro, ilice, & caſtanea, in noſtris præſertim maritimis Senenſibus, ubi naſtiſsimæ aſſurgunt ſyluæ, quæ non paruo pretio ijs locantur, qui uiſcum efficiunt. Scandunt autem illi arbores immenſas, non ſine magno uitæ ſuæ periculo, ſæpiusq; funibus adalligati id muneris in aere pẽdentes obeunt. Grana, quæ legerunt, in aqua decoquunt, donec diſrumpantur: poſtea contundunt, & tandiu lauant in aqua, quouſq; furfuracea excrementa eximant. Refert Plinius, naſci Viſcum in quercu tantùm, robore, ilice, ſylueſtri pruno, terebintho, pinu, & abiete. At in Hetruria gignitur etiam in caſtanea, quod optimum eſt, in malo, ac pyro, non tantùm ſylueſtri, ſed etiam domeſtico, quamuis penitus inutile.* Viſci conſideratio.

Viſci maxima Hetruſcis utilitas eſt: nam præter eius uſum in aucupijs, quibus mirum in modum delectantur ob ingentem turdorum copiam, qui autumni tempore, in ſyluis quibuſdam ex iuniperis arte conſtructis, eo capiuntur, id etiam in primis utile eſt uitibus muniendis, ne prima germinatione ab erucis, quibus omnia ſcatent, gemmæ deuorentur. Siquidem agricolæ Viſco uites omnes circundant, quo poſtea erodentes uermiculi, qui tam præſtantiſsimo latici inſidiantur, è terra ſurſum petentes, meritò implicantur. Quòd cùm perſpexiſſet natura omnium rerum parens, uiſci multum Hetruriæ largita eſt, ne hãc ob peſtem uino deſtitueretur. Viſci vtilitas in Hetruria.

Viſci fructu ueſcuntur turdi, præcipuè magni, quos noſtri uulgò turdellas appellant. Quorum ſtercore uiſci ſemine pleno inficiuntur, & ſeruntur arbores, in quibus pernoctant, & uictitant: è quo tandem ſemine naſcitur planta, quæ uiſcum creat. Vnde ſcitè à Plauto dictum eſt. Turdus exitium ſibi cacat.

Cæterùm Viſcum per ſe non eſt arbor, ſed in arboribus uiuit, fronde plerunque perpetua. Id quod etiam teſtatur Virgilius lib. VI. Aeneidis, cùm inquit.

Quale ſolet ſyluis brumali frigore Viſcum
Fronde uirere noua, quod non ſua ſeminat arbos.

Proinde Plinius lib. XVI. cap. ultimo ita ſcriptum reliquit. Quædam enim in terra gigni non poſſunt, & in arboribus naſcuntur. Nanque cùm ſuam ſedem non habeant, in aliena uiuunt, ſicut Viſcum. Omnino enim ſatum nullo modo naſcitur, nec niſi per aluum auium redditum, maximè palumbis, & turdis. Hæc eſt natura, ut niſi maturatum in uentre auium non proueniat. hæc Plinius. Quæ ante ipſum memoriæ prodidit Theophraſtus libro II. cap. XXIII. de plantarum cauſis, unde illa mutuatus eſt Plinius. Porrò id, quod in pinu, & abiete naſcitur, quod (ut Plinius inquit) ſtelin Eubœa dicit, hiphear Arcadia, frequentiſsimum in Tridentino agro in uallis Ananiæ ſyluis conſpicitur, ubi ingens turdellarum copia uictitat. Sed hoc ad aucupia prorſus inutile eſt: decoctum enim, & deinde elotum omnem amittit lentorem. Quod autem in pinu, abiete, amygdalo, malo, pyroq; prouenit, perpetua fronde uiret. Id uerò contrà, quod quercui, robori, & caſtaneæ innaſcitur, utpote cui appetente hyeme omnia folia decidant. Huius rei cauſam reddere tentauit Theophraſtus loco paulò antè citato, cùm ita ſcribit. Viſcum aliud folio eſſe

Theophraſti ſententia nó accepta.

perpetuo, aliud deciduo, haudquaquam abſurdum eſt. Siquidem aliud uirentibus ſemper arboribus, aliud frondem amittentibus inſidet. fit enim, ut in his careat alimento, in illis habeat, quantum abunde ſit. Cauſa enim perpetuæ, deciduæue frondis hæc eſt, quemadmodum diximus. hactenus Theophraſtus. Verùm enimuero hæc Theophraſti ſententia non omni ex parte probanda uidetur. quippe quoniam uniuerſum Viſcum, quod in amygdalo, pyro, maloq; in Italia prouenit, tam æſtate, quàm hyeme fronde perpetua uiret, cùm tamen hæ arbores hyeme frondibus deſtituantur. Quo fit, ut aliunde huius rei cauſam petendam exiſtimem. Fit præterea Viſcum auiculis tantum capiendis commendatum, in Syria ex myxis, quæ Aphris Sebeſtena dicuntur, ut libro primo in prunorum mentione de ijs differentes retulimus. Vtuntur hoc Inſubres ſuis in aucupijs, quòd arboreo uiſco careant, illudq; è Venetijs deferunt, quò primùm ex Damaſco Syriæ aduehitur: unde Damaſcenum uocatur. Sed id querno bonitate cedit. Fit quoque Viſcum è quarundam arborum radicibus, agrifolij præſertim, & uiburni, quarum etiam arborum hiſtoriam libro primo paliuri, & rhois commentarijs inſeruimus. Qui autem ex huiuſmodi arboribus uiſcum conficiunt, cortices radicum ſumunt, effoſſaq; ſcrobe inter ſuarum arborum frondes humido ſolo ſepeliunt, ibiq; tanto tempore dimittunt, quoad computreſcant: mox eximunt, & tandiu in pila contundunt, donec lentorem concipiant: deinde aqua calida lauant, & manibus commiſcent. Hac etiam ratione quibuſdam in locis fit ex ibiſci radicibus. Sunt qui querni uiſci lignum in tenuiſsimum puluerem redigant, & comitialibus hauriendum præbeant. quo tantùm medicamento multos fuiſſe ſanatos pro certo affirmant. Sed noui ego complures, morbi, & medicamenti prorſus ignaros, qui ligni loco Viſcum ipſum in catapotijs deuorandum dederunt.

Viſci uires ex Galeno.

Viſci meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus differit ijs uerbis. Viſcum ex plurima aerea, & aquea calida, pauciſsima terrena ſubſtantia conſtat. Nam acrimonia in eo amaritudinem excellit. Itaque etiam affectus ſubſtantiæ reſpondent. Siquidem ualenter ex alto humores extrahit, nec eos tantùm tenues, ſed & craſsiores, eósque diffundit, ac digerit. Eſt autem ex eorum genere, quæ non protinus poſt primam appoſitionem excalfaciunt, ſed quæ tempus requirunt, uelut thapſia. Sed & ſuprà commonuimus, ineſſe calidis facultate medicamentis, ubi largum continent humorem recrementitium.

Nomina.

Nomen illi Græcum, ἰξὸς: Latinum, Viſcum: Arabicum, Dabach, ſeu Dibach: Italicum, Viſchio, & Pania: Germanicum, Vogel licim: Hiſpanicum, Viſco:

† Nulla hîc in Græcis codicibus fit acinorum mentio, ſed hæc tantum leguntur. γίνεται ἔκ τινος καρπῦ περιφερῦς. hoc eſt. Fit ex quodam fructu rotundo. Cui etiam lectioni adſtipulatur Serapio. Sed interpres uidetur ſecutus Plinium, qui lib. XVI. cap. ultimo ſic inquit. Viſcum fit ex acinis, qui colliguntur meſsium tempore immaturi.

Aparine. Cap. LXXXVIII.

APARINE ramis multis, & paruis fruticat, aſperis, quadrangulis, per interualla orbiculato foliorum ambitu, ut in rubia: flos albus: ſemen durum, rotundum, concauum, album, umbilici figura, aſperitate ueſtium tenaci. Ea paſtores coli uice utuntur ad eximendos è lacte pilos. Seminis, caulium, ac foliorum ſuccus, potu contra viperarum, phalangiorumque morſus auxiliatur: infuſu aurium dolori medetur. Herba cum axungia trita, ſtrumas diſcutit.

Aparines cõſideratio.

APARINE *nuſquam non prouenit, ſed præſertim (ut Theophraſtus inquit) inter lentes. Itali hanc uulgò uocant Speronella, quòd folia circa caulem ad calcarium ſtimuli modum, aſteriſci inſtar proferat. Tactu hæc aſperrima eſt, quapropter cùm adoleuerit, attingentium ueſtibus pertinaciter hæret. Huius ſuccum magnifaciunt quidam ad recentia uulnera glutinanda, et ad papillarum rimas.*

Aparines vires ex Gal.

Aparines meminit Galenus lib. VI. ſimp. medic. ubi ſic breuiter inquit. Aparine, quidam philanthropon, alij omphacocarpum cognominant, modicè extergit, et deſiccat: habetq; nonnihil ſubtilium partiũ.

Nomina.

Herba hæc Græcis ἀπαρίνη uocatur: Latinis ſimiliter Aparine: Italis, Aparine, et Speronella: Germanis, Klebkraut: Hiſpanis, Preſera: Gallis, Grateron.

Alyſſum. Cap. LXXXIX.

ALYSSON exiguus frutex eſt, unicaulis, ſubaſper, rotundis folijs: fructu duplicium ſcutorum effigie, in quo eſt ſemen quadantenus latum. In montibus, & aſperis locis emicat. Eius decoctum ſingultus ſine febri, potu

potu diſcutit: idem efficit, ſi quis eam aut teneat, aut odoretur, cum melle trita uitia cutis in facie, & lentigines emendat. Contuſa in edulio rabiei canis mederi putatur. domibus appenſa ſalutaris eſſe creditur, & hominibus, atque brutis faſcini amuletum. Purpureo linteo circumligata, pecorum morbos abigit.

Alyſsi conſideratio.

ALYSSI *uaria eſt apud auctores hiſtoria. Nam ſi Plinio eſt adhibenda fides, Alyſſum ea planè fuerit herba, quam Rubiam minorem uocamus: quæ quidem, præterquàm quòd folia ferat longè minora, prorſus Rubiæ ſimilis cõſtat. Quòd autem Plinio hæc Alyſſon ſit, eius uerba declarant lib.* XXIIII. *cap.* XI. *ubi de erythrodano ita ſcribit. Erythrodanus, quam aliqui ereuthodanum uocant, nos Rubiam, qua tinguntur lanæ, pelleſq; perficiuntur, in medicina urinam ciet. Morbum regium ſanat ex aqua mulſa: & lichenas, ex aceto illita: & iſchiadicos, & paralyticos, ita ut bibentes lauentur quotidie. Radix, ſemenq; trahunt menſes, aluum ſiſtunt, & collectiones diſcutiunt. Contra ſerpentes rami cum folijs imponuntur. Folia & capillum tingunt. Inuenio apud quoſdam morbum regium ſanari hoc frutice, etiam ſi adalligatus ſpectetur tantùm. Diſtat ab eo, qui Alyſſon uocatur, folijs tantùm, & ramis minoribus. Quippe nomen accepit, quòd à cane emorſos rabiem ſentire non patitur, potus ex aceto, adalligatuſq;. hactenus Plinius. Quem facilè quis ſuſpicari poſſet, Dioſcoridis Alyſſum reddidiſſe, eo ductus argumento, quòd is ſtatim poſt aparinem, quam rubiæ ſimilem facit, Alyſſum deſcripſerit: niſi omnibus ferè notis hoc à rubia minore differre perſpicuũ eſſet. Siquidem Dioſcoridi Alyſſum folijs eſt rotundis, fructu duplicium ſcutorum effigie, in quo ſemen quadantenus latum. in montibus, & aſperis locis naſcitur. Quæ ſanè omnia in minori Rubia deſiderantur. Quòd præterea Dioſcoridi, ut Plinio, Rubia minor non ſit Alyſſum, ex eo apertè cognoſcitur, quòd is infrà de maiori, & minori Rubia, eodem capite tractauerit. Id quod minimè quidem feciſſet, ſi nullam iudicaſſet inter minorem rubiam, & Alyſſum intercedere differentiam. Quare uel Plinium hac in re hallucinatum, uel diuerſum à Dioſcoride Alyſſum accepiſſe crediderim.*

Varia de Alyſſo ſententia.

Porrò magis adhuc Alyſsi hiſtoriam ea confundere mihi uidentur, quæ de eo poſteritatis memoriæ prodidit Aetius, cùm inquit. Alyſſum eam herbam eſſe aiunt, quam Heracleam ſideritim uocant, quæ propter uias ubique naſcitur, purpureo flore, folijs craßioribus. Nomen traxit, quòd à cane rabido emorſis mirum in modum opituletur. His uerbis Aetius non ſolùm non referre Dioſcoridis Alyſſum deprehenditur; ſed neq; etiam ſatis exprimere, quam ſideritim pro Alyſſo intelligat. Nam cùm tres ſint ſiderites à Dioſcoride monſtratæ, quarum duæ, prima ſcilicet, & ultima, heracleæ uocantur, non equidem ſcire poſſum, an primam, uel ultimam in ſuum Alyſſum receperit Aetius. Florem ſiquidem purpureum habet ſideritis Dioſcoridi poſtrema, in uineis, & macerijs naſcens; folium tamen non craſſum, ſed tenuem, coriandri modo, in ambitu laciniatum, ut eam planè referat plantam, quam uulgus herbariorum Rubertam appellat. Huic poſtremò, ut alijs quoq;, non conſentiunt quæ de Alyſſo retulit Galenus lib. II. *de antidotis, ubi nonnulla Aſclepiadis medicamenta ad rabidi canis morſus commemorat. Alyſſum, inquit, herba eſt marrubio adſimilis, aſperior tamen, & magis aculeata circa orbiculos: florem ad cæruleum uergentem profert. Hanc ſub caniculæ æſtu colligere oportet, exiccata contundi, cribrari, & ſeruari debet, ne diffletur. Ex his Galeni uerbis palàm eſt, Alyſſum ab eo ex Aſclepiade deſcriptum, potius primam, quàm ultimam ſideritim referre. Cùm igitur uaria admodum ſit de Alyſſo auctorum ſententia, cùmq; eius hiſtoria tam uaria, incertaq; habeatur, difficilè quidem fuerit aſſerere, quænam planta Alyſſum legitimè uocari poßit.*

Ruellij error

Ruellius tamen eam plantam, quam herbarij (ut ipſe ait) ſylueſtrem cannabim uocant, putat eſſe Dioſcoridis Alyſſum, uel ad ipſum propius accedere. Quod, ne ſemper aliorum errata corrigere uidear, ijs dijudicandum relinquo, qui in ſimplicium hiſtoria etiam mediocriter uerſati, hæc & maiora dijudicare poſſunt. Cæterùm Alyſſum à Galeno ex Aſclepiade repræſentatum, in Italia prouenire non equidem inficiar, neq; illud ſimiliter, cuius meminit Aetius. Sed quod horum in uſu medico probandum, uel reprobandũ ſit, non facilè decernere auſim. quanquam à Galeno nunquam diſcedendum putauerim.

Alyſsi uires ex Gal.

Qui præterea Alyßi facultates tradidit lib. VI. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Nuncupata eſt hæc herba Alyſſon, quòd mirificè iuuet demorſos à cane rabido. Sed & rabienti quoque data, ſæpe in totum ſanauit: atq; hoc ex totius ſubſtantiæ ſimilitudine efficit. Dictumq; prius eſt talem facultatem ex ſola percipi experientia, & planè nulla conſtare methodo. Quòd ſi quis ad multa experiatur, cognoſcet facultatem habere mediocriter ſiccificam, & digerentem, cum hoc ut abſterſorium nonnihil etiam obtineat. Hac ratione & uitiliginem, & maculas faciei à ſole prognatas expurgat.*

Nomina.

Herba, quæ ἄλυσσον *Græcè, Alyſſum quoq; Latinè dicitur: Italicè, Aliſſo.*

Aſclepias. Cap. XC.

ASCLEPIAS, ramos emittit longos: folia hederæ, longa: radices numeroſas, tenues, odoratas: floris uirus graue: ſemen ſecuridacæ. naſcitur in montibus. Radices ex uino potæ torminibus auxiliantur, & contra ſerpentium ictus. Folia aduerſus uuluæ, mammarumque ulcera, quæ cacoethe uocant, illinuntur.

Aſclepiadis conſid. Quorundam lapſus.

FALLVNTVR, *mea quidem ſententia, qui Aſclepiadis uice, quam in montibus naſci tradidit Dioſcorides, necnon etiam Plinius, eam herbam accipiunt, quam uulgares quidam chirurgici Hederam terreſtrem nominant: quæ plerunq; ſecus uias naſcitur, & perpetuò humi ſerpit folijs rotundis, aſperis, per ambitum quadantenus ſerratis, longo tenuiq; funiculo appenſis: floribus exiguis, in purpura albicantibus: radicibus tenuißimis. Siquidem præterquam quòd Dioſcorides ſcriptum non reliquit Aſclepiada in uijs publicis naſci, nuſquam etiam, quod legerim, prodidit eandem tam longo repere tractu, & folia rotunda proferre. Nec minus etiam, ut equidem arbitror, hallucinantur ij*

Fuch. error. (pace tamen Fuchſij eruditiſſimi dixerim, quem conſtat ex ſuis commentarijs hanc habuiſſe ſententiam) qui putant Aſclepiada eam eſſe plantam, quàm uulgus herbariorum Vincetoxicum uocat. quæ frequenter in ſaxoſis, & aſperis locis prouenit, leui admodum caule: folijs lauro acutioribus: flore albo, muſcoſo: corniculis tenuibus, oblongis: radicibus innumeris, albicantibus. Quandoquidem huius cùm folia, tum radices nullo odore commendantur: flores uirus aliquod non redolent: ſemen non eſt ſecuridacæ ſimile. Adde etiam, quòd ex Oribaſij lectione Aſclepias nõ profert folia longa. cui ſubſcripſit Marcellus interpres, fretus fortaſſe, ut ſolet, probatiſſimis exemplaribus. Præterea antiquiſſimus codex manu ſcriptus de radicibus non legit πολλὰς, hoc eſt, multas, ſed tantùm λεπτὰς, εὐώδεις, id eſt, tenues, odoratas. Sunt tamen qui Vincetoxicum hoc uenenis maximè aduerſari ſcribant, quin & fractis, & ab alto deuolutis auxiliari, ſi contritæ in puluerem radices ex uino ſumantur. Has præterea laudibus efferunt ad mammas à partu turgentes, præſertim ubi lac in eis coierit: in quorum uſu radices ipſas decoquunt, quas deinde cum polenta mammis illinunt. Sed perperàm, quòd hoc Aſclepiadis ſit proprium. Cæterùm non deſunt, qui illam humi repentem herbam, de qua antea diximus, pluribus celebrent facultatibus, præſertim ad thoracis, & inteſtinorum uulnera. quamobrem potiones ex ea magna opinione factitant, & ſuccum eius in unguentis admiſcent: nanq; uulneraria eſt, & glutinatoria. Aſclepiadis meminit quidem Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſed nihil de eius uiribus differens, ſic tantùm inquit. In tertio Dioſcorides de hac herba conſcripſit. at nos eius nondum periculum fecimus.

Nomina. Ea Græcè ἀσκληπιὰς, ut etiam Latinè Aſclepias nominatur: Italice, Aſclepiade.

Atractylis. Cap. XCI.

ATRACTYLIS, ſpina eſt cnico ſimilis, folia multò longiora ferens in ſummis uirgis, magna parte nuda, aſperaque, qua fœminæ pro fuſis utuntur. capitula in cacumine ſpinis horrent: flos luteus, quibuſdam in locis purpureus inuenitur: radix tenuis, ſuperuacua. Coma, ſemen, & folia cum pipere, & uino teruntur utiliſsimè contra ſcorpionum ictus. Percuſſos tradunt, quandiu ea teneatur herba, nullum experiri dolorem, ipſumque depoſita ſtatim recrudeſcere.

Atractylidis conſid. Ruel. & Hermolai error. ERRANT haud dubiè, ut mea quidem fert opinio, Ruellius, & Hermolaus: quippe qui exiſtimauerint Atractylida eſſe Cnicum ſylueſtrem, cuius primo loco meminit Theophraſtus lib. VI. cap. IIII. de plantarum hiſtoria. Siquidem magnam ego inter ſylueſtrem Cnicum, & Atractylida inuenio apud Theophraſtum eſſe differentiam. Quod ut omnibus perſpicuum eſſe poſſit, ijs præſertim, qui aliter ſentiunt, hic Theophraſti uerba de Cnico, Acarna, & Atractylide ſubijciam. Cnicum, inquit, ſylueſtri, urbanoq; diſcernitur. Sylueſtris genera duo notantur, alterum urbano admodum ſimile, recticaulius tamen: quamobrem eo mulierum priſcarum nonnullæ pro colu utebantur. fructum nigrum, maiuſculum, amarumq; parit. Alterum genus denſum conſtat, caulesq; ſoncheos profert, quodammodo humi caule fit: nam propter foliorum mollitiam declinatur, procumbitq; ad arua. fructum amarum, frequentem, barbæq; modo hirſutum gignit. Sunt ambo ſeminoſa, uerùm ſylueſtre copioſius fert. Eius peculiare præ alijs ſylueſtribus eſt, quòd illa duriora, ſpinoſioraq; urbanis proueniunt: hoc autem mollius, ac læuius conſtat. Acarna quoad ſimplici ratione exprimi licet, aſpectu cnico urbano ſimilis eſt, colore flauicans, ſucco pinguis. Fuſus agreſtis (ſic enim Atractylida Latini nominarunt) his candidior eſt: habetq; peculiare. quod in folijs euenit. decerpta enim, carniq; allata, ſuccum ſanguineum effundunt: qua de cauſa φόνος; id eſt, cruor à quibuſdam ſpina hæc eſt nominata. grauis etiam odore, cruoremq; repræſentans. Serò perficit fructum, autumno enim. & quidem in totum (ut ſummatim proponam) uniuerſa ſpinaceorum natura fructus ſerotina exiſtit. hæc Theophraſtus. Ex quibus uerbis facilè cognoſci poteſt, in Atractylidis hiſtoria apertè aberraſſe Ruellium, cùm in tertio ſuo de natura ſtirpium libro aſſerit, Fuſum agreſtem, hoc eſt Atractylida, nil aliud eſſe Theophraſto, quàm primum Cnici ſylueſtris genus. utpote qui non animaduerterit, quòd Atractylis Theophraſto alia eſt à Cnico ſylueſtri planta: quanquam illi fortaſſe non abſimilis, & cui ea tantùm inſit proprietas, ut è folijs ſuccum ſanguineum fundat: id quod nullo Cnici generi tribuitur. Errandi ei occaſionem, meo quidem iudicio, præbuit Plinius, quòd lib. XXI. cap. XV. ſylueſtrem Cnicum à quibuſdam Atractylida uocari tradiderit. Vbi poſtquàm commemoraſſet nonnullas ſpinoſas plantas, quibus Aegyptij in cibis utuntur, de Cnico tandem in hunc modum diſſeruit. Multas præterea, inquit, ignobiles habent plantas. Sed maximè celebrant Cnicon Italiæ ignotam, ipſis autem oleo, non cibo gratam. Hoc faciunt ex ſemine eius. Differentia prima ſylueſtris, & ſatiuæ. Sylueſtrium duæ ſpecies, una mitior eſt, ſimili caule, tamen rigido, exilis. Itaq; & pro colu antiquæ mulieres utebantur. quam quidam atractylida uocant. Semen eius candidum, & grande, amarum. Altera hirſutior, toroſiore caule, & qui penè humi ſerpat, minuto ſemine. hæc Plinij uerba. Quæ etſi quidem certam fidem faciant, primum ſylueſtris Cnici genus à quibuſdam Atractylida fuiſſe uocatũ; non tamen propterea affirmant, Atractylim eſſe Cnicum ſylueſtrem. Atractylidis deinceps ſpeciatim meminit ipſe Plinius cap. XVI. eiuſdem libri, cùm inquit. Acarna colore tantùm rufo (à ſcolymo ſcilicet) diſtinguitur, & pinguiore ſucco. Idem erat Atractylis quoque, niſi candidior eſſet, & niſi ſanguineum ſuccum funderet. qua de cauſa phonos uocatur à quibuſdam. Odore etiam grauis, ſerò matureſcente ſemine, nec ante autumnum: quanquam id de omnibus ſpinoſis dici poſſit. hactenus Plinius. Ex ijs igitur omnibus meritò colligendum eſſe putauerim, legitimam Atractylidem nullum eſſe ſylueſtris Cnici genus, ſed aliam per ſe plantam, nempe illam, qua pro fuſis priſcæ utebantur mulieres. Quod ſanè animaduertens Theodorus ſui Græci idiomatis peritiſſimus in Theophraſti uerſione, Atractylida fuſum agreſtem interpretatur, non autem colum, ut primum agreſtis Cnici genus uertendo, ex antiquo ad colos uſu, id Colum agreſtem rectè cognominari poſſe monſtrauit. Qua in re is planè declaraſſe uidetur, priſcas mulieres agreſti Cnico coli uice fuiſſe uſas, fuſorum uerò

loco

loco ipſa tantùm Atractyli. Cæterùm hactenus in Italia, ut ingenuè fatear, Atractylida non inueni, neq; eam ab aliquo repertam eſſe ſcio. quanuis non iuero inficias, quin ea poßit etiam in Italia naſci. Equidem plures uidi plantas aculeis horrentes, quæ illius notis pulchrè reſpondebant: attamen ex ijs nullam unquam nactus ſum, quæ folijs carni adhibitis ſanguineum ſuccum funderet. Credidit Ruellius alteram Cnici ſyluestris ſpeciem eam nimirum eſſe ſtirpẽ, quam herbariorum uulgus Carduum benedictum, uel ſanctum appellat. Quam profectò opinionem haudquaquam improbandam puto. quandoquidem Carduus benedictus uocatus ſolo procumbit denſa foliorum coma, & quodammodo humicaulis cernitur. quinetiam fructum gignit amarum, barbæq; modo hirſutum: & caules profert ſonchi modo rubentes. Vt ex ijs notis accuratius expenſis, quibus prorſus conuenit Carduo benedicto cum altero Cnici ſyluestris genere, nil mirum ſi cogor mutare ſententiam, & hoc quod aliàs negaueram, nunc planè aſſerere non dubitem. Ruel. lapſus. *Sed certè Ruellium mirari ſubit, quòd tam facilè aſſeruerit Carduum benedictum uocatum ſanguinem ex ſe fundere. Nã etſi ego millies periculum fecerim; nunquam tamen euulſo folio, uel ramulo ſanguinem è uulnere profluere comperi. Præterea ſi concedamus, quòd Ruellius uera referat, id maximè ipſius repugnabit ſententiæ, cùm tam Theophraſto, quàm Plinio nullum Cnici genus ſanguinem fundat, quoniam id Atractylidis eſt proprium. Hinc itaq; palàm fieri arbitror, Ruellium, alioqui doctißimum, turpiter cõfudiſſe Atractylidis hiſtoriam. Quippe ſi, ut ſuam tueretur ſentẽtiam, aſſerere uoluiſſet, Atractylida eſſe primum ſylueſtris Cnici genus, illud quidem ſuccum fundere ſanguinis inſtar ſcribere debuiſſet, non autem hoc, quod Carduum benedictum eſſe cenſemus. Neque etiam mihi, ut liberè liceat quod quiſq; ſentit dicere, placet Fuchſij opinio. qui libro primo de compoſitione medicamentorum, & in ſuis de plantarum hiſtoria commentarijs, Carduum benedictum uulgò nominatum Atractylidem hirſutiorem eſſe exiſtimat. hirſutiorem dixi, quoniam is duas eſſe conſtituit Atractylidis ſpecies, nempe mitiorem alteram, alteram hirſutiorem: tametſi tum Dioſcoridi, tum Theophraſto Atractylis unum duntaxat ſit genus. quod, quantum reor, Carduus benedictus non eſt. Siquidem hic nec ſanguineum ſuccum fundit, nec in imis uirgis unquam uiſitur nudus: quinimò uirgas nõ profert, ſed caules lentos, quibus humi ferè reptat, uel potius ſolo procumbit. Sed poſtquàm in hac noſtra Atractylidis, & Cnicorum ſylueſtrium diſquiſitione, ſermo incidit de Carduo benedicto, non ab re hic de miris eius atque excellentibus dotibus nobis diſſerendum eſt.*

CARDVVS BENEDICTVS.

Cardui benedicti uires. *Eſt igitur* CARDVVS *Benedictus ita uulgò nuncupatus, planta nullis hoc tẽpore non cognita. Seritur paßim in hortis, ſapore admodum amaro, quò terreis conſtet partibus calore quodam attenuatis. Magni nominis, magnæq; exiſtimationis plãta eſt non modò apud Italos; ſed etiam apud exteras nationes, præſertim contra peſtilentiam: item aduerſus uenena lethalia, tam interius ſumpta, quàm uenenoſorum animalium ictibus, aut morſibus impoſita. Sanantur hac herba quartana laborantes, aut alijs febribus detenti, quarum acceßiones cum frigore adueniunt. Id enim præſtatur hauſto eius decocto, aut ſtillatitia aqua, aut pulueris drachma pota. Præſtãt eadem comitialibus infantibus eodem modo bibita. Herbæ decoctum ex uino ſumptum ilium, & renum dolores mulcet, & cætera uentris tormina ſedat: ſudorem cit, alui tineas necat, & uteri uitijs auxiliatur. Herba ipſa tam recens, quàm ſicca & pota, & exterius admota, contumacia ulcera, & quæ cacoethe uocantur, ſanat, cuteq; obducit. Quamobrem decoctis miſcetur, quæ è ligno Guaiaco ex uino, & aqua ijs parantur, quos lues Gallica corripuit.* Nomina. *Planta, quæ Græcis* ἀτράκτυλις, *Latinis item Atractylis, & Fuſus agreſtis appellatur: Italis, Atrattile.*

Polycnemum. Cap. XCII.

POLYCNEMON, frutex, eſt ſurculoſus, foliis origani: caule, ut pulegii, geniculis multis intercepto, ſine umbella, tenui tamen in cacumine corymbo, boni odoris, & acris. Vulneribus agglutinandis recens, aut aridum, cum aqua efficaciter illinitur: ſed quinto die ſolui debet. ad urinæ ſtillicidia, ruptaque cum uino bibitur.

Polycnemi conſid. POLYCNEMON *hactenus, quòd ego quidem ipſum cognouerim, non reperi, neque uidi in Italia. Cæterùm etſi inibi nonnullæ inueniantur, atque etiam à quibuſdam pro eo oſtendantur plantæ, quæ aliquibus notis Polycnemum quadantenus referre uidentur; cùm tamen plura etiam ijs deſint, quæ in Polycnemo requiruntur, quàm ut pro uero probari poßint, non equidem quicquam in hoc certi ſtatuere auſim. Vnde ſatius ipſum inter alias ignotas plantas collocandum eſſe duxerim, donec aliud certius compertum fuerit.* Vires ex Galeno. *Sed ſiquis interim Polycnemi uires ex Galeno quoq; ſcire deſiderat, is lib.* VIII. *ſimpl. medic. illas ita paucis retulit. Polycnemon deſiccat, & excalfacit ſecundo exceſſu. Itaq; & ob id uulnera glutinat.* Nomina. *Huic plantæ nomen, Græcum* πολύκνημον: *Latinum ſimiliter Polycnemum: Italicum, Policnemo.*

CLINOPODIVM.

CLINOPODIVM ALTERVM.

Clinopodium. Cap. XCIII.

Clinopodivm frutex eſt foliis ſerpyllo ſimilis, ſurculoſus, duum dodrantum altitudine. Naſcitur in petroſis. Flores, marrubii modo, ex interuallis diſtincti ſpeciem lecti pedum præbent. Bibitur herba, & ſucci eius decoctum, ad conuulſa, rupta, ſtrangurias, ſerpentium ictus: menſes, & partus pellit: & penſiles uerrucas, quas acrochordonas uocant, eijcit, aliquot diebus potum. Aluũ. ſiſtit decoctum ad tertias, potumque, ſi febrim ſentiunt, ex aqua; alioquin, ex uino.

Clinopodii conſid.

Clinopodivm nil aliud nobis deſignat, quàm lecticæ pedem, quòd circinata florum figura, qui intercedent bus interſtitijs caulem circumplectuntur, baſim lecticæ pedum ræferat. Naſcitur ubique frequens, *folijs non modò ſerpyllo proximis; ſed etiam montanæ calaminthæ, quam maximè repræſentat.* Huius meminit Galenus *libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens.* Clinopodium *excalfaciendi uim obtinet, ſed nondum adurendi: eſt uerò etiam eſſentia tenuium partium: ponatq; ipſum quiſpiam in tertio ordine tum excalfacientium, tum reſiccantium.* Κλινοπόδιον *ſic Græcè, ut* Latinè *pariter* Clinopodium *uocatur:* Italicè, Clinopodio.

Clinopodij facultas ex Galeno.

Nomina.

Leontopetalum. Cap. XCIIII.

Leontopetalon, caulem emittit dodrantalem, aut altiorem, plurimis alis concauum, & in cacumine ſemina parua duo, aut tria, in ſiliquis, ciceris modo: flores anemonæ ſimiles, punicei coloris: folia braſsicæ, ſed papaueris diuiſura, radicibus nigris, rapæ ſimilibus, ſtrumoſis. Naſcitur in aruis, & ſegetibus. Radix auxiliatur ſerpentium ictibus, ex uino pota: nec alia res celerius dolorem finit. miſcetur iſchiadicorum clyſteribus.

Leontopetali conſid.

Leontopetalvm, eiusq; nigram, extuberantemq; radicem, rapi inſtar magnitudine, non modò Venetijs, *&* Patauij *in quibuſdam hortis uidimus; uerùm etiam in* Hetruriæ *aruis, alijsq;* Italiæ *locis.* Naſcitur *frequens in* Apulia. Leontopetali *meminit* Plinius *libro* XXVII. *cap.* XI. *ubi ipſum ijs depingit uerbis.* Leontopetalon, *alij rhapeion uocant, folio braſsicæ, caule ſemipedali, alæ multæ, ſemen in cacumine in ſiliquis ciceris modo,*

LEONTOPETALVM.

do. radix rapæ ſimilis, grandis, nigra naſcitur in aruis. Leontopetali facultates paucis perſtrinxit Galenus libro VII. *ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Leontopetali radice maximè utimur. Digerendi facultatem, & exiccandi, excalfaciendiq; in tertio ordine poßidet.* Λεοντοπέταλον *quod Græci, Leontopetalum quoq; Latini dicunt: Leontopelo, Itali,*

Leontopetali uires ex Gal.

Nomina.

Teucrium. Cap. XCV.

TEVCRIVM, ſiue, ut aliis placet, teucris, herba eſt uirgæ referens effigiem, triſſaginis ſimilitudine, tenui folio, non multùm à cicere alieno. Hæc in Cilicia iuxta Gentiadem, Ciſſademque ubertim prouenit. Recens cum poſca, aut aridæ feruefactæ ius potu lienem potenter abſumit. Lienoſis cum aceto, & ficis illinitur: itẽ ſerpentium morſibus ex aceto ſolo ſine ficis.

TEVCRIVM.

Teucrii conſideratio.

HERBA *quædam naſcitur pluribus in locis, folijs quidem ciceris, ſed caule, & facie triſſagini adeò ſimilia, ut ſæpe ex tempore uiſa oculos decipiat. Hanc eſſe uerum Teucrium mecum ſemper exiſtimaui, quòd ea mihi planè notis reſpondere uideatur, quas Dioſcorides Teucrio reddidit. Qui tametſi ſcribat ubertim naſci Teucrium in Cilicia iuxta Gentiadem, & Ciſſadem; id tamen nihil impedit, quin & in Italia prouenire queat. Plinio duo Teucrij produntur genera libro* XXV. *cap.* V. *ubi ita ſcriptum reliquit. Inuenit & Teucer eadem ætate Teucrion, quam quidam hermion uocant, ſpargentem iuncos tenues, folia parua aſperis naſcentem, auſtero ſapore, nunquam florentem. neque ſemen gignit. Medetur lienibus. Conſtatq; ſic inuentam. Cùm exta ſuper eam proiecta eſſent, fertur adhæſiſſe lieni, eumq; exinaniſſe. ob id à quibuſdam ſplenion uocatur. Narrant ſues, qui radicem eius edunt, ſine ſplene inueniri. Quidam ramis hyſſopi plantam, ſurculoſam, folio fabæ, eodem nomine appellant. Et colligi florentem adhuc iubent, adeò florere non dubitant, maximeq; ex Cilicijs, & Piſidiæ montibus laudant. hæc Plinius. Cæterùm non deſunt, qui putent alterum Plinio Teucrium eam eſſe plantam, quæ Italis uulgari ſermone uocatur Faua graſſa. quanquam hanc alij falsò, ut opinor, Telephium eſſe contendũt.*

Teucrii uires ex Gal.

Teucrij uires deſcripſit Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Teucrium incidentis, & tenuium partium facultatis eſt: quare lienes ſanat. Ponatq; ipſum quiſpiam in tertio exiccantium, ſecundo uerò excalfacientium ordine.*

Nomina.

Hanc herbam Græci τεύκριον, *Latini item Teucrium nominant: Itali, Teucrio.*

Triſſago. Cap. XCVI.

CHAMAEDRYS Græcis, aliis chamædrops, Latinis triſſago dicitur. Sunt qui eam teucrion appellauere, propter eam quam cum teucrio ſeruat ſimilitudinẽ. Naſcitur in petroſis, & aſperis. Frutex eſt dodrantalis, folia habẽs exigua, amara, effigie & diuiſura quercus: flore paruo, penè purpureo. Carpitur ſemine prægnans. Recens in aqua decocta, potu tuſsibus, indurato lieni, urinæ difficultati, incipientibus hydropicis, auxiliatur: cit menſes, partus extrahit: lienem ex aceto pota conſumit: aduerſus ſerpentium uenena ex uino, potu, illituq; efficaciſsima. Trita digeritur in paſtillos, ad ſupradicta. purgat uetera ulcera, cum melle: cum oleo illita, caliginem oculorum diſcutit. natura eius eſt calfacere.

CHAMAE-

Chamædryos conſid.

TRISSAGO.

CHAMAEDRYS herba eſt uulgaris notitiæ In Hetruria, Senenſibus præſertim, uulgò appellatur Querciuola. Quo nomine Græcos imitati uidentur, quibus nil aliud per Chamædryn ſignificatur, quàm humilis, & terreſtris quercus. Inſubribus uerò uulgò Calamandrina uocatur. Alijs herbã febrium, uel Febrifuga dicitur, eo quòd epoto eius decocto diebus aliquot tertianas fuget, & finiat. Magnifaciũt Chamædryn Hetruſci, quòd (ut affirmant ij, qui rem hanc experimento comprobarunt) ieiunis acetarij modo ſumpta, peſtilentiam arceat, non minus quàm ſcordium planta ei cognata. Cæterùm quanuis Dioſcorides, alijq; ueteres unius tantùm, quòd extet, Chamædryos meminerint; tamen Fuchſius quatuor eius genera depinxit. De Chamædry, ſiue Triſſagine diſſeruit Theophraſtus libro IX. cap. X. de plantarum hiſtoria, ubi ita ſcriptum reliquit. Triſſaginis folia ad rupta, & uulnera, in oleo trita ualent, & ad depaſcentia ulcera. Semen bilem extrahit, & oculis quoque beneficum eſt. Folium ad albugines tritum, in oleo prodeſt. Habet hæc herba folia quercus: & ſtatura uix palmum excedit: & odorata, atque ſuauis eſt. Sed partes quidem omnes herbæ eiuſdem minimè ad idem utiles fore, haudquicquam abſurdum fortaſſe appareat. Radicis uerò eiuſdem partem unam ſuperius, alteram inferius purgare mirabilius ſit, ut thapſiæ, & iſchiadis, quam alij Apion appellant. hæc Theophraſtus. Quibus mirum nulli eſſe debet, quòd Chamædrys tertiana correptos liberet: ſiquidem ea, Theophraſto auctore, bilem deijcit.

Chamædryos uires ex Gal.

Triſſaginis uires memoriæ prodidit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Chamædrys uincentem habet qualitatem amaram, & eſt quodammodo acris. Quocirca meritò lienem colliquat, & urinas, ac mẽſes prouocat, craſſitudinem humorum incidit, & uiſcerum obſtructiones expurgat. Ponatq; eam quiſpiam in tertio ordine excalfacientium, & deſiccantium: plus tamen deſiccat, quàm calfacit.

Nomina.

Hæc planta χαμαίδρυς Græcè uocatur: Latinè, Chamædrys, & Triſſago: Arabicè, Damederios, Chamadrius, ſeu Kemadrius: Italicè, Chamedrio, & Querciuola: Germanicè, Gamanderle, & Bathengel: Hiſpanicè, Chamedreos: Gallicè, Germandree.

Leucas. Cap. XCVII.

LEVCAS montana, latioribus quàm urbana foliis, ſemine acriore, amariore, ori ingrato. efficacior tamen quàm ſatiua habetur. Vtraque ex uino contra animalium uenena, præcipuè marinorum, opitulatur.

Leucadis cõſideratio.

TAMETSI Hermolaus, & Ruellius contendant ſcriptis teſtatum relinquere, herbam quandam in uinetis naſcentem mercuriali congenerem, eſſe Leucada; ego tamen eam mercuriali conſimilem facere profectò non auſim, cùm nullum hactenus ex rei herbariæ auctoribus inuenerim, qui eius faciem repræſentet, pluraq; de eius notis tradat, quàm fecerit Dioſcorides: qui certè, quantum extat, nullis prorſus notis ipſam deſcripſit. Cæterùm rectè, meo quidem iudicio, putat Marcellus Florentinus huic Leucadis capiti decurtatum eſſe principium. Id quod nobis indicare uidetur ipſius Dioſcoridis ſermo: nam cùm ſtatim ab ipſo capitis initio montanam Leucada urbanæ comparauerit, nimirum oſtendit à ſe prius urbanam fuiſſe deſcriptam. Neque hac de cauſa tantùm adducor, ut Marcello adſtipuler; ſed quia etiam ſe habuiſſe teſtatur Letinum Dioſcoridis codicem uetuſtiſſimum, in quo initium huius capitis ita legebatur. Leucæ duo ſunt genera, una eſt montana, & altera hortiua. Montana latiore quàm ſatiua folio eſt &c. Quæ omnia maximo ſunt argumento, quòd hoc in loco Dioſcoridis codices ſint deprauati, quòdq; in ijs plura adhuc deſiderentur, quæ faciant ad perfectam huius plantæ hiſtoriam.

Nomina.

Λευκὰς herba ſic Græcis, Leucas item Latinis appellatur.

Lychnis. Cap. XCVIII.

LYCHNIS coronaria, flore eſt albæ uiolæ ſimili, ſed purpureo. quo corollæ factitantur. Contra ſcorpionum ictus ſemen in uino potum auxiliatur. Lychnis ſylueſtris, omnia urbanæ ſimilis. Bilem per aluum detrahit, ſemine duabus drachmis poto. ictis à ſcorpione ſubuenit. Aiunt huius herbæ appoſitu ſcorpiones torpeſcere, & inertes prorſus reddi.

LYCHNIS.

Lychnidis cõſideratio.

Qvanqvam non facilè eſt hac ætate plantas in Italia oſtendere, quæ legitimè referant utranq; Lychnidem, hortenſem ſcilicet, & ſylueſtrem, cùm earum folia, & caules tam à Dioſcoride, quàm ab alijs rei herbariæ ſcriptoribus, quod inuenerim, nullis prorſus repræſententur notis, utpote plantarum, quæ fortaſſe olim omnibus erãt notiſsimæ ob frequentẽ earum uſum tum ad lucernarum lumina, tum etiam ad coronas contexendas; attamen in Tridentino, & Goritienſi agro planta quædam in hortis, ac fictilibus ſeritur, coronis nectendis accommodata, quam equidem non dubitauerim pro legitima Lychnide in medium afferre. Siquidem flore exit purpureo, albæ uiolæ ſimili: folijs longis, tomentoſis, albicantibusq;: caule lanuginoſo, cubito maiore, in cuius cacumine flos emicat, ut dixi, purpureus, inodorus tamen. Quod præterea planta hæc uera ſit Lychnis coronaria, illud mihi fidem auget, facitq;, ut in hoc nihil ferè addubitem, quòd alteram eiuſdẽ generis frequentiſsimam apud Ananienſes ſylueſtrem repererim, illi satiuæ adeò per omnia ſimilem, ut cùm natalis duntaxat diſcrimen intercedat, hæc meritò Lychnis ſylueſtris appellari queat. His accedũt tomentoſa earũ folia, quæ ad lucernarũ uſum pro ellychnio commodè uſurpari poſſunt. Vnde apud ueteres Lychnidis ſibi nomen aſciuit. quippe lucerna Græcis λύχνον dicitur, quemadmodum & ἐλλύχνιον funiculus, qui è goſsipio nobis hoc æuo paratur, lucernisq; inſeritur ad lumen edendum, flammamq; nutriendam. Quare cùm goſsipio, ut puto, carerent antiqui, tomentoſis herbarum quarundam folijs ad hoc munus obeundum utebantur, nempe lychnidis, uerbaſci, aliarumq; nonnullis. Illud deniq; addiderim, ut noſtra melius firmetur opinio, quòd flos plãtarum, quas Lychnides eſſe opinor, mirum in modum ruralibus, urbanisq; uirginibus expetitur ad coronas factitandas: qua in re priſcam imitantur ætatem. Cæterùm Plinius lib. XXI. cap. IIII. Lychnidẽ inter roſas retulit, ſic inquiens. Eſt & roſa, quæ Græca appellatur à noſtris, à Græcis uerò Lychnis, non niſi in humidis locis proueniens, nec unquã excedens quinq; folia, uiolæ magnitudine, odore nullo. Lychnidis facultas ex Gal. *Lychnidis coronariæ ſemen, ut Galenus eſt auctor lib. VII. ſimplicium medicamentorum, calidum eſt ſecundo quodammodo ordine, aut iam etiam tertio: ſiccum ſanè eodem quoq; modo.* Nomina. *Quæ herba Græcis λυχνὶς Lychnis quoq; Latinis dicitur: Italis, Lichnide.*

LILIVM. 454. 455.

Lilium. Cap. XCIX.

Lilia coronamentis ſe dedunt, Liria à quibuſdam vocata. E quibus vnguentum temperatur, quod aliqui lirinum, alij ſuſinum appellant, neruos, & priuatim vuluæ duritias emolliens. Folia herbæ illita, contra ſerpentium ictus auxiliantur: ferueſacta ambuſtis proficiunt: aceto condita vulneribus opitulantur. Succus adiecto melle, aut aceto in æreo vaſe coquitur conuenienti medicamento vetuſtati vlcerum, & ad recentia vulnera. Inaſſata radix, & ex roſaceo trita, igni ambuſta ſanat, vuluam emollit, menſes ciet, vlcera cicatrice obducit. Cum melle detrita neruis præciſis, luxatisque medetur: vitiligines, furfures, & lepras emendat: vlceraque in capite manantia expurgat: abſtergit faciem, & erugat. teritur in aceto cum hyoſcyami folijs, & farina tritici mulcendis teſtium inflammationibus. Semen potum morſibus ſerpentium aduerſatur. Ignibus ſacris ſemen, & folia cum vino illinuntur. Tradunt & purpurea eſſe lilia In Syria autem, & Piſidia Pamphiliæ efficaciſsima vnguentis naſcuntur.

Liliorum cõſideratio.

LILIA Italis notiſsima ſunt, atque adeò omnibus, ut planè ſuperuacaneum eſſe putem, exemplo Dioſcoridis adductus, uel ex nobis eorum faciem repræſentare, uel alterius hiſtoriam referre. Sed tamen quoniam ijs quandoque mos gerendus eſt, qui ſemper hortis nouis ac uarijs floribus refertis delectantur; idcirco ſilentio præterire non potui, quin hîc infererem, qua ratione, quóue mangonio alba lilia (ſi tanta fides priſcis rei herbariæ auctoribus adhiberi poteſt) purpurea fieri poſsint.

Liliorum hiſtoria ex Pli.

Quod cùm Plinius docuerit lib. XXI. cap. V. ubi de Lilijs latius differit, ideo eius uerba ſubijciemus. Lilium, inquit, roſæ nobilitate proximum eſt, & quadam cognatione unguenti, oleiq; quod lirinon appellatur. Et impoſitum etiam maximè roſas decet, medio prouentu earum incipiens. Nec ulli florum excelſitas maior, interdum cubitorum trium, languido ſemper collo, & non ſufficiente capitis oneri. Candor eius eximius, folijs foris ſtriatis, & ab anguſtijs in latitudinem paulatim ſeſe laxantibus, effigie calathi, reſupinis per ambitum labris, tenuiq; filo, & ſemine ſtantibus in medio crocis. Ita odor, colorq; duplex, ut alius calycis, alius ſtaminis: differentia anguſta. In unguenti uerò, oleiq; uſu folia non ſpernuntur. Eſt flos non diſsimilis illi in herba, quam conuoluulum uocant, naſcens per fruteta, nullo odore, nec crocis intus, candorem tantùm referens, ac ueluti naturæ rudimentum lilia facere condiſcentis. Alba lilia iiſdem omnibus modis ſeruntur, quibus roſa: & hoc amplius lacryma ſua, ut hippoſelinum. nihilq; eſt fœcundius, una radice quinquagenos ſæpe emittente bulbos. Eſt & rubens lilium, quod Græci crinon uocant. Alij florem eius cynorrhodon. Laudatiſsimum in Antiochia, & Laodicea Syriæ, mox in Phaſelide, quartum locum obtinet in Italia naſcens. Sunt & purpurea lilia aliquando gemino caule, carnoſiore tantùm radice, maiorisq; bulbi, ſed unius. Narciſſum uocant. Huius alterum genus, flore candido, calyce purpureo. Differentia à lilijs eſt & hæc, quòd narciſsis folia in radice ſunt, probatiſsimis in Lyciæ montibus. Tertio generi cætera eadem. Calyx herbaceus. omnes ſerotini: poſt arcturum enim florent, ac per æquinoctium autumnum. Inuenta eſt & in his ratio inſerendi monſtrificis hominum ingenijs. Colliguntur nanque menſe Iulio ſcapi areſcentes, liliaq; ſuſpenduntur in fumo. Dein mundantibus ſe nodulis, in fæce nigri uini, uel Græci menſe martio macerantur, ut colorem accipiant, atque ita in ſcrobiculis ſeruntur, heminis fæcis circunfuſis. Sic fiunt purpurea lilia, mirumq; ita tingi aliquid, ut naſcatur infectum. hæc Plinius. Lilia (ut Anatolius teſtatum reliquit) totum annum uiridia durabunt, ſi cùm occluſa ſilent, necdum patentia dehiſcunt, decerpta, nouis fictilibus non picatis indito diligenter operculo recondantur. ſic enim clauſa perpetuum annum uegeta manebunt. Sed ut intermedio tempore ad uſum promuntur, ſtatim ad ſolem producta, cùm ſenſerint eius calorem, aperta panduntur. Porrò ut uiciſsim, & uarijs temporibus flores pariant lilia, bulbi ita ſeruntur, ut aliqui duodecim digitorum altitudine obruantur, alij octo tantùm, alij quatuor duntaxat profunditate mergantur. ſic diuerſis diebus dabunt lilia: quod & in alijs floribus fieri pollicetur.

Martagon, & eius delineatio.

Cæterùm & illud inter lilia meritò annumerari poteſt, quod MARTAGON chymiſtæ appellant. Hoc enim radice, etſi croceo colore infecta ſit, à lilio candido nõn diſsidet, ſicuti nec caule. Folijs uulgarem ſaponariam imitatur, quæ in ſtellæ, uel roſæ modum intercedente ſpatio caulem ambiunt: in cuius cacumine tenui pediculo appenſi flores emicant liliorum effigie, minores tamen: quorum folia etiam reflexa cernuntur, colore purpureo, punctis quibuſdam rubentibus reſperſa, & ipſi odorati ſunt, aſpectuq; iucundi. Lilij genus hoc in ſuis de ſtirpium hiſtoria commentarijs Fuchſius, aſphodelum fœminam putauerat eſſe, pro eoq; depinxerat. Sed quia ſui erroris conſcius factus, hanc ipſe ſuam mutauit ſententiam, non eſt cur iam nos eam pluribus refellamus.

MARTAGON.

Liliorum uires ex Gal.

Liliorum facultates poſteritatis memoriæ prodidit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum ſic inquiens. Lilij flos temperaturam miſtam obtinet, partim ex tenui, partim ex terrena eſſentia, ex qua utiq; in guſtu amaritudinem habet, partim ex aquea, eaq; temperata. Itaque etiam quod ex eo conficitur oleum, & unguentum, citra morſum digerendi, ſimulq; emolliendi facultatem obtinet. unde fit, ut uteri duritiebus ſit aptiſsimum. Porrò radix, foliaq; per ſe trita deſiccant, & abſtergunt, & digerunt moderatè. Proinde quoque ambuſtis competunt: ſiquidem hæc quoq; moderatè deſiccãtem, extergentemq; facultatem poſtulãt. Radicem ergo toſtam, ac deinde cum roſaceo contritam ambuſtis, quoad obducatur cicatrix, imponunt. quippe cùm alioqui & aliorum ulcerum omnium bonum ſit inducendæ cicatrici remedium. Quinetiam uteros emollit, menſesq; prouocat. Folia uerò præcoquentes, & ipſe ad obductam uſque cicatricem imponunt, non in ambuſtionibus duntaxat; ſed alijs quoque uulneribus. Sed ſunt etiam, qui aceto ea condientes ad uulnera ſuo tempore utantur. Plus tamen ineſt abſtergentis facultatis in radice, quàm in folijs: quanquam tamen nec in ea ipſa multum inſit, ſicut prædiximus: nam primi ordinis abſtergentium eſt medicaminum. Itaque cùm aut uitiligines, aut pſoram, aut lepram, aut achoras, aut aliquid id genus extergere uolumus, commiſcemus illi aliquid

aliorum

aliorum medicamentorum ualidiùs extergentium, cuiuſmodi eſt mel. Cæterùm ſi id moderatè illi, ac conuenienter admiſceatur, & ad neruorum diuiſiones competit, & ad alia uniuerſa, quæ ualenter exiccari poſtulant abſq; morſu. Impoſuimus uerò etiam quandoq; & foliorum ſuccum cum aceto, & melle coctum. Quintuplus autem erat ſuccus ad utrunq; : atq; inſigne medicamen fuit ad omnia ea, quæ exiccari poſtulant abſq; morſu, ceu uulnera omnia ingentia, et maximè quæ in capitibus muſculorum eueniunt, & quæcunque ulcera humida flaccidáue, & diuturna ſunt, quæq; ægrè ad cicatricem perducuntur. Sed hæc iam ad medicamentorum componendorum inſtitutum attinent, à quo quantum licet abſtinere in præſentia adnitor. cæterùm rerum ipſarum natura ſæpenumero ut attingã adigit, celeriter uerò relinquenda ſunt, atq; ad propoſitum reuertendum. *Planta, quam Græci* κρίνον, *&* λείριον *dicunt, Lilium Latinis nominatur: Mauritanis, Suſen: Italis, Giglio: Germanis, Lilgen, & Gilgen: Hiſpanis, Azucena, & Lirio blanco: Gallis, Lis.* Nomina.

Ballote. 376.436

Cap. C.

Balloten, nomine alio nigrum marrubium uocant. Caules edit quadrangulos, nigros, ſubhirſutos, complures ex vna radice: folijs maioribus, quàm marrubij, hiſpidis, per interualla in caule diſpoſitis, ſubrotundis, † graueolentibus, apiaſtro proximis: unde aliqui apiaſtrum eam uocauerunt. candidi flores uniuerſi uerticillato ambitu caulem coronant. Vis eius efficax aduerſus canis morſus, folijs ex ſale illitis. Feruenti cinere flacceſcunt folia, ut condylomata reprimant: purgant & ſordida ulcera cum melle.

Ballote, ſiue Marrubium nigrum, quod etiam ob odoris grauitatem à quibuſdam Marrubium fœtidum cognominatur, frequens in agrorum marginibus naſcitur, & paßim ſecus uias. Eſt autem hoc apiaſtro adeò ſimile, quòd facilè legentes falleret, niſi nares conſulerentur: ita enim ſua graueolentia citò innoteſcit. In Italia nullis non cognitum eſt, appellaturq́; ab aliquibus Marrubiaſtrum, ab alijs Marrubium ſpurium. Ballotes conſideratio. *Huius meminit Paulus (etſi uires eius ſilentio præterierit Galenus) lib. VII. ſic inquiens. Ballote, quod alij marrubium nigrum dicunt, acris eſt & abſterſoriæ facultatis. Illitum cum ſale canum morſibus medetur.* *Huic plantæ nomen Græcum,* βαλλωτὴ, *&* μελάμπράσιον*; Latinum, Marrubium nigrum, & Marrubiaſtrum. Italicum, Marrobiaſtro, & Marrobio baſtardo: Germanicum, Schuuartz andorn: Hiſpanicum, Marroio negro: Gallicum, Marrubin noir.* Nomina.

† In Oribaſij codice manu ſcripto hic interiectum legitur uerbum μέλανα, *quod folia quoq; Ballotæ nigra reddit. Nec temerè fortaßis illud quis adijciẽdum putabit, quòd pulchrè alteri eius nomini conueniat, quòdq; ipſius meminerit Plinius lib. XXVII. cap. VIII. cùm inquit, Ballote folijs eſt marrubij maioribus, & nigrioribus.*

Apiaſtrum.

Cap. CI.

Melissophyllon, ſiue melittæna, id eſt, apiaſtrum, id ſibi nomen uſurpauit, quoniam apes ipſa herba delectantur. Cauliculi, & folia ballotæ, de qua paulò antè diximus, ſimilia eſſent, niſi maiora, tenuioraq;, nec ita hirſuta ſpectarentur: citreũ malum olent. Folia cum uino pota, aut illita proſunt, contra ictus phalangiorum, ſcorpionumq́ue: item aduerſus canis morſum. Decocto eorundem gratia, foueri prodeſt: defeſsionibus fœminarum ad ciundos menſes conuenit: dentes eodem in dolore colluuntur. dyſentericis infunditur. Fungorum ſtrangulationibus folia, addito nitro, potu auxiliantur: torminibus, & orthopnoicis delinctu. Illita cum ſale ſtrumas diſcutiunt, ulcera purgant: articularios dolores illita ſedant.

Melissophyllon, *quod Latinis Apiaſtrum, & Citrago dicitur, Hetruſci ab odore citri uulgò uocant Cedronella, itemq́; Meliſſa, ſicut etiam Inſubres. Herba eſt uulgaris æquè notitiæ, atque odorata. Duo eius habentur genera, unum ſatiuum, alterum ſylueſtre. Fuchſius tamen medicus clarißimus, Meliſſophyllum in tria genera digeßit libro illo de compoſitione medicamentorum, quem nuper auctum excudit. Sed cur, is duo prima genera,* Apiaſtri conſideratio.

APIASTRVM.

MARRVBIVM.

quæ (ut ſcribit) grauiter odorata ſunt, & cimices uerius quàm citrum redolent, inter meliſſophylli genera connumerauerit, ego neſcio, ipſe dicat. Mihi quidem (ut dicam ingenuè quod ſentio) planè abſurdum uidetur, quod meliſſophyllum odore ſuo aliud referat, quàm citreum malum, cuius tantùm odorem ſpirare Dioſcorides memoriæ prodidit.

Apiaſtri uires ex arabibus.

Meliſſophyllum, ad cuius facultates iam noſtra progreditur oratio, in cordis affectibus Mauritani miris laudibus efferunt. tametſi id Græci, quod extet, ſilẽtio præterierunt. Proinde hæc Serapio retulit. Meliſſophylli, inquit, proprium eſt animum hilarem reddere: humenti, ac frigido uentriculo auxiliari, concoctionem adiuuare, cerebri obſtructiones reſerare, deficientem animum reuocare, cordis imbecillitatem roborare, eamq́; præſertim, qua ſomnus frequentius nocte intercipi ſolet, quin & eius pulſum reprimere, animi ſolicitudines fugare, ac ſolicitas imaginationes tollere, quæ tum ab atra bile, tum ab exuſta pituita gignuntur. His præterea facultatibus pollere Meliſſophyllon, comprobatur Auicennæ quoque teſtimonio, qui libro medicinis, quæ cordi conueniunt, dicato, ita de eo ſcribit. Meliſſophyllũ excalfacit, ſiccatq́; ordine ſecundo. Cor exhilarat, uitalesq́; facultates roborat, odoris fragrantia, ſaporis auſteritate, partiumq́; tenuitate. Quibus facultatibus cæteris etiam uiſceribus cõpetit. Vires deiectorias poßidet, nec adeò imbecilles, quin atrabiliarios uapores à ſpiritibus, & à ſanguine, qui cordi, & arterijs ineſt, educere queat: quod in cæteris corporis partibus, ac etiam in toto corpore efficere nequit.

Ex Galeno.

Melliſſophylli meminit Galenus libro VII. *ſimpliciũ medicamentorum, his uerbis. Meliſſophyllum marrubio ſimile eſt facultate, ſed plurimum ab eo uincitur: quamobrem nec utitur eo quiſpiam. Superuacaneum ſiquidem foret præſente marrubio, cuius tantus eſt ubiq; terrarum prouentus, uelle uti meliſſophyllo. Cæterùm ſi cui fortè ad manum quandoq; marrubium non fuerit, illo uti licebit ad eadem, modò quantò ab hoc exuperetur, cognitum habuerit. hæc Galenus. Apiaſtrum, Plinio libro* XX. *cap.* XI. *auctore, in confeſſa damnatione eſt uenenatum in Sardinia.*

Nomina.

Ea planta Græcis μελισσόφυλλον *dicitur, quæ Latinis Meliſſophyllum, & Apiaſtrum: Arabibus, Bederangie, Bedarungi, Bederenzegum, Turungen, ſeu Trungian, & Marmacor. Italis, Meliſſa, et Cedronella: Germanis, Meliſſen, et Binenkraut: Hiſpanis, Torongil, & Hierua cidrera. Gallis, Meliſſe, & Pom cirade.*

Marrubium. Cap. CII.

MARRVBIVM, frutex eſt ab radice ramoſus, candicans, ſubhirſutus, quadrangularibus ramis: foliũ pollicem æquat, ſubrotundum, hiſpidum, rugoſum, guſtu amaro: ſemen in caulibus, & ex interuallis: flores uerticillato ambitu, aſperi. Naſcitur propter ædificia, ruinas, & rudera. Huius folia ſicca cũ ſemine decocta in aqua, aut uiridium ſuccus datur cum melle ſuſpirioſis, tuſsienti bus, & ad tabitudinem redactis. Craſſam è pectore pituitam cum ſicca Iri eijcit. mulieribus à partu non purgatis datur, ut menſtrua, & ſecundas extrahat, item in difficili partu, & his qui uenena hauſerunt, aut à ſerpentibus demorſi ſunt. ueſicam, reneſq́ lædit. Folia cum melle illinuntur ſordidis ulceribus purgandis: pterygia, nomasq́; ſiſtunt. laterum dolores mitigant. Succus folijs contuſis expreſſus, & ſole coactus, ad eadem pollet: cum uino, & melle illitus oculorum claritatem adiuuat: naribus regium morbum expurgat. aurium doloribus conuenienter inſtillatur per ſe, aut cum roſaceo.

MARRVBIVM uulgaris eſt planta, notiorq; omnibus in Italia, quàm ut pluribus indicanda ſit. Eius duo genera conſtituit Theophraſtus lib. VI. cap. II. de plantarum hiſtoria, ubi ita ſcribit. Sunt & Marrubij duo genera. Aliud enim folio herbido, ſerratiori, inciſuriſq; profundioribus, & proinde conſpectioribus diſcreto conſtat; quo unguentarij uti ad nonnulla conſueuere. Alterum rotundius, ſqualenſq; uehementer, ſicut ſphaceli, inciſuras habens obſcuriores, minuſq; ſerratum. hæc Theophraſtus. Ex quibus utique conſtare poteſt, Theophraſto alterum marrubium non aliud eſſe, quàm Dioſcoridi balloten. Marrubij uires tradidit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Marrubium ut guſtu amarum eſt, ita ſi quis utatur, conſentientem huic ſapori actionem poßidet, iecur, ac lienem obſtructione liberans, & thoracem, pulmonemq; expurgans, ac menſes promouens. Sed & illitum detergit, ac digerit. Ponatq; ipſum quiſpiam in caliditate quidem ſecundi ordinis iam completi: in ſiccitate uerò tertij medij, aut completi. Succo eius cum melle ad uiſus acumen utuntur. Quinetiam & per nares morbum regium purgant, & ad aurium dolores inueteratos adhibent, in quibus ſanè obſtructiones diſijcere, meatumq; ipſum, & ramos membranarum expurgare eſt uſus. Id Græci πράσιον quod Latini Marrubium nominant: Mauritani, Faraſio, ſiue Fraſium: Itali, Marrobio: Germani, Andorn, & Lungen kraut: Hiſpani, Marruio: Galli, Marrubin.

Marrubij cõſideratio.

Marrubij uires ex Gal.

Nomina.

Stachys,

Cap. CIII.

STACHYS, frutex eſt marrubio ſimilis, ſed lõgior, folia ferens numeroſa, hirſuta, rara, prædura, cana, odoris iucundi: & cõplures uirgas ab una radice exeuntes, marrubio candidiores. Naſcitur in montibus, & aſperis. Vim habet excalfactoriam, & acrem. Foliorum decoctum potu pellit menſtrua, & ſecundas.

STACHYS frequentißima in Italia naſcitur. aſſurgit enim uirgis compluribus, anguloſis, ab una tantùm radice exeuntibus, hirſutis, marrubio tum longioribus, tum candidioribus: folijs numeroſis, incanis, hirſutis, oblongis, præduris, odoriſq; iucundi. Flores gerit in purpura albicantes, qui per interualla uerticillato ambito caulem circundant marrubij modo. Ex quibus ſanè notis ſatis conſtare arbitror, hanc herbam, quam pictam exhibemus, eſſe ueram Stachyn. Quibus etiam accedit, quod ea (ut Galenus teſtatur) amara ſit, et guſtu acris. Plinius lib. XXIIII. cap. XV. Stachyn porri ſimilitudinem habere tradidit, Græcarum uocum affinitate deceptus, praſon pro praſion legens. Siquidem πράσον porrum ſignificat, πράσιον uerò marrubium, cui Stachys eſt ſimilis. Stachyos meminit Galenus lib. VIII. ſimpl. medic. ſic inquiens, Stachys frutex eſt marrubio ſimilis, guſtu acri, et amaro, tertij eſt ordinis excalfacientium. Quamobrem rationabiliter nõ ſolùm menſes mouet; ſed & abortum affert, & ſecundas eijcit. Στάχυς ut Græcè, ita etiam Stachys Latinè uocatur: Italicè, Stachi.

Stachyos cõſideratio.

Plinij lapſus.

Stachyos uires ex Gal.

Nomina.

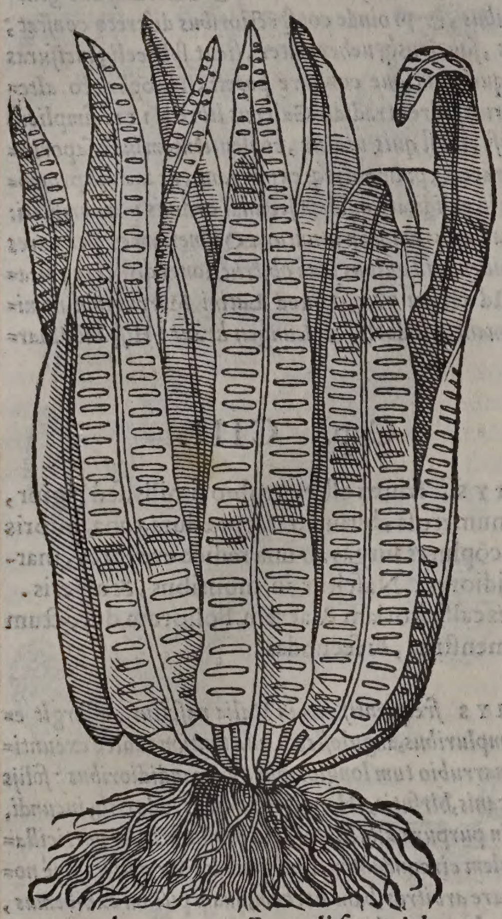
Phyllitis. Cap. CIIII.

PHYLLITIS folia promit rumici ſimilia, longiora, & uiridiora, ſena, aut ſeptena, recta, quæ parte anteriore læuia cernuntur, à tergo autem penſiles quaſi uermiculos tenues oſtendunt. In umbroſis, & opacis hortorum locis emicat. guſtu acerbo. Neque caulem, neque florem, neque ſemen profert. Folia in uino pota ſerpentium morſibus aduerſantur. quadrupedibus per os infuſa auxilio ſunt: & ſi dyſenteria, aut reſoluta aluus exercet, potui datur.

QVI notas omnes, quæ Phyllitidi à Dioſcoride tribuuntur, diligentißimè expendere uoluerit, haud difficilè quidem fateri cogetur, Phyllitim eſſe eam herbam, quam aliqui Linguam ceruinam, nonnulli uerò Scolopendriam perperàm appellant: Perperàm dico, quòd legitimum Scolopendrium (ut infrà ſuo loco dicetur) illa nimirum ſit herba, quæ Græcis Aſplenos, Mauritanis uerò ceterach dicitur. Quòd autem ita ſe res habeat, hinc in primis ad credendũ impellor, quòd umbroſis, opacis, humentibusq; locis proueniat: quòdq; folijs ſit rumici maioribus, longioribus, ac uiridioribus, rectis, anteriore parte læuibus, à tergo autem eminentijs quibuſdã tranſuerſim per interualla ſignatis, ſubrubentibus, quæ (ut Dioſcorides inquit) penſiles uermiculos referunt. Opinionem deinde auget acerbus ſapor, qui guſtu percipitur. Huc poſtremò accedit, quòd caule, flore, & ſemine uacet: tametſi non deſint, qui credant, eius ſemen è penſilibus illis uermiculis prodire. Neque illud ſententiæ noſtræ quicquam obſtare crediderim, quòd huius her

Phyllitidis conſideratio.

PHYLLITIS. 464.

bæ complures reperiantur plantæ, quæ præter Dioſcoridis *au-ctoritatem uel quinquaginta emittant folia. Quippe (ut experientia compertum habeo) effodientibus nobis è terra hanc herbam nunquam ab una tantùm radice tot folia erumpere uiſa ſunt, ſed à quàm plurimis ſe ſimul tangentibus, ita tamen ut una ab altera ſeparari poſſet. Vnde facilè cognoui, quòd ſi ſingulæ radices ab inuicem diſtinctæ conſiderentur, non pluribus, quàm ſenis, aut ſeptenis folijs refertæ inuenientur.* His *itaque rationibus, mea quidem ſententia, hac in re planè hallucinati deprehenduntur* Manardus, Leonicenus, Ruellius, *&* Fuchſius, *omnes alioqui clariſsimi nominis uiri, quòd tam facilè crediderint,* Linguam *ceruinam uocatam* Phyllitim *nequaquam referre, ſed* Hemionitim. Nam *etſi* Hemionitis *caule, flore, & ſemine uidua ſit; non tamen folijs conſtat rumicis, ſed dracunculi, curuis, nouæ lunæ inſtar.* Illud *inſuper addiderim, quòd iam reperta ſit* Hemionitis, *quæ omnibus prorſus notis legitimam refert. Sed ijs fortaſſe errandi occaſionem præbuit uulgi opinio, qui* Linguam *ceruinam non magno quidem negotio ad omnes lienis affectus aſſumere ſuadet. quod tamen* Hemionitidis *eſt proprium. Cuius fortè uulgi opinionem ij potius ſecuti, quàm quòd* Phyllitidis *lineamenta, notasq; diligentius perpenderint, in hunc facilè lapſum inciderunt.* Phyllitidis *meminit* Galenus *lib.* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens.* Phyllitis *cùm qualitatis ſit acerbæ, nō abſurdè diarrhœas, ſiue profluuia, & dyſenterias pota iuuat.*

Planta, *quæ* φυλλῖτις *Græcis,* Phyllitis *item* Latinis *appellatur:* Italis, Phillite: Germanis, Hirtz zungen: Hiſpanis, Lengoa ceruina: Gallis, Lang de cerf.

Manardi, Leonic. Ruellij, & Fuch. lapſus.

Phyllitidis uires ex Gal.

Nomina.

Phalangium. Cap. CV.

PHALANGIVM, à quibuſdam phalangites, ab alijs leucacantha uocatur. Ramuli ſunt ei duo, aut tres, pluréſue, in diuerſa tendentes: flos candidus, lilio ſimilis, multas inciſuras habens: ſemine nigro, † lato, ad lenticulæ dimidiatæ figuram, multò tenuiore: radice parua, tenui, herbacei coloris, dum à terra eruirur. prouenit in collibus. Huius folia, ſemen, flos cum uino pota, auxiliantur contra ſcorpionum, phalangiorumque ictus: tormina quoque diſcutiunt.

Phalangij cōſideratio.

EADEM *ferè, quæ hîc de* Phalangio *poſteritatis memoriæ prodidit* Dioſcorides, *retulit* Plinius *lib.* XXVII. *cap.* XII. *ubi ita ſcribit.* Phalangites *à quibuſdam* phalangion *uocatur, ab alijs* leucanthenon, *uel, ut in quibuſdam exemplaribus inuenio,* leucacantha. *Ramuli ſunt ei nunquam pauciores duobus, in diuerſa tendentes. Flos candidus, libro rubro ſimilis: ſemine nigro, lato, ad lenticulæ dimidiæ figuram, multò tenuiore: radice herbacei coloris.* Huius *folio, uel flore, uel ſemine auxiliantur contra ſcorpionum, phalangiorumq;, & ſerpentium ictus: item contra tormina.* Hæc Plinius. *quæ omnia ferè, ſi conferantur,* Dioſcoridi *accepta referri poterunt. Cæterùm etſi non deſint hodie herbarij, qui in* Phalangij, *ut in pluriū aliarum quoq; incognitarum plantarum locum herbas quaſdā quales quales ſint, ſubſtituant, atque rei herbariæ parum gnaris pro legitimis ſæpe oſtendant; ipſe tamen hactenus, ut ingenuè fatear, uerum* Phalangium *non uidi in* Italia, *neq; ab alijs inuentum ſcio. quanquam non equidem negauerim, ipſum inibi naſci.* Phalangij *uires tradidit* Galenus *libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens.* Phalangites *ſic apppellata eſt, quòd morſis à phalangijs auxilietur. Eſt autem facultatis tenuium partium, deſiccantis. quamobrem & tormina patientibus ſuccurit.* Quod φαλάγγιον Græci, Phalangium *quoque* Latini *dicunt:* Phalangio, Itali.

Phalangij uires ex Gal.

Nomina.

† *Si quis* Græca Dioſcoridis *exemplaria conſulat, hîc non* πλατύ, *hoc eſt latum, ſed* παχὺ, *quod eſt craſſum, ſcriptum reperiet. Quòd ſi præterea ea legat, quæ ex* Plinio *in commentario retulimus, deprehendet* Ruelliū *in uertendo ſecutum fuiſſe* Plinium, *ex eoq; uocem illam reddidiſſe.*

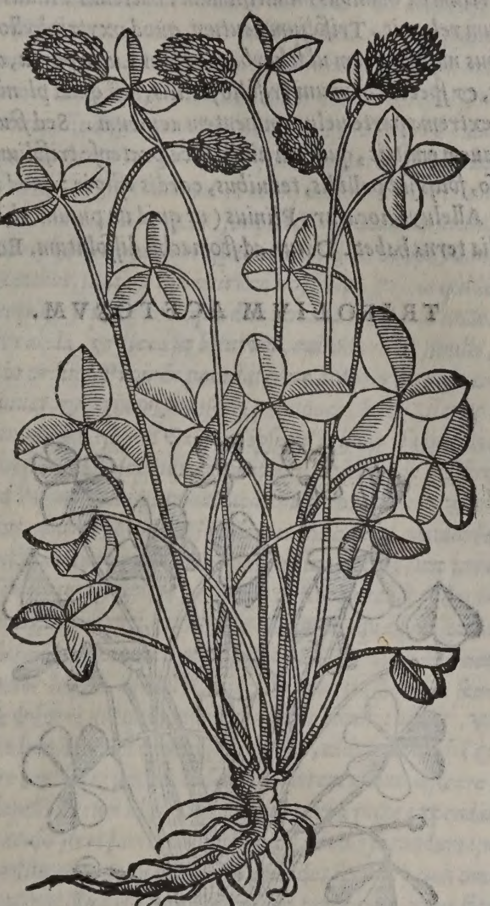
Trifolium. Cap. CVI.

TRIFOLIVM, Græci triphyllon, alij oxytriphyllon, alij menyanthes, alij aſphaltion, uocant. Frutex ſupra cubiti altitudinem attollitur, uirgas habens tenues, iunceas, & nigras, unde ramulares enaſcuntur appendiculæ, in quibus terna ſingulis germinationibus exeunt folia, loto herbæ ſimilia. ijs recenter enatis rutæ odor ineſt, ubi autem adoleuerunt, bitumen olent. Florem edit purpureum: ſemen

TRIFOLIVM ASPHALTITIS.

TRIFOLIVM PRATENSE.

TRIFOL. PRAT. ALTERVM.

ſemen quadantenus latum, ſubhirſutum, ex altera extremitate exertum, antennæ modo corniculum gerens. radix tenuis, longa, ualida. Semen, & folia in aqua pota pleuriticis, urinæ difficultati, comitialibus, & ijs qui aquæ inter cutem principia ſentiunt, fœminis quoq; uuluæ uitijs opportunis, auxiliantur: menſes ciunt. ternæ drachmæ è ſemine dari debent, è folijs uerò quaternæ. Contra ſerpentium ictus trita folia, & ex aceto mulſo pota, præſidio ſunt. Tradunt aliqui, totius fruticis, radicis, foliorumque decoctum fotu dolores eorum finire, quos ſerpentes percuſſerint. qua autem aqua ſanatus quis fuerit, ſi ea quiſpiam alius foueatur, qui ulcus habuerit, perinde afficitur, ut à ſerpente demorſus. Quidam terna folia, aut ſemina in tertianis, cum uino potui dedere: & in quartanis quaterna, ut quæ febrium circuitus diſcuterent. Radix antidotis inſeritur.

Trifolij conſideratio.

TAMETSI *plura in Italia paßim in pratis, ac uiridarijs Trifolij inueniantur genera omnibus planè nota; non tamen de his tradidit hoc capite Dioſcorides, ſed de eo tãtùm genera, quod è bituminis odore Aſphaltitis dicitur, de quo etiam ſcribit Galenus. Verùm non ob id putandum, Trifolium pratenſe omne genus Dioſcoridi fuiſſe ignotum: ſiquidem eius meminit libro quarto in ſylueſtris loti capite, dum ita ſcribit. Sylueſtris lotus plurimùm in Libya gignitur, caule bicubitali, & ſæpe maiore, alis multis, folijs trifolij pratenſis. Ex quibus utiq; Dioſcoridis uerbis liquet, eos maximè hallucinari, qui recenter contendunt Trifolium pratenſe eſſe lotum ſylueſtrem, uel urbanam. Plinius lib. XXI. cap. IX. de tribus trifolij generibus, diſſeruit in hunc modum. Folio coronat & trifolium. Tria eius genara. menyanthes*

uocant Græci, alij aſphaltion, maiore folio, quo utuntur coronarij. Alterum acuto, oxytriphyllon cognominatum. Tertium ex omnibus minutiſsimum. hactenus Plinius. *Trifolij acuti meminit quoque* Scribonius Largus,*qui ita ſcriptum reliquit*. *Trifolium acutum, quod oxytriphyllon appellant, naſcitur in* Sicilia *plurimum, nam in* Italiæ *regionibus nuſquam eam uidi herbam, niſi in* Lunæ *portu, cùm in* Britanniam *peterem cum* Claudio Cæſare. *Eſt autem folijs, & ſpecie communi trifolio ſimilis, niſi quòd pleniora ſunt folia, & quaſi lanuginem quandam ſuper ſe habent, & in extrema parte uelut eminentem aculeum. Sed frutex huius duûm pedum, interdum altior conſpicitur, & odorem grauem emittit, quorum nihil circa pratenſe trifolium inuenitur. hæc ille.*

Trifolium acetoſum.

Eſt & illud trifolij genus ſapore acetoſo, folijs ſubpallidis, tenuibus, cordis effigie; quod à quibuſdam Panis cuculus*, ab alijs* Trifolium ACETOSVM, *&* Alleluya *uocatur*. Plinius *(ut quidam putant) hoc oxyn nominat libro* XXVII. *cap.* XII. *ubi ſic inquit*. Oxys *folia terna habet*. Datur ad ſtomachũ diſſolutum. Edunt *&* qui enterocelen habẽt. Nec plura de hac herba Plinius.

TRIFOLIVM ACETOSVM.

TRIFOLIVM ODORATVM.

Trifolium odoratum.

Porrò huic illud quoque Trifolium addere poſſumus, quod nonnulli Trifolium ODORATVM *ideo cognominant, quoniam eius tum folia, tum flores non iniucundum ſpirant odorem*. Romani *ac* Hetruſci *pariter id uulgò uocant* Tribulo*: atque ſtillatitiam ex eo aquam eliciunt, odoris tantùm gratia*. *Hanc plantam equi auidiſsimè in pabulum ſuum ſequuntur. unde factum eſt, ut quidam eam* Trifolium equinum *appellauerint*. *Planta eſt fruticoſa, quæ ad trium cubitorum altitudinem attollitur, folijs trifolij pratenſis, caule lignoſo, ramulis pluribus referto*. *Florem edit muſcoſum, album, atq; etiam alicubi luteum*. *Radicibus nititur multis, albis, quæ per ſumma ceſpitum diuagantur. hæc de trifolio odorato, de quo etiam aliquid dicemus libro ſequenti in* Cytiſi *commentatione*. *Cæterùm* Trifolium *pratenſe in* Italia *trium eſt generum*. *Primum folijs exit rotundis, & amplis: ſecundum longiuſculis: tertium ut primum circinatis, ſed breuioribus*. *Diſtant & florum colore, quòd in uno flores albicent, in altero rubeſcant, in tertio lutei ſpectentur*. *Pratenſe trifolium tempeſtates prænunciat. nam (ut* Plinius *eſt auctor) inhorreſcit, & folia contra tempeſtatem ſubrigit.*

Habetur præterea herba, de qua ideo hic inter trifolij genera diſſerendum duximus, quòd folio exeat triplici cornu diuiſo: unde etiam apud quoſdam herbarios ſibi Trinitatis *nomen comparauit*.

Trinitatis herbæ mẽtio.

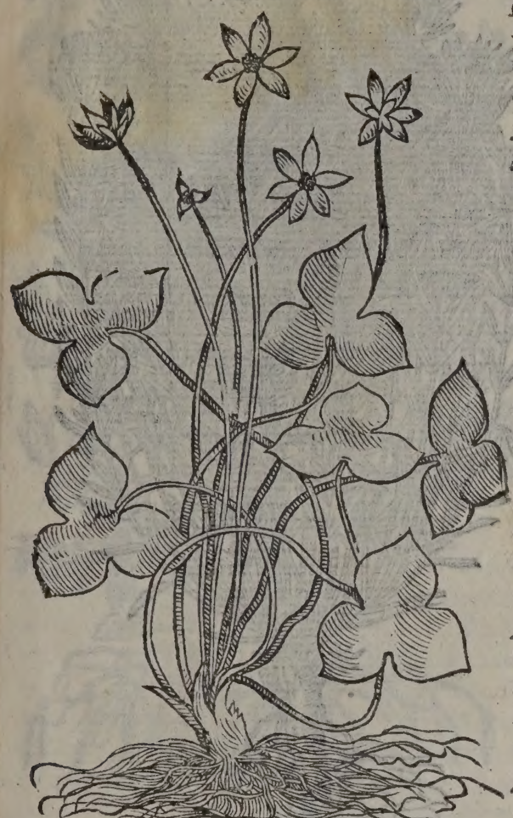
Hæc itaque herba TRINITAS *uulgò uocata, in locis prouenit uliginoſis, & inter fruteta: gaudet enim opacis. Folia fert triquetra, longis pediculis appenſa, quæ auerſa parte cyclamini modo ſubpurpuraſcunt, ſuperiore uerò albis quibuſdam maculis reſperguntur*. *Caulem habet tenuem, in cuius cacumine primo ſtatim uere flos emicat cæruleus*. *Radicibus nititur numeroſis, tenuibus, ſubrubentibuſq;*. *Huiuſce meminiſſe* Græcos*, nec pariter* Mauritanos*, hactenus compertum non habeo*. *Probatur maximè recentioribus medicis ad uulnera glutinanda, tam exterius illita, quàm interius ſumpta. quinetiam & ad enterocelas; in quem uſum puluerem dimidij cochlearis menſura ex uino auſtero propinant.*

Quorundam error.

Sed ut ad trifolium noſtra redeat oratio, eos in apertiſsimo errore uerſari exiſtimauerim, qui An=

dacocam

TRINITAS.

dacocam Aphris uocatam, ad quámuis trifolij ſpeciem referunt. Quandoquidem Andacoca (ut teſtatur Serapio) nil aliud eſt, quàm Dioſcoridis Aegyptia lotus. E' cuius ſemine, quod papauerum modo capitibus quibuſdam includitur, Arabes ſibi oleum conficiunt; quod miris laudibus efferunt in neruorum morbis, præſertimq́; tremoribus: illudq́; oleum de Andacoca appellant. Id enim non deſunt, qui credant è uulgari trifolij ſemine fieri. ſed quàm apertè decipiantur, uel ipſi uideant, uel alij iudicent. Trifolium ſcriptis tradidit Galenus lib. VIII. ſimplicių medicamentorum, ſic inquiens. Triphyllum, quidam aſpaltion, quidam oxyphyllon, nonnulli minyanthes, ſunt & qui cnicium uocitent. Prima quidē tria ab accidentibus frutici, reliqua duo nomina haud ſcio unde. Vis plantæ eſt calida, & ſicca ut bitumen, cui odore eſt ſimilis, utrinque tertio ordine. Proinde pota laterum dolores ab obſtructione natos iuuat, & urinam, menſesq́; prouocat. hæc Galenus. Sed animaduertendum eſt, an Galenus ipſe in Trifolij facultatibus rectè perceperit Dioſcoridis ſententiam. Quippe is in libro de theriaca ad Piſonem, ubi plurium medicamentorum facit mentionem, quibus contrariæ inſunt facultates, hæc de eo memoriæ prodidit. Trifolium herba, quæ hyacintho ſimilis eſt, cùm uere parturit, & ſemen agreſti cnico perſimile obtinet, decocta admodum, deinde morſibus aranei, uel uiperæ quoq; ex aquæ fotu adhibita ipſis medetur, & dolores ſtatim ſedat. Sin autem in alio non commorſo ſanum locum eodem fotu circundederis, ſimilem ſenſum, ſimilesq́; dolores ijs, quos morſus inuehit, omnes efficit. Vt re uera miraculum dignum opus eſſe uideatur, uidelicet herbā & morſum ſanare, & ferarum modo ſanam partem prauè afficere. hactenus Galenus. Verum id, ſi Dioſcoridis uerba rectè expendantur, nullo miraculo fieri facilè conſtabit, ſed potius ſecundum ipſius naturæ ordinem. Siquidem (ut Dioſcorides ſcribit) non omne trifolij decoctum illud efficere poteſt, ſed tantùm id, cuius fotu quiſpiam à ferarum morſibus liber euaſerit, ſi eo alterius locus ulcera affectus perfundatur. Id quod apertè Dioſcoridis uerba declarant, cùm inquit. Tradunt aliqui totius fruticis, radicis, foliorumq́; decoctum fotu dolores eorum finire, quos ſerpentes percuſſerint. Qua autem aqua ſanatus quis fuerit, ſi ea quiſpiam alius foueatur, qui ulcus habuerit, perinde afficitur, ut à ſerpente demorſus. Ex ijs Dioſcoridis uerbis clarum fieri puto, hanc rem in ſe nihil admirationis habere. Nam cùm Trifolij ipſius decoctum, quo demorſi fouentur, uenenum à uulnere extrahat, eiq́; permiſceatur, haud dubiè id uenenoſum redditur. Quamobrem minimè quidem mirum uideri debet, ſi idem decoctum, quo quiſpiam non demorſus foueatur, ubi perfuſæ partes aliquo ulcere laborauerint, ueneno per ulceris poros ingrediente, ac ſanguini ſe commiſcente, ea omnia excitet mala, quibus demorſi uexantur. idem enim uenenum cùm ſit, eosdem quoque præbeat effectus neceſſe eſt. Vnde liquidò colligi poteſt, quòd uirus à Trifolij decocto euocatum, non autem Trifolium, ſit illud, quod ſimilem ſenſum, ſimilesq́; dolores faciat. Quòd autem uenenum exuctum à ferarum morſibus ulceratis particulis contactum necem afferre poßit, complures tam Græci, quàm Arabes auctores, manifeſtè demonſtrant. Quandoquidem ſcribentes ore demorſos ſugere præſtantiſsimum eſſe remedium, feriò nos admonent, ne id ore ulceribus affecto fiat: quoniam ſi uenenum illud ulcus inficeret, ſugentem in mortis diſcrimen duceret. Hæc itaque ſunt, quæ me maximè mouent, ut credam Galenum hac in re Dioſcoridis mentem non accepiſſe, atque etiam, ſi licet dicere, cæcutiuiſſe. Cæterùm non deſunt, qui uelint, ut Galenum tueantur, librum de theriaca ad Piſonem non eſſe legitimum, idq́; pluribus rationibus comprobant. Quibus an aſſentiendum ſit, iudicent ij, qui Græcam Galeni phraſim profitentur, quiq; eius uolumina diutius euoluerunt. Ego certè, ut dicam quod ſentio, non poſſum non illis ſubſcribere, qui librum illum ſpurium eſſe cenſent. Inter quos hic mihi honoris gratia nominandus uenit Iulius Alexandrinus Tridentinus uir quidem ſingularis ingenij & eruditionis, ac propterea maximæ exiſtimationis medicus apud Sereniß. Ferdinandum Rom. Regem. Huius ergo uiri iudicium, ut quod multis & ijs quidem firmis argumentis nitatur, & laudamus libenter, & probamus. Τρίφυλλον id Græci uocant, quod Latini Trifolium: Itali, Trifoglio: Germani, Vuyſenklee: Hiſpani, Treuol.

Trifolij uires ex Galeno.

Galeni ſentētia damnata.

Nomina.

Polium. Cap. CVII.

Dvo genera polij. Montanum, cui teuthrio nomen eſt, & cuius eſt uſus. tenuis frutex eſt, candidus, dodrantalis, ſemine refertus: capitulo in cacumine quandam corymborum ſpeciem præ ſe ferente, paruo, cano hominis capillo ſimili, grauiter olente, non ſine quadam ſuauitate. Alterum fruticoſius, non uſqueadeò ualens odore, & uiribus infirmius. Potum ferueſacti ius auxiliatur ſerpentium ictibus, hydropicis, & morbo regio: & lienoſis ex aceto: ſtomachum malè habet, ca-

put

put doloribus afficit: aluum, & menſes ciet. ſubſtratum, ſuffitúm ue ſerpentes abigit: illitum uulnera conglutinat.

POLIVM. 618 POLIVM ALTERVM.

Polij conſideratio.

Seplasiarii *illi, qui pro Polio herbam quandam uſurpant, quæ numeroſos profert cauliculos, tenues, rectos, rotundo quodam ſemine undique refertos, euidentius, meo quidem iudicio, errant, quàm ut eorum erratum explodi mereatur. quandoquidem herba hæc nullis prorſus notis Polium repræſentat. Porrò utrunque Polij genus, quod nulla reclamante nota legitimo reſpondeat, in pluribus Italiæ locis prouenit. Primum uulgus herbariorum Iuam muſcatam appellat, à quo ſecundum effigie non longè diſtat, quanuis non adeò ſit odoratum. Secundi generis Polium, cuius etiam picturam adiecimus, utret Venetijs in horto Maphæi excellentiſsimi medici. Polij meminit Plinius lib. XXI. cap. VII. ubi ita ſcriptum reliquit. Apud Græcos Polion herba inclyta Muſæi, & Heſiodi laudibus, ad omnia utilem prædicantium, ſuperq; cætera ad famam etiam dignitatis: prorſusq; miram, ſi modò (ut tradunt) folia eius mane candida, meridie purpurea, ſole occidente cærulea aſpiciuntur. Duo genera eius, campeſtre maius, ſylueſtre quod minus eſt: quidam teuthrion uocant. folia canis hominis ſimilia, à radice protinus, nunquam palmo altiora. hæc Plinius, quorum plura à Theophraſto mutuatus eſt.* *Cæterùm in ijs Plinius apertè hallucinatus deprehenditur, quòd turpiter Polium cum tripolio confuderit, cuius hiſtoriam libro quarto pertractat Dioſcorides. Siquidem Tripolij proprium eſt, non autem Polij, teſte Dioſcoride, ut colores ter in die mutet: neque id quidem à Dioſcoride, ut à Plinio folijs, ſed floribus adſcribitur. Præterea capitulum Polio ineſſe cano hominis capillo ſimile ſcribit Dioſcorides, non autem folia, ut ipſe Plinius tradit.* *Polij uires memoriæ prodidit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentornm, ubi ſic inquit. Polium amarum eſt guſtantibus, & modicè acre. Itaq; uiſcera omnia obſtructione liberat: urinamq;, & menſes ciet. Ac uiride etiámnum magna uulnera glutinat, maximè ſpecies eius fruticoſa. Aridum cùm fuerit maligna ulcera ſanat illitum: & magis hoc præſtat quod minus eſt. Polium minus, quo etiã utimur ad antidota, & acrius, & amarius eſt, quàm maius, adeò ut ex tertio ſit ordine deſiccantium, ex ſecundo autem completo excalfacientium.* *Planta Græcis πόλιον, Latinis item Polium appellatur: Mauritanis, Cahade, Iahade, ſeu Giade: Italis, Polio.*

Plinij lapſus.

Polij uires ex Galeno.

Nomina.

Scordium. Cap. CVIII.

Scordium in montibus, & paluſtribus naſcitur, folijs triſſaginis, maioribus, non ſic in ambitu diuiſis, aliquantum allia redolentibus, guſtu amaris, & adſtringentibus: quadrangulis caulibus: ſubrubro flore. Herba uim excalfactoriam habet: urinam cit. Cocta recens, aridá ue cum uino, aduerſus uenenatos ſerpentium morſus bibitur: ad ſtomachi quoque roſiones, dyſenteriam, & urinæ difficultatem, binis drachmis cum hydromelite: craſſamen purulentum pectore expellit. Facit aridæ farina

SCORDIVM.

farina ad ueterem tuſsim, rupta, conuulſa, ſi cum naſturtio, melle, & reſina miſceatur in eclegmate. Inflammata modicè præcordia, cerato excepta, recreat: cum aceto acri, aut aqua, podagris conuenienter illinitur: menſes impoſita mouet, uulnera conglutinat, uetera ulcera purgat, & ex melle cicatricem perducit. Sicca excreſcentias in carne cohibet. Succus ad eadem uitia bibitur. Inter prima efficax Ponticum natione, Creticumque.

Scordij conſideratio.

SCORDIVM *non ita pridem inueniri, & cognoſci cœpit in Italia. Siquidem præterita nuper ætate omnes tum medici, tum ſeplaſiarij Mauritanorum monumentis decepti, ſyluestri tantùm allio, quòd à Dioſcoride ophioſcorodon uocatur, pro legitimo Scordio utebantur. Neq; ijs ſolùm rerum imperitia, ſed etiam uocabulorum uicinitas impoſuerat, ut in Scordium à Scorodo, quod Græcis allium ſignificat, diſtinguere neſciuerint, pro unoq; acceperint. Sed illis potiſsimùm errandi occaſionem dederat Auicenna, uel eius interpres, quòd in alteram theriacæ compoſitionem Scordium, in alteram uerò ſylueſtre allium addiderit. Quod cùm uidiſſent ſuperioris ætatis medici nõnulli rei, & prioris uocis ignari hanc ex altera expoſuerunt, & Auicennam in hac re ſui ipſius interpretem fecerunt. Vnde adducti ſunt, ut certò crediderint ſylueſtre allium, & Scordium nihil inter ſe differre, atq; unam & eandem plantam eſſe. Quo poſtmodum factum eſt, ut ſyluestre allium apud omnes in Scordij locũ illegitimè ſucceſſerit. Verùm enimuero in hunc nunquam fortaſſe incidiſſent errorem, ſi Dioſcoridis, & Galeni ſcripta diligenter perlegiſſent. Porrò uerùm legitimumq; Scordium, triſſagini adeò ſimile, ut Triſſago paluſtris meritò dici queat, humentibus ac paluſtribus locis proueniens, allij odore præditum, recentiorum diligentia iam omnibus magis innotuit, quàm ut ſit à nobis longiori hiſtoria repræſentandum. Prætulit Galenus libro primo de antidotis Scordium, quod ex Creta aduehitur, ijs uerbis. Scordium optimum ex Creta defertur: quanquam non ſit improbandum quod in alijs quoque nationibus reperitur. Scriptum autem eſt à quibuſdam uiris grauiſsimis, cùm in bello interemptorũ cadauera multos dies inſepulta iacuiſſent, quæcunq; ſupra Scordium forte fortuna ceciderant, multò minus alijs computruiſſe, ea præſertim ex parte, qua herbam contigerant. Ob quam rem ſanè omnibus perſuaſum eſt, tam putrefacientibus animalium uenenis, quàm medicamentorum deleterijs Scordium aduerſari.*

Scordij uires ex Galeno.

Præterea Scordij meminit idem Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita ſcribit. Scordium ex multiformibus id tum ſaporibus, tum facultatibus conſtat. nam & amarum quid obtinet, & acerbum, & acre, & maximè ſcorodo, hoc eſt, allio adſimilis eius eſt acrimonia: unde ſanè, mea ſententia, nomenclaturam ſortitum eſt. Expurgat igitur, ſimulq; excalfacit uiſcera, tum menſes, urinamq; mouet. Præterea conuulſa, ruptaq;, & laterum dolores ab obſtructione, & frigore natos ſanat epotum. Deniq; uiride quidem illitum magna uulnera conglutinat: ſed ſordida purgat, & maligna ad cicatricem perducit, illitum aridum. hactenus Galenus.*

Alliariæ herbæ mentio.

Cæterùm herba quædam iuxta ſepes, & in agrorum marginibus naſcitur, quæ & odore, & ſapore ita abunde allium refert, ut non temerè uulgò ALLIARIS *ſiue Alliaria uocitetur. Huius folia cùm primum erumpunt, ferè rotunda ſpectantur uiolæ ſimilitudine, poſtquàm uerò adoleuerint, per ambitum in ſerræ modum laciniata uiſuntur, ut quadantenus melliſſophylli effigiem repræſentent, læuiora tamen ſunt, nec adeò rugoſa, & prope caulem latiora: quæ digitorum attritu, guſtatuq; allij odorem, & ſaporem reddunt. Caulem profert bicubitalem, rotundumq;: flores albos, & ſemen ni-*

ALLIARIA.

grum.

grum, minutumq́;, irionis modo tenuibus ſiliquis incluſum. Radix, quæ longiuſcula eſt, eundem cum folijs odorem retinet. Vis plantæ huic calfactoria, & deſiccatoria, uerùm non adeò uehemens eſt, ut in allio. Attamen hinc certò colligi poteſt, quòd ea craſſos humores extenuare, & lentos incidere ualeat. Semen emplaſtri modo impoſitum, uuluæq; admotum, mulieres uteri ſtrangulatu oppreſſas liberat, & excitat.

Nomina. Quæ planta σκόρδιον Græcè, Scordium ſimiliter, & Triſſago paluſtris Latinè uocatur: Arabicè, Scordeon, ſeu Scordeum: Italicè, Scordio: Germanicè, Vuaſſer batenig, & Knoblochs kraut: Hiſpanicè, Scordio: Gallicè, Chamaraz.

Cap. CIX.

Tuſsilago.

TVSSILAGINI folia ſunt maiuſcula, quàm hederæ, ſex aut ſeptem à radice, ſubalbida à terra, supernè uirentia, in plures angulos exeuntia. Caulis palmum altus: flos luteus, uere prodit, quo unà cum caule confeſtim exuitur: inde nonnulli his uacare exiſtimarunt. Radix tenuis eſt, † & ſuperuacua. naſcitur in amœnis, & riguis. Folia ex melle trita igni ſacro, & omnibus inflammationibus illitu medentur. Arida ſuffitu, ita ut fumus per infundibulum hianti ore rapiatur, hos ſanant, qui ſicca tuſsi, atque orthopnœa infeſtantur: pectoris uomicas rumpunt. Eundem effectum præbet ſuffita radix. decocta in hydromelite, & pota, emortuos partus eijcit.

Tuſsilaginis. conſider. TVSSILAGO Hetruſcis uulgò dicitur Farfara, & Farfarella, nomine à Romanis fortaſſe deducto: hanc enim ab ijs Farfariam uocatam fuiſſe teſtantur nomina Dioſcoridi falsò adſcripta. Officinæ hos, uel illos ſecutæ eam Farfaram appellant, necnon etiam Vngulam caballinam. Herba eſt uulgaris notitiæ. Caule, & flore exit adeò fugaciſsimis, ut Plinius, qui eorum tam ſubitam iacturam nō animaduerterat, deceptus Tuſsilaginem ſine caule, & ſine flore naſci memoriæ prodiderit: cùm tamē ea uere primo & caulem, & florem proferat, ſed qui enati breui admodum tempore durent, quo non niſi etiam à peritis, uel ab ijs, qui tunc ſeſe fortè fortuna tulerint, obuiam, conſpici poſsint, eoq; magis, quòd ijdem caulis, & flos prodeant, priusquàm folia emicent. Quare ſcitè ſcripſit Dioſcorides, Tuſsilaginē confeſtim exui tum flore, tum caule, atque inde nonnullos his uacare exiſtimaſſe. Sed certè uel hæc non legit, uel illa non obſeruauit Plinius, quòd Tuſ-

Plinij lapſus. ſilaginem aperto errore, & caule, & flore uiduam fecerit. Is Plinij error deprehenditur lib. XXVI. cap. VI. ubi ipſe de Tuſsilagine diſſerit ijs uerbis. Tuſsim ſedat Bechion, quæ & Tuſsilago dicitur. Duo eius genera. Syluestris ubi naſcitur, ſubeſſe aquas credunt, & hoc habent ſignum aquileges. Folia ſunt maiuſcula, quàm hederæ, quinq; aut ſeptem, ſubalbida à terra, supernè pallida: ſine caule, ſine flore, ſine ſemine: radice tenui. Quidā eandem eſſe bechiō, & alio nomine chamæleucem putant. Huius aridæ cum radice fumus per arundinem hauſtus, aut deuoratus, ueterem tuſsim ſanare dicitur: ſed in ſingulos hauſtus paſſum guſtandum eſt. Altera à quibusdā ſaluia appellatur, ſimilis uerbaſco. hæc Plinius. Verùm altera Tuſsilago, cuius nulla fit mentio à Dioſcoride, utpote qui uno tantùm eius genere contentus fuerit, mihi hactenus incomperta eſt: niſi ea fortaſſe ſit, quam aliqui herbariorum Centrum galli uocant.

Fomes ignis ex tuſsilag. Porrò naſcitur in Tuſsilaginis radice quædam ſubalbida lanugo, quæ à radicum ſegmentis prius repurgata, & deinde linteolis inuoluta, & in lixiuio parum decocta, addito ſalis nitri aliquātulo, ac demū ſole ſiccata omnium optimus eſt fomes ad ignem è ſilice excuſſum excipiendum. Quippe adeò ignis eſt rapax, ut ſtatim primo tantùm chalybis concuſſu accendatur.

Tuſsilaginis ueres ex Gal. Tuſsilaginis facultates poſteritatis memoriæ tradidit Galenus lib. VI. ſimpl. medic. ſic inquiens. Bechium ideo ſic nuncupatum eſt, quòd βῆχας, hoc eſt, tuſſes, & orthopnœas iuuare creditum ſit, ſi quis uidelicet folia arida ſumens, aut radicem in prunis accendens, aſcendentem inde fumum inſpiratu attrahat. Eſt autem modicè acris, ut ſine moleſtia noxáue omnes thoracis abſceſſus credita ſit rumpere. Sanè folia uirentia partes crudā inflammatione obſeſſas, illitu extrinſecus adiuuant, propter aqueæ humiditatis admiſtionē: qua omnia uiridia, teneraq́; participant alia plus, alia minùs. Nā ſicca Bechij folia acriora ſunt, quàm ut partibus inflāmatione laborantibus cōueniant.

Nomina. Quæ planta βήχιον Græcis, Tuſsilago Latinis uocatur: Officinis, Farfara, & Vngula equina: Italis, Farfara, Farfarella, & Vnghia di cauallo: Germanis, Roſsbuob, & Brantlattich: Hiſpanis, Vnha de aſno: Gallis, Pas de aſne.

† Nulli dubium eſt, quin hoc loco in Dioſcoride mendum ſubſit. Quomodo enim radicem Tuſsilaginis ἄχρειον, hoc eſt, inutilem rectè uocauerit Dioſcorides, ſi paulò pòſt ei nonnullos uſus tribuit? Errorem hunc à nemine interpretum, quod ſciam, animaduerſum, uidit Manardus, uidit item Fuchſius, ſed uterq; tamen locum inemendatum reliquit. Equidem, ut dicam quod ſentio, uerbum illud ut adſcititium delendum eſſe puto, Oribaſij teſtimonio nixus, in cuius codice manu ſcripto illa dictio non legitur.

Artemiſia. Cap. CX.

ARTEMISIA magna ex parte in maritimis naſcitur, abſinthij modo fruticoſa, maioribus, & pinguioribus folijs, ramiſque. Huius quidem genera duo. Vnum lætius, habitiuſque, folijs, uirgiſque latioribus. Alterum tenuius, flore paruo, tenui, candido, graueolente. æſtate floret. Sunt qui in mediterraneis unicaulis nomine appellent tenuem herbulam, ſimplici caule, & minuto, floribus ſcatente tenuibus, flauo colore. hæc iucundiorem, quàm præcedens efflat odorem. Vtraque excalfacit, extenuat. feruefactæ conuenienter in muliebres deſeſſus adijciuntur, ad detrahendos menſes, partus, ſecundaſque: item ad præcluſiones uuluæ & eiuſdem inflammationes: calculos comminuunt, remoratam urinam cient. menſes pellunt pubi illitæ. Succus uuluæ inditus ex myrrha eadem, quæ inſeſſio trahit. Coma tribus drachmis eorundem educẽdorum gratia bibitur.

Artemiſia tenuifolia. Cap. CXI.

ARTEMISIA tenuifolia in ſepibus, & cultis iuxta aquarum ductus naſcitur. Eius flores, & folia contrita ſampſuchi odorem reddunt. Si quis ſtomacho laborans, herbam cum amygdalino oleo bene contundat in malagmatis lentorem, & ſtomacho imponat, ſanitati reſtituetur. Qui neruorum quoque dolore cruciatur, ſi ſuccum eius cum oleo roſaceo miſcens illinat, ſanatur.

TRIA à Dioſcoride recenſentur Artemiſiæ genera. Verùm priora nullis inter ſe notis certant, niſi quòd in uniuerſum altera maior eſt, altera uerò minor. quæ priuatim florem gerit candidum, paruum, tenuem, ac grauiter olentem. Quæ autem tertio generi adſcribitur, herbula eſt ſimplici, tenuiq; caule, floribus plurimis referto, flauo colore. Id quod etiam confirmat Plinius lib. XXV. cap. VII. ſic inquiens. Artemiſia abſinthij modo fruticoſa eſt, maioribus folijs, pinguibusq;. Ipſius duo genera: altera latioribus folijs: altera tenera, tenuioribus, & non niſi in maritimis naſcens. Sunt qui in mediterraneis eodem nomine appellent herbam ſimplici caule, minimis folijs: flores copioſi erumpentes, cùm uua matureſcit, odore non iniucundo, quam quidam botryn, alij ambroſiam uocant. Talis in Cappadocia naſcitur. hæc Plinius. Qui tametſi in prioribus Artemiſiæ generibus, nihil à Dioſcoride diſſentiat; diſsidet tamen, & errat in tertio, quòd in eius locum ambroſiam ſequenti capite ab ipſo Dioſcoride deſcriptam ſubiecerit, crediderítq; deceptus hîc ambroſiam, & tertium Artemiſiæ genus, unam & eandem eſſe plantam. Cæterùm prima duo Artemiſiæ genera Hetruſcis frequentiſsima ſunt, neque in alio inter ſe diſtant, quàm quòd in maiori omnes partes maiores ſpectentur, in minori uerò minores: aliâs facie, & formà ſimilia conſtant, quinetiam idem ſapor, & odor, eademq; facultas utrique ineſt. Quare equidem neſcio, qua ratione ductus Braſauolus Ferrarienſis in ſuo ſimplicium examine pro certo crediderit, eam herbam minorem eſſe Artemiſiam, quæ in Hetruria officinis Matricaria, & uulgò mulieribus Amarella uocatur. Sed eò magis uirum hunc alioqui celebrem admirari ſubit, quòd ſcriptis tradiderit duas alias eſſe Ferrariæ Artemiſiæ ſpecies nullis prorſus notis diſtinctas, præterquàm quòd alteri unus tantùm ſit ramus, alteri uerò plures. Eius uerba ſubijcere lubet. Non dubito, inquit, ut nonnulli fecere, eam quæ apud nos corrupto uocabulo Arcemiſe dicitur, ac ſi Artemiſia dictum ſit, ueram Artemiſiam eſſe, quæ folia abſinthio ſimilia habet, ut Dioſcorides inquit, & eius duo genera facit Monoclonon, & Polyclonon, id eſt, unum ramum, & plures ramos habentem. Ambas ſpecies Ferrarienſe uulgus nouit, ſi aptè diſtinguere ſciret, quoniam & ipſis indiſcriminatim utitur. Quam nos Matricariam, & Marellam uocamus, Artemiſiæ ſpecies eſt, illa ſcilicet, quæ malè olet. Nec obſtat, quòd Ferrariæ duæ ſpecies Artemiſiæ ſint per unum, & plures ramos diſtinctæ, quoniam & hæc in ſpecie eſt, quæ plures habet ramos. hæc Braſauolus. In quibus ſanè uerbis eius plura, meo iudicio, deprehenduntur errata. Quorum primum illud eſt, quòd non ſcripſerit Dioſcorides, alteram primi generis Artemiſiam multiplici conſtare caule: alteram uerò ſimplici tantùm conſurgere, ut Braſauolus ſuo modo interpretari uidetur. Sed auctor is duntaxat tradidit (ut etiam Plinius refert) quòd aliqui reperiuntur, qui in mediterraneis unicaulis nomine appellent tenuem herbulam, ſimplici caule, & minuto, floribus ſcatente tenuibus, flauo colore. Verum hæc tertio Artemiſiæ generi aſsignantur, non autem ſecundo, uel primo, ut Braſauolus exiſtimat. Altero deinde errore notatur, quòd aſſerat Matricariam, ſiue Marellam, quam legitimum Dioſcoridis parthenium cenſemus, eſſe graueolentem Artemiſiam. Quandoquidem minor illa,

Artemiſiæ cõſideratio.

Plinij lapſus.

Plura Braſauoli errata.

P quæ

quæ Dioſcoridi ſecundo loco redditur, grauiter olens, non quidem florem profert in medio luteum, & per ambitum albis foliolis cinctum Matricariæ, uel amarellæ modo: ſed candidum, paruum, ac tenuem. Tertius his accedit error, quòd non aſſentire uideatur, duo illa Artemiſiæ genera, quæ Ferrariæ perſimiles habentur, ea eſſe, quæ à Dioſcoride primo loco repræſentata ſunt, magnitudine tantùm, ac paruitate differentia. Sed cùm porrò ſeipſum hac in re deceptum deprehendiſſet Braſauolus (ut legitur in ſuo ultimo uolumine Venetijs impreſſo) dum longa oratione contendit Amarellam, ſeu Matricariam inter Artemiſiæ genera reponendam eſſe, Cotulam uerò fœtidam Ferrarienſibus Bruſciaculo uulgò uocatam eſſe legitimum parthenium, adeò ſeipſum (pace eius dixerim) & ſua ſcripta confundit, ut nullo pacto (dicam liberè quod ſentio, alijs tamen iudicandum relinquo) quid is tandem decernat, percipi poßit. Nam cùm aſſerit Amarellæ, ſiue Matricariæ ſuccum unciarum quatuor pondere hauſtum utranque bilem, ac pituitam deijcere, apertè quidem fatetur hanc eſſe Parthenium, cui priuatim ea uis ineſt. Attamen paulò pòſt eorum fortè oblitus, argumentis quibuſdam ſatis, mea quidem ſententia, leuibus contrà aſſeuerat, nil aliud eſſe Parthenium, quàm ſuũ Bruſaculum. Ruellius præterea quanuis in primis Artemiſiæ generibus planè Dioſcoridi ſubſcribat; in tertio tamen hallucinatus deprehenditur, quòd tertij generis Artemiſiam eam eſſe putet, quam alij Athanaſiam, alij Tanacetum appellant. Siquidem Tanacetum noſtrum ſtolonibus compluribus ab una tantùm radice proſilit, craßis, altis, ac firmis: folijs longis, amplis, crebris diuiſuris diſſectis: floribus luteis, in caulium cacumine gregatìm emicantibus. Porrò Artemiſia, quæ tertio adſcribitur generi, tenuis herbula eſt, uno duntaxat caule, ipſoq; minuto conſurgens. Hanc equidem (ut ingenuè fatear) hactenus in Italia non inueni, neq; ab aliquo inuentam uidi. Quin potius eam inuentu difficillimam duxerim. quippe cùm tam Dioſcorides, quàm Plinius ſatis obſcurè, perplexeq; de ea ſcripſerint, & caulis, foliorum, florum, ſeminis, & radicis notas ſilentio inuoluerint, non modò difficillimum uidetur; ſed uix etiam fieri poſſe putauerim, ut quis unquam hanc Artemiſiam legitimè demonſtret. Neq; tamen in hoc audiẽdus eſt Plinius, qui (ut ſuprà diximus) hanc eſſe Ambroſiam falsò memoriæ prodidit. Nam præterquàm quòd rationi conſentaneum non eſt, quòd Dioſcorides duobus tam propinquis capitibus unius et eiuſdem plantæ hiſtoriam tractauerit, euidentißimum eſt, Ambroſiam ſequenti capite deſcriptam huius tertiæ Artemiſiæ deſcriptioni haudquaquam reſpondere.

Ruellij hallucinatio.

Monachorũ & Fuchſij error.

Ad hæc non in minori, quàm Braſauolus, & Ruellius, uerſantur errore Monachi illi reuerendi, qui Meſuem commentati ſunt. quippe qui & hunc, & illum ſecuti duplici hallucinatione ſcriptis tradiderint, Matricariam uulgò uocatam omnino eſſe minorem Artemiſiam, Tanacetum uerò eam, quæ unicaulis dicitur. In horum denique opinionibus, uel potius erroribus ipſe quoq; Fuchſius implicatur, uir alioqui ingenio, et eruditione præclarus, adeò ut etiam nemini dubitandum eſſe cenſeat in ſuis de ſtirpium hiſtoria commentarijs, quin Matricaria ſit alterum Artemiſiæ genus, Tanacetum uerò tertium. qua in re is fortaſſe fuit, qui maluerit cum alijs errare, quàm ſolus rectè ſentire. Cæterùm facilè credidere nonnulli diligentißimi ſimplicium medicamentorum inquiſitores, ac etiam Dioſcoridis ſtudioſi, qui ſanè nulli unquam labori pepercerunt, ut hanc medicinæ partem ſuperiori ætati obſcuram noſtræ illuſtrem redderent, tertiũ Artemiſiæ genus in Dioſcoride aſcititium eſſe. Quòd in huius capitis initio nõ tria, ſed duo tantùm eſſe Artemiſiæ genera ſcribat Dioſcorides. Quòd præterea reperiantur huius auctoris codices antiquißimi, in quibus illa de tertio Artemiſiæ genere non leguntur. quemadmodum etiam in noſtro ex impreßis libro, in quem caſtigationes ex uetuſtorum exemplarium manu ſcriptorum Dioſcoridis, & Oribaſij collatione excerptas collegimus, quas acceptas refero Gabrieli Falloppio Mutinenſi medico clarißimo, nunc Patauij ſumma cum omnium laude, & admiratione, corporis humani, & rei medicæ materiam profitenti. Cui certè ob eius ſingularem in me amorem ac liberalitatẽ, atq; etiam in omnes humanitatem, me plus debere ſcio, quàm aut re, aut uerbis reſpondere poßim. Cùm itaq; (ut eo redeam, unde obiter digreſſus ſum) in Dioſcoride ſuſpecta ſit tertia Artemiſia, nil mirum uideri debet, ſi in eius hiſtoria cæcutiuit Plinius. Neq; item mirandum eſt, ſi eius non meminerunt Galenus, & Paulus: qui tamen alioqui in ſimplicium cenſu Dioſcoridis ſcripta bona fide referre ſolent. Non deſunt inſuper doctißimi uiri, et in plantarum hiſtoria diutius uerſati, qui Artemiſiæ tenuifoliæ caput Dioſcoridi accreuiſſe, atq; adulterinum eſſe cenſeant, hoc ducti argumento, quòd cùm ſuperiore capite de omni Artemiſiæ genere diſſeruiſſet Dioſcorides, abſurdum quippe eſſet, quòd ſeorſum Artemiſiæ genus aliud ſubiungeret. Addunt etiam, quòd huius Artemiſiæ inter ſimplicia nuſquam meminerint Paulus, Oribaſius, & Serapio: qui tamen (ut paulò antè dixi) illa ex Dioſcoride tranſcribunt. Horum ſententiã etſi planè probandam exiſtimem; cùm tamen uulgati Græci codices hoc loco Artemiſiæ tenuifoliæ caput habeant, illudq; à quibuſdam reddatur, nobis quoq; adijciendum, eiuſq; aliquam ſaltem mentionem faciendam duxi: præſertim quòd nõ deſint, qui id Artemiſiæ genus inueniri tradant. Siquidem Ruellius eſt auctor, ipſum in Gallia naſci circa riuulos, aggereſq;, item in frumentaceis agris, atq; inibi uulgò diui Ioannis herbam nominari. Verùm cùm difficillimum eſſe putem, ut hæc planta ab aliquo cognoſcatur, & legitimè demonſtretur, quòd nullis prorſus notis depingatur, neſcio equidem quomodo Ruellio uiro alioqui fide digno in hoc quis rectè adſtipulari debeat, aut meritò poßit.

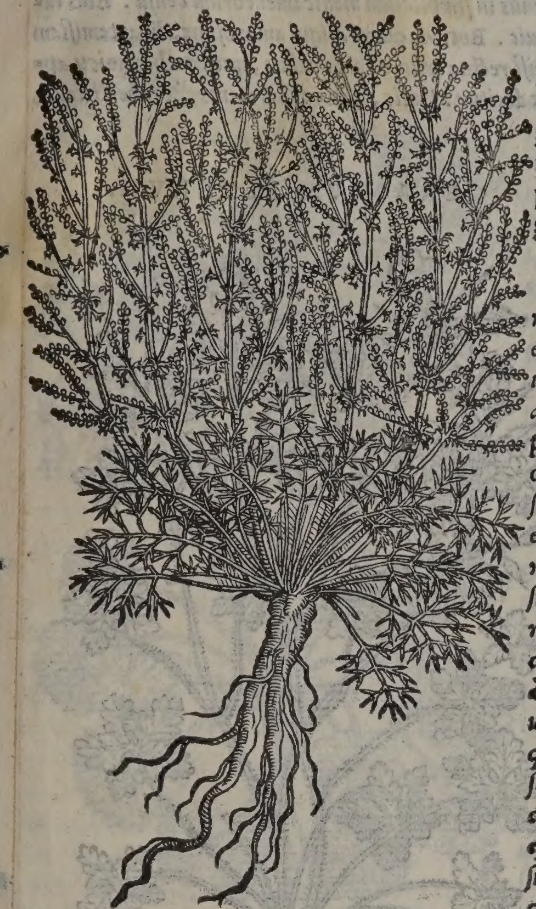
Artemiſiæ vires ex Gal.

Duũm tantùm generum Artemiſiam fecit, eorumq; uires reddidit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Duplex quidem eſt herba Artemiſia. Vtraq; excalfacit, & modicè deſiccat: & ſunt, quòd ad calfactionem attinet, exceſſus ſecundi: quòd uerò ad reſiccationem, aut primi intenſi, aut ſecundi incipientis. Sunt autem & modicè tenuium partium. Itaq; ad renum calculos mediocriter commodæ ſunt, & ad fomentationes uteri.

Nomina.

Herba quæ ἀρτεμισία Græcis, Artemiſia item Latinis, pariter & Italis dicitur: Germanis, Beyfuoſz, & Sant Iohans gurtel: Hiſpanis, Artemiſia: Gallis, Armoiſe.

Ambroſia.

BOOTRYS.

Cap. CXII.

Ambrosia puſillus frutex eſt, ramoſus, trium palmorum altitudine: folijs rutæ, circa imum caulem exiguis: cauliculi ſeminibus, perinde quaſi racemulis grauidi, qui nunquam florem pariunt, odore uinoſo, ſuaui: radice tenui ſeſquipedali. Coronantur ea Cappadoces. Vis eius reprimere, ac repellere, & illitu adſtringere humores, qui in aliquam partem incumbunt.

Ambroſiæ cō ſideratio.

Etsi in noſtris illis commentarijs, quos primùm ſuperioribus annis Italica lingua conſcriptos edideram, ingenuè cōfeſſus eſſem, me nunquam uidiſſe Ambroſiam in Italia; poſtea tamen ea uarijs in locis ſe mihi obtulit inſpiciēda, præſertimq; ſecus mœnia arcis Vipaci (locus enim is diſtat à Goritia circiter uiginti millia paſſuum) inter duriſſimos lapides orta. Cui cùm inibi ex tempore obuiā factus eſſem, eamq; conſpexiſſem, botryos modo, racemoſo ſemine refertam, ſtatim inclinauit animus, ut certò ducerem hanc eſſe Ambroſiā. Ea quanuis à Dioſcoride, & Galeno non alijs repræſentetur uiribus, quàm ut reprimere, repellere, et illitu adſtringere ualeat humores, qui in aliquā partem decumbunt; dixere tamen non poetæ ſolum, ſed plantarum quoq; ſcriptores non contemnendi, nulla alia de cauſa præſtantiſſimam hanc plantam à ueteribus Ambroſiam fuiſſe uocatam, quàm quòd ſuo in cibis uſu longæuos faciat homines, quemadmodum Ambroſiam illam, quæ Deorum fertur cibus, Deos immortales, perpetuosq; conſeruare fabulantur. Ambroſiæ meminit Plinius libro XXVII. cap. IIII. ubi eam ijs uerbis depinxit. Ambroſia uagi nominis eſt, & circa alias herbas fluctuans, fruticem unum habens denſum, ramoſum, tenuem, trium ferè palmorum, tertia parte radice breuiore, folijs rutæ circa imum caulem. In ramulis ſemen eſt uuis dependentibus, odore uinoſo, qua de cauſa botrys à quibuſdam uocatur, ab alijs artemiſia. Coronantur illa Cappadoces. Vſus eius ad ea, quæ diſcuti opus ſit. hæc Plinius. Ambroſiæ quoq; facultates, ſed quàm breuiſſimè, tradidit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Ambroſia cataplaſmate impoſita uim habet adſtringentem, ac repellentem. Ea ut Græcè ἀμβροσία, ita etiam Latinè, & Italicè Ambroſia nominatur.

Ambroſiæ vires ex Gal.

Nomina.

Botrys. Cap. CXIII.

Botrys fruticoſa herba eſt, lutea tota, & in multas alas ſparſa: ſemen circa totos ramulos prouenit: folia cichorio ſimilia. tota ſuauem odorem ſpirat, qua re ueſtimentis interponitur. Inuenitur in torrentium ripis, & conuallibus. Pota orthopnœas mulcet. Hanc Cappadoces Ambroſiam uocant, alij Artemiſiam.

Botryes cō- ſideratio.

Legitima, & uera Botrys ſabuloſis, & aridis gaudet, quin & glareoſis fluuiorum alueis. Ideoq; Tridenti frequentiſſima naſcitur ſecus Ferſinam, & Lauiſium rapidiſſimos torrentes, & in alijs quàmplurimis locis. Goritiæ mulieres Botryn in hortis ſerunt, quòd eam uteri affectibus opitulari exiſtiment. Fruticat hæc folijs cichorij, laciniatis, ſinuoſisq; quercuum foliorum ſimilitudine: ramis numeroſis, tenuibus, ſemine copioſiſſimo, racemoſoq; refertis. Planta tota ſucco quodam reſinoſo madet, adeo ut comprehenſa reſinæ modo manibus hæreat. Odorem quidem acrem ſpirat, & qui nares quodammodo feriat, ſed tamen is ſuauitatem retinet. Plinius uidetur ex Dioſcoride Botryn reddidiſſe lib. XXVII. cap. VIII. ubi eam in hunc modum deſcripſit. Botrys fruticoſa herba eſt, luteis ramulis: ſemen

circa totam naſcitur: folia cichorio ſimilia. Inuenitur in torrentium ripis. Medetur orthopnoicis. hactenus Plinius. Cæterùm huius herbæ, quod equidem legerim, non meminit Galenus in ſimplicium medicamentorum cenſu. Eius tamen facultates ex Dioſcoride retulit Paulus lib. VII. *ubi ſic inquit. Botrys, quam aliqui ambroſiam, alij artemiſiam uocant, planta eſt admodum odorata. Hæc cum uino pota non niſi recta ceruice ſpirantibus, quos orthopnoicis appellant, auxiliatur.*

Botryos vires ex Paulo.

Nomina.

Ea Græcis βότρυς, *Latinis item Botrys dicitur: Italis, Botri: Germanis, Traben kraut, & Krotten kraut: Gallis, Pijmen.*

GERANIVM PRIMVM.

GERANIVM ALTERVM.

Geranium. Cap. CXIIII.

GERANION folijs anemones, diuiſuris longioribus: radice ſubrotunda, cùm eſtur dulci. Quæ drachmæ pondere in uino pota uuluæ inflationes diſcutit. Geranium alterum caulibus minutis, & piloſis, ſeſquipedalibus: folijs maluæ. in ſummis alis ſurſum ſpectantia gruum capitula inſunt, cum ſuis roſtris, aut canini dentes. Nullius in medicina vſus.

Geranij conſideratio.

DVO *tantùm Geranij genera à Dioſcoride traduntur. Verùm Latini, Plinio auctore, tertium genus addere uidentur, quòd alterum quidem eorum à Græcorum deſcriptione differat. Id quod ipſe Plinius apertè teſtatur libro* XXVI. *cap.* XI. *ubi de Geranijs differit ijs uerbis. Geranion aliqui myrrhim, alij myrthida appellant. Similis eſt cicutæ, folijs minutioribus, & caule breuiori, rotundo, ſaporis, & odoris iucundi. Noſtri ſic eam tradunt. Græci folijs candidioribus, paulò quàm maluæ minoribus: caulibus tenuioribus, piloſis, ramoſam ex interuallis, binûm palmorum, & in ijs folijs, inter quæ in cacuminibus capitula ſunt gruum. Alterum genus folijs anemones, diuiſuris longioribus: radice mali modo rotunda, dulci. hæc Plinius. Ex quibus facilè colligi poteſt, tria eſſe Geranij genera, Romanis unum, Græcis uerò duo. Quæ omnia hodie paſſim ferè uiſuntur in campeſtribus, ſecus uias, & iuxta ſepes. Porrò non deſunt, qui putent eam herbam, quam ſcribit Plinius Geranium à Latinis uocari, à Dioſcoridis myrrhide non differre. Ipſe tamen non dubitandum exiſtimo, quin hæc illa ſit herba, quam quidam Roſtrum tum gruis, tum ciconiæ appellant, quidam uerò Acum muſcatam, eo quòd (ut Plinius inquit) odorem iucundũ ſpiret. Nanq; aſſurgit hæc folijs cicutæ, minoribus tamen diuiſuris: caule breui, ac rotundo: ſemine gruum capitulis contẽto, à quibus Geranij nomen omnibus inditum eſt. Cæterùm Gerániũ, quod Dioſcoridi ſecundo loco proditur, caulibus minutis, piloſis, ſeſquipedalibus, folijs maluæ, in ſummis alis gruũ capitula gerens ſurſum ſpectantia cum ſuis roſtris, nunquã dubitauerim eam eſſe herbam, quæ pes columbinus uulgò nominatur, quòd nullis prorſus reclamantibus notis hæc illi reſpondeat. Alterum uerò, primo ſcilicet loco deſcriptum, & in Ananiæ uallis agro, & ubique ferè locorum paſſim*

GERANIVM TERTIVM.

prouenit, folijs anemones modo laciniatis; floribus in purpura albicantibus, è quibus gruum capitula prodeunt: radice alba, ferè rotunda, ac dulci. Quapropter Ruellium hallucinatum crediderim, quòd Acum muſcatam dictam, quam ipſe herbarijs etiam Acum paſtoris appellari ait, primi generis Geranium Dioſcoridi eſſe opinetur. Quandoquidem Acus muſcata radice nõ nititur rotunda, ac dulci, nec folijs uiſitur anemones æmulis: ſed eam planè repræſentat, quàm Plinij teſtimonio, Latini Geranium uocãt. Præterea aduerſus Hermolaum eos reprehendit Ruellius, qui putant ſecundum Dioſcoridis Geranium eam eſſe herbam, quam quidam à rubro foliorum colore Rubertam appellant. Sed ipſe mihi magis reprehendendus uidetur, quòd crediderit Rubertam eſſe legitimam Myrrhim. De Ruberta autem, ut dicam quod ſentio, eã quidem illius Geranij genus eſſe arbitror, quod Plinius ad Latinos retulit, cum ipſa tota illi ſit ſimilis, odorem iucundum reddat, flores proferat ſubpurpureos, & gruinis capitulis ſcateat, reliquorum Geraniorum more. Verùm hanc non ita Myrrhidem referre comperio, ut Ruellius exiſtimat. Siquidem Myrrhim folijs admodum rubentibus, & gruino capite naſci, nec Dioſcorides, nec alij quod legerim, memoriæ prodiderunt. Myrrhis enim folijs eſt cicutæ: radice rotunda, molli, cibis non inſuaui. at his omnibus Ruberta caret, ut libro quarto clarius patebit. Porrò tamen Hermolaus ab errore, quantum reor, uindicari non poteſt, quòd ſcripſerit, Geranium id eſſe Latinis, quod Dioſcoridi myrrhis, Plinij fortaſſe lectione deceptus, qui loco ſuprà citato Latinis uocatũ Geranium à quibuſdam Myrrhim appellari ſcriptum reliquit: quanquam legitimæ Myrrhidis hiſtoriam tradidit libro XXIIII. cap. XVI. Nec ſanè mirum eſt, Plinium ſcripſiſſe Geranium aliquibus uocari Myrrhim, cùm etiam è Græcis fuerint, qui Geranium, quod ſecũdo generi adſcribitur, Myrrhim appellauerint, ut uidere eſt in ijs Dioſcoridis exemplaribus, in quibus cuiuſq; capituli initio innumera plantarum nomina leguntur. Fallitur quoque hac in hiſtoria Braſauolus, aſſerens nullo modo ijs eſſe adſtipulandum, qui Pedem columbinum uocatum Geranium eſſe contendunt, quòd Geranium folijs exeat maioribus anemones inciſuris. Sed is, meo quidem iudicio, ignoraſſe uidetur, quòd ſecundum Geranij genus, non autem primo generi à Dioſcoride aſsignatum, eſt illud, quod Pes columbinus cenſetur. Vel fortaſſe dum hæc ſcriberet, alterum Geranij genus non animaduertit in Dioſcoride, quòd tunc lectionis impatiens, totum illius caput non perlegerit. Aliam ab his Geranij plantam uidimus in pluribus hortis, ac uiridarijs ſatam, folijs rotundis, ſecundi Geranij modo per ambitum laciniatis, maluam magnitudine æquantibus, fructu gruinis capitulis ſimili. Hanc herbariorũ nonnulli Momordicam nuncupant, quemadmodum & Balſaminam alij eodem nomine uocant: eamq; cæteris præferunt in potionibus ad interna uulnera glutinanda. Hæc, mea quidem ſententia, magis reſpondet alteri Dioſcoridis Geranio, ut quæ folijs ad maluam propius accedat. Quare & hanc magis eandem eſſe cum illo putauerim. Veruntamen haud eam inficias, quin Pes columbinus dictus idem ſit Geranium: ſed eũ quis rectius fortè Geranium minus dixerit. Primi Geranij radix (ut Plinius eſt auctor) reficientibus ſe ab imbecillitate utiliſsima eſt. Bibitur contra phthiſim drachma in uini cyathis tribus bis die: item contra inflationes. quæ et cruda idem præſtat. Succus radicis auribus medetur. Opiſthotonicis ſemen drachmis quatuor cum pipere, et myrrha potum. Secundũ uerò Geranium etſi nullius eſſe in medicina uſus ſcriptis tradiderit Dioſcorides; nõ deſunt tamen hodie herbarij, qui in internis uulneribus glutinãdis, et fiſtulis ſanandis ipſum in potionibus ſumptum, mirificè commendent. Sed equidem uereor, ne & hi decipiantur, Serapionis interpretem ſecuti, qui Amomum Pedem columbinum appellauit. quippe quoniam propria ſit Amomi facultas internis corporum uulneribus mederi. Geranij non reperio meminiſſe Galenum in ſimplicium medicamentorum libris. Eius quidem meminit Paulus, ſed ea tantùm de Geranijs poſteritatis memoriæ mandauit, quæ ex ipſo Dioſcoride ſumpſit.

Ruellij erratum.

Hermolai lapſus.

Braſauoli error.

Momordica.

Quod Græci γεράνιον, Latini ſimiliter Geranium uocant: Itali, Geranio: Germani, Storcken ſchnabel: Hiſpani, Pico de cinguenha: Galli, Roſtro de cicongie.

Nomina.

Gnaphalium. Cap. CXV.

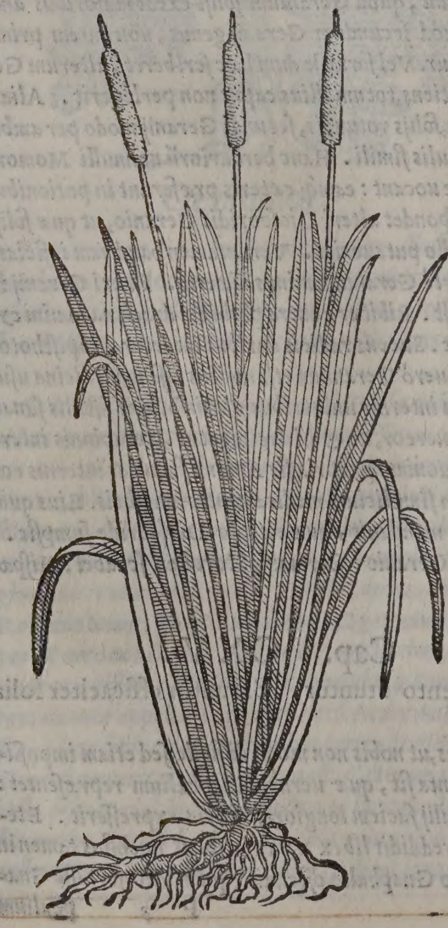
GNAPHALII folijs albis, mollibusq; aliqui pro tomento utuntur. Bibuntur efficaciter folia in uino auſtero ad dyſenteriam.

GNAPHALII hiſtoriam adeò paucis perſtrinxit Dioſcorides, ut nobis non modò difficile, ſed etiam impoſsibile uideatur, ut quiſquam conijcere, ac decernere poſsit, quænam planta ſit, quæ uerum Gnaphalium repræſentet: præſertim cùm antiquorum hactenus repererim neminem, qui Gnaphalij faciem longiori hiſtoria expreſſerit. Etenim Plinius eadem, qua Dioſcorides, breuitate uſus, Gnaphalij notas reddidit lib. XXVII. cap. X. Fuchſius tamen in ſuis clariſsimis de ſtirpium hiſtoria commentarijs herbam quandam pro Gnaphalio oſtendit, quam ideo fortaſſe Gna-

GOSSIPIVM.

TYPHA.

Impia herba Plinij.

phalium exiſtimauit, quòd incana, tomentoſaq́; conſpiciatur. Sed mihi planè eam Fuchſius pro Gnaphalio depinxiſſe uidetur, quàm Plinius lib. XXIIII. *cap.* XIX. *Herbam impiam uocari tradit: quæ meritò* IMPIA *Plinij dici poſſet, quòd eius è ueteribus nemo, quantũ equidem legerim, præter ipſum meminerit. De qua is differens loco modò citato, eã ijs notis, et uiribus deſcripſit. Herba impia uocatur incana, roris marini aſpectu, thyrſi modo ueſtita, atq; capitata. Inde alij ramuli aſſurgunt, ſua capitella gerẽtes. Ob id impiam appellauere, quoniã liberi ſuper parentẽ excellant. Alij potius ita appellatam, quòd nullum animal eam attingat, exiſtimauere. Hæc inter duos lapides trita feruet, præcipuo aduerſus anginas ſucco, lacte & uino admiſto. Mirumq́; traditur, nunquam ab eo morbo tentari, qui guſtauerint. Itaque & ſuibus dari, quæq; id medicamentum noluerint haurire, eo morbo interire. Sunt qui et in auium nidis inſeri aliquid ex ea putent, atque ita nõ ſtrangulari pullos auidius deuorantes. hactenus de Impia Plinius.*

Xyli hiſtoria & vires.

Cæterùm quoniam Gnaphalium ob eius tomentum, illud candidiſsimum uellus, quod uulgò nos appellamus Bambagia, & alij Cotone, Latini uerò XYLON, *& Goſsipium, mihi in mentem redegit, à ueteribus Græcis nuſquam, quod ſciam, deſcriptum; ideo hìc de eius hiſtoria, ac uiribus latius differendum duxi, quàm fecerim in lini mentione, ubi eius quoque memini. De hoc itaq; Plinius lib.* XIX. *cap.* I. *ſic loquitur. Superior inquit, pars Aegypti in Arabiam uergens gignit fruticem, quem aliqui Goſsipion uocant, plures Xylon, & ideo lina inde facta xylina. Paruulus eſt, ſimilemq́; barbatæ nuci defert fructum: cuius ex interiore bombice lanugo netur. Nec ulla ſunt ei in candore, mollitiáue præferenda. Veſtes inde ſacerdotibus Aegypti gratiſsimæ: hæc Plinius. Hac ætate Xylon ſeritur etiam in Cypro, Creta, & Sicilia inſulis, ubi copioſiſsimum prouenit: quin & in Apulia, alijsq́; regionibus naſcitur. Huius lanugo manifeſtè excalfacit, ac ſiccat. quæ ſi comburatur, mirum in modum manantem è uulneribus ſanguinem ſiſtit. Seminis medulla tuſsi, & difficulter ſpirantibus auxiliatur: genitale ſemen procreat, proinde uenerem ſtimulat. Oleum ex ea exprimitur, quo tum lentigines in facie, tum etiam cæteræ cutis maculæ optimè delentur.*

Gnaphalij vires ex Gal.

Sed ut iam Gnaphalio ſuas ex Galeno reddamus uires, eas ipſe lib. VI. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis retulit. Gnaphalium ideo ſic nominatum eſt, quòd folijs eius mollibus* ἀντὶ γναφάλου, *hoc eſt, pro tomentis utantur. Sunt autem candida, & mediocriter adſtringunt: ac proinde quidam id exhibent, ex auſterorum uinorum quopiam, dyſentericis.*

Nomina.

Herba Græcis γναφάλιον, *Latinis etiam Gnaphalium appellatur.*

Typha. CXVI.

TYPHA folium edit cyperidi ſimile: caulem album, læuem, æquabilem: flore in cacumine ambientem, denſum, qui in pappos ſoluitur, quod paniculam aliqui nominant. Huius herbæ flos ſuillo adipe eloto exceptus, ambuſtis medetur. Gignitur in paluſtribus, & aquis ſtagnantibus:

Typhæ conſideratio.

TYPHA *planta eſt in Italia uulgaris, notiorq́; omnibus, quàm ut eius effigies explicari debeat. Ea in paludibus, ſtagnis, & lacubus frequentiſsima prouenit, ita ut raræ admodum ſint ſtagnantes aquæ, quæ Typha non ſcateant. Claua, quam in læuiſsimo caule gerit, à noſtris Hetruſcis Mazza ſorda uulgò dicitur, quòd eius lanugo, ſi in aures decidat, ſurditatem afferat. Expetuntur clauarum pappi infimæ gentis hominibus plumarum uice ad grabatos farciendos. Foliorum uerò uſus ad conueſtienda uitrea uaſa, & ad muliebres cathedras texendas: quin & ad tegetes parandas. Typhæ pappis, additis betonicæ folijs,*

&

& gladioli, ac hippogloßi radicibus, omnibus in puluerem tenuiſsimum redactis, & aſſatis ouorum luteis exceptis, utuntur quidam fœliciter ad enterocelas. Id autem medicamentum exhibent quotidie ieiunis drachmæ pondere triginta dierum ſpatio: eoq; non modò pueros, adoleſcenteſq; ſanari pollicentur; ſed etiam iuuenes iam ætate conſiſtentes: ſi tamen interim præſtanti ligatura, ac emplaſtris glutinantibus ima pubis pars probè muniatur. Typhæ meminiſſe Galenum in ſimplicium medicamentorum cenſu, non inuenio. Eius tamen meminit Theophraſtus libro primo cap. XIII. de plantarum hiſtoria, ubi inter enodes paluſtrium locorum plantas Typham quoque recenſuit. Ei nomen Græcum eſt τύφη: Latinum item Typha: Italicum, Mazza ſorda: Germanicum, Moßkolben, & Narenkolben: Hiſpanicum, Bohordo, & Iunco amacorocado: Gallicum, Mache, & Maſſe.

Nomina.

Circea. Cap. CXVII.

CIRCEA, quam & dircæam aliqui uocant, foliis eſt hortenſis ſolani, agnatis crebris: flore nigro, puſillo, copioſo: ſemine milij, naſcente in quibuſdam ueluti corniculis: dodrantali radice, triplici ferme, aut quadruplici, candida, odorata, excalfaciente. Naſcitur in apricis, ſaxis, & uento perflatis. Radicis tuſæ pondo quatuor, in ſextarijs tribus uini dulcis per diem, & noctem macerantur, potuque triduò uuluas expurgant. Semen in ſorbitionibus datum lacte mammas nutricum explet.

HAVD equidem auſim affirmare, an Circæa hodie inueniri poßit in Italia: quanuis ea antiquis fortaſſe notiſsima fuerit. Siquidem nulla hactenus ſe mihi obtulit planta, neq; alijs, quod ſciam, quæ Circæam repræſentaret. Cæterum credidere nonnulli hanc ſibi Circææ nomen comparaſſe, quòd Circe uenefica in ſuis ea uteretur ueneficijs, uel quòd fortaßis eius fuerit inuentrix, à Sole patre plantarum omniū genitore edocta. Quod etſi nunnullis uerisimile putetur; cùm tamen à nemine Circæam his pollere uiribus proditum ſit, aliunde potius id nominis ſibi uendicaſſe exiſtimandum. Meminit Circææ Plinius lib. XXVII. cap. VIII. ubi eam his notis, ac uiribus depinxit. Circæa ſtrichno (hoc eſt, ſolano) ſatiuo ſimilis eſt: flore nigro, puſillo: paruo ſemine, ut milij, naſcente in quibuſdam corniculis: radice ſemipedali, triplici ferme, aut quadruplici, alba, odorata, guſtus calidi. Naſcitur in apricis ſaxis. Diluitur in uino, bibiturq; ad dolorem uuluæ, & uitia. Macerari oportet in ſextarijs tribus quadrantem radicis tuſæ per noctē, & diem. Trahit eadem potio ſecundas. Semine lac minuit in uino, aut mulſa aqua pota. Hæc Plinius, qui illa omnia ferè ab ipſo Dioſcoride mutuatus eſt. Etſi ab eo in hoc magno, ut puto, errore diſſentiat, quòd Circææ ſemen in uino, aut mulſa aqua potum lac minuere tradat, cùm potius, teſte Dioſcoride, ipſum eliciat. Qua in re Plinius nō modò Dioſcoridi refragatur, ſed ipſi quoq; Galeno. qui de Circææ uiribus diſſerens lib. VII. ſimpl. medic. ſic inquit. Circææ herbæ radicem ſcribit Dioſcorides ex uino dulci potam ſecundas expurgare. Eſt enim boni odoris, & excalfactoria. Semen autem eius in ſorbitione exhibitum, ad lactis generationem conducit. Quæ Græcè κιρκαία, Latinè ſimiliter Circæa, & Italicè Circea uocatur.

Circææ conſideratio.

Plinii lapſus

Circææ uires ex Gal.

Nomina.

FILIPENDVLA. 467

Oenanthæ. Cap. CXVIII.

OENANTHE folia habet paſtinacæ: florem candidum, caulē craſſum, palmi altitudine: ſemen atriplicis: radicem magnā: in multa rotunda capitula extuberantem. naſcitur in petris. Huius ſemen, caulis, & folia cum mulſo uino pota, ſecundas eijciunt. Radix è uino urinæ ſtillicidio conuenit.

OENANTHEN, cuius hic Dioſcorides meminit, Theophraſtus libro VI. cap. VII. de plantarum hiſtoria, & Plinius lib. XXI. cap. XXIIII. non equidem hactenus reperi, ac uidi in Italia, etſi in ea indaganda non parum laboris inſumpſerim. Fuchſius, & recentiorum herbariorum pleriq; Oenanthen eam eſſe herbam exiſtimant, quæ hodie paßim FILIPENDVLA uocatur. Quorū certè ſententiæ, quanuis uirorū magnæ apud me auctoritatis, nunquam potui ſubſcribere. quòd Filipendula hæc magna nuſquam, quod inuenerim, radice nitatur, quæ rotundis extuberet capitibus: quòd ſemen non ferat atriplicis: quòd denique non in petris, ſed in pratis, & læto ubique ſolo proueniat. Quibus ſanè rationibus non potui nō adduci, ut apud Dioſcoridem aliam omnino à Filipendula Oenanthen ſemper eſſe crediderim. Oenanthes uires, quas deſcripſerit Galenus in ſimplicium cenſu, non licuit mihi reperire. Cæterùm Filipendulam non uulgaribus pollere uiribus, teſtantur recentiores. Ea enim urinæ remoratui, eiuſq; ſtillicidio auxiliatur: item renum tum calculis, tum doloribus. Eadē ſtomachi inflationes diſcutit. Medetur ſuſpirioſis, & anhelantibus, omnibuſq; in uniuerſum morbis, quos cauſa frigida excitauerit. Prodeſt comitialibus inſperſo cibis radicum puluere. Planta, quæ Græcis οἰνάνθη, Latinis etiam Oenanthe appellatur: Italis, Enanthæ.

Oenanthes conſid.

Filipendulæ uires.

Nomina.

CONYZA MAIOR.

CONYZA MINOR.

CONYZA MEDIA.

Conyza. Cap. CXIX.

CONYZAE duo genera quæ parua uocatur, odore præſtantior eſt: maior uerò frutice altior & foliis latioribus, graui odore. Vtriuſque folia oliuæ ſimilia, hirſuta, pinguia. in maiore caulis binum cubitorum altitudine attollitur, in minore pedem æquat. flos fragilis. lutei coloris, qui in pappum abit. radices ſuperuacuæ. Suffitu, ſubſtratuque frutex totus ſerpentes fugat, culices abigit, & pulices necat. Folia conuenienter illinuntur ſerpentium plagis, & tuberculis, ac uulneribns. Flores, & folia cum uino ad menſes, partuſque eijciendos bibuntur: item contra urinæ ſtillicidia, arquatum morbum, & tormina: comitiales pota ex aceto adiuuant. Decoctum in deſeſsionibus medetur uuluæ malis. Impoſitus ſuccus abortum facit. Herba ex oleo efficaciter horroribus oblinitur. Capitis dolores tenuis illita ſanat. Eſt & tertium conyzæ genus, caule craſsiore, ac molliore: foliis mediæ inter maiorem, & minorem amplitudinis: minimè pinguis, multò tamen grauioris odoris, & iniucundioris, ſed inefficacior. Prouenit locis humentibus.

Conyzæ conſideratio.

CONYZAE *omne genus non in* Hetruria *ſolùm, ſed alibi quoq; paßim ferè prouenit, nullis prorſus reclamãtibus notis, quæ earum ſingulis à* Dioſcoride *tribuuntur. Conyza maior uulgò* Pulicaria *dicitur, quia ſubſtrata (ut* Dioſcorides *inquit) pulices necat Qua fortaſſe ratione adductus* Theodorus *in* Theophraſto Conyzam Pulicariam *interpretatur. Meminit autẽ* Conyzæ Theophraſtus *lib.* VI. *cap.* II. *de plãtarũ hiſtoria, ubi de eius generibus diſſerit his uerbis.* Conyza *maſcula, & fœmina conſtat. Diſtant quẽadmodum cætera, quæ ſic diſcerni deſiderant. Fœmina enim tenuiori*

nuior ueſtitur folio, & compreſsior eſt, atq; in totum minor. Mas amplior, craſsiorq; caule, atque ramoſior, & folium amplius, pinguiusq; habens: necnon & flore ſplendidior eſt. Ambo fructifera ſunt, in totum ſerotina germine, floreq; conſtāt: quippe cum circa arcturum, & poſt arcturum incipiant. Mari grauior odor: fœminæ acrior, ideoq; contra beſtiarum morſus commodior eſt. hæc Theophraſtus de duplici tantum Conyzæ genere. Cæterùm tertia eius ſpecies, cuius à Dioſcoride fit mentio, inter marem, & fœminā media eſt. Naſcitur hæc in Ananiæ uallis agro, & in Goritienſi comitatu copioſiſsima, humentibus præſertim locis, & ſecus uias, ubi ex agrorum marginibus aqueus humor ſtillicidio quodam in proximos defluit canales. Conyzæ uires poſteritatis memoriæ prodidit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Conyza & maior, & minor adſimilis ſunt tum temperaturæ, tum facultatis: guſtui amaræ, & acres apparent. Excalfaciuntq; admodum luculenter, ſiue quis folia læuigata cum teneris ramulis (eſt enim fruticoſa planta) parti cuipiam illinat, ſiue ubi in oleo coxerit, eo utatur. Siquidem concuſsiones, ſiue rigores per circuitum redeuntes, tale ſanare oleum uidetur. Flores quoq; eorum adſimilis ſunt facultatis. Itaque quidam, & ipſos cum folijs tritos in uino bibendos exhibent ad menſes fortiter ducendos, ciendumq; fœtum. Eſt & tertium Conyzæ genus, in locis humidioribus proueniens, utriſq; illis tum graueolentius, tum imbecillius. Sed primæ memoratæ tertij ſunt ordinis in excalfaciendo, & exiccando. Κόνυζα ſic Græcè, ut etiam Conyza Latinè dicitur: Italicè, Coniza, & Pulicaria: Germanicè, Geele muntz, & Durrurtz: Hiſpanicè, Attadegua.

Conyzæ uires ex Gal.

Nomina.

HEMEROCALLIS.

Hemerocalis.

HEMEROCALLIS ALTERA.

Cap. CXX.

HEMEROCALLIS folium, & caulem habet lilii, herbacei coloris ut porrum: flores in caule per ſingulos exortus, terni aut quaterni erumpunt, lilii diuiſura, quoties dehiſcere cœperunt, colore perquam pallido: radix magna eſt, atque buboſa. Quæ pota, aut cum melle, & lana in peſſo appoſita, aquam educit, & ſanguinem. Folia trita mammarum inflammationes à partu contractas, oculorumque collectiones mitigant. Radix, & folia igni ambuſtis utiliſsimè illinuntur.

HEMEROCALLIS *nuſquam non prouenit in Italia. quandoquidem circa meſſem in aruis inter ſegetes, in pratis, in montibus, & in uallibus aureo colore emicat. Vulgus Lilium ſylueſtre nominat. Radice nititur bulboſa, hortenſi lilio perſimili, ſed colore diuerſa. Flores, cùm ſuo tempore dehiſcunt, colore perquàm pallido (ut Dioſcorides ait) conſpiciuntur, adeò ut fulgentis auri modo rutilent. Hemerocallis genus & illud eſſe non diffiteor, quod ego inueni in montibus Iapidiæ. id nanq; facie alterum æmulatur, ſed radicem habet, quæ pluribus & paruis coagmentatur bulbis: quinetiam flores profert aliam ſortitos diuiſuram, ut eius effigies, quam hic adiecimus, apertè demonſtrat.*

Hemerocallis conſi.

LILIVM CONVALLIVM .433

LEVCOIVM.

Quorundam error.

ſtrat. Hinc itaque eorum error, ut arbitror, euidentiſſimè deprehenditur, qui Lilium conualliũ uulgò dictum Hemerocallim eſſe exiſtimant. Nanq; illud folijs conſtat ferè plantaginis, tenuioribus tamen, minusq́; ſtriatis. cauliculis iunceis, tenuibus, ac mollibus: in quibus cacumen uerſus plures prodeunt flores albicantes balauſtij, et arbuti floris effigie, odore perquàm iucundo. Radices demittit laxas, longas, fibris, capillamentisq́; refertas, nullis adiacentibus bulbis. Hemerocallis uerò, Dioſcoride teſte, folia, & caulem profert lilio ſimilia, flores colore admodum pallido: radicem magnam, bulboſamq́;. Quæ ſanè notæ, ſi diligenter conferantur, manifeſtiſſimè indicabunt, eos hallucinari, qui Lilium conuallium Hemerocallim eſſe contendunt.

Lilij conuallij mentio, & uires.

LILII conuallij magnus apud Germanos in medicamentis eſt uſus (abundat enim eo maximè Germania) ad uarios corporis morbos. Aiunt eo roborari cor, cerebrum, & omnes principes facultates. Idcirco reſolutis, comitialibus, conuulſis, uertiginoſis, animi deliquio correptis, & cordis pulſatione concuſſis, ipſum exhibent. Quin & ictis, ſeu commorſis à uenenoſis animalibus præbent. Item ægrè parturientibus, oculorumq́; inflammationibus maximo eſſe auxilio prædicant. Conficiunt autem ex floribus per æſtatem ſiccatis uinum uindemiarum tempore, ipſos calcatis uuis admiſcentes, quo poſtea utuntur ad prædicta. Sunt & qui recentes flores uetere uino macerent, & in uitreo uaſe diu inſolent, admiſtis lauendulæ uocatæ, & roris marini floribus, additisq́; odoramentis nonnullis: deinde ex ijs ſtillatitiam aquam in calentis aquæ balneo uitreis organis eliciunt, eamq́; aureis, argenteisq́; uaſculis reponunt. Hanc aquam auream appellant: qua utũtur ad omnes prædictos corporis affectus. Quinimò eam iamiam animam expirantis ori inſerunt, rati ex eius aſſumptione homines morientes in uita retineri poſſe per pluſculum temporis ſpatium. Sed quàm uana iſti ferantur opinione, mihi quidem ſæpenumero experimento deprehenſum eſt. Quod etſi ijs quoq; irritum comperiatur; ea tamen eſt huiuſce aquæ apud omnes auctoritas, ut plerique ab eius exhibitione abſtinere nequeant, etiam in morbis calidiſſimis. Cæterùm non ſine errore Fuchſius, uir alioqui doctiſſimus, putat Lilium conuallium eſſe Ephemerum, de quo Dioſcorides agit libro ſequenti. Sed quàm is apertè decipiatur, nos ſuo loco dicemus.

Hemerocallis uires ex Galeno.

Hemerocallis meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Hemerocalles radicem habet lilij radici ſimilem, non figura tantùm, ſed & uiribus, Prodeſt non ſecus atq; illa, igni ambuſtis: quippe quæ leuiter digerentem facultatem habeat, & cùm hoc repulſoriũ quiddam.

Nomina.

Quæ Græcis ἡμεροκαλλὶς, Latinis quoq; Hemerocallis, & Lilium ſylueſtre uocatur: Italis, Hemerocalle, & Giglio ſaluatico: Germanis, Heydniſch lilien: Hiſpanis, Lirio amarilho: Gallis, Lis gaulne.

Leucoium, ſiue alba uiola.
Cap. CXXI.

LEVCOION uulgaris eſt notitiæ. ſed in floribus differentia quædam: nanque aut cœrulei, aut albi, aut purpurei, aut lutei inueniuntur. Luteum uerò præcipui in medicina uſus. Huius aridi flores feruefacti in deſeſſionibus, ualent contra uuluæ inflammationes, & menſtrua expellunt: ſanant oris ulcera, cum melle: cum cerato, rimas ſedis. Semen duum drachmarum pondere ex uino potum, aut cum melle inditum, menſes, ſecundas, & partus extrahit. Radices cum aceto illitæ, lienem reprimunt, & podagricos iuuant.

Leucoii conſideretio.

Dioſcoridis locus ſuſpectus.

Leucoii uires ex Gal.

Nomina.

L E V C O I O N *etſi Latinis albam tantùm uiolam ipſo nomine ſignificat; tamen à rei herbariæ auctoribus & pro cæteris uiolarum generibus, luteo ſcilicet, purpureo, cæruleoq́; colore diſtinctis, ſæpe uſurpari ſolet. Id hodie officinis, atq; etiam medicis ijs, qui Arabum factionem ſequuntur, horum uoce Cheiri nuncupatur. Leucoium omne ferè genus in Italia in hortis, ac uiridarijs, in ædium feneſtris, parietibusq́; frequentiſsimum uiſitur, ubi illud in figulinis, ac ligneis uaſis mulieres ſtudioſè colunt, ac fouent. Nanq; eius flores cùm coloris uarietate, tum odoris ſuauitate tantam cum oculis, & naribus ineunt gratiam, ut in coronamenta frequentiſsimè addantur. Porrò non temerè omne ferè genus Leucoij in Italia naſci modò diximus. quandoquidem cæruleũ inibi, quod ſciam, non prouenit. Quãobrem Marcello Dioſcoridis interpreti ſubſcribendum puto, qui Leucoion cæruleum hoc loco accreuiſſe ſuſpicatur, uetuſtiſsimi Latini Dioſcoridis Longobardis literis ſcipti teſtimonio nixus, in quo nullum planè de cæruleo Leucoij colore uerbum legebatur. Suſpicionem hanc augent, itaq; eſſe comprobant Oribaſius, & Serapio, quos item id uerbum hoc loco non habere comperio in ſimplicium cenſu, cùm alioquin reliqua Dioſcoridis referant. Cæterùm ex Leucoion, ſiue ex albis uiolæ floribus, utpote qui cæteros odore præcellant, Perſæ odoratum illud unguentum parãt, quod Iaſminum appellant, ut primo libro in ipſius Iaſmini unguenti mentione oſtendimus, ubi eorum ſententiam refutauimus, qui è floribus Gelſimini uulgò uocati id fieri contendunt. Leucoij uires tradidit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Leucoij frutex uniuerſus extergentem facultatem poſsidet, ac tenuium partium eſt: plus tamen flores, & inter hos qui ſunt ſicciores, magis etiam quàm uirides, adeò ut & oculorum cicatrices craſſas extenuent. Tum menſes quoq; decoctum eorum mouet, & ſecundas, fœtumq́; emortuum elicit: & ſi bibatur, fœtum uiuum perimens, & abigens eſt medicamentum: eſt enim id, ut ſi quod aliud, amarum. Quòd ſi quis uirium eius uehementiam multa aqua admiſta retundat, ac mitiget, aut certè id genus aliquo, habebit & ad phlegmonẽ bonum medicamentum. Sic decoctum eius ſi non merum fuerit, uteri phlegmonas identidem perfuſum ſanat, potiſsimùm quæ diutino tempore ad ſcirrhi modum induruere. Sic cum cerato ulcera ægrè ad cicatricem peruenientia curat. Sunt uerò etiam, qui cum melle ad oris ulcera adhibeant. Semen cùm eiuſdem ſit facultatis, aptiſsimum eſt duarum drachmarum menſura potum: tum menſibus ciendis appoſitum cum melle, conuenire creditur, fœtumq́; uiuentem interficere, ac mortuum eijcere. Radices ſimilis quoque facultatis, niſi quatenus craſsioris ſunt eſſentiæ, & magis terrenæ, cum aceto lienes induratos ſanant. Nonnulli uerò & phlegmonas in articulis induratas ijs curant. Id λευκόιον Græcis dicitur, quod Latinis Viola alba, (quanquam eo nomine Græci & luteam, & purpuream uiolam comprehendunt:) Mauritanis, Keiri, Cheiri, ſiue Alcheiri: Italis Viola bianca: Germanis, Gelb uiolen, & Vuyß ueil, Hiſpanis, Violetas amarilhas, & Violetas blanquas: Gallis, Violettes, & Giroflees.*

Cratæogonum. Cap. CXXII.

C R A T A E G O N V M, ſiue, ut aliis placet, cratæonon, foliis melampyro ſimile eſt, multis calamis ex una radice emicantibus, multorumq́ue geniculorum: ſemine milii. Naſcitur in opacis, & frutetoſis parte plurima: ſummopere acre. Traditum eſt à quibuſdam, hoc ſi bibat ieiuno ore, ter die poſt menſes purgatos, tribus obolis, in cyathis aquæ duobus mulier, ante conceptũ quadraginta diebus; & uir modo conſimili, totidem diebus ante coitum hauriat, uirilis ſexus partum futurum.

Cratæogoni conſid.

Nomina.

Q V A N V I S *putent nonnulli Cratæogonum eſſe quandam Perſicariæ uocatæ ſpeciem; ego tamen eorum ſententiæ non auſim ſubſcribere, quòd Perſicaria nullis ferè notis Cratæogonum æmulari mihi uideatur. Neq; uerò aliam herbam, quæ Cratæogoni effigiem repræſentaret, hactenus reperi, aut repertam uidi in Italia; ubi tamen ipſum naſci non negauerim. Sed certè id inuentu difficile ſuſpicor, quoniàm eius deſcriptio, quemadmodum & ſequentis, ab omnibus, qui extant, rei herbariæ auctoribus obſcura ſatis, & confuſa traditur. Κραταιόγονον ſic Græcè, ut Cratæogonum item Latinè uocatur: Crateogono, Italicè.*

Phyllon. Cap. CXXIII.

P H Y L L V M, quod elæophyllon uocatur, in ſaxoſis naſcitur. duum generum eſt. Quod autem thelygonum appellant, prouenit muſci modo, folio oleæ, ſed colore magis herbaceo: caule tenui, breui: radice exili. florem album profert: ſed papaueris, maiuſculum. Sed arrhenogonum cætera huic ſimile, ſolo fructu diſtat: habet enim racemoſum quiddam deflorentibus oleis non diſsimile. Arrhenogonon potu, maſculi ſexus facere partus, ut thelygonon fœminei, proditur. Horum Crateuas auctor eſt. Sed huiuſmodi hiſtoriátenus mihi produxiſſe uiſum eſt.

Phylli conſideratio.

Opinio quorundam.

L E G I T I M V M *Phyllum nondum hac ætate, quod ſciam, in Italia compertum eſt: quanquam uidetur Ruellius exiſtimaſſe, Perſicariam, quam maiorem cognominant, eſſe Phyllon. Qua in re is, meo quidem iudicio, apertè fallitur: ſiquidem Perſicaria illa humentibus, ac uliginoſis locis prouenit; Phyllum uerò in ſaxoſis naſcitur, ut Dioſcorides teſtatur. Qui tamen, ſi eius uerba accurratè expenduntur, nullam huius herbæ cognitionem habuiſſe deprehenditur, niſi eam, quam ex Crateuæ herbarij hiſtoria habere potuit, unde fortè ea omnia ſumpſit. Quo fit, ut mirari nõ liceat, ſi nobis quoq; Phyllum cognitu ſit difficile. De quo nihil à Galeno, & Paulo proditum inuenio: id quod haud dubiam fidẽ facere poteſt, non ſecus illis, ac nobis Phyllum fuiſſe incognitum. Cæterùm non deſunt qui uelint Phyllum à Lizonoſti, hoc eſt, Mercuriali non differre, quòd pluribus tum notis, tum facultatibus ſibi inuicem reſpondeant.*

deant. Verùm quòd cum ijs non poßim liberè conſentire, hæc me maximè animo ſuſpenſum detinent, quoniam Mercurialis folia habet ocimi, helxinæ cognata, non autem oliuæ: florem herbaceum, non album. quòd præterea Mercurialis naſcatur paßim in hortis, & uineis, non in ſaxoſis tantùm. quòd de his deniq; ſeorſum diuerſisq; capitibus ſcripſerint Dioſcorides, & Plinius, utpote de rebus inter ſe differentibus. Equidem hoc anno plantam inueni inter ſaxa in Saluatino monte non longè à Goritia, folio mercuriali craßiore, breuiore, aliquantum in ambitu ſerrato: ſemine iam deflorentis oliuæ ſimili. Quibus utique notis ea mihi uiſa eſt ſatis Arrhenogono ſuffragari. Sed an uerum fuerit Arrhænogonum pro certo affirmarè non auſim. Phylli meminit Theophraſtus lib. IX. cap. XIX. de plantarum hiſtoria, ubi ita ſcriptum reliquit. Quædam ad procreandum marem, aut fœminam ualere traduntur. Quamobrem Phyllon tum arrhenogonon, hoc eſt, marificum, tum thelygonon, id eſt, fœminificum uocant. Ambo inter ſe ſimilia ſunt, & ocimi ſpeciem referunt. Fructus thelygoni modo muſci oleaginei, uerùm pallidior: arrhenogoni uerò ſicut oliua, cùm primùm ex muſcoſo flore emergit: geminus modo teſticuli hominis. hæc Theophraſtus. Ex cuius nimirum uerbis colligi poteſt, Dioſcoridis codicem hoc in loco deprauatum eſſe. quandoquidem Theophraſto theligonum non naſcitur muſci modo, neq; folium habet oleæ uiridius, ut in Dioſcoride ſcriptum legitur: ſed fructum quidem fert in modum muſci oleæ, pallidiorem tamen. Quæ certè theligoni notarum diuerſitas facit, ut planè ſuſpicer in Dioſcoridis potius, quàm in Theophraſti uerbis mendum aliquod ſubeſſe. Atque adeò fit, ut quaſi iam non dubitem aſſerere eam plantam, quam ego reperi (ut antè dixi) in Saluatino monte, uerum Arrhenogonum eſſe: non ſolùm quòd deſcriptioni pulchrè reſpondeat; ſed etiam quòd in notis ferè non diſſentiant auctores illi grauißimi. Herba, quæ Græcis φύλλον, Latinis & Phyllum, & Folium appellatur: Italis, Phillo, & Folio.

Phylli mẽtio ex Theophr.

Nomina.

Teſticulus. Cap. CXXIIII.

TESTICVLVS, quem Græci cynoſorchin uocant, foliis circa caulem, & ima eius parte in terra ſtratis, oleæ molli ſimilibus, longioribus, anguſtioribus, læuibus: caule dodrantali: floribus purpureis: radice bulboſa, oblonga, oliuæ modo anguſta, duplici ordine: ſuperiore, quæ plenior eſt: inferiore, quæ mollior, ac rugoſior. Eduntur radices coctæ, ut bulbi. Ex quibus ſi maiorem edant uiri, mares generari dicuntur: ſi minorem fœminæ, alterum ſexum. Addunt, in Theſſalia mollem mulieres in lacte caprino bibere, ad ſtimulandos coitus: aridam uerò ad inhibendos. & alterum alterius potu reſolui. Naſcitur in petroſis, & ſabuletis.

TESTICVLI SPECIES.

TESTICVLI SPECIES.

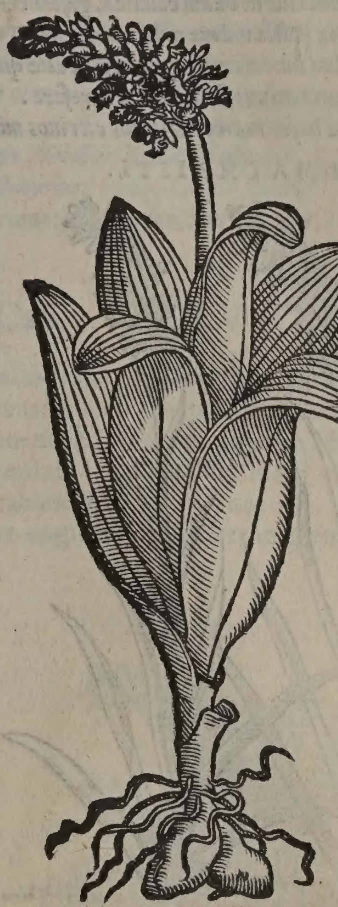

il s'est trouvé au pré de Jantili de ... semblable sinon qu'il a les feuilles plus vert plus longues et plus estroites ayant ung testicule plein et dur et l'aultre flestri et vide on l'appelle petit satyrion

TESTICVLVS.

TESTICVLVS.

Teſticulus alter. Cap. CXXV.

TESTICVLVS alter alio nomine ſerapias, Andrea auctore uocatur: quoniam radix ad multa utilis ſit. Folijs eſt porri, latioribus, oblongis, pinguibus, ex alarum ſinu inflexis: caule palmeo: floribus penè purpureis: radice teſticulis ſimili. Quæ illita tumores diſcutit, ulcera purgat, & ſerpere eadem non patitur: abolet fiſtulas, & illitu inflammationes lenit. Aridæ radices nomas inhibent: ſanantque putredines, & oris ulcera cacoethe: aluum ſiſtunt è uino potæ. De hac, eadem quæ de teſticulo canis, produntur.

Satyrium. Cap. CXXVI.

SATYRIVM aliqui trifolium uocant, quoniam tria fert folia, ad terram infracta, rumici, aut lilio ſimilia, minora tamen, ac rubra: caulem cubitalem, nudum: florem lilij effigiem, candidum: radicem bulboſam, mâli magnitudine, fuluam, intus ut ouum candidam, guſtanti dulcem, & ori non ingratam. Quam in uino nigro auſtero bibere conuenit, contra opiſthotonum. Vtendum ea dum concumbendi inceſsit cupiditas: ſiquidem ea proniores ad uenerem fieri affirmant.

Satyrium erythronium. Cap. CXXVII.

EST ET alterum Satyrium erythronium, ſiue erythraicon, id eſt rubrum, ſemine lini, maiore, duro, leui, ſplendente. quod fertur non ſecus atque ſcincus, libidinem excitare. Cortice radicis gracili, rufo. intus autem album includitur, ſapore dulci, non ingrato ori. In montoſis, & apricis enaſcitur. Venerem, ut produnt, ſi omnino manu teneatur radix ſtimulat: eoque magis, ſi bibatur in uino.

ERRANT, *mea quidē ſententia, omnes ferè huius ætatis medici, ac ſeplaſiarij: quippe quòd Canis teſticulis legitimi Satyrij uice paßim in medicamentis utantur. Nam hæ plantæ (ſi Dioſcoridi credimus) notis, ac facie maximè inter ſe diſtant, quanuis uiribus, & facultate non longè ſint dißimiles. Teſticulorum enim radices, præter id quòd animalium teſtes repræſentant, oblongæ ſunt, binæ, utrinq; pendentes: ſuperior tamen altera, quæ plenior eſt: infe-* — Satyrij, & Teſticuli conſideratio. Multorum error.

rior altera, quæ mollior, & rugoſior. Satyrij uerò radix bulboſa, maliq́ modo extuberans deſcribitur, colore exterius fulua, interius ut ouum candida, guſtanti dulcis, & ori non ingrata. Cæterùm uerum Satyrium, ut ingenuè fatear, hactenus in Italia uidere mihi non licuit. Teſticulorum porrò in Ananienſibus montibus, alijsq́ compluribus locis non modò duo inueniuntur genera; ſed alia quoq; longè plura. quibus & illud addendum eſſe exiſtimauerim, cuius radix humanæ manus ſimilitudinem refert. Vulgus à prædicta radicis figura id Palmam CHRISTI appellat. Auicenna haſce radices Digitos citrinos nuncupat. etſi eas Digitos citrinos eſſe perperàm, nullaq́, quod in libro ſuo legerim, ratione ducti negent Monachi illi, qui in Meſuem commentarios ediderunt.

Palmæ Chriſti genera.

PALMA CHRISTI.

Huius duo in Ananiæ uallis montibus habentur genera. Vnum maius, quod folia ferè lilij habet, læuia, patula, maculis quibuſdam nigris reſperſa: caulem rotundum, læuem: florem ſpicatum, uarium, in purpura albicantem, odore non ingrato: radices duas, quæ ſanè teſticulos caninos referrent, niſi ramis quibuſdam quaſi digitis, humanam manum exprimere uiderentur. Alterum minus, quod folijs conſtat croci: caule dodrantali, iunceo, læuiq́: in cuius cacumine flos emicat purpureus, amaranti æmulus, qui recens odorem quàm ſuauiſsimum reddit. Huius exiccati puluis ex aqua ignitũ chalybem experta, epotus (ut perhibent ij, qui ita eſſe experimento comprobarunt) dyſentericis maximè prodeſt. Idem aquam præſtare aiunt, quæ per uitrea organa ex ijs elicitur. Radices huic ſimiles, ſed quæ alteri magnitudine cedunt. Excalfaciunt utræq; (ut auctor eſt Auicenna) ſiccantq́ ſecundo receſſu. Craſſa corporis excrementa pellunt, faciemq́ detergunt. Dantur maniacis magno iuuamento: quin & in neruorum affectibus. Seminis puluis drachmæ pondere ex uino potus, comitialibus ſubuenit. Item radicis decoctum uino diutius commiſtum, quod bibendum paratur tam in prandio, quàm in cœna. Radices, Nicoli Florentini teſtimonio, febrem quartanam fugant: is nanque earum tantum uſu Biliotum quendam curatum retulit.

Fuch. errata.

Fuchſius Palmam Chriſti non rectè, pace eius dixerim, inter Satyrij genera depinxit: ſiquidem ea potius, meo iudicio, inter Canis teſticulos erat repræſentanda. Quinetiam in eo mihi planè erraſſe uidetur, quòd Satyrium triphyllon, perinde atq; canis teſticulos, cum duabus radicibus pictura expreſſerit contra Dioſcoridis delineationem: qui unam tantùm radicem Satyrio màli magnitudine reddidit. Niſi fortaſſe is potius fuerit pictoris lapſus.

Monachorũ lapſus.

Hallucinantur præterea unà cum Meſue Patres illi reuerendi, qui eius antidotarium commentati ſunt. quippe qui malè ſibi perſuaſerint, tot eſſe Satyrio radices, quot Canis teſticulis. Verùm ij Dioſcoridem conſulant, & hinc quàm apertè decipiantur, intelligent. Sed his facilè errandi occaſionem potuit dediſſe Plinius, quem lib. XXVI. cap. X. Orchin, id eſt, teſticulum, cum ſatyrio turpiter confudiſſe conſtat. Cæterùm quoniam legitimo Satyrio deficimus, officinæ, ac medici eius uice Teſticuli radices ſuppeditant, infelici tamen, nec pari ſucceſſu. Nam etſi ad prolem gignendam teſticuli radices prætulerit Dioſcorides, quòd maior à uiro deuorata maſculum gignat, minor uerò à fœmina fœminam: deturq́ mollis fœminis bibenda in lacte caprino ad ſtimulandam uenerem, arida uerò ad inhibendam; non tamen ob id unquam comperi quenquam, qui ex earum largiore eſu referret, ſe magis ad uenerem fuiſſe excitatum quàm eſſet, priuſquàm eas comediſſet. Sed id fortè fortuna illis accidit, quòd utraſque ſimul radices ederint medicorum imperitia: quo factum ſit, ut altera alterius uim deſtruxerit, cùm alteri uis inſit, ut uenerem ſtimulet, alteri uerò ut eandem inhibeat. Id quod fortaſſe ijs non eueniret, ſi legitimum haberemus Satyrium: uel ſi herba illa inueniri poſſet, quæ homines ſalaciſsimos reddit. Cuius Theophraſtus meminit lib. IX. cap. XX. de plantarum hiſtoria; ubi ita ſcribit. Ad rem autem ueneream mirum in modũ herba pollebat, quam Indus attulerat. Non enim ſolùm edentibus, ſed etiam tangentibus tantùm genitalibus uim dixere uehementem adeò fieri, ut quoties uellent, coire ualerent. Et quidem qui uſi fuerunt, duodecies egiſſe dixerunt. Indum autem ipſum, qui uel magno, atque robuſto corpore erat, ſeptuageſies aliquando coiuiſſe fatentem licuit audire. uerùm emiſsionem ſeminis guttatim fuiſſe, demumq́ in ſanguinem deueniſſe. Mulieribus uerò uehementius etiam citari libidinem, cùm eo medicamine uſæ fuerint, dicebatur. hactenus Theophraſtus.

Canis teſticuli uires ex Galeno.

Canini teſticuli uires poſteritatis memoriæ mandàuit Galenus lib. VIII. ſimplcium medicamentorum, ſic inquiens. Orchis, nuncupatur & Cynos orchis eadem herba. Radici eius bulboſæ, ac geminæ uis ineſt humida, & calida, ac guſtantibus dulcior apparet. Cæterùm maior radix multam uidetur habere humiditatem excrementitiam, & flatuoſam: quapropter epota uenerem excitat. Altera uerò, minor uidelicet, contrà admodum elaborata eſt, ita ut eius temperamentum ad calidius, & ſiccius uergat. Vnde hæc radix non modò non ſtimulat ad coitum; ſed etiam planè contrà cohibet, ac reprimit. Eduntur toſtæ bulborum more. Orchis uerò, quem & Serapiada, nuncupant, ſicciorem facultatem obtinet, quàm ut primi ordinis haberi mereatur: quocirca ad ucnerē non ſimiliter accommodus eſt. Oedemata illitus diſcutit, & ulcera ſordida purgat.

gát, & herpetes ſanat. Siccatus multò etiam magis deſiccat, adeò ut & putreſcentia, contumaciaq; ulcera ſanet. Habet etiam quidpiam ſubadſtringens, ac proinde uentrem ex uino potus ſiſtit. Meminit item Satyrij Galenus eodem libro. Satyrium, inquit, aut Triphyllum humidum, & calidum temperatura eſt: quamobrem guſtu quoq; apparet dulce. Attamen recrementitiam, & flatuoſam humiditatem poßidet: quocirca ad uenerem incitat. Hæc uerò & herbæ ipſius radix præſtare poteſt. Porrò, ut quidam ſcribunt, ex uino nigro auſtero potum ſanat opiſthotonon.

Satyrij uires ex Galeno.

Planta, quæ Græcis ὄρχις, & κυνὸς ὄρχις, Latinis Teſticulus, & Teſticulus canis nominatur: Arabibus, Chaſi alkeb, ſeu Chaſi alchela: Italis, Teſticulo di cane: Germanis, Kuaben kraut: Hiſpanis, Coyon de perro: Gallis, Coullon de chien. Quæ uerò planta σατύριον Græcè, Satyrium quoq; Latinè dicitur: Arabicè, Gaſi alchaleb, Chaſi altraleb, ſiue Tatarich: Italicè, Satirio, & Satirione: Germanicè, Stendeluurtz: Hiſpanicè, Satyrion, & Supinos de Rapoſa: Gallicè, Satirion.

Nomina.

Horminum. Cap. CXXVIII.

Hormivvm ſatiuum herba eſt folijs marrubbio ſimilis: caule ſemicubitali, quadrangulo, circa quem eminentiæ ſiliquis ſimiles prodeunt, quæ ad radicem ſpectant, in quibus diuerſum ſemen recluditur. Siquidem in ſylueſtri rotundum, fuſcumque inuenitur: in altero nigrum, & oblongum, cuius eſt uſus. Ad uenerem ſtimulandam, cum uino bibi uolunt. Purgat cum melle argemas, albuginesque: illitum ex aqua tumores diſcutit: eo etiam extrahuntur aculei ex corpore. Idem effectus eſt illitæ herbæ. Sylueſtre magis uiribus pollet: quare unguentis, præſertim gleucino, permiſcetur.

HORMINVM.

SCLAREA.

Rvellivs, *& hunc, ut arbitror, ſecutus Fuchſius in ſuis quisq; de ſtirpium hiſtoria clarißimis commentarijs, certò credunt Horminum ſatiuum eam perquàm odoratam herbam eße, quæ uulgò aliquibus Sclarea, quibuſdam Matriſaluia, & nonnullis Herba ſancti Ioannis appellatur. Sylueſtre uerò horminum illam eſſe cenſent, quæ paßim in pratis naſcitur, quam officinæ Gallitricum, & Centrum galli nominant. Sed certè horum, licet doctißimorum uirorum, ſententiam ut minus probem, multa mihi occurrunt. Primùm quòd contrà Hormini utriusq; deſcriptionem illæ plantæ cōſtent caule plerunq; bicubitali, folijs marrubio quàm longè maioribus, & calyculis, in quibus ſemen recluditur, ſurſum ſpectantibus. Deinde quòd in utriſq; illis plantis rotundum ſemen inueniatur, non autem in uno oblongum, in altero rotundum. Illud præterea addiderim, quòd Dioſcorides nunquam, meo iudicio, Hormini odorem prætermiſiſſet, ſi ei Sclarea dicta Horminum ſatiuum fuiſſet, ut illi exiſtimant: ea enim adeò odorata*

Hormini cōſideratio.

Ruellij, & Fuchsij opin. reprobata.

eſt,ut eius odor inſignis ſine uitio præteriri nõ poßit. Huc deniq; illud accedat, & eos planè,ut puto,refellet,qui ſecus opinantur,quòd nuper plantã,cuius hic effigiẽ damus,Piſis ad me miſit Lucas Ghinus medicus clariſsimus, & rei herbariæ peritiſsimus, quæ adamußim Horminum ſatiuum repræſentat, ut pictura affabrè demonſtrat. Plinij lapſus. *Hormini utriuſque meminit Plinius libro* XXII. *cap. ultimo. ubi in eum errorem lapſus deprehenditur, in quem & in ſtachye eundem incidiſſe ſuperius oſtendimus. Nam ubi Horminum folijs marrubio ſimilibus depinxiſſe opus erat, ei folia porri tradidit, nimirum Græcorum nominum uicinitate deceptus: πράσιον enim marrubium ſignificat, πράσον uerò porrum, quod Plinius legiſſe uidetur.* Horminũ frugis genus. *Eſt & Hormini genus à Theophraſto, Galeno, & Plinio inter fruges annumeratum: quod (ut Galenus auctor eſt libro* I. *de alimentorum facultatibus) inter eryſimũ, & cuminum mediam naturam obtinet. Cæterùm Hormini, de quo hic nobis eſt ſermo, meminiſſe Galenum in libris ſimplicium medicamentorum, non reperio. quanuis eius mentionem fecerit Paulus, qui tamen illa tantum refert, quæ à Dioſcoride mutuatus eſt.*

Nomina. *Græci eam plantam ὅρμινον uocant, ut etiam Horminum Latini: Itali, Hormino.*

HEDYSARVM. 509. 524

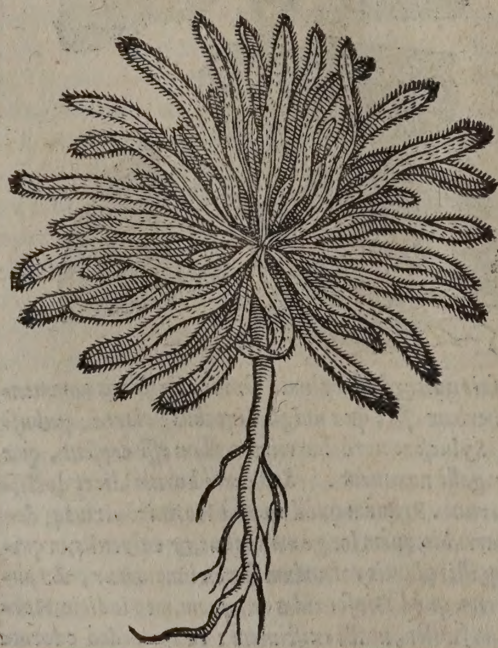

Hedyſarum. Cap. CXXIX.

HEDYSARON, quod unguentarij pelecinum, id eſt, ſecuridacam uocant, frutex eſt, folijs ciceris: ſemen rufum in ſiliquis fert, corniculorum modo aduncis, quod ancipitem ſecurim æmulatur, unde nomen accepit: amarum guſtu. Stomacho utile in potu. Additur in antidota. Cum melle ante coitum ſubditum, concipiendi ſpem adimit. Naſcitur in ſegetibus, & hordeis.

Hedyſari cõſideratio. QVANQVAM *Securidaca inter triticum, & hordeum quandoq; proueniat; frequentior tamen inter aphacam naſci cernitur. Id quod etiam teſtatur Theophraſtus lib. & cap.* VIII. *de plantarum hiſtoria, ubi Securidacam in aphacis gigni, eaq; aphacen necari prodidit.* Plinij lapſus. *Plinius ſimilitudine uocabulorũ deceptus lib.* XVIII. *cap.* XVII. *Securidaca lentem complexu ſtrangulari ſcirbit. in eo autẽ error deprehenditur, quòd phacon pro aphace legeretur, & uerterit: nam Græcis lens φακὸς, uocatur, non ἀφάκη, quæ uiciæ genus eſt. Sed re quoq; Plinio refragatur Theophraſtus, qui loco citato aracum, non autem ſecuridacã lenti innaſci, & inimicari tradidit.* Hedyſari uires ex Gal. *Hedyſari meminit Galenus lib.* VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Hedyſarum, aut pelecinus. Huius frutici ſemen colore rufum eſt, utrinq; anceps, uti ſecures. Amarum, & ſubacerbum apparet. quamobrem potum gratum eſt ſtomacho, & uiſcerum obſtructiones expurgat. Idem præſtant totius fruticis ramuli.* Nomina. *Plãta, quæ Græcis ἡδύσαρον, Latinis Hedyſarum, & Securidaca nominatur: Italis ſimiliter Hediſaro, & Securidaca.*

ONOSMA.

Onoſma. Cap. CXXX.

ONOSMA oblonga folia habet, ad ſimilitudinem anchuſæ, longitudine quatuor digitorum, & unius latitudine, mollia, in terra iacentia, ſine caule, ſine ſemine, ſine flore: radice nititur oblonga, tenui, infirma, rubeſcente. gignitur in aſperis. Folia in uino pota, partus extrahunt. Prægnans, ſi eam ſupergrediatur, abortum facere dicitur.

Onoſmatis conſid. PLANTA *quædam ex collibus, quos uarijs herbis refertos circa Goritiam natura collocauit, in aſperis nata iampridem ad me allata eſt, quæ folia habet minoris anchuſæ: radices uerò eius ita rubeſcunt, aut quaſi rubiæ uideantur. Ex ijs notis, quæ quidem pulchrè Onoſmati reſpondent, non potui non adduci, ut eam uerum Onoſma putarem. Vnde etiam eius picturam addendam*

dam diligenter curaui, ut de ea aliorum quoque ſit iudicium. Sed certè, ut uerum fatear, mihi adhuc incompertum eſt, an hæc caulem, flores, & ſemen proferat: ſiquidem eam hactenus non niſi caule, & reliquis uiduam uidere mihi licuit. Onoſmatis uires tradidit Galenus libro VIII, *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens.* Onoſmatis uires ex Gal.

Onoſma, uel onoſmas, uel phlonitis, uel ononis, ex acri, & amara conſtat ſubſtantia: proinde quoque creditur fœtus necare, & eijcere, folijs eius in uino potis. Vt Græcè ὄνοσμα, *ita etiam Latinè, pariter & Italicè, Onoſina uocatur.* Nomina.

Nymphæa. Cap. CXXXI.

NYMPHAEA naſcitur in paludibus, & ſtagnantibus aquis, folijs fabæ Aegyptiæ, minoribus, & longioribus, alijs in ſumma aqua, alijs demerſis, pluribus ex radice eadem prodeuntibus: flore lilio ſimili, albo, & in medio crocos habente. cùm defloruerit, ut rotundum malum, aut papaueris caput, extuberat: nigro ſemine, denſo, & lato, lenti guſtus. Caulis eſt læuis, niger, minimè craſſus, Aegyptiæ fabæ cognatus: radix nigra, ſcabra, clauæ ſimilis, quæ autumno ſecatur. Sicca cum uino pota cœliacis, dyſentericisque auxiliatur, & lienem abſumit. Radix ſtomachi, ac ueſicæ doloribus illinitur: uitiligines ex aqua emendat: impoſita cum pice, alopecijs medetur. eadem contra ueneris inſomnia bibitur: ſiquidem ea prorſus adimit. pota aſsiduè aliquot diebus, genitale infirmat. Idem ſemen potum efficit. Nymphææ nomen ſibi uendicaſſe uidetur, quoniam aquoſa amet. Plurima inuenitur in Elide, in Anigro amne, & in Bœotiæ Aliarto.

Nymphæa altera. Cap. CXXXII.

EST ET altera nymphæa, cuius flos blephara dicitur, folijs antedictæ: radice alba, ſcabra: flore luteo, nitente, roſæ ſimili. Huius ſemen, & radix contra fœminarum profluuia efficaciter ex uino nigro bibuntur. Naſcitur in Theſſalia, amne Peneo.

NYMPHAEA *utraq; ſeplaſiarijs Mauritano nomine Nenuphar appellatur. Naſcitur ubiq; frequentiſsima in paludibus, lacubus, & aquis ſtagnantibus. Vnde non mirum, ſi ea ſit uulgaris admodum planta, & omnibus notior, quàm ut indicari deceat. Veruntamen Fuchſius medicus ætatis noſtræ clariſsimus in libro illo de compoſitione medicamentorum, quem nuper auctum edidit, putat alias eſſe Græcorum Nymphæas, alias Arabum, ut eius uerba, quæ hic ſubijciam, apertè ſatis declarant. Nymphææ, inquit, ſeplaſijs Nenupharis. Facultatis tamen florum eius Dioſcorides & Galenus non meminerunt. De illorum itaq; ſententia ſemine potius & radice medicis utendum erit, quæ, ut ijdem teſtantur, refrigerandi & exiccandi poteſtatem obtinēt. Arabes contrà floribus eſſe utendum præcipiunt, illisq; refrigerandi in tertio, in ſecundo autem humectandi uim tribuunt. Atq; hos quidem flores quarta ſpecies Nenupharis producit. quandoquidem illi præter binas, quas Græci commemorant, duas alias recenſent. Vt hinc conſtet, eam Nymphæam, cuius flores humectare Arabes memoriæ prodiderunt, hodie eſſe omnibus incognitam. Quapropter toto cœlo errant noſtri temporis medici, quòd ſuis Nymphæis, quæ ſunt Græcorum, humectandi etiam facultatem aſsignant. Ita Arabum ſcripta ſæpenumero errandi occaſionem medicis præbent. Et mirum planè eſt, Serapionem etiam inter Nymphæas numerare, quam calidam eſſe & tenuium partium ſcribit. Adeo nihil eſt in uniuerſa Arabum doctrina certū ac ſolidum. hactenus Fuchſius. Huius equidem uiri alioqui eruditi iudicio tantum abeſt ut hac in re ſubſcribere uelim, ut potius cogar ipſum refellere, atq; Arabum doctrinam tueri: utpote qui Græcorū ſcripta bona fide referant, atq; ijs etiam addant ſi quid boni habent ſua induſtria & experientia compertum. Id quod uel hic fiet perſpicuum omnibus, qui æquo animo rem iudicabunt, Quòd igitur Arabum nymphææ, etſi eas humectare tradant, ubi de earum floribus mentionem faciunt, eædem ſint cum nymphæis Græcorum, qui uim illam intactam*

Nymphææ conſid.

Fuch. opinio reprobata.

reliquerunt, facilè probari poteſt Serapionis, ac Auicennæ teſtimonio. Hi nanque, ut omittam quòd omnia ferè ex Dioſcoride tranſcribunt, non ſolùm utuntur floribus, ubi humectandum ſit, ſed etiam ſemine & radice, ubi adſtringere & refrigerare ſit opus. Neque mirum certè, quòd Arabes ſuis nymphæis frigidum & humidum temperamentum adſcribant, quando ſic illis, ut etiam nobis, experimento compertum eſt, illarum flores humectare & refrigerare. Atque adeò hoc mihi non uidetur Græcorum ſententiæ aduerſari. quippe Græci ſcribunt nymphæas exiccandi quidem & refrigerandi uim habere, ſed de ſemine & radice intelligunt. Arabes uerò nymphæis humectandi & refrigerandi facultatem tribuunt, quam tamen flores ſortitos eſſe uolunt, ut clariſsimè ſcribit Auicenna. Illud addam, quòd nihil prorſus ſit alienum à ratione, ut una eademq; planta ſuum uariet temperamentum pro diuerſa uniuſcuiuſque partis natura. Huius rei Galenus teſtis eſſe poteſt in mandragoræ mentione, ubi ſcriptum reliquit eam radicem refrigerare & exiccare, fructu uerò refrigerare & humectare. Quare, meo quidem iudicio, Arabes erunt in hoc laudandi potius, quàm odioſè (quod uidetur facere Fuchſius) exprobrandi: ut qui non ſine magna mortalium utilitate Nymphææ flores in uſum medicum aſſeruerint. quòd à ueteribus Græcis, quantum nobis conſtat, prætermiſſum eſt. Porrò ueriſimile non eſt, quòd Arabes ignorauerint, quæ in nymphæis fuerint ſeminis & radicis facultates. Nam ſi Auicenna exiſtimaſſet earum ſemen & radicem eiuſdem eſſe cum floribus temperamenti, illis utique non fuiſſet uſus ad dyſentericos, ad ueneris inſomnia, ad muliebre profluuium, & ad alios morbos, qui frigida ſiccaq; requirunt medicamenta. Sed illud nobis obijcietur, ut contendant non eas eſſe Arabum, quæ Græcorum nymphæas, quòd Serapio ex auctoritate Albaſaris inter nymphæas recenſeat plantam, quæ tenuium partium eſt, & calidam naturam habet. Nos id nihil eſſe dicimus, neque hoc nobis ita ut Fuchſio mirum uidetur. Vt autem non miremur Arabibus traditam eſſe nymphæam, cui uis inſit calida, facit tertij ſemperuiui exemplum in Dioſcoride. etenim is tertium ſedi genus depinxit, eiq; uim excalfactoriam, acrem & exulcerantem reddidit: tametſi reliqua duo ſedi genera eidem Dioſcoridi refrigerent, atque iiſdem Galenus tertiam refrigerandi ſedem aſsignet. Cæterùm in quibuſdam Bohemiæ lacubus Nymphæa parua naſcitur, folio quidem nymphææ, ſed braſsicæ marinæ paulò maiore: flore candido: capitibus exiguis, ut in cappari: ſemine intus papaueris magnitudine. Hanc tamen plantam hactenus, quod meminerim, mihi non licuit alibi uidere, quàm in Bohemia. Nymphææ facultates retulit Galenus

Vires ex Galeno. libro VIII. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Nymphææ tum radix, tum ſemen deſiccandi uim habet citra morſum. Itaque uentris profluuia cohibet, ſemenq; ſiue per inſomnia, ſiue alio pacto immodicè profluens retinet. Iuuat porrò etiam dyſentericos. Cæterùm Nymphæa, quæ candidam radicem habet, potentioris eſt facultatis, ut & muliebri profluuio medeatur. Verùm & hæc, & ea quoque, quæ atram habet radicem, ex uino nigro auſtero bibitur. Porrò nonnullam etiam abſtergendi uim obtinet, ita ut & alphos ſanent, & alopecias. Ad alphos uerò macerantur aqua, ad alopecias pice liquida. Sed ad hæc aptior eſt ea, cuius radix nigra eſt, ſicut ad alia, cuius alba.

Nomina. Νυμφαία Græcis, Nymphæa item Latinis appellatur: Mauritanis, Nilofar, Ninofar, ſeu Nilufar: Italis, Nimphea: Germanis, Gelb, Vueiſz ſeebluomen, & Haruurtz: Hiſpanis, Eſcudetes del rio, & Higos del rio: Gallis, Blanc de eau, Launet de eau, & Lis de ſtang.

Androſaces. Cap. CXXXIII.

ANDROSACES herba eſt amara, † tenues ſpargens iuncos, ſine folijs, folliculos in capitulis habens, in quibus ſemen continetur. Gignitur in Syriæ maritimis. Ea drachmis duabus in uino pota, copioſam hydropicis urinam ciet. Idem effectus eſt ſemini poto, & herbæ decocto: podagris utiliter illinitur.

Androſacis conſider.

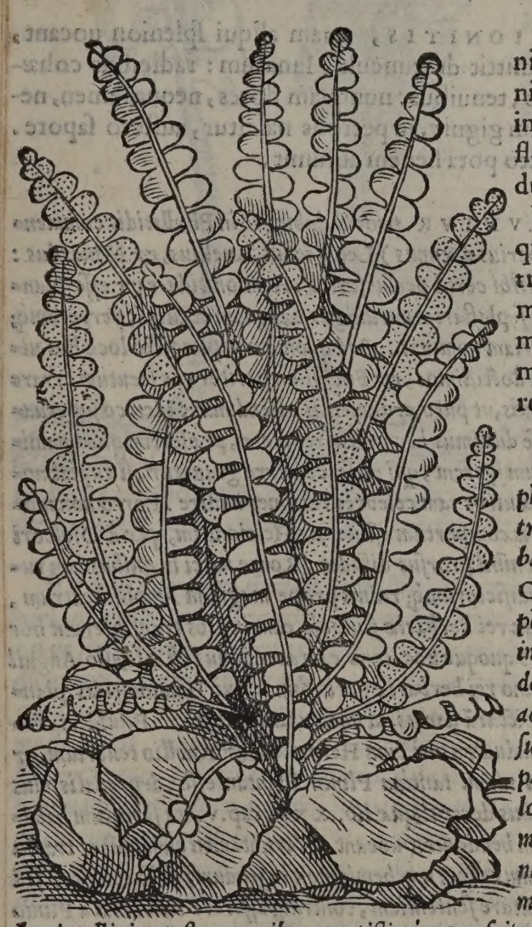
ANDROSACES ex Syria, quod ſciam, non defertur in Italiam. Verùm, quia eam herbam inibi etiam naſci poſſe nihil probibeat, quoddam plantæ genus nuper inuentum eſt in Hetruriæ maritimis, cuius hîc picturam ideò exhibere libuit, quòd id à quibusdam Androſaces exiſtimetur. Idipſum ad me miſit hoc anno Piſis Lucas Ghinus medicus clariſsimus, & rei herbariæ peritiſsimus: à quo (ſi is illi opinioni ſubſcriberet, & Androſaces in Italia naſceretur) non mihi ex eo diſſentiendum eſſet, quòd præter alias notas hæc planta (ut Oribaſius ex Dioſcoride tranſcribens habet) tota candida ſpectatur. Androſacis meminit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Androſaces humida, & acris herba eſt. Poteſt autem reſiccata, exhibitaq; tum ipſa, tum fructus eius magnopere urinam mouere, & nimirum diſcutere, & deſiccare. Hæc planta ut Græcis ἀνδρόσακες, ita Latinis Androſaces dicitur: Italis, Androſace.

Androſacis uires ex Gal.

Nomina.

† In uulgatis exemplaribus hoc loco ſcriptum reperitur λεπτή, hoc eſt tenuis: quam uocem, ut ſuperuacaneam, omiſit Ruellius. In Oribaſio uerò λευκὴ id eſt, alba legitur: & hanc ex aliquo fortè antiquo codice uertit Marcellus. Cæterùm non deſunt, qui ubi paulò pòſt ἄφυλλος, hoc eſt, ſine folijs legitur, ἔμφυλλος, hoc eſt, cùm folijs legendum putent.

Aſplenum Cap. CXXXIIII.

ASPLENVM aliqui ſcolopendrion vocant, alij ſplenion, alij hemionium: folijs eſt multis, ſcolopendræ animali ſimilibus, ab radice una prodeuntibus. Naſcitur in parietibus, ſaxiſque ſiliceis, & opacis: nec caulem, nec florem, nec ſemen habet. Folia polypodij modo diuiduntur, ſubter flaueſcentia hirſutaque, ſupernè uiridia. Vim hanc habent folia in aceto feruefacta, ut per dies quadraginta pota lienem abſumant: quibus etiam contritis lienem ex uiuo illini oportet. ſtranguriæ, & regio morbo prodeſt, ſingultum ſedat, calculos in ueſica comminuit. Conceptum adimere creditur, per ſeſe, aut cum muli liene appenſa. Tradunt noctu, ſilente luna, huius rei gratia effodiendam.

Aſpleni conſideratio.

ASPLENVM, ſiue Scolopendrium tam à medicis, quàm pharmacopolis, qui planè Mauritanorum ſcripta ſequuntur, Cetrach barbara uoce uocatur. Nec diu eſt, quòd nouere rei herbariæ periti Arabum Ceterach eſſe legitimum Scolopendrium. Quandoquidem antea uniuerſa herbariorum ſchola Aſpleni loco phyllitim, quam etiam uulgò Linguam ceruinam appellant, ſuis immiſcebant medicamentis. Verùm enimuero quanquam hoc adeò clarum eſt, ut nullus amplius dubitandi locus relinquatur; adhuc tamen inueniuntur è ueteribus noſtris ſeplaſiarijs, qui ut ſuam potius pertinaciam, quàm ueritatem ipſam tueantur, nullo pacto ſibi perſuaſum eſſe uolunt, phyllitim nõ eſſe legitimum Scolopendrium: eo tantùm argumento pertinaciter innixi, quòd ſui maiores phyllitim Scolopendriam appellauerint, quòdq; eam ſpleni ſemper maximè profuiſſe experimento cognouerint. Qua tamen in re prorſus aberrant, ut ex Aſplenij notis facilè ab omnibus intelligi poteſt: ex quibus apertiſsimè cognoſcitur, nil aliud eſſe Aſplenum, quàm ipſum Cetrah uocatum. Nec deſunt præterea, qui obnixè contendant, Cetrach non eſſe Aſplenum, quòd ſcripſerit Dioſcorides naſci Aſplenum folijs polypodij, ſiue filiculæ, quibus tamen ipſius Ceterach folia non undequaq; reſpondere uidentur. Verùm ſi ij, qui ita obijciunt, eam uidiſſent filiculam, quæ in montibus prouenit in itinere, quo Goritia per montes in Carniolam itur, folijs anguſtioribus, & admodum uirentibus, ijs in poſterum, quantum equidem reor, omnis dubitandi occaſio ſublata eſſet. Siquidem filicula hæc folio exit Ceteracho perquàm ſimili, quanquam paulò ampliore. Tantaq; eſt ſimilitudo, ut mihi primùm hanc herbam inſpicienti ea fermè uiſa ſit uerum Aſplenum: quæ tamen e ffoſſa radice ſtatim pro filicula agnoſcitur. Præſtantiſsimum aſplenum in Creta naſcitur, ubi repertum Vitruuius affirmat circa Potereum amnem, qui duas urbes Gnoſon, & Cortynam interlabitur: parte quæ ad Cortynam ſpectat, pecoribus ſine liene inuentis, quia herbam hanc roderent: altera uerò parte, quæ ad Gnoſon eſt, lienem habentibus, quia ibi herba illa non appareat. Aſpleni uires paucis perſtrinxit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Aſplenum tenuium quidem partium, non tamen calida herba eſt. Hac utiq; ratione & lapides frangit, & lienes liquat. hæc Galenus. Cæterùm ſunt qni exiſtiment Aſplenum, & Scolopendrium Græcis non idem, ſed diuerſas omnino plantas repræſentare, Galeni auctoritate freti. Quippe qui libro V. cap. XII. ſimplicium medicamentorum de his differens, quæ obſtructo lieni conferunt, Scolopendrium ab Aſpleno ſegregaſſe manifeſtè uideatur, cùm inquit. Maiores lienis obſtructiones uehementiora deſiderant medicamenta, nempe capparis corticem, tamaricis radices, ſcolopendrium,

Quorundam error.

Aſpleni uires ex Galeno.

& ſcillam, & eam, quæ idipſum nomine repræſentat aſplenos appellata. Hæc certè uerba differentiam fieri apertè declarant. Galeni locus ſuſpectus. Sed, meo quidem iudicio, credendum eſſe ſuſpicor, quòd hoc in loco præter Galeni ſententiam accreuerit Scolopendrium, deprauataq; in eo ſit ſcriptura uel librariorum incuria, uel nimia alicuius ſcioli diligētia: quòd in ſequētibus libris, in quibus de ſimplicium omnium, quorum cognitionem habuit, facultatibus ſigillatim diſſerit Galenus, nuſquam, quod inuenerim, Scolopendrij meminerit, ſed tantum Aſpleni, cuius etiam uires (ut ſuprà retulimus) ſanè quàm paucis perſtrinxit. Aut rectius fortè crediderim, quòd eo in loco per Scolopendrium, uel per Aſplenum hemionitim intellexerit Galenus, de qua in ſequenti commentatione dicemus, quandoquidem hemionitis (ut ipſe Galenus ſcribit lib. IX. cap. II. de comp. medic. ſecundum locos, ubi ea pharmaca ab Andromacho conſcripta recenſet, quæ epota ſplenicis ſiue lienoſis opem ferunt) ab aliquibus ex antiquis Aſplenum, ab alijs Scolopendrium appellata eſt. Quare non eſſet mirum, ſi loco prædicto Galenus accepiſſet aſplenum pro hemionitide, præſertim quòd hæc herba quoque eam uim fortita eſt, qua lienem abſumere poteſt. Nomina. Illa planta, quæ Græcis ἄσπληνον, Latinis quoque Aſplenum, & Scolopēdrium appellatur: Mauritanis, Scolofendrion, ſeu Sculuſendrium: officinis, Cetrach: Italis, Aſpleno, Scolopendria, & Herba indorata: Hiſpanis, Doradilha: Gallis, Çeterach.

Hemionitis. 434 Cap. CXXXV.

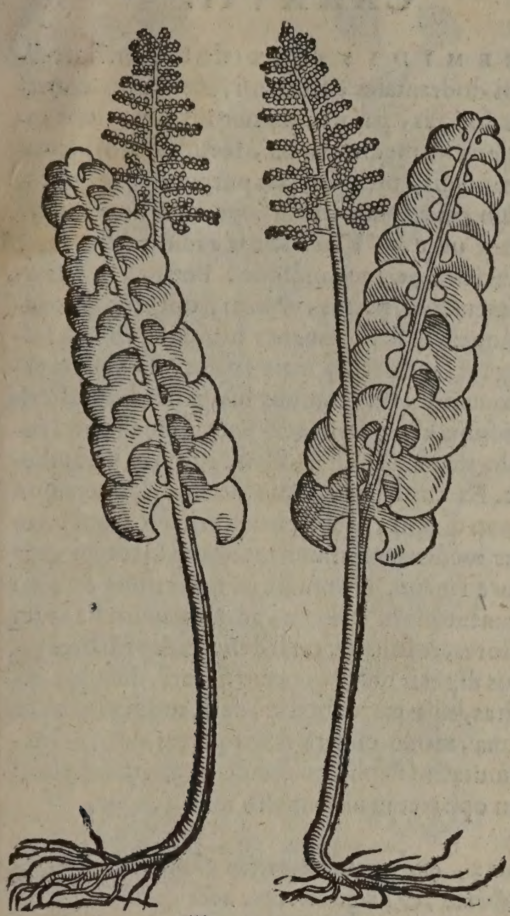

Hemionitis, quam aliqui ſplenion uocant, folium emittit dracunculi, lunatum: radicibus cohæret multis, tenuibus: nunquam flores, neque ſemen, neque caulem gignit. in petroſis naſcitur, auſtero ſapore. Ea ex aceto pota lienem abſumit.

Hemionitidis conſider. Fallvntvr procul dubio (ut in Phyllitidis commentatione ſuperius diximus) Leonicenus, Ruellius, & Manardus: quippe qui ſibi certò perſuaſerint, Hemionitida eam eſſe plantam, quam ſeplaſiariorum uulgus Linguam ceruinā, perperamq; Scolopendriam nominat. Sed quoniam in prædicto loco hos uiros alioqui doctiſsimos, & Fuchſium pariter eos ſecutum errare euidentiſsimis, ut puto, argumentis oſtendimus: idcirco ſuperuacaneum eſſe duximus hìc eadem repetere, præſertim quòd neminem futurum ſperem, qui eò ſe conferre grauetur, ſi cupiat noſtras contra uiros tam celebres rationes audire. Porrò non modò iam nobis compertum eſt ueram Hemionitim, quæ à Dioſcoridis hiſtoria nihil prorſus diſsidet, Romæ naſci in quibusdam ruderibus, ædificiorumq; ruinis prope magnum Amphitheatrum, unde quidam rei herbariæ ſtudioſi eam in ſuos tranſtulerunt hortos; ſed nos quoque hoc anno eam accepimus ab Aloÿſio Anguillario Romano rei herbariæ peritiſsimo, qui Hemionitidis plantam, cuius picturā damus, ad nos Patauio miſit. Equidem credidimus iamdudum unà cum Hermolao, & Ruellio teucrium, & hemionitim unam tantùm Plinio Plantam eſſe, deprauatis eius exemplaribus decepti, quæ lib. XXV. cap. V. ita ſcriptum habebant. Inuenit & Teucer eadem ætate taucrion, quam quidam hemionion uocant. Veruntamen cùm poſtea tractu temporis Plinij codex mendis quàm plurimis expurgatus ad manus eſſet, non hemionion legendum fuiſſe comperi, ſed hermion. Quo factum eſt, ut omnino fuerim coactus in hoc mutare ſententiam, contraq; aſſerere teucrium à Plinio deſcriptum à Dioſcoridis teucrio nullis notis differre. Cæterùm inter hemionium, & aſplenum Plinio nulla intercedit differentia, quòd ſcripſerit libro XXVII. cap. V. Aſplenum ſunt, qui hemionion uocant. Sed equidem uereor, ne & ipſe in errore uerſetur. quandoquidem Dioſcorides non modò utriuſque hiſtoriam diuerſis capitibus deſcripſit; ſed etiam aſplenum nusquam, quod ſciam, hemionitim appellari ait: tametſi contrà Hemionitim non aſplenum, ſed ſplenion à quibuſdam uocari tradiderit. Lunariæ minoris deſcriptio, & uires. Sed poſteaquàm Hemionitidis lunata folia mihi ad memoriam reuocarunt herbam illam, quæ à chymiſtis Lvnaria minor, & ab alijs ob ſemen racemoſum Lunaria botryitis cognominatur, cùm & ipſa miris in medicamentis polleat uiribus, non prætereundum duxi, quin hìc de ea aliquid diſſererem. Hæc itaque breuis eſt planta, dodrantali ferè altitudine. Caule conſtat ſimplici, rotundo, lento, ac gracili: è cuius medio in latus exit ramuſculus, coſtæ effigie: cui folia ſunt utrinque ſeptem annexa, lunata, craſſa, firmaq;, braſsicæ marinæ modo. Flores profert in ſummitate caulis, oxalidis minoris inſtar: ſemine rufo, rotundo, minutoq;, in uuæ modum racematim cohærente. Vis totius plantæ mirè efficax uulneribus glutinandis, itemq; intrinſecis, atque extrinſecis corporis fracturis ſanandis: quare miris celebratur laudibus ad puerorum enterocœlas. Datur utiliter, commodeq; dyſentericis, planta tota in puluerem contrita. Albas uteri fluxiones ſupprimit, quemadmodum & rubentes. Ferunt equos, qui in montibus herbas depaſcuntur, ubi hæc copioſa prouenit, auulſis ab ea clauis, ſuos ferreos calceatus amittere, & ob id uulgò à nonnullis Sferra cauallo appellari. Sed perperàm, meo quidem iudicio, quòd alia ſit planta, quæ uel ab ipſo effectu legitimè ſic fuerit appellata, uel quòd ſemen proferat ferreis equorum calceis ſimile.

Magnifaciunt

LVNARIA MINOR.

Magnificiunt hanc quidam, præſertim chymici, eamq; pluris ferme æſtimant, quàm aurum. Sed quàm iſti in ſuis uanis opinionibus deludantur, ipſi magno ſæpe ſuo danno experiuntur. Eſt & alia herba, quam aliqui ſimiliter Lunariam minorem nominãt, quæ in ſcrobium ripis, & aggeribus uligine madentibus, ſecus uias plerunq; naſcitur. Serpit hæc humi iunceis cauliculis, cubito lõgioribus, clematidi illi ſimilibus, quæ Vinca peruinca uulgò uocatur, in quibus à radice ad ſummum ex utroque latere breuibus interſtitijs ſolia exeunt craßiuſcula, rotunda, paruorum nummorum ſpeciem referentia: unde à nonnullis Nummularia dicta eſt. Sunt qui exiſtiment, hanc eſſe Elatinem. Verùm quia Nummulariæ dictæ ſolia piloſa non ſunt, ſed læuia: quia præterea non naſcitur in ſegetibus & cultis, ſed in ſcrobium aggeribus & uliginoſis locis; ideo ijs non poſſum adſtipulari. Hæc quoq; glutinandi, et cohibendi facultate prædita eſt. Sed iam, ut noſtri moris eſt, Hemionitidi ſuæ reddantur uires ex Galeno, qui eas retulit libro VI. *ſimplicium medicamentorum, his paucis uerbis. Hemionitis ſimul & adſtrictionem, & amaritudinem poßidet: quamob rem cum aceto pota lienoſis auxilio eſt. Ea ut Græcis* ἡμιωνῖτις, *ita etiã Hemionitis Latinis, & Hemionite Italis uocatur.*

Lunaria minor alia.

Hemionitidis uires ex Gal.

Nomina.

Anthyllis. Cap. CXXXVI.

ANTHYLLIS duplex eſt. quædam enim lenti ſimillima, folijs mollibus, rectis ramulis, palmi altitudine: radice parua, tenui. Naſcitur in ſalſis terris, & à ſole illuſtratis, non inſulſo guſtu. Altera eſt folijs, ramulisque aiugæ ſimilis, hirſutioribus tamen, breuioribus, & aſperioribus: flore purpureo, odoris admodum grauis: radice cichorij. Pota drachmis quatuor, vrinæ difficultati, renibusque plurimùm prodeſt. Tritæ, vuluæ pituitas emolliunt, cum roſaceo, & lacte impoſitæ. vulneribus medentur. Quæ autem aiugæ ſimilitudinem refert, præter alia pota cum aceto mulſo, comitiales ſanat.

PRIMAM, *aut alteram Anthyllida, quæ Dioſcoridis hiſtoriæ reſpondeat, non equidem hactenus in Italia reperi, aut repertam uidi: quanquam non negauerim, quin ea inibi proueniat. Ruellius hanc poſteritati Salſolam uocatam fuiſſe tradit quòd ex ea ſalem fieri memoriæ proditum ſit. Fuchſius uerò in libro illo de componendis medicamentis, quem locupletatum nuper excudit, putat eam herbam, quæ Kali Mauritanis dicitur, de qua nos diſſeruimus libro ſuperiore in Atriplicis commentatione, Anthyllidem eſſe. nam ubi Aluminum genera expendit in fine ferme ſic inquit. Alumen, quod Catinæ appellant, ex herba combuſta conficitur, Cali Mauritanis dicta, Græcis Anthyllide & Trago. Sed, meo quidem iudicio, in hoc apertè hallucinatur Fuchſius una cum Amato Luſitano, à quo illum hanc uanam opinionem accepiſſe facilè ſuſpicor. In primis nanque non uideo ego, quomodo fieri poßit, ut Cali Mauritanorum duas poßit legitimè Græcorum plantas repræſentare, Anthyllida & Tragum. quæ quidem genere, forma, notis ac uiribus inter ſe maximè differunt, ut in ea Apologia, quam in illum Luſitanum ſcripſimus, latius oſtendimus. Deinde nobis planè ſubit mirari Fuchſium, uirum alioqui doctißimum & in re medica adeò clarum, ut primas ferat in Germania, quòd Luſitani illius ineptias tam religioſè ſit ſecutus, ut hìc contentus protuliſſe Anthyllidem eſſe herbam Cali, neglexerit præterea Anthyllidis genera, quæ Dioſcoridi duo ſunt, expendere: atque genus explicare, quod Cali eſſe putabat. At re uera Cali (quantum ego ſentio) nec primam, nec alteram Anthyllidem exprimit, neque etiam Tragum. Etenim hoc ſine folijs naſcitur, ſed eorum uicem explent aculei, adeò ut tota planta ſpinis horrida ſpectetur. Illa uerò Anthyllis, quam primo generi adſcribit Dioſcorides, lenti ſimillima eſt. Porrò alterum eius genus (teſte Dioſcoride) folijs ramulisq; aiugam æmulatur, hirſutioribus tamen, breuioribus & aſperioribus: flore purpureo, odoris admodum grauis. Quæ nimirum notæ in herba Cali, guſtanti ſalſa, prorſus deſiderantur, Vtriuſque Anthyllidis meminit Galenus libro* VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Anthyllis duplex eſt, ſed utraque modicè deſiccat, ut & ulcera glutinet. Cæterùm altera, ea ſcilicet quæ chamæpityi adſimilis eſt, quadantenus ſubtiliorum eſt partium, quàm altera, adeò ut & comitialibus competat. Quin & ipſa magis quàm altera extergere poteſt. Quæ herba Græcè* ἀνθυλλὶς, *Anthillis item Latinè, & Anthillide Italicè nominatur.*

Anthyllidis conſideratio.

Fuchſij opin. damnata.

Vires ex Gal

Nomina.

Anthemis. 520. CXXXVII.

ANTHEMIDIS genera tria, tantùm flore diſtantia: rami dodrantales, fruticoſi, alis multis concaui: tenuibus foliolis, paruis, numeroſis: rotundis capitulis: floribus in medio aureis, forinſecus orbiculato ambitu candidis, melinis, aut purpureis, magnitudine foliorum rutæ. Naſcitur in aſperis, & iuxta ſemitas. colligitur uere. Vim habent radices, flores, & herba excalfaciendi, extenuandique. Potu, & inſeſsione, pellunt menſtrua, partus, vrinam, calculoſque: aduerſus inflationes, & ilei tormenta bibuntur: bilem ſuffuſam expurgant, iecinerum uitia ſanant. Decocto earum veſicæ fouentur. Ex omnibus his generibus ad calculos efficaciſsima eſt, quæ florem purpureum habet, cuius amplitudo maiuſcula eſt. Hanc propriè heranthemon uocant. Ea cui leucanthemo nomen eſt, item quæ chryſanthemon dicitur, uehementius urinam ciunt. Aegilopijs illitæ medentur: commanducatæ ulcerum eruptiones in ore ſanant. Nonnulli in clyſteribus ex oleo vtuntur, teruntur que in farinam, ad abigendos febrium circuitus. Flores, & folia recondi debent, & priuatim tuſa, in paſtillos digeri: radix quoque ſiccari, dumque ingruit neceſsitas, binæ partes herbæ, dari, modò floris aut radicis pars una, modò contrà floris partes duæ, & herbæ una, permutatim duplicato pondere, alternis diebus: bibere autem oportet in uino mulſo diluto.

Anthemidis. conſideratio.

ANTHEMIS, *quæ & Chamæmelon ab odore mali Græcis dicta eſt, officinis, & uulgo corrupta uoce Camomilla uocatur. Verùm quanuis tres Anthemidis ſpecies florum colore tantùm differentes, memoriæ prodiderit Dioſcorides, eamq́; cæteris ad calculos præſtare tradiderit, cui flores in medio aurei, per ambitum uerò purpurei bubonij modo inſunt; pharmacopolæ tamen in Italia illam duntaxat ſibi comparant, quæ floribus conſtat intus aureis, foris foliis albicantibus circumſeptis: quòd hæc cæteris frequentior, copioſiorq́; inter ſegetes in campis proueniat, oleatq́; ſuauiter. Quandoquidem cætera eius genera, à paucis ſanè cognita, in raris Italiæ locis reperiuntur. Vidimus tamen nos utraſque pluries in Italia.*

Anthemidis uires ex Gal.

Anthemidis meminit Galenus lib. III. ſimplicium medicamentorum, ſic ſcribens. Chamæmelum tenuitate quidem roſæ perſimile eſt, calore uerò ad olei facultates magis accedens, animali tum familiares, tum temperatas. Quapropter laßitudinibus, ut ſi quid aliud confert, doloresq́; ſedat, mitigatq́;. Præterea tenſa remittit, & laxat, quæq́; mediocriter dura ſunt emollit, quæq́; conſtipata rarefacit. Ad hæc febres, quæ citra uiſceris alicuius inflammationes infeſtant, diſcutit, ac diſſoluit. ac præſertim quæ ex humoribus bilioſis, aut cutis denſitate proueniunt. Qua de re & ab Aegyptiorum ſapientibus ſoli conſacratum eſt, febriumq́; omnium remedium putatur. Verùm hac quidem in re à ueritate aberrant: ſolas enim, quas dixi febres ſanare poteſt, eaſq́; quæ iam concoctæ ſunt. Iuuat tamen pulchrè reliquas etiam omnes, quæ melancholicæ ſunt, aut pituitoſæ, aut ex uiſcerum inflammatione prognatæ. Nam & harum remedium chamæmelum uel ſtrenuißimum eſt, ubi iam concoctis adhibetur: quapropter & hypochondriis, ut ſi quid aliud, gratum exiſtit. Meminit etiámnum libro VI. eorundem ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Dictum quidem in tertio libro de hac herba copioſius eſt, diceturq́; nunc ſummatim, quòd calefacit, & deſiccat in primo ordine. Eſt & tenuium partium, ac proinde digerendi, rarefaciendi, & laxandi facultatem obtinet.

Nomina.

Planta, quæ Græcis ἀνθεμὶς, *&* χαμαίμηλον, *Latinis pariter Anthemis, & Chamæmelum appellatur: Arabibus, Debonigi, ſeu Babunegi: Italis, Camamilla: Germanis, Camillen: Hiſpanis, Manzanilla: Gallis, Camemina, & Camomille.*

Parthenium. Cap. CXXXVIII.

PARTHENIVM, aliqui amaracon uocant, folijs eſt coriandri, tenuibus: flore per ambitum albo, intus melino, odore ſubuiroſo, ſapore amaro. Siccatum, cum aceto mulſo, aut ſale potum, non ſecus atque epithymum, & bilem, & pituitam detrahit: ſuſpirioſis prodeſt, & melancholicis. Herba ſine flore à calculoſis, & anhelatoribus magna utilitate bibitur. Valet decoctum ad inſidendum in duritia vuluarum, & inflammationibus. Illinitur ſacro igni, & collectionibus cum flore.

PARTHENIVM.

TANACETVM.451.

Parthenij cõſideratio.

SERITVR *Parthenium in Italia in hortis ferè omnibus, neque modò in ijs ſatum; ſed in alijs quoq; locis ſponte prouenit. Folio eſt coriandri, amaro ſapore, odore graui: floribus per ambitum albis, intus melinis. Hetruſci Matricariam, & ab amaro ſapore, Amarellam uocant. Cæterùm hallucinantur, mea quidem ſententia, in Parthenij hiſtoria Braſauolus, et Fuchſius, uiri alioqui doctiſsimi: quin & Monachi illi reuerendi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, quòd concordes ſibi perſuaſerint (ut ſuperius in Artemiſiæ commentario, eorum errorem explodendo, diximus) Matricariam, ſiue Amarellam uulgò uocatam eſſe illud Artemiſiæ genus, quod ſecundo loco à Dioſcoride repræſentatur: utpote qui non rectè expenderint hanc eſſe legitimum Parthenium. Porrò contendunt Braſauolus, & Fuchſius eam omnino plantam uerum referre Parthenium, quam herbariorum uulgus Cotulam fœtidam appellat. Sed quàm iſti clariſsimi medici magno in errore uerſentur, iudicent ij, qui probè ſciunt Cotulam fœtidam folio eſſe fœniculi, aut anthemidis potius, quam coriandri: neque ſapore uſqueadeò amaro, ut in Parthenio requiritur. Sunt præterea antiquorum nonnulli, qui Helxinem quoq; Parthenium uocauere, illam ſcilicet, quæ in parietibus naſcitur detergendis uitreis uaſis aptiſsima, ut Galenus ipſe teſtatur lib. VI. ſimplicium medicamentorum, & Plinius libro XXII. cap. XVII. naturalis hiſtoriæ. Nec deſunt, etiam, qui uelint mas Partheniũ appellare Athanaſiam, quam &* TANACETVM *uocant ſeplaſiarij, cuius etiam ſuperius de Artemiſia differentes mentionem fecimus, & hîc modò effigiem damus. Quorum equidem ſententiam magis probandam cenſerem, quàm eorum, qui tertium Artemiſiæ genus Tanacetum eſſe contendunt. Vtuntur Tanaceto recentiores ad uentriculi, & alui flatus diſcutiendos, item ad lumbricos ex uentræ pellendos. Vtuntur et ad frangendos renum calculos, & ad ciendam urinam. Sed id uiris magis, quàm mulieribus commendãt: contrà uerò Matricariam dictam fœminis tantùm exhibendam præcipiunt. Parthenij in ſimplicium medicamentorum cenſu Galenum meminiſſe non reperio.* *Tanacetum, & eius medicinæ.* *Eius nomen Græcum eſt* παρθένιον, *Latinum ſimiliter Parthenium: Arabicum, Achuen, Vchuen, Achuan, ſiue Alachuam: Italicum, Parthenio, Matricaria, & Amarella: Germanicum, Muotter kraut, & Mettran: Gallicum, Matricaire.* **Nomina.**

Buphthalmum. Cap. CXXXIX.

BVPHTHALMON, quidam cachlam uocant, caules emittit tenues, molleſque: folia fœniculi: luteum florem, anthemide maiorem, oculi ſimilitudine, unde nomen traxit. Circa oppida naſcitur, & incampeſtribus. Flores cum cerato triti, tumores, duritiasq; diſcutiunt. Aiunt epotam poſt exitum à balneis, regio morbo correptis. colorem tractu temporis reddere.

Buphthalmi conſider.

NON *parum profectò inter ſe uariant de Buphthalmo recentiorum ſententiæ, ut herbam, quæ ipſum legitimè repræſentet, decernant, & oſtendant. Nam aliqui putant, herbam quandam cubito altiorem, in pratis, & agrorum marginibus naſcentem, quæ (ut equidem opinor) Bellis maior eſt, folio nonnihil in ambitu ſerrato, flore intus melino, extrà uerò candidiſsimis foliolis undiq; circundato, anthemide maiore, eſſe legitimum Buphthalmum. Alii uerò, quibus adſtipulatur Fuchſius, aliam ab hac herbam uerum Buphthalmum eſſe contendunt, uulgaris anthemidis cognatam, quam officinæ Cotulam non fœtidam uocant. Sed cur horum ſententias comprobem, ſanè non habeo. quippe quanuis Cotula non fœtida dicta foliorum faciem quadantenus Bu-*

phthalmum

BVPHTHALMVM.

BELLIS.

phthalmum referat; flores tamen in medio melini, & in ambitu anthemidis modo candidi, Dioſcoridis picturæ non utiq; reſpondent. Quemadmodum & hinc perſpicuum eſt alteram plantam, cuius primo loco meminimus, non eſſe Buphthalmum. Siquidem cùm diligentiſsimè ſcripſerit Dioſcorides uulgaris anthemidis, tum etiam parthenij flores intus aureo micare colore, per ambitum uerò candido, dubitandum quidem non eſt, quin & eadem fuerit uſus diligentia in deſcribendo Buphthalmi flore, quem tamen luteum in uniuerſum facit, non autem in ambitu candidum, qualis in uulgari parthenio conſpicitur. Cùm itaq; Buphthalmũ luteo planè flore præditum eſſe debeat, haud dubiè errant, meo quidem iudicio, qui pro Buphthalmo prædictas, aut ſimiles plantas accipiunt. Cæterùm legitimum, ni fallor, Buphthalmum ad me attulit hoc anno Patauio Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus, iuuenis ſpectatæ in philoſophia, ac medicina eruditionis, mihiq́; perinde ac filius chariſsimus, quod in nullis prorſus notis à Dioſcoridis deſcriptione diſsidet, ut eius effigies, quàm hîc damus, abunde demonſtrat.

Buphthalmi uires ex Gal.

Buphthalmi uires retulit Galenus lib. VI. ſimplicium medic. ijs uerbis. Buphthalmum, inquit, ſic appellatum eſt à floribus, qui figura quidem boum oculis uideantur adſimiles, colore autẽ anthemidis floribus ſimillimi ſunt, ſed multò illis tum maiores, tum acriores. Proinde & uahementius diſcutiunt, adeò ut duritias ſanent cerato miſti. hæc Galenus. Vbi, ne quid nobis obſtet, animaduertendum eſt, quòd Galenus, qui Buphthalmi flores anthemidis floribus ſimillimos reddit, de ea tãtùm anthemide intelligit, quæ luteos flores profert.

Bellidis hiſtoria, & uires.

Sed quoniam de Buphthalmi flore diſſerẽti mihi BELLIS *ſic à Plinio uocata occurrit, cuius etiam initio commentarij memini, non alienum eſſe duxi, hoc in loco eius hiſtoriam, & uires recenſere. Bellis igitur in Italia trium eſt generum. Primum in hortis ſeritur: cætera in pratis, & campeſtribus naſcuntur. Hortenſe herbula eſt folijs longiuſculis, in cacumine ſubrotundis, ſolo procumbentibus, et in rotæ modum radiantibus, craſsiuſculis, per ambitum minutim ſerratis: è quorũ medio cauliculi prodeunt uilloſi, flexibilesq́;: in quorum cacuminibus anno ferè toto flores emicant, centró tenus aurei, per ambitum uerò foliolis duplicibus in purpuram rubentibus circundati, coronis texendis aptiſsimi. Alterum in pratis plerunq; naſcens, folijs, & cauliculis conſtat hortenſi ſimilibus, maiuſculis tamen: ſed flore intus melino, circùm uerò cãdido, anthemidis modo. Hoc, quòd primo ſtatim uere floreat, Hetruſci appellant uulgò Primo fiore, & Fiore di primauera. Tertium cæteris maius aſſurgit, flore prædicto non diſsimilis, ſed maiore: folijs etiam maioribus, magisq́; ſerratis, caulibus lignoſis, interdum cubito altioribus, non niſi æſtate florentibus. Facultas omnibus eadem: nam (ut recentiores perhibent) ualent in ſtrumis, et capitis fracturis: quinetiam in uulneribus thoracis, quæ in pectoris cauitatem uſq; penetrarunt, in quem uſum Bellim potionibus inſerũt. Sunt & qui Bellidis genera laudent ad iſchiada, & paralyſin.*

Nomina.

Βούφθαλμον ſic Græcè, Latinè uerò Buphthalmum, & Oculus bouis dicitur: Arabicè, Bihar: Italicè, Buphthalmo, & Occhio di bue.

Pæonia. Cap. CXL.

PAEONIA, ſiue glycyſide, Græcis aliquibus pentoboron dicitur: ſunt qui Idæos dactylos radicem pæoniam uocant. Caulis altitudine ſeſquipedis adoleſcit, comitantibus multis ſtolonibus. Huius duo genera: mas folia iuglandis habet: in fœmina uerò ſmyrnij more diuiduntur. Summo caule ſiliquas emittit amygdalis ſimiles: in quibus, cùm dehiſcunt, multa grana, exigua, rubra, acinis punicorum ſimilia inueniuntur, & in

medio

PAEONIA.

medio nigra, purpurea quinque aut ſex. Radix maris digitali craſsitudine, & palmi longitudine, guſtu adſtringens, alba. fœminæ radicibus ceu glandes circiter ſeptem aut octo inhærent, ut in haſtula regia. Fœminis à partu non purgatis ſicca radix datur: ciet menſes amygdalæ magnitudine pota: uentris doloribus cum uino pota auxiliatur. ualet contra regium morbum, & renum, ac ueſicæ dolores. decocta in uino aluum ſiſtit. Rubra grana rubentes menſes ſiſtunt, decem uel duodecim pota in uino auſtero, & nigro: ſtomachicis, & eroſionibus ea eſſe prodeſt: à pueris pota initia calculorum eximunt. Grana nigra auxiliantur ſuppreſsionibus nocturnis, uuluæ ſtrangulationibus, & matricis doloribus, quindecim numero pota, in aqua mulſa, aut uino. Naſcitur in altiſſimis montibus, & præruptis. Nomina.

Pæoniæ conſideratio.

P AEONIA *fœmina planta eſt uulgaris notitiæ: mas uerò contrà, quòd paucis in Italia locis proueniat. Hanc Piſis ad me Goritiam miſit hoc anno Lucas Ghinus Forocornelienſis, uir & doctrina, & rei medicæ cognitione præclarus. Sed & eam antea è Germania allatam uidimus. Pæoniæ uires poſteritatis memoriæ tradidit Galenus lib. VI. ſimpl. med. ubi ita ſcriptum reliquit. Glycyſida, quam pentorobon, & pæoniam nuncupant, radicē habet læuiter adſtringentem cum quadam dulcedine: etſi pluſculum dentibus mandas, acrimoniam item quampiam ſubamaram ſubeſſe percipies. Proinde menſes ciet ex melicrato amygdalæ pota quãtitate. Sanè tundere eam oportet, ac cribrare, & ſic inſpergere. Expurgat porrò etiam iecur obſtructum, & renes. Sed hæc efficere nata eſt, quà acris, et ſubamara eſt: qua uerò quiddam etiam adſtrictorium obtinet, uentris fluxiones ſiſtere poteſt. Verùm eã tunc in auſterorum uinorum quopiam decoctam bibere conuenit.* Vires ex Gal.

Galeni hiſtoria.

Eſt autem facultate omnino reſiccatoria uehementer, ita ut non deſperauerim eam etiam adalligatam, quod meritò creditum eſt, puerorum epilepſias ſanare. Equidem uidi puellum quandoq; octo totis menſibus morbo comitiali liberum, ex eo quo geſtabat radicem tēpore: ubi uerò fortè fortuna quod à collo ſuſpenſum erat decidiſſet, protinus morbo correptus eſt. rurſusq; ſuſpenſo in locum illius alio, inculpatè poſtea ſe habuit. Porrò uiſum eſt mihi ſatius eſſe denuò id collo detrahere certioris experientiæ gratia. Id cùm feciſſem, ac puer iterum eſſet conuulſus, magnam recentis radicis partem ex collo eius ſuſpendimus: ac deinceps prorſum ſanus effectus eſt puer, nec poſtea conuulſus eſt. Rationabile itaq; erat aut partes quaſpiam à radice defluentes, ac deinde per inſpirationem attactas, ita affectos locos curare, aut aerem à radice aſsiduè mutari, & alterari. Nam hoc pacto ſuccus Cyrenaicus columellam phlegmone affectam iuuat, & melanthium frictum palàm deſtillationes, & grauedines deſiccat, ſi quis id in calidum linteum rarum liget, aſsidueq; calorem ex eo per inſpirationem, quæ per nares fit, attrahat. Quinetiam ſi compluribus linis, & maximè marinæ purpuræ, collo uiperæ iniectis, illis uiperam præfoces: eaq; poſtea cuiuſpiam collo obuincias, mirificè profuerit tum tonſillis, tum omnibus ijs, quæ in collo expullulant. Sed de talibus priuatim aliquando fortè conſcribam. Nunc uerò ſciendum eſt Pæoniæ temperamentum tenuium eſſe partium, & exiccatorium, haud tamen inſigniter calidum, ſed aut ſymmetrum, aut paulò calidius. Hæc planta Græcis λυκυασίδη, & παιονία, Nomina. *Latinis item Pæonia nuncupatur: Arabibus, Feonia: Italis, Peonia: Germanis, Peonien: Hiſpanis, Roſa del monte, & Roſa albardeira: Gallis, Penoeſne, & Pinoine.*

Lithoſpermum. Cap. CXLI.

LITHOSPERMON à ſeminis duritia nomen accepit. Folijs eſt oleæ longioribus, & latioribus, mollioribus, iacent humi, quæ ab radice exiliunt: ramulis rectis, tenuibus, firmis, craſsitudine acuti iunci, lignoſis: in quorum cacumine bifidi exortus cauliculorum ſpeciem exhibent: folijs longis, inter quæ paruum ſemen, rotundum, erui magnitudine, duritia lapidea. Naſcitur in aſperis, & editis locis. Vim hanc habet, ut ſemine cum uino albo poto calculos frangat, pellatq; urinam.

Phalaris. Cap. CXLII.

PHALARIS cauliculos emittit zeæ culmis ſimiles, à minutis, ac nullius uſus radicibus, multos, duum palmorum geniculis cinctos, graciliores tamen, ac dulces: ſemen candidum, oblongum, milij magnitudine. Tunditur, & in aqua aut uino ſuccus ad ueſicæ cruciatus utiliſsimè bibitur. Semen cochlearis menſura potum, ad eadem efficax eſt.

Nomina.

LITHOSPERMVM MAIVS. 255

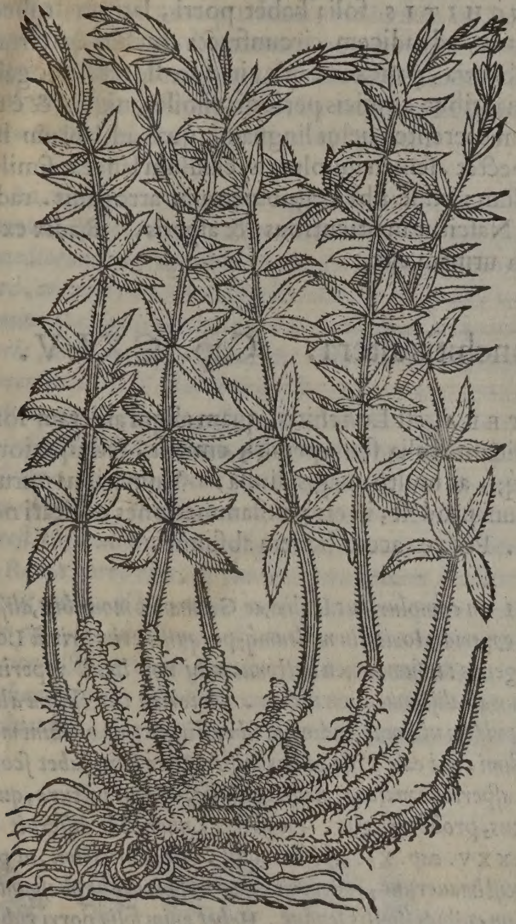

LITHOSPERMVM MINVS.

Lithoſpermi conſideratio. LITHOSPERMON *hodie ſeplaſiarij, & omnes ferè medici* Barbaros *ſecuti* Milium *ſolis nominant*. Licet *rectius fortaſſe* Mauritanorum *quoq; imitatione ab illis* Milium Soler *uocaretur*. Quandoquidem *hæc planta (ut ſcribit* Serapio *teſtimonio* Aben Iuliel) *frequens naſcitur in montibus* Soler *: unde illi aptius fortè à loco, quàm à ſole cognomentum imponeretur*. Huius *milij, utcunque cognominetur, duo oſtenduntur genera. maius, quod legitimum eſt* Lithoſpermon, *quóue* Hetruria *ſatis referta eſt. minus, quod longè frequentius ubiq; in* Italia *gignitur*. Hoc *utiq; nõ temere exiſtimauere nonnulli eſſe* Phalarida, *quòd ſemen proferat milio perſimile, ſubcandidum, & oblongum*. Quibus *facilè ſubſcribi poſſet, ſi planta hæc culmis geniculatis, ac etiam folijs zeæ ſimilis ſpectaretur, quòd* Oribaſio Phalaris *non modò culmos fundat zeæ ſimiles; ſed etiam folia*. Ex *ijs equidem notis, quæ planè in* Milio *ſolis minore deſiderantur, cogor illis non adſtipulari*. Quin *potius adducor, ut certò credam* Phalarim *eſſe plantam ab illa diuerſam: eamq; fortaſſe, cuius aliquando picturam dabimus, quæ in ſylueſtrium frugum genere, à quibuſdam recenſetur, adeò ut non deſint etiam qui hanc appellent* Syluestre *milium*. Eſt *enim culmo, & folio zeæ, & ſemine candido & oblongo, milij ferè magnitudine*. *Fuch. error.* Cæterùm Fuchſium, *uirum alioqui doctiſſimum*, Lithoſpermum Dioſcoridis *omnibus propè nunc compertum, non cognouiſſe arbitror, quòd in ſuis clariſſimis de ſtirpium hiſtoria commentarijs pro uero* Lithoſpermo, *illud quod officinis* Milium *ſolis minus appellatur, depinxerit*. Idem *nihil minus deinde mihi quidem uidetur erraſſe in libro de compoſitione medicamentorum, quem nuper auctum edidit: ubi ſcriptis tradidit* Lithoſpermi *genus eſſe plantam illam harundinaceam, ex cuius ſeminibus, quæ nos* Lacrymas *uocamus, fiunt orbiculi, quibus filo traiectis utuntur mulieres ad ſuas preces numerandas*. Hanc *autem opinionem quoniam confutauimus in* Apologia, *quam aduerſus* Amatum Luſitanum, *quem fortè ſecutus eſt* Fuchſius, *ſcripſimus, hic ut ſatis alibi exploſam relinquimus*. *Lithoſpermi hiſt. ex Plin.* Lithoſpermon, *ut herbam ſumma admiratione dignam, eleganter deſcripſit* Plinius *lib.* XXVII. *cap.* XI. *cuius hîc uerba ſubijciam*. Inter *omnes herbas, inquit,* Lithoſpermo *nihil eſt mirabilius*. Aliqui *egonychon uocãt, alij dioſpyron, alij heracleon*. Herba *quincuncialis ferè, folijs duplo maioribus, quàm rutæ, ramulis ſurculoſis, craſſitudine iunci*. Gerit *iuxta folia ſingulas ueluti barbulas, et earum in cacuminibus lapillos candore, & rotunditate margaritarum, magnitudine ciceris, duritia uerò lapidea*. Ipſi, *qua pediculis adhæreant, cauernulas habent, & intus ſemen*. Naſcitur *et in* Italia, *ſed laudatiſſimum in* Creta. Nec *quicquam inter herbas maiore quidem miraculo conſpexi*. Tantus *eſt decor, uelut aurificum arte alternis inter folia candicantibus margaritis, tam exquiſita difficultas lapidis ex herba naſcẽtis*. Iacere, *atq; humi ſerpere auctores tradunt*. Ego *uulſam, non hærentem uidi. hactenus* Plinius. *Phalaridis vires ex Gal.* Lithoſpermi *in ſimplicium medicamentorum libris,* Galenum *meminiſſe non inuenio*. Verùm Phalaridis, *quam phalerim nuncupat, uires reddidit libro* VIII. *eorundem, ſic inquiens*. Phaleridis *herbæ tum ſuccus, tum ſemen, tum folia potu auxiliari creduntur ueſicæ doloribus, ceu in ſeſe habeant quidpiam tenuium partium, & calidum*. *Nomina.* Quod Græci λιθόσπερμον, Latini *quoque* Lithoſpermum *uocant:* Mauritani, *Kulb, Culb, Calt, ſeu Calab;* Itali, *Lithoſpermo, & Milium ſolis:* Germani, *Meerhirſz, & Steinſomen:* Galli, *Gremil, & Herbe aux perles*.

RVBIA SATIVA.

RVBIA SYLVESTRIS.

Rubia. Cap. CXLIII.

Erythrodanvm radix rubra eſt, qua tinguntur lanæ. Vna ſponte prouenit: altera ſeritur, ut in Thebana Galliæ, & Rauenna Italiæ: in Caria inter oleas, ut in aruis, ſolo creditur. Hanc non ſine quæſtu ſerunt: nanque maximum ex ea ſentiunt prouentum. Aſperi caules, & quadranguli, longi, aparinæ non diſsimiles, robuſtiores, & multò prorſus maiores: folijs per interualla circum articulos, ſtellatim decuſſatis. Semen eius rotundum, inter initia uiride, mox rubrum, poſtea cùm ematuruit, nigrum: radix tenuis, longa, rubra. Vrinam ciet: qua de cauſa regio morbo opitulatur, pota cum aqua mulſa: item iſchiadicis, & reſolutis. Craſſam, copioſamque urinam pellit, nonnunquam & ſanguinem: bibentes tamen quotidie lauari oportet, & excrementorum quæ redduntur differentiam ſpectare. Aduerſus ſerpentium morſus, ramulos cum folijs uino bibere prodeſt. Semen ex aceto potum, lienem abſumit. Impoſita radix trahit partus, menſes, ſecundasq́;. albæ uitiligini illita ex aceto medetur.

Rubiæ conſideratio.

Rvbia, *quam Græci* Erythrodanum *dicunt,* Hetruſcis *nullis non cognita: neque medicis ſolùm, ac ſeplaſiarijs cognoſcitur: ſed etiam mulierculis, ac ruſticis, ijs præſertim, qui in locis habitant, ubi lanificio opera impenditur. quandoquidem inficiendis tingendisq́; lanis aptiſsima eſt. Quapropter ruſtici, & agreſtes mulieres, quòd lanarũ infectores* Rubiæ *quotannis plurimum emant, huius radices effodiunt, & uendunt, unde tantum quæſtus faciunt, ut ſibi ſuisq́; uictum ſuppeditent. Mittit hanc abunde* Hetruria, *præcipuè* Senenſis *ager. Expetuntur folia noſtratibus mulieribus, quòd aſperrima ſint, ad ſtagnea uaſa detergenda: ſiquidem mirum dictu quàm pulcherrimè niteſcant, quæ* Rubiam *fuerint experta.* Rubiæ *meminit* Galenus *libro* VI *ſimplicium medicamentorum, ubi ſic ſcribit. Eſt autem* Rubia *tinctorum radix acerba, & guſtu amara. Itaq; quæcunq; agere dictum eſt ſuperiore libro, ubi in unum eiuſmodi coiuerint facultates, ea omnia in hac radice luculenter conſpicies. Quippe cùm & lienem, & iecur expurget, & urinas craſſas, multasq́;, ac nonnunquam etiam ſanguinolentas uacuet. Quin & menſes ciet, ac mediocriter quæ exterſionem poſtulant, extergit: proinde uitiligines albas cum aceto illita iuuat. Sunt qui eam iſchiadicis, hoc eſt, coxendicum doloribus afflictis, & reſolutis, in potu cum melicrato exhibeant. Id* ἐρυθρόδανον *Græcè dicitur, quod* Erythrodanum, *&* Rubia *Latinè:* Paue, Fue alſabagin, *Arabicè:* Erithrodano, *&* Rubbia, *Italicè:* Ferber roet, *Germanicè:* Ruuia, *Hiſpanicè:* Garance, *Gallicè.*

Rubiæ vires ex Galeno.

Nomina.

LONCHITIS ALTERA. 624.

ALTAEA.

Lonchitis. Cap. CXLIIII.

Lonchitis folia habet porri, latiora, rubentia plurima, ad radicem circunfracta, ueluti in terram procumbentia, pauca in caule: in quo flores, ceu galericuli, hiantibus comicis perſonis ſimiles, nigri, & è rictu albam exerentes uelut linguam, quæ ad labrum inferius ſpectet. ſemen inuolucris, clauſum lanceæ ſimile, triangulum: unde ſibi cognomentum arrogauit. radix dauci. Naſcitur in ſitientibus, & aſperis. Radix ex uino pota urinam ciet.

Lonchitis altera. Cap. CXLV.

Altera eſt Lonchitis, quam aliqui aſperam lonchitin dicunt: folia ſcolopendrij emittit, ſed aſperiora, maioraq́;, ac multò magis diuiſa. Vulneribus mirum in modum prodeſt, in eisq́; inflammationes excitari non patitur. Pota ex aceto lienem abſumit.

Lonchitidis conſideratio.

Etsi *in compluribus Italiæ, ac Germaniæ montibus, alijsq́; aſperis, & aridis locis diu multumq́; perquiſiuerim primū Lonchitidis genus: ipſum tamen hactenus mihi non licuit reperire, neq; etiam ab alijs inuentum uidere. Cæterùm Lonchitim alteram iampridem uidimus ſtudio, ac liberalitate Lucæ Ghini medici clariſsimi, qui eam Piſis ad nos miſit. Hæc folia habet ſcolopendrij, aſperiora, maiora, magisq́; diuiſa, ut eius pictura, quam exhibemus, probè oſtendit. De prima Lonchitide diſſeruit Plinius lib. XXV. cap. XI. ubi ſic inquit. Lonchitis non, ut plerique exiſtimauerunt, eadem eſt, quæ xyphion, aut phaſganion, quanquam cuſpidi ſimilis ſemine. Habet enim folia porri rubentia ad radicem, & plura quàm in caule, capitula perſonis comicis ſimilia, paruam exerentibus linguam, radicibus prælongis. naſcitur in ſitientibus. Hactenus Plinius, qui horum pleraque á Dioſcoride mutuatus eſt.*

Lonchitidis uires ex Gal.

Lonchitidis utriuſq; meminit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ubi de earum uiribus ita ſcribit. Lonchitis, eius uidelicet, quæ ſemen habet triangulare, figura lanceæ ſimile, radix potiſsimùm quodammodo ſimilis eſt radici dauci: proinde urinam ciet. Porrò eius, quæ ſcolopendriæ ſimilia habet folia, ea ad glutinanda uulnera idonea ſunt uiridia: ſed ſicca cum aceto pota, lienes induratos ſanant.

Nomina.

Λογχῖτις ut Græcis, ita etiam Lonchitis Latinis, & Lonchite Italis uocatur.

Althæa. Cap. CXLVI.

Althaea, quam alij Ibiſcum uocant, in ſylueſtrium maluarum genere eſt, cui folia ut cyclamino rotunda, lanugine caneſcunt: flore roſaceo: bicubitali caule: radice lenta, intus alba. Althæa appellatur, quòd inter primas ſit utilis, & pluribus polleat remedijs. Decocta enim in uino aut aqua mulſa, & per ſe cum imponitur tuſa, efficax eſt contra uulnera: item ad ſtrumas, parotidas, abſceſſus, mammarum inflammationes, fracta ſedis, inflationes, neruorum rigores: ſiquidem diſcutit, & excoquit, rumpit, & ad cicatricem perducit. Cocta, ut dictum eſt, adiecto ſuillo adipe, aut anſerino, terebinthináve, ut malagmatis lentor fiat, facit ad uuluæ inflammationes, præcluſionésque, in peſsis ſubdita. Decoctum eodem fungitur munere: onera vuluæ, reliquiasque à partu extrahit. De-

coctæ radicis ſuccus ex uino potus, ſuccurrit urinæ difficultati, calculoſorum cruditatibus, dyſentericis, iſchiadicis, tremulis, ruptis. dentium mulcet dolorem, cum aceto decocta, colluto inde ore. Viride ſemen ſiccumq; tritum, vitiligines in ſole cum aceto perunctas emendat. Eodem cum oleo & aceto peruncti, à venenatis non feriuntur. ualet contra dyſenteriam, & ſanguinis reiectiones, aliuique profluuium. In poſca, aut uino decoctum bibitur, contra omnes ueſparum, apum, ſimiliumq; aculeatos ictus. Folia cum olei momento, morſibus, & igni ambuſtis illinuntur. Conſtat aquam, trita radice addita, ſub diuo addenſari.

Althææ conſideratio.

Althaea à Latinis poſſet Medica ſimpliciter dici, quoniam ab ἀλθαίνω, quod Græcis mederi ſignificat, etymon habere uidetur. Quocirca meritò ſcriptum reliquit Dioſcorides, Althæam id nomen traxiſſe à multitudine remediorum, & frequenti eius uſu. Ea uulgaris herba eſt, nulliſq; non cognita. Latini hanc Ibiſcum nominant. Italis uerò, corrupta à Latinis appellatione, & præpoſita malua, quòd cum ea quandam habeat cognationem, compoſito nomine Maluauiſco uulgò uocatur. Althæam memoriæ prodidit Theophraſtus lib. IX. cap. XIX. de plantarum hiſtoria, ubi de ea diſſerit ijs uerbis. Et radicem Ibiſci aquam poſſe addenſare aiunt, ſi tritam inieceris, ſub diuoq; humorem poſueris. Cõſtat Ibiſcus folio maluæ maiori, piloſioriq;: caule molli: flore luteo: radice neruoſa, alba: fructu maluæ. caulis quoque guſtu maluam reddit. Vſus eius ad rupta, & tuſſes è uino dulci, & ad ulcera in oleo. Aliam quandam ſi carnibus concoquas, in idem aggregare, ac ueluti conglutinare poſſe affirmant: alias uim attractoriam poßidere, modo magnetis lapidis, atque ſuccini. hæc in inanimatis. hactenus Theophraſtus.

Althææ uires ex Galeno.

Meminit Ibiſci Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi eius uires ita deſcripſit. Ebiſcus, ſiue althæa (eſt autem malua agreſtis) facultatem habet digerendi, laxandi, phlegmone leuandi, mitigandi, concoquendi difficilia coctu tubercula. Radix porrò eius, & ſemen cætera quidem ſimiliter agunt, ut herba uiridis, ſed tenuiorum partium, magiſq; exiccatoriam, ad hæc magis exterſoriam quàm illa facultatem oſtendunt, ut & uitiligines detergant, & ſemen renum calculos confringat. Radicis uerò decoctum dyſenteriæ, alui profluuio, & ſanguinis reiectioni utile eſt, nempe cùm adſtringentem quandam facultatem poßideat.

Nomina.

Planta, quæ Græcis ἀλθαία, ἰβίσκος, & ἐβίσκος, Latinis Althæa, Ibiſcus, ſeu Ebiſcus nominatur: Mauritanis, Chitini, Chathmi, ſiue Chathmie, & Roſa zaueni: Italis, Maluauiſco: Germanis, Ibiſch, & Heyluurtz: Hiſpanis, Hierua cannamera, & Marmaie: Gallis, Guimauues.

Alcea.

Cap. CXLVII.

ALCEA ſylueſtrium maluarum generi aſsignatur. folia habet diuiſa, uerbenacæ proxima: caules tres aut quatuor, cortice cannabino ueſtitos: florem roſæ, paruum: radices albas, latas, quinque aut ſex, cùm plurimùm cubitales. Quæ cum uino, aut aqua potæ, dyſentericis, ruptiſque medentur.

Alceæ conſideratio.

Alceam hodie paßim ferè in Italia aliqui Biſmaluam, alij Maluam ſylueſtrem, nonnulli etiam Maluauiſcum agreſte nominant. Herba eſt caule, floribus, ac ſemine hortenſi maluæ perquàm ſimilis, ſed folijs longiori inciſura laciniatis, ranunculi modo. Naſcitur in incultis, campeſtribus, & agrorum, ſcrobiumq; marginibus, iuxta ſepes, uias, ac ſemitas. Alceæ radicibus non deſunt, qui althææ loco utantur, cùm huius copiam non habeant, ad tumores tum ſoluendos, tum emolliendos. Porrò Alceæ peculiari capite meminiſſe Galenum non reperio, niſi hanc ſylueſtrẽ maluam appellauerit, dum maluæ facultates libro VII. ſimplicium medicamentorum deſcribit, his uerbis. Malua ſylueſtris quidem digerentis paululùm, & emollientis leuiter eſt facultatis. Hortenſis uerò quantò plus habet aqueæ humiditatis, tantò facultate imbecillior eſt. Fructus eius tantò ualidior eſt, quantò & ſiccior. hæc Galenus.

Alceæ vires ex Paulo.

Cæterùm Paulus ſeorſum Alceam retulit lib. VII. ubi ſic inquit. Alcea ſylueſtris maluæ genus eſt. In uino pota dyſenteriæ, & eroſionibus medetur, potißimùm eius radix.

Nomina.

Huic herbæ nomen Græcum, ἀλκέα: Latinum, Alcea: Italicum, Biſmalua, Malua ſaluatica, & Buon uiſchio: Germanicum, Sigmars kraut: Hiſpanicum, Malua de Vngria, & Malua monteſina: Gallicum, Bimauue.

Cannabis. Cap. CXLVIII.

CANNABIS ſatiua planta magni in uita uſus ad robuſtiſsimos funes factitandos: folijs fraxini, graui odore: caulibus proceris, inanibus: ſemine rotundo. quod largiore cibo genituram extinguit. Succus ex ea recente conuenienter aurium doloribus inſtillatur. Syluestris Cannabis uirgas fert althææ ſimiles, minores, nigriores, & aſperiores, cubiti altitudinẽ æquantes: folio ſatiuæ, nigriore, & aſperiore: flore lychnidis, ſubrubro: ſemine, & radice althææ. Decocta radix, illitu inflammationes mulcet, tumores diſcutit, tofos articulorum diſsipat. Huius cortex torquendis funibus accommodatus.

Cannabis cõſideratio.

CANNABIS ſatiua planta eſt adeò uulgaris notitiæ apud omnes Europæ nationes, ut omnino ſuperuacuum ſit eius faciem uerbis repræſentare. Syluestris autem quanquam in multis Italiæ locis proueniat cùm ſyluoſis, tum etiam campeſtribus; paucos tamen eſſe puto, qui legitimam oſtendant. Cæterùm ſatiuæ ſemen in cibis ſumptum planè contrarium efficit in Gallinis, & in nobis: ſiquidem largius commanducatum nobis genituram extinguit: gallinas uerò ouiferaciores reddit. Experientia enim compertum habeo, gallinas, quæ hyeme, quo tempore algoris ſæuitia rarò oua parere ſolent, Cannabis ſemine ueſcuntur, numeroſiore ouorum partu gaudere: id quod frequenti cantu ſuo declarant. Illud præterea mihi non abierit indictum, quòd Cannabis recentis decoctum expreſſa deinde fortiter herba, terreſtrium lumbricorum cauernulis inſperſum, ſtatim eos euocat. Quod piſcatoribus acceptum referendum eſt, qui hoc ingenio uermiculos capiunt ſuis hamis infigendos. Verùm non modò terrenos uermes euocat Cannabis decoctum, & ſuccus eius expreſſus, ſed etiam (ut Plinius lib. XX. cap. XXIII. auctor eſt) uermiculos, & quodcunque animal in aurem intrauerit, eijcit. Hinc itaque quiſpiam conijcere poteſt, eius facultatem ad interaneorum uermes haud imbecillem fore.

Cannabis uires ex Gal.

Cannabis meminit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Cannabis ſemen flatus diſcutit, adeoq; deſiccat, ut ſi pluſculum edatur, genituram exiccet. Sunt qui ex eo uiridi ſuccum exprimentes ad aurium dolores ab obſtructione, ut mihi uidetur, natos utantur. Et libro primo de alimentorum facultatibus, idem de Cannabi ita ſcribit. Non quemadmodum planta ipſa cannabis uitici quodammodo eſt ſimilis, ita ſemen ſemini facultate eſt ſimile: ſed plurimùm ab eo diſſidet, ut quod concoctu eſt difficile, ſtomachoq; ac capiti noceat, prauiq; ſit ſucci. Sunt tamen qui eo quoque frixo cum alijs tragematibus ueſcantur. Tragemata autem uoco ea, quæ poſt cœnam, uoluptatis inter bibendum excitandæ gratia manduntur. Multùm autem calefacit: ideoq; ſumptum paulò largius caput ferit, uaporem ſurſum ad ipſum mittens, calidum ſimul ac medicamentoſum. hæc Galenus.

Mulierum error.

Ex quibus liquidò apparet, quàm grauiter errent mulieres, quæ pueris comitiali morbo laborantibus Cannabini ſeminis decoctum exhibent. quo tantum abeſt, ut morbum curent, ut etiam eius augendi occaſionem præbeant.

Nomina.

Quæ planta κάνναβις Græcè, Cannabis item Latinè dicitur: Arabicè, Scebedenegi, & Canab: Italicè, Canape: Germanicè, Zamer hanff: Hiſpanicè, Canhamo: Gallicè, Chanure.

Anagyris. Cap. CXLIX.

ANAGYRIS frutex eſt arboris inſtar, perquàm grauis odore: folijs uiticis, uirgisq; ue: flore braſsicæ: ſemen in corniculis non breuibus gignit, ſubrotundum, firmum, uerſicolori facie, ſimile renibus, quod dureſcit uua matureſcente. Tenera folia trita tumores illitu reprimunt: ſi partus hæreat, & ſecundæ, menſesque morentur, drachmæ pondere bibuntur in paſſo: ſic & ſuſpirioſis dantur, & contra capitis dolores in uino. difficulter parientibus adalligantur, ita ut à partu ſtatim auferantur. Radicis cortex concoquendis, diſcutiendisque adhibetur. Semen commanducatum uomitiones uehementer ciet.

Anagyris cõſideratio.

QVANVIS ueteres unius tantùm Anagyris meminerint; duo tamen in Italia uiſuntur genera. Maius in Apulia frequentiſsimum naſcitur, et eo Campaniæ tractu, quo Terracina itur Fundum ad Tyrrheni litus: folijs uitici proximis: flore braſsicæ racemoſo: fructu hortenſi ſmilaci ſimili, amplioribus tamen, & breuioribus paulò ſiliquis incluſo, colore purpuraſcente, uſqueadeò duro, ut aqua macerato, ſua in pertinaci duritie conſiſtat. Minus, quod ru-

ANAGYRIS.

ANAGYRIS ALTERA.

Opinio reprobata.

ra Tridentina uulgò uocant Eghelo, maio & iunio menſibus grato in montibus ſpectaculo floret. Micat enim aureo flore, alteri omnino ſimili, odore tamen ingrato. Hinc cornicula prodeunt geniſtæ æmula: in quibus ſemen cõtinetur eiuſdem geniſtæ magnitudine, ſed oblongum, phaſeoli modo, colore ſubnigro. Quod comedentes quandoq; ignari paſtores, ueluti legumina, crebris adeò uomitionibus afficiuntur, ut nonnunquam uiderim ego quoſdam, qui ſanguinem uſque euomuerunt. Materies ligni duriſſima, quæ guaiaci modo exterius lutea eſt, interius uerò nigra. Incorrupta diu durat: proinde uinitores ex Anagyri palos factitant ſuſtinendis uitibus aptiſſimos, hosq; cæteris præferunt ex alijs arboribus factis. Quin & ſagittarij ex ea ualidiſſimos arcus conficiunt. Hac planta ſcatet uallis Anania, ac uniuerſus Tridentinus ager. Cæterùm non deſunt è recentioribus herbarijs haud obſcuri nominis (quorum opinionem tuetur Conradus Geſnerus Tigurinus uir magnæ lectionis in ſuo libro animalibus dicato) qui putant, ac potius pro certo affirmant, alterum Anagyris genus, qnod in montibus Tridentinis uulgari ſormone Eghelo appellari ſuprà diximus, eam ſine controuerſia arborem eſſe, quam Plinius lib. XVI. cap. XVIII. Laburnum uocat, ubi ita ſcribit. Aquas odere cupreſſi, iuglandes, caſtaneæ, laburnum. Alpina & hæc arbor, nec uulgò nota: dura ac candida materie: cuius florem cubitalem longitudine apes non attingunt. Ex ijs Plinij uerbis abunde, ni fallor, cognoſcitur, quòd ut falſa, reprobanda ſit illorum opinio. Siquidem Laburni materies à Plinio candida deſcribitur: non contrà medullitus nigra, cortice tenus lutea, in modum Guaiaci, qualis Egheli uocatæ materies planè cernitur. Præterea eghelus arbor eſt omnibus ferè cognita, quòd frequentiſſima in ſyluis reperiatur: non ea quidem uulgò incognita, ut de Laburno refert Plinius. Ad hæc Egheli flores, qui in arbore racemorum inſtar pendent, palmi longitudinem non excedunt: quos tamen Laburno Plinius cubitales reddidit. Illud inſuper experientia compertum habeo (etſi contrarium afferat Geſnerus) quòd apes Egheli flores attingunt, nec eos aſpernantur. Hæc nimirum ſunt, quæ, meo quidem iudicio, refragantur tum Geſnero, tum omnibus ijs, qui cum eo hac in re ſentiunt. quinetiam oſtendunt, quàm magna ſit differentia inter Laburnum & Eghelum. Hanc tamen plantam idem Geſnerus montani cytiſi genus eſſe cenſet, argumento quòd folia ferat terna ueluti cytiſus, quodq; cytiſi modo ſit apibus ingrata. Sed is (pace uiri eruditi dixerim) in hoc maximè hallucinatus deprehenditur, Marci Varronis, Columellæ, & Plinij teſtimonio: ut qui inter cætera ſeri iubeant iuxta aluearia cytiſum, quòd huius flore magnopere delectentur & alliciantur apes. Hoc ſimiliter teſtatur Galenus libro primo de antidotis, ubi cytiſi hiſtoriam & uires deſcribit. Et miror certè, Geſnerum illa non uidiſſe, quæ tamen debuerat, ſi omnes, qui extant in Europa, libros perlegit, ut perlegiſſe conijcitur ex Bibliotheca, quam edidit. Quare equidem non poſſum non in ea perſtare ſententia, quam iampridem habui de planta Eghelo uocata, cùm nulla ſit firma ratio, quæ me cogat illorum ſubſcribere iudicio, qui eam Laburnum Plinij eſſe exiſtimant. Quantum igitur ego ſentio, Eghelus erit Anagyris minor, aut Anagyris montana, ſi ita nobis liceat eam nominare. Nanq; non ſolùm folijs, floribus, corniculis, ſemine, & omnibus deniq; notis Anagyrim proſus æmulatur, ut eius effigies,

CEPAEA.

ALISMA.

quam hic damus, pulchrè demonſtrat; ſed etiam uiribus & odore, utpote qui in tota planta teter & grauis admodum ſentiatur,

Anagyris uires ex Gal.

Anagyris uires memoriæ prodidit Galenus libro VI. *ſimpliciũ medicamentorum, his uerbis. Anagyrus frutex eſt grauiter olens, & acris, digerentis, excalfacientiſq; facultatis. Sed folia etiámnum uirentia, cùm propter humiditatis admiſtionem minus ſint acria, idcirco tumentia reprimũt. At ſiccata incidentis ſunt, exiccantiſq; ualenter facultatis. Similem ferè facultatem habet radicis eius cortex. Semen autem magis ſubtilium eſt partium, ſed & uomitum prouocat.*

Nomina.

Planta, quæ ἀνάγυρις *Græcis, Anagyris etiam Latinis dicitur: Anagiri, Italis.*

Cepæa. Cap. CL.

CEPAEA portulacæ ſimilis eſt, ſed nigriora habet folia, & radicem tenuem. Folia in uino pota urinæ ſtillicidio, & ueſicæ ſcabie laborantibus opitulantur. maximè id præſtat, ſi cum decocto radicum aſparagi eius, quẽ myacanthon, hoc eſt, corrudam uocant, bibatur.

Cepææ conſideratio.

CEPAEAM, *quam antea in noſtris commentarijs Italica lingua conſcriptis, ingenuè confeſſus eram me nõdum comperiſſe, aut ab alijs compertam uidiſſe, hoc tempore Venetijs ad me miſit Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus medicus pro ætate ſua non imperitus, reiq; herbariæ non ignarus, mei adeò ſtudioſus, ut ſi aliud non eſſet, hoc nomine tantùm mihi plurimùm diligendus ſit, atq; etiam in filium habendus. Ad Cepæam hanc redeo. Ea ſanè mihi uiſa eſt ita adamußim Dioſcoridis deſcriptioni reſpondere (id quod eius pictura, quam hic damus, graphicè oſtendit) ut non dubitandum putem, quin hæc ſit uera ac legitima Cepæa. Huius, quod equidem legerim, Galenus non meminit in ſimplicium cenſu.*

Cepææ uires ex Paulo.

Veruntamen Paulus eius mentionem fecit libro VII. *inter ſimplicia, ubi eam retulit his uerbis. Cepæa portulacæ ſimilis eſt. Folia ipſius contra ueſicæ ſcabies utiliter bibũtur. Radix cum aſparago, quem myacanthinum, hoc eſt, corrudam appellant, pota, urinæ ſtillicidia, quæ ex obſtructione fiunt, abigit.*

Nomina.

Κηπαία *ut Græcis, ita Cepæa Latinis, & Cepea Italis appellatur.*

Aliſma. Cap. CLI.

ALISMA, alii Damaſonion appellant: folia ei plantaginis, niſi anguſtiora eſſent, † lacinioſa, conuexaque in terram: caule ſimplici, tenui, cubito altiore: capitibus thyrſi: flore tenui, candido, palleſcente: radicibus tenuibus, ut ueratri nigri, acribus, odoratis, modicè pinguibus. aquoſos amat tractus. Radix, ſi drachma una, aut altera bibatur, his conuenit, qui leporem marinum deuorarunt, aut à rubetis ranis demorſi ſunt, aut opiũ hauſerunt: torminibus, atque dyſenteriæ, per ſe, aut cum pari modo ſeminis dauci, potui datur. conuulſis, & contra uitia uuluæ prodeſt. Herba ſiſtit aluum, menſtrua pellit, tumores illita mitigat.

Aliſmatis cõſideratio.

QVANQVAM *affirmat Ruellius, cui etiam Cordus ſubſcribere uidetur, Aliſma ſibi cognitum eſſe, uocariq; à nonnullis Paſtoralem fiſtulam, à quibuſdam uerò Plantaginem aquaticam; tamen plantago hæc, quam etiam aliqui Barbam ſyluanam appellant, nullis notis cum Aliſmate conuenire deprehenditur. Siquidem Aliſma folia fert plantagini ſimilia, ſed anguſtiora, & in terram reflexa: caulem mittit ſimplicem, ac tenuem. Plantago autem*

tem aquatica folijs prodit plantagine maioribus, lancearum cuſpidum inſtar acuminatis, ſurſumq; ſpectantibus: multiplici caule, adnatis pluribus referto. Cùm itaq; ex ijs notis collatis conſtet, Aliſma, & Barbam ſyluanã inter ſe plurimùm differre, non temerè facere uideor, quòd illorum ſententiæ non auſim adſtipulari. Porrò plantam, quam hic pro Aliſmate depingi curauimus, mihi primùm Pragæ oſtendit Adamus Leonorus, iuuenis ſpectatæ doctrinæ, & rei herbariæ ſtudioſus. Quòd enim hæc omnibus, ni fallor, notis Aliſma repræſentet, meritò fit, ut iam non dubitem affirmare eam eſſe legitimum Aliſma: aut ſaltem eius effigiem exhibere, ut aliorum quoq; de ea ſit iudicium. Cæterùm duo Aliſmatis genera Plinius conſtituit lib. XXV. cap. X. ubi de utroq; diſſerit his uerbis. Aliſma, inquit, alij damaſonion, alij lyron appellant. folia ei plantaginis, niſi anguſtiora eſſent, & magis lacinioſa, conuexaq; in terram, alias etiam uenoſa ſimiliter: caule ſimplici, & tenui, cubitali: capite thyrſi: radicibus denſis, tenuibus, ut ueratri nigri, acribus, odoratis, pinguibus. naſcitur in aquoſis. Alterum genus eiuſdem in ſyluis, nigrius, maioribus folijs. hæc Plinius. Aliſma memoriæ prodidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic de eius uiribus diſſerens. Damaſonium, aut Aliſma. De hac herba in tertio libro tradit Dioſcorides, quòd radix eius epota dyſenterias ſanet, & aluum ſiſtat, atq; œdemata mitiget. Sed nos eã quidem experti non ſumus. Quòd autem conſtitutos in renibus calculos aqua, in qua decocta fuerit, pota comminuat, caſu experti ſumus. Ex quo liquet, quòd abſterſoriam quandam facultatem obtinet. Huius herbæ nomen Græcum ἄλισμα: Latinum, pariter & Italicum, Aliſma. Aliſmatis uires ex Gal. Nomina.

† Hæc uox non legitur in Græcis codicibus, neque ab Oribaſio refertur, neque etiam à Marcello uertitur. Vnde planè ſuſpicor, quòd Ruellius ita uerbum hoc ex Plinio adiecit, ut reliqua etiam ex eodem reddidit.

Onobrychis. Cap. CLII.

ONOBRYCHIS folia habet lentis, longiora paulò: caulem dodrantalem: florem puniceum radicem paruam. naſcitur in uliginoſis, & incultis. Herba ſuapte ui, ſi trita illinatur, tubercula diſſipat: cum uino pota, ſtrangurias ſanat: illita ex oleo, ſudores mouet.

NASCITVR Onobrychis, Plinio libro XXIIII. cap. XVI. auctore, circa fontes. Folia habet lentis, paulò longiora: florem rubentem: radicem exiguam, & gracilem. Sunt qui Onobrychin uelint eam eſſe herbam, quam aliqui Rutam caprariam, alij Galegam uocant: nos uerò uulgò Lauaneſe. Verùm hæc notis, quæ Onobrychi tribuuntur, haudquaquam reſpondere deprehenditur. quippe quæ folia ferat lentis quadruplo maiora, caulem plerunque bicubitalem, flores purpureos, & radicem non paruam. Vt hinc mihi planè uideatur, quòd illorum opinioni nemo rectè poßit, aut debeat adſtipulari. Onobrychidis uires tradidit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Onobrychis rarefaciendi, digerendiq; uim obtinet: proinde folia eius uirentis etiámnum illita ad morem cataplaſmatis tubercula diſcutiunt: arefactæ uerò, ſi cum uino bibantur, ſtrangurias ſanant. Quinetiam ſudores elicit cum oleo inuncta. Quæ ὀνοβρυχὶς Græcè, Onobrychis item Latinè, & Onobrichi Italicè uocatur. Onobrychis conſid. Vires ex Galeno. Nomina.

HYPERICVM.

Hypericum. Cap. CLIII.

HYPERICVM alii androſemon, alii corion, alii chamæpityn appellant, quoniam ſemen odore reſinam imitatur: ſurculaceo frutice, dodrantali, rubeſcente: folio rutæ: flore luteo, † leucoion ſimili, qui digitis attritus ſanguineum ſuccum remittit, qua ex cauſa androſæmon cognominatur: ſubhirſuta ſiliqua, & in rotundo oblonga, hordei magnitudine: ſemine intus nigro, reſinoſi odoris. gignitur in locis cultis, & aſperis. Vrinam cit, menſtrua pellit appoſitum: tertianis, quartaniſque cum uino potum liberat. Semen quadraginta diebus hauſtum, iſchiadicis medetur. Folia cum ſemine illita, ambuſta ſanant.

Aſcyrum. Cap. CLIIII.

ASCYRON, ſiue aſcyroides, hyperici genus eſt, magnitudine diſtans, fruticoſius, maiores habẽs ramos, ſurculoſiores, rubenteſque: folia tenuia: flores luteos, & fructum reſinoſum, hyperico non abſimilem: cuius attritu digiti ferè cruentantur, qua de cauſa androſæmon uocauere. Vſus ſeminis ad iſchiadicos, potum in hydromelitis ſextario: nam bilioſa recrementa ampliſsimè detrahit. ſed aſsiduè dare oportet, donec ſanitati reſtituantur. Illinitur & ambuſtis efficaciter.

ASCYRVM. 503. 522

ANDROSAEMVM. 493

CORIS. 583. 471

Androſæmon. Cap. CLV.

ANDROSAEMON ab hyperico, aſcyroque differt, quòd fruticet ramulis ſurculoſis, ac tenuibus: rubentibus uirgis, & foliis rutæ, triplo aut quadruplo maioribus, quæ trita uinoſo ſucco manant. complures alas habet in cacumine, utrinque expanſas, pinnataſque: circa quas flores puſilli, lutei: & in calyculis ſemen papaueris nigri, inſigne lineis. Huius comæ tritæ reſinoſum odorem reddunt. Semen tritum drachmis duabus potum, bilioſa alui excrementa pellit. iſchiadicis maximè medetur: ſed à purgatione aquam exorbere oportet. Herba ambuſtis illita medetur, & ſanguinem cohibet.

Coris. Cap. CLVI.

CORIS, quod aliqui hypericon uocant, frutex eſt folio ericæ, rubro, pinguiore, ac minore, non altior dodrante, ſuauis, odoratus, ãcris. Potũ ſemen menſes trahit, & urinas: contra phalangiorum morſus, iſchiadicos, & opiſthotonicos ex uino potum auxilio eſt: horroribus ex pipere, ſed opiſthotonicis ex oleo, aptiſsimè illinitur. Radix uino decocta potaque, defectis opem ferre creditur: ſed laborantem inter potandum quàm optimè cooperiri licet: ſiquidem corpus totum deſudabit, ex quã re priſtinam agilitatem recuperabit.

Hyperici, & congenerum conſid.

HYPERICVM, *Aſcyrum, & Androſæmum, eiuſdẽ planè generis plantæ (ut Dioſcorides inquit) eſſe uidentur. Verùm in earum caulibus, & folijs aliqua notatur differẽtia: nam hæc folia habet rubẽtiora, illa uiridiora, uni maiora inſũt, alteri minora.*

minora. Similis diſcriminis ratio in caulibus. Omnes hæ congeneres plantæ hodie ab omnibus uulgò cognoſcuntur: eæ nanque iunio, & iulio menſibus, diuerſis in locis aureis floribus ornatæ conſpiciuntur, ijs adamuſsim diſtinctæ ac præditæ notis, quæ ſingulis à Dioſcoride tribuuntur. Cæterùm quæ Coris uocatur, non ita Hypericum refert, quemadmodum Androſæmum, & Aſcyrum. quippe quæ non altior dodrantali altitudine aſſurgat: folijs ericæ, minoribus tamen, & ſubpinguibus: caulibus ruſeſcentibus, odore ſuaui, ac grato. Hæc ad me pluries allata eſt à noſtris herbarijs. naſcitur frequentiſsima in Italia. Hypericum à perforatis folijs à noſtris uulgò Perforata uocatur: folia enim innumeris ſcatent foraminibus, ijsq; adeò minutis, ut uiſum effugiant, niſi ipſa folia ſole obiecta inſpiciantur. id quod ſilentio uidetur inuoluiſſe Dioſcorides: quinetiam Plinius, alioqui rerum omnium diligentiſsimus indagator. Qui tamen hac in hiſtoria haud dubiè falli deprehenditur, quòd ſcripſerit lib. XXVI. cap. VIII. Hypericum naſci ſemine in Plinii lapſus. *ſiliqua, nigro, matureſcente cum hordeo. Siquidem Dioſcorides non tradit Hypericum cum hordeo matureſcere, ſed contineri eius nigrum ſemen ſiliqua ſubhirſuta, & in rotundo oblonga, hordei magnitudine. Conſtat præterea annua experientia matureſcere hordeum plerunque abeunte maio: uerùm Hyperici ſemen non perficitur, niſi iulio, & auguſto menſibus. In hac quoq; Hyperici hiſtoria errat Braſauolus medicus licet clariſsimus, quòd uelit Hypericum ex Dioſcoridis auctoritate florem album habere: eamq; ob cauſam, id quod circunfertur, cùm flore ſit melino, illegitimum eſſe putat; imò non aliud, quàm Rutam ſylueſtrem, pro qua pharmacopolam ſecum colloquentem, id ipſum aſſeruare admonet. Neque in his uno tantùm, ſed, quantum ſentio, duplici notatur errore. Primùm qod Hypericum non album, ſed luteum florem ferre ſcribat Dioſcorides contra Braſauoli ſententiam, cùm ſic in eo legatur* ἄνθος ἔχον μήλινον, *hoc eſt, florem habens luteum: non autem album inquit, ut perperàm Marcellus Florentinus interpretatur, cuius fortaſſe falſa interpretatione Braſauolus ſeductus eſt. Deinde quòd legitimum Hypericum pro ſylueſtri ruta ſeruandum cenſuerit, cùm tamen in calce ferè ſui uoluminis prioris ſententiæ oblitus, dum olei ex Hyperico parandi ſeniori myropolæ rationem explicat, communis uſus Hypericum Aſcyrum eſſe declarat. Nec ſecus quàm Braſauolus hallucinantur, pace eorum dixerim, Monachi illi reuerendi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, quòd non rectè cum illo ſentiant, Hypericum, quo utimur, primum eſſe ſylueſtris rutæ genus. Quorum ſententia cùm fuerit à nobis ſuperius in rutæ mentione rationibus & auctoritatibus abunde exploſa, & improbata, ſuperuacuum eſſet idem nunc repetere: eò enim accedet, qui plura horum errata cognoſcere uolet. Hyperici uires memoriæ prodidit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Hypericum calefacit, & deſiccat, tenuisq; ſubſtãtiæ eſt, adeò ut & menſes, & urinas prouocet. Sed ad hæc totus ſumendus eſt fructus, non tantùm ſemen. Porrò cum folijs illitus uiridis ad cicatricem ducit cùm alia, tum etiam ambuſta. Cæterùm ſi ſicca contuſa inſpergas, ſanabis humida, & putredinoſa ulcera. Sunt & qui iſchiadicis bibendum exhibeant. Idem lib. VI. de Androſemo ita ſcribit. Androſæmum planta fruticoſa, natura duplex: unum enim Aſcyron, & Aſcyroides nuncupatum eſt, ſpecies hyperici. Alterum uerò à quibuſdam Dionyſias appellatur. Eſt autem ſemen eorum purgatorium. Foliorum uerò facultas modicè extergens & deſiccans, ut & ambuſta ſanare credantur. Cæterùm in uino auſtero decocta, uinum ipſum magnorum uulnerum glutinatorium efficiunt. Sed quòd de Cori mentionem fecerit Galenus in ſimplicium medicamentorum cenſu, mihi incompertum eſt. Planta, quæ Græcis* ὑπερικὸν, *Latinis ſimiliter Hypericum nominatur: Mauritanis, Reionfricon, ſeu Reioſaricon: Italis, Hiperico, & Perforata: Germanis, Sant Iohans kraut: Hiſpanis, Cordioncillo: Gallis, Mille pertuis, & Trucheram. Quam uerò Græci* ἄσκυρον, *Latini quoque Aſcyrum dicunt: Arabes, Asbirach: Itali, Aſciro. Quæ deinde Græcis* ἀνδρόσαιμον, *Androſæmum item Latinis appellatur: Arabibus, Androſeman, Androſion, ſiue Andreſagian: Italis, Androſemo. Quæ denique* κόρις *Græcè, Coris etiam Latinè, & Gori Italicè uocatur.*

Monachorũ hallucinatio.

Hyperici uires ex Gal.

Nomina.

† Quoniam hoc loco in uulgatis exemplaribus Græcis nulla fit albæ uiolæ mentio; idcirco ſunt qui illorum teſtimonio freti, uerbum illud auferant ex interpretibus. Sed quomodo id rectè factum ſit, non uideo: ſiquidem in Oribaſio legitur, ἄνθος ἔχον μήλινον λευκοΐῳ ὅμοιον, *hoc eſt, florem habens luteum leucoio ſimilem. Adde etiam, quòd Hypericum ita adamuſsim floris colore luteam uiolam repræſentat, ut nihil melius. Nos autem uſi ſumus uoce Græca, ne ex albo, quod fortè Marcello impoſuit, aliqua poſsit oriri difficultas.*

† Quæ hic ſequuntur, in Græcis codicibus impreſsis non hoc loco, ſed in fine inter notha, & Dioſcoridi falsò adſcripta leguntur, ut quæ adſcititia ſint habita. Nos uerò illa huc admiſimus Ruellij: ut facimus, interpretationem ſecuti: necnon etiam fidem codicis manu ſcripti.

Aiuga. [illegible] Cap. CLVII.

AIVGA herba in terra repens, ſubcurua: foliis ſemperuiui minoris, multò tenuioribus, hirſutis, & pinguioribus, circum ramos frequentibus, odore pinus: flore tenui, luteo, uel candido: radicibus cichorii. Folia ſeptem diebus in uino pota regio morbo medentur: & quadraginta diebus ex hydromelite, iſchiadicos ſanant. Dantur peculiariter urinæ difficultatibus, iecinoris, & renum uitiis: torminoſis proſunt. Ea apud Heracleam Ponticam, perinde atque antidoto, contra aconitum utuntur, bibentes decoctum. Ad antedicta illinitur, cum polenta iure decocti ſubacta. Trita in farinam, & cum fico in pilulis ſumpta, aluum emollit: excepta melle, cum æris ſquama, & reſina deiicit: appoſita ex melle, uuluæ uitia extrahit: mammarum duritias diſcutit, uulnera glutinat: ulcera quæ ſerpunt, cum melle illita, cohibet. Alterum eſt genus aiugæ, cubitalibus ramis, in anchoræ ſpeciem incuruatis, prætenuibus: coma ſupradictæ, flore candido, ſemine nigro. hæc etiam pinum redolet. Tertia mas nominatur, paruula, folijs exilibus, albis, ſcabris: caule aſpero, candido: luteis floſculis, ſemine iuxta alas. reſipit & hæc pinum. Hæ duæ uim ſuperioris obtinent, ſed non uſqueadeò efficacem.

CAMAEPITYS PRIMA.

CAMAEPITYS ALTERA.

Aiugæ conſideratio.

Cuiuſdã Germani error.

Chamæpityos uires ex Galeno.

Nomina.

AIVGAM, quam Græci Chamæpityn uocant, quoniam folijs, & odore pinum refert, herbariorum uulgus Iuam arthriticam appellat, quòd iſchiadicis, & alijs articulorum doloribus opem ferat non obſcuram. Vulgaris eſt notitiæ Aiuga, quæ primo generi adſcribitur. Verum poſtrema, quam ſæpius etiã uidimus, non adeò omnibus eſt nota. quem= admodum nec media, quam hactenus mihi quidem uidere non licuit. Cæterùm in aperto errore uerſabatur Germa= nus ille pharmacopola, qui Braſauolum docuit Aiugam Germanica lingua uocari Vergiß mein nicht. Quandoquidem herba huius nominis mihi cum Germanis iandiu uerſanti notißima eſt: quæ tamen nulla prorſus ex parte quámuis Aiugam repræſentat. Chamæpityos meminit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita ſcriptum reliquit. Chamæpitys guſtu quidem amarum ſaporem acri ualidiorem obtinet. Effectu uerò expurgat, abſtergitq; uiſcera plus quàm calfacit. Proinde regio morbo laborantibus, & omnino quibus facilè iecur obſtruitur bonum eſt medicamentum. Quin & menſes ducit tum potà, tum appoſita cum melle. Sed & urinæ mouendæ aptum eſt medicamen. Sunt autem qui etiam eam exhibent decoctam in melicrato ijs, qui coxendicis doloribus torquentur. Herba porrò ipſa uiridis uulnera magna conglutinat, & ulcera putreſcentia ſanat. Præterea mammarum durities diſcutit. Eſt enim in ſiccando ordinis tertij, in calfaciendo uerò ſecundi. Quæ herba Græcis χαμαιπίτυς, Latinis Chamæpitys, Aiuga, & Abiga nuncupatur, Mauritanis, Hameſitheos, ſeu Chamaſithius: Italis, chamepitio, & Iua: Germanis, Ye lenger ye lieber: Hiſpanis, Pinilho, & Yua artetica: Gallis, Iue muſcate, aut arthetique.

LIBRI TERTII FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senenſis Commentarii,

IN LIB. QVARTVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

TRIBVS ANTE *libris, amantiſſime Aree, tradidimus odoramenta, olea, arbores, vnguenta, animalia, frumenta, olera, radices, ſuccos, herbas, ſeminaque. In hoc autem quarto diſſeremus de radicibus, & eis, quæ reſtant, herbis.*

Betonica. Cap. I.

CESTRON pſychotrophon uocitatur, quoniam frigidis locis inueniatur. Latini Betonicam appellant. Herba eſt caulem ferens tenuem cubiti altitudine, aut maiorem, quadratum: folia quercus, mollia, longa, in ambitu diuiſa, odorata, prope radicem maiora: in ſummis caulibus ſemen, ueluti ſatureiæ, ſpicatum eſt. Decerpta huius folia ſiccantur, plurimos ad uſus. Radicibus nititur, ut ueratri, tenuibus. quæ ex hydromelite in potu, pituitoſam uomitionem euocant. Folia dari debent ruptis, conuulſis, mulieribus uuluæ malo opportunis, & ad laxandos uteri ſtrangulatus, denarij pondere cum hydromelite: tres in uini ſextario drachmæ contra ſerpentium morſus ebibuntur. Herba magna utilitate illatis à ſerpente vulneribus illinitur. aduerſus etiam uenena drachma ex uino pota conuenit: præſumpta ea, ſi uenenum hauriatur, nihil nocebit. vrinam ciet, aluum ſubducit. Medetur comitialibus, & inſanis pota ex aqua: & iecinoris, lieniſque uitijs drachmæ pondere in aceto mulſo. concoctionem adiuuat, ſi quis fabæ magnitudine ſecundum cœnam cum melle cocto deuorauerit: modo conſimili acida ructantibus propinatur. ſtomachicis eam manducare, & ſuccum deuorare proderit, ſi poſtea dilutum uinum ſorbeatur. Datur ſanguinem excreantibus, tribus obolis cum diluti uini cyatho: iſchiadicis, renum, & ueſicæ doloribus ex aqua. aquæ inter cutem binis drachmis ex hydromelite, ſi febricitant: ſin aliter ex mulſo. regio morbo laborantes recreat: menſes pellit drachmæ pondere cum uino pota. aluum purgant drachmæ quatuor potæ in hydromelitis decem cyathis. facit cum melle ad tabem, & purulentam excreationem. Folia ſicca, tritaque fictili uaſe reconduntur.

BETONICA *herba eſt nullis non cognita, & innumeris prædita uiribus. Vnde Itali, cùm aliquem laudibus familiariter extollere uolunt, uulgari prouerbio dicunt. Tu hai piu uirtu, che non ha la* Betonica, *id eſt, Tu pluribus præditus es uirtutibus, quàm* Betonica. *Scripſit de* Betonicæ *uiribus propriũ libellum Antonius Muſa clariſſimus Auguſti Cæſaris medicus, in quo hæc de ea memoriæ prodidit. Herba* Betonica *naſcitur in pratis, & montibus mundis, & opacis, circa frutices. Animas hominum, & corpora cuſtodit: & nocturnas ambulationes à maleficijs, & periculis. Loca quinetiam ſacra, & buſta à uiſibus metuendis tuetur, ac defendit: & in omni deniq; res ſancta eſt. Ce-* Betonicæ cõſideratio. Vires ex Antonio Muſa.

ſtrõ uocatur, & ſynchotrophon: ſiquidem frigidis reperitur in locis, radicibus tenuibus, thyrſo pariter tenui, cubiti altitudinem excedente, quadranguloq́. Folia profert quercus, odorata: ſemen in ſummitate thyrſi ſpicato, thymbræ modo. Pollet uniuerſa planta dotibus ferè innumeris. quandoquidem tuſa capitisq; uulneribus illita, ea mira celeritate conglutinat. Præſtat id tamen efficacius, ſi tertio quoq; die iterum, atq; iterum imponatur. Aiunt præterea tam ualentioris eſſe facultatis, ut oſſa quoq; fracta extrahat. Radicum ex aqua decoctum ad teritas fotu oculorũ doloribus medetur. quod item præſtant contrita folia, & fronti ſuperimpoſita. Succus à folijs per ſe tritis expreſſus, aut prius aqua maceratis, aurium dolores mulcet, ſi tamen addito roſaceo in aures egelidus inſtilletur. Idem drachmæ pondere hauſtus in aquæ calidæ cyathis quatuor, ſanguinem illum per inferna trahit, cuius redundantia caligines oculis offundit. quo fit, ut etiam uiſum acuant comeſta folia. Eadem cum ſalis momento contuſa, naribusq; immiſſa ſanguinem inde fluentem ſiſtit. Betonicæ decoctum ex uetere uino, aut ex aceto dentium dolores finit, ſi eo os ſæpius colluatur. Herba ipſa ex tepenti aqua pota ſuſpirioſis, & anheloſis maximè proficit. Folia melle excepta tabidos iuuant, præſertim qui purulenta extuſsiunt. Eadem tribus continuis diebus deuorata drachmarum quatuor pondere, aut ex frigidæ aquæ cyathis quatuor ebibita, uentriculi dolores mulcet, iecinoris uerò, ſi ex calida hauriatur. Ex uino decocta lienis uitijs medetur. Sanat & renum uitia ex mulſo bibita, duarum drachmarum pondere: ex uino autem ueteri trium drachmarum pondere, additis piperis granis ſeptem & uiginti, ad lateris, lumborumq́; dolores utiliſsimè bibitur. In duobus aquæ calidæ cyathis ſumpta, alui & inteſtinorum tormina remouet, ſi tamen à crudis non fiant ſuccis. Foliorũ quatuor drachmis in aquæ mulſæ cyathis octo epotis, cõmodè citatur aluus: ſananturq; ijs ex uino ſumptis coli inflammatione uexati. Betonica in eclegmate ex melle ſumpta nouem diebus, tuſsim ſedat. Pota in aquæ calidæ cyathis quatuor duarum drachmarum põdere, addita plantaginis drachma, febres quotidianas expellit, quod tamen in acceſsionibus tantùm fieri debet. Idem præſtat etiam in tertianis, ſi cum pari pulegio aſſumatur. Sanat ipſo quoq; ordine etiam quartanas in tribus aquæ calidæ cyathis hauſta, trium drachmarum pondere, addita mellis uncia: calculi franguntur. Betonica ex tepenti aqua feliciter bibitur hydropicis. Pariendi celeritatem affert, uteriq; cruciatus à frigiditate conceptos mulcet, ſi ex calida aqua, aut mulſo duarum drachmarũ pondere propinetur. Contrita folia & illita, præciſos glutinant neruos, & reſolutos iuuant. Eadem trium drachmarum pondere ex caprillo lacte ſumpta tribus diebus, ſanguinem ore reiectum cohibent: & ex pari uini ueteris menſura, medetur ruptis, & ab alto deuolutis. Præſumpta ebrietatem arcet. Ex uino frequẽter hauſta, ictericos ſanat: & ſuillo adipe admiſta, carbunculos curat. Potu ex aceto mulſo unius drachmæ pondere, uiatoribus longo itinere defatigatis uires mirificè reficit. Faſtidia abſtergit, & ſtomachicos recreat. Aduerſatur uenenis, & ſerpentium, & uenenoſorum rabidorumq́; quorumcunq; animalium morſibus non modò intus ſumpta, ſed etiã extrà emplaſtri modo impoſita. Cuniculoſa, ſinuoſaq; ſanat ulcera cum ſale indita. Ex uino hauſta menſes ciet. Potu dolores podagricos lenit, præſertim radicum decoctum potum, idemq́; præſtant contrita folia impoſita.

Betonicæ uires ex Gal.

Betonicæ uires memoriæ prodidit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Ceſtron, aut Pſychotrophon, Romanè uerò Betonica, uim habet incidendi, ut guſtus indicat. Amarior enim eſt, & ſubacris ipſa herba: id quod & particulatim edita actio oſtendit. Nam conſiſtentes in renibus calculos diuidit, & pulmonem, & thoracem, & iecur expurgat, abſtergitq́;. menſes quoq; ciet, & comitialibus prodeſt: tum rupta, conuulſaq; curat, & omnibus beſtiarum morſibus ulceri illita auxiliatur. Poſtremò acidum ructantibus, & iſchiadicis bibita, auxilio eſt.

Nomina.

Planta, quæ κέςρον, & ψυχότροφον Græcis, Betonica, & Vetonica Latinis dicitur: Arabibus, Chaſtara: Italis, Betonica: Germanis, Betonien: Hiſpanis, Bretonica: Gallis, Betoeſne, & Betoine.

Britanica. Cap. II.

BRITANICA, aut Vetonica, folia habet ſylueſtris lapathi, ſed nigriora, & piloſiora, guſtu adſtringentia: radicem tenuem, & breuem: caulem paruum emittit. Folijs exprimitur ſuccus, qui igni aut ſole cogitur. Vim habet adſtringentem, priuatim depaſcentibus oris, & tonſilarum ulceribus accommodatam. Valet etiam ad reliqua, quibus adſtrictione eſt opus.

Britanicæ cõſideratio.

QVANQVAM tradit Ruellius Britanicam eſſe plantam Italiæ cognitam, atq; ibi uulgò appellari Piatamano; mihi tamen hactenus non ſolùm nomen illud incompertum eſt, ſed nullum etiam inuenire obtigit, qui Britanicam oſtenderet. Hanc autem ſcriptis celebrauit Plinius libro XXV. cap. III. hiſce uerbis. In Germania trans Renum caſtris à Germanico Cæſare promotis, maritimo tractu fons erat aquæ dulcis ſolus, qua pota dentes intra biennium deciderent, compagesq; in genibus ſoluerentur. Stomacacem medici uocabant, & ſceletyrben ea mala. Reperta auxilio eſt herba, quæ uocatur Britanica, non neruis modò & oris malis ſalutaris; ſed contra anginas quoque, & ſerpentes. Folia habet oblonga, nigra: radicem etiam nigram. Flos ei, qui (ut certò proditur) collectus priusquàm tonitrua audiantur, & deuoratus ſecuros in totum reddit homines. Friſij, quà caſtra erant, noſtris demonſtrauere illam. hæc Plinius.

Biſtortæ mẽtio.

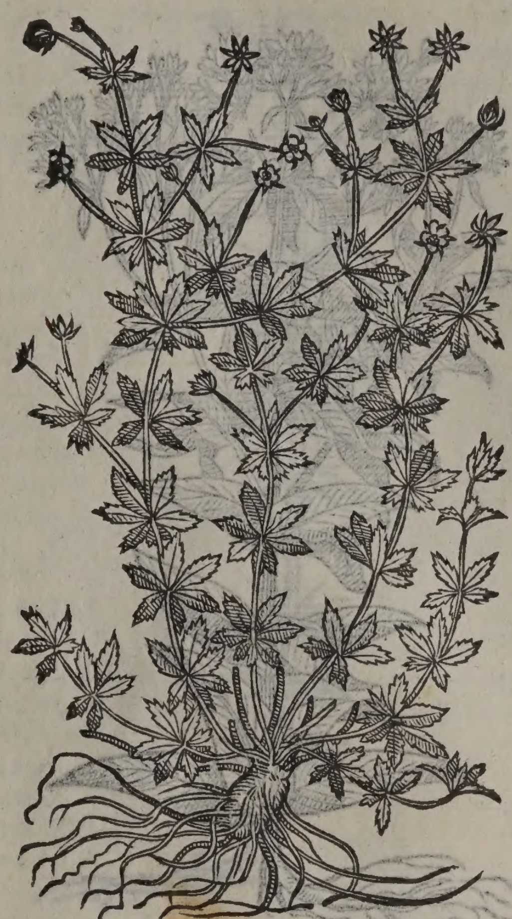
Cæterùm non deſunt, qui Britanicam cenſeant eam eſſe ſtirpem, quam herbariorum uulgus ideo BISTORTAM appellat, quòd radice contorta nitatur. Sed eorum planè error facilè deprehenditur. quandoquidem etſi Biſtorta rumicis conſtet folijs; non tamẽ ea nigra ſunt, neq; piloſa: quinimò læuia apparent, ſupernè rufeſcentia, & à terra quadantenus cæſia. Ad hæc Britanicæ radix ſubeſt tenuis, breuisq;: Biſtortæ uerò craſſa, ſerpentis iacentis modo contracta, & intorta, colore rubro, non (ut Plinius inquit) nigro. Sed præterea non deſunt etiam, qui Tormentillam ſic officinis, & uulgò uocatam Biſtortæ generi adſcribant, quòd non facie, ſed fortaſſe uiribus illi reſpondeat. Quæ quoniam hic nobis occurrit, & quàm plurimis effertur laudibus, ideo

hic

BISTORTA.

TORMENTILLA.

hic locus expoſcere uiſus eſt,ut de ea aliquid diſſeramus. Eſt itaq; TORMENTILLA *folio pentaphylli minore, ſeptenis inciſuris diuiſo: radice breui, nodoſa, compacta, rubeo colore, ſapore adſtringenti: cauliculis tenuibus, ſubrubentibus: flore melino, adeò ut in pentaphylli genere ſit reponenda. Sunt qui à ſeptenis foliorum diuiſuris* Heptaphyllon *hanc uocent*. Herbarij *compertum habent, hanc ijsdem pollere facultatibus, quibus* Biſtorta *prædita eſt. Quamobrē utræq; abortum prohibent bibitæ,ac uentri renibusq; ex aceto illitæ: urinæ incõtinētiam ſupprimunt, cum ſucco plantaginis potæ: ſiſtunt menſes, ſi in earum decocto ad umbilicum usq; conſederint fœminæ*. Idem *preſtant (de radicibus tamen intellige) ſi tritæ, & ex melle atque ſpica ſubactæ, uentri ac pubi illinantur. Sanguinem è uulneribus manantem cohibent, ſuper aſperſo earum puluere. Qui item potus bilioſas coercet uomitiones, ſi ouorum albo exceptus ſuper fictili tegula inaſſetur, mox comedatur. Aqua, quæ ex his duplici organo elicitur, ſiue è radicibus decoctum, uenenis omnibus remedio eſt. Ex quo tantum apud nonnullos* Tormentillæ *inualuit uſus, ut ex eius radicibus etiam medicamenta componant aduerſus peſtilentiam*. Vtræque *dyſentericos ſanant, & uulnera glutinant, præſertim quæ in inteſtinis, & uiſceribus fuerint illata, non modò ipſis uulneribus illitæ, ſed & in potionibus hauſtæ*. Rebellia, *contumaciaq; ulcera curant, & ea ſiſtunt, quæ ſerpendo corpora erodunt*. *Sed ut iam ad* Britanicæ *uires redeamus,eas ſcriptis tradidit* Galenus *lib*. VI. *ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit*. Britanicæ *herbæ folia adſtringentia ſunt,& uulnerum glutinatoria, ſimilia folijs ſyluestrium lapathorum, niſi quatenus atriora ſunt,magisq; hirta. Sed & expreſſus ex illis ſuccus perinde natus eſt adſtringere. itaque coctum quidam reponunt, tanquàm inter ſtomatica medicamenta efficaciſſimum*. Videtur *enim ſanare iam etiam putreſcentia. hactenus* Galenus. *Cæterùm non eſt ſilentio pretereundum,quòd* Dioſcoridis *codices inueniuntur,in quibus poſt* Britanicam *alterum per ſe de* Betonica *caput legitur. Quod quoniam pluribus indicijs in* Dioſcoride *aſcititium eſſe conſtat,atque in hunc auctorem ex libello* Antonij Muſæ Auguſti Cæſaris *medici fuiſſe translatum; idcirco nos illud abdicauimus,neq; alia commentatione idem dignum cenſuimus*. *Quæ planta* Græcè βρεταννική, Britanica Latinè, *pariter &* Italicè *appellatur*.

Tormentillæ hiſtoria, & uires.

Britanicæ uires ex Gal.

Lyſimachia. Cap. III.

LYSIMACHIA, quam aliqui lytron appellant, caules emittit cubitales, altioréſue, fruticoſos, tenues: prodeuntibus geniculatim folijs, tenuibus, ſalicis figura, guſtu adſtringentibus: flore ruſo, aut aureo. gignitur in aquoſis, & paluſtribus. Foliorum ſuccus adſtringente ſua ui, ſanguinis

LYSIMACHIA. LYSIMACHIA ALIA.

eiectionem ſupprimit : dyſentericis potui datur , aut infunditur : menſium abundantiam ſiſtit, in peſſo . ſanguinis profluuio ſubuenit , ſi nares ea herba obturentur : vulnerum cruorem cohibet . Acerrimum nidorem ſuffita reddit : qua de cauſa ſerpentes fugat , & muſcas interficit .

Lyſimachiæ confid.

Ruellij erratum.

Rnellij alius lapſus.

Lyſimachiæ uires ex Gal.

LYSIMACHIA *à Lyſimacho rege inuentore nomen accepit , ut Plinius eſt auctor libro* XXV. *cap.* VII. *ubi de ea ita ſcriptum reliquit.Inuenit Lyſimachus herbam Lyſimachiam,quæ ab eo nomen retinet,celebrata Eraſiſtrato . Folia habet ſalicis uiridia : florem purpureum : fruticoſa eſt,ramulis erectis, odore graui . gignitur in aquoſis.Vis eius tanta eſt,ut iumentis diſcordantibus iugo impoſita aſperitatem cohibeat. hæc Plinius.* Ruellius *Lyſimachiam eam herbam putat eſſe, cuius eſt uſus apud infectores ad inficiendos uiridi colore pannos : ubi enim hos glaſto tinxere, eam ſuperinducentes uiridem colorem efficiunt . Hanc Hetruſci,qui lanificio dant operam,uulgò appellant* Cerretta, *ſiue* Braglia, *Foroiulienſes uerò Coſaria . Sed hac in re Ruellius, meo quidem iudicio,apertè fallitur: ſiquidem* Cerretta, *quam ipſe ruſticis Corneolam uocari ait, caules profert, & folia lino maiora , non autem ſalicis : florem luteum, ſemen folliculis geniſtæ effigie incluſum : naſcitur in pratis, nullaq; eſt , quod guſtu perceperim, adſtrictione prædita .* Non *deſunt præterea alij , qui pro Lyſimachia aliam plantam oſtendant , quæ quadrato exit caule , folijs ſalicis, flore in purpuram rubeſcente, ſpicato. uerùm in hac quoq; nihil adſtringens guſtu deprehēditur. Lyſimachiam legitimam,ni fallor,*Roma *ad me* Goritiam *miſit* Vincentius Cātonus *cōciuis meus,medicus eruditus,et rei herbariæ ſtudioſus : quæ mihi planè ſingulis notis,quas* Dioſcorides *Lyſimachiæ tribuit,uidetur adſtipulari.Naſcitur hæc in* Romano,*&* Senenſi *agro. Cæterùm quanuis* Ruellius *in mentione Lyſimachiæ exiſtimauerit (ut ſuprà diximus)Corneolam eſſe ueram Lyſimachiam;in fine tamen eiuſdem capitis quandam aliam herbam à ruſticis ſibi demonſtratam fuiſſe teſtatur, ad fugandæ peſtilentiæ efficaciſsimam,buboni tantùm adalligatam,quam etiam pro Lyſimachia aſſeruit . Ex quo palàm eſt,* Ruellium *duas pro Lyſimachia plantas deſignaſſe, ea fortaſſe ratione adductus, quòd* Dioſcorides *flore ruſo,aut aureo conſtare Lyſimachiam memoriæ tradiderit . Lyſimachiæ meminit* Galenus *lib.* VII. *ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus in hunc modum diſſeruit . Lyſimachios ſuperantem habet qualitatem adſtrictoriam : per quam & uulnera glutinat, erumpentemq; ex naribus ſanguinem emplaſtri modo illita compeſcit : quin & reliquas ſanguinis eruptiones ſiſtere poteſt cùm ipſa, tum ſuccus eius multò magis . Pota dyſenterias , ſanguinis reiectiones , ac muliebre profluuium ſanat .* Huic *herbæ nomen Græcum eſt* λυσιμάχιον, *Latinum : &* Italicum *Lyſimachia.* gal: lisimaquia a fleure rouge et a fleurs iaunes ou chasebosse

POLYGONVM MAS.

Sanguinaria.

POLYGONVM FOEMINA.

Cap. IIII.

P o l i g o n v m mas ramos habet teneros, & exiles, copioſos, geniculis cinctos, qui per terram, ut gramen repunt: folia rutæ, ſed † molliora, longioraque: ſemine ſub omnibus folijs turgeſcente, unde marem appellari uolunt: flos ei candidus, aut puniceus. Vis epoti ſucci eſt, ſpiſſare, ac refrigerare. prodeſt cruentæ excreationi, choleræ, alui fluxionibus, & urinæ ſtillicidio: nam urinam apertè ciet. Cum uino potus, contra ſerpentium morſus auxiliatur: datur in febribus per horam ante ſignificationes. fœminarum profluuia impoſitu ſiſtit. Idem ſuccus aurium doloribus, iiſdemque purulentis inſtillatur. Facit eximiè ad genitalium ulcera, cum uino adiecto melle decoctus. Stomachi feruori, ſanguinis reiectionibus, ulceribus quæ ſerpunt, ignibus ſacris, collectionibus, tumoribus, & recentibus uulneribus folia illinuntur. Sanguinaria fœmina fruticat uno caule, arundini teneræ ſimili, denſis geniculis, & in ſe tubarum modo farctis: articulos in orbem cingunt apices, foliolis piceæ ſimiles: radicis nullus uſus. naſcitur in riguis. Huic quoque ſpiſſandi, refrigerandiq; natura ad eadem ualens, ſed inefficacior.

Polygoni cõſideratio.

P o l y g o n o n *mas, quod ab* Italis *uulgò uocatur* Correggiola, *&* Centinodia, *in campis, ædificiorum areis, & uijs publicis frequens ubique naſcitur. Fœmina uerò, quæ non adeò frequens eſt, & copioſa, in riguis humentibusq; locis inuenitur. Mari polygono Proſerpinacæ nomen tribuit Apuleius, quòd humi cauliculis repat.* Polygoni uires ex Gal. *Polygoni meminit Galenus libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi eius uires reddidit his uerbis. Polygonum, inquit, uti adſtrictionem quandam obtinet, ita ſanè uincit in eo aqueum frigidum, ut uidelicet ſecundi ſit ordinis medicaminum refrigerantinm, aut etiam quodammodo in initio tertij. Proinde ſanè quibus ſtomachus feruet æſtu, foris frigidum illitum prodeſt: uelut etiam eryſipelata, & calidas phlegmonas iuuat. Porrò tale cùm ſit, & fluxiones repercutit, & hac ratione uidetur eſſe exiccatorium. Quare cùm herpetum, tum ulcerum, aliorumq; bonum eſt remedium: efficaciſſimum autem inflammatione, & fluxione laborantium partium. Eſt & cruentorum uulnerum glutinatorium. Sed & aurium ulceribus prodeſt: & ſi uel plurimum inſit puris, hoc tamen etiam deſiccat. Eaſdem ob facultates & profluuium muliebre ſiſtit, & dyſenteriam, & ſanguinis reiectiones, & undecunque aliunde immoderatiores impetus. Refert Dioſcorides, quòd & urinam prouocet exhibitum ſtillicidio ſeu ſtranguria affectis. non tamen affectum exactè diſcriminat, in quo ipſum dari expediat. Porrò mas ad omnia dicta, quàm fœmina, ualidioris eſt effectus. Herba, quæ Græ-*

Nomina.

cis πολύγονον ἄῤῥεν Latinis Polygonum mas uocatur : Arabibus , Baſialrahagi : Italis , Poligono maſchio, & Correggiola : Germanis , Vueggraſz : Hiſpanis , Corriola : Gallis , Correggiole. Quæ uerò Græce πολύγονον θῆλυ , Latinè Poligonum fœmina dicitur : Italis , Poligono fœmina : Germanis , Kantten kraut : Gallis , Pin aquatic.

† Impreßi codices Græci tum Venetijs tum Baſileæ hîc malè habent ἐπιεικέστερα , hoc eſt, mitiora, cùm legendum ſit ἐπιμηκέστερα , id eſt longiora. Hoc præterea loco in ijs addendum eſt μαλακώτερα , hoc eſt , molliora. Huic , & alteri lectioni adſtipulatur Oribaſius , quem ſecuti uidentur.

Poligonatum. Cap. V.

Polygonatvm naſcitur in montibus, frutice cubito altiore, folijs lauri, latioribus, & læuioribus, ſapore mali cotonei, aut punici, cum quadam adſtrictione. Flores per ſingulos foliorum exortus promit, candidos, folijs numeroſiores, incepta à radice ſupputatione. Radicem habet albam, mollem, longam, crebrò geniculatam, denſam, graueolentem, digitum craſsitudine æquantem. Quæ uulneribus efficaciter illinitur : quinetiam maculas in facie delet.

Polygonati conſideratio.

Polygonatvm Hetruſcis uulgò Fraßinella nominatur. Alij uerò Italiæ populi quaſi à Græcis docti, id Ginocchietto uulgari ſermone appellare didicerunt, ac ſi geniculatam radicem dicerent. Mulieres è Polygonati radicibus aquam ſtillatitiã ſtudioſè conficiunt, qua ad faciem detergendam, poliendamq́; pro fuco utuntur. Sunt præterea, qui Polygonatum ſigillum ſanctæ Mariæ, & qui ſigillum Salomonis uocitent. uerùm ipſe quidem harum nomenclationum cauſam adhuc aſſequi non potui.

Manardi erratum.

Nec deſunt etiam, qui aſſerant, ueluti Manardus Ferrarienſis, eam plantam Polygonatum eſſe, quam nomine Secacul deſcribunt Mauritani. Sed ij haud dubiè, meo iudicio, falluntur : ſiquidem perſpicuum eſt, Serapionem fidelem Dioſcoridis interpretem, nullis ſuum Secacul repræſentare notis, quæ à Dioſcoride Polygonato tribuuntur. Huc accedit, quòd Serapio eo in loco nunquam Dioſcoridem citat, ut ſui moris eſt in alijs ſimplicibus medicamentis, quæ ipſi Dioſcoridi refert accepta. Illud inſuper, ſi particulatim libeat percurrere, Manardi errorem manifeſtè deprehendet, quòd Serapio non folia lauri ſuo reddidit Secacul, ſed piſorum inſtar. Neque Polygonatum, & Secacul eiſdem uiribus pollere conſtat inter auctores : quandoquidem illud Græci commendant ad uulnera, & ad maculas in facie delendas. Hoc autem Arabibus laudatur ad prolifici ſeminis ubertatem, & ad uenerem conciliandam. Qua in re nonnulli falſa Manardi opinione ducti, ſe deluſos inuenerunt, qui Polygonati radices ſaccharo conditas ad uenerem excitandam auidißimè deuorarunt, nullo tamen rei ſucceſſu.

Polygonati uires ex Gal.

De Polygonati uiribus diſſeruit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, hunc in modum. Polygonatum miſtam habet tum facultatem, tum qualitatem : habet enim adſtrictionis pariter & acrimoniæ, & amaritudinis quippiam, & indicibilis cuiuſdam inſuauitatis. Quocirca nec admodum eſt uſui, ſed tantùm quòd radicem eius quidam uulneribus illinunt. Sunt etiam qui næuos maculasq́; in facie illo detergunt.

Nomina.

Hæc planta ut Græcè πολυγόνατον, ita etiam Latinè Polygonatum nominatur : Italicè, Fraßinella, & Ginocchietto : Germanicè, Vueiſz uurtz : Hiſpanicè, Fraßinella : Gallicè, Geniiculiere.

Clematis. Cap. VI.

Clematis humi ſerpit. læto, pinguique ſolo prouenit, uiticulas ſpargens craſsitudine iunci, exiguas : folio lauri figura, & colore, & multò minora. Ea cum caulibus in uino pota alui profluuia, & dyſenterias ſedant : ſubdita in peſſo cum lacte, & roſaceo, aut cyprino, cruciatibus uuluæ medentur : dolores dentium commanducata finit. impoſita ſerpentium morſibus iuuamentum præſtat. Fertur etiam contra aſpidum ictus ex aceto pota opitulari. Gignitur in terrenis.

CLEMATIS.

CLEMATIS ALTERA.

Clematis altera. Cap. VII.

E S T & altera Clematis, quæ uiticuloſum emittit ramulum, rubeſcentem, lentum: folium guſtu admodum acre, ac exulcerans. repit per arbores, ut ſmilax. Semen tritum pituitam, bilemq; detrahit, in aqua aut hydromelite potum. Folia eius illita, lepras purgant. Cum lepidio conditur ad cibos.

Clematidum conſideratio.

Quorundam error.

C L E M A T I S, quæ primo loco deſcribitur, aliquibus Vinca peruinca dicitur, nobis uulgò appellatur Prouenca cuius fronde mulieres pueris, ac puellis uirginibus, funeſtas texunt corollas. In hac ſiquidem nullam reperi notam, quæ Clematidi primi generis reclamare uideatur. Quamobrem eorum ſententiam explodendam putauerim, qui noſtratem Peruincam chamædaphnem eſſe ſibi perſuadent, quam uulgò Laureolam appellamus. Nam hæc uirgas emittit cubitales, ſingulari ſtipite à radice exeuntes, rectas, tenues, læueſq;: ſemen rotundum, rubens, inter folia reſidens, quæ facie laurina æmulantur. Porrò Clematis, quam ſecundo loco reddidit Dioſcorides, nimirum à prima quàm màximè diſsidet. Et ſanè, ut ex quibuſdam notis, quæ probè adſtipulari uidentur, colligi poteſt, hæc noſtris Vitalbis uulgò uocatis plurimùm facie reſpondet. quandoquidem hæ uiticulis exeunt rubentibus, ac lentis: folijs ſunt ſmilaci ſimilibus, quæ ſi linguam conſulas, & uehementer acria, & exulcerantia deprehendes. Ambiunt hæ mirè inuoluendo ſeſe ſepes, repuntq; per arbores non aliter, atque ſmilax. quin & earum ſemen aluum efficaciter deijcit. Quo fit, ut mihi omnino perſuaſerim, noſtratem Vitalbam eſſe Clematidem alteram contra eorum opinionem, qui acrem Clematidem eam plantam putant eſſe, quæ naſcitur in ſepibus, flores proferens candidos calathi effigie, quos quidam rei herbariæ imperiti Liguſtra falsò uocant: falsò inquam, quoniam Dioſcoridi liguſtrum arbuſcula eſt, non herba, ut ſuperius libro primo monuimus.

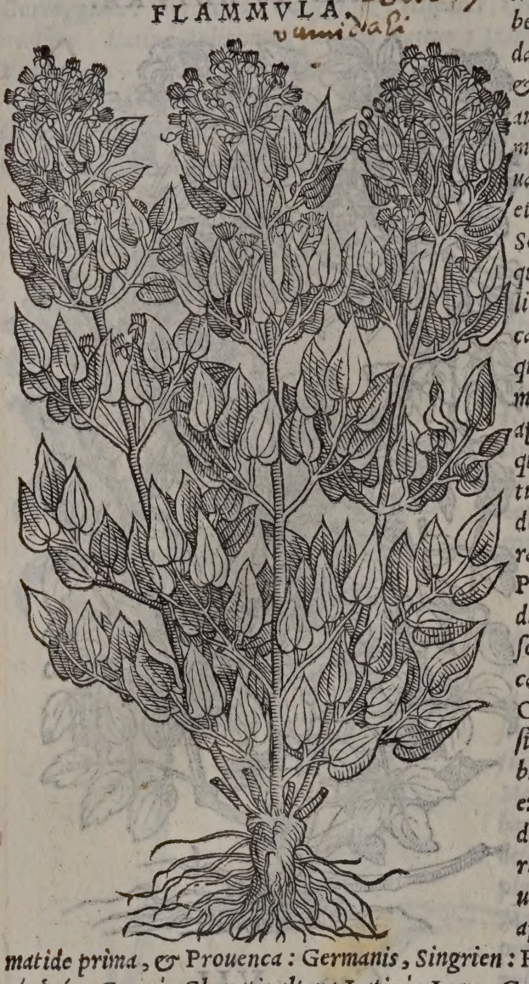
Fuch. error.

Fuchſius tamen medicus doctiſsimus noſtratem Vitalbam, uitem nigram eſſe exiſtimat. Sed errat, mea quidem ſententia, ut infrà ſuo loco dicemus. Floribus alterius Clematidis figuram non repræſentauit Dioſcorides, tametſi Vitalba uocata florem album, & odoratum proferat, ſitq; alia huic ſimilis, quæ purpureum florem promit, facie tamen ab altero diuerſum.

Flammulę hiſtoria, & uires.

Cæterùm herba, quam quidam F L A M M V L A M dicunt, folijs, floribus, ac ſemine nihil ab hac clematide differt, quemadmodum nec acerrimo guſtu. Attamen neque ſepibus circumuoluitur, neque arbores ſcandit, cùm recticaulis aſſurgat. Plures autem hæc ex ſe mittit caules bicubitales, ſubrubentes, & in his folia ſmilacis, quibus intolerabilis ineſt acrimonia, unde Flammulæ ſibi nomen aſciuit. Ex hac ego ſæpius aquam elicui, demiſſo uitreo organo in calentis aquæ balneo: quæ eadem, qua herba ipſa, pollebat acrimonia. Hanc compertum eſt efficaciſsimam eſſe in morbis frigidiſsimis. Flammula (ut Platearius eſt auctor) excalfacit, ſiccatq; ordine tertio. Sed quòd impoſita carnem non ſecus exulceret, ac ignis, calidam ordine quarto re=

FLAMMVLA.

ctius crediderim. Sunt qui Flammulam quartanarijs edendã præbeant magno (ut ferunt) iuuamento. Alij eius oleum commendant iſchiadicis, articulorum iliumq́; doloribus, urinæ anguſtijs, & renum calculis, in quibus morbis aut calidum illud inungunt, aut clyſteribus infundunt. Id autem præparant hoc modo. Flammulæ folia tenuiſsimè conciſa in roſaceum imponunt, quod uitreũ uas exceperit, ac inde per æſtatem inſolant obturato uaſe. Datur etiam in cibis hiſce morbis affectis, trium drachmarum pondere.

Clematidum uires ex Gal.

Sed ut iam ad Clematidum uires reuertamur, ea de his ſubijciam, quæ Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorũ adnotata reliquit. Clematidis folia, inquit, acrem & adurentem ſiue causticam facultatem obtinent, adeò ut & lepras excorient. Fuerit itaque in quarti ordinis excalfacientiũ initio. Vocatur autem clematis & daphnoides, quod quidã myrſinoides, alij polygonoides appellitant. Cæterùm id nec exulceratorium eſt, nec acre, ſicut quòd antè dictum eſt, imò profluuijs, & dyſenterijs cum uino potum prodeſt, dentiumq́; dolores manſum mitigat: tum uteri quoq; doloribus in peſſo admotum, uſui eſt, tantum abeſt, ut perinde urat, ac ulceret, ceu illud ſuperius. Sed ſummè nobis ſuſpiciendus Pamphilus ille, ſicuti in reliquis nugatur de ijs, quæ nunquam uidit, literis ea mandans, ſic hæc ambo in unum confudit. At Dioſcorides utriusque in quarto meminit, & eius quæ ſimpliciter uocatur Clematoides, idq; in fine libri, & alterius, ſed in principio. Quamobrem neceſſe non eſt, me etiam deſcribere ſpecies ambas, ſicut nec in alijs feci. hæc Galenus de utraque Clematide. Ex quibus palàm eſt exulcerantis Clematidis caput ab aliquo curioſo ex huius quarti libri calce, ubi commodè inter aluũ deijciẽtia medicamenta, ſibi locum adinuenerat, exemptum fuiſſe, & hic alteri Clematidi adiunctum ob eam, quam inuicem habent nominis cõuenientiam.

Nomina.

Prima clematis Græcis κληματὶς δαφνοειδής appellatur: Latinis, Clematis, & Vinca peruinca: Italis, Clematide prima, & Prouenca: Germanis, Singrien: Hiſpanis, Peruinqua: Gallis, Lyſeron. Secunda uerò κληματὶς ἑτέρα Græcè: Clematis altera Latinè: Lynen Germanicè uocatur.

Polemonia. Cap. VIII.

POLEMONIA, alij philetæriam, Cappadoces chiliodynamin appellant, ramis exilibus, utrinque pinnatis: folijs paulò quàm rutæ maioribus, ac longioribus, calaminthæ, aut ſanguinariæ, proximis: quibus in ſummis uelut corymbi dependent, nigro ſemine: radice cubitali, albicante, radiculæ ſimili. naſcitur in montoſis, & aſperis. Bibitur in uino radix contra ſerpentes, & dyſenteriam: & ex aqua aduerſus urinæ difficultatem, & coxendicum cruciatus. datur ex aceto drachmæ pondere lienoſis. Eadem ſcorpionis plagæ alligatur. Tradunt eum, qui radicem guſtauerit, à ſcorpione non feriri: eumq́ue, ſi ictus ſit, nihil moleſti paſſurum. Dentium dolorem manſa mitigat.

Polemoniæ conſider.

CREDO *equidem me iam ſæpe uidiſſe Polemoniam in altioribus, & aſperioribus uallis Ananiæ montibus, tenui, & quadrangulari caule, utrinque pinnato: folijs effigie nepetæ: corymbis quadantenus dependentibus, nigro ſemine refertis: radice prælonga, albicante. Hinc itaq; non facilè adducor, ut credam, quemadmodum cenſet Braſauolus, eam eſſe Polemoniam, quam noſtrum Hetruriæ uulgus appellat Lauaneſe: alij uerò Galegam, alij Rutam caprariam nominant. Quandoquidem hæc omnibus ferè notis fœnum græcum refert, in cuius ramorum ſummitatibus cornicula dependent, in quibus ſemen recluditur ſubrubeum, non autem corymbi. Radix illi ineſt breuis. Naſcitur læto ſolo, & plerunque in ſcrobium marginibus, alijsq́; uliginoſis locis: non autem in montibus aſperis, ubi naſci Polemoniam tradidit Dioſcorides.*

Fuchſij opin.

Cæterùm Fuchſius libro primo de compoſitione medicamentorum, eam Polemoniam putat eſſe, quam officinæ Ben album uocant. Sed ab eo, pace uiri eruditiſsimi, planè diſſentio, quòd hoc ramulis non ſit utrinque pinnatis: quòd corymbos nullos proferat, ſed ſiliquam, uel calycem ocimoidis modo: quòd denique non ſolùm in montibus, & aſperis proueniat, ſed ubique, præſertim in pratis.

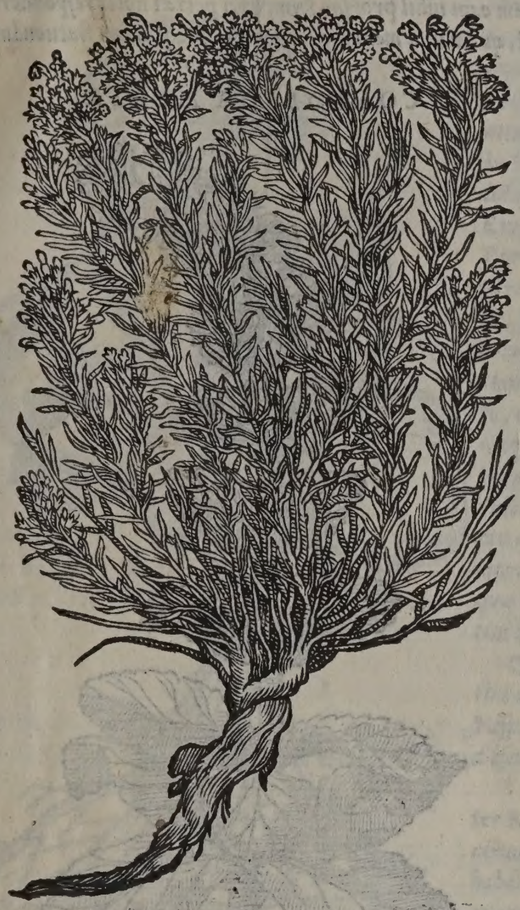
Polemonij uires ex Gal.

De Polemonio diſſerens Galenus libro VIII. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, ſic inquit. Polemonium quidam philetærium, quidam (uelut Cappadoces) hiliodynamon: tenuium partium eſt, & deſiccandi uim obtinet. Quamobrem quidam radicem eius cum uino ad iſchiadicos, dyſenteriam, lienemq́; induratum potui exhibent.

Nomina.

πολεμώνιον ſic Græcis, ut etiam Latinis Polemonium, & Polemonia nominatur.

SYMPHYTVM PETRAEVM.

SYMPHYTVM ALTERVM.

Symphytum. Cap. IX.

SYMPHYTON petræon naſcitur in petris, ramis tenuibus, paruis, origano ſimilibus: capitulis, & † folijs thymi: lignoſum totum, odoratum, guſtu dulce,† ſaliuam ciens: longa radice, ſubrufa, digitali craſsitudine. Decoctum in aqua mulſa & potum, pulmonis uitia purgat: ſanguinem reijcientibns, & renum malis ex aqua datur: ad dyſenteriam, rubraque fœminarum profluuia in vino decoctum: ad conuulſa uerò & rupta, ex aceto mulſo bibitur. Quin & commanducatum ſitim ſedat, faucibus aſperis ſubuenit, vulnera recentia, enterocelasque conglutinat, & illlitu cohibet. Carnes autem cum ſymphyto decoctæ coaleſcunt. Eſt & alterum ſymphyton, quod aliqui pecton vocant. id caulem emittit bicubitalem, aut maiorem, craſſum, leuem, anguloſum, vt ſonchi inanem: circa quem breui interuacante ſpatio, folia exeunt anguſta, bugloſſo proxima, oblonga, hirſuta: caule ſecundum angulos quoſdam ſtriato: folijs tenuibus, ex alarum ſinu prodeuntibus: in quibus flores lutei, & circa caulem uelut verbaſci ſemina emicant. Tam caulis, quàm folia aſpera lanugine horrent, tactuque pruritum concitant. Radices demittuntur foris nigræ, intus candidæ, uiſcoſæ. quarum eſt uſus. Tritæ, & potæ cruentis excreationibus, ruptisque proficiunt: recentia vulnera illitæ conglutinant. carnes quoque ſi concoquantur, cogunt additæ. Inflammationibus præſertim ſedis, cum ſenecionis folijs, vtiliter illlinuntur.

Symphytorũ conſideratio.

QVANVIS *in noſtris commentarijs, quos multo antè tempore* Italicè *conſcriptos edidimus, ingenuè confeſſus eſſem, me non antea adinueniſſe Symphytum primi generis petræon cognominatum; id tamen poſtea reperi menſe Septembri ſuis floribus emicans, longè à* Goritia *circiter uiginti millia paſſuum, in latere magni montis* Vipaci *paulò ſupra arcem, ac deinde in alijs ipſius montis partibus, alijsq;* Iapidiæ *locis, præſertim eo tractu, qui uulgò* Sclauis *dicitur* Gabernich, *quin & in monte illo eiusdem tractus, quem uocant* Sancti Vrbani, *nullis prorſus deficientibus notis, quæ illi à* Dioſcoride *tribuuntur. Eſt profectò planta, præſertim ubi floruerit, uiſu iucundiſsima, ita ut maxima cum uoluptate ad ſe uidendum uiatorum oculos alliciat, argumento quidem quòd etiam uiribus polleat inſignibus. Porrò Symphytum alterum, quod ſecundo loco reddidit* Dioſcorides, *nulli dubium eſt, quin ea ſit herba, quæ hodie paſsim Conſolida maior nominatur, quam etiam nonnulli herbariorum* Alum *falsò appellant. Quippe quòd eius notæ ſingulæ* Dioſcoridis *hiſtoriæ ad unguē hærere deprehendantur. Hæc frequentiſsima naſcitur in pratis, floribus non modò luteis, ut* Dioſcorides *inquit; ſed & candidis, & purpureis, eadem ſanè facie, ac forma. Cæterùm hallucinantur,*

meo

Quorundam errores.

meo quidem iudicio, qui Symphytum petræum putant eam eſſe plantam nullis non cognitam, quam officinæ CONSOLIDAM, *& Solidaginem minorem uocant. Siquidem eam nihil prorſus Symphyti petræi notis reſpondere, omnibus rei herbariæ etiam mediocriter gnaris euidentius eſt, quàm ut à me indicari deceat. Neq; etiam ſtatuendum*

CONSOLIDA MINOR.

CONSOLIDA MEDIA.

Solidaginis minoris, & mediæ uires.

cenſeo idem Symphytum eſſe eam aliam herbam, cuius folia auerſa parte purpuraſcunt, quæ ab herbarijs uulgò CONSOLIDA *media nuncupatur, ab aliquibus uerò Laurentina, & à Senenſibus Morandola. Harum modò dictarum ſtirpium etſi nuſquam, quod hactenus inuenerim, meminerint Græci, aut Mauritani; eæ tamen mirum in modum prodeſſe exiſtimantur diſruptis, fractisq; internis, & externis corporis partibus. Idcirco utiliter dantur potandæ ab alto deuolutis, ac etiam ijs, qui interna, inteſtináue uulnera acceperint, nanque illa, ſint uel exterius, uel interius illata, mirificè ſanant. Tradidere nonnulli, qui rerum experimenta profitentur, Conſolidam mediam uocatam potu ſanguinis grumos in uentriculo, uel in alia corporis parte concretos diſijcere, & diſſoluere. Illita uerò folia, uel eorum ſuccum efficax medicamentum eſſe prædicant ulceribus omnibus in ore manantibus, exedentibusq́;, ac etiam teſtium, pudendorumq́; uirilium, & muliebrium. His omnibus facultatibus ea quoque prædita eſt, quam Solidaginem minorem uocant, ut quidam exiſtimant. Etenim ubi uulnera glutinare, adſtringere, & reprimere ſit opus, minorem uſurpant, quam etiam altera longè præſtantiorem eſſe ſæpenumero compertum eſt.*

Saniculę unũ genus.

Recenſetur præterea Germanis inter Symphyti genera quædam ipſis uulgaris herba, quam SANICVLAM *appellant. Exit hæc folijs pentaphylli maioribus: radice candida, tam miro naturæ ipſius artificio nodulis, ac lacinijs quibuſdam elaborata, ut non parum admirentur, qui tantum naturæ opus diligenter intuentur. His utuntur in potionibus ad enterocelas, & ad interna uulnera, præſertim ad ea, quæ in thoracis cauitatem penetrauerint.*

Saniculæ aliud genus.

Plura inſuper Saniculæ oſtendunt genera. quorum unum, quod aliquibus herbarijs Auricula urſi nominatur, folia fert plantaginis magnitudine, ſed craſſiora, ueluti fabariæ uulgò uocatæ, lacinijs circum magno artificio factis à natura, colore in album flaueſcente. Id genus copiosè naſcitur in agro Goritienſi monte Saluatino. Hoc cæteris præferunt ad enterocelas, & thoracis uulnera, ſi quotidie in potu ſumatur: quin & ad alia uulnera, tam intus ſumptum, quàm exterius illitum.

Solidago alia

His aliam denique annumerant Solidaginem, quam uulgus medicorum Conſolidam regalem, & ipſi ſua uulgari lingua Ritterſporn uocant, quod ſonat nobis Sperone da caualiere, & Latinis equitis calcar. Huic ſunt caules cubiti altitudine: folia oblonga, tenuia: flores planè purpurei, magnitudine uiolæ: è quorum baſi corniculum eminet, antiqui calcaris effigie, unde illi à Germanis inditum eſt nomen. Laudantur flores ad rubentes, & inflammatos oculos triti, & aqua roſacea illiti. Herba auxiliatur ardoribus, tuſſi, inflammationibus, uenenis, uomitionibus, bilioſis affectibus, ſuppreſſæ urinæ, calculoſis, iſchiadicisq́;: quin & aluum citat. Verùm hoc Solidaginis genus magis, quantum equidem reor, Cuminum ſylueſtre, quod à Dioſcoride ſecundo loco deſcribitur, repræſentat, quàm aliam quámuis plantam, ut ſupe-

SANICVLAE GENVS.

rius in Cumini commentatione diximus. Meminit utriusq; Symphyti Galenus libro VIII. de ſimpliciũ medicamentorum facultatibus, ubi ita ſcriptum reliquit. Symphytum petræum ex contrarijs conſtat uiribus: habet enim incidendi uim quampiam, qua collectum in thorace, & pulmone pus expurgare poteſt. Habet etiam quandam contrahendi uim, qua eiectionibus ſanguinis auxiliatur: & tertia ad eas ineſt humiditas quædam non immodicè calida, per quam guſtantibus dulce apparet, & odoratu iucundum. Commanducatum ſitim extinguit, & arteriæ aſperitates ſanat. Porrò ſecundùm omnium dictarum uirium miſtionem ſimul digerere abunde poteſt, ſimulq; corpora contrahere, & conſtringere. proinde enterocelis imponitur, & ad conuulſa, & rupta cum oxymelite bibitur. Porrò qui ipſum in uino decoctum ad dyſenteriam, & rubrum profluuium exhibent, utuntur tanquam deſiccante, & contrahente. Qui uerò ad nephritin renúmue dolorem, tanquam expurgante, & incidente. Symphytum uerò alterum, puta magnum, ſimilem dicto uim habet: non tamen guſtantibus dulce eſt, nec odorantibus odoratum. Sed his ſanè à modò ſcripto diuerſum eſt. Cæterùm quatenus uiſcoſitatem quandam, & mordacitatem obtinet, ſcillæ ſimile eſt. Vtuntur eo ad omnia, ad quæ iam dicto. Quod σύμφυτον πετραῖον Græci, pariter Latini Symphytum petræum, & Itali Simphito petreo uocant.

Symphyti utriuſque vires ex Galeno.

Nomina.

Quod uerò σύμφυτον ἕτερον Græci, Symphytum alterum Latini appellant: Itali, Conſolida maggiore: Germani, Vual uurtz: Hiſpani, Suelda maiore, & Conſuelda maior: Galli, Oreylle d'aſne.

† Ne quis commoueatur, quòd nos hìc folia adiecimus præter Ruellij, & Marcelli interpretationem. Id enim ea ratione fecimus, quoniam in Aldino codice hoc loco φύλλα, hoc eſt, folia habetur. Tum uerò quia folia thymi pulchrè illi herbæ quadrant, quam uerum Symphytum petræum cenſemus.

† Illud præterea hoc in loco adnotandum eſt, quòd ubi communis lectio habet πτυέλου προκλητικὸν, hoc eſt ſaliuam prouocans, in Oribaſio legitur στυπτικὸν, quod eſt adſtringens.

Holoſtium. Cap. X.

HOLOSTION quadrantalis herba eſt puſilla, tribus quatuórue digitis ſupereminens extra terram: folijs, uiticulisque coronopo, aut gramini proximis, guſtu adſtringentibus: radice alba, prætenui uſque in capillamenti ſpeciem, longitudine quatuor digitorum. naſcitur in collibus terrenis. Vſus eius ad rupta in uino pota: nam & carnes coguntur decoctionibus addita.

HOLOSTIVM etſi à nemine, quod equidem ſciam, cognoſcatur in Italia; eam tamen plantam illi conſimilem eſſe crediderim, quam libro ſecundo in Coronopi mentione è Goritienſibus ideo Serpentinam uulgò uocari diximus, quòd mirum in modum ſerpentium morſibus opituletur. Hæc ſiquidem herba eſt exigua, humi procumbens, quæ folijs, cauliculisq; coronopi modo exit, guſtu adſtringentibus: radice tenui, lignoſaq;. Naſcitur ipſa quoque in collibus, ac etiam ſabuloſis locis. Ex his utiq; quiſpiam facilè poſſet hanc herbulam pro holoſtio habere: quanuis hoc ego pro certo affirmare non auſim. Recenſetur Holoſtium inter ſymphyti genera. Sed hallucinãtur haud dubiè qui credunt eam herbam eſſe Holoſtium, quam Piloſellam herbariorum uulgus appellat. nam quanquam Piloſella dicta frequens naſcatur in collibus; folia tamen edit oleæ proxima, albicantibus pilis horrida, unde illi nomen. Iiſdem ueſtiuntur pilis & caules, qui humi ſerpunt, ac reptant, è quibus poſtea prodeunt flores aureo colore. Radicibus nititur breuibus, & tenuibus. Sed hæc eius delineatio nihil prorſus Holoſtio competere uidetur. PILOSELLAE plura ſunt genera, quorum unum naſcitur inter ſaxa Saluatino monte in comitatu Goritienſi: folijs in terram ſparſis, longis, echij inſtar, pilis innumeris, lanugineq; obductis: caule duûm palmorum longitudine: flore cyani ſimilitudine, maiore tamen. Præſtat hæc planta ad uulnera glutinanda: quinetiam ad enterocelas, tam illita, quàm pota. Hãc nobis Piloſellam maiorem liceat appellare, quando nondum conſtet, an ueteribus Græcis, aut Latinis cognita fuerit, à quibus nomen mutuari poſsimus. Tota Piloſellæ planta uehementer adſtringit: quapropter huius rei non ignari paſtores maximè cauent, ne ouium greges in illis paſcuis immorentur, ubi huiuſce plurimum gignitur. Quandoquidem depaſcentes oues tanta alui adſtrictione afficiuntur, ut inde facilè emoriantur. Hinc didicerunt medici, eam mederi dyſentericis, & uteri profluuijs: quin & uulnera glutinare tam ſcilicet exterius, quàm interius illata, cœliacisq; magno eſſe auxilio, & bilioſis uomitionibus: cruentis item ſputis, enterocelis, & omnibus in uniuerſum fracturis opem ferre, ſed præcipuè caluariæ. Cæterùm ut ad Holoſtium noſtra redeat oratio, ingenuè fateor nullã hactenus plantam

Holoſtij conſideratio.

Quorũdam error.

Piloſellæ deſcriptio, & uires.

PILOSELLA.

tam ſe mihi obtuliſſe, quæ magis Holeſtium referat, quàm ea, quæ Serpentina, ut diximus, à Goritienſibus uulgò uocatur. Holeſtij uires ex Galeno. *Holeſtium (auctor eſt Galenus libro* VII. *ſimplicium medicamentorum) deſiccandi uim habet cum adſtrictione: quamobrem ipſum ad rupta potui exibent.* Nomina. *Quod Græci* ἑσιονὸλ, *Latini item Holeſt*[illegible]*um, & Holoſtium dicunt: Itali, Holeſtio.*

Stoebe. Cap. XI.

STOEBE uulgaris eſt notitiæ. Cuius ſemen, & folia ſtringunt. quapropter decoctum dyſentericis infunditur: auribus quoque purulentis inſtillatur. Illita folia oculis ab ictu cruentis proſunt, & erumpentis ſanguinis impetus cohibent.

Stœbes conſideratio. STOEBEN *Dioſcoridis tempore omnibus uulgò cognitam fuiſſe, illud maximo argumento eſt, quòd eã nullis prorſus notis repræſentauerit. Hinc certè nobis faceſsitur negotium, quò minus ſcire poſsimus quænam ſit illa inter tot plantas, cuius nomina, & facultates ignorantur. Plinius libro* XXI. *cap.* XV. *Stœben inter aculeatas herbas retulit (id quod à Theophr. lib.* VI. *cap.* IIII. *de plantarum hiſtoria mutuatus eſt) ſic inquiens. Quædã ſunt herbæ, quæ ſpinas in folio habẽt, et in caule, ut phleos, quod aliqui Stœben appellauere. Idem lib.* XXII. *cap.* XI. *Stœbe, inquit, quam aliqui phleon uocant, decocta in uino præcipuè auribus purulentis medetur: itẽ oculis ictu cruentatis: hæmorrhoidi quoque, & dyſenteriæ infuſa. hæc Plinius. Ex quibus equidem uerbis planè aſſerere auſim, Phleon, & Stœben eandem plantam eſſe. Hanc in Orchomeno lacu naſci ſemine placentaceo, & molli, colore rubido, auctor eſt Theophraſtus lib.* IIII. *cap.* XI. *de plantarum hiſtoria. Hinc itaq; Matthæi Syluatici error manifeſtè deprehenditur, qui in ſuis pandectis Stœben herbã interpretatur, quam uulgus Scabioſam nominat. cuius, quod ſciam, nec Græci, nec Mauritani meminerunt.* Matthæi Syluatici error. *Quanquam non deſunt, qui Scabioſam eam eſſe contendant, quæ ab Aëtio uocatur Pſora: quam tamen is nomine tantùm expreſſit, nulla adiecta deſcriptione, ex qua aliquid certi conſtitui poſſit. Cæterùm Scabioſam uocatam nõ eſſe Stœben illud abunde oſtendit, quòd hæc folijs conſtet laciniatis, ſubhirſutis: caulibus tenuibus, cubitali altitudine, atq; etiam maiore: in quorum cacumine flores emicent in cæruleo albicantes: & in pratis, & campeſtribus proueniat. At Stœbe folia fert aculeata, & in lacubus, ſtagnis, paludibus, alijsq; locis aquoſis naſcitur. Vnde Ariſtophanes comicus rectè in comœdia ranas inter ſe loquentes adducit, quæ admodum lætabantur, quòd totam conſumpſiſſent diem inter cyperum, & phleum ſaltantes. Sed quoniam nuſquam reperio ueteres* SCABIOSAE *meminiſſe, ne à nobis quoque ſilentio prætermiſſa in poſterum deperdatur, hîc eius facultates explicabo.* Scabioſę mẽtio, & uires. *Pollet in primis hæc aduerſus ſcabiem, unde illi nomen: in quem uſum non modò eius decoctum quotidie potandum præcipiunt;*

SCABIOSA.

piunt; ſed & herbæ ipſius ſucco, per ſe, aut in unguentis addito, ſcabioſa corpora illinunt. Prodeſt omnibus pectoris uitijs, & reſpirationi inſeruientibus organis: quippe quæ & eorum inflammationes purulentas diſijciat, & omnia pectoris excrementa expurget. Anthracibus, ſiue carbunculis peſtiferis utiliter illinitur: adeò ut illita hos lethales abſceſſus trium horarum ſpatio prorſus abolere exiſtimetur. Sed iam ad Stœbes uires redeamus, de quibus Galenus lib. VII. *ſimplicium medicamentorum, diſſeruit his uerbis. Stœbes fructus, & folia maximo ſunt uſui, adſtringendi uim habentia mordacitatis expertem. Sed & deſiccant euidenter in tertio ferè ordine incipiente. Quamobrem decoctum eorum dyſentericis inijcitur, & auribus pure fluentibus, tum uulnera magna conglutinat. Euidentius hæc præſtat cum uino atro auſtero: ualenter enim deſiccat omnes præter naturam humiditates. Præterea folia uiridia, ſi illinantur, uim habent erumpentis ſanguinis ſupprimendi: denique & oculorum ex ictu ſuffuſiones illita iuuant.*

Stœbes uires ex Galeno.

Quæ planta στοιβὴ *Græcis, ſimiliter Stœbe Latinis, & Stebe Italis appellatur.*

Nomina.

Climenum. Cap. XII.

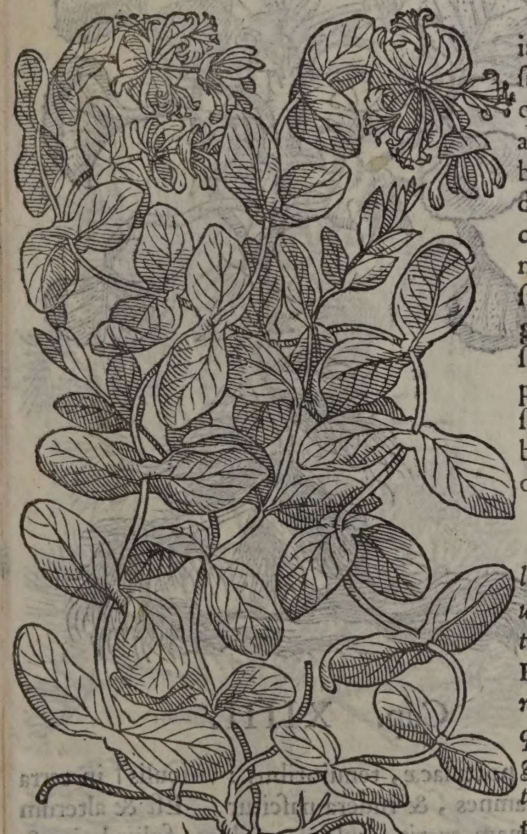
CLYMENVM caulem fert fabæ, quadratum: folia plantaginis: folliculis ſupra caulem ſeſe inflexis, ut in polyporum cirris. Probatiſsimum eſt è montibus. E frutice toto cum radice ſuccus exprimitur: qui ad ſanguinis reiectiones, in potu efficax eſt: cœliacos, rubraque fœminarum profluuia, refrigerando infrænat: ſanguinem naribus erumpentem ſupprimit. Trita folia, aut ſiliquæ recentibus vulneribus impoſitæ, ea ad cicatricem perducunt.

SI CAVLES, *itemq; flores herbæ, quæ Saponaria uulgo uocatur, Clymeni delineationi reſponderent, quemadmodum folia illi quadrare uidentur, quippe quæ plantagini prorſus referant imaginem, cum Ruellio utique ſentirem, fatererq; Saponariam legitimum eſſe Clymenon. At certè neque caulis, quem rotundum profert, & per interualla geniculatum, neque flores illi quicquam adſtipulari deprehenduntur. Quamobrem quænam herba Clymenum in Italia hodie referat, hactenus non ſatis compertum habeo. Hanc (ut Plinius memoriæ prodidit libro* XXV. *cap.* VII.*) inuenit rex Clymenus, unde & nomen herbæ. Quo in loco idem Plinius Clymeno perperàm illa omnia reddidit, quæ Dioſcorides periclymeno aßignauit. Huius nuſquam, quod inuenerim, meminit Galenus, ſicut nec poſt ipſum Paulus. Planta hæc* κλύμενον *Græcè, quemadmodum & Latinè Clymenum dicitur.*

Clymeni cõſideratio. Ruellij, & Plinij lapſus.

Nomina.

Periclymenum. Cap. XIII.

PERICLYMENON ſimplex fruticat, ex interuallis parua folia habens, ipſum amplectentia, ſubcandida, hederacea: inter folia ſurculi exeunt, in quibus baccæ hederæ ſimiles: flos fabæ, candidus, aliquantùm rotundus, & quaſi in folium procumbens: ſemen durum, & quod difficilè euellatur: radice rotunda, craſſa. Naſcitur in aruis, ac ſepibus, conuoluens ſe adminiculis propter aſsidentibus. Semen eius poſtquàm ematuruit collectum, & in vmbra ſiccatum, ſi drachmæ pondere detur in uino, quadragenis diebus, lienem abſumit, laſsitudinem diſcutit: ſed urinam ciet, ſtatim à ſexto die cruentam. orthopnœæ, & ſingultui prodeſt: partum accelerat. Folia ſunt eiſdem uiribus prædita: quæ tricenis ſeptenis diebus epota, ſterilitatem facere produntur: perunctis ex oleo, febrium algores abigunt.

SVNT *qui Periclymenum perperàm Caprifolium appellent: officinæ Matriſyluam uocant: nos uerò, quòd propinquas uinciat plantas, uulgò appellamus Vinciboſco. Cæterùm id potißimùm nos ad credendum impellit, uulgatam Matriſyluam eſſe Periclymenon, quòd non ſolùm omnes huiuſce ætatis rei herbariæ peritißimos in hanc ſententiam deueniſſe compererim; ſed quòd etiam ex notis, quas illi reddidit Dioſcorides, ita eſſe cognouerim. Quandoquidem Matriſylua unico tantùm caule fruticat, qui ex interuallis gemina tantùm folia mittit, ipſum amplectentia, ſubcandida, hederaceaq;. Flos ei fabæ non dißimilis, candidus, cùm adoleuerit, in folium procumbens. Semen hederaceum, prædurum, & quod difficilè euellitur, in ſurculis quibuſ-*

Periclymeni conſideratio.

dam connexum, qui inter folia erumpunt. Conſtat præterea eius caulem, qui ab radice ſimplex aſſurgit, arbuſculis, & fruticibus miré ſeſe conuoluere, ubi in ſepibus, & frutetis naſcitur, adeó ut ſæpe tam pertinaciter inhæreat, liget'q; adminicula, ut in ea manifeſtum imprimat ueſtigium: unde à nobis meritò Vinciboſco dicitur.

Quorundam error.

Porrò planè, mea quidem ſententia, hallucinantur, qui Caprifolium, & Matriſyluam ſeu Periclymenum idem eſſe exiſtimant: in quorum numero eſſe deprehenduntur Ruellius, & Fuchſius, alioqui uiri doctiſsimi. In hunc autem lapſum hos fortaſſe deduxit Matthæus Syluaticus pandectarum auctor. Siquidem is ſuum Caprifolium Matriſyluam nominat, cùm tamen, ut ſubinde legitur, nil aliud Syluatico Caprifolium fuerit, quàm Dioſcoridi pyxacantha ſeu lycium, non autem periclymenum, de quo ſeorſum ſub titulo Matriſyluæ Syluaticus ipſe diſſeruit. Quod fortè non animaduertentes ij, Caprifolium, & Periclymenum idem eſſe putarunt. Cæterùm Matriſylua in eorum unguentorum uſum uenit, quæ ad capitis uulnera parantur. Nanque hac in re efficaciſsimum eſt medicamentum. quanuis è ueteribus neminem hactenus inuenerim, qui Periclymenon ea ui pollere, memoriæ prodiderit. Hanc etiam herbam commendauit Ioannes de Vigo clariſsimus chirurgicus, ad crurum ulcera, quòd eam ad hoc (ut ipſe inquit) utilem eſſe tradiderit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum. Veruntamen id non legitur in meo Galeno: nam loco citato Galenus de Periclymeno ita ſcriptum reliquit.

Periclymeni vires ex Gal.

Periclymeni tum fructus utilis eſt, tum folia, adeò uehementer incidentis, ſimul & excalfacientis facultatis, ut ſi pluſculum bibantur, urinam ſanguinolentam efficiant: principio quidem urinam tantùm mouent: porrò foris cum oleo illita excalfaciunt. Iuuant & lienoſos, & difficulter ſpirantes. Competens potionis menſura eſt, drachmæ unius pondus cum uino. Porrò deſiccat quoque ſemen. Et quidam aiunt, ſi copioſius bibatur, ſterilitatem omnino bibentibus afferre. Sed & ſunt qui certum dierum numerum ad talem potionem præfiniunt, ut Dioſcorides, qui ſeptem & triginta eos tradi refert. Hic etiam urinam cruentam reddi à ſexto die memorat.

Nomina.

Planta, quæ Grecis περικλύμενον, Latinis quoque Periclymenum dicitur: Italis, Matriſelua: Germanis, Geiſzblatt: Hiſpanis, Madreſylua: Gallis, Vinciboſſe.

TRIBVLVS TERRESTRIS.

TRIBVLVS AQVATICVS.

Tribulus. Cap. XIIII.

TRIBVLI genus unum terreſtre, folijs ad effigiem portulacæ, tenuioribus: viticulis † in terra ſtratis: ſpinis ſecundum folia rigidis, præduris. iuxta amnes, & rudera naſcitur. Eſt & alterum genus, aquis familiare, quod in fluminibus natum comam exerit, aculeos condens: folijs latis, & pediculo longo: caule parte ſumma, quam ima craſsiori: adſunt ei & capillamenta quædam ſpicacea: ſemen durum, ab altero non abhorrens. Vterque refrigerantis, & inſpiſſantis eſt naturæ:

ideo

ideo inflammationes omnes cataplaſmate adiuuat. ulcera in ore erumpentia, putredines, gingiuas, tonſillasque perſanat. Succus ex his colligitur ad oculorum medicinas. Semen dum recens bibitur, calculoſis iuuamentum affert. Drachma terreſtris tribuli pota, illitáue, ictos à uipera recreat: contra uenena cum uino aptiſsimè bibitur. decoctum eius ſparſum pulices necat. Thraces qui ad Strymona amnem habitant, uirenti tribulo equos ſaginant: & è dulci ſemine & eſculento panem, quo veſcuntur faciunt.

Tribuli conſideratio.

E T S I *unum duntaxat, Tribuli terreſtris genus deſcripſerit* Dioſcorides; *duo tamen eius genera à* Theophraſto *redduntur lib.* VI. *cap.* V. *de plantarum hiſtoria, his uerbis.* Tribulo *peculiare eſt, ut fructum gerat aculeatum. Eius duo ſunt genera: uni folium eſt ciceris, alteri aculeatum. Vtrunque terreſtre, & ſurculoſum: ſerius germinat, cui in folijs ſunt aculei, magisq; hoc apud ſepta uillarum erumpit. Semen præcoci ſeſamæ figura cernitur: alteri, hoc eſt ſerotino, rotundum, nigrum, ſiliquis incluſum. Hæc duo terreſtris genera* Theophraſto. Tribulum, *cui folia portulacæ* Dioſcorides *aſsignauit, memini me uidiſſe* Venetijs *in maris litore propè diui* Nicolai *ſacellum. At hunc, cuius hîc figuram exprompſimus,* Piſis *miſit ad me* Lucas Ghinus Forocornelienſis *medicus rei herbariæ peritiſsimus.*

Ruel. error.

Ruellius Tribulum *aculeatum* Theophraſti *eam plantam eſſe arbitratur, quam* Hetruſci *uulgò uocant* Cacatreppola, *ea fortaſſe ratione ductus, quòd prope torrentium, & fluminum ripas proueniat. Verùm cùm lateat nos foliorum effigies, quæ à* Theophraſto *illi tribulo non redditur, atque etiam conſtet hanc plantam ſurculos non mittere, neque ſiliquam ferre, in qua intus claudatur ſemen, cogor omnino à* Ruellio *diſſentire. Noſtrates ſeplaſiarij huius radices melle, & ſaccharo condiunt, eryngij eas eſſe exiſtimantes. Qua in re haud dubiè illi falluntur, ut ſuperiori libro in eryngio oſtendimus. Sed ad tribulos redeamus. Aquaticum genus in plerisq; Italiæ fluminibus, & lacubus prouenit, præſertim in agro* Mantuano, & Ferrarienſi*: neq; ſolùm in dulcibus aquis gignitur; ſed etiam in mari. Hos tribulos* Venetijs *in foro uendunt, quos marinos appellant, ut qui in lacunis illis uicinis enati inueniantur. Ex his porrò qui peregrè proficiſcuntur, uerticillos faciunt, quibus ſuas preces enumerant, colloq; geſtant, ut maiorem præ ſe ferant religionem, ne dicam hypocriſim.* Nonnulli *fructu, qui caſtaneis refert ſimilitudinem, ſub cineribus calidis cocto, non ſecus, atque illis pro bellarijs ueſcuntur.*

Tribuli vires ex Galeno.

Tribuli *utriuſq; facultates perſtrinxit* Galenus *lib.* VII. *ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit.* Tribulus *ex humida eſſentia modicè frigida, & ſicca non mediocriter & ipſa frigida componitur. In terreſtri tamen ſuperat terreum frigidum, quod & adſtringens oſtendimus: in aquatico uerò aqueum. Propter utrunq; itaq; & contra phlegmonarum generationes, & omnino contra omnes influxus congruunt. Porrò terreſtris fructus cùm tenuium ſit partium, potus lapides in renibus comminuit.*

Nomina.

Τρίβολος χερσαῖος *ſic* Græci, Tribulus terreſtris Latinis *dicitur:* Italis, Tribolo terreſtre. Τρίβολος ἔνυδρος Græcè, Tribulus *aquaticus* Latinè *uocatur:* Italicè, Tribolo *acquatico.* Arabicè *ſimpliciter* Tribulus Haſach, *ſeu* Haſerk *appellatur:* Hiſpanicè, Abroyos, & *abrolhos.*

SAXIFRAGA.

† Hoc *in loco ita equidem legunt uulgata* Græca *exemplaria, ſed* Oribaſius *lib.* XII. *itemq; uetuſtus* Dioſcoridis *codex habent* μακρά. *qua uoce* Tribulum *terreſtrem uiticulis longis repræſentant. Id quod etiam ſatis plantæ pictura demonſtrat.*

Saxifraga. Cap. XV.

† S A R X I P H A C O N aliqui ſarxiphragon, alij empetron, Romani ſaxifragam vocant. frutex eſt ſurculoſus, in petris, & aſperis locis naſcens, epithymo ſimilis. Coctus in uino, mox potus, febricitantibus opitulatur; ſtranguriæ prodeſt, ſingultum ſedat, calculos veſicæ frangit, & urinam ciet.

Saxifragæ cõſideratio.

L I C E T *omnibus huius ætatis rei herbariæ peritis ſatis ſuperq; perſuaſum eſſe non ignorem, hoc* Saxifragæ *caput* Dioſcoridi *illegitimum eſſe, quòd* Latina *nomenclatura contra ſcriptoris more* Græcè *proferatur; tamen cùm in omnibus ferè* Græcis *exemplaribus habeatur, id mihi quoq; diſsimulandum non putaui: eaq; maximè ratione, quòd eam plantam habet, nouitq;* Italia. *cuius uſus præcipuè expetitur ad renum, & ueſicæ calculos comminuendos, & ad urinam remoratam ciendam. Ea in* Hetruria *pluribus locis è duriſsimis erumpit ſaxis, folijs capillaribus, epithymo non diſsimilibus, præſertim* Argentario *promontorio in maritimis noſtris. Inuenitur quinetiam in agro* Goririenſi *quibuſdam ſaxis enaſcens, iuxta* Sontij *fluminis ripam, qua* Salicano *rure itur* Canalum. *Sed aliquis fortaſſe obijciet, hanc*

plantam non eſſe legitimum Saxiphragon hoc loco deſcriptum, quòd ea nullis ferè notis epithymon repræſentet. Neque id quidem temere obijcietur: etenim non uideo ego, quomodo Saxifragon rectè epithymo aßimilari poßit, quòd illud frutex ſit ſurculoſus, hoc autem tantum abſit à frutice ſurculoſo, ut uideatur potius eſſe quoddam capillamentum. Idcirco facile adductus ſum, ut ſuſpicer codicem hoc in loco deprauatum eſſe: aut Saxiphragon frutex erit, qui folijs duntaxat epithymum æmuletur, ut illa folia ſatis oſtendunt, quæ in hac planta, cuius imaginem hîc expreßimus, capillorum inſtar tenuißima conſpiciuntur.

Plantæ ſaxifragæ dictæ.

Cæterùm ſunt & alia herbarum genera, quæ ſub Saxifragæ nomenclatione uulgaribus demonſtrantur, nempe Trichomanes, Adiantum, Aſplenum, Filipendula, Maßilienſe ſeſeli, Pimpinella quæ hircum redolet, & aliæ plures herbæ: quæ ideo Saxifragæ nomine inſigniuntur, quòd omnes urinã cieant, & calculos frangant pellantq́;.

Saxifraga alba.

Eſt porrò alia quoq; planta Germanis herbarijs notißima, quam Saxifragam albam cognominant. Prouenit hæc menſe Maio ſaxoſis, arenoſis, aſperis, ſitientibusq́; locis: folijs humi procumbentibus, exiguis, rotundis, in ambitu ſerratis, uulgaris terreſtris hederæ modo; pinguioribus tamen, & mollioribus. Caulem profert tenuem, iunci modo, hirſutum, cubitalem: in cuius cacumine flores prodeunt albi, candidis uiolis non abſimiles, qui menſe Iunio abſq; ſemine decidunt. Radix huic exilis, granulis quibuſdam cohærens, coriandri magnitudine, quæ partim albicant, partim uerò ruſeſcunt, & pro ſemine ſeruntur, amaro guſtu. Folia cùm radice in uino decocta urinam cient, renum, & ueſicæ calculos pellunt. Idem præſtant & granula, quæ radicibus adhærent, ſi tuſa deuorentur.

Nomina.

Planta, quæ Græcis σαρξίφαγον, & σαρξίφραγον, *Latinis Saxifraga, & Italis Saßifragia nominatur.*

† *Qui poſtremò impreßi ſunt Græci Dioſcoridis codices non hîc, ſed in fine ſeparatim ſcriptum habent hoc caput de Saxifraga, inter ea relatum, quæ in hoc auctore adſcititia cenſentur. Hoc dictum ſit, ut omnibus conſtet, illud nõ ſolùm Latinè, ſed etiam Græcè ſcriptum reperiri.*

LIMONIVM. 578.

LIMONIVM ALIVD.

Limonium. Cap. XVI.

LIMONION folia habet betæ, tenuiora, & longiora, decem, & ſæpe plura: caulem tenuem, rectum, lilio æqualem, ſeminibus rubris ſcatentem, quæ guſtata adſtringunt. Semen tritum, & ex uino acetabuli menſura potum, dyſentericis, cœliacisque prodeſt: rubra fœminarum profluuia ſiſtit. Naſcitur in pratis, & paluſtribus.

Limonij conſideratio.

PROVENIT *Limonium, nullis prorſus reclamantibus notis, innumeris ferè plantis in paludibus, quæ Timaui fontibus irrigantur, ac etiam Tergeſtino tractu. Hanc autem plantam ſeplaſiæ falsò Behen rubrum appellant. quam ſi quis diligenter expenderit, eam, ni fallor, inueniet omnibus notis Limonio adſtipulari: unde cogetur fateri*

aut

aut hanc uerum Limonium eſſe, aut ſaltem eius genus. Siquidem herba eſt (ut imagines duæ, quas hic damus, aperte demonſtrant) folijs betæ, tenuioribus & longioribus, decem, ſæpe pluribus: caulibus item tenuibus, in quibus ſemen rubrum, quod guſtatum adſtringit. Præterea in pratis, præſertim uliginoſis, & paluſtribus prouenit. Addam etiam quòd experimento compertum eſt, Behen hoc adulterinum præditum eſſe facultatibus & uiribus, quas Limonio reddiderunt Dioſcorides & Galenus. Quare non temere me facturum putaui, ſi pro uero Limonio hic eas plantas depictas exhiberem, quæ in officinis Behen rubri nomen perperam acceperunt: quòd iam mihi perſuaſum ſit (ut in glandis unguentariæ commentatione dicetur) eas planè Behen illud ementiri, de quo à Mauritanis mentio facta eſt. Plinius libro XX. cap. VIII. Limonium ſylueſtrem betam uocari tradit. Sed huic, ut in beta notauimus, refragatur Galenus libro ſecundo de alimentorum facultatibus, ubi ſe nullam unquam ſylueſtrem betam nouiſſe ſcribit: niſi quis pro ea rumicem accipiat. Atq; adeò hinc colligamus licet, Limonium eſſe per ſe genus herbæ. Limonij uires memoriæ prodidit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Limonij ſemen utpote auſterum, cœliacis, dyſentericis, & ſanguinem ſpuentibus cum uino exhibent. Iuuat & profluuium muliebre. Satis autem eſt acetabuli menſura. Quod Græci λειμώνιον, Latini item Limonium dicunt: Itali, Limonio.

Limonij uires ex Gal.

Nomina.

Lagopus. Cap. XVII.

LAGOPVS herba ſiſtit aluum in uino pota: aut in febri, ex aqua. Eadem inguini alligatur in inflammatione. Naſcitur in ſegetibns.

SANE' tam paucis Lagopum perſtrinxit Dioſcorides, utpote qui ne ullam quidem eius imaginis notam deſignauit, ut arduum æquè, atque difficile ſit aſſerere, quinam ſtatuendus ſit in tam ingenti plantarum multitudine, quarũ nulla apud homines extat cognitio. Cæterùm Matthæus Syluaticus parùm rectè, meo quidem iudicio, tradidit Lagopum eam eſſe herbam, quam herbariorum uulgus Caryophyllatam appellat: quandoquidem hæc non gignitur in ſegetibus, ſed in montibus, & in uijs iuxta ſepta. quòd mirum in modum ſepibus opacari gaudeat. De hac ueteres, quod ſciam, nihil memoriæ prodiderunt. Niſi fortaſſe fuerit Geum à Plinio deſcriptum libro XXVI. cap. VII. cui radiculas reddidit tenues, nigras, & bene olentes. Porrò CARYOPHYLLATA planta eſt non uulgaris, neq; uiribus inefficax, argumento quòd eius radices manifeſtum caryophylli ſpirent odorem. Ea recentiores utuntur pota ad thoracis interna uulnera. Quin & eius ſuccum, admiſta ærugine, cuniculoſis, contumacibusq; ulceribus utiliter inijciunt. Eadem olfactu ſpiritus recreat, et frigidũ roborat cerebrum. Epota prodeſt cœliacis, dyſentericis, fœminarum profluuijs, & cruenta expuentibus. Tam intus ſumpta, quàm foris illita enterocelis auxilio eſt. Temperamentum ei excalfaciens, & exiccans, ut manifeſto ſunt indicio eius radices: quippe quæ guſtu odoratæ, adſtringentesq; deprehendantur. Quibus qualitatibus nõ modò attenuare, diſcutere, & adſtringere ualent; ſed etiam roborare. Sed, ut ad noſtrum inſtitutum reuertamur, Germanorum uulgus Lagopũ appellat herbã, quæ folia habet trifolio ſimilia, oblonga: caulem tenuem, rotundũ, hirſutumq;: ſemen in paniculis paruis, muſcoſis, lanuginoſisq;: cui non obſcura adſtringẽdi uis ineſt. Proinde ſunt è Germanis, qui ea utantur ad detergendam ſedem in dyſenteria. Naſcitur hæc quidem in ſegetibus. uerùm an ea legitima ſit Lagopus non auſim affirmare: nullus enim, quod ſciam, Lagopi faciem repræſentauit. Lagopi uires ſcriptas reliquit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorũ, his paucißimis uerbis. Lagopus facultatis eſt deſiccãtis, adeò ut fluxus alui probè exiccet.

Huius plantæ nomen Græcum eſt λαγώπους, pariter & Latinum Lagopus.

Lagopi conſideratio.

Syluatici opinio exploſa.

Caryophyllatæ uires.

Lagopi uires ex Galeno.

Nomina.

CARYOPHILLATA.

Medium. Cap. XVIII.

MEDION in ſaxis, & opacis naſcitur. folia habet iridis: caulem tricubitalem, & in eo florem grandem, purpureum, rotundum: ſemine cnici, minuto: radicem dodrantalem, craſsitudine baculi, guſtu acerbo. Quæ trita in farinam, & ex melle decocta, rubros menſes fœminarum ſiſtit, eclegmate per aliquot dies ſumpto. Semen in uino potum, menſtrua pellit.

MEDION in Media duntaxat naſci quibuſdam proditum eſt. Quòd ſi ita ſe res haberet, mirum profectò non eſſet, ſi non proueniret in Italia, ubi ipſum hactenus fateor me non reperiſſe, aut uidiſſe. Sunt qui eius folia intubo ſimilia

Medij conſideratio.

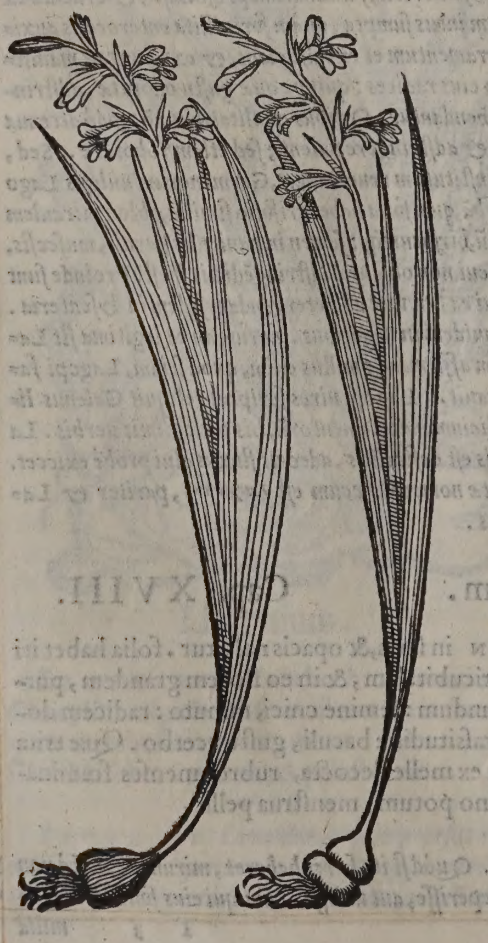
milia faciant, non autem iridi, ut communis habet lectio, quibus etiam Oribaſius adſtipulatur. Et certè facilis potuit eſſe librariorum lapſus, ut qui uocabulorum affinitate decepti ἴριδι pro σέριδι in Dioſcoride ſcripſerint. Medij uires ex Galeno. *Medij facultates tradidit Galenus libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Medij radicem contrà atq; ſemen ipſum, temperatam eſſe contigit. nam illa quidem auſtera eſt, & fluxiones cohibet cùm alias, tum profluuium muliebre quod uocant. At ſemen tantùm abeſt, ut tale quid efficiat, ut etiam menſes cieat, utpote quod tenuium partium, & incidentis eſt facultatis.* Nomina. *Vt Græci hanc plantam* μήδιον, *ita etiam Latini Medium uocant.*

Epimedium. Cap. XIX.

EPIMEDIVM, caulis eſt non magnus, hederæ folijs, denis atque duodenis, neque florem, neque fructum ferens: radice tenui, nigra, graui odore, guſtu fatuo. naſcitur in humidis. Folia cum oleo trita, impoſito cataplaſmate, mammas increſcere non ſinunt. Radix conceptum adimit. Folia trita quinis drachmis, poſt menſtruas purgationes; quinque diebus in vino pota, præſtant mulieribus, ne concipiant.

Epimedij cōſideratio. QVI *Epimedium in Italia, quantum mihi perquirere licuit, hoc tēpore cognoſcat, demonſtretq́;, hactenus reperi neminem. Quare putauerim alijs in regionibus hanc plantam prouenire: uel ſi fortaſſe naſcatur in Italia, nondum ad noſtram perueniſſe cognitionem.* Opinio cuiuſdam medici exploſa. *Non tamen nos fugit medicum eſſe in Italia materiam medicam profitentem, cuius nunc nomen libet ſilentio diſsimulare, qui Epimedium eam plantam eſſe cenſet, quæ à triquetra foliorum figura quibuſdam recentioribus Trinitas appellatur: idq́; illis conſtanter affirmat, & perſuadet, qui maiorem forſan ei fidē præſtant, quàm ipſi Dioſcoridi. Sed quòd his apertè hallucinetur, etſi unicuiq; mediocriter etiam in re herbaria uerſato perſpectum eſſe poſsit, pro alijs tamen iam nobis oſtendendum eſt. Quod facilè conſtabit, ſi expendatur utriuſq; plantæ deſcriptio: ſiquidem Epimedium, Dioſcoridis teſtimonio, caulis eſt nō magnus: folia habet hederæ ſimilia, dena aut duodena. Trinitas uerò nullo conſtat caule, ſed folijs tantùm modò uicenis, modò tricenis, modò quadragenis, pluribusq́; à radice cyclamini modo exeuntibus. Præterea Trinitas primo ſtatim uere florem edit cœruleum, mox ſemen. Epimedium uerò, Dioſcoride auctore, neq; florem, neq; ſemen profert. Adde quòd Trinitas radice nititur multifida, odore non ingrato, & ſapore adſtringente. Radix uerò Epimedij tenuis deſcribitur, graui odore, & inſipido ac fatuo guſtu. Ex quibus omnibus, ni fallor, harum plantarum diſcrimen luce clariùs oſtenditur, & medici illius opinio uana apertiſsimè exploditur. Cæterùm Plinius libro* XXVII. *cap.* IX. *Epimedij hiſtoriam ad uerbum ferme à Dioſcoride mutuatus eſt: cui item Galenus ſuam acceptam referre poteſt libro* VI. *ſimplicium medicamentorū, ubi ita ſcribit.* Epimedii vires ex Gal. *Epimedij uis eſt moderatè refrigeratoria cum aquea humiditate. quare nullam habet inſignem qualitatem. Mammas cataplaſmate impoſitum rectas ſeruare poteſt. Aiunt uerò epotū concipiendi ſpem adimere.* Nomina. *Planta, quàm Græci* ἐπιμήδιον. *Latinis ſimiliter Epimedium appellatur.*

GLADIOLVS.524

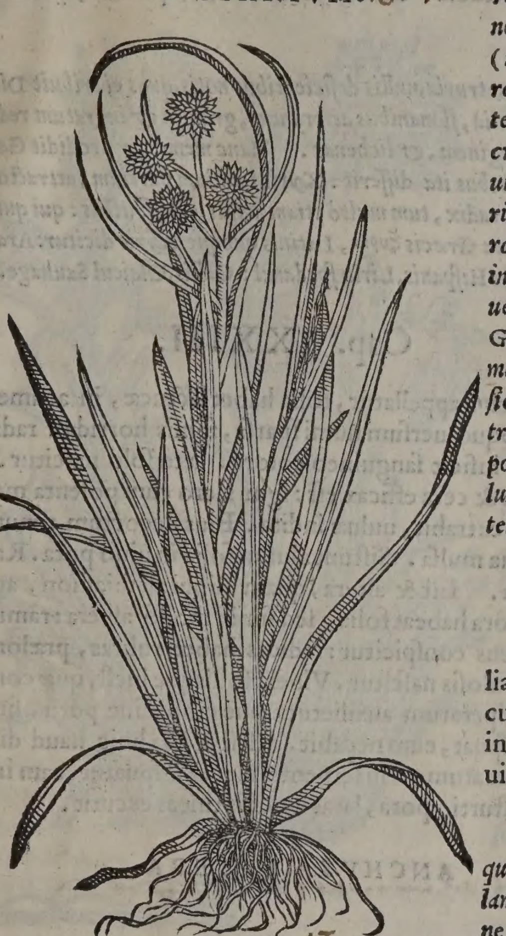
Gladiolus. Cap. XX.

XIPHION, alij phaſganon, alij machæronion, Romani gladiolum uocant. nomē inde accepit, quòd folium gladij præbeat ſpeciem. Iridi ſimile erat, niſi minus, & anguſtius uideretur, & gladij modo mucronatum, neruoſumque. In caulem exit cubitalem, in quo purpurei flores, in ordinem digeſti, inter ſe diſtant: rotundo ſemine: radicibus geminis, una paruorum bulborum modo, ſuper alteram inſidente, quarum inferior gracilis eſt, ſuperna uberior. naſcitur in aruis. Superior cum thure illita, admiſto uino, ſpicula & aculeos è corpore extrahit: panos cum lolij farina, & hydromelite diſcutit: qua de re huiuſmodi emplaſtris inſeri ſolet: menſes impoſita trahit. Superiori radice ex uino pota, uenerem ſtimulari, & inferiore ſumpta ſterileſcere tradunt. Superiorem quoque utiliter infantium enterocelis, cum aqua potui dari præcipiunt.

NASCITVR *Gladiolus, quem Græci xiphion uocant, frequens in Hetruria, & in comitatu Goritienſi, in pratis, & in aruis inter ſegetes: unde Segetalis pleriſq; dicitur. huius flores noſtri uulgò appellant Monacuccie. Folia ei iridis, breuiora tamen, & anguſtiora, lineis neruorum modo ſtriata, mucronataq́;. Caule attollitur cubitali, ſuccoſo: in quo flores emicāt purpurei, paribus inter ſe ſpatijs diſtantes, qui etiam iridis flo-*

res

SPARGANIVM.

res forma effigieq; plurimùm æmulantur, quanquam Gladiolo minores ſunt, & uno tantùm colore conſtant. Prodit ex his ſemen (ut Dioſcorides inquit) rotundum. Radicibus cohæret geminis, rotundis, preßisq; uerticillorum modo, una ſuper alteram inſidẽte, albicantibus, bulboſisq;. Hæ obteguntur capillaceo inuolucro, in nigrũ purpuraſcente, ueluti croci radices. Cæterùm quãuis tradiderit Dioſcorides, quòd ſuperior radix magnitudine inferiorem ſuperat; plerunq; tamen contrarium uiſitur. Plinius porrò hac in hiſtoria à Dioſcoride diſſentit: ſiquidem Gladiolũ, quem in aruis naſci ſcribit Dioſcorides, in paluſtribus is & aquoſis inueniri exiſtimat. Ex quo facilè crediderim, Plinio illum uocari Gladiolum, quem paßim officinæ Acorum nominant. Gladioli meminit Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Xiphij radix, & maximè altera, quæ ſuperior eſt, attrahentem, digerentem, & exiccantem ſcilicet facultatem etiam poßidet. Hæc planta* ξίφιον *Græcè uocatur: Latinè, Gladiolus: Arabicè, Kaſiſlon: Italicè, Gladiolo: Germanicè, Schuuertel: Gallicè, Glais, & Glaitel.*

Plinius à Dioſcoride diſſẽtiens.

Gladioli uires ex Gal.

Nomina.

Sparganium. Cap. XXI.

SPARGANION, aliqui xiphidion uocant. folia habet gladioli, ſed arctiora, & in terram magis procumbentia: in ſummo caule ueluti pilulæ prominent, in quibus ſemen. Contra ſerpentis uenena, radix cum uino datur.

EXISTIMAT *Ruellius eam plantam eſſe Sparganium, quæ in aquoſis locis prouenit, quam herbariorum uulgus Spatulam fœtidam appellat. Verùm hæc, ut in proxima commentatione dicetur, nil aliud eſt, quàm Dioſcoridis xyris. Quare mihi planè refellenda uidetur in hoc Ruellij opinio. Siquidem herba hæc, quam ideo Spatulam fœtidam cognominant, quòd grauem exhalet odorem, folia quidem habet gladioli; ſe latiora, longioraq;, minimè in terram procumbentia. Adde etiam quòd illa in ſummo caule non pilulas, quæ ſemen contineant, ſed folliculos, aut ſiliquas profert. Syluaticus Spatulam fœtidam deſcribens, eius hiſtoriam Paulo Aeginetæ perperàm acceptam refert: id enim ipſe in Paulo nuſquam potui reperire. Sed ad Sparganium noſtra redeat oratio. Vidimus hoc primùm in agro Romano apud Tolpham propè aluminis fodinas ad pedem mõtis Ronconi, & deinde in alijs pleriſq; locis, folijs gladioli, arctioribus: pilulis in caulis cacumine platani proximis, herbaceo colore, in quibus ſemen continetur. Sanè quàm paucis de Sparganio diſſeruit Galenus libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Sparganium & ipſum deſiccantis eſt facultatis. Nomen Græcum habet plãta hæc* σπαργάνιον*: Latinum item, Sparganium: Arabicum, Saſarhe ramon: Italicum, Sparganio.*

Sparganij cõſideratio.

Syluatici errarum.

Sparganij facult. ex Gal.

Nomina.

XYRIS.

Xyris. Cap. XXII.

XYRIS folia habet iridis, latiora, & in cacumine mucronata: quorum medio caulis erumpit, ſatis craſſus, cubitalis, ex quo ſiliquæ triangulares dependent: in quibus purpureus flos, in medio puniceus: ſemen in folliculis, ſimile fabis, rotundum, rubrum, acre: radix longa, geniculata, rufa. Contra capitis uulnera, fractaque efficax eſt: aculeos, & ſpicula omnia, citra moleſtiam extrahit, adiecta floris æris tertia parte, & radicis centaurij, ac mellis quinta: tumoribus, & collectionibus illita cum aceto medetur. Radix ex paſſo bibitur, ad conuul-

ſa, rupta, coxendicum dolores, ſtrangurias, & alui profluuia. Semen tribus obolis potum, urinam uehementius impellit: & cum aceto, lienem abſumit.

Xiridis conſideratio.

Xyris pluribus locis prouenit in Italia, præſertim in Hetruria, nullis deficientibus notis, quas ei tribuit Dioſcorides. Eam uulgus Spatulam fœtidam appellat, quòd eius folia, ſi manibus atterantur, grauem & ingratum redeant odorem. Sunt qui huiuſce ſucco utantur ad ſcabiem, uitiliginem, & lichenas.

Xiridis uires ex Gal.

Hanc memoriæ prodidit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita diſſerit. Xyris tenuium partium, attractoriæ, digerendi, ac nimirum etiam deſiccandi eſt facultatis, cùm radix, tum multò etiam magis eius fructus: qui quidem & urinam ciet, & lienes induratos ſanare poteſt.

Nomina.

Planta Græcis ξυρὶς, Latinis quoque Xyris dicitur: Arabibus, Caſoras: uulgò, Spatula fetida: Germanis, Vuandtleuſz: Hiſpanis, Lirio ſpadanal: Gallis, Glaieul Sauuage.

Anchuſa. Cap. XXIII.

ANCHVSA, quæ alio nomine calyx, aut onoclea appellatur, folia habet lactucæ, in acumen faſtigiata, hirſuta, aſpera, nigra, multa, ab radice quoque uerſum humi ſparſa, ſpinis horrida: radici craſsitudo digitalis, quæ æſtate prouenit, & manus inficit ſanguineo colore. læto ſolo naſcitur. Radix adſtringit: ad ambuſta, & uetera ulcera, ex oleo & cera efficax eſt: igni ſacro cum polenta medetur: lepris, & uitiliginibus illinitur ex aceto: partus extrahit, uuluæ indita. Eius decoctum renum uitiis, lieni, & bile ſuffuſis datur: & ſi febris ſit, ex aqua mulſa. Siſtunt aluum folia in uino pota. Radice pigmentarij utuntur ad unguentorum ſpiſſamenta. Eſt & altera, quam aliqui alcibiadion, aut onochiles appellarunt. Hæc à priore diſtat, quòd minora habeat folia, ſed ſimili modo aſpera: ramulos exiles, in quibus flos purpureus in puniceum uergens conſpicitur: radices habet rubras, prælongas, quæ meſsibus ſanguineum ſuccum fundunt. in ſabuloſis naſcitur. Vis ei, foliiſque ineſt, quæ contra uirus cùm reliquorum ſerpentium, tum maximè uiperarum auxilietur, ſiue cibo, ſiue potu, ſiue alligatu: nam ſi quiſquam mandens, in ſerpentis os inſpuat, eum necabit. Eſt & alia huic haud diſſimilis, ſemine puniceo, minore. Cuius ſemen manducatum, ſi in ſerpentis fauces inſpuatur, eam interficiet. Radix acetabuli menſura cum hyſſopo, & naſturtio pota, latas uentris tineas excutit.

ANCHVSA PRIMA.

ANCHVSA ALTERA.

TRIA

ANCHVSA TERTIA.

Anchuſarum conſid.

T R I A *ſunt Anchuſæ genera, quæ hic à Dioſcoride ſcribuntur: quanquam Plinio libro* X X I I. *cap.* X X. *quartum quoq; genus additur, quod pſeudoanchuſam ob id appellatam ait, quoniam primo aliarum generi quadantenus ſimilis eſt, hirſutior tamen hæc, lanuginoſior, & minus pinguis, folijs tenuioribus, & languidioribus. Sed hanc nuſquam equidem uidi, cùm tamen alias omnes locis compluribus in Italia inueniſſe me certò ſciam. Anchuſæ omne genus in toto ferè caule purpureos explicat flores à uulgari bugloſſo non longè diſsimiles, quanuis Anchuſis magis ſubrubentes, magisq; expanſi ſpectentur. Galenus inter Anchuſas Lycopſim quoque recenſet libro* V I. *ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. Anchuſæ quadruplex ſpecies eſt. Quarum onoclea quidem radicem habet admodum refrigerantem, & deſiccantem, tum adſtringentem, & ſubamaram, tum quæ ſufficiat extenuandis, & extergendis humoribus bilioſis, corporibusq; condenſandis. Cæterùm folia habet imbecilliora quidem radice, adſtringunt tamen & ipſa, & deſiccant. Porrò lycopſis cognominata refrigerat, & deſiccat, magisq; radix eius, quàm onocleæ adſtringit. At onochelos calidior eſt, & magis medicata. nam pluſculum habet & guſtu ipſo protinus acrimoniæ. Hac uerò etiam calidior eſt parua, quæ & amarior, & magis etiam medicata eſt. Anchuſæ non omnes eaſdem uires obtinent. Nam onoclea quam uocant, radicem habet ſimul adſtringentem, & ſubamaram, corporibus condenſandis, & modicè extenuandis idoneam: tum abſtergendis quoque, & abluendis bilioſis, & ſalſis ſuccis. Dictum enim ſuprà eſt, quòd qualitas acerba miſta amaritudini ea præſtare queat. Sic ſanè regio morbo, & lienoſis, & renum affectibus eſt utilis. Sed & refrigerare idonea eſt. & ſanè cum polenta illita iuuat eryſipelata, & abſtergit non modò epota, ſed & foris impoſita. Proinde uitiligines, & lepras ſanat cum aceto. At radicis quidem hæc opera ſunt, & operum facultates, quas diximus. At folia ipſius herbæ radice quidem ſunt imbecilliora, non tamen aliena ſunt à reſiccatione, & adſtrictione. Itaque etiam profluuium ſanant pota cum uino. Et quæ Lycopſis nominatur eodem modo eryſipelatis congruit, & radicem habet quàm onoclea magis adſtringentem. At onochili, & alcibiadij cognominatæ uis magis eſt medicata. Nam & guſtu protinus maiorem habet acrimoniam, & eos qui à uiperis morſi ſunt, admodum iuuat tum illita, tum ſuſpenſa, tum eſa. Reliqua uerò, nempe quarta, quæ parua eſt, & ferè nomine caret ex illis ſola, alcibiadio quidem perſimilis eſt, uerùm & amarior, & magis medicaminoſa: ac proinde ad latos lumbricos idonea, oxybaphi menſura cum hyſſopo, & naſturtio epota. Quæ ἄγχουσα Græcè, Latinè pariter & Italicè Anchuſa uocatur: Germanicè, Rodt ochſen zung: Hiſpanicè, Soagem: Gallicè, Orchanette.*

Anchuſarum uires ex Gal.

Nomina.

Lycopſis. Cap. XXIIII.

L Y C O P S I S, quæ & anchuſa à nonnullis uocatur, foliis eſt lactucæ, longioribus, aſperioribus, latioribusque, craſsis, ad radicis caput recidentibus: caule longo, recto, ſcabro, hirſutis adnatis, multis, cubitalibus: flore in ijs paruo, purpuraſcente: radice rubra, & adſtringente. naſcitur in campeſtribus. Cum oleo radix illita, uulneribus medetur: & cum farina hordeacea, ignibus ſacris: ſudores peruncta mouet, adiecto oleo.

E G O *quoq; unà cum Ruellio, & Fuchſio uiris doctiſsimis, crederem Lycopſin eam eſſe plantam, quam officinæ legitimi Cynogloſsi uice paſsim uſurpant, uocantq; Cynogloſſam; ſi tamen hæc radice rubra, non autem candida niteretur: ſi folijs uireſceret aſperis, non autem læuibus, ad terram recidentibus, non ſurſum ſpectantibus: ſi caule aſſurgeret ſcabro, non molli: ſi deniq; Plinius huic ſententiæ non prorſus refragaretur. Porrò cùm Plinium uideam libro* X X V I I. *cap.* X I. *de Lycopſi ſeorſum tractaſſe, & ſimiliter de hoc Cynogloſsi genere priuatim ſcripſiſſe lib.* X X V. *cap.* V I I I. *cogor omnino, ut ingenuè dicam, ab illis diſſentire. Potius enim adducor, ut credam, Lycopſin herbam eſſe anchuſæ non abſimilem: quam ideo non temerè Galenus, & Aetius eum ſecutus in anchuſarum genere retulerunt, ut ſuperiori commentatione diximus. Lycopſin, quam ego legitimam eſſe exiſtimo, uidi ſæpius in campeſtribus, ſitientibus, aridisq; locis enatam, anchuſæ adeò ſimilem, ut uix ab ea diſcerni poſsit. Cæterùm quoniam in huius libri quarti progreſſu, Deo iuuante, nobis de Cynogloſſo diſſerendum eſt ſuo proprio capite; idcirco diſputatio quodnam uerum ſit Cynogloſſum, & nunquid illud eſſe poſsit, quo officinæ uulgò utuntur, in illud tempus commodius differetur: Lycopſis, ut Plinius eſt auctor loco citato, folijs eſt longioribus, quàm lactuca, craſsioribusq;: caule longo, hirſutis adnatis, multis, cubitalibus: flore paruo, purpureo. naſcitur in campeſtribus. Hæc herba Græcis λύκοψις, Latinis item Lycopſis, & Italis Licopſide appellatur.*

Lycopſis conſideratio.

Opinio reprobata.

Nomina.

Echium.

Echium. Cap. XXV.

ECHION folia habet prælonga, aſpera, aliquantum tenuia, anchuſæ proxima, minora tamen, ſubrubra, & pinguia, ſpinulis tenuibus horridula: cauliculos exiles, numeroſos: minutaq; utroque latere folia, expanſa, pinnataque, nigra, in ſummo caule proportione minora: flores ſecundum folia purpureos, in quibus ſemina capiti uiperarum ſimilia inſunt: radix nigricat, digito tenuior: Quæ non percuſsis modò à ſerpentibus ex uino prodeſt: ſed eos qui antea biberint, feriri non patitur. Folia, & ſemen idem præſtant munus. Lumborum dolores ſedat: in uino, aut, aut ſorbitione ſumpta, lac extrahit.

Echii conſideratio. *ECHION à uiperis omnino nomen adinuenit (uipera enim Græcis ἔχις dicitur) uel quòd ſemen proferat capitibus uiperinis ſimile, uel quòd uiperarum morſibus præſtantiſsimum ſit medicamẽtum. Hanc herbam ab Alcibio quodam fuiſſe inuentam auctor eſt Nicander in theriacis, & proinde à poſteris cognomine Alcibiacum appellatum. Is enim dum ſecus aream dormiret, à uipera in extremo inguine ictus eſt. excitatusq; à ſomno ex hac herba ſuccum commanducando palato & dentibus expreſsit, hauſitq; in corpus. Manſæ uerò herbæ reliquum uulneri ſuperimpoſuit contra dolorem. quo medicamẽto liber euaſit. Vnde poſtea Echio nomen inditum eſt Alcibion ab eo, qui primus oſtẽderat, quantum uiribus polleret contra uiperarum ictus. Numenius ſcriptor grauiſsimus duo Echij genera inueniri ſcriptũ reliquit. quorum alterum Ocimoides appellari inquit, quòd folia ocimo ſimilia habeat, alterum uerò, quod folio eſt ſpinis horrido, priuatim Echion nominari. Id ſanè quod in theriacis ante ipſum ſcripſerat Nicander. Quibus uidetur etiam Dioſcorides adſtipulari, quippe qui Echio ſtatim ſubiecerit Ocimaſtrum. His quoque ſubſcribit Plinius libro XXV. cap. IX. ſic inquiens. Echios duum eſt generum, altera folijs coronata, pulegio ſimilis: altera lanugine diſtinguitur ſpinoſa, cui & capitula uiperæ ſimilia ſunt.* Plinii lapſus. *Sed tamen ignoraſſe Plinium Alcibion, & Echium idem eſſe, ſatis manifeſtum eſt: ſiquidem is lib. XXVII. cap. V. Alcibios, inquit, qualis eſſet herba, apud auctores non comperi. Ex cuius uerbis illud facilè colligi poteſt, quòd ſcilicet Plinius non ſatis accuratè Nicandrum legerit. Cæterùm non parua admiratio eum capiet, qui in Echio diligenter opus prudentiſsimæ naturæ perſpexerit, nempe quòd ipſum genuit uiperinis capitulis, ut ita apud homines, quorum potiſsimùm curam gerit, teſtatum relinqueret, eam herbam præſtantiſsimam eſſe ad huiuſcemodi lethalium ferarum morſus. Echium, quòd ubique ferè proueniat, aridis præſertim locis, ſæpe in Hetruria, in agro Tridentino, & Goritienſi uidimus, ſemenq; eius uiperinum decerpſimus ad antidota. Herba eſt anchuſæ, quæ ſecundo loco Dioſcoridi redditur, non abſimilis. Vocant quidam ſyluestre Bugloſsum. Flores profert hæc in rubeum purpuraſcentes inter minuta folia à medio caule ad ſummum: è quibus ſemen prodit nigrum; hirſutis, ſpinoſisq; inuolucris incluſum, uiperarum capitibus ſimile. Non inuenio Galenum ullam Echij mentionem feciſſe in libris, quos de ſimplicium medicamentorum facultatibus edidit.* Echii uires ex Gal. *Paulus tamen eius uires deſcribit. Dioſcoridem ſecutus libro VII. ubi hæc refert. Echion, alij doriada, nonnulli alcibiadion uocant. Spinoſa herba eſt, quæ non modò à ſerpente commorſis cum uino pota auxiliatur; ſed præſumentes quoque ex ictu nihil moleſtum pati ſinit.*

Nomina. *Quod Græci ἔχιον, Latini quoq; Echium dicunt: Itali, Echio: Germani, Vuild ochſen zung: Hiſpani, Yerua della biuora: Galli, Bugloſſa ſauuage.*

Ocimaſtrum. Cap. XXVI.

OCIMOIDES, Latini ocimaſtrum uocant, folia fert ocimi, & ramos dodrantales, hirſutos: ſiliquas hyoſcyamo ſimiles, ſemine, ut gith, nigro prægnantes. Vim habet ſemen in uino potum, qua uiperarum, cæterarumque ſerpentium morſibus medeatur. Datur iſchiadicis, cum melle, uino, myrrha, & pipere. Radice nititur tenui, & ſuperuacua.

Ocimaſtri cõſideratio. *OCIMASTRVM, ſiue ſylueſtre Ocimum idipſum nobis appellare liceat, paſsim copioſè naſcitur in Italia, præſertim inter ſegetes prope ſepta, & in agrorum marginibus, folijs ſanè ſatiuo ſimilibus: ramulis hirſutis, quadratis, dodrantali, uel cubitali longitudine: in quorum ſummo flores emicant, candidi, quandoque uerò purpurei, id quod ſilentio præterijt Dioſcorides, è quibus uaſcula erumpunt hyoſcyami figura, capaci uentre, arctis faucibus,*

per

OCIMASTRVM.

per ambitum denticulatis, uiperinis capitibus ſimilia: in quibus ſemen includitur nigrum, melanthio ferme ſimile. Hæc uaſcula ita à natura facta pueri noſtrates colligunt, ubi exaruerint: ſiquidem, cùm ſemen exciderit, ijs intus ſufflantes acutiſſima edũt ſibila: ſic enim natura pueris interdum ludendi præbuit inſtrumenta. Meminit huius Nicander in theriacis inter echij genera, ſic inquiens. Echij genera duo: alterum ſpinoſo folio, anchuſæ ſimile: alterum minoribus folijs, & purpureo flore, aſpero lanuginoſoq; caule, capitulis uiperarum figura. Ocimaſtri uires tradidit Galenus in calce libri VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Ocimoides quidam Philitærium cognominant. Radix ſuperuacanea eſt. At ſemen tenuium partium, & deſiccantis citra mordacitatem facultatis eſt. Herba Græcis ὠκιμοειδὲς, Latinis Ocimoides, & Ocimaſtrum appellatur: Italis, Baſilico ſaluatico: Hiſpanis, Albahaqua monteſina: Gallis, Baſilic ſauuage.

Ocimaſtri uires ex Gal.

Nomina.

Erinus. Cap. XXVII.

ERINVS naſcitur apud fontes, & fluuios, foliis ocimi, ſed minoribus, parte ſuperna diuiſis, ſurculis quinis, ſeniſue, dodrantalibus: flore candido: ſemine nigro, & acerbo: folia, & caules lacteo ſucco turgent. Semen drachmis duabus in quatuor mellis cyathis oblitum, oculorum fluxiones cohibet. Succus cum ſulphure, & nitro inſtillatus, aurium dolores ſedat.

ERINVS.

ETSI nonnulli Dioſcoridis codices habeantur, in quibus non legitur Erinum aliquo lacteo ſucco turgere; non deſunt tamen & in quibus planè oppoſitum ſcriptum inueniatur, quorum lectio mihi magis probanda uidetur non infirmis, ut arbitror, nixus rationibus. Quippe quòd herbam hanc apud aquarum riuulos uiderim, legerimq; lacteo ſucco manantem, adeò ut eo manus inficeret. Quòd præterea Plinio reddatur Erinus herba lactaria, ſeu lacte madens libro XXIII. cap. VII. ubi de ea hæc memoriæ prodidit. Herba, inquit, quam Græci Erinon uocant, reddenda eſt in hoc loco propter gentilitatem. Palmo alta eſt, cauliculis quinis, ferè ocimi ſimilitudine, flos candidus: ſemen nigrum, paruum, quod tritum cum melle Attico oculorum epiphoris medetur. Manat lacte multo, & dulci. Herba perquàm utilis aurium dolori, nitri exiguo addito. Folia reſiſtunt uenenis. hæc Plinius. Cæterùm Erini facultatis aduerſus uenena non meminit Dioſcorides, quanquam Nicandro, ut quæ ad id præſtet, addatur in antidotis. Galenus hanc herbam non Erinum, ſed Echinon appellat: neq; id ſanè mirum eſt, quandoquidem in uetuſtis aliquot Dioſcoridis codicibus Echinos legitur. De qua diſſerens ipſe Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquit. Echini herbæ ſemen acerbum eſt: ac proinde repellentis, & exiccatoriæ facultatis. Vtuntur eo ad oculorum, & narium fluxiones. Quæ herba Græcè ἔρινος, Latinè Erinum, & Ocimum aquaticum nominatur: Italicè, Erino: Hiſpanicè, Baſilgo de lhagoa.

Erini conſideratio.

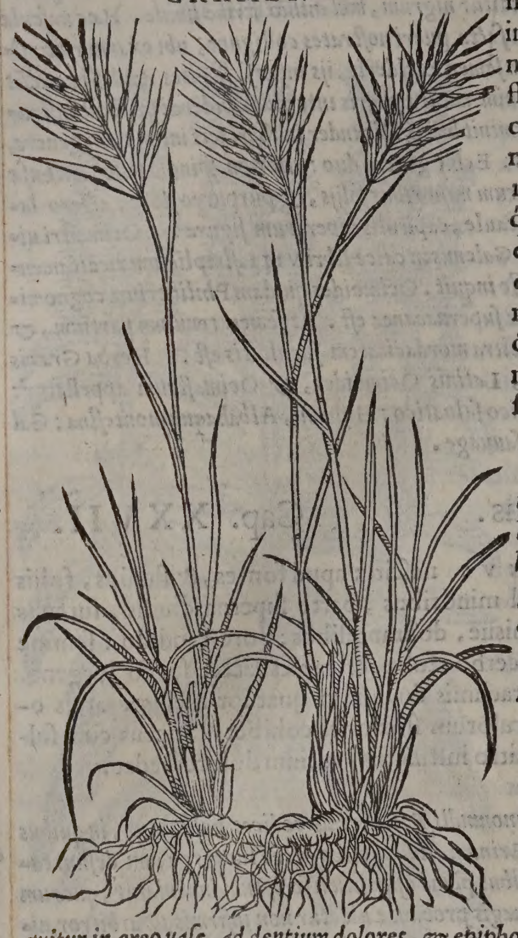
Erini uires ex Galeno.

Nomina.

Gramen. Cap. XXVIII.

GRAMEN geniculatis ſerpit ramulis, à quibus radices ſpargit dulces, articulis præcinctas: folia acuminata, dura, & ut arundinis paruæ lata, eaque iumenta, & boues paſcunt. Trita radix illitu uulnera congutinat. Decoctum eius in potu, torminibus medetur, & urinæ difficultatibus: calculoſa etiam ueſicæ excrementa comminuit.

GRAMEN.

comminuit. Eſt & arundinaceum gramen, priore multò maius, quod iumenta necare traditur, præſertim in Babylone: idq́ue iuxta uias naſcitur. Quod in Parnaſo monte gignitur, denſius fruticat: foliis hederaceis: flore odorato, candido: ſemine paruo, non inutili: radicibus quinis, aut ſenis, digitali craſsitudine, candidis, mollibus, & admodum dulcibus. Succus ſi in uino cum melle pari, & myrrhæ dimidio decoquatur, adiiciantur-q́ue piperis, & thuris tertiæ portiones, probatiſsimum erit oculorum medicamentum: id in ærea pyxide reconditur. Decoctum radicis idem, quod herba, præſtat. Semen uehementius urinam impellit: aluum, uomitionesq́ue ſiſtit. Natum in Cilicia gramen, quod incolæ Cinnam appellant, boues inflammat, ſi eo uirenti ſæpe paſcantur.

Graminis hiſtoria ex Pli. PLVRA, ac uaria ſunt Graminis genera: ſiquidem præter hæc tria, quorum meminit Dioſcorides, alia quoque tria aculeati generis Plinio redduntur lib. XXIIII. cap. XIX. naturalis hiſtoriæ, his uerbis. Gramen ipſum, inquit, eſt inter herbas uulgatiſsimum: geniculatis ſerpit internodijs, crebroq; ab ijs, & ex cacumine nouas radices ſpargit. Folia eius in reliquo orbe in exilitatem faſtigiantur. In Parnaſo tantùm hederacea ſpecie denſius, quàm uſquam fruticante: flore odorato, candidoq;. Iumentis herba non alia gratior, ſiue uiridis, ſiue in fœno ſiccata. Tunditur aſperſa aqua. Succum quoque eius in Parnaſo excipi tradunt propter ubertatem: dulcis enim hic eſt. In uicem eius in reliqua parte terrarum ſuccedit decoctum ad uulnera conglutinanda. Quod, & ipſa herba tuſa præſtat illita, tueturq́;, & ab inflammationibus placat. Decocto adijcitur uinum, ac mel ab aliquibus, & thuris, & piperis, myrrhæq; tertiæ portiones. Rurſusq́; coquitur in æreo uaſe, ad dentium dolores, & epiphoras. Radix decocta in uino torminibus medetur, & urinæ difficultatibus, ulceribus ueſicæ: calculos frangit. Semen uehementius urinam impellit: aluum, uomitionesq́; ſiſtit. priuatim autem draconum morſibus auxiliatur. Quod è graminum genere ſeptem internodia habet, efficaciſsimè capiti contra dolores adalligatur. Sunt qui & aculeatum gramen uocant trium generum, cùm in cacumine aculei ſunt plurimùm quini, dactylon uocant. Hos conuolutos naribus inſerunt, extrahuntq; ſanguinis ciendi gratia. Altero, quod eſt aizoo ſimile, ad paronychia, & pterygia unguium, & cùm caro unguibus excreuerit, utuntur cum axungia. Tertium genus, quod tenuius eſt, naſcitur in parietibus, & tegulis. Huic cauſtica uis eſt. Siſtit ulcera, quæ ſerpunt. Gramen capiti circundatum, ſanguinis è naribus fluxiones ſiſtit. hæc Plinius de graminibus. Cæterùm hinc omnibus planè perſpicuum eſſe puto, Gramen, quod in Babylone, quodq́; in Parnaſo monte prouenit, non gigni in Italia, quanquam illud primum, ac uulgatum genus nobis paſsim frequentiſsimum naſcatur. Neque illud quoque omnibus non cognitum & uulgare eſt, cui in cacumine caulium quini ſunt aculei, ueluti digiti, quos pueri naribus inſerunt extrahuntq́;, ut ſanguinem eliciant. Hanc herbam Hetruſci ab effectu uulgò appellant Sanguinella, alij Capriola. De qua latius in Coronopo diximus, ubi Leoniceni, & Ruellij ſententiam reprobauimus, qui hanc & Coronopum Dioſcoridis unam & eandem herbam eſſe aſſeruerunt. Verùm de Coronopo ſeparatim diſſeruit Plinius libro XXII. cap. XIX. ſuæ naturalis hiſtoriæ.

Graminis uires ex Gal. Sed iam Graminibus ſuas reddamus uires ex Galeno, qui de ijs agens libro VI. ſimplicium medicamentorum, ita ſcriptum reliquit. Graminis radix mediocriter frigida eſt, & ſicca, mordacitatem quandam exiguam, & partium tenuitatem obtinens. At herba ipſa primo quidem exceſsu refrigerat, in humiditate uerò, & ſiccitate moderata. Porrò ſemen alibi quidem imbecillum eſt, in Parnaſo uerò deſiccatorium, & tenuium partium, & ſubacerbum. Gramen eſculentam habet radicem, ubi mollis fuerit, dulcem quidem inſtar aquæ, ſed acre quiddam exiguum, & ſubacerbum obtinentem. Hæc herba planè aquea guſtantibus eſt. Ex quibus apertum eſt, radicem modicè eſſe tum frigidam, tum ſiccam: ac proinde cruenta ulcera glutinare. At ipſa herba illita, non uehementer refrigerat, in medio conſtituta humiditatis, & ſiccitatis. Porrò mordacitas & tenuitas, quæ radici ineſt, exigua eſt quidem, ſed interdum tamen lapides frangere aſſolet, ſi quis eam decoctam ebibat. At ſemen alterius quidem imbecillum eſt, eius uerò quæ in Parnaſo naſcitur, urinam ciet: & fluxus uentris, & ſtomachi reſiccat: uis enim eius eſt exiccatoria, tenuium partium, & ſubacerba.

Nomina. Herba, quæ Græcis ἄγρωστις, Latinis Gramen appellatur: Arabibus, Vagem, Negen, ſeu Negien, Thel, Kel, & Negil: Italis, Gramigna: Germanis: Graſz: Hiſpanis, Grama, & Gramentha: Gallis, Dent de chien.

SIDERITIS PRIMA.

SIDERITIS ALTERA.

SIDERITIS TERTIA.

Sideritis. Cap. XXIX.

SIDERITIN aliqui heracleam uocant. folia habet marrubij, ſed longiora, ſatis ad frondem quercus, aut ſaliuæ accedentia, minora tamen, & aſpera: caules edit quadratos, dodrantem altos, aut etiam maiores, non iniucundi guſtus, aliquantumque ſubſtringentis: in quibus per interſtitia orbiculatæ uertebræ, ut in marrubio ſpectantur: & ſemen in eis nigrum. naſcitur in petroſis. Illita folia, ſuapte ui uulnera ſine inflammationis periculo iungunt.

Sideritis altera. Cap. XXX.

ALTERA Sideritis binûm cubitorum ramulis, exilibus: folio filicis, numeroſo, utrinque per oras diuiſo, pediculo longo: prodeuntibus è ſummo alarum ſinu ſurculis, longis, tenuibus: capitulo in cacumiue orbiculato, aſpero: in quo ſemen continetur, quàm betæ rotundius aliquantò, ac durius. Huius uis foliorumque ad vulnera, præcipua eſt.

Sideritis tertia. Cap. XXXI.

SIDERITIN aliam eſſe tradunt, quam Crateuas heracleam uocat, in macerijs, & uineis naſcentem: folijs, ab una radice multis, coriandro ſimilibus, circa coliculos dodrantales, læues, teneros, ſubcandidos, atque ſubrubicundos: flore puniceo, paruo, guſtanti amaro, & lento. Huius ea uis eſt, ut quanuis recenti vulneri impoſita, ſanguinem ſupprimat.

Sideritidis cō ſideratio.

T R I A Sideritidis genera præter Achilleã, de qua ſequenti capite dicetur, hic à Dioſcoride repræſentari con=
ſtat. Quorum etſi illam, quæ ſecundo loco deſcribitur, antea in noſtris Italicis commentarijs me nunquam inueniſſe,
ac uidiſſe tradiderim;eã tamen hoc anno Piſis ad me miſit Lucas Ghinus Forocorneliēſis uir rei medicæ peritiſsimus.
Reliqua uerò genera iandiu nouiſſe nos putamus, quòd ea omnibus notis ſuam quæq; hiſtoriam ſequi deprehenderi=
mus. Cæterùm nemini mirũ ſit, quòd tam uaria effigie primæ Sideritidis folia reddiderit Dioſcorides,ut qui ea modò
marrubij, modò quercus, modò ſaluiæ figura depingat. Quippe eorum longitudo ſaluiæ accepta referatur oportet:
ſcabrities deinde ſuperficiētenus,ac ſubalbidus color tum eidem ſaluiæ,tum marrubio: quercui poſtremò,quæ in am=
bitu eſt diuiſura. Sed ea mihi quidem nihil prorſus primæ Sideriti adſtipulari uidetur,cuius imaginem expreſsit Fu=

Fuchſij erratum.

chſius in ſuo inſigni de ſtirpium hiſtoria commentario. Siquidem perſpicuum eſt,quòd eius pictura non ſolùm non præ
ſe fert folia, & caules, quæ Sideritim ueram referant; ſed etiam flores eius ſpicati in cacumine, non in caulibus inter 1
folia marrubij modo, planè ueræ Sideriti refragari conſpiciuntur. Ruellius porrò Sideritim hanc nonnullis herbam

Ruellij opin. reprobata.

Iudaicam appellari tradit. Verùm ſi is Iudaicam illam intelligit,cuius libro II. meminit Auicenna,nullo modo erro=
ris culpa uacare poteſt. Nam Auicennæ Iudaica herba nil ſanè aliud deſignat,quàm eruum. Sunt tamen aliqui,qui
herbam Iudaicam, itemq; Paganam eam nominant, quæ herbarijs, & medicis quibuſdam V I R G A aurea dicitur,

Virgæ aureæ facies, & uires.

caule rubente, bicubitali, læui: folijs oliuæ latioribus, circùm minutiſsimè ſerratis, in ſuperficie læuibus: floribus in
ſummitate caulium ſpicatis, colore aureo, non tamen anthemidis modo rotundis,radiatisq;, ut eam minus rectè depin
git Fuchſius. flores ij, ubi maturuerint, in pappos abeunt. Hanc chirurgici in Germania, alijs quibuſdam additis, ijs
feliciter potandam exhibent, quibus intrinſecus inflicta ſint uulnera,& ad fiſtulas. Quinetiam eam in unguenta,quæ
ad id conficiuntur, utiliter addunt. nam, ut ipſi referunt, glutinandis uulneribus tam intrò in corpus ſumpta, quàm
exterius illita, efficax admodum eſt medicamentum. Extulit hanc Arnaldus inter recentiores clariſsimus auctor, ad 2
urinam ciendam, comminuendosq; calculos. quod tamen apud alium ſcriptorem hactenus mihi non licuit reperire.
Pota hæc alui fluxiones cohibet: id quod etiam præſtat clyſteribus infuſa. Eius decocto ſanantur oris ulcera,firman=
turq; dentes. Idem gargarizatu anginam,& columellæ inflammationem arcet, & faucium morbis medetur. Verun=
tamen hæc, ut ad inſtitutum noſtrum redeamus, non erit Sideritis primi generis, ut fortaſſe Ruellius exiſtimauit.

Sideritidis uires ex Gal.

Sideritis uires memoriæ prodidit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. Side=
ritis habet quidem etiam abſtergendi quandam facultatem: ſed plurima eius pars humida eſt, & mediocriter frigi=
da: paucula uerò in eſt adſtrictio. quare phlegmonem ſedat, & glutinat. Hæc Galenus, de una tantùm Sideritide

Nomina.

ſcribens. Sed cuius ex tribus meminerit, non facile eſt decernere. Σιδηρῖτις ſic Græcè, ut etiam Sideritis Lati=
nè uocatur: Arabicè, Sidrichis: Italicè, Siderite. 3

Achillea.

Cap. XXXII.

A C H I L L E A, quibuſdam Achillea ſideritis, do-
drantales, aut maiores gerit ſcapos, fuſorum effigie mi-
nutulis folijs circundatos, ex obliquo crebras inciſuras
habentibus, coriandri ſimilitudine, ſubfuluo colore,
lentis, odore multo,non inſuaui, uerùm medicato: um-
bella in cacumine rotunda: floribus candidis, purpu-
reis, & aurum æmulantibus. prouenit læto ſolo. Tri-
ta coma ſanguinolenta glutinat, & ab inflammationum 4
periculo tuetur: erumpentem ſanguinem inhibet, &
cruenta uuluæ profluuia in uellere. Decocto quoque
inſident fœminæ fluxione uuluæ laborantes. ad dyſen-
teriam bibitur.

Achilleæ cōſideratio.

Q V I uulgaris uſus Millefolium Achilleam eſſe exiſtimant
haud dubiè,mea quidē ſententia,decipiuntur. Siquidē id(ut infrà
latius dicemus de Stratiote millefolio differentes) folia non pro=
fert crebris ex obliquo ſectionibus,coriãdri ſimilitudine, ſed aui
cularum pennas æmulantia. Porrò tametſi conſtet, Millefolium 5
umbella coronari modò alba,modò purpurea, modò aurea; non
tamen propterea colligendum eſt Millefolium, & Achileam u=
nam & eandem herbam eſſe. Quandoquidem non putauerim

Multorum error.

ego fuiſſe Dioſcoridis inſtitutum (ut Ruellio placet) quòd hæc
Achillea umbellam ferat candidam, illa uerò purpuream, alia
denique auream: ſed quòd omnibus in uniuerſum Achillææ
plantis eadem inſit umbella, quæ tantùm prædictis coloribus di=
ſtincta ſpectetur. Naſcitur in Hetruria planta, naſcitur & in
Goritienſi agro, ſcapis ferè cubitalibus: folijs coriandri pro=
ximis, odore quadantenus graui, non tamen ingrato: umbella 6
in cacumine rotunda, amplaq;, colore in purpura candican=
te,

te, punctis quibuſdam aureis depicta, quam ſemper putaui eſſe legitimam Achilleam. Atque in hac perſiſtam ſententia, donec quis certiorem plantam protulerit: quòd hæc mihi planè omnibus notis Achilleam Dioſcoridis repræſentare uideatur. Cæterùm in hunc fortè errorem, ut crederent noſtrum millefolium eſſe Achilleam, illos deduxit Plinius, qui lib. XXV. cap. V. Achilleam Latinis millefolium uocari tradidit. Veruntamen is quantum uidere eſt, eo in loco non Achilleam hanc deſcribit, ſed eam omnino plantam, quam Dioſcorides myriophyllum appellat. Quare paulò pòſt hæc uerba ſubiunxit. Sed alij, inquit, fatentur ueram Achilleam eſſe ſcapo cæruleo, pedali, ſine ramis, ex omni parte ſingulis folijs rotundis elegantes ueſtitam. Ex quibus uerbis liquido apparet dubitaſſe Plinium, qualis legitima eſſet Achillea: & ideo ita indeterminatè locutum fuiſſe, ut nihil in eo perpetuum ſtatui poßit. Serapio, authoritate Conſtantini, Achilleam, quòd (ut ipſe ait, licet falsò) rubeum ſuccum fundat, Sanguinem draconis appellat. ſed fortaſſe hic interpretis lapſus ſuus factus eſt. Siquidem ſuccum rubeum fundere Achilleam non tradidit Dioſcorides: neq; etiam (ut omnes compertum habent) lacryma, quam officinæ Sanguinem draconis appellant, herbæ ſuccus eſt, ſed Arabicæ cuiuſdam magnæ arboris gummi, uel, ut aliqui uolunt, draconis animalis eſt ſanguis ab elephante colliſi. Cuius loco illius plurimum uendunt impoſtores, quem hirci ſanguine cum reſina quáuis, ſorbis ſiccis, alijsq; nonnullis adulterant, & in rotundas placentas conformant. Achilleæ meminit Galenus lib. VIII. ſimplicium med. ſic de eius uiribus ſcribens. Quidam etiã uocant Achilleam ſideritin, quæ propoſitæ quidem, quod ad iam dicta attinet, uiribus eſt non dißimilibus: cæterùm adſtrictione exuperat. quare ad ſanguinis eruptiones, dyſenterias, & muliebre profluuium congruit. Planta Græcis ἀχίλλειος, Latinis pariter & Italis Achillea uocatur: Arabibus, Sichritis, & Egilos: eius uerò ſuccus Demalochotten.

Serapionis lapſus.

Achilleæ uires ex Gal.

Nomina.

Rubus. Cap. XXXIII.

RVBVS notitiæ uulgaris. Vim habet ſiccandi, & adſtringendi: capillum tingit. Ramorum decoctum, potu aiuum ſiſtit, & fœminarum profluuia. præſteris morſui accommodatiſsimum. Gingiuas firmat, & oris uitijs medentur folia cõmanducata: cohibent ulcera quæ ſerpunt: ulceribus in capite manantibus, oculiſque procidentibus, remedio ſunt: condylomatis, & hæmorrhoidibus folia illinuntur. cardiacis, & ſtomachi doloribus, trita conuenienter imponuntur. Caules cum folijs tunduntur, exprimiturque ſuccus, mox ſole cogitur, ſingulari remedio contra omnia, quæ modò dicta ſunt. Mori in rubo naſcentis quàm optimè maturi ſuccus, ad oris medicamenta conuenit. Siſtitur aluus præmaturi cibo, necnon flore in uino poto.

Rubus idæus. Cap. XXXIIII.

IDAEVS Rubus appellatus eſt, quoniam copioſus in Ida prouenit. Eſt autem longè tenerior priore, ac minoribus ſpinis horrens: quanquam & ſine ſpinis inueniatur. Inſuper eadem præſtat, quæ ſupradictus. Cæterùm flos cum melle oculorum collectionibus illinitur. ignem ſacrum extinguit, ſtomachicisque ex aqua bibendus datur.

RVBI uulgaris plantæ, plura apud nos reperiuntur genera. quod etiam teſtatum reliquit Theophraſtus lib. III. cap. XVIII. de plantarum hiſtoria. Alius nanque arboris inſtar craſſeſcens, in altum attollitur: alius ſepibus, frutetisq; implicatur: alius humi ſerpit, radicaturq; graminis modo, quem ideo humirubum appellant: alius denique alijs modis in ſyluis, & montibus uagatur. In montibus ſiquidem Tridentinis, præſertimq; Ananienſibus Rubi quoddam genus naſcitur, rubra proferens mora, fragis non diſſimilia, nullis intus oßiculis, quæ ab incolis uulgò uocatur Ampomele, guſtui per æſtatem non iniucunda. Is maximè delectantur urſi: qui hac de cauſa eo potißimum tempore, quo illa matureſcunt, à uenatoribus captantur. Hoc rubi genus ſunt è recentioribus, qui pro certo crediderint eſſe Idæum rubum. Sed equidem non uideo, quomodo illorũ ſententia prorſus rectè probari poßit: nam ſi Idæus rubus dictus eſt (ut interpretatur Dioſcorides) quòd in Ida proueniat, hinc nimirum colligi poſſe putauerim, ut Plinius lib. XXIIII. cap. XIIII. non temerè fortaſſe collegiſſe uidetur, quòd is in Ida tantùm, non aliâs naſcatur, quemadmodum etiam radix, quæ Idæa dicitur, & dictamnum in Creta. niſi fortè quis Idæum pro montano accipiat. Fuchſius rubi mora (ut libro primo in liguſtri mentione diximus) uacinia eſſe putat. Sed quare ab eo diſſentiam, ibidem diffuſius oſtendi, quòd ſcilicet uacinia flores, non fructus eſſe exiſtimem.

Ruborum cõſideratio.

Opinio quorundã reprobata.

exiſtimem. Rubi uires deſcripſit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Rubi folia, germina, flos, fructus, & radix qualitate adſtringente participant, eaq; non obſcura. Sed hoc inter ſe differunt, quòd folia, mollia potiſsimùm, & recens nata, plurimum in ſe habent ſubſtantiæ aqueæ, parum uerò adſtrictionis: eadem ratione & germina. Itaque ſi mandantur, aphthas, & alia oris ulcera ſanant. quin & alia uulnera glutinare ualent. Eſt enim eorum temperies & ex terrea frigida eſſentia, & aquea tepida. At fructus, ſi quidem maturus fuerit, non parum habet ſucci calidi temperati, & qui dulcis eſt, uti monſtrauimus. Proinde ob hoc, & propter modicam adſtrictionem, eſui non inſuauis eſt. At immaturus à frigida ſubſtantia terrea uincitur: & propterea acerbus eſt, & ualde exiccatorius. Et ſanè uterq; ſiccatus reconditur, ualidius quàm recens deſiccans. Sed & flos eandem fructui immaturo facultatem poßidet: utraq; ad dyſenterias, & uentris profluuium, tum robur deperditum, & ſanguinis expuitiones, idonea remedia. Porrò radix præter adſtrictionem non paucam in ſe habet ſubſtantiam tenuem, propter quam & lapides renum comminuit. Hæc planta Græcis βάτος appellatur: Latinis, Rubus: Mauritanis, Buleich, ſeu Haleich: Italis, Rouo: Germanis, Carza: Gallis, Ronce. Eius uerò fructus Græcè βατίνα et βατινία dicuntur: Latinè, Mora rubi: Italicè, More di rouo: Germanicè, Bramaer, & Kratzber.

Rubi uires ex Galeno. — *Nomina.*

Helxine. Cap. XXXV.

HELXINE cognomento ciſſampelos, folijs eſt hederæ: minoribus: ramulis exilibus, quibus, complectitur quodcunque contigerit adminiculum. Naſcitur in ſepibus, vinetis, & ſegetibus. Foliorum ſuccus potu deijcit aluum.

NVLLI certè dubium eſſe putauerim, quin Helxine cognomine ciſſampelos, quaſi hederaceam uitem dixeris, ſpecies ſit Conuolùuli. Sed quæ ea ſit, non facilè explicari poteſt. Verùm eum eam reddiderit Dioſcorides folijs hederæ ſimilibus, minoribus tamen: ramulis exiguis, quibus quodcunq; contigerit complectatur: naſcaturq; in ſepibus, uineis, & ſegetibus, ſatis mihi declaraſſe uidetur, eam eſſe Helxinem, quæ quidem in aruis tum ſegetes ipſas, tum linum, tum legumina omnia irretit, ac uincit, & in uinetis, palis, & uitibus circumuoluitur. Hanc Hetruſcum uulgus ſuo idiomate nominat Vilucchio minore, Tridentinis uerò Minutola dicitur. Quanquam non deſunt, qui putent Helxinem eam eſſe herbam, quæ crebra reuolutione ſepta, & uicinos implicat frutices, flores illos candidos æſtate oſtentans, quos noſtri uulgo appellant Campanelle. Hanc Plinius conuoluulum uocat lib. XXI. cap. V. ubi eam his uerbis depingit. Eſt, inquit, flos non diſsimilis lilio in herba, quam Conuoluulum uocant, naſcens per fruteta, nullo odore, nec crocis intus, candorem tantùm referens, ac uelu ti naturæ rudimentum lilia facere condiſcentis. Sunt qui aberrantes hanc herbam, & eius florem liguſtrum uocent: in qua appellatione deceptus fuit Seruius grammaticus. Hunc errorem explosimus libro primo, ubi ueri liguſtri mentionem fecimus. Helxinen perpaucis perſtrinxit Galenus lib. VI. ſimpl. medic. ſic inquiens. Helxine, quæ & ciſſampelos nuncupatur, digerendi facultatem habet. Ea Græco nomine ἑλξίνη κισσάμπελος: Latino item Helxine ciſſampelos: Arabico, Acſin: Italico, Vilucchio minore: Germanico, Mittel uuind: Hiſpanico, Campanela yerua.

Helxines cōſideratio. — *Quorundam opinio.* — *Helxines uires ex Gal.* — *Nomina.*

Elatine. Cap. XXXVI.

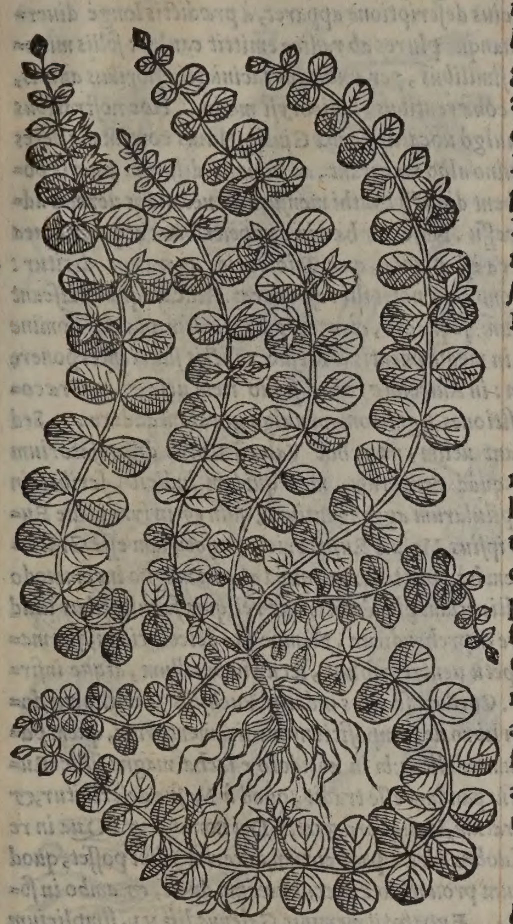
ELATINE folia habet helxinæ ſimilia, minora, rotundiora, piloſa: tenuibus, & dodrantalibus ramulis, quinis, ſenisve, à radice folioſis, guſtu adſtringentibus. naſcitur in ſegetibus, & cultis. Oculorum fluxionibus, & inflammationibus auxiliatur, folijs cum polenta tritis, & impoſitis. Eadem cocta ſorbitionis uſu dyſenteriam ſiſtit.

SVNT qui uelint Elatinen eam eſſe plantam, quam quidam Nummulariam uocant. Alij uerò non hanc uolunt, ſed eam quam nos uulgò uocamus Solbaſtrella, officinæ Pimpinellam, & alij quidam Sanguiſorbam dicunt. Sed mihi quidem, ut dicam quod ſentio, neutrorum placet opinio. Siquidem Nummularia in primis non fert folia piloſa, neq; in ſegetibus, neq; in cultis prouenit, ſed plerunq; in ſcrobium marginibus, præſertim uligine madentibus.

Elatines conſideratio.

Deinde

NVMVLARIA. 524. 560

EVPATORIVM.

Deinde Pimpinella uocata ramulis exit longè pluribus, quàm ſenis in terram procumbentibus, & ſolia habet undique in ambitu lacinata, aſteriſci modo. Ruellius porrò Elatinem in Gallia uulgo Rapiſtrum uocari ait, eoq; ut rapo ſylueſtri in uernis acetarijs rura uti. Verùm ſi rapiſtrum id Hetruſcis eſt, quod Gallis, certò ſcio, Elatinem eſſe non poſſe. Quæ tamen quòd naſcatur in Italia, nec negare quidem, nec affirmare auſim, cùm hactenus planta non uiderim, quæ illam legitimè referat. Galenus de Elatine quàm breuiſsimè diſſeruit libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Elatine modicè tum refrigerat, tum adſtringit. Huic nomen Græcum eſt ἐλατινὴ: Latinum ſimiliter Elatine: Arabicum, Athin.

Elatines vires ex Galeno.

Nomina.

Eupatorium. Cap. XXXVII.

Eupatorium fruticoſa herba eſt, unicum efferens caulem, lignoſum, nigricantem, rectum, tenuem, hirſutum, cubitalem, interdum ampliorem: folijs per interualla quinquefolij, aut cãnabis potius ſimilibus, quinquepartitò, aut amplius diuiſis, nigricantibus & ipſis, per ambitum ſerratis: ſemen medio caule erumpit, piloſum, deorſum ſpectans, quod ſiccatum ueſtibus inhæret. Contrita huius folia: & cum ſuillo adipe impoſita, ulceribus, quæ ægrè cicatricem trahunt, medentur. Herba, aut ſemen in uino potum, dyſenteria, iecinoris uitijs, & ſerpentium ictibus liberat. Nec deſunt, qui aberrantes argemonem hanc appellarint, cùm tamen longè alia ſit, uti expoſuimus.

Sumunt nonnulli, imò uniuerſa ferè ſeplaſiariorum turba, legitimi Eupatorij uice quandã aſpectu inſignem plãtam, quæ plerunq; in uliginoſis locis, & in ſcrobium marginibus enaſcitur, tricubitali longitudine, folijs cannabinis æmulis, maioribus tamen, ſubalbidis, hirſutis, & amaro guſtu: caule ſubrubeo, rotundo, firmo, hirſutoq;, multis alarum cauis, multiſq; adnatis referto. Huic flores in umbellam exeunt, non tamen ſimul cohærentem, ſed diuulſam, origani uulgaris modo, colore in purpuram albicante, qui matureſcentes in pappos abeunt. Radix, quæ in plures diuaricatur partes, illi inutilis eſt, nulliuſq; in medicina uſus. Et quanquam ij ſciunt, legitimum Græcorum Eupatorium eam eſſe plantam, quæ uulgò Agrimonia uocatur, eorum fortè imitatione, qui Dioſcoridis ætate eandem perperàm argemonem appellabant; cùm tamen animis imbibitos iandiu errores reijcere nequeant, uel potius nolint, difficilè quidem adduci patiuntur, ut uulgarem Agrimoniam Græcorum medicamentis, quæ Eupatorium excipiunt, admiſceant. Non tamen hæc propterea dicimus, quòd omni ex parte illius Eupatorij uſum damnemus, cùm id proprium ſit Auicennæ Eupatorium; ſed ut unumquodq; ſuo reddatur auctori. Palàm etenim eſt, ut ex foliorum amaritudine, & odoris præſtantia, quo huius Eupatorij tota redolet planta, percipi poteſt, id & obſtructiones aperire, & craſſos, lentoſq; humores mirificè incidere poſſe. Veruntamen nunquam eò deueniam, ut aſſeuerem, hoc apud Græcos legitimi Eupatorij nomẽ ſibi aſciuiſſe: tantum illud abeſt, ut etiam à nullo, quantum equidem inuenerim, ueterem ſub alio nomine poſteritatis memoriæ proditum ſit, præterquàm ab Auicenna. Ruellius tamen neſcio qua ratione ductus in ſuis de natura ſtirpium commentarijs non ſine magno errore ſibi perſuaſit, uulgare hoc Eupatorium dubio procul hydropiper eſſe à Dioſcoride libro ſecundo deſcriptum. Sed nos ibi in noſtra hydropiperis commentatione Ruellij errorem latius exploſimus, quàm ut quicquam ſuperſit addendum.

Eupatorij cõſideratio.

Eupatorium Auicennæ.

EVPATORIVM AVICENNAE.

POTENTILLA.

Eupatorium Meſuis.

Cæterùm Meſues quoque habet ſuum peculiare Eupatorium, quod, ut ex eius deſcriptione apparet, à prædictis longè diuerſum eſt. Id nanque plures ab radice emittit caules: folijs minori centaurio ſimilibus, per ambitum laciniatis: floribus aureis, in umbellam cohærentibus, helichryſi modo. Hoc noſtratibus Senenſibus uulgò uocatur herba Giulia. Huius comam mulieres per noctem uino albo macerant, ac ſubinde dilutum pueris potandum præbent dimidij cyathi menſura ad necandos uermes admirabili ſucceſſu. Naſcitur hæc in campeſtribus: atque, ut mea fert opinio, ea eſt planta, quæ Dioſcoridi ageratum dicitur: quippe quæ omnibus notis illi reſpondeat. Hinc itaque addiſcant Mauritanorum ſequaces, cùm tres habeantur plantæ nomine Eupatorij, in medicamentis à Meſue relictis ſuum interponere Eupatorium: in Auicennæ remedijs ſuo item uti: & in Græcorum compoſitiones Agrimoniam uulgò uocatam addere.

Cordi & Fuchsij error.

Sed animaduertant uelim, ne in hoc Valerij Cordi diſpenſatorium ſequantur, quòd perperàm, meo quidem iudicio, ſcribat in confectione pilularum aggregantium, quin & in ſyrupo de Eupatorio, pro ipſius Meſuis Eupatorio admiſcendam eſſe Gratiolam. Siquidem hæc præterquàm quòd aluum magno incommodo deijciat, nullis etiam planè notis, ac reliquis facultatibus illud repræſentare deprehenditur. Nempe ſua deiectoria ui, qua magno cum impetu uentrem ſoluit, iecur imbecillum, atque infirmum reddit. Cordum ſecutus uidetur Fuchſius, uir alioqui doctiſsimus, in libro de compoſitione medicamentorum, quem poſtremò auctum edidit, ubi in antidoto è lacha magna illuc Eupatorium uſurpandum eſſe tradit, quod à Meſue deſcribitur, & Græcis ageratum, Italis uerò gratia Dei nominatur. Qua in re illud de ijs duobus uiris (pace eorum dixerim) dici poſſet, quod eſt in communi prouerbio: Cæcus cæcum ducit, & ambo in foueam cadunt.

Eupatorij uires ex Gal.

Eupatorij meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcribit. Eupatorium herba tenuiũ partium, incidendi extergendiq́; facultatem citra manifeſtam caliditatem obtinet. quocirca obſtruſtiones iecoris expurgat. Ineſt ei & adſtrictio modica, propter quam robur uiſceri addit. hactenus Galenus.

Potentillę deſcriptio & uires.

Eſt & herba Agrimoniæ non diſsimilis, quæ nonnullis POTENTILLA *uocatur, tametſi hirſutioribus ſit folijs, ſupernè uirentibus, infernè uerò albicantibus. Cauliculos profert, qui humi repunt, piloſellæ uocatæ modo: aureis floribus ornatur, ſingulari pediculo pendentibus, ranunculo hortenſi æmulis. Radice nititur exterius purpuraſcente, interius uerò candicante. Naſcitur in uliginoſis locis, & propter ſemitas. Vniuerſa hæc planta adſtrictoria, & exiccatoria facultate pollet. Idcirco mulierũ profluuia, & dyſenterias cohibet, & uulnera recentia agglutinat. Prodeſt item & ſanguinem reijcientibus. Pudendornm, & oris ulcera ſanat. Firmat commotos dentes, ſtringitq́; gingiuas, & dentium dolorem mulcet, ſi eius decocto os ſæpius colluatur.*

Nomina.

Herba, quæ Græcis εὐπατώριον, & ἡπατώριον, Latinis item Eupatorium & Hepatorium appellatur: Arabibus, Caſat, Ciſit, ſeu Gafit: Italis, Agrimonia: Germanis, Odermenig: Hiſpanis, Agramonia: Gallis, Aigremoine.

Quinquefolium. Cap. XXXVIII.

QVINQVEFOLIVM ramulos fert feſtucarum ſimilitudine, tenues, dodrantales, in quibus ſemen; folia menthæ, quina ſingulis pediculis, rarò plura, in ambitu ſerrata: florem ex candido palleſcentem, auri æmulum. Naſcitur in riguis, & aquarijs ductibus. Subrubram

QVINQVEFOLIVM.

DIAPENSIA. 497

bram habet radicem, oblongam, ueratro nigro craſsiorem. plurimis pollet remedijs. Ius radicis decoctæ ad tertias, ſi in ore contineatur, dentium dolores ſedat: putrida oris ulcera, collutione ſiſtit, arteriæ ſcabritias, gargarizatu læuigat: contra alui profluuia, & dyſenterias auxiliatur: item articulorum, coxendicumq́ue cruciatibus potum. Cocta in aceto, & illita, ſerpentia ulcera cohibet: ſtrumas, tumores, duritias, abſceſſus, & collectiones diſcutit: ignes ſacros, reduuias, condylomata, pſorasq́ue ſanat. Teneræ radicis ſuccus, contra iecinoris, pulmonumq́ue uitia prodeſt: item aduerſum uenena. Cum hydromelite autem, uel diluto uino, & piperis exiguo, bibuntur folia contra febrium circuitus: in quartana quidem, quaternûm ramulorum folia: in tertiana uerò, ternum: in quotidiana, unius. Ea quoque folia tricenis pota diebus, comitialibus proſunt. Foliorum ſuccus tribus cyathis aliquot dies potus, celerrimè regio morbo medetur. Illita cum melle & ſale, tam uulneribus, quàm fiſtulis remedio ſunt: enterocelicis auxilium præſtant. Quinquefolium ſanguinis profluuia & potu, & illitu ſiſtit. Ad expiationes, caſtimonias, & incantamenta inciditur.

Quinquefolij genera.

TAMETSI *unius tantùm* Pentaphylli, *ſiue* Quinquefolij *meminerit* Dioſcorides; *nos tamen quatuor eius genera uidimus in* Italia. *Quorum utiq; primũ à* Dioſcoridis *hiſtoria nihil prorſus diſſentit. Secundum à primo differt, quòd folijs ſit albicantibus, hirſutis, & flore candido. Tertium folio erumpit paruo, ſubalbido, per terram repit. Vltimum uerò folia fert uitiginea, in partes quinque diuiſa, quod aliqui* DIAPENSIAM, *alij Saniculam appellant. Huic in cauliculorum ſummitatibus, & adnatorũ faſtigijs, capitula prodeunt ſubalbida, facie fragris ſimilia. Primum prouenit in riguis, & ſcrobium marginibus, cauliculis tenuibus, floribus aureis, è quibus ſubinde ſemen oritur. Pediculos è ſe mittit, & in ſingulis quina folia oblonga, menthæ ferè æmula, in ambitu tamen magis ſerrata.* Radix *illi ſubrubens apparet, quod quanuis negat* Braſauolus; *id tamen alijs, ut mihi eam effodienti, uerum eſſe deprehendetur.* Hæc *in plures radiculas diuiditur, elleboro nigro craßiores.* Hinc *autem mirari ſubit*

Manardi erratum.

Manardũ Ferrarienſem *uirum alioqui huius noſtræ ætatis ingenio, & doctrina inſignem: quippe qui tam facilè ſibi perſuaſerit, id legitimum eſſe* Quinquefolium, *quod* Græci *heptaphyllon, officinæ uerò herbariorumq; uulgus* Tormentillam *dicunt. Siquidem hæc ſeptem ex uno tantùm cauliculo profert folia:* Pentaphyllum *uerò quinque, unde & illi nomen.* Hoc *radices elleboro ſimiles habet, craßiores tamen, oblongas: illa uerò admodũ breues, ſtrumoſas, ſimulq́; in unũ compactas globum.* Gignitur *hæc plerunque in incultis, ſiticuloſisq́; locis, in altis præſertim montibus: illud uerò in campeſtribus, & prope aquæ ductus, & in riguis.* Quæ *ſanè omnia apertè declarant, hac in re* Manardum *cæcutiuiſſe.* Cæterùm *nũquam admiratus ſum* Plinium *in hoc (in quo tamen à* Leoniceno, *ut arbitror, immeritò reprehẽditur) quòd libro* XXV. *cap.* IX. *tradiderit reperiri* Quinquefolium, *quod fraga gignendo commendatur.* Quandoquidem *(ut paulò ante diximus)* Quinquefolij *genus eſt, quod à quibusdam* Diapenſia *nominatur, in cuius ſummis cauliculis capitula ſpectantur fragis non dißimilia.* Verùm *etſi aſſerat* Braſauolus *in* Veronenſi *agro naſci* Fragariã, *cui quinque unicuique pediculo inſunt folia, & quæ fraga gignit, in cibis gratißima, putetq́; de hac intellexiſſe* Plinium, *quòd à* Verona, *ut ipſe inquit, fuerit oriundus; non tamen ita planè eũ à calumnia uindicari poſſe putamus, cùm* Sue-

FRAGARIA.

EVPHRAGIA.

tonius Tranquillus *ſuo de illuſtrium uirorum catalogo*, Plinium Nouocomenſem *fecerit,non* Veronenſem. *Quarta hac Quinque folij ſpecie* Germaniæ *chirurgici maximè utuntur ad intrinſeca uulnera,enterocelas,& fiſtulas eius puluerem,uel decoctum potui exhibentes. Quinetiam ad morbos omnes, ubi adſtringenti, ſolidantiq́; medicamine ſit opus. Eſt tamen non ignorandum, hoc non eſſe* Saniculam *illam,quæ etiámnum quinis exoritur folijs,radice alba,miro naturæ artificio laciniata, de qua ſuperius in ſymphyti mentione diſſeruimus: ſed aliud longè differens.*

Quinquefolij uires ex Galeno.

Quinquefolij uires retulit Galenus *libro* VIII. *ſimpliciū medicamentorum, his uerbis.* Pentaphylli *radix, inquit, deſiccat uehementer, minimùm uerò acris eſt. Quare in multo eſt uſu, uelut alia quoque omnia, quæ cùm ſint tenuium partium, citra morſum deſiccant.* Eſt *enim hæc radix deſiccatoria ex tertio quodammodo ordine,minimum habens euidentis caliditatis.hæc* Galenus. *Cæterùm quoniam* Pentaphyllum Fraga *nobis in mentem redegit, cùm ea ſint tam cibis,quàm medicamentis idonea, ideo & res, & locus mihi expetere uidetur, ut hìc tum plantæ, tum fructus eius uires perſtringamus.*

Fragariæ, & fragorum uires.

FRAGARIA *itaque planta eſt nemini ferè non cognita, adeò ut hoc nomine ſuperuacuum putem,eius faciem repræſentare.* Refrigerat *ordine primo, ſiccatq́; ſecundo.* Folia, *& radix uulnera, & ulcera ſanant: muliebres fluxus, & dyſenterias cohibent,urinam cient, & lieni conferunt.* Herbæ, *& radicum decoctum potum, auxiliatur iecinoris inflammationibus, mundatq́; renes, & ueſicam.* Idem *ore contentum, collutioniſq́; modo agitatum, gingiuas roborat, dentes commotos firmat, & deſtillationes ſiſtit.* At Fraga *præter id quòd guſtui æſtate in cibis arrideant, bilioſis, æſtuantibuſq́; uentriculis proſunt, ſiticuloſiſq́; ſitim ſedant.* Vinum, *quod ex ijs elicitur, ulcuſculis, quæ in facie à caliditate proueniunt, mirificè medetur: itemq́; uaros,& oculorum nubeculas,calidaſq́; defluxiones impoſitum tollit.*

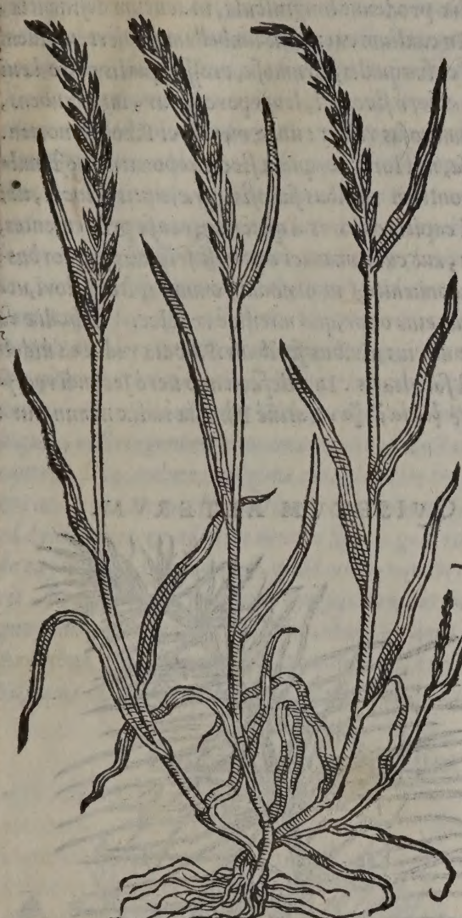
Euphragię delineatio,& uires.

Neque *etiam hìc ſilentio diſsimulanda uidetur* Euphragia, *quam nobis* Fraga *nunc ob uocabulorum uicinitatem ad memoriam reuocarunt, cùm & ipſa miris ad oculorum morbos uiribus prædita ſit: etſi à ueteribus* Græcis *nusquam, quod legerim, deſcripta reperiatur.* Eſt *itaque* EVPHRAGIA *tenuis planta, quæ ad palmi altitudinem aſſurgit: folijs minutis,criſpis, per ambitum ſerratis, guſtu adſtringentibus, paululumq́; amaris: caule exit tenui, rubentiq́;: flore inter purpuram & aurum albicante, quem emittit abeunte æſtate. naſcitur in pratis.Præſtat hæc quocunque modo ſumatur tam in cibis,quàm in medicamentis recens, uel exiccata ad omnia impedimenta,quæ oculorum claritati officiunt,præſertim cùm in cibis diutius ſumitur.Fit ex ea uinum uindemiarum tempore, uuis & muſto macerata, de quo* Arnaldus *in hunc modum diſſeruit.* Euphragiæ *uinum,inquit, fit ad oculos ponendo herbam in muſto donec fiat uinum. Cuius uſu oculi ſenum reiuueneſcunt, & aufert impedimentum eorum, & defectum uiſus in quocūque cuiusuis ætatis homine,præſertim ubi pinguedo, & pituita redundent.* Et *eſt qui permanſit nihil uidens per longū tempus, & infra annum, eius uſu reſtitutus eſt ad uiſum.* Ipſa *enim herba calida eſt & ſicca: & habet hoc à proprietate, quòd quando puluis eius comeditur cum ouorum uitellis,idem mirificè præſtat,uel quando puluis idem recipitur cum uino.* Et *ſuperſunt teſtes fide digni,qui fecerunt in ſe ipſis,& qui non poterant legere ſine ocularijs, & legerunt poſtmodum absque ipſis, etiam literam ſubtiliorem.* Et *uſus uini* Euphragiati *non habet par in proficiendo uiſui. Si autem uinum eſſet nimis forte, temperetur cum aqua fœniculi: & ſi opus eſt, addatur zuccharum neceſſarium.* Hæc Arnaldus *in libro de uinis.*

Nomina.

Herba πεντάφυλλον Græcè,Quinquefoliū Latinè *dicitur:* Italicè,Cinquefoglio:Germanicè,Vueis *funf, &* Fingerkraut: Hiſpanicè, Cinco *en rama:* Gallicè, Quinte *fueille.*

Phœnix.

RADIX RHODIA.

Cap. XXXIX.

PHOENIX folia habet hordei, ſed breuiora, & anguſtiora: ſpicam lolio ſimilem: calamos digitorum ſenûm, radici aduolutos: ſeptenas octonásve ſpicas. In aruis, tectisque recenter illitis naſcitur. Harum virium compos, ut in uino auſtero pota alui profluuium, & emanantem vulua ſanguinem ſiſtat, vrinæ impetus infrænet. Sunt qui adalligatam in puniceo vellere, & ſuſpenſam, ſanguinem ſuprimere prodant.

Phœnicis cõſideratio.

PHOENIX Hetruſcis ſylueſtre Lolium dicitur, quòd ſpicas proferat lolio ſimiles. Naſcitur frequens iu uicis ſecus uias, in agrorum marginibus, & in templorum plateis: quæ quidem nulla prorſus repugnante nota Dioſcoridis deſcriptioni adſtipulari deprehenditur. Plinius libro XXII. cap. XXV. Phœniceam herbam ita à Græcis appellatam, à Latinis lolium murium uocari ait, quòd fortaſſe mures derodent ſpicas illius, quæ in ædificiorum tectis prouenit. Hæc frequẽtiſsima uiſitur Goritiæ in cœmeterio diui Franciſci, & Venetijs in litore maris prope ſacellum diui Nicolai. In ſumma eius uber ubique prouentus.

Nomina.

Huic herbæ nomen Græcum φοίνιξ, Latinum ſimiliter Phœnix, Lolium murinum, & Hordeum murinum: Italicum, Gioglio ſaluatico.

Idæa radix. Cap. XL.

IDAEAE radici folia ſunt ea, quæ ruſco: adhærent ijs ueluti exigui capreoli, è quibus flos. Radix ſpiſſandi naturam habet, his conueniens, quibus adſtrictione opus eſt. Pota, citam aluum, menſesque, & omnem abundantiam ſanguinis ſiſtit.

Idææ radicis conſider.

IDAEA radix hodie, quod ſciam, ad nos non conuehitur: nec quenquam hactenus reperi, qui ſcribat, ubi hæc planta proueniat: etſi cognomine natale eius ſolum facilè indicari uideatur, quòd ſcilicet in Ida monte, qui ad Troadem ſpectat, naſcatur: uel in eo eiuſdem nominis, qui in Creta habetur, ut etiam Idæo rubo euenire ſuperius dictum eſt.

Idææ radicis uires ex Gal.

Huius uires tradidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentornm, ſic inquiens. Idæa radix guſtu admodum acerba eſt: ac ſi opere periculum facias, eandem uim præferet, nimirum ſanguinis profluuia, alui fluxus, dyſenterias, profluuium mulierum, & quæcunq; eius ſunt generis tum pota, tum foris impoſita curans.

Nomina.

Ea ut Græcis Ἰδαία ῥίζα, ita etiam Latinis Idæa radix uocatur: Italis, Radice Idea.

Rodia Radix. Cap. XLI.

GIGNITVR Rhodia radix in Macedonia, coſto ſimilis, leuior, inæquabilis: quæ contrita roſas redolet. Vtiliſsima capitis doloribus, ſi madefacta fronti, & temporibus cum roſacei momento imponatur.

Rhodiæ radicis conſid.

RHODIA radix planta eſt non omnibus planè uulgaris, & cognita in Italia: etſi ea facilè in Apennino, & Gargano mõtibus naſci, & inueniri poßit. Quæ in noſtro horto Goritiæ uiret, iandiu eam Gratio Styriæ oppido Petrus Salicetus medicus clariſsimus, & in ſimplicium facultate non imperitus, ad nos primùm uidendam miſit: quam tamen poſtea frequentiſsimam reperi in monte magno ſupra Vipacum, qui circiter uiginti millia paſſuũ à Goritia diſtat. Cæterùm quoniam paucis ſanè notis eam perſtrinxit Dioſcorides, ut ab omnibus facilius & cognoſci, & reperiri

poßit,

poßit, nos non temerè facturos duximus, ſi eius hiſtoriam hîc diffuſius tradamus. Radix itaq; Rhodia caules emittit rotundos, quadantenus concauos, cubitales, à quibus circunquaq; folia prodeunt longiuſcula, in acutum deſinentia, portulacæ, aut ſedi inſtar pinguia, minutimq; per ambitum ſerrata. In caulium cacumine umbellam profert, uiridem tithymali cyparißij modo, ſed quæ, ubi defloruerit, rubeſcat. Radix ei inæqualis, ſtrumoſa, craſſa, qualis coſto, læui cortice quæ recens eſt, exterius ſplendeſcens, & intus ſubalbida: quæ uerò ſicca eſt, leuis percipitur, intus rubens, & foris ſquamoſa. Manſa hæc recens, aut trita odore mirum in modum roſas refert: unde meritò ei Rhodiæ nomen. Præterea omnium radicum uiuacißima eſt: quippe quæ è terra effoſſa, niſi locis perquàm ſiccis reponatur, poſt multos menſes rurſus plantata ſtatim repullulat. Naſcitur in altißimis montium rupibus ſaxoſis, præruptisq; locis, ubi uix tantùm terræ circùm habet, ut illi inhærere poßit. Valet hæc ad capitis dolores à quacunq; cauſa prouenientes, ſi recens confracta, & roſacea aqua perfuſa, ubi calidus ſit affectus, aut cum amaraci aqua, ſi frigidus ſit morbus; fronti temporibusq; illinatur. Cerebrum roborat odoris iucunditate, conuenitq;(ut diximus) omni capitis dolori, utpote quæ temperatis ſit qualitatibus prædita; id quod indicat roſaceus eius odor, quo mirificè redolet.

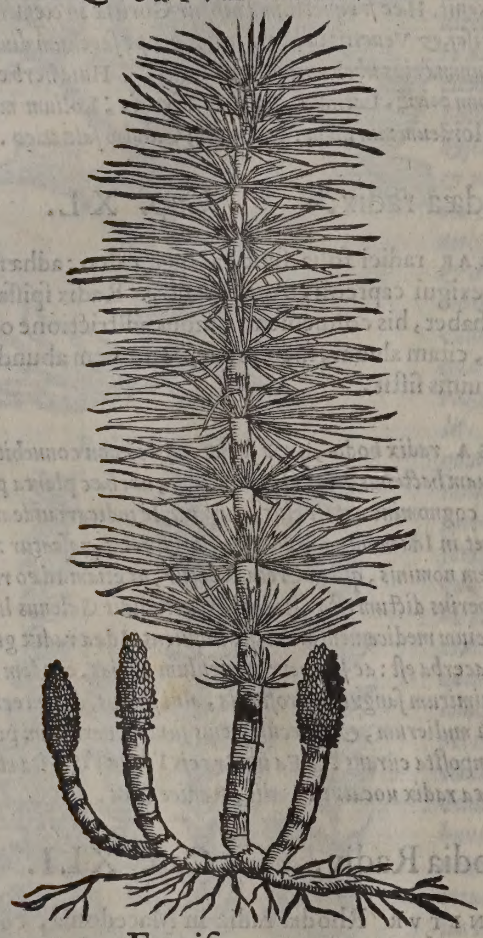
Rhodiæ radicis uires ex Galeno.

Rhodiæ radicis meminit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic de eius uiribus ſcribens. Rhodia radix ea uidelicet, quæ in Macedonia naſcitur, tenuium partium, & diſcutientis eſt facultatis. In calefaciendo uerò ſecundi receſſus cenſenda eſt, aut certè tertij incipientis.

Nomina.

Hæc planta Græcè ῥοδία ῥίζα, Latinè Rhodia radix nominatur: Italicè, Radice Rhodia: Germanicè, Roſen uurtz.

EQVISETVM PRIMVM.

EQVISETVM ALTERVM.

Equiſetum. Cap. XLII.

EQVISETVM in riguis, & ſcrobibus naſcitur. cauliculi prodeunt inanes, geniculati, in ſe farcti, rubeſcentes, leniter ſcabri: & iuncea circa eos folia, crebra, exilia. In ſublime attollitur, vicinos arborum caudices ſcandens, obuolutumque dependet, comis multis, nigris, ut equorum cauda: radix lignoſa, dura. Vis herbæ ſpiſſare: quare ſanguinem naribus erumpentem ſuccus ipſe ſiſtit: prodeſt dyſentericis in vino potus: vrinam cit. Sanguinolenta vulnera glutinantur, tritis folijs, & illitis. Radix cum ſua herba tuſsim, orthopnœam, ruptaque adiuuat. Foliis in aqua potis, diſſectiones veſicæ, & inteſtinorum, enterocelæque in vnum coaleſcere, cogique feruntur. Alterum Equiſetum caulis eſt rectus, cubito maior, inanis: comis per interualla breuioribus, candidioribus, & mollioribus. Id cum aceto tritum, vulneribus remedio eſt, eademque fungitur facultate.

Equiſeti conſideratio.

EQVISETVM *officinis, & herbarijs plerisque uerbum Græcum reddentibus Cauda equina nominatur. Vtrunque eius genus uulgaris eſt notitiæ. Alterum, quòd aſpero ſit caule, à quibusdam uulgò Aſperella uocatur. Expetitur hæc mulieribus ad ſtagnea uaſa detergenda, illuſtrandaq́;, necnon etiam materiarijs fabris, ijs præſertim, qui torno opera ſua conficiunt: ſiquidem huius herbæ ſcabritia illæ ſuis uaſis ſplendorem, nitoremq́; conciliant: iſti uerò ſimiliter ſuorum operum ruditatem expoliunt. Primum autem Caudam equi omnes ferè appellant, quòd facie equorum caudas refert, unde & Græcis Hippuris dicta eſt. Profert hæc, cùm primùm è terra erumpit, quoddam tenerrimum germen, oblongum, iuglandium iulo non abſimile. Hoc rura noſtra uulgò uocant Paltrufalo, in cibumq́; aſſumunt, ieiunij quadrageſimalis tempore. Etenim illud prius elixant, mox farina circunſpergunt, & oleo in ſartagine frigunt, manduntq́; piſcium uice. Ex quo cibo aluus quandoq; eorum adeò conſtringitur, & conſtipatur, ut in coli cruciatum facilè incurrant. Sunt qui primum hoc Equiſeti germen ſiccum aſſeruent per annum, quo ſubinde æſtate utantur ad dyſenteriam. Quippe quod aqua calida nocte maceratum eo modo decoquunt, quo dictum eſt, & in cibum magno ſucceſſu exhibent. Vtrunque Equiſetum eleganti admodum pictura expreſſit Fuchſius clariſſimus in ſuis magnis de ſtirpium hiſtoria commentarijs. Sed neſcio qua poſtea ratione ductus, is in paruo libro, in quem plantarum imagines duntaxat depingi, & imprimi curauit, primi generis Equiſetum pro Polygono fœmina aperto lapſu reddiderit.*

Fuch. lapſus.

Equiſeti uires ex Galeno.

Equiſeti meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ubi eius uires retulit his uerbis. Hippuris, inquit, adſtringentem cum amaritudine facultatem poſſidet, ac proinde ualenter, ſimulq́; citra mordacitatem exiccantem. Itaq; uulnera maxima cataplaſmate impoſita conglutinat, etiam ſi præſectos eſſe neruos contingat: præterea uocatas enterocelas glutinat. Cæterùm ad ſanguinis reiectionem, ad profluuium muliebre, potiſſimùm rubrum, ad dyſenterias, & ad alios uentris fluxus generoſum eſt remedium herba ipſa aut ex aqua, aut ex uino pota. Sunt qui de ea ſcriptum reliquerunt, quòd nonnunquam etiam ueſicæ, ac tenuium inteſtinorum uulnera ſuccus ipſius ſanauerit. Prodeſt etiam profluuio ſanguinis ex naribus, tum fluxui obnoxijs in uentre affectibus ex auſterorum uinorum quopiam potus: ac ſi febre teneantur, ex aqua.

Nomina.

Quæ planta Græcis ἵππουρις, Latinis Equiſetum appellatur: Arabibus, Dhenben alchail, Dhenib alchi, ſiue Daneb alchail: Italis, Coda di cauallo: Germanis, Roſz ſchuuantz: Hiſpanis, Coda de mula, & Rabo de mula: Gallis, Queue de cheual, & Prela.

Coccum Infectorium. Cap. XLIII.

COCCVM, quo infectores vtuntur, frutex eſt ſurculoſus, paruus, cui grana ceu lentes adhærent, quæ electa congeruntur. Optimum gignitur in Galatia, & Armenia: deinde Aſia, & Cilicia: vltimum ex omnibus Hiſpanicum. Vis huic ſpiſſandi: vulneribus, neruiſque præciſis, conuenienter ex aceto tritũ illinitur. Naſcitur quoque in Cilicia è quercubus, cochlearum exilium ſimilitudine, quod illius regionis mulieres ore legunt, & coccum uocitant.

Cocci infectorij conſid.

ETSI *Coccum ſeu granum tinctorium ſeplaſiarijs, & infectoribus notiſſimum ſit, quòd & medicamentis admiſceatur, & eo plurima tum ſericea, tum lanea ſtamina infici ſoleant; neſcio tamen an eius arbuſcula in Italia proueniat. Nos autem eam, cuius picturam damus, uidimus ex Byzantio allatam. Porrò Coccum tinctorium communis uſus conſtat rotunda, inaniq́; bacca, quæ nullam profectò lentis faciem refert, ut Dioſcorides aſſerit. Vt hinc planè conijcere liceat, Coccum hoc diuerſorum eſſe generum, noſtrumq́; facilè illud eſſe, quod Plinius in Attica, & Aphrica prouenire tradit, Scolecion ideo uocatum, quoniam ex eius medulla tenues exoriuntur uermiculi: argumento quòd hoc inane intus deprehendatur. Huius puluere non infœliciter utuntur mulieres Italicæ ad prohibendum aborſum, ipſum grauidis in ouo ſorbili propinantes pauco addito thure, uel maſtiche.*

Monachorũ opi. exploſa.

Cæterùm contendunt Monachi illi reuerendi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, aliud eſſe Coccum, aliud uerò Chermeſinum uulgò uocatum, quo ſerica ſtamina roſeo colore inficiuntur. Etenim aſſerunt ij legitimum chermeſinum è quibuſdam fieri granulis, quæ ut plurimùm uulgari Pimpinellæ radicibus adhærentia reperiuntur, uocariq́; hæc propriè Mauritanis Chermes: & hinc iſti deinde colligunt, minimè credendum eſſe, quòd Græcorum coccum uulgò grana tinctorũ nuncupatum, ſit Mauritanorum chermes: quandoquidem magna omnino inter colorem coccineum, & chermeſinum intercedat differentia. Sed hos patres hallucinari (pace tamen eorum dixerim) ex eo equidem euidentiſſimum fieri arbitror, quòd hactenus neminem Arabicæ ſectæ inuenerim, qui eorum adſtipuletur ſententiæ. Siquidem Serapio per chermes nil aliud intelligit, quàm coccum tinctorium à Græcis appellatum, cùm de Chermes agens ea ſanè omnia in eius hiſtoria referat, quæ Dioſcorides ſuo cocco tribuit. Quapropter ſcirem libentiſſimè qua ratione, quáue auctoritate nixi ij reuerendi monachi in hanc uanam, et erroneam deuenerint opinionem. Verùm non ob id negauerim ego

noſtrum

noſtrum Chermeſinum à cocco minimè differre, quòd certò ſciam, aliud eſſe coccum, aliud chermeſinum, unde & infectores differentiæ cauſa coccum Granam nuncupant; Chermeſinum uerò, quod è pimpinellæ radicibus decerpitur: ſed negauerim quidem Mauritanorum chermes noſtri uſus chermeſinum eſſe, quòd nil aliud Chermes eſſe putem, quàm Coccum, cuius hîc meminit Dioſcorides. Chermeſinum nouum iampridem conuehitur in Italiam ex Hiſpanijs ab occidentali India importatum, quòd cùm copioſiſsimum afferatur, Chermeſina ſtamina nunc uileſcere cœperunt.

Grani tinctorij uires ex Galeno.

Cocci ſeu Grani infectorij uires deſcripſit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Granum tinctoriũ adſtringentem, ſimulq; amaram facultatem poßidet. Vtraque ſine morſu deſiccat. proinde ad ingentia uulnera congruit, præſertimq; neruorum. Sed tunc ipſum quidam cum aceto terunt, alij cum oxymelite.

Nomina.

Quæ κόκκος βαφικὴ Græcè, Latinè pariter Coccos baphica, & Granum infectorium nominatur: Arabicè, Charmen, Kermes ſeu Chermes: Italicè, Grana de tintori: Germanicè, Scharlach ber: Hiſpanicè, Grana para tennir, & Grana en grano: Gallicè, Vermillon.

Tragium. Cap. XLIIII.

TRAGIVM naſcitur in Creta tantùm inſula, lentiſco ſemine, folio, & ramis ſimile, ſingulis tamen minoribus: ſuccus ei lacteus, gummi non diſsimilis. Semen, folia, lacrymaque illitu ſpicula è corpore eijciunt: omnia quoque corpori impacta, euocant: pota ſtranguriæ medentur, calculos ueſicæ frangunt, menſes trahunt. modus in ſumptione eſt, drachma una. Fama eſt ſylueſtres capras ſagittis confoſſas, eius herbæ pabulo ſpicula excutere.

Tragium Alterum. Cap. XLV.

EST ET alterum Tragium, quod tragoceros aliqui vocant: folia ſcolopendrij habet, & radicem ſylueſtris raphani, tenuem, candidam. Quam crudam uel coctam eſſe dyſentericis prodeſt. Folia autumno, hirci uirus olent: exinde ſibi tragij nomen adoptauit. Prouenit in montibus, & præcipitijs.

Tragij conſideratio.

TRAGIVM, quod in Creta tantùm naſci tradit Dioſcorides, quodq; in uniuerſum lentiſco ſimile facit, Plinius libro XIII. cap. XXI. ipſum fruticem terebintho ſimilem reddidit, & libro XXVII. cap. ultimo, idem iunipero aßimilauit. Id quod dubio procul oſtendit, Tragium hoc omnino illi fuiſſe ignotum, & quòd tantùm id de eo memoriæ prodiderit, quod ab alijs auctoribus non minus fortaſſe hac in re cæcutientibus mutuatus eſt. Hoc ætate noſtra non defertur, quod ſciam in Italiam. Quo fit, ut id mihi hactenus ſicut & cæteris herbarum ſtudioſis, ut ferme ſuſpicor, ſit in Italia incognitum.

PIMPINELLA SAXIFRAGIA.

Opinio reprobata.

Quod autem ſecundo loco à Dioſcoride repræſentatum eſt, id potius herbam eſſe crediderim, quàm arbuſculam, cùm eius radix tam cruda, quàm cocta in cibum ueniat. ſitq; ſylueſtri raphano proxima. Veruntamen nondum reperi qui plantam mihi demonſtraret folijs ſcolopendrio ſimilibus, quæ hirci uirus oleant. Ex quo adducor, ut ab ijs planè diſſentiam, qui putant Tragium hoc eam eſſe plantam, quam quidam Pimpinellam, quidam uerò ab odore Saxifragiam hircinam appellant. Quandoquidem huic ſcolopendrij folia non inſunt, nullusq; eius ad dyſentericos uſus, tametſi ad ciendam urinam, expediendosq; uiſcerum infarctus plurimum præſtat.

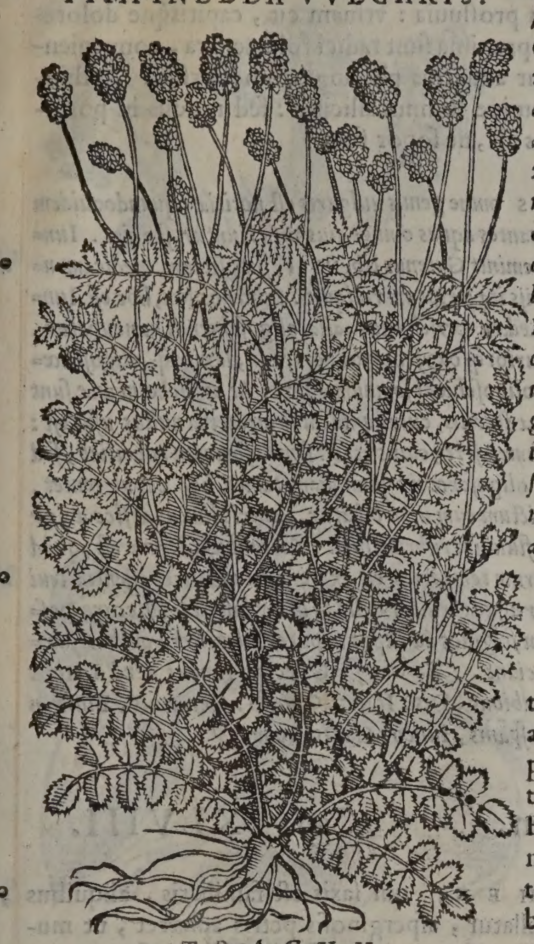
Pimpinellæ genera, & uires.

Huius PIMPINELLAE duo habentur genera. Maior radice nititur longa: folijs circumquaque ſolo procumbentibus, diſſectis, per ambitumq; ſerratis: caule quadrangulari: floribus in umbellam cohærentibus, tenuibus, albicantibusq;. Minor caule exit rubenti: folijs minoribus, minus diſſectis, minutiusq; ſerratis. Vtraque tamen hircum redolet. Radix, in qua uis tota conſiſtit, excalfacit, ſiccatq; ordine ſecundo completo, aut ſanè tertio incipiente. Præſtat hæc ad renum, & ueſicæ morbos, quorum calculus eſt cauſa. Ob id enim renes à calculis expedit, & urinam remoratam pellit. Prodeſt expreſſus è radicibus ſuccus ex uino hauſtus, deleterijs medicamentis, & uenenoſorum animalium morſibus. Qua ratione non deſunt, qui ad peſtilentiam, radicem hanc miris laudibus efferant.

Pimpinellæ vulgaris uires.

Eſt & alia Pimpinella, quæ à noſtris uulgò SOLBASTRELLA nominatur, nullis non cognita, utpote quæ acetarijs frequentißimè inſeratur. Verùm hæc ab antedictis longè diſtat uiribus, etſi foliorum facie ſatis inter ſe conueniant. Siquidem ultima hæc guſtata non leuiter adſtringens percipitur, et lētoris copiam præbet. Vnde facilè conijcitur, eã eſſe adſtrictoriæ facultatis.

PIMPINELLA VVLGARIS.

facultatis. Hinc itaque fit, ut muliebre profluuium efficaciſſimè ſiſtat: dyſenteriam, & cæteros alui fluxus cohibeat: quin & bilioſas uomitiones reprimat. Herba ipſa uulnera, & ulcera ſanat: miſceturq; unguentis, quæ tum ad capitis uulnera, tum ad carcinomata parantur. Hanc Matthæus Curtius clariſſimus ætatis noſtræ medicus, contagioſis, peſtilentibusq; febribus maximè commendauit. Sunt qui eam Elatinen eſſe putent. Sed ij, meo quidem iudicio, aberrant, ut ſuprà etiam in ſua mentione docuimus. Tragij meminit Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi hæc de eius uiribus tradit. Tragij, inquit, folia, ſemen, & lacryma trahentis, digerentisq; ſunt facultatis. Eſt uerò & tenuium partium, & facultate in principio tertij ordinis calida. Corpori infixa extrahit, lapides frangit, menſes mouet drachmæ pondere potum. Porrò in Creta ſola naſcitur tragion lentiſco ſimile. Cæterùm alterum Tragium hoc minus, cuius folia ſcolopendrio ſimilia ſunt, uiſitur quidem multis in locis: ſed non parum habet facultatis adſtringentis, ut & ad fluxionum affectus conueniat. Vtraq; planta Græcis* τράγιον, *quemadmodum & Latinis Tragium appellatur.*

Tragi vires ex Galeno.

Nomina.

Tragum. Cap. XLVI.

Eſt etiam herba Tragos, quam aliqui ſcorpion, aut traganon uocant: maximè in maritimis naſcens, palmum alta, aut amplior, fruticoſa, humilis, oblonga, ſine folijs: puſillis circa ramos acinis, rufis, multis, magnitudine tritici, acuto cacumine, guſtu multùm adſtringente. Racemorum acini decem ex uino poti, cœliacis, & fœminis fluxione uuluæ laborantibus, auxiliantur. Tunduntur à plerisque, & in paſtillos digeſti aſſeruantur: quibus utuntur, cùm opus eſt.

TRAGVM.

Tragi conſideratio.

Tragvm aliquibus Scorpion uocari non modò tradidit Dioſcorides; ſed etiam Plinius lib. XXVII. *cap. ultimo, his uerbis. Eſt & herba Tragos quam aliqui Scorpion uocant, ſemipede alta, fruticoſa, ſine folijs: puſillis racemis, rubentibus, grano tritici, acuto cacumine, & ipſa in maritimis naſcens. Et lib.* XXI. *cap.* XV. *Spinoſarum, inquit, multæ ſpecies. In totum ſpinoſa eſt aſparagus, ſcorpio: nullum enim folium habet. Id quod ante ipſum poſteritatis memoriæ prodiderat Theophraſtus libro* VI. *cap. primo de hiſtoria plantarum, cùm inquit. Aculeatorum alia ex toto aculei ſunt, ceu corruda, et ſcorpius: hæc enim nullum præter aculeum folium gerunt. Hinc itaq; omnibus abunde conſtare arbitror, herbam, cuius hìc effigiem damus, legitimum eſſe Tragum. Ea ſiquidem in maritimis naſcitur (plurima enim in Tergeſtino litore prouenit, & ad Argentarium promontorium in Hetruria) nulla prorſus reclamante nota ex iiſ, quas rei herbariæ auctores Trago reddiderunt. Huius tamen nuſquam, quod inuenerim, meminit Galenus in ſimplicium medicamentorum cenſu. Herba hæc* τράγος *&* σκορπίος *Græcè dicitur: Latinè item Tragus & Scorpio.*

Nomina.

Iuncus. Cap. XLVII.

Ivnci duo genera. vnum læuis nominati: alterum acuti, qui in mucronem faſtigiatur. Cuius etiam duo aſsignantur genera. vnum ſterile: reliquum fert ſemen nigrum, rotundum, & craſsiore conſtat calamo, carnoſioreque. Tertius eſt iuncus, qui uocatur oloſchœnos, prioribus carnoſior, aſperiorque: is ſimilem ſupradicto fructum in cacumine parit. Semen utriuſ-

IVNCVS.

que toſtum, ex diluto uino potum, ſiſtit aluum, & rubra fœminarum profluuia: vrinam cit, capitiſque dolores facit. Quæ proxima ſunt radici folia tenera, conuenienter illinuntur aduerſus phalangiorum morſus. Aethiopici iunci ſemine ſomnus allicitur: ſed modus in potione ſeruandus eſt, ne ſopor fiat.

Iunci conſideratio, & uires ex Galeno.

IVNCVS *omne genus uulgaris eſt notitiæ: quandoquidem propter ſtagnantes aquas omnes eius reperiuntur ſpecies. Iunci generum meminit Galenus lib.* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi de ijs ita ſcriptum reliquit. Schœnos lea, hoc eſt, Iuncus læuis, quædam oxyſchænos, alia oligoſchœnos nuncupatur. Gracilior, duriorq́; oxyſchœnos: craßior, laxiorq́; oligoſchœnos.* Fructus *oligoſchœni ſomnum affert. At oxyſchœni duæ ſunt ſpecies: altera ſterilis, cuius quidem in medicina nullus uſus eſt: altera uerò ſemen fert, cuius etiam ſemen ſomnum conciliat, ſed minus quàm oligoſchœni: quanquam tamen hoc caput tentet.* Vtrunq; *ſi frictum cum uino bibatur, uentris fluxus deſiccat, & muliebre profluuium rubrum ſiſtit.* Ex *quibus clarum eſt, quòd compoſita eorum temperies eſt ex terrena uidelicet eſſentia leuiter frigida, & aquea leuiter calida: ut & inferna deſiccare poſſint, & ſenſim frigidos ad caput uapores ſubmittere, quibus ſomnolentos efficiant.*

Nomina.

Σχοῖνος *ſic Græcis,* Iuncus *uerò Latinis uocatur: Arabibus,* Dis: *Italis,* Giunco: *Germanis,* Bintzen *ſchmelen: Hiſpanis,* Iunco: *Gallis,* Ionc.

Lichen. Cap. XLVIII.

LICHEN, qui ſaxis eſt familiaris, aliquibus bryon appellatur, aſperginoſis petris adhæret, ut muſcus. Is illitus ſanguinis profluuia ſiſtit, inflammationes arcet, impetigini medetur. Iuuat regio morbo correptos, cum melle illitus: oris, & linguæ defluxiones inhibet.

LICHEN.

Lichenis conſideratio.

LICHEN *proculdubio ea eſt planta, quam officinæ, & herbarij hodie* Hepaticam *uocant. Hanc autem Græci* Lichena *appellarunt, quòd lichenas ſerpentis morbi genus, impoſita ſiſtat, & ſanet.* Lichen *in aſperginoſis, & rorulentis prouenit locis, nudis petris adhærens, muſci modo.* Folio *conſtat ſubpingui, cartilagineo, prope radicem anguſto, in latum ſe pandente, triplici uel quatriplici lacinio interſecto.* Prodeunt *à radice cauliculi tenues, quibus capitula inſunt parua, ſtellarum effigie.*

Lichenis genera ex Plin.

Lichenis Plinius *libro* XXVI. *cap.* IIII. *duo produntur genera, quæ his uerbis depingit.* Lichen, *inquit, herba omnibus his præfertur, unde nomine inuento.* Naſcitur *in ſaxoſis, folio uno ab radice lato: caule uno, paruo, longis folijs dependentibus.* Hæc *delet et ſtigmata: teritur cum melle.* Eſt *aliud genus* Lichenis *petris tantùm adhærens, ut muſcus, qui & ipſe illinitur.* Hic *& ſanguinem ſiſtit uulneribus inſtillatus, et collectiones illitus.* Morbum *quoq; regium cum melle ſanat ore illito, & lingua.* Qui *ita curantur, aqua ſalſa lauari iubentur, ungi oleo amygdalino, hortenſibus abſtinere. hæc* Plinius. *Cæterùm eſt herba* Licheni *non longè dißimilis, quæ in quercuum, aliarumq́; ſylueſtrium arborum caudicibus naſcitur, in opacis præſertim ſyluis. hæc tamen aridior, & ambitu latior, ſuperiore parte uireſcens, inferiore uerò palleſcens, maculis quibuſdam referta, adeò ut formam pulmonis referat: unde pleriſque* PVLMONARIA *dicta eſt.* Vtuntur *hac nonnulli magis fortaſſe nomine, quàm ipſis uiribus freti, ad tabem, pulmonum ulcera, & cruenta ſputa.* Nec *deſunt, qui laudibus eam efferant ad uulnera ſananda, ad pudendorum ulcera, & ad utrunque*

Pulmonariæ depictio, & uires.

PVLMONARIA.

que muliebre profluuium, cui mirificè mederi aiunt. Quin & eam dyſentericis exhibent & bilioſa euomentibus. Eſt & alia herba, quæ etiam Pulmonaria uulgò nominatur, ab illa tamen maximè differens, in opacis proueniens, folio bugloßi, aſpero, hirſuto, albis maculis circunſperſo. Caulem gerit hæc ineunte uere, in cuius cacumine flores erumpunt purpurei, perinde ac in uulgari cynogloſſo. Huic plantæ rei herbariæ periti non contemnendas uires tribuunt, ad pulmonis ulcera ſananda. Qua in re itẽq; in ſanguinis reiectione mirabili ſucceſſu ſe eã exhibuiſſe mihi ſæpius retulit Iulianus à Maroſtica Teruiſiẽſis medicus peritißimus: decoquitur enim ad medias, daturq; decoctum potandũ addito ſaccharo: uel ſuccus ex ea expreſſus ſerapij modo cũ ſaccharo paratus. Præſtant hæc omnia herba ipſa, & flores, quoquo modo à tabe affectis ſumantur decocta. Lichenis meminit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Lichen, qui in petris naſcitur, eſt uelut muſcus quidem, ſed rectè ex plantarum genere cenſeri poteſt. Sic autem nominatus uidetur, quòd lichenas ſeu impetigines curet. Extergentem, ac modicè refrigerantem facultatem habet, utranq; uerò reſiccantem. Abſtergentem quidem, atque exiccantem à petra obtinet, refrigerantem uerò ab humore aqueo: naſcitur enim in humidis, & grauiter olentibus ſaxis. Porrò quod ex talibus ſubſtantijs componitur, aduerſum eſſe inflammationi, nihil mirum eſt. Cæterùm an ſanguinis profluuia ſiſtat, ut refert Dioſcorides, id neutiquam dicere queo. Quod Græcis λειχὴν, Latinis item Lichen dicitur: Arabibus, Azez alſacher: Italis, Lichene: Officinis, Hepatica: Germanis, Stein laber kraut, & Brunnen leber Kraut: Hiſpanis, Hepatica, & Figadella: Gallis, Hepatique, & Porcorau.

Pulmonaria alia.

Lichenis vires ex Gal.

Nomina.

Paronychia.

Cap. XLIX.

PARONYCHIA exiguus frutex, in petris naſcens, peplo ſimilis, minor longitudine, maioribus folijs. Illita paronychijs, atque fauis remedio eſt.

PARONYCHIA non modò in ſaxis gignitur; ſed etiam in ueterum ædificiorum parietibus, folijs peplo, aut rutæ ſimilibus, aduerſa parte pallentibus, paruisq; maculis refertis, phyllitidis uel hemionitidis modo. Hanc aliqui parietum Rutam, alij Saxifragam appellant. Copioſißima prouenit hæc in ingenti ſylua, quæ in itinere eſt, quo Goritia diſcedentes petunt Labacum Carniolæ urbem, ubi & in ſaxis, & ſiccis arborum truncis frequentißima uiſitur. Meminit Paronychiæ Galenus lib. VIII. ſimpl. medic. ita de ea ſcribens. Paronychia ab effectu nominata eſt: ſanat enim paronychias, et ut refert Dioſcorides, fauos quoq;. Vis eius eſt tenuium partium, et exiccatoria morſu uacans: talia enim ſint oportet, quæ paronychias ſanant. Porrò ſatis conſtat tale eſſe idoneum ad digerendos affectus omnes, qui digeri poſtulant. Siquidem eiuſmodi ſunt, quæ cùm ex tertio ſint ordine excalfacientium, & deſiccantium, uelut & hoc, eſſentiæ inſuper tenuium partium ſunt.

Paronychiæ conſideratio.

Paronychiæ uires ex Gal.

Planta Græcis παρωνυχία, pariter Latinis & Italis Paronychia nominatur.

Nomina.

Chryſocome.

Cap. L.

CHRYSOCOME palmi altitudine fruticat: coma ſpecie corymborum, hyſſopo ſimili: radice hirſuta, veratri nigri modo, tenui, cyperum æquante: guſtu non iniucundo, ex dulci auſtero. in petro-

ſis, opacisque naſcitur. Radix excalfacit, & adſtringit: his conueniens, quos iecur, aut pulmonis inflammatio malè habet. contra purgationes vuluæ, decocta cum hydromelite aſſumitur.

Chryſocomes cóſider.

Qvi Chryſocomen in Italia mihi oſtenderet, hactenus reperi neminem. Quamobrem in eo naturæ uiridario, plantis compluribus nobis incognitis referto, quod tantùm in ſui ipſius uſum colit natura, ne omnibus exuta medicamentis, ſuis etiam languoribus mederi nequeat, eam & uireſcere, & floreſcere omittamus, donec nobis, aut alijs compertam in communem quoque cognitionem, & uſum prodere contingat. Interim tamen, ut noſtrum inſtitutum ſequamur, uires eius ex Galeno ſubijciam: quas ipſe libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, ijs uerbis deſcripſit. Chryſocome uocatur & chryſites. Radix uincentes acrem ſimul, & adſtringentem qualitates habet: quare neque multi uſus eſt. Vſui tamen eſt decocta in melicrato in peripneumonijs, & morbis hepaticis. Sed & menſtruæ purgationis prouocandæ uim quandam obtinet.* Χρυσοκόμη *ſic Græcè, ut etiam Chryſocome Latinè dicitur.*

Vires ex Galeno.

Nomina.

Chryſogonum. Cap. LI.

Chrysogonvm densè fruticat, quernis folijs, flore coronarij verbaſci: radix ut rapum extuberat, intus ruberrima, foris nigra. Quæ trita cum aceto, atque impoſita, muris aranei morſibus auxiliatur.

Nomina.

Chrysogonvm, *niſi aliunde in Italiam deferatur, inter plantas, quæ minimè cognoſcuntur, & ipſum perpetuò recenſendum eſſe putauerim: uel nobis in abditiſſimis naturæ hortis, ubi deliteſcit, inueſtigandum erit. Id ſiquidem hactenus mihi neque inuenire, neq; ab alijs compertum uidere licuit in Italia. Quod* χρυσόγονον *Græci, Latini quoque Chryſogonum dicunt.*

Helichryſum. 468, 466, 398 Cap. LII.

Helichryson, quidam chryſanthemon, nonnulli & id amaranton uocant, quo deorum ſimulacra coronant. Ramulum habet candidum, uirentem, rectum, firmum: folia intercedentibus ſpatijs anguſta, abrotono ſimilia: comam aureæ lucis, in orbem: vmbella rotunda, ueluti ſiccis corymbis dependentibus: radice tenui. Naſcitur in aſperis, & torrentium alueis. Contra ſerpentium ictus, coxendicum dolores, vrinæ ſtillicidia, ruptaque, coma è uino pota opitulatur: ciet menſes. Sanguinem concretum ventris ac veſicæ abſumit, pota cum mulſo: ieiunis: trium obolorum pondere, ſiſtit deſtillationes, data in uino albo diluto. Veſtibus inſeritur, ut eas ab erodentium iniurijs tueatur.

Helichryſi conſideratio.

Helichryson *copioſè prouenit in Hetruria in pratis gracili ſolo, incultisq; locis, ſiticuloſis collibus, necnon etiam in fluminum alueis. Caule conſtat recto, æquali, ac ligno ſo, cubitalem longitudinem non excedente: folijs per interualla emergentibus, abrotoni æmulis: comantibus in cacumine floribus, aureo colore fulgentibus, & in orbem umbellæ modo cohærentibus, corymbacea facie, ueluti myriophylli, uel agerati: qui exiccati aureum colorem diutius retinent. Proinde commode hyeme, quòd eo tempore flores deficiant, puellæ ſiccum Helychryſum coronamentis ſuis inſerunt, quemadmodum & Amarantum purpureum, quod noſtris Hetruſcis uulgò dicitur Fioruelluto. Helichryſum depinxit Fuchſius in ſuis clariſſimis de ſtirpium hiſtoria commentarijs, folio echij aculeato, & floribus buphthalmi. Qua in pictura ipſum deceptum ſuſpicor, quòd ea Helichryſo minimè reſpondere deprehendatur. Helichryſi meminit Plinius lib.* XXI. *cap.* XXV. *ubi de eo diſſeruit his uerbis. Heliochryſum, inquit, quod alij Chryſanthemon uocant, ramulos habet candidos: folia ſubalbida, abrotono ſimilia: ad ſolis repercuſſum aureæ lucis in orbem ueluti corymbis dependentibus, qui nunquam marceſcunt. qua de cauſa deos coronant illo. Quod diligentiſſimè obſeruauit Ptolemæus rex Aegypti. Naſcitur in frutetis. Helichryſi ſub Amaranti nomine mentionem fecit Galenus libro* VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Amarantum facultatis eſt incidentis, & extenuantis. Coma igitur eius menſes cum uino pota educit: & grumos ſanguinis liquare creditur, non ſolùm in uentre, ſed & in ueſica: ſed tunc potius cum mulſo bibenda.*

Fuch. error.

Helichryſi vires ex Gal.

AMARANTVS PVRPVREVS.

bibenda. Et omnes ſimpliciter fluxiones, pota deſiccat, ſtomacho infeſta. hæc Galenus. Cæterùm cùm Helichryſum tam Dioſcoridi, quàm Galeno Amarantum dicatur, opportuna nobis ſeſe offert occaſio, ut hic AMARANTI *purpurei, quod, ut paulò antè diximus, à noſtris uulgò uocatur* Fioruelluto, *hiſtoriam, & uires tradamus, præſertim quod puellis gratiſſimum ſit hyeme in ſuis texendis corollis, utpote quod tam recens, quàm ſiccum purpureum, ac flammeum colorem diutius conſeruet. Hoc itaque folia profert ocimi maiora: caulem craſſum, pinguem, ſubrubentem: florem ſpicatum, admodum purpureum. qui quanquam diu ſiccatum (ut ſuprà dictum eſt) aſſeruatur, haudquaquam tamen ſuum deperdit colorem. Amarantum hoc, quantum equidem reor, memoriæ prodidit Plinius lib.* XXI. *cap.* VIII. *cùm ſic inquit. Amaranto non dubiè uincimur. Eſt autem ſpica purpurea, uerius quàm flos aliquis, & ipſe ſine odore. Mirumq; in eo gaudere decerpi, & lætius renaſci. Prouenit auguſto menſe: durat in autumnum. Alexandrino palma, qui decerptus aſſeruatur. Mirumq; poſtquàm defecere cuncti flores, madefactus aqua reuiuiſcit, & hybernas coronas facit. Summa eius natura in nomine eſt, appellato quoniam non marceſcit. Hactenus de Amaranto Plinius. Huic facultas ineſt (ut recentiorum quorundam fert opinio) frigida & ſicca: proinde flos eius potus cœliacos, & dyſentericos iuuat. Menſium abundantiam cohibet, & albas uteri fluxiones. Quinetiam cruenta expuentibus prodeſt, præſertim ſi in pulmone, uel pectore, uas aliquod fractum fuerit. Planta, quæ Græcis* ἐλίχρυσον, *&* ἑλιόχρυσον, *Latinis pariter* Helichryſum, *&* Heliochryſum *appellatur:* Italis, Helichriſo.

Amarãti purpurei mẽtio, & vires.

Nomina.

Chryſanthemum. Cap. LIII.

CHRYSANTHEMVM.

CHRYSANTHEMON aut caltha, nonnullis buphthalmos. herba eſt tenera, fruticoſa, læues proferens caules, & multifida folia: flores ſupra modum ſplendentes, luteos, orbem oculi imitantes, unde buphthalmi nomen traxit. propter oppida naſcitur. cuius caules oleris uice manduntur. Flores cum cerato triti, ſteatomata diſcutere produntur. Regio morbo correptis, colorem bonum breui reddunt, ſi ſequente longo balnei uſu, poſt exitum ebibantur.

QVANQVAM *nõ deſunt, qui crediderint* Buphthalmũ, *&* Chryſanthemum *unam, & eandem plantam eſſe, quòd paribus notis inter ſe certare uideãtur; tamẽ ſi particulares quædam notæ in utriſque diligenter expendantur, facilè inter has plãtas diſcrimẽ aliquod notari deprehendetur. Quòd cùm optimè ſciret* Dioſcorides, *diuerſis libris, diuerſiſq; capitibus de his ſpeciatim diſſeruit. Quod utiq; minimè feciſſet, ſi compertum habuiſſet, nullam inter eas intercedere differentiam. Quæ tamen hinc cognoſci poteſt, primùm quòd* Buphthalmo *folia inſint fœniculo ſimilia, quæ planè capillaria conſtant:* Chryſanthemo *uerò tenera, multifida, minutimq; per ambitum laciniata. Deinde* Chryſanthemi *caules in cibis mandi aliorũ olerum modo ſcribit* Dioſcorides: *id quod de* Buphthalmo *agens ſilentio præterijt. Præterea flores* Buphthalmo *reddidit anthemidi ſimiles:* Chryſanthemo *uerò luteos, & uehementer ſplendentes. Cæterùm de horum uiribus differens,* Buphthalmi *flores, cum cerato tritos, tumores, duritiaſq; diſcutere tradidit in uniuerſum, & affirmatiuè locutus. Verùm poſtea de* Chryſanthemo *ſcribens, huius flores, inquit, ſteatomata diſcutere produntur, particulariter,*

Chryſanthemi conſider.

& dubiè locutus. Hæc ſanè harum plantarum manifeſta diſcrimina faciunt, ut credam, quòd aliquis antiquorum curioſus, nimiſq; ſciolus Buphthalmum, & Chryſanthemum unam tantùm referre plantam fortè exiſtimans, omnia in Chryſanthemo adiecerit, & confuderit, quæ libro tertio de Buphthalmo memoriæ prodidit Dioſcorides. quemadmodum imprudenter de Ruta & Hyperico, Aſaro & Bacchari ab alijs factum eſſe in præcedentibus oſtendimus. Hoc itaq; argumento fretus crediderim ego hoc modo Chryſanthemi caput eſſe legendum.

Chryſanthemi caput reſtitutum. Chryſanthemon herba eſt tenera, fruticoſa, læues proferens caules, & folia multifida: flores luteos, admodum ſplendentes. Eius caules manduntur olerum modo. Flores cum cerato triti ſteatomata diſcutere produntur. Hinc itaq;, ſic Chryſanthemi capite reſtituto, facilè patebit, quantum aberrauerint ij, qui Chryſanthemum cum Buphthalmo confuderunt. Chryſanthemon, cui nulla prorſus ex modò traditis reclamet nota, frequentiſsimum prouenit in Senenſi agro prope Montem nigrum oppidum ita appellatum, eſturq; ibi à ruſticis ueluti beta, & braſsica. Buphthalmum uerò etſi antea à me non uiſum in noſtris commentarijs Italica lingua conſcriptis confeſſus eſſem; ad nos tamen hoc anno uerum Patauio allatum eſſe ſuperius in ſua mentione indicauimus. quod etiam poſtea accepimus Piſis à Luca Ghino medico clariſsimo, et rei herbariæ peritiſsimo, omnibus prorſus adſtipulantibus notis, quæ illi tribuuntur. Quo factum eſt, ut certius auſim affirmare Chryſanthemi hiſtoriam auctam, deprauatamq; eſſe in Dioſcoride.

Fuch. error. Credidit Leonardus Fuchſius medicus doctiſsimus in ſuo de plantarum hiſtoria commentario, Chryſanthemum illud eſſe ranunculi genus, quod folio apij, luteis floribus, in pratis plurimum naſcitur. Qua in opinione quantum, pace eius dixerim, hallucinetur, euidentius omnibus eſſe puto, quàm ut à nobis oſtendi debeat. Chryſanthemi meminiſſe Galenum in libris de ſimplicium medicamentorum facultatibus, hactenus incompertum habeo.

Nomina. Eius nomen Græcum eſt χρυσάνθεμον: Latinum item Chryſanthemum: Italicum, Chriſanthemo.

AGERATVM. 503. 473

Ageratum.

AGERATVM ALIVD.

Cap. LIIII.

AGERATON fruticoſa herba eſt, palmari longitudine aſſurgens, ſimplex, humilis, origano maximè ſimilis: umbellam gerit, in qua flos bullis aureis emicat, helicryſo minor. Nomen ei inditum eſt, quoniam diutiſsimè flos in ſua coloris ſpecie conſeruetur. Vis decocti feruens: huius uſtæ nidor vrinam cit, & uuluæ duritias emollit.

Agerati conſideratio. NASCITVR Ageratum paſsim in uniuerſa Hetruria, folijs origano proximis: floribus aureis, in umbella emicantibus, helichryſi modo. Hanc herbam Meſues Eupatorium exiſtimat, ut ſuperius in Eupatorij commentatione abunde diximus. Ea à noſtris Senenſibus uulgò appellatur herba Giulia. Agerati uires paucis perſtrinxit

Galenus

Galenus libro VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Ageratum digerit, & inflammationes leuiter quodammodo reſoluit. Quæ herba* ἀγήρατον *Græcè, Ageratum quoque Latinè dicitur: Italicè, Herba giulia.*

Nomina.

Verbenaca. Cap. LV.

PERISTEREVM, ſiue uerbenaca, naſcitur in aquoſis. Nomen ex eo duxiſſe uidetur, quòd columbæ circa hanc perquàm libenter uerſari ſoleant. Dodrantis altitudine, & interdum amplius adoleſcit. Folia è caule prodeunt inciſa, & ſubalbida. ea ſingulari ramo, radiceque ſola, conſtare ſæpius inuenitur. Folia cum ſuillo adipe recenti, aut roſaceo impoſita, uuluarum dolores finire putantur: ignem ſacrum illita ex aceto reprimunt: putrida ulcera cohibent: uulnera glutinant, ueteraque ex melle ad cicatricem perducunt.

Sacra herba. Cap. LVI.

SACRA HERBA, quæ & periſtereon nominatur, ramulos emittit cubitales, aut maiuſculos, anguloſos: in quibus ex interuallis folia quercus, ſed minora, anguſtioraque, eiuſdem diuiſuris in ambitu, colore aliquatenus cæſio: radix longa, tenuis: flores purpurei, graciles. Folia cum radice in uino pota, illitáue aduerſus ſerpentes pollent. eadem drachmæ pondere cum thuris obolis tribus in uini ueteris hemina, quadragenis diebus, ieiuno ore, contra regium morbum bibuntur: ueteres tumores, & inflammationes mitigant: ſordida ulcera purgant. Tota in uino decocta, tonſillarum cruſtas abrumpit: oris nomas gargarizatu cohibet. Aiunt ſi aqua ſpargatur triclinium, qua maduerit, lætiores conuictus fieri. Datur potandum in tertianis febribus tertium à terra geniculum, cum folijs circundantibus: quartanis quartum. Sacram uocant herbam, quoniam multum ad amuleta, expiationesque commendetur.

Verbenacæ conſid.

VERBENACA *Hetruſcis uulgò Verminacola, alijs uerò Italis Berbena, & Berbenaca dicitur. Huius (ut ex his duobus capitibus elici poteſt) duo habentur genera, quæ hoc tantùm inter ſe differunt, quòd alterum caulibus in altum attollatur, rara ex interuallis proferens folia. Alterum uerò reſupinatis caulibus humi procumbat, & numeroſioribus folijs conſtet. Nec ſanè alia inter hæc tum foliorum, tum florum deprehenditur differentia. Hinc fit, ut in ſuo inſigni de ſtirpium hiſtoria commentario Fuchſium uirum alioqui eruditiſſimum, apertè erraſſe exiſtimem: quippe qui diſcriminis cauſa Verbenacæ rectæ florem luteum tribuat. Quod tamen in Dioſcoride mihi nunquam licuit inuenire: quemadmodum neque in Plinio, qui utranque Verbenacæ ſpeciem libro* XXV. *cap.* IX. *his uerbis deſcripſit. Nulla tamen Romanæ nobilitatis plus habet quàm hierabotane, aliqui periſtereon, noſtri uerbenacam uocant. Hæc eſt, quam legatos ferre ad hoſtes indicauimus. Hac Iouis menſa uerritur, domus purgantur, luſtranturq́;. Genera eius duo ſunt: folioſa, quam fœminam putant: mas rarioribus folijs. Ramulis utriuſque plures, tenues, cubitales, anguloſi. Folia minora, quàm quercus, anguſtioraq́;, diuiſuris maioribus: flos glaucus: radix longa, tenuis. Naſcitur ubique in plantis aquoſis. Quidam non diſtinguunt, ſed unum omnino genus faciunt, quoniam utraque eoſdem effectus habeat. Vtraque ſortiuntur Galli, & præcinunt reſponſa. Sed magi utique circa hanc inſaniunt. Hac perunctos impetrare quæ uelint exiſtimant, febres abigere, amicitias conciliare, nulliq́; non morbo mederi. Colligi circa canis ortum debere, ita ut ne luna, aut ſol conſpiciatur, fauis antè, & melle terræ ad piamentum datis. Circum ſcriptam ferro effodi ſiniſtra manu, & in ſublime tolli: ſiccari in umbra ſeparatim, folia, caulem, radicem. hæc Plinius.*

Fuch. error.

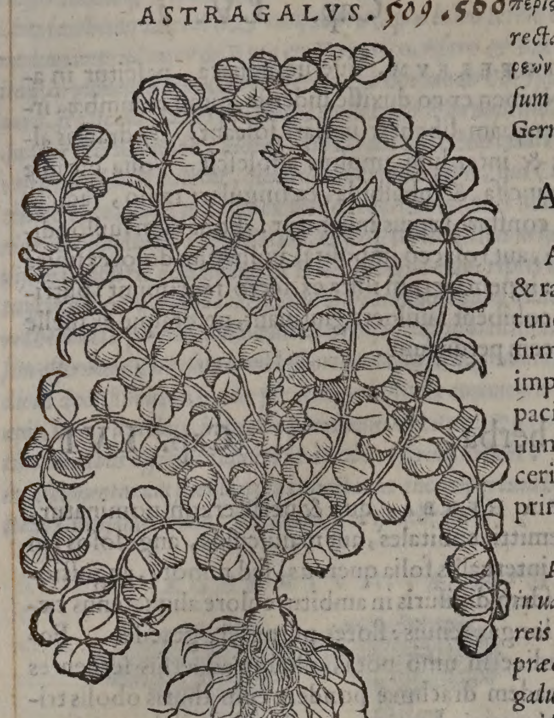
Ex quibus uerbis, ut arbitror, facilè deprehendi poteſt error Fuchſij Brunfelſium fortè ſecuti, quòd in ſuis de plantarum hiſtoria commentarijs primò editis, pro Verbenaca fœmina eam plantam depinxerit, quæ à Dioſcoride, cæteriſq́; antiquis ſcriptoribus Erigeron, ſiue Senecio nuncupatur, tametſi mutata ſententia libro primo de compoſitione medicamentorum in ultima methodo, rectam uerbenacam perperàm, meo iudicio, alteram ſinapi ſpeciem eſſe contendat.

Verbenacæ uires ex Gal.

Cæterùm haud neſcius Galenus nullum, uel paruum inter utraſque uerbenacas diſcrimen eſſe, breuiter de earum uiribus ſub una tantùm ſpecie diſſeruit libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Verbenaca ideo periſtereon appellata eſt, quòd in ea periſteræ, hoc eſt, columbæ uerſentur. Vim habet adeò deſiccantem, ut uulnera conglutinet. Et libro ſecundo de compoſitione pharmacorum ſecundum locos, de antiquo capitis dolore ſcribens, ſic inquit. Omnium porrò longè maximè diſcutit, & perfectè corroborat uerbenaca recta, maximè uiridis: imò & arida cùm radicibus, & ſimul cum ſerpyllo, oleo incocta. Conijcienda etiam ad ea crocodiliadis maximæ*

iuxta aquas naſcentis radix. Quin & ipſam per ſe uerbenacam, ſi oleo incoxeris, caputq; inde rigaueris, omni capitis dolori antiquo ex frigiditate, aut ex craßis humoribus oborto medeberis. Nomina. *Primum Verbenacæ genus Græcis* περιςερεὼν, *&* περιςερεὼν ὀρθὸς *uocatur: Latinis, Verbenaca recta. Alterum uerò genus Græcis* ἱερὰ βοτάνη, *&* περιςερεὼν ὕπτιος *appellatur: Latinis, Verbenaca ſupina. In uniuerſum Italis Verminacola, Berbena, & Berbenaca nominatur; Germanis, Eiſens kraut.*

ASTRAGALVS. 509.560

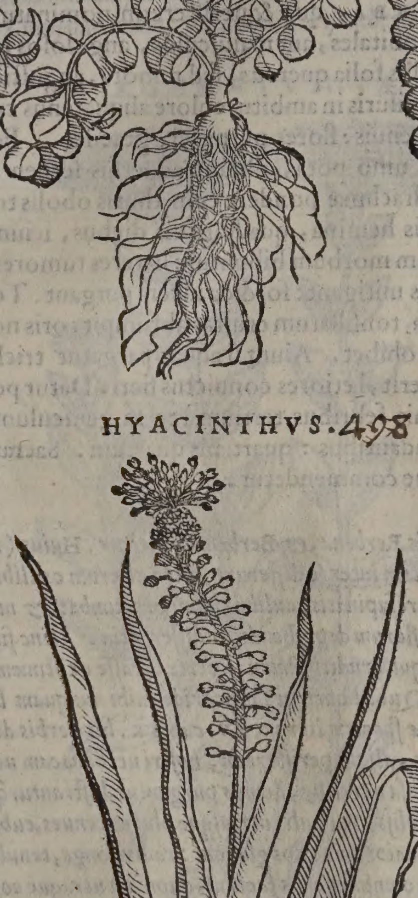

Aſtragalus. Cap. LVII.

ASTRAGALVS paruus eſt à terra frutex, foliis, & ramis ciceri ſimilis: flore purpureo, paruo: radice rotunda, raphani modo grandi, quæ adnatas appendices firmas habet, nigras, præduras, ueluti cornua, inter ſe implicatas, guſtu adſtringentes. Naſcitur in uentoſis, opacis, & in niualibus. eo Memphis Arcadiæ ſcatet. Aluum ſiſtit radix in uino pota: urinam mouet: uetuſtis ulceribus ſicca efficaciter inſpargitur: ſanguinem ſupprimit. ægrè propter duritiam tunditur.

Aſtragali cõſideratio. *ASTRAGALVS frequens naſcitur in agro Tridentino, in uallis Ananiæ montibus, folio ciceris maiore, floribus purpureis: radice raphani æmula, adnatis appendicibus firmis, nigris, præduris, inter ſe implicatis, & guſtu adſtringentibus. Aſtragalus aliter à Plinio, quàm à Dioſcoride deſcribitur. Plinius ſiquidem libro XXVI. cap. VIII Aſtragalum his notis repræſentauit. Aſtragalus, inquit, folia habet longa, inciſuris multis, obliqua, circa radices: caules tres, aut quatuor: florem hyacinthi: radices uilloſas, implicatas, rubras, præduras. Naſcitur in petroſis, apricis, & iiſdem niualibus, ſicut Pheneo Arcadiæ.* Aſtragali uires ex Gal. *Meminit Aſtragali Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. Aſtragalus frutex eſt exiguus, radices habens adſtrictorias: quamobrem etiam in numero eſt non inſtrenuè exiccantium. Nam ulcera uetera cicatrice obducit, et aluum fluxu tentatam ſiſtit, ſi quis in uino decoctam radicem bibat. Plurimus huius fruticis prouentus eſt in Pheneo Arcadiæ.* Nomina. *Is Græco nomine* ἀςράγαλος *dicitur: Latino ſimiliter Aſtragalus: Italico, Aſtragalo.*

HYACINTHVS. 498

Hyacinthus. Cap. LVIII.

HYACINTHVS folia habet bulbi: dodrantalem caulem, læuem, minimo digito tenuiorem, herbacei coloris: comam procumbentem, florum purpureorum plenam, incuruam: radicem quoque bulbaceam. Quæ, ut creditur, pueris cum uino albo illita, pubertatē coercet, & non patitur erumpere: ſiſtit aluum potà, & urinam impellit: phalangiorum morſibus auxiliatur. Semen adſtringentius eſt, theriacis expetitum: regium morbum emendat, cum uino potum.

Hyacinthi cõſideratio. *HYACINTHVS in uniuerſum in campeſtribus inter ſegetes, & in ſyluis prouenit: folijs, & radicibus bulbaceis: caule dodrantali, uiridi, tenui, læuiq; : floret cum uiolis circa finem Martij, & Aprilis initium: florentem emittit comam, ab ipſo caulis medio uſque ad ſummum purpureis circundatum floribus, qui matureſcentes ad terram incuruantur, perdurantq; diu anteaquàm contabeſcant. Hetruſcis noſtris Hyacinthi uulgò uocantur Cipollæ canine. Flores primo ſtatim exortu noſtrates pueri colligunt ob purpurei coloris præſtantiam. Cæterùm ſcire conuenit, quòd Hyacinthus hic non eſt ille, quem ex Aiacis ſanguine*

editum poetæ fabulantur, in cuius flore ipſius Aiacis nomen primis literis expreſſum legitur. Siquidem is (ut poetæ canunt) florem profert rubentem, lilio adſimilem. Hyacinthi uires memoriæ prodidit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Hyacinthi radix bulboſa eſt, ordinis primi in deſiccando: ſecundi uerò completi, at certè tertij incipientis in refrigerando. Itaque pueros diutiſsimè ſeruare impuberes illita cum uino creditur. Semen leuiter extergit, & adſtringit: quamobrem & ipſe regio morbo laborantibus exhibetur in uino, ordine quidem tertio quadantenus deſiccans, cæterùm in medio conſiſtens caliditatis, ac frigiditatis. Planta Græcis ὑάκινθος, Latinis item Hyacinthus appellatur: Italis, Hiacintho: Germanis, Mertzen bluomen: Hiſpanis, Mayos flores, Gallis, Vaciett.

Hyacinthi uires ex Gal.

Nomina.

PAPAVER ERRATICVM.

PAPAVER SATIVVM.

Papauer erraticum. Cap. LIX.

PAPAVER erraticum, quod rhœada uocant, uere quidem in aruis cum hordeo naſcitur, flore protinus deciduo, unde & nomen apud Græcos accepit. Folia erucæ, aut origano, aut cichorio, aut thymo ſimilia ſpectantur, ſed longiora, diuiſa, ſcabra: iunceus ei caulis, rectus, cubitalis, aſper: flos ſylueſtris anemones, puniceus, interdum albus: oblongum caput, ſed quàm anemones minus: ſemen rufum: radix longa, ſubalbida, minoris digiti craſsitudine, guſtu amara. Huius capita quinque, aut ſex in uini cyathis tribus ad dimidias decocta, potui dabis, quibus ſomnus accerſendus eſt. Semina acetabuli menſura ex aqua mulſa pota, aluum leniter emolliunt: ad idem præſtandum mellitis placentulis, & dulciarijs libis admiſcentur. Folia cum calycibus illita, inflammationes ſanant: eorundem fotu, & perfuſione ſomnus allicitur.

Papauer ſatiuum. Cap. LX.

E SATIVI papaueris genere, quod hortenſe eſt, ſemen in panem denſatur, qui ſanis in uſu ſit: eo etiam ex melle pro ſeſama utuntur: thylacitim uocant. Capitulum habet longum, & ſemen candidum. Sylueſtre uerò caput habet inſidens, demiſſumque, & nigrum ſemen: quod pithitis nominatur: nonnullis tamen, & ipſum rhœas dicitur, quoniam eius ſcapo lacteus ſuccus emanat. Tertium magis ſylueſtre, & ad medicinas ualentius, multò his longius, productiore capitulo. Omnium in commune natura refrigeratrix. quare ſi capita ipſa, & folia decoquantur in aqua, ſomnum fotu conciliabunt. Bibitur decoctum contra uigilias. Calyces cum polenta triti, & cataplaſmatis admiſti, ignibus ſacris, & inflammationibus proſunt. Tunduntur quoque uirides, & digeruntur in paſtillos, qui

ſiccati

ſiccati ad uſum reconduntur. Capita quoque per ſe in aqua coquuntur ad dimidias, iterumque adiecto melle, dum humor coeat in eclegmatis lentorem. Id medicamentum in tuſſi, arteriæ fluxionibus, & cœliacorum affectu, doloris leuamentum præbet. efficacius tamen redditur, addito hypociſtidis ſucco, & acacia. Papaueris nigri ſemen tritum cum uino bibitur, contra citam aluum, & fœminarum profluuia. in peruigiliis fronti, temporibusque illinitur ex aqua. Opium. Opium eius magis refrigerat, inſpiſſat, ſiccatque. Sumptum erui magnitudine, dolorem finit, concoquit, & ſomnum allicit, tuſſi, atque cœliacorum ualetudini auxiliatur: uerùm ſi copioſius hauriatur, nocet, cùm lethargicos efficiens interimat. Ad dolores capitis cum roſaceo perfuſum, efficax eſt: aurium dolori cum amygdalino, myrrha, & croco inſtillatur: inflammationibus oculorum cum torrefacto oui luteo proficit, igni ſacro, & uulneribus cum aceto: podagris, cum lacte mulieris, & croco. ſomnum accerſit ſubditum ſedi pro balano. Optimum habetur graue, & denſum, guſtu amarum, odoratu ſoporiferũ, quod facilè aqua diluitur, læue, candidum, neque aſperum, neque grumoſum, quod inter colandũ non ut cera coeat, & in ſole diffundatur: dein admotum lucernis, non atra luceat flamma: extinctum denique odoris uim conſeruet. Sed opion glaucio, gummi, aut ſylueſtris lactucæ ſucco adulterant. Verùm glaucio fucatum, in dilutione croci colorem reddit: lactucaceo ſucco fictum, exiliter ſpirat, & aſperius ſpectatur: gummi uitiatum ſplendeſcit, & infirmum eſt. Nec deſunt, qui eò dementiæ deuenerint, ut adipem ei admiſcerent. Fictili nouo torretur ad oculorum medicamenta, dum mollius, atque rufius appareat. Diagoras, ut Eraſiſtratus auctor eſt, uſum eius damnauit, oculorum lippitudinibus, & aurium uitiis infundi uetans, quoniam uiſus aciem habetaret, & ſoporem gigneret. Addidit Andreas, illitos eo protinus excæcari, ſi non adulteraretur. Mneſidemus uſum duntaxat olfactandi probauit, quoniam ad conciliandum ſomnum conueniret: alioqui nobis ut noxio interdicit. Quæ commentitia eſſe experimento deprehenduntur: ſiquidem effectus, uirium huiuſce medicamenti fidem faciunt. Quare non alienum fuerit ſcriptis mandare, quónam modo is excipiatur ſuccus. Aliqui capita ipſa, & folia tundunt, & prælo exprimunt, terentesque in mortario digerunt in paſtillos: id meconium uocatur, multum opio ignauius. Porrò opij faciundi ratio hæc eſt. Cùm ros in eo exaruerit, cultro decuſſatim in ſtellas, ne penítus adigatur, ex obliquo in rectum ſummam cutem incidere oportet, lacrimam exeuntem digito in concham abſtergere: nec multò pòſt redire, ut concreta inueniatur: etenim quæ tum, aut poſtero die etiam offenditur, in uetere pila teri debet, & in paſtillos cogi. cùm tamen inciditur, retrocedendum eſt, ne ueſtibus ſuccus deradatur.

Papaueris erratici conſideratio. SPECTANTVR Maio menſe Papauera erratica rubentibus floribus nitentia, in aliquibus campeſtribus locis adeò numeroſa, ut deceptis oculis, campi uideantur coccineis uelaminibus ueſtiti. Horum flores non deſunt, qui affirmẽt lateris dolori, qui Græcis πλευρῖτις dicitur, mirificè mederi: in quem uſum eos ſiccatos in puluerem redigunt, & in potu exhibent. Ab hoc experimento nonnulli medicorum edocti, ex ipſorum florum recentium ſucco ter, aut quater iterato diluto, ſerapium conficiunt: quo poſtmodum magno, ac proſpero ſucceſſu in pleuriticis utuntur. Tridentina rura Papaueris erratici folia prima ſtatim germinatione olerum modo decoquunt, ſumuntq; in cibum caſeo, & butyro admiſtis. Nec mirum ſanè, cùm etiam Theophraſti ætate (ut ipſe ſcriptũ reliquit lib. IX. cap. XIII. de plantarum hiſtoria) eadem ſumerentur in cibis. Loco enim citato ita de eo ſcribit Theophraſtus. Papauer erraticum uocatum non abſimile intubo erratico conſtat: quare in uſum uenit cibarium. Naſcitur in aruis potiſſimùm inter hordea. Florem rufum producit: caput pollicaris unguis magnitudine. Legitur ante hordei meſſem, atque uiridius etiam. purgat inferius. hæc Theophraſtus. Papaueris ſatiui conſideratio. Sed iam de Papauere ſatiuo, ſiue domeſtico nobis differendum eſt. Videtur Dioſcorides cum ſatiuo duo ſylueſtris Papaueris genera tradidiſſe, et hoc nomine hæc ab illo diſtinxiſſe. Qua in re animaduertendum eſt, ne aliquis fortaſſe decipiatur, quòd omnes hæ papauerum ſpecies ab agricolis ſeruntur. Verùm illud duntaxat, mea quidem ſententia, hortenſe appellauit Dioſcorides, quod albo conſtat ſemine, quoniam hoc frequentius in uiridarijs, & hortis prope ædes ſeritur. Cætera uerò ſylueſtria nominauit, non quòd ſponte, & per ſe naſcantur (ſeruntur enim omnia) ſed quòd aſperiora, hirſutioraq; proueniant tum caule, tum capitibus, tum etiam folijs: quòd præterea nigrum, aſperumq; proferant ſemen: quòd deniq; ſerantur in campeſtribus ſegetum, & leguminum modo. Rem autem ſe ita habere teſtari uidetur Plinius libro XIX. cap. VIII. cùm ſic inquit. Papaueris ſatiui tria genera. Candidum, cuius ſemen toſtum in ſecunda menſa cum melle apud antiquos edebatur. Hoc & panis ruſtici cruſtæ inſpergitur adfuſo ouo inhærens, ubi inferiorem cruſtam apio, githq; cereali ſapore condiunt. Alterum genus Papaueris nigrum, cuius ſcapo inciſo lacteus ſuccus exprimitur. Tertium genus rhœam uocãt Græci, id noſtri erraticum dicunt. Sponte quidẽ, ſed in aruis cum hordeo maximè naſcitur. hactenus Plinius. Papauere candido paſſim abundat Hetruria. Vtriſq; uerò nigris ſcatet uniuerſa Inſubrium tellus: ſed præcipuè apud gentes, quæ Tridentinas incolunt ualles, ubi Papauera hæc copioſè ſeruntur in campis, & inter legumina, præſertim inter fabas. Ibi ſiquidem eius ſemine ueſcuntur homines, immiſto placentulis, quas ex paſta folioſa multiplici inuolucro conficiunt. Comedunt illi quidem haſce placentas ad ſaturitatem uſque: nec ob id tamen unquam (quod mirum alicui fortaſſe uidebitur) diuturniore ſomno capiuntur, neq; ueternoſi fiunt. Quin nec illi etiam, qui Stiriam, ſuperioremq; Auſtriã incolunt, in ueternum incurrunt: etſi oleum è nigri papaueris ſemine expreſſum in cibis continuè aſſumant, oliuarum olei uice. Ea demum experientia fecit, ut intrepidè quandoq; auſus ſim Papaueris ſeminis cremorem hordei decocto expreſſum in ardentiſſimis febribus ad ſitim extinguendam, ſomnumq; conciliandum etiã largius exhibere. Hinc præterea factum eſt, ut eum metum excuſſerim, & depoſuerim, quem mihi olim præceptorum meorum graues admoni-

tiones incuſſerant, & ingeſſerant. Cæterùm ex inciſis Papauerum capitibus opos, ſiue ſuccus manat, qui in Opium uocatum addenſatur, ut ſcitè docuit Dioſcorides. Et quanuis Opium quarto exceſſu frigidum ſtatuatur; tamen ſi ex ſapore, & effectu rerum temperamenta, & qualitates cognoſcuntur, opium noſtri uſus (quantum equidem deprehendere potui) non modò guſtu amarum percipitur; ſed etiam acre, adeò ut paululum in ore detentum linguam, & palatum exulceret. Vnde haud dubiè colligi poſſe putauerim, calidiſſimas illi ineſſe qualitates. Cuius rei fidem augere poteſt, quæ ex eo prodit odoris grauitas. Veruntamen ne impudentis, atque arrogantis nomen ſubeam, quòd in hoc omnium ferè medicorum ſententiam deſtruere uelim, eorum iudicio rem hanc æſtimandam relinquam, qui ante nos opij tum qualitates, tum facultates diligentiſſimè expenderunt. Sed fortè ea acris, amaraq; facultas in opium facilè inuehitur ex glaucij adulteratione, quod illi ſæpius admiſcent, ut Dioſcorides adnotauit. Illudq; argumento eſſe poteſt, quòd aqua colliquatum croceum colorem reddat. Adde quòd opium, quod hodie ad nos conuehitur, non eſt illud uerum, & legitimum è lacryma, quæ ex inciſo papaueris capite exierit, concretum, ſed potius hoc è foliorum, & capitum contritorum ſucco confectum eſt: idq; meconium uocatum erit, opio longè deterius. — Papaueris ſucci, ſiue Opij facultas.

Papauerum uires memoriæ prodidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Papauer alterum Rhœas nuncupatur, quòd ſcilicet celeriter flos eius defluat. Alterum domeſticum, quandoquidem colitur. Quin & alteræ duæ ſunt præter has ſpecies ſyluestris papaueris: alterum uelut incidentem calycem ſuſtinens: alterum longiorem quàm illud calycem obtinens, totum autem procerius, ac ſqualidius. Ab hoc ſuccus defluit, atq; hinc eſt, quòd hanc ſpeciem quidam Rhœada nominent. Porrò omnium facultas refrigeratoria eſt. Cæterùm ſatiui ſemen, quod & thylacite cognominant, mediocriter ſomnum conciliat, uiſu candidum: proinde pani ipſum inſpergunt, ac melle maceratum edunt. At eius, quod primo loco recenſuimus, cuius florem celeriter decidere poſuimus, ualidius ſemen refrigerat, ita ut nequaquam eo quis innoxiè ſolo uti poſſit, ſicut ſatiuo ſiue domeſtico melli adſmiſcens. Admodum uerò, ſi ita ſumptum ſit, ſomnum conciliat. Cæterùm puſillum eius inſpergunt ijs, qui ex melle conficiuntur bellarijs, atque placentis, panibusq;. Porrò tertio loco dicti ſemen atrum etiam medicamentoſum eſt, admodum refrigerans. At quod quarto loco poſitum eſt, omnium eſt medicatiſſimum, tum in ſemine, tum in calyculis, tum in folijs, tum in ſucco. Validè enim refrigerat, ad ſtuporem uſque, & mortem perducens. quare medici quò probè eo utantur medicamentis miſcentes, frigiditatis uehementiam retundunt. Eſt enim ex quarto, & ultimo refrigerantium ordine. Porrò quo pacto maximè ex methodo miſtionem facere oporteat, non eſt præſentis tractationis proprium. Et lib. II. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, de dolore capitis agens citra manifeſtas cauſas oborto, ita de opio diſſerit. Raro, inquit, cogimur pharmacis ex opio uti, cùm uidelicet præ doloris uehementia homo de uita periclitatur. Quanquam & tunc ſolidæ partes ex eius uſu offendantur, adeò ut poſt hæc correctione opus habeant. Sic & ex opio collyria multis detrimento fuerunt, adeò ut debilem oculum reddiderint, & uiſus hebetudinem, amblyopiam Græcis appellatam, induxerint, uelut etiam auditus grauitatem inducunt quæcunque ad uehementem aurium dolorem ex papaueris ſucco ſunt compoſita. Idem Galenus lib. III. eiuſdem tractatus, de aurium inflammationibus agens, ſic inquit. Pharmaca ex papaueris ſucco omnia ſenſum ſtupefaciunt: & ob id ſanè neceſſariò cogimur ipſis uti ubi nullum aliud mitigatiuum opem tulit. hæc Galenus. Ex quibus ſanè omnibus admoniti eſſe debent medici, ne temerè, aut inconſultè ad uſum opij ſe conferant. Sed ratio, qua id corrigendum, adminiſtrandumq; ſit, ex ipſo Galeno colligi poteſt, libro VIII. de compoſitione pharmacorum ſecundum locos, ubi ita ſcriptum reliquit. Calefacientia miſcentur, quæ refrigerantium ſtupefactionem deducere poſſunt, cùm illa ipſa per ſe tardi tanſitus exiſtant. Hæc igitur ubi quis inaudiuerit, quantitatem conſideret ſimplicium pharmacorum, quæ in compoſitiones miſcentur. Ex hac enim ſciet num magis, an minus efficere poſſit compoſitum pharmacum, ea quæ promittit. Si nanque refrigerantia plura apparuerint, ſenſum affectorum magis obtundit, & quantum caloris in ipſa particula fuerit, etiam hunc extinguit. Vbi uerò calfacientia fuerint aucta, minus quidem hæc efficiet ipſum pharmacum, innocentius autem reddetur. Noſſe enim oportet, corpora uiuentium mortificationi ſimile quippiam perpeti ab omnium ex opio, hyoſcyamo, & mandragora compoſitorum pharmacorum uſu: nimirum cauſis dolorem infligentibus inſenſibilibus factis, & multi ſanè qui aſſiduè talia accipiunt, ad immedicabilem frigiditatem particulas perducunt. — Papauerũ uires ex Gal.

Papauer erraticum ſic Latinis, μήκων ῥοιάς Græcis appellatur: Italis, Papauero ſaluatico: Germanis, Klapper roſen: Hiſpanis, Amapollia, & Papoula: Gallis, Coquelourdeis. Papauer uerò ſatiuum Latinè dictum, μήκων ἥμερος Græcè uocatur: Arabicè, Thaxthax, ſeu Chaſchas, Italicè, Papauero domeſtico: Germanicè, Magſomen: Hiſpanicè, Dormidera: Gallicè, Pauot. Quod deniq; Græci ὄπιον, & μηκώνειον, Latini item Opium & Meconium dicunt: Mauritani, Afiun: Itali, Opio. — Nomina.

Papauer corniculatum. Cap. CXI.

PAPAVER ceratites, id eſt, corniculatum, folia habet candida, hirſuta, uerbaſco ſimilia, in ambitu ſylueſtris papaueris more ſerrata: caule non diſsimili: flore pallido: calyculo fœni græci, in corniculorum modum inflexo, unde nomen mutuatur: ſemine papaueris, puſillo, nigroque: radice per ſumma ceſpitum, nigra, craſſa. naſcitur in maritimis, & aſperis. Radici ea uis ineſt, ut in aqua decocta ad dimidias coxendicum, & iecinoris affectus potu ſanet. prodeſt his, qui craſſa quædam, & araneoſa cum lotio reddunt. Aluum leniter purgat ſemen, acetabulo in aqua mulſa poto. Cruſtas emarginant, illita ex oleo folia floreſque: argema ac nubeculas iumentorum, perunctas abſtergant. Sunt qui glaucium hoc papaueris genere factitari exiſtimarunt, falſi quadam foliorum cognatione.

PAPAVER CORNICVLATVM.

Papauer ſpumeum. Cap. LXII.

ALIVD Papaueris genus aphrodes, id eſt, ſpumeum uocatur, ab aliis heracleum, caule dodrantali, foliis admodum paruis, radiculæ ſimilibus: fructu inter ea candido. nam herbula alba eſt, & ſpumea tota: radice in ſummo ceſpite. Legitur æſtate ſemen, cum integrè adoleuit, deciditque exiccatum. Datum acetabuli menſura in aqua mulſa, uomitione expurgat. priuatim huiuſmodi purgatio, comitialibus prodeſt.

Papaueris corniculati conſid.

PAPAVER corniculatum in maritimis noſtris Senenſibus Craſſetano, & Orbetellano agro, & circa Herculis portum Argentario promontorio, itemq; in Adriatici maris litore non longè à Timauo fonte, & Tergeſto ſaxoſo litoris tractu, ubi ſæpius ipſum legimus, frequentiſſimum prouenit: quanquam etiam in alijs Italiæ locis naſcitur, ſed quod potiſſimum in hortis, & uiridarijs ad publicum omnium commodum, & ſpectaculum fuerit ſatum. Huius meminit Theophraſtus lib. IX. cap. XIIII. de plantarum hiſtoria, ſic inquiens. Papaueris quoque ſylueſtris genera plura notantur: quoddam enim corniculare appellatum: quoddam autem nigrum eſt, folio conſtans uerbaſci nigri, ſed minus nigro: cauli altitudo cubitalis: radix breuis, per ſummaq; ceſpitum: fructus inflexi, ut cornicula figurantur. Legitur circa meſſes. Aluum purgare poteſt: folium albuginem ouibus aufert. naſcitur iuxta mare, ſaxoſis locis. hæc ille. Credidere nõnulli Glaucium, quod Mauritanis memithe uocatur, fieri è corniculati Papaueris ſucco. Verùm ij (ut Dioſcorides eſt auctor) procul dubio decipiuntur.

Papauer ſpumeum.

Cæterùm Papauer ſpumeum, quod aliqui heracleum uocant, nondum mihi compertum eſt, neque etiam hactenus aliquem reperi, qui illud legitimum oſtenderet. Quo fit, ut ipſum quoq; inter tot alias nobis incognitas plantas relinquere malim, quàm aliquod incertum proferre, ut quidam faciunt.

Plinii lapſus

Veruntamen non mihi uidetur ſilentio prætereundus fatalis ferè Plinij lapſus, in Papaueris ſpumei mentione lib. XX. cap. XIX. Quippe qui huius papaueris folia ſpeciem paſſerum auium repræſentare tradiderit, deceptus nimirum duplici eiuſdem nominis Græci ſignificatione. στρούθιον enim Græcis non modò paſſerem auiculam ſignificat; ſed & plantam eam, quam Latini radiculam, ſiue lanariam herbam appellant: cui quidem Dioſcorides, non autem auiculis, quas paſſeres Latini dicunt, Papaueris ſpumei folia ſimilia reddidit. Quemadmodum & Theophraſtus, qui de eo loco citatò ita ſcriptum reliquit. Papauer heraclion nuncupatum folio conſtat ſtruthij, hoc eſt radiculæ, qua linteis candorem conciliant: radice candida, in ſumma terræ eunte: fructu albo. Huius radix purgare ſuperius nata eſt. Non deſunt, qui contra comitiales ea utuntur in uino mulſo. hæc Theophraſtus.

Papaueris corniculati uires ex Galeno.

Papaueris corniculati meminit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, de eius uiribus in hunc modum diſſerens. Papauer corniculatum nominatum quidem eſt à ſemine leuem inuerſionem habente, ueluti & fœnum græcum, ut bouis cornu uideatur eſſe ſimile. Vocatur porrò à quibuſdam paralium, quandoquidem ut plurimum iuxta mare naſcitur. Vim habet incidendi, & abſtergendi. Itaque radix herbæ in aqua decocta ad dimidium, hepaticos affectus adiuuat. Porrò folia, & flores ſordida admodum, & maligna ulcera iuuant. Sed ab his abſtinere oportet, ulceribus iam expurgatis: adeò enim abſtergere ualent, ut & puræ quoque carnis nonnihil eliquent. Hoc uirium robore non ſordem duntaxat, ſed & cruſtam ulceribus detrahit. Papauer uerò Herculeum, quod & aphrodes, hoc eſt, ſpumeũ uocatur, eo quòd totum ſit candidum, & ſpumoſum, exile eſt. Semen habet pituitam expurgans.

Nomina.

Μήκων κερατῖτις id Græcis uocatur, quod Latinis Papauer corniculatũ: Arabibus, Almacharam: Italis, Papauero cornuto: Germanis, Gelbol magen, Moen, & Beelmagſamen: Hiſpanis, Dormidera marina: Gallis, Pauot ocornu. Id uerò μήκων ἀφρώδης Græcè dicitur, quod Latinè Papauer ſpumeum: Arabicè, Dabre, & zebeolij: Italicè, Papauero ſpumeo.

Hypecoum. Cap. LXIII.

HYPECOON, aliqui hypopheon uocant. naſcitur in ſegetibus, aruiſque, foliis rutæ, exilibus ramis. Natura eadem, quæ papaueris ſucco.

Hypecoi cõſideratio.

HYPECOVM ijs facilè ſeſe offeret, qui inter ſegetes, & legumina ipſum perquirere non grauabuntur. Hoc pro ſylueſtri ruta olim Petrus Spezzalancia Cleſij uallis Ananiæ oppiduli pharmacopola compater meus, mihi oſtendere ſolebat. Quandoquidem id prouenit in aruis, folijs rutæ paulò maioribus: caulibus exiguis, mollibus, hirſutis: in quibus ſunt flores, qui in luteum palleſcunt, etſi prope calycem purpurei ſpectentur. in horum medio flocculus erũpit colore aurũ æmulans, uiſu iucundus. Floribus ſuccedunt capitula, tenui inuolucro contecta: in quibus ſemen clauditur

HYPECOVM.

ditur nigrum, aſperum, pſeudomelanthio proximum. Meminit huius Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, his paucis uerbis. Hypecoon, inquit, refrigerandi uim habet, ex tertio ferè refrigerantium ordine, adeò ut parum abſit à papauere.* Hypecoi uires ex Gal.

Quod Græci ὑπήκοον, *Latini quoque Hypecoum uocant: Itali, Hipecoo.* Nomina.

Hyoſcyamus, ſiue apollinaris. Cap. LXIIII.

HYOSCYAMVS frutex eſt caules emittens craſſos: folia lata, oblonga, diuiſa, nigra, hirſuta: flores è latere caulis, ordine prodeunt, tanquam punicorum cytini, ſcutulis ſepti ſeminum plenis, ut papaueris. Tres eius differentiæ. Vna ſemine nigro, floribus penè purpureis, ſmilacis folijs, citinis præduris & ſpinoſis. Alteris ſemen ſubflauum ut irionis. flores lutei, folia & ſiliquæ ſimpliciores. ambo inſaniam gignunt, & ſoporem: ideo in communi uſu damnantur. Tertium genus, ut quod mitiſsimum eſſet, medici recepere: pingue, lanuginoſum, molle, candidi floris ſeminisq́; in maritimis ruderibusq́ue naſcens. cuius occaſio ſi non adſit, rufum uſurpari oportet. niger, ut deterrimus, improbatur.

Recenti ſemine, caulibus, folijsq́ue tuſis ſuccus in ſole exprimitur, & exiccato humore, uſus ad annum uſque prorogatur: nam facilè corruptionem ſentit. Extrahitur etiam ex ſicco ſemine ſeparatim in aqua calida tuſo, & expreſſo. Liquamentum autem ſucco lacteo præſtantius eſt, & magis dolores finit. Contuſa herba recens, addita trimeſtri farina, digeritur in paſtillos, & reconditur. Liquamentum primum, & quod à ſicco ſemine exemptum eſt, collyrijs, quæ dolori ſenſum auferunt, commodiſsimè inſeri ſolent. contra acutas, calidasq́ue fluxiones, dolores aurium, atque uuluæ mala proſunt: cum farina autem, aut polenta, oculorum, pedum, cæterarumq́ue partium inflammationes placant. Semen eadem præbet: tuſsi, deſtillationibus, oculorum fluxioni, & doloribus efficax: contra menſium abundantiam, & erumpentem aliunde ſanguinem, oboli pondere cum papaueris ſemine, & aqua mulſa bibitur: podagris ſubuenit: teſtibus inflatis, mammisq́ue tumentibus à partu, tritum ex uino illinitur. Alijs quoque cataplaſmatis, quæ doloribus leuamentum præſtant, admiſceri ſolet. Folia omnibus medicamentis dolorem ſedantibus, per ſeſe, & ex polenta utiliſsimè imponuntur. recentia ad mitigandos omne genus dolores oblinuntur: cum uino terna, quaternáue pota ſanant algidas febres, quas epialos uocant. Cocta olerum modo folia, ſi acetabuli menſura manduntur, mediocrem inſaniam gignunt. idem efficere tradunt, ſi colo ulcus ſentiente, infunduntur. Radice in aceto decocta, dentes in dolore colluuntur.

HYOSCYAMVS.

ETSI *tria Dioſcoridi Hyoſcyami tradantur genera; id tamen ſolùm mihi uidere licuit, quod aureum florem profert, & ſemen in uaſculis ſubflauum potius, quàm nigrum: nam reliqua, quanquam diligenter inquiſiuerim, qui mihi oſtenderet, hactenus reperi neminem. Hyoſcyami meminit Scribonius Largus, inquiens. Altercum, quod Græcis hyoſcyamus uocatur, qui biberint, capitis grauitate, & uenarum diſtentione laborant, mentéq; abalienantur cum quadam uerborum altercatione: unde &* Hyoſcyami conſider.

nomen apud Latinos. Hoc idem equidem teſtari poſſum, quòd uiderim in Ananiæ uallis montibus pueros, qui Hyoſcyami ſemen comederant, adeò deſipientes factos, ut parentes, & uicini eos crederent à cacodæmonibus uexatos eſſe. Hinc eſt, quòd eius regionis incolæ Hyoſcyamum uulgari ſermone appellant Diſturpio, ut quod mentem maximè turbet. Aues, quæ huius herbæ ſemen ederint, præcipuè quæ in gallinaceo habentur genere, non multo pòſt tēpore pereunt, quemadmodum & piſces. Hyoſcyamus uidetur Græcis dicta, quaſi faba ſuilla: propterea quòd (ut Helianus inquit) huius herbæ paſtu reſoluantur, & conuellantur apri. Sed remedium nouere, aquas enim ſtatim adeunt, & cancros uenantur, atque ita protinus ſaluti reſtituuntur.

Hyoſcyami uires ex Gal.

Hyoſcyami uires recenſuit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Hyoſcyamus, cui ſemen atrum eſt, inſaniam, ac ſoporem affert. Huic autem is, cui ſemen mediocriter flauum eſt, propinquam facultatem obtinet. Verùm utrique fugiendi ſunt, ut inutiles, & uenenoſi ſeu deleterij. Cæterùm cuius ſemen, ac flos candidus eſt, ad ſanationes uel maximè idoneus eſt, ex tertio quadammodo ordine refrigerantium. Porrò flos eius quidem, cui ſemen eſt nigrum, mediocriter purpureus eſt: eius uerò, cui eſt ſubflauum, leuiter mâli colorem refert. hæc Galenus. Cæterùm, ut ad hyoſcyami hiſtoriam noſtra reuertatur oratio, mihi quidem non uidetur prætermittenda ſuſpicio, quæ eſt, quòd in huius capitis initio, ubi de floribus fit mentio, mendum aliquod ſubſit. Ea nanque inibi floribus tribuuntur, quæ ſiliquis legitimè debentur. Etenim ſiliquæ ſunt, quæ ſcutulis conteguntur, atque ſemen intus continent, non autem flores. Auget hanc nobis ſuſpicionem Serapio: quippe qui illud de fructibus Hycſcyami Dioſcoridi acceptum referat, quod hîc de floribus ſcriptum legitur. Quare non temere, meo iudicio, conijcere poſſumus, hunc locum in Dioſcoride deprauatum aut mutilatum eſſe.

Nomina.

Planta, quæ Græcis ὑοσκύαμος, Latinis appellatur Hyoſcyamus, Apollinaris herba, Altercum: Arabibus, Bengi: Italis, Iuſquiamo: Germanis, Bilſomen, & Bilſen: Hiſpanis, Velenho: Gallis, Iuſquiame, & Hanebane.

Pſyllium.

Cap. LXV.

PSYLLION folijs eſt coronopo non diſsimilibus, hirſutis, longioribus. ſarmentoſa fœni modo in totum herbula, ramis dodrantalibus: coma à medio caule exoritur, duobus tribúsve conuolutis in cacumine capitulis: in hís ſemine duro, nigro, pulicum ſimili, unde & nomen. in aruis, & incultis naſcitur. Vis ei ad refrigerandum. inſpiſſandum, & molliendum conueniens: articulorum morbis, parotidibus, tuberculis, tumoribus, luxatis, illitum auxiliatur: imponitur in dolore capitis, cum roſaceo, aqua, aut aceto: enterocelis infantium, & prominenti umbilico, illitum ex aceto medetur. Teritur acetabuli menſura, & in aquæ ſextario madefactum, ubi concreti aqua, illinitur: ſiquidem uehementer refrigerat, & in feruentem aquam deiectum calorem reprimit. contra ignes ſacros efficax tſt. Fama eſt, ſi uirens domũ importetur, non ſinere in ea pulices gigni. Cum adipe tuſum ſordida ulcera, & quę cacoethe uocantur, expurgat. Succns uermiculoſis auribus, aut fluxione laborantibus, ex melle prodeſt.

PSYLLIVM, quod & Pulicariam herbam nuncupant, ubiq; ferè prouenit, ſed in maritimis frequentius. Seplaſiæ ſemen recondunt ad glutinoſos liquores conficiendos, quibus in infrigidandis inflammationibus, prohibendisq; calidis defluxionibus, & ad extinguendam ſitim, læuigandamq; linguam, & faucium ſcabritiem, in ardentiſsimis febribus utuntur medici: quinetiam ad aluum emolliendam.

Pſyllij uires ex Meſue.

Pſyllij uires retulit Meſues inter ea medicamenta, quæ deiectoria ui pollent, ubi hæc ad ſenſum ſaltem habet. Pſyllium de his eſt, quæ temperamentum immutant, & quæ emolliendo aluum citant.

Pſyllij conſideratio.

Huius ſeminis tria habentur genera, candicans, ſubflauum, & ad purpuram uergens. Præſtantius perfectè maturum, ponderoſum, & quod in aquam demiſſum ſtatim imum petit. Contrarijs conſtat cum uiribus, tum ſubſtantijs: ea ſiquidem, quæ in medulla continetur, calida eſt, & ſicca ordine quarto, admodum acris, incidens, exulcerans, ſepticæ, & deleteriæ facultatis, Quæ uerò in cortice reſidet, teſte Ruſo, infrigidat, humectatq; tertio exceſſu. Infunditur pſyllij ſemen in aqua fontana frigida, agitaturq; rudicula tandiu, quouſque aqua lentorem contrahat, percolaturq; deinde à ſeminibus, & admiſcetur oleo, aut ſyrupo uiolaceo. hoc enim modo pſyllium potu aluum mirificè emollit, & deijcit. Verùm ſi frixum prius ſemen roſaceo admiſtum eodem modo agitetur, tunc ſumptum dyſentericis remedio eſt, & cæteris alui fluoribus, præſertimq; ijs, qui deiectorio medicamento exuperante hauſto ſuperueniunt, ſed præcipuè acri, quale eſt ſcammonium. Cæterum maximè animaduertendum eſt, ne

Pſyllij

Pſyllij ſemen (id quod tamen deteſtantur recentiorum quidam) tuſum in puluerem potandum exhibeatur. Quippe quod, attrita medullari ſubſtantia, uentriculum, & inteſtina exulcerat: iecur, & ſanguinem inflammat, & omnia deniq; uiſcera lædit. Integri ſeminis dilutum eo modo, quo diximus, paratum bilem deijcit: eaq; propter ardentiſſimis febribus, intolerabili ſiti, inflammatis ualde ſpiritibus, & faucium, & pectoris aſperitatibus mirificè medetur. In aceto diu agitatum inflammatione, igni ſacro, & herpete laborantibus auxiliatur, exterius illitum: priuatim prodeſt capite dolentibus fronti impoſitum, ſi tamen dolor à cauſa calida fuerit excitatus. Hæc ex Meſue decerpſimus.

Pſyllij uires ex Galeno.

Pſyllij uires paucis perſtrinxit Galenus *libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens.* Pſyllij *ſemen admodum utile eſt, ex ſecundo refrigerantium ordine: in deſiccando uerò, & humectando medium quodammodo eſt, & ſymmetrum.* Herba ψύλλιον Græcè, Pſyllium *item* Latinè *dicitur:* Arabicè, *Bazara chathona, ſeu* Bezer *cothume*: Italicè, *Pſillio*: Germanicè, *Pſylien kraut*: Hiſpanicè, *Zargatona*: Gallicè, Herbe à puces.

Nomina.

Solanum hortenſe. Cap. LXVI.

HORTENSE Solanum frutex eſt cibis idoneus, exilis, puſillus, multis concauus alis: folio nigro, maiore quàm ocimi, & latiore: fructu rotundo, uiridi, qui poſt maturitatem nigricat, aut fuleſcit. herba innocentis guſtus. Natura ei refrigerandi: quare folia vlceribus quæ ſerpunt, & ignibus ſacris, conuenienter cum polline polentæ illinuntur. ægilopia, capitiſque dolores, trita & impoſita per ſe ſanant: æſtuanti ſtomacho auxiliantur: parotidas cum ſale detrita illitu diſcutiunt. Valet ſuccus eius aduerſus ignem ſacrum, atque ulcera quæ ſerpunt, cum ceruſſa, roſaceo, & argenti ſpuma: ad ægilopas cum pane: infantium aduſtioni, quam ſyriaſi vocant, cum roſaceo perfuſus proficit: in collyrijs, aquæ vel oui vicem exhibet, contra acutas fluxiones illitus: aurium dolori inſtillatus prodeſt. menſium abundantiam ſiſtit in vellere ſubditus. Succus fuluo gallinarum cortalium fimo ſubactus, & linteo appoſitus, ægilopijs præſentaneo eſt remedio.

SOLANVM HORTENSE.

SOLANVM HALICACABVM.

Solanum halicacabum. Cap. LXVII.

EST ET aliud Solanum, quod peculiari nomine halicacabon, aut phyſalida, id eſt veſicariam vocant, folijs antedicto ſimilibus, uerùm latioribus: cuius caules, poſteaquam adoleuerunt, prona terram ſpectant: folliculis orbiculatis, veſiculis ſimilibus: in quibus ſemen continet fuluum, rotundum, læue, acinorum vuæ figura: quo coronarij vtuntnr, corollis intexentes. Vim, vſumque hortenſis

ſolani habet: uerùm cibis nequaquam expetitur. Regium morbum purgat, ſemine poto, & urinam pellit. Ex utraque herba ſuccus extrahitur, qui ſiccatus in umbra reconditur, ad eadem ualens.

SOLANVM SOMNIFERVM.

SOLANVM SOMNIFERVM ALIVD.

Solanum ſomniferum. Cap. LXVIII.

SOLANVM ſomniferum, aliqui etiam halicacabon appellant, fruticat multis ramis, denſis, caudicoſis, fractu contumacibus, pinguium foliorum, cotoneæque mali ſimilium plenis: flore grandi, rubro: fructu in folliculis crocato: radice grandi, ſubrubo cortice ueſtita. naſcitur in ſaxis, non procul à mari. Radicis cortex, in uino drachmæ pondere potus, ſomnificam uim habet, opio mitiorem. Semen uehementer urinam cit. Corymbi duodecim hydropicis dantur: ſi quid numero adijciatur, alienationem mentis faciunt. Remedio eſt aqua copioſa mulſa, potui data. Succus paſtillis inſeritur, & medicamentis, quæ doloris leuamentum præbent. decoctus in uino, ſi in ore contineatur, dentium doloribus auxiliatur. Radicis ſuccus, cum melle illitus, oculorum hebetudines tollit.

Solanum furioſum. Cap. LXIX.

SOLANVM manicon, aliqui perſion, alij thryon appellauere. Huic folium erucæ ſimile, maius aliquantò, ſatis acantho, quem pæderota uocant, accedens: caules è radice proceros emittit decem aut duodecim, ulnæ altitudine adoleſcentes: caput in cacumine oliuæ figura, ſed ut platani pilulæ hirſutius, uerùm maius, latiusque: florem nigrum: poſtquàm eo exuitur, racemus exit rotundus, niger, denis aut duodenis acinis conſtans, ſimilibus hederæ corymbis, ut uuæ mollibus: radice firmatur candida, craſſa, caua, cubitali. gignitur in montibus, uento perflatis, & plataneatis. Radix drachmæ unius pondere pota ex uino, facit ſpecies uanas, imaginationesq; non iniucundas obuerſari: ſed duplicatus hic modus, ad tres uſque dies mentis alienationem affert: quadruplicatus interimit. Remedio eſt aqua mulſa copioſiùs pota, & uomitione reiecta.

Solani generum conſide.

E QVATVOR Solani generibus, quæ hîc à Dioſcoride deſcribuntur, etſi in commentarijs, quos antea Italico ſermone conſcripſi, me duo tantùm genera nouiſſe prodiderim, hortenſe ſcilicet, & quod aliqui Halicacabum, alij Veſicariam uocant; hoc tamen anno tertium, quod Somniferum appellant, Piſis ad nos miſit uir rei medicæ eruditione clarus Lucas Ghinus Forocornelienſis: idq; mihi planè omnibus notis legitimo reſpondere uidetur. Verùm quartum Solani genus, quod Manicum cognominant, hactenus me non uidiſſe fateor. Cæterùm errant, mea quidem ſententia, qui eam plantam, quam herbariorum uulgus Solatrum maius nominat, Veneti uerò uulgò Herba bella donna, Solanum ſomnificum Dioſcoridis eſſe exiſtimant. Si quidem id fructum nõ profert in folliculis croceum, tametſi eius baccæ largiùs ſumptæ interficiant, facto inexpugnabili ſomno, ut quandoque accidit pueris, qui diſcriminis ignari eas uuæ uice deuorarunt. Vnde quanuis hæ plantæ uiribus conuenire poßint; facie tamen inter ſe maximè diſtant.

SOLATRVM MAIVS.

Fuch. error.

Horum ſententiæ adſtipulatus eſt Fuchſius medicus alioqui peritißimus, in ſuo magno de ſtirpium hiſtoria commẽtario. Sed cùm in hoc ſe manifeſtè erraſſe deprehendiſſet, in ſuo poſtea paruo plantarum libro, hanc herbam in Mandragoras repoſuit, eamq; Mandragoræ ſpeciem uoluit eſſe, quam Dioſcorides Morion uocari tradit, lapſus, ni fallor, de uno in alterum errorem. Mandragora ſiquidem nomine Morion, folia fert mandragoræ mari ſimilia, dodrantali longitudine, terræ procumbentia, circa radicis ſummum. Id quod manifeſtum præbet indicium, hanc perpetuò caule uiduam eſſe, quemadmodum cætera mãdragoræ genera. nam pediculi, quibus mandragoræ fructus ſuſtinentur, caules dici non poſſunt. Hinc itaq; fit, ut plantam hanc, quæ uulgò Bella donna uocatur, in nullo Mandragoræ genere legitimè referendam putem: cùm hæc folia emittat hortenſi Solano maiora, palmi menſuram nunquam excedentia, minimè candicantia, nec humi ſtrata, ſed in caulibus exeuntia, adnatis plurimis refertis, bicubitalibus, & ligni modo præduris. Quinimò crediderim ego, hanc eſſe Solani quintã ſpeciem, antiquis ſcriptoribus incompertam. Nam quantum equidẽ longa experientia comperi, uaria ac diuerſa Solani reperiuntur genera.

Solani hiſtoria ex Theophraſto.

Somnifici, & manici Solani meminit Theophraſtus lib. IX. cap. XII. de plantarum hiſtoria, ſic inquiens. Solanorum genera duo. Alterum ſomnificum, radice rubra, ſanguinis modo, ſed cãdida cùm ſicceſcit: fructu cocco rubriore: folio tithymalo ſimili, aut malo dulci, ſed piloſo, & parte ima magno. Huius corticem radicis tundentes admodũ, & in uino meraculo madefacientes dant, atque ita dormire faciunt. Naſcitur in rupibus, & faucibus, atq; ſepulchris. Alterum genus inſanire facit. id alij Bryoron uocant, alij periſſon. Conſtat radice candida, & longa ad cubitum, atq; caua. Dabitur eius radicis drachmæ pondus ſi ut quis ludat, ſeq; pulcherrimum putet, placuerit: at ſi magis inſaniat uis, drachmis duabus opus eſt: ſin autem nunquam inſania ſolui malueris, tres dabis: & quatuor, ſi interimendum ſit. Habet folium erucæ proximum, maius tamen: caulem longitudine ferè quatuor cubitorum: caput gethyi, ſed maius, atque piloſius: nec fructui platani abſimile conſtat.

Veſicariç genus aliud.

Eſt & aliud Veſicariæ genus, quod hac tempeſtate ſcenas, attegias, tuguria, & pergulas inumbrat: quinetiam ædium feneſtras topiario opere contexit, & opacat. Conſtat hæc folijs oblongis, per ambitum laciniatis: floribus candidis, è quibus ueſiculæ prodeunt, in quibus ſemen includitur albũ, piſi ſimilitudine, in cuius medio ueluti humani cordis effigies uiſitur, obſignata nigro colore. Nec ſine ratione id à natura factum conijci poteſt, quòd fortaſſe huiuſce cordis nota nobis inſinuet, hanc ſtirpem ad cordis affectus maximè præſtare. quemadmodum & in Echio herba contra uiperarum morſus celeberrima, ſemen uiperinis capitibus ſimile procreauit.

Stramonia.

Refertur etiámnum inter Solani genera alia quædam planta STRAMONIA multis uocata, adeò Solano ſimilis, ut nil aliud, quàm ipſum repræſentet, uerùm eius folia opium redolent. Flores, qui ſuauem lilij odorem ſpirant, gerit hæc albos, æmulos conuoluuli illius, qui compluribus rei herbariæ imperitis Liguſtrum falsò dicitur. Fructus ei circunquaq; ſpinoſus, umbilicatusq;, colore uiridi. Folia ſolanum quadantenus referunt, maiora tamen. Quo factum eſt, ut quidam exiſtimauerint, hanc uiribus ſolano non dißimilibus præditam eſſe.

Solanorũ uires ex Gal.

Solani ſingulis generibus uires reddidit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum. ubi ita ſcriptum reliquit. Solanum eſculentum, quod in hortis naſcitur, notum eſt omnibus, utunturq; ad omnia ea, quæ refrigerari, & adſtringi poſtulant: poteſt enim hæc duo ordine ſecundo. Cæterorum uerò nõ eſculentorum unum quidem nuncupatur Halicacabum, fructum habens rufum, acino uuæ tum figura, tum magnitudine adſimilem: quo etiam ad coronas utuntur. Alterum autem fruticoſum, ὑπνωτικὸν, hoc eſt, ſomnificum: & tertium eſt præter hæc, quod μανικὸν, id eſt, furioſum appellitant. Halicacabum igitur in foliorum facultate hortenſi ſolano ſimile eſt, fructum habens ciendæ urinæ idoneum: proinde multis compoſitis facultatibus, quæ ad iecur, ad ueſicam, & renes accommodantur, miſcetur. Solani uerò ſomnifici cortex radicis, ſi cum uino bibatur, ſomnum accerſit drachmæ pondere ſumptus.

STRAMONIA.

Sed & ad cætera quoq; papaueris ſucco perſimilis eſt, niſi quòd eouſque imbecillior eſt, ut ipſe tertij habeatur ordinis refrigerantium, cùm hic in quarto ſit conſtitutus. Huius ſolani ſemen urinã ciendi uim habet. Verùm ſi plus duodecim corymbis hauſeris, dementiam furiámue adſciſcet. Porrò quod reliquum eſt ex dictis Solanis, ad medicationes, quæ intrò in corpus adhibentur, inutile eſt. Nam ſi quatuor eius drachmæ ſumptæ fuerint, mortem inferent: ſi pauciores inſaniam. Vna certè innoxiè ſumitur: cæterùm nec ipſa utile quid obtinet. Verùm ſi foris corpori emplaſtri modo illinatur, ulcera maligna, & depaſcentia curat. Sed ad talia radicis cortex optimus eſt, deſiccans ſecũdo ordine iam cõpleto, & tertio incipiente: refrigerans uerò ſecundo incipiente.

Nomina.

Illud ſolani genus, quod Græcis ςρύχνος κηπαῖος, *Latinis Solanum hortenſe nominatur: Arabibus, Hamebathanaleb, Hameb alchabaich, ſiue Hanab althaleb: Italis, Solatro hortolano: Germanis, Nacht ſchadt: Hiſpanis, Yerua mora: Gallis, Morelle. Quod uerò Solanum Græcè* ἁλικάκαβος, & φυσαλὶς, *Latinè Halicacabus, & Veſicaria appellatur, Arabicè, Kekengi, Alkekengi, ſiue Kekenegi: Italicè, Halicacabo: Germanicè, Lauden kirſen: Hiſpanicè, Bexiga de perro: Gallicè, Beguenaudes. Quod deinde Græcis* ςρύχνος ὑπνωτικὸς, *Latinis Solanum ſomniferum dicitur: Italis, Solatro ſonnifero. Quod denique Græcè* ςρύχνος μανικὸς, *Latinè Solanum furioſum uocatur: Italicè, Solatro furioſo.*

Dorycnium. Cap. LXX.

DORYCNION Crateuas halicacabon, aut caleam uocat. frutex oleæ nuper prodeunti ſimilis. Naſcitur in petris non procul à mari, ramis cubito minoribus: folijs oleæ ſimilibus colore, minuſculis, firmioribus, præter modum ſcabris: flore candido: ſiliquis in cacumine, ceu ciceris, denſis, rotundis: quinis intus aut ſenis ſeminibus exigui erui magnitudine, læuibus, firmis, uerſicoloribus. radix ad digiti craſsitudinem, & cubiti longitudinem adoleſcit. Id ſomniferum eſſe conſtat. Copioſius hauſtum mortem adfert. Nec defuere qui dicerent, ſemen in amatoria expeti.

Dorycnij cõſideratio.

DORYCNIVM, Crateuæ teſtimonio, inter ſaxa in maritimis naſcitur, folijs cùm forma, tum etiam colore oliuæ proximis. Verùm mihi hactenus non contigit ipſum inuenire, aut inuentum uidere: quanuis in eo quoq; inquirendo multum laboris inſumpſerim. Cæterùm hallucinantur, meo quidem iudicio, qui putant Dorycnium eſſe eam Veſicariam, quæ ſemine eſt rotundo, albo, macula cordis effigie inſignito: cuius hiſtoriam inter Solani genera præcedenti capite retulimus. Siquidem hæc Dorycnio omnibus ferè notis repugnare deprehenditur.

Vires ex Galeno.

Dorycnij meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorũ, ubi de eius uiribus ita ſcribit. Dorycnium temperamento papaueri ſimile eſt, & mandragoræ, & ijs qui ſic refrigerandi uim habent: excellit aquea frigiditate admodum efficaci. Quamobrem modicum quidem ſoporem conciliat: largius uerò ſumptum interimit.

Nomina.

Id δορύκνιον *Græci, quod Dorycnium quoque Latini uocant.*

Mandragoras. Cap. LXI.

MANDRAGORAM, aliqui antimelum, alij circæam uocant, quoniam uideatur radix ad amatoria conducere. Duo eius genera. niger, quæ fœmina exiſtimatur, thridacias appellatus, anguſtioribus folijs, ac minoribus quàm lactucæ, uiroſis ac graueolentibus, in terra ſparſis: mâla gerit ſorbis ſimilia, pallida, odorata, in quibus ſemen ueluti pyrorum: radicibus inhæret bene magnis, binis, ternísve, inter ſe conuolutis, nigris foris, intus albis, craſſo cortice veſtitis: caulem non fert. Alter candidus, qui mas dicitur, nonnullis morion uocitatur. huius folia magna, alba, lata, læuia ut betæ: mâla quàm alterius duplò maiora, colore in crocum inclinante, iucundè cum grauitate quadam olentia, quorum pomorum cibo aliquantùm opiliones ſoporantur: radix alterius ſimilis, maior & candidior, orbata & hæc caule. Succus fit è cortice recentis radicis tuſo, & prælis ſubiecto: qui inſolatus, vbi concreuerit, fictili reconditur. Mâlis quoque ſuccus depromitur, ſed aliquantò ignauior, Delibratur radix, & traiectus lino cortex, ad uſum ſuſpenditur. Aliqui radices in uino ad tertias coquunt, & defæcatum iu ſeruant, cyathoque vno utuntur in peruigilijs, & doloribus, & ante ſectio-

nes,

MANDRAGORA MAS.

MANDRAGORA FOEMINA.

nes, vſtionesque, ne ſentiantur. Succus duobus obolis ex mulſo potus, vt veratrum, per uomitiones bilem atram, pituitamque extrahit: verùm potu largiore vita adimitur. Medicamentis ocularibus, & his quæ dolores finiunt, peſsis quoque emollientibus, admiſcetur: ſemioboli pondere inditus, per ſe menſes, & partus expellit: ſubditus ſedi pro balano, ſomnificus eſt. Radix ebur emollire fertur, quæ ſenis horis cum eo decocta ſit: & ad accipiendam quam effingere optaueris formam ipſum facilè præſtat. Folia recentia conuenienter oculorum inflammationibus, & collectionibus, quas vlcera citarunt, cum polenta illinuntur: duritias omnes, ſuppurationes, ſtrumas, & tubercula diſcutiunt: ſtigmata ſine exulceratione delent, ſi quinis, ſenísve diebus ſenſim perfricentur. Folia ſeruantur in murijs eoſdem ad vſus. Trita radix ignibus ſacris ex aceto, & ſerpentium ictibus ex melle, aut oleo medetur: ſtrumas, atque tubercula cum aqua diſsipat: articulorum cruciatus, cum polenta ſedat. Fit citra coctionem uinum è cortice radicis, ad hunc modum. Ternæ minæ in vini dulcis metretam conijciuntur. Dantur ex eo terni cyathi, ijs qui ſecari, aut amburi debent, vt antè dictum eſt: ſiquidem nullo tunc afficiuntur dolore, ſed ueterno quodam preſsi torpeſcunt. Mâla ſoporem afferunt olfactu, & etiam ſi mandantur: item expreſſus ex eis ſuccus. nimio tamen odore percuſsi, obmuteſcunt. Semen mâlorum potum vuluas purgat: appoſitumque cum ſulphure ignem non experto, rubra fœminarum profluuia ſiſtit. Scarificata, punctisque multifariam aperta radice erumpens lacryma, cauo vaſe recipitur. Liquamentum autem ſucco lacteo præſtantius eſt. ſed non vbique, vt experientia docet, radices lacteum ſuccum delacrymant. Aiium tradunt eſſe mandragoram, nomine Morion, in opacis iuxta ſpecus enatum: folijs albi mandragoræ, minoribus, albis, dodrantalibus, radicem ambientibus: quæ mollis eſt, & candida, paulò maior palmo, pollicemque craſsitudine æquat. Tradunt eam in pane, offa, obſonióve drachmæ pondere deuoratam, vſum rationis intercipere. obdormiſcit enim homo, eo ferè quo comederit habitu, ſenſus impos, ternis quaternísve, ex quo data eſt, horis. Hac medici utuntur cùm ſcindendi, vrendíve neceſsitas adeſt. Antidotum eſſe uolunt radicem, cum manico ſolano potam.

Mandragoræ utriuſq; conſideratio.

MANDRAGORAE *utrunque genus frequens naſcitur in compluribus* Italiæ *locis, præſertim in Apulia Gargano monte, unde radicum cortices, & poma herbarij quotannis ad nos conuehunt. Habentur & in uiridarijs ſpectaculi gratia. etenim* Neapoli, Romæ, *& Venetijs utranque Mandragoram in hortis & uaſis fictilibus ſatam uidimus.*

dimus. Sed profectò uanum ac fabuloſum eſt, quòd Mandragoræ radices ferant, quæ humanam effigiem repræſentent, ut ignarum uulgus, & ſimplices mulierculæ certò credunt, & affirmant. Quibus etiam perſuaſum eſt, eas effodi haudquaquam poſſe, niſi cum magno uitæ periculo, cane qui effodiat, radicibus adalligato, & auribus pice obturatis, ne radicis clamorem audiant effodientes, quòd audita uoce periclitentur, pereantq; foſſores. Quippe radices illæ, quæ humanam formam referunt, quas impoſtores, ac nebulones quidam uenales circunferunt, infœcundas mulieres decepturi, factitiæ ſunt ex harundinum, bryoniæ, aliarumq; plantarum radicibus. Sculpunt enim in his adhuc uirentibus tam uirorum, quàm mulierum formas infixis hordei, & milij granis, ijs in locis, ubi pilos exoriri uolunt: deinde facta ſcrobe tandiu tenui ſabulo obruunt, quouſque grana illa radices emittant: id quod fiet uiginti ad ſummum dierum ſpatio. Eruunt eas demum, & adnatas è granis radices acutiſsimo cultello ſcindunt, aptantq; ita ut capillos, barbam, & cæteros corporis pilos referant. Huius ſanè rei certam fidem facere poſſum, quòd cùm Romæ eſſem, impoſtorem quendam circunforaneum lue Gallica correptum nobis curare contigit, qui præter alias innumeras impoſturas, quibus circumuentis hominibus multam pecuniam extorquent, docuit & artem, qua factitias ſibi comparabat Mandragoras, quarum complures mihi demonſtrauit, aſſerens unam tantùm interdum diuitibus uendidiſſe quinque & uiginti, nonnunquam etiam triginta aureis. Quamobrem nos, qui omnium utilitati & ſaluti quantũ poſſumus conſulimus, hæc ſilentio haudquaquam inuoluenda duximus, ut palàm omnibus fiat, quibus fallacijs ac fraudibus maximo cum detrimento, & uitæ ſæpe diſcrimine homines ab his impoſtoribus, & nebulonibus decipiantur. Qui ut antiquorum quoque auctoritate ſuas impoſturas adſtruant, prædicant Pythagoram uocaſſe Mandragoram Anthropomorphon, quòd eam humanam formam reddere uoluerit. Verùm ſciendum eſt, non ſine ratione Mandragoram ita à Pythagora dictam fuiſſe. quippe quòd in uniuerſum omnes ferè Mandragoræ radices à medio ad imum bifurcatæ proueniant, adeò ut crura hominum modo habere uideantur. Quapropter ſi eo effodiantur tempore, quo fructum gerunt, qui mâli inſtar ſuper folia ad terram procumbentia breui pediculo appenſus, parum à radice diſtat, hominis, cui brachia deſint, effigiem quadantenus repræſentant. Hanc quidem rem nulli, quod ſciam, uel pauci ſunt, qui rectè acceperint. Quin potius plerique huius ſententiæ ignari adducti ſunt, ut Pythagoræ, & Columellæ id maximè uitio uerterint, ut qui eos de Mandragora fabulatos eſſe crediderint. Sed ut ad fabulam illam redeamus, quæ periculum denunciat ignaris radices Mandragoræ effodere uolentibus, ijs cane qui effodiat, non adalligato, ea mihi quidem deſumpta uidetur à Flauo Ioſepho: qui etſi de alio radicis genere ſcribat, ea tamen potuerunt facilè ab impoſtoribus in Mandragoræ radices transferri. Quod ut omnes clariùs intelligant, hìc Ioſephi uerba ſubijciam, quæ lib. VII. cap. XXV. de bello Iudaico ita ſcripta ſunt. Vallis, inquit, qua ciuitas à parte ſeptentrionali cingitur, quidam locus Baaras appellatur, ubi radix eodem nomine gignitur, quæ flammæ quidem adſimilis eſt colore, circa ueſperam uerò ueluti iubar fulgurans. Accedentibus, eamq; euellere cupientibus facilis non eſt, ſed tandiu refugit, nec prius manet, quàm ſi quis urinam muliebrem, uel menſtruum ſanguinem ſuper eam fuderit. Quinetiam tũc ſiquis eam tetigerit, mors certa eſt, niſi fortè illam ipſam radicem ferat de manu pendentem. Capitur autem alio quoque modo ſine periculo, qui talis eſt. Totam eam circunfodiunt, ita ut minimum ex radice terra ſit conditum: deinde ab ea religant canem, illoq; ſequi eum à quo religatus eſt cupiente, radix quidem facilè euellitur, canis uerò continuò moritur, tanquam eius uice, à quo tollenda erat, traditus: nullus enim poſtea accipientibus metus eſt. Tantis autem periculis propter unam uim capi eam operæpretium eſt. Nam quæ uocantur dæmonia, peſsimorum hominum ſpiritus, uiuis immerſa, eoſq; necantia, quibus ſubuentum non fuerit, hæc citò, etiamſi tãtummodo admoueatur ægrotantibus, abigit. hactenus Ioſephus. Ex cuius utiq; uerbis omnibus perſpicuum eſſe poteſt, quòd hinc impoſtores occaſionem acceperint, qua poſtea uanam ac falſam de Mandragoræ radicibus commenti ſunt hiſtoriam. Cæterùm tertium Mandragoræ genus, quod Dioſcorides Morion appellari tradit, in opacis iuxta ſpecus proueniens, qui mihi oſtenderet in Italia, hactenus reperi neminem. Braſauolus, itemq; Fuchſius Hermolaum immeritò, meo quidem iudicio, damnãt, quòd uirum hunc in ea ſententia fuiſſe uelint, ut putauerit mâla illa, quæ Inſubribus MELANZANE uulgò uocantur, noſtris uerò Hetruſcis Petranciani, eſſe huius tertiæ Mandragoræ fructus. Sed quòd hæc non fuerit certa ac firma Hermolai ſententia, eius uerba abunde teſtari poterunt, quæ in ſuis corollarijs de Morio ita ſcripta inuenio. De Morio, inquit, mandragora nihil habeo quod addi poſsit ijs, quæ à Dioſcoride notatur. Sed quoniam mala terreſtria & canina Mandragoræ fructus appellantur, in mentem ſubeunt, quæ uulgò Melanzana uocitamus, hoc eſt, ut ipſe puto, mala inſana: de quibus nihil ueteribus ſcriptum fuiſſe iam deſino mirari, quòd multa huiuſmodi reperio, ſicut hercle multa quondam

Mandragoræ humana forma factitia.

MALA VVLGO MELANZANE.

Hermolai tutela.

Mala uulgò Melanzane.

quondam fuere, quæ modò uel ignorantur, uel certè non habentur. Mala ergo inſana è frutice uulgari ſunt, paßim naſcente, ut melones, & cucurbitæ: pari quoq; cultu, folijs propè ficulneis: flore oblongo, ſpecioſo, candido. Manditur uulgò pomum ex oleo, ſale, pipere, fungorum modo coctum. Hæc ad uerbum Hermolaus. Ex quibus equidem omnibus palàm fieri arbitror, quòd perperàm tum Braſauolus, tum Fuchſius hac in re Barbarum inſimulauerint.

Malorum inſanorũ uires.

Sunt è noſtratibus, qui Malis inſanis ueſcantur ad uenerem excitandam. Quod fortè ideo præſtant, quoniam flatus gignunt, concoctuq; contumacia exiſtunt. Verùm cùm frequentius manduntur (ut teſtis eſt Auicenna) bilioſos generant humores. Quinetiam pariunt uiſcerum obſtructiones, carcinomata, elephantiaſin, capitis dolores, triſtitiam, & iecinoris & lienis infarctus: unde poſtea diuturnæ proueniunt febres, & habitus malus. Hinc itaque fit, ut Auerroen mirari ſubeat, quòd libro V. collectaneorum, mala inſana commendauerit ſuo quodam modo parata.

Mala aurea.

Iam & aliud horum genus importari cœpit, preſſum, orbiculatorum malorum modo, melopeponum more ſectum, colore primùm uiridi, deinde ubi maturitatem ſenſerit, in quibusdam plantis aureum, in quibusdam uerò rubeum uiſitur. Ideoq; uulgò appellantur POMI *d'oro, hoc eſt, mala aurea. Eduntur & hæc quemadmodum illa.*

Mandragoræ uires ex Galeno.

Mandragoræ uires deſcripſit Galenus libro VII. ſimplicium medicamẽtorum, his uerbis. Mandragora uincentem habet facultatem refrigeratoriam, adeò ut tertij ſit ordinis refrigerantium. Veruntamen & caliditatis cuiuſdam particeps eſt, & in pomis humiditatis: proinde ſoporem conciliandi uim ea habent. Radicis cortex, cùm ſit ualentißimus, non tantùm refrigerat; ſed & deſiccat. reliquum quod intus eſt, imbecillum exiſtit.

Nomina.

Hæc planta, quæ Græcis μανδραγόρας, Latinis item Mandragoras appellatur: Arabibus, Iabora, ſeu Yabrohach: Italis, Mandragora: Germanis, Alraun: Hiſpanis, Mandracola: Gallis, Mandragore, & Mandegloyre.

ACONITVM PRIMVM.

Aconitum. Cap. LXXII.

ACONITVM, aliqui pardalianches, alij cammoron, alij thelyphonon, alij myoctonon, alij theriophonon uocant. Folia habet cyclamini, aut cucumeris, tria aut quatuor, minora, & ſubhirſuta: caulem palmo al-

ACONITVM SECVNDVM.

ACONITVM TERTIVM.

tum:

ACONITVM QVARTVM.

tum: radix ſcorpij caudam æmulatur, & alabaſtri modo ſplendet. Torpeſcunt, ut fama eſt, ſcorpiones admota radice, ſtupentque: qui rurſum ellebori contactu, excitantur. Oculorum medicamentis leuandi doloris gratia adijcitur. Enecat pantheras, ſues, lupos, & feras omnes, in carnibus obiectum.

Aconitum Alterum. Cap. LXXIII.

Est et alterum Aconitum, quod aliqui cynoctonon, alij lycoctonon appellant. Huius genera ſunt tria: vnum, quo utuntur uenatores: alia duo in uſum ſuum uertere medici. è quibus tertium, quod Ponticum nominatur, plurimum in Italia, montibus Iuſtinis exilit, à priore diſtans, quoniam folia facit effigie platani, crebriore diuiſura, longiora, & multò nigriora: caulem filicis pediculo ſimilem, nudum, cubitali altitudine, aut ampliorem: ſemen in ſiliquis oblongis recondit: radices in modum ſquillæ marinæ cirrorum nigreſcunt. Quibus ad uenationem luporum utuntur: inſertæ ſiquidem crudis carnibus, & deuoratæ lupos enecant.

Aconiti genera, & conſideratio.

Dvo Dioscoridi *produntur Aconiti genera, quanquam poſtremum triplici diſtinguit differentia.* Primum, *quòd pardos enecet,* Pardaliancheſ: *alterum uerò, quòd canes, luposq; conficiat,* Cynoctonon, Lycoctononq; *uocari ait.* Hoc *(ut diximus) in tria genera diſtribuit: ueruntamen poſtremum tantùm deſcribens, duorum priorum hiſtoriam, & uires ſilentio præterijt.* Quo *fit, ut* Hermolai, *&* Marcelli *ſententiã probandam putem: qui non temerè quidem ſuſpicantur, in altero capite plura deſiderari, quibus & priorum hiſtoria, & quónam pacto tum medici, tum uenatores ijs antiquitus uterentur, palàm fieret.* Huius *diminutæ lectionis illud non parum ſuſpicionem auget, quòd in tertio genere, quod* Ponticum *appellauit, nihil ſit ab ipſo* Dioſcoride *prætermiſſum. ex quo quis fortè conijcere poteſt, in cæteris quoq; eum quicquam non prætermiſiſſe.* Tertium *hoc genus paſſim in* Italia *omnibus ferè montibus naſcitur, folijs quæ platanum quadantenus æmulantur, magis tamen per ambitum ſerratis, albis quibuſdam maculis reſperſis: caule filicis, bicubitali: floribus ſubluteis, acutis galericulis facie ſimilibus: è quibus ſiliquæ prodeunt, ſemen continentes: radice multiplici, ac nigra.* Habetur *& aliud genus ijsdem ferè folijs, & caule, floribus tamen melinis, ranunculo non diſsimilibus, longè tamen maioribus, adeò ut ſylueſtres roſas hic æquet amplitudine.* Quanquam Geſnerus *in ſuo magno libro de animalibus inſcripto (in quem is mihi quidem uidetur ut multa uera doctè, ita non pauca etiam falſa ac uana ineptè congeſſiſſe) negat inueniri* Aconitum, *cuius flores lutei ſint, atque roſas æmulentur: ut qui ſibi fortaſſe perſuaſerit omnia naturæ opera ſe nouiſſe & uidiſſe.* Attamen *in hoc, pace eius dixerim, decipitur: ſiquidem plures extant montes, qui cùm hoc* Aconiti *genere ſcateant, nos hic uera ſcripſiſſe,* Geſnerum *contrà ueritati refragari, poſteris omnibus teſtatum relinquent.* Sunt *qui hoc* Aconitum *ab effectu* Lupariam *uocent: at rura* Tridentina, *in quorum montibus copioſè prouenit, ipſum paſſim,* Vulpariam *nominant, utpote quod præter lupos, uulpes etiam interimat.* Quin *& canes occidit, & feles, & mures, & omnia denique animalia, quæ ſuo exortu tanquam cæca producuntur.* Primum *genus thelyphonon appellatum, quo uenatores pantheras, & pardos interficiunt, ſæpius legimus in* Tridentinis *montibus.* Huius *generis eſt & illud, quo utuntur quidam in* Romano, *&* Neapolitano *agro, lupis eo tantùm cædem procurantes.* Radices *eius pluries uenales uidimus* Romæ *in* Aurelio *ponte iuxta molem* Adriani: *quandoquidem non deſunt, qui eas expetant, ad mures, canes, & lupos enecandos.* Primi *generis* Aconiti, *quod thelyphonum uocant, meminit* Theophraſtus *libro* IX. *cap.* XIX. *de plantarum hiſtoria, ubi ita ſcribit.* Thelyphonum, *quod alij ſcorpionem appellant, quia radicem ſcorpioni ſimilem habet, admotum, ſcorpionem occidere tradunt: & eum reuiuiſcere poſſe, ſi elleboro candido linatur.* Enecat *idem & oues, & boues, & iumentà, & ad ſummam omnes quadrupedes eodem die, ſi genitalibus folium, uel radicula imponatur.* Proficit *potum contra ſcorpionum ictum.* Folium *habet cyclamino ſimile: radicem, ut dictum eſt, ſcorpionis effigie.* Naſcitur *graminis modo, & geniculis conſtat. loca amat umbroſa.* Quòd *ſi uera ſint, quæ de ſcorpione narrantur, iam & reliqua eiuſmodi haudquaquam incredibilia, & fabuloſa dici debent.* Hæc Theophraſtus *de thelyphono. qui alterius quoque* Aconiti *mentionem fecit cap.* XVI. *eiuſdem uoluminis, ſic inquiens.* Aconitum *naſcitur in* Creta, *atq;* Zacyntho: *ſed plurimum, optimumq; in* Heraclia Ponti. Conſtat *id folio intubaceo, radice tum ſpecie, tum colore nuci proxima. uim illam mortiferam in hac eſſe, folium, & fructum nihil nocere affirmant.* Fructus *herbæ eſt, non humilis materiæ: herba ea breuis eſt, & nihil ſuperuacui habens, ſed frumento ſimilis: ſemen non ſpiceum.*

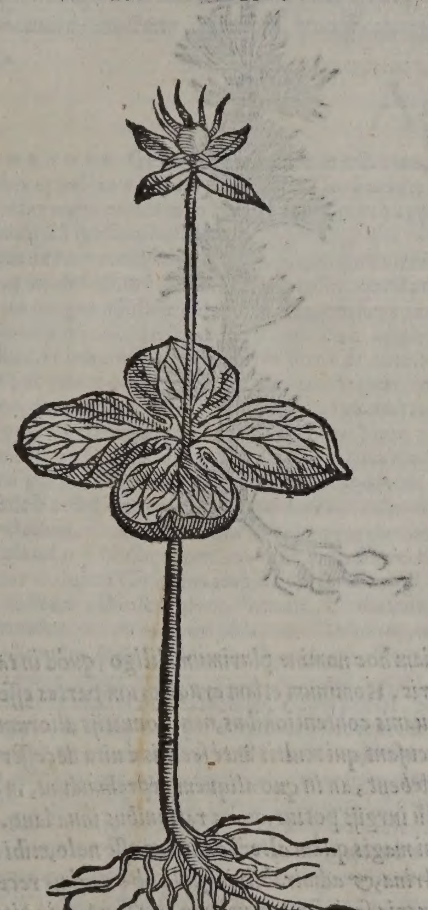
Dioſcoridis locus ſuſpectus.

Geſnerus deceptus.

ſpiceum. Naſcitur ubiq;, & non in Aconis ſolùm, à quibus habet appellationem: is autem uicus eſt Periandinorum. Amat autem loca potiſsimùm ſaxoſa. Paſcitur eo neq; pecus, neque ullum animal. Præparari ad afficiendum modo quodam enarrant, nec noſſe quenquam: quamobrem medicos, quoniam componere neſciant, pro putrefactorio uti. Hæc ille de ſecundo Aconiti genere. quod duorum alterum Dioſcoridi eſſe poteſt, & illud fortaſſe, quod (ut ipſe inquit) in uſum ſuum uertere medici. Sed & de tertio Aconiti genere diſſeruiſſe Theophraſtum equidem crediderim, cùm eodem loco paulò pòſt hæc uerba ſubdit. Aliud quoq; uenenum uim diurnariam enecandi ſortiens compertum affirmant: eſſe nanq; radiculam quandam, quæ eodem die poßit occidere: folium hanc habere ellebori, notamq́; omnibus eſſe. hactenus Theophraſtus. In quo nihil moueor, quòd huic Aconito, quod tertium ſuſpicor, ueratri folia tribuerit. nam & Dioſcorides nigro ueratro folia platani reddidit, quemadmodum etiam tertio Aconitorum generi.

Fuch. error Herba Paris

HERBA PARIS.

Fuchſius in ſuis claris de ſtirpium hiſtoria commentarijs, primi generis Aconitum eam plantam eſſe cenſet, quam herbariorum uulgus HERBAM *Paris appellat. Sed is planè, mea ſententia, aberrat: ſiquidem hæc uno tantùm conſtat caule, rotundo, duorum palmorum altitudine: è cuius medio quatuor erumpunt folia, eodem ambitu, crucis inſtar patentia, ſanguineæ uirgæ ſimillima: alia præterea quatuor eodem modo prodeunt prope caulis ſummitatem, ſed hæc minima ſunt, & longiuſcula: in quorum medio purpureus, uinoſusq́; extat globulus, acino uuæ ſimilis, in quo ſemen concluditur album, minutum, copioſumq́;, halicacabi modo. Radix, quæ illi ſubeſt tenuis, in capillares ferè particulas diſſecta, palleſcit, nulla ſcorpionis caudæ effigie, nec alabaſtri modo aliqua ex parte nitet, ut primum Aconiti genus à Dioſcoride repræſentatur: cuius folia (ut etiam Plinius libro* XXVII. *cap.* IIII. *eſt auctor) præter id quòd cyclamino, aut cucumeri ſimilia ſunt, nunquam, quod uiderim, in caulis medio ſuam habent originem, ſed ſtatim ab ipſa radice exeunt, hirſuta, humiq́; recumbentia. Semen huic nullum, quod ſciam, à rei herbariæ ſcriptoribus redditur. Sed ex herbæ Paridis acino ſemen colligitur, cui non modò nulla deleteria uis ineſt; ſed etiam contra ueneficia præſtantißimum eſt medicamentum. Noui enim ego quoſdam, quorum aliqui morborum diuturnitate, alij uerò ueneficijs ſemiſtulti facti erant, hoc tantùm Paridis herbæ ſemine ad uigeſimum uſq; diem in puluerem hauſto drachmæ pondere, priſtinæ ſanitati omnino reſtitutos eſſe.*

Fuchſij error alius.

Porrò idem Fuchſius in ſuis paradoxis nil aliud Aconitum eſſe putat Mauritanis, & præſertim Auicennæ, quàm Napellus. Qua in re rurſus, meo quidem iudicio, fallitur. quippe quòd reperio Auicennam de utroq; Aconiti genere ſcriptitaſſe, & alterum appellaſſe ſtrangulatorem adib, alterum uerò ſtrangulatorem leopardi. quæ nomina eadem ſunt, quæ apud Græcos lycoctonos, & pardalianches: atq; eundem prius magna differẽtia ſpeciatim de Napello egiſſe conſtat.

Napelli hiſtoria, & uires.

Præterea NAPELLVS *radicem Aconitis longè dißimilem profert: ſicuti & folia, quæ potius artemiſiam, quàm cyclaminum, & platanũ referunt. Flores idem edit purpureos, qui anteaquàm dehiſcant, mortui hominis caluariam repræſentant, dehiſcentes uerò pandunt ſeſe urticæ mortuæ modo. Caules ei bicubitales, & aliquando maiores: ſemen paruum, nigrum, corniculis concluſum breuibus. Quæ certè omnia & harum plantarum diſcrimen apertè oſtendunt, ſimul & Fuchſij ſententiam refellunt. Hinc itaq; colligendũ putauerim, Aconitum cuiuſque generis nullam habere cum Napello cognationem. Napelli uis in necandis hominibus adeò immanis, ſæuaq́; exiſtit, ut nullis ferè antidotis occurri poßit, niſi quàm primum, & ſtatim ſuccurratur, quod tamen Aconitum ſumentibus non euenit. Napelli immanitatẽ uidimus nos Romæ anno à Chriſto nato 1524. menſe nouembri in Capitolio Clementis* VII. *Pont. max. anno primo. Nam cùm decreuiſſet experiri olei cuiſdam præſtantißimi uires, quod Gregorius Carauita Bononienſis chirurgicus tunc præceptor meus contra deleteria medicamẽta, & uenenoſorum animalium quorumcunq; morſus parauerat, iußit Pontifex uenenum dari duobus latronibus, quos leges damnauerant, quò ſuorum facinorũ pœnas luerent, laqueo uitam finire, ut in ijs olei huius experimentũ fieret. Horum alterum, qui plurimum Napelli ſumpſerat dulciarijs panibus cõmiſtum, pontificij medici ſtatim oleo inungendum præbent, qui poſt tertium diem ſæpius oleo perunctus euaſit incolumis: quanquam non ſine magna formidabilium ſymptomatum acceßione. Alterum uerò, cui longè minus uenenati panis exhibuerant, oleo inungi uetant, ut aſſumpti ueneni effectum, ſæuitiamq́; cernerent. Id quod illis rei exitus facilè comprobauit: quandoquidem paucis pòſt horis obijt infelix, ijs omnibus incõmodis, cruciatibus, & ſymptomatibus correptus, quæ ab epoto Napello prouenire ſcribit Auicenna.*

Auicennæ defenſio.

Cæterùm idem quoq; Fuchſius loco ſuprà citato Leoniceni teſtimonio nixus, in Auicennã acerrimè inuehitur: nec ſanè eum, ut noſtri recentiores, principem, ſed tyrannum, & homicidam nuncupat, eosq́; pariter deteſtatur, qui eius ſectantur doctrinam. quippe quòd Auicenna ſcripſerit (ut ipſe inquit) Napellum pernicioſum eſſe uenenum: mox ſubdiderit, quòd linitum, & bibitum delet albaras cutanei morbi genus. Qua in re nõ poſſum non admirari

Fuchſium,

NAPELLVS.

NAPELLI GENVS ALTERVM.

Fuchſium, uirum alioqui ingenio & eruditione clarum, quem etiam hoc nomine plurimum diligo, quòd in tam celebrem & antiquum ſcriptorem paulò acrius, & immodeſtius egerit. Hominum etiam eruditorum partes eſſe ſemper exiſtimaui, etſi ego eas uſquequaq; ſeruare non potuerim, ut non uanis contentionibus, neq; conuitijs aliorum ſcripta refellant, ſed rationibus, ijſq; probatiſsimis, præſertim cùm eos accuſant qui multis antè ſeculis è uita deceſſerunt, nec amplius à calumnijs ſe tueri poſſunt. Qui præterea conſiderare debent, an in quo aliquem reprehendunt, in eo proprius ſit auctoris lapſus, an interpretis, aut librarij, anteaquàm ullũ iurgijs potius, quàm rationibus inuadant. Quippe relictis tam Mauritanorum, *quàm* Græcorum *ſectis, quarum uni magis quàm alteri addictus eſſe nolo, mihi quidem non uidetur exiſtimandum, quòd* Auicenna *uir ſanè ſingulari doctrina, & admirabili ingenio ab omnibus recentioribus noſtris maximè commendatus, eodem in loco ſibi omnino contraria ſcripſerit in ueneno tam ſæuo, cui exitiales formidandasq; uires tribuit. Cuius rei firmiſsimum præbet indicium ſcriptura* Auicennæ *ab* Andrea Bellunenſi *caſtigata, in qua nuſquã legitur* Napellum *bibitũ albaras delere, ſed quòd hoc efficit quædam eius confectio in potu ſumpta.* Verba *enim* Auicennæ *ſecundum caſtigationem* Bellunenſis *ita ſonant.* Napellus *delet albaras linitum, ſicut & confectio eius dicta alberzacali in potu ſumpta. Ex quibus uerbis plura mihi ſeſe offerunt conijcienda, ut tuear* Auicennam, *aut quòd confectio illa tam exiguam* Napelli *partem excipiat, aut ea, quam recipit, adeò antidotis correcta ſit, ut non ſolùm necem non inferre poſsit, ſed ne tantillum quidem obeſſe. Aut quòd* Napellus *in illam additus, is fortè eſt, quem* Auicenna *appellat* Napellum Moyſi, *aliqui uerò* Antoram. *quandoquidem hæc planta antidotum ſit admodum efficax contra* Napelli *uenenum, præſertim quòd dicat* Auicenna, *ineſſe ſimiliter huic plantæ uim ad albaras, & lepras. aut in eadẽ confectione fortaſſe mus ille interponitur, qui* Napelli *radicibus uictitat, à nobis pluries inuentus in* Ananienſibus *montibus, quòd etiam mus iſte* Napellus Moyſi *ab* Auicenna *dicatur, quoniam ijſdem contra* Napelli *uenenum polleat uiribus, quibus & eiuſdem nominis planta. Hæc fortaſsis fuſius, quàm decebat, perſecuti ſumus. Sed tamen eo conſilio id libenter fecimus, primùm ut quantũ per nos fieri poſſet,* Auicenna *à calumnia uindicaretur. Deinde ut ingenuè dicerem quod de ijs omnibus ſentio, qui optimos etiam quosq; auctores, præſertim* Arabas, *lacerant ac diſcerpunt, quorum plerisq; magna eſt habenda gratia: tantum abeſt ut eos odio perpetuo proſequi debeant. Verùm cur id faciant, non uideo, niſi quòd tutum ſit in mortuos inuehi, quando hodie pauci ſint, qui eos tueri uelint.* Cæterùm *exiſtimarunt* Manardus Ferrarienſis, & Leonicenus, *quòd* Napellus, & Toxicum Græcis *uocatum inter ſe non differant. Sed quantum & iſti uiri grauiſsimi aberrauerint, inferius libro ſexto in toxici mentione latius oſtendemus.*

Aconiti uires ex Galeno.

Aconitorum uires tradidit Galenus *libro* VI. *ſimpl. medicam. ubi ita ſcriptum reliquit.* Aconitum pardalianches *putrefaciendi facultatem obtinet, & lethale eſt. Itaq; in cibo potuq; fugiendum: attamen ad putrefaciendum externas corporis partes, aut circa ſedem idoneum eſt. Herbæ uerò radix ad hæc utilis eſt. Quod autem* Lycoctonon

ctonon uocatur, ſimilem alteri facultatem habet, ſed peculiariter lupos, ſicut illud pardos, interficere cõſueuit. Hactenus Galenus. Meminit Aconiti etiam Plinius libro XXVII. cap. II. *his uerbis. Sed antiquorum curam, diligentiamq; quis poßit ſatis uenerari, cùm conſtet Aconitum uenenorum omnium ocyßimum eſſe, & tactis quoque genitalibus fœminei ſexus animalium, eodem die inferre mortem? Hoc quoq; tamen in uſus humanæ ſalutis uertêre ſcorpionum ictibus aduerſari experiendo datum in uino calido. Ea eſt natura, ut hominem occidat, niſi inueniat, quod in homine perimat. Cum eo ſolo colluctatur, uelut pari intus inuento. Sola hæc pugna eſt, quum uenenum in uiſceribus reperit: mirumq; exitialia per ſe ambo quum ſint, duo uenena in homine cõmoriuntur, ut homo ſuperſit. Torpeſcunt Scorpiones Aconiti tactu, ſtupentq; pallentes, et uinci ſe confitentur. Auxiliatur eis Helleborum albũ tactu reſoluente, ceditq; Aconitũ duobus malis, ſuo, et omnium. Quòd ſi quis illa fortè ab homine excogitari potuiſſe credit, ingratè Deorum munera intelligit.* Aconiti primum genus Græcè uocatur ἀκόνιτον παρδαλιαγχὲς: Latinè, Aconitũ interficiẽs pardos ac pantheras: Italicè, Aconito pardalianche: Germanicè, Vuolffs beer, et Doll uurt: Hiſpanicè, Centelha: Gallicè, Herba de la tora. Alterũ uerò genus Græci ἀκόνιτον κυνοκτόνον dicũt: Latini, Aconitũ cynoctonũ et Lycoctonũ Itali, Aconito cinoctono: Germani, Vuolffs uurtz: Hiſpani, Yerua mata louo, et Yerua de balheſteros: Galli, Patelouine.

Appendix.

Cõradi Geſneri calũnia retunditur.

CONRADVS Geſnerus hac ætate eruditione, ac copia rerum clariſſimus medicus ſuo, quem de raris, & admirandis herbis appellauit libello, de primo Dioſcoridis Aconito diſſerens, quod ipſe uulgus ſequutus Toram appellat, non ſolùm imaginem noſtram in huius capitis initio appictam pluribus impugnare nititur, ſed (ut arbitror) inuidorum potius quorundã ſuaſionibus, quàm ſui ipſius genio excitatus eò immodeſtiæ, iniuriæq; perueniſſe demonſtrat, quò haudquaquam decere crediderim honeſtos quoſque viros deflectere. Quamobrem non poſſum non admirari, Geſnerũ, quem hactenus modeſtiſſimè de omnibus ſcripſiſſe conſtat, nunc primùm longè aliter ſe gerere, præſertim cùm certò ſciat ſe iam plura magna edidiſſe volumina, quæ cenſuris innumeris nõ uacabunt. Ecquid profectò turpius, deteſtabiliusq; Geſnero euenire potuit, quàm infidelitatis illum arguere hominem, cuius auctoritas, integritasq; tanta iandudum fuit apud ipſum, vt innumeris ferè locis in libris de animalium hiſtoria, alijsq; voluminibus non ſolum illum laudauerit, probauerit, ac etiam obſeruauerit, ſed illius ſcriptis, inuentisq; pro ſui commodo vſus ſit, ac multa illi accepta referre poſſit? Etenim non abeſt ſuſpicio, quin eius ſynceritatem vafer quiſpiam labefactauerit maleuolus, (nam & alios ſynceros, ac probos viros ab ipſo deceptos ſcimus) quo poſtea factum ſit, ut dum is immeritò noſtram accuſat imaginem, aliam ipſe in medium afferat, quæ (pace eius dixerim) meritò damnari poſſit, quum planta, quàm ipſe pro primi generis Aconito pingit: de quo Dioſcorides, & antiquorum alij meminere, nullis prorſus notis legitimum illud Aconitum referat. Adeò ut à genuino non minus differre videatur, quàm coruus à cygno. Nam vbi hirſuta folia? vbi Cucumeris, aut Cyclamini facies? vbi plura quàm vnum tantùm folium? vbi radix caudæ Scorpionis æmula? vbi (Dij boni) alabaſtri ſplendor? Nullum penitus talium notarum apparet veſtigium. Quamobrem plurimùm mirari ſubit, quòd quaſi faſcinatus maluerit Geſnerus imperitiſſimi olitoris, cuius baliſtæ ſe telum effecit, contra nos probare ſententiã, quàm Theophraſtum, Dioſcoridem, Plinium, Oribaſium, & alios quot quot ſunt clariſſimi nominis auctores admittere. Ad hæc non video, cur ea ratione adducatur Geſnerus, vt non putet imaginem noſtram niſi fictitiam, quòd ſcilicet nimis artificioſa ſit radix, & quòd abſque vllis videatur fibris, quum aliarum etiam plantarum habeantur radices omninò glabræ artificio editæ longè maiori; vt in Dentaria uocata, & in eo Saniculæ genere, quod album Germani vocant, cuius ſuperius inter ſymphyta meminimus, uideri poteſt. Sed dicat Geſnerus, obſecro, quot nam in ſuis de animalibus libris fictitias appinxit imagines? longum ſanè eſſet recenſere. Recenſebo fortaſsè aliàs.

Geſneri lapſus.

Geſnerus notatur.

Quippè nil minus ferendum, quàm rationem ab altero repoſcere eum, qui ſuæ reddere non poſſit. Sunt enim in promptu doctiſſimi viri, & in plantarum hiſtoria, ac facultate exercitatiſſimi, qui rerum ueritatem optimè norunt, quorum nomina, etſi copioſum non efficiãt numerum, ſatius mihi fuerit ijs commendari labores noſtros, quàm à cæteris improbari. Equidem Geſnero alioqui viro doctiſſimo noſtri Aconiti ſtirpem mittere poſſem, nec me tæderet ad montes illos me iterum recipere, licet magna intercedat itineris diſtantia. Atqui quum plantam non requirat, ſed duorum, aut trium eruditorum teſtimonia, hæc ſemper in promptu erunt. Viuit Georgius Liberalis pictor, qui plantam delineauit; Viuit Petrus Spezzalancia, qui eam effodit; Viuit Franciſcus Melchiorius medicus Tridentinus, qui nobiſcum ierat. Viuo ego (Dij boni) qui adhuc fidei aliquid præſtare poſſum; & montes viuunt, & extant, qui tales nobis alunt plantas. Mirum ſanè, quòd iam tam moroſi ſint homines, ut nil aliud extare terris, maribusq; cenſeant, quàm quod ipſi tantùm viderint.

Matthioli teſtimonia aduerſus Geſnerum.

Verùm enimuerò non poſſum ſatis explorare Geſneri mentem, quippè qui hæc, & alia nonnulla aduerſum me prius ſcripſerit, & nunc primùm nos honeſtè benignęq; defenderit aduerſus Guilandinum quendam Boruſſum, qui ad ipſum epiſtolam quandam ſcribens de Bulbo Caſtaneo, Traſis, Moly, alijsq; nonnullis barbara quadam inuidia ſauciatus citra cauſam omnem, ac rationem temulenti hominis inſtar, acrius, immodeſtiusq;, quinetiam iniquius quàm par fuerat, in nos inuehitur.

Melchioris Guilandini exploſa temeritas.

Sed licet etiam nobis, obſecro, parumper vnà cum Geſnero, quem tamen ſuis maledictis fautorem ſperabat, tam impudentis hominis rabiem repellere. Nam quis hoc pati poſſit? Quis non modeſtiæ fines prætergrediatur, vbi tantum contumelijs, calumnijs, & impoſturis fuerit laceſſitus? Nihil eſt, quod bono, doctoq; viro grauius, moleſtiusq; contingat, quàm ſi ſenſerit labores ſuos ab imperitiſſimis hominibus rabidis morſibus carpi, & præter ęquũ impugnari. Id quod ſi aut noſtro tantùm æuo, aut mihi ſoli euenire perſpectum haberem, dolerem primùm horum temporum nequitiam, indè verò fortunam meam deplorarem. Verùm quum id omni tempore fuiſſe commune animaduertam, eamq; fuiſſe ſemper bonorum, doctorumq; virorum conditionem non ignorem, ut inuidorum tela euitare, rabiemq; effugere neutiquam poſſint, facilè æquo animo patior quorundam audaciam, inſignemq; temeritatem. Inter quos nulli mihi ſecundus videtur Boruſſus ille, quem potius (ut ita dicam) Maraſſum vocauerim. Quid? Mihi blatero inuidiã parare credit, quòd me herbariorum Deum appellat? An neſcit rabula, non aliam ob cauſam labores noſtros in omnium ferè ſtudioſorum manibus floreſcere, & legi, laudari, foueriq; ab omnibus, quàm quòd ij de re herbaria benemeritum me iudicent? quinetiam ob id mihi tantas agant, habeantq; gratias, quantas mihi uix meritus eſſe uideor? At qui is, tametſi ſtultiſſimus ſit, in hoc tamen (me hercule) ſapere uidetur, quòd corium illud ſuum tanti faciat, ut Matthioli pelli anteferendum iudicet, quod ſibi aliquandò ex vſu fore putat. Seruet ille ſuum corium diligenter inunctum, & magno exiſtimet pretio. Quippè niſi proprio fuerit adiutus corio, parum aberit, quin liuoris intumeſcentia rumpatur medius. At videant candidi, pijq; lectores, qua hipocriſi inceperit in nos inuehi Guilandinus, quum primùm inquit. Non is ſum, qui cauillis, & impoſturis inanem gloriolam aucupari uelim. Mentiri neſcio, nec ſi ſcirem, velim, quum tamen nil magis profiteatur, quàm calumnijs, maledictis, & impoſturis ſynceritatem, & modeſtiam noſtram impugnare; & id me ſcripſiſſe aſſerat, quod nuſquam in noſtris legitur commentarijs. Sed neſcio quomodo turpiora ſint uitia, quàm quæ virtutum ſpecie celantur. Porrò ſi quandoque fortaſsè nonnullas bonas horas malè conſumpſero, ut huic impudentiſſimo

conuitiatori reſpondeam (id enim hic non expoſtulat locus, ne huius futilitate, & friuolis ineptijs noſtra defœdentur commentaria) rogatos velim ſtudioſos omnes, ne id à me factum putent, ut aliquam mihi exindè laudem requiram, quæ nulla mihi tam diu eſſe poteſt, quàm diu cum homine tam impudenti negotium eſt: qui tanquam lutulentus ſus cum quouis volutari cupit, ſed ſi quam ille maledicendo voluptatem accepit, eam malè audiendo amittat; cæteriq; eius ſimillimi apertè omnes intelligant, plus eſſe bonis, eruditisq; viris in ſe defendendo præſidij, quàm uanis obtrectatoribus in calumniando fraudis.

CICVTA. 597

Cicuta. Cap. LXXIIII.

CICVTA caulem edit geniculatum, ut fœniculi, grandem: folia ferulæ, anguſtiora, graui odoratu: rami, mox umbellæ in ſummo prodeunt: flores quoque albicantes, & ſemen aniſo candidius: radice non alta, concaua. Cicutæ lethale venenum ineſt, ſuaq; ui refrigeratoria necat. Remedio eſt uini meraculi potus. Succus exprimitur contuſis cacuminibus, priuſquàm ſemina, & comæ ſicceſcant, qui ſole denſatur in paſtillos. Multus ad medendi rationem uſus eſt aridi: commodè miſcetur collyrijs, quæ leuandi doloris gratia temperantur: ignes ſacros, & ulcera quæ ſerpunt, illitu reſtinguit. Herba cum coma trita, & teſtibus circumlita, libidinum imaginationes in ſomno compeſcit, ſed genitale reſoluit. lac puerperarum mammis appoſita extinguit: in uirginitate mammas coercet, & increſcere non patitur. pueris præſtat, ut eorum teſticuli cibum non ſentientes intabeſcant. Efficaciſsima uis Creticæ, Megarenſi, mox Atticæ, & in Chio, & Cilicia naſcenti.

TAXVS.

Cicutæ conſideratio.

CICVTA, *uulgaris notitiæ eſt planta, utpote quæ plerunq; prope urbium, & oppidorum mœnia proueniat, ferulæ adſimilis, odore tamen admodum graui. Maxima uis Cicutæ, ut Plinius refert, quæ naſcitur in terra Parthorum, mox Laconicæ, Creticæ, Aſiaticæ. In Græcia uerò Megaricæ, deinde Atticæ. Cæterùm In Italia conſtat Cicutam non adeò exitialem eſſe. Eam in Hetruria ſi aſini depaſcantur, profundiſsimo ſomno, & torpore capiuntur, ita ut nō tantùm ſtupidi, ſed planè mortui uideātur. Id quod aliquando ruſticos huius rei ignaros fefellit: nam dum aſinis, quos mortuos credebant, pellem ad uſum detraherent, accidit mirum, quòd in medio ferè operis aſini experrecti ſunt, nō ſine magno excoriantiū terrore, atque ingenti ſpectantium riſu.*

Cicutæ vires ex Galeno.

Cicutæ breuiter meminit Galenus lib. VII. ſimplic. medic. ubi tantùm omnibus notum eſſe ſcribit, quòd ea extremè refrigerantis ſit facultatis. Et in libro quòd animi mores corporis temperaturam ſequantur, Cicutæ potu illàm fieri amentiam tradidit, quam à Cicuta ipſa Græci conion appellant. Hoc nobis contigit uidere, ut latius libro ſexto explicabimus, in quibuſdam, qui imprudenter Cicutæ radices paſtinacæ uice decoctas comederant.

Nomina.

Planta, quæ Græcis κώνειον, Latinis atq; etiā Italis Cicuta uocatur: Arabibus, Sucarā: Germanis, Ziger Kraut, Schirling, & Vuetterich: Hiſpanis, Ceguda: Gallis, Cigue, Cocue, & Segue.

Taxus. Cap. LXXV.

SMILAX à Græcis, Taxus à Latinis appellatur, arbor abietis magnitudine, & foliorum eiuſdem figura, in Italia, & Narbonenſi Gallia Hiſpaniæ contermina naſcens. Auiculæ quæ Italicæ taxi baccas deuorant, denigrantur: & qui ederint eaſdem homines, alui profluuio corripiuntur. Narbonæ tam præſentis eſt ueneni, ut ſi qui dormiant

dormiant ſub ea, aut in eius umbra ſubſideant; lædantur, & ſæpenumero moriantur. quare de taxo hæc traduntur, ut ab ea caueamus..

NASCITVR *Taxus frequens in Ananiæ uallis montibus, ſaxoſis ac preruptis locis, inter abietes, & piceas, quibus folio, ac forma non longè diſsimilis uiſitur: quanquam hæc illarum proceritatem non niſi rariſsimè æquet. Baccas fert rubentes, agrifolij modo, dulces, uinoſasq́;: quas quandoque mandentes tum paſtores, tum qui in ſyluis arbores cædunt, ſtatim in febres incidunt, & dyſenterici fiunt, ſanguine & ſpiritibus inde admodum inflammatis. Ligni materies, quòd ruſeſcat, quàm plurimis intercurſantibus uenis, incorruptaq́; ſit, lignarijs fabris maximè expetitur, & plurimi fit, præſertim concinnandis menſis, & haſtis, telisq́; conficiendis. Quamobrem Germani huius arboris aſſeres ad ſua conſtruenda hypocauſta non exigua ſibi comparant pecunia.* (Taxi conſideratio.) *Taxus meminit Theophraſtus libro* III. *cap.* X. *de plantarum hiſtoria, ſic inquiens. Taxus quoque genere ſimplex, procera, auctu inſignis, ſimilisq́; abieti, niſi quòd non pariter excelſa, magisq́; alis ſinuata eſt: folio quoque Abieti ſimilis, ſed pinguior, molliorq́; ligno. Quæ in Arcadia naſcitur, nigro ligno, aut puniceo conſtat: quæ autem in Ida, flauo admodum, & cedro ſimili. propter quod uendentes fraudare dicuntur, tanquam cedrum uenundent. Totum enim cor eſſe, cortice detracto: corticem ſimilem cedro habere tum ſcabritia, tum colore: radices breues, graciles, per ſummaq́; ceſpitum. rara hæc circa Idam. At in Macedonia, Arcadiaq́; uel fructum abunde proferre, rotundum, faba paulo maiorem, colore rufum, tactuq́; mollem. Aiunt, quòd ſi iumenta folia comederint, emoriuntur: ſi ruminantia, nihil patiuntur. Fructus & ab aliquibus hominibus manditur, ſuauisq́; eſt, atque innoxius. hactenus Theophraſtus. Cuius ſententiæ illud obſtare uidetur, quòd noſtra Taxus fructum ferat non innoxium, ut ipſe ait, ſed noxium, ut ſuprà diximus.* (Taxi hiſtoria ex Theophr.) *Taxi Plinius quoque meminit lib.* XVI. *cap.* X. *ubi de ea ita ſcribit. Abieti, & piceæ ſimilis etiámnum aſpectu eſt Taxus, minus uirens, gracilisq́;, & triſtis, ac dira, nullo ſucco, ex omnibus ſola baccifera. Mas noxio fructu: lethale quippe baccis, in Hiſpania præcipuè, ueuenum ineſt. Vaſa etiam uiatoria ex ea uinis in Gallia factis mortifera fuiſſe compertum eſt. Hanc Seſtius ſmilacem à Græcis uocari dixit: & eſſe in Arcadia tam præſentis ueneni, ut ſi qui dormiant ſub ea, cibúmue capiant, moriantur. Sunt qui & taxica hinc appellata dicant uenena, quæ nunc toxica dicimus, quibus ſagittæ tingantur. Repertum innoxiam fieri, ſi in ipſam arborem clauus æreus adigatur. hæc Plinius. Foliorum fumo mures necantur. Taxi præterea nocumenta tradidit Dioſcorides lib. ſexto, ubi de noxijs medicamentis pertractat. quò cùm peruentum fuerit, de ijs diffuſius nobis diſſerendum erit* (Ex Plinio.)

Taxi uires quàm paucis reddidit Galenus lib. VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Smilax, aut taxus arbor eſt uenenoſæ facultatis.* (Taxi vires ex Galeno.) *Huic arbori nomen Græcum eſt* σμίλαξ, *Latinum, Taxus: Italicum, Taſſo: Germanicum, Eiben baum: Hiſpanicum, Texo: Gallicum, Yf.* (Nomina.)

Apocynum. 627.65

Cap. LXXVI.

APOCYNON, ſiue cynocrambe, braſsica canina, frutex eſt longis uiticulis conſtans, malè olentibus, lentis, vitiliumque modo obſequioſis, fractu ferè inuictis: folio hederæ, molliore tamen, & per extremum acutiore, lento, graui odore: id luteo ſucco turget. Siliquæ ceu fabarum folliculari ſpecie, digiti longitudine protenduntur: ſemine intus duro, paruo, nigro.

Folia cum adipe in panes coacta, canes, lupos, vulpes, & pantheras enecant, in cibo data, & protinus eorum coxendices reſoluunt.

APOCYNON, *quod & Braſsicam caninam appellant, etſi iandiu mihi quidē incognita fuerit, adeò ut inter alias incompertas ſtirpes in ampliſsimo naturæ uiridario poſteris reliquerim explorandam; hoc tamen anno è Piſis medicus eruditione, & in re herbaria clarus, Lucas Ghinus Forocornelienſis duas ad me miſit plantas, quarum una per omnia Dioſcoridis Apocynon repræſentat. Scribit enim uir ille, duas à quodam nobili amico ſiliquas dono accepiſſe è Syria allatas, quarum alteri inſcriptum erat Periploca repens, alteri uerò Periploca non repens, fortaſſe quòd ita Syri eas plantas nominent. Subdit præterea, has ſiliquas rhododendri ſiliquis admodum fuiſſe ſimiles: inter quas tamē hæc erat differētia, quòd repentis Periplocæ ſiliqua ea ſanè longitudine conſtabat, qua et rhododendri, gracilior tamen erat: alterius uerò breuior. E longiori ſata plantam proueniſſe ait, quæ nō modò humi repit; ſed et arbores quantúmuis proceras ſcādit: è breuiori uerò aliā, quæ notis omnibus Apocynon refert. Vtraq; porrò nō minus lacte turget, ut ſcribit, quàm tithymali omne genus: uerum id repenti omnino album ineſſe: non repenti uerò ſubcro*- (Apocyni cõſideratio.)

ceum. Hinc itaque fit, ut huic uiro planè ſubſcribam, & alteram, cui omnes prorſus notæ adamußim adſtipulari uidentur, Apocynon eſſe certò credam. Neq; hanc facilè mutabo ſententiam, niſi aliam plantam proferri uidero, quæ clarioribus notis, quàm hæc, cuius picturam exhibemus, Apocyni faciem exprimat.

Apocyni vires ex Gal.

Apocyni uires memoriæ prodidit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Apocynum, aut Cynocrambe. Vocant autem quidam eam Cynomorum, quandoquidem canes celerrimè interimit, ſicut Lycoctonon lupos. Eſt autem hominibus uenenum, herba multùm grauiter olens: proinde omnino calida eſt non inſtrenuè, non tamen proportione deſiccat. Itaque illita admodum digerentis eſt facultatis.

Nomina.

Quæ planta ἀπόκυνον Græcè, Apocynum item & Braßica canina Latinè dicitur: Italicè, Apocino.

Nerium, ſiue Rhododendron. Cap. LXXVII.

Nerion aliqui Rhododaphnen, alij Rhododendron uocant. frutex eſt vulgaris notitiæ, longioribus quam amygdala folijs, craſsioribusque: flore in roſam conformato: fructu amygdalæ ſimili, corniculato, qui patefactus quandam lanoſam naturam oſtendit, ſpinarum pappos repræſentantem: radice longa, acuta, lignoſa, guſtanti ſalſa. naſcitur in amœnis, maritimis, & ſecus amnes. Flores, & folia mulis, canibus, aſinis, & quadrupedum plurimis uenena ſunt: hominibus uerò contra ſerpentium morſus præſidia, è uino pota, eò magis ruta addita. Imbecillæ etiam animantes, vt pecus, & capræ, ſi aquam bibant, in qua folia ea maduerint, moriuntur.

Nerij conſideratio

Nerium, quòd flores roſarum effigie proferat, laurinisq; folijs conſtet, Græcorum quidam Rhododendron, alij Rhododaphnen appellant. Italis Oleandro uulgò dicitur. Vidimus nos hoc primùm ad Benaci ripas, & in Argentario promontorio in maritimis noſtris. Planta eſt lauri facie, ſpectabilis, & uiſu non iniucunda, præſertim cùm roſeis emicat floribus. Horum ſimilitudine deceptus quondam fuit Lucius Apuleius ſub aſini metamorphoſi, dum roſas quæreret, quarum paſtu in priſtinam formam reſtituendus erat. Nam cùm procul uidiſſet Nerium ſuis floribus refertum, ratus eos eſſe ueras roſas, eò aperto ore accurrit tanta auiditate, ut parum defuerit, quin eas primo occurſu imprudens deuorarit. Verùm is, ut qui in plantarum hiſtoria, & uiribus earum indagandis diligentißimus auctor extitit, non immemor Nerij flores depaſtos aſinis uenenum præſentaneum eſſe, ita deceptus labra ſubmouit, demißisq; ad terram auribus abijt.

Nerij vires ex Galeno.

Nerij uires deſcripſit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Nerium, ut Rhododaphne notus omnibus eſt frutex. Foris quidem corpori illitus, diſcutiendi uim obtinet. Intrò autem in corpus aſſumptus, pernicioſus, ac uenenoſus non tantùm hominibus eſt; ſed plerisq; etiam pecudibus. hæc Galenus.

Conciliatio Dioſcoridis cum Galeno.

Quæ maximè repugnant Dioſcoridis, & Plinij placitis: quippe qui Nerium potum commendauerint hominibus contra ſerpentium uenenoſorum morſus. Niſi dicere uelimus, quòd Nerium ſumptum ſecundum Galenum ſit hominibus non demorſis pernicioſum: ſecundum uerò Dioſcoridem idem ijs remedio ſit, quos ſerpentes momorderint. Idq; ea ratione fiat, qua & cantharides (ut inquit Auicenna) à cane rabido demorſis medentur, & euphorbium à ſcorpionibus ictis, & alia deniq; lethalia medicamenta alijs item uenenis aduerſantur, ut inferius libro ſexto latius dicetur. Siquidem mihi non uidetur uériſimile, quòd præter rationem id prodiderit Dioſcorides in ſimplicium materia omnium facilè princeps.

Nomina.

Νήριον, ῥοδοδάφνη, & ῥοδόδενδρον ſic Græcè planta dicitur, quæ Latinis pariter Nerium, Rhododaphne, & Rhododendrum: Italis, Oleandro: Germanis, Olander: Hiſpanis, Adelfa, & Eloendro: Gallis, Roſagine.

Fungi. Cap. LXXVIII.

Fungorum differentia duplex: aut enim manduntur, aut perniciales ſunt. Multis de cauſis venenoſi gignuntur: vbi videlicet clauus ferreus, in quo ſit rubigo, aut panni marcor adfuerit: aut ſi iuxta ſerpentis cauernam, arboréſve, quæ priuatim pariunt noxios fructus, erumpant. Continent qui tales ſunt, neſcio quod ſtrigmentum, concretamque pituitam, terraque eruti, quàm celerrimè computreſcunt, atque marcore vitiantur. Sed qui veneno imbuti non ſunt, ſuauem in iuribus gratiam habent: largius tamen ſumpti nocent, & ægrius concocti ſtrangulant, aut chole-

ram

ram morbum citant. Remedio eſt nitri potus, aut lixiuium cum acida muria, aut feruefactæ ſatureiæ, aut origani iuſculum: debellantur etiam gallinacei ſimi potu ex aceto, aut eiuſdem delinctu cum melle multo. Corpus alunt, ſed ægrè diſſoluuntur, cùm magna ex parte integri ipſi cum recrementis alui deijciantur.

Fungorũ genera, & conſideratio.

TAMETSI duo tantum Fungorum genera hîc uideatur recenſere Dioſcorides, ad fungos duntaxat innoxios, & perniciales reſpiciens; tamen, ut omnibus palàm eſt, plura ac diuerſa eorum, quæ in cibis expetuntur, diſcrimina notantur. Horum inter omnes Italiæ regiones feraciſsima eſt Hetruria, ubi illi Fungi cæteros antecellunt, qui uulgò dicuntur Prignoli: ij ſiquidem ſingulis annis primis Aprilis imbribus erumpunt, neq; ſolùm odorem eximium ſpirant, guſtuiq; gratiſsimi ſunt: ſed etiam omnino innocui habentur. Secundum uerò locum apud noſtros Hetruſcos tenent ij, qui uulgò Porcini, hoc eſt, ſuilli nuncupantur: quippe qui prius elixi, ac demum farina circumliti, & oleo uel butyro frixi, magnam cum palato ineant gratiam. Verùm hi non adeò tuti ſunt, quòd in ſuo genere pernicioſi plures, quàm in alijs reperiantur. Cæterùm periculoſi ac malefici à peritis, & oculatis uiris facilè dignoſcuntur, cùm à terra & cortice purgantur, inciduntur q; decoquendi. Nam cultello diſſecti illicò (ut Plinius inquit) dilutus eius aduenit rubor, rancidus ſubinde aſpectus, liuidus intus color, rimoſa ſtria, pallidum per ambitum labrum: poſtremò accedit nigredo, & ita protinus computreſcunt. Quamobrem rectè ſcribit Auicenna libro IIII. fen VI. eos nocentiores eſſe, qui nigri, uel uirides, uel in nigro purpuraſcentes uiſuntur. Proinde amens quidem, & planè ſtupidus, & ſtipes fuerit is, qui tam repentinas mutationes uiderit, et non cognouerit his notis eorum uirus patefieri. Sed accidit plerunq;, ut illos potiſsimùm Fungi interimant, aut ſaltem in magnum diſcrimen adducant, qui eos ſuper ferrea craticula, aut prunis, calentibusq; cineribus aſſatos deuorant. Hoc enim modo decocti, cùm in taleolis non ſecentur, non tam facilè cognoſci poſſunt, ut ij qui diſſecti parantur. Ad hæc non ſemper officiunt Fungi, quòd per ſe lethiferi ſint, ſed quòd copioſius, quàm par ſit, ingerantur. Quandoquidem cùm lenti admodum, craſsiſsimiq; ſucci exiſtant, arteriarum oſcula uſque adeò obſtruunt, ut cõcluſis intus ſpiritibus ſuffocent. Quod cùm probè norint agreſtes in Hetruria mulieres, rariſsimè fungos mandunt, niſi allio, & pipere adiectis. Aſſeruantur Fungi muria, præſertim qui uulgò Porcini dicuntur: nanq; hoc modo parati innocentiores redduntur amiſſo lentore. Præter hæc multa alia fungorum genera apud nos inueniuntur, ut ij qui nobis uulgò appellantur Prataioli, Turini, Boleti, Orcelle, Cardarelle, Manine, Ordinali, Parigiole, Veſcie di lupo, & complura alia, quæ, cùm nihil uel parum ad rem faciant, ſilentio inuoluenda duximus. Cæterùm Fungi non tantùm humi proueniunt, ſed & in arborum caudicibus, qui omni ferè periculo uacant (dummodo non ſint arbores noxiæ) quòd è cortice proſiliant, cui nec ferrum, nec tabefactus pannus, nec ſerpentis cadauer ſubeſſe poteſt. Ex hoc genere quidam, præter agaricum, laricibus innaſcuntur in Ananienſibus montibus triginta librarum pondere, aureo colore, per ambitum diſſecti, in cibis gratiſsimi, nullo amarore præditi, licet agaricus ab eadem arbore productus ſit amariſsimus. Hîc certè mirari ſubit, quòd tanta hominibus inſeritur gulæ libido, luxus, & incontinentia, ut adeò inconſultò, auideq; fungis ueſcantur, in quibus ſæpius immatura mors deliteſcit. Tanta hodie interceſsit gratia Fungis cum menſis in Italia, ubi eorum frequentiſsimus eſt uſus, ut Neapoli inuenti ſint lapides, qui defoſsi, & in cellis uinarijs translati, terra aliquantulum operti, et ſubinde tepida aqua inſperſi, intra quatriduũ fungos non ingratos procreant. Hos et Romæ, et Neapoli uidimus, ubi magna ſeruantur diligentia, nempe quorum merito quolibet tempore fungos edant. Sunt & lucernarum Fungi, qui in elychnio fiunt, præſertim cùm aer humorem contraxerit, & ad pluuiam præparatur. Fungus itaq; lucernarum, meo quidem iudicio, fuerit is carbonis globulus, qui fungi faciem repræſentans, in elychnij extremitate concreſcit, & flammæ lumen obumbrat.

Fungorũ alia genera.

Fungi lucernarum.

Cornarij opinio exploſa.

Neq; enim in hoc ſubſcribam Cornario, uiro alioqui ingenio & doctrina celebri, qui in commentarijs, quos in tertium Galeni librum de compoſitione medicamentorum ſecundum locos edidit, cenſet fungum illum eſſe ellychnium lucernarum ex quodam fungi genere factum, quod facie (ut ipſe inquit) marinas æmulatur ſpongias. Siquidem apud ueteres nuſquam me legiſſe memini, è fungis elychnia fieri: cùm tamen legerim apud Virgilium, & Plinium, cùm fungi generantur in lucernis, futuræ pluuiæ eſſe præſagium. Nanq; Virgilius libro primo Georgicorum, ubi futuræ pluuiæ ſigna recenſet, id apertiſsimè teſtatur, ijs carminibus.

Tum cornix plena pluuiam uocat improba uoce,
Et ſola in ſicca ſecum ſpatiatur arena.
Nec nocturna quidem carpentes penſa puellæ
Neſciuere hyemem, teſta cùm ardente uiderent
Scintillare oleum, & putres concreſcere fungos.

Eorum porrò generationis cauſam ſcitè quidem reddidit Seruius Grammaticus in commento hiſce uerbis. Nam(ut inquit Plinius) cùm aer humidus eſſe cœperit, fauilla, quæ cũ fumo ſolet egredi, probibita aeris craßitate in lucernis reſidet, & quaſdam uelut fungorum imitatur imagines. hæc ille. Sed præterea ipſe Plinius Virgilio, & nobis quoque adſtipulatur lib. XVIII. *cap. ultimo, cùm ita ſcribit. Palladi nanque ignes, murmurantesq́; tempeſtatum nuncij ſentiuntur: pluuiæ etiam, ſi in lucernis fungi. hactenus Plinius. Ex quibus omnibus luce clarius fieri puto, hac in re Cornarium cæcutiuiſſe.*

Fungi corporis affectus.

Fungi præterea apud Hippocratem & Galenum lib. & comm. iij. de morbis uulgaribus, ſunt excreſcentiæ, quæ quandoque in palpebris, quandoque in pudendis enaſcuntur. Quin & Fungi dicuntur à Galeno lib. 1. de locis affectis adnaſcentiæ capitis, ubi hoc fracto, meninx, quæ eſt membrana cerebrum cuſtodiens, fuerit affecta. Nec alia ſanè de cauſa hos affectus μύκητας, *id eſt fungos, uocari crediderim, quàm quòd fungorum imaginem referant: quemadmodum et ij qui in lucernis concreſcunt.*

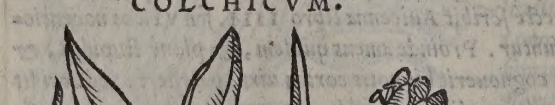
Fungorum vires ex Gal.

Fungorum uires memoriæ prodidit Galenus lib. VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Fungus frigida, humidaq́; admodum planta eſt. quamobrem etiam proximè ad deleteriam, enecantémue facultatem accedit: & ſanè inter eos ſunt qui interficiant, potißimum qui ex natura miſtam habent qualitatem putredinoſam. Et libro ſecundo de alimentorum facultatibus, idem de fungis ita diſſerit. Inter fungos Boleti, ſi bellè in aqua elixi fuerint, propè accedunt ad cibos inſipidos. Non tamen ſic ſolis ipſis uulgò utuntur, ſed adparant uariè & condiunt, ut alia omnia, quæ nulla inſigni qualitate ſunt prædita. Alimentum autem ex ipſis eſt pituitoſum, & frigidum uidelicet, prauiq́; eſt ſucci, ſi quis ipſis largius utatur. Omnium igitur fungorum ij minimum ſunt noxij. Secundi autem poſt hos ſunt Amanitæ. Reliquos uerò tutius eſt omnino ne attingere quidem: multi enim ex ipſorum eſu interierunt. Equidem noui quendam, cui poſt Boletorum non ſatis elixorum (qui innocentißimi eſſe putantur) uſum largiorem, os uentriculi preſſum, ac grauatum, coarctatumq́; fuit, difficilemq́; habuit reſpirationem, & in animi deliquium incidit, ſudoremq́; frigidum ſudauit, ac demum ſeruari ægrè, ſumptis ijs quæ humores craſſos incidunt, potuit: cuius generis eſt oxymeli ipſum per ſe, & cum hyſſopo, & origano ipſi mediocriter incoctis. Is enim tum hæc ſumpſit, tum nitri ſpumam ipſis inſperſam: poſt quæ fungos, quos comederat, uomuit, qui iam quodammodo in ſuccum pituitoſum, frigidumq́; admodum ac craſſum erant mutati.*

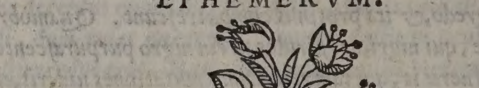
Nomina.

Μυκῆτες qui Græcis, Fungi Latinis appellatur: Arabibus, Hatar ſeu Father: Italis, Fonghi: Germanis, Pſifferling, & reysken: Hiſpanis, Hongos, Cogomelos, & Cylberquas: Gallis, Champignon, & Potyron.

COLCHICVM.

EPHEMERVM.

COLCHI-

Colchicum. Cap. LXXIX.

Colchicvm, aliqui ephemeron, ſunt qui agreſtem bulbum uocant. Autumni exitu florem edit croci, candicantem: ab eo tempore folia bulbi, ſed pinguiora: caulem palmo altum, ferentem rufum ſemen: radicem foris è nigra rufeſcentem, quæ delibrata, candida, & mollis ſpectatur, lacteo ſucco madet, atque guſtatu dulcis inuenitur: bulbus eius mediam habet rimam, fiſſuramque, qua flos erumpit. plurimum in Meſſenia, & Colchis enaſcitur. Ea comeſa, fungorum more, ſtrangulando enecat. Hanc autem depinximus, ne à quoquam imprudenter pro bulbo deuoretur: mirum enim in modum ſaporis uoluptate imperitos allicit. Remedio ſunt eadem, quæ fungis, bubulum etiam lac potum auxiliatur: itaque cùm adfuerit, non aliud deſideratur auxilium.

Ephemerum. Cap. LXXX.

Epemeron, aliqui ſylueſtrem irin appellant. Folia habet lilii, ſed tenuiora: caulem parem: florem candidum, amarum: ſemen molle: radicem unam, digitali craſsitudine, longam, adſtringentem, odoratam. naſcitur in ſyluis, & opacis. Huius radix dentibus præcipua, ſi decocto colluantur. Folia in uino cocta, diſcutiunt tumores, & tubercula, quæ nihil adhuc humidi contraxerunt.

Ephemeri duo genera conſtituiſſe uidetur Dioſcorides. unum, quod Colchicon, & agreſtem bulbum: alterum, quod Irin ſylueſtrem cognominant. Quod primo loco deſcribitur, uſqueadeò pernicioſum affirmant, ut uno die ſumptum interficiat: unde illi Ephemeri nomen. Ea autem ratione illud ſe depinxiſſe tradit Dioſcorides, ne ab aliquo imprudenter bulbi uice deuoretur: mirum enim, inquit, quantum ſaporis uoluptate imperitos alliciat. Verùm cùm hoc diuinum Dioſcoridis inſtitutum non animaduerterint, uel fortè neglexerint Mauritani, & eos ſecuti medici ſuperioris noſtræ ætatis, non modò ſeipſos, & ſequaces miſerè deceperunt; ſed & cæteris omnibus errandi anſam facilè præbuerunt. Siquidem Colchicum ephemerum deleterium medicamentum, ſi eius notæ diligentiſſimè expendantur, nil aliud, meo quidem iudicio, repræſentare deprehendetur, quàm candidum illum bulbum, quem uulgò officinæ Mauritanos ſecutæ falsò Hermodactylum appellant. Sed quantum deteſtandus ſit error is, & abolenda praua, ac pernicioſa hæc conſuetudo, quantumue diſcriminis, & incommodi noſtris corporibus hinc immineat: æſtimabunt ij, qui rectè diligenteſq; ea perpenderint, quæ non ſolùm Dioſcorides, & Galenus; ſed & Paulus, & Nicander, & Plinius de Colchico ephemero poſteritatis memoriæ prodiderunt. quippe qui affirmauerint, id deuoratum eadem die homines interimere. Quem effectum etſi hac tempeſtate ab hoc manifeſte præſtari non conſtet experimento in his, qui ipſum in medicamentis aſſumunt: id tamen non alia de cauſa fieri putauerim, quàm quòd fortaſſe in Italia, ut in Colchide, mortiferum non proueniat: aut quòd ea, quæ ſumitur quantitas, exigua ſit, neque ad perdendum ſufficiens. Sed non propterea dubitandum eſt, quin hoc ſumentibus grauia & pericoloſa incommoda inferre ualeat. Erroris occaſionem dediſſe uidetur Serapio, utpote qui confusè uno tantùm capite de utroque, Ephemero, & de Hermodactylo ſcripſerit, nomine duntaxat Hermodactyli omnibus inſcripto, immemor, uel potius ignarus, apud Græcos, à quibus tamen quicquid ferè boni habet, mutuatus eſt, eas plantas inter ſe maximè differre. Quòd autem in hoc deceptus Serapio has herbas turpiter confuderit, fidem manifeſtam facit Paulus Aegineta, qui libro VII. de Ephemeris, & de Hermodactylo ſeparatim tanquam de deuerſis diſſeruit: & primùm de Hermodactylo, ſic inquiens. Hermodactyli radix & per ſe, & ipſius decoctum uim habet purgandi: priuatim arthriticis tunc, cùm humores defluunt, exhibetur. uerùm ſtomacho nimis quàm aduerſatur. Mox paulò inferius, ſex tantùm interiectis capitibus, de Ephemeris ita ſcribit. Ephemeron non uenenum illud, ſed quod Iris ſyluatica nominatur, miſtæ poteſtatis eſt, & repellentis, & diſcutientis per halitum. hactenus Paulus. Ex quibus ſanè palàm fit, non modò Hermodactylum cum Colchico nullam habere cognationem; ſed etiam hac in re planè hallucinatum fuiſſe Serapionem, quem ſecuti cæteri Mauritani, qui poſt ipſum libros conſcripſerunt, atq; etiam ex noſtris plerique, qui ſuperiore ætate claruerunt, ut cæci cæcos ſequentes omnes in hanc erroris foueam inciderunt, & poſteros hucuſq; in hunc peſſimum & deteſtandum uſum pertraxerunt. Iam itaque reſipiſcant tum medici. tum ſeplaſiarij, qui Colchicum ſuis medicamentis, & catapotijs inſerunt, & ipſum iam non ſecus ac ſcopulum euitent, utpote quod, omnium probatiſſimorum auctorum teſtimonio, mortiferum ſit medicamentum. Quæ autem radix nobis hodie Hermodactylus dici poſſit, difficile quidem fuerit decernere, quòd ex probatis rei herbariæ ſcriptoribus hactenus neminem inuenerim, qui notis ullis eius tradiderit hiſtoriam. Veruntamen, ſi ex uocabuli etymo conijcere licet, nil aliud ſignificare uidetur Hermodactylus, quàm digitum Hermi, aut Hermetis. Vnde factum eſt, ut aliquando cogitauerim, an illa bulbacea radix, quæ manus humanæ formam refert, quamq; uulgò Chriſti palmam appellant, ad Hermodactylum accedere poſſet, quòd bulbacea ſit, quemadmodum & Colchicum, quòdq; ſumpta non modò uomitiones, ſed & aluum cieat, ut teſtis eſt Nicolus Florentinus, qui hac radice pluribus factis uomitionibus, Biliotum quendam quartanarium curauit. Hæc in medium proferre libuit, non quòd ita eſſe certò aſſerere auſim, ſed ut rei herbariæ ſtudioſis res hæc melius æſtimanda proponeretur. Nec illud ſanè hoc loco prætereundum duxi, quòd Hermodactyli Actuario, & Nicolao Myrepſico, qui albi, & rubri Hermodactyli meminere, nil aliud repræſentant, quàm Beben album, & rubeum Mauritanis appellatum. Siquidem ex deſcriptione aureæ Alexandrinæ apud Nicolaum, & diamoſchi antidoti apud Actuarium id liquidò conſtat. Sed non ob id dicendum eſt, hermodactylum Pauli, & Serapionis idem cum illis eſſe, his nanque alterius generis radix eſt, quæ uim habet deiectoriam ad articulorum defluxiones præcipuam. Fuchſius medicus ætatis noſtræ celebris, in libro de compoſitione

Colchici, & Ephemeri cõſideratio.

Mauritanorũ & ſequacium error.

Serapionis lapſus.

Hermodactyli coniectura.

Fuchſius deceptus.

poſitione medicamentorum, quem non pridem locupletatum edidit, hermodactylum Pauli deſcribens, inquit. Vnus habet radicem albam, craſſam, ac modicè duram. atq; is eſt, qui in hodiernum diem nomen hermodactyli in officinis medicorum retinet. A Paulo quoque hermodactylus appellatur. Ex ijs nimirum uerbis Fuchſius ſibi perſuaſiſſe uidetur hermodactylum communis uſus eundem eſſe cum Pauli hermodactylo: cùm tamen omnibus ferè conſtet, illum nõ aliud eſſe quàm Colchicum. Quocirca nulli equidem dubium eſſe puto, quin Fuchſius hac in re deceptus ſit. niſi ſeplaſiæ Tubingenſes pro hermodactylo aliam uſurpent radicem ab ea, quam hactenus in reliquis Germaniæ pharmacopolijs uſurpari uidimus. Cæterùm Ephemerum, quod ſyluestrem Irin appellant, in Ananienſibus montibus tam in pratis, quàm in ſyluis copioſè naſcitur, ubi indigenis uocatur uulgò Giglio matto, hoc eſt, Lilium ſtultum. Huic certè, niſi me fallit iudicium, omnes prorſus notæ conueniunt, quæ alteri Ephemero à Dioſcoride tribuuntur.

Fuchſii erratum.

Hinc itaque fit, ut in hoc Fuchſius, uir alioqui doctiſsimus, apertè erraſſe deprehendatur, qui plantam uulgò Lilium conuallium uocatam Ephemerum alterum, & non lethale eſſe contendit. Quandoquidem illud folia lilio latiora: non autem anguſtiora, & diſsimilia profert: caulem non lilij modo, ſed gracilem, & ſtaminis inſtar tenuem: radicem item exilem, quæ capillaribus diuiditur fibris, tantum abeſt, ut digiti craſsitudinem æquet, qualis in Ephemero requiritur. Præterea neminem adhuc reperi, qui tradat Ephemerum flores ferre ſuauiter olentes: cùm tamen Lilij conuallij dicti flores adeò iucundum ſpirent odorem, ut eius gratia ab omnibus maximè expetantur: id quod nunquam ſilentio præterijſſet Dioſcorides in re herbaria grauiſsimus auctor, præſertim quòd ea nota fuiſſet Ephemero inſignis, & notabilis. Ex his igitur colligendum eſſe putauerim, non ſolùm Fuchſium in aperto errore uerſari; ſed reliquos etiam, qui Lilium conuallium uocatum Ephemerum eſſe contendunt. Sed ad Colchicum reuertamus.

colchici flores ante folia

Floret hoc autumni tempore, floribus croco æmulis, nullis tamen emiſsis folijs, niſi appetente uere, quo tempore ſubrubeum gignit ſemen, quibuſdam folliculis incluſum, iuglandium ſimilitudine. Verùm hoc tempore radix ei dulcis non eſt, quemadmodum in autumno, ſed lacte prægnans, & amara inuenitur. Quare hic cogimur dicere, & fateri, quòd hoc non obſeruauerit Dioſcorides, uel ſaltem, quòd indictum id omiſerit.

Monachorũ hallucinatio.

Porrò in communem illam hallucinationem antè exploſam deducti ſunt & patres illi reuerendi, qui in Meſuem commentarios ediderunt: quippe qui nullam faciant differentiã inter Colchicum, & Hermodactylum, idq; apertè aſſerunt. Quorum etiam auctoritate freti pharmacopolæ adduci poſſunt, ut cum maximo humanæ uitæ detrimento colchicum catapotijs immiſceant. Quare caueant meo conſilio ſeplaſiarij, neque facilè fidant ijs, quos magis decet libros ſacros, quàm medicos euoluere, ut animabus potius, quàm corporibus mederi ſciant. Cæterùm colchici floribus, ut audio, utuntur Turcæ, cùm inebriari uolunt: eos enim uino macerant, eoq; poto adeò ſtupidi redduntur, ut in ecſtaſin abeant.

Ephemeri uires ex Gal.

ephemeri duplex lethale et no lethale

Vtriuſque Ephemeri meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſi inquiens. Ephemerum non illud lethale ſeu deleterium, quod & Colchicon uocant, ſed alterum, quod & Irin agreſtem cognominant, folia, & caulem lilio ſimilem obtinet: radicem oblongam, non rotundam ceu colchicum, digiti potiſsimùm craſsitudine: eſt autem adſtringens, & boni odoris. Ex quibus palàm fit, quòd miſtæ ſit facultatis, temperataræq;, nempe repellentis, & halitu digerentis. Teſtificantur uerò id opera, quæ particulatim edit. Siquidem non inefficaciter radix eius in dentium doloribus colluitur: & folia tuberculorum tum augmento, tum uigori congruunt. Oportet autem ea in uino decocta, priusquàm pus moueas, illinere.

HELXINE. 508

Nomina.

Planta, quæ Græcis κολχικόν, Latinis Colchicum, & Bulbus agreſtis uocatur: Arabibus, Surugen: Italis, Colchico: Germanis, Zeitloſz: Vuild ſaffran bluom: Gallis, Mort auchin, chien, & chiennee. Quam uerò Græci ἐφήμερον, Latini item Ephemerum dicunt: Italis, Ephemero. At quæ recentioribus Græcis ἑρμοδάκτυλος, Latinis quoque Hermodactylus appellatur: Italis, Hermodattilo: Mauritanis, Surugen, uel Surengiã, ita tamen ut hanc cum colchico apertè confundant.

Helxine. Cap. LXXXI.

HELXINE naſcitur in parietinis, ſepibus, & maceriis. folia ei mercurialis inſunt, hirſuta: cauliculi ſubrubentes, & circa eos ueluti ſemina aſpera, adhærentia ueſtibus. Folia refrigerandi, ſpiſſandique naturam habent. qua ex cauſa ſanant illitu ſacros ignes, aduſta, condylomata, panos incipientes, tumores, inflammationesque. Succus eius cum cerußa, ignibus ſacris, & ulceribus quæ ſerpunt, commodè illinitur: imponiturq; podagris cum hircino adipe, aut cerato cyprino: ueterem tuſsim emendat, inſtar cyathi hauſtus: tonſillis inflammationem ſentientibus utiliter & gargarizatur, & oblinitur: aurium dolorem cum roſaceo, inſtillatus leuat.

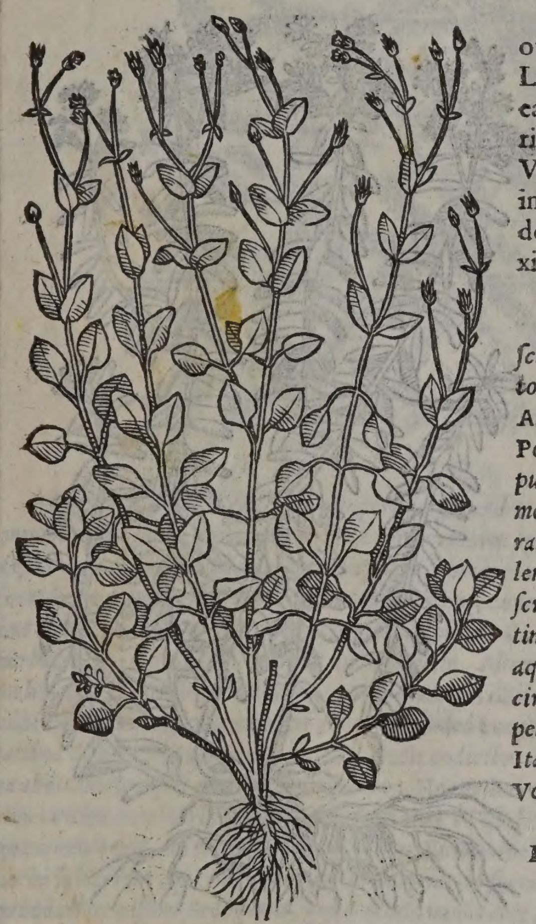
Helxines cõſideratio.

Helxines uires ex Gal.

Nomina.

HELXINEN, *quæ hic à* Dioſcoride *deſcribitur, officinarum uulgus* Parietariam *appellat, quòd in ædificiorum parietibus naſcatur. Alij, quòd detergendis uitreis poculis ſit aptiſſima,* Vitreolam *nominant. Hæc planta omnibus notiſſima eſt: quare ſuperuacaneum eſſet, eam longiore hiſtoria repræſentare.* Verùm *alia ab hac, & longè diuerſa eſt* Helxine, *quam* Plinius *libro* XXI. *cap.* XVI. *inter aculeata retulit, & depinxit his uerbis.* Helxine *rara uiſu eſt, neque in omnibus terris eſt: radice folioſa, ex qua media ueluti malum extuberat, contectum ſua fronde. Huius uertex ſummus lacrymam continet, iucundi ſaporis, acanthicen maſtichen appellatam. hæc* Plinius. *Helxines uires tradidit* Galenus *lib.* VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens.* Helxinen *aliqui perdicium nominant, alij parthenium, alij ſideritin, ſunt qui heracleam appellitent. Cæterùm uis ei ineſt abſtergendi, & leuiter conſtringendi cùm humiditate ſubfrigida. Quamobrem phlegmonas omnes in initio, & augmento ſanat uſque ad ſtatum, & maximè ſi calidæ fuerint. Quinetiam incipientibus phygethlis cataplaſmatis ritu illinitur. Succus quoque eius cum roſaceo ad aurium dolores phlegmonoſos, mediocriter profuerit. Gargarizandum item nonnulli exhibent ad pariſthmia. Sunt uerò etiam ex medicis quidam, qui iis, qui diutina tuſſi uexantur, illam exhibuerint. Certè euidens extergendi experimentum præbet & in uaſis uitreis. Herba, quæ Græcis* ἑλξίνη & περδίκιον, *Latinis item* Helxine *appellatur: Italis ac uulgò,* Parietaria, & Vitriola: *Germanis,* Tag und nacht: *Hiſpanis,* Yerua del muro, *Gallis* Paritoire.

Alſine.

Cap. LXXXII.

ALSINEN, aliqui anthyllion, nonnulli myos ota uocant, quoniam muſculorum aures folia imitantur. Lucis, opacisque gaudet, unde alſine dicta eſt. Hæc erat eadem, quæ helxine, niſi humilior eſſet, & foliis minoribus, nec hirſuta. cùm teritur, odorem cucumis reddit. Vim refrigerandi, adſtringendique obtinet: oculorum inflammationibus cum polenta illinitur. Succus aurium doloribus infunditur. quin & emendat omnia quæ helxine, id eſt, muralis herba.

Alſines conſideratio.

Vires ex Gal.

Nomina.

ALSINE *ea nimirum herba eſt molliuſcula, quæ* Hetruſcis Centone, *aliis uerò* Pauarina, *aliis* Pizza gallina, *aliis* Centouice *uulgò appellatur. Et quanuis* Dioſcorides *unam tantùm* Alſinen *repræſentauerit; plura tamen eius reperiuntur genera.* Porrò *habentur quædam* Dioſcoridis *exemplaria, in quibus caput hoc legitur in calce libri ſecundi ſtatim poſt* Muris auriculæ *mentionem. Sed nos, ut eo in loco latius diximus, hanc ſuam ueram ac germanam ſedem eſſe cenſemus.* Alſines *meminit* Galenus *libro* VI. *ſimplicium medicamentorum, ita de eius uiribus ſcribens.* Alſine, *aut* Myos ota *ſimilem helxinæ facultatem obtinet, nempe refrigerantem, & humectantem: eſt enim eſſentiæ aqueæ frigidæ: quare & citra adſtrictionem refrigerat. Quocirca ad feruentes phlegmonas, & mediocria eryſipelata competit. Hæc* ἀλσίνη *Græcè, ut etiam* Alſine *Latinè dicitur:* Italicè, Centone, & Pauarina: Germanicè, Huener dorm, & Vogel kraut: Gallicè, Mouronem.

LENS PALVSTRIS.

Lens paluſtris. Cap. LXXXIII.

LENS paluſtris inuenitur in aqua non fluente, muſcus lenticulæ ſimilis, refrigeratoriæ naturæ. Propter quod conuenienter collectionibus, igni ſacro, & podagris illinitur per ſe, & cum polenta: glutinat & procidentia puerorum interanea.

Lentis paluſtris conſid.

Facultas ex Galeno.

PALVSTRIS lens, quam officinæ, & herbariorum uulgus Lenticulariam appellant, notior omnibus eſt, quàm ut pluribus deſcribi mereatur. Ea plerunque ſtagnantibus aquis innatat, iiſq; præſertim, quæ urbes, & oppida cingunt. Lentis paluſtris non niſi temperamentum prodidit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Lenticula paluſtris humidæ, frigidæq; temperaturæ eſt, utrinque ex ſecundo quodammodo ordine.

Nomina.

Quæ Lens paluſtris Latinis, φακὸς ὁ ἐπὶ τῶν τελμάτων Græcis uocatur: Arabibus, Tahaleb, ſeu Thaleb, Italis, Lente de i paludi: Germanis, Vuaſſer linſen: Hiſpanis, Lenteya dellagoa: Gallis, Lentille de mer.

SEDVM MAIVS.

SEDVM MINVS.

Sedum maius. Cap. LXXXIIII.

SEMPERVIVVM magnum ideo nominatur, quoniam perperuò folia uireant. cuius caules cubiti altitudinem implent, interdum excedunt, pingues, craſsitudine pollicari, uirentes, characiæ tithymali modo inſecti: folia pinguia, carnoſa, longitudine pollicari, in cacumine linguæ ſimilia, alia in terram conuexa, alia in capite ſtantia inuicem, ita ut ambitu effigiem imitentur oculi. naſcitur in montibus, & teſtaceis, ſupra domicilia etiam ſeritur. Eius uis refrigerare, & adſtringere. Medentur igni ſacro, nomis, ulceribus quæ ſerpunt, oculorum inflammationibus, ambuſtis igni, podagris per ſe, & cum polenta illita folia. Succus capiti in doloribus, cum polenta, aut roſaceo perfunditur: datur in potu contra phalangiorum ictus, dyſenteriam, aluique profluuia: teretes tineas potus in uino excutit: ſubditus in uellere, mulierum abundantiam ſiſtit. Succus oculorum lippitudinibus, ſanguinis uitio conceptis, inungitur.

Sedum minus. Cap. LXXXV.

SEMPERVIVVM paruum in petris, parietinis, & maceriis, necnon ſcrobibus opacis naſcitur, caulibus ab una radice multis, tenuibus, crebrò foliatis: exilibus foliis, rotundis, pinguibus, mucronatis: caule à medio emicante, palmum alto, umbellam, herbidosque flores, & tenues gerente. Folia eiſdem cùm priore uiribus prædita ſunt.

Sedi genus tertium. Cap. LXXXVI.

TERTIVM uidetur ſemperuiui genus, quam aliqui andrachnen agriam, aut telephion uocauerunt, Romani illecebram, puſillis, craſsioribusque foliis, hirſutis, portulacæ proximis. naſcitur in ſaxis. Vis ei excalfactoria, acris, exulcerans. illita cum auxungia ſtrumas diſcutit.

EX TRIBVS *Sedi, ſiue Semperuiui generibus, quæ hoc loco à Dioſcoride pinguntur, primum, & alterum omnibus nota ſunt. Vtrunque officinæ Semperuiuum appellant, addita maioris, & minoris differentia. quanuis non deſint, qui minus Vermicularem, Craſſulamq; herbam uocent. Minoris duo uiſuntur genera. Alterum, cuius Dioſcorides meminit, folijs craßioribus, longioribus, rarioribusq;, facie nucleis pineis à putaminibus repurgatis ſimilibus. unde quibuſdam uulgò etiam Pignola dicitur. Caules fert tenues, pluresq;: in quorum cacumine flores exeunt herbacei, ſeu ſubcandidi, umbellæ diuulſæ modo. Alterum folijs breuioribus, anguſtioribus, copioſioribusq;: floribus melinis, eodem ordine prodeuntibus. Hoc marem, illud fœminam recentiorum quidam exiſtimant. At tertium, quod mihi iandiu incompertum extitit, cùm uſqueadeò excalfaciat, ut carnem exulceret impoſitum, à cæteris longè facultatibus dißidet. Huius uaria in Dioſcoridis codicibus legitur hiſtoria: cæterùm nos Aldinum exemplar ſecuti, hinc ea abdicauimus, quæ adulterina cenſentur. Nec deſunt qui crediderint, tertium hoc Dioſcoridi eſſe ſpuriũ: quòd duorum tantùm meminerit Galenus. Veruntamen è Piſis hoc anno tertium Sedi genus, guſtu ſanè acerrimo, adeò ut linguam exulceret, ad me miſit Lucas Ghinus Forocornelienſis medicus rei herbariæ peritißimus. qui illi plantæ hæc uerba ſubiecerat, quæ hic referam eius humanitate fretus. Viſitur, inquit, in uiridario Illuſtrißimi Ducis Florentiæ quoddam tenuißimi Sedi genus, guſtu nihilò minus acri, quàm ranunculi omne genus, quod etiam in antiquis ædificiorum parietibus, & ſaxorum rimis prouenire conſpexi. Hoc, meo iudicio, tertium eſt Sedum. Sed cùm Dioſcoridis uerba hoc loco obſcura ſanè, & intellectu difficilia habeantur, iandiu una cum alijs pleriſque, qui hac ſimplicium facultate maximè delectantur, plurimum laboris impendi, ut tertium Sedum conſequi poſſem, cui folia ineſſent hirſuta, & facie portulacæ ſimilia. Cæterùm cùm poſtea attentius, diligentiusq; Dioſcoridis uerba perpenderem, ſic Latinè ſonare uidentur. Eſt & tertium ſedi genus, quòd portulacæ reſpectu, folia edit pinguiora, denſioraq;, &c. Quibus cùm hunc dederim ſenſum, qui, mea ſententia, propriam Dioſcoridis mentem explicat, tertium hoc ſedum facilè mihi ſeſe obtulit cognoſcendum, ut omnibus quoque idipſum euenire haudquaquã dubitauerim, qui Græcam dictionem* δασέα *denſa, non hirſuta expoſuerint, interpretatiq; fuerint* πρὸς τὰ τῆς ἀνδράχνης *ad folia portulacæ collata. Nam huiuſce tertij ſedi folia, portulacæ folijs comparata, ijs denſiora, craßioraq; facilè cernuntur. Hactenus amicus ille. Cuius certè ſententiæ non poſſum non adſtipulari. quippe quæ doctißimis rationibus nitatur, & ipſe ſit apud me grauis teſtis. Semperuiui mentionem fecit Theophraſtus lib.* XVII. *cap.* VIIII. *de plantarum hiſtoria, ſic inquiens. Semperuiuo datum à natura eſt, quòd humidum, uirideq; ſemper durare ualeat. Folio carnoſo, læui, atq; oblongo id conſtat. Planis parietinis naſcitur, nec non & in tegulis, cùm terræ confluuium quoddam arenaceum factum eſt. hæc Theophraſtus. Sedi uires deſcripſit Galenus lib.* VI. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis.* Ἀείζωον *utrunque, tum maius, tum minus, deſiccat quidem leuiter, quandoquidem & mediocriter adſtringit, omnis alterius*

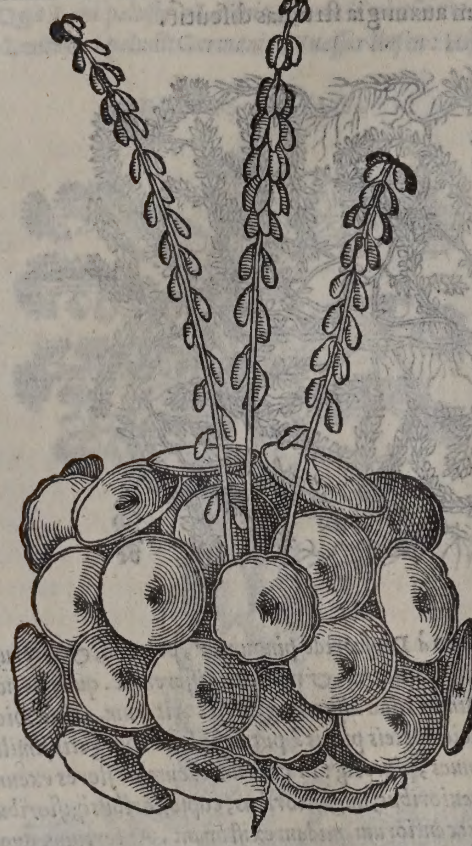
Sedi genera, & conſid.

Sedi uires ex Galeno.

uehementis

uehementis qualitatis expers: quare in eo plus cæteris abundat eſſentia aquea. Cæterùm nõ mediocriter refrigerat: eſt enim ex tertio ordine, & receſſu refrigerantium. Hinc etiam ad eryſipelata, & herpetas, & phlegmonas à fluxione natas accommodatur. Nomina. *Semperuiuum ſiue Sedum maius quod Latini uocant, Græci* ἀείζωον μέγα *: Mauritani, Beiahalálen, ſeu Hai alhalez : Itali, Sempreuiuo maggiore : Germani, Groſz hauſz uurtz : Hiſpani, Sempreuiua, & yerua puntera : Galli, Ioubarbe. Quod uerò Græci* ἀείζωον μικρόν*, Latini Semperuiuum, ſiue Sedum minus dicunt: Itali Sempreuiuo minore: Germani, Klein hauſz uurtz: Galli, Ioubarbe petite. Quod denique Græci* ἀειζώου εἶδος τρίτον*, Latinis Semperuiui ſiue Sedi genus tertium appellatur : Arabibus, Alſebram, Handrachabara, & Tilaſon : Italis, Sempreuiuo terzo.*

VMBILICVS VENERIS.

VMBILICVS VENERIS ALTER.

Vmbilicus ueneris: Cap. LXXXVII.

COTYLEDON, ſiue umbilicus Veneris, folio eſt in acetabuli formam tornato, ineuidenter concauo, breui in medio cauliculo, in quo ſemen ineſt: radice oliuæ modo rotunda. Succus cum uino circumlitus, inſtillatusue contecta genitalia nudat: inflammationibus, ſacris ignibus, ſtrumis, pernionibus, illitu auxiliatur: ſtomachi ardorem refrigerat. Folia cum radice comeſa, calculos frangunt, urinam cient: hydropicis ex melle dantur. Herba utuntur ad amatoria.

Vmbilicus ueneris alter. Cap. LXXXVIII.

EST ET alterum umbilici Veneris genus, cymbalion aliqui uocant, pinguibus foliis, latioribus, ligularum modo, denſis circa radicem, medium oculi ambitum deſcribentibus, ut in maiore ſemperuiuo, adſtringentis guſtus: cauliculo tenui, in quo flores & ſemina hyperici: radice maiuſcula. Facit eadem, quæ ſemperuiuum.

Vmbilici Veneris utriuſque conſid. VMBILICVS *Veneris, quem primo generi aſsignant, frequens naſcitur in uniuerſa ferè Hetruria, ſaxis, & uetuſtis ædificiorum parietibus. Huius folia, quòd fictilium operculis ſimilia ſint, uulgò Senenſes appellant Copertoiuole. Alterum uerò eius genus à quibuſdam Cymbalion uocatum, uidimus primùm in Foroiulienſium ciuitate Auſtriæ, in hortulo quodam excellẽtiſsimi medici Iuliani à Maroſtica Teruiſienſis. Hanc porrò plantam in pluribus montibus ſaxis inhærentem inuenimus. Cui, meo quidem iudicio, omnes prorſus conueniunt notæ, quæ alteri umbilico*

Veneri

Veneri tribuuntur. *Cæterùm apud Inſubres officinæ legitimæ Cotyledonis, ſiue umbilici Veneris loco, herbam quandam in parietinis, & macerijs naſcentem uſurpant, quæ ex ijs eminet, & comæ modo dependet, caule tenui, folijs hederaceis, per ambitum mucronis inſtar laciniatis. Hanc fortè, quòd Cymbalaria uulgò uocetur, putant à cymbalio corruptè nomen traxiſſe, & ideo uerum Veneris umbilicum eſſe. Sed euidentius errant, quàm ut oſtendi debeat. Fuchſius quoq;, cuius uiri alioqui eruditi pace dixerim, in hac re hallucinatus deprehenditur, quòd in paruo ſuo libro, in quo plantarum duntaxat imagines expreßit, pro utroq; umbilico Veneris eas nimirum plantas depinxerit, quæ nonnullis uulgò Fabariæ, & Fabæ craſſæ appellantur: quas tamen prius in ſuo de ſtirpium hiſtoria commentario pro telephio oſtenderat. Verùm tam prima, quàm altera eius opinio, ut dicam quod ſentio, mihi planè reprobanda uidentur. Quemadmodum & tertia eiuſdem de eadem re ſententia, quàm non ita pridem protulit in eo libro de compoſitione medicamentorum, quem poſtremò auctum excudit. Ibi enim putat Fuchſius Acetabulum alterum, ſiue alterum umbilici Veneris genus, eſſe Fabariam, quam uulgus & ſeplaſiæ Craſſulam maiorem nominant. Sed quòd is in magno uerſetur errore, manifeſtum fit ſatis ex Dioſcoride. Quippe qui Cymbalio, ſeu alteri Veneris umbilico, folia reddiderit denſa circa radicem, quæ medium oculi ambitum deſcribant, ut in maiore ſemperuiuo: cauliculum uerò tenuem, in quo flores & ſemina hyperici. Quæ tamen notæ in Fabaria, aut Craſſula maiore deſiderantur. Siquidem hæc folijs conſtat hortenſis portulacæ maioribus, quæ cum ſempreuiuo nullam habent ferè ſimilitudinem, nec oculi formam deſcribunt. caulem præterea emittit craſſum & firmum. radicibus deniq; nititur pluribus, aſphodeli proximis. Vmbilici Veneris meminit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Cotyledon facultatis miſtæ eſt, nempe humidæ, ſubfrigidæ, & cuiuſdam obſcurè adſtringentis, & cum ea leuiter amaræ: unde refrigerat, repercutit, abſtergit, & diſcutit. Itaque phlegmonas eryſipelatodeas, & eryſipelata phlegmonode curat: & maximè ſtomachi ardore æſtuantis admodum utile eſt epiplaſma. Putantur folia cum radice manducata calculos confringere, & urinam mouere. Κοτυληδὼν ſic Græcè, Latinè uerò Acetabulum, & Vmbilicus ueneris nominatur: Italicè, Ombilico di Venere: Hiſpanicè, Scudetes: Gallicè, Eſcudes. Quæ uerò κοτυληδὼν ἑτέρα Græcis, Vmbilicum ueneris & Acetabulum alterum Latinis appellatur.*

Officinarum error.

Fuchsij hallucinatio.

Vmbilici Veneris uires ex Galeno.

Nomina.

VRTICA PRIMA.

VRTICA SECVNDA.

Vrtica. Cap. LXXXIX.

DVO VRTICAE genera. Altera ſylueſtrior, aſperior: latioribus, nigrioribusque folijs: ſemine lini, ſed minore. Altera non æquè aſpera, minuto ſemine. Folia utriuſque illita, canis morſibus addito ſale, medentur: gangrænas, carcinomata, ſordida ulcera, & quæ cacoethe uocantur, item lu-

VRTICA TERTIA.

CARDIACA.

xata, panos. tubercula, parotidas, ſuppurationesq́ue ſanant: lienoſis cum cerato imponuntur: faciunt ad profluuia narium cum ſucco trita, & naribus indita: menſes ciunt eadem detrita cum myrrha, & impoſita: procidentes uuluas recentia contactu reſilire cogunt. Semen potum ex paſſo uenerem ſtimulat: & vuluæ ora patefacit: cum melle delinctum orthopnœæ, lateris, & pulmonum inflammationibus prodeſt: thoracem expurgat. erodentibus medicamentis admiſcetur. Cocta cum conchis folia aluum emolliunt, vrinas mouent, inflationes diſcutiunt: decocta cum ptiſana, uitia pectoris extrahunt: mulierum menſes euocant, cum myrrhæ modico pota. Inflammatione turgentem vuam, gargarizatus ſuccus reprimit.

Vrticæ conſideratio.

Vrtica adeò uulgaris notitiæ eſt, ut non modò interdiu; ſed etiã noctu in tenebris ſolo tactu ab omnibus facillimè cognoſcatur. Proinde operæpretium non eſt, ut hìc pluribus eius faciem depingamus. Veruntamen ignorandum non eſt, quòd etſi Dioſcoridi duo tantùm Vrticæ aßignentur genera; tria tamen in Italia reperiuntur. Siquidem præter Vrticas à Dioſcoride traditas, alia eſt, quam aliqui ſylueſtrem appellant, cæteris acrior, & mordacior, folijs paruis, hirſutioribusq; caulibus. omnibus & hæc nota.

Vrticæ uires ex Galeno.

Vrticæ uires memoriæ prodidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Vrtica, et huius herbæ tum ſemen, tum folia (nam hæc potißimùm in uſum ueniũt) digerentis ſunt facultatis, adeò ut & phymata, & parotidas ſanent. Sed & quiddam flatuoſum obtinent, quo & uenerem extimulant, & maximè ubi cum muſto ſemen bibitur. Porrò quòd non uehementer calfacit, ſed admodum tenuium ſit partium, teſtimonio eſt craſſorum, uiſcoſorumq; humorum ex pectore, pulmoneq; eductio, tum quòd partes, quas contigerit, pruriant. Cæterùm flatuoſum eius, cuius particeps eſſe dicta eſt, dum concoquitur, naſcitur: non enim actu flatuoſa eſt, ſed poteſtate. Ventrem autem modicè ſubducit, duntaxat abſtergendo, ac ueluti titillando, non purgando. Et gangrænoſa, & cancroſa, & in totum quæ exiccari citra mordicationem poſtulant, ea conuenienter ſanat. nimirum cùm ſubtilium ſit partium, & temperaturæ ſiccæ, non tamen tantùm habens caliditatis, ut iam mordicet. Et libro II. de alimentorum facultatibus, idem de urtica ita ſcribit. Vrtica, herbarum agreſtium una etiam hæc eſt, tenuium partium uim obtinens. Iure itaque nemo ipſa, ut alimento utitur, niſi maxima prematur fame. Vtilis autem eſt obſonium ac medicamentum, quod aluum deijcit. hactenus de urtica Galenus.

Cardiacæ hiſtoria, & uires

Sed quoniam herba illa, quam hodie herbarij CARDIACAM *nominãt, nunc ob cognationem, quam cum Vrtica habere uidetur, mihi in mentem uenit; ideo non alienum puto, quòd hìc de ea quoque aliquid diſſeramus. Hæc itaque urticæ proxima eſt, tametſi folijs, quæ prope terram prodeunt rotundioribus conſtet, ranunculi modo per ambitum laciniatis. Ei caulis eſt quadrangulus, in quo bina ubique folia paribus interuallis exeunt, oblonga, urticæ ſimilia, ſed per ambitum ſerratiora. Flores, qui in purpura albicant, urticæ fœtidæ, de qua ſequenti capite dicturi ſumus, non dißimiles profert, minores tamen, qui uerticillato ambitu marrubij modo caulem circundant in ipſo foliorum exortu. Radix in rubro palleſcit, alijs pluribus paruis radicibus adnatis. Prouenit ubiq; iuxta ſemitas, circa ſepes, & poſt urbium mœnia. Guſtu uſqueadeò amareſcit, ut facilè exiſtimari poßit ad ſecundum excalfacientium ordinem, & ad tertium ſiccantium accedere. Præſtat hæc, ut recentiores quidam tradunt, ad cordis affectus, unde etiam apud uulgares nomen accepit. Medetur item conuulſis, ac reſolutis.*

GALIOPSIS.

SCROPHVLARIA.

lutis. Obſtructiones aperit, quas cauſa frigida induxerit: urinam cit, & menſes. Pectus à pituita detergit, & lumbricos necat. Cæterùm in puluerem contrita, & cochlearis menſura ex uino hauſta, difficilè parientibus mirum in modum opitulatur. Nomina. *Vrtica ſic Latinis dicta, ἀκαλύφη Græcis nominatur: Arabibus, Huniure, Vraith latum, & Angiara: Italis, Ortica: Germanis, Neſſel: Hiſpanis, Ortiga: Gallis, Ortie.*

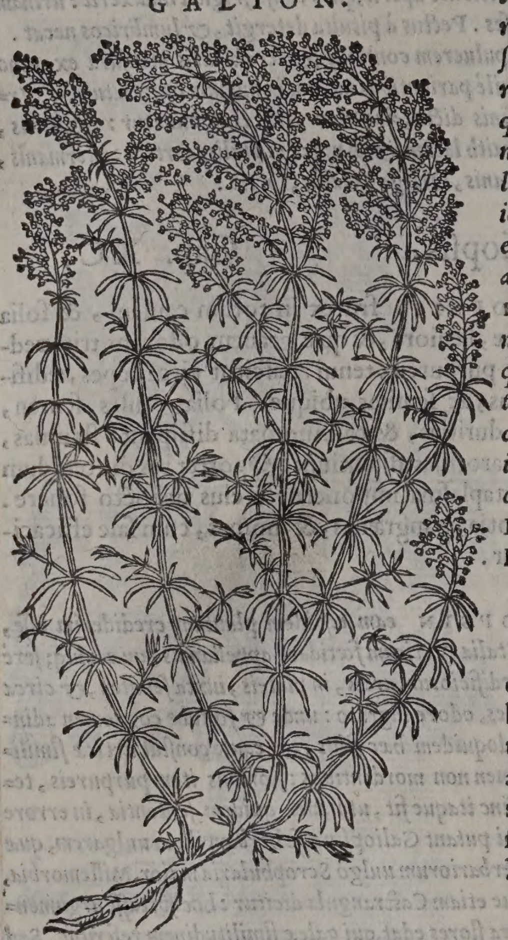
Galiopſis. Cap. XC.

GALIOPSIS, frutex in totum caulem, & folia habet urticæ, læuiora, & quæ grauem odorem trita reddant: flore purpureo, tenui. naſcitur circa ſepes, ædificiorum areas, ac ſemitas ubique. Folia, caules, ſemen, ſuccusque, duritias, & carcinomata diſsipant: ſtrumas, panos, & parotidas diſcutiunt. Oportet bis die tepidum ex aceto cataplaſma imponere, & eius decocto fouere. ad putreſcentia, gangrænas, & nomas, cum ſale efficaciter illinuntur.

Galiopſeos conſideratio.

GALIOPSIN *eam equidem plantam crediderim eſſe, quam nos in Italia Vrticam fœtidam appellamus, quæ ubiq; ferè prouenit, in ædificiorum areis, in plateis, iuxta ſemitas, & circa hortorum ſepes, odore ingrato: unde & fœtidæ cognomen adinuenit. Quandoquidem hæc folijs, & caule conſtat urticæ ſimilibus, tactu tamen non mordentibus: floribus item purpureis, tenuibus.* Opinio quorundã reprobata. *Hinc itaque fit, ut ij, mea quidem ſententia, in errore uerſentur, qui putant Galiopſin eſſe herbam illam uulgarem, quæ officinis, & herbariorum uulgò Scrophularia maior, Millemorbia, Ferraria, atque etiam Caſtrangula dicitur: hoc fortaſſe argumento nixi, quòd ea flores edat, qui galeæ ſimilitudinem referunt. Sed eorum error ex eo, ut arbitror, apertè diluitur, quòd Scrophularia maior dicta folia non proferat urticæ admodum æmula, nec ea graui odore prædita ſentiantur. Adde quòd huic radix ſubſit magna, alba, undique ſtrumoſa, unde fortè Scrophulariæ nomen traxit, adeò notatu digna, ut non uideatur uériſimile, quòd eius faciem non depictam reliquiſſet Dioſcorides, quando ſenſiſſet hanc herbam eſſe Galiopſin. Huc etiam illud accedat, quòd illa ut plurimùm in ſcrobium marginibus, in riguis, & uliginoſis locis naſcitur, non autem (ut Dioſcorides inquit) circa ſepes, & in ædificiorum areis.* Fuch. erratũ. *In hac ſententia fuiſſe inuenio Fuchſium, uirum alioqui eruditum, qui à galea, cuius effigiem Scrophulariæ flores repræſentant, hanc ſibi nomen aſciuiſſe exiſtimat. Id quod mihi planè non uidetur eſſe rationi conſentaneum, quòd non ſit ex more Græcorum, ueterum præſertim, apud quos nulla uerborum inopia fuit, ut ex Latinis, & Græcis dictionibus plantarum, & aliarum rerum nomina componant: galeam enim Græcum nomen non eſſe conſtat. Ex his igitur adducor, ut in hoc neque Fuchſio, neq; alijs adſtipulari poſsim, quorum potius ſententiam ex ſuprà dictis reprobandam eſſe cenſeo.* Vrtica lactea *Eſt præterea alia planta Vrticæ fœtidæ non abſimilis quæ à lacteis maculis ſingula folia in longũ procurrentibus Vrtica lactea à noſtris Sanenſibus uulgò cognominatur, quam rectius fortè quis Galiopſin dixerit, ſi à γάλα, quod uocabulum Græcis lac ſignificat, Galiopſin dictam eſſe ſtatuat. Quòd autem res hæc ita eſſe poſsit, ex Dioſcoridis ordine coniectura quadam colligi poſſet. nam quòd ſtatim poſt Galiopſin Galiõ deſcripſerit, cui ex eo nomen inditum eſſe tradidit, quòd in cogendo lacte coaguli uicem expleat, uidetur innuiſſe, inter utrunque magnam eſſe nominis cognationem. Hanc itaque legitimam eſſe Galiopſin quaſi affirmare non dubitarem, niſi Plinius lib. XXII. cap. XIIII. eam Lamium appellari prodidiſſet, laudibusq; extu-* Lamium Plinij.

GALION.

SENECIO.

liſſet album, quod habet in medio folio, ad ſacros ignes, & foliorum reliquum cum uniuerſa planta, addita mica ſalis, ad contuſa, incuſſaq;, ad ambuſta, ſtrumas, tumores, podagras, & uulnera. Quibus ſanè Plinij placitis decernere cogimur, primam, quam Vrticam fœtidã diximus, eſſe Galiopſin: alteram uerò Plinij Lamiũ. Sed ſi ſuſtinere uelimus hanc ſecundam eſſe uerã Galiopſin, dicere nobis liceat, Pliniũ nõ cognouiſſe Galiopſin. neq; id fortaſſe temerè diceretur, quòd in multis alijs Plinius euidẽter erraſſe deprehẽdatur. Cæterùm quanuis ex rationibus ſuperius adductis perſpicuum, ni fallor, factum ſit, SCROPHVLARIAM *non eſſe Galiopſin; ea tamen uiribus pollet non contemnendis. nanq; eius radix ſtrumas, & hæmorroidas ſanat. In quem uſum radix effoditur autumnali tempore, & repurgata tunditur cum recenti butyro, operculatoq; fictili in uliginoſo loco reponitur, ubi dimittitur per quindecim dies. Deinde lento igne butyrum illud liquefit, & percolatum aſſeruatur. quo prædicti morbi utiliſsimè illinuntur.* Scrophulariæ uires.

Nomina. *Planta, quæ Græcè γαλίοψις, Latinè itẽ Galiopſis, Vrtica labeo, et Vrtica fœtida nominatur: Italicè, Ortica fetida: Hiſpanicè, Ortiga muerta.*

Galion. Cap. XCI.

GALION nomen ex eo traxit, quòd in contrahendo lacte, coaguli uicem impleat. ramulum, foliumq; habet aparinæ ſimillimum, rectum: florem in cacumine luteum, tenuem, denſum, copioſum, odoratum. Flos igni ambuſtis illinitur, & ſanguinis profluuia ſiſtit. Cerato roſaceo galion admiſcetur, inſolatum uſquedum albeſcat, & ſic laſsitudines reficit. Radix uenerem concitat. Naſcitur in paluſtribus.

Galii conſideratio. GALIVM *ubiq; copioſè naſcitur prope ſepes, & ſecus uias, folijs aparinæ minoribus: flore tenui, ſpicato, partim luteo, partim albo. Verùm non propterea omnibus nota eſt uis, quam coagulandi lactis habet: nam ſi ea paſtoribus innotuiſſet, non minus apud eos huius herbæ inualuiſſet uſus, quàm cinaræ apud Hetruſcos: qui eius flore, ut dulcior ſuauiorq; caſeus euadat, tum ouillũ, tum etiam caprinum lac cogunt, ac ſpiſſant.* Galij uires ex Galeno. *Galio uires reddidit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorũ, ſic inquiẽs. Galium inde adeò nomen ſortitum eſt ſuum, quòd lac coagulet. Adſimile autem eſt aparinæ, facultatem obtninens exiccatoriam, & ſubacrem. Flos eius ſanguinis profluuijs competere uidetur, & combuſtis mederi. Eſt autem boni odoris, & coloris lutei.*

Nomina. *Huius herbæ nomen Græcum γάλιον: Latinum, Galium: Italicũ, Galio: Germanicum, Vnſer frauuen, Vueſtro: Hiſpanicum, Coaia leche yerua: Gallicum, Petit muguet.*

Senecio. Cap. XCII.

SENECIO cauliculo eſt cubitali, ſubrubro: folijs continuis, per extremitates erucæ modo diuiſis, ſed minoribus multò: luteis floribus, qui celeriter diſſecti uaneſcunt in pappos. Nomen uerò ſibi uendicauit, quoniam flores capillorum ritu caneſcant. radice ſupernacua. Naſcitur maximè in macerijs, & circum oppida. Folia cum floribus refrigerant: quare illita cum uini modico, uel per ſeſe, teſtium & ſedis inflammationes ſanant: quin & ex manna thuris medentur, cùm reliquis vulneribus, tum ijs quæ nerui acceperunt. Illi per ſe cum aceto pappi, idẽ munus præſtant: uerùm recentes epoti, ſtrangulant. Totus caulis, ſi coctus in paſſo potui detur, ſtomachi dolores à bili contractos perſanat.

SENECIO, *quæ Græcè Erigeron dicitur, aliquibus uulgò Cardoncello, alijs uerò Spellicciofa uocatur. Planta eſt uulgaris notitiæ. Cauliculis exit (ut Dioſcorides inquit) ſubrubentibus: folijs laciniatis, erucæ æmulis, minoribus tamen, & aſperioribus: floribus luteis, qui dehiſcentes in pappos abeunt. Naſcitur paßim, adeò ut etiam ſuper urbium mœnia, & in parietinis proueniat. Hanc herbam Otho Brunfelſius eſſe Verbenacam ſupinam magno & aperto errore exiſtimauit. Senecionis quàm breuem mentionem fecit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, eius tantùm facultatem referens his uerbis. Erigeron, ſiue Senecio facultatem miſtam obtinet, ſimul refrigeratoriam, & modicè digerentem. Herba Hæc Græcis ἠριγέρων dicitur: Latinis, Erigerum, & Senecio: Italis, Cardoncello: Germanis, Creutz uurtz: Hiſpanis, Bonuaron: Gallis, Seneſſon.*

Senecionis conſider.

Brunfelſij error.

Senecionis facul. ex Gal.

Nomina.

Thalictrum. Cap. XCIII.

THALICTRON folia coriandri habet, pinguiora paulò: caulem rutæ craſsitudine, in quo folia. Quæ trita illitu antiqua vlcera ad cicatricem perducunt. Naſcitur maximè in campeſtribus.

THALICTRON, *ſi Ruellio credimus, herbarij in Gallia Argentinam appellant, quòd argenteo micet coloratu, cæteris notis Thalictri picturæ adſtipulantibus. Hæc (ut ipſe ſcribit) inuenitur ubique, ſæpe in campeſtribus, & macerijs. Verùm cùm mihi hactenus non contigerit eam herbam uidere, idcirco Ruellij ſententiam non auſim probare, neque etiam refellere. Thalictron Thalietron nominat Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus in hunc modum diſſerit. Thalietrum folia habet coriandro ſimilia, caulem craßitudine rutæ. Vis ei ineſt exiccatoria citra morſum: itaque ulcera inueterata ad cicatricem perducit. Quod Græci θάλικτρον, Latini item Thalictrum, & Thalietrum appellant.*

Thalictri cõſideratio.

Vires ex Galeno.

Nomina.

Muſcus Marinus. 46 Cap. XCIIII.

MARINVS muſcus naſcitur in ſcopulis, teſtaceiſq; haud procul à mari, gracilis, capillaceus, caulis expers. Præcipua ei ſpiſſandi uis, & collectiones cohibendi, & podagras, quas refrigerare opus ſit.

NON *poſſum eorum non probare ſententiam, qui dicunt Muſcum marinum eam capillaceam eſſe plantam, quam officinæ Corallinam appellant. Hanc circunforanei in puluerem contritam in plateis uenditant ad puerorum uermes necandos. miriſq; laudibus efferunt. Qua in re nimirum cæteris præſtat medicamentis: ſiquidem non modò interficit lumbricos, ſed eos quoque eadẽ die expellit, magna ſæpe cum aſtantium admiratione, quòd quandoque uiſus ſit puer, qui ex aſſumpta huius pulueris drachma centum uermes excreuerit. Crediderim itaque Corallinam hanc eſſe Muſcum marinum, quod certò ſciam, eam ab ijs reperiri, qui corallia expiſcantur, corallijs, ſicuti etiam ſcopulis, & piſcium teſtis inhærentem, eo ſanè modo, quo arboreus muſcus arboribus ipſis innaſcitur. Is utique cæteris præfertur, qui corallijs adnaſcitur, unde ei nomen. Probatur ſecundo loco, qui ſaxis adhæret, colore rubicundo: cinereus uerò improbatur. Sed marinum muſcum hac pollere facultate non nouere ueteres: quandoquidem nuſquam apud ipſos legerim marino muſco interaneorum uermes necari. Muſci marini hiſtoriam (longè tamen ab ea diuerſam, quam paucis perſtrinxit Dioſcorides) proſecutus eſt Plinius lib. XXVII. cap. VIII. his uerbis. Bryon marina herba ſine dubitatione lactucæ folijs ſimilis, rugoſa ueluti contracta, ſine caule ab ima radice exeuntibus folijs. Naſcitur in ſcopulis maximè, teſtiſq; terra comprehenſis. Præcipua ſiccandi ei ſpiſſandiq; uis, & collectiones omnes inflammationeſq; cohibendi, præcipuè podagræ, & quicquid refrigerare opus ſit. hæc Plinius. Ex quibus nimirum uerbis liquidò conſtat ipſum erraſſe in hiſtoria Muſci marini, quòd hunc perperàm fecerit folijs lactucæ ſimilem. Cæterùm Muſci marini meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Muſcus marinus compoſitus eſt ex terrena, & aquea eſſentia, utraq; frigida. Siquidem & guſtum adſtringit, & calidis quibuſuis illitus, ea euidenter refrigerat, & adiuuat. Id Græcis βρύον θαλάσσιον quod Latinis Muſcus marinus uocatur: Tabaleb, ſiue Thabel Arabibus, quibus tamen muſcus is cum lente paluſtri confunditur: Italis ac officinis, Corallina: Germanis, Meermieſz, ſeu Mermoeß: Hiſpanis, Malhorquiana yerua: Gallis, Coralline.*

Muſci marini conſider.

Corallina.

Muſci marini uires ex Gal.

Nomina.

Fucus Marinus. Cap. XCV.

E PHVCI marini generibus, quoddam latum, & alterum ſublongius, & rubens: tertium candidum, naſcens in Creta, floridum ualde, quod nulla corruptionis labe polluitur. Omnia uim habent refrigeratoriam, non podagræ modò, ſed etiam inflammationibus, in cataplaſmatis efficaciter utilem: uerùm ijs uti humidis conuenit, priuſquàm exareſcant. Nicander puniceum aduerſus ſerpentes dedit. Hoc fuco quidam putant mulieres ſuum colorem mentiri, cùm tamen ſit radicula eiuſdem nominis, qua ſeſe fucant.

Fuci marini hiſt. ex Plin.

DE FVCO *marino locutus eſt Plinius libro* XIII. *cap.* XXIII. *ubi ita ſcriptum reliquit. Naſcuntur in mari frutices, arboresq́; minores in noſtro. Rubrum enim, & totius orientis Oceanus refertus eſt ſyluis. Nō habet lingua alia nomen quod Græci uocant phycos, quoniam alga herbarum magis uocabulum intelligitur: hic autem eſt frutex. Et lib.* XXVI. *cap.* X. *Tria, inquit, Phyci thalaßij, id eſt, Fuci marini genera, latum, & alterum longius, quadantenus rubens: tertium criſpis folijs, quo in Creta ueſtes tinguntur. hactenus Plinius. Cæterùm cùm Fuci genera mihi planè imcomperta ſint, quid de ijs dicam non habeo. Non tamen deeſt ſuſpicio, quin Fucus marinus ſi alga non eſt, in eius ſaltem genere recenſeri poßit et debeat: nam Theodorus in Theophraſto non aliter Fucum marinũ interpretatur, quàm algæ nomine. Adde quòd & Plinius alijs in locis Fucum marinum algam maris aliquando uocauit, ut etiam adnotauit Marcellus. Sed non ob hoc exiſtimauerim, Fucum marinum eam uulgarem eſſe algam, in qua Veneti uaſa uitrea recondunt, ne inter uehendum collidantur, & confringantur. Quòd præterea Fucus marinus alga eſſe poßit, illud argumento ſit, quòd nullum aliud, quod ſciam, apud Latinos nomen inuenerit. Algæ ſpecies eſt, quæ & Vlua dicitur, hoc tantùm inter ſe differentes, quòd hæc paluſtris, lacuſtris, fluuiatilisq́; ſit: illa uerò tantùm in mari proueniat. Quòd diſcrimen illo uulgari uerſiculo indicatur.*

Alga uenit pelago, ſed naſcitur ulua palude.

Vnde etiam Virgilius libro ſexto Aeneidis ita cecinit.

Tandem trans fluuium incolumes, uatemq́; uirumq́;,
Informi limo, glaucaq́; exponit in ulua.

Et libro ſecundo eiuſdem.

Limoſoq́; lacu per noctem obſcurus in ulua Delitui.

Fuci marini uires ex Gal.

Fuci marini mentionem fecit Galenus lib. VIII. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Phycos humens etiámnum, & uirēs ex mari exemptus deſiccat, & refrigerat ordine ſecundo: habet enim quiddam modicè acerbum.*

Nomina.

Nominatur Græcis φύκος θαλάσιος: *Latinis, Phucus ſeu Fucus marinus: Italis, Phuco marino.*

Potamogeton. Cap. XCVI.

POTAMOGETON: folium betæ ſimile, hirſutum, paululum ſupereminens extra aquam. Refrigerat, & inſpiſſat: pruriginibus utile, & contra ueterum vlcerum nomas. Nomen ex eo inditū eſt, quòd paluſtribus, & aquoſis enaſcatur.

Potamogetonis conſid.

POTAMOGETON *lacubus, & paludibus innaſci amat, ubi folijs betæ proximis, ſuper aquam expanſis in compluribus locis emicare inuenitur. Hanc herbam nos ſæpe uidimus, & legimus, priuatim in lacubus quibuſdam in Ananienſium agro, quàm ibi unà cum nymphæa aquis ſupernatantem deprehendimus.*

Vires ex Gal.

Potamogeton, ut teſtatur Galenus lib. VIII. *ſimplicium medicamentorum, adſtringit, & refrigerat ſimiliter polygono, ſed eſſentia eius craſſior, quàm Polygonon eſt.*

Nomina.

Huic herbæ nomen Græcum ποταμογείτον, *Latinum ſimiliter Potamogetum: Italis, Potamogeto: Germanis, Seehalden, kraut, & Sam kraut.*

Stratiotes. Cap. XCVII.

STRATIOTES in aquis naſcens, iiſdemſupernatat, & ſine radice uiuit: unde cognomentum traxit. Herba ſemperuiuo ſimilis, ni maiora haberet folia. Quæ refrigerant: ſanguinem, qui defluit à renibus, pota ſiſtunt: uulnera, quæ inflammationem minantur, intumeſcere non ſinunt: ignibus ſacris, & tumoribus ex aceto illinuntur.

NON EST *profectò quòd miremur, ſi Stratiotes in Italia non prouenit. Quandoquidem ea, ut lib.* XXIIII. *cap.* XVIII. *Plinius teſtatum reliquit, eſt in Aegypto tantùm, & inundatione Nili naſcitur, aizoo ſimilis, ni maiora haberet folia. Vocatur Græcis* ςρατιώτης ἔνυδρος*: Latinis, Stratiotes aquaticus.* Nomina.

Stratiotes millefolium. Cap. XCVIII.

STRATIOTES millefolium exiguus frutex, palmi altitudine, aut amplius aſſurgit: folijs auium pulli pennas imitantibus, breui admodum, diſſectoque foliorum exortu. Folia ſylueſtre cuminum ſimulant, præſertim breuitate, atque ſcabritia, breuiora paulò: denſiore umbella, & pleniore. Surculos in cacumine gerit exiguos, & capitula in modum anethi: flores paruos, & candidos. Naſcitur in aſperis agris, præcipuè circa ſemitas. Eximij uſus ad ulcera uetera, recentiaque, profluentem ſanguinem, & fiſtulas.

MILLEFOLIVM MAIVS.

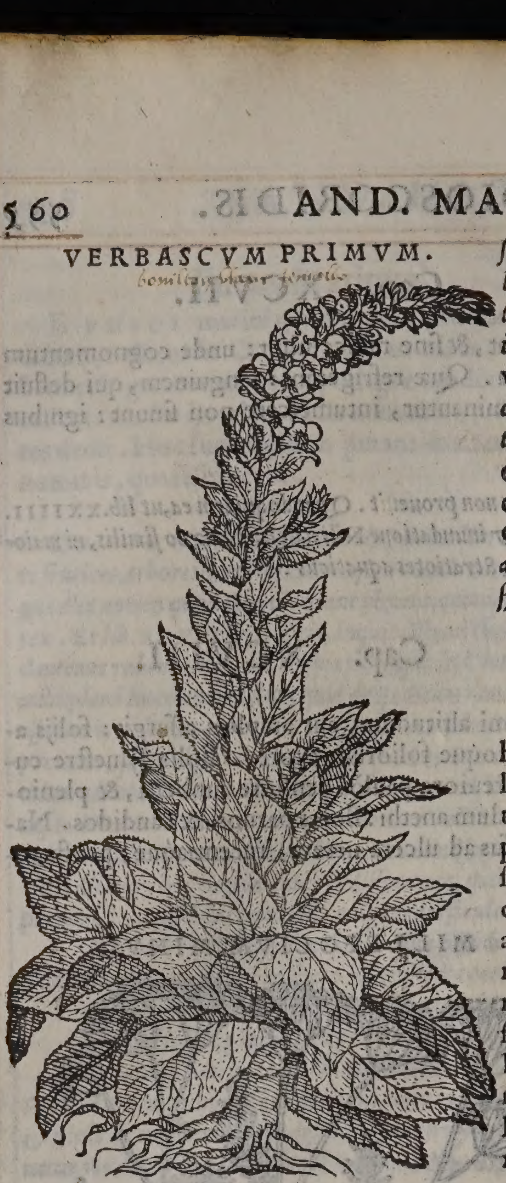
MILLEFOLIVM MINVS.

Stratiotę millefoliæ conſideratio.

STRATIOTES *in hunc uſque diem Milleſolij cognomen retinet. Planta eſt officinis notiſſima, in incultis Proueniens, in pratis, & circa ſemitas, lignoſis caulibus, dodrante maioribus, pluribus ab una radice prodeuntibus, quibus folia inſunt auium nouellarum pennis ſimilia, ſylueſtriq; cumino æmula. Flores eius denſiore umbella ſuſtinentur, candidi, etſi nonnunquam in purpura rubeſcant. Ex his utique notis palàm eſt, communis uſus Milleſolium nil aliud dici poſſe, quàm Stratioten, de quo hîc agitur, non autem, ut Braſauolus exiſtimat, Myriophyllum infrà à Dioſcoride deſcriptum. Siquidem Myriophyllum caulis eſt tener, ſingularis, unica nixus radice: folijs plurimis, læuibus, fœniculo ſimilibus. Quæ ſanè omnia, ni fallor, apertiſſimè oſtendunt, Braſauolum hac in re hallucinatum eſſe. Milleſolij genus quoddam naſcitur in Goritienſi agro Saluatino monte prope ſacellum diuæ Mariæ uirginis, eo tantùm*

VERBASCVM PRIMVM.

Stratiotæ uires ex Gal.

Nomina.

ſaxoſo tractu, quo ad Sontium fluuium deſcenditur. Id quoniam aliud præſtat magnitudine, ut eius effigies, quam hîc damus, apertè oſtendit; ideo nobis iure liceat ipſum nominare Milleſolium maius. Stratioten hunc, & ſuperiorem perſtrinxit Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi de utriuſque uiribus ita diſſerit. Stratiotes aquaticus quidem humida, & frigida facultate eſt: terreſtris uerò nonnihil habet adſtrictionis: proinde ſanè, & ulcera glutinare poteſt, & ulceribus eſſe utilis. Sunt qui eo & ad ſanguinis eruptiones utantur, & ad fiſtulas. Herba, quæ Græcis* στρατιώτης χιλιόφυλλος, *Latinis Stratiotes milleſolium appellatur: Italis, Stratiote milleſolio: Germanis, Garben: Hiſpanis, Milhoyas yerua: Gallis, Mille fueille.*

Verbaſcum. Cap. XCIX.

VERBASCVM differentias ſummas habet duas, hoc nigrum, illud album: in quo mas, & fœmina intelligitur. Fœminæ igitur folia ſunt braſsicæ, piloſiora multò, & latiora, candida: caulis albus, cubitalis, aut amplior, ſubhirſutus: flores albi, aut ex luteo palleſcentes: ſemen nigrum: radix longa, guſtu acerba, craſsitudine digiti. naſcitur in campeſtribus. Verbaſcum, qui mas appellatur, oblongius, albis folijs, & anguſtioribus, tenuiori caule. Sed nigrum prorſus albo ſimile eſſe[illegible] nigriore, latioreque conſtaret folio. Sylueſtre f[illegible] fert ſaluiæ: altas uirgas, & lignoſas, & circa eas ramulos, [illegible]uales marrubium: flores luteos, auri æmulos. Sunt & phlomides duæ, hirſutæ, rotundis folijs, humiles: Tertia lychnitis appellatur, ab alijs autem thryallis, folijs ternis, aut quaternis, uel paulò pluribus, hirſutis, craſsis, pinguibusque:

VERBASCVM SECVNDVM.

VERBASCVM TERTIVM.

VERBASCVM SYLVESTRE.

VERBASCVM LYCHNITIS.

PRIMVLA VERIS.

PRIMVLA VERIS ALTERA.

pinguibuſque: apta ad lucernarum lumina. Radix priorum duarum adſtringit: quare quod magnitudine ludicrum talum æquet, in alui profluuio, conuenienter ex uino datur. Decoctum ruptis, conuulſis, fractis, antiquæ tuſsi auxiliatur: dentium dolorem collutione mitigat. Verbaſcum, cui flos aureus, capillos tingit, & quocunque abijciatur, blattas in ſe contrahit. Cocta in aqua folia aduerſus tumores, & oculorum inflammationes illinuntur, ſyderatis ulceribus ex uino, & melle, cum aceto autem uulneribus medentur: contra ſcorpionum ictus ſunt auxilio. Syluestris folia ambuſtis igni ſunt cataplaſmatis. Aiunt in folijs eius, quam fœminam dicimus, aridos ficus omnino non putreſcere.

Verbaſci genera, & conſideratio.

PRIMA *Verbaſci genera, domeſtica ſcilicet duo, nulli non cognita ſunt. Verùm ſylueſtre, quod folijs ſaluiæ ſimilibus, aureiſq; floribus prouenit, non omnibus ſanè notum exiſtimo. Viret tamen hodie Patauij in nobiliſsimo ſimplicium horto, quem ad commune ſtudioſorum commodum Illuſtriſsimus Venetorum Senatus conſtrui curauit. Quin nec fortaſſe Lychnitim, cuius etiam figuram hîc damus, nouere multi. Reliqua uerò, qui mihi demonſtrauerit in Italia, hactenus reperi neminem.*

Ruellij, & Fuchſij opinio reprobata.

Et quanuis ſint, qui putent, ut Ruellio, Fuchſio, & recentiorum alijs placet, eas uulgaris notitiæ plantas, quæ quibuſdam Brachæ cuculi, officinis Primulæ ueris, Germanis claues ſancti Petri, nonnullis uerò herbæ paralyſis appellantur, eſſe Dioſcoridis Phlomides, quæ hirſutis, rotundiſq; folijs, humiles proſiliũt; eorum tamen ſententiæ, licet eruditorum uirorum, haudquaquam adſtipulari poſſum. Siquidem plantis ijs folia non inſunt hirſuta, nec etiam rotunda, ſed alteri læuia, alteri uerò criſpa, lactucæ, aut dipſaci modo. Adde quòd florum, quos hæc Phlomidum genera proferant, nuſquam, quod ſciam, meminit Dioſcorides, neque è ueteribus alius, qui Verbaſci genera recenſeat. Id quod in herba paralyſi, meo quidem iudicio, ſilentio inuoluendum non fuerat, cùm hæc omnium prima ſuis aureis floribus emicet, uerq; nouum pronunciet: unde illi officinæ nomen impoſuerunt. His recentiores uim efficacem tribuunt ad articulorum dolores. Radicis earum decoctum ad renum, & ueſicæ calculos commendant. Succum quoque tum potum, tum exterius illitum fractis, luxatiſq; oſsibus utilem eſſe tradunt. Quo item ex floribus expreſſo utuntur mulieres ad erugandam faciem, eiuſq; maculas detergendas.

Verbaſci uires quædam.

Sed ad legitima Verbaſci genera redeamus. Hæc omnia in uniuerſum, ut plurimis factis periculis conſtat, omnibus ferè ſedis morbis mirificè ſubueniunt: adſtringunt enim, & exiccant. Quamobrem ſeminis, & florum puluis, additis chamæmali floribus, & laricis reſina, procidentem ſedem ſuffitu cohibet, & tenaſmum præcipuè dyſentericis tollit. Verbaſci fœminæ folia inter lapides contuſa, ſi equi claudicantis ex clauorum noxa ungui prius excauato imponantur, mirũ dictu quàm breui tempore is liber euadet. Radicis eiuſdem ſuccus, anteaquàm caulem proferat, duarum drachmarum pondere ex Cretico uino hauſtus, in ipſa acceſsionis hora (ut Arnaldus refert) quartanam fugat, cum hoc tamen, quòd tribus, aut quotuor iteratis uicibus hauriatur. Succus tam florum, quàm foliorum aſperis uerrucis illitus, eas facilè delet, et ſi læuibus nihil proficiat.

BLATTARIA.

Blattariæ hiſtoria, & uires.

Eſt & herba ſimilis Verbaſco, quæ BLATTARIA *Plinio nominatur libro XXV. cap. IX. ubi eam ijs uerbis depingit. Eſt ſimilis Verbaſco herba, quæ ſæpe fallit pro ea capta, folijs minus candidis, cauliculis pluribus, flore luteo. Hæc abiecta blattas in ſe contrahit, ideoq; Romæ Blattariam uocant. hæc Plinius. Eundem uerò effectum Dioſcorides illi Verbaſci generi aſsignauit, quod floribus aureis deſcripſit. Quæ certè res facit, ut credã, quòd nõ aberrarent ij, qui ſibi animũ inducerent, blattariã Plinij, & uerbaſcũ illud Dioſcoridis, cui flores inſunt aurei, unam & eandem plantam eſſe. Porrò Blattaria paſsim ferè naſcitur: folijs oblongis, per ambitum ſerratis: floribus tertium Verbaſci genus maximè æmulantibus. Quibus decidentibus circa caulem folliculi exoriuntur parui, lini inſtar, duriores tamen, ac læuiores, in quibus ſemen continetur. De hac herba plures, quod inuenerim, facultates non produntur. Sed cùm ea guſtu amara deprehendatur, hinc certò colligere licet, quòd eadem & aperire, & abſtergere poſsit.*

Verbaſci genera, & uires ex Galeno.

Verbaſci genera, & uires memoriæ tradidit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcribit. Verbaſcum, quoddam folijs album eſt, quoddam uerò nigrum. Et albi aliud quidem mas eſt, cuius folia anguſtiora: aliud fœmina, cuius maiora. Eſt præterea aliud Verbaſcum ſylueſtre cognominatum, quod floribus conſtat aureis & luteis. Sed & præter has ſpecies alia eſt, quam propriè phlomida, & thryallida nominant. Priorum itaq; duarum radix guſtu acerba eſt, & fluxionis affectibus prodeſt: ſed & ad dentium dolorem eam quidam colluunt. Attamen folia digerendi uim habent: ſic & aliarum folia, & maximè eius, quæ aureos flores obtinet: qua etiam capillos rufant. Omnium enim folia deſiccandi, & digerendi moderatè uim poſsident.

Nomina.

Quæ planta Græcè φλόμος, Verbaſcum Latinè dicitur: Italis, Verbaſco, & uulgò Taſſo barbaſſo: Germanis, Vulkraut: Hiſpanis, Verbaſco: Gallis, Bouillon.

Aethiopis. Cap. C.

AETHIOPIS folia habet verbaſco ſimilia, perquàm hirſuta, denſaq;, in orbem circa radicem imam redacta: caulem quadrangulum, † ſcabrum, ſimilem apiaſtro, aut arctio, multis concauũ alis: ſemen erui magnitudine, geminum, in uno conceptaculo: radices ab eodem ceſpite numeroſas, longas, plenas, glutinoſas guſtu: quæ ſiccæ nigreſcunt, duranturque, ut cornua poſsint uideri. Plurima naſcitur in Ida monte Troadis, & in Meſſenia. Auxiliatur purulentis excreationibus, iſchiadicis, pleuriticis, arteriæ ſcabritijs, decocta radix, & pota: quin & cum melle, eclegmatis uicem præbet.

Aethiopidis conſider.

TAMETSI *iampridem exiſtimauerim, Aethiopidem herbam in Aethiopia, & Ida Troadis tantùm naſci, quòd eam inibi plurimam gigni teſtentur Dioſcorides, & Plinius; hoc tamẽ anno legitima, ni fallor, Aethiopis ad me allata eſt Patauio ab erudito iuueni medico Ioanne Odorico Melchiorio Tridetino, quã, nulla prorſus reclamante nota, Aethiopidem referre deprehendi, ut eius pictura, quam hìc damus, pulchrè demõſtrat.* *Aethiopidis non reperio meminiſſe Galenum in ſimplicium medicamentorum cenſu. quanquam eam memoriæ prodidit Paulus lib. VII. ubi nõ plures de hac herba uires tradit, quàm quæ Dioſcoridi acceptæ referri poſſunt, cùm ita ſcribat. Aethiopis ſimilia uerbaſco habet folia. Radicis decoctum potum auxiliatur iſchiadicis, pleuriticis, & ſanguinem reijcientibus: arteriæ etiam aſperitates cum melle lenit.* *Vt Græcis hæc planta αἰθιοπὶς, ita etiam Latinis Aethiopis nominatur; Italis, Ethiopide.*

Aethiopidis uires ex Pau.

Nomina.

† *Hoc loco in uulgatis Græcis codicibus legitur παχὺν, hoc eſt, craſſum. Quam uocem interpres Plinium fortè, ut ſolet, ſecutus omiſit. Sed cur nos eam non adiecerimus, fecit Oribaſius, quem in hoc Plinio adſtipulari inuenimus.*

Arction. Cap. CI.

ARCTION, aliqui potius Arcturon uocant, ſimilis eſt uerbaſco folijs, niſi quòd hirſutiora, & rotundiora ſunt: caule longo, molli: ſemine cumini, paruo: radice tenera, alba, dulcique. Decocta cum ſemine radix in uino, dentium dolorem mulcet, ſi contineatur ore decoctum: ambuſta, pernioneſque fouentur eodem: bibitur aduerſus coxendicum dolores, & ſtranguriam è uino.

Arctij conſideratio. Ruel. error.

CREDIDIT *Ruellius, Arction eam eſſe plantam, quæ & ſecus uias, & in ſcrobium marginibus naſcitur, quamq; officinarum uulgus Lappam minorem appellat. Sed Ruellius in hoc haud dubiè, meo quidem iudicio, fallitur, neq; audiendus eſt. Siquidem, ut diligenter notas expendentibus perſpicuum fiet, Lappa minor aliud profectò nõ eſt, quam xanthium inferius à Dioſcoride repræſentatum. Etenim Lappa minor folio uerbaſci, eoq; hirſutiore non uiſitur: neque caulem profert longum, & mollem: quin nec ſemen cumino ſimile, neque radicem teneram, ac dulcem. Ex quibus ſanè notis repugnantibus Ruellij opinio euidentiſsimè refellitur. Nullã equidem hactenus herbam reperi, ac uidi, quæ Arctium legitimè referat.* *Huius meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ubi de eo ita ſcriptum reliquit. Arction illud, quod uerbaſco eſt ſimile, radice tenera, candida, dulci: caule oblongo, & molli: ſemine cymino ſimili, facultatis eſt admodum tenuiũ partium, & ob id exiccantis, extergentisq; tamen modicè. Quamobrem radix, ac ſemen eius cocta cum uino, quadantenus dolores dentium mitigant. Porrò ambuſta, & chimethla, non horum modò decoctum perfuſum, ſed & caules teneriores ſanare poſſunt.* *Quod ἄρκτιον Græcis, Arctium quoq; Latini dicunt: Itali, Arctio.*

Arctij uires ex Galeno.

Perſonata. Cap. CII.

PERSONATA folia habet cucurbitæ, maiora tamen, hirſutiora, nigriora, & craſsiora: caulem albicantem, quanquam & interdum uidua caule reperiatur: radice intus candida, foris nigra. Hæc drachmæ unius pondere pota cum pineis nucibus, purulenta, & cruenta extuſsientibus auxiliatur: trita dolores à contorſionibus artuum contractos, illitu ſedat. Folia utiliter antiquis ulceribus illinuntur.

PERSONATA. 583

Perſonatæ conſideratio.

PERSONATAM, *Plinio libro* XXV. *cap.* IX. *teſte, quidam Arcion uocant, cuius folio nullum eſt latius, grandes lappas ferentem. Ex quibus Plinij uerbis planum fit, Perſonatam eam nimirum plantam repræſentare, quam officinæ uulgò Lappam maiorem uocant, quòd huic folia inſint herbarum omnium maxima, longeq; cucurbitina excedentia: quòdq; hæc lappas grandiores ferat. Huius altera habetur ſpecies, quæ quidem folijs cucurbitas magis æmulatur, ijs tamen maioribus, in riguis, & ſcrobium marginibus proueniens, caule interdum uidua, non tamen perpetuò, quoniam ueris initio & caulem, & flores profert, licet ijs ſubinde confeſtim exuatur. Ex huius folijs noſtrates ruſtici pileos ſibi conficiunt, quibus à ſolis radijs ſe tuentur, dum Sirio ardente ſegetem uel metunt, uel triturant. Huius item meminit Plinius loco citato, ubi eam non quidem Perſonatam, ſed Perſolatam appellat, ſic ſcribens. Perſolatam, quam nemo ignorat, Græci uerò Arcion uocant. Folia habet maiora etiam cucurbitis, & hirſutiora, nigrioraq;, & craſſiora: radicem albam, & grandem. Hæc Plinius de Perſolata. Ex cuius notis facilè cognoſci poteſt, Plinium hîc ſecundum Perſonatæ genus deſcripſiſſe.*

Plinii tutela.

Quo fit, ut maximè redarguendum putem Leonicenum, utpote qui Plinium in hoc perperàm damnauerit, aſſerens non niſi unum Perſonatæ genus reperiri.

Fuch. error.

Fuchſius, & recentiorum nonnulli non dubitant, quin hoc Perſonatæ genus ſit Petaſites. Sed omnes, pace eruditorum dixerim, in errore uerſantur, ut proxima commentatione liquebit.

Braſauoli hallucinatio.

Cæterum Braſauolus in ſuo ſimplicium examine Lappam credidit eſſe Dioſcoridis Aparinen, in hoc euidentius hallucinatus, quàm ut eius error explodi debeat, ut etiam ij dijudicare poterunt, qui in re herbaria etiam mediocriter uerſati fuerint.

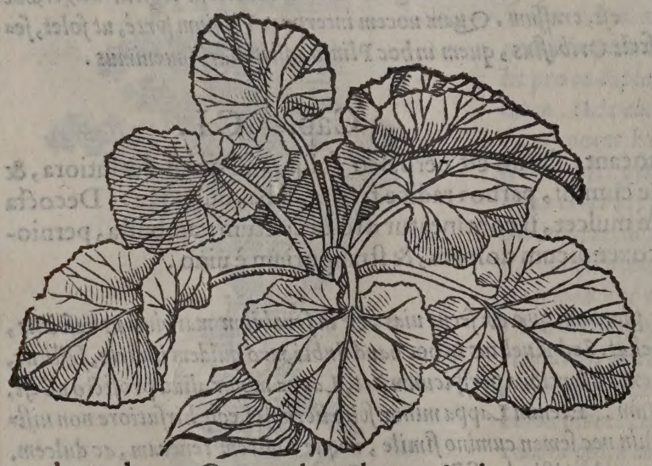
Perſonatæ uires ex Gal.

De Perſonata ſub alterius Arctij nomine diſſeruit Galenus libro VI. *ſimpliciũ medicamentorum, his uerbis. Alterum uerò Arctium, quod Proſopida uocant, cuiusq; folia cucurbitæ ſimillima ſunt, niſi quatenus tum maiora, tum duriora, diſcutit ſimul & deſiccat, ſed & adſtringit mediocriter. Quamobrem folia eius ueteribus ulceribus mederi poſſunt.*

Nomina.

Quæ planta Græcis ἄρκτειον, *Latinis Perſonata uocatur: Italis, Lappolla maggiore: Germanis, Groß kletten: Hiſpanis, Bardana, & Pagamacera mayor: Gallis, Gloteron, & Bardana.*

PERSONATA ALTERA.

Petaſites. Cap. CIII.

PETASITES pediculus eſt cubito maior, craſsitudine pollicis, à quo prægrande folium, galeri modo amplum, ceu fungus dependet. Contra phagedænas, & ulcera quæ cacoethe uocantur, efficaciter illinitur.

Petaſitis conſideratio.

Ruellij, & Fuchſij opinio.

QVANQVAM *ſcribit Ruellius, naſci Petaſiten in Gallia; non tamen uideo, quomodo quis rectè eius ſententiæ ſubſcribere poßit ac debeat. Quandoquidem is Perſolatam, de qua ſuperiori capite diſſeruimus, pro Petaſite ſumpſiſſe uidetur, quam etiam ipſum fortè ſecutus Fuchſius pro eadem depinxit. Sed quoniam Petaſites pediculum fundit cubito proceriorem, à quo amplum folium, galeri figura, tanquam fungus, dependet, cui folium huius Perſolatæ, uel Arctij generis minimè reſpondere deprehenditur; hinc fit, ut horum alioqui doctißimorum uirorum ſententiam improbandam eſſe exiſtimem. Nobis hactenus ueram Petaſiten non licuit inuenire. Atque adeò mea ſententia eſt, quòd hæc non naſcatur in Italia, argumento, quòd tam grande folium tandiu nunquam latere potuiſſet.*

Vires ex Gal.

Petaſiti uires paucis reddidit Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Petaſites ex tertio eſt ordine deſiccantium. Quamobrem ad maligna, quæ cocoëthe uocantur, & phagedænica ulcera, ea utuntur.*

Nomina.

Non ſecus Latinis Petaſites, ac Græcis πετασίτης *nominatur.*

Epipactis. 573

Cap. CIIII.

Epipactis ab alijs elleborine, parua herba, exiguis folijs, Iecinoris uitijs vtilis, & contra uenena pota.

Epipactida *adeò paucis perſtrinxerunt Dioſcorides, ac cæteri, qui ante & poſt ipſum de plantarum hiſtoria ſcripſerunt, ut difficilè admodum ſit decernere, quænam planta ſit hæc in Italia, ubi fortaſſe ea non prouenit. Nam, ut Plinius lib.* XIII. *cap.* XX. *commemorat, Epipactis in Aſia, & Græcia naſcitur. Verùm enimuero ſi Epipactis Elleborine ex eo dicta eſt, quòd cum Elleboro nigro ſimilitudinam habeat, eam quidem crediderim naſci in Goritienſi agro. Quandoquidem inibi frequens quædam parua herba reperitur, cuius hîc figuram damus, quæ folijs, floribus, & radicibus elleborum nigrum repræſentat. Epipactidis inter ſimplicia, quod inuenerim, nõ meminit Galenus. Sed Paulus idem, quod Dioſcorides, de eius uiribus tradidit.* Epipactidis conſideratio.

Hæc ἐπιπακτὶς *Græcè dicitur: Latinè item Epipactis, & Elleborine.* Nomina.

Fumaria. Cap. CV.

Fvmaria fruticoſa herbula eſt, prætenera, coriandro ſimilis: folijs candidioribus, undique numeroſis, cineracei coloris: flore purpureo. Huius ſuccus acris eſt: claritatem facit oculis, delacrymationemque: unde nomen traxit. Illitus cum gummi, euulſas palpebras renaſci prohibet. Commanducata herba bilioſam vrinam trahit.

FVMARIA.

FVMARIA ALTERA.

Fumariæ conſideratio.

FVMARIA, herba uulgaris admodum notitiæ, officinis paßim uocatur Fumus terræ. Fumariæ uerò nomen ſibi aſciuit, quòd eius ſucco oculis immiſſo, quibus mirificè claritatem conciliat, lacrymas, quemadmodum & Fumus cieat. Debet hæc Mauritanis longè magis, quàm Græcis, quòd illi eam pluribus commendauerint uiribus, nec eis quidem contemnendis, ut Serapionem, Auicennam, & Meſuem legentibus facilè patebit.

Fumariæ genera ex Plin.

Fumariæ Plinio duo traduntur genera lib. XXV. cap. XIII. ubi ita ſcriptum reliquit. Capnos prima, quam pedes gallinaceos uocant, naſcens in parietinis, & ſepibus, ramis tenuißimis, ſparſiſq;, flore purpureo, uiridis, ſucco caliginem diſcutit: itaque in medicamenta oculorum additur. Similis & nomine, & effectu alia eſt Capnos fruticoſa, prætenera folijs coriandri, cineracei coloris, flore purpureo. Naſcitur in hortis, & ſegetibus hordeaceis. Claritatem facit inunctis oculis, delacrymationemq́;, ceu fumus, unde nomen accepit. eadem euulſas palpebras renaſci prohibet. hæc Plinius. Cæterùm quænam altera ſit Capnos, quæ etiam ab Aetio deſcribitur, ſuperius libro tertio de Ariſtolochia, & Piſtolochia differentes latius explicauimus. Eò igitur illos remittamus, qui plura de altero Fumariæ genere ſcire deſiderant. Hîc ſatis nobis ſit eius tantùm imaginem exhibere, Fumariæ alterius nomine inſcriptam. atque eius notas, quas loco citato retulimus, omittamus, ne idem fruſtrà repetere uideamur. Porrò in nothis, & Dioſcoridi adſcriptis ſimplicium nomenclaturis reperio Capnon quibuſdam Corydalion appellari. Vnde factum eſt, ut in ſuſpicionem uenerim, an de Capno intellexerit Galenus libro XI. ſimplicium medicamentorum, ubi de galerita ſcribens, quæ Græcis corydos dicitur, Corydalios herbæ meminit, ſic inquiens. Adieci hæc ſermoni, quòd uellem clarè hoc animal, nempe galeritam, manifeſtare, quos ferat in capite pilos erectos: quandoquidem expertus ſum eius aduerſus colicos utilitatem, uelimq́; qui ipſum non norunt, ijs bene monſtratum. Nam & ipſa Corydalis appellata herba colicis conuenit. Et hoc quoque tibi obiter ſit notatum. hactenus Galenus.

Fumariæ vires ex Meſue

Sed iam ad Fumariæ uires redeamus, quas primùm ex Meſue ſic ad ſenſum referam. Fumaria inter mitiora, innocentioraq́; recenſetur medicamenta, quibus deiectoria uis ineſt. uerùm nimia huius herbæ copia facit, ut eius quoque auctoritas & pretium plurimùm diminuatur. Hæc non modò aluum ſoluit; ſed & uiſcera roborat, contrahitq́; diſtentos eorum uillos. Omni prorſus noxa caret: quo fit, ut hauriētibus nullum inferat incommodum. Roboratur deiectoria eius facultas, quòd non admodum ſit ualentior, additis myrobalanis, ſena, caprino ſero, infectorio cocco, aut uuis paßis. Præſtat quæ uirentior, folijs extenſis, non ſanè criſpis, & quæ uiolaceo ſit flore. Colligi debet uerno tempore, & ex eo ſuccus exprimi. Sunt qui hanc in uniuerſum temperamento frigidam dixerint. Sed aberrarunt, quoniam ipſa foliorum ſuperficie reperitur & caliditas, quæ tamen eius frigiditatem non ſuperat. Siccat præterea ordine ſecundo, ſed ſemen calidum eſt. Deprehenditur ſanè eius caliditas ex amaritudine, & acredinis parte quadam modica, quæ guſtu percipiuntur. Quapropter attenuat, penetrat, obſtructiones aperit, ac deiectoriæ eſt facultatis. Sicuti frigiditatis, & acerbæ qualitatis adminiculo, cohibet, aggregat, & roborat. Aluum facilè deijcit, bilem trahit, & aduſtos humores. Eius uis non modò ad hepar; ſed & ad uenas diffunditur. Quamobrem ſanguinem expurgat, omnibusq́; incommodis medetur à bile, aut exuſtis humoribus prouenientibus. Proinde elephantiaſi medetur, aduerſus carcinomata efficax eſt: lichenas, & alia cutis uitia mirificè emendat: quin & omnibus morbis auxiliatur, qui ex uiſcerum infarctu originem ducunt. Roborat Fumaria uentriculum, iecur, & cætera interna uiſcera, bilioſasq́; finit febres, quemadmodum & eas, quæ ex uaſorum obſtructione excitantur.

Fumariæ vires ex Gal.

Fumariæ meminit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus diſſerit his uerbis: Capnos, hoc eſt, Fumaria acris ſimul, & amaræ qualitatis eſt particeps, nec tamen planè expers eſt acerbæ. Quamobrem urinam bilioſam multam prouocat, ſanatq́; iecinoris obſtructiones, & debilitates. Succus eius oculorum aciem acuit, non paulum trahens lacrymarum, uelut ipſe fumus: nam hic ei appellatio indita. Plebeius quidam ea uti ſolebat ad ſtomachum roborandum, unaq́; uentrem lubricandum. Siquidem herbam primùm deſiccatam condebat: porrò cùm uti uolebat, ſubductionis quidem gratia, melicrato inſpergebat: at roborare uolens ſtomachum, uino nimirum diluto.

Nomina.

Herba, quæ Græcis καπνὸς, Latinis quoq; Capnos & Fumaria nominatur: Arabibus, Scebiterig, ſiue Sabeteregi: Officinis medicorum, Fumus terræ: Italis, Fumaria, & Fumoterra: Germanis, Erdtrauch: Hiſpanis, Palhomilha: Gallis, Fumeterre.

Lotus vrbana. Cap. ·CVI.

LOTVM vrbanam alij trifolium uocant. naſcitur in hortis. Extractus ſuccus, addito melle, oculorum argema, nubeculas, cæterasq́; caligines diſcutit.

Lotus ſylueſtris. Cap. ·CVII.

SYLVESTRIS Lotus, quam trifolium minus appellant, plurimum in Libya gignitur, caule bicubitali, & ſæpe maiore, alis multis: folijs trifolij pratenſis: ſemine fœni græci, multò minora, guſtu medicato. Vim calfaciendi, & leniter adſtringendi obtinet: vitia cutis in facie, maculasq́; cum melle peruncta expurgat. Trita per ſeſe, aut cum maluæ ſemine, in uino, aut paſſo bibitur aptiſsimè contra dolores, qui ueſicam malè habent.

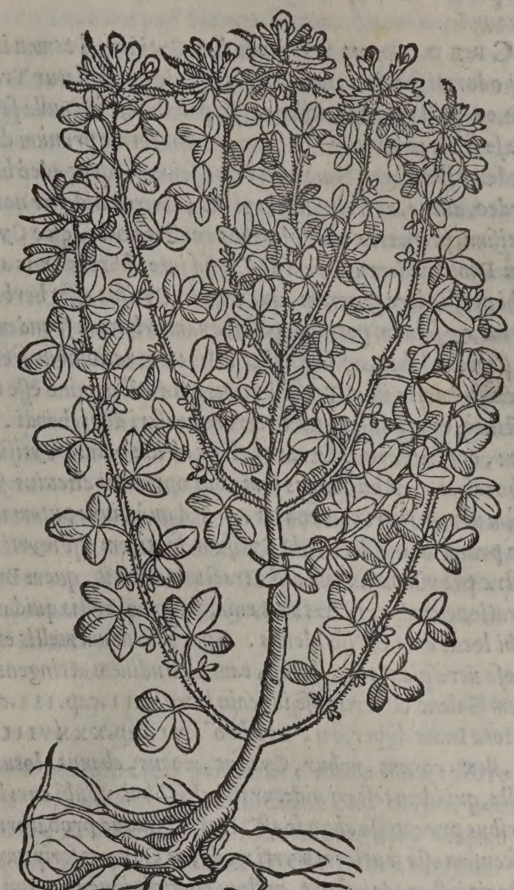
Loti vtriuſq; conſideratio. Geſneri, & aliorũ opin. reprobata.

NVLLA certè hactenus nobis ſeſe obtulit herba, cui meritò ſubſcribi poßit: hæc eſt uera ac legitima Lotus ſatiua. Cæterùm nõ deſunt è recentioribus, quorum opinionem tuetur Geſnerus uir doctißimus in ſuo libro animalibus dicato, qui putant, Lotum ſatiuam eſſe Trifolium illud, quod in pratis paßim atque alibi etiam prouenit: eo fortaſſe argumento adducti, quòd Dioſcorides ſcripſerit Lotum tam urbanam, quàm ſylueſtrem ab aliquibus trifolium appellari.

LOTVS VRBANA.

LOTVS SYLVESTRIS.

lari. Sed quòd errent ij, qui ita ſentiunt, ex eo manifeſtè cognoſcitur, quòd à Dioſcoride Loto *ſylueſtri folia trifolij pratenſis tribuantur.* Nam *ſi* Dioſcoridi Lotus *ſatiua fuiſſet trifolium pratenſe, is nimirum ſcriptis tradidiſſet, eam in pratis naſci, non in hortis: atque ſatis illi fuiſſet* Lotum *ſylueſtrem ſatiuæ ſimilem reddere, omiſſa trifolij pratenſis mentione.* Hinc *ergo colligendum arbitror,* Lotum *eſſe plantam aliam à* Trifolio*: eosq; in errore uerſari, qui ſecus opinantur. Sunt porrò alij, qui exiſtimant, eam plantam eſſe* Lotum *urbanam, quam uulgares herbarij, & officinæ* Melilotum *falsò appellant, utpote quæ folijs conſtet trifolij effigie, naſcaturq; non in pratis tantùm, ſed etiã in uiridarijs ac hortis.* Verùm *horum ſententiam cur planè probem, aut refellam, nihil equidem habeo, cùm ij ſua potius opinione duci, quàm rationibus aut auctoritatibus niti uideantur.* Inclinat *tamen animus ad credendum, quòd ita, ut illi rentur, facilè eſſe poßit. quandoquidem uulgaris* Melilotus *& in hortis prouenit, & folia trifolio proxima profert: quin & omnibus notißima eſt herba, quemadmodum* Lotum *urbanam olim fuiſſe apertè innuit* Dioſcorides, *qui eam ut triuialem ideo non depinxit.* His *illud etiam accedit, quòd in hunc uſque diem proprium ferè ſeruauerit nomen, eo tantùm aucto ex* Loto *in* Melilotum. Vnde *poſtea facilè factum eſſe poteſt, ut eadem legitimæ meliloti locum occupauerit. Sylueſtris uerò* Lotus*, quam copioſam in* Libya *gigni tradidit* Dioſcorides*, an naſcatur in* Italia*, non auſim affirmare.* Equidem *herbam quandam ſæpius uidi, ac legi in incultis, & pratis naſcentem, folijs trifolio æmulis, bicubitali caule, quàm plurimis adnatis, luteis floribus, è quibus cornicula prodeunt ſemine plena, fœni græci modo, odore non ingrato.* Sed *an hæc ſit uera* Lotus *ſylueſtris, nondum compertum, & exploratum habeo.* Loti *utriuſque uires reddidit* Galenus *libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens.* Lotus *domeſtica, quam quidam triphyllon, hoc eſt, trifolium nominant, ut mediocriter concoquendi uim poßidet, ſic etiam exiccandi: in caliditatis, frigiditatisq; coniugatione media quodammodo eſt, & temperata.* Lotus *autem agreſtis plurima in* Libya *prouenit.* Semen *eius ſecundi eſt ordinis excalfacientium, habetq; nonnihil abſterſorium.* Λωτὸς *quæ* Græcè ἥμερος, Latinè Lotus *urbana cognominatur:* Italicè, Loto *domeſtico.* Quæ *uerò* Λωτὸς ἄγριος Græcis, Lotus *ſylueſtris* Latinis *uocatur:* Italis, Loto *ſaluatico.* Arabes *utrunque cum* Aegyptio *etiam indifferenter uocant* Handachocha, Garch, *&* Teusf.

Loti vtriuſq; vires ex Gal.

Nomina.

Cytiſus. Cap. CVIII.

Cytisvs frutex eſt albus in totum, ut rhamnus, ramos ſpargens cubitales, & maiores: in quibus folia fœni græci, aut loti trifoliæ, minora, dorſo medio prominente. Ea digitis trita erucam olent, guſtataque cicer recens ſapiunt. Folia refrigerant: tumores inter initia diſcutiunt, ſi

cum pane trita illinantur: decoctum potu vrinam ciet. Nonnulli, quod apes alliciat, prope aluearia ſerunt.

Cytiſi conſideratio.

CREDIDIMVS iandudum Cytiſum, ſi tamen is in Italia proueniret, non aliam eſſe plantam, quàm eam Trifolij odorati ſpeciem, quæ Romanis uulgò appellatur Tribolo, alijs uerò Trifoglio cauallino, hoc eſt, Trifolium equinum, eo quòd equis gratiſſimum ſit pabulum, cùm nulla ſanè mihi occurreret planta, quæ magis notis omnibus Cytiſum præ ſe ferre uideretur. In hanc opinionem me primùm deduxerat Plinius, quòd ſcripſerit, iumenta deguſtato Cytiſo hordeum ſpernere. Nam cùm certò ſcirem, equos adeò huius Trifolij genere auidos eſſe, ut eo magis delectẽtur, quàm hordeo, auena, & reliquis frugibus; idcirco uidebar non temerè adduci, ut crederem, hanc ſtirpem legitimum eſſe Cytiſum, præſertim cùm pluribus conſtet notis, quæ Cytiſo reſpondent. Huc præterea alia accedebat ratio, quòd cum Dioſcoridem uiderem de Cytiſo inter herbas, non autem inter frutices, & arbores diſſerere, non aliud quidem mihi perſuadere poteram, quàm quòd Cytiſus eſſet herba potius, quàm arbor: præcipuè cùm palàm ſit, iumenta herbas, & fœnum potius depaſci, quàm arborum frondem. Siquidem eruo, & medica herbis antiqua ætas armenta, & pecora alebat, ac ſaginabat. His itaq; rationibus fretus (tunc enim plura neglexerã inueſtigare) adductus eram, ut exiſtimarem, illud Trifolij genus odoratũ omnino eſſe Cytiſum. Verùm enimuero cùm poſtea rem hanc accuratius, rectiusq; expendiſſem, me in errore uerſari deprehendi. Proinde in præſentia non grauabor priorem mutare ſententiam, conſtanterq; affirmare, aliam ab illa planta Cytiſum eſſe: nec eam quidem herbam, ſed fruticem, qui cultura arboreſcat.

Cytiſus frutex eſt, non herba.

Non enim is ſum, qui opinionis alicuius ſuſtinendæ gratia adeo pertinax eſſe uelim, ut falſum magis, quàm uerum tueri contendam. Sed quòd iure putem in aliam me deueniſſe ſententiam, facit in primis Galenus libro primo de antidotis, ubi Cytiſum fruticem eſſe myrti magnitudine ſcribit, his uerbis. In Myſia quoq;, qua parte noſtræ prouinciæ finitima eſt, tractus occurrit, quem Britton nominant, in quo mel Attico perſimile magna cum admiratione conſpexi. Extabat enim ibi quoq; collis quidam non magnus, ſaxoſus totus, thymo, & origano refertus: alibi locus erat Cytiſo plenus. Apes plurimum mellis ex Cytiſi floribus excerpere ſcriptores uno ore tradunt. Fruticoſa uerò planta Cytiſus eſt, eam altitudinem attingens, ad quàm myrti creſcunt. hæc Galenus. Eſt deinde Plinius, quem Galeno ſubſcripſiſſe inuenio libro XII.cap.III.cùm inquit. Alterum eſt ebeni genus fruticoſum, Cytiſi modo & tota India diſperſum. Et libro XVI.cap.XXXVIII. ubi inter arbores Cytiſum enumerat, ſcribens. T[illegible]ſſea eſt, ilex, cornus, robur, Cytiſus, morus, ebenus, lotus, & quæ ſine medulla eſſe diximus. Accedit his etia[illegible]olumella, qui idem teſtari uidetur in calce libri V. ubi cum longius de Cytiſo diſſeruiſſet, demum inquit. Hactenus de arboribus præcepiſſe abunde eſt. Horum itaque probatorum auctorum teſtimonio planum fieri arbitror, Cytiſum arboreſcentem eſſe fruticem myrti modo, ut Galenus ſcriptum reliquit. Sed mihi quidẽ hactenus inter Italicos frutices, qui arboris inſtar adoleſcunt, nullum contigit inuenire, qui legitimè Cytiſum referret. Cæterùm non deſunt, qui ſibi perſuadeant, atq; etiam ſcriptis tradant (ut Geſnerus in libro magno, quem de quadrupedibus edidit) ſe Cytiſum uidiſſe, legiſſeq; in Italia in ſyluis, alijsq; ſylueſtribus locis, qui per ſe tantùm proueniat. Sed equidem dubitauerim, ne, & ipſi decipiantur: quandoquidem ij, quantum ex eorum ſcriptis colligi poteſt, Coluteam ſic Theophraſto uocatam ſumunt pro Cytiſo. Neq; propterea illud dixerim, quòd putem cytiſum ſua ſponte non prouenire, cùm teſte Columella lib. IX. cap.IIII. de re ruſtica, duplex ſit cytiſus, una ſatiua, & altera ſuæ ſpontis: ſed quòd ſcribat Plinius, raram eſſe in Italia.

Cytiſi hiſtoria ex Columella.

De ſatiua autem Cytiſo diligentiſſime ſcripſit idem Columella lib. V. de re ruſtica, capite ultimo, cuius hìc uerba ſubijciam. Cytiſum, inquit, in agro eſſe quàm plurimum maximè refert, quòd gallinis, apibus, capris, bubus quoq;, & omni generi pecudum utiliſſimus eſt, quòd ex eo citò pingueſcit, & lactis plurimum præbet ouibus: tum etiam quòd octo menſibus uiridi eo pabulo uti, & poſtea arido poſſis. Præterea in quolibet agro, quanuis macerrimo, celeriter comprehendit: omnem iniuriam ſine noxa patitur. Mulieres quidem ſi lactis inopia premuntur, Cytiſum aridum in aqua macerari oportet, & cùm tota nocte permaduerit, poſtero die expreſſi ſucci ternas heminas permiſceri modico uino, atque ita potandum dari: ſic & ipſæ ualebunt, & pueri abundantia lactis confirmabuntur. Satio autem Cytiſi uel autumno circa idus Octobris, uel uere fieri poteſt. Cùm terram bene ſubegeris, areolas facito, ibiq; uelut ocymi ſemen Cytiſi autumno ſerito. Plantas deinde uere diſponito, ita ut inter ſe quoquouerſus quatuor pedum ſpatia diſtent. Si ſemen non habueris, cacumina Cytiſorum uere deponito, & ſtercoratam terram circumaggerato. Si pluuia non inceſſerit, rigato quindecim proximis diebus, ſimul atque nouam frondem agere cœperit, ſarrito, & poſt triennium deinde cædito, & pecori præbeto. Equo abunde eſt uiridis pondo XV. bubus pondo uicena, cæterisq; pecoribus pro portione uirium. Poteſt etiam ante Septembrem ſatis commodè ramis Cytiſus ſeri, quoniam facilè comprehendit, & iniuriam ſuſtinet. Aridum ſi dabis, parcius præbeto, quoniam uires maiores habet, priusq; aqua macerato, & exemptum paleis permiſceto. Cytiſum cùm aridum facere uoles, circa menſem Septembrem, ubi ſemen eius grandeſcere incipiet, cædito, paucisq; horis, dum flacceſcat, in ſole habeto: deinde in umbra exiccato, et ita incondito. hactenus Columella.

Cytiſi hiſtoria ex Plin.

Plinius quoq; Cytiſi hiſtoriam copioſè proſequitur libro XIII.cap.XXIIII. ubi hæc habet. Frutex eſt & Cytiſus ab Ariſtomacho Athenienſi miris laudibus prædicatus pabulo ouium, aridus uerò etiam ſuum: ſpondetq; iugero eius annua H--S. MM. uel mediocri ſolo reditus. Vtilitas quæ eruo, ſed ocyor ſatietas, perquàm modico pingueſcente quadrupede, ita ut iumenta hordeum ſpernant. Non ex alio pabulo lactis maior copia, aut melior: ſuper omnia pecorum medicina à morbis omni uſu præſtante. Quin & nutricibus in defectu lactis aridum, atq; in aqua decoctum, potui cum uino dari iubet, & firmiores, celſioresq; infantes fore. Viridem etiam gallinis, aut ſi aruerit madefactum. Apes quoque nunquam defore, Cytiſi pabulo contingente, promittunt Democritus, & Ariſtomachus. Nec aliud minoris impendij eſt. Seritur cum hordeo, aut uere ſemine ut porrum, uel caule autumno ante brumam. Si ſemine madidum; & ſi deſint imbres, ſatum ſpargitur.

gitur. Plantæ cubitales ſeruntur ſcrobe pedali. Seritur poſt æquinoctia tenero frutice: perficitur triennio: demetitur uerno æquinoctio, cùm florere deſijt, uel pueri uel anus uiliſsima opera. Canus aſpectu, breuiterq́; ſi quis exprimere ſimilitudinē uelit, anguſtioris trifolij frutex. Datur animalibus poſt biduum ſemper: hyeme uerò quod inaruit, madidum. Satiant equos denæ libræ, & portione minora animalia: obiterq́; inter ordines allium, & cepe ſeri fertile eſt. Inuentus hic frutex in Cythno inſula, inde translatus eſt in omnes Cycladas, mox in urbes Græcas, magno caſei prouentu. Propter quòd maximè miror rarum eſſe in Italia. Non æſtuum, non frigorum, non grandinum, aut niuis iniuriam expaueſcit. hæc Plinius. Ex quibus hìc certè ſubit nobis mirari Geſnerum, uirum alioqui eruditione clarum, quòd in ſuo magno libro de quadrupedibus, ubi probare contendit arborem, quam rura Tridentina Eghelum uocant (nos eam Anagyris generi adſcripſimus) eſſe Laburnum, ſcribat ex auctoritate Democriti Cytiſum apibus aduerſari. Qua in re is mihi quidem uidetur (pace eius dixerim) non fuiſſe memor illorum uerborum, quibus paulò antè aſſeruerat eiuſdem Democriti teſtimonio, apes nunquam deſore, cytiſi pabulo contingente. Id quod nos quoq; ex Plinio paulò ſuprà retulimus. Cæterùm de Trifolio illo odorato, cuius initio huius commentationis, atq; etiam fuſius libro tertio in Trifolijs mentionem fecimus, neque Dioſcorides, neque Galenus, quod ſciam, quicquam memoriæ prodiderunt. Non deſunt, qui id uelint eſſe Theophraſto plantam Mel frugum appellatam, quam ipſe inter loti genera recenſet libro VII. *cap.* XIIII. *de plantarum hiſtoria, ubi ſic inquit. Quædam enim formis pluribus conſtant, quanquam nomen unum ſortiantur, ut ita ferme æquiuoca ſint, ceu lotus. Huius enim genera plura redundant, folio, caule, flore, fructuq́; diſcreta. Inter quæ uel illud redditur, quod Mel frugum appellatur diuerſum tum uiribus in uſu cibario, tum quòd non eadem loca deſideret. hæc Theophraſtus. Quæ ſanè illorum ſententiam mihi probare non uidentur, quòd Trifolium odoratum minimè in cibis ueniat, & iiſdem in locis naſcatur, in quibus lotorum omne genus uireſcere conſpicitur. Atqui Plinio libro* XXII. *cap. ultimo, nil aliud eſt Mel frugum, Dioclis teſtimonio, quàm panicum. Cytiſi uires Galenus libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, reddidit his paucis uerbis. Cytiſi folia digerendi facultatem obtinent aquæ temperatæ miſtam, ſicut & maluæ folia. Planta ut Græcè* κύτισος, *ita etiam Cytiſus Latinè, & Citiſo Italicè dicitur.*

Geſneri lapſus.

Cytiſi vires ex Galeno.

Nomina.

Lotus ægyptia. Cap. CIX.

ET in Aegypto lotus, quæ in campis flumine inundatis prouenit, caule fabæ: flore paruo, candido, lilio ſimili, quem tradunt occidente ſole comprimi occludique, ad ortum autem aperiri: adduntque, caput ipſum ueſpera aquis condi, & ad exortum ſolis emergere. Caput quale papaueris, maximum: & intus grana, ceu milij, quæ Aegyptij exiccant, & in panes cogunt. Radicem lotos hæc habet, mali cotonei ſimilitudine. quæ cruda coctaque manditur: decoctaque lutei oui qualitatem exhibet.

LONGAM *ſatis hiſtoriam de Loto Aegyptia poſteritatis memoriæ tradidit Theophraſtus libro* IIII. *cap.* X. *de plantarum hiſtoria, cuius hìc uerba referam. Qui Lotus, inquit, uocitatur, planis parte maxima prouenit, cùm rura inundantur. Huic natura caulis ſimilis fabæ, & fructus eodem modo, uerùm minores, gracilioresq́;. Naſcitur fructus in capite, modo quo in faba: flos candidus, lilijs foliorum anguſtia proximus: multi, ac denſi promiſcui exeunt. Sole occidente ſe comprimunt, caputq́; integunt, ad ortum aperiuntur, & ſuper aquam aſſurgunt: idq́; facit, dum caput perficiatur, floresq́; defluant. Capitis magnitudo quanta papaueris maximi, & percingitur inciſuris non alio modo, quàm papauer: niſi quòd in his fructus frequentior habetur, qui milio non abſimilis eſt. In Euphrate caput, floresq́; mergi referunt, atq; deſcendere uſq; in medias noctes, tantumq́; abire in altum, ut ne demiſſa quidem manu capere ſit, diluculò deinde redire, & ad diem magis: ſole oriente iam extra undas emergere, floremq́; patefacere: quo patefactò amplius inſurgere, ut planè ab aqua abſit altè. Aegyptij capita ipſa aceruis putrefaciunt, cumq́; tegumenta putruerint, in flumine lauando ſeparant fructum, & ſiccantes, pinſentesq́; panem faciunt, eoque cibo utuntur. Radix loti Corſion appellata, rotunda eſt, cotonei mali amplitudine, cortice nigro, quali nux caſtanea tegitur. Corpus internum candidum: elixum, aſſumq; in ſpecimen albuminis uertitur, gratum cibis: manditur etiam crudum, ſed gratius decoctum ſeu aqua, ſeu pruna. Hactenus de Loto Aegyptia Theophraſtus. Cæterùm hanc, & ſupradictas Loti ſpecies Serapio ſua lingua Handachocham indifferenter nominat. E cuius ſemine oleum exprimitur Mauritanis ad articulorum dolores expetitum. Neq; enim fit Handachochæ oleum ex uulgaris trifolij ſemine, ut quidam aberrantes exiſtimant, ſed ex omnium Lotorum ſemine, & ex eo tantùm trifolio, quod aſphaltiten Græci uocant. Loti Aegyptiæ breuiter meminit Galenus inter alias lotos, libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Loti Aegyptiæ ſemen in panes quidem cogitur. Planta* λωτὸς αἰγύπτιος *Græcè, Lotus Aegyptia Latinè, Handachocha Arabicè, & Loto d'Egitto Italicè appellatur.*

Loti Aegyptiæ hiſtoria ex Theophr.

Arabum Handachocha.

Lotus Aegyptia ex Gal.

Nomina.

Millefolium. Cap. CX.

MYRIOPHYLLVM, ſiue millefolium, caulis eſt tener, ſingularis, unica nixus radice: plurimis folijs, læuibus, fœniculo ſimilibus, unde nomen accepit. Caulis flaueſcit, varius, ac veluti ex induſtria deliniatus. naſcitur in paluſtribus. Vulnera recentia ab inflammatione uindicat, ſi uel viride, vel ſiccum ex aceto oblinatur: præcipitatis in potu cum aqua, & ſale datur.

MYRIOPHYLLON. MYRIOPHYLLON ALIVD.

MYRRHIS.

Myriophylli conſideratio.

Etsi non deſunt, qui uelint Myriophyllum, ut ſuperius in Stratiotis millefolij commentatione diximus, eſſe uulgare Millefolium, quo omnes paßim utuntur in Italia: tamen cùm hoc plurimis caulibus à radice proſiliat, folijs conſtet à fœniculo diuerſis, naſcaturq; in pratis & incultis, non autem in paludibus, hinc ſatis perſpicuum fieri puto, hos qui ita ſentiunt, in errore uerſari. Equidem legitimum Myriophyllũ me inueniſſe, & ſæpe uidiſſe crediderim in uallis Ananiæ paluſtribus, unico tantùm caule, innumeris foliolis referto, capillaceis fœniculi modo, odore non ingrato. Huius plantæ hìc picturam damus, aliamq; appinximus ad nos Piſis miſſam ab eruditißimo uiro Luca Ghino.

Myriophylli vires ex Gal.

Myriophylli uires paucis perſtrinxit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Myriophyllum uſqueadeò deſiccatoriæ eſt facultatis, ut uulnera glutinet.

Nomina.

Quod Græci μυριόφυλλον, Latini item Myriophyllum, & Millefolium aquaticum uocant: Itali, Miriophillo.

Myrrhis. Cap. CXI.

Myrrhis ſimillima eſt cicutæ, caule, folijsq;: radix ei oblonga, mollis, rotunda, odorata, cibo non inſuauis. Quæ pota in uino, phalangiorum morſibus auxiliatur: cit menſtrua, & partus ſecundos, purgátque à puerperio fœminas: ſubuenit & phthiſicis cocta in ſorbitione. Aiunt quoque eandem bis die térve potam ex vino, in peſtilentia ſalutarem eſſe, & ne morbi contagia ſentiantur, obſtare.

Myrrhidis cõſideratio.

Gignitur in quàm plurimis Italiæ locis planta quædam cicutæ faciem repræſentans, minor tamen, minimeq; graueolens

ueolens, Cicutaria nonnullis uocata, quam quidam cenſent legitimam eſſe Myrrhim. Sunt deinde, qui pro Myrrhide Angelicam uulgò appellatam accipiant. Alij uerò, ut Manardus, illud oleris genus intelligunt, quod Chærefolium uocant. Veruntamen hoc, meo iudicio, nullis notis Myrrhida refert, ſicuti nec illa: tametſi huius radix à recentioribus in peſtilentia miris laudibus commendetur. Quòd autem Angelica non ſit Myrrhis, ex eo euidentiſsimum eſſe arbitror, quòd ei folia ſint ſatiuæ paſtinacæ ſimilia, non quidẽ multifida, ueluti cicutæ. Cæterùm ſi Myrrhis in Italia prouenit, nulla ſanè mihi hactenus ſeſe obtulit planta, quæ magis illi reſpondeat, quàm hæc, cuius hic effigiem pictam exhibemus, quæ quidem longè ab Angelica differt. *Sed quoniam* ANGELICAE *mentio incidit, ne tam præſtantiſsimam plantam ſilentio prætereamus, hic fuſius de ea nobis diſſerendum eſt. Hæc itaq; planta cubitalem excedit altitudinẽ, caule geniculato, inani, multis alarum cauis referto: folia profert oblonga, per ambitum ſerrata, in nigrum uireſcentia: flores albos, in umbellam cohærentes: è quibus ſemen prodit tenue, lentium modo cõpreſſum. Radix ei ſubeſt craſſa raphani modo, quæ in plures diuaricatur ramos, guſtu acris, & ſuauiter odorata. Excalfacit, pariterq; deſiccat ordine ſecundo completo, aut tertio incipiente. Proinde aperit, attenuat, & diſcutit. Venenis mirificè aduerſatur: quare peſtilentiam arcet hauſta, aut frequenter commanſa. Ipſa per ſe ſumpta pituitoſos, lentosq; humores digerit. Idem præſtat & radicis decoctum. quod etiam celerius ex frigore tuſsiẽtibus auxiliatur: expectorat enim efficaciter craſſam, lentamq; pituitam. Sanantur eodem ex aqua, aut uino interna uiſcerum ulcera, cõcretusq; ſanguis diſſoluitur, et roboratur uentriculus. Radix in puluerem trita animi deliquijs, & cæteris cordis affectibus opem unicè præſtat. Valet ad rabioſorum, & uenenoſorum morſus, exterius cum ruta impoſita, & intrò in corpus aſſumpta. Hinc fit, ut recentiores quidã magna opinione hãc ſuis inſerant antidotis.*

Angelicę hiſtoria, & uires.

ANGELICA.

Myrrhidi iam ſuas reddamus uires ex Galeno, qui eas lib. VII. ſimplicium medicamentorum, his uerbis deſcripſit. Myrrhis, quidam myrrham nominant. Radicem habet odoris iucundi, & dulcem, quæ menſes mouet, & ea quæ in thorace, ac pulmone ſunt, expurgat. Itaque ex ſecundo ordine fuerit excalfacientium, adiuncta quadam partium tenuitate. *Μύῤῥις ita Græcis, Myrrhis quoq; Latinis dicitur: Italis, Mirrhide.*

Myrrhidis uires ex Gal.

Nomina.

Myagrum. Cap. CXII.

MYAGRON, aliqui melampyron uocant, herba eſt ſurculacea: folijs rubiæ, pallidis, tripedanea: ſemen oleoſum, fœno græco ſimile. Quod contuſum igni torrent, perunctisque uirgis ad lucernarum lumina utuntur. Hoc pingui, ſcabritias corporis læuigari, atque expoliri conſtat.

SCRIBIT *Ruellius, Myagrum frequentiſsimum naſci in Gallia, eiusq; ſemine agros bene ſubactos perinde quaſi napis ſeri, quin & ſuæ ſpontis inter ſegetes inueniri. Ex ſemine autem oleum exprimi ait, quo non ad lumina tantùm lucernarum; ſed ad ciborum quoque condimenta pauperes utuntur. Addit id à ſuis Cameliam, aut Camaminam uocari. Sed ipſe non equidem Ruellio auſim ſubſcribere, quandoquidem non pudeat fateri me hactenus Myagrũ non uidiſſe in Italia, quod Dioſcoridis delineationi reſpondeat.* *Cæterùm eos haud dubiè falli crediderim, qui putant, uulgare illud aurei coloris ſemen, quod aliqui Drodam, Drodellam alij, nonnulli uerò Dorellam dicunt, legitimum referre Myagrum. Siquidem hoc folijs rubiam non æmulatur, ſed ſylueſtrem erucam, ut quæ laciniata ſpectentur; nec ſemen profert fœno græco ſimile, ſed papaueris modo exile.* *Myagri ſemen, ut teſtatum reliquit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, pingue eſt. Quare ſi tundatur, oleoſum quid effundit, quod emplaſticam uim obtinet.* *Herba, quæ Græcis μύαγρος, Latinis pariter Myagrum appellatur: Italis, Miagro.*

Myagri conſideratio.

Quorundam error.

Myagri uires ex Gal.

Nomina.

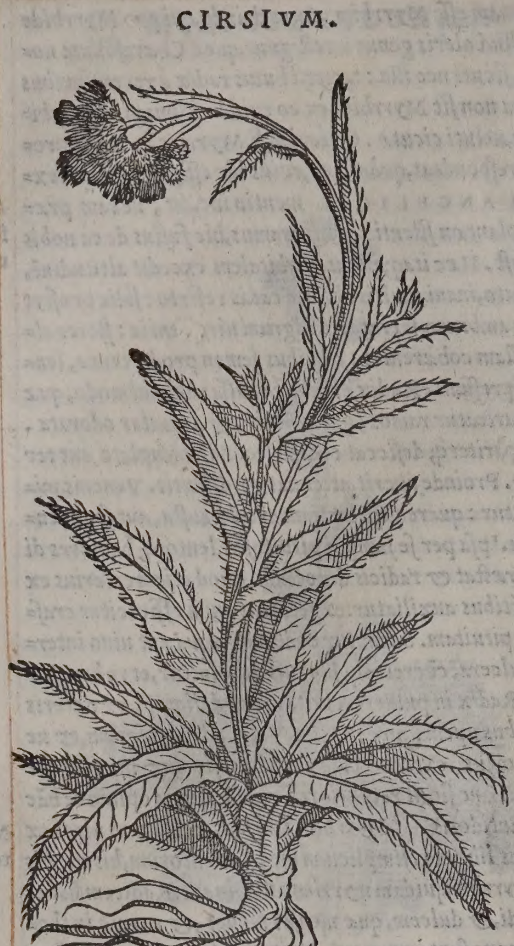
Onagra. Cap. CXIII.

ONAGRA, ſiue onothera, aut onuris frutex eſt arboris inſtar, prægrandis, amygdalino folio, ſed latiore, lilio non diſsimili: flore roſaceo, magno: radice candida, longa, cúm ſiccata eſt, uinum olente. naſcitur in montibus. Aqua, in qua radix maduerit, in potu data, feras mitigat, & cicures facit. illitu quoque tetra ulcera mulcet.

TAMETSI *memoriæ prodiderit Theophraſtus lib. IX. cap. XXI. de plantarum hiſtoria, Oenotheræ radicem è uino potam mitiores, hilarioresq; mores conciliare; nullum tamen, qui eam mihi oſtenderet, hactenus licuit re-*

Onagrę conſideratio.

CIRSIVM.

ASTER ATTICVS.

perire, quanuis ad mitigandam omnium animalium feritatem, ne dum hominum quorundam, eſſet optimum, utiliſsimumq́; remedium. Cæterùm ad me ſcripſit clariſsimus medicus Lucas Ghinus Forocornelienſis, ſæpius ex Apennino in uiridarium ſuum tranſtuliſſe plantam homine proceriorem: folijs amygdalæ, maioribus tamen: flore rhododendri: ſemine perquàm minuto, exilibus teretibus ſiliquis contento, molli ac candida lanugine obuoluto: radice ſubalbida, longa, ſubter humum repente. Quæ ſanè omni ex parte Onagram referre uidetur, etſi ipſe quoque pro certo non auſit aſſerere, hanc legitimam eſſe Onagram, cùm hactenus experientia compertum non habeat, an huius radix ſicca uinum redoleat, mitigetq́; feras aqua, in qua maduerit pota, ut Dioſcorides teſtatur.

Onagræ uires ex Gal.

Onagræ meminit Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Onagron, aut onothera, aut onothuris, huius radix arefacta uinoſum quiddam redolet: ſed & uini maximè facultatis eſt.*

Nomina.

Quæ ὀνάγρα Græcè, Onagra item, ſiue Oenagra Latinè dicitur.

Cirſium. Cap. CXIIII.

CIRSIVM, caulis eſt tener, duorum cubitorum, triangulo ſimilis: ab imo foliola, roſæ ſpeciem referentia: anguli ſpinoſi: per interualla molles: folia bugloſſo ſimilia, longiora, ſubcandida, modicè hirſuta, partibus extremis aculeata: cacumen caulis orbiculatum, hiſpidum: in quo capitula in ſummo purpurea. quæ ſoluuntur in lanugines. Radicem huius loco laboranti adalligata, dolores uaricum ſedare Andreas ſcripſit.

Cirſij conſideratio.

CREDIDERE *recentiores quàm plurimi rei herbariæ periti, nil aliud eſſe Cirſium, quàm uulgare Bugloſſum. Sed mihi planè hæc ſententia, pace eorum dixerim, refellenda potius, quàm probanda uidetur: quòd Bugloſſo caulis triangulus non inſit, ſed rotundus: quòd ab imo foliola per ambitum aculeata roſæ ſpeciem non referant, ſed longa, & continua prodeant: quòd deniq; Bugloſſo flores non euaneſcant in pappos, ſed langueſcentes integri decidant, relicto in folliculis ſemine. Plantam, quam proculdubio Cirſium referre putamus, nuper Piſis ad me miſit clariſsimus medicus Lucas Ghinus, cuius etiam hic figuram damus. Naſcitur, ut ipſe ſcribit, in uliginoſis locis. Ea, meo quidem iudicio, Cirſio maximè adſtipulari deprehenditur. Cirſij nuſquam, quod legerim, meminerunt in ſimplicium cenſu Galenus, & Paulus.*

Nomina.

Id æquè κίρσιον Græca uoce, atq; Latina Cirſium appellatur.

Aſter atticus. Cap. CXV.

ASTER Atticus cauliculus lignoſus, florem in cacumine habens purpureum luteumue, per ambitum diuiſum, anthemidis modo, capitulum, foliolis ſtellæ modo radiatis: quæ autem caulem ambiunt folia, oblonga ſunt, ac hirſuta. Feruenti ſtomacho, oculorum inflammationibus, prociduæ ſedi, ac inguinibus illitu auxiliatur. Tradunt purpureum florem, ſi ex aqua bibatur, anginis, & pueris comitiale malum ſentientibus, opitulari. Inguinum inflammationi recentem illinire conuenit. Si aridus flos ſiniſtra dolentis manu decerpatur, & inguinibus adligetur, dolore liberat.

ASTER Atticus, qui & Bubonion, hoc eſt noſtris Inguinalis, dicitur, ſibi Attici nomen aſciuit, quòd in Athenienſi agro frequentior, quàm alibi proueniat. Bubonion uerò, & Inguinalis dicta eſt herba, quòd bubonum, ſiue inguinum præcipuum ſit remedium. Aſteris porrò appellationem accepit, quoniam eius capitula, in quibus flores chamæmali inſtar emicant, per ambitum diuiſa foliolis ſtellæ modo radiata ſpectantur. Planta eſt hodie non paucis cognita. Naſcitur in aſperis, incultis, & conuallibus. Hanc Serapio (ut libro tertio in eryngij mentione prodidimus) cum Eringio confudiſſe deprehenditur, florum ſimilitudine falſus, qui in utraq; planta ſtellæ figuram præ ſe ferunt. Cæterùm non eſt prætereundum, quòd nonnulli Dioſcoridis codices reperiuntur, in quibus hoc capite plura leguntur, quàm ſuprà ſint reddita. quæ quoniam à doctiſsimis uiris Dioſcoridi accreuiſſe comperta ſunt; ideo nos quoq; ea, utpote adiectitia omiſimus. Quòd autem adſcititia ſint, teſtimonio eſſe poſſunt Galenus, Oribaſius, Paulus, & Serapio, in quorum libris illa, quæ redundant, nuſquam leguntur, etſi reliqua, ut ſolent, bona fide referant. In cuiuſdam tamen Apuleij libello de plantarum hiſtoria & uiribus ſcripto, nonnulla habentur capite de Aſtere Attico, quæ inde facilè, quòd ferè eadem eſſe uideantur, huc adiecta ſunt: ſic enim uerba illa ſonant. Stellarum radij noctibus collucent: quare qui naturam ſtirpis ignorant, inane ſimulacrum ſe uidere putant. Reperitur à paſtoribus pecudum. Aſtera Atticum à Virgilio quoque celebratum fuiſſe exiſtimo lib. IIII. Georgicorum, ubi Amellum, quem florem ita ab agricolis uocari ait, herbamq; eius deſcripſit. Id quod ſuis luculentiſsimis carminibus apertè teſtatum reliquit, dum ita cecinit.

Aſteris Attici conſid.

Sarapionis erratum.

Amellus Virgilii.

Eſt etiam flos in pratis, cui nomen Amello
Fecere agricolæ, facilis quærentibus herba:
Nanque uno ingentem tollit de ceſpite ſyluam.
Aureus ipſe, ſed in folijs, quæ plurima circum
Funduntur, uiolæ ſublucet purpura nigræ.
Sæpe deum nexis ornatæ torquibus aræ.
Aſper in ore ſapor: tonſis in uallibus illum
Paſtores, & curua legunt prope flumina Mellæ.

Aſteris Attici recens herba (ut Crateuas tradit) cum axungiæ ſenio tuſa rabioſi canis morſibus utiliter imponitur. Turgentia guttura diſcutit, & incenſa ſerpentes fugat. Huius meminit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi eius uires retulit his uerbis. Aſter Atticus, alij bubonium uocant, non ob id tantum quòd illitum, ſed etiã quòd ſuſpenſum bubonas ſanare creditur. Habet quiddam etiam digerens, habet uerò non minimè & refrigerans quiddam, ac reprimens, adeò, ut miſtæ ſit facultatis, uti roſa, uerùm id non adſtringit. hactenus Galenus. Sed quoniam Attica ſtella mihi in mentem redigit Stellariam recentioribus uulgò uocatam, cùm & ipſa uiribus non uulgaribus ſit prædita, eam minimè ſilentio diſsimulandam duximus.

Aſteris Attici uires ex Gal.

565 STELLARIA. alchymilla pata leonis pie de lion

Eſt igitur STELLARIA, quam alij Pedem leonis, alij Alchimillam uocant, plãta, quæ ut plurimùm in montibus prouenit, præſertim in pratis, folijs maluæ ferme ſimilibus, durioribus tamen, & criſpioribus, angulis octo diſtinctis, prominentioribus, & per ambitum ſerratis, adeò ut latius aperta ſtellæ formam referant. Caulis ei tenuis, ſemicubitalis, à quo plures exeunt ramuli, in quorum ſummo flores emicant ſubpallidi, tenues, ſtellarum effigie. Radice nititur, quæ craſsitudine digitum æquat, & longitudine palmũ excedit. Erumpit hæc Maio menſe, Iunio uerò floret. Efficax eſt pota ſanandis non ſolùm internis uiſcerum uulneribus, ſed & ſinuoſis ulceribus. quinetiam extrinſeca uulnera glutinat. Expetitur Germanis chirurgicis, miriſq; laudibus celebratur: quippe qui eam felici ſucceſſu uulnerarijs potionibus admiſceant. Aridæ puluis in ſui ipſius decocto, aut cum aqua eius ſtillatitia ſumptus, enterocelis medetur. Datur idẽ puluis ex uino, aut iure cochlearis menſura, quindecim aut uiginti diebus, mulieribus, quibus adẽpta ſit concipiendi facultas à nimia uteri humiditate, quæ iniectũ ſemen contineri prohibet. Stillatitia eius equa epota, tum etiam in uuluam indita, alba mulierum profluuia mirificè ſiſtit: adeò ut eius quoq; diutina iniectione corruptæ ab incorruptis uix dignoſci poſsint, reſtrictis mirum in modũ fœmineis locis: quod tum celerius, tum efficacius præſtatur, ſi in eius decocto inſideant. Quin & laxas procidenteſq; mulierum mammas contrahit, & duras ſolidaſq; efficit, ſi lintea in eius decocto, aut ſtillatitia aqua intincta mammis ſæpius imponantur, diutiuſq; importentur, præſertim hypociſtide, equiſeto, ſtypteria, ſicciſq; roſis admiſtis. Planta, quæ Græcis ἀςὴρ ἀττικὸς Latinis item Aſter atticus nominatur: Arabibus, Aſtaraticõ: Italis, Aſter attico: Germanis, Sternkraut: Gallis, Aſpergoutte mineur.

Stellariæ hiſtoria, & uires.

vires ad vulnera et fistulas

Nomina.

Iſopyrum

Iſopyrum. Cap. CXVI.

ISOPYRON aliqui phaſiolon ob ſimilitudinem uocant, quoniam folium, quod eſt aniſo ſimile, in pampinos torquetur: capitula ſunt in ſummo caule, tenuia, plena ſeminis, melanthii guſtum imitantis. Contra tuſsim, & cætera pectoris uitia, ſemen ex aqua mulſa bibitur: hepaticis, & ſanguinem excreantibus utile.

HACTENVS, *ut ingenuè fatear, mihi non contigit uerum Iſopyrum inuenire, neq; ab aliquo compertum uidere. non tamen negauerim, quin illud naſcatur in Italia. Quare ſi hac noſtra ætate nobis non ſeſe offeret, id poſteris inquirendum relinquemus, qui fortaſſe diligentius in hæc ſtudia incumbent, ut earum rerum, quæ nos latent, aliquando exactam cognitionem aſſequantur.* Nomina. Quod Græci ἰσόπυρον, Latini etiam Iſopyrum uocant.

Viola purpurea. Cap. CXVII.

VIOLA purpurea folium habet hedera minus, tenuius, ac nigrius, nec multò diſsimile: cauliculus à radice medius prodit, in quo floſculus ſuauiſsimè olens, purpureus. opacis, & aſperis naſcitur. Refrigerandi naturam habet. Folia per ſe, & ex polenta illinuntur aptiſsimè ſtomacho æſtuanti, & oculorum inflammationibus, ſedique procidenti.

VIOLA PVRPVREA.

IACEA.

Violæ purpureę conſid. SVNT *in Violarum genere non modò purpureæ, ſed etiam candidæ, frigidis & uliginoſis locis naſcentes, prorſus tamen inodoræ, de quibus nihil, quod extet, memoriæ prodidit Dioſcorides. Hæ numeroſæ proueniunt in Ananienſi agro ſupra Tridentum, ubi menſe Aprili adeò copioſè florent, ut ſi longè proſpiciantur, oculos fallant, & extenſa lintea uideantur. Alij præterea flores per æſtatem Maio, & Iunio menſibus uiſuntur supernè purpurei, in medio candidi, inferius uerò lutei, forma purpureas uiolas referentes, aſpectu gratiſſimo, cùm tamen nullo & ipſi commendentur odore. Prodeunt hi ex quadam planta, cui primo exortu folia inſunt rotunda, per ambitum ſerrata, quæ tamen per incrementum in longitudinem deſciſcunt. Conſtat hæc caulibus triangularibus, quadantenus ſtriatis, & intus concauis, quibus paribus interuallis genicula ſupereminent, è quorum concauo ramuſculi exoriuntur, quibus flores dependent.* Iacea. *Vocant hanc nonnulli* IACEAM. *Verùm an hæc illa ſit Iacea, quam ad inteſtinorum ramices magnifaciunt recentiorum quidam, nondum ſatis compertum habeo. Quanquam non deſunt, qui affirment, hanc eſſe*

de

de qua modò ſermo eſt, eamq́; ſymphyti facultatibus pollere. quemadmodum etiam ſunt, qui eandem ægrè ſpirantibus, & pulmonum inflammationibus, non obſcurè opem ferre tradant: quin & ſcabiem ſanare, & cætera cutis uitia delere. *Violarum purpurearum facultates exquiſitè deſcripſit Meſues inter ſimplicia ſoluentia, unde hæc decerpſimus. Violæ temperatum, conueniensq́; ſunt medicamentum, quo immutantur malæ humorum qualitates, & natura eorum ſoluitur. Præferuntur quæ primo uere florent, ſolis ardorem, qui uim reſoluit, minimè expertæ, nec imbribus dilutæ. Violæ refrigerant, & humectant ordine primo, cùm tamen ſiccæ minus refrigerent. & minus humectent. Recentibus quædam ineſt humiditas, quæ obtundit caliditatem, à qua potior eſt uis. Quapropter ſiccata humiditate, quæ in ſuperficie continetur, guſtu amaritudo deprehenditur, quæ à calido prouenit, qui prius ſub humido briſcebat. Quo fit, ut exiccatæ magis calidæ, minusq́; humidæ habeantur. Humiditas, quæ ſuperflua recentibus ineſt, aluum emolliendo ciet: uerùm arefactæ, deiectoriæ ſunt facultatis, non quòd emolliant, ſed quòd diſſoluant. Violæ in ſumma ſoporiferæ ſunt, ræfrigerant, calidos dolores mulcent, inflammationes extinguunt, leniunt, & ſoluunt. Earum ſuccus & ſyrupus ex eo factus uentrem leniunt. Macerantur in aceto, quòd ualentius ardentiſsimis conferant febribus. Fit ex uiolis oleum, ijs in eo diutius maceratis: cæteris tamen præſtat, quod ex immaturis oliuis, aut ex dulcibus amygdalis exprimitur. Violæ bilem educunt, eiusq́; feruorem mitigant. Conferunt capitis doloribus, quos caliditas excitauerit: ſomnum conciliant: pectoris, & aſperæ arteriæ ſcabritiem leniunt: medenturq́; anginis, & columellæ uitijs: præcipuo autem auxilio ſunt pectoris, & lateris inflammationibus: ſitimq́; arcent. At quæ ſiccæ ſunt, iecoris obſtructiones reſerant, inflammationes diſcutiunt, & morbo regio laborantibus opitulantur. Hactenus de uiolis Meſues.* *Parant hac ætate è uiolarum recentium diluto, quo pluries uiolæ fuerint maceratæ, deiectorium Syrupum, quemadmodum & ex roſis roſaceum, quo deijciendæ alui gratia recentiores medici in pleuritide utuntur, uncias quaternas, uel quinas exhibentes.* *Violarum uires tradidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Violæ folia aqueam & ſubfrigidam ſubſtantiam ſuperantem poßident: proinde tum per ſe, tum cum polenta illita calidas phlegmonas mitigant. Imponuntur & ori uentriculi æſtuanti, & oculis. hæc Galenus. Ex quibus abunde palàm eſt non nouiſſe Galenum, ſicuti & cæteros ueteres, Violas deiectoria facultate citra noxam præditas eſſe.* *Viola nigra, & Viola purpurea ſic Latinis dicta, Græcis ἴον μέλαν, & ἴον πορφυροῦν uocatur: Arabibus, Seneffigi, Sonofrig, ſiue Beneſeſegi: Italis, Viola porporea, & Viola mammola: Germanis, Mertzen uiolen: Hiſpanis, Violeta: Gallis, Violetes, Violes de martz, & Careſme.*

Violarum uires ex Meſue.

Syrupus uiolaceus.

Violarum uires ex Gal.

Nomina.

Cacalia. Cap. CXVIII.

CACALIA, quæ leontice uocatur, folia fert magna, alba: è quibus medius caulis emicat, rectus, albus: florem ferens robori, aut oleæ ſimilem. naſcitur in montibus. Radix in uino madefacta, ut tragacantha, delinctu aut manducatu per ſe tuſsibus, ſcabritiis arteriæ medetur. Grana, quæ poſt excuſſum florem innaſcuntur, trita & cum cerato illita, faciem erugant, & cutem extendunt.

CACALIA, *Plinio libro XXV. cap. XI. auctore, uocatur ſemen margaritis minutis ſimile, dependens inter folia grandia, in montibus ferè. ita Plinius. Sed non propterea mihi hactenus contigit Cacaliam reperire in Italia, etſi eam diu quæſiuerim in montibus. Cæterùm herbam Cacaliæ ſimilem teſtatur ſe pluries uidiſſe in Apennini Alpibus Lucas Ghinus Forocornelienſis medicus rei herbariæ diligentiſsimus inquiſitor, folio tuſsilaginis, maiore tamen, auerſa parte candidiore, minusq́; per ambitum anguloſiore: caule palmi altitudine, recto, ſubcandido: in cuius cacumine flores exeunt paniculæ faciem referentes, muſcoſi, oliuæ inſtar. Hanc ipſe Cacaliam ſuſpicatur. Equidem huius uiri iudicio facilè auſim ſubſcribere, quòd is in ſimplicium cognitione diligēter uerſatus ſit, atq; inter Italos in ea maximè præſtet.* *Cacaliam cancanon uocauit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ubi eius uires reddidit his uerbis. Cancani radix facultatem habet mordacitatis expertem, & modicè exiccantem: eſſentiam craſſam, & emplaſticam. Quapropter macerata uino, ſicut tragacantha, & lincta arteriæ aſperitates ſanat: nec mirus, ſi quis eam commandat. Succus eius defluens prodeſt arteriæ, ſimiliter ut glycyrrhiza.* *Κακαλία ita Græcè, ut etiam Cacalia Latinè dicitur.*

Cacaliæ conſideratio.

Cacaliæ uires ex Gal.

Nomina.

Bunium. Cap. CXIX.

BVNION caulem edit quadrangulum, procerum, digiti craſsitudine: in quo ramuli minutis foliis, ac floribus ſcatent: folia proximè radicem, apio ſimilia, longè tenuiora, coriandrinis proxima: flores anethi: ſemen odoratum, hyoſcyamo minus. Vrinam ciet, excalfacit, ſecundas euocat: lieni, ueſicæ, renibus utile. Tam humidi, quàm ſicci, expreſsiq́; ſucci caulibus, foliis, radicibusque, uſus inualuit ex aqua mulſa.

Pſeudobunium. Cap. CXX.

PSEVDOBVNION palmi altitudine fruticat in Creta, folia, ramulosque napi ferens, acri guſtu. Tormina, atque ſtranguriam, laterumque dolores ſanant quaterni rami eius poti in aqua: illiti quoque cum ſale, & uino tepentes, ſtrumas diſcutiunt.

Bunii conſideratio. B V N I V M, *quod noſtri Napum ſylueſtrem uocant, Plinius uidetur poſteritatis memoriæ prodidiſſe lib.* X X. *cap.* I I I I. *ubi de napis ita ſcriptum reliquit. Naporum duas differentias, & in medicina Græci ſeruant. Anguloſis foliorum caulibus florentis, & quod Bunion uocant, purgationibus fœminarum, & ueſicæ, & urinæ utile decoctum, potum ex aqua mulſa, uel ſucci drachma. Semen dyſentericis toſtum, tritumq́; in aqua calida è cyathis quatuor: ſed urinam inhibet, ſi non lini ſemen unà bibatur. Alterum genus Buniada appellant, & raphano, & rapo ſimile. Seminis præclari contra uenena: ob id & in antidotis utuntur illo. hæc Plinius. Ex cuius ſanè uerbis palàm fieri arbitror, eam nobis plantam eſſe Bunium, quæ Napum ſylueſtrem rura in Hetruria appellant. Naſcitur hæc inculto ſolo, frigido præcipuè tractu. Verùm Pſeudobunium, quod Græci uocant, nondum mihi in Italia compertum eſt. Quod nulli mirum uideri debet: nam quòd planta hæc fruticet in Creta, ut Dioſcorides teſtatur, uidetur potius Cretenſium propria, quàm aliarum gentium. Bunium, ut Plinius tradit, antidotis admiſcetur: quare & in ipſa Andromachi theriaca Bunium expetitur.* Bunii uires ex Gal. *Vtriuſque uires ſanè paucis tradidit Galenus lib.* V I. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Bunium, alij arcticon, adeò excalfacit, ut & urinam moueat, & menſes prouocet. Sed & Pſeudobunium adſimilis illi caliditatis eſt.* Nomina. *Quod Græci* βούνιον, *Latini ſimiliter Bunium uocant: Itali, Nauone ſaluatico. Quod uerò illi* ψευδοβούνιον, *hi Pſeudobunium, & Bunio falſo.*

Chamæciſſus. Cap. CXXI.

C H A M A E C I S S O S folio eſt hederæ, tenuiore, longiore: ramulis à radice quinis ſeniſue, dodrantalibus, folioſis: flore uiolæ albæ ſimili, candidiore, ac tenuiore, guſtu ſupra modum amaro: radice tenui, candida, inutili. naſcitur in cultis. Bibunt conuenientiſsimè iſchiadici folia, tribus obolis in aquæ cyathis tribus, tricenis, quadrageniſue diebus: eodem pota modo, ſenis aut ſeptenis diebus, regium morbum purgant.

Chamæciſsi conſid. C R E D I D I T *Leonardus Fuchſius, medicus ætatis noſtræ celebris, in ſuo de ſtirpium hiſtoria commentario, nihil differre Chamæciſſum ab ea uulgaris notitiæ planta, quam, ut ſuperius libro tertio in Aſclepiadis mentione diximus, herbariorum uulgus Hederam terreſtrem nominat. Sed cur eius ſententiam comprobem, ſanè non habeo. Siquidem uulgaris hedera terreſtris folio conſtat rotundo, quadantenus ſerrato: caulibus, uel potius funiculis uitilium modo longis, humi longo tractu repentibus. Chamæciſſus uerò Dioſcoridi folijs eſt hederæ, tenuioribus, longioribus: ramulis à radice quinis ſeniſue, dodrantalibus, folioſisq́;. Adde quòd Chamæciſsi flores uiolæ albæ ſimiles facit Dioſcorides, ac etiam candidiores. Sed terreſtris hedera florem profert puſillum, in candido purpuraſcentem. Quibus utique rationibus ducor, ut putem, hanc herbam non eſſe Chamæciſſum, quòd notis inter ſe plurimùm pugnare deprehendantur. His etiam accedit, quòd Chamæciſſos (ſi Plinio credimus lib.* X X I I I I. *cap.* X V.) *ſpicata eſt tritici modo: & cùm floret, exiſtimari poteſt alba uiola. Ruellius hanc in Gallia naſci ſcribit. Sed eam aliam eſſe à Chamæciſſo hic repræſentato perſpicuum eſt: ea enim, quæ Plinius refert, à Dioſcoride diſſentiunt, quem nullam ſpicarum mentionem feciſſe conſtat. Equidem, ut ingenuè fatear, nullam hactenus in Italia herbam comperi, quam legitimum eſſe Chamæciſſum auſim affirmare.* Chamæciſsi uires ex Gal. *De uiribus Chamæciſsi breuiter diſſeruit Galenus libro* V I I I. *ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Chamæciſsi flos, cùm ſit admodum amarus, iecur obſtructione liberat. Sunt & qui iſchiadicis ipſum exhibeant.* Nomina. *Hæc planta ut Græcis* χαμαίκισσος, *ita etiam Latinis Chamæciſſus nuncupatur.*

Chamæleuce. Cap. CXXII.

C H A M A E L E V C E lumborum doloribus propitia eſt. herba uirens, incuruis foliis, ſurculisq́ue. flore roſaceo.

Chamæleuces conſid. S A N E *quam paucis Chamæleuces hiſtoriam perſtrinxit Dioſcorides. quare difficillimè quidem decerni poteſt quænam in uniuerſo plantarum genere Chamæleucen referat. Cæterum hic ſilentio non diſsimulandum puto, quòd non deſunt codices (ut Marcellus & Ruellius Dioſcoridis interpretes aiunt) in quibus non* χαμαιλεύκη, *ſed,* χαμαιπεύκη *legitur. Alteram quidem lectionem nos quoque magis probamus, tum quòd in nothis Dioſcoridis nomenclaturis Chamæleuce nil aliud ſit quàm tuſsilago, quemadmodum & apud Plinium libro* X X I I I I. *cap.* X V. *ubi eam Farranum ſiue Farfugium uocari tradit: tum etiam quòd eodem loco Plinius idem ferè ſcripſerit de chamæpeuce, quod de chamæleuce in hoc capite ſcriptum reperitur. Quod haud dubiè oſtendit, huius capitis initio mendum ſubeſſe. Et certè facilis ac lubricus potuit eſſe librariorum lapſus, ut qui unius tantùm literæ mutatione* χαμαιλεύκη *pro* χαμαιπεύκη *ſcripſerint. Porrò Plinius chamæpeucen folijs laricis ſimilem reddidit. mihi tamen ea uidetur potius piceæ folijs aſsimilanda, ſi in compoſito plantæ nomine uolumus rectè poſterioris uocis ſignificatum ſpectare: nam picea* πεύκη, *larix uerò* λάριξ *item Græcè dicitur.* Chamæleuces uires ex Galeno. *Chamæleuce, ut auctor eſt Galenus lib.* V I I I. *ſimplicium medicamentorum, calidæ eſt facultatis tertio quodammodo ordine, ſiccæ primo.* Nomina. *Ea Græcè* χαμαιλεύκη, *Latinè item Chamæleuce, & Chamæpeuce uocatur.*

BVGLOSSVM, BORRAGO.

BVGLOSSVM VVLGARE.

Bubloſſum, Lingua Bubula. Cap. CXXIII.

Bvglossvm naſcitur in campeſtribus, & ſabuloſis. Iulio menſe colligitur. Aiunt eam, quæ tres thyrſos emittit, cum ſemine, & radice tritam, potamque contra tertianos horrores prodeſſe: quæ quatuor ad quartanos: ea in uino decoquitur. Herbam abſceſsibus vtilem eſſe uolunt. Verbaſco ſimile eſt, folium in terra ſparſum, nigrius, aſperum, bubulas imitans linguas. Quod in uinum deiectum, animi voluptates auget.

Qvi diligenter Bugloßi *hiſtoriam expendunt, omnes herbam* Borraginem *uulgò uocatam, in hortis, alijsq́; locis naſcentem, potius legitimum eſſe* Bugloſſum *cenſent, quàm illam, quæ* Bugloſſa *uulgò nominatur, cuius in officinis communis eſt uſus. Quorum equidem iudicio non dubitauerim ſubſcribere. ſiquidem* Borrago *dicta folijs eſt in uniuerſum uerbaſco ſimilibus, nigrioribus tamen, & aſperioribus: quibus etiam hæc ſymphytum alterum æmulatur, quod folia bugloſſo proxima ferre ſuperius prodidit* Dioſcorides. *Adde præterea, quòd folia* Borraginis *in terram procumbunt, & bubulas linguas tum forma, tum aſperitate imitantur. Contrà quæ* Bugloßi *nomen ſibi falsò uendicauit, folia habet longa, echio ſimilia, non uſqueadeò lata, ut bubulas referant linguas, minusq́; humi depreſſa, quæ potius è toto ferme ceſpite ſurſum aſpiciunt, nec aliqua ex parte uerbaſcum, aut ſymphytum alterum repræſentant. Non ob id tamen negare auſerim, quin uulgare* Bugloſſum *in campeſtribus naſcens, ijſdem cum* Borragine *polleat uiribus: quandoquidem eadem utriuſque aſperitas, idemq́; ſapor guſtui manifeſtum præbent eiuſdem facultatis indicium. Atq; facie non multùm dißidere ea inuenias, ſi illud genus ſpectes, quod hodie in hortis ſeritur ex* Hiſpanijs *allatum: hoc enim etſi uerbaſcum adeò adamußim non repræſentet, quemadmodum* Borrago*; foliorum tamen effigie bubulas linguas maximè imitatur. Sed quoquomodo hæc ſe res habeat, concedam facilè* Borraginem, *&* uulgarem Bugloſſam *& ſpecie, & forma inter ſe differre: attamen crediderim alteram ad alterius uires proximè accedere, & ſi non eaſdem utriſque, ſimillimas tamen ineſſe. Cæterum non deſunt, qui his rationibus neglectis aſſerant uulgare* Bugloſſum *Echij omnino genus eſſe, quòd illud omnibus notis referre putent. Alij uerò ſunt, qui idem* Bugloſſum Cirſium *exiſtimant. Verùm nos aliud à uulgari* Bugloſſo *& echium, & cirſium eſſe cenſemus, ut abunde ſuis locis docuimus.*

Bugloſsi conſideratio.

Quòd inſuper Borrago *facilè ſit legitimum* Bugloſſum, Auicennæ *teſtimonio comprobari poteſt, qui libro* 11. *ſui canonis ita ſcribit.* Lingua bouis *eſt herba lata, habens folia ſicut almaru, & ad tactum aſpera, & rami eius aſperi, ſicut pedes locuſtarum. Oportet autem, ut illa adminiſtretur, quæ eſt in* Coraſceni, *craſſa habens folia, ſuper quorum*

Bugloſsi deſcriptio Auicennæ.

faciem ſunt puncta, quæ ſunt radices ſpinarum, & pilorum exeuntium ab ea. Quibus notis adeò euidenter noſtram Borraginem expreſsit Auicenna, ut nemo non intelligat, hanc eſſe Linguam bubulam. Eam præter morem deſcripſit Auicenna, quòd ſuo quoque tempore non deeſſent, qui ueri Bugloſsi loco aliam quandam ſubſtituerent plantam, ut apertè eius uerba declarant, dum ſubdit. Quæ autem in hac terra reperitur, & qua utuntur medici, plurimum eius eſt genus almaru, & non eſt lingua bouis, & neque confert, ut iuuamentum illius eſt. hactenus Auicenna. His omnibus illud denique accedit, quòd apud Apuleium in eo libello, qui de herbarum medicaminibus inſcribitur, inuenio Bugloſſum Lucanis Corraginem nuncupari prioris tantùm literæ mutatione, quòd cordis affectibus quàm maximè opituletur. Quæ ſanè omnia, ni fallor, clariſsimè oſtendunt, Borraginem eſſe uerum ac legitimum Bugloſſum.

Bulgoſsi uires ex Gal.

De cuius uiribus differens Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquit. Bugloſſum humidæ calidæq; temperiei eſt. Itaque uinis iniectum, lætitiæ ac hilaritatis cauſa eſſe creditum eſt. Sed & ijs, qui ob faucium aſperitatem tuſsiunt, coctum in melicrato conuenit.

Nomina.

Herba, quæ Græcis βούγλωσσον, Latinis item Bugloſſum & Lingua Bubula nominatur: Arabibus, Liſen althaur, ſeu Leſan althaur: Italis, Borragine: Germanis, Burretſch: Hiſpanis, Borraia, & Borraienes: Gallis, Borrache.

CYNOGLOSSVM.

Cynogloſſum. Cap. CXXIII.

CYNOGLOSSON folia latifoliæ plantaginis habet, arctiora, minora, lanuginoſa: caule vacat, & humi ſternitur. prouenit in ſabuletis. Folia cum ſuillo adipe ueteri, medentur morſibus canum, alopecijs, & ambuſtis. Emollit aluum, decoctum herbæ ex uino potum.

Cynogloſsi conſider.

LEGITIMVM Cynogloſſum, quod, Dioſcoride teſte, neque caulem, neque flores, neque ſemen gignit, pluries non modò uidimus; ſed etiam legimus Romæ poſt Adriani molem in ſabuloſis quibuſdam locis enatum. Hoc à uulgari Cynogloſſo, quo paſsim officinæ utuntur, perquàm longè diſtat: quippe quod in radiantis ſolis morem folia fert, ſuppinguia, tenui lanugine albicantia, humi ſtrata, & caule perpetuò uiduum eſt. Illa uerò planta, quæ Cynogloſsi uſum omnibus præſtat, plurimos emittit caules, cubito ſæpius longiores, adnatis in cacumine ramis: quibus flores inſunt purpurei, echio ſimiles: è quibus deinde quædam paruæ prodeunt lappæ, nõ ſine magno naturæ artificio factæ, quæ contactu ueſtibus pertinaciter adhærent. Meminit Cynogloſsi Plinius libro XXV. cap. VIII. his uerbis. Iungitur & Cynogloſſos caninas imitans linguas, topiarijs operibus gratiſsima. Aiuntq; que tres thyrſos ſeminis emittat, eius radicẽ potam ex aqua ad tertianas prodeſſe: quæ quatuor, ad quartanas. Eſt & alia ſimilis ei, quæ ferat lappas minutas. hæc Plinius. Ex quibus ſatis perſpicuum eſſe puto, quòd neutrum Cynogloſsi genus à Plinio traditum, Dioſcoridis Cynogloſſo reſpõdet. Siquidem primũ Plinio caules uel thyrſos edit adeò flexiles, ut ij topiarijs operibus maximè conueniãt. Dioſcoridi uerò plãta eſt ſine caule, quæ humi ſternitur. ut hinc apertiſsimè conſtet, hanc operi topiario, ut aliquid conueſtiat uel contexat, prorſus ineptã eſſe. Adde quòd Dioſcoridi Cynogloſſum medetur canum morſibus alopecijs, & ambuſtis: quinetiam aluum emollit. Plinio autem ad tertianas tantùm, & quartanas prodeſt. Id quod de Bugloſſo intelligitur, ut ſuperiori capite teſtatur Dioſcorides. Hinc itaque palàm fieri arbitror, Bugloſſi hiſtoriam, & uires cũ Cynogloſſo turpiter confudiſſe Plinium. Cuius certè lapſum non animaduerterunt recentiorum nonnulli, qui Plinij auctoritate freti contra Dioſcoridis grauem ſententiã probare contendunt, Cynogloſſum caules, flores, & ſemen proferre. Quòd autem ſecundo loco à Plinio deſcribitur, lappas minutas

CYNOGLOSSVM VVLG.

Plinij lapſus.

nutas ferens, nil aliud, meo quidem iudicio, fuerit, quàm uulgare Cynogloſſum omnibus notum. Quo fit, ut omnino erraſſe exiſtimem Ruellium, & Fuchſium uiros alioqui doctißimos: quippe qui crediderint, uulgarem Cynogloſſam eſſe Lycopſin, ut etiam ſuprà ſuo loco monuimus. neq; enim hos animaduertiſſe uideo de hac cum alio Cynogloſſo ſcripſiſſe Plinium, ac deinde ſpeciatim de Lycopſi lib. XXVII. cap. XI. Cynogloßi in libris de ſimplicium medic. facultatibus nuſquam reperio meminiſſe Galenum. Id Græcis κυνόγλωσσον, Latinis Cynogloſſum & Lingua canina uocatur: Italis, Cinogloſſa.

Ruel. & Fuch. error.

Nomina.

Phyteuma. Cap. CXXV.

PHYTEVMA folia habet ſtruthij, minora: copioſum ſemen, perforatum: radicem paruam, tenuem, per ſumma terræ nitentem. Quam ad amatoria conuenire, nonnulli ſcriptum reliquerunt.

CVM ſit uſus Phyteumatis ad amatoria duntaxat, exemplo Plinij ductus, plura hic de eo referre ſuperuacuum habeo: præſertim quòd nulli rei herbariæ ſtudioſo id hodie compertum eſſe ſciam. Mihi quidem hactenus herba hæc incomperta eſt. Quare eam relinquamus in hortis Veneris, quos ipſa ad delicias & amatoria tantùm colit, donec quis Deæ chariſſimus hanc herbam edoctus, eam nobis quoque indicare poßit. Huius, tanquam ſuperuacuæ, & inutilis herbæ, Galenus & Paulus nuſquam, quod legerim, inter ſimplicia meminerunt. φύτευμα ut Græcè, ita etiam Phyteuma Latinè dicitur.

Nomina.

Leonthopodium. Cap. CXXVI.

LEONTOPODION duûm digitorum herbula eſt, folia ferens anguſta, longitudine ternum, quaternúmve digitorum, hirſuta, quæ iuxta radicem lanoſiore flocco caneſcunt: capitula in ſummo caule quaſi perforata: flores nigri: ſemen uſqueadeò ſpiſſa lanugine inuolutum eſt, ut ſæpe fallat: radice parua cohæret. Quam tradunt appenſam ad amatoria prodeſſe, & tubercula diſcutere.

VERVM Leontopodium hactenus non ſolùm mihi incompertum eſt; ſed alijs quoque ignotum eſſe arbitror: nullum enim inueni, qui ipſum hodie oſtenderet. Neque propterea hoc multùm curare debent medici, cùm & eo adalligato ad amatoria tantùm uſa fuerit antiquitas. Cæterùm hîc non eſt audiendus Brunfelſius, qui Stellariam herbam uulgò uocatam in ſuo onomaſtico Leõtopodium eſſe ſcribit. Qua in re nõ minus hallucinatus deprehenditur, quàm in alijs compluribus.

Brunfelſij erratum.

Vocant ita λεοντοπόδιον Græci, ut Latini quoque Leontopodium.

Nomina.

HIPPOGLOSSVM.

Hippogloſſum. Cap. CXXVII.

HIPPOGLOSSON, frutex eſt folia habens ruſci tenuis figura, & ſpinoſam comam, & in ſummo ceu linguas è folijs exeuntes. Capitis dolorem corona ex comis impoſita minuit. malagmatis radix, ſuccusque admiſcetur.

HIPPOGLOSSVM, quòd in folijs ueluti prominentes linguas proferat, Biſlinguam uocat Hetruria, alij uerò Bonifaciam. Naſcitur hæc frequentißima in Liguriæ Alpibus, Vrbinati agro, & quibuſdam ſyluoſis montibus non longè à Goritienſi comitatu, quà iter eſt in Hydriam ad argenti uiui fodinas. Veruntamen non eſt hæc Laurus Alexandrina, aut Idæa, de qua infrà ſuo loco diſſeremus, ut in ſuo inſigni de plantarum hiſtoria commentario exiſtimat Fuchſius. Quandoquidem Laurus Alexandrina è foliorum umbilico nullam aculeatam exerit linguam, ſed tantùm fructum rotundũ tiliæ modo lõgiori pediculo appenſum profert.

Hippogloſſi conſideratio.

Hippogloſſum recẽtiores longè pluribus commendant uiribus, quàm fecerint antiqui ſcriptores. nam, ut illi tradunt, in uteri affectibus magno datur iuuamento. Quo fit, ut ſtrangulatu uuluæ laborantibus mulieribus radicis, aut herbæ puluis cochlearis menſura, ex uino, uel iure hauſtus, præſentaneo remedio opem

Hippogloſſi uires.

ferat. Eſt & ad puerorum enterocelas præſtantiſſimum medicamentũ, ſi diutius diluculò haurìatur puluis idem ſeſquidrachmæ pondere ex maioris ſymphyti decocto. Verùm id ſumentibus euenit, quòd primis tantùm diebus adeò ramicem pulſare percipiant, ut inteſtina foras prolabi uelle uideantur: quare ſubcingulis, faſcijs, & fibulis reprimentibus, roborantibusq; primis diebus uti opus eſt. Nomina. *Quæ planta Græcis ἱππόγλωσσον, Latinis ſimiliter Hippogloſſum appellatur: Italis, Bislingua, & Bonifacia: Germanis, Zepfflir kraut: Hiſpanis, Lengoa de cauallo: Gallis, Lingua pagana.*

Antirrhinum. Cap. CXXVIII.

A n t i r r h i n o n, alij anarrhinon, uocant herbã caule, & folijs anagallidi ſimilem: florem albæ uiolæ, purpureo, minore tamen, ideoque ſylueſtris anagallis nominata eſt: ſemine vituli narium ſimili. Tradunt perunctos ea cum oleo lilino, uenuſtiores fieri, nec ullo medicamento lædi poſſe, ſi quis appenſum geſtet.

Antirrhini cõſideratio. V a r i a t *admodum Antirrhini apud ueteres hiſtoria. Siquidem Dioſcorides Antirrhinum herbam folijs, & caule anagallidi ſimilem reddidit. Theophraſtus uerò eandem aparinæ ſimilem fecit. Veruntamen Antirrhinum illud, quod ego ſæpe tum uidi, tum etiam legi, ſemine uitulinum caput referente, unde Galenus hoc & Bucranion appellari prodidit, folijs eſt longiuſculis, & anguſtis, lino, aut oſyridi ſimilibus: floribus lychnidi coronariæ æmulis, purpureis, & uiſui gratis. Huic ſanè adſtipulari uidetur Plinius libro XXV. cap. X. ubi Anttirrhinon, fortaſſe rectius quàm alij, depinxit lino ſimile, & ſemine uituli narium. Vnde facilè ſuſpicor, Dioſcoridis, & Theophraſti exemplaria hoc in loco deprauata eſſe, atque in aliqua parte uitium latere.* Antirrhini uires ex Gal. *Antirrhini meminit Galenus lib. VI. ſimpl. medicamentorũ, ubi de eius uiribus ita ſcribit. Antirinum, aut anarinum ſemen habet uituli naribus ſimile, ad ſanationes inutile. Ipſum autem adſimilis eſt cum bubonio facultatis, ſed multò minoris. Itaque ex illo de hoc conijcito.* Nomina. *Hoc ut Græci ἀντίῤῥινον, ita etiam Latini Antirrhinum uocant: Itali, Antirrhino: Germani, Orant, Sterck kraut, ſeu Streick kraut: Hiſpani, Cabezza de ternera: Galli, Moron uiolet.*

Catanance. Cap. CXXIX.

E x e o genere una, folia coroponi habet, longa: radicem iunci modo prætenuem, capitula ſena, ſeptenáve, in quibus erui ſemen ineſt. Areſcens in terram flectitur, & ſe contrahit ad ſpeciem unguium milui exanimati. Altera mali parui magnitudinem explet, radice exiguæ oliuæ magnitudine: folijs quoq; oliuæ colore, & figura, mollibus, diuiſis, humi inclinatis: ſemen ut cicer, minutum, in uirgulis dependet, punicei coloris, multis foraminibus pertuſum. Vtranque narrant in amatoria expeti. Theſſalicæ mulieres his uti traduntur.

Catanances conſider. N e v t r v m *equidem Catanances genus hactenus me comperiſſe fateor, neq; aliquem ſcio in Italia, qui alterum ſaltem legitimè nouerit. Sed nihil certè referre arbitror: quippe quòd ea rebus uenereis tantùm conueniant, & amatorijs naſcantur. Proinde mulieribus Theſſalicis reliquenda ſunt, quibus olim fuit uſus: præſertim cùm hac ætate homines in uenerem admodum procliues ſint, atque etiam multi nimis calleant amatoria. tantum abeſt, ut etiam huiuſcemodi herbarum, ſi cognoſcerentur, auxilia ijs indicari debuiſſent.* Ruellij error. *Cæterùm exiſtimat Ruellius in hoc ſubſcribens Hermolao, ſecundi generis Catanancen rectè eam herbam dici poſſe, quam herbariorum uulgus Biſtortam appellat. Sed meo quidem iudicio errat Ruellins, quòd Biſtorta dicta rumicis folia proferat, & radices quandoque humani brachij craſſitudine, anguium modo contortas, non autem paruas oliuæ magnitudine, uelut altera Catanance.*

Nomina. *Nomen eius Græcum καταναγκη, Latinum item Catanance.*

Tripolium. Cap. CXXX.

TRIPOLION in marinis naſcitur locis, quæ allidit unda, recedensque dimittit, neque in mari, neque in ſicco: folio glaſti craſsiore: palmeo caule, in mucrone diuiſo. Eius, ut tradunt, flores colorem ter die mutant, mane candidi, meridie purpurei, ſero punicei conſpiciuntur. Radice alba, odorata, calidi guſtus. Quæ drachmis duabus in uino pota, aquam, urinamque per aluum extrahit. In medicamenta digeritur, quæ uenena arcent.

TRIPOLIVM Serapioni Turbit appellatur. Quapropter credidere nonnulli, Turbit uulgò uocatum Dioſcoridis eſſe Tripolium, præſertim quòd ipſum & album, & deiectoriæ facultatis eſſe deprehenderent. Veruntamen rem aliter ſe habere illud argumento eſt, quòd communis uſus Turpetum nullo commendetur odore, nec guſtui acredinem relinquat, ſed tantùm ſalſedinis, & aſperitatis quidpiam. Ex quibus ſanè notis aſſerere licet, Tripolium in Italia non reperiri, neq; aliunde aduehi: quemadmodum nec Turbit, de quo diſſeruit Auicenna, quem etiam Dioſcoridis Tripolium intellexiſſe reor. Cæterùm ab his longè differre uidetur TVRBIT, quod à Meſue deſcribitur, noſtrati Turpeto omnibus prorſus notis reſpondens. Ait enim Turbit radicem eſſe herbæ folia ferulæ minora ferentis, triplicią; notari differentia, nempe alba, ſubcinerea, & nigra. Quæ quidem omnia in noſtri uſus Turpeto diligenter intuentibus facilè ſeſe offerunt. Siquidem in Turpeti radicibus, quæ ex orientali plaga ad nos deferuntur, omnes hi reperiuntur colores: non tamen quòd putem, eos ita factos eſſe tantùm ex ipſius plantæ natura: ſed quòd ob uetuſtatem, & aduentitij aeris humorem radices hæ corrumpantur, & nigreſcant, illosq; ſibi aſciſcant colores. Cuius rei in cauſa etiam eſſe poteſt maris, per quod conuehitur, exorta procella, undis triremes ſuperantibus, quibus madefactæ radices facilè ſitum, uel nigredinem contrahunt. Præterea cùm aſſerat Actuarius, nil aliud eſſe album Turpetum, quàm alypiæ radicem, eorum planè refellitur opinio, qui Meſuem erraſſe exiſtimant, quòd album Turpetum dixerit plantæ radicem eſſe, quæ folia ferret ferulacea. quandoquidem alypum, ſiue alypia, ut in ſequentibus docebit Dioſcorides, folijs tenuibus proſilit, quemadmodum & ferula. Ex his igitur, ut arbitror, abunde liquet, Turpetum tam Meſui, quàm Actuario alypiæ eſſe radicem. Eſt & aliud Turpetum, quod potius pſeudoturpetum dixerim, craſſius, & cortice nigrius, quod ex Gargano Apuliæ monte conuehitur duplici genere, quoniam unum è thapſiæ, alterum è pityuſæ radicibus concinnant impoſtores, à quibus hæc omnia didicimus. Non itaq; ab re ſcripſit Actuarius, nigrum Turpetum radicem eſſe pityuſæ. Verùm hoc (ut mea fert opinio) Meſuis Turpetum haudquaquam fuerit, cùm ipſius Turpetum nil aliud eſſe exiſtimem, ut pauló antè diximus, quàm alypiæ radicem. Quanquam putat Braſauolus, nulla tamen, quod equidem ſciam, ratione uel auctoritate nixus, apud Meſuem Turpetum omnino tithymali myrſinitis radicem eſſe. Sed quantum myrti folia à ferulæ folijs differant, qui neſciunt, rei herbariæ peritos conſulant.

Fuchſius porrò libro de compoſitione medicamentorum Turpetum, de quo Meſues egit, è Thapſiæ radicibus exemptum exiſtimat. Sed ipſius quoq; ſententia mihi planè, ut liberè dicam, reprobanda uidetur: nam è ueteribus nullum hactenus reperi, qui Thapſiam lacteo ſucco turgere ſcribat: cùm tamen Meſui Turpetū à planta eximatur, quæ plurimo lacte madet. Præſtat in Turpeti genere album ex orientali plaga allatum, reſinoſum, minimè carioſum. Deijcit hoc pituitam, craſſos lentoſq; humores ad articulorum compagines defluentes, remotioresq; corporis partes. Ventriculum expurgat, & quæ illi penitus inhærent excrementa detergit: item & pectus à pituitæ lentore. Datur magno iuuamento aqua intercute laborantibus: item elephantiacis, & Gallica lue affectis: quin & ijs, qui morbis ab exuſtis humoribus prouenientibus ſunt obnoxij. Prodeſt diuturnis febribus, & in uniuerſum ubi pituita redundet. ue rùm qui ſumunt cauere debent à piſcium eſu, & auſtrali flatu. Sed iam ad Tripolium noſtra redeat oratio. Reperio hac in hiſtoria non parum hallucinatum eſſe Plinium libro XXI. cap. VII. ubi turpiter Tripolium cum polio herba confudit, adeò ut aſſerere non dubitauerit, polium ter in die foliorum mutare colorem. Id quod de Tripolij floribus tradidere tum Dioſcorides, tum antiquorum reliqui. Tripolij quàm breuiſsimè meminit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ita ſcribens. Tripolij radix guſtanti acris eſt, & facultate calida in tertio exceſſu.

Quod Græci τριπόλιον, *Latini quoq; Tripolium dicunt: Itali, Tripolio.*

Tripolij conſideratio.

Turpeti conſideratio.

Braſauoli erratum.

Fuch. opinió reiecta.

Plinij lapſus.

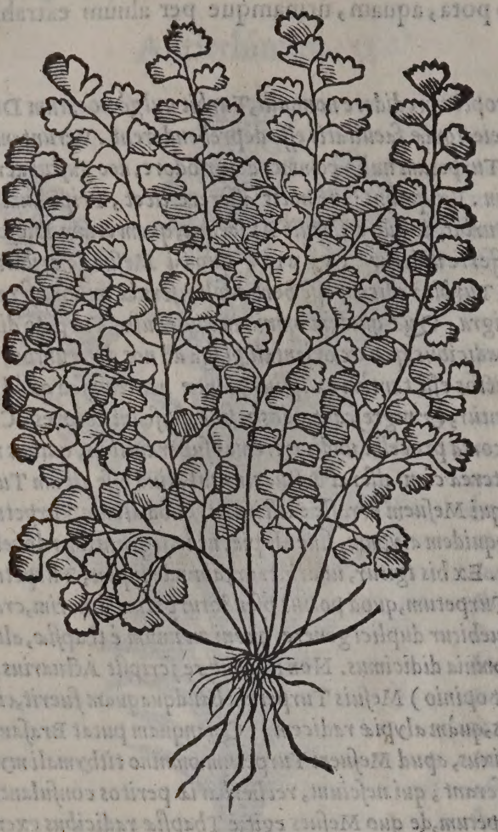
Tripolij uires ex Gal.

Nomina.

Adiantum. Cap. CXXXI.

ADIANTON, polytrichon, puſilla gerit folia, ſimilia coriandri, in ſummo inciſuris diuiſa: cauliculi, quibus exoriuntur, nigro colore nitent, prætenues, palmum alti: radice ſuperuacua: neque caulem, neque fructum, neque florem profert. Decoctum herbæ potum, prodeſt ſpirandi difficultati, ſuſpirioſis, lieni, & felle ſuffuſis, & urinæ difficili: calculos frangit, aluum ſiſtit, ſerpentium morſibus auxilio eſt: contra ſtomachi fluxiones in uino bibitur: ſecundas ciet, & menſtrua: ſanguinis reiectiones inhibet. Contra ſerpentium morſus cruda herba illinitur, alopecias denſat, ſtrumas diſcutit: furfures, & manantia capitis ulcera ex lixiuio emendat: defluentes capillos continet, cum ladano, & myrtino, & ſuſino, aut hyſſopo, uinoque. Decoctum eius cum lixiuio, & uino infuſum, idem præſtat. Coturnices, & gallinaceos pugnaciores facit, in cibos eorum additum. Seritur gratia utilitatis pecorum circa ouilia. Vmbroſis, & paluſtribus, circa parietum aſpergines, & fontium ſpecus enaſcitur.

ADIANTVM.

463 TRICHOMANES.

Trichomanes. Cap. CXXXII.

TRICHOMANES naſcitur eiſdem in locis, quibus adianton: filici ſimile, ſed exilius: folijs lenticulæ: tenuibus, in ordinem utrinque digeſtis, aduerſis in ſe, in ramulis tenuibus, acerbis, fuſco colore ſplendentibus. Eadem quæ & adianton præſtare poſſe conſtat.

Adianti, & Trichomanis conſider.

ADIANTVM officinæ Capillum Veneris appellant. Duo eius genera Theophraſtus aßignauit libro VII. cap. XIII. de plantarum hiſtoria, ubi ita ſcriptum reliquit. Adianti folium in aqua nunquam madeſcit, nec quicquam adhæſiſſe humoris conſtat: unde & nomen herba accepit. Genera eius duo, candidum, atque nigrum. Ambo ad defluuium capillorum utilia, oleo trita. Naſcuntur maximè locis humidis. hæc Theophraſtus. Cui ſubſcribit Plinius, licet confusè ſatis, libro XXII. cap. XXI. dum ſic inquit. Aliud Adianto miraculum, æſtate uiret, bruma non marceſcit, aquas reſpuit: perfuſum, merſùmue, ſicco ſimile eſt, tanta diſſociatio deprehenditur, unde & nomen à Græcis. Quidam callitrichon uocant, alij polytrichon, utrunque ab effectu. Duo eius genera, candidius, & nigrum, breuiusq́; . Id quod maius eſt Polytrichon, aliud Trichomanes uocant. Vtrique ramuli nigro colore nitent, folijs filicis, ex quibus inferiora aſpera, ac fuſca ſunt: omnia autē contrarijs pediculis denſa inter ſe ex aduerſo: radix nulla. Vmbroſas petras, parietumq́; aſpergines, ac fontiū maximè ſpecus ſequitur, & ſaxa manantia. quod miremur, cùm aquas non ſentiat. ita Plinius. In quibus nimirum uerbis manifeſtè deprehenditur ipſe Plinius, Trichomanes, quod & Filiculam appellamus, in ſecundi Adianti locū retuliſſe. quippe qui perperàm fortaſſe acceperit Theophraſti ſententiam, à quo illa mutuatus eſt. Nam Theophraſtus ubi de utroq; Adianti genere diſſeruiſſet, eodem loco citato ſtatim de Trichomane hæc uerba ſubiunxit. Trichomanes uel ad diſtillationes urinæ unciè facit, ut aliqui exiſtimant. Caulē hæc adianto nigro ſimilem gerit: folia admodum parua, denſa, aduerſa, inter ſeſe condita: radicem minimam. Loca amat opaca. hactenus Theophraſtus. Ex quibus liquidò apparet, Theophraſto Trichomanes, quod Fidicula à Theodoro uertitur, nullū Adianti genus eſſe, ſed per ſe ſuiq́; generis plantā: quòd enim Fidiculam dixerit cauliculum ferre nigro adianto ſimilem, clarißimè oſtendit, candidum Adiantū cum Trichomane nullā habere cognationem. Hinc itaq; facilè crediderim, Adiantū nigrum, quòd caule filiculum referat, nobis legitimum eſſe, id ſanè intelligens, quòd Capillū Veneris paßim nominant. Candidum uerò eam plantam eſſe aliquando putaui, quæ unà cum Trichomane in petris, parietū, ac fontium aſperginibus, ſpecubus, & humentibus locis naſcitur: folijs nigricantibus, minutim laciniatis, luteas maculas quàm plurimas auerſa parte habentibus: caule uiridi, gracili, flexiliq́; : quam nonnulli, eò quòd folijs rutam æmuletur,

Plinij lapſus.

letur, & in muris proueniat, Rutam murariam cognominant, alij Saxifragam dicunt. Sed nunc equidem hanc eandem cum Paronychia Dioſcoridis eſſe opinor, ut etiam ſuperius in ſua mentione monuimus. Cæterùm Fuchſius medicus clariſsimus, hanc herbam pro Saxifraga Dioſcoridis depinxit in ſuis de ſtirpium hiſtoria commentarijs. Verùm quòd hæc folio conſtet rutæ, illa uero epithymi, capillorumq; modo tenui, cur planè eius ſententiam comprobem, non habeo.

Adianti, & Trichomanis uires ex Galeno.

Adianti meminit Galenus libro VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic de eius uiribus ſcribens. Adiantum in caliditate quidem, & frigiditate ſymmetrum eſt, uerùm deſiccat, & extenuat, & diſcutit. Etenim alopecias capillis ueſtit, & ſtrumas & abſceſſus digerit, lapidesq; frangit epotum. Viſcoſorum, craſſorumq; è pectore pulmoneq; excreationibus non mediocriter confert, & uentris profluuium ſiſtit: non tamen ullam manifeſtam caliditatem affert, ſicut nec frigiditatem. Verùm poſuerit ipſum quiſpiam ſecundum hanc oppoſitionem & temperiem in ordine medio.*

Trichomanis autem meminit libro VIII. *eorundem ſimplicium medicamentorum, ubi ſubſcribens Dioſcoridi, hæc tantùm retulit. Trichomanes eadem præſtat, quæ adiantum. hactenus Galenus.*

Adianti uires ex Meſue.

Porrò Adiantum, ut Meſues inter ſua ſimplicia refert, aluum ſubducit, bilem, & pituitam deijcit, craſſaq; excrementa, quæ diu interioribus inhæſere. Pectus, & Pulmonem detergit, ſanguinem clarificat, bonum facit habitum, animam dilatat, & iecur & uentriculum purgat, præſertim ſi obſtructione laborent: tametſi ad eorum infarctus potētius ſit eius dilutum ex apij, aut endiuiæ aqua paratum, aut ex cicerum nigrorum iure, aut caprino ſero. Sed ſi addatur ſaccharum, lateris inflammationes ſanat, & urinam trahit. Eius præterea decoctum frequentius potum calculos frangit, & fœminas à partu purgat. Hos autem effectus præbet calida tantùm facultate, quæ illi ineſt. At adſtringente ui, qua etiámnum pollet, defluxiones inhibet: fluentem ſanguinem ſiſtit, uentriculum roborat, & capillorum defluuium uſqueadeò emendat, ut non modò eos cohibeat, ſed & renaſci faciat, præſertim emplaſtri modo impoſitum, myrtino oleo, ladano, & auſtero uino additis. Idem præſtat & combuſti cinis: quinetiam eius ex uino decoctum. Furfures reiteratis lotionibus depellit. Eius cinis hæc omnia poteſt, & ægilopas curat. Ipſius diluti libra epota commodiſsimè aluus ſubducitur.

Nomina.

Herba, quæ Græcis ἀδίαντον, Latinis pariter Adiantum nominatur: Arabibus, Berſcegnaſcen, ſeu Berſauſan, & Chulbare albir: Italis & alijs uulgò, Capel uenere: Germanis, Frauuenhar: Hiſpanis, Culantrillo de pozo: Gallis, Capil uenere. Quæ uerò τριχομανὲς Græcè, Latinè Trichomanes, Polytrichum & Callitrichum dicitur: Italis & officinis Politricho: Germanis, Steinbrech: Hiſpanis, Politrico: Gallis, Polytricen.

Xanthium, ſiue lappa. Cap. CXXXIII.

XANTHIVM naſcitur læto, & pingui ſolo, & lacubus exiccatis, caule cubitali, anguloſo, pingui, prodeuntibus ex eo crebris alis: folia atriplicis habet, inſecta, naſturtium odore imitantia: fructum grandis oliuæ modo, rotundum, & ut platani pilula, ſpinoſum, qui contactu ueſtibus adhæreſcit. Is antè collectus quàm perfectè ſicceſcat, tunditur, & fictili uaſe reconditur. Flauos autem facit capillos, ſi acetabuli inſtar tepida aqua madeſcat, mox caput, nitro antè perfrictum, illinatur. Alij in uino tundunt, & ita aſſeruant. Semen aptiſsimè tumoribus imponitur.

Xanthij conſideratio.

XANTHIVM, *quod uulgus Lappam minorem cognominat, omnibus uulgariſsimum eſt: quandoquidem publicis ubiq; ſemitis, & exiccatis ſcrobibus, lacubusq; naſcatur. Huic, meo quidem iudicio, omnes conueniunt notæ, nulla prorſus reclamante, quæ Xanthio à Dioſcoride tribuuntur. nam præterquàm quòd caulem gerit anguloſum, ac pinguem, folia, quæ ei ſubalbida ſunt, atriplicis effigiem referunt, per ambitum ſerrata, naſturtium odore imitantia.*

Xāthij uires ex Galeno.

Prodeunt etiam è caule ramuli, quibus racematim fructus oliuæ figura dependet, aculeatus ceu platani pilula, qui matureſcens, cùm tangitur, ueſtibus pertinaciter adhæret. Paucis admodum huius herbæ uires deſcripſit Galenus lib. VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Xanthium uocatur etiam phasganium. Fructus diſcutiendi uim, obtinet.*

Nomina.

Hæc planta Græcis ξάνθιον appellatur: Latinis quoq; Xanthium: Italis, Lappola minore: Germanis, Bettlersleijſz, & Spitzkletten: Hiſpanis, Lappa menor: Gallis, Gloteron, & Grapellas.

Aegilops ſiue feſtuca. Cap. CXXXIIII.

AEGILOPS herbula folia tritici habens, ſed molliora, in ſummo capite ſemina bina ternâve rubra, quibus ariſtæ quaſi capillaceæ exeunt. Illita cum farina herba ægilopijs medetur, duritias diſcutit. Succus farinæ admiſtus ſiccatur, & eorundem gratia reponitur.

Aegylopis cõſideratio.

Error quorundam.

NASCITVR frequens Aegilops inter ſegetes, ſed frequentiſsima inter hordeum, & zeam, folio tritici, culmo prætenui, in cuius cacumine bina ternáue rubra ſemina dependent, oblonga: é quibus ariſtæ prodeunt longæ, capillorum modo tenues. Hanc non modò uidimus in Ananienſi agro, & ubiq; ferè locorũ; ſed etiam ſæpiſsimè legimus. Eam rura Ananienſia uulgò Squalam appellant. Proinde errant ij, ut equidem arbitror, qui Aegilopem, & auenam idem eſſe contendunt. quandoquidem etſi primo ſtatim intuitu Aegilops auenæ faciem referre uideatur; diligenter tamen ſingulas eius notas expendenti, facilè & diſcrimen, & error deprehendetur. Etenim Auena in ſtipulæ cacuminibus grana profert, longiuſculis appenſa pediculis, oblongis folliculis contecta, bipedum locuſtarum effigiem repræſentantibus. At Eegilops tenuiſsimas fert ſpicas, tribus, aut quatuor tantùm granis contentas, auenæ ferè modo dependentibus: é quibus ariſtæ prodeunt capillorum inſtar tenues, rubentes, & auena longiores. Quòd autem ita ſe res habeat, manifeſtum præbet indicium ipſe Dioſcorides: utpote qui de auena libro ſecundo inter cerealia abunde ſcripſerit, neq; bis ſeorſumq; eiuſdem plantæ hiſtoriam tractare ſoleat: ſuperuacaneum enim fuiſſet idem repetere, & inordinatum eidem inconſultò addere. Huc accedit, quòd ſi notæ, quæ utriq; plantæ à Dioſcoride redduntur, inuicem conferantur, haud dubiè alteram ab altera tum facie, tum uiribus, longè differre comperietur. Nanq; Dioſcorides Auenam, quam Βρῶμον, *non* αἰγίλωπα *uocauit, depinxit ſtipula geniculis intercepta, dependentibus in cacumine paruulis ueluti locuſtis bipedibus, in quibus ſemen concluditur. Aegilopa uerò in ſummo capite ſemina bina, aut terna rubra habentem, ariſtis capillaceis. Porrò cùm libro ſecundo de uiribus Auenæ diſſereret, inquit. Huius ſemen non ſecus atq; hordeum, utile eſt ad cataplaſmata. Pulte eius aluus ſiſtitur. prodeſt tuſsientibus in ſorbitione ſuccus. Verùm hîc de uiribus Aegilopis ſcribens, herbam eius ad ſinuoſos oculorum abſceſſus, quos Græci ægilopas uocant, & ad duritias diſcutiendas commendauit: ſuccumq; farinæ admiſtum ad idem ualere prodidit. Quæ ſanè omnia, ni fallor, apertiſsimè demonſtrant, ægilopem auenæ quàm maximè repugnare.*

Aegylopis ex hordeo generatio.

Aegylopis uires ex Gal.

Nomina.

Aegilopem ex hordei uitio fieri, ſicut lolium ex tritico nimia uligine, teſtis eſt Galenus libro primo, capite ultimo de alimentorum facultatibus, ubi ita ſcribit. In tritico quidem, frequens lolium ſæpe inuenitur: in hordeis uerò reperitur, ſed paucum: quam autem ægilopem appellant, ea in hordeis frequens inuenitur, cùm prima generatio, uel incrementum ipſis non rectè ſucceſſerit. Porrò pater meus ætate iam declinante, cùm agricultura delectaretur, triticum, ac hordeum aliquando ſeminauit, omnibus diuerſi generis ſeminibus, quæ ipſis erant admiſta, diligenter ſelectis, quò certò cognoſceret, num ex ipſorum mutatione lolium & ægilops naſcerentur, an propriam hæc quoq; ſemina naturam haberent. Cùm autem fortè unà cum puris ſeminibus in tritico quidem frequens lolium, in hordeo autem parum, ſed magnam ægilopis uim enatam conſpiceret, in alijs quoque ſeminibus itidem experiri eſt aggreſſus. hactenus Galenus. Cæterum ipſe quoq; teſtari poſſum, me ſæpenumero in Anania ualle audiuiſſe agricolas conqueri, quòd hordeum degeneraſſet in Squalam: ſic enim ipſi Aegilopem uocant. Aegilopis uires retulit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Aegilops digerendi uim poſsidet, id quod ex guſtu patet: leuiter enim eſt acris. Verùm & ex eo liquet, quòd phlegmonas induratas, & ægilopas ſanat. hæc Galenus. Cuius etiam teſtimonio ſatis planum fieri poteſt, Auenam, & Aegilopem inter ſe diſsidere, quòd de ijs ſeorſum egerit, & ſingulis diuerſas uires reddiderit. Quæ Græcè αἰγύλωψ, *Latinè etiam Aegilops dicitur: Arabicè, Dauſir, Daliſit, Doſana, Dauſer, ſiue Duſser: Italicè, Egilopa.*

Bromus. Cap. CXXXV.

BROMVS herba ægilopi ſimilis, exiccatoriam uim habens. Decoquitur cum ſua radice in aqua ad tertias, & iuri colato par modus mellis adijcitur: rurſus incoquitur, dum liquidi mellis craſsitudo fiat. Linteum eo humore imbutum, & naribus inditum, contra graueolentiam ulcerum efficax eſt. Aliqui tritam aloen addunt, & eo modo utuntur. Cum ſiccis roſis cocta in uino, grauem oris halitum emendat.

Bromi conſideratio.

TAMETSI non deſunt Dioſcoridis ſtudioſi, atq; etiam interpretes, qui putant, Bromum huic loco illegitimè accreuiſſe, quòd de ea quoq; libro ſecundo idem Dioſcorides tractauerit, aliudq́; non ſit Bromos, quàm Auena; nos tamen longe aliter ſentimus. Mea ſiquidem ſententia eſt, eritq; donec melior ab alijs proferatur, quòd Dioſcorides, ubi ſecundo libro Bromum inter ſegetes, legumina, & alia frugum genera, quæ ſatione proueniunt, deſcripſit, de ſatiua Bromo tantùm intellexerit: hìc uerò, ubi de his, quæ ſponte naſcuntur, differit, nobis ſyluestrem Bromum reddat. Hæc uulgaris notitiæ eſt, domeſticæ auenæ in omnibus perſimilis, granis tamen maioribus, nigrioribus, hirſutioribusq́;. Bromi huius mentionem feciſſe opinor Plinium libro XXII. cap. XXV. dum ſic inquit. Bromos ſemen eſt ſpicam ferentis herbæ. naſcitur inter uitia ſegetis auenæ Græcæ genere, & folio, & ſtipula triticum imitatur. In cacuminibus dependentes paruulas uelut locuſtas habet. Semen utile ad cataplaſmata, atq; hordeum, & ſimilia. Βρῶμος ita Græcè, ut Latinè Bromus & Auena ſylueſtris nominatur: Italicè, Vena ſaluatica.

Nomina.

Glaux. Cap. CXXXVI.

GLAVX cytiſo, aut lenticulæ folijs ſimilis, quæ ſupernè uirent, auerſaque candidiora ſpectantur: ramuli à terra exiliunt quini ſeníve, tenues ab radice, dodrantem alti: flores uiolæ albæ, purpurei exeunt, minores tamen. naſcitur iuxta mare. Coquitur cum hordeacea farina, ſale, & oleo in ſorbitione, ad reuocandam extincti lactis ubertatem.

Glaucis conſideratio.

QVANQVAM ſcribit Dioſcorides iuxta mare naſci Glaucem, eam tamen ipſe hactenus nuſquam reperi, neque ab aliquo compertam audiui. Niſi Ruellio adſtipulari uelimus, qui eam herbam Glaucem putat eſſe, quæ fruticat multis caulibus: folijs oblongis, in ordinem utrinq; digeſtis, ciceris modo, ſubter cæſijs, ſupernè uiridibus: flore purpureo, paruo, ſiliqua terete, non in aduncum ut fœni græci corniculata. Hæc, etſi Ruellio teſte nullum apud Gallos inuenerit nomen, à quibuſdam GALEGA, ab alijs Ruta capraria, in Hetruria uerò uulgò appellatur Lauaneſe, ſiue ut quidam alij Lauamani, quòd prope riuos aquarum naſcatur, ubi manus lauantes ruſtici, hac planta ſaponis uice ſibi ſordidum lutum abſtergunt. Verùm cùm uideamus huiuſce plantæ flores, & caules, qui ſe quandoq; ad bicubitalem altitudinem attollunt, Glaucis faciem non repræſentare, cogimur dicere Ruellium hac in re hallucinatũ deprehendi: præſertim quòd Glaux, Dioſcoride & Plinio auctoribus, inuenitur iuxta mare. Galega uerò in uliginoſis locis, in ſcrobium aggeribus, in montibus, & deniq; paſsim ferè prouenit. Huic plantæ recentiores aſsignant uires non uulgares contra peſtilentiam, & uenenoſorum animalium morſus. in quorum remedium herba per ſe eſtur, atque etiam exterius illinitur. Sunt & qui eam morbo comitiali laborantibus auxiliari prædicent: in quem uſum eius ſuccum exhibent, drachmarum quatuor pondere. Quòd autem hæc extinctum lac reuocet, ad quod Glaux à Dioſcoride commendatur non equidem auſim aſſerere, cùm nullum inueniam, qui Galegam his uiribus præſtare teſtetur. Glaucis meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, de eius uiribus differens in hunc modum. Glaux herba, & ipſa lactis generandi uim obtinere uidetur. Quod ſi ita ſit, calida quodammodo, humidaq́; fuerit temperamento. Ea æquè Græcis γλαυξ, atq; Latinis Glaux appellatur.

Ruellij opin. exploſa.

Glaucis uires ex Galeno.

Nomina.

GALEGA.

Polygala. Cap. CXXXVII.

POLYGVLA palmi altitudinem petit, folijs lenticulæ, guſtu adſtricto. Quæ pota, lactis abundantiam facit.

POLIGALA mihi planè incomperta eſt. neq; id temerè fateri licet, quòd tam paucæ eius tradantur notæ tum à Dioſcoride, tum etiam à Plinio, ut admodum difficile ſit decernere, quæ nobis hodie ſeſe offerat planta, cui Polygalæ nomen rectè competere poſsit. Hæc Græcè πολύγαλον, Polygalum quoque & Polygala Latinè dicitur.

Nomina.

Oſyris.

Cap. CXXXVIII.

OSYRIS frutex eſt niger, ramulos ferens tenues, lentos, fractuque contumaces: & in his folia quaterna, quina, ſenâve, ceu lini, nigra in initio, deìn colore mutato rubeſcentia. Decoctum eius potum, iuuat arquatos.

Oſyridis conſideratio.

OSYRIS, quòd folijs, & caule lini faciem repræſentet, officinis Linaria appellatur. Huius flores, quos tamẽ omiſit Dioſcorides, numeroſi à medio uſque ad ſummum uiſuntur, ſylueſtris cumini ſecundi generis modo, uerùm in hoc purpurei ſunt, in illa ſublutei. Sunt tamen qui uelint, Oſyrim eam eſſe plantam, quam uulgò nos appellamus Bel uedere, quòd bellè, denſißimeq; fruticet, uireatq; per æſtatem, non ſolùm in hortis, & uiridarijs ſata; ſed etiam in fictilibus ornandi feneſtras gratia. Qui uerò ita exiſtimant, eo ducuntur argumento, quòd hæc non modò creſcat folijs lino ſimilibus, ſed quòd etiam nunc ſeratur à multis ad ſcopas ex ea parandas. Quandoquidem id à Galeno dictum uolunt in ſimplicium cenſu, ubi uerbum κορήματα (ita enim legendum eſt, non autem κακορήματα, ut malè habent codices) non ſolùm medicamenta, quæ faciem uenuſtant; uerùm etiam ſcopas Græcis ſignificare arbitrantur, quemadmodũ & Cornarius in Aetio interpretatur. Quorum equidem ſententiam non prorſus improbandam cenſeo, quoniam palàm eſt, hanc plantam folijs linum referre, & ad ſcopas conficiendas aptißimam eſſe. tametſi Dioſcoridis placitis ea non admodum adſtipuletur, ſicuti nec alia uocata Linaria, quòd neutrius folia è nigro, quod uiderim, in rubrum mutentur, quòdq; harum ramuli longè plura habeant folia, quàm quina, uel ſena.

Pliuij lapſus.

Oſyridis hiſtoriam tradidit etiam Plinius lib. XXVII. cap. XII. ubi ita ſcriptum reliquit. Oſyris ramulos fert nigros, tenues, lentos: & in his folia nigra, ceu lini: ſemenq; in ramulis nigrum initio, deìn colore mutato rubeſcens. hæc Plinius. In quibus, meo iudicio, lapſus deprehenditur ipſe Plinius, quòd ijs notis depinxerit huius plantæ ſemen, quæ folijs reddidit Dioſcorides, à quo tamen Plinius illa mutuatus eſt.

Oſyridis uires ex Gal.

De uiribus Oſyridis Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum diſſeruit; ijs uerbis. Oſyridi, inquit, herbæ, ex qua κορήματα (ſiue ſcopas, ſiue medicamenta, quæ cutem exterunt, & læuigant, interpreteris) fieri ſolent, amara ineſt qualitas, & obſtructiones expediendi facultas. quare & in iecinore conſiſtentes obſtructiones adiuuat.

Nomina.

Herba hæc ὄσυρις Græcis, Latinis item Oſyris dicitur: Germanis, Harn kraut: Italis pariter & Hiſpanis, Linaria.

Smilax aſpera.

Cap. CXXXIX.

SMILAX aſpera, folia habet periclymeni: ſarmenta tenuia, multa, rubi modo, aut paliuri aculeata: arbores ſcandit, ab imo ad ſumma perreptans, ſe conuoluens eis: fert racemos exiles, qui maturi rubeſcunt, guſtumque leniter mordent. Naſcitur in paluſtribus, & aſperis: radice dura, craſſaque. Folia, & acini, & antè, & pòſt epoti, uenenoſorum antidota ſunt. Tradunt, ſi infantibus nuper in lucem editis, quid ex his tritum propinetur, nulla poſtmodum venena nocitura. Inciditur etiam ad alexipharmaca, id eſt, ad ea medicamenta, quibus uenena arcentur.

Smilax læuis.

Cap. CXL.

LAEVIS Smilacis folia hederæ ſimilitudinem habent, molliora, læuiora, tenuiora: huius ſarmenta ſupradictæ ſimilia, nullis horrent ſpinis: conuoluitur arboribus, ut prior: fructum parit lupini modo nigrum, exiguum: floribus in cacumine perpetuis, multis, rotundis. Hac ſmilace, quadam topiariorum arte, tentoria contra æſtus moleſtiam factitantur: folia per autumnum decidua. Semine cum dorycnio poto, ternis ſingulorum obolis, uaria & tumultuoſa in ſomnis obuerſari traduntur.

Smilacis aſperę hiſtoria ex Theophr.

SMILAX aſpera Hetruſcis Hedera ſpinoſa, ſiue Rubus ceruinus nominatur. Hanc diligentißimè perſecutus eſt Theophraſtus lib. III. capite ultimo de plantarum hiſtoria, ubi ita ſcriptum reliquit. Smilax, id eſt, hedera Cilicia, amplexicaulis ipſa quoque aſſurgit, frutex aculeatus, & uelut præhorridus: folium hederæ, paruum, ſine angulo,

SMILAX ASPERA. | SMILAX LAEVIS.

gulo, iuxta pediculi retinaculum humectum: peculiare, quòd medium illum callum, qui inſtar ſpinæ animantium ſecat, prætenuem habet, & interualla ſtaminea, non ex eo porrecta, ut cætera, ſed circa eum in orbem circumacta, ab annexu pediculi ducit, caulem uerò foliorum internodia conſummantem: iulus ab eiſdem pediculis atque folia, tenuis, ſeq; conuoluens dependet. Flos candidus, ſuauiter olens, uerno proueniens tempore: fructus proximus ſolano, atque melothro, & maximè uuæ labruſcæ uocitatæ. Racemi penſiles ut hederæ ſunt, uerùm ad labruſcam potius accedunt: nam de eodem puncto pediculi acinorum exeunt. Colore fructus rutilus eſt: nucleos in uniuerſum quidem binos continet, quanquam grandior ternos, & paruulus unum. Nucleus durus admodum eſt, & colore forinſecus niger. Peculiare racemis, quòd per latera caulium ſepiunt, poſtremoq; caulis racemus omnium maximus propendet, ſicut in rhamno, & rubo: unde fit, ut extremo fructifera, & latere largè fructifera iſta ſpectetur. Hactenus Theophraſti de ſmilace aſpera ſententia. Quæ autem Smilax læuis appellatur, ubiq; ferè prouenit, ſed præſertim in Hetruria, ubi paßim frequentißima inuenitur. Incolæ eam uulgò uocant Vilucchio maggiore. Hæc folijs aſperam quadantenus imitatur, nec ſecus ac illa arbores ſcandit, ſeq; conuoluit eis, proxima quæq; uinciens: uerùm ſarmentis, ſiue ramulis conſtat, non ut altera horridis, aculeatiſq;, ſed læuibus, flexilibus, ac lentis. Flores profert candidos, calathi effigie: è quibus ſemen prodit atrum, lentibus maior, ſed lupinorum figura. Officinæ hanc plantam Volubilem nuncupant. Cuius tamen plura Mauritanis habentur genera, quorum unum illud eſt, quod Lupulum appellant. Huius etſi apud medicos ætatis noſtræ frequentißimus ſit uſus, addaturq; ab ijs in quàm plurima medicamenta; nihil tamen de eo, quod equidem inuenerim, Galenus, & Dioſcorides, alijq; ueteres tam Græci, quàm Latini auctores, poſteritatis memoriæ prodiderunt. quanquam non deſunt, qui uelint, hunc Plinio eſſe Lupum ſalictarium, ab eo hoc tantùm nomine demonſtratum libro XXI. cap. XV. atq; ibi inter eas herbas connumeratum, quæ ſponte naſcuntur, quibusq; pleræq; gentium utuntur in cibis. Lupuli uocati latius meminit Meſues inter ſua deiectoriæ facultatis medicamenta, ubi hæc ad ſenſum habet. Eſt & aliud Volubilis genus, quod LVPVLVS appellatur, folia habens aſpera, cucumeris modo: flores exilibus folliculis ſquamatim compactos, racematimq; dependentes, colore ſubcinereo. Hic flauam bilem detrahit, ſanguinem ab ea expurgat, & eius inflammationes extinguit. Sero caprino maceratus, ualentior redditur. Succus cum ſaccharo decoctus ſyrupi modo, regio morbo laborantibus medetur. Sed profectò mirum eſt, quòd eo noſtræ ætatis medici tam parcè raroq; utantur, cùm tamen præſtantißimum ſit medicamentum. quandoquidem tum herba ipſa per ſe, tum etiam ſuccus polentæ admiſtus, capitis dolorem à caliditate contractum tollit. Iecinoris, & uentriculi æſtus mitigat. Syrupus ex ſaccharo, & eius ſucco paratus, utilißimè exhibetur in febribus à bile, & ſanguine excitatis. hæc Meſues de Lupulo. Cæterùm ad inſtitutum

Smilacis læuis hiſtoria.

Lupuli hiſtoria, et uires ex Meſue.

LVPVLVS.

RVSCVS.

Smilacis utriusq; uires ex Galeno.

tutum noſtrum reuertamur. Smilacis utriusque uires tradidit Galenus libro VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Milax (ſic enim Smilacem uocat Galenus) aſpera clauiculis plena eſt, ita ut uariè ſurſum deorſumq; arboribus circumuoluatur. Folia guſtata aliquid habent acrimoniæ, & alioqui ſi illis utaris, calefaciunt. Milax læuis facultate quodammodo prædictæ ſimilis eſt.*

Nomina.

Planta, quæ Græcis σμίλαξ τραχεῖα, *Latinis Smilax aſpera, & Hedera Ciliſſa uocatur: Italis, Hedera ſpinoſa, & Rouo ceruino: Germanis, Scharpfe uuinden. Quæ uerò* σμίλαξ λεῖα *Græcè, Smilax læuis ſiue lenis Latinè dicitur: Italicè, Vilucchio maggiore: Hiſpanicè, Correguela mayor: Gallicè, Liſet maior.*

Ruſcus. Cap. CXLI.

SYLVESTRIS myrtus, aliquibus oxymyrſine, aut myrtacantha, Latinis ruſcum appellatur. folium fert myrti, latius, in formam lanceæ mucronatum. baccæ per maturitatem rubeſcunt, rotundæ. à medio folio dependentes. oſſeo intus nucleo: cubitales ramuli ab radice exeunt: uitilium modo lenti, fractu contumaces, folioſi: radice graminis ſimili, acerba, & ſubamara. Folia, & baccæ in uino potæ, urinam cient: menſes pellunt, ueſicæ calculos frangunt, ſtillicidio urinæ medentur, dolores capitis ſanant, & regium morbum. In aſperis, & præcipitibus locis enaſcitur. Decoctum radicis in uino potum, eoſdem præbet effectus. Cauliculi recentes, aſparagorum uice in cibo ſumuntur: amari autem ſunt, ſed urinam mouent.

Ruſci conſideratio.

RVSCVM *officinæ corrupto nomine ex literæ additione Bruſcum appellant. Nos uerò, quòd arcendis muribus is aptiſſimus ſit, ſi ſalitis appenſis carnibus funiculo circumligetur, Pungi topi Hetruſca lingua dicimus. Germinat hic uere aſparagi modo, turionibus tamen breuioribus, craſſioribus, hirſutisq; : qui elixi manduntur ex oleo, ſale & aceto. Cæterùm, quòd non obſcurè amarorem guſtui relinquant, in medicamentis potius, quàm in cibis expetuntur: ſunt enim ciendæ urinæ, aperiendisq; obſtructionibus perquàm idonei. Græcis, quòd folijs ſit acutis, & myrtum æmuletur, oxymyrſine, hoc eſt, acuta myrtus appellatur.*

Nomina.

Ea Græcis μυρσίνη ἀγρία *&* ὀξυμυρσίνη *uocatur: Latinis, Ruſcus, & myrtus ſylueſtris: Arabibus, qui Cubebas cum ruſco confundunt, Cubebe: Italis, Ruſco et Pongi topi: Germanis, Bruoſch: Hiſpanis, Ius barba, & Gil barbera: Gallis, Bruſco.*

Laurus Alexandrina. Cap. CXLII.

LAVRVS Alexandrina folio eſt ruſci maiore, molliore, & candidiore: ſemine inter folia rubro, ciceris magnitudine: ramos ſpargit in terra dodrantales, interdum longiores: radice ſylueſtri myrto ſimili, maiore, molliore, odorata. inuenitur in montoſis. Difficiles partus accelerat, radice pota ſex drachmarum pondere in uino dulci, & ſtillicidio urinæ auxiliatur, ſed ſanguinem extrahit.

Lauri Alexandrinæ cõſideratio.

SI LAVRVM *Alexandrinam, & Hippogloſſum unam & eandem plantam eſſe ſenſiſſet Dioſcorides, ut quidam exiſtimant, nulli quidem dubium eſt, quin ſuperuacuum erat, de ijsdem ſeorſum, diuerſis atq; etiam proximis capitibus Dioſcoridem diſſerere. uel nulla in earum notis, & uiribus reperiretur differentia. Sed quoniam eas ſeorſum tanquam diuerſas retulit, diuerſasq; utriſq; notas aſſignauit; idcirco has plantas inter ſe differre dicatur,*

LAVRVS ALEXANDRINA. LAVRVS ALEX. ALTERA.

catur, neceſſe eſt. Nam etſi utriq; folia ruſci reddiderit Dioſcorides*; tamen* Hippogloſſum *ſtatuit àculeatam gerere comam, & in ſummo ceu linguas è folijs exeuntes, commendauitq́; comam ad dolorem capitis coronæ modo impoſitam: & radicem, ſuccumq́; malagmatis admiſceri ſcripſit.* Verùm *hîc in* Lauro Alexandrina *nec linguarum meminit, nec aculeorum è folijs prodeuntium: tradidit quidem hanc folia habere ruſco ſimilia, ſed maiora, molliora, & candidiora: ramos dodrantales, in terram ſparſos: radicem ruſco ſimilem, maiorem tamen, molliorem, & odoratam. Cui uires tribuit ad difficiles partus, ad urinæ ſtillicidium, & ad ſanguinem extrahendum.* His *accedit, quòd (ut* Dioſcorides *teſtari uidetur)* Laurus Alexandrina *fructum fert rubrum, ciceris magnitudine, inter folia, non autem in medijs folijs, ut hippogloſſum, & ruſcus.* Ex *his itaq; tum notis, tum uiribus, quæ in hiſce duabus plantis maximè pugnare deprehenduntur, omnibus abunde conſtare arbitror, hallucinari eos, qui putant* Laurum *hanc, & hippogloſſum unam & eandem eſſe plantam.* Nos *equidem hanc, cuius hîc figuram damus, ueram ac legitimam* Laurum Alexandrinam *eſſe cenſemus, quæ (ut pictura pulchrè demonſtrat) non parum ab hippogloſſo differt.* Huic *alteram adiecimus, quæ & ipſa haud dubiè, ni fallor, fuerit* Laurus Alexandrina*, ſi huic fructum in medijs folijs innaſci concedamus.* Lauri Alexandrinæ *uires memoriæ prodidit* Galenus *libro* VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens.* Lauri *herbæ, quam &* Laurum Alexandrinam *appellitant, temperatura euidenter eſt calida, & guſtantibus acris ſimul et ſubamara eſt: potaq́; tum urinam, tum menſes prolicit.* Planta *Græcis* δάφνη ἀλεξάνδρεια *Latinis* Laurus Alexandrina *dicitur:* Arabibus*,* Gar Alexandriæ*:* Italis*,* Lauro Aleſſandrino. (Lauri Alexãdrinæ vires ex Galeno.) (Nomina.)

Daphnoides. Cap. CXLIII.

DAPHNOIDES cubiti altitudine fruticat: ramis flexilibus, obſequioſisque, multis, à medio ſurſum uerſus folioſis: cortex ſupra modum uiſcoſus ramos veſtit: folia lauri, graciliora, & molliora, fractu contumacia, quorum guſtatu os & fauces incenduntur: flores candidi: bacca, cùm ematuruerit, nigra: radix inutilis. naſcitur in montoſis. Pituitam extrahit folium recens, uel aridum in potu: menſes ciet, & vomitum: caput inanit commanducatum: ſternutamenta mouet. Baccæ quindecim potæ aluum reſoluunt.

Chamædaphne. Cap. CXLIIII.

CHAMAEDAPHNE virgas emittit cubitales, ſingulari ramulo conſtantes, rectas, tenues, læues: folia lauri ſimilitudine, læuiora multò, ac uiridiora: ſemen rotundum, rubens, annexum

folijs. Illinuntur capitis doloribus trita folia, & ſtomachi ardores mulcent: ad ſedanda tormina cum vino bibuntur. Potus cum uino ſuccus menſes, & vrinam ciet: idem facit peſſo appoſitus.

DAPHNOIDES.

CHAMAEDAPHNE.

Daphnoidis, & Chamædaphnes conſideratio.

Daphnoides, quàm officinæ, & herbariorum uulgus Laureolam *uocant, frutex eſt uulgaris notitiæ. Prouenit hæc frequens in uallis Ananiæ montibus* Tridentino *agro, nullis prorſus reclamantibus notis. Cubitalibus enim aſſurgit uirgis, flexilibus, obſequioſisq́;: folijs numeroſis, ſurſum ſpectantibus, lauro ſimilibus, gracilioribus tamen, ac mollioribus, acerrimo guſtu: quin & ramorum cortex admodum tenax eſt. Hinc itaq; fit, ut eos errare toto cælo deprehendantur, qui putāt* Mezereum *Mauritanis uocatum eſſe* Daphnoidem. *quandoquidem* Mezereon *Chamelæa eſt, de qua ſuo loco diſſeremus. Porrò Chamædaphne, quam* Laureolam *marem pleriq; cognominant, folijs ac fructu à* Daphnoide *non longè differt: uerùm hæc tantùm intercedit differentia, quòd Chamædaphne ſingulari rectoq́; caule conſtat, cui folia circumquaq; prominent, adeò ut in cacumine in orbem umbellæ inſtar diradientur: ſemine inde prodeunte* Daphnoidis *modo. Cæterùm, quod uocauerit* Plinius *Chamædaphnen eam clematidem, quam aliqui* Vincam peruincam *appellant, credidere quidam hanc* Dioſcoridi *eſſe Chamædaphnen. Sed profectò ij falluntur: errorq́; omnibus euidentior fiet, quàm ut pluribus explodi poſtulet, ſi modò contemplentur, & conferantur notæ, quibus* Vincam peruincam *deſcripſit* Plinius *libro* XXI. *cap.* XI. *& quibus repræſentauit Chamædaphnen lib.* XXIIII. *cap.* XV. *Verùm* Plinio, *quòd clematidi folia ſint lauri, uideāturq́; humilis laurus, ideò non temerè eam Chamædaphnen dici placuit. Sunt, qui* Laureolæ *fructum* Piper montanum *uocent, quanuis ruſticis* Ananienſibus *nil aliud ſit piper montanum, quam* Dioſcoridis *granum* Gnidium, *ut infrà ſuo loco dicemus.*

Daphnoidis, & Chamædaphnes vires.

Daphnoidis, & Chamædaphnes uno tantùm capite meminit Galenus *libro* VI. *ſimplic. medicamentorum, ſic inquiens. Chamædaphnes germina tenera edi quoq; aſſolent. Eſt autem perſimilis uiribus lauro* Alexandrinæ: *ſicut ſanè & quod* Daphnoides *nuncupant.*

Nomina.

Planta, quæ Græcis δαφνοειδὲς, *Latinis item* Daphnoides, *&* Laureola *nominatur:* Arabibus, Daphnides: Italis, Laureola. *Quæ uerò* χαμαιδάφνη *Græcè,* Chamædaphne *pariter Latinè dicitur:* Arabicè, Chamedaphnes: Italicè, Chamedaphne.

Veratrum album. Cap. CXLV.

Elleborvm album, Latini veratrum album uocant, fert folia plantaginis, aut betæ ſylueſtris ſimilia, ſed breuiora, & nigriora, rubeſcentia: caulem cauum, quadrantalem, tunicis conuolutum, quas abdicat, cùm areſcere incipit, radicibus nititur multis, tenuibus, ab oblongo, & exiguo capite ceparum modo exeuntibus. naſcitur in montibus, & aſperis. Radices meſsibus colligendæ. Optimum

mum habetur candidum, friabile, carnoſum, modicè extentum, nec tamen iunci modo mucronatum, quod frangendo puluerem emittit, & tenuem habet medullam, guſtu non admodum feruens, neque ſaliuam ſubinde ciens. huiuſcemodi autem ſtrangulat. Primatum Cyrenaicum tenet. Galaticum autem, & Cappadocicum candidiora, & puluere quodam obſita, celerius ſtrangulatus mouent. Vomitione autem uarios extrahit humores. Collyrijs admiſcetur, quæ caliginem oculorum diſcutiunt. partus impoſitum necat, menſes pellit, ſternutamenta excitat: mures interficit, cum melle, & polenta ſubactum: abſumit carnes, ſi coquatur unà. Datur per ſe ieiunis, & cum ſeſama, aut ptiſanæ ſucco, aut halicæ, aut lentis cremore, cum aqua mulſa, aut pulte, aut quauis alia ſorbitione. Cogitur cum pane, & ita inaſſatur. Præparatio corporum, ac uictus ratio diligenter tradita eſt, cùm ab his qui de medica eius potione ſcriptitarunt, tum maximè à Philonide Siculo Ennenſi, cui nunc aſſentimur: quippe longum nimis eſſet in hac præſertim editione de materia ſimul medicam curandi rationem exponere. Dant nonnulli in pultis ſorbitione, aut copioſo halicæ cremore, aut paucum antea cibum dari præcipientes, ſtatim ueratrum offerunt, ijs præſertim, quibus ſtrangulationis ſuſpicio imminet, aut ſi ualetudo corpus infirmat: hoc enim modo deiectio nihil periculi minatur, quòd cibo munitis non intempeſtiuè medicamentum corporibus offeratur. Vomitiones concitant ſubditæ ex eo balani cum aceto.

VERATRVM ALBVM.

VERATRVM NIGRVM.

Veratrum nigrum. Cap. CXLVI.

Elleborvm nigrum appellatur melampodion, quoniam caprarum paſtor nomine Melampus furentes in ſe Prœtidas primus purgaſſe, & ſanaſſe fertur. Folia ei uiridia, platani ſimilia, minora, folijs ſphondylij proxima, ſubaſpera, nigriora, pluribus diuiſuris inciſa: caulis aſper: flores in purpura albicantes, racematim cohærentes: ſemen cnici, quod in Anticyra ſeſamoides uocant: quo deiectiones molliuntur. Radicibus cohæret nigris, tenuibus, à capitulo cepæ ſimili confibratis, quarum eſt uſus. In collibus, aſperis, & ſitientibus locis enaſcitur. Optimum eſt, quod ex huiuſmodi petitur terris, ut ex Anticyra. Nigrum inibi probatiſsimum gignitur. Eligi debet corpulentum, & plenum, in quo tenuis ſit medulla, acre guſtu, feruensque: cuiuſmodi eſt in Helicone, Parnaſo, & Aetolia natum: attamen Heliconium præcellit. Veratrum nigrum purgat uentrem, detrahit bilem pituitasque, datum per ſe, aut cum ſcammonia, & tribus obolis ſiue drachma ſalis. decoquitur uel cum lente, & iuſculis, quæ purgationis cauſa ſumptitantur. Prodeſt morbis comitialibus, melan-

cholicis, inſanientibus, articularijs doloribus, & reſolutis. Menſes inditum trahit, partus necat: purgat fiſtulas impoſitum, & tertio die detractum. Item contra grauitatem auditus in aurem demittitur, ibique in alterum, aut tertium diem eſſe ſinitur. Scabiem ſanat illitum cum thure, aut cera, & pice, & cedrino oleo: vitiliginibus, lepris impetiginibus ex aceto medetur: dentium dolorem collutione mitigat. Erodentibus medicamentis commiſcetur: hydropicorum uentri utiliſsimè imponitur factum ex eo, farina hordeacea, & uino, cataplaſma. Conſitum proximè radices uitium, uinum purgandi facultate donat. Huius reſparſu domos expurgari arbitrantur: quare inter fodiendum ſtantes Apollinem, Aeſculapiumque precantur, ac uitant aquilæ uolatus: aduolare enim non ſine periculo tradunt. nanque ſi auis effoſsionem ellebori conſpexerit, moriturum qui ſuccidit, augurium eſt. Celeriter effodiatur oportet, quoniam halitu caput aggrauat: quapropter ad id arcendum, foſſuri allium preſumere, & uinum bibere conſueuerunt: nulli ita noxæ opportuni redduntur. Veratri albi modo emedullatur.

Ellebori utriuſque conſideratio.

ELLEBORVM, quod & Veratrum Latinis dicitur, tam album, quàm nigrum omnibus, ni fallor, notum eſt in Italia. Et quanuis inibi unum tantùm Ellebori albi genus inueniatur; nigri tamẽ tria nobis comperta ſunt genera, flore duntaxat inter ſe diſtincta. Vnum quidem flores profert purpureos, quales ſuo reddidit Dioſcorides: alterum uerò candidos: tertium deniq; herbaceos. Hæc ut flore diſtinguuntur; ita etiam uiribus inuicem differunt. quandoquidem alterum, & tertium genus adeò uiribus imbecillia ſunt, ut ferè nihil ad aluum deijciendam præſtent. Id quod facto periculo didici, cùm primum ellebori genus flores ferens purpureos nobis non eſſet ad manus. Huius radicum diluto ex more noſtro parato, hyeme etiam media, & magis urgente frigore (etſi id improbent medici) præparata prius diutius materia decoctis, ac ſyrupis ad id facientibus, plures quartana febre laborantes ſanauimus. Nunquam enim, quod meminerim, hoc ellebori dilutum dedimus quartanarijs noſtris, quin ex unica aſſumptione, uel ſaltem altera, Deo iuuante, fuerint ad ſanitatem reſtituti. Cæterùm albi quoq; ellebori dilutum exhibuimus quibuſdam melancholicis, magno ſanè ſucceſſu: nullo tamen ægrotantium incommodo, nullaq; noxa. Quod non alia ex cauſa eueniſſe putauerim, quàm quòd in Tridentino agro, alijsq; circùm finitimis locis, ea fortaſſe ſit illius cœli temperies, ut non adeò pernicioſis facultatibus ſcateat utrunq; elleborum, quemadmodum illud, quod in calidioribus prouenit regionibus: tametſi non dubitauerim etiam utriuſq; acerrimam uim reprimi, ac corrigi proprijs quibuſdam additis medicamentis. Viſuntur nigri uniuerſa genera Martio, & Aprili menſibus uno & eodem loco florere in ampliſſima ſylua, per quam tranſeunt, qui Goritia Labacum Carniolæ urbem proficiſcuntur, ubi & nos præſtantiſſimum ſepius legimus. Purpurei radices nigriores, carnoſioresq; cæteris habentur: cum aliorum generum radices ut plurimùm ſubalbidæ ſpectentur: omnibus tamen in uniuerſum eadem eſt foliorum facies.

Herophili ſententia damnata.

Herophilus antiquiſſimus medicus elleborum fortiſſimo duci æquabat: concitatis enim intus omnibus, ipſum in primis exire dicebat. Ideo erraviſſe antiquos parcius id præbendo, cùm celerius erumperet, quod daretur largius. Sed hæc Herophili ſententia nõ placet noſtræ ætatis medicis, neq; etiam nobis, ut quæ pluribus damnari, & explodi poſſit. Elleborus niger boues, equos, & ſues necat: proinde id in paſcuis cauent, quamuis album innoxiè depaſcantur. Nigri radices demorſis à ſerpente quadrupedibus mirificè medentur, ſi recentes in uulneris oſculum, ſublata à carne cute, immittantur, quòd ita eiaculatum reuocent uenenum: quin & illud idem prodeſt, ſi gregi peſtilentia ingruerit, in auribus traiecta uel pectori infixa radice. Qua ratione ducti credidere nonnulli, id etiámnum in hominibus fieri poſſe, quòd ſi in perforatam calcanei cutem nigrum elleborum inſeratur, eos omnino à peſtilentia tutos reddat, qui geſtauerint. Ellebori ſemen, Ariſtotele auctore, coturnicibus gratiſſimum eſt: quam ob cauſam antiqui eas abdicarunt menſis. quæ tamen hodie magnopere expetuntur.

Opinio quorundã reprobata.

Porrò non deſunt è recentioribus, qui putent nigrum communis uſus Elleborum, cui flores herbacei inſunt, non elleborum, nec eius ſpeciem eſſe, ſed eam ſanè plantam, quam Columella, & Plinius Conſiliginem uocant, quamq; ad pecorum pulmonariam curandam, peſtilentiamq; arcendam ſummis laudibus efferunt, hoc tantùm puto argumento freti, quòd ſcripſerint ij, ſi in morboſi quadrupedis auricula cõſiliginis radix inſeratur, perforata ferro prius aure, omnem morbi uim eò confluere, & per illud foramen peſtilens uirus elici. Siquidem cùm paſtores huius ætatis obſeruauerint, id totum (ut nos quoq; paulò antè diximus) præſtari tantùm illius ellebori radicibus, exiſtimauerunt hoc ueratri nigri genus, quod flores rubentes non proferat, uel (ut Dioſcorides inquit) in purpura albicantes, ſed herbaceos, conſiliginem eſſe. Sed ij, mea quidem ſententia, falluntur: quippe Abſyrtus, & Hierocles idem præſtare nigrum ueratrum affirmant. Quibus etiam ſubſcribit Plinius lib. XXV. cap. V. his uerbis. Nigrum elleborum pecorum, & iumentorum pituitas ſanat, ſurculo per aurem traiecto, & poſtera die eadem hora exẽpto. hæc Plinius. Ex quibus utiq; perſpicuum fit, non modò conſiliginis, ſed etiam nigri ueratri radicem hæc omnia efficere poſſe. Vanum profectò eſſet dicere, exempli gratia, ſabinam eſſe calaminthan, uel contrà, quòd utræq; remoratos menſes eliciant. quaſi natura adeò fuerit auara, ut unicuiq; morborum generi unum tantùm genuerit medicamentum, cùm tamen nullus ſit morbus, cui innumeras non creauerit medicinas, uno & eodem ordine adhibendas. Adde etiam, quòd cùm nullus extet auctor, quod ego inuenerim, qui Conſiliginis hiſtoriam deſcribat, neq; una quidẽ nota eius faciem repræſentet, non uideo, quomodo rectè ij aſſerere poſſint, ueratrum noſtri uſus eſſe conſiliginem. Sciant itaq; uelim, qui nigrum herbacei floris Elleborum ideo Conſiliginem eſſe contendunt, quòd peſtilentibus pecorum morbis præſens remedium ſit, ſi eius radix auriculis, & alijs corporis partibus inſeratur, id ſucceſſu longè meliori effici, ſi rubentis floris elleboro idem fiat, citiusq; expurgari uirus illud peſtilens, quòd huic uires inſint ualentiores. Horum quidem opinionem ut planè ſequitur Fuchſius uir doctiſſimus in libro de compoſitione medicamentorũ, quem poſtremò auctum edidit; ita etiam idem, meo iudicio, in manifeſto illorum errore uerſatur. Cæterùm hic nõ

eſt

eſt ſilentio diſsimulanda inepta ſatis, & uana, meo quidem iudicio, de nigro ueratro opinio Vgonis Solerij, uiri alioqui doctiſsimi, ut eius teſtantur ſcholia, quæ nuper in priores Aetij libros edidit. Is enim in prædictis ſcholijs cenſet, Elleborum noſtri uſus tam illud, quod flores fert roſarum modo purpureos, quàm quod albos, eſſe licôctoni, uel cynoctoni aconiti ſpecies: quod uerò herbidos habet flores, Plinij & Columellæ Conſiliginem, aliorum iudicium ſecutus. Quod quibus rationibus comprobet, ex eius uerbis, quæ modò referam, cognoſci poterit. Si quis, inquit, commemoratarum iam plantarum radices diligenter expendat, nihil illas cum nigri ueratri radicibus (quæ, teſte Dioſcoride, cepæ modo bulboſæ ſunt, erumpentibus ab imo earum bulbo multis radicibus) commune habere multò euidentius comperiet, quàm ut pluribus demonſtrari nunc debeat. Taceo nullum ex his plantis dum uelluntur, capitis dolorem ob uaporum halitum concitari, ut ipſe millies ſum expertus, id quod in nigri ueratri euulſione teſtatur Dioſcorides. Ex his igitur conſtat, nullam harum trium plantarum ad nigrum ueratrum ſatis aptè poſſe reduci, quin duas priores aconiti lycoctoni poſtremas ſpecies eſſe, poſtremam herbam ſui generis. hæc Solerius. Quibus uerbis eum in me egiſſe, licet non apertè, meamq; oppugnaſſe ſententiam, ex hoc planè conijcio, quòd nullus, quod ſciam, ante nos ſcripſerit, tria in Italia, ac priuatim in Carniola reperiri nigri ueratri genera, florum tantùm colore diſtantia. Neque id certè ægrè fero, quòd libenter audiam, indies nouas in re herbaria proferri ſententias. Velim tamen id liberius, apertius, & firmioribus tum rationibus, tum auctoritatibus fieri. Redeo ad Solerium, cuius ſanè hac in re argumenta me facilè diluere poſſe ſpero, utpote quæ (pace eius dixerim) leuia ſatis ſint, & prorſus à ueritate deſciſcant. Nam falſum eſſe, ac nimis fortaſſe temerè dictum arbitror, quòd Ellebori genera illa, quorum ſuperius meminimus, non mittant radices (ut Solerius aſſerit) tenues, nigras, à cepaceo quodam capitulo pendentes, ac confibratas: cùm omnibus non modò rei herbariæ peritis; ſed etiam pharmacopolis, ne dicam lippis, & tonſoribus, manifeſtum ſit, nigri ueratri communis uſus radices non aliunde, quàm à bulbaceo quodam tuberculo omni ex parte pendere nigras, ac graciles: non autem cepæ modo bulboſas eſſe, & ab imo bulbo multas erumpere, ut ille pronunciauit. Vnde facilè adducor, ut credam, ſi licet ingenuè dicere quod ſentimus, Solerium aut Dioſcoridis lectionem luxaſſe, aut eam minus rectè percepiſſe, aut parum adhuc rei herbariæ gnarum eſſe, ut qui fortè in ea re non multum laboris inſumpſerit. Quòd autem (ut idem ait) ex hoc noſtro elleboro, dum effoditur, nullus ob uaporum halitum capitis dolor concitetur, & ob hoc illud legitimum eſſe non poſsit, nulla hæc eſt ratio apud me. Neq; enim mirum alicui eſſe debet, cur id non faciat: quoniam Dioſcorides non dicit, quòd Elleborum nigrum effodiẽtibus capitis dolorem inferat, ſed quòd halitu caput aggrauat. Quam nimirum grauitatem id, cui flos purpuraſcit, tanquam cæteris acrius, apud nos ſæpius excitat, præſertim ſi ligone uulnerentur radices, & uentus aduerſa parte ſpiret. Id quod fortaſſe in Anticyra, Helicone, Parnaſo, & Aetolia ualentius præſtat. quandoquidem, Dioſcoridis teſtimonio, ijs in locis acre guſtu, feruenſq;, & omnium probatiſsimum gignitur climatis illius ratione. quod in Gallia fortaſſe, & in Germania cœli inclementia non euenit. Cæterùm quòd priora nigri Ellebori genera, quæ flore tum purpureo, tum albo conſtant, aconiti cynoctoni, uel lycoctoni ſint ſpecies (ut Solerius ſibi perperàm, mea quidem ſententia, perſuaſit) mihi planè abſurdiùs uidetur, quàm ut ab aliquo approbari poſsit, & debeat. Ea ſiquidem aconitorum genera iam omnibus clariſsimè innotuerunt, ſuntq; caule filicis ſimili, cubito longiore, & radicibus adeò tenuibus, ut ſquillarum marinarum cirris eas comparauerit Dioſcorides. Quæ ſanè omnia in nigro ueratro communis uſus nunquã quis inueniat. Huc præterea illud accedit, quòd nobis iam millies experimento compertum eſt, nigrum communis uſus ueratrum, quòd proprio fungatur munere, atrabiliarios omnes ſanare morbos: fiſtulas callo induratas tribus diebus impoſitum emollire, & purgare: in aurem demiſſum auditus grauitatẽ auferre: ſcabiem, uitiliginem, lepras, et impetigines illitum emẽdare: & carnem in ulceribus excreſcentem abſumere. Quibus tamen uiribus non Aconitum cynoctonon, ſed Elleborum præditum eſſe, in confeſſo eſt. Ex his itaq; omnibus abunde perſpicuum fieri puto, in hoc Solerij opinionem prorſus explodendã eſſe: etſi idem in alijs quoq; non paucis, meo iudicio, falli deprehendatur.

Vgonis Solerij opinio explosa.

CONSILIGO.

Sed iam nos quoque de CONSILIGINE noſtram proferamus ſententiam. Ea quidem nobis hactenus incomperta fuit, quòd neminem ex ſcriptoribus tam ueteribus, quàm recentioribus inuenerim (ut ſuprà dixi) qui eius notas memoriæ prodiderit. Atq; adeò hinc fit, ut nõ auſim ego aſſerere plantam illam, quam hîc depingi curauimus, eſſe ueram ac legitimam Conſiliginem. neque enim eſt, cuius auctoritate fretus poſsim eam radicibus, folijs, caulibus, floribus aut ſeminibus comprobare. Verùm quoniã huiuſce plantæ radices per auriculam perforatam inſertæ, pecorum pulmonariam atque etiam alios morbos curant, ellebori nigri modo, facilè adducor, ut fermè ſuſpicer eam eſſe ueram Columellæ & Plinij Conſiliginem. Hanc uerò plantam Hieronymus Tragus,

Conſiliginis conſideratio.

cuius ſæpe teſtimonium adfert & probat Geſnerus, putat eſſe legitimum Veratrum nigrum. Sed is ut in hac euidentius errat, quàm ut mediocriter etiam in re herbaria uerſatis oſtendi debeat; ita in multis alijs plantis, quorum numerum referre longum eſſet, à peritis herbarum facilè cognoſcitur uanum atq; leue iudicium habuiſſe. Plantam, cuius hic imaginem exhibuimus, coniectura quadam ducti eam Conſiliginem eſſe deſcribamus. Hæc ad duum palmorum longitudinem aſſurgit. cauliculos emittit tenues ac molles. folia habet longiuſcula, tenuia, quadantenus abrotoni. flores profert buphthalmi, paulò maiores: ex quibus prodeunt capitula oblonga, ruborum moris ſimilia. radicibus nititur nigris, nigrum ueratrum æmulantibus, tenuioribus tamen, & aliquantò nigrioribus. Plurima naſcitur in Bohemia præſertim in agro Pragenſi. Ea utuntur omnes illius regni tum medici, tum pharmacopœi pro elleboro nigro: priuatim magno ſucceſſu ad pecorum morbos.

Ellebori vtriuſque vires.

Reliquum autem eſt, ut de utriuſq; Ellebori uiribus iam aliquid dicamus. Album, ut Meſues in ſuo de medicamentis deiectorijs cenſu prodidit, mortiferum eſt, quòd facilè homines ſuffocare poßit: idcirco omnino reijciendum eſſe præcipit. Nigri tamen uſum probat, ſed in ualidißimis tantùm corporibus. Quod ſanè decretum nonnullos adeò perterruit, ut non modò ſuis medicamentis Elleborum admiſcere non audeant; ſed & nomen abhorreant. Verùm ij ridendo potius timore quodam ducuntur, quàm quòd iure uſqueadeò elleboro refragari debeant. Siquidem ego teſtari poſſum, me ſexcentis ferme hominibus nigri ellebori dilutũ exhibuiſſe nullo prorſus incommodo: atq; etiam eiuſdem diluti faciendi rationem quàm plurimos docuiſſe medicos, qui, facto ſubinde periculo, effectum conſecuti ſunt, unde ingentes mihi gratias retulerunt, quæ meritò debētur elleboro. Præſtat quod, euulſis ſtatim radicibus, interna repurgatur matrice, ſiccaturq́; in umbra. Harum puluis diluto longè fortior eſt; ob id enim non datur niſi robuſtis, & ubi obcalluerit morbus. Proinde de eo ita ſcriptum reliquit Actuarius in libro de compoſitione medicamentorum. Veratrum nigrum, atram bilem flauamq́; è toto trahens corpore deorſum, nec tamen citra ullam difficultatem pellit. Ideo febribus circuitu repetentibus, & diuturnis obijcimus. Datur quoq; inſanientibus: altera caluariæ parte, & ſubter caput diutinè cruciatis commodißimum: præſertim uiſceribus, utero, & ueſicæ deiectorium medicamen poſtulantibus. Maxima autem eius uis eſt peculiariter educere, quicquid ſanguini commiſtum, eum corrumpit. Ideo ueteraſcentibus arquatis morbis utile: & quibus in ſuperficie ſummatim aſperitudines emerſerunt, uelut lepris, impetiginibus, & horum ſimilibus: elephantia quoq; laborantibus accommodatum eſt. Datur ſcrupulorum ternũm pondere, aut paulò plus minúsue. Fit è ſiccis radicum fibris, aqua paulùm maceratis: poſtea cortice detracto, & in umbra ſiccato, proiectaq; tenui, quæ in ipſa ſubeſt, medulla. Exhibetur autem ex paſſo, & aceto mulſo: uerùm ſuauitatis gratia, quædam ex odoratis ſeminibus inſerenda. Si uerò efficaciorē alui deiectionem moliri ſit in animo, ſcammonij pauxillum adijcito. hactenus Actuarius.

Ellebori vtriuſq; vires ex Galeno.

Ellebori utriusq; uires poſteritatis memoriæ tradidit Galenus lib. VI. ſimpl. medic. ſic inquiens. Elleborus uterq; tum albus, tum niger extergētis ſimul & excalfacientis eſt facultatis. Quamobrē ad alphos, impetigines, ſcabies, leprasq́; accommodi ſunt. Quinetiam niger, ſi in fiſtulam callo induratam demiſſus fuerit, duobus tribusue diebus callũ detrahit. Dentibus prodeſt cũ aceto colluentibus. Sunt autem in tertio ordine excalfacientiũ, & deſiccantium. Porrò niger guſtu calidior eſt, cãdidus ſubamarus. Hactenus de utroq; Elleboro Galenus.

OPHRIS.

Ophris deſcriptio & vires.

Cæterùm quædã plãta reperitur à recentioribus OPHRIS appellata, quæ folijs maximè album ueratrum repræſentat. Duo tantùm hæc folia profert: inter quæ caulis erumpit, capitulis quibuſdam oblongis in uniuerſum refertus: è quibus flores exeunt cãdidi, exiguis linguis ſimiles. Radice nititur gracili, non ſine multis appendicibus, odore præſtanti. Præfertur uniuerſa planta ad denigrandos capillos, fracturas ſanandas, et uulnera glutinanda.

Nomina.

Illa planta, quæ Græcis ἐλλέβορος λευκὸς, Latinis Elleborus albus, et Veratrũ albũ appellatur: Arabibus, Cherbachem, ſeu Charbech abaid: Italis, Elleboro biãco: Germanis, Vueis nieſz uurtz: Hiſpanis, Verde gãbre blanquo, et yerua de balleſte: Gallis, Viraire, Verarum, Veratre, & Ellebore blanc. Illa uerò, quæ ἐλλέβορος μέλας Græcè, Elleborus niger, & Veratrum nigrum Latinè dicitur: Arabicè, Cherbachem, ſeu Charbench aſued: Italicè, Elleboro nero: Germanicè, Chriſt uurtz: Hiſpanicè, Verde gambre negro, & Elleboro: Gallicè, Viraire, & Ellebore noir.

Seſamoides magnum. Cap. CXLVII.

SESAMOIDES magnum in Anticyra elleborum uocant, quoniam albo ueratro in purgationibus miſceatur. Simile eſt ſenecioni, aut rutæ: longo folio: flore cãdido: radice gracili, ignaua: ſemen guſtu amaro, cætera ſeſamæ ſimile. Ventrem detrahit. datur tritum ad bilis, pituitæq́; deiectionem, quantum tribus digitis capitur, addito ueratri albi ſeſquiobolo, ex aqua mulſa.

Seſamoides paruum. Cap. CXLVIII.

SESAMOIDI paruo cauliculi ſunt dodrantales: folia coronopi, minora, hirſutiora: & in cauliculorum cacumine capitula florum penè purpureorum, medio eorum albo: ſemen ſeſamæ, fuluum, amarum: radix tenuis. Detrahit bilem, pituitaſque ſemen ex aqua mulſa potum dimidio acetabulo: illitum ex aqua tumores, ac tubercula diſcutit. Naſcitur in aſperis.

NON eſt, quòd in rebus incompertis longiorem moram nos ducere oporteat. quandoquidem hactenus non ſolùm ipſe non reperi in Italia maius, aut minus Seſamoidis genus, etſi in eorum inquiſitione multum laboris ac ſtudij impenderim; ſed neque etiam ullum inuenire contigit, qui unum, uel alterum legitimè oſtenderet. Quare has plantas deinceps perquirendi curam ijs relinquemus, qui nauigationibus Anticyram petunt. Illud Græci σησαμοειδὲς μέγα*, Latini Seſamoides magnũ nominãt. Hoc uerò Græci* σησαμοειδὲς μικρὸν*: Latini, Seſamoides paruum.* Nomina.

Cucumer ſyluestris. Cap. CXLIX.

CVCVMIS ſyluestris fructu ſolo diſtat à ſatiuo cucumere, (quem longè minorem parit, oblongis glandibus non diſsimilem: folia, atque ſarmenta ſatiui refert: radice candida, magna. Naſcitur in ſabuletis, & ruderibus. frutice in totum amaro. Inſtillatus foliorum ſuccus aurium dolori conuenit. Illita ex polenta radix ueterem omnem tumorem diſcutit: impoſita cum reſina terebinthina, tubercula rumpit: iſchiadicis infunditur: podagras diſcutit decocta ex aceto & illita. Eius decocto dentes in dolore colluuntur. Aridæ farina impetiginem, lepras, & uitiligines abſterget: nigris cicatricibus colorem reddit, & in facie maculas expurgat. Radicis ſuccus ſeſquioboli pondere, & item cortex acetabuli quarta parte, bilem, pituitamq; deiiciunt, præſertim in hydropicis: deiectiones autem citra ſtomachi iniuriam mouet. Radicis ſelibra, in uini præſertim Lybici hemina conteritur, danturque ex eo terni cyathi triduo, dum tumor abunde deprimi cernatur. E fructu huiuſce cucumeris fit medicamentum, quod Elaterium uocatur, ad hunc modum. Decerpti cucumeres, qui tacti protinus exiliunt, ſeruantur nocte una. poſtridie impoſito ſupra craterem rariore cribro, utriſque manibus prehenſi, ſigillatim ſupino cultro, ſurſum uerſus aciem habente, finduntur, atq; per cribrum humor in ſubiectum uas exprimitur, ſimulque carnoſum, quod hæſit cribro, quò facilius excidat, eliditur. quod ita preſſum eſt, reſidere ſinitur, atque in uicinam peluim demittitur. Coaceruata autem in cribro ſegmina dulci aqua perfunduntur, & denuo preſſa abiiciuntur. Humor in pelui agitatur, & linteo opertus, ſoli exponitur: dumq; ſteterit, tota ſupernatans aqua cum humore concreto, effunditur. Hoc uerò identidem fieri ſolet, donec exiſtens aqua liqueſcat: qua ſtillatim exhauſta, ſedimentum mortario ſuſcipitur, & conterendo cogitur in paſtillos. Sunt qui ad hauriendam protinus ſucci abundantiam, cribratos cineres humi inſpargant, & medium cauantes, triplicatum linteum obtendant, per quod elaterium cum ſua humiditate diffundunt, ſiccatumque in pila, ut dictum eſt, conterunt. Aliqui pro dulci acqua marinam perfundentes, ita eluunt. Alii in nouiſsima lotione mulſam aquam reſpergunt. Elaterium optimum eſſe conſtat, læue, non ponderoſum, cum candore leniter humectum, guſtu amariſsimum, quodque lucernarum luminibus obiectum, facilè flagret. Porraceum tamen ſcabrumque, ſi turbidum ſpectetur, atque erui cineriſque plenum ſit, graue & uitioſum eſſe ſolet. Nec deſunt, qui cucumis ſucco amylum immiſceant, ut candorem ipſum, & læuitatem imitentur. A bimatu ad decennium deiectionibus utile eſt. Integer modus obolus eſt, minimus ſemiobolus, pueris chalci duo, ſiquidem copioſius, periculum adfert. Bilem, ac pituitam utráuis parte extrahit. optima ſuſpirioſis eſt purgatio. quòd ſi in animo ſit deiectionem moliri, adiecto ſalis duplo, & ſtibii quod colorare ſufficiat, ex aqua, erui magnitudine catapotia dato, poſtea cyathus unus aquæ tepidæ ſorbeatur. Ad citandas tamen uomitiones aqua diluens elaterium, ſubiectas linguæ partes penitiſsimè penna oblinito. quòd ſi quiſquam difficilius euomat, oleo, aut

Elaterium.

unguento irino reſoluito: ſomnum inhibeto. Porrò his, qui eximiè uacuantur, continuè uinum, & oleum dare conuenit: etenim uomendo reſtituuntur. Quòd ſi uomitiones non finiantur, aqua frigida, polenta, poſca, poma, & quæ ſtomachum denſando corroborant, offerenda ſunt. Ciet elaterium menſes, & partus enecat, in peſſo ſubditum. morbo regio medetur, cum lacte naribus infuſum, & diuturnis capitis doloribus liberat. efficaciſsimè anginis illinitur, cum uetere oleo, melle, aut felle taurino.

Cucumeris ſylueſtris cõſideratio.

S Y L V E S T R I S *Cucumis frequens in* Hetruria *prouenit, præſertim agro noſtro* Senenſi *in oppidorum plateis, & ſecus mœnia, & ſemitas.* Ex eius *fructibus ſuccum exprimunt officinæ, atq;* Elaterium *uocatum parant.* De *quo differens* Theophraſtus *lib.* IX. *cap.* XIIII. *de hiſtoria plantarum, ita ſcribit. Sed omnium medicamentorum diuturniſſimum* Elaterium *eſt, optimumq́; quod uetuſtiſſimum.* Itaque *medicus quidam uir haud inſolens, neque mendax, elaterium ducentorum annorum, uirtute mirabili ſeruare apud ſe retulit, eo à quodam munere donatus.* Cauſa, *ob quam tam longo ſeruari tempore poſſit, humoris copia eſt, quamobrem uel cùm præciderint, in cinere humidum ponunt, & tamen ne ita quidem ſiccari poteſt, ſed uſq; ad quinquageſimum annum lucernis admotum lumen extinguit.* Hæc *igitur uis peculiaris iſti tribuitur. hactenus* Theophraſtus. A *quo maximè diſſentire uidetur* Dioſcorides: *quippe qui* Elaterium *dixerit à bimatu ad decenniũ deiectionibus utile eſſe.* Theophraſtus *uerò, idem ducentis annis mirabili uirtute ſeruatum eſſe.* Quin *et in eo diſcordare deprehenduntur, quòd alter tradiderit tantum humoris in ſe continere* Elaterium, *ut uſq; ad quinquageſimum annum lucernis admotum lumen extinguat.* Alter *uerò probatiſſimum illud eſſe* Elaterium, *quod lucernarum luminibus obiectum, facilè flagret.* Theophraſto *ſubſcribit* Plinius *lib.* XX. *cap.* I. *ubi ſic inquit.* Elaterium *uſq; ad quinquageſimum annum lucernarum lumina extinguit.* Hoc *enim ueri experimentum eſt, ſi admotum prius quàm extinguat, ſcintillare ſurſum ac deorſum cogat. hæc* Plinius Theophraſtum *ſecutus.* Cæterùm *hac in re facilè crediderim,* Dioſcoridis *codicem hoc in loco omnino deprauatum eſſe.* Quippe *præter* Theophraſti, *&* Plinij *ſententiam, cùm omne humidum, quod pingue non ſit, ignis flammam protinus extinguat, nulli profectò dubium eſt, quin* Elaterium, *in quo humiditas aquea multùm exuperat, potius flammam extinguat, quàm flagret: nanq; flammæ admotum, excitato in humido à calore flatu, lumen extinguit. id quod nobis aliquando experimento compertum eſt.*

Elaterij uires ex Meſue.

Elaterij *uires deſcripſit* Meſues *inter ſua deijcientia medicamenta, ubi in hunc ſenſum inquit.* Cucumis *ſylueſtris, ſiue aſininus abradit, & uaſorum oſcula aperit: proinde & inteſtinorum tormina excitat, & alia adfert nocumenta. Sed tolli hæc omnia poſſunt, ſi addatur aut bdelliũ, aut tragacanthæ lacryma, aut aqua mulſa cum ſalis modico, aut ſi ex lacte bibatur.* Roboratur *elaterij uis, addito foſſitij ſalis momento, aut odorato puluere, quem officinæ ſpecies elephanginas uocant, ijs enim admiſtum felicius quoq; operatur.* Purgat, *ut quidam ferunt, ſcammonij modo.* At *re uera magis pituitam deijcit, quàm bilem: quanuis & hanc quandoque detrahat, præſertim cùm deiectioni parata promptaq́; ſeſe offert.* Mirificè *præter hæc ſanguinis ſerum expurgat, ab ijs potiſſimùm partibus ducens, à quibus ægrè decumbentes humores detrahi ſolent: quamobrem articurum dolore uexatis opem non modicam præſtat.* Radix *in aqua elixa, tuſa, & oleo ſubacta cum abſinthio, diuturnam hemicraniam ſanat ſincipiti, & loco dolenti illita, ſi tamen prius eius decocto foueatur locus.* Præſtat *idem & ſuccus ex lacte naribus immiſſus, quòd cerebrum purget: idcirco & narium tædia delet, & comitiales iuuat.* Idem *obduratos reſoluit abſceſſus, quemadmodum & ſtrumas, præſertim addito melle, & caprino ſtercore.* Radicis, *& cucumis ipſius ſuccus aqua intercute laborantibus præſtantiſſimum eſt medicamentum, quòd flauam propriè educat aquam.* Ad *idem ualet & radicis decoctum.* Prodeſt *præterea arquatis, & iecoris, & lienis obſtructionibus.* Item *iſchiadicis, tum clyſteribus infuſum, tum etiam ſi decocta radix exterius imponatur. Siccatæ radicis puluis, uulnerum cicatrices attenuat ex melle impoſitus: & ſugillata ex ictu delet.* Eiuſdem *ſuccus fabacea farina admiſtus & linimenti modo adhibitus maculas omnes, quæ cutis nitorem uitiant, mirificè detergit.* Sed *animaduertendum eſt, ne plusquàm par ſit hauriatur: quòd reſeratis uaſorum oſculis ſanguinem eliciat.*

Cucumeris ſylueſtris uires ex Gal.

Cucumeris *agreſtis uires reddidit* Galenus *libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis.* Cucumeris *agreſtis, & fructus ipſius ſuccus, quem uocant* Elaterium, *& non minimè radicis, ac foliorum, ad medicationes accommodus eſt.* Elaterium *itaq; menſes ciet, & fœtum interimit appoſitum, ceu alia omnia amara ſimul & ſubtilium partium, maximè ſi aliquam habeant caliditatem, ueluti nimirum* Elaterium. Summè *ſiquidem amarum eſt, leuiter calidum, ut ex ſecundo ſit ordine excalfacientium* Porrò *tale protinus quoq; digerendi uim poſſidet.* Sic *igitur eo angina laborantes inungunt quidam cum melle, aut oleo uetere.* Bonum *item eſt regio morbo affectis, fuſum cum lacte in nares.* Hoc *etiam uſu dolores capitis ſanat.* Atq; Elaterium *quidem eiuſmodi eſt.* At *radicis ſuccus, ut & foliorum, licet elaterio ſimilem uim habeat, imbecilliorem tamen.* Sed *& ipſa radix adſimilem facultatem poſſidet: abſtergit nanque, digerit, atque emollit.* Porrò *cortex ea potentius deſiccat.*

Nomina.

Huius *planta* Græcis σίκυς ἄγριος *appellatur:* Latinis, *Cucumis anguinus, ſylueſtris, & erraticus:* Arabibus, *Cheſe allimar,* Kate *albenei, ſeu* Chetha *albamar:* Italis: *Cocomero ſaluatico:* Germanis, Vuider *cucumer, &* Eſels *cucumer:* Hiſpanis, Cogombrillos *amargos:* Gallis *Cocombre ſauuage.* Eius *uerò ſuccum* Græci ἐλατήριον, Latini *ſimiliter elaterium uocant:* Itali, Elaterio.

Sthaphis agria Cap. CL.

S T A P H I S agria, ſiue herba pedicularis, folia habet labruſcæ, diuiſa: & cauliculos rectos, molles, nigroſq́ue: fert florem glaſti: & folliculos uirides, ſimiles ciceri, & in his nucleum triangulum, ſcabrum, ex nigro ſubfuluescentem, intus album, guſtu acrem. Grana quindecim, ſi trita in aqua

mulſa

STAPHIS AGRIA.

mulſa dentur, craſſum humorem per uomitum purgant: ſed qui hauſerunt, ambulare debent. Prudenter tamen attendere oportet, & aquam mulſam continuò potui dare: quoniam pericula ſtrangulationis inferunt, & fauces adurunt. Trita, & ex oleo illita phthiriaſi prodeſt: item prurigini, & pſoris. Cit plurimam pituitam commanducata: decocta in aceto, dentium dolori, colluto ore, ſubuenit: rheumatiſmum gingiuarum ſiſtit: ulcera oris manantia cum melle ſanat. Vrentibus malagmatis imponitur.

Staphidis agriæ conſid.

S TAPHIS agria, quam officinæ Græca *uoce corrupta uulgò Staphuſariam uocant*, Latinis *ab effectu, quòd pediculos necet*, Herba *pedicularis dicitur*. Hæc *in Iſtria*, Dalmatia, Apu*lia, Calabria, frequentiſsima* prouenit. Eius *ſemen copioſum apud ſeplaſiarios inuenitur: nanq; eo frequẽter utuntur medici in apophlegmatiſmis*. Id *quod etiam plurimùm expetitur mulieribus ad pediculos, & lendes necandos.* *Staphidis agriæ meminit* Galenus *in Aſtaphide libro* VI. *ſimplicium medicamentorum ſic inquiens. Aſtaphis agria uehementer acrem obtinet facultatem, adeò ut ex capite pituitam purget, quod* ἀποφλεγματίζειν Græci *dicunt, abſtergatq; ualenter*. Itaq; *ad pſoram accommodata eſt. Sed & urendi uim aliquam habet*. Ea *planta* Græcis σαφὶς ἀγρία, & ἀσαφὶς ἀγρία *nominatur*: Latinis, *Staphis agria*, Vua *ſylueſtris*, Herba *pedicularis, &* Pituitaria: Arabibus, Alberas, Habelras, Muibazagi, *ſiue* Miubezegi: Italis *acofficinis, Staphuſaria*: Germanis, Biſzmijntz: Hiſpa*nis*, Fabaraz, Paparraz: Gallis, Eſtaphiſagrie, & Herbæ *au poulx*.

Staphidis agr. uires ex Galeno.

Nomina.

THAPSIA. 559.542.

Thapſia. Cap. CLI.

THAPSIA nomen ideo accepit, quòd in Thapſo eiuſdem nominis inſula, primùm inuenta ſit. Tota uerò natura ferulæ ſimilis eſt: graciliore caule: foliis fœniculi: umbella anethi in cacumine, à ſingulis ſurculis erumpente: flore luteo: ſemen quale ferulæ, latiuſculum, ſed aliquantò minus: radix foris nigra, intus candida, longa, acris, craſsiore libro ueſtita. Succi extrahendi ratio hæc eſt. Facto in ambitu ſcrobe cortices inciduntur, aut radix in fornicis ſpeciem in ſe excauata cooperitur. quò merus ſuccus confluat. oportet illuc ſequenti die ſe conferre, & congeſtum ſuccum extrahere. Tunditur etiam radix in pila, & ſuccus organo per quallum expreſſus, fictili craſſo inſolatur. Aliqui folium unà terunt: ſed inualidior huiuſcemodi ſuccus. Hoc autem intereſt, quoniam qui ab radice manauit, grauius olet, & humidus permanet: è folijs autem extractus exiccatur, atque teredinum iniuriam ſentit. Qui ſuccum colligit, ſtare debet non obuerſus uento: aut potius cum dies apricus eſt, & à flatu ſilet: quoniam ob halitus acrimoniam facies uehementer intumeſcit, nudaque corpora inuadunt puſtulæ. ob id prius liquido cerato, & adſtringente, nudas partes illinunt, & ita muniti accedunt. Tam cortex radicis, quàm ſuccus purgandi uim habent, & lacteus ſuccus in aqua mulſa potus: nam utrinq; bilem extrahunt. Radicis modus, quaterni oboli, cum tribus ſeminis anethi drachmis: ſucci, terni oboli: lactis, obolus unus. quod eo amplius aſſumitur, periculoſum eſt. Huiuſmodi purgatio conuenit ſuſpirioſis, & diuturnis laterum doloribus, reiectionibusque

datur

datur in cibis, aut obſonio, quibus difficile ſit uomere. Tam radix, quàm ſuccus omnium maximè, quæ partes cùm eius uires adepta ſunt, uim habent extractoriam ex alto, ubi ex imo aliquid euocandum eſt, aut meatuum laxitas aliò transferenda eſt. unde ſuccus illitione, aut radix recens affrictu alopecias explent. Radix, ſuccusque cum æquis ceræ, thuriſque portionibus, ſugillata, liuoreſque tollunt: ſed non plus binis horis dimittantur: locus deinde aqua maris calida foueatur. Vitia cutis in facie emendat, cum melle illitus ſuccus: lepras tollit: tubercula diſcutit, perunctus cum ſulphure. Indiuturnis pulmonum, laterum, pedum, articulorumque ualetudinibus utiliter illinitur. Valet ad integendam colis glandem iis, qui natura, non circunciſione curti ſunt: tumorem enim excitat, qui pinguium fotu emollitus, præputij iacturam reſarcit.

Thapſiæ conſideratio.

De Thapsiae uiribus locutus eſt Theophraſtus libro IX. cap. XXII. de plantarum hiſtoria, ubi ita ſcribit. Thapſiæ radix uomitora eſt, & ſi quis continuit, tam ſuperius, quàm inferius purgat. Ad hæc liquida tollere poteſt: ſuppurationes tamen alias exalbidas facit. Succus eius ualidior eſt, & quidem tam ſuperius, quàm inferius purgat. Nullus ſeminis uſus. Naſcitur tum alibi. tum in terra Attica, in qua pecudes incolæ eam non tangunt, peregrinæ uerò depaſcunt: & aut aluus ſoluitur, aut intereunt. hactenus Theophraſtus. Thapſiam auctor eſt Plinius libro XIII. cap. XXII. à Nerone claritatem accepiſſe, eiq; magno uſui fuiſſe ſui imperij initio, quòd nocturnis graſſationibus conuerberatam faciem illinens ſibi cum thapſia, thure, & cera, ſequenti die contra famam cutem ſynceram circunferret: etenim ea mirum in modum ſugillata delet. Thapſia plurima naſcitur in Apulia, præſertim Gargano monte, inter complures ferulacei generis plantas. Prouenit & in noſtris maritimis locis adeò ferulæ adſimilis, ut non facilè, niſi à rei herbariæ peritis, una ab altera dignoſcatur. Viſitur etiam hodie in hortis ad ſpectaculum planta. qua ratione iam ferme omnibus innotuit in Italia. Cæterùm non deſunt impoſtores, qui Thapſiæ radicum cortices pro Turpeto uenditent: quæ quidem à peritis ſeplaſiarijs in ea medicamenta iure optimo addi poſſunt, quæ Thapſiam expoſcunt: ſed in turpeti locum non ſunt, meo iudicio, recipiendæ. Quapropter maximè in hoc (ut ſuperius diximus in Tripolij commentatione) à Fuchſio diſſentimus, qui Turpetum à Meſue deſcriptum, nil aliud eſſe cenſet, quàm Thapſiæ radices.

Thapſiæ uires ex Gal.

Thapſiæ uires memoriæ prodidit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſi inquiens. Thapſia acrem habet, ac uehementer excalfacientem facultatem cum humiditate. Quamobrem ex alto uiolenter extrahit, & ipſum quod extraxit, digerit. Verùm pluſculum ad ea efficienda tempus poſtulat, ut quæ largè excrementitia humiditate impleta eſt, ob quam celeriter corrumpitur. Et lib. primo de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, ſic inquit. Qui Thapſia utitur, ſciat opus eſt, maximam differentiam eſſe recentis ad uetuſtiorem. Vis enim huius pharmaci poſt annum multùm exoluitur, atque amplius adhuc poſt duos annos, auſimq; ferè dicere eam penitus inutilem eſſe ad triennium progreſſam.

Nomina.

Hæc ut Græcè θαψία, ita etiam Latinè & Italicè Thapſia nominatur: Mauritanis, Hiantum, & Driz.

† Hoc loco Græci codices habent ὀπίζεται. quod uerbum Ruellius uerterat hic, lac extrahitur; licet alibi, ut in panace Heracleo, idem uertat, ſuccus excipitur. Nos uerò, quòd ὀπὸς, à quo uerbum illud defluxit, ſuccum, liquorem, & lacrymam ſignificet, maluimus reddere, ſuccus extrahitur. Neq; certè temere, quòd non ſolùm nobis conueniat cum Marcello interprete; ſed quòd etiam arbitremur hanc eſſe germanam illius uerbi ſignificationem, atque melius rem exprimere, de qua ſermo eſt. Huius tamen mutatæ à nobis uerſionis lectorem admonendum eſſe duximus.

Spartium. Cap. CLII.

Spartion frutex eſt longas ferens uirgas, ſine foliis, firmas, fractu contumaces, quibus uites uinciuntur: ſemen lenticulæ, in folliculis phaſiolorum modo naſcens: florem, ut albæ uiolæ, luteum. Purgant per ſuperna uehementer ellebori uice, citra periculum flores, & ſemina quinis obolis in aqua mulſa pota. Semen deiectionem mouet. Ramis in aqua maceratis, mox tuſis, extractus ſuccus, iſchiadicis, & angina laborantibus auxiliatur, ſi cyathi modum ieiuni bibant. Quidam marina aqua macerare malunt, & infundere iſchiadicis clyſtere, ſtrigmenta autem elicit cruenta.

Spartii conſideratio.

Tanta nimirum inter Spartium, ſiue Spartum, & Geniſtam intercedit ſimilitudo tum facie, tum etiam uiribus, ut eorum affinitate deceptus iam crediderim omnino erraſſe eos, qui alterum ab altera ſecernerent: præſertim cùm hac in re deprehendiſſem Plinium dubitaſſe libro XXIIII. cap. IX. ubi ita ſcriptum reliquit. geniſta quoq; uinculi uſum præſtat. Flores apibus gratiſſimi. Dubito an hæc ſit, quam Græci auctores Sparton appellauere, cùm ex ea lina piſcatoria apud eos factitari docuerim: & nunquid hanc deſignauerit Homerus, cùm dixit. Nauium ſparta diſſoluta. Nondum enim fuiſſe Aphricanum, uel Hiſpanum ſpartum in uſu certum eſt: & cùm ſutiles fierent naues, lino tamen, non ſparto unquam ſutas. hæc Plinius. Verùm cùm accuratius Dioſcoridem perlegiſſem, hac de re prius admonitus à clariſſimo medico Petro Cannizero Hiſpano Sereniſſimi Ferdinandi Romanorum Regis Protophyſico, qui in Hiſpania copioſiſſimum Spartum, numeroſamq; Geniſtam ſe uidiſſe teſtatus eſt, comperi planè inter has plantas diſcrimen eſſe. Quippe quòd Spartium Dioſcoridi frutex ſit folijs uiduus: & floribus conſtet albæ uiolæ ſimilibus. Geniſta uerò folia proferat longiuſcula, lini ferè modo: & flores luteos, piſi modo lunatos. Hinc itaq; factum eſt, ut nunc in eorum ſententia conſiſtam, qui Spartium à Geniſta differre exiſtimant. Non tamen quòd diuerſi prorſus generis has plantas eſſe putem. nam tanta, ut dixi, uni cum altera cognatio eſt, ut etſi non eædem ſint; tamen congeneres eſſe uideantur.

Sparti uſus ex Plinio.

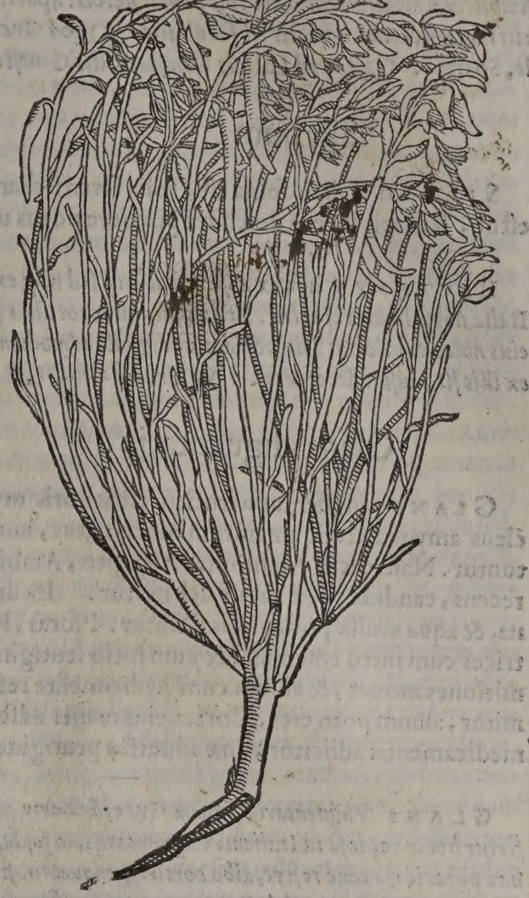
Sparti quidem uſus (ut Plinius eſt auctor lib. XIX. cap. II.) multa poſt ſecula cœptus eſt,

nec

SPARTIVM.

GENISTA.

nec ante Pœnorum arma, quæ primùm Hiſpaniæ intulerunt. Herba & hæc ſponte naſcens, & quæ non queat ſeri: iuncusq; propriè aridi ſoli, uni terræ dato uitio. Nanq; id malum telluris eſt, nec aliud ibi ſeri, aut naſci poteſt. In Aphrica exiguũ, & inutile gignitur. Carthaginenſis Hiſpaniæ citerioris portio, nec hæc tota, ſed quatenus parit, montes quoque Sparto operit. Hinc ſtrata ruſticis eorum: hinc ignes, faceſq;: hinc calceamina, & paſtorum ueſtis. Animalibus noxium, præterquàm cacuminum teneritate. Ad reliquos uſus laborioſè euellitur: ocreatis cruribus, manibusq; tectis manicis: conuolutum oſſeis, ligneisq; conamentis. Vulſum faſcibus in aceruo adunatum biduo, tertio reſolutum. Spargitur in ſole, ſiccaturq;, & rurſus in faſcibus redit ſub tecta. Poſtea maceratur aqua marina optimè. ſed & dulci, ſi marina deſit. Siccatumq; ſole iterum rigatur, ſi repentè urgeat deſiderium, perfuſum calida in ſolio, ac ſiccatum ſtans compendium operæ fatetur. Hoc autem tunditur, ut fiat utile, præcipuè in aquis mariq; inuictum. In ſicco præferunt è cannabi funes. At ſpartum alitur etiam demerſum, ueluti natalium ſitim penſans. Eſt quidem eius natura interpolis: rurſusq; quàm libeat uetuſtum nouo miſcetur. Veruntamen complectetur animo, qui uolet miraculum æſtimare, quanto ſit in uſu omnibus terris nauium armamentis, machinis ædificationum, alijſq; deſiderijs uitæ. Hactenus de ſparto Plinius. Cæterùm Geniſtæ in Hetruria adeò frequentiſsimæ proueniunt, ut Maio, & Iunio menſibus magnum & iucundum ſpectaculum præbeant uiatoribus, quoniam tam copioſè ſuis ſpecioſis, ac fulgentibus floribus ornantur, & ueſtiuntur colles, ut procul aurei uideantur. Gaudent earum floribus apes, ut Plinius inquit: proinde aluearijs circunſeruntur. Geniſta nobis ligandis uitibus ſalicis uicem explet, maceraturq; etiam cannabis modo, fiuntq; inde funes, & rudia linteamina, quæ conficiendis ſaccis aptiſsima ſunt. Expetitur Geniſtæ lignũ etiam figulis, qui in Italia id uaſorum fictilium genus conficiunt, quod uulgò de maiolica uocant: quippe quòd (ut ipſi affirmant) nullo alterius arboris ligno fornax ſuccendi poſsit, quo aureus ille color conſeruetur in opere. Geniſtam recenſuit Meſues inter ſua ſimplicia deiectoriæ facultatis, ubi hæc ad ſenſum ſcribit. Geniſta arbor eſt montana, è cuius caudice quàm plurimæ funduntur uirgæ, rectæ: flexiles, fractu contumaces, quibus uites, & alia ligantur. Flores edit flauos, lunari figura: è quibus ſiliquæ prodeunt, erui magnitudine: & ſemina in eis lenti ſimilia, interuallis diſtincta. Planta tota perturbat, prouocat, incidit, attenuat. Obeſt cordi, & uentriculo. Sed tollitur noxa (ut Philagrius eſt auctor) addito rhodomelle, aut roſa, & maſtiche: quin & aniſi, dauci, & fœniculi ſemine. Epotum ſemen pituitam utrinq; ualentiſsimè purgat, & ab articulis quoq; humores trahit. Renum excrementa pellit, urinam cit efficaciſsimè, & calculos diſrumpit tam in renibus, quàm in ueſica: nec in his materias figi, & in calculum dureſcere ſinit. Flores contriti ſtrumas auferunt, ſi cum melle roſaceo, aut ſorbili ouo deuorentur. Fit ex ijs oxymel, cuius uſu indurati lienes reſoluuntur. Proſunt iſchiadicis, podagricis, calculoſiſq;, ſi poſtquàm illos ſumpſerint, ſubinde frequenter euomant ægri. Modus, præſertim floris, à drachmis duabus ad quinque: ſeminis uerò à dra-

Geniſtæ conſideratio.

Geniſtæ deſcriptio, & uires ex Meſue.

chmis

chmis duabus ad quatuor. hæc Meſues. Qui tamen Geniſtæ ſemen non rectè obſeruaſſe uidetur. quandoquidē id eruui, uel uiciæ faciem potius referat, quàm lentis. Sparti uires ex Gal. *Sparti, ut iam ad eius uires redeamus, meminit Galenus lib.* VIII. *ſimplicium medicamentorum, his paucis uerbis. Sparti, quo & uites apud nos alligant, tum ſemen, tum uirgarū ſuccus non inſtrenuè trahentis eſt facultatis.* Nomina. *Quod Græci* σπάρτιον, *Latini item Spartium & Spartum dicunt: Itali, Spartio. Quæ uerò Latinis Geniſta, Italis Geneſtra uocatur, Hiſpanis quoq; Geneſtra, Gieſta, & Gieſteira.*

Silybum. Cap. CLIII.

SILYBON lata ſpina eſt, folia ferens chamæleonis albi. Hæc recens cum ſale oleoque cocta eſtur. Radicis ſuccus drachmæ pondere potus uomitiones ciet.

Silybi conſid. *HACTENVS non ex noſtra tantùm, ſed neq; ex aliorum quoq; inquiſitione uerum ac legitimum Silybum in Italia nobis licuit reperire. Et quanuis inter tot alias plantas aculeatas inibi naſci, & eſſe poſsit; tamen tam paucis eius notas explicauit Dioſcorides, ut difficile admodum illud inuentu iudicem: neq; enim ipſe, ut ingenuè fatear, quod ex illis ſit, auſim decernere.* Nomina. *Vt Græcis* σίλυβον, *ita pariter Latinis Silybum appellatur.*

Glans vnguentaria. Cap. CLIIII.

GLANS unguentaria fructus eſt arboris myricæ ſimilis, magnitudine auellanæ nucis. cuius nucleus amygdalarum amararum more tritus, humorem reddit: quo ad pretioſa unguenta pro oleo utuntur. Naſcitur in Aethiopia, Aegypto, Arabia, & Petra oppido ſecus Iudæam. Præfertur plena, recens, candida, quæ facilè delibretur. Ea drachmæ pondere pota lienem abſumit: cum lolii farina, & aqua mulſa podagricis illinitur. Pſoras, leprasque, decocta in aceto: uitiligines, & nigras cicatrices cum nitro emendat: & cum lotio lentigines, uaros, & papulas in facie, & cutis uitia tollit. Vomitiones mouet, & aluum cum hydromelite reſoluit: ſtomacho aduerſatur. Oleum, quod ea exprimitur, aluum potu ciet. Cortex eius magis adſtringit: uerùm tuſæ, & expreſſæ ſuccus abſtergentibus medicamentis adiicitur, quæ aduerſus prurigines, & ſcabritias idonea ſunt.

Glandis unguentariæ cōſideratio. *GLANS Vnguentaria, quam Græci* βάλανον μυρεψικὴν *dicunt, in Hiſpania frequentiſsima gignitur. Adfertur hodie copioſa in Italiam. Vnguentarijs, ac ſeplaſiarij Mauritanorum nomina ſecuti, eam Ben appellant. Forma hæc piſtacia maximè refert, albo cortice, triquetro, fractu facili, nucleo intus conferto, & admodum pingui: ex quo oleum exprimitur, quod de Ben uocant. Magnifaciunt id unguentarij, quòd quamuis diu inueteratum, nunquam rancorem ſentiat, ut etiam libro primo ſuo loco monuimus. Arabicæ familiæ auctores (ut modò dictum eſt) unguentariam glandem Ben nominant. Proinde de ea inter ſua ſoluentia ſimplicia ſcribens Meſues, in hunc ſenſum inquit. Ben duorum eſt generum. Maius eſt nucis auellanæ magnitudine, triangulare. Minus uerò ciceri ſimile. Vtriq; ineſt oleoſa medulla, lenis, & alba. Præſtat maius, quòd noxa uacet: minus ſiquidem noxium eſt. Præfertur in maiori genere, quod putamine ſit albo, læui, tenui, necleo fragili, albo, oleoſoq;. Vetuſtum recenti melius. In minori autē præcellit in cinereo albicans, fragilis pariter, & pinguis. Dioſcoridi tamen in maiori genere (minoris enim non meminit, quemadmodum nec Theophraſtus, neque Plinius) præſtantius eſt recens, etſi contrarium aſſerat Meſues. Oleum ab unguentarijs hoc tempore è nucleis tantùm exprimitur, ut Dioſcorides docuit, non autem, ut quidam exiſtimant, ex putaminibus, quòd dixerit Theophraſtus, unguentarios putamine fructus contuſo uti ſolere. Plinius, ut Theophraſti, & Dioſcoridis ſententiam comprobaret, unguentarios prodidit è putaminibus, medicos uerò è medulla oleum elicere quòd hoc medicamentis, illud odoramentis uſum præbeat. Veruntamen hac ætate (ut diximus) ab omnibus tantùm è nucleis à putamine repurgatis exprimitur. Nec crediderim unquam, quòd ex ſolis putaminibus oleum effluere poſſit, quanuis diligentiſsimè comprimantur, & conſtringantur prælo etiā grauiſsimo: quoniā hæc putamina arida ſunt, & omni prorſus humore carent. Illud quoq; fidem non dubiam facere poteſt, quòd hanc parandi olei rationem ſilentio prætermiſit Dioſcorides, non modò in hoc loco, ſed etiam libro primo, ubi tamen de oleis, & unguentis conficiendis latius diſſeruit.* Manardi dubium ſolutū. *Cuius fortè doctrinæ immemor Manardus Ferrarienſis, uir) alioqui noſtræ ætatis celebris, dubitat in adnotationibus, quas in Meſuem edidit, an Vnguentariæ glandis oleum è nucleo, an è putamine exprimi debeat, aſſerens quanquam in quibuſdam Dioſcoridis codicibus legitur, oleū hoc è nucleis exprimi debere; in aliquibus tamen nec nucleorum, nec putaminū ullam fieri mentionem. Verùm etſi ambigendi non defuerit occaſio, præſertim ex Theophraſti teſtimonio, qui putaminibus uti unguentarios tradidit; aderat tamen grauiſsimus auctor Galenus, qui rem hanc abunde enucleauit, cùm conſtanter aſſerueret, Balaninum oleum unguentarijs ex carne nucleorum, non ex putaminibus exprimi. Id quod etiā facilè ex Dioſcoride colligi poteſt, cùm dicat conſimili modo fieri balaninum & amygdalinum. quòd autem hoc ex amygdalarum nucleis fiat, nemo eſt qui dubitet. Hæc ſanè nobis non leuem faciunt ſuſpicionem, quòd aut eo in loco Theophraſti exemplaria ſint deprauata, aut minus integri, & ueraces fuerint auctores, à quibus fortaſsis unguentariæ glandis hiſtoriam accepit. His porrò accedit huius olei communis uſus, & eius parandi ratio. Siquidem Balaninum oleum plurimi faciunt unguentarij, non quòd aliqua odoris præſtantia commendetur (inodorum etenim eſt) ſed quòd nunquam uetuſtate rancorem contrahat. Id ſcilicet quod è nucleorum medulla, non autem ex putaminibus conficiunt. Nam rancoris expers cùm ſit, omnium aptiſsimum habetur ad odoratiſsima unguenta (miſturas uocant) temperanda, quæ ex moſcho, zibetto, & ambaro, illinendis chirothecis, & alijs, quorum*

in delicijs, & laſciuia omnis eſt uſus & gratia, parantur. Quandoquidem ſi hæc alio quóuis oleo liqueſcerent in unguentum, contracto inde non multo poſt tempore rancore (ætate enim omne oleum præter Balaninum *ranceſcit) non modò uniuerſam odoris ſuauitatem exuerent; ſed etiam putida, fœtidáq; euaderent. Quo utique experimento apertiſſimè dignoſcitur, an oleum illud* Balaninum *fuerit, quod ex unguentariæ glandis nucleis fieri ſolet.*

Glandis unguentariæ uires ex Meſ.

Cæterùm de uiribus Ben *hæc ſubiunxit* Meſues. *Maioris, inquit, generis fructus incidit, abſtergit, attenuat, expurgat, & aperit: ſed uentriculum ſubuertit, & uiſcera perturbat, ob excrementitiam, acremq; humiditatem, quam poſſidet. Minoris autem uis longè uehementior, & magis periculoſa: nanq; adeò perturbat, agitatq; humores, ut ſæpius animæ deliquium faciat, & frigidos ſudores cõcitet. Proinde non in alios uſus is admittendus eſt, quàm in unguenta, & cataplaſmata. Maioris noxa demitur, cùm igne torreſcit: ſiquidem ignis calore exuperantem deperdit humiditatem, quæ uomitionem mouet, fitq; medicamentum tantùm deiectorium.* Decoquitur *etiam cum aniſi, & fœniculi ſemine: quoniam hoc modo prior noxa corrigitur.* Tam in potu, *quàm aliter ſumptus lentam, craſſamq; pituitam uomitu, & deiectione purgat. Ideoq; aptiſſimum medicamentum eſt coli cruciatibus non modò hauſtus, ſed etiam clyſteribus infuſus, præſertim ubi à flatu, & pituita ortum habuerint.* Fit *etiámnum ex contritis ipſius nucleis, polenta, & melle admiſtis, cataplaſma ad ſtrumas, duroſq; tumores admodum utile, & ad neruorum morbos à frigiditate excitatos, addito tantùm melle. quo fit, ut conuulſis, reſolutis, & contractis opem ferat non obſcuram.* Pollet *præterea ad iecinoris, & lienis infarctus duritieſq;, ſi addita lupinorum farina, & nardo emplaſtri modo imponatur.* Nucleorum *oleum uulnerum cicatrices attenuat, & delet: item lentigines, aliaſq; cutis fœditates emendat. Auribus infuſus non modò doloribus leuamentum præſtat; ſed & ſurditatem, & tinnitum curat.*

Glandis unguentariæ uires ex Gal.

Glandis *unguentariæ uires memoriæ prodidit* Galenus *libro* VI. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis.* Balanus *myrepſice, hoc eſt, glans unguentaria, adfertur ex barbarica regione.* Vtuntur *unguentarij carnis eius ſucco, qui facultate calidus eſt.* Reliquiæ *autem, unde expreſſus eſt ſuccus, terreſtres ſcilicet, & duræ, uincentem habent qualitatem amaram.* Sed *& admiſta eſt quædam adſtrictio.* Proinde *extergentem ſimul, & incidentem, contrahentemq;, & ſtipantem effectum poſſident.* Itaq; *ad ionthos, lentigines, ephelin, & pruritum, deinde & ad pſoram, & lepram conueniunt.* Verùm *enimuero & lienes liquant, iecurq; indureſcens.* Quòd *ſiquis carnem eius drachmæ pondere cum melicrato bibat, medicamen experietur uomitorium.* Sæpe *etiam per infernam aluum largiter ſubducit.* Itaq; *cùm hoc medicamento utimur, ad uiſcerum expurgationem, & maximè iecinoris, lienisq;, ex oxycrato ipſum exhibere conſueuimus.* Gaudet *uerò uel maximè alioqui aceto ad extrinſecas actiones.* Adeò *enim efficax efficitur, ut & pſoras, & lepras extergeat, & multò etiam magis quæ his ſunt minora, lentiginem, uitiliginem, ionthos, ephelin, exanthemata, achoras, tum ulceroſa, & quæ craſſi ſunt ſucci omnia.* Sed *& cicatricibus decorem adfert.* Porrò *quòd cùm illinenda eſt lieni, præſtet admiſtam eſſe farinarum quampiam exiccantium, cuiuſmodi eſt erui, ac lolij farina, id iam potius ad componendorum medicaminum tractationem, haudquaquam ad præſens inſtitutum pertinet: ſed & in paratu facilibus ipſum dicetur.* Verùm *in præſens ſufficit abſtergentem, & incidentem cum adſtrictione quapiam propoſiti medicaminis dixiſſe facultatem, ac ſic ad aliud tranſgredi.* Cortex *tamen eius admodum adſtringit: itaq; eo poſſit quis ad ea uti, ad quæ ualida uſus eſt adſtrictione, hactenus* Galenus.

Myrobalanorum genera.

Sed *quoniam* Balanus *myrepſica* Mauritanorum Myrobalana *nobis ad memoriam reuocauit, quorum ijdem quinq; faciunt genera, cùm ea in medicamenta frequenter, & commodè ueniãt, nec eorum, quod extet, meminerint ueteres* Græci; *ideo nunc de ijs nobis differendum eſt: neq; enim ob eorum uſum ſilentio erant diſſimulanda.* Sunt *itaq;, ut diximus,* MYROBALANORVM *genera quinque: nempe* Flaua, Chepula, Indica *ſiue nigra,* Empelica, Bellerica: *quæ omnia facie inter ſe diſtant, ut etiam uiribus.* Quamobrem *omnino cenſendum eſſe putauerim, & ea à diuerſis produci arboribus. quanquam non deſint, qui affirment, flaua ſimul, & chepula ex una & eadem arbore naſci, exiſtimantes flaua decerpi ab arbore immatura, chepula uerò cùm ultimam adepta fuerint maturitatem.* Verùm *cùm horum fructuum ortus, & arbores nos prorſus lateant, non eſt quòd illorum ſententiam probare, aut refellere auſim.* Recenſentur *genera omnia inter ea medicamenta, quæ aluum citra noxam deijciunt: nam etſi purgatoria ui polleant; nulla tamen uirium imbecillitate, aut moleſtia ſumentes afficiunt, ſed potius ſua adſtrigenti facultate, quam poſſident, cor, iecur, & uentriculum roborant, quinetiam uniuerſum corpus.* Id *tantùm illis noxæ adſcribunt, quòd obſtructiones, & uiſcerum infarctus augeãt: proinde ne obſtructis exhibeantur præcipiunt.* Infrænantur Myrobalanis *medicamenta omnia, quæ deijciendo laborem inferunt: quo fit, ut utiliter admiſceantur ſcammonio.* In *flauorum* Myrobalanorum *genere ea cæteris præſtant, quæ in uiridi plenè flaueſcunt, ponderoſa, farcta, gummoſa, craſſi corticis, & quibus pumilum oſſiculum ineſt.* È Chepulis *ea probantur, quæ cæteris craſſiora ſunt, colore nigro purpuraſcente, cortice craſſo, & quæ in aquam deiecta fundum quàm citiſſimè petunt.* Inter Indica *excellunt, quæ maximè nigricant, craſſa, ponderoſa, nullo intus oſſe, & quæ confracta in unum compacta cernuntur.* In Empelicorum *claſſe laudantur, quæ in maiora, craſſiora, denſiora, ponderoſioraq; fruſta diuiduntur, & quæ minus oſſis, quàm pulpæ habent.* Bellericorum *uerò illa in ſuo genere præferuntur, quibus craſſities, denſitas, grauitaſq; non deſit, & quibus craſſus in uniuerſum ſit cortex.* Flaua, Indica, Chepula, Bellerica *refrigerant ordine primo, ſiccantq; ſecundo.* Empelica *uerò primo tantùm tum refrigerant, tum exiccant.* Vim *obſtructoriam exuunt omnia genera, additis aperientibus, & urinam cientibus medicamentis: uel ſi macerata caprino ſero, aut fumariæ ſucco exhibeantur: uel ſi cum abſinthio, aut agarico: aut rhabarbaro hauriantur.* Perfunduntur *amygdalino, & ſeſamino oleo, ut contracta inde pinguedine, uentriculo non inhæreant.* Quin *& id noxæ pariter tollitur, ubi cum caſſiæ nigræ medulla, aut manna, aut acidis palmulis deuorentur.* Vbi *deiectione ſit opus, eorum tantùm dilutum præbent: ubi autem adſtrictione in puluerem conterunt, & ſubinde propinant.* Chepula *quæ ſaccharo condiuntur magis roborant, quàm deijciant.* Contrarium *efficiunt, quæ cruda ſiccatáque reponuntur.*

Myrobalanorum uires.

Myrobalana *omne*

genus (ut Meſues eſt auctor) eorum ſenectutem remorantur, qui ipſis frequenter utuntur : colorem faciunt elegantiorem, corpori odorem iucundum conciliant, bilaritatem afferunt, & uentriculum, cor, & iecur roborant : conferunt hæmorrhoidibus, & bilis feruorem reprimunt : ad quod flaua gæteris præſtant, ut quæ priuatim bilem detrahant : & eos peculiariter iuuent, qui temperamento calidi ſunt. Fricantur cote ad oculorum collyria, cum uuæ acerbæ, aut roſarum aqua, aut fœniculi ſucco, quòd oculorum inflammationes reprimant, lacrymas ſiſtant, defluxionesq; cohibeant. Sanantur horum puluere ulcera, addita lentiſcina reſina. Chepula pituitam exhauriunt, intellectum clarificant, & uiſum, præſertim ſaccharo aſſeruata : uentriculum tum mundant, tum confirmant. Dantur utiliter aqua intercute affectis, & diuturnis febribus laborantibus. Nigra utranque bilem trahunt, præſertim exuſtam. Conferunt membrorum tremoribus, coloris nitorem conciliant, elephantiacos iuuant, mœrores auferunt, & quartanam fugant. Empelica pituitam educunt, cor, & cerebrum, corroborant, intellectum augent, uentriculum à pituita, alijsq; noxijs humoribus expurgant, ac etiam confirmant, ac ſitim extinguunt, uomitiones cohibent, & cibi appetentiam inuitant. Bellerica ea omnia poſſunt, quæ & proximè dicta. Myrobalanorum inter recentiores Græcos tantùm, quòd ſciam, Actuarius meminit : qui tamen ea, quæ de illis ſcripta reliquit, à Mauritanis (ut ipſe quoq; fateri uidetur) mutuatus eſt. Sed profectò neſciuerim, qua ratione ductus inter ea medicamenta, quæ uomitum eliciunt, myrobalana repoſuerit, cùm omnia eorum genera planè uomitiones compeſcant.

Chryſobalanus.

Porrò hodie ignorata uidetur quæ χρυσοβάλανος Græcis uocatur, digerens, & roborans Indicæ nardi modo, ad colicos affectus. uentriculi ardores, & ſingultus à Galeno Aſclepiadis auctoritate commendata libro VIII. & IX. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos. quanquam non deſunt è recentioribus, qui ſibi perſuadeant Chryſobalanum eſſe nucem myriſticam : cùm tamen plura ſint, quæ eorum deſtruant ſententiam, nempe cinereus color, acutus ori ſapor, & quòd myriſticæ nucis nuſquam meminerint ueteres Græci. Nullam huiuſce, quod legerim, mentionem fecit Galenus in libris ſimplicium medicamentorum. Id quod argumento eſſe poteſt, Galenum ipſum non habuiſſe compertum, quid eſſet Chryſobolanus. Sed de his hactenus.

Behen albũ, & rubeum.

Cæterùm quandoquidem Balanus myrepſica, quam ab Arabibus Ben appellari diximus, nobis in mentem redegit radices illas, quas officinæ Behen album, & rubeum uocant, ad cordis affectus ijs, ac etiam recentioribus expetitas, hunc locum non prætereundum eſſe duxi, quin de ijs quoque aliquid diſſererem, præſertim quòd è Græcis non inueniatur, qui illa poſteritatis memoriæ prodiderit. Sed illud in primis animaduertendum eſt, quòd communis uſus radices, quas uulgò Behen nuncupant, eæ quidem non ſunt, de quibus Mauritani ſcripſere, imò eas prorſus ementiuntur. Siquidem ſcribit Serapio, Behen radices proferre minoris paſtinacæ ſimiles, contortas, odoratas, & manſu lentas, & in Armenia naſci. Auicenna autem radicum lignoſa fruſta Behen eſſe ait, in ſe contracta, & ſiccitate exoleta. At noſtrates, quæ in Italia, non in Armenia effodiuntur, nulla penitus odoris ſuauitate commendantur : quin & manſæ nullum ori lentorem reddunt, nec erraticæ paſtinacæ faciem repræſentant : cùm tamen Arabicum Behen radicibus adeò paſtinacam referat, ut ſcripſerit Haliabbas clariſsimus Mauritanorum auctor, Behen & ſylueſtris paſtinacæ radices nullum inter ſe diſcrimen habere. Quo fit, ut nulla ſeſe offerat nobis ratio, qua probare poſsimus, Behen communis uſus eſſe Arabum legitimum. quanuis & ipſi inter ſe hac in hiſtoria non parum diſſentiãt. Nicolaus Myrepſicus, itemq; Actuarius Behen hermodactylum uocant, neſcio tamen qua ratione, cùm alia ſit radix apud Paulum, & Arbes hermodactyus. Behen adulterina, tam album, quàm rubrũ, paſsim in Italia proueniunt. Sed quibus polleant uiribus, nondum mihi compertũ eſſe ingenuè fateor.

NARCISSVS.

Nomina.

Βάλανος μυρεψικὴ ſic Græcis dicitur, Latinis uerò Glans unguentaria : Mauritanis, Habben, ſeu Ben : Italis, Ghianda unguentaria : Hiſpanis, Auellana de la India, Tartago, & Muia.

NARCISSVS. CAP. CLV.

NARCISSVM ſunt qui ut lilium, lirium appellarint. folia profert porro ſimilia, tenuia, multò minora, & anguſtiora : caulis uacuus, & ſine folijs, ſupra dodrantem attollitur : flos albus, intus croceus, in quibusdam purpureus : radix intus alba, rotunda, bulboſa : ſemen uelut in tunica, nigrum, longum. Probatiſsimus naſcitur in montibus, ſuaui odore : cæteri porrum imitantur, atque herbaceum uirus olent. Radix cocta, ſiue eſtur, ſiue bibitur, uomitoria eſt : ambuſtis igni prodeſt cum exiguo melle trita. præciſos neruos illitu glutinat : luxatis malleolis, diuturniſque articulorum doloribus trita ex melle, & impoſita ſubuenit. Vitia cutis in facie, uitiliginesque cum ſemine urticæ, & aceto emaculat : cum eruo, & melle, ulcerum ſordes expurgat : abſceſſus rumpit concoctioni repugnantes. infixa corpori extrahit, illita cum lolij farina, & melle.

Narciſsi hiſtoria ex Theophraſto.

NARCISSVS, *inquit Theophraſtus libro & cap.* VI. *de hiſtoria plantarum, uel lirium (alij enim hoc, alij illo nomine uocant) folium albuci, terræ proximum gerit, ſed longè latius, lilij modo. Habet caulem ſine folio, herbaceum, florem ſuo ferentem cacumine, in membrana ueluti uaſculo incluſum, largè amplum, coloreq́; nigrum, figura oblongum. Hic decidens ſponte germinat, cæterùm & qui legunt defigere eum ſolent. Quin & radicem ferunt, quæ carnoſa, rotunda, amplaq́; conſtat. Serotinus admodum: poſt arcturum enim, & circa æquinoctium floret. Hæc Theophraſti de narciſſo ſententia. Porrò Plinius libro* XXI. *cap.* XIX. *duo Narciſsi genera prodidit, quæ his uerbis etiam depinxit. Narciſsi duo genera in uſu medici recipiunt. Vnum purpureo flore, alterum herbaceum. Hunc ſtomacho inutilem, & ideo uomitorium, aluos quoque ſoluentem, neruis inimicum, caput grauantem, & à narce narciſſum dictum, non à fabuloſo puero. hæc Plinius. In quibus planè deprehenditur à Dioſcoride diſſentire, quòd neutrum Narciſsi genus flore albo deſcripſerit. quanquam idem Plinius cap.* V. *eiuſdem libri inter lilij genera Narciſſum connumerans, hunc flore candido conſtare tradidit. Veruntamen nulli ex hoc mirari licet, neq; propterea Plinium damnandum eſſe cenſeo, quòd uiderim ego plures Narciſsi ſpecies florum tantùm uarietate diſtinctas. Narciſsi uires retulit Galenus libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Narciſsi radix uſqueadeò exiccandi facultate pollet, ut & maxima uulnera conglutinet, uel ad inciſiones uſque, quæ circa tendones accidunt. Habet uerò quiddam abſterſorium, & attractorium. Planta, quæ Græcis* νάρκισσος, *Latinis item Narciſſus appellatur: Arabibus, Narces ſeu Nargies: Italis, Narciſſo: Germanis, Vehtblumen, Hornungsblumen, & Zeitloſen.*

Narciſsi uires ex Gal. — *Nomina.*

Hippophaes. Cap. CLVI.

HIPPOPHAES, quo fullones ueſtes interpolant, in ſabuloſis, maritimiſque naſcitur, ſurculaceo frutice, undique denſo, & largo: folijs oleæ longioribus, mollioribuſque: inter quæ candicantes ſpinæ emicant, ſiccæ, anguloſæ, interſtitio quodam diſtantes: flores hederæ corymbis ſimiles, racematim cohærent, minuſculi tamen, & molles, candidi, ex parte rubeſcentes: radix lacteo ſucco madet, craſſa, mollis, amara guſtanti: ex qua perinde ac thapſia, ſuccus eximitur. qui per ſe, & cum erui farina ſubactus, ſiccatur, & ad uſum reconditur. Syncerus pituitas, bilem, aquaſque deijcit, oboli pondere: erui uerò farina ſubactus, quatuor obolis, cum aqua mulſa. Frutex cum radicibus ſiccatus tunditur, & cum aquæ mulſæ dimidia hemina tritus datur. Radice, & herba liquamentum depromitur, uti in thapſia. huius in purgationibus modus eſt drachma.

Hippophæſtum. Cap. CLVII.

HIPPOPHAESTON, id quod aliqui hippophaes appellant, naſcitur eiſdem locis, quibus hippophaes, eſtque ſpinæ fulloniæ genus, humilis herba, ſimul cauliculo, ſine flore: inanibus tantùm capitulis: folijs paruis, ſpinoſis: radiculas habens molles, craſſas. Succus radice, folijs, & capitulo exprimitur, & exiccatur. Datus, cui uoles, tribus obolis in aqua mulſa, aquam pituitasq́; detrahit: priuatim comitialibus morbis, neruorum uitijs, & orthopnϾæ conuenit huiuſcemodi purgatio.

Hippophais conſideratio.

ETSI *quandoq; maritima, & ſabuloſa adierim loca, ut Hippophaem, & Hippophæſtum, utpote plantas inibi naſcentes, inquirerem; neutrum tamen hactenus mihi licuit inuenire. Cæterùm retulit nobis Hieronymus Amaltheus Opitergenſis, medicus ingenio, & eruditione clarus, ſe olim Venetijs plantam accepiſſe à Ioanne Baptiſta Zopiſſo Papienſi clariſsimo medico, quæ non modò notis omnibus Dioſcoridis Hippophaem referebat: ſed etiam uiribus, ut ſe experimento comperiſſe teſtatus eſt. Quare non prorſus deſperandum eſt, quin & nobis, & alijs quoq; aliquando contingat Hippophaem conſequi. Non inuenio, quòd Galenus hippophais, aut hippophæſti meminerit in ſuo ſimplicium medicamentorum cenſu. Hippophais tamen mentionem fecit Paulus lib.* VII. *inter ſimplicia. Hippophæſti uerò Plinius libro* XXVII. *cap.* X. *Illius nomen Græcum* ἱπποφαὲς, *Latinum quoq; Hippophaes. Huius uerò nomen Græcum* ἱππόφαιστον *Latinum item Hippophæſtum.*

Nomina.

Ricinus. Cap. CLVIII.

CICI, aut croton, nomen accepit, à ricini animalis ſimilitudine. Arbor prouenit paruę ficus altitudine, folio platani, maiore, læuiore, & nigriore: ramis, caudicibuſque cauis, in arundinis morem: ſemine in uuis aſperis, quod corticibus exutum ricinum animal repræſentat. ex quo oleum nomine cicinum exprimitur, cibis fœdum, lucernis emplaſtrisq́; utile. Grana triginta numero purgata, trita potu pituitas, bilem, aquamq́ue per aluum extrahunt, uomitioneſque mouent. ſed iniucunda admodum eſt, & moleſta purgatio: ſiquidem ſtomachum uehementer ſubuertit. Tuſa & impoſita, uitia cutis in facie, uaroſque expurgat. Folia cum polenta trita inflammationes oculorum, tumoreſque leniunt: turgentes mammas cohibent. eadem ex aceto illita, ignes ſacros reſtinguunt.

RICINVS.

Ricini conſideratio.

RICINVM uocauere Latini plantam, quæ Græcis κίκι dicitur, à ſimilitudine, quam eius ſemen habet cum ricino liuido ac fœdo animali, quod canibus, bubus capris, alijſq; quadrupedibus adhæret: neque prius decidit, quàm plenius ſanguine ſaginatum rumpatur. In Hetruria planta hæc à quibuſdam uulgò uocatur Giraſole, aliquibus uerò Fagiuolo Turcheſco. Apud Inſubres autem pluribus in locis Miraſole. quanquã id nominis potius Heliotropio cõuenit, de quo in huius libri calce diſſeremus. Semen officinæ Cheruam maiorem appellant: tametſi ab ipſo Meſue, cuius ueſtigia pharmacopolæ maximè ſequuntur, Regium granũ appellari conſtet. Ricinus copioſè ſeritur in Aegypto, ubi ex eius ſemine plurimũ olei exprimitur, cibis quidẽ fœdũ (ut inquit Plinius) ſed lucernis utile. Deijcit aluum, perinde ac balanus myrepſica, tolliturq; eius noxa iiſdem medicamentis. Quamobrem de eo ſic loquitur Meſues. Regium granum (hoc eſt Ricini ſemen) pituitã tam per uomitum, quàm per aluum extrahit, ſed non ſine aſſumentium moleſtia: quinetiam bilem, & aquam inter cutem deijcit: et ea ſanè omnia excrementa purgat, quæ ad articulorum compagines defluunt. Confert item coli, & articulorum doloribus, nempe podagris, & iſchiadicis, ſi ex iure ueteris galli decoctum hauriatur. Hydropicis uerò decoquitur cũ caprino ſero, aut emulſo recenter lacte maceratum.

Ricini uires ex Galeno.

Ricini uires memoriæ prodidit Galenus lib. VII. ſimpl. medic. ſic inquiens. Ricini ſemen, quemadmodum expurgat, detergit, ac digerit; ſic quoq; folium, ſed undequaque debilius. Oleum, quod ex ſemine conficitur, tum calidius, tum tenuiorum partium eſt, quàm oleum commune, ac proinde etiam diſcutit.

Nomina.

Planta, quæ Græcis κίκι, ſiue κρότων, Latinis Ricinus appellatur: Arabibus, Cherua: Italis, Giraſole: Germanis, Vunderbaum, & Creutzbaum: Hiſpanis, Figueira de lhinferno: Gallis, Paulme dieu.

TITHYMALVS CHARACIAS.

TITHYMALVS MYRSINITES.

TITHYMALVS PARALIVS.

TITHYMALVS HELIOSCOPIVS.

TITHYMALVS CYPARISSIAS.

TITHYMALVS DENDROIDES.

Tithymali. Cap. CLIX.

TITHYMALI genera ſeptem, quorum maſculus characias appellatur, ab aliquibus amygdaloides, alter myrtites, qui fœmina exiſtimatur, eumque myrſinitem, aut caryitem vocant: tertius paralius, quem tithymalida appellarunt: alius helioſcopius: quintus cypariſsias: ſextus dendroides: ſeptimus platyphyllos dicitur. Characiæ caules ſupra cubiti altitudinem attolluntur, rubri, lacteo ſucco, atque acri madentes: folijs oleæ circum ramos, anguſtioribus, & longioribus: radice craſſa, lignoſa: pendet in cacuminibus caulium coma iunci, ſub qua caueolæ foliolis balnearum ſimiles, in quibus ſemen continetur. naſcitur in aſperis, & montibus. Succus aluum purgat, trahit pituitam, bilemque binis obolis in poſca ſumptis, & cum aqua mulſa uomitiones mouet. Appetente uindemiarum tempore ſuccus, congeſtis ramulis, mox diſſectis, & uaſe concluſis, excipitur. Aliqui adijciunt farinam erui, & in paſtillos digerunt, qui erui magnitudinem impleant. Alij in aridas ficos ternas quaternásve guttas inſtillant, ut cum his inareſcant, quas ad uſus recondunt. Per ſe etiam tuſus in pila, & in paſtillos coactus reponitur. porrò cùm extrahitur lac, neque quò uentus aſpiret, ſtare quenquam, neque manus oculis admouere conuenit, ſed antequàm colligas, corpus, præſertim faciem, collum, ſcrotumque genitalis, adipe, aut oleo cum uino perungere. Fauces autem exaſperat: quapropter catapotia cera, aut decocto melle oblini par eſt, & hoc modo dari. binas tamen ternásve ficos purgationis gratia ſumpſiſſe, ſatis eſt. Recens lac ex oleo, perunctos in ſole capillos euellit, renaſcentesque flauos, & exiles efficit, denique omnes perimit. dentium cauernis incluſum, leuat dolores: ſed cera dentes oblinendi, ne ſuo delapſu fauces, & linguam uitiet. Tollit illitu impetigines, formicantes verrucas, penſiles, & quæ thymi florem repræſentant. ualet aduerſus pterygia, carbunculos, phagedænas vlcerum, gangrænas, fiſtulasque. Legitur ſemen autumno, & ſiccatum ſole leuiter tunditur, ferueſactumque loco mundo reponitur. Folia item ſiccantur. Semen, & folia lactei ſucci effectum præbent, dimidio acetabulo pota. Sunt qui inueterant admiſto cum lacte lepidio, & caſeo contuſo. Radix drachmæ pondere in hydromelite pota, per inferna trahit. decocta cum aceto, dentium dolori auxiliatur, colluto ore. Fœmina, quam myrſiniten, aut caryiten uocant, ſimilis ſuapte natura daphnoidi: folijs myrti, ſed maioribus, firmis, in cacumine acutis, & pungentibus: ramulos ab radice mittit dodrantales: fructum fert alternis annis, nuci ſimilem, mordaci guſtu. naſcitur in aſperis. Succus, radix, ſemen, folia, conſimilem antedicto ſortiuntur facultatem: ſed ad citandas uomitiones inualidior hæc eſt. Aliud tithymali genus dicitur paralios, quem tithymalida, aut mecona aliqui appellauere. Naſcitur in maritimis, ramis ſubrubentibus, palmum altis, quinis, ſenísve à radice exeuntibus: folijs lini, anguſtis, paruis, oblongis, in uerſus quoſdam digeſtis: capite in cacumine orbiculato, in quo ſemen, ut eruum, uario colore emicat: flos albus. Frutex totus cum radice lacteo ſucco turget. Similes ad uſus reconditur. Helioſcopius dicitur, folijs portulacæ, tenuioribus, rotundioribusque: ramulis prodeuntibus à radice, quatuor aut quinque, rubentibus, dodrantali altitudine, tenuibus, lactis copioſi plenis: capite anethi: ſemine uelut in capitulis incluſo. Helioſcopij nomen accepit, quoniam comas cum ſole circumagat. circa oppida naſcitur, potiſsimùm in ruderibus. Colligitur ſuccus, ſemenque, ut aliorum. Eædem, quæ ſuperioribus uires, non tamen uſqueadeò ualidæ. Cypariſsias in caulem exit dodrantalem, uel maiorem, ſubrubrum: ex quo folia pini ſimilitudine exoriuntur, molliora tamen, & tenuiora: & in totum naſcentem pinum æmulatur, unde nomen traxit. Candido ſucco madet: cui eadem uis, quæ ſuperioribus. In petris naſcens dendroides cognominatur. ampliter opacat, in cacumine frondoſam ſpargens comam, ſucco lacteo prægnans, cauliculis rubentibus, folijs myrti tenuioribus, fructu characiæ. Eiuſdem effectus, cuius ſuperiores, ſimilique modo reconditur. Platyphyllos uerbaſco ſimilis eſt. Radix, ſuccus, & folia per inferna trahunt aquas. Piſces necat, tuſus, & aquæ inſparſus. Reliqua tithymalorum genera, quæ ſuprà ſcribuntur, idem efficiunt.

Tithymalorum conſid.

Braſauoli opinio exploſa.

TITHYMALORVM *omne genus officinæ Eſulam indifferenter appellant, quanquam plura ſunt tithymali genera, quorum hiſtoriam ſatis confuſè Mauritani tradiderunt. quo fit, ut apud hos non ſine magno labore tithymalorum genera rectè, & diſtinctè cognoſci poßint: quæ tamen à Græcis ordine pulcherrimo deſcripta inueniuntur. Ob id igitur mihi quidem difficile uidetur decernere quæ Tithymali genera ex ijs, quæ à Græcis repræſentantur, ea duo ſint, quæ à Meſue, & Auicenna Scebram, & Alſebram nominantur: quoniam horum neuter, quod extet, earum plantarum faciem notis explicauit. Credidit Braſauolus illud eſſe Meſui alſebram minus, & Auicennæ ſcebram, quod Dioſcoridi paralius. Sed equidem ab eo diſſentio, quòd nuſquam in horum monumentis legerim, Alſebram minus in maritimis naſci: quin nec ramos ferre ſubrubentes, nec lini folia, nec ſemen eruo ſimile, capitulis concluſum: ſed tantum repererim memoriæ prodidiſſe Meſuem, Alſebram eſſe plantam lacteo ſucco refertam, radicibus tenuibus, quarum hæ præferuntur, quæ ſubrubeant. Auicenna uerò Scebram naſci ait in hortis, non autem in maritimis, caule tenui, hirſuto, folijs tarco ſimilibus. Quæ ſanè omnia Braſauoli ſententiæ apertè refragari deprehenduntur. Nec poſſum præterea cum eodem ſentire, quòd Alſebram maius apud Meſuem, & Mehezeheregi apud Auicennam idem ſint Mauritanis, quod Græcis Tithymalus platyphyllos. quandoquidem in eorum ſcriptis nuſquam reperi maioris gene-*

ris Alſebram folia edere uerbaſco ſimilia: nec quòd tuſum, & aquæ inſparſum piſces interficiat, ſed quòd rectius (ut inquit Auicenna) eius folia minori Scebram ſint ſimilia. Porrò ſi mihi hac in re coniectandum eſſet, putarem equidem nil aliud Mauritanis eſſe minoris generis Alſebram, ſiue Scebram, quàm plantam illam, quæ officinis Eſula minor uocitatur, quòd (ut inquit Auicenna) in hortis, & ubiq; proueniat. Hæc autem, ni fallor, ea eſt, quam uocat Dioſcorides Tithymalum cypariſsiam: quippe quæ pinũ arborem nuper natam folijs prorſus imitetur. Quin etiam cenſerem Alſebram maius, ſiue Mehezeberegi eam omnino eſſe plantam, quæ Græcis dicitur pityuſa, utpote quæ Tithymalo cypariſsiæ folijs ſit ſimilis, quanuis magnitudine excellat: non enim deſunt, qui inter tithymalorum genera etiam pityuſam recenſeant. Proinde non ab re dicebat Auicenna, Mehezeberegi eſſe ſimile Scebram, ſed maius, & colore ſubcineritio. Meſues uerò, quòd radicibus eſſet rotundis, craſsis, craſſoq; cortice obductis, ponderoſisq;. quæ ferè omnia radici Pityuſæ reddidit Dioſcorides. Accedit his Serapionis auctoritas, qui de Scebram agens, ea omnia ex Dioſcoride illi tribuit, quæ pityuſæ idem Dioſcorides aſsignauit. Ex his itaq; perſpicuum fieri arbitror, pityuſam Mauritanis ſcebram maius appellari: minus uerò id, quòd Græcis tithymalus cypariſsias dicitur.

Tithymali cogniti.

Cæterùm Characiam uocatum, poſtquàm multum laboris in eo indagando fruſtrà impendiſſem, hoc anno miſit ad me Piſis clariſsimus medicus Lucas Ghinus Forocornelienſis: qui, meo quidem iudicio, omnibus prorſus notis legitimo reſpondet. Myrſiniten quoq; hoc tantùm anno reperimus, folijs circa caulem totum craſsis, acutis, myrto ſimilibus. Paralius uerò in maritimis tantùm naſcens, quem uulgaris uſus tithymalum putat Braſauolus, in maritimis noſtris Senenſibus, Argentario promontorio, & in uniuerſo illius regionis tractu, item in Aquileienſi agro frequentiſsimus inuenitur. Huic folio ſimilis uiſitur quædam alia planta, quæ in Hetruria uulgò appellatur Herba mora. Cuius radicibus prius contuſis, ac deinde fluminibus demerſis, piſces protinus enecantur. Sed caret hæc lacteo ſucco. quapropter eam inter tithymalorum genera iam non eſſe adnumerandam cognoſcimus: etſi aliàs aliter ſenſimus, quòd, alijs notis neglectis, lini folia uiderentur, & caules ſubrubentes. Si hæc defuerit, Platyphylli radices ſumunt, quo uniuerſa regio ſcatet. Porrò Helioſcopius, ſic dictus, quòd cum ſole comam circumagat, omnibus uulgaris notitiæ planta eſt. Prouenit enim hæc paſsim prope urbium, & oppidorum mœnia, in campis, incultis, hortis, collibus, & ubique tam culto, quam inculto ſolo. Cypariſsias deinde (ut ſuprà diximus) ea eſt planta, quam Eſulam minorem uocant, cuius pro omni Tithymalo inualuit uſus. Dendroidem uidimus primùm in regno Neapolitano extra Terracinam urbem inter ſaxa antiquiſsimi ſpecus in itinere Neapolim uerſus, plantæ arboreſcentis effigie. Hunc dum comtemplari cœpiſſem, ſuperuenit peritiſsimus medicus Hieronymus Drogus Parmenſis, & doctiſsimus Hieronymus Rorarius Portonouenſis (tunc omnes unà ſequebamur Bernardum Cleſium ampliſsimum Candinalem Tridentinũ ad Cæſarem pergentem) quibus magno ſolatio Dendroidem tithymalum ibi à me primùm repertum oſtendi: erant enim ambo rei herbariæ ſtudioſi, atq; etiam gnari. Naſcitur idem tithymalus etiam in Tergeſtino litore non longè à Timauo fonte, in ſaxoſis quibuſdam rupibus arboreſcens.

Tithymalorum hiſtoria ex Theophraſto.

Theophraſto tria tantùm Tithymalorum genera produntur libro IX. cap. XII. de hiſtoria plantarum, ubi ita ſcriptum reliquit. Lactariarum (ſic enim tithymalum uertit Theodorus) quod maritimum granum appellant, folio eſt rotundo, caule, totaq; magnitudine ad palmum, fructu candido. Demetitur, cùm uua nigreſcere incipit: & ſiccatus fructus tritus potui datur acetabuli tertia parte. Maſcula autem uocitata oleæ folio conſtat, & magnitudine cubitum æquat. Huius lac, cùm uindemia incipit, exprimunt, & præparato utuntur: purgat inferius. Myrtaria uerò cognominata, candida lactaria eſt, folijs myrti condita, uerùm aculeatis parte poſtrema: ſarmentula in terram demittens, longitudine palmi, quæ non ſimul, ſed alternatis annis fructificant, alia hoc anno, alia poſtero, quanquam omnia eadem radice exorta. Loca montuoſa deſiderat. Fructus nux appellatur. demetitur, cùm hordeum turgeſcit, & exiccatus, purgatusq; datur elotus cum papaueris nigri duabus partibus, ita ut totũ modo acetabuli ſit: trahit pituitam per aluum. At uerò ſi nucẽ ipſam placeat dare, trita dabitur ex uino dulci, aut cum ſeſama toſta, torrefactaq; comedenda. hactenus Theophraſtus.

Tithymalorum uires ex Meſue.

Tithymali omnes, Meſue auctore in ſuis ſimplicibus deiectoriæ facultatis, cordi, iecinori, & uentriculo maximè officiunt: uaſa diſrumpunt, inteſtina abradunt, uniuerſum excalfaciunt corpus, adeò ut inde febres facilè concitentur. Tollitur prima tithymali noxa ijs admiſtis, quæ cor, iecur, & uentriculum roborant. Secunda uerò, & tertia ijs, quæ agglutinatoria facultate pollent. cuiuſmodi ſunt tragacanthæ lacryma, gummi, bdellium, pſyllij ſeminis ſpiſſamentum, & portulacæ ſuccus. Tollitur & quarta, admiſtis frigidis, & humidis: proinde aut ſonchi ſucco, aut intubi aut portulacæ, aut hortenſis ſolani, aut aceto cum cydoniorum ſeminibus diutius rudicula agitato, commiſcent. Vulgaris uſus Tithymalus pituitam uehementer deijcit, & atrũ quem uocant ſuccum, pariterq; pituitas ad articulos decurrentes. Aquam inter cutem ualidiſsimè extrahit: nihilo ſecius exiccat uniuerſum corpus, & geniturã extinguit. Vnde ruſticorũ medicamenti nomen ſibi meritò aſciuit.

Tithymalorum uires ex Galeno.

Tithymali omnis generis uires commemorat Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Tithymali omnes uincentem habent acrem, calidamq; facultatem, ineſt uerò & amaritas. Validiſsimus itaq; eſt eorum liquor. Secundum locum tenent ſemen, & folia. Sed & radix dictarum facultatem particeps eſt, ſed non ex æquo. Sanè ipſa cum aceto decocta dolores dentium ſanat, maximè qui illis eroſis proueniunt. At liquores, ut qui ualentiorem uim habeant, in foramina quidem ipſa dentium induntur: cæterum ſi aliam corporis partem contigerint, continuò adurunt, ulcerantq;; proinde foris illis cera circumlinitur. quippe cùm ex quarto ſint excalfacientium ordine, quem eſſe adurentium poſuimus. Sic pilos quoq; ſuccus inunctus tollit. Porrò cùm uehementior ſit, oleo miſcetur: & ſi id ſæpe fiat, tandem prorſum pilorum radices aduſtæ extirpantur, corpusq; depile reddetur. Eadem facultate uerrucas, quas acrochordonas nominant, & myrmecias, & pterygia, ſiue oculorum ungues, & thymos auferunt, detergéntque lichenas & pſoras, quia ſcilicet & abſtergendi facultas ineſt propter amaritudinem. Præterea ulcerum phagedænica, anthrachode, & gangrænode, quia ualenter tum excalfaciunt, tum extergunt, ſi in tempore, & moderatè utare, iuuare aliquando potuerunt. Ve-

rum enimuero, & ſiſtularum callos eximunt eadem facultate. Cæterùm hæc omnia genere quidem ſimiliter, imbecillius tamen & folia, & fructus præſtare poſſunt. Quibus ſanè & ad piſces in aqua ſtagnali capiendos uti aſſolent. Celerrimè nanq; ab illis in uertiginem acti, ac ſemimortui redditi, ad äquæ ſuperficiem feruntur. Porrò cùm ſeptem ſint eorum genera, ualentiſſimus eſt quem characiam nominant, quem utiq; etiam quidam marem cognominant, & fœmina nuncupata myrſinites, & qui in petris naſcitur ad modum arboris: deinceps qui uerbaſco adſimilis eſt, & cypariſſias: deinde paralius, ſiue marinus: denique helioſcopius. Proportione uerò comprehenſæ illorum facultatis et cinis, & ex ipſo lixiuium erit.

Nomina. In uniuerſum planta Græcis τιθυμάλος, Latinis quoq; Tithymalus nominatur: Arabibus, Xauſer, & Ethuba: Italis, Tithimalo: Germanis, Vuolffs milch: Hiſpanis, Leche treſna, & Leche tregua: Gallis, Herbe à laich.

Pityuſa. Cap. CLX.

PITYVSAM ſpecie à cypariſſia differre conſtat, etſi tithymalorum generi aſſignetur. Caulis ſupra cubiti altitudinem aſſurgit, geniculatus: folijs piceæ, acutis, exilibus: flore paruo, velut purpureo: ſemine inſtar lenticulæ: lato: radice craſſa, candida, ſucco referta. quibuſdam in locis frutex hic prægrandis inuenitur. Detrahit per aluum radix drachmis duabus data in aqua mulſa: item ſeminis drachma. ſucci cum farina ſubacti cochlearium in catapotio datur. modus foliorum drachmæ tres.

Pityuſæ conſideratio. PITYVSA, ut latius præcedenti capite retulimus, ea nimirum fuerit planta, quam officinè Eſulam maiorē nominant. Huius radices herbarij, qui quotanuis è Gargano Apuliæ monte ſuccos, & alias radices ad nos comportant, magna impoſtura pro Turpeto uenditant, quemadmodum & thapſiæ radices pro eodem ſubijciunt, ut ſuperius in tripolij mētione diximus. Quod cùm ſua ætate non ignoraſſet Actuarius, album turpetum Alypiæ eſſe radicem prodidit, nigrum uerò Pityuſæ. Nec his obſtat, quòd dixerit Dioſcorides, Pityuſæ radicem ſubeſſe candidam: nam is de interiore ſubſtantia tantùm intellexit, non autē de exteriore corticis mēbranula, quæ uiridis ruſeſcit, ſiccata nigreſcit. Porrò quòd Eſula maior ſit Mauritanis alſebram, uel ſebrā, ſatis liquidò ex Serapione colligi poteſt, utpote qui integrum de Pityuſa caput ex Dioſcoride ſumpſit, & in ſuum Scebram repoſuit. Quo fit, ut planè falli putem Braſauolum, quippe qui certò ſibi perſuadet, Alſebram maius Mauritanis eſſe tithymalum platyphyllon. Nicolaus Myrepſicus quibuſdam in antidotis, & catapotijs aluum ſoluētibus Eſulam imponit cognomine chamæpityn.

Fuchſij opin. reprobata. Vnde Fuchſius in ſuis doctiſſimis adnotationibus nil aliud eſulam Nicolao referre ſcribit, quàm Chamæpityn, non autem tithimali ſpeciem. Qua in re Fuchſij opinio (pace eius dixerim) mihi non planè ſatisfacit. Nam cùm plura ſint tithymalorum genera, quæ in uniuerſum Eſulæ nomine appellantur, de ea tantùm intellexiſſe Nicolaum exiſtimo, quam Dioſcorides à foliorum forma Pityuſam uocat, eo quòd pini, uel piceæ arboris folio conſtet: quæ ob id eſula chamæpitys differentiæ cauſa Nicolao appellata eſt. Paruam enim pinum pityuſa repræſentat: quare non ab re eſula quoque chamæpitys cognominari potuit. Pityuſa in Italia paſſim ferè prouenit, facie minoris eſulæ, ſed longè in omnibus maior, adeò ut quibuſdam in regionibus, ut in Apulia, arbuſti ſpeciem referat. Viſitur copioſa in Veronenſi agro, ea immenſa planitie, per quam ad Benacum tranſitur. Sed quod aridiſſimum ibi ſit ſolum, non admodum adoleſcit. Hæc (ut Meſues eſt auctor) agreſtium hominum medicamentum eſt: multa enim ſumentibus adfert incommoda. proinde eius uſus apud medicos peritos prorſus exoleuit, quemadmodum, & turpeti ex huiuſce radicibus parati, poſtquàm detecta eſt impoſtorum fraus: etſi non deſunt improbi pharmacopolæ, qui pityuſæ radices legitimi turpeti uice ſuis inſerant medicamentis: ſintq; etiam circunforanei, qui harum radicum puluere plures iugulent ruſticos, quàm ſanent. Adſcribunt quidam Pityuſam tithymalorum generibus, quoniam & ipſa ſimiliter lacteo ſucco madeat, purgetq; eorum modo.

Pityuſę uires ex Galeno. Id quod Galenus apertè teſtatur lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, dum ſic inquit. Pityuſa, & hanc quidam ſpeciem putant eſſe tithymali, quòd ſuccum habeat, ut illi, quòdq; ſimiliter illis purget, cæteraq; omnia uiribus illis eſt adſimilis.

Nomina. Ea Græcè πιτύουσα, Latinè item Pityuſa uocatur: Arabicè, Scebram, & Pthias: officinis, Eſula maior: Italis, Pitiuſa, & Eſula maggiore.

Lathyris.

PEPLVS.

Cap. CLXI.

LATHYRIS, quam aliqui tithymalum appellant, eamque tithymalorum numero adſcribunt, caulem emittit cubiti altitudine, & digitali craſsitudine, inanem. gignũtur in cacumine alæ, & folia in caule oblonga, amygdalinis proxima, latiora, & læuiora: quæ autem in ſummis ramulis exierunt, minora conſpiciuntur, ariſtolochiæ, aut oblongæ hederæ figura. In cacumine fructum ſummis ſurculis gerit, triplici loculamento inſignem, rotundum, ceu capparin, in quo grana, intercurſantibus membranis, inter ſe diſtincta continentur, eruis maiora, rotunda: quæ dum corticibus exuuntur, candida ſunt, & guſtu dulcia. Nullus radicis vſus: totus frutex lacteo ſucco turget, vti tithymalus. Grana ſex, aut ſeptem in catapotio, aut cum ficis, aut palmulis deuorata aluum purgant: ſed aqua frigida poſtea ſorbenda. trahunt autẽ bilem, pituitam, & aquas. Succus, tithymali modo exceptus, eundem effectum præbet. Cum gallinaceo, aut oleribus folia decoquuntur ad eoſdem effectus.

Lathyris conſideratio.

LATHYRIN *officinæ Cataputiam appellant. Planta eſt uulgaris notitiæ. Hæc in Hetruria frequẽtiſsima naſcitur. Apud Inſubres, quòd aluum ualenter euacuet, uomitionesq́; eliciat, cacapuzza uulgò nominatur. Iisdem pollet facultatibus, quibus et ricinus, ijsdem quoq; medicamentis infrænatur. Huius plantæ meminit Actuarius in ſuo libro de compoſitione medicamentorum, ubi ita ſcribit. Lathyris uehementer pituitam purgat. Dantur grana eius maiora, quindecim: minora uerò uiginti. Iis qui efficacius purgari cupiunt, mandenda præcipito: ijs uerò, qui deiectionem non deſiderant copioſam, iubendum eſt, ut integra deuorent, præſertim ſi qui ſumit, malo fuerit ſtomacho. hæc Actuarius.* Lathyris uires ex Gal. *Lathyris uires deſcripſit Galenus libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Lathyris, ſunt qui dicant & hanc eſſe tithymali ſpeciem, tum quòd ſimiliter illis ſuccum habeat, tũ quòd eodẽ illis modo purget, totaq́; illis facultate ſimilis ſit: niſi quòd ſemen guſtãtibus uideatur dulce: quòd ſanè etiam maximè purgatoriã uim obtinet.* Nomina. *Quæ planta* λαθυρὶς *Græcis, Lathyris item Latinis dicitur: Arabibus, Mendana, ſeu Mahendane: Italis Lathiri, & Cataputia minore: Germanis, Spring kraut, Spring, koerner, & Tereib koerner: Hiſpanis, Tartago: Gallis, Eſpurge.*

Peplus. Cap. CLXII.

PEPLOS frutex eſt lactei ſucci plenus, folijs paruis vt rutæ, paulò latioribus: rotunda coma, fere dodrantali, humi reſperſa: ſemine ſub folijs paruo, rotundo, minore quàm candidi papaueris. pluribus ſcatet auxilijs. Vnicam radicem habet, ſnperuacuam, ex qua fruticat. naſcitur inter vites, & in hortis. Colligitur meſsibus, ſiccatur in vmbra, & continuè verſatur. Fructus tuſus, & feruefactus reconditur. Bilis, ac pituita detrahitur acetabulo eius in hydromelitis cyatho poto. Obſonijs inſperſa conturbat aluum. muria conditur.

Peplis. Cap. CLXIII.

PEPLIS, quam aliqui ſylueſtrem portulacam vocant, Hippocrates peplion, in maritimis maximè naſcitur, latè opaco frutice, candidi ſucci pleno: folijs ſatiuæ portulacæ, rotundis, infernè rudentibus. ſemine ſub folijs

lijs rotundo, vti in peplo, feruente guſtu: radice ſingulari, ſuperuacua, tenui. Colligi, & reponi, ac dari, vti peplos, & ſale condiri ſolet. Eaſdem habet uires.

Pepli, & peplidis cõſid.

PEPLVM herbariorum uulgus, quòd orbiculata conſtet coma, Eſulam rotundam uocat. Prouenit non modò in uinetis, ſed etiam in agris cultura deſtitutis, lacteo ſucco prægnans. Peplida uerò, quæ Peplion dicitur, in maritimis naſcentem, non prius quàm hoc anno euulſam uidimus. Sed nobis non licuit hoc tempore eius effigiem pictam exhibere: tamen, Deo concedente, aliquando dabitur.

Vires utriuſque ex Gal.

Vtriuſque uires reddidit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi primùm de Peplo ita ſcribit. Peplos, quidam uerò papauer ſpumeum, & hic frutex paruus ſuccum habet ſimilem tithymalis, cùm in alijs, tum quia purgat, ceu illi. Mox de Peplio idem Galenus hæc uerba ſubiunxit. Peplium, & hic quoque frutex exiguus ſuccum obtinet, ſicut tithymali: naſciturq; plerunque ad mare, radicem habens inutilem, ut & peplos: ſuccum uerò ualidum, non tamen admodum utilem. Sed ſemen utile eſt, & flatuoſum, ſimiliter ſemini pepli purgans.

Nomina.

Quæ planta πέπλος Græcè, Peplus etiam Latinè uocatur: officinis & uulgo, Eſula rotunda. Quæ uerò πεπλὶς Græcè, Peplis quoq; & Peplium Latinè dicitur.

Chamæſyce. Cap. CLXIIII.

CHAMAESYCEN aliqui ſycen nominant. Ramos emittit quaternum digitorum, teretes, ſuccoſos, in terram deiectos: folia lentis, parua, peplum planè referentia, tenuia, quæ à terra non attolluntur: ſemine ſub folijs rotundo, ut in peplo: neque caulem, neque florem promit: radice firmatur tenui, ſuperuacanea. Rami ex vino triti vuluæ dolores ſedant, in peſſo appoſiti: tolluut tumores, ac verrucas omnium generum illiti. Decoctorum cibo aluus reſoluitur. Succus ſimili effectu prodeſt. Illitus contra ſcorpionis ictus auxiliatur: aduerſus caligines oculorum vtilis, & hebetudines, incipientes ſuffuſiones, nubeculas, cicatrices, cum melle inunctus. In ſqualidis, petroſiſque naſcitur.

Chamæſyces conſider.

NASCITVR Chamæſyce, quemadmodum & peplus, in uineis, petroſis, & ſqualidis monticulis. Hæc, ut ex totius plantæ deſcriptione colligi poteſt, in pepli genere enumeranda uidetur: quippe quæ ramulis exeat humi perpetuò ſparſis, lacteo ſucco refertis: foliolis, & coma peplo ſimilibus. Hinc itaq; quiſpiam fortè non aberraret, ſi cenſeret Chamæſycen eſſe minorem peplum: ego tamen id planè aſſerere non auſim.

Chamæſyces uires ex Gal.

Chamæſyces uires tradidit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Chamæſyce abſtergendi ſimul & acrem uim poſsidet. Itaque acrochordonas, & myrmecias caules eius teneriores in modum cataplaſmatis admoti, & ex eis liquor auferunt. Cum melle uerò craſſas oculorum cicatrices detergunt. ſed & hebetudinem uiſus à craſsitie natam adiuuant, ſicut ſanè & ſuffuſionum principia.

Nomina.

Χαμαισύκη ſic Græcè, ut Chameſyce pariter Latinè uocatur.

Scammonia. Cap. CLXV.

SCAMMONIA ramos ab una radice emittit trium cubitorum, multos, pingues, & qui nonnihil craſsitudinis præ ſe ferant: folijs helxinæ, aut hederaceis, mollioribus tamen, hirſutis, & triangulis: flore candido, rotundo, in calathi modum cauo, graueolente: radice prælonga, craſsitudine cubitali, candida, graui odore, ſucco grauida. Legitur ad hunc modum ſuccus. Capite exempto, radix in teſtudinis ſpeciem cultro excauatur: quo fit, vt in cauum confluat ſuccus, qui conchis demum excipitur. Alij ſcrobes in terra concamerato ſinu fodiunt, in quos ſubiectis iuglandium folijs, profundunt ſuccum, ſiccatumque exrahunt. Laudatur autem Scammonium leue, nitidum, rarum, & colore quàm ſimillimum taurino glutini: fungoſum, tenuibus fiſtulis, quale ex Myſia regione Aſiæ deportatur. Nec attendere ſolùm par eſt, ſi linguæ tactu albeſcat (hoc enim euenit adulterato, quod admiſto ſit tithymali lacte) ſed longè magis anteà narratis. item ſi non uehementer linguam exurat, id quod miſti tithymali argumentum eſt. Natione autem Syriacum, & Iudaicum deterrima habentur, grauia, denſa, erui farina, & tithymalo vitiata. Succus drachmæ vnius, aut quaternum obolorum pondere hauſtus ex aqua pura, uel mulſa, per inferna bilem, & pituitam extrahit. Ad reſoluendam aluum binos obolos cum ſeſama, alióve ſemine ſumpſiſſe ſatis eſt. Dantur efficacioris purgationis cauſa, ſucci tres oboli, cum duobus ueratri nigri, & aloes drachma una. Fiunt purgatorij ſales, drachmis uiginti ſucci ſcammoniæ in ſenos ſalis cyathos adiectis. Horum modus proportione uirium: integer quidem, tria cochlearia: medius, duo: minimus, unum. Radicis drachma una, aut altera purgat cum ijs, quæ retulimus. Nonnulli decoctum radicis ebibunt. Coquitur in aceto, & cum hordeacea farina teritur, cataplaſmate iſchiadicis utili. Partus enecat ſuccus, vuluæ in lana ſubditus: tubercula diſcutit cum melle, aut oleo illitus: decocto in aceto perunctæ lepræ abiguntur: diuturni capitis dolores ex aceto, & roſaceo perfunduntur.

Scammoniæ, eiusque ſucci conſider.

SCAMMONIVM, quod eſt Scammoniæ ſuccus, copioſum quidem in Italiam aduehitur, præſertim Venetias, quò ex Alexandria Aegypti, & Syria importatur: ſed quod probatiſsimum ſit, rarum admodum inuenitur. Siquidem quod omnibus ijs notis, ac dotibus præditum ſit, quas optimo tribuit Dioſcorides, hactenus nunquam, ut ingenue

nuè fatear, ſum conſecutus. Nec mirum mihi quidem uidetur, cùm id, quod à mercatoribus ad nos defertur, Syriacum plurimum ſit, & Iudaicum, compactum, denſum, graue, & erui fortaſſe farina, tithymali lacte, alijsq́; impoſturis uitiatum, & illud denique, quod ut omnium deterrimum, Dioſcoridi improbatur. Verùm hoc parum expendentes plerique pharmacopolæ, illud præſtantiſsimum Scammonium exiſtimant, quod linguæ ſaliua madentis contactu, facilè, confeſtimq; albeſcit. In quo Dioſcoridis doctrinam hi negligere manifeſtè deprehenduntur: quandoquidem ipſius Dioſcoridis admonitio eſt, ut non ſolùm illi experimento fidere conueniat, ſed etiam alijs, certioribusq́;: id nanque euenit adulterato quoque lactis tithymali admiſtione. Quamobrem medici, qui Chriſtianam religionem, ac pietatem colunt, ſi probè, ſancteq; artem medicam exercere cupiunt, pro uiribus ſuos quisque pharmacopolas moneat, inſtetq́;, ut laudatiſsimum quærant, habeantq́; ſcammonium. Nam cùm hoc medicamentum omnium ferè electariorum, catapotiorumq́;, quorum paſsim eſt uſus ad humores in morbis deijciendos, ſit baſis, qui ijs adulteratum immiſcent, nulli dubium eſt, quin peſsima, & plerunque exitioſa conficiant medicamenta. quo certe nihil deteſtabilius, nihilq́; execrabilius eſſe poteſt. Sed caueant ſeplaſiarij, & peritorum admonitus libenter audiant: aliâs enim ſciant, errorum pernicioſorum, quos ſæpe committunt, tandem meritas pœnas luent. Quòd autem ſcammonium illud, quo omnes ferè officinæ refertæ ſunt, tithymali ſucco ſit uitiatum, hinc liquidò patere arbitror, quòd decem, uel quindecim eius grana aluum pluries reſoluant, cùm ſynceri drachma, Dioſcoridis teſtimonio, id uix præſtare poſsit. Plantam, è cuius radice ſcammonium colligitur, uidimus primùm Neapoli, allatam (ut quidam ſeplaſiarius aſſerebat) ex Gargano Apuliæ monte, quæ omnibus notis, meo quidem iudicio, legitimam Scammoniam referebat. Sed profectò mirari nobis ſubit, quòd Galenus in libris de ſimplicium medicamentorum facultatibus, nihil de Scammonij uiribus meminerit, cùm tamen pleraque alia ſcriptis tradiderit longè etiam minoris momenti, atque aliâs ſæpius obiter Scammonij mentionem fecerit in ſuis alijs monumentis. Scammonium, auctore Meſue in ſuis ſimplicibus deiectorijs, quinque corporibus læſiones inferre poteſt. Prima eſt, quòd flatus quosdam mordaces gignit, uſqueadeò uentriculum laceſſentes, ut ſumentibus nauſeam commoueat. Noxa hæc tollitur, ſi in excauato cydonio malo, clibano, aut prunis inaſſetur, paſta undiq; circumlita, præſertim additis, aut fœniculi, aut dauci, aut apij ſemine, aut galanga. Inflammat deinde acredinis exuperantia corporis ſpiritus: quo fit, ut facilè febres excitet, ijs præcipuè, qui obſtructionibus uiſcerum, & humoribus putreſcentibus obnoxij ſunt. Sed id nocumenti aufertur, admiſtis inter coquendum, quæ refrigerant, & feruorem extinguunt: cuiuſmodi eſt pſyllij ſeminis ſpiſſamentum, prunorum decoctum, ſed potius pulpa, roſarum & uiolarum ſuccus, aut dilutum, aut aqua: quinetiam ſi ante coctionem maceretur oleo roſaceo, aut uiolaceo, aut cotoneorum miſti ſaporis ſucco, aut admiſto rhoe, aut factitio ſpodio. Ad hæc quòd magna tum attrahendi, tum aperiendi facultate ſit præditum, immoderatas alui fluxiones facit: uaſorum enim oſcula pluſquàm par ſit aperit. Hæc læſio adimitur admiſtis rebus adſtringentibus, cohibentibusq́;, nempe maſtiche, cydonijs malis, ſuccoq́; ab eis expreſſo & myrobalanis, præſertim flauis. Abradit præterea acri ſucco, quo ſcatet, inteſtina: proinde & tormina, & dyſenteriam, & tenaſmum excitat. Sed deletur hoc incommodum, additis humidis, pinguibus, lentisq́; medicamentis: cuiuſmodi ſunt, tragacanthæ lacryma, bdellium, amygdalinum oleum, aut roſaceum: item prunorum pulpa per ſe, & ſaccharo aſſeruata, pſyllij ſpiſſamentum, maſtiche, cydonia mala pòſt ſumpta, & calida aqua pòſt bibita: utpote quæ medicamentum ocyus à uentriculo & inteſtinis expellant, & ita ſimul noxam prohibeant. Hinc eſt, quòd prudentes medici, quò celerius Scammonium à uentriculo, & inteſtinis deijciant, hordei iuſculum, cum ſaccharo ſuperbibendum præbent. Obeſt poſtremò ſcammonium cordi, iecori, ac uentriculo, ſubſtantiæ ſuæ totius proprietate. Vitium hoc aboletur, ſi illi tum calida, tum frigida admiſceantur medicamenta, quæ cordi, iecinori, uentriculóque opem ſuam præſtant. Deijcit ſcammonium ualentiſsimè bilem, quam & à uaſis, et à ſanguine exhaurit. Eius deijciendi facultas haud ſanè alijs medicamentis abſimilis eſt, quæ purgant cum labore & moleſtia. Planta Græcis σκαμμωνία, Latinis item Scammonia uocatur: Arabibus, Scammonea, ſiue Sachmunia: Italis, Scammonea.

Scammonij læſiones.

Nomina.

Chamelæa. Cap. CLXVI.

CHAMELAEA ſurculoſa fruticat, ramis dodrantalibus: folia oleæ ſimilitudinem habent, tenuiora, & amara, quæ guſtata linguam mordent, & arteriam deradunt. Detrahit pituitam bilemque, folijs præſertim in catapotio deuoratis. nanque duæ abſinthij partes, adiecta chamelææ una, hydromelite excipiuntur, & in catapotia coguntur. ea autem in uentre non liqueſcunt: ſiquidem quotquot fuere deuorata, regeruntur. Folijs cum melle tritis, ſordida ulcera, & cruſtoſa repurgantur.

Thymelæa. Cap. CLXVII.

THYMELAEA eſt, ex qua granum Gnidium, quod eſt ſemen ipſius, colligitur. Hoc Syriapolinum uocant, quoniam ſatiui lini frutex ſuapte natura ſimilitudinem referat. Virgas edit pulchras, multas, tenues, binum cubitorum: folijs chamelææ, anguſtioribus, & pinguioribus, uiſcoſis, gummoſisque, ſi mordeantur: flore candido: fructu myrti in modum rotundo, qui inter initia uiret, & tandem rubeſcit: inuolucrum fructus durum, foris nigrum, intus album. Hoc per inferna bilem, pituitam, aquasque detrahit, ſi uiginti granorum pars interna bibatur: verùm fauces adurit. Itaque cum farina, aut polenta, aut in uuæ acino dari debet, aut melle cocto obductum deuorari. Qui ægrè deſudant, trito ſemine cum nitro, & aceto inunguntur. Folia, quæ peculiariter cneorum appellantur, per meſſes colligi debent, & ſiccata in umbra recondi. Quibus dare libeat, antea

tundere,

tundere, & neruos eximere conuenit. Illitum acetabuli modo cum diluta uini potione, aquam extrahit: mediocrius purgat, addita lente cocta, aut contritis oleribus. Thymelææ farina uuæ acerbæ ſucco excipitur, & in paſtillos diuiditur. Herba ſtomacho infeſta. partus impoſita necat. Naſcitur in montibus, & aſperis. Hallucinantur, qui coccon Gnidium fructum eſſe chamelææ exiſtimant, decepti quadam foliorum ſimilitudine.

CHAMELAEA.

THYMELAEA.

Chamelææ, & Thymelęę confid.

CHAMELAEAM, *pariter & Thymelæam Arabes confuſè ſatis, ac perplexè Mezereon appellant. Cuius etſi duo faciant genera, unum album, alterum nigrum; tamen iis etiam Daphnoidem admiſcent, & hæc omnia adeò confundunt, & implicant, ut hac in re nihil certi, nihilq; perpetui ac tuti ex eorum ſcriptis elici poßit. Illarum plantarum uis in exoluendo corporis humores, tam uehemens, uiolenta, ac furioſa exiſtit, ut niſi robuſtißimis hominibus tutò in medicamentum dari poßint: plerunq; enim imbecilles confecerunt, abraſis uiſceribus, apertisq; uaſorum oſculis. Quare non temerè eas Mauritani & terræ leones, & plantas uiduificas cognominarunt. Proueniunt hæ plantæ numeroſæ in uallis Ananiæ montibus Tridentino agro: & utræq; (licet hoc in chamelæa præterierit Dioſcorides) fructum ferunt myrti baccis ſimilem, quanuis Chamelææ quadantenus longior ſit, & oliuæ formam repræſentet. Vtrique fructus initio ſui exortus uireſcit, mox per maturitatem rubeſcit, denique exiccatus niger conſpicitur.*

Cæterùm baccam, quæ è Thymelæa decerpitur, quoniam ſiccata piperis faciem præ ſe ferat, acrimoniamq; non obſcuram guſtantibus relinquat, rura Ananienſia, unà etiam cum Laureolæ ſemine, Piper montanum indifferenter nominant. Nec ſanè mirum, quandoquidem & Theophraſtus libro IX. cap. XXII. de plantarum hiſtoria, ubi de pipere diſſeruiſſet, ſtatim Cnidij grani meminit: utpote quod maximè piperis imaginem referat, & admodum etiam acre ſentiatur. Sumũt hoc piper (ut eorum nomine utar) frequenter incolæ in ſuis purgationibus aduerſus omnes ferè morbos ita medicos, & pharmacopolas fallere credentes. Sed ſæpe euenit, ut cùm futuram noxam non præuideant (quæ eorum multorum imperitia eſt) non ſolùm ſeipſos decipiant; ſed etiam ſibi mortem conſciſcant. Et certè hoc teſtari poſſum, quòd ex montani illius piperis aſſumptione plures perijſſent, niſi antidotis noſtris ſuccurriſſem, eosq; in uita ſeruaſſem. Proinde ſcitè poſteritatis memoriæ prodidit Meſues, nemini Mezereon præbendum eſſe, niſi ijs admiſtis antidotis, quibus eius deleteria facultas infrænari poßit, qua omnia corporis principalia membra corrumpit, ac deſtruit. Habentur tamen paßim in pharmacopolijs catapotia, quæ de Mezereo appellant, quibus aliquando utuntur medici, ad aquam inter cutem extrahendam. Verùm ea non audent exhibere (quanquam medicamenta ſimul receperint, quibus eorum malitia reprimitur) niſi robuſtis, ac fortioribus hominibus. Chamelæam tantùm, quod ſciam, commemorauit Galenus in ſimplicium medicamentorum cenſu, de cuius uiribus libro VIII. eorundem ita ſcribit. Chamelæa uincentem habet qualitatem amaram. Quamobrem admodum ſordida ulcera, & quæ maximas habent cruſtas,

Chamelęę uires ex Gal.

cum

cum melle purgare poteſt. Quæ Græcis χαμελαία, *Latinis quoque Chamelæa & oleaſtellum appellatur: Mauritanis, Mezerion, ſeu Almezerion: Italis, Chamelæa: Germanis, Zylandt: Gallis, Boys gentil. Quæ uerò Græcè* θυμελαία, *Latinè pariter Thymelæa uocatur: Italicè, Thimelea.* Nomina.

SAMBVCVS.

EBVLVS.

Sambucus. Cap. CLXVIII.

SAMBVCI duo genera. Vnum in arborem aſſurgit, ſurculos ſpargens arundinaceos, teretes, cauos, candicantes, proceros: folia iuglandis, terna quaternáve, ex interuallis circa ramos exeunt, grauia odore, minutim in ambitu ſecta: & in ramulorum cacuminibus, cauliculisque circinatæ vmbellæ, quæ florem candidum pariunt: mox acinum terebintho ſimilem, in nigredine ſubpurpureum, racemoſum, ſucco madentem, uinoſumque. Alterum genus chamæacte uocatur, Romanis ebulum, longè humilius eſt, magisque herbaceo generi aſsignandum: caule quadrangulo, geniculato: folijs amygdalæ, ex interuallo longioribus geniculatim expanſis, pinnatisque, graueolentibus, in ambitu ſerratis: muſcario Sambuci: flore, & acino eiuſdem: radice nititur longa, craſsitudine digitali. Eadem utriusque uis, & uſus exiccans, aluo detrahens aquam, ſtomacho inutilis. Folia olerum more coquuntur, ad pituitam, bilemque detrahendam. Caules teneri in patinis cocti, eadem efficiunt. Radix in uino decocta, & in cibis data, hydropicos adiuuat: prodeſt uiperarum morſibus, eodem pota modo. vuluas emollit inſidentium, decocto: patefacit eorum ſpiracula: & uitia corrigit. Acini in uino poti, eodem funguntur munere: denigrant capillos illiti. Folia, ſi prætenera ac mollia ex polenta illinantur, inflammationem mitigant: ambuſtis, & canum morſibus illitu proſunt: ulcera quæ dehiſcunt in fiſtulam, agglutinant. ijs, qui podagra tentantur, cum ſeuo taurino, aut hircino proſunt illita folia.

SAMBVCVS, & *Ebulus plantæ ſunt nullis non cognitæ. Prioris etſi unum tantùm genus prodatur à Dioſcoride; nobis tamen duo eius obſeruata ſunt genera: alterum quidem montanum, & ſyluestre: alterum uerò urbanum, plerunq; in hortorum, & uinearum ſepibus proueniens. Hæc genera fructu inter ſe differunt: ſiquidem montano baccæ perpetuò rubeſcunt. Illud etiam diſcrimen facit, quòd urbanum in maiorem proceritatem adoleſcit, & læuiore conſtat materie. Sunt præterea: qui paluſtrem Sambucum oſtendant, nempe arbuſculam uliginoſo, & paluſtri ſolo enaſcentem, uirgis ſambuci æmulis, geniculatis, alba intus medulla, ſed caduca, & fragili materie: folio uitigineo: flore albo ſambuci modo, odore non prorſus iniucundo: à quo baccæ prodeunt rubentes, oxyacanthæ* Sambuci, & Ebuli genera & vires.

 magnitudine,

magnitudine, uinoſo ſucco refertæ. quæ deuoratæ uomitiones cient. Aqua è ſambuci floribus fronti, & ſyncipiti illita, capitis dolores mulcet, qui à calido humore prouenerint. Succus è radicis cortice expreſſus, uomitum ualentiſsimè commouet, & aquam inter cutem pellit. Præſtat idem è radicibus ebuli extractus ſuccus. Quin & craſſam pituitam ad articulos decurrentem extrahit. Ebuli ſemen per diutinas aquæ lotiones à nigro circumſtante ſucco expurgatum, datur utiliter drachmæ pondere ex chamæpityos decocto, podagricis, iſchiadicis, & Gallica lue laborantibus: mulcet enim deiectoria ui mirificè eorum dolores, cùm humores eò fluentes tum reuocet, tum deijciat. Sunt qui ex ebuli radicibus ſuccum eliciant, inſolentq; ſubinde, & in paſtillos digerant, ſeruentq; ad uſus. Hic clyſtere infuſus tam inteſtinorum, quàm coxendicum dolores tollit à frigiditate, & flatu genitos. Supponitur conuenienter fœminarum locis ad euocandos menſes, præſertim ſi lana exceptus intromittatur. Suffiuntur ebuli decocto commodè ij, qui diuturna febre uexati ad malum deuenerunt habitum, ſi tamen uentriculus, & iecur interea roborentur odoratis adſtringentibus, & ad id conferentibus medicamentis.

Sambuci vtriuſq; vires ex Galeno.

Meminit Sambuci utriuſque Galenus lib. VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Vtraq; ſambucus tum magna illa, & arboreſcens, tum herbacea, quam & chamæactem uocant, deſiccandi, conglutinandi, modiceq; digerendi facultatem obtinent.*

Nomina.

Planta, quæ ἀκτὴ *Græcis, Sambucus Latinis appellatur: Arabibus, Iafacti: Italis, Sambuco: Germanis, Holder, ſeu Holler: Hiſpanis, Sabugo, & Caninero: Gallis, Suſeau, & Suyer. Quæ uerò* χαμαιάκτη *Græcè, Ebulus Latinè dicitur: Arabicè, Kameactis: Germanicè, Attich, & Niderer holder: Hiſpanicè, Hiezguos, & Sabugo pequenno: Gallicè, Hyeble.*

Pycnocomum. Cap. CLXIX.

PYCNOCOMON conſtat erucæ folijs, acrioribus, ſcabris, & craſsis: caule quadrangulo: flore ocimi: ſemine marrubij: radice nigra, aut pallida, rotunda, exigui mali figura, terram redolente. inuenitur in ſaxoſis locis. Semen grauia ſomnia, & tumultuoſa facit, drachmæ inſtar potum. tumores diſcutit, illitum cum polenta: & ſpicula, adactosque corpori aculeos extrahit. Folia illitu tubercula, panosque diſcutiunt. Radix eius in aqua mulſa duum drachmarum pondere, aluum ſoluit, & bilem extrahit.

NVLLAM equidem uſquam plantam hactenus ſum conſecutus, quæ facie Pycnocomo reſponderet. Quare & hoc mihi, ut ingenuè fatear, referendum eſt inter alias herbas, quas hodie omnibus incompertas eſſe arbitror. Ita enim fiet, ut & poſteris, quos ſpero futuros rei herbariæ diligentiores inquiſitores, ſuus relinquatur ſcribendi locus. Nec ſanè quenquam pigere debebit, cùm ex his, quæ nobis uel incognita, uel incerta ſunt, aliquid inuenerit, & compertum habuerit, ad communem utilitatem in medium proferre.

Nomina.

Eam ut Græci πυκνόκομον, *ita Latini Pycnocomum uocant.*

Apios. Cap. CLXX.

APIOS ramulos duos ſiue tres iunceos ſpargit, rubros, tenues, qui à terra parum attolluntur: folijs rutæ, oblongioribus tamen, & anguſtioribus, herbaceis: ſemine paruo: radice haſtulæ regiæ in formam pyri turbinata, rotundiore tamen, ſucci fœcunda, intus habet corpus candidum, extrà cortices nigros. Superior pars eius uomitione bilem, pituitasque extrahit: inferior per aluum: tota utrinque purgationes mouet. Succum ſi libet eximere, tuſa radix in fictili mergitur, & agitata aqua, quod ſupernatat penna ſelectum, exiccatur. Purgat utraque parte is ſuccus, ſeſquiobolo potus.

Apij, ſiue Iſchadis conſideratio.

APIOS, quæ & Iſchas appellatur, naſcitur in Creta (quanquam non deſunt qui uelint eam quoque prouenire in Italia, præſertim in Apulia) folijs exiguis, rutæ, uel hyperico proximis, primo ſtatim uere ab radice erumpentibus, nigrioribus tamen, alba quadam linea in longitudinẽ percurrente: cauliculis iunceis ſubrubentibus, lacteo ſucco madentibus: radice exterius nigra, interius cãdida, pyri effigie, unde & nomen: ἄπιος *enim Græcis nil aliud ſignificat, quàm Latinis pyrum. Theophr. lib.* IX. *cap.* X. *de plant. hiſtoria, Apion his notis repræſentauit. Iſchas, ſiue Apios folio conſtat rutaceo, breui, caulibus ternis, aut quaternis, humi proſtratis: radice, qua aſphodelus, uerùm ſquamoſa. Naſcitur in montibus. Legitur uere. Datur ad expurgandum corpus, quòd altera radicis parte ſuperius, altera inferius purget. hæc ex Theophraſto. Apion legitimam, quam primùm me uidiſſe recordor, ad me miſit Venetijs Nicolaus à Sãcto Michaele*

le Nouocomenſi, medicus ſingularis ingenij, atq; eruditionis & rei herbariæ peritus. Cæterùm ſcribit Ruellius Apion frequentißimam in Gallia naſci, eiusq; radice ruri pauperes per inopiam frugum ueſci. Sed Ruellij ſententiæ non eſſe ſubſcribendum iudico: nam cùm Apios per ſuperna, & inferna purgationem moliatur, malè nimirum eos haberet, qui nulla huius facultatis habita ratione copioſè (ut ruſtici facere ſolent) eius radices ſumerent in cibis. Apij huius nuſquam, quòd inuenerim, mentionem fecit Galenus in ſimplicium medicamentorum cenſu. Hæc planta non ſecus Latinis Apios, atque Græcis ἄπιος nominatur. Ruell. lapſus. Nomina.

Colocynthis. Cap. CLXXI.

COLOCYNTHIS ſarmenta, foliaq; ſatiui cucumeris emittit, per terram repentia, diuiſa: fructum in ſpeciem mediocris pilæ conglomeratum, vehementer amarum. quem legere oportet, cùm cœperit in pallidum colorem permutari. Medulla fructus purgatoriam vim habet, ſi quatuor oboli cum aqua mulſa, melle cocto, myrrha, & nitro excipiantur, & cogantur in catapotium, Arefactæ pilæ teruntur, & infuſæ clyſteribus proſunt neruorum reſolutioni, coxendicum doloribus, & coli uitijs, vt quæ bilem, pituitam, & ſtrigmenta, interdum etiam cruorem eliciant. fœtus admotæ enecant. Dentium dolorem tollit, ſi una repurgetur, & luto oblita cum aceto & nitro inferueſcat, hocque iure decocti dentes colluantur. Si aqua mulſa, aut paſſum in eadem incoquatur, & ſub diuo refrigeſcat, potu craſſum humorem, & ſtrigmēta alui detrahet: ſtomacho ſupra modum aduerſatur. ſubdita ex ea balano alui excrementa eijciuntur. Virentis ſucco vtiliſsimè iſchiadici perfricantur.

COLOCYNTHIS *planta eſt tam medicis, quàm ſeplaſiarijs uulgaris notitiæ. Verùm etſi (ut Meſues eſt auctor) præſtantißimum ex eius fructu paretur medicamentum ad uaria morborum genera; ea tamen cordi, iecinori, & uentriculo maximè aduerſatur, quin & uniuerſum perturbat corpus, faſtidium, & inteſtinorum tormina excitans. Abradit enim inteſtina, & uaſorum oſcula aperit, adeò ut etiam cruenta ſæpe eliciat. Hinc meritò fit, ut eam dari prohibeant, niſi prius malefica eius uis prorſus aboleatur, ijs additis antidotis, quæ ad id præſtant: cuiuſmodi ſunt illa, quæ uentriculū, iecur, & cor tum roborare, tū tueri poſſunt, & quæ lentore ſuo glutinandi uim habent. Colocynthis trahit pituitoſa, craſſa, lentaq; corporis excrementa in remotioribus partibus deliteſcentia: proinde cerebrum, & neruos expurgat, nec non etiam muſculos, thoracem, & pulmonem. Eam ob cauſam uertiginoſis, comitialibus, reſolutis, conuulſis, hemicrania, diuturnoq; capitis dolore affectis, aſthmaticis, & ægrè ſpirātibus utiliter in catapotijs exhibetur. Collachrymantes adiuuat oculos, et diutina tußi laborantes. Eſt præterea uis eius efficax ad omnes frigidos articulorum dolores, præſertim podagricos, et iſchiadicos: ad quæ non modò in catapotijs deuoratur, ſed etiam clyſteribus infunditur. quibus ſanè nil præſtantius eſt ad coli cruciatus ex flaxu, & frigiditate prognatos. Pellit aquas tam bibita, quàm per ſedem infuſa. Fit è colocynthidis fructu oleum, ad retardandam canitiem, denigrandos capillos, & eorum defluuium cohibendum, ſi exempta è fructu pulpa, cauitas oleo repleatur, & in cineribus decoquatur. Eodem mulcentur aurium dolores, & earum incerti ſonitus diſcutiuntur.* Colocynthidis conſideratio.

Colocynthidis uires retulit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamētorum, his uerbis. Colocynthis guſtu amara eſt, ſed quæ amarißimo medicamento epoto adſunt opera, ea euidenter efficere nequit, ob purgatoriam facultatem, quam ualidam in ſeſe continet, nimirum cum ijs, quæ expurgat, antè & ipſa per aluum excerni præuertens. Viridis ipſius ſuccus illitus iſchiadibus prodeſt. Colocynthidis vires ex Galeno.

Κολοκυνθὶς ſic Græcis, Latinis item Colocynthis, & Cucurbita ſylueſtris appellatur: Arabibus, Chandel, Handel, ſeu Handal: Italis, & Hiſpanis, Coloquintida: Germanis, Coloquint, & Vuilder kurbſz: Gallis, Coloquinte, & Courle ſauuage. Nomina.

Epithymum. Cap. CLXXII.

EPITHYMON flos eſt è thymo duriore ſatureiæ ſimili. Capitula habet tenuia, & leuia: & in eis caudiculas, quaſi capillamenta. Potum cum melle detrahit pituitam, bilemque atram per inferna. Priuatim prodeſt melancholicis, & inflatis, acetabuli menſura ad quatuor drachmas, cum melle, ſale, & aceti exiguo. Plurimum in Cappadocia: & Pamphylia gignitur.

Epithymi cõſideratio.

EPITHYMVM.

IN HAC equidem opinione uerſantur complures huius ætatis medici rei herbariæ periti, quemadmodũ Braſauolus Ferrarienſis, ut credant, Dioſcoridis, aliorumq́; Græcorum Epithymum magno diſcrimine ab eo diuerſum eſſe, de quo ſcripſerunt Mauritani, præſertimq́; ab illo, cuius meminit Meſues. Quippe qui aſſerant, nil aliud Arabicum epithymum eſſe, quàm capillaris caſſuthæ genus quoddam, quod thymo circumuoluitur. Græcum uerò idem eſſe uolunt cum proprio flore durioris thymi ſatureiæ ſimilis. Suam autem ſententiam hoc argumento comprobare uidentur, quòd ſi uulgaris uſus epithymum, Arabicum ſcilicet, illud eſſet, de quo diſſerit Dioſcorides, is non dixiſſet, Epithymum florem eſſe durioris thymi, ſed alterius plantæ thymo adnaſcentis, eiq́; ſeſe conuoluentis. Id quod etiam Plinij auctoritate confirmant, ut qui eorum opinioni ex eo maximè adſtipulari uideatur, quòd duo Epithymi genera prodiderit lib. XXVI. cap. VIII. ubi ſic inquit. Epithymum eſt flos è thymo ſatureiæ ſimili. Differentia, quòd hic herbaceus eſt, alterius thymi albus. Quidam aliter epithymum tradunt ſine radice naſci, tenuis ſimilitudine pallioli (rectius fortè pili legendũ eſſet) rubens. hæc Plinius. Ex quibus utique planum fit, duo eſſe Epithymi genera: quorum alterum illi ad Græcos, alterum ad Arabas referunt, & ita ſuam tuentur ſententiam. Horum certè iudicio ego quoq; facilè ſubſcriberem, niſi quædam ſeſe nobis offerrent, quæ apertè reclamare uidentur, atque etiam oſtendere, Plinium ipſum Dioſcoridis codicem, unde illa mutuatus eſt, deprauatum habuiſſe, uel alium auctorem in hoc minus grauem ſecutum fuiſſe, uel ſeipſum deceptum, ut in alijs compluribus illi eueniſſe adnotauimus. Palàm etenim faciunt, quantũ equidem reor, noſtri uſus, & Dioſcoridis epithymum, unum & idem eſſe medicamentum, quæ de eo Aetius, & Actuarius, Dioſcoridem, et Galenum ſecuti, concordes poſteritatis memoriæ prodiderunt, cùm ita ſcribunt. Epithymum atram bilem excernit. Datur adultis tuſum, & cribro excuſſum, ſcrupulorũ quatuor pondere, cum paſſo, uel oxymelite, & ſalis modico. Vitijs flatu turgentibus, & præcordiorum noxis opitulatur, & quibus iecur aggrauatur, & ijs, qui ſpirandi uexantur difficultate. Quod uerò in ſtœbe naſcitur, aut in ſatureia proſilit, Epiſtœbe, atque Epithymbrum inde appellatum, thymi modo aluum reſoluit: ſed utrunq; facultate cenſetur infirmius. hæc illi ambo. Quæ ſanè liquidò oſtendunt, quòd non ſecus Epithymbrum thymbræ, & Epiſthœbe ſtœbæ innaſcatur, atq; Epithymum in thymo naſcitur, uel proſilit. Hoc idem præter Aetium, & Actuarium longè antea teſtatus eſt grauiſſimus auctor Paulus Dioſcoridis, & Galeni ſectator acerrimus ijs uerbis. Epithymum inter ea, quæ atram bilem extrahunt, præſtantiſſimum eſt remedium. Dantur ipſius drachmæ quinque læuigatæ ex lactis hemina. Epithymbrum uerò, quod thymbræ innaſcitur, epithymo ſimiliter euacuat, ſed imbecillius eſt. hactenus Paulus. Ex his itaq; omnibus non dubitauerim aſſerere, unum tantùm eſſe epithymum, non autem plura. Quandoquidem ſi Paulus, Aetius, et Actuarius pro certo non habuiſſent, legitimum Epithymum eſſe illum thymi florem, de quo ſcribit Dioſcorides, putaſſentq́; duo eius genera reperiri, nulli dubium eſt, quin & ipſi explicaſſent duplex in thymo naſci epithymum. Verùm cùm compertum haberent, unum & idem eſſe medicamentum capillamentumq́;, quod in thymo, thymbra, & ſtœbe proſilit, ijſq́; nullo radicis adminiculo conuoluitur, & implicatur, ſibi uiſum eſt, quòd ſuo tempore Epithymum uulgaris notitiæ medicamentum eſſet, ſat fore declaraſſe non modò id in thymo gigni; ſed etiam in ſtœbe, thymbra, & (ut nos ſæpe uidimus) in polio, & chamædry. ut hinc ſcirent medici, in epithymi defectu, epithymbrum, uel epiſtœbem ſubſtitui poſſe: quinetiam ut non ignorarent, id capillamentum harum plantarum propriam non eſſe partem, neq; ſuam habere ſedem, ſed aſcititium quoddam eſſe exterius adueniens, & in ijs proſiliens, & uiuens. His igitur rationibus adducor ut nõ temerè exiſtimem, Dioſcoridis codicem, quem Plinius habuit, fuiſſe (ut diximus) deprauatum, & ob id ipſum Plinium deceptum eſſe: aut hunc aliunde accepiſſe occaſionem, ut duo magno errore faceret Epithymi genera. Quòd autem Dioſcorides epithymum florem thymi dixerit, haud ineptè dictum putauerim: nam cùm is ſciret Epithymum thymo innaſci, nulla radice propria, ſed thymi adminiculo fultum, floresq́; per ſe albos ferre, qui cùm in thymo ſunt, huius plantæ proprij uidentur; ideo non abſurdum fore duxit ſcribere, Epithymum eſſe florem durioris thymi. Sed quòd Epithymum flores albos ferat, declaraſſe uidetur Dioſcorides, cùm dicit. Capitula habet tenuia, & leuia, caudiculas habentia capillorum modo. Siquidem his notis non deſcripſit Dioſcorides thymi florem ſuperius libro tertio (ut Braſauolus aſſerit) ſed capitulis in cacumine, flore purpuraſcente refertis, nulla caudicularum, neque capillorum habita mentione. Præterea conijcere licet Dioſcoridem epithymum thymi florem appellaſſe, quòd à thymo decerpatur eo duntaxat tempore, quo epithymum ipſum largè floret. Nam quòd pro epithymo non intellexerit is purpureum thymi florem, hinc perſpicuò apparet: quoniam de epithymi uiribus libro III. ubi de thymo, & eius floribus egit, nihil in medium protulit, nimirum eam ob cauſam, quòd epithymum propriam

Multorũ opinio reprob.

thymi

thymi particulam non exiſtimauerit eſſe, ſed (ut ſuprà dictum eſt) aſcititium quoddam, ut in arboribus muſcus, & uiſcum: quæ tamen legittimæ arborum partes non ſunt, ſed uiribus & facultate diuerſæ. His igitur rationibus, ut arbitror, ductus Dioſcorides, egit de thymo, & eius floribus libro tertio inter odoratas plantas: de epithymo uerò, tanquam de re à thymo diuerſa, diſſeruit in hoc libro quarto inter deiectoria medicamenta. Similiter de arboribus, quibus uiſcum innaſcitur, diſputauit libro primo: de ipſo autem uiſco libro tertio cum ijs medicamentis, quæ ſuo lentore glutinant. Adde quòd idem indicare uidetur nomen Græcum ἐπὶ, quod Latinis modò ſub, modò in ſignificat. Vnde nil aliud nobis epithymum infert, quàm in thymo, uel ſub thymo. Id quod flori thymi quomodo conuenire poſſit, non uideo: utpote qui non in thymo, neque ſub thymo naſcatur, ſed ſuper thymo, ea eminentiori parte, qua capitula emergunt. His alia accedit ratio, quòd, cùm ſcripſerit Dioſcorides Epithymum plurimum in Cappadocia, & Pamphylia gigni, facilè colligi poteſt, ipſum de Epithymo uulgaris uſus eſſe locutum. Quippe ſi epithymum proprij thymi florem eſſe duxiſſet, ei ſanè opus non fuiſſet ſcribere, quòd magis ijs in locis epithymum copioſum proueniret, quàm alibi: quoniam ſcripſiſſe ſat erat, oriri epithymum, ubicunque thymum proueniat, hoc argumento, quòd thymum ubicunque naſcatur, æſtate ſuos edat flores. Epithymum in thymo ſatureiæ ſimili nos ſæpiſsimè legimus prope Goritiam Saluatino, & Gargaro montibus ſupra Salicanum, qui eò durioris thymi genere copioſè ueſtiuntur, ſed cui epithymum inſideat eo tantùm tractu, qui ad meridiem ſpectat. Et ſi enim montes illi thymo omni ex parte ſcatent, nuſquam tamen thymi plantas mihi licuit inuenire, in quibus Epithymum ſpectaretur, niſi in amœniore montis parte, ubi herbæ enatæ auſtro perflantur. Quamobrem nil mirum eſſe debet, quòd in Pamphylia, & Cappadocia epithymum frequentiſsimum proueniat. Sed quoniam tot ſcio me fruſtrà huc adduxiſſe argumenta, quibus meam firmaui ſententiam, niſi etiam Plinij auctoritati, qua nititur Braſauolus, clarius reſponderem: idcirco illi ita reſponſum uolo, quòd cùm Plinius Dioſcoridis mentem, à quo priorem ſuorum uerborum partem ſumpſiſſe uidetur, non rectè perceperit, ideo non affirmatè, ſed dubiè duo fecit Epithymi genera, & aliorum potius, quàm ſuam opinionem retulit, cùm inquit. Epithymum eſt flos è thymo ſatureiæ ſimili. Differentia, quòd hic herbaceus eſt, alterius thymi albus. Quidam aliter epithymum tradunt ſine radice naſci, tenuis ſimilitudine pili, &c. Porrò uerò idem Plinius in ijs uerbis erraſſe deprehenditur, quòd maiori, durioriq; thymo herbaceum florem, minori uerò album reddiderit: cùm tamen minoris flos purpureus ſit, alterius autem modò candidus, modò in candido purpuraſcẽs. Hinc itaque perſpicuum fit, tam confusè, & inconſtanter de epithymo, & thymo tractaſſe Plinium, ut nihil certi in hac re ex eius uerbis elici poſsit. Cæterùm hallucinantur, mea quidem ſententia, in Epithymi hiſtoria, etiam Monachi illi reuerendi, qui in Meſuem commentarios ediderunt: quippe qui Dioſcoridis uerba perperàm interpretati deprehendantur, etſi ut fortè alijs doctiores uiderentur, ſuam in Epithymo ſententiam proferant ijs uerbis. Certiſsimè à paucis uerus ſenſus uerborum Dioſcoridis de epithymo percipitur. nam cùm ipſe Dioſcorides dicat capitulo de epithymo, epithymum flos eſt è thymo ſatureiæ ſimilis, non per hoc intelligit Epithymum, ſcilicet capillamentum thymi eſſe ſimile herbæ ſatureiæ, ſed aſſerit illud dictum capillamentum thymi eſſe ſimile capillamento ſatureiæ, ſcilicet thymbræ. quia etiam & ſupra thymbram generatur huiuſmodi capillamentum, ſicut ſupra thymum. hæc patres illi. In quibus facilè cognoſcitur horum inanis quædam iactantia, ne dicam, pace ſua, ignorantia. quòd ſenſus uerborum obſcuros, claros reddere profiteantur, atque ijs ſubinde, ut mihi uidetur, maiorem caliginem offundant. Quòd enim Dioſcoridis ſententia hoc loco euidentior ſit, quàm ut exponi debeat, quòdq; apertè Monachis refragetur, eius uerba teſtantur, quæ ita Græcè habent. Ἐπίθυμον θύμου ἐστὶν ἄνθος τοῦ σκληροτέρου καὶ θύμβρᾳ ἐοικότος. hoc eſt ad uerbum. Epithymum thymi eſt flos durioris & ſatureiæ ſimilis. His ſanè uerbis liquet, quod Dioſcorides non comparat Epithymum, quod florem thymi uocat, flori ſatureiæ, ut Monachi illi malè interpretantur, ſed illud genitiuum ἐοικότος ad thymum tantùm refert: ita ut thymum, cui Epithymum inſidet, ſatureiæ ſimile faciat. Thymi nanque duo habentur genera. Vnum maius ſatureiæ ſimile, in quo epithymum proſilit. Alterum minus, tenuiſsimis folijs refertum, in quo nullum naſcitur epithymum. Hoc certè non latebat Dioſcoridẽ. quare ne quiſpiam fortaſſe putaret utriq; thymo epithymum innaſci, id tantùm in thymo duriori inueniri prodidit. Sed ſatis ſuperq; de Epithymo diſputatum eſt; iam medicinæ reddenda eſt ratio, & de eius uiribus agendum. Illud ſibi peculiare aſciuit Epithymum (ut teſtatum reliquit Meſues in ſuis ſimplicibus) quòd ualentius cæteris medicamentis atram bilem excernit, idq; facilè, & citra ullam moleſtiam præſtat. Efficax eſt ad morbos cerebri, nempe melancholiam, epilepſiam, diuturnos capitis dolores, aliasq; atrabiliarias ægritudines. Confert cordis tremoribus, & animi deliquijs. Præterea cunctis lienis affectibus mirè opitulatur: item renum uitijs, & hypochondriaca melancholia uexatis. Frequens epithymi uſus: datur enim utiliſsimè aduerſus carcinomata, elephantiaſin, & ulcera maligna, & atra. quin & quartana febre detentos liberat. Epithymi uires breuiſsimè perſtrinxit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Epithymum thymi facultatẽ habet, ad omnia efficacius. exiccat, & excalfacit ordine tertio. hactenus Galenus. Verùm quia Epithymum ob ſimilitudinem mihi ad memoriam reuocauit CASSVTHAM ita à peritioribus medicis uocatam, licet officinis, & herbariorum uulgo Cuſcuta nominetur, cùm à ueteribus Græcis nihil, quod conſtet, de ea memoriæ proditum ſit, hic locus poſcere uidetur, ut de ea aliquid diſſeramus. Cuſcuta igitur, ſiue Caſſutha eius generis eſt, ut in frutices, & herbas epithymi modo proſiliat, & uiuat earum adminiculo fulta, nulla radice nixa, ſed uelut ab alarum ſinu prodeuntibus cirris, capillamentíſue longiſsimis. Hæc ſtatim ab exortu plantarum ramulis ſe implicat, & adeò crebris inuolutionibus his ſe circumuoluit, ut breui plantas ipſas ſtrangulet, atque enecet. Folijs nullis unquam ueſtita uiſitur. Flores tamen edit albos, quàm plurimos, à quibus ſemen tenue prodit. Cirri ruſeſcunt, uitium capreolis craſsitudine, & facie pares. Sunt qui putent, admirabile hoc plantæ genus Plinio Caſſytam appellari libro XVI. capite ultimo, ubi ita ſcriptum reliquit. Eſt & in Siria herba, quæ uocatur Caſſytas, non tantum arboribus, ſed ipſis etiam ſpinis circunoluens ſeſe. Nec plura Plinius. Ex quibus equidem, quòd repe-

Epithymum vbi plurimũ.

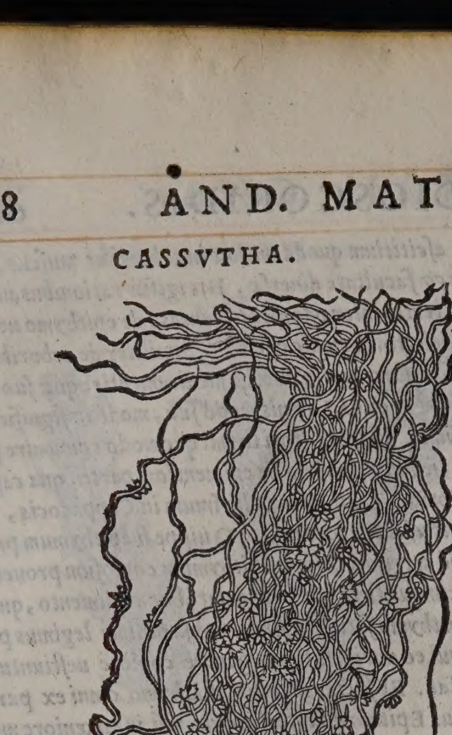
Plinij lapſus.

Monachorũ expoſitio vana.

Epithymi vires ex Meſue & Galeno.

Caſſuthæ hiſtor. & vires.

CASSVTHA.

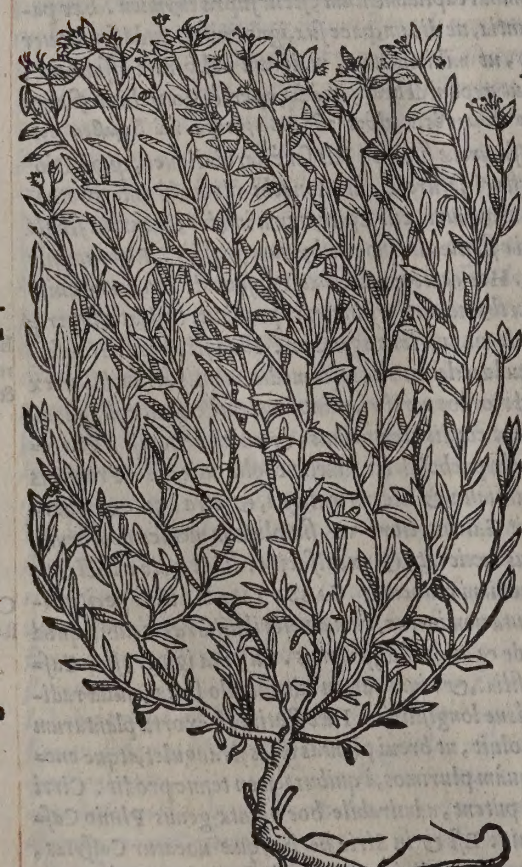
riantur Plinij codices, in quibus cadytas, non caſsytas legitur, quódq; hæc arboribus tantum, & ſpinis ſe circumuoluat, noſtra uerò Caſſutha duntaxat herbas, & frutices, non arbores complectatur, & irretiat, non auſim affirmare uulgarem cuſcutam eſſe Plinij caſsytam; præſertim cùm in Syria tantùm naſci ſcribat ipſe Plinius. Credidere præterea plerique Caſſuthæ eandem ineſſe facultatem, quæ & plantis ineſt, in quibus naſcitur. Quorum utiq; ſententiam potius probandã, quàm refellendam cenſeo, argumento quod Epithymum iiſdem, Galeni auctoritate, polleat uiribus, quibus & thymum. Excalfacit Caſſutha ordine primo, ſiccatq; ſecundo. Abſtergit, et quadam cum adſtrictione roborat. Iecoris obſtructiones aperit, infarcti lienis uitia expedit: uenas pituitoſis, atq; bilioſis exonerat humoribus: urinam pellit, & regio morbo ſubuenit. Puerorum febribus auxiliatur: ſed diuturno uſu uentriculum grauat, quæ tamen noxa tollitur, ſi aniſi momentum adijciatur. Bilem deijcit, præſertim abſinthio admiſta. In quem uſum decoquitur, bibiturq; eius decocti ſelibra, cum ſacchari ſeſquuncia.

Nomina. *Quod Græci* ἐπίϑυμον, *Latini quoq; Epithymum dicunt: Mauritani, Efitimo, ſeu Efichemo: Itali, Epithimo: Hiſpani, Cabellos, ſeu flores del thomilho: Galli, Teigne de thyn.*

Alypum. Cap. CLXXIII.

A L Y P O N ſurculoſa herba eſt, ſubrubra: gracilibus ramulis: tenuibus folijs: flore molli, leui, & copioſo: radice betæ, tenui, referta acri ſucco: ſemine epithymi. Gignitur in maritimis, maximè Libiæ, quàm largiſsima, quanquam alibi quoque plurima prouenit. Semen atram bilem deijcit, ſi menſura epithymo pari cum ſale, & aceto ſumatur: verùm interanea leuiter exulcerat.

A L Y P V M. 442

Alypi conſideratio. *A L Y P V M, eiusq; radix (ſi Actuario credimus) nil aliud ſanè fuerit, quàm officinarum Turpetum, turbit Arabibus dictum, quod album uocant. Ipſe enim ſuo de compoſitione medicamentorum libello, ubi minoris parandæ tripheræ rationem docet, ſic inquit. Si hoc medicamento pituitæ deiectionem moliri inſtituis, alypum, id eſt, album turpetum addas. Idem pòſt, ubi de ſimplicibus medicamentis uomitũ cientibus tractauit, ita ſcribit. Turpetum, quod radix eſt pityuſæ, & album alypiæ, glutinoſam detrahit pituitam.*

Opinio quorundam refutata. *Verùm quia idem Actuarius, paulò antè Alypum deſcribens, prodidit eius ſemen atram bilem per aluum ducere, putauere quidam Actuario alypiam ab alypo differre, quòd huius ſeminis tantùm uires reddiderit. Sed ijs reſpondi poteſt, quòd cùm probè ſciret Actuarius aliam uim ineſſe ſemini, aliam uerò radicibus, proinde de radicibus ſub turpeti, & de ſemine ſub Alypi nomine diſſeruit. Plantæ enim habentur, quæ alium folijs, alium ſemine, alium radicibus effectum præbent. Medium herba nobis exemplo erit, quæ, Dioſcoridis teſtimonio, menſes ſiſtit, cùm tamen eius ſemen contrarium efficiat. Quamobrem facilè crediderim Alypum, & Alypiam nullis inter ſe notis diſsidere: nec modò his rationibus fretus; ſed etiam Pauli auctoritate.*

Alypi vires ex Paulo. *quippe qui libro VII. Alypum inter ea, quæ atram bilem depellunt, commemorauit ijs uerbis. Alypi ſemen inferius atrã purgare bilem pari epithymo menſura, cum ſale, & aceto dictum eſt: inteſtina uerò, ſi fidem Dioſcoridi accommodamus, leuiter exulcerat. Eſt autem, meo iudicio, quæ nunc Alypias uocatur. hæc Paulus. Ex quibus palàm eſt, Paulo nullam inter Alypũ, & Alypiã fieri differentiã. Cæterùm ad nos ſolam radicem diferri, neq; ullum hactenus qui plantã, uel ſemen oſtenderit, me nactum*

fuiſſe,

fuiſſe, antea prodideram in commentarijs noſtris Italica lingua conſcriptis. Verùm hoc tempore Lucas Ghinus uir rei medicæ eruditiſſimus, Piſis herbam hanc pro Alypo ad nos miſit, cuius hic picturam damus, quæ quidem deſcriptioni pulchrè quadrare deprehenditur. Alypi, quod legerim, non meminit Galenus in ſimplicium medicamentorũ cenſu. Hic de Turpeti uiribus nobis diſſerendum eſſet, niſi ſuperius in Tripolij commentatione, eius hiſtoriam, ac facultates latius proſecuti eſſemus, quàm ut adhuc plura dicenda, uel addenda ſuperſint. Herba, quæ ἄλυπον Græcè, Alypum quoq; & Alypia Latinè dicitur: Italice, Alipo.

Nomina.

Empetrum. Cap. CXXIIII.

EMPETROM aliqui phacoides uocant. naſcitur in montibus, & maritimis, ſalſo guſtu: ſed quò propius terreno fuerit, amarius ſentitur. Trahit bilem, pituitam, & aquam, ſi bibatur in iure aliquo, aut hydromelite.

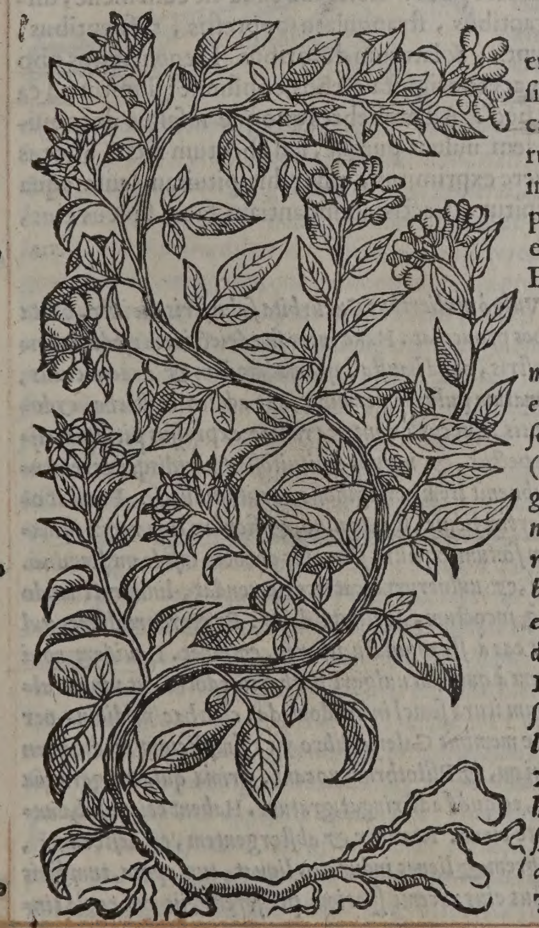
EMPETRI herbæ faciem nullis prorſus notis depinxit Dioſcorides. Vnde ſolo nomine nobis de hac herba potius diuinandum eſſet, quàm quòd aliquid certi, ac perpetui ſtatui poſſit. Non deſunt tamen qui Oedipum ſe faciant, & hæc Dioſcoridis obſcura quaſi ænigmata audeant ſoluere. Hi ſiquidem Empetron eam planta putant eſſe, quam hodie Romani Fœniculum marinum appellant, alij uulgari ſermone herba di ſan Piero. Sed hanc nos ſuperius libro ſecundo legitimum eſſe crithmum pluribus probauimus. Porrò & ubi naſcatur Empetron, & quibus facultatibus ſit præditum, Plinius quoq; tradidit lib. XXVII. cap. IX. ita ut ea planè à Dioſcoride mutuatus deprehendatur. Verùm in reddendis medicinis, nominis fortaſſe ſimilitudine deceptus, quòd Empetron ſaxifragam eſſe exiſtimauerit, uires, quas utriq; ſeorſum tribuit Dioſcorides, ipſe uni Empetro aſſignauit, addens huic, quòd urinas cieat, & calculos frangat: quæ medicinæ ſaxifragæ debentur. Qua in re Plinium omnino erraſſe fatendum eſt. Empetri meminit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus in hunc modum diſſerit. Empetron ad ſolas purgationes uidetur eſſe commodum, bilem, ac pituitam educens. Guſtu ſalſum eſt: proinde ad alia quoq; utaris licet, ad quæ pollere oſtendimus ſubſtantiam ſalſam. Nominatur item praſoides. Hæc Galenus. qui tamen à Dioſcoride in nomenclatura diſcordat: quandoquidem alter Empetron phacoides à quibuſdam uocari prodidit, alter uerò praſoides dici ait. Quare non deeſt ſuſpicio, quin aut horum alter errauerit, aut alterius codex hoc in loco ſit deprauatus. Non enim uideo, quomodo rectè idem Empetron ſimile reddi poſſit, & lenti, & porro, ut illa nomina demonſtrant. Quod Græci ἔμπετρον, Latini ſimiliter Empetrum & Calcifragam nominant: Itali, Empetro.

Empetri conſideratio.

Plinii error.

Empetri uires ex Gal.

Vitis ſylueſtris. Cap. CLXXV.

VITIS ſylueſtris ſarmenta uitis modo prælonga emittit, aſpera, lignoſa, rimoſo cortice, foliis hortenſis ſolani, longioribus, ac latioribus, muſcoſo flore, & capillaceo: fructu exiguis uuis ſimili, poſt maturitatem rubente: rotunda eſt acinorum facies. Feruefacta radix in aqua, & in cyathis duobus uini aqua marina diluti, pota, humorem alui ciet: ideo hydropicis datur. Vuæ eius uitia cutis in facie, & maculas omnes expurgant. Enaſcentes uiticulæ, cibi gratia, ſale condiuntur.

VITIS ſylueſtris planta eſt in Hetruria mulieribus notiſſima: utpote qua eius uuis, quibus lentigines, & maculas in facie emendant, plurimùm utantur. Hæc conſtat folijs hortenſis ſolani, ſed longioribus, ac latioribus: floribus racematim cohærentibus (ita enim legendum cenſeo in Dioſcoride, non muſcoſis, ut uulgata habent exemplaria, Oribaſij teſtimonto fretus, qui hoc loco non βρυώδεις, ſed βοτρυώδεις legit) capillaceis, purpureo colore: fructu exiguis uuis ſimili, rubente, ac uinoſo. Illud porrò nobis obſtare poteſt, quò minus hæc ſit uera Vitis ſylueſtris, quòd etſi eius ſarmenta, quibus uiniferæ uitis modo uicinas arbores ſcãdit, ac uincit, quadantenus aſpera uideantur; non tamen, ut in Dioſcoridis codicibus ſcriptum reperitur, rimoſo ſunt cortice, ſed albo. Huic obiectioni ita reſpondere poſſum, quòd ea non ſit legitima huius plantæ nota. nam quòd uerbum illud φλοιοῤῥαγοῦντα non legatur in Oribaſio, facit ut ſuſpicer in Dioſcoride hoc loco mẽdum ac uitium ſubeſſe. Hinc itaq; moueor, ut hãc pro ſylueſtri uite nunc proferre non dubitem, donec alia nobis, aut alijs cõperta ſit planta, quæ magis notis omnibus illi reſpondeat. Theophraſtus uitem ſylueſtrem Atragenã uocaſſe uidetur lib. V.

Vitis ſylueſtris conſid.

cap. ultimo de plantarum hiſtoria, ubi de fomitibus ad ignem concipiendum egit. Antiqua enim ætas chalybem fortaſſe non experta, ex ligno duriore, & fungoſo ignem parabat: ad quod, meo iudicio, ſylueſtris uitis materies admodum apta fuit.

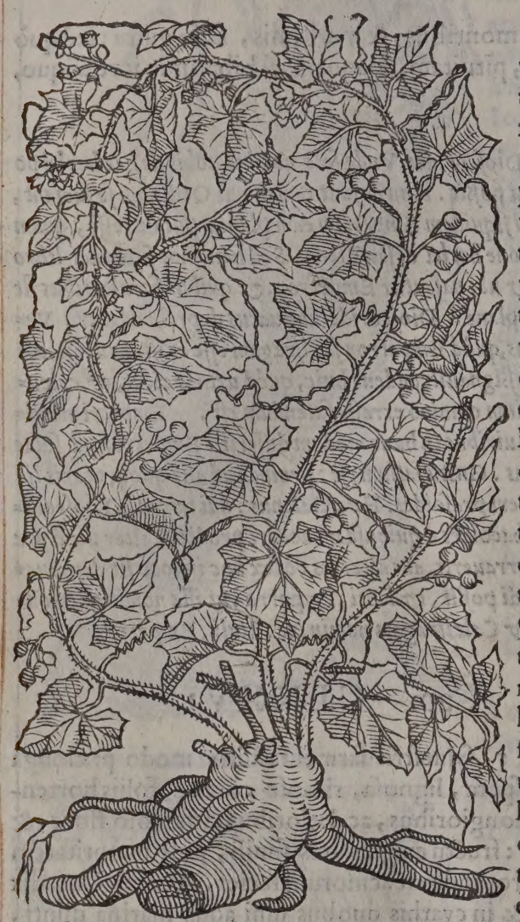
Vitis ſylueſtris uires ex Galeno.

De huius uitis ſylueſtris uiribus ſcripſit Galenus lib. VI. ſimplicium medicam. his uerbis. Vitis agreſtis racemi extergendi uim habent, ut epheleis, & næuos, & id genus omnia in extima cute exiſtentia curare poßint. Sed & adſtrictionem quandam extrema germina obtinent, quæ & ſale condiri aſſolent.

Nomina.

Quæ uitis ἄμπελος ἀγρία *Græcis, Vitis ſylueſtris Latinis uocatur: Vite ſaluatica, Italis.*

Vitis alba. Cap. CLXXVI.

VITEM albam aliqui bryoniam uocant. Folijs, uiticulis, pampiniſque ſatiuam uitem imitatur, ſed hirſutiora ſunt omnia: ea, quos prope ſe nacta ſit frutices, ſuis clauiculis complectitur: fructus rubens in uua dependet, quo coria pilis ſpoliantur. Ex ea aſparagi, qui prima germinatione exeunt, decocti in cibo, aluum, & urinam cient. Folia, fructus, radix acrem uim ſortiuntur: itaque ulcerum phagedænis, gangrænis, chironiis, putrentium tibiarum tædio, efficaciter ex ſale illinuntur. Radix corpus abſtergit, & cutem erugat: uitia cutis in facie, uarosq́;, lentigines, & cicatrices nigras emẽdat, cum eruo, creta Chia, & fœno græco. Eodem effectu prodeſt decocta in oleo uſque dum liqueſcat, ſugillata tollit, & reduuias committit. inflammationes diſcutit illita ex uino: ſuppurationes rumpit. medicamento aptè immiſcetur, quod carnem exeſt: infracta oſſa ex trahit, trita, & impoſita. Datur comitialibus in potu, drachmæ pondere, quotidie anno toto: prodeſt attonitis, & uertigine laborantibus, conſimiliter aſſumpta. Contra uiperarum ictus pota drachmis duabus, auxiliatur: partus necat: mentem interdum ſubturbat. Fœminarum locis appoſita partus, ſecundaſque morantes trahit: cit urinam pota. Eclegma ex ea fit cum melle, difficilè ſpirantibus, ſtrangulatu oppreſsis, tuſsientibus, uulſis, ruptis, & laterum doloribus. Lienem ternis obolis pota ex aceto triginta diebus, conſumit: illinitur ad eadem cum fico. Ad muliebres quoque inſeſſus decoquitur: ſiquidem uuluas purgat, ſed abortum facit. Succus è radice uere exprimitur, qui trahit pituitam cum aqua mulſa potus. Ad pſoras, & lepras ſemen efficaciter illinitur. Lactis abundantiam facit ſuccus eius, ſi cum tritico decocto ſorbeatur.

Vitis albæ cõſideratio, & uires.

VITIS alba officinis, & herbarijs Bryonia nominatur. Vulgò mulieribus Cucurbita ſylueſtris dicitur. Nota omnibus ferè planta eſt, quòd paßim ſecus uias, & propter ſepes proueniat. Hanc inter ſua deiectioria medicamenta repoſuit Meſues, qui de ea hæc ad ſenſum ſcribit. Vitis ſylueſtris, quòd hauſta, quemadmodum & dracunculus, uentriculo, & iecinori noxam inferat, danda non eſt, niſi aromatum puluere permiſta, aut addito maſtiche, cydonijs malis, aut alijs adſtringentibus, roborantibusq́; medicamentis. Succus è contrita radice expreſſus pituitam eijcit, urinam remorantem trahit, cerebrum mundat, quinetiam pectus, & neruos à pituitoſis, putridisq́; excrementis: uiſcerum obſtructiones aperit: renes à calculis expedit: ſubuenit item uertiginoſis, comitialibusq́;. Præſtat opem mirificè tußientibus: & induratos tumores reſoluit, præſertim lienis, ſi cum uino, & ficubus tuſa radix illinatur. Menſtrua elicit, & uniuerſum purgat uterum, atq; etiam fœtum expellit, ſi in eius decocto inſideant fœminæ. Succus fabarum, aut cicerum farina exceptus, maculas in facie, & uulnerum cicatrices emendat, linimenti modo adhibitus. Oleum excauatis eius radicibus immiſſum, cineribusq́; incoctum, ſugillata delet. Præterea mulieres uuluæ ſtrangulationibus obnoxias mirum in modum iuuat, adeò ut eas à ſtrangulatu liberet, & ſanet. Equidem noui mulierem quotidie ferè per annos hoc morbo uexatã, quæ tandem à quodam uulgari herbario edocta, ut uinum album biberet, in quo uitis albæ radicis uncia efferbuiſſet dormitum itura ſemel in hebdomada, cùm hac medicina per annum uſa fuiſſet, optimè ex illo morbo conualuit.

Vitis albæ uires ex Gal.

Vitis albæ meminit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, de eius uiribus ita ſcribens. Vitis albæ, quam & Bryoniam, & Pſilothrum uocant, prima quidem germina ab omnibus pro more in uere eduntur, utpote edulium ſtomacho, eo quòd adſtringat, gratum. Habent etiam ſubamaram, & modice acrem adſtrictionem: quare & urinam moderate cient. At radix & abſtergentem, & deſiccantẽ, & tenuium partium, ac moderatè calidam uim obtinet: quamobrem & lienes induratos liquat, tum epota, tum foris cum ficubus impoſita: & pſoram, & lepram ſanat. Porrò fructus eius racemi ſpeciem præferens, ijs qui coria tingunt,

gunt, utilis eſt. *'Planta hæc Græcis* ἄμπελος λευκὴ, *& βρυωνία uocatur: Latinis, Vitis alba: Mauritanis, Feſtre, Alfeſtre, Feſſera ſiue Alfeſcera, Nezargieſan, ſeu Nezarchaſen: Italis, Vite bianca, & Zucca ſaluatica: Germanis, Stickuurtz, & Teufel kirhsz: Hiſpanis, Nuexa & Anorca: Gallis, Colubrine, & Coulurce.* Nomina.

Vitis nigra. Cap. CLXXVII.

NIGRA uitis, quam aliqui nigram bryoniam uocãt, folia fert hederæ, ſmilaceis proxima, ſed maiora: caules etiam cognatos: capreolis ſuis arbores, quaſi adminicula, comprehendit: fructus racematim cohærent, qui inter principia uirent, & poſt maturitatem nigreſcunt: radix foris nigra, intus buxeo colore nitet. Viticulæ, quæ primo germinum partu erumpunt, in olera recipiuntur. menſes pellunt, urinas cient, lienem abſumunt: uertiginoſis, comitialibus, neruorũ reſolutione tentatis proſunt. Radix eadem, quæ uitis alba præſtat, ſed inefficacius. Folia cum uino exulceratis iumentorum ceruicibus commodiſſimè illinuntur: luxatis itidem imponuntur.

VITIS nigra Hetruſcis uulgò appellatur Tamaro, corrupto à tamno uocabulo. Sunt enim qui hanc tamnum, ſiue tamum etiam uocent, unde Latinis eius uua Taminia dicta eſt. Huius uiticulæ, quæ uere primùm è terra erumpunt, quòd aſparagis ſimiles ſint, eorum more decoctæ, hac etiam tempeſtate manduntur, quãuis non eam, quam aſparagi, cũ palato ineant gratiam. Frequentiſsima hæc in Hetruria prouenit, quin et in Goritienſi comitatu, ubi Martio & Aprili menſibus, eius cauliculi in faſciculos digeſti in foro ueneunt ad ciborum uſum. Huic tamen, quæ in Itatia naſcitur, illud tantùm obijci poſſe putauerim, quòd in uuarum colore ab illa diſsidere inueniatur, quam Dioſcorides repræſentauit, quòd huic uuæ poſt maturitatem nigreſcant, noſtræ uerò perpetuò rubentes ſpectentur: cætera enim, meo quidem iudicio, inter ſe maximè conueniunt. Sed illud nihil me mouet, neque facit, ut mutare debeam ſententiam, & credere hanc aliam eſſe à Vite nigra, quòd ſæpe uiderim ſolanum hortenſe quibuſdã in locis uuas ferre modo nigras, modò rubentes, modò croceas: quandoquidem natura plerunq; cum florum, & fructuum colore ludere ſoleat, ut in uuis, ceraſis, moris, ficubus, prunis, malis, & alijs cõpluribus perſpicuò cernitur. Idcirco nil mirum eſſe debet, ſi in Italia Vitis nigra rubẽtes uuas proferat, alibi uerò nigras, ut in Græcia, Aſia, alijsq; calidioribus regionibus, quòd huiuſmodi diſcrimina ſæpenumero cœli, ac ſoli diuerſitate contingant. Hac igitur ratione fretus, quæ, ni fallor, illã obiectionem diluit, non dubitauerim aſſerere, hanc plantam, cuius etiam hic effigiem pictam damus, eſſe uerã ac genuinam Vitem nigram, quoniam cæteræ omnes prorſus notæ illi adſtipulari deprehenduntur. Vitis nigræ conſid.

Cæterùm credidit Leonardus Fuchſius, medicus noſtræ ætatis celebris, eam ſtirpem eſſe legitimam Vitem nigram, quæ noſtris in Hetruria uulgò Vitalba dicitur, quamq; alteram eſſe Dioſcoridis clematidem ſuperius huius libri initio abunde oſtendimus. Verùm hæc eius opinio nobis, pace ſua, planè reprobanda uidetur. Siquidem noſtra Vitalba non habet radicem foris nigram, intus buxeo colore: non fert folia hederæ maiora, ſed potius minora, & per ambitum laciniata: nec ſemen edit in racemi modum, ſed ſimul compactum, nulla cum uuis ſimilitudine. Adde, quòd eadem ſua facultate exulcerat. Vitis uerò nigra exulceratis boum ceruicibus medetur, & luxatis ob adſtrigentem uim, quam habet, utiliſsimè imponitur. Vitis nigræ uires paucis perſtrinxit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Vitis nigra: uocatur autem hæc propriè bryonia, uiti albæ ad omnia ſimilis, niſi quòd imbecillior. hactenus Galenus de uite nigra. Huius autem ſucco (ut eſt auctor Meſues) nihil ualentius ad ſtrumas ſanandas, ſi cum uini, & mellis æquali portione is hauriatur. Præſtat ad idem radix quoq; ſi tuſa, & melle excepta illinatur. Fuchſii opin. reprobata.

Sed quoniam Vites tam alba, quàm nigra, de quibus hactenus dictum eſt, mihi in mentem eam herbam redegerunt, quæ aliquibus uulgò uocatur BALSAMINA, *alijs Viticella, alijs Momordica, alijs Caranza, cùm ueteribus nihil de ea poſteritatis memoriæ proditum ſit, ſitq; dotibus quàm plurimis non obſcuris prædita, hunc locum opportunum duximus, in quo huius herbæ hiſtoria pertractetur. Eſt itaque* VITICELLA, *ſiue Balſamina, planta, quæ prælongis, tenuibusq; uiticulis, ultro citroq; reptantibus, proximas tum herbas, tum arbuſculas comprehendit: folijs uitis albæ, aut uiniferæ ſimilibus, ſed longè minoribus magisq; per ambitum laciniatis: capreolis tenuibus ex alarum ſinu prodeuntibus quibus ſeſe implicat appoſitis adminiculis. Florẽ promit cucumeri ſimilem, colore ſubluteum: fructum utrinq; turbinatum, oui ferè faciem repræſentat, cute carnoſa, quibuſdam acutis bullis rigente, dipſaci modo. Huic maturo puniceus color, qui prætérea facilè diſsilit ultimam maturitatem adeptus. Semen includit anguriæ uocatæ ſimile, minus tamen, contectum cute craſſa, pingui, lubrica, & perquàm rubente. Planta hæc gracili nititur radice, nec ci-* Viticellæ, ſiue Balſaminæ hiſtoria.

tius

viticellæ uocatæ uires.
fuſch. ait brioniam vitem albam vulgo viticellam vocari

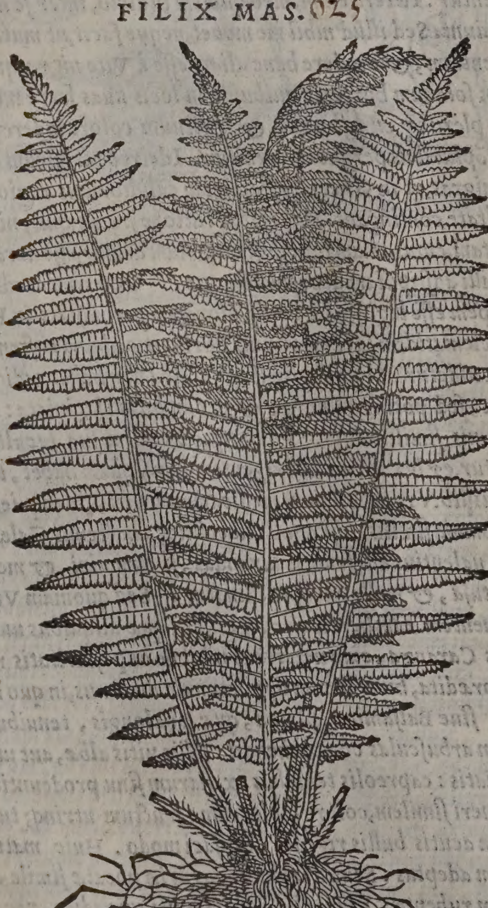
BALSAMINA. hic picta non deſcripta

tius fructum perficit, ac maturat, quàm aduentante autumno, Augusto, & Septembri menſibus. Nuſquam niſi ſata, quod ſciam, in Italia prouenit: pluribus autem in locis inibi plantatur, & naſcitur. Folia uulnera recẽtia glutinant. Fructus exempto ſemine inſolantur diu in oleo omphacino, aut macerantur eodem oleo in balneo calentis aquæ, aut equino calente fimo; fitq; inde oleum præſtantiſſimum ad arcendas uulnerũ, mamillarumq; inflammationes, doloresq; mulcendos. Valet idem ad exulceratos, inflammatosq; uteros ſiphone iniectum. Doloribus hæmorrhoidum mirè auxiliatur: in quem uſum macerantur fructus (ut diximus) oleo amygdalino dulci, aut è ſemine lini expreſſo, addita ad unamquanq; olei libram, liquidæ uernicis uncia. Medetur hoc ambuſtis tam igne, quàm aqua. Punctis, ſauciatisq; neruis utiliter illinitur: quin & uulnerum cicatrices tum attenuat, tum etiam prorſus delet. Scribunt recentiorũ quidam, ſteriles mulieres fœcundas fieri, ſi à balneo medicamẽtis utero conferentibus parato, hoc oleo uteri oſculum ſibi perunxerint, ac demum ſuis ſe iunxerint uiris. Ramicoſis pueris efficax remedium eſt, ſi eo locus ſæpius perungatur. Foliorum puluis (ut ij affirmant, qui periculum fecerunt) cochlearis mẽſura ex plantaginis, ſiue equiſeti decocto, inteſtinorum uulnera ſanat. Nec deſunt qui eundem puluerem laudibus efferant, ad coli dolores, & inteſtinorum tormina. Porrò illud hic prætereundũ non eſt, ne fortè huiuſce plantæ nomina alicui imponãt, quòd ſunt qui Momordicam etiam appellent geranij genus quoddã, illud ſcilicet, quod maiora inter cætera folia profert, maluæ amplitudine, de quo libro tertio in Geranijs abunde diſſeruimus.

Nomina. Quæ Vitis nigra Latinis, ἄμπελος μέλαινα Græcis nominatur: Arabibus, Feſtre ſentanim, Feſireſim, Alſtreſim, ſiue Faſerſin: Italis, Vite nera, & Tamaro: Hiſpanis, Congorca. Gall. viorne

FILIX MAS. 625

FILIX FOEMINA.

FILIX

Filix maſ. Cap. CLXXVIII.

FILICI folia ſine caule, ſine fructu, ſine flore, ex uno pediculo cubitali longitudine exeunt, multifida, & lateribus pinnata, ſub graui odore: radice per ſumma ceſpitum, nigra, oblonga, filices multas fundente, ſubaſtringente guſtu. naſcitur in montibus, & ſaxoſis. Radix latas tineas excutit, ſumpta drachmis quatuor ex aqua mulſa: melius ſi cum ſcammoniæ, aut ueratri nigri totidem obolis detur: ſed qui ſumunt, allia prægustare debent. laborantes lienis incremento recreat. Radix & potu, & illitu cum axungia, uulneribus ſagitta arundinea factis, eſt auxilio. cuius rei probatio talis fertur. Peribit filix, quam per ambitum ſata copioſior arundo coronet: & contrà euaneſcens abibit arundo, quam obſepiens multa filix in orbem cinxerit.

Filix Fœmina. Cap. CLXXIX.

FILIX fœmina folijs eſt filicis, ſurculoſis, altioribusque, & quæ non ſingulari, ut illa, pediculo fulciantur: radicibus longis, pluribus, obliquis, quæ ex nigro in luteum flaueſcunt: aliquæ etiamnum rubræ inueniuntur. Pellunt lata interaneorum animalia, cum melle, eclegmate ſumpto: potæ cum uino drachmis tribus teretes tineas eijciunt. Datæ fœminis ſterilitatem faciunt: & prægnantibus abortum, ſi ſupergrediantur. Farina humidis ulceribus, & cicatrici repugnantibus inſpargitur: iumentorum ceruicibus medetur. Folia recentia in oleribus cocta manduntur, ut uentrem emolliant.

FILICIS *tam maris, quàm fœminæ, quibus ſcatet uniuerſa Italia, meminit Theophraſtus lib.* IX. *cap.* XX. *de plantarum hiſtoria, his uerbis. Filix fœmina utilis contra interaneorum animalia lata, melle ſubacta: & contra tenuia, in uino dulci cum farina hordeacea data. Si mulieribus grauidis detur, abortum facere: ſi cæteris, ſteriles in totum reddere aiunt. Differt fœmina filix à maſcula, quòd folium unico artu porrectum hæc habeat, radicem uero craſſam, longam, & nigram. Harum igitur uires ſterilitati addixiſſe natura putatur. Hactenus de filicibus Theophraſtus. De ijs etiam ſcripſit Plinius lib.* XXVII. *cap.* IX. *ſic inquiens. Filicis duo genera, nec florem habent, nec ſemen. Pterin Græci uocant, alij blechnon, cuius ex una radice complures exeunt filices, bina etiam cubita longitudine excedentes, non graues odore. Hanc marem exiſtimant. Alterum genus thelypterin Græci uocant, alij nymphæam pterin. Eſt autem ſingularis, atq; non fruticoſa (fortè rectius non ſingularis, atque fruticoſa) breuior, molliorq́;, & denſior, folijs ad radicem canaliculata. Vtriusq́; radice ſues pingueſcunt. Folia utriuſq; lateribus pinnata, unde nomen Græci impoſuere. Radices utriq; longæ, in obliquum, nigræ, præcipuè cùm inaruere: ſiccari autem eas ſole oportet. Naſcuntur ubiq;, ſed maximè frigido ſolo. Effodi debent Vergilijs occidentibus. Vſus radis in trimatu tantùm, neq; antè, neq; poſtea. Pellunt interaneorum animalia: ex his ptænias cum melle, cæteras ex uino dulci triduo potæ. Vtraq; ſtomacho inutiliſſima. Aluum ſoluit, primò bilem trahens, mox aquam. melius ptænias cum ſcammonij pari pondere. Radix eius duum obolorum pondere ex aqua, poſt unius diei abſtinentiã bibitur, melle prægustato, contra rheumatiſmos. Neutra danda fœminis, quoniam grauidis abortum, cæteris uerò ſterilitatem facit; Farina earum ulceribus tetris inſpargitur, iumentorum quoq; ceruicibus. Folia cimicem necant, ſerpentem non recipiunt. Et libro* XVIII. *cap.* VI. *idem de Filice hæc ſcripto reliquit. Filix biennio moritur, ſi frondẽ agere non patiaris. Id efficaciſſimè contingit germinantis ramis baculo decuſſis: ſuccus enim ex ipſa defluens necat radices. Aiunt & circa ſolſtitium auulſas non renaſci, nec arundine ſectas, aut exaratas uomeri arundine impoſita. Filicem utranque prodidit Galenus lib.* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi de earum uiribus in hunc modum diſſerit. Filix mas radicem habet maximè utilem: latum enim lumbricum interficit, ſi quis eam quatuor drachmarum pondere in aqua mulſa ſumpſerit. Ad eundem modum fœtum uiuum quidem necare, mortuum autem eijcere mirum non eſt: eſt enim amara, paulum habens aſtrictionis. Quamobrem ulceribus impoſita ualenter deſiccandi facultatem obtinet, non tamen mordax eſt. Similem ei uim habet Thelypteris nominata. Planta Græcis* πτέρις *&* πτέριον, *Latinis Filix appellatur: Arabibus, Sarax, ſeu Sarachs: Italis, Felce, Germanis, Vualdtfarn: Hiſpanis: Helecho yerua: Gallis, Oſmunda regale.*

Filicis utriusque hiſtoria.

Filicis utriusque uires ex Galeno.

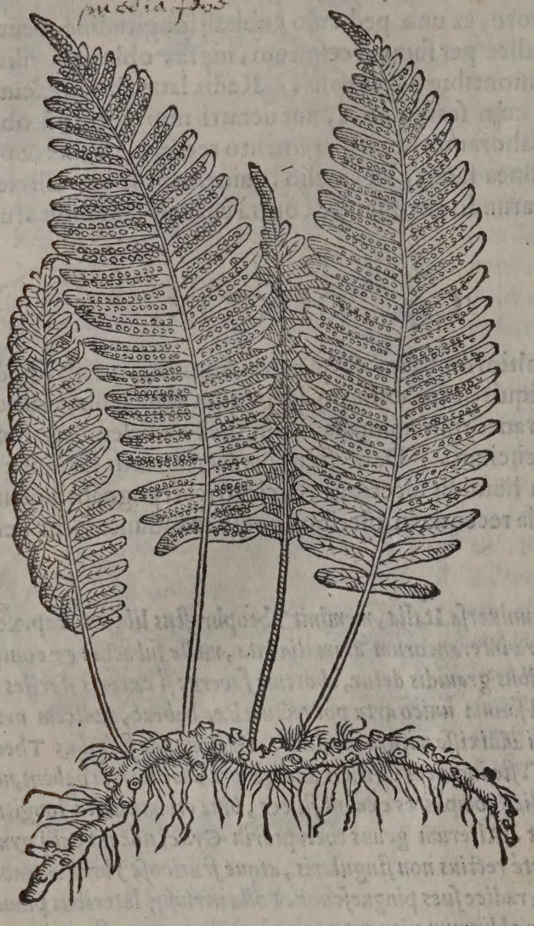
Nomina.

Filicula. Cap. CLXXX.

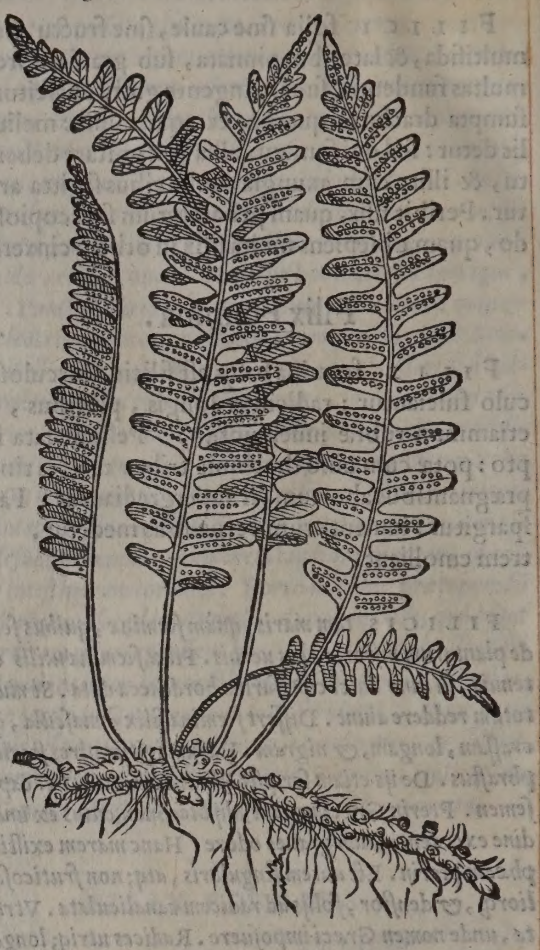
FILICVLA naſcitur in muſcoſis petris, uetuſtis arborum caudicibus, præſertim quercuum, palmi altitudine, filici ſimilis, ſubhirſuta, non tenui perinde diuiſura. Radix piloſa, in qua continentur cirri, ceu polyporum, craſsitudine digiti minimi, coloris intus herbacei, auſtera aliquantùm, & guſtu ſubdulcis. Purgandi uim habet. Coquitur cum gallina, aut piſcibus, aut beta, aut malua, ad aluum ſoluendam. Aridæ farina aquæ mulſæ inſparſa, detrahit bilem, & pituitam, trita luxatis efficaciter illinitur, & aduerſus rimas, quæ inter digitos fiunt.

POLYPODIVM *Latinis Filicula nuncapatur. Recentiores medici, atque etiam officinæ Græcum nomen retinent. Eius duo reperiuntur genera. Alterum, de quo hic Dioſcorides differit, omnibus notum eſt, quòd ubiq; locorum* Polypodii cõſideratio.

472 POLYPODIVM. folia habet obtusa, dryopteris acuta, filix media [illegible]

582 POLYPODIVM ALTERVM.

corum frequens proueniat. Alterum uerò non niſi paucis cognitum eſſe reor, folio aſpleni, ſed longiore, uiridiore, magisq́; per ambitum laciniato: radice priori ſimili, graciliore tamen paulò. hoc plurimum naſcitur in montium ſyluis. Nos copioſum uidimus, legimusq́; quibuſdam in montibus, per quos iter breue, ac compendioſum faciunt, qui Goritia Labacum contendunt. Prætulit Meſues filiculam, quæ in quercuum caudicibus gignitur, quòd ea, quæ ſolo, aut muſcoſis lapidibus innaſcitur, ſuo quodam exuberante, inconcoctoq́; humore maximè uentriculo ſit noxia, quòdq́; ipſum flatibus repleat, ac etiam ſubuertat. Id quod poſtea in uniuerſum de omni Filicula ſubiunxit, dicens. Polypodiũ inter ea recenſetur medicamenta, quæ uel maximè corpora exiccant, & extenuant: ſubuerſionem, & nauſeam facit. In quo tamen Meſui refragatur doctiſſimus Manardus Ferrarienſis, aſſerens, quòd polypodium, cùm imbecilliter leuiterq́; purget, corpora extenuare non poſſit: addens ſe certò ſcire, quòd idem per ſe exhibitum, nullam ſtomacho inferat iniuriam. Proinde Auerroi in hoc magis adſtipulandum cenſet, quàm alteri: quandoquidem Auerroes auctor eſt, Polypodium tutum eſſe medicamentum, & epithymo præſtantius.

Polypodii uires ex Actuario, & Gal.

Polypodium (ut teſtatum reliquit Actuarius in libro de compoſitione medicamentorum) bilem, & præſertim atram, & pituitam extrahit. Dantur purgatæ radicis ſeni ſcrupuli adfuſa aqua mulſa. Mediocriter uerò aluum ciet, & citra moleſtiam, tum in gallinaceo iure, tum in cremore ptiſanæ cocta radix. Polypodio facultatem duntaxat aſſignauit Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, ijs uerbis. Polypodium dulcem ſimul & auſteram habet uincentem qualitatem, ut facultatis ſit admodum deſiccantis, citra morſum tamen. hæc Galenus. Ex quibus ſanè ſatis conſtare poſſe arbitror, Meſuem rectè dixiſſe, & in hoc immeritò à Manardo reprehenſum fuiſſe. Nam quòd Polypodium abundè exiccet, Galenus teſtis eſt grauiſſimus. Ex quo cur etiam efficaciter extenuare non poſſit (ut inquit Meſues) non equidem uideo. Quare potius adducor, ut in hoc opinio Manardi alioqui celebris, mihi planè reprobanda uideatur.*

Nomina.

πολυπόδιον quod Græcis, Latinis ſimiliter Polypodium & Filicula uocatur: Mauritanis, Bisberg, Aibeig, ſiue Beſfaigi; Italis, Polipodio: Germanis, Engelſuesz, Baumffar, & Dropffauuerz: Hiſpanis, Filipodio, & Polipodio: Gallis, Polypode.

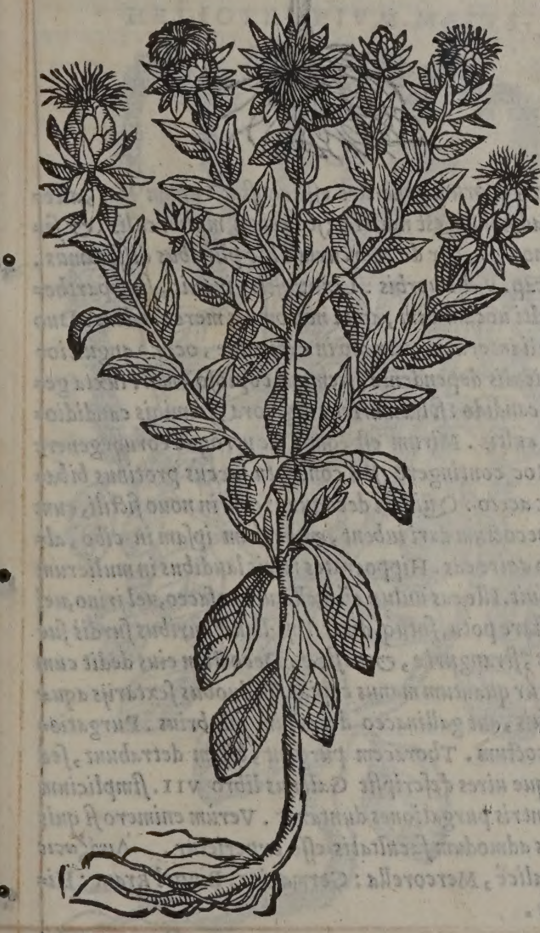
Dryopteris. Cap. CLXXXI.

DRYOPTERIS naſcitur in ueterum quercuum muſcu, filici ſimilis, multò minore foliorum inciſura, radicibus inuicem implexis, hirſutis, guſtu acerbis, in dulcedinem uergentibus. Pſilothrum eſt cum radicibus trita: illinitur enim primùm uſque dum ſudorem euocet, mox ſudor abluitur, & recens imponitur.

DRYOPTERIS.

CNICVS.

Dryopteridis conſideratio.

N o n *aliud Græcis ſignificat Dryopteris, quàm filix in quercubus naſcens, quòd filix hæc in annoſis, muſcoſiſq́; (ut Dioſcorides inquit) quercubus proueniat, folijs filicem ad unguem referentibus. Naſcitur etiam humenti ſolo, & inter uepres, circa quercuum caudices: eam ſiquidem ipſe in Goritienſi agro pluribus in locis inueni extra quercuum caudices enatam, nullis repugnantibus notis. Dryopteris ijs, qui ſyluas ingentes frequentant, notiſsima eſt.* *Dryopteridis meminit Galenus libro* VI. *ſimplicium medicamentorum, eius facultates referens his uerbis. Dryopteris guſtu miſtam facultatem præfert, dulcem, acrem, amaram: in radice uerò item acerbam. Facultatem habet ſepticam, proinde etiam pilis glabram cutem efficit.* *Quæ* δρυοπτερὶς *Græcè, Dryopteris item & Filix quercus Latinè dicitur.*

Dryopteridis facul. ex Gal.

Nomina.

Cnicus. Cap. CLXXXII.

C n i c v s folijs conſtat oblongis, per ambitum diuiſis, aſperis, ſpinoſis, caule ſeſquipedali: capitulo magnitudine grandis oliuæ: flore croci: ſemine candido, alioqui rufo, longo, anguloſo. Huius flore in obſonijs utuntur. Seminis tuſi, & expreſsi ſuccus, cum aqua mulſa, uel iure gallinacei, aluum purgat: ſed ſtomacho aduerſatur. Ex eo autem fiunt offulæ, quas placentulas uocant, adiectis ſucco amygdalis, nitro, aniſo, & melle decocto, quæ aluum emolliunt. Hæ in partes quatuor finduntur, quæ nucis iuglandis magnitudinem impleant: è quibus ante cœnam duas, uel tres ſumpſiſſe ſatis eſt. Ratio temperandi hæc eſt. Cnici candidi ſextarius, amygdalarum toſtarum & delibratarum cyathi tres, aniſi ſextarius unus, aphronitri drachma una, cum carnibus triginta caricarum. Seminis ſuccus lac cogit, & magis ipſum reſoluendæ alui facultate donat.

Cnici conſideratio.

S v n t *in Italia, qui Cnicum Crocum Saracenicum appellent, quòd eius flore plerunq; croci loco rura utantur: tametſi officinæ Mauritanos ſecutæ Cartamum uocent. Cnicus (ut auctor eſt Theophraſtus libro* VI. *cap.* IIII. *de plantarum hiſtoria) duorum eſt generum, ſatiuum unum, alterum ſylueſtre, ut latius libro tertio in Atractylidis mentione retulimus. Porrò in uſum medicinæ ſemen tantùm uenit.* *Quod (ut Meſues inquit) hauſtum supernè, inferneq; purgat. Pituitam, & aquas extrahit: quo fit, ut coli dolore affectis, & aqua inter cutem laborantibus opem mirificè præſtet, non modò hauſtum, ſed & clyſteribus infuſum. Seminis medulla à putaminibus repurgata, & ſaccharo eclegmatis modo excepta, pectus, & pulmones abſtergit, uocem clarificat, prolificumq́; ſemen auget.* *Cnici uires paucis perſtrinxit Galenus libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Cnici ſemine duntaxat ad purgationes utimur. Tertij eſt ordinis excalfacientium, ſi quis foris eo uti uolet.* *Eius planta* κνῆκος *Græcis, Cnicus, & Cnecus Latinis appellatur: Mauritanis, Kartam, ſiue Charthom: Italis, Zaffarano Saracineſco: Germanis, Vuilder ſaffran: Hiſpanis, Alacor, & Semente de papagaios: Gallis, Saffran baſtard, & Saffran ſauuage.*

Cnici uires ex Geleno.

Nomina.

Mercurialis. Cap. CLXXXIII.

L i n o z o s t i s, aliqui parthenion alij hermû botanion appellant, folijs conſtat ocimi, helxinæ cogna-

tis, ſed minoribus: ramulis duplici geniculorum modo cinctis, alarum cauis multis, fructu fœminæ, copioſo, quandam racemorum ſpeciem præbente: mari è foliorum ſinu dependente, paruo, rotundo, ceu binis teſticulis unà cohærentibus: frutice dodrantali, aut maiore. Vtraque in oleribus manditur, ad aluum ciendam: cocta in aqua, epoto iure, bilem aquamq; detrahit. Conſtat, vt mares gignantur, hunc facere: vt fœminæ, illam, ſi à purgatione bibantur, & trita folia genitalibus admoueantur.

MERCVRIALIS MAS.

MERCVRIALIS FOEMINA.

Mercurialis conſid. & hiſtoria ex Pli.

MERCVRIALEM, quæ Græcis Linozoſtis appellatur, duorum generum eſſe conſtat: unum mas, alterum fœmina. Vtraq; non modò medicis, ac ſeplaſiarijs uulgaris admodum eſt notitiæ; ſed etiam mulierculis, & ferè omnibus, quòd in clyſteribus plerunq; imponatur. Quare non eſt, cur de Mercuriali hic pluribus diſſeramus. Subijciam tamen quæ de ea memoriæ prodidit Plinius lib. XXV. cap. V. ijs uerbis. Linozoſtis, inquit, ſiue parthenion, à Mercurio inuenta eſt, ideo apud Græcos hermū poan multi uocant eam, apud nos omnes mercurialem. Duo eius genera, maſculus, & fœmina, quæ efficacior: caule cubitali interdum, ramoſo in cacumine, ocimo anguſtioribus folijs, geniculis denſis, alarum cauis multis: ſemine in geniculis dependente, fœminæ copioſo, mari iuxta genicula ſtante, rariore, ac breui, contortoq;, fœminæ ſoluto, & candido: folia maribus nigriora, fœminis candidiora: radix ſuperuacua, prætenuis. Naſcuntur in campeſtribus cultis. Mirum eſt, quod de utroque eorum genere proditur: ut mares gignantur hunc facere, ut fœminæ illam. Hoc contingere, ſi à conceptu ſuccus protinus bibatur in paſſo, edantúrue folia decoſta ex oleo & ſale, uel cruda ex aceto. Quidam decoquunt eam in nouo fictili, cum heliotropio, & duabus, aut tribus ſpicis, donec decoquatur. Decoctum dari iubent, & herbam ipſam in cibo, altero die purgationis mulieribus per triduum, quarto die à balneo coire eas. Hippocrates miris laudibus in mulierum uſu prædicauit illas: eas ad hunc modū adhuc medicorū nemo nouit. Ille eas uuluæ cū melle, uel roſaceo, uel irino, uel lirino admouit. Item ad ciendos menſes, ſecundasq;. Hoc idē præſtare potu, fotuq; dixit. Inſtillauit auribus ſurdis ſuccum, inunxitq; cum uino uetere. Aluo folia impoſuit, epiphoris, ſtranguriæ, & ueſicæ. Decoctum eius dedit cum myrrha, & thure. Aluo quidem ſoluendæ, uel in febri, decoquitur quantum manus capiat, in duobus ſextarijs aquæ ad dimidias, bibitur ſale, & melle admiſto, necnon cum ungula ſuis, aut gallinaceo decoctum ſalubrius. Purgationis cauſa putauere aliqui utranque dandam, ſiue cum malua decoctum. Thoracem purgant, bilem detrahuut, ſed ſtomachum lædunt. Hactenus de mercuriali Plinius.

Mercurialis uires ex Gal.

Eius quoque uires deſcripſit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Mercuriali utuntur omnes ad uentris purgationes duntaxat. Verùm enimero ſi quis eius facere periculum uolet in cataplaſmate, ſanè eam digerentis admodum facultatis eſſe experietur. Λινόζωσις ſic Græcè, Latinè uerò Linozoſtis & Mercurialis uocatur: Italicè, Mercorella: Germanicè, Bingel kraut: Hiſpanicè, Mercuriale, & Vrtiguamuerta: Gallicè, Mercuriale.

Cynocrambe. 543

Cap. CLXXXIIII.

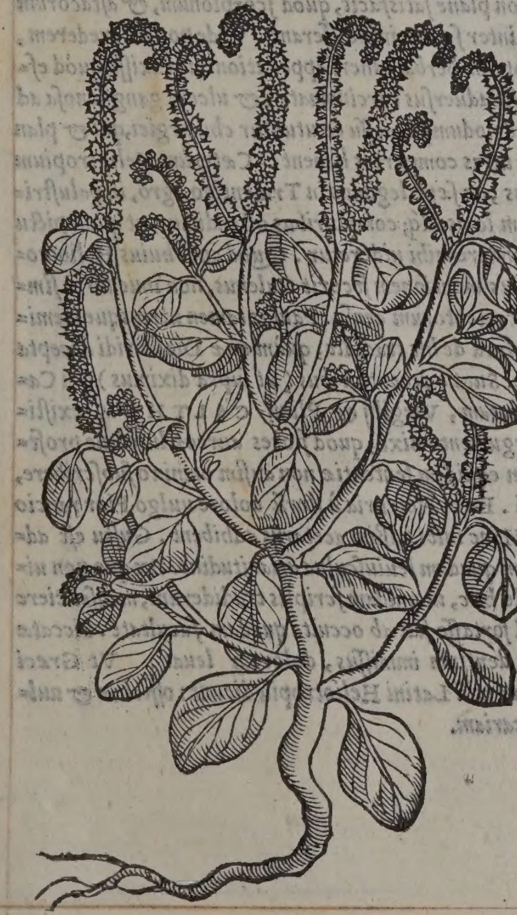
CYNIA, aut cynocrambe, cauliculum binûm dodrantem altitudine emittit, mollem, ſubalbidum: folia mercuriali, aut hederæ ſimilia, certis interſtitijs ſubalbida. ſemen folijs adhæret, paruum, rotundum. Folia cum caulibus pota, aluum cient, oleribus commendantur. Ius decocti & pituitam, & bilem, aquamque detrahit.

Cynocrãbes conſideratio. Ruellij error.

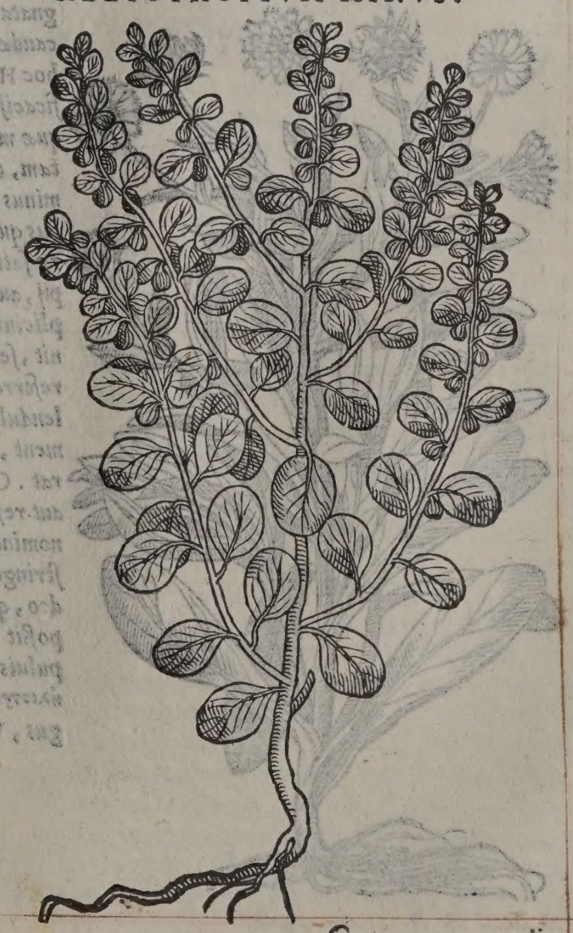
VIDETVR *Rellius exiſtimaſſe Cynocrambem eandem herbam eſſe cum Atriplice ſylueſtri. Qua in re (ſi ita eſſe credidit) aperte erraſſe deprehenditur, quòd præter ſylueſtrem atriplicem, etiam comperta ſit legitima Braßica canina, quòdq; de ſylueſtri atriplice ſimul cum ſatiua ſcripſerit Dioſcorides libro ſecundo. Cynocrambe, quam nos Mercurialem ſpuriam appellamus, in Italia omnibus ferè locis prouenit, in campis, in uijs, & in uineis, nulla prorſus deſcriptioni reclamente nota. Differt hæc ab agreſti atriplice non modò folijs, & facie: ſed etiam caulis proceritate. Siquidem atriplex ſylueſtris quandoque ad duûm cubitorum altitudinem aſſurgit. Cynocrambe uerò binûm palmorum longitudine contenta eſt. Huius nuſquam, quod inuenerim, meminit Galenus in libris ſimplicium medicamentorũ. nam ea Cynocrambe, cuius ipſe Galenus, & alij rei herbariæ ſcriptores mentionem faciunt ſub nomine Apocyni, alia eſt ab hac, de qua hic agitur. Quæ planta Græcis κυνοκράμβη, Laninis Cynocrambe, & Braßica canina appellatur: Italis, Mercorella baſtarda: Germanis, Vuid bingel kraut.*

Nomina.

HELIOTROPIVM MAIVS.

HELIOTROPIVM MINVS.

Heliotropium maius. Cap. CLXXXV.

HELIOTROPIO magno flos eſt effigie ſcorpionis caudæ, unde ſcorpiuro ei nomen: & quoniam folia cum ſole circumagat, heliotropion dicitur. Folia ocimi habet, hirſutiora, candidiora, & maiora: ramuli à radice terni, quaterni, aut ſæpe quini exiliunt, multis alis concaui: flos in cacumine candidus, aut ſubfuluus, incuruatur ut ſcorpionis cauda: radix tenuis eſt, & inutilis, naſcitur in aſperis. Decoctum herbæ ex aqua, faſciculo manus plenæ, potu pituitam, bilemque per aluum extrahit: contra ſcorpionum ictus in uino potum, & illitum prodeſt. adalligatur ad conceptus arcendos. Aiunt per horam unam ante acceſsiones, ſeminis grana quatuor cum uino quartanas finire, tria uerò tertianas. Illitum ſemen formicantes verrucas, penſileſque, & thymos, & epinyctidas exiccat. Folia infantium deſtillationibus, quas ſyriaſeis uocant, podagricis, luxatiſque utiliſsimè illinuntur. menſes cient: partus trita, & impoſita pellunt.

Heliotropium minus. Cap. CLXXXVI.

HELIOTROPIVM paruum naſcitur in paluſtribus, iuxta lacus, folijs antedicto proximis, rotundioribus: ſemine acrochordonum uerrucarum modo, penſili, rotundo. Herba cum ſuo ſemine pota, adiecto nitro, hyſſopo, naſturtio, & aqua, latas tineas, tereteſque excutit. Penſiles uerrucas, quæ acrochordones uocantur, cum ſale illita tollit.

Heliotropij utriuſq; conſideratio.

HELIOTROPION *maius, licet in aſperis naſci* Dioſcorides *tantùm prodiderit; tamen in* Hetruria, *& in comitatu* Goritienſi, *ubi frequentiſſimum uiſitur, paſſim ferè prouenit, in campis, ſecus uias, in oppidorum plateis, & circa ædificiorum areas, aridis item, & ſabuloſis locis.* Herba *hæc apud* Hetruſcos *officinis* Verrucaria *appellatur, quòd uerrucas, myrmecias, & thymos affricata ualenter adimat.* Quare *mihi, ut* Ruellio *quoque doctiſſimo, plurimùm errare uidentur, qui cenſet* Calendulam *officinis dictam, quæ & neotericis* Caltha *exiſtimatur, eſſe* Heliotropium *maius, nanq; omnes prorſus illius notæ huic reclamare deprehenduntur.* Neq; *eorum opinioni illud quicquam addit, quòd huius* Calthæ *ſemen quadantenus ſcorpionum caudiculas referat, quoniam* Dioſcoridi Heliotropij *flos, non ſemen ſcorpionis caudæ effigiem repræſentat.* Porrò Ruellius *heliotropium hoc uocari ait herbam cancri, quòd eius flores in caudæ cancri (qui nobis aſtacos eſſe putatur) ſimilitudinem inflectatur.* Verùm *hæc nominis ratio à* Ruellio *aſſignata mihi non planè ſatisfacit, quòd ſcorpionum, & aſtacorum caudæ forma inter ſe maximè differant.* Vnde *potius crederem, hoc* Heliotropium *herbæ cancri appellationem traxiſſe, quòd efficaciſſimum ſit aduerſus carcinomata, & ulcera gangrænoſa ad quæ magno admodum ſucceſſu eo utuntur chirurgici, qui & plantam, & eius uires compertas habent.* Cæterùm Heliotropium *minus uidimus, ac ſæpe legimus in* Tridentino *agro, in paluſtribus quibuſdam locis, idq; compluribus oſtendimus, ut quod picturæ ſatis reſpondere mihi uideretur.* Quòd *autẽ huius* Heliotropij, *aut alterius mentionem fecerit* Galenus, *non inuenio in ſimplicium medicamentorum cenſu.* Paulus *tamen utriuſque meminit, ſed non plura de his tradidit, quàm quæ* Dioſcoridi *accepta referre poteſt.* Sunt *è recentioribus (ut ſuprà diximus) qui* Calendulam *uocatam,* Virgilij *&* Plinij CALTHAM *exiſtiment, hoc argumento nixi, quòd flores aureos luteóſue proferat.* Quorum *equidem ſententiæ non auſim omnino ſubſcribere, aut refragari.* Ea *in* Hetruria *à florũ colore uulgò* Fior rancio *nominatur.* Hanc *inibi paſſim acetarijs adhibent.* Guſtu *eſt adſtringenti, cum quadam leuiuſculua amaritudine.* Ex *quo non uideo, quomodo hæc, ut quidam ſcriptis tradiderunt, menſes ciere poſſit. niſi id fortaſſe fiat ab occulta quadam facultate.* Siccatæ *puluis cauis dentium immiſſus, dolorem leuat.* Vt *Græci* ἡλιοτρόπιον, *ita etiã* Latini Heliotropiũ *dicunt: officinæ & uulgus,* Verrucariam.

Calthæ conſideratio, & uiers.

Nomina.

CALTHA.

Scorpioides.

Cap. CLXXXVII.

SCORPIOIDES herbula eſt, folijs paucis: ſemine caudæ ſcorpionis effigie. Illita ſcorpionum ictibus præſentaneo eſt auxilio.

SCORPIOIDIS *ſpeciem Calendulam nominatam haud dubiè eſſe cenſerem, ſi folia, ſicuti ſemen, Scorpioidi reſponderent. Verùm cùm hæc folijs paucis, illa uerò multis, longisq́; proſiliat, ij apertè falli deprehenduntur, qui in hac opinione uerſantur. Equidem ueram, ut arbitror, Scorpioidem uidi primùm ſuperioribus annis in Foroiulienſi agro in Ciuitate Auſtriæ quodam in hortulo clariſsimi medici Iuliani à Maroſtica Teruiſtenſis. Hanc eadem, cuius hîc effigiem pictam damus, dum hoc tempore diligenter curarem, ut ſingulis plantarum deſcriptionibus, quarum cognitionem habemus, pictura accederet, ad me miſit quidam ex ijs, qui rei herbariæ dant operam. Quam ſanè ſuis notis ueram Scorpioidem referre putamus: etſi non deſunt uiri doctiſsimi, qui aliter ſentiunt.* (Scorpioidis conſider.) *Scorpioidem breuiſsimè perſtrinxit Galenus libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Scorpioides excalfacit quidem ordine tertio, deſiccat uerò ſecundo.* (Scorpioidis facul. ex Gal.) *Ea non ſecus Latini Scorpioides, ac Græcis* σκορπιοειδὲς *appellatur.* (Nomina.)

LIBRI QVARTI FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senenſis Commentarii,

IN LIB. QVINTVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

SVPERIORIBVS quatuor libris, amiciſsime Aree, tradidimus de aromatibus, oleis, vnguentis, arboribus, & earundem lacrymis, ac fructibus: item animalibus, melle, lacte, adipe, cerealibus, oleribus: necnon de omni radicum, herbarum, ſuccorum, ſeminumque ratione. In hoc autem totius operis quinto diſſeremus de uinis, & metallicis, à uite noſtram commentationem auſpicati.

COMMENTARIVS MATTHIOLI.

QVONIAM non difficile tantùm, ſed quaſi etiam impoßibe eſſet, ut cuiuſcunque ſcientiæ, aut facultatis principijs, ac fundamentis uniuerſalibus ignoratis, ſciri perfectè poßint illa, quæ deinceps ſpeciatim in ea conſideranda ueniunt; ideo non minus neceſſarium, quàm utile fore exiſtimaui, ſi hîc in uniuerſum foßilium, ac metallorum materia tractaretur. Nam etſi in hoc quinto libro nonnullorum foßilium medicamentorum cùm hiſtoriam, tum facultates tradiderit Dioſcorides, *& ipſum ſecutus* Galenus *in libris ſimplicium medicamentorum; cùm tamen eorum neuter originem, materiam, cauſas, ac alia plurà in his æſtimanda, ac cognoſcenda explicuerit, illa quidem hoc loco ſilentio inuoluenda non duximus, ut quantum per nos fieri poteſt, nihil quod ad abſolutam rerum ſimplicium cognitionem, & communem uſum faciat, à nobis intactum relinquatur. Cùm itaq; plures tam antiquos, quàm recentiores, qui de foßilium, ac metallorum materia ſcripſerunt, diligenter ſatis perlegerim, eos utique non modò inter ſe differentes reperi, ſed in aliquibus etiam contrarios.* Nam *licet eorum quidam de ueritatis tramite parum deflectant: uidentur tamen non exactè ea omnia explicauiſſe, quæ hac in re maximè neceſſaria cenſentur.* Fieri *enim lapides,* Ariſtoteles *auctor eſt, igne non liqueſcentes ex ſicca igneſcente exhalatione.* Ex *quibus deduci poteſt, exhalationem humidam materiam eſſe lapidum liqueſcentium, è quibus metalla conflantur. quo fit, ut ex* Ariſtotelis *ſententia, lapides igne non liqueſcentes fiant ex calido, & ſicco uapore: liqueſcentes uerò ex humido halitu tantùm. Sed opinionem hanc, qui rem altius, diligentiusq; inueſtigarunt, minimè probandam exiſtimant, cùm lapides longè minus, quàm terræ ex uapore fieri queant. Siquidem puluis, qui ſic gigneretur, unum aliquod ex pluribus fieri nunquam poſſet, niſi humor illi commiſceretur. & omnes pariter lapides non liqueſcentes abſq; multa hominum opera, ac tundendi labore facilè in arenam, uel puluerem tranſirent, ſi tantùm ex ijs nullo accedente humore efficerentur.* Quòd *profectò haud ita ſe habet: lapides nanq; ferè innumeros admodum compactos, ſolidosq; uidemus. id quod haud dubiè oſtendit, ex illo tantùm uapore eos nequaquam genitos eſſe.* Quòd *ſi ex eo lapides eiuſmodi procrearentur, magis omnino fierent in ſuperiore aeris regione, ut quæ facilè ignis contactu incendatur, quàm intra terrã.* Quandoquidem *omnibus liquidò conſtat, quàm ſuperior illa aeris regio ex uelocißima aſtrorum conuerſione, citius accendatur.* Ac *certè ſi non aliàs, ſaltem quoties gignerentur cometæ, faces, flammæ, clypeiq; ardentes, deciderent lapides è cœlo, aut terræ. quòd tamen fieri non uidemus.* Et *quanuis tradiderint prodigiorum ſcriptores pluiſſe quandoq; lapides, ut* Plinius, *& alij quidam teſtantur; non tamen ob hoc opinatus eſt* Ariſteles *in aere lapides gigni poſſe.* Nempe *is lapidem è cœlo delapſum uentorum ui in aerem ſublatum ſcribit.* At *ſi lapides in aere fiunt (quod planè negare non auſim) quid obſtat, cur dici non poßit, hos ex eadem fieri materia, ex qua illi ſub terra generantur? quam quidem materiam facilè produxiſſe potuerint uiolentißimæ tempeſtates: utpote quæ repentino aliquo motu dum oriuntur, ex reliquorum elementorum mutatione terrena illa corpora genuerint.*

Varia de generatione lapidum ſententia.

Ariſtotelis opinio.

Theophraſtus uerò non lapides ſolùm, ſed terras etiam conſtare ſcribit ex pura, ac æquali materia, quæ confluxu quodam, ſiue percolatione ſit effecta, alióue modo excreta. Quod *etſi iure aliquo probari poßit, non tamen ijs duobus modis tantùm talis efficitur.* Nec *ea qnanuis proxima ſit materia terræ inſignis, omnis etiam eſt lapis, uerùm alijs quoq; modis fit pura, & æqualis materia, ut cùm ſucci naſcuntur.* Interdum *quoq; neceſſe eſt, ut calor materiam ijs duobus modis genitam, prius coquat, ut inde efficiat ſuccum, ex quo tandem lapis, qui liqueſcat ignis calore, fieri poßit.* Verùm *enimuero multò magis in hoc erraſſe* Theophraſtus *deprehenditur, quòd ſcilicet omnes lapides etiã pretioſos terra abundare crediderit: is enim ita inquit.* Eorum, *quæ in terra conſiſtunt, alia aquea ſunt, alia uerò terrena.* Aquea *quidem ſunt metalla, nempe aurum, argentum, & reliqua.* Terrena *uerò lapis, & lapidum ſpecies pretioſæ, ac etiam terrarum ſpecies omnes, quæ colore, uel læuore, uel ſpißitudine, aliáue facultate ſunt inſignes.*

Theophaſti opinio.

ſignes. Quandoquidem ſi uera eſſet hæc Theophraſti ſententia, nulla quidem inueniretur gemma, quæ transluceret, cùm tamen uariæ, ac ferme innumeræ reperiantur, quæ maximè pellucent. Hinc itaq; fit, ut citra iniuriam dici poßit, non omnes pretioſorum lapidum ſpecies eſſe terrenas, ſed aqueas, id eſt, ex humore quodam conflatas, cui aquæ pondus longè maius, quàm terræ inſit.

Auicennæ opinio cõprobata.

Cæterùm Auicennæ opinio, quam ſequitur Albertus, multò magis ueritati, ac rationi cohærere uidetur, quàm aut Ariſtotelis, aut Theophraſti. Quippe quanquam non explicuerit ipſe, quibus modis futura lapidis materia congregetur; dixit tamen lutum eſſe in primis lentum, & aquam non ſimplicem illam, ſed cum terra permiſtam. In qua permiſtione ſi plus terræ, quàm aquæ confluxerit, lutum dicitur, ſin aquæ, ſuccus. nihil enim aliud eſt lutum, quàm terra, quæ permaduerit aqua: nec ſuccus aliud quidem explicat, quàm aquam, quæ ſorbuerit terram, uel abraſerit, tetigeritq; metallum. Lutum enim, ex quo lapis futurus eſt, lentum, ac tenax eſſe oportet, cuiuſmodi illud eſt, ex quo lateres & fictilia fiunt: nam ab alterius generis luto, quod penitus lentore careat, haud difficulter ſeparatur, ac diſſoluitur humor, tumq; non lapis ex eo efficitur, ſed puluis. Lutum uerò tenax calor primùm exiccando conſpiſſat, efficitq; medium inter lutum, & lapidem: deinde quia diutius idem agit, uel acrius, lapidem gignit, Quinetiam ſuccus craſſus, & lentus facilè conuertitur in lapidem. quod in animantibus eſt euidens, præſertimq; in nobis, cùm iandudum ueteribus medicis, ac etiámnum recentioribus decretum ſit, tum renum, tum ueſicæ calculos non aliunde progigni, quàm ex lento, craſſoq; humore temporis tractu à caloris noſtri facultate coacto. Ob id igitur translucentes gemmas non ex aqua tantùm fieri conſtat; ſed ex puro, liquidoq; ſucco, qui aquæ multum, terræ uerò tantillum referat. Siquidem ſi ex aqua tantùm huiuſcemodi lapides efficerentur, non utiq; mergerentur in ea proiecti, ſed ea ſupernatarent, non ſecus ac glacies, & grando. At cùm omne lapidum genus demergatur aqua, ac etiam cryſtallus, & beryllus, quæ tamen, quonaim glaciem colore repræſentant, omnino uidentur ex aqua conſtare, ſatis intelligimus, ex ſola aqua non gigni lapides illos.

Plinij opinio exploſa.

Quapropter (ut in ſequentibus ſuo loco dicetur) planè explodenda uenit Plinij, & aliorum quorundam ſententia, quibus certum eſt, cryſtallum glaciem eſſe, quæ niue in algidißimis montibus concreuerit, cùm aqua non ſupernatet. Generantur præterea lapides ex lapidibus ipſis, cùm fluuiorum, riuulorum, ac ſubterraneorum fontium aquæ per ſaxa excurrentes, ab eorum ſuperficie aliquid lapidoſi abraſerint, quod cùm reſederit, ſolis calore ſiccatur, ac lapideſcit. Hoc enim euidentißimè apparet in canalibus, ac ſoli patentibus aquæductibus, quibus nonnullæ aquæ calidæ ducuntur. Ii nimirum lapideis quibuſdam cruſtis oblinuntur, quæ cùm tenuißimis ramentis compactæ ſint, cæteris molliores, infirmioresq; habentur. Hoc idem apertißimè conſpicitur in quibuſdam balneis aquarum ſponte naſcentium, præſertimq; in balneo ſancti Philippi comitatus noſtri Senenſis. Quandoquidem ex huiuſce balnei aqua, particulæ quædam gignuntur lapideæ, ſaccharum tum candore, tum etiam materia referentes, quæ uſqueadeò imitantur ſemina ſaccharo contecta, & alia id genus, quæ in officinis ſaccharo ſimiliter conteguntur, nempe aniſum, coriandrum, ac etiam plerumq; cinnamomum, ut ijs capſulæ à quibuſdam impleantur, itaq; aptentur, ut ſolatij cauſa aliquos ſacchari, eiuſq; confecturarum auidißimos decipiant. Fit hoc quoq; in his, qui huius aquæ ſtillicidio utuntur ad cerebri morbos curandos, illi quotidie caput ſubijcientes. ſiquidem lapidoſa illa materia, capillis circumciſis continuè inhærens, in granula quædam cogitur, ac coaleſcit, ab aniſo ſaccharo contecto nihil ferè dißimilia, quæ non niſi tractu temporis inde ſe explicant, & diſſoluuntur. Idem præterea euenit in montium concauitatibus, ac ſpeluncis, quæ ex ſaxo potißimùm calcario conſtãt. quippe aquarum ex ſaxorum commiſſuris ſtillicidio lapidea concreſcit materia, quæ è cauitatum illarum cameris non aliter pendet, quàm ſtiriæ hyberno gelu è domorum noſtrarum tectis prominent. Ex eodem etiam ſaxo calcario oritur gypſum, melitites, galactites, & alij quidam lapides: & ex ſucco, qui ex eodem ſaxo, & aqua contemperatur, lapis ſpecularis, & gypſum, quod rarò translucidum inuenitur. Eodem modo ex ramentis rubei lapidis fit hæmatites, & ſchiſtos: item in commiſſuris marmoris maculoſi, aut eius, quod in candido cinereum colorem refert, reperiuntur dactyli Idæi, lapides Iudaici, trochitæ, & conſimiles. Verùm enimuero ſuccus lapideſcens omnino differt ab aqua, quæ ſaxorum ramentis referta eſt, uel quòd plus habeat ſedimenti, uel quòd calor tamen coquendo aquam, eam denſiorem effecerit, uel quòd aliquid is ſuccus contineat, quod uehementer adſtringat. Ex quo (ut opinor) corallium maris planta, & antipathes oriuntur. Poſtremò materia lapidis erit quicquid habet meatus, per quos ſuccus lapideſcens imbibi poßit, ſiue is à terra contineatur, ſiue cum aquis miſtus ex ea effluxerit. Quamobrem multoties arbores, frutices, animantes, oſſa, & alia in lapides uertuntur, ut Bohemi apertè teſtantur. Quandoquidem in eorum regno pluries in ſubterraneis fodinis (Georgius Agricola auctor eſt) arbores inuẽtæ fuerint in lapidem cõuerſæ, ſtantibus adhuc ramis, cortice, medulla, ac radicibus. Equidem ipſe quoq; ingenuè fateri poſſum, arboris ramũ ex lacus cuiusdam litore mihi allatum eſſe, qui altera parte lapideus, altera uerò ligneus cernebatur. Venetijs item in magno Germanorum emporio, quod uulgò uocant il Fondaco de Todeſchi, equi teſticulũ lapidẽ factum, Antonius Golb mercator ibi pro Fucharis agens, iucundo omniũ ſpectaculo, & admiratione oſtendebat. Id quod animalium quorundam carnibus, & oßibus, tum etiam teſtaceis piſcium operimẽtis eueniſſe comperimus. nanque in Hetruria quàm plurimis in agris, buccina, cochleæ, conchulæ, & eiuſmodi multa aratro ab agricolis eruuntur in lapidem conuerſa. Quæ ſanè omnia haud dubiam fidem faciunt, ita ſe rem hãc habere, uti diximus. Sed ut ex prædictis omnem lapidum materiam paucis perſtringamus, ea in primis eſt lutum, in quo multò plus ſit tenacis terræ, quàm aquæ. Deinde eſt ſuccus, qui uehementi frigore congelaſcit, in quo aqua ipſa terrã ſuperat. Sũt præterea ramenta ſaxorũ, quæ aquarum decurſus abradit. Quinetiam ſuccus lapideſcẽs, qui cùm in aerem effluxit, in lapidem concreſcit. Omne deniq;, quod habet meatus, in quibus lapideſcens ſuccus facilè excipiatur.

Varia de metallorum ortu ſententia. Vulgi opinio exploſa.

Nihilo ſecius in metallorũ ortu & materia, de quo iam nobis diſſerendũ eſt, auctores inter ſe diſſentire inuenio. Alia etenim eſt philoſophorũ, alia chymiſtarum, alia aſtrologorũ ſententia, quibus etiã accedit opinio imperitißimi uulgi, quæ tantum ab alijs dißidet, quantum à ueritate, & à ratione prorſus abhorret. Is nanq; certò credit, non modò ſaxa; ſed etiam me-

talla omnia, pretioſos lapides, & gemmas, ac terrarum uaria genera, in ipſa tantùm mundi creatione Deum optimum maximum talia finxiſſe, atque creaſſe, qualia nunc reperiuntur: nec medio temporis lapſu, ullam ex materijs ad id diſpoſitis eſſe natam, uel renatam, neq; aliquam uim naturæ, ad eorum perennitatem ſummum rerum opificem tribuiſſe. Qui certè uulgus ita temerè pronuncians, non uidet quàm maximam naturæ inferat iniuriam, quæ nunquã aliquo temporis momento quieſcens, nil aliud agit, quàm ea ſemper regenerare, quæ aliâs genuit, quæ etiam noua multa producit. Vnde hæc uulgaris opinio prorſus explodenda, atq; exibilanda eſt. Quam inſuper ut uanam ac ridiculam, illud maximè diluit, ac demolitur, quod in antiquis metallorum cuniculis ſole clarius uiſitur. Siquidem innumeræ inueniuntur metallorum fodinæ, tanquam inutiles à foſſoribus derelictæ, quòd inde omne metallum effoderint, per quas etſi prius longè, lateq; patebat tranſitus, ita ut liberè, & abſq; ullo impedimento non modò foſſores ipſi, ſed uehicula, ac curriculi per eas diſcurrerent; tractu tamen temporis factum eſt, quòd materia lapideſcens in ipſis adeò creuerit, ut foſſoribus denuo ingredi uolentibus ob cauitatis anguſtiam denegaretur aditus. Sed præterea metalla continuè generari, ferrum inditio eſt. Id quod in Iluæ inſulæ metallicis fieri (ea enim à maritimis noſtris non longè diſtat) non modo probatiſsimi ſcriptores memoriæ prodiderunt; ſed foſſores ipſi, qui diutius in ipſis uerſati ſunt, uerbis referunt. quippe quòd ferreæ illæ fodinæ multis iam annis deſtitutæ, iterum atque iterum ferrea materie impleantur. Porrò philoſophi, & chymiſtæ aliter ſentiunt. Ariſtoteles lapidum materiam halitum tantùm exiſtimat. Chymiſtarum uerò nonnulli omnino aſſerunt, metalla in uiſceribus terræ gigni ex ſulphure, & argento uiuo: alij ex quadam cinere aqua madefacta. Quorum ſententia, cùm non ſolùm ſuſpecta, ſed etiam planè falſa habeatur, eos nimirùm omnes decipit, qui horum lubricis fundamentis nixi philoſophantur, ut firmis tum rationibus, tum argumentis probare non uererer, niſi id præter noſtrum inſtitutum eſſet, qui hîc harum rerum capita tantùm percurrimus. Verùm ſi quis rem hanc fuſius enarratam, atque exactiſsimè diſcuſſam habere cupit, librum legat Georgij Agricolæ uiri eruditiſsimi, à quo nos plura mutuatos eſſe ingenuè fatemur. Cæterùm illud omnibus, ut mea quidem fert opinio, perſuaſum eſſe debet, quòd nil aliud ſit metallorum materia, quàm ſubſtantia elementaria, quæ tanto perfectius metallum efficit, quantò magis in æquali proportione tum qualitatis, tum quantitatis impensè depurata conſtat. Quippe in metallorum materia aquam eſſe, maximo argumento eſt, quòd ignis calore liquentur, ac fluant: frigore uerò tum aeris, tum etiam aquæ rurſus denſentur, ac coeant. Id quod clarè oſtendit, ea aquæ multum, terræ uerò parum obtinere. Simplex enim aqua non eſt eorum materia, ſed miſta cum terra: atque terræ quidem portio tanta in miſtione exiſtit, quanta aquæ perſpicuitatem obſcuret, fulgorem uerò non auferat. Quinetiam miſtura quò purior fuerit, eò pretioſius (ut diximus) metallum conflat, idq; magis ignis patiens redditur. Sed quota terræ portio inſit cuique humori, ex quo efficitur metallum, nemo mortalium unquam mente concipere poteſt, nedum uerbis explicare. Id tantùm nouit Deus optimus maximus, qui certas, ac definitas quaſdam leges naturæ tribuit, quibus res inter ſe miſcet, ac temperat: Succus igitur eſt, ex quo formatur metallum, quem pariunt uarij motus, quorum proximi ſunt aquæ defluxus terram mollientis, aut ſecum rapientis: terræ cum aqua permiſtio: & uis caloris agens in miſturas, ut id genus ſuccos gignat. Sed cùm de metallorum materia ſatis dictum ſit, iam cauſam efficientem proſequamur.

Cauſa metallorũ efficiẽs.

Ea autem nil aliud nobis eſſe cenſetur, quàm calor, & frigus, qui in ipſius terræ uiſceribus reconduntur. Calor inquam is eſt, qui humoris metallici miſtionem coquit, ac purificat; frigus uerò, quo eadem denſatur, & dura efficitur. Hoc equidem experientia facilè comprobatur, cùm neminem lateat igni metalla liqueſcere, ac etiam tractu temporis poſt liquationem, ipſius ignis calore contabeſcere, auro excepto. Quamobrem deteſtanda uidetur eorum opinio, qui tantùm calore ſubterraneo metalla confici crediderunt. Sunt & qui putent, metalla omnino effici ſiderum errantium influxu. Soli nanque auri generationem aſsignant, Lunæ argenti, Marti ferri, Mercurio argenti uiui, Ioui ſtagni, Veneri æris, Saturno denique plumbi. Adduntq;, quòd ſicuti metalla ab errantibus ſtellis ſui ortus principium habent; ita pretioſi lapides, ac gemmæ, à fixis ſuam effectricem cauſam ſuſcipiunt. Huic autem ſententiæ plerique non acquieſcunt, quoniam has cauſas nimis remotas credunt, & propinquioribus cauſis inhærendum eſſe arbitrantur. Ego tamen inficias non eundum reor, quin omnia hæc inferiora terrena, ac finita regantur, gubernentur, & producantur à ſuperioribus cœleſtibus, ac ſempiternis. quæ tandem diuturno orbium circumuolutione; omnium cauſarum tam remotarum, quàm propinquarum cauſa exiſtunt. Ita pariter dicendum exiſtimo lapidum gignendorum cauſam non ſemper à ſolo frigore, uel calore, ſed modò ab hoc, modò ab illo prouenire. Nam lapides, quos aqua humectando diſſoluit, calorem exiccando compegiſſe intelligimus. Contrà uerò, qui calore ignis liqueſcũt, ut fluuiorum, & torrentium ſilices, quibus igne liquatis uitrum conficiunt artifices, eos frigore concreuiſſe certum eſt. Concretio enim, eiq; appoſitæ affectiones, reſolutio ſcilicet, atq; liquefactio, oriuntur à cauſis inter ſe contrarijs. Etenim calor à materia humorem extrahens, eam efficit duram: at frigus eandem, aere maxima ex parte excluſo, uehementer conſtringit, quemadmodum agit, cùm aquam in glaciem, uel niuem cogit. Hinc eſt, quòd memoriæ prodidit Galenus, eam aquam corporibus prorſus inimicam eſſe, quæ à niue, uel glacie colliquatis fluxit: quoniam omne, quod in ea tenuiſsimum erat, à gelu expreſſum fuerit. Duabus his cauſis tertia quoq; accedit, quæ eſt ſuccus ille lapideſcens, de quo ſuperius diximus, qui uel ſolus, uel cum aquis permiſtus in ſtirpium meatus, aut in animantium particulas recipitur. Nam præterquam quòd ſit lapidum materia, cauſæ etiam efficientis partes ſubit: quando ſcilicet in corpus aliquod per meatus penetrat, idq; totum ſecum in lapidem uertit. Quòd ſi in lapidem concreuerit guttatim cadens, aut in urceos diffuſus, tunc materia tantùm, non cauſa efficiens dici merebitur. Gignitur hic (ut ſuprà dictum eſt) in locis quibusdam lapidoſis, & interdum aquæ commiſtus, per uenas terræ manat, & effluit. Quapropter mirari non licet, ſi fontes, riuuli, lacus, ac putei reperiri poſsint, qui ſtirpes, oſſa, & alia multa in lapidem tractu temporis uertant. Verùm non eſt ignorãdum, quòd ſuccus is lapideſcens motu aliquo agitatus, non facilè in lapidẽ denſatur, niſi craſſus admodum fuerit, ſed ſimul atq; in meatus ligni, aut alterius rei receptus, diſperſusq; quieuerit, fri-

gore

gore cogitur, & concreſcit, mutatq; res illas, quibus continetur, in lapides, ut in quodam Gothiæ fonte euenire probatiſsimi auctores teſtantur. Cuius guttæ ſolo perfuſæ, cùm moueri, aut agitari nequeant, ab ambiente aere denſantur, & lapideſcunt. Quòd ſi præterea uerum eſt, in montibus Pyrenæis eſſe loca, in quibus aquæ pluuiales lapideſcant, id ideo fieri poſſe uidetur, quòd aquas cum terra permiſtas uel ſolis calor paulatim concoquat, uel inſignis propter calorem ſiccandi uis, quæ terræ inſit, conſpiſſet: utroque enim modo ex eis poteſt effici lapis. Neque neceſſe eſt confingere, aut comminiſci aliam uim, quæ idipſum agat, quàm quatuor qualitatum, aut eam, quæ ab ipſis inter ſe agentibus, & patientibus orta loco tribuitur. Sed hìc nobis ſubit inquirendum, cur unus tantùm quandoq; gignatur lapis, cur uerò plures uno loco efficiantur.

Cur pauci, cur multi lapides fiant.

Fit igitur, ut arbitramur, unus tantùm lapis, cùm locus, qui concepit materiam, ſolidus fuerit, ac meatibus carens. Quippe concluſus calor omnem tum operam, tum facultatem undique in materiam conferens, unum duntaxat lapidem gignit, & ipſum quidem magnum, aut paruum, ſecundum materiæ quãtitatem. quapropter plerunque ſingulares à frigore efficiuntur, cùm puriſsimi ſucci, ex quibus conſtant, rariùs multi ac magni in locum unum congregentur. Verùm contrà plures gignuntur lapides, ſi locus non fuerit planè ſolidus, ſed meatibus refertus, per quos calor ipſe diſcurrere queat: nam ſi meatus pauci fuerint, calor materiam diuidens paucos efficit lapides; ſin multi, multos. Ad hæc plures generantur lapides non modò ex prædictis, ſed etiam ex materiæ diuerſitate. quandoquidem calor partem unius generis ſecernens ab alterius generis parte, plures efficit lapides. Item plures efficiuntur ex multis unius loci receptaculis, in quibus infuſa materia in plures partes diuiditur: ſiquidem in ea frigus non minus, quàm calor uires ſuas exercere poteſt. Qui lapides præterea pro diuerſa materiæ mole magni, aut exigui redduntur. Iiſdem modis quoque glarea, & ſilices fiunt: etſi ij ſæpius aquarum impetu, qui ſaxa frangit, & comminuit, efficiantur. Hactenus cauſas explicauimus, quæ lapides, & metalla efficiunt. nunc ad eorum differentias pregrediamur.

Lapidum colores vnde uarij.

Colorum itaq; diſcrimina, quæ in lapidibus ſpectantur, materiæ, ex qua gignuntur, diuerſitatem indicant. unde unus, & idem lapis ſæpe uarios colores conſequitur, quòd fiat ex diuerſi coloris materia. Deinde calor, cùm ipſorum lapidum ſit opifex, coloribus materiam inficit: nam obſcuros ipſius colores illuſtrare, illuſtres uerò obſcuros reddere poteſt. Cuius effectus exemplum clarum habetur in coloribus ijs, quibus fictilia uaſa pinguntur. nanque colores omnes, qui ad uaſa fictilia pingenda, uel inficienda parantur, anteaquàm in fornacem conijciantur, ab his plurimùm diſtant, qui in fictilibus ipſis igne torrefactis, poſtea uiſuntur. Quandoquidem etſi fictilia æris ſquama ſuper porphyrite lapide læuigata, admiſta aqua, infecta rufo colore, æris ferè modo, appareant; ignem tamen fornacis experta, uiridia efficiuntur. Sicut & color, qui ex ferri ſquama paratur, melius efficitur. Lapis etiámnum, quem figuli noſtrates uulgò uocant zaffara, porphyrite lapide læuigatus, colore ſubnigro cruda adhuc fictilia tingit: ſed igne percoctus, in cerulæum præſtantiſsimum mutatur, ut nobis apertè declarat cæruleus, ac pulcherrimus ille color, quem uulgò pictores uocant Smalto: is enim ex ipſo lapide zaffara nominato, cum uitro miſto in uitriarijs fornacibus efficitur. Verùm hanc colorum permutandorum facultatem in frigore non inuenias. quare lapides ab ipſo coacti colorem eundem ſeruant, quo prius eorum materia infecta fuerat. Ex his adduci poſſumus, ut non temerè credamus, quòd plerique fluuiorum, ac torrentium ſilices coloribus in ſuperficie tingantur: quoniam modò aquarum inundatione madefiant, modò ſolis calore ſiccentur. Solis enim calor, à quo ſilices ipſi æſtate Sirio ardente adeò incaleſcunt, ut uix tangi poſsint, ipſorum quidem colores (ut fictilium fornax) facilè immutare poteſt, licet id magis euenire conſtet in eorum ſuperficie, quàm in centro.

Metallorum differentiæ plures.

Differunt & metalla inter ſe colore, ſplendore, ſapore, odore, pondere, & facultate. Color primùm uarius in metallis conſpicitur, nam unumquodque ſuum ſortitur colorem. Aurum ſiquidem inter metalla ideo fului coloris eſt, quòd calor uel terram in flauedinem quandam ſynceram uerterit, anteaquàm cum aqua miſceretur, uel ſuccum ipſum mox futurum aurum. Aes uerò ſuum colorem habet, & eum equidem ſubrubrum, eo quòd terram nonnihil impuram aduſſerit calor. Ferrum autem ſubnigrum eſt, propter terram ualde impuram, & aduſtam. Argentum porrò candidum eſt, quòd terra eius fuerit alba. Eadem in cæteris ſingulis colores inueſtigandi ratio. Sequitur deinde eorum ſplendor, & nitor, qui ab aqua tantùm (ut antè diximus) prouenit. Ex quo fit, ut quantò humor ipſe tenuior, denſior, puriorq; fuerit, eò metallum nitidius, ac ſplendidius efficiatur. quam ob cauſam reliquis hac in parte præſtat aurum. Atq; hinc etiam ſaporem odoremq; ſibi metalla aſciſcunt: dum enim aurum igne comburitur, terræ ipſius ſynceritate, quæ optimè cum aqua commiſta eſt, fumum perexiguum, & uix ſenſibilem emittit, & dulcem, ac ſuauem magis, quàm fœtidum. Argentum uerò contrà, quòd terram impuram, licet combuſtu difficiliorem obtineat, plus fumi eructat, quàm aurum, & ſubfœtidum quoque odorem exhalat. Sed tam ferro, quàm æri multò maior fumi copia effunditur, atque unà odor longè fœtidior, quòd ſcilicet aduſtam contineant terram. Plumbum denique ac ſtagnum, ob aquæ redundantiam, hebetes admodum odores promunt. Nec alia de cauſa tum ærea, tum ferrea uaſa, qui rem hanc ſcitè cognouerunt, ab uſu coquinario abdicauere, quàm quòd aduſtæ terræ, quàm poſsident, ualde amara qualitate cibi omnes, qui in huiuſcemodi uaſis uel coquuntur, uel parantur, uel aſportantur, uel reponuntur, facilè infici poſsint. Id quod non modò guſtum malè afficit, & exaſperat; ſed etiam in uentriculo nauſeam, & ſubuerſionem commouet. In hoc ergo admonitos ſeplaſiarios uolumus, ut ab horum uaſorum uſu caueant: nam quandoque compertum eſt, quòd acida medicamenta in cacabo æreo (quæ fuit pharmacopolæ uel ignauia, uel imperitia) decocta, ſæua ac periculoſa intulerunt ægris ſymptomata. Præterea metalla omnia ponderoſiſsima ſunt: cuius rei cauſa eſt denſitas ipſa, quæ ſequitur bonam terræ cum aqua permiſtionem. Hinc fit, ut grauiſsima quæque pondera metallis liquefactis ſupernatent, modò maior ſit metallorum quantitas, quàm rerum, quæ ipſis demerguntur. At huius rei experimentum quotidie facere licet, ſi argentum uiuum in aliquod uas infundatur, eiq; metallica pondera ſuperponantur, auro excepto, quod ſolum inter cætera fundum petit, quoniam plus cæteris ponderet: argento enim uiuo ipſa pondera non aliter ſupernatare deprehendentur, quàm aquæ ligna. Cæterùm aurum in ipſo mergitur, non modò quòd ponderoſius ſit; ſed

etiam

etiam quòd cognationem quandam, & quaſi conſenſum cum ipſo habere uideatur. Metalla inſuper, quæ liqueſcunt, ijs quæ attingunt, minimè adhærent, nec eadem humectant, neque etiam labuntur, ut cæteri aquei liquores tam foſſitij, quàm à plantis, aut animalibus producti: ſed eorum partes inuicem coguntur, ſimulq; cohærent. Idq; non alia ratione fieri conſtat, quàm quòd tam bona, firmaq; miſtio rei ſiccæ cùm humida facta ſit, ut ſicca obſtet humidæ, ne adhæreſcat, & humectet: humida uerò contrà impediat, ne ſicca prorſus conquieſcat. Quæ quidem miſtio quoniam in auro perfectiſsima reperiatur, ideo hoc igne nunquam abſumitur. nam cùm eius puriſsima terra ſit optimè cum aqua permiſta, humorem ſtringit, & continet, ne ui ignis expiret: humor uerò contrà tuetur, ac defendit terram, ne accendatur. Idcirco nunquam comburitur aurum, ut cætera faciunt metalla. quæ quandoquidem impuriorem ſortiantur terram, deteriorémque miſtionem; proinde ignis uiolentia facilè rapiuntur, & conficiuntur: cùm enim terra flammis accenſa fuerit, humorem celeriter deperdit. Attamen metallum unum alio magis, & citius comburitur, prout hoc illo plus terræ, eamq; minus probè miſtam obtinet. Etenim ſi libeat experiri, in primis ferrum deprehendetur igni conſumi, propter nimiam, quam habet, terræ impuræ copiam. Mox plumbum, & ſtagnum, quòd ijs non ſatis firmum ſit cum terra temperamentum. quam ob cauſam poſtquàm humorem exhauſerit ignis, terram conſumit. Deinde æs, quod cùm terræ purioris, ac etiam paucioris particeps ſit, quàm ferrum, etſi ea non ſatis exquiſitè miſta ſit cum aqua, diutius igni reſiſtit. Poſtremò argentum, quod quia puriore terra conſtat, ac melius aquæ commiſta, non niſi longiori tempore flammæ cedit. Verùm plumbum, ac ſtagnum non ob id igne tam facilè uincuntur, quòd multum impuræ terræ contineant, ſed ſolùm ob miſturæ uitium, quoniam in his imperfectior inuenitur.

Lapidum diuerſa diſcrimina.

Sed ad lapides noſtra reuertatur oratio. de quorum quoq; luciditate, ſiue perſpicuitate, ac nitore, uel horum oppoſitis obſcuritate, ac ſqualore iam aliquid nobis diſſerendum eſt. Ex prædictis itaque omnibus clarum eſſe arbitror, lapides aquam magis, ac terram participare, quàm cætera elementa. Sed quoniam non terra, ſed aqua cernitur eſſe perſpicua, ac pellucida; ideo ab ea tantùm perſpicuitatem, luciditatemq; ijs adueniſſe conſtat. Vnde ex ſuccis claris, & perlucidis conſtare lapides, qui tranſlucent, affirmamus. quemadmodum ex terra eos, qui qualitatis perſpicuitati oppoſitæ reperiuntur: hi enim ex claris ſuccis gigni nequeunt, ſed ex impuris, ac turbidis uel luto, uel nigrore infectis. Quòd uerò alij lapides magis, alij minus pelluceant, non aliunde fieri certum eſt, quàm è ſuccorum diuerſitate, cùm ſcilicet alij alijs clariores, ac lucidiores exiſtunt. Ex quo ſequitur, quòd albæ gemmæ gignantur ex ſucco, cui aquæ color inſit, atque adeò cæteris clariores, ac illuſtriores appareant, ut cryſtallus, & iris, gemma ſic ex argumento uocata: nam ſub tecto percuſſa ſole ob angulos, quos habet, colores ex opaco reddit, ſpeciesq; arcus cœleſtis in proximos (ut Plinij uerbis utar) eiaculatur parietes. At adamas ex ſucco minus claro progignitur, ideoq; tam iride, quàm cryſtallo obſcurior eſt. Non diſsimili uarietate notantur aliorum colorum gemmæ tranſlucentes, ſiue ortæ fuerint è ſuccis uiridibus, ut ſmaragdi, ac praſij: ſiue è cæruleis, ut ſapphiri, cyanei, & iaſpidium quoddam genus: ſiue è rubris, ut carbunculi: ſiue è purpureis, ut amethyſti, & hyacinthi: ſiue ex aureis, ut chryſolithi, & chryſopatij: ſiue ex miſti coloris ſuccis, ut opali. Hinc igitur colligi facilè poteſt, quòd cætera gemmarum genera, quæ perſpicuitate carent, è ſuccis concreſcant impuris, atris, & obſcuris: quando nec aqua quidem limpidiſsima, cui ater ſuccus infuſus ſit, clara ac pura perſpici poſsit. Nitent tamen gemmæ non tranſlucentes propter inſignem læuorem, qui lucis continuitatem, & denſitatem parit. Quem quidem læuorem aut ſibi natura comparant, aut artificum mangonio conſequuntur. Iiſdem de cauſis marmora quoq; radiant. Porrò lapides, & gemmæ pellucentes nonnunquam coloris labem, aut uitium aliquod contrahunt: ſæpe enim aut umbra, aut nubeculis, aut capillamentis, aut ſale, aut plumbagine uitiantur. Quæ ſanè omnia non alia ex cauſa proueniunt, quàm ex coloris ſucci diuerſitate. Gignitur quidem umbra, cùm ſucci color aliqua parte obſcurior fuerit: nubecula uerò ob partē albidioris coloris. At capillamentum, quo præſertim ſapphirus inficitur; ſal, quo opalus; plumbago, quo ſmaragdus, ex alieno prorſus colore fiunt, non autem proprio gemmarum. Quinetiam ſibi gemmæ ſcabritiem induunt, cùm ob ſucci diuerſitatem partes inæqualiter coaleſcunt. His ergo rationibus nixus, nemo non audebit dicere atq; aſſerere, lapides omnes, ac ſaxa, quæ neq; nitent, neq; pellucent, ex craſsiſsimo ſucco, & terrena materia fieri. Differunt præterea lapides ſpiſsitudine & raritate, leuitate & grauitate. itaq; ponderoſis, ac compactis lapidibus pauci, & admodum occulti ſunt meatus: raris uerò, ac leuibus contrà multi, & patentes. Quapropter dicendum eſſe reor, quòd rari, ac leues efficiantur lapides, ubi eorum humor cum terra non probè fuerit miſtus. is ſiquidem à calore ſiccatus locum, in quo conſederat, uacuum relinquit, ut in tophis, & ſimilibus conſpicitur. Idem quoq; euenit, cùm ſponte flagrant montes, ut Aetna in Sicilia, & Veſuuius in Campania Plinij tempore, ac etiam hac noſtra ætate. nam cùm ibi magnis incendijs terra cremetur, eadem ratione ex ipſa fiunt meatuum pleni, cauernoſi, & leuiſſimi pumices. Contrarium planè fieri conſtat: ſi humor undiq; in terram penetret, & illi optimè miſceatur: is enim hoc modo lapides graues, compactos, ac duros generat. Quod autem lapides duri, uel molles fiant, partim materia in cauſa eſt, partim uerò id, quod materiam fingit, & format. Nam ſi fuerit materia tenax, & calor tantus, ut ex ipſa humorem exhaurire queat, uehementer conſtringitur, & in ſe cogitur, fitq; ex ea lapis denſus, & durus. Sin lentoris parum admodum, aut nihil habuerit, & calor fuerit multus, aquam etiamſi probè terræ permiſta ſit, abſumit, & reſoluit, terram uerò comburit. quo fit, ut lapis adeò mollis fiat, & friabilis, ut facilè in puluerem redigatur. Obdureſcunt ad hæc lapides frigore, utpote quod ſuccum ualidiſsimè cogat, & conſtringat. Atq; ij lapides, qui ex huiuſmodi ſuccis coactis concreuerint, in fornaces ardentes coniecti liqueſcunt, fluuntq; ob concluſos humores. Qui uerò igni admoti franguntur, & diſsiliunt, non quidem tantum humoris in ſe continent, quantum priores, ut eo terrenæ partes cohiberi poſsint. Quos autem ex luto genuit calor, ignis terit in puluerem, propter terrenam ſiccitatem. Cæterùm qui ex ſuccis pinguibus, & bituminoſis conſtant, accenſi non ſecus ac ligna ardent. Cuius generis eſt gagates lapis, quo Cimbri, & alij pleriq; Germaniæ inferiores populi paſsim lignorum uice, quorum inopiam habent, ad ignem utuntur.

utuntur. Verùm enimuero non ob id tanta eſt ignium uis, ut adamantem uincat: quandoquidem huius humor ignis calore fortior exiſtit. Eandem etiam ob cauſam amiantus non modò non comburitur igni, ſed ne quidẽ diſſoluitur. Vterque enim etſi ſiccus, cùm tangitur, eſſe ſentiatur; tamen humorem immiſtum obtinet, non aliter atq; metalla. Porrò lapides, qui corpora erodunt, ut in Lycia inuẽti, uel abſumunt, ut Aßius, in quo corpora defunctorum condita abſumi tradunt, unde illi ſarcophagi nomen, ex materia admodum acri giguntur, ut in fodinis quibuſdam cadmia quædam inuenitur, quæ foſſoribus ipſis manus erodit, & exulcerat. Poſtremò nonnulli lapides ſunt, qui ueluti prægnantes lapillum, uel argillam, uel liquorem in utero gerunt. Cuius rei cauſa eſt & materiæ diuerſitas, & quòd eadem magna ex parte figuram globoſam referat, aut quàm proximè accedat. Materiæ enim pars interior ab exteriore differens, aut calore cocta mox diuiditur, aut aliquo pòſt temporis ſpatio ſeparatur, non ſecus ac arefactæ nucis auellanæ nucleus à putamine. Quòd ſi fuerit ſuccus, uel lutum tenax, ipſa etiam pars interior in lapidem cogitur, ut in aetite uiſitur: ſi uerò lutum non tenax, uertitur in terram plerunque argillaceam, ut cernere licet in gæode: ſin ſuccus tenuis, uel aqua, liquor interdum remanet, ut in enhydro, in quo ad motum fluctuat intus, ueluti in ouis liquor, ut inquit Plinius. Cæterùm cochleas in ſaxis repertas, calor concluſus, ex materia pingui, & lenta efficere uidetùr, & ex eadem gignere muſculos, & conchylia: ſed terra quantò eſt craßior, quàm mare, tantò ea magis imperfecta gignit. Nec mirum cuipiam eſſe debet, quòd eiuſmodi conchylia in lapidum medio orta, ibi diutius concluſa, ipſis cedente lapides, creſcant, & uiuant. Siquidem ego certò teſtari poſſum, me uidiſſe non longè à Timauo fonte prope Duinum caſtrum in Adriatici litore ſitum, ubi maris alluit unda, lapides à focijs malleis ferreis frangi, atq; in illis plurima reperiri conchylia, quæ dactylos à forma, & colore uocant: ſunt enim palmarum caryotis ſimilia. Hæc eadem me aliquando comediſſe memini in caſtro Goritiæ in opiparis menſis illuſtris, ac clari comitis Franciſci à Turri noſtrorumq; ſtudiorum (quæ eius eſt ſingularis humanitas) fautoris, promotorisq; maximi: quæ ſane non minorem quàm oſtrea, in cibis gratiam habere comperi. In ipſo quoq; Duini caſtro iiſdem ueſci mihi contigit apud magnificum Matthiam Hofferum, uirum ſanè nobilitate & moribus inſignem. Neq; me fugit, his nuper elapſis annis uirum magnificum atq; præclarum Didacum Mendozium Hiſpanum, lapideas quaſi tabellas mihi oſtendiſſe ex Veronenſi agro (ut aſſerebat) delatas, quæ in longum ſciſſæ uarios intus piſces ueluti inſculptos habebant, cum omnibus ſuis particulis quãmuis minimis in lapidem uerſos. tot tamq; admirabilia ſunt opera naturæ. Huc præterea illud accedat, quòd piſces foßiles reperiuntur ultra Pyrenæos montes, ut narrat Polybius lib. XXIIII. ſuarum hiſtoriarum. Vſque ad Narbonem amnem, inquit, planities eſt, per quàm fluuij feruntur Illiberis & Rhoſcinus, fluentes propter urbes eiuſdem nominis, quæ habitantur à Celtis. In hac igitur planitie ſunt piſces foßiles dicti. in ea enim eſt terra tenuis, ubi multum naſcitur gramen, ſub quod altitudine duorum uel trium cubitorum per arenam aqua fluminũ delata fluit: & ſi quando inundauerint, cum aqua piſces terram ſubeuntes (nam mirificè appetunt graminis radices) planitiem efficiunt refertam piſcibus ſubterraneis, quos incolæ effodiunt. hæc Polybius. Quibus adde, quòd etiam piſces foßiles inueniuntur circa Heracleam, atq; in alijs plerisq; Ponti locis, ut Theophraſtus eſt auctor. quin & in Germania ultra Albim fluuium quibusdam in locis hac ætate effodiuntur.

Terrarũ breuis enarratio

Verùm quandoquidem Dioſcorides in hoc quinto libro ſcripſit tractauitq; etiámnum de uarijs terrarum generibus, quæ in medicum uſum ueniunt, non alienum fore iudico, quòd de his quoq; uniuerſim aliquid diſſeramus. Terram itaque aut ſimplicem, aut compoſitam eſſe oportet. Simplicem nunc eam intelligo, quæ cum nulla re foßili, neq; cum aliquo liquido ſucco fuerit permiſta: non autem eam, quæ à cæteris elementis ſi penitus munda. quippe ob continuam elementorum miſtionem uix ullam reperiri poſſe putauerim, quæ nonnihil aquæ, aeris, uel ignis non complectatur. Quamobrem eam ſimplicem dixerim, quæ nullam prorſus aluminis, aut ſalis, aut nitri, aut chalcanthi, aut bituminis, aut cuiúsuis alterius rei metallicæ miſtionem admiſerit. Contrà compoſitam appellauerim, quæ unum, uel plura ex his in ſe receperit. Simplex autem terra, de qua nunc ſermonem habemus, modò grauis, modò leuis conſtat, pro maiori, aut minori elementorum miſtione, quæ illi ineſt. quis enim dubitet, quin ea ſit leuior, ac rarior, quæ plus aeris, aut ignis participat, quàm aquæ? Ad hæc terra ipſa per ſe omnis exiccat, ſed uarias ſortitur facultates pro uaria eorum, quæ ei admiſcentur, qualitate. Nam illa, in qua ſit aquæ frigus, adſtringit: quæ ignem accepit, acris eſt: quæ aerem, glutinoſa, & leuis: quæ aerem & ignem, leuis, & acris. Illa uerò, quæ ſibi ſulphur adiunxit, aut alumen, aut chalcanthum, aut metallum aliquod uel foßilem ſuccum, facilè quidem guſtu, ac etiam olfactu cognoſci poteſt. Nec de his plura dicenda ſunt, quòd mihi planè perſuadeam huiuſmodi qualitates nulli non cognitu faciles futuras, guſtu duntaxat iudice, qui tamen dulcia ab amaris, acria ab acidis, ſalſa ab inſipidis, acerba à maturis diſcernere ſciat. Terræ autem, quarum in medicina eſt uſus, ſua mutuantur nomina partim à locis, ubi effodiuntur, & aſportantur: partim à coloribus, quibus inficiuntur: partim à facultatibus proprijs. A locis enim denominantur Lemnia, quòd ex Lemno inſula deferatur, Samia quòd ex Samo, Chia quòd ex Chio, Cimolia quòd ex Cimo, Eretria quòd ex Eretria Eubœæ ciuitate, & Pnigitis quòd ex Pnigite Libyæ pago. A colore appellationem trahunt rubrica, & aliæ nonnullæ. A facultate deniq; nomen accepit ampelitis, quòd eius ſit uſus ad illinendas uites ſub germinationis tempus aduerſus erucarum iniurias. Et ut aliorum quoque foßilium colores percurramus, colore albo conſtant, creta, qua ſarcinatores utuntur, gypſum, alumen, amiantus, Arabicus lapis, Iudaicus, melitites, galactites, alabaſtrites, cryſtallus, argentum, argentum uiuum, ſtagnum, & ſyncerißimum marmor. Colore cinereo produntur melia terra, & Eretria altera. Cæruleo uero colore ſpectantur ſapphirus, cyanus, & lapis propriè cæruleus dictus. Virent ſmaragdus, praßius, chryſocolla, & chalcantum. Flauo luteóue colore ſunt aurum, ochra, chryſopatius, chryſolithus, & auripigmentum. Rubeo tinguntur rubini, granati, ſandaracha, corallium, hæmatites, ſcißilis lapis, minium, cinnabaris, rubrica, & Lemnia terra. Quædam colore purpureo fulgent, ut hyacinthus, & amethyſtus. Alia cæruleo diluto uiſuntur quemadmodum iaſpis, quem boream dicunt. Nonnulla cæruleo uireſcente, ut ærugo, & Armenius lapis. Alia albo ruſeſcente, ut aphrodiſiace.

Quædam ruffò candicante, ut xanthos. Quædam nigro ruffeſcente, ut tertia batrachitis ſpecies. Aliqua atro purpuraſcente, ut alabandicus lapis. Alia aureo candicãte, ut topatius. Sed plura ſeparatos colores habent, ut nigro, albo, & quóuis uerſicolore, ut achates. Apſicton uerò nigram rubentes uenæ diſtinguũt. Contrà naſomonites, cùm ſit ſanguinis colore, nigris uenis decoratur. Venæ autem, quæ ſpeciem præ ſe ferunt ſanguinis intextæ, quodammodò ſunt heliotropijs, corpore porracei coloris. At in cæruleo ſapphiro aurea puncta collucent. Quinetiam quædã ſunt, quæ tres ſæparatos habent colores: nam per album ægyptellæ corpus duæ uenæ permeant, altera nigra, altera rubra. Porrò eupetalos, & orca quatuor habent colores: eupetalos enim cæruleum, igneum, minij, mali: orca uerò nigrum, fuluum, uiridem, candidum. Verſicolores poſtremò nonnullæ habentur, non aliter, ac collum gallinæ Numidicæ, uel pauonis, aut columbæ in ſole apricantis, ut eriſtalis, & pæderotum genera: ea enim ad inclinationem colores permutant.

Foſſilium facultates. Cæterùm ſciendum eſt, quòd ex foßilibus, quæ in medendi uſum recipiuntur, alia quidem corpora ſanant, alia uerò eadem affligunt, in cibis uel potionibus data. At quæ remedia corpori ſunt, medentur ei partim proprietate totius ſubſtantiæ, partim qualitate aliqua, qua profligantur morbi. Quæ autem proprietate ualent, earum quædam reſiſtunt uenenis, quædam morbos ſanant. Quibus natura dedit uires ſuperandi uenena, eorum alia corpora, quæ peſtilentia ſunt affecta, curant, ut ſmaragdus, ſigillum Lemnium, gleba Armenia. Alia ſingulari ueneno medentur, ſicuti ſcorpionum ictibus ſapphirus potus, ſulphur plagæ illitum: fungis ſtrangulantibus nitrum potum, ac pariter atramentum ſutorium. Alia pluribus aduerſantur uenenis, ut ſal morſibus uiperæ, ceraſtis, ac crocodili. his enim emplaſtri modo imponitur: ſed potum opio, & fungis præſidio eſt. Quibus uerò foßilibus comparatum eſt, ut morbos proprietate fugent, eorum quædam ſanguinis profluuium ſiſtunt, ut hieracites. alia os uentriculi geſtatu & appoſitu roborant, uelut iaſpis. alia ſiniſtro mulieris brachio adalligata abortum prohibens, ut aetites. alia item ad femora prægnantis alligata partum accelerant, ut idem aetites, & iaſpis. Sunt quæ craſſa è corporibus deijciunt, ut magnes: alia atram bilem, ut Armenius, & cæruleus lapis: nonnulla uomitũ faciunt, ut idem Armenius lapis, chryſocolla, & chalcanthũ. Sed inter ea, quæ elementaribus qualitatibus agunt, calefaciunt alumen, chalcanthum, chalcitis, miſy, ſory, melanteria. refrigerant terra Eretria, molibdoides, ſtibium, argenti ſpuma, ceruſſa. Quæ autem ſecundis qualitatibus operantur, quædam molliunt quæ dura ſunt, ut gagates: quædam contrà indurant quæ mollia ſunt, ut lapis plumbarius, & ſtimmi. Sunt & quæ inſenſibiles ferè poros aperiant, & quæ claudant: aperit enim nitrum, ſpuma nitri: claudit terra Samia, & in ſumma omnis terra glutinoſa. Alia, quæ corpori coierũt, nempe glandulas, & nodos, diſcutiunt, ut pyrites, molaris, bitumen. Aliqua cicatricem inducunt, ut chalcitis, miſy, alumen ſciſſum. Nonnulla carnem excreſcentem minuunt, ut aßij lapidis flos, ærugo, chalcanthum, chalcitis, miſy, calx uiua, auripigmentum, ſandaracha, chryſocolla. Non deſunt etiam, quæ diuerſis uiribus prædita ſint, ut cimolia, & ſal: cimolia enim & reprimit, & diſcutit; ſal abſtergit, & adſtringit. Sunt deniq; quæ uires eaſdem habeant, ita ut deficiente una, altera eius locum ſuppleat. Siquidem chryſocolla, & lapis Armenius eundem effectum præbent: auripigmentum, & ſandaracha: hæmatites, & ſchiſtos: atq; hæc quinq; chalcanthum, miſy, chalcitis, ſory, melanteria inter ſe uiribus conſentiunt. Veruntamen ex his chryſocolla uim efficaciorem obtinet, quàm lapis Armenius: auripigmentũ, quàm ſandaracha: hæmatites, quàm ſchiſtos: chalcanthum, quàm reliqua ſibi cognata. Cæterùm non pauca reperiuntur foßilia medicamenta (ut fuſius libro ſexto dicetur) quæ in cibo, aut potu frequentius, aut copioſius ſumpta, uel maximè ſumentes affligũt, uel ijs mortem inferunt. Idq; efficiunt, uel quòd uiſcera erodant, ueluti ſandaracha, & auripigmentum: uel quòd ſpirandi organa occludant, ut gypſum, & ceruſſa. Sed hæc de foßilium facultatibus. Nam de concretis ſuccis, cuiuſmodi eſt ſal, nitrum, alumen, chalcanthum, & cætera, quæ cum eo cognationem habent, ſulphur, ſandaracha, auripigmentum, chryſocolla, & alia nonnulla, in huius libri proceſſu ſuis locis latius tractabimus.

VITIS VINIFERA.

Vitis Vinifera. Cap. I.

FOLIA uitium, & triti capreoli, capitis dolores illitu mitigant: & inflammationem ſtomachi, ardoremque cum polenta. Folia etiam per ſe, ut quæ refrigerent, & adſtringant, imponi ſolent. Potus eorum ſuccus: dyſentericis, ſanguinem excreantibus, ſtomachicis, & grauidarum malaciæ medetur. Eadem efficinnt madefacti in aqua capreoli, & poti. Lacryma uitium, quæ ueluti gummi in caudicibus concreſcit, ex uino pota calculos pellit: illita lichenas, & pſoras, leprasque, nitro prius perfrictas, ſanat: eadem cum oleo ſæpius pilis illitis, pſilothri effectum habet: maximeque ſanies, quam ac-

cenſa ſarmenta uitium uiridia exudarunt : qua & perunctæ uerrucarum informicationes extrahuntur. Cinis ſarmentorum, & uinaceorum, detractis in ſede condylomatis, & thymijs, illitus ex aceto medetur: prodeſt luxatis, & uiperarum morſibus: contra lienis inflammationem illinitur cum roſaceo, & ruta, & aceto.

Labruſca. Cap. II.

LABRVSCA duorum generum eſt. Alterius vua non matureſcit, ſed florétenus œnanthen nominatam perducit. Altera ad frugem peruenit, paruis acinis, nigra, & adſtringens. Folia, caules, & clauiculæ, quibus repunt, uim habent cultæ uiti ſimilem.

Vua. Cap. III.

VVAE recentes aluum turbant, & ſtomachum inflant. innocentiores, quæ decerptæ diu pependere, ideo quòd in eis copia humoris exiccatur, utileſque fiunt ſtomacho, ægriſque, atque cibi auiditatem excitant. In vinaceis, & ollis ſeruatæ, ori & ſtomacho gratæ ſunt, aluum ſiſtunt, ſed veſicam, & caput tentant: & ſanguinem excreantibus conueniunt. Simileſque, quæ in muſto fuere. Sapa, aut paſſo conditæ, ſtomachum magis infeſtant. At quæ ſolem prius paſſæ, in aqua cœleſti conduntur, minus vinoſæ ſunt, ſiticuloſis, ardentibus, & longis febribus ſalubres. Reconditi vinacei inflammatis mammis, rigentibus, ac præduris, cum ſale illinuntur. Decoctura eorum dyſentericos, cœliacos, & fœminas fluxione vuluæ laborantes iuuat infuſa: ad deſeſsiones, ac fotus aſſumitur. Nuclei acinorum adſtringendi uim obtinent: ſtomacho vtiles ſunt. Inſpargitur farina toſtorum, polentæ modo, dyſentericis, & cœliacis, & ſolutis ſtomacho.

Vitis viniferæ vuæq; conſideratio.

VITIVM *omnium genera, quæ non modò gratiſsimas, dulciſsimaſq; uuas ad cibos proferunt; uerùm etiam ex his uinum præcipuum humanæ uitæ bonum, ſuauiſsimumq; potum largiuntur, quot & qualia ſint, hìc ſcribere ſuperuacuum eſſe puto. Quandoquidem earundem dulcedine humanum genus allectum, adeò eas ſibi conciliauit, familiareſque reddidit, ut nullus tam clarus quàm obſcurus, tam nobilis quàm ignobilis, tam deniq; urbanus quàm ruſticus inueniatur, qui de uitium generibus, earumq; hiſtoria non poſsit aptè, atq; etiam diſtinctè loqui. Vt autem & uites ipſæ, & uinum à quorundam uermiculorum erodentium uindicentur iniuria, illud omnino ſilentio inuoluendum nõ duximus, quòd ſi, dum à ſarmentis repurgantur, ac putantur, falx hirci ſanguine oblinatur, uel ea ipſa prius cotem experta, caſtorei corio affricetur, nuper emiſſæ gemmæ (ſi tanta rei agrariæ auctoribus fides adhibenda eſt) ab erucis minimè erodi poſſunt: neque etiam emiſſa iam folia, ab alijs quibuſdam uermiculis conuolui. Præterea non ignorãdum eſt, quòd magna admodum iniuria uitibus infertur, atq; uuis maximum detrimentum, ſi braſsica ſeratur inter uites. ſiquidem perniciale uni cum altera odium intercedit. Quod cùm animaduerterint rei medicæ ſcriptores, præcipuum ebrietatis antidotum in braſsica collocarunt. Ea enim ſi cruda præſumatur (ut apud pleraſq; nationes in cœnæ initio capitatam braſsicam minutim reſciſſam, lactucæ & intubi loco in acetarijs recipi obſeruauimus) ebrietatem futuram mirum in modum arcet, quemadmodum etiam pòſt ſumpta crapulam diſcutit. Quo fit, ut Germaniæ populi uino admodum addicti, ſemper ſuis menſis braſsicam interponant, uel recentem, uel muria aſſeruatam. Ad Elephantinem (ut Theophraſtus eſt auctor) itemq; circa Memphin, uites perpetua fronde uirent: tametſi annuas tantùm proferant uuas. In Italia uerò uites habentur, Plinio inſanæ appellatæ, quæ ter in anno florent, ſed primas tantùm maturant uuas. Vuas ſine uinaceis quidam prouenire affirmant, ſi propaginum ima pars, quæ terra in ſcrobe obrui debet, ante plantationem adeò ſecetur in longum, ut medulla utrinq; eximatur, ac deinde coniunctis partibus, et ulmeo cortice circumuolutis, propagines ipſæ ſuis ſcrobibus implantentur.*

Vuarum facult. ex Gal.

Sed ut iam uuis ſuas reddamus facultates, Vuæ (ut Galenus libro II. de alimentorum facultatibus memoriæ prodidit) quemadmodum inter fructus autumnales principatum obtinent; ita fugacibus omnibus magis nutriunt, minimumq; praui ſucci habent, præſertim cùm exactam maturitatem fuerint adeptæ. Porrò quòd ipſæ nutriant, maximo argumento ſunt ij, qui uinearum fructum cuſtodiunt: quippe qui tunc temporis uuarum eſu admodum pingueſcant. Cæterùm non omnes uno quidem modo nutriunt, quoniam quæ dulces exiſtunt, cæteris ſuccum habent calidiorem: ob id ſunt ſiticuloſæ, ac uentriculum inflant, & aluum ſubducunt. Contrarium efficiunt auſteræ: ſiquidem, & uentrem cohibent, parum nutriunt, ægreq; concoquuntur. Acerbæ autem uitari prorſus debent, utpote quæ uentriculo aduerſentur. Vuæ eò laudabiliores, quò carnoſiores fuerint, præſertim cùm probè maturæ à uite decerpuntur. At penſiles, ſi prius maturæ ſint, & dulces, cæteris minus uentriculum inflant, & aluum conuenienter emolliunt.

Nomina.

Vitis, quæ Græcis ἄμπελος οἰνοφόρος, *Latinis Vitis uinifera appellatur: Arabibus, Harin, Karin, ſeu Karm: Italis, Vite uinifera: Germanis, Vueinreb: Gallis, Vigne. Quæ uerò* ἄμπελος ἀγρία *Græcè, Labruſca Latinè dicitur: Italicè, Lambruſca: Germanicè, Vuild uueinreb: Gallicè, Vigne ſauuage. At Vua Latinis ac Italis,* σταφυλὴ *Græcis uocatur: Arabibus, Haineb, Germanis, Veinbeer: Gallis, Roiſin.*

Vua paſſa. Cap. IIII.

VVA PASSA alba adſtringentior eſt. Prodeſt eſitata caro earum tuſsi, faucibus, renibus, ac veſicæ. Eſtur in dyſenteria per ſe cum nucleis: & decocta in patinis cum melle, admiſta milij, ac hordei farina, & ouo, ualet ad purgandum caput: eiuſdem gratia cum pipere commanducatur. Teſtium inflammationes ſedat, illita cum lomento fabarum, & cumini farina. Fauos, epinyctidas, carbunculos, enatas in articulis putredines, & gangrænas, ſine nucleis trita, & cum ruta impoſita ſanat. podagræ conuenienter cum panacis ſucco illinuntur: mobiles vngues illita, celerius extrahit.

Vuæ paſſæ cō ſideratio.

VVAS PASSAS, quarum ubique uulgaris & frequens eſt uſus, omnibus notiſsimas eſſe arbitror. Veruntamen non eſt, meo quidem iudicio, credendum, quòd cùm de Vuis paſsis mentionem faciunt Galenus, & ueteres alij, paruulas illas tantùm intelligant, quæ hoc tempore ex quibuſdam Aegæi inſulis, ac Peloponneſo Venetias conuehuntur, & in quibuſdam etiam Italiæ locis inſolantur. Siquidem Galenus nulla magnitudinis, uel paruitatis habita ratione, omnes in uniuerſum uuas ſolis calore ſiccatas, paſſas appellat. Id quod ipſe Galenus libro ſecundo de alimentorum facultatibus ijs uerbis declarat. Porrò quemadmodum paſſarum differentia, quæ à colore ſumitur, nihil ad paſſarum facultatem confert, ita nec magnitudo: ſola autem qualitatis, quæ guſtui ineſt, differentia poteſt omnia. Ex his nimirum Galeni uerbis ſatis colligi poteſt, ipſum omnis generis uuas, quæ ſolis feruore flacceſcunt, nullo prorſus diſcrimine paſſas appellaſſe, nempe Damaſcenas cæteris grandiores (zibibum officinæ uocant) ac pariter his congeneres, quæ è Smyrnis (ut aiunt) Cypro, & Creta comportantur. Præterea loco citato idem Galenus ita ſcribit. Nonnulli autem, & rectè ſanè, è dulcibus, grandibusq; , quales ſunt ſcybelitides, priuſquàm mandant, ſemina eximunt, quæ & ipſæ inueteratæ, cutim duram, craſſamq; habent, easq; prius in aqua coguntur macerare: nam & ſemen ipſum facilius ſic eximitur. Aliæ quædam ſunt his contrariæ, ſolidæ, & craſſæ, quæ nullum prorſus ſemen habent. Creſcunt hæ in Cilicia, colore ſubflauo. In Pamphylia autem ſcybeliticæ, & colore nigræ: quæ, ut dixi, ſunt maximæ. hæc ille. Cæterùm ſciendum eſt, non omnes Vuas paſſas eiuſdem eſſe facultatis. alia nanque facultas ineſt dulcibus, alia auſteris, alia uinaceos habentibus, alia non habentibus. Quæ itaque uinaceis carent, uel quòd ita natura producantur, uel quòd ij arte fuerint exempti, ſi dulces ſint, adſtringente facultate uſqueadeò priuãtur, ut etiam mirificè leniant. quamobrem pectoris anguſtiæ, tuſsi, exaſperatis faucibus, & renum, ueſicæq; uitijs maximè conueniunt. Id quod planè confirmat Galenus libro ſeptimo, & octauo de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, ubi uuas paſſas ſine uinaceis leniendo pectori, ac iecinoroſis plurimùm commendat. Contrà uerò facultate omnino adſtringente cenſentur, quæ cum ſuis uinaceis manduntur. Quòd cùm non ignoraret Dioſcorides, Vuam paſſam cum nucleis in dyſenteria edendam eſſe tradidit. Hinc itaque fit, ut maximo in errore uerſari exiſtimem medicos alioqui ætatis noſtræ celebres, qui alui deijciendæ gratia, Vuam paſſam paruam uulgarem, quæ ex locis ſuprà dictis in Italiam defertur, ſimul cum uinaceis deuorandam exhibent. quippe cùm aluum fluidam facere in animo ſit, eam potius cohibent, quàm leniant: idq; potiſsimùm, ubi uuæ paſſæ temporis tractu ſucci partem amiſerint. Qua re perſpecta in hanc ſententiam deducor, ut ad aluum emolliendam aptiores cenſeam Damaſcenas, Cyprias, ac Creticas (quibus tamen prius nuclei exempti ſint, uel eæ ſumantur, quæ ſine nucleis naſcuntur) quàm quæ minutæ paſsim in officinis inueniuntur. quandoquidem hæ ſucci longè minus, quàm corticis, & uinaceorum continent, niſi ſint omnino recentes, & diligenter aſſeruatæ. Quapropter ſi hoc tenui uuarum paſſarum genere uti quandoque cogimur ad emolliendam aluum, eas eligi præſtat, quæ ſine uinaceis proueniunt: uel ſi hæ deſint: ſuppleant illæ, quæ à nucleis fuerint expurgatæ. tametſi Damaſcenis, & Creticis longè bonitate cedant: de quibus ſanè intellexiſſe Galenũ, easq; ad pectoris uitia laudaſſe planè ſuſpicamur. In quorum genere hac etiam tempeſtate ſunt, quæ ſemine carent, quemadmodum quæ Galeni ætate ex Cilicia conuehebantur. Illud porrò animaduertendum eſt, quòd ubi quis aluum bonam facere contendit, non debet paſsis uti, quæ guſtui acerbitatem, uel auſteritatem relinquunt: ſunt enim tales frigidæ, ac terreſtres. quibus utique facultatibus cohibent, adſtringunt, & roborant, præſertim ſi cum uinaceis nucleis comedantur. Vnde ſcitè Galenus libro ſecundo de alimentorum facultatibus, hæc prodidit. Vuæ paſſæ cum alijs uuis eandem habent rationem, quam caricæ cum ficubus. Multæ enim fiunt dulces, acerbæ autem omnino paucæ: plurimæ uerò ex dulci, & auſtera qualitate ſunt miſtæ. quanquam dulces nonnihil quoque auſteræ qualitatis habent: & auſteræ, dulcedinis. Cæterùm ut dulces temperamento ſunt calidiore, ita auſteræ frigidiore. Ad hoc auſteræ ſtomachũ roborant, & uentrem conſtipant, & his multò magis acerbæ: mediam autem quodammodo inter ipſas conſtitutionem dulces obtinent, ut quæ nec ſtomachum diſſoluant, nec aluum ſubducant. Dulcibus tamen, ut uis quædam ſemper ineſt contemperandi, ita & mediocriter detergendi: quibus duabus facultatibus exiguas mordicationes, quæ os uentriculi infeſtant, obtundunt. Et libro VIII. cap. VII. de compoſitione pharmacorum ſecundum locos, idem Galenus ſic inquit. Vua paſſa contemptilis uideri poſsit, ob familiarem eius uſum. At uerò hoc ipſum eam facit utiliorẽ: nam cùm familiaris nobis ſit, in tantum adſtringens eſt, quantum opus habet uiſcus affectum. Habet autem & uim concoctoriam crudorum humorum, & uim coercendi maligna, fitq; ipſa haud facile putredini obnoxia: & ultra hæc ſecundum totam ſubſtantiam, uiſceri ipſi, hoc eſt iecinori, familiaris eſt, & propria. Item libro de attenuante uictus ratione, ſic habet. Vuæ paſſæ ſi non ſint adſtringentes, lieni quidem, & hepati tumentibus non conducunt, thoracis tamen, & pulmonis affectibus conducunt. De uuis autem paſsis, ut cibus ſunt, locutus eſt ipſe Galenus libro ſecundo de alimentorum facultatibus, his uerbis. Alimentum ex paſsis uuis tali qualitate in corpus diſtribuitur,

Medicorum error.

Vuæ paſſæ uires ex Gal.

qualis

qualis ipſarũ natura fuerit, dulce ex dulcibus, auſterũ ex auſteris, miſtum ex ijs, quæ utriuſque qualitatis ſunt participes. Quantitate uerò copioſius ex pinguibus, ac dulcibus: parcius ex auſteris, & macris. Quòd ſi paſſarum pinguium, ac dulcium, à quibus ſemina fuerint exempta, parem molem cum pari uuarum mole contuleris, paſſas ualentius nutrire deprehendes. Huiuſmodi ſanè, ut minus quàm caricæ ſubducant, abſtergeantq́; , magis tamen quàm illæ ſtomachum iuuant. Hæc uua, quæ Græcis σαφὶς, Vua paſſa Latinis pariter ac Italis uocatur: Arabibus, Zibib: Germanis, Vueinbeerlen, Mertreubel, & Koſein: Hiſpanis, Paſſas: Gallis, Roiſins en captz.

Nomina.

Oenanthe. Cap. V.

OENANTHE vocatur vitis ſylueſtris fructus, cùm floret. Recondi debet fictili non picato, collectaque ſubſtrato linteo, in vmbra ſiccatur. Laudatiſsima in Syria, & Cilicia, & Phœnice. Vis ei adſtrictoria: quare pota ſtomacho, ac ciundæ vrinæ vtilis. aluum ſiſtit, ac ſanguinis excreationes. Contra faſtidia, & acorem ſtomachi, ſicca, & illita efficax eſt. capitis doloribus tam viridis, quàm ſicca ex aceto, & roſaceo perfunditur: ſanguinolenta vulnera cataplaſmate, & incipientes ægylopas, oris vlcera, & genitalium nomas, trita cum melle, croco, myrrha, & roſaceo ab inflammatione vindicat. Peſsis miſcetur ad ſiſtendum ſanguinem: contra oculorum delacrymationem, & ſtomachi ardores cum polline polentæ, & vino illinitur. Cinis crematæ in teſta candentibus prunis, facit ad oculorum medicamenta: reduuias, & pterygia, abſcedentes gingiuas, cruentasq́; cum melle ſanat.

Oenãthes cõſideratio.

OENANTHEN non illius labruſcæ modò florem eſſe, quæ uuas ad maturitatem non perducit; uerùm etiam alterius, quæ fructum perficit, aſſerere non dubitamus. Nam etſi ſuperius ſcripſit Dioſcorides, labruſcam duorum generum eſſe, atque alterius uuam non matureſcere, ſed florètenus Oenanthen nominatam perducere: nihil tamen propterea prohibet, quin alterius quoque labruſcæ florentis uua Oenanthe pariter dici queat, cùm non aliud ueteribus ſignificet Oenanthe, quàm uitis flos. Quod in præſenti capite ipſe Dioſcorides manifeſtè declarat: quippe qui tradat Oenanthen uocari uitis ſylueſtris fructum, cùm floret, nullius facta generis diſtinctione. Quin & idem in ſequentibus confirmat, ubi uini œnanthini meminit, è feracis ſylueſtris uitis floribus fieri ſcribens. Ex his itaq; abunde conſtare arbitror, nõ tantùm infructiferæ, ſed etiam fructiferæ labruſcæ florem Oenanthen uocari poſſe. Adde quòd id quoque apertè teſtatur Galenus lib. VIII. cap. I. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, his uerbis. At uerò quemadmodum omphacium, ſic etiam abſinthij ſucco admiſceo, quandoque etiam ambo, & tertium inſuper hypociſtidis, & quartũ œnanthes. ſic autem appello uitium ſylueſtrium germen unà cùm floribus, ex quo ſuccedentibus diebus uua fit. Plinius lib. XII. cap. XXVIII. Oenanthen uuam, non florem eſſe cenſet ſic inquiens. Eodem & Oenanthe pertinet. eſt autem uitis labruſcæ uua. Colligitur cum flore, cùm optimè olet. hæc Plinius. In cuius ultimis uerbis ſuſpicor mendum ſubeſſe, & fortè rectius legendum eſſe, cùm floret, non cum flore. Non enim uideo, quomodo quis unquam uuam cum flore colligere poſsit. Cæterùm ne aliquis fortaſſe decipiatur, hîc non duximus ſilentio diſsimulandum eſſe lapſum Marcelli Vergilij, alioqui doctiſsimi interpretis, & commentatoris Dioſcoridis. Is autem ex eius uerbis, quæ nunc ſubijciam, magis innoteſcet. Monemus, inquit, ſcribere in VI. ſuæ medicinæ Paulum Aeginetam plurimum quidem ex labruſa Oenanthes uſum eſſe, quoniam egregiè adſtringit, ſtomachúmque, & aluum maximè firmat. Veruntamen traditis his, idem ſtatim ſubijcit. Dioſcorides autem aliam deſcribit Oenanthen contrarias huic uires habentem. ideoq́; ſecundis, ſtillicidio ueſicæ, & fellis ſuffuſionibus eam mederi ait. Quorum nihil in capite hoc legitur, neque in ſcriptore hoc alibi legiſſe me memini, & nihilominus non negligenda. Aeginetæ auctoritas, & teſtimonium eſt, quem credere oportet uera, & quæ aliquando legiſſet, teſtari. hæc Marcellus. In quibus ſanè uerbis euidentiſsimè deprehenditur hallucinatus, uel potius eorum oblitus, quæ de Oenanthe herba uiribus huic cõtrarijs prædita, memoriæ prodidit Dioſcorides libro tertio. Neque ſolùm huius, quam tamen Latinam fecerat, non meminiſſe uidetur; ſed neque eorum quoque, quæ ibidem in ſua commentatione doctè ſatis ſcripſit. Sed aliquando etiam bonus (ut aiunt) dormitat Homerus. Illud poſtremò addiderim, quòd etiam domeſticæ uitis flos Oenanthe dicitur. Verùm quia ſylueſtris uitis ui multò magis adſtrictoria pollet, is per excellentiam Oenanthe appellatur. Dicitur igitur Græcis οἰνάνθη: Latinis, Oenanthe, & Labruſcæ flos: Italis, Enanthe: Germanis, Vuild reben: Gallis, Grappe de uigne ſauuage.

Marcelli Vergilij lapſus.

Nomina.

Omphacium. Cap. VI.

OMPHACIVM ſuccus eſt acerbæ vuæ nondum matureſcentis, è Thaſia vite, aut Aminæa. Oportet autem ante Canis ortum, expreſſam melliginem in rubro ære, linteo cooperto, inſolare, vſque dum cogatur: ſemperque quod ceruici vaſis concretum hæſit, reliquo humori permiſcere: noctu verò à ſubdialibus locis in tectum referri, quandoquidem nocturni rores ipſum concreſcere non ſinunt. Eligendum eſt flauum, friabile, vehementer adſtringens, & linguam mordens. Sunt qui coquendo melliginem cogant. Prodeſt contra tonſillas, vuam, vlcera oris, humida gingiuarum vitia, purulentas aures cum melle, aut paſſo: item ad fiſtulas, vetera vlcera, nomasque ex aceto. dyſentericis, & mulieribus fluxione vuluæ laborantibus clyſtere infunditur: oculorum claritati, & ſcabritiæ, & eroſionibus angulorum conuenit. Bibitur ad recentem ſanguinis excreationem, etiam ſi rupta parte aliqua contingat: ſed pauco, & aquatiore eſt vtendum, valde ſiquidem exurit.

Omphacij conſideratio.

OMPHACIVM *ex omni immaturarum uuarum genere parat Italia, cùm Thaſijs, & Aminæis careat uuis, è quibus ueteres ſuum Omphacium conficiebant, ad medicinæ duntaxat uſum, id in ſole cogentes, ubi uidelicet adſtrictione opus erat. Quæ tamen parandi ratio hoc tempore ferè prorſus exoleuit. Sunt qui ut maiorem omphacio adſtrictionem comparent, è ſylueſtrium uitium uuis illud exprimant, non ad medicamenta tantùm, ſed etiam ad ciborum condimenta. Verùm omphacium noſtrum ſole non cogitur, etſi pluribus diebus ipſum inſolari dimittamus ſuis cum uinaceis in cado, craſſo linteamine cooperto, donec excrementa ſubleuentur, fæx uerò ſubſidat, & inclareſcat ſuccus. Siquidem hac parandi ratione abſq; ſale per annum incorruptum aſſeruatur tam ad ciborum, quàm ad medicamentorum uſum.*

Omphacij uires ex Gal.

Omphacium (ut Galenus memoriæ prodidit lib. IIII. ſimpl. medic.) calidis morbis omnibus magno iuuamento adhiberi poteſt. quippe cùm id omnino acidum ſit, perfectè etiam refrigerat, uniceq; ardoribus prodeſt, ſiue ori uentris impoſitum, ſiue totis hypochondrijs, ſiue cuilibet alij, quòd refrigerare uelimus.

Nomina.

Id Græci ὀμφάκιον dicunt, quod Latini item Omphacium: Itali, Agreſto: Germani, Agreſt: Hiſpani, Agraz: Galli, Veriuſt.

Vini natura. Cap. VII.

VINO vetere nerui læduntur, & reliqui ſenſus, quod tamen guſtu ſuauius eſt: quare cauendum ijs, qui inteſtinæ alicuius partis imbecillitatem ſentiunt. attamen in ſecunda valetudine paucum aqua dilutum, innoxiè ſumitur. Nouum inflat, ægrè coquitur, inſomnia parit grauia, & vrinam ciet. Aetate medium utraque uitia fugit: quare ad victus ſanorum, ægrorumque vſurpatur. Album, tenue, ſtomacho vtile, ac facilè in membra diſtribuitur. Nigrum verò craſſum eſt, & concoctu difficile, carnem alit, & ebrietatem creat. Giluum, utpote quod medium eſt, medias inter vtrunque vires habet. In ſecunda tamen, & ſiniſtra valetudine, cùm primis laudatur album. Quin & vina ſapore diſtant. ſiquidem dulce craſsis partibus conſtat, & difficilius à corpore expirat: ſtomachum inflat, aluum & interanea vt muſtum turbat, ſed minus inebriat: renibus, & ueſicæ aptiſsimum. Auſterum per vrinam celerius tranſit: ſed capita dolore tentat, & temulentiam gignit. Acerbum ad ciborum per membra digeſtionem accommodatiſsimum: aluum, & cæteras fluxiones cohibet, minusque vrinam expellit. Nouum neruos minus tentat. Vinum aqua marina factum ſtomacho aduerſatur, ſitim ſtimulat, neruos infeſtat, aluo aptum, à valetudine ſe recolligentibus inutile. Paſſum, quod vuis ſole ſiccatis in area, aut in ſarmento torrefactis exprimitur, Creticum cognomine, aut pramnion, aut protropon: & ſapa, quæ fit muſto igni decocto, Græci ſirion, aut hepſema appellant: nigra quidem, & quæ dicuntur melampſithia, craſſa ſunt, & corpora multum alunt: candidum tenuius: & heluola inter hæc media, medias ſortiuntur uires. Omnia tamen adſtringunt, & pulſus reuocant. faciunt aduerſus venena, quæ exulcerando necant, ex oleo pota, & vomitionibus reddita: contra cicutas, meconium, pharicum, toxica, & concretum in grumos lac: item contra renum, & veſicæ pruritus, roſiones, exulcerationesq;. inflat tamen, & ſtomacho aduerſatur. Priuatim, prodeſt melampſithium, ſi venter rheumatiſmum ſentiat. Album magis cæteris emollit aluum. Gypſo conditum neruis officit, caput aggrauat, & incendit, ac veſicæ aduerſatur: contra uenena cæteris aptius. Picata, aut reſinata excalfaciunt, concoquunt: ſanguinem excreantibus inimica. Quæ verò aparachyta vocant, vt quæ admiſtam ſapam recipiunt, caput implent, temulentiam gignunt, ægrius in halitum expirant, ſtomachum malè habent. Inter Italica vina Falernum principem locum obtinet: quod inueteratum perquàm facilè coquitur, pulſus exuſcitat, aluum adſtringit ſtomacho vtile: ſed veſicæ nocet, atque ijs qui viſus hebetudinem ſentiunt, & ad potus crebros minimè idoneum. Albana craſsioribus conſtant partibus, dulcia: ſtomachum inflant, ventrem emolliunt, ſed concoctionem non æquè adiuuant, & neruoſa minus infeſtant: vetuſtate eadem auſterum ſaporem concipiunt. Cecubum, cùm ſit dulce, eſt & Albano craſsius: corpus, & colorem alit: ægrè tamen coquitur. Surrentinum valde auſterum eſt: quare inteſtinorum, & ſtomachi fluxiones cohibet, & cùm tenue ſit, caput minus tentat: inueteratum ſuauius redditur, & ſtomacho vtile. Adrianum, & Mamertinum in Sicilia æquè craſsis partibus gignuntur: modicè adſtringunt, & ocyſsimè inueterantur, minusq; ob ſuam tenuitatem neruos tentant. Parætypianum, quod ex Adriatico ſinu defertur, odoratum, ac tenuius eſt: quare liberaliter epotum fallit, diu ſeruat ebrietatem, & ſoporem adfert. Iſtricum Parætypiano ſimile eſt, ſed vrinam vehementius pellit. Chium tamen antedictis mollius, & aptum potui eſt. bene alit, & minus inebriat, fluxiones cohibet, oculorum medicamentis vtile. Lesbium facilè membra ſubit, Chio leuius, & aluo idoneum. Epheſium eandem vim habet, quod Phygelites nominatur. Verùm Aſianum è Tmolo monte, Meſogites appellatum, capitis dolores ciet, & neruos lædit. Coum verò, & Clazomenium, quoniam multam ſibi maris aquam vendicant, facilè corrumpuntur: flatus mouent, aluum turbant, neruis officiunt. Vinum omne (ut reliqua in commune dicantur) merum, ac ſyncerum, & ſua natura auſterum, excalfacit, facilè in membra diſtribuitur, ſtomachum adiuuat, appetentiam ciborum inuitat; vires alit, ac robur auget: ſomnum conciliat, & commendat colorem. Potum liberalius auxilio eſt contra aſſumptam cicutam, coriandrum, pharicum, ixiam, meconium, argenti ſpumam, taxum, aconita, fungósve: contra ſerpentium morſus, & omnium ictus, quæ refrigerando necant, aut ſtomachum in vomitiones effundunt. Facit ad longas inflationes, roſionesque præcordiorum, ac diſtentiones, ſtomachi reſolutionem, & ſi

venter

venter, aut interanea rheumatiſmum ſentiant. Conueniunt ſudatoribus, & quibus corpus immodico ſudore digeritur, maximè alba, vetera, & odorata. Quæ tamen vetuſtate dulceſcunt, renibus, ac veſicæ accommodatiora redduntur: vulneribus, inflammationibusque in ſuccida lana imponuntur: tetra vlcera, & phagedænica, & fluxionibus obnoxia commodè perfunduntur. Quæ marinam non receperunt, auſtera, & alba, ad ſanorum victus vſurpantur. In his præſtant Italica, Falernum, Surrentinum, Cecubum, Signinum, & permulta Campaniæ, & Parætypianum ab Adriatico ſinu, & Siculum, quod Mamertinum appellatur. Ex Græcis Chium, Lesbium, & Phygelites ex Epheſo. Craſſa uerò, & nigra ſtomacho negotium exhibent, inflationem pariunt, corpus augent. Tenuia tamen, & auſtera ſtomacho proſunt, & minus carnes alunt. Vetera valde tenuia, & candida vehementius vrinam ciunt, & dolores capitis mouent, neruosque largius pota tentant. In media ætate, vt à ſeptimo anno, potui ſaluberrima ſunt. Modus autem pro ætate, & tempore anni, & conſuetudine, & qualitate uini definiatur. Non ſitire, & modicè cibos prolui, optimum eſt præceptum. Nocet ebrietas omnis, & maximè aſsidua: ſiquidem obſeſſos neruos quotidie remittit: largiorq; potus acutorum morborum adfert initia. Mediocris tamen uinolentia aliquot diebus, maximè poſt aquæ potus, vtilis: nanque modo quodam ex alto euocat, ſenſilesque expurgat excretus, & per cæca corporis ducit ſpiracula. Sed aquam poſt vinolentiam bibere oportet: ſiquidem valetudinis alicuius gratia factæ temulentiæ remedium adfert frigida.

Vini facultates variæ pro modo vſus.

C V M *profectò Vinum ſit liquor omnium ſuauiſsimus, præcipuum humanæ uitæ bonum, ac præſtantiſsimum ſubſidium, uitalium ſpirituum regenerator maximus, ac omnium corporis tum facultatum, tum functionum inſtaurator optimus, cor lætificet tueaturq; ſummopere, nulli mirum eſſe debet, quòd plantam, quæ fructum fert, ex quo uinum exprimitur, uitem, quaſi uitam, appellauerint ueteres. Verùm non ob id gaudeant, iubilentq; ij, qui uino nimis indulgent, quòd ego ipſum tot laudibus extulerim. quippe cùm omne extremum (ut in communi prouerbio eſt) ſit uitioſum, ſi uinum immoderatè, & plus quàm deceat, bibatur, periculoſos atque horrendos (ut mox dicetur) procreat morbos. Aliâs ſi in eius uſu temperantia adhibeatur, tum ad alendum, tum etiam ad roborandum corpus omnium efficaciſsimum habetur. quandoquidem puriſsimum generat ſanguinem, ocyſsimè in alimentum uertitur, concoctionem in quàuis corporis parte adiuuat, animum addit, cerebrum purgat, intellectum excitat, cor exhilarat, ſpiritus uiuificat, urinam ciet, flatus diſcutit, innatum calorem auget, conualeſcentes impinguat, cibi appetentiam inuitat, ſanguinem turbidum clarificat, obſtructiones aperit, alimentum in uniuerſum corpus defert, colorem conciliat, & omne in corpore excrementoſum deijcit. Sed ſi modus abſit, & ſine ratione, ac temperamento ſumatur ingurgiteturue (quod facere ſolent ebrioſi) ex accidenti totum refrigerat corpus. neque enim ſecus nimio eius potu (ut Galenus inquit) innatus corporis calor ſuffocatur, atque paruus ignis magna lignorum ſtrue extinguitur. Præterea cerebro, ſpinali medullæ, ac neruis inde exorientibus obeſt. hinc fit, ut principe hac parte affecta, temporis tractu maximi, et pernicioſi concitentur morbi, nempe apoplexia, epilepſia, paralyſis, tremor, ſtupor, ephialtes, catalepſis, conuulſio, uertigo, articulorum contractio, lethargus, phrenitis, deſtillatio, ſurditas, cæcitas, & oris labiorumq; diſtentio. Quinetiam uinum intemperatè hauſtum, bonos corrumpit mores. nam quòd homines contentioſi, loquaces, effræneſq; fiant, quòd furant, menteq; moueantur, quòd deniq; aleæ, libidini, ac rei uenereæ ſemper ferè indulgeant, ac nonnunquam homicidia committant, nulli uerius adſcribendum eſt, quàm uino immodicè ſumpto. Adde quòd memoriam diſsipat, ſenſus omnes perturbat, aſsiduos morbos parit, & repentinas mortes adfert: ne ſingula perſequar, quæ recenſere longum eſſet, & audire moleſtum ijs, qui nimium uino dediti ſunt. Cæterùm Vinum magis ſenectuti, quàm reliquis ætatibus conuenit. id ſiquidem frigidam ſenum temperiem, talem annorum multitudine redditam, temperat, ac mulcet. Verùm pueris, ac adoleſcentibus ad uigeſimum annum uſque minimè concedi debet, ſi Galeni ſententiæ ſubſcribendum eſſe putamus, qui libro ſecundo de tuenda ſanitate, nil aliud aſſerit uinum eſſe pueris, & adoleſcentibus exhibitum, quàm ignem igni additum. Cauendum quoq; eſt, ne in ardoribus æſtatis uinum niue, aut glacie, aut gelidiſsima aqua perfrigeratum hauriatur: quòd cerebro, neruis, pectori, pulmoni, uentriculo, inteſtinis, ſpleni, iecinori, renibus, ueſicæ, utero, dentibusq; maximè noceat. Quare admirari non licet, ſi tempore uinum arte frigefactum bibentes coli, & uentriculi cruciatibus afficit. item conuulſionibus, reſolutionibus, apoplexia, ſpirandi difficultate, urinæ ſuppreſsione, calculo, uiſcerum obſtructione, aqua intercute, ac pluribus alijs grauibus, & pernicialibus morbis. Proinde ſcitiſsimè Galenus libro de cibis boni, & mali ſucci, hæc prodidit. Qui non exercentur ſumma æſtate, cùm uehementi calore urgentur, fontis aquam bibant, niuisq; & uini refrigerati uſum uitent. Hæc enim quanuis protinus nullam iuuenum corporibus ſenſibilem læſionem inferant; ſenſim tamen, occulteq; creſcente uitio, cùm iam ætas progreſſu temporis inclinauerit, articulos, neruosq;, & uiſcera ijs morbis uexat, qui uel difficulter admodum, uel omnino tolli non poſſunt. Ad hæc in tuenda ſanitate diligenter procurandum eſt, ut uinum, quod in potu alimenti gratia quotidie ſumitur, ſit mundum, purum, clarum, odoratum, & ſapore iucundum: nanque corruptum, turbidum, impurum, odore graui, & guſtu ingrato, non modò toti corpori noxam infert, ſed etiam ſanguinem corrumpit. Quapropter felicißimè ſuam tuentur ſanitatem, qui regiones incolunt, in quibus optima uina proueniunt: quemadmodum in Goritienſi comitatu, ubi ſanè generoſiſsima uina naſcuntur, nimirum Pucinum illud antiquis adeò celebratum, necnon Vipacum illi bonitate proximum. Hæc quidem parcè modeſteq; pota, ad tuendam ſanitatem mirificè conferunt. Id quod ipſe experientia in me facta comperi, atque etiam omnibus ingenuè teſtari poſſum. nam cùm multis antè annis diuturnus uentriculi dolor malè me habuiſſet, quem totius corporis imbecillitas conſecuta erat, ex Pucini, & Vipaci tantùm uſu, me priſtinam meam ſanitatem, & integrum robur adeptum eſſe certo ſcio,*

vinũ cui ætati conueniat.

Ob id ergo mirandum non eſt, ſi Plinius magnis laudibus prædicauit Pucinum libro XIIII. *cap.* VI. *ubi ita ſcriptum reliquit. Liuia Auguſta octuaginta duos annos uitæ Pucino retulit acceptos, non alio uſa. Gignitur in ſinu Adriatici maris, non procul à Timauo fonte, ſaxeo colle, maritimo afflatu, paucas coquente amphoras. Nec aliud aptius medicamentis iudicatur. Hoc eſſe crediderim, quod Græci celebrantes miris laudibus pyctanum appellauerunt ex Adriatico ſinu. hæc Plinius. Cuius certè teſtimonio planè ſubſcribunt ruſtici Iapidiæ incolæ: quippe cùm ij uinis Pucino cognatis in quotidiano potu utantur, rariſsimè ægrotant, & longæuam admodum uitam traducunt, adeò ut plurimi reperiantur, qui nonageſimum, & centeſimum annum attingunt. Eſt autem uinum hoc tenue, clarum, lucidum, colore aureum, odoratum, guſtuiq; gratiſsimum. Potum ualenter excalfacit, niſi dilutum fuerit, facileq; in uniuerſum permeat corpus. Quamobrem (ut libro tertio ſimplicium medicamentorum ſcribit Galenus) tale natura uinum, non modò perfrigeratorum omnium, ſed eorum etiam, qui aut ex oris uentriculi, aut cordis dolore animi deliquium patiuntur, præſentaneum fuerit remedium. Ex quibus facilè colligi poteſt, feliciſsimos eſſe eos, qui in regionibus, quæ uina optima ferunt, oriuntur, ſi tamen modeſtè (ut fieri decet) eis utantur. Cæterùm quæ uina in uniuerſum quotidiano uſui magis conueniant, hìc longiori ſermone commemorare ſuperuacuum duximus, cùm hoc à Dioſcoride latius ſit proditum, atq; etiam de omnium uinorum uiribus diligentius ſcriptum, quàm ut plura à nobis referri debeant.*

Nomina. *Vinum ſic Latinè, οἶνος autem Græcè uocatur: Germanicè, Vuein: Italicè pariter, & Hiſpanicè, Vino.*

Vinum Omphacites. Cap. VIII.

OMPHACITES nomine, peculiariter fit in Lesbo, ſiccata ſole acri vua, paulò ante maturitatem decerpta, triduo aut quatriduo, donec racemi in rugas contrahantur: expreſſumque vinum cadis inſolatur. Vim adſtringendi habet, prodeſt diſſolutis ſtomacho, & ilei dolore laborantibus: item prægnantium malaciæ, & crudis. in peſtilentia quoque ſorptum auxiliari dicitur. Huiuſmodi vina non niſi poſt multos annos bibi poſſunt.

Lora. Cap. IX.

LORA, quam deuterian, alij potimon appellant, fieri ſolet adiectis metretis tribus aquæ in vinacea, quibus triginta vini metretæ extractæ fuerint: calcatis vinaceis, expreſſoque decocto ad tertias partes, & additis in ſingulos congios modi eius qui remanſit, binis ſalis ſextarijs, poſt hyemem transfunditur in vaſa. Lora intra annum vtendum: etenim celeriter exoleſcit. Conuenit ægris, quibus timemus noxam vini, coacti ſæpe deſiderijs eorum obtemperare: item à longa valetudine ſe recolligentibus. Fit & vinum, quod adynamon vocant, loræ vires habens, hoc modo. Pares aquæ, & muſti menſuræ coquuntur molli igne, donec abſumatur aqua: quod, vbi refrixerit, elutriatum picato vaſe reconditur. Alij marinæ, & cœleſtis aquæ, mellis, & muſti pares miſcent portiones, decapulant, & quadraginta diebus inſolant. quo ad annum vtuntur ad omnia eadem.

Loræ parandæ ratio ex Galeno. LORA *alia ratione Galeni ætate, quàm Dioſcoridis parabatur. Ille ſiquidem loram faciendi modum libro* II. *de alimentorum facultatibus ijs uerbis tradidit. Vinaceorum quoque dilutum Græci* τρύγα *uocitant. quod rurſus ab Atticis* δευτερία, *à noſtratibus* στεμφυλίτις, *id eſt, lora appellatur. Coniectis nanque in parua dolia uinaceis, tantum aquæ ſuperaffundunt, quoad omnia permadeant. Quod ubi ſatis factum uidetur, in dolij fundo foramen aperiunt, ut dilutum effluat, idq; pro uino bibunt. Perſpicuum autem eſt, quòd pro racemorum copia aquam affundunt, experientia docti: quò uidelicet neque aquoſa admodum, neque meraca ſit lora. Deinde rurſum aliam aquam, parciorem tamen priori, uinaceis affundunt, ſic ut hoc quoque potioni ſit attemperatum: quod quidam Atticæ proprietatis curioſi propriè* δευτερίαν *dici uolunt, non ueluti prius illud. Vtraq; lora capiti dolorem adfert, niſi dilutior bibatur, ſed prior magis caput ferit. Dos una huic potioni conceſſa eſt, nempe quòd ocyus per urinam reddatur: ſed nõ pauca ſubeſt diuerſitas ex uaria uuarum ſpecie, è quibus uinacei ſunt relicti. Etenim ſi dulces fuerint, potus multò erit ſuauior, citiusq; per urinas excernetur: ſin uerò acerbæ, & acidæ fuerint, inſuauior longè, ac minus ciens urinas. Porrò dilutum hoc ualentius uinoſiusq; efficitur, cùm uinaceus ad uer, aut æſtatem fuerit aſſeruatus. Hyemis autem tempore ſi quis utatur, ut caput minus tentat, ita & per urinas minus expellitur. Hæc de lora Galenus.*

Nomina. *Ea* δευτερία *Græcis, Latinis Lora, & Italis Acquarello appellatur.*

Vinum è Labruſca. Cap. X.

VINVM è ſylueſtri vua nigrum, adſtringit: prodeſt alui, & ſtomachi fluxionibus, & cæteris, quibus conſtrictione, & contractione opus eſt.

NON *deſunt in Hetruria, qui uinum è Labruſcæ uuis exprimant, colore admodum nigro, idq; giluo admiſcent, ut rubicundius reddatur. Vtuntur eo ruſtici in alterius uini penuria. ſiquidem conſtat dulce ſimul, et auſterum: uerùm tractu temporis dulcedinem facilè deperdit, fitq; tunc guſtui omnino inſuaue, adeò ut tantùm medicamenti uicem expleat, ubi adſtrictione ſit opus.*

Vinum melitites. Cap. XI.

MELITITES datur in longis febribus, quæ ſtomachum infirmarunt. nanque aluum leuiter emollit, urinam ciet, ſtomachum expurgat. prodeſt articulario morbo, renum uitiis, imbecillo capiti, & mulieribus abſtemiis: odoratum ſiquidem eſt, & corpus alit. Diſtat à mulſo, quod ſit è uino uetere, auſtero, & melle exiguo. Melitites autem adiecto ad quinque congios auſteri muſti mellis congio, & ſalis cyatho. Cortinis magnis, quò magis ad efferueſcendum locus pateat, fieri oportet, ſenſim aſperſo ſale: cùmque efferuere deſierit, in alia uaſa transfunditur.

Mulſum. Cap. XII.

MVLSVM è uetere uino, auſteroque, & bono melle factum, præfertur, minus enim inflat, ac celeriter id genus in uſum uenit. Vetus, corpus alit. media ætate, aluo prodeſt, urinam pellit: à ſummo cibo ſumptum, nocet: & inter initia potum, implet: dein appetendi auiditatem reuocat. Fit mulſum duabus uini metretis, admiſta una mellis. Aliqui, quò celerius præberi poſsit, mel cum uino coquunt, & ita transfundunt. Alii utilitatis gratia, ad ſextarios ſex muſti feruentis unum mellis addiiciunt: & ubi ferbuerit, uaſe recondunt. dulce autem permanet.

Aqua mulſa. Cap. XIII.

AQVA mulſa eaſdem, quas mulſum uires poſsidet. Cruda utimur cùm moliri deiectionem, aut uomitionem incitare uolumus: ut ijs, qui uenena hauſerunt, ex oleo. Decocta datur imbecillis, & hominibus elangueſcentis pulſus, quos illi dixere microſphyctos, tuſsientibus, peripneumonicis, & iis, qui immodico ſudore digeruntur. Iam paratum, conditiuumque, quod aliqui hydromeli propriè uocant, media ætate adynamo uino, aut loræ in recreandis uiribus reſpondet, & ſimilem uim adipiſcitur. quare inflammationibus alicuius membri plusquam lora prodeſt. Inueterati tamen uſus damnatur inflammatis, aut conſtrictis: ſed laboranti ſtomacho, aut cibum faſtidienti, ſudatoribusue conuenit. Fit duabus pluuiæ aquæ ueteris ad unam mellis partem additis, & inſolatis. Alij fontanam aquam adiiciunt, & ad tertias partes decoquunt, & ita recondunt. Nec deſunt qui hydromeli appellent, quòd à melle elutis aqua fauis confici ac ſeruari ſoleat: ſed meracius confieri conuenit. aliqui id coquunt. Aegrotantibus noxium eſt, quoniam plurimum ceraginis ſibi uendicat.

ALIA ſanè Aquæ mulſæ ratio conficiendæ eſt apud Mauritanæ familiæ auctores, ab hac quæ hic à Dioſcoride *traditur. Inter Arabas nanque Meſues de ea ita ſcribit. Aqua mulſa, ex antiquorum ſententia, magnis utique uiribus prædita eſt. Sitim etenim arcet, frigidis affectibus, præſertim cerebri, & neruorum, & articulorum, auxiliatur. Loco uini pota, humida extuſsientibus prodeſt: quin & pus & lentam, craſſamq́; pituitam e pectore trahit. Inteſtina, uiſcera, urinariosq́; meatus purgat, terget, ac lauat: quapropter ſubuenit coli doloribus, aluum ſubducit, & calculum gigni prohibet. Fit è libra laudatiſsimi mellis, non tamen ueteris, colore pallido, odore iucundo ſapore cum dulcedine modicè acri, cum aquæ fontanæ libris octo, in uaſe lapideo, uel fictili uitreato, lento igni decocta, deſpumataq́;, & demum linteo percolata. Verùm ſi aqua hæc paulò pòſt bibenda erit, aquatior fiat, & ſtatim à ſublata ſpuma percoletur. Nam quæ longa coctione iulapij conſiſtentiam acquirit, diutius quidem ſeruari poteſt, ſed ægrius penetrat in remotas corporis partes, facileq́; in bilem uertitur, ob ſuam exuperantem dulcedinem. unde ſitim accendit, niſi plurima affuſa aqua diſſoluatur, adeò ut aquæ feræ modo reddatur inſipida. Variant autem mulſæ facultates pro diuerſæ coctionis ratione. quippe quæ breui coquitur tempore, flatus in uentriculo parit, aluum magis mouet, & minus nutrit. quæ uerò longiori coquitur tempore, flatus diſcutit, magis nutrit, minusq́; aluum ſtimulat. Sunt qui mulſæ aromata etiam addant, nempe gingiber, crocum, cinnamomum, macim, & id genus alia. Alij galliam moſchatam officinis uocatam, & agallochum adijciunt. Fit præterea ex parte una mellis, & aquæ fontanæ partibus octo, fermenti (alias fœni græci) in his diſſoluti uncijs tribus, & propriè ad centum mulſæ libras. Quæ deniq; omnia, muſti modo efferueſcenda in ligneum cadum coijciuntur, non tamen ad ſummum repletum, ne ferueſcens reſiliat. Vbi uerò deferbuerit obturato uaſe, aſſeruetur uini modo ad potandum, ueruntamen non bibatur, niſi tertio menſe tranſacto. Huic mulſæ aromata quoque admiſceri poſſunt linteolo incluſa, & adalligata in cadum demiſſa: hæc Meſues. Cuius ultimam mulſæ parandæ rationem, Germani Medonem uocant. qui tamen fermentum addunt, non ex cerealium genere aliquo paratum, ſed ex uini muſti recremento, & lupi ſalictarij floribus, quibus etiam utuntur ad zythum conficiendum, quod Ceruiſiam appellant. Medonis plurimum bibunt Poloni, ac Lituani, quòd melle plurimo abundent. Quod Græcis μελίκρατον, Latinis item Melicratum & Aqua mulſa uocatur: Italis, Aqua melata.*

Aquæ mulſæ ratio faciendæ uaria.

Nomina.

† Hoc loco uulgata exemplaria Græca habent, χρώμεθα δὲ τῷ ἀφεψημένῳ. hoc eſt, Vtimur cocta. In quibus nimirum uerbis uitium aliquod latere ſuſpicor. nam contextus uerborum & res ipſa poſtulabant, ut prius Aquæ mulſæ crudæ, mox coctæ uſum traderet Dioſcorides. quod hunc feciſſe puto, ſed librariorum culpa eueniſſe, ut ſit

negatio omiſſa, uel uerbum ἀφεψημένῳ alterius loco ſcriptum. Auget nobis ſuſpicionem Actuarius, qui in libro ſuo de compoſitione medicamentorum, ubi ea de Melicrato, id eſt Aqua mulſa ſcribit, quæ Dioſcoridi accepta referri poſſunt, inquit primùm, Cruda utuntur ij etc. deinde, Cocta uero exhibetur &c. Hunc ſecutus fortaſſe Ruellius uir doctiſsimus, uulgatam illam lectionem ut deprauatam reliquit, & alterám ut ueriorem accepit. Addam inſuper, quòd ratio ex uſu Aquæ mulſæ ſumpta ſuadet, ut cruda magis quàm cocta aluum deijcere, aut uomitum ciere poßit.

Aqua. Cap. XIIII.

DE AQVIS in uniuerſum decernere, propter locorum proprietates, & peculiares naturas, cœlum, & alia pleraque, difficile eſt. Magna tamen ex parte optima eſt dulcis, ſyncera, nullius omnino qualitatis particeps, & quæ ne minimo quidem tempore in præcordiis commoratur. ad hæc quæ & facili uia fertur, & citra moleſtiam, nec inflationes creat, & minimè computreſcit.

Aquarũ differentiæ, & facultates.

PAVCISSIMIS *quidem uerbis de potabili in uniuerſum aqua diſſeruit Dioſcorides, ita tamen ut nullam planè notam prætermiſerit ex his, quæ in optima aqua requiruntur. Quare ſi nobis eſſet ijs tantùm faciendum ſatis, qui rerum naturalium periti ſunt, non operæpretium exiſtimarem, hoc in loco plura de aquis commemorare. Verùm quia hoſce commentarios in ſtudioſorum, & imperitorum potißimùm gratiam condimus; ideo non ſolùm aquarum omnium, quæ in communem tam cibi, quàm potus uſum ueniunt, tum qualitates, tum facultates hic breuiter perſtringam: ſed etiam earum, quæ ſponte naſcuntur, & ſibi metallorum, cæterorumq; foßilium uarias uendicant facultates. In primis itaque illa aqua ad potandum laudatißima cenſetur, quæ clara, pellucida, tenuis, pura, fruſtillorũ, & ſaporum omnium expers, leuisq; reperitur: necnon quæ igni admota citò caleſit, remota uerò ocyßimè frigeſcit, guſtu iucundo: quæ denique celeriter præcordia pertranſit, & ſine ulla uentriculi moleſtia labitur, & ſecedit. Talis autem ea eſſe ſolet, cuius fons ad orientem ſolem erumpit, curritq; ſuper lapides, aut arenam, aut purißimam terram: quæ æſtate frigida, hyeme autem calida manat. Omnium tamen præſtantißima eſt pluuialis, eaq; præſertim, quæ æſtate media pluit, ſilente cœlo. Huic ferè illa reſpondet, quæ eodem tempore cum tonitruis deſcendit, tonitruoſa. propriè appellata. At ea, quæ maxima aeris, ac uentorum procella, terrifico tonitruum, fulgurum, & grandinis impetu, ex uelociter concitatis nubibus cœlo demittitur (ut in commentario libri ſexti epidemiorũ ſcribit Galenus) in humanæ uitæ uſum admitti non debet. Porrò aqua ciſternarum non tot ſanè laudibus commẽdanda uidetur, licet à quàm plurimis medicis laudetur. Siquidem non modò noxia exiſtit, quòd miſcella quædam ſit diuerſarum aquarũ, quæ in diuerſis anni tẽporibus inibi colliguntur ex pluuia, tum ex grandine, & niuibus hyemali tẽpore in tectis colliquatis ſed etiam quòd aquæ omnes ſtationariæ putrefactioni facilè ſint obnoxiæ. Quo fit, ut aqua in ciſternis collecta (ſi rem rectè expendamus) ſynceræ pluuiali minimè ſit comparanda. Dicendum igitur erit, aquam ſic aſſeruatam eò pluuiali ſyncera deteriorem eſſe, quò magis fuerit niuium, & grandinum liquationibus commiſta. Quandoquidem (ut in libro de bonitate aquæ ſcribit Galenus) quæ à niuibus & glacie colliqueſcit, concoctionem impedit, urinam cohibet: pectus, pulmonem, ac uentriculm malè habet, conuulſiones, laterum dolores, & flatus generat. Quod alia de cauſa non euenit, quàm quòd cùm in glaciem, uel niuem concreuit, omne, quod tenue inerat, deperdit. Putealis præterea grauis quidem eſt, ægreq; conficitur, nec ſtatui quidem poteſt, quòd ſit putredinis omnis expers: ueruntamen tanto minus fuerit damnanda, quantò frequentius hauritur, uel ſi è ſubterraneo fonte ſcaturiat. Sequuntur lacuſtres, & paluſtres, quæ omnino ſunt improbandæ, niſi coctæ, uel igne deſtillatæ fuerint. Fluuiatilis deinde probatur, uel improbatur, pro concurrentium aquarum, & rerum iniectarum qualitate, quemadmodum ijs omnibus euenit fluminibus, quæ magnas perluunt ciuitates. Nam quibus animalia putrefacta, excrementa, & urbium ſordes ineſſe ſentiuntur, eæ ab alimentorum uſu abdicandæ ſunt, niſi longo temporis tractu magnis fictilibus aßeruatæ, ac defæcatæ clareſcant, & prorſus expurgentur. ut Romani faciunt cum ſui Tiberis aqua, quæ præ cæteris hac facultate pollet, ut clara facta, ad centum, & plures annos perduret incorrupta. Ad hæc noxiæ ſunt, quæ plurimam terræ miſtionem conſequuntur, quòd non modò uiſcera obſtruant; ſed & calculos in renibus, & ueſica procreent. Cæterùm aquæ, quæ lapideum admittunt ſuccum, de quo ſatis diximus in prima huius libri commentatione, prorſus uitandæ ſunt, ut quæ potantes ſtrangulare poßint, eo ſanè modo, quo epotum gypſum. quippe hæ arterias obſtruentes ſpirituũ tranſitum intercipiunt: quin & alimentum in corpus deferri prohibent. Quocirca huiuſmodi aquæ potabiles non ſunt, neq; in ciborum coquendorum uſum recipiendæ. Quemadmodum nec illæ ſanis probantur, quæ ſal, nitrum, chalcanthum, alumen, & alia id genus concreti ſucci continent. quanquam omnes in medicinæ uſum ueniunt. Nam quòd omnes prædictis excalfacientibus medicamentis refertæ ſint, frigidis, & humidis morbis laborantibus utilißimè exhibentur: ijs uerò noxiæ ſunt, qui à bilioſis uel acribus proueniunt humoribus. Salſæ, ſi bibantur, pituitam eijciunt, ſanguinem in uentriculo concretum diſſoluunt, aquam intercutem exiccant, & obeſa corpora extenuant. Sed his conſumptis potantes ſiticuloſos reddunt, uentriculum lædunt, inteſtina abradunt & ſcabiem, & pruritum excitãt, utpote quæ non obſcurè ſanguinem acuant, & ſua ſalſedine adurant. Clyſteribus infuſæ pituitam attenuant, & detrahunt, & ex ea prognatos dolores mirificè tollunt. Factis ex balneis aquæ cutem ſubeuntes reſoluuntur, ſi nouus fuerit morbus: frigidi neruorum dolores mulcentur, pectoris fluxiones cohibentur, excalfitq; uentriculus frigidi tati obnoxius, & humiditate langueſcens: quin & pituitoſa ſcabies curatur. Tollitur quoq;, uapore ex ijs calẽtibus accepto, tum capitis grauitas, tum aurium cruciatus: fotu uerò frigidi tumores, & totius corporis ſugillata delentur.*

Nitroſæ, ſi bibantur, corpus perturbant, pituitam deijciunt, fœminas prolificas reddunt, & ſtrumas abſumunt. A ſalſis hæ facultatibus non dißident, præterquàm quòd in omnibus illis ualentiores ſunt, nõ adeò tamen aſtringunt.

ſed

ſed ualenter abſtergunt. quare & ſcabioſos mundant, & aurium ulceribus medentur, incertosq́; earum ſonos, atq; tumores diſcutiunt. Aluminoſæ admodum adſtringunt. proinde mirum non eſt, ſi uentriculum roborent, qui crebris uomitionibus imbecillus efficiatur. Vteri fluxiones cohibent, abortum prohibent, & in his præſertim fœminis, quæ ante fætus maturitatem plerunq; abortiri conſueuerunt. ueſicæ ulceribus medentur: & oris, gingiuarumq́; inflammationibus, ſi ex eis frequens collutio fiat. Gargarizatu non modò deſtillationes ad fauces inhibent, ſed etiam conflu xos reſoluunt humores. Idem præſtat balneum ex ijs paratum: confert enim magno iuuamento exterioribus totius corporis exulceratis, particulis, ijsq; præſertim, quæ defluxionibus tentantur. Cruentis item expuitionibus ſubuenit, anum procidentem reprimit, & ſudorem ſuperfluum cohibet. Nocet tamen tam in potu, quàm balneo ijs, qui uiſcerum infarctu laborantes in febres facilè incidere poſſunt. Porrò aquæ, quibus chalcanthum, aut miſy, aut ſory, aut melanteria immiſcetur, cùm omnia eadem facultate conſtent, aluminoſis ſanè perſimiles ſunt: ueruntamen hæ ualentius ſuum obeunt munus, nempe quòd præter adſtrictoriam facultatem, ſuccum etiam admodum acrem obtineant. quamobrem ſerpētibus ulceribus, ac phagedænis opitulantur. Sulphuroſæ excalfaciunt, ac efficaciter neruos emolliunt. proinde reſolutis, conuulſis, tremulis, ſtupidis, contractisq́; peridoneæ inueniuntur. Eædem compaginum tumores diſcutiunt, & dolores mitigant; nam ubi quiſpiam coxendicum dolore, aut podagra, uel chiragra uexetur, ſulphuroſæ aquæ balneo magnopere iuuatur. Præſtant præterea ad iecinoris, lienis, ac uteri dolores, atque tumores in ijs genitos mirificè reſoluunt: uentriculũ tamen laxant, & infirmant. Bituminoſæ, etſi potæ internis quibuſdam morbis conueniant, & balneis adhibitæ aliquo temporis tractu neruos emolliant, ac excalfaciant; attamen caput replēt, ſenſus hebetudine afficiunt, præſertimq́; oculos. Quæ autem Armenij, aut cœrulei lapidis, aut æruginis, aut chryſocollæ aliquid admiſtum habent, ſi bibantur, uomitiones concitant: ablutionibus uerò phagedænica ulcera ſiſtunt. Quæ præterea auripigmentum, aut ſandaracham continent, pectus dilatant, aſthmaticis, & ſuſpirioſis proſunt, & omnibus frigidis in uniuerſum morbis opem ferunt, quibus reſpirandi facultas impeditur. Aereæ oris, & genitalium membrorum ulcera ſanant: quin & faucium, & oculorum deſtillationibus auxiliantur. Quæ deniq; ferreæ ſunt, uentriculi, lienisq́; uitijs, ſeminis profluuio, & menſtruis albis utiliter adhibentur. Et ut rem hanc ſummatim cōplectamur, aqua omnis, cui quóduis foßile medicamentum admiſceatur, eandem facultatem præbet, quam quod illi admiſcetur. Qua nimirum ratione ducor, ut ſuperuacuum putem, reliqua ſigillatim proſequi, ut taceam id nimis longũ futurum.

Aqua Latinis dicta, Græcè ὕδωρ appellatur: Italicè, Acqua. Nomina.

Aqua marina. Cap. XV.

AQVA maris calida eſt, & acris. ſtomacho aduerſatur, aluum enim conturbat: pituitam expellit. Si uerò calida ad fotus adhibeatur, elicit, & diſcutit, neruorum uitiis, & pernionibus, ante ulcera prodeſt. Miſcetur cataplaſmatis ex hordacea farina, & emplaſtris, & diſcutientibus malagmatis. Ad mouendas deiectiones tepefacta infunditur, & ad tormina, calida. pſoras, pruritus, impetigines, lendes, & mammas rigentes, foueri utile eſt: liuores fotu diſcutit. ad uenenatos ictus, qui tremorem, & refrigerationem adferunt, ſalutaris intelligitur: maximè ſcorpionum, phalangiorum, aſpidumq́ue: etiam ſiquis in calidam deſcendat, auxiliatur. & malo habitu confectis iandiu corporibus, neruisq́ue: balneæ ex ea utiles. hydropicos, capitis dolores, aurium grauitates, feruentis uapor leuat. Syncera, & ſine potabilis aquæ miſtione repoſita uirus deponit. Sunt qui etiam præcoquant, & ita recondant. Datur ad purganda corpora per ſeſe, aut ex poſca, aut cum uino, aut melle: uerùm poſt deiectionem dant gallinæ, aut piſcium iuſcula, ad domandam morſus acrimoniam.

Thalaſſomeli. Cap. XVI.

QVOD thalaſſomeli uocatur, uehementer purgare conſtat. Temperatur autem æquis portionibus maris, mellis, & imbris ex alto, deſęcatis, & picato uaſe per Canis æſtus inſolatis. Alij ad binas marinæ coctæ ſingulas mellis adijciunt, & uaſe condunt. huiuſmodi moderatius eſt aqua marina, & mitius.

Acetum. Cap. XVII.

ACETVM refrigerat, & adſtringit. Stomacho utile, appetentiam excitat: erumpentem undecunque ſanguinem, potu inſeſſúue ſiſtit. prodeſt alui fluxionibus coctum cum cibis: cruentis uulneribus inditur: inflammationes arcet, in ſuccidis lanis, aut ſpongia impoſitum: reprimit procidentia ſedis, uuluæq́ue: item abſcendentes gingiuas, & ſanguine manantes. Ad nomas, & ignem ſacrum, ulcera quæ ſerpunt, lepras, impetigines, pterygia, cum aliquo conuenienti efficax eſt: phahedænas ulcerum, nomasq́ue fotu continuo cohibet: podagricis calido fotu, cum ſulphure auxiliatur: ſugillationes rapit, cum melle illitum. Contra capitis ardores cum roſaceo in ſuccidis uelleribus, aut ſpongia imponitur. Ad aquam inter cutem, grauitatem aurium, & ſonitus ſibilosq́; feruentis uapor proficit, inſtillatum quoq; aurium uermes necat. Panos coercet tepidi fotus, aut ſi imbuta aceto ſpongia admoueatur: pruritus permulcet. Contra uenenatos ſerpentium ictus, qui refrigerando nocent, calidum commodè fouetur: & frigidum ijs, quæ exurens uirus eiaculantur.

Calidum potum, atq; uomitionibus redditum, aduerſus omnia uenena efficax eſt, præſertim contra meconium, & hauſtam cicutam, conglobatum in uentre ſanguinem, lac coagulatum, fungos, ixiam, taxumque, cum ſale. hauſtu uoratas hirudines, ſi ſorbeatur, eiicit: tuſsim ueterem mitigat, & recentem laceſsit. In orthopnœa calidum commodè ſorbetur: gutturis fluxiones gargarizatum inhibet: anginis, & uuæ procidenti conuenit. contra dentium dolorem, calidum colluitur.

Aceti miſtæ facultatis cōſideratio.

QVANVIS Dioſcorides ſimpliciter pronunciauerit Acetum eſſe frigidū, quòd fortaſſe in eo magis frigiditas exuperet, quàm caliditas; tamen Galenus qualitatum medicamentorum omnium indagator maximus, ex contrarijs qualitatibus, calidis ſcilicet & frigidis, acetum conſtare docuit libro primo de ſimplicium medicamentorum facultatibus, nec eſſe homœomere ſimilareue, quemadmodum nec lac uniuerſum. Id quod ipſe Galenus lib. VIII. de eorundem facultatibus, apertiſsimè confirmauit his uerbis. Acetum primo horum commentariorum miſtæ eſſe ſubſtantiæ, nempe frigidæ, pariter & calidæ, eiuſq; utriuſq; tenuium partium demonſtratum eſt: cæterùm calidam frigida exuperat. Porrò magnam deſiccandi facultatem obtinet, adeò ut ſit tertij ordinis deſiccantium iam completi, utiq; cùm ualidum extiterit. Et libro primo de compoſitione pharmacorum ſecundum locos, idem ſic inquit. Atqui Acetum ex incidentium ordine exiſtens, ultra hoc quòd diſcutit, præcipuum quiddam in ſe habet, quod reprimit, ac quod influit, & repellit: utpote quod ſubſtantia ſua parum calidum eſt, plurimum uerò frigidum, & partium tenuium. Idē quoq; libro IIII. ſimplicium medicamentorum, ita ſcribit. At frigiditas, quæ ab aceto proficiſcitur, tantò eſt ualidior, quantò & tenuior. Ineſt uerò illi & acrimonia quædam excalfaciens, quæ tamen ſatis non ſit ad ſuperandam ab aciditate prouenientem frigiditatem: uerùm quæ tranſitus modo celeritatem promoueat. nam quantò calidum frigido facilius penetrat, tantò acris ſuccus aptior eſt, qui ſenſibilium corporum meatus traſeat, quàm acidus. Itaque ille, uelut præcedens uiam ſternit, hic uerò haud ita tardè inſequitur: quo tempore ſenſus perficitur miſtus, & qui ægrè exponi queat, utpote qui nec planè frigidum eſſe acetum denunciet, quippe cùm in eo ignea quædam percipiatur acrimonia, nec planè calidum. Nam perpetuò, quæ ex præcedente fit acrimonia, calefactionem frigus ab inſequente aciditate occupans, obſcurat, protinuſq; extinguit. quo fit, ut maior multò ex frigore percipiatur ſenſus, quàm ex calore. Hæc ad literam Galenus. Ex quibus abunde liquet, quòd acetum etſi ex contrarijs qualitatibus conſtat; plus tamen frigiditatis, quàm caliditatis particeps eſt. Quod cum rectè animaduertiſſet Dioſcorides, acetum ſimpliciter (ut ſuprà diximus) refrigerare pronunciauit. Veruntamen illud ignorandum non eſt, quòd acetum nimirum eò calidius erit, quò uetuſtius, & acrius extiterit. Siquidem ex Galeni ſententia, libro XI. ſimplicium medicamentorum capite de adipe, item tertio de compoſitione pharmacorum ſecundum locos, uinum, mel, acetum oleū, adeps, uetuſtate calidiora fiunt. Ex quo facilè fieri poteſt, ut reperiatur acetum adeò uetuſtate acerrimum, ut plus habeat, caliditatis, quàm frigiditatis.

Nomina.

Acetum quod Latini uocant, Græcis ὄξος dicitur: Arabibus, Chal: Italis, Aceto: Germanis, Eſsig: Hiſpanis, Vin agre: Gallis, Vin aigre.

Acetum mulſum. Cap. XVIII.

ACETVM mulſum, quod oxymel uocant, hoc modo temperatur. Aceti heminas quinque, ſalis marini pondo, mellis minas decem, aquæ ſextarios quinque pariter coquito, decies efferueſcente cortina: atque ubi refrixerit, diffundito. Sumptum craſſos humores extrahere, & iſchiadicis, comitialibus, & articulorum morbo conflictatis prodeſſe creditur. Contra morſum eius uiperæ, quam ſepa uocant, hauſtum meconium, ixiámue auxilio eſt. Anginis utiliter gargarizatur.

Oxymelitis confectio triplex Galeno.

TRIPLICEM oxymelitis componendi rationem poſteritatis memoriæ tradidit Galenus libro IIII. de ſanitate tuenda. qui tamen ſal nulli commiſcuit, ut eius uerba loco dicto apertè teſtantur, quæ ita ſequuntur. Vni aceti parti, mellis, à quo detracta ſpuma ſit, duplum eſt miſcendum: deinde ambo in leni igni coquenda, donec eorum qualitates in unum coierint: ita enim nec acetum amplius crudum apparebit. Cum aqua uerò ſtatim ita facies oxymeli. Melli quadruplum optimæ aquæ miſcebis: dein coques modico igni, quoad ſpumare deſinat. Ac malum quidem mel multam egerit ſpumam. quo etiam diutius coqui debebit. Optimum uerò, ut breuiſsimo tempore coquitur, ita minimū ſpumæ euomit, unde nec pari ei coctione eſt opus. Plurimum certè quartam partem eius, quod ab initio eſt inditum, amitti: poſt uerò dimidio aceti adiecto, rurſus coquendum, donec qualitatum omnino ſit unitas, nec acetum crudū etiam appareat. Conficitur ſanè oxymeli etiam tribus ſtatim ab initio miſtis, ad hunc modum. Aceti uni parti additur mellis duplum, & aquæ quadruplum: atque hæc ad tertiam partem coquuntur, uel etiam quartam, ſpuma interim detracta. Quòd ſi ualentius id facere ſtudes, tantundem inijcies aceti, quantum mellis. hactenus Galenus.

Oxymelitis confectio ex Meſue.

Quē ſecutus Meſues, ipſe quoq; de oxymelite ſic ſcripſit. Oxymeli fit ex aqua, aceto, & melle. Aqua uerò miſcetur, ut longa coctione reſoluatur id, quod in oxymelite flatus excitat, ut etiam promptius deſpumetur, ut deniq; medicamenti huius facultas, aquæ miſtione tenuior facta, facilius in corpus diſtribuatur. Mel uerò additur, ad oppugnandam pituitam. Ex melle denique, & aceto miſtis, facultas quædam tertia, quæ neutri eorum ineſt, tanta conſurgit, ut efficaciſsima ſit, atque certiſsima ad attenuandum, incidendum, reſoluendumq; craſſa, lentaq; excrementa, quæ in uentriculo, & iecore exiſtunt longo tempore genita: quin & ea, quæ ad articulorum compagines defluxerunt, & diuturnas procrearunt febres: ea nanque & incidit, & coquit. Fit ex aceti parte una, mellis partibus duabus, aquæ partibus quatuor. Primum autem mel, & aqua ſimul coquuntur, ubi deſpumata probè ſunt, addito aceto percoquuntur, ſemper quoque deſpumando. Datur ab uncia una, ad uncias tres. hæc ille.

Nomina.

Nomen eius Græcum ὀξύμελι: Latinum, Acetum mulſum: Italicum, aceto melato.

Acida muria. Cap. XIX.

ACIDA muria, quam Græci ὀξάλμην uocant, contra nomas fotu, putrida ulcera, canum morſus, & uenenatos ictus auxiliatur. Sanguinis fluxiones poſt exciſos calculos ſiſtit, ſi ſtatim calida in uulnus iniiciatur: & prociduam ſedem reprimit. dyſentericis, ſi nomas ſentiant, infunditur: oportet autem ex lacte inſtillare. Hirudines ſorbitione, aut gargarizatu necat. furfures, & manantia capitis ulcera exterget.

ACIDAE muriæ, quæ Græcis oxalme appellatur, uſus ætate noſtra prorſus exoleuit. Parabatur autem ueteribus illis ex ſale, & aceto: uel ex muria, & aceto. Quæ Latinis Acida muria, Græcis ὀξάλμη uocatur. Nomina.

Thymoxalme. Cap. XX.

THYMOXALME ueteres utebantur, dabantque laborantibus imbecillitate ſtomachi, ternos quaternóſue cyathos, aqua calida dilutos: item in articularibus morbis, & inflationibus. Craſſos humores, atroſque trahit. Hoc modo factitatur. Thymi triti acetabulum, ſalis idem modus, rutæ, pulegii, polentæ, ſingulorum exiguæ portiones in uas coniiciuntur, aquæ terni ſextarii, & aceti terni cyathi infunduntur, & circumpoſito linteo ſub dio madeſcunt.

Scillinum acetum. Cap. XXI.

SCILLINVM acetum hoc modo fit. Scilla, quæ candida fuerit, expurgata conciditur, traiectaque lino ſegmenta modicis interuallis, ne ſe contingant, ſiccantur in umbra quadraginta diebus: mina eorum in aceti boni ſextarios duodecim immergitur, & uaſe diligenter operto ſeptenis diebus in ſole madeſcit: poſt eum dierum numerum ſcilla eximitur, & expreſſa abiicitur, defæcatum acetum transfunditur, & reponitur. Aliqui ſcillæ minam quinque aceti ſextarijs miſcent. Alii citra excicationem repurgantes, parem menſuram adiiciunt, & ſenis menſibus macerari patiuntur. Id multò magis humorum lentitias digerit. Gingiuas humore prægnantes collutione ſtringit, firmatque, & motos dentes ſtabilit, putredines oris, & graues halitus tollit. durat fauces ſorbitione, & calloſas facit: uocem expedit, & lympidam, canoramque reddit. Datur ſtomachicis, ægrè cibum concoquentibus, melancholicis, comitialibus, uertiginoſis, mente captis: item uuluarum ſtrangulationibus, lienis incremento laborantibus, iſchiadicisque. Imbecillos admodum recreat, corpus ſanum reddit, & bonum colorem præſtat: oculorum aciem exacuit: tarditatem quoque aurium in infuſione purgat. In ſumma ad omnia efficax. Cauendum tamen inteſtinis exulcerationibus, in capitis dolore, aut neruorum uitiis. Datur quotidie ieiunis ſorbendum inter initia exiguum, paulatim adaugendo, ad cyathum uſque. Nonnulli binos dant cyathos, aut largius.

QVANQVAM ſatis ſuperq; de Scillino aceto à Dioſcoride dictum eſt; non tamen alienum fore exiſtimo commemorare hoc in loco, quæ de eo miris laudibus ſcripſit Galenus libro III. de medicinis paratu facilibus, ſic inquiẽs. Salubre optimum acetum Scillinum à Pythagora ſcribitur, quo omnes Imperatores uſi ſunt. Ab ipſius auctore fertur, quicunq; hoc utatur longæ uitæ fore, & eius extrema integra, uſq; ad finem permanſura. Et ipſe quidem Samius ſenex huiuſmodi extitit: quantum enim temporis uixerit, haud ignoras. de ipſo in libro traditum eſt, quòd cum ſuis conſanguineis hanc facultatem communicauit: cùmq; hoc medicamento uti incepit, quinquageſimum annum natus erat, & uſq; ad centeſimum decimum ſeptimum uitam produxit integer, & nulla unquam aduerſa ualetudine tentatus. Hæc ſanè medicamenti auctor diſſeruit, quòd fortaſſe uir philoſophus erat, mentiri neſcius. Nos autem uiri huius fidei periculum fecimus, ac firmam, conſtantemq; huiuſce medicamenti facultatem eſſe teſtamur. Oportet igitur ſumere Scillam montanam libræ unius ponderis, & dura circuncidere, & mollia minutatim concidere, & aceti acerrimi ſextarios octo in uitreũ uas mittere atq; obturare, ac per triginta dies in Caniculæ caloribus, ut maceretur, permittere: deinde ſcillam extractam exprimere. Id genus aceti parum mane ſorbeto. Tibi autem hæc uenient, ut ne faucium oriſq; partes unquam remolleſcant, os uentriculi benè ualebit, facilè ſpiritum duces, uox rectè habebit, oculi acutiſsimè cernent, aures in officio manebunt, nulluſq; flatuoſus uapor in uentre unquam excitabitur, nullum uiſcus ſuſpenſum erit, & benè ſpirans, bene coloratus deges. Ad ciuilia negotia rectè affectus, non acidum, non ſalſum ructabis, ſi aliquid aceti huius aſſumpſeris: & ieiunus ut aſſumas præcipio, ſeptemq; poſtea ſtadios deambules. ita enim diſſoluetur. Hoc aceto qui utitur, in uictu quanuis lecentioſus eſto: omnia enim cibaria conficiet, & à nullo unquã offenſam patietur, neq; ualde implebitur, ſed in melius proficere uidebitur. nihil ſuperuacui in corpore reſidebit, nõ flatus, non bilis, non ſtercus, non urina, ſed omnia facilè excernit, atque educit. Aluus lubrica omnino eſt, totiuſq; corporis purgatorium medicamentum, etiam ſi in oſsibus ſordes inhæreant. Item phthiſicos ab omnibus deploratos, hoc medicamento ſanitati reſtitutos nouimus. Morbo comitiali diuturno efficaciter profuit, ut niſi poſt longa temporis interualla, non redierit: incipientem uerò ac nouum perfectè diſcutit, neque reuerti amplius hunc affectum permittit. Ad podagras præterea, & articulorum morbos, iecoris, lieniſq; duritias uehementer facit, & particulares

Scillini aceti uires mirabiles.

quidem

quidem aceti ſcillini effectus hi ſunt. Communes autem quàm plurimi, quibus nos commoti ſalutare hoc medicamentum, ſanitatis, integritatisq; cauſa, tibi tradidimus. Hæc ille, quicunque fuerit. nam liber is inter nothos, & Galeno adſcriptos recenſetur. Nomina. *Acetum Scillinum quod Latini, ὄξος σκιλλητικὸν Græci nominant: Itali, Aceto ſcillino.*

Scillinum uinum. Cap. XXII.

SCILLINVM uinum fit hoc modo. Diſſectam, uti dictum eſt, ſcillam, & ſole ſiccatam contundito: minam eius tenui cribro incernito, & linteo raro illigatam in uicenos ſextarios muſti recentis, ac boni demergito. ubi trimeſtri ſpatio maduerit, elutriatum uinum, obſtructo diligenter uaſe, recondito. Licet quoque ſic humida ſcilla uti. In orbiculos, rapi modo, diſſectam duplicato pondere, quadraginta diebus inſolari oportet, & ualde inueteraſcere. Alia parandi ratio. Scillæ diſſectæ, & repurgatæ tres minas in Italicam metretam muſti demittito, & ſenos menſes in uaſe obſtructo macerari ſinito. poſt id tempus defæcatum, & excolatum uinum recondito. Vtile eſt contra cruditates, & ciborum corruptiones: item ijs, qui reuomunt cibum: & ſi pituita in uentre, aut ſtomacho coierit. Prodeſt lienoſis, malè habitis corporibus, aquæ inter cutem, regio morbo, difficili urinæ, torminoſis, inflationibus, reſolutioni neruorum, horroribus longis, uertiginoſis, & uulſis. menſes pellit: minimè neruos infeſtat. Hoc uinum uetuſtate fit melius. Cauendus in febre uſus, aut ſi interanea ulcus ſentiant.

Scillini uini uires ex Gal. SCILLINI *uini meminit Galenus libro tertio de medicamentis paratu facilibus, his uerbis. Vinum hoc potui datum, omnem ſanitatem adfert. humores enim attenuat, ſed maximè pituitam, neq; ipſam in ſtomacho, aut uentre, aut capite, aut iecore, aut liene, aut neruis, aut oſsibus conſiſtere permittit, neq; alium id genus tenacē humorem obſtructiones facientem: ſed omnia diſſoluit, & uentrem lenit, atque ita ſubducit, & urinam mouet, & per ipſam cauſas attenuat, excernitq;. Adeò uerò caput purgat, ut nares humiditate uacent. Commodum eſt podagræ, articulari, & comitiali morbo: denique omnis ſanitatis eſt auctor. Ex his conſtat. Scillam albam, montanam circiter Canis exortum accipito in libræ pondere, per dies decem in umbra refrigera: deinde ſcillæ laminas refrigeratas in uitreum uas mitte, & uini albi ueteris ſextarios duodecim ſuperinfunde, & ſuſpenſum uas per quadraginta dies habeto: poſtea ſcillam exime, & abijce, & uino ad antedicta uitia utere, & eius uim percipies. Subinde ante cibum uini duas uncias exhibe, ſin à cibo unciam mediam. Quòd ſi ipſum potui commodum efficere uelis, ut magis delectet, mellis ſextarios duos, aut tres admiſceto.* Nomina. *Quod Græcè οἶνος σκιλλητικός, Latinè Vinum ſcillinum appellatur: Italicè, Vino ſcillino.*

Vina marina. Cap. XXIII.

VINA ex marina aqua, uariè factitantur. Aliqui enim ſtatim cùm decerptæ ſunt uuæ, aquam maris admiſcent. Alii in area uuas ſole ſiccant, quibus calcatis marinam adijciunt. Alii paſſas prius uuas in doliis marina aqua macerant, mox calcatas exprimunt. id magis paſsi generibus adſcribitur.

Quæ tamen auſteriore guſtu temperantur, contra febrium aduentantium indicia ualent, modò meliora non adſint: aluum ſubducunt: proſunt purulenta extuſsientibus, & ſi dura aluus exerceat. Quæ ex Aminæis uuis fiunt, caput tentant, ſtomacho aduerſantur, flatus creant. Verùm quò plenior habeatur hiſtoria, ijs qui huius ſtudio tenentur, non inutile exiſtimamus uarias uinorum compoſitiones adferre, non quòd frequens eorum, aut neceſſarius exiſtat uſus, ſed ne quid omiſiſſe uideamur, quod ad eorum rationem attinet. Sunt autem quædam ex ijs factitia, minoris curæ ac impendii, quæ cadunt in uſus: uti quæ cotoneis malis, pyris, ſiliquis, item myrti baccis componuntur.

Vinum cydonites. Cap. XXIIII.

CYDONITES, nomine alio melites appellatur, & ita fieri conſueuit. Mala cotonea exemptis ſeminibus, fruſtatim rapi modo ſcinduntur, & duodecim minarum pondo, in muſti metretam, triginta diebus macerantur: poſtea defæcatum uinum reponitur. Alia faciendi ratio. Oportet ad ſingulos mellis ſextarios denos ſucci cotoneorum tuſorum preſſorumque adiicere, & ita recondere. Vinum hoc adſtringit: prodeſt ſtomacho, dyſenteriæ, hepaticis, renum uitiis, & urinæ difficultati.

Melomeli, quod & cydonomeli nominant, ſic fit. Cotonea mala ſeminibus ſuis caſtrata, in quàm plurimum mellis, quo penitus demerſa contegantur, coniiciuntur: id poſt annum miteſcit, mulſo non diſsimile. Præſtat eadem, quæ ſuperior compoſitio.

Hydromelum. Cap. XXV.

FIT hydromelon duabus menſuris aquæ coctæ, & ſub Caniculæ ſydus inſolatæ, additis ad unam melomelitis facti ex cotoneis. Vis huius eadem eſt.

Omphacomeli. Cap. XXVI.

OMPHACOMELITIS faciendi ratio hæc eſt. Acerbæ uuæ adhuc immaturæ, & tribus diebus inſolatæ exprimuntur, & ad ternas ſucci partes, mellis optimi deſpumati ſingulæ partes adijciuntur: & inſolatur in uaſa transfuſum. Vim reprimendi, ac refrigerandi habet. ſtomachicis, cœliacisque conuenit. Vſus poſt annum eſt.

Vinum ex pyris. Cap. XXVII.

FIT & è pyris, perinde atque cotoneis, vinum, apijtes nomine, ſed ita ut pyra non magnopere matureſcant. Ex ſiliquis etiam, meſpilis, ſorbis, ſimili modo temperatur. Omnia hæc genera acerba ſunt, & adſtringunt. ſtomacho utilia ſunt, atque inteſtinas fluxiones cohibent.

Vinum œnanthinum. Cap. XXVIII.

FIT è feraci uite ſylueſtri, quod uocatur œnanthinum. Sicci flores minis duabus muſti cado macerati, poſt triginta dies mutantur, mox colatum uinum reconditur. Facit aduerſus ſtomachi imbecillitatem, cibi faſtidia, cœliacos, & dyſentericos.

Vinum ex punicis. Cap. XXIX.

FIT è punicis malis maturis, quod rhœten nominant, ſucco expreſſo ab acinis eorum, quibus lignoſus nucleus abeſt, apyrena uocant, ac decocto ad tertias, & ita repoſito. Efficax eſt contra fluxiones internas, & febrim cum alui profluuio exortam. ſtomacho utile, adſtringit aluum, & urinam mouet.

VINVM *è Punicis malis multifariam conficitur in Italia. Aliqui enim repurgatos punicorum acinos prælo ſtatim ſubijciunt, & expreſſum ſuccum uitreis amphoris recondunt: ibiq; per ſe tandiu efferueſcere ſinunt, quouſque deferbuerit, & ſubſidat fæx. deinde in alias trãſfundunt amphoras, quod à fæcibus repurgatum eximunt, & oleum ſuperinfundunt, ne euaneſcat, & corrumpatur, uel aceſcat. Alij, qui magis punicis abundant, acinos in ligneum cadum altera parte patulum conijciunt, & uuarum modo pedibus calcant, donec uniuerſus exiliat ſuccus: deinde per ſe in ſole efferueſcere ſinunt, cado linteo ſpiſsiore cooperto, uſquedum fæx uniuerſa reſidat, nuclei ſupernatent, & uinum defæcatum, ac pellucidum reddatur. Vbi autem hæc facta ſunt, perforato paulò ſupra fæcem uaſe, uinum eximunt, & cadis ligneis aſſeruant. Huic oleum ſuperinfundere non opus eſt: ſeruatur enim ſic paratum per ſe, modò uaſis oſculum pice, uel cera obturetur. Sunt præterea, qui repurgatos punici acinos, cum pari menſura nigræ uuæ auſteriuſculi ſaporis commiſceant, calcent, & per ſe efferueſcere ſinant, quoad uinum claritatem conſequatur. Subinde in doliolis aſſeruant: ſiquidem hoc guſtui plurimum arridet.* Vini è punicis varia confectio.

Roſaceum uinum. Cap. XXX.

RHODITES ſic fit. Roſarum ſiccarum, tuſarumque minam linteolo deligatam in ſextarios octo muſti demergito: & poſt tres menſes defæcatum uinum transfundens, recondito. Vtile ijs, qui febri carent: & ad ſtomachi coctiones, & dolores, à cibo potum: & contra humidas aluos, & dyſenterias. Fit quoq; ex ſucco roſarum addito melle, quod rhodomeli uocant: quod arteriæ ſcabritijs conuenit.

Myrtites uinum. Cap. XXXI.

MYRTITES fit, baccis nigris, quæ maturitatem exceſſerint, tuſis, & organo expreſsis. Aliqui ad tertias coquunt. Alij baccas prius ſole torrent, & quaternis ſextarijs contuſarum, ternas aquę heminas adijciunt, & uini ueteris parem modum: poſtea exprimunt, & ſeruant. Magnopere adſtringit. ſtomacho utile: fluxionibus uentris, ac ſtomachi prodeſt, & contra inteſtinas ulcerationes, & profluuia. denigrat capillos.

Myrſinites uinum. Cap. XXXII.

MYRSINITES ſic temperatur. Rami nigræ myrti cum ſuis baccis, & folijs tuſi, decem minarum pondo, in tribus muſti congijs ferueſcunt, donec duo ſuperſint, aut certè dimidium. id uinum colatum ad uſus reconditur. Contra furfures, ulcera in capite manantia, eruptiones papularum, gingiuas, tonſillas, & purulentas aures efficax eſt: ſudores ſiſtit,

Lentiſcinum, & terebinthinum uinum. Cap. XXXIII.

Lentiſcinvm ſimiliter ut myrſinites temperatur. Nec ſecus terebinthinum. nanq; bacciferi eorum rami ſumi debent. Similes inſunt uires. adſtringunt, ſtomacho accommodantur, & defluxionibus inteſtinorum, ueſicæ, & ſtomachi, & ſanguinis profluuio. Vlcera omnia fluxionibus obnoxia, fotu ad cicatricem perducunt: fluxiones vuluæ, ac ſedis, inſeſsione cohibent.

Palmeum uinum. Cap. XXXIIII.

Palmvlas maturas, quas uocant chydæas in urceolum imo pertuſum, & obſtructum picata arundine, demittito: lino foramen ſit obturatum, & quadragenis ſextarijs ternos aquæ congios infundito. quòd ſi ipſum ita dulce eſſe non libeat, quinque congios infudiſſe ſatis eſt. poſt decem dies detracto ab arundine linteo, aſſumito uinum craſſum, & dulce, & reponito. Suaue illud quidem, ſed capiti noxium. contra fluxiones propter adſtrictoriam uim efficax: ſtomachicis, cœliacis, ſanguinem expuentibus conuenit. Aliqui idem addita aqua iterum capiunt, & tertio, quarto, quinto, ſextóue faciunt, quod tandem acore uitiatur.

Vinum ex caricis factum. Cap. XXXV.

Catorchites, aliquibus ſycites vocatur, in Cypro fit, ita ut palmeum: ſed hoc intereſt, quoniam pro aqua tantundem humoris adijciunt, in quo recenter preſſa vinacea maduerint. Caricæ, quæ chelidoniæ, aut phœnicæ appellantur, præſertim nigræ macerantur, uti diximus: & poſt decem dies humor excipitur. atque iterum, aut tertio, idem modus, aquæ, in qua uinacea maduerint, infunditur. ſimili modo intercedente ſpatio, quarto, aut quinto aſſumitur. Demaceratorum liquor non ſecus acorem contrahit, & aceti uſum præbet. Id tenue eſt: flatus gignit, ſtomacho aduerſatur, faſtidium parit, aluo tamen prodeſt, urinam ciet, menſes trahit. lactis ubertatem facit, ui iofum ſanguinem creat, & elephantiaſin adfert, ut potio, quam zython appellamus. Aliqui ſex amphoris, decem ſalis ſextarios adijciunt. Alij muriæ amphoram. quod non facilè uitiatur, & aluo idoneum fore cenſent. Alij thymum, & fœniculum imo ſubijciunt, & caricas ſuperponunt: & ita uicíſsim, donec uas expleuerint. Fit & è ſycomoris eodem modo uinum, ſed in acetum acre degenerat: quoniam non ita præualet uis eorum, ut fluentis liquoris dulcedinem retinere poſsit.

Reſinatum uinum. Cap. XXXVI.

Resinatvm uinum populatim factitari ſolet: copioſum in Galatia: quoniam uinum illic coaceſcat, uua non matureſcente, ob cœli algorem, niſi picea reſina temperetur. Reſina autem cum cortice tunditur, & amphoræ dimidiata hemina permiſcetur. Aliqui ubi efferbuit, excolant, ſeparantes reſinam: alij relinquunt. Hæc uina uetuſtate dulceſcunt. Omnia capitis dolorem, & uertigines faciunt: coctionem tamen adiuuant, & urinam cient: tuſsientibus, ac deſtillatione uexatis conueniunt: item cœliacis, dyſentericis, & hydropicis, & fœminis fluxione uuluæ laborantibus: altis exulcerationibus infunditur. In hoc autem genere nigricans magis albo conſtringit.

Vinum ſtrobilites. Cap. XXXVII.

Strobilites fit maceratis in muſto nucibus pineis, recentibus, fractiſque: prebetque reſinati effectus. Siquis madefactas nuces pini muſto decoquat, potum affatim conuenit ijs, qui tabitudine conficiuntur.

Cedrinum, & ex aliquot arboribus, ac fructibus uinum. Cap. XXXVIII.

Cedrinvm, iuniperinum, cupreſsinum, laurinum, pineum, aut abiegnum, ſimili ratione fiunt. Diuiſos recenter ramos, cùm fructum edunt, aut ſoli, aut balneo, aut igni admouere oportet, uti conſudent, congioque uini minam unam permiſcere, & poſt duos menſes transfundere, & antequàm recondantur, inſolare. Factitiorum uinorum uaſa impleri debent: nanq; non plenis uaſis, uina in acorem corrumpuntur. Medicata autem uina rectè ualentibus inſalubria. Omnia excalfaciunt, urinam cient, & ſubſtringunt. Laurinum tamen uehementius excalfacit. Fit quoq; è fructu cedri maioris uinum, congio muſti, adiecta tuſarum baccarum ſelibra. diebus quadraginta inſolari debet,

& defæcatum in uaſa transferri. Fit etiam uinum è baccis iuniperi, non aliter quàm cedrites, & ad eadem ualens. Cedrites hoc modo fit. Cedriam dulci aqua lauant, & ſingulas amphoras ſingulis cyathis diluunt, & ita muſto replent. Hoc genus uini excalfacit, extenuat: tuſsi antiquæ utile ſine febre pectoris laterisque doloribus, torminibus, uentris, & interaneorum ulceribus, purulentis excreationibus, mulieribus uuluæ cauſarijs, hydropicisque: facit aduerſus uentris tineas, & horrores. Contra uenenatos ictus auxiliatur: ſerpentes necat: aurium doloribus inſtillatum medetur.

Picatum uinum. Cap. XXXIX.

PICATVM ex liquida pice, & muſto temperatur. Picem autem primùm marina, aut muria tantiſper eluere oportet, dum inalbuerit, & ſyncera maris aqua defluat: mox aqua dulci proluenda: congijs octo muſti uncia picis una, aut altera adijcitur: ubi efferbuerit, & conſtiterit, in uaſa diffunditur. Hoc genus uini excalfacit, concoquit, purgat, abſtergit: utile doloribus pectoris, alui, iecinoris, lienis, & uuluæ, ſi ſine febre ſint, ueteri rheumatiſmo, exulcerationibus in altum recedentibus, tuſsi, ſuſpirijs, concoctionibus tardis, inflationibus, & luxatis, præſertim in ſuccida lana impoſitum.

Vinum abſinthites. Cap. XL.

ABSINTHITAE faciundi ratio euariat. Aliqui enim duodequinquaginta ſextarijs Italicarum amphorarum, admiſtam abſinthij pontici libram decoquunt ad tertias: & ubi infuderint ſex aceti ſextarios, & abſinthij ſelibram, ac diligenter permiſcuerint, diffundunt in uas: dumque conquieuerit, defæcant. Alij abſinthij minam in amphoram demittunt, tuſamque, & raro linteo deligatam, in cado muſti macerant binis menſibus. Alij abſinthij quadrantem, alij trientem, & nardi Syriacæ, cinnamomi, caſsiæ, floris iunci odorati, calami, elatæ palmarum ſingulos ſextantes iniiciunt in metretam muſti, & tundentes prius pila, obſtructo uaſis ſpiraculo, binis ternísue menſibus dimittunt: poſtea defæcatum uinum transfundunt ad uſus. Alii addunt in muſti cadum Celticæ nardi drachmas quatuordecim, & abſinthii drachmas quadraginta, linteo inuolutas: & poſt quadrageſimum diem elutriant. Alii in ſenos ſextarios muſti, abſinthii libram, & ſiccæ pini reſinæ ſextantem immittunt: & poſt decem dies excolant, recondunt. Vtile eſt ſtomacho, urinam ciet, tardam concoctionem accelerat: hepaticis, regio morbo, & renum uitiis auxiliatur: faſtidia diſcutit. iis prodeſt, quibus ſtomachus negotium exhibet: ualet contra longam præcordiorum diſtentionem, & inflationes, teretesque uentris tineas, & remoratos menſes. contra hauſta ixiæ uenena quàm plurimum potum, & uomitionibus redditum, auxiliatur.

Vinum hyſſopites. Cap. XLI.

HYSSOPITES è Cilicio hyſſopo maxime laudatur. Fitque ſimiliter, foliorum hyſſopi tuſorum libra in amphoram muſti coniecta: linteolo raro cum quibuſdam lapillis folia inuoluuntur, ut degrauatus ponduſculo faſciculus ſidat: uinum poſt quadraginta dies defæcatum elutriatur. Contra pectoris, laterum, & pulmonis uitia, ueterem tuſsim, & ſuſpiria prodeſt: urinam cit: torminibus, & horroribus febrium circuitu repetentibus auxiliatur. menſes mouet.

Vina ex diuerſis plantis facta. Cap. XLII.

SIMILI modo chamædryites fieri ſolet. Excalfacit, diſcutit: conuulſis, regio morbo, uuluæ inflationibus, tardæ concoctioni, incipienti aquæ inter cutem ſubuenit. Inueteraſcens melius redditur. Stœchadites non ſecus temperatur. Congij ſex ſtœchadis minam addere oportet. Craſsitiem, inflationes, laterum neruorumque cruciatus, & perfrictiones diſcutit. comitialibus commodè datur cum pyrethro, & ſagapeno. Fit ad eadem acetum è ſtœchade herba, ut paulò antè diximus, aceto macerata, quod eoſdem implet effectus. Fit uinum è betonica, quam ceſtron pſychotrophon appellant. Herbam ſemine maturo prægnantem: cum ſuis ramulis minæ pondo, congiis duobus uini macerant, & poſt ſeptimum menſem transfundunt. Ad multa interaneorum uitia, ut frutex ipſe, pollet. Et ut in uniuerſum dicatur, factitia uina ſibi miſturarum uires adſciſcunt. quare non difficile fuerit, qui illarum naturam norint, uinorum uires coniectura quadam conſequi: ueruntamen uinorum uſus febricitantibus abdicandus. Fit etiámnum è betonica acetum ad eadem uitia utile.

Tragoriganites fit quaternis tragorigani drachmis linteolo colligatis, in quaternos muſti ſextarios coniectis, & poſt tertium menſem transfuſis. Prodeſt torminibus, uulſis, ruptis, laterum doloribus, ſpirituum diſcurſationi, ægris concoctionibus. E napis fit uinum, nomine bunites, drachmis duabus tuſi napi in ſextarios duos muſti additis, & cæteris eodem modo factis. prodeſt ſtomachicis, & dimicatione, aut longo equitatu fatigatis. Dictamni drachmas quatuor macerato quaternis muſti

ſextariis. Facit aduerſus ſtomachi faſtidia: menſes, & purgamentum à partu ſubducit. Marrubii adulti folia tundito, & ſextarios octo in muſti metretam demittito, & reliqua conſimiliter facito. Conuenit hoc uinum pectoris uitiis, & omnibus, quibus marrubium. Thymi tuſi, & cribrati uncias centum linteolo colligatas, & in amphoram muſti adiicito. Valet contra ægras coctiones, faſtidia, dyſenteriam, neruorum & præcordiorum dolores, hybernos algores, & uenenata animalia, quorum morſus frigus inſequitur, aut putreſcit locus. Simili modo è ſatureia uinum fit. quod eadem, quæ thymites præſtat. Sic quoque origanites ex Heracleotico origano conficitur ſimiliter cum ſupradicto. Facit eadem, quæ thymites. E calamintha, pulegio, & abrotono uina fiunt eodem, quo thymites, modo. Proſunt ſtomachicis, cibum faſtidientibus, & regio morbo: quòd urinam moueant. Fit item è conyza uinum contra uenenata ante alia efficax.

Vinum aromatites. Cap. XLIII.

AROMATITES ita fit. Palmæ, aſpalathi, calami, nardi Gallici, ſingulorum quatuor ſextarios ſumito: poſtquàm contriueris, paſſo ſubigito, coactis ingentibus offis, & in ſextarios duodecim auſteri muſti deiectis, operculato uaſe, quadraginta diebus quieſcere ſinito: deinde vbi fæce expurgatum fuerit, recondito. Alia eius ratio. Calami uncia, phu drachmæ ſeptem, coſti drachmæ duæ, nardi Syriaci drachmæ ſex, caſsiæ uncia, croci drachmæ quatuor, amomi drachmæ quinque, aſari drachmæ quatuor. Omnia ſimul trita, & linteo colligata in cadum muſti demerguntur: & poſtquàm uinum deferbuerit. transfunditur. Facit ad pectoris, & laterum, & pulmonis dolores, difficili vrinæ, horroribus, retardatis menſibus, atq; ijs qui per frigora iter faciunt, potum conuenit. pituitæ craſsitiem extenuat, colorem alit, ſomnum conciliat, dolorem finit: renum, & ueſicæ uitiis auxiliatur.

Vina ex diuerſis odoramentis facta. Cap. XLIIII.

FIT & vinum ad deſtillationes, cruditates, tuſsim, inflationes, & ſi humor in ſtomacho coit. Myrrhæ duæ drachmæ, piperis candidi drachma vna, iridis drachmæ ſex, aniſi drachmæ tres. omnia plenius tuſa, & linteolo inuoluta, in ſex vini ſextarios conijciuntur: vinum poſt triduum colatur, & in lagena reconditur. Datur poſt deambulationem meraculum, cyathi vnius menſura. Fit quoque nectarites ex helenio herba, radice ſicca pondo quinque drachmarum linteolo colligata, & in congios ſex muſti addita, & poſt tres menſes effuſa. Facit ad ſtomachi, & pectoris uitia: urinam pellit. E Syriaca nardo, & Celtica, malabathroque vinum factitatur, hac ratione. Singulorum ſelibram in binos muſti congios mittito, poſt menſes duos colato. Datur chyathus vnus cum tribus aquæ. Hoc vinum efficax eſt contra vitia renum, hepaticos, regium morbum, & vrinæ difficultatem. prodeſt ſtomachicis, atque iis quos pallor decolorat. Alii vnciam, aut ſextantem acori, & Celticæ nardi quadrantem in muſti amphoram adiiciunt. Aſari quadrantem in ſenos muſti ſextarios itidem demittito. id uini genus vrinam ciet: hydropicis, & regio morbo laborantibus, hepaticis, iſchiadicisque conuenit. Radicis ſylueſtris nardi recentis, & tritæ, cribratæque beſſem in congium muſti coniicito: duos menſes quieſcere ſinito. Vtile eſt hepaticis, difficili vrinæ, inflationibus, ſtomachicis.

Vina ex diuerſis herbis facta. Cap. XLV.

RADICIS dauci contuſæ drachmas ſex in muſti amphoram imponito, & ſimiliter transfundito. Facit ad dolores thoracis, præcordiorum, & vuluæ: menſes pellit, ructus ciet, & urinam: prodeſt tuſsi, ruptis, uulſisque. Saluiæ vnciam in muſti amphoram, quod idem cum ceramio eſt, mittito. Valet contra renum, veſicæ, & laterum dolores, reiectiones ſanguinis, tuſsim, rupta, ulſa, & ſuppreſſos menſes. Panacis unciam in muſti congium mittito, & transfundito. Prodeſt ruptis, uulſis, contuſis, orthopnœæ: lienis craſsitiem extenuat: contra tormina, coxendicum dolores efficax eſt: tardas concoctiones accelerat: menſes, & partus extrahit: aquæ inter cutem, & ſerpentium ictibus auxiliatur. Vina ex acoro, & dulci radice conſimili modo fiunt. Oportet enim ſingulorum uncias octo in ſenos congios mittere, tribus menſibus macerare, mox in vas tranferre. Faciunt ad pectus, & latera, & vrinam mouent. Seminis apij recentis, maturi, & cribrati unciæ nouem in linteo colligatæ in muſti amphoram demittantur. Appetitum excitat: ſtomachicis, & difficili urinæ auxiliatur: faciles ſpiritus facit. Ex fœniculo, anetho, & petroſelino, uina eodem modo fiunt, & ad eadem efficacia. Fit & è flore ſalis vinum, multò ad purgandum efficacius, quàm uinum aqua marina temperatum. Fauces, veſicam, renes, & ſtomachum infeſtat: quare neq; in ſecunda, neq; aduerſa ualetudine prodeſt. Fit etiam vinum, quod phthorion uocant, quoniam partus necat, & abortus facit, ueratro, aut ſcammonia, aut ſylueſtri cucumere, iuxta radices uitium ſato: ſiquidem uites ſibi illorum uires adſciſcunt. Id uinum partus enecat: datur ieiunis mulieribus, quæ antè uomuerunt, cyathorum octo menſura

menſura, dilutum. Ramorum thymelææ cum ſuis folijs, & fructu triginta drachmas mittito in congios tres muſti, & leui igne coquito, donec congij duo ſuperſint, defæcatumque recondito. Aquoſa purgat excrementa, & lienem abſumit. Chamelæa dum floret, cum foliis tuſa, & cribrata decem drachmarum pondere, in muſti congium additur: poſt duos menſes uinum in uas transfertur. Aquæ inter cutem, hepaticis, & laſsitudine confractis, efficax eſt: item mulieribus, quæ à partu ægrè purgantur. Chamæpityinum ſimili modo fit, ad eadem conueniens: urinam quoque ciet. Librum radicis mandragoræ concidito, ſegmenta lino traiicito, quod ſelibram æquat, in muſti cadum demittito, ibique eſſe ſinito ad menſes tres, deinde transfundito. Media potio, heminæ dimidium: bibitur, paſſo in duplum addito. Aiunt heminam uini congio miſtam, potu ſoporem adferre. Cyathus unus cum ſextario uini potus, enecat. Mediocris uſus eius doloris ſenſum aufert, fluxiones incraſſat. olfactu, potuque, & cùm inditur, idem præſtat. In congium muſti aqua marina diluti, drachmas duodecim nigri ueratri triti in linteo mundo mittito: dumque efferbuerit, in marinæ aquæ congios quatuordecim, ubi pleniuſculè fregeris, iniicito: poſt aliquot dies colato, & utitor. Dato cyathum vnum ex aqua balnei, in potu ad aluum ſoluendam, iis qui euomuerunt à cœna. Alia ratio, Veratri drachmas uiginti, iunci odorati uncias duodecim, ſpicæ Syriacæ uncias tredecim. cribratas, & linteo colligatas, in ſeptem uini Coi ſextarios, diebus quadraginta macerandas indito, poſtmodum colato. dabis in potu ſeſquiheminam. Aliter. Decoctæ marinæ aquæ ex alto petitæ ſextarios duodecim, ueratri candidi libras ſex, in muſti amphora quadrageſimo die quàm madefeceris, colato, & utitor. Alia ratio. Veratri drachmas duodenas, & aphronitri quaternas in ſenis muſti ſextariis diebus quiniſdenis macerato, mox colato: & ſemeſtri exacto, utitor. Id uini genus abortus facit, & partus necat. Aut uuas in ſole ſiccatas imponito in muſti metretam (implet autem metreta congios duodecim) & gypſum in vinum mittito pondo drachmarum viginti, & biduo reſidere ſinito: conijcito veratri nigri drachmas triginta, iunci odorati, calami, ſingulorum drachmas triginta, baccarum iuniperi ſextarios duos & trientem, myrrhæ, & croci ſingulorum drachmam: inuoluens linteolo diebus quadraginta appendito, poſtea colato. dabis heminas tres, aut duas dilutas. Purgat à partu, & abortu fœminas: fœtus extrahit: contra ſtrangulatus uuluæ efficax. Scammonites ſic fit. Radicis ſcammoniæ per meſſes effoſſæ, tritæ, & linteo colligatæ drachmas quinque in muſti congium mittito ad dies triginta. Aluum purgat: bilem, & pituitam extrahit.

Vinorum factitiorum cōſideratio.

VINA *factitia parandi ratio diuerſa, quam ſuperius ab initio propè huius libri ad hunc uſque locum pluribus capitibus diffusè diligenterq; tradidit Dioſcorides, nobis quidem clarior, & euidentior uiſa eſt, quàm ut operæpretium eſſet, ſingula eorum capita noſtris commentationibus proſequi, præſertim cùm omnium ferè iam uſus apud nos exoleuerit. quanquam non equidem dubitauerim, quin eſſent huiuſmodi uina, ſi eo modo parata in promptu eſſent, iis morbis profutura, quibus prodeſſe produntur. Vnde pluribus adhuc rationibus nixus, primus ego, ut arbitror (quod etiam lib. 1. in Ebeni mentione diximus) è ligno Guaiaco uinum confeci, & alijs quoq; conficiendum eſſe ſcriptis tradidi. Cuius poſtea uſu innumeros Gallica lue correptos, nos, & alij medici ſanitati reſtituerunt. Videmus enim Euphraſiatum ad oculorum claritatem efficaciſſimum eſſe, Myricinum lienis morbos ſanare, & quod ex ſena paratur, atrabiliarijs morbis, & cutetenus exulcerantibus, nempe ſcabiei, lepris, uitiliginibus, lichenis, & id genus alijs, commodiſsimum eſſe medicamentum. Quod cùm animaduertiſſet magnus philoſophus, & medicus non ſpernendus, Arnaldus de Villa noua, de factitijs uinis, quæ medicinæ uſui conueniunt ad uarios corporis morbos, copioſiſſimum edidit libellum. In quo qui uinis medicamentoſis delectantur, & hæc conficiendi modum, & eorum facultates, facile adipiſci poterunt. Nam apud Germanos, & alios illis conterminos, medicamenta uinis commiſta in frequentiſſimo habentur uſu, quòd magis, quàm nos odoratis, & concinnatis delectentur potionibus.*

De Metallicis Lapidibus.

Cadmia. Cap. XLVI.

EX CADMIAE generibus optima eſt Cypria, botryitis nomine, denſa, modicè grauis, & in leuitatem magis declinans, racemoſa facie, colore ſpodii, quæ fracta cinerulenta eſt, & æruginoſa. Proxima habetur foris cærulea, intus candidior, internatis uenarum diſcurſibus, onychitæ lapidi ſimilis, cuiuſmodi ſunt quæ è ueteribus metallis effodiuntur. Quædam etiam placodes, id eſt, cruſtoſa dicitur, ſegmentis quibuſdam perinde quaſi zonis cincta, ob quod eam zonitin appellauere. Alia oſtracitis nominatur, gracilis, & magna ex parte nigra. Sed quæ teſtaceam faciem habet, terram amplexa eſt. Improbatur candida. Oculorum medicamentis botryitis nomine, & onychitis, utiles: reliquæ ad emplaſtra, & farinas, quæ cicatricibus inducendis inſparguntur. Ad eadem Cypria prodeſt. Ex Macedonia uerò, Thracia, & Hiſpania delatæ improbantur. Cadmiæ effectus adſtringere, caua explere, ſordes expurgare, exiccare, corporis meatus infarcire, excreſcentia in carne coercere, cruſtas creare, & ulcera, quæ cacoethe uocantur, ad cicatricem perducere. Gignitur cadmia ex ære in fornacibus candente, fuligine egeſta flatu, & lateribus, cameriſque fornacum inhærente.

 Prægrandes

Prægrandes autem, ac ferreæ ſunt rudes, ab officinis appellatæ aceſtides, per ſumma faſtigia connexæ, & concameratæ, ut quæ ab ære iactantur ſurſum corpuſcula, cohæreant, & inibi detineantur: quæ cùm ſpiſsius inſident, in corpus concreſcunt, & modò genus unum eius, modò duo, modò omnia perficiunt. Extrahitur & cadmia in Cypro è monte, qui Solis incumbit, cremato lapide, cui pyritæ cognomen eſt. in quo etiam monte quædam quaſi uenæ chalcitis, miſyos, ſoreos, melanteriæ, cœrulei, chryſocollæ, atramenti ſutorii, diphrygisque inueniuntur. Nec deſunt, qui cadmiam in lapidum fodinis inueniri tradant, falſi quadam lapidum cognatione: qualis inuenitur, & apud Cumas lapis, nullam ſui uim oſtendens. Ii eo deprehenduntur, quòd ſunt cadmia leuiores, nullumq; alienum mandentibus ſaporem exhibent: commanducatus item lapis dentes offendit: cadmia, utpote cùm cedat, eſum non reſpuit. Alio autem diſcerni poſſunt argumento. Cadmia in farinam detrita, & aceto ſubacta, atq; in ſole ſiccata, coit: quod in lapide non accidit. Item tritus, & igni appoſitus lapis proſilit, & fumum igni ſimilem eiaculatur: cadmia uerò quieta manet, fuliginemque luteo colore, aut æreo ſplendentem expuit, uario zonarum diſcurſu. Inſuper lapis ignem expertus, atq; refrigeratus colorem mutabit, ac leuior multò fiet: ſed cadmia nihil euariat, niſi quis eam multis diebus cremauerit. Fit & in argenti fornacibus candidior, ac minus ponderoſa, ſed uiribus nequaquam comparanda ærariæ. Vritur cadmia ſuperior carbonibus obruta, donec translucida ſpectetur, & ferrei ſtercoris modo bullet: mox extinguitur vino Aminæo, quæ ad emplaſtra præparatur: ſed quæ ad pſorarum medicamenta præparatur, aceto. Alii hoc modo exuſtam conterunt in uino, ruſumq; fictili crudo torrent, donec pumicoſa videatur: iterumq; tritam ex uino: tertio urunt, donec prorſus in cinerem redigatur, nihil ſcabritiæ retinens. hac ſpodij uice utuntur. Lauatur autem in mortario trita, effuſa ſubinde aqua, dum ſordium nihil emergat: dein coacta in paſtillos reponitur.

Cadmiæ conſideratio.

Hiſtoria ex Galeno.

CADMIAE *duo genera. nanque non modò factitia, ſed etiam foßilis reperitur. Arte quidem ea fit, quæ in fornacis teſtudine, ubi æris materia comburitur, coaleſcit, ut ea quæ Dioſcoridis, & Galeni ætate in Cypro eo monte, cui Solæ urbs adiacet, ex pyrite lapide in fornacibus concremato conficiebatur. Verùm foßilis (ut Galenus eſt author libro* IX. *ſimplicium medicamentorum) in ærarijs ipſius montis fodinis frequentißima habebatur, de qua ita ſcriptum reliquit. Cadmia fit, ubi in fornacibus æs paratur, nempe tota terra illa, ex qua æs generatur, in fornacibus in altum egerente, uelut fuliginem quampiam, & fauillam, ſiue utcunque appellare licebit. At ſi non terram, ſed lapidem nuncupare uelis, ex quo in fornacibus ſecernendo partim fit æs, partim cadmia, partim diphryges, nihil ſanè retulerit. Sed & in argenteis metallis efficitur ſimili ſecretione, ſiue generatione, aut quomodocunque uocare uoles. Quin & ex pyrite lapide in fornacibus uſto fit cadmia. Cæterùm abſque fornace in Cypro cadmia inuenitur: ac iure quiſpiam illam lapidem nuncupet. Itaque in Solis, quo tempore ego in inſula peregrinabar, paucißimum etiam reliquum erat cadmiæ, quæ in fornacibus fit. Verùm lapidibus, qui in montibus, & riuis reperiebantur, à metallis profectò acceptis, eos in Aſiam, Italiamq; portaui ad amicos, à quibus ſummam inibam gratiam, quòd ſe uel maximum munus accepiſſe dicerent, & quæ alia omni cadmia multò eſſet præſtantior. Et talem certè meritò quis lapidoſam uocet cadmiam. At eius, quæ combuſta eſt, aliam botryitin, aliam placitin medici nuncupant. Botryitin quidem, quæ in editioribus domorum, in quibus fornaces extructæ ſunt, partibus colligitur. Placitin uerò, quæ inferioribus. Ac liquet ſanè botryitin eſſe tenuiorum partium, craßiorum uerò placitin: utranque autem ui deſiccandi, ceu alia metallica omnia, & lapidoſa, terrenaq;. Porrò præter deſiccandi facultatem, mediocriter item extergit. Attamen, quæ in fornacibus colligitur, igneæ facultatis aliquid habeat neceſſe eſt. Meritò itaque lauantes eam, medicamentum efficiunt mediocriter tum deſiccans, tum extergens abſq; mordicatione, utile ad ulcera impletionem expoſcentia, & in oculis, & in toto corpore. Porrò ulcera magnopere humida, aut putreſcentia, in corporibus impendiò mollibus, qualia ſunt eunuchorum, puerorum, ac mulierum, eiuſmodi cadmia adiuuat. At in durioribus, & contentioribus, quæ ualentius deſiccant, requirunt. Itaq; illud ſemper memoria tenendum, ſermonem ad temperatam, & mediam exceſſuum naturam, in ijs quæ ita ſimpliciter efferuntur, referendum: puta cùm dicimus medicamentum, aut ulcera carne implere, aut cicatrice claudere, aut aliud quiduis eius generis præſtare. ad quam utique & nos nunc reſpicientes, leuiter deſiccatoriam, abſterſoriamq; cadmiæ eſſe facultatem dicimus. In caliditatis autem, & frigiditatis differentia, temperata quodammodo exiſtit cadmia, nempe neutrum inſigniter efficiens. hæc Galenus. Quibus maximè adſtipulatur Plinius lib.* XXXIIII. *cap.* X. *ſic inquiens. Metalla æris multis modis inſtruunt medicinam, utpote cùm ulcera omnia ibi ocyßimè ſanentur. Maximè tamen prodeſt cadmia. Fit ſine dubio hæc & in argēti fornacibus, candidior, ac minus ponderoſa, ſed nequaquam comparanda ærariæ. Plura autem genera ſunt. Nanque ipſe lapis, ex quo fit æs, cadmia uocatur, fuſuris neceſſarius, medicinæ inutilis. Sic rurſus in fornacibus exiſtit, aliamq; nominis ſui originem recipit. Fit autem egeſta flammis, atq; flatu tenuißima parte materiæ, & cameris lateribusue fornacium pro quantitate leuitatis applicata. Tenuißima eſt in ipſo fornacium ore, qua flammæ eluctantur, appellata capnitis, exuſta, & nimia leuitate ſimilis fauillæ. Interior optima cameris dependens, & ab eo argumento botryitis cognominata. ponderoſior hæc priore, leuior porrò ſecuturis. Duo eius colores. deterior cinereus: puniceus melior, friabilis, oculorumq; medicamentis utilißima. Tertia eſt in lateribus fornacium, quæ propter grauitatem, ad cameras peruenire non potuit. Hæc dicitur placitis, & ipſa ab argumento, cruſta uerius, quàm pumex, intus uaria: ad pſoras utilior, & ad cicatrices trahendas. Fluunt ex ea duo alia genera. Onychitis extra penè cœrulea, intus onychis maculis ſimilis. Oſtracitis tota nigra, & cæterarum ſordidißima: uulneribus maximè utilis. Omnis autem cadmia in Cypri fornacibus optima. hæc Plinius. qui à Galeno in hoc diſſentit, quòd dixerit foßilem cadmiam fuſuris tantùm*

Cadmiæ hiſtoria ex Plinio.

tantùm neceſſariam, & medicinæ inutilem, cùm tamen Galenus contrarium ſcribat. Cadmiæ omne genus uidimus ſæpe nos in pluribus Germaniæ locis, ubi æs, argentum, & aurichalcum conficitur. Sed ſpeciatim botryitin apud Perzenum quinto à Tridento lapide, & apud Sbozium in Tirolenſi comitatu, ubi in quàm plurimis fornacibus æs, ac alia metalla funduntur. Botrytis cadmiæ fruſtulum ſanè pulcherrimum nouiſſimè ad me miſit Sagabria Dalmatiæ urbe clariſſimus medicus Ioſephus Salandius Bergomenſis: quæ adeò in racemi modum congeſta eſt, ut planè uuæ ſpeciem referat. Porrò officinæ omnes Tutiam, quæ pompholyx eſt, Cadmiam perperàm nominant. Quandoquidem Tutia illis uocata (niſi mea me fallit opinio) Cadmia eſt è botryitis genere. Neque enim mirum eſſe debet, quòd Cadmia proprio amiſſo nomine, in pompholygis locum ſucceſſerit, cùm etiam Dioſcoridis tempore ſpodij loco uterentur medici.

Metallicum, quod Græcis καδμεία, Latinis item, pariter & Italis Cadmia nominatur: Arabibus, Climia ſeu Chlimia; Germanis, Grauuer, Auguſtem. Nomina.

Pompholix, Spodium, Antiſpodium. Cap. XLVI.

POMPHOLYX ſpecie ſola, non genere à ſpodio diſtat. Siquidem ſpodos nigricat, & plerunque ponderoſior eſt, palearum pilorumque plena, quaſi purgamentum quoddam, quod ab ærariarum officinarum pauimentis, & fornacibus euerritur. Pompholyx uerò pinguis eſt, & candida, vſqueadeò leuis, vt in auras euolare poſsit. Cuius duo fluxerunt genera. Vnum ad aeris colorem vergens, ſubpingue: alterum magnopere candidum, ſummamque leuitatem nactum. Candida fit pompholyx, quoties in perficiendo ære, fabri præſtantiorem facere volentes, detritam cadmiam cumulatius inſperſerint. nanque tenuiſsima fauilla, quæ effertur, in pompholygem coit. Cæterùm pompholyx non ex æris modò materia, & fabrili induſtria factitatur; ſed ex cadmia quoque, ad gignendam ipſam eximiè follibus proflata. Cuius faciundæ ratio hæc eſt. In domo gemina contignatione operta, fornax extruitur, iuxta quam mediocris feneſtra, ad tabulatum à ſupernis partibus pateat. domicilij paries fornaci proximus, tenui foramine ad fornacem uſque perforetur, ad excipiendam follis narem: oſtium mediocre habeat, pro exitu ingreſſuque artificis fabricatum. domuncula altera huic coniuncta ſit, in qua & folles, & flator ſuo munere fungantur. deinde carbonibus in camino ſuccenſis, aſsidens artifex cadmiam particulatim fractam inſpargit, à locis ſupra infurnibulum extructis. idem negotium obit infernè artificis miniſter, ſimulq; carbones adijcit, vſque dum indita cadmiæ copia prorſus abſumatur. Itaque egeſta ſuffitu tenuis pars, & leuis materiæ in ſummam domum euolat, & parietibus, tectis, fornacique adhæreſcit: conflatum autem inde corpus, inter initia erumpentibus aquarum bullis ſimile prodit, poſtea maius incrementum capeſſens, glomuſculis vellerum ſimile redditur. Ponderoſius autem in ima loca ſe recipit: ſed hoc fornacibus offunditur, illud domus pauimento cohæret: quod tenuiore deterius exiſtimandum eſt, ideo quòd multum terræ collegerit, & ſpurcitia in aceruatione referciatur. Sunt qui hoc modo tantum fieri ſpodium arbitrantur, de qua antè dictum eſt. Optima creditur Cypria, quæ acepto aceto halitum æris præſtat, colore aliquantùm piceo, ſapore cœni horrido: & ſi fraudem non experta, flagranti carbone inferueſcit, aereum colorem contrahit. Antedictis autem notis diligenter attendendum eſt. Siquidem à nonnullis adulteratur taurino glutine, ouillo pulmone, aut marino, aut crematis groſſis, & quibuſdam conſimilibus. quod facile cognitu fuerit: quippe nihil in ijs probandis inuenietur eorum, quæ antè dicta ſunt. Pompholygem in commune ita lauari oportet. Ligatam linteo mundo, modiceque raro, aut ſiccam, aut aqua reſperſam in labellum demittito, quod imbrem contineat, & huc atque illuc faſciculum deferens, immergito: ita enim limoſa pars eius, ac utilis effluet, & omne ſedimentum in linteolo remanebit. poſtea reſidere ſinens aquam cum cinere colis incernito, & nouam infundens, agitato, & effundito: mutata tantiſper aqua, & colata, dum arenoſi nihil ſidat. demum aquam exprimito, & ſiccatum cinerem recondito. Alij quantum maximè fieri poteſt ſiccant, manibus in aqua conterunt, dum mellis craſſamentum imitetur: deinde linteo faucibus excepturi uaſis obtento, aut laxius illigato, colant, & quò facilius tranſeat, infuſa per linteum largiore aqua, cinerem conturbant: mox ſpumoſum, quod traiectum eſt, & ſupernatat uaſi, concha excipiunt, & fictili nouo ad uſus recondunt. Quod uerò reſedit, ſenſim cribratum, in aliud uas transfundunt, relicto arenoſo, quod peſſum ierat: rurſus lapidoſa ſidere patiuntur, & in uas aliud excolant: hoc identidem faciunt, donec cinis merus, & arenæ expers inueniatur. Alij paulatim integram in aqua reſpergunt, arbitrati arenas, lapilloſque ſuo ponduſculo degrauatos, peſſum ire: pilos autem, & paleas leuitate ſua in ſublime attolli. Cæterùm cinerem medium ſeparant, & in pilam coniectum, ut cadmiam, eluunt. Quinetiam lauatur vino chio marina aqua diluto, modis quos ſuprà diximus: & ita redditur adſtringentior, quàm aquis elota. Vis pompholygis adſtringere, refrigerare, explere, purgare, obſtruere, & aliquantùm exiccare. Inter medicamenta numeratur, quæ leniter cruſtas obducunt. Quòd ſi ſpodon torrere libet, diligenter tritam, & irrigatam aqua, colliges in paſtillos, fictilique nouo, ſubiectis leuibus prunis orbiculos continuò uerſabis, dum aſsiccati fuleſcant. Neque ignorandum ex auro, argento, plumboque fieri ſpodium: uerùm poſt Cyprium, plumbeum maximè commendatur. Quoniam ſpodos ſæpenumero deſideratur, neceſſe eſt oſten-

dere, quæ ſimili virtute polleant, ut in ſpodij locum ſuffici poſsint, antiſpoda uocant: quoque modo ſumi debeant. Folia itaque myrti cum floribus, & immaturis, in fictile crudum coniecta, indito operculo continua foramina habente, uruntur fornacibus, donec figlinum percoquatur. iterum in fictile aliud crudum transferuntur, quod ubi peraſſatum fuerit, exempta lauantur ad uſus. Idem quoque fit è termite ſylueſtris oliuæ, ſi habeatur: ſin ſecus, ſatiuæ cum ſuis floribus, aut malis cotoneis diſſectis, & detractis oſsibus, aut gallis, aut laceratis linteolis: item ex moris immaturis, id eſt candidis, in ſole prius arefactis, aut terebintho, aut lentiſco, œnanthe, aut mollibus rubi folijs, vel è è buxi coma, vel è pſeudocypero cum flore. Alii ficulneas frondes in ſole antea ſiccatas, eodem modo parant: alii taurinum glutem: alii ſuccidas lanas aſperas, pice aut melle irrigatas. Quæ omnia in ſpodii uicem uſurpantur.

Pōpholygis conſider.

Manardi erratum.

POMPHOLYGEM *officinæ Mauritanos ſecutæ Tutiã dicunt. Ita enim pompholyx appellatur Serapioni, & Auicennæ. Verùm quàm ſeplaſiarij Tutiam exiſtimant, legitima non eſt, ſed cadmiæ potius ſpecies. Siquidem cùm hæc lapidis modo cruſtoſa, præduraq́; ſit, pompholygem, ſiue tutiam dictam prorſus mentitur. Pompholyx nanq;, Dioſcoride, & Galeno auctoribus, ex æris, uel cadmiæ fauilla in glomuſculos uellerum ſimiles coit, & farinæ modo contacta diſpergitur. Id quod recentiorum nullus, quod ſciam, animaduertit, fortaſſe quòd omnes rei herbariæ indagandæ magis inſudauerint, quàm in inueſtiganda foſsilium materia. Quamobrem Manardum Ferrarienſem, medicum ætatis noſtræ clariſsimum, hac in re deceptum ſatis reperio. Quippe qui, dum Auicennam redarguit, quòd ſpodium è combuſtis arundinum radicibus conficiat, ſedulò nos admoneat, ut ſecuti Galeni ſententiam, in ſpodij defectu, tutia potius utamur, qua ſeplaſiæ abundant, quàm Auicennæ antiſpodio. Sed in hoc Manardus planè hallucinatus deprehenditur, quòd procul dubio crediderit, uulgarem officinarum tutiam legitimam Dioſcoridis, & Galeni eſſe pompholygem, cùm tamen legitimæ Tutiæ nullis in officinis ſit uſus, quòd (ut iam diximus) omnes pompholygis loco cadmia tantum utantur. Porrò legitimam tum pompholygem, tum ſpodium, quæ à Dioſcoridis, & Galeni hiſtoria nullis diſsident notis, ego ab ærarijs, argentarijsq́; fornacibus pluries mecum detuli, tam ab his, quæ Perzeni, & Lauisij in Tridentino agro habentur, quàm ab illis, quæ Sbosij in Tirolenſi comitatu Germaniæ inueniuntur, ubi certè celeberrimæ ſunt metallorum ferè omnium fornaces, ac fodinè: è quibus non modò pompholygis, & ſpodij quantum ſatis fuerat, accipiẽdi nobis fuit facultas; ſed etiam cadmiæ, pyritis, diphrygis, floris æris, helcyſmæ, molybdænæ, cœrulei, & Armenij lapidis. Quorum ne minimam quidem particulam apud Italiæ ſeplaſiarios reperi unquam, præterquàm apud eos, qui uel à me, uel ab amicis meis admoniti, legitima hæc metallica medicamenta, adulterinis ex ſuis officinis abdicatis, in medicum ſuſceperunt uſum. Nunc uerò amicos intelligo (quos tamen uerius fratres amantiſsimos appellare poſſem, ut qui & ætate, & longa conſuetudine, & ſtudiorum communione mihi coniunctiſsimi ſint) clariſsimos medicos Tridento oriundos Andream Gallum, & Iulium Alexandrinum, qui iandudum ob ſuam tum doctrinã, tum integritatem à Sereniſsimo Ferdinando Romanorum, Vngariæ, Bohemiæq; Rege in ſui, & ſuæ prolis commodum in medicos honorificè recepti ſunt. Hoc itaq; pacto cadmia officinis pompholygis uicem explet: quibus etiam antiſpodia quædam ex arundinum radicibus, & boum oſsibus concrematis facta, ſpodium falsò referunt. Quod tamen non omnino fuerit reprobandum. nam, Dioſcoridis teſtimonio, ubi legitimum deſideretur ſpodium, antiſpodijs uti ſanè licebit: nempe quæ fieri poſsint è myrti folijs, floribus, baccisq;: ex oliuæ frõdibus, cydonijs malis, quercuum gallis, attritis linteaminibus: item moris nondum maturis, terebintho, lentiſco, buxo, pſeudocypero, fici frondibus, tauri glutino, ſuccida lana, pice aut melle perfuſa. Quo fit, ut mihi planè immeritò à Manardo reprehẽſus uideatur Auicenna, qui ex combuſtis arundinum radicibus ſibi ſpodium confecit, medicinis commiſcendum, quæ ad cordis robur parantur, & intus in corpus ſumuntur. His enim longè melius, ac conſultius fuerit arundinaceum admiſcere ſpodium, quàm eius uice tutiam ſeu pompholygem imponere. licet hæc quoq; ſit Braſauoli ſententia. Sed equidẽ hactenus nunquam me legiſſe recordor, pompholygem ſeu ſpodium ijs medicamentis tutò admiſceri poſſe, quæ intus in corpus ſumuntur: cùm neq; Dioſcorides, neq; Galenus, nec qui poſt ipſos diuerſis temporibus claruerũt, tam ex Græcis, quàm Mauritanis, uſquam, quod inuenerim, memoriæ prodiderint, citra uitæ periculum hæc hauriri poſſe. Nam fieri non poteſt, quin tam pompholyx, quàm ſpodium uentriculo, & cæteris uiſceribus, mirum in modum noceant, cùm ex tenuiſsima æris ſubſtantia uehementiſsima ignis ui conficiantur, & ob id deleterij aliquid habeant. Quod maiori quidẽ diligentia expendere potuiſſet Braſauolus, cùm interrogatus à ſuo ſene pharmacopola, quid ſpodij loco in compoſitis medicamentis imponendum foret, inconſultè ſatis reſpondit, pompholygem, ut faciebat Galenus.*

Braſauoli duplex error.

Qua in re duplici, meo quidẽ iudicio, notatur errore. Primùm, quòd reſpondens non diſtinxerit, an hoc uel alio modo agendum fuerit cũ medicamentis, quæ ore ſumuntur, quibus myropolæ ſpodium quandoq; commiſcent, omnino hac in re concludere uidetur, pompholyge indifferenter pro ſpodio utendum eſſe, tam in hauriendis, quàm exterius admouendis medicamentis. Deinde uerò cùm pompholygem, ſiue (ut ipſe habet) tutiam ſpodij loco ſumendam ſtatuit, in eodem uerſari errore deprehenditur, in quo Manardum eius ciuem uerſatum oſtendimus. Quandoquidẽ ſi rectè nouiſſet tutiam communis uſus, legitimam non eſſe pompholygem, omnino (ut ſemper in cæteris tam adulterinis, quàm ſuppoſititijs medicamentis facere adſolet) errorem hunc ſuo ſeni pharmacopolæ indicaſſet. Nec obſtat, quòd dixerit Galenus in ſpodij defectu, pompholygem ſupplendam. Siquidem is in ijs tantùm medicamentis id factitandum uoluit, quæ exterius illinuntur. Nam Galeni ætate nullus ſpodij uel antiſpodij extitit uſus ad medicamenta, quæ intus in corpus ſumuntur, ut longo pòſt tempore à Mauritanis factum eſſe reperio.

Fuchſij opinio.

Cæterum Fuchſius medicus ætate noſtra celebris, libro de cõponendorum medicamentorum ratione, Agricolam fortaſſe ſecutus, præter illud Spodium, quod in fornacibus fit, alterum quoq; recenſet ſubterraneum ſeu foſsile dictum, idq́; in quatuor ſpecies, cinereum uidelicet, nigrum, uiride, & luteum

& luteum digerit : quod quidem ſolis Arabibus (Agricola ſoli Serapioni) notum eſſe ſcribit. Veruntamen Serapio ubi de pompholyge agit cap. 422. ubi item de Spodio cap. 342. nullam, quod legerim, ſpodij foßilis mentionem facit : quemadmodum neq; Auicenna, neq; etiam alij Arabicæ familiæ auctores. Porrò meminit tum Pompholygis, tum etiam Spodij Galenus lib. IX. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Pompholyx fit in æris fornace, uelut & cadmia : fitq; & dum in fornacibus cadmia uritur, ut in Cypro. Cùm enim præfectus ad æris fornacem inſtructas res non haberet, præcepit ex ipſa cadmia præparari (præſentibus, atq; inſpectantibus nobis) pompholyga, uidelicet minutis cadmiæ fragmentis in ignem coniectis, qui ante ærarium iacebat follem. Camera erat incurua, nusquam pertuſa, ſed integra, quæ egeſtam ab uſta cadmia fauillam excipiebat : quam ubi collegiſſent, habebant pompholyga. At quod reflectens infrà in pauimentum recidebat, ſpodos eſt quam uocant, quæ plurima, ubi æs in fornacibus uritur, colligi aſſolet. Quidam eam ſpodium neutro genere pronunciant : cui uidetur ſimilem habere facultatem quod uocant Antiſpodium. At ego illo uſus ſum nunquam, cùm largè mihi ſemper pompholyx ſuppetteret. Nec enim quisquam, ubi hæc adſit, ſpodio uti uelit, nedum antiſpodio. Eſt autem pompholyx medicamentum propè omnium, quæ citra morſum deſiccant, ſi elota fuerit, præſtantißimum. quamobrem ad ulcera cancroſa idonea eſt, & ad alia omnia maligna. Itaq; inditur collyrijs, quæ ad oculorum imponuntur fluxiones, quæq; bullas, ſeu puſtulas in eis natas curant. Præterea ad pudendorum, ac ſedis ulcera optimum eſt medicamentum, nimirum ſine morſu deſiccans. Sed non eſt huius negotij in iſtis diutius immorari. Idem lib. IIII. de compoſitione pharmacorum ſecundum locos de pompholyge ita ſcribit. Pompholyx lota nulli pharmacorum mordacitati expertium inferior : atq; ob id ea utimur ad acres, & tenues fluxiones, capite uidelicet prius ſimulq; uniuerſo corpore euacuato. At uerò manifeſtum eſt, quòd per uenæ ſectionem, ac purgationem totum corpus euacuamus, per apophlegmatiſmos uerò caput à pituita uindicamus. Poteſt enim pomphorlyx lota, quemadmodum etiam ſpodium, atq; amylum ſimul, & moderatè humores reſiccare, ſimulq; ne per tuniculas euacuetur ea, quæ in magnis ipſorum uenis, ſuperflua humiditas continetur, prohibere. Quare ſi quis prius, quàm caput ab humoribus ad oculos defluentibus expurget, obturantibus pharmacis utatur, uehementem dolorem ex diſtentis tunicis efficet, & ex multitudine influentium humorum aliquando rupturam, aut corroſionem inducet. Πομφόλυξ ſic Græcis, ut etiam Pompholyx Latinis & Bulla dicitur : Arabibus, Thucia : Italis, Pompholige : Germanis, Vueis nicht. Σπόδιον, & σπόδος Græcè, Spodium ſimiliter Latinè uocatur : Italicè, Spodio ; Germanicè, Grauu nicht.

Pópholygis, & ſpodij hiſtoria, & vires ex Galeno.

Nomina.

Aes vſtum. Cap. XLVII.

AES uſtum probatur rubrum, & quod contritu colore cinnabarim imitetur : nigrum uerò pluſquàm deceat, exuſtum eſt. Fit autem è clauis ſolutarum nauium, fictili crudo compoſitis : ſubſperſo ſulphure cum ſale pari, omnibus uicifsim inſparſis, fictile, circumlito figulari creta ſpiramento, fornacibus inditur, donec figlinum percoquatur. Quidam pro ſulphure, & ſale alumen inſpargunt. Alii ſine ſulphure ac ſale, fictili multos dies urunt. Alii ſulphure ſolo utuntur, fuliginem tamen excutiunt. Alii oblitos ſciſsili alumine clauos cum ſulphure, & aceto, fictili crudo cremant. Alii in ænea olla aceto reſperſos urunt, & iterum ac tertio idem efficiunt, poſtea recondunt. Principem locum tenet, in Memphide combuſtum : proximum in Cypro. Adſtringit, exiccat, reprimit, extenuat, attrahit : vlcera purgat, & ad cicatricem perducit : vitia oculorum emendat, excreſcentia in carne conſumit : nomas cohibet : uomitus ciet cum hydromelite potum, aut cum melle delinctum, illitúmve. Lauatur ut cadmia, mutata quater die aqua, donec nulla prorſus ſordes emergat. Aeris recrementum, ſtercúsve, quam ſcoriam uocant, eodem modo lauatur : & eandem uim, ſed imbecilliorem, habet.

AES VSTVM, quod in officinis paßim habetur, pauci ſanè ualoris eſſe exiſtimauerim, cùm nigrum ſit, & pluſquàm oporteat, igne exolutum. Verùm facilè quiſpiam huic malo mederi poterit, ſi Dioſcoridem ſecutus, ipſum conficiendi laborem ſubierit. Quòd ſi ærei claui è nauigijs ſolutis exempti non adſint, æs aliud omne uetuſtate expurgatum, commodè aſſumi poterit. Vſti æris meminit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Aes uſtum habet & acrimoniam quandam, ſed & adſtrictionis eſt particeps. Proinde ſi lauetur, pulcherrimum eſt medicamentum cicatrici ulceribus inducendæ : quanquam idipſum præſtare, & antequàm lauetur, poßit, potißimùm in carne duriore : alioquin in molliore commodius eſt, quod ablutum eſt. Quod Aes uſtum Latinis, χαλκὸς κεκαυμένος Græcis appellatur : Italis, Rame abbruſciato.

Aeris uſti cõſideratio.

Vires ex Galeno.

Nomina.

Flos æris. Cap. XLVIII.

FLOS æris, quem nonnulli clauorum ueterum pſegma, quaſi reſegmen aut ſegmentum, nominarunt, optimus eſt friabilis, in attritu fuluefcens, milii effigie, & numero, breuis, ponderoſus, modicè ſplendens, atque conſtringens, qui delimatam æris ſcobem non recepit, qua ſæpe adulteratur. Sed id facilè deprehenditur, cùm dentium illiſu dilatantur ramenta. Fit autem, cùm æs fornacibus fuſum, in receptacula delabitur, per cola fiſtularum ad ea pertinentium. tum huic negotio addicti miniſtri, ſordes expurgantes, aquam clariſsimam infundunt, refrigerandi propoſito : itaque repentino concretu, ac addenſatione, uelut expuitur, & erumpit antedictus flos. Adſtringit, & excreſcentia coercet : offuſam oculis caliginem emendat, ſed magnopere mordet. Quaternum obolorum

rum

rum pondere datus, craſſum humorem extrahit. carnoſa narium, & ſedis uitia abſumit: eruptiones papularum cum uino cohibet. Candidius contra diuturnas aurium grauitates tritus, in eas per fiſtulam flatu impellitur: vuam, tonſillasque reprimit, farina eius cum melle admota.

Floris æris hiſtoria.

Florem aeris uerum ac legitimum in fornacibus, ubi æs ipſum funditur, in Tridentino agro, ſæpius collegimus, in hunc modum. Cùm æs fornaci liquatum, in paratum receptaculum extra fornacem diffunderetur, anteaquàm omnino coiret in maſſam, frigidam ſuper ipſum adhuc ignitum infundebam: ſtatimq; uapor magnus excitabatur, ſub quo mox ferream laminam, & eam quidem amplam, ſubijciebam, tandiuq; tenebam, donec ceſſabat uapor. Itaque demum æris flos, qui ſuper lamina illa ferrea deciderat, mihi ſeſe oſtendebat granulis milio proximis, minoribus tamen, ſed colore rubicundo ſplendentibus. Quandoquidem tenuiſsima æris pars, quæ à uapore in ſublime fertur, aeris frigiditatem experta, facilè in eiuſmodi exigua grana concreſcit. Is nuſquam, quod ſciam, in officinis reperitur. quapropter eius uice ærugine perpetuò utuntur.

Vires ex Galeno.

Florem æris paucis perſtrinxit Galenus libro IX. ſimpliciũ medicamẽtorum, ſic de eius uiribus diſſerens. Flos æris tenuiorũ partium facultatis eſt, quàm aut æs uſtum, aut ſquama. Meritò itaque ex eo factis collyrijs, extergunt, auferuntq; ſuperciliorum magnas aſperitates, quas uocant ſycoſeis.

Nomina.

Χαλκοῦ ἄνθος ita Grecis, Latinis uerò Flos æris dicitur: Mauritanis, Zar alnhas, ſiue Zer alnhas: Italis, Fiore del rame.

Squama Aeris. Cap. XLIX.

SQVAMA æris excuſſa ex Cyprijs officinarum clauis, craſſa quidem ipſa præſtantior, quæ helitis, id eſt, clauaris nominatur. ſed ex uili promiſcuoque ære, aut candido, vitioſa intelligitur: quam, utpote tenuem, & inualidam, damnamus, maximè approbantes craſſam, rufam, præſertim ſi aceti reſperſu æruginem contrahat. Vim habet adſtrictoriam, extenuantem, reprimentem, & erodentem: nomas coercet, vlcera ad cicatricem perducit. pota ex aqua mulſa, aquam trahit. Aliqui farina ſubactam, dant in catapotio. Additur ad oculorum medicamenta: genarum nanque ſcabritiam abſumit, & fluxiones exiccat. Lauatur hoc modo. Siccæ æris ſquamæ expurgatæ ſelibra, cum nitida aqua in mortario manu diligenter conturbatur, quouſque peſſum ierit: abijcitur, quod ſubſidit, & effuſa aqua, hemina cœleſtis imbris adijcitur, & diſtenta manu, ſquama, quaſi deſtringenda ſit, vehementer confricatur: dumque lentorem emittere cœperit, aqua ſenſim ad ſex heminas vſque ſuperinfunditur, terendo validè: ſquama ad latus mortarii colligitur, ibique apprimitur. quo facto, expreſſus humor pyxide ex ære rubro facta, excipitur. Hoc eſt enim velut flos ſquamæ, valens uiribus, & ad ocularia medicamenta cùm primis efficax. Inutile, imbecillumque quod ſupereſt, lauatur donec nullam prorſus lentitiam excernat: & linteo opertum biduo conquieſcere ſinitur, effuſaque extante aqua, ubi ſiccatum erit, reconditur pyxidicula. Alii ut cadmiam lauant, & reponunt.

Squama Stomomatis. Cap. L.

SQAMAE ex acie, aut mucronibus decuſſæ, quàm uocant ſtomoma eadem uis. Lauatur modo ſimili, & reconditur: ſed ad moliendam alui deiectionem inefficacior eſt.

Squamę ęris, & ſtomomatis conſider.

Aeris squama malleis ex eo decuſſa, res ſanè uulgaris notitiæ eſt: tametſi ea præſtãtior ſit, quæ ab ære excutitur, quo claui fiũt, helitis propriè dicta. Siquidẽ cùm huiuſmodi æs rude impurumq; ſit, craſsiorem, uegetioremq; ſquamam reddit, quàm id quod pluries ignem expertum, in uaria uaſorum genera conformatur. Eius præterea abluendæ ratio adeò Dioſcoridi clara diſtinctaq; traditur, ut nihil addendum ſuperſit. Squamæ omnis in uniuerſum meminit Galenus lib. IX. ſimp. med. ubi ita ſcriptum reliquit. Squama alia eſt æris, medicamen ad multa utile: alia ferri, et ſtomomatis. Quidã uerò nominant & helitin lepida, ſiue ſquamã. Omnes ſanè uehementer deſiccant. At inter ſe diuerſæ ſunt, tum quòd alia magis, alia minus exiccat: tum quòd alia craſsioris, alia tenuioris ſit eſſentiæ: quòdq; plus, minúsue adſtrictionis ſint participes. Helitis certè principem in deſiccando locum obtinet. nam & tenuiorũ partium, quàm aliæ eſt, nimirum quæ & æruginis nonnihil aſſumpſerit. Maiorem obtinet adſtrictionem ſquama ferri, & hæc etiam maiorem ſtomomatis. quamobrem ad contumacia ulcera, meliores ſunt, quàm ſquama æris. Detrahit, & liquat carnem potentius ſquama æris, & hac etiam ualentius helitis. Omnes autem ſquamæ non inſtrenuè mordaces ſunt. Ex quo clarum eſt, quòd eſſentiæ ipſarum conſiſtentia non admodum tenuis eſt, ſed potius craſſa: ſiquidem inter quæ eandem uim obtinent, minus eſt mordax, quod eſt tenuius, ut ſuperioribus libris oſtendimus. hæc Galenus.

Plinij, & recentiorũ quorundã error.

Ex quibus utiq; liquidò conſtat ſtomomatis ſquamam, æris ſquamam eſſe nequaquam: etſi cõtrarium memoriæ prodiderit Plinius errore ductus, atq; etiam idem affirmauerint recentiorum quidam, eius fidem magis fortaſſe ſecuti, quàm quòd altius rem hanc inueſtigauerint. Quandoquidem non deſunt, qui ſtomomatis ſquamam, æris ſquamam omnium tenuiſsimam eſſe contendant, ut Marcellus Dioſcoridis interpres. Sunt etiam qui putent eandem modò æris, modò ferri ſquamam tenuiorem deſignare, ut Braſauolus. quanquam hæc nullis, quod equidem ſciam, rationibus, nulliſq; auctoritatibus probent. Braſauolus tamen, ut ſuam tueatur ſententiam, Dioſcoridem in medium citat. Sed qua ratione ego profectò neſciuerim, cùm nuſquam repererim ſcripſiſſe Dioſcoridem, quòd ſtomomatis ſquama promiſcuè, æris & ferri ſquama eſſe poſsit. Verùm ne quiſpiam fortè putaret, me hæc meo tantùm ar-

bitrio

bitrio proferre, id ſanè quod ſentio, primùm non obſcuris, ut puto, rationibus aperiam: mox probatiſsimorum auctorũ teſtimonio illud apertiſsimè confirmabo, quòd ſcilicet ſtomomatis ſquama nec æris, nec ſimplicis ferri ſit materia, ſed chalybis tantùm. In primis itaq; dicimus, quòd cùm ſcribat Galenus æris ſquamã principẽ locũ in deſiccãdo inter cæteras obtinere, ferri uerò maiore adſtringendi ui quàm hæc pollere, & hac etiam maiore ſtomomatis, manifeſtum præbet indicium, ſtomomatis ſquamam nec ab ære, nec à ſimplici ferro eſſe decuſſam, ſed à duriore ac terreſtriore, metallo, nempe ab ipſo chalybæ: quippe cùm ſtomomatis ſquama longè magis adſtringat, quàm ferri, huius uerò plus adſtringat quàm æris, rationi minimè conſonum uidetur, ſtomomatis ſquamam eſſe aut æris, aut ſimplicis ferri ſcobem, ſed potius (ut dictum eſt) puriſsimi chalybis. Ad hæc cùm Galenus in capitis fronte ſcribat, Squama alia æris eſt, alia ferri, alia ſtomomatis, omnibus ſanè palàm facit, ſtomoma aliud eſſe metallum ab ipſo ære, & à ſimplici ferro omnino diuerſum. Nam ſi ſenſiſſet Galenus, quòd ſtomoma in æris genere, non autem ferri, fuiſſet reponendum, dixiſſet haberi ſquamam æris, ſtomomatis, ac ferri, neq; ita ſpeciem à ſuo genere diſiunxiſſet. Sed quoniam rectè nouerat ſtomoma genus eſſe ferri arte facti, ob id ſuo illud adſcripſit generi, quemadmodum & Paulus ipſum ſecutus. Cæterùm præter rationes adductas, ſtomomatis ſquamam à chalybe tantùm decuſſam eſſe, nihilq; aliud Græcis ſtomomatis nomine indicari, quàm chalybem, confirmatur Aetij & probatiſsimi, & Græci auctoris teſtimonio. quippe qui libro IX. cap. XLVIII. de ijs agens, quæ in corpus ſumpta dyſentericos iuuant, quidnam Græcis eſſet ſtomoma, his uerbis apertè declarauit. Deinde uinum purum uetus, quantum ſatis uidebitur, in nouum uaſculum infundito, & laminam ignitam ex ferro, quod ſtomoma uocant, non minorem libra in uino extinguito. Item libro X. cap. XI. ubi indurati lienis curam agit, ſic inquit. Sit autem ferrum, quod in ipſis extinguitur, ſtomoma. Ipſius autem ſtomomatis ferri ſquama, quam in fabrilibus officinis ferrum, dum ignitur, & malleo tunditur, abijcit. Poſtea agreſtioribus hominibus utiliter exhibetur. Et lib. XIIII. cap. XXIIII. idem ait. Squama ferri, præſertim ſtomomatis, amplioris adſtrictionis particeps eſt. hæc Aetius. Ex quibus ſanè perſpicuum ſit, nil aliud Græcis eſſe ſtomoma, quàm Latinis ſit chalybs, qui è puriore ferri ſubſtantia, arte fit in fornacibus. Quo factum eſt, ut omnes in uniuerſum medici Aetium, & reliquos uetuſtiores ſectati, ad dyſentericos, alioſq; affectus id expetentes, chalybem igne candentem, magis quàm ferrum, modò in aquam, modò in auſterum uinum, modò in lac extinguant, quòd chalybs maiore adſtringendi ui polleat, quàm ferrum. Hinc itaq; omnino affirmare licebit, nil aliud extitiſſe uetuſtioribus, ac recentioribus Græcis ſtomomatis ſquamam, quàm quæ à chalybe decutitur, eiuſq; præſertim, qui malleo ferrarijs in officinis acuitur, dum gladijs ac telis aciem, uel mucrones coaptant artifices: quinetiam dum alia fiunt inſtrumenta materiarijs fabris, & terræ cultoribus expetita. Porrò hanc rem quoq; Actuarius abunde expreſsit ſuo de compoſitione medicamentorum libro in Aegyptia Andromachi, dum inquit. Multò reddetur utilior, ſi ſquamam acie, aut mucronibus decuſſam, quam appellant ſtomomatis, pari pondere ſibi adſciſcat. Id quod etiam idem paulò inferius repetijt. Hoc inſuper confirmari poteſt ex Galeni ſcriptis libro primo, ac tertio de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, ubi diuerſis medicamentis, præſertimq; ad alopeciam facientibus, ſtomomatis ferri ſquamam immiſcet. Sed ſi fortè reperiretur aliquis adeò ceruicoſus, & peruicax, ut tot clariſsimorum uirorum auctoritatibus non acquieſceret, audiat quæſo Ariſtotelem philoſophorum omnium principem, qui libro IIII. Meteororum, chalybis ſiue ſtomomatis conficiendi rationem ſcitiſsimè docuit ijs uerbis. Τήκεται δὲ καὶ ὁ εἰργασμένος σίδηρος, ὥστε ὑγρὸς γίγνεσθαι, καὶ πάλιν πήγνυσθαι, καὶ τὰ στομώματα ποιοῦσιν οὕτως. ὑφίσταται γὰρ, καὶ ἀποκαθαίρεται κάτω ἡ σκωρία. ὅταν δὲ πολλάκις πάθη, καὶ καθαρὸς γένηται, τοῦτο στόμωμα γίγνεται. οὐ ποιοῦσιν δὲ πολλάκις αὐτὸ, διὰ τὸ ἀπουσίαν γίγνεσθαι πολλὴν, καὶ τὸν σταθμὸν ἐλάττω, ἀποκαθαιρομένου. ἔστι δὲ ἀμείνων σίδηρος ὁ ἐλάττω ἔχων ἀποκάθαρσιν. *Quæ Latina redduntur in hunc modum. Porrò & ferrum elaboratum liqueſcit, ita ut fluxum reddatur, & rurſum concreſcat, atq; in hunc modum faciunt ſtomomata: ſiquidem ſcoria in fundum ſubſidet, & defæcatur ferrum. Cùm uerò id ſæpe factum eſt, & purum euaſit, ſtomoma efficitur. Hoc autem non ſæpe faciunt, eo quòd repurgatum multum deperdat, & pondere imminuatur. Atqui ferrum illud melius eſt, quod minus excrementi retinet. hactenus Ariſtoteles. Cuius nimirum doctrinam ſequuntur in hunc uſq; diem, qui ferrarijs fornacibus, & officinis è ferro prius elaborato, chalybem conficiunt in Italia, & in alijs uniuerſæ Europæ regionibus. Quapropter eos prorſus hallucinari euidentiſsimum eſt, qui aliter ſentiunt: nempe inter antiquos Plinium, & inter recentiores Marcellum, & Braſauolum. His omnibus accedit Serapionis auctoritas, magni inter Arabes Dioſcoridis interpretis: quippe qui quadringenteſimo tertio ſui operis capite de ſimplicium medicamentorum hiſtoria & uiribus, id totum quod à Dioſcoride proditum eſt de ſquama ſtomomatis, de ferri ſquama poſteritatis memoriæ prodidit, ferrum tanquam genus, chalybis loco accipiens. Nec obſtat, quòd in Dioſcoridis codice ſcriptum reperiatur, ſtomomatis ſquamæ uim eandem eſſe, quæ æris ſquamæ, quãquam non adeò ualenter aluum deijciat. Siquidem ego planè ſuſpicor, codicem Dioſcoridis hoc in loco eſſe deprauatum, ut in alijs quoq; pluribus deprehenditur, præſertim cùm nec à Galeno, nec ab alijs ueteribus recentioribuſq; Græcis proditum ſit, ſtomomatis ſquamam æris ſquamæ uiribus eſſe ſimilem: hæc nanq; aluum deijcit, illa uerò contra eam cohibet. Ad hæc nuſquam memini apud quenquam legiſſe, alio metallo roborari poſſe ferrum in aciem uel mucronem elaboratum, niſi chalybe, qui Græcis ſtomoma dicitur. Quo fit, ut illorum pertinaciam mirari non deſinam, qui aliter ſentiunt. Ex his itaq; haud dubiè credendum arbitror, non aliud eſſe ſtomoma, quàm chalybem, qui cùm à primordijs ſemper fuerit expetitus ad ferreorum inſtrumentorum aciem roborandam, quam aciem Græci* στόμωμα *uocant, pariter chalybem ſtomoma uocarunt. Quapropter dicebat Aetius, ſit ferrum, quod in ipſis extinguitur, ſtomoma. Hoc autem uocabulum putauerim ego ortum eſſe à* στόμα, *quod Latinis os ſonat. Acies enim, itemq; mucrones, gladijs, & telis, alijſq; ferreis inſtrumentis uſum nullum alium præbent, quàm oris. unde Latinis quandoq; dici ſolet, eos, quibus ob maleſacta caput abſcinditur, in ore gladij periſſe. Plinius quoq; licet ignoraue-*

Stomoma eſſe chalybis ſquamam cõfirmatur auctoritatibus.

rit,

rit, quid Græcis ſignificaret ſtomoma; chalybẽ tamen aciẽ, quæ Græcis στόμωμα *dicitur, appellauit lib.* XXXIIII. *cap.* XIIII. *ſic inquiens. Ex omnibus autem ferri generibus Serico palma eſt. Seres hoc cum ueſtibus ſuis, pellibusq́; mittunt. Secunda Parthico, neq; alia genera ferri ex mera acie temperatur: cæteris enim admiſcetur. hæc Plinius. Ex quibus palàm eſt, id hoc loco Plinio aciem uocari, quòd chalybem etiam Latini appellant, quodq́; nos corrupto nomine ab acie, uel ab acuendo uulgò uocamus acciaio, quemadmodum & Galli acier, & Hiſpani acciel ſuo idiomate dicunt. His igitur tum rationibus, tum auctoritatibus freti,* στόμωμα *potius à* στόμα*, quàm à uerbo* στομόω *ortum habere putamus: quanquam etiam eorum opinio, qui à* στομόω στόμωμα *dictum exiſtimant, non ſit omnino improbanda, quòd id uerbum roborare, durum facere, aciem & mucronem inducere Græcis deſignet. Sed neq; illos quoq; prorſus aberrare crediderim, qui ſcobem ab acie, & mucronibus, dum ſuper lapide rotante acuuntur arma, deraſam, ſtomomatis ſquamam eſſe cenſent. ueruntamen hæc, quòd ſit lapidis illius ramentis admiſta, non perinde ac ſyncera probanda uidetur.*

Nomina. *Squama, quæ Græcis* λεπὶς χαλκοῦ *Latinis Squama æris appellatur: Italis, Squama del rame: Germanis, Kupfer ſchlag: Hiſpanis, Eſquama de cobre. Quæ uerò Græcè* λεπὶς στομώματος *Latinè Squama ſtomomatis dicitur: Arabice, Tubel, Batiture ſabartam, & Cortex aſtas: Italicè, Squama dello ſtomoma: Hiſpanicè, Esquama de azero.*

Aerugo Raſilis. Cap. LI.

AERVGO raſa fit ijs modis. In cadum, aut aliud conſimile uas, acetum quàm acerrimum infunditur: ſuperponitur inde inuerſum æneum uas, præſertim concameratum, ſin minus, planum: ſitque obſtructum, nullumq́ue habeat ſpiramentum: exempto, quo doliolum obturaueris, operculo, decimum poſt diem inſidens ærugo deraditur. Aut æris lamina in cadis ſuper acetum ita ſuſpenditur, ne ipſum attingat, & totidem poſt dies raditur. Aut maſſula æris, aut lamina una pluréſue vinaceis non recentibus, ſed iam aceſcentibus conduntur, & ſimili modo uerſantur. Quinetiam ex delimata æris ſcobe æruginem facere licet: necnon è laminis, quibus bracteæ auri concluſæ malleo ducuntur, ſi quis eas aceto reſpargat, & ter aut quater uerſet, donec æruginem contrahant. Tradunt æruginem in Cyprijs metallis gigni, lapidibus quibuſdam nonnihil æris habentibus, quibus erugo effloreſcit: adduntque per Caniculæ æſtus è quodam ſpecu manare: ſed illam paucam, & optimam eſſe: hanc ſpeluncis effluentem, copioſam quidem, & boni coloris, ſed uitioſam, quòd lapides multos collegerit. Pluribus autem modis adulterant. aliqui pumice admiſto, alij marmore, alij atramento ſutorio. Sed deprehendemus pumicem, aut marmor, dum pollice ſiniſtræ manus madefacto, æruginis portiunculam altero atterimus: ſiquidem eam diffundi conſtat: marmoris autem, pumicisq́ue partes coeunt non diſsipatæ, demumq́ue tractatione crebra, & humoris complexu dealbeſcunt. quin & dentium appreſſu: ſiquidem ſyncera cedit, læuis, & ſine aſperitate. Atramentum uerò ſutorium igne coarguitur: nanque ſi fictile, aut lamina adulterata ærugine illinatur & feruenti cinere, aut carbonibus incaleſcat alterutrum, mutabitur, rubeſcetq́; id, quod atramentum ſutorium acceperit: quòd id uſtum ſuapte natura talem ſortitur colorem.

Aerugo Scolecia. Cap. LII.

AERVGINIS, quam uocant ſcoleciam, duo ſunt genera. quædam foſsilis eſt, altera, factitia ad hunc modum. In mortario Cyprij æris dimidiam heminam aceti albi acrisq́; piſtillo cupreo conterito, donec ſtrigmenti craſsitudinem imitetur: deinde aluminis rotundi drachmam unam, cum ſalis foſsitij tranſlucentis, aut marini quàm albiſsimi, ſolidique, aut certè cum nitri pari pondere teritur in ſole æſtuoſiſsimis diebus, ſub ſydus Caniculæ, donec colorem æruginis contrahat, & concretu ſtrigmentoſum fiat: vbi autem ſe in uermiculorum Rhodiacis ſimilium ſpeciem coegerit, recondito. Efficax, & ualde boni coloris redditur, ſi duas partes urinæ ueteris, cum una aceti adieceris, & alia, quæ dicta ſunt, peregeris. Sunt qui æruginem raſilem, quæ in apparatu non reſpondit, gummi miſto digerant in formas, & ita uendant. quod genus, ut uitioſum, improbatur. Fit & quædam ærugo ab aurificibus, mortario, & piſtillo Cyprij æris, cum vrina pueri impubis, qua aurum ferruminant. Antedicta æruginum genera uſto æri omnino reſpondent, ſed magis effectu ualent. Sciendum foſsilem ſcoleciam præſtantiſsimam eſſe: deraſam ſequi: poſtremo loco factitiam. mordaciſsima tamen eſt hæc, & magis adſtringens. Aurificum autem ærugo raſæ reſpondet. Aerugines omnes adſtringunt, extenuant, excalfaciunt. oculorum cicatrices emendant, lacrymas cient, nomas ſiſtunt, vulnera ab inflammatione tuentur: vlcera ex oleo ceraque ad cicatricem perducunt: callos, & ſordida vlcera purgant, cum melle coctæ: callum fiſtularum erodunt cum ammoniaco, collyrii modo in eas adactæ. ad gingiuarum autem excreſcentias, & extuberationem utiles. Magnopere extenuant genarum craſsitiem, cum melle illitæ: verùm poſt illitionem ſpongia ex aqua calida locus fouendus eſt. reſina terebinthina exceptæ, cum ære, & nitro lepras abigunt. Vritur ærugo, quãcunque uelis, minutiſsimè fracta, comminutaque, in fictili patina, flagrantibus prunis ſuperpoſita: verſaturque donec ſe mutet, & colorem cinereum concipiat: poſtea refrigerata reponitur ad uſum. Sunt qui cruda olla eam urant, uti dictum eſt: ſed non prorſus eundem colorem cremata reddit.

AERVGINEM

Aeruginum conſideratio.

Aeruginũ vires ex Gal.

Nomina.

AERVGINEM, *quòd colore ſit uiridi, officinæ, ac medici in Italia æs uiride nuncupant, & uulgari ſermone uerde rame. Verùm quanuis officinæ eo in uniuerſum abundent; ſynceri tamen parum oſtendunt. Scolecia ærugine, ac foßitia deſtituimur: quòd altera, quòd ſciam, hoc tempore non paretur, altera uerò ab ærarijs fodinis, ubi fortaſſe plurima reperitur, à foſſoribus non deferatur. Proinde cùm harum copia non ſit, ea tantùm utimur, quæ ære in acetarijs cadis demiſſo, aut uinaceis iam aceſcentibus obruto, conficitur. Hallucinantur, qui credunt æruginem, & æris florem unam, & eandem rem eſſe, ut ſuperius de æris flore differentes latius oſtendimus. Aeruginum uires reddidit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Aerugo guſtantibus acrem qualitatem offert, digerens, detrahens, & liquans, non teneram modò, ſed & duram carnem. Porrò ſuprà dictum eſt nonnullos eius generis medicamenta, epulotica, hoc eſt, quæ cicatricem inducant, appellare, cùm ijs in tenuißimum pollinem tritis per ſpecilli cuſpidem contigerint ulcera excreſcentia, ac poſtridie contracta reperiant. tametſi illos haud lateat, ſi paulò plus impoſitum foret, ſeſe ulcus non contractum, ſed eroſum inuenturos. Siquidem colliquat, & digerit carnem: cùm medicamenta epulotica contrahant, conſtipent, conſtringant, & calli in morem illam indurent. Quin & guſtum mordicat ærugo, non tantùm ipſa ulcera. quòd ſi pauculum eius cerato non pauco admiſceas, id quod ex ambobus miſtum eſt, citra morſum exterget. Dictum uerò ſuprà eſt de talium medicamentorum natura, tum ut ſeſe quidam fallunt ex talibus compoſitionibus, aut ſarcoticam, aut epuloticam adſcribentes facultatem medicamentis, quibus minimè oportet: utpote cùm ipſa id præſtare nequeant, uerùm ea, quæ ex ipſis compoſita ſunt. Quæ ærugo ἰὸν ξυςὸν Græcis, Aerugo raſilis Latinis dicitur: Italis, Erugine raſile. Quæ uerò Græcis ἰὸς σκώληξ, Latinis Aerugo ſcolecia nominatur: Italis, Erugine ſcolecia: Arabibus, Ziniar, ſeu Zengiar: Germanis, Spangruen: Hiſpanis, Cardenillo: Gallis, Verderis & Verdet.*

Rubigo ferri. Cap. LIII.

RVBIGO ferri reſtringit: ſiſtit fœminarum profluuia admota, potuque præſtat ne concipiant. Illita ex aceto, ignibus ſacris, & papularum eruptionibus medetur. Perquàm utilis ad ſcabritias genarum, reduuias, & pterygia. Condylomatis prodeſt, gingiuas firmat, podagras illita lenit, alopecias replet. Vinum aquáve, in qua candens ferrum ſit reſtinctum, potu cœliacis, dyſentericis, lienoſis, cholera laborantibus, & diſſolutis ſtomacho auxiliatur.

Stercus ferri. Cap. LIIII.

STERCVS ferri, quam ſcoriam uocant, eadem poteſt, quæ rubigo, ſed inefficacius. Aconito ex aceto mulſo potum, opitulatur.

Rubiginis, & ſcoriæ ferri conſideratio.

Scoriæ vires ex Galeno.

Nomina.

FERRVGO, *quæ eſt ferri rubigo, uulgaris notitiæ eſt. Eius ſimiliter ſcoria, quæ Latinis & ſtercus, & recrementum ferri, & noſtris uulgò ſpuma di ferro appellatur, omnibus notior eſt, quàm ut maiore indigeat declaratione. hæc nanque prope ferrarias officinas paßim in aceruum congeſta ſpectatur ab omnibus. Veruntamen ne aliquis fortaſſe decipiatur, illud nobis indictum non abibit, quòd ferri, aut æris, aut argenti ſcoria non eſt ſquama, quæ malleo decutitur. Siquidem hæc ferrarijs fornacibus, quibus ferri metallum funditur, indita liqueſcit, & iterum in ferrum coit. Scoria uerò, quòd inutile ſit ferri recrementum, inane, & ſpongiarum modo ſpumoſum, nunquam ferrum effici poteſt. Scoriæ meminit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Scoria omnis reſiccatorium admodum medicamentum eſt, potißimùm autem ferri. Siquidē ad læuorem redigens ipſam in aceto quàm acerrimo, poſteaq; decoquens, ad aures, quæ longo iam tempore pure fluxerunt, ea utor, medicamento maximè exiccatorio, adeò ut mirentur, qui præparantem me uident, & ante rei periculum fidem non habeant, aures tale poſſe ferre medicamentum. Porrò argenti ſcoriam propriè helcyſma appellant. Verùm emplaſtris quibuſdam reſiccatoriæ facultatis commiſcetur. Rubigo ferri Latinis dicta ἰὸς σιδήρου Græcis appellatur: Arabibus, Seda alhadid: Italis, Ruggine del Ferro: Germanis, Eyſen roſt: Gallis, Ruilleure de fer. Quæ uerò Græcis σκωρία σιδήρου, Latinis, Scoria, Stercus & Recrementum ferri dicitur: Arabibus, Chabt alhadid: Italis, Spiuma de ferro: Germanis, Schalken: Hiſpanis, Mozo de herrera, & Mozo de fragua.*

Plumbum elotum. Cap. LV.

LOTVRA plumbi ſic fit. In mortarium plumbeum aquam inijciens, piſtillo plumbeo terito, donec nigreſcat aqua, & limi modo craſſeſcat, aut lutulenta reddatur: linteo deinde colato, aquam ſuperinfundens, quò facilius quicquid eſt reſolutum incerni poſsit. hoc iterum facito vſque dum ſatis tibi habuiſſe videatur. vbi conſederit priore aqua effuſa, nouam adijciens, vt cadmiam lauato, donec nulla extet nigritia: poſtea in paſtillos cogens reponito. Quidam ſcobem mundi plumbi lima quæſitam, mortario piſtilloque lapideis terunt, aut manibus cum aqua paulatim adiecta fricant, donec nigreſcat: mox vbi id peſſum ierit, effuſa aqua, colligunt in paſtillos. nam tritum vehementer, ceruſſæ ſimile redditur. Alij elimatæ ſcobi modicam plumbaginem adijciunt, affirmantes ita elotum plumbum præſtantius eſſe. Poteſt refrigerare, adſtringere, inducere, mollire, explere caua, ſiſtere oculorum fluxiones, & vlcerum excreſcentia. Sanguinem ſupprimit: prodeſt contra ſedis vl-

cera, condylomata, & hæmorrhoidas, ex roſaceo: item ad ea, quæ ægrè cicatricem ducunt: & in totum ſpodij effectus præbet, niſi quòd non obducit cruſtas. Syncerum plumbum affrictu, marini ſcorpionis, draconiſque plagis auxiliatur.

Plumbum vſtum. Cap. LVI.

VRITVR plumbum ſic. Super quàm tenuiſsimas plumbi laminas, fictili nouo inditas, ſulphur inſpargito: additiſque alijs rurſus laminis, interiecto ſemper ſulphure, vſquedum vas expleueris: ſuccendito. flagrante autem plumbo, ferrea rude verſato, donec perfectè redigatur in cinerem, nihilque è plumbo non vſtum hæſerit. tum demum obſtructis naribus eximito: alioquin halitus plumbi noxius ſentitur. Aut elimatam plumbi ſcobem in olla ſulphure vrito. Alij laminas in fictili crudo, vt dictum eſt, imponunt fornaci, aut foco, & circumlinentes operculum, dato exili ſpiramento, vrunt. Alij pro ſulphure ceruſſam, aut hordeum inſpargunt. Alij integras laminas imponentes, acri igne vtuntur, & rudicula ferrea continuè mouent, dum in cinerem ſoluantur. Sed difficilis huiuſmodi vſtio, & ſi vehementius vratur, contrahit ſpumæ argenti colorem. Magis tamen nobis placet prima vrendi ratio. Plumbum vſtum lauatur vt cadmia, & reconditur. Eoſdem effectus habet, quos plumbum elotum, ſed multò acriores.

Recrementum Plumbi. Cap. LVII.

RECREMENTVM plumbi, quod ſcoriam vocant, optimum eſt, denſum, fractu contumax, ceruſſam planè repræſentans, nihil plumboſi habens, quod ad luteum colorem accedit, & vitri ſplendorem imitatur. Eadem, quæ plumbum exuſtum poteſt, ſed magis adſtringit. Lauatur in mortarijs infuſa aqua, & refuſa ſumma aquæ parte, quæ luteum colorem duxit: idq; ſæpius, dum recrementum abſumatur. Dein vbi conſederit craſſamentum, aqua effuſa, digeritur in paſtillos.

Molybdoides, ſiue lapis Plumbarius. Cap. LVIII.

MOLYBDOIDES lapis à plumbi ſimilitudine dictus, reſpondentem recremento vim habet, & eodem modo lauatur.

Scoriæ plumbi conſideratio.

PLVMBI abluendi, atque etiam comburendi ratio, adeò lucidè conſtat à Dioſcoride prodita, ut operæpretium non ſit plura de ea referre. Veruntamen animaduertendum eſt, plumbi recrementum, quod Dioſcoridi ſcoria uocatur, non eſſe plumbaginem, quæ excrementi inſtar, ubi plumbum igne liqueſcit, ab eo ſecedit. Quippe quòd hæc nil aliud ſit, quàm puriſsimum plumbum, quod ignis uſtione, cineris ſpeciem induit. Hæc enim in plumbarijs officinis in puriſsimum plumbum facilè redigitur, quemadmodum & argenti ſpuma. Plumbi itaq; ſcoria fit tantùm in fornacibus, ubi plumbi lapis metallicus funditur. Siquidem hoc probè fuſo, artifices plumbum, quod inde effluxit, in ſcrobiculam extra fornacem delabi ſinunt. Vbi uerò adhuc calens concreuit, aqua frigida perfunditur, quouſque ſcoriam exuat: quæ (ut Dioſcorides inquit) denſa admodum eſt, & fractu contumax, colore in luteũ uergente, & uitri ſplendorem præ ſe ferens. Huius complures uidimus aceruos in Tridentino agro, ac etiam in comitatu Tirolenſi, ubi innumeræ metallorum fornaces, die noctuq; ignibus aguntur. nanq; in ijs locis metallorum recrementa, extra officinas abijciunt, monticulos ex his ſtruentes. Quòd ſi accidat metallicos lapides ægrè igne in fornace liqueſcere, ſcoriæ huiuſce partem admiſcent, quoniam huius adminiculo citius metalla ignibus cedunt. Reperi ego ſæpius plumbi, argentiq; ſcoriam adeò uerſicoloribus lineis interſectã, pellucidamq; ut id uitri genus, quòd uulgò Venetijs appellant Smalto, omni ex parte referret. Quare oportet eos, quibus in animo eſt, certam et exquiſitam harum rerũ cognitionem aſſequi, metallorum fodinas, & fornaces adire, nõ autem ea in pharmacopolijs quærere, ubi omnia ferè metallica medicamenta ſpuria, & adulterijs uitiata reperiuntur.

Lapidis plumbarij conſideratio.

Cæterùm qui Lapidem plumbarium, ſiue molybdoidem hodie legitimè oſtendat, habeo profectò neminem, ni fortè foſsilis quoddam cadmiæ genus demonſtrent, quod plumbum colore imitetur, qualis illa, quam uulgò uocant Margheſsita di ſtagno: quanquam hanc equidem molybdoidem eſſe non auſim affirmare, quòd nullum latius Molybdoidis hiſtoriam ſcriptis mandaſſe compererim, quàm ipſe fecerit Dioſcorides. qui tamen eius hiſtoriam tam paucis perſtrinxit, ut difficile admodum ſit decernere, quinam lapis nobis legitimam molybdoidem repræſentet. Etſi fortaſſe non aberrarent, qui dicerent, plumbi lapidem ignem in fornacibus non expertum, ueram eſſe molybdoidem. quippe quòd hic colore, & pondere plumbum maximè referat.

Plumbi facultates ex Gal.

De plumbo diffuſè ſatis diſſeruit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. Plumbum facultatis eſt refrigeratoriæ. Siquidem non modò multam habet ſubſtantiam humidam à frigore congelatã; ſed & aeream, paucam autem terream. Igitur quòd plurimum habet eſſentiæ humidæ à frigore coactæ, indicium tibi eſto, quòd ubi admotum eſt igni, celeriter fundatur, fluatq;. Quòd uerò & aereæ ſit particeps, hoc habeto ſignum omnium, quæ nouimus, unicum plumbum tum mole ipſa, tum pondere augetur, ſi condatur in ædibus ſubterraneis, aerem habentibus turbidum, ita ut quæcunq; illic ponantur, celeriter ſitum colligant. Tum etiam plumbea ſtatuarum uincula, quibus earum pedes annectuntur, ſæpenumero creuiſſe uiſum eſt, & quædam adeò intumuiſſe, ut ex lapidibus dependerent

crystalli

cryſtalli modo. Atq; hæ probabiles quidem ſunt humiditatis eius, frigiditatisq́; notæ, priusquàm experimẽtum fiat: cæterùm ſcientificæ, & certæ per experientiam cognoſcuntur. Præparato igitur mortario, ſimulq́; piſtillo, utrisq́; ex plumbo, infunde quemlibet liquorem: itaque terito, ut & piſtillus, & plumbeum mortarium ſuccum quendam reddant. Id quod ex utroq; conſtabit, multò erit frigidius facultate, quàm liquor ipſe fuerat. Licet autem & aquam & uinũ tenue aqueum, et oleum inijcere, aut quiduis eiuſmodi. At ſi etiam plus efficere ſuccum uoles refrigeratoriũ, oleum omphacinum ſit, aut roſaceum, aut melinum, aut myrtinum. Porrò ſi ſucco, qui proueniet, uti uoles, optimũ habebis remedium & ad phlegmonas in ſede cum ulcere, aut rugis, & ad eas, quæ in pudendis, teſtibusq́;, & uberibus conſiſtunt: ſimiliter aduerſus cæteras omnes fluxiones incipientes, quæ aut in inguina, aut in pedes, aut in alium quemuis articulum decumbunt. Sed & ulceribus rebellibus utile eſt. Nam et ad cancroſa eo utens, uirtutem medicamenti mirabere. Quòd ſi celeriter multum plumbei ſucci colligere uoles, conare in ſole terere, aut quocunq; certè modo aere excalfacto. Ad multa autem utile habebis medicamentum, ſi adfuſo refrigerantium ſuccorum quopiam teras, ceu ſemperuiui, cotyledonis, intybi, lactucæ, chondryllæ, pſyllij, omphacis, portulacæ. Porrò ſiqua horum non facilè in ſuccum ſoluuntur, uelut portulaca, miſceto illis aliorum ſuccorum quempiam, uelut omphacis, qui & ipſe per ſeſe prædicto mortario inditus, medicamentum efficit refrigeratorium longè pulcherrimum. Quin & in laminam diductum plumbum abſq; alio ullo, ipſum per ſeſe athletarum ſeſe exercitantium lumbis inſternitur, ubi uenereis ſomnijs uexantur ſcilicet: nimirum haud obſcurè eos refrigerans. Sed & bractea ex plumbo tenuis facta, probè ganglio illigata, planè ipſum diſsipat. Illigabit autem probè quisquis ab Hippocrate didicerit, in ipſam noxam potius firmandum, quàm hinc uel inde. Mirum ergo non eſt, ſi plumbum crematum, ac rurſus ablutum, refrigerantis efficiatur facultatis, cùm ante lotionem miſtæ fuerit. Et hoc ipſum medicamen, nempe plumbum combuſtum, bonum eſt ad ulcera rebellia. Vbi uerò lotum fuerit multò optimum medicamentum eſt, & ad ulcerum impletionem, & ad eadem cicatrice obducenda. Conuenit & chironeis quæ uocant ulceribus, & cancroſis omnibus, & putredinoſis, tum ipſum per ſeſe, tum medicaminum ad cicatricem perducentium quibuſdam commiſtum, quale eſt, quod ex cadmia conficitur. Cæterùm ſoluendum eſt principio, ſi copioſa ſit ſanies, quotidie: ſin minus tertio, aut quarto quoq; die. Verùm foris ſpongiam imponito aquæ frigidæ, quæ ſi deſiccetur, rurſum mergatur. Sed hæc fuſius, quàm pro inſtituto diximus, pluſculum ſermonis affinitate prouecti. At tempus iam eſt ſequentia deinceps perſequi. hactenus Galenus.

Nomina.

Plumbum elotum ſic Latinis, μόλιβδος πεπλυμένος Græcis dicitur: Italis, Piombo lauato. Plumbum uerò uſtũ Latinè dictum, μόλιβδος κεκαυμένος Græcè, Piombo abbruſciato Italicè uocatur. Quæ deinde σκωρία μολίβδου Græcis, Latinis Plumbi recrementum, & plumbi ſcoria appellatur: Italis, Spiuma del piombo. Quæ denique μολιβδοειδὴς Græcè, Molibdoides, & Lapis plumbarius Latinè nuncupatur: Italicè, Pietra piombaria.

Stibium. Cap. LIX.

STIMMI optimum, quod ſplendidiſsimum eſt, modoq́; nitedularum emicat, confractu cruſtoſum, nihil terræ, aut ſordidi habens, friabile, quod ſtibi appellarunt, alij platyophthalmon. Vis eius adſtringere, meatus obſtruere, refrigerare, excreſcentia in carne cohibere, vlcera ad cicatricem perducere, ſordes, & vlcera oculornm expurgare: ſiſtit & ſanguinem è cerebri membrana profluentem. & ut in vniuerſum dicatur, vis uſto plumbo ſimilis eſt. Priuatim, ambuſta igni in puſtulas erumpere nõ patitur, cum adipe recenti illitum. cruſtoſas exulcerationes ad cicatricem perducit, cum cera, & exigua ceruſſa. Torretur pinſita farina circumlitum, & carbonibus obrutum, donec carbunculetur cruſta, exemptumq́; reſtinguitur mulieris lacte, quæ marem peperit, aut uetere vino. Vritur etiam carbonibus ſuccenſis efflatum, quoad igni deflagret: ſi enim paulò magis concremetur, plumbum fit. Lauatur ut cadmia, & æs. Sunt qui ut plumbi recrementum eluant.

Stibij conſideratio.

STIMMI ſiue Stibium, recentioribus medicis, chymiſtis, ac ſeplaſiarijs, qui Mauritanorum doctrinam ſectantur, Antimonium dicitur, quòd hoc nomine Serapio, & Auicenna Stibium appellauerint. Huius fodinæ pluribus locis habentur in noſtro Senenſi agro, ſed præſtantiſsimum foditur in maritimis noſtris Maſſano ſolo, ac Suanenſi: quinetiam in comitatu ſanctæ Floræ prope Syluenam oppidum. Venetias adfertur ex Germania, fornacibus prius fuſum, & in maſſas concretum. Aiunt artifices, qui campanas conflant, has edere ſonitum magis concinnum, magisq; auribus gratum, ac ſonorum, ſi ſtibij nonnihil cæteris admiſceatur metallis, dum unà in fornace liquantur. Iis etiã expetitur, qui uaſa è ſtagno conficiunt: item ijs, qui metallica faciunt, & poliunt ſpecula: ijs præterea, qui chalcographis characteres, & typos effingunt. Id tantùm differentiæ eſſe inter plumbum, & ſtibium ait Braſauolus Ferrarienſis, quòd plumbum ignium ui liqueſcat, ſtibium uerò nunquam ſed facilè teratur in puluerem. Sed eius opinionem falſam eſſe deprehendit experimentum. quandoquidem ſtibium igni admotum, perinde ac plumbum colliqueſcit, & fluit. Cuius rei nos ſæpius periculum fecimus: dum oleum noſtrum ex ſtibio conficeremus, quo quidem magno ſucceſſu utimur ad contumacia, ſinuoſaq; ulcera ſananda. ad id ſiquidem ſtibium pluries fundere oportet, ut ſyncerius, puriusq; reddatur. Cæterùm admonitos lectores uolumus, oleum hoc noſtrum è ſtibio paratum, non illud eſſe, quo chymiſtæ argentum in aurum mutari fabulantur, ſed aliud ab eo longè diuerſum, tametſi hoc noſtrum ex ſeſe plus auri fundat, quàm illud chymiſtarum. Sed ut ad inſtitutum noſtrum reuertamur, mihi planè uanum uidetur aſſerere ſtibiũ igne haudquaquam liqueſcere. Nam cum quolibet metallo, ſiue ferrum ſit, ſiue chalybs, in fictili fuſorio permiſtũ, ea celerius eliquandi præbet materiam. Quam ob cauſam qui ferreos, ſphericosq́; globos bombardis immittendos è fuſo ferro conformant, niſi ſtibium ferro admiſcerent, nunquam ſanè (ut pro certo affirmant) id fluxum facerent.

Braſauoli erratum.

Stibij mentionem fecit Plinius lib. XXXIII. *cap.* VI. *ubi ita ſcribit. In iiſdem argenti metallis inuenitur, ut propriè dicamus, ſpumæ lapis candidæ, nitentiſq; non tamen translucentis, ſtimmi appellant, alij ſtibium, alij alabaſtrum, alij larbaſon. Duo eius genera, mas, & fœmina. magis probant fœminam. Horridior eſt mas, ſcabriorq; & minus ponderoſus, minuſq; radians, & arenoſior. Fœmina contrà nitet, friabilis, fiſſuriſq; non globis dehiſcens. hactenus Plinius.*

Stibij uires ex Galeno.

Stibij uires retulit Galenus lib. IX. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Stimmi ad facultatē deſiccantem adiunctam habet hoc medicamen adſtrictionem: quamobrem & ocularibus medicinis commiſcetur, & illis ſcilicet, quæ conformantur in collyria quæ uocant, & ſiccis, quæ utique ſicca collyria cognominant. hæc Galenus.*

Stibij vis deiectoria.

Cæterùm ſtibium uim deiectoriam ſortitur præſtantiſſimam: quanquam nullus (quod ego ſciam) antiquorum, neq; recentiorum, præter unum Theophraſtum Paracelſum, hoc literis memoriæq; mandauit. Quare non equidem grauabor in ſtudioſorum gratiam ea hîc commemorare de huius medicamenti uiribus, quæ uidi, atque etiam à medicis quibuſdam fide dignis accepi. Etenim Andreas Gallus medicus Tridentinus, qui iandudum honoratiſſimè medicinā facit Sereniſſimo Ferdinando Archiduci Auſtriæ, apud quem me nunc collegam habet, ex multis uigilijs magniſq; laboribus, quos in ſtudia & ſeruitium inſumpſerat, inciderat in malam ualetudinem, nempe in pulmonum, cordis, & uentriculi inflammationem: unde uehemens admodum ſitis conſequebatur, quæ nullo quidem potu extingui poterat. Præterea epiglottidis tumore, & tanta palati ſiccitate uexabatur, ut uix loqui poſſet. Quinetiam cordis palpitationem patiebatur adeò magnam, ut nocte repente expergefactus putaret per cubiculum aliquem obambulaſſe. His denique malis acceſſerat capitis diſtillatio, à qua ſæpius ſuffocari metuerat. Porrò metum mortis augebant uires, quæ tot morbis quaſi hoſtibus obſeſſæ, facilè poterant deficere & opprimi, ex eo præſertim quòd nullus eſſet cibus, qui appetitum langueſcentem excitaret, atque ita uires inſtauraret, uel ſaltem conſeruaret. Addam quòd os, et guttur eius ſaporem tetrum & carbonibus ſimilem reddebant. quæ ſanè omnia dictæ inflammationis erant indicium non obſcurum. Cùm igitur res ſua per aliquot dies ita ſe haberet, atque in maximo uerſaretur diſcrimine, neq; ullum perciperet leuamentum ſuarum ægritudinū ex multis medicinis factis, ad Stibium, quod Mauritani Antimonium uocant, me neſciente, cōfugit: quoniam ſæpe audiuerat medicamentum hoc ſibi mirificè commendatum fuiſſe à Georgio Hanſdſchio medico familiari ſuo, qui illius experimentum fecerat in morbis difficillimis. Hac itaq; ratione ductus Stibij in tenuiſſimum puluerem redacti, & rhodoſacchari exiguo admiſti, tria tantū grana ſumpſit. atque paruo pòſt temporis ſpatio ſenſit medicamentum illud uentriculi ſubuerſionem moliri, ac leuem quendam calorem excitare. Mox erupit uomitus, quo ſolùm quaſdam cibi particulas reiecit, etſi ſuperiore die non cœnaſſet. Hunc paulò poſt alius ſecutus eſt uomitus ſimilis: cui ſucceſſit bilis flauæ reiectio ad unciarum ferè quatuor pondus. Hæc autem omnia euenerunt horæ tantùm dimidiæ ſpatio. Ex quibus nimirum illud cepit iuuamēti, quòd ſtatim omnis uentriculi labor ſedatus eſt. Ex eo uerò quòd hora pòſt ter biliosa infernè excreuit, in quibus craſſa quædam reſidebant (hæc ſimul duarum librarum pondus æquare poterant) factum eſt, ut ab illa cordis palpitatione, capitis fluxione, & epiglottidis tumore ſtatim ſit liberatus, qui præterea neque ſitim moleſtā habuit, neq; cibi faſtidium perpeſſus eſt. Quamobrem is corporis ſalutem ipſamq; uitam in tot morbis deploratam, Deo primùm, deinde huic medicamento acceptam retulit. Alium quoq; Stibij intus aſſumpti effectum ſilentio non diſſimulandum mihi narrauit idem Georgius Hansdſchius, cuius ſuperius memini. Is enim cùm eſſet peſtilētia correptus, ob idq; maxima totius corporis imbecillitate affectus, cordis tremore, ſpirandi difficultate, capitis dolore, & ſiniſtri inguinis abſceſſu, circa noctis crepuſculum Stibij rhodoſaccharo admiſti tria grana ſumpſit. atque poſt horæ dimidium uomitionibus reiecit magnam pituitæ, biliſq; tum flauæ, tum porraceæ quantitatem, cum proſpero admodum ſucceſſu. Siquidem ex uomitu (ſic ille dicebat) ſtatim ſublata eſt ſpirandi difficultas, ac cordis tremor ceſſauit. Vomitum deinde ſubſecuta eſt copioſa alui deiectio ſine ulla ægrotantis moleſtia. poſt quam reliqua peſtis ſymptomata prorſus euanuerunt, atq; adeò breui is fuit integræ ſanitati reſtitutus. Id quod etiam alijs contigiſſe ſcio, qui hoc admirabili medicamento ſunt uſi. Præterea Stibium opitulatur omnibus in uniuerſum morbis, quos atra bilis excitauit, iiſq; præſertim qui hypochondriacam obtinent inflationem. equidem uidi Pragæ Bohemorum parochum, qui melancholicus factus planè deſipiebat, multaq; ſtulte loquebatur. Huic ſanè exhibitum fuit Stibium granorum duodecim pondo: quod paulò poſt copiosè atram bilem per aluum eduxit, cui erant admiſta (ut ego qui uidi uocatus tanquàm ad miraculum, teſtari poſſum) ramenta ueluti carnis, quæ magnos uarices in particulas diſſectos præ ſe ferebant. nanque excrementa illa ſanguinem nigerrimum repræſentabant potius, quàm ullum ex alijs humoribus. Hoc utiq; illi tantā opem tulit, quòd poſtera die uiſus eſt bellè priſtinam mentis ſuæ ſanitatem recuperaſſe. Et quoniam is erat corpore robuſto, & animo forti; ideo non eſt mirum, ſi facilè & ſine ullo incommodo tulerit tantam illius medicamenti quantitatem. quanquam audax nimis fortè habendus eſt ille, qui eā exhibuit. Datur etiam Stibium utiliſſimè diuturna febre conſumptis, & ijs qui ſpirandi difficultate laborant, præcipuè aſthmaticis. Prodeſt item conuulſis, comitialibus, ueternoſis, reſolutis, & ijs qui coli dolore cruciantur. Cæterùm ſunt qui aſſerunt Stibium ſumptum non ſecus humana corpora ab omnibus excrementis expurgare, atque idem reliqua omnia metalla, inſtrumentaq; metallica, quibus adijcitur, ab omni ſorde purificat. Atqui in eius exhibitione diligenter animaduertere oportet, ut illud quod exhibetur, ſit præparatum. Hanc ob cauſam nos hîc eius parandi rationem ſubijciemus. Eligito Stibium optimum, quod (ut Dioſcorides tradit) ſplendidiſſimum eſt, modoq; nitedularū emicat, confractu cruſtoſum, friabile, nihil terræ aut ſordidi habens. Id primùm in puluerem facito: deinde in fictile uas, quod amplum ſit, conijcito: tum demum carbonibus ſuccenſis ad calcinandum (ut chymiſtarum uerbo utar) ſub dio exponito, atque interim cochleari ferreo continuè moueto. Hoc uerò dum fit, fumus exhalat tenuis, ſulphur & auripigmentum redolens, qui ſi ore attrahatur, crebras interdum (ut audio) excitat uomitiones. quapropter qui uerſant, uentis terga opponunt. Verſare autem aſſiduè expedit: nam ſi pauliſper ceſſes, uel comburitur Stibium, uel liqueſit, atque iterum coaleſcit in glebas. Vix tamen fieri poteſt, etſi perpetuò uerſes, quin aliquæ paruæ glebæ concreſcant.

creſcant. quas cùm uideris, ſublato ab igne fictili, quod concreuit, rurſus in puluerem redigito, atq; eidem fictili impoſitum carbonibus reddito, aßiduoq; uerſato. Id quod toties repetendum eſt, quoties coaleſcentes glebulæ poſtulauerint. Ita quoq; tandiu uerſare conuenit, quoad corpuſcula illa, quæ emicant, ſplendorem ſuum amiſerint, uapor omnis ceſſauerit, fœtor obſoleuerit, & Stibium in calcem conuerſum ſubalbicantis cineris colorem contraxerit. perfecti autem operis ſignum erit, ſi prunis ardentibus inſpergatur, nihilq; prorſus fumi emittat. Poſt hæc ſumito huiuſce calcis, exempli gratia, libram mediam: ſtibij crudi, hoc eſt, non calcinati, unciam: chryſocollæ factitiæ, ſemunciam. Deinde chryſocollam & ſtibium terito in tenuem puluerem. Mox omnia ſimul miſceto, atque in fictili fuſorio, quo utuntur aurifices, igni uehementi admoueto: uas ſuper laterem prius collocatum, carbonibus accenſis circundato. Veruntamen operæpretium eſt in hoc magnam adhibere diligentiam, ne res illæ comburantur. Quocirca habenda eſt rudicula ferrea, & cùm uas fictile candeſcit, eâ immiſſa, an Stibium liquefiat, periculum faciendum eſt. nam ſi rudiculæ aliquid hæſerit, certum liquefactionis erit indicium. Hoc cùm uideris, ſtatim à rude illud quod hæſit, abradito. Id autem primùm eſſe ſolet coloris pallidi. Sed paulò pòſt eodem experimento utendum eſt, idq; repetendum, uſq; dum illius, quod abraditur, color appareat flauus, uiuidior ac pellucens. Qua re perſpecta nulla eſt trahenda mora, ſed ſtatim uaſe ab igne exempto cum forcipe igniario, res liquefactæ ſunt ſuper lapidem porphyreum uel marmoreum guttatim proijciendæ. quamprimùm enim concreſcent in lapillos, qui colore & nitore chryſopatios, atq; etiam nonnunquam granatos referunt. Hos autem repones in uſum, & cùm ijs uti uolueris, in puluerẽ redigito, datoq; triũ uel quatuor granorum pondere: id tamen pondus in robuſtioribus nonnihil augeri poteſt. Stibium ita præparatũ commodißimè admiſcetur rhodoſaccharo, cui etiã maſtiches modicum adijcitur. Atq; hactenus de Stibij non uulgari efficacia ac præparatione. quæ equidem omnia (ut ingenuè fatear) in primis debeo Andreæ Gallo uiro clarißimo, cuius ſuprà mentionem feci. Stibium quod Latinis, ςίμμι Græcis uocatur: Arabibus, Aitmad, ſeu Atimad: Italis, Stibio, & Antimonio: Germanis, Spyeſzglaſz, & Rohſpyeſzglaſz: Hiſpanis, Piedra de alcohol.

Nomina.

Molybdæna, ſeu Plumbago. Cap. LX.

MOLYBDAENA optima eſt flaua, argenteæ ſpumæ æmula, modicè ſplendens, cùm teritur rufa, cocta cum oleo iecinoris colorem trahit. Vitioſa eſt, quæ aerem, aut colorem plumbeum refert. Gignitur ex auro, & argento. Eſt etiam quædam foſsilis, ad Sebaſtiam, & Corycum inuenta. Quo in genere probatur, quæ lapidoſa non ſit, aut recrementoſa, ſed nitens, & flaua. Vim habet ſpumæ argenti, aut recremento plumbi ſimilem. Vritur, lauaturq; eodem modo. Miſcetur conuenientiſsimè medicamentis, quæ liparas vocant, atque emplaſtris minimè mordentibus. Carnem recreat, & vlcera ad cicatricem perducit: glutinantibus tamen medicamentis, aut abſtergentibus non conuenit.

Molybdænę conſideratio.

MOLYBDAENA, ut Dioſcorides teſtatum reliquit, factitia eſt, & foßilis. Factitia fit in fornacibus, ubi auri, & argenti metallum funditur. quandoquidem ubi auri, uel argenti uena, ſiue materia, plumbi tantum ſibi admiſtum non habet, quantum ad eius liquationem moliendã ſatis eſſet, qui operi præſunt, aut lapidem, à quo plumbum elicitur, aut plumbum ipſum ſuperaddunt: quod tamen ignium ui partim cum admiſtis metallis coit, partim uerò argenti ſpumæ modo fornacis ſolio cohæret, & in molybdænam uertitur. Hoc itaque cùm probè nouiſſet Plinius, libro XXXIIII. cap. XVI. de hac Molybdæna diſſeruit ijs uerbis. Plumbi nigri origo duplex eſt: aut enim è ſua prouenit uena, nec quicquam aliud ex ſe parit: aut cum argento naſcitur, miſtisq; uenis conflatur. Eius, qui primus fluit in fornacibus liquor, ſyncerum appellatur plumbum: qui ſecundus, argentum: qui remanſit in fornacibus, galena, quæ portio eſt tertia addita uenæ. Hæc rurſus conflata dat nigrum plumbum, deductis partibus duabus. Idem præbet argenti ſpuma, quæ Græcis lithargyros dicitur. hactenus Plinius. quamobrem facilè aſſerere auſim, nil aliud eſſe Molybdænam, quàm lithargyri ſpeciem, quæ poſtquàm è fornace fluxere metalla, in ipſius fornacis fundo concreta, peruſtaq; reſidet. Proinde non ab re dixiſſe uidetur Galenus, quòd Molybdæna ijſdem polleat uiribus, quibus & argenti ſpuma. Quæ autem in terræ uiſceribus foßilis naſcitur, nil aliud ſanè fuerit, meo iudicio, quàm metallicus ille lapis, qui plumbum, & argentum ſimul continet. Hunc equidẽ teſtari poſſum uaria ſe facie oſtendi: quippe quòd alius ſit colore luteo, alius cinereo, alius cæruleo, alius uerò ſcintillans cernatur, atque nitorem præ ſe ferens, pro uarijs, ac diuerſis terræ uaporibus, qui in metallicos lapides feruntur. Quòd autem eiuſmodi ſit Molybdæna foßitia, teſtis eſt Plinius lib. XXXIIII. cap. XVIII. ubi ſic inquit. Eſt & Molybdæna, quam alibi galenam uocauimus plumbi & argenti uena communis. Et libro XXXIII. cap. VI. ita ſcribit. Argenti metallum terra eſt, alia rufa, alia cinerea. Excoqui non poteſt, niſi cum plumbo nigro, aut cum uena plumbi, quam galenam uocant. hæc Plinius. Cæterùm palàm eſt, Molybdænam factitiam nihil à lithargyro differre. Hoc non latuiße Galenum, eius uerba declarant libro IX. ſimplicium medicamentorum, dum ait. Molybdæna ſimilem lithargyro uim poßidet tantùm à media temperie ad frigidum paululum quid recedens. Sed nec abſtergentis facultatis eſt particeps. Vtraque autem hæc medicamina liquari poſſunt: ac non ut lapides, & cadmia, & arena liquationem reſpuunt, ſed celerrimè liquantur, ubi oleo additum nonnihil aceti eſt: liquantur tamen etiam admiſta aqua, ſed diutißima coctione. Porrò ceu in Cypro cadmiam, quæ in montibus, & riuis naſcitur accipiebam, quæ & ipſa lapidis, ut dixi, ſpecies eſt; ad eundem modum molybdænam multam, cum alijs proiectam lapidibus conſpexi in uia, quæ ad Ergaſteria ducit à Pergamo. Vocatur autem Ergaſteria pagus quidam, in quo & metalla ſunt inter Cyzicum, & Pergamum quadringentis, & quadraginta ſtadijs diſtans à Pergamo. Μολύβδαινα ſic Græcè, ut etiam Molibdæna Latinè dicitur: Italicè, Piombaggine.

Molybdænę vires ex Gal.

Nomina.

Argenti recrementum. Cap. LXI.

RECREMENTVM argenti, quod ſcoriam vocant, aut helcyſma, aut encauma, molybdænæ vim habet. quare emplaſtris, quas phæas appellant, additur, ac medicamentis, quæ cicatricem obducunt, vtpote cùm adſtringat, extrahatque.

Argenti ſcoriæ conſideratio.

COMPLVRES argenti ſcoriæ acerui, quam uulgò Loppa uocant artifices, extra fornacum domos uiſuntur in agro Tridentino prope Perzenum, & Lauiſtum, & in comitatu Tirolenſi, ubi perpetuò argenti metallum in fornacibus uritur, ut in præcedentibus diximus de plumbi ſcoria differentes. Facie hæc uitrum, quod Veneti ab inditis quibuſdam uulgò Smalto dicunt, adeò refert, ut perdifficile ſit alterum ab altera dignoſcere. Varijs hæc coloribus conſpicitur, pro admiſtorum (ut opinor) foßilium uarietate. nigricat tamen cùm plurimùm, & quibuſdam exaratur lineis cùm cæruleis, tum etiam uiridibus. Nec deeſt etiam quæ uiridi tantùm, & quæ ſolùm cæruleo ſpectetur colore.

Vires ex Gal.

Huic uires reddidit Galenus lib. IX. ſimplidium medicamentorum, his uerbis. Argenti ſcoriam propriè helcyſmam appellant. Emplaſtris quibuſdam reſiccatoriæ facultatis commiſcetur.

Nomina.

Quod Latinis Argenti recrementum, Græcis ἀργύρυ σκωρία *uocatur: Italis, Scoria dell'argento.*

Spuma Argenti. Cap. LXII.

SPVMA argenti quædam gignitur ex arena, quam molybditin vocant, in fornacibus conflata, donec perfectè igni incandeſcat: altera ex argento: tertia ex plumbo. Probatiſsima eſt Attica: ſecunda Hiſpanienſis: has ſequitur, quæ fit Dicæarchiæ, id eſt Puteolis, Baijs, in Campania, & Sicilia. plurima enim hiſce locis è flagrantibus laminis plumbeis gignitur. Quæ flauo colore ſplendet, chryſitis appellatur omnium optima: quæ in Sicilia, argyritis; quæ ex argento, calabritis. Vis autem adſtringere, mollire, explere caua, excreſcentia in carne reprimere, ad cicatricem ducere, refrigerare, & occludere. Vritur argenti ſpuma, confractis partibus ad magnitudinem iuglandium prunæ ſuperpoſitis: ita accenſa follibus, vt conflagret, abſtergitur inſidens ſpurcitia, & reconditur. Aliqui ter aceto, aut vino reſtinguentes, rurſus vrunt, & eadem proſecuti, reponunt. Lauatur vt cadmia. Vt argyritidi nominatæ, aut, ſi deſideretur, alteri candor detur, ea in partes magnitudine fabarum confracta, chœnicis Atticæ menſura, fictili nouo ſuperfuſa aqua, addito candidi tritici pari pondere, priuatimq; pugillo hordei, linteolo puro, raro, anſulis vaſis alligato, coquitur, donec hordeum fractum diſſiliat. deinde omnia in nouum craterem oris ampli transfunduntur: triticum abijcitur, ſpuma argenti vehementer manibus affricando, infuſa aqua lauatur, aſsiccataq; in Thebaico mortario teritur, affuſa feruente aqua, donec ſoluta fatiſcat. Excolata aqua, iterum tota die teritur; & ueſperi infuſa calida aqua ſinitur: mane colis excernitur, alia infunditur, atque ter die excolatur. Id ſeptem diebus fieri ſolet: poſtea additis ad ſingulas minas ſpumæ argenti, quinis ſalis foſsilis drachmis, infuſaq; calida aqua, ter die teritur, & addita aqua excolatur: cumq; inalbuerit, calida infuſa, idem facito, dum nullam prorſus ſalſedinem reſipiat. demum ardentiſsimo ſole ſiccata, eiecto prius humore reconditur. Sin minus mina ſpumæ argyritidis diligenter teritur, addito ſale foſsili trito, triplicato pondere, in fictile nouum conijcitur, aqua infunditur, ita vt ſuperemineat: mouetur quotidie manè & veſperi, aquaque ſuperinfunditur, priore nequaquam effuſa. hoc fit triginta diebus: nanque niſi moueatur, craſſeſcit uſque ad duritiem teſtæ. Poſt hæc effuſa leniter muria, in Thebaico mortario ſpuma argenti teritur, coniectaq; in fictile aquam continens, manibus diligenter agitatur, mutata ſubinde aqua, donec nullum ſalſuginis indicium præbeat. deinde quod ex argenti ſpuma candidum apparet, in vas aliud transfertur, & redactum in paſtillos, plumbea pyxide conditur. Alii ſpumam argenti in fabarum magnitudines confractam, in ventre ſuillo crudo ex aqua coquunt, dum viſcus eliqueſcens contabeſcat, exemptamq; cum ſale pari terunt, & vt ſuprà dictum eſt lauant. Sunt qui ſalis libram vnam, & ſpumæ argenti tantundem, in ſole terant, aqua continuè mutata, dum candor ei detur. Alia ratio. Sumito quantam vis argenti ſpumam: vbi lana candida inuolueris, fictili nouo indita aqua, cum pugillo fabarum recentium, repurgatarumque decoquito: cùmque fabæ diſruptæ dehiſcent, lanaque non denigretur, exemptam argenti ſpumam, & altera lana inuolutam, irerum coquito, cyathum aquæ, & parem fabarum modùm adijciens. eadem tertio, quæ ſuprà, facito: in ſumma tantiſper, dum lana iam non inficiatur. Inſuper transfundens in mortarium, ad ſingulas ſalis foſsitij libras, adijcito octogenas ſpumę argenti drachmas Atticas, & terito: intermittensque nitri quàm albiſsimi cum aqua diluti drachmas quadraginta ſeptem indito: iterum terito, donec ſatis candoris contraxiſſe videatur. Ita autem fundens eam ex alto in fictile oris ampli, adiecta largiore aqua, vbi conſidere deſierit, colato: tum nouam ſuperadijciens aquam, manibus probè verſatam, ſinito vt conſidat, ac rurſus per colum traijcito. Alternis eadem proſequere, dum pura aqua, dulcisque effluat, & nullam ſalſedinem præ ſe ferat. Poſtremò in fictile nouum translatam, colato ſenſim omni humore, ſoli quadraginta diebus ſub Caniculę ſydus exponito, & ſiccata vtitor. Elotam autem conſtat ad oculorum collyria prodeſſe, & ad cicatricum fœditates tollendas, ad rugoſas facies, & cicatricoſas, laceratasq;, & macularum plenas.

Spumæ argẽti conſid.

FIT PLERVNQVE Argenti ſpuma, quam Græci litargyrum uocant, ea inquam, cuius hodie apud ſeplaſiarios eſt uſus, in metallorum fornacibus, ubi repurgatur argentum, è plumbo argenti recrementis admiſto. Siquidem cùm artifices argenti maſſam à ſua uena defluxam à commiſtis metallis, nempe plumbo, æreq; repurgare uolunt, in alueum è cinere ſuo more paratum, plumbi multum conijciunt, adeò ut ui ſubditi ignis colliquatum, balnei ſpeciem referat. In hoc demum argentum repurgandum immittunt, quod plerunque (ut diximus) aut plumbum, aut æs habet admiſtum. Dum autem hæc perficiuntur, uiſitur plumbum in liqueſcentium metallorum ſuperficie, ignium ui follium flatu continuè excitata, olei modo ſupernatans. quod tandem poſtquàm æs, aut plumbum, quod prius argento fuerat admiſtum, in ſe contraxit, eorundem follium flatu ad cinerei alui oras pedetentim expellitur. Hoc cùm uident artifices, alueum in latus ſecant, labiq; ſinunt in humum: fitq; hoc modo lithargyrus, coctionis diuturnitate, & metallorum aliorum miſtione, ea forma concepta. Huic, poſtquàm refrixit, quandoque aureus, quandoque argenteus emicat ſplendor. Quo factùm eſt, ut hunc argenteum, illum aureum paſſim ſeplaſiarijs ac medicis dicatur, omnino exiſtimantes, alterum ex auro, alterum ex argento conflari. Cæterùm coloris huiuſce uarietatem lithargyrus haudquaquam ex auri, uel argenti ſpuma contrahit, ſed quòd plus, minúsue ærei uaporis ab argento detracti, intra ſe receperit. Siquidem (ut ego pluries experientia comperi, & ipſi quoq; teſtantur artifices) argentum depurandum ſi plurimum fului æris contineat, huius & plumbi miſtione, lithargyrus aureus redditur: ſin minus, argenteus efficitur. Quare nobis affirmare licebit, nil aliud eſſe lithargyrum, quàm plumbum æris uel argenti uaporibus commiſtum. Non itaq; temere prodidit Dioſcorides fieri argenti ſpumam aut ex arena, quam molybditim uocant, aut ex argento, aut ex plumbo. Cui ſubſcribit Plinius libro XXX. cap. VI. Meminit argenti ſpumæ Galenus lib. IX. ſimplicium medicamentorum, ſic de eius uiribus ſcribens, Lithargyrus deſiccat quidem, uelut alia omnia metallica, lapidea, terrenaq; medicamenta, uerùm omnium id efficit moderatiſſimè: & ſecundum alias tum qualitates, tum facultates, quodãmodo in medio eſt, neq; manifeſtè excalfaciens, neq; refrigerans, modica tamen adſtringendi, abſtergendiq; facultas ei ineſt. quamobrem inferior eſt & ſarcoticis medicamentis, quæ mediocriter extergentia oſtendimus, & contrahentibus, atq; adſtringentibus. Cæterùm ad intertrigines fœmorum utilis medela eſt: quandoquidem utriuſq; iam dictæ facultatis leuiter eſt particeps. Iure itaque medij ordinis in metallicis habebitur. Proinde ea frequenter utimur ceu materia ijs miſcentes, quæ ualentem facultatem obtinent, ſiue mordicantem, ſiue adſtringẽtem, uel aliud quippiam efficientem, ſicut in liqueſcentibus ad pleraque medicamenta ceram adhibemus tanquam materiã, quia ſcilicet & ipſa quodammodo medium tenet eorum, quæ ualentem facultatem poſſident. Λιθάργυρος ſic Græcè, ut Lithargyrus item & Spuma argenti Latinè dicitur: Arabicè, Martech, ſiue Merdaſengi: Italicè, Spuma d'argento: Germanicè, Glett: Hiſpanicè, Almartaga, Litargirio, & Yezes de oro.

Lithargyri uires ex Gal.

Nomina.

Ceruſſa. Cap. LXIII.

CERVSSA fit hoc modo. infuſo in urceum oris lati, aut fictile labellum quàm acerrimo aceto, laminam plumbeam ſupra fictilis ſpiraculum, ſubiecta prius arundinea tegete, firmato: ſuperiectiſque uelaminibus, ne halitum expiret acetum, ubi reſoluta fuerit, defluenſque deciderit, humorem purum ad ſumma delatum colato, craſſamentumque transfundito. debet quoque ſiccari in ſole, mox truſatili mola teri, aut alias tritum cribrari. poſtea quod ſupereſt duri, in tenues partes redigendum, cribrandumque. uiciſsim eadem tertio, quartoque facienda. Melior, quæ primò cribrata eſt, & medicamentis oculorum aſſumenda. Secundum locum tenet ſequens, & reliquæ ſuo ordine. Nec deſunt, qui ligneas rudes in medio uaſe appendant: & deraſo ceu ſitu impoſito, ita ut acetum non contingat, inditoque operculo circumlinentes dimittunt. Poſt dies decem laxato obturamento uiſunt: cùmque reſoluta materia fuerit, reliqua, ut ſuprà diximus, exequuntur. Si autem quis in paſtillos uelit digerere, aceto acri ſubacta, diuiditur in paſtillos, qui in ſole ſiccantur. Aeſtate tamen ſuprà dictum opus obeundum eſt: ita enim candida, atque efficax redditur. Quinetiam hyeme paratur, urceis ſupra furnos, balnea, aut fornaces impoſitis: aſcendens enim calor idem, quod ſol præſtat. Laudatiſsimam fieri putant Rhodi, & Corinthi, aut Lacedæmone: proximam Puteolis. Torretur hoc modo. Flagrantibus igni carbonibus, fictili nouo, maximè Attico, tritam ceruſſam imponito, & aſsiduè uerſato: cùmque cinereum colorem traxit, eximens refrigerato, & utitor. Eſt & aliud urendi genus. Trita patinis nouis ſupra prunas imponitur, & ferulacea rude mouetur, donec colore ſimilis ſandarachæ fiat, extractaque ad uſus miniſtratur. Quę uerò ita parata eſt, Sandyx à quibuſdam dicitur. Lauatur ceruſſa cadmię modo. Vis ei refrigerare, occludere, emollire, explere, extenuareque: inſuper excreſcentia leniter reprimere, & ad cicatricem perducere. Miſcetur ceratis, & emplaſtris, quæ lipare uocantur, paſtilliſque. Eſt autem lethalis eius potus.

Ceruſſæ, & ſandycis conſideratio.

CERVSSA medicamentum eſt omnibus notum. Factitia tamen res eſt. Venetijs plurima conficitur, ſicuti & in alijs compluribus Italiæ locis: quòd non ſolùm in medicamentorum uſus expetatur ſeplaſiarijs, ac medicis; ſed etiam pictoribus, qui ea frequentiſſimè in ſuis operibus utuntur. Paratur ex ceruſſa (ut Dioſcorides inquit) Sandyx, quod officinæ Serapionem ſecutæ minium appellant, non autem Sandaracha, auripigmenti genus, ut libro de compoſitione medicamentorum exiſtimat Fuchſius. Siquidem Sandaracha, ut ſuo loco dicetur, foſſilis res eſt, non autẽ factitia. Ceruſſæ meminit Galenus libro IX. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, ita ſcribens. Pſimmythiũ, id eſt Ceruſſa, & hoc medicamen teſtimonium præbet modò dictæ facultati. Nam ſi ex acri aceto ſoluatur, guſtu ta-

Ceruſſæ uires ex Gal.

men neque acre erit, neque mordax, neque diſcuſſorium, ſed emplaſticum, & refrigeratorium: facultatis ærugini diſsimillimæ, tametſi & illa conficiatur aceto æs diſſoluente. Porrò ceruſſa aduſta in Sandyca, quam uocant, tranſit, medicamentum ſeipſo tenuius, nondũ tamen excalfaciens. hæc Galenus. Ex quibus liquidò patet, Sandycem, & ſandaracham maximè inter ſe facultatibus pugnare. hæc nanque Galeni, & Dioſcoridis teſtimonio arſenici modo carnem exurit, & cruſtas ſua uehementi uredine, ac caliditate, morſuq; uiolento excitat: illa uerò nulla ſui parte excalfacit, ſed potius refrigerat. Id quod in uulgari officinarũ minio facilè deprehenditur. Sandycis meminiſſe uidetur Vergilius in Bucolicis, dum his uerſibus cecinit

Ipſe ſed in pratis aries iam ſuaue rubenti
Murice, iam croceo mutabit uellera luto.
Sponte ſua Sandyx paſcentes ueſtiet agnos.

Nomina. *hactenus poeta. Ceruſſa, quæ ita Latinis, ψιμύθιον Græcis appellatur: Arabibus, Affidegi, ſeu Affidagi: Italis, Ceruſa: Germanis, Bley uueiſz: Hiſpanis, Alualyalde, & Blanquet: Gallis, Ceruſe. Quæ uerò σάνδυξ Græcè, Sandyx item Latinè uocatur: Arabicè Afrengi, Sarchon, Sandicon, Sandax, Syrengi, ſiue Serengi: Italicè, Sandice: Vulgus, Minio.*

Chryſocolla. Cap. LXIIII.

CHRYSOCOLLA laudatiſsima Armeniaca, colorem porri quàm ſimillimè reddens. Secundum locum ſibi uendicat Macedonica: & proximum Cypria. quo in genere præfertur pura: damnatur, quæ terram, aut calculos collegerit: Ratio lauandi hæc eſt. Tuſam infuſa aqua, mortario expaſſa manu ad pilam uehementer fricato, & ſtatim quàm conſederit, colato. Alteram infundens aquam, rurſum terito. hæc uiciſsim proſequere, donec pura, ſynceraque ſpectetur. dein ſiccato in ſole, & ad uſus recondito. Quòd ſi urere uolueris, ex ea terens quod ſatis eſſe uidebitur, patinis ſupra carbones adponito: & alia facito, quæ ſuprà diximus. Dos chryſocollæ ad purgandas cicatrices: excreſcentem carnem coercet, adſtringit, purgat, excalfacit, & modicè corpus mordendo exedit. Inter medicamenta intelligitur, quæ uomitiones concitant, & necem inferre poſſunt.

Chryſocollæ hiſtoria. CHRYSOCOLLA, *ut Plinius eſt auctor lib.* XXXIII. *cap.* V. *naturalis hiſtoriæ, humor eſt in puteis, per uenam auri defluens, craſſeſcente limo rigoribus hybernis, uſque in duritiam pumicis. Laudatiorem eandem in ærarijs metallis, & proximam in argentarijs fieri compertum eſt. Inuenitur & in plumbarijs, uilior etiam auraria. In omnibus autem ijs metallis fit & cura, multum infra naturalem illam, immiſsis in uenam aquis leuiter hyeme tota, uſque in Iunium menſem. Dein ſiccatis in Iunio, & Iulio: ut planè intelligatur nil aliud chryſocolla, quàm uena putris. Natiua duritia maximè diſtat, luteam uocant. & tamen illa quoque herba, quam luteam uocant, tingitur. Natura eſt, quæ lino lanæúe ad ſuccum bibendum. Tunditur in pila, deinde tenui cribro ſecernitur, poſtea molitur, ac deinde tenuius ſic cribratur. Quicquid non tranſmeat, reperitur in pila, dein molitur. Puluis ſemper in catinos digeritur, & ex aceto maceratur, ut omnis duritia ſoluatur. Ac rurſus tunditur, dein lauatur in conchis, ſiccaturq;. Hactenus de chryſocolla Plinius. Cæterùm ſeplaſiarij, quemadmodum aurifices, Chryſocollam uulgò Borrace uocant, Mauritanos ſecuti: cùm tamen pauca admodum in officinis reperiatur, quæ ſynceriſsima dici poſsit, & quæ colore ſit uiridi porraceoq;, ut Dioſcorides inquit, et præſtantiſsima expoſcit. Siquidem ſubnigricat hæc, nec ulla ex parte uireſcit. Quæ ſaturato colore uiret (ut mea fert opinio) in ærarijs tantùm metallis foditur: quæ nigricat, in plumbeis, quæ albicat, in argenteis: & quæ palleſcit, in aureis. Vnde mihi facilè perſuaſum eſt, Chryſocollam ſibi uarium colorem uendicare, pro metallorum, in quibus foditur, ratione. Porrò factitiæ ex alumine rupeo, ſale nitro, ac etiam alijs quibuſdam admiſtis, copia non deficit. Idcirco aurifices, qui ea ad aurum ferruminandum frequentiſsimè utuntur, ipſam magna quidẽ diligentia ſeligunt. quanquam & ipſi plerunque decipiantur: tanta in omnibus eſt impoſtorum aſtutia. Præferunt auro ferruminando illam, quæ lutea eſt: tametſi in medicamentorum uſu, præſtantior ſit uiridis. Fit etiámnum chryſocolla (ut Dioſcorides prodidit libro ſecundo in urinæ mentione) ex puerorum urina in æreo mortario, piſtillo item æreo ſubcalenti ſole tandiu ducta, ut unguenti modo craſſeſcat.* Chyſocollæ uires ex Gal. *Quod pariter literis memoriæq; mandauit Galenus libro* IX. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Chryſocolla, & hoc medicamentum ex ijs eſt, quæ carnem liquant, non tamen ualenter mordicat, quanquam ſit facultate admodum digerente, deſiccanteq;. Igitur quidam id modò, quod in metallis inuenitur, ita nominant: alij uerò id, quòd in æreo mortario, piſtilloq; æreo, ex pueri urina præparatur: id quod quidam inter æruginum differentias numerant. Satius uerò eſt ipſum præparare tempore æſtiuo, aut certè aere prorſum calido, urinam in mortario terrentes. Præſtat autem æs, ex quo mortarium piſtillumq; conficias, rubrum ſit. Nam quo æs tenerius fuerit, eò plus circumagendo piſtillo deteritur. Hoc medicamentum aptiſsimum eſt ulceribus contumacibus, tum per ſe, tum alijs miſtum, ut in opere de componendis medicamentis refertur. Nunc autem id nouiſſe ſat eſt, quòd quantò plus quàm Chryſocolla metallica deſiccat, minusq; mordicat, tantò etiam ipſam excellit tenuitate. Ipſam tamen Chryſocollam illam ſi uras, multò tenuiorem efficies.* Nomina. *Vt Græcis χρυσοκόλλα, ita etiam Latinis Chryſocolla, & Auri glutinum appellatur: Arabibus, Tincar: Italis, Chriſocolla: Germanis, Borraſz: Hiſpanis, Atincar, & Borrax.*

Lapis Armenius. Cap. LXV.

ARMENIVS lapis præfertur læuis, colore cœruleo, perquàm æquabilis, calculo carens, & friabilis. Eadem, quæ chryſocolla præſtat, ſed inefficacius. Quinetiam uſum habet ad pilos in palpebris alendos.

Armenij lapidis conſideratio.

ARMENIA, *ut lib.* XXXV. *cap.* VI. *teſtatum reliquit Plinius, lapidem mittit, qui eius nomine appellatur. Lapis eſt hic quoque chryſocollæ modo infectus: optimumq; eſt, quòd maximè uiride eſt, communicato colore cum cœruleo. Plinio ſubſcribit Auicenna, ſic inquiens. In lapide Armeno eſt aliquantulum azuli coloris, non tamen eſt in colore azuli, & non eſt in eius ſoliditate, ſed eſt in eo arenoſitas quædam: & quandoque utuntur eo pictores loco azuli, & eſt lenis tactus, Ex horum ſanè uerbis perſpicuum fit, lapidem Armenium colore eſſe uiridi, ad cœruleum inclinante. Talis autem eſſe comperitur, qui in argenti fodinis, in compluribus Germaniæ locis foditur: & è quo colorem illum ad pictorium uſum parant, quem uulgò uocant uerde azzurro, ac ſi diceres uiride cæſium, uel uiride cœruleum. Nanque is colore chryſocollam refert, ſed duritie præcellit. Quamobrem crediderim ego, eos non longè abeſſe à ueritate, qui dicerent, Germanicum hunc lapidem illi congenerem eſſe, quem Armenia mittit, ſiquidē patrium Armenij nomen genus non immutat. neque etiam obſtat, quin & in alijs regionibus, lapis hic gigni poßit. Quippe Phrygius lapis à Phrygia regione dictus, optimus in Cappadocia foditur, ut Dioſcorides eſt auctor. Id quod facilè oſtendit, Armenium præter Armeniam, alias quoque regiones gignere poſſe. Nec refert, quòd ſcripſerit Manardus Ferrarienſis libro* III. *epiſtola* III. *Armenium lapidem hodie non facilè inueniri poſſe. Quandoquidem cùm certò ſciam, multa in officinis ferè omnibus deeſſe medicamenta, eaq; præſertim, quæ ex metallorū fodinis expetuntur, quæ tamen ſuo natali ſolo, ubi proueniunt, copioſa reperiuntur, mirum certè non fuerit, ſi Armenio etiam lapide careāt ſeplaſiarij. Hac itaque ratione ductus, haudquaquam dubitauerim affirmare, quin & hic in Germaniæ metallis proueniens, in Armenij lapidis genere legitimè recenſeri queat. quemadmodū in Gagatis, Phrygij, Aßijq; genere nobis recipiuntur, qui alibi, quàm in Gaga fluuio, in Phrygia, & Aſſo inueniuntur. præſertim cùm notis omnibus ac uiribus Armenio per omnia ſimilis hic habeatur. Notis quidem, quòd ſummè uireat, & ad cæſium colorem proximè accedat. Viribus autem, quòd (ut equidem teſtari poſſum) atra bile uexatis maximè conferat, ijs uomitum, & aluum ciens. Porrò ſeplaſiæ (ut omnibus conſtat) non modò multis deſtituuntur foßitijs medicamentis, ſed continuè alterum alterius loco ſupponunt: nempe cadmia pompholygis loco, ſpodij uice complura antiſpodia, & pro flore æris raſilem æruginem ſubijciunt: cùm tamen & pompholyx, & ſpodium, & flos æris copioſa, legitimaq; reperiantur omnibus in fornacibus, ubi argentum, & æs funduntur. Nam ex hoc, quòd in officinis non reperiatur Armenius lapis, quemadmodum alia complura, haudquaquam colligere licet, quòd hæc omnia ſuis in fodinis fornacibusq; non habeantur. Præſtat mirum in modum Armenius lapis (etſi id Galeno, Paulo, alijsq; ueteribus incognitum exiſtimetur) ad atram bilem deijciendam, ut teſtis eſt Alexander Trallianus clarißimus auctor, libro primo capite de melancholia, ubi ſic inquit. Quòd ſi hiera data melancholiæ imaginationes nihilominus infeſtare uideantur, tunc ſine ulla cunctatione lapidem Armeniacum dare feſtinato.*

Armenij lapidis uires ex Alexandro.

Noui enim ex ueteribus antiquiores ad ueratrum album properaſſe, ubi affectum ab alijs purgationibus nihil penè imminui conſpicerent. Verùm ego lapidem Armeniacum ueratro albo præfero, atque licet utentem ipſo experientia cognoſcere, quomodo præterquàm efficaciter, etiam ſine moleſtia, & periculo purget. quorum nihil album ueratrum habere nouimus. Si igitur res poſtulat, non modò infrà per aluum, ſed etiam per uomitum purgationem fieri, lapidem illotum exhibere conuenit. Sit autem modus ipſius ſcrupuli tres, aut quatuor, aut paulò amplius, minusue, pro uirium ſimul, & copiæ humoris noxij ratione. At ſi æger purgatione per uomitum non admodum indigere uideatur, ſed per imum uentrem totum uitioſum humorem exire conducat, tunc lapidem eluere oportet uſque ad duodenas (uetus legit quinquagenas) uices. Vbi enim ſic fecerimus, neque turbationem ſtomachi, aut compreßionem lapis excitare poteſt, ſed etiam minori cum moleſtia nigrum terreſtremq; humorem uacuabit, ut paucis præteritis diebus adiumentum ex eo nobis acceßiſſe percipiamus. Dato autem ex eo ſcrupulos quinque, aut ſex, ut plurimùm ex aqua tepida, ſemper ex cognatis dictis coniectura deprehendens an plus, minusue exhibere debeas. Quòd ſi ægrum etiam bis adhuc requirere ſuſpiceris, cum fiducia rurſus exhibeto. neque enim calorem habet, aut ſiccantem admodum, aut aliam quampiam ipſi inſidentem, amaram, & uenenoſam qualitatem, ut æger ideo medicamētum bibere detrectet. Sin autem nonnulli humidum aliquod medicamentum ſumere aduerſentur (multi enim in totum non ſuſtinent liquidum medicamentum aſſumere) in catapotia lapidem redigere oportet. Si uerò libet, etiam picræ aliquem inſignem partem admiſceto, aut etiam ex alijs quibuſdam, quæ purgationem magis promoueant, & non renitantur. Ne autem is, qui parare uelit horum confectionem, inquirendo laboret, uiſum mihi eſt ea de cauſa etiam horum compoſitionem meminiſſe. Habet autem in hunc modum. Picræ ſemuncia, epithymi ſemuncia, agarici ſcrupuli quatuor, ſcammoniæ uncia, garyophyllorum grana uiginti. Contuſa excipiantur rhodomelo, aut ſucco citrij, aut rhodomelite. Dentur ſcrupuli duo, plurimum quatuor. Notandum uerò eſt, præterquàm quòd uentriculum corroborant, ſimul etiam uarios humores, præſertim terreſtrem, & melancholicum, citra moleſtiam purgare poſſe. hactenus Alexander.

Vires eiuſdē ex Aetio.

Cæterùm Armenium lapidem deiectoria facultate pollere in atrabiliarijs morbis, nouit etiam Aetius. quippe qui lib. II. *cap.* XLVII. *ex Nicheſſonis medici auctoritate, ſic de eo ſcriptum reliquit. Armenium, quo pictores utuntur, duodecima drachmæ parte melancholicis, & craſſum ſanguinem habentibus dato. Datur & pueris pectoris morbo infeſtatis: reuomunt enim, nam uomitorium exiſtit. Datur & morbo ſacro obnoxiis, ac furioſis, hoc modo. Centaurii faſciculos manipulares tres in aquæ marinæ heminis tribus coquito,*

donec una ſuperſit, & cum excolato decocto, Armuthei lapidis, quem Græci Armenium uocant, tertiam drachmæ partem terito, ac confidenter exhibeto. nihil enim periculi eſt. Itaque noſſe operæpretium eſt, quòd Armeniū penitus reuomitur, nihil memorabile ſurſum efferens, ſed, & infernè modicum quid paulatim, & in pluribus ſeceßibus effert. hæc Aetius. Nouit præterea Armenij uires deiectorias inter recentiores Græcos Actuarius, ut uidere eſt, in ſuo de compoſitione medicamentorum libello. Verùm alias ab illis Armenio lapidi uires reddidit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. *Armeniacum uim habet extergentem, cum leuicula acrimonia, & leuißima adſtrictione. Itaque tale cùm ſit, ocularibus miſcetur facultatibus. Et ipſo per ſeſe quoque ad pollinis læuorem redacto, utimur ſicco ad pilorum in palpebris incrementum: nempe ubi præ humorum acrimonia partim excidunt, partim uerò nec creſcunt, nec aluntur. Siquidem depaſtis his acrimonijs, in bonum naturæ habitū pars reducitur: cuius cùm alia ſint munera, tum etiam producendi, incrementum præbendi, ac roborandi, qui in palpebris ſunt pili. quippe cùm prima, & ex profeſſo, quædam ſint medicamentorum opera: quædam uerò mediante natura, quæ animantium corpora diſpenſant, eduntur, uelut quæ in his ipſis calliblephara nuncupant. Ipſa enim partes moderatè læſas mediocriter deſiccant, pilos corrumpentem humiditatem abſumendo. quæ ubi abolita eſt tum natura ad proprias redit actiones, nimirum ſublatis, quæ hactenus ipſi impedimento fuerant.* Lapis, qui Græcis λίθος ἀρμένιος, Latinis Lapis Armenius cognominatur: Mauritanis, Hagiar Armeni: Italis, Pietra Armenia.

Armenij lapidis uires ex Galeno.

Nomina.

Cœruleus Lapis. Cap. LXVI.

COERVLEI origo ex ærariis metallis in Cypro. copioſior ex arena litorali ſecundum quoſdam ſubcauatos ſpecus maris inuenitur, qui magis probatur. Eligi debet inebriatus. Vritur ut chalcitis. lauatur ut cadmia. Vim habet reprimentem, & modicè erodentem. cruſtas gignit, & exulcerat.

Cœrulei lapidis conſid.

COERVLEVM officinæ Auicennæ doctrinam ſecutæ, lapidem Azuli, uel, Lazuli uocant. Probatißimus, qui ſcintillis aureis emicat. Lapis hic (ni fallor) cum Armenio non obſcuram habet cognationem, quòd non modò utriq; ſimul in ijſdem proueniant metallis, promiſcueq; oriantur; ſed quòd etiam ijſdem ferè uiribus præditi ſint ad atram bilem deijciendam. quo factum eſt, ut Mauritanorum quidam alterum cum altero ineptißimè confuderint. Cæterùm quoniam tradidit Auicenna, cui ſubſcribit Meſues, cœruleum ſiue (ut eorum nomine utar) Azulum ſepticæ, ac putrefacientis eſſe facultatis, non deſunt è recentioribus, qui eum deteſtentur, quemadmodum & catapotia, quæ ad atrabiliarios affectus ex lapide ipſo cœruleo paßim in pharmacopolis parantur: è quorum numero eſt Fuchſius medicus noſtræ ætatis celebris, in ſuis paradoxis. Verùm quanuis confuſe ſatis de Cœruleo, & Armenio ſcriptitauerint Mauritani; non tamen obſtat, quin ij bilem atram pellere queant. Id quod priores ueteresq; Græci ignorauerunt, uel ſilentio dißimulauerunt. Porrò Galenus, etſi non explicuerit cœruleū atrabiliarios humores ducere; tamen ſcripſit deijcentem habere facultatem. Quòd cùm fortaſſe perpenderent Arabes, qui multorum medicamentorum, quæ Græcis incognita fuiſſe uidentur, diligentißimi fuere indagatores, inuenere tandem facto pluries periculo, cœruleum atram bilem peculiariter deijcere. Sed ſi (ut in præcedenti capite oſtenſum eſt) uſq; ad Alexandri ætatem è ueteribus nemo nouerat Armenium in detrahenda, citra noxam, atra bile facultatem habere albo ueratro parem, mirum quidem non fuerit, ſi etiam longo poſt tempore, id ſcripſerint Arabes, uel quòd ab eo fortaſſe acceperint, uel quòd ex ſe ipſis id facultatis Armenio ineſſe adinuenerint. Præterea cùm Armenium, & Cœruleum non modò in ijsdem proueniant metallis (ut in pluribus Germaniæ locis nos ipſi uidimus) ſed ſimul, promiſcueq; oriantur, adeò ut Cærulei fruſtum, Armenij non modicum contineat, ſicut è conuerſo, rectè quidem exiſtimari poteſt, pari ferè facultate, uel nō admodum diſpari hoſce lapides eſſe præditos. Hinc itaq; fit, ut mihi planè Mauritani à Fuchſij, & aliorū calumnia uindicandi uideantur. Quippe cùm cernerent naturam hos lapides promiſcuè, indiſtincteq; progignere, quid mirum ſi ipſam imitati, eorum hiſtoriam, & facultatem indifferenter tradiderunt: cùm pro certo ex his exiſtimandum ſit, nil aliud eſſe Armenium, quàm cœrulei materiam, nondum à calore in terræ uiſceribus ad ſummum perfecteq; coctam. quemadmodum chalcitis, miſy, ſory nil aliud eſſe creduntur, quàm chalcanthi materiam. Hæc igitur cùm accuratè perpendiſſet clarißimus Manardus Ferrarienſis, ubi in ſimplicia medicamenta à Meſue conſcripta diligentißimè adnotauit, eorum ſententiam refellit, qui cærulei uſum ſua tantùm ducti opinione tam acriter uituperāt, his uerbis. Cœruleo Græci nullam uim deiectoriam adſcribunt, ſed uidentur hæ uires ab Armenio deriuatæ. Arabes enim utrunque confundunt. Serapio quidem, & Auerroes ſub lazuli nomine de Armenio tractantes, Auicenna de Azulo ſcribens, ferè ei omnes uires attribuit, quas Græci utriq;. De Armenio uerò ea ſcribit, quæ Græci: ſolùm addens, quòd atram bilem magis purgat, quàm cyaneus. Quæ omnia licet uera ſint, non tamen ego his acceſſerim, qui nō ſecus ac perniciosißimum uenenum hunc formidant. Experientia enim certa ſcio, quòd ſi benè abluatur, multū iuuat, & uel nihil, uel parum lædit. hæc ille. In cuius certè ſententiam unusquiſq; medicus facilè deueniet, qui potius rationalis ſit, quàm pertinax. Nam etſi dixerit Auicenna cœruleum exedentis eſſe facultatis, hoc quidē non impedit quin hauſtum atram bilem deijcere poßit abſque noxa, ſi diligēter fuerit ablutum. quandoquidem eius peracuta ſepticaq; facultas pluribus lotionibus ab eo facilè tollitur. Præfertur in hunc uſum, quod aureis maculis pellucet: nanq; id, quo ſeplaſtiæ abundant, & quo in Germania pictorios colores parant, tum facultate imbecillius, tum ignobilius, habetur. Memini me ad nonnullas tam æris, quàm argenti fodinas acceßiſſe, in quibus & cœrulei, & Armenij in aceruos congeſti plurimum uidi: attamen nullum mihi in ijs locis cœruleum repertum eſt, quod aureis fulgeret ſcintillis, eo quod non proueniat hoc niſi tantùm in auri fodinis. Idcirco cœruleus ille color, qui uulgò nobis dicitur Azzurro oltramarino ab omnibus magno æſtimatur pretio. Fit enim is ex cœruleo lapide, qui tantùm in auri metallis in

Mauritanorū tutela.

orien=

orientalibus regionibus ſoditur, omnium præſtãtiſſimus. De illo autem, qui ex arena in maris litoribus inuenta conficitur, quid plura dicam non habeo, quàm ſcripſerint Dioſcorides, & Plinius. Cœrulei uires retulit Galenus lib. IX. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Cyanos medicamentum acri facultate eſt, tum detrahendi, quam καθαιρετικὴν uocant, tum digerendi, potentiore quàm cinnabari. Ineſt quoq; ei nonnulla adſtrictio. hæc Galeni uerba. Quæ ſanè uel non legiſſe, uel non animaduertiſſe Manardus ex eo deprehenditur, quod cœruleo Græcos nullam uim deiectoriam tribuiſſe ſcriptum reliquerit. Κύανος λίθος ſic Græcè, Latinè uerò Cœruleus lapis uocatur, Arabicè, Hager alezaoard, Laziuard, ſeu Azul: officinis, Lapis lazuli: Italicè, Pietra cerulea: Germanicè, Laſaur ſtein: Hiſpanicè, Azul.

Cærulei uires ex Gal.

Nomina.

Indicum. Cap. LXVII.

INDICI duo genera. unum ſua ſponte naſcitur, tanquam ſpuma, germinatione Indicis arundinibus exiens. Alterum infectoriæ dant officinæ: & eſt ſpuma purpurea innatans cortinis, quam detractam artifices ſiccant. Optimum exiſtimatur, quod cœrulei ſpeciem præbet, ſuccum ſuum ſorbet, & læue. Inter medicamenta eſt, quæ leuiter adſtringunt, & inflammationes, tumoreſque rumpunt. purgat, & reprimit ulcera.

INDICVS color, quo hodie pictores utuntur, tametſi in ſeplaſijs ubique uenalis habeatur; fit tamen in infectorijs officinis ex glaſti recremento, & ſpuma, cum lanæ glaſto ipſo inficiuntur. Quod autem ſponte naſcitur, tanquã ſpuma germinatione arundinibus exiens, quòd ſciam, ad nos non defertur. Plinius libro XXXV. cap. VI factitium Indicũ in purpurarijs officinis fieri ait, ex purpuræ ſpuma cortinis innatãte. Qua in re Dioſcoridis uerba nõ rectè accepiſſe uidetur Plinius. Siquidem auctor non ex purpurarum ſpuma fieri Indicum ſcribit, ſed ex purpurea ſpuma (talis etenim eſt quæ ex iſatide prouenit) innatante cortinis in infectorijs officinis. Nulla nanque, quod mihi compertum ſit, ex purpurarum ſanguine, quo regum ueſtes olim tingebantur, ſpuma proferebatur. Quod Græci ἰνδικὸν, Latini quoq; Indicum uocant: Itali, Indico.

Indici conſideratio.

Nomina.

Ochra. Cap. LXVIII.

OCHRAM leuiſsimam, & omnino luteam eligere oportet, ſaturatam, non lapidoſam, friabilem, natione Atticam. Vritur hæc, & lauatur cadmiæ modo. Vis eius adſtringere, erodere, collectiones & tubercula diſsipare. Excreſcentia in carne reprimit, caua cum cerato explet, & articulorum tofos comminuit.

OCRHA foſſilis, qua pictores utuntur, cur legitima non ſit, quid obſtet non uideo: quãquam hæc (quod ſciam) ex Athenis laudatiſſima non adferatur, quemadmodum nec Vitruuij tempore, qui ochræ Atticæ uſum in Italia iam exoleuiſſe ſcribit. Eſt itaq; Ochra terra, quæ in plumbi fodinis aureo colore reperitur. Quamobrem qui rerum cauſas perſcrutantur, arte etiam ochram ex plumbo ipſo conficiunt, quæ coloris nitore foſſitiam ſuperat. Præſtantiſſimam ochram non longè à Tridẽto effoſſam, miſit ad me hoc anno Martinus Guidottinus Tridentinus, ſeplaſiarius harum rerum diligens inquiſitor, qua nullam hactenus uidimus meliorem. Ochræ in libris ſimplicium medicamentorũ non reperio meminiſſe Galenum: tametſi eius mentionem fecerit commento II. in Hippocratis prognoſtica de uomitione agens, cùm inquit. Ochra enim genus quoddam terræ eſt, cuius potiſſimùm Attica probatiſſima eſt. Quæ ὤχρα Græcè, ochra item Latinè & Italicè appellatur.

Ochræ conſideratio.

Nomina.

Cinnabaris. Cap. LXIX.

HALLVCINANTVR qui cinnabarin minio eandem eſſe exiſtimant. Minium enim in Hiſpaniis ex lapide quodam argenteæ arenæ permiſto, temperari ſolet, alioqui non dignoſcitur. Fornacibus autem in florentiſsimum, flagrantiſsimumque colorem permutatur. In metallis uerò ſtrangulantem halitum eructat. itaque facies incolæ ueſicis obuelant, ut per illas ſpectent, nec reſpirando noxium aerem attrahant. Eo pictores ad ſumptuoſa parietum ornamenta utuntur. Cinnabaris uerò ex Aphrica defertur, & magno conſtat. hactenus inuenitur, ut uix ueſicoloribus pictorum lineis ſatisfaciat: intento colore, nec diluto præditum: quare quidam ſanguinem eſſe draconis exiſtimauerunt. Vim habet cinnabaris hæmatitæ lapillo eandem. Conuenit ad oculorum medicamenta, uerùm efficacius: magis enim adſtringit, & ſanguinem cohibet. Ambuſtis igni, & papularum eruptionibus, cerato excepta medetur.

CINNABARIS, qua officinæ, & pictores utuntur, longè ſanè differt (ut planè conſtat) à Dioſcoridis Cinnabari. quandoquidem noſtri uſus cinnabaris res factitia eſt ex ſulphure, & argento uiuo diu arte quadã igne torrefactis. Eſt & aliud cinnabaris genus foſſile, & ſponte per ſe naſcens, ut poſtea dicetur, uerùm non ut factitium copioſum, nec adeò colore præcellens. Quæ autem à Dioſcoride deſcribitur, ex Aphrica defertur, eadem facultate pollens, qua hæmatites lapillus, quem nõ modò prætulit ipſe foris appoſitum ad plures oculorum morbos; ſed etiam

Cinnabaris conſid.

intus aſſumptum, ad urinæ anguſtias, muliebrium locorum defluxiones, & cruentas expuitiones. Quibus utiq; affectibus uulgaris uſus cinnabaris nullo pacto competere poteſt, quód propria ui erodat, exulceret, & hauſtum perniciem adferat, & proinde ſit oculis, & internis uiſceribus inimica. Cæterùm quidnam inter ea, quæ hac ætate in uſum medicum ueniunt, Dioſcoridis cinnabaris eſſe poßit, non equidem auſim decernere, ſed potius quod ſentio, adducor, ut conie cturis quibuſdã aſſequar. quippe quód Dioſcorides Cinnabarin nullis notis deſcripſerit, neq; tradiderit an factitia res ſit, aut foßilis, an ex plantarum materia proueniat. Sed anteaquàm coniecturas eas afferam, quibus cõſtare uidetur Dioſcoridis cinnabri ſeplaſias noſtrates non deſtitui, Plinij ſententia cognoſcēda eſt, qui lib. XXXIII. cap. VII. affirmaté ſcribit, nil aliud eſſe cinnabarin, quàm draconis ſaniem, eliſi elephantorum morientium pondere, permiſto utriusq; animalis ſanguine: quódq́; nullus alius ſit color, qui in picturis proprié ſanguinem reddat: & quód ea etiam antidotis medicamentis ſit utilißima. Id quod pariter affirmat Iulius Solinus in uaria hiſtoriarum lectione. Ad hæc ſcire conuenit, gummi cuiuſdam arboris in Aphrica naſcentis ad nos deferri, quod etiam hoc æuo ſanguinis draconis lacrymam officinæ uocant, colore ſanguinis, pellucidum, leue, & fractu minimé contumax. Hoc noſtrates officinæ uulgó uocant Sangue di drago in lagrime, alterius differentia, qui pluribus impoſturis paßim in orbiculos coactus uenditur. Priorem itaq; non ab re lacrymam appellant, quód ſcribat Aloiſius Muſtus patritius Venetus in ſuis in Aphricam nauigationibus, ex arbore quadam hoc gummi collacrymare, colore, & ſubſtantia, ſanguini ſimili: inciſo tamen ab incolis prius arboris cortice, ut fuſius inde effluat. Hoc (ut idem ſubdit) æneis cacabis excipiunt, & igni reſinæ modo decoquunt, quouſque conſiſtat, draconis ſanguinem, neſcio qua ratione ducti, ipſum appellantes: niſi id eueniat, quód fortaſſe ſua lingua plantam, à qua defluit, draconem appellent. Ex his itaq; nobis iure coniectare licebit, gummi hoc Dioſcoridi facilé cinnabarin eſſe, quód primùm non aliunde, quàm ex Aphrica deferatur, nec inde copioſum. quód item pictoribus expetatur, ut intento eius colore, purpureas, rubenteſq́; concinnent umbras, ubi prius picturas rubro, uel purpureo infecerint. quód deinde ob raritatem, etiam hoc tempore, quo frequentius in Aphricam nauigatur, non uili ueneat pretio. quód deniq; (ut Dioſcorides inquit) uiribus hæmatitæ lapillo per omnia reſpondeat. Nam, ut periculum facientibus liquidó patebit, adſtringendi ui pollet, & maiore quidem quàm hæmatites. quo fit, ut felicius eo utantur medici ad muliebres, & dyſentericas fluxiones, ad cruentas excreationes, ad firmandos commotos dentes, & roborandas gingiuas. His accedit, quód ſi Dioſcoridis ætate non deerãt, qui Cinnabarin eſſe draconis ſanguinem exiſtimarent, mirum ſané non fuerit, ſi per plures ætates producta hæc falſa opinio ad hæc uſq; tempora inualuit. At ipſe, ne ſimplicium medicamentorũ doctrinam ſectantes hoc tenerentur errore, inanem eorum ſententiam ſilentio inuoluendam non duxit, qui cinnabarin draconis ſanguinem appellabãt, cùm inquit. Hactenus inuenitur cinnabaris, ut uix uerſicoloribus pictorũ lineis ſatisfaciat, intẽto colore, nec diluto præditum: quare quidam ſanguinem eſſe draconis exiſtimauerunt. Ex his igitur cùm coniecturis, tum rationibus colligẽdum eſſe putauerim, hanc lacrymam, colore ſanguinem præ ſe ferentem, legitimam eſſe Dioſcoridis cinnabarim. Cæterùm uidetur hac in re manifeſté aberraſſe Plinius. quandoquidem etſi aſſerat is cinnabarim nil aliud eſſe, quàm

Plinii error.

draconis ferocißimæ belluæ ſanguinem, eliſæ elephantorum morientium pondere; cùm tamen dixerit nullum alium reperiri colorem, qui in picturis magis ad uiuum ſanguinem reddat, quàm cinnabaris, facilé deprehenditur error. Quippe neceſſarium ſané fuerit, ut de hac lacryma omnino intellexerit, putaritq́;, falſus uulgari appellatione, lacrymam hanc illum draconis ſanguinem eſſe, ab elephante (ut referunt) colliſi. Nam conſentaneum minimé uidetur, ut huiuſce belluæ ſanguis extra uaſa in terram diffuſus, puluere & lapillis commiſtus, ſitu & putredine obductus contabefactusq́;, uiuum, ac uerum ſanguinis colorem referre poßit. quemadmodum nec ille ſyncerum ſanguinis colorem præbet, quem impoſtores ſuo arbitrio factitant, ex hircino ſangnine, rubrica Sinopica, uel fabrili, contuſis lateribus & ſorbis, diutius inſolatis, illius pro poſſe colorem, & ſubſtantiam imitantes, qui ex colliſis ſimul draconibus, & elephantibus (ſi tamen uera narrant) emanare ſolet: quiq; iam longo tempore ad nos aduehi deſijt. Quo poſtea factum eſſe opinor, ut in eius defectu factitium ſuppoſuerint impoſtores, & hanc fraudem excogitauerint: neq; ſolùm ea ratione, quam modó diximus, ipſum parant; ſed etiam modis alijs compluribus, reſinas, rubiæ infectoriæ radices, braſilij decoctum, tragacanthæ lacrymam, rubricas, & alia permulta immiſcentes, quæ ne longior ſit ſermo, quàm ſeries ipſa expoſcat, ſilentio diximus inuoluenda. Verùm hic fortaſſe illud quiſpiam nobis obtrudet, quód cùm hoc loco ſcribat Dioſcorides de metallicis tantùm, ac foßitijs tum coloribus, tum medicamentis, conſentaneum minimé uideatur, ut his inſeruerit arborum lacrymas, quarum hiſtorias, & facultates, diffuſius libro primo pertractauit: & ob id omnino credendum ſit, cinnabarim foßile eſſe medicamentum.

Obiectionis dilutio.

Hæc obijcienti ita reſponſum uolumus, quód cùm ea hoc loco recenſeat Dioſcorides, quæ ob colorum nitorem, in pictorium ueniunt uſum, nempe ceruſſam, chryſocollã, Armenium, cœruleum, Indicum, ochram, & alia pleraq;, non mirum, nec ptæter inſtitutum mihi ſané uidetur, quód his etiam cinnabarim adiunxerit, quanquam arboris fuerit lacryma. Videmus enim inter hæc Indicum quoq; à Dioſcoride connumeratum eſſe, quód tamen nec foßile, nec metallicum eſt, ſed in India ſpumæ inſtar, ex arundinum quarundam germinatione ſponte prouenit: atq; etiam arte quadam fit ex iſatide herba infectorijs officinis. Ex his itaque omnibus palàm fieri arbitror, quód communis uſus cinnabaris, quam Dioſcoridis Miniũ, quód in fornacibus fiat, & florentißimo, flagrantißimoq́; colore ſpectetur, eſſe mihi ſemper perſuaſi, ab ea longé diuerſa ſit, de qua auctor noſter hic mentionem facit. Eſt enim, ut ſuprà dictum eſt noſtri uſus cinnabaris foßilis, & factitia: nota hæc omnibus, & frequens: illa uerò rara, nec multis cognita. Foßilem (ut proxima commentatione latius dicetur) uidimus frequens nos in argenti uiui fodinis, Hydria monte, qui una tantùm dieta à Goritia diſtat, circa Carniolæ fines. Lapis eſt purpureus ad rubedinem declinans, hæmatitæ lapidi æmulus, non admodum durus, impensé tamen grauis, tantoq́; plerunq; argento uiuo prægnãs, ut per ſeſe, nulla ignium ui guttatim exiliat. Factitiæ eodem loco plurimum etiam paratur ex argento uiuo & ſulphure, fictilibus quibuſdam concluſis, & flagrantißimo igni admotis, donec ad

ſaturita-

ſaturitatem rubeſcant. Id quod fieri à natura crediderim in ea, quæ foßilis fuerit, in terræ uiſceribus. Nullus harum uſus in medicamentis, quæ intus in corpus ſumuntur, quòd pernicioſæ ſint, & uenenoſæ.

Fuchſii opin. reprobata.

Hinc fortè factum eſt, ut exiſtimauerit Fuchſius medicus clarißimus, in Nicolai Myrepſici codice in Damaſonij ãtidoto ab aliquo imperito additam eſſe cinnabarim. Sed in hoc alia planè à Fuchſio opinio noſtra eſt. quippe quòd putem Nicolaum eo in loco non de foßitia, uel factitia cinnabari intellexiſſe, ſed de ea arboris lacryma, de qua ſcripſiſſe Dioſcoridem, iam euidentißimum, ni fallor, à nobis factum eſt. Nam cùm cinnabaris hæc, Dioſcoridis teſtimonio, hæmatitæ lapillo pares habeat uires, probaueritq; is hæmatitẽ ad urinæ difficultatem, dubitandum ſanè non eſt, quin conſultò antiquorum cinnabarim ea in antidoto addiderit Nicolaus, quam ſpeciatim ad difficultatem, & ſtillicidium urinæ commendat. Cæterùm quanuis communis uſus cinnabaris in medicamentis, quæ ſumuntur in corpus, omnino lethalis, & perimens ſit; conſtat tamen ijs utiliter admiſceri poſſe, quæ exterius adhibentur, nempe ſuffimentis, quæ fiunt ad delendam Gallicam luem, ubi cætera non profuerint remedia, unguentis item nonnullis ad idem facientibus, & ad contumacia ulcera, alijsq; medicamentis, quorum uires longum eſſet in præſentia recenſere.

Minium Dioſcoridi quid nobis.

Porrò cùm dicat Dioſcorides hallucinari eos, qui cinnabarim minio eandem eſſe exiſtimant, cùmq; etiam ſcribat ſequenti capite argentum uiuum ex minio fieri, quod abuſiuè cinnabaris dicitur, omnino mihi perſuaſum uolui, nil aliud Dioſcoridi eſſe miniũ, quàm foßile hoc, quod diximus cinnabarin foßitiam hodie appellari, à quo argenti uiui plurimũ eliciunt in Hydriæ fodinis. Auxit præterea opinionem ipſe Dioſcorides, quippe qui aſſerat Minium in metallis ſtrangulantem halitum eructare, ob idq; foſſores ueſicis ſibi faciem obuelare, ut per illas ſpectent, nec reſpirando noxium uaporem attrahant. Quandoquidem ubi cinnabaris in Hydria monte foditur (ut ego uidi, & teſtari poſſum) artifices eam decoquentes fictilibus quibuſdam ad id conflatis, & conuerſo ſimul ore argilla circumlitis, ut inde argentum uiuum eliciant, nares, & os linteis ſibi obſtruunt, ne noxio uapori liber pateat aditus: quòd non modo huiuſce halitus noxa, anheloſi fiant, qui hauſerint, ſed plerunq; dentes uniuerſos amittant, putreſcentibus circumquaq; gingiuis, ut quidam apertißimè teſtantur, qui ſpreto narium, & oris uelamento, ut cæteris uiderentur fortiores, edentuli prorſus facti ſunt, continuo tremore concußi. Accedit huc Vitruuij auctoritas, quæ ſententiam noſtram maximè tuetur. Ipſe enim ſeptimo uolumine ſuæ architecturæ, ita de Minio diſſerit. Ingrediar minij rationes explicare. Id autẽ agris Epheſiorum Cilbianis primùm memoratur eſſe inuentum, cuius & res, & ratio ſatis magnas habet admirationes. Foditur in gleba, quæ ἄνθραξ dicitur, antequàm tractationibus ad minium perueniat, uena uti ferro, magis ſubrufo colore, habens circa ſe rubrum puluerem. Cùm id foditur, ex plagis ferramentorum crebras emittit lacrymas argenti uiui, quæ à foſſoribus ſtatim colliguntur. hæc Vitruuius. Nos equidem hoc idem uidimus in Hydriæ montis fodinis: ubi plerunque euenit, ut uulnerata ferramentis uena, argentum uiuum fonticuli inſtar, in ſubſtratam defluat humum. Cæterùm Plinio minium diuerſorum eſt generum, ut loco ſuperius citato legitur, ubi cuncta eius genera retulit his uerbis. Inuenitur in argentarijs metallis minium quoq;, & nunc inter pigmenta magnæ auctoritatis. Theophraſtus tradit inuentum minium à Callia Athenienſe initio ſuperante aurum: poſſe excoqui arena rubente in metallis argenti: hãc fuiſſe originem eius. Reperiri autem iam tũ in Hiſpanijs, ſed durum & arenoſum. Item apud Colchos in rupe quadam innacceſſa, ex qua iaculantes decuterent: id eſſe adulterum. Optimum uerò ſupra Epheſum Cilbianis agris. Arenam cocci colorem habere, hanc teri, dein lauari farinam, & quod ſubſidat iterum lauari. Iuba minium naſci in Carmania tradit. Hermogenes & in Aethiopia. Sed neutro ex loco inuehitur ad nos, nec ferè aliunde, quàm ex Hiſpania. Sed adulteratur multis modis, unde præda ſocietati. Nanque eſt alterum genus in omnibus ferè argentarijs, itemq; plumbarijs metallis, quod fit exuſto lapide uenis permiſto, non ex illo, cuius uomicam argentum uiuum appellauimus, ſed ex alijs ſimul repertis. Steriles etiam plumbi ſuo colore, nec niſi in fornacibus rubeſcentes, exuſtiq; tunduntur in farinam. Et hoc eſt ſecundarium minium perquàm paucis notum, multum infra naturales illas arenas. Sincero cocci nitor eſſe debet. Probatur auri modo. Auro candente fucatum nigreſcit, ſyncerum colorem retinet. Inuenio & calce adulterari. Ac ſimili ratione ferri candentis lamina, ſi non ſit aurum, deprehendi illico. hactenus de minio Plinius. Hinc igitur palàm eſt antiquis minium & foßile, & factitium extitiſſe. Nec ſanè dubitauerim, quin in factitij genere acceperint ipſi cinnabarim factitiam, quæ paßim in ſeplaſiariorum officinis inuenitur. Id minium hodie appellãt pharmacopolæ, tum etiam pictores, quod ueteres Græci Sandycem uocauere, ex plumbo, aut ceruſſa in fornacibus peruſtis paratum. de quo etiam uidetur intellexiſſe Plinius.

Nomina.

Κιννάβαρι ſic Græcis, ut Latinis etiam cinnabaris appelatur: Officinis, Sangue di drago in lagrime. Italis, Cinabro: Hiſpanis, Sangre de dragon.

Argentum Viuum. Cap. LXX.

ARGENTVM viuum fit ex minio, quod abuſiuè cinnabaris dicitur, patinis fictilibus impoſita, ferrea concha cinnabarin continente, & calice cooperta, argilla ſuperlita, carbonibus ſuccendunt. ſiquidem deterſa fuligo, quæ calici inſidet, refrigerata in argentum uiuum coit. Quinetiam inuenitur in argenti fodinarum tectis ſtillatim concretum. Alij per ſe in metallis inueniri tradunt. Seruatur in vitreis, aut plumbeis, aut ſtagneis, aut argenteis uaſis: ſiquidem aliam materiam omnem exedit, & defluere facit. Potum uim pernicialem habet: ſuo enim pondere interna exeſt. Remedio eſt lac multum ſubinde potum, & uomitionibus reiectum, aut vinum cum abſinthio, aut apij decoctum aut ſemen hormini, aut origanum, aut hyſſopum cum uino. Auri limata ſcobs, id eſt, ramentum quàm tenuiſſimum epotum mirabili eſt auxilio.

Argenti uiui confid.

ARGENTVM *uiuum omnibus notiſsimum, corpus eſt è foſsilium genere, liquidum, & aquæ modo fluidum, colore argenteo, liueſcente, pellucidumq́; : ſubſtantia uerò lenta, tenui, in qua tam frigiditas, quàm humiditas exuperat. Hæc igitur ſymmetria (ut chymiſtarum, qui ſe philoſophos exiſtimant, fert opinio) res eſt ſanè admodum diſpoſita ad metallorum omnium generationem. quamobrem ipſorum tum originem, tum ſemen argentum uiuum appellauere. Quinetiam non addenſari putant, quòd ei non inſit caliditas, & ſiccitas tanta, quæ ad id muneris obeundũ ſufficiant. Addunt temporis defectu id etiam euenire: ideoq́; immaturum, indigeſtum, imperfectumq́; reddi. Cæterùm relicta chymiſtis diſceptandi materia, an ipſum metallorũ quorumcunq; prima fuerit materia, an aliter ſe res habeat, dicam, philoſophorum tantùm, qui de eo ſcripſerunt, ſententiam ſecutus, facilè Argentum uiuum eſſe materiam ad metallorum generationem proximam. Quippe cùm facillimè omnibus ſe coniungat metallis, palàm nimirum fit, ijs gignendis aptiſsimam eſſe materiam, ijsq́; præſertim, quibus facilius contactu inhæreſcit: quandoquidem in habentibus ſymbolum (ut uulgata propoſitio eſt) & in conſimilibus facilis eſt tranſitus.*

Quorundam error.

Hanc itaque ob cauſam eos hallucinari putauerim, qui dicunt, quòd ſi argentũ uiuum in terræ uiſceribus uſqueadeò decoctum eſſet, ut in aliquod fixum, firmumq́; uerteretur metallum, in ferrum potius, & in plumbum uerti deberet, quàm in argentum, uel in aurum. Siquidem certum eſt, quòd id facilius argento, auroq́; contactu inhæret, quàm cæteris. Hic autem eſt chymiſtarum ludus, qui tempus conterunt, & oleum & operam perdunt, id arte reficere exiſtimantes, in quo natura ipſa defecit: quam (ut liquidò conſtat) nemo unquam ita ad unguem imitari potuit, quin ab eius mira ſolertia aberrauerit. Omnia metalla in argentum uiuum coniecta, ſupernatant, ut lignum in aqua, præter ſolum aurum, quod ſi inijciatur, ſtatim petit fundum, quòd hoc magis amplexetur, quàm cætera. Ampliſsima argenti uiui metalla (ut etiam in ſuperiori capite diximus) uiſuntur in Hydria monte, qui quadraginta millia paſſuum à Goritia diſtat, ubi continuò copioſum elicitur è lapide quodam fragili potius, quàm duro, colore ex nigro rufeſcente, & ad purpuram quadántenus uergente, ponderoſo plumbi inſtar, & argento uiuo ſcintillante. Hanc uenam poſtquàm effoderunt, conterunt, & in fictilia quædam anguſti orificij conijciunt, & recenti arborum muſco obturant: deinde fictile alterum huic ſimile, latioris tamen oris, in terram ſepeliunt, & alterius pleni inuerſum orificium, in illud inſerunt, & argilla circunquaque muniunt obturantq́; oſcula, & uaſa ſimul connectunt, & firmant, adeò ut uacuum fictile totum ſub terra ſidat, plenum uerò totum ſupereminеat. Itaq́; in aperta area quàm plurima ſeratim collocant fictilia, & deinde ignem in ambitu ſuccendunt, cuius ui calefacta uena, argentum uiuum guttatim diſtillat in ſubſtratum fictile. Hinc ſuo tempore eximunt, & in utriculos quoſdam reponunt, quòd uaſa ferè cuncta exedat, ac dilaceret, præter uitrea, uel fictilia uitro circumlita. Quo fit, ut Dioſcoridem mirari ſubeat, qui argentum uiuum in argenteis, aut plumbeis, ſtagneisue, aut uitreis tantùm uaſis ſeruari poſſe ſcribit, quòd aliam materiam omnem erodat, niſi codex hìc deprauatus ſit. Siquidem id falſum deprehenditur: nam argentum uiuum exeſt, ac deſtruit omnia metalla, quibus inhæſerit. Ex quo potius, cùm hæc à Serapione non ſcribantur, qui tamen Dioſcoridis omnia ferè ſcripta bona fide reddidit, planè ſuſpicandũ fuerit, huic capiti plura ſubeſſe menda. id quod etiam uaria in hoc loco Oribaſij lectio confirmare uidetur.

Reperiuntur autem in argenti uiui fodinis inter ipſius uenam peculiares quædam lapidis illius rufi zonæ, quem foſſores foſsitiam cinnabarim uocant, de quo etiam in præcedenti capite diximus. Hic adeò argento uiuo ſcatet, ut ſæpius abſque alio igne, inde per ſeſe guttatim defluat. Euenit præterea dum foſſores mucronatis inſtrumentis, uenam effodiunt, ut purum proſiliat argentum uiuum, decurratq́; celerius, ueluti è fonticulo quodam. Porrò rari admodum ſunt foſſores, & huiuſce materiæ artifices, tametſi robuſtiſsimi fuerint temperamenti, qui eo in opere ad quartũ uſque annum incolumes perdurare ualeant: quippe ob noxium metalli halitum, partium omniũ tremore concutiuntur.

Galenus notatur.

Cæterùm Galenus libro IX. *ſimplicium medicamentorũ ſcribit, contra illud quod experimento comprobatur, Argentum uiuum ex ſponte naſcentibus non eſſe, ſed ex ijs, quæ præparantur, uelut ceruſſa, ærugo, pſoricum, lithargyros: fateturq́; ſe nullum huiuſce medicamenti feciſſe periculum, an interimat, ſi deuoretur, uel ubi foris fuerit admotum.*

Argenti ſublimati confectio.

Fit ex argento uiuo & ſale, quod ammoniacũ uocant, lethale illud medicamentum, quod officinæ chymiſtas ſecutæ Argentum ſublimatum appellant, utriſque ſimul admiſtis, & in uas uitreum coniectis, ac inde in fornacem deductis, ut hæc ignium ui in uaſis ſublime tollantur, ubi ſalis modo concreſcunt, lapideſcuntq́; ſacchari colore. Fit etiam ex Argento uiuo, & aqua, quam ex chalcantho, alumine, & ſale nitro conficiunt chymiſtæ, arte quadam, & ignium ui, id quod recentiores quidam Præcipitatum uocant. Cui facultas ineſt ſanè admirabilis ad contumacia ulcera ſananda, eaq́; præſertim, quæ à Gallica lue emerſerunt. Sunt etiam qui dimidij ſcrupuli pondere deuorandum propinent admiſtis margaritis, alijsq́; quibuſdam, quæ cor tueri non ambigunt, ubi quis Gallicis doloribus circa articulos conflictetur. Datur etiam melancholicis, Armenij lapidis modo, ut libello, quem de morbo Gallico ſcripſimus, abunde dictum eſt: nanque eoſdem præbet effectus, uomitionibus expurgans. Sunt præterea qui purum ſyncerumq́; Argentum uiuum hauriendum præbeant non modò adultis, ſed pueris, & infantibus ætate tenellis. Siquidẽ Braſauolus Ferrarienſis uir ſanè hac ætate clariſsimus, ſuo de ſtirpium examine pro certo ſcribit, ſæpius ſe dediſſe Argentum uiuum infantibus deuorandum ui uermium ſemimortuis, qui illico ſanati ſunt: idq́; feciſſe ait in ultima deſperatione. Sed quomodo, uel qua menſura, uel pondere dandum ſit, ſilentio inuoluit. At Goritienſes obſtetrices, ubi grauidæ diu in partu laborauerint, ſtatim Argentum uiuum ſcrupuli pondere nullis incommodis potandum exhibent. Quo fit, ut facilè mihi perſuaſerim, Argentum uiuũ potantes haud necare, niſi pondus, uel menſuram exceſſerit. Non tamen crediderim, quòd ſolo pondere interimat, ut quidam putant Dioſcoridẽ tantùm ſecuti, ut latius libro ſexto diſſeremus.

Auri hiſto. & præſtantia.

Sed quoniam Argentum uiuum nobis in mentem reuocauit AVRVM *omnium metallorum pretioſiſsimum, præſtantiſsimumq́;, cùm eius nuſquam, quod extet, meminerit Dioſcorides, crederem profectò non paucam naturæ rerum iniuriam à me illatam iri, ſi huius tam pretioſi metalli, cuius inextinguibili ſitĩ uniuerſus æſtuat mundus, hiſtoriam, & facultatem ſilentio præterijſſem. Quandoquidem ob ipſius ſplendeſcentem coloris nitorem, opi-*

nat

nati ſunt naturæ operum indagatores, admirabiles auro ineſſe facultates, quibus homines non modò incolumes tueri poßit, ſed & longæuos reddere. Quapropter mirum non eſt, ſi ipſum tanti faciat mundus, & ante cætera extollant homines. Auri itaque materiam nil aliud eſſe ſcribunt, quàm ſubſtantiæ elementariæ ſibi inuicem proportione reſpondentes. Hæ autem ſimul commiſtæ, cùm pari ſint uirtute conformatæ, aliud ſanè gignere nequeunt, quàm amicabilem quandam, & optimam miſtionem, quæ fermentatione, & coctione perficitur. quo fit, ut inde tam indiſſolubili nexu uniantur, ut permanentes, & ferè indiſſolubiles fiant, adeò quòd, ſiue id eueniat cœleſtium corporum influxu, aut temporis ui, aut ſagacißimæ naturæ opere, aut his omnibus unà concurrentibus, conuertuntur eædem ſubſtantiæ in hoc metallicum corpus, quod uocant aurum. Hoc enim (ut diximus) ob ſui tum ingentem temperiem, tum unitatem, tum optimam miſtionem, adeò denſum euadit, quòd non modò quandam communem conſequitur permanſionem, ſed incorruptibilem ferè temperiem, & cauſam quandam, ob quam ſuperflui nihil continere poßit. Hinc igitur eſt, quòd quanquam longioribus ſeculis aurum in terra, uel in aqua ſepultum permaneat, nunquam rubiginem contrahit: ſicuti in igne diutius permanens, non modò aliqua ex parte non comburitur; ſed & depuratius, & ſplendidius efficitur. Ad hæc ob optimam ſui unitatem, nullo phlegmate, nulloq; pingui redundat: ita ut perpetuò fulgeat, ſplendidißimumq; perduret. Quinetiam tractantium manus nullo colore tingit, nempe croceo, aut nigro, quemadmodum cætera faciunt metalla. neq; etiam aliquo odore, aut ſapore guſtantium, aut olfacientium tum nares, tum palatum inficit. Aurum intus im corpus ſumptum, ſiue ex induſtria, ſiue inſcijs deuorantibus, nullam penitus infert noxam, ut complura faciunt metalla: ſed mirum in modum cor, & uitalem facultatem roborat. quod ſolis influxui acceptum pleriq; ſapientes retulerunt. Quamobrem iure quidem dici poteſt, aurum omnium metallorum præſtantißimum eſſe, ductile, colore lucido, illiq; perſimili, quo cuncta à ſole illuſtrantur. Inſuper propria quadam attractice ui pollet, qua reſpicientium animos allicit, & diſponit, ut ab ipſis illico deſideretur. unde quidam exiſtimauerunt auro proprias quàm plurimas ineſſe dotes. In Italia propriæ ſynceri auri fodinæ (quod ſciam) nullibi extant. Atqui in Germania, Pannonia, ac Tranſyluania eæ pluribus in locis habentur. Auri uenam ijs omnibus locis crediderim gigni, ubi cœlum id cauſæ elementaris influat, ac diſponat, de quibus antea diſſeruimus. Huius uena uarijs lapidibus impacta uiſitur in aſperrimorum montium uiſceribus. Verùm ea omnium præſtantißima auri uena cenſetur, cui cœruleus lapis fuerit admiſtus: tantò enim melior hæc, quantò ponderoſior, & colore uigentior: adeò ut illa cæteras præcellat, quæ pluribus auri guttis ſcintillet, uel in qua plures auri lineæ intercurſantes conſpiciantur. Eſt etiam auri ferax diuerſorũ fluminum arena. Siquidem proculdubio conſtat in Hiſpania Tagum, in Thracia Ebrum, in India Gangem & Pactolum, in Pannonia Iſtrum, in Germania Rhenum, in Italia Padum & Ticinũ, aureas ducere arenas, à quibus arte quadam aurum omnium probatißimum elicitur. ueruntamen non omnibus eorũ litoribus aureæ eædem ſunt arenæ.

Auri uires ex Auicenna.

Auri uires prodidit Auicenna ſecundo ſui operis uolumine, ſic inquiens. Aurum in omnibus ſuis partibus æquale eſt. Inſeritur medicamentis, quæ atrabiliarijs competunt morbis. Ad hæc ubi actuali cauterio ſit opus, ignitum aurum cæteris præſtat metallis, quòd ulcus inde exortum citius conſaneſcat. In ore contentum, anhelitus graueolentiam tollit. Auri ſcobs porphyrite lapide læuigata in ea medicamenta additur, quæ ad alopecias, & lichenas parantur, tam intus in corpus ſumptum, quàm extrà medicamentis exceptum. Hæc item eodem modo diutius læuigata, adeò ut tactum ferè effugiat, oculis immittitur ad roborandam eorum aciem. Bibitur autem & ad cordis affectus, & animi mœrores.

Nomina.

Argentum uiuum quod Latinis, ὑδράργυρος Græcis nominatur: Mauritanis, Zaibar, ſeu Zaibach: Italis, Argento uiuo: Germanis, Queckſilber: Hiſpanis, Azogue. Aurum uerò Latinis, χρυσὸς Græcè dicitur: Germanis, Guld: Italicè & Hiſpanicè, Oro.

Rubrica Sinopica. Cap. LXXI.

RVBRICA SINOPIS maximè probatur grauis, denſa, ad iecinoris imaginem uergens, calculorum expers, concolor, cùm diluitur, impendiò fuſilis. Effoditur in Cappadocia, ſpeluncis quibusdam, expurgataque defertur in Sinopem urbem, in qua uenditur: unde cognomentum accepit. Vim habet exiccatoriam, quaſi inducendo obſtruentem, & adſtrictoriam. quapropter vulnerarijs emplaſtris, & paſtillis exiccantibus, & adſtrictorijs commiſceri ſolet. Aluum ſiſtit, in ouo ſumpta, aut clyſtere infuſa. datur iecinoris uitio laborantibus.

Rubricæ Sinopicæ conſideratio.

HODIE *profectò neminem inuenio, qui doceat, & explicet, quæ nobis legitima ſit Rubrica Sinopica. Sed quantum ego conijcere potui (etſi id pro certo aſſerere non auſim) nullum è foßilium genere occurrit, quod magis Sinopicam rubricam nobis repræſentet, quam uulgarißimus bolus Armenus uocatus, is nimirum, qui in quadratas defertur maſſas, quiq; maximè uulnerarijs medicis expetitur ad ſanguinis profluuium cohibendum, & fracta oſſa ferruminanda. Hæc rubrica (ut Georgius Agricola maximus foßilium indagator inquit) etſi iandudum ex Sinope Cappadociæ urbe, unde nomen inuenit, tantùm importabatur; conſtat tamen alibi etiam reperiri, non modò in proprijs uenis; ſed in aurarijs, argentarijs, ærarijs, ferrarijsq; metallis. Hanc omnino mihi opinionem illud auxit, quòd certò ſciam plurimum pſeudoboli Armenij ex ferrarijs Iluæ Tyrrheni inſulæ fodinis ad nos quotidie conuehi: quòd deinde colore ſit iecinoris, pondere grauis, ſubſtantia denſus: quòd etiam in aquam coniectus facilè dißiliat: quòd deniq; ſua ui exiccet, adſtringat, & cogat. Hæc enim gleba, cùm uerus bulus Armenius non ſit, nil aliud (meo iudicio) eſſe poterit, quàm rubrica Sinopica, quanquam à Sinope non deferatur. Species Sinopidis (ut Plinius eſt auctor libro XXXV. cap. VI.) tres, rubra, & minus rubens, & inter has media. Quæ ſanè differentiæ uiſuntur pariter in uulgari Armenico bolo.*

Manardi lapſus.

Porrò Manardus Ferrarienſis libro tertio epiſtola quarta, Sinopicæ rubricæ meminit, quæ albo

Nomina.

ſit colore. Sed in hoc uirum alioqui celebrem mirari ſubit, quòd non animaduerterit non poſſe albam quàmuis terræ glebam Rubricam appellari. Rubrica, quæ Græcis μίλτος σινωπικὴ, Latinis pariter ac Italis Rubrica Sinopica uocatur: Arabibus, Mogar, ſiue Magra: Hiſpanis, Almagra.

Rubrica Fabrilis. Cap. LXXII.

RVBRICA fabrilis ad omnia Sinopide inferior eſt. Optima Aegyptia, & Carthaginenſis, lapidum expers, friabilis. Gignitur etiam in Iberia, quæ ad occidentem ſpectat, ochra exuſta, & degenerante in rubricam.

Rubricæ fabrilis conſid.

RVBRICAM hanc ideo fabrilem appellauere ueteres, quòd ea plerunq; uterentur materiarij fabri ad lineas protrahendas infectis in ea funiculis. Naſci fabrilem rubricam in Lemno memoriæ prodidit Galenus, cùm libro nono ſimplicium medicamentorum, tum etiam primo de antidotis, ſed à Lemnia ſphragide plurimum differre. Verùm an communis uſus rubrica, quæ uulgò Italis propriè dicitur Terra roſſa, ea ſit fabrilis rubrica, de qua hîc meminit Dioſcorides, cur pro certo affirmem non habeo.

Nomina.

Quæ Græcè μίλτος τεκτονικὴ, Rubrica fabrilis Latinè dicitur: Arabibus, qui nullam faciunt differentiam inter hanc & Sinopicam, Mogar & Magra: Italis, Rubrica fabrile: Germanis, Roetel ſtein.

Lemnia Terra. Cap. LXXIII.

LEMNIA terra cuniculoſo in ſpecu nata, è Lemno inſula, paluſtri loco defertur, inibi electa & caprino ſanguini permiſta. quàm incolæ cogunt in paſtilos, & imagine capræ ſignant: vnde & ſphragida ægos, hoc eſt, ſigillum capræ appellauere. Vim antidoti habet contra pernicioſa uenena ſingularem: pota cum uino, & præſumpta euomi uenena cogit. Contra ictus morſusque animalium, quæ exitiale virus eiaculantur, prodeſt. Antidotis familiaris. Sunt qui hanc ad ſacrificia utantur. eſt & dyſenteriæ utilis.

Lemniæ terræ hiſtor. ex Galeno.

LEMNIAE terræ amplam in Italiam notitiam ſuo tempore attulit Galenus medicamentorum omnium diligẽtiſsimus inquiſitor. quippe qui, ut hac ſynceriſsima tandem potiretur, atq; ut omnem impoſtorum fraudem detegeret, qui eam adulteratam uendebant, bis in Lemnum inſulam nauigauit, ut eius uerba teſtantur libro IX. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. At aliæ ſunt terræ differentiæ ex diuerſi generis corporum natæ commiſtione, qua ratione lapidoſæ, & arenoſæ habentur: atque admiſtam talium ſubſtantiam ſegregant largæ aquæ effuſione ac maceratione, dum totum humidum efficiatur. Cùm enim id effectum eſt, id quod defertur, atque ineſt lapidoſum, atque arenoſum, id omne ſubſidit, & terra exacta ſupernatat. Tale quiddam & in Lemnia terra uiſitur, quam cognominant quidam milton Lemniam, id eſt, rubricam Lemniam, & alij quidam ſpragida Lemniam, hoc eſt, ſigillum Lemnium, ob impreſſum uidelicet illi ſigillum Dianæ ſacrum. Siquidem hanc terram ſacerdos cum patrio quodam honore ſumens, haud mactatis animalibus, ſed tritico, atq; hordeo piamenti gratia loco redditis, in urbem comportat: quam deinde aqua maceratam, atque in lutum humidum redactam, ubi ualenter conturbauit, paulumq; inde quieſcere ſiuit, primùm aquam, quæ ſupernatat aufert, & mox quod ſub ea eſt lutum tollit, ac reliquum duntaxat, quod ad imum ſubſedit, lapidoſum ſcilicet, & arenoſum relinquit, ut inutile, ac ſuperuacaneum. Porrò lutũ illud pingue uſq; eò deſiccat, dum mollis ceræ conſiſtentiam accipiat: huiusq; exiguis acceptis particulis, ſacrum Dianæ ſignum imprimit. Ac poſtea rurſum in umbra ſiccandum reponit, donec omnẽ planè humiditatem amittat, fiatq; illud medicis omnibus cognitum medicamen Lemnia ſphragis, ſiue ſigillum. Sic enim quidam illam cognominat, ut dixi, ob impreſſam illi ſphragida, hoc eſt, ſigillum: ceu etiam nonnulli ob colorem Lemniam milton ſiue rubricam appellitant: eundem enim, quem rubrica, colorem habet. Verùm ab ea differt, quòd contactu non contaminet atque illa: & ſecundum collem in Lemno, qui totus colore fuluo eſt, & in quo neque arbor, neque ſaxum, neq; planta naſcitur, tantùm huiuſmodi terra uiſitur. Porrò tres eius ſignantur differentiæ: una quam poſuimus terræ ſacræ, quam alij nemini præter unam ſacerdotem contingere fas eſt: altera uerò eius, quæ re uera miltos eſt, ſiue rubrica, utuntur autem ea potiſsimùm fabri: demum tertia eius, quæ extergit, qua utuntur, qui lintea, & ueſtes lauant, quibus utique collibitum eſt. Cæterùm cùm & apud Dioſcoridem, & alios quoſdam ſcriptum legiſſem, Lemniæ terræ hircinum miſceri ſanguinem, atque ex luto, quod ea miſtione conficiebatur, ſacerdotem quas uocant Lemnias ſphragidas tum conformare, tum conſignare, cupiebam profectò & ipſe miſtionis modum inſpicere, atque ſymmetriam. Itaq; quemadmodum in Cyprum nauigaueram uidendorum, quæ in ea ſunt, metallorum gratia, & in cauam Syriam Palæſtinæ partem profectus fueram, bituminis & aliorum quorundam inſpiciendorum cauſa; ita nec in Lemnum enauigare piguit, ut quantum ſanguinis terræ admiſceretur, conſpicerem. Nam cùm iterum ex Aſia Romam pedeſtri peterem itinere, per Thraciam, & Macedoniam, prius à Troade Alexandræa in Lemnum adnauigaui, nactus illic nauem quæ ad Theſſalonicam curſum deſtinabat. Conueniebam autem cum nauclero, ut in curſu Lemno appelleret. Et ſanè ille præſtitit, ſed non ad eam ciuitatem, ad quam oportebat. Antea enim neſciueram duas eſſe in inſula ciuitates, ſed credebam, ut Samus, Chius, Cos, Andrus, Tenus, & omnes adeò, quæ in Aegeo ſunt mari, unam duntaxat ciuitatem habent, toti inſulæ cognominem; ita & Lemnum unam nominis ſui habere ciuitatem. Porrò ut ex naui deſcenderam, intellexi ciuitati nomẽ eſſe Myrinæ, nec in regione ciuitatis illius aut Philoctetis templum eſſe, aut ſacrum Ne

ptuni

ptuni collem, ſed in altera, quæ uocatur Hephęſtias, nec ciuitatem eam Myrinæ eſſe propinquam. Cùmq; me nauclerus expectare non poſſet, diſtuli, ut cùm Roma in Aſiam redirem, tunc Hephęſtiada uiſerem: id quod feci, prout ſperaueram, & propoſueram. Nam ubi ex Italia in Macedoniam traieciſſem, eamq; penè totam pedeſtri itinere pertransiſſem, perueniſſemq; Philippos, quæ ciuitas eſt finitima Thraciæ, inde ad mare deſcendi, quod proximum aberat centum uiginti ſtadijs: primumq; Thaſon tranſmiſi, diſtantem plus minus ducentis ſtadijs, atque illinc in Lemnum ſeptingentis, ac rurſum ferme ſeptingentis in Alexandræam Troada traieci. Ac proinde ſanè ex induſtria tum de nauigatione, tum de ſtadijs adſcripſi, ut ſi quem eadem, quæ me caperet Hephęſtiada uiſendi cupiditas, cognito eius ſitu, ſic nauigationem inſtitueret. In tota nanque inſula Lemno orientem ſpectat Hephęſtias, occidentem uerò Myrina. Et quod à poeta dictum de Vulcano eſt, qui Græcè dicitur Hephęſtus, Decidit in Lemnum, propter collis naturam occaſionem ſumpſiſſe fabulæ crediderim. Apparet enim combuſto ſimillimus, tum colore ipſo, tum etiam quia nihil in eo naſcitur. In hunc itaq; collem ſacerdos, quo tempore ego ad inſulam acceſſeram, egreſſa, certo quodam tritici, hordeiq; numero in terram coniecto, alijſq; quibusdam pro religione patria perpetratis, plauſtrum totum terra impleuit. Atq; ubi in urbem conueniſſet, quo dixi modo, illas fama hominum adeò celebratas Lemnias ſphragidas præparabat. Viſum ergo mihi erat percontari, nunquid unquam antea hircinum, aut caprinum ſanguinem huic terræ miſceri ſolitum, memoriæ prodtium accepiſſet. Quo audito, omnes in riſum ſoluti ſunt; nec ij ſanè quiuis ex uulgò, ſed uiri oppido quàm eruditi, cùm in alijs, tum præcipuè in uniuerſa patriæ hiſtoria. Quin & à quodam librum accepi, quondam ab incolarum quopiam deſcriptum, qui omnem Lemniæ terræ uſum edocebat. Quamobrem nec me quoq; piguit huius medicamenti periculum facere, acceptis ſphragidum uiginti millibus.

Lemniæ terræ uires.

Sed & his à quo librum dono accepi, inter principes habitus, ad multa hoc utebatur medicamine: ſiquidem ad uulnera tum uetera, tum cicatrici inducendæ contumacia: ad hæc ad morſus uiperæ, atque adeò omnes ferarum morſus, necnon aduerſus medicamenta lethalia, non antè modo exhibere, ſed & pòſt ſphragide uti conſueuerat. Addebat porrò ſeſe periculum feciſſe medicamenti, quod quia fructum iuniperi accipit, διὰ τῶν ἀρκευθίδων, nuncupatur, cui utique indebatur & terra Lemnia: uomitumq; ciere aiebat, ſiquis cùm etiámnum in uentre lethale uenenum hæreret, alexiterium ſiue amuletum ebibiſſet. Et ſanè nos quoque huius fecimus periculum in lepore marino, & cantharidibus, cùm ſeſe tale quippiam accepiſſe homines ſuſpicarentur: uerùm hauſto, quod Lemniam ſphragida habebat medicamento, protinus omne euomuerunt, nec poſtea ullum illis accidit ſymptoma eorum, quæ ad leporem, & cantharides comitari conſueuerunt: tametſi conuicta eſſet pernicioſorum medicaminum exhibitio. Cæterùm an ad alia mortifera medicamenta, hæc inquam, quæ uocant deleteria, eandem uim habeat medicamentum, quod ex fructu iuniperi, & terra Lemnia conficitur, mihi utiq; ignotum eſt. At ille ab Hephęſtiade profectò aſſerebat, adeò ut & rabientis canis morſum eam ſanare diceret in uino diluto epotam: at ulceri ex aceto impensè acri impoſitam. Sed & aliarum ferarum ictus, ex aceto ſanare referebat, extrinſecus folijs herbarum inſuper impoſitis, quæ putredini reſiſtere didicimus. In primis uerò prædicabat ſcordium, deinde centaurium exile, inde marrubium. Porrò ſi quando nos ſanè ad ulcera cacoethe, & putrida terram Lemniam adhibuimus, magnificè profuit. Vſus autem eſt, pro prauitatis ulceris magnitudine. Quippe id, quod grauiter olet, impendioq; laxum, molleq; eſt, ac ſordidum, ſubſtinet ut uel per acerrimum acetum Lemnia terra in lutoſam ſoluatur conſiſtentiam, aliorum more paſtillorum, quorum alius alio utitur: dico autem Polyide, & Praſionis, & Andronis, & qui nunc dictus eſt, quem Betinum uocant. Siquidem hi omnes ualenter deſiccantes proſunt ulceribus contumacibus, ſoluti interim quidem in uino dulci, interim ſapa, interim œnomelite, nonnunquam etiam alborum uinorum quopiam, aut fuluorum, aut flauorum, prout nimirum uſus poſtulant. Nam de talibus alibi definietur. Similiter uerò quandoq; ſoluuntur aut ex aceto, aut uino, aut aqua, aut oxymelite, aut oxycrato, aut melicrato. Porrò Lemnia terra ex aliquo comprehenſorum ſoluta, medicamentum fit idoneum tum recentibus glutinandis uulneribus, tum medendis inueteratis, ægrè ad cicatricem uenientibus, & contumacibus. Hactenus de Lemnia terra Galenus. Ex cuius quidem uerbis facilè conijci poteſt, Lemniam terram, quam ad nos hoc tempore conuehunt mercatores Turcicis characteribus obſignatam, illegitimam eſſe, & minimè ſynceram. Quandoquidem conſtat Galeni teſtimonio, Lemniam ſphragidem impensè rufeſcere, non autem ſubrufeſcere, qualis hæc uiſitur, quæ paſsim pro legitima, ſynceraq; circumferunt impoſtores.

Lemnia terra quid cenſeatur.

Quamobrem eorum ſententiam minimè improbandam cenſemus, qui nil aliud eſſe Lemniam terram putant, quàm bolum Armenium, qui officinis ſeplaſiariorum Orientalis cognominatur: præſertim quòd certò compererim, bolum hunc non aduehi ex Armenia, ubi legitimum ſynceriſsimumq; Armenium lutum naſcitur, ſed tantùm ex inſula Lemno, ex eodem ſanè colle, cuius meminit Galenus. Siquidem Armenium lutum, quod bolum quidam uocant, præterquàm quòd ex Armenia adferri debeat, ſi Galeno medicorum principi credimus, colore eſt pallido ochræ inſtar, non autem impensè rubro. Id quod ipſe Galenus libro nono ſimplicium medicamentorum in Samiæ terræ mentione teſtatur, his uerbis. Cæterùm durante hac immani, & graui peſtilentia, ex Armenia ea, quæ Cappadociæ finitima eſt, data nobis eſt terra, etiam ſiccantior, collore pallido. Lapidem qui donarat, non terram appellabat: promptiſsimeq; in læuorem ſoluitur, ceu etiam calx: ſic enim uidelicet nuncupo petram conbuſtam. Verùm uti nec in illa arenoſum quippiam admiſtum eſt, ita nec in Armenia. Nam poſteaquàm in mortario piſtillo comminuta eſt, adeò eſt læuis, nec plus eſt lapidea, quàm aut calx, aut Samius aſter: tametſi non æquè ut aſter leuis eſt. Itaq; illo etiam magis conſpiſſata eſt, minusq; aeria: quãobrem opinionem, ac phantaſiam præbet ijs, qui negligentius intuentur, quaſi lapis eſſet. hæc Galenus. Ex quibus ſanè perſpicuum fit, quòd Armenia terra, ſiue lapis, uel lutum, ab Armenio bolo orientali uulgò uocato, quàm maximè diſsidet.

Fraus, & impoſtura detecta.

Atqui, ut fraus, & impoſtura detegatur, atque palàm fiat, non eſt ſilentio diſsimulandum, quòd qui Lemnum incolunt mercatores, cùm ſciant Armeniam terram ad nos non aduehi, lucri proinde dulcedine allecti, ex una tantùm terra duas conficiunt. Quippe ſynceriſsimam terram Lemniam extra inſulã Conſtantinopolim compor-

tant, & pro Armeniaca uendunt, emptoribus ſuadentes eandem eò ex Armenia comportati. Quam uerò in Lemno pro Lemnia exhibent, ut colore ab altera differat, eam cuidam albæ terræ inibi naſcentis admiſcent: quo fit, ut longè minus quàm ſyncera ruteſcat. Hanc itaque legitimæ ſphragidis loco ſupponunt, hiſce adulterijs permiſtam: quam etiam ſigillis obſignant, ut inde impoſturæ maius lucrum accedat, ſigno magis, quàm medicamento fidentes. Cæterùm cùm hæc impoſtura à pluribus modò deprehenſa ſit, qui fraudem non ignorant, relicta uulgaribus medicis, quæ obſignata conuehitur, ubi Lemnia ſphragide ſit opus, Armenium bolum falsò uocatum ſumunt, præſtantiſſimum ſcilicet. quòd pro certò habeant, hunc legitimam eſſe ſphragidem Lemniam, quam miris laudibus extulere ueteres ad uenena, & uenenoſorum animalium ictus. Quare inuigilent diligentiſſimi medici, quibus cordi eſt hominum ſalus, ne hac in re decipiantur, cùm perdifficile ſanè ſit (ut libro primo de antidotis memoriæ prodidit Galenus) ſynceram ſphragidem cognoſcere ab adulterina.

Armeniæ terræ ſeu boli uires ex Gal.

Verùm quandoquidẽ in ARMENIAE terræ ſermonem deuenimus, non alienum fuerit, eius etiámnum uires referre ex Galeno, qui eas loco nuper citato in ſimpliciũ medicamentorum cenſu ſubdidit, ſic inquiens. Armenia terra, quòd ſummè deſiccet, ad dyſenterias, & uentris profluuia, tum ſanguinis expuitiones, & catarrhos, ad hæc ad putreſcentia oris ulcera in primis competit. Quin & eos magnificè iuuat, quibus ex capite in thoracem fluxio decumbit: quamobrem illis, quibus ex tali occaſione aſſidua difficilis eſt anhelitus, ualidè prodeſt: Sed & eos, qui phthoe laborant, adiuuat: ulcus enim eorum deſiccat, ut haud etiam tuſſiant, niſi in uictu peccetur non leuiter, aut ambiens de repente ad intemperiem recidat. Ac mihi uidetur, quòd ſicut in fiſtulas ſæpe conſpeximus, non in alijs partibus duntaxat ſed in ipſo etiam ano, ut citra collyrij immiſſionem, quod ſordem, aut callum auferret, ipſo duntaxat exiccante medicamine, contraheretur, ac clauderetur; ita quoq; in pulmonis eueniat ulcere. Siquidem & ipſum ab exiccantibus iuuari medicamentis perinde conſpicitur, utique cùm mediocre eſt, non admodum magnum. Itaque uiſi ſunt quidam eorum, qui talia habebant, prorſum eſſe liberati. Ac quidam, qui Roma in Libyam talem ob cauſam profecti ſunt, planè ſe ſanos eſſe credidere: & ſanè uſque ad annos aliquot inculpatè tranſigebant: poſtea uerò cùm non pari degerent cura, & cautione, reditus morbi apparuit. Hos ergo, ut dixi, bolus Armenia euidenter adiuuit. Quin & eos qui Romæ agunt, qui aſſiduò difficultate ſpirandi diſcruciantur, magis etiam. Porrò in magna hac peſte, cuius eadem facies fuit, atq; eius, quæ Thucydidis memoria graſſabatur, quotquot hoc medicamen bibêre, celeriter curati ſunt. At quibus non profuit, omnes interiere, ſcilicet cùm nec alio quóuis iuuarentur. Vnde colligitur, quòd ijs duntaxat non fuerit auxilio, qui planè erant incurabiles. Cæterùm bibitur ex uino conſiſtentia tenui, modicè diluto, ſi aut planè febri careat, aut leuiter ea teneatur: ſin grauius febriat, admodum aqueo. Non tamen calore uehementes ſunt febres peſtilentiales. Porrò de ulceribus reſiccari poſtulantibus quid attinet dicere, quantã uim habeat bolus hæc Armeniaca? Liberum eſt autem utcunque appellare uelis, ſiue lapidem, ut is qui mihi donauit: ſiue terram, ut ergo; quandoquidem humidis rigari patitur. Hactenus de Armenia bolo Galenus.

Lapidis Bezahar hiſtoria, & uires.

Sed quoniam Lemnia ſphragis, & Armenia terra, quod uenenis maximè reſiſtant, mihi in mentem redegerunt lapidem, quem Arabes ſuo idiomate Bezahar uocant, & contra deleteria medicamenta miris admodum laudibus celebrant, hic locus opportunus nobis uiſus eſt, in quo de huius lapidis hiſtoria, ac uiribus aliquid diſſeramus. Lapis itaque BEZAHAR, Mauritanorum teſtimonio, antidotum eſt omnium præſtantiſſimũ, ſua ſpeciali dote, contra omnia in uniuerſum uenena: utpote qui non modò hauſtus; ſed etiam adalligatus, ita ut nudam ſiniſtri lateris carnem contingat, omnia ſuperet uenena. Lapis hic plurium eſt generum, nempe flauus, puluerulentus, qui ex albo uireſcat. Præſtantiſſimus eſt flauus, deinde puluerulentus. Verùm enimuero diligenter inſpicere oportet, ne impoſtorum fallacijs decipiantur, qui hos lapides inquirunt. Sunt enim nonnulli alij lapides, qui hos facie repræſentant, ſed uiribus nullis præditi. Hunc Raſis experimento ductus, miris extulit præconijs, ita de eo ſcribens. Lapis Bezahar eſt mollis, colore flauo, ſapore nullo. Cuius peculiaris uis eſt, ut uenenis omnibus aduerſetur. quandoquidem ego contra hauſtum napellum hoc lapide uſus ſum felici admodum ſucceſſu. Erat autem hic colore flauo albicante, leuis, & luminis modo ſplendens. Equidem certò teſtari poſſum (hoc enim pluribus experimentis compertum habeo) lapidem hunc longè magis præſtare aduerſus deleteria uenena, quam cætera non modò ſimplicia huiuſce facultatis medicamenta; ſed etiam theriaca dicta, & alia quæuis antidota. Suddit præterea Abdalanarach. Lapidem, quem uocant Bezahar, iam ipſi uidimus apud filios Almirama cuſtodis legis Dei: pro quo lapide is magnificam, ac propè regiam ædem Cordubæ rependit, initio belli. Lapis hic (ut diximus) ita uiribus contra uenena omnia pollet, ut non ſolùm hauſtus duodecim granorum pondere; ſed uulneri impoſitus à mortiferis quibuscunq; feris ictos, ſtatim liberet, ueneno ſudore expulſo. Idem pariter iuuamenti adfert, ſi ore aliquo tempore ſugatur. Verùm lapis hic inuentu difficilis fuerit, quòd non deſint paribus notis lapilli, qui tamen nullam uim habent aduerſus uenena.

Lapis in oculis ceruorum natus.

Sunt etiam, qui memoriæ prodiderint, in ceruorum oculorum angulis lapidem gigni, uiribus Bezahar prædicto haud abſimilem. Aiunt enim in orientali plaga ceruos longo ſenio confectos ſerpentes deuorare, quorum eſu (ſi uera ſcribunt) reiuueneſcunt. At ueneni ſuperandi cauſa, ſerpentibus deuoratis, in fluuiorum aquis ceruos illos mergi tradunt, capite tantùm extra aquas exerto. Iis autem ſic permanentibus, humorem quendam lentum ab eorum oculis deflui, qui tandem ſolis ardoribus in lapillos inibi concreſcit, glandis imaginem referentes. Hic itaque lapis ipſis è fluminibus egredientibus, ab eorum oculis (ut aiunt) ſtatim decidit in humum: ubi ab ijs facilè reperitur, qui rem omni diligentia obſeruarunt. Sed an hæc hiſtoria uel fabula dici mereantur, rerum naturalium ſtudioſis, & peritioribus iudicandum relinquimus.

Nomina.

Terra Græcis λημνία γῆ, ſeu λημνία μίλτος, & σφραγὶς; Latinis Lemnia terra, Lemnia rubrica, & Lemnium ſigillnm nominatur: Arabibus, Teri machtin ſeu Thim machtum: Italis, Terra Lemnia: Hiſpanis, Tierra ſellada.

Atramentum ſutorium. Cap. LXXIIII.

ATRAMENTVM ſutorium genere quidem vnum & idem eſt,& molle,& concretum: ſed in ſpeciе differentias tres habet. Vnum nanque humoribus ſtillatim in cuniculos quoſdam colatis, concreſcit: quare ab ijs, qui Cypria metalla conficiunt, ſtillatitium appellatur. Peteeſius ipſum pinarion vocat: alij ſtalacticon, id eſt, ſtillatitium. Alterum ſimplici ratione fit in ſpeluncis: poſtea transfuſum in excauatos ſcrobes, concrementum capeſsit, quod pecton, id eſt, concretitium, propriè nominatur. Tertium dicitur coctile, & in Hiſpania fieri ſolet: ſed inutile, ac inualidiſsimum eſſe conſtat. Ratio parandi hæc eſt. Aqua madefactum decoquunt, mox in piſcinas transfundunt, & reſidere patiuntur. Hoc certis diebus coaleſcit, in complures formulas digeſtum, teſſerarum ſpeciem reddentes, quæ racematim inter ſe cohæreſcunt. Optimum eſſe creditur cœruleum, graue, concretum, translucens: cuiuſmodi ſtillatitium eſt, ab alijs lonchoton nominatum. Proximum concretitium. Coctile uerò ad infectus, & denigrationes, aptius cæteris eſſe compertum eſt: ſed ad medicinæ uſum inualidius eſſe, experimenta docent. Valet adſtringere, calfacere, & cruſtas inducere. latas uentris tineas necat, drachmæ pondere deuoratum, aut cum melle linctum: uomitus ciet. aduerſus hauſta fungorum venena, ex aqua potum auxiliatur. purgat caput aqua dilutum, & in vellere naribus inſtillatum. Vritur, vt paulò pòſt in mentionem chalcitis oſtendemus.

Chalcanthi genera,& hiſtoria.

CHALCANTHVM, *quod Latini Atramentum ſutorium uocant,quoniã uitri modo pelluceat, Itali Vitreolum nominant. Duo eius genera in Hetruria. Vnum foßile, per ſeſe in terræ uiſceribus concretum, quod uulgò appellant Coppa roſa. Alterum factitium, cuius paßim eſt uſus,infectoribus expetitum. Præſtat hoc plus, minúsue tam pro regionum, locorum, ac cœli diſpoſitione, quàm ipſius foßilis materiæ,à qua arte conficitur. Veruntamen compertum eſt, Romanum cognomento (quanquam colore conſtet dilutiore) cætera factitij genera præcellere. Secundum locum obtinet Cyprium,tametſi huic apud antiquos palma. Quod autem è Germania adfertur, omnibus in Italia infirmius habetur: ſed quòd ſit colore cœruleo,nonnullos fallit. Cæterùm chalcanthi materiam,quoniam guſtantibus linguam uellicet, aſpero, adſtrigentiq; ſit ſapore, putauerunt quidam ſulphureis, ferreis, ac æreis conſtare qualitatibus, quinetiam aluminis, nitri, ſalisq;. Chalcanthi uena, quæ foditur in agro noſtro Senenſi pluribus ſanè locis, præſertim maritimis in ſylueſtribus plerunque uallibus, terrea potius, quàm ſaxea uiſitur, colore ſubcinereo,maculis nonnullis reſperſa,quarum aliæ ferri rubiginem,aliæ æruginem,colore referunt. Hæc dum foditur, fœtidum, graueolentemq; halitum eructat, ſulphuris ferè inſtar. quam ob cauſam in concluſis, concameratisq; cuniculis nuſquam foditur, ſed aperto undique cœlo. Quippe ſi in ſubterraneis foderetur ſpeluncis, metallorum modo, ob acerrimum, fœtidißimumq; uaporem, foßores noxio concluſo ſpiritu facilè interirent. Effoſſam itaq; chalcanthi uenam in aceruũ in longitudinem protractum, quandam ſuper aream exaggerant, ubi aperto cœlo ſex ad minus menſibus, imbribus, roribus, pruinis, ſolibusq; die noctuq; macerandam relinquunt: quo tempore ſtatutis quibusdam diebus ligonibus, & raſtris aceruum dilacerant, ſubuertuntq; & iterum in eandem congerunt aceruationem, ut facilius hæc imbribus maceretur, coquaturq; ſolis ardoribus. Poſt hæc tectum aceruo ſuperponunt, ne amplius in poſterum pluuijs diluatur, neque ſolibus plusquàm par ſit, inareſcat: & ita alijs ſex menſibus materiam hanc fermentari patiuntur. Eligunt deinde locum,quò facilius è propinquis fluuijs,uel fontibus ducantur aquæ: ibiq; ſub conſtructo tecto foditur alueus, qui ligneis aſſeribus, uel lateribus, & calce adeò ſtipatur, ut indita intus aqua nullo pacto prolabi poßit. In hunc igitur alueum purißimam aquam deducunt, cui demum tantum illius chalcanthi materiæ addunt, quantum huic negotio addicti miniſtri ſatis eſſe cenſent: poſtea miſcent aliquo tempore ligneis quibusdã inſtrumentis ad id paratis, quouſque aqua in ſe omne quod ineſt chalcanthi receperit: deinde excrementa ſubſidere ſinunt, donec aqua chalcantho prægnans claritatem concipiat. His peractis foramina quædam prope aluei fundũ in latere facta, recluduntur: & inde exiliens aqua in magnum excipitur receptaculum. Hanc itaque ſumunt, & in plumbeos alueos conijciunt (cæterea enim metalla ab ea eroduntur) fornacibus quibusdam ſuperpoſitos, & igne ſubdito feruorem excitant, ſtatutis horis. Demum ferri fruſtum immittunt, uel æris: ſiquidem aiunt chalcanthum nunquam concreſcere, niſi huiuſmodi imponantur metalla, quæ iniecta paruo tempore colliqueſcunt in aquam. Poſtquàm autem debito tempore coxerint, ignem quàm primùm è fornace eximunt, permittuntq; quieſcere decoctum, quouſq; egelidum reddatur, ne plumbeus alueus, eo ſublato, fornacis calore colliqueſceret. Omnibus itaq; tepefactis,decoctam materiam eximunt, & in alueolos quoſdam ligneos digerunt,ubi tandem concreſcit, aluminis rupei modo, fitq; chalcanthum. Si uerò aliquid ſuperſit decocti,quod concreſcere nequeat,id totum iterum recoquunt,eadem ſeruata ratione. Sed longè aliter olim fiebat Cyprium chalcanthum, de quo Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, in hunc modum ſcribit. Forte fortuna & chalcanthum in chalcitin tranſire conſpexi. Aſportaui enim ex Cypro & huius medicamenti ingentem copiam. Extimum eius omne poſt annos plus minus uiginti chalcitis effectum eſt,intima eius parte chalcanthi ſpeciem ſeruante. Quamobrem & uſque in hunc diem quod ſic mutatur, aſſeruo, obſeruans dum ad imum uſque uno quoque anno procedat mutatio, ceu chalcitidis in miſy, ut eſt antè poſitum. Cæterùm mirari ſubit de hoc medicamento, quo pacto uehementißimæ adſtrictioni admiſta eſt caliditas non inſtrenua. Conſtat ergo quòd omnium maximè condire, ſeruareq; carnes humidas poteſt, nimirum caliditate humiditatem abſumens, atq; adſtrictione ſubſtantiam contrahens, atq; conſtipans: hoc enim opere nonnihil etiam humiditatis ipſius exprimit. Conſtringit uerò, deſiccat, atq; contrahit in ſeſe totius ſubſtantiam carnis. Porrò quo tempore in Cypro diuerſabar,hunc in modum me-*

Chalcanthi uires,& hiſtoria ex Gal.

Ll 4 dicamen-

dicamentum hoc colligi conſpexi. Domus erat magna quidem, non tamen alta, ingreſſui in metallum obiecta. Ad parietem autem domus ſiniſtrum, qui erat ingredientibus ad manum dextram, effoſſus erat ſpecus in continentem collẽ, ea latitudine, ut tres ſeſe uiri in eo contingerent, tanta uerò altitudine, ut uiro ſummè procero recto liceret incedere. Specus hic decliuis quidem erat, ſed non planus, & multis locis præruptus. Porrò ad finem eius quaſi in ſtadiũ porrecti, lacus erat aquæ uiridis, & craſſæ tepentis plenus. At in toto deſcenſu calor ſimilis, qualis in primis balneorũ ædibus percipitur: quas, quòd in eis corpora præmolliri ſoleant, promalacteria appellare conſueuerunt. Aqua uerò quotidie guttatim ex pertuſo colle deſtillans, quatuor & uiginti horis diei, ac noctis colligi aſſolet ad amphoras Romanas quaſi octo. Eam aquam uincti quidam in urnas quaſdam quadratas fictiles in domo ad ingreſſum poſitas, efferebant, in quibus paucis diebus concreſcebat fiebatq; chalcanthum. Mihi uerò ubi ad terminum effoſsi ſpecus deſcendiſſem, ubi uidelicet tepida hæc, uiridisq; aqua colligitur, aeris odor uiſus eſt ſuffocans, & tolleratu difficilis, chalcithin, æruginemq; redolens. Hæc aqua quoq; guſtu præferebat qualitatem eiuſmodi. Ea propter, & nudi, & cũ feſtinatione amphoras uincti exportabant, nec longiorem illic moram perferre poterant, ſed celeriter recurrebant. Accenſi autem erant mediocribus in ſpecu interuallis lychni, qui nec ipſi longo tempore durabant, ſed celerrimè extinguebantur. Hunc ergo ſpecum pedetentim excauatum multis annis ab iis tunc audiui. Hæc enim, inquiebant, aqua uiridis, quam uides ex colle in lacum manantem, ſenſim ſe ipſa minor effici ſolet. At ubi prope adeſt ut deſinat, rurſum uincti, quod continens eſt ipſius collis, perfodere pergunt: euenitq; aliquando olim, ut ſubitò quicquid perfoſſum eſſet, concideret, omnesq; ad unum occideret, ac totam uiam corrumperet. Id ubi fit, alio foramini fodiendo eouſque inſiſtunt, quoad rurſum aqua illis adſit. Hæc habui, quæ tibi de chalcantho exponenda cenſerem, & ſanè fortaſſe non neceſſaria, cæterùm quæ ſcire præſtaret, quàm ignorare. Memineris autem, quòd ad ſiniſtram manum ingredientibus conſpectum nobis dixerim metallum ſoreos, chalciteos, & miſyos. ut ex his conijcere liceat, aquam pluuiam totius collis terram illam colluere, atque abluere, ex qua ſponte quidem fiebat ſory, miſy, & chalcitis: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, ſpodium, & diphryges. Hæc de chalcanti hiſtoria Galenus. Ex quibus palàm fit, aquam uireſcentem illam, quæ è monte in ſpeluncam continuo ſtillicidio defluebat, nil aliud extitiſſe, quàm aquam, annuis imbribus in montem illum delapſam. Quandoquidem cùm ob ſulphureos, metallicosq; uapores, uniuerſa montis moles rara effecta, undiq; innumeris meatibus ſcateret, non ſanè mirum uidetur, ſi tractu tẽporis laberetur in imum, ſecumq; deferret tenuiores chalcitis, miſyos ſoreos, tum etiam ærariæ materiæ partes: ibidemq; calefieret, ac decoqueretur, ſulphureis, bituminoſis, aliiſq; metallicis ignibus in terræ uiſceribus cõcluſis: adeò ut tandem in cauernã illam deſcẽdens, naturæ opera id fuerit aſſecuta, quod factitium chalcanthum arte conſequitur. Eam igitur ob cauſam in quadratis uaſis extrà paratis proiecta ea uiridis aqua, in chalcanthum coibat nulla adhibita coctionis ratione. Quinetiã opus non erat ferrum, uel æs in eam iniicere liquandum, ut concreſceret, quemadmodum in factitio fit chalcantho, quippe quòd dum per ærarij montis meatus laberetur, æris innumera ramenta ſecum deferebat, quæ chalcitidis, & miſyos, ui ab ipſa aqua contracta, in eandem liqueſcebant, argumento quòd æruginis modo uiridi eſſet colore. Ob id itaq; ſtatuendum fuerit, Cyprium chalcanthum concretum eſſe medicamentum ex chalciti, miſy, ſory, & ære conflatum. Id quod manifeſtè declarat Galenus, cùm ait. Memineris autem, quòd ad ſiniſtram manum ingredientibus conſpectum nobis dixerim, metallum ſoreos, calciteos, & miſyos. ut ex his conijcere liceat, aquam pluuiam totius collis terram illam colluere, atq; abluere, ex qua ſponte quidem fiebat ſory, miſy, & chalcitis: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, ſpodium, & diphryges. Hoc ego quoq; maximè obſeruaui in quibuſdam chalcanthi fodinis in Tridentino agro, ubi chalcitin, miſy, ſoryq; non ambigimus reperiri copioſa.

Braſauoli uana accuſatio.

Sed cùm hæc non animaduertiſſet Braſauolus, uir alioqui huius ætatis clariſsimus, dum imprudentiæ Galenum accuſare cõtendit, eius ſanè ſeipſum magis accuſat. Quandoquidem ubi Galenum ſibi examinandum proponit, eo ſcilicet loco, in quo ſcribit chalcanthum è Cypro à ſe aduectũ, tractu temporis conſeneſcens, factum eſſe chalcitin, dicit & factitium uulgare noſtrum illud idem efficere: ueruntamen ſi in aqua reſoluatur, iterum in chalcanthum concreſcere, quòd manifeſtè indicat in ueram non tranſiiſſe chalcitin: aſſerens hoc non expendiſſe Galenum. Verùm in hoc uidetur Braſauolus Galeni uerba haud rectè percepiſſe, cùm inquit, quòd aqua, ex qua Cyprium fiebat chalcanthum, terram uniuerſam diluebat, è qua chalcitis, miſy, ſoryq; fiebant in terræ uiſceribus. Siquidem nil aliud dixiſſe uoluit Galenus, quàm quòd chalcanthum eſſet chalcitis aqua diſſoluta. Nam ſi chalcitis ſponte proueniens in aqua reſoluta chalcanthum efficitur, mirum ſanè non eſt, ſi ea quæ tractu temporis fit ex chalcantho, eundem præbeat effectum. Neq; his obſtat, quòd quis dicat Cyprium chalcanthum non ſolùm ex chalciti fieri, ſed ex miſy ſimul, & ſory. Quandoquidem (ut in proximo commentario dicemus) tria hæc chalcitis, miſy, ſory, ex ipſius Galeni ſententia, eiuſdem tum generis ſunt, tum etiam facultatis. Chalcanthum ſponte, & per ſe in terræ uiſceribus conflatum, uiſu ſanè pulcherrimum miſit nuper ad me Tridento Martinus Guidottinus diligens peritusq; pharmacopola, in plures laminas per uniuerſam maſſam diſſectum à miſyos laminis aureis ſcintillis fulgentibus, quæ illas unam ab altera diuidunt. Quod ſanè maximum præbet indicium, chalcanthum hoc nil prius extitiſſe, quàm chalcitin, quæ Galeno teſte, miſy ſemper ſuperſtat. Cæterùm illud nil miri nobis adfert, quòd commendauerit Dioſcorides chalcanthum potum ac deuoratum ad latas alui tineas, & ad fungorum uenena, etſi medicamentum erodens, & ſepticæ facultatis habeatur. Siquidem ad eoſdem, & alios uſus hoc tempore non modò chalcanthum ipſum quidam potui exhibent in peſtilentia; ſed etiam eius oleum, quod chymiſtæ uitreis organis magna ignium ui ab ipſo chalcantho eliciunt, nullo ſanè incommodo. Qui illud in peſte propinant, quod uulgò uocant Coppa roſa, in aqua roſarum diſſoluunt, & iterum cogunt reiteratis tribus, aut quatuor uicibus: dantq;, obolum, uomitum concitantes.

Nomina.

Quod Græci χάλκανθον, Latini quoq; Chalcanthum, & Atramentum ſutorium uocant: Mauritani, Chalcantum, Calcant, Calcand, ſeu Alcalcadis: Itali, Vetriolo: Germani, Kupfer uuaſſer: Hiſpani, Caparoſa: Galli, Coperoſe.

Chalcitis

Chalcitis. Cap. LXXV.

CHALCITIS præfertur ſimilis æri, friabilis, nec lapidoſa, nec inueterata, intercurſantibus oblongis venis, ſplendentibusque. Huic abſterſoria vis ineſt, excalfaciens, & cruſtas vlceribus obducens: purgat, quæ oculis, & eorundem angulis hærent. In genere leuiter erodentium eſt. Ad ignem ſacrum, & vlcera, quæ ſerpunt, efficax eſt. Sanguinem è vulua, & naribus erumpentem, cum ſucco porri ſiſtit. Gingiuarum uitia, depaſcentia ulcera, tonſillasque eius farina compeſcit. Vſta, & cum melle trita oculorum medicamentis longè vtilior redditur. Callum genarum, & ſcabritiam obſumit, abſtergetque. Fiſtulas tollit, collirij modo in eas adacta. Fit ex chalcite medicamentum, quod Pſoricon vocant, duabus eius partibus, cum vna cadmiæ additis, & ex aceto tritis. oportet autem in fictili obruere fimo diebus quadraginta, per Caniculæ ardores: ſic enim fit acrius. idem quod chalcitis poteſt. Alij pares vtriuſque portiones in vino terunt, & eadem proſequuntur. Vritur chalcitis fictili nouo, viuis carbonibus ſuperpoſito. Modus autem vſtionis in humidioribus eſt, dum ipſa chalcitis bullas excitare deſierit, & perfectè inaruerit: in reliquis uerò, dum mutata in floridum colorem fuerit, & ſanguineum aut miniatum colorem contraxerit, tum demum eximenda eſt. Inſidens autem ſpurcitia flatu expellenda, mox reponenda. Torretur etiámnum perflatis carbonibus, uſque dum luteo colore palleſcat: aut fictili ſubditis candentibus prunis, ſubinde uerſata, donec igni conflagret, & colorem mutet. Pſoricon.

Miſy. Cap. LXXVI.

MISY aſſumendum natione Cyprium, auri ſimile, durum, quod friando auri colorem imitatur, & ſtellæ modo ſplendet. Vim habet, & vſtionem, cum chalcitide eandem, præterquam quòd pſoricum ex eo non conficitur, exceſſus, defectusque, ratione tantùm differens. Aegyptium autem cæteris præſtat, utpote quod efficacius habeatur, ſed ad ocularia medicamenta multò ſupradicto inferius.

Melanteria. Cap. LXXVII.

MELANTERIA geminæ eſt originis. quædam in faucibus cuniculorum, quibus æs eruitur, ſalis modo concreſcit. Alia uerò in ſumma facie ſupradictorum locorum coit, quæ terrena eſt. Quinetiam inuenitur in Cilicia, & alijs quibusdam regionibus, foſsilis quædam. Præſtat quæ ſulphuris colorem trahit, læuis, pura, æquabilis, & quæ contactu aquæ confeſtim nigreſcit. Vim cauſticam eam obtinet, quam & miſy.

Sory. Cap. LXXVIII.

SORY exiſtimarunt aliqui melanteriam eſſe, aberrantes: ſiquidem ſui generis eſt ſory, ei non abſimile. Verùm ſorei uirus ineſt graue, & nauſeam mouens. Inuenitur etiam in Aegypto, & alijs quibusdam regionibus, ut in Libya, Hiſpania, & Cypro. Præfertur Aegyptium, quodque frianti nigrius apparet, in multa foramina dehiſcens, ſubpingue, inſuper adſtringens, & olfactu deuoratione que magnum uirus olens, ita ut ſtomachus in vomitiones effundatur. Quod autem friatum ſcintillas miſyos modo non emittit, & alterius generis eſſe, & inualidium, cenſendum eſt. Vim, & uſtionem ſupradictis ſimilem habet. dolori dentium cauernis inditum medetur: eosque labantes firmat: iſchiadicis ex uino infuſum auxiliatur: illitum cum aqua, uaros extinguit. Medicamentis admiſcetur, quæ capillos denigrant. Hæc autem ferè omnia, & alia, quæ uſtionem experta non ſunt, peruſtis ualidior eſſe exiſtimantur: præter ſalem, & uini fæcem, nitrum, calcem, & conſimilia, quæ cruda remiſsiora ſunt. combuſta enim uiribus efficaciora redduntur.

CHALCITIS, *Miſy, & Sory, longis iam ſeculis latent, adeò ut perpauci, uel potius nulli ſint in Italia, qui hæc legitima ſe uidiſſe affirment. Et quanuis ego iandudum pluribus in ſpecubus, cauerniſq́; ubi æris uena foditur, diligentiſsimè inueſtigauerim, atq; nullum ex his, præter melanteriam, fuerim conſequutus; hoc tamen anno Miſyos fruſtum ſanè pulcherrimum, aureis emicans ſcintillis, quin & Chalcitidis, & Soryos, quibus etiam chalcanthum adiunctum erat, miſit ad me Tridento Martinus Guidottinus pharmacopola rei herbariæ, & metallicæ ſtudioſus. Inuenta autem hæc ſunt in quibusdam chalcanthi fodinis in Tridentino agro, quibuſdam montibus non longè à Leuigo pago. Verùm legitimam Melanteriam iandiu inuenimus in compluribus metallorum tumulis. Porro putat Muſa Braſauolus, medicus noſtri temporis celebris, chalcanthum nobis Romanum uocatum, uerum eſſe Miſy, quod tamen ueritati, & rationi maximè repugnare uidetur. Quandoquidem præter id quòd aurum colore minimè imitatur, minusq́; cùm frangitur, aureis fulget ſcintillis, ſed uitream tantùm refert ſubſtantiam, palàm certè omnibus eſt, Galeni teſtimonio, Miſy factitium non eſſe medicamentum, ſed ſponte & per ſe factum in terræ uiſceribus. Ipſe enim* Chalcitis, miſyos, ſoreos, & melāteriæ conſider. Braſauoli error.

libro

libro IX. ſimplicium medicamentorum, de chalcantho ſcribens inquit. Memineris autem, quòd ad ſiniſtram manum ingredientibus conſpectum nobis dixerim metallum ſoreos, chalciteos, & miſyos. ut ex his conijcere liceat, aquam pluuiam totius collis terram illam colluere, atque abluere, ex qua ſponte quidem fiebat ſory, chalcitis, & miſy: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, ſpodium, & diphryges. Præterea idem de ſory, chalcitide, & miſy differens teſtatur (ut latius inferius patebit) dum, in eorũ ingrederetur metallum, quaſdã intus ſe conſpexiſſe ueluti zonas, alias ſuper alias in longum porrectas, numero tres: quarum infima erat ipſius ſoreos, ſuper quam erat altera chalciteos, ſuprema uerò miſyos. Id quod manifeſtè oſtendit, tria hæc ſponte in terræ uiſceribus fieri, non autem ullo artificum ingenio, ut Romanum chalcalthum fieri nemo non intelligit. Conſtat præterea nullam factitij chalcanthi ſpeciem eſſe poſſe miſy, quòd ſcripſerit Galenus chalcitin tranſire in miſy, non autem miſy in chalcitin. Idcirco cùm Galeni teſtimonio, & uulgari experientia omnibus perſpicuum ſit, non tantùm Romanum chalcanthum, ſed omne, cuiuſcunque generis tractu temporis degenerare in chalcitin, nullo pacto fuerit cenſendum, Romanum chalcanthum eſſe miſy. Vnde rectius fortaſſe dicere potuiſſet Braſauolus, chalcanthum ſoreos magis ſpeciem referre, quàm miſyos. Nam (ſi tantæ auctoritatis apud doctiſsimos quoſq; medicos fuerit Galenus) quemadmodum chalcitis uertitur in miſy, ita & ſory tranſit in chacitin. Sed ut omnibus huiuſce facultatis ſtudioſis hæc admirãda naturæ uis clarius innoteſcat, audiant, quæſo, Galenum de re hac differentem lib. IX. ſimplicium medicamentorum his uerbis. In metallo Cypri, cuius modò mentionem feci, in montibus Solorum, domus erat ingens, cuius ad parietem dextrum, ſed ad nos utiq; qui ingrediebamur, ſiniſtrum, introitus erat in ipſum metallum, in quo quaſdam conſpexi in longiſsimum porrectas ueluti zonas, alias ſuper alias numero tres: infima erat ipſius ſoreos, ſuper quam erat altera chalciteos, ſuprema miſyos. Cæterùm id temporis præfectus metalli his commoſtratis: Sicut, inquit, nunc aduenis in cadmiæ fornacariæ inopia, ita horum trium admirandas has uides diuitias. Itaque ego cùm eius multum accepiſſem, primùm quidem in Aſiam, deinde Romam attuli, & uſque modò habui, elapſis iam annis plus minus triginta. Et ſorte quadam abſolutum fuit hoc opus ad uſque octauum librum, ante annos uiginti, nec adiectus fuit nonus hic, partim quòd lapides quoſdam nondum conſpexiſſem, partim, ob alia negotia, quæ mihi interea temporis obuenere. Nunc autem cùm nonum hunc librum cæteris addere pararem, interea fortè fortuna mihi accidit res ſpectatu longè pulcherrima, ac ſi quiſpiam eo ſtudio, ac induſtria magno cum artificio effeciſſet. Nam cùm miſy opus haberem, ad medicamen quodpiam præparandum, bolum eius accepi, quam ferè plena manu teneas, qualem ſanè conſiſtentiam miſy non admodum ſolet habere, cùm in parua fruſtula diuidatur. Miratus itaq; inſolitam eius condenſationem, bolo facta extimum quidem miſy circunquaq; reperi, eius quod intus erat, uelut efflorefcentiam. Porrò ſub eo inter chalcitin uidelicet, & miſy, quiddam erat medium uergens ex chalcite ad miſy, ex dimidio iam commutatum: principio enim bolus fuerat chalciteos: cæterùm quod in alto erat, perfecta erat chalcitis, nullam dum alterationem experta. Hoc igitur ubi uidiſſem, cogitatione repetens, & in metallo ita ſuper chalcitin naſci ipſum miſy, ut ærugo ſuper æs in mentem ſubijt inſpicere, quod ſeruabatur adhuc apud me reliquum ipſius ſoreos, nunquid & ipſum ullam accepiſſet mutationem in chalcitin: & nonnihil certè apparuit ſuſpicionis, ut uideretur & ipſum fortè longo tempore mutationem in chalcitin poſſe accipere. Itaq; mirum non eſt tria hæc medicamenta eiuſdem genere facultatis eſſe, ſory dico, chalcitin, & miſy, tenuitate, & craſsitudine partium inter ſe diuerſa. Craſsiſsimum enim eſt inter ipſa ſory, tenuiſsimum, miſy, mediam utriuſq; facultatem habet chalcitis. Adurunt uniuerſa hæc tria, & eſcharas quas uocant, efficiunt. Attamen etiam ſi urant, nonnihil quoq; adſtringunt. Cæterùm miſy admotum carnibus duris, minus chalcite mordicat, tametſi ea non minus ſit calidum: uerùm id habet, quòd tenuium partium eſſentia ſit. Porro cùm utraq; hæc in decoctionibus fundantur, & magis chalcitis, quàm miſy; ſory tamen non liqueſcit, nimirum quòd lapidoſius ſit, ac uehementius compactum: ſicut rurſum miſy, quia à congenito calore elaboratius eſt, ac proinde ſiccius chalcite, idcirco meritò quoq; ægrius liqueſcit. Et libro IIII. de compoſitione, medicamentorum per genera, idem Galenus ita ſcribit. Myſy, & ſory, ut didiciſtis, chalcitidi genere cognata ſunt, ex una ut dicam radice producta, tenuius tamen apparet miſy, ac minus mordax & urens, craſsius ſory eſt, & utroque ſiccat imbecillius.

Miſyos, & eorum cognatorum hiſtoria, & uires ex Gal.

Nomina.

Χαλκῖτις ut Græcis, ita etiam Chalcitis Latinis dicitur: Arabibus, Colcotar, ſeu Cholchotar: Italis, Chalcitis. Μίσι uerò Græcè, Miſy item Latinè uocatur: Arabicè, Zeg, ſiue Zagi: Italicè, Miſi. Quæ deinde Græcis μελαντερία, Melanteria pariter Latinis appellatur: Arabibus, Bitirias, & Maltina: Italis, Melanteria. Quod denique σωρυ Græcè, ſory ſimiliter Latinè dicitur: Arabicè, Surie, Alſurie; ſeu Alſuri: Italicè, Sori.

Diphryges. Cap. LXXIX.

DIPHRYGIS tria genera eſſe creduntur. Quoddam enim metallicum eſt, quod in Cypro ſola gignitur: lutoſum nanque extrahitur, ex luto cuiuſdam inibi ſpecus: extractum ſole ſiccatur, mox circumpoſitis ſarmentis vritur. diphryges ideo uocatum eſt, quòd & à ſole, & à ſarmentis vratur, areſcat, & ferme torreatur. alterum perfecti æris quaſi ſubſidens fæx eſt, ſiquidem poſt frigidæ aquæ offuſionem, ut ſuprà retulimus, cùm de flore æris differeremus, ſublato ære, fornacum ima parte cohærens id genus inuenitur, & adſtrictionem, & guſtum æris habens. Tertium ſic fit. Lapidem pyriten, ut calcem multos dies cremant in camino: cùmque colorem rubricæ contraxerit, eximentes recondunt. Quidam tradunt hoc ex ſola materia, quæ lapidem æris gignit, fieri: quando in dictis areis aſſata, & in ſcrobes tumulata peruritur. tunc enim ambientem ſcrobis locum comprehendit, & exemptis lapidibus nihilominus inuenitur. Præfertur, quod ſaporem æris reddit, ęruginiſque, adſtringens, & uehementer exiccans linguam: quod ſibi exuſta ochra non uendicat, quę cremata diphrygis

uice

vice uænit. Vis eius adſtringere, perpurgare, extergere, ſiccare, excreſcentia conſumere, ulcera ſerpentia, & quæ cacoethe uocant, ad cicatricem perducere. Suppurationes terebinthina, aut cerato exceptum diſcutit.

Diphrygis conſid.

DIPHRYGIS *genus illud, quod perfecti æris quaſi ſubſidens fæx eſt, poſt frigidæ aquæ offuſionem, ut Dioſcorides inquit, ſæpe ac ſæpius uidimus in ærarijs fornacibus, Tridentino agro, & comitatu Tirolenſi, ac inde etiam nobiſcum detulimus. Sed quod è luto in Cyprio illo ſpecu foditur, uriturq́; ſarmentis: quod item è pyrite lapide calcis modo exuſto conflatur: quod demum ex ſola æris materia fit, cùm in areis aſſatur, & in ſcrobes translata peruritur, hactenus mihi uidere non licuit: nec eorum, quod ſciam, ſpeciatim meminit Galenus. qui libro IX. ſimplicium medicamentorum de Diphryge in hunc modum diſſeruit. Diphryges miſtam habet tum qualitatem, tum facultatem: habet enim in ſeſe quiddam & mediocriter adſtringens, & mediocriter acre. quamobrem ulcerum rebellium optimum medicamentum eſt. Conuexi autem & huius medicamenti uim ingentem ex Cypri Solis, ubi metallum ab urbe abeſt, quaſi triginta ſtadijs. Proiectum erat enim in medio ſpatio ædium; quæ ante metallum extructæ erant, & uici, qui ei ſubiacet. Cæterum præfectus, ac procurator metalli, id quod poſt cadmiam reperiretur, eſſe dicebat inutile: itaque abijci, non ſecus atque uſtorum in foco lignorum cinerem. Verùm hoc mihi ad multa utile factum eſt medicamentum, tum ad putreſcentia oris ulcera, ſiue per ſe, ſiue cum melle, cui detracta ſit ſpuma, tum ad anginam, uidelicet ubi iam per adſtringentium medicaminum auxilium conſtitit, quod influebat. Præterea columellam ubi præſecuiſſem, ipſo ſolo, & ſtatim, & uſque ad cicatricem ſum uſus: ac frequenter exactè occluſam efficit cicatricem tum huius particulæ, tum omnium adeò exulceratorum: ſic in ulceribus omnibus pudendorum, atque ani. Vſus autem ſimilis eſt in oris ulceribus: ſiquidem eæ partes eiſdem ferè medicamentis gaudent; nimirum calidæ ſimiliter, & humidæ. Et libro IIII. de compoſitione medicamentorum ſecundum genera, ſic inquit. Porrò diphryges appellatum pharmacum, ulceribus ægrè humiditatis uitio ad cicatricem uenientibus aptiſſimum eſt: ualidè nanque ſiccat, et ſi modicè mordeat. Enimuerò id quoque præter acrem tum qualitatem, tum potentiam uim habet adſtrictoriam.*

Hiſtoria, & uires ex Gal.

Nomina.

Quod Græcis διφρυγές, *Latinis item Diphryges, Arabibus Diphrigis, Italis Diphrige nominatur.*

Auripigmentum. Cap. LXXX.

AVRIPIGMENTVM in eiſdem metallis, quibus ſandaracha, gignitur. Optimum exiſtimatur cruſtoſum, aureo colore micans, nulli materiæ permiſtum, in ſquamas fiſsile: quale in Myſia Helleſponti naſcitur. Huius duo genera fluxerunt. vnum ſuprà dictum eſt. Alterum glandis effigie, pallidum, & colore ſandaracham imitans, gleboſum ex Ponto, & Cappadocia defertur, quod etiam ſecundum locum tenet. Torretur in teſta noua, uiuis carbonibus ſubiectis, aſsiduoq́; uerſatur, donec igne flagret, & mutet colorem: deinde refrigeratum, tritumq́ue reconditur. Vim habet adſtrictoriam, & erodentem. Cruſtas cum uehementi vredine, & violento morſu excitat. reprimit quæ excreſcunt, & capillos euellit.

Sandaracha. Cap. LXXXI.

SANDARACHA probatur rufa, & ſaturatior, & aliena materia uacans, friabilis, cinnabaris colore, ſulphuris uirus redolens. Dos eadem, & vſtio, quæ auripigmento. Explet alopecias, reſina excepta: & ſcabros vngues cum pice eximit: contra phthiriaſin ex oleo efficax eſt: tubercula cum adipe diſcutit. Prodeſt ad narium oriſq́ue vlcera, & cæteras papularum eruptiones cum roſaceo: item condylomata. Datur ex mulſo, purulenta extuſsientibus. ſuffitur quoque cum reſina, aduerſus ueterem tuſsim rapto per fiſtulam nidore: uocem expedit cum melle delincta: ſuſpirioſis cum reſina in catapotio optimè datur.

Auripigmenti, & Sandarachæ conſideratio.

AVRIPIGMENTVM, *& Sandaracha, medicamenta ſunt eiuſdem tum generis, tum facultatis, nec inter ſe in alio differunt, quàm quòd alterum magis, alterum uerò minus excoctum fuerit in terræ uiſceribus, ubi gignuntur. Vnde etiam ſequitur, quòd alterum altero tantùm uirium tenuitate præſtet. Quandoquidem nil aliud eſt ſandaracha, quàm auripigmentum, quod maiori naturæ coctione colorem rubeum contraxit, & tenuius effectum eſt. Id quod periculo arte facto uerum deprehenditur. quippe ſi fictili, uel uitreo uaſe uratur auripigmentum, ſubſtratis candentibus prunis, breui (ut mihi pluries experientia compertum eſt) flammeum, & ſummè rubens contrahit colorem, perinde ac ſandaracha: eoq́; magis, quò plus calorifici ignis arte fuerit expertum, quàm ipſa ſandaracha naturæ ui fuerit aſſecuta. Sandaracham ſummè rubens uidimus primùm Venetijs in officinis, ubi auripigmentum, & cæteri ueneunt colores pictoribus expetiti. Veruntamen animaduertendum eſt (ut ſuperius libro primo diximus) quòd hæc illa uulgaris Sandaracha non eſt, quam Vernicem ſcriptoriam officinæ appellant: ſiquidem nil aliud hæc eſt, quàm gummi iuniperi. Errorem autem fecere neoterici illi, qui Mauritanorum nomina ſecuti (ijs enim gummi iuniperinum ſandarax dicitur) idem gummi ſandaracham nominauerunt: ita nomina turpiter confundentes, ut imperitis ſæpe grauiter in rebus ipſis errandi præbeant occaſionem. Quamobrem ubi in Arabum monumentis, uel eorum, qui Arabicam factionem in omnibus ſequuntur, medicamentum aliquod repertum fuerit, quod Sandaracham excipiat, de iuniperi gummi perpetuò intelligendum erit: ubi uerò id in Græcis codicibus inuentum fuerit, ea quidem ſine contro-*

uerſia

uerſia erit aſſumenda, de qua hic diſſerit Dioſcorides. Vocauerunt præterea recentiorum nonnulli Sandaracham quoque Sandycem, quam è combuſta ceruſſa conficiunt, quòd fortaſſe hæc colore admodum rubeſcat. Sed hæc ab illa (ut ſuprà retulimus, cùm de ceruſſa ſermonem haberemus) uiribus, & qualitatibus plurimùm diſsidet. Eſt & Sandaracha ceraginoſi mellis genus, ſi Plinio credimus, qui libro XI. cap. VII. eius meminit. Cæterùm illud non eſt ſilentio prætereundum, quòd Arſenicum officinis cryſtallinum uocatum, ideo quòd cryſtalli modo pelluceat, non fit per ſeſe, nec ſponte naſcitur in auripigmenti fodinis, ut ſcribit Vannoccius ciuis meus in ſua pyrotechnia, qui nos aliâs eius fidem ſecutos, in hunc ſuum errorem deduxerat, ſed arte ex auripigmenti ſcobe admiſto ſale. Sumunt enim artifices auripigmenti ſcobem, & cum pari ſalis pondere miſcent, teruntq; ſimul, & ſubinde operculatis fictilibus huic operi inſeruientibus, ignium ui tandiu coquũt, quouſque id omne in ſublime feratur, & operculo adhæreat, concreſcatq; in lapidem: idq; toties repetunt, donec adeò purum efficiatur, ut cryſtallum referat.

Auripigmenti, & Sandarachæ uires ex Galeno.

Auripigmenti uires reddidit Galenus lib. IX. ſimp. med. ſic inquiens. Arrhenicum, ſiue arſenicum facultatis eſt cauſticæ, ſiue urentis idq; tam combuſtum, quàm uſtionis expers. Cæterùm id conſtat uſtione reddi tenuiorum partium. Vtuntur porrò eo, ceu adurẽte ad denudandam pilis partem quámuis. Verùm ſi diutius inhæreat, nec cuti etiam ipſi parcet. Idẽ de ſandaracha eodem libro ſcribens, inquit. Sandaracha urentis eſt facultatis, ceu arſenicum quod uocant. Meritò itaque eam digerentibus facultatibus commiſcent, atque extergentibus.

Nomina.

Metallicum, quod Græci ἀῤῥενικὸν & ἀρσενικὸν, Latini Arſenicum, Arrhenicum, & Auripigmentum uocant: Mauritani, Harneth, ſeu Zarnich: Itali, orpimento: Germani Auripigment, & operment: Hiſpani, Oropimente. Quæ uerò σανδαράχη Græcè, Sandaracha Latinè pariter & Italicè uocatur: Arabicè, non ſecus atq; auripigmentum, Harneth, & Zarnich.

Alumen. Cap. LXXXII.

ALVMINIS omne ferè genus in Aegypto, & in eiſdem metallis inuenitur: etenim ſciſsile quoddam, quaſi flos gleboſi intelligitur. Gignitur & in alijs quiquſdam locis, in Melo, in Macedonia, in Liparis, Sardinia, Hierapoli Phrygiæ, Aphrica, Armenia, & pleriſque alijs regionibus, ſicut & rubrica. Plurimæ eius ſpecies: verùm ad medendi vſum ſciſsile, rotundum, & liquidum expetuntur. Optimum eſt ſciſsile, præſertim recens, candidiſsimum, guſtu perquàm adſtringens, graueolens, calculorum expers, nec glebuloſè aut aſsuloſè compactum, ſed ſigillatim in capillamenta quædam caneſcentia dehiſcens: quale eſt, quod trichites, quaſi capillare nominatur, in Aegypto natum. Reperitur quoque lapis huic alumini perſimilis, qui guſtus iudicio dignoſcitur, quòd non adſtringat. Damnatur in rotundi genere, quod manu confictum eſt: ſed ex figura deprehenditur. Aſſumendum autem ſuapte natura rotundum, bullis turgens, albo propius, atque ualidius adſtringens, præterea nonnihil palloris cum quadam pinguitudine præ ſe ferens, ſine arenis, friabile, natione Aegyptium, aut ex inſula Melo. Liquidi probatio, ut ſit lympidum, lacteum, æquale, & ſemper ſucco madens, ſine lapidibus, atque quendam coloris igniculum expirans. Vim habent excalfaciendi, ſtringendi, & expurgandi, quæ caliginem pupillis oculorum offundunt. genarum carnem, cæteraſque excreſcentias extenuant. Sciſsile rotundo efficacius intelligitur. Vri, & torreri chalcitidis modo debent. Putreſcentia ulcera compeſcunt: ſanguinis fluxiones inhibent: gingiuas humore prægnantes comprimunt: motus dentium cum aceto, & melle firmant. Profunt cum melle ulceribus oris, eruptionibus papularum, & fluxionibus aurium, cum ſanguinalis herbæ ſucco. Lepris conueniunt cum braſsicæ folijs, aut melle cocta: item pruritui, & unguium ſcabritijs, pterygijs, & pernionibus, aſperſa cum aqua. Valent cum aceti fæce, & galla, pari pondere cremata, ad phagedænas ulcerum: & cum ſalis duabus partibus, ad uitia, quæ paſcunt. furfures, cum eruo, & pice illita abſtergunt: ad lendes, pediculos, ambuſta, cum aqua illita auxilio ſunt. Contra tumores, & graue alarum, inguinumque uirus illinuntur. Ex Melo autem aduectum, mulieribus præſtat ne concipiant, ante coitum ori uuluæ inditum: partus quoque extrahit. gingiuis, ſi caro excreuit, uuis ac tonſillis accommodantur: ori, auribus, & uerendis, cum melle illinuntur.

Aluminũ cõſideratio.

TAMETSI ſcripſerit Dioſcorides plurima eſſe Aluminis genera; non tamen plura, quàm tria hoc loco ſtatuit recenſenda, nempe ſciſsile, rotundum, & liquidum: quòd fortaſsis ſuo tempore ijs tantùm uterentur medici. Veruntamen hac ætate officinæ complura habent genera, quanuis rotundo, & liquido careant: nimirum Rupeum, quod uulgò uocant Alume di rocca: ſquamoſum, quod uulgò dicunt Alume ſcagliolo: item è uini fæce confectum: necnon illud, Catinum ijsdẽ uocatum: quibus accedit, quod plumeum appellant. quod tamen logitimum ſciſsile nõ eſt, etſi iandudum cum cæteris rei metallicæ ſtudioſis crediderim ſciſsile alumen nil aliud eſſe, quàm quod uulgò officinis uocatur Alume di piuma. Sed hoc (ut poſtea dicetur) nil aliud nunc eſſe cenſemus, quàm lapidem amiantum: quòd guſtu non ſit adſtringenti, ſed acri, quòdq; igne nunquam comburatur, quod eſt amianti lapidis proprium. Legitimum alumẽ ſciſsile Piſis miſit ad me hoc anno clariſsimus medicus Lucas Ghinus, notis omnibus refertum, quas illi reddidit Dioſcorides, & guſtu admodum adſtringens. Quo poſtea factum eſt, ut diligentius exploratis plumei aluminis tum notis, tum qualitatibus, facilè deprehenderim plumeum hoc non eſſe ſciſsile.

plumoſu

Braſauoli opinio reprobata: item Fuchſij error.

Cæterùm Braſauolus de alumine diſſerens in ſuo ſimp. med. examine, nil aliud liquidum eſſe contendit, quàm rupeum. Sed ab eo, licet uiro eruditiſsimo, uariat opinio noſtra. Nã quòd ego in Alumerijs Pontificis maximi in Romano agro prope Tolfam per bienniũ moram duxerim, eo nimirum tempore, quo Auguſtinus Chiſius opulentiſsimus mercator ciuis meus, illas aluminis fodinas

dinas à Pontifice emerat, ampla ſanè mihi fuit facultas tum uidendi, tum etiam diſcendi, quo artificio, quáue ratione, rupeum conflaretur alumen. Quamobrem facilè teſtari poſſum rupei aluminis materiam liquidam, fluxilemq́; non reperiri, ſed lapideam: quinetiam non exponi æſtiuis ſolibus exiccandam, ut putat Braſauolus, quod ſic (ut ipſe inquit) ſcripſerit Plinius liquidum fieri, & addenſari. In eodem Braſauoli errore uerſatur etiam Fuchſius medicus alioqui eruditiſsimus: quippe qui putat libro de compoſitione medicamentorum Alumen liquidum eſſe illud, quod officinis rupeum, uel rochæ uocatur. Fit itaq; Rupeum alumen ex duriſsimo quodam lapide, cuius duo obſeruauimus genera: alterum durius, & ruſeſcens: alterum uerò mitius, & candicans. Quod autem è candido fit lapide, albedinem ſeruat & cryſtalli inſtar translucens conſpicitur. Alterum uerò contrà ruſeſcit, & maiore acrimonia pollet, uiſiturq́; ſordidius. Expetitur candidum ſericeorum ſtaminum infectoribus: item ijs, qui præſtantiora lanarum uellera coccineo colore tingunt, quòd altero nitidius, minusq́; acre habeatur. Foditur aluminis lapis è rupe quadam aperto undique cœlo, non autem in concameratis cuniculis. Ingens ibi foſſorum caterua perpetuò commoratur, qui partim mucronatis ligonibus ex ualidiſsimo chalybe temperatis, partim ferreis malleis, ipſisq́; ingentibus, partim acutiſsimis cælis, cuneisq́; hunc lapidem frangunt, lacerant, ſcindunt, conterunt, ac diducunt, ea demum ratione, qua lapicidæ operantur in ingentibus lapidum, marmorumq́; fodinis, quæ ad magna effodiuntur ædificia. Transferuntur deinde confracti lapides in fornaces calcarijs ſimiles, ubi ualidiſsimis ignibus, eo ſanè modo, quo calx, nocturno præſertim tempore inuruntur duodecim, aut ad ſummum quatuordecim horarum ſpatio: quippe ſi diutius urerentur, cuncta aluminis materia inareſceret. Poſtquàm autem refrixerint, plauſtris in ampliſsimas areas ſub dio, & ſolibus eos comportant, ibiq́; in planos componunt aceruos, hortorum toris perſimiles, ſed longè, lateq́; grandiores, latiore fundamento, quàm uertice. Compoſitis igitur hoc modo in areis aceruis, aquam quæ utrinq; continuò excurrit, in lapidum aceruos mittunt, quibuſdam excauatis inſtrumentis, è ligno conflatis, ijs perquàm ſimilibus, quibus nautæ ſuis è ſcaphis aquam eximunt, id tribus, aut quatuor uicibus quotidie repetentes, donec diuturna aquæ affuſione, peruſti lapides uſqueadeò macerentur, ut in terram quandam lentore madidæ argillæ ſimilem, permutentur: quod tamen non fit, niſi aqua perluantur, ad trigeſimum ſextum, aut quadrageſimum uſque diem. Excauãt præterea ligonibus terram hanc, & ad fornaces cortinasq́;, quas caldarias uocant, curribus item conuehunt. Sunt autem caldariæ ſic dictæ cortinæ admodum capaces, & ſuper ampliſsimum æneum fundum patinæ inſtar, ſuppoſitam fornacem prius extructam undiq; operientem, ex lateribus, & calce fabricatæ, & cruſta quadã pertinaci undiq; circumlitæ. Has itaque aqua replent, aquæ ductibus eò deducta: deinde in ſubſidentem fornacem, ualidiſsimum ſuccendunt ignem, ut demiſſa ferueat aqua. Hoc cùm factum fuerit, comportatam ex areis terram in feruentem aquæ alueum conijciunt. Aſtant utrinq; bini robuſtiſsimi artifices, qui ueluti remigantes, magnis quibuſdam ligneis inſtrumentis (palas uocant) continuò immiſſam terram aquæ commiſcent, quouſq; aqua omnem aluminis materiam in ſe conceperit. Subinde terræ recrementum, inſtrumentis iam dictis trahunt ex aluei fundo, & per propinquam ibi feneſtram in quendam aquæ riuulum proijciunt aliò deducendũ. Quo facto iterum nouam ſuperindunt terram, modo quo diximus commiſcentes, & recrementum auferentes. quod tandiu proſequuntur, quouſq; intelligant aquam tantum aluminis materiæ ſibi aſciuiſſe, quantum ſat fuerit. Demum parumper quieſcere dimittunt, ut ſi quid recrementi ſit, in imum deſcendat. Mox calentem aquam alumine refertam extrahunt, & ſuis aquæductibus ad id paratis in magnas quaſdam capſas ex querna materie factas transferunt. Ibi enim octo dierum termino alumen conficitur internis parietibus inhæreſcens adamantinis mucronibus ſimile, & cryſtalli inſtar pellucidum, ad quatuor, aut quinque digitorum craſsitiem. Alumine porrò ita concreto, lixiuij reliquum (ſic enim uocant decoctum) à quo ſeceſsit alumen, ijſdem aquæductibus è capſis illis eximentes, ad caldarias ita eis uocatas, remittunt, id ſcilicet, quod clarum defæcatumq́; ſit: nam turbidum, & recrementitium, aperto foramine in receptaculi fundo, tanquam inutile per riuulum deferri, & delabi ſinunt. Poſt hæc aluminoſum recrementum, quod minutis particulis granorum tritici inſtar ad fundum reſedit, ad cortinas illas magnas iterum diſcoquendum comportant. Demum capſæ fundo ſcopis omni ex latere mundato, quibuſdam ferreis, ligneisq́; inſtrumentis concretum in parietibus alumen diducunt, diductumq́; eximunt, & exemptum in uimineas fiſcellas conijciunt, & in quodam aquæ alueo lauant, fiſcellis in aquam demerſis. Eximunt poſtea, & aqua excolata in aceruum domibus aſſeruant, ſalis modo. Ex his itaque omnibus apertiſsimè cognoſci poteſt, rupeum alumen nullam habere cum liquido cognationem. Quandoquidem aſſerit Plinius libro XXXV. cap. XV. fieri liquidum ex aqua limoq́;, hoc eſt terræ exudantis natura: corriuatum hyeme, æſtiuis ſolibus maturari. probari autem quod limpidum lacteumq́; ſit, ſine offenſis fricantium, cum quodam igniculo caloris. Si uerò adulteratum ſit, deprehendi ſucco mali punici: quòd ſyncerum ea miſtura nigreſcat. Sed hæc non inueniuntur in rupeo, ut quod magis glaciem, cryſtallumq́; referat, quàm lac: fiat item ex duriſsimo lapide, non ex limo: nec affuſo punici ſucco nigreſcat, ſed longè magis pelluceat. Hinc igitur fit, ut non modò à Braſauolo diſſentiam, & à Fuchſio uiris alioqui citra controuerſiam doctiſsimis; uerùm etiam à Cornario, quòd & ipſe in commentarijs in Galeni libros de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, Braſauolum fortaſſe ſecutus, ſcripſerit, Rupeum alumen, quòd uulgò uocant Alume di rocca, eſſe liquidũ Græcis uocatum. Verùm enimuero liquidum Alumen, quin & ſciſsile, rotundum, placites, & plinthites nuper ad me miſit Bartholomæus Maranta Apulus, medicus apprimè eruditus, & medicæ materiæ ſtudioſus, atq; diligẽtiſsimus inquiſitor, qui ex ſeſe Puteolis Campaniæ iampridem hæc omnia aluminum genera comperit, quæ ſanè nullis, ni me fallit iudicium, notis à legitimis diſsident. Huic ergo uiro eorum aluminum cognitionem libentiſsimè acceptam refero, & quas poſſum ago gratias. Scio tamen ijs ingentes deberi, qui ut ipſe ſua inuenta cum alijs quoq; communicare non grauantur. Liquidum item Alumen ex Ilua Tyrrheni inſula aduectum, quodq́; manibus ductum lenteſcit, antea ad me miſerat clariſsimus medicus Lucas Ghinus, Plinianæ deſcriptioni notis omnibus reſpondens, adeoq́; adſtringens, ut nunquam meminerim medicamentum aliquod deguſtaſſe, quod guſtui tantũ adſtrictionis relinqueret. Porrò quod ro-

Aluminis rupei faciẽdi ratio.

Alumina cognita.

tundum Græci uocant, tametſi non deſint, qui ſibi perſuadeant, id eſſe quod officinæ à ſacchari effigie zuccharinum appellant, ex crudo alumine rupeo, ouorum albo, & ſtillatitia roſarum aqua paratum; cùm tamen non inueniatur rupeum ueteribus cognitum fuiſſe, cur eorum iudicio ſubſcribam non habeo. præſertim quòd legitimũ nunc apud me ſit. Quod præterea Catinum appellant, ex cuiuſdam plantæ cinere, chali Mauritanis uocatæ, conficitur ad uitra in fornacibus expurganda. Plantam hanc nos uulgò uocamus Soda. Prouenit hæc (ut alibi ſcripſimus) in litoribus maris, ſalſo admodum ſapore. Cæterùm quod ex uini fæce paratur, fit conformatis è fœce panibus, deinde ſole ſiccatis, & igne tandiu peruſtis, quouſq; candorem conceperint. Poſtremò Squamoſum (ſic enim uoco alumen illud, quod uulgò dicitur Alume ſcagliola) ex ſquamoſo quodam fit lapide, & uitri modo pellucido, qui nonnullis ſpecularis appellatur, quòd fortaſſe ſelenitis modo ſpeculi præbeat effigiem. nos Aſini ſpeculum dicimus. Hunc itaque in ignem conijciunt, aut ferri laminis igne candentibus ſuperimponunt. Incenſus enim illico claritatem deperdit, diſsilitq; in tenuiſſimas laminas, & gypſi modo albeſcit, eiusq; induit ſpeciem. Quamobrem maximè falluntur, qui ſibi perſuadent, inter lapidem ſpecularem, & Talcum uocatum nullam intercedere differentiam. Quippe (ut mihi quidem experientia compertum eſt) non ſine magno labore, & flagrantiſsimo fornacis igne, Talcus inuri poteſt. Specularis lapidis puluis nondum ignem experti, miris laudibus quibuſdam effertur ad dyſentericos, in uino auſtero potus: exuſtũ enim non probauerim, quòd gypſi ſpecie induta, ſumentes ſtrangulet.

Aluminũ uires ex Gal. Aluminum uires paucis perſtringit Galenus lib. IX. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Stypteria, huius medicamenti nomen ab adſtrictione deductum eſt: nam adeſt illi uehementiſsima. Cæterùm cùm ſit craſſarum partium, tenuior quodammodo eſt alijs aluminũ generibus, quod uocatur ſchiſte, hoc eſt foſsilis: proxima eſt ſtrongile, id eſt rotunda, & aſtragalote. Admodum autem craſſa eſt tum liquida, tum placites, & plinthites appellata. Et libro IIII. de compoſitione medicamentorum ſecundum genera, idem ait. Omnes aluminis differentiæ ulcera ſatis exiccant generosè adſtringentes: quare nemo ſolis ijs ad ulcera utatur. hæc Galenus.

Opinio quædam diluta. Sed non deſunt, qui Dioſcoridem ſecuti, alumen omne non parum excalfacere opinentur: contrà uerò qui contendant id omnino eſſe falſum, potius frigefacere ipſum exiſtimantes, Galeni auctoritate freti. quippe qui lib. IIII. ſimplicium medicamentorum ſcripſerit, omnia quæ adſtrictoria ſunt facultate, eſſe frigida, ac terreſtria. Veruntamen ſi rectè diligenterq; expendantur aluminum quoruncunq; effectus, & facultates, quibus in corpus noſtrum agunt, nemo quidem inficias ire poterit, quin aluminis omne genus non obſcurè excalfaciat, quemadmodum chalchanthum, chalcitis, & miſy: quæ cùm ualenter adſtringant, non tamen refrigerant, ſed maximè excalfaciunt, ut idem teſtatur Galenus libro primo de ſimplicium medicamentorum facultatibus, dum inquit. Quin uerò et Aſclepiades Metrodorus tanquam illum etiam ſuperare contenderet afferendis de ſenſu mendacijs, cùm alia quædam, tum reſinam, & bitumen excalfacere nos denegat, atq; adſtringentia omnia refrigerare dictitat, cùm ſi nihil aliud ſaltem chalcitis, chalcanthos, & miſy, quæ ualenter adſtringunt, tantam aſſecuta ſint caliditatem, ut nos etiam exurant. Nihil eſt ergo mirandum, ſi prolixa quædam nugentur, ſeipſosq; nonnulli fallant, cùm de manifeſtò apparentibus, uerum fateri non audent. Et libro IIII. de compoſitione medicamentorum per genera capite primo illud idem affirmauit, his uerbis. Porrò diphryges appellatum pharmacum ulceribus ægrè humiditatis uitio ad cicatricem uenientibus aptiſsimum eſt: ualde nanq; ſiccat, etſi modicè mordeat. Enimuero id quoq; præter acrem tum qualitatem, tum potentiam uim habet adſtrictoriam, quas tamen ambas fortiores, & chalcitis cruda, & chalcanthum repræſentat. Quin & alumen quodlibet ulcera ſatis exiccat generosè adſtringens. Ex quibus locis citatis palàm eſt, etſi Galenus lib. IIII. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, ſcribit omnia adſtringentia eſſe frigida; non tamen eum inter ea recipiſſe chalcanthum, chalcitin, miſy, diphryga, æruginem, & alia quædã, ut alumen omne genus: præſertim quòd facile compertum habeam, aluminis cuiuſcunq; ſtillatitiam aquam, maximè rupei, non modò carnem exedere, ſed etiam metalla.

Nomina. Alumen quod Latinis, στυπτηρία Græcis appellatur: Arabibus, Sceb, ſiue Seb: Italis, Alume: Germanis, Alun, & Alaun: Hiſpanis, Alumbre.

Sulphur. Cap. LXXXIII.

SVLPHVR optimum exiſtimatur viuum, quod apyron vocant, nitedulæ modo ſplendidum, perlucens, minimè lapidoſum. Probatur in genere ſulphuris ignem experti, quod viret, ac præpingue ſpectatur. Plurimum in Melo, & Lipara gignitur. Supradictum ſulphur calfacit, diſcutit, & celeriter concoquit. Prodeſt tuſsibus, ſuſpirioſis, purulenta extuſsientibus in ouo ſumptum, aut ſuffitum: præterea partus vſti nidore extrahit. Lepras, lichenas, ſcabros vngues, cum reſina terebinthina miſtum aufert: cum aceto autem illitum, ad lepras efficax eſt: vitiligines tollit. Scorpionis ictibus, addita reſina, medetur: cum aceto verò, draconis marini, ſcorpionisque plagas ſanat. Pruritus toto corpore erumpentes, cum nitro deterſum ſedat: regium morbum emendat, inſparſum fronti cochlearis menſura, aut in ſorbili ouo ſumptum. Facit ad grauedinem, & deſtillationes: ſudores quoq; conſperſum inhibet. podagricis cum aqua & nitro illitum, conducit. grauitatem auditus, ſuffiti nidore raptim per fiſtulam hauſto, ſanat. Lethargicos ſuffitu excitat: erumpentem vndecunque ſanguinem ſiſtit. Contuſis auribus, cum vino & melle illitum, medetur.

Sulphuris cõſideratio. SVLPHVR tam ſponte & per ſe naſcens, quod uiuum appellant, quàm arte in fornacibus factũ, frequentiſſimum habetur in Italia: ſed non omnibus unus tantùm color. quippe aliud uiride, aliud luteum, aliud cinereum, aliud pallidum ſpectatur. Quod autem ſponte fit, uiuum appellatum, exterius colore eſt ſubcinereo, interius uerò cùm frangitur, ſubluteo, nitedulæ modo ſplendens, ut Dioſcorides inquit: iiſdemq; oritur locis, ubi factitij uena foditur. Eſt

autem

autem Sulphur foßitium medicamentum è pingui quadam terræ ſubſtantia prognatum, ut in compluribus uiſitur locis, quæ impensè calida ſit, & ſicca: adeò ut à chymiſtarum auctoribus, igni natura ſimile Sulphur dicatur. Vocant id ij maſculum ſemen, & primum naturæ agens ad omnia metalla procreanda. Cùm autem calidum ſit, & ſiccum; quinetiam pingue (ut diuturna conſtat experientia) maximam cum igne trahit cognationem: ſiquidem non flammæ ignium modò; ſed prunis quoque admotum, ſtatim accenditur, nec unquam accenſum extinguitur, quouſq; pinguis, & oleoſa eius ſubſtantia in uniuerſum igni abſumatur. Verùm enimuero etſi præ ſe ferat Sulphur temperamentum non obſcurè calidum, & ſiccum; non tamen credendum fuerit tam puram, ſynceramq; id eſſe materiam, ut per ſe tantùm conſiſtere queat. neque etiam cogitandum, ei non eſſe neceſſarium, ut ſibi humiditatem aſciſcat, qua formam congruam ſuſcipiat, quemadmodum miſta quælibet expoſcunt. Id enim nobis indicat eius ueloci ßima, ac facillima diffuſio, cùm ſtatim igni admotum colliqueſcat, metallorum modo.

Sulphuris faciendi ratio.

Foditur aperto undique cœlo, non autem in cuniculis, & ſubterraneis ſpecubus. In his nanque tum uehementi calore, tum fœtidißimo terræ halitu, foſſores illicò deperirent. Porrò effoſſa Sulphuris uena, fictilibus quibuſdam magnis imponitur Romanis hydrijs non abſimilibus, longo ab ore dependente roſtro, intus uacuo, ac in humum ſpectante, uitrei pilei inſtar, quo ſtillatitiæ aquæ conficiuntur. His itaque fictilibus ſulphurea uena repletis, fictilibus pariter operculis ad id diligenter conflatis, conteguntur, ſtipanturq; tenacißimo luto, creta, & equino ſtercore compoſito, ne tantillum quidem expirare poßit ſulphureus uapor. His peractis in fornacem crates duas ferreas intus habentem fictilia deferuntur, & in ſuperiorē cratem firmantur, eodem luto undique ſtipata, adeò ut ignis flamma, qui in infima accenditur crate ſub fictilium fundo, nullo pacto in ſublime ferri poßit. Ad hæc fictilium roſtrum in aliud uacuum fictile inſerunt, per quoddam in latere orificium, & eadem creta quàm diligentißimè circumlinunt, obducuntq; maximè. Demum ignem ſuccendunt ſub fictilium fundo, cuius ui depuratum ſulphur in ſublime fictilium fertur, & per roſtri concauitatem in uacuum ſibi adnexum deſcendit receptaculum: à quo tandem fluens eximitur, aperto in fundo foramine, & alijs uaſis excipitur, ubi in magnos coit globos. Hac ſanè ratione Sulphur fieri conſpeximus in agro noſtro Senenſi in montibus non longè à balneis diui Philippi, & in maritimis apud Petriolum.

Sulphuris vires ex Gal.

Sulphuris uires memoriæ prodidit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Sulphur omne trahendi uim poßidet, eſtq; temperamenti calidi, atque eſſentiæ tenuis, adeò ut ad multa uenenatorum animalium reſiſtat. Siquidem ego aduerſus paſtinacam marinam, & draconem ſæpenumero eo ſum uſus, & cùm id piſcatores quoſdam docuiſſem, reuerſo poſt aliquantum temporis magnificè medicamentū hoc commendarunt. Vſus eius eſt, ut & ſiccum ictui inſpergatur medicamentum, & cum ſaliua miſtum: nam cùm & hoc excogitaſſem, ab experientia comprobari reperi. Sed & urina maceratum idem effecturū excogitaui. Docebam enim piſcatores medicamenta maximè parabilia, dixiq; pulchrè illos & cum oleo ueteri, & melle, & reſina terebinthina uſuros. Et ſanè horum omnium experientia iudicium præſtitit. Quin & pſoras, & lichenas, & lepràs, non raro hoc medicamento cum reſina terebinthina ſanaui. Extergit enim omnes id genus affectus, abſq; ut in profundum repellat, cùm alia multa medicamenta, quæ illos curant, miſtam habeant potentiam, nempe ut digerant pariter & repercutiant. Præterea, ut idem Galenus inquit libro VI. cap. II. de compoſitione medicamentorum per genera, in compoſitione emplaſtri διὰ σκίλλης, Sulphur tanto calore præditū eſt, ut ubi diutius inhæreat, procul dubio exulceret.

Nomina.

Sulphur ſiue Sulfur Latinis dictum, Græcis θεῖον appellatur: Arabibus, Cribrit, & Rabric: Italis, Solfo: Germanis, Schuuebel, & Lebendiger: Hiſpanis, Piedra azufre.

Pumex. Cap. LXXXIIII.

PVMICIS probatio, vt magnopere leuis, ſpongioſus, ſciſsilis, nec arenoſus, item teri facilis, & candidus. Crematur flagrantiſsimis carbonibus obrutus, & vbi canduerit, extractus, vino reſtinguitur odorato: iterumque incenſus, reſtinguitur: & tertia vſtione exemptus, & per ſe refrigeratus, ad vſus conditur. Vis eius adſtringere, gingiuas abſtergere. purgat cum calfactionē, quæ pupillis caliginem offundunt: explet vlcera, & ad cicatricem perducit: excreſcentia cohibet. Fit ex farina eius dentifricium. Corpori cruſtam obducit: auellendis capillis aptus. Theophraſtus auctor eſt, ſi quiſquam in bullientem vrceum vini pumicem iniecerit, feruorem ſtatim ſedari.

Pumicis conſideratio.

PVMICEM ambuſtum eſſe lapidem in montium concauitatibus, omnes ferè fatentur naturæ operum exploratores. Ob id enim pumices ſæpius eructat mons Aetna in Sicilia, & in Campania Veſuuius, qui hoc tempore, annis nuper elapſis, non ſecus quàm Plinij ætate, ingentibus flammis exarſit, cum magno Puteolorum, & adiacentium locorum detrimento, igne in terræ uiſceribus genito, è ſulphureis uaporibus, & bitumine, quo quàm plurimi referti ſunt montes, eoq; præſertim, quod Græci piſſaſphaltum dicunt.

Pumicis vires ex Gal.

Pumicis uires duobus locis reddidit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, ubi de eo primùm ita ſcribit. Si pumex inter lapides recenſeri poteſt, & ipſe eiuſdem eſt facultatis, quod certè ad abſterſionem attinet, uelut etiam figulina teſta, ac multò magis ea, quæ fornaciū eſt. Sed ſmiris acrimoniæ quiddam obtinet: proinde cauſticis, & deſiccantibus facultatibus quidam ipſum miſcent, eiſq;, quæ curant gingiuas laxas, ac mollitie fluidas. Pumex autem ſi comburatur, haud erit inferior eoſdem ad uſus ſmire.

Secundo autem loco idem de pumice diſſerit his uerbis. Pumicem ſi inter metallica recenſeas, calumniabuntur, quibus animus prurit accuſandi libidine: et ſi inter lapides ponas, lapidem eſſe negabunt: ac multò minus terram eſſe concedent, nec marinorum haberi quodpiam. Atqui alicubi tamen de illo dicendum eſt: quippe qui in ſarcotica indatur medicamenta, & ea quæ dentes extergunt, partim uſtionem non expertus, partim etiam uſtus, quando uidelicet alijs omnibus combuſtis ſimiliter ſubſtantiæ efficitur tenuioris. Cæterùm uſtione quiddam acquirit acrimoniæ, quam rur-

ſus lotione exuit. Videri autem poterit ſplendorem conciliare, non tantùm facultate; ſed etiam aſperitate, uelut etiã ſi ſmirin, aut teſtam, aut hoc genus quippiam tritum admoueas. Quæ certè & ipſa ſplendorem afferunt, fortè utroque, tum quia detergendi habeant facultatem, tum quia aſperitatem. Eundem in modum cornua deuſta dentes ſplendidos efficiunt. Nomina. *Pumex qui Latinis, Græcis* κίσσηρις *uocatur: Arabibus, Fanech: Italis, Pomice: Germanis, Einbims: Hiſpanis, Piedra pomez.*

Sal. Cap. LXXXV.

Sal foſsilis efficacior eſt. communiter, ſi eſt candidus, calculis vacans, & perſpicuus, denſus, æquali compage. Peculiariter Ammoniacus natione laudatur, ſi modò findi facilè poſsit, & in recta ſegmenta diduci. In marino ſale eligendus eſt candidus, æqualis, denſus. Probatiſsimus in Cypro fit, & Salamine Cypri, & Megaris, in Sicilia, & Aphrica. Sed inter dicta ſalis genera lacuſtris præfertur: ſed multò validiſsimus eſt Phrygius nomine tapeus, aut tritæus, aut gantæus. Salis natura in commune perquàm vtilis eſt: adſtringit, abſterget, expurgat, diſsipat, reprimit, extenuat, & cruſtas inducit. ſed hoc intereſt, quòd alius alio ſit præſtantior. Quin & à putredine vindicat. Admiſcetur medicamentis pſoras abſtergentibus. excreſcentia in oculis reprimit, & pterygia conſumit, cæteraſque carnis extuberationes tollit. Clyſteribus infunditur: diſcutit laſsitudines ex oleo illitus. Contra hydropicorum tumores auxiliatur: dolores in ſaccis fotu mitigat: & pruritus ſedat, ex oleo & aceto infrictus ad ignem, donec ſudent: item lichenas, lepras, pſoraſq;. Anginam ex melle, aceto, & oleo illitus leuat: tonſillis, vuæque cum melle toſtus. Vlceribus in ore manantibus, gingiuis, quas humor vexat, & phagedænis vlcerum, cum polenta crematus illinitur. Aduerſus ſcorpionum ictus cum lini ſemine: contra ſerpentium morſus, cum origano, melle, hyſſopo: aduerſus ceraſten cum pice, aut cedria, aut melle auxiliatur: contra ſcolopendræ morſus, cum melle, & aceto: aduerſus veſparum ictus, & teredinei, albidaſque capitis puſtulas, thymos, & tubercula, cum ſeuo vitulino: furunculos, cum vua paſſa, aut ſuillo adipe, aut melle diſcutit: teſtium tumores, cum origano & fermento maturius concoquit. Crocodillorum morſibus auxiliatur, tritus in linteolo, & intinctus aceto, ita vt vinculis loca conſtringantur. Prodeſt ad beſtiarum morſus, & ad ſugillationes in facie ex melle. contra hauſtum opium, & fungos, cum aceto mulſo bibitur. Luxatis imponitur cum farina, & melle. ambuſtis igni cum oleo impoſitus, puſtulas erumpere non patitur. Podagricis itidem imponitur, & aurium doloribus, cum aceto. ignes ſacros, & vlcera, quæ ſerpunt, cum aceto, aut hyſſopo illitus ſiſtit. Vritur fictili, diligenter opertus, ne exiliat, conditusque prunis. vſquedum eferueſcat. Aliqui foſsilem ſubacto polline obliniunt, & carbonibus ſubijciunt, vſquedum eius cruſta exuratur. Solet & ſal communis hoc modo vri. Aqua ſemel abluitur, & ſiccatus in ollam coopertam mittitur ſubdito igne, moueturq;, donec iam non exiliat.

Salis ſpuma. Cap. LXXXVI.

Spvma ſalis ſpumoſi maris lanugo, ſiue ramentum eſt, in exilibus petris inuentum. cui vis eadem, quæ ſalis.

Muria. Cap. LXXXVII.

Mvria effectus ſalis præbet, abſtergitq;: dyſentericis infunditur, etiamſi nome inteſtina corripit: & iſchiadicis veteribus. Ad fotus, aquæ marinæ vſum præſtat.

Flos Salis. Cap. LXXXVIII.

Flos ſalis flumine Nilo defluit: lacubus tamen quibuſdam innatat. Aſſumendus qui crocei coloris eſt, odore ingrato, ceu gari. interdum longè magis virus olet, guſtuque mordacior, & pinguiter lentus. Fucatus autem rubrica, aut ſcrupuloſus, improbatur. Præterea ſyncerus non niſi oleo reſoluitur: adulteratus nonnulla ex parte, etiam aqua, diluente factitium colorem. Ad vlcera, quæ cacoethe vocantur, & phagedænas, genitalium nomas, & purulentas aures, efficax eſt: oculorum hebetudines, cicatrices, albugineſq; tollit. Emplaſtris, unguentiſq; coloris cauſa, vt roſaceo, miſcetur. Sudorem cit, aluum turbat, in vino aut aqua ſumptus: ſtomachum malè habet. Additur acopis, & ſmegmatis, quæ albicandi capilli gratia componuntur. Et in vniuerſum acris eſt, & feruentis naturæ, ut ſal.

Salis omnis generis conſideratio. *Sal, quo frequentiſſimè in omnibus ferè cibis utimur, & ſine quo uiuere neſcimus, quo item ad annos aſſeruantur carnes, piſces, aliaq; complura, nullis ſanè non cognitus eſt. Plures tamen in ſalis genere ſunt differentiæ: quandoquidem præter marinum, fluuiatilis, lacuſtris, foſſilisq; reperitur. Marino utitur uniuerſa ferè Italia, exceptis Calabris, qui foſſitio quàm pulcherrimo abundant. quo etiam utitur uniuerſa Pannonia. In Germania hauritur è ſalſis quibuſdam*

quibuſdam fontibus, quorũ aqua diu ignium ui excocta in ſalem cogitur. Foßitium officinæ Arabas ſecutæ ſalem gemmæ uocant. Huius fodinas uidimus apud Calabros agentes, loco, qui uulgò dicitur Altomonte, ubi lapidum modo exciditur, translucidus cryſtalli modo. Hic in ignem coniectus præter cæterorum naturam nec dißilit, nec crepitat, ſed ut ferrum igneſcit. Lacuſtrem hactenus non uidimus, nec fluuiatilem. quanquam Plinius lib. XXXI. cap. VII. tradit plures haberi lacus, ac fluuios, qui ſalem copioſum reddunt, ut eius uerba, quæ ſubijciam, apertè teſtantur. Sal omnis, inquit, aut fit, aut gignitur. Vtrunq; pluribus modis, ſed cauſa gemina, coacto humore, aut ſiccato. Siccatur in lacu Tarentino æſtiuis ſolibus, totumq́; ſtagnum in ſalem abit, modicum alioquin, altitudine genua non excedens. Item in Sicilia in lacu, qui Cocanicus uocatur, & alio iuxta Gelam. Horum extremitates tantùm inareſcunt, ſicut in Phrygia, Cappadocia, Aſpendi, ubi largius coquitur, & uſq; ad medium lacum. Aliud etiam in eo mirabile, quòd tantùndem noctu ſubuenit, quantum die auferas. Omnis eſt talis ſal minutus, atq; non gleba eſt. Sunt etiámnum naturales differentiæ tres. Nanq; in Bactris duo lacus uaſti, alter ad Scythas uerſus, alter ad Arios, ſale æſtuant, ſicut ad Cittium in Cypro, et circa Memphin, extrahunt lacu, deinde ſole ſiccant. Sèd & ſumma fluminum denſantur in ſalem, amne reliquo ueluti ſub gelu fluente, ut apud Caſpias portas, quæ ſalis flumina appellantur. Item circa Mardos, & Armenios. Præterea apud Bactros amnis Ochus, & Oxus ex appoſitis montibus deferunt ſalis ramenta. Sunt & in Aphrica lacus, & quidem turbidi, ſalem ferentes. Ferunt quidem & calidi fontes, ſicuti Pagaſæi. Et hactenus habent ſe genera ex aquis ſponte prouenientia. Sunt & montes natiui ſalis, ut in Indis Oromenus, in quo lapicidarum modo ceditur renaſcens, maiusq́; regum uectigal ex eo eſt, quàm ex auro, & margaritis. Effoditur & è terra, ut palàm eſt, humore denſato, in Cappadocia. Ibi quidem cæditur ſpecularium lapidum modo. Pondus magnũ glebis, quas micas uulgus appellat. Carrhis Arabiæ oppido muros, domosq́; maßis ſalis faciunt, aqua ferruminantes. Inuenit & iuxta Peluſium Ptolemæus rex cùm caſtra faceret. Quo exempto poſtea inter Aegyptum, & Arabiam etiam ſqualentibus locis cœptus eſt inueniri, detractis arenis. qualiter & per Aphricæ ſitientia, uſque ad Ammonis oraculum. Is quidem creſcens cum luna noctibus. Nam Cyrenaici tractus nobilitantur Ammoniaco, & ipſo, quia ſub arenis inueniatur, appellato. Similis eſt colore alumini, quod ſchiſton uocant, longis glebis, neque perlucidis, ingratus ſapore, ſed medicinæ utilis. Hactenus de ſale Plinius. Cæterùm Ammoniacus ſal, qui legitimus ſit, ad nos conuehi deſijt: quippe factitius, adulterinusq́; eſt, qui paßim in ſeplaſiariorum officinis uenditur, plerunque è Germania allatus, nigricantibus exterius glebis. Non deſunt tamen, qui credant conflari hunc ex camelorum urinis, artificio quodã concretis. Sed cur his adſtipulari debeam, non equidem uideo, præſertim cùm Germania, unde Venetias conuehitur factitius, camelos non habeat. Seplaſiarij, pariterq́; chymiſtæ Sal Armeniacum appellant, quòd fortaſſe exiſtiment ex Armenia adferri, ubi innumeri ſunt camelorum greges. Sed iſti, mea quidem ſententia, hallucinantur. Serapio (Iſach Arabici teſtimonio) ſcribit Salem Ammoniacum fieri è lapidibus durißimis, & translucidis. Sed & is fallitur, meo iudicio: ſiquidem Ammoniaci nomen non aliunde ſibi comparauit, quàm ab arena, quæ ἄμμος Græcis dicitur, ſub qua in laminas concretus, inuenitur in Cyrenaica regione. Venit præterea in medicorum uſum Sal, quem Arabes Alchali cognominant, item Alumen catinum, de quo ſuperius in alumine diximus. Sal autem Indus appellatus (ut libro ſecundo retulimus) nil aliud antiquis extitit, quàm ſaccharum in ſacchariferis arundinibus in India gummi modo concretum, cuius nunc loco utimur ſuppoſititio, quod ſeplaſiæ zuccharum canditum uocant. Veruntamen animaduertendum eſt, quòd quanquam Paulus, & Auicenna eum fortaſſe ſecutus, concretum natura ſaccharum ſalem Indum appellant; non tamen fuerit putandum, quòd Indi legitimum ſalem non habeant. Quandoquidem (ut Plinius eſt auctor) in Oromeno Indiæ monte lapicidinarum modo foditur ingentibus glebis. proindè dicebat Meſues de ſale ſcribens, Naphthicum, & Indicum cæteros ſales præcellere. Quod autem Salnitrum uocant, tormentorũ bellicorum pulueribus expetitum, uulgaris notitiæ eſt, de quo tamen latius ſequenti capite ſermonem faciemus. Cæterùm ſalis ſpumam pluries legi quibuſdam in ſcopulis Tyrrheni maris. Cùm enim procella exoritur, intumeſcitq́; pelagus, ſpumantes aquæ in altum ſublatæ, ſcopulorum cauitates replent. quo fit, ut ibi ſub dio remanentes ſolibus, & rore, æſtiuis caloribus, in ſalem album concreſcant. Muria porrò, qua innumera aſſeruantur edulia, nota omnibus res eſt, ut quæ ſale tantùm, & aqua conficiatur. Sed quídnam ueteribibus flos ſalis fuerit, decernere non auſim, neque plura quod ſcribam habeo, quàm quæ à Dioſcoride produntur. Eius tamen meminit Plinius loco ſuprà citato, ſic inquiens. Salinarum ſynceritas ſummam facit ſuam differentiam. Quædam enim fauilla ſalis, quæ leuißima ex eo eſt, & candidißima flos ſalis appellatur. Et flos quidem ſalis, in totum diuerſa res, humidiorisq́; naturæ, & crocei coloris, aut rufi, ueluti rubigo ſalis. Odore quoque ingrato, ceu gari, diſſentiens à ſale, non modò à ſpuma. In Aegypto inuenitur, uideturq́; Nilo deferri. & fontibus tamen quibuſdam innatat. Optimum ex eo, quod olei quandam pinguitudinem reddit. hæc Plinius. Porrò color rufæ rubiginis inſtar pictoribus expetitur, è Germaniæ ſalinis aduectus, qui fortaſſe flos ipſe ſalis fuerit: nam colore, & ſapore illi non obſcurè reſpondet. uulgò appellant Morello di ſale. Verum cur non hoc planè affirmem, illud mihi obſtare uideo, quòd color is non ſit liquidus, neq; oleoſus, ſed aridus. quare potius inclinat animus, ut ipſum credam eſſe ſalis rubiginem, de qua ex Plinio paulò ante mentionem fecimus. Fuchſius medicus ingenio & eruditione clarus, in libro de compoſitione medicamentorum, quem auctum ſecundò edidit, nihil aliud eſſe putat florem ſalis, qui Dioſcoridi ἁλὸς ἄνθος dicitur, quàm balenarum ſemen, quod Germanis medicorum officinis Sperma ceti nominatur. Qua in re is fortaſſe ſecutus eſt ſententiam Georgij Agricolæ rei metallicæ acerrimi indagatoris. Sed utcunq; ſit, non equidem poſſum horum quauis eruditorum uirorũ iudicio ſubſcribere. nam res illa tantum abeſt, ut ſit crocei aut rufi coloris, ut etiam candida conſpiciatur. Adde, quòd flos ſalis Dioſcoridi & Plinio flumine Nilo defluit, & lacubus ſeu fontibus quibuſdam innatat: hoc autem Sperma ceti uocatum in mari colligitur, atq; etiam in paludibus maritimis inuenitur. Id fortè à maximis illis piſcibus effunditur: quod tamen non ita liquidum apparet, ut de flore ſalis Galenus memoriæ prodidit. Salis autem meminit idem Galenus

Sal Ammoniacus.

Fuch. opinio improbata.

Salis vires ex Galeno.

tum inter foßitia medicamenta, tum etiam inter ea, quæ in mari naſcuntur libro IX. *&* XI. *ſimplicium medicamen-*
torum, ſic inquiens. Sal eiuſdem genere facultatis eſt, ſiue foßilis ſit, ſiue marinus: uerùm hoc differunt, quòd ſalis è
terra effoßi ſubſtantia magis ſit compacta: ac proinde in hoc maior eſt, & partium craßities, & adſtringendi poten-
tia. Itaque marinus affuſa ipſi aqua protinus liqueſcit, at foßili hoc non euenit. Porrò eiuſdem ſpeciei cum marino
eſt, qui in ſtagnis quibuſdam ſalſedinem habentibus naſcitur, æſtate uidelicet aquis æſtu ex ijs aſſumptis, cuiuſmodi eſt
Tragaſius non procul à Sminthio. Confluit enim illuc ante aquas ſpontaneas, quæ admodum ſunt calidæ, copioſa a-
qua ſtagnans, non amplo in loco: & ea æſtate omnis abſumitur, à ſole uidelicet arefacta. Porrò quoniam locus ipſe
ſalſedinem natiuam continet, quod reliquum eſt eius omne, ſal eſt, cognominationem à loco pariter & aquis ſorti-
tus. Nam ſpontaneæ & ipſæ illis in locis aquæ Tragaſiæ nuncupantur, potentia ſummè exiccatoria: & ſanè, qui in
ea regione ſunt medici, ad hoc illas accommodant. Porrò dictum eſt & de Sodominis in mari mortuo prouenientibus
in quarto libro, quem ſiquis librum diligenter perlegerit, illi tantùm refricare memoriam nunc opus eſt, ut expoſita
guſtus qualitate, ipſe medicamenti facultatem cognoſcat. Igitur cùm qualitas ſalſa digerat, ſimul & contrahat con-
tactam ab ipſa ſubſtantiam, uocatum aphrolitron in hoc differt, quòd in ipſo unum modò ſaporem exuperantem ex-
preßè ſit uidere, quem uocant amarum, uim habentem digerendi, haud etiam contrahendi, uti ſal. Nam hîc quicquid
in corporibus humidum ineſt, id totum quodammodo abſumit; & quod reliquum eſt ſubſtantiæ ſolidæ, adſtrictione cõ
trahit: ac proinde etiam conditura ſua corpora ſiccat, & à putredine tuetur. Quippe quæ putreſcunt, excremen-
titium continent humorem, ſubſtantiamq; tum diſſolutam, tum minimè compactam. Quibus ergo corporibus nulla
prorſus eſt humiditas ſuperflua, ceu melli optimo, & corpus ſolidum, & compactum eſt, ceu lapidibus, ea ut putre
ſcant eſt impoßibile: ac proinde in his ſalis non probatur uſus, uerùm in ijs, in quibus ſuſpecta eſt putredo. Spumo-
ſa autem ſalis effloreſcentia multò tenuioris naturæ eſt, quàm ſal ipſe. quare & extenuare, & digerere multò plus
ipſo poteſt: uerùm quod ſubſtantiæ eſt reliquum, contrahere ut ſal nequit. Cæterùm flos ſalis medicamentum liqui-
dum eſt, tenuius etiam quàm ſal uſtus: tum acris qualitatis, & admodum digerentis facultatis. hactenus de ſale Ga-
lenus. Nomina. *Sal Latinis dictus,* ἅλς *Græcis appellatur:* Arabibus, *Melec, ſeu* Melha: Italis, *Sale:* Germanis, *Salz:*
Hiſpanis, *Sal.*

Nitrum, ſpuma Nitri. Cap. LXXXIX.

PRAEFERTVR Nitrum leue, roſeo colore, aut candido, in foramina dehiſcens, perinde quaſi
ſpongioſum quiddam, quale ex Bunis adfertur. Humores euocat, qui in alto concreuerunt. Spuma
nitri optima eſſe putatur leuiſsima, gleboſa, friabilis, colore penè purpureo, aut ſpumoſa, & mordens,
qualis ex Philadelphia Lydiæ defertur. ſecunda eſt Aegyptia. quin & in Magneſia Cariæ gignitur.
Vim, & vſtionem ſalis habet, tam nitrum, quàm ſpuma eius. Præterea nitrum tormina ſedat, ſi tritum
cum cumino bibatur in hydromelite, aut ſapa, aut aliquibus, quæ inflationes diſcutere poſſunt, vti
ruta, vel anetho. Febribus circuitu redeuntibus illinitur, ante ſuſpectam acceſsionem. Miſcetur em
plaſtris, quæ extrahunt, & diſcutiunt, extenuant, & lepras abſtergunt. Cum aqua autem calida, aut vi
no infuſum, inflationes, purulentas aures, & ſonitus earundem ſanat: ſordes expurgat, cum aceto in-
ſtillatum. Canum morſibus ex aſinino adipe, aut ſuillo medetur. reſinæ terebinthinæ admiſtum fu-
runculos aperit: aquæ inter cutem cum fico illinitur: oculis ad claritatem uiſus cum melle ſuccurrit:
& venenis fungorum, ex poſca potum: aut ſi bupreſtis momorderit, ex aqua: ijs uerò qui taurinum
ſanguinem biberint, ex laſerpitio: ijsque qui cibum non ſentiunt, vtiliter obducitur: opiſthotonisq;
iam remiſsioribus, & luxatis cum cerato: in linguæ reſolutione, pani commodè permiſcetur. Aliqui
ſupradicta carbonibus vrunt, ſubiecta prius teſta noua, donec incandeſcant.

Nitri, & ſpumæ Nitri cõſideratio. NITRVM, *& nitri ſpuma, quorum antiquis maximus fuit in medicamentis uſus, diu ſanè eſt, quòd ad nos*
conuehi deſierunt. Proinde hallucinantur, mea quidem ſententia, qui putant Salnitrũ *uocatum, quo ad tormentorum*
bellicorum pulueres utuntur, & ad fortißimas aquas conficiendas, quibus argentarij fabri aurũ ab argento ſeparant,
uerum ac legitimum eſſe nitrum, cuius meminere Theophraſtus, Dioſcorides, Galenus, Plinius, *& antiquorum alij.*
Siquidem id madifeſtè demonſtrat Plinius lib. XXXI. *cap.* X. *ubi de nitro ita ſcriptũ reliquit. Non eſt differenda &*
nitri natura, non multũ à ſale diſtans, & eò diligentius dicenda, quia palàm eſt & medicos, qui de eo ſcripſere, igno-
raſſe naturam, nec quenquam Theophraſto *diligentius tradidiſſe. Exiguum fit apud Medos, caneſcentibus ſiccitate*
conuallibus, quod uocant halmirhaga. Minus etiam in Thracia iuxta Philippos, ſordidũ terra, quod appellant agriũ.
Nam quercu cremata, nunquam multum factitatum eſt, & iampridem in totum omiſſum. Aquæ uerò nitroſæ plu-
ribus locis reperiuntur: ſed ſine uiribus denſandi. Optimum copioſumq; in Clytis Macedoniæ, quod uocant calaſtri-
cum, candidum, purumq;, proximum ſali. Lacus eſt nitroſus exiliente è medio dulci fonticulo. Ibi fit nitrum circa
Canis ortum nouenis diebus, totidemq; ceſſat, ac rurſus innatat, & deinde ceſſat. Quo apparet ſoli naturam eſſe,
quæ gignat: quoniam compertũ eſt, nec ſoles proficere quicquam, cùm ceſſet, nec imbres. Mirum eſt & illud, ſca-
tebra fonticuli ſemper emicante, lacum nec augeri, nec effluere. Iis autem diebus, quibus gignitur, ſi fuere imbres,
ſalſius nitrum faciunt, aquilones deterius, quia ualidius commouent limũ. Et hîc quidem naſcitur. In Aegypto autem
conficitur multò abundantius, ſed deterius: nam fuſcum, lapidoſumq; eſt. Fit penè eodem modo, quo ſal, niſi quòd ſa-
linis mare infundunt, Nilum autem nitrarijs. Excedente Nilo ſiccantur, decedente madent ſucco nitri quadraginta
diebus continuis, non (ut in Macedonia) ſtatis. Si autem imbres adfuerint, minus de flumine addunt, ſtatimq;, ut den-

ſari

ſari eſt cœptum, rapitur, ne reſoluatur in nitrarijs. Sic quoq; olei natura interuenit. Ad ſcabiem animalium utilis. Ipſum autem conditum in aceruis durat. Mirum in lacu Aſcanio, & quibuſdam circa Chalcida fontibus, ſummas aquas dulces eſſe, potariq;, inferiores nitroſas. In nitro optimum, quod tenuiſsimum, & ideo ſpuma melior. Ad aliqua tantùm ſordidum, tanquam ad inficiendas purpuras, tincturasq; omnes. Magnus & nitro uſus, qui dicetur ſuo loco. Nitrariæ egregiæ Aegyptijs: nam circa Maucratin, & Memphin tantùm ſolebant eſſe. Circa Memphin deteriores: nam & lapideſcit ibi aceruis, multiq; ſunt tumuli ea de cauſa ſaxei. Faciunt ex ijs uaſa. Nec non frequenter liquatum cum ſulfure coquentes in carbonibus. Ad ea quoq;, quæ inueterari uolunt, illo nitro utuntur. Sunt ibi nitrariæ, in quibus & rufum exit à colore terræ. Spumam nitri, quæ maximè laudatur, antiqui negabāt fieri, niſi cùm ros cecidiſſet, prægnantibus nitrarijs, ſed nondum parientibus. Itaq; non fieri incitatis, etiamſi caderet. Alij operimentorum fermento gigni exiſtimauere. Proxima ætas medicorum Aphronitrum tradidit in Aſia colligi in ſpeluncis mollibus diſtillans, ſpecus eos Calycas uocant: dein ſole ſiccant. Optimum putant Lydium. Probatio, ut ſit minimè ponderoſum, & maximè friabile, colore penè purpureo. hoc in patellis affertur. Aegyptium in uaſis picatis ne liqueſcat. Vaſa quoq; ea ſole inareſcentia perficiuntur. Nitri probatio, ut ſit tenuiſsimum, & quàm maximè ſpongioſum, fiſtuloſumq;. Adulteratur in Aegypto calce. Deprehenditur guſtu: ſyncerum enim facilè reſoluitur, adulteratum pungit. Calce aſperſum, reddit humorem uehementem. hæc Plinius. Ex quibus liquidò conſtat, noſtri uſus Salnitrum, antiquorum nitrum non eſſe, etſi inficias eundum non ſit, quin aliquas nitri habeat qualitates. Veruntamen nemini unquam perſuaſum uelim, ut medicamentis, quæ intus in corpus ſumuntur, nitri loco Salnitrum abſque noxa imponi poſsit. Et quanuis contrarium aſſerant, ſcriptisq; tradant Monachi illi reuerendi, qui Meſuem commentati ſunt; non tamen credo, hoc id prius in ſe ipſis expertos eſſe. Quod nihilominus eos facere decebat, ſi fraterna charitate ducti ſunt, ut alijs ſuaderent ſalnitrum tutò aſſumi poſſe; cùm prima charitas (quod dictum frequenter uſurpant) incipiat à ſe ipſo. Nitri meminit Galenus lib. IX. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Nitrum dictum eſt ſuprà in medio eſſe aphronitri, & ſalis uirium; cæterùm uſtum propius ad aphronitrum accedit, utpote exuſtione tenuius redditum. Deſiccat itaq;, & digerit: & ſi intrò in corpus ſumatur, ſecat, & extenuat craſſos lentosq; ſuccos potentius multò quàm ſal. Aphronitrum uerò niſi grauis urgeat neceſsitas, nemo deuorabit, nimirum inimicum ſtomacho: quandoquidem plus etiam litro incidit. Sanè ad fungos ſuffocantes, ruſticus quidam eo uti aſſolet, & ſemper profuiſſe probatum eſt. Cæterùm nitro uſto, ſimul & non uſto, & multò etiam magis eius ſpuma, & nos in talibus uti conſueuimus. hactenus Galenus. Qui tamen uidetur ijs, qui codicis mendam non animaduerterunt, maximam facere differentiam inter Aphrolitrum, & Aphronitrum, licet hæc re diuerſa non ſint. Nam ubi de Aphrolitro libro citato diſſerit, uulgata exemplaria habent. ἀφρόλιτρον ἀφρονίτρου διαφέρει. hoc eſt. Aphrolitrum ab aphronitro differt. Verùm in altera dictione latet uitium, ut quæ ἀφροῦ νίτρου, hoc eſt, à ſpuma nitri, duabus uocibus legenda ſit. Ita fiet, ut Galeno non aphrolitrum ab aphronitro, ſed utrunq; à ſpuma nitri aptè diſtinguatur. Id quod & Auguſtinus Ricchus Lucenſis, & Leonardus Fuchſius, medici ætatis noſtræ celebres, doctiſsimè adnotarunt. Cæterùm cùm Galeno aphrolitrum, ſiue aphronitrum ſpuma nitri non ſit, quid aliud ſit, ingenuè fateor me ignorare: neque id alius, quod ſciam, hactenus explicauit. Quod Græci νίτρον, & λιτρόν, Latini Nitrum nominant: Mauritani, Baurach: Itali, Nitro. Quod uerò Græcis ἀφρόλιτρον uno uerbo dicitur: Arabibus, Baurach Africe: Italis, Nitro di Africa. Quæ deinde Spuma nitri Latine, ἀφρὸς τοῦ νίτρου Græcè uocatur: Arabicè, Aphronitrum.

Monachorũ error.

Nitri, & aphronitri uires ex Gal.

Nomina.

Fæx. Cap. XC.

ELIGENDA Fæx maximè à uino uetere, Italico: ſin minus, ab alio conſimili. Fæx aceti uiribus longè acrior eſt. Crematur, ut alcyonium, antè diligenter ſiccata. Sunt qui noua teſta igni largo urant, uſquedum penitus incendatur. Alii uiuis carbonibus fæcis glebam obruunt, & idem opus proſequuntur. Experimentum eſt legitimæ uſtionis, ut aerio nitore inalbeſcat, linguamque tactu urere uideatur. Eadem urendæ fæcis aceti ratio. Vis ei ſupra modum urens, & abſtergens. ulcera ad cicatricem perducit, adſtringit, uehementer exeſt, ſiccatque. Sed recenti utendum eſt, quoniam celeriter exanimatur: proinde non niſi in reconditorio, & uaſe aliquo reponi debet. Lauatur ut pompholyx. Quæ uſtionem experta non eſt, tumores & per ſeſe, & cum myrto cohibet. uentris, ſtomachique fluxiones illita ſiſtit: muliebre profluuium imo uentri, aut genitalibus impoſita mitigat: panos diſcutit nondum exulceratos & tubercula: rigentes mammas, ſuique lactis impatientes, cum aceto peruncta extinguit. Cremata uerò, unguens ſcabros cum reſina aufert. Addito lentiſcino oleo, illita nocte tota, rufat capillum. Elota oculorum medicamentis, ut ſpodos, adijcitur: cicatrices eorum, & caligines eadem abſtergit.

FAEX uini uulgaris notitiæ eſt, quin & ipſius adurendæ ratio nota, ijs præſertim, qui ex hac alumen, quod uocant fæcis, conficiunt. Porrò uini recrementum, quod uinarijs cadis agglutinatum, cruſtæ lapidoſæ inſtar inuenitur, officinarum uocabulo Tartarum uocatum, aluum non obſcurè ſubducit. Proinde nõ deſunt, qui ſibi adſtrictam aluum citēt, hauſto tartari puluere ex gallinaceo iure, addito maſtiches momento, & ſaccharo: nihil enim incommodi adfert hac ratione paratum. Additum in deiectoria diluta, quæ ex ſena, uel polypodij radicibus, uel epithymo parantur, uim eorum deiectoriam adauget. Sunt qui album Tartarum faciant, diu ipſum in aqua decoquentes, atque ſubinde deſpumantes. Τρύξ ſic Græcè, Latinè uerò Fæx dicitur: Arabicè, Durdi: Italicè, Feccia: Germanicè, Heſen, & Vueinſtein: Hiſpanicè, Raſura de uino.

Fæcis, & tartari dicti con ſid. & uires.

Nomina.

Calx uiua. Cap. XCI.

CALX uiua hoc modo fit. Marinorum buccinorum teſtas igni condito, aut feruenti clibano, nocte dimittito: poſtera die, ſi candidiſsimæ fuerint, extrahito: ſin aliter, iterum urito, uſquedum uehementer inalbuerint. Dein ubi in aquam frigidam demerſæ fuerint, in fictile nouum conijcito, & exactè pannis operiens, noctem unam conquieſcere ſinito: mane eam extrahens, ubi perfecto omni opere elaborata fuerit calx, recondito. Fit & è litoralibus calculis igne crematis, necnon è uili, & fuſaneo marmore, quæ cæteris præfertur. Vis omni calci in commune ignea, mordens, adurens, & cruſtas inducens: quibuſdam alijs immiſta, ut adipi, oleo, concoquendi uim aſſumit, mollit, & diſsipat: ulcera ad cicatricem perducit. Efficacior exiſtimatur recens, nec aſperſa aquis.

Calcis conſideratio.

CALX, *cuius paßim uſus ad ædificiorum muros ſtruendos, nota omnibus eſt. Præter hanc fit etiam priuatim ad uaria medicamenta è purpurarum, buccinorum, cochlearum, oſtreorum, ouorumq; teſtis. Non deſunt tamē, qui etiam eam, quæ fit ex calcario lapide, unguentis, & emplaſtris admiſceant, eam primùm demergentes in aquam, uſquedum prorſus dißiliat, ac ſubinde lauantes diebus pluribus, affuſa ſæpius recenti aqua pluuiali, uel fontana. Valet enim ſic elota ad contumacia ulcera, quòd abſq; morſu ualenter ſiccet. Ob id itaq; unguentis expetitur, quibus utuntur ad pudendorum ulcera, eáq; præſertim, quæ uenerea lue contrahuntur. Quinetiam prodeſt ad ambuſta, & alia, quæ non facilè curationem admittunt. Sunt etiam qui extinctam prius calcem, lauent deinde diutius roſarum ſtillatitia aqua, ita ualentius effici medicamentum exiſtimantes.*

Calcis uires ex Gal.

Calcis uires deſcripſit Galenus lib. IX. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Calx, uiua quidem, quæ ἄσβεστος *Græcè dicitur, uehementer urit, adeò ut cruſtam efficiat: extincta uerò protinus etiam cruſtam molitur & ipſa: at poſt diem unum, aut alterum minus urit, minusq; inducere cruſtam poteſt. At uerò temporis progreſſu prorſum nec cruſtam quidem gignit tametſi etiámnum calfaciat, carnemq; liquet. Porrò ſi lauetur in aqua, ſuam mordacitatem exuit, efficitq; nuncupatam* κονίαν, *hoc eſt lixiuium: at ipſa abſque morſu reſiccat. Ac ſi bis, terq; aut amplius abluta fuerit, planè mordacitatis expers conſtituitur ac ſtrenuè abſque mordacitate exiccat.*

Nomina.

Calx uiua Latinis dicta, ἄσβεστος *Græcis appellatur: Arabibus, Horach, Nura, ſeu Nure: Italis, Calcina uiua: Germanis, Vngeleſchter, & Kalk: Hiſpanis, Cal.*

Gypſum. Cap. XCII.

GYPSVM uim habet adſtringendi, obſtruendi: ſanguinis eruptiones, ſudoresque cohibet. ſed potum, ſtrangulationis modo iugulat.

Gypſi hiſtoria.

GYPSVM *quid ſit, nemo eſt qui neſciat. Abundat gypſo uniuerſa ferè Hetruria, ibique commodè frequenterq; expetitur cæmentarijs ad ædiū fabricas. Fit gypſum è quodam candido lapide, in laminas facilè ſcißili: qui tamen non longa ignium ui torretur, & excoquitur. Quandoquidem in calenti furno coniectus, quatuor, aut ad ſummum quinque horarum ſpatio peruritur. Tunditur deinde in puluerem, & incerniculis excutitur. Præſtantißimum eſt recens: nam diu aſſeruatum, aquæ immiſtum ægrè lapideſcit, ac coit. Fit etiam Gypſum è ſpeculari lapide, qui Græcis* σεληνίτης *dicitur. Item ex alio quodam lapide niuei candoris, è quo in Hetruria torno patinæ, & alia uaſorum genera conficiuntur. Hunc alabaſtrū appellant, ſed perperàm.*

Gypſi uires ex Gal.

Gypſo uires reddidit Galenus lib. IX. ſimplicium medicamentorum, ita diſſerens. Gypſum & ipſum ad communem omnium terrenorum, lapidoſorumq; corporum facultatem, qua deſiccare dicta ſunt, inſuper hoc adiunctum habet, quòd eſt facultatis emplaſticæ. Vnitur enim ipſum ad ſeſe, & cogitur, lapideſcitq; maceratum. Quamobrem ſiccis medicamentis, quæ ad ſanguinis eruptionem accommodantur, commiſcetur. Nam ipſum per ſeſe lapidoſum fit, & durum coactum, ac congelatum. proinde rigare, diluereq; illud excogitaui, tenui alboq; oui liquore, quod ad ophthalmias utile eſt, admiſto quod in farina triticea eſt puluilli tenuißimi, qui in parietibus molendinorum reſidet. Excipere uerò, quòd ſic ſubactum eſt tenellis leporis pilis, aut qui perinde ſunt molles, expedit. Gypſum combuſtum non æquè emplaſticam uim habet: cæterùm tenuiorum eſt partium, & ualentius deſiccat. Quin & repercuſſorium eſt, maximè ſi maceretur oxycrato.

Nomina.

Γύψος *ita Grecis, ut Gypſum pariter Latinis appellatur: Arabibus, Gepſim, ſeu Giepſin: Italis, Geſſo: Germanis, Gyps: Hiſpanis, Yeſo, & Alges.*

Sarmentitius cinis. Cap. XCIII.

SARMENTORVM cinis urendi uim habet: cum axungia autem, uel oleo illitus, fractis neruis, articulorum colliſionibus, & neruorum nodis prodeſt: cum nitro, & aceto excreſcentias carnis in ſcroto reprimit. Serpentium, canumque morſibus illitus ex aceto medetur. cruſtas obducentibus medicamentis admiſcetur. Fit ex eo lixiuium contra præcipitationes, & fungorum uenena, cum aceto, ſale, & melle.

CINIS

Cineris omnis uires ex Galeno.

CINIS *omnis quid ſit notius eſt, quàm ut pluribus explicari debeat. Quare ad eius uires properemus: de quibus in uniuerſum diſſerens Galenus lib.* VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquit. Cinis combuſtorum lignorũ reliquiæ ſic nuncupantur, compoſitæ ex contrarijs tum qualitatibus, tum ſubſtantijs. Habet enim in ſe partim terrenũ, partim uelut fuliginoſum, quod Græcè dicitur æthalodes, ſiue lygniodes, ſiue quomodocunque quis appellare uolet: atque hæ ſanè partes ſunt tenues, & quæ maceratis aqua cineribus, & percolatis, unà aſportantur, atque abeunt. Quod uerò reliquum eſt, terrenum eſt, infirmum, & morſu carens, calida facultate in lixiuium depoſita. Sed non omnis cinis eadem temperatura præditus eſt, ſed pro combuſtæ materiæ diuerſitate uariatur. At neſcio quo pacto Dioſcorides omnes cineres adſtringendi habere uim prodiderit, cùm ficulneus eiuſmodi omnis qualitatis ſit expers, utpote cùm & ipſa arbor nulla ſui parte acerbam qualitatem præferat, ceu quercus, ilex, arbutus, fagus, lentiſcus, hedera, & hoc genus alia: uerùm plena ſucco ualido tota ſit, eoq; acri & calido. Ergo ex acerbis utique lignis factus cinis, non parum adſtringit: meminiq; me quandoque, cùm aliud ad manum non eſſet medicamen, per hunc ſanguinis ſuppreßiſſe eruptionem. Verùm nullus unquam ad tale uti ficulneo audeat. Siquidem hic acrimoniæ multum, adurentisq; facultatis obtinet, miſtæ abſterſioni: & utroq; differt ab eo, qui ex quercinis lignis conficitur, tum quòd in eo fuligineum multò eſt acrius, tum quòd in illis terrenum quodammodo ſubadſtringens eſt, in hoc abſtergens, uelut in cinere tithimalorum. Eſt & calx cineris quædam ſpecies, cæterùm tenuioris eſſentiæ, quàm qui ex lignis fit: nimirum quantò lapides exactius torreri, ut cinis fiant, poſtulant: non tamen multum reliquum in ſe habet, uelut naturæ igneæ, quod uocant ἐμπύρευμα. Proinde elota medicamen eſt citra morſum deſiccans, magisq; ſi bis térue lauetur. Cæterùm ſi marina aqua abluta ſit, admodum digerit. Dicetur porrò de ea, ubi de metallicis ſermo habebitur.* Τέφρα *Græcè dicta, Cinis Latinè uocatur: Arabicè, Chamad, ſiue Ramed: Italicè, Cenere: Germanicè, Aeſchen: Hiſpanicè, Ceniza: Gallicè, Cendre.*

Nomina.

Alcyonium. Cap. XCIIII.

ALCYONII quinque eſſe genera compertum eſt. Vnum enim ſpiſſum, acerbi ſaporis, ſpongioſa facie, item tetri odoris, ponderoſum, & piſcem olens, quod plurimum in litoribus inuenitur. Alterum pinnulæ oculorum, aut ſpongiæ ſimile, fiſtuloſum, & leue, odorem algæ referens. Tertium uermiculi forma, & colore magis purpureum, quod Mileſium quidam uocant. Quartum ſuccidis uelleribus non diſsimile, multis inanitatibus hians, leue. Quintum figura fungi, ſine odore, aſperum, parte interna quodammodo pumicoſum, foris læue, acre, quod plurimum in Propontide iuxta inſulam Besbicon adpellatam gignitur, patrio nomine halos achnen uocant. Duo priora in fœminarum ſmegmata aſſumuntur, contra lentigines, lichenas, lepras, uitiligines, nigritias, & maculas in facie, reliquoque corpore. Tertium ijs, qui difficili urina uexantur, aut arenulas in ueſica colligunt, idoneum eſt: item renibus affectis, aquæ inter cutem, lieni. Vſtum autem, & ex uino illitum, alopecias replet. Poſtremum dealbandis dentibus aptum eſt. in alia ſmegmata, pſilothraque aſſumitur, cum ſale miſtum. Si quiſquam alcyonium cremare uelit, cum ſale in crudum fictile mittat, & oblinens uaſis ſpiraculum luto, ita fornaci mandet, & cùm figlinum percoctum fuerit, extrahens ad uſus recondat. Lauatur ut cadmia.

Alcyonii hiſtoria, & conſideratio.

ALCYONIVM *(ut Plinius eſt auctor lib.* XXXII. *cap.* VIII.*) fit in mari ex nidis, ut aliqui exiſtimant, alcyonum, & cæicum: alij ex ſordibus ſpumarum craſſeſcentibus: alij è limo, uel quadam maris lanugine. Quatuor eius genera. Cinereum, ſpiſſum, odoris aſperi. Alterum molle, lenius, odore ferè algæ. Tertium candidioris uermiculi. Quartum pumicoſius, ſpongiæ putri ſimile, penè purpureum: quod optimum, hoc & Mileſium uocatur. Quo autem candidius, hoc minus probabile eſt. hæc Plinius. Qui tamen quintum fungi figura, cuius meminere Dioſcorides, & Galenus, ſilentio præterijt. Sunt præterea, qui Alcyonium ita appellari tradant, non quòd ex alcyonum nidis fiat, ut Plinius ſcribit, ſed quòd alcyones ſuper illud marinis undis ſimul congeſtum nidificent. Quorum ſententiã magis probandam cenſemus. Alcyonium officinæ Spumam maris uocant: quòd ſic idem uocent Arabes, Dioſcoridẽ ſecuti. quippe qui ſcripſerit quintum Alcyonij genus in Besbico halos achnen, hoc eſt, maris ſpumam uocari. Cæterum rufum Alcyonium corallij inſtar, coaceruatis in globum ueluti uermiculis, lapidoſaq; materie, Venetijs primum uidimus. Quartum uerò reperimus copioſum in Tergeſtino litore uelleribus ſimillimum, album, ac leuißimum. Piſcatores hoc cochlearum marinarum, quæ aculeis rigent, & uulgo appellantur Garuſe, nidum eſſe affirmant. Primum, & ultimum genus pluribus in ſeplaſijs inuenitur. Porrò in hoc capite in uulgatis Dioſcoridis exemplaribus nonnulla (ut planè ſuſpicor) uerba deſiderantur, cùm de uiribus quarti alcyonij nihil ijs ſcriptum legatur. Auget ſuſpicionem Oribaſius, cuius lectio hoc habet.* τὸ δὲ τέταρτον, καὶ ὕςατον, *hoc eſt. Quartum, & poſtremum &c. Idem confirmat Serapio, qui ex Dioſcoride tranſcribens utriusque ſpeciei meminit. De Alcyonijs diſſeruit Galenus lib.* XI. *ſimplicium medicamentorum, hic uerbis. Alcyonia omnia detergunt, ac digerunt, qualitatem habentia acrem, & calidam facultatem: uerùm aliud alio non parum plus minusq;, & in his ipſis, quæ diximus, ſecundum partium eſſentiæ totius tenuitatem. Eſt autem eorum unum denſum, & graue, odoris praui: olet enim piſces putres, ſpongiæ in ſpecie ſimile. Secundum uerò aliud figura longiore, leue, & rarum: odorem habens ſimilem phycijs. Aliud tertium uermi ſimile eſt ſpecie, colore purpureo, conſiſtentia molli: uocant id Mileſium. Poſt quæ quartum ſecundo quidem iam poſito ſimiliter & leue, & rarum, uerùm lanis ſuccidis ſimile. Denique & quintum extima ſuperficie læui, cæterùm interna ſubſtantia aſperum, nullius odoris, guſtu tamen apparens acre: & ſanè*

Locus Dioſ. ſuſpectus.

Alcyonij uires ex Gal.

omnium

omnium alcyoniorum eſt calidiſsimum, adeò ut & pilos urere poſsit. Itaq; cùm duo prima lichenas, alphos, pſoras, leprasq; adiuuent, præterea cutem ſplendidiorem competentia uirium efficiant, idem præſtare non poteſt hoc ultimo loco poſitum. Nec enim perinde ut illa, cutem duntaxat ſummam extergit, ſed etiam excoriat, uſque in profundum cutis penetrans, ut etiam ulcera moliatur. Porrò quod tertio ordine recenſuimus, omnium eſt tenuiſsimum. Itaque uſtum alopecias curat illitum cum uino, colore quidem fuluo, tenui tamen eſſentia. Quartum autem eiuſdem cum hoc ſpeciei uires obtinet, uerùm haud parum imbecilliores. Quod Græci ἀλκυόνιον, Latini quoq; Alcyonium dicunt: Arabes, Zebothalbabar, ſeu Zebd albhar: Itali, Alcionio.

Nomina.

Adarces. Cap. XCV.

FIT in Cappadocia, quod adarces appellatur. Eſt autem tanquam concreta ſalſilago, humidis & paluſtribus locis ſiccitate emergens, & harundinibus, ac herbis agglutinata, colore flori lapidis Aſij ſimilis, & omni forma molli alcyonio, & aliquantùm cauo proxima, ut uideri poſsit lacuſtre alcyonium. Ad euellendas lepras, lentigines, lichenas, & uitia cutis in facie, ſimilia, accommodatur. Et in ſumma uis ei acris. Humorem euocat, qui in alto concreuit, & iſchiadicis prodeſt.

Adarcæ conſideratio.

LEGITIMAM Adarcen, quæ Dioſcoridis, & Plinij placitis reſpondeat, hactenus non uidimus, etſi in Italia naſci tradidit Plinius lib. XVI. cap. XXXVI. Quam poſtea lib. XXXII. cap. XII. uocauit calamochnū, ſic inquiens. Inter aquatilia dici debet & calamochnus, Latinè adarca appellata. Naſcitur circa arundines tenues, è ſpuma aquæ dulcis, ac marinæ, ubi ſe miſcent. Vim habet cauſticam, ideo acopis additur contra perfrictionum uitia. hactenus Plinius. Porrò uerò eos hallucinari crediderim, qui ſibi perſuadent id eſſe Adarcen, quod uulgò Italis dicitur Palla marina. Siquidem hæc in mari tantùm naſcitur, non in paludibus aquæ dulcis: & ibi non arundinibus, neq; herbis inhærens uiſitur, ſed in ſicco reperitur litore, undis ſimul cum alga proiecta, pilæ omnino ſimilis, quæ in lactentium hædorum uentriculis, ex exuctis unà cum lacte pilis, plerunque reperitur. Adde quòd hæc, quantum guſtauerim, nec acris, nec cauſtica (ut Plinius inquit) deprehendatur: neque etiam, quod ſciam, in paludibus inuenitur. Huius tamen meminit Galenus libro primo de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, referens quæ Crito ad conſeruandos, augendos, itemq; à defluuio præſeruandos capillos ſcripſit. Vbi cùm interpres Cornarius uir alioqui doctiſsimus, ignoraſſet quid Critoni, & Galeno intelligeretur per σφαῖραν θαλασσίαν, fortè ſuſpicatus, locum hunc in Galeno eſſe deprauatum, ſpongiā marinam perperàm interpretatus eſt: quandoquidem lectio illa uera eſt, & uertendum erat pilam marinam. Id quod etiam Fuchſius doctiſsimè adnotauit in ſuis de compoſitione medicamentorum libris. Marinam pilam addit Nicolaus Myrepſicus in quodam unguento ad lumbricos, ubi ſic habet. Pilæ marinæ, quæ reperitur in mari rotunda, ut lana congeſta. Cæterùm Adarcæ uires retulit Galenus lib. XI. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, ita ſcribens. Adarcion aliqui maſculino genere adarcon, alij fœminino adarcen dicunt, eſſentia quidem ſua uelut ſpuma eſt aquæ ſalſæ concreta, circa arundines, & farragines concreſcens. Acerrimùm hoc eſt, ſimulq; calidiſsimum medicamentum. proinde & per ſe utile eſt, uerùm commiſcetur ijs, quæ uim eius retundunt, itaq; fit admodum utile in ijs affectibus, qui excalfieri poſtulant. idq; foris impoſitum, nam intrò in corpus ipſum ſumere eſt impoſsibile, nimirum ob uirium uehementiam. hæc Galenus. Ex quibus liquidò apparet, Adarcium à marina ſphera plurimum facie, & uiribus differre. Id Græcis ἀδάρκης & ἀδάρκιον uocatur, quod Latinis item Adarces: Arabibus, Adarchi, Atharachi, ſeu Adaraca, Italis, Adarce.

Cornarij lapſus.

Adarcæ uires ex Gal.

Nomina.

Spongiæ. Cap. XCVI.

E SPONGIIS alias mares appellauere, tenui fiſtula, ſpiſſas: quarum duriores tragos nominarunt. Fœminas autem, quæ contrarias dotes habent. Vruntur eæ, ut alcyonium. Recentes ſine pinguitudine uulnerariæ ſunt, & tumores reprimunt. recentia uulnera ex aqua poſcáue conglutinant: ueteris ſinus ex decocto melle iungunt. Vetuſtæ autem inutiles. Aridæ ligatæ lino, ſi penicilli modo adigantur, occluſa ulcera, calloſque laxant. Siccæ recentes, & uacuæ, ſenilia ulcera, & que fluxione laborant, aut cuniculatim exedunt, impoſitu ſiccant. ſanguinis profluuium ſiſtunt. Crematarum cinis ex aceto, aridæ lippitudini auxiliatur: & ubi quid abſtergere, aut adſtringere opus eſt. Vtilius in oculorum medicamentis lauare cinerem. Omnium cinis cum pice crematarum, profluentem ſanguinem ſiſtit. Candidæ cura fiunt, è molliſsimis recentes per æſtus tinctæ ſalis ſpuma, quæ petris cohæret: inſolantur inuerſæ, hoc eſt, parte caua ſurſum ſpectante, & qua abſciſſæ fuerunt, deorſum. Si uerò æſtiua ſerenitate ad lunam ſternantur, perfuſæ ſalis ſpuma, aut maris aqua, maximum candorem referent.

Spongiarū hiſtoria ex Ariſtotele.

SPONGIARVM genus (inquit Ariſtoteles lib. V. cap. XVI. de hiſtoria animalium) triplex ſtatuitur: nam aliæ raræ, aliæ ſpiſſæ, aliæ quas nominant achilleas. Tenuiſsimum genus id tertium eſt, & ſpiſsiſsimum, & ualidiſsimum, quod galeis ocreiſq; inſeritur, eoq; minus ciere ſtrepitum poſſe notatum eſt. genus hoc inuentu perquàm rarum eſt. Quæ autem in genere illo ſpiſſo prædurę ſunt, atque aſperæ, nomine hirci nuncupantur. Quæ quidē omnes aut ad ſaxa naſcuntur, aut iuxta litus, lutoq; aluntur. Cuius rei argumentum eſt, quòd captæ limo refertæ omnes cernuntur: quod certè indicat cæteris quoque adhærentibus cibum per ipſum adnexum hauriri. Imbecilliores

propterea

propterea ſunt ſpiſſæ, quàm raræ: quia minus albo radicis hæſu innituntur. Senſum etiam ſpongijs eſſe aiunt: argumento quòd ad euulſoris acceſſum contrahuntur, ita ut euelli difficile ſit. quod idem etiam faciunt, quoties flatus, tempeſtasq; urget, ne ſua de ſede pellantur. Sed ſunt, qui de hoc dubitent, ut qui Toronã incolunt. Narrant tamen procul dubio beſtiolas quaſdam uelut tineas, lumbricóſue, & eiuſmodi alias conſiſtere intra ſpongias, atq; ali: quas & euulſis ſpongijs, piſciculi ſaxatiles deuorent, qui uel radices abſumunt totas, quæ inhærentes ſaxis remanſerint. Si euenerit fortè, ut ſpongia abrumpatur, reſiduo item renaſcitur, & completur. Magnitudine ampliſſima ſolutæ illæ, & raræ ſpongiæ, augentur plurimæ, quæ circa Lyciam ſunt. Sed molliſſimæ quæ ſpiſſæ: nam achilleæ toroſiores ijs conſtant. Omnino quæ altis, tranquilliſq; inſunt gurgitibus, molliſſimæ ſunt: flatus enim, ac tempeſtates ſpongias quoque, ut cætera altilia reddunt duriores, & incrementum impediunt. Quamobrem ſpongiæ Helleſponti ſpiſſæ, ac duræ ſunt, & omnino quas mare ultra Maleam promontorium, citraq; refert. Differunt inter ſe mollitie, duritieq;. nec calorem immodicum ſpongiæ patiuntur: fit enim eo, ut more pullulantium putreſcant. Quocirca optimæ iuxta oras comperiuntur ſpongiæ, ſi gurgite alto demerſæ ſunt: commodè enim temperãtur propter altitudinem gurgitis. Color illotis, uiuiſq; nigricans eſt. Adhærent nec parte, nec toto: interſunt enim fiſtulæ quædam inanes, ſed pluribus paſſim particulis hæſitant, & quaſi membrana extenta ſubeſſe radicibus earum uidetur. ſupernè autem cæteri meatus concreti propemodum latent: at uerò quaterni, aut quini patent, per quos paſci exiſtimantur. Hactenus de ſpongijs Ariſtoteles. Cui quidem Plinius ſuam de ſpongijs hiſtoriam acceptam referre poteſt, quam libro IX. cap. LXV. ſcriptis tradidit.

Spongiarum uires ex Gal.

Spongiarum uires memoriæ prodidit Galenus lib. XI. ſimplicium medicament. his uerbis. Spongia uſta acris eſt, & digerentis potentiæ. Vtebatur ea præceptorum meorum quidam ad ſanguinis eruptiones, quæ manuali opera indigent. In quem uſum ſemper eam paratam habebat ſiccam, & exarefactam: cùm uerò res poſceret: bitumine in primis imbuebat, ſin eo careret, pice. Porrò admouebat eam partibus ſanguine profluentibus etiámnum ardentem, ut & cruſta parti induceretur, & ipſum ſpongiæ uſtæ corpus, ceu operculum quoddam acciperet. Cæterùm ſpongia ipſa noua per ſe, non ſicut lana, aut linamentum (quod μοτὸν τιλτόν, id eſt, carpinatum uocant) materia duntaxat eſt, quæ humores infundendos excipiat, ſed etiam manifeſtè deſiccat. Id quod ſcies, ſi ea ſola utaris in uulnere, cum aqua, aut oxycrato, aut uino, pro diuerſitate uidelicet corporum, uti eſt antè dictum. Glutinabit ſiquidem ea ſimiliter atque medicamenta, quæ uocant enæma. At ſi non noua ſit, ſed uſui accommodata, palàm cognoſces, quantum à noua ſuperetur, ſiue uulneribus eam imponas, ſiue aqua proluens, ſiue oxycrato, ſiue uino. Nec mirum eſt, cùm in ſpongia noua ſeruetur etiámnum ea, quam à mari accepit, facultas modicè corpora exiccandi. Atq; hæc quidem præſtare poteſt. cùm etiámnum ſeruat maris odorem. Nam temporis ſpatio, etiamſi nunquam uſui accommodata ſit; tamen & odorem maris amittit, neque æquè deſiccare poteſt.

Nomina.

Spongia quæ Latinè, σπόγγος Græcè dicitur: Arabicè, Aſſemgi albairi, ſeu albar: Italicè, Spognia: Germanicè, Badſchuuam: Hiſpanicè, Spongia: Gallicè, Eſponge.

Corallium. Cap. XCVII.

Coralliuм, quod aliqui lithodendron appellarunt, marinum eſſe fruticem conſtat, qui alto extractus duratur ſtatim atq; emergit, tanquam offuſo aere protinus concreſcat. Plurimum inuenitur ad Syracuſas, in promontorio, cui Pachyno nomen eſt. Laudatiſsimum rubens, colore antherici, aut ſandycis ſaturatæ, nec ſecus terenti facilè cedens, æquabili uſquequaque concremento, rurſus algæ, aut phuci marini odore, quàm ramoſiſsimum, forma fruticis, cinnamomi æmulum. Quod autem in lapidis duritiam coit, ſcrupuloſum, inane, & lacunoſum, uitioſum exiſtimatur. Adſtringit, & refrigerat mediocriter: excreſcentia coercet: oculorum cicatrices abſtergit: ulcerum caua, & cicatrices explet. Contra ſanguinis reiectiones magnopere efficax eſt: urinæ difficultati auxiliatur. quin & potum ex aqua lienem abſumit. Quod antipathes uocant, corallium eſſe arbitrantur, ſpecie tantùm diſtans. Eſt autem colore nigro, arboris figura, ramoſum magis. Vires ſupradicti habet.

Coralli conſideratio.

Corallivm, *quo uſque adeò abundat Italia, ut ferè nulli ibi reperiantur infantuli, nullæq; puellæ, quibus non geſtentur Corallij monilia aut collo, aut brachijs ſuſpenſa, quo item utuntur fœminæ in templis ad ſuas preces numerandas, ex Tyrrheno, & Siculo mari extrahitur, atq; inde ad nos defertur. Cæterùm etſi rubri tantùm, & nigri meminerit Dioſcorides; reperitur tamẽ quod niuei ſit candoris in ijſdem pelagis, non autem ut rubrum compactũ, ponderoſumq;, ſed leuius ac rarius, & ſpongiarũ modo inane. Creditur hoc rubro lõgè magis refrigerare: proinde eo utuntur medici, ubi opus eſt maiore refrigeratione. Corallij meminit Plinius lib. XXXII. cap. II. ubi de eo ita ſcriptum reliquit. Quantum apud nos Indicis margaritis pretium eſt, tantum apud Indos in Corallio: nanque iſta perſuaſione gentium conſtant. Gignitur quidem & in rubro mari, ſed nigrius. In Perſico uocatur Iace. Laudatiſſimum in Gallico ſinu, circa Stœchadas inſulas, & in Siculo, circa Heliam, & Drepanum. Naſcitur & apud Grauiſcas, & ante Neapolin Cãpaniæ, maximeq; rubens, ſed molle, & ideo uiliſſimum Erythris. Forma eſt ei fruticis, color uiridis. Baccæ eius candidæ ſub aqua, & molles. exemptæ confeſtim durantur, & rubeſcunt, quaſi corna ſatiua, ſpecie, atq; magnitudine. Aiunt tactu protinus lapideſcere, ſi uiuat. Itaq; occupari, euelliq; retibus, aut acri ferramento præcidi. hac de cauſa corallium uocitatum interpretantur. Probatiſſimũ quàm maximè rubens, & quàm ramoſiſſimum. nec ſcabroſum, aut lapideum, uel rurſus inane, aut concauum. Auctoritas baccarum eius non minus Indorum uiris quoq; pretioſa eſt, quàm fœminis noſtris uniones Indici. Aruſpices eorum, uateſq; in primis religio-*

ſum

ſum id geſtamen amoliendis periculis arbitrantur. Itaq; & decore, & religione gaudent. Galli gladios, ſcuta, galeas adornabant eo. nunc tanta penuria eſt uendibili merce, ut perquàm raro cernatur in ſuo orbe. Surculi infantiæ adalligati, tutelam habere creduntur. hæc Plinius. Qu em tamen mirari ſubit, quòd tam facilè ſibi perſuaſerit, corallium per ſe baccas ferre, quaſi corna ſatiua ſpecie atq; magnitudine, perinde ac cæteræ arbores ſuos proferunt fructus. Quandoquidem, ut fatentur ij, qui corallia expiſcantur, & in ijs mercaturam exercent, nullas per ſe baccas edunt. Baccæ enim. quæ in coralliorum monilibus cornis, ac ceraſis ſimiles uiſuntur; ex ipſorum truncis torno, & lima prius parantur: mox ſmyridis lapidis puluere, & terra quadam, quæ è Tripoli Aphricæ adfertur, expoliuntur, & lucidum læuorem contrahunt, cùm ijs diutius fricantur. Ad hæc Corallia è mari circunquaque muſcoſa eximuntur, nec tunc ulla ex parte rubeſcunt, uerùm inde artificibus tradita, deraſo cortice rubent, & perpolita niteſcunt. Nigrum Corallium, quod Dioſcorides Antiphathes uocari ait, primùm uidi ego Neapoli ebenum colore referens. — Plinij lapſus.

Corallii facultates. *Corallium comitialibus commodè adalligatur, hauriendumq; præbetur. Corallium ædes (ut aiũt) à fulminum iniuria tuetur. Idem menſium abundantiam cohibet, dentes commotos firmat, deſquamatas gingiuas emendat, itemq; oris ulcera ſanat. Potum dyſentericos iuuat, feminis profluuium in uiris, nocturnasq; pollutiones, & in mulieribus albos uteri fluores reprimit. Recenſetur inter ea (Auicenna teſte) quæ cordi hilaritatem adferunt. Auxiliatur præterea (ut Plinius inquit) contra torminum ac ueſicæ calculi mala in puluerem igne redactum, & cum aqua potum. Simili modo ex uino potũ, aut ſi febris ſit, ex aqua ſomnum conciliat. ignibus diu repugnat. Sed eodem medicamine ſæpius poto, tradunt lienem quoque abſumi. Sanguinem reijcientibus aut excreantibus medetur. Cinis eius miſcetur oculorum medicamentis, ſpiſſat enim ac refrigerat, ulcera caua explet, cicatricesq; extenuat. Corallij meminiſſe Galenum in libris legitimis de ſimplicium medicamentorum facultatibus, hactenus non reperi: tametſi libro ſeptimo de compoſitione medicamentorum plura deſcribat medicamenta ad incipientem phthiſin, hæmoptoicos, & ſuppuratos, quæ corallium excipiunt.*

Nomina. *Quod Græci κοράλλιον, & λιθόδενδρον, Latini Corallium nominant: Mauritani, Baſſad, Mergen, Besd, ſiue Morgian: Itali atq; etiam Hiſpani, Corallo: Germani, Coraln: Galli, Coral.*

Lapis phrygius. Cap. XCVIII.

PHRYGIVS lapis, quo infectores in Phrygia utuntur, à qua nomen accepit, naſcitur in Cappadocia. Optimus habetur pallidus, modicè grauis, non ſolida corporis compage, intercedentibus albis ſegmentis, ut in cadmia. Vritur autem uino optimo perfuſus, uiuiſque carbonibus obrutus: perflatur aſsiduè follibus, donec mutato colore rufeſcat: rurſus extractus eodem uino reſtinguitur. Hoc iterum, & trinis uicibus faciendum: attendendum tamen ne minutim confringatur, & in fuliginem euaneſcat. Vis crudo, uſtoq; adſtrictoria, expurgans: ulceribus cruſtas quadantenus inducit. ambuſtis cum cerato medetur. Lauatur, ut cadmia.

Phrygii lapidis conſid. *QVI mihi Phrygium lapidem oſtenderit in Italia, hactenus neminem inueni. quippe cùm nec noſtratibus medicis, nec lanarum infectoribus, ullo ſit uſui, ex Cappadocia ad nos deferri deſijt. Plinius, cùm ignoraſſet, Phrygium lapidem medicamentis etiámnum expeti, tingendis tantùm ueſtibus commendauit.* Phrygij lapidis uires ex Galeno. *De huius lapidis uiribus diſſeruit Galenus lib. IX. ſimplicium medicamentorũ, his uerbis. Pyritæ facultatem habere exiſtimatur & Phrygius, quem uocant. Sed eo ſemper utor combuſto quidem ad ulcera putrida, idq; aut ipſo per ſe, aut ex aceto, aut œnomelite, aut oxycrato: ad oculos uerò medicamentum ſiccum efficiens: quod multi nunc acceptum à me obtinẽt. Miſcentur ei & alia quæpiam. Dicetur autem de ipſo in opere de componendis pharmacis. Nunc ſatis eſt de generali eius facultate explicuiſſe: ualidè enim deſiccat, habens quiddã adſtrictionis, ſimul & mordicationis. Dictum uerò ſuperius eſt, ea eſſe omnia optima medicamina, plurimiq; uſus, quæ miſtas in ſeſe haſce duas facultates habent, nempe repercutientem, & digerentem.*

Nomina. *Λίθος φρύγιος Græcis, Lapis Phrygius Latinis appellatur: Italis, Pietra Phrigia.*

Lapis aſius. Cap. XCIX.

ASIVS lapis aſſumi debet pumicis colore, leuis, fungoſus, item friabilis, ſciſsiles uenas lutei coloris ad imum actas habens. Eius flos ſalſugo ſubflaua eſt, ſummo lapide inſidens, compage tenui, colore in aliquibus albo, in aliis pumici ſimili, ad luteum uergente: admotus linguæ aliquantum mordet. Vim habet uterque adſtrictoriam, & modicè erodentem. admiſtus liquidæ pici, aut terebinthinæ, tubercula diſcutit. Longè ualidior flos exiſtimatur. De cætero ſiccatus flos uetera ulcera, & cicatrici repugnantia ſanat. excreſcentia cohibet: tetra ulcera, & fungis ſimilia, cum melle expurgat: ulcerum caua explet, & expurgat cum melle: depaſcentiaque cum cerato ſiſtit. Fit cataplaſma ex eo podagris, miſto fabæ lomento: & lienoſis ex aceto, & uiua calce. Prodeſt flos ex melle phthiſicis linctu. Podagrici iuuantur: pedibus in ſolio ex eo lapide excauato inditis. Fiunt quoque ex eo loculi, qui corpora erodunt: & luxuriantem carnem, & corporum craſsitiem abſumunt, cùm uice nitri in balneo ſparguntur. Si lauare libet, cadmiæ modo lauatur.

Aſii lapidis conſid. *TAMETSI in commentarijs noſtris ſuperioribus annis Italica lingua conſcriptis, Aſium lapidem mihi incognitum eſſe ingenuè confeſſus fuerim; legitimum tamẽ nuper Tridento ad me miſit Martinus Guidottinus ſeplaſiarius*

diligens

diligens æquè ac peritus: qui quidem lapis, ni fallor, nullis prorſus notis ac uiribus Dioſcoridis deſcriptioni reclamat. Foditur in Tridentino agro quibuſdam chalcanthi fodinis, quodam in monte non procul à pago, quem Leuigum nominant. Eſt enim hic pumicis inſtar leuis, fungoſus, friabilis, lutei coloris intercurſantibus uenis. Hoc, quòd carnes abſumat, utebatur antiquitas ad defunctorum ſepulcra, ut abſumptis ab eo carnibus, corpora non computreſcerent: ob idq; Græci appellauere ſarcophagum. Quod manifeſtè declarat Dioſcorides, cùm inquit, καὶ σοροὶ σαρκοφάγοι γίγνονται, id eſt, loculi defunctorum carnes abſumentes ex eo fiunt. Hunc locum nullus, quod ſciam, ex interpretibus ita ut nos accepit: ſed omnes ad aliud reſpicientes uocem σοροὶ puluerem uerterunt. In quo mihi planè non uidentur mentem Dioſcoridis aſſecuti. Quam probè aſſecutus, noſtræq; ſententiæ adſtipulari cognoſcitur Plinius lib. XXXVI. cap. VII. ubi de lapide Aſio ſarcophago ita ſcribit. In Aſſo Troadis lapis ſarcophagus fiſſili uena ſcinditur. Corpora defunctorum condita in eo abſumi conſtat intra quadrageſimum diem, exceptis dentibus. hæc Plinius. Cæterùm Aſij lapidis hiſtoriam, & uires deſcripſit Galenus lib. IX. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Eſt & alius lapis in Aſſo proueniens, quem ob id ipſum Aſsion cognominant, non durus ut petræ. Siquidem color illi eſt, pariterq; conſiſtentia ceu tophi, friabilis, & laxus. Innutritur ei quiddam farinæ tenuiſſimæ adſimile, qualis in piſtrinorum parietibus adhærere uiſitur. Appellant hoc medicamentũ petræ Aſiæ florem. Eſt uerò & ſubtilium partium, ut ſine morſu nimis molles carnes, ac fluidas eliquet. Petra uerò, in qua naſcitur, tametſi uim habeat illi ſimilem, actionis tamen uehementia inferior eſt. Hoc enim ea potior eſt flos, non tantùm quòd magis colliquet, ac digerat, & uelut ſale condita ſeruet; ſed & quia hæc præſtet abſq; uehementi mordicatione. Habet & ſalſedinem quandam in guſtu hic Aſiæ petræ flos: ut coniectura ſit, illum naſci ex eo quòd ros ex mari in petram reſidens, poſtea à ſole deſiccetur. hactenus Galeni uerba. Quæ quidem ſi paulò diligentius examinaſſet Fuchſius medicus alioqui noſtræ ætatis celebris, non tam facilè fortaſſe ſuam protuliſſet ſententiam libro de compoſitione medicamentorum: quòd ſcilicet Aſiæ petræ flos ſit illa mollis, alba, & tenuiſſima materia, quàm farinæ, quæ parietibus molarum inhæret, ſimilem exudant ueteres muri, rupes, ſaxaq; montium: ex qua fit quod Salnitrum uocant. Porrò quòd hæc non uere ſit Aſij lapidis flos, omnibus ijs perſpicuum fiet, qui rem hanc accuratius expendent. Nam præterquàm quòd ea diuerſorum lapidum flos eſt, nullam habet cognationem cum Aſio lapide. qui ſolus, Dioſcoridis & Galeni teſtimonio, florem ſui nominis gignit. Lapis, qui λίθος ἄσιος & ἄσσιος Græcè, Lapis Aſius, & Aſsius Latinè uocatur: Arabicè, Hager Aſos: Italicè, pietra Aſsia.

Aſij lapidis hiſtoria, & uires ex Gal.

Fuchſij error.

Nomina.

Lapis Pyrites. Cap. C.

PYRITES lapidis genus eſt, à quo æs conflatur. Eligi debet æris ſimilitudine, facilè ſcintillas edens. Vritur ſic. Melle irrigatus, molli pruna continuè flatur follibus, donec rufeſcat. Alij in multos carbones igni candentes, lapidem copioſo melle perfuſum deijciunt, & ubi ad fuluum colorẽ uergere cœperit, extrahunt: efflatoq; cinere, rurſus madefactum cremant, donec æquabiliter aſsiccatus, friabilis reddatur: ſiquidem ſæpe facies ſumma ſolùm uritur. ita crematus, ſiccatusq; reconditur. Si eloto opus ſit, lauari debet, ut cadmia. Tam crudi, quàm uſti uis eſt excalfacere, abſtergere, offuſam oculis caliginem expurgare, duritias concoquere, & concoctas diſcutere. Reſina ecceptus excreſcentia in carne cohibet, ſed calorem quendam, & adſtrictionem parit. Ita uſtum nonnulli diphryges appellant.

LAPIDEM, quem Græci Pyriten dicunt, officinæ cum Mauritanis Marcheſitam uocant. Verùm quanquam uniuerſi lapides, à quibus ignis chalybe excutitur, pyritæ appellari poſſunt; cùm tamen Marcheſita appellata cæteris magis ſcintillet chalybe aut ferro percuſſa, per antonomaſiam ipſa ſola uocatur Pyrites, tanquam cæteris præſtantior. Foditur hæc in omnium metallorum ferè fodinis, genere, & colore diuerſa, plerunque tamen (ut Plinius inquit lib. XXXVI. cap. XIX.) aureis ſcintillis, uel argenteis reſperſa. Gignitur, ut rei metallicæ periti tradunt, ex impuro metallorum halitu. quo fit, ut ferè ſemper reperiatur in montium cacuminibus, ubi auri, & argenti uena, in profundo deliteſcit. Sterilis hæc magna ex parte, quòd (ut chymiſtæ exiſtimant) ex impuriſſimo ſulphure, alijsq; incoctis partibus metallorum ſit conflata. quamobrem foſſores in Germania, extra cauernas Pyriten tanquam inutilem proijciunt. Veruntamen quandoq; Pyriten inueniunt, qui aurum, argentum, uel æs intra ſe continet. Idcirco rectè prodidit Dioſcorides, Pyriten lapidis eſſe genus, ex quo æs conflatur. Quod cùm ignoraſſet Albertus, omnem Marcheſitam inutilem eſſe aſſeruit. Pyritæ uires reddidit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Vnus eorum, qui ualidam facultatem poſſident, eſt & pyrites quem uocant. quo utimur digerenti emplaſtro admiſto: adijcitur ei & ſchiſtos. Ab hoc medicamine, & pus ſæpenumero, & conſiſtentia grumoſa in ſpatijs intermedijs muſculorum nata, per halitum digeſta ſunt. Cæterùm ubi in uſu uocantur lapides omnes admodum uehementer contuſi, atq; ad læuorem redacti ſint oportet, ſimiliter atque ea, quæ in ophthalmicas facultates admiſcentur. Etenim niſi pollinis inſtar comminuantur, adeò ut in profundum corporum, quibus applicantur, ſubeant, aſsimiles manent iſtis marinis, & fluuiatilibus arenis, quæ & ipſæ communẽ omnium lapidum uim poſſident. Siquidem exiccant tumentẽ ex hydrope carnem, uidelicet laborante in eis excalfactis decumbente. Non tamen ad aliud quippiam eis utimur, tanquam prædictis, ad ophthalmicas, & ſiſtentes tum ſanguinem, tum muliebre profluuium facultates, præterea ad glutinanda ulcera, cicatrice claudenda, carne implenda. Nam qui ex eis acres non ſunt, ad hæc omnes ſunt utiles, uelut & acres, quorum poſterius mentionem faciam, ad detergendum, abſtergendumq;, tum detrahendum, extenuandum, digerendum, ualenterq; ſiccandum, & colliquandum. Qui lapis Græcis λίθος πυρίτης, Latinis lapis Pyrites nominatur: Arabibus, Hager al, ſiue Alruſenai: Italis & officinis, Marcheſita: Germanis, Kis: & Ertz ſtuoff.

Pyritæ lapidis conſid.

Pyritæ uires ex Galeno.

Lapis Hæmatites. Cap. CI.

HAEMATITES optimus habetur friabilis, ſaturato colore niger, durus, & ſuopte ingenio æqualis, nulla ſorde admiſta, nulloque zonarum diſcurſu. Vim habet adſtringentem, & excalfactoriam aliquantùm, extenuantemque. Oculorum cicatrices, & ſcabritiam cum melle purgat: cum lacte autem muliebri, lippitudini, fractis, & oculis cruore ſuffuſis conuenit. Bibitur contra difficultatem vrinæ, & fluxiones mulierum in uino: & ab ijs, qui ſanguinem reiecerunt, cum ſucco punici mali. Fiunt ex eo coticulæ, & collyria oculornm vitijs apta. Vritur ut Phrygius, ſine uino duntaxat. Modus vſtionis eſt, ut modicè leuis fiat, & bullis quibusdam intumeſcat. Sunt qui hæmatiten ita adulterant. Denſam glebam, rotundamq; ſchiſti lapidis, cuiuſmodi ſunt, quæ eius radices vocantur, in urceum figlini operis, qui feruentem cinerem contineat, condunt: paucaque interiecta mora eximunt, experiunturque ſi trita ad cotem hæmatitæ colore reddat. quòd ſi ita res ſe habet, reponunt: ſin minus, iterum obruunt, & ſubinde conſpicientes, periculum faciunt: ſiquidem in cinere diu dimiſſus, colore mutato diffunditur. Coarguitur malè confictus, primùm ſciſsilibus uenis: quippe in rectos uenarum diſcurſus refringitur. At hæmatites longè ſecus ſe in colore habet: nanque hic floridum reddit, hæmatites verò ſaturatiorem, atque cinnabarin imitantem. Inuenitur in Sinopica rubrica. Fit & è magnete lapide, vehementer ambuſto. In Aegypto ſponte naturæ cum metallis enaſcitur.

Hæmatitæ lapidis confid. HAEMATITES *lapis, quo omnes in uniuerſum medicæ officinæ abundant, quoq; pictores, & lignarij fabri utuntur, uulgò uocatus* Lapis, *legitimus non eſt, de quo meminerunt* Dioſcorides, *&* Galenus. *Quippe hic factitius eſt, ex uiliſſimo uulgari* Armenio *bolo, alijſq; admiſtis impoſturis.* Legitimus *enim foſſilis eſt, & ſponte naturæ naſcens in metallorum cuniculis: qui fractus, ſanguinem colore imitatur, unde & nomen, cùm* Græcis *ſanguis* αἷμα *dicatur. Huic perſimilis eſt, quem* Schiſtum *uocant, cuius hiſtoriam, & uires ſtatim poſt hunc ſcribit* Dioſcorides *ob cognationis uinculum. Foditur hæmatites non modò in* Aegypto, *ſed in pluribus* Germaniæ, *&* Bohemiæ *môtibus, præſertim in* Hercynia *ſylua: quin & in* Italia Brixienſi *agro, ſed peregrinis bonitate cedentes. Variat tamen huic lapidi color, quoniam & niger, & flauus, & ferruginis inſtar, quibuſdam inſit, ut periti ſſimus æquè ac doctiſſimus* Agricola *in ſuis de foſſiliũ natura libris diligẽter adnotauit.*

Hæmatitæ uires ex Gal. *Hæmatitæ uires memoriæ prodidit* Galenus *lib.* IX. *ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Porrò talium quoq; unus eſt hæmatites, quem uocant, à coloris ſimilitudine id appellationis ſortitus: ſicut & galactites, quãdo & ipſe in ſuccum ſolutus, lacti ſimilis conſpicitur. Habet lapis hæmatites tãtum frigiditatis, quantum habet adſtrictionis. Meritò itaque auſi ſunt medici ocularibus facultatibus lapidem miſcere hæmatiten. Ac ſolo eo uti poſſis palpebris exaſperatis: ſi quidem cum phlegmone aſperæ ſint redditæ, ex ouo ipſum diluens: ac ſi magis etiam, per fœni græci decoctum. Sin uerò citra phlegmonem, ex aqua. Incipito uerò ſemper à modicè humidis, per ſpecillum infundens. Vbi autem, quòd uires eius ferat, conſpexeris, magis ac magis craſſum efficies, ac tandem adeò craſſum facies, ut ſpecilli nucleo inungas, ſecundum ſubiectionem, aut euerſionem palpebræ. Hic idem lapis ſimiliter in cote contritus, ſanguinis expuitioni conuenit, omnibusq; ulceribus. Porrò ſiccus, ſi ad tantum redactus fuerit læuorem, ut puluillum referat, reprimit excreſcentia, atq; eo nullus ſolo, atque per ſeſe utitur. Ego uerò ad ea, quæ dixi, uſus ſum facultate eius ex guſtu qualitate comperta, cùm mox experientia periclitari uellem, nunquid rectè conieciſſem. Et ipſa quidem oculorum ulcera, ſolus per ſe cicatrice includit (ut paulò antè comprehenſum eſt) attritus, cæterùm aut affuſus, aut inunctus. nam & id experientia exploratum habeo. hactenus* Galenus.

Hæmatitæ uires ex Alexandro. *Miris item laudibus extulit hæmatiten lapidem* Alexander Trallianus, *ſic inquiens. Ego ſanè noui frequenter me ſine theriaca, alijſq; pretioſis antidotis multos curaſſe, lenibus uſum medicamentis, & præſertim lapide hæmatite. Vſus autem eo ſum in his, qui largius ſanguinem reijciebant, cum ſucco punici mali, & granis, uel cum ſucco polygonij: in quibus autem ſanguis non copioſè euacuabatur, etiam ex aqua ſola egelida. At læuigare ipſum curioſè oportet, ut in tenuiſſimum puluerem redigatur, ſitq; aereus, & uento perſimilis. Dedi ego ex eo ſcrupula quatuor, & paulò amplius minúsue. Exhibui etiam ijs, qui pus expui inceperant. ac mirum eſt, quomodo ulcus exiccarit ſanaueritq;, ut non amplius pus generaretur, neq; æger tuſſi infeſtaretur. Spectaui autem & aliũ quendam ex his, quibus uas exeſum erat, non modò particulas quasdam ex faucibus, ſed etiam aſperam arteriam expuentem, ac mirum quomodo in hoc quoq; lapis hic maximam efficaciam indicauerit. Nam & hic curatus eſt nobis non admodum etiam ſpernentibus. Exhibui autem ægro potui medicamentum frequentius, ut commodius diſtribuetur. Quare cùm crebrò ipſum bibiſſet, tandem ſumere ipſum faſtidiuit. Excogitaui autem huiuſmodi rationem, redactum in tenuiſſimum puluerem panniculo lineo impoſui, & diligenter ipſum undiquaq; conſtrictũ, colligatumq; in poculo, quod uinum odoratum modicum haberet, ſuſpendere permiſi, idq; per totam noctem iam inde ab ipſo ueſpere: extraxi autem tenuem, aereamq; eius partem, ut æger ſolam uini qualitatem perciperet. Ex hoc bibere quantum mane libenter habebat, ei præcepi, atq; hoc ſanè agendo, bibendoq; continuè, ſanitatem recepit. Hoc autem morbo liberatus, idem præſeruationis cauſa facere pergebat, bibebatq;, donec etiam corpore probè permutato, conſueta agendo uiribus ſe conſtare ſentiret. Hæc de lapide hæmatite à me uiſa, & uſu comprobata conſcripſi. Hactenus* Alexander *lib.* VII. *cap. primo.*

Nomina. *Hic lapis* Græcè τίθος αἱματίτης, *uocatur:* Latinè, Lapis *hæmatites:* Arabicè, *Scedenigi, Sadenegi, ſeu Alſadenegi:* Italicè, Pietra *hematite:* Germanicè, Bluot *ſtein.*

Lapis Schiſtus. Cap. CII.

SCHISTOS lapis in Iberia Hiſpaniæ gignitur. Probatur maximè, qui croci colorem æmulatur, friabilis, ſuapte natura fiſsilis, concremento, & alterno cohærentium venarum diſcurſu, pectinum modo, Ammoniaco ſali ſimilis. Vim exhibet hæmatitæ, ſed ad omnia infirmiorem. quin & caua replet muliebri lacte perfuſus. ad procidentia, rupta, item genarum craſsitiem, & uuas oculorum, magnopere efficax eſt.

Schiſti lapidis conſideratio, & uires.

SCHISTVM lapidem, quem tradidit Dioſcorides gigni in Iberia, hactenus àllatum in Italiam non uidimus. Fodi tamen hunc in pluribus Hercyniæ ſyluæ locis in Germania, quin & in Bohemia auctor eſt clariſſimus Agricola. Cæterùm cùm de uiribus cum hæmatite certet, hic eius uires nobis ſupplere poterit. Meminit Schiſti lapidis Galenus lib. IX. ſimplicium medicamentorum, ſic de eius uiribus diſſerens. Lapidi hæmatitæ perſimilem uim obtinet, uerùm infirmiorem, is qui uocatur ſchiſtus ac poſt eum galactites. At melitites caliditatis etiam nonnihil, ut dixi, adiunxit. Vt itaque unuſquiſque ipſorum leuiter, ac ſenſim ab hæmatitæ facultate recedit, ita ad oculos ſimiliter in uſum ducitur: eſt tamen mitior. Porrò mitiora remedia partibus etiámnum phlegmone afflictis ſemper gratiora ſunt, atque iucundiora: cæterùm liberis iam phlegmone partibus infirmiora, quàm quæ perſanare ualeant. λίθος σχιστὸς *ita Græcis, ut Latinis Lapis ſchiſtus, & Italis Pietra ſciſſile appellatur.*

Nomina.

Lapis Gagates. Cap. CIII.

IN GAGATARVM lapidum genere, præferendus qui celeriter accenditur, & odorem bituminis reddit. Niger eſt plerunque, & ſqualidus, cruſtoſus, perquàm leuis. Vis ei molliendi, & diſcutiendi. deprehendit ſonticum morbum ſuffitus: recreatque vuluæ ſtrangulationes: fugat ſerpentes nidore. podagricis medicaminibus, & acopis additur. In Cilicia naſci ſolet, quà influens amnis in mare effunditur, proximè oppidum, quod Plagiopolis dicitur. vocatur autem & locus, & amnis Gagas, in cuius faucibus ij lapides inueniuntur.

Gagatæ lapidis conſideratio.

LAPIDEM, quem Gagaten uocant, in comitatu Tirolenſi Germaniæ non longè ab Aeniponte (Germani Iſpruch dicunt) in quodam torrentis alueo repertum, oſtendit mihi primùm clariſſimus medicus Ioannes Petrus Merenda Brixianus, nullis prorſus notis à Gagatæ hiſtoria diſſidentem. Nam præterquàm quòd igni admotus confeſtim accenditur, flammamq; contrahit, ac bitumen redolet, ſqualidus eſt, & niger, cruſtoſus, & perquàm leuis. Hoc ſcatet in uniuerſum Flandria, Cimbriaq;, ubi lignorum penuria incolæ hoc tantùm lapide ignem ſibi comparant. Foditur hoc tempore etiam in Italia Brixiano agro, è cuius fodinis nuper ingentem glebam miſit ad me Tridento Santus Santinus diligens pharmacopola ad Corallij inſignium. Fuchſius uir alioqui eruditiſſimus magno errore putat (ut libro primo retulimus, cùm de piſſaſphalto diſſereremus) Gagaten in Tirolenſi comitatu repertũ, eſſe piſſaſphaltum. Verùm cur ego in hoc ab eo diſſentiam, citato nuper loco latius oſtendimus. Porrò idem in libro de componendis medicamentis, quem nuper auctum edidit, Gagaten cenſet eſſe ſuccinum illud nigrum, quòd nobis uulgò Ambra nera uocatur. Sed in hoc ſimiliter eum (pace ſua dixerim) hallucinari clarius eſſe opinor, quàm ut pluribus demonſtretur. Nam ut omittam abſurdum mihi planè uideri, quòd ſuccinum lapidis nomine dignetur, illud non eſt ſqualidum, neq; cruſtoſum; ſed in ſuperficie potius læue, & lucidum ſatis apparet. Sunt qui exiſtiment foſſiles quoſdam carbones, quos in pluribus locis effodi in Germania tradidit Georgius Agricola uir doctiſſimus, & in foſſilibus medicamentis indagandis hodie facilè princeps, eſſe lapidem Gagaten, quòd carbones ij non aliter quàm è ligno parati igne accendantur. Veruntamen cùm hi flammam non edant, niſi follibus excitentur, nec ullum bituminis odorem ſpirent, eorum opinio planè refellenda uidetur. Siquidem Gagates adeò bitumine prægnans eſt, ut accenſus picis ferè modo flagret, & nigerrimum emittat fumum. Quin & oleum copioſum reddit, ubi uitreis organis concluſus, ignium ui peruritur. Hoc commendauit Meſues dæmoniacis, epilepticis, paralyticis, ſpaſmicis, tetanicis, arthriticis, ab utero ſuffocatis, & conceptum non admittentibus. Quod tamen à carbonibus ijs elici non poteſt, cùm omni penitus humore deſtituantur.

Fuchſij error.

Gagatæ hiſtoriam, & uires tradidit Galenus lib. IX. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, his uerbis. Eſt & alius lapis colore atro, qui ubi igni admotus fuerit, perſimilem bitumini odorem exhibet. quem Dioſcorides, nonnulliq; alij in Lycia inueniri prodiderunt, ad fluuium nomine Gagatem, unde & ipſi lapidi nomenclaturam inditam dicunt. Ego tamen eum fluuium non uidi, tametſi parua nauicula totius Lyciæ litora legerim, quò uidelicet, quæ in ea ſunt, inſpicerem. Cruſtaceos uerò lapides nigros, & qui in ignem additi exilem flammam ederent, complures Cœle Syria aſportaui, natos in colle, mari mortuo, quod uocant circundato, quà orientem ſpectat, ubi & bitumen eſt: eratq; lapidum odor ſimilis bitumini. Vtebarq; eis ad flatuoſos tumores in genu diuturnos, & ægrè curabiles, miſtis uidelicet facultatibus, quæ ad hoc ſymptoma probatæ fuerant. Planeq; uiſum eſt mihi euidentiorem earum facultatem reddidiſſe. Miſcui uerò ipſum & Barbaro quam uocant, & palàm medicamentum effectũ eſt exiccantius, adeò ut & ſinus contraheret, nedum cruenta uulnera glutinaret, ad quæ competere maximè creditur. hactenus Galenus.

Gagatæ hiſtoria, & uires ex Galeno.

Cæterùm Plinius lib. XXXVI. cap. XIX. exiſtimaſſe deprehenditur, quòd quemadmodum in medicamentis ſibi uiribus mutuis reſpondent Thracius lapis, & Gagates; ita uterque in aqua demerſus accendatur, & conflagret, reſtinguatur uerò in oleo. Quod tamen falſum eſt: quandoquidem Dioſcorides ubi memoriæ prodidiſſet Thracium lapidem ijsdem uiribus eſſe præditum, quibus & Gagates; ſubdidit Thracio illud peculiare adſeribi, quòd

Plinij lapſus

aqua demerſus accendatur, & oleo reſtinguatur. quod tamen in Gagate non accidit. Vim Gagatæ admirandam eſſe Aetius teſtis eſt lib. II. *cap.* XXIIII. *quippe ſi igne inflammetur, meroq́; reſtinguatur, exhibeaturq́; id uinum cardiacis potandum, confeſtim leuantur, repreſſo ſudore, excitatoq́; arteriarum pulſu. Nonnulli Gagaten ad pollinis tenuitatem terunt, ſeptemq́; continuis diebus colicis è uino propinant drachmæ unius pondere, & integram reſtituunt ualetudinem: poculum interim, quo laborantes bibunt, eiuſdem uapore ſuffientes.*

Achatæ lapidis hiſtoria, & uires.

Sed quoniam Gágates ob quandam nominis ſimilitudinem, lapidem ACHATEN *ita ueteribus appellatum, mihi in mentem redegit, cùm is laudetur ad uaria humani corporis incommoda, meritò hîc aliquid de eo nobis dicendum eſſe duximus. Repertus primùm Achates eſt in Sicilia, iuxta Achaten fluuium, à quo nomen ſibi uendicauit. Lapis hic uarijs conſtat coloribus, & ſe inuicem incurſantibus zonis, lineisq́;, adeò ut quandoque uarias effingant imaginum formas, naturæ tantùm penicillo. Id quod maximè teſtatur Plinius lib.* XXXVII. *capite primo, ubi ſic habet. Poſt hunc anullũ regia fama eſt gemmæ Pyrrhi illius, qui aduerſus Romanos bellum geßit. Nanque habuiſſe traditur Achaten, in qua nouem Muſæ, & Apollo citharam tenens ſpectarentur, non arte, ſed ſponte naturæ, ita diſcurrentibus maculis, ut Muſis quoq; ſingulis ſua redderentur inſignia. Hinc igitur creditum eſt antiquos uocaſſe Achaten uarijs, ac diuerſis nominibus. Vocatur enim phaſſachates, cerachates, dendrachates, leucachates, hæmachates, corallachates, & id genus alijs: quòd quidam columbos, quidam cornua, alij arbores, alij ſanguinem, nonnulli corallium coloribus præ ſe ferant. Prodeſt Achates (ut Plinius eſt auctor) contra ſcorpionum ictus. Quod in Siculis utique crediderim, quoniam primum eius prouinciæ afflatu ſcorpionum peſtis extinguitur. Et in India inuenti contra eadem pollent, & alijs magnis miraculis. Spectaſſe etiam prodeſt oculis. Sitim quoque ſedant in os additi. Leoninæ pelli ſimiles, potentiam cæteris ualidiorem habere contra ſcorpiones dicuntur. In Perſis uerò ſuffitu earum, tempeſtates auerti, & præterea flumina ſiſti. Argumentum eſſe, ſi in feruentes cortinas additi, refrigerent. Sed ut proſint, leoninis iubis alligandos. Abominantur hyænæ pelli ſimiles, quòd domibus diſcordiales ſint. Sed qui unico tantùm colore notatur, inuictos athletas reddit. hactenus Plinius.*

Nomina.

Lapis, qui Græcis λίθος γαγάτης, *Latinis lapis Gagates uocatur: Italis, pietra Gagate.*

Lapis Thracius. Cap. CIIII.

LAPIS Thracias dictus, naſcitur in flumine quodam Scythiæ, cui Ponto nomen eſt. Vis ei gagatæ. Traditur aqua accendi, & oleo reſtingui: quod in bitumine accidit.

Thracii lapidis mentio ex Galeno.

QVI THRACIVM *lapidem oſtenderet in Italia, hactenus profectò neminem inueni: nec qui illum alijs in regionibus ſe uidiſſe, aut inueniſſe teſtetur, compertum habeo. Eius mentionem fecit Galenus unà cum gagate lib.* IX. *de ſimpl. medic. facultatibus, ubi ita ſcribit. Eſt & alius lapis, cuius meminit Nicander hunc in modum.*

Si lapis uratur candenti Thracius igne, &
Pòſt madefiat aqua, flagrabit totus: at idem
Mox oleo affuſo, penitus reſtinguitur. adfert
Thracius hunc ad nos paſtor de flumine, nomen
Cui Pontus.

Verùm nullus eius in medicina uſus: neq; Nicander præter graueolentiam, quæ ſuffitu feras fugat, quicquam ei adſcripſit. hæc Galenus. Cæterùm nos Thracij lapidis hiſtoriam potius fabuloſam, quàm ueram cenſemus.

Nomina.

Eius nomen Græcum λίθος θρακίας: *Latinum, lapis Thracius: Italicum, pietra Thracia.*

Lapis Magnes. Cap. CV.

MAGNES lapis optimus eſt, qui ferrum facilè trahit, colore ad cœruleum uergente, denſus, nec admodum grauis. Datur cum aqua mulſa trium obolorum pondere, ut craſſos humores eliciat. Sunt qui magnetem crematum pro hematite uendant.

Magnetis lapidis hiſtoria

MAGNES *lapis Heraclius, & Sideritis quoque dicitur. Magnes quidem ab inuentore (ut Nicander eſt auctor) nomine Magno, qui primus in Ida monte lapidem hunc adinuenit: aut à Magneſia regione, ut Lucretius ſuis in poematibus ſcribit. Heraclius uerò, uel ab Heraclia urbe, uel ab Hercule: ut enim Hercules immanes domuit belluas, uiribusq́; ſubegit; ita Magnes ferrum uictricem rerum materiam ad ſe trahens, ſubigit, & tenet. Quas ob uires Sideritis quoque dicitur. quippe ferrum Græcis* σίδηρος *appellatur. Nos autem uulgari idiomate appellamus pietra Calamita. Foditur in Cantabria Hiſpaniæ, & in uarijs Germaniæ, ac Bohemiæ locis, etſi ſæpe caſu inueniatur in ferri fodinis. Præſtat, qui ex Macedonia, & Magneſia illi contermina conuehitur: ſed omnium præſtantißimus eſt Indicus, & Aethiopicus. Differunt Magnetes colore, qui in ijs aut niger eſt, aut cœruleus nigricans, aut in nigro rufus, aut contrà. Optimus eſt mas, qui non modò celerrimè trahit ferrum; ſed etiam uim ſuam in id adeò transfundit, ut poßit alterum inhærens ferrum ad ſe trahere. quo fit, ut ſæpius acus acum trahat, adeò ut altera alteri ſubpendeat, nullis appoſitis adminiculis, ad duodenum uſq; numerũ. Quod item ferreis fit anulis, qui alter alteri inhærentes catenæ inſtar dependent. tametſi poſtremus non tam pertinaciter inhæreat, uti primus, & ſecundus. Ratio autem cur Magneti tantùm facultas inſit trahendi ferrum, nulli ſanè, quod ſciam, adhuc comperta eſt, nec ulla eam philoſophorum inueſtigatio unquam aſſequi potuit. Proinde neceſſarium fuerit dicere, illi uim hanc peculiarem*

tribuiſſe

tribuiſſe cœlum, & rerum omnium parentem naturam, ut Rhabarbaro uim detrahendi bilem, & Torpedini marinæ ſtupidam reddendi manum, quæ ipſam uiuentem tetigerit. Nec ſanè aliud quicquam inueniri putauerim, quod uiribus Magnetem magis æmuletur, quàm Torpedo piſcis. Quandoquidem ut Magnetis admiranda facultas ex una pendente acu in aliam tranſit acum, & ex anulo in anulum; idem ſimiliter efficit Torpedinis uirtus. Quippe hamo capta, obſtupefaciens eius facultas adeò confeſtim per ſetas uirgamq́; excurrit, ut ſtatim piſcatoris manum miro ſanè ſtupore corripiat. Idemq́; efficit retibus comprehenſa, ui per funem auræ inſtar excurrente. Cæterùm Dinocrates Alexandrinus (Plinius auctor eſt lib. XXXIIII. cap. XIIII.) Arſinoes de Magnete lapide templum concamerare inchoauerat, ut in eo ſimulacrum eius è ferro pendere in aere uideretur. Cuius forſitan rationem ſecuti Arabes, Turcarumq́; ſacerdotes (ſi tamen uera referunt, qui talia ſcribunt) Mahumeti ſacellum è præſtantiſſimo Magnete concamerari iuſſerunt, ut impoſita in eo Mahumeti arca è puriſſimo ferro conflata, tanquam diuino quodam miraculo in aere penderet, ita deceptis populis. Trahit itaq; Magnes propria ui ferrum, excepto eo, quod rubiginem cõtraxerit, uel ubi lapis is allio fuerit confricatus, aut ubi adamas propè adferatur. Magneti uim ſanè contrariam habet Theamedes lapis in Aethiopiæ montibus naſcens, non procul à monte magnetis: quippe quòd appoſitum ſibi ferrum confeſtim abigat reſpuatq́;. Quo fit, ut qui calceis ferreis per magnetis montem pergunt, pedes ſubmouere nequeant: per alium uerò ambulantes, nunquam pedibus conſiſtant, & ueluti tripudiantes fiant. Magnetis breuiter meminit Galenus lib. IX. ſimpl. med. ſic inquiens. Ex lapidibus unus eſt & magnites, & heraclea, quam uocant, adſimilem hæmatitæ uim obtinens. Lapis, qui Græcis λίθος μαγνῆτης, & ἡράκλειος, Latinis lapis Magnes, Magnetes, & Heracleus appellatur: Arabibus, Hager almagritos, ſeu Magnathis: Italis, pietra Magnete, & Calamita.

Theamedas lapis.

Magnetis uis ex Galeno.

Nomina.

Lapis Arabicus. Cap. CVI.

ARABICVS lapis maculoſo ebori ſimilis. Is tritus illitus hæmorrhoidas exiccat. Eius cinis dentifricio optimus.

NVLLVM *hactenus uidi, nec reperi lapidem, qui eburneam mihi oſtenderit faciem. quapropter non crediderim Arabicum lapidem hoc tempore conuehi in Italiam. Eius tamen nomen Græcum eſt λίθος ἀραβικὸς, Latinum lapis Arabicus: Italicum, pietra Arabica.*

Nomina.

Lapis Galactites. Cap. CVII.

GALACTITES appellatur, quod lacteum ſuccum reſudet: cinerei tamen eſt coloris, & guſtu dulcis. Ad oculorum fluxiones, & vlcera conuenienter illinitur. Oportet autem in aqua tritum, pyxide plumbea recondere, propter vim glutini, quod ei obhæret.

Lapis Melitites. Cap. CVIII.

MELITITES omnia galactitæ ſimilis, hoc tantùm intereſt, quòd dulciorem ſuccum remittit. Eiuſdem ut galactites effectus.

GALACTITEN, *item Melititen qui mihi oſtenderet, hactenus non reperi. Alter tamen (ut Galenus inquit lib. IX. ſimplicium medicamentorum) Galactites uocatur, quòd in ſuccum ſolutus lactis ſpeciem reddat. quemadmodum alter melitites, quòd ſucci dulcedine mel guſtu repræſentet. Galactitæ meminit Plinius lib. XXXVII. cap. X. ſic inquiens. Galactites ex uno colore lactis eſt. Eandem dicunt leucam, & leucographiam appellant, & ſynnephiten: tritam lactis ſucco, & ſapore notabilem. In educatione nutricibus lactis fœcunditatem: infantium quoq; adalligata collo, ſaliuam facere dicitur: in ore autem liqueſcere. Eandem memoriam adimere dicunt. Mittit eam & Achelous amnis. hæc Plinius. Cæterùm, ut teſtatur Agricola, non ſolum reperitur Galactites in quibuſdam Saxoniæ montibus, in Germania; ſed etiam in quorundam fluminum alueis, pariterq́; Melitites. Lapis ille Græcè λίθος γαλακτίτης, Latinè lapis Galactites, Italicè pietra Galactite uocatur. Hic uerò Græcis λίθος μελιτίτης, Latinis lapis melitites, Italis pietra Melitite nominatur.*

Galactitæ, & melititæ hiſtoria.

Nomina.

Lapis Morochthus. Cap. CIX.

MOROCHTVS lapis, quem aliqui galaxiam, aut leucographida uocauerunt, in Aegypto naſcitur. quo, vtpote molli, & facilè liqueſcente, linteones dealbandis ueſtibus utuntur. Spiracula corporis obſtruere uidetur: conueniens ijs, qui ſanguinem expuunt, cœliacis, & ueſicæ doloribus, cum aqua potus. itidem fluxionibus uuluæ, & impoſitus uelleri. Mollibus oculorum collyrijs miſcetur: explet enim caua, atque delacrymationes ſiſtit. Idem cerato exceptus, vlcera, quæ fiunt in teneris partibus corporis, ad cicatricem perducit.

MOROCHTHVM *lapidem nonnullis galaxiam uocatum naſci, fodiq́; in Saxonia Germaniæ teſtis eſt Georgius Agricola maximus foſſilium indagator. Veruntamen cùm nec inde, nec ex Aegypto, quod ſciam, in Italiam de-*

Morochthi lapidis uires ex Galeno.

ſeratur, cur plura de eo dicam, non habeo. Morochthi meminit Galenus unà cum ſciſsili lapide lib. IX. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, ſic inquiens. *Sunt et alij lapides in ſuccum ſolubiles, ut qui in Aegypto naſcitur, quo utuntur ad ſplendorem linteis conciliandum. Eſt autem omnium dictorum minimè qualitatis particeps, nec adſtrictionem, nec morſum, nec abſterſionem præ ſe ferens. quocirca hoc ipſum duntaxat lapidi huic ineſt, quòd deſiccet uidelicet: proinde cerato eum miſcentes ad cicatricem ulceribus inducendam in mollibus corporibus uſurpant. Sed & ocularibus miſcetur facultatibus, perinde ut modò dicti. At quātò eſt maiore emolliēdi ui, quàm prædicti, quòd nullam uidelicet effectricem qualitatem habeat; tantò etiam moderatior eſt, magisq; dolorem leuat. Hunc lapidem quidam moroxum, nonnulli leucographida nuncupant. hactenus Galenus. Sed certè neſcio qua ratione, aut auctoritate ductus ſibi perſuaſerit Plinius lib. XXVII. cap. XI. hunc non eſſe lapidem, ſed herbam, ubi unà cum leuca de leucographide diſſeruit. niſi fortaſſe fuerit uocabulorum ſimilitudine deceptus.*

Nomina.

Lapis Græcis λίθος μορόχθος, Latinis Lapis morochthus appellatur: Italis, pietra Morochtho.

Lapis Alabaſtrites. Cap. CX.

ALABASTITES vocatus onyx, crematus, reſina aut pice exceptus, duritias diſcutit. ſtomachi dolores cum cerato leuat: gingiuas comprimit.

Alabaſtritæ conſider.

ALABASTRITES *notiſsimus lapis eſt ijs, qui Romana inuiſerunt ædificia. Hallucinantur tamen, qui credunt lapidem illum Alabaſtriten eſſe, quò hac tempeſtate torno uaria finguntur uaſa, quibusdam ſubnigricantibus uenis diſcurrentibus, pellucido læuore, materie uerò adeò imbecilli, ut parum colliſa facilè frangantur. Quandoquidem lapis hic Alabaſtritæ ſpecies non eſt, ſed potius gypſi materia. Alabaſtrites enim, quem antiqui ad uaſa unguentaria cauabant, quò diutius unguēta à rancore uindicarēt, naſcitur (ut Plinius inquit lib. XXXVI. cap. VIII.) circa Thebas Aegyptias, & Damaſcum Syriæ. Hic cæteris candidior. Probatiſsimus uerò in Carmania, mox in India, iampridem & Syria, Aſiaq;. Viliſsimus autem, & ſine ullo nitore in Cappadocia. Probantur quàm maximè mellei coloris in uertice maculoſi. hæc Plinius.*

Alabaſtritæ vires ex Gal.

Huius facultates memoriæ prodidit Galenus lib. IX. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Et alabaſtrites uocatus unguis in medicinæ uſum ingreditur combuſtus. Quidam cū bibendum dant ſtomachicis.

Nomina.

Is Græcè λίθος ἀλαβαςρίτης, Latinè Lapis alabaſtrites dicitur: Italicè Alabaſtro.

Lapis Thyites. Cap. CXI.

LAPIS nomine thyites, in Aethiopia gignitur, ſubuiridi colore iaſpidem imitatus: cùm diluitur tamen, lacteum ſuccum reddit. Vehementer mordet: tenebras, quæ pupillis obuerſantur, expurgat.

Fuch. opinio reprobata.

THYITEN *lapidem neq; ipſe hactenus inueni, neq; ab alio compertum ſcio. Qui fortaſſe ex Aethiopia tantùm petendus eſt, ubi eum gigni prodidit Dioſcorides. Veruntamen Fuchſius medicus ſingularis doctrinæ, libro illo de compoſitione medicamentorum, quem locupletatum ſecundò edidit, lapidem Dioſcoridi Thyiten dictum, nihil aliud eſſe cenſet, quàm lapidem illum cœruleum, qui Italis uulgò Turchina, alijs uerò Turcicus lapis appellatur; ut eius uerba, quæ ſubijciam, apertè declarant. Iaſpis, inquit, Galeno duplex eſt. Vna ſubuiridis, quæ Dioſcoridi Thyites, ut alibi diffuse monſtrauimus, dicitur. Thyites autem non eſt niſi ea Iaſpidis ſpecies, quæ quòd aeri & cœlo matutino autumnali ſimilis ſit, hoc eſt, cœrulea, lacteq; ſuffuſa, ἀερίζουσα Græcis, Iunioribus Turcica, Germanis Turckes nominatur. Quam certè appellationem ueriſimile eſt ex Thyitis deprauata uoce promanaſſe, originemq; ſuam duxiſſe. Altera uiridis, quæ ſic dicta eſt, quia uiret. Eius duodecim ſunt genera, quæ alibi à nobis ſunt ordine explicata. Quintum autem genus eſt Turcica uocata Iaſpis, de qua iam diximus. Hactenus de Thyite lapide Fuchſij ſententia. Quæ ſanè mihi nonnullis rationibus refellenda uidetur. Primùm nanq; non inuenio, quod Galeno Iaſpis in duo genera digeratur, in uiridem ſcilicet, & ſubuiridem, ut illi Fuchſius adſcribit. Sed ipſum uiridis tantùm meminiſſe conſtat lib. IX. ſimplicium medicamentorum, ubi de eius facultatibus diſſeruit. Nec obſtat, quòd Galenus eodem libro in commemoratione Thyitis lapidis ex Dioſcoride, hunc coloris eſſe ſcribat ſubuiridis quodammodo, ut iaſpis: ſiquidem Galenus eo in loco Dioſcoridis uerba refert, ut ex capitis illius titulo quisq; certior fieri poteſt: id enim ita inſcriptum legitur, Περὶ τοῦ Διοσκορίδου θυίτου, hoc eſt, De Dioſcoridis Thyite. Præterea equidem neſcio, quo pacto lapis ille Turcicus poſsit eſſe Thyites: quoniam hic tum Dioſcoridi, tum Galeno coloris eſt ſubuiridis, non autem ſaturati cœrulei, ut ille. Ad hæc ſi lapis, qui ἀερίζον Græcis uocatur, & qui uerè Turcicus eſt, Iaſpidis generibus aſsignatur (quod ipſe quoq; Fuchſius aſſerit) non uideo, quo modo fieri poſsit, ut idem ſit Dioſcoridi Thyites: qui à nemine, quod ſciam, inter iaſpidum genera recenſetur. Poſtremò mihi quidem non uidetur ueriſimile, quòd Turcicus lapis à Thyitis deprauata uoce nomen acceperit. quam enim, quæſo, illæ uoces habent inter ſe ſimilitudinem? certè nullam. Quare potius adducor, ut credam eam appellationem fluxiſſe ab Italica noſtra lingua. nam quemadmodum in Italia cœruleus color, quem propriè cœli colorē eſſe uolunt, uulgò turchino uocitatur; ita etiam inibi lapis is, de quo ſermo eſt, à colore, quem cæruleum habet, Turchina nominatur. Ex qua nomenclatura poſtea facilè factum eſſe arbitror, ut eundem lapidem iuniores Turcicum appellauerint: atq; adeò ſimili imitatione fortaſſe ducti Germani ipſum Turckes dixerunt.*

Nomina.

Lapis, qui Græcis λίθος θυίτης, Latinis item Lapis thyites appellatur.

Lapis iudaicus. Cap. CXII.

IVDAICVS lapis in Iudæa naſcitur, glandis effigie, candidus, ſcita admodum configuratione, lineis æqualiter inter ſe diſtantibus, quaſi induſtria detornatis. Solutus nullam qualitatem manifeſtam guſtui repræſentat. Poteſt ciceris magnitudine tritus ad cotem, ut collyrium, cum calidæ aquæ cyathis tribus, potu difficultati urinæ auxiliari, & calculos in ueſica comminuere.

Lapidis Iudaici uires ex Galeno.

LAPIS è *Iudæa allatus, unde & illi nomen, paßim in officinis habetur. Vtuntur eo medici nõ modò ad ueſicæ calculos; ſed etiam ad eos, qui in renibus fiunt, Galenum ſecuti; qui libro nono de ſimplicium medicamẽtorum facultatibus, eius faciem ac uires deſcripſit, his uerbis. Eſt & alius lapis uiribus ualentioribus in Palæſtina Syria proueniens, colore candido, ſpecie concinna, lineas habens ceu torno ductas. Appellitant eum à loco, in quo naſci conſueuit, Iudaicum, utunturq; ad ueſicæ lapides in cote ſoluentes, & ex aquæ calidæ tribus cyathis potui præbentes. Sanè in quibus nos experti ſumus, profecit nihil, quod ad lapides ueſicæ pertinet: uerum ad eos, qui in renibus hærent, efficax eſt.* λίθος ἰουδαϊκὸς *ita Græcis, Latinis uerò lapis Iudaicus nuncupatur: Arabibus, Hager alyeudi, ſeu Hagiar alibeud: Italis, pietra Giudaica: Germanis, Indenſtein.*

Nomina.

Lapis amiantus. Cap. CXIII.

AMIANTVS lapis in Cypro naſcitur, ſciſſo alumini ſimilis. quo, utpote flexili, telas & uela tantùm ſpectaculi gratia texunt, quæ ignibus iniecta ardent quidem, ſed flammis inuicta ſplendidiora exeunt.

Amianti lapidis confid.

LAPIDEM *Amiantum (ut in alumine retulimus) officinæ ac medici Alumen plumeum uocant, id eſſe exiſtimantes, quod Græcis ſcißile dicitur. Sed, meo quidem iudicio, falluntur, cùm plumeum alumen ijs uocatum nulla adſtringenti ui polleat, ſed acri, nec in ignem coniectum comburatur, quod Amianti eſt proprium. In hac uulgari opinione, ego quoq; unà cum plerisq; rei metallicæ ſtudioſis iampridem uerſatus ſum, donec clarißimus medicus Lucas Ghinus legitimum alumen ſcißile Piſis ad me miſit, facie adeò Amianto ſimile, ut niſi adſtrictoria uis, qua pollet, ipſum ab Amianto plurimùm differre guſtui indicaſſet, alterum ſanè ab altero diſcernere neſciuiſſem. Nihilominus & ex eo diſcrimen cognoſcitur, quòd hoc in ignem proiectum ſtatim exuritur, ille uerò nequaquam. Hinc itaq; fit, ut haud dubiè credendum ſit Alumen plumeum uocatum legitimum eſſe Amiantum. Cæterùm non deſunt impoſtores (ut auctor eſt Braſauolus Ferrarienſis) qui lapidem Amiantum ſimplicibus mulierculis oſtendant, uendantq; ſæpenumero pro ligno Crucis Seruatoris noſtri. Id quod facilè credunt, cùm igne non comburatur, quódq; ligni modo plurimis conſtet lineis intercurſantibus. Meminit Amianti Plinius libro XXXVI. cap. XIX. ubi ſic inquit. Amiantus alumini ſimilis nihil igni deperdit. Hic ueneficijs reſiſtit omnibus, priuatim magorum. Eius nomen Græcum* λίθος ἀμίαντος: *Latinum, Lapis Amiantus: Italicum, pietra Amianto.*

Fraus impoſtorum.

Nomina.

Lapis ſapphirus. Cap. CXIIII.

SAPPHIRVS lapis percuſsis à ſcorpione, potu prodeſſe exiſtimatur. Contra inteſtinas exulcerationes bibitur. Excreſcentia in oculis, uuasq;, & puſtulas inhibet, & ruptas membranas cogit.

Sapphiri conſideratio.

SAPPHIRVS *gemma colore conſtat cyaneo, perquàm translucido. Lapis eſt omnibus notus, quod annulis, & torquibus, quæ collo geſtantur, frequenter inſeratur. Plinius Sapphiros aureis punctis collucere ſcribit libro* XXXVII. *cap.* IX. *Veruntamen hac ætate nullum hactenus uidi Sapphirum, qui aureis colluceret ſcintillis, ſed colore tantùm cyaneo, adamantis modo translucido. Quo fit, ut putandum ſit aut noſtri uſus ſapphiros eſſe cyaneos gẽmas ſapphiri æmulas: aut hac in re erraſſe Plinium fatendum, quòd fortaſſe cœruleum lapidem peculiariter uocatum, quem Mauritani azulum, uel lazulum dicunt, pro Sapphiro acceperit. Nam nullus præter hunc inter gemmas aureis emicat ſcintillis. Sapphiri uires perquàm breuiter perſtrinxit Galenus cùm tantùm ad ſcorpionum ictus hauſtum prodeſſe ſcripſerit. Cæterùm adduntur hoc tempore in medicamenta ad cor facientia, & in antidota, quæ aduerſus uenena, & peſtiferos affectus parantur, non modò ſapphiri, ſed ſmaragdi, carbunculi, granati, ſardonij, hyacinthiq;: tametſi præter medicorum ſpem, potantes plerunq; fallant: quòd raræ admodum ſint ſeplaſiæ, quæ huiuſmodi gemmas agnoſcant, & legitimas habeant. Caueant itaq; medici, ne decipiantur. Id enim fiet, ſi ubi ijs opus fuerit, peritißimos probatæq; fidei conſuluerint gemmarios. quippe gemmarum ramenta, quæ in ſeplaſijs habentur, adulterijs, & impoſturis non uacant. Adde, quòd plerunq; alterum alterius uice ſupponunt. Putant enim chryſopatios aureo colore nitentes hyacinthos eſſe, qui tamen amethyſtum colore referunt. Præterea obſeruandũ eſt, ut gemmarum ramenta, ſiqua legitima, præclaraq; inueniuntur, quin & margaritæ, & corallia ſuper lapide porphyrite tandiu atterantur, uſquedum redigantur in puluerem tenuißimi pollinis inſtar. Et ſanè aduertant medici, quibus curæ eſt, ut plus honoris, quàm auri lucrentur, ne corallia in æneis mortarijs conterantur. Nam ſi id inconſultè fiat, deraſis delimatisq; æneis mortarijs, ferreisq; piſtillis, æris, & ferri ſcobs corallijs admiſta, noxium & uenenoſum reddet medicamentum, magna ægrotantium iactura. Quandoquidem uidi ego ſæpius mulierculas, quæ corallia &*

Cautiones quædam.

margaritas in æneis mortarijs contriuerunt, & ſubinde ſuis ægrotantibus propinarunt, qui ijs deguſtatis in maximũ deducti ſunt diſcrimen. Qui lapis λίθος σάπφειρος Græcis, Lapis ſapphirus item Latinis dicitur; Italis, Saphiro.

Nomina.

Lapis memphites. Cap. CXV.

MEMPHITES in Aegypto iuxta Memphin inuenitur, calculorum magnitudine, pinguis, uerſicolor. Tradunt trito, & illito, quæ urenda, aut ſecanda ſunt, ſine periculo obſtupeſcere, ita ut non ſentiant cruciatum.

Lapis ſelenites. Cap. CXVI.

SELENITES lapis, quem aliqui aphroſelenon appellarunt, quoniam noctu inuenitur lunæ imaginem reddere, quæ cum ea quidem augetur, & decreſcit. Naſcitur in Arabia, candidus, translucens, leuis. Huius ramenta comitialibus in potu dari iubent. Eo ceu geſtamine ad amuleta mulieres utuntur. Arbores adalligato eodem frugiferæ redduntur.

Memphitæ, & Selenitæ conſideratio.

MEMPHITES lapis hodie, quod ſciam, ad nos ex Aegypto non adfertur, tametſi uulnerarijs medicis ſæpißimè deſideretur, ubi integra partium ſectione ſit opus. Seleniten uerò etſi antea non uideram; emi tamen hoc anno à peregrino quodam, qui è Galitia Hiſpaniæ, ubi diui Iacobi templum inuiſerat, in patriam reuertebatur. Hic lapis uitri modo translucet, & facilè in tenues finditur laminas, quo fit, ut ijs in locis, ubi frequentißimus habetur, uitri uices expleat, ad concludendas ædificiorum feneſtras. Quidam, quòd ſpeculi imaginem reddat, Specularem lapidem uocant. Cæterùm quoniam hic translucidus lapis Cryſtallum nobis in mentem redegit, cùm expetatur id ſæpius in medicum uſum, ſilentio inuoluendum non duximus.

Cryſtalli hiſtoria.

CRYSTALLVM itaq; (ut Plinius inquit lib. XXXVII. cap. II.) gelu uehementiore concreſcit, nec aliubi certè reperitur, quàm ubi maximè hybernæ niues rigent, glaciemq; eſſe certum eſt, unde & nomen Græci dedere. Hæc Plinij de cryſtallo ſententia.

Plinii ſententia exploſa.

Nos uerò contrà rationibus nõ obſcuris innixi (quod etiam peritißimus Agricola ſentit) Cryſtallum cenſemus nec glacie, nec niue fieri unquam: ſed ex humore omnium purißimo ſanè conſtat, quòd omnium gemmarum clarißimum, translucidißimumq; ſit. Probatur ſic gigni, non autem (ut Plinius inquit) ex glacie, uel niue: quoniam unaquæq; glacies quantúmuis longo tempore concreta in algidißimis montibus, à quibus nec hyeme, nec æſtate nix unquam recedit, etiamſi è profundis partibus eruatur, liqueſcit tamen in calidis locis repoſita, non modò ignis, ſed ſolis etiam calore. Nanq; id ipſum Cryſtallo eueniret, igni uel ſolibus admoto, ſi è niue aut glacie concreſceret: reperireturq; tantùm in montibus perpetuo niuoſis. Verùm enimuero cùm reperiatur etiam in marmorum, aliorum lapidum, & metallorum fodinis in Hiſpania, Germania, Scythia, Cipro, Carmania, & in Nerone, & Chiti rubri maris inſulis, quin & in agris, ubi ſeges ſeritur, ubi aratro ſæpius magnas cryſtalli glebas fodêre bubulci, liquidò ſanè cõſtabit, ex alia materia gigni cryſtallum quàm glacie. Siquidem id, quod in præruptis montium ſcopulis inuenitur, ſuperficiè tenus cohærens, ex purißimo lapideſcente humore in uiſceribus terræ concreſcere non dubitauerim: quod tamen tractu temporis à pluuiarum impetu, quæ in præruptis montium uniuerſam deradunt terram, denudari crediderim. Quapropter non temerè dixit Plinius, liquidò ſe affirmare poſſe in cautibus alpium naſci adeò inuijs, ut plerunque fune pendentes id extrahant homines. Huic alia accedit ratio, quòd glacies per aquas innatet, cryſtallum uerò illico ſubſidat. Præſtantißimum illud exiſtimant, quod album & aquæ clarißimæ modo pellucidum uiſitur.

Cryſtalli uires.

Vis cryſtallo adſtrictoria: proinde datur in puluerem tenuißimum tritum utiliter dyſentericis ex uino auſtero. Alba uteri profluuia ſiſtit, lac uerò nutricibus auget. quod à Tridentinis mulieribus didicimus. Fiebat quondam antiquis è Criſtallo pila, qua aduerſis ſolis radijs expoſita medici corpora urebant, igne inde concitato. Sed ijs tantùm id cauterij genus admouebant, qui candente ferro perterriti curari reformidabant. Sed & nos huiuſcè cauterij periculum fecimus, non ſine ægrotantium, & aſtantium admiratione.

Nomina.

Lapis, qui Græcis λίθος μεμφίτης, Latinis lapis Memphites, Italis pietra Memphite uocatur. Qui uerò λίθος σεληνίτης Græcè, Lapis ſelenites Latinè, Pietra ſelenite Italicè appellatur.

Lapis iaſpis. Cap. CXVII.

IASPIDVM quædam ſmaragdum imitatur: alia cryſtallum, colore ſimilis pituitæ: alia non diſsimilis aeri, ob id uocatur aerizuſa: alia ueluti fumo infecta, quæ capnias ex argumento uocatur. quædam lineis albis reſplendentibus præcingitur, Aſſyrios appellata. alia terebinthinæ ſimilis, quæ terebinthizuſa dicitur. alia colore callaida gemmam æmulatur. Omnes amuleta eſſe traduntur, & accelerare partum femoribus appenſæ.

Iaſpidum genera.

IASPIDVM genera longè plura recenſentur, quàm quæ à Dioſcoride deſcribuntur. Quandoquidem quædam uiſitur cœruleo copioſo, aut glauco pingui ſimilis, id eſt, uiridis lacte ſuffuſa. Alia purpurea, qualis naſcitur in Phrygia. Alia roſea, & quaſi floribus tincta, qualis in Ida monte profundißimis ſpecubus foditur. Alia ex purpura cœrulea, qualis inuenitur in Cappadocia. Alia ex rubro uigra. Alia iecoris imitatur colorem, quæ ſi ſaturatiore colore reperiatur, lineis eiuſdem coloris diluti, & nigri cingi ſolet. Quædam niuem imitata rutilis punctis reſpergitur.

Quædam onyche pungitur, aut ex altera parte iaſpis eſt, ex altera onyx; proinde iaſponyx uocata. Alia cuius altera parte ſit purpurea, altera uiridis, nec utrinq; pellucens, ſed qua parte uireſcit. In ſumma uaria eſt Iaſpidum natura. Suſpenſas ad plura ualere aiunt, nempe ad omnem ſanguinis fluorem, ad protegendum conceptum, & partum iuuandum, ueneremq; inhibendam, & febrem, & hydropem fugandam. Nec deſunt ſuperſtitioſi, qui dicant Iaſpidas homines reddere gratos, potentes, ac tutos, ſi quibusdam magicis uerbis admurmurentur, priusquàm ſuſpendantur.

Iaſpidum natura.

Ex tot Iaſpidis generibus uiridis tantummodo meminit Galenus lib. IX. ſimplicium medicamentorum, ubi de facultatibus eius ita diſſeruit. Proprietatem nonnulli lapidibus quibuſdam teſtimonio ſuo adſcribunt talem, qualem re uera habet Iaſpis uiridis, nempe ſtomachum, uentriſq; os adiuuans appenſa. Ac nonnulli quoq; ipſam anulis inſerunt, ſcalpuntq; in ea draconem radios habentem, uelut rex Nechepſos ſcripſit in quartodecimo libro. Sanè huius ego quoque lapidis abunde periculum feci. Torquem enim ex huiusmodi lapillis confectum à collo ſuſpendi, ita ut lapides os uentris contingerent. Apparebant autem nihilominus prodeſſe, etiam ſi ſculpturam non haberent, quam deſcripſit Nechepſos. hactenus Galenus. Qui lapis Latinis Iaſpis, Græcis λίθος ἴασπις dicitur: Italis, Diaſpro.

Iaſpidis uires ex Gal.

Nomina.

Lapis ætites. Cap. CXVIII.

Aetites lapis eſt ueluti prægnans, cùm quatitur, alio in utero ſonante. Grauidis continet partus, cùm lubricæ ſunt uuluæ, & parum tenaces, ſiniſtro brachio adalligatus: ſed parturientibus è brachio amoueatur, & feminibus alligetur, ut ſine doloribus pariant. Furem deprehendit, ſi quis in pane conditum offerat: fur enim manſum deuorare non poterit. Quinetiam concoctus furem coarguit: quippe decocta cum eo deuorare non poterit. Tritusq;, & cerato exceptus, cyprino, aut gleucino, aut alio excalfaciente, comitiales magnificè iuuat.

Aetiten Græci, Latini Aquilæ lapidem dicunt, quòd aliquando in earum reperiatur nidis. Variat lapis hic tum colore, tum magnitudine. Meminit huius Plinius libro XXXVI. cap. XXI. his uerbis. Aetitæ lapides ex argumento nominis magnam famam habent. Reperiuntur in nidis aquilarum, ſicuti in decimo uolumine diximus. Aiunt binos inueniri, marem, & fœminam: nec ſine ijs parere, quas diximus aquilas, & ideo binos tantùm. Genera eorum quatuor. In Aphrica naſcentem, puſillum, & mollem intra ſe, ac uelut in aluo habentem argillam ſuauem, candidam: ipſum friabilem, quem fœminei ſexus putant. Marem autem, qui in Arabia naſcitur, durum, gallæ ſimilem, aut ſubrutilum, in aluo habentem durum lapidem. Tertius in Cypro inuenitur, colore illis in Aphrica naſcentibus ſimilis, amplior tamen, atq; dilatatus. cæteris enim globoſa facies. Habet in aluo arenam iucundam, & lapillos: ipſe tamen mollis, ut etiam digitis frietur. Quarti generis Taphiuſius appellatur, naſcens iuxta Leucadem in Taphiuſa, qui locus eſt dextra nauigantibus ex hac ad Leucadē. Inuenitur in fluminibus candidus, & rotundus. Huic eſt in aluo lapis, qui uocatur callimus, nec quicquam tenerius. Hactenus de aquilinis lapidibus Plinius. λίθος ἀετίτης Græcis dictus, lapis Aetites Latinis uocatur: Arabibus, Hager achtamach: Italis, pietra d'Aquila.

Aetitæ lapidis hiſtoria, & uires.

Nomina.

Lapis ophites. Cap. CXIX.

Ophitae genera multa. quidam ponderoſus, & niger. alter cinereo colore ſpectatur, punctis diſtinctus. tertius lineis quibusdam candidis intercinctus eſt. Omnes alligati contra capitis dolores, & ſerpentium ictus proſunt. Feruntur, qui lineas habent, lethargo, & capitis doloribus auxiliari.

Ophitae lapidis meminit Plinius libro XXXVI. cap. VII. ſic inquiens. Ex ophite columnæ, ſed paruæ admodum inueniuntur. Duo eius genera, molle candidum, nigricans durum. Dicuntur ambo capitis dolores ſedare adalligati, & ſerpentium ictus. Quidam phreneticis, ac lethargicis adalligari iubent candicantem. Contra ſerpentes autem à quibusdam laudatur, præcipuè ex his quem tephriam appellant à colore cineris. hæc Plinius. Verùm Ophites marmor, quod uulgò uocamus Serpentino, porphyritæ ferè lapidis inſtar duriſſimus eſt, colore minimè nigricante, nec candido, nec cinereo, ut in ſuo requirunt Dioſcorides, & Plinius, ſed uiridi ſaturato dilutis eiuſdem coloris maculis reſperſo. Ex quo ſanè conſtat antiquorum Ophiten à noſtrate maximè fuiſſe diuerſum. Ophitæ lapidis uires tradidit Galenus lib. IX. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Ophites quem uocant lapis uſtus extergendi confringendiq; uim poſſidet, ceu etiam uitrum. Admodum enim & ipſum ex uino albo ac tenui epotum lapides ueſicæ comminuit. Verùm ipſum in lapidibus quiſpiam fortè non numeret. Et infrà in Iaſpidis uiridis mentione de Ophite ita ſcribit. Porrò lapidem ophiten (deprauati ſunt Græci codices, qui habent, ὀμφακίτην) uir fide dignus reuera iuuare morſus à uipera ſuſpenſum retulit. Sed eiuſmodi facultates extra uſum ſunt methodo conſtantem: uelut etiam Hieracitis, & Indici, cùm profluentem ex hæmorrhoidibus ſiſtunt ſanguinem. Lapis Græcis λίθος ὀφίτης, Latinis Lapis ophites, Italis pietra Serpentina uocatur.

Ophitæ lapidis hiſtoria.

Ophites marmor.

Nomina.

Lapides in ſpongijs. Cap. CXX.

Lapides in ſpongijs inueniuntur, qui ueſicæ calculos rumpunt, in uino poti.

Lapidũ ſpongiarum uires ex Gal.

L A P I D E S in ſpongijs reperti, omnibus notiſsimi ſunt: quippe quòd rariſsimæ ſint ſpongiæ, quæ hiſce lapidibus uacent. Horum uires retulit Galenus lib. IX. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Lapides, qui reperiuntur in ſpongijs, frangendi uim obtinent, non tamen ita ualidam, ut lapidem in ueſica comminuant, unde qui id ſcriptum reliquerunt, mentiti ſunt: uerùm qui in renibus conſiſtunt rũpunt, uelut qui ex Cappadocia conuehuntur, quos in Argeo naſci aiunt. Soluuntur autem hi in ſuccum colore lacteum. ex quo liquet, quòd extenuandi uim obtinent, abſque ut inſigniter excalfaciant. λίθοι ἐντοῖς σπόγγοις *Græcè, Lapides in ſpongijs reperti dicuntur: Arabicè, Hagiar alſefengi: Italicè, pietre delle ſpugne.*

Nomina.

Lithocolla. Cap. CXXI.

L I T H O C O L L A glutinum, quo lapides coniunguntur. conflatur autem ex marmore, lapide Pario, & taurino glutine. Poteſt candente ſpecillo admotum, incommodos oculis pilos replicare.

Lapis oſtracites. Cap. CXXII.

O S T R A C I T E S teſtæ ſimilitudinem habet, cruſtoſus, & in laminas fiſsilis. quo mulieres ad detrahendos pilos, pro pumice utuntur. Menſes drachmæ pondere potus ex uino ſiſtit. Si quatuor diebus à purgatione bibatur ſicilici pondere, fœminis præſtat ne concipiant. Cum melle autem impoſitus, mammarum inflammationes lenit, & nomas cohibet.

Oſtracitæ lapidis conſid. & uires.

O S T R A C I T E N lapidem, quo pumicis uice uſa eſt antiquitas, hactenus mihi uidere non licuit. quanquam reperiri hunc in Hildesheimio circa antrum à nanis appellatum, colore ſubrubeo, & oſtracorum teſtis ſimilem, libro quinto de natura foſsilium ſcribit Agricola. Eius uires tradidit Galenus lib. IX. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Porrò oſtraciten uocatum lapidem prædicare quosdam audio, quaſi deſiccandi ualenter facultatem obtineat, temperatam ex adſtrictione, & acrimonia, uelut & Gedeon nomine, pupillas expurgare, & uberum teſtiúmque phlegmonas ſanare, ex aqua uidelicet inunctum. Lapis Latinis oſtracites, Græcis λίθος ὀστρακίτης *dicitur: Italis, pietra oſtracite.*

Nomina.

Smyris lapis. Cap. CXXIII.

S M Y R I S lapis eſt, quo anularij ſcalptores lapides expurgant, ad erodendum, & urendum utilis: gingiuis, quas humor uexat, prodeſt; dentifricio commendatur.

Arena litoralis. Cap. CXXIIII.

A R E N A è litoribus ſole feruefacta, hydropicorum tumores exugit, ſi capite tenus in ea obruantur. Torreri ſolet ad aridos fotus, pro milio aut ſale.

Smyridis cõſider. & uires ex Gal.

S M Y R I S uulgò nobis Smeriglio, notiſsimus eſt lapis, præſertim quòd eius puluere expoliantur gemmæ, & armorum omne genus. Vitrum quoq; Smyride lapide finditur, quemadmodum & adamante, tanta ineſt ei durities. Huius uires Galeno lib. IX. ſimplicinm medicamentorum, his uerbis deſcribuntur. Sed & Smyris uocata, quòd multum abſtergentem habeat facultatem, clarum eſt, uel ex eo quòd dactylioglyphi, hoc eſt, qui anullos exculpunt, eum in uſum illo utantur. Quinetiam quòd dentes puros efficiat, experti ſumus. Lapis, qui Græcis λίθος σμύρις. *Latinis lapis Smyris appellatur: Italis, Smeriglio. Quæ uerò Latinis Arena litoralis, Græcis* ἄμμος αἰγιαλῖτις. *Italis Arena marina dicitur.*

Nomina.

Lapis naxius. Cap. CXXV.

E C O T E Naxia, quod exacuendo ferro deteritur, illitum alopecias ad pilum reducit. uirginum mammas cohibet, nec increſcere patitur. Potum ex aceto lienem abſumit, & comitialibus prodeſt.

Lapis geodes. Cap. CXXVI.

G E O D E S lapis adſtringit, ſiccat, caligines oculorum diſcutit. Illitus autem ex aqua teſtium, mammarumq́ue inflammationes ſedat.

N A X I V M lapidem, itemq; Geoden, nullus eſt, quod equidem ſciam, qui hodie cognoſcat oſtendatq; in Italia uel ibi inuentos, uel aliunde allatos: tametſi in Miſnia, & Saxonia naſci hos ſcribat Agricola. Naxius autem, Galeni teſtimonio, non ſolùm uirginibus mammarum incrementum prohibet; ſed & pueris teſtes creſcere non patitur, tanquam uidelicet particeps facultatis refrigeratoriæ. Lapis, qui ἀκόνη ναξία, *Græcis, Latinis lapis Naxius,*

Nomina.

xius, ut etiam Italis pietra Naxia nominatur. Qui uerò λίθος γεώδις Græcè, lapis Geodes Latinè, pietra Geode Italicè dicitur. Nomina.

Terra omnis. Cap. CXXVII.

OMNIS terra, ad medendi uſum recepta, ſummam & primam uim habet refrigerandi, meatúsque obducendi, occludendiq́; : ſed ſpecie diſtat, cùm alia adiunctis quibuſdam ad alia ſit utilis.

Terra eretria. Cap. CXXVIII.

ERETRIADES duæ ſunt, una uehementer alba eſt, altera cinericia. Optima habetur ad cinereum colorem uergens, perquàm mollis: quæ ſi per æramenta tractim ducatur, lienem uiolaceam refert. Lauatur, ut ceruſſa, aut hunc in modum. Teritur ſeorſum, & cum aqua, & ubi peſſum ierit, humor leuiter excolatur: ſiccata ſolibus, iterum teritur interdiu, adiecta aqua, ut ueſpere conſidat: antelucanis colo excernitur, & demum in ſole trita, ſi fieri poteſt, digeritur in paſtillos. Quòd ſi toſta deſideretur, paſtilli magnitudine ciceris in fictile perforatum conijciuntur, oreque uaſis diligenter obturato, ſupra carbones candentes continenter follibus perflantur: ubi uerò cinis in fauillas ſe conuertit, aut aereum colorem contraxit, exempti reconduntur. Vim habet adſtringentem, & refrigeratoriam, leuiter mollientem: caua explet, & ſanguinolenta conglutinat.

Terra ſamia. Cap. CXXIX.

SAMIA præfertur candida, leuis, tangenti linguæ glutinis modo adhæreſcens, mollis, ſuccoſa, friabilis: cuiuſmodi eſt, quam aliqui collyrion uocant. Duæ enim ſpecies eius: unam antè diximus: altera aſter appellatur, cruſtacea, & cotis modo prædenſa. Vritur, ac lauatur, ut eretria, uimque conſimilem habet. Sanguinis reiectiones ſiſtit: fœminis fluxione uuluæ laborantibus, cum flore ſylueſtris punicæ datur. Teſtium, & mammarum inflammationes, illita ex roſaceo, & aqua, refrigerat: ſudores arcet. contra ſerpentium morſus, & uenena pota ex aqua auxiliatur.

Lapis ſamius. Cap. CXXX.

SAMIVS lapis in Samia terra inuenitur, quo aurifices utuntur poliendo auro, ut reſplendeat. Probatur candore, & duritia. Vis ei adſtrictoria, & refrigerans. prodeſt ſtomachicis potus. ſenſus hebetat: uerùm ad fluxiones oculorum, & ulcera, cum lacte efficax eſt. Partus, ut tradunt, adligatus accelerat, & conceptus fœminarum cuſtodit.

TERRA, *quam Samiam uocant, an ex Samo deferatur in Italiam, non equidem auſim affirmare: tametſi hæc uſum in medicina maximum præſtiterit Galeni tempore, qui ea, quæ aſter appellatur, tanquam præſtantiore ſemper uſus eſt: huic tamen Dioſcoridi præfertur illa, quam aliqui collyrion uocant. Sunt qui putent Samium aſtera illum eſſe lapidem, quem ſeplaſiæ Talchum nominant. Sed ij, meo quidem iudicio, hallucinantur. quandoquidem Talchus linguæ contactu nunquam glutinis modo adhæret, attritu contumax eſt, nec cotis inſtar prædurus uiſitur. Adde quòd Talchus non ſit cruſtoſus, ſed ſquamoſus, translucidus, ut uitrum, ac læuis: & quòd non niſi magno labore, & diutino igne comburi poßit: nec id quidem per ſe fieri poteſt, niſi quibusdam admiſtis. quod tamen Samio aſteri non euenit, utpote qui facile, teſte Dioſcoride, eretriæ terræ modo comburatur. Ad hæc ſciant medici Talchum ebibitum ſtrangulare, non ſecus ac gypſum: cùm tamen Samius aſter perinde atq; Lemina terra, contra uenena, & uenenoſorum ſerpentium ictus maximè auxilietur, & ut illa labijs & linguæ inhæreat. Id quod aliquando animum traxit ad credendum, eam terram uel Samiam, uel Samiæ ſimilem eſſe, quam magnifaciunt circulatores, qui ſerpentes circumferunt, à Melita inſula allatam: quámque uulgò uocant Pietra di ſan Paolo. Siquidem hæc colore candida ſpectatur, linguæ tangenti pertinaciter adhæreſcit, mollis eſt, & ſuccoſa, facileq́; friabilis: & aduerſus uenena, & ſerpentium ictus Lemniæ uicem explet. Cæterùm neq; illud auſim aſſerere, quòd lapis Samius uocatus ad nos conuehant mercatores, quo aurifices aurum, & argentum antiquitus poliebant: etſi hunc quoque in Germania reperiri ſcribat Agricola. Terra Samia ſic Latinis, atque Italis, ut γῆ σαμία Græcis appellatur. Lapis uerò λίθος σαμίος Græcè, Lapis Samius Latinè, & pietra Samia Italicè nominatur.*

Terræ Samię conſider.

Nomina.

Terra chia. Cap. CXXXI.

CHIA eligi debet candida, uergens ad cinereum, Samiæ ſimilis. Eſt autem cruſtoſa, albaque, ſed fictitijs formis differens. Vis eadem, quæ & Samiæ. extendit faciem, & erugat, atque ſplendidam reddit: colorem in facie, & corpore toto commendat. in balneis pro nitro deterget.

Terra ſelinuſia. Cap. CXXXII.

EADEM præſtat Selinuſia, maximè laudatur, quæ uehementer reſplendet, candida, friabilis, & humore dilui celerrima.

Terra cimolia. Cap. CXXXIII.

CIMOLIAE duo genera, candida, & ad purpureum inclinans. Optima exiſtimatur, quæ innatam habet pinguitudinem, tactuque frigida ſentitur. Vtraque aceto diluta, parotidas, & alia tubercula diſcutit. Ambuſta igni, ſi ſtatim cimolia oblinantur, puſtulas non ſentient: teſtium duritias, & totius corporis collectiones cohibet: igni ſacro imponitur. In ſumma, utraque multùm in medicina commendatur, ſi incorruptæ originis, nec ſpuria aſſumatur.

Terra pnigitis. Cap. CXXXIIII.

QVAE pnigitis dicitur, colore ferè eretriæ ſimilis eſt, grandioribus tantùm glebis: manum ſi quis admoueat, refrigerabit: tactu linguæ uſqueadeò glutinoſa, ut penſilis hæreat. Cui effectus idem, qui cimoliæ, paulò tamen infirmior. Hanc aliqui pro eretriade uendunt.

Teſtæ fornaceæ. Cap. CXXXV.

FORNACEAE teſtæ uehementer toſtæ, cruſtas ulceribus obducunt: quare prurigini, & papularum eruptionibus, medentur. Podagricis proſunt: ſtrumas diſcutiunt, cerato exemptæ.

Terra fornacum. Cap. CXXXVI.

FORNACVM terra, quæ retorrida fulueſcit, eiuſdem cum teſta effectus.

Terra melia. Cap. CXXXVII.

MELIA colore cineream eritream imitatur, aſpera tactu: ea digitis friata, deraſi pumicis modo crepitat. Vim habet aluminoſam, ſed remiſsiuſculam, id quod guſtu deprehenditur: modicè linguam ſiccat: purum corpus reddit, & colorem commendat: pilos extenuat: vitiligines, & lepras abſtergit. Pictoribus uſum præbet, vt colores diutius perennent. Emplaſtris uiridibus, quæ chloræ dicuntur, efficaciter inſeritur. Ex omni melia terra, & omni alia in uniuerſum, eligi debet recens, mollis, non lapidoſa, friabilis, quæ cùm humorem attigerit, facilè reſoluatur.

QVANVIS terra Eretria, Chia, Selinuſia, Cimolia, Pnigitis, & Melia antiquis notiſsimæ fuerint, & in uſu medico frequentiſsimæ, ut auctor eſt Galenus; tamen ab his, qui nos præceſſerunt, adeò neglectas fuiſſe conſtat, ut nulla amplius, quod ſciam, ad nos adferatur. Quamobrem non operæpretium duxi, ut in ſingulis moram traheremus, ac de earum hiſtoria & uiribus latius diſſereremus. Nomina. *Quæ terræ γῆ χία, σελινυσία, κιμωλία, πνιγῖτις, μηλία Græcis, Latinis, terra Chia, Selinuſia, Cimolia, Pnigitis, Melia: Italis, terra Chia, Selinuſia, Cimolia, Pnigite, Melia uocantur: Arabibus uero terra Cimolia Teri chimolea, ſeu Thin chimulia. Pnigitis, Teri hanem.*

Terra ampelitis. Cap. CXXXVIII.

EX AMPELITIDE terra, quæ pharmacitis nomine in Seleucia Syriæ naſcitur, laudatur in primis nigra, piceæ longos carbones referens, modicè aſſuloſa, æquabili ſplendore, quæ detrita, accepto oleo, ſtatim eliqueſcit. Vitioſa cenſetur candida, & cinerea, quæ in liquorem non reſoluitur. Vim diſsipandi, & refrigerandi habet: ad calliblephara additur, tingendis capillis idonea. Vſus eius ad illinendas uites, ſub germinationis tempus, utpote cùm innaſcentes uermiculos enecet.

Ampelitidis terræ conſid. *AMPELITIS, ut auctor eſt Galenus libro nono ſimplicium medicamentorum, hoc ſibi nomen iure uendicauit, quòd antiquis in frequenti haberetur uſu, ad præſeruandas ab erucis uitium gemmas prima earum germinatione, quemadmodum nos uiſco circumlito noſtras tuemur in Hetruria. Pharmacitis uerò dicitur, quòd medicamentoſa maximè ſit. Siquidem non modò uermiculos ad uites aſcendere inhibet; ſed etiam eos interficit. Hæc uſqueadeò bitumine referta eſt, ut Plinius, & Poſsidonius, bitumini ſimilem ipſam fecerint. Cuius experimentum eſt, ſi facilè in olea impoſita, liqueſcat. Quamobrem credidere nonnulli Ampelitim terram cruſtoſum illum fuiſſe lapidem, quem ſcribit Galenus ſe inueniſſe in Lyciæ litoribus, & in Cœle Syria, qui in ignem coniectus leuiuſculam edebat flammã. Hoc argumẽto nixi, quòd idem ſcripſerit ſe reperiſſe lapidẽ illũ in quodam colle omni ferè ex parte circũdato ab Aſphaltite*

ſphaltite lacu, quem Sodomeum uocant : ex quo bitumen in ipſum labitur lacum. Quapropter non deſunt, qui dicant, Galenum haudquaquam nouiſſe, eos lapides nil aliud eſſe, quàm terram ampelitidem. quæ cùm piceum referat carbonem, ut Dioſcorides ipſe teſtatur, non mirum, ſi potius lapidis, quàm terræ ſpeciem præ ſe ferat. Non ab re itaq; credendum fuerit, Ampelitim terram non admodum à Gagate lapide differre. quippe quòd utræque ex terra & bitumine ſuam traxerint originem. Ampelitis nuperrimè è Carniola, ubi foditur, ad me allata eſt, nullis reclamantibus notis. Hæc, quæ γῆ ἀμπελῖτις Græcis, Latinis terra Ampelitis appellatur : Arabibus, Thinalcharin : Italis, Terra ampelite. Nomina.

Fuligo Pictoria. Cap. CXXXIX.

Fvligo, qua pictores vtuntur, ex vitrarijs officinis colligi ſolet: ſiquidem ei palma tribuitur. Vis ei ad adſtringendum, & erodendum efficax: fracta, cum roſaceo cerato ad cicatricem perducit.

Atramentum Librarium. Cap. CXL.

Atramentvm, quo ſcribimus, fuligine è tedis coacta colligitur. In ſingulas libras gummis, ternæ fuliginis unciæ adijciuntur. Fit etiam è reſinarum, & pictoria fuligine, de qua paulò antè diximus. Aſſumitur autem fuliginis mina, gummi ſeſquilibra, glutinis taurini, atramenti ſutorij, ſingulorum ſeſcuncia. Additur conuenienter erodentibus medicamentis. ambuſtis, ex aqua commodè craſsius illinitur, ſed non antè ſoluatur, quàm cicatricem induxerit: ſanatis ſiquidem vlceribus, ſua ſponte decidit. Cæterùm habes, amiciſsime Aree, ferè quæ tradenda duximus pro operis modo, quem deſtinaueramus, & materiæ, auxiliorumq; medicinalium copia.

De fvligine *pictoria, atque etiam de Atramento librario latius & apertius à Dioſcoride ſcriptum eſt, quàm ut de his plura nobis ſuperſint dicenda, uel declaranda. Quare iam unà cum auctore noſtro, huic quinto libro finem imponamus. atque inſuper* Deo, *cui omnia, quæ à nobis fiunt, aut dicuntur, accepta ferre par eſt, immenſas agamus gratias. Ea fuligo, quæ ἀσβόλη ζωγραφικὴ Græcè, Latinè Fuligo pictoria dicitur, quemadmodum Italis Fuligine de pittori. Quod uerò μέλαν γραφικὸν Græci, Latini Atramentum librarium, Itali Atramento librario, aut Inchioſtro nominant.* Nomina.

LIBRI QVINTI FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI

Senenſis Commentarii,

IN LIB. SEXTVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE LETHALIBVS VENENIS, EORVMQVE PRAECAVTIONE, ET CVRATIONE.

Præfatio Dioſcoridis.

SVPERIORIBVS, amiciſsime Aree, libris tradidimus de Aromatibus, oleis, vnguentis, arboribus, & earundem fructibus, lacrymisq́; : item animalibus, melle, lacte, ſeuo, frumentis, oleribus, herbis, radicibus, liquamentis, vinis, metallisq́; . In hoc verò totius operis vltimo, facultates medicamentorum recenſebimus, quæ prodeſſe nobis, aut officere poſſunt. Vitata igitur orationis prolixitate, opus inſtitutum proſequamur. Huiuſcemodi autem tractatus cùm bifariam diſtributus ſit, in partem venena præcauentem, ita vt ne fallant ſumentes, aut ſi quando per imprudentiam dentur, vt tum quoque innoxia fiant, irritaq́; : & in rationem ijs ſuccurrendi, qui iam noxam ſentiunt : primùm differam de præcauendi modo, quem eſſe difficillimum plerique maiorum arbitrantur, quòd dantes clam venena ita inſidias temperant, vt peritiſsimum quenq́; decipiant. Siquidem venena ſua amaritudine, permiſtis dulcibus, ſpoliant, & graue odoris virus miſtura odoramentorum eximunt. Aut medicamenta immiſcent, quæ tuendæ ſanitatis gratia dari putantur, & præſertim in valetudine, vt abſinthium, tragoriganum, ſatureiam, aut hyſſopum, quinetiam thymum, irim, origanum, abrotonum, caſtorium, aut ſi quid medicamentis purgatorijs cognatam habere qualitatem videatur. Aut potionibus inſerunt, vt vinis aſperis, iuribus, paſſo, mulſæ aquæ, muſto : ſuccis, ut in cremore lentis, polentis : aut medicaminibus, aut alijs, quæ aſſumuntur, edulij ſpeciem referentibus. Quare qui in ea ſuſpicione ſunt, conditos cibos vitare debent, omniq́; intenſo ſapore dulcium, aut ſalſorum, aut acidorum abſtinere : nec ſitibundi affatim bibere, aut eſurientes voraciter comeſſe, ſemperq́; ad ſaporem horum diligenter attendere, præſertimq́; potu frigidam aquam præſumere. Satiato enim appetitu, qualitates ægerrimè poſtea concoquuntur. In ægris quidem facilè cauemus potiones auxilij prætextu dari ſolitas, quas offerunt improbi veneficiorum artifices : itaque ob id laborantes morbo non perinde audentium iniurijs patent. Et hæc quidem ne facilè incauti ſeductiq́; homines capiantur dolis veneficorum, ratio eſt, & facultas. Sed alia ſupereſt expeditior, vt ſuſpicioſi aliqua præſumant, quæ venenorum vires hebetent, & inefficaces irritasq́; reddant : cuiuſmodi caricæ ſunt cum iuglandibus nucibus manducatæ, & quæ cedromela vocant, id eſt citria, ſeminisq́; napi drachma cum vino. Item folia calaminthæ, aut creta, quæ Lemnia ſphragis appellatur, pondere pari cum vino : aut rutæ folia, & nucis iuglandis nucleum : aut caricas duas, & ſalis callum ieiuni ſumant, & nullo veneni genere lædentur. Antidota ex vino ſumpta, eundem effectum præbent : inter quæ intelligitur magnum Mithridatium, & quod ſcinco, & quod ſanguine temperatur. Quin & ſæpe venenis obſiſtunt peculiares quidam corporum affectus certo quodam modo conſtitutorum, cum quadam cibi, potusq́; qualitate, tum vini copia ita temperatorum, vt cum venenis diſſentiant. ſiquidem ingeſti veneni vires frangunt, atque iam priore alimento farctis, præcluſisque meatibus, obſtant, ne membratim per digeſtionem inſinuetur. Verùm enimuero, quoniam fortunæ neceſsitas interdum ſimilia diſcrimina peregrè agentibus adfert, abſque vllis inſidijs hominum, nonnihil differendum mihi de hac re neceſſarium duco. Iam primùm igitur culinam apparare loco ſubdiali conuenit, ciboſq́; & potus in huiuſcemodi loco ſtruere. Si id fieri commodè nequit, ſecunda erit conditio hæc, apparandi, apponendiq́; ſub tecto. Sed tum diligenter laquearia animaduertenda: frequenter enim à ſuperioribus contabulamentis animalia decidunt exigua quidem, ſed quæ non modicam perniciem moliantur, vt phalangia, ſtelliones, & alia quædam reptilia. Porrò vinaria vaſa

diligenter

diligenter intueri oportet: nanque reptilia odore vini illiciuntur, quæ interdum ſorbendo, noxium virus eructarunt, interdum verò delapſa immerſaq; expirarunt, & exitij cauſas haurientibus attulerunt. Sed hæc hactenus dicta ſint, ne cauti, & prouidi inſidijs pateant. Quòd ſi qui ſua ſponte, aut ex quorundam inſidijs ſumpſerunt, auxiliari primo quoque tempore oportebit. ſiquidem dum comites ſingulorum venenorum notæ expectantur, immedicabile fit venenum, & pauliſper neglectum, medicamentis ægrè cedit. Quare ſi qui pro comperto ſe virus ſumpſiſſe intelligunt, & fateantur, aut eorum, qui aderant, teſtimonio conſtet, protinus ad idonea remedia tranſeuntes, facilè peculiari, natiuæq; conſtitutioni reſtituemus. Neque enim ijs aſſentimur, qui prorſus auxilia in huiuſcemodi fruſtrà adhiberi contendunt. Quo enim modo morbi, quorum cauſæ cæcæ, latenteſque corporibus inſident, medicinam admittunt, & quæ forinſecus incurrunt venena, medendi rationem aſpernantur? Aequè verò omnes morbi pro cauſarum ingruentium magnitudine, proque antecedentibus affectionibus, qualitatibusque, quibus ſit opportunum corpus, vel medicabiles ſunt, vel nullis cedunt medicamentis. Quòd ſi qui forſan obmuteſcentes, aut temulenti, aut nolentes alioqui venenum à ſe egeri, nullam nobis eius cognitionem præbeant, tum protinus accedendum ad ea, quæ communiter epotis quibuſcunque venenis opitulari conſueuerunt. Atqui nullum magis in omnia ualens auxilium dari poteſt, quàm vt proximo loco virus foràs exauriatur, priuſquàm inualeſcat. Quare ſine mora calidum oleum ex aqua, aut ſeorſum, vt vomitare cogantur, dari conuenit. Aut ſi oleum natura loci negat, butyrum cum aqua calida, aut malua, aut lini ſemine, aut trago, vrtica, fœno græco, aut halicæ decocto, vicem eius exhibebit. Hæc enim non modò vomitionibus exigent vi illa ſua laxatrice, aut nauſeam ciente; ſed aluum quoque ſubducent, & corporum inanitione ita aduerſabuntur, vt acrimonias venenorum hebetent. Id quod euidenter huiuſcemodi argumento deprehendere licet. Eſto, vt quiſquam viua calce, vel fæce, aut cantharidibus, aut alio quouis acri, corpus exulcerare ſtatuerit, is ſi ipſum oleo leniter illinat, exulcerationem non accipiet. Atqui neque vehementer adſtringi corpus, neque refrigerari poterit, ſi antea perungatur. Quinetiam vomitus non ob id modò, quòd vacuet, & noxium humorem excernat, iuuamentum adfert; ſed quòd aſſumptum virus nonnunquam odore, coagulatis grumis, aut colore prodat. quippe cùm odore, & amaritudine, meconium: colore, ceruſſam, gypſúmve: grumis, lac aut ſanguinem animalis recens iugulati oſtendat. Nam grauis odor regeſtorum, leporis marini, aut rubetæ veneficia deprehendit: ita vt nonnulla ab ijs remedia peti poſſint, ad idonea ſingulorum auxilia tranſeuntibus. Oleo etiam maluæ decoctum admiſcetur, aut glaucium, aut adeps anſerinus, aut pinguium carnium iura, aut lixiuium lignorum cinere factum. Vbi verò vomitus diligenter citatus fuerit, ne quid in ventre coierit, quæ hæſerunt inteſtinis reliquiæ, clyſtere acri deuocentur. Facit & nitrum tritum cum hydromelite ſumptum, & vina vetera liberalius epota, gallinacea iura, præpingues piſces, vetuſtæ carnes pingueſq;, & quæ adipe aut recenti butyro parantur. Aluum nanque ſubducunt, uti diximus, & ſtomachum reſoluentia, proniorem ipſum ad vomitum reddunt: & venenorum acrimonias hebetant, atque meatus obſtruentia, celerem virium penetrationem inhibent. Quinetiam medicamenta dantur, quæ communi dote proſunt, vt Lemnia terra, agaricum, abrotonum, irio, radix eryngij, ſemen paſtinacæ, & calaminthæ, nardum Gallicum, caſtorium, ferulæ virentis medulla, flos rhododendri, ſuccus marrubij, laſer, aut laſerpitium, ſagapenum, peucedani ſuccus, aut panacis, & radix, quam magudarim appellarunt, ariſtolochia longa, ſylueſtris rutæ ſemen, & betonicæ, quam ceſtron nominant, folia. ſingula cum vino drachmæ pondo ſumi debent. Effectum præbet polij decoctum, & ſeſeli, & liquida pix lincta. Magnificè ferunt opem antidota, quę in calce operis ſcripta reliquimus. Communis ratio præſtandi auxilij ita ſe habet. Cæterùm ab ijs, quæ conſueuerunt euenire, communia remedia ſumptitari poſſunt. Ferè enim vires venenorum quàm plurimorum in affectus conſimiles corpus tandem redigunt. Quam ob cauſam pleriſque communia conducunt auxilia. varia etenim ſunt uenenorum genera, communes tamen, nec multi ijdem affectus oriuntur. Neque fieri poteſt, ut omnes concurrenteſq; caſus, quæ ſymptomata uocant, vnum uenenum ſequantur. alioquin ſuperuacanea fuiſſet uenenorum ſingulorum traditio, cum ſuis remedijs ab auctoribus deſcripta. Neque uerò in uno eodemque promptum eſt inuenire, ut quis ſtomachi, alui, inteſtinorum, iecoris, renum, & ueſicæ dolore uehementer crucietur, ut ſingultiat, erodatur, contremiſcat, refrigeretur, obmuteſcat, conuellatur, pulſus elangueſcat, ſpiritus difficilis fiat, ueterno prematur, uertigo obuerſetur, caligent ſenſus, ſtranguletur, ſitiat, ſanguis erumpat, febre conflictetur, ægrè lotium reddat, torminibus vexetur, crebrò uomitet, nauſea prematur, rubeſcat, liuore ſugilletur, palleſcat, deſipiat, ſtertat, uiribus deficiatur, & pleraque alia faciat, patiaturq;. ſingula enim in generales affectus deducta, pauca numero, & communia ea demonſtrant, quæ euenire conſueuerunt. Quare in ſingulis, quæ ſuprà diximus, non facilè fuerit deuoratum uirus cognoſcere. Nam oris & linguæ eroſio, ſtomachi, uentris ueſicæ ac renum inflammatio, uehemens urinæ difficultas, & interdum cruoris cum eo exitus, lancinatio, & in pluribus partibus quidam aduſtionis ſenſus, non in cantharidibus modò potis reperiuntur; ſed in erucis quoque pinorum, & bupreſte, & ſalamandra. Porrò non modò eos, qui meconium hauſerunt, ueterno, aut ſopore premi, ſtertere, liuore ſugillari, torpere, refrigerari, ſtupeſcere toto corpore pruritum ſentire, ſenſu priuari conſtat: ſed eos etiam, qui man-

dragoram, aut cicutam deuorarunt. Delirium non hyoſcyamus tantùm infert; verùm etiam, quæ toxica appellantur: itidem aconitum, & mel, quod in Heraclea Pontica gignitur. Strangulatio non minus in fungis, quàm in ſanguine taurino, lacte, aconito, ceruſſa, gypſo conſpicitur. In ſumma, difficile vnum vni veneno proprium inuenire ſignum, quod hauſtum, guſtatumq́; virus prodere poſſit: maximè, quòd hæc cæterorum etiam vitiorum, quæ in corpore exoriuntur, communia ſequi ſolent. Cæterùm in his, quæ celeriter enecant, noxam ſignis forſitan indicare poſsis, ſi ad ea reſpexeris, quæ ſumus dicturi. Sed in ijs, qui ad longas ægritudines ſpectant, nihil ad medendi rationem difficile, duntaxat quod pertineat ad indicia noxæ, vtpote cùm venena ſtatim, atque præſentaneam vim illam perdiderunt, tranſmutata in longos affectus, communia reliquorum uitiorum remedia, compoſitionesque flagitent, cùm uenefica proprietas non amplius inſit. Si uerò longa ſit affectio, in aliquod diuturnorum morborum genus recidet, à quibus facile fuerit medendi rationem aſſumere. Sed de ijs, quæ generaliter auxiliantur, hactenus. Conſequenter quæ priuatim ſingulis proſunt, ſcriptis mandabimus, ſi prius ſigillatim expoſuerimus, quæ ex ſingulis ordinibus exitialem, aut maleficam uim ſortiuntur, ut medicinæ ſtudioſi ea cautè obſeruent, quæ ad rationem ſalutis ſcripta inueniuntur: quòd nonnulla eorum, quibus utuntur, uenenis ſint commiſta. Incuria enim magnas adfert noxas, & ſæpe continuo uſu eorum, homo in perniciem agitur. Proinde animalia, quæ exitioſam uim habent, hæc ſunt: cantharides, bupreſtis, ſalamandra, pinorum erucæ, lepus marinus, rubeta, & rana paluſtris muta, deuoratæ hirudines. Semina ſunt, hyoſcyamus, coriandrum, cicuta, gith, pſyllion. Liquamenta, meconium, opocarpaſon, thapſiæ ſuccus, elaterium, mandragoras. Radices, quas mittit chamæleo, aconitum, thapſia, ueratrum, ixia, agaricum nigrum, ephemerum, quod aliqui Colchicum uocant, quod in Colchide naſcitur. Arbores, herbæ, oleraque: ſmilax, quam aliqui tithymalum appellant, Romani taxum: ſolanum manicum, quod & dorycnium dicitur: ſardonia herba, quæ ranunculi genus eſt: corniculatum papauer, pharicum, toxicum, ruta ſylueſtris, fungi. Ab animalibus, taurinus ſanguis recens, lac intus coagulatum, mel Heracleæ in Ponto genitum. Metalla, gypſum, ceruſſa, calx, auripigmentum, duo ſandarachæ genera, ſpuma argenti, adarce, plumbum, & quod argentum uiuum dicitur. E liquoribus domeſticis, uinum abunde poſt balneas potum, aut paſſum, & frigida aqua ſimiliter.

COMMENTARIVS MATTHIOLI.

Beneficium à Dioſc. in poſteros collatum.

MAGNVM SANE', & immenſum beneficium acceptum referre debent ſapientiſſimo Dioſcoridi non ſolùm medici orbis uniuerſi; ſed etiam uniuerſa ſimul humana natura. quippe quòd is artem medicam illuſtrauerit quinque ſuperioribus libris, in quibus infinitorum ſimplicium medicamentorum hiſtoriam, ac facultates miro ordine tradidit: ſine quibus nullo quidem pacto ægritudines propelli poſſent, nullaq́; earum noxa deleri, quibus uita noſtra conflictatur, ac tollitur. Sed longè plura adhuc beneficia eidem accepta referri debent, quòd deinceps in hoc ſexto uolumine, exactiſſima ſcientia, mirabiliq́; doctrina, ac ratione explicauerit, & quo modo quiſq; lethalia omnia uenena præcauere poßit, & qua etiam ratione ſuccurrat, ne eadem perniciem, uel aliquam inferant noxam, quæ prius per imprudentiam, aut malitiam, uel dolum intus in corpus aſſumpta fuere. Nam etſi medicamenta tam ad uniuerſales, quàm ad particulares morbos, qui quotidie inuadunt, affliguntq́; humanū corpus, neceſſaria plurimùm ſemper extiterint, apprimeq́; utilia; innumeri tamen habentur morbi, qui ſeruata tantùm uictus ratione, naturæ duntaxat ope pelluntur. Secus autem euenit ijs, quibus uenenum exhibitum ſit. quandoquidem niſi prius hauſtis præſtantibus admodum antidotis ueneno præuenerint, uel poſt ipſum aſſumptum remedia non admiſerint, rariſsimè uel nunquam naturæ uiribus ſeruantur. Quin potius eos plerunq; uita deficit, qui uenenū hauſerunt, niſi quàm primùm ſuccurratur remedijs. de quibus ita abunde, accurateq; ſcripſit Dioſcorides, ut Galenus & grauißimus auctor, & medicorum facilè princeps, necnon tota poſteriorum Græcorum, & Mauritanorum ſchola, ipſum in hoc adeò diligenter ſint imitati, ut ab eo omnem huiuſce facultatis doctrinam didicerint. Cuius rei ampliſsimus teſtis eſt Galenus libro primo de antidotis. Quamobrem omnibus perſpicuum eſſe poteſt, Dioſcoridem in hac uenenorum, æquè ac in illa medicamentorū facultate, omnium facilè principem, et magiſtrum extitiſſe. Ratio commentariorum in librum ſextum. *Itaq; cum in alios eius quinque ſuperiores libros, commentarios (ut puto) non inutiles conſcripſerim, me equidem operæpretium facturum putaui, ſi libro quoq; ſexto commentarios adderem: præſertim cùm nouerim quàm utile ſit, ac neceſſariū homines in uniuerſum aſſequi tum modum, tum rationem tam præcauendi, quàm curandi uenena, non ſolùm ea, quæ intus in corpus ſumuntur; ſed etiam quæ uenenoſorum animalium morſu, uel ictu eiaculantur, & relinquuntur. Siquidem malefica uenenorum uis, adeò grauis, & potens humanæ naturæ ſemper extitit inimica (huic enim magis, quàm cæteris aduerſatur) tantaq́; uelocitate ſuum exequitur munus, ut ſæpenumero eundem præſtet effectum in corporibus noſtris, quem præſtat uoraciſsimus ignis, ſi quando ad aridiſsimas peruenerit paleas. Fit enim, ut plerunq; uenena, dum iubent qui ſumpſerunt, uel icti languent, medicos accerſiri, eouſq; corporis humores inficiant, atque etiam principes partes, ut ſubinde nihil, uel parum proſint remedia, & quàm præſtantiſsima antidota. Quapropter rectè Galenus lib. III. de ſimplicium medicamentorum facultatibus cap. XXIII. ſcriptum reliquit, quòd quando uenenum putredine, & eroſione enecans, grauem corpori intulerit noxam, fieri quidem non poteſt, ut amplius uincatur, ſuperetur q́;, uel uictus*

ctus ratione, uel generoſorum medicaminum ope. Ex hoc itaque accepi, clareq; cognoui, quòd ſi in hunc quoque librum ſextum commentarios non ſcripſiſſem, præſtantiorem, magisq; uitæ humanæ neceſſariam medicamentorum partem, intactam ſilentio præteriſſem. Quæ quidem pars, cum præterea à nobis ex Dioſcoride pluribus antè annis in Italicam linguam uerſa habeatur, ac etiam his noſtris commentarijs enarrata, cauſa nimirum erit, qua potiſsimùm innumeri homines, non modò à mortiferis ſe tueantur uenenis; ſed à morte quoq; liberentur. Nam quicunq; in hos noſtros inciderit commentarios, qui Italici, aut Latini ſermonis non fuerit prorſus ignarus, quanquam non fuerit medicus, non tantùm ſibi ipſi; uerùm etiam alijs adiumento eſſe poterit. Nempe quòd uſus medicamentis tum ſimplicibus, tum compoſitis ad uenenorum noxam facientibus, quorum inferius præſtantiora, ualentioraq; referam: quinetiã conuenientibus uſus cautionibus, facilè aliquando ueneno prorſus medebitur, aliquando autem tandiu ægros uiuos traducet, quandiu diligentiſsimis medicis accerſitis, qui non ſemper præſtò ſunt, ſed magna ex parte uel longè diſtant, uel abſunt, integrum medendi locum relinquet. Sed anteaquam modum, ac rationem præcauendi uenena in medium afferam, non alienum duxi ad ampliorem huiuſce rei doctrinam, nonnulla in uniuerſum præmittere ſcitu, ut arbitror, neceſſaria, ut ſine quibus tractatio hæc diminuta, & imperfecta uideri poſſet.

Veneni operatio qualis.

Primum itaque dixerim (ut etiam Conciliator inquit in libro, quem de uenenis edidit) uenenum omne intra corpus noſtrum aſſumptum omnibus ſuis facultatibus prorſus opponi cibo, quo nutrimur. Nam quemadmodum cibus in noſtri corporis ſanguinem uertitur, fitq; in omni ſui parte membris, quæ præcipuè nutrit, ſimilis, locum illius, quod continuo in nobis exoluitur, ſubintrans; ita uenenum contrario modo ſe habens, corpus, ac membra, quibus primò adhæret (ut infra latius dicetur) in ſibi peculiarem uenenatam naturam transfert. Vnde quemadmodum animalia omnia, omnesq; fructus, quæ terra parens gignit, quæq; in nutrimentum uerti poſſunt, ſi à nobis edantur, in noſtrum tranſeunt alimentum; ſic per oppoſitum modum, uenenata intrò in corpus ſumpta, uniuerſa corporis noſtri membra uenenata reddunt. Quippe cùm omne agens ſuo paſſo ſit fortius, uenenum ui ſua agendi ualida, noſtram uincit ſubſtantiam, uertitq; in ſuam uenenatam naturam, ea ſanè ratione, qua ignis ſua ui agendi potentiſsima paleas celerrimè in ſe ipſum conuertit, & conficit. Ob id itaq; dixere antiqui rerum naturalium exploratores, quòd uenenum homines interficit corrupta corporis temperie, & compoſitione. Id quod maximè comprobat Galenus lib. III. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, ubi in hoc, inquit, differt alimentum à medicamento, quòd hoc noſtrum corpus alterat ſuis qualitatibus, illud uerò conuertitur, fitq; ſubſtantiæ corporis ſimile.

Venenorum genera vnde.

Porrò ſcire conuenit (ut Auicenna, & Auerroes poſteritatis memoriæ prodiderunt) uenena in uniuerſum trium eſſe generum: ut enim aut à plantis, aut ab animalibus, aut à metallicis exitioſam uim habent; ita inde diſcrimina ſortiuntur. In plantis igitur eæ omnes inter uenenata recenſentur, quæ ciborum naturæ omnino repugnant, & aduerſantur: quæ natura non eiuſmodi ſunt, ut eſitatæ in alimentum conuerti poſsint. quinimo contrariam obtinent facultatem, ita ut membra iam nutrita in ſe ipſas conuertant. Cuiuſmodi eſt elleborus, aconitum, cicuta, napellus, Sardonia herba, nerium, & alia quàm plurima plantarum genera, de quibus in proceſſu pluribus ſeorſum agemus. In animalibus ea omnia ueneno inficiunt, cuius natura humanæ prorſus aduerſatur. Patet id in uiperis, aſpidibus, baſiliſcis, lepore marino, rubeta, ſcorpio, phalangio, ſalamandra, rabidis quadrupedibus: item in morticinis carnibus, aut à fulmine occiſis, aut à uenenoſis, & rabidis animalibus. Cæterùm hac in re, licet nonnulli dicant uenenum cum uita animalis conſumi, eo ducti exemplo, quòd cerui, lupi, apri, & reliquæ feræ, quæ uenenatis ſagittis conficiuntur, innocuè comedantur; ſcire tamen oportet, hanc regulam deficere in his, quæ peſtis, aut rabies, aut fulminis ictus, aut uenenoſorum morſus enecat. Quandoquidem complures uidi mortuos eſſe, qui tantùm boues peſte confectos excoriauerant, haud aliter toto corpore tumentes, ac ſi in hydropem incurriſſent. In metallicis denique illa omnia produntur uenenata, quæ malefica, ac lethali conſtant facultate. Qualia ſunt argentum uiuum, auripigmentum, ſandaracha, magnes, & ſimilia.

Venena quot modis mortẽ adferant.

Ad hæc ſciendum eſt uenena non ſolùm interficere per os ſumpta, ſed interdum etiam extrinſecus applicata, uarijs ac diuerſis rationibus. Porrò quæ per os ſumpta uenena uitam adimunt, ſub ciborum, aut medicinarum ſpecie plerunq; propinantur. Quæ uerò exterius tantùm admota inficiunt, ut plurimùm à uenenatis, & mortiferis animalibus deſumuntur. Siquidem hæc homines non morſu modò, uel ictu necant; ſed uiſu quoque, ſibilo, & tactu (ut quidam ſcribunt) interimunt. Quinetiam non deſunt uenena, quæ guſtatu, olfactuq; tantùm ſtatim hominem in perniciem agant nulla temporis mora. quæ quidem inter cætera malitiæ, & atrocitatis principem locum obtinent: quippe quòd ſecum deferant præſentaneum interitum, ex quo nullum ſubinde fiat reliquum infelicibus moribundis ſuccurrendi tempus. Cæterùm morſu, ictuq; interficiunt uiperæ, aſpides, ſcorpiones, phalangia, paſtinacæ piſces, rabidi canes, & alia id genus plura. Viſu autem, & ſibilo (ut auctor eſt Galenus libro de theriaca ad Piſonẽ, ſi tamen Galeni legitimus eſt liber) ſtatim inficit baſiliſcus. Tactu alius ſerpens enecat, de quo agens Auicenna lib. IIII. fen VI. narrat, quòd is à milite quodam haſta infixus uirulentam uim per haſtam tranſmiſit ad manum, quam primũ infecit, & deinde totum corpus corrupit. Ad huiuſce rei comprobationem illud ſanè compertum habeo, quod in agro Tridentino eueniſſe ſcio. Nempe cùm ruſticus quidã ſuis eſſet in uinetis, paruum quendã collem ſæpius aſcendebat, ut ibi uuarum cuſtodiam ageret. Hinc quadam die ad collis pedem magnum, & horrendum uidit ſerpentem, cuius capiti ſupernè haſtam ſatis longam infixit: at dum fixam feram ſe hinc inde fortiter contorquentem, & haſtæ circumuolutam, pro uiribus teneret, magno ſtatim tremore correptus eſt, quo maximè deterritus uociferans, uiatores, & circunſtantes colonos ad ſe ire rogabat. Quam uociferationem audientes, qui non longè aberant ruſtici, eò curſu uelociter contenderunt, & ipſum ferè ſemimortuum inuenerunt. Cognita tamen ex occiſo ſerpente ſui infortunij cauſa, ad theriacam, & alia antidota confugerunt, quibus eum ad uitam reuocarunt. Veruntamen duobus annis poſtea is uniuerſi ferè corporis ſtupore in lecto ſemper decumbens ægrotauit, & eo præſertim brachio, quo pernicioſum animal haſta occiderat. Nec admodum mirari rem hanc nobis licet, cùm uideamus (ut etiam literis mandauit Galenus lib. VI. de locis affectis) torpedinem marinam dere-

pentè piſcatoris manum obſtupefacere, ac torpidam reddere, ubi primum is tridente eam tetigerit. Id quod ſimiliter efficit, tranſmiſſa per funem retis qualitate, dum trahitur in litus. Proinde id experientia docti piſcatores, ſi dum retia trahunt, manus torpeſcere, tremereq́; præſentiant, certò torpedinem captam ſciunt, etſi longo admodum fune trahatur. Vnde illud perſpicuum eſt, quòd ſi huiuſce piſcis qualitates per tridentis haſtam, & retis quàm longiſſimũ funem tranſmiſſæ ad manum, inficiunt & corrumpunt homines, eò magis id ipſum fieri poterit, ſi animalia ipſa, aut nuda manu, aut alia corporis parte tangantur. Idcirco manifeſtè conſtat nullum eſſe brachium tam ualidum, & robuſtum, quod torpedinem adhuc uiuentem diutius ſuſtinere poſſit. Quare admirandum ſanè non erit (ut teſtatur Galenus libro nuper citato) quòd ſputum canis rabidi, ſi humanum corpus contigerit, perinde ipſum rabie afficiat, ac ſi ab ipſo cane eſſet demorſum: nam & huiuſce effectus hac noſtra ætate plura afferri poſſent exempla. Neque etiam alicui mirum eſſe debet, quòd ſputum aſpidis cognomento Ptyas, omnes ueneno inficiat, quos contigerit. Hoc idem ſimiliter efficiunt quædam ſæuiſſima uenena arte conflata, tanta permeandi & penetrandi ui prædita, quòd illitis (ut ferunt) ſellarum pediferis, inſeſſorum ocreas penetrant, donec ad nudas pedis plantas peruenta, & inde per cutis ſpiracula in corpus ingreſſa, uniuerſa eius membra corrumpunt, & abſumunt. Horum uſus (ut audio) frequens apud Turcas, & alias ferinas gentes. Ex hac autem re nullam quis capiat admirationem oportet. ſiquidem arteriæ corporis noſtri (teſte Galeno lib. III. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, ac alijs in locis) ad ſe intus trahunt quodcunque proximè circundat eas, dum continuè dilatantur. Id quod quotidie liquet ex inunctionibus, ac ſuffitibus ad morbum Gallicum paratis. quippe eædem ab arterijs attractæ, ubi argenti uiui, cinnabaris, uel ſublimati officinis uocati plurimum admiſerint, ſæuiſſima ſæpe pariunt ſymptomata. Sunt & alia uenena, quæ olfactu tantùm (ut quorundam fungorum meminit Raſis) præſentaneam afferunt mortem ijs, qui ea naribus admouerint. Huius ſummæ malitiæ ſedem illud ſanè tenere debebat, quo florem recentioribus uetonicum uocatum, Senis quidam circunforaneus infecerat, ex his qui innocuè uenenum deuorare profitentur. Quem cùm olfaciendum exhibuiſſet ſuo concurrenti in publico Senenſi foro, is ex ſolo olfactu derepentè concidit mortuus. Præterea uenena quædam ſunt, quæ ſolo guſtatu, quanquam non deglutiuntur, perimunt: idq́; præſtat aſpidis ſurdi ſputum. Quo memini quoſdam imprudenter infectos eſſe. Inter quos uidi ego ruſticum in ualle Anania, qui dum fœnum ſecaret in pratis, feram falce per medium ſecuit, & cùm poſtea capitis truncum manu cepiſſet, ut ſocijs aſtantibus oſtenderet, utpote qui iam feram demortuam fortaſſe cenſebat, ſuſpenſus manu truncus caput retorſit, & ruſtici manum ſæuiens momordit. At ille credens ſuctu uulneri ſuccurrere, os ſtatim morſui admouit. Quo facto derepentè in terram cecidit, ubi illico mutus factus deperijt.

Venenorum effectus à diuerſis cauſis.

Inſuper ſciendum eſt, quòd uenena non uno eodemq́; modo, neq; ab una eademq́; cauſa ſuos pariunt effectus. Siquidem (ut ſapientes quidam memoriæ prodiderunt) quædam agunt exceſſu qualitatum elementorum, quarum miſtione conſtant. Quædam uerò propria tantùm qualitate aut forma, quàm occultam proprietatem medicorum quidam appellant, in miſtis inferioribus introducta ex influxu linearum rectarum radicalium, quæ ex ſyderum fixorum ſplendore proueniunt, pro materiæ miſtorum proportione ſeu conſtitutione. Alia deniq; utroque modo ſimul agunt, nempe & qualitate elementari, & propria, quam formam ſpecificam nominãt.

A qualitatib' excedẽtibus.

Porrò uenena, quæ exceſſu tantùm ſuarum qualitatum operantur, ſuas uariant actiones, pro uarietate ipſarum qualitatum. quippe quòd unum ſit calidum, aliud frigidum, aliud ſiccum, aliud humidum. Quæ igitur caliditate excedunt, duobus modis perimunt. Vno quòd intus in corpus ſumpta, excalfaciant, urant, corrodantq́; uſq; ad cor. Alio, quòd extrinſecus appoſita corrodant, & exedant carnes uſque ad oſſa: id quod lepori marino adſcribitur. Vel quòd ſummè calefacientia tam intus, quàm extra corpus adurant, quemadmodum euphorbium, & elleborus, donec inflammato tandem corde interimant. Frigida ſimiliter bifariam necem adferunt. Vno modo, quòd exuberante frigiditate ſua, uſqueadeò corpus gelidum, ſtupidumq́; reddunt, quòd ſimul etiam cor congelaſcit, ut ijs euenire ſæpius compertum eſt, qui opium deuorarunt. Altero, quòd obſtructis ingenti frigiditate meatibus, anhelitum intercipiunt, & proinde ſuffocant, & ſtrangulant: id quod præſtant exuſtum plumbum, & fungi uenefici. Duplicem & ſiccum uenenum habet operandi modum. quandoquidem uel humidum ſanguineum cordis abſumant, ut calx uiua: uel ſeparent ac diuidant partes abinuicem, quouſque omnia membra ad cor uſq; in minimas diuidantur partes: quem effectum præbet riſagallum uocatum. Humidum poſtremò, etſi aliqui tradant non inueniri, quoniam nullum ſit humidum reperire, quod ad quartum humiditatis exceſſum peruenerit; oppoſitum tamen declaratur exemplo illius, qui nocte dum dormiret, à ſerpente quodam demorſus (ut Gilbertus Anglicus narrat) mortem obijt: cùmq́; mane à puero per brachium traheretur (ſic enim arbitrabatur dominum à ſomno excitare) caro iam uniuerſa putredine confecta, tractu illo concidit, oſſibus remanentibus carne prorſus exutis. Quod certè non alia de cauſa contigiſſe potuit, quàm ab excedente ueneni humiditate, quæ ſumma ſanè inerat feræ illius dentibus. Eundem effectum præſtat etiam ſalamandra, ſi in puluerem redacta bibatur, ut in proceſſu ſuo loco docebit Dioſcorides. Nec ſecus illi accidit, quem cenchris ſerpens momorderit. Quocirca rectè proditum eſt à Galeno ex auctoritate Hippocratis libro primo de temperamentis, quòd cùm anni conſtitutio pluuialis, humida, & auſtralis fuiſſet, ea potiſſimùm humiditas fecit, ut ſuccedente æſtate carbunculi orirẽtur: quibus ob corruptam uenenatamq́; humiditatem eouſque in aliquibus brachia putruerunt, quòd deniq; tota hac ipſa putredine correpta, à cubitis diuiſa deciderunt. In alijs uerò tantam coxarum, crurium, & pedum caro putredinem ſenſit, quòd planè oſſa carne deſtituta remanſerunt. In alijs denique non caro ſolùm computruit; ſed ſimul etiam nerui, oſſa, eorum compagines, nexuſq́; contabuerunt. Ex hoc itaque apertè oſtenditur reperiri uenena, tanta humiditate exuberantia, ut homines interimere poſſint, utpote quæ membra putrida efficiunt: ſicut argentum uiuum, quod ſua humiditate modum excedente, inſitum cordi natura humidum ſæpe corrumpit, ut quotidie uidemus in ijs, qui eo unguẽtis excepto ſe inungunt ad luem Gallicam delendam. in quibus præterquàm quòd ſemper gingiuas, dentes, palatum, aliaſq́; uicinas partes putredine afficit; ſæpe etiam ubi uberius quàm par ſit, inunctum fuerit, eoſq́; in perniciem ducit: quippe

quod uniuerſo ſanguini putredinem inferat. Idq; extrinſecus duntaxat adhibitum. quanquã & id ipſum intus aſſumptum occidit, ſi modum quendam exceſſerit, ut libro ſuperiore tradidimus. Siquidem præ nimia ſui frigiditate uitales ſpiritus, cordisq; ſubſtantiam congelat. quod cuidam ſeplaſiario, qui illud imprudenter biberat, eueniſſe narrat Cõciliator Petrus Aponenſis. Hoc igitur modo, alijsq; prædictis ſuos uenena præſtant effectus, quæ ſuis modum excedentibus qualitatibus mortem hominibus adferunt. Cæterùm uenena, quæ propria ſui facultate, uel (ut dicunt) propria forma enecant, id non efficiunt, quòd caliditatis, frigiditatis, humiditatis, aut ſiccitatis modũ excedant, ſed quòd id peculiare à natura habuerint ex influxibus à radijs (ut ſuprà diximus) quorundam ſyderum fixorum prouenientibus, quæ ea humanæ naturæ prorſus aduerſa genuerunt. Hæc propterea etſi tam pauca quantitate ſumantur, ut uix ſentiantur; tanta tamen eſt eorum malefica, atroxq; uis, ut breui tempore tantum augeantur, in ſe ipſa corporis humiditatem conuertendo, quòd poſtea quaſi horæ momento diſſoluunt, & ad mortem trahunt homines, à quibus hauſta fuerint, quemadmodum aconitum, napellus, & toxicum facere conſueuerunt. Id quod optimè nouit Galenus lib. primo de ſemine, ubi rem explicauit his uerbis. Qua ratione etiam minima particula humoris lethalium uenenorum, quæ deleteria appellant, ubi in animalis corpus ingreſſa fuerit, totum id momento temporis immutat, ſibiq; ſimili affectione alterat. Nec ſecus fit curatio, quæ per uenenorum remedia, & antidota adhibentur, quæ alexipharmaca nuncupant, quæ contraria lethalibus alteratione totum etiam ipſa corpus immutant, non ſanè quòd ſubſtantia ipſorum per totum penetret corpus (neque enim poteſt tam paucus ſuccus tam breui tempore corporis interdum maximam molẽ replere) ſed qualitatis diffuſione, qualis & extra nos à ſolis fulgore in ambientem aerem, & in nobis tum à corde in arterias, tum à cerebro in neruos fieri conſpicitur. Et lib. V. cap. XIX. de ſimp. med. facult. idem inquit, At medicamenta ſunt quæ tota eſſentia nobis contraria ſunt proinde ſi uel minimum eorum aſſumptum fuerit, omnino lædat neceſſe eſt. hæc Galenus. Ex quibus facilè conſtat, ipſum uelle quòd antidota nõ ſecus atq; uenena agãt in corpora noſtra. Idem Galenus tertio ſimplicium medicamẽtorum cenſu cap. XXII. in prædictorum teſtimoniũ ita ſcriptum reliquit. Medicamenta erodentia, & putrefacientia etiamſi quantitate minima ſumantur; omnino tamen corrũpunt, quia uidelicet, quæ putredini obnoxia ſunt, calore, humiditateq; putreſcere ſolent. Atqui calidus, humidusq; ſanguis eſt. Itaque putreſcere nunquam ceſſare poſſunt. Proinde longo etiam pòſt tempore, à quo ſumpta ſunt, nonnulla interimunt, potiſsimùm quæ craſſa, terrenáque eſſentia ſunt. hactenus Galenus. Sed ad antidota redeamus. Vbi ſciendum eſt, quòd ex his ea tutius operantur, quæ præcauendi gratia antea aſſumuntur, quàm quæ pòſt: nam ut uenenum, quanquam efficax, nihil aut parùm nocet ijs, qui prius ſe antidotis muniuerunt (ut contigit Mithridati) ita pari ratione nullum, aut paucum adferunt auxilium, quæ poſtea ex hibentur, niſi ſæpius, maioriq; quantitate ſumantur, ut in corporibus maius eorum uis capiat incrementum. His adſtipulatur Galenus libro primo de antidotis à principio, ſic inquiens. Mithridatica antidotus, itemq; theriaca non eam uim habent poſt uenenum accepta, quàm antè ſumpta habuiſſent. nam portio antidoti quæ prius, & ſemel hauſta tutum à morte quempiam præſtitiſſet, ea uenenum ſubſecuta niſi ob quadruplum, quincuplúmue aucta, non iuuabit: neq; id ſemel tantùm, ſed bis, ſingulis quibusq; diebus hauſta, faciet. hactenus Galenus de his diſſerens. Cæterùm uenena, quæ & manifeſtis, & occultis ſimul qualitatibus agunt, id præſtant utroque modo, quo prædicta duo. quemadmodum agit euphorbium, quod licet ueneficaui, quam ab exceſſu caliditatis obtinet, inficiat; inficit tamen & ui alia, quæ à propria ſui forma, & latente qualitate procedit. Cuius rei illud indicium eſt, quòd exhibita theriaca, cuius proprium eſt ea omnia ſuperare uenena, quæ propria forma & tota ſpecie operantur, efficaciſsimè ualet aduerſus euphorbiũ hauſtum. Quòd ſi ſola excedente caliditate euphorbium noxam inferret, tantum abeſt, ut theriaca, quæ non parum caliditatis obtinet, auxilio futura ſit, ut etiam illius noxam foueat, & augeat. quod tamen non facit. Scire etiámnum conuenit nũ omnia uenena cor primùm petere, & illi noxam inferre. Siquidem reperiuntur, quibus ita natura comparatum eſt (id enim claret experientia) ut intus aſſumpta ſeparatim noceant uno tantum corporis membro, alia uerò alteri. quemadmodum etiam ſunt medicinæ, quarum aliæ præcipuè cordi opitulantur, ut crocus, hyacinthus. aliæ cerebrum, & caput iuuant, ut ſmaragdus, ſtœchas, betonica. aliæ uentriculo præcipuam opem ferunt, ſicuti corallium, cinnamomum, gingiber. aliæ deniq; alijs corporum membris auxiliantur. Idcirco Galenus libro de theriaca ad Piſonem: Sunt (inquit) plura medicamenta, quæ quibuſdam corporis partibus eximiè curandis ſunt idonea. Patienti igitur iecinori ſæpe eupatoria herba auxiliata eſt, glans unguentaria (myrobalanon uocant) lienem adiuuat: ſarxifragon, & betonica renibus pulchrè faciunt: ſimiliter alia aliarum (ut experientia obſeruauimus) propria ſunt medicamina. Tales igitur proprietates in uenenis quoq; reperiri affirmauerim. quãdoquidem planè conſtat cantharidas præcipuè noxam inferre ueſicæ, cicutam cerebro, leporem marinum pulmoni, & alia item alijs corporis membris particularibus, ut in hoc lib. melius, latiusq; oſtendemus, ubi de ſingulis ſeorſum agemus. Id quoq; non latuit Galenum, ut loco iam citato eius uerba apertè teſtantur, dum ait. Sunt nonnulla uenena, quæ partes etiam quaſdam corporis priuatim uitiant. Nam lepus marinus pulmonem exulcerat, cantharis ueſicam peculiariter afficit. Porrò non ignorandum, quòd etſi uenena hæc (ut adnotat Gentilis) natura inſitum habeant, ut ſeorſum unumquodq; membrum determinatum lædant; non tamen propterea fit, quin noxam etiam cordi communicent. nam ſi ſecus eſſet, neminem ſanè interimerent. Quamobrem haud mihi diſplicet eorum ſententia, qui ideo uolunt omnia uenena pernicioſa eſſe, quòd cordis facultatem opprimant. Siquidem parum refert, an illud efficiant, quòd primo cor ipſum opprimant, aut aliquo alio mediante. Huius rei manifeſtam fidem facit Galenus lib. V. cap. I. de locis affectis, ubi ſic habet. Quænam ipſi cordi propriè uel primariò affecto ſuperueniant accidentia: quænam uerò ipſo cæteris partibus conſentiente, id ex ijs intelligi poteſt, quæ prius in alijs libris demonſtrauimus, ubi iam declaratum eſt innati caloris cor uelut fontem eſſe, neq; animal mori omnino poſſe, ni cor afficiatur. hæc Galenus. Cæterùm illud etiam in diſputationem uenit, nunquid fieri poſsit, ut uenena in diem exhiberi poſsint, & certis occidere temporibus, hoc eſt, quòd certo, & præfixo tempore mortem ad-

A forma propria.

Antidotorũ actio.

Ab utrisque ſimul.

Venena diuerſa membra petunt.

Vtrum uenena in ſtatum diẽ interimere poſsint.

ferant: exempli gratia in uno menſe, uel pluribus, uel ad annum uſque, non celerius, neq; tardius determinato tempore. Qua in re in primis auſcultandus eſt Theophraſtus grauiſsimus, & antiquiſsimus auctor, qui libro IX. *cap.* XVI. *de hiſtoria plantarum de aconito differens, ita ſcriptum reliquit. Compani autem ita ferunt, ut certis occidere temporibus poſsit, uidelicet bimeſtri, trimeſtri, ſemeſtri, anno completo, nonnullum etiam biennio. Peſsimè illos de uita diſcedere uolunt, qui plurimum temporis reſiſtere poſsint: paulatim enim tabeſcat corpus, & languore pereat diuturno eſſe neceſſe. Facillimè illos, qui confeſtim obeunt. hæc Thophraſti ſententia. Veruntamen omnes ferè rei medicæ ſtudioſos in hanc concluſionem conuenire reperio, quòd quanuis in uenenorum numero inueniantur (ut Theophraſtus inquit) quæ celerius, & quæ tardius interficiant; non propterea tamē præſciri poteſt terminus certus, & dies, quo mortem inferre debent, ut quidam exiſtimant. Nam quòd uenena citius, aut ſerius occidant, non tantùm ex innata & propria eorum ui prouenire cenſent; ſed etiam quòd magis, uel minus reſiſtat eius natura, qui uenenum aſſumpſit. Id autem planè docet experiētia: ſiquidem conſtat idem uenenum eodem pondere, uel eadem quantitate diuerſis natura exhibitum alios in hora tantùm perimere, alios in quatuor horis, alios in die, & nonnullis niſi paruam afferre noxam. Id quod etiam quotidie experimur in medicamentis, quæ ad deijciendam aluum exhibentur. quandoquidē idem medicamentum eodem pondere, uel quantitate à diuerſis hominibus acceptum, in aliquibus ſuum celeriter præſtat effectum, in alijs tardè, in aliquibus parum efficit, in alijs plurimùm, in alijs nihil, in aliquibus citra omnem moleſtiam deijcit, in alijs uerò magno cum labore. Neq; tamen id alia de cauſa accidere manifeſtum eſt, quàm ex uario, diſpariq; ægrotantium temperamento: quod non ita ad unguem deprehendi poteſt, ut certò ſciri poſsit, quandiu innatus eorum calor ueneno reſiſtere ualeat. At quanuis concedi poſsit, quòd quis adeò peritus ueneficus reperiatur, ut ex longa experientia, ac pariter ſcientia tam exactè naturam, & robur uitalis facultatis calleat in unoquoq; homine, ut conijcere poſsit, quouſque perdurare ualeat, ubi uenenum illi ſua arte præparatum exhibuerit; non tamen propter hoc is determinatè ſcire poterit diem, neq; horam mortis illius, qui uenenum aſſumpſerit. non enim fieri poteſt, niſi diuino iudicio, aut afflatu, ut aliquis medicus, uel philoſophus adamuſsim expendere poſsit, ac metiri, quantum humidi ſubſtantifici, quantumq; caloris innati in quocunq; ſit corpore, præſertim quòd non ſemper in eodem ſtatu perſiſtant principes facultates: quo fit, ut quiſpiam modò plus, modò minus fortis appareat. tum etiam quòd corporis temperamentum plurimùm immutent cauſæ extrinſecæ, quas Græci* προκαταρκτικὰς *uocant. Adde etiámnum quòd antidota, quæ à medicis hiuſcemodi uenenatis continuè propinantur, etſi ueneni uim ob ſui contumaciam ſuperare nequeant; impediunt tamen, ne id tam breui tempore perimat. Vanum igitur crediderim eſſe, quò internas noſtri corporis facultates, ac functiones poſsint (ut quidam rentur) iudicio duntaxat ita exquiſitè expendi, ut lāce expenditur crocus. Atqui ſcire etiam oportet, quòd etſi hoc magna ex parte euenire poſsit naturæ ipſius robore, in hoc magis, in illo minus exiſtente; eo etiam tamen prouenit, quod aliqui conſtent arterijs, quibus uenenum in cor fertur, admodum anguſtis, alij contrà admodum amplis. Nanq; uenenum ubi uias latas expeditasq; inuenerit, non ſolùm celeriter permeat; ſed longè etiam facilius unà cum aere prouehitur, qui cordis refrigerio continuè ingreditur. Id quod ijs minimè contingit, qui propterea quòd cor minus calidum obtineant, arterijs potiuntur longè anguſtioribus, quin & ſpirituum uitalium facultatem ualde imbecilliorem habent. Quocirca Galenus tum tertio ſimpliciū medicamentorum cenſu, tum libro ſecundo de alimentorum facultatibus, tradidit cicutam hominibus in cibo lethalē eſſe, ſturnis autem nutrimentum. Quandoquidem hi arterijs adeò anguſtis præcluſiſq; conſtant, ut nullo pacto per eas ad cor lethalis cicutæ uis, progredi poſsit. quanquam hoc de frigidis potius, quàm de calidis uenenis intelligi debeat. Huc illud ſcitu dignum accedit, quòd perſuaſu difficillimum eſt, uenena, quæ ab impijs ueneficis in diem exhibentur, alterius generis eſſe ab his, quæ ſuarum tantùm qualitatum exceſſu perimunt. Nam quæ propria forma ac ui necant, in minima etiam quantitate exhibita (ut Galenus inquit) difficilè cohibentur, quin breuiſsimo tempore lethale munus obeant ſuum. Non deſunt tamen, qui pro certo affirment, quæcunq; uenena adeò tēperari poſſe, ut illa celerius, hæc tardius interficiant. quibus equidem refragari non auſim, cùm ſciuerim admiranda admodum eſſe ſecreta naturæ.*

Vtrum quis aſſuefieri poſſit, ut uenena innocuè ſumat.

Quæri præterea ſolet, num fieri poſsit, ut quis ita ueneno aſſueſcat, minimū quid de eo quotidie aſſumens, ut eo tandem innocuè nutriatur, quemadmodum Rufi teſtimonio ſcribit Auicenna, olim puellam nutritam eſſe ueneno, ea tātùm ratione, ut reges quoſdam, & principes (quòd formoſiſsima eſſet) qui ſecum rem haberent, inficeret. Qua in re dixerim ego, quòd etſi non deſint, qui hoc fieri poſſe aſſerant: nunquā tamen ipſe adduci potero, ut credam humanū corpus nutriri poſſe ueneno, & præſertim napello, quo pleriq; rem exponentes eam puellam nutritam eſſe interpretantur. Siquidem ea hiſtoria Arabicas potius fabulas imitatur, quàm rem aliquam, quæ omnibus naturalis philoſophiæ rationibus comprobari poſsit. Quamobrem conſtat Gentilem Fulginatem in hoc Auicennæ loco adnixum quidem fuiſſe, ut hanc opinionē ſeruaret integram. quod nimirum fidelis cuiusq; expoſitoris eſſe debet. Nam poſtquàm eam ſententiam ualidis, uerisq; rationibus primùm improbaſſet, denuo (ut aſſolent) Auerrois, Diniq; auctoritate innixus Auicennæ, & Rufi opinionem probare non dubitauit quibuſdam argumentis, quanuis nudis, & infirmis. Quorum illud uidetur fortius eſſe, ubi auctoribus magis, quàm rationibus addictus inquit, Aequum non eſſe, quòd auctores tam graues, tamq; ſapientes, mendaces uocentur, uaniq; habeantur. quippe quòd certò crediderit ipſe Gentilis Rufum, itemq; Auicennam in ueram hiſtoriam hanc rem recepiſſe, non autem in fabulam. Sed quoniam ſuperuacaneum duco in hoc conterere tempus, longa contradicendi oratione, præſertim quòd uenenorum medelæ ea nullam aut paruam afferat utilitatem: ideo relictis alijs, in Galeni ſententiam facilè deuenio. Qui tertio ſimplicium medicamentorum cenſu cap. XVIII. *tradit uenena calida, & ſicca (qualem eſſe napellum, quo puellam illam nutritam uolunt, non ambigo) nullo modo poſſe in nutrimentum redigi, etiam quòd in quantitate minima ſumantur: tametſi frigida uenena quandoq; in alimentum uertantur. Quandoquidem hæc (ut idem auctor eſt exemplo cicutæ, papaueris, hyoſcyami, & mandragoræ) non ſui natura interficiunt, ſed qualitate duntaxat frigida. Quibus adijcit ipſe Galenus hi-*

ſtoriam

ſtoriam anus cuiuſdam Athenienſis, quæ cicutã in cibo ſumebat nullo ſanè detrimento accepto. Ea enim (ut idem ſcribit) modicæ primùm quantitati aſſueuit, mox indies pluri, donec ex magna etiam quantitate, quæ illi in nutrimentum conuertebatur, nullam percipiebat noxam. Ex quo palàm fit, Galenum non admittere, quòd uenena calida nutrimẽto eſſe poßint. Id quod minus etiam illis concedit, quæ propria ſpecie, aut occulta cauſa, ueneni naturam ſortiuntur. Inter quæ principẽ locum obtinet napellus. Quare longè aberrant nonnulli interpretes, utpote qui illud napello tribuant, quod planè cicutæ reddidit Galenus: itaq; fit, ut (quæ eorum inſcitia eſt) hiſtoriam hanc confundant, Galeni uerba peruertant, atq; rem malè interpretentur. Quo etiam in errore deprehenditur Auicenna: niſi interpreti error fuerit adſcribendus. Quòd poſtremò ueneni facultas (ut quorundam opinio eſt) iam concocta, & in illius adoleſcentulæ ſubſtantiam conuerſa, potuerit ex anhelitu in alios tranſire, ac eos ſubinde inficere, ſanè perridiculũ uidetur, atque euidentius falſum, quàm ut pluribus explodi mereatur. Cæterùm quoniam non deſunt animalia, quæ natura cibis uictitant uenenoſis, atq; ex eis nutrimentum capeſſunt, ſicut (Galeno auctore lib. II. de alimentorum facultatibus, & III. ſimplicium medicamentorum) ſturni cicutam depaſcuntur, & coturnices ueratrum, & ut nos quoq; quotidie uidemus, anates, quæ in ſtagnis, & paludibus uiuunt, bufones aquaticos deuorant, & iiſdem nutriuntur, ciconiæ uenenoſis, & mortiferis ſerpentibus, & gallinæ interdum ſcorpionibus, araneis, ſerpentibus, & aliis id genus uenenatis animalibus; ideo inutile non fuerit ſcire nunquid huiuſmodi animalia, quæ uenenoſis ueſcuntur, ab hominibus cibo accepta, inde uenenum inferant, eoq; inficiant. Hac in re pleroſq; inuenio, imò ferè omnes recentiores, qui de uenenis ſcripſerunt, firmiter aſſerere, quòd ſi huiuſmodi animalia edantur, non modò ueneno non inficere poſſunt, ſed nullam prorſus inferre noxam, quin potius corpus nutrire, non ſecus atq; alia. quippe quòd conſtet (ut dicunt) ea in ſuam naturam uenenatos cibos reddere. Quæ ratio, & opinio etſi non abſurda, neq; incongrua uideatur; tamen crediderim, quòd licet uenenum concoquatur, & tranſmutetur in eorum animalium ſubſtantiam, quorum id perpetuus cibus eſt, non tamen eſſe poßit, quin caro quæ ex eiuſmodi fit alimento, ſi edatur, omni prorſus careat nocumento. Quinimo putauerim, quòd ſi ea in frequentiorem cibum uenerint, poßint quandoque morbos ſæuißimos excitare, & ſubinde necem inferre. Siquidem huius rei nobis teſtimonium præbent Dioſcorides, & Galenus. quippe qui pariter affirment lac, quod nil aliud eſt, quàm ſanguis bis coctus, ex animalibus emunctũ, quæ ſcãmoniam, aut ueratrum, aut tithymalum depaſcantur, potum mirificè uentrem deiicere. Ex quo omnibus perſpicuum eſt, quòd omnes in uniuerſum plantæ, quibus uis deiectoria, & pernicioſa ineſt, quanuis ſæpius concoctæ fuerint, non prorſus tamen ſuam deiiciendi, ac necandi facultatem deperdunt. Id quod ſimiliter manifeſtum deprehenditur in turdis, qui iuniperi baccis ueſcuntur: item in gallinis, quæ deuorant abſinthium. Quandoquidem illorum caro iuniperum non mediocriter redolet guſtatu: harum uerò non paruam abſinthii amaritudinem refert. Ab his itaque edocti medici diligentißimi mandant nutriendas eſſe capellas herbis accommodatis, ubi animus fuerit earum lac exhibere becticis, aut aliis alio morbo affectis, quibus tamen conueniat. Hoc quoq; teſtatur Galenus de uipera ſermonem habens lib. XI. de ſimplicium medicamentorum facultatibus. Ibi enim de dipſade differens, ſe non ignorare memoriæ prodidit, animantium carnes alterari à cibo, & alimento, quod capiunt. Quare ut ſummatim quod ſentimus dicamus, nullo modo huiuſmodi animalia in cibos admittenda eſſe putauerim, quanuis à nonnullis frequenter recipiantur.

Vtrũ animalia, quæ cibis uenenoſis uictitant, exitioſam uim retineant.

Illud porrò ſciendum relinquitur, quòd nonnunquam uenena, quin & medicamenta uenenata tam interius ſumpta, quàm exterius appoſita morbis ſuccurrunt, qui aliud curationis genus non admittunt, interdum etiam aduerſus alia uenena theriacæ uicem ſupplent. Nanq; apertè uidemus, quòd ubi quiſpiam afficiatur diuturnis uigiliis, aut ſuffocanti deſtillatione, aut menſium profluuio, aut dyſenteria, aut coli dolore, aut renum, aut uteri, ubi alia non contulerint medicamenta, ſi opium, mandragora, hyoſcyamus, uel antidota aliaq; compoſita medicamenta, quæ hæc exceperint (ſunt enim talia in officinis ſemper parata) exhibeantur, ſæpenumero ægros à morte uindicant. Quemadmodum etiam ſi ſcammonium, colocyntis, turpetum, ueratrumq; & alia id genus deiicientibus pharmacis addantur. Nam quanuis hæc omnia malefica qualitate polleant; in contumacibus tamen morbis & curationi refragantibus, tantam afferunt utilitatem, ut ægris deperditam ferè ſalutem reuocent. Cantharides præterea ad morſus canum rabidorum utilißimè exhibentur. euphorbium ſcorpionum ictibus medetur, & ſcorpiones ipſi ſuis ictibus remedio ſunt. Sicut etiam uipera, dempto capite, & cauda, contuſa, & impoſita ſuos ſanat morſus, ut latius infrà ſuis locis dicemus. Sed priuſquàm ad particulares curationes deſcendamus, diſſeremus Dioſcoridem ſecuti, quomodo, quóue artificio à ueneno ii præſeruari poſſint, qui perpetuò ueneni timore premuntur. Quin & rationem docebimus ſuccurrendi iis, qui iam uenenum hauſiſſent. Atq; huc omnia præſtantiora remedia afferemus, tam quæ ſimplicia ſunt, quàm quæ cõpoſita, nõ ſolùm à ueteribus inuenta, atq; experimento comprobata, ſed etiam à clarißimis quibusdã recentioribus. De quibus probatis antidotis, etſi pollicitus ſit Dioſcorides ſe omnino traditurũ in ultima huiuſce uoluminis parte, pollicitis tamẽ non ſtetit, ut XXXIIII. huius libri capite conſpicitur, ubi excuſatione uſus, mutati conſilii rationem reddidit.

Venenũ quãdoq; morbis, & alteri ueneno remediũ eſt.

Verùm ut iam ad rem nobis propoſitam accedamus, primò modum aperiam, quo homines ſuſpicioſi ueneficia præcauere poßint. Pleriq; igitur ſunt, qui putant, non paruam eſſe principibus cautionem, mandare miniſtris, ut edulia, quæ preponũtur edenda (mos iſte hodie frequentißimus eſt) prius deguſtent. Quæ tamen res in ſuſpicione ueneni tribus manifeſtis de cauſis nihil, aut parum æſtimanda uidetur. Siquidem ſi pincerna, ſiue qui cibos ſuis dominis apponunt, ueneficiũ committere decreuerint, ſe ipſos facilè prius præparare poſſunt ualentißimis antidotis, ueneno illi accommodatis, quod exhibere in animo eſt. Vnde ſibi ipſis præcauebunt, dominum autem interficient. Ex quo ſatis liquet nihil prodeſſe ad præcauendum, quòd pocillator in ſeruatæ fidei ſignum domino præbibat, & eduliorum diſſector præcomedat. Adde deinde, quòd quanuis ille, qui edulia miniſtrat, menſæq; apponit, à coquo ueneficium faciente deceptus, cibos uenenatos præguſtando aſſumat; eorum tamen adeò modicam quantitatem præguſtat, ut nullam, aut paruam eo temporis momento poßit moleſtiam percipere. Vltima accedit ratio, quòd ferè omnia uenena, quæ ut interimant ci-

Modus præcauẽdi uenena.

Præcautio uulgaris exploſa.

barijs admiſcentur, ea arte, eoq; ingenio parata ſunt ab impijs, & ſceleſtis ueneficis, ut non niſi temporis interuallo ſuum triſte perficiant opus. His igitur de cauſis illud liberè proferre non dubitauerim, quòd nullam meliorem, ac tutiorem præcautionem ſibi comparare poſſunt principes, quàm curare,ut uitam chriſtianam, & integram ducant, iuſtitiámque regant, ita ut populi eos uenerentur, pariter & timeant. Curent deinde, ut miniſtros habeant, quorum manibus edulia adminiſtrantur, non ignobiles, nec obſcuro loco natos, ſed præclara è ſtirpe genitos, fideles, nec auaritiæ addictos, neque inuidos, & qui diu antea uita ac moribus probati ſint. In quos præterea debent frequenter non parua conferre beneficia: ita enim ſemper gratos & fideles miniſtros habebunt. Quin & medicos ſibi adiungant, qui medicæ materiæ peritiſsimi habeantur, ut antidota, quæ contra uenena parantur, quemadmodum ſunt theriaca, & antidotus Mithridatica, ex legitimis, non ex adulterinis ſimplicibus medicamentis,per ſe ipſos (ut ipſe faciebat Galenus) componere ualeant: nam ſi hæc legitimè parata fuerint, haud dubiè poterit unuſquiſque facilè uenena præcauere. Ex his certè maius percipient emolumentum, quàm ſi mille alijs præcautionibus uterentur. Nec minor ſanè cautio adhiberi debet, ut uaſa ex auro & argento conflata, munda, nitidáq; ſeruentur, & hominum fidelium manibus committantur. quandoquidem in eiuſmodi pretioſis uaſculis, quorum apud principes quoſq; præcipuus eſt uſus, uenena facilius abduntur, quàm in uitreis aut fictilibus uitro circumlitis.

Abſurda quorundam opinio.

Sunt nonnulli ex recentioribus, rerum prorſus imperiti, qui (ſi uerum fateri liceat) eò dementiæ deuenerunt, ut præceperint in liquatũ igne aurum, uel argentum, ex quo uaſa confici debent, theriacam, aut Mithridatis antidotum, & alia adiungi debere, ut aſcita inde antidoti facultate, uenenis repugnent. Sed quàm abſurda, ridendáq; ſit horum opinio, ij dijudicẽt (ea enim eſt, quæ non indigeat clariori reprobatione) qui mediocrem etiam rerum naturalium, ac metallorum præcipuè peritiam ſunt aſſecuti. Cæterùm ſupellectilium non negligenda cura, ut ſcilicet uaſa, quibus ciborum condimenta reponuntur, clauſa, & cooperta ſeruentur, ut neq; aranei, neq; ſcorpiones,nec aliquod uirulentum reptile,uel inſectum ingredi poſsint. Admonet Dioſcorides,ut etiam uaſa uinaria diligenter clauſa cuſtodiantur. nanq; uiperæ ſummo uini amore alliciuntur, quæ ſi uaſa aperta offenderint, eò facilè contendunt. Quo fit, ut interdum bibendo exitioſum uirus eructent, interdum uerò in uino immerſæ expirent. Quamobrem Ariſtoteles lib. VIII.cap. IIII. de hiſtoria animàlium, quoſdam uiperas uino in fictilibus ad ſepes diſpoſito uenari,& eas ebrias capere, memoriæ prodidit. Galenus item libro XI. ſimplicium medicamentorum, eam narrat hiſtoriam,quam nos libro ſecundo in uiperarum mentione retulimus. nempe de illis uiperis,quæ ſponte ſe uino immerſerunt, unde etiam ſibi mortem conſciuerunt. Quo uino duos homines elephanto affectos ſanitati reſtitutos eſſe,idem eſt auctor. Quibus ex uarbis palàm eſt Galeni teſtimonio, uinum in quo ſint extinctæ uiperæ, noxium non eſſe,quin potius adeò ſalutiferum,ut efficaciſsimè elephantiaſin curet. Quod tamen Dioſcoridis ſententiæ refragari uidetur. niſi dicamus uipereum uenenum elephanto laborantibus præſtans eſſe auxilium, cæteris autem exitium. Qui item in ueneni ſuſpicione uerſantur,cibos uitare debent, qui candido, uel oleraceo colore fuerint: nec non etiam ab his abſtinere,qui ex animalium ſanguine parantur. Siquidem albedine, uenena quædam metallica facilè occultantur: cibis herbaceo colore, uariæ lethales plantæ commodè admiſcentur: ſanguini etiam animaliũ, quibus ueſcimur, commodiſsimè uenenatorum ſanguis inſeritur. Illud etiámnum apprimè utile atque neceſſariũm eſſe duco, ut coqui, & reliqui culinæ inſeruientes, non modò fideles ſint, & incorrupti; ſed etiam mundi,cauti, ac prouidi,ne ullus uegeficorum inſidijs relinquatur locus: tum etiam ùt ſciant rectè diligenterq; cuſtodire cibaria,uel aliud unumquodq;, quod in ciborum uſum reponitur. Sed præcipuè diligenter animaduertant, ne in culinaria uaſa, quæ ſuper, uel circa focum edulijs referta reſident, uenenatum aliquod animal à tecto per caminum decidat, ut quidam exigui aſpides, qui ſub tectorum tegulis, & contabulamentis ſe recipiunt, phalangia, ſtelliones, ſcorpiones, & ſimilia. Nanq; Florentiæ (ut Nicolus eſt auctor) cœnobium monachorum ueneno infectum eſt, quòd araneus niger admodum in olla decidiſſet, dum coquerentur iuſcula. Ad hæc principes maximè curent oportet, ut perquàm fideles habeant cubicularios. Nam (ut ſuperius dictum eſt) quodam ueneni genere cubilia, interulæ, cæteráq; ueſtimenta infici poſſunt. Quare nonnulli facere ſolent, ut diu, priuſquàm ueſtes induant, eas manibus pertractent ſerui. Quin & pueris ſimiliter iubent, ut ſæpe equis inſideant, ijs ſuper ſellis,quibus ipſi uti conſueuerunt. Tum etiam ſtabuli præfectis mandant, ut tam cautè ſellas, habenaſq; recondant,ut ignotis, & his quibus fidendum non ſit, eas non intueri, ne dum tangere liceat.

Quæ res uenena prodãt, quæq; ſuſpenſæ eiſdem aduerſentur.

Inſuper illud ſcire conuenit, quòd quædam res ſimplices ſunt (ut pleriq; inculpatæ fidei medici fatentur) quæ ſua peculiari naturæ dote præſens uenenum ſignis manifeſtant. Inter quas cornu, ſeu lingua,quam ſerpentis linguam uocant, refertur, quæ (ut Conciliator Petrus Aponenſis tradit) præſente napello, aut uipera, aut pardi felle, exudat: quod tamen non prodit, cæteris uenenis præſentibus. Sunt alij, qui pro certo tradunt, praſium lapidem, quem Plaſma uulgus appellat, ſtatim ſplendorem amittere,ubi in præſentia ueneni cuiusq; fuerit. Addunt præterea,quòd ſi lapis ranæ terreſtris anulo aureo inſeratur, ita ut is digiti carnem contingat, quàm primùm præſenſerit adeſſe uenenum (ſi credimus his, qui hoc ſcriptum reliquerunt) tanta digitum afficit caliditate, ut carbonem accenſum,ipſumq; digitum urentem præ ſe ferat. Quibus ſanè etſi parua, mea quidem ſententia, ſit adhibenda fides; ea tamen, quò omnibus ſatisfiat quantum poteſt, non duxi ſilentio diſsimulanda. Non deſunt etiam,qui contra lethalia uenena pollere contendant ſigilla quædam, ſiue characteres, ſiue imagines, quomodocunque eas appellare libeat, præcipuè ſi collo ſuſpenſa geſtentur,uel digitorum anulis inſerantur. Quocirca prodidit Albertus libro imaginibus dicato,quòd ſi Serpentarij imago cum ſuis ſtellis cuiuis lapidi pretioſo inſculpatur,eam utiliſsimè geſtari aduerſus omnia uenena, eáq; præſertim,quæ uenenoſorum animalium ictu uel morſu relinquuntur. Proinde Petrus Aponenſis ſcriptum inueniſſe tradidit in quodam libro, quem res Perſarum olim habuiſſe refert,quòd ſi in hæmatite lapide ſculpatur homo genibus flexis ſerpente cinctus, cuius caput dextra teneat, caudam uerò ſiniſtra, & lapis ille anulo ex auro puriſsimo confecto inſeratur, geſtatu huminem à quocunq; ueneno tuetur. Quæ imago ſi modò aliquem præberet effectum (non enim hac in re certi quicquam proferre auſim) mea fert

opinio,

opinio, quòd tempore, quo ſculpitur, neceſſaria ſit quarundã ſtellarum obſeruatio, à quibus ea uis influat in ſculptã imaginem. Porrò tradidere ſapientum ueterum nonnulli, reperiri pretioſos lapides, quibus ſolis à natura largitum eſt, ut uenenorum malitiam efficaciſsimè diſſoluant, & deſtruant. Ob id itaq; ſcriptum reliquit Albertus cognomẽto Magnus adamantem orientalem geſtatum brachio ſiniſtro inter humerum, & cubitum adnexum, omnium uenenorum uim demoliri. Id quod etiam idem tribuit achatæ, hyacintho, & ſapphiro orientali. Alij eandem facultatẽ aſsignãt ſmaragdo, alij lapidi, quem in capite droconum inueniri tradunt, unde draconitis nomen accepit. Cæterùm (ut ingenuè fatear quod ſentio) parum fidendum eſſe crediderim his ſuſpenſionibus. quippe quòd nunquam uiderim huiuſce rei experimuntum tam clarum, ut ſyncera fides adhiberi poſsit: quanuis illud facilius perſuaderi poſsim, quòd ſmaragdus, hyacinthus, achates, ſapphirus lapides in tenuiſsimum puluerem redacti, poſsint per os ſumpti ueneno infectos ſæpe liberare: utpote qui eam ſortiantur naturam, ut cordis uiribus ſubueniant. Sed quòd geſtati lapides ueneni aſſumpti uim, atq; actionem inhibere ualeant, non ita facilè adduci potero, ut credam, ſicut credunt aliqui, & ita imaginantur eſſe: niſi prius notabile ex his experimentum uiderim.

Præcautio ex medicamẽtis

Nemo præterea non poterit (ut in hac præfatione ſcriptum reliquit Dioſcorides) innoxia irritaq; uenena reddere, ſi medicamenta tam ſimplicia, quàm compoſita præſumpſerit: quæ uiribus præſtantiſsimis polleant, quibus pòſt aſſumpta uenena facilè ualeant ſuperare. Simplicia autem medicamenta Dioſcoridi comprobata, ſunt caricæ cum iuglandibus nucibus eſitatæ, citria mala cruda manducata, napiq; ſemen ex uino potum. Item calaminthæ folia, & Lemnia ſphragis, quam ſummis laudibus extulit Galenus, ſed quæ pro ſingula uice drachmæ pondus non excedant. Idem ſimiliter ſummis laudibus commendauit rutæ folia, cum nucis iuglandis nucleo accepta: quin & duas caricas, ſalisq; momentum. Ex compoſitis autem non immerito cæteris antidotis Mithridatium antecellere ſcribit. quãdoquidem ex frequenti eius uſu (ut ex antiquorum monumentis accepimus, atq; etiam à Galeno libro primo, & ſecundo de antidotis memoriæ proditum eſt) uſqueadeò ſe innoxiũ præbuit ueneno Mithridates Ponti rex, ut cùm uellet ſibi necem ueneno conſciſcere, ne ſe Romanis dederet, nullum ex aſſumpto ueneno percepit incommodum. Qua in re poſtea Galenus theriacam præſtantiorem eſſe tradidit, aſſerens fieri non poſſe, ut ijs uenenum ullum noceat, qui eam quotidie fabæ Aegyptiæ pondo ſumere conſueuerint, quo modo ſuo tempore Aurelius Antoninus Imperator facere ſolebat. Cæteri poſteriores, qui Dioſcoridem, & Galenum ſecuti ſunt, præſertim Arabes, & ipſi ad idem caſtaneas plurimùm ualere tradiderunt: quin & meſpila, piſtacia, allium, raphanum, & nuces Ponticas addiderunt, omnibus his tamen optimam theriacam præferentes. Et hæc hactenus dicta ſufficiant de modo præcauendi uenena.

Ratio curandi uenena.

Reliquum eſt, ut curandi ordinem, ac rationem ineamus, qua ijs ſuccurrere poſsimus, qui cibo aut potu uenenum ſumpſerint. Primùm igitur (ut paucis etiam ſuperius dictum eſt) ſcire conuenit, quòd ingeſtum intus uenenum, non ſtatim, ut quidam uolunt, ad cor ipſum contendit, quin prius alias internas partes percurrat, & lædat, & ſanguinem inficiat. Sed quia maxima pollet agendi ui ob propriam ſui formam, uel temperamentum, quam obtinet atrociſsimam, quancunque corporis humani partem contigerit in ſuam uirulentam conuertit naturam, & ita eouſq; procedit multiplicando, inficiendo, atq; ſanguinem cum reliquis humoribus in uenenum uertendo, quouſq; acceſſoria quantitate adauctum, cor ipſum attingat, quod tandem breui tempore in uenenatam ſpeciem tranſmutat. Hinc deinde fit, ut ſpiritus uitam fouentes, loco proprio ac naturali expulſi, ſuam ſedem cedant ueneno: atq; ita ſubinde corpus ſpiritibus, & uita ſimul deſtituatur. Illud præterea non ignorandum, quòd arteriæ unà cum cordis uentriculis (quibus natura datus eſt motus dilationis, & conſtrictionis, ut ex illo quidem attrahatur aer circundans, quo indiget cor ad refrigerãdum ſummum ſpirituum uitalium calorem: ex hoc autem pars aeris fuliginoſa expellitur, pro cordis item refrigerio) quemcunq; flatum extrà offenderint, intus attrahunt, ita ut arteriæ, quamuis minutiſsimæ, quæ per totum corpus diſperguntur etiam ſub cute per meatus quos habent, aerem nos circundantem attrahant, ipſumq; prouehant ad cor, quod quidem poſtea per eaſdem uias calorem fumumq; ſuperfluum reijcit. Quo fit, ut ſi nos circundans aer fuerit infectus, uenenatus, & pernicioſus, ea ratione dicta cor ipſum inficit, atq; corrumpit. Idq; non euenit propterea quòd arterijs atq; cordi natura inſitum ſit, ut uenenum attrahat, ſed quòd aerem continuò inſpirent, quo mediante natura etiam repugnante ſua, uenenum quoq; trahunt. Hinc itaque eſt, quòd quidam, dum (ut contingit) ſomnum caperent ſub arboribus uenenatis, ceu taxo ac nerio: uel humi cubarẽt ſuper plantis noxijs, uelut napello, & aconito; uel propter uirulentorum ſerpentium ſpecus quieſcerent, imprudenter uenenum contraxerunt, non alia de cauſa, quàm ex aere loca illa ambiente, plantis illis uenenatis infecto, & ſpecuum uirulento ſpiritu. Cæterùm iam tempeſtiuum erit ad generalem eorum curationem accedere, qui ueneno infecti ſunt, eorumq; præcipuè, in quibus non adeò manifeſta ſigna conſpiciuntur, ut quódnam ſit aſſumpti ueneni genus, dignoſci poſsit. Nullus itaq; medicus ingenio præditus eſt, qui non protinus uideat & intelligat ex ſæuis accidentium incommodis, quæ ſequuntur, cùm quis uenenum cibo, aut potu ſumpſerit.

Indicia in cõmune ueneni ſumpti.

Siquidem ijs, quæ propria forma agunt (quam etiam proprietatem occultam appellare liceat) ſtatim ſemper ſuccedit uirium & roboris totius corporis proſtratio: ægri ex magna cordis moleſtia frequenter animo deficiunt: facies liueſcit: quin & lingua, & labia nigricant: item extrema corporis, præſertim ungues, plumbeo colore liueſcunt. Ad hæc qui hauſerint, uertiginoſi fiunt, uocem edunt cum murmure, & oculos toruè mouent. His frigidus accedit ſudor circa frontem, & tempora erumpens. Quæ omnia aſſumpti ueneni manifeſtiſsimum præbent indicium, maximè autem ſi ſtatim ſequantur poſt aſſumptum cibum, ijſq; contingant qui ſibi rectam quotidiani uictus rationem adhibeant. Quandoquidem tam mala eſſe poſſet in aliquo uictus ratio, quòd humores inde geniti, tractu temporis uſqueadeò corrumperentur, ut contracta ueneni natura, uim naturæ inferrent, & eadem iam dicta cierent ſymptomata. Id quod maximè teſtatur Galenus libro ſexto de locis affectis, tum etiam libro de cibis boni ac mali nutrimenti. Quapropter medicos cautos, ac prudentes eſſe oportet, quo in huiuſmodi accidentibus diligenter ſingula perquirant. Sua ſimiliter accidentia inferunt, quorum etiam manifeſta præbent indicia, uenena illa, quæ ſuis manifeſtis qualitatibus agunt. Nam quæ caliditate exce-

dunt,

dunt, omnia membra interna celeriter inflammant, ſitim ingentiſsimam excitant, oculos inflammatione malè habent, inquietudinem continuam inducunt, & continuum ſudorem cient. Si uerò præterquàm quòd calido exceſſu polleāt, excellant etiam ui tum erodendi, tum putrefaciendi, ut arſenicum ſublimatum, auripigmentum, ſandaracha, & id genus alia, punctione, atque dolore intolerabili uentriculum & inteſtina afficiunt, in quibus etiam frequenter murmura ſentiuntur. Hæc autem accidentia ſæpe ſequuntur uomitus, faſtidia, ſudores modò calidi, modò frigidi, uariæ deniq; coloris mutationes. Quæ uerò nimia frigiditate excellunt, plerunq; ſomnum inferunt adeò profundum, ut ſæpe non ſine magno labore excitari poſsint affecti. Nonnunquam uerò cerebrum obſtupefaciunt, ita ut affecti cogantur quàm plurimos incompoſitos edere motus, tum corpore toto, tum etiam oculis, ore, manibus, reliquisq; corporis partibus, non ſecus ac ſi ſtulti facti eſſent, uel temulenti. Huc illa præterea accedūt, frigiditas ſcilicet totum corpus occupans, frigidi ſudores, & color in facie liuidus admodum, & terrificus. Ad ſummum totum corpus torpidum efficitur.

Ex ſiccis autem uenenis lingua areſcit, guttur ſiti inextinguibili afficitur: aluus adſtricta redditur, ægrè redditur urina: omnia deniq; membra fiunt arida, & uigiliæ inſtant longiſsimæ. Poſtremò humida inexpugnabilem ſomnum adferunt, alui fluxiones, articulorum, neruorumq; luxationes. Ita quòd quandoq; oculorum nerui, ac nexus in tantū laxantur, ut ſponte ſua è cauitatibus exeant, capitiq; propendant. Plerunque etiam extremæ corporis partes putreſcunt, ut in præcedentibus dictum eſt. Porrò & illud adnotandum eſt, quòd uenena, quæ & manifeſta, & occulta qualitate agunt, ſi fuerit hæc uiribus altera imbecillior, in fine ſuæ actionis eadem pariunt accidentia, quæ proueniunt ab his, quæ occulta duntaxat proprietate munus ſuum obeunt. Vis etenim qualitatū elementarium, quæ illis ineſt, uim illam propriam occultamq;, quam hæc pariter ſortiuntur, antecellit. Proinde primùm qualitatis elementaris excedentis effectus præbent, eosq; ſubinde, qui propriæ eorum formæ attribuuntur. Sed huius rei clariorē notitiam trademus, ubi ſpeciatim ſingulorum meminerimus. Hæc igitur ſunt omnium uenenorum indicia uniuerſalia, cæteris quæ explicari poſsint, certiora, ac manifeſtoria. quibus peritiſsimi medici tutò dijudicare poſsunt. Nam cùm conſtet accidentia prædicta non ſolùm perdurare; ſed etiem augeri, ac continuè in deteriora labi, nulloq; modo auxilijs cedere, neq; naturæ repugnanti obſequium præſtare, clarum profectò mortis indicium eſt. Contrà ſalutis, ſi quando remitti accidentia, & ægri melius habere uidentur.

Victus ratio eorũ qui uenena ſumpſerunt.

Cæterùm eorum, qui uenenum ſumpſerint, cibus eſſe debet (ubi tamē remedia, quæ poſtea dicentur adhibita fuerint) ex his rebus, quæ non ſolùm uim habent nutriendi corpus; ſed quæ etiā uenenorum noxiæ reſiſtere ualent. Quo in genere lac aſininum ſummopere laudatur: item caprinum, ouillum, bubulum, atq; etiam humanum, præſertim ſi recenter emunctum bibatur. quanquam lac omne efficacius exhibetur cōtra uenena calida, & erodentia, quàm ad reliqua ueneni genera. Ad hoc & butyrum facit. Faciunt & iuſcula tum carnium pinguium, tum piſcium, quibus addi poſſunt, ut pinguiora reddantur, butyrum crudum, & pinguedo animaliū, quorum eſt uſus. Siquidem pinguia hæc ideo conueniunt, quòd uias obſtruant, ex quo ueneni tranſitus inhibetur. Quinetiam ubi uenena excalfaciunt, & erodunt, pinguia hæc acrimoniam eorum hebetant. Idcirco hoc in caſu, animalium cerebrum, atq; oſsium medullæ aptiſsimæ pariter cenſentur. His ſimiliter herbæ quàm plurimæ opem ferre poſſunt cibis admiſtæ: è quarum numero probatur calamintha, origanum, ſerpyllum, ſiſymbrium, ruta, bugloſſum. echium, filipendula, ſonchus, pimpinella, aliæq; quàm plurimæ: quarum uim uenenis, ſuperioribus libris, aduerſari retulimus, quarum etiam catalogum paulò infrà recenſebimus. Locus deinde, in quo reſidere debent, qui uenenum ſumpſerint, lucidus ſit oportet: ubi aer quoq; ſit nulla mala qualitate affectus. Paretur autem eorum cubiculum odoramentorum ſuffitu, quibus uis ineſt propulſandi uenena. Id enim præſtant ſantalum omne, myrrha, ſtyrax, aloe, laſerpitij lacryma, agallochum, ſcordium, caſsia odorata, citrei mali cortex, iuniperi baccæ, eiusq; lignum ſiccum, & id genus plura. Inſuper affecti ueneno (Galeno auctore lib. 11. de antidotis) nihil aut parum dormire ſinuntur. Somnus nanq; uenenum retinet in internis partibus, & facilius ad cor deducit. Contrà uerò uigiliæ, quippe quæ id à centro ad corporis ſuperficiem, nempe ad externas partes, retrahunt.

Remedia cõtra uenena.

His ita inſtitutis in primis omni induſtria ac diligētia curādum eſt, ut deuoratum uenenum foràs exhauriatur. Qua in re nullum ſanè ualentius auxilium perhibetur, quàm ut ſine ulla mora ægri uomitum ciere cogantur: ſi tamen uenenum adhuc in uentriculo reſideat. Quod ſi iam in inteſtina deſcenderit, illud quàm primùm clyſteribus infuſis extrahatur. Atqui in hoc omni diligentia ordinem ac modum inire debemus, quem in huiuſce uoluminis præfatione nobis reddidit Dioſcorides. Siquidem is de hac re ita exquiſitè diſſeruit, ut poſteriores omnes omnia ferè quæ de ea ſcriptis tradiderunt, illi accepta referre poſsint. Verùm hoc unum ipſe addiderim, quòd ſi fortè is, qui uenenum ſumpſiſſet, ex omnibus uomitum cientibus auxilijs uomere nequiret, tunc (nt Raſis auctor eſt) medicamentis ſoluentibus, itemq; clyſteribus erit procedendum. Medicamenta autem, quæ deiectoria potiuntur facultate, ad hoc idonea ſunt agaricum & rhabarbarum. Quandoquidem utrunque præterquàm quòd deiectoria ui præditum eſt, facultatem etiam uenenis maximè repugnantem ſortitur. Id quod etiam quidam minori centaurio attribuunt. Neque prorſus ab re eſſet ad idem Aegyptiæ ſiliquæ atram medullam, aloemq; uſurpare. hæc nanq; præter deiectoriam facultatem, ſeorſum plurimùm pollet aduerſus humorum putredinem, quæ ſemper, uel plerunq, ingeſta ſequitur uenena: illa uerò quòd aluum mirificè emolliat, uenenum uentriculi tunicis adhærens abluit & abſtergit. quin & erodentium acrimoniam obtundit, & ea deniq; per aluum ſecum educit. His autem peractis, ea certè clyſmata competere uidentur (ut Dioſcoridi placet) quæ acria ſunt & trahendi ui prædita. Quibus ſi ea ſucceſſerint, quæ è iuribus pinguibus, adipe, aut pinguedine, aut butyro, aut lacte parantur, ne ulterius uenena penetrent, ut in dyſenteria fieri ſolet, nequaquam ea inutilia fore putauerim, præſertim ubi compertum haberetur, uenenum inteſtina exulceraſſe. Quamobrem lac copioſius epotum poſt uomitiones, & clyſteria utiliſsimū eſſe prodidit Auicenna: nempe quòd ueneni noxiam frangat, & ſanet. Quinetiam ſummopere proſunt, præmiſsis tamen uomitionibus, & clyſteribus, fortes, ac ualidæ diuerſiones, utpote quæ non modo prohibeāt ne uenenum petat cor; ſed etiam ipſum trahant à membris nobilibus internis, ad ignobilia externa. Ob idq; plurimùm

prodeſſe

prodeſſe crediderim cucurbitulas, ſi ex igne natibus, & crurium pulpæ applicentur. Ferunt ſimiliter opem frictiones ex aſperis linteaminibus, quin & fibulæ ſtrictim factæ, ita ut dolorem excitent, manuum, pedumq́; digitis, item brachijs, & cruribus. Mirifice etiam uenenum auertitur à partibus intrinſecis, ſi patientes in balneo aquæ calidæ ex medicamentis accommodatis confecto, uel in laconico ſicco ſudorem ciente imponantur. Quandoquidem huiuſmodi calor extraneus efficaciſſimè uenenum ad cutim trahit. Balnei ac laconici uicem illud ſanè ſupplere poterit, ſi diſſecto uiui muli, aut equi aluo exertis ſtatim inteſtinis, æger in animalis cadauer intromittatur: & cùm refrixerit cadauer, idem etiam de alio fiat, quouſq; ſat fuerit. Ad hoc autem muli, mulæq́; (ut uulgi fert opinio, fortaſſe quod hæc animalia plurimum caloris habeant) cæteris præpollent animalibus. Hoc enim auxilio à ueneno liberatū narrant Valentinum Alexandri ſexti ſummi Pontificis filium. Is enim (ut ferunt) cùm in quadam cœna aliquot Cardinalibus uenenū exhibere uellet, ſibi ipſi, ac patri id imprudenter exhibuit.

Simplicia medicamenta, quæ pollent aduerſus venena.

Cæterùm ſcire etiam conuenit, quòd quanuis prædicta remedia omnia communiter uenenis opitulentur, non propterea eſt dimittendum, quin continuè infectis propinentur omnia probata antidota, tam ſimplicia, quàm compoſita, quæ cuiuſcunque ueneni noxam auferre poſſunt. Simplicia quidem medicamenta, quæ ad hoc idonea Dioſcoridi, reliquisq́; Græcis poſterioribus celebrantur, ſunt uinum uetus copioſius epotum, Lemnia ſphragis, agaricum, abrotonum, irio, eryngij radix, napi & paſtinacæ ſemen, calamintha, nardum Celticum, caſtorium, ferulæ uirentis medulla, flos rhododendri (quanquam is Galeno, alijsq́; ipſum ſecutis in antidotum minimè recipiatur, ſed potius inter uenena annumeretur) ſuccus marrubij, laſerpitij, & panacis, ſagapenum, ariſtolochia longa, ſemen rutæ ſylueſtris, betonica, pix liquida delincta, polij, & ſeſelis decoctum, phu, cinnamomum, caſſia, iuniperi baccæ, citria mala, & quæ limonia, & aurantia uocant, & eorum ſemen. Item glandes, præſertim quernæ ex humano lacte epotæ quinquefolij radicis ſuccus, leporis coagulum: muſtellæ caro ſale inueterata, & in umbra ſiccata, cum uino pota, lac canis ex primo fœtu acceptum, capparis, chamæleonis albi radix, apij decoctum, polemoniæ radix, tribuli terreſtris ſuccus, ſmilacis aſperæ acini, ſcordium, thlaſpi, & Cretenſe dictamnum. His Arabes, & recentiorū nonnulli caſtaneas addunt: item ponticas nuces, meſpila, piſtacia, zedoariam, lauri baccas: gentianæ radicem, quin & dictamni albi, tormentillæ, iridis Illyricæ, haſtulæ regiæ, helenij, & millefolij: rhabarbarum, hederæ corymbos, bolum Armenium, hypericum, ſabinam, mumiam, pimpinellam, Imperatoriam, centaurium maius, angelicam, uerbenacæ ſuccum: mures, qui napelli radices depaſcuntur, & muſcas grandiores, quæ eius folijs uictitant, filipendulam, carpobalſamum, muſcum odoratum, ambarum, os in corde cerui repertum, & ceruinum cornu, quin & monocerotis, urſi teſtes, & arietis, origanum, ſmaragdum, lapidem bezahar, & carduum, quem ſanctum, uel benedictum appellant. Et hæc de cenſu omnium ſimplicium medicamentorum, quæ contra uenena pollent, quæ nobis tum ueteres, tum recentiores ſcripta reliquerunt, dixiſſe ſufficiant.

Cōpoſita medicamenta.

De compoſitis autem medicamentis illud proferre non dubitauerim, quòd ſi theriaca legitimè parata reperiretur, non eſſent aliunde petenda auxilia contra uenena. Sed quoniam mihi planè difficillimum eſſe uidetur, ut ea reperiatur, quæ quemadmodum eius exigit apparatus, confecta ſit, cùm nobis deſint cinnamomum, balſamum, petroſelinum Macedonicum, myrrha, folium, chalcitis (quam tamen iam nobis compertam putamus) amomum, aſpalathus, & calamus odoratus, quæ omnia perquàm maximi ſunt momenti; idcirco nunquam adducar, ut credam uenalem theriacam poſſe ſibi locum & uſum illius antiquæ legitimè uendicare: præſertim cùm conſtet tempore uſq; Galeni, quo Romani ſummo imperio potiebantur, theriacam omnibus numeris abſolutam confici non potuiſſe (ut ipſe Galenus teſtatur libro primo de antidotis) niſi ab Imperatoribus. quanquam non deeſſent tempore Antonini Cæſaris diuites primates, qui eam conficerent, etiam quòd multa eis deſiderarentur. Quare illud dixerim, quòd ſi ulla theriaca ex ijs, quæ noſtra ætate conficiuntur, in uſum admitti debet, dent operam medici diligentiſſimi, ut illa ſaltem utantur, quæ omni ſtudio ac diligentia parata ſit, clariſſimorum & peritiſſimorum uirorum teſtimonio: quæq́; eo modo experientia comprobata ſit, quo docet Galenus libro, quem ad Piſonem ſcripſit: quin & alio, quem Pamphiliano dicauit. Hoc item faciant de Mithridatio, quod nihil minus quàm theriaca præſtat aduerſus uenena, quodq́; & facilius parari poteſt. Qua in re caueant homines ab adulteratis theriacis, quas in publicis foris uendunt circulatores, etſi plerunque ab his, quos eorum adulteria fraudesq́; latent, cæteris meliores, atque efficaciores habentur: quippe quòd nihil ultra uideant aſtantes, quàm quòd ij fruſtum integrum arſenici, uel riſagalli officinis uocati, deuorent: quòdq́; ſubinde deuorata theriaca, quam poſtea circumſtantibus uendunt, nullum ueneni incommodum ſentiant. Quod cùm Galenus optimè nouiſſet, libro Piſoni dicato, ita ſcriptum reliquit. Multæ à ſubdolis improbisq́; in hoc quoque fraudes fiunt, ac uulgus ſola antidoti opinione deceptum, ab ijs quibus ars eſt mercenaria, plurima pecunia medicamentum, uel prauè confectum redimit.

Fraudes, quibus vtuntur circūforanei, qui venena īnoxiè ſumere profitētur.

Cæterùm ut quiſque flagitioſorum impoſtorum fallacias, & doloſas merces euitare poſſit, & debeat, nunc mihi in animo eſt ad commune rei publicæ beneficium eorum ingens, ac ſceleſtum facinus poſteritati prodere. Nā cùm iſti ſuggeſta aſcendunt coram populo, quem dolis capere intendunt, oſtenſuri quòd uenenum æquè ac panem innoxiè ſumunt, multis cauillationibus, atq; inſidijs utuntur. Inter quas has duas habent fraudes, quas modò omnibus aperiā, quasq́; retinent illi in ſuos chariores (ut ita dicam) lenones. Primus itaque dolus, quo nituntur huiuſmodi fraudulēti impoſtores, eſt quòd cùm ſciant uenena non poſſe niſi parum nocere, ubi uentriculus fuerit cibis ualde repletus (ut in præfatione huius libri tradidit Dioſcorides, & libro quarto fen ſexta retulit Auicenna) priuſquàm ſuggeſtum aſcendant, ad ſaturitatem uſque, præſertim eſtate, lactucas crudas deuorant ſale, aceto, & oleo conditas: uerùm olei tantum imponunt, ut ferè in eo innatent lactucæ. Et quia hyeme, maximè urgente bruma, tenellæ lactucæ difficilè paſſim inueniri poſſunt; ideo earum uicem his præbent interanea boum præpinguium, quorum tantam comedunt copiam, quoad uentriculus ueluti tympanus extendatur. Id autem eo conſilio faciunt, ut hæc quidem iurium pinguedine, eorumq́; ſubſtantiæ craſſitudine, illæ uerò frigiditate ſua, oleiq́; multitudine, quam illis adijciunt, præterquàm quòd ueneni penetrationem inhibent, cùm internas uias obſtruere poſſint, erodentem quoque ingeſti arſenici, uel riſagalli ſe-

plaſijs uocati, acrimoniam obtundunt, & hebetant. Cùm igitur uenenum ſumpſerint, quod illis ob præaſſumpti alimenti uim, nullam, aut paruam noxam adfert, nempe quòd uentriculus ſit tenſus, & pinguedine imbutus, mox ſuum adulteratum antidotum, quod omnino legitimam theriacam mentitur, aſſumunt, idq; impune. Quo fit, ut facilè poſtea populo aſtanti perſuadeant, id eſſe antidotum omnium præſtantiſsimum contra omnia uenena, quod in uniuerſo orbe reperiri poßit. His leues uulgi animi perſuaſi accenſiq;, maiori multitudine, ac impetu feruntur, ut adulteratam, inualidam, ueramq; mentientem theriacam emant, quàm ij qui in maxima annonæ penuria eò cateruatim concurrunt, ubi plurimum panis gratis omnibus exhibetur. Itaque cùm temporis momento capſulam hac impoſtura exhauſerint, ſtatim è ſuggeſto deſcendunt circunforanei, ſeſeq; in hoſpitium recipiunt, ubi cùm primùm fuerint, arſeuicum paulò antè ſumptum unà cum lactucis aut bubulis interaneis arte quadam euomunt, neque aliud illa die aſſumunt, quàm lac, quod tamen ſæpius alternatim potant, uomuntq;, & reuomunt. tantum poteſt in improbis hominibus auri cupiditas, ut ſponte conſultoq; in manifeſta uitæ diſcrimina ferantur.

Altera impoſtorum fraus.

Fraus altera, quam iſti facinoroſi perpetrãt, ita ſe habet. Ii una, aut duabus horis anteaquàm ſuggeſtum aſcendant, in foro pharmacopolium petunt, illudq; foro, in quo ſermonem populo habere uolunt, propinquius eligunt. Atque ubi iuſſerint pharmacopolæ ſibi arſenici capſulam adferri, eius duo aut tria fruſtra ſeligunt, prout ſibi magis expedire uidetur. quæ poſtea charta inuolui, & in eadem capſula reponi mandant. Quo facto pharmaeopolam rogant, ut cùm in ſuggeſtum aſcenderint, arſenicum illud repoſitum dare uelint puero, quem ad eum miſerint. Porrò in forum abeunt uerba facturi, ubi eorum ſpuriam theriacam, ad cœlum uſq; miris laudibus efferunt admentientes. Ad hæc ut rem magis uериſimilem reddant, puerum uel è circumſtantibus quempiam ad pharmacopolium mittunt, qui uenenum antea ab ipſis ſelectum deferat. Interea ingentem capſulam in ſuggeſto ſtantes aperiunt, quam habent uaſculis prauæ illius theriacæ plenis refertam, cuius operculo intus adhærent cera ſubpoſita, uaria cuiuſdam miſcellæ fruſta ex ſacchаro, quod canditum uocant, amylo, alijsq; innoxijs medicamentis miro quodam artificio confectæ, quæ prorſus et facie, & magnitudine referunt illa ueri arſenici fruſta, quæ prius ij in pharmacopolio ſelegerant. Leuant autem iſti hominum proditores operculum à capſula, quo fraudem melius occultent, in ſuggeſto ſtantes. ſiquidem ſummo cum artificio internã operculi partem, cui adhærent illius miſcellæ fruſta arſenicum mentientia, uerſus ſe trahunt, ne quis ſuam fraudem deprehendere poßit. Deinde ſtatim in manu ſocij, aut pueri, quos doli miniſtros habent, capſulæ operculum collocant: quod eorum alter aperta manu perquam eleganter ſuſtinet, parte pſeudoarſenicum continente cælum uerſus reſpiciente: idq; ne quis dolum intueri poſſit. Interea redit nuncius arſenicum legitimum à pharmacopolio deferens. Atqui iſtud accipiens artis captioſæ magiſter, ſtatim illud populo oſtentat longa atque mendaci oratione. Qua perfecta ad experimentum tranſit, perpetuò doloſè procedens. Quandoquidem ſimulans ſibi opus eſſe expeditis manibus, manicas ex murice, uel ſerico proditore, quo plerunque ueſtiuntur, ad cubitum uſque conuoluit, ea tantùm ratione, ut arſenicum uerum, dum hæc agit, ſuper operculo prædicto pſeudoarſenicum cõtinente, reponat, abdatq;: quod ob operculi circuli altitudinem nullo pacto inferné à circumſtantibus uideri poteſt. Obuolutis itaque manicis, brachijsq; denudatis, ac tenui linteolo humeris impoſito, iubet aquæ uel uini poculum adferri, & relicto in operculo arſenico uero, factitiũ innoxium fraudulenta manu capit. quod gladio minutim incidit, & uino, uel aquæ parati cyathi commiſcet, & denique tutiſsimè bibit. Atq; ita fraudem hiſce coloribus exornatam ſpectantibus perſuadet, ut nullus dubitet, quin ille mortiferum arſenicum hauſerit, quod ex medica officina delatum fuerat.

Hiſtoria fraudis.

Memini me olim unum ex his uidiſſe, qui uenenum ſimili modo adulteratum puero exhibuerat ſuo: & cùm ſimularet ſe ei opem ferre nolle, donec pulſum amiſiſſet, & in mortis diſcrimine uerſaretur, ut ſuæ falſæ atque adulterinæ theriacæ maiorem compararet exiſtimationem: cùm præterea prius uerſutum puerum admonuiſſet, ut anhelitum compeſceret, idq; ut facies eius colore mutaretur, quin & interim oculos obuerteret, & os ac ceruicem contorqueret; ad ſe uocauit aſtantem medicum haud acris callidiq; ingenij, in ea ciuitate, ubi id mihi contigit uidiſſe, receptum habentem, qui pueri pulſum tangeret, ut omnibus teſtaretur, quòd pulſum amiſiſſet. Quod cùm feciſſet bonus ille medicus iam imprudenter factus circulatoris leno, omnibus teſtimonium perhibebat, ſe nullum pulſum in eo inueniſſe: quippe qui nuſquã forte legerat, quòd arte etiam poßit intercipi pulſus, cùm tamen id ſcriptum reliquerit Galenus lib. VI. de placitis Hippocratis, & Platonis, ubi ſic inquit. Eadem natura in arterijs cernitur, nam etiam ipſæ perinde ac nerui, aut inciſæ, aut laqueo intercluſæ pulſu omni, micationeq; orbantur. Ex quibus ſanè uerbis tunc comminiſci potuiſſet, quòd facilè huic puero laqueata eſſent brachia, & proinde interceptus arteriarum pulſus, quæ per brachium ad manum excurrunt. Siquidem adſtringentes laquei ab ijs nebulonibus adeò callidè ſubdoléque aptantur, ut uerſato quodam ferreo globulo ſupra cubitum extra manicas latente, ſtringantur admodum, ac relaxentur. Id quod facilè ab eo fieri poteſt, qui puerum ſemimortuum ſe ſimulantem, brachijs ad ſpectaculum ſuſtinet. Tali igitur fraude adſtringebantur fibulæ, ubi pulſum intercipere animus eſſet, laxabantur autem lentè, cùm iam uerſutiſsimus puer ex theriaca illa aſſumpta, in priſtinam ſuam conſtitutionem reſtitui ſimulaſſet. Hactenus de fraudibus horum carnificum, quas pluribus proſequi libuit, ut quiſque eas euitare ſciat, ac poßit. Qua de re morbo Gallico quàm plurimum certè debeo: ſiquidem unus isq; inſignis, ex his qui uenenum innocuè deuorare profitentur, cuius oſſa lues illa non immeritò depaſcebatur, cum à me in ſanitatem redigi exoptaret, inter curandum, mihi id ab eo expetenti, omnes has fraudes, quibus hoc flagitioſum hominum genus utitur, ut pecuniam extorqueat, libentiſsimè patefecit. Cæterùm fraudes, ac mendacia, quibus ij pariter utuntur, qui è diui Pauli proſapia ortos ſe prædicant, qua tamen de re mentiuntur, hìc conſultò dimittam. uerum intactas eas nõ relinquam, ubi in proceſſu de ijs diſſeremus uenenis, quæ morſu, uel ictu relinquunt innumera exitioſa animalia.

Antidota noſtra præſtātiſſima cõtra venena.

Sed ne aliquod præſtãs antidotum deſideretur in his noſtris commẽtarijs, me probi, ac fidelis medici munere functum exiſtimauerim, ſi hoc in loco quædam antidota mihi longo labore comparata, magni ad uenena momenti, deſcripſero. quæ non modò ijs, quæ per os aſſumuntur; ſed ijs etiam, quæ animalium morſu, uel ictu eijciuntur, ſummo, ac præſentaneo fuiſſe remedio comperi.

Licet

Licet autem hac ætate rari admodum habeantur medici, qui ſua pandere arcana uelint, ſi quod nacti ſunt pulchrum & ſingulare auxilium; tamen cùm mihi conſilium ab initio fuerit, mea opera quantulacunque ſit omnibus generatim prodeſſe, alienum quidem inhumanumq; fore, ſi modò uel inuidia, uel auaritia compulſus, aliquid ſilentio inuoluerem, quod in arte medica uſui futurum putem.

Primi antidoti deſcriptio.

Primum igitur antidotum, cuius admirandas in uenena uires ſæpius expertus ſum, hoc modo conficitur. Recipit enim rhabarbari, rhapontici ex Ponto aduecti, radicis phu, acori quem falsò calamum odoratum uocant, cyperi, quinquefolij, tormentillæ, ariſtolochiæ rotundæ, pæoniæ, helenij, coſti, iridis Illyricæ, chamæleontis albi, cuiuſq; drachmas tres. Item galangæ, Imperatoriæ, dictamni albi, angelicæ, millefolij, filipendulæ, doronici, zedoariæ, gingiberis, ſingulorum drachmas duas: agarici drachmas tres: libanotidis maris, gentianæ, morſus diaboli ſic herbarijs dicti, cuiuſq; drachmas duas & ſemis. Ad hæc ſeminis citrei mali, uiticis, cocci infectorij, fraxini, oxalidis, paſtinacæ ſylueſtris, napi, nigellæ, pæoniæ, ocimi, irionis, thlaſpis, fœniculi, ammi, ſingulorum drachmas duas. præterea baccarum lauri, iuniperi, hederæ, aſperæ ſmilacis, cubebæ, ſingulorum ſeſquidrachmam. Foliorum ſcordij, chamædryos, chamæpityos, centaurij minoris, ſtœchadis, nardi Celtici, calaminthæ, rutæ, mẽthæ, betonicæ, uerbenacæ, ſcabioſæ, cardui benedicti, meliſſophylli, ſingulorum ſeſquidrachmam: dictamni Cretenſis drachmas tres. ſampſuchi, hyperici, iunci odorati, marrubij, galegæ, ſabinæ, pimpinellæ, cuiuſq; drachmas duas. Caricarum, nucum iuglandium, piſtaciorum, ſingulorum uncias tres: myrobalanorum empelicorum drachmas quatuor. Florum utriuſq; bugloßi, roſarum, lauendulæ, ſaluiæ, roris marini coronarij, cuiuſq; ſcrupulos quatuor: croci drachmas tres. Caßiæ odoratæ, quam hodie cinnamomum uocant, drachmas decem. Caryophyllorum, nucis myriſticæ, macis, ſingulorum drachmas duas & ſemis. Piperis nigri, ac longi, ſantalorũ omniũ, agallochi, ſingulorũ ſeſquidrachmam. Cornu cerui crudi drachmas quatuor: unicorni drachmam unam. oßis cordis ceruini, ramentorum eboris, uirgæ ceruinæ, caſtorij, ſingulorum ſcrupulos quatuor: terræ Lemniæ drachmas tres: opij ſeſquidrachmam. margaritarum orientalium, ramentorum ſmaragdi, hyacinthi, corallij rubri, ſingulorum ſeſquidrachmam: caphuræ drachmas duas. maſtiches, thuris, ſtyracis, myrrhæ, gummi Arabici, reſinæ terebinthinæ, ſagapeni, opopanacis laſerpitij, ſingulorum drachmas duas & ſemis. moſchi odorati, ambari, cuiuſq; drachmam: olei è chalcantho confecti unciã mediam. Pulueris cordialis temperati, diamargariti, diamoſchi, diambari, electuarij è gemmis, paſtillorum caphuræ, ſcillæ, ſingulorum drachmas duas & ſemis: paſtillorum uiperæ uncias duas. Succi oxalidis, ſonchi, ſcordij, echij, bugloßi, meliſſophylli, ſingulorum ſelibram: hypociſtidis drachmas duas. Theriacæ electæ, Mithridatij optimi, cuiuſq; uncias ſex. Vini ueteris albi odorati libras tres: ſacchari è Medera inſula, uel optimi mellis libras octo & uncias ſex. Ex omnibus his ſumma diligentia, & ratione inquiſitis, atq; ſelectis fiat electuarium, eo modo quo theriaca, aut Mithridatis antidotum conficiuntur. Sumendi quantitas eſt à drachma una uſque ad tres pro ætate, & conſtitutione patientis. Atque ita omnibus perſuadere poteris, antidotum hoc non ſolùm præſtantißimum eſſe (ut antè diximus) contra omnia uenena, quæ per os ſumuntur, itemq; aduerſus ea, quæ morſu uel ictu relinquuntur; uerùm etiam in peſtilentia, cui mirificè opitulatur, quotidie aſſumptum, & præcipuè ad præſeruandos ſanos.

Potio ex prædicto antidoto.

At ſi cui in animo fuerit, ut præſentaneum adferat auxilium, hæc faciat oportet. Antidoti præſcripti libram accipiat, libram item ſyrupi è citrei mali cortice parati, & libras quinque aquæ uitæ uocatæ, ex optimo, odoratoq; uino confectæ, totiesq; uitreis organis repurgatæ, ut quintæ eſſentiæ ſpeciem præ ſe ferat. Deinde omnia hæc in uas uitreum inijciat duplæ à rebus inditis capacitatis. poſtea uaſis ore ita obturato, ut nullus ſpirandi meatus relinquatur, magna cum dexteritate aquam in uaſe cum electuario tandiu agitet, donec totum diſſoluatur. Atque tum uas ore cera, uel pice obducto in menſem integrum reponat. Quod tamen bis in hebdomada agitari conuenit eo modo, quo antea dictum eſt: fit enim, ut electuarium facilè reſidat in fundo, ſi dimittatur. Exacto denique menſe claram aquam aureóque colore nitentem, electuario ſupernatare inueniet, & quæ iam omnem illius uim in ſe contraxerit. Tum itaque uas ipſum aperiat, & in uas aliud item uitrenm lympidam aquam paulatim effundat, cuius os cum cera, & membrana accuratißimè obturet. Nam ſi illud diei ſpatio apertum ſineret, omnis concluſa aqua in auram euaneſceret. Tanta hæc aqua uirtute pollet (quod millies expertus ſum) ut quatuor drachmarum pondere pota uel per ſe, uel cum pari odorati uini quantitate, uel ſtillatitiæ cuiúsuis aquæ ad cordis robur facientis, ubi quis ictus, uel demorſus à quocunque uenenato animali, in tanto mortis diſcrimine uerſaretur, ut uocem, uiſum, ac reliquos ferè ſenſus amiſiſſet, ægrum ingenti adſtantium admiratione à longo ueluti ſomno excitat. Quin & uomitione plerunq; plurimam infectorum humorum copiam exhaurit. Cuius rei exemplo (præter alia innumera) nuper mihi fuit præfecti oppidi Vipaci uxor, quam à uipera in dextra manu demorſam, & iamiam de naulo rationem cum Charonte inituram, hæc aqua in uitam à morte reuocauit. Id quod etiam paulò pòſt contigit cuidam miſeræ Selauæ ab alia nõ dißimili uipera in manu demorſæ. Hæc idem ſimiliter præſtat contra uenena, quæ per os ſumuntur: ſiquidem ea adeò tenuis eſſentiæ, efficax, & penetrans eſt, ut momento ui ſua in omnes corporis uenas permeet. Quin & eoſdem præbet effectus in alios quàm plurimos morbos, quos breuitati ſtudens prætereo. quandoquidem prudentes, & periti medici, habita huiuſce uirium exacta ratione, eam adhibere poterunt, ubi legitimè conuenire cenſebunt.

Alterius antidoti deſcriptio, & vires.

Porrò antidotum alterum generoſum, pariter & ſingulare, oleum illud eſt, cuius ſuperius libro ſecundo capite de ſcorpionibus, item quarto capite de aconito à nobis facta fuit mentio. Id pulſibus extrinſecus patentibus illitum, nempe temporum, manuum, ac pedum, quinetiam extimæ cordis parti ad ſiniſtram mamillam, repetita alternis tribus horis illinitione, efficacißimè ſuccurrit omnibus uenenis per os ſumptis, quæ tamen ex erodentium genere non fuerint. Similiter uiperarum, aſpidum, & cuiuſcunque deniq; uenenati animalis morſibus ſingulari auxilio eſt, ut in proceſſu latius explicabimus. Vt autem omnes intelligant quàm maximum ſit in me iuuandæ poſteritatis ſtudium, modum, quo illud conficitur, hìc deſcribere non grauabor. Sumantur itaq; ineunte menſe maio, quo tempore confici debet, olei communis centum annorum, ſin minus ſui temporis uetuſtißimi libræ tres: foliorum hyperici uirentis manipuli tres. Oleum in uas uitreum

duplæ à contento capacitatis imponatur, in quo hypericum aliquantulum antea contuſum infundatur, deinde uas cera, & membrana obturetur, & medium in tenuiſſimam arenam condatur, loco ubi tota die inſolari poſſit, atq; inibi ſinatur ad decimum, uel duodecimum diem uſq;. Quo exacto tempore, mergatur uas in calentis aquæ balneo ad uiginti quatuor horas: mox oleum ab herba exprimatur. Hoc facto ſumatur hyperici, chamædryos, calaminthæ, cardui benedicti, ſingulorum manipulus. Quæ omnia prius diligenter contuſa oleo admiſceantur, ac ſubinde uas in prædictum mergatur balneum tribus continuis diebus. Extrahatur deinde, & ab incoctis herbis exprimatur. Poſt hæc accipiantur florum hyperici manipuli tres, qui à caulibus probè repurgati, & contuſi in prædictum oleum infundantur, ac in idem balneum per triduum reponatur. Poſt id tempus eximantur, & ut prius exprimantur. Idem fiat ter, aut quater, uſquedum oleum ſanguineum colorem referat. His peractis ſumatur hypericum, quod iam defloruerit, & ab eius cacumine grana illa uiridia excerpantur, quæ hordeaceis granis ſimilia deprehenduntur, in quibus ſemen continetur. Ex ijs itaq; tres confertim manipuli decerpantur: qui poſtea tuſi, & uino meraco albo aliquantulum perfuſi in oleum prædictum infundantur, & cum eodem uitro, in arena ſepulto, octo diebus continuis inſolentur. Quo tempore tranſacto tridui ſpatio in balneum immittantur, pòſt colentur, & modo prædicto exprimantur: tertio, aut quarto ſimiliter dictum ſemen in oleo macerari debet, donec id obſcuri ſanguinis colorē repræſentet. Ad hæc ſumatur ſcordij recentis, calaminthæ, centaurij minoris, cardui benedicti, uerbenacæ, dictamni Cretenſis, ſingulorum medius manipulus: tundantur omnia, mergantur in oleum prædictum, & uas in balneum iterum imponatur per biduum continuum, dein colentur, & exprimantur, ut ſuprà. Poſtea ſumantur zedoariæ, radicum dictamni albi, gentianæ, tormentillæ, ariſtolochiæ rotundæ, ſingulorum drachmæ tres, ſcordij manipulus. Tundantur item omnia, infundantur, & immittantur in balneum, ibiq; permaneant tribus diebus continuis: colentur deinde, & exprimantur. Infundantur denuo ſtyracis calamiti, laſeri, cuiusq; drachmæ ſex, baccarum iuniperi drachmæ quatuor, melanthij drachmæ duæ, caſſiæ odoratæ (cinnamomum officinæ uocant) drachmæ nouem: iunci odorati, cyperi, ſingulorum ſeſquidrachma: ſantalorum alborum ſemuncia. Tundantur omnia (ut pluries de alijs dictum eſt) & in idem oleum infundantur, & per triduum continuum in balneum macerentur, demum colentur, & exprimantur, modo quo antè dictum eſt. Poſtremò adſint oportet trecenti ſcorpiones uiui diebus canicularibus collecti. Ii in uaſe uitreo concluſi, cineribus calidis ſuperponantur, & cum eos præ calore ſudare, atq; iraſci conſtet, omne iam dictum oleum calidum ſuperinijciatur. Sed aduertendum eſt, ne id adeò feruens ſit, ut uas diſrumpat. obturato ſtatim uaſis ore in balneum tribus continuis diebus contineatur: deinde coletur, & exprimatur. Proiectis interea ſcorpionibus, rurſum in oleū infundantur rhabarbari laudatiſſimi, myrrhæ communis uſus, aloes hepaticæ, ſingulorum drachmæ tres: nardi Indici drachmæ duæ, croci drachma una: theriacæ electæ, electiq; Mithridatij, cuiuſq; ſemuncia. Quæ ex his tundēda ſunt, terantur, mox ultimò infundantur in oleum, quod per triduum continuum contineatur in balneo. Quo facto oleum non amplius per coletur, ſed deinceps recondatur, perinde ac opobalſamum. quippe quod mirandum ſit remedium ad iam dicta uenena, & præcipuè contra napellum, quo infecti fuere, ut experimentum fieret, Corſi illi duo uiarum obſeſſores, quorum hiſtoriam ſuprà retulimus libro quarto in aconiti mentione: ad cuius lectionem, ne idem bis repetamus, eos reijcimus, qui eius deſiderio capiuntur. Præter autem Mithridatium, antidota alia duo generoſa Dioſcoridi probantur in præſenti præfatione, unum ſcilicet quod è ſcinco, alterum quod è ſanguine nuncupant: ſed quod is eorum conficiēdorum rationem tradiderit, nuſquam hactenus reperi. Quamobrem illa duo in multorum gratiam hìc adſcribere, non alienum fore duximus, eo tamen modo, quo lib. 11. de antidotis à Galeno ſeriatim deſcribuntur, ubi hæc ſcripta reliquit.

Antidoti è ſãguinibus deſcriptio.

Antidotus διὰ τῶν αἱμάτων, id eſt, ex ſanguinibus, ad uenena, uenenatorumq; omnium morſus idonea, ſic habet. Piperis longi, piperis albi, acori, croci, phu, mei, dictamni Cretici, ammoniaci, agarici, ſingulorum drachmas duas: amomi, opobalſami, ſeminis rutæ ſylueſtris, cymini Aethiopici, aniſi, ſanguinis anatis maris, & fœminæ ſicci, ſanguinis hædini, ſanguinis anſerini, ſeminis napi ſylueſtris, ſingulorum drachmas tres: gentianæ, trifolij, florum iunci odorati, thuris, roſarum ſiccarum, ſingulorum drachmas quatuor, petroſilini, drachmas quinq;, polij Cretici tantundem, cinnamomi drachmas ſex, florum ſcordij drachmas octo: myrrhæ, nardi, ſingulorum drachmas decem, croci drachmas duodecim, caſſiæ drachmas octo. Omnia hæc diligenter contuſa, ac per excuſſorium cribrum traiecta melle Attico deſpumato, commiſcebis, commiſtaq; in argentea pyxide repones, atq; hac ut maximo medicamento uteris.

Antidoti è ſcinco deſcriptio.

Cæterùm quæ è ſcinco temperatur antidotus, à Galeno hunc in modum redditur. Antidotus Mithridatis Eupatoris δια σκίγκυ cognominata, faciens ad uenena, omnemq; uenenatorum materiam mortem inferentem, omniumq; uenenoſorum animalium ictus, conficitur hac ratione. Scinci, ſagapeni, acori, phu, hyperici, acaciæ, iridis, mei, gummi, ſingulorum drachmæ duæ: roſarum ſiccarum, gentianæ, cardamomi, ſingulorum drachmæ quatuor, opij oboli duo, ſtyracis drachmæ octo: polij, caſſiæ nigræ, ſeſelis, bdellij, balſami, piperis albi, ſingulorum drachmæ quinq; & oboli duo: ſucci hypociſtidis, opopanacis, myrrhæ, thuris maſculi, caſtorij, piperis longi, cypheos, foliorum malabathri, ſingulorum drachmæ ſex: ſcordij, coſti, florum iunci odorati, galbani, reſinæ terebinthinæ, ſingulorum drachmæ ſex & oboli duo: nardi Syriacæ, opobalſami, thlaſpis, dauci Cretici, ſingulorum drachmæ ſex & oboli tres: croci, cinnamomi, zingiberis, ſingulorum drachmæ ſex & oboli duo: ſucci glycyrrhizæ, agarici, ſingulorum drachmæ ſeptem & oboli tres. Conſtruitur autem hoc modo. Cyphi, hypociſtis, ſagapenum, gummi, opium, ſtyrax, opopanax, uino Chio macerantur die noctuq;, quoad penitus diſſoluta ſint. Reliqua uerò interim contuſa tenui cribro excutiuntur, illiſq; iam maceratis, ac diſſolutis commiſcentur, commiſtaq; Attico melle ad craſſitiem uſq; deſpumato excipiuntur, opobalſamoq; ſuperimmiſſo. demum in uas argenteum transferuntur. atque ad multos uſus reponuntur. Datur autem ex hac antidoto quantum æger tolerat. Hæc de duabus antidotis, quas non immeritò quidem probauit Dioſcorides, quaſq; ut efficaciſſimas in aliarum cenſum retulit Galenus, atque deſcripſit. Sed quoniam (ut ſuprà in theriacæ mentione dictum fuit) multa nobis deſunt ſimplicia medicamenta, quæ in eis expetuntur; idcirco non uideo

quomodo

quomodo poßint legitimè confici, niſi ijs uti uelimus, quæ eorum uicem ſupplent, ita ut unum ſimplex medicamentum in alterius locum ſuccedat. Id quod medicorum, ac ſeplaſiariorum plerisq; fieri adſolet. Quorum ſententiæ etſi cuipiam uideretur Galenus adſtipulari, quippe quòd ſcriptis tradiderit in cinnamomi defectu duplum caßiæ ſubijci poſſe; non tamen propterea inde colligi poteſt, quòd idem fieri poßit de quocunq; alio ſimplici medicamento, quod deſideretur, ut quidam exiſtimant, non rectè, meo quidem iudicio, Galeni mentem aſſecuti. Siquidem is ſecus de hac re diſſerit libro primo de antidotis, ubi ſic inquit. Quòd ad caßiam uerò attinet, ea me commemorare nunc opus eſt, quæ in multis de medicina libris ſcripta ſunt, duplum caßiæ ſiquis cinnamomo egeat, inijciendum. Hoc dictum irridens Satyrus magiſter meus, unam ex Quinti facetijs ipſum eſſe dicebat, aſſeuerans eos, qui duplum caßiæ imponere iubent, ſi cinnamomo careamus, ſimilia illis facere, qui nos cenſent, ſi quando Phalerno caruerimus, illius quod in cauponis uenditur, duplicata menſura bibere: ſiq́; panis ſiligineus deſit, furfuracei duplum comedere. Mihi uerò hæc Quinti facetia, ſi de re una quapiam, qua per ſe ſola uti uelimus, afferatur, uera irreprehenſibilisq́; uidetur: ſin de re, quæ in ſocietatem multorum ueniat, non eſt eodem pacto uera. Nam cuiuſcunq;, quod ſolum corpori admoueri debet, ut puta rhus, abſinthium, iris, gentiana, uel id genus alia aliqua medicina, ſiquis minus boni duplum loco præſtantißimi acceipiat, & corpori uel extrà, uel intrà admoueat, duplicato etiam nocebit: at ſi multis aliquod optimum commiſcendum fuerit, quod ſe aucturum aliorum uires ſpondeat, ſi præſtantißimum deſit, peius nihil erit uti duplo illius, qui proprietates eiuſdem generis habeat, etiamſi deterius hoc illo uideatur. Caßia quidem cinnamomo genere proxima uſq; adeò eſt, ut ex ipſa quandoq; cinnamomum oriatur, ſpectenturq́; nonnunquam caßiæ arbores integræ, in quibus aliqua cinnamomi uirgulta è caſiæ ramis prodeant. Simile autem iſtud eſt non uino aut pani, ſicuti Quintus dicebat, ſed uitæ functionibus in extruenda domo, in fabricanda naui, in tollendis, & tranſponendis oneribus, in omnibus deniq; uitæ actionibus, in quibus quod peragendum erat ab uno homine robuſto, ſi abſit, à duobus imbecillioribus perficiatur. hæc Galenus. Ex quibus uerbis omnibus palàm eſt, Galenum non aſſentire, ut in compoſitis medicamentis unum ſimplex pro alio ſupponatur, niſi ex ijs ſint, quæ eandem naturam ſortiuntur, ut caßia, & cinnamomum. Quare illud inde colligendum eſſe putauerim, quòd perperam faciant ij, qui rem hanc aliter intelligunt. Porrò & illam antidotum, quæ iuniperi baccas, terramq́; Lemniam recipit, ſummopere laudauit Galenus, eamq́; lib. II. de antidotis memoriæ prodidit, hiſce uerbis. Antidotus, quæ exhibita accipientem tutum à uenenis reddit, ſic habet. Baccarum iuniperi drachmas duas, terræ Lemniæ drachmas duas & obolos duos. Hæc ubi in puluerem redegeris, oleo, aut melle commiſcebis, & repones: atque cùm opus fuerit, ex aquæ mulſæ cyathis duobus quantum eſt auellana dabis. Hac antidoto Nicomedes rex utebatur, ſi quando ſuſpectos habuiſſet, qui ſe uocarant. Nam ſi uenenum non ſubſit, quieta manet: ſin adſit, nauſeam concitat, & euomere cogit, ita ut uenenum quoq; cum antidoto reijciatur. Sed hæc hactenus dicta ſufficiant, quantum ad uenenorum omnium in uniuerſum rationem. quandoquidem de ijs priuatim, eorumq́; auxilijs, & antidotis in ſingulorum mentione diffuſius agemus.

Succedanea quando admittenda.

Antidotus ex terra Lemnia

Cantharides. Cap. I.

QVIBVS datæ ſunt Cantharides, ſigna eueniunt grauiſsima. Ab ore enim ad veſicam vſque cuncta erodi ſentiuntur: picem, aut ſimile quiddam cedriæ reſipiunt: dextra præcordia inflammantur. vrinam ægrè reddunt, & ſubinde cum lotio ſanguinem emittunt: ſtrigmenta non ſecus atque dyſentericis, aluo deferuntur: faſtidia vrgent: animo linquuntur, obortaque vertigine concidunt. poſtremò mente abalienantur. Ergo antea quàm tale nonnihil accidat, dato oleo, aut ſupradictorum aliquo, vomere cogantur. mox vbi uomitione plurima reiecerunt, halicæ aut oryzæ, tragi aut ptiſanæ cremor, aut decoctum maluæ, aut ſeminis lini, aut fœni græci, aut radicum althææ, quam Latinus ſermo ibiſcum appellat, clyſtere infundatur. Præterea nitrum eiſdem dandum, ex hydromelite, vt quæ ſtomacho adhuc, aut inteſtinis adhærent, eluendo excernantur, ac deſcendant. Quæ niſi ſic diſcutiantur, ingeſta in aluum ex nitro aqua mulſa vacuari debent. Detur deinde vinum, aut paſſum, in quo pineoli nuclei, aut cucumeris ſemina contrita ſint, aut ex lacte, aut mulſa aut anſerinus adeps in paſſo liquefactus. Inflammatæ autem partes, hordei farina cum mulſa decocta perungantur. Ab initio admota cataplaſmata nocent, quòd citatus ab eis calor, illapſum virus ita remoratur, ut in principes ſe partes inſinuet: ipſa tamen interiecto tempore, moleſtiſsimis inflammationibus opitulantur, vtpote quæ dolores & permulceant, & leniant. Tum vbi corpus calfaciente oleo inunctum fuerit, in ſolium deſcendere oportet, ac lauare, vt per cutem ſummam, quæ corpori noxia inhæſerunt, etiam excernantur. Et deiectiones multifariam moliri oportet, ne affectus infigatur, & ſtabilitatem capeſſat. Gallinaceis carnibus, & hædinis, aut ſuillis catulis, maximè pinguibus, & tenerrimis, ac cum lini ſemine coctis, veſci debent: ſiquidem aluum cient, atque venenorum acrimonias hebetant. Vinum dulce liberalius ebibatur. Prodeſt thuris cortex, & Samia terra, quæ aſter appellatur, ſi quaternæ ſingulorum drachmæ cum paſſo ſumantur. item pulegium ex aqua tritum: irinum, aut roſaceum, cum rutæ decocto: recentes vitis ramuli, cum paſſo detriti. Longè omnium potentiſsimè antidota auxiliantur, cum aqua mulſa, drachmis quatuor pota.

CANTHARIDVM *tum hiſtoriam, tum etiam facultates ſuperius libro ſecundo, ubi & earum picturam exhibuimus, adeò diffusè lateq́; tradidimus, ut ſuperuacuum ducerem hoc in loco plura de eis rememorare, niſi nunc de earum malefica & noxia ui nobis diſſerendum eſſet. Cum igitur Cantharides excalfaciant receſſu quarto, & exic-*

Cantharidũ malefica, & noxia vis.

cent ſecundo, nil ſanè mirum fuerit, ſi erodant, ulcerent, & denique ſumentes interimant. Nocent priuatim ueſicæ, omnibusq; urinæ inſeruientibus membris, non modò hauſtæ; ſed quandoque etiam exterius illitæ, ubi exulcerare ſit opus: præſertim cùm amplis admiſcentur cataplaſmatis, locisq; illinuntur ueſicæ propinquioribus: nempe coxendicum articulis dolore diutius tentatis, uel pubi, uel renibus, uel teſtibus. Quo fit, ut qui has hauſerint, exulcerata inde ueſica, magnis in urina reddenda excrucientur doloribus. quanquam prætèr id omnia in uniuerſum lædant uiſcera, quòd ſuapte natura erodant, & poſtremò necem inferant: nanq; ſua uenefica, & pernicioſa ui deradunt inter nos meatus omnes, quibus obuiant. Proinde nec mirum ſi cum lotio ſanguinem extrahunt, eroſis ab eis uaſis: neque ſi quando (ut recentiorum quidam dixere) penis ipſe, teſtes, pubes, & ueſicæ ceruix intolerabili inflammatione uexentur. Hinc enim plerunque euenit, ut qui hauſerint, urinæ ſtillicidio afficiantur nō ſine intollerabili ardore anguſtiaq;.

Symptomatũ cauſæ.

Cæterùm picis, & cedriæ odor, quem à cantharidibus malè affecti guſtu, & olfactu percipiunt, aliunde, meo quidem iudicio, non prouenit, quàm à uaporoſis humoribus in uentriculo, & iecinore aduſtis, intenſa huiuſce ueneni caliditate. Ab ea ſiquidem dum exuruntur humores, quædam inuicem fit commiſtio, quæ propriam tum guſtum, tum odoratum inficiendi facultatem adipiſcitur. Inflammantur præterea dextri lateris præcordia. quippe cùm ueneni uis in iecur facilius, quàm in lienem excurrat, mirum utiq; non eſt, ſi concitatis ibi inflammationibus, potius dextrum quàm ſiniſtrum ægrotet latus. Nec alia ratione fit inde fluxio dyſentericæ ſimilis, ſecum deferens inteſtinorum ramenta, quàm quòd cantharides ipſæ ad inteſtina deſcendentes acerrima ſua ui, ea exulcerent, & abradant. Defectus uerò animi, ingens anxietas, cordisq; anguſtia partim eueniunt, doloris, ardoris, intolerabilisq; inflammationis exuperantia: partim uerò deleteria ui pharmaci, quæ uſqueadeò reſoluit uitales ſpiritus, & imbecillos reddit, ut inde affecto corde, hæc tam ſæua oriantur ſymptomata. Quin & ob id uertiginoſi fiunt, delirio, amentiaq; capiuntur. qui eas ſumpſerint, quòd uenenoſæ exhalationes, quæ à colliquatis humoribus in inferioribus membris ſurſum in cerebrum feruntnr, adeò ipſum inficiunt, ut facilè animales facultates corrumpantur, ratioq; ipſa pereat.

Cãtharidum veneni curatio.

Sed ut his omnibus ſuccurratur incommodis, primùm ſanè neceſſarium fuerit (ut etiam Dioſcorides inquit) cantharidas ipſas extra corpus ducere, crebris excitatis uomitionibus, ijs nimirum medicamentis, quorum in huius libri præfatione meminit Dioſcorides, atq; etiam nos mentionem fecimus in noſtra in eam longa commentatione. Quinetiam acribus clyſmatis opus eſt, ut per hæc deuocentur, quæ ad inteſtina deſcenderunt. Fit enim ut exhauſtis è corpore cantharidibus, non magno poſtea negotio accidentibus, incommodisq; præſidia adhibeantur. Quandoquidem exulceratæ ueſicæ, cui ſuapte natura plus nocent cantharides, quàm cæteris internis uiſceribus, ſuccurritur refrigerantibus, lentis, & pinguibus ſimul miſtis medicamentis. frigida nanque inflammationes extinguunt, mulcentq; earum dolores: pinguia ueneni acrimoniam obtundunt: lenta uerò, ac uiſcoſa cùm internis partibus pertinaciter inhæreant, non modò diu medicamenta in exulceratis retinent locis; ſed etiam ſanas partes muniunt, ne ueneni uim admittant. Idcirco ad hoc mirificè præſtat lac humanum ab ipſius uberibus exuctum, crudum, recensq; butyrum eclegmatis modo linctum: pſyllij, cydoniorum malorum, & maluæ ſeminis ſpiſſamentum: item ſerapium ex nymphææ floribus, & purpureis uiolis, quin & quod ex papaueribus conficiunt: necnon lactucæ, & portulacæ, & cucumeris, & cucurbitæ ſuccus: præterea cremor, lactis ſpeciem referens, qui è papauerum, melopeponum, cucurbitæ, cucumeris, anguriæ, & lactucæ ſemine exprimi ſolet: affuſa uiolarum aqua, aut radicis althææ, aut ſolani, quod ueſicariam, & halicacabum uocant. cuius etiam rubentes baccæ decem, uel duodecim numero fractæ, & ex aqua portulacæ, uel ptiſana hordeacea potæ, hoc in negotio præſentaneo remedio proſunt. Facit ad hoc & amygdalinum oleum, quod ſcilicet ex dulcibus elicitur nucibus, unciarum ſex pondere hauſtum. Huic autem præfertur, quòd è recentibus pineis nucibus exprimitur. Sed omnium præſtantiſsimum eſt, quod è ſemine albi papaueris eximitur. quandoquidem hoc præter id quòd tanquam pingue plurimùm conuenit, poteſt ſuapte natura inflammationes extinguere, ueneni acrimoniam retundere, & dolores quantúmuis uehementes ſedare. Sunt etiam qui præferant aquam, quæ feruentis balnei calore uitreis inſtrumentis elicitur è maluæ folijs, ibiſci radicibus, & recentibus cucurbitæ ramentis, quòd propria ui urinæ ardoribus opem ferat, & inteſtinorum inflammationes repellat. Porrò ſuccurritur exulceratis inteſtinis, iiſdem ſanè medicamentis, quibus ad dyſenteriam utimur: nempe pinguium carnium iuribus clyſtere infuſis, addito hirci, ceruiq; adipe: & omphacino roſaceo, plantaginis aut portulacæ aqua prius eloto. Prohibentur halitus cerebrum petentes, diſſoluunturq; aſſumptis antidotis, quæ uenenis reſiſtunt, & humores putreſcere non ſinunt. quinetiam cataplaſmatis ex frigidis, repellentibusq; ſuccis, ſincipiti, & coronali ſuturæ illitis. In ſumma frangitur, atq; demolitur ueneni uis, Dioſcoridis teſtimonio, ualentibus antidotis, ueluti theriaca, aut Mithridato, aut (ut ſcribit Galenus lib. IX. ſimplicium medicamentorum capite de terra Lemnia) eo antidoto, de quo & nos ſuperius locuti ſumus, quod fit ex ipſa Lemnia ſphragide, & iuniperi baccis. Proſunt inſuper epithemata cor roborantia, itemq; inunctiones, quæ ex odoramentis conſtant ualentioribus: præſertim oleum noſtrum de ſcorpionibus ſuperius deſcriptum aduerſus uenena.

Cõtrouerſia inter Græcos, & Arabas.

Refert Galenus libro ſecundo de antidotis Aſclepiadis auctoritate, cantharidas proprio ueneno remedium & antidotum eſſe, ſi earum pedes, & alæ tritæ cum melle eclegmatis modo paulatim aſſumantur. Id quod etiam aſſeruit libro XI. ſimplicium medicamentorum, ut ſuperius libro ſecundo in earum quoq; mentione retulimus. Hoc idem ſcribit Aetius à Galeno fortaſſe mutuatus lib. XIII. cap. XLIX. ſic inquiens. At uerò contrariæ affectionis ratione, quantum nihil aliud his auxiliantur cantharidum alæ, & pedes cum paſſo pota. hæc Aetius. Veruntamen cùm huiuſcemodi remedium ſuſpicione non uacet (non propterea Galeni teſtimonium reijciendum putauerim) cumq; à multis improbetur, atq; ipſe nullum adhuc eius periculum fecerim; ideo nec ipſum damnare, nec probare auſim. Arabes nanq; pro certo habent, omne uenenum, quod cantharidibus inſit, earum tantùm alis, pedibus, & capitibus ineſſe. Quare cùm cantharidas ſuis immiſcent medicamentis, tam intus ſumendis, quàm extrà adhibendis, iubent contra Græcorum ſententiam, ut capita, alæ, ac pedes abſcindantur. quanquam credendum arbitror Arabas Hippocratem per-

perám intellexiſſe, ut ultimo commentario de ratione uictus in morbis acutis ſcribit Galenus. Sed quoquomodo res ſe habeat, ambarum partium placita in medium attulimus, ut unuſquiſq; ſuam in hac re ſequatur ſententiam. Nos tamen ſuſpecta medicamenta ſemper dimittenda iudicauimus, atq; his utendum, de quibus inter probatos auctores, & doctos uiros conuenit. Sunt è uulgaribus, qui ad epotas Cantharidas acetum commendent. Sed id equidem probare non auſim, quòd atiquorum, recentiorumq; repererim neminem, qui ſcriptis tradiderit acetum contra cantharidas auxiliari. Quinetiam medentur urinæ ardoribus, & pudendorum inflammationibus, non tantùm ea medicamenta, quæ per os ſumuntur; ſed ea quoq;, quæ exterius illinuntur. Præſtant igitur ad hoc roſaceum, omphacinum oleum, uiolaceum, & quod fit ex nymphææ floribus: item quod ex papauerum ſemine conficitur, quodq; ex ijs paratur fructibus, quorum plantam appellant aliqui Balſaminam, alij uerò Caranzam, cuius hiſtoriam, ac facultates ſuperius libro quarto deſcripſimus, cùm de uite nigra diſſereremus. In quem uſum hæc non modò exterius illinuntur pubi, peni & teſtium; ſed etiam in pudendi meatum clyſtere inijciuntur, præſertim addito oui albo diutius rudicula agitato, aut ſedi ſucco, aut hyoſcyami, aut portulacæ, aut lactucæ. Maximè etiam prodeſſe compertum eſt, ſi ad umbilicum uſq; duabus aut tribus horis ſederint patientes in aquæ tepentis balneo, cui ibiſci radices, maluæ folia, & ſemina, uiolarum flores, pſyllij, cydoniorum malorum, fœnigræci, & lini ſemen, hordeum, & hyoſcyamum, & id genus alia fuerint incocta. Poſtremò ad omnes huius ueneni reliquias, quæ corpori hæſiſſent, eradicandas, læſaq; membra roboranda, & ad priſtinum temperamentum reſtituenda, probatiſſimum erit medicamentum bis in die mane, & ueſperi, electarium mox deſcribendum, unciæ pondere ex humano, uel caprillo, uel aſinino lacte potum. Fit autem hoc modo. Accipe nucleorum pineorum uncias tres: nucis Indicæ recentis uncias duas: piſtaciorum ſeſcunciam, ſeminum melopeponum, cucurbitæ, cucumeris, papaueris albi, maluæ, ſingulorum unciæ dimidium: corticis arboris thuris, drachmas tres: margaritarum, coralliorum amborum, ſantalorum alborum, ſingulorum ſeſquidrachmam: ſucci glycyrrhizæ drachmas duas: baccarum iuniperi drachmam unam: gummi Arabici ſeſcunciam: terræ Lemniæ drachmas ſex: ſucci baccarum halicacabi, portulacæ, ſingulorum uncias ſex: diluti uiolarum uncias octo: ſpiſſamenti è ſeminibus malorum cotoneorum, aqua uiolarum maceratis, uncias ſex: ſerapij uiolacei uncias quatuor: de floribus nymphææ, de papauere, cuiuſq; uncias decem. Quæ terenda ſunt, conterito, deinde commiſtis omnibus ſecundum ſeplaſiariorum regulam, electarium facito: quo utitor, ut antè diximus. Elactarii deſcriptio.

Pinorum erucæ. Cap. II.

Iis qui erucas pinorum hauſerint, illico dolor in ore & palato exoritur: uehemens alui, linguæ, ac ſtomachi, inflammatio torquet: inteſtina dolor excruciat, ita ut pruriginem ſentire uideantur: corpus totum exæſtuat: faſtidium urget. Quibus eſt ſuccurrendum remediis, quæ deuoratis cantharidibus dantur. Peculiariter tamen pro ſimplici oleo & irino, melinum, quod è cotoneis pomis & oleo temperatur, accipiemus.

Bupreſtis. Cap. III.

Qvi bupreſtin biberunt, non diſsimile nitro uirus ſapiunt: ſtomachi, uentriſque uehemens dolor inſequitur: tam uenter quàm ſtomachus mirum in modum, ut in aqua inter cutem, difflatus, inturgeſcit. uniuerſa corporis facies contenditur: urina ſupprimitur. Quibus eadem, quæ potis cantharidibus auxiliantur. Priuatim poſt uomitus, & uacuationes, quas clyſteribus molimur, aridæ ficus proſunt: item earum decoctum, ex uino. Vbi uerò iam ferè pericula inclinantur, Thebaicarum palmularum cibo, aut earundem tritarum in mulſo, aut lactis potu, iuuantur. Pyrorum etiamnum omne genus eſſe, & lac humanum bibere, conuenit.

De bvprestibvs, *& pinorum erucis ſuperius libro ſecundo ſatis diſſeruimus, quantum ad earũ hiſtoriam attinet: nunc harum uim ueneficam proſequimur. Hæc igitur animalia etſi pota, aut alias in uentriculum ingeſta, quædam ſymptomata, & incommoda pariant, ab his planè diuerſa, quæ ab epotis cantharidibus inferuntur; tamen & ipſa eandem expetunt curationem, eademq; poſtulant medicamenta, quibus in epotis cantharidibus utimur. Verùm aduerſus hæc quoq; nonnulla propria, peculiariaq; habentur antidota, quorum cùm latius meminerit Dioſcorides, non eſt cur nos de ijs plura dicamus.*

Salamandra. Cap. IIII.

Si salamandram hauſerunt, linguæ inflammatio conſequitur: mens, & ſermo præpeditur: tremor cum torpore, aut horrore quodam, ac exolutione accedit: partes nonnullæ corporis liuoribus circunquaque ſugillantur: ſæpeque, diutius immorante ueneno, putreſcentes defluunt. Quibus præſtabimus cuncta, quæ potis cantharidibus. Pecularia uerò remedia, reſina pinus, aut galbanum ex melle linctum, & aiugæ decoctum, in quo nuclei pinei conterantur: urticæ quoque folia, cum liliis & oleo decocta. Proſunt etiam oua teſtudinis marinæ, aut terreſtris cocta: item ranarum ius, cum quibus eryngii radix incocta ſit.

Salamandræ uenefica natura.

NON ſolùm ueneno inficit, & necem adfert Salamandra ſicca, & in puluerem pota, uel clam cibis admiſta; ſed etiam morſu, uiperarum modo, cæterorumq; ſerpentium uenenum eiaculantium. Quin & fructus, & herbas inficit tum ſaliua quadam, tum mucoſa ſpecie, quæ è toto eius corpore ſudat, magno deguſtantium diſcrimine: ſiquidem plerique reperti ſunt, qui hoc tantùm ueneno periere. Proinde mirum non eſſe uidetur, ſi recentiorum quidam tradiderunt, integras quandoq; interijſſe familias: quòd aquas bibiſſent, in quorum puteos fortè Salamandra ceciderat: uel quòd panem tantùm comediſſent furno incoctum, qui lignis ea infectis concaluerat. Quibus tamen non uſquequaque credendum exiſtimo, cùm ignium ui uenena omnia abſumantur. Sed potius adſtipulandum fuerit Plinio, qui libro XXIX. cap. IIII. non ex pane furnis incocto, in quibus ligna ſalamandræ ueneno infecta, accenſa fuiſſent, quoſdam iam fuiſſe necatos prodidit, ſed ex panis cruſta lignis inaſſata pede tantùm ſalamandræ contactis, ut eius uerba teſtantur, cùm inquit. Inter omnia uenenata ſalamandræ ſcelus maximum eſt. Cætera enim ſingulos feriunt, nec plures pariter interimunt, ut omittam, quòd perire conſcientia dicuntur homine percuſſo, neq; amplius admitti ad terras. Salamandra populos necare improuidos poteſt: nam ſi arbori irrepſit, omnia poma inficit ueneno, & eos, qui ederint, necat frigida ui, nihil aconito diſtans. Quinimo ſi contacto ab ea ligno uel pede, quo cruſta panis incoquatur, idem ueneficium eſt, uel ſi in puteum cadat. Quippe cùm ſaliua eius quacunq; parte corporis, uel in pede imo reſperſa, omnis in toto corpore defluat pilus. hactenus Plinius. His igitur, qui hauſerint (ut Aetius eſt auctor lib. XIII.) præter ea quæ à Dioſcoride ſcribuntur, maculæ in totum corpus exoriuntur albæ, deinde rubeæ, poſtremò nigræ,

Salamandræ ueneni curatio.

quæ tandem putreſcentes, uniuerſum deglabrant corpus. Sic uenenatis ſuccurritur (ut Dioſcorides ait) ijsdem remedijs, quæ ad cantharidas præſtant. Quod tamen aliquibus minimè uidetur rotioni conſonum. quandoquidem cùm ſalamandræ uenenum maximè frigidum, humidumq; ſit, cantharidum contrà calidiſſimum, & exiccans, nullo quidē pacto conſentaneum cenſent, quòd ijsdem utriſq; ſuccurratur medicamentis. Verùm his illud rectè, mea quidem ſententia, reſponderi poteſt, quòd ubi Dioſcorides ſalamandris cantharidum commendat medicamenta, de generalibus, quæ in uniuerſum fiunt, duntaxat intelligit, nempe ut quàm citò fieri poſſit, uenenum è uentriculo, & inteſtinis extrahatur crebris uomitionibus, & clyſmatis acrioribus: in cordiſq; præſidium dentur theriaca, Mithridatium, aliaq; generoſa antidota, quæ pota cor ipſum à uenenatis omnibus tuentur. Siquidem in cantharidum capite, quod omniū primum habeatur, generalis methodus Dioſcoridi tradenda fuit, ne eadem per ſingula capita ſæpe fruſtrà & ineptè repeterentur. Quare ſcitè cùm ad cantharidum remedia legentes reijcit, de generalibus tantùm intelligit. Auicenna eandem ſalamandris adhibet curationem, quam opio, quòd tam hoc, quàm illæ frigidiſſimo ſint temperamento. præfertq; cæteris theriacam, Mithridatis antidotum, reſinam terebinthinam, ſtyracem, urticæ ſemen, & cupreſſi frondes.

Stellionū cōſideratio.

Cæterùm quoniam ſalamandra ſui corporis forma STELLIONES mortiferi etiā morſus animalia mihi in mentem reuocauit, cùm eorum peculiarem mentionem non fecerit Dioſcorides, non alienum fore duximus, eorum primùm hiſtoriā deſcribere, deinde uenenati morſus remedia in medium adducere. Sed an lacertarum generi legitimè ſtelliones adſcribi poſſint, profectò non auſim decernere: quanquam non deſunt, qui aſſerant, maiores lacertos, quos uulgò appellamus Ramarri, alij Liguri, alij uerò Lucerti, ueros eſſe ſtelliones. Quorum tamen ſententiæ non poſſum ſubſcribere. quandoquidem Plinius libro X. cap. XXV. & XXVI. Stelliones inquit eſſe lacertarum figura, & chamæleonum quodammodo naturam habere, ut qui rore tantùm uiuant, præterquàm araneis. Ex quibus fateri licebit, ſtelliones non eſſe noſtrates lacertos, nanq; hi cochleas, cicadas, locuſtas, & papiliones deuorant, & id genus animalcula. Ad hæc copioſum in uenis continent ſanguinem, & amplo referti ſunt iecinore, hominibusq; haudquaquam inimicantur, quin potius eos amant. Contrà uerò ijs aduerſantur ſtelliones, Plinio auctore lib. XXX. cap. X. ubi nullum animal fraudulentius inuidere homini tradidit. Præterea (ut idem eodem loco ſcribit) ſtelliones hyemant in domibus in locis oſtiorum, & feneſtrarum, aut cameris, ſepulcriſue. quapropter uenenatores obſeruant cubile eorum æſtatibus. Ibi uere incipiente fiſſis harundinibus textas opponunt caſas decipularum modo, quarum anguſtijs etiam gaudent. Venantur autē eos, ut eorum ſenectam, qua ut ſerpentes quotannis exuuntur, facilè conſequantur: quòd nihil ei remedio in comitialibus morbis præferatur: ex more enim exutam ſenectam illico deuorant. Hinc igitur ſanè perſpicuum fuerit, ſtelliones à maioribus Italicis lacertis differre: hi ſiquidē in campeſtribus, in frutetis, ſepibus, & macerijs degunt, illi uerò in ſepulcris, & domibus noſtris oberrant. Proinde iubet Dioſcorides, ut qui in uenenorum timore uerſantur, & culinam ſubdiali loco apparare nequeunt, ſub tecto apparent. Sed tum diligenter laquearia animaduertenda, quòd frequenter à ſuperioribus contabulamentis animalia decidunt, exigua quidem, ſed quæ non modicam perniciem moliantur, ut phalangia, ſtelliones, & alia quædam reptilia. Quòd autem ſtelliones in Italia proueniant, teſtis eſt Ariſtoteles lib. VIII. cap. XXIX. de hiſtoria animalium, aſſerens in quibuſdam Italiæ locis ſtelliones morſu homines perimere. Sed qui ſint, nullam habeo hiſtoriā clariorem. Quanquam his coniecturis iandiu exiſtimauerim ea lacertarum genera eſſe ſtelliones, quæ in Hetruria in noſtris morantur domibus, præſertim quibuſdam prope terram foraminibus, à nobis uulgò Terrantola appellata, de quibus ſuperius libro ſecundo latius diximus, de lacerta Calcidica differentes. Quandoquidem hoc animal lacertis perſimile uiſitur, & araneos maximè uenatur, ut Plinius inquit, item Ariſtoteles lib. IX. cap. primo de hiſtoria animalium. Dorſò præterea maculis quibuſdàm nitet ſtellarum modo radiantibus, unde & fortaſſe nomen. Quinetiā, quòd uenenum morſu relinquant, cùm è cauernis exeunt, ſtatim in Hetruria necantur. His (ut audio) abundat Syria in caminis potius, quàm aliubi commorantibus. Varia ſanè ſunt huiuſcemodi animalium genera, de lacertis, chamælonibus, ſcincis, crocodilis, ſtellionibus, & ſalamandris loquentes, quippe quoniam in unoquoq; horum genere habentur differentiæ tum formæ, tum coloris, tum magnitudinis. Obſeruaui ego ſalamādras in quibuſdā Germaniæ ſyluis uniuerſo dorſo nigerrimas, pectore uerò, & uentre admodum rubentes. Sunt & in Vtinenſibus aquis degentes, cauda anguillarum modo lata, & rotundo roſtro, aluo admodum rubente, nigricante dorſo, nullis maculis reſperſo. Quod etiam ſcincis euenit: nam

& hi

& hi in Italia habentur Vicentino agro, parui & nigricantes, ijs utiq; abſimiles, qui ab Alexandria Aegypti Venetias comportantur. Sicuti & in Arabia lacertæ ſunt bicubitales. In Niſa Indiæ monte XXIIII. pedum longitudine reperiuntur. Et in ea fortunatarum inſula, quæ Capraria nuncupatur, magnæ admodum, & copioſæ. Sed ut ad ſtelliones iam noſter redeat ſermo, eorum morſibus ſuccurrendum eſt theriaca, Mithridatis antidoto, & alijs, quæ in uniuerſum uenenoſorum animalium morſibus opitulantur. Imponuntur priuatim maximo præſidio, demorſis iam locis contriti ſcorpiones. Proinde oleum noſtrum de ſcorpionibus, de quo abunde in prima huius commentatione diximus, ijs præcipuum fuerit antidotum. Si uerò quis uenenum hoc in potu ciboúe ſumpſerit, primùm tum uomitione, tum clyſteribus extrahendum erit: mox ualentioribus antidotis cordi ſuccurrendum. Illud poſtremò non ignorãdum eſt, quòd (ut Plinius inquit) ex ſtellionibus fit malum medicamentum: nam cùm ſtellio immortuus eſt uino, faciem eorum, qui biberint, lentigine obducit. Ob id in unguento necant eum inſidiantes pellicum formæ. Remedium eſt oui luteum, & mel, ac nitrum.

Stellionum morſus remedia.

Ephemerum. Cap. V.

SVMPTO ephemero, quod aliqui Colchicon, aut ſylueſtrem bulbum appellant, pruritus in toto corpore excitatur, non ſecus atque ijs, qui urtica, aut ſcilla laceſſuntur: interna roſionem ſentiunt: ſtomachus cum ingenti grauitate exæſtuat. cæterùm inualeſcente morbo, cruor ſtrigmentis admiſtus, per aluum exigitur. Quibus, ut ijs qui ſalamandram hauſerunt, uomitione aut clyſteribus auxiliari conueniet: ſed antea quàm uenenum inualeſcat, dandum eſt decoctum frondium quercus, aut glandium, aut malicorii: lac bibere prodeſt, in quo ſerpyllum ſit decoctum: item ſuccum ſanguinalis herbæ, aut ramorum uitis, aut rubi, aut medullæ recentis ferulæ, aut myrti cum uino. Baccæ autem myrti tuſæ tritæque, & aqua maceratæ, ut liquor inde ſumatur, opem ferunt. Media caſtanearum tunicula, ſimilem effectum præbet, ſi cruda in aliquo ſupradictorum ſucco ſumptitetur; origanum quoque cum lixiuio epotum. eximiè iuuantur aſinini lactis, aut bubuli calidi potu etiamſi in ore contineant: ita ut quibus copia lactis huius adſit, non aliud deſideretur.

COLCHICI Ephemeri hiſtoriam picturamq; reddidimus libro quarto, ubi ea attulimus, quæ in ipſo cõſideranda nobis occurrebant. Eius autem ueneno medendi rationem hoc loco adeò diffuſè tradidit Dioſcorides, ut plura ab alijs, qui poſt ipſum claruerunt, conſequi mihi non licuerit. Danda igitur opera eſt, ut primùm (quod in alijs quoque ſæpenumero dictum eſt) crebræ uomitiones, & clyſteres ſuum præſtent auxilium. deinde propria antidota exhibenda ſunt, præſertim humanum lac, aſininum, bubulumq;. Nec tamen ommittenda, quæ in uniuerſum omnibus uenenis reſiſtunt, de quibus iam ſæpius diximus. Sed quoniam inter uenenata recenſentur Anacardia ſic Mauritanis uocata, forma ephemero quadantenus proxima, quanuis colore diſsimilia: itemq; Staphis agria, quæ & pernicioſa habetur, & eiuſdem ferè cum anacardijs temperamenti; cùm hæc Dioſcoridi prætermiſſa uideantur, ſintq; medicamenta, quibus quotidie ad uarios humani corporis morbos utuntur medici, ab inſtituto noſtro deſeciſſe putarem, niſi horum quoq; naturæ ueneficæ propria aſsignaſſem remedia. Præſertim cùm ſæpe contingat, quòd hæc medicamenta (quæ craſſa quorundam circunforaneorũ ignorantia eſt, qui non modò non mederi, ſed uix etiam legere ſciunt) propinãtur, nullis ſeruatis ponderibus, nec menſuris, nullisq; additis medicamentis, quæ illorum uim maleficam frangant: unde nonnunquam miſeri ægrotantes in tam magna incidunt diſcrimina, & tam ſæua ſequuntur ſymptomata, ut niſi poſtea à peritis medicis remedia, & antidota adhiberentur, facilè deperirent. id quod plurimis eueniſſe ſcimus.

Ephemeri ueneni curatio.

ANACARDIA igitur tam in potionibus hauſta, quàm alias ingeſta præter quàm quòd fauces, guttur, & uentriculum inurunt, & uſqueadeò uniuerſum excalfaciunt corpus, ut inde febres oriantur, excitant & paralyſim in quibuſdam corporis membris & ratiocinatricem facultatem corrumpunt, quòd ſua calorifica ui atrùm ſuccum exurant. Quibus eſt ſuccurrendum, factis antea uomitionibus ac clyſterijs, oleo amygdalino dulci, aut è pineis nucleis, aut è nucibus Indicis, aut è papaueris ſemine, aut recenti butyro, & bubulo lacte. Dantur hæc affatim in potu, magno ſanè iuuamento. Quin & alia pinguia medicamenta conueniunt: nempe pinguium carnium iura, ſuillus, & anſerinus adeps liquefactus, quadrupedum, & uolatilium cerebrum, & oſsium medulla. quandoquidem his ampliſsima ineſt facultas (ut pluries diximus) qua uenenorum calidorum omnium feruor extinguitur, retunditurq; acrimonia. Præterea ijs auxiliantur omnia, quæ ſuapte natura refrigerant, uel quæ arte fuerint refrigerata. Proinde Auicenna Anacardiorum feruori extinguendo cæteris prætulit bubulum lac aceſcens, uiolaceum oleum, & hordeaceam ptiſanam, prius tamẽ glacie, uel niue frigefactam. Veruntamen proprium Anacardiorum antidotum ſunt Iuglandes, & pinorum nuclei aliquantiſper torrefacti. Cæterùm STAPHIS AGRIA, anacardijs (ut paulò ſuperius diximus) temperamento reſpondet, quòd admodum calida ſit, ac urens. Quare eadem ſanè adfert incommoda, quæ anacardia, & cantharides. Adurit enim fauces, & palatum, uomitiones commouet, uentriculi eroſiones facit, & dyſentericos fluxus ciet, poſtremò ſtrangulat, niſi ſtatim ſuccurratur. Sed cùm hæc ſua ſponte & propria facultate uomitiones moliatur, non aliter eſt prouocandus uomitus. Verùm animaduertendum eſt, an ipſa reijciatur. quod ubi non euenerit, dulce amygdalinum oleum in potu fuerit dandum, admiſto hydromelitis plurimo: atque interim cogantur ægri, ut continuò inambulent, nanque hoc tantùm medicamento ualentiſsimè per uomitum exigitur. Nec tamen ob id negligantur clyſteres, quorum pluries meminimus, ut ſi ramentum ipſius aliquod ad inteſtina deſcenderit, his extrahi poſsit. Reliquum uerò curationis ſumatur è cantharidum curatione, non omiſsis uniuerſalibus antidotis.

Anacardiorũ ueneni ſigna, & curatio.

Staphidis agriæ noxa, & curatio.

DORY-

Dorycnium. Cap. VI.

DORYCNION, quod aliqui manicon ſolanum appellarunt, epotum, lactis ſaporem in guſtu refert: continentes ſingultus ciet, humor linguam uexat, ſanguis confertim reiicitur: mucoſa quædã perinde quaſi dyſentericis, aluo egeruntur. Itaque antequàm aliquid ex ijs eueniat, auxilio ſunt antedicta, uomitus, clyſter, & quæcunque potum uenenum expellere poſſunt. Priuatim ijs opitulatur, aqua mulſa, lac caprillum, aut aſininum, dulce uinum, quod tepidum cum aniſo bibatur, amygdalæ amaræ, gallinacea pectora decocta. quinetiam conchylia omnia, tam cruda quàm toſta eſſe, ſalutare eſt. conueniunt & locuſtæ marinæ, & gammari, & pota eorundem iuſcula.

Dorycnij ueneni conſid.

DE DORYCNIO ſatis diſſeruimus libro quarto, quantũ quæ noſtra eſſet de eo ſententia, ingenuè dicẽdum erat. Hoc tamen loco non tacebo, quòd idem eſſe non arbitror Dorycnium, & manicum ſolanum. quandoquidẽ duobus capitibus libro quarto, de his tanquã de diuerſis diſſeruit Dioſcorides. Verùm enimuero etſi hoc in loco dixerit is reperiri quoſdam, qui Dorycnium manicum ſolanum appellarunt; non tamen id eſſe uerum aſſerit, ſed aliorum tãtùm refert opinionem, quam nec probandam cenſet.

Solani manici ueneni noxa, & curatio

Cæterùm Solano manico ueneficam uim ineſſe conſtat, utpote quod eos, qui ipſum hauſerint, maximis efficiat incommodis, ut ipſe Dioſcorides teſtatur loco citato, cùm inquit. Solani manici radix drachmæ unius pondere pota ex uino, facit ſpecies uanas, imagineſq; non iniucundas obuerſari: ſed duplicatus hic modus, ad tres uſque dies mentis alienationem adfert. quadruplicatus uerò interimit. Remedio eſt aqua mulſa copioſius pota, & uomitione reiecta. Has pernicioſas facultates, earumq; remedia loco dicto reddidit Dioſcorides Solano manico: cuius tamen hic inter uenenatas plantas poſtea non meminit. Ibidem libro quarto non aliam uim maleficam Dorycnio aßignauit Dioſcorides, quàm quòd copioſius hauſtum mortem adferat. Hinc itaque conijcere auſim, quòd eadem utriſq; medicamenta facilè competere poßint. Dorycnium Anicenna uuam uulpinam uocat, nec tamen plura de eo retulit, quàm ſcripſerint Dioſcorides, & Paulus. Idcirco hoc in negotio à Dioſcoride minimè diſcedendum erit, nec ab ijs præterea medicamentis, quæ à nobis inferius in opij curatione deſcribentur.

Aconitum. Cap. VII.

ACONITVM ſtatim in lingua inter bibendum, cum adſtrictione quadam dulceſcit: & ſubinde potiſsimum cùm exurgere conantur, uertigines offundit: lacrymas ciet: grauitatem pectori, & præcordiis adfert, ſimulque crebri ſpiritus deflantur. Quare uenenum uomitione abigi, aut clyſtere per aluum egeri opus eſt. Vtimur inter propinandum, origano, ruta, marrubio, uel abſinthij decocto, cum uino abſinthite, uel ſemperuiuo, uel abrotono, chamelæa, aut aiuga. Prodeſt etiamnum opobalſami drachma, cum melle aut lacte cum caſtorio, pipere, & ruta, æquis ponderibus ex uino. coagulum hædi, leporis, aut hinnuli cum aceto: ferri quoque ſtercus, item uinum in quo aurum, ferrum, argentúmue candens reſtinguatur, potum: lixiuiaque cum gallina, & uino decocta, aut carnium bubularum præpinguium iura, cum uino ſumpta. Fertur & aiuga priuatim ipſis ſubuenire.

Aconiti ueneni conſideratio.

TAMETSI plura ſint, ut ſuperius libro quarto retulimus, Aconiti genera: nempe tria, quæ cynoctona, lycoctonaq; appellantur, & quartum pardalianches uocatum, quæ omnia ueneficam uim ſortiuntur; unam tamen, & eandem expoſcunt curationem. Refert Aetius, præter Dioſcoridem, eos qui hauſere, poſt dulcedinem, & adſtrictionem amaritudinem percipere: adſtringuntur deinde maxillæ, ſubſequuntur morſus, & eroſiones ſtomachi. Quibus niſi illico ſuccurratur, caligant oculi, & ſubcruenti uiſuntur. Oboriuntur tremores, corpuſq; uniuerſum intumeſcit, fiuntq; ægri hydropicis ſimiles. Medendi ratio à Dioſcoride petenda: quippe qui uſqueadeò præſtantia deſcripſit medicamenta, ut Aetio, & Auicennæ plura non reliquerit addenda. Attamen Conciliator Aponenſis, qui inter recentiores de uenenis luculenter ſcripſit, aconitum bibentibus ſphragidem Lemniam commẽdauit drachmarum duarum pondere ex calida potam: dein uomitum excitari iubet: à uomitu theriacam eodem pondere exhiberi, ex uino in quo incocta fuerit gentiana. Atq; adeò putat Aconiti præcipuum eſſe antidotum longæ ariſtolochiæ radicem. Cæterùm dum hæc ſcriberem, mihi in mentem uenit nonnunquam inter uenenatas plantas haberi ſcillam, flammulam, urticæ, & dracunculi ſemen, quæ cùm hic ſilentio prætermiſſa fuerint à Dioſcoride, optimum inſtitutum eſſe putaui, nunc de ſingulorum ueneno, eiuſq; remedijs nonnulla commemorare.

Scillæ uenenoſæ noxa, & curatio.

Sunt igitur in SCILLARVM genere, quæ ſuapte natura uenenoſa proueniant: ſunt etiam contrà quæ nullo imbutæ ueneno in medicum ueniant uſum. Hæ potæ, uel alias ingeſtæ, nullam pariunt noxam, niſi earum plus, quàm par ſit, aſſumatur. Illæ uerò ſua malefica ui, etſi quàm parcè deuorentur; illico tamen hominem torquent, quemadmodum fungi. Venenoſa autem ſcilla (ut Meſues, ac cæteri Mauritanorum tradidere) ſola nec alteri annexa prouenit, lociſq; oboritur fœdis, ac graueolentibus, ut apud thermas. Diſcant igitur diligentißimi ſeplaſiarij ijs uti ſcillis, quæ ſimul connaſcuntur, ſapore amaro, acri, ſimul & dulci, ſplendentibus undiq; laminis. Quandoquidem nulla his facultas ineſt, qua corpus lædi poßit: niſi fortaſſe, ut dictum eſt, plus earum aſſumeretur, quàm ferre poſſet natura. Quamobrem de his diſſerens Auicenna inter uenenatas plantas fen ſeptima quarti uoluminis, ſic inquit. Scillæ malæ, aut probatæ longior uſus, quàm par ſit, uentriculum exulcerat, & inteſtina, ipſaſq; meſaraicas uenas, aliosque meatus, qui è uentriculo in iecur permeant. Quo fit, ut in uiſceribus oriantur punctiones, acutiq; cruciatus, & inde dyſenteria. Quibus incommodis ſuccurritur

lactis

lactis potu. in quo ferrum, quod Græci ſtomoma, nos uerò chalybē appellamus, pluries reſtinctum fuerit, deuoratisque ouorum uitellis, in aceto decoctis. Quinetiam ijs frixa cibaria conferunt, pinguia carnium iura, recens, crudumq́; butyrum, & extrema iuuenum quadrupedum membra, aliaq́; permulta, de quibus latius egimus, cùm de cantharidibus ſermo haberetur. Nec minora facit incommoda FLAMMVLA *uocata, cuius hiſtoriam ſcripſimus libro quarto in alterius clematidis mentione. Ipſa enim præter uenenoſam, quam poßidet facultatem, excalfacit ordine quarto, adeò ut ualentiſsimè corpus exulceret, ubi fuerit impoſita. Ingeſta uerò fauces, guttur, uentriculum, & inteſtina magnis afficit ardoribus. Quin & intolerabilem excitat ſitim, & aridam reddit linguam: inteſtina deradit, et ardentem pellit urinam. nam quandoque tam altè excoriat, ut eroſis uaſorum tunicis, mictu ſanguis reddatur intolerabili ſanè dolore. Ad hoc facit, auxiliaturq́;, excitatis prius uomitibus, & clyſteribus infuſis, lac bubulum ſuo cum butyro potum, aut alio recenti admiſtum, item amygdalinum oleum, aut è pineis nucleis, aut Indicis nucibus, aut papapaueris ſemine expreſſum. Quippe (ut iam ſæpenumero diximus) huiuſcemodi acutorum curatio, non eſt aliunde petenda, quàm à pinguibus, & ſeminum quorundam craſſamētis. Præſtat hoc in negotio & iecur fouere, lactucæ, portulacæ, & intubi hortenſis ſucco: item ſantalis aqua roſacea maceratis: quin & halicacabi baccas deuorare prodeſt. Quòd ſi cruenta cum lotio reddantur, illinantur ſtatim renes, pubes, teſtes, & ipſa demum uirilia, roſarum, polygonij, plantaginis, cynogloßi, papaueris, lactucæ, & hyoſcyami ſucco. Opitulantur etiam clyſteres è bubulo, aut caprino lacte, aut è pinguibus carnium iuſculis infuſi, addito roſaceo, & uino è myrtinis baccis confecto, ut diffuſius in cantharidum curatione retulimus. Sequitur* VRTICAE SEMEN, *id præſertim, quod lini ſemen refert, quo excitandæ ueneris gratia quidam utuntur. Sed cùm & ipſum in medicum ueniat uſum, ac etiam quorūdam cibis admiſceatur, animaduertendum eſt, ne largius ingeratur, præſertim ſolum; ſed ijs adijciatur cibis, uel medicamentis, quæ eius acrimoniam excedentemq́; feruorem obtundere, & extinguere queunt. cuiuſmodi ſunt piſtacia, nuclei pinei, dulces amygdalæ, nuces Ponticæ, & priuatim deglubitum ſeſami ſemen. Nam cùm urticæ ſemen affatim deuoratur, non ſolùm (ut Auicenna eſt auctor) omnes ſcillæ malos præbet effectus; ſed priuatim etiam continentem excitat tuſſim. Curatio eadem quæ ſcillæ. uerùm ad finiendam tußim, quæ priuatim ex urticæ ſemine prouenit, ea non ſunt omittenda, quæ ſuapte natura pectoris aſperitates mulcent: qualia ſunt amygdalinum oleum, ſerapium uiolaceum, & ex zizyphis, ſaccharum quod canditum uocant, diatragacanthum frigidum, hordeacea ptiſana ſaccharo inſperſa, & id genus alia. Præſtant præ cæteris (ut ſcribit Conciliator) ad epotum urticæ ſemen, malorum cydoniorum ſemina contuſa, & ex calida aqua pota. Calidiſsimæ porrò, accerrimæq́; facultatis eſt etiamnum* DRACVNCVLI *ſemen, utpote quod potum, aut in cibis ſumptum, guttur aſperitate afficiat, adurat, ac pungat: linguam itē, gingiuas, & dentes uexat: quin & corpori uniuerſo ingentem calorem inducit. His noxis auxiliatur recens butyrum hauſtum. Priuatim tamen præcipuum remedium adfert hordeacea farina in pultem conformata, additis pinidijs, aut ſaccharo, amygdalino oleo, uel recenti butyro.*

Flammulæ ueneni noxa, & curatio.

Vrticæ ſeminis noxa, & curatio.

Dracūculi ſeminis noxæ, & remedia.

Mel heracliæ. Cap. VIII.

MEL IN Heraclia Ponti, ubi aconitum gigni ſolet, inuenitur. quod qui edunt, bibuntue, non ſecus affliċtantur, quàm qui aconitum ebiberunt. Iis eadem, quæ poto aconito conueniunt. Adiuuantur in primis continuo uini mulſi potu, cui rutæ folia ſint adiecta.

MELLIS *Heracleotici hiſtoriam, & uires fuſius libro ſecundo retulimus. Quo in loco tradidit Dioſcorides (etſi id poſtea hic ſilentio inuoluerit) eos mente abalienari, ac ſudore diffluere, qui illud comederint: remedio autē eſſe rutam eſitatam, & ſalſamenta, aut epotum mulſum. Sed cùm iandiu in Italiam non adferatur; ideo nec curæ eius inſiſtendum eſt, præſertim quòd eandem cum aconito uenenatam ſortiatur facultatem, & curationem.*

Coriandrum. Cap. IX.

CORIANDRVM ob odorem latere non poteſt. epotum autem uocem exaſperat: inſaniam adfert, à temulentiis non abhorrentem. qui ſumpſerunt, pudenda dictu blaterant, totiusque corporis odore, uenenum fatentur. Quibus poſt uomitionem irino oleo concitatam, uti retulimus, merum & per ſeſe, & ex abſinthio potum auxiliatur: item oleum: nec ſecus oua in eodem exinanita, ſi liquefacta in muria ſorbeantur: & epota muria, & ius ſalſum ex gallina, & anſere: paſſum quoque cum lixiuia ſumptum.

DE CORIANDRO *libro tertio abunde diſputauimus. Et quia non ſolùm de facultatibus coriandri, quæ humano corpori prodeſſe poſſunt, controuerſia eſt inter auctores medicinæ, ſed etiam de ijs, quæ eidem officere poſſunt, idcirco loco antedicto quid de prima difficultate ſentirem, & cui potiſſimum adhærerem, dixi. Cæterùm de ſecunda difficultate nunc equidem ſecus ſentio, atq; olim. Aliàs enim multorum ſententiam ſecutus, coriandrum ab uſu prorſus abdicandum eſſe ſcripſi, quòd omnem eius uſum nocuum eſſe exiſtimarem. Nunc uerò eius uſum tantùm immoderatum (quòd ita mentem commoueat, & mortis periculum adferat) euitandum cenſeo: idq́; non leuibus, ut puto, rationibus. Quas quoniam libro ſuperius citato retulimus, ideo ab eis hic ſuperſedebimus, & ad remedia accedemus. Iis igitur, qui Coriandrum largius ſumpſerint, præter illa quæ à Dioſcoride produntur, opitulatur theriaca ipſa ex mero pota: quin & herba uincetoxicum uulgò uocata, de qua libro tertio ſcripſimus in Aſclepiadis*

Coriādri uenefica natura.

Coriādri ueneni remedia.

entionem : nanq; hæc proprium coriandri antidotum eſt. Subueniunt præterea raucedini, uociq; exaſperatæ garga rizationes ad id expertæ : item ea, quæ pectori conueniunt. Ad cerebri uerò noxam præſtat diamoſchum, & diambarum, & id genus alia, quæ cordi, & cerebro auxiliantur.

Pſillium. Cap. X.

PSYLLION epotum, corpori toti frigus, & torporem cum exolutione, & mœrore quodam adfert, ita ut animum deſpondeant. Cui omnia, quæ exhauſto coriano auxiliantur.

Pſyllii ueneni noxa, & curatio.

PSYLLIVM, *& eius ſemen, cuius in pharmacopolijs frequens eſt uſus (ut ſuperius libro quarto diximus) notum omnibus eſt. Hoc in potionibus hauſto præter ea, quæ à Dioſcoride illi aßignantur indicia, conſequitur anhelitus difficultas, alui tumor, & tanta deniq; cordis anxietas, ut plerunque oborto ſudore frigido commoriantur ægri. Curantur qui hauſerint primùm uomitionibus, & clyſmatis. Poſt hæc antidota illa exhibenda ſunt, quæ in uniuerſum omnibus uenenis aduerſantur. Sed & ea omnia ijs maximè ſubueniunt (ut Dioſcorides eſt auctor) quæ & ijs, qui coriandrum exhauſerint.*

Cicuta. Cap. XI.

CICVTA pota uertiginem excitat, oculisque caliginem offundit, ita ut ne minimum cernatur: ſingultus ciet, mentem turbat, extremi artus gelantur: denique conuulſi, ſuppreſſo arteriæ ſpiritu, ſtrangulantur. Quare inter initia, uti in reliquis, cicutam uomitu, excutiemus: poſtmodum deiectionem moliemur, ut quod ad inteſtina prolapſum ſit, excernamus: tum demum in meracam potionem, quæ maximo eſt auxilio, deueniemus: repetendum per interualla, in quibus proderit, lac aſininum, aut bubulum potui datum, ut abſinthium cum pipere & uino, caſtorio, ruta, mentha cum uino, aut amomi, cardamomi, aut ſtyracis uncia, aut piperis, cum ſemine urticæ & uino, aut lauri folia. Item laſer ex oleo, & paſſo, & paſſum per ſeſe largius potum proficit.

Cicutæ uenefica uis.

CICVTAE *hiſtoriam, & facultates, quibusq; in locis magis exitialis proueniat, ita copioſè retulimus libro quarto, ut opus non ſit, ea hoc loco repetere, nec plura nobis reſtent addenda. Sed iam ad uires eius ueneficas tranſeundum eſt. Pota hæc, uel in cibis ſumpta (ut Dioſcorides inquit) uertigines excitat, uiſum adimit, oculis caligine offuſa, & mentem uſqueadeò perturbat, ut in furorem agi uideātur, qui hauſerint.*

Hiſtoria cuiuſdam caſus.

Quæ omnia experimento nobis comperta ſunt. Quippe cum ruſticus quidam magnifici Ioannis à Turri uinitor non longè à Goritiæ arce ſuas coleret uineas, ligone forte fortuna erutis cicutæ radicibus, ſecumq; domum delatis, paſtinacæ radicis loco decoxit, comeditq; in cœna unà cum uxore: mox ſtatim (quæ ruſticorum cōſuetudo eſt) ambo iuere cubatum. Media autem nocte, à ſomno expergefacti, omni penitus amiſſa ratione, huc atq; illuc per domum in tenebris uagabantur, amentia, & furore ducti, unde adeò caput, faciem, & oculos in parietes percuſſerunt, ut mane accurrentibus uicinis, partim percußionibus tumidi, partimq; effuſo ſub cute ſanguine liuentes, tumentibus admodum oculorum palpebris, horrendā ac monſtruoſam oſtenderent faciem. Vocor ego ſtatim, ad curam, percontatisq; domeſticis, quibus edulijs in cœna uictitaſſent, reperi hos cicutæ eſitaſſe radices, quas paſtinacæ eſſe crediderant. Quandoquidem mihi in propinquam uineam adeunti, oſtenderunt alij locum, ubi ruſticus ille radices effoderat, ibiq; inueni alias cicutæ radices, quæ iam folia emittere incipiebant. Qua re perſpecta celeriter ad ægros redij, quos quidem non multo pòſt tempore, Deo adiuuante, in priſtinam mentem & ſanitatem reſtitui. tametſi percußionum curatio multò longior fuerit, quàm ueneni. Decepta quoq; hiſce radicibus eſt ſuperioribus annis quædam nobilis matrona à Coloreto Vtinenſis, quæ cicutæ radices proprio in horto effoſſas toti familiæ decoxit, præbuitq; eſitandas carotàrum loco. Quinetiam monachum Franciſcanum curauimus, qui pluribus menſibus modò amentia, modò furore agebatur, quòd cicutæ folia hortenſis petroſelini uice piſcium quorundā iuſculis impoſita comediſſet. Caueant igitur omnes, ne in hæc ueniant diſcrimina.

Cicutæ ſumptæ curatio.

Exhibet Aetius, præter Dioſcoridis antidota, cicutam haurientibus apij ſemen, ex uino potandū, aut iridis radicē, aut ſeſeli Maßilienſe: item nitrum ex aqua copioſiore potum. Totum præterea corpus calefacere conducit, & præſertim præcordia. quamobrem ad uehementiorem motum, ac curſum (ut ipſe inquit) cogendi ſunt ægrotantes. Conciliator tamen theriacam maximopere commendat, duarum drachmarum pondere, ex dictamni decocto potam: aut gentianæ radicem ex uino, Nanq; hoc cicutæ uerum eſſe antidotum putat.

Taxus. Cap. XII.

SMYLLAX, à quibuſdam tithymalum, à Latinis taxus appellatur. frigus uniuerſo corpori, ſtrangulatus, & celerem interitum infert. Cui eadem, quæ cicutæ conueniunt.

Taxi uenefica natura.

TAXVS *arbor, cuius hiſtoriam ſuperius libro quarto retulimus, ubi & eius plantæ picturam adiecimus, non ſolùm eos perdit homines, qui folia & fructus eſitauerint, uel biberint foliorum ſuccum; ſed etiam (ut aiunt quidā) quadrupedum omne genus, quod præſumptum pabulum non ruminat: cuiuſmodi ſunt equi, aſini, muli, & id genus alia. quanquam ſcribit Plutarchus, tertio ſympoſiorum commentario, Taxum eo tantùm tempore noxiam, quo iam*

florere

florere inceperit, quòd ſucco ſit maximè prægnans. Dioſcorides libro quarto de taxo agens, inquit. *Narbone tam præſentis eſt ueneni, ut ſi qui dormiant ſub ea, aut in eius umbra ſubſideant, lædantur, & ſæpenumero moriantur.* Id quod Sectius (auctore Plinio lib. XVI. cap. X.) in Arcadia quoq; euenire ſcribit. Vaſa etiam uiatoria ex ea uinis in Gallia factis mortifera fuiſſe compertum eſt: & in Hiſpania lethales eſſe baccas. Prouenit arbor hæc frequens in Tridentinis montibus, præſertim Ananiæ uallis, & Flemarum, ubi ea inter ingentes abietum, picearum, pinorum, & laricum ſyluas, numeroſa conſpicitur. Iis in locis nobis compertum eſt, quòd non modò iumenta, quæ non ruminant, deuorata taxo, moriuntur; ſed etiam quæ ruminant. quandoquidem boues complures uidimus à ruſticis deploratos, qui taxum depaſti fuerant. Quapropter cùm in montanis, ſyluoſiſq; paſcuis boues morboſi fiunt, conclamant ruſtici, animaduertendum eſſe, ne Naxum deguſtauerint: ita enim taxum cortupto uocabulo nominant. Nihil minus eius baccæ iiſdem in locis noxiæ ac pernicioſæ deprehenduntur: quippe quòd curauerim ego paſtores, alioſq; in ſyluis ligna cædentes, qui ſaporis dulcedine allecti, baccas ipſius comederant. ex quarum eſu non modò in ardentes febres inciderant; ſed & in alui profluuium, adeò ut in maximo uerſarentur diſcrimine. Cæterùm non parum dubitandum uidetur, an inter plantas calidas, uel inter frigidas Taxus ſit reponenda. Dioſcorides quidem, & eius ſequaces omnes exiſtimarunt Taxum eſſe frigidi temperamenti, argumento quòd aſſeruerint, iiſdem remedijs taxi uenenum ſuperari, quibus & cicutæ. Quorum tamen ſententia, omnium pace dixerim, mihi planè non probanda uidetur. nanque amaror, qui cortici, & frondibus ineſt: coma perpetuò uirens, pinorum, abietum, & picearum modo, quibus fronde ſimilis ſpectatur: baccarum tum dulcedo, tum acrimonia quædam: & quòd auiculæ eas depaſtæ nigreſcant; manifeſtè indicant inſignem temperamenti caliditatem. Atq; hinc eſt, quòd & febribus, & alui profluuio tentantur, qui baccas eſitarunt, inflammatis eo cibo ſpiritibus, & ſanguine. Verùm quanuis aliquis reſpondere poſſet, accendi in his febres, gigniq; alui profluuium, ex humorum putredine, quemadmodum in æſtate eueniunt hæc ex frigidorum fructuum eſu: nigrum uerò colorem in auiculis contrahi poſſe non minus à frigido, quàm à calido; ex eo tamen adhuc ſuſpecta & improbanda relinquitur eorum ſententia, quòd frondium, & corticis amaror, baccarum dulcedo, & acrimonia, perpetuoq; uireſcens coma, nulla prorſus repugnantia contrarium præ ſe ferant, nempe quòd & febres, & alui profluuia oboriantur potius calores primùm exuberantia (ut accidit deuoratis anacardijs) quàm humorum putredine. Neq; præterea poteſt nigredo illa à frigido pabulo in auicularum pennis ſuboriri: nam ſi frigiditate nigreſcerent, illico perirent. Quandoquidem nimis excedens frigus haudquaquam nigredinem inducit, niſi membris ſimul confectis ac deperditis. At non ita fit ea nigredo, quæ peruſtis humoribus gignitur, quemadmodum accidit Aethiopibus. Hæc ſanè dixiſſe uolumus, non ut quicquam tam celebratorum uirorum auctoritati detraherem, neq; etiam quòd auſim temerè eorum ſententijs refragari; ſed ut meam in medium proferrem ſententiam, atque ut hæc à nobis proponerentur alijs diſcutienda, & ſtudioſis diligentius æſtimanda. Cæterùm quoniam taxus NERIVM, quod Græci rhododendrum, & rhododaphnen uocant, Mauritani uerò oleandrum, mihi in mentem redegit, cùm ſciam ſcripſiſſe Galenum, & ipſum ſecutos, non modò brutis; ſed etiam hominibus eſſe uenenum, cùmq; eo quàm plurimis in locis referta ſit Italia, prætereundum non duxi, quin hîc de Nerio aliquid dicerem. Et quanuis non abſque ratione fortaſſe ſcripſerit Dioſcorides libro quarto, itemq; in huius præfatione, quòd Nerij folia & flores, ſi deuorentur, hominibus contra mortiferos ſerpentium morſus præſidia ſunt, atq; in hac re ideo poßit ei fides adhiberi, quòd etiam cantharides dentur potandæ à cane rabido demorſis, & euphorbium ictis à ſcorpione; cùm tamen nec Galenus, nec qui eum ſequuntur, nec Auicenna, cæteriq; poſteri id probent, aut admittant, Nerium potius dimittendum putarem, quàm cuiquam exhibendum, præſertim quòd alia non deſint antidota, quæ à ſerpentibus demorſis magnopere opitulantur. Nerium igitur, Galeni & Auicennæ teſtimonio, tam potum, quàm in cibis ſumptum, quanuis non largius ingeratur, homines & quadrupedes interficit. Primùm enim intolerabiles excitat anguſtias, intumeſcit inde aluus, & ſubſequitur uniuerſi corporis inflammaito: quòd temperamento calidum ſit, & ſiccum, diſſecans, & exulcerans. Ob id enim non tantùm noxam corporibus infert, intra corpus ſumptum; ſed etiam eos afficit, qui in eius umbra ſubſederint, taxi (ut antè diximus) modo. Quinetiam aquæ fluuiorum, & lacuum, in quorum ripis Nerium creſcit, umbra, frondibus, floribuſq; deciduis infectæ, nonnunquam in magnum diſcrimen bibentes ducunt. Succuritur noxæ epoto fœni græci decocto, aut deuoratis palmulis, aut uiticis ſemine, aut frondibus, aut hauſto horum decocto. Conferunt & caricæ ex melle, aut ſaccharo aut iulapio ſumptæ. Præterea defrutum, & pinguia, & quæ craſſum dant alimentum auxiliantur, non omißis tamen clyſteribus, & uomitionibus, ut in alijs omnibus ſæpenumero dictum eſt. Conuenit & diacaſtoreum (ut Conciliator eſt auctor) potum duarum drachmarum pondere. Proſunt item iuniperi baccæ eodem pondere. Porrò illa quoq; lethifera eſt arbor, quam perperàm quidam Sicomorum appellant, quæ fructus profert loti arboris inſtar, quorum oßiculis funiculo traiectis, ſuas preces Deiparæ uirgini numerant infimæ gẽtis mulieres, quæ illos uerticillos à monachis ſæpe dono accipiunt. quòd in eorum monaſterijs arbor ea frequens reperiatur. Hanc Auicenna uocat AZADARACHT fen VI. quarti uoluminis, ſic inquiens. Folia Azadaracht, quemadmodum & lignum, animalia necant. Tollitur noxa iis medicamentis, quæ in uniuerſum omnibus ſuccurrunt uenenis. priuatim uerò iis, quibus & nerij uis exitialis aufertur. Caueant itaq; omnes, qui hanc arborem ſuis in uiridarijs alunt, ne fortè imprudenter ſe ipſos, & domeſticos omnes in perniciem agant. Sed ſi aliquis fortaſſe dubitaret hanc arborem non eſſe Azadaracht Auicennæ, fidem illi manifeſtam faciet Andreas Bellunenſis, qui in Arabicorum nominum interpretatione, ita eſſe apertè declarat.

[Margin: Taxus vtrum calida, uel frigida.]

[Margin: Nerij malefica natura.]

[Margin: Nerij ueneni curatio.]

[Margin: Azadaracht arboris uenenum, & remedia.]

Carpaſi ſuccus. Cap. XIII.

Epotvs carpaſi ſuccus ſoporem, citamque ſtrangulationem adducit. Adiuuantur autem qui hauſerunt, epotæ cicutæ remedijs.

Carpaſi,& opocarpaſi cōſideratio.

Vana quorūdam opinio.

Qvodnam *hodie plantæ genus nobis Carpaſum dici poßit,omnino fateor me ignorare. nec quenquam reperiri crediderim in Italia, qui plura quàm nos de Carpaſo referre poßit. Quandoquidem etſi hic inter uenenatas plantas illud deſcripſerit Dioſcorides; nuſquam tamen in præcedentibus libris quicquam de Carpaſo retulit,quemadmodum nec poſteri tam Græci, quàm Arabes, ex quo coniectari poßit,quidnam antiquis fuerit carpaſum. Hoc Paulus Dioſcoridem ſecutus lib.v. carpeſiam uocat. Quamobrem credidere nonnulli carpaſum,carpeſiam,& carpeſium, de quo primo libro latius diximus, unam & eandem eſſe plantam. Sed uanam prorſus horum ſententiam eſſe arbitror. Siquidem à nemine poſteritatis memoriæ proditum inuenitur,deleteriam uim ullam carpeſio ineſſe,uerùm eandem (ut Galenus, & Paulus teſtantur) quæ ipſi phu. quinimo ita aduerſus uenena commendari compertum eſt,quòd Quintus carpeſium cinnamomi loco in theriacam addere non dubitauerit, quòd tantum id præſtare exiſtimauerit, quantum poteſt laudatißima caßia. Verùm ſi quis fortaſſe aſſereret opocalpaſum, de quo ſcribit Galenus, dum probatißimæ myrrhæ notas expendit, libro primo de antidotis,& opocarpaſum hoc loco à Dioſcoride deſcriptum unum & idem eſſe medicamentum, is meo quidem iudicio, rem (ut aiunt) acu tetigiſſet, quòd opocalpaſum Galeno mortiferum omnino ſit & lethale. Licet idem Galenus non opocalpaſi, ſed ὀποῦ καρπάσου, hoc eſt, ſucci carpaſi mentionem faciat tum libro primo de compoſitione medc.localium,ubi ex Archigene ea recenſet medicamēta,quæ capillos criſpos reddunt: tum etiam lib. v. de compoſitione eorundem in quodam molari emplaſtro. Cæterùm cùm huius uſus, & notitia apud omnes penitus exoleuerit, non eſt cur alia à nobis fruſtrà de eo ſit inſtituenda curatio.*

Sardonia herba. Cap. XIIII.

Sardonia ranunculi harbæ generi aſsignatur, quæ ueſcentibus mentem adimit, & quadam neruorum diſtentione labia in rictum contrahit, vt riſus ſpeciem præbeant. à qua quidem affectione, de Sardonio riſu adagium in vulgus infauſto omine manauit. Poſt uomitum peculiariter conuenit aqua mulſa & lac, liberaliùs epota: irrigatio, perunctioque à pinguibus medicamentis, totum corpus excalfacientibus: in calidam aquam, oleumque deſcendant, ſed tum multum perfricare, & inungere expedit. & in ſumma, curam omnem, quæ conuulſioni neruorum adhibetur, exequi oportet.

Sardoniæ herbæ uenenum, eiusque curatio.

Qvod *inter Ranunculi genera ea annumeretur planta, quæ à Sardinia, ubi plurima naſcitur, nonnullis uocatur herba Sardonia,abunde docuit Dioſcorides libro ſecundo. Tradidit huiuſce curationē Aetius lib.* XIII. *qui præter ea medicamēta,quæ huic curationi à Dioſcoride reddūtur,declarat quibus auxilijs hoc conuulſionis genus priuatim curari debeat. Quippe cùm diuerſa ſint conuulſionum genera, diuerſa etiam expoſcunt remedia. Præfert tamen caſtoreum in puluerem contritum aut per ſe, aut è dulci uino potum. Cæterùm,ut Conciliator eſt auctor,adiuuantur qui hauſerint Apium riſum(ſic enim Sardoniam herbā appellauerunt Mauritani)uino dulci potentiq; adeò largè epoto, ut inde ebrij facti diutius dormiant: item meliſſophylli ſucco,ex aceto ſumpto: is enim,ut idem ait, Sardoniæ herbæ uerum ac ſingulare eſt antidotum. Sed quòniam (ut Dioſcorides prodidit) in hac cura,balnea,& laconica admodum proſunt,ea utique paranda ſunt medicamentorum decoctis, quibus uis inſit excalfaciens,tum etiam deſiccans,& quæ propria facultate neruos tum roborent, tum iuuent. Cuiuſmodi ſunt, ſtœchas, hyſſopum, ſaluia,ruta, betonica, chamæpitys, amaracus, origanum, calamintha,pulegium, dictamnum, anthemis, ſatureia, acorum, Syriaca & Celtica nardus, aſarum, phu, cyperus, roſmarinus, & id genus alia. Ad hæc præſtat inungere occipitium,ceruicem,& uniuerſam ſpinalem medullam, ſuſino oleo, aut è caſtoreo, aut è terreſtribus lumbricis, aut è coſto, aut ex hyperico, aut uulpino, aut unguento aragone, aut agrippino, aut deniq; alijs his ſimilibus.*

Hyoſcyamus. Cap. XV.

Hyoscyamvm potum, aut comeſum, ſimilem ebrijs abalienationem mouet: ſed facilè medicamentis cedit. Auxiliatur aqua mulſa copioſè data, lacque, præſertim aſininum: ſi id deſideratur, caprillum, uel bubulum, uel aridarum ficuum decoctum. Faciunt ad id etiam nuclei pinei, aut cucumis ſemen ex paſſo ſumptum, & uinum ſalſum, cum adipe ſuilla recenti, paſſoque: itidem urticæ ſemen, aut nitrum ex aqua, & intubus erraticus, & ſinapis, & naſturtium, radix, cepa, & allium: & hæc ſingula cum uino ſumantur. Poſtea ſinendi quieſcere, quemadmodum qui uinum biberunt, ut excoquant.

Hyoſcyami uenenoſa uis.

Svccvrritvr *facilè Hyoſcyami noxiæ, cuius hiſtoriam cum Dioſcoride tradidimus libro quarto,ubi eius quoque effigiem dedimus,ſi antea,quàm uenenoſa uis inualeſcat, ſuperetq; corporis uires,conferentia propinentur medicamenta. Sed præter indicia, quæ epoto, uel comeſo hyoſcyamo à Dioſcoride aßignantur, alia plura eidem reddidit Aetius libro* XIII. *nempe quòd inſequatur iactatio corporis cum diſtortione: quibus ſuccedit exolutio,animi*

deliquio

deliquio ſimilis, oculorum rubor, pruritus, deinde tremor: præterea omnino delirant ægri, & putant ſe flagris corpore cædi. Proinde meritò Ananienſes hyoſcyamum uulgò uocant Diſturbio, utpote quod mentem, & omnes corporis ſenſus diſturbat. Meminit utriusq; hyoſcyami inter deleteria pharmaca etiam Auicenna, ſic inquiens. Epoto hyoſcyamo albo, oßium compagines luxantur, lingua in abceſſus tranſit, ſpumat os, caligant & rufeſcunt oculi, ſpiritus difficulter redditur. Hinc fiunt uertigines, ſurditas, gingiuarum, & totius corporis pruritus: ebrietas, amentia, furor, comitialis morbus, uocisq; diuerſitas; nam quandoque rudunt affecti, aſinorum mulorumq; more, & equorum modo hinniunt. A nigro autem corporis extrema confrigeſcunt, obtenebrantur oculi, oboritur delirium, atq; adeò conſtringitur pectus, ut impedita prorſus reſpiratione, ſuffocentur, conuellanturq; ægrotantes. Verùm hæc omnia cicutam facere tradiderunt Dioſcorides, & Paulus. Quo fit, ut ſuſpicari liceat, in hoc cæcutiſſe, eraſſeq; Auicennam, quemadmodum & in alijs quàm plurimis ſimplicibus medicamentis, quorum nomina ab eo ſæpenumero confunduntur. Auicennæ erratum. *Cæterùm in albi hyoſcyami curatione idem Auicenna præfert cæteris medicamentis theriacam, & Mithridatis antidotum.* Hyoſcyami utriuſque cu ratio. *Sed ijs, qui nigrum hauſerint, poſt uomitum, & clyſteres, meracum præbet potandum: quin & bubulum lac, abſinthium, caſtoreum, rutam, laſeris lacrymam, baccas & folia lauri, defrutum, urticæ ſemen, magudarim, cardamomum, & ſtyracem: ſed quæ ſingula ex uino ſumantur. His præterea addit mori radicis decoctum, & opobalſamum ex lacte potum. Ad hæc inſuper farinam triticeam uino ſubactam, emplaſtri modo uentriculo utiliter imponi promittit. Sunt porrò ex recentioribus nomine præclaris, qui longum piper in hoc magnopere cõmendant, atque etiam piſtacia largius manducata, cæteris præferunt antidotis.*

Mandragora. Cap. XVI.

MANDRAGORA ſi bibatur, confeſtim ſopor inſequitur, exolutio, ac uehemens ueternus, nihil temerè diſtans à lethargo. Cui, antequàm aliquid ex ijs accidat, uomitus & aqua mulſa proderit: poſtea nitrum, & abſinthium, ex uino dulci, aut paſſo ſumantur. caput roſaceo, & aceto perfundatur. Proficit excitatio, & motus corporis, & olfactus eupatorij, & piperis, ſinapis, caſtorij, & rutæ, tritorum in aceto: & liquidæ picis, & odore lucernarum exuſtione, & extinctu. Quòd ſi ægrè ij reuocentur, ſternutamenta mouere, alijsque communibus auxilijs uti conueniet.

Mandragoræ uenefica natura.

QVANDOQVIDEM *Mandragoræ hiſtoriam latius proſecuti fuimus libro quarto, ubi utrunq; eius genus depinximus; ideo nunc tantùm indicia primùm, & acidentia referam, quæ ab epotis uel deuoratis eius tum radice, tum fructu euenire ſolent: deinde horum curationem aggrediar. quoniam ſi diutius malefica uis ſerpere, augeriq; negligenter dimittatur, nullis adhibitis remedijs, facilè ij qui hauſerint, emori poterunt. Quamobrem dixerim, Aetium ſecutus; eam uix fallere bibentem, aut comedentem poſſe, quòd odore ſit admodum graui, ac nauſeabundo, amaro iniucundoq; guſtu. Certa itidem copia, & menſura ad lædendum requiritur. De cætero uerò moleſtias quidem facit, ſed ſerius interimit. Huius potu facilè ægrotantes (ut Dioſcorides inquit) in ueternoſum ſoporem delabuntur: quin & ſegnes, & languidi, & triſtes, & exoluti fiunt, adeò ut clamoribus, ac torſionibus excitati, repentè rurſus tanquam amentes recidant.* Mandragoræ noxæ remedia. *Remoueri noxam ſcribunt, præter ea quæ Dioſcoridi produntur, coriandri ſemine, aut pulegio ex calida aqua, aut alui deiectione cum deiectorio medicamento, quo ad ueternoſos utimur. Quòd ſi à uomitu, qui malè habent, non excitentur à ſomno, origanum potandum ex frigida, tanquam expertißimum medicamentum offerri uolunt. Proſunt item acria clyſmata, frictiones aſperis linteaminibus in totum corpus extenſæ: cucurbitulæ ignis flamma appoſitæ tum occipitio, tum ſcapulis, tum etiam natibus: fibulæ extrema corporis membra torquentes: quin et ſternutamenta, quæ ueratri albi puluere naribus indito cienda ſunt: & ſeptica medicamenta ueſicas excitantia, ut cantharides, & ranunculus, occipiti, & poſt aures emplaſtri modo impoſita, maximopere auxiliantur. nanque hæc omnia ualentißimè reuocant, quæ cerebro officiunt.* Roſaceum vtrum hic conueniat. *Porrò animaduertendum eſt, quòd iubet Dioſcorides ægrotantium caput ad repellendum uapores eò petentes, roſaceo, acetoq; perfundi. Id quod etiam Galenus lethargicis commendaſſe uidetur lib. XIII. methodi medendi. Sed hoc certè, ſi quis rem accuratè expendat, rationi refragari deprehenditur. Vnde nil mirum, ſi Paulus, Aetius, Alexander Trallianus, & alij, qui Galeni ueſtigia ſequuntur, cum rectè nouiſſent ueternum morbum à frigidis tantùm humoribus prouenire, & roſaceum cum aceto illi haudquaquam conuenire, quòd magis refrigerare ualeant, caſtorium, chamæpityn, pulegium, calaminth† am, ſerpyllum, thymbram, & thymum huic medicamento addiderint, ne eo ſolo admoto, morbum fouerent, atq; demum ægris mortem adferrent. Verùm enimuero putandum eſt, Galenum roſaceum ex aceto tantùm imponere, ubi frigidus humor, quo ueternus excitatur, bili (ut plerunque accidit) fuerit admiſtus, quæ tamen bilis maxima ex parte in ipſo duntaxat morbi principio uexare ſolet: nam cùm tenuis ſit, facilè reſoluitur, & ſuperatur à frigido. Hinc itaq; quiſq; expendere & cognoſcere poteſt, an ijs, qui à deuorata mandragora ueternoſi fiunt, purum illud medicamentum ex roſaceo, & aceto admouere liceat, nullis additis excalfacientibus, cùm (ni fallor) ab aſſumpta mandragora caput nullo afficiatur calore. Ad hæc tametſi mandragoræ poma matura comedantur à nõnullis detracto ſemine, citra ullam prorſus moleſtiam; immatura tamen, & cum ſemine deuorata, mortifera ſanè inferuut ſymptomata. Siquidem exoritur intolerabilis ardor, qui uniuerſam corporis ſuperficiem adurit: lingua, & os areſcunt, quam ob cauſam ore perpetuò hiante cernuntur affecti, frigidum trahentes aerem. Quibus niſi illico ſuccurratur, conuulſi pereunt: contrà uerò facilè liberantur, ſi ſtatim hauſerint, quæ opem ferre poſſunt. Id autem commodè, & efficaciter præſtat Andromachi theriaca, ex aqua pota: quippe hæc ſola momento omnem aufert moleſtiam. Curantur (ut Conciliator inquit) qui huiuſce radicem, uel pomum, uel ſuccum ſumpſerint, unius tantùm diei inedia, ſi tamen ſubinde præſtantißimum meracum uinum largius*

bibant ægri, & acetum olfaciant, cui admiſtum ſit caſtoreum. Sed horum omnium peculiare ſcribit eſſe antidotum domeſtica radix triduo cum pane, & ſale deuorata.

Metellarum nucum veneficium, & remedia.

Cæterùm cùm mandragoræ poma METELLAS NVCES *quas uocant, mihi in memoriam reuocauerint, quarum hiſtoriam ſuperius libro primo deſcripſi, ſciuerimq; non modò, ſi edantur, ſuapte natura canes necare, ſed etiam homines, cùm nihil de his, quod extet, poſteritatis memoriæ prodiderit Dioſcorides, nec antiquorum cæteri, non alienum duxi hoc loco earum indicia referre, atq; etiam medicamenta commemorare, quæ harum ueneno opitulantur. Eæ nuces igitur cùm intus in corpus ſumuntur, uertigines, & faciei ruborem inducunt: quin & oculorum caligines, temulentiam, inexpugnabilemq; ſomnum: poſtremò oboritur frigidus ſudor, uicinæ mortis præſagium. Auxiliatur noxæ excitatus pluries uomitus aqua calida, & oleo: poſt uomitum datur conuenientiſſimè butyrum, & uinum meracum copioſum, additis pipere, pyrethro, lauri baccis, cinnamomo, & caſtoreo. Prodeſt, & ægrotantium extremas corporis partes, nempe manus, & pedes calida aqua fouere, ac inde frictionibus rudi linteamine factis calorem in uniuerſum corpus excitare: cum eo tamen, ut ſubinde balanino, aut coſtino oleo perungantur affecti. Præſtat item exercitatio, proinde ad celerem greſſum cogendi ſunt, ut uniuerſum corpus incaleſcat: pinguibus poſtea cibis, dulciq; uino refocillandi. In ſumma & his ea maximè conueniet curatio, quam epotum requirit opium, de quo proxima commentatione diſſeremus.*

Meconium. Cap. XVII.

EPOTO papaueris ſucco, quem meconion uocant, conſequitur veternus cum perfrictione, & pruritu uehementi, ita ut ſæpe inualeſcente ueneno, tanta erumpat prurigo, ut hominem excitet: corpus id medicamentum olet. Poſt citatam oleo uomitionem, acres clyſteres auxiliantur, acetumque mulſum cum ſale potum, aut melle cum roſaceo calido: merum cum abſinthio aut cinnamomo copioſum, aut calidum per ſeſe acetum: nitrum ex aqua, & origanum cum lixiuia aut paſſo: & rutæ ſylueſtris ſemen cum pipere, vino, & panace: piperque cum caſtorio, & aceto mulſo, vel cum ſatureiæ aut origani decocto cum vino. Hi olfactilibus excitandi: & ob enatam pruriginem in balneas deſcendant, & foueantur. Poſt lauacrum prodeſt iurium pinguium vſus, cum vino, aut paſſo; medulla etiam ex oleo pota.

Papauer corniculatum. Cap. XVIII.

QVOD corniculatum papauer appellant, & potu, & cibo eadem inferre conſueuit, quæ papaueri ſuccus: nec alijs expugnatur auxilijs.

Opij ueneficia natura.

INGRATVS *Opij odor, perinde atque mandragoræ, facilè obſtat, ne in cibis, aut medicamentis inſeri poſſit, quin ueneficium pateat guſtantibus, præſertim cùm necem non inferat, niſi certa quadam ſumatur quantitate. Quamobrem raró contigit, ut homines uenefici opio utantur, qui quenquam ueneno tollere uolunt, nimirum ueriti ne fraus odoris grauitate deprehendatur. Tametſi quandoque accidat, aut fortè medicorum imperitia, aut pharmacopolarum negligentia, ut ebibitis medicamentis, quibus opium admiſtum ſit largius quàm par ſit, ſumentes in ea incurrant diſcrimina, quorum meminit Dioſcorides. Atq; illa quoque ſequantur, quæ in ſuis alexipharmacis Nicander ijs uerbis repræſentauit. Animaduerte, inquit, è ſumpto papaueris in capite ſuo ſemina gerentis liquore dormientes: nam illi in ſumma corporis cute frigent: nec oculi eis aperiuntur, ſed enim palpebræ eorum immobiliter colligantur, eq; labore eo, odoratus ſudor diſtillat unà collectus, adeoq; ipſum corpus palleſcit ac labia ardent, eq; genis nexus demittunt, id eſt flaccidæ maxillæ ſunt. Languidus item & frigidus è gutture anhelitus expirat: ſæpe & liuidus unguis, uel obtortus naſus mortem non procul abeſſe nunciant, ipſiq; oculorum, qui in caua receſſerunt, radij. Nicandro ſubſcribit Aetius libro* XIII. *ubi ſic inquit. Quando uoluntariè meconium aliqui biberint, ſiue manifeſtare noluerint, ſiue uolentes non poſſint, his cognoſcentur indicijs. Sequitur enim eos, qui opium acceperunt, in ſomnum grauem collapſio cum frigiditate & pruritu intenſo, ut aliquando ob ipſum excitentur: odorq; opij per totum corpus effertur, & exhalat: inferior maxilla laxatur, tumeſcunt labra, irruit ſingultus, diſtorquetur naſus, pallor adeſt, liuor unguium, præcordiorum diuulſio, reſpiratio parua, & frigida, oculorum offuſcatio, & ad poſtremum mortifera conuulſio. Hæc de notis, quæ opium ſumptum conſequuntur.*

Opij veneni curatio.

Quibus ualentiſſimè illa remedia auxiliantur, quorum hìc meminit Dioſcorides. neq; enim plura apud poſteriores Græcos reperi. Auicenna autem præfert laſerpitij lacrymam, & caſtoreum. Sed præſtantiſſimum dicit eſſe medicamentum, theriacam, ſagazeneam, & Mihridatis antidotum ex uino potum. Excitandi etiámnum ſunt ægrotantes ſternutamentis, fibulis, frictionibus, odoramentis, nempe moſcho, caſtoreo, laſere, ambaro, naribus inditis, quin & ſulphuris fumo. Succurritur conuulſioni, ſi uniuerſum corpus perungatur ſuſino oleo, ac etiam coſtino, alijsq; remedijs, quorum in præcedenti capite meminimus. Verùm longè omnium potentiſſimè proficit antidotus noſtri uſus, ſcilicet quinta eſſentia theriacalis, de qua ſuperius in præfationis commentatione diximus, quòd præſentaneo remedio non modò his omnibus opituletur; ſed etiam omnibus in uniuerſum uenenis, quæ frigiditate nimia interimunt. Nec aliter curantur, qui corniculatum papauer deuorauerint.

Pharicum

Pharicum. Cap. XIX.

Qvod Pharicon vocant, ſapore ſylueſtre nardum imitatur. Reſolutionem neruorum potum adfert, cum conuulſione & delirio. Oportet autem poſt vacuationes vinum abſinthiten potui dare, cum cinnamomo, aut myrrha, aut nardo gallico, quod ſerinen aliqui vocauerunt: aut ſpicæ nardi duas drachmas, myrrhæ totidem obolos, cum paſſo: aut irim cum croco ex vino: deraſumque caput illinire hordeacea farina cum aceto, & trita ruta.

Pharici ueneni conſid.

Non equidem hactenus apud quenquam ſcriptorem conſequi potui, quid Pharicum antiquis fuerit, an ſimplex, aut compoſitum medicamentum. Quin neq; etiam certò inuenire licuit, unde id nomen traxerit, cùm uaria ſit de nomine eius apud auctores ſententia. Porrò is qui in Nicandri alexipharmaca ſcholia ſcripſit, hæc protulit. Praxagoras memoriæ prodit pharicum lethale medicamentum ſic uocatum à Pharico uenefico quodam Cretenſi, qui hoc reperit. Sunt qui primum Pharis Arcadiæ repertum uelint: appellant autem etiam Medicum. Nec deſunt qui in Theſſalia in Pheris, alij Lacedæmone, quòd ibi fortaſſe proueniat. hæc ille. Cæterùm cùm iam id meritò deperditum ſit, neq; hoc tempore à nemine, quòd ſciam, cognoſcatur, ſuperfluum ſanè eſſet plura de eo ſcribere: nam inſtitutum noſtrum non eſt, in re incerta diutius immorari.

Toxicum. Cap. XX.

Toxicvm ex eo nominari videtur, quòd barbarorum ſagittæ eo illinebantur. Qui biberint, labiorum, & linguæ inflammatione torquentur. Incoercitus furor varias ijs imagines obuerſat: quare vix medicinæ locus eſt raroque qui hauſerunt, euadent. Vinculis ergo cohibendi, aut vinum dulce cum roſaceo bibere, & reuomere cogantur: rapi ſemen bibendum cum uino. Priuatim ijs conuenit quinquefolij radix, & hircinus ſanguis, aut caprillus, eodem modo ſumptus: roboris, fagi, aut ilicis cortex cum lacte tritus: malaque cotonea trita eſſe, aut cum pulegio, & aqua bibere, conueniet: amomum & balſami ſemen ex vino. Sed qui periculis defuncti ſunt, diu lecticis decumbunt: & vbi ſurrexere, ſtupidi reliquum vitæ tempus degunt.

Toxici conſideratio.

Manardi opinio reprob.

Qvid antiquis fuerit Toxicum, quo Barbari ſagittas inficiebant, ut ijs uulneratos inimicos haud dubiè perderent, nec à Dioſcoride, nec ab alio aut Græcæ, aut Arabicæ familiæ auctore memoriæ proditum eſſe, mihi hactenus compertum eſt. Ideoq; difficilè admodum fuerit decernere an Toxicum hodie ſit, uel cognoſcatur in Europa, cùm propriè hi Barbari antiquis dicantur, qui Troglodyticam Aethiopiæ regionem incolunt, apud quos fortaſſe tantùm naſcitur. Verùm enimuero putauerunt quidam, ut Manardus Ferrarienſis uir noſtræ ætatis celebris, id antiquis fuiſſe Toxicum, quod Arabes Napellum uocant. Quæ quidem ſententia non omnino ijs uidetur refellenda, qui plura de Toxico non inueſtigarunt. quandoquidem (ut Auicenna eſt auctor) non defuere, qui ſagittas napello inficerent: conſtatq; napellum haurientibus linguæ, & labiorum inflammationem excitari, & raros admodum eſſe ſumentes, qui euadant: id quod omnes Græci toxico adſcribunt. Ad hæc cum aſſerat Auicenna, quòd ſiqua cura toxico adhiberi poßit, ea fiat uomitionibus, hauſto antea rapi ſemine, & ſumptis ſubinde glandium putaminibus, hoc omnino illorum opinionem auget. Siquidem Dioſcorides quoque ijs, qui toxicum hauſerunt, rapi ſemen ad ciendum uomitum ex uino potandum præbet, ac deinde quercus, fagi, aut ilicis corticem, arborum nimirum, quæ omnes glandes proferunt. Quæ ſanè omnia facilè ad credendum trahunt Græcorum toxicum, & Arabum napellum unum & idem eſſe uenenum. Sed diligenter rem expendentibus contrariæ profectò ſeſe offerunt rationes. etſi enim ex notis prædictis toxicum, & Napellum unum & idem eſſe uideantur; tot tamen aliæ habentur notæ, quæ alterum ab altero diſcriminant, & contrarium arguunt, ut aliter exiſtimandum non ſit, quàm quòd deleteria hæc medicamenta plurimùm inter ſe diſsideant. Nam nuſquam, quod legerim, tradidere Mauritani eos, qui Napellum hauſerint, in tantum furorem agi, ut uinculis ſint coercendi, quemadmodum eos, qui toxicum deuorauerint. Equidem illud pro certo teſtari poſſum, quòd Corſi illi latrones, ſicarijq; nequißimi, quorum hiſtoriam libro quarto prodidimus, cùm de aconito diſſereremus, quanquam ab aſſumpto Napello ea omnia dederint indicia, quæ ab Auicenna napello aßignantur; in nullum tamen furorem adducti fuere, neq; ullum etiam ſenſere delirium. Præterea Auicennæ, noſtroq; teſtimonio, qui experimentum uidimus, epoto Napello, oculi exterius prominent, oboriuntur uertigines, animi defectus, & ingens crurium imbecillitas. Quorum tamen ſymptomatum nihil de toxico agens meminit Dioſcorides. Quinetiam (ut ipſe perhibet Auicenna) qui Napelli pericula euadunt, plerunq; aut ad hecticam febrem, aut ad tabem, aut ad comitialem morbum deſciſcunt. id quod Toxicum ſumentibus non euenit: horum ſiquidem qui ſuperuixerint, ſtupidi tantùm reliquum uitæ tempus ducunt. Ex his itaq; omnibus liquidò apparet, quòd hæc inter ſe maximè differunt. Longè enim ſæuiora ſunt Toxici incommoda, quàm Napelli, ut abunde conſtat ex Nicandro in alexipharmacis, ubi Toxicum deſcripſit ijs notis. Protenus etiam lethalis toxici dolorem, & malum abigere diſcas, quando ſuis cruciatibus hominem comprehenderit. Lingua eius, qui Toxicum hauſerit, infernè craßior redditur. Sed labia intumeſcentia, os planè pondere ſuo degrauant, ac aridum prorſus ſputum regerit, inferioriq; parte gingiuæ diffunduntur, & è ſuis ſtationibus mouentur. Sæpe etiam cordi ſtuporem iniecit, omniſq; ſenſus conſternatus eſt, ſontico iſto malo perturbatus. Ac laborans eo, & balat, & mugit, innumeras nugas fabulaſq; præ inſania edens: ac ſine intermißione

Toxici notæ ex Nican.

dolens, uehementer uociferatur, inſtar hominis, cui caput, totum corpus compingens, enſe amputandum ſit. Vel quemadmodum craterifera ſacras res tractans ipſa Rheæ ſacerdos, nona menſis publico appropinquans itineri, longum ore ſuo rumorem, & clamorem edit, quem horrendum in montanis latratum audientes ſibi metuunt. Sic ille rabie, mente ſua turbatus errans eiulat, ac lupi inſtar fugitiuè ululat, obliquisq; pupillis taurino more inſpiciens, album dentem acuit, dentibusq; ſuis deſpumat. hactenus Nicander. Cæterùm differunt toxicum, & napellus in curandi quoque ratione. Toxicum nanque Dioſcoridi curatur roſaceo ex paſſo potu, quinquefolij radicibus, caprillo, & hircino ſanguine, cotoneis malis, amomo, & balſami fructu. Auicenna uerò Napello ſuccurrit cum uini potu, butyro, moſcho, capparis radice, & eo deniq; mure, qui napelli ipſius radices depaſcitur. quæ utiq; medicamenta omnia ab ijs admodum diſcrepant, quæ in Toxici curatione commemorauit Dioſcorides: quem tamen penè ad uerbum reddidit Auicenna in cæteris uenenorum auxilijs. Hæc igitur apertiſſimè oſtendunt, conuincuntq; Napellum & Toxicum eſſe diuerſa uenena. Nec illa obſtant ſententiæ noſtræ, quæ ſuperius in Manardi fauorem adduximus. quandoquidem (ut facilè colligi poteſt ex uniuerſa huiuſce libri materia) alia etiam habentur uenena, quæ quòd eadem excitent accidentia, & paribus curentur antidotis, uidentur unam, & eandem rem eſſe, cùm tamen longè diuerſa cernantur: cuiuſmodi ſunt mandragora, opium, hyoſcyamus, corniculatum papauer, & id genus alia. Sed ut iam de Toxico meam in medium proferam ſententiam, eum haudquaquam falli crediderim, qui dixerit, id eſſe Auicennæ Toxicum, quod idem Tuſom appellat. Nempe quòd aſſerat eo epoto labra, & linguam inflammari, ſequi delirium, & incoercitum furorem. quæ propria toxici ſunt indicia. Attamen hoc uidetur illi omnino fuiſſe incognitum. quod nec minus fortaſſe Dioſcoridem latuit. Nam ſi toxicum nouiſſet Dioſcorides, eius certè hiſtoriam libro quarto ſilentio non diſſimulaſſet, ubi de cæteris mortiferis diſſeruit medicamentis. Illud porrò indicium quodammodo facit, Mauritanorum tuſom eſſe Dioſcoridis toxicum, quòd nomen illius licet corruptè, ab hoc Arabes traxiſſe uideantur, quaſi toxicon tuſom nominauerint.

Napelli uenenum, eiusque remedia.

Verùm cùm toxicum de NAPELLO loquendi nobis occaſionem dederit, non alienum fuerit, ut noſtrum ſequamur inſtitutum, hoc loco eius tum uenenum, tum remedia deſcribere, præſertim cùm naſcatur in Italia. Napellus itaque, ut Mauritanorum teſtantur monumenta, & noſtra adſtipulatur experientia, ſi potu uel cibo in corpus ingeratur, ſæua ſtatim adfert diſcrimina: nempe illico labia inflammantur, & adeò intumeſcit lingua, ut exeri extra dentes, & oris amplitudine capi non poſſit: oculi item pariter intumeſcunt, ita ut promineant: uertigines, & animi deliquia frequentiſſimè inuadunt, & crura imbecillitate affecta immobilia redduntur: ſubinde uniuerſum liueſcit corpus, intumeſcitq;, & confeſtim malo occupatur habitu. Quo fit, ut breui temporis ſpatio, qui ſumpſerint, miſerabiliter intereant. Sed id mirum non eſt: quippe quoniam tanta eſt huiuſce lethiferi ueneni uis, ut niſi ſtatim proprijs antidotis ſuccurratur, nullis ſubinde expugnatur medicamentis. Imò quanuis etiam in ipſo principio ualentiora dentur remedia; pauci tamen ſuperuiuunt, qui aut hectica febri (ut diximus) aut tabe, aut comitiali morbo tandem non conficiantur. Succurrendum igitur illico fuerit, excitatis prius uomitibus (ut Auicenna inquit) epoto rapi, aut napi ſemine. Prodeſt deinde butyrum bubulum coctum, & ſæpe ac largè cum uino ſumptum: item glandium putaminum decoctum ex uino potum. Auxiliatur diambri, & diamoſchi puluis: quin potius ambarum & muſchus præ cæteris per ſe, & cum Lemnia terra, ex uino pota. Quòd ſi hæc non proficiant, nihil ſanè præterea ſperandum relinquitur, quòd parum, uel nihil poſſint in huiuſce ueneni noxa theriaca, & Mithridatis antidotus. Proinde dicebat Auicenna, theriacam Napello non prodeſſe, niſi certo tempore, & termino. Faciunt ad hoc & capparum radices, quòd dixerint quidam antiquorum, has uerum Napelli eſſe antidotum. Conciliator ſmaragdi puluerem duarum drachmarum pondere magno remedio ex uino potandum pollicetur. Sed hoc dari tantùm poteſt Pontificibus, Imperatoribus, Regibus, alijsq; opulentis principibus. quandoquidem parua, uel nulla eſt adhibenda fides prætioſorum lapidum fragmentis, quibus hac ætate ſeplaſiæ utuntur. Ad hæc recentiores ferè omnes, qui uenenorum materiam pertractarunt, Auicennam ſecuti, uerum ſecurumq; Napelli antidotum putant murem quendam, qui Napelli radices depaſcitur. Hunc uidimus nos, cepimusq; in quibusdam altioribus uallis Ananiæ montibus. Sed non omnibus datur ipſum inueniendi, uenandiq; modus: ad hoc nanque multa patientia, & uigilantia opus eſt. Quamobrem mihi mirum non eſt, quòd ſcripſerit quidam recentiorum clariſſimus, magnificum quendã uirum ac principem, philoſophum tamen, & medicum, cùm diu hos mures quæſiuiſſet, neq; eos inuenire potuiſſet, ut demum ſuum conficeret antidotum, horum uice magnas quasdam cepiſſe muſcas, quas folijs, & floribus Napelli uictitare obſeruauerat. Eo autem antidoto, quod conſtabat ex prædictis muſcis numero uigintiquatuor, uncijs duabus Lemniæ ſphragidis, & pari pondere baccarum lauri, atq; Mithridatis antidoto, omnibus oleo & melle ſufficienti exceptis, admirandos fecit effectus, non ſolùm aduerſus Napelli uenenum, quod ut periculum faceret, diuerſis dederat animalibus, & ipſemet experiundi antidoti gratia ſumpſerat; ſed etiam in omni alio ueneno. Sed quid dicam (ſi tamen licet ſine uitio ſua quenq; laudibus efferre) de admiranda ui olei noſtri de ſcorpionibus, cuius componendi rationem tradidimus in præfationis huius libri commentatione, cùm à tam ſæuo exitialiq; ueneno, qui biberint, breui admodum tempore liberentur, eo tantùm exterius inuncti: nihil certè aliud, niſi quòd aduerſus hoc uenenum, & cætera quæ uiſcera non erodant, ſicut & uenenoſorum omnium morſus & ictus, inter omnia remedia (pace aliorum dixerim) id primum ſibi locum uendicat. Vbi enim uehementiſſima, ferociaq; fuerint uenena, ſingulis horis inungi poſtulat: ubi uerò minus uehementia, minusq; ſæua fuerint interpoſito trium horarum ſpatio, pluribus continuis diebus. Inungi autem debet non modò cordi ad ſiniſtram mamillam; ſed temporum quoque, manuum, & pedum arterijs.

Ixia. Cap. XXI.

IXIA, quæ vlophonon appellatur, inter potandum aliquid ocimo ſimile guſtu & odore redolet: vehementem linguæ inflammationem excitat: mentem mouet: omnes excrementorum exitus ſupprimit: ſtrepitum cum animi deliquio ciet: ijsque inteſtina latrant, nec egeritur quicquam. Poſt uomitionem aluumq; reſolutam, auxilium præſtat aqua, in qua abſinthium maduerit, ex uino largiore, aut aceto mulſo pota: rutæq; ſyluestris ſemen, aut laſeris radix. item tragorigani decoctum, cum aliquo ſupradictorum, aut lacte, aut reſina terebinthina, aut nardo, aut caſtorio, aut laſerpitio, quorum ſinguli oboli conueniunt. quin & nuces iuglandes ex uino, cum reſina, caſtorio, & ruta tritæ, ita ut ſingula drachmæ pondus æquent. Itidem chamelææ, aut thapſiæ, aut abſinthij ſucci ſicilicus cum aqua mulſa, & acetum calidum potum.

IXIA, *ut ſuperius libro tertio retulimus, lenta, & uiſci modo tenax eſt lacryma, quæ in chamæleonis albi radicibus agglutinata reperitur. Hæc (ut* Nicander, *quem* Dioſcorides *eſt ſecutus, in alexipharmacis inquit) guſtata ocimo ſimilem ſaporem præbet: hauſta extremum linguæ tractum exaſperat, interiora adurens. quinetiam corde ſuo turbatur ad inſaniam usque qui ſumpſerit, ac linguam penitus dentibus lacerat. Porrò mente attonitus redditur, aluusq; temerè ambos utrinq; meatus & liquidorum, & eſculentorum obdurans, quæ & intrinſecus ſpiritum ſuffocās, ſubmurmurat, ac modico tractu uolutatur. Qui item hoc malo angitur, ægrè magnaq; difficultate reſpirat, adeoq; uenenata illa ixiæ potio protenus excrementa eijcit ouorum ſimilitudine. hactenus* Nicander. *Cæterùm* Mauritani *ixiam aldabac uocant, quod propriè uiſcum ſignificat. Cuius nimirum incommodis in primis ſuccurrunt,* Auicenna *teſte, excitatæ uomitiones, & infuſi clyſteres, qui ijs maximopere auxiliantur: ſed mitiores lenioresq; eſſe oportet. Præſtant deinde auxilium theriaca, &* Mithridatis *antidotus, ex abſinthij* Romani, *aut ſantonici decocto pota. Proſunt item epithemata, quæ cordis imbecillitati dicantur: quin & utriusque bugloſſi flores ſaccharo aſſeruati, additis margaritis, corallijs, pretioſorum lapidum fragmentis, moſcho, ambaro, & alijs quæ cordi opem ferunt. Conuenit inſuper roſaceum aceto admiſtum, & ſincipiti ubi ſutura interſecat, linteis illitum. Quæ ſanè remedia non modò remorantur, frangūtq; ueneni uim; ſed omnibus etiam incommodis ab eo excitatis mirificè ſubueniunt. Porrò cùm in frequenti recentiorum medicorum uſu ſit albi chamæleonis radix ad arcendam peſtilentiam, & ad interaneorū tineas necandas; ideo caueant qui ea utuntur, ne agglutinatam lacrymam, ſi qua forte fortuna inhæſerit, præbeant deuorandam. quod facilè cauere poterunt, ſi cùm primùm radix è terra fuerit effoſſa, eius corticē cultello deraſerint, & uino ſubinde lauerint. Verùm ego in radice albi chamæleonis, qui in* Italia *prouenit, nullam hactenus* Ixiā *reperi. At tamen quidā* Cretenſis *rei herbariæ ſtudioſus mihi pro certo affirmauit, è carlinæ uulgò uocatæ radice in* Creta Ixiā *ab ijs colligi, qui ſagittas conficiunt, ut pennas ſagittis conglutinent. Nec modò eam reperiri mihi retulit in eo carlinæ genere caule uiduo; ſed etiam quandoq; in altero, ſed rarius. Quæ certè omnia opinionem auxerūt, ut hoc obiter dicamus, carlinas uocatas* Dioſcoridis *eſſe chamæleones. Quòd autē plus ueneni inſit* CHAMAELEONI *nigro, quam albo, ut* Galenus *ſcriptum reliquit, & poſt ipſum* Paulus, & Aetius *eius doctrinam ſecuti (de qua re ſuperius libro tertio diſſeruimus) non ita facilè crediderim, cùm albo tantùm Ixiam innaſci ſcribat* Dioſcorides. *Non ob id tamen prætéribo, quin hoc loco ea referam, quæ de* Chamæleonis *nigri ueneno, & eius remedijs memoriæ prodiderunt* Paulus, & Aetius: *ita enim ſcribunt. A chamæleonis nigri potu morſus uentris, & linguæ tumor, cum rugitibus inteſtinorum ſequitur: facies diſtorquetur, & uomitus ſpumoſus, tremores, concuſſiones, & totius corporis conuulſiones, ac uocis interceptio concomitantur. Cæterùm curantur ex his, quæ ad fungos ſunt relata. Datur eis & thlaſpios, & betæ ſuccus, & triticeæ ptiſanæ cremor ex paſſo, abſinthij dilutum, & nitrum cum aceto mulſo. Vbi uerò euomuerint, lac recens mulctum ſæpe exhibeto, & aluum cum lubricis infuſis eluito, uelut eſt fœni græci & altheæ decoctum. Præcordijs etiam fomenta, ac calfactoria exhibeto.*

Ixiæ uenefica natura.

Ixiæ ueneni curatio.

Chamæleonis nigri uenenum, & remedia.

Ceruſſa. Cap. XXII.

CERVSSA ſuo colore proditur: ſumpta enim, mox palatum, gingiuæ, lingua, & commiſſuræ dentium, candore quodam inficiuntur: ſingultus, tuſsim, ac linguæ ariditatem excitat: ijs extrema frigeſcunt, mens labat, membra torpeſcunt. Quibus dare conuenit aquam mulſam, aut ficuum, aut maluæ decoctum, aut lac calidum, aut ſeſamam ex uino tritam, uel lixiuiam ex ſarmentis factam, amaracinum oleum, aut irinum, perſicorum oſſa cum hordei decocto: columbina oua cum thure, aut hordei decocto, aut prunis: aut gummi, quod ulmus plorauit: aut humor, quem ulmea folia reddiderunt, cum tepida aqua: ſed tum quoq; uomant. Conuenit etiam thapſiæ ſuccus, aut ſcammoniæ, cum aqua mulſa potus.

CERVSSAE *faciundæ rationem tradidimus ſuperiore libro. Hæc tametſi ad ulcerum medicamenta, quæ exterius illinuntur, ſalubre plerunq; ſit medicamentum; ſi tamen ſumatur intus in corpus, interficit, quemadmodum cætera deleteria pharmaca, de quibus iam plura retulimus. Epotæ ceruſſæ incōmoda pluribus notis, quàm fecerit* Dioſcorides, *eleganter carminibus reddidit in alexipharmacis* Nicander, *quorum carminum hæc erit paraphraſis. Ceruſſa per omnia ſpumanti adhuc lacti, cùm uerno tempore, pingue & recens in mulctram emulſum fuerit, colore ſi-*

Ceruſſæ lethalis natura.

milis eſt. Porrò ceruſſæ ſpuma ſuper gingiuas adſtringente ui ſcandit, quæ ſpumo ſi medicamenti frigore areſcunt, & contrahuntur in rugas. Lingua, & fauces aſperitate languent. Vexantur ob id, qui haſerint, arida tuſsi, oculisq; nutantes grauitate, dum crebros ructus egerunt, non ſine labefactione ſui opplentur. Hinc fit, ut capite non parum turbentur: quinetiam animo ſuo nauſeabundi præ triſti labore gemunt. At ſæpiſsimè in ipſa luce uanum phantaſma, quod re ipſa nullum ſit, cernunt. aliàs ſomnolenti toto corpore frigent, neq; ut antea membra, potiſsimùm manus, & pedes, ſuum officium faciunt, adeo ut ni eis ſuccurratur, eo tandem dolore laceſsiti, ſuccumbant pereantq;. hactenus Nicander. Cæterùm Auicennæ teſtimonio ceruſſam haurientibus alia adueniunt incommoda, nempe animi deliquium, faucium aſperitas, uentriculi, & alui compũctiones, præcordiorum tenſio, anhelitus difficultas, præfocatio ſpirituum, & albedo totius corporis: quin & urina modò nigra, modò cruenta redditur. His auxilium præſtant (ut ipſe, & Aetius tradidere) ſcammonium ex mulſa potum, aliaq; medicamenta, quæ ſuapte natura urinam ualenter pellunt. Poſt hec clyſteribus uti conueniet, ac ſubinde prouidere, ne dormiant affecti, ſed uigilantes ſæpius euomant poto prius hydromelite, ſuſino, & narciſsino oleo admiſtis. Præferunt quidam uomitiones ab atriplicis, & rapi ſemine concitatas: item clyſteres ex braſicæ decocto cum oleo, absque ſale: inſuper theriacam ex uino, & Mithridatis antidotum, & album meracum uinum largius potum.

Ceruſſæ mali auxilia.

Fungi. Cap. XXIII.

FVNGORVM alij genere, alij copia lædunt: omnes tamen ſtrangulatus ſuſpendio ſimiles concitant. Quibus confeſtim ſuccurrendum: communiter ex oleo uomere cogendi: mirificè iuuat lixiuia ex ſarmentis, aut pyraſtri ſurculis, epota cum ſale, poſca, & nitro. Fructus, aut folia pyraſtri cum fungis decocta, ſtrangulantem illam uim auferunt, eſitataque eisdem auxiliantur. Aduerſus fungos gallinacea oua cum poſca proficiunt, adiecta ariſtolochiæ drachma: item abſinthium cum uino melleque ſumptum, & ex aqua potum: apiaſtrum ex nitro: panacis radix, & ſemen in uino: fex uini cremata, cum aqua: atramentum ſutorium ex aceto: radix, uel ſinapis, aut naſturtium eſu proſunt.

Fungorũ uenefica natura.

NON modò nocent in uniuerſum Fungi, quòd in eorum genere aliqui habentur lethales, & ſuapte natura ueneno imbuti; ſed etiam quòd ex his, qui pernicioſi non ſunt, plus quàm uentriculi robur ferre poſsit, quandoq; ingeratur, ita ut tunc non malefica ui: ſed copia lædant. Quippe cùm natura humidi admodum, & frigidi ſint, & lentore non modico ſcateant, ſuperato ſua quantitate corporis calore ſuffocant, ſtrangulant, & deniq; interimunt, niſi citius remedijs ſuccurratur. Cognoſcuntur qui mortiferi ſunt (ut ſuperius libro quarto tradidimus) ſi frangantur, quod illico uarios mutent colores, ſtatimq; computreſcant. Proinde dicebat Auicenna, in fungorum genere eos eſſe lethales, qui uirides, & cæsij deprehenduntur. Sed certè magnopere admirari licet, quòd tanta in hominibus inualuerit gulæ libido, ut etſi ſciant fungos eſſe plerunque necis hoſpitium; tamen ſui ipſius obliti, magno ſanè apparatu eos in cibis auidiſsimè deuorent. Fungorũ præparatio. *Verùm poſtquàm tantam cum palato fungi iniere gratiam, ut ab his abſtinere homines non poſsint, ſaltem diſcant uelim, ut ſe ipſos à morte uindicent, fungos nunquam eſſe ſumendos, niſi prius cum ſyluestribus pyris decocti fuerint. Quòd ſi ſyluestria pyra deſiderentur, ex domeſticis ea ſupplere poterunt, quæ cæteris auſteriora habentur. in quem uſum adhiberi poſſunt tam recentia, quàm ſole ſiccata. Præſtant idem arboris tam folia, quàm cortex, præſertimq; ſylueſtris: ſiquidem fungorum antidotum pyra ſunt. Dioſcorides libro quarto præter medicamenta hìc ad fungos aſsignata, prætulit origani, & ſatureiæ decoctum, gallinaceorum fimum, ex aceto aut melle potum: quod tamen (ut Philagrius explicat) album eſſe oportet. Sed primùm medicamentis ſæpius enarratis eliciendus eſt uomitus, & ſubinde acria infundenda clyſmata, ut extra corpus trahatur uirus. Cæterùm ignorandum non eſt, eos incommoda afferre longè maiora, qui propria natura uenenati naſcuntur. quandoquidem non modò ſuffocant, ſtrangulantq; comedentes; ſed etiam inteſtina exulcerant, uentriculum inflant, ſingultum, & punctiones excitant, corpori uniuerſo pallorem inducunt, & urinam remorantur. Præter hæc alia uerenda, & lethifera oriuntus ſymptomata, nempe frigus, tremor, interceptio arteriarum, animi deliquium, perfrigidus ſudor, & mors ad poſtremum immatura.* Fungorũ ueneni remedia. *His primùm auxiliantur uomitiones omni celeritate excitatæ: quibus etiam conuenit epotus domeſtici raphani ſuccus, aut deuorata rutæ folia, aut origanum, aut mel. Prodeſt deinde mirum in modum theriaca, & Mithridatis antidotus ex acerrimo aceto pota, aut ex oxymelite, aut ex aqua uitæ uocata. quamobrem quinta eſſentia noſtra theriacalis, in his fungorũ malis mirificam fert opem. Prætulit ad hæc Auicenna calida quæcunq; aromata: cuiusmodi ſunt diapipereos, diacyminum, diagalanga, dyamoſchum. Conciliator potandum exhibet magno iuuamento uinum optimum, in quo conferbuerit piper, offertq; ſubinde allium crudum deuorandum. Id quod facit uniuerſa ferè ruſticorum turba, qui (ut Galenus inquit) allio theriacæ uice plerunque utuntur.*

Gypſum. Cap. XXIIII.

LAPIDESCENS gypſum ſtrangulationem creat. Quare eadem proferenda ſunt, quæ manſis fungis, auxilia: & ad hæc maluæ decoctum, quod etiam olei uicem penſat: vtpote cùm pingue ſit, euomendo lubricas uias, & faciles reddit, deradique corpora non ſinit. quod ubi duratur in lapidem, gypſum efficit. Quinetiam prodeſt oleum ex aqua mulſa, aut ficorum decocto: & lixiuia è ficulneo cinere, aut ſarmentis facta, cum uino copioſiore pota: & origanum, aut thymum cum lixiuia, aut aceto, aut paſſo: hique decocto maluæ proluendi.

Gypſi ueneficium, eiusque remedia.

GYPSVM omnibus notum, ſi bibatur, aut comedatur, ſtrangulat (ut Dioſcorides inquit) quòd reſpirationis meatus ualenter adſtringat, & obſtruat. Meminit huius inter uenenata medicamenta Auicenna, ſic inquiens. Eadē ſunt gypſi indicia, quæ & ceruſſæ, præterquàm quòd illud citius, & atrocius ſtrangulat. quamobrem ijs, qui hauſerint, ea conueniunt medicamenta, quæ ceruſſæ, & fungis opitulari diximus. Poſtea lubrica danda ſunt, cuiusmodi eſt maluæ, althææ, fœni græci, & lini ſeminis decoctum. Conciliator egelidam aquam cum butyro primùm potandam iubet, & deinde uomitum excitandum, à uomitu calidam item cum melle præbet, ut iterum uomant: poſtremo Mithridatis antidotum uino meraco miſtum, drachmarum duarum pondere. Quòd ſi aluus ab hoc adſtricta fuerit, citetur oleo, & anatis adipe clyſtere infuſis, & illinatur uenter ricino oleo. Quin & murium ſtercus (ut ipſe ait) ex uino potum, proprium eſt gypſi antidotum. Auicenna autem ultimo purgari iubet ſcammonio, & alijs pharmacis, quæ aluum deijciendo ad rem faciant.

Sanguis Taurinus. Cap. XXV.

TAVRI recens iugulati ſanguis epotus, ſpirandi difficultatem, ſtrangulatumque concitat: faucium, tonſillarumque meatus cum neruorum diſtentione præcludit: lingua rubeſcit: dentes inficiuntur, & quædam concreti ſanguinis ueſtigia, inter eorum commiſſuras reſtant. Quare uomitum uitabimus: ſanguinis enim globi attractu illo in ſublime relati, magis gulæ inculcantur. Dari ergo opus eſt quæ concretum ſanguinem diſcutiunt, & aluum ſubducunt. Groſsi lacteo ſucco turgentes ex poſca, & nitrum per ſeſe, auxiliantur: nec ſecus coagulum omne cum aceto, & laſerpitij radice, aut laſere, itidem & braſsicæ ſemen, & è cinere ficulneo lixiuia: conyzæ folia cum pipere, & rubi ſuccus ex aceto. aluus reſoluenda. Iis qui ſeruantur, ſtercoroſa, & fluida per ſedem egeri conſueuerunt. Stomachum, aluumque hordeacea farina ex aqua mulſa perungere oportet.

Sãguinis tauri uenenata natura.

NEMO tauri ſanguinem clàm potandum exhibere poteſt: nam unuſquiſq; ſanæ mentis ſanguinem cognoſcet: quare, mea quidem ſententia, fieri non poteſt, ut uenefici eo quenquam decipiant: quippe niſi largius bibatur, & adhuc calens ab ipſis defluens uenis, anteaquàm concreſcat, noxam non infert, aut leuem. Quo fit, ut eos tantùm taurino ſanguine interire crediderim, qui aut atra bile tētati, aut cacodæmonibus irritati, uel ut aliquod ſeuum mortis genus ab legibus pro ſuorum facinorum pœna luenda inſtitutum effugiant, uel ut immedicabiles & grauiſsimos morborum cruciatus finiant uitam pertæſi (quod Plinius lib. XX. cap. XVIII. feciſſe ait epoto opio Licinij Cecinnæ patrem ciuem Romanum) mortem ſibi uoluntariam conſciſcunt. Proinde ſcitè Nicander in alexipharmacis ita ſcriptum reliquit. Si ex inſipientia quiſpiam atrum tauri ſanguinem hauſerit, mœrore adeò ingemit, ut nimio cruciatu tandem conficiatur. quando cordi appropinquans ſanguis ille condenſatur, ac in medio alui receptaculo in grumos coagulatur: hinc & meatus ſpirituum obdurantur, & halitus ſuffocatur impletoq; gutture. Atqui tractibus, & ſingultibus iſte afflictus, crebrò humi ſpuma coinquinatus palpitat. hæc ille. Cæterùm ſi fortè fortuna euenerit, ut quis tauri ſanguinem potauerit, & ad eum domeſtici, quibus factum conſtet, medicos aduocent, tunc medici ijs uti poterunt remedijs, quorum hìc abunde meminit Dioſcorides. Sed quoniam taurinus ſanguis menſtruum ſanguinem mihi in mentem redegit, atq; etiam hìc nobis ocurrit fel pardi, uiperæ, & canis piſcis: item cerebrum felis, quem Græci ælurum uocant, cerui extrema cauda, quorundam quadrupedum ſudor, & malum denique improbatumq; caſtoreum, quæ omnia inter lethalia medicamenta annumerantur, cùm hæc à Dioſcoride in hoc uenenorum cenſu prætermiſſa deprehendantur, et nobis propoſitum ſit, ſingulorum uires maleficas, earumq; auxilia deſcribere, hic locus opportunus uiſus eſt, in quo de ijs diſſereremus, & noſtrum inſtitutum, quantum poſſumus exequeremur. Sanguis itaq; MENSTRVVS mulierū, præſertimq; bilioſarum, & facilè rixantium potus, adeò bibentes effaſcinat, & inficit, ut lunaticos & amentes efficiat. Id autem deteſtabilis facinoris quandoque perpetrant maleficæ ueneficæq; mulieres cacodæmonibus ductæ ipſum exhibendo proprijs maritis, uel alijs, quos odio proſequuntur. Huius tamen noxæ ſuccurritur contritis margaritis drachmæ pondere ex meliſſophylli aqua potis: auxiliatur & tepidæ balneum. Confert ad hæc (ut Conciliator inquit, ſi tamen id abſq; diuinæ legis iniuria fieri poſsit) ut affecti hilari frequentiq; mulierum conſortio lætentur, cum eiſq; coeant, præcipuè cum iuuenibus, quæ raró nuptias celebrent. Prodeſt & theriaca drachmæ pondere ex fumariæ aqua quotidie pota. Proſunt & uiperei paſtilli ſcrupuli pondere, additis tum margaritis, tum theriaca eodem pondere. Epoto autem PARDI felle excitatur uomitus, ceu aloes amarore, os & nares inficiens: poſt uomitum uniuerſum corpus flaueſcit, ictericorum modo: poſtremò ea omnia conſequuntur incommoda, quæ ab aſſumpto napello, & à uiperarum morſibus eueniunt, cùm tam ſæuum lethiferumq; ſit, ut tribus tantum horis potantes perimat. quod ſi hoc temporis ſpatio non interficit, prorſus deſperandum non fuerit. Expugnatur primùm uomitionibus illico excitatis, ſubinde ijs utiq; antidotis, quæ napello, uel uiperæ morſu infectis opitulantur. Auicenna huic ueneno peculiarem conficit theriacam ex Lemniæ terræ, & lauri baccarum, ſingulorum drachma una: capreoli caguli drachmis quatuor: myrrhæ, & rutæ ſeminis, cuiusq; ſemidrachma. quæ omnia melle excipit. Hanc iuglandis quantitate exhibet, excitatis deinde uomitionibus, ductisq; demum laborantibus in calidæ aquæ balneum, cui inferbuerint odorata medicamenta. Sed VIPERAE fel adeò pernicioſum exiſtit, ut ſtatim animi deliquium adferat: quare rariſsimè antidotis ſuccurri poteſt, quòd nullum detur ea præparandi ſpatium. Veruntamen ſi quid eſt, quod tam breui temporis momento quicquam opis ferat, id erit quàm celerrimè excitatus uomitus, epoto prius cocto butyro, igne colliquato: quo uomitiones iterum, atq; iterum mouere oportet. Poſt uomitus nihil ſalubrius, quàm theriaca, & Mithridatis antidotum, moſchus, & ambarum, & eorum compoſita medicamenta, quæ dia

Sãguinis mē ſtrui uenenū, eiusque curatio.

Pardi fellis uenenum, eiusque remedia

Viperæ fellis uenefica uis, & auxilia.

moſchum,

moſchum, & diambarum appellantur. Vbi autem animi deliquia perſeuerant, & corporis uniuerſi anguſtia, uinum quidem offerendum eſt, aut caporum, & gallinarum carnium ſuccus ex aquæ feruentis balneo in uaſe uitreo diſtillatus. Huic equidem noxæ crediderim magnificè aduerſari oleum noſtrum de ſcorpionibus, cuius componendi rationem tradidimus in huius libri præfationis commentatione: itidem & quintam eſſentiam noſtram, quòd ictu oculi ſuis perquàm tenuiſsimis partibus in totum deferatur corpus.

Canis piſcis fellis uene- & cura.

Porrò fel, quod à CANE *piſce eximitur, lethiferum eſt. quippe quòd potum, uel eſitatum lentis tantùm quantitate, ſeptenis diebus interificiat. Curantur tamen qui hauſerint, epoto bubulo butyro cum gentianæ radice, cinnamomo, & leporis coagulo. Prodeſt & corpus uniuerſum odoratis oleis illinire, & uictu tenuiſsimo uti.*

Felis cerebri maleficiũ, & remedia.

Cæterùm qui FELIS CEREBRVM *cibis ederint, crebris afficiuntur uertiginibus, fiuntq; ſubinde ſtolidi, & amentes. Quibus etſi ſubueniri poſsit, id tamen non niſi temporis tractu, & admodum difficulter fieri poteſt. His danda eſt Lemnia ſphragis, & uomitiones inde ſunt excitandæ, fieriq; id oportet ter, aut quater in menſe. Præſtat item auxilium, ſi quotidie mane ſumant ægri diamoſchi confectionem, tribus uel quatuor horis ante cibum. Quinimo moſchus per ſeſe ſufficienter auxiliatur: nanq; ut quidam tradiderunt, moſchus tantùm huiuſce cerebri proprium eſt antidotum, ſi dimidij ſcrupuli pondere ex uino bibatur. Sed illud non eſt ignorandum, quòd nõ modò Feles deuorato eorum cerebro homines inficere poſſunt; ſed pilis quoq;, reſpiratione, & oculorum intuitu. Nam etſi pili omnes imprudenter in cibis ſumpti, præfocare poſsint, anhelitus meatus obſtruentes; tamen felium priuatim exitiales cenſentur. Eorum præterea ſpiritus tabifico quodam ueneno infectus deprehenditur. Etenim noui ego quoſdam, qui cùm felibus adeò delectarentur, ut nunquam ſine ipſis dormitum peterent, attracto inde diutius aeris uehiculo eorum ſpiritu, in tabem, & maraſmum incidere. quibus poſtremò confecti diem ſuum obierunt. Nec diu eſt, quòd in quodam monachorum cœnobio uniuerſa perijt familia, magno felium numero, & contubernio. Lædunt item ſuo (ut diximus) oculorum intuitu, adeò ut quidam reperiantur, qui his uiſis, aut auditis, pauore quodam illico capiantur, terreanturq; maximè, quòd non modò ex eorum ueneno prouenire exiſtimauerim; ſed etiam propria eorum natura, qui eos uel intuentur, uel audiunt. quandoquidem ij ſua natura talem à cœlo qualitatẽ influxam habent, quæ nunquam ad propriam mouetur actionem, niſi obijciatur id, quod natura ſibi contrarium fuerit. Horum plures in Germania duntaxat uidimus, & quoſdam ex ea natione Goritiæ commorantes. Quòd autem uerum ſit id aliunde euenire non poſſe, quàm à congenita qualitate, quæ paucis admodum ineſt, apertè ſanè oſtenderunt eorum aliqui. Quippe cùm huius gentis quidam hyemis tempore in hypocauſtum nobiſcum cœnaturus intraſſet, quò plurium amicorum ſodalitas conuenerat, mulier quædam huius uiri naturæ conſcia, ne is, uiſo felis catulo, quem educauerant, iratus diſcederet, illum in arcula quadam eodem in cœnaculo concluſerat. Sed quanuis nec uidiſſet ille, nec audiſſet catulum, cùm pauco pòſt tempore aerem felis halitu infectum inſpiraſſet, irritata ſtatim ea temperamenti qualitati felium inimica, emiſſo ſudore, pallida admodum facie, omnibus ſanè admirantibus, tremebundus conclamare cæpit, hìc aliquo in angulo latet felis. His autem eadem opem ferre putauerim, quæ cerebrum comedentibus remedio eſſe diximus.*

Caudæ cerui uenenum, & eius curatio.

Inuenitur etiámnum in CAVDAE CERVI *extremis partibus porraceus quidam, humor felleæ bili admodum ſimilis, qui ſi fortè deuoretur, præſentaneum eſt uenenum. Affert enim illico intolerabiles anguſtias, animi deliquia, & omnia tandem ſymptomata, quæ epotum napellum conſequuntur. Succurritur his, ut cæteris, primùm uomitionibus, epoto butyro excitatis. Poſtea dandus ſmaragdi puluis ex uino dimidij ſcrupuli pondere. Quin & piſtacia proſunt, & ponticæ nuces in cibis largius ſumptæ. Ad hæc uniuerſum corpus inungi præſtat, oleo è citri ſemine expreſſo. Item theriaca proficit ex uino pota duarum drachmarum pondere.*

Sudoris animaliũ uirus, & remedia.

Magna quoq; infert incommoda quadrupedum quorundam SVDOR, *præſertim equi, aſini, & muli, quanuis etiam cæterorum ſit malus. Is igitur potus uiridem tumidamq; reddit faciem: ſudorem fœtidum in uniuerſum excitat corpus, præſertim ſub alis. Perturbat præterea tum uentriculum, tum aluum uniuerſam, genitis excitatisq; flatibus in inteſtinis. Quòd ſi bibatur ex uino, delirium facit. His tepidam largius præbendam ſcribunt, ut concitato inde uomitu pulueruIentus ſudor reijciatur. Poſt uomitũ confert uinum cum roſaceo potum: item rhabarbarum ſemidrachmæ pondere ſumptũ, addito foſsitij ſalis momento. tametſi propria huiuſce ſudoris antidotus ea ſit theriaca (ut Auicenna eſt auctor) quæ ex Lemnia ſphragide, & lauri baccis conficitur, cuius componẽdæ rationem paulò ſuperius retulimus, de Pardi felle differentes.*

Caſtorei virulẽta uis, & curatio.

Venenoſum æquè ac lethiferum aiunt eſſe etiam CASTOREVM, *quod iam putredine nigredinem contraxit, uel illud potius, quod è Ponto fuerit allatum. Hoc enim (ut Strabo inquit) uenenoſum eſt propria ſui natura. Animaduertant igitur tum ſeplaſtarij, tum medici, cùm plurimi uſus ſit medicamentum, ne malum exhibentes caſtoreum, aliquem interimant. Quandoquidem non modò furore aguntur, qui hoc medicamentum hauſerint; ſed etiam intumeſcentem linguã exerunt, atq; tam ſæua febre corripiuntur, ut uno tantùm ferè die intereant. Aduerſus hoc uenenum mirum in modum iuuant uomitiones, quas toties butyro, & hydromelite epotis citare conuenit, quod nullum ea, quæ reijciuntur, caſtorei odorem referant. Poſt uomitiones conducit diamuron potum, aut limonum, aut citrei mali ſuccus ſaccharo admiſtus. Verùm peculiariter huiuſce caſtorei antidotum eſt coriandri ſemen toſtum, drachmarum duarum pondere ſumptum.*

Lac intus coagulatum. Cap. XXVI.

EOS, QVI coagulatum lac hauſerunt, frequens illico ſtrangulatio inuadit, quòd in globulos quoſdam lac coaleſcat. Quibus iuuandis pro antidoto, coagulum ex aceto damus, & bibere ſæpius cogimus. Damus & calaminthæ folia arida, item ſuccum: aut laſerpitij radicem, aut laſer cum poſca: thymumque ex uino, & cum luto ſuo lixiuiam. Sed nulla ſalſilago obijciatur: quoniam magis

lac coiret, & in caſeum denſaretur. Neque illos vomere conuenit: ſiquidem concretum lac ſeſe in gulæ anguſtias inſinuans, ſtrangulat.

Lactis coagulati conſideratio. Quorundam interpretũ error.

CREDIDERE *quidam Dioſcoridis interpretes, auctorem hoc in loco de eo coagulato lacte diſſerere, quo frequenter in cibis utimur. E quorum numero fuere Ruellius, & Manardus Ferrarienſis ea epiſtola, in qua uniuerſam Marcelli interpretationem corrigit. Sed ij alioqui uiri eruditiſſimi, in hoc haud dubiè falluntur, meo iudicio. Siquidem lac ea ratione coagulatum, nutrit, non autem ſtrangulat, ut omnes in uniuerſum homines teſtari poſſunt, ſed præſertim ij qui in montibus degunt, cùm Maio, & Iunio menſibus huiuſcemodi lactis plurimũ deuorent. Ideo nil aliud nobis aſſerendum eſſe putauerim, quàm quòd de eo tantùm lacte intellexerit Dioſcorides, quod cum admiſto coagulo bibitur, antequàm coaleſcat, ita ut intus, non extrà coagulatum ſit. Quo factum eſt, ut in hoc à Ruellij interpretatione in aliam deſciuerimus & hic, & in huius libri præfatione prope calcem. Magis enim Dioſcoridis ſententiam exprimi cenſemus, ſi lac intus coagulatum, uel (ut Marcellus) lac cui coagulum admiſtum ſit, uertantur uerba illa γάλα ἐμπυτιασθὲν. Nam quod iam coagulatum eſtur, non magno labore coquitur, ac digeritur, tranſitq; in nutrimentum. Illud uerò, quod ubi coagulum ei admiſtum ſit, ſubinde hauritur, priuſquàm coaleſcat, cùm aliquantiſper in uentriculo reſederit, ui admiſti coaguli illico inibi concreſcit, fitq; concoctrici facultati adeò contumax, ut ſuperato caloris robore ſtrangulet, non ſecus ac taurinus ſanguis. Proinde aſſerit Dioſcorides, tauri ſanguinem minimè ſuffocare, niſi recens calidusq; è iugulati tauri uenis defluxus bibatur, antequàm concreſcat. quandoquidem is nõ enecat aliqua propria ueneni facultate, ſed concretione tantùm, quàm in uẽtriculo conſequitur. Id quod euidentiſſimum eſt in epoto lacte, cui admiſtum ſit coagulum: aut in eo quoq;, quod ſine coagulo bibitur, & per ſe alijs de cauſis in uentriculo coaleſcit. Euenit enim quandoq; hoc, cùm lac bibitum craſſius fuerit, & uentriculi, & iecoris temperatura calida, & ſicca nimis. Nam ingens horum uiſcerum tum caliditas, tum ſiccitas, conſumpta breui lactis humiditate, reliquum, quod craſſum eſt, facilè cogit, & cõſpiſſat. Quinetiam illud idem ingenti fit frigiditate: nimirum expreſſo ab ea, quod tenuium eſt partium, reliquum, craſſioris ſubſtantiæ facilè congelaſcit, haud ſecus quàm de glacie, & niue fieri libro quarto meteororum tradidit Ariſtoteles. Quamobrem eſt Galeni conſilium libro tertio de alimentorum facultatibus, ut nemo lac potaturus ipſum bibat, niſi mellis, aut ſalis tantillum prius admiſceat, ne in uentriculo concreſcat. Sed non propterea mirari licet, quòd Dioſcorides ſcripſerit, lac concretum in uentriculo habentibus nihil ſalis ſalsiue eſſe offerendum. Quippe quemadmodum coagulum primò lac coagulat, contriumq; deinde efficit, ſi iam cõcreto lacti ſuperaſpergatur; ita ſal prius lacti commiſtum, id concreſcere prohibet, mox contrarium effectum præbet, ſi iam concreto aſpergatur. recens enim caſeus ſale reſperſus, illico duritiem contrahit. Sed iam ad curationem accedamus. Eadem autem erit lactis in uentriculo coagulati curandi ratio, quæ ſanguinis tauri, quando ijs tantùm ſit utendum medicamentis, quæ ſuapte natura concreta liquant, & diſcutiunt. Qua in re auxiliũ præſtant ipſa coagula, acetum, præſertimq; ſcillinum, lixiuium, & ea omnia, quæ incidunt, & diſgregant. Porrò illud non prætereundum eſſe arbitror, quòd ubi in hoc capite legitur καὶ τὴν πηλοποιητικὴν κονίαν, id eſt, & figlinam lixiuiam, non ut uertit Ruellius, & cum luto ſuo lixiuiam, Geſnerus in primo ſuo de animalibus tomo, de tauro agens, legendum rectius putat καὶ τὴν πιλοποιϊκὴν κονίαν, hoc eſt, & pilopœorum lixiuiam: reprehenditq; in hoc Cornarium, quòd putauerit figulos ad lutum lauandum ſibi lixiuiam conficere. Sed mihi, ut ingenuè dicam, magis placet Geſneri, quàm Cornarij opinio. ſiquidem cùm figlinum lutum nunquam lixiuia lauari aut parari audiuerim, uiderim, aut legerim, ueritati conſonum non uidetur, ut de figlina lixiuia intellexerit Dioſcorides: ſed de ea potius, qua ad lanam expurgandam, ut infecturæ magis idonea reddatur, utuntur pilopœi, hi ſunt, qui pileos conficiunt. Eorum nanq; lixiuia, quòd è combuſta uini fæce plerunq; fiat, ea quæ ad caput capilloſq; abluendos communiter paratur, acrior, fortiorq; efficitur: & proinde ad lac diſſoluendum in uentriculo coagulatum, eſt longè ualentior. Error præterea facilis eſſe potuit librariorũ, ex unius duntaxat literæ uariatione, η pro ι ſcribentiũ. πηλὸς enim per η ſcriptum, lutum ſignificat, unde πηλοπλάθον, & πηλοῦργον aliqui figulum interpretantur: πιλοποιὸς autem per ι artifex eſt, qui pileos ex lana conficit. Hac itaq; ratione putandum fuerit, πιλοποιϊκὴν, non autem πηλοποιητικὴν in Dioſcoride hoc loco eſſe legendum. Cæterùm Fuchſius in ſuis doctiſſimis annotationibus in Nicolaum Myrepſicum ea ſectione, in qua de unguentis tractat, capite XXVIII. nil aliud hanc lixiuiam eſſe putat, quàm aquam quæ lutum lauerit, uel per lutum tranſierit, non autem cum cinere, & calce factam. Sed cùm figlinum lutum potius adſtringat, contrahatq;, quàm laxet, ac digerat, neſciuerim profectò, qua ratione is eam lixiuiam è tali luto confectam, ijs potandam daret, quibus lac in uentriculo concreuiſſet.*

Lactis in uentriculo coagulati curatio. Dioſcoridis lectio caſtigata.

Argenti Spuma. Cap. XXVII.

SPVMA argenti pota, ſtomacho, uentri, & interaneis grauitatem cum magnis torminibus adfert, & nonnunquam pondere ſuo inteſtina vulnerat, urinamque ſupprimit: corpus intumet, plumbeamque deformitatem concipit. Quibus ſubuenit ſecundum uomitionem, potum ſylueſtris hormini ſemen, myrrhæ drachmæ octo, abſinthium, hyſſopum, apij ſemen, aut piper, aut liguſtri flos ex uino: aridum palumbis fimum, cum nardo & uino.

Spuma argenti mala.

POTA *argenti ſpuma, cuius hiſtoriam libro quinto tradidimus, lethifera (ut Dioſcorides inquit) adfert incommoda. Sed præter hæc, Aetio, & Auicenna auctoribus, alia etiam eueniunt mala. nempe compaginum, & articulorum incendium, ſeu ardor: alui ſuppreſſio, quanuis quandoque ex accidenti aluus ipſa deijciatur: ſermo item præ-*

peditur,

peditur,& ſedis inteſtinum prominet : poſtremò inualeſcente malo ægri ſuffocati moriuntur. Nicandro uerò in alexipharmacis auctore,ijs qui argenti ſpumā ſumpſerint,alui moleſtia accedit : quin & flatus ſeſe reuoluentes per medium uentrem, & iuxta umbilicum murmurant, inſtar torminum curatu difficiliorum, quæ hominem affligant duris eum cruciatibus impetentes. Nec iam urinæ eijciendæ patet exitus : membra totius paſſim corporis ardent, planeq; iam plumbeum, ſeu liuidum colorem induerunt. hæc ille. Cæterùm illud animaduertendum eſt,quòd ubi in hoc capite legitur,dandam eſſe myrrham octo drachmarum pondere,non deeſt ſuſpicio, quin ea lectio ſit deprauata, quòd hæc myrrhæ nimia uideatur eſſe quantitas. Auget ſuſpicionem Nicander, qui duos tantum myrrhæ obolos exhibet, totidem exhibet Aetius,Auicenna uerò tres drachmas non excedit.

Spumæ argēti curatio.

Curatio in uniuerſum fit citatis primùm uomitibus, & infuſis deinde clyſmatibus (ut Conciliator tradit) ex hydromelite,gallinarum,& anatum adipe. Poſt hæc prodeſt amygdalinum oleum potum è dulcibus nucibus expreſſum. Conferunt item caricæ in cibis ſumptæ : præterea uentriculum apij ſucco, & aluum butyro illinire utile eſt. Proprium uerò huiuſce ueneni antidotum(ut idem ait) eſt lathyris ſemen duarum drachmarum pondere potum. Veruntamen cùm hoc facultatis admodum deiectoriæ ſit medicamentum,drachmam ego non excederem.

Plūbi ſcobis noxa, & curatio.

Eadem quoq; infert mala PLVMBI SCOBS tenuiſſimè contrita, & ijſdem pariter curatur medicamentis. Siquidem argenti ſpuma nil aliud eſt,quàm plūbū argenti, aut æris recremento commiſtum.

Ferri ſcobis, ſquamæ,& recrementi noxa, & cura.

Nec deleteria ui uacant (ut auctor eſt Auicenna) FERRI tum ſcobs, tum ſquama, tum recrementum. tametſi omnia hæc prius diutius aceto macerata nulla prorſus moleſtia in medicum ueniant uſum,denturq; potanda dyſentericis, mulieribus uteri defluxione tentatis, & in eclegmate ad lienis infarctus, itemq; ad enterocelas. Sed de his uel non infrænatis,uel pluſquàm par ſit ſumptis, fortaſſe intelligit Auicēna. Itaq; excitatur ab his inteſtinorum cruciatus, oris & linguæ ſcabrities, æſtuatio uniuerſi corporis, capitis dolor, maraſmus, & membrorum omnium arefactio. Succurritur noxæ potu lactis recenter mulſi,ac ſubinde datis aluū ualenter ſoluentibus medicamentis. ſecundum quæ butyrum tandiu potandum dare oportet,donec inteſtinorum dolores amoueantur. Hæc dum fiunt, perfundatur eorum caput oleo roſaceo, uiolaceo, & è nymphææ floribus parato. Tollitur deinde adueniens maraſmi intemperies, & corporis uniuerſi arefactio, demerſis in balneo laborantibus, in quo teſtudines, ranæ, & maluæ folia inferbuerint : quinetiam clyſteribus ex pedum hædorum iure, aut althææ radicum decocto : item butyro largius in cibis ſumpto,& epotis pinguium carnium iuribus. Sed (ut idem Auicenna ſcribit) proprium huiuſce ferrei pharmaci antidotum, eſt lapis magnes drachmæ pondere potus, ex mercurialis, uel betæ ſucco. Veruntamen hoc haudquaquam fieri poſſe uidetur abſq; manifeſto ſumentium diſcrimine. quandoquidem etſi magnes ſuapte natura ferrum trahat ; non tamen affirmauerim, quòd hanc ob cauſam eius quoq; deſtruat facultates, & impediat noxam, ſed potius quòd eam augeat crediderim. Quippe cùm is ferrum ad ſe traxerit, id ſanè diutius in uentriculo retinebit, ex quo noxa fouebitur.

Magnetis uenefica uis, & auxilia.

Adde præterea,quòd cùm & ipſe MAGNES deleteriæ ſit facultatis, adeò ut eos, qui hauſerint,lunaticos,& melancholicos efficiat, eum haudquaquam ore ſumendum eſſe duxerim. His itaq;, qui Magnetem ſumpſerint, commendant quidam auri tenuiſſimam ſcobem ex uino potam, & ſmaragdorum ramenta eodem pondere. Laudant etiam clyſteres ex lacte, & dulcium amygdalarum oleo infuſos. Sed cæteris præferunt ſmaragdum ter nouem diebus potum, tribus ſemper intermiſſis diebus.

Squamæ æris lethifera uis, & remedia.

Lethifera & non parum formidanda eſt etiam AERIS SQVAMAE uis. Ea ſiquidem pota, intolerabiles alui defluxiones mouet, aut noxias uomitiones concitat, obortis inde moleſtiſſimis alui,& uentriculi punctionibus. His auxiliantur citatæ primùm uomitiones : deinde ægri in balneum mittendi ſunt, in quo hircorum conferbuerint capita,aut ingens cochlearum numerus. Prodeſt & menthæ ſuccus potui datus : inſuper aluum, & uentriculum calido roſaceo perungere expedit. Verùm ad hoc præ cæteris pollent acori radices trium drachmarum pondere potæ, aut earum ſucci tantundem. Sed nobis acori ſuccum dare perdifficile fuerit,cùm legitimum in noſtris non proueniat regionibus,nec niſi ſiccum afferatur. Lituani tamen,& Tartari eo abundant, ut ſuperius libro primo prodidimus.

Argentum Viuum. Cap. XXVIII.

ARGENTVM viuum potum eadem quæ ſpuma argenti infert, eiſdemque utendum auxilijs. Lac copioſè potum auxiliari conſtat : ſed poſtea euomant, qui hauſerunt.

Argenti uiui pernicialis natura.

VERAM omnino & exquiſitam argenti uiui cognitionē non habuiſſe Dioſcoridem & Galenum,illud maximo indicio eſſe uidetur, quòd hic paucis,ille uerò perplexè eius hiſtoriam, & facultates tractauerit. Hoc, ut in præfationis huiuſce uoluminis commentario tradidimus, interimit, ſi largius bibatur, exceſſu ſummè frigido & humido. Putrefacit enim hoc ſuo exuperante temperamento innatum cordis humorem,ac ſubinde congelat ſanguinem,uitales ſpiritus,& ipſam deniq; cordis ſubſtantiam. quandoquidem id medicis experientia compertum eſt,ut Conciliator teſtatum reliquit. Nam cùm ſeplaſiarius quidam ardentiſſima febre correptus, ſiti intolerabili uexaretur, & delirio oberrans in pharmacopolium deſcendiſſet, ut aliquid ad potandum inueniret, fortè fortuna in argenti uiui uas incidit, multumq; ex eo potauit, aquæ fortaſſe uice : poſtea ſtatim in ſuum cubiculum ſe recepit, ubi paucis poſt horis congelatus interijt. At cum eius domeſtici ſub cadauere magnam argēti uiui quantitatē inueniſſent, iam per ſedem egreſſi, aduocarunt medicos, ut eius rei, quam miraculum exiſtimabant, diligenter cauſam inueſtigarent. Ii ſtatim ex pharmacopolio argenti uiui uas adferri iuſſerunt, quod ubi ferè uacuum reperiſſent, rem uti ſe habuerat deprehenderunt: auxitq; fidem, quod euiſcerato homine, adhuc argenti uiui libram in eius uentriculo inuenerunt : quin & ſanguinem circa cor concretum. Quo argumento palàm fit, magno admodum receſſu frigidum eſſe argentum uiuum. Verùm enimuero in eius curatione illud inquirendum eſt,an purum ſit quod potum fuerit,an ſaliua alióue liquore extinctum,

aut

aut acerrima aqua, qua chymiſtæ utuntur, aut per ſe tantùm præcipitatum, aut unà cum arſenico, uel chalcantho ſublimatum. cùm enim aliud alio pernicioſius habeatur, proprium quodlibet exigit remedium. Pernicialius eſt ſublimatum: ſecundum hoc præcipitatum: proximè ſequitur quod ſaliua, aut aliquo liquore fuerit extinctum: minus uerò cæteris nocet, quod purum, uiuumq; fuerit: utpote cùm fluidum admodum ſit, & ponderoſum, non difficulter clyſteribus extrahitur. Id quod cæteris generibus non euenit, quæ cùm uentriculo inhæreant, illum facilè erodunt, & exulcerant. Argento uiuo puro, aut extincto, aut præcipitato epotis, eadem conſequuntur ſymptomata, quæ argēti ſpuma pota infert, ſed cum magno anhelitus fœtore, quem & ij reſipiunt, qui Gallica lue affecti eo illinuntur. Quod maximum præbet indicium, quòd ſua exuperante humiditate, omnes humores, qui uentriculo alijsq; circumſtantibus partibus hæſerint, computreſcere faciat. Cæterùm epoto ſublimato, illico lingua, & fauces non aliter exaſperātur, quàm ſi quis immaturorum ſorborum ſuccum hauſiſſet. Quod ſanè incōmodum nullo lenientium gargarizatu, niſi difficilè, & longo tempore tolli poteſt. Id enim quàm primùm in uentriculum deſcenderit, ei pertinaciter inhæret. quare ſtatim erodit, & exulcerat: tum inextinguibilem ſitim excitat, et inexplicabilem anguſtiam inducit. His ſuccedit linguæ tumor, animi deliquium, urinæ ſuppreßio, anhelitus difficultas, & uentriculi, & inteſtinorum tormina, tam uehementi eroſione, ut niſi confeſtim ſuccurratur, pereant affecti, eroſis, perforatisq; uentriculo, et inteſtinis. Purum curatur (ut Dioſcorides, Aetius, & Paulus memoriæ prodidere) auxilijs, quibus argenti ſpuma: nam niſi copioſius ebibatur, non interficit, quòd ob ſui tum pondus, tum fluxilem ſubſtantiam facilè per inferna ſecedat, nulla in uentriculo, & inteſtinis protracta mora. Ex quo nil mirum, quòd ſcripſerit Auicenna, non deeſſe qui bibant argentum uiuum, & nullam inde ſentiant noxam, quòd facilè labatur è corpore, dūmodo qui hauſerint, continuè huc atq; illuc deambulent. Goritienſes mulieres ægrè parturientibus ultimo remedio, argentum uiuum potandum præbent, ſcrupuli pondere. Nec deſunt qui ad interimendas alui tineas, pueris etiam propinent, ad duorum granorum milij quantitatē, citra nullam moleſtiam. In aliorum autem curatione alia requiruntur remedia, nempe clyſteres, uomitiones, pinguia in potu ſumpta: & ut in uniuerſum dicam, his opem ferunt omnia medicamenta, quæ uenenis erodentibus cōueniunt, quorum latius ſuperius meminimus in cantharidum curatione, ad quam breuitatis ſtudio lectorem reijcimus: nanque ijs efficaciora non plura hactenus nobis comperta ſunt. Nec alijs utendum eſt remedijs, ubi quis cinnabarin ſumpſiſſet.

Argenti uiui ſumpti curatio.

Calx, Sandaracha, Auripigmentum. Cap. XXIX.

CALX, Sandaracha, & Auripigmentum, pota aluum, & inteſtina cum uehementi eroſione excruciant. Præbenda cuncta, quæ ſuo admiſtu illorum acrimoniam hebetant, ac ſoluunt, & facilem lubricamque aluum reddunt, cuiuſmodi ibiſci, & maluæ ſuccus eſt: natura enim vtrique perlubrica. Dandum decoctum ſeminis lini, vel ſemen tragi herbæ, vel oryzæ, lacq; cum aqua mulſa copioſum, iura pingu[illegible], & boni ſucci.

NON modò Calx, Sandaracha, & Auripigmentum, quorum hiſtoriam ſuperiore libro tradidimus, hauſta uehementißimos uentriculi, & inteſtinorum cruciatus, & eroſiones excitant, ut Dioſcorides inquit; ſed etiam ſitim inexplebilem, faucium, & gulæ aſperitatem, tußim, ſpirandi difficultatem, urinæ ſuppreßionem, & dyſenteriam. Cæterùm hæc omnia adiuuantur (ut ſcitè docet Dioſcorides) pinguibus acrimoniam obtundentibus, & potionibus lenientibus, aluumq; lubricam reddentibus, tum etiam cremoribus, atq; ſeminum quorundam ſpiſſamentis, ut in cantharidū curatione latius, diffuſiusq; prodidimus. quandoquidem medicamentorum omnium erodentium curatio à cantharidū curatione non differt: neq; ijs ſanè ualentiora nobis ſeſe offerunt remedia. Quare ex eo loco illa medicamenta petenda erunt ijs, quibus uſui futura ſunt. Eoſdem quoq; effectus malos, & noxios præbent ARSENICVM ſublimatum, Aerugo, & quod officinæ Riſagallum appellant: quin & Saponis lixiuium, quòd uulgò uocant Itali la maeſtra, & Aqua ea omnium acerrima, qua aurifices, ac chymiſtæ aurum ab argento ſeparant. Sed aquæ huius, & lixiuij difficilis eſt cura, quòd illico in totum diffundantur corpus. Vniuerſalis tamen curandi ratio eadem erit, quæ calcis, & auripigmenti: tametſi alterum altero ſit uehementius, & erodentius. Qui autem priuatim Arſenicum ſublimatum hauſerunt, eos frequenter uomere oportet, poto ſemper prius butyro, aut per ſe tantùm, aut addito rapi ſeminis decocto. Proſunt his & clyſteres ex pingui iure, aut ptiſanæ alicæue cremore, aut ſpiſſamentis ex pſyllij, maluæ, & cydoniorum ſemine factis. Auxiliatur amygdalinum oleum, & ius pinguium gallinarum in cibis ſumptum. In præſtantißimum uerò antidotum cenſetur foßile cryſtallum, in tenuißimum puluerem contritum drachmæ pondere, ex dulci amygdalino oleo potum. Porrò AERVGO, præter alia eius mala antè dicta, adeò ſpirandi meatus occludit, ut magno impetu ſuffocet affectos. Succurritur noxæ crebris cum butyro, & calida excitatis uomitibus, ut in arſenico, & infuſis ſubinde clyſteribus ex aſinino lacte, & dulci amygdalino oleo. Prodeſt & Lemnia ſphragis drachmæ pondere ex uino albo pota. Præſtat item in olei balneum laborantes ad uentriculum uſq; demittere. Sed proprium huiuſce pharmaci antidotum (ut ait Conciliator) eſt, ut qui hauſerint, bibant ex uino corallia rubra in tenuem puluerem contrita ſenorum ſcrupulorum pondere. Cæterùm RISAGALLO uulgò dicto, quòd quidam Realgal appellant, cùm maximè extremeq; ſiccet, & neruos contrahat, non alia conuenit curatio, quàm quæ argento uiuo, & arſenico ſublimatis, & ærugini adhibetur. quanquam priuatim non obſcurè iuuat uniuerſum corpus dulci amygdalino illinire, & uiolaceo iulapio, & ptiſana hordeacea ſitim extinguere. Proficit & pinorum nucleorum oleum, aut è magnis nucibus, quæ ex India aduehuntur, expreſſum, ſemilibræ pondere potum. In ſumma ea omnia efficaciter adhibentur, quæ cantharidibus conferre diximus.

Calcis, ſandarachæ, & auripigmēti ueneſica uis, & curatio.

Arſenici ſublimati, & aliorum quorundā uenenum.

Arſenici ſublimati curatio.

Aeruginis ueneni remedia

Riſagalli curatio.

Lepus marinus. Cap. XXX.

Q V I leporem marinum biberunt, piſcium uirus olent: procedente tempore, aluus dolore affi- citur, & vrina ſiſtitur: et ſi quando eam reddere contingat, purpureum colorem referet. omne piſcis genus auerſantur, & odio habent: fœtido, ac graui ſudore manant: bilioſus vomitus, interdum ſan- guini promiſcuus, ſubſequitur. His dandum lac aſininum, vel paſſum continuè, aut radicis maluæ foliorumque decoctum, aut trita cyclamini radix cum vino, aut veratri nigri, aut ſcammonij ſucci drachma, cum aqua mulſa, puniciſque mali acinis. Cedria contrita cum vino efficax eſt: anſerinus ſanguis, vt tepebit, potus. Sed cùm piſces omnes reſpuant, aſpernenturq;, ſolis fluuiatilibus can- cris veſci poſſunt, bibuntq; eos admiſto vino, adiutique ab his percoquunt. cùmque appetere & comeſſe piſces cœperint, ſuæ ſalutis indicium habent.

Leporis marini veneni ſigna.

D I X I M V S *de Lepore marino libro ſecundo, de quo ita ſcribit* Nicander *in alexipharmacis. Sin marini lepo- ris malè perdentis potionem deprehenderis, perniciem afferentem, odorem eius ſenties, qualis eſt ſquamarum, & pi- ſcium purgamenti. Porrò guſtus, & ſapor eius piſcoſus eſt, qualis putrefactorum piſcium eſſe ſolet: uel cùm non- dum ablutorum ſquamæ polluunt corpus. Sequitur huiuſce potionem uiridis fellis ſuffuſio, cum obtenebratione uiſus & caro paulatim in homine contabeſcit. Accedit his ciborum omnium abominatio, malus habitus, & talorum ardor: oculi in concauum occultantur, & genæ ac maxillæ florido colore rubent. Vrina ægerrimè redditur: quæ tametſi reddatur, purpurea apparet, & plus æquo ſanguinea. Ad hæc ſi piſces ægris offerantur, eos illico nauſeabundi exe- crantur. hæc ille. Cui ſubſcribunt* Aetius, & Auicenna, *qui præter relata indicia, alia adhuc lepori marino epoto aſsignant, his uerbis. Marinus lepus adeò icterum inducit, ut totius corporis habitus croceo admodum colore inficia- tur. Poſtea facies liuens intumeſcit, pedum plantæ incenduntur, adeſt ſpirandi difficultas, pectoris & pulmonis an- guſtia, ruſeſcuntq; oculi. Dehinc tuſsis emergit ſicca, ſputus cruentus, renum dolor, uiriliumq; inflammatio, adeò ut perpauci euadant, qui non labantur in tabem. Quare* Galenus *libro de theriaca ad Piſonem, proprium marini lepo- ris eſſe ait, ut pulmonem exulceret, & erodat. Succurritur noxæ (ut* Dioſcorides *inquit) aſinino lacte ex paſſo poto, & maluæ decocto. Neq; id aliam ob cauſam, ut* Aetius *declarat, quàm ad eliciendum uomitum, & ueneni acui- tatem retundendam, quemadmodum elleborum, cyclaminum, & ſcammoniũ exhibet, partim ad citandas uomitiones, partim ad aluum deijciendam. Cætera uerò, ut incommodis ſubueniatur, quæ internis infert particulis. Præfertur quibuſdam aduerſus hoc malum humanus ſanguis calens è uenis potus: humanum item lac, ab ipſis uberibus exuctum, & uulpis caro inaſſata: quin & theriaca diateſſaron tribus diebus pota.*

Rubeta, & paluſtris Rana. Cap. XXXI.

R V B E T A, aut Rana paluſtris aſſumpta tumores ciet: pallor corpus vehementer decolorat, vt pla- nè buxeum ſpectetur: ſpirandi difficultas torquet: & grauis halitus oris, ſingultuſq;, inuita interdum genituræ profuſio conſequitur. Adiuuantur ſecundum vomitionem multo meri potu, & arundinis radicis binis drachmis, aut cyperi totidem. Breuiter, cogendi ſunt, vt vehementi ambulationi & cur ſui ſe credant, ob torporem, quo corripiuntur. quinetiam quotidie lauandi ſunt.

Rubetæ, paluſtriſq; Ranæ venenum.

R V B E T A E *Ranæ, quam quidam bufonem uocant, diuerſa reperiuntur genera. Terreſtris tamen, quæ Græ- cis phrynos dicitur, Latinis uerò rubeta, quòd in frutetis & ſepibus inter rubos degat, nocentior, magiſq; lethifera eſt, quàm quæ in paludibus, & aquoſis ſcrobibus uiuit (id quod non rectè, meo iudicio, intellexit* Aloyſius Mundella, *Brixianus octaua ſui uoluminis epiſtola.) tantoq; magis noxia, lethiferaq; fuerit terreſtris, quantò in opacioribus, fri-*

gidioribusq́; locis uitam duxerit. Quamobrem in hoc genere eæ omnium peſsimæ creduntur, quæ in umbroſis conuallium ſyluis, & in harundinetis morantur. Adultæ craſſa tenaciq́; conteguntur cuti, adeò ut acutiſsimo palo quandoque difficilè à ruſticis, qui ita eas interficere ſolent, perfodantur. Hæ cùm circumnaſcentes herbas, ſiue aliquod depaſcens animal, ueneno inficere uolunt, contrahunt ſeſe in tumorem, ut uenenum per urinam longiùs eiaculentur in plantas, & circumſtantes quadrupedes. Quare admirari non licet, ſi nonnunquam repentè interimant homines, qui fraga, fungos, aliasq́; plantas harum ueneno infectas inſcij deuorauerint. Quippe quòd non modò ueneni mictu hæc omnia inficiunt; ſed etiam ſaliua ea ſæpius conſpuunt: quæ ſanè non minus mortifera eſt, quàm napellus. quinetiam earum ſanguis uipereo ſcatet ueneno. Proinde mirum non eſt, ſi in puluerem potæ mortifera inferunt incommoda, quemadmodum & morſu. Nam etſi dentibus careant; tamen compreſſa ſcabris gingiuis particula, & ſubinde ingreſſa per cutis ſpiracula ſaliua, demorſos uenenant, ut in præfationis huiuſce libri commentario tradidimus. Siccæ et in puluerem potæ, ut Auicenna refert, præter mala quæ à Dioſcoride redduntur, faucium, & gutturis tum inflammationem, tum ſiccitatem excitant: item oculorum caliginem, uertigines, conuulſiones, dyſenteriam, faſtidium, uomitus, animi deliquium, delirium, amentiam, & plerunque edentulos faciunt homines, quanuis euadant, qui hauſerint. Nec minora etiam pericula adferunt fructus, & herbæ earum ueneno infectæ, & epotus earundem ſanguis. Curantur ijs malis affecti theriaca, uel Mithridatis antidoto tribus continuis diebus ex uino potis. Idem præſtat teſtudinis marinæ ſanguis, additis cumino, leporis coagulo, & uino. Datur potanda præſentaneo remedio quinta eſſentia noſtra theriacalis. Quin & oleum noſtrum de ſcorpionibus exterius commodè inungitur. Præfert Conciliator ſmaragdi puluerem ex uino potum ſcrupuli pondere, cum eo tamen, ut ſubinde intret æger nudus in mulum recenter exenteratum, inibiq́; concluſus moretur, donec deferueſcat cadauer, totiesq́; ſic exenteratum mulum aut equum, ſi mulus non adſit, permutet, donec effuſo diutius ſudore cedat noxa. Aetius mulis, & equis parcens, in clibano, quantum tolerari poſsit, calidiſsimo affectos, uel alio in loco arte calefacto detinendos ad ſudandum iubet, quemadmodum curantur aqua inter cutem laborantes. Quorum medicamenta curatioq́;, ut Auicenna eſt auctor, hoc in negotio non parum conueniunt. Proinde prodeſt ijs maximè rhabarbarum, diacurcumæ, & dialaccæ confectio: tametſi Conciliator lapidem his omnibus præferat, qui in earum capite reperiri ſolet.

Ranæ maleficæ ſigna, & curatio.

Hirudo. Cap. XXXII.

DEVORATAE cum aqua hirudines, ſi ori ventriculi adhærent, tractione partium, nonnullam ſuctionis imaginem præbent: eo enim argumento hauſta hirudo deprehenditur. Has muria ſorbitione excutit, & Cyrenaicus ſuccus, aut laſerpitij folia, aut betæ, cum aceto, aut pota niuis glebula, cum poſca. nitrum ex aqua gargarizatur, aut atramentum ſutorium aceto dilutum. Si faucibus hæreant, in aquam calidam ingreſsis, aqua frigida ore contineatur, & ad eam hirudines exilient.

HIRVDINES rarò in alijs aquis inueniuntur, quàm in paluſtribus, lacuſtribus, & ſtagnantibus: quandoquidem in probatiſsimis fontibus, & arenoſis, & ſaxoſis fluuijs non niſi rariſsimè uiuunt, cùm ſuapte natura cœno, ac limo delectentur. Quamobrem caueant, qui paluſtres, uel ſtagnantes aquas bibunt, ne hirudines ſimul ingerant, quemadmodum inexpertis uiatoribus nonnunquam euenit. nanque æſtatis tempore calore, & ſiti defatigati, dum aquam, cuicunque in itinere obuiauerint, auidè potant, ſæpe imprudenter hirudines hauriunt. Quo fit, ut ſubinde non modò ſibi ſanguinem exugi ſentiant (ut tradidit Dioſcorides;) ſed etiam (ut Auicenna inquit) cruenta expuant, ac præ timore melancholici fiant. Verùm anteaquàm aliquod offeratur medicamentum, inueſtigandum eſt, an animal ori uentriculi, an gulæ adhæſerit, an ipſis faucibus. Id quod facilè intelligi poteſt ex eorum, qui hirudines hauſerint, relatione: quoniam ubi ſuctionem ſentiunt, nimirum ibi hirudinem fixam eſſe ſignificatur. Quòd ſi ori uentriculi affixa fuerit, auxilium præſtat muria leniter epota, fœtida item laſerpitij lacryma, quin & lixiuium cum ſale & aceto, aut raphani domeſtici ſuccus cum aceto, aut oleum crudum hauſtum, quod per ſe tantùm hæc interficit animalia. conferunt inſuper ea omnia, quæ alui tineas, & lumbricos necant. Si uerò guttur medium ab hirudine obſideatur, proderit acre lixiuium gargarizare, aut aquam, in qua alumen cum aceto inferbuerint, uel calchanthum, aut muriam cum lixiuio, aceto, & ſinapi ſimul commiſtis. Sed ſi ea faucium ambitui hæreat, opem mirificam feret (ut Dioſcorides docet) calidæ balneum, aqua frigida in ore contenta. Siquidem hirudo ab aquæ calore propulſata, ad frigidam in ore contentam decurrens, facilè unà cum ipſa aqua expuetur. Interdum contigit, quòd ſtatim ſub linguæ radicibus, uel in primis faucium partibus adhæreſcit, ita ut depreſſa lingua uideri poſsit: tunc roſtratis forcipibus facilè extrahi poterit, uel quóuis alio inſtrumento, quod cuique in promptu fuerit.

Hirudinum deuoratarum noxa.

Hirudinum curatio.

Veratrum album, Thapſia, Elaterium, Agaricum nigrum. Cap. XXXIII.

PROVIDENDVM etiam ijs, quæ etſi ferendi auxilij gratia tradantur; non minora tamen cæteris venenis pericula ſæpius adferunt. Qualia ſunt album veratrum, thapſia, elaterium, agaricum nigrum: ſiquidem ea ſtrangulatus concitant, aut immodicas deiectiones mouent. Quibus ea medentur, quæ in fungorum mentione, & ſimilibus retulimus. Nimios autem deiectionum impetus, medicamentis, quæ excrementa ſupprimunt, coercebimus. Neque negligenda quæ parum qui-

dem nocere videntnr, interim verò vitam in diſcrimina agunt. Quo in numero ſunt ſylueſtris ruta, gith, nouæ glacies, pappi recentes: flores autem ſunt eius ſpinæ quæ cactos dicitur. Eos qui ſumpſerint, ſola vomitio recrcat.

Diuiſio capitis caſtigata.

E X T A N T *quàm plurimi Dioſcoridis codices, in quibus caput hoc de Veratro albo, Thapſia, Elaterio, & Agarico nigro, à præcedenti capite ſeiunctum non legitur. Verùm cùm antiquiſsimus manu ſcriptus codex, hæc proprio, & peculiari capiti dicauerit, uideaturq; abſurdum de his diſſeruiſſe Dioſcoridem unà cum hirudinibus, cum quibus nullam habent cognationem, neque iiſdem curantur remedijs, non temerè facturos duximus, ſi illa à nobis ſeorſum proprio capite ab hirudinibus diſtincto, tractarentur. Sciendum itaque eſt, quòd cùm hactenus ſcripſiſſet Dioſcorides omnium uenenorum indicia, quæ pota, uel deuorata, homines necant, uel ſaltem ægros efficiunt, quin & uniuerſalia & particularia antidota tradidiſſet, quibus illorum uis frangi, ac deſtrui poſsit, cùm præterea ſciret aliqua in medicum uſum haberi medicamenta aluũ ducentia, quæ ſimpliciter pota, & nullis antidotis infrænata, uel maiori menſura, uel pondere, quàm par ſit ſumpta, non minus homines interimunt, quàm quæ propriè uenena uocantur, medicos illud hoc loco admonere uoluit, quòd in propinandis hiſce medicamentis minimè cæcutiant, ſed in hoc omne ſuum ſtudium, omnemq; diligentiam impendant. Verùm quanuis, inter ea omnia, quæ in medicum uſum ueniunt, paucorum tantùm meminerit, nempe thapſiæ, albi ueratri, elaterij, & agarici nigri; non tamen ob id fuerit inſimulandus, quòd neſciuerit præter hæc, alia plura eſſe medicamenta, quæ noxã inferre poſſunt, aut maiorem quàm illa, aut æqualem. Quippe quòd illi ſatis uiſum ſit, ſi tantùm horum exemplo imperitos medicos diſcrimen, noxamq; docuiſſet, quæ omnia in uniuerſum medicamenta aluum cum labore ducentia plerunq; ſumentibus adferunt, cùm (ut modò diximus) uel largius quàm deceat, uel ſuis antidotis exuta ſumuntur. Sed ut harum rerum ſtudioſis in omnibus, quantum poſſumus, ſatisfaciamus, præter ea quæ à Dioſcoride tradita ſunt, nos alia quoq; plura addere decreuimus, quibus quotidie paſsim utuntur medici. Cuiuſmodi ſunt cyclaminus, ueratrum nigrum, euphorbium, turpetum, tithymali omne genus, ſcammonium, colocynthis, bryonia, lathyris, ricinus, thymelæa, & chamelæa. Quandoquidem cùm hæc omnia medicis in frequentiſsimo ſint uſu, ad corporis excrementa exigenda, & ad uomitum quandoque ciendum, in quàm plurimis hominum affectibus, mihi ſanè negligentiæ adſcribi poſſet, ſi hæc prorſus ſilentio inuoluiſſem, præſertim cùm ſæpius eueniat quorundam circunforaneorum imperitia, ac temeritate (pharmacopolas nunc prætereo, quòd eorum errata ſæpe, ac ſæpius improbauerim) ut uulgaribus, & ruſticis, necnon & quandoque nobilibus, innumera propinentur pharmaca aluum ducentia, quæ plerunq; ſumentes in magnum diſcrimen ducunt, quoniam nec medicamenta ponderant, nec infrænata exhibent, nec ad ægrotantium temperaturam, ætatem, ſexum, conſuetudinemq; reſpiciunt. Quo fit, ut ægrotantes, qui in eorum manus incidunt, præcipuè ij qui natura ſunt imbecilles, magnis nonnunquam afficiantur incommodis, quibus niſi periti proprijs ſuccurrerent remedijs, facilè interirent.*

Albi veratri, aliorumq; noxa, & auxilia.

Albi itaque Veratri potionem, aut Thapſiæ, aut Elaterij, aut Agarici nigri, aut Cyclamini ſequũtur uomitus, ingentia alui profluuia, inteſtinorũ tormina, ſtrangulationes, & reſpirationis anguſtia. quibus dehinc tanta ſuccedit principum facultatum imbecillitas, ut paruo temporis momento ægri animi deliquio corripiantur, grauiter ſpirent, & frigido ſudore madeſcant. Poſtremò, niſi citius ſuccurratur, oborto ſingultu, illico uel ſuffocati, uel conuulſi intereunt. His primùm auxiliantur uomitiones (ut multoties diximus) crebrò concitatæ, & infuſa clyſmata, quorum ſæpiſsimè ſuperius meminimus. Poſt hæc remedio ſunt antidota, que in uniuerſum omnibus aduerſantur uenenis, præſertimq; theriaca, cui (ut Galenus pluribus in locis teſtatur) uis peculiaris ineſt, modò adulterio uacet, ut ſumpta poſt medicamenta deiectoria, adeò eorum ſuperet uires, ut nihil per aluum exigant. Cæterùm priuatim Albo ueratro confert aqua mulſa largiùs ſumpta, & nymphææ flores duarum drachmarum pondere poti, uel deuorati, traduntq; hæc propria albi ueratri eſſe antidota. Cyclamino deinde conducunt lauri baccæ, duarum drachmarum pondere, ſed propria facultate nigrum piper in puluerem contritum, & eodem pondere potum. Elaterio præterea opem fert Andromachi theriaca ex baccarum lauri decocto, aut melle pota ſenum ſcrupulorum pondere: uerùm proprium eius remedium eſt menthæ ſuccus. Thapſiæ deniq; & nigri agarici noxa tollitur, ijs medicamentis, quibus albo ueratro ſubuenimus, cum eadem ſint huius, quæ illorum incommoda.

Nigri veratri noxa, & cura.

Fiunt quoq; à N I G R O *ueratro (ut ſcribit Auicenna) interdum horrenda ſymptomata, nempe intollerabiles alui fluxiones, ſuffocationes, conuulſiones, animi deliquia, palpitatio cordis, linguæ arefactio, dentium conſtrictio, frequentiſsimi ructus, & uniuerſi corporis inflammatio: & niſi illico ſuccurratur, tremor conſequitur, uniuerſum occupans corpus, cum quo poſtremò commoriuntur ægri. His auxilium præſtat abſinthium ex uino potum: quin & cumini, & aneſi ſemen, nardus, caſtoreumq; æquis ponderibus in puluerem contrita & ex uino pota: appoſitis, ubi intumuerit uenter, linteolis igne calefactis, itemq; ſacculis flatus diſcutientibus. Cibandi autem ſunt ægri recenti caſeo, melle, butyro tam crudo quàm cocto, pinguium carnium iuribus, ac etiam paſſo. Sed non propterea parcendum fuerit antidotis in uniuerſum iuuantibus, nec etiam nymphææ floribus, utpote qui non modò albi ueratri uires demoliantur; ſed etiam nigri.*

Euphorbij, & quorundã aliorum venenata potio.

Porrò E V P H O R B I V M *fauces, & guttur uehementi admodum incendio uexat. Corpus uniuerſum inflammat, uentriculum, & inteſtina magno dolore erodit, ſingultum excitat, & continuas alui fluxiones. Quæ itidem omnia mala inducunt* T V R P E T V M, *Scammonium, Colocynthis, Bryonia, Tithymali omnes, Lathyris, & Ricinus. quanquam non tam acriter nocent, ueluti Euphorbium. A'* T H Y M E L A E A *autem, & Chamelæa pituitoſæ ſpumanteſq; excitantur uomitiones, alui profluuia, intollerabiles inteſtinorum, & uentriculi eroſiones, auguſtiæ, inflammationes, et uniuerſi corporis cruciatus: quin & ſitis implacabilis, ſingultus, conuulſio, præpedita locutio, & alia ſæua accidentia, quæ quandoq; ea excedunt, quæ ab epoto euphorbio proueniunt.*

Euphorbij, & aliorum omniũ curatio.

His omnibus in uniuerſum primum opitulantur uomitiones & clyſmata, ſeruata uniuerſali methodo, ac etiam communis uſus antidota. Priuatim uerò proſunt oleoſa, ac pinguia: item quæ ualenter ſunt

frigida.

frigida, ut hæc ingentem feruorem extinguant, illa uerò ut exuperantem acrimoniam obtundant. Proinde prætulit Auicenna acidum lac, caphuram ex roſacea aqua potam, punicorum auſterorum uinum, anguriæ, cucumeris, cucurbitæ, & acidorum malorum ſuccum: item hordei ptiſanam niue, uel glacie refrigeratam. Sed proprium (ut aiũt) euphorbij antidotum eſt citri ſemen ex uino, in quo helenij radix inferbuerit potum. Scammonij uerò lac, à quo demptum fuerit butyrum, malorum, cotoneorum, rhois, ribisq́; ſuccus. Colocynthidis deinde antidotum fuerit ſanè bubulum lac, & butyrum recens, Lemnia ſphragis, & ſmaragdi puluis, pluries pota. Turpeti præterea, & Tithymalorum omnium, Andromachi theriaca ex uino pota, in quo Cretenſe dictamnum incoctum fuerit: item mumia ſepulcrorum in puluerem ex uino meraco pota drachmæ pondere. Bryoniæ porrò, theriaca ex uino hauſta, in quo helenium conferbuerit, itemq́; nigrum piper contritum. Lathyris ad hæc, & Ricini proprium antidotum eſt hyperici ſuccus, aut herba ipſa in puluerem pota. Thymelææ deniq; & chamelææ roſaceum ſerapium, ex hordei ptiſana potum, & ſubinde origanum Cretenſe igni toſtum. Sed hæc omnia præſtant tantùm ad ſupradictorum medicamentorum uim deleteriã ſuperandam.

Remedia ad varia ſymptomata.

Cæterùm cùm plerunq; eueniat, ut hæc, quæ modum excedunt medicamenta, uaria ac diuerſa adferant incommoda, quæ etiam ob ſui repentinam uehementiam præſentanea expoſcunt remedia, nempe continentes uomitus, perpetua alui profluuia tam cæterorum humorum, quàm puri ſanguinis, cùm uaſorum oſcula ueneni ui reſerantur, conuulſiones, præfocationes, animi deliquium, & uirium omnium imbecillitatem; idcirco non modò attendendum fuerit, ut medicamenti uis antidotis ſuperetur; ſed etiam ut ipſis grauibus ſymptomatis omni diligentia ſuccurratur. Quandoquidem hæc ſæpius tanti ſunt ponderis, ut maiorem, celerioremq́; expetant curationem, quàm cætera. Inhibentur itaq; uomitus modum excedentes (ſi tamen medicamentum cum humoribus reiectum ſit) adſtringentibus medicamentis, quæ uentriculum roborant, exterius præſertim illitis: quin & uinculis, ac fibulis, extremis membris obtortis. Faciunt ad hoc in corpus ſumpta flaua myrobalana, tam ſicca, quàm ſaccharo aſſeruata: item nuces cum putaminibus ſaccharo ſimiliter conditæ, diacytonites, ſaccharum roſaceum diutius inueteratum, addita Lemnia ſphragide: præterea cydoniorum, & punicorum malorum uinum, ſylueſtrium prunorum ſuccus, myrti baccæ, rhus, roſa ſicca, ſylueſtrium roſarum ſemen, cornu ceruinum combuſtum, ſantala, corallia, omphacium, acetum, & id genus alia. Sed eorum quæ exterius illita proſunt, hæc ſeſe offerunt, Indica uidelicet, & Celtica nardus, mentha, glandes, lentiſcina reſina, thus, flaua myrobalana, myrti folia, & baccæ, rhus, melinum, nardinum, lentiſcinum, & myrtinum oleum. Nec tantùm pollent hæc ad uomitiones compeſcendas; ſed etiam pari facultate ualent ad ſiſtendas alui fluxiones, quæ modum excedant: uerùm ijs uniuerſa aluus eſt illinenda, ab ipſo uentriculi ore ad pubem uſque. Præſtat & brachia ab ſcapulis ad manus, & crura à coxendicis articulo ad pedes uſq; faſcijs conſtringere, offuſis ſubinde auſteris plantarum ſuccis. Confert item ſudoris excitatio, aut detentis ægris in calido cubili, aut laconicis arte calefactis, in quibus ægros caput emittere oportet, aut brachijs, & cruribus, in calidæ balneo demerſis. Ab his dare conuenit, quæ adſtringunt, & roborant. Principes in uniuerſum facultates roborant odorata medicamenta, cuiuſmodi ſunt roſæ ſiccæ, caphura, garyophylla, agallochum, ſtyrax, laſerpitij lacryma, iuniperi baccæ, ſantala omnia, & id genus plura. Prætulit in huiuſcemodi alui fluxionibus Auicenna naſturtij ſemen toſtum, trium drachmarum pondere, ac ſubinde in lacte decoctum, quouſq; lac concreuerit, & poſtremò potum. Si uerò hæc non profuerint, ſoporiferis uti licebit, nimirum Philonis medicamento, athanaſia, requie, & alijs quibuſcunq; quæ opium, aut meconium exceperint. Nam etſi hæc quoque noxa haud uacent; tantum tamen adferunt iuuamenti (ſi tamen recta ratione exhibeantur) ut ijs tutò in tam magno diſcrimine medici uti poſsint. In ſumma ſi optimam haberemus theriacã, quæ ex adulterinis & ſuppoſititijs non eſſet confecta medicamentis, omnibus præponeretur antidotis in ſuperanda ui medicamentorum aluum ducentium. Siquidem teſtatur Galenus (ut paulò ſuperius diximus) pluribus in locis, ſuis in libris de theriaca ad Piſonem, & Pamphilianum, illud optimæ theriacæ indicium eſſe, ut à præſumpto deiectorio pharmaco pota humorum deiectionem impediat, citra ullam ægrotantium noxam. Id quod nobis experientia compertum eſt præſtari ab antidoto noſtro, cuius deſcriptionem tradidimus in præfationis huius libri commentario. Prodeſt non parum præter hæc uomitionibus, & fluxionibus prædictis etiam uictus regimen ex adſtringentibus & auſteris inſtitutum, quæ deinde niue uel glacie refrigerari conuenit, aut in altum aquæ puteum fune ſuſpendi.

Remedia ad côuulſiones.

Adiuuantur conuulſiones, quæ ab ingentibus, laborioſisq́; alui profluuijs eueniunt, ijs duntaxat cibis, quibus ad refocillanda exinanita corpora, uiresq́; roborandas utuntur medici. Quo in negotio præfertur humanum lac ab ipſis exuctum uberibus: quin & dulcium amygdalarum cremor, & earum pariter oleum, ciborum condimentis admiſtum. Proſunt & nuclei pinei, piſtacia, Indicæ nuces, & melopeponum ſemen, omnia in mortario contuſa, & caporum iure colliquata, addito candidiori ſaccharo. Opem ſimiliter fert caporum, & phaſianorum exenteratorum carnium eliquatus ſuccus, carnibus ipſis tenuiter inciſis, uitreo uaſe concluſis, & in aquæ balneum eodem in uaſe decoctis, quouſq; uniuerſus ab his exudauerit ſuccus. is nanq; frequenter potus cochlearis menſura (ut libello de uiribus cordis prodidit Auicenna) magis ſuccurrit imbecillitati cordis, quàm alius quiuis cibus. Conducunt præterea recentium ouorum uitelli carnium iuribus admiſti, & ſaccharo reſperſi: inſuper caporum, phaſianorum, perdicum, & attagenarum pulpa in mortario contuſa, & iure, & ſaccharo temperata. Præfocationibus porrò ſubuenimus ijſdem tum auxilijs, tum medicamentis, quorum ſuperius mentionem fecimus, cùm de mortiferis fungis diſſeremus. Cæterùm meminit hoc capite Dioſcorides præter prædicta, melanthij, ſylueſtris rutæ, & earum plantarum lanuginis, quæ in aculeatarum genere quibuſdam cacti uocantur. Quorum omnium hiſtorias, & facultates ſuperius proprijs locis tradidimus, quæ tamen non ſemper nocent. At ſi noceant, curantur excitatis uomitionibus, ebibito prius maluæ decocto, aut lacte, aut recenti crudo butyro. Poſt quæ proficiunt pinguia iura, & cætera, quæ aluum emolliunt. Dent igitur operam, diligenterq́; animaduertant ſeplaſiarij probi, ac fideles, ne in ponderandis hiſce medicamentis, aut manu aut oculis imprudenter decipiantur. Quinetiam eos admonitos uelim, ut imperitos, ac teme=

arios circunforaneos à pharmacopolijs ſuis excludant, reprehendant, & miſſos faciant: ac ſi opus fuerit, protomedicis & rectoribus ciuitatum eos denuncient, ne miſelli ægrotantes ſub publica omnium fide ab hoc improbo ac peßimo hominum genere prodantur, atque in perniciem agantur.

Domeſtica nobis. Cap. XXXIIII.

AQVA frigida abunde pota, aut meracum vinum liberaliùs epotum, aut paſſum, præſertim à balneo, aut curſu, aut uehementi exercitatione, ſtrangulatus, & [illegible]olores infert. In quibus ſanguinis miſsio protinus, & vacuatio, imminentia ſoluunt pericula. Sed d[illegible]is veneficiorum, ac remedijs, & cauendi modo, hactenus dicta ſint. Subiungeremus etiam antidota neceſſaria, quæ prçclarè auxiliantur, quibus vtimur, quale Mithridatium eſt præſertim, & quod ſanguine, & quod ſcinco temperatur. Verùm quoniam alijs in locis diligentiſsimè ſcripta ſunt, hìc ab eorum deſcriptione ſuperſedemus.

Rerũ domeſticarũ noxa.

NON *modò aqua frigida, & uinum meracum, aut paſſum inter ea, quæ nobis domeſtica ſunt, & quotidiano uſu alimentum præbent in humanæ uitæ ſubſidium, eo modo pota, quo Dioſcorides ſcribit, maxima adferunt diſcrimina; ſed etiam carnes, & piſces. Etenim hæc utraq; cocta, & adhuc feruentia humidis locis diutius aſſeruata, ſubindeq; frigida deuorata, eoſdem malos pariunt effectus, quos à maleficis fungis creari tradidimus: tametſi quandoque non niſi duobus, aut tribus pòſt diebus appareat noxa. Toſtæ præterea carnes, uenenatorum ſubeunt naturam, ſi calidæ inter duas ſuffocentur patinas, obuoluanturq; linteis, ne exhalare poßint. Eadem etiámnum mala inferunt morticinæ carnes eſitatæ, quemadmodum & eæ, quarum animalia aut à uenenatis ſerpentibus, aut à rabidis brutis demorſa, aut fulmine icta interiere. Quandoquidem ſæpius harum eſu coli oritur inflammatio, mœror, alui profluuium, furor, obliuio, ueternus morbus, & ad poſtremum mors inſequitur. Quamobrem hæc ſanè negligenda non ſunt, quin potius ſumma cura uitanda. quippe aliquos noui, qui his deuoratis nullo medicamento adiuti, intumeſcente inde toto corpore, tandem uitám miſerè finiuerunt. Nec minus euitare oportet oua barbi piſcis: nam adeò uenenata ſunt, ut ſi largius ſumantur, eos qui hauſerint, in magnum periculum adducant.*

Piſciũ, & carniũ noxæ remedia.

Piſcium curatio eadem eſt, quæ fungorum. quanquam non exiſtimat Conciliator, ut piſcibus ſicut mortiferis fungis conueniant ſylueſtria pyra. Carnium uerò ſuffocatarum malis ſuccurritur excitatis prius uomitionibus, & infuſis clyſteribus: mox uini optimi & odorati potu, admiſto cydoniorum malorum ſucco. Præſtat à uomitu Lemniam ſphragidem bibere, unà cum agallocho, & maſtiche. quanuis eadem ſit harum cura, quæ coli affectibus adhibetur.

De venenatis animalibus.

Venenata. Cap. XXXV.

DE BESTIIS, quę virus eiaculantur, & exitialibus venenis, ideo ſcribere aggredimur, vt tota curationis remediorumq; ratio ad vmbilicum perducatur. Siquidem pars hęc non minus quàm cæterę aliç, neceſſaria eſt ijs, qui artem medicam exercent, vtpote cùm adminiculo eorum, quæ inibi traduntur, doloribus, periculis, & cruciatibus, plurimiſque alijs malis homines liberari conueniat. Hæc autem in ſumma faſtigia duo, ſicuti ab initio relatum eſt, diſtribuitur. Nam qui de feris virus inſpuentibus ſermo diſſerit, theriacus dici ſolet: qui verò de amoliendis veneficijs, alexipharmacus: quo prius tradito, ſimul quę ſequi ſigna conſueuerunt, pręmonſtrabimus: tum quę nonnihil auxilij ferunt. Omnia autem in promptu, & ad manum habere artificem oportet, propter vrgentem ſępenumero neceſsitatem. Siquidem pauca è venenis & virulentis animantibus, tarda & graſſantia ſenſim pericula cient, ita vt dilationem admittant: pleraq; verò præſentaneam perniciem afferunt. Hominum autem partim malè alijs cogitantes, ingenita prauitate maleficium ita temperant, vt ſpatium curanti liberum non relinquant: partim ſceleris admiſsi conſcientia, aut triſti aliquo euentu oppreſsi, hauſto ſponte veneno, mortem ſibi conſciſcere conantur. qui poſtea deprehenſi, aut reſipientes, & vitæ cupidi, pręſentaneam opem poſcunt. Non deſunt qui hoſtiles ſagittas illinentes, aut fontes aquaſq; puteanas hac labe polluentes, certam & ineuitabilem adderſarijs perniciem moliuntur. In quibus ipſis etſi maleficium non ſubitò, ſed aliquantò pòſt graſſari natura ſua comparatum eſt; tamen niſi primo quoque tempore coerceatur, & remedijs ſubinde excipiatur, fruſtrà tandem ſuccurritur, occupatis iam corporibus exitiali vi veneni. Proinde non vulgari induſtria diligentiaq; in ea re vtendum eſt, vt quod in alijs incommodis ars conſueuit, in his quoque ſalutem mortalibus præbeat. Quin & apud priſcos genus hoc vnum exiſtimabatur eſſe eius partis, quę medicamentis pugnat: ſed recentiores id ipſum diſcreuerunt, nominantes præcautionem, & modum pręcauentem, ſalubris ſanantiſq; medium ſtatuentes, parua & leui ſupra modum perſuaſione decepti. Siquidem tres in humanis corporibus conſtitutiones eſſe contendunt. vnam, qua ſani degimus: alteram, qua ſiniſtra valetudine corpora laborant: tertiam, quę medium inter vtraſque locum ſibi vendicat. In qua poſiti, ſanitatem ſpecie mentiuntur, facileq; in morbos & pericula concidunt, ob vim corruptricem, quę corporibus noſtris incumbit: quemadmodum in ijs videre licet, quos excandeſcens rabie canis momorderit,

derit, necdum tamen aquam horrent: in ijs quoque qui cantharidas hauſerunt, ſed nondum urinæ tormento cruciantur. Tripartitò igitur artem digeri, triplicique corporis conſtitutioni meritò reſpondere tradunt. Salubrem partem eſſe uolunt, quæ ſanitatem tuetur: præcauentem, eandemque prohibentem, quæ obſtat, quo minus in morbos incidant: & ſanantem, qua uitia diſcutiuntur. Quibus ita reſponderi poteſt, quòd primùm ex iſta ratiocinatione non tres corporis tantùm, ſed quatuor haberi conſtitutiones fatendum eſſet. quippe vt aliqui ſunt, qui necdum morbo laborant, morbo tamen maximè ob impendentem cauſam ſunt obnoxii: ita ſunt, qui iam priore morbo defuncti, nondum tamen ſecundæ ualetudini reſtituti ſunt. id quod in iis qui à morbo proximè ſeſe recolligunt, cernere licet, qui uirium recreationem & robur deſiderant. Sed quemadmodum curandi ratio ad partem medicamentariam pertinet: ita præcautionem eidem ſubiici par eſt. Ad arcendas enim ualetudines uehementibus utimur auxiliis, altiore ſcarificatu, uſtionibus, amputatione, derodentibus epithematis, potionibus perniciei occurrentibus, & plerisque alijs. Verùm enimuero ſunt uſque eò rudes nonnulli, ut ne remedia quidem appellent, quæ morbos arceant. Cuius ſententiæ inire rationem haud promptum eſt: etenim cùm uerbum ipſum, præcauere, tum agendi modus, omnino auxiliarem remediariamque uim præ ſe ferunt. Mirum uerò niſi etiam ſua illa diſtributione partium eos complectuntur, qui in peſtilentis cœli ſtatu morbo nondum correpti ſunt: peſti tamen, propter obuerſantes aeris occaſionem, opportuni, & in morbum proni redduntur. Dicere forſitan quis poſſet, ſalubris inſtitutionis præcepta non aliud eſſe, quàm arcendorum morborum rationem: quippe cùm firma reddere corpora, & minus uitijs obnoxia nitamur, ut inoffenſa ualetudine degant, nec morbis conflictentur. Neque id ſilentio prætereundum, quod maximè præcipuum, & tanquam caput rei eſt, non oportere medicinæ partium diſtributionem, totidem corporis conſtitutionibus reſpondere, ſed naturas ſingulorum ſuis notis ſeorſum ſcrutari, ac explorare, ut ſuis locis oſtendimus. Cum ijs igitur non pluribus agendum. Illud magis adnotare conuenit, affectus, qui à uirulentis animalibus, uenenisque contrahuntur, uocari cæcos, id eſt, quorum ratio minimè iniri poteſt. Quin & ea, quæ eisdem auxiliantur, nulli pariter ſunt addicta cauſæ. quaproter quæſtionibus obſeruatoriæ artis, & eius quæ ratione fulciatur, annumerari ſolent. Neque prorſus uerum deprehenditur, affectus huiuſmodi cæcos eſſe. nam quod ſemper ſe protrahit, & nullum in quibuſdam neceſſarij uſum exhibet, haud facili coniectura colligi poteſt: etſi naturæ proprietate prorſus cæcos eos affectus concedimus, qui ab exitialibus uenenis, & animantibus, quæ uirulento morſu ſæuiunt, contrahuntur. Nam quod ad opus nonnullum uſum præbet, datque medendi occaſionem, neque imperceptibile, neque cæcum, nulliue cauſæ obnoxium reputatur: ſed magis ab ipſo quis impulſus, demonſtrationem ſe habere, & opinionem de abditorum cognitione confirmare poterit. Nam etſi ſæpe minora ſunt, quàm ut ſenſibus percipiantur; euidenter tamen ex ipſis inter ſe collatis deprehenduntur. Diocles autem in eo commentario, quem Pliſtarcho dicauit, ſatis modos perſtrinxit, ad uerbum ita ſcribens. Noſſe quis hoc poteſt cùm in aliis non paucis, tum in uiperis, & ſcorpionibus, & reliquis id genus, ſecum animo reputans, ut quanuis exiguo ſint corpore, uixque conſpectui ſubiiciantur; magnorum tamen diſcriminum ac dolorum cauſas inferunt: quorum nihil præter quandam corporis exiguitatem, uimque præ cæteris animantibus datam illis, facile fuerit ſpectare. Quanta enim ea moles corporis eſt, quæ à ſcorpij ictu, & aliorum id genus uenenatorum, quæ nos morſu conficiunt, attingitur? quorum aliqua uehementes cruciatus excitant, alia erodunt, & putredines cient, nec deſunt quæ præſentaneam perniciem moliantur. Aut quantulum eſt quod à phalangii morſu ingeritur, & uniuerſum corpus excruciatur? neque enim quis magnitudinem ipſorum deprehendere poſſet, cùm prorſus exigua mole conſtent. Ergo quòd hæc ad affectus referantur, conſtitit inter omnes. Verùm quòd exactè deprehenſum ſit, uim quandam ipſis ineſſe mortiferam, quæ inſinuata corporibus, moleſtiarum, quæ exoriuntur, nobis cauſa ſit, in confeſſo eſt, & omnium conſenſu perſuaſum.

Nec quiſquam inuenietur uſqueadeò contentionis ſtudio flagrans, qui aliunde exoriri moleſtias aſſeueret, quàm à materia mortifera parte corporis attingente. Porrò id erat, quod inter utilia artis opere in omni opere dicere oportuit, quænam res opus hoc efficiat, ut nihil prorſus nos lædat, incomprehenſa communis cauſę quæ proprijs ineſt ratio: quandoquidem tum euidenter indicari poſſit, cùm deprehenſa eſt. Ideo Eraſiſtratus empiricorum pertinaciam graui cauillatione inceſſens, cæcis affectibus cauſas aſsignauit, inficiatus hic communem, & ſupremam morborum cauſam incomprehenſibilem eſſe: & hanc in eo, quem de cauſis ſcripſit, commentario aptiſsimè prodidit, candido ſignatam lapillo. Nec ferendos eos eſſe cenſuit, qui ſe dicant in quibuſdam, ut in uenenis, ſerpentium ictibus, & cæteris id genus trita medendi ratione contentos eſſe. neque ſatisfacturam ſibi obſeruationem eam, quæ à cauſarum comprehenſione ſeparata eſt: primùm enim genere comprehendi facilè poſſunt. Quod autem ſit lethifera uis, corporaque permutans, ita ut perimat, ex iis quæ per genus, non per ſpeciem uagantur, curationem indicat, qua hæc hebetare, & prorſus expugnare liceat. Cùm uerò ſubiungit. Ad aquam dulcem, & potui idoneam uenit quis, & ante obſeruationem ad uomitum, ad uulneris dilatationem, ad demorſæ partis ſuctum, cucurbitulas adfixit, partem incidit, urentia medicamenta, aut ea quæ uim eandem adipiſcuntur, admouit, poſtremò partem amputauit: ſecum reputauit medicamina, quæ per ſummam cutim ferre, & applicari ſolita, immiſſæ ad

intima perniciei repugnarent. Hæc itaque, quæ diſſeruit Eraſiſtratus, ueritati conſentanea ſunt, nec arti refragantur. Sed methodicos demirari licet, qui mortiferam uim corporibus illapſam, negotiorum, quæ ipſa faceſsit, eſſe cauſam diffiteantur: uerùm rudiuſculè nomini attendunt. Nam apud ipſos palàm immiſſa uis φθοροποιὸς, id eſt mortifera, nominatur: φθοροποιὸν autem nullius officij alius eſſe poteſt, quàm cauſæ. Aiunt hæc nomina, μάρσιππος, & ἀνακαλύπτειν, eſſe reliquis omnibus ſimilia, in quibus partes quædam dictionum non pro uirtute, ſed nuda enunciatione comprehenduntur. Enimuero quemadmodum in his uocibus μάρσιππος, & ἀνακαλύπτειν, partes neque certos, neque principes retinent ſignificatus; ſic in hoc uerbo φθοροποιεῖν, partes productionis gratia, non pro uirtute coaluerunt. Hinc ad cauſarum differentias tranſeunt, affirmantque cauſarum aliquas euidentes eſſe, quę dum aduerſam ualetudinem crearunt, ſeparantur: cuiuſmodi ſunt frigus, labor, æſtus, & ſimilia. quaſdam continentes, quæ permanent, poſtquàm morbum excitarunt, hoc eſt, quibus præſentibus, & effectus eorum adſunt: increſcentibus, affectus augentur: decreſcentibus, minuuntur: & cùm deſinunt, ijdem finiuntur: quibus ſolis ac per ſe manentibus, effectus quoque ipſi manent. Talia quidem receptiſsima ſunt cauſarum diſcrimina, quorum nulli phthoropœon ſubiici poteſt. Euidens enim cauſa non eſt, quoniam morſus ipſe permanet, nec ipſa à corpore ſeparatur. Nec continens cauſa dici poteſt, cùm magna ex parte hic adſit: quemadmodum accidit ijs, qui à rabioſo cane ſunt demorſi. Quòd ſi neque euidens cauſa, neque continens fuerit, neque per ſe, neque alterius conſortio cauſa erit. Quòd ſi à nulla cauſarum differentia phthoropœon deducere poſſumus, conſequitur, ut neq; cauſam eſſe fateamur. Quòd autem aſſerunt, uocabula quædam in ſe non habere partes rerum ſignificatrices, ſed nuda & ſimplici pronunciatione ficta eſſe, fateri neceſſe eſt. Verùm non omnia, ſed perpauca talem nanciſci conditionem exiſtimandum eſt: neque enim ποιεῖν in hoc nomine φθοροποιὸν, perinde atque aſſumptitia profertur, ſed longè principem obtinet ſignificationem. Quemadmodum enim φθορᾶς, id eſt corruptionis, nomen mutationem in peius ſignificat, ſic hoc uerbum ποιεῖν ſumi debet, ut nihil amplius ex eo quòd hanc dictionem φθορᾶ ſecum habeat, declaret. neque prorſus id ſignificat, quod omnes palàm audiunt, & huic ſimile redditur, παιδὶ ἔχειν δίψος. Si dant à corruptione ſanis fieri morbum, concedunt utiq; uim in huiuſcemodi uerbo ποιεῖν ſubeſſe: ſiquidem aliquid eſt, quod corruptionem efficiat. Omne autem quod aliquid efficit, oſtenditur per ſingulas cauſas, quæ corporibus ſubiiciuntur, idque tam in lethalibus uenenis, quàm in iis quæ corporibus ingeruntur. Verùm nonnihil ſubiacere cauſarum differentijs produnt. Quinetiam aberrarunt, non exactam diuiſionem aſſumentes. Qui uerò ſe dogmaticos profitentur, cauſam eſſe partim præparantem, partim continentem aſſerunt, ut inguinum ulcus, & inguinariam febrim, & quæ effectui tum aſsiſtat, tum etiam ſeparetur, ut à fractis præcipitatio. In ſumma quoties quidpiam ſuapte natura cauſa fuerit, nec ulla diuiſione comprehenditur, uitioſum eſt, neq; cauſæ adſcribitur eorum, quæ idem genus ſortiuntur. Sed quod phthoropœon cauſa ſit, nomen ipſum argumento eſt, & in ijs quæ contingunt, apertius oſtenditur. Quid aliud cauſæ arbitrantur eſſe poſt impreſſum à ſerpentibus ictum, quàm ex animante uim, & illapſum in corpora uirus? Neque enim frigus, neque æſtum, neque ſectionem corporis, neque cruditatem, neq; aliud quicquam ſimile cauſari poſſunt. Verùm quoniam cauſarum differentiis gaudent, & aliquas continentes, alias euidentes appellant, ipſis dicendum, utroque iſtorum modorum euidentem quidem cauſam eſſe, quod affectum præcedit, & quod corporis ſubſtantiam præoccupat: continentem uerò, quod morbis præſentibus adeſt, qua ſeparata recedunt, quæ cum ipſa euenerant. Sed de ijs hactenus. Statuendum itaque mortiferam uim intrinſecus manifeſtiſsimam eſſe cauſam, ipſamq; principem facere ſcopum oportet. Et ante quàm ad ima decumbant morbi, uarijs modis eſt certandum, donec uis tota corporibus excutiatur. Modò enim reuocari debet ea parte, qua peſtis intrauerit: modò aliqua alia, præſertim principatum non obtinente, antè coerceatur, quàm altius irrepens uiſcera tagant: aut eius pernicies eluatur, retundaturque, cùm iam membratim peruagatura eſt. Itaque uenena ſi hauſta ſint, crebris uomitionibus: ſi morſu impreſſa, ſcarificatione, affixis cucurbitulis, exuctu, carnis circumſcriptione, nonnunquam amputatione extremæ partis, euocantur. Retinentur uerò infuſione, & impoſitu medicamentorum acrium cohibentur. hæc ſimul utiq; arcere virus, & eluere poſſunt. Reſtinguuntur, & euincuntur meraciore potu, aut paſſo nulla aqua diluto, uel contrariorum eſu, quæ acrimonia ſint prædita. Poſtremò deiectio alui, euocatus ſudor, & alia quædam in commune, quæ membratim demonſtrabimus, auxiliantur. Verùm enimuero non lethiferam modò materiam; ſed & magnitudinem, & tempus, pro ſcopo conſiderare oportet. etenim ab ijs remedia quàm plurimum diſcrimen capeſſunt.

A magnitudine quidem, cùm nonnulla ex uenenis, & uiroſis animalibus pericula minantur: alia putredines altas, aut exteriores excitant: alia uehementiſsimos dolores, aut cæcos cient: alia uix medicamentis cedunt, & magis minúſue moleſtias excitant. Oportet autem ea quæ pericula ferunt, peruicacioribus auxiliis expugnari: & minus infeſta, mitioribus. Quippe abſurdum fuerit in grauioribus, ſegnioribus medicamentis homines in diſcrimen adducere: in minoribus uerò, uehementium auxiliorum iniuria corpus laceſſere. Finitio à temporibus in promptu eſt: hoc enim ſubitò in pericula, & præſentes moleſtias adducit: illud uerò ſenſim, & dilatas in diem longam, aut breuiorem producit. Itaq; in acutis quidem confeſtim multa ſimul auxilia repræſentari oportet, reliquis, paulatim. Hæc quadam artis formula breuiter definita ſint. Iam membratim rem proſequamur.

Cvm hactenus tradiderit Dioſcorides de his priuatim uenenis, quæ epota aut in cibis ſumpta, corpora noſtra permutant, corrumpunt, deſtruunt, & deniq; in perniciem agunt, ut hac in re nihil amplius deſiderari poſſet, ſtatuit deinceps de his etiam ſibi eſſe diſſerendũ, quæ uirulenta animalia ictu, uel morſu relinquunt. Quòd utiq; probè ſciret, hæc non minora, quam illa repræſentare diſcrimina, imò etiam maiora: quandoquidem eueniant hæc ex tempore, & præter opinionem, plerunq; in campeſtribus, & montibus, ubi nullum auxilium, nullaq; uel rara remedia. Quamobrem de his non minus diligenter diſſeruit, quàm de alijs, quæ corporibus ingeruntur, argumento ſatis manifeſto, quòd uniuerſalia horum remedia nõ una tantùm præfatione, ſed pluribus ſcriptitauerit. Quod cùm animaduerterint recentiorum quidam, haud dubiè exiſtimarunt, hoc ſextum uolumen in quatuor libros eſſe diuidendum, nempe in ſextum, ſeptimum, octauum, & nonum. Veruntamen ijs mihi non rectè (pace ſemper eruditorum dixerim) ea expendiſſe uidentur, quæ in huiuſce libri præfationis initio à Dioſcoride ſcribuntur: is enim apertiſſimè hunc ſextum librum totius operis ultimum declarauit. Quapropter ipſe Dioſcoridem ſecutus relictis aliorum opinionibus, aſſerere non dubitauerim, hunc uniuerſum de uenenis, & uenenatis animalibus tractatũ, unum tantùm, non plures eſſe libros: tametſi pro cuiusq; arbitrio in plures ſectiones diuidi poſſit. Quarum prima ijs dari poterit, quæ ore ſumũtur in corpus: ſecunda canis rabidi morſibus: tertia indicijs ac ſymptomatibus, quæ à uenenatis morſibus oriuntur: poſtrema uerò eorum curationi. Verùm enimuero cùm hæc diutius examinauerim, ut Dioſcoridis doctrina ad maius omnium commodum in unum congeratur, & ne tot huius libri fiant ſectiones, uenenoſorum animalium tum indicia, tum accidentia, quæ proprijs capitibus tradidit Dioſcorides, ijs coniunximus, quibus ipſe egit de eorundem curatione, & remedijs, ut unuſquiſq; iunctim nulla temporis iactura, uno tantùm capite indicia, accidentia, & curationem conſequatur. Quod & ipſe fecit Dioſcorides, ubi ſuperius de uenenis diſſeruit, quæ in corpus ſumuntur. Ibi enim indicia à curationibus non diſiunxit. Nam ſi in uno tractatu indicia, in altero uerò curationes quærantur, maius temporis diſpendium fiet, maiorq; menti moleſtia inferetur, quàm ſi hæc omnia in unum redacta legentibus ſeſe offerant. Neq; hoc nobis uitio adſcribendum eſſe putamus, quando res eò magis placere ſoleant, quò commodius fieri poſſunt, cùm præterea illud (ut aiunt) fruſtrà fiat per plura, quod fieri poteſt per pauciora. Neq; etiam ob id quis calumniari poterit, quòd Dioſcoridis codicem aliqua ex parte deprauauerim: quòd nuſquam à me deprauatum, ſed tantùm in meliorem formam, & ad priorem auctoris doctrinam ipſum redactum, & reſtitutum putem. Porrò non aliud ſuper hac præfatione nobis dicendum uidetur (quæ multis intellectu difficilis extitit, ut Marcellus ipſe fatetur, quòd fortaſſe Dialecticam ignorauerit) niſi quòd aliud ſanè hæc præfatio non ſit, quàm Dioſcoridis Ariſtotelem ſecuti diſceptatio, aduerſus eos omnes, qui ſuperficie tenus in medica facultate, ſuper nuda ac ſimplici uocabulorum interpretatione altercantur, eorumq; præſertim, quæ ex uarijs, ac diuerſis uocibus componuntur. Quandoquidem hæc interpretationis uocabulorum diſtractio, potius ad ſophiſtas, & nugatores attinet, quàm ad expertos, & probatos medicos, ut facilè uidere eſt in pluribus irreprehẽſibilibus uocabulorũ exemplis ex pluribus uocabulis compoſitorum, quæ in lib. peri hermenias ab Ariſtotele aſſignãtur. Quippe quoniam nouerat ipſe Dioſcorides, quòd tam methodicorum, quàm dogmaticorum quidam in ipſis compoſitis uocabulis declarandis expertorum, exercitatorumq; medicorũ ſententiã, proprijs uocabulis denominatam, haudquaquam ſecuti fuerant. Cæterùm & eos non parum reprehendit, qui abſque aliquo Dialecticæ fundamento, diuiſione in cauſis facere audent. nam cùm in diuiſionibus errorem committant, in ijs quoq; quæ ſequuntur, errent neceſſe eſt. Proinde qui hæc latius uberiusq; noſcere cupiunt, Ariſtotelem conſulant libro ſecundo phyſicorum: illis ſiquidem inibi ampliſſimè ſatisfiet. Potuiſſemus quidem & nos rem hanc pluribus proſequi: ſed cùm noſtrum inſtitutum non ſit, nunc in aliam materiam digredi, hæc ſilentio prætereunda duximus.

Ratio tracta tus de uirulẽtis animalibus.

Nouus ordo huius libri.

CANIS RABIOSVS.

SIGNA

Signa rabioſi canis, & demorſorum ab eo. Cap. XXXVI.

DE RABIOSI canis morſu ſermonem alijs præpoſuimus, quòd id animal domeſticum, ac frequens eſſe conſueuit, & in rabiem ſæpius agitur, ac perit, ab eoque caueri difficile. inde periculum ineuitabile hominem manet, niſi multis utatur auxilijs. Canis plerunque flagrantiſsimis æſtibus in rabiem efferatur: interdum quoties frigora inceſſerunt. Rabioſus autem potum & eſcam auerſatur: largam ſpumantemque pituitam naribus, & ore proiicit: toruè & ſolito triſtius intuetur: in omnes paſsim ſine latratu irruit, & æquè feras hominesque, tam familiares, quàm ignotos mordet: nec protinus infeſtum quicquam infligit, niſi, ut uulnus, dolorem: exinde morbus ille qui ab aquæ metu hydrophobicus Graia eſt uoce appellatus, contrahitur. Euenit autem cum diſtentione neruorum, totiusque corporis rubore, præſertim faciei, cum ſudore, & languore quodam. Aliqui auræ ſplendorem fugiunt: alij ſine ulla doloris intercapedine uexantur. Sunt etiam qui canum more latratus ædant. & obuiam factos morſu adoriuntur, ac mordendo ſimili uitio labefactant. Proinde ex iis, qui hoc uitium ſenſerint, neminem ſeruatum uidimus, niſi forſitan ex hiſtoria unum aut alterum euaſiſſe audiamus. ſiquidem Eudemus ſuperaſſe quendam affirmat. Themiſonem aliqui demorſum in hunc furorem incidiſſe, & euaſiſſe fatentur. Alij ipſum cùm amico aquam expaueſcenti morem gereret, & officium exhiberet, quadam naturarum concordia, ſimilem contraxiſſe affectum: ſed poſt multos tandem cruciatus ſeruatum extitiſſe. Moleiſtiſsimum itaque genus morbi, à quo multos, anteaquàm ipſum experirentur, uindicauimus, & complures ab aliis medicis ſeruatos nouimus.

canis rabioſi uenefica natura, & ſigna.

NVLLVM in uniuerſum animal homini tam domeſticum, familiareq; reperitur, nullumq; quod tam multiplici, uarioq; genere conſtet, quàm canis. Hinc eſt, quòd uiri, mulieres, ac pueri ijs magis delectantur, quàm cæteris animalibus, quæ in domibus noſtris aluntur, tanta quidem intercedit canibus cum homine ſocietas. Qui tamen in rabiē acti, quos momorderint, in maximum diſcrimen plerunq; deducunt. Cùm itaq; canes à continuo hominum conſortio nunquam abſint, qui propterea illorum morſibus magis ſubijciuntur, quàm cæterorum, quæ morſu pariter, uel ictu uenenum eiaculantur; ideo merito quidem de his prius, quàm de reliquis beſtijs uenenatis tradidit Dioſcorides. Cæterùm quanquam ipſe cauſas non ſcribit, cur magis æſtate Caniculæ ardoribus, itidem hyeme frigoribus uehementiſsimis in rabiem aguntur, quàm reliquis anni temporibus, cùm tamen palàm ſit, canum rabiem non aliunde prouenire, quàm ab atrabiliarijs excrementis, facilè cognoſci poteſt, id æſtate euenire peruſto à caloribus eorum ſanguine, hyeme uerò frigoribus concreto. Rabidi canis indicia deſcribit Galenus libro de theriaca ad Piſonem (ſi tamen liber is Galeni legitimus eſt) his uerbis. Si audieris canem, qui aliquem momorderit, gracilem corpore, & ſiccum, oculis rubentibus, cauda demiſſa, ſpuma ex ore fluente, præterea lingua foràs porrecta, & tanquam bile colorata obuiū, quenquam inſilijſſe, citraq; rationem cucurriſſe, deinde rurſus ſubitò conſiſtentem cum ira quadam magis furenti non ipſi præuiſos momordiſſe, hæc inquam ſi in eo ſic habere audieris, ſtatim rabioſum canem fuiſſe intelligas. hæc ille. Incedunt præterea (ut quidam aſſerunt) lento gradu, demiſsis auribus, abſciſſa uoce, ſtupido capite, & obuios non modò homines nullo delectu; ſed & beſtias demordent. Nec mirum ſi proprium mordeant dominum, aliosq; domeſticos omnes, nullius habito diſcrimine, uel ratione. ſiquidem cùm proprium atræ bilis ſit ſenſus omnes inficere, omnium & ſui ipſius obliti, domeſticos ipſos cognoſcere nequeunt. Id quod etiam pluribus hominibus accidit, qui melancholici effecti, non modò patrem, matrem, uxorem, & proprios filios; ſed etiam ſe ipſos quandoq; occiderunt.

canes quibus cauſis rabie exagitentur.

Verùm enimuero non tantùm æſtiuis caloribus, & hyemis frigore canes in rabiem aguntur, ſed etiam morticinarum, putridarum, uermibusq; ſcatentium carnium eſu: quin & marceſcentis earum ſanguinis. Quòd ſi fuerint hæ carnes eorum animalium, quæ peſtilentia, aut ictu fulminis, aut uenenoſorum morſibus interierint, eò facilius maioriq; afficiuntur rabie. Quæ etiam excitari ſolet computreſcentibus aquis frequentius ebibitis, quòd hæc omnia atrabiliarios ſuccos augeant, & putredine corrumpant. Eoq; magis his de cauſis in rabiem aguntur, quantò alter altero ſuapte natura magis atræ bili obnoxius fuerit. Aduertant præterea nobiles mulieres, ne ſuis catellis, quos in delicijs habent, et quibus maximè oblectantur, cibum uel iuſculum edendum præbeant, quibus aromata, præſertimq; piper & gingiber, fuerint admiſta. Quippe cùm hæc caliditatis, ſiccitatisq; modum excedant, eadem retione, qua ingens æſtatis feruor, canes rabidos efficiunt. Caueant ideo eas libenter moneo, ne ipſis fortè fortuna id mali accidat, quod Tridenti eueniſſe ſcimus clariſsimo Baldo utriuſq; legis doctori. Is ſiquidem inter ludēdum cum quodā ſuo catello iam rabie affecto, leuiter in inferiori labio demorſus fuit. Sed ipſe huius rei ignarus quarto pòſt menſe rabidus factus, & tandem hydrophobicus miſerabiliter mortem obijt, nullo adiutus medicamento.

Animalia alia rabie tentantur.

Ad hæc ſciendum eſt, quòd nō canes tantùm (quanquam ij magis, quàm cætera animalia in rabiem agantur) rabidi fiunt; ſed etiam alia pleraq; animalia, nempe uulpes, muſtelæ, uiuerræ, martes, ſimiæ, & id genus alia. Quapropter neſciuerim, quo argumento dixerit Galenus libro ſexto de locis affectis, ſolum canem inter cætera animalia corripi rabie: niſi uoluerit dicere (ut equidem reor) canes cæteris animantibus rabiei magis eſſe obnoxios. Refert Ariſtoteles libro octauo de hiſtoria animalium, camelos etiā, & equos in rabiem agi. Id quod ego quoq; aſſerere poſſum: etenim memini, cùm ruri degerem, me uidiſſe equum rabie furentem, qui fracto capiſtro obuiam quandam uetulam per capitis, & crinium uittam morſu comprehenſam, decem pluresq; paſſus à terra ſuſpenſam pertulit, nullo tamen uulnere illato, ſed magno ſanè terrore. Hoc affectu capiuntur (ut Auicenna eſt auctor) etiam muli, qui ſuis aliquando morſibus dominos, & ſtabularios rabidos, & uelu-

ti arrepticios reddiderunt. Verùm huiuſmodi animalia non niſi rarò, uel nunquam per ſe rabie tentantur; quandoquidem ferè ſemper id illis eueniat, cùm à canibus, ſeu lupis, aut uulpibus rabidis mordentur. Cæterùm (ut ipſe Dioſcorides inquit) rabioſorum canum morſus infeſtum quicquam protinus non infligit, niſi, ut uulnus, dolorem. Sed neglecta curatione, demorſi aliquo pòſt tempore rabidi fiunt, & aquam expaueſcunt. quod etiam fatetur Galenus libro de theriaca ad Piſonem, alijsq; in locis. Idcirco diligenter aduertant, qui à canibus mordentur, ſi aliqua ſeſe offerant indicia, quibus conijci poſsit, canem, qui momorderit, rabie laboraſſe. Siquidem neglectis remedijs (ut modò diximus) in id diſcriminis demorſi adducũtur, ut nullus ſubinde relinquatur ſalutis locus. Tradidere Oribaſius, Paulus, Aetius, Auicenna, aliję; probatiſsimi auctores, quòd illitis per integram noctem contritis iuglandibus canũ morſibus, & poſtmodum gallis, aut gallinis in eſcam exhibitis, gallinaceos ipſos ſequenti die interire, ſi à rabido cane illatum fuerit uulnus. Sunt etiam qui aſſerant, ſi panis emanante è uulnere ſanguine inficiatur, & cuicunque cani quantumuis famelico offeratur, canem non modò illum non mandere: ſed nec olfacere quidem. Attamen his tantùm experimentis (meo cõſilio) non planè fidendum fuerit: quanquam ea à probatiſsimis prodantur auctoribus. quapropter alia indicia iam dicta diligenter fuerint perquirenda. Cùm autem rabidorum canum morſus negligũtur, poſt aliquod temporis ſpatium demorſi præter morem cogitabundi fiunt, eaq; mente reuoluunt, quæ illis inſueta ſunt, quod iam ueneni uis in cerebrum repens imaginatricem occupet facultatem. Si uerò adhuc in longum protrahuntur nullis remedijs adiuti, ijs frequentius nocte interrumpitur ſomnus, ſæpiusq; pauore expergiſcuntur: exinde hominum, & domeſticorum conſortia uitant, & cum ferino quodam aſpectu ſecum ſubmurmurant: ſolitudinem deligunt, lucem & candida omnia odere maximè, rubent quandoq; facie, ijsq; extremarum partium nerui conuelluntur: poſtremò eò deducuntur, ut aquam expaueſcant. Quòd certiſsimum mortis, & inexpugnabilis ueneni præbet indicium. Proinde dicebat Dioſcorides ex ijs, qui hoc uitium ſenſerint, neminem ſeruari poſſe. Allata itaq; in eorum conſpectu aqua, cuius potu facilè ſanarentur, ſi tamen bibere poſſent, ingentiſsimis clamoribus, & canũ latratu aſtantes terrent. Quòd ſi diutius ante eos aqua ipſa dimittatur, tremunt, ſudant, deficiunt animo, delirant, pauoreq; concutiuntur, ac ſi in ignem illico ſe proijciendos cernerent. Id uerò accidit, quòd melancholici effecti, corruptis, infectisq; inde animalibus facultatibus, recuſant miſelli, metuuntq; aquam, qua ſola ſanari poſſunt. Nec alia de cauſa id euenire cenſent medici, quàm huius inexpugnabilis ueneni prauitate. Nam cùm humorum omnium, & totius corporis principalium facultatum, functionumq; imperium uenenum ipſum ſuſceperit, cùmq; iam omnes corporis diſpoſitiones ſibi ſimiles reddiderit, mouentur uniuerſi corporis uires, irruuntq; contra id, quod ſibi contrarium exiſtimant, hoc eſt, contra ipſam aquam, ſi ea in medium afferatur. Quocirca Galenus libro de theriaca ad Piſonem, ita ſcribit. Non enim corpus duntaxat ipſis inareſcit, & conuellitur interdum, febriq; acri intus uritur, ſed animus etiam delirat, & grauiſsimũ ipſius affert ſymptoma. Quippe aquã timent, ac propter multam ſiccitatem humidi tenentur deſiderio, & potu abſtinent, quia mente alienati, id quod auxiliari poſsit, non conſiderant. Fugientes enim aquam, pauentesq; miſerrimo mortis genere intereũt. hactenus Galenus. Hæ itaq; rationabiles ſunt cauſæ, quibus in aquæ timorem deueniunt. Veruntamen quidam teſtantur, ut Aetius, Poſidonius, & Rufus, id etiam accidere poſſe, quòd rabidi canis imaginem uidere in aquis imaginentur, cuius ſpeciem recolentes, protinus ingenti terrore corripiuntur. quod quidem nimiam ob ſiccitatem perpetiuntur. Nam philoſophus quidam (ut Aetius refert) morſus à cane rabido, & egregia animi uirtute affectioni reſiſtens, dum phantaſtici canis imago ſibi obuerſaretur in balneo (ea enim ipſi quoque quemadmodum & reliquis eodem morbo affectis apparebat) diu intra ſe meditatus, ecquid tandem inquit cummune eſt cani cũ balneo? quod effatus balneum intrauit, & imperterritus bibit, atq; ita morbum ſuperauit, & incolumis euaſit. Vnde poſtea in prouerbium manauit, quid cani cùm balneo. Refert Auicenna quòd ſi quis à cane rabido demorſus, aquã timens in ſpeculo reſpiciẽs, ſe ipſum cognouerit, huic ſalutis ſpem non deeſſe. Quod utiq; arguit hydrophobicos quoque ſanari poſſe, cùm ueneni uis non adeò uniuerſum occupauerit corpus, & cerebri facultates, ut omnino ratiocinatrix facultas ablata ſit. Quamobrem mirum non eſt, ſi philoſophus ille, cuius hiſtoriam refert Aetius, curatus euaſerit, cùm manifeſtò appareat eius ratiocinatricem facultatem parum fuiſſe affectã. Ad hæc ſcribit Auicenna euenire interdum, ut à cane rabido demorſi quædam fruſta carnis ingenti cum dolore mingant, quæ forma propè canes paruulos referant. quod etiam ab alijs recentioribus accepimus, quin & ab ijs, qui huiuſmodi catulos ſe minxiſſe fatentur. Cæterùm cùm hoc potius fabuloſum, quàm rationi conſentaneum uideatur, atq; ab ipſa natura penitus alienum, ſi qui id uerum eſſe rationibus, & auctoritatibus comprobatum uidere cupiunt, Gentilem Fulginatem conſulant Auicennæ interpretem: item Conciliatorem differentia 179. Quandoquidem ex ijs nimirum intelligent, quo pacto hæc præter naturæ inſtitutum quandoq; eueniant. Poſtremò aſſerit in hoc capite Dioſcorides fateri aliquos Themiſonem, cùm amico aquam expaueſcenti morem gereret, & officium exhiberet, quadam naturarum concordia ſimilem contraxiſſe affectum. Sed id potius ego eueniſſe crediderim, quòd Themiſon medicus amicum laborantem excitandi cauſa ad aquam, & cibum, ſecum manducaſſet, aut bibiſſet, ex eodem ſanè poculo, eius fortaſſe ſaliua infecto, aut alio quouis modo oris ſpumam contigiſſe. Nam ſi, ut Galenus tradit libro ſexto de locis affectis rabidorum canum ſaliua, nuda corporis membra contingens, non aliter homines rabidos efficit, quàm ſi demorderẽtur, quid mirum, ſi rabidi hominis ſaliua id ipſum effecerit? Proinde eos admonet Auicenna, qui rabidorum curam agunt, ne eorundẽ ciborum reliquias comedant. Nec paruipendat aliquis ſpumæ contactu infici poſſe homines: quippe quòd duos uiderim ego, qui ſpuma tantùm perfuſi, nullo quidem ex morſu accepto uulnere, rabiem contraxerunt. Legitur in Ariſtotele lib. VIII. cap. XXII. de hiſtoria animalium, quòd omnia animalia à cane rabido demorſa rabiunt, excepto homine. Quæ tamen ſententia aperte falſa deprehenditur, ut millies experimento compertum eſt. Quamobrem potius adducor, ut credam Ariſtotelis codicem eo in loco deprauatum eſſe, quàm ut in clara, & omnibus cognita, ipſum Ariſtotelem ignorantiæ accuſare uelim.

Neglecti morſus diſcrimina, & cauſæ.

Salutis indicium.

REMEDIA

Remedia demorſorum à cane rabioſo. Cap. XXXVII.

RATIO medendi duplex. una communis, qua utendum in omnes morſus, quos uirulentæ animantes impreſſerunt: alia peculiaris priuataque, eorum duntaxat quos rabioſi canes momorderint: quæ nonnullis quidem ſummam opem ferre conſueuit: alijs uerò inutilis, maximè qui ex multo iam tempore ictum acceperunt. Quæ ad hanc pertinent, primùm exponemus, deinde curſim perſtringemus, quæ ad communem medendi rationem pertinent. Cancros itaque fluuiatiles in ſarmentis albæ uitis cremare oportet, & cinerem eorum, quàm minutiſsimè tritum habere reconditum: itidem gentianæ radicem tuſam, cribratatamq; reponere. Quoties autem canis rabioſus morſum intulerit, in quaternos cyathos meraci uini, bina cineris cancrorũ cochlearia, unumq; gentianæ coniiciantur: hæc in polentæ dilutioris modum ſubacta, quatriduo bibantur. Inter principia medicamentum hoc modo detur. Atqui ſi ab illato morſu bini ternìue dies fluxerint, curationẽ auſpicabimur à triplicato pondere, ſupra id quod ab initio retulimus. Optimum hoc aduerſus rabioſorum morſus auxilium, quod & plerisque unum ſatisfecit, eoque cum fiducia uti licet. Sed ut alijs etiámnum auxiliis contra ineuitabile periculum muniamur, nihil cæteris uti prohibet. Satius autem multò fuerit, etiamſi in uanum recidat, medicamentorum inhumanos tolerare cruciatus, quàm per inertiam, ac deſidiam in diſcrimen adduci. Nec ita in demorſis à rabioſo animali maiora uulnera uereri oportet, uti minora, & ulcuſculis cutis ſimilia: quippe maiori uulnere confertim copioſus ſanguis emanans, poteſt nonnihil uirulenti liquoris exhaurire: quod in minoribus non accidit. quin à maioribus abſcedentes carnes hinc auferre, & labia acie ſcalpelli circunſcribere, & prehenſam hamulo aut uulſella carnem amputare oportet. In utrisq; circunſtantia loca altioribus ulcuſculis ſcarificanda, ut copioſior ſanguinis uacuatio arceat, ne uenenum membratim inſinuetur. Cucurbitulæ cum multa flamma agglutinatæ id iuuamenti præſtant, ut ueneni uis extrahatur.

Curatio demorſorum à cane rabioſo.

TAM accuratè exquiſiteq; tradidit hoc capite Dioſcorides rabidi canis curationem, nihil planè ſilentio prætereiens, ut mihi ſuperuacuum eſſe uideatur quicquam addere. Verùm ut noſtrum ſequamur inſtitutũ, utq; etiámnum lectoribus fiat ſatis, qui nouis ſemper rebus inhiant, non alienum fuerit hic nonnulla commemorare, quæ multos fortaſſe delectabunt, quòd ea in hac re non inutilia, neq; ſcitu iniucunda putem. In primis itaq; illud animaduertendũ eſt, quòd alia utiq; ratione cãcrorum fluuiatilium cinerem præparabat Galenus, quàm Dioſcorides, ut conſtat apertè ex uerbis ipſius Galeni lib. XI. ſimp. medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. At fluuiatilium cancrorum cinis, quanquam ſimiliter prædictis exiccatorius eſt, ſubſtantiæ tamen totius proprietate, mirificè contra rabioſorum morſorũ efficax eſt, isq; tum ſolus, tum cum gentiana & thure multò præſtantior. Thuris ſane partẽ eſſe unam oportet, quinque autem gentianæ, porrò cancrorum decem. Et rarò equidem aliter illis uſtis nos ſumus uſi: cæterùm ad eum modum plerunque, quo utebatur Aeſchrion empiricus, medicamentorum peritiſsimus ſenex, conciuis, ac præceptor meus. Patella erat æris rubri, in quam impoſitos cancros uiuentes, hactenus urebat, donec in cinerem redigerentur, ut facilè ad læuorem redigi poſſent. Hic Aeſchrion ſic paratum promptum ſemper in ædibus hoc habebat medicamen, tẽpore æſtiuo urens cancros ipſos poſt ortum Canis, quandò ſol in Leonem tranſiſſet, luna decima octaua. Porrò bibendum hoc medicamen ijs, qui à cane rabido fuiſſent morſi, præbebat quotidie usque ad diem quadrageſimum menſura cochlearij ſatis magni, aquæ inſperſum. At ſi non protinus ab initio, uerùm aliquot poſt dies à morſu curam cœpiſſet demorſi, tunc quotidie duo cochlearia aquæ inſpergebat. Ad ipſum uerò uulnus emplaſticum applicabat medicamentum, quod ex pice brutia, & opopanace, acetoq; conficitur, habens picis libram unam, unum aceti acerrimi ſextarium Italicum, opopanacis uerò uncias tres. hæc Galenus.

Multorum error.

Cæterùm ſciendum eſt, eos maximè, meo iudicio, hallucinari (ut latius libro ſecundo prodidimus) qui gammaros Latinis uocatos, cancrorum fluuiatilium loco, à cane rabido demorſis potui exhibent. Nanque aliud Græcis animal eſſe cenſemus καρκίνον, aliud uerò ἀστακὸν, & καμμαρίδα. Scripſit & Damocrates carminibus huiuſce cancrorum antidoti componendi rationem (ut libro ſecundo de antidotis refert Galenus) eo ſanè modo, quo ipſum fortaſſe ſecutus eam reddit Dioſcorides. Attamen antiquorum quidam reſinam terebinthinam impoſuerunt thuris uice, quod Aeſchrion Galeni præceptor huic ſemper inſeruit medicamento. In ſumma huius antidoti uires miris laudibus ab auctoribus celebrãtur, adeò ut ſcripſerit Galenus, neminem unquam mortuum eſſe, qui hoc antidoto rectè fuerit uſus. His non diſsimiles uires ueteres aſsignant Alyſſo, ſi ſiccum quadraginta diebus continuis detur ex hydromelite potandum: ſed à prima ſtatim die incipiendum erit. Huius experimenti meminit Galenus libro ſecundo de antidotis, ubi alia quoq; ualentiora remedia ad rabidorũ morſus ex Aſclepiade retulit. Verùm nobis difficile admodum fuerit decernere, quænam hodie planta ſit, quæ ueterum Alyſſon repræſentet, ita ut potius de hoc diuinandum eſſet, quàm aliquid certi ſtatuendum, ut latius ſuperius libro tertio diſſeruimus.

Curatio ex Aetio.

Commendauit Aetius ſecundo, & ſexto uolumine, ad morſus rabidorum canum bitumen Iudaicum, ſiue Aſphaltitis lacus, aſſerens ſi drachmæ pondere ex aqua bibatur, non id modò aquæ pauorem arcere; ſed & eos ſanare, quos iam primùm timor inuaſerit. Memorauit etiam marinos hippocampos ex aceto nigro & melle ſubactos, tam potu hauſtos, quàm uulneri illitos. Confert præterea his maximè acutus rumex; quare idem ſcripſit ſe nouiſſe ſenem quendam, qui demorſos à cane rabido hoc ſolo rumice curabat. Primò enim ulcus eius decocto fouebat: deinde herbam ipſam illinebat, eandemq; potandam exhibebat. quod quidem medicamentum tanquam efficaciſsimum

ſummopere commendabat. Plurima autem, & turbulenta qui illam aſſumpſerint, mingere ſolent: id quod maximè hac in curatione confert. Quo fortaſſe argumento extulit Auicenna propria quædam medicamenta, quæ cantharidas admiſtas habent, ut ualentiſsimè non modò urinam excernerent demorſi; ſed etiam ſanguinem ipſum, aſſerens paulò pòſt ſecurũ eſſe ſalutis indicium, cùm poſt medicamenta ſanguinem mingunt affecti. Porrò Galenus libro de theriaca ad Piſonem, theriacam præfert tam intus in corpus ſumptam, quàm exterius ſupra morſus illitam. Sed cùm hæc quæ noſtro tempore conficitur, non adeò præſtet, quemadmodum ea, quam ipſe conficiebat Galenus, illi ſanè fidere non poſſumus, niſi facto prius de ea periculo in gallis à uipera demorſis, ut ipſe docet Galenus. Prodeſt item potamogetum cum ſale exterius illitum: itidem caprifici cortex contuſus, & ex aqua potus: quin & abſinthium, & alliũ, minus centaurium, ariſtolochia, artemiſia, ſcordium, chamædrys, bryonia, pulegium, & laſer, tam exterius illita, quàm interius ſumpta. Sunt qui credant ſecuriſsimum eſſe remedium ipſius rabidi canis, qui momorderit, iecur toſtum, & à demorſis in cibis deuoratum. quod etiam ſcribit Dioſcorides: quanuis id non affirmauerit, ut libro ſecundo capite de diuerſorum animalium iecinoribus legitur. Proinde ſcribit Galenus libro XI. ſimplicium medicamentorum, iecur canis rabientis alijs ualentioribus antidotis admiſtum quàm plurimos ſanaſſe, ſed eos tamen interijſſe, qui ſolum nullis alijs adiectis medicamentis illud eſitarunt. Sunt etiámnum qui credant, ut loco antè citato tradit Dioſcorides, arceri aquæ pauores dente eo, qui caninus dicitur, ſi is à cane, qui momorderit, exemptus, & folliculo inditus, pro amuleto brachio adnectatur. Sed nemini his fidendum eſſe perſuaſerim, ut in noſtra huius ſexti libri præfatione de pretioſorum lapillorum ſuſpenſione diximus: ſatius enim eſſe ſemper exiſtimaui certis ac tutis uti medicamentis.

Remedia ſuſpecta.

Cæterùm curationis ſumma manuum maximè operam expoſcit. Quandoquidem uulnus diducere oportet, laniatãq; per ambitum carnem reſcindere: ita enim latior fit ueneni exterius euocandi aditus, demitur quod tabefactum eſt, & ex ſanguinis fluore ab excidentibus cultris excitato, repens affectio non parum reuellitur. Quod etiam facere expedit ſcalpello circunquaq; profundius adacto, & ſubinde appoſitis ſcalpto loco cucurbitulis ſanguinem fortiter extrahentibus, aut hirudinibus. Medicamenta autem, quæ aluum citant, & humores deijciunt, in principio omnino uitanda ſunt, ſicuti etiam ſanguinis miſsio. quippe cùm hæc à circunferentijs ad centrum trahendi facultatem habeant, facilè ægros in mortis traherent diſcrimen. Tametſi in curationis proceſſu, & ubi præſertim medicorum negligentia citius quàm expetat ratio concluſum fuerit uulnus, irrepſeritq; uenenum (ut poſtea dicetur) medicamenta aluum ducentia, pariterq; ſanguinis miſsio in ſanguineis temperaturis admodum quandoq; proficiant. Verùm enimuero perpauci noſtra hac ætate habentur à rabioſo cane demorſi, qui medicos conſulant. Nam tanta eſt religionis uis, ut omnes, quos canes rabioſi momorderint, partim ad diui Donini templum confugiant, partim uerò ad diui Bellini ſacellũ, ubi quibusdam exorciſmis, & panibus characteribus obſignatis à ſacerdotibus perquàm facilè curantur, ut plurimorum teſtimonio equidem fateri poſſum. Sed cogitanti mihi quónam pacto hoc tam facilè eueniat, nonnullæ ſeſe obtulerunt rationes, quas liberè dicam. Haud dubiè in primis diuina auxiliatur gratia: quippe cùm non parum moleſtiæ maliq; morſu canis rabioſi affectis inferre poſsint cacodæmones, ut qui in atrabiliarijs humoribus ſuam habeant ſedem, ij quidem exorciſmis cedentes abeunt, & afflictorum corpora munda relinquunt, ſublato ſecum ueneno. Illud præterea addiderim, quòd fortaſſe ſacerdotes ipſi aliquod nobis occultum habent antidotum, quòd panibus illis admiſcentes, ægris deuorandum: uel id aliquo in potu bibendum exhibent. His deniq; accedit magna laborantium fides, quàm ſuſcipit Deus optimus maximus, cuius ſolius munere omnia noſtra delentur incommoda, atque omnes auferuntur ægritudines.

Auxilium religioſum.

Vſtio demorſorum à cane Rabioſo. Cap. XXXVIII.

CONTRA virulentos ictus, uſtio expeditiſsimum eſt auxilium, vtpote cùm ignis cætera viribus præſtet, ſimul quòd virus domet, & ferri penitius non patiatur: ſimul quòd pars ignem experta, poſtea non vulgare fundamentum curationi futuræ præbeat, manente diutius exulceratione. Animaduertendum ex eo tempore, cùm cruſtæ decident, ne vlceris oræ coaleſcant, & cicatrice induantur, ſed ſi fieri poteſt ad multum, idque præſtitutum tempus, vlcerationes, & ſordidas adhuc & inflammationem minantes prorogari conuenit. Quod inditum ijs ſalſamentum optimè præſtabit, & ſylueſtre allium detritum, item cepæ, ſuccúsve, præſertim Cyrenaicus, aut qui Medicus, aut Parthicus appellatur. Tritici grana tam manſa, quàm non manſa imponantur: ſiquidem ſubacta piſtáve à perfuſione vulnera dilatant. Sunt qui à mandentium ieiunio, ſibi aliquid aſciſcere arbitrentur, quod ſuapte natura reſiſtat: verùm id certum non eſt. cæterùm tempeſtiuus eorum vſus minimè eſt contemnendus. Si verò, quod perſæpe accidit, ante dies præfinitos cicatrices coirent, committerenturq́, manum poſtulabunt: nanque eas diducere, carnemq́ue ſcalpello circinare, aut iterum inurere expediet. Vbi uerò propoſitum tempus præterijt, vlcus ad cicatricem ducendum, & emplaſtro, quod è ſalibus conficitur, locus comprehendendus: nec multò pòſt ſinapiſmo vtendum.

CAVTERIVM, *quod ferro igne candenti, aut auro, aut argento fit, non modò ſalutiferum eſt ad rabidi canis morſum; ſed etiam aliorum quoruncunq; animalium uirus eiaculantium, quin & ad alios inſanabiles ferè morbos. Proinde mirum non eſt, quòd hoc loco dixerit Dioſcorides uſtionem, ſiue cauterium contra uirulentos ictus aut morſus expeditiſsimum eſt auxilium. Fiat itaq; cauterium intrepidè, tantæq; amplitudinis, ut ulceris cicatrices breui cõmitti non poſsint. Quòd ſi timidus quiſpiam uſtionem ignis terrore recuſet, ſepticis & exulcerantibus medicamentis*

Vſtionis, ſiue cauterii vtilitas.

utendum erit. Qua in re cæteris præſtat, quod uocant argentum ſublimatum. admiſcetur id unguentis refrigerantibus, ut minus doloris inferat. Probatur hoc, quòd non modo ualentißimè inurat; ſed quòd etiam exuſta ab eo caro, obductaq; cruſta duobus tantùm diebus pòſt decidat, ſi tamen recenti butyro aßiduè illinatur. id quod in aliorũ exuſtione non euenit, niſi largiore temporis tractu. Quòd ſi igne, aut adurenti medicamento (ut multis de cauſis quandoq; accidit) id effici nequeant, diligenter prouidendum eſt, ne uulnus coeat, ſed diutius maneat diductum & apertũ; ſuperimpoſitis emplaſtris ualidè attrahentibus, cuiuſmodi ſunt quæ è brutia pice, reſinis, uario gummi genere, & id genus alijs parantur. Si uerò cauteria fiant, diligenter procurandum, ut relicta quàm primùm excidat cruſta, quò ueneno pateat exitus. quippe ea diu in uulnere retenta, omnes obducit meatus magno ægrorum detrimento. Porrò non magno equidem negotio decidet appoſita continuè liquida uernice oui uitello, & recenti butyro permiſta: quin & butyro ſolo igni liquato, & madefactis in eo ſplenijs ſuperimpoſito: præſtat enim hoc cæteris. Vbi uerò è uulnere cruſta deciderit, ſalutiferum quidem fuerit remedium plagæ quotidie puluerem præcipitati (ſic enim uocant chymiſtæ argentum uiuum in puluerem rubicundum conflatum) inſpergere: ſiquidem id eximium præſtantißimumq; medicamentum, præter id quod uulnus occludi prohibet, diuq; patens ſeruat, attrahit etiãmnum ex alto ad ſuperficiem potenter uenenum. Qua in re cætera huiuſce facultatis præcellit medicamenta. Commodè etiam, nec minus efficaciter idem puluis attractorijs emplaſtris ſine unguentis admiſceri, & ſubinde uulneri admoueri poteſt. etenim iandudum certior ſum, in uniuerſa medicæ facultatis materia, nullum haberi medicamentum, quod ualentius ab alto reuocet extrahatq; uirus, quàm præcitatum dictum. Ad hæc tametſi (ut omnibus ferè placet) in quadrageſimum diem apertum uulnus dimittere ſit ſatis; non tamen errauerit, qui diutius prorogauerit, ut quicquid mali reſiduum fuerit, exhauriatur.

Præcipitati vocati uis.

Ratio victus in morſu Rabioſi canis. Cap. XXXIX.

QVAE AD partem ictam pertinent præſidia, ita ſe habent. Cæterùm uictus rationem ex ijs, quæ veneno aduerſantur, coniectura quadam colligere oportet, ſimul ut veneni vires hebetet reſtinguatque, ſimul vt arceat, quò minus ad intima pernicies illabatur. Etenim aſſumpta pernicioſarum virium penetrationi reſiſtunt. Quorum vtrunque præſtare poteſt uini meracioris, paſsi, & lactis potus, quippe qui hæc omnia capiunt ad curam, nonnihil veneno obijciunt, quod omnem eius acrimoniam obtundat. Simili modo alliorum, porrorum, ceparumque cibus: quòd ea difficulter conficiantur, vixque aboleantur. Nam multos dies huius cibi qualitates remanent, quo tempore nec euincuntur, nec permutantur à mortifera vi, ſed contrarijs illa vis expugnatur. Cui rei antidotum uſus accommodatur, & theriaces, Mithridatij, & eius quod eupatorio temperatur, deniq; omnium quæ magnam aromatum partem ſibi vendicant. quippe aromata omnia viribus & ſubſtantijs ægrè permutantur: quare in corporibus euincunt. Victus ratio hoc modo ſe habet. Noſſe conuenit, pauorem aquæ non ſtato, definitoque tempore exoriri: plurimum tamen ad quadrageſimum uſque diem neglectis differri conſueuit: poſt ſemeſtre etiam nonnullos inuadit: quendam poſt annum aquam horruiſſe conſtat. quæ nobis viſu comperta fuere. Narrant & aliquos poſt ſeptennium aquæ metu fuiſſe tentatos. Inter principia demorſorum à cane rabioſo curandi ratio talis eſt. Verùm enimuero ſi ea quæ retulimus auxilia, primis diebus prętermiſſa fuerint, nec ſcalpro carnem circinare, nec vſtionem experiri operępretium eſt. non enim quod pertranſit, ſatis euocare poſſent. Nulla utiq; iſtius rei occaſio aut utilitas, ſed incaſſum corpora doloribus ſternentur. Alter verò curationis modus accedat. Deiectio magnum prębet iuuamentum, vtpote cùm mouendo, corporis habitum tranſmutet: & quę colocynthidem recipit hiera. item lac ſchiſtum, quod ſimul deiectionem moueat, & venenum domare poſsit. cibi acres, & meraculi potus, quibus uis veneni vehementer retunditur, quotidie ſumi debent. Cęterùm ſudores ante cibos, & poſt etiam ciendi. Dropaciſmi ſinapiſmiq; alternatim per corpus totum adijciendi. Sed longè omnium efficaciſsimum auxilium helleboriſmus cognoſcitur: quo cum fiducia non ſemel atque iterum, ſed frequentius ante quadrageſimum diem, vel poſt hoc tempus vti licet. Tantam enim vehementiam hoc auxilium habere fertur, vt quidam qui iam aquę metum ſentirent, ſumpto helleboro, ſimul ac primum morbi impetum experirentur, fuerint ſeruati. nam & iam vitio tentatos nemo vnquam ſeruare poteſt. Itaque primùm curam contra rabioſi canis morſus breui ſermone expoſuimus. iam ad alia, quę venenatis morſibus ſęuire conſueuerunt, tranſeundum. Notas vno contextu, deinde communem medendi locum, qui omnibus conuenire poſsit, explicabimus. Curſim deinceps ſubiungemus ea, quæ ſua proprietate nonnullis auxilium præſtare poſſunt. Poſtremò ſubnectentur etiam venenata, quę nullis cedunt remedijs.

Ratio victus demorſis à cane rabioſo inſtituenda.

INSTITVENDA *demorſis à cane rabioſo diligenter eſt ratio uictus, nec ea tantùm regula, cuius hîc meminit Dioſcorides; ſed etiam ut ea ſit ciborum quantitas, quæ ijs rectè conueniat. Siquidem huiuſce curationis regimen tenuem uictum non expedit, ſicuti nec pleniorem, ut Aetius eſt auctor libro* VI. *ubi ſic inquit. In uictu indigentia, & ſatietas euitanda, magis tamen indigentia: hæc enim ſuccorum prauitatem adauget, quod nequaquam expedit maleſico ulceri. Ergo alimentum moderari oportet, ut & rectè conficiatur, & optimum ſuccum corpori præbeat. Nec minus egeſtioni, & urinarum prouocationi ſtudendum. quod quidem tum ea, quæ prædiximus, tum fœniculum, &*

ſcandix comeſta efficiunt. Plus uerò ſimul & aluum, & urinam ducit. ac cichorium agreſte crudum oblatum ſtomacho confert, quem nonnulli ſerim, nonnulli ab amaritudine picrim appellant. Proſunt & braßicæ cimæ, & paluſtris aſparagus, & hortenſis, & agreſtis rumex: & è piſcibus qui carnem teneram habent, & cammari, cancri, & erinacei recentes cum uino mulſo: & carnium extremitates, auiculæq; omnes montanæ, quæ facilè coquuntur, boniq; ſunt ſucci. Vinum album tenue, neq; ualde antiquum. hæc ille. Ex quibus conijci poteſt, hac in curatione ea plurimùm conferre, quæ urinam ualenter mouent. Idcirco Auicenna (ut proxima commentatione diximus) quædam profert medicamenta, quæ cantharidas excipiunt, ut unà cum lotio ſanguis etiam reddatur. Proinde mirum non eſt, ſi quandoq; præualens natura, per inſtrumentum urinæ, magno cum dolore parua ueluti liquidæ carnis fruſta catulorum forma, uenenum propellat. His itaq; ea uictus ratione uti licebit, quæ urinam ægrè excernentibus à medicis inſtitui ſolet. Verùm ſi fluuiatiles cancri, quibus uniuerſa abundat Hetruria, haberi poterunt, ijs tam in prandio, quàm in cœna ueſcantur demorſi: quòd ijs mira inſit facultas, aduerſus rabidorum canum uenenum. Præbet Auicenna præter dulce uinum etiam aquam, in qua candens ferrum, uel chalybs reſtincta fuerint. Cæterùm noſſe conuenit (ut ſcribit Dioſcorides) aquæ pauorem non ſtato definitoq; tempore exoriri: plurimùm tamen ad quadrageſimum uſq; diem neglectis differri conſueuit: poſt ſemeſtre etiam nonnullos inuadit: quendam poſt annum aquam horruiſſe conſtat. quæ nobis uiſu comperta fuere. Narrant & aliquos poſt ſeptennium aquæ metu fuiſſe tentatos. Sed cogitanti mihi unde id eueniat, nulla ſanè alia hactenus ſeſe obtulit ratio, quàm quæ ex demorſorum temperamento, ac uiribus ſumi poteſt. Quandoquidem nonnulli habentur, qui uiribus ualidißimis præſtant: quidam qui debiles, & infirmi ſunt: alij qui corporis meatus anguſtißimos habent, alij uerò contrà: quidam ſynceriſsimis referti ſunt humoribus, nonnulli uerò ſuccis ichoribus ſcatentibus, ac facilè putredini obnoxijs. Ex quo fit, ut in his citius, in illis uerò ſerius hæc appareant ſymptomata. In Hetruria abſtinent demorſi per integrum annū à quorundam lignorum contactu, præſertim corni arboris, & ſanguineæ uirgæ uocatæ. Siquidem (ut teſtantur ij, qui rem experimento compertam habent) ſi harum arborum uirgæ tandiu manibus teneantur, quouſq; concaleſcant, illico demorſi rabie exagitantur. Quod cuiquam minimè fabuloſum uideri debet: etenim memini me uidiſſe in ciuitate noſtra Ilicinenſi amicū quendam meū rabie correptum, quòd corni arboris uirgis (dabat enim lanificio operam) lanam diu excußiſſet, qui eorum oblitus, quibus ſibi à medicis interdictum erat, rabidus interijt. Poſtremò ſciendum eſt, aquæ pauorem haudquaquam curari poſſe, cùm ueneni uis omnes corporis occupauerit facultates: quanuis in ipſo pauoris initio, aut anteaquàm uenenum illapſum fuerit in uniuerſum corpus, aliqui curati euaſerint, ut philoſophus ille, cuius hiſtoriam ſuperius enarrauimus. præſertim cùm pro uiribus in morbum nituntur malè affecti, & qui eorum curationem agunt. His adſtipulari uidetur Dioſcorides: quippe qui quoſdam aſſerit, qui iam aquæ metum ſentiebant, ſumpto cum fiducia helleboriſmo non ſemel atque iterum, ſed frequentius ante quadrageſimum diem uel poſt, fuiſſe ſeruatos. Proinde ſcribit Auicenna eos, qui aquam expaueſcunt, deploratos non eſſe, quouſq; in ſpeculo intuentes ſeipſos cognoſcunt, argumento quòd non adhuc uenenum uniuerſas infecerit cerebri facultates. Hoc igitur tempore medicamentis utendum eſt deiectorijs, & ſi nihil obſtet, ſanguinis mißio non aſpernanda. Ex medicamentis autem in hoc cæteris præſtat album uel nigrum ueratrum, ijs adiectis, quæ eorum infrænant feruorem. Conuenit etiam epithymum, ſena, fumaria, myrobalana, elaterium, agaricum, rhabarbarum, centaurium minus, geniſtæ ſemen, thapſia, confectio Amech, & biera colocynthidis, & Armenius lapis: ſiquidem hæc in atra bile deijcienda principem tenent locum. Proderit item Syriacum bitumen frequentius ex aqua potum: quin & Mithridatis antidotum, & ipſa theriaca, & cancrorū fluuiatilium combuſtorum puluis, Galeni modo paratus. Confert præterea his leporis, uulpis, & capreoli coagulum. Sed ſemper in primis omni ſtudio curandum, ut aquam malè affecti bibant. Verùm ne ipſam intuentes pauor inuadat, longißimis tenuibusq; metallicis fiſtulis è longinquo ducenda erit, aut ex ſuperioribus contabulamentis: nanq; ipſa ſola ſeruari poterunt. Refert Aetius, quòd ſi catuli coagulum ex aceto ſemel tantùm ederint hydrophobici, ſtatim eos capit potus aquæ cupiditas, & bibunt: ob idq; medicamentum hoc miris laudibus extulit. Sunt qui nigrum cicer aquæ incoquendum eſſe uelint: ſic enim aqua claritatem amittit, nigraq; efficitur: & præter id quòd haurientibus pauorē non adfert, quemadmodum quæ ſyncera, pellucidaq; ſpectatur, urinam ualenter ducit. Nec deſunt qui ſuadeant urentia cataplaſmata occipiti eſſe apponenda, pariterq; poſt aures. Quæ etſi ad rem facere non uideantur, quòd ualentißimè exiccent; ubi tamen deplorati ſunt ægri, ualentißimis etiam medicamentis uti licebit.

Aquæ pauor ad quod vſq; tēpus exoriatur.

Aquæ pauor quādo, & quibus curetur.

Communis curatio in omnes ictus virulentos. Cap. XL.

ADVERSVS quidem omnem animalis ictum, quod venenum vibrat, oris ſuctio conuenit. Sugentem uerò oportet ieiunum non eſſe, ſed & cibum ſumpſiſſe, & vino os abluiſſe: poſtea exiguum olei in ore continens plagam exugat. Locus ipſe ſpongia fouendus, deinde ſcarificandus: ſed vlcuſcula altius imprimere expedit, quò viroſa materies profundo euocetur. Circinatio autem carnis, & ſectio, ſcarificatione longè potentius opitulantur: nanq; ab ijs duo peculiaria præſidia fiunt. vnum, quòd virus è loco tollitur: alterum, quòd eius veneni pars, quæ ad interiora graſſatur, cum multo copioſoque ſanguine excernitur. Quòd ſi locus ſectionem non admittat, cucurbitulæ cum largiori flamma adfigendæ ſunt. Sed iam de vſtione ſuprà in rabioſorum morſu diſſeruimus. Si uerò icta pars, vtpote extrema, eam ſectionem commodè non reſpuat, præſertim in omnibus ſerpentium ictibus, vt aſpidis, ceraſtæ, ſimiliumque, procul dubio amputanda eſt. Conuenientiora ſuprà dictis auxilia ſunt, quæ epithemata vocant. Imponatur ſarmentitius cinis, aut ficulneus, cum lixiuio ſtillatitio

ſubactus, garo, & aeri ſalſamento: porri, cepæ, & allia modò minutiſsimè contrita illinuntur, modò cremata vulneribus inijciuntur. Quinetiam diſſecti gallinarum pulli, cùm maximè tepent, percuſſo loco applicentur. Nec deſunt qui hiſce tanquam diſcordia quadam naturali pugnantibus vtantur: verùm huius rationem inire facillimum fuerit. Gallinæ enim calida natura præditæ ſunt, argumento, quòd deuoratum inſigne uirus conficiunt, & aridiſsima quæque ſemina conſumunt: item nonnunquam arenas lapilloſque ingluuie ſua deuoratos, diſſoluunt. Itaque animantis admoti calore adiutus ſpiritus, ab icta parte impetum capeſſens exilienſque ſecum venenum exigit. Nec me fugit, quid in Aegypto fieri ſoleat. Cùm ſpicas Aegyptij metunt, ollam picis paratam habent, & appenſam faſciam: tunc enim maximè ſerpentium iniurias expaueſcunt, tum propter ſpicilegij tempus, tum quòd opacis ſimul abditæ ſpeluncis, & cauernis, denſoque aruorum ceſpite deliteſcunt. Moleſtiſsima enim animalia & virus eructantia, Aegyptus in campis ferre conſueuit. Vbi ergo aut in pedem, aut partem aliam, morſum intulerunt, qui adſunt, faſciam in ollam picis conijciunt, & ſemel aut iterum brachium aut crus paulùm ſupra vulnus obligant, & arctiſsimè duo è præſentibus diſtringunt, locumque ſecantes qua circumactus eſt laqueus, picem inſtillant: cùmque ſatis vulnus excepiſſe videtur, laqueum reſoluunt, & cepis alijsque ſuprà memoratis illinunt. Præterea pix liquida cum ſale trito & feruente illita, præſentaneo eſt auxilio, ſi iugiter innouetur. Conuenit & cedria, & fimum caprarum ex uino decoctum. Locum aceto calido, calamintha in lotio, maris aqua, aut acida muria decocta, foueri ſalutare eſt. Quinetiam non deſunt emplaſtra vehementiſsima, & calidiſsima, quæ venenum elicere, expugnare, & diſcutere poſſunt. Cuiuſmodi ſunt quæ ex ſale, aut nitro, ſinapi, & cachrye componuntur, de quibus conſequenter erit tractandum. Eraſiſtratus autem non iniuſta reprehenſione eos inceſsit, qui incognitas ad hunc vſum facultates conſcripſerunt, vt elephanti fel, crocodilive ſanguinem, ouaque teſtudinis, & conſimilia. Nam cùm iuuantia quædam literis tradidiſſe uidentur, planè in hæc ſola incidentibus impoſuerunt. Quare talia deuitanda ſunt, cùm difficilè, niſi regia facultate, perueſtigari poſsint: neque, quò noſtra fides ijs obſtringatur, frequenti obſeruatione, ſufficiens experimentum præſtiterint. Quæ autem ad communem omnium vſum pertinent, quæque facilè ſuppeditari, & omnibus à ſerpente percuſsis auxilium ferre queunt, ſubiungenda videntur. Intubus itaque, & erica, & aſtragalus, cum aceto pota, contra omnes ſerpentium morſus auxiliantur. Item bitumen, & virentes platani pilulæ in vino diluto coctæ, & paliuri decoctum: radix ariſtolochię, & eryngij: decoctę etiam lauri baccę, & deuoratę, piperque largiùs eſitatum, ruta, anethum, & cyclaminus: coma porrorum priuatim ex pane, aut allium, aut cepę, ſalſamentaque quàm acerrima: origani decoctum cum vino potum, fœniculi, pulegij, calaminthę, porrorumque ſuccus cum melle deſorptus. hęc quidem à plantis conquiruntur. Ab animantibus verò quędam vtiliter peti ſolent, gallinaceorum cerebella in cibo, leporinum coagulum cum uino, itidem caſtorei ſextans: teſtes marinę teſtudinis ſumpti multum prodeſſe traduntur: muſtela ſale inueterata inter auxiliaria medicamenta eſt. Commendatur in primis exenterata, quę ſale ſicceſcens inueteratur: ex qua binas drachmas cum vino bibiſſe ſatis. Sed de ſimplicibus, quæ dari ſolent, hactenus. Percuſsis à ſerpente prodeſt alui deiectio, difluens ſudor, vrina copioſè reddita. Sunt & compoſitę quędam potiones, quę mira remedia polliceri traduntur, vt & opij & myrrhę ſinguli oboli, piperis ſicilicum; ea melle excipiuntur, & inſtar Aegyptię fabę dantur cum vino. Itidem ſylueſtris rutę ſeminis, gith, cumini Aethiopici, ariſtolochię, galbani, ſingulorum pares portiones tritę, & cum erucę ſucco ſubactę, digeruntur in paſtillos, qui drachmę pondus ęquent: dantur ex ijs terni cyathi cum uino, Hęc habui de communibus auxilijs quę dicerem. De peculiaribus remedijs contra beſtias, quę venena vibrant, conſequenter eſt dicendum.

Ordinis Dioſcoridis imutati ratio.

VENENOSORVM animalium ictus, morſuſq; doctrinam, curandiq; rationem, duabus ſectionibus tradidit Dioſcorides. In quarum altera cuiuſcunq; ictus indicia expoſuit: in altera uerò curationes diligentiſsimè conſcripſit. Cæterùm præfationem hanc illi ſectioni præpoſuit, quæ curandi rationem docet: in qua præfatione omniũ uirulentorum ictuum curationem in uniuerſum proſecutus eſt. Verùm quoniam (ut ſuperius diximus in commentatione, quam in caput XXXV. huius libri conſcripſimus) rati ſumus illud non parum legenti negotium faceſſere, quòd ex diuerſis locis indicia, & curationes conquirantur, ut id moleſtiæ quiſq; effugeret, utq; citius commodiuſq; nulla tẽporis iactura omnia in unum redacta haberentur, ubi prius illa in duobus locis legebantur, nos omnia in unum locum congeſsimus, atq; ex duobus capitibus unum tantùm fecimus, ſingulis uirulentorum ictibus ſua peculiaria remedia ſubijcientes. Hanc uerò Dioſcoridis præfationem præfiximus, in qua tametſi adeò exactè docteq; tradiderit is uniuerſalem uirulentorum omnium animalium ictibus medendi methodum, ut nihil planè addi poſsit; tamen ne ab inſtituto noſtro defeciſſe uideamur, in eorum gratiam, qui ſemper plura proferri expectant, nonnulla modò diſſeram, quæ, ut arbitror, non inutilia, neq; ſcitu iniucunda erunt.

Venenorũ diuerſi gradus, & effectus.

Dicam itaq; primùm animalium, ferarumq; uirus, non in omnibus eſſe idem, ſed in hoc uehementiſsimum, & omnium pernicioſiſsimum, adeò ut una tantùm hora hominem conficiat, ut in aſpide, ceraſte, & baſiliſco: in alio uerò minus uehemens minuſq; lethale, uno uel duobus diebus interimens, ut in uipera: in alio deniq; his longè imbecillius, ut in ſcorpione, & phalangio, longiore tempore necans. Verùm quanquam id plerunq; euenit, quòd animalia quæ mordent, uel icunt, diuerſorum ſint generum, & proinde diuerſa etiam eorum uenena; accidit tamen, ut ab aſpide, uel uipera demorſi quandoque tribus tantùm horis, interdum uno duntaxat die,

nonnun-

nonnunquam pluribus diebus ſuperuiuant. Quod à diuerſis cauſis prouenit: ſiquidem in aſpidum, & uiperarum genere longè pernicialiores ſunt fœminæ quàm mares, iuuenes quàm ſenes (quanuis non deſint, qui contrarium putent) adultæ quàm adoleſcentes. Quinetiam feræ omnes, & inſecta in montibus, & aridis locis inter uepres, & ſaxa degentes, ijs citius hominẽ perdunt, quàm quæ paluſtres, uliginoſosq; tractus incolunt. Citius præterea necant, quæ oriẽtalem, & meridionalem inhabitant plagam, quàm quæ ſeptentrionalem. Ad hæc famelicæ depaſtis nocetiores ſunt, & irritatæ ueneno ſiores ſunt, quàm dimiſſæ. quanuis omnium in uniuerſum ictus pernicioſiores ſint æſtate, quàm hyeme. Hæ itaq; cauſæ eſſe poſſunt, cur citius, uel ſerius demorſi intereant. Id tamen etiam plerunq; fit ex fortiori, uel imbecilliori demorſorum temperamento, aut uaſorum latitudine, uel anguſtia. quandoquidem (ut ſuperius pluribus in locis diximus) ueneno non tam facilis patebit aditus, ubi uaſa ſuapte natura anguſta fuerint, quàm ubi latiora.

Quorundam opi. exploſa.

Cæterùm errant, Auicennæ teſtimonio, qui ſerpentium uenenum frigidum eſſe ſtatuunt, quòd ab ijs demorſi illico frigidi fiant, quodq; ſerpentes ipſi, ut frigoris impatientes, appetente hyeme in ſubterraneis cauernis latitent, uel ſub lapidibus, ſub quibus priuatim ſe condunt uiperæ, ubi nonnunquam adeò frigore correptæ reperiuntur, ut ſtupidæ & immobiles redditæ, tanquam congelatæ perſiſtant. Frigiditas enim toti corpori ex ictu uel morſu adueniens, non utiq; euenit ex ueneni frigiditate; ſed quòd innatus calor ab extremis, & ultimis corporis partibus ad cor ſe conferat, quòdq; etiam ueneno ſuperetur, & extinguatur. Nec eo argumento frigidi temperamento ſerpentes ſunt iudicandi, quòd ſcilicet hyeme immobiles, & ferè examines ſuis in cauernis reperiantur. quippe nulla alia de cauſa de illis accidit, quàm quòd eorum natura, quæ calidiſsima eſt, id maximè refugiat, quòd ſibi contrarium ſentit. Viſitur hoc pariter in piſcibus, qui cùm frigidi natura ſint, quàm primùm ex aqua extrahuntur, aeris calore necantur. Quin & ueſpæ, quæ temperamento calidæ ſunt, & ſiccæ, eadem ratione hyeme conficiuntur, niſi cãlidiſsimis recondantur locis.

Virulẽtorum ictuũ, vel morſuũ curatio.

Sed iam ictuum, uel morſuum uirulentorum curationem aggrediamur. In qua Dioſcoridem, Paulum, Aetiũ, & alios æterni nominis ſcriptores imitati, dicimus efficaciſsimum eſſe remedium, morſu uel ictu illatum uulnus continuè ore ſugere (ſugentem tamen prius præparatum eſſe oportet) & ſubinde uenenum, uel ueneuatum ſanguinem expuere. Veruntamen id opus, meo quidem iudicio, perfici non poteſt, absq; magno ſugentis diſcrimine. Nam ſi in aliqua oris parte, aut gingiuarum, linguæ, palatiq; ulcuſculum aliquod fuerit, quanquam adeò inſenſibile, ut cutim tantùm occupet, ubi uenenum in os ſuctione reuocatum ulceris locum contigerit, & ſanguini ſe admiſcuerit, qui forti ſuctione facilè è gingiuis per dentium connexus manat, dubitandum non eſt, quin illico ſugenti perniciem inferat: itaq; fiat, ut qui alteri mederi uelit, ſibi ipſi necem paret. Quin nec minus periculi immineret, ſi uenenatæ ſaliuæ tãtillum in ſtomachum deſcenderet. Neq; temerè hæc dicimus. etenim iam nos uidimus (ut ſuperius in noſtra in primã, & uniuerſalem huius libri præfationem commentatione retulimus) ruſticum, qui cùm fœnum quodam in prato ſecaret, fortè fortuna falce mediam ſecuit uiperam: & cùm à trunco, quem manu imprudens ſuſtulerat, in digito morſus eſſet, os uulneri ſtatim admouit, & uenenatum exuxit ſanguinem. quo facto repentè mortuus concidit. Proinde ſcitè admouet Aetius, ut caueant, qui ſugunt, ne os habeant ulceratum. Porrò ad hæc uitanda diſcrimina, recentiores galli uel gallinæ ſedem plumis exuunt, & uulneri conſultiſsimè applicant, & demortuo primo, alterum ſubſtituunt, idq; tandiu proſequuntur, quouſq; uniuerſa ueneni uis extrahatur. Cuius rei certum indicium habent, cùm gallus poſtremò appoſitus non moritur. Aetius Dioſcoridem ſecutus, non modò gallinaceos, gallinasq; uiuentes diſſectas, & adhuc palpitantes his morſibus commodè applicari tradidit; ſed etiam quodlibet uolatilium genus, itẽ iuuenum, tenellorumq; quadrupedum. Dehinc idem iubet, excitatis calidæ aquæ potu uomitibus, ualentiora dari antidota, nempe theriacam, & Mithridatis antidotum. Mirificam uim in hac curatione habent, quantum equidẽ experientia comperi, quinta noſtra eſſentia, pariterq; oleum de ſcorpionibus, quorum parandi rationem in præfationis huius libri commentario tradidimus: ſiquidem his tantùm antidotis, imò nonnunquam ſolo oleo, nonnullos à uiperis demorſos ſanauimus, paucis admodum horis, qui cùm nullum uitæ ſignum præberent, tanquam deplorati iacebant. Nam tãta eſt horum partium tenuitas, ut momento uniuerſum corpus percurrant, & ſubinde omne ſuperent uenenum. Protulit Aetius ſarmentorum, & ficulneæ cineris uice, eam quæ è laurinis conficitur lignis. Cuius ſententiam magis probandam cenſemus, quòd hæc arbor ſuapte natura polleat aduerſus uenena. Vbi uerò ueneni uis cõtumax reperiatur, & non niſi longo tempore euinci poſsit, eſt diligenter animaduertendum, ne icti unquam die ac noctu dormire ſinantur, donec ueneni uis euanuerit. quippe quòd ſomnus (ut alijs in locis ſuperius dictum eſt) uenenum maximè ad cor, & cerebrum ducat, & ſecum trahat. Multa præter hæc habentur remedia uulneri illinenda, ut calx uiua, oleo & melle ſubacta. hæc enim (ut Aetius eſt auctor) omnibus uenenatis morſibus opem fert, præterquàm ab aſpide illatis. Sunt & qui nigri ueratri recentem radicem in uulnus figendam conſulant: quòd hæc (ut equidem me experientia cognouiſſe fateri poſſum) uirus ualentiſsimè extrahat. Quamobrem Tridentina rura cùm iumentum aliquod à ſerpente icitur, ſtatim perforato ibidem corio, præſtantiſsimo remedio ellebori nigri radices in uulnus inſerũt. Porſunt etiámtnum magno iuuamento cepa, allium, porrum, aſphodeli, & dracunculi radix elixa, contuſa, & ſubinde theriaca, aut Mithridatio, & oleo de ſcorpionibus ſubacta, & illita. Non ſecus auxiliantur, iridis, ari, phu, utriusq; chamæleonis, lilij, hemerocallis, helenij, fœniculi, ſmirnij, gladioli, ſcillæ, ſparganij, cyclamini, bryoniæ, utriusq; raphani, & bulbaceorum omnium radices, conciſæ, ac decoctæ, & morſibus illitæ: quæ omnia ſæpe à nobis experta ſunt. Conferunt præterea bdellium, Syriacum bitumen, pix liquida, caſtoreum, montanarum caprarum fimum, euphorbium, ſulphur urinæ admiſtum, ſal, nitrum, taurinum fel, oleraceæ erucæ, utrunq; laſer, galbanum, ſagapenum, panacis lacryma, erica, hyſſopum, origani omne genus, dictamnum Cretenſe, & Italicum, calamintha, conyza omnis, uerbenaca, halicacabum, ſatiua, & agreſtis ruta, ſonchus tam aſpera: quàm læuis, ſisymbrium, ſinapi, naſturtium, lepidium, iberis, thlaſpi, aut in emplaſtris, aut in fementis exterius adhibita. Quæ uerò pota, uel deuorata ualentiſsima cenſentur, ea omnia erunt, quæ in noſtro in huius libri præfationem commentario longiori catalogo recenſumus.

ſuimus. tametſi priuatim ad uenenatos ictus præferantur Medica mala, & eorum ſemen: quin & echij, & uiticis* & liguſtici, & pæoniæ, & hyacinthi: prætera uirides platani penſiles pilulæ, iuniperi baccæ, conyza, chamædrys, ſcordium, chamæpitys, echini terreſtris caro, gallinaceorum & gallinarum cerebrum, leporis & equi coagulum ex uino potum, marinæ teſtudinis ſanguis cum cymino, porri ſuccus ex melle, naſturtium, maioris centaurij, gentianæ, albi dictamni, & ſuperior gladioli radix, thlaſpi, pulegium, Cretenſe dictamnum, elichryſi coma, ranæ oleo incoctæ, & ſale conſperſæ, earundem ius, oleo & ſale adiectis, & cerui genitale ſiccum, & in puluerem potum. Mirificum ac ſingulare remedium præſtat illius herbæ radix, quam Goritienſes, ex eo quòd ſerpentium morſibus celeriter, & efficaciter medeatur, Serpentinam uocant, cuius hiſtoriam deſcripſimus libro ſecundo in coronopi mentione: hæc ſiquidem in puluerem ex uino hauſta cochlearis menſura, à ueneno ſo quóuis ſerpente demorſos breui tempore ſanat: neque ea ſolùm ualet aduerſus uirulentos ictus: ſed etiam contra epota uenena. Iis ferè uiribus pollent (ut quidã recentiores fatentur) floſculi illi ſylueſtres roſeo colore micantes, quos nonnulli ſylueſtres garyophyllos uocant.

Theriaca laudibus à Galeno celebrata.

Porrò Galenus libro de theriaca ad Piſonem, cæteris antidotis tam ſimplicibus, quàm compoſitis ad uirulentorum morſus Andromachi theriacam prætulit his uerbis. Theriaca eſt procul dubio apud uniuerſos homines celebratiſſimũ antidotum, tum quòd pollicito neminem fruſtretur, tum ob ipſius actionis efficaciam. Siquidem nullum unquam à feris, quæ hominem ſolent interimere, commorſum, hac ſtatim epota periiſſe memoriæ eſt proditum. Nullus eadem præſumpta haud multò pòſt morſu impetitus, belluæ ueneno ceu illam ſuperãte interijt. Quod ſubinde nonnulli prætores etiam, penes quos uitæ, & necis poteſtas eſt, experiuntur: atque medicamentum probare uolentes, an quod promittat præſtare quoque poſſit, in omnibus iam ob praua quædam, & illegitima facinora ad mortem iudicatis, de ipſa faciunt experimentum. Nos autem cùm in hominibus id non poſſimus, in alijs quibusdam animantibus idem faciẽtes, ueram medicamenti probationem inuenire conemur. Nanque gallis, qui domi non enutriti, neque nobis ſunt cõtubernales, ſed potius agreſtibus, & ſicciore præditis temperamento, captis, feras obijcimus, & qui inter illos non biberint ex medicamento, protinus intereunt: qui uerò biberint, conualeſcunt, & à morſu uitam retinent. Interdũ uerò medicamentum num adulteratum ſit, hoc quoque modo probare conuenit. Si epota theriaca, non purgetur, qui purgans ſumpſit medicamentum, hoc ipſo iudicamus antidotum eſſe præſtantiſſimum, quoniam purgationem, ei qui medicamento uſus ſit purgãte, impedierit, ut tali experimento à ueri medicaminis inuentione nunquam aberrauerimus. hactenus Galenus. Cuius nimirum ætate qui prætorium in facinoroſos exercebant iudicium, facilè probare poterant num theriaca probatæ eſſet facultatis, an adulterina. Nanque pluribus in locis qui ob ſua facinora mortis ſupplicio damnabantur, non ſemper capite, aut laqueo, aut quóuis alio pœnæ genere necabantur, prout leges ſtatuebant: ſed ſæpius in theatrum ducti, ut mitiori ſupplicio è medio tollerentur, aſpidibus, & uiperis offerebantur demordendi. Huius rei teſtis eſt Galenus eodem libro ad Piſonem, ubi poſt enarratum Cleopatræ interitum ſic inquit. Pluries in magna Alexandria ſum contemplatus, quàm celeriter aſpides homines perimant. Cùm enim aliquem hac pœnæ lege damnatum, humaniter, citóque uolunt occidere, adijcientes ipſius pectori feram, iubentéſque paululum ambulare, ita ſine mora hominem tollunt è medio. Probanda igitur fuerit theriaca, præſertim quæ ſit hoc tempore, antequàm ematur, uel alicui propinetur, in gallis agreſtibus à feris ſæpius enarratis demorſis, ut docet Galenus, aut in alio quóuis animali: etenim in ſimijs (ut opinor) tutius & certius id experiri poſſent, quòd ſimiæ magis cæteris hominem referant.

Gẽtes tutæ à ſerpẽtibus, eorumq; ictibus medentes.

Narrant quidam antiquitus fuiſſe gentes in pluribus orbis partibus, quæ ſuapte natura cum ſerpentibus degebant, tractabántque manibus, nullo unquam ab his morſu accepto. Cuius rei teſtis eſt Plinius libro VII. cap. II. ubi ita ſcriptum reliquit. Crates Pergamenus in Helleſponto circa Parium genus hominum fuiſſe tradit, quos Ophiogenes uocat, ſerpentum ictus contactu leuare ſolitos, & manu impoſita uenena extrahere corpori. Varro etiam nunc eſſe paucos ibi, quorum ſaliuæ contra ictus ſerpentum medeantur. Similis & in Aphrica genus Pſyllorum fuit, ut Agatharchides ſcribit, à Pſyllo rege dicta. Horum corpori ingenitum fuit uirus exitiale ſerpentibus, ex cuius odore ſopirent eas. Mos uerò liberos genitos protinus obijciendi ſæuiſſimis earum, eóque genere pudicitiam coniungũ experiendi, non profugientibus adulterino ſanguine natos ſerpentibns. Hæc gens ipſa quidem propè interemptione ſublata eſt à Naſſomonibus, qui nunc eas tenent ſedes. Genus tamen hominum ex his, qui profugerant, aut cùm pugnatum eſt, abfuerant, hodiéque remanet in paucis. Simile & in Italia Marſorum gente durat, quos à Circes filio ortos ferunt, & ideo ineſſe ijs uim naturalem eam. hæc Plinius. Veruntamen, ut auctor eſt Galenus libro de theriaca ad Piſonem, Marſi qui ſuo tempore extabant, contra ſerpentium uenena nullam utique propriam habebant facultatem: ſed fraude quadam uniuerſam decipiebant plebeculam. Ipſe enim loco citato ita ſcribit. Circulatores hi nunquã congruo tempore uiperas uenantur, ſed multò poſt uernationem, cùm non amplius uigent. Captas autem ipſas crebrò ſibi ipſis aſſuefaciunt, & cibis non ſolitis enutriunt, imò carnes ipſis permittentes, & continuè mordere cogentes, ut uirus ex earum ore uacuetur efficiunt. quinetiam mazas quaſdam obijciunt, quæ dentium foramina obſtruant. Atque hac ratione morſus fiunt imbecilles, ut uidentibus magnum ſit miraculum, talis ipſorum ad fraudem parandam artificij imperitis. hæc Galenus.

Fraus circunforaneorum, qui diui Pauli ſtirpẽ mentiuntur.

Cæterùm id fraudis doliue genus, noſtro etiam tempore locum habet, in his præſertim circulatoribus, & circunforaneis, qui ex diui Pauli ſtirpe (quod tamen planè mentiuntur) ſe prognatos prædicant. Quippe quòd ferè omnes Apuli ſint ex Leccia urbe oriundi, aut ex circumſtantibus locis. quanquam facilè poſſunt originem duxiſſe à Marſis eorum uicinis, qui ſexcentenis, aut fortaſſe millenis annis ante diuum Paulum extitere. Cauendum igitur fuerit ab eorum nugis: nam quicquid loquuntur, pollicenturq;, id omne fraudulenter, & doloſè agunt. Capiunt enim uiperas abeunte iam hyeme, & ut magis ab earum morſibus ſe tutentur, manus ſibi perquàm diligẽter inũgunt quodam ũguento hac in uenatione ab ipſis experto. Vnguentũ illud conficitur ex oleo ſylueſtris raphani ſemine expreſſo, dracunculi radicis, & aſphodeli ſucco, leporis cerebro, ſabinæ folijs, lauri baccis, & alijs quibuſdam additis. Affirmant eo unguento perunctos à ſerpentibus ici non poſſe. Quod ego facilè crediderim, cùm etiam apud

Nicandrum

Vnguentum Nicandri.

Nicandrum in theriacis unguentum repererim, quo qui fuerit perunctus, à feris ici non poßit. Nicandri uerba ſubijciam, quæ ſoluta oratione ita redduntur. Quòd ſi in triuijs miſta reptilia iam recens generantia ſeſe, & rem ſecum habentia, in ollam mittas, repones aduerſum pernicioſas noxas remedium. Inijcies autem in ollam illam cerebri, ſeu medullæ cerui recens cæſi drachmas triginta: cotylas quatuor roſacei, cuius primam, mediam, & tertiam expreßionem unguentarij præcipuas, & ſolas numerant. Olei ſplendentis curdi totidem cotylas infunde, & cotylam ceræ unam, atq; hæc in rotundo uaſe celeriter calefacito, donec liquefactæ ſerpentium ſquamæ molleſcant. poſtea arte paratam molam recipies, & hæc omnia in unum miſta turbabis, tereſq́; cum ſerpentibus. Longè autem ſpinas ſepara: quandoquidẽ maleficum illis uenenum adhæreat. Omnia porrò membra ex hoc unguẽto inunge, tumq́; uel in quámuis uiam, uel grabatum etiam te tutò conferes, uel cùm arentis æſtatis tempore ad areæ opera cinctus, tridentibus profundum manipulorum aceruum diſquiſiueris. hæc ille. Capiunt igitur qui Marſos ſe faciunt, uiperas, aliudq́; quóduis ſerpentium genus hoc modo: captiſq́; ſtatim caput ſaliua perfundunt, cuius contactu non parum uileſcunt, & ueneni feritatem deponunt, quòd hominis ſaliua facultate ſit illis prorſus contraria. Cùm autem in foro, ut miraculoſum de ſe ſpectaculum præbeant, ab his nullo ueneni incommodo demordi ſe facere uolunt, oblato prius illis duræ carnis fruſto, id dentibus dilaniare cogunt, ut uirus, quod prope dentes quosdam ueſiculis continetur, in manſam effundatur carnem. Non deſunt tamen qui etiam ueſiculas illas forcipibus abſcindant, ne amplius ueneno repleantur. Itaque hac fraude uniuerſam gentem decipiunt. Verùm pulcherrimè horum fraus quandoq; detegitur, cùm ſimul in eodem foro plures eiusdem praui generis homines contendunt, ut alter alteri primum locum præripiat, & ſummam apud populum auctoritatem conſequatur. Nam ij, ut quisq; ſe legitimè ex diui Pauli familia ortum oſtendat, uiperis, quibus uenenum exemptum non ſit, ſeinuicem dilacerãt, præſumptis tamen ſuis fallacibus antidotis: quibus tandem fruſtrati, à ueneno uicti relictis uexillis, tanquam moribundi, ſuis è pulpitis in terram cadunt. Et certè niſi ſtatim periti medici illis opem ferrent, mortem ſæpe immaturam oppeterent: licet etiam interdum occumbant, & animam cacodæmonibus, corpora uerò ſuis ſerpentibus deuoranda relinquant. Equidem memini, cùm eſſem Perusijs, me duos huiuſce generis circunforaneos uidiſſe in foro, qui in tribus corporis partibus à uiperis demorſi erant: & ij ſanè ambo perijſſent, niſi Carauitus ille Bononienſis chirurgicus, & præceptor meus, oleo noſtro de ſcorpionibus eos inunxiſſet: nec ſuus illis profuiſſet lapis, quem uendunt, & omnibus præferunt, aduerſus omnia uenena. Quemadmodum idem non profuit ijs, qui Tridenti inuicem in foro demorſi, & ueluti mortui in hoſpitium delati, prædicto oleo ſanitati reſtituti fuere, magno quidem amborum diſcrimine, ac dedecore. Sunt qui dicant eum lapidem, uel potius terrã obſignatam à Melite inſula allatam, quam omnibus præponunt antidotis, uim omnino aduerſus ſerpentium uenena efficacem habere, quemadmodum & ea, quæ à Lemno inſula Lemnia uocatur. Veruntamen ubi ab aſpide, uel uipera quis fuerit demorſus, parum uel nihil proficit. quamobrem credendum minimè fuerit, panem uel uinum, quibus ſuas ij admurmurant cantilenas, eos qui ſumpſerint, tutos à ſerpentibus, & alijs id genus uenenum eiaculantibus, ad integrum uſq; annum ſeruare poſſe. Quandoquidem nouimus nos, qui hoc pane deuorato ſe tutos à ſerpentibus exiſtimantes, ſerpentium uenationi ſe dedere: ſed ab ijs tandem demorſi huius admurmurati panis opinione falſi interiere. Non tamen eam inficias, quin aliqui reperiantur, quibus quædam ea à cælo facultas tributa eſt, ut à ſerpentibus non mordeantur. Siquidem noui ego plures qui ſimpliciter, nulloq́; artificio aut uerbis aſpides, & uiperas quotidie capiebant, nec unquam ab ijs icti fuere. quanuis ſerpentes ab ijs modo pedibus calcati, modò manibus compreßi fuerint, ac diutius in nudo eorum ſinu geſtati. Neq; præterea negauerim, ſerpentes non poſſe carminibus, & incantationibus compelli, quòd plurimis id conſtet experimentis. Cæterùm, ut nihil quod ad curationem ictuum uirulentoram facere poßit, à nobis prætermittatur, qui omnia quæ ſcimus, ingenuè docemus, non uerebor prodere memoriæ (etſi ſciam ad medicos non ſpectare, neq; ab ipſis recipi) quónam pacto in Romano agro ſenex quidam eremita amicus meus, à feris ictos ſanabat, ipſis abſentibus ægris. Cùm enim quis è circumſtantibus populis à ſerpente demordebatur, id per nuncium eremitæ ſignificabant: tum is interrogabat nuncium, an medicamentum icti loco ebibere uellet. Quòd ſi id ſe facturum reſpondebat, iubebat ille, ut dextrum pedem calceo denudatum ſolo ſiſteret, & cultello totius pedis ueſtigio lineam circunducebat: deinde iubebat pedem auferri, & intra ſpatium lineæ ſignatæ cultelli cuſpide hæc uerba inſcribebat. CARO CARVZE, SANVM REDVCE, REPVTA SANVM, EMANVEL PARACLETVS. *mox terrã eodem gladio abradebat, ita ut omnes abolerentur characteres: abraſum puluerem fictili quodam paruo aqua pleno excipiebat, ibiq́; tantiſper dimittebat, donec terra ſubſideret: demum nuncij interula aquam percolabat, & cruce ſignatam illi bibendam præbebat. Sed certè mirum eſt, quòd eadem hora ictus ſanabatur, qua nuncius potionem illam ſumpſerat, ut mihi planè compertum eſt, & omnibus illius regionis incolis. Hæc eſt curatio in uirulentos ictus, qua utebatur ille eremita. qui mihi ſæpius dixit, hoc eſſe maius ſecretum, efficaciusq́; remedium, quod habeant ij, qui ſuam originem in diui Pauli familiam falsò referunt.*

Curatio ſecũdum quẽdam eremitam.

Veſpæ, & apes. Cap. XLI.

INTER ferientium venenatorum notas, nihil de veſpis, & apibus articulatim digeſsimus, quòd conſpicuæ omnibus ſint, & nihil excellens, aut notatu dignum in his obſeruetur: inter remedia tamen earum meminiſſe, non fuit alienum. Igitur aduerſus vtrarunque ictus prodeſt illita malua, & hordeacea farina cum aceto, ficulneum lac in vulnus inſtillatum, & muriæ, aut aquæ marinæ fotus.

ETSI ueſparum, & apum ictus nemini unquam attulerit necem; cum tamen dolores moleſtißimi inde quandoque oriantur, non alienum, neque inutile fuerit ea noſſe medicamenta, quibus facilè ijdem mulceri poßint. Quamob-

Veſparum, & apum ictus, & remedia.

rem iam dictis à Dioſcoride remedijs ea addenda duximus, quæ priuatim ſcribit Aetius lib. XIII. *ſic inquiens. Si quis ab apibus, & ueſpis illæſus permanere uelit, eum maluæ folia cũ oleo illita, & eruca, ſiue bruchus cum oleo illitus aſſeruabunt. Quandoquidem uerò quidam ab his clanculum percuſſi, ob dolorem perturbantur, putantq; ſe à maligno aliquo animante petitos eſſe, neceſſarium exiſtimo prius oſtendere quæ ſigna horum ictus comitentur. Hos itaq;, qui ab apibus punguntur, dolor ictus conſequitur, & rubor loci, cum tumore partium in ambitu ſitarum: ſtimulus autem omnino in percuſſo loco reperietur. Eadem etiam hos, quos ueſpa pupugit, concomitantur, ſed intenſiora: uerùm ſtimulum ueſpa in percuſſo loco non relinquit. Auxilium autem utriq; ferunt luto, aut ſtercore bubulo eis illito cum poſca, aut maluæ folijs impoſitis cum poſca: aut cimolia cum malua & poſca: aut ſeſamo cum poſca. Naturaliter autem opitulatur ueneranda, & uiuifica ſtrombi conchylij imago in ſigillo ferreo exculpta, & loco ictus appreſſa: non enim permittit amplius inflammationem generari. In potu præterea ipſis foliorum lauri tenerorum drachmas duas cum uino auſtero præbeto. hæc Aetius. Cæterùm compertum eſt, dolorem ſtatim ſedari illitis muſcis prius contritis. Id quod ſimiliter præſtant thymbra, meliſſophyllum, & ſiſymbrium.*

Phalangia. Cap. XLII.

DE MORSIS à phalangijs locus quidem ipſe, quaſi ab impacto aculeo rubet, non intumeſcens, nec per ambitum calidus eſt, ſed mediocriter humeſcit: ubi uerò contrariorum occurſu refrixit, conſequitur corpore toto tremor, diſtentiones poplitum, & inguinum, conuulſionibus non diſsimiles, in lumbis collectio exoritur, & perpetua vrinæ libido laceſsit, multaque reddendis excrementis colluctatio. vniuerſa cute frigidus ſudor emanat, collacrymant oculi, offuſiſque nebulis caligant. Horum ictibus ficulneum cinerem adiecto ſale trito, & vino imponere oportet: aut radicem ſylueſtris punicæ quàm tennisſimè tritam: aut ariſtolochiam cum hordei farina, & aceto ſubactam. Vlcera aquæ maris proluenda, aut apiaſtri decocto, foliaque eiuſdem illinenda. Lauacris perpetim vtendum, & propinandum abrotoni ſemen, aniſum, ariſtolochiam, cicer ſylueſtre, cuminum Aethiopicum, cedrides tritas, platani corticem, & trifoliæ herbæ ſemen: priuatim autem, ſingulorum ex ijs binas drachmas dare cum uini hemina conuenit. item myricæ fructus, & chamæpityos, & uiridium cupreſsi pilularum decoctum, admiſto uino. Sunt qui fluuiatilis cancri expreſsi ſuccum cum lacte, aſſumpto apij ſemme, confeſtim moleſtijs liberare prodant.

Phalangiorũ genera ex Aëtio.

PHALANGIORVM *genera quanquam plura à ueteribus deſcribuntur, tamen Aetio libro* XIII. *cap.* XVIII. *ſex tantùm numerantur, his uerbis: In phalangiorum genere primum quidem rhagium, alterum lupum, tertium formicarium, quartum cranocolaptes, quintum ſclerocephalum, ſextum ſcolecium appellant. Ac primum quidem Rhagium, id eſt, acineum, figura rotundum eſt, colore uerò nigrum, acini uuæ nigræ ſimilitudine, unde etiam appellationem accepit: & os quidem iuxta medium uentrem habet, pedes uerò ex utraque parte quàm breuiſſimos. Alterum uerò Lupus appellatum, muſcas perdit, eiſq; paſcitur: ac corpus quidem habet latum, & uolubile, partes uerò circa collum ipſis inciſæ ſunt, amplius autem & os eius eminentias tres habet. Tertium autem Myrmecium, hoc eſt, formicarium dictum, formicæ maximæ aſſimilatur, colore fuliginoſo: corpus uerò eius uelut aſtris quibuſdam inſignitum eſt, maximè circa dorſum. Quartum deinde Cranocolaptes, ſublongum eſt, & uiride, ſtimulumq; iuxta collum habet, atq; ſi in quem irruat, locos circa caput petit. Quintũ Sclerocephalum dictum, caput habet ſaxeum, & obduratum: lineamenta uerò per omne corpus ſimilia animalibus illis, quæ circumuolitant noctu lucernas. Sextum autem Scolecium ſiue uermicarium appellatum, ſublongum eſt, & ſubmaculoſum, maximè circa caput. Atque hæ quidem ſpecies phalangiorum enumerantur. hactenus Aetius. Qui tamen cuiuſcunque phalangij notas, & indicia ſeorſum non deſcripſit (genus enim diuerſum diuerſa quoq; parit ſymptomata) ſed omnia in commune ſimul collegit.*

Phalãg.genera, & morſus notæ ex Nicandro.

Quamobrem ſi particulatim cuiusque phalangij indicia per ſe ſcire cupimus, Nicandrum conſulamus. Is ſiquidem in theriacis præter id quòd plura, quàm fecerit Aetius, phalangiorum genera reddit, ſingulorum etiam priuatim indicia deſcribit ſuis uerſibus, qui ita paraphraſticè in Latinum uertuntur. Opera iam nunc noxij conſidera phalangij, ſignaq; eius morſus. Primus itaq; ſplendidus Rhox appellatur, niger planè, accumulatis pedibus prorepens, medium uentrem ore, & dentibus ſeptum habens. Cui ab hoc inflictum fuerit uulnus, perinde corpore apparet atque ſi nihil quicquam ſauciatus foret: oculi uerò inferiori parte rubeſcunt, frigus iuxta in corpore adhæret, infigitur, ſtatimq; color, & membra hominis à ſupernis ad ima uergere uidentur: neque penis ſemine uuidus demittitur, ſed lumbos occupans ita frigus genuum nexus diſſoluit. Aſterion iam ſecundum obſerua, in cuius dorſo pinguia quædam relucent, ac lucidæ in corpore uirgulæ. Percuſſum ab hoc inexpectatus horror cum flamine quodam adoritur, caput uerò ſomnus grauat, genuum & membrorum nexus, & imbecillitas fit. Cyaneum aliud ſublime, crinitum, & aſperum æqualiter eſt. Difficilem corpori infert illud puncturam, quodcunq; labefactauerit, corq; graui languore ſuccumbit. Nox & caligo tempora circumſtant, uomitumq; edit è collo lubricum, ab araneis telis nõ multum diſtantem, adeòq; tandem interitum ſubminiſtrat. Ab hoc alius eſt Agroſtes, qui ſpecie ſua lupo ſimilis eſt, muſcarum interemptori, qui apum obſeruator eſt, culicum qui pſenes dicuntur, & œſtrorum, & omnium quæ ad telam ipſius peruenerint. Hic imbellẽ plagam, & uanum uulnus homini infligit. Quod autem Dyſderi, ſiue ſpheceum appellant, rutilum ſatis, ueſpæ crudis ueſcenti perſimile. Hic ſi quempiam uulnerarit, ingens è uulnere tumor erigitur: morbi etiam quidam ad genua, aliàs etiam neruorum cordis, & uenarum languentium trepidatio, aliàs uirium deſtitutio, ut percuſſum ſæpius domet, atq; interimat. Extremi maleficij animal, ſomnum adferens, qui hominem quieſcere ab huius ſe-

culi

culi laboribus faciat. Eſt præterea Formicarium dictum, quod formicis planè ſimile ſit, collo quidem rutilum, reliquum corpus nigredini ex putredine factæ, par eſt, undique latum, ſtellatum dorſum, punctisq; diſtinctum gerens, cui ſubcinericium tempus ad modicam ceruicem attollitur. Atque ex hoc phalangio dolores priorum ſimiles uenenatorũ ueniunt. Sunt & alia parua phalangia ſcarabeis ſimilia, quæ in agris iter legumina ſua carpunt paſcua. Horum circa cruciantem morſum tubercula, & puſtulæ exurgunt, cor oberrans furit, lingua inconditè obmurmurat, oculi etiam ſubuertuntur. Educatur in Aegypto in perſeæ folijs, quem Cranocolapten dicunt, phalænæ ſimilis, quæ circum lucernas cum impetu uolitat nocte. Eius horribile ſemper caput inceſſanter nutat, uterus autẽ grauatur. Hic ubi cuipiam ſtimulum infixerit, quem ceruice tenus gerit, facilè ſanè citra omnem laborem ad interitum ducit. hæc Nicander. A quo tamen in hoc diſſentit Aetius, quòd ſclerocephalum ijs ſimile fecerit beſtiolis, quæ noctu lucernas circumuolitant, Nicander uerò huic cranocolapten comparauerit. Sed iam ea proſequamur, quæ de phalangiorum ictibus tradidit Aetius, qui loco ſuperius citato ſic habet. Quæ percuſſos à phalangijs concomitantur, communia ſunt iuxta magnitudinem, & paruitatem diſcreta. Morſus porrò tenuis eſt, ut uix conſpici poßit: tumor autem liuidus, quibuſdam etiam rubicundus: frigiditas adeſt circa genua, lumbos, & ſcapulas, nonnunquam uerò totum corpus aggrauatur. amplius & dolor aßiduus adeſt, tremor, pallor, uigiliæ. Quibusdam uerò pudendi tentigo, & circa caput pruritus; aliquando etiam circa ſuras: oculi humecti, & lacrymantes, ac caui, & uenter inæqualiter eleuatur. Intumeſcit autem uniuerſum corpus, facieſq;, & maximè circa linguam partes, adeò ut impedito ſermone balbutiant demorſi. Quibuſdam uerò urinæ emittendæ difficultas adeſt, cum pudendi tentigine, & dolore. Si uerò minxerint, aquoſæ ipſorum ſunt urinæ, quædam aranearum telis ſimilia in ſe habentes, & uomitus quoq; ſimilis. aliquando uerò & per uomitum, & per uentrem talia excernuntur. Cæterùm in calidam aquam demißi, dolore leuati ſibi uidentur: póſt uerò è balneo egredientibus intentum dolet pudendum. Senioribus uerò pudendum plurimùm laxatur, ac minimè intenditur. Atque hæc quidem communiter ad omnium ictus ſequuntur. Si uerò cranocolaptes aliquem percuſſerit, caput magis dolet, & uertigines conſequuntur, frigus continens, delirium, corporis iactatio, & uentriculi punctiones. Omnes autem à phalangijs percußi iuuantur aßiduis balneis: ictus etiam locus ex trifolij bituminoſi decocto, cum oleo proluatur. totum uerò corpus ex cerato liquidißimo pinguefiat. Iuuantur etiam fomento ſpongiarum in calido aceto tinctarum, & plagæ continuè adhibitarum. Cataplaſmata autem eis conueniunt: bulbi, ſanguinaria, porrum, furfures aceto incocti, hordeacea farina incoctis cum ea in uino aut melle lauri folijs, ruta, großi, caprinum ſtercus cum uino, amaracus cum aceto, ſylueſtris ruta cum aceto, & cyperus. hactenus Aetius. Cæterùm Dioſcorides uarijs in locis huius totius operis de medica materia plura alia medicamenta intus in corpus ſumenda aduerſus phalangiorum morſus commemorauit, præterea ea quæ hoc capite ſpeciatim retulit. Ea autem ſunt, ſi ſummatim colligantur, myrti baccarum ſuccus ex uino potus, ſuccus item foliorum mori cyathi menſura, lixiuium è fici uel caprifici cinere paratum, aſparagi radicum decoctum, agreſtis lactuca, coris ſemen, hederæ ſuccus ex aceto potus, ruta ex uino hauſta, hieracium, dauci ſemen, melanthium drachmæ pondere ex aqua potum, aparine, melißophyllum, & phalangium herba ex uino pota, pentaphyllum, hyacinthi radix, & ſedum minus. Quæ uerò ad idem exterius illinenda commendauit, hæc ſunt, mullus piſcis diſſectus, maluæ decoctum, aqua marina, & marinorum iuncorum tenella folia. Nec deſunt compoſita medicamenta ab authoribus tradita. quæ ſi quis uidere & habere cupit, Galenum conſulat libro ſecundo de antidotis, ubi ualentißima deſcribuntur antidota ad phalangiorũ ictus, è pluribus ueterum clarißimorum medicorum monumentis excerpta. In ſumma tamen legitima theriaca, & Mithridatium contra phalangiorum uenenum cæteris præſtantiora cenſentur, Sunt etiámnum in phalangiorum genere recenſendæ, quæ nobis in Hetruria TARANTVLAE uocantur. Quarum hiſtoriam, & admiranda ſymptomata ſuperius libro ſecundo abundè retulimus, cùm de phalangijs diſſereremus. Quinetiam inibi docuimus, quo modo ab ijs icti curentur muſicis inſtrumentis, ductisq; quàm longißimis tripudijs. quare eò ſe conferre poterunt, qui hæc ſcire deſiderant.

Phalãgiorum ictuum ſigna, & curatio ex Aetio.

Taratulæ uenenum, & remedia uide libro II.

Scolopendra. Cap. XLIII.

SI SCOLOPENDRA, aut dicta ophioctene, morſum intulit, locus per ambitum liuore ſugillatur, & computreſcit: interdumque, licet rarò, fæculentus, atque ruber cernitur. A morſu ipſo exulcerari locus incipit, ulcusque id negotium exhibet, ferè remedijs inuictum: præterea toto corpore prurigo ſentitur. Hæc ubi morſum infixit, ſal quàm leuiſsimè tritus, ex aceto uulneri inſpargendus, aut ruta ſylueſtris ſuperponenda. Locus acida muria fouendus, & danda in potu ariſtolochia cum uino, aut ſerpyllum, aut calamintha, aut ruta ſylueſtris.

TERRESTRES Scolopendras Hetruſci centipedas uocant. Sunt enim in Hetruria omnibus uulgaris notitiæ uermes, innumeris utrinque pedibus refertæ, colore ſubruſo: diuerſo quoq; genere conſtant. Cæterùm ea tantùm ictu uenenum relinquunt, quæ quòd morſu ſerpentes interficiant, ophioctonæ appellantur, quarum tantùm exiſtimamus hoc loco meminiſſe Dioſcoridem. Veruntamen quæ in uniuerſo genere eæ ſint hactenus compertum non abeo. Quibuſdam in regionibus tanta copia increuere ſcolopendræ, ut fugati ab eis populi, proprios deſeruerint lares. quod Arerietis contingiſſe ſcribit Theophraſtus. Progreditur ſcolopendra tam in anteriorem, quàm in poſteriorem partem. Idcirco ſcribit Ariſtoteles lib. IIII. cap. VII. de hiſtoria animalium, quòd diſſecta Scolopendra altera parte in caput, altera in caudam mouetur, & ſerpit. Vnde uidetur exiſtimaſſe Nicander, hanc bicipitem eſſe, ut eius uerba in theriacis innuunt, cùm inquit. Modicaq; pemphredon, bicepsq; ſcolopendra. Cuius euntis alæ, ut remi nauis, feſtinant. Non inepta quidem Nicandri comparatio: nam ſcolopendræ pedum multitudine uelociq; motu triremem

Scolopendræ uenenoſæ cõſideratio.

repræ-

Scolopendræ morſus remedia.

repræſentant. Harum morſibus (ut Dioſcorides ait) auxiliantur aſphodeli ſemen, & flores ex uino poti. Quinetiã (ut ſcribit Aetius) ea omnia ſcolopendræ ictibus medentur, quæ priuatim muris aranei morſibus conueniunt, de quorum curatione paulò inferius dicemus. Præferunt antiquorum nonnulli cinerem aceto ſubactum, & uulneri illitum; item ſcillam: præterea pulegium, rutam, & mentham ex uino potam. De marinis Scolopendris tradidimus ſuperius libro ſecundo. Nec tamen mihi compertum eſt, aliam noxam ab ijs inferri, quàm ingentem pruritum ijs tantùm partibus, quibus inhæſerint (ut ſcribit Ariſtoteles, & Dioſcorides) earum erucarum more, quæ pilis horrent, & quæ præſertim in pinu uitam agunt.

Scorpio. Cap. XLIIII.

SCORPIONIS morſu inflammari ſtatim incipit locus, & indureſcit, ac intentus rubet viciſſimque dolore premitur: modò ſiquidem exæſtuat, modò frigore occupatur. Labor repentè fatigat, & aliquando meliuſculè habet, aliquando recrudeſcit. Conſequitur ſudor, horroris ſenſus, & tremor. Extremæ corporis partes refrigeſcunt, inguina extolluntur, per ſedem flatus exeunt, capilli eriguntur, pallor membra decolorat, & dolor, tanquam ex pungente acu, per vniuerſam cutem ſentitur. Percuſsis præſenti eſt auxilio ficulneum lac in vulnus inſtillatum. Scorpius ipſe, qui ictum vibrauit, tritus, & percuſſo loco impoſitus, ſuæ plagæ remedium eſt, ob cæcam quandam naturarum (vt conſtat) diſcordiam, quæ antipathia appellatur. Præterea tritus, & impoſitus cum ſale, lini ſemine, & althæa, ſcorpius conuenit. Sulphur ignem non expertum, reſina terebinthina exceptum, & emplaſtri modo adiectum, auxiliatur. Itidem galbanum ad ſplenij formam ductum, & calamintha, quæ trita illinatur, & farina hordei in vino parata, in decocto rutæ. Semen trifoliæ herbæ tritum, & vulneri iniectum opitulatur. Hæc ad affectum locum pertinent. Poſt hæc quàm efficaciſsimis potionibus vtendum, cuiuſmodi ſunt ariſtolochiæ, præſertim corticis binæ drachmæ cum vino, tuſa gentiana, & pulegium decoctum, & baccæ lauri pauco numero tritæ, & calamintha cum poſca, in qua magnopere diſcoqui debet: cupreſſus cum vino, & ruta, nec ſecus ficulneum lac: laſerpitium, ſi adſit: ſin deſideretur, peucedani ſucco utendum. efficax eſt potum trifolij, & ocimi ſemen. Horum autem omnium uicem penſat iugis lauacri uſus, euocatus ſudor, & dilutæ uini potiones.

Scorpionum genera ex Nicandro.

PLVRA, ac uaria antiquis numerantur Scorpionum genera, ut latius libro ſecundo diximus, quorum alij multum, alij parum ſuo ictu officiunt. Porrò Nicander in theriacis ſcribit eorum octo reperiri genera, his uerbis. Agedum aculeo dolorifico armatum ſcorpionem canam, eiuſq; tetricum genus. Quorum primus albicans, neque ſonticus, neque lethalis eſt. Sed cui rutilæ genæ micant, calorem flagrantemq; mortalibus furorem incuſſit, quo malo homines horrore concutiuntur, & frigore, perinde ac qui febre diuexantur, & acri ſiti incenduntur. Qui liuidus eſt, malam trepidationem, & motionem tribuit hominibus, quos percuſſerit, qui ceu attoniti, & uani, & ſtulti rident. Alius uiridante colore, qui ſimul ac corpus hominis concuſſerit, tremores, & frigora illico admittit, acriſq; grando talibus uidetur circumſtare, etiam ſi ſol ardentiſſimè radijs ſuis flagret. Talis tantáque eius ſtimuli afflictio, cuius uertebræ nouem (lego ſeptem, cùm non plures ſcorpionum caudis ineſſe comperiantur) iuncturis connexæ apice ſuo nocent. Alius liuido colore, ingentem aluum geſtat, latumq;: herba enim ueſcens, ſemper inſaturabilis manet, corpus etiam hominis exedens, inguini inſolubili ictu nocens: tam uehemens eius genis, & ori morſus inſitus, infixusque eſt. Deprehendes itidem ſimilem ſcorpionẽ litorali ſeu marino cancro, qui albentes algas fluctumq; maris decerpit paſcendo. Alij rurſus incuruis æquales planè paguris uidentur, corpore grandes, chelis, & forcipibus æquè ſolidi, atque paguri, qui in ſaxoſis cauernis demorantes ſibi timent. quinetiam è paguris tales ſcorpiones, genus & ortum ſuum ducunt. Nam cùm rupes, tenueſq; multum ſtrepentis maris reliquerint algas, eos ex mari ineſcantes piſcatores extrahunt. At paguri ſe peti ea uenatione ſentientes, murium rimas, & nidos ſubeunt, ubi prolem perditricem habent, ibiq; è mortuis tandem paguris ſcorpij nocentes per foramina iſta generantur. Poſtremò melichlorus tibi animaduertendus, cuius ſummum uerticillum prænigrum eſt, inextinctamq; noxam infligit, hominibus certè infenſiſſimus ille obliquo greſſu corpus flammæ ſimile commouens: pueris uerò, & natu minoribus celerem interitum adduxit: quibus & circum terga denſæ alæ expanduntur locuſtæ fruges rodenti non diſſimiles. hactenus Nicander.

Scorpionum ictus, & curatio ex Aetio.

Cæterum ſcorpionum ictuum indicia, & curationem conſcripſit diligentiſſimè Aetius lib. XIII. cap. XIX. ſic inquiens. A Scorpio percuſſos uehementiſſimus plagæ dolor conſequitur, frigiditaſq; ac tenſio, & ſtupor: circaq; plagam, & totum corpus frigidus ſudor: his, qui iuxta infernas partes percuſſi ſunt, inguina excitantur, ac intumeſcunt: qui uerò circa ſupernas, locus ſub alis. Et hæc quidem leuiter percuſſis adſunt. Validius autem ictis ardor circa plagam adeſt, quemadmodum in ambuſtis, & uerrucarum inſtar formicarum eruptio circa labra, & totum corpus, ut grandine ſe impeti putent. Facies diſtorquetur, ſordes circa oculos adſunt glutinoſæ, & lacrymæ uiſcoſæ: durities articulorum, anuſq; procidit, cum egerendi cupiditate: ſpuma circa os eſt, & uomitus largus, ſingultus, conuulſiones opiſthotonicis ſimiles. His igitur ſerpyllum, althææ radicem, & elaphoboſcum bibendum præbeto. Præter opinionem autem facit elaphoboſcus, tum uiridis comeſta, tum ſicca pota. Cochleam item hortulanam maximè accipito, eamq; unà cum operimento tritam, plagæ imponito, & conſeſtim ſedabis dolorem. Idem etiam uermes terreni facere dicuntur. Prodeſt præterea fluuiatilis cancer tritus, addito laſere, in uino potus. Confert uerbenaca recta, aut uiridis cataplaſmatis modo impoſita, aut ſicca in puluerem pota. Conducit etiámnum puluis ex æqualibus

partibus

partibus cumini, melanthij, & uiticis ſeminis confectus, & drachmæ pondere ex uino potus. Datur, & paſtinacæ ſemen, quin & ponticæ nuces: quippe hæ non modò in cibum ſumptæ; ſed in cingulo quoq; geſtatæ, geſtantem ab omni ſcorpionum ictu tutum reddunt. hæc ex Aetio. Commune & uulgare remedium eſt plagam perungere ipſorum ſcorpionum oleo. Proinde oleum noſtrum de ſcorpionibus, cuius antea ſæpenumero mentionem fecimus, hac in curatione maximopere conueniet. Scorpionũ ictibus Dioſcorides præterea ea medicamẽta, quorum hoc capite meminit, hæc quoq; ſparſim in ſuperioribus libris mederi tradidit: nempe amomum melle ſubactum, fluuiatiles cochleas, mullum piſcem recentem, ſmaridem muria aſſeruatum, diuulſas lacertas, domeſticos mures conciſos, tritici farinam uino aut aceto ſubactam, ſonchi & intubi ſuccum, ocimum polentæ admiſtum, amaracum ex ſale & aceto, hieracium, laſerpitij lacrymam, meliſſophyllum, chamæpityn: uerbaſci illius folia, quod tantùm aureum florem gerit, leucoij aurei ſemen: & polemoniæ radicem, cui tantam uim contra ſcorpiones ineſſe quidam tradunt, ut ij ab his non feriantur, qui eam geſtauerint: quos, ſi fortè percuſſi fuerint, nihil tamen moleſti paſſuros affirmant. Et hæc omnia proſunt tantùm uulneri illita. Quæ uerò pota, uel deuorata auxilium præſtant, eiusdem teſtimonio, hæc erunt: fluuiatiles cancri triti, & cum aſinino lacte poti: aſinorum & equorum, qui in paſcuis degunt, fimum liquatum in uino, & potum: oxylapathi, & oxalidis ſemen ex uino aut ex aqua potum, agreſtis lactuca: abrotoni hortenſis, paſtinacæ, hyacinthi, & urticæ ſemen: quin & oluſatrum, & heliotropium, & cardamomum, & myrrha, & myrti baccarum uinum. E quibus omnibus cùm plura poſſint confici antidota, pro uaria medicorum intentione, non operæpretium puto, nos hac in re longiorem moram ducere, ut quæ potius peritiſſimi cuiusq; iudicio ſit relinquenda.

Remedia alia ex Dioſc.

Paſtinaca marina, ſcorpio & draco marini. Cap. XLV.

SI MARINA paſtinaca percuſsit, protinus accidunt moleſti dolores, aſsiduæ conuulſiones, laſſitudo, & imbecillitas, mens percuſsis labat, poſtea obmuteſcunt: oculi caligant. Percuſſus autem locus in ambitu cum uicinis partibus denigratur, & ita obſtupeſcit, ut tangentem non ſentiat. hunc ſi quis premat, atra ſanies craſſa, & malè olens excernitur. Ei qui marina paſtinaca icitur, omnia, quæ de uiperarum morſu paulò pòſt referemus, ſimili modo conueniunt. Peculiariter autem ictus à marino ſcorpione, & dracone inferuntur, qui moleſtos cruciatus cient: interdum autem, ſed raro, nomas excitant. Quibus abſinthij, ſaluiæ, aut ſulphuris ex aceto triti potio ſubuenit. Ipſi etiam diſſecti, vulneribusque impoſiti, ſui cuiuſque ictus remedio ſunt.

QVI *à marina Paſtinaca percuſſi ſunt (ut teſtatum reliquit Aetius) his uulneris locus manifeſtè apparet. Sequitur autem dolor pertinax, & totius corporis ſtupor. Acutum enim, & firmum habet aculeum, quo uehementiſſima ui in altum impulſo, nerui ſauciantur. quapropter in aliquibus mors derepentè totum conuellens corpus comitatur. Narrant quidam, quòd ſi quis caudam paſtinacæ, quæ ictum intulit, auferat, & in arborem maximè quercum, ſuſpendat ac figat, ipſam quidem arborem areſcere, ægrum autem ſanari, atque id iuxta contrariæ affectionis, & remedij rationem contingere. Id quod etiam aſſerit Nicander in theriacis, his planè uerbis. Trygonem, hoc eſt, paſtinacam, itidem maleficum, mareq; uaſtãtem draconem arcere noui. Dolore autem ſic hominem afficit trygon, cùm oblongis ſagenis defatigatum piſcatorem aculeo ſuo ceciderit: uel etiam ramis arboribus infixus fuerit. nam tum arbor ea fit obſcurior, ignobiliorq;. Siquidem ab huius morſu, ceu ſolis æſtu, eius & radices perditæ unà cum folijs flaccidæ redduntur, & areſcunt: homini uerò caro putredine imminuitur. hæc Nicander. Cæterùm auxilium ſentiunt percuſſi, ut Aetius inquit, ubi ſtupor, & refrigeratio totius corporis conſequatur, ex calidis illitionibus, & conſimilibus cataplaſmatis. Propriè autem furfures aceto incocti, & pro cataplaſmate impoſiti eis auxiliantur, & ipſum adeò acetum pro fotu affuſum maximè prodeſt. Magis autem conueniunt eis attractoria, & quæ tenuium partium ſunt, ac calida. quo nimirum per attractoriam facultatem ueuenum ex profundo attrahatur, & per calorem frigiditas mitigetur, & quæ tenuium ſunt partium, in altum proreptent. Ad hanc igitur rem in promptu habebis apta, ſulphur uiuum urina ueteri ſubactum, marrubium, lauri folia, echium, radicem panacis, ſaluiam, & ſimilia. At uerò ſi hæc deſiderentur, fermentum acidum cum liquida pice emollitum impoſito: mirabiliter enim auxiliatur. Dato item lauri decoctum, aut ſuccum Cyrenaicum cum myrrha magnitudine fabæ, ac modico pipere terito, ac dato cum uino: aut ſilphium, aut laſer ex uino: aut ſucci fici guttas quinque, cum tribus ſerpylli granis bibendas præbe. Hæc Aetius aduerſus paſtinacæ marinæ ictus auxilia reddidit. Ad quos præterea commendatur ſaluiæ decoctum continuè pluribus diebus potum: quin & ſcordium in puluerem tritum, & ex ſui ipſius decocto potum, itemq; uerbenaca. Non tamen ob id prætermittenda eſt theriaca, aut Mithridatis antidotus, aut quinta noſtra eſſentia, cuius iam ſæpe meminimus. Porrò Nicander quoq; nonnulla remedia protulit, quæ hæc ſunt. Anchuſæ folia, quinquefolium, rubi flores, arctium, oxalis, lycopſis, tordilum, chamæpitys, fagi cortex, agreſtis paſtinacæ ſemen, terebinthi fructus, phycus marinus, adiantum, ſmyrnium, eryngium, libanotis, cachry, & utrunque papauer.*

Paſtinacæ marinæ ictus ſigna.

Paſtinacæ ictus remedia.

Mus araneus. Cap. XLVI.

A MVRE araneo percuſsis, circa morſum in orbem inflammatio exoritur, nigraque puſtula, diluta ſanie turgens, exurgit: proximæ partes liuent. Rupta puſtula, depaſcens ulcus, non ei diſſimile, quod ſerpit, occupat. Inteſtinorum quoque tormina, difficultas vrinæ, & frigidæ aſperginis of-

fuſio

fuſio conſequuntur. Huius morſibus auxiliatur ex galbano ſplenium, per ſe vulneri exterius impoſitum, vt medicamenti modo aceto tritum, & hordeacea farina cum aceto mulſo illita. Quinetiam mus ipſe, qui morſum intulit, ſi diſſectus apponatur, ictus ſui veneficia luit. Reſiſtunt quoque acini dulcis punici decocti, & illiti: item porri, & alia contrita, hecnon aquæ calidæ fotus; ſed hæc ad locum pertinent. Prodeſt potum abrotoni decoctum, maximè ſi in uino detur. præterea ſerpyllum, & galbanum, & eruca vino madefacta: recentes cupreſsi pilulæ cum aceto, & cyclaminus ex aceto mulſo, & pyrethrum cum vino, & chamæleonis herbæ radix. Nec deſunt, qui literarum monumentis tradiderunt, tritum murem araneum contra ſuos ictus commodè bibi. Quam hiſtoriam apud alios inuentam, dignam duntaxat cenſuimus, quæ adnotaretur. Alij aſſeuerant, demorſum non aliàs exulcerari, niſi prægnans mus araneus fuerit; tum ſanè auxiliari ferunt.

Muris aranei morſus notæ & curatio.

Qvanqvam *Mus araneus, qui, quòd colore muſtelæ ſit ſimilis, Græcis μυγάλη dicitur, ab omnibus inter uenenata numeratur; attamen in agro Tridentino is nullam morſu infert noxam, quemadmodum nec ſcorpio. Hiſtoriam eius ſuperius libro ſecundo retulimus. quare iam ad eius morſus notas, & remedia progrediamur. Demorſis itaq; ab eo (ut Aetius inquit) uulnera manifeſta fiunt; quadrifido enim ordine illata uulnera conſpiciuntur: & ſanguis quidem primùm purus promanat, paulò pòſt uerò ſanioſus. animal enim ipſum putrefactione occidit. Conſueuerunt etiam bullæ inſurgere, quas ſi quis diſrumpat, carnem ſubiacentem fæculentam offendet, & fiſsuris diſparatam. Inflatio autem ſequitur demorſos. Cæterùm hoc animal frequentius ad teſtes inſilire ſolet, eosq; uerbere impetere, nõ hominis modò; ſed cuiusque etiam bruti animantis. Auxilium autem ferunt cùm ob putrefactionem periclitantur demorſi, poſt prædicta communia remedia, lauri tenella folia, unius aut duarum drachmarum pondere, trita & ex uino pota. Conueniunt etiam ipſis omnia communia uenenorum remedia è uino dulci in potu ſumpta. In pecoribus uerò & iumentis illa ipſa cum aqua trita, naribus infunde: eſt enim ipſis præſens remedium. Vnde etiam hominibus ſimiliter in potu exhibeto. Morſus porrò cumino, & allio, putamine extrinſeco non abiecto, contegatur. Eadem etiã cum oleo trita aſsiduè ac diligenter locis circumſitis illinantur. Si uerò ruptæ fuerint bullæ, & ulcera oborta, acida muria proluatur locus, aſpergaturq; ſubinde uſti hordei puluere. Verùm non rumpentur, niſi prægnans fuerit mus araneus, qui morſum inflixit. Quòd ſi exulcerentur, mali punici dulcis putamen coctum tritum erit imponendum, & ulcera ex eodem decocto, aut magis myrti decocto proluenda, fouendaq;. Strato uerò inquit, in muris aranei morſu primùm ſcalpello, circunquaq; uulnerandum eſſe locum, & murem ſubinde araneum uſtum cum aceto imponendum, aut ſinapi tritum, & aceto exceptum. In potu uerò opem ferunt panax, eruca, capparis cortex, gentianæ radix, & recta uerbenaca, omnia ex uino pota, aut in cataplaſmate conformata, & morſibus illita. Proſunt & maluæ folia impoſita, & magna antidota potui data.*

Vipera. Cap. XLVII.

Si vipera momordit, corpus intumet, uehementer areſcit, ſubalbidumque colorem concipit. Sanies à vulnere profunditur, primùm ſubpinguis, mox cruenta. puſtulæ aduſtis ſimiles erumpunt: & antea depaſcens vlcus, quod in proxima repens, non ſumma modò corporis: ſed intima quoque corripit. Gingiuæ ijs cruore ſuffunduntur; inflammatio circa iecur erumpit: tormina, & bilioſi vomitus ſequuntur. Sopor, tremor, & vrinæ difficultas accedit, & frigidus ſudor offunditur. Vbi uerò uipera morſum impreſsit, fimum caprinum cum vino, ſtudioſè impoſitum opitulatur. item laurus & abrotonum, & galbanum ſplenij loco ſuperiectum, & origanum uiride inditum. pulli gallinarum diſcerpti, & confeſtim admoti: erui farina vino ſubacta: radicis cortex usque eò tuſus, vt in puluerem ſolutus abeat, & ſcilla toſta: detritum chamæmelum, hordeaceæ farinæ cataplaſma in aceto mulſo præparatum, ſed locus antè eo calido foueatur. hæc loco imponuntur. Contra uiperinos ictus rubus cum vino prodeſt. Aliqui anchuſam tenui folio conſtantem auxiliari produnt. Leporini coaguli in vino terni oboli bibuntur, & porracei ſucci hemina in mero, & foliorum apiaſtri ſuccus, & ſylueſtris ruta. hæc in vino potari debent. Vinum frequenter bibendum, allia mandenda, & cepæ, & porri recentes, ſalſamenta acerrima, & opipara. ſimplicia hæc ſunt. Percuſsis à vipera præclarè auxiliatur medicamentum, quod myrrhæ, piperis, caſtorij, floris portulacæ ſeminiſque, dimidio acetabulo conſtat: hæc omnia in Cretico paſſo teruntur, aut in alio probato. Eraſiſtratus in eo libro, qui περὶ δυνάμεων, id eſt de uiribus, inſcribitur, pleraque alia tradidit, quæ ictis à vipera auxilium ferre poſſunt: inter quæ talia maximè laudantur. Gallinacea cerebella cum vino pota, ſemen ſatiuæ braſsicæ tritum, & acetabuli menſura cum vino potum. Quinetiam bonum eſt digitum in liquidam picem intingere, deinde vinum, quo digitus fuerit elutus, bibere. Hæc ſunt quæ contra viperæ ictus auxiliantur.

Viperarum morſus indicia.

Viperarvm *hiſtoriam exactius, ut puto, latiusq; libro ſecundo tradidimus, quàm ut operæpretium ſit hic eandem repetere, uel plura nobis ſuperſint addenda. Quare tantùm reliquum eſt, ut iam de eorum morſus indicijs, & remedijs diſſeramus. Reperiuntur itaq; in eis (ut Aetius memoriæ prodidit) quos uipera mas momordit, uulnera in loco bina: in his uerò qui à fœmina demorſi ſunt, quaterna. Primùm autem ex eis excernitur ſanguis, deinde ſanies ſanguinolenta, & oleoſa. Adeſt tumor bilioſus, feruidus, bulloſus, ſubruber, deinde liuidus, denigratus, &*

tus, & proſerpens. Siccitas uehemens ineſt ori, ardor, exolutio, & frigidi horroris inſultus, aliquãdo et bilis uomitus tormina, capitis grauitas, uertigo, pallor, ſingultus, febris, ſpiritus & anhelitus celer, color plumbeus, & frigidus ſudor. Mors in horis ſeptem, aut ut longiſsime abſit, tertia die, in his qui non ſeruantur, & maximè his, qui à uipera fœmina ſunt icti. hæc ille. Quæ omnia Nicandro *accepta referri poſſunt: ſiquidem is in theriacis ita ad* Latinũ *ſenſum ſcribit. Hinc luctũ à uipera manantẽ uiatores diuulgãt: duos enim inſtar nerui acutos maſculi dentes in ore ſuo uirus eructantes, oſtentant: uipera uerò fœmina ſemper plures exerit, pernicioſo ſuo ore inſultans. Atqui in carne icti facilè latos dentes perpendas. Porrò è uiperæ inflicta plaga ſanies aliâs pinguedini ſimilis, aliâs cruenta, interdum ſine ullo colore conſpicitur. Sed quæ ulcus ipſum caro circundat, germinans graui offert ſeſe tumore: interdũ rubens, tumq; palàm liuida cernitur: quandoq; etiam aquoſum onus concipit. Frequentes præterea bullæ, ceu uacui per ignẽ tumores, perinde ac corpus igni ſit ambuſtum, in cute supernè ebulliunt. illic ſubinde putredines circumcirca accurrunt, aliæ quidem ſeorſum à uulnere, aliæ circa plagam ueneno non diſsimilem mortem edentes. Aſpera itaque noxa, uehementerq; igneſcens totum corpus exedit: hic per guttur, atque collum coeuntes ſonitus, agminatim ſtrepũt: quinetiam oculorum uertigine mœret. Illicoq; membris grauans imbecillitas, & lumbis anxietas uenit: at in capite caliginoſum onus conſiſtit. Atqui laborans ille aliâs ſiti aridum guttur ſuum exiccat, ſæpeq; ex unguibus eum frigus tenet. Hyberna autem niue exuberans grando, omnia membra degrauat. Crebrò etiam bilioſos uentris ſui tumores expuit, toto corpore pallens, ac humens circa membra ſudor niuis iactu frigidior circunfunditur. Colorem interdũ liuidi plumbi gerit, aliâs obſcurum, mox floribus ſimilis eſt æris. hactenus* Nicander.

Viperarum morſus remedia.

Præſtat igitur (ut Aetius *auctor eſt) priuſquàm cruenta prodeat urina, allij plurimum deuorare, & uinum meracum copioſum bibere, excitatis ſubinde uomitibus. Efficaciſsimum enim eis remedium eſt allij eſus, ac meracior uini potio, inquit* Archigenes, *adeò ut ſi quis multum eius ſuſtineat uſus, itemq; meri potum, nullo alio auxilio opus habeat. Conuenit itẽ maximè theriaca ex uiperis ſine dilatione pota, & uulneri illico ſuperpoſita. Quin & ipſa uipera excoriata, capite, & cauda abſciſsis, interaneis omnibus reiectis, anguillarum modo cocta, & à demorſis deuorata, maximum ictis præſidium affert. Caput autem à uiua amputatum, diligenter per uolſellam prehenſum, morſuiq; impoſitum, ea parte adhuc calente, quæ ceruicem contigit, uenenum id mirificè extrahit. Conducit & diſſectam gallinam adhuc internè calentem morſui imponere, idq; alijs pariter diſſectis, frequenter, & aſsiduè repetere. Oportet etiam ſcalpello per ambitum demorſum locum circuncidere, & cucurbitulas ſubinde admouere. A cucurbitulis foliorum fraxini ſuccus in potu exhibendus eſt, & expreſſa à ſucco folia uulneri illinenda: eſt enim ualde efficax ad uiperarum morſus fraxinus arbor. Meliſſophylli item folia, & ſuccus tum ex uino potus, tum uulneri exterius illitus, euidens auxilium confert, etiamſi iam moriatur æger. Aiunt præterea, ſi quis melanthij drachmas quatuor edat, non moriturũ. Similiter etiã melaphroditos herba efficax eſt, & cancri fluuiales cum lacte triti, & poti, & uulneri adhibiti. Magnificè etiam proſunt ranæ coctæ, & in cibum ſumptæ, & iuſculum earum ſubinde bibitum. Præſtat et naſturtium plurimum edere, uel tritum ex uino bibere. Facit autem ad id mirificè teſtudinis ſanguis exiccatus, & cum ſylueſtri cumino potus. Vtendum etiam omnibus communibus remedijs, ſuprà ſæpius relatis: quippe ſuperuacaneum fuerit eadem tam ſæpe repetere. Maximè uerò utendum eſt anchuſæ radice, & heliotropio cum uino. dandus & hæmatites lapis. Auxiliantur & raphani in cibo accepti, & deinde uomitu reiecti, exhibita ſtatim à uomitu* Andromachi *theriaca. Poſt ſcarificationem, & gallinarum impoſitionem, uulnus ex trifolij bituminoſi decocto calido, diu proluendum ac fouendum eſt: nam ſi pauco id tempore fiat, demorſi peius afficiuntur. Deinde porrum & panem cum ſale illini conuenit, aut allium cum aceto, aut ipſius exuſti, aut fraxini cinerem, aut alium quémuis cum aceto, aut haſtulæ regiæ, aut ſycomori folia cum pane: aut lauri tenellis folijs, coctis & cum oleo tritis integatur locus, aut caprino ſtercore, priusquàm claudatur. Cæterùm, ut libro de theriaca ad* Piſonem *auctor eſt* Galenus, *non modò è uiperarum morſibus retrahitur uenenũ appoſito tantùm, ut* Aetius *inquit, uiperæ capite; ſed ipſa quoq; uipera tota contuſa, & uulneri impoſita. Contra uiperarum morſus mirificè medetur echij epotus ſuccus, herbaq; ipſa uulneri impoſita, ut ſuperius libro quarto prodidimus, illius* Alcibij *hiſtoriam referentes, à quo echium* Alcibiadis *cognomentum accepit. quandoquidem planta hæc (ut ipſe* Dioſcorides *teſtatur) facultatibus adeò præſtantibus inſignitur, ut epota eius radix ex uino, non percuſsis modò à ſerpentibus opituletur; ſed eos quoq; qui antea biberint, feriri non patiatur.*

Simplicia medicaméta ex Dioſcoride.

Commendauit etiámnum aduerſus uiperarum morſus Dioſcorides *ſparſim in ſuis de medica materia libris, præter ea quæ hoc capite retulit, alia præſtantiſsima ſimplicia medicamenta, partim exterius applicanda, partim bibenda, uel comedenda, quorum nonnulla hic ſubijciam. Vulneri igitur exterius illita conferunt, iuniperi, & fraxini folia, tritici furfures ex rutæ decocto incocta, erui farina uino macerata, ſcilla ex aceto feruefacta, perſonatæ, ebuli, & ſambuci radices in uino elixatæ, ſarmentitius cinis aceto ſubactus, aliaq; complura, quæ breuitati ſtudentes nunc ſilentio inuoluimus. Pota uerò proſunt caſsia odorata, coſtum, myricæ ſemen, piſtacia, cerui genitale exiccatum, tritum & potum, chondrylla, anagallidis ſuccus, ferulæ medulla, aparine, rubiæ radicis, & terreſtris tribuli ſuccus: auxiliatur etiam bryoniæ radix. Admirandos inſuper præbet effectus radix illa, quam* Goritienſes *ab auxiliari eius ui* Serpentinam *uocant, cuius hiſtoriam, pariterq; uſus rationem ſuperius libro ſecundo tradidimus. Verùm præter hæc præſentaneo remedio ſanat noſtra quinta eſſentia, cochlearis menſura pluries eodem die pota: item oleum noſtrum de ſcorpionibus, de quo etiam ſæpius dictum eſt, ea ratione inunctum, quam ſuperius ipſius conficiendi modum deſcribentes retulimus.*

Ammoditæ hiſtoria, & venefica uis.

In Viperarum *quoque genere ea nimirum immanis fera recenſeri poteſt, quam* AMMODITEN *uocant, cuius etſi nuſquam, quod extet, meminerit* Dioſcorides; *minimè tamen ſilentio prætereundum eſt, quin hæc eiuſq; ueneni remedia deſcribantur. Siquidem* Ammoditæ, *meo iudicio, in pluribus* Italiæ *&* Illyriæ *locis reperiuntur, præſertim in* Goritienſi *comitatu, &* Iapidiæ *montibus. Eſt enim fera hæc uiperæ omnino ſimilis, præterquàm quòd capite ſit ampliore, & maxillis latioribus, quòdq; ultimo roſtro ſuperiori parte eminentiam quandam habeat,*

acutæ uerrucæ ſimilem. Vnde circunforanei, qui ſerpentes eorumq; ueneni remedia profitentur, hanc feram uulgò appellant Aſpido del corno, hoc eſt, Aſpidum cornutum. Neq; ſanè ineptum illi nomen indiderunt: nanq; non minori cum uelocitate interficit, quàm aſpis. Scimus enim quoſdam ab his inopinatè demorſos, tribus tantùm horis morte occubuiſſe. Proinde ſcitè libro XIII. cap. XXV. de eo ita ſcriptum reliquit Aetius. Ammodites magnitudine quidem cubitalis eſt (maior enim non pingitur, neq; ſcribitur) colore uerò arenoſus, per corpus autem maculis nigris inſignitus: caudam habet præduram, ſupernè diſciſſam. A quibuſdam uerò Cenchrias, hoc eſt miliaris, ob caudæ inſtar milij duritiem, appellatus eſt. Latiores autem maxillas, quàm uipera habet, cùmq; in multis, aliâs ei ſimilis ſit, colore magis diſcerni poteſt: uipera enim ſubflaua eſt.

Ammoditæ morſus ſigna & curatio.

Cæterùm ab Ammodite percuſſos feſtina ut plurimùm mors ſequitur. qui uerò tam breui non pereunt, his ſanguis è uulnere manat, & uulnus intumeſcit: ſed paulò pòſt ſanies effertur, ſequiturq; capitis grauitas, & animi deliquium. Qui uerò optimè diſpoſiti ſunt, & robuſti, in triduo intereunt: quanquam reperti ſunt, qui in ſeptimum uſque diem durarint. Celerius uerò mors aduenit his, qui à fœmina ſauciantur. Auxilium porrò & ijs ferunt, primùm quidem à communibus remedijs, utpote ab adfixis cucurbitulis, circunciſo prius per ambitum uulneris loco, & ſuperioribus partibus arctiſſimis uinculis cõſtrictis: quin abſciſſa, dilatataq; ſtatim ſcalpello plaga. Propriè autem eis auxiliatur mentha ex aqua mulſa pota, caſtorium, caſſia, & artemiſiæ ſuccus cum aqua. Danda etiam in potu theriace, necnon uulneri eadem illinenda. Vtendum & emplaſtris attractorijs, & ſubinde cataplaſmata, quæ ad nomas ſiue ulcera ſerpentia conducunt, imponenda.

Sepis feræ cõſideratio.

Viperæ præterea ſimilis, ut quidam tradunt, ea etiam fera fuerit, quam SEPA nominant, cuius hiſtoriam ſuperius libro ſecundo retulimus. quanquam inibi Dioſcorides Sepem lacertæ generi aſſignauit, unde & eam lacertam Chalcidicam à quibuſdam uocari tradidit. Itaq; cùm uaria ſit apud auctores Sepis hiſtoria, facilè adducor, ut credam, Sepã reperiri non modò in lacertarum; ſed etiam in mortiferarum ſerpentium, & uiperarum genere. Quod ſanè uidetur aſſerere Nicander in theriacis ſuis. Siquidem cùm inquit primò, Præterea niualis, & aſper admodum mons Othrys rubentes beſtias profert, cauaq; uallis, & ſalebroſæ rupes, nemoroſumq; promontoriũ, ubi ſitibũdus ingreditur Seps, colore nunquam uno uiſus, &c. haud dubiè oſtendit ſerpentem, immanemq; feram ſe repræſentare, non autem lacertam. Cùm uerò ſecundò ait, Sepem item corpore demiſſo, exiguis haud diſſimilem lacertis, declinabis; nulli dubium eſt, quin eam deſcripſerit, quam Chalcidicam lacertam uocant. Nicandro ſubſcribit Dioſcorides, quippe qui etſi libro ſecundo ea ratione Sepa ſtatim poſt lacertas reddiderit, quòd lacertis corpore, & forma ſit ſimilis; attamen libro quinto, Sepa uiperarum generi adſcripſit, ubi de aceti mulſi uiribus diſſerens, inquit. Acetũ mulſum contra morſum eius uiperæ, quã ſepam uocant, hauſtum meconium, ixiámue auxilio eſt. Aetius tamen eius Sepis tantùm meminit, quæ inter mortiferos ſerpentes, uel uiperæ genera recenſetur, his uerbis. Serpens, qui Seps appellatur, longitudine quidem duorũ cubitorum reperitur: ex craſſo autem in tenuem abit: rectà uerò ac tardè proſerpit. Caput habet latum, os acutum: uniuerſum autem corpus multis albis notis reſperſum. Sed aliter de Sepis forma, magnitudine, et greſſu tradidit Pauſanias, ut ſuperius libro ſecundo ſuo loco adnotatum reliquimus.

Sepis morſus ſigna, & remedia.

Cæterùm ab ea percuſſis (ut tradit Aetius) ſanguis è uulnere manifeſtus excernitur, & paulò pòſt ſanies graueolens, tumor, & dolor ſegnis eſt: ſed affectæ partes putrefactæ dealbantur, & totum corpus uitiligini, quæ alphos appellatur, ſimili colore inficitur. Pili, capilliq; è toto corpore defluunt, atq; intra tres, aut quatuor dies icti pereunt. Porrò opem & hi ſentiunt ex ijſdem rebus, quæ in uiperæ, & ceraſtæ, & ammoditæ morſu relatæ ſunt. Exhibenda eſt præterea portulaca plurima in cibo, & uinum bibendum myrtites meracius. Conueniet item ſpongiam calido aceto imbutam, morſui imponere, & ex butyro cum melle locum illinire, aut milium cum melle, aut paleas unà cum terra, quæ eis adhæret, exuſtas imponere. hæc Aetius. Ex quibus facilè conijci poteſt, cùm ambæ hæ feræ è uiperarum ſint genere, ijs tutò antidotis earum uenenum ſuperari poſſe, quibus uipereum frangitur, & euincitur.

Acontiæ hiſtoria, morſus notæ, & cura.

Sed quoniam hæc humanæ uitæ tam inimica animalia aliam admodum pernicioſam feram mihi in mentem reuocarunt, quæ Græcis ideo ACONTIA appellatur, quòd iaculi, uel ſagittæ modo in hominem proſiliat, cùm nihil de ea à Dioſcoride memoriæ proditum ſit, ſciuerimq; & hanc in Italia reperiri, non alienum duxi de eius hiſtoria ac ueneni curatione ea hoc loco commemorare, quæ ex probatis auctoribus excerpſi. Hanc itaq; deſcribens Galenus libro de theriaca ad Piſonem, inquit. Acontias ſerpens, ubi ſe multum extenderit, ceu iaculum quoddam corporibus inſiliens, ſic perimit. Hæc, ut Aetius ſcriptis tradidit, ſerpens eſt duorum cubitorum magnitudine, figura autem craſſa in tenuem abeunte, colore uiridi, præſertim iuxta uentrem, ut milium colore referat, unde & cenchrias, hoc eſt miliaris, appellatur. Aiunt hanc fortiorem fieri, cùm milium floret. Porrò ubi ſe ad lædendum parat, extendit ſe ipſam, ac ueluti iaculum uibratum corporibus inuolat, atque hoc modo uerberat. Ab huius morſu omnia, quæ de uipera dicta ſunt, ſequuntur accidentia, atq; etiam grauiora, adeò ut etiam putrefactiones & carnium defluxus conſequantur, ac grauior item mors ſuccedat. Cæterùm remedia ſimiliter eadem, quæ ad uiperæ morſum his conducunt. Eſt qui referat inter recentiores non obſcurus auctor, quòd cùm paſtor quidam miſellus, ſub cuiuſdam arboris umbra æſtate media quietem ſomnumq; caperet, cuius ſocij non procul oues paſcebant, ab Acontia, quæ in arborem aſcenderat, ita percuſſus fuit in ſiniſtram mammillam, ut illico perierit. At ſocij audito percuſſionis ſonitu, uiſo ſerpente, quem nouerant, ſuper defuncti pectus, relicto grege in propinquum rus, pauore territi, aufugerunt. Reperitur hoc ſæuiſſimi ſerpentis genus, ut quidam mihi retulerunt, in quibuſdam Calabriæ, & Siciliæ locis, ubi ipſum incolæ à ſagitta Saettone uernaculo nomine appellant.

Cæcilia, & Amphisbæna. Cap. XLVIII.

CONSIMILIA ſuprà dictis in vipera eueniunt ijs, qui à cæcilia nomine, & Amphisbæna demorſi ſunt, eademque ferè auxiliantur. quare hoc venenum priuatam deſcriptionem ſortitum non eſt, neque viſum eſt dignum, quod alio genere comprehendatur. De ijs autem mentionem hoc loco fecimus, quoniam ferè remedijs ad viperas ſcriptis, percuſsi ab eis adiuuari ſoleant.

Amphisbænæ,& cæciliæ conſideratio.

NON deſunt, qui ſcripſerint, Amphisbænam præter naturæ inſtitutum duobus cum capitibus gigni, quæ utranque ſerpentis extremitatem occupent: fieriq; ob id putent, ut fera in utranque partem repat. Quod tamen fabuloſum cenſemus: nam & hydram poetæ, ſeptem capitibus conſtare fabulantur: id quod nihilominus falſum eſt. Veruntamen non negauerim ego id monſtruosè, & præter naturæ intentionem euenire non poſſe in omni ſerpentium ouiparorum genere, quemadmodum & uolatilium. Siquidem pluries compertum eſt, ex uno tantùm ouo duobus uitellis referto, naſci pullum modò habentem quatuor alas, modò totidem crura, totidemq; pedes: atq; etiam lacertæ uiſæ ſunt aliquando bicipites. Sed hæc non utiq; ſtatuunt, haberi aliquod ſerpentium genus natura biceps. Hoc ſcitiſsimè, & apertiſsimè confirmat Ariſtoteles libro, & cap. III. de generatione animalium, ſic inquiens. Monſtra raró admodum fiunt in ijs, quæ ſingulos pariunt, ſed crebrius in ijs, quorum partus eſt numeroſus, & præcipuè in auium genere, potiſsimumq; in gallinis. Iis enim partus numeroſus, non modò quòd ſæpe pariant, ut columbæ; uerùm etiam quòd multos ſimul conceptus intra ſe contineant, & temporibus omnibus coeant. Hinc gemina etiam pariunt plura: cohærent enim conceptus, quoniam in propinquo alter alteri eſt, quomodo interdum fructus arborum complures. Quòd ſi uitella diſtinguuntur membrana, gemini pulli diſcreti ſine ulla ſuperuacua parte generantur. Sed ſi uitella continuantur, nec ulla interiecta membrana diſterminantur, pulli ex ijs monſtrifici prodeunt, corpore, & capite uno, cruribus quaternis, alis totidem. quoniam ſuperiora ex albumine generantur, & prius: (uitellum enim cibo ijs eſt) pars autem inferior poſtea inſtituitur. quanquam cibus idem, indiſcretusq; ſuppeditatur. Iam ſerpens etiam biceps uiſus eſt, uidelicet eadem de cauſa: nam id quoq; genus oua parit, & multa numero. hæc Ariſtoteles. Quæ ſanè mihi facilè perſuadent, ut credam, omnino falſum eſſe, quòd Amphisbæna ex ſui generis natura biceps perpetuò naſcatur. Verùm quandoquidem hoc ſerpentis genus terreſtrium lumbricorum modo utriſq; extremitatibus, capite ſcilicet & cauda, acuminatis gignitur, adeò ut difficillimè poſsit caput à cauda diſcerni, exiſtimauere quidam hanc feram duobus conſtare capitibus. Proinde Aetius lib. XIII. cap. XXVII. ſcribit, Scytalam (hanc alij Cæciliam interpretantur) & Amphisbænam animalia eſſe inter ſe ſimilia. Non enim, inquit, ex craſsis in caudã tenuem abeunt, ſed æqualis craſsitudinis in uniuerſum exiſtunt, ut neq; cognoſcant uidentes ea, iuxta utram partem caput aut cauda ſint ſita. Quod equidem tum in terrenis & alui tineis, tum in erucis quibuſdam, tum etiam in hirudinibus conſpicitur. Differt autem, ut idem tradit, amphisbæna à ſcytala, quòd illa ex utraq; parte progrediatur, unde à Græcis illi nomen inditum eſt. Galenus porrò libro de theriaca ad Piſonem, Amphisbænam bicipitem eſſe exiſtimat (ſi tamen liber is adſcriptitius non eſt) ut hæc uerba, quæ in eo leguntur, apertè oſtendunt. Amphisbæna (eſt autem animal biceps, quemadmodum ſanè & nauigia utrinque proram habentia, cui natura ex ſuperfluo ſubſtantiæ bina capita eſt largita) hoc inquam animal, aiunt, ſi mulier grauida ſupergreſſa fuerit, malè abortum facit. hæc ille. Cæterùm, ut ipſe Aetius ſcriptum reliquit, ab utraq; demorſis contingit morſum obſcurum eſſe, ac uix apparere, ueluti ſunt muſcarum ictus. quapropter etiamſi mordeant, non enecant tamen, ſed inflammationem excitant, ut apum & ueſparum ſtimulus. Quare transferantur ad hos quoque, quæ de illis ſunt relata, uerùm facultate intenſiore. Ex his etiam Aetij uerbis conijci poteſt, cùm horum animalium ictus admodum tenuis, & obſcurus ſit, Amphisbænæ caput ineſſe terrenis uermibus, uel alui tineis perſimile: ac proinde adeò etiam caudæ æmulum, ut alterũ ab altera non niſi difficilè diſcerni poſsit. Cæciliam autem Hetruſci uulgò appellant Lucignola. Amphisbænæ corium, auctore Nicandro, oleaſtri baculo circumueſtitum, ſi manibus frigore torpentibus tractetur, calorem ſtatim adfert, articulorumq; nexus diſſoluit.

Amphisbena biceps nõ eſt.

Vtriuſq; morſus ſigna, & curatio.

Dryinus. Cap. XLIX.

A DRYINO morſis puſtulæ, moleſtiq; dolores incidunt, præſertim quà dilutæ ſaniei emiſſarium ſubeſt: quinetiam eroſio, torminaque conſequuntur. Ab eo ictis conuenit ariſtolochia cum vino pota, trifolium herba, radix haſtulæ regiæ ſimiliter aſſumpta, & fructus ex omni glandiferarum arborum genere: & tuſæ ilicis radices, & illitæ parti ictæ auxiliantur.

Dryini hiſtoria,& eius ictus notæ ex Nicandro.

DRYINVS, ut in teriacis teſtatum reliquit Nicander, in quercubus latebras parat, aut alicubi in concauis fagis, in montibus uerſatur. Appellant eum alio nomine etiam hydrum, ſed & alij chelydrum, qui relictis bryis, palude, ſuæq; naturæ idoneo lacu uenatu intercipit in pratis molurides, & ranas. Hic ſi à myope muſca illa quæuis animantia prouocante, petatur, inſuetum illum impetum ſuſcipiens, cum concauæ quercus robur celeri ſaltu ſubit, ſtructo ſibi in imo ceſpite cubili. Candet tergo, caput illi æquale, adeoq; hydro ſimile: grauis autem fœtor à corpore eius euaporat. Quemadmodum quando incurua, necnon abraſa corij præſegmina ſub teretibus ferramentis circa humentes equorum exuuias, & pelles hument. Si quempiam is uel in talum, uel pedis plantam percuſſerit, à corpore icti ho-

minis difficilis odor ſparſus fertur, atq; circa ictum niger in acutum ſurgit tumor, mentemq; mœrentis angor, & triſtitia, quibus detinetur, obſcurant. Species nimio dolore conflacceſcit, & perit: cutis cum corpore admodum malè olet, adeò ipſum atrum uenenum ſemper depaſcens conſumit: quin & caligo lumina eius obfuſcans, occultansq;, malè affectum perdit. Alij à dryino icti caprarum inſtar ſeu ouium balant, ſic omnino difficiles redduntur, impendioq; cruciantur. Vrina eis decutitur, & palleſcit. Ipſi uerò dormitantes ſtertunt, frequentibus ſingultibus correpti, aliâs per collum uomitum felli ſimilem, aliâs cruentum eructantes, ipſumq; malum acrem ſitim generat: poſtremò laborantibus membris tremorem effundit. hæc Nicander. Cæterùm Dryini nomen huic feræ mortiferæ inditum eſt, quòd in quercuum cauernis, quæ prope radices ſunt, ſtabuletur. Græcis enim quercus δρῦς *dicitur. Proinde Galenus libro de theriaca ad Piſonem, de dryino ita ſcribit. Dryinus ſerpens ſic nominatus, quòd in radicibus quercuum uiuat, tam malignus ad perdendum proditur, ut eius, qui ſupergreditur imprudens, cutis à pedibus excorietur, tota crura admodum intumeſcant, & quod magis mirificum eſt, manus quoque ipſæ curantium eodem modo periclitentur. Si autem quis aggrediatur eum perimere, olfactu adeò mulctari aiunt, ut quemlibet gratũ odorem prauum eſſe exiſtimet, nec alterius præterea rei queat ſentire. hactenus Galenus. Dryino, ut Aetius inquit, abundat Helleſpontus. Is latibula in quercuum radicibus habet, atque adeò fœtidus eſt, ut etiamſi quis eum non uideat, fœtore loci cognoſcatur. Eſt autem cubitorum duorum longitudine, obeſus, ac aſperrimis ſquammis circa uniuerſum corpus munitus. Porrò qui ab eo percutiuntur, his tumor inſurgit nigricans, dolor uehemens, nomæ, delirium, corporis ſiccitas, ſingultus bilioſus uomitus, aut omnino ſimplex, urinæ ſuppreßio, tremor, interceptio uocis, ſtupor, ſciſſura, & mortificatio percuſſorum locorum: plurimi etiam intereunt. Porrò & hi quoque ex ijs, quæ in uiperæ morſu dicta ſunt, opem ſentiunt: itemq; ex communibus remedijs iuxta conſequentium acceßionum proportionem adhibitis.*

Ex Galeno.

Dryini deſcriptio, & morſus curatio.

Hæmorrhous, & Dipſas. Cap. L.

AB HAEMORRHOO ictis vehementes cruciatus accidunt, qui anguſta, contractaque corpora ex continuo dolore reddunt. Ex plaga copioſus ſudor effluit, & quacunque parte corporis cicatrix vlla fuerit, ea ſanguine manat. Excrementa per aluum cruenta eijciuntur, profluensque ſanguis in globo coit. A pulmone ſanguinem extuſsiunt, & in vomitiones effuſi ſine remedio commoriuntur. Quos verò dipſas percuſsit, ſolutus ac non conſtrictus tumor premit, ſitiſque vſque eò pertinax, vt ſatiari non poſsit, ac ſine vlla intercapedine excruciet: & ſi potum pleno ore affatim trahant, illico in eandem ſitim relabuntur: proinde toto habitu ſimiles ſunt ijs, qui antea potus nihil hauſerint. quare propter continuam ſitim, & preſter, & cauſon, aut dipſas appellatur. Hemorrhoi, dipſadisque morſus velut inmedicabiles à pleriſque maiorum deplorati relinquebantur. quare ſi peculiaribus contra dipſadem remedijs egeamus, communia experiri operæpretium erit. Protinus autem ſcarificatione vti, vſtionem facere, & ſi locus patiatur, extremorum amputatione opus erit: conſequenter quàm acerrima cataplaſmata admouere, de quibus ſæpenumero diximus. Nec me fugit, acres cibos, maximè à ſalſamentis, vtiles eſſe. Meracæ potiones, & lauacra proſunt, quæ ſubinde interiecto breui ſpatio aſſumenda ſunt, priuſquàm morbi genus emerſerit. quo ſemel erumpente opem ferre non poteſt vlla medici opera. In ictu hæmorrhoi eadem proſunt. Inſuper quæ in commune opitulantur, vt ſcarificationes, vſtiones, acres cibi, meraci potus, & quæ nunc in dipſade definiuimus. Quinetiam decocta vitis folia, & cum melle trita.

Hæmorrhoi pernicioſus ictus, & hiſtoria.

HAEMORRHOVS, *& Hæmorrhois, auctore Galeno in libro de theriaca ad Piſonem, ſuis ipſorum nominibus ſimilem hominibus perniciem inferunt. quippe percußi, ſanguine per os, & nares, totoq; corpore effuſo, intereunt. Hic (ut in theriacis cecinit Nicander) petroſas rimas aßiduò incolit, aſperum, ſupinum, & modicè pendentem lectum illic ſumens, ubi tractum ſuum habeat, deinde pabulo ſatur fiat. Longitudo eius pedis ueſtigio æqualis: cæterùm quod ad latitudinem attinet, à capite aduſque caudam totus & ſubtilis, & minutus eſt. Aliâs colore igneo, aliâs rurſum candens. Collo ſatis conſtricto eſt, gracilis cauda neceſſariò in arctum contracta, extenta eſt anguſtè, & tenuiter. Supra eius frigidos, & niuales oculos, duo cornua fronti ſunt infuſa: albore luminum ſuorum, locuſtis uel ſylueſtribus apibus par. Inſuper horribile, & aſperum ei caput horret, obliquè modico corpore ſuo inſtar ceraſtæ claudicans. Ex medio etiam dorſo paruum nauigium ſemper appellit, ad terram uentrem ſuum atterens: ſquamis uerò & itinere parũ ſubſtrepit, perinde ac arundinis copiam tranſeat. Poſt ictum ſtatim decolor ſpecies accurrit, nigra nimirum, corq; ipſum dolore circumangitur: uenter aqua refertus effluit. Quin & prima nocte ſanguis cùm ex naribus, tum collo, & auribus ſalit, recens bilioſo ueneno coinquinatus: lotium item rubens accurrit. quæq; in corpore ſunt uulnera, & plagæ, hæmorrhoi rumpuntur aperiunturq;: cutes enim fuligine contrahuntur. Caueas itaq; in primis, ne in te fœmina hæmorrhois uirus ſuum iaculetur. Nam ſi cui morſum illa inflixerit, ei gingiuæ ſimul igneſcunt, penitusq; & unguibus ſanguis cum impetu procurrit. Dentes etiam ex ea cæde graueolentes, ſeu humentes molunt. hæc ex Nicandro. Cui ſubſcribit Aetius, ſic inquiens. Animalia hæc (hæmorrhoum, & hæmorrhoida intellige) colore quidem ſunt arenoſo, magnitudine autem tres palmos æquant, & in tenuem caudam anguſta figura paulatim deſinunt. Sunt autem igneo oculorum fulgore, rectaq;, & tardè proreptant. Per corpus uerò multis notis albis, & nigris uariegata ſunt, & aſperioribus ſquamis obſita: quapropter dum ſerpunt, ſonus auditur. Et fœmina quidem uentri incumbens, per terram reptat, & greſſum infernè circa caudam firmat: mas uerò circa uentrem in-*

greſſu

greſſu nititur, & collum ſerpendo extendit. Conſequitur horum morſum color icti loci cruentus, coloris tetri, & nigricans: ex quo nihil in initio effluit, præterquàm paucũ quidpiam aquoſum. Ventriculus dolore tentatur, adeſtq; ſpirandi difficultas. Deinde ſanguis ex naribus profluit, & ex ipſius morſus foraminibus: & ſiqua in corpus obducta iandiu ſit cicatrix, ea rumpitur, & ſanguinem profundit. atq; hæc quidem in maris Hæmorrhoi morſus contingũt. A fœminæ uerò Hæmorrhoidis morſu ad hæc & anguli oculorum, dentium gingiuæ, & unguium radices ſanguine manant, & ut ſimpliciter dicam, per omne corpus ſanguinem efferri contingit. Dentes præterea excidunt, & gingiuæ putreſcunt. Horum porrò curam facere oportet, primùm quidem ſanguinis eruptioni obluctando ac reſiſtendo ijs medicamentis, quæ aptè ſanguinem ſiſtere poſſunt. deinde cataplaſmata plagæ imponendo ex folijs uitis coctis tritis cum melle, & portulacæ folijs cum polenta. Antea uerò quàm cruenta prodeat urina, allij multum deuorent, multumq; uini diluti bibant, & ad uomitum cogantur. deinde confeſtim theriace exhibeatur, & poſtea piſces multos, allijs tritis cum oleo tinctos edant. Sumant item in cibo panẽ, & uuã paſſam dulcem, & deinde uino diluto largè hauſto uomant. Plaga uerò aqua frigida proluatur: ueſica autem ſpongijs calidis foueatur. Hæmorrhoi morſus notæ, & curatio.

Sed iam de Dipſade diſſeramus, quæ ſic à Græcis dicta eſt, quòd continuam, & inextinguibilem ſitim excitet. Huius mentionem fecit Galenus libro XI. ſimplicium medicamentorum, ubi eiuſmodi feras in Lybia, non in Italia reperiri ſcribit: quòd hæc regio humida ſit, illa uerò ſicciſſima. Hoc autem à Marſis, qui Romæ uiperas uenabantur, accepiſſe ait: quibus tamen non in omnibus fidem adhibendam eſſe exiſtimat. Quare longè minus nos ijs circunforaneis fidẽ præſtare debemus, qui Marſos hoſce imitati, diui Pauli generi ſe adſcribunt, ſeq; inde ortum duxiſſe prædicant. Nam ſi Galeni ætate hi mendaciſſimi nebulones uniuerſo orbi imponebãt, ueri quidem ſimillimum eſt, eos qui hodie per Italiam uagantur, longè magis decipere poſſe, quàm fecerint Marſi illi antiqui. quippe non dubitandum, quin eorum aſtus à Galeni ſeculo in hunc uſque diem protractus, maximum ſuſceperit incrementum, quòd conſtet mortalium ingenia tam in bonum, quàm in malum procliuia, ætate magis acui. Meminit etiam Dipſadis Galenus libro de theriaca ad Piſonem. ſic ſcribens. A dipſade commorſi cauſo febri malè conficiuntur. nam & multa ſiti, & æſtu uehementi uexati, interdum & dirupti, diem obeunt. His Galeni uerbis ſubſcribit Aetius lib. XIII. ubi ſic inquit. Dipſas, quæ à quibuſdam cauſus appellatur, uiperæ eſt ſpecies, quæ magis in maritimis locis reperitur, quàm alibi, magnitudine cubitali, ex craſſa in tenuem deſinens: notas autem habet per omne corpus fuluas, & nigras: caput uerò anguſtius. Sequitur autem ab ea demorſos, præter ea quæ de uipera dicta ſunt, & ſitis intolerabilis plane, adeò ut etiamſi multus potus eis adhibeatur, ſitis non ſedetur: & tamen neque per urinas, neque per uomitum, neq; per ſudores quicquam excernitur. Duobus igitur pereunt modis, aut ob multam ſitim exuſti, ſi potum non ſumant: aut ob multam potus repletionem diſtentus rumpitur uenter, uel inferne circa inguina, uel circa imum uentrem, ut in aqua inter cutem ſæpius euenit. Cæterùm & his, ceu à uipera demorſis, auxiliamur: propriè autem in his potiones magis urinam cientes exhibeantur. Aluus item per infuſum eluatur, & oleo cum decoctis exhibito, ad uomitum cogendi ſunt malè affecti. Ad plagæ uerò locum, poſt exuctionem, circunciſionem circunquaque ſcalpello factam, cucurbitularum affixionem, & diſſectas gallinas admotas, calx uiua cum oleo imponitur, & emplaſtra attractoria, & theriaca illinuntur. Porrò Dipſadis priuatim meminit Aelianus lib. IX. de hiſtoria animalium, ſic inquiens. Dipſas, cuius uim, & naturam eius, nomen nobis declarat, inferior quidem magnitudine, quàm uipera, ſed tamen in occidendo quàm celerrimè ſuperior. Cuius morſu confixi etſi aſſiduam potionem hauriant; ad ſitim tamen continuò exardeſcunt, & ad bibendum eatenus inflammantur, quoad celerrimè rumpantur. Eam Soſtratus cùm albam eſſe ait, tum duas in cauda lineas nigras habere. Et ſicut audio, uario, multiplicíq; nomine nuncupatur: quidam preſterem uocant, alij cauſonem, alij anombaten, à quibusdam melanurus appellari fertur. Cùm in Aphrica, tum magis in Arabia naſcitur. hæc Aelianus. Dipſadis hiſtoria morſus ſigna, & cura.

Ex quibus uerbis manifeſtè deprehenditur error Leoniceni uiri alioquin eruditiſſimi, qui Dipſadem putauit corporis forma nullis notis à uipera diuerſam eſſe. Nec equidem ſcio, qua ratione, uel auctoritate nixus, in hanc opinionem uenerit, in eáq; perſtiterit. Leoniceni error.

Natrix. Cap. LI.

AB NATRICE demorſis ulcus dilatatur, & liuidum, ac ingens euadit. Sanies ex eo multa, & atra, & malè olens, non ſecus atque iis quæ ſerpunt ulceribus, expuitur. Si ergo morſum natrix adegit, prodeſt origanum tritum, & aqua ſubactum: lixiuia cum oleo indita, aut ariſtolochiæ cortex, aut querna radix minutim contrita, & hordei farina cum aqua, & melle colliquata. Bibuntur etiam binæ ariſtolochiæ drachmæ in potione poſcæ cyathis duobus, deinceps marrubii ſuccus, uel decoctum alterius cum uino. fauus recens datur in aceto.

HYDRVS *anguis in aquis plerunque degit, à quibus nomen ſibi uendicauit. Sunt & qui Natricem, quòd aquis innatet, uocent. Hic ſi relictis aquis, terras inhabitet, longè nocentior euadit, uocaturq; tunc cherſydrus. Differt tamen is à dryino, qui (ut ſuperius diximus) Nicandro hydrus etiam appellatur. Siquidem ipſe de Hydro, cuius nunc hiſtoriam, morſus diſcrimina, & remedia proſequimur, diſſeruit ſub Cherſydri nomine in theriacis, ſic carmine in proſam uerſo ſcribens. Age itaque cherſydri, qui aſpidi conformis eſt, figuram æqualem recita. Sed plagam eius malefica, & peſſima ſanè ſigna ſequuntur. Tota cutis circa carnem arida, & abominabilis expaſſa ab internis partibus, humentem ictum ſatis certò indicat, putredine fatiſcens. Quinetiam dolores immenſi igneſcentes, hominem tandem interimunt, mox etiam per membra puſtulæ finguntur, aliæ ex alia parte inuicem turbantes ægrum. Atqui cherſydrus iam antea in uuido, ſeu parum aquæ habenti lacu, irreconciliabilem ranis iram adfert. Enimuero ubi ſole* Hydri, ſiue natricis hiſtoria.

aqua exiccata fuerit, adeoq; ariditas in fundo extiterit lacus, tum hic ſerpens in terra ſeſe continet, & ſquallidus, & deformis in ſole tetrum corpus ſuum refocillans: in ſemitis autem, lingua ſua afflando ſitibundus ſulcos exedit. hæc ille. Cherſydri na tura, morſus, & curatio. *Cherſydri quoque meminit Aetius lib.* XIII. *cap.* XXXV. *his uerbis. Serpens hic cherſydri appellationem inde habet, quòd in principio quidem in aquoſis degit locis, & hydrus appellatur ab ipſis aquis, hoc eſt natrix. poſtea uerò ſiccos incolit locos, & ex compoſitione locorum, cherſydri, id eſt natricis terreſtris, nomen inuenit. In humectis quidem locis, ex humido uictu exſatiatus, non purum uenenum habet: cùm autem terreſtris fit, nocentius id acquirit. Cæterùm forma, paruam terreſtrem aſpidem refert, præterquàm quòd ceruicem non ita latam habet: hoc enim inſigne ſolum aſpides præ his habent. Qui igitur ab hoc morſi ſunt, eis communiter eadem accidunt, quæ in aliorum ſerpentium morſu, ueluti eſt tumor, continuus dolor ardens, liuidus locus, & fæculentus, uertigo oculorum, exolutio, uomitus bilioſus, ac fœtidus. Propriè autem motus totius corporis inordinatus, ut et per uentrẽ quædam inordinatè ferantur: mors autem intra tres dies. Porrò ex communibus remedijs etiam hi opem ferunt, & ex theriacis antidotis. Priuatim uerò coni cupreſſi drachmam unam, & myrti baccarum itidem unam, terito, & cum melle roſaceo, aut uino mulſo in potu exhibeto. Iuxta uerò affectum locum calcem uiuam, & ſimilia, cum oleo imponito.*

Cenchrus. Cap. LII.

CENCHRI morſum, qui uiperino ictui ſimilis eſt, putridum ulcus ſequitur. carnes antea, ut in aqua inter cutem, prætumidæ defluunt. lethargo corripiuntur, & ueterno preſſi ſomnos captant. Eraſiſtratus eos iecinore, inteſtino ieiuno, coloque conflictari auctor eſt. quippe diſſectis ipſis, omnes ferè partes corruptæ reperiuntur. Morſis à cenchro auxiliatur lactucæ fructus cum lini ſemine illitus, & ſatureia trita, & ſylueſtris ruta, & ſerpyllum, cum duabus haſtulæ regiæ drachmis, & tribus uini cyathis, aut ariſtolochiæ radix, item cardamomum, & gentiana.

Cenchri conſideratio. QVANVIS *Aetius appellauit Cenchrum ammoditen, & acontiam cenchriten; non tamen propterea cenſendum eſt Cenchrum, de quo hic diſſerit Dioſcorides, ammoditen, aut acontiam eſſe: quòd hic nullam cum illis habeat cognationem, nec ſimilitudinem. Ea autem de cauſa Cenchrus dictus eſt, quòd maculis perquàm minimis (ut Lucanus eſt auctor) milij magnitudine, & colore, uniuerſum eius corpus reſperſum appareat. Auicenna cenchrum famoſum appellat.*

Ceraſtes. Cap. LIII.

A CERASTE percuſſis locus attollitur, cum duritia puſtuloſus. è plaga ſanies profluit, modò atra, modò pallidior: ſed toto concretu uaricoſus intumeſcit: genitale intenditur, mens labat, & oculorum caligo exoritur: denique rigore neruorum diſtenti commoriuntur. Si ceraſtes percuſſerit, cita partis amputatio ſuffragatur. quare ſine mora ictam partem amputare, aut ſcalpro confeſtim circuncidere, & ijs ſimilia proſequi oportet. Vrentia inſuper reliquiis admouenda: ſiquidem uirus hoc ueneno baſiliſci ſimile eſt.

Ceraſtæ morſus exitialis, & auxilia. CERASTAE, *quorundam probatiſſimorum auctorum teſtimonio, in Aphrica duobus in capite cornibus cochlearum inſtar oriuntur, à quibus ceraſtæ, hoc eſt conuti, nomen inuenerunt. Horum morſus lethalis ferè ſemper fuerit, niſi (ut Dioſcorides inquit) demorſum membrum ſtatim à reliquo corpore abſcindatur, amputeturq;, aut ſaltem illico omnis caro, quæ demorſum ambit locum, circuncidatur. Immanis hæc fera (ut refert Aetius) cubitalis eſt longitudinis, longiſſima duorum eſt cubitorum, corpore uerò arenoſa, & iuxta caudam deſquamata. Eminentias habet in capite duas, cornuum ſimilitudine: partes uerò circa uentrem ex ordine ſquamis obſitæ ſunt. quapropter in ſerpendo ſonum ſibilo ſimilem edit: per obliquum autem, non rectà proreptat. Cæterùm percuſſis ab ea, eleuatio ac tumor plagæ capitis claui ſimilitudine inſurgit, & ſanies profluit uini colore, aut nigricans, & maximè per ambitum, uelut in cruentatis ac ſugillatis aliàs fieri conſueuit. Reliqua item, quæ in uiperæ morſu dicta ſunt, etiam his ſuccedunt, cum intenſione uehementiori. Vt plurimùm uerò uſq; ad nonum diem ſuperſunt. Remedia autem eadem, quæ morſis à uipera conferunt. hæc Aetius.*

Aſpis. Cap. LIIII.

AB ASPIDE ictis uulnus exiguum prorſus, quaſi ab adacta acu citra tumorem conſpicitur: ſanguis exiguus ille quidem, ſed ater diſtillat: caligo uelox oculos obnubit: labor in totum corpus multiplex, omnino leuis, & non ſine uoluptate conſequitur. Ideo Nicander perpulchrè cecinit. At uir perit abſque labore, uirens, atq; diſcolor. mediocris ſtomachi dolor afficit: frons perpetuò reuellitur: genæ contremiſcunt, quaſi ſine ſenſu in ſomno uacillent. hos mors tollit, ad diei trientem non dilata. Cæterùm ijs, qui ab aſpide feriuntur, quæ de ceraſte ſcripta ſunt, auxilia dari debent. Nam uenenum hoc, quemadmodum baſiliſci, aut ſanguis bubulus, celerrimè in arterijs ſanguinem cogit.

Aſpidis pernicioſus ictus & genera.

REPERIO *apud eos auctores, qui animaliū hiſtorias tradunt, tria Aſpidum genera conſtitui, & unumquodque, ubi hominem morſu comprehenderit, celerrimè mortem inferre; quippe tanta eſt earum ueneni uis in hominum necem, ut rariſſimè ſeruentur, qui ab eis percuſſi fuerint.* De his ſcribens Galenus libro de theriaca ad Piſonem, ſic *inquit. Inter aſpides nominata ptyas collum exporrigens, & ſpatij metita longitudinē, perinde ac ſi tunc rationalis fera facta eſſet, uenenum ſolerter corporibus inſpuit. Harum itaq; ferarum una (ſiquidem tria ſunt Aſpidum genera, ptyas dicta, cherſæa, & chelidonia) reginam ferunt Cleopatram, cùm uellet cuſtodes latere, ſtatim, & citra ſuſpicionem mortem ſibi conſciuiſſe. Hæc ille, qui ſubinde pluribus hiſtoriam enarrauit tam inuicti animi huiſce moribundæ reginæ. Ceterùm chelidoniam uocatam, id nominis ſibi comparaſſe uolunt, quòd hirundinū modo dorſo nigricet, & candicet aluo. quemadmodum & ptyas altera dicitur, quòd in hominem expuat. cherſæa uerò ita dicta eſt, quòd in mediterraneis ſemper degat.* Harum omnium meminit Aetius libro VIII. *cap.* XX. *ſic inquies. Aſpidum apud ferarum ſcriptores tres ſpecies reperiuntur. quædam enim ex eis terreſtres appellantur: quædam uerò chelidoniæ, quæ circa fluuiorum ripas, præſertim* Nili, *latibula habent: aliæ uerò ptyades nominantur. Terreſtres quidem igitur maiores ſunt, & quandoque uſq; ad quinque cubitorum longitudinem reperiuntur. Maximæ uerò ptyades, cinereo ſunt colore, uiridiq;, & ad auri colorem inclinante. Terreſtres uerò ut plurimùm & ipſæ cinerei ſunt coloris, quanquam & ſubuirides reperiantur. Cæterùm acceſſiones, & ſigna communia ſunt in his, quos aſpides momorderunt. Vulnera enim in demorſo loco, ueluti ab acu puncta inueniuntur: bina quidem ex maris morſu, ex fœmellæ uerò quatuor citra magnum dolorem, à quibus nihil effluit, niſi uiolentum animal ſit, quod morſum inflixit. Conſequitur autem ſtupor, pallor, frontis refrigeratio, aſſidui hiatus, palpebrarum nictationes, colli inclinatio, capitis grauitas, ſegnities, & collapſio in ſomnum profundum, ad finem uerò & conuulſio. Mors autem in tribus ad ſummum horis ex terreſtris morſu ſequitur: in chelidoniæ uerò ictu præſentiſſima adeſt. Porrò his, qui à ptyade conſpuuntur, caligo oculorum ſuccedit, & cordis dolor, faciei tumor, ac auditus corruptio: tardius autem mors conſequitur. Auxilium autem ab aſpide morſi ferunt, & præſertim quos ptyas momordit, ex acerrimi aceti potu: dandum autem eſt, quouſque aceti qualitatem circa dextram præcordiorum partem perceptent. hepar enim in morſi ab aſpide primum aiunt ſenſu priuari. Cæterùm ad prænotionem, an uicturus ſit percuſſus, centaurium cum uino tritum bibendum præbent: ſiquidem enim euomet pharmacum, morietur; ſi non, uiuet. Quo uerò ueneni in corpus diſtributi uis probè euomatur, allia trita cum zytho exhibenda ſunt, donec nauſeabundus reddatur malè affectus. aut opopanax cum uino diluto detur, & confeſtim euomet.* Numius *autem inquit.* Origanum *uiridem, aut aridam pro ægri uiribus cum uino dato.* Poſt *uomitum antidotis theriacis utendum, & communibus remedijs prædictis.* Vtiliter *autem ad plagam imponuntur poſt cucurbitarum adhibitionem, & ſcarificationem, centaurium cum myrrha, & modico opio.* Rumex *autem ſi cataplaſmatis modo imponatur, nihil lædetur. Præter opinionem uerò auxiliatur theriaca tum plagæ impoſita, tum pota. Proſunt autem & aſſiduæ excitationes cum euulſionibus, & plagis, & uniuerſi corporis motus, & aqua marina calida pro fomento aſperſa. hactenus de Aſpidibus* Aetius. *Efficaciſſimum porrò, & omnium, quantum equidem expertus ſum, præſtantiſſimum antidotum contra uenenoſum ictum aſpidum, quas ſurdas dicunt, quæ in* Italia *pluribus in locis reperiuntur, eſt noſtra quinta eſſentia, ex aqua uitæ & antidoto noſtro confecta. Quippe cùm tenuium admodum ſit partium, ictu oculi in uniuerſum corpus diffunditur, uenas, & arterias confeſtim permeans.* Vnde *prohibet, ne ſanguis & ſpiritus in uaſis refrigerati cogantur: atque aucto calore innato, ueneni uim arcet potentiſſimè, idq; ſuperat citiſſimè.*

Baſiliſcus. Cap. LV.

ERASISTRATVS in libro, quem de medicaminibus, & uenenis condidit, de uocato baſiliſco ſcitè ita refert. Cùm baſiliſcus momorderit, uulnus ad auri colorem efflaueſcit. Itaq; in plurimis, quæ uirus eiaculantur, comites notæ ita ſe habent. Ad baſiliſci morſum, ut idem Eraſiſtratus auctor eſt, auxiliatur caſtorij drachma in uino pota: item papaueris ſuccus. Ictuum remedia ita ſe habent.

Baſiliſci uaria hiſtoria.

MVLTIPLEX *uariaq; eſt apud ferarum ſcriptores* Baſiliſci *hiſtoria, quem* Latini Regulum *uocant. Sunt enim qui ſcribant tantæ perniciei animal eſſe* Baſiliſcum, *ut ſolo oculorum intuitu, alij ſibilo tantùm, alij halitu, alij uerò morſu, homines ſtatim interimat.* Nec *deſunt qui uulgi opinionem ſecuti, ex antiqui galli ouo hanc ſæuiſſimam feram naſci putant.* Ex *hac itaque hiſtoriæ uarietate, ac inconſtantia facilè adducor, ut credam, pleroſque hiſtoriā baſiliſci, ut fabularem, diſcripſiſſe.* Id *quod etiam probè* Dioſcorides *ſenſiſſe, atq; adeò noſtro iudicio adſtipulari uidetur. Siquidem is ne cum alijs accuſaretur,* Eraſiſtratum *citauit, auctoremq; hiſtoriæ huius fecit.* Baſiliſci *meminit* Galenus *libro de theriaca ad* Piſonem *(ſi tamen liber ille inter legitimos cenſetur) ubi ſic inquit.* Baſiliſcus *bellua ſubflaua, & triplici frontis apice munita, tantummodo conſpectus, & quando ſibilat auditus, uidentes ſe, & audientes necat: atq; ſi quod aliud animal illum etiam mortuum attingit, ſtatim moritur.* Hinc *aiunt omne aliud reptiliū genus cauere, ne baſiliſco uicinum habitet.* Libro *uerò* X. *cap. primo de ſimplicium medicamentorum facultatibus idem contra* Xenocratem *ſcribens, non omnino* Baſiliſci *hiſtoriam comprobare uidetur, ſic inquiens.* Nam *beſtiam ſeu feram regiam, quam uocant* βασιλικὸν θηρίον, *ne uidere quidem mihi unquam contigit: & ſi uera ſunt, quæ de illa referuntur, periculoſum etiam eſt uel propè accedere ad hoc animal.* Aelianus *præterea* Baſiliſcum *tanta ueneni acuitate, & immanitate pollere ait, ut quanuis magnitudine dodrantalē non excedat menſuram; ſerpentes tamen omnes etiam ingentes ſuo duntaxat halitu extinguat, adeò ut uirga quoque è longinquo contactus, illico tangentem conficiat.*

conficiat. Huius item horrendiſsimæ feræ hiſtoriam tradidit Plinius *lib.* VIII. *cap.* XXI. *ubi ita ſcriptum reliquit. Apud Heſperios Aethiopas fons eſt* Nigris, *ut plerique exiſtimauere*, Nili *caput, ut argumenta, quæ diximus, perſuadent. Iuxta hunc fera appellatur* Catoblepas, *modica alioquin, cæteriſq; membris iners, caput tantùm prægraue ægrè ferens: id deiectum ſemper in terram. Alias internecio humani generis, omnibus, qui oculos eius uidere, confeſtim expirantibus. Eadem & Baſiliſci ſerpentis eſt uis. Cyrenaica hunc generat prouincia, duodecim non amplius digitorum magnitudine, candida in capite macula, ut quodam diademate inſigni. Sibilo omnes fugat ſerpentes: nec flexu multiplici, nec ut reliquæ, corpus impellit, ſed celſus & erectus in medio incedēs. Necat frutices non contactu modò, uerùm & afflatos: exurit herbas, rumpit ſaxa. Talis uis malo eſt. Creditum quondam ex equo occiſo haſta, & per eam ſubeunte ui non equitem modò, ſed equum quoque abſumptum. Huic tali monſtro (ſæpe enim enectum concupiuere reges uidere) muſtelarum uirus exitio eſt: adeò naturæ nihil placuit eſſe ſine pari. Inijciunt eas cauernis, facilè cognitis ſola tabe. Necant illæ ſimul odore, moriunturq;, & naturæ pugnam conficiunt. Hæc de baſiliſco* Plinius. *Quem tamen plura cùm alijs fabuloſa narraſſe putamus. Nam ſi tantùm oculorum intuitu, ſibilo, aut halitu hominem interficit, non equidem uideo, quomodo factum ſit, ut ij qui ipſum uiderunt, eiuſq; faciem adnotarunt, ex quorum poſtea relatione huius feræ hiſtoriam plerique deſcripſerunt, incolumes euaſerint: præſertim cùm tam paruum ſit animal, ut niſi è propinquo loco conſpici poſsit. Atque adeò hinc mihi impoſsibile uidetur, quin ipſe aſpicientes non uiderit, cùm (ut* Plinius *refert) non multiplici flexu incedat, ut reliquæ feræ, ſed celſus, & erectus: uel quòd ex infecto circumſtante aere, qui uiderunt non perierint. Cæterùm cùm* Eraſiſtratus *his fabulis nullam fortaſſe fidem adhiberet, certoq; ſciret* Baſiliſcum *morſu tantùm, ut aliæ feræ, homines interimere, eius duntaxat morſus curationem inſtituit. Verùm quandoquidem huiuſce ueneni uis adeò uehemens, & immanis exiſtit, ut expugnari non poſsit, non eſt cur plura hic referam, quàm ex* Eraſiſtrato *memoriæ prodidit* Dioſcorides. *Quem ducem & auctorem ſecuti, ut ipſe ſuis de medica materia libris hoc ſexto finem impoſuit: ita nos noſtris in eos commentarijs, quos ad noſtram communemq; rei medicæ ſtudioſorum utilitatem conſcripſimus, iam extremam manum imponemus. Non obliti immenſas gratias agere* DEO *optimo maximo, cui & omnia accepta referimus, & honorem ac gloriam tribuimus ſempiternam.*

Catablepas.

Plura fabuloſa in Baſiliſci hiſtoria.

LIBRI SEXTI ET VLTIMI FINIS.

Venetiis, In Officina Valgriſiana.

Petri Andreæ

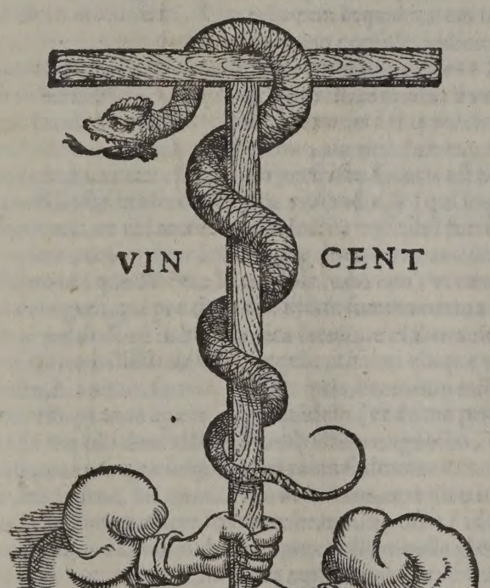
MATTHIOLI SENENSIS

Sereniſsimi Principis Ferdinandi Archiducis Auſtriæ &c. Medici,

APOLOGIA

ADVERSVS AMATHVM LVSITANVM

Cum Cenſura in eiuſdem enarrationes.

VENETIIS,

Ex Officina Valgriſiana.

M. D. LIX.

Ἐις τὴν Πέτρου Ανδρείου Ματθιόλου Απολογίαν
Ματθαῖος Κολλῖνος βοίημος.

Ἔργα Διοσκορίδου βοτανῶν πέρι, καὶ περὶ δένδρων
  Σὺν πολλαῖς μελέταις ἔξεσε Ματθίολος:
Οὗ πόνον ἀκλεέες τὲ καὶ ἀφρονέοντες ἰητροὶ
  Φαντὶ κλέους ἔμεναι ἄξιον ἀθανάτου.
Εἷς τὶς ἀνὴρ ἀχάριστον ἔχων ὄνομ', οὐδ' ὅγ' Ἄματος,
  Ἀλλ' ἀμαθὴς, τούτου χρήσιμα ἔργα ψέγει.
Τῷ γ', ὑπερηφανίας τοίης χάριν ἀντιβολήσας,
  Τῇδε βίβλῳ τὸ γέρας δῶκεν ὁ Ματθίολος.

FRANCISCVS PARTHINVS ROBORETANVS

Sereniſsimi Maximiliani Regis Bohemiæ MEDICVS PETRO ANDREAE MATTHIOLO PRAECLARISSIMO MEDICO S. P. D.

NEMINI hoc vnquam mortalium hactenus conceſſum fuiſſe uideo (præſtantiſsime Matthiole) quantuncunque in quauis præcelleret facultate, vt in tanta paſsim iudiciorum, ſententiarumq; varietate, omnium deſideria, & omnium animos æqualiter expleret. Atque in hac communi mortalium quidem infœlicitate neſcio quomodò placatiores, & longè plus ſemper moderatos ſe exhibent boni viri, in quibus & virtutis, ac ſingularis probitatis, ſimul & eximia eruditionis lux eniteſcit, quàm praui, & peruerſi, qui quò maiori implicati ſunt inſcitia, tantò & difficiliores, & in omnibus ſe moroſiores præbent. Vt quod ignauia, vel mentis hebetudine, ſiue ſuo quodam infortunio non valuerint adipiſci, id ſuæ imperitiæ tenebris in alijs obruere cōtendant. Quorum quum moleſta, & inhumana ſit ingratitudo, tum non ferenda eſt hæc in eis arrogans, & effrænata libido, qua non modo ipſi, quibus nihil bonum, & elimatum placere poteſt, in optimis faſtidiunt, ſed & eò prorumpunt, vt etiam cæteris omne tollant emolumentū, & omni doctrinæ fructu, & vtilitate ſpolient. Ac quamuis ea ſit in te conſtantia, ea morum grauitas, vt parum, aut nihil curandam, & omninò negligendam tibi arbitreris Amathi cuiuſdam Luſitani hominis ingratiſsimi, & ab omni humanitate alieniſsimi, imperitiſsimam in tuis ſcriptis temeritatem, tamen poſt modum nonnihil vereri mecū cœpi, ne hæc animi tui magnitudo longius quàm par ſit, euadat. Nam quum iam frequenter ad me delatum foret te Apologiam, quam contra hunc ineptum hominem inſtitueras, pariter & Cenſuras in eius grauiſsima errata penè ad finem perduxiſſe; non minus tua, quàm omnium reliquorum cauſa, capiebam animo non mediocrem voluptatem; quòd has defenſionis partes per neminem commodius ſubiri, nec per vllum facilius, & clarius huius inſanam vecordiam, quàm per te ipſum retegi poſſe exiſtimarem. Nunc autem quo conſilio, quáue mentis altitudine te aut tædeat, aut pudeat publicè faceſſere aliquid negotij cum iſto nugatore, neſcio laudem an (quod mihi certè potius videtur) tuum hac in re nonnihil vituperem propoſitum. Quòd ſi ita tibi perſuades, vt nō tanti æſtimes Luſitanum, quem nemo aditu, nemo congreſſu, nemo cōſpectu aliquo doctorum virorum meritò dignatur, vt indignum planè tibi iudices, vt iſtam diſſolutam, & præcipitem loquacitatem irretitam retundas, magis tuam eruditionem, quam ſummam eſſe nullus dubitat, quàm reliquorum conſulis iudicium. An quo ſingulari doctrinæ lumine facilè tu huius falſitatem animaduertis, idem quoque de omnibus cenſes? Erras profectò mi eruditiſsime Matthiole. Quot erunt, qui caſu in hunc hominem incidēt, quos iſtius falſitas à veritatis ſtudio impediat? Quot ille nōdum ſatis inſtructos, & in hac facultate roboratos ſuis calumnijs à tuis pulcherrimis operibus auertet? Qui quò infirmiores adhuc circa huius ſciētiæ tyrocinia adhæreſcunt, aut nec dum tua doctiſsima ſcripta expenderint, tantò periculoſius ab hoc veteratore inducentur. Qui adeò perfrictæ frontis eſt homo in aliena reprehendendo, in ſuas fabulas intrudendo, adeò perfidioſus in alienis ſcriptis violandis, & (qui imperitorum mos eſſe ſolet) adeò procliuis eſt in ſua conſtituenda ſententia, vt vel mediocriter doctos nonnihil fortè commoueat. Huius impudētiæ tu non occurres? Eam quum tu ſine omni tua moleſtia comprimere valeas, cum omnium reliquorum detrimēto libidinoſè graſſari patieris? Dicam id, quod ſentio Matthiole, non tam, vt cæteris in hac noſtra medica diſciplina præſtantiſsimis viris aliquid derogem, qui pro ſua humanitate ſumma omnia tibi tribuunt, quàm ne tui oblitus eſſe videaris. Quis hac noſtra ætate doctius in hac medica facultate elaborauit? Quis vtilius, & luculentius hanc nobis maiori diligentia, & eruditione illuſtrauit? Vt excellentiſsimi vbique viri, quos maria, terræ, itinerum immenſitas diuidunt à tuo conſpectu, hi animo, ſermonibus, ſcriptis, literarum miſsione (vt tu optimè noſti) certatim velut ingentes, & immortales tibi gratias agant. Ego quidem (vt de me priuatim ingenuè fatear) his tuis ampliſsimis cōmunibus beneficijs ſic me tibi deuinctum, & adſtrictum cognoſco, vt nihil tui cauſa detrectare nec debeam, nec velim. Quis ita ſit inhumanus, quæ in quoquam tanta ſit immanitas, vt tuis pulcherrimis, & fructuoſiſsimis elucubrationibus adiutus, his fruens, his quotidie ſe oblectans, non dico ingratitudinis vel minimum inditium oſtendat, ſed hos tuos præclariſsimos ſudores immortalitatis, ſi poſsit (id quod fore non ambigo) gloria non compenſet? non omnibus monumentis decorandos eos putet? licet nulla gloriæ cupiditas ad hoc te ſtimularit, qua maior eſt tuus animus, nec ea te huc impulit, ſed ſolus communis, & publicæ vtilitatis amor, quo incredibiliter flagras, te inflammauit, vt omnes grauiſsimos ſuſciperes labores. Tantáne fuit in Luſitano ingratitudo, eáne inhumanitas, vt nihil iſtorum recordetur? Non quòd vlli tantum largiar homini, vt tantam ei vindicem excellentiam, quaſi nil omninò in eo deprehendi valeat, quod non leuiter aliquem offendat, quod non tenuem aliquam apud alios mereatur reprehenſionem. Nec tantum tu tibi aſſeris, vt (ſi quidem id feciſſet) emēdatum te à Luſitano dolere queas. Vſque adeò ne hominem eſſe immoderatum? Ita in aliorum labores impudentem? Sic vbiq; in alienis repellendis imperitum? Et quod ad te attinet, minus equidē ſum ſollicitus de ea modeſtia, pietate, gratitudine, quā ille imperitiſsimus homo tuæ præſtare debuerat humanitati. Nō tanti eſt id incommodū, vt corrigi, & reſarciri poſſet à quamplurimis doctiſsimis, & grauiſsimis viris dubitem. Nā vt innumeros hoc noſtro prætermittā tempore, eruditiſsimos, & plenos leporis, venuſtatis, humanitatiſq; viros, qui quo ſunt ingenij cultu, quo flagrantiſsimo literarū amore, in perpetuū obligatos ſe tibi profitentur; tum vel vnus Cronemburgius Colonienſis ſummus, & præſtantiſsimus medicus tuo cordi hac in parte abundè ſatisfaciat. Cuius etſi doctiſsima, ac clariſsima ſcripta à te verſata nō ignorem, audi obſecro qua gratitudine, auctoritate, quàm doctè, quàm luculenter in ſuo de compoſitione medicamentorū libro breuiter ſuum in te intimū affectum declaret; & Luſitani illius nequitiā, & indoctā improbitatem redarguat, ac perſtringat. AMATHVS, INQVIT, LVSITANVS frequenter odioſa cōfidētia virus inuidentiæ ſuæ in clariſsimū, modeſtiſsimumq; virum Matthiolum Senenſem eructat, dum paſsim ni-

mis intempeſtiuè huius doctrinã ſuper cõmentarijs in Dioſcoridem editis coarguit, ac inſectatur: quibus probatæ fidei hominibus nil aliud, quàm malignũ animum, & pernicioſam inuidiã oſtentat; ipſe interim infinitis modis dignus, qui ob magnam ſtirpium imperitiam, atque improbam in ſe tranſlatam operã alienam (quod crimen eſt longè omniũ turpiſsimum) velut è ſublimi doctis veniat deridendus. Ecquid etenim enarrationibus ſuis inſeruit, quod non iuſtiſsimo titulo vni Matthiolo acceptum referre debeat? A quo dum æmulandi ſtudio diſſentit, in graues, manifeſtosq; errores imprudẽs homo prolabitur. Cuiuſmodi exemplum tum in hac planta, tum in Acanthio, tum Coronopo, tum Elichryſo, ac in pleriſq; alijs viſitur. Multò ſatius fuerat, quò doctiorem ſe æſtimaret, eò quoque modeſtiorem præſtare, quod ingenuum Philoſophum decet. Hactenus ille. Quid ſyncerius? Quid magnificentius huiuſcemodi viri grauiſsimo teſtimonio? Vt recreare potius te debeãt talium, & tot clariſsimorum virorum centuriæ, quàm vt te moueat vnicũ inter homines eſſe portentum, quod omnem comitatem, gratitudinem, beneuolentiam, & ipſam humanitatis naturam exuerit. Si monſtri hoc ſit ſimile talem in lucem eſſe editum, & in cõmune humanum conſortium fuiſſe productum huiuſcemodi hominem, qui ea rodat, laceret, cõuellat, in ea inſaniat, & debacchetur, de quibus humaniter pares agere gratias nunquã poterat; minime tamen reformido, quin parum multi ſint futuri, qui ſua modeſtia iſtius intemperantiam cõuincãt, qui ſua gratitudine, & candore, illius inſolentem malignitatem, & inſaniã ſuperent. Quorũ ſynceritas, honeſtas, probitas, non te plus reuocent, ac conſolentur, quàm iſtius barbaries te deijciat. Abſit, ut non multò plus eruditiſsimorũ virorum iudicia valeant, quàm importunitas vnius Luſitani. Hoc porrò multò magis me affligit, quòd quum tu ipſe per te commode, & opportuniſsimè confutare poſsis hanc audaciam, id per te fieri nolis. An aliorum patrocinia expectas? Quum alios nõ animus, ſed ingenuus pudor ab hac dehortetur moleſtia cum iſto ſubeunda homine. Alijs ſuis impediti negotijs, alienæ difficulter ſe ſubijciant falci. Cæteris aut non innotuit Amathus, aut (quod mihi eſt veriſimillimum) tibi hanc reſeruant prouinciam. Indignum ſe arbitrantur de eius diſceptare mente, & iudicio cum aliena temeritate, eo incolumi, & adhuc ſuperſtite, cuius labores ſint attentati, cui ſua eruditio optimè ſit cognita, & explorata, qui optimè ſe ipſum intelligat. Non decere id onus in cæteros reijci, quod ab eo ſit acceſitum, qui & id facilè ferat, & maiora portarit. Neminem aliena cenſent tutius, diligentius, fidelius protecturum, quàm ſua ipſius, in quibus ſuus honor, ſua laus, ſua gloria verſatur. Cur defendam Matthiolum? Viuit ipſe, ipſe eſt ſuperſtes. Quæ ſtudioſiſſimè, & doctiſsimè eſt cõmentatus, ea nobis ſeruet integra, hæc cuſtodiat nobis ſalua, cõtra peruerſorũ calumnias hæc nobis tueatur. Quare tuæ ſit prudentiæ excellentiſsime Matthiole, vt quid hic te facere conueniat, ſedulò proſpicias. Et quid opus eſt magna hic, & longa conſultatione? Quaſi ſit obſcurum, quaſi te ipſum id lateat, magis te in iſto negotio tuæ obtemperare mentis generoſitati, quàm noſtri omnium expectationi. Vide μὴ πλείων ἀγηνορία σεαυτὸν κατακτείνῃ. Suſpecta tibi ſit ea ſecuritas, ex qua & tuæ auctoritati, & cæterorum ſtudio non leuis fortaſsè imminet iactura. Ne nimis ſecurè permittas obrepere in gremium tuorum librorum τὴν ἀμαθίαν τοῦ ἀπαιδεύτου Luſitani. Excute iſtum ſcarabeum ex tuis floribus, nec ſinas, vt ſuis moleſtiſsimis ſuſurris, & fœtore iſta cõtaminet, ex quibus optima, & roſcida mella reliqui ſe cõfecturos ſperãt. Hic labor (& quis labor?) niſi ad cætera tua præſtantiſsima monumẽta, velut cumulus accedat, ea nos à te accepiſſe cognoſcemus beneficia, quæ fuerint inchoata, nõ abſoluta, ſplendidè adumbrata, non expreſſa. Quid? Vereor Matthiole, ne qui ſint futuri, qui iſtuc tuum ſilentium moleſtè, ac adeò ferant acerbè, qui & priorũ ampliſsimorum beneficiorũ pœnituiſſe te dicant, cũ tanti ea non ducas, vt ea nobis ab hac cõtagione liberes. Propulſa nobis hanc moleſtiã, declina, obtunde omnem improbitatẽ, vt tutò nos in tuis luculẽtiſsimis operibus ſciamus poſſe verſari. Si te mortuo (quod Deus Opt. Max. auertat) Luſitanus ita nequiter tua inuaſiſſet opera, implorãdus, & excitãdus (credo) nobis eras, vt omni ignominia, macula, omni vel tenuiſsima aſperſa labecula, tua nitidiſsima nobis reſtitueres opera. Nunc quid viuus ceſſas? Quod tunc à mortuo nos obtinere nõ poſſe penè iniquũ putaremus, quãtò id erit deploratius, quanto iniquius à viuo nõ impetraſſe? Quid illud? Nihil ne te hoc mouebit, quòd victus, & tuo iudicio, quod grauiſsimũ eſt, ſuperatus manũ conſerere cũ iſto imbelli transfuga abnuere cenſeberis? & ea iam tacitè cõdemnare, ob quæ cæteri ſuæ fœlicitati cũ primis gratulãtur? Scimus iam hanc operã à te incœptã, plus increbuit hic rumor, quòd latius, & liberius hunc calcographus diſsiparit. Vt hac quoq; opera ſuas bibliothecas doctiſsimi cõplures locupletandas expectent. Hanc ſpem cõprehenſam, & mẽtibus noſtris infixã, ſi tua præſtãtia defraudet, quid cogitabimus, cur ab incœpto deſtiteris? Cur nõ id perfeceris, quod tu ipſe inchoaris? An cedere te poſſe quiſquã credat Luſitani ineptijs? aut iure te reprehenſum ab iſto imperitiſsimo calumniatore fateberis? Nulla vel tenuiſsima irrepat huiuſcemodi ſuſpicio. Da quod à te magnificè expectamus. Exhibe quod lectu, & viſu iucundiſsimum erit omnibus. Emitte quod iam penes te habes paratũ. Quid abdis, quod nõ in lucem dare tuæ derogat exiſtimationi, Luſitani inanem auget cõfidentiã? Quid dicet calumniator profligatiſsimus? Scripſi cõtra Matthiolum, rapui, ſuffuratus, deprædatus ſum, quæ volui. Viuit Matthiolus, nil cõtradicit. Adeò nonnunquã plus iuuat perfricare frontẽ, quàm omnia tribuere doctrinæ. Vici nil repugnãtem. Cedit Matthiolus Amatho. Hæc'ne pro ſua impudẽtia, ſi nõ effutiet, ſecum volutabit? Noli tantũ locum dare huius amentiæ. Nobis nihil erit iucundius tua exiſtimatione, nil dignius, nil cõtra huius furorem vehementius, quàm quod ex tuæ eruditionis armario deprometur. Effecit id iam antè tua præſtãs eruditio Matthiole, vt nihil vulgare, nihil mediocre, nihil nõ præclarũ, & eximium omnes à te ſperẽt. Noli te (rogo) in eã præcipitare opinionẽ, vt aliquid in tuis bibliothecæ ſcrinijs deliteſcat, quod nobis ſubtrahas, quod nobis inuideas. Nõ patitur noſtræ cõſuetudinis, & familiaritatis amor, vt hæc parũ ſollicitè, nõ ſatis anxiè tecũ pertractem. Tametſi de medica ſis materia ita benè, & præclarè meritus, vt nemo tibi deeſſe, nemo non omnibus beneficijs te cumulatiſsimè proſequi valeat; timeo tamen ſubindè, ne homines ingrati, inuidi, malitioſi tua abutãtur humanitate, & ſummo reipublicæ amore. Qui tunc demum verã ſe venari putant gloriã, ſi (id, quod nunquã, vt cõfido, adipiſcẽtur) ſuis maleficijs tuos nitãtur præclariſsimos obliterare labores: Vt quod liberali doctrina nõ potuerunt cõſequi, id imperitia, impudẽtia, furore nanciſcãtur. His, quæſo, per noſtrã amicitiã, per cõmunem omniũ literarum amorem, quibus animũ ſemper habuiſti deditiſsimũ, declara, quàm mala cæcitate ruant. Aperi horũ vanitatem, concute, diſpelle iſtorũ inuidẽtiæ virus. Indica eis quàm longè fuerat tutius ſana in eis mẽte vti, quàm in illis ſuũ furorem patefacere, ex quibus haurire poterãt cũ ſapientiſsimis ſummã vtilitatem. Infringe nobis hunc Amathum, qui antequã ſapere didicerit, omniũ ſe agitatorem præbet. Quod quum tua poſtulet ſapiẽtia, eruditio, exiſtimatio, tum nihil prius, nihil potius nos à te expectamus, quàm vt ea, quæ antea doctiſsimè nobis elucubraſti, ea nunc aduerſus hunc prædonem calumniatorem tuta, ſalua, illæſa, & intacta poſteritatis memoriæ tradas, ſimul & ipſum ſua imperitia, & erroribus infinitis ornes. Vale mi eruditiſsime Matthiole, & quamcelerrimè noſtræ ſatisfacias omniũ expectationi. Viennæ Auſtriæ Quarto Nonas Septembris. 1557.

MAGNI-

MAGNIFICO, AC CLARISSIMO D. PETRO CANNIZERO SERENISSIMI Regis Romanorum &c. Archiatro

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS SENENSIS MEDICVS S. P. D.

NESCIO quo pacto id ferè ſemper uſu uenire animaduertamus (clariſsime uir) ſummos, & præſtantiſsimos uiros, quò magis excellunt, et quantoq́; cæteris bonis, ac eruditis uiris magis ſatisfaciunt, tantò importunius improborum nequitia, et calumnijs impeti, ac laceſsi. Quò minus mihi dolendum cenſeo, ſi ego quoq; (quanuis in me quidem, & in hoc meo amore ſatis acri publicæ utilitatis nõ id præſtantiæ culmen uideam, quod eos ſummoperè offendat) poſt tot conſumptos labores, horum improbitatem, inuidiam, & irritos morſus euadere non potuerim. Quod quidem neutiquam in huiuſce æui improbitatem (ut quidam fortaſsè putant) ſed in impiorum hominum impudentiam reijciendum arbitror. Quod tametſi minus ſit nouum, minus inuſitatum, ut ab honeſtiſsimo quenquam impediat inſtituto, tamen miſerum eſt, & certè deplorandum; quum unà cùm ipſa uirtute nata ſit inuidia, liuor cum primordijs emerſerit, et hæc omni tempore ſuam exercuerint improbitatem. Inuidia uerò uirus improbitatis ſuæ nunquam in obſcuros, ignaros, abiectosq́; exercere ſolet, ſed in eos plurimum qui cæteris uel doctrina, uel ſapientia, uel alijs quibuſcunq; animi, uel fortunæ dotibus præclariores, eminentioresq́; euaſerunt. Vtpotè quæ cum eò loci euehi non poſsit, quò præclari uiri propria uirtute peruenerunt, fraudibus tantùm & technis ſe extollere nituntur. Nec idcircò mirum uideri debet, ſi quò magis quis inclareſcat, eò uehementius in illum hæc ſe iaculetur uipera, & ſæuiat tigris. Adhæc autem quum quandoq; animaduertiſſem, & labores, conatusq́; noſtros ab inuidis dilacerari comperiſſem, gaudebam ſanè, & meæ propè cuiuſdam fœlicitatis eſſe ducebam (licet nunquam mihi tantùm tribuerim) à clariſsimorum hominũ communi fortuna me non ſegregari. Ob idq́; decreueram potius inuidorum rabiem ſilentio extinguere, quàm ſcriptis reſpondendo palàm facere eorum latratus mihi negotium faceſſere; præſertim cùm in omni uita præcipuos comites mearum actionum, conſiliorum, uoluntatum, pudorem, modeſtiam, humanitatem eſſe uoluerim. Verùm quum uidiſſem, legiſſemq́; uaniſsimas quaſdã calumnias in noſtros in Dioſcoridem commẽtarios editas ab Amatho quodam Luſitano homine ſanè non ſolùm, ut eius fert nomenclatio, apprimè indocto, ſed etiã, quantùm ex eius ſcriptis colligi poteſt, omnium arrogantiſsimo: quumq́; præter id comperiſſem hunc quamplurima ex commentarijs noſtris furtim in ſuas tranſtuliſſe enarrationes, & in illis innumeros commiſiſſe errores, qui rei herbariæ ſtudioſis magno fuiſſent detrimento (hoc enim præ cæteris me maximè angebat) niſi ij à nobis palàm refellerentur; pietate potius, quàm cupiditate aliqua contẽdendi, à qua maximè ſum alienus, excitatus pati ſanè nõ potui (etſi aliter mecũ prius ſtatueram) quin ſcriptis in publicum editis eius calumnias contunderem, errata reprehenderem, impoſturas concuterem, furta patefacerem. Quod quum tandem feciſſem, dubius ſubindè diſtrahebatur animus, an quam confeceram Apologiam, unà cùm Cenſuris in eius deliramenta in lucem proferrem, an uerò diutius domi noſtræ premerem. Siquidem tametſi non uerebar hinc aliquã me reportaturum uictoriã, non tamen ducebam eam mihi fore glorioſam, eò quòd cum homine nullius ferè frugis, & paucæ admodum exiſtimationis in certamen deſcenderem. Ob idq́; conſultius uidebatur ſcripta illa iam adornata in aliquem tenebricoſum angulum abdere, quàm in lucem euulgare. Ad hoc accedebat, quòd audirem, et iam etiam uiderem quamplurimos doctiſsimos & honeſtiſsimos uiros (quos nunquam nouimus) non tam noſtra, quàm ueritatis cauſa patrocinium ſuſcepiſſe, ac iam tandem pro me tuliſſe ſententiam, Amathum uerò cauſa cecidiſſe. Verùm diuerſum ſuadebat genius meus, ſubindè uelut inſuſurrans indignum fore ſi meos partus tanta iniuria affectos hac tantum ratione deſtituiſſem. Idq́; eò magis mihi faciendũ ſuadebat, quò iam in promptu eſſent, qui ſuis ſcriptis ad hoc muneris exequendum me plurimum compellerent. Dum itaq; anceps in his uerſor opinionibus, & in altera mihi animus repugnat, in altera uerò conſcientia, et ipſius hominis damnoſa imperitia me admonet, et ubi potius negotium hoc honeſtè ſubterfugere cupiebã, quàm exequi, tot acceſſerunt doctorũ uirorum ſuaſiones, tot amicorum literæ, tot calcographi noſtri preces, tot quorundam allatæ rationes, ut tandem (quanquam ferè inuitus) decreuerim eorum potius ſequi ſententiam, quàm meam. Atqui inter tot ſuaſores, amicos & ſtudioſos nullus mihi ſeſe obtulit, qui animum magis uinceret meũ, quàm Franciſcus Parthinus Sereniſsimi Maximiliani Regis Bohemiæ Medicus apprimè eruditus, & in omni ſtudiorum genere optimè uerſatus, cuius literæ omnium poſtremæ adeò me à priori inſtituto reuocarunt, ut eius opinioni, et conſilio, quod ſemper plurimi feci, aſſentiri decreuerim. Cæterùm quum iamdiu nouerim (uir clariſsime) quantùm doctrina, eruditione, ac ſynceritate præſtes, quinetiã quantùm iudicio ſummo, ingenio, æquitate, et auctoritate ualeas, quumq́; te habeam præcipuũ inter eos, quos mihi eximiè obſeruandos propoſui, hos ultimos labores noſtros non tantùm tibi legendos, uidendosq́; mittere decreui, ſed etiam nuncupari uolui. Nec (mihi crede) eo animo, ut hac re tua in me collata beneficia rependere uelim, ac putem, ſed quòd eximia uirtus tua id meritò à me expoſcat. Doctrina enim tua, ac ſingulari eruditione imperitiſsimi huiuſce hominis nequiſsimas in me calumnias, & errata quamplurima facilè noſcere poteris, animi ſynceritate diſcurrere, iudicio & ingenio ponderare, æquitate iudicare, & poſtremò auctoritate corripere. Hoc ſi (ut ſpero) eo feceris animo, quo in omnium amicorũ, bonorumq́; uirorum negotijs ſemper eſſe ſoles, uerendum mihi non eſt, quin tuis etiam præconijs noſtra augeantur præſidia. Nam ubi uideris hæc omnia partim in me falsò eſſe collata, partim in rei medicæ noſtræ, & ſtudioſorum, tyrunculorumq́; diſcrimen eſſe deprompta, tu, qui omni pietate duceris, neutiquam te continere poteris, quin omnibus modis labores noſtros tuearis. Vale. Pragæ Quarto Calend. Septembris.

PRAEFATIO.

Commentarij in Dioſcoridē magno labore ſunt editi.

QVVM NON Sine magno labore, magnaq; induſtria Commentarios in Dioſcoridem edidiſſem, quemadmodum doctis quàmplurimis, præclariſque materiæ medicæ ſtudioſis hoſce labores noſtros non ingratos fore ſperabam, ſic neminem tam peruerſum, inuidum, improbumq; fore iudicaui, qui non potius optimi conſuleret (vt ingenuè fatear) candidos noſtros, & ſynceros conatus, quàm iniquius quippiam de his exiſtimaret. Etenim quum ſemper me admodum delectauerit medica materia, & temporis & ſtudij illi tantum impenderim, vt aliquid quoque noſtrum in hac facultate valere iudicium crediderim, ingenui honeſtiq; viri munus eſſe putaui, ſua induſtria, & labore parta, ne Reipublicæ inuidere videretur, in commune omnium ſtudioſorum vſum in publicum promere.

Ingenui viri munus.

Hanc itaq; ob cauſam hoc mihi ingenuum, honeſtumq; videbatur, vt id quod vnuſquiſque in quolibet ſcientiæ genere, vel ingenio, vel doctrina, vel longa, diuturnaq; lucubratione, obſeruantiaq; ſibi priuatim, & non quaſi priuatum, & ſibi proprium fuerit aſſequutus, contineat, ſed in commune totius reipublicæ emolumentum pro viribus libenter effundat.

Quā ob cauſam Cōmentarij in Dioſ. latinè ſint editi, & plantarum imaginibus illuſtrati.

Hoc cùm iampridem à me eſſet factum, non ſine fructu fortaſsè, nec (vt audio) abſque magna multorum præclariſsimorum virorum laude, quibus meæ elucubrationes placuerunt, tametſi ij nec me nouerint, nec viderint vnquam; non leuiter ſum excitatus, vt libentius, & alacrius nouum ſuſciperem laborem, vt eæ augerentur, plantarum imaginibus decorarentur, & latino ſermone cuderentur. At dum acriori, intentiorique, quàm hactenus in hac verſor opinione, & iam opus prelis Valgriaſinis ſubeſſet, frequentibus amicorum literis ad aures meas peruenit incredibilis Amathi cuiuſdam Luſitani intemperantia. Id quod non parum fortaſsis ab hoc meo me diuertiſſet inſtituto, niſi ab hoc vno contemni, & arrodi audiuiſſem, quæ tot præſtantiſsimorum auctorum iudicia comprobarent. Verumtamen non adeò horum tot hominum iudicio ſtare volui, quin & ille Luſitanus, quem immodeſtiſsimè in meos inuehi commentarios audieram, nonnihil me commoueret. Non enim arbitrabar hominem illum tanta poſſe duci temeritate, vt ea, quæ paſsim ab omnibus penè probarentur, ſine magna ratione, & conſilio conuellere, & lacerare auderet. Quamobrem curaui ſedulò, vt eius libri ad me deferrentur, non alio profectò animo, quàm quòd philoſophi munus, & meæ modeſtiæ ſemper duxi, non ea peruicacia proprijs affigi, vt eorum improbaretur opinio, qui melius & ſanius aliquid ſentirent. Equidem putabam quòd cum Luſitanus ille omnium vltimus Dioſcoridis codicem expendiſſet, adeò omnia cribraſſet, & excuſsiſſet, vt nullus reliquus fuerit ambigendi locus. Mouebat quoque iſtius Centurionis nomen, quem centurias quaſdam digeſsiſſe aiebant. Sed vbi primùm eius enarrationes intueri cæperam, longè aliter quàm putaram, eueniſſe cognoui. Quandoquidem præter calumnias mihi falsò aſcriptas, nil aliud quàm inuidentiſsimum animum, ac loquacem, & ineptum hominem obſeruare potui. Neſcio profectò magisne me offenderit hominis imperitia, qui nullo iudicio, nulla ratione aliena præceps & inſaniſsimè damnet, an improbitas, & inſignis nequitia, quòd tam impudenter ex his ipſis, quæ in alios calumniatur, ſuas agit prædas, & tanquam ſua quaſi vindicat.

Cur ædita hæc ſit Apologia.

Verùm vt ſuam agnoſcat inſcitiam, nec ſuis calumnijs quicquam noſtræ detrahat auctoritati, aut publicæ vtilitati, quin & ne in poſterum fortè honeſtiſsimum noſtrum, vel aliorum impediat curſum, cogor ſanè eius ineptias aperire, ne videar id mali ad poſteros relegare, ſi præſentibus culpis ignoſcerem. Licebit itaque nobis noſtra pro virili defendere, & ex omni parte tueri, ne ſi hæc ſilentio diſsimularem, quis deindè modeſtiam noſtram in conſcientiam duceret. Et primò ne aliqua iniuria, aut fraude hic qui tam improbè nos laceſsiuit, ſecum agi putet, ac etiam vt candidus lector facilius deprehendat, & æquiſſimè diſcernat vtriuſq; controuerſiam, antea eius verba ob oculos ponam, ad quæ ſingulatim mihi reſpondendum meminero.

Calūnia prima de Meo.

AT Videte obſecro, quàm grauiter, ac vehementer me primum adoriatur Luſitanus, non quaſi de herba ſibi ſit certamen, ſed quaſi mecum de religione contendat, quam homo inconſtans iam pridem turpiſsimè, ac impudentiſsime deſeruit. „Nec enim (inquit) veritas ipſa occultanda eſt hac de cauſa, quia Plinius ſcriptum reliquerit, ſuo tempore Meum in Italia non niſi à pauciſsimis medicis ſeri, quem ſequutus poſtea Marcellus Vergilius vir alioqui doctiſsimus, rei tamen herbariæ non admodum peritus, dixit, nunc, quod ſciam, nullum Italiæ Meum eſt. Ob quæ verba Matthiolus Senenſis in Italia quoque Meum non reperiri clamat, immò contra Patres Meſues interpretatores acriter agit, qui in Calabria, & Nurſiæ montibus Meum naſci affirmant. Quod ita eſſe crediderim, cum apud Bononiam quoque naſcatur, vt teſtes ſunt Nicolaus Nicoluccius pharmacopola Ferrarienſis, & Gaſpar de Gabrielis nobilis Patauinus harum rerum maximus indagator. Accuſandus igitur Matthiolus eſt potius, cum magis negligens in inquirenda hac herba fuerit, quàm diligentiſsimi Patres, qui deſudantes Nurſiæ montes, vt eam indè eradicarent, aſcenderunt.“

Calumnia refellitur.

Sed fruſtra me tanta acerbitate perſequitur Luſitanus. Attendat ipſe, quanta vſus ſim modeſtia in huiuſce rei aſſertione. Non enim clamo Meum in Italia non reperiri, ſed plura ſanè eſſe ſcribo, quæ me ancipitem reddiderunt, an Meum, quod nunc pro genuino ſumitur, legitimum fuerit. A Luſitano iampridem non didici in Italia quod-

dam

dam circumferri Meum, cum ante ipſum hoc ſciuerim. In hanc tamen inclinari me dixi opinionem, illud à genuino ac uero Meo mihi uideri longè diſsimile. Hoc etſi ſimpliciter à me eſſet dictum, ut meam hac in parte ſolum exponerem ſententiam, neſcio tamen cur accuſandus magis illi uidear quàm leniter admonendus. At quòd in hanc uenerim opinionem, illud in cauſa fuit, quòd plures huius rei mihi conſtarent rationes. Etenim eſt in primis quòd uiderim noſtratis Mei radices longè craſsiores, uegetioresq́; quàm genuini expetat hiſtoria: quippè longas, & tenues radices Meo reddidit Dioſcorides. Eſt deinde quòd eædem grauiter potius, quàm ſuauiter oleant, quum tamen Dioſcoridi Meo radices requirantur odoratæ non graueolentes. Eſt præterea quòd manſæ parum omnino acrimoniæ reſipiant. At quum, Galeno auctore, Meum tertio exceſſu excalfaciat, cur non illud genuinum acriori ui pollere exiſtimauerim, quàm quod nuperrimè in uſum medicum conceſsit? Eſt etiam, quòd extent manuſcripti Dioſcoridis codices, qui Meum non Anethi, ſed Aniſi folijs, conferant. Quod & idem refert Plinius, quem licet reijciat Amathus, non tamen ſine ratione eſt adductus, ut ſcriberet non naſci in Italia Meum. Nam cum non niſi à medicis, iisq́; admodum paucis ipſum ſeratur, magnum & euidens eſt argumentum non ibidem ſua ſponte progigni. Quorſum uelut peregrinum à medicis excolebatur, ſi ubique in Italia nunc illud excreſcere uidemus? His itaque palàm eſt, ut non ab re in cenſendo Meo mihi plurimùm fuerit ambigendum. Etenim mihi perpetuò decretum uolui, non ita facilè de rebus dubiis affirmare, ne id arrogantiæ potius, temeritatiq́;, quàm doctrinæ, & diligentiæ nobis aſcriberetur. Veruntamen nolui ob id prætermittere, quin huiuſce Mei imaginem appingerem, non tamen, ut hoc tantùm argumento fateri uiderer illam genuinum referre Meum, ſed ut illud nobis antea non ignoratum (ut opinari uidetur Luſitanus) oſtenderem. Quam ob cauſam non modò illos mihi ſemper deteſtandos propoſui, qui tam facilè de incertis ſententiam ferunt, ſed & eos longè magis, qui, ubi fatear, hanc uel illam me non uidiſſe, nec nouiſſe ſtirpem, mox clamitant, & erroris me arguunt. Equidem ſemper optimi uiri munus eſſe credidi, ignota, uel dubia potius ſilentio inuoluere, & nihil de illis determinare, quàm in poſteritatis diſcrimen, falſa pro ueris deſcribere, & dubia pro certis aſſerere. Quod quandoque feciſſe Monachos illos, quos, uulpina quadam religione, patres Luſitanus appellat, non ambigimus. Sed ſanè mirum uidetur, quum noſtram, & ſuam religionem omni flagitio polluerit, dedecore maculauerit, ſcelere obligauerit, & eam tantùm ob cauſam è ſua exulauerit Luſitania, quòd hic tam acriter pro Monachis illis depugnet, qui Iudeorum omne genus maximè perſequuntur. Sed & illud etiam mirandum nobis ſeſe offert, quòd hic me tantoperè laceſsiuerit, quòd in eos hæc ſcripſerim, quum tamen ipſe pluries Monachos illos aliàs damnet. Id quod etiam cum Plinio feciſſe conſtat. AT IAM HOMINIS uidete inconſtantem ſeueritatem, qui & ſi paulò antè (puto enim me aliter inuadere non potuiſſe) Plinium ipſum, & alios grauiſsimos auctores explodere, ac damnare non eſt ueritus, me tamen quaſi rigidus patruus ſeuerè increpat, quòd à Plinio nonnihil in Iridis mentione diſceſſerim, ea ratione adductus, quòd is præter Dioſcoridis ſententiam, candidam Iridem rufæ prætulerit his uerbis. Illyrica quoque duorum generum eſt. Raphanitis à ſimilitudine, quæ & melior: Rhizotomos ſubtufa. Nouam hic quandam excogitat Luſitanus artem, qua me adoriri poſſe putat. Nam quum idem Plinius alibi ſcripſerit Iridis radicem cæteris præſtare, quæ rufo fuerit colore, ne ulla in tanto uiro obſeruari poſsit diſſenſio, eam inuenit defenſionem fidus patronus, qua haud ſcio an defendi ſe uelit ipſe Plinius. Atqui Luſitanus priorem clauſulam diſſoluens ita legit. Illyrica quoque duorum generum eſt, Rhaphanitis à ſimilitudine, Reliqua quæ ſequuntur in unum coercet cum relatiuo, Quæ & melior Rhizotomos ſubrufa. O inſignem Palæmonem. Non equidem rogabo Amathe, ut dicas, in quo codice tales uideris interpunctiones, cum certò ſciam in nullo inueniri. At afferatur iam in medium Frobeniana editio, quam tibi patrocinari putas. Afferatur (inquam) ut ſtatim confuſus ſileas. An non te pudet editionem hanc uocare in iudicium, ut illicò palàm fiat, quàm grammaticorum omnium iudicio, ET particulam, pro ETIAM ibi ſumi? Quæ iſta connexio? Quæ etiam melior, Rhizotomos ſubrufa. Nimis ſanè multa nobis affers de uerbo, cuius ſenſus cuilibet legenti ſole lucidius apparet. Iſtis grammaticæ confuſis legibus nolit (me hercule) defendi Plinius. Malit is communi obliuionis quodam errore (quod & doctiſsimis & ſummis uiris inter multa quandoque contingit negotia) lapſus uideri, quàm huic grammatico ſua ſubiici opera. Id ne nouum tibi eſt in Plinio, ut aliquoties ſibi non ſatis conſtet? Mihi quidem & ſtudioſis lectoribus nequaquam. Etenim de Caſtore ſcribens Plinius libro octauo, capit. 30. caſtores affirmat dentibus ſibi teſtes abſcindere, quum uenatu urgentur, ob hoc ſe peti gnaros, id quod poſtea lib. 32. cap. 3. apertiſsimè negauit, & tanquàm fabuloſum exploſit. De Populo autem agens lib. 16. cap. 23. nullum hanc florem, nullumq́; fructum edere ait, quorum oblitus lib. 23. cap. 8. eandem Populum dixit & uuas, & ſemen gignere; hoc comitialibus, illas ad unguenta præferens. Quid igitur mirum, quod ſcelus id erit, ſi & in Iride, & ſibi, & Dioſcoridi Plinius repugnaſſe dicatur? Equidem id flagitium non dico in Plinio ſummo utiq; auctore, ſi in tanto opere, & tam uaria lectione aliquando memoriæ fragilitate ſit prolapſus, præſertim cùm is potius alienam recitet hiſtoriam, quàm propriam. Te potius miror Amathe, qui quod tibi lubet, idem cæteris, quum tamen iuſta id ratio ſuadeat, non licere cenſeas. Nos ueritatem ubique ſequimur, eam nulla hominum auctoritate, quoad poſſumus, patimur obfuſcari. Non tanti (mihi crede) eſt æſtimandus in Pli-

Mei conſideratio.

Meum, quod circũfertur à genuino pluribus diſſidet notis.

Vulpina Luſitani religio.

Calumnia ſecunda.

Calũniæ confutatio.

Plinium quãdoq; non ſatis ſibi conſtare.

Animaduerſio in Luſitanum.

nio aliquis memoriæ lapſus, quanti eam, quam de laboribus noſtris agis, rapinam æſtimandam cenſemus. Quid enim turpius, impudentius, deteſtabiliusq; quàm furtiuam frugem ex aliena meſſe in ſuum transferre horreum? Quid deinde inhumanius, quàm quem expoliaueris, gladio & conuitiis adoriri? Optimorum ne hæc ſunt hominum? Graſſatorum, prædonumque potius mihi uidentur, quos tu maximè ſequutus uideris. Quo fit ut mirum non ſit, ſi primùm è Luſitania pulſus, ac deinde è Germania in Italiam reiectus, iam inde etiam profugus aberras, adeò ut ſolum ferè non inuenias, ubi iam tutus eſſe poſsis. Porrò hæc mihi de Luſitano illo dixiſſe liceat, non ut uidear cùm homine pugnare, quem non eſt ut timeam, neque etiam ut odio proſequar aliquo, præſertim cùm nihil ſui poſsideat, ubi poſsim poſtea refici, ubi uicerim; ſed tantum medicæ materiæ uindicandæ, & honoris noſtri ſuſtinendi cauſa. Potuiſſem quidem Amathum hunc acriori, uehementiorique ſermone reprehendere, primùm quòd tam temerè labores noſtros deprædatus ſit, deinde quòd falſiſsimas, friuolasq; calumnias in me excogitauerit. Poſtremò quòd ubi aliquid ſuo marte cudit, in grauiſsimos, frequentesque labatur errores. At qui quum probi, ac candidi hominis non ſit munus conuitijs, & maledictis, ſed propria uirtute pugnare, ea utar in dicendo modeſtia, quam animi noſtri ſynceritas, & eius inſolentia expoſcere uidebuntur. Quòd ſi quandoque pietate ſumma adductus, uel calumniarum iniquitate ſauciatus, pauca quædam acerbiora fortaſſe in hunc deprompſero, rogo atque etiam obſecro, ne quis id mihi uitio uertat. Scio quidem in reſpondendo me magnam non habere expectationem, quòd nemo iam ſit, qui eius legerit libros, quin prius nouerit non modò hominis imperitiam, ſed etiam temeritatem.

Calũnia tertia de Amomo.

A MEO LVSITANVS de Amomo hæc in me confert. At Matthiolus Senenſis cum nos uero carere Amomo ſciret, ut illum tamen habeamus, in Luſitaniam nos remittit, ubi ex India nunc delatum contendit: mea tamen ſententia fallitur, cum hucuſque Amomum uerum incompertum ſit. Hæc ille. Sed planè falsò, cum plura me dixiſſe ſcribat, quàm rei ueritas expoſcat.

Calumniæ diſpulſio.

Quandoquidem cùm nunquam meis ſcriptis affirmarim Amomum ex India in Luſitaniam conuehi, nec eò quemquam remiſerim, ut ille ſomniaſſe uidetur, dum meas mentitur lucubrationes, & eas (quæ illius eſt liberalitas) ſuis uerbis amplificat. Scripſi quidem me á quibuſdam non ſpernendæ fidei medicis accepiſſe iam primùm ex India in Luſitaniam afferri Amomum, nec ſanè plura, quàm hæc. Cæterùm cum eorum ſententiam nec probauerim, nec damnauerim, cur hac in re me adeò uellicet, conijcere quidem non poſſum, niſi quis fortaſſe in eius maleuolum animum hæc reijciat. Quod autem ille perperàm meam acceperit mentem, id argumento eſſe poteſt, quòd in commentarijs noſtris latino ſermone editis, nihil huiuſce fabulæ meminerim.

Calumnia quarta de Calamo Odorato.

AD CALAMVM Odoratum ueniamus, ubi ille grauiores, ſicut ipſe putat, in me admouet machinas, quas idcirco non magno ſanè negotio à nobis amoliemur, quòd non aliquo conſilio, non aliqua prudentia, aut ratione, ſed ſuo more (prope dixeram moria) id in nos moliri contendat. Arguit me, quod nixus Theophraſti, & Plinii teſtimonio certò affirmauerim radicem, qua paſsim Odorati Calami uice utuntur Seplaſiæ, legitimum, genuinumq; eſſe Acorum: quin & quod ſcripſerim Calamum Odoratum arundinem eſſe, non radicem, quibus refragatur his uerbis. At mea ſententia decipitur Matthiolus, cùm licet Theophraſtus, & Plinius in Calamo Odorato calamum, & non radicem laudare uideantur, alibi tamen Calami Odorati radicem deſiderant, & eam cæteris calami partibus anteferunt, ut apud Plinium eſt legere lib. 24. cap. 11. in quo cum Calami Odorati iuuamenta enumerat ſic inquit. Efficaciſsima autem in omni arundine, quæ proxima radici: efficaciſsima, & genicula. Per quæ uerba manifeſtè percipitur, quòd in omni calamo, ſiue harundine, radix efficacior eſt pars. Qua de cauſa Calami Odorati radix potius, quàm calamus in opus trahenda eſt, ut meritò hactenus pharmacopolę hac precioſa, & exotica radice pro uero, ac genuino Calamo Odorato uſi ſunt. Quantùm uerò ad Dioſcoridem attinet, ſi quis introſpiciens eum accuratius expenderit inueniet illum de radice potius loqui, quàm de calamo, cùm radix geniculata dicitur, calamus uerò potius nodis cinctus. His ne tam ſtolidè me putat concludi Luſitanus?

Calumnia diluitur.

Sed audiat ipſe non quàm Matthiolus, qui hæc accuratius priuſquàm ſcripſerit, penſitauit, ſed quàm turpiter ipſe potius decipiatur, quippe qui temerè Plinij, & Dioſcoridis grauiſsimorum auctorum abutitur teſtimoniis. In primis enim ut eius argumenta diſſoluam, & tanquàm inania, & irrita monſtrem, non uereor, ne Plinius, aut Theophraſtus Calami Odorati radices adeò deſiderarint, ut nuſquam earum fecerint mentionem. Nam quòd Plinius ait, efficaciſsimam in omni harundine eam eſſe partem, quæ radici proxima, quis fuerit Plinianę lectionis, latinique ſermonis adeò imperitus, ut non uideat de harundine non de radicibus intellexiſſe Plinium. Namq; examinaturus quę nam partes in uniuerſo calamo cæteris præſtent, næ non radices, ut Luſitanus ſua quadam malitia, uel fortaſſe imperitia in me diſtorquet, ſed partes radicibus proximas cæteris præſtare inquit: quod facilè prudens animaduertet lector. Nec enim aliam ob cauſam putat Plinius maiori ui pollere eas calami partes, quæ propè radices habentur, quàm eædem ibi craſsiores, uegetiores, robuſtioresque in omni arundinum genere reperiantur, quàm in cæteris earundem locis; quo fit, ut etiam calami ipſius genicula efficaciora pariter ipſe exiſtimauerit Plinius. Quippè & genicula robuſtiora ſunt, & craſsiora. Quam ob cauſam Calamum illum prætulit Dioſcorides, qui densè fuerit geniculatus. Sed iam ipſum, quęſo intueamur locum, quem ille quaſi uiolentum quoddam telum in me uibrat. At ſi ulla in eo ſit prudentia, ſi leuius & conſideratius uerba Dioſcoridis mecum perpenderit, non ſolum

deponet

deponet hanc iracundiam, ſed fortaſsè etiam noſcet, quàm magno ducatur errore. Nam quòd Calamum, non radices deſcribat Dioſcorides, apertè quidem conſtat, cùm ait. Calamus Odoratus in India naſcitur, melior eſt fuluus, denſe geniculatus, & qui aſſuloſe frangitur, plena araneorum fiſtula. Hęc ille. Quę tamen perperàm Luſitanus intelligit. Quippe calamus in primis arundinem deſignat, non radicem. Pręterea proprium arundinis eſt pluribus conſtare geniculis, & aſſuloſè frangi. Deinde fiſtula, in qua quoddam araneæ telæ ſimile concluditur, calamo tantum debetur, non radici, quę ſolida, dura, lignoſa, & ubique occluſa ſpectatur in omni arundinum genere. Ad hęc fuluus color calamo ſanè debetur, non radici. Quippe quòd radix in arundine perpetuò albicet. Ad id autem quod proprium ſit radicis (ut ille contendit) ut ipſa geniculata dicatur, calamus uerò potius nodis cinctus, Dioſcorides ipſe reſpondet. Quandoquidem is non modo quarundam plantarum radices geniculatas facit, ſed etiam caules, & calamos nonnullarum ſtirpium reddidit geniculatos, ut facilè quis certior fieri poterit, qui eius codicem legerit in Hydropipere, in altera Cyclamino, in Gentiana, in Panace Aſclepio, in Liguſtico, in Elaphoboſco, in Crateogono, in Gramine, in Equiſeto, in Cicuta, in Pityuſa, in Ebulo, alijſque nonnullis. Sed relinquamus hęc (inquam) quæ legere non uacauit Luſitano, & alios conſulamus auctores. Plinius tritici culmis genicula quaterna, farris ſena, hordei octona tribuit. Hinc libro de ſenectute Culmo geniculato inquit Cicero. Hęc ſi animaduertiſſet Amathus, aut ſi non tam negligenter & oſcitanter Dioſcoridis codicem legiſſet, tam non fuiſſet inſulſus. Illud tamen maximè in hoc homine ridiculum uideri debet, quòd quum tam excellentem ſe haberi uelit medicum, reiq; herbariæ peritiſsimum, eius ſententiæ, quam damnat, nullam ſoluat rationem, & omnia relinquat intacta argumenta. Porrò ego in illum tam uecors non ero, ut hominem potius, quàm opinionem parum ualidam nulla ueritatis imagine fultam uidear perſequi. Solus ſeuerus hic iudex in nos ex alto tribunali fert ſententiam, damnat noſtra. Tantum ſibi temporis ſupereſſe non putat, ut uel aliquid probabilius afferat, uel rationes noſtras diſſoluat: ut non ueritatem, cui à quouis prolatæ ſemper fui addictiſsimus, ſed ſolam ſuam ſequi maleuolentiam ſe monſtret. Nos (quod pręcipuum ſanè nobis eſt ſtudium) ne calumniatores potius, quàm ueritatis putemur indagatores, multa habemus, cur Amathi huiuſce nobis diſpliceat opinio. Primum quòd nuſquam uiſa ſit radix inter ualdè admodum innumeras, quas ille falsò genuini Calami eſſe cenſet, quæ ſecum uel minimum arundinis trunculum cacumini adnexum deferat: ſicuti quam plurimæ uiſuntur, quę ab ipſo cacumine folia emittunt Iridis, ut quiſque facilè certior fieri poterit, qui diligenter haſce radices explorauerit. Conſtat pręterea haſce radices ex Lituaniæ, & Tartariæ finibus, quin etiam ex Ponto, ubi paſsim ferè proueniunt, ad nos conuehi. Quod maximo cuique argumento eſſe poteſt, eos prorſus hallucinari, qui eas ipſas radices Calami Odorati eſſe contendunt, quòd nullus extet auctor (quod uiderim) qui ſcripſerit Odoratum Calamum alibi prouenire, quàm in India, & Syria. Quin & illud in noſtram concedere ſententiam Luſitanum fortaſsè monebit, quod à Galeno dictum eſt, quippè qui ſcripſerit Calami Odorati partium eſſentiam eſſe in caliditatis, frigiditatiſq; coniugatione temperatam, & minimum habere acrimoniæ, cùm tamen guſtantibus palàm ſit, radicem hanc non obſcurè eſſe acrem, pariter & amaram, id quod Odorato Calamo minimè tribuit Galenus. Hiſce itaq; ſatis iam comprobatum cenſemus ſua in ſententia hic hallucinari Luſitanum: nec pluribus eſt hæc noſtra defendenda cauſa. In ſequentibus tamen & rationibus, & auctoritatibus oſtendemus, radices has legitimi eſſe Acori.

Calamus Odoratus communis uſus unde afferatur.

NEC MINVS FALLITVR, quæ de Aſpalatho contra nos affert. Eſt uerò Aſpalathus (ut Ruellius teſtatur, & recentiores Greci confirmant) lignum, quod à Rhodiorum inſula affertur, & illud, lignum Aloes, Rhodiorum officinę appellant, ex quo coronæ ad fundendas preculas Deo parantur. Nec enim Matthiolus, qui hoc tanquàm falſum euertere contendit, audiendus eſt, quum re uera lignum hoc, ex quo coronę parantur, ex arbuſcula humili crebris ſpinis aculeata in inſulis Rhodiorum, & alijs Grecię locis cęditur, non uerò ex oliuę ſpeciem referente arbore. Vidimus enim nos apud Thomam Lucenſem inſignem apud Ferrarienſes pharmacopolam huiuſce ligni fruſtum brachialis craſsitudinis, ſolidum, graue, multis interceptũ nodis, quod à Græcis hominibus ſub nomine Aſpalathi acceperat. Erat enim lignum coloris ſubrufi, cui ſimile in Hiſpania apud Taraconenſes, & Valentinos magna in copia reperitur. Hactenus ille. O fœlicem diſcipulum, qui ubique magiſtros habet pharmacopolas, à quibus ſic inſtitutus diſcedit, quaſi ab Apollinis, aut Aeſculapij reuertatur oraculis. Sed uenit mihi in mentem, ne quoque iniuriam his faciat, quibus præceptoribus ſe toties uſum iactitat. Verùm ſeu ab ijs hęc ſit edoctus, ſeu ipſe ſuo ingenio hæc excogitauerit (malo enim non à me hæc agitari teſtimonia, quàm ad hęc inueſtiganda tantum fruſtrà ſuſcipi laboris) ego profectò Rhodium illud lignum multum diſtare ab Aſpalatho certò ſcio: quòd primum illud cortice tenus rubens non ſit, ſed potius albicans. Aſpalathus enim Dioſcoridi detracto cortice adeò rubet, ut purpuram penè referat. Quo argumento credidere quidam Santalum rubrum legitimum eſſe Aſpalathum, quanquàm & illi aberrauerint. Sed & id clariſsime demonſtrat, Rhodium lignum nullam cum Aſpalatho habere cognationem, quòd ſeribat Galenus, qui legitimum in Græcia fortaſſe pluries deguſtauit, hunc guſtu eſſe acri, & ſimul adſtringenti ui præditum. Id, quod minimè in hoc Rhodio ligno reperitur, quemadmodum nec præualens amaritudo, quam illi reddidit Dioſcorides. Quod autem huiuſce ligni planta ſit Oleaſtri ſpecies, id maximè fatentur

Calumnia quinta de Aſpalatho.

Calumnia retunditur.

Rhodiũ Oleaſtrum non eſſe Aſpalathum.

Rhodii Oleaſtri hiſtoria.

Rhodij, qui eius hiſtoriam ex Melita inſula ad me ſcripſerunt his uerbis. Lignum ex quo torno globuli fiunt ad fundendas preces, truncus eſt arboris longitudine hominis metam non excedentis. Naſcitur arido, & ſaxoſo tractu, fronde perpetua oleaſtri æmula, floribus albicantibus, baccis nigricantibus, paruis, caudice breui contracto brachij inſtar craſſo, à quo rami prodeunt rari, ſpinis ferè nullis, aut admodum paucis, albicante toto cortice. Ligni materies cortice tenus candicat, medullitus uerò nigricat. Radicibus nititur firmis albicantibus. Quibus palam eſſe arbitror Rhodium hoc lignum ab Aſpalatho admodum eſſe diuerſum: & Luſitanum unà cum Ruellio in eodem uerſari errore. Quippè (ut præmiſimus) Aſpalathus tantùm cortice tenus, non ut ille exiſtimaſſe uidetur, in tota ligni ſubſtantia, adeò ſaturatè rufeſcit, ut purpureus appareat. Quinetiam cùm Aſpalathus in Rhodo proueniens frutex ſit ſurculoſus (ut teſtis eſt Dioſcorides) non arbor procera, rationi conſonum non eſt, ut ad brachialem craſsitudinem adoleſcat. Cæterùm quòd de re incerta non modò contendat, ſed tam facilè audeat affirmare, deteſtandum mihi uidetur. Quippè nil tam temerarium, tamque indignum ſapientis grauitate crediderim, quàm aut falſum ſentire, aut quod non ſatis exploratè perceptum ſit, & cognitum, ſine ulla dubitatione defendere.

Calũnia VI. de Helenio.

HINC AD HELENIVM uenio, in quo quum Luſitanus exiſtimet, me pluribus modis allucinatum, adeò ut nullis poſsim me defendere rationibus, acriori morſu in nos inuehitur his uerbis. Confirmat Marcellus Vergilius ſe ſic in antiquiſsimo Dioſcoridis codice legiſſe. Caulem ex ſe mittit Helenium, craſſum, hirſutum, cubitalem, & aliquando maiorem, anguloſumq́;, flores luteos, & in ijs ſemen Verbaſco ſimile, tactu pruritum faciens. Vnde facile credere eſt, ut hæc peruerſa, & immutata fuere, ita quoque pars hæc ad amaritudinem attinens: quanquàm eam quoque à Plinio prætermiſſam animaduerto. Vnde Matthiolus Senenſis hic falsò admodum Plinium adducit libro XIX. cap. V. qui ultrà quòd in eo capite nullam penitus de Helenio mentionem faciat, libro tamen XXI. cap. X. vbi Helenii meminit, non de hac loquitur, ſed potius de Aegyptia, cui Dioſcorides in hoc capite ex mente Crateuæ herbarii ramulos Serpylli modo humi ſparſos tribuit, folia uerò Lenti ſimilia: cui quoque eo in loco nullam tribuit amaritudinem. Immò in deſcribenda hac herba Plinius à Dioſcoride uariat, cùm Dioſcorides folia Lentis, & ramulos Serpylli per terram ſparſos Aegyptiam Inulam habere tradat. Ille uerò non Lentis folia, ſed Serpylli potius poſsidere dicit. Accedunt ad hæc, quòd cap. XXI. eiuſdem libri, ubi medicamenta Helenij pertractat, dulcem eſſe afferit, non amaram: ut liquidò conſtet Plinium de illa tantùm dulci Aegyptia Inula memoriam feciſſe, non uerò de hac à nobis amara tractata. Proinde Matthiolus, ſi Plinii auctoritatem in hac parte ſubticuiſſet, prudentius dubio procul feciſſet, ac non ita duplici errore hallucinaretur. Primùm cùm credat, Plinium de hac Inula prima mentionem feciſſe, quum (ut diximus) potius de ſecunda Aegyptia agat. Secundo cùm dicat Plinium illi amaritudinem tribuere, cùm re uera illi dulcedinem condonet & non amaritudinem, ut cuiq; legenti notum erit.

Calumnia retunditur.

HAEC ITAQVE SVNT, quæ in me ſpicula mittit Luſitanus. Sciat igitur uelim, culpam, qua me accuſat, non in me, ſed in Typographum eſſe reiiciendam, quippe qui imprudenter meam peruerterit ſententiam oblitis quibuſdam lineis, in quibus Plinii uerba adnotaueram, quæ de Helenio primi generis ab eo ſcribuntur (præter Luſitani opinionem, quòd hunc Plinii locum ſemidormiens pertranſiuerit) libro XVIII. cap. V. & quibuſdam aliis lineis priorum loco acceptis ex decimo uigeſimiprimi libri capite, quæ poſtea in medium adduxeram de altero Helenij genere, quod in Aegypto prouenit. Facilis enim ac lubricus fuit lapſus, quippè quum propè eſſent duæ illæ Plinianæ auctoritates, Typographus, qui è codice noſtro manuſcripto hæc in ſuum transferebat typum, oculi imprudentia deceptus primum Plinii locum tanquam dormiens præteriit, & ſecundum in eius locum repoſuit, quod ad alterum ſpectauerat Helenium. Cuius erroris illud ſemper omnibus fuerit argumentum (ne fortaſsè quis putet me id totum ſubdolè in Typographum reiicere) quòd non modò in commentarijs noſtris Latinis factis pluribus antea annis in lucem editis, id erroris fuerit expurgatum, ſed quòd ea quoque Plinii uerba per Typographum eò tranſlata libro XIX. cap. V. ibi aſcriptis non leguntur, ſed libro XXI. cap. X. ubi de Aegyptio Helenio is egit. Quin & illud de innocentia noſtra maximè teſtari poterit, quòd illa per Typographum tranſpoſita auctoritas, nil penitus ad rem noſtram faciat, neque concludat, ut priores Italicæ editiones noſtræ unumquemq; certiorem reddent. Non enim putet uelim Luſitanus quòd adeò ſim excors, ut tam indecenter, tamq; fatuè Pliniana illa uerba, quæ nihil pro ſententia noſtra concludunt, in prædictorum fulcimento attulerim. Quandoquidem ſi æquo animo is accuratius perpenderit, quæ Plinius de Helenio uerba fecerit libro decimo nono, capite quinto, à me eo loco citatis, nec oſcitanter Plinium relegerit, me omni culpa uacare compulſus ueritate fatebitur. Ipſe enim Plinius ibi ſic habet. Siſeris ſatus menſibus Februario, Martio, Aprili, Auguſto, Septembri, Octobri, breuior is eſt, ſed toroſior, amariorque. Inula per ſe ſtomacho inimiciſsima, eadem dulcibus miſta ſaluberrima: pluribus modis auſteritate iuncta gratiam inuenit. Hactenus ille. Hæc itaque ſunt à Typrographo oblita, quæ ad probanda ea, quæ diximus, afferebamus ex quinto capite decimi noni libri. Cæterùm ut ſuam Luſitano dete-

Luſitani imprudentia.

gam negligentiam, uel fortaſſe imprudentiam, dicat ſanè cur tam aperta fronte negauerit, Plinium

libro

libro decimo nono, cap. v. Helenii ſiue Inulæ, de qua primò ſcribit Dioſcorides, nihil penitus me miniſſe, cùm tamen ea omnia, ac etiam perplura ibi habeantur, quæ hic his perpaucis lineis in medium attulimus. Quibus etiam uidere poterit, qua ratione negauerit reperiri apud Plinium Inulam eſſe amaram. Hiſce igitur de cauſis iam primùm Luſitanus coiicere poterit id, quod in me reprehendit, tantum quidem à ueritate diſtare, ut potius ſibi ipſi, quàm mihi iniuriam inferre uideatur. At inſignem & arrogantem hominis temeritatem audiamus, qui quò magis præceps eſt in rebus maximè ambiguis, hoc manifeſtius ſuam prodit inſcitiam. SED IAM ſe ſe offerunt recriminanda, quæ in unguento Sampſuchino aduerſum me ſcribit, tametſi longè magis ipſum accuſent: quòd ea, quæ nullis argumentis probari poſſunt, falsò probare contendat, & quæ pluribus ſanè modis probata ſunt, nullis in contrarium allatis rationibus, inani quadam arrogantia, improbare nitatur, ſic inquiens. Etſi apud Theophraſtum, uel Plinium, nonnulloſq; alios celebres uiros Sampſuchus eadem cum Amaraco, ſiue Maiorana herba ſit, apud Dioſcoridem tamen, & Galenum, ac Paulum Aeginetam multùm inter ſe differunt, cùm Sampſuchus Maiorana herba hodie in fictilibus & uaſculis repoſita ad feneſtras pro delitiis habita ſit. Amaracus uerò Parthenium eſt, quæ an Matricaria officinarum ſit, tertio dicemus libro. Hanc uerò animaduertentes inter utraque differentiam Galenus, & Paulus, diuerſa capita tanquam de rebus diuerſis fecerunt, uidelicet de Sampſucho, & Amaraco, quam prius noſcens Dioſcorides uigilantiſsimus, oleum Sampſuchinum ab oleo Amaracino, tanquam rem diuerſam diſtinxit. Nam Amaracus Galeni, & Pauli proculdubiò apud Dioſcoridem Parthenium eſt, ut tertio libro facilè quis comprehendere poterit, cùm ibi Parthenium Amaracum eſſe dicat. Qui uerò Amaracum Galeni, & Pauli Marum Dioſcoridis eſſe opinantur, miro modo cœcutiunt; nam etſi uerum ſit, quòd Galenus, & Paulus in libris de facultatibus medicamentorum ſimplicium de Maro nullam faciant mentionem, non proindè Amaracum illorum Dioſcoridis Marum ob nominis uicinitatem eſſe dicere debent: & eò magis quia Galenus in libris de Antidotis, & Amaraci, & Mari tanquam rerum diuerſarum meminit. Quare Matthiolus Senenſis, ſi hæc animaduertiſſet, non ſic facilè ceſpitaſſet, nec hæc ſic confuſa reliquiſſet. Hactenus ille. Sed cur hæc Amathe? Tu id mihi turpè ducis homo præceps, quòd in rebus dubiis meam ſuſpenderim ſententiam? an uelis tu potius, ut præcipiti quadam arrogantia in iſtam tuam incurram uecordiam? niſi incredibili arderes libidine noſtros oppugnandi labores, tu tam eſſes inter hos ſcopulos præceps? adeò temerè de his decerneres? Nos ſanè longè aliter ſentimus. Etenim malo cæteris ueritatis indagandæ apertam relinquere uiam, quàm noua temeritate eos hinc auertere, præſertim cùm non deſint clariſsimi uiri, qui hac Galeni lectione plurimùm hæſitarunt. Siquidem non deſunt rationes, quæ oſtendant Amaracum Galeno & Paulo tam Parthenium, quàm Marum poſſe deſignare. Quam ob rem hanc, nec illam opinionem probare, uel improbare libuit. At aliquid in re difficili & ſuſpecta aſſerere liceat, quod neutiquam in tanta antiquitate nouum eſſe debet; magis in hoc inclinor, ut librariorum negligentia hunc Galeni locum corruptum putem, ac hoc errore Mari titulum in Amaracum eſſe tranſlatum. In qua re tametſi auctorum certa deſint teſtimonia, non tamen huius rei abſunt indicia, quæ Amaracum Galeno, & Paulo Marum deſignare præ ſe ferant. Siquidem cùm ſit Galeni proprium inſtitutum ſimplicium medicamentorum uires ex Dioſcoride deſcribere, idque præſertim ſeruare in his, quæ uiribus non uulgaribus præſtant, neutiquam crediderim, ſi Amaracum Galeno Parthenium deſignaſſet, quin ſcripſiſſet ex Dioſcoride id Epithymi modo bilem atram, & pituitam detrahere, ſuſpirioſos & melancholicos iuuare, calculoſos expedire, anhelosis liberam ſpirandi facultatem reddere, quin & eius decocto inſidentibus fœminis uteri duritias emollire, & inflammationes arcere: illitu uerò ignem ſacrum extinguere, collectioneſq; conſumere. Quandoquidem tam raras, utileſque facultates haudquanqam putarem ſilentio inuoluiſſe Galenum, ſi de Parthenio eo capite egiſſet. Verùm cùm Maro nil aliud uirum tribuerit Dioſcorides, quàm quòd illitu ſerpentia ulcera ſiſtat, & quòd in unguentis addatur, mirum ſanè non eſt, ſi de Maro tractaturus Galenus libro ſexto de ſimplicium medicamentorum facultatibus, ubi fortaſſe deprauata lectione de Amaraco legitur: de eius uiribus ſobriè admodum tractauerit, pauciſque perſtrinxerit, nec plura dixerit, quàm quòd ſui ui excalfaceret, & ſiccaret. Id quod etiam egit fortaſſe lubens, quòd latius de eo ſcribere ſtatuiſſe libro primo de antidotis in Hedichroi compoſitione. Hæc nos dicta uelim, non affirmandæ tantùm huiuſce opinionis cauſa, ſed tuæ refellendæ temeritatis, ac impudentiæ. Quamobrem eos mihi impugnare non libuit, quorum tu opinionem ſequeris. Nimirum quòd in obſcuris, incertiſq; nuſquam ſoleam in aliquem uerba facere, nec quincquam agerè, cuius nequiuerim cauſam probabilem reddere, eoque præſertim quòd ſciuerim ijs eſſe etiam rationes, quibus ſe tueri poſsint, nempè Serapionis teſtimonium, qui id tantùm quod Galenus de Amaraco ſcripſit, Matricariæ tribuit. Sed hæc etiam poſſet deſtrui auctoritas. Hæc itaque ſi rectè, ſincereque perpendiſſes, non modò te ipſum nouiſſes, ſed & fortaſſe puduiſſet ita te iniuria in me conſpiraſſe. Reliquum nunc eſt, ut iam tibi tua detegam errata, ne alios in poſterum ducas in errores. Inquis tu Luſitane, apud Dioſcoridem, Galenum & Paulum Sampſuchum, & Amaracum admodum inter ſe differre. Id quod eſſe falſum, & a ueritate alienũ, illicò probari poteſt ex ipſo Dioſcoride, quippe qui libro tertio de Sampſucho agens, ſcriptum reliquerit,

Calumnia VII. in unguẽto Sampſuchino.

Calumniæ confutatio.

rit, Sampſuchum à Siculis, & Cyzicenis, apud quos laudatiſsimum prouenit, Amaracum uocari. Hoc idem facilè uidetur probare etiam Galenus. Ipſe enim libro primo de antidotis, Amaraci plurimum in Cyzico naſci ſcribit, & Amaracinum unguentum in Cyzico parari ait libro ſecundo cap. primo de compoſitione medicamentorum ſecundùm locos. Id quod omnibus palàm facit, nil aliud Galeno deſignare Amaracum, quàm Sampſuchum. Etenim cùm Cyziceni Sampſuchum Amaracum appellent, quis nam fuerit ille tam amens, excors, obtuſiq; ingenii homo, qui non nouerit Amaracinum unguentum in Cyzico paratum è Sampſucho fieri? His ſubſcribit etiam Plinius libro xx. capi. xi. Sic inquiens. Amaracum Diocles medicus, & Sicula gens appellauere, quod Aegyptus, & Syria Sampſuchum. & cap. xxii. eiuſdem libri, Sampſuchum (inquit) ſiue Amaracum in Cypro laudatiſsimum, & odoratiſsimum. Fit ex eo oleum, quod Sampſuchinum uocant, ſiue Amaracinum ad excalfaciendos, emolliendoſq; neruos, & uuluas. Quibus palàm eſt, quàm imprudenter hæc aſſerat Luſitanus. Nec obſtat quòd in quibuſdam Dioſcoridis codicibus legatur Parthenium etiam aliquibus Amaracum uocari. Siquidem hoc non tuetur huius uniuerſalem negationem. Adde quòd illa uerba Dioſcoridi ſpuria à quàm plurimis rei plantariæ ſtudioſis non ab re iudicantur. Nimirum extant Græci codices antiquiſsimi manuſcripti, in quibus non legitur in Parthenij capite particula illa οἱ δὲ ἀμάρακον, quemadmodum nec apud Serapionem, qui Parthenium ex Dioſcoride tranſcribit. His accedit aliud ſtolidum Luſitani erratum, quod facilè quis intueri poterit, quum aſſerat is Amaracinum unguentum odore iucondiſsimo redolens paraſſe antiquos non è Sampſucho, quod Cyzicenis, qui illud olim præſtantiſsimum parabant, Amaracum dicitur, ſed ex Parthenio, quod etiam falsò eam eſſe plantam exiſtimat, quam ob odoris uirus Seplaſiæ meritò Cotulam fœtidam uocant. Sed quantùm in Amaracino unguento, quod odoris fragrantia plurimùm preſtaſſe ſcribit antiquitas, hæc fœtens planta conueniat, ij certò iudicare poterunt, quibus longè magis, quàm illi res medica cordi fuerit. Et quidem fatetur Galenus libro primo de Antidotis, ac alijs etiam locis in Cyzico, quemadmodum in uniuerſa minori Aſia, Mari & Amaraci oriri plurimum, parum uerò in aliis regionibus, præſertimq; in Italia. Id quod Luſitanum hic maximè hallucinatum palàm facit. Quandoquidem nullo magis herbarum genere ubique abundat Italia, quàm Cotula fœtida dicta. Ea enim ubique ſcatent campi, horti, areæ, plateæ, ſemitæ, ac colles, adeò ut nullus in Italia ſit locus, ubi hæc herba non proueniat. Adde quòd cùm dicat Galenus in Cyzico Amaraci naſci plurimum, ubi Amaracinum unguentum omnium odoratiſsimum parabatur, & nobis iam comprobatum ſit Sampſuchum à Cyzicenis Amaraci nomine appellari, ſatis comprobatum eſſe putamus, Luſitanum medicæ materiæ ignarum, & tam Dioſcoridi, quàm Galeno idem eſſe Sampſuchum, quod Amaracum. Demum an Dioſcoridis Parthenium Cotula fœtida ſit ita uulgò uocata (ut Luſitanus certò ſibi perſuadet) is poſtea audiet.

Stolidum Luſitani erratū.

DE IASMENO VNGVENTO multùm quoque mecum contendit, & ex iis floribus parari Iaſmenum, quos Itali uulgò appellant Gelſimini, cùm tamen id nullis rationibus comprobet, ſed tantùm ſuis nitatur uerbis, non eſt cur multis cum illo agam. Sat enim mihi eſſe exiſtimo, cùm ſcribat Dioſcorides parari Iaſmenum (ideſt Violaceum unguentum) è floribus albæ Violæ, nullo pacto fieri poſſe, ut ex aliis paretur floribus, & ex iis præſertim, quorum apud Dioſcoridem, & antiquos nulla prorſus habetur hiſtoria. Quin & ſuperuacaneam hic omnem uerboſitatem eſſe cenſeo, eò quòd in commentariis noſtris ſatis, ſuperq; comprobatum ſit, eos proculdubiò decipi, quos Luſitanus ſibi imitandos propoſuit. Prætereà cùm is rationibus argumentiſq; noſtris, nullis prorſus obſtet uerbis, nec ulla dicendi facultate (ſi philoſophum medicumq; ut audio ſe putat) non uereor, quin facilè ſcire poſsit, me ad ſuas non teneri obiectiones, niſi primùm ad noſtra reſponderit argumenta. Quibus nulla alia de cauſa illum nihil in contrarium adduxiſſe putamus, quàm quòd is longè magis defendendæ pertinaciæ, quàm ueritati fuerit addictus.

Calumnia viii. de Iaſmeno unguēto. Depulſio.

IN PINO autem ut Theophraſtum defendere uideatur, ſic mecum agit Luſitanus. Longum profectò, nec minus difficile eſſet omnes Pini ſpecies percurrere. Illius tamen (Theophraſto auctore libro tertio de hiſtoria plantarum. cap. x.) duæ ſunt ſpecies, altera urbana, altera uerò ſylueſtris. Syluestris uerò in Ideam, & Maritimam partitur. Nam idea, ideſt montana rectior, celſior, materiæq; craſsior eſt; ſed maritima folio ornatur tenuiori, imbecilliori, & cortice læuiori ad coria utili, in qua nux conſpicitur rotunda, breuiq; dehiſcens. In Idea uerò tanquam nux ſylueſtrior, oblongior eſt, uiridis, minuſq; hiſcens. Hæc ad Theophraſti mentem, quæ uera eſſe nullus hucuſquè in dubium traxit, præter unum Matthiolum Senenſem, qui omnino hæc ſuo tantùm iudicio fultus euertere conatur, dicens, ſe in ſylueſtri maritima Pino obſeruaſſe nuces non quidem rotundas, ſed oblongas, potius ſolidas, difficulter dehiſcentes, in montana uerò non oblongas, ſed breues, & ad aperiendum faciles. At nos reuera Theophraſtũ uerum uniuerſaliter dixiſſe obſeruauimus, ac Matthiolum aut non rectè apprehendiſſe, aut potius, ut noui aliquid aliis dixiſſe uideretur, in medium hæc afferre uoluiſſe.

Calũnia ix. de Pino.

HAEC ILLIVS SVNT VERBA. Cæterum an uera, uel falſa, ſyncerè, uel ſubdole prolata, candidiſsimus quiſque lector, qui noſtros legerit commentarios facilè coniicere poterit. Explodenda .n. deteſtandaq; ſunt Luſitani figmenta, quæ hic aduerſum me habet. Siquidem ego recitata Theophraſti hiſtoria, nec eum hallucinatum, nec deluſum aſſerui, ſed id tantum Theophraſto repugnare dixi, quod utriuſq; Pinaſtri ſtrobilus in noſtro climate teſtatur. Quod autem uera, nõ ficta, nec fabuloſa ſcripſerim, (ut ex

Luſitani figmenta exploduntur.

(vt ex ſe ipſo fortaſsè me iudicat Luſitanus) is proculdubiò fateri poterit, qui in agro Tridentino Ideam, in Senenſi, ac Piſano, maritimam obſeruauerit Pinaſtrum. Quippè in maritimis hiſce locis duo habentur Pinaſtri genera, quorum alterum ſtrobilos profert ſpithama longiores, alterum verò breuiores paulò, compactili duritie conclufos, nec per ſe facilè dehiſcentes. In Tridentinis verò montibus quemadmodum, & in Bohemia, quæ Pinu vbicunque ſylueſcit, Pinaſtri nuces in vniuerſum viſuntur longè maritimis breuiores, infirmioresq́;, quæ cum primùm inaruerint, illicò dehiſcunt, & ab arbore decidunt. At ſiquis ad viuas, virentesq́; huiuſce Pinorum plantas ſe conferre nequiuerit, nouas Pinorum imagines poſtremæ commentariorum noſtrorum editioni appictas intueri poterit. Quod ſi ſyncero animi affectu fecerit, non ueremur, quin facilè conijciat, noſtram in plantarum hiſtoria fidem falsò à Luſitano improbatam: & ſubindè etiam noſcet magnam illius imperitiam, & apertam in nos inuidentiam. Ego quidem nunquam putaui hæc in Theophraſtum reijcere, ſed noſtro climati cauſam aſsignaui. Quamobrem non poſſum non admirari Luſitanum, quippè qui non ſit veritus tam euidentes in me afferre calumnias. Equidem nunquàm negauerim Pinaſtros, quæ in Ida monte proueniunt, quin & eas, quæ in Græciæ maritimis creſcunt, in nucibus edendis contrario modo forſitan ſe habere, cæli, ſoliq́; illius immutata natura.

Calumnia x. in Hippocãpo.

Vᴇɴɪᴏ ᴀᴅ Hippocampum, cuius hiſtoriam à nemine deſcriptam hactenus reperi. Quo fit, vt difficilè admodum ſit abſque vlla dubitatione affirmare, quod nobis ſit piſcium genus, quod Hippocampum appellauerit antiquitas. Nec diſpliceret Luſitani opinio, quam longè antea audieram à Luca Ghino medico clariſsimo, quòd Græcis rectè idem ſonet Hippocampus, quod Latinis flexuoſus equus, ſi quo probari poſsit, eſſet ad manus. Verumtamen cùm nulla extet Hippocampi hiſtoria, cur eius opinionem accipiam, ſanè non habeo: quin nec etiam cur refellam. Plinius lib. xxxvi. cap. v. dum Praxitelis admiranda percurrit marmora, videri ſcribit in maxima dignatione Gn. Domitij delubro in circo Flamminio Neptumnum, Thetim, atque Achillem, Nereidasq́; ſupra delphinos, & hippocampos. Quæ quanquàm demonſtrant Hippocampos equorum effigiem præ ſe ferre, non tamen hac Plinij auctoritate quis vnquam rectè affirmare poterit, Hippocampos, quorum ille meminit, eos eſſe piſciculos Equi vel Dracunculi formam habentes, quos quidam veros eſſe Hippocampos non ambigunt. Quandoquidem Plinij verba luce clarius demonſtrant Hippocampos paruos non eſſe piſces, ſed ingentes fortaſsè beluas, corporis mole Delphinis minimè inferiores. Niſi hæc potius fabuloſa cenſeamus, quàm vera. Nos autem cum iamdiu non ignorauerimus non deeſſe rei medicæ ſtudioſos, qui Equiculos illos, vel marinos Dracunculos veros eſſe Hippocampos putarent, non abs re eſſe duximus horum Equiculorum imagines commentarijs noſtris adiungere, non ea tantùm cauſa, vt horum placitis ſubſcriberem, ſed vt vnumquemq́;, præſertimq́; Zoilos admonerem, me hæc prius non ignoraſſe. Verum non ob id abſurda vocari expedit (vt Luſitanus putat) quæ de Hippocampo antea ſcripſimus, doctiſsimos Dioſcoridis interpretes, & Græci ſermonis peritiſsimos ſecuti, quorum non deſunt, qui afferant in Locuſtarum genere haberi Hippocampum. Quibus ſubſcribere videtur Plinius lib. xxxii. cap. xi. At cum inter Locuſtas nulla ſpectetur, quæ magis flexuoſo dorſo erucas, quas Græci κάμπας vocant referat, quàm ea, quæ ibi pariter picta ſpectari poteſt, nefas ſanè fuerit tam petulanti ore affirmare, noſtram, & aliorum opinionem, tanquam abſurdam eſſe ſpernendam, cùm tamen rationibus, & auctoritatibus comprobatam vnuſquiſque facilè cernat.

Luſitani opinio nec refellitur, nec probatur.

Calũnia. xi. de ſatiuo Cucumere.

Mᴠʟᴛᴀ ᴇᴛɪᴀᴍ ᴄᴏɴᴛʀᴀ Nos de ſatiuo Cucumere effundit Luſitanus procacius magis, quàm verè, ſic inquiens. Cucumer non vbique ſatiuus reperitur, qua de cauſa multi non ſine ingenti errore Citrulum, quem Peponem eſſe certò ſcimus Cucumerem appellant, vulgarium forſitan voce ſeducti, qui in Italia ferè vniuerſa & Flandria, ac Germania Citrulum Cucumerem vocant; ſed, vt dixi, non ſine magno, ne dicam pudendo errore; inter quos nouiſsimus extat Matthiolus Senenſis in ſuo Dioſcoride Hetruſca lingua confecto. Eſt igitur Græcorum Cucumer, ſiue Cucumis dictus ſic (vt Varroni placet) quia facilè curuatur baculi craſsitudine, colore viridi, longitudine cubitali, & maiori, præſertim ſi in flore exiſtens in fiſtulam mittatur. Tunc enim (vt tradit Plinius libro xix. cap. v.) mira longitudine, & ad fiſtulæ complementum creſcit, & hac de cauſa Columella Anguinum Cucumerem eum appellat, quia oblongus, craſſus, atque inſtar anguis flexuoſus ſit. Maſcitur enim in ſimili planta, qua Cucumis ſylueſtris oritur. Raro in Luſitania Cucumer videtur, ſecus autem in altera parte Hiſpaniæ præcipuè apud Salmaticenſes, vbi in magna cernitur copia hirſutus, colore omninò viridi, longitudine cubitali, & curua. At pepo is eſt, quem Officinæ ob colorem Citri in maturitate acquiſitum, Citrulum appellant. Græci verò illum πέπανον id eſt maturum Graia voce dixere. Quam vocem Hiſpani vel hodiè ſeruantes nulla mutata litera, aut ſyllaba illum quoque Pepanum vocant: & eius ſupremam partem conciſam fronti æſtus hora, in qua illum plerunque comedimus, tanquàm refrigerantem admouemus. Quod olim quoque à Græcis fieri Dioſcorides innuere videtur. Veſcimur enim Pepone hiſpani, dum viret, nam poſtquàm maturuit, & colorem luteum Citri maturi contraxit, tanquam cibo inutilem reijcimus. Si quid tamen illius comedendum ſit, eius ſuprema, & cartilaginea pars tantùm pro victu, reiecta eius medullari parte, accipienda eſt, vt apud inferiores Germanos plerunque fit, qui Peponibus ijs non niſi maturis contra Hiſpanorum conſuetudinem in victu vtuntur: quorum medullarem, & interiorem partem in qua ſemen continetur, tan-

quam improbam & malam reijciunt, ſuprema & cartilaginea illa, crebris verrucis ornata parte contenti. Qui mos apud Græcos quoque fuit, vt ex Galeno deprehenditur libro ſecundo, de Alimentorum facultatibus, vbi inquit. Huc accedit quòd in Peponibus homines à carne intima, in quo ſemen habetur, abſtinent. Sed hæc ignorans Matthiolus, nil in hoc capite facit, quàm vellicare alios. Sed audias Amathe. Solusne inter tot eruditiſsimos viros, quibus eadem placuit opinio, à te reprehendor? Solum inter innumeros alios Matthiolum infectaris? Quapropter? non alia opinor cauſa, niſi vt tuam malitioſam inuidentiam in eius tantùm videaris monumenta effudiſſe, ex quibus tu opima ſpolia congeſsiſti. Egregiam certè hominis in furando prudentiam, vt tacitè ijs ſecum gaudeat, quæ publicè criminari putetur. Iccircò, homo vaferrime, tot hæc contra me conſtruuntur hic verba? Sed audiat ipſe Luſitanus quàm hic toto aberrauerit cælo. Etenim ſententiæ noſtræ haudquaquam obſtare, ſed plurimum adſtipulari cenſemus, quòd dixerit Varro Cucumim à curuore eſſe dictum. Quippè quòd Cucumeres, qui paſsim in Italia proueniunt, & quos falsò Luſitanus Pepones eſſe contendit, plerunque incurui ſpectantur, vt æſtate tota videre quis poteſt in clariſsimarum vrbium plateis, vbi innumeri venduntur. Porrò ſi hæc ignorat Luſitanus, non medicos conſulat, ſed olitores. Nam ij oſtenſis incuruorum cucuminum millenarijs, facilè craſſam hanc caliginem ab ipſius oculis detergent. Præterea vulgarem Cucumim, quo paſsim vtimur, verum & genuinum eſſe manifeſtò comprobat Plinius libro XIX. cap. V. his verbis. Particulatim Cucumis floret, ſibi ipſi ſuperfloreſcens, candida lanugine obductus, magisq; cùm creſcit. Hæc ille. quibus palàm eſt Cucumeres noſtri vſus legitimos eſſe. Quippè ſi Luſitanus (vt prædiximus) olitores adibit, & ad eorum hortos ſæpè ſe contulerit, vniuerſos videbit Cucumeres, illos ſcilicet, qui nuper emerſerunt, & iam primùm ad iuglandium quantitatem intumuerunt, ſibi ipſis in cacumine ſuperfloreſcere, & alba quadam contegi lanugine. Ad hæc ſententiam noſtram, ac quamplurimorum clariſsimorum ſcriptorum à Luſitano falsò improbatam illud ſanè luce clarius oſtendit, quòd ſatiuus, ac vulgaris Cucumis fructu tantùm ab erratico differat. Vtrique enim eadem ſunt folia, ijdem flores, eædem viticulæ, & eadem in vniuerſum denique facies, vt libro quarto teſtatur Dioſcorides, & libro VII. cap. VI. de hiſtoria plantarum poſteritatis memoriæ prodidit Theophraſtus. Tanta enim inter haſce plantas intercedit ſimilitudo cognatioq;, vt ſi ſimul ferantur, vel alter alteri conferatur, nulla ferè differentia dignoſcantur. Nec proptereà negauerim, quòd cucumis ille, qui ſua longitudine ſerpentis ſpeciem refert, & quem Hetruria falsò Melonem vocat, inter Cucuminum genera non fuerit recipiendus, cùm & ipſe olitorum mangonio, è vulgaribus noſtris in eam formam fuerit redactus: id quod Hippocrati primùm, dein Plinio, & Palladio referunt acceptum, quippè qui ſcripſerint flore in fiſtula, vel arundine demiſſo, Cucumim indè mira longitudine creſcere, & omni alia, qua coguntur, forma: id quod etiam de Cucurbitis tradidit Columella. Hinc itaque ſuam traxit originem illud Cucuminum genus, quod ita prælongum ſe diffundit, & anguium modo contorquetur. Quippe fato ſubinde ſemine, quod exemptum ſit ex hiſce prælongis mangonio illo paratis, in poſterum per ſeſe eadem forma proueniunt, vt & nos experimento comprobatum ſcimus, non ſolùm in Cucumeribus, ſed etiam in Cucurbitis, præſertimq; in ijs, quas Indicas vocant. Id quod etiam Plinius affirmat loco prius citato. Nam cùm maximè compertum haberet in Campania oriri Cucumeres mali Cotonei effigie (ij autem vt Luſitani fert opinio prælongi non erant) & huiuſce formæ cauſam reddere vellet, Fortè (inquit) primò natum ita audio vnum, mox ſemine ex illo genus factum. His itaque palàm fit (vt Luſitani illius verbis vtar) in quàm magno, ac pudendo is verſetur errore. Quippe ſi (vt idem falsò contendit Luſitanus) vniuerſum Cucuminum genus ſponte ſua ita prælongum proueniret, ſtolidum ſanè eſſet id arte vel mangonio moliri. Sed Cucumeres ſui natura non eſſe adeò in longitudinem protenſos manifeſtò demonſtrat Plinius, quippe qui ſcribat Cucumeres in Italia, eſſe quàm minimos, in prouincijs quàm maximos. Nam ſi ſponte ſua ea eſſent forma (vt Luſitanus ſomniaſſe uidetur) ſcripſiſſet quidem naſci Cucumeres in Italia quàm breuiſsimos in prouincijs quàm longiſsimos. Adde quod etiam experimento conſtat (vt ego mihi teſtis eſſe poſſum) quòd Cucumeres ſic Italis vocati in ſuppoſitam aquam deſcendere nitantur appenſi; & contrà refugiant, & vnci modo recuruentur, vbi vas oleo plenum ſupponatur apertum. Id quod proprium eſſe Cucumeris affirmant præclariſsimi rei ruſticæ, plantariæque ſcriptores. Præter id ſi guſtum conſulas nulla penitus ſaporis, vel odoris differentia inter prælongos Cucumeres illos, & vulgares noſtros cognoſci poteſt. Adhæc cùm tria Theophraſto, & Plinio ſint Cucumerum genera Laconicum, Scytalum, Beoticumque, hoc maximè etiam Luſitano aduerſatur, quòd vnum tantùm Cucumerum genus ſtatuerit. Ad id autem, quod Columellæ teſtimonio aſſerit Luſitanus ſatiuum Cucumim Anguinum vocari, quòd forma anguium referat ſpeciem, nil aliud nobis reſpondendum ſeſe offert, præterquàm quod falsò id Columellæ acceptum referat. Conſtat enim Anguinum Cucumim nil aliud fuiſſe Latinis, quàm Cucumim ſylueſtrem, quemadmodum ſylueſtre Allium Dioſcoridi Anguinum vocatur, non quòd forma referat angues, ſed quòd in ſylueſtribus naſcatur locis, vbi facilè ſtabulantur angues. Cæterùm quòd Anguinus Cucumis ſylueſtris ſit, non ſatiuus, teſtatur in primis Lucius Apuleius ſuo de ſimplicium medicamentorum libro, capite proprio de ſylueſtri Cucumere; quin & quidam Dioſcoridis codices, vt Hermolaus & Marcellus legunt, quibus etiam ſubſcribit Plinius libro XX. cap. II.

Amathus ſuas enarrationes in Dioſc. ex Matthiolo trāſcripſit.

Calumnia refellitur.

Cucurbitæ, & cucumeres olitorū mangonio varias induunt formas.

Cucumerum tria genera.

Anguinus cucumis quis.

Sed

Luſitanus ſui ipſius laqueo captus.

Sed cur hoc nitar tantorum virorum teſtimonijs comprobare, cùm Luſitanus ipſe capite de Agreſti cucumere ſui ipſius oblitus id apertè fateatur, & ſuo ſe iugulauerit gladio? Sed quod falsò Columellæ teſtimonio fuerit is vſus, præter id quod nuſquam ab ipſo hoc ſcriptum eſſe ſcimus, teſtem habeo Hermolaum virum ſanè præclariſsimum, qui in ſuo Corolario Luſitanum mendacio redarguit his verbis. Cucumeres in fiſtula apud Hippocratem demiſſo flore mira longitudine quaſi anguina ſpecie proueniunt, quanquam Anguinus cucumis idem videtur eſſe, qui Sylueſtris, multò infra magnitudinem ſatiui, Erraticus & Angueus Columellæ appellatus à ſatiuo penitus differens. Hactenus Hermolaus. At ſit ita: demus huic bono viro à ſua forma longiores illos cucumeres ab aliquibus Anguinos vocari. At non intelligit quàm non cohærentia, quàm in ſe ipſum repugnantia dicat? nunquid non videt homo miſer, quòd non aliam ob cauſam hæ differentiæ plantis addi ſolent, quàm quòd à reliquis earundem generis diſtinguantur? Non'ne ſtatim ob hoc ſequitur eſſe etiam alia cucumerum genera? Reſipiat miſer, & ſua iam recognoſcat errata. Reſipiat, inquam, cum ſignis omni luce clarioribus vincatur à teſtibus, & propria confeſsione vrgeatur. Comprobat etiam Cucumerem noſtratem non eſſe Peponem, cum in primis ſapor, tum deindè facultas. Sapor quidem, quòd cùm ſcribat Symeon Sethi Græcus auctor Pepones ſapore eſſe dulces, nulla ſanè ratione fieri poteſt, vt Cucumeres noſtri vſus fuerint Pepones, quippè qui eò magis amareſcunt, quò maturiores euadunt, vt Theophraſtus ſcribit lib. VI. cap. XIIII. de Plantarum cauſis. Præterea ſi peponum facultas expendatur, conſtabit ſanè ex Galeni ſententia, quòd deuorati bilioſos excitant morbos, quin & vomitiones, & id quidem (vt Symeon ille aſſerit) ſua dulcedine efficiunt, præſertim cùm in bilioſum inciderint ventriculum. Ad hæc confricata Peponum caro (vt Galenus ait) vitia cutis in facie, nempè alphos, lentigines, ephelidasq; abſtergit dulci, quo imbuitur, ſucco. Id quod ex noſtratis cucumeris affrictu nunquàm conſequeris. Nec obſtat quòd Hiſpani cucumerem noſtrum (vt Luſitanus inquit) Pepanum vocent. Quippè cùm Itali à Latinis originem ducant, omninò credendum videtur Latinas rerum nomenclaturas rectius aſſeruaſſe eos, quàm cæteras nationes. Demum fabuloſum eſſe ſcimus, & Luſitani figmentum, quòd Flandri vulgares Cucumeres edant, cum penitus conſenuerint. Sunt enim domi noſtræ Flandri, qui nobis ſeruiunt, & qui Flandriam, & Germaniam ferè totam peragrarunt, id penitus deteſtantes. Nec obſtat ſcripſiſſe Galenum à Peponum carne intima, quæ ſemen continet, abſtinere homines quum id fiat potius in Peponibus noſtris, quàm in Cucumeribus, quorum ſeminibus vnà cum carne veſcimur. His itaque poterit Luſitanus fortaſſe noſcere, quàm in cenſenda Cucumeris hiſtoria fuerit hallucinatus, & ſubindè palinodiam meditari. Nam ſi ſecus fecerit, quum ſcribat Plinius Cucumeres in Italia quàm minimos, in prouincijs vero quam maximos prouenire, cumq; Luſitanorum regio, qua ſe oriundum facit, ad vltimas Europæ oras habeatur, & ob id cæteris fortaſſe magis ab Italia diſtet, verendum ſanè eſt, ne rei medicæ ſtudioſi, qui hæc perlegent Cucumerem Luſitano maiorem nuſquam ſe vidiſſe affirment. Sed nimis fortaſſe prolixè Cucumeris cauſam egi. Equidem hæc nimia eſſe fateor in re minimè obſcura. Veruntamen vt huius calumniæ & maledicta aliquando ceſſent, omnis eius eſt obtundenda verboſa importunitas; ne ſi fortè breuior ſim, iure ſibi cedi putet, minusq; ſibi à nobis ſatisfactum clamitet, & qua eſt inani arrogantia, non ſilentio, vel diſſimulatione vanè ſe victorem glorietur.

Luſitanus mẽdax.

Luſitani figmentũ explo ſum.

Calũnia xij. de Carpeſio.

IAM DE CARPESIO pauca ei reſpondeo, de quo agens Luſitanus capite de Pipere, poſtquam ibi de Caryophyllis egit, noſtrum ibi ordinem, & doctrinam quemadmodum in cæteris ſequutus, ita aduerſus nos ſcribens comminiſcitur. Caryophyllis Carpeſium proximum eſt, quod Cubeba Officinis dicitur, vt libro primo meminimus, & Actuarius confirmat. Non enim Carpeſium Zedoaria, ſiue Zurumbet Arabum eſt, vt Matthiolus augurat, quum potius, vt dicimus, Carpeſium Cubeba ſit. Hæc falsò Luſitanus. FALSO', inquam, quòd nobis nuſquam ſcriptum ſit Zedoariam, ſiue Zurumbet eſſe Carpeſium. Quis ergò non miretur hominis impudentiam, infidelitatem, mendacemq; locutionem? Quis non deteſtetur huiuſcemodi hominum genus, qui tam euidentibus calumnijs, ac impoſturis candidiſsimos quoſque lacerant? Huic adhibenda fides? huic credendum? huic aſſentiendum? Nequaquam. In confeſſo enim eſt omnibus hominis huiuſce ſcripta ſui ipſius eſſe figmenta, mendacia, vanitates, adeò vt iam omnibus ſtomachum commouerint. Sed quantùm hallucinetur miſer, dum ſibi perſuadet Zedoariam, & Zurumbetum Mauritanis nihil inter ſe differre, poſtea audiet, cum innumeros illius errores promulgauero.

Luſitanus impudentia & mendacio no tatur.

Calũnia xiij. in Artemiſia.

SEQVITVR, VT quid de Artemiſia dicas, videamus. Artemiſia duplex eſt, altera latifolia hortenſis, odore acuto, ſapore verò amaro, altera verò Matricaria dicta tenuifolia, à Græcis Leptophyllos appellata. Nec enim in eam imus ſententiam, quod Matricaria hæc Parthenium ſit, vt Matthiolus contra omnes grauiſsimos medicos contendit, quum re vera tenuifolia Artemiſia vulgaris Matricaria eſt. Nam Parthenium, Bruſaculum, Herba fœtida Chamomillæ ſimilis eſt, vt ſuo dicemus loco. Hæc illius ad vnguem ſunt verba. Inania tamen, nihilq; ponderis referentia. Quum enim Luſitanus argumentis, rationibus, & auctorum teſtimonijs, quibus ſatis, ſuperq; nobis comprobatum eſt, Matricariam vulgo vocatam, alteram non eſſe Artemiſiam, nihil reſponderit, nec ſubindè vllis indicijs, ac rationibus contra ſententiam noſtram ſcripſerit, ſed ſua tantùm falſa opinione ductus, non eſt ſanè cur cum illo pluribus agam: ſed illum in ſe ipſum latrantem relinquam. Verum

Amathum in ſe ipſum latrare.

vt huiuſce hominis imperitiam pluribus detegam, & procacitatem compeſcam, libebit ſanè nobis nonnulla in contrarium afferre.

Calumnia diluitur.

Scribit itaque Luſitanus Artemiſiam duorum eſſe generum, alteram latifoliam, hortenſemq;, alteram Matricariam tenuifoliam dictam, quibus illicò deprehenditur, quàm oſcitanter Dioſcoridem legerit. Qui etſi ſcripſerit alterum Artemiſiæ genus folio eſſe tenui, non tamen ob id eam propriè appellauit λεπτόφυλλον, quum ea propriè λεπτόφυλλον dicatur, quam quidam Dioſcoridi adulterinam putant, cuius capitis titulus ſic habet. περὶ Ἀρτεμισίας λεπτοφύλλου. Ad hæc non reperio vſquam ſcripſiſſe Dioſcoridem, quin nec etiam Plinium, primi generis Artemiſiam hortenſem eſſe plantam, ſed quòd in maritimis ſpontè, & per ſe proueniat, vt ille, vt ſibi aliquid arroget, fatetur.

Matricariam nullā eſſe Artemiſiæ ſpeciem apertè probatur.

Adhæc duo ſunt argumenta, quibus refragari nemo poteſt, quæ maximè obſtant Matricariam non eſſe ſecundi generis Artemiſiam. Alterum quòd hæc flore ſit paruo, tenui, in vniuerſum candido: id quod ſanè in Matricaria non viſitur, quum flos illi inſit Artemiſiæ maioris decuplo maior, firmus, non tenuis, non in vniuerſum candidus, ſed vmbilicotenus aureus, candidis foliolis circumſeptus, vt in Anthemide. Alterum, quòd planta ſit ad manus pumila, ac tenuior, quæ adeò maiorem Arthemiſiam æmulatur, adeoq; illi congener eſt, (vt fatetur etiam Braſauolus) vt ambigendum non ſit, quin ipſa ſit altera Artemiſia. Adde quòd cum Matricaria folijs, caule, floribus, ſapore, odoreq; plurimùm à prima Artemiſia differat, non eſt ſanè cenſendum, quin eius differentias, ac notas ſilentio inuoluiſſet Dioſcorides; ſed cùm inter primum, & alterum Artemiſiæ genus nulla intercedat differentia, præterquàm magnitudinis, craſsitudinisque, vt ipſemet apertiſsimè fatetur Dioſcorides, non fuit illi opus, alterius Artemiſiæ notas pluribus explicare. Demum & illud vnicuique contra Luſitani ſententiam verum poteſt eſſe argumentum, quòd antiquorum nullus ſcriptum reliquerit, Artemiſiam alteram nec etiam primam eſſe amaram, quemadmodum reperitur vulgaris Matricaria, quæ amaro admodùm guſtu ſentitur, adeò vt parum ab Abſinthio differat. Quod etiam argumentum præbet, in caliditate, & ſiccitate hanc longè magis excedere, quàm ipſa Galeni teſtimonio excedat Artemiſia. Hæc itaque ſi quis rectè perpenderit, nobis quidem minimè verendum fuerit, quin Luſitani inſcitiam, & iudicij vanitatem facile deprehenderit.

Cotula fœtida nō eſt Parthenium.

Quòd autem Matricaria non ſit Parthenium, & quòd ea planta Parthenium ſit, quam vulgari appellatione Cotulam fœtidam dicunt, nos penitus deteſtamur, quippe ſi Cotula fœtida Dioſcoridi Parthenium eſſet, quum hæc omni ex parte Anthemidem adeò referat, vt tantum ferè odoris diuerſitate altera ab altera dignoſcatur, quis nam dubitauerit, quin Dioſcorides Parthenio Anthemidis folia reddidiſſet, non Coriandri? Coriandri folia Cotula fœtida profectò non habet, ſed Antemidis, Matricaria vero contrà. At ſi forte obiecerit Luſitanus cùm ad ſummum vſque Coriandrum adoleuerit, & ſuum iam ediderit ſemen, quæ in ſummitatibus ſunt folia, adeo parua tenuiaq; ſpectari, vt Antemidis folia quadantenus referant; quumq; dicat Dioſcorides, Parthenium folijs eſſe Coriandri tenuibus, is ad minora tantùm folia reſpexexit, non ad maiora. Vide quàm hoc ego argumentum propulſabo facile. Siquidem cùm neque Oribaſius ex Dioſcoride à quo verbum ex verbo tranſcribit, neque Serapio, qui eandem ſeruat regulam, legat particulam illam λεπτὰ, arbitrandum ſanè eſt, particulam λεπτὰ Dioſcoridi impertinenter acceſsiſſe ſcriptorum incuria, vel potius temeritate, præſertim cùm plantarum comparationes rectius, exactiusq; fieri debeant, cùm plantæ ipſæ adoleſcunt, vel conſiſtunt; quoniam hoc tempore foliorum, ac caulium notæ apertiſsimè conſpici poſſunt; non autem cùm primùm oriuntur, vel cùm conſenuerint, quo tempore genuina foliorum forma videri non poteſt. Quin & illud contra Luſitanum maximè pugnat, quod cùm Cotula fœtida longè acrior ſit, quàm amara, adeo vt ea ſedem abſtergentibus ardorem non obſcurum inferat, ob idq; vulgo Ferrarienſibus (vt Braſauolus inquit) dicatur Bruſciaculo: Parthenium eſſe non poteſt. Quandoquidem Dioſcoridi Parthenium nulla ſaporis acredine commendatur, ſed tantùm amaritudine, quæ in Matricaria manifeſto percipitur ſine acredinis tantillo. Poſtremo cùm ſexcenties iam expertum ſit Matricariam ea omnia præſtare, quæ Parthenio aſcribuntur, palàm ſanè eſt, maximè deludi eos, qui contra ſententiam noſtram friuolis quibuſdam argumentis, ac captiunculis machinantur. Sed vtinam tam facilè vera inueniri poſſent, quàm falſa conuinci.

Calum. xiiij. de Symphyto Petræo.

CAETERVM quum antea ſcripſerim in meis commentarijs italico ſermone primùm in lucem editis Symphytum Petræum à me hactenus non viſum, quaſi me negligentiæ inertiæq; accuſare velit Luſitanus, hæc ſuo more aduerſum me ſcribit. Ex herbis, quas Ioannes Falconerius Anglus ſecum affe- „
rebat, Symphytum Petræum erat, quod Conſolidam nonnulli appellant, quæ (vt teſtatur Ruellius) „
familiaris Gallis admodum eſt, & eam ſua lingua Buglam vocant. In Italia quoque naſci cum Paulo „
Caſtiliono medico affirmamus, quanquam Matthiolus eam nunquam ſe vidiſſe tradat. „

Confutatio.

HIS LVSITANVS Non tantùm in me inuehitur, vt putaram, noſtræ accuſandæ gratia negligentiæ, ſed etiam ſuæ extollendæ gloriæ, quippè qui ſe nobis rei medicæ peritiorem oſtendere ambierit. Verum ſi (vt ſolertes decet ſcriptores) Italica eadem commentaria ſecundo edita anno à CHRISTO Nato. M. D. L. perlegiſſet, comperiſſet quidem Symphytum Petræum me per memet adinueniſſe. Id quod is nunquam per ſeſe, vel per alios fortaſſe feciſſet, ni Falconerius ille (ſi tamen vera refert) id illi oſtendiſſet. Non enim vna die vniuerſa ſeges in horreum congregari poteſt. Quo fit, vt accuſari iure non poſsim, vbi quandoque faſſus fuerim, me hanc vel illam non nouiſſe ſtirpem. Præſtabat quidem tunc mihi Symphytum Petræum nunquam me vidiſſe fateri, quàm men-

tiri, vt doctior, diligentiorq; viderer, quo nihil deteſtabilius, execrabiliusq; dici poteſt.

Calũnia xv. De Sparganio.

AD SPARGANIVM veniamus, in quo ita me taxat. Sparganium ſiue Xiphidion Officinarum Spatula fœtida eſt, cùm inter ſe maximè conueniant. Vndè Matthiolum Senenſem hic errare certum eſt, qui Sparganium non eſſe Spatulam fœtidam contendit, & eò magis, quia in Spatula fœtida pilulas non comperiri, in quibus ſemen claudatur, dicat: quod falſiſsimum eſſe, qui Spatulæ fœtidæ mediocrem habent notitiam, norunt. Proindè Sparganium Spatulam fœtidam eſſe certum eſt. Hactenus ille. Demiror ſanè tam perfrictam hominis frontem, qui quaſi omnium rerum naturam, plantarum omnium intimam notitiam perdidicerit, ac imbiberit, adeò audacter hos graues mihi imponit errores, confeſtim me errare accuſat. Cognoſcitis, vt opinor, hominis eruditionem, & vitæ conſuetudinem. Porrò non modò omnibus rei herbariæ ſtudioſis (vnum tantùm Ruellium excipio) ſed & cæteris omnibus, quibus aliqua ſit ſtirpium cognitio in confeſſo eſt, nil aliud eſſe Spatulam fœtidam vulgò appellatam, quàm Xyridem. Xyris enim præter id, quòd omnibus notis, Spatulam fœtidam referat, foliorum odore facilè indicat nomenclationis occaſionem, quippe quoniam ſi digitis confricentur, fœtidum admodum odorem fundunt, vnde illi nomen, adeò vt Tireſia, vel Talpa cæcior ſit, qui non viderit, Spatulam fœtidam vocatam omnibus ſanè notis Xyridem referre. Hanc à nemine deſcriptam reperio, præterquàm à Mattheo Syluatico Pandectarum auctore, qui eam Iridi ſimilem reddidit. Id quod Luſitani petulantiam palàm facit. Siquidem nulla extat planta, quæ magis Iridem referat, quàm Xyris, adeò vt ſcripſerit Oribaſius appellari aliquibus Sylueſtrem Iridem, à quo quantùm diſtet Sparganium, eos iudices velim, qui in materia medica indaganda plus operis, ac laboris, quàm Luſitanus impenderunt.

Calumnia cõtunditur.

Spatula fœtida eſt Xyris, non Sparganium.

Calũnia xvj. De Siderite.

NEC PLVRIBVS verbis ea refellam, quæ de Siderite obijcis, in quam magis, ac magis tuam detegis rei plantariæ inſcitiam, cum ita memoras. Conſpicitur Sideritis hæc in nonnullis vallibus folio aſpero Saluiæ magnitudine tanquàm Marrubij albicante, & per circuitum tanquàm Quercus dentato, quod fricatum ex ſe odorem, qualem ex Cydonijs optimè maturis oriri videmus, emittit, quem Dioſcorides ſubintelligit, cùm dicit guſtu non iniucundo, cum adſtrictione aliqua. Hanc verò Fuchſius in ſuo herbario nouiſſe videtur, quanquàm Matthiolus oppoſitum contendat. Sed re vera Matthiolus eam nunquam vidit, quia ſi eam cognouiſſet, illius odorem ſuauiſsimum nunquam prætermiſiſſet. Hæc eius ſunt verba: ſed quàm omni ſucco inania, ipſe videat. Quod enim de Siderite prima, quam ſe in doctiſsimi viri Fuchſij herbario narrat inueniſſe, ſuas proferat commentitias nugas, hic facilè demonſtrat, quòd eius folia non modo non ſpectentur Quercus inſtar ſinuata, ſed nec per ambitum nulla parte laciniata, tametſi Luſitanus, vt potius ſuam tueretur opinionem, quàm veritatem, id non ſit veritus affirmare. Ipſa enim Fuchſij pictura de Luſitani fide maximè teſtatur. In primis enim flores oſtendit ſpicatos in caulium ſummitatibus erumpentes, non autem in ipſis caulibus orbiculatæ vertebræ inſtar, vt in Marrubio, per interſtitia diſpoſitos. Præterea folia nulla ex parte correſpondent, nec pomorum Cydoniorum odor, quem ſolus Luſitanus illi tribuit. Dioſcorides enim Cydoniorum odore, nec quouis alio Sideritem hanc commendauit, ſed guſtu non iniucundo; multa enim habentur, quæ odore maximè placeant, & ſapore diſpliceant. Sed mihi ſatis verendum eſt, an Luſitanus Cydoniorum odorem huic plantæ tribuerit, ut vera fateretur, an fortaſſe ſuæ ſuſtinendæ opinionis cauſa. Quippè Fuchſius huiuſce odoris non meminit, nec nobis periculum facientibus percipi potuit. Non enim hanc ſtirpem ignoramus, vt ſua potius temeritate, quàm ſcientia exiſtimat Luſitanus. Sed non fortaſſe à ſcopo aberraret, qui diceret Luſitanum Fuchſij Sideritem nuſquam vidiſſe, niſi appictam, quod falso ſcribat, Sideritem hanc in vallibus naſci, vbi plerunque ſolum vliginoſum eſſe ſolet, Fuchſius vero perindè, ac Dioſcorides in aſperis, petroſis, ac incultis locis.

Sui ipſius nugis cõfunditur Luſitanus

Calum. xvij. De Trago.

MINVS acerbè aliquanto patior, cùm de Trago noſtram ſtudet emendare opinionem, vbi Luſitanus ita ſuam exorditur calumniam. Non prætermittendus quoque eſt Ruellius, qui proculdubio in dignoſcenda herba iſta multùm hallucinatus eſt, qui Tragum Iunci ſpeciem eſſe crediderit, cui quoque Matthiolus Senenſis ſubſcribit nulla fultus ratione, cùm è directo Tragum herba ſit, ex qua vitrum conficitur. Atqui inter omnia, quæ hactenus nobis obiecta ſunt à Luſitano, & ſatis dilucidè, vt arbitror, refutata, nihil iuſtius, nihil æquius fateor, vnquam in nobis eſt calumniatus, quàm quæ de Trago hic recitat. Hoc modo ſi cauere potuiſſet, dum nimis ſe ſollicitum exhibet circa exiguam in nobis labeculam, non ipſe pluribus ſe maculis contaminaret. Equidem fateor, olim in Tragi hiſtoria ancipitem me habuiſſe opinionem, quanquàm inclinaret quandoque animus ad credendum, nil aliud Tragum eſſe, quàm quoddam humilis Iunci genus in maritimis proueniens, cui ſemen acinoſum in cacumine naſcitur rubrum, adſtringenti ſapore. Eram enim fretus hoc argumento, quòd ſcilicet ſcripſiſſet Dioſcorides, naſci Tragum ſine folijs, puſillis circùm ramos acinis, rufis, multis, magnitudine tritici, acuto cacumine, quæ omnia potius ad iuncos ſpectare, quàm ad aliam quamuis plantam videbantur. Opinionis inditia ſubindè augebat, quòd ſequenti ſtatim capite idem Dioſcorides de Iuncis vulgaribus egerit. Verùm quod & ſummis, & præclariſsimis contingit ingenijs, vt temporis proceſſu plura quoque inuenerint, & diligentius examinauerint, id mihi accidiſſe fateor. Re nanque in poſterum exactius agitata, ac perpenſa, melioribus adinuentis, minimè puduit priorem deponere opinionem. Etenim cùm animaduerterem apud Theophraſtum, & Plinium, quorum etiam iudicium in noſtris Lati-

nis commentarijs ſecuti ſumus, Tragum vtriſque Scorpionem appellatum, quemadmodum & Dioſcoridi aculeatam in vniuerſum eſſe plantam, priorem, quæ in animo verſabatur, opinionem diutius ſequi non libuit. De hac enim planta ſcribens Theophraſtus lib. VI. cap. I. de Plantarum hiſtoria. Aculeatarum, inquit, alia ex toto aculei ſunt, vt Corruda & Scorpius. Hæc enim nullum, præter aculeum, folium gerunt. Id quod poſtea repetijt tertio eiuſdem libri capite his verbis. Inter ea verò diſtincta genera plurimum quæ aculeato folio conſtant, nimirum dixerim, quod ex toto ſpinoſum inſpiciatur, exiguo eſt numero, quemadmodum diximus, & difficile quicquam fermè inuenies, præter Corrudam, & Scorpium, quæ poſt Aequinoctium Autumni floreſcunt. Scorpius enim florem in carne extuberante ſub extremo aculei profert, initio candidum, poſtea leuiter accedentem ad purpuram, & ſingulari radice, eademq; breui adhæret. Hæc ille. cui ſubſcribit Plinius libro XXI. cap. XV. ſic inquiens. Spinoſarum multæ ſpecies. In totum ſpina eſt aſparagus, Scorpio. Nullum enim folium habet. Quibus palàm eſt Tragum, quem Dioſcorides etiam Scorpionem vocat, nullis prouenire folijs, ſed ſcatere tantùm aculeis. Id quod etiam videtur fateri Dioſcorides, quod dixerit, Tragum, quem alij Scorpion vocant, ſine folijs oriri, acutis tantùm circa ramos adnatis granis. Quamobrem libenter hac in re poſtea meam correxi ſententiam, quam Luſitano diſplicuiſſe ſummoperè gauderem, ſi quid hac mea dubitatione melius, ac certius aliquid deprompſiſſet, ſed quod vſu venire nimiæ temeritati plerunq; ſolet, dum nimis in me excandeſcens maius aliquid aſſeuerare nititur, longè turpiſsimè labitur, quòd eam velit plantam legitimum eſſe Tragum, quæ Mauritanis Kali, & Alkali appellatur, nobis verò Hetruſcis Soda, cuiuſq; imaginem vltimæ huic editioni addidimus libro ſecundo inter Atriplices ad viuum expreſſam. Quandoquidem planta hæc, ex qua alumen conficiunt, quo vitrarij vtuntur, Catinum appellatum, quin & ſal, quod à planta AlKali vocant, folijs non vacat, quum admodum ſit folioſa, nec vllis penitus riget aculeis. Ipſa enim cum primùm emergit, folijs proſilit minori Sedo æmulis, quæ tractu temporis dodrantali ferè longitudine augentur, geniculatimq; protrahuntur. Cum verò iam adoleuerint, prodeunt è geniculis folia pinguia, craſſaq;, incurua, ex lata origine in acutum deſinentia. Vbi verò ad ſummum conſtiterint, in caulium cacuminibus longè minora, exilioraq; ſpectantur rufo colore, à quorum exortu paruæ, rotundæq; prodeunt pilulæ, in quibus minutum ſemen concluditur, vt videre eſt extra Tergeſti mœnia, ijs præſertim locis, quibus ſalinarum areæ circundantur. Quæ Tragi notis prorſus repugnant. Adde quòd Kali ſapore ſit admodum ſalſo, Tragus verò non ſalſo, ſed adſtringente. Quæ omnia citra controuerſiam atteſtantur, quòd legitimum Tragum nunquam viderit, nec nouerit Luſitanus. Qui tam excors, obliuioſusq; deprehenditur, vt eandem herbam legitimum Tragum eſſe affirmet, quam prius aſſeruit eſſe Anthyllidem, vt poſtea diſſeram. Cæterùm eam conſtat plantam genuinum eſſe Tragum, quam nos ſuo loco appinximus. Quippè ea ſola, Corruda excepta, tota ſpinoſa viſitur, nullis circundatur folijs, & in maritimis tantùm naſcitur, fruticoſa, humilis, humi accumbens, innumeris triangulis, quadrangulìsve, tritici magnitudine vbique ſcatens, in quorum medio (vt Theophraſtus inquit) poſt Autumni Aequinoctium flos emicat albus, qui paruo temporis tractu purpureus euadit, adſtringenti ſapore, perindè ac tota planta, adeò vt nihil repugnet, quin hæc genuinum Tragum dici queat. Hanc inueni ego primus in Tergeſtino ſolo in Adriatici littore, vbi frequentiſsima, copioſaq; oritur. Nec immeritò Scorpium eam appellauere antiqui, quippe quòd auelli non poſſit, niſi ictis ab ea manibus, vt ego mihi teſtis eſſe poſſum. Tantùm igitur abeſt, vt celari velim mea, ſicubi ſunt errata, vt ea etiam ipſe non verear emendare, gaudeoq; hæc à cæteris aperiri, modò iſta ſemper adhibeatur moderatio, vt potius veritas exquiri videatur, quàm improbæ calumniæ, quæ in optima quæque inuehuntur, inſtrui ſentiantur. Etenim id longè honeſtius arbitramur, vbi quis ſe lapſum nouerit (quum proprium ſit hominum labi) ſe hallucinatum aliquandò agnoſcere, quàm, quod extremæ eſt pertinaciæ, ac vecordiæ, quod ſemel arripueris mordicus adeò tenere, vt illinc auelli non conſentias. Ac ſanè in ijs commentarijs, quæ anteà Italico euulgaui ſermone, nonnulla poſtmodum deprehendi, quæ minus quàm decreueram à nobis enucleatè, exacteq; eſſent ſcripta. Quorum & eo ipſo tempore non eram neſcius. Verebar quidem ſæpè ne tanti operis feſtinatio inter tot alia, quibus in dies deſtinebar, iudicij fortè extremam maturitatem in aliquibus peruerteret. Quod ſanè peccatum leue (vt credo) & in paucißimis repertum, quamuis reliquorum vtilitate, tùm facilè compenſari, tùm rectè obſcurari poſſe cenſerem, ſciebam tamen prauos, ac maleuolos homines minimè defuturos, qui etiam rectiſsimè à nobis dicta lacerare, & caninis dentibus arrodere non ceſſarent; & qui citius reliquorum omnium fructu ſe expoliari mallent, quàm vt leuiſsimum alicui condonarent erratum. Sed quid? Tot amicorum erant interpellationes, qui hoc opus à me quotidiè flagitarent, & propè ſuo iure poſtularent, ne hoc meorum ſtudiorum partu eos diutius defraudarem, & ſuſpenſos tenerem; vt improborum, inuidorumq; iniquis morſibus me intempeſtiuis obijci maluerim, quàm horum reſiſtere voluntati. Emiſi tandem opus non tam maturum, quàm amicorum precibus, & obſecrationibus efflagitatum. Quorum deſiderijs ſatisfactum à nobis plurimùm gaudeo. Si qua verò erant nimis accelerata, ea ſanè longè accuratius in Latinis noſtris commentarijs agitata ſunt, & diſcuſſa. Id quod tunc me maximè ſolabatur. Quæ ſi ante me ita deprehendiſſet Luſitanus, vt nullam in me oſtentaſſet acerbitatem, nullas in optimè munita, firmataq; ſuas ingeſsiſſet

Kali, & Alkali Arabum.

Kali hiſtoria.

Luſitani inconſtantia.

Tragum genuinum.

Author Tragum primus inuenit.

calumnias,

calumnias, & non ſua infidelitate in alienas poſſeſsiones irrumperet, gratias ei profectò agerem, quòd ſuo ſtudio, & ſynceritate hiſce nos ſubleuaſſet laboribus. Iam uerò optima quæq; fœdiſsimè laceſsit, conuellit, diripit, & in quibus aliquam ueniam mereri poterat eius calumnia, hæc maiori offuſcat falſitate. DIXI paulò ante in Trago, quàm ſua reprehenſione turpiter aberrauerit, nunc quoque in Amarantho nihilo cautius, & peritius ſe gerit, Scio in Italica editione Aetium de Amaranthi uiribus differentem me citaſſe in uulgari Amarantho, quum Aetio nil ſit aliud Amaranthum, quàm Dioſcoridi Helichryſum. Nec tamen à Luſitano admonitus facilè, & non inuitus, quædam reuocare, & omnia prorſus trutinare decreueram in Latinis poſtea commentarijs: quod & iampridem eſt factum. At ne Luſitanus uanè contra nos exultet, ac nulli incogitantiæ indulgendum uociferetur, uideat ipſe quàm falsò ſibi perſuadeat uulgaris uſus Amaranthum eſſe Chryſocomen. Nam ſit (ut audio) Græci ſermonis peritum ſe ipſum facit, maximo illi uitio adſcribendum fuerit, quòd Græcorum uerborum uires tam negligenter expenderit. χρυσός enim Græcis, aurum Latinis deſignat, κόμη uerò coma. Adeò ut id ſit Græcis χρυσοκόμη, quod Latinis aurea coma quo manifeſtè deprehenditur Luſitani inſcitia. Quandoquidem cùm uulgari Amarantho ſpicatus flos inſit, non aureus, ſed in purpura ardens, quo pacto fieri poſsit ut rectè is χρυσοκόμη Græcis rectè dicatur, ij diiudicent, qui Græci ſermonis peritiores habentur interpretes, quiq; hæc diligentius explorauerunt. Quòd autem Chryſocume flore ſit aureo, ut ipſa fert nomenclatio, teſtis eſt Plinius libro XXI. cap. VIII. ubi ſic inquit. Chryſocome, ſiue Chryſitis non habet Latinam appellationem, palmi altitudine eſt, comantibus fulgore auri Corymbis. Quamobrem non ſolùm conſtabit, quàm lubrice lapſus ſit Luſitanus, ſed quàm falſo, ac inique accuſauerit Ruellium, & Fuchſium. Quippe cùm Chryſocome, & Amaranthum longè inter ſe differant, ut clariſsimi illi uiri rectè norunt, non ab re illis dictum eſt Amarantho purpureo uim eſſe adſtringentem, ſiquidem manſa coma, folia, ac etiam radix adſtringentem facultatem non obſcuram præſeferunt, HIS ACCEDVNT, quę in minori Sedo Luſitanus enumerat ita exordiens. At minus Sedum (ut ego opinor) faba craſſa, ſiue faba inuerſa herba dicta eſt, natura frigida, non autem Vermicularis, ut Matthiolus, & alij putant, quia Vermicularis herba ſapore acris eſt, natura uerò calida, quæ duo minimè Sedo minori conueniunt, cùm, ut dixi, Sedum minus natura frigidum, ut Maius eſt. Cæterùm & planta ipſa deſcriptioni in toto reſpondet, ut iure concludendum ſit, ut Faba inuerſa, ſiue craſſa dicta minus hoc Semperuiuum ſit. Hæc illius ſunt deliramenta. Sed ſane uereor, ne hæc tam craſſa, tamq; frigida herba cerebrum ei totum perfrigerarit, inuerterit, infatuaueritq;, ac Amathum noſtrum penitus amentem fecerit. Inquit Dioſcorides, Semperuiuum minus in petris parietinis, & macerijs, nec non ſcrobibus opacis naſcitur, cauliculi ab una radice multis, tenuibus, crebrò foliatis, exilibus folijs, rotundis, pinguibus, mucronatis, caule a medio emicante, palmum alto, umbellam, herbidosq; flores, & tenues gerente. Dioſcoridi ſubſcribit Plinius libro XXV. cap. XIII. his uerbis. Minus Semperuiuum in muris, parietinisq; naſcitur, & tegulis fruticoſum à radice, & ſurſumq; ad cacumen, foliis anguſtis, mucronatis, ſuccoſis, palmo alto caule, radix inutilis, quibus maximè omni ex parte refragantur omnes fabariæ illius notæ. Quandoquidem Fabæ inuerſæ uocatæ cauliculi non inſunt tenues, ſed craſsi, ac pingues, bicubitales, & quandoque maiores, nec folia quidem exilia, rotundaq;, ſed magna, lata, ac prælonga, flores in unbella non herbidi, ſed plerunque melini, uel in purpuram candicantes. Radice quoque non eſt inutili, nec ſuperuacua, ſed bulboſa pluribus adnatis tuberculis Aſphodeli ferè modo. Colore cinereo, cortice læui, & ſucco plena ad multa expetita. Quæ in uniuerſum notæ, ſi cùm minoris Sedi hiſtoria comparentur, clariſsime demonſtrabunt tantum ab illo differre Fabariam, quantum à luſcinia coruus. Non enim aliam ob cauſam Semperuiuum tam maius, quàm minus id ſibi nominis aſciuit, quàm quòd perpetuò anno toto uireſcat, ac uiuat. Id quod teſtatur Theophraſtus libro VII. cap. XIIII. de hiſtoria Plantarum, quin & Plinius loco nuper citato. Idem præterea affirmat plantæ ipſius nomenclatio Græca, Ἀείζωον enim Græcis ſempiternum deſignat. Sed hoc naturæ donum Fabariæ minimè largitum uidetur, quum autumno pereat tota, & in uniuerſum areſcat, nec indè celerius repullulet, quàm Vere medio. Quòd autem Vermicularis dicta, quę Semperuiuum minus nulla reclamante nota repręſentat, ſapore ſit acris, deteſtantur uniuerſi materiæ medicæ ſtudioſi, cùm nullo alio ſit ſapore, quàm acido. Sed cùm fortaſſe Luſitanus ſyncero careat guſtu, perinde ac iudicio, mirandum ſanè non eſt, ſi inter acidum, & acrem nullam fecerit differentiam. DE CIRSIO hæc habet. Adeò Cirſion noſtræ uulgatæ Bugloſſæ reſpondet, ut omninò fatendum ſit candem eſſe herbam, cuius ſententiæ Ruellius quoque patrocinatur, & meritò quia uidemus Bugloſſam aliquandò triquetrum habere caulem ſpinoſum, ex cuius floribus neſcio quid, ut animadnertenti notum euadet, euaneſcit, nam in cæteris ita inter ſe reſpondent, ut ſpectanti nulla dubitandi maneat occaſio. Proinde Matthiolum in hac re minus benè dixiſſe crediderim, cum Cirſium alteram herbam à Bugloſſo eſſe contendat. Sic Luſitanus ille. Cęterùm cùm uulgari Bugloſſo caulis ſit rotundus, non triangulus, ut fortaſſe per ſomnium uidit Luſitanus, nec foliola ab imo cernantur, quæ ullam roſæ ſpeciem prę ſe ferant, ſed ſpithama longiora, quin & quòd caulis cacumen orbiculatum non ſit, nec ibi capitula purpurea, quæ in pappos euaneſcant, uideantur, uulgaris uſus Bugloſſum Cirſium eſſe non poteſt, cui caulem reddidit Dioſcorides perpetuò triquetrum non aliquandò tantùm, & angulos ip-

Luſitani obiectio in Amarantho.

Turpis ac ridẽdus Luſitani error.

Ruellius & Fuchſius à Luſitani calũnia uindicantur. calũnia xviii de minori Sedo.

Luſitanus reprehenditur.

Calumnia refellitur, & Amathum hallucinatum eſſe oſtẽditur.

Calũnia xix. de Cirſio.

Calumnia diluitur.

ſos ſolum aculeatos uoluit, & per interualla molles, quibus profectò notis uulgare Bugloſſum prorſus deſtituitur. Caule enim eſt, ut diximus, tereti, qui ubique tenuiſsimis aculeis rigeat. Adhæc Cirſio capitula requiruntur purpurea, ut etiam præter Dioſcoridem fatetur Plinius libro XXVII. cap. VIII. quæ in lanuginem dehiſcant. At cùm uulgare Bugloſſum nulla unquam capitula proferat, quæ tandem lanuginem ullam contrahant, ſed flores tantum purpureos, nullam præ ſe ferentes capituli formam, nec unquam lanuginem contrahentem, non uideo, cur ita ſtolidè crediderim uulgare Bugloſſum legitimum eſſe Cirſium, in quo cenſendo decepti ſunt Ruellius, & eum ſequutus Luſitanus, qui cùm ſcripſerit è uulgaris Bugloſsi floribus neſcio quid euaneſcere, ſuam ipſius uanitatem declarat. Cirſij (ut opinamur) genuini imaginem quis uidere poterit in commentarijs noſtris, quæ uiuum legitimumq; referat. Bugloſſum enim quod paſsim conceſsit in uſum, uel Echii ſpecies eſt, uel potius fortaſsis ipſa Lycopſis, ut aliàs latius explicabimus. RELIQVVM eſt, ut ad ea reſpondeam, quibus me falsò in Elleboro accuſat Luſitanus his uerbis. Ex iunioribus quoque Matthiolus Senenſis nigrum Elleborum albo periculoſiorem facit, quia ita experientia deprehendit, quum tamen hodie boni practici nigro correpto tanquam Diagredio utantur. His in nos ille. Sed an iure, uel iniuria eos iudices uelim, qui accuratius, quàm ille ea perlegerunt, quæ in commentarijs noſtris de utriuſq; Ellebori uiribus ſcripſimus, quibusq; in animo ſemper eſt non mentiri. Siquidem ij, ubi nuſquam à me ſcriptum repererint, nigrum Veratrum albo eſſe ualidius, perniciofiusq; (ut Luſitanus ſomniaſſe uidetur) minimè mihi uerendum eſt, quin illum temeritate, ac mendacio accuſaturi ſint. Scripſi quidem, ſcriptis commendaſſe Plinium libro XXV. cap. V. Nigrum boues, equos, ſuesq; necare, cùm tamen Albo nullo incommodo depaſcantur. Quo fit, ut iniuria in me reiecerit Luſitanus, quæ non noſtræ, ſed Plinianæ ſunt lectionis. At quum is ad noſtros perdendos labores inuidentia, ac liuore ſe totum accinxerit, eò cœcitatis, amentiæ, inſolentiæq; proceſsit, ut etiam aliorum errata in nos remiſerit, utpotè, qui mentiri nunquam erubuerit; non alia opinor cauſa, quàm quòd uoluerit monimentum ſceleris, atque audaciæ ſuæ eſſe in conſpectu omnium. Hactenus Amathe tuis ineptiſsimis calumnijs ſatis, ſuperq; puto à nobis eſſe reſponſum, atque ita clare, tantaq; luce eas mediluiſſe nunc arbitror, ut ſi ulla in te fuerit ratio, ſi qua probitas, ſi quod etiam ſcientiæ ueſtigium, facilè ſeu in me, ſeu in alios iſtam ſis poſthac depoſiturus temeritatem. Eſt quidem, ut diſcas, quid docti ſentiant, priuſquàm tam arroganter, tam temere in eorum labores inſoleſcas. Quinetiam quo pacto eorum ſudoribus potius candide & gratanter fruaris, quàm ut eos imperitè laceſſas, & tuis calumnijs obruas. Etenim non iccircò has uigilias libentiſsimo animo ſuſcepimus, ut tu eas obſcures tua inuidentia, ac etiam imperitia. Etenim ſi noſtras has lucubrationes tibi uſui eſſe nolis, cur talem clandeſtinum furem te exhibes, ut ſolùm tua furta commendata aliis eſſe uelis; cetera uerò, quæ tua libido ſibi non uendicarit, ea malitioſa ſtudeas opprimere inuidentia? Patefaciam in aliis tuum infidelem in meis ſcrinijs animum. Nunc ſatis mihi eſt, ſi tuas contuderim calumnias: quibus ſi tuo quoque iudicio à me eſt ſatisfactum, uehementer tua cauſa gaudeo; ſin is maneas, ac perſeueres, qualem te eſſe prædicant, certè non omnium iudicium, candor, ac ęquabilitas ex una tua indocta, & præcipiti pendebit maleuolentia. Narrat uetuſta gentilitas eos, qui ſe intuliſſent magnæ Deæ ſacrificijs, confeſtim excœcari, quam quidem cæcitatem illi non tam ad oculos, quàm ad mentem referebant. At ego Amathe non te ideo cœcum dico ductus hac gentiliuni ſuperſtitione, quòd Cibeles alicuius teinſerueris ſacris, ſed ea tantum ratione, ac ſententia (ut tu ipſe iampridem in te experiris) quòd à Deo immortali perfidiſsimè deſciſcas. Etenim cum (ut audio) nunc noſtræ religionis te ipſum facias, nunc Iudaicis legibus, ſuperſtitionibusq; te totum addicas, & ita non ſolùm in homines, ſed in ipſum Deum Optimum Maximum inſoleſcas, minimè id eſt mirum, ſi à te ipſo quoque deficias, & omni ſtatu mentis dimouearis. Vt non modò in te nulla uigeat pietas, nulla religio, uerùm & in ipſa medica facultate, quam immeritò profiteris, plurimùm cœcutias. Hinc ego fieri arbitror, ut non ſolùm tibi, ſed & cæteris omnibus moleſtiſsimum ac infeſtiſsimum te exhibeas, & tumultuoſiſsimis mentis furiis impulſus modò huc modò illuc agiteris: quin etiam ut tu, qui tamdiu tua impietate in diuina cœcutis ueritate, nunc nec alios, nec te ipſum in ipſa medica facultate intelligas. Quare nulla mouebor admiratione, ſi tuam obſtinatam detrectes exuere ueſaniam. Non id iam animo mecum proponebam, non iccirco tuam reprimere ſum conatus inſanabilem (ut timeo) libidinem, ut te tuę aliquando in tanta ueritatis luce pœniteat inſaniæ, ſed id magis elaboraui, ne tyrones, & huiuſce medicæ materiæ ſtudioſos tuæ forte impedirent calumniæ. Nihil tuam Amathe moror Cenſuram. Iudicabunt ſyncerius docti, ac præclari homines, utrùm tu iuſtius me inuaſeris, an ego maiori ui te in me temerè irruentem declinauerim, penituſq; profligauerim. Quapropter aut ceſſa Amathe poſthac calumniari, aut tam quæſo non ſis futilis, & inanis, ut quum reliquorum labores & ſcripta explodas, tu nihil melius afferas; aut, quod ultimum eſt, caue, ne apud eruditos, & æquiſsimos lectores, ac iudices, qui nunquam deerunt, tua inuidia, & calumnia noſtrum augeant, & amplificent honorem.

Calũnia xx. de Elleboro.

Exploditur Luſitani calumnia.

Luſitani inuidentia detegitur.

Animaduerſio in Amathi delirameta in ſcitiamq;.

Luſitanus Semiiudæus. Hiſpani tales Maranos uocãt, quos maximè deteſtãtur.

Cur Amathus tanta laboret cœcitate.

Cur Auctor hanc confecerit Apologiã

PETRI ANDREAE MATTHIOLI IN AMATHI LVSITANI ENARRATIONES CENSVRA.

IAM MINVS uereri debeo, ne quis potius gloriæ captandę cupiditate me putet adductum, ut homini impudenti & rerum omnium imperito, ſuos patefaciam errores, quàm ad id uera, rectaq; duci ratione. Quòd ſi liberius in hominem petulantem adeò importunè laceſsitus inueherer, quis probus non id mihi iure concedat? In Amathum, inquam, qui ſuis iniquiſsimis calumniis, non modò honeſtiſsimos labores noſtros opprimere nititur, ſed &, quantùm in ipſo eſt, ſua imperitia, & impudentiſsima confidentia rem medicam obſcurare conatur uniuerſam. Nec ſanè aliud ſibi quis de eo perſuadere poteſt, qui aliorum ſcripta à quàm plurimis comprobata, ſatiſq; communita, ſua temeritate inceſsit, & uiolare molitur. Hoc ſi impunè, & tacitè ſit improbis permittendum, ut ſuo tantùm iudicio audacter reprehendant, ac contaminent omnia, quò nam omnium præſtantiſsimarum facultatum cultus deueniet? Quis poſthac iſtorum ſe obiectet ingratitudini? Verùm ut & ipſum, ſi qua adhuc in eo uiget ratio, pœniteat iſtius calumniandi inſaniſsimæ licentiæ, & non ſolùm ex alijs, uerùm ex ſe ipſo ſuam cognoſcat omnium rerum inſcitiam: infringenda eſt hæc nimis arrogans, & effrenis audacia. Non arbitrabar quemquam tam perfrictæ frontis eſſe poſſe, qui ibi tam ſeuera in alios cenſoria utatur uirga, ubi ipſe tot ubique ſcateat erratis. Moleſtum, friuolumq; penè credidiſſem grauioribus impeditus negotijs, ut cum huiuſce hominis diſceptarem ineptijs, niſi ipſum in me tam petulanter inſultare à pluribus audiuiſſem. Nunc autem eadem moleſtia, qua iſtius impetum, & uanam incurſionem à me prohibui, ne quis iſtius ſeueri cenſoris impellatur iudicio, ut ſtatim approbet, quæ ab iſto uiderit proferri: Audiat bonus, & egregius uir, quantò tutius fortaſſe fuerat honeſte tacere, quàm eo pacto contra cæteros inſane oblatrare. Atqui hac in re ea neutiquam utar uanitate, qua ille contra nos; & ne hominem potius perſequi, quàm ueritatis ſtudioſi uideamur, nihil nobis erit negotii cum Amatho. Etenim eius errata ſic in lucem producam, ut ſi uel ipſe met aliquid habeat, quo iis, quæ à nobis afferuntur contradicere ualeat, doctorum iudicio longè libentius acquieſcam, quàm ut aliqua pertinacia reliquorum ſtudia retardem. Idem qui hoc promitto, hoc quod eſt æquiſsimum, ſi non ab Amatho, quem rediturum uix ad mentem ſpero, ſaltem ab erudito lectore id peto, ac poſtulo, ne qua mora, ne quod impedimentum rerum, & medicinæ fiat candidatis, ut tum demum de utroque noſtrum ſuam ferat ſententiam, ubi noſtras rationes diligenter expenderit, ac penſitarit. Amathus non niſi quadam præcipiti dementia noſtros inuaſit labores, conuulſit, diſtraxit, nullam huiuſce facti afferens rationem, niſi quod ſuæ auctoritati, hoc eſt ſtultiſsimæ libidini, tantùm putauerit ubique conceſſum. Ego ſanè, quæ in iſto reprehendo, niſi apertiſsimis, & ipſa luce clarioribus argumentis inductus uidear, cupio me eiuſdem argui temeritatis, ſtultitiæ, ignorantiæ, quam de ſe prodidit ille. Atque ſicut candidus lector, qui hæc in manus ſumpſerit, facilè diſcernet, ita fore arbitror, ut minimè eum pœniteat eius lectionis, ubi non tantùm iſtius teterrimos lapſus, ſed & non ſine noſtro labore, rerum plurimarum cernet explanatas naturas. Ideoq; hæc, quò maiori cum facilitate, & emolumento diſtinctius ab omnibus legerentur, in certa hæc digeſsimus capita, ac iam tandem aliis innumeris ſilentio inuolutis, ad ea, quæ ſunt præcipua, in quibus ille tupiſsimè offendit, ueniamus. Præfatio in Cenſuras.

ACORVM.

DE ACORO ſuum ipſius, quod olim tenuit, reprehendit iudicium, ſed quantò præſtiterat à priori non diſcedere ſententia, ipſe uideat, qui uegetiorem Galangam nihil ab Acoro diſcrepare putat, cuius error multis patet rationibus, & indiciis. Nimirum quòd neutrum Galagæ genus folia proferat Iridis (ut qui uiderunt teſtantur) ſed Cyperi, quo fit (Luſitano etiam ita teſtante) ut non deſint, qui Galangam ipſam Cyperum Babylonicum uocent. Tum quòd uegetioris Galangæ radix cum Iride nihil habeat cognationis, nec illius faciem ulla ex parte referat. adde quòd radix hæc rufeſcat potius, quàm ſubalbicet. Præterea Galanga nuſquam reperta eſt, quæ guſtu fuerit ſubamaro, ut de Acoro fatetur Galenus, ſed tantùm acri. Quocirca non immeritò Serapioni, qui inter Arabas in enarranda ſimplicium medicamentorum hiſtoria primas tenet, aliud eſt Galanga, aliud uerò Acorum. Ob eandem quoque canſam inter græcos Actuarius, & Nicolaus Myrepſicus in paranda Aurea Alexandri antidoto, & Acorum & Galangam imponunt, tanquam medicamenta inter ſe diuerſa. Quibus luce clarius quis intueri poterit, Galangam, & Acorum pluribus ſanè notis differre. Acoro enim folia non debentur Cyperi, ſed Iridis, quin & radices Iridi proximæ, geniculis interceptæ, ſubalbicantes, non ſubrufeſcentes, & (ut Plinius inquit, cui & Luſitanus ſubſcribit) ruptu faciles, non

De Acoro Cenſura j.

Galangæ Cyperi folia.

ut in Galanga, utraque fractu contumaces, quibus perſpicuum, ſatiſq; comprobatum cenſemus, neutrum Galangæ genus eſſe Acorum. Nec profectò intellexerim unquam (ut aliàs meminimus) quo pacto, quáue metamorphoſi factum ſit, ut Galanga illa, quæ ab alia non genere, nec uiribus, ſed tantum magnitudine differt, quum primùm ad nos è Syria, uel Memphi aducta eſt, in Acorum ſe commutauerit: niſi quis fortaſſe dixerit, eueniſſe hoc magicis preſtigijs, quò ſuam tueretur opinionem. Ac cùm ad noſtra penitus obmuteſcat argumenta, quibus in hac re ſumus uſi, illud ſanè ſuſpicari libet, hæc potius retractaſſe Luſitanum, ut Braſauolum à nobis reprehenſum (illi enim ubique plurimùm uidetur addictus) ſui immemor defenderet, quàm ut ueritatem, quam priùs fatebatur, ſuſtineret. At Fuchſius uir profectò clariſsimus, & qui potius philoſophum ſe exiſtimat, quàm ut pertinax ſit auctor, etſi iam pridem in Braſauoli conceſſerit ſententiam, uiſis fortaſſe Commentarijs noſtris, ac pariter argumentis, quibus eorum deteſtamur opiniones, qui exiſtimant, maiorem Galangam eſſe Acorum, honeſta quadam dicendi ſerie, qua ſuam tuetur exiſtimationem, poſtremo quem edidit, de compoſitione medicamentorum libro, à priori opinione non parùm uidetur abeſſe. Quod fortaſſe feciſſet etiam Braſauolus, niſi immatura morte fuiſſet præuentus. Porrò Acorum non mea tantùm, ſed plurimorum ſententia, qui in re medica multùm præſtiterunt, ea ſanè erit radix, quam perperam Calamum Aromaticum appellant. Ipſa enim ſi primùm recto oculorum intuitu expendatur, ac deinde ſyncero ruminetur guſtu, nulli dubium eſſe opinamur, quin adeò ſingulas Acori notas ſit repræſentatura, ut is meritò ſtupidus appellari debeat, qui aliter ſenſerit. Quo fit, ut ridendum uideatur Luſitani argumentum, quo ducitur, ut credat Galangam eam facultatem, qua ad uenerea præſtare fatentur Mauritani, genuinum eſſe Acorum: quoniam Apuleius Acorum Veneream herbam quibuſdam uocari ſcribat. Quandoquidem cùm nullam explicauerit ille rationem, qua illi Venereæ herbæ nomen acceſſerit, non tanti nobis fuerit Apulei auctoritas: præſertim cùm plurimæ aliæ præter Galangam habeantur radices, quæ hac polleant facultate. Cum enim antiquorum nullus ſcriptis commendauerit Acorum ad Venerea preſtare, facilè quis opinari poterit Latinis (ut audio) Veneream herbam uocari, quòd fortaſſe ob plantæ pulchritudinem, amœnitatem, & odoris fragrantiam Veneri illam dicauerit antiquitas, quemadmodum & Myrtum. Plures enim habentur plantæ, quæ Venerea appellantur nomenclatione, nempè Venereum labrum, Venereum pecten, Venereus capillus, Venereus umbilicus. quin etiam Thymum, & Styrax, quòd ſuauiter ſpirent, Venereæ dicuntur plantæ. Adhæc in Acori hiſtoria parùm quidem Apuleio apſtipulandum uidetur, quippè qui non ſatis conſtanter de Acoro ſcripſerit. Primùm enim naſci Acorum ſcribit in locis cultis, hortis, ac pratis contra omnium penitus ſententiam; deinde uerò illicò aſſerit idem innentu rarum, nec inueniri, nec ſciri poſſe, niſi cum floſculum emiſerit. Quæ omnia ſi cum ijs conferantur, quæ à grauiſsimis ſcriptoribus de Acoro ſcripta ſunt, facilè fabuloſa deprehendi poterunt. Nec minus inſipidum uidetur aliud Luſitani argumentum, quòd eam ob cauſam uelit Galangam eſſe Acorum, quoniam à Plinio dictum ſit libro XXV. cap. XIII. Acorum nigras habere radices; quandoquidem craſsioris Galangæ radices nigre nuſquam repertæ ſunt, ſed ſubrufeſcentes. Atqui illi uenia danda eſt: quippè quòd (ut aiunt) de coloribus cæci non iudicant. Cæterùm extant apud nos Pliniani codices mendis ultimo loco expurgati, ac reſtituti, qui non nigras, ſed ſubnigras legant Acoro eſſe radices. Quam quidem lectionem magis probamus, quòd ſcripſerit is paulò infra, Creticas Acori radices eſſe Ponticis candidiores: quinetiam quòd hæc lectio Dioſcoridi adſtipuletur, qui Acoro radices tribuit ſubalbicantes. Subalbus enim color is (mea ſententia fuerit) qui ex nigro albicat; ſubniger uerò qui ex albo nigricat, adeò ut ſubalbus, & ſubniger color parùm inter ſe differant. Talis autem uiſitur color iis in radicibus, quibus paſsim utimur Calami Odorati uice.

Luſitāus Braſauolo addictus.

Fuchſius laudatur.

Acorũ quid.

Ridiculũ argumentum.

Apuleio in Acori hiſtoria non aſtipulandum.

CARDAMOMVM.

De Cardamomo Cenſura ij.

NEC ſanè minus in Cardamomo cęcutit Luſitanus, utpotè qui putauerit Cardamomum quo uſi ſunt antiqui, lignum fuiſſe, non ſemen. Patet non leuis error, quòd, eſſe plenum, frangenti contumax, occluſum, farctumq;, potius ſeminis ſit proprium, quàm ligni. Sed Cardamomum antiquis fuiſſe ſemen, non lignum, teſtatur apertiſsimè grauiſsimus actor Galenus libro primo de Antidotis capite quinto, ubi ſic habet. Fructus autem, qui unà cum uirgultis, foliis, calicibus, ac floribus in Theriacam mittuntur, ii ſunt, Scordii, Nepitę, Marrubii, Stœchadis, Dictamni, Polii, Chamædryos, Chamæpityos, Hyperici, Centaurii. Radices autem hę. Zinziberis, Iridis, Rhei, Quinquefolii, Coſti, Nardi Indicæ, Nardi Celticæ, Gentianæ, Mei, Athamantici, Phu, Ariſtolochiæ tenuis. Semina uerò hæc. Napi, Petroſelini, Thlaſpis, Ameos, Anethi, Fœniculi, Dauci, Cardamomi. Hæc ille. Recenſuit etiam inter ſemina Cardamomum ſenior ille Andromachus, ubi carmine de Theriaca ſcripſit his his uerſibus.

Καὶ μαράθρου σπέρμα, καὶ ἴδαῖον καρδάμωμον
Καὶ ψαφαρὸν σύσεις παρθέμενος σέσελι.

Hæc Andromachus, & Galenus aduerſus Luſitanum ante tot ſecula ſcripta teliquerunt.

NIGEL-

NIGELLA CITRINA.

Cenſura iij. de Nigella Citrina.

ERRAT Luſitanus, quòd recentiores quoſdam fortè ſequutus ſibi perſuaſerit Nigellam Citrinam (liceat mihi nunc pharmacopœorum uti uocabulis) Maius Mauritanorum eſſe Cardamomum, Minus uerò id, quod Meleghetam uocant. Quandoquidem Serapioni Maius Cardamomum ſemen eſt, quod oblongis quibuſdam concluditur capitibus, ijs ferè ſimilibus, quę è Roſis prodeunt, granis ſubnigris, rotundis, in quibus minuta continentur ſemina angulofa, farcta, & odorata. Id quod manifeſtò arguit Nigellam hanc, quę Melanthij eſt ſpecies (ut nobis aliàs ſatis, ſuperq; oſtenſum arbitranmur) Maius Mauritanorum Cardamomum eſſe nequaquam. Adde quòd Nigellæ calix nullum intra ſe habeat granum, quod ipſum ſemen excipiat, ſed parua ſemina tantùm intercurſantibus membranis papaueris modo. Præter id cùm ſui Cardamomi colorem ſubnigrum fecerint Arabes, non uideo cur Nigella Citrina uocata, quæ colore ſpectatur Citrei mali, à quo illi nomen, Maius illorum Cardamomum appellari poſsit.

MELEGHETA.

Cenſura iiij. de Meleghetis.

QVOD preterea Melegheta, Minus Mauritanorum Cardamomum non ſit, quis facilè conijcere poterit; quippè cùm hoc ſemen calice quodam, Melanthij inſtar concludatur, Cardamomum uerò Minus (ut Serapio inquit) ſuum ferat ſemen nullis occluſum capitibus, colore Maiori æmulo. Qui tamen color ſubniger Meleghetis minimè eſt aſsimilis, eò quòd hęc colore ſint ſubrufo Indici Milij inſtar, quod Tuſci Saginam uocant, Inſubres uerò Melegam, unde fortaſſe acceſsit his ſeminibus Meleghetæ nomen. Adhęc cùm Meleghetæ ſemen longè maius habeatur, quàm Nigella Citrina, non uideo ſanè cur conſentaneum fuerit id Minus uocari Cardamomum.

CVBEBA, CARPESIVM.

Cenſura v. de Cubebis & Carpeſio.

IN CVBEBIS, Carpeſio cenſendis quantùm aberrat, quòd Cubebas uelit, quibus paſsim utuntur Officinę, tum ueras Arabum eſſe Cubebas, tum etiam legitimum Galeni Carpeſium. Verùm, ut apud Arabas nullus habetur, qui ſcripſerit uſquam Cubebas eſſe baccas, uel ſemen, ita nec apud Grę cos ullus extat auctor, qui Carpeſium fateatur eſſe ſemen. Galeno enim Carpeſium tenues ſunt feſtucæ, ſiue ſarmenta parua, Cinnamomi uirgultis ſimilia. Quare quum Mauritanis idem ſit Cubeba, quod Græcis Carpeſium, nullo pacto fieri poſſe putamus, ut uulgaris Cubeba, quę baccarum generibus aſcribenda eſt inter feſtucas, & tenuia uirgulta, Carpeſium eſſe poſsit, ac debeat, quin etiam nec genuina Mauritanorum Cubeba: ut pluribus rem hanc in commentarijs noſtris explicatam habemus.

SALIVCA.

Cēſura vj. de Saliunca.

MVLTO uerò apertius ſuam declarat inſcitiam in Saliunca, quam eandem arbitratur eſſe plantam, quam Itali Spico, recentiores quidam Pſeudonardum appellant; ad quod quoque genus referetur, quę paſsim uulgò uocatur Lauendula: in quo certè miror maximam hominis neſcio imperitiam, an ſtuporem dixero. Etenim quid alienius? quum manifeſtè Plinius Saliuncam folioſam aſſerat eſſe plantam adeò breuem, ut necti non poſsit, quin & herba uerius, quàm flos, denſa uelut manu preſſa, radice numeroſa cohærens. Quantum ab hac differt Pſeudonardus? quum planta eſt fruticoſa, lignoſaq; Roriſmarini Coronarii inſtar non breuis, ſed bicubitalis, & flos uerius quàm herba, & quæ in corollis facilè necti poſsit. Florum enim longiores pediculi iunceo ferè lentore præſtant. Præterea Pſeudonardus numeroſis radicibus non cohęret, nec adeò denſè fruticat, ut folia tam pertinaciter ſibi ipſis inhæreant, ut tanquam manu preſſa cernantur. Adde quòd in Pannonia, & in Noricorum Alpium apricis locis, nuſquam Pſeudonardus proueniat, ubi Plinio ipſo teſte, numeroſa prouenit Saliunca. Humilis autem & breuis Saliunca herbula eſt, non bicubitalis & Pſeudonardi modo fruticoſa, ac lignoſa, quamobrem in Buccolicis poeta cecinit.

Puniceis humilis cedit Saliunca roſetis.

Tantum diſcrimen inter Saliuncam & Pſeudonardum non cernit Luſitanus, ut humillimam herbam à bicubitali non diſtinguat frutice. Timendum, niſi hanc oculorum curet caliginem, ne culicem pro cane, uel fortaſſe etiam equo accipiat.

CINNAMOMVM.

Cenſura vij. de Cinnamomo.

REDIBO in gratiam aliquando cum hoc homine, qui alienis (utinam tam uerè) nos locupletet diuitiis, & optimo Cinnamomo capſis (ut ille inquit) cannella refertis, quę ab India deferuntur Anturpiam, nos abundare iactat, & contra omnium pręclariſsimorum auctorum ſententiam ſibi perſuadet, Cinnamomum eſſe corticem tantùm ſuę arboris non lignum. Nouitatis auidus nouum credo aliquid afferre ſtuduit. Fidem idcircò ſuæ auctoritati adhibendam minus dubitauit, quòd iam fama

increbuerit

increbuerit apud omnes Luſitanos, peragratis Africæ & Indiæ regionibus. Aromatum multa genera eſſe aduecta. Miror cur non ſe in his quoque partibus fuiſſe fingat, ut maiorem huius commenti faciat fidem. Sed cùm nec ipſe id aſſerat, nec Luſitani, qui nauigijs iſtas terras petierunt vllam huius rei afferant hiſtoriam, nos Luſitano in iſtis commentitijs inuentis aſtipulemur? Præſertim cùm non deſint probatiſsimorum ſcriptorum teſtimonia, qui repellentes has nugas apertiſsime fateantur Cinnamomum uirgultum eſſe pumilæ arboris non corticem tantùm. Id enim in primis teſtatur Dioſcorides, ſic inquiens. In Cinnamomi Moſylitici uocati genere præſtat recens nigrum, ex uinoſo in cinerem uergens, læue, tenuibus ramulis, ac frequentibus nodis cinctum. perquàm iucundè olens. Quibus palàm fit Cinnamommum uirgultum eſſe tenue nodis pluribus conſtans. Huic ſubſcribit Galenus libro primo de Antidotis his uerbis. Quæuis autem Cinnamomi ſpecies ab una radice, ceu frutex quidam paruus conſurgit, emittitq; hæc ſex, illa ſeptem uirgulta, uel paulò plura, paucioraue; non æquali tamen omnia longitudine ſunt; Verùm quod maximum eſt, pedis Romani dimidium non excedit. hæc ille. Adeſt adhæc liber de ſimplicibus medicamentis ad Paternianum Galeno aſcriptus, qui etiam de Cinnamomo ſic habet. Cinnamomum ſunt rami ferè, ac uirgulta, quæ ab una radice plura excreſcunt, recta & minuta, breuiaſq; colore ſubrufo, & cortice extenſo non rugoſo, qui cortex non ita facilè ungue à ligno abraditur: nodulos plures, & interualla habent, & in medio læues habentur. Si uerò frangantur, quaſi puluerem emittunt, odore omnia uincentem. Ferè enim hæc maxima probatio Cinnamomi eſt, quod ſit omnium rerum odoratiſsimum. Quibus grauiſsimus accedens auctor Ariſtoteles Cinnamomum ſurculum eſſe teſtatur libro IX. cap. XIII. de hiſtoria Animalium, ſic inquiens. In Arabia, & Auis Cinnamomus appellata, quam ſurculos Cinnamomi portare, & nidum ex his conficere aiunt. Nidificat excelſis arboribus, & ramis, ſed incolæ ſagittis plumbatis nidum petunt, atque ita diſcuſſo in terram, Cinnamomum legunt. Adhæc Cinnamomum ſurculaceum eſſe uirgultum fatetur Galenus loco ſuperius citato, ubi ait plura apud Imperatores extare Cinnamomi genera, quorum nullum ueluti truncus in ramos plures diuiſum multùm attollebatur, ſed Hellebori figuram prę ſe ferebat, uel potius Damaſonij. Quibus palàm eſt Cinnamomi uirgulta adeò tenuia haberi, ut Hellebori, uel Damaſonij radices non excedant. Adde quòd quum ipſe dicat Galenus ramuſculos accepiſſe Cinnamomi, non cortices ex eo quod à Traiano, & Hadriano imperatoribus repoſitum fuerat, uel eos quidem ramuſculos apud ſe ſeruaſſe, facilè conſtabit omnibus Cinnamomi uirgultum eſſe tenue; & non ſolùm in ipſo cortice, ſed in ligno odoratam reperiri facultatem. Quandoquidem ſi Cinnamomum cortice tantum præſtitiſſet, cur prætulerit Dioſcorides ramulos, quemadmodum & Galenus, ſanè non uideo. Quamobrem Luſitano fabulam hanc ego tantùm acceptam referam, præſertim cùm pręter aſsignata teſtimonia nemo ſit, Luſitano excepto, qui Venetijs, quò uulgare Cinnamomum ex India affertur, perindè ac Antuerpiam, unquam uiderit, repereritq; Cinnamomi uirgultum, quod genuinum repræſentauerit. Nimis quoque uana eſt opinio, qua credit Galeni tempore non eam fuiſſe Cinnamomi penuriam, qualem recentiores quidam exiſtimant. Id quod Galeni ipſius teſtimonio falſum eſſe conuincitur. Ipſe enim libro primo de Antidotis, ubi Caſiam expendit, ſic inquit. Hæc aduerſus Quinti dictum obiecta ſint, eò quòd mihi reijciendum omninò non uidetur eorum præceptum, qui pro Cinnamomo duplum Caſiæ imponendum cenſent; quanquàm ego ſemper Cinnamomum impoſuerim. Nam quibus ego Romæ antidotos compoſui, cùm uel Imperatorum amici, uel diuites eſſent, facilè fuit illis Cinnamomum à Regibus petere, ijs uerò Cinnamomum emere. Hæc itaque Galeni ſunt uerba; quibus facilè quis certior fieri poterit, an Galeni tempore tanta fuerit Cinnamomi copia, quantam Luſitanus deſcribit, ut ſuam tueatur fabulam. Non enim fuiſſet opus medicis alijs pluribus, qui Romæ Galeni ætate florebant, ſuis in theriacis modò Caſię duplum, modò Carpeſium (ut Quintus) Cinnamomi loco ſubſtituere, ſi genuini conſequendi Cinnamomi illis tam ampla fuiſſet facultas.

Cinnamomum eſt uirgultum pumilæ arboris. — *Cinnamomi uirgulta tenuia Hellebori radicum modo.* — *Luſitani opinio uana.* — *cinnamomũ Galeni tempore etiã rarum.*

LACCA ARABVM.

CONSVLTVM longè melius (mea quidem ſententia) fuiſſet Luſitano, ſi poeticæ potius quàm medicæ facultati ſe totum addixiſſet; nam qui eo in effingendis fabulis aptior, promptiorq; ſe præſtiterit; uideo profectò neminem. Id enim omnibus palàm fiet diu in re medica uerſatis, qui diligenter iſtius intuebuntur Centurias, in quibus innumera ſeſe offerunt figmenta, adeò rem ſeriam præ ſe ferentia, ut ea quis difficillimè fabulas eſſe noſcat, niſi medicę facultatis fuerit rectè peritus. Verùm cùm ad hoc illum natura pepererit, mirandum ſanè non eſt, ſi à fabulandi facultate diſcedere nequeat, ſed potius illi uenia danda: quippè qui id propria agat natura, qua in pręſentia ductus de Mauritanorum Lacca ſcripturus euadere non potuit, quin fabuloſis aliquid admiſceret his uerbis. Quihuc uſque cancamum Laccam eſſe putarunt, miro errore deprehenduntur, cùm Cancamum Gummi odoriferum ſit, Lacca uerò ſiue manſa, ſiue ſuffimentis explorata inodora percipitur. Quam hodie Luſitani ex India afferunt rubram, translucidam, tincturis pręcipuè deſeruientem, & ex ea Officinę compoſitionem quandam pręparant, Dialaccam appellatam, quę (ut certò ſcimus) non gummi, aut arboris, plantæ ue alicuius gutta eſt, ſed potius formicarum alatarum ſtercus, ſauagoq; uelut

Cẽſura viii. de Lacca Arabum. — *Luſitani centuriæ fabuloſæ.* — *Luſitani Laccæ hiſtoria fabuloſa.*

cera

" cera apum. In regno igitur Pegu dicto adud Indos cùm terra, vel pluuia, vel arte plus iuſto irrigatur,
" formicæ prædictæ ligna quædam ſubtilia ab incolis ſic diſpoſita in altum aſcendunt, in quibus Lac-
" cam generant, & hac de cauſa in Laçca ligna ipſa percipimus, quæ dubio procul arboris non ſunt
" Laccam ferentis, vt hucusq; omnes ferè crediderunt. Hæc illius eſt fabula. Atqui illi maximè refragatur Ludouicus ille Romanus libro ſexto ſuæ nauigationis, vbi de his agit aromatis, ac mercimonijs, quæ Sumatra inſula, ſiue Taprobana mittit, ſic inquiens. Mittit etiam ea regio Laccam, vnde conficiunt rutilum colorem. Gignitur hæc in arbore iuglandibus noſtris haud abſimili. Hæc ille. Cui ſubſcribit Ioſeph Indus cap. CXLI. vbi fatetur in Cambaia Laccam vberius naſci, quàm alibi gentium, non autem fieri, gigniue formicis, aut ſcarabæis, vt læpidius & facetius quàm verius fabulatur Luſitanus. Præterea, cùm duplex ſit Lacca, quæ Alexandria Aegypti Venetias comportatur, altera lignis quibuſdam inhærens Sumatri à Sumatra fortaſſe inſula nuncupata, altera Cambaiti à Cambaia denominata in glebas Myrrhæ inſtar concreta, nulli inhærens ligno, non eſt, cur Luſitani fabulam, hiſtoriam putem. Siquidem gleba illa ſole clarius palàm facit, Laccam gummi eſſe arboris, non quidem, vt per ſomnium vidit Luſitanus, formicarum alatarum ſtercus, quibus etſi vbique ſcateat tota Europæ regio, nuſquam tamen viſæ ſunt alatæ formicæ, quæ Laccam, aut ſimile aliud excernerent. Cæterùm quum ſatis ſuperq; nobis comprobatum ſit in Commentarijs in Dioſcoridem editis Mauritanorum Laccam, & Græcorum Cancamum eſſe idem, adeò vt pluribus id comprobare teſtimonijs non ſit opus, cadit, peritq; Luſitani ſententia, quam ſequi nemo debet.

Luſitani fabula explodi tur.

ELAEOMELI.

TRIPLICI ſe pariter implicat errori in Elæomele, quod ipſum defluere ſuo more fingat è Palmarum caudicibus. Tum quòd hinc duo liquorum genera putet apud Dioſcoridem defluere, non vnum tantùm, Mel nimirum per ſe & Oleum ex eadem arbore manantia. Præterea vt noui ſemper aliquid apportet, quòd hunc liquorem ex Indica nuce credat diſtillare. Deprehenditur in primis error
" ex ipſiuſmet Dioſcoridis verbis, qui Elæomelis hiſtoriam ita præfatur. In Palmyris Syriæ, quod E-
" læomeli vocant ex quodam caudice manat oleum melle craſsius, ſapore dulci. Quibus palàm eſt de vno tantùm liquore ſcripſiſſe Dioſcoridem, nempè de Oleo, quod ob melleam dulcedinem vno verbo tantùm Græcis Ἐλαιόμελι vocatur; nam & capitis titulus περὶ Ἐλαιομέλιτος habet, non autem περὶ Ἐλαίε καὶ μέλιτος. Præterea ex Dioſcoridis hiſtoria nunquam probari poterit Elæomel è Palmarum caudicibus fluere, quum is nuſquam deſcripſerit caudicis illius nomen, à quo in Syria funditur. Sed eſſe falſum palmas liquorem hunc fundere manifeſtò fatetur Plinius libro XXIII. cap. IIII. vbi ex Olearum quarundam truncis, non ex Palmis fluere Elæomel affirmat. Quòd autem ex Indica nuce Elæomel manare non crediderim, id ſanè mihi licere perſuaſerim, quòd huius hiſtoriæ neminem habeam auctorem præter Luſitanum.

Cenſura ix. de Elæomele.

MACER.

CONTENDIT maximè Luſitanus, vtpote qui ſemper falſa tueri nititur, Macim, quo Myriſticæ nuces prætextus inſtar conteguntur, & Græcorum Macerem nihil inter ſe differre. Cui niſi quis aſtipuletur, illum ſeuerus iudex contumacem declarat: tantam ſibi arrogat auctoritatem, vt certò putet vnumquenque ſuis debere aſtipulari deliramentis. Verum quum id nulla aſſerat ratione, vel auctoritate, ipſe meritò non modò contumax fuerit declarandus, ſed inſolens, vecors, ac delirus. Quippè qui potius errori patrocinari voluerit, nihil perpendens, & aliorum ſubſcribere ineptijs, quàm veritatem amplecti, ac tueri. Atqui quum nobis in Commentarijs noſtris in Dioſcoridem editis, abundè comprobatum ſit, cum Græcorum, tum etiam Mauritanorum teſtimonijs, horum Macim Myriſticæ nucis eſſe tegumentum, vt ipſo oculorum intuitu vnuſquiſque videre poteſt, illorum verò Macerem corticem eſſe radicis magnæ (vt apertiſsimè libro XII. cap. VIII. teſtatur Plinius) non eſt vt hic pluribus iſtius Centurionis inſolentiam, & inſcitiam redarguam. Eò itaq; ſe conferre poterunt, qui haſce differentias hactenus non conſiderarunt.

Cẽſura x. de Macere.

Luſitani inſolentia.

ERICA.

NEC minus in Erica hunc deceptum reperio, quippè qui neget contra omnium doctiſsimorum virorum ſententiam eam plantam, è qua vniuerſa ferè Hetruria ad mundandas ædes ſcopas ſibi parat, vllo pacto eſſe Ericam; hoc tantùm inani argumento fretus, quòd hæc ſemel tantùm in anno floreat, quum tamen Erica Theophraſti teſtimonio bis in anno florere debeat. At quàm decipitur? cùm non nobis tantùm, ſed alijs quàm plurimis obſeruatum ſit plantam, quam Ericam vocamus bis in anno nempè verno, & autumnali tempore ſine vlla controuerſia floreſcere. At cùm libro tertio ſcribat Dioſcorides Corim herbam Ericæ folijs prouenire, conſtetq; id Ericam noſtram per omnia referre, palàm fit omnibus hanc legitimam eſſe Ericam.

Cenſura xj. de Erica.

Erica bis in anno floret.

ACACALIS.

Cenſura xij. de Acacali.

Acacalim naſci ſcribit apud ſuæ gentis Olyſiponam Luſitanici regni metropolim fructu albo puſillis margaritis ſimili, ex planta quadam inter Myricam & Ericam media. Sed quòd ad fabulas redeat, palàm facit Dioſcorides, qui ſcripſit Acacalim ſemen haberi Aegyptij fruticis Myricæ ſemine ſimili, non autem Acacalim fruticem eſſe Myricæ ſimilem. Cæterùm cùm duo ſint Myricæ genera, alterum fructum gerens quaſi florem compage muſcoſum, alterum verò Gallæ ſimilem; videant obſecro, qui rem medicam profitentur, quàm negligenter Dioſcoridem legerit Luſitanus, quin & qua auctoritate, vel ratione ductus affirmare auſus ſit Acacalis ſemen puſillis margaritis non eſſe abſimile: quum antiquorum quiſpiam (quod ſciam) nuſquam id ſcriptis commendauerit.

Myricæ duo genera.

PALIVRVS.

Cēſura xiij. de Paliuro.

In Paliuro confundens hiſtoriam pede prolabitur, ſiquidem putat Dioſcoridis Paliurum & eam, de qua libro III. cap. XVII. de hiſtoria Plantarum tradidit Theophraſtus, & Galenus octauo de ſimplicium medicamentorum facultatibus, illam eſſe arborem, quam Agrifolium vulgò vocamus, folio lauri, per ambitum aculeato, craſſo, perpetuoq; fructu Ruſci modo rubente. At tam Dioſcoridi, quàm Theophraſto citato loco Paliurus frutex eſt, non arbor, & ſemen in ſiliquis profert, fuliginoſum, manſu lentorem relinquens, ſeminis lini modo. Id quod in Agrifolio nuſquam ſpectari poteſt, cum baccifera ſit arbor. Nec propterea negauerim Agrifolium aliud eſſe Paliuri genus, quod (vt ipſe quoque Theophraſtus inquit libro & cap. IIII. de hiſtoria Plantarum) in Africa naſcitur, quum notis omnibus illam referat. Verùm non ob id affirmauerim Agrifolium alterum illud eſſe genus, quod ſiliquas profert. Sed cùm Luſitanus fortaſſe audierit Agrifolium inter Paliuri genera haberi, nec vnquam legerit Paliuri differentias apud Theophraſtum, nulla adhibita diſtinctione pro omni Paliuro Agrifolium adducit. Qvin & in hoc decipitur, quòd certò crediderit Paliurum à Plinio deſcriptum lib. XIII. cap. XIX. & à Theophraſto libro & capite quarto eſſe Dioſcoridis Paliurum. Error ſanè per ſe patet, quòd Dioſcoridi Paliurus ſemen in ſiliquis ferat; Theophraſto verò & Plinio citatis locis fructum ferat rubrum ſiliquis nullis inſertum. Nam tametſi ſiliquarum non meminerit Dioſcorides, ſed tantùm ſeminis, quum tamen rara in arboribus ſint ſemina, quæ ſiliquis, vel vaſculis quibuslibet non aſſeruentur, non temerè cenſeri poteſt ſiliquas prætermiſiſſe Dioſcoridem. Nam ſi de Africana Paliuro ſcripſiſſet is, fructus meminiſſet non ſeminis. Adhæc quum Theophraſtus Paliuro ſiliquas ferenti eaſdem tribuerit tum vires, tum qualitates, quas ſuo reddidit Dioſcorides, ambigendum ſanè non eſt, quin Dioſcoridis Paliurus ſemen in ſiliquis ferat.

Cēſura xiiij. in eodem Paliuro.

RIBES.

Cenſura xv. in Ribem.

Mavritanorvm Ribem vulgi opinionem ſequutus eam arbuſculam cenſet hortis, & viridarijs familiarem, quæ folio exit vitigineo, paruo, albæ Populo æmulo, ramulis lentis, obſequioſisq;, topiarijs aptiſsimis, è quibus fructus racematim dependent, acinis magnitudine piperis, rubentibus, ſapore ſubacido. Sed manifeſtè refellit eum Serapio (Ribes enim Arabica planta eſt) Ribem aſſerens eſſe arborem capreolos proferentem colore viridi rubeſcente, folijs latis, magnis, rotundisq;: quæ quidem notæ in noſtra Ribe omnes deſiderantur. Vulgaris enim Ribes nec fert capreolos, nec lata, nec magna, nec rotunda folia, ſed parua, vitiginea, & diuiſuris per ambitum laciniata.

Ribis legitimæ hiſtoria.

ROSAE DAMASCENAE.

Cenſura xvj. de Roſis Damaſcenis.

Qvo in altum magis in hoc turbulento mari vela facio, eò flagrantius ad portum aliquem me receptum velim. Tædet profectò cum iſtis ineptijs me diutius ad nauſeam vſque conflictari. Sed quid agam? In portu erat reſipiſcendum, nunc danda vela, quæcunque ſe offerat moleſtia. Maximè cùm ita diluantur ipſius nugæ, vt hinc ad feria reuocemur. Audite quæſo lepidam hominis peritiam. De Roſis enim ſcribens, quas Damaſcenas appellat, quaſque vulgus Moſchettas vocat, quòd odoris fortaſſe fragrantia Moſcum reſipiant, non ſolùm has non minori vi deiectoria pollere exiſtimet, quàm Scammonia, ſed exitioſiſsimum eſſe medicamentum pariter contendit. Hoc vt confirmat, anilem prorſus huic ſubtexit fabulam, quòd Venetijs viderit (liceat mihi nunc ſuo vti teſtimonio) nobiliſsimam quandam ſuæ gentis mulierem Beatricem à Luna vocatam, quæ quum ſemel tantùm ſaccharum ex hiſce Roſis paratum à medico quodam Veneto tanquam medicamentum quod nullo incómodo aluum cieret, deguſtaſſet, ſtatim faucium & linguæ deſquammationem, quin & ventriculi eroſionem contraxit. Nihil ad me attinet de illa, quam adducit, muliercula. Primùm (vt ego mihi teſtis eſſe poſſum) id contra Luſitani ſententiam maximè pugnat, quum ſæpius ipſemet id ſumpſerim me-

dicamentum,

dicamentum, alijsq́; frequenter dederim ſine vllo prorſus incommodo, adeò vt quandoque pueris feliciſsimè propinauerim. Præterea non magno negotio deprehendi poteſt Luſitani iudicium eſſe falſum, quòd manſa hæc roſa nullam penitus guſtui relinquat acredinem, ſed tantùm ſe oſtendat tum adſtringentem, tum etiam ſubamaram. Id quod manifeſtè indicat, vt nulla faucium, aut linguæ eroſio, inflammatioúe hinc deguſtantibus accedere poſsit. Mihi enim haſce roſas ſæpè mandenti, vt quandoque adſtrictam excitarem aluum, nihil eroſionis, inflammationisq́; acceſsit. Quo fit, vt quis rectè opinari poſsit, ſuo inconſtanti iudicio deluſum eſſe Luſitanum, vtpotè qui huiuſce medicamenti facultatis penitus ignarus, ſymptomatis illius cauſam in illud perperam reiecerit. Cùm potius credendum ſit id ab acrium, ſalſorumq́; ſuccorum defluxu proueniſſe, qui fortè fortuna eo tempore, quo roſaceum illud ſaccharum mulier illa ſumpſit, à capite in eas partes labi cœpit. Nec putauerim vnquam medicum illum Venetum, quem tamen nominare non audet Luſitanus, adeò excordem, imprudentem, negligentemq́; fuiſſe, vt tam nobili, ac diuiti mulieri medicamentum præbuerit, cuius ignorauerit vires, præſertim cùm ad huiuſmodi ditiſsimos ægrotantes ij plerunque accedant medici, qui primas in ciuitatibus tenent. Atqui magis ſanè demiror hominis imperitiam, quòd tam acriter damnauerit has Damaſcenas Roſas odore per quàm ſuaui fragrantes, è quibus clementiſsimum illud paratur medicamentum nullo penitus incommodo aluum ducens. Contra verò tam magnis laudibus prætulerit ad eandem exoluendam Perſici arboris flores; quin & ſyrupum ex eorundem diluto paratum. Quandoquidem (vt iam ſexcenties obſeruauimus) Perſici arboris flores ad ducendam aluum deuorati, incommodis quàm plurimis ſumentes afficiunt, nempè crebris vomitionibus, ventriculi & inteſtinorum torminibus, animi deliquio, & crebris alui deiectionibus; quæ omnia plerunque ſequitur frigidus ſudor, æſtuatio, virium amiſsio, & corporis vniuerſi imbecillitas. Præter id, quis nam Amathum hunc meritò A'μαθῆν non appellauerit, cum eò ignorantiæ perueniſſe conſtet, vt certò ſibi perſuaſerit Ieleniabin è Perſicis roſis paratum, de quo pluries in febrium curatione, & ventriculi dolore meminit Auicenna, ex Perſici arboris floribus parari debere? Sed quàm falſa, ac ridenda teneatur opinione, luce clarius oſtendit ipſa medicamenti nomenclatio, quippè Ieleniabin Mauritanis omnium præclariſsimorum medicorum conſenſu nil aliud deſignat, quàm Mel Roſaceum. Sed quonam pacto Roſaceum Mel è floribus Perſici arboris parari poſsit (ah, ah, ah præ riſu ſcribere ferè nequimus) qui ſciunt, doceant; quum id hactenus nec viderim, nec legerim vſquam. Conſtat enim per Roſas Perſicas nil aliud voluiſſe Auicennam, quàm Puniceas. Siquidem libro quinto, vbi is de compoſitione medicamentorum omnium egit, de quibus in vniuerſo meminit volumine, Ieleniabin ad febres, & ventriculi dolores parari iubet è Rubeis Roſis, non autem (vt Luſitani vana fert opinio) ex Perſici arboris floribus. Id quod manifeſtè indicat, nil aliud Perſicas Roſas Auicennæ deſignare, quàm Puniceas, Perſicas ille fortaſſe vocatas, quòd à Perſis in ſuas venerint regiones. Nam & nos Damaſcenas vocamus eas, de quibus diximus, quòd è Damaſco Syriæ primò ad nos peruenerint?

Luſitani iudicium falſum.

Luſitani in re medica euidens imperitia.

Luſitani in Ieleniabin inſcitia.

Roſæ Perſicæ quæ apud Auicennam.

PALMAE INVOLVCRVM.

Fallitvr præter id Luſitanus in ea examinanda palma, quam Græci ἐλάτην vocant. Is enim nil aliud Palmæ Inuolucrum ἐλάτην Græcis vocatum primùm eſſe exiſtimat, quàm Nucis Indicæ villoſum tegumentum, hoc tamen argumento fretus, quòd Nux Indica vocata ab arbore proferatur (vt referunt qui in Indiam peregrinantur) Palmæ ſimili. Deinde verò ſua fortaſſe inconſtantia ductus, in eiuſdem capitis proceſſu, reuocata priori ſententia, (qui talium puerorum eſt mos) nil aliud tandem affirmat apud Dioſcoridem eſſe Elaten, quàm Palmæ germen, quod Græcis Encephalos dicitur; ea ratione innixus, quòd ſcripſerit Galenus libro octauo de ſimplicium medicamentorum facultatibus, id rectè Elaten vocari. Sed gemino hic ſe implicat errore. Quandoquidem Dioſcoridi Palma Elate nil aliud eſt, quàm fructus Palmarum adhuc floreſcentium inuolucrum, calixq́;, non nucis alicuius tegumentum nec germen. Indicæ enim Nucis nuſquàm meminit Dioſcorides, nec (quod ſciuerim, legerim'ue) antiquorum aliquis. Quo fit, vt cenſendum ſit, huiuſce Nucis inuolucrum nunquam antiquis, innotuiſſe. Porrò Palma arbor, quæ dactylos profert (id quod penitus ignorare Luſitanum non ambigimus) primò inuolucrum magnum edit folliculi cuiuſdam inſtar, in quo quàm plurimi flores includuntur, qui longo pediculo ſerie quadam pendentes racematim cohærent. Id tractu temporis dehiſcit, emerguntq́; flores. Carpitur deinde inuolucrum ad plura vtile, idque eſt, quod Dioſcoridi Elate appellatur: quæ ſi non ignoraſſet Luſitanus, non ita fortaſſe facilè, dum duabus vult inſidere ſellis, duabus hinc parietibus caput impegiſſet. Nec nobis ſanè obſtat Galeni auctoritas, qua nititur Luſitanus. Siquidem Galenus loco ſuperius citato duo facit Elates genera, vnum quod germen eſt ipſius Palmæ, aliud verò tegumentum, de quo tantùm ſcribit Dioſcorides, cui etiam Elates duo produntur genera; quorum vnum illud eſt, de quo diximus, aliud vero id totum, quod inuolucro illo concluditur; quorum nullum Nucis Indicæ tegumentum, nec Galeni Encephalon eſſe poteſt. Cæterùm vt fortaſſe probet Elaten plura apud antiquos deſignare, Plinium in medium affert, quippè qui ſcripſerit libro duodecimo, capite vltimo, arborem quandam eſſe Abietem vocatam vnguentis expetitam, quam alij Elaten vocant, alij Palmam, alij Spathen. Id quod

Cēſura xvij. in Palmæ Inuolucro.

Palma Elate Dioſcoridi quid.

Palmæ Elates hiſtoria.

Galeno Elates duo genera. Quin etiã & Dioſcoridi

Plinij error, quem maximè ſequitur Amathus.

maximè palàm facit, quàm imprudenter velit Luſitanus aliorum errorum inſcitia ſuam tueri opinionem. Siquidem Plinius non ſatis aptè locutus deprehenditur vocabulorum ſimilitudine deceptus. Ipſe enim cùm legiſſet apud Græcos ἐλάτην Abietem arborem deſignare, quin & ἐλάτην quibuſdam vocari Palmam Elaten ſiue Spathen, & hanc in vnguentis addi; magno ac pudendo errore putauit, idem eſſe Abietem arborem, & floreſcentium dactylorum Inuolucrum, quod ad vnguenta ſpiſſanda expetebat antiquitas.

PERSEA ARBOR.

Cẽſura xviij. de Perſea. Perſeæ arboris hiſtoria, ex Theophraſto.

REPREHENDIT Aliorum opinionem, vt vanam, qui Perſeam arborem exiſtimant à Perſico noſtrate differre. Sed quàm ille totus ſit vanus, & quàm magno ducatur errore, facilè quis animaduertet ex probatiſsimorum auctorum teſtimonijs. Nam (vt Theophraſtus memoriæ prodidit libro quarto, capite ſecundo, de Plantarum hiſtoria) Perſea arbor eſt Aegypti aſpectu magna, formoſaq́; folio, flore, ramo, totaq́; figura potiſsimum Pyro proxima, niſi quòd altera folio perpetuo, altera deciduo eſt. Fructum abunde parit, omniq́; tempore perficit. Nouus anniculum ſemper occupat, maturitas anniuerſariorum afflatu conficitur, reliquum crudiorem auferunt, atque recondunt. Fructus eſt magnitudine Pyri figura oblongus, Amygdalæ modo colore herbidus, nucem intus habet, vt Prunum, verùm longè minorem, molliоremq́;. Caro eius ſuauis, ac prædulcis manditur, concoctuq́; facilis, & innocua etiam largiore cibo ſumpta. Radice arbor exuperat tum longitudine, tùm etiam craſsitudine, multitudineq́;. Materie conſtat robuſta, dura, viſuq́; decora, veluti Lotus, quapropter ex ea, & ſimulacra, & lectulos, & menſas, & reliqua ſimilia fabricant. Hactenus Theophraſtus. Cæterùm ſi Perſeæ Aegyptiæ notæ cùm Perſico noſtrate conferantnr, qua vniuerſus ſcatet orbis, liquidò conſtabit has plantas nihilò minus inter ſe diſtare, quàm à Quercu Salicem. Perſicus enim arbor, quæ noſtris in hortis, viridarijs, ac vinetis paſsim frequentiſsima viſitur, procera, magna, formoſaq́; nuſquam viſitur, nihilq́; cùm Pyro cognationis habet; ſed potius per omnia Amygdalum refert. Quin nec fronde perpetuò viret, nec fructum omni tempore perficit, nec oblongus is eſt Amygdalæ inſtar, ſed orbiculatum in ſpheræ modum, colore minimè herbido; ſed cùm maturuerit, aut ſubpallido, aut ſubcandicante, aut rubente, aut flauo. Huic oſsiculum præter id Pruno minus non viſitur, ſed quandoque duplo, triploq́; maius, nec illi figura ſimile, quin nec fractu facilius, ſed longè contumacius. Adhæc noſtratis Perſici fructus guſtu prædulci non percipitur, ſed potius ſubauſtero, aut vinoſo. Adde quòd vulgaris Perſici fructus maximè damnauerit Galenus libro ſecundo de Alimentorum facultatibus, vt praui ſucci alimentum, & qui facilè corrumpatur, & noxam ventriculo inferat. Contra verò qui ex Aegyptia Perſea proueniunt. Poſtremò Perſicus noſtras radice nititur breui non longa, tenui non craſſa, rara non multiplici, & proinde rariſsimè annoſa reperitur. Contabeſcit, peritq́; facilè, quòd imbecillibus admodum ſuſtentetur radicibus. Ob idq́; ligni materies illi rara, fungoſaq́; cernitur, nec niſi ad ignem apta; quum tamen Aegyptiæ Perſeæ ſolida, compacta, pulcherrimaq́; ſpectetur, vtpotè quæ in multiplices veniat vſus. Quo fit, vt omninò Amatho amentior, & Luſitano luſcioſior fuerit, qui non nouerit Perſeam Aegypti arborem à vulgari Perſico plurimùm, atque plurimùm differre. Id quod etiam comprobatur Plinij teſtimonio, qui libro XV. cap. XIII. ſic ſcriptum reliquit. Nam Perſicæ arbores ſero, & cum difficultate tranſiere, vt quæ in Rhodo nihil ferant, quod primum ab Aegypto eorum fuerat hoſpitium. Falſum eſt venenata cùm cruciatu in Perſis gigni, & pœnarum cauſa à Regibus tranſlata in Aegyptum, & terra mitigata. Id enim de Perſea diligentiores tradunt, quæ in totum alia eſt, nec extra orientem naſci volunt. Eam quoque negauerunt eruditiores ex Perſide propter ſupplicia tranſlatam, ſed à Perſeo Memphi ſatam, & ob id Alexandrum illa coronari victores ibi inſtituiſſe in honorem ataui ſui. Semper autem folia habet, & poma, ſubnaſcentibus alijs. Hæc Plinius. Verùm non modò hic & pariter Theophraſtus deſtruunt Luſitani euanidam ſententiam, ſed etiam grauiſsimus auctor Galenus, qui libro ſecundo de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, manifeſtè teſtatur in nulla alia Romanis ſubdita gente vidiſſe Perſeam arborem, præterquàm in Alexandria Aegypti. Sed vbi rerum teſtimonia adſunt, quid opus eſt verbis? Hoc tamen tantùm addam, quòd cùm per longas ante Galenum ætates Perſicus, vulgaris notitiæ arbor, vniuerſam occupauerit Græciam, Italiam, ac alias paſſim regiones; ſi Perſicus noſtras ab Aegyptia non differret Perſea, nullo pacto credendum eſt, eò dementiæ perueniſſe Galenum, vt poſteritatis memoriæ commendauerit, nuſquam gentium vidiſſe Perſeam, niſi tantùm in ſola Alexandria.

FLVIATILES CANCRI.

Cenſura xix. de Fluuiatibus Cancris. Ridenda Luſitani amentia.

QVVM Luſitanum de Fluuiatilibus Cancris differentem legerem, tenere me non potui, quin in vehementem ſoluerer cachinum. Siquidem illum eò inſcitiæ perueniſſe offendi in hiſce cenſendis, vt Aquatiles Teſtudines Cancrorum affirmauerit eſſe genus eò grauiſsimo argumento impulſus, quòd hecticis, & lenta febre laborantibus maximè commendentur. O lepidum caput, ſine helleboro tibi

cerebrum

cerebrum demulceam? Serio'ne hæc dicuntur ab Amatho? an riſum ſua vecordia mouere ſtudet? Nimirum adducor, vt credam (ſi id ſerio fatear, quòd ſentio) aliquo amentiæ genere illum quandoq; vexari, & proindè tunc temporis non niſi huiuſmodi deliramenta deſcribere. Nam & Ranæ, & Cochleæ in Cancrario genere erunt, quòd hecticis maximè conferant, ſi potius Luſitani delirio addicimur, quàm veritati.

MARINVS SCORPIO.

Cenſura xx. de Marino Scorpione.

MARINVM Scorpionem paruulum quoddam putat eſſe animalculum, quod ex Cancrario genere exiſtimauerim (vidimus enim illud ſæpè in Adriatici littore tanquam inutile à Piſcatoribus reiectum) longis, ac tenuibus cruribus, corporis forma terreſtri ſcorpioni ſimili, chelis pariter tenuiſsimis, cauda nulla, & omni penitus pulpa carens. Gulielmus Rondoletus libro XVIII. cap. XXII. de Marinis piſcibus animalculum hoc Cancrum βραχοχήλην vocat. Verum Ariſtoteli, Hiceſio, Galeno, Athæneo, Plinio, Aelianoq; Scorpimus pelagius eſt piſcis, & inter nullos, aſellos, lacertos, cernuas, & quot quot ſunt, alios duræ carnis recenſetur, non autem in Cancrario genere. Quum autem eius hiſtoriam in commentarijs noſtris in Dioſcoridem pluribus deſcripſerim, & veram Scorpionis imaginem appinxerim, eò ſe conferre poterit Luſitanus, ſi cæcitatis ſuæ remedium non neglexerit.

RANAE.

Cenſura xxj. de Ranis.

VBI Ranarum vires expendit Luſitanus, proculdubiò aberrat, quòd omnes in vniuerſum Ranas venenoſas cenſeat, adeò vt in Aetium inuehatur, quòd is libro III. cap. LV. paluſtres ranas inter venenata recenſeat, & tamen libro ſecundo earum ius tanquam alexipharmacum prætulerit ad venenatorum reptilium ictus. Error nimis eſt manifeſtus, quòd quotannis infinitus Ranarum numerus Italis in cibum veniat ex his, quæ in paludibus, & ſcrobibus morantur, & nullo tamen incómmodo comedentes afficiunt. Nam ſi (vt Luſitanus inquit) Ranæ omnes venenoſæ eſſent, nulli dubium eſt, quin quàm plurimi earum eſu interirent: quum non deſint homines innumeri, qui ijs tantùm ſæpius ſatientur, nulla ob id accedente noxa. Nec ſanè ſententiæ noſtræ obſtat, quòd Galenus libro de Cibis boni & mali ſucci ſcriptum reliquerit, à Ranis eſſe abſtinendum. quippè is Ranas non deteſtatur, quòd veneno aliquo ſint infectæ, ſed quòd malum in corpore ſuccum procreent, perindè ac piſces in ſtagnis & paludibus degentes. Quippè ſi Galenus putaſſet venenoſas eſſe Ranas, nunquam eas inter cibos retuliſſet. Sed magis fortaſſe Luſitanus credo lege percitus Moſaica, quàm veritatis ſuſtinendæ deſiderio in Aetium inuectus eſt, quem (pace eius dixerim) non intellexit. Ipſe enim libro ſecundo de Viribus animalium agens, quæ in vſum medicum veniunt, vbi deuenit ad paluſtres Ranas quæ paſsim ab omnibus eduntur, Ranæ paluſtres (inquit) in aqua elixæ, ſaleque & modico oleo conditæ, venenoſorum reptilium ictus, ſi ius earum bibatur, magnum præſidium afferunt. Id quod ex Dioſcoride deprompſit, qui pariter de his egit ijſdem verbis. Quibus manifeſtè ſuffragatur Plinius libro XXXII. capite quinto, vbi non modò Ranarum ius prætulit contra ſerpentium ictus, ſed etiam ad Marini Leporis venenum, hauſta venena, deuoratam Rubetam, Salamandramq; ijs laudibus prætulit. Nec ob id velim fortaſſe putet Luſitanus Aetium ſibi ipſi repugnaſſe. Quippè qui dixerit libro XIII. quòd deuorata paluſtris Rana tanquam venenoſa varijs, ac multis vexet incommodis. Quandoquidem ibi de paluſtribus Ranis non egit, quæ in cibum veniunt, ſed de venenoſis, quæ è Bufonum ſunt genere, & in paludibus præſertim fœtidis morantur. Ipſe enim cum proximo capite de Rubetis Ranis egiſſet, quas Bufones alij appellant, voluit de aquaticis etiam Bufonibus, quos Græci ſub Ranæ paluſtris nomine comprehenderunt, verba facere; quoniam ſciuerat Bufones, & terreſtres, & aquatiles reperiri, vt vnumquemque compertum habere non ambigimus, qui diligentius, accuratiusq; materiæ medicæ operam nauarit, quàm fecerit Luſitanus. Id quod manifeſtè declarat libri illius titulus, qui de Noxiorum animalium morſu, & de beſtijs virus eiaculantibus inſcribitur. Nam & idem legitur apud Dioſcoridem; quippè qui libro ſecundo de Ranis, quæ in cibum veniunt, egit; ſexto verò, vbi peculiariter de Venenis, & Venenatis animalibus tractauit, de Rubetæ, & paluſtris Ranæ curatione caput proprium edidit. Adeò vt iam nobis fateri liceat, neutiquam in re medica Luſitano eſſe adſtipulandum.

Luſitani Religio.

Luſitano in re medica nó eſſe aſtipulandum.

GALLINAE.

Cēſura xxij. de Gallinis.

ATQVI nulla mihi amplius eſt contentio cum Medico, optime lector, verùm cùm ſolertiſsimo deguſtatore, vel coquo potius, quo plurimùm recreatur officio regalium epularum. Gallinas inferioris Germaniæ præ nimia algoris inclementia carnes habere ſcribit hircinis, vel caprinis deteriores, & proindè malum, vitioſum'ue præbere alimentum; quin & rarò ibidem homines idcirco veſci gallinis. O indagatorem omnium eduliorum. Patere id me te percontari. Quis amabo te ibidem Princeps ſuæ præfecit culinæ, vt iſtis eum ſpoliares delitijs? Id quum ego mecum admiratus Flandris qui-

buſdam exponerem, fabulam eſſe aiebant. Quippè quòd non minus in eorum regionibus carnium probitate, ſaporiſq; iucunditate præſtent gallinæ, quàm alibi. Adhæc pariter fabuloſum eſſe fatentur, quòd raro gallinis ibidem veſcantur incolæ, ea ratione innixi, quòd earum cibus reprobum generet alimentum; ſed quòd multi fortaſſe à gallinis abſtineant ſumptui parcentes. Quòd autem præter rationem ij medici agant (vt ait Luſitanus) qui poſt exactam purgationem ad ventriculum abſtergendum ab inhærente medicamento ſimplex gallinarum ius exhibent, ſanè non improbamus; ſed qui ſint ij prorſus ignoramus, quum in communi omnium medicorum vſu perpetuò eſſe ſciuerim, ius illud hoc in negotio nunquam exhiberi, niſi ſaccharum admiſceant rubeum. Nec id temerè factum putauerim, quum non ambigam ius ita paratum non modò abſtergere, ſed etiam poſſe roborare. Id quod à purgatione plurimùm præſtat.

LAC SCISSILE.

Cẽſura xxiij. de Sciſsili lacte.
Lactis Sciſsilis parandi ratio.

LAC SCISSILE nil aliud eſſe cenſet, quàm lac ipſum ſimplex per ſe aceſcens. Conuincitur ipſius Dioſcoridis teſtimonio, qui huiuſce parandi lactis rationem ſcribit his verbis. Ex omni lacte fit, quod Sciſsile appellant, hoc modo. Lac fictili nouo feruet, ramoq; ficulneo recenti mouetur, inſparſis, poſtquam bis vel ter efferbuerit, totidem aceti mulſi cyathis, quot ſunt lactis heminæ. Ita enim ſereſcens liquidum ab eo diuiditur, quod in caſeum concreuit; ſed cùm feruet, ne ſuperfundatur, conueniet ſpongia ex frigida continuò fictilis labrum detergere, ſextariumq; argenteum frigidæ aquæ plenum demittere. Hæc ille. Dioſcoridi ſubſcribit Galenus libro decimo, de ſimplicium medicamentorum facultatibus, vbi de Canino ſtercore egit: quin & Paulus libro primo cap. LXXXVIII. Non poſſum ſatis cogitare, quæ fuerit in homine tanta imprudentia, aut ſomnolentia, quòd cùm tam ſplendidis enarrationibus explanandum Dioſcoridem ſuſceperit, adeo graui labaſcat negligentia.

OLYRA.

Cẽſura xxiiij. de Olyra.

IN FRVMENTACEO genere eam magno errore Olyram cenſet Luſitanus, quam nos Secalam, & Plinius Secalem, & Farraginem appellat, è qua ruſtici panem conficiunt nigrum triticeo longè deteriorem. Sed cadit Luſitani opinio, quòd Galeno primo de alimentorum facultatibus Olyra colore ſit albo, adeo vt dixerit Plinius libro decimo octauo, cap. octauo, eſſe, qui ob Olyræ candorem, illam Orizam eſſe putarent. Præterea ſcribit idem Plinius ex Olyra dulcem confici panem, id quod ex pane ex Secale confecto minimè percipitur, cùm potius quodammodo amarorem reſipiat. Adhæc Secala ita vulgò vocata, cùm in area flagellis decutitur, illico omnem exuit tunicam, & tritici modo nuda colligitur: ſed aliter Olyræ euenire fatetur Galenus loco ſuperius citato, dum Olyrinos expendit panes, ſic inquiens. Habet autem Typhæ ſemen extrinſecus corticem, veluti Olyra, & Hordeum, verùm decorticatum in panes congeritur: & paulo inferius ait. Ex nobiliſsima Olyra, cùm, vt decet, fuerit decorticata, nominatum Tragum conficiunt, quo plerique vtuntur. Quibus planè conſtat Olyram decorticari in area non poſſe flagellis, quemadmodum nec Hordeum, nec Zea, nec Auena, dum in area concutitur; ſed opus eſſe, vt in pilis pinſentur, vt etiam hoc æuo moris eſt apud omnes.

CHONDRVS.

Cẽſura xxv. de Chondro.

EX EA fruge parari Chondrum exiſtimat, quam quidam in Italia, vt in Tridentino agro, Scandellam vocant: quod merito redarguit omnium agricolarum conſenſus, qui dicunt hanc eſſe Hordei genus, non Zeæ. Hordei enim plura habentur genera, vt quis ex Theophraſto noſſe poteſt libro octauo capite quarto de plantarum hiſtoria. Quæ ſi rectè expendantur, nil aliud Scandella erit, quàm Hordeum minus, quæ binis tantum verſibus ſpicam gerit, rotundiore etiam grano. Nam præter id, quod per omnia nempè facie, & viribus Hordeum referat, conſtat non eſſe Zeam, quam Dicoccon appellant, quod nunquam Scandella reperta ſit, quæ Zeæ illius modo in geminis putaminibus coniunctum ſemen habeat. Quo fit, vt nullo pacto Scandella inter Zeas recenſeri poſsit. Zea autem Dicocco abundat Goritienſis ager, & Foroiulienſia arua, ibiq; vulgo Pirra Farra dicitur, quod Zea ibi ab incolis in vniuerſum Pirra vocetur. Cæterùm quia ex hoc Zeæ genere Halicam, ſiue Chondrum ſibi parant, quam ipſi Far appellant, licet falſo (differt enim ab Halica Far) ideo eadem Pirra farra nominatur à ruricolis.

Cẽſura xxvj. de Farre & Halica.
Far ab Halica differre.

Huic alius eius affinis eſt error, quòd ſcripſerit, putaueritq; Far ab Halica nihil differre, idq; ex Scandella parari, quam Zeam Dicoccon cenſet. At Plinij teſtimonio Far nil aliud eſt, quàm frumenti, vel tritici genus Adoreum vocatum. Ille enim libro XVIII. cap. VIII. ita ſcriptum reliquit. Frumenti genera non eadem vbique, neque vbi eadem ſunt, iiſdem nominibus. Vulgariſsimum Far, quod Adoreum veteres appellauere. Item eodem capite, vt palàm faceret aliud eſſe Zeam, è qua fit Halica, aliud vero Far, Qui Zea vtuntur, inquit, non habent Far. Item cap. VII. eiuſdem libri, populum Romanum, ait, Farre tantùm è frumento trecentis annis vſum. Verrius ſcribit. Quo tempore Romanis nullus fuit Halicæ vſus, vt ipſemet teſtatur Plinius libro XXII.

cap.

cap. xxv. cùm inquit. Halica res Romana eſt, & non pridem excogitata, neque arbitror Pompei magni ætate in uſu fuiſſe. His accedit Aſclepiadis, & Galeni auctoritas libro ſeptimo de compoſitione medicamentorum ſecundum locos in quodam eclegmate ad cruenta ſputa, ubi ſic habet. Farris Cluſini appellati ſextarii dimidium, decocti Marrubij uiridis ſextarium unum. Hæc in uas uitreum coniecta per diem & noctem macerari ſinito, ſequenti die pharmacum molito, quemadmodum Halicam maceramus. Hæc Galenus; quibus palam eſt à Farre differre Halicam. Galeno ſubſcribit Aetius libro ix. cap. xlv. his uerbis. Quod uerò latinè in regionibus Romæ uicinis Far appellant, hoc modo paratur. Frumentum modico tempore aqua madefacito, indeque extractum, ac in pilam coniectum, ueluti Ptiſanam à cortice repurgato, ubi uerò corticem exuerit tollito, atque in ſole ſiccato, deinde manibus tritum, donec penitus à cortice fuerit mundatum, craſsiſsimè molito, ita ut granum unum in quatuor aut quinque partes redigatur, & ſiccum aſſeruato. Vſus autem tempore Halicæ modo coquitur, & à ſanis in cibum ſumitur. Hæc ille; ad quæ certe pertingere debuerat ille magnarum centuriarum conſtructor.

PHASEOLVS.

Phaseolvm, Siue Phaſiolum, non paruam illam, & uulgarem, quam Galenus Ochron appellat, ſed magnam eſſe Eruiliam falsò contendit. Quandoquidem Eruilia illa maior latinis Piſum dicitur, non autem Phaſeolus. Differre autem Paſeolum ab omni Eruilia & Piſo teſtis eſt Plinius libro xviii. cap. vii. ſic inquiens. Frumentis folium arundinaceum, Fabæ rotundum, & magnę leguminum parti. Longiora Eruiliæ, & Piſo. Phaſeolis uenoſa. Quibus palàm eſt, nec Eruiliæ genus, nec Piſum eſſe Phaſeolum. Conſtat præterea Eruiliæ cuiuſque generis, uel Piſi ſiliquas elixas in cibis à nemine mandi, quòd adeò dura ſint cartilagine, ut nullo manſu dentibus confici queant. Contra uerò uulgaribus, genuinisq; Phaſeolis accidit. Id quod idem fatetur Plinius cap. xii. eiuſdem libri, ubi ſic habet. Siliquæ rotundæ Ciceri, cæteris leguminum longæ, Piſo cilindriacæ, Phaſeolorum cum ipſis manduntur granis: id quod noſtris Phaſeolis uulgaribus accidit. Nam tenellas eorum ſiliquas ſuis granis refertas, modò in acetariis Aſparagorum modo, nunc unà cum braſsicis elixas, ante maturitatem æſtate comedimus; quod tamen nulli alii leguminum generi à natura datum eſſe comperimus. His itaque palàm eſt Phaſeolum Dioſcoridi nullam eſſe Eruiliam, ſed uulgaris uſus Phaſeolum, qui paſsim in campis ſeritur. Quippe non tantùm folia illi inſunt (ut Plinius inquit) uenoſa, ſed (ut Dioſcorides ait) deuoratus inflat, ſpiritus ciet, & ægrè concoquitur. Quin etiam uiridis cum ſiliqua ſumptus aluum emollit. An non in idem cadit erratum, quum Eruiliam, quam confundebat cum Phaſeolo, Dolichum à Theophraſto credit appellari? quum Dolichum ille teſtetur aperte adacto longo palo conſurgere. Id quod maximè denotat, Dolichum nil aliud eſſe, quàm uarium Phaſeolum illum, qui Dioſcoridi Hortenſis Smilax dicitur. Quippe in primis hic longiſsimos aſcendit palos, quibus Lupi Salictarij modo ſe circumuoluit, nec alibi, quàm in hortis ſeritur. Quinetiam eius ſiliquæ ſimul cum granis, perinde ac aliorum Phaſeolorum manduntur in cibis. Id quod in præfatione ſecundi libri de Alimentorum facultatibus teſtatur Galenus, & Paulus Aegineta libro primo. Atqui ſi pluribus inanem ſuam uelit ſententiam confutari, commentarios noſtros in Dioſcoridem conſulat. Plura enim ibi reperiet, quæ hic ſilentio prætermittenda duximus, ne plantarum potius hiſtoriam ſcribere, quod in aliis uberius exequuti ſumus, quàm iſtius temerarij hominis imperitiam, ac negligentiam uideamur aperire; quod iam noſtrum eſt inſtitutum, ſed id breuiter: ne, ſi omnino taceremus, ille ſua temeritate in cæteris noſtra abutatur modeſtia; ſin copioſius, ne iuſtum excedamus modum.

Cenſura xxvii. de Phaſeolo.

Cenſura xxviii. in Dolicho.

LAPATHVM, SIVE RVMEX.

Ac iam Propemodum uereor, ne quis eruditus tandem faſtidiat in audiendis innumeris, & turpiſsimis iſtius hominis erratis. Quæ ſi nuda in medio ponerem, cui non iſta ſtomachum moueant? Nunc ita uniuſcuiuſque occurrere ſtudeo prudentiæ, ut non parum hoc quemque conſolari debeat, quòd in huius refrænanda audacia plura interim à nobis afferuntur non infrugifera, & (niſi me ſpes fallit) non indigna eruditis auribus. Id unum ſiquidem hic ubique laboro, ut & Luſitani, qui tam infide, ac improbe aliorum uerſat ſcripta, patefiat audax inſcitia, & ueritas ſimul in his tenebris non ſine lectoris emolumento eluceſcat. Verùm ſic à nobis utrunque eſt peragendum, ut plura, & abſolutius nos aliàs de his acturos meminerimus, utq; contra Luſitani inſultus, ac imperitiam non parum hinc quoq; roboris, & lucis accedat. Quare (quod in cæteris ſum facturus) iam accedam ad ea, quæ de Spinachio, ſeu Rumice ille profert. Nam quòd hortenſe olus Spinachium nobis paſsim uocatum, Satiuum Lapathum eſſe aſſerat, meo certè iudicio longiſsimè aberrat; quòd Spinachium cum Rumice, uel Lapatho nihil habeat cognationis; ſiquidem nec folio, nec caule, nec flore, nec ſemine, nec radice Spinachium Lapatho ſimile cernitur, quemadmodum nec guſtu, nec uiribus. Conſtat item Galenum (& ſi contrarium fortaſſe ſomniauerit Luſitanus) Spinachij, quin nec Hortenſis Lapathi meminiſſe inter olera, ſed tantùm ſylueſtris Lapathi, cum inquit. Licet cuiuis (ut ante diximis) Lapathum

Cenſura xxix. de Rumice.

Lapathum appellare Betam agreſtem, ut quod non guſtu modo, ſed uiribus etiam Betæ Hortenſi eſt adſimile. Verùm cum Beta Lapatho ſit ſuauior, iccirco nemo eſt, qui non ipſa libentius ueſcatur. Hactenus Galenus. Quibus palam eſt Spinachium Lapathum eſſe non poſſe; nam præter id, quod Spinachium nihil cum Lapatho habeat ſimilitudinis, ſylueſtre olus non eſt, ſed hortenſe. Quo fit, ut ſylueſtris Beta etiam appellari nequeat. Adde quòd Spinachium ſuauius, & cibo gratius olus ſit, quam Beta. VANE idem ſibi perſuadet Lapathum communis uſus nunquam in ciborum uſum conceſsiſſe, cùm Galenus loco iam citato, ubi ſylueſtre Rapum inter olera, quæ comeduntur, recenſuit, & ſylueſtrem appellarit Betam. Quinetiam & Tridentina, & Goritienſia rura, totiusq; fere Italiæ agreſtes homines id maximè comprobant, cùm uere Sylueſtris Lapathi plurimum manducent, quòd eo tempore tenella habeat folia.

Spinachium nô eſſe inter Lapathi genera recêſen dum.

Vana Luſitani perſuaſio.

CHONDRYLLA.

Cenſura xxx. de Chondrylla.

CHONDRYLLA Dioſcoridi caulem, flores, & folia habet Cichorio ſimilia, adeo ut inter Cichorii ſpecies ueniat numeranda, tenuior tamen tota Cichorio eſt. At Luſitanus, qui in Dioſcoridis lectione maxime uerſatum ſe ubique cenſet, Chondryllam folio eſſe hortenſi Intybo minus recte ſcribit. Id quod proculdubio oſtendit Chondryllæ ſtirpem aliquam nunquam uidiſſe Luſitanum.

GINGIDIVM.

Cenſura xxxi de Gingidio.

NEC Errore uacat, quæ de Gingidio cenſet, quippe qui uelit recentiores quoſdam ſequutus nil aliud græcis eſſe Gingidium, quàm uulgare illud Olus, quod Cherophyllum, uel Cherofolium uocant. Atqui Cherophylli folia, pariter ac radices nihil amaroris, aſtrictionisq; mandentibus relinquunt, ſed potius dulcedinis, & acuitatis tantillum reſipiunt; quum tamen Dioſcoridis, & Galeni teſtimonio Gingidium herba ſit adſtrictionis, & amaritudinis non obſcuræ, adeò ut ſit etiam Sylueſtri Paſtinaca amarior, & ob id (ut Galenus inquit libro ſecundo de Alimentorum facultatibus) potius fuerit hæc herba medicamentum, quàm alimentum. Adde quòd Galeno libro de Cibis boni, & mali ſucci capite octauo, & de Attenuante uictus ratione cap. III. Gingidium herba ſit ſylueſtris, contra uerò Cherophyllum, quod paſsim in hortis ſeritur, ad obſonia.

SCANDIX.

Cenſura xxxII. de Scandice.

NEC Minus improbari debet, quod ſenſerit legitimam Scandicem eam eſſe herbam, quæ in ſegetibus naſcitur, plerunque in agrorum extremitatibus Cherophyllo ſimilis, flore albo, mucronatis in cacumine corniculis, Geranij æmulis, in quibus conditur ſemen; quandoquidem hæc herba nec amara eſt, nec ſubacri guſtu deprehenditur. Id quod in Scandice Galeni teſtimonio non obſcure percipitur, adeò ut hanc ille retulerit inter ea medicamenta, quæ ſecundo ordine intenſo uel tertio incipiente excalfaciunt. Præterea quum Scandicis hiſtoriam (quod uiderim, legerimq;) nemo ſcripſerit antiquorum, arduum ſanè uidetur, uel potius temerarium decernere, & pro certo affirmare hanc uel illam plantam eſſe radicem. Quippe hæc, quam alios ſequutus Scandicem appellat Luſitanus (ut rei herbariæ periti exiſtimant) eam maxime refert plantam, quæ Plinio Veneris Pecten appellatur, ut latius in commentariis noſtris ſcriptum reliquimus.

HIRCI BARBVLA.

Cenſura xxxIII. de Hirci barbula.

QVANTVM in cenſenda Hirci barbula fallatur Luſitanus, ij facilè noſcent, qui in re herbaria eius legerint enarrationes. Ille enim, ut noui aliquid afferre uideatur, ſi uera deſint, fabuloſa afferre non ambigit. Scribit is duas Tragopogoni eſſe ſpecies, alteram flore purpureo, alteram luteo; ſed utrique radicem eſſe paruam, bulboſam aliquantulum oblongam, Auellanę nucis magnitude, dulcem, & eſui aptam, quam pueri in Hiſpania in campis eradicantes à ſimilitudine paruarum nucum Nucellas appellant, & illarum eſu maximè delectantur. Sed aberraſſe deprehenditur, quòd non ſolùm Dioſcorides, ſed & Theophraſtus, & Plinius ſcriptum reliquerint Tragopogono radicem eſſe longam, ac dulcem. Id quod ſole clarius uiſitur in genuina Hirci barbula; non autem bulboſam Nucis Ponticæ magnitudine. Quibus palam eſt, quàm diligenter, quamque accuratè diligens enucleator legerit Dioſcoridem (ut Theophraſtum, & Plinium prætercam) quem enarrandum ſuſcepit. Is enim (quantum uideo) eam plantam Tragopogonum putat, quam Fuchſio in Commentariis de Stipium natura Apios admentitur. Planta hæc in Bohemia frequens non in agris tantùm, ſed etiam in uineis. Germani Terrę Nucem appellant. Sed quàm habeat cum Tragopogono cognationem, ego ſanè nullam uideo.

Luſitanum non legiſſe Dioſcoridem niſi oſcitâter

SMILAX

SMILAX HORTENSIS.

Cenſura xx-xiiii. de Hortẽſi Smilace.

NON PARVO profectò etiam errore notatur Luſitanus, ut Dioſcoridem de Hortenſi Smilace differentem, de omni Phaſeolorum genere ſub Smilacis illius nomine ſcripſiſſe arbitretur, cùm uulgares Phaſeoli, quibus paſsim in cibis ueſcimur, dum ſati in campis uirent, non repant, nec adeò frutices conſcendant, ut Smilacis modo topiarias ſcænas inumbrare queant. Præterea quum uulgaris Phaſeolus paſsim in campis ſeratur, cæterorum leguminum more, quo pacto, quáue ratione Hortenſis Smilax uocari poſsit, profectò neſcio. Sed quoniam hæc longe pluribus nobis comprobata ſunt in commentariis noſtris in Dioſcoridem, eò Luſitanum remittimus.

THLASPI.

Cenſura xxv. de Thlaſpi.

NEC minus decipitur Luſitanus in expendendo Thlaſpi, quòd dixerit in eo latum percepiſſe ſemen, & folia in cacumine diuiſa. Ac ſi ex uerbis eius coniecturam facere licet (quod tamen pace eius dixerim) nunquam uidit Thlaſpi. Non enim Thlaſpi ſemen latum eſt, ut Galenus teſtatur, ſed rotundum, ſimile milio, & aliquandò longiuſculum; & proinde rectè ſcripſit Dioſcorides, Thlaſpi ſemen eſſe Naſturtio ſimile. Latus quidem foliculus eſt, qui ſemen ipſum includit, ſed qui foliculum dicant eſſe ſemen, neminem habeo præter unum Luſitanum. Ceterùm Thlaſpi folia (ut intuentibus facilè patebit) nuſquam in cacumine diuiſa ſpectantur, ſed foliculi, qui ſemen concludunt, ut in commentariis noſtris quis legere poterit, ubi hunc Dioſcoridis locum reſtituimus.

ZEDOARIA.

Cenſura xxvi. de Zedoaria.

QVOD Zedoaria & Zurumbetum Mauritanis idem non ſint, aduerſus Luſitanum reclamat Serapio, qui de his diuerſis capitibus diuerſam ſcribit hiſtoriam. Deinde quòd Zedoaria radix ſit herbæ, Zurumbetum uerò arbor procera, infrugiferaq; citreum odorem ſpirans, folio Salicis, colore ex uiridi in luteum langueſcente, ut idem Serapio ſcriptum reliquit. Zurumbetum Paulo Arnabo appellatur. Aetius tamen utriuſque meminit, Zedoariæ, ſcilicet & Arnabonis uariis in locis, tanquam de medicamentis inter ſe differentibus. Sed Luſitano perinde ac aliis quibuſdam errandi anſam dedit Serapionis interpres, qui cap. CLXXII. Zedoariam falsò Zurumbetum appellat. Patet interpretis error Serapionis ipſius teſtimonio, quippe qui cap. CCLXXI. de Zurumbeto egerit, & longè aliud à Zedoaria fecerit.

Serapiõis interpretis lapſus.

STRVTHIVM.

Cenſura xxvii. de Struthio.

STRVTHIVM, ſiue Radiculam, ſiue Lanariam herbam magno ſanè errore nihil à uulgaribus Saponariis differre putat Luſitanus. Quippe quod harum nulla ſpinoſo proueniat folio, quum tamen Theophraſto, ac Plinio Struthium aculeata ſit planta, & caulem proferat fœnilaceum, qui talis iis Saponariis, de quibus meminiſti, non uiſitur. Adde quod neutrum Saponariæ genus ſternutamenta ciere ualeat. Ad fabulam autem maximè ridendam, & potius longo cachino explodendam, quàm uerbis refellendam, quam narrat Luſitanus de herba illa in eius caſtelli mœniis naſcente, à quo ſe oriundum facit, quæ flore ſit Paſſerculi effigie, eò quòd ibi paſſeres quàm plurimi nidificent, & ſemine in coitu eiaculato herbæ radices reſpergant; nil aliud dicendum cenſemus, niſi quòd hic ſuis deliramentis colophonem addiderit Luſitanus. Cæterùm ſi prope nidificantes paſſerculos, naſcentes plantæ ob id flores paſſerculorum illorum formam proferant, quòd earum radices eorum ſpermate madeſcant, cur fiat igitur quòd plurimorum animantium formas, qui in campeſtribus, & ſyluis morantur, in quàm plurimis non reperiantur herbis, quotidie eorum ſemine perfuſis, Luſitanus ipſe dicat, qui ſua ſingulari amentia nouam hanc philoſophiam excogitauit; in qua ſi fortaſſe perſeuerandum ſtatuerit, diſcat etiam à circulatoribus ſcribere Mandragoras ex humani ſeminis profuſione oriri: quin & Antirrhinum ex bubulo, quod eius ſemen uaſculis includatur, quæ uitulina referunt capita.

Cenſura xxviii. in Luſitani fabulã.

CYCLAMINVS ALTERA.

Cenſura xxix. de altera Cyclamino.

Luſitanus inaniter Matthiolum citat.

GRAVE, & permoleſtum mihi eſt, quòd in Cyclamino ſui erroris me faciat auctorem, cùm dicat Matthiolum Senenſem alteram Cyclaminum à ſe conſpectam affirmare, radice parua Auellanæ perſimili, tametſi hactenus ille nunquam uiderit. Quibus coniicere quis rectè poterit, quàm ille oſcitanter commentarios noſtros legerit, & inaniter me citauerit; quandoquidem nobis nuſquam dictum eſt Cyclaminum Alteram, cui ſuperuacuam radicem aſsignat Dioſcorides, radice conſtare parua, Nucis Ponticæ magnitudine, quum ibi rectè affirmauerim Cyclaminum hanc me nuſquam uidiſſe in Italia.

BVLBVS ESCVLENTVS.

Cēſura xl. de Bulbo Eſculento.

Ceparum genera.

NVLLVM diſcrimen cernit diligens, & ſolertiſsimus rerum inſpector inter Eſculentum Bulbum, & Aſcalonicum Cæpe, quod nos uulgò uocamus Scalogna. At quantum diſtant? Aſcalonicum enim Cepe inter Cæparum genera antiquis recenſetur, non autem inter Bulbos. Luſitano refragatur maximè Theophraſtus, quippe qui libro VII. cap. IIII. de Plantarum hiſtoria, Aſcalonicum Cæpe, ac alterum eiuſdem generis Fiſsile appellatum inter Ceparum genera recenſuit, non inter Bulbos, de quibus ſpeciatim egit cap. XIII. eiuſdem libri, cui ſubſcribit Plinius libro XIX. cap. VI. ſic inquiens. Allium, Cæpasq; inter Deos iure iurando habet Aegyptus. Genera apud Græcos plura. Sardia, Samothracia, Alſidena, Setama, Schiſta, Aſcalonia ab oppido Iudeæ nominata. Demum Galenus libro VI. de ſimplicium medicamentorum facultatibus Eſculentos Bulbos amaroſos, ac pariter adſtringentes facit. Id quod rurſus repetiit libro ſecundo, de Alimentorum facultatibus. Quæ tamen qualitates in Aſcalonica Cæpa non reperiuntur. Ipſa enim acris eſt ualdè perinde, ac cætera Cæparum genera, nec quicquam ei ineſt amaroſi ſaporis. Equidem putabam hæc non ignoraſſe Luſitanum, quum illum compertum habeam oriundum à locis quibuſdam non procul ab Aſcalone Iudeæ.

ARGEMONE ALTERA.

Cenſura xli. de altera Argemone.

ALTERAM Argemonem Dioſcoridi adulterinam eſſe non ambigimus, ut in Commentariis noſtris diffuſius diximus; ſed hoc fortaſſe neſciens Luſitanus, ne huius plantæ uideretur ignarus, Argemonem alteram eam plantam eſſe cenſet, quæ recentioribus quibuſdam Argentina dicitur, non alia (ut opinor) ratione, quàm quòd Argentina folia gerat uulgari Agrimonio ſimilia, quæ quantum cum Syluestri Papauere habeant cognationis, ſimilitudinis ue (talia enim Argemoni alteri requiruntur folia) ij iudices erunt, qui plantarum hiſtorias diligentiſsimè explorauerunt, & Luſitani imperitiam norunt. Qui cùm fortaſsis ſibi perſuaſerit, eam ob cauſam Eupatorio Argemonij nomen ac ceſsiſſe, quòd foliis & facie Argemonem hanc referet, nomenclationibus magis innixus, quàm plantarum ipſarum notis, hic etiam miſer ſe deridendum dedit.

TELEPHIVM.

Cenſura xlii. de Thelephio.

QVANTVM in cenſura Telephii hallucinetur; qui uult Telephium Dioſcoridi nil aliud eſſe, quàm tertium Semperuiuum, illud ſanè ſtatim oſtendit, quòd Dioſcorides de Telephio libro ſecundo & de Semperuiuo illo libro quarto ſcripſerit, & quòd nec nobis ſcriptum reliquerit Dioſcorides tertium Semperuiuum quibuſdam Telephium uocari. Siquidem Dioſcorides has nomenclaturas non recipit, ſed tantùm adducit; quamobrem non eſt propterea dicendum tertium Semperuiuum eſſe Telephium; quemadmodum (exempli gratia) nec Helſine, quam Parthenium quoſdam appellaſſe Dioſcorides ſcribit, Parthenium eſt, nec Aſarum Bacchar eſt, nec Aſplenum Hemionium, nec Gingidiũ Lepidium: tametſi hæc omnia aliarum plantarum nomine quibuſdam appellentur. Nam ſi Dioſcoridi idem eſſet Telephium, & tertium hoc Semperuiui genus, non fuiſſet illi opus de altero per ſe ſecundo libro ſcribere, de altero uerò libro tertio inter Semperuiui genera, ut etiam compertum habemus feciſſe Plinium, qui lib. XXVII. cap. XIII. de Telephio egit, libro uero XXV. de tertio Semperuiuo, poſtquàm de aliis duobus generibus diſſeruit. Adhæc ſi Telephij facultates apud Dioſcoridem, & Plinium expendantur, Telephium uidemus uitiligines ſanare, quinetiam uulnera, & ſinus; hoc uerò Semperuiuum ſtrumas tantùm diſcutere.

AGARICVM.

Cēſura xliii. de Agarico.

LONGE ab omni ſcopo eos medicos aberrrare ſcribit Luſitanus, qui Agarico in paſtillis conformato paſsim utuntur, noua ſua quadam opinione ductus, quòd Agaricum contritum nullo pacto diu ſuas uires ſeruare poſsit. At nos illum errore ſanè longè maiori procul dubio duci cenſemus, eoq; præſertim quòd nullam afferat rationem, nec probatiſsimorum ſcriptorum auctoritatem, qua ſuam fulciat ſententiam. Porrò Meſues clariſsimus inter Arabas, & qui in componendis medicamentis primas tenet, Agaricum in paſtillos redigi ſuadet, ut una cum iis, quibus excipitur, medicamentis tractu temporis debitam acquirat mixtionem: id quod expedit omnibus compoſitis medicamentis. Nec uideo cur tam facile quicquid tenuium partium in eo extiterit (ut friuolis admodum uerbis contendit Luſitanus) euaneſcere poſsit. Siquidem cum Meſui paſtilli de Agarico, Salem foſsilem, Gingiber, & Oxymel excipiant, non ſane conſtat cur tam facile tenuior Agarici pars in auram reſolui poſsit, cum mellis proprium ſit in ſuo uigore admiſta diutius aſſeruare, Salis uerò & Gingiberis huic medicamento facultatem augere. Fruſtrà quidem tot catapotiorum maſſas, quæ Agaricum excipiunt, Seplaſiæ confectas aſſeruarent, quin & electaria aluum ducentia, ſi Agaricum in puluerem ijs additum ſuas ſtatim deperderet uires; fruſtraq; illud in Theriaca addidiſſet Andromachus. Quamobrem omnino explo-

denda

denda erit Luſitani ſententia, qui præter omnium clariſsimorum uirorum placita ſolus iubeat Agaricum ea ipſa hora eſſe contundendum, ac alijs addendum medicamentis, qua expedit illo uti.

RHABARBARVM.

Cenſu. xliiij. de Rhabarbaro.

CAETERVM de Rhabarbaro ſcribens Luſitanus, medicos illos magno teneri errore contendit, qui toſtum, uel uſtum Rhabarbarum dyſentericis propinant, ea ratione adductus, quòd omnia quæ igni torrentur ob contractam acredinem abradant. Quare ſuadet, ut à Rhabarbaro in dyſentericis omnino abſtineant medici. Atqui ſi Rhabarbarum dari libeat, non uſtum, neque aſſum eſſe propinandum, ſed crudum, hac tamen conditione, ut prius auferantur ab eo tenuiores partes. Id quod facilè (ut ipſe ait) effici poteſt, ſi ex aqua Plantaginis, uel Roſarum maceretur. Verùm Luſitano maximè refragatur Meſues, ubi Rhabarbari uires expendit his uerbis. Rhabarbarum toſtum dyſentericis probè confert. Et paulò ſuperius ait, Quòd ſi poſt haſce functiones uiſcera adſtrictione roborante egerint, ipſum quidem Rhabarbarum in puluerem contritum exhibendum fuerit. At illud, quod igne torreſcit, uehementer operatur, ac etiam uehementius id, quod comburitur. Hæc Meſues. Sed audiat etiam Galenum, qui libro nono de Compoſitione medicamentorum ſecundum locos combuſta, torrefactaque medicamenta dyſentericis dare ſuadet, nempe Cochleas, Cornu Ceruinum, Opium, Gallas, Malicorium, Pini corticem, Hyoſciamum, Acaciam, & alia plura uino nigro excepta. Præterea XI. de Simplicium medicamentorum facultatibus, exuſtas etiam Cochleas cum Galla, & Pipere dyſentericis commendat. Quibus ſanè patet non modò hoc in medicamento ſpernere Galenum Cochlearum, & Gallarum combuſtarum acredinem, ſed etiam addere Piper acerrimum medicamentum. Huiuſmodi medicamentis nulla dubitatione utuntur etiam poſteriores Græci, Paulus (inquam) Oribaſius, Aetius, Alexander. Adde quòd ubi inteſtina ulceribus fuerint affecta, Auripigmentum, Sandaracham, Alumen, Calcem, Aeris ſquammam, & alia plura erodentia medicamenta clyſteribus infundunt. His itaque palàm eſt, combuſta, toſtaq; medicamenta non modò nullo prorſus incommodo dyſentericis dari poſſe, ſed magno ſane iuuamento, quòd crudis longè magis exiccent, ac etiam adſtringant. At ſi uſta, & in cineres uerſa dyſentericis tuto exhibere ſuadent tot grauiſsimi auctores, cur illis toſtum Rhabarbarum interdicat Luſitanus, conijcere nequeo. Nam ſi, Medicorum omnium conſenſu, dyſenteria affecti ali debent aſſatis uolatilium carnibus, ouorum uittellis ignitis tegulis toſtis, & aliis quàm plurimis alimentis frixis, torrefactiſq;, cur igitur à Rhabarbaro illo fuerit abſtinendum, nulla penitus (ni fallor) ſe ſe offert ratio. Porrò ad aliud Luſitani figmentum, quo fretus ait, plures uidiſſe Luſitanos ſui generis homines dyſenteria affectos uſti Rhabarbari potu interiiſſe, nil aliud reſpondendum in præſentia ſuccurrit, quàm quòd nobis minimè ſit approbandum, cùm ſexcentos homines ad uitam reuocatos ſciamus toſti Rhabarbari potu. Equidem non poſſum non mirari Luſitanum, quòd ſuę tantùm gentis Luſitanos Rhabarbari uſti potu interemptos in exemplum adducat, ac ſi illis tantùm fuerit letale medicamentum, cùm tamen is (ut ipſius teſtantur ſcripta) toto fere ætatis ſuæ decurſu apud inferiores Germanos primùm, & deinde apud Italos ſuam exercuerit medicinam. Demiror item, quòd ita temere quaſi diuinitus edoctus affirmare non ſit ueritus potius ex Rhabarbari uſti potu interiiſſe eos, quàm ex morbi natura, quum hęc ſciri non poſsint. Præter id, mihi nunquam perſuaſum uelim, longè magis dyſentericis Rhabarbarum illud profuturum, quod aqua Plantaginis uel Roſarum fuerit maceratum, quàm toſtum, uel uſtum. Quandoquidem Galeni teſtimonio aſſatio, uſtioq; plurimùm ſiccitatis, adultionisq; medicamentis confert; contrà uerò euenit iis, quæ aquis macerantur. Sed hæc fortaſſe in medium adducit Luſitanus Auicennæ teſtimonio confiſus, qui dyſentericis Rhabarbarum nullam uſtionem, aſſationemq; expertum ex Plantaginis aqua bibendum ſuadet, quòd fortaſſe neſciuerit Rhabarbarum nil aliud Auicennæ deſignare interpretis lapſu, quàm Græcorum Rhaponticum. Quod quum nulla deiectoria ui polleat, citra uſtionem, aſſationemq; propinat Auicenna ex Plantaginis aqua, nec id macerat, ut ſibi ſingit Luſitanus.

Rhabarbarũ toſtum dyſentericis maximè conuenire.

Luſitani inſcitia in cenſendo Auicẽnæ Rhabarbaro.

CHAMAELEO ALBVS, ET NIGER.

Cẽſu. xlv. de chamæleonibus.

ACCVM ille Chamæleonem Album cenſet eſſe ſtirpem ſpinis undiq; horrentem, folio grandi, lactis quaſi maculis interlito, quam quidam Carduum Mariæ, quidam à maculis Carduum Lactarium uocant, quidam Suarium, quòd eo ſues paſcantur; quis eius opinionem probet? cùm Chamæleo albus nullum producat caulem Dioſcoridi, ſed è medio ſpinas echinatas Cinaræ modo. Carduus autem Lactarius caulem profert bicubitalem, & quandoq; maiorem adnatis pluribus refertum, longis, præduriſq;. Radici nulla eſt odoris præſtantia, nec Chamęleonis facultas. Siquidem deuorata, Dioſcoridis teſtimonio canes, ſues, mureſq; necat. Contra uerò hæc ſues non modò alit, ſed etiam ſaginat, unde illi nomen. Poſtremo albo Chamęleoni, Theophraſti teſtimonio, caput requiritur magnum Acano ſimile, non autem paruum, quale in Lactario Carduo ſpectatur. Sed qualem in albo, talem, & in nigro ſe declarat Chamæleone, exiſtimans hunc inter illud Cardui genus, quod à Carduo Lactario nulla alia dignoſcitur differentia, quàm quòd huic folia non ſint lacteis illis maculis reſperſa, ſed po-

tius nigricantibus. Cui iſtud comprobabitur? Spina hæc caulem non rubrum, nec dodrantalem, ſed bicubitalem, ac colore uiridem effert. Deinde huic flores non ſunt uerſicolores, ſed purpurei. Præterea carduus hic radice nititur alba, integraq́;, non Chamæleonis Nigri modo exterius nigra, interius uerò flaua & pluribus in locis exeſa, non acri, ſed potius ſubamara. Adde quòd Dioſcoridi Nigri Chamæleonis folia requiruntur rubro colore diſtincta, non maculis infecta nigricantibus. Quibus certum facit omnibus, quanta iudicij maturitate in plantarum cenſura ducatur Luſitanus.

CROCODILIVM.

Cenſu. xlvi. de Crocodilio.

At qvam nec ſui ſe præſtat diſsimilem in Crocodilio? Eam hanc opinatur eſſe ſtirpem, quam uulgus herbariorum Carlinam appellat, ea tantùm ductus ratione, quòd hæc non ſolùm in ſyluis, ſed etiam in arenoſis (ut Plinius inquit) & ſitientibus naſcatur locis. Sed cœcutit non leuiter; quòd Carlina, quæ caulem profert, adeò omnibus in uniuerſum notis nigrum Chamæleonem repræſentat, ut neutiquam quis perſuaderi poſsit eam eſſe Crocodilium, præſertim cùm facto periculo, ijs ſanè uiribus non præſtet, quibus præſtare Crocodilium Dioſcorides, Galenus, Plinius, ac alij pleriq; poſteritatis memoriæ prodiderunt. Crocodilij enim decoctum (horum omnium teſtimonio) potui datum ſanguinem copioſum per nares pellit. Quod ſi præſtaret Carlinę radix, magno admodum pretio æſtimaretur à Medicis. Adde quòd Crocodilio radix ſit longa, lęuis, aliquantulum lata, odore, ut Naſturtij, acuto: Carlinæ uerò craſſa, rotunda, aſpera, inæqualis, exeſaq́;, nullo Naſturtij odore prædita. Adhæc Crocodilii ſemen Galeni teſtimonio acre, odoratumq́; percipitur: quæ facultates in Carlina proculdubio deſiderantur.

Crocodilii mira uis.

POTERIVM.

Cenſura xlvij de Poterio.

Poterivm eam uult eſſe arbuſculam, quam Germani Schlehen, nos uerò ſylueſtrem Prunum nominamus; quod idem exiſtimauit Cornarius uir alioqui inſignis, cuius opinionem magis hic ſequitur Luſitanus, quàm genuini Poterii hiſtoriam. Ego uerò nihil hic contra Cornarium dicam, quem uir clariſsimus Fuchſius pluribus argumentis copioſiſsime refellit. Quo circa his iam ſuperſedemus, ſolùm, ut noſtri memores inſtituti, dicimus utrunq; deceptum, & plurimùm aberraſſe Luſitanum: quòd ſylueſtris Prunus potius in fruticoſarum arborum recenſeri debeat, quàm inter herbas. item quòd nulla penitus conueſtiatur lanugine, quòd item ramulis non habeatur longis, ac tenuibus Tragacanthæ modo, ſed breuibus, ſolidis, duris, contortisq́;, quin nec fructu eſt acuto, nec odorato, ſed inodoro, auſtero, adſtringenti admodum ſucco: adeò ut qui dixerit ſylueſtrem Prunum eſſe Poterium (Cornarii, & illius pace dixerim) Tireſia cœcior dici poſsit, uel mente captus. Quo fit, ut mirari non debeant Medici, ſi clariſsimus ille Fuchſius plura in Cornarium uberrimè conſcripſerit.

Cornarius reprehenditur.

Fuchſij laus.

LEVCACANTHA.

Cenſu. xliij. de Leucacantha.

Nec a se ipſo diſſentit, quòd etiam Leucacantham herbam eam eſſe arbuſculam contendat, quæ in ſepibus, & frutetis prouenit, folio Pyri, fructu in maturitate nigro, leguſtrinis baccis non abſimili, è quibus elegantiſsimum colorem uiridem parant pictores. Quandoquidem Dioſcorides hoc loco de aculeatis herbis egit, non autem de arboribus. Adhæc arbuſcula hæc, quam nos uocamus Spino Merlo, quidam uero Spino Zerbino Cyperi radices non habet, ſed arboreas, lignoſas, longas, prædurasq́; auſtero ſapore, nulla admiſta amaritudine, adeò ut nihil ſucci inde exprimi poſsit, etiam ſi arctiſsimo prælo ſtringeretur; quum tamen è Lencacanthæ radicibus ſuccum exprimat Dioſcorides ad rupta, & conuulſa ſananda.

CRETENSE DICTAMNVM ALTERVM.

Cenſu. xlix. de altero cretenſi Dictamno.

Caeтervm & de altero Cretenſi Dictamno cœcutiſſe Luſitanum non ambigimus, quippè qui ſcripſit uideri hoc non modò in hortis, ſed etiam in fictilibus ad feneſtras frequenter reponi folio (ut illius uerbis utar) Creſonis, flore pulchro, purpureo, qui fricatus odorem ex ſe refert, qualem ex flore Narantii oriri uidemus. Sed quàm ſibi ipſi imponit? primùm quòd hoc Dictamnum Theophraſti teſtimonio in Creta tantùm proueniat. Id quod uidetur etiam fateri Dioſcorides, cùm dicat, & hoc ex Creta ad nos aduehi. Præterea quòd non ſcripſerit Dioſcorides, quin etiam nec Theophraſtus, nec Plinius Dictamnum hoc folio eſſe Siſymbrii Aquatici, quod Luſitanus, uulgus ſequutus, Creſonem appellat; ſed Siſymbrij abſolute, quod indicat, hos pręclariſsimos auctores de primo Siſymbrii genere intellexiſſe. Siſymbrium enim primi generis folio eſt Menthæ, rotundiore tamen, non autem Erucæ, qualia ſunt Creſoni folia, quæ an magis Dictamni foliis ſint comparanda, quàm primi generis Siſymbrio, ii diiudicent, qui rem herbariam doctiſsime profitentur. His accedit, quòd Dioſcoridi huiuſce Dictamni folia odorem ex ſe mittunt medium inter Siſymbrium, & Saluiam, à quo omnino eum diuerſum putamus, quem Arantiorum flores ſuauiſsimè fundunt.

CALAMINTHA.

Eo quòd Ferrarienſes, & Longobardi Gattariam herbam Neuedam (quaſi Nepetam) vocent ma- Cẽſura 1. de Calamintha.
gno errore ſibi perſuaſit Luſitanus Gattariam hanc eſſe ſecundum Calaminthæ genus; ſed aberraſſe vi-
detur, quippè Dioſcoridi Calamintha ſecundo loco poſita, folio eſt Pulegij, quemadmodum & ſapo-
re, non autem Apiaſtri, vel Vrticæ, quibus Gattaria vocata maximè viſitur æmula. Nec minus item
decipitur in cenſenda tertij generis Calamintha, quòd crediderit hanc eam eſſe, qua paſsim in Italia vtun Cenſura lii de tertio Calaminthæ genere.
tur Seplaſiæ. Patet error, quòd hæc folia habeat Pulegio grandiora, rotundioraq; non autem prælon-
ga Mentaſtri modo, cui tertiam Calamintham ſimilem fecit Dioſcorides.

SAMPSVCHVS.

Qvanta ſit Luſitani inconſtantia, quanta in nos inuehendi fraus, quantaq; is ſui ipſius capiatur Cenſura liij. de Sampſucho.
obliuione, is facile intueri poterit, qui legerit eius enarrationes libro primo in Olei Sampſuchini con-
fectione, & libro tertio capite proprio de Sampſucho. Quandoquidem libro primo apertiſsimè con-
tendit aduerſus nos ſcribens Dioſcoridi Sampſuchum nulla ratione eſſe Amaracum, & ob id plura ibi in
nos machinatur, vt in Apologia ſuperius præmiſimus. Libro verò tertio euidenter fatetur magno ſuæ
leuitatis dedecore nil aliud eſſe Sampſuchum, quàm Amaracum, vel Maioranam. Quare non modò
ſe ipſum euidenter confutat, & grauiſsimè vulnerat, ſed etiam palàm declarat, non aliam ob cauſam no Luſitani leuitas.
ſtram impugnaſſe ſententiam, quàm vt nobis aduerſaretur, & quocunque modo ſuum virus in nos euo-
meret. Tanta in nos inflammatus rapitur cupiditate, quæ mentem ei excœcet, memoriam tollat, &
inſano quodam modo ſe ipſum deſtruat, ac penè ſubuertat.

RVTA SYLVESTRIS.

Sylveſtrem Rutam, quam Cappadocibus Molyn, Syris Beſaſa, quibuſdam verò alijs Har- Cẽſura liiij. de Ruta Syl-ueſtri.
molam vocari Dioſcorides inquit, eam eſſe plantam exiſtimat Luſitanus, quam Caryophyllos vltra-
marinos, vel Indicos vulgus appellat; ſed manifeſtè decipitur. Quandoquidem hæc herba præter id,
quòd folia Rutæ non proferat, flores aureos gerit magnos, ad luteum vergentes, non, vt Ruta ſylue-
ſtris, candidos. Quinetiam capita non prodeunt alterius Rutæ modo, ſed longa pluribus eminentibus
coſtis ſtriata. Præterea, nec ſemen illi viſitur trianguli ſpeciem referens, neque ſubrufum, ſed longum,
nigrumq; nulla amaritudine præditum. Adde etiam quòd Galeni teſtimonio Syluestris hæc Ruta ra-
dicem proferat nigram; id quod in hiſce Caryophyllorum Indorum plantis maximè deſideratur.

CVMINVM SYLVESTRE.

Sylveſtre Cuminum quum non viderit, nec nouerit Luſitanus illud Officinis Ruſticum Cu Cẽſura lv. de Sylueſtri Cumino.
minum vocari ait, perindè ac ſi adeò vulgaris notitiæ fuerit, vt nullo ſit opus examine; quum tamen pau
ci (ne dicam nulli) reperiantur Pharmacopœi, qui vnum vel alterum Sylueſtris Cumini genus legitimè
cognoſcant. Nam præter ſatiuum, nullum aliud nouere Seplaſiæ. At Amathus, ne videatur id igno-
rare, Sylueſtre Cuminum adeò vulgare facit, vt quis illud apud Myropolas intueri poſsit. Quo fit, vt
rectè intuentibus palàm ſit, non modò Amathum Sylueſtris Cumini hiſtoriam confundere, ſed quid ſit
Sylueſtre Cuminum penitus neſcire, & ignorata tanquam cognita, & vulgaria fateri. Duo enim Dio- Cenſura lvj. de eodem.
ſcoridi, quem nunquam accuratè legit Luſitanus, ſunt Cumini genera inter ſe pluribus repugnantia:
ſed hæc negligens Amathus rem omnem confudit. Siquidem nulla generum habita differentia abſolu-
tè protulit Sylueſtre cuminum Officinis Cuminum Ruſticum vocari; quum tamen non deſint rei her-
bariæ peritiſsimi, qui hactenus de Sylueſtris Cumini generibus nihil affirment.

CORIANDRVM.

In censendo Coriandro quàm non hallucinatur, non decipitur, ſed penè delirat? quòd vul- Cenſura lvij. de Coriãdro.
garis vſus Coriandrum ſcribat, non eſſe antiquorum Coriandrum, ſed illis Coriandrum fuiſſe aliam
plantam Cicutariam dictam, folio noſtratis Coriandri ſimili. Id quod tueri nititur hoc tantùm ar-
gumento, quòd Coriandri plantam Hiſpani nullo incommodo oleraceis cibis admiſceant. Quin &
quòd eius ſemen odoratum ſit, & eius pariter herba optimi ſit odoris, vel ſaporis. Cæterùm hæc
quum legiſſem, mirari ſanè deſij, quòd alia etiam innumera deliramenta in medium adduxerit. Quis
autem (Dij boni) Luſitanum hunc nugantem, immò & amentem ignoret, quum dicat Coriandri vul- Luſitani inſignis amẽtia.
garis herbam odoris quidem fœtidiſsimi lectulariorum cimicum inſtar optimi eſſe odoris, ac ſaporis?
Equidem cenſebam vtero tantum gerentes mulieres citta, picaq; corripi poſſe. Sed (vt video) Amathus
etiam eo morbo laborat, quod fortaſſe ob multam præſtitam in re medica operam, & ob magnas illas
Centurias adeo intumuerit, vt prægnanti ſimilis euaſerit: Vel quòd fortaſſe Coriandri tantùm inter

olera eſitauerit in Hiſpania eius ſaporis, odoriſq; præſtantia allectus, ut inde facilè amentiam contraxerit, quam facere Coriandrum ſcribit Dioſcorides, ubi largius aſſumatur in cibum. Quo poſtea factum eſt, ut inde Amathi nomen fuerit conſequutus. Præterea cur ſuam probare poſsit Amathus ſtultitiam, quòd Coriandrum communis uſus ueterum Coriandrum non ſit, quòd in cibo acceptum nil mali inferat, nihil ſanè rationis adduci poteſt. Quandoquidem etiam Galeni tempore Coriandrum in obſoniorum uenerat uſum, ut ipſe teſtatur Galenus libro ſecundo, de Alimentorum facultatibus, & libro de Attenuante uictus ratione. Quin & Dioſcorides non niſi à largiore Coriandri eſu abſtinere prohibet. Proinde mirum non eſt, ſi cum aliis oleribus pro obſonio deuoratum nihil incommodi afferat, perinde ac Papauer.

PETROSELINVM.

Cenſura LVIII. de Petroſelino.

GENVINVM Græcorum Petroſelinum idem, quod Seplaſiæ, & Herbariorum uulgus paſsim Apium uocant, magno ſane lapſu eſſe credit Amathus, quòd hoc Paludapium ſit in hortis tranſlatum, riguis, & vliginoſo ſolo gaudens. Contra uerò Petroſelinum, qúod Dioſcoridis, & Galeni teſtimonio in præruptis, & ſaxeis montium locis, ut ipſa met indicat nomenclatio, tantùm proueniat, ſemine Ammi odoratiore, ſapore acri aroma olente. Id quod in communi Officinarum Apio nuſquam percipitur.

ELAPHOBOSCVM.

Cēſura lix. de Elaphoboſco

ERRARE in Elaphoboſco non modò Amathum cenſemus, ſed pro more etiam falſa narrare ſcimus. Nam ut ſe ipſum præclarum oſtendat, ait in quærendo Elaphoboſco ſibi adiunxiſſe duos doctiſsimos uiros, quos etiam nominat. At quum horum alter, cuius in commentariis noſtris pluries meminimus ob præſtantiſsimam eius doctrinam, integritatemque, mihi pluries affirmauerit illum nec nouiſſe, nec fortaſſe uidiſſe unquam, quod illi credam non habeo.

Amathus infidelitatis arguitur.

COLLVTEA.

Cenſura lx. de Colluteа.

COLLVTEA quibuſdam rei agrariæ auctoribus Alburnum uocari affirmat, Italis uerò uulgò Aorno. Verùm quantùm ego legi, cùm Alburnum planta non ſit, ſed pars tantùm arboris, idem qui ſemper fuit deprehenditur Amathus, Plinij primum teſtimonio, qui libro XVI. cap. XVIII. de Alburno hæc ſcriptis mandauit. Humor & cortici arborum eſt, qui ſanguis earum intelligi debet. Pro cute cortex eſt. Proximi pleriſque adipes. Ij vocantur à colore Alburnum, mollis, ac peſsima pars ligni, etiam in robore facilè putreſcens, teredini obnoxia: quare ſemper amputabitur. Hæc ille. Quibus facilè Amathi conuincitur ignorantia. At ſi fortaſſe, vt noſtram effugiat cenſuram, dixerit, non dixiſſe Colluteam vocari Alburnum, ſed Laburnum, & id erroris in Typographum reiecerit, facilè reſpondi poterit & hoc eſſe falſum. Quandoquidem Laburnum, teſte Plinio, Alpina tantùm eſt arbor dura, & candida materie, cuius florem cubiti longitudine apes non attingunt. Id quod in Collutea ſanè deſideratur, quum hæc Alpina non ſit, ſed vbique ferè proueniat, materie non alba, ſed exterius buxea, medullitus nigra, flore non cubiti longitudine, ſed breui, Geniſtæ modo.

SENA.

Cenſura lxj. de Sena.

CAETERVM magno etiam errore ſcribit Senam herbam aluum exoluentem eam eſſe plantam (vt ipſe opinatur) quæ Theophraſto Collytea appellatur. Nam cum apud Theophraſtum duplex ſit Collytea, nec de qua intelligat explicet, non ſolùm hallucinatus deprehenditur, ſed & confuſus, adeò vt quid ſibi velit neſciat. Præterea cùm Collytea vtraque Theophraſto lib. III. cap. XIIII. & XVII. de hiſtoria plantarum arbor ſit non herba, & vtriuſque meminerit inter arbores, minus conſtare ſibi vana Luſitani poteſt opinio.

GLAVCIVM.

Cenſura lxij. de Glaucio.

NISI alium præter ſe teſtem adduxerit Luſitanus, qui Glaucium herbam apud Louanienſes viderit, quæ cum Dioſcoridis hiſtoria concordet, ego illi credam? Nam cùm illum tam ſæpe hallucinatum offenderim, ac fabuloſum, vitio mihi dandum non cenſeo, ſi niſi dato pignore illi non credidero.

ALYSSVM.

Cēſura lxiij. de Alyſſo.

NVLLAM conſtituit differentiā inter Dioſcoridis Alyſſon, & Plinianum. Sed quàm penitus neutrum intellexit? Siquidem Dioſcoridi Alyſſum exiguus eſt frutex vnicaulis, ſubaſper, rotundis folijs, fructu duplicium ſcutorū effigie, quadantenus latum, in montibus, & aſperis locis emicans; quæ ſanè omnia in Syluestri Rubia, quæ Plinio Alyſſum eſt, deſiderantur. Siquidem hæc non adeò exigua eſt planta, ſed plerunque bicubitalis, nō vno tantū caule creſcens, ſed pluribus, folijs minimè rotundis, ſed ſtellę modo

decuſ-

decuſſatis,ſemine rotundo non lato, nec duplicem,nec ſimplicem ſcutum referente. His accedit quòd Dioſcorides de vtraq; Rubia maiori nempè, & minori tradidit vno, & eodem capite. Id quod illum feciſſe putandum non eſt, ſi Syluestrem Rubiam ab Alyſſo diuerſam non iudicaſſet, de quo prius dixerat eodem libro.

ATTRACTYLIS.

Cęſura lxiiij. de Attractyli

REDIT auſterus & immitis cenſor; virgam, vel fuſtem potius profert. Eijcit omnes ex medicorum, ideſt ex ſuo ſenatu, & grauiſsimè hallucinari eos contendit, qui negant Attractylida alterum Syluestris Cnici eſſe genus, eo argumento innixus, quòd ſcribat Plinius, primam ſyluestris Cnici ſpeciem Attractylida quibuſdam vocari: ſed, quantùm videre, aut conijcere poſſum, Amathus ipſe potius hallucinatur. Nam quamuis ſcribat Plinius primi generis Syluestre Cnicum quibuſdam Attractylida nuncupari, non tamen affirmat, Cnicum illud eſſe Attractylida; nec eorum recipit ſententiam, qui putant genuinum ſyluestre Cnicum nihil ab Attractylide differre, quemadmodum ſuperius diximus de Telephio differentes, Telephium non propterea eſſe Semperuiuum minus, quòd hoc etiam Telephium (vt Dioſcorides ſcribit) quibuſdam dicatur, nec Helſinem Parthenium, nec Aſplenum Hemionium: quoniam ijs etiam nominibus à nonnullis appellentur. Quamobrem Plinius ipſe eodem libro ſpeciatim de Attractylide egit his verbis. Acarna colore tantùm rufo à Scolimo diſtinguitur, & pinguiore ſucco. Idem erat Attractylis quoque, niſi candidior eſſet, & niſi ſanguineum ſuccum funderet, qua de cauſa Phonos vocatur à quibuſdam, odore etiam grauis. Quibus palàm eſt Plinio Attractylida nullum ſyluestris Cnici eſſe genus. Id quod maximè atteſtatur Theophraſtus libro VI. cap. IIII. de plantarum hiſtoria. Is enim poſtquàm de omni Cnici genere differuit, de Acarna, & Attractylide ſpeciatim egit. Adde quòd experimento etiam liquet, neutrum ſyluestris Cnici genus ſanguineum ſuccum fundere. Vnde Amathi minus probari poteſt ſententia.

TEVCRIVM.

Cęſura lxv. de Teucrio.

SANGVISORBAM, quam Itali Pimpinellam propriè appellant, quamq; frequentiſsimè in acetarijs addunt, Amathus Teucrium eſſe indicat. At in priſtina ſua verſatur cœcitate, quippè quum ſcribat Dioſcorides Teucrium herbam virgæ effigiem referre Triſaginis ſimilitudine, facilè palàm fit inter Teucrium, & Sanguiſorbam maximam intercedere differentiam. Siquidem hæc nobis Pimpinella vocata iunceis conſtat cauliculis, folijs vtrinque pinnatis, nullam virgæ effigiem, nec Triſaginis formam referentibus. Quòd verò Pimpinella hoc nomine ſit appellata, eò quòd odore ſit Citruli, quem Hiſpani Pipinum vocant, nobis probare non libet, quum compertum habeamus vocatam fuiſſe primùm Pimpinellam à bipinnatis cauliculis, vnde poſtea corrupta appellatione Pimpinella eſt appellata. Nam cùm nullo Citruli odore, vel ſapore ſit prædita, cur Amathi ſententiam probem non video.

Amathi opinio exploſa.

LYCHNIS.

Cęſura lxvj. de Lychnide.

QVAE de Lychnidis viridibus folijs ſcribit Amathus, quòd ſcilicet ea oleo illita igne flagrent, & inde nomen traxiſſe ſtirpem fabuloſa omninò videntur; cùm re vera Lychnidis folia, non viridia, ſed ſicca ad lucernarum vſum pro elychnio vſurpauerit antiquitas, vnde ſibi nomen inuenit; non quòd viridia flagrent, vt Amathus putat. Quippè λύχνον Græcis lucerna dicitur, ἐλύχνιον funiculus, qui è goſipio lucernis inditur ad ignem excipiendum. Sunt enim Lychnidis folia admodum villoſa, tomentoſaq;, & proinde arefacta ignem facilè concipiunt, perinde ac illius Verbaſci folia, quod Lychnite ab eodem effectu pariter appellatur.

MARTAGVM.

Cęſura lxvij. de Martago.

MARTAGVM flores edere Lilio albo ſimiles, ſed croceos aſſeuerat, & proinde Martagum Plinio eam plantam eſſe exiſtimat, quàm ipſe ab Hercule Petilium vocatam ſcribit libro XXI. cap. VIII. At demiror, vbi Luſitanus, qui tanto vſu, tanta omnium rerum peritia eſt præditus, Martagum viderit croceos emittens flores. Mihi enim ante hunc diem, id eſt inauditum, cum flores proferat purpureos, rubentibus quibuſdam punctis reſperſos. Id quod manifeſtè arguit Hemerocallem pro Martago accepiſſe Luſitanum. Namque is flore conſtat aureo Lilij tum facie, tum etiam magnitudine. Cæterùm an Martagum, vel Hemerocallis Petilium ſit à Plinio deſcriptum, fateri ſanè non auſim, quum Petilium Plinij ipſius teſtimonio autumnali tempore floreat inter vepres colore roſæ ſyluestris, illa verò cum alijs lilijs media floreant æſtate.

TRIFOLIVM.

Cęſura lxviij de Trifolio.

QVOD Bituminoſum Trifolium nunquam viderit, noueritq; Luſitanus, hoc argumento facilè conijci poteſt, quòd aſſerat Pratenſe Trifolium omnibus vulgò notũ primò Rutã olere, vbi verò adoleuerit

Bituminis odorem reddere. Atqui hoc falſum eſſe vnicuique conſtabit, qui Pratenſis Trifolij odorem olfactu explorauerit. Siquidem id nec Rutæ, nec Bituminis quicquam vllo tempore reſipiet. Etenim aliud genus eſt à communi Trifolio, quòd Græci Aſphaltite ab odore, nos Bituminoſum vocamus. Iccirco rectè ſcripſit Plinius libro XXI. cap. IX. Trifolij tria eſſe genera, Aſphaltite aliud, aliud Acutum, Minutum item aliud, quo prata ferè omnia ſcatent. Hinc itaq; apertiſsimè conſtabit Pratenſe Trifolium longè ab Aſphaltite diuerſum haberi, & Luſitanum non paruo in errore verſari.

AMBROSIA.

Cēſura lxix. de Ambroſia.

AMBROSIAM ait ille eſſe herbam, quam vulgo Tanacetum vocant Seplaſiæ. Verùm patet eius non mediocris lapſus. Siquidem Ambroſia Dioſcoridis teſtimonio puſillus eſt frutex, adeò vt trium palmorum longitudinem non excedat, folijs exiguis circa imum caulem, Rutam referentibus, cauliculis perinde quaſi racemulis grauidis, qui nunquam florent, odore vinoſo, ſuauiq;, radice tenui ſeſquipedali, quæ omnia in Tanaceto maximè deſiderantur. Namque Tanacetum bicubitales gerit caules, ac etiam quandoque longiores, folia non Rutæ, ſed Maioris Millefolij amaro ſapore, flores aureos globuli modo, odore (quod maximè refert) graui, ac ingrato. Nullos fert hæc planta racemos cauliculis appenſos, nullus ibi vinoſus odor, nec aliàs ſuauis. Illud etiam addi poteſt, quòd Tanaceto nuſquam viſa ſit radix ſeſquipedalis, ſed breuis, & ſuperuacua.

GNAPHALIVM.

Cenſura lxx. de Gnaphalio.

ADEO' breuiter, perplexeq; Gnaphalij hiſtoriam ſcribit Dioſcorides, quin etiam Plinius illum ſequutus, vt non decernas, quænam planta ex his, quæ in ipſo naturæ viridario coluntur genuinum Gnaphalium repræſentet. At Luſitanus, qui hæc quemadmodum & cætera leuiter admodum expendit, quandam herbam Gnaphalium eſſe aſſerit, quæ Anconitanis Zigi appellatur, ea tantùm ratione ductus, quòd hæc planta tenuibus ſit folijs, mollibus, albicantibusq;, quùm tamen plura habeantur herbarum genera, quæ his notis inſigniantur, perinde ac herba illa, quæ vulgaribus herbarijs Gnaphalij nomen mentitur. Etenim adeò Plinij Impiam repræſentat, vt poſt hac ambigendum non ſit, quin Impia nobis ſit deſideranda.

OENANTHE HERBA.

Cēſura lxxj. de Oenāthe herba.

RECENTIORES quoſdam ſequutus Oenanthem eam vult eſſe plantam, quam Filipendulam vocant, cùm potius Oenanthe Dioſcoridis teſtimonio caulem craſſum palmi longitudine gerat, ſemen quale in Atriplice ſpectatur, radicem magnam in multa rotunda capitula extuberantem; naſcaturq; in petris. At longè aliter prouenit Filipendula. Etenim non in petris, ſed in pratis, & læto ſolo naſcitur, radice nuſquam magna, quæ in rotunda capitula extuberet, ſed fili modo tenuis pluribus appenſis globulis, non rotundis, ſed potius glandium figura, vt in Pæonia, ſed longè minoribus, vnde illi nomen. Semen præterea Atriplicis illi non ineſt, ſed globuli inſtar quadruplici apice mucronati, vt in Buxo: quin nec caulis illi viſitur craſſus, ſed tenuis, non palmari longitudine, ſed bicubitali. Quibus palàm eſſe non ambigimus, Oenanthem à Filipendula quàm maximè abeſſe.

PHYLLVM.

Cēſura lxxij. de Phyllo.

DVM in Phyllo Ruellij ſententiam improbat Luſitanus, ſe ipſum ignorantiæ manifeſtè accuſat his verbis. Hanc Ruellius Alteram Perſicariam eſſe credit; quo verò iudicio alij iudicent. Eſt verò hodie herbula quædam vnico tantùm ornata folio, & inde Vnifolium dicta. Semen racemoſum ſerpentis ſimilitudinem ferens. His herbam illam deſcribere videtur Luſitanus, quam quidem Ophiogloſſum, id eſt ſerpentinam linguam vocauere. Sed plurimùm is à veritatis ſcopo, & à veris ipſius herbæ delineamentis digreditur. Etenim præter id, quod ſemen racemoſum non proferat, id nullam ſerpentis imaginem oſtendit, ſed ſerpentis potius linguam imitatur. Id quod certo arguit, Luſitanum

Cēſura lxxiij

hanc plantam negligenter admodum examinaſſe. His accedit alius illius lapſus, quod affirmauerit Dioſcoridis Phyllum eſſe Ophiogloſſum, cùm nullis prorſus notis conueniant.

HORMINVM.

cēſura lxxiiij de Hormino.

ALIORVM quorundam inſiſtens veſtigia pro certo aſſeuerat Horminum eam eſſe, quam quidam Sclaream, alij Matriſaluiam, nonnulli herbam Sancti Iohannis vocant. Sed cùm Horminum Dioſcoridi planta ſit Marrubio ſimilis, caule ſemicubitali, circa quem eminentiæ ſiliquarum forma prodeant ad radicem ſpectantes, in quibus ſemen includitur oblongum, nigrumq;, neutiquam crediderim Sclaream ipſam, quæ miro odore fragrat, eſſe Horminum. Quandoquidem hæc folio eſt Verbaſci, nō Marrubij

caule

caule bicubitali, non ſemicubitali: Præterea Sclareæ caulis nullis veſtitur ſiliquis, ſed rami, qui ex caule ipſo prodeunt multi. Adhæc ſiliquulæ, in quibus ſemen concluditur, rotundum, non oblongum ad radicem non ſpectat, ſed ad verticem. Adde etiam quòd nulla odoris præſtantia Horminum commendauit Dioſcorides. Etenim illius odoris fragrantiam nunquam ſilentio inuoluiſſet Dioſcorides. Quo fit, vt cùm hæc non perpenderit Luſitanus, aliorum tantùm opinione imprudens abductus errauerit vnà cum illis, quorum ſequitur errores.

ONOSMA.

Onosmam inter vulgares Rapunculos, quibus paſsim vtimur in acetarijs, naſci Luſitanus ſcribit: quin & illis adeò Onoſmam ſimilem facit, vt difficilè ab ipſis dignoſcatur. At quum Onoſma folio ſit Anchuſæ Dioſcoridis teſtimonio, quæ non minus diſtat à Rapunculo, quàm equus à lepore, illicò friuolam, & ſtolidam nimis, vt cæteras omnes, opinionem induit Luſitanus. His accedit quòd Onoſma nõ niſi in aſperis naſcitur, radice ſanguineum ſuccum fundente: id quod maximè deſiderari poteſt in Pſeudorapunculo illo; quòd is radice ſit alba, tenui, ac ſuperuacua, nullo vnquam tempore cruenta. Céſura lxxv. de Onoſma.

ANTYLLIS.

Qvin & in Antyllide cenſenda plurimùm decipitur, cùm velit, quinimo & affirmauerit eam legitimam, genuinamq; eſſe Antyllidem, quæ Mauritanis Chali, ſiue Alkali appellatur; cuius cinere vtuntur ad conflanda vitra. Error non magno negotio deprehenditur. Etenim cum Dioſcoridi duæ ſint Antyllidis ſpecies, altera quæ Lenti ſit ſimillima, folijs mollibus, ramulis recti palmi altitudine, altera verò folijs Aiugæ hirſutioribus; non video, cur credam AlKalim Antyllidas vtraſque referre, quum nullis conueniat notis; quippe Alkali, cùm primùm è terra emerſerit, folio eſt tereti, pingui, Minori Sedo non abſimili, quod poſtea in dodrantalem ferè longitudinem adoleſcit, geniculatimq; protrahitur Equiſeti modo. Quum verò iam adoleuerit (vt de Trago differentes in Apologia ſuperius diximus) prodeunt è geniculis folia pinguia, craſſaq;, incurua, ex lata origine in acutum deſinentia. Vbi verò ad ſummum planta excreuerit, in caulium cacuminibus longè minora, exilioraq; ſpectantur rufo colore, à quorum exortu paruæ, rotundæq; pilulæ prodeunt, in quibus ſemen minutum concluditur. At quum huiuſce plantæ tam varias mutationes non animaduerterit Luſitanus, proinde factum eſt, vt ipſe crederet AlKali diuerſi eſſe generis; quorum vnum alteram Antyllidem, aliud ſecundam eſſe contendit. Sed cùm AlKali nullam cum Aiuga habeat ſimilitudinem, cui alteram Antyllidem ſimilem fecit Dioſcorides, nec folijs vnquam hirſutis ſit viſa, nec vlla ex parte Lentis figuram referat, cui prior Antyllis eſt æmula; fateatur ex veteri ſuarum opinionum promptuario conſtanter hæc ſe protuliſſe Luſitanus. Adhæc cùm ipſe de Trago agens aſſerat AlKali eſſe Tragum, deducor in eam opinionem, vt credam Luſitanum Circæ veneficis incantationibus imbutum, vnam, & eandem plantam in varias tranſmutare formas. Quod in AlKali factum videmus, quam nunc Tragum nunc Anthyllidem facit. Céſura lxxvj. de Antyllide. Luſitanus notatur.

LITHOSPERMVM.

Genvinvm Dioſcoridis Lithoſpermum eam memorat eſſe plantam, quæ globulos illos (lachrymas vocant) mittit, quibus vtuntur funiculo traiectis ad numerandas preces. In quo manifeſtè peccat, quoniam Dioſcoridi Lithoſpermum planta eſt folijs Oleæ longioribus, latioribusq;, ac mollioribus humi accubantibus ramulis, rectis, tenuibus, firmis, craſsitudine acuti iunci, lignoſis, in quorum cacumine bifidi exortus cauliculorum ſpeciem exhibeant, folijs longis, interq; paruum ſemen rotundum Erui parui (vt Oribaſius & Serapio ex ipſo Dioſcoride tranſcribunt) magnitudine, naſcaturq; in aſperis. Quæ omnia in planta lachrymas illas ferente deſiderantur. Siquidem hæc folia profert harundinacea, quemadmodum & culmos per interualla geniculatos, in quibus ſemen Orobo duplo grandius viſitur, quæ quantùm cum Lithoſpermi notis habeant ſimilitudinis, ipſe videat. Adde etiam quòd Lithoſpermum in editis, & aſperis locis per ſe ſponte naſcatur. Lachryma vero vocata non niſi ſata proueniat, erectis omnino calamis non humi repentibus, vt ſcribit Plinius. Cenſ. lxxvij. de Lithoſpermo.

ALISMA.

Caeterv'm Aliſmam herbam credit Luſitanus Ruellium & Cordum ſequutus eam eſſe plantam, quam quidam Plantaginem Aquaticam, alij Barbam Syluanam vocant: ſed falſum non obſcurè liquet. Etenim Aliſma folia fert Plantagini ſimilia, ſed anguſtiora, in terram reflexa, laciniataq; caule ſimpliciter tenui, cubito altiore, capitibus Thyrſi, flore candido palleſcente. At plantagini Aquaticæ folia inſunt Plantagine latiora, acuto cacumine, ſurſum ſpectantia, neutiquam lacinioſa, caule plurimo adnatis multis referto, nulla Thyrſi effigie, radice inodora, nec etiam acri. Quæ omnia palàm faciunt maximè deludi eos, qui vnà cum Luſitano in hoc verſantur errore. Cenſ. lxxviij. de Aliſma.

BRITANNICA.

Cenſ. lxxix. de Britânica

Aliorvm iterum adhæreſcens errori credit nil aliud eſſe Britannicam, quàm eam herbam, quæ paſsim Seplaſijs, ac uulgaribus herbarijs Biſtorta dicitur, eo tantùm fortaſſe argumento ductus, quòd hæc planta Rumicis ſit folium. Verùm mea ſententia fallitur. Etenim quamuis Biſtorta folio ſit Lapathi, aut Rumicis nigriore, piloſiore tamen non uiſitur, ſed glabriore, læuioreq́; , rubeis interſcurſantibus fibris, & à terra quadantenus Cæſio, quæ omnia in Britannica maximè deſiderantur. Adhæc Britannicæ radix requiritur tenuis, ac breuis. Contra uerò alteri, Namq́; Biſtortæ radix quandoque nobis uiſa eſt brachiali ferè craſsitudine, bipollicari autem ſæpiſsimè, colore in nigrum ruſeſcente, non (ut in Britannica ſcribit Plinius) nigro. Præter id Britannicæ radicibus tanquam breuibus, ac tenuibus, nihil uirium attribuit Dioſcorides, ſed tantùm foliorum ſuccum ad medicamenta prætulit. At Biſtorta contrario modo ſe habet, cum tantùm radicibus præſtet, & nullus ſit eius foliorum uſus.

ALTERA CLEMATIS.

Cenſur.lxxx. de Altera clematide.

Nec minus in Altera decipitur Clematide, quippe qui cenſeat Flammulam uulgò appellatam, genuinam eſſe Dioſcoridis Clematidem Alteram. Clematis enim hæc Dioſcoridi per arbores repit, id quod in Flammula nuſquam mihi uidere licuit, cùm planta ſit recti caulis. Legitimam Clematidem nos eam eſſe non ambigimus, cuius imaginem dedimus in Commentarijs noſtris, quanquàm ob id haudquaquam negabo, Flammulam hanc Clematidis non eſſe genus; ſed non propterea affirmauerim unquam Clematidem Alteram eſſe Dioſcoridis.

POLEMONIA.

Cenſu.lxxxj. de Polemonia.

Nimivm addictus Braſauoli uiri alioqui eruditiſsimi, non tam ut ueritatem uideatur indagare, quàm ut pro ſua fide, & antiqua conſuetudine huius patrocinetur ſententiæ, Polemoniam eſſe herbam contendit, quam quidam Rutam Caprariam, alij Galegam appellant. Multa porrò ſunt (ut in Commentarijs noſtris oſtendimus) quæ utriuſque ſententiam confutent. Primùm ſi natale ſolum expendamus, id profecto facilè indicabit Galegam non eſſe Polemoniam, quòd hæc in montibus, & aſperis proueniat, illa in campeſtribus læto, & uliginoſo ſolo, adeo ut prope aquas, & in ſcrobium aquarum marginibus plurimum oriri uideatur. Præterea nihil in ſummis caulibus habet, quod corymbaceam effigiem referat, ſed corniculos Fœnogræci æmulos, in quibus ſemen occluditur ruſeſcente colore; quod in Polemonia nigrum requiritur. Hæc itaque ſi diligentius exploraſſet Luſitanus, non ita fortaſſe facilè in Braſauoli ſententiam conceſsiſſet. Nec ſanè video cur ſibi tantùm arrogantiæ aſciuerit, vt tantùm Braſauoli tuendi cauſa, Aloyſium Mundellam medicum huiuſce tempeſtatis eruditiſsimum, & medicæ materiæ ſtudioſiſsimum ſua tantùm garrulitate fretus adeo temerè maledictis, conuitijsq́; laceſsiuerit, præſertim quum, pro more, illius argumentis, quemadmodum & noſtris nihil reſponderit. Obſecro dicas Amathe, quo furore agitaris? qua temeritate duceris? vt auſus ſis, ubi de Sorbis egiſti, Mundellam ipſum virum citra omnem controuerſiam clariſsimum Sycophantam appellare? Tu, mihi crede, potius Sycomoros appellandus fueris, cùm tantùm ad amentias, & fatuitates te procreauerit natura, illum verò ad totius reipublicæ commodum. Depone iſtam mentem, deſine impudentiſsime, iſto modo doctiſsimos viros laceſſere. Omnes, qui iſtam in te audient ingratam contumaciam, quanuis de facie te nunquam viderint, quum tamen talem te audierint, non ne ſtolidum, vecordem, inſanum, & omni mentis ſtatu dimotum te iudicabunt? Aliter iampridem nullus prudens de te exiſtimat; hoc vnum tibi patet refugium, ſi iſtius inſanæ dementiæ infames velis delere maculas, vt aliquando te ad mentem reuoces, & præſtantiſsimos viros optimè de literis meritos non tuo more ſycophantas, ſed modeſtius nominare aſſueſcas.

Arrogantia Amathi.

Aloyſius Mūdella à calumnia vindicat.

LAGOPVS.

Cenſ. lxxxij. de Lagopo.

Lagopvm magno errore eam plantam exiſtimat Luſitanus, quæ à triplici foliorum apice Trinitas appellatur. Quandoquidem cùm Dioſcorides, Plinius, & ſi qui ſunt alij, qui Plantarum hiſtoriam ſcribunt, nullis penitus notis Lagopum deſcripſerint, non uideo cur ſolus Luſitanus diuinare uelit, quaſi oraculo quodam doctus, quæ nam planta antiquis fuerit Lagopus. Verùm quòd Trinitas Lagopus non ſit, id argumento eſſe poteſt, quòd ille Plinij & Dioſcoridis teſtimonio inter ſegetes naſcatur in campis, illa uerò in frutetis iuxta ſepes, & in opacis proueniat.

XYPHIVM

XYPHIVM.

Cenſ.lxxxiij. de Xyphio.

QVOD Plinius libro xxv. cap. xi. per Xyphium intelligat Pſeudoacorum, quod in paludibus prouenit flore aureo Iridis æmulo, ut Luſitanus perperam intelligit, minime probamus, non ſolum ea ratione, quòd Xyphii hiſtoriam Plinius accurate, probeq; deſcribat, non Pſeudoacori; ſed quòd etiam genuinas eius facultates, quas Dioſcoridi acceptas facile referre poteſt. Præterea Pſeudoacoro radicem eſſe Iridis grandiorem nemo ambigit. At Plinius ibidem recte Xyphio dixit eſſe radicem Nucis Auellanæ figura. Nec obſtat quòd ſcripſerit is naſci Xyphion in aquoſis, Dioſcorides uerò in aruis, quum & in aruis, & in paluſtribus locis magis quoque proueniat, ut perinde ac nos rei herbariæ ſtudioſos obſeruaſſe non dubitamus. At Plinius, qui longe melius Xyphii natale ſolum explorauerat, quàm Luſitanus, non aliã ob cauſam in humidis naſci dixit, quàm ut eorum refelleret opinionem, qui Lonchitim à ſeminis figura Xyphium eſſe cenſebant. Hinc itaque is argumentum ſumens, probat Lonchitim Xyphium non eſſe, quòd illa in ſitientibus tantùm proueniat locis. His alius accedit Luſitani lapſus, quo facile adducor, ut credam, ipſum nuſquam uidiſſe Xyphium, nimirum quod ſcribat illi eſſe radices Caninis teſticulis ſimiles, quum nuſquam Xyphium repertum ſit, qui Cinoſorchis modo radices gereret. Xyphij enim radices rotundæ ſunt, & compreſſæ uerticilli modo, uel Ibiſci ſeminis inſtar, cui plurimum aſtipulatur, inuolucris ſimul concluſæ, ijs ſimilibus, quibus Croci bulbus contegitur. Quæ tamen de his ſcripturus animaduertiſſe debuerat Luſitanus.

GRAMEN HARVNDINACEVM.

Cẽſ.lxxxiiij. de Harundinaceo gramine.

LVSITANI opinionem de Harundinaceo Gramine ea ratione improbamus, quòd ſcribat plantam eſſe uulgariſsimam ad Eridani ripas naſcentem, quin & iumentis gratiſsimum eſſe pabulum. Nam cum (Dioſcoride teſte) hoc Graminis genus iuxta uias oriatur, non iuxta flumina, non magno mihi negotio credendum fuerit, Aquaticos Calamos, qui propè fluuiorum aquas naſci ſolent, pro Harundinaceo Gramine accepiſſe Luſitanum.

RVBVS IDAEVS.

Cenſ. lxxxv. de Idæo Rubo.

TAMETSI Idæum Rubum in Ida monte plurimum naſci ſcribat Dioſcorides, & ſæpius Idæum pro montano accipiatur, Luſitanus tamen ad Padi fluminis ripas oriri hunc Rubum affirmat. Sed minime uereor, quin pro more, cæcutiat, quum quæ montana ſunt, fluuiatilia fecerit.

CHRYSANTHEMVM.

Cenſ. lxxxvi. de Chryſanthemo.

QVVM nuſquam uerum Chryſanthemum uiderit Luſitanus, quo tamen abundat Italia, paſsimque omnibus ſit notum; quumq; oſcitanter eius hiſtoriam examinaſſet apud Dioſcoridem, eam herbam Chryſanthemum eſſe putat, quàm herbariorum uulgus, quod unoquoque menſe floreat, Calendulam uocat. Aperte conuincitur error, quòd Chryſanthemum Dioſcoridi folia gerat plurimis inciſuris diuiſa, id quod in Calendula uocata prorſus deſideratur, quum illi Minoris Anchuſæ modo longa ſpectentur nullis prorſus inciſuris laciniata. Sed id fortaſſe illum in hanc opinionem adduxit, quòd habeantur aliqua Dioſcoridis exemplaria, quæ habeant Chryſanthemum quod alij Caltham uocant. &c.

Nam quum non deſint rei herbariæ periti, qui Calendulam hanc non ſine ratione Caltham eſſe exiſtiment, ille nominis tantum argumento fretus, neglecta penitus Chryſanthemi hiſtoria, Calendulam ipſam Chryſanthemum eſſe putauit. At ſi in ſimplicium facultate, ac hiſtoria, ut illum ſane decebat, ſe exercuiſſet, & uaria Dioſcoridis exemplaria habuiſſet ad manus, eaq; præſertim, quæ à doctiſsimis uiris magno labore ſunt reſtituta, uidiſſet quidem in Chryſanthemo non legi κάλθα, ſed χαλκὰς.

ASTRAGALVS.

Cenſ.xxxvii. de Aſtralago

ASTRAGALVM oriri radice rotunda, Raphani modo magna ſcribit Dioſcorides. Quibus quis facile coniicere poteſt Aſtragalo radicem non eſſe rotundam in pilæ modum, ſed tereti forma, quum talis ſit Raphani radix. Quamobrem in Aſtragali cenſura inaniter Luſitanum hallucinari deprehendimus, quòd ſcribat Inferioris Germaniæ incolas Aſtragali radicibus ueſci ſub cineribus Caſtanearum modo aſſatis; eaſq; Iuglandium nucum figura, magnitudineq; eſſe aſſerit albo intus colore, & nigro exterius cortice. Hinc itaq; ſuſpicor ego Luſitanum pro Aſtragalo eam plantam accepiſſe, quæ Fuchſio, & recentiorum aliis Dioſcoridis eſſe Apios, quæq; Germanis Erdnuſſen, id eſt, Nux Terræ uocatur. Sed quàm magna inter has plantas interſit differentia Tireſia cœcior fuerit, qui non uiderit.

ACONITVM.

C ſ.lxxxviii. de Aconito.

DVM in cenſendo primis generis Aconito Fuchſium uirum apprime doctum accuſat Luſitanus, ille tamen longè grauius aberrat, quippe qui tanquam cœcus iudicet de coloribus, & nulla ratione ſcribat Aconitum Pardalianchen in multis reperiri locis, radicibus nigris ad rubedinem declinantibus. Quibus facile palam eſt, quàm fuerit ille negligens in explorandis, legendiſq; plantarum hiſtoriis. Etenim Dioſcorides primi generis Aconito radicem facit Scorpionis caudam æmulantem & Alabaſtri modo ſplendentem. Verùm an Alabaſtrum colore ſit nigro rufeſcente, ſtatuarij iudicent, & lapicidæ, & qui Romæ columnas ex Alabaſtro uiderint, ad Conſtantini lauacrum prope ſacrum Lateranenſe, & ad D. Agnetis ædes extra Viminalem portam.

COLCHICVM.

Cenſ.lxxxix. de Colchico

QVANDO hic homo ſemel errandi faciet finem? quouſque tot uitijs hic omnium cæterorum nos obtundet iudex? nuſquam ne dabit breue aliquod ſpatium iſt omnibus paginis reſpirandi? Vbique (ut uerè fatear) ad nauſeam uſque omnia paſsim Amathi ſapiunt Officinam. Tædet omnia huc coaceruari, quibus ille ſuum uolumen expoliuit. Tranſcurro innumera, & ad finem ſtrictim per omnia propero. Quid tamen boni de Colchico ſentit? cum hoc nihil refert diſsidere ab Hermodactylo, de quo ſcripſere Paulus, & Serapio. Verùm nihil eſt, quo minus Luſitano merito reluctemur, cum Paulus diuerſis capitibus eodem libro de Colchico & Hermodactylo tractauerit, hunc per ſe, uel ex decocto potum arthriticis commendans, illud uerò quod letale ſit ab uſu medico abigens. At Luſitanus, ut ſuam tueatur ſententiam, mirandum non eſſe dicit, quòd Paulus ſeorſum de Hermodactylo, tanquam à Colchico differentem ſermonem habeat, alibi uerò de Colchico caput præfigat; quum id conſulto fecerit, uidens utique Colchicum non adeò uenenoſum eſſe, præcipuè ubi Hermodactylus dicebatur, ſed rei medicæ potius conducibile. Qua dé cauſa de eo, ut uenenoſo cum cæteris Græcis caput conſtituit, alibi uerò tanquam de re ſibi nouiter comperta, & non admodum uenenoſa ſub Hermodactyli nomine. Verùm hæc Luſitani figmenta, cur ſanè probem, non uideo. Siquidem ſi Paulus hac fuiſſet ductus opinione, credendum quidem non eſt, quaſi ille eò inſaniæ, ſororisq́; perueniſſet, ut Colchici nomen in Hermodactylum peruertiſſet: quin etiam nec quòd in medicum afferret uſum mortiferum medicamentum, de quo paulo poſt egit ſex tantum interiectis capitibus, proprio occultato nomine, quum rectè ſciuerit Paulus, uires & facultates in plantis haberi, non in earum nomenclaturis. Nec pariter obſtat alia Luſitani ratio, nimirum quòd in uno loco de eo tanquam ueneno ſub Colchici nomine ſcripſerit Paulus, in altero tanquam medicamento ſub Hermodactyli appellatione. Quandoquidem cùm Paulus libro quinto, inter cæteras uenenoſas ſtirpes Colchici latius meminerit, non fuerat illi opus iterum de eo ſcribere libro ſeptimo, ubi de medicamentis ſalubribus, non de uenenis egit; nec tam horrendam facere metamorphoſim, ue medicos deciperet. Nec item obſtat Serapionis auctoritas, quòd is Colchicum Dioſcoridis Hermodactylum appellet. Quippe hoc in loco, ſicuti in alijs nonnullis Colchicum, quod Hermodactylum uocat, cum genuino Hermodactylo, de quo ſpeciatim egit Paulus, confundit. Etenim ſcatere mendis Hermodactyli caput in Serapione quis facile nouerit, quum ea, quę Dioſcoridi accepta referre debeat, Paulo aſcribat; & quæ Pauli ſunt in Hermodactylo, Galeno accepta referat. Quòd autem (ut Luſitanus putat) in ſola Colchide Colchicum naſci uenenoſum, ac letale, alibi uerò minimè, non facilè probamus, cum nulla huiuſce rei ſit nobis ueterum auctoritas. At quum Dioſcorides libro quarto, ubi de Colchico ſcripſit, non Colchicos tantùm admoneat, ne huiuſce plantæ radicem deuorent eius dulcedine allecti, ſed omnes in uniuerſum homines, maximo eſt argumento, hanc plantam non tantùm apud Colchos, ſed ubique naſci uenenoſam.

Serapionis lapſus.

EPHEMERVM.

Cenſura xc. de Ephemero.

LVSITANVS recentiores quoſdam ſequutus Lilium, quod Conuallium uocant, magno errore Ephemerum eſſe putat. Nam huic Lilio, folia non inſunt Lilij, quin nec radix longa, quæ digiti ſit craſsitudine, ſed tenuius in capillamenta deſinens. Præterea nec caulis illi uidetur Lilio ſimilis, ſed gracilis, flexilisq́; tenuiſsimi iunci inſtar. Adhæc nec credi par eſt, Dioſcoridem ſilentio inuoluiſſe, quin etiam nec Galenum, qui eius quoque hiſtoriam narrat; ſuauiſsimi odoris præſtantiam, quo Lilium Conuallium fragrat, ſi hoc illis Ephemerum eſſet. Quo fit, ut una cum Luſitano cœcutiant, qui hac ducuntur opinione.

VMBILICVS VENERIS.

Cenſura xci. de Veneris Vmbilico.

VBI de Veneris Vmbilico ſcribit Luſitanus, tam primùm quàm alterum parietibus hærere aſſerit, & humectis naſci in locis folio craſſo, rotundo, concauo, coxendicis figura; quibus palam ſit, quantùm in re herbaria præſtet, ualeatq́; Luſitanus, quippe qui hallucinatus exiſtimauerit inter Veneris Vmbilicos nullam intercedere differentiam foliorum, radicum, ac etiam locorum, in quibus proueniunt. Quum tamen Dioſcoridi Cotyledonis primum genus folia ferat Acetabuli figura, & radicem Oliuæ modo rotundam. Alterum uerò Maius referat Sedum, & maiori nitatur radice. Adde etiam quòd neutrum in humectis naſcatur locis, quum primum in tectorum tegulis, & collapſis ædificiorũ, parietibus proueniat, maritimis præſertim locis, ut Plinius inquit: Alterum uero inter ingentiſsima ſaxa in montibus naſcatur.

TALICTRVM.

cenſura xcii. de Talictro.

RVELLIVS uir profectò clariſsimus, & in ſtirpium hiſtoria non poſtremus auctor Talictrum in Gallia naſci ſcribit, ibiq́; appellari Argentinam, eò quòd eius Coriandrina folia argenteo ſplendore micent. Nos autem quòd hanc herbam nuſquam uiderimus, Ruellii ſententiam probare, nec improbare poſſumus. At Luſitanus, qui nulla ratione omnes impugnare ſolet ſtatim id falsò ſenſiſſe Ruellium ſcribit, tametſi eius Argentinam nec uiderit, nec nouerit unquam. Nec ualet Luſitani argumentum, quòd Argentinam herbam, ſic alijs uocatam à Talictro maximè diſtinguat. Siquidem de hac Luſitani Argentina haudquaquã intelligit Ruellius. Hęc enim foliis non eſt Coriandri, ſe unico tantum folio aſſurgit nullis lacinijs interſecto. Quo fit, ut ille merito ueniat accuſandus, quum iniuria alios accuſet.

POTAMO-

POTAMOGETVM.

Cenſu. xciij. de Potamogeto.

ΠΟΤΑΜΟΓΕΙΤΩΝ ſic dicta eſt Græcis, quòd fluminibus ſit uicina, aut in ipſis fluminibus na-
ſcatur. Id quod clariſsime demonſtrat Dioſcorides, quum inquit, Potamogetum folium Betæ ſimi-
le gerit hirſutum paulo ſupereminens extra aquam. Id quod facile comprobat etiam in hac planta
hallucinari Luſitanum. Quippe qui Potamogetum eam herbam eſſe contendat, quam Seplaſiæ Polmo-
nariam uocant. Siquidem hæc primùm in fluminibus non naſcitur, nec prope eorum alueos, ſed ſecus
uias propter ſepes, & fruteta, præſertimq́; opacis locis, folio non Betæ, ſed Bugloſsi, cuius ſaporem
etiam adeò imitatur, ut eo ſicut & facie Bugloſſum referat. Adde quòd huic maculę quędam in folijs
cernantur albo colore, de quibus nihil inuenio ſcripſiſſe eos, qui Potamogeti hiſtoriam narrant.

LOTVS VRBANA.

Cenſ. xciiij. de vrbana Loto.

O QVAM uehementer decipitur Luſitanus in cenſenda Vrbana Loto. Conſtat id, quòd nulla
ratione nec auctorum teſtimoniis temere affirmauerit eam eſſe Lotum Vrbanam, quam quidam Tri-
folium Acetoſum, alii Panem Cuculum, nonnulli Alleluia uocant. Etenim legiſſe apud antiquorum
aliquem Lotum hanc ſapore eſſe acetoſo. Præterea Plinio quis non uiderit aliud eſſe Satiuam Lo-
tum, aliud Trifolium Acetoſum, quod ipſe ſpeciatim Oxyn à ſapore merito uocat, quòd nomine, &
uiribus differant? Siquidem ille Oxym ad enterocellas, & diſſolutum ſtomachum præſtare ait, id quod
facile quis guſtu deprehendere poteſt. Lotum uerò Satiuam ad diſcutiendas oculorum cicatrices, arge
ma, & nubeculas ex Dioſcoride propoſuit, tanquam excuſſorium, deterſoriumq́; medicamentum. Id
quod nunquam Oxys præſtare poterit.

ANTIRRHINVM.

Cenſura xcv. de Antirrhino.

IN exiſtimando Antirrhino immeritò ſanè Luſitanus Plinium criminatur, quòd Antirrhini plan-
tam lino ſimilem fecerit, ac etiam quòd Lychnin Agriam appellauerit. Nec alia ratione Plinium im-
pugnat, quàm quòd non liceat (ut ipſe putat) Antirrhinum appellari Lychnin, quod florem habeat
illi ſimilem, & magna ſit inter has plantas differentia. Qua in re ſanè quid arguat in Plinio neſcit. Cu-
ius inſcitię id in cauſa eſſe putauerim, quòd Luſicanus Plinianæ lectionis, perinde ac aliorum aucto-
rum impatiens, & rudis fuerit. Nam quanquàm Plinius libro xxv. cap. x. Antirrhinum Lychnin
Agriam uocari ſcribit; non tamen ob hoc affirmat, quòd Antirrhinum, & Lychnis Agria una & ea-
dem ſint planta; ſed tantùm admonet, à quibuſdam ita uocari Antirrhinum. Id quod etiam inueni-
tur in quibuſdam Dioſcoridis codicibus, qui ita habent ἀντίῤῥινον οἱ δὲ ἀνάῤῥινον, οἱ δὲ καὶ ταύτην λυχνίδα
ἀγρίαν καλοῦσι. Nec tamen ob id accuſandus eſt etiam Dioſcorides, qui non ob hoc pętermiſit, quin
Lychnidis Agriæ meminerit, ubi libro tertio de Domeſtica ſcripſit. Alias enim nobis ſuperius dictũ
eſt, præſertimq́; de Telephio differentes, non deeſſe plantas, quæ aliarum etiam Plantarum nomen-
claturis appellentur, quum tamen nihil cum illis habeant cognationis. Præterea cum plures hodie ha-
benatur Antirrhini ſpecies, quarum alia, quæ maior eſt, folia gerit multifida, alia Lino ſimilia, alia par
ua, ut Anagallis, quæ fortaſſe genera nunquam uidit Luſitanus, hic Plinium defendere non uerebor;
quem tamen miror accuſare Luſitanum, quum is de Iride differens, acriter me accuſauerit, quòd ibi
quędam in Plinium deprompſerim.

Plinius à calumnia uindicatur.

POLYGALA.

Cenſ. xcvi. de Polygala.

POLYGALAM ſcribit Dioſcorides ad palmi altitudinem adoleſcere foliis Lenticulæ, guſtu ad-
ſtringenti, cui ita ſubſcribit Plinius libro XXVII. cap. XII. Polygala palmi altitudinem petit, in cau-
le ſummo foijs Lenticulæ, guſtu adſtricto. Quibus tamen notis difficile admodum uidetur, ut quis
herbam afferre poſsit, quæ legitimam Polygalam referat, quum horum neuter caulium, florum, ra-
dicum, natalisq́; ſoli huiuſce plantæ meminerit. At Luſitanus, qui (quantum uideo) longe potius
Oedipum, quàm medicum profitetur, quandam plantam Polygalam eſſe putat, quæ uirgas Geniſtæ
mittit, in quarum ſummitate flores emicant, aurei, præſtanti odore, ex qua (ut ipſe ait) magna pars
Italia ſcopas parat. Quin & hanc quoque plantam ſcribit ſapore eſſe amariſsimo. Veruntamen cum à
nemine memoriæ proditum ſit Polygalam hiſce notis haberi, coniecturas, quas ſe dicit habere Luſita-
nus, præſertim quum ea ſcribere non ſit auſus, friuolas, ac inanes putamus. Adde quòd Dioſcori-
des, Galenus, Plinius, Oribaſius, & quot quot ſunt alij grauiſsimi auctores, nuſquam Polygalam
ſcripſerunt eſſe amaram; ſed aſtringenti ſapore. Præterea Polygalæ planta tota, omnibus conſen-
tientibus, lac prouocat, non flores tantum, quorum nemo meminit. Sed hoc ignorans Luſitanus pu-
tat hanc facultatem floribus tantùm deberi, quòd ſuaui præſtent odore, ac ſi odorata omnia lacti pro-
uocando ſint idonea.

Luſitani coniecturæ inutiles.

OCHRA.

Cenſu. xcvij. de Ochra.

PVTAT Luſitanus Rubricam, qua utuntur Pigmentarij, ac Sarcinatores, quaq́; uſi ſunt hacte-
nus Myropolæ lapidis Hæmatitis uice, genuinam eſſe Ochram. Sed magno tenetur errore. Ochra
enim (ut Dioſcorides ſcribit) luteo eſt colore, non rubro, ut propria indicat nomenclatio. Ὦχρος
enim Græcis, pallor Latinis interpretatur. Id quod etiam fatetur Galenus Com. II. in lib. Prognoſti-
corum Hippocratis. Quæ ſi legiſſet Luſitanus, non ita fortaſſe temere de rebus ſibi ignotis tam ridi-
culum protuliſſet iudicium.

MELAN-

MELATERIA.

Cenſ. xcviij. de Melanteria.

MELANTERIAM naſci in faucibus cuniculorum, in quibus æs foditur, ſalis modo concretam, quin & in ſumma facie eorundem locorum, teſtis eſt Dioſcorides: quo fit, ut æris potius aliquid hanc continere crediderim, quàm argenti, ut ſibi falsò perſuaſit Luſitanus. Ipſa enim in argenti metallis non reperitur, ſed in æris cuniculis, cuius facultates poſsidet, perinde ac Chalcathum, Sori, Chalcitis, ac Miſy: & proinde rectè uim cauſticam obtinere Melanteriam ſcribit Dioſcorides, quam, & Miſy. Argento enim nulla uis cauſtica ineſt, ſed æri quàm plurima.

SORY.

Cēſ. xcix. de Sory.

IN cenſendo Sory non minori ducitur errore, quòd pro certo crediderit, Chalcanthum factitium quod Pharmacopœi Vitreolum Romanum uocant, genuinum eſſe Sory. Patet error, quòd Sory res ſit effoſſa, non arte parata, tum etiam quòd Chalcanthum ſiue foſsitium, ſiue ſit arte paratum à Sory omnium conſenſu plurimum differat.

AVRIPIGMENTVM.

Cēſ. c. de Auripigmento.

EODEM fere tenetur errore etiam in Auripigmento; quòd pro more, temere aſſerat id coctum eſſe. Error facile palam fit, quòd ſcribat Dioſcorides, Auripigmentum per ſe gigni ijs in metallis, in quibus gignitur Sandaracha, non autem excoqui, & arte parari. Crudum itaque eſt Auripigmentum non coctum. Quippe ſi coquatur, & igne torreatur, magnopere rufeſcit, adeò ut Carbunculi ſpetiem induat, & pellucidum fiat.

GAGATES.

Cēſ. cj. de Gagate lapide.

Gagatis deſcriptio.

QVID de Gagate, tandem eius opinionem referam? quem nigrum illud Succini genus eſſe arbitratur, quo imagines parantur eorum galeris affigendæ, qui peregre proficiſcuntur uel ad D. Iacobi ædes, uel ad alias quaſcunque. Nihil Luſitanum ſui pœnitet. Quantùm illa inter ſe diſſonant? Quum Succinum hoc lapis non ſit, ſed potius, ut quidam putant, Bituminis, aut Piſſaſphalti genus. Gagates porrò lapis eſt bituminoſus, non autem Bitumen ipſum, ſquallidus, & cruſtoſus; contra uerò illud, quum nullam lapidis ſpeciem præ ſe ferat, nulloq́; ſquallore, cruſtiſue ſit uitiatum. Geniuno, ac uero Gagate utuntur Septentrionales quàm plurimæ regiones, quæ lignis non admodum abundant, ad fouendum ignem. Plurimum Gagatis foditur in Leodienſi agro apud Flandros, Brobandosq́; qui plurimùm differt ab illo Succini genere. Sed præcidamus tandem quæſo alia, quæ reſtant innumera, ne uideamur pilos quoſque carpere, qui ueritatis candore impediunt, & ne circa minutias cauillari nos arbitretur Luſitanus. Mihi quidem (ut ingenuè fatear) non leue fuit incommodum cum huius friuolis ineptijs colluctari. Veruntamen tum iſtius proteruitate laceſsitus, tum multorum (ut prædiximus) honeſtiſsimorum uirorum precibus excitatus, id diligentius facere non ſum coactus, quàm uel meæ occupationes, uel iſtius leuiſsima, & imperitiſsima temeritas à me exigebant. Simul & commonebat non mediocriter illius ſæuiſsima auctoritas, quam in omnibus tam temerè, tamque uanè ſibi uendicat. Cui tantùm cæteros exiſtimauit adhibituros fidei, ut ea quoque, quæ nulla confirmaret ratione, eodem mentis ſtupore excepturos alios putarit. Hoc ſi uel temeritate, uel fortaſſe ſimplicitate, aut inſcitia potius, quibus plurimum ualet, fecerit, agnoſcat iam denique quàm ei periculoſum fuerit aliorum carpere, & immodeſtiſsime damnare labores, priuſquàm ſua ualeat intelligere fœdiſsima errata, quibus omnia eius uolumina, & preclaræ illæ Centuriæ ubique ſcatent. Nunc cùm & tela repulerim, quę tam inſipienter ille in me iecerat, & pariter hominem ex ſuis preſidiis citra omne negotium dimouerim, non tyronibus modò, ſed etiam doctis non ingratam me in hoc collocaſſe operam arbitror. Nec uerò tanti mihi erit, ſi Luſitanus, quo eſt furore, iniúſtè ſe argui clamitet. Quin & hoc ſingulare ſuæ dementię dabit indicium, quo manifeſtius nullis argumentis, nulla ratione, nulla ueritate ſatisfieri poſſe conqueratur. Equidem quantum potui, hoc unice ſum conatus, ut non ſolùm ſe reprehendi doleat, ſed & ſuæ confidentiſsimæ imperitiæ ipſum iure pœniteat. Quin etiam ut ſciat ac noſcat ſe errorum Centurias feciſſe, quemadmodum & ægritudinum. In quo quantum profecerim Lectoris candidi, & eruditiſsimorum uirorum erit iudicium.

Animaduerſio in Amathum.

FINIS.

Les fautes dans la serie des pages se trouvent
pag. 362 au lieu de 368
pag. 408 au lieu de 400 — planche 708
pag. 434 au lieu de 438
pag. 439 au lieu de 429
pag. 30 au lieu de 31 à la fin de louvrage

140- 347- 378 -459 -489 -554 -616- 625-